НУБ 'Св. Климент Охридски'
РК
IV 15
002
02010004874
COBISS

[illegible]

[illegible]

[illegible] г.

R. IV 15

7

АЛБУМЪ — АЛМАНАХЪ
„МАКЕДОНИЯ“

ALBUM — ALMANACH
„MACÉDOINE“

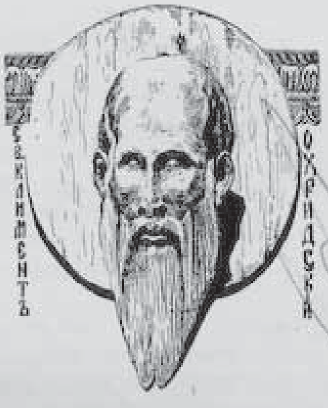
СВ КЛИМЕНТЪ
ОХРИДСКИ

УРЕЖДА РЕДАКЦИОНЕНЪ КОМИТЕТЪ
REDIGÉ PAR LE COMITÉ DE REDACTION

СОФИЯ
1931

Предговоръ

„Македония на Македонцитѣ"
Гладстонъ.

Отъ 1918 година насамъ Македония се намира въ ново, по-грозно робство нежели презъ турския режимъ. Нѣкои отъ Великитѣ сили—победителки, имаха интересъ да задоволятъ своитѣ съюзници въ войната на всѣка цена, тъпчейки истината и справедливостьта. Други отъ тия сили, както и просвѣтенитѣ умове въ свѣта, които имаха тяжесть при разрешаване проблемата на свѣтовното умиротворение, не познаваха самото действително положение въ Македония. Общественото мнение въ Европа и Америка тоже слабо познаваше нашата родина, за да реагира противъ неправдата и по тоя начинъ да загаси хвърлената искра за бѫдещъ пожаръ.

Отъ друга страна вр351говетѣ на македонската свобода, ловки и предвидливи, бѣха употрѣбили и употрѣбяватъ всички простени и непростени срѣдства, за да заблуждаватъ свѣта въ своя полза

Така напримѣръ, сръбски банки и голѣми индустриални и търговски фирми подпомогнаха да се издаде презъ 1926 год. единъ алманахъ подъ име „Royaume des Serbes, Croates et Slaves" и като специално приложение на прочутото френско списание „L'illustration économique et financière" се раздаде даромъ на абонатитѣ на последното. Въ редъ статии, писани отъ сръбски известни учени, държавни мѫже и художници, се изнася предъ свѣта „сръбския" характеръ на Македония. Тамъ е изтъкнато, че Св. Климентъ е старъ сърбинъ, а едноименната църква въ Охридъ, че е творба на сръбска рѫка и пр. Така, безъ всѣка скрупулá работятъ неприятелитѣ на Македония и печелятъ привърженици на своята кауза.

А какво правеха рѫководителитѣ на македонското освободително движение до 1918 година, за да спечелятъ мѣродавнитѣ крѫгове въ свѣтовната политика и просвѣтеното обществено мнение?

Не може да се откаже фактътъ, че се пускаха въ обръщение книжовни трудове по положението въ Македония, но всичко това се вършеше на дребно, безсистемно, периодически — съ една дума по-скоро инцидентно, а не планомѣрно.

Нуждата отъ една разширена и непрекѫсната дейность съ задача да се запознае свѣтътъ съ нашата родина, съ нейнитѣ история и завети, се налага.

Тази потрѣбность на времето, особено силно се чувствува сега, когато разгорещенитѣ страсти отъ войнитѣ сѫ позагаснали, когато държавни и учени мѫже — жреци на истината и справедливостьта, загрижено посочватъ на народитѣ опасностьта отъ пристрастнитѣ парижки договори, когато свѣтовната съвесть се сьбужда и отъ день на день расте нейната симпатия къмъ онеправданитѣ.

Схващайки исканията на времето, група учители и общественици — синове на Македония — преди $2\frac{1}{2}$ години взеха инициативата да поработятъ въ тази посока съ вѣра, че ще задоволятъ една повеля на времето.

Въ изпълнение на тази задача инициаторитѣ решиха да приготвятъ и издадатъ албумъ-алманахъ подъ името „Македония". Но освенъ това албумъ-алманахътъ гони и други не по-малко важни цели, а именно:

Македонскиятъ въпросъ е въ пѫтя на своето разрешение, но краятъ не може да се предвиди и не е така близъкъ, както се желае отъ измѫченитѣ. Предстои дълга, може би, още по-упорита борба.

Приемницитѣ на днешнитѣ ратници трѣбва да заематъ мѣстата си подготвени съ всестранно познаване на родината си. Инициаторитѣ се надѣватъ, че тѣхниятъ трудъ ще бѫде полезенъ въ това отношение, най малко като справочникъ.

Македонскитѣ революционни борби, както и борбитѣ за запазване народностьта, представляватъ най-възвишения развой отъ историята на македонския българинъ и като такива иматъ висока възпитателна цена.

За пощаденитѣ отъ смъртьта дейци ще бѫде една утеха, ако тѣ видятъ, че тѣхнитѣ дѣла не се забравятъ, а се изтъкватъ за назидание на младитѣ поколения.

Приятелитѣ на Македония ще намѣрятъ въ нашия скроменъ трудъ доста доказателства, събрани наедно, и ще бѫдатъ улеснени, за да ги противопоставятъ на заблуди, пръскани отъ заинтересовани врагове на истината.

Така схваната цельта на изданието, инициаторитѣ изработиха плана на съдържанието съ огледъ да се представи всестранно истинскиятъ ликъ на Македония въ нейната история и въ сегашното й положечие. Какъ е изпълнена тази задача се вижда отъ самия албумъ-алманахъ.

Като основа на работата при избирането и изложението на материалитѣ се поставиха три начала:

Македония на македонцитѣ. Съ огледъ на това начало дадохме мѣсто на всички македонски народности въ нѣкои отдѣли и съ удоволствие бихме разширили това мѣсто, ако бихме имали нужднитѣ сведения и ако бихме били подкрепени отъ нѣкои представители на тия народности, до които (представители) бѣхме се обърнали съ молба въ тая смисъль.

Второто изходно начало е: *Македония е българска земя и нейниятъ животъ носи български характеръ.* Това признание, потвърдено отъ историята и науката, не значи игнориране правото на другитѣ македонски народности. Свещениятъ идеалъ на македонския българинъ е *автономна Македония* — една гаранция за тѣхнитѣ права.

Третото начало е: *избѣгване на всѣки поводъ, който би нарушилъ единодушието на македонската емиграция.* Силна и сплотена емиграция около едно началство. Историята ще постави всѣкиго на мѣстото му.

Излизайки отъ това начало, приготвениятъ планъ заедно съ съответнитѣ материали, редакционниятъ комитетъ поднесе на прегледъ и одобрение отъ страна на Македонския националенъ комитетъ, като върховенъ вождъ на македонската емиграция.

Съ писмо № 4987 отъ 6 юли 1919 г. Комитетътъ отговори одобрително.

Сѫщо така бѣха запознати съ инициативата и другитѣ рѫководни македонски крѫгове, които обѣщаха всѣко морално съдействие.

Осигурени съ насърдченията отъ страна на поменатитѣ учреждения, инициаторитѣ се отправиха съ молба за сътрудничество до видни наши и чуждестранни учени, писатели, държавници и художници, чиито отговори бѣха тоже благоприятни.

Получиха се въ редакцията на албума и съчувствени отговори отъ г. г. професоритѣ: д-ръ Г. Кацаровъ, Б. филовъ, д.ръ Ал. Тодоровъ — Баланъ, Ив. Снѣгаровъ, Н. Благоевъ, Ст. Младеновъ, отъ г. г. д-ръ Джидровъ, д-ръ С. Мезанъ, Хр. Поповъ, секретарь на Св. Синодъ, Хр. Бързицовъ, Д. Христовъ, Н. Мушмовъ, д-ръ Ан. Димитровъ, д-ръ К. Станишевъ, Иорд. Чкатровъ, Ат. Илиевъ и много др.

Отъ чужбина г. г. †Г. Вайгандъ, Л. Ламушъ, проф. Каснеръ, Енрико Дамяни, А. Раппопоръ и др.

Много отъ постѫпилитѣ статии не можаха да бѫдатъ използувани за албума.

Редакционниятъ комитетъ възнамѣрява да ги употрѣби за единъ македонски сборникъ.

На всички гореизброени учреждения и лица дължимъ искрена благодарность, а особено на д-ръ К. Станишевъ, К. Георгиевъ, д-ръ Л. Милетичъ, Вас. Василевъ, Ант. Кецкаровъ, Мих. Николовъ, Л. Димитровъ, Г. Велевъ, Малешевското братство, Трайче Благоевъ, Т. Шапардановъ, В. Трифоновъ, Ап. Христовъ, Т. Станковъ, О. Устичковъ, Настоятелството на униятската черква въ София, Иосифъ Чешмеджиевъ, Ив. Миладиновъ, Кр. Атанасовъ отъ Плѣвенъ, Анаст. Лозанчевъ, Израилска Консистория — София, Иорд. Чкатровъ, Райна Руменова.

Тукъ трѣбва да изтъкнемъ братското съдействие, което ни указаха нашитѣ сътрудници: *г-нъ Лазаръ Томовъ,* гимназияленъ учитель, който редактира цѣлия IV отдѣлъ — Селища и редъ стати въ VI и X отдѣли съ много други ценни услуги, *г-нъ Стеф. Аврамовъ,* който сътрудничи въ IX отдѣлъ — македонскиятъ въпросъ, запасния генералъ г. Д. Добревски, който оказа ценни услуги при изработване на плана въ техническо отношение.

Смѣтаме за потрѣбно да кажемъ нѣколко думи за последния отдѣлъ — Приятелитѣ на Македония. Много малко имена сѫ застѫпени — признаваме това.

Приятелитѣ на нашата родина отъ день на день растятъ, защото справедливостьта и истината не могатъ да бѫдатъ сподавени. Защото свѣтътъ не оскудява отъ безпристрастни мѫже, защото блѣсъка на златото не всѣка съвесть може да зашемети.

Въ тия тежки времена, които прекарва злочестата ни земя, нашата радость и надежда е гласътъ на доблестнитѣ синове на мира и културата.

Помѣстваики тѣхнитѣ ликове въ нашия албумъ — ние изпълняваме дългъ на свещенъ споменъ, благодарность и признателность на македонеца къмъ всички покойни и живи защитници на нашето дѣло, както и къмъ непоменатитѣ приятели на Македония. Изказваме искрената си скърбь, че не можахме да удостоимъ изданието си съ ликоветѣ на последнитѣ, въпрѣки желанието и грижата за това.

При нарежданото на портретитѣ водихме се по хронологически методъ: илюстрациитѣ на събитията сѫ класирани по периоди и вървятъ по времето на появата си до колкото това е било възможно да се спази. Сѫщото е и съ ония личности, на които сме гледали да избираме мѣстото имъ споредъ времето на най-интензивната имъ дейность или при развоя на нѣкое бележито събитие, дето тѣхното участие ясно е подчертано.

И когато едно и сѫщо лице е факторъ въ повече събития, ние повтаряме портрета му за спазване връзката между дейци и действия.

Въ други случаи портретътъ се помѣства само по датата на смъртьта.

Но и въ тоя редъ има изключения. Много портрети ни се изпратиха къмъ края на работата и ние бѣхме принудени да имъ дадемъ мѣсто, неотговаряще на хронологическия редъ. Такива сѫ образитѣ поставени въ Т. CXXXI, CXXXII и др. на отдѣла.

Що се отнася до количеството на образитѣ, ще кажемъ, че гледахме да бѫдатъ застѫпени въ албума всички покрайнини отъ родината, всички дейци, макаръ и съ най-скромна заслуга. И ако отсѫтствуватъ образитѣ на по-видни нѣкои ратници, не е цѣлата вина у насъ. Апелирахме, молихме, просехме и нѣмахме щастието да бѫдемъ удостоени съ отговоръ или пъкъ много късно биваше даванъ такъвъ.

За качествената страна на албума или, по-право, за художествената му стойность, ние направихме най-голѣмитѣ жертви. Ала постиженията въ това отношение не отговарятъ на жертвитѣ и желанието ни. Това се дължи главно на обстоятелството, че бѣхме принудени да оперираме съ стари клишета, а нови не можаха да се правятъ поради липса на снимки — оригинали, ликоветѣ на мнозина дейци, макаръ оригинални, бѣха доста повредени отъ времето и небрежностьта, много ликове сѫ възпроизведени отъ втора рѫка — отъ образи въ книги и вестници. А така трѣбваше да се постѫпи, за да се не лишимъ отъ важни снимки на лица, изгледи и пр.

При техническото състояние на печатарското изкуство въ България не можеше да се постигне по-голѣмо съвършенство безъ рискъ да пропадне изданието или да стане недостѫпно.

Пъкъ и нашата цель не е да дадемъ чисто художествено издание — за това е много още рано. Ние предлагаме единъ по-скроменъ трудъ — единъ илюстрованъ приносъ къмъ историческия животъ на македонския българинъ.

Ние вѣрваме, че тоя приносъ може да послужи като справочникъ, въ чиито страници има много напоръ, великъ стремежъ къмъ единъ свещенъ заветъ, още по велики жертви, и главно, избликъ на вѣра въ бѫдещето.

РЕДАКЦИОНЕНЪ КОМИТЕТЪ.

Списъкъ

НА ЛИЦА, КОИТО МАТЕРИЯЛНО И МОРАЛНО СѪ НАСЪРДЧИЛИ ИЗДАНИЕТО.

Окрѫжния съветъ и Постоянната комисия — Петричъ.
Македонска Народна Банка — София.
Македонска Кооперативна Банка — София.
Д. К. Стояновъ — Плѣвенъ.
Авр. Чальовски — София.
Д. Балѫкчиевъ — София.
Т. Д. Кършевъ — София.
Наумъ Христовъ — София.
Т. Бакрачевъ — София.
Д-ръ Русевъ — София.
Д-ръ Добриновъ — София.
Р. Василевъ — София.
П. Спирковъ — София.
Г. Поцковъ — София.
Н. Янакиевъ — София.
Г. Бочевъ — София.
Сп. Настевъ — София.
Спасъ Темелковъ — София.
Т. Поповъ — София.
В. Пѣевъ, А. Д. — София.
Г. Евтимовъ — София.
Иеродяконъ Трендовъ — София.
Бр. Темелкови — с. Склаве.
Д. Пенчевъ, аптекарь — Петричъ.
Н-во на черквата „Св. Людвигъ" — Пловдивъ.
Популярната банка — Банско.
Популярната банка — Разлогъ
Популярната банка — Горна-Джумая.
Ф. Николовъ — Кърджали.
П. Тодоровъ — Хасково.
Сл. попъ Велевъ — Неврокопъ.
М. попъ Велевъ — Неврокопъ
Д. Бакаловъ — Св. Врачъ
Илия Гулабчевъ — Леринъ.
Яковъ Цвѣтановъ — Кичево.
Ана Тошева — София, Мария Богданова — София.
Н. Филиповъ — с. Якоруда.
и др.

СЪДЪРЖАНИЕ

	стр.
1. Предговоръ	III
2. Посвещение	
3. Приложение: цвѣтна картина „Македонка отъ Скопска Черна-Гора"	

Отдѣлъ I. — Живописна Македония

	Илюстрация		Обяснителенъ текстъ	
	Табло	№	стр.	№
4. Пиринъ — долината на рѣка Даманица	корица			
5. Картина „Еделвайсъ" и стихотворение „Къмъ родината"	задъ корица			
6. Име			1	1
7. Граници	—		1	2
8. Бѣло море	—		1	3
9. Морски брѣгове	—		1	4
10. Островъ Тасосъ	—		2	5
11. Солунски заливъ	—		2	6
12. Македония — срѣдецътъ на Балканския полуостровъ — самостойно политическо цѣло	—		2	7
13. Изгледъ на повърхнината	—		2	8
14. Характеристика на македонскитѣ рѣки	—		3	9
15. Климатъ	—		4	10
16. Върхъ Мусала	I	1	4	1/1
17. Рила планина	I	2		2
18. Погледъ на Пиринъ отъ Разлогъ	II	3	4	3/2
19. Вечеренъ изгледъ на Пиринъ	II	4		
20. Дългото езеро въ Пиринъ	II	5	4	5/3
21. Пиринъ планина (общъ изгледъ)	III	6	4	3/2
22. Величественъ изгледъ отъ Пиринъ	IV	7		
23. Ель-Тепе и Тодоринъ върхъ въ Пиринъ	IV	8	5	8/4
24. Рупелски проходъ	V	9	5	9/5
25. Кресненска клисура	V	10	5	10/6
26. Бѣласица планина	VI	11	5	11/7
27. Рѣка Струма	VI	12	5	12/8
28. Атонъ (Св. Гора)	VII	13	5	13/9
29. Рендина боазъ	VII	14	5	14/10
30. Хилядогодишно дърво въ Лжгадина	VII	15	6	15/11
31. Рѣка Галикъ	VIII	16	6	16/12
32. Дойранското езеро	VIII	17	6	17/13
33. Демиръ капия	IX	18	6	18/14
34. Аджи-гьолъ	IX	19	6	19/15
35. Олимпъ планина	X	20	—	
36. Беязъ-куле (Солунъ)	X	21	6	21/16
37. Водопадъ въ гр. Воденъ	XI	22	6	22/17
38. Изгледъ отъ гевгелийско	XI	23	—	
39. Островското езоро	XII	24	6	24/18
40. Изгледъ отъ Мориховскитѣ планини	XII	25	6	25/19
41. Леринската долина	XIII	26	7	26/20
42. Преспанското езеро	XIV	27	7	27/21
43. Костурското езеро	XIV	28	7	28/22
44. Пелистеръ планина	XV	29	7	29/23

	Илюстрация Табло	Илюстрация №	Обяснителенъ текстъ стр.	Обяснителенъ текстъ №
45. Рѣка Черна (битолски Демиръ-Хисаръ)	XV	30	7	30/24
46. Мостътъ „Расимъ-бегъ" въ Мариховo	XVI	31	—	—
47. Присадски (Бабуна) проходъ	XVI	32	7	32/25
48. Рѣка Тополка (велешко)	XVII	33	7	33/26
49. Плетварски проходъ	XVIII	34	7	34/27
50.| 51.| Изгледи по течението на р. Вардаръ, велешко	XVIII	35/36	—	—
52. Калето край Вардаръ въ Скопйе	XIX	37	—	—
53. Вардаръ при Скопйе	XIX	38	—	—
54. Върхъ Люботрънъ (Шаръ планина)	XX	39	7	39/28
55. Матка или устието на р. Трѣска край Скопйе	XX	40	8	40/29
56. Аязмото (Скопйе)	XX	41	—	—
57. Изгледъ отъ Скопска Черногория	XXI	42	8	42/30
58. Шаръ планина съ върха Кобилица	XXI	43	8	43/31
59. Изворитѣ на р. Вардаръ	XXII	44	8	44/32
60. Проходъ Яма	XXII	45	8	45/33
61. Кърчинъ планина (дебърско)	XXIII	46	8	46/34
62. Панорама отъ Охридъ	XXIII	47	8	47/35
63. Рѣка Черни Δринъ (стружко)	XXIV	48	8	48/36
64. Заливче въ Охридското езеро	XXIV	49	—	—
65. Приложение: Лунна нощь надъ Охридското езеро	—	—	—	—

Отдѣлъ II. — Жители и носии.

	Илюстрация Табло	Илюстрация №	Обяснителенъ текстъ стр.	Обяснителенъ текстъ №
66. Селска женска носия отъ Гостиваръ	корица		—	—
67. Миячка носия	задъ корица		—	—
68. Историческата сѫдба на Македония	—	—	9	—
69. Заселение на славянитѣ въ Балканския полуостровъ и въ Македония	—	—	11	—
70. Българска държава и народность (побългаряване на македонцитѣ)	—	—	12 13	—
71. Българскиятъ народъ въ Македония	—	—	15	—
72. Етническа анкета	—	—	18	—
73. Две необорими доказателства	—	—	19	—
74. Изопачаване на най-новата история	—	—	19	—
75. Население и народи въ Македония	—	—	11	—
76. Турчинътъ	—	—	21	—
77. Гъркътъ	—	—	22	—
78. Ромънецътъ	—	—	23	—
79. Албанецътъ	—	—	24	—
80. Евреинътъ	—	—	25	—
81. Цигани			25	—
82. Арменци	—	—	2	—
83. Група отъ македонци въ национални носии	I	1	—	—
84. Селска носия въ радовишко	I	2	—	—
85. Селска носия въ кумановско	I	3	—	—
86. Селски носии отъ скопско	II	4—8	—	—
87. Скопска женска носия	III	9	—	—
88. Селски женски носии отъ Пологъ	III	10—11	—	—
89. Градска женска носия отъ Тетово	IV	12	—	—
90. Градска мѫжка носия отъ Тетово	IV	13	—	—
91. Градска женска носия отъ Гостиваръ	IV	14	—	—
92. Носии отъ гостиварско	V	15—16	—	—
93. Женски носии отъ село Смилево (битолско)	VI	17—18	—	—
94. Женски носии отъ село Смилево (битолско)	VII	19—20	—	—
95. Носии отъ Галичникъ	VII	21	—	—
96. Носии отъ Дебъръ	VIII	22—24	—	—
97. Градска стара носия отъ Струга	IX	25	—	—
98. Селска носия отъ охридско	IX	26	—	—
99. Носии отъ ресенско	IX	27	—	—
100. Градска женска носия отъ Ресенъ	X	28	—	—
101. Селска женска носия отъ битолско	X	29	—	—
102. Мѫжка селска носия отъ Морихово (битолско)	X	30	—	—
103. Селяни отъ прилепско поле	XI	31—33	—	—
104. Бърсячки женски носии отъ кичевско	XII	34—35	—	—

	Илюстрация		Обяснителенъ текстъ	
	Табло	№	Стр.	№
105. Мжжки селски носии отъ велешко	XII	36	—	—
106. Велешка селска женска носия	XIII	37	—	—
107. Носии отъ тиквешко	XIII	38	—	—
103. Селски носии отъ Енидже-Вардаръ	XIII	39	—	—
109. Женска селска носия отъ щипско	XIV	40	—	—
110. Носия отъ с. Конско	XIV	41	—	—
111. Селянка отъ с. Конско	XV	42	—	—
112. Селянинъ отъ с. Конско	XV	43	—	—
113. Селянки отъ костурско	XV	44	—	—
114. Селянка отъ Киречкьой (солунско)	XV	45	—	—
115. Женска носия отъ воденско	XVI	46	—	—
116. Женски носии отъ сѣрски и драмски окржзи	XVI	47—48	—	—
117. Селски костюми отъ източна Македония	XVII	49—53	—	—
118. Селски костюми отъ източна Македония	XVIII	54—57	—	—
119. Носии отъ петричко	XIX	58	—	—
120. Лазарки отъ с. Пиринъ (неврокопско)	XIX	59	—	—
121. Сватба въ Галичникъ	XX	60	—	—
122. Сватбари въ скопско	XX	61	—	—
123. Селско хоро въ кумановско	XX	62	—	—
124. Селско хоро въ Скопска Черна-гора	XXI	63	—	—
125. Сватба въ стружко	XXI	64	—	—
126. Завеждане булката на вода (Галичникъ)	XXI	65	—	—
127. На чешмата въ Галичникъ	XXII	66	—	—
128. На герана (кладенецъ) въ Струга	XXII	67	—	—
129. На пазаря въ Щипъ	XXIII	68	—	—
130. Съседки	XXIII	69	—	—
131. Свещеникъ	XXIII	70	—	—
132. Задушница	XXIV	71	—	—
133. Погребение	XXIV	72	—	—
134. Съборъ въ монастиря Св. Илия (скопско)	XXV	73	—	—
135. Майсторскиятъ еснафъ отъ гр. Прилепъ на гости въ монастиря Трѣскавецъ	XXVI	74	—	—
136. Турско кафене	XXVII	75	—	—
137. На разговоръ	XXVII	76	—	—
138. Забавляватъ се	XXVII	77	—	—
139. Турски селянинъ	XXVII	78	—	—
140. Ханъмки	XXVIII	79	—	—
141. Албанци	XXVIII	80	—	—
142. Албанка	XXVIII	81	—	—
143. Евреи	XXIX	82	—	—
144. Гръцки селяни отъ солунско	XXIX	83—84	—	—
145. Власи	XXX	85	—	—
146. Циганка и циганинъ	XXX	86—87	—	—
147. Приложение. Цвѣтна картина „Смилевка"			—	—

Отдѣлъ III — Стопански животъ

148. Пладнуване	корица		—	—
149. Приложение. „Македонска Кооперативна банка въ София"	задъ корица		35	—
150. Попска кжща (отъ вънъ)	I	1	27	—
151. Попска кжща (отъ вжтре)	I	2		
152. Вжтрешность на селска кжща	I	3		
153. Тъкане платно	I	4	32	—
154. Стивосване памукъ	I	5		
155. Сновене	II	6		
156. Предене на вълна	II	7	31	—
157. Пране	II	8	27	—
158. Лепене лепешки за гориво	II	9		
159. Носене вода	II	10		
160. Оране	III	11		
161. Копане	III	12		
162. Жетва	III	13		
163. Вършитба съ волове	IV	14		

	Илюстрация		Обяснителенъ текстъ	
	Табло	№	стр.	№
164. Сипване жито въ чували	IV	15	27	—
165. Прибиране на хранитѣ	V	16		
166. Хамбаръ за храни	V	17		
167. Обикновена воденица (отъ вънъ)	VI	18	32	—
168. Ржчна мелница	VI	19		
169. Обикновена воденица (отъ вжтре)	VI	20		
170. Ронене царевица	VI	21	29	—
171. Водовадно колце за напояване	VI	22		
172. Пчеларникъ	VII	23	31	—
173. Мелница за изстискване на зейтинъ	VII	24	32	—
174. Примитивно сушене на тютюнъ	VII	25	29	—
175. Мандра	VIII	26	30	—
176. Мълзене овце	VIII	27	30	—
177. Дъскорѣзница въ Пиринъ	VIII	28		
178. Афионъ	VIII	29	29	—
179. Камилски керванъ	IX	30	30	—
180. Кираджии	IX	31		
181. Дойранската гара	IX	32		
182. Ханъ	IX	33		
183. Чифликъ Бърдовци	X	34	27	—
184. Чифликъ Субашъ-кьой	X	35	27	—
185. Селяни на пазаръ	XI	36		
186. Вършитба въ Разлога	XI	37	27	—
187. Пазаръ на грънчарски издѣлия	XI	38	32	—
188. Продавачъ на плодове	XI	39	29	—
189. Охридски риби	XII	40	32	—
190. Рибари съ чунъ	XII	41		
191. Теглене мрежа	XII	42		
192. Рибарска кжща край Охридското езеро	XIII	43		
193. Вардарски риби	XIII	44		
194. Легла на риби въ Вардаръ край с. Зелениково	XIII	45		
195. Желѣзния пжть презъ Демиръ-Капия	XIII	46	35	—
196. Столарь	XIV	47	32	—
197. Свиларска фабрика въ Гумендже	XIV	48	32	—
198. Приложение: цвѣтна картина „Зеленчуковия пазаръ въ Битоля“.				

Отдѣлъ IV — Селища

	Илюстрация		Обяснителенъ текстъ	
199. Велесъ	корица		—	—
200. Карта на Македония	задъ корица		—	—

Солунски вилаетъ

	Илюстрация		Обяснителенъ текстъ	
201. Панорама Солунъ	I	1	39	1
202. Пристанище на гр. Солунъ	II	2		2
203. Солунъ — Моло	II	3		3
204. Солунъ — главната улица	III	4		4
205. Солунъ — стара улица	III	5		5
206. Солунъ — стариятъ градъ	III	6		6
207. Солунъ — кварталъ „Св. Георги“	IV	7		7
208. Къмъ Чаушъ-монастиръ	IV	8		8
209. Къмъ площада—стариятъ градъ	IV	9		9
210. Воденъ — общъ изгледъ	V	10	39	10
211. Воденъ — градинитѣ	V	11		11
212. Гевгели — главната улица	VI	12	39	12
213. Гевгели	VI	13		13
214. Боймица (гевгелийско)	VII	14	40	14
215. Гумендже	VII	15	40	15
216. Градъ Беръ	VIII	16	40	16
217. Около р. Бистрица (берско)	VIII	17		17
218. Гр. Неготинъ (тиквешко)	IX	18	40	18
219. Кавадарци	IX	19	40	19
220. Кавадарци — правителственъ домъ	X	20	40	20
221. Село Бошава	X	21		21
222. Село Конопище	X	22	—	22
223. Гр. Струмица	XI	23	40	23
224. Гр. Струмица—главната улица	XI	24		24

	Илюстрация		Обяснителенъ текстъ	
	Табло	№	Стр.	№
225. Село Конско	XII	25	40	25
226. Градъ Дойранъ	XII	26—27		26—27
227. Дойранъ — изгледъ на езерото	XII	28		28
228. Дойранъ	XIII	29		29
229. Село Валандово	XIII	30	40	30
230. Село Смоквица	XIII	31	40	31
231. Село Фурка	XIII	32	40	32
232. Гр. Кукушъ	XIV	33	40	33
233. Последнитѣ дни на Кукушъ	XV	34		34
234. Лжгадина	XV	35	41	35
235. Гр. Сѣръ — общъ изгледъ	XVI	36	41	36
236. Гр. Демиръ-хисаръ	XVII	37	41	37
237. Село Горни-порой	XVIII	38	41	38
238. Улица въ Горно-броди	XVIII	39	41	39
239. Село Горно-броди	XVIII	40		40
240. Гр. Петричъ — изгледъ	XIX	41	41	41
2 1. Гр. Петричъ — главната улица	XIX	42		42
242. Гр. Петричъ — общъ изгледъ	XIX	43		43
243. Мелникъ	XX	44	41	44
244. Гр. Св. Врачъ	XX	45	41	45
245. Гр. Св. Врачъ — общински минерални бани	XX	46		46
246. Гр. Банско	XXI	47	42	47
247. Гр. Банско — улица	XXI	48		48
248. Гр. Банско — общъ изгледъ	XXI	49		49
249. Разлогъ (Мехомия) — главната улица	XXII	50	42	50
250. Разлогъ (Мехомия) — общъ изгледъ	XXII	51		51
251. Разлогъ — улица	XXII	52		52
252. Село Добринище (Разлогъ)	XXIII	53	42	53
253. Село Бѣлица (Разлогъ)	XXIII	54	42	54
254. Село Якоруда (Разлогъ)	XXIII	55	42	55
255. Горна-Джумая — Общъ изгледъ	XXIV	56		56
256. Горна Джумая — Стариятъ градъ	XXV	57	42	57
257. Горна Джумая — Кметството	XXVI	58		58
358. Горна-Джумая — главната улица	XXVII	59		59
259. Горна Джумая — часовникътъ	XXVII	60		60
260. Горна Джумая — чаршията	XXVII	61		61
261. Горна Джумая — кварталътъ на складоветѣ	XXVIII	62		62
262. Гр. Неврокопъ	XXIX	63	42	63
263. Гр. Драма	XXIX	64	42	64
264. Гр. Кавала	XXX	65—66	42	65—66

Битолски вилаетъ

265. Битоля — Общъ изгледъ	XXXI	67	43	67
266. Битоля — Широкъ сокакъ	XXXII	68		68
267. Битоля — Общъ изгледъ	XXXII	69		69
268. Битоля — Турски гробища	XXXIII	70		70
269. Битоля — Улица Драгоръ	XXXIII	71		71
270. Битоля — Други улици отъ града	XXXIV	72—74		72—74
271. Битоля — Турската махала	XXXV	75		75
272. Село Смилево	XXXV	76	43	76
273. Село Брусникъ	XXXVI	77	43	77
274. Село Гопешъ	XXXVI	78	43	78
275. Село Могила	XXXVI	79	43	79
276. Село Крушйе	XXXVI	80		
277. Градъ Ресенъ	XXXVII	81	44	81
278. Улица въ Ресенъ	XXXVIII	82		82
279. Село Леорѣка	XXXVIII	83		
280. Село Избища	XXXVIII	84	44	84
281. Охридъ — Общъ изгледъ	XXXIX	85		85
282. Охридъ — Разни изгледи	XL	86—88	44	86—88
283. Охридъ — Общъ изгледъ	XLI	89		89
284. Охридъ — Панорама	XLI	90		90
285. Улица въ Охридъ	XLII	91		91
286. Охридъ	XLII	92		92
287. Охридъ — Крайбрѣжието	XLII	93		93
288. Охридъ — „Студенчища“	XLIII	94		94
289. Охридъ	XLIII	95		95

	Илюстрация		Обяснителенъ текстъ	
	Табло	№	стр.	№
290. Струга — общъ изгледъ	XLIV	95	44	96
291. Струга — край езерото	XLIV	97		97
292. Струга — далянитѣ	XLIV	98		98
293. Струга — кжщата на Г. Чакъровъ	XLV	99		99
294. Дебъръ — общъ изгледъ	XLV	100	44	100
295. Село Янче	XLVI	101	44	101
296. Село Лазаро-поле	XLVI	102	44	102
297. Село Гаре	XLVII	103	44	103
298. Села срещу монастиря „Св. Иванъ Бигоръ“	XLVII	104	44	104
299. Градъ Галичникъ	XLVIII	105—106	44	105-106
300. Градъ Кичево	XLIX	107—108	45	107-108
301. Село Цѣръ	L	109	45	109
302. Крушевски улици и кжщи	L	110—111	45	110-111
303. Градъ Крушово — общъ изгледъ	LI	112		112
304. Градъ Прилепъ — общъ изгледъ	LII	113	45	113
305. Градъ Прилепъ — край рѣката	LII	114		114
306. Градъ Прилепъ — турска махала	LIII	115		115
307. Градъ Прилепъ—мостътъ „Галата“	LIII	116		116
308. Село Витолища	LIV	117		117
309. Село Бешища	LIV	118	45	118
310. Село Дреново	LIV	119	45	119
311. Село Ракле	LIV	120	45	120
312. Село Плетваръ	LIV	121	45	121
313. Градъ Леринъ — общъ изгледъ	LV	122	46	122
314. Градъ Леринъ — площадъ	LV	123		123
315. Градъ Леринъ — другъ изгледъ	LV	124		124
316. Село Пжтеле	LVI	125	46	125
317. Село Горничево	LVI	126	46	126
318. Село Острово	LVII	127	46	127
319. Градъ Костуръ — общъ изгледъ	LVII	128	46	128
320. Градъ Костуръ съ езерото	LVIII	129—130		129-130
321. Село Смърдешъ	LIX	131	46	131
322. Село Загоричани	LIX	132	46	132
323. Градъ Емборе (кайлярска околия)	LX	133	46	133
Скопски виляетъ				
324. Скопйе — общъ изгледъ	LXI	134	46	134
325. Скопйе — другъ общъ изгледъ	LXII	135		135
326. Скопйе — калето	LXII	136		136
327. Скопйе — улица и пазаря	LXII	137—138		137—138
328. Скопйе — изгледъ отъ горе	LXIII	139		139
329. Скопйе — край Вардара	LXIII	140		140
330. Скопйе — край града	LXIII	141—142		141—142
331. Скопйе — край Вардара отъ лѣво	LXIV	143		143
332. Скопйе — пазарище	LXIV	144		144
333. Край Вардара отъ дѣсно	LXIV	145		145
334. Градъ Куманово—общъ изгледъ	LXV	146	47	146
335. Куманово—площадъ „20 октомврий“	LXVI	147		147
336. Градъ Паланка — общъ изгледъ	LXVI	148	47	148
337. Градъ Кратово	LXVII	149	47	149
338. Градъ Кратово—общъ изгледъ	LXVIII	150—151		150—151
339. Село Злетово	LXIX	152	47	152
340. Градъ Кочани — площадъ	LXIX	153	47	153
341. Градъ Кочани — общъ изгледъ	LXIX	154		154
342. Село Виница	LXX	155	47	155
343. Царево-село	LXX	156	48	156
344. Градъ Пехчево	LXXI	157	48	157
345. Градъ Радовишъ	LXXI	158	48	158
346. Градъ Щипъ — общъ изгледъ	LXXII	159	48	159
347. Градъ Щипъ — улици отъ града	LXXII	160—161	48	160—161
348. Градъ Щипъ — общъ изгледъ отъ горе	LXXIII	162		162
349. Градъ Щипъ — мостътъ на рѣка Отиня	LXXIII	163		163
350. Градъ Щипъ съ Хисаря	LXXIV	164		164
351. Щипъ—улица „Мише Развигоровъ“	LXXIV	165		165
352. Щипъ — Ново-село	LXXIV	166		166
353. Градъ Велесъ — общъ изгледъ	LXXV	167		167
354. Градъ Велесъ — изгледъ отъ юго-западъ	LXXV	168		168

	Илюстрация		Обяснителенъ текстъ	
	Табло	№	Стр.	№
356. Градъ Велесъ — другъ изгледъ	LXXVII	170	48	170
357. Градъ Велесъ — пазаръ за овощия	LXXVII	171		171
358. Разни изгледи отъ гр. Велесъ и околията	LXXVIII	172-176		172-176
359. Улици отъ гр. Велесъ	LXXIX	177-179		177-179
360. Градъ Тетово	LXXX	180	49	180
361. Улици отъ гр. Тетово	LXXX	181-182		181-182
362. Разни изгледи отъ Тетово	LXXXI	183-185		183-185
363. Градъ Тетово гледанъ отъ високо	LXXXII	186		186
364. Градъ Гостиваръ	LXXXII	187	49	187
365. Приложение: Градъ Велесъ	—	—	—	—

Отдѣлъ V — Здраве и спортъ

366. Даниелъ Бланшу	корица		51	—
367. Георги Данаиловъ	I	1	51	1
368. Скопски български юнаци въ Прага	I	2	—	—
369. Гимнастически курсъ въ Солунъ презъ 1912 год. за македонскитѣ учители	II	3	—	—
370. Упражнение на гимнастическия курсъ въ Солунъ, 1912 г.	II	4	—	—
371. Солунски юнакъ, 1911 г.	III	5	—	—
372. Упражнения на Солунски юнакъ	III	6	—	—
373. Юнашко д-во „Пелистеръ", Битоля	IV	7	—	—
374. Българско юнашко д-во въ Леринъ	IV	8	—	—
375. Старата минерална баня въ гр. Неврокопъ	V	9	—	—
376. Борци помаци въ с. Бѣлица, Разложко	V	10	—	—
377. Горещитѣ минерални извори въ Св. Врачъ	V	11	—	—
378. Старата минерална баня въ с. Полесица, Св. Врачко	V	12	—	—
379. Юнашкото д-во „Пиринъ" въ Разлогъ	VI	13	—	—
380. Курортъ „Папазъ-чаиръ" въ неврокопско	VI	14	—	—
381. Туристи къмъ Пиринъ	VI	15	—	—
382. Туристическа хижа въ Пиринъ, неврокопско	VI	16	—	—
383. Българско юнашко д-во „Брѣгалница" въ гр. Щипъ	VII	17	—	—
384. Градската болница въ Св. Врачъ	VII	18	—	—
385. Приложение: Цвѣтна картина „На чешмата"	—	—	—	—
386. Младежки организации въ Македония преди балканската война	—	—	—	—
387. Лѣчебни води въ Македония	—	—	—	—

Отдѣлъ VI — Вѣра и черква

388. Какво въздействие е оказалъ Паисий върху своя народъ?	—	—	55	—
389. Българската църква отъ основаването на св. Екзархия до балканската война	—	—	56	—
390. Българи протестанти въ Македония	—	—	59	—
391. Българи мохамедани (помаци) въ Македония	—	—	59	—
392. Българи католици въ Македония	—	—	61	—
393. Св. Князъ Борисъ	корица		62	—
394. Св. Св. Кирилъ и Методи	I	1	62	1
395. Св. Седмочисленици	II	2	62	2
396. Карта на македонскитѣ български епархии	III	3	62	3

Будители

397. Отецъ Паисий	IV	4	63	4
398. Автографъ на О. Паисий	IV	5		5

	Илюстрация		Обяснителенъ текстъ	
	Табло	№	Стр.	№
399. **Поменикъ на будителитѣ** Христофоръ Жефаровичъ — Дойранъ Хаджи Якимъ Кърчовски — с. Осломеви (кичевско) Хаджи попъ Теодоси Синаитски — Дойранъ Захари Струмски Йорданъ хаджи Константиновъ (Джинотъ) — Велесъ Павелъ Божигробски — с. Кониково (Ен. Вардаръ) Архим. Антимъ Ризовъ — с. Калково (сгрумишко)	V	6	63	6
Българска книга				
400. Букваръ	VI	7	—	—
401. Повесть	VI	8	—	—
402. Кирилъ Пейчиновичъ	VI	9	63	9
403. Подписъ на К. Пейчиновичъ	VI	10		10
404. Огледало	VII	11		11
405. К. Пейчиновичъ	VII	12		12
406. Начално учение	VII	13	—	—
407. Книга „Утешение“	VII	14	—	—
408. Предговоръ отъ хаджи папа Теодосия	VIII	15—16	—	—
409. Евангелие	VIII	17	—	—
410. Български народни пѣсни отъ Бр. Миладинови	IX	18	—	—
411. К. Миладиновъ	IX	19	64	19
412. Д. Миладиновъ	IX	20		20
Борци за народна черква				
413. Неофитъ Бозвели	X	21	64	21
414. Иларионъ Макариополски	X	22	64	22
415. Неофитъ Рилски	X	23	64	23
416. Партений Зографски	X	24	64	24
417. Тримата заточеници.	XI	25	64	25
418. Гробоветѣ имъ	XI	26	—	—
419. Стефанъ Богориди	XII	27	64	27
420. Гаврилъ Кръстевичъ.	XII	28	65	28
421. Георги Золотовичъ	XII	29	65	29
422. Христо Тъпчилещовъ	XII	30	65	30
423. Никола Тъпчилещовъ	XII	31	65	31
424. Марко Балабановъ.	XIII	32	65	32
425. Д-ръ Ст. Чомаковъ	XIII	33	65	33
426. П. Р. Славейковъ	XIII	34	65	34
427. Иванъ Найденовъ	XIII	35	65.	35
428. Драганъ Цанковъ	XIII	36	65	36
429. Григоръ Пърличевъ	XIV	37	66	37
430. К. Шапкаревъ	XIV	38	66	38
431. Р. Жинзифовъ	XIV	39	66	39
432. Арсени Костенцевъ	XIV	40	66	40
433. Тодоръ Кусевъ	XV	41	—	—
434. Ст. Костозъ	XV	42	—	—
435. Г. Answer	XV	43	66	43
436. К. Сарафовъ	XV	44	—	—
437. К. Шулевъ.	XV	45	66	45
438. М. Кюркчиевъ	XV	46	66	46
439. Икономъ П. Георгиевъ	XV	47		47
440. Попъ Тодоръ	XV	48		48
441. К. Гутовъ — (нѣма снимка)	XV	49		—
Мѣстни дейци за народна черква				
442. Дим. Робевъ	XVI	50	66	50
443. Ив. Занешевъ	XVI	51	67	51
444. Илия Весовъ.	XVI	52	67	52
445. А. и К. Петковичъ.	XVI	53	67	53
446. Хаджи Димко	XVII	54	67	54

	Илюстрация		Обяснителенъ текстъ	
	Табло	№	Стр.	№
447. Дим. Кочоолу	XVII	55	67	55
448. П. Д. Радевъ	XVII	56	67	56
449. Народни дейци (драмско)	XVII	56-а	67	56-а
450. Дѣдо Печо	XVII	57	67	57
451. Хаджи Георги	XVII	58	67	58
452. Архимандритъ Софроний	XVIII	59	67	59
453. Свещеникъ Кръсте	XVIII	60	67	60
454. Попъ Търпо	XVIII	61	67	61
455. Нако Станишевъ	XVIII	62	67	62
456. Свещеникъ Андонъ Дамяновъ	XIX	63	67	63
457. Дѣдо Младенъ Карабски	XIX	64	67	64
458. Свещеникъ К. Гулабчевъ	XIX	65	67	65
459. Д-ръ Мишайковъ	XIX	66	—	—
460. Зафиръ Тасевъ	XIX	67	67	67
461. Игуменъ Кесарий	XX	68	67	68
462. Свещеникъ Димитъръ Давидовъ	XX	69	67	69
463. Диме Биолчевъ	XX	70	67	70
464. Христо Сребърниковъ	XX	71	67	71
465. Христо Константиновъ	XXI	72	67	72
466. Янаки Тотевъ	XXI	73	67	73
467. Карайове	XXI	74	67	74
468. Кральо Марковъ	XXI	75	67	75
469. Трайче Чайчаревъ	XXI	76	67	76
470. Серафимъ Петровъ	XXII	77	67	77
471. Димитъръ Павловъ	XXII	78	67	78
472. Георги Чакъровъ	XXII	79	67	79

Учредяване и управление на българската черква — Българска Екзархия

	Табло	№	Стр.	№
473. Факсимиле отъ фермана	XXIII	80	67	80
474. Народния съборъ въ Цариградъ	XXIV	81	67	81
475. Четене на фермана	XXV	82	—	—
476. Първи Св. Синодъ при Екзархията	XXV	83	—	—
477. Екзархъ Антимъ I	XXVI	84	67	84
478. Екзархъ Йосифъ I	XXVI	85	69	85
479. Освещаването на желѣзната черква „Св. Стефанъ"	XXVII	86	69	86
480. 25-годишния юбилей на Негово Блаженство Екзархъ Йосифъ I	XXVII	87	69	87

Македонскитѣ епархии

I. Охридска епархия

	Табло	№	Стр.	№
481. Митрополитъ Натанаилъ	XXVIII	88	69	88
482. Митрополитъ Синесий	XXVIII	89	70	89
483. Митрополитъ Григорий	XXVIII	90	70	90
484. Митрополитъ Методий	XXVIII	91	—	—
485. Митрополитъ Борисъ	XXVIII	92	70	92

II. Скопска епархия

	Табло	№	Стр.	№
486. Митрополитъ Доротей	XXIX	93	70	93
487. Митрополитъ Кирилъ	XXIX	94	70	94
488. Митрополитъ Максимъ	XXIX	95	70	95
489. Митрополитъ Синесий	XXIX	96	—	—
490. Митрополитъ Теодосий	XXIX	97	70	97
491. Митрополитъ Неофитъ	XXIX	98	70	98

III. Велешка епархия

	Табло	№	Стр.	№
492. Митрополитъ Авксентий Велешки	XXX	99	70	99
493. Митрополитъ Генадий	XXX	100	71	100
494. Митрополитъ Дамаскинъ	XXX	101	71	101
495. Митрополитъ Авксенти II	XXX	102	71	102
496. Митрополитъ Милетий	XXX	103	71	103

IV. Пелагонийска епархия

	Табло	№	Стр.	№
497. Митрополитъ Евстатий	XXXI	104	71	104
498. Митрополитъ Григорий	XXXI	105	—	—
499. Митрополитъ Авксентий	XXXI	106	—	—

V. Дебърска епархия

	Табло	№	Стр.	№
500. Митрополитъ Козма Пречистански	XXXI	107	71	107
501. Митрополитъ Иларионъ Нишавски	XXXI	108	71	108

VI. Струмишка епархия

	Илюстрация		Обяснителенъ текстъ	
	Табло	№	Стр.	№
502. Митрополитъ Дамаскинъ	XXXII	109	—	—
503. Митрополитъ Герасимъ	XXXII	110	71	110

VII. Неврокопска епархия

504. Митрополитъ Илarionъ	XXXII	111	71	111
505. Митрополитъ Макарий	XXXII	112	72	112
506. Изгоненитѣ митрополити отъ Македония	XXXIII	113	72	113

Митрополити родомъ отъ Македония

507. Митрополитъ Панаретъ Пловдивски	XXXIV	114	72	114
508. Митрополитъ Милетий Софийски	XXXIV	115	72	115
509. Митрополитъ Методий Ст.-Загорски	XXXIV	116	72	116
510. Епископъ Панаретъ Брѣгалнишки	XXXV	117	73	117

Други видни духовници

511. Архимандритъ Йона	XXXV	118	73	118
512. Архимандритъ Евлогий	XXXV	119	73	119
513. Иеродяконъ Йосифъ	XXXV	120	73	120
514. Иеромонахъ Теофанъ	XXXV	121	—	—
515. Архимандритъ Методий	XXXVI	122	73	122
516. Свещеникъ Георги Петровъ	XXXVI	123	73	123
517. Свещеникъ Ангелъ Константиновъ	XXXVI	124	73	124
518. Протоиерей Чешмеджиевъ	XXXVII	125	—	—
519. Свещеникъ Наумъ Мечкуевски	XXXVII	126	73	126
520. Свещеникъ Никола Филиповъ	XXXVII	127	73	127
521. Свещеникъ Стаматъ	XXXVII	128	74	128
522. Свещеникъ Телятиновъ	XXXVII	129	74	129
523. Свещеникъ Михаилъ Атанасовъ	XXXVIII	131	—	—
524. Свещеникъ Христо	XXXVIII	132	74	132
525. Свещеникъ Антонъ Алтипармаковъ	XXXVIII	133	74	133
526. Свещеникъ Иванъ Мицовъ	XXXVIII	134	74	134
527. Икономъ Воловаровъ	XXXVIII	135	—	—
528. Свещеникъ Илия Чоневъ	XXXIX	136	74	136
529. Протоиерей Шишковъ	XXXIX	137	74	137
530. Свещеникъ Левъ Поповъ	XXXIX	138	74	138
531. Свещеникъ Лазаръ Замфировъ	XXXIX	139	74	139
532. Икономъ Григоръ п. Димитровъ	XXXIX	140	74	140
533. Свещеникъ Георги Мандичевъ	XL	141	74	141
234. Свещеникъ Г. Ив. Гелевъ	XL	142	74	142
535. Свещеникъ Никола	XL	143	—	—
536. Свещеникъ Иванъ Антоновъ	XL	144	74	144

Българска униятска църква въ Македония

537. Епископъ Епифани Шановъ	XLI	145	75	145
538. Униятски свещеници	XLI	146	75	146
539. Милосердна сестра Христина Алоати	XLII	147	75	148
540. Епископъ Лазаръ Младеновъ съ група заточеници	XLII	148	75	148
541. Представители на израилската черква	XLIII	149-150	75	149-150

Отдѣлъ VI — Молитвени домове

542. Молитвени домове	—	—	77	—
543. Желѣзната църква „Св. Стефанъ“ въ Цариградъ и старата църква	корица		78	—
544. Цариградъ — Историческиятъ метохъ при Екзархията	I	1	78	1
545. Цариградъ — Новото здание на Екзархията	I	2	—	2
546. Цариградъ — Старото здание на Екзархията	II	3	—	3
547. Рилскиятъ монастиръ „Св. Иванъ“	III	4	78	4

	Илюстрация		Обяснителенъ текстъ	
	Табло	№	Стр.	№
548. Вечеренъ изгледъ на монастиря „Св. Наумъ" край Охридското езеро	IV	5	78	5
549. Монастиръ „Св. Наумъ" — Изгледъ отъ езерото	IV	6		6
550. Монастиръ „Св. Наумъ" край брѣга на Охридското езеро	V	7		7
551. Охридъ — Църквата „Св. София"	V	8	79	8
552. Охридъ — Монастиръ „Калище"	VI	9	79	9
553. Охридъ — Монастиръ „Св. Петка"	VI	10	79	10
554. Охридъ — Монастиръ „Св. Иванъ Канео"	VII	11	79	11
555. Охридъ — Църквата „Св. Климентъ"	VII	12	79	12
556. Охридъ — Входъ въ църквата „Св. Климентъ"	VII	13		13
557. Общъ изгледъ на монастиря „Св. Иванъ Бигоръ" (околия дебърска)	VIII	14	79	14
558. Църквата въ монастиря „Св. Иванъ Бигоръ"	VIII	15		15
559. Кичево — Монастиръ „Пречиста"	IX	16	80	16
560. Църквата въ монастиря „Пречиста"	IX	17		17
561. Църквата въ гр. Гостиваръ	X	18	81	18
562. Църквата „Св. Богородица" въ гр. Тетово	X	19	81	19
563. Монастиръ „Св. Атанасъ" въ с. Лешокъ, тетовско	XI	20	81	20
564. Църквата въ монастиря „Св. Атанасъ"	XI	21		21
565. Гробътъ на К. Пейчиновичъ въ монастиря „Св. Атанасъ"	XII	22		22
566. Входъ въ монастиря „Св. Атанасъ"	XII	23		23
567. Скопйе — Църквата „Св Богородица"	XIII	24	81	24
568. Скопйе — Църквата „Св. Спасъ"	XIII	25	81	25
569. Гюришкия монастиръ — Скопйе	XIV	26	81	26
570. Монастиря „Св. Архангелъ" — Скопйе	XIV	27	—	—
571. Нерезкия монастиръ — Скопйе	XIV	28	81	28
572. Монастиръ „Св. Марко" — Скопйе	XV	29	81	29
573. Монастиръ „Св. Архангелъ", с. Кучевища — Скопйе	XV	30	81	30
574. Църквата „Св. Георги", с. Старо-Нагоричани — кумановско	XVI	31	81	31
575. Църквата въ с. Младо-Нагоричани — кумановско	XVI	32	81	32
576. Куманово — Църквата „Св. Никола"	XVII	33	81	33
577. Куманово — Монастиръ „Св. Прохоръ Пчински"	XVII	34	81	34
578. Паланка — Градската църква	XVIII	35	—	—
579. Монастиръ „Св. Иоакимъ Осоговски"	XVIII	36	82	36
580. Кратово — Лѣсновския монастиръ	XIX	37	82	37
581. Църквата въ Лѣсновския монастиръ	XIX	38		38
582. Кочани — Монастиръ „Св. Пантелеймонъ"	XX	39	82	39
583. Щипъ — Църквата „Св. Спасъ"	XX	40	82	40
584. Щипъ — Църквата „Св. Никола"	XXI	41	82	41
585. Щипъ — Старата църква	XXI	42	82	42
586. Велесъ — Църквата „Св. Пантелеймонъ"	XXII	43	82	43
587. Велесъ — Монастиря „Св. Архангелъ"	XXII	44	82	44
588. Градската църква въ Кавадарци	XXIII	45	82	45
589. Положкия монастиръ	XXIII	46	82	46
590. Църквата „Св. Св. Кирилъ и Методи" въ гр. Гевгели	XXIV	47	—	—
591. Църквата въ гр. Кавадарци	XXIV	48	—	—
592. Църквата „Св. Благовещение" въ гр. Прилепъ	XXV	49	83	49

	Илюстрация		Обяснителенъ текстъ	
	Табло	№	Стр.	№
593. Църквата „Св. Димитъръ" въ с. Варошъ (прилепско)	XXV	50	—	—
594. Монастиръ „Св. Архангелъ" въ с. Варошъ (прилепско)	XXVI	51	83	51
595. Монастиръ „Трѣскавецъ" — Прилепъ	XXVI	52	83	52
596. Църквата „Св. Богородица" въ гр. Крушово	XXVII	53	83	53
597. Влашката църква въ гр. Крушово	XXVII	54	—	—
598. Крушово — Монастиръ „Св. Спасъ"	XXVII	55	—	—
599. Монастирски здания — Крушово	XXVIII	56	—	—
600. Монастиръ „Св. Спасъ" съ сиропиталището — Крушово	XXVIII	57	—	—
601. Слѣпченския монастиръ	XXVIII	58	83	58
602. Църквата „Св. Недѣля" въ гр. Битоля	XXIX	59	83	59
603. Църквата „Св. Илия" въ с. Велмевци	XXIX	60	83	60
604. Църквата „Св. Кирилъ и Методий" въ гр. Ресенъ	XXX	61	84	61
605. Монастиръ въ с. Сливье (ресенско)	XXX	62	—	—
606. Църквата „Св. Георги" въ Солунъ	XXXI	63	—	—
607. Църквата въ гр. Дойранъ	XXXI	64	84	64
608. Сѣръ — монастиръ „Св. Иванъ"	XXXII	65	84	65
609. Църквата въ с. Крушово (демиръхисарско)	XXXII	66	84	66
610. Църквата въ гр. Банско	XXXIII	67	84	67
611. Църквата въ с. Зарово	XXXIII	68	84	68
612. Църквата въ с. Симитли	XXXIV	69	84	69
613. Гюменджe — църквата „Св. Богородица"	XXXIV	70	84	70
614. Митрополията въ гр. Битоля	XXXV	71	84	71
615. Митрополията въ гр. Неврокопъ	XXXVI	72	84	72
616. Зографскиятъ монастиръ Св. Гора	XXXVI	73—76	84	73—76
617. Хилендарскиятъ монастиръ въ Св. Гора	XXXVII	77	84	77
618. Солунъ — Зейтинлъкъ — Общъ изгледъ	XXXVIII	78	85	78
619. Домъ на милосърднитѣ сестри (Зейтинлъкъ)	XXXVIII	79		79
620. Църквата въ с. Долно-Тодораци	XXXIX	80		80
621. Скопйе — Якубъ джамия	XL	81	85	81
622. Скопйе — Мурадъ джамия	XL	82		82
623. Вжтрешностьта на Мурадъ джамия	XL	83		83
624. Голѣмата джамия въ гр. Скопйе	XLI	84		84
625. Вжтрешность на голѣмата джамия въ Скопйе	XLI	85		85
626. Дервишъ	XLII	86		86
627. Ходжа	XLII	87		87
628. Скопйе — Джамията въ Калето	XLII	88		88
629. Турбе — Теке	XLIII	89		89
630. Предверие на джамията съ омивалникъ	XLIII	90		90
631. Шарена джамия въ гр. Тетово	XLIII	91		91

Отдѣлъ VII — Просвѣта и култура

632. Развитие на българското училищно дѣло въ Македония	—	—	87	—
633. Български училища открити въ Македония преди учредяването на Екзархията	—	—	88	—
634. Женското образование въ Македония				
635. Солунската мжжка гимназия „Св. Св. Кирилъ и Методи"	—	—	92	—
636. Печатното дѣло въ Македония до 1912 година	—	—	92	—
637. Читалищата въ Македония	—	—	94	—
638. Матицата	—	—	94	—

	Илюстрация		Обяснителенъ текстъ	
	Табло	№	Стр.	№
639. Македонски поети, писатели, драматурзи, критици, артисти, педагози и общественици	—	—	95	—
640. Гръцката пропаганда	—	—	96	—
641. Носители на култура	—	—	98	—
642. Сръбска пропаганда въ Македония	—	—	98	—
643. Св. Климентъ Охридски	корица	—	—	—
644. Сравнителна карта на учебното дѣло на християнскитѣ народи въ Македония презъ учеб. 1903-1904 г.	задъ корица	—	—	—
645. А. Рилски монастиръ	I	1	—	
Б. **Поменикъ:**	I	1	—	
Якимъ Кърчовски				
Ст. Салганджиевъ				
Йорданъ Константиновъ				
Василъ Поповичъ				
Георги Милетичъ				
Дяконъ Агапий				
Кост. Босилковъ				
Петъръ Орловъ				
Георги Динковъ			104	—
Славка Динкова				
В. Монастиръ Пречиста	I	1		
Г. Д-ръ П. Беронъ	I	1		
Д. Рибниятъ букваръ	I	1		
Е. Отецъ Неофитъ Рилски, патриархъ на българскитѣ учители	I	1		
Ж. Бигорскиятъ монастиръ „Св. Иванъ“ (Дебъръ)	I	1		
З. Осоговскиятъ монастиръ „Св. Иоакимъ“	I	1		
646. Димитъръ Ризовъ	II	2	105	2
647. Фания Янева	II	3	105	3
648. Битолското сиропиталище	II	4	105	4
649. Юлиянъ Шумлянски	III	5	105	5
650. Захария Шумлянска	III	6	106	6
651. Мария Трайкова	III	7	106	7
652. Ученичкитѣ отъ III класъ на Битолската гимназия презъ 1892-93 учебна година	III	8	—	—
653. Райко Жинзифовъ	IV	9	106	9
654. Професоръ Димитъръ Матовъ	IV	10	106	10
655. Велешко училищно настоятелство	IV	11	—	—
656. Г. Палашевъ	IV	12	106	12
657. Димитъръ Кушевъ	IV	13	106	13
658. Баба Недѣля Петкова	V	14	106	14
659. Станислава Караиванова	V	15	106	15
660. Г. Гоговъ	V	16	106	16
661. Българското училище въ гр. Воденъ	V	17	—	—
662. Българското училище въ гр. Гумендже	VI	18	—	—
663. Учителскиятъ персоналъ въ гр. Гевгели	VI	19	—	—
664. Читалището въ гр. Горна-Джумая	VII	20	—	—
665. Антонъ П. Стоиловъ	VII	21	106	21
666. Христо П. Стоиловъ	VII	22	106	22
667. Стоянъ П. Божовъ	VII	23	107	23
668. Дим. Хр. Бързицовъ	VIII	24	107	24
669. Никола Янишлиевъ	VIII	25	107	25
670. Учителитѣ отъ българското училище въ Енидже-вардаръ	VIII	26	—	—
671. Д. В. Македонски	IX	27	107	27
672. Благой Димитровъ	IX	28	107	28
673. Иванъ Василевъ	IX	29	107	29
674. Иванъ Шумковъ	X	30	107	30
675. Българското училище въ с. Цѣръ (битолско)	X	31	—	—
676. Ефтимъ Наковъ	XI	32	107	32
677. Йосифъ Даскаловъ	XI	33	107	33
678. Учителитѣ въ българското училище въ гр. Кратово	XI	34	—	—

	Илюстрация		Обяснителенъ текстъ	
	Табло	№	Стр.	№
679. Дяконъ Йосифъ	XII	35	107	35
680. Новата българска прогимназия въ гр. Крушово	XII	36	—	—
681. Старото народно българско училище въ гр. Крушово	XII	37	—	—
682. Професоръ Никола Милевъ	XIII	38	107	38
683. Г. Пѣйковъ	XIII	39	108	39
684. Кузманъ Хр. Шапардановъ	XIII	40	108	40
685. Никола Яневъ, поетъ	XIV	41	108	41
686. Училище на униятитѣ въ гр. Кукушъ	XIV	42	—	—
687. Учители и ученици отъ българското училище въ гр. Куманово	XV	43	—	—
688. Българското училище въ с. Върбяни (Екши-су)	XV	44	—	—
689. Спиро Гулабчевъ	XVI	45	108	45
690. Константинъ Стояновъ	XVI	46	108	46
691. Трифунъ Ивановъ	XVI	47	108	47
692. Димитъръ Гулабчевъ	XVI	48	108	48
693. Димитъръ Прусалковъ	XVI	49	108	49
694. Темелко х. Янковъ въ Мелникъ	XVII	50	108	50
695. Архиерейскиятъ намѣстникъ Гайдаровъ и учителитѣ въ гр. Мелникъ	XVII	51	—	—
696. Прогимназията въ гр. Св. Врачъ	XVII	52	—	—
697. Хаджи Иванъ Тодоровъ	XVIII	53	—	—
698. Прогимназията въ с. Якоруда	XVIII	54	—	—
699. Гр. Пърличевъ	XIX	55	108	55
700. Кузманъ Шапкаревъ	XIX	56	108	56
701. Якимъ Стрезовъ	XIX	57	108	57-58
702. Андроникъ Йосифчевъ	XIX	58		
703. Антонъ Митановъ	XIX	59	108	59
704. Гимназията „Гоце Дѣлчевъ“ въ гр. Петричъ	XX	60	—	—
705. Учителитѣ въ с. Бѣлица (разложко)	XX	61	—	—
706. Марко Цепенковъ	XXI	62	108	62
707. Константинъ Поменовъ	XXI	63	108	63
708. Никола Ганчевъ	XXI	64	108	64
709. Атанасъ Бадевъ	XXI	65	109	65
710. Йорданъ Ивановъ	XXI	66	109	66
711. Коне Самарджиевъ	XXII	67	109	67
712. Цв. Сѣнокозлиева	XXII	68	109	68
713. Учителскиятъ персоналъ въ гр Прилепъ презъ 1892—93 год.	XXII	69	—	—
714. Трети класъ на девическото училище въ гр. Прилепъ	XXIII	70	—	—
715. Читалището въ гр. Прилепъ	XXIII	71	—	—
716. Н. Глиговъ	XXIV	72	109	72
717. Илия Трендафиловъ	XXIV	73	—	—
718. Свещеникъ Филипъ Стояновъ съ своитѣ ученици въ с. Якоруда	XXIV	74	109	74
719. Училището въ с. Якоруда	XXV	75	—	—
720. Трайко Китанчевъ	XXV	76	—	—
721. Д-ръ Д. Владовъ	XXV	77	109	77
722. Д-ръ Башевъ	XXV	78	109	78
723. Екатерина Симидчиева	XXVI	79	—	—
724. Тима Икономова	XXVI	80	110	80
725. Старото училище въ гр. Скопйе	XXVI	81	—	—
726. Женското д-во „Ек. Симидчиева“	XXVI	82	—	—
727. Солунската мѫжка гимназия	XXVII	83	—	—
728. Учители и ученици въ Солунската мѫжка гимназия	XXVII	84	—	—
729. Учители и ученици на Солунската мѫжка гимназия презъ 1888/89 г.	XXVIII	85-86	—	—
730. Царева Алексиева (Миладинова)	XXIX	87	110	87
731. Мария Думбалакова	XXIX	88	110	88
732. Царева Алексиева и първия девически пансионъ въ гр. Солунъ (1882/83 г.)	XXIX	89	—	—
733. Първиятъ випускъ на девическата гимназия въ гр. Солунъ (1895/96 г.) съ директоръ М. Сарафовъ	XXIX	90		—
734. Ученички отъ Солунската девическа гимназия презъ 1888/89 и 1899/900 г.	XXX	91-92		—

	Илюстрация		Обяснителенъ текстъ	
	Табло	№	стр.	№
735. Ученичкитѣ отъ Солунската девическа гимназия презъ 1892/93 г.	XXXI	93	—	—
736. Възпитаницитѣ на милосърднитѣ сестри въ гр. Кукушъ	XXXI	94	—	—
737. Католическата семинария (Зейтинликъ) въ гр. Солунъ	XXXII	95	—	—
738. Основно училище въ гр. Кукушъ издържано отъ милосерднитѣ сестри „Евхаристки"	XXXII	96	—	—
739. Еврейско сиропиталище въ Солунъ	XXXIII	97	—	—
740. Учителскиятъ персоналъ при Сърското педагогическо училище и ученицитѣ	XXXIII	98	—	—
741. Персоналъ и ученици отъ Педагогическото училище въ гр. Сѣръ	XXXIV	99-100	—	—
742. Праздникътъ „Св. Св. Кирилъ и Методи" въ гр. Сѣръ	XXXV	101	—	—
743. А. Никовъ	XXXV	102	110	102
744. Андрей Стояновъ	XXXV	103	110	103
745. Проф. Йосифъ Ковачевъ	XXXVI	104	110	104
746. Арсений Костенцевъ	XXXVI	105	110	105
747. Учителки въ гр. Щипъ презъ 1915-916 г.	XXXVI	106	—	—
748. Училищенъ хоръ въ гр. Щипъ 1917-1918 г.	XXXVII	107	—	—
749. Педагогически курсъ на македонскитѣ учителки (забавачки) въ Солунъ	XXXVII	108	—	—
750. Конгресътъ на македонскитѣ учители въ гр. Солунъ	XXXVIII	109	110	109
751. Приложение: Цвѣтна таблица за сравнение на учебното дѣло на македонскитѣ българи съ онова на гърцитѣ и сърбоманитѣ въ Македония и балканскитѣ държави	—	—	—	—

Отдѣлъ VIII — Изкуство

	Табло	№	стр.	№
752. Църквата „Св. Климентъ" въ гр. Охридъ Стенопись на „Св. 40 мѫченици" въ църквата при с. Водоча, струмишко	корица		—	—
753. Поменикъ на знайни и незнайни живописци (зографи), скулптори (марангози), архитекти, дюлгери, златари и др.	задкорица		—	—
754. Великата църква „Св. София", източната й часть, IX—X вѣкъ	I	1	111	1
755. Западната часть на охридската църква „Св. София" отъ 1317 г.	I	2		2
756. Притвора на охридската църква „Св. София" отъ 1317 г.	I	3		3
757. О-въ Ахилъ — Резиденция на царь Самуилъ	I	4	111	4
758. Царь Самуиловата базилика „Св. Ахилъ" на едноименния о-въ, X в.	II	5		5
759. Великата църква „Св. Ахилъ", североизточната й страна	II	6		6
760. Изпостническитѣ келии на брѣга на Преспанското езеро	II	7	112	7
761. Църквата „Св. Стефанъ" въ гр. Костуръ, X—XI в.	II	8	112	8
762. Надгробна плоча на царь Самуиловата семейна гробница, намѣрена въ църквата „Св. Георги"	II	9	—	—
763. Църквата „Св. Врачъ" въ Костуръ, X—XI в.	II	10	112	10
764. Село Германъ (преспанско) — старата църква „Св. Германъ" отъ 1006 г.	III	11	112	11.

	Илюстрация		Обяснителенъ текстъ	
	Табло	№	Стр.	№
765. Охридъ — църквата „Св. Наумъ" отъ X в., купола й отъ XIV в.	III	12	112	12
766. Вжтрешностьта на църквата „Св. Наумъ"	III	13	112	13
767. Гр. Костуръ — църквата „Св. Богородица", X—XI в.	IV	14	—	—
768. Село Старо-Нагоричани (кумановско) — църквата „Св. Георги", построена въ XI в.	IV	15	112	15
769. Часть отъ църквата въ с. Младо-Нагоричани	IV	16		16
770. Църквата „Св. Богородица" въ с. Велюса, струмишко, отъ XI в.	IV	17	112	17
771. Църквата съ Нерезкия монастиръ (скопско), построена отъ Алексий Комненъ въ 1164 г.	V	18	112	18
772. Самата църква	V	19	—	—
773. Друга часть отъ църквата въ Нерезкия монастиръ	V	20	—	—
774. Друга часть отъ сжщата църква	V	21	—	—
775. Църквата въ монастиря „Трѣскавецъ" (прилепско), XII в.	VI	22	112	22
776. Църквата съ часть отъ монастирскитѣ здания	VI	23		23
777. Охридъ — Изгледъ отъ църквата „Св. Иванъ"	VI	24	112	24
778. Охридъ — Църквата „Св. Константинъ и Елена" отъ XIII—XIV в.	VI	25	112	25
779. Варошъ (прилепско) — Старата църква, построена XII—XIII в.	VI	26	112	26
780. Църквата въ с. Дутли (сърско), построена къмъ края на XIII в.	VI	27	112	27
781. Църквата „Св. Никола" при Сѣръ отъ XIII в.	VII	28	—	—
782. Сжщата църква, гледана отъ западъ	VII	29	—	—
783. Църквата „Св. Архангелъ" въ с. Кучевища (скопско), XIV в.	VII	30	—	—
784. Църквата „Св. Богородица" — марковия монастиръ при Скопйе, XIII в.	VII	31	112	31
785. Часть отъ църквата, гледана отъ високо	VII	32	112	32
786. Охридъ — Църквата „Св. Климентъ Охридски" (Св. Богородица), построена въ 1295 г.	VIII	33	112	33
787. Сжщата, гледана отъ други страни	VIII	34-35		34-35
788. Църквата при с. Водоча (струмишко) отъ XII в.	IX	36	113	36
789. Старата църква (Фития) въ Щипъ отъ 1332 г.	IX	37	113	37
790. Село Матейче (скопско) — Църквата „Св. Богородица" отъ XIV в.	X	38	113	38
791. Църквата въ с. Матейче отъ ново време	X	39		39
792. Люботено (скопско) — Църквата построена презъ 1337 г.	X	40	113	40
793. Развалена оригинална църква въ с. Лубанци, скопско	X	41	113	41
794. О-въ Малиградъ въ Преспанското езеро	X	42	113	42
795. Църквата „Св. Богородица" въ о-въ Малиградъ, построена презъ 1369 год.	X	43	113	43
796. Интересенъ изгледъ на сжщата църква	XI	44		44
797. Църквата „Св. Спасъ" въ с. Емпория (близо до Корча) отъ 1390 г.	XI	45	113	45
798. Църквата въ с. Варошъ, прилепско, XIV в.	XI	46	113	46
799. Охридъ — Църквата „Св. Заумъ" отъ 1371 г.	XI	47	113	47

	Илюстрация		Обяснителенъ текстъ	
	Табло	№	Стр.	№
800. Църквата въ Марковия монастиръ (скопско)	XI	48	112	48
801. Общъ изгледъ на стария монастиръ „Св. Иванъ Бигоръ" (дебърска околия)	XII	49	113	49—51
802. Типична самобитна стара архитектурна сграда въ монастиря	XII	50		
803. Църквата гледана отъ къмъ входа	XII	51		
804. Старата църква въ Охридъ	XII	52	—	—
805. Монастирския коридоръ	XIII	53	—	—
806. Струга — Типична стара улица съ типични архитектурни кѫщи	XIII	54	—	—
807. Църквата „Св. Пантелеймонъ" въ гр. Велесъ отъ 1840 г.	XIV	55	—	—
808. гр. Кратово — Лесновския монастиръ	XIV	56	—	—
809. Гостиваръ — Оригинални архитектурни кѫщи	XV	57—59	—	—
810. с. Гопешъ (битолско) — оригинални архитектурни кѫщи	XV	60—62	—	—
811. Мраморна плоча отъ църквата „Св. София" въ Охридъ (X—XI в.)	XVI	63	—	—
812. Дървенъ релйефъ на Св. Климентъ Охридски	XVI	64	—	—
813. Мраморна плоча отъ църквата „Св. София" — Охридъ	XVI	65	—	—
814. Части отъ мраморенъ фризъ — с. Дреново (прилепско)	XVI	66	—	—
815. Дървена врата отъ църквата „Св. Никола" въ Охридъ	XVI	67	—	—
816. Приложение: Цвѣтна картина Св. Климентъ	—	—	—	—
817. Мраморенъ амвонъ отъ църквата „Св. София" — Охридъ	XVII	68	—	—
818. Мраморна плоча отъ църквата въ Нерезкия монастиръ, скопско (XI—XII в.)	XVII	69	—	—
819. Дървена врата отъ слѣпченския монастиръ (XV в.)	XVII	70	—	—
820. Царскитѣ двери на църквата „Св. Климентъ" въ Охридъ	XVII	71	—	—
821. Иконостасъ на църквата „Св. Климентъ" въ Охридъ	XVIII	72	—	—
822. Иконостасъ на църквата въ гр. Банско	XVIII	73	—	—
823. Иконостасъ на изгорѣлата въ възстанието българска църква въ гр. Крушово	XVIII	74	—	—
824. Дървена масичка въ монастиря при с. Зързе, прилепско	XVIII	75	—	—
825. Иконостасъ на монастирската църква „Св. Иванъ Бигоръ"	XVIII	76	—	—
826. Царскитѣ двери на мон. църква „Св. Ив. Бигоръ"	XIX	77	—	—
827. Часть отъ иконостаса на църквата въ гр. Банско	XIX	78	—	—
828. Рѣзба отъ монастирски иконостасъ	XX	79	—	—
829. Фрагменти отъ сѫщата рѣзба	XX	80—82	—	—
830. Фрагменти отъ рѣзбата на иконостаса на скопската църква „Св. Спасъ"	XX	83	—	—
831. „Майсторската" изработена въ иконостаса на сѫщата църква	XX	84	—	—
832. „Въздухътъ" въ олтаря на монастирската църква	XXI	85	—	—
833. Иконостасътъ на скопската църква „Св. Спасъ"	XXI	86	—	—
834. Царскитѣ двери на сѫщата църква	XXII	87	—	—
835. Фрагментъ отъ рѣзбата на сѫщата църква	XXIII	88	—	—

	Илюстрация		Обяснителенъ текстъ	
	Табло	№	Стр.	№
836. Рѣзба отъ иконостаса на църквата „Св. Богородица" въ гр. Татаръ-Пазарджикъ, работена отъ сжщитѣ майстори, които сж работили рѣзбитѣ на Бигорския монастиръ и „Св. Спасъ" въ Скопйе . . .	XXIII	89	—	—
837. Гино Чурановъ, рѣзбарь отъ с. Смилево, битолско	XXIII	90	—	—
838. Фрагментъ отъ рѣзба, изработена отъ семейството Алексиеви отъ с. Осои, галичко	XXIII	91	—	—
839. Лазаръ Алексиевъ	XXIII	92	—	—
840. Несторъ Алексиевъ	XXIII	93	—	—

Семейство Филиповци

	Илюстрация		Обяснителенъ текстъ	
841. Потомцитѣ на българската стара дебърска школа: семейство Филиповци	XXIV	94-104	—	—

Златарство

	Илюстрация		Обяснителенъ текстъ	
842. Ликътъ на св. Климентъ отъ сребро върху евангелието отъ XIV в.	XXV	105	—	—
843. Начална корица на евангелие на „Св. Климентъ" въ Охридъ . .	XXV	106	—	—
844. Подвързия на евангелие отъ 1596 г. намѣрено въ околията на Щипъ	XXV	107	—	—
845. Сребърно евангелие отъ 1659 г. намѣрено въ гр. Воденъ . . .	XXV	108	—	—
846. Сребърни изработки на кръстове, дарохранителници, пафти и други накити на български народни носии	XXVI	109-112	—	—
847. Живопись	—	—	114	—
848. Икони: Благовещение, Христосъ благославя, Св. Богородица съ Христа отъ XI, XII, XIII и XIV в. .	XXVII	113-114	—	—
849. Разни стенописи въ църкви и монастирски църкви	XXVIII	118-121	—	—
850. Стенопись отъ църквата на Марковия монастиръ (скопско) . . .	XXIX	122-123	—	—
851. Стенопись и фрагментъ отъ стенопись въ църквата „Стари Св. Климентъ" въ гр. Охридъ . . .	XXIX	124-125	—	—
852. Чудотворната икона на св. Климентъ Охридски	XXX	126	—	—
853. Портретна стенопись надъ гроба на св. Климентъ Охридски	XXX	127	—	—
854. Стенопись отъ черквата при с. Водоча, струмишко	XXX	128	—	—
855. Стенопись при сжщата черква на югозападния пиластеръ	XXXI	129	—	—
856. Ликъ Св. Богородица, нарисуванъ на скала при Трѣскавецкия монастиръ, прилепско	XXXI	130	—	—
857. Фрагментъ отъ стенопись на Св. 40 мжченици въ църквата при с. Водоча (струмишко)	XXXI	131	—	—
858. Стенопись — Ликътъ на Св. Наумъ въ църквата „Св. Наумъ" . . .	XXXI	132	—	—
859. Стенопись — Ликътъ на българския князъ Борисъ I — Михаилъ, въ монастирската църква „Св. Наумъ" при Охридъ	XXXII	133	—	—
860. Стенопись — Ликоветѣ на св. Наумъ и св. Климентъ при сжщата църква	XXXII	134	—	—
861. Стенопись — Портретъ на катигуменъ Стефанъ отъ Пловдивъ отъ 1806 год.	XXXII	135	—	—

		Илюстрация		Обяснителенъ текстъ	
		Табло	№	Стр.	№
862.	Живописенъ изгледъ на самия монастиръ „Св. Наумъ“ при Охридъ, построенъ отъ българския князъ Борисъ I	XXXII	136	—	—
863.	Стенописъ — Композиция на „Св. Седмочисленици“ въ монастирската църква „Св. Наумъ“ при Охридъ	XXXII	137	—	—

Семейство Фърчковци

864.	Общо табло на старата дебърска зографска фамилия Фърчковци	XXXIII	138—144	—	—
865.	Стенописъ отъ живитѣ наследници на сѫщата фамилия	XXXIV	145—146	—	—
866.	**Графика**	—	—	113	—
867.	Орнаменти и букви отъ рѫкописи върху евангелия и др. отъ XII в.	XXXIV	147—150	—	—
868.	Листъ отъ рѫкописъ върху охридското апостолско евангелие отъ XII в. (кирилица и глаголица)	XXXV	151—152	—	—
869.	Надписъ на гроба на св. Климентъ Охридски	XXXV	153	—	—
870.	**Гравюра**	—	—	113	—
871.	Разни видове печати, изработени отъ македонски гравьори за нуждитѣ на еснафи, общини и др. въ Македония	XXXVI	145—165	—	—
872.	**Везба**	—	—	115	—
873.	Копринени епитафи (плащаници) отъ 1282 год. и по-сетне	XXXVII	166—170	—	—

Шевици

874.	Македонски народни шевици	XXXVIII	171—175	115	—
875.	Македонски народни шевици	XXXIX	176—180		—

Музика

876.	Алекс. п. Орушевъ	XL	181	—	—
877.	Димитъръ Павловъ	XL	182	—	—
878.	А. Бадевъ	XL	183	—	—
879.	Георги Момчеджиковъ	XL	184	—	—
880.	Иванъ Караджовъ	XL	185	—	—
881.	Никола Янишлиевъ	XL	186	—	—
882.	Ученически хоръ при педагогическото училище въ гр. Сѣръ	XLI	187	—	—
883.	Градски смѣсенъ хоръ въ Дебъръ	XLI	188	—	—
884.	Ученически хоръ „Славейче“ въ Солунъ	XLI	189	—	—
885.	**Български македонски пѣсни** Записалъ Йосифъ Чешмеджиевъ	XLII/XLVI	—	116	—
886.	**Приложение**: 2 цвѣтни картини „Шевици“	—	—	—	—

Отдѣлъ IX — Революционно движение

887.	Знаме	корица	1	3	корица
888.	Клетвата	I	—	3	1

Предтечи

889.	Хайдушко гнѣздо	II	2	3	2
890.	Стою войвода	II	3	3	3
891.	Зюмбюлъ войвода	II	4	3	4
892.	Дончо Златковъ	III	5	4	5
893.	Ванчо Карасулията	III	6	4	6
894.	Осоговскиятъ монастиръ	III	7	4	7
895.	Василъ Левски	III	8	4	8

	Илюстрация		Обяснителенъ текстъ	
	Табло	№	Стр.	№
896. Иеромонахъ Аверкий	III	9	4	9
897. Илю войвода	IV	10	4	10
898. Икономъ Ангелъ	IV	11	5	11
899. Спиро Джеровъ	IV	12	5	12
900. Кресненско възстание	V	—	5	—
901. Константинъ Георгиевъ	V	13	5	13
902. Станислава Караиванова	V	14	5	14
903. Никола Ивановъ	V	15	5	15

Началото на Македонския въпросъ

	Табло	№	Стр.	№
904. Берлинския конгресъ	VI	16	5	16
905. Слѣпченския монастиръ	VII	17	6	17
906. Попъ Ристе	VII	18	6	18
907. Ангелъ Спространовъ	VII	19	6	19
908. Тодоръ Милевъ	VII	20	6	20
909. Чакревци	VII	21	6	21
910. Димитъръ Ризовъ	VIII	22	6	22
911. Диме Коровъ	VIII	23	6	23
912. Н. Рокановъ	VIII	24	7	24
913. Четата на Коне Павлевъ	VIII	25	7	25

Начало на В.М.Р.О.

	Табло	№	Стр.	№
914. Дамянъ Груевъ	IX	26	7	26—31
915. Д-ръ Хр. Татарчевъ	IX	27	7	
916. Петъръ п. Арсовъ	IX	28	7	
917. Антонъ Димитровъ	IX	29	7	
918. Христо Батанджиевъ	IX	30	7	
919. Иванъ хаджи Николовъ	IX	31	7	
920. Черквата „Св. св. Кирилъ и Методи“ въ Ресенъ	X	32	7	32—33
921. Освещаването на черквата „св. св. Кирилъ и Методи“ въ Ресенъ	X	33	7	
922. Трайко Китанчевъ	XI	34	7	34
923. Ефремъ Карановъ	XI	35	8	35
924. Поручикъ Начевъ	XI	36	8	36
925. Градъ Мелникъ	XI	37	8	37

Апостоли на В. М. Р. О.

	Табло	№	Стр.	№
926. Дамянъ Груевъ	XII	38	8	38—42 (249)
927. Пере Тошовъ	XII	39	—	—
928. Гоце Дѣлчевъ	XII	40	—	—
929. Христо Матовъ	XII	41	—	—
930. Борисъ Сарафовъ	XII	42	—	—
931. Георче Петровъ	XIII	43	8	43
932. М. Попето	XIII	44	8	44
933. Павелъ Христовъ	XIII	45	8	45
934. Тодоръ Лазаровъ	XIII	46	8	46
935. Тома Давидовъ	XIII	47	9	47
936. Ан. Лозанчевъ	XIV	48	9	48
937. Георги Пешковъ	XIV	49	9	49
938. Григоръ Попевъ	XIV	50	10	50
939. Д. Груевъ и Ал. х. Пановъ	XIV	51	10	51

1897—1902 год.

	Табло	№	Стр.	№
940. с. Виница	XV	52	10	52
941. Йосифъ Даскаловъ	XV	53	10	53
942. Мише Развигоровъ	XV	54	28	269
943. Мицо Дѣлчевъ	XVI	55	10	55
944. Стоянъ Лазовъ	XVI	56	10	56
945. Юрданъ Гавазовъ	XVI	57	10	57
946. Христо Чемковъ	XVI	58	10	58
947. Комитетътъ на Борисъ Сарафовъ	XVII	59	11	59
948. Христо Станишевъ	XVII	60	11	60
949. Пантелей Урумовъ	XVII	61	11	61
950. Антонъ П. Стояновъ	XVII	62	11	62
951. Светославъ Мерджановъ	XVIII	63	11	63
952. Петъръ Соколовъ	XVIII	64	11	64
953. Георги Ивановъ (М. Лерински)	XVIII	65	11	65
954. Александъръ Малинковъ	XVIII	66	11	66
955. Методи Патчевъ	XVIII	67	11	67

	Илюстрация		Обяснителенъ текстъ	
	Табло	№	Стр.	№
956. Яне Сандански	XIX	68	11	68
957. Четата на сѣрския революционенъ окрѫгъ	XIX	69	—	—
958. Мѣстото дето бѣше пленена мисъ Стонъ	XIX	70	—	—
959. Кръстю Асеновъ	XIX	71	12	71
960. Христо Чернопѣевъ	XX	72	12	72
961. Поручикъ Каназиревъ	XX	73	12	73
962. Майоръ Д. Ат. Думбалаковъ	XX	74	12	74
963. Хр. Чернопѣевъ всрѣдъ народа въ гората	XX	75	—	—
864. Мирче Ацевъ	XXI	76	12	76
965. Дине Абдурахмановъ	XXI	77	13	77
966. Рампо Сп. Пешковъ	XXI	78	13	78
967. Кузо П. Стефовъ (Блатски)	XXI	79	13	79

1902 — Горно-Джумайско революционно движение

968. Стоянъ Михайловски	XXII	80	13	80
969. Генералъ Ив. Цончевъ	XXII	81	13	81
970. Заклинане на кореспондентитѣ	XXII	82	14	82
971. Четата на генералъ Ив. Цончевъ	XXIII	83	—	—
972. Мичманъ Т. Саевъ	XXIII	84	14	84
973. Четата на Саевъ и Левтеровъ	XXIII	85	—	—
974. Полковникъ Анастасъ Янковъ	XXIV	86	14	86
975. Полковникъ Стефанъ Николовъ	XXIV	87	14	87
976. Четата на генералъ Ив. Цончевъ	XXIV	88	—	—
977. Щабъ на четата на Йор. Стояновъ	XXV	89	15	89—90
978. Четата на Йор. Стояновъ	XXV	90	15	89—90
979. Н. Левтеровъ	XXVI	91	15	91
980. Подпоручикъ Настевъ	XXVI	92	15	92
981. Илия Балтовъ	XXVI	93	15	93
982. Софрони Стояновъ	XXVI	94	15	94
983. Иванъ Станковъ	XXVI	95	15	95
984. Иванъ Ботушановъ	XXVI	96	15	96

1903 година

985. Иванъ Гарвановъ	XXVII	97	27	266
986. Солунската мѫжка гимназия	XXVII	98	15	98
987. Гоце Дѣлчевъ	XXVIII	99	15	99
988. Кивотътъ на Гоце Дѣлчевъ	XXVIII	100	16	100
989. Никола Дѣлчевъ, баща на Г. Дѣлчевъ	XXVIII	101	16	101
990. Миланъ Дѣлчевъ	XXVIII	102	16	102
991. Гоце Дѣлчевъ на хладовина	XXIX	103	—	—
992. Факс. отъ писмо на Г. Дѣлчевъ	XXIX	104	—	—

1903 г. — Солунскитѣ атентати 16 -- XXXI

993. Параходъ „Гладилквивиръ“	XXX	105	16	105
994. Отоманската банка въ гр. Солунъ	XXX	106	16	106
995. Илия Тръчковъ	XXXI	107	17	107
996. Константинъ Ив. Кирковъ	XXXI	108	17	108
997. Орцето	XXXI	109	17	109
998. Миланъ Арсовъ	XXXI	110	17	110
999. Г. Богдановъ	XXXI	111	18	111—112
1000. Г. Бошнаковъ	XXXI	112	18	

1903 г. — Илинденското възстание

1001. Дамянъ Груевъ	XXXII	113	—	—
1002. Борисъ Сарафовъ	XXXII	114	—	—
1003. Ан. Лозанчевъ	XXXII	115	—	—

1903 г. — Илинденското възстание — Битолски районъ

1004. Георги Сугаревъ	XXXIII	116	18	116
1005. Евстатий Мъгленски	XXXIII	117	18	117
1006. Георги Павловъ	XXXIII	118	18	118
1007. Четата на Георги Сугаревъ	XXXIII	119	—	—
1008. Миселъ Дупенски	XXXIV	120	18	120
1009. Спиро Олчевъ	XXXIV	121	18	121

	Илюстрация		Обяснителенъ текстъ	
	Табло	№	Стр.	№
1010. Славко Арсовъ	XXXIV	122	18	122
1011. Четата на Славко Арсовъ	XXXIV	123	—	—
1012. Капитанъ Христо Саракиновъ	XXXV	124	18	124
1013. Лука Ивановъ	XXXV	125	19	125
1014. Георче Петровъ	XXXV	126	—	—
1015. Четата на Лука Ивановъ	XXXV	127	—	—

1903 г. — Илинденско възстание — Кичевски районъ

	Табло	№	Стр.	№
1016. Лука Джеровъ	XXXVI	128	19	128
1017. Стоянъ Донски	XXXVI	129	19	129
1018. Ванчо Сърбако	XXXVI	130	19	130
1019. Пешо Паша	XXXVI	131	19	131
1020. Четата на Смиле войвода	XXXVI	132	—	—

1903 г. — Илинденско възстание — Крушовски районъ

	Табло	№	Стр.	№
1021. Изгледъ на градъ Крушово	XXXVII	133	19	133
1022. Революционни рѫководители въ гр. Крушово	XXXVII	134	19	134
1023. Крушово — кѫщата, дето се прогласи възстанието	XXXVIII	135	19	135
1024. Рѫководното мѣсто на възстанието	XXXVIII	136	—	—
1025. Изгорѣла турска казарма	XXXVIII	137	—	—
1026. Никола Каревъ	XXXIX	138	19	138
1027. Велю Марковъ	XXXIX	139	20	139
1028. Пито Гулевъ	XXXIX	140	20	140
1029. Иванъ Наумовъ Алябака	XXXIX	141	20	141
1030. Андрей Димовъ	XXXIX	142	20	142
1031. Мѣстностьта „Куличе"	XL	143	20	143
1032. Гюрчинъ войвода	XL	144	20	144
1033. Йорданъ Пиперката	XL	145	20	145
1034. Дяконъ Евстатий	XL	146	20	146
1035. Четата на Пито Гулевъ	XLI	147	—	—
1036. Четата на Иванъ Наумовъ	XLII	148	—	—
1037. Блаже Кръстевъ	XLII	149	20	149
1038. Четата на Коста войвода	XLII	150	—	—
1039. Четата на М. Христовъ	XLIII	151	20	151
1040. Спилитѣ, дето се развили боеветѣ	XLIII	152	—	—
1041. Опожарено Крушово	XLIV	153	—	—
1042. Историч. черква въ гр. Крушово	XLIV	154	20	154

1903 г. — Илинденско възстание — Костурски районъ

	Табло	№	Стр.	№
1043. Б. Сарафовъ и Чакаларовъ	XLV	155	—	—
1044. Василъ Чакаларовъ	XLV	156	20	156
1045. Щабъ при В. Чакаларовъ	XLV	157	—	—
1046. Лазаръ п. Трайковъ	XLV	158	20	158
1047. Пандо Кляшевъ	XLV	159	21	159
1048. Полковникъ Ан. Янковъ	XLVI	160	—	—
1049. В. Чакаларовъ	XLVI	161	—	—
1050. Митре Влаха	XLVI	162	21	162
1051. Иванъ Поповъ (подпоручикъ)	XLVI	163	21	163
1052. Никола Андреевъ	XLVI	164	21	164
1053. Ат. Кършяковъ	XLVII	165	21	165
1054. Стерйо Стерйовски	XLVII	166	21	166
1055. Пандо Сидовъ	XLVII	167	21	167
1056. Христо Цвѣтковъ	XLVII	168	21	168
1057. Петъръ Погончевъ	XLVII	169	21	169
1058. Марко Ивановъ	XLVIII	170	21	170
1059. Кузо Стефовъ	XLVIII	171	21	171
1060. Г. Д. Икономовъ	XLVIII	172	21	172
1061. Илия Димитровъ	XLVIII	173	21	173
1062. Манолъ Розовъ	XLVIII	174	21	174
1063. Стефо Настевъ	XLIX	175	22	175
1064. Костурски четници	XLIX	176	—	—
1065. Четата на Митре Влаха	XLIX	177	—	—
1066. Н. Андреевъ	L	178	—	—
1067. Четата на Н. Андреевъ	L	179	—	—

1903 г. — Илинденско възстание — Лерински районъ

	Илюстрация		Обяснителенъ текстъ	
	Табло	№	Стр.	№
1068. Михаилъ Чековъ	LI	180	22	180
1069. Н. П. Русински	LI	181	22	181
1070. А. Турунджовъ	LI	182	22	182
1071. Илия Лерински	LI	183	22	183
1072. Лечо Гйошевъ-Церовски	LI	184	22	184
1073. Пандилъ Шишковъ	LII	185	22	185
1074. Дѣдо Кочо Цонката	LII	186	22	186
1075. Лерински войводи	LII	187	—	—

1903 г. — Илинденско възстание — Охридски районъ

1076. Ант. Кецкаровъ	LIII	188	22	188
1077. Наумъ Цвѣтиновъ	LIII	189	22	189
1078. Хр. Узуновъ	LIII	190	22	190
1079. Александъръ Чакъровъ	LIII	191	22	191
1080. Н. Златаревъ	LIII	192	22	192
1081. Лазаръ Димитровъ	LIV	193	22	193
1082. Смиле Войдановъ	LIV	194	22	194
1083. Войводи отъ рѣканско	LIV	195	23	195
1084. Цвѣтко Христовъ	LIV	196	23	196
1085. Д. Матлиевъ	LIV	197	23	197

Революционни дейци (1903—1907 г.)

1086. Дим. Гущановъ	LV	198	23	198
1087. Димитъръ Ив. Миле въ	LV	199	23	199
1088. Борисъ Сугаревъ	LV	200	23	200
1089. Георги Папанчевъ	LV	201	23	201
1090. Тале Христовъ	LVI	202	23	202
1091. Юлий Розенталъ.	LVI	203	23	203
1092. Дим. Дечевъ	LVI	204	23	204
1093. М. Марковъ	LVI	205	23	205
1094. Романъ Мишайковъ	LVI	206	23	206
1095. Йорданъ Варналиевъ	LVII	207	23	207
1096. Александъръ Соколовъ	LVII	208	23	208
1097. Коце Арсовъ Лазаровъ	LVII	209	23	209
1098. Тимо Ангеловъ	LVII	210	24	210
1099. Георги Хр. Корубиновъ	LVII	211	24	211
1100. Христо Ив. Дулевъ	LVIII	212	24	212
1101. Максимъ Костовъ Неновъ	LVIII	213	24	213
1102. Иванъ Ципорановъ	LVIII	214	24	214
1103 Василъ Поповъ	LIX	215	24	215
1104 Стоянъ Божовъ	LIX	216	24	216
1105 Григоръ Манасиевъ	LIX	217	24	217
1106 Четата на Григоръ Манасиевъ	LIX	218	—	—
1107 Никола Дечевъ	LX	219	24	219
1108 Четата на Никола Дечевъ	LX	220	—	—
1109 Симеонъ Витановъ Молеровъ	LXI	221	24	221
1110. Парашкевъ Цвѣтковъ	LXI	222	24	222
1111. Коце Мазнейковъ	LXI	223	24	223
1112. Войводитѣ на съветъ	LXI	224	25	224
1113. Лазаръ п. Трайковъ	LXII	225	—	—
1114. Никола Каранджуловъ	LXII	226	25	226
1115. Четата на Кръсто Българията	LXII	227	—	—
1116. Гоно Яневъ	LXII	228	25	228
1117. Димитъръ п. Стаматовъ	LXII	229	25	229
1118. Скопско горско ржководно тѣло	LXIII	230	—	—
1119. Четата на Мише Развигоровъ	LXIII	231	—	—
1120. Сава Михайловъ	LXIV	232	25	232
1121. Атанасъ Бабата	LXIV	233	25	233
1122. Четата на Ат. Бабата	LXIV	234	—	—
1123. Христо Узуновъ	LXV	235	—	—
1124. Андрей Казеповъ	LXV	236	25	236
1125. Ангелъ Андреевъ	LXV	237	25	237
1126. Константинъ Нунковъ	LXVI	238	26	238

	Илюстрация Табло	Илюстрация №	Обяснителенъ текстъ Стр.	Обяснителенъ текстъ №
1127. Атанасъ Тешовалията	LXVI	239	26	239
1128. Четата на Ив. Карасулията	LXVI	240	—	—
1129. Иванъ Карасулията	LXVI	241	—	—
1130. Четата на Стефанъ Димитровъ	LXVI	242	26	242
1131. Христо Димитровъ	LXVI	243	26	243
1132. Четата на Хр. Димитровъ	LXVII	244	—	—
1133. Четата на П. Самарджиевъ	LXVII	245	26	245
1134. Четата на Д. Димитровъ	LXVIII	246	26	246
1135. Четата на П. Радевъ	LXIX	247	—	—
1136. Съединенитѣ чети	LXIX	248	—	—
1137. Даме Груевъ	LXX	249	26	249
1138. Факсимиле отъ писмото на Д. Груевъ	LXX	250	—	—
1139. Д. Груевъ на смъртно легло	LXXI	251	—	—
1140. Санде Китановъ	LXXI	252	26	252
1141. Гробътъ на Даме Груевъ	LXXI	253	—	—
1142. Панихида за Д. Груевъ	LXXI	254	—	—
1143. П. Милевъ	LXXII	255	26	255
1144. Петъръ Юруковъ	LXXII	256	26	256
1145. Четата на Петъръ Юруковъ	LXXII	257	—	—
1146. Георги Ацевъ	LXXIII	258	27	258
1147. Четата на Георги Ацевъ	LXXIII	259	—	—
1148. Велю Марковъ	LXXIV	260	—	—
1149. Четата на П. Константиновъ	LXXIV	261	27	261
1150. Пейо Р. Гарваловъ	LXXV	262	27	262
1151. Йонъ Пашата	LXXV	263	27	263
1152. Михаилъ Даевъ	LXXV	264	27	264
1153. Павелъ Наумовъ	LXXV	265	27	265
1154. Иванъ Г. Гарвановъ	LXXVI	266	27	266
1155. Борисъ Сарафовъ	LXXVI	267	27	267
1156. Факсимиле отъ писмото на Б. Сарафовъ	LXXVI	268	—	—
1157. Мише Развигоровъ	LXXVII	269	28	269
1158. Бащата на М Развигоровъ	LXXVII	270	—	—
1159. Дана Развигорова — майка на Мише	LXXVII	271	—	—
1160. Гробътъ на Мише Развигоровъ	LXXVIII	272	—	—
1161. Домътъ на М. Развигоровъ	LXXVIII	273	—	—
1162. Развалини отъ къщата, дето е загиналъ М. Развигоровъ	LXXVIII	274	—	—
1163. Трендафилъ Ат. Думбалаковъ	LXXIX	275	29	275
1164. „Ножотъ“	LXXIX	276	29	276
1165. Тома Николовъ	LXXX	277	29	277
1166. Симеонъ Денковъ	LXXX	278	29	278
1167. Петъръ Васковъ	LXXX	279	29	279
1168. Лазаръ Маджаровъ	LXXX	280	30	280
1169. Четата на Ал. Симеоновъ	LXXXI	281	—	—
1170. Ал. Станоевъ	LXXXI	282	30	282
1171. Гйоре Ленищанецъ	LXXXI	283	30	283
Реформи 1902 — 1908				
1172. Султанъ Абдулъ Хамидъ	LXXXII	284		
1173. Хилми паша	LXXXII	285	30, 31, 32, 33, 34 и 35	284—290 288—290 288—290 287 288—290 289—290
1174. Австрийски мандатьоръ	LXXXII	286		
1175. Руски мандатьоръ	LXXXII	287		
1176. Австр. мандатьоръ Рапопортъ	LXXXIII	288		
1177. Френски жандарм. инструкторъ	LXXXIII	289		
1178. Шефътъ на рускитѣ жандарм. инструктори	LXXXIII	290		
Хуриетъ — 1908 год.				
1179. Ниази бей	LXXXIV	291		
1180. Енверъ бей	LXXXIV	292		
1181. Султанъ Мехмедъ Решадъ V	LXXXIV	293		
1182. Махмудъ Шевкетъ паша	LXXXIV	294		
1183. Яне Сандански, глава на българскитѣ доброволци	LXXXIV	295		
1184. Войводи отъ битолски окръгъ	LXXXV	296		
1185. Панихида за паднали четници	LXXXV	297		
1186. Войвода Кръстю Лазаровъ	LXXXVI	298		

	Илюстрация		Обяснителенъ текстъ	
	Табло	№	Стр.	№
1187. Войвода Кр. Лазаровъ тържествено влиза въ Куманово	LXXXVI	299	—	—
1188. Кимонъ Георгиевъ	LXXXVII	300	35	300
1189. Спиро Келемановъ	LXXXVII	301	35	301
1190. Гаврилъ Стоилковъ	LXXXVII	302	35	302
1191. Петъръ Хр. Германчето	LXXXVII	303	35	303
1192. Българскитѣ конституционни клубове въ Македония	LXXXVIII	304-305	35	304-305
1193. Четата на Христо Цвѣтковъ	LXXXIX	306	—	—
1194. Добри Даскаловъ	LXXXIX	307	37	307
1195. Четата на Добри Даскаловъ	LXXXIX	308	—	—
1196. Тодоръ Александровъ	XC	309	—	—
1197. Пейо Яворовъ	XC	310	37	310
1198. Четата на В. Аджаларски	XC	311	—	—
1199. Василъ Аджаларски	XCI	312	37	312
1200. Георги Мучитановъ Касапчето	XCI	313	37	313
1201. Кръстю Льондевъ	XCI	314	37	314
1202. Апостолъ Петковъ	XCI	315	37	315
1203. Четата на Апостолъ Петковъ	XCII	116	—	—
1204. Площадъ въ Кочани, дето стана бомбения атентатъ	XCIII	317	37	317
1205. Четата на Даме Мартиновъ	XCIII	318	—	—
1206. Пере Тошовъ	XCIV	319	37	319
1207. Факсимиле отъ писмо на П. Тошовъ	XCIV	320	—	320

Периодъ 1912 — 1915

1208. Димитъръ Ивановъ	XCV	321	38	321
1209. Кръстю Българията	XCV	322	38	322
1210. Георги Мончевъ	XCV	323	38	323
1211. Леко Джорлевъ	XCV	324	39	324
1212. Владимиръ Сланковъ	XCVI	325	39	325
1213. Четата на Владимиръ Сланковъ	XCVI	326	39	326
1214. Мостътъ въ гр. Велесъ	XCVI	327	—	—
1215. Четата на Кръсто Трайковъ	XCVII	328	—	—
1216. Кръсто Трайковъ	XCVII	329	39	329
1217. Даме Поповъ	XCVII	330	39	330
1218. Ангелъ Б. Джаневъ	XCVIII	331	39	331
1219. Ефремъ Миладиновъ	XCVIII	332	39	332
1220. Четата на Ефремъ Миладиновъ	XCVIII	333	—	—
1221. Т. Александровъ и П. Яворовъ	XCIX	334	—	—
1222. Илия Йосифовъ	XCIX	335	39	335
1223 Иванъ Делчевъ	XCIX	336	39	336
1224 Калъчевъ	XCIX	337	39	337
1225 Убити четници въ Кумановско въ мѣстностьта „Орловецъ“	C	338—339	39	338—339
1226 Мѣстностьта „Орловецъ“	C	340	39	340
1227 Село Валандово	CI	341	—	—
1228 Четитѣ, които нападнаха село Валандово	CI	342	—	—
1229. Четата на майоръ Д. Думбалаковъ	CII	343	—	—
1230. Четата на М. Думбалаковъ	CII	344	—	—

1916 — 1917 год.

1231. Полков. Борисъ Дранговъ	CIII	345	—	—
1232. Факсимиле отъ писмо на Борисъ Дранговъ	CIII	346	—	—
1233. Гробътъ на Борисъ Дранговъ	CIII	347	39	347

Нови времена — до последни дни

1234. Христо Матовъ	CIV	348	40	348—349
1235. Факсимиле отъ писмо на Хр. Матовъ	CIV	349	40	
1236. Вънде войвода (стариятъ)	CV	350	40	350
1237. Лазаръ Дивлянецъ	CV	351	40	351—352
1238. Четата на Лазаръ Дивлянецъ	CV	352		
1239. Стоянъ Мълчанковъ	CVI	353	40	353
1240. Ефремъ Чучковъ	CVI	354	41	354
1241. Гроба на Любомиръ Весовъ	CVI	355	41	355—356
1242. Любомиръ Весовъ	CVI	356	41	355—356
1243. Илия Кушевъ	CVI	357	41	357

	Илюстрация		Обяснителенъ текстъ	
	Табло	№	Стр.	№
1244. Майката на Тодоръ Александровъ	CVII	358	41	358—372
1245. Бащата на Тодоръ Александровъ	CVII	359		
1246. Тодоръ Александровъ на младини	CVII	360		
1247. Дъщерята на Тодоръ Александровъ	CVII	361		
1248. Синътъ на Тодоръ Александровъ	CVII	362		
1249. Тодоръ Александровъ	CVIII	363		
1250. Факсимиле отъ писмо на Т. Александровъ	CVIII	364		
1251. Т. Александровъ на работа въ гората	CVIII	365		
1252. Т. Александровъ на работа . .	CIX	366		
1253. Кжщата, дето е билъ Т. Александровъ преди да е убитъ	CIX	367		
1254. Мѣстото, дето е убитъ Тодоръ .	CX	368		
1255. Гробътъ на Т. Александровъ . .	CX	369		
1256. Черквицата, дето е гроба на Тодоръ Александровъ	CX	370		
1257. Т. Александровъ	CXI	371		
1258. Паметникъ на Т. Александровъ .	CXI	372		
1259. Панзо Зафировъ	CXI	373	—	—
1260. М. Велиновъ	CXII	374	42	378
1261. М. Трайковъ	CXII	375	4	
1262. М. Недѣлковъ	CXII	376	42	
1263. Илия Стойчевъ	CXII	377	42	
1264. Ст. Бичиклиевъ	CXII	378	42	
1265. Димитъръ Домазетовъ	CXIII	379	42	379
1266. Петъръ Станчевъ	CXIII	380	—	—
1267. Анг. Димитровъ	CXIII	381	42	381
1268. Сѫдо Гручински	CXIV	382	42	382
1269. Мите Церски	CXIV	383	42	383
1270. В. Ихчиевъ	CXIV	384	—	—
1271.	CXIV	385	—	—
1272. Миланъ Тачевъ	CXV	386	—	—
1273. П. Костовъ	CXV	387	—	—
1274. Н. Гулевъ	CXV	388	—	—
1275. Траянъ Ивановъ	CXV	389	42	389
1276. Иванъ Момчиловъ	CXVI	390	—	—
1277. Ипократъ Развигоровъ	CXVI	391	43	391
1278. Крумъ Бановъ	CXVI	392	—	—
1279. М. Колевъ	CXVI	393	—	—
1280. Тодоръ Димковъ	CXVII	394	43	394
1281. Йосифъ Кировъ	CXVII	395	43	395
1282. Сп Станковъ	CXVII	396	43	396
1283. М. Атанасовъ	CXVII	397	43	397
1284. Тр. Поцковъ	CXVIII	398	43	398
1285. Чупариновъ	CXVIII	399	43	399
1286. Славчо Судички	CXVIII	400	43	400
1287. Цвѣтко Спасовъ	CXVIII	401	43	401
1288. Стоянъ Лековъ	CXIX	402	43	402
1289. Шаренъ Ампо	CXIX	403	43	403
1290. Стефанъ Петковъ — Сиркето . .	CXX	404	43	404
1291. Ст. Ивановъ	CXX	405	43	404
1292. Ципушевъ	CXX	406	43	406
1293. Лилинковъ	CXX	407	43	407
1294. Тодоръ Йордановъ	CXXI	408	43	408
1295. Тома Куюмджиевъ	CXXI	409	44	409
1296. Благой Моневъ	CXXI	410	44	410
1297. Алексо Стефановъ Симеоновъ .	CXXII	411	44	411
1298. Христо Петровъ	CXXII	412	44	412
1299. Велешката чета на Петъръ Сиркето	CXXIII	413	—	—
1300. Лакавишката чета на Траянъ Лакавишки	CXXIII	414	—	—
1301. Кратовската чета на Мите Опилски	CXXIV	415	—	—
1302. Кочанската чета	CXXIV	416	—	—
1303. Скопската чета на Кръстю Кумановски и Величко Веляновъ . . .	CXXV	417	—	—
1304. Паланечката чета	CXXV	418	—	—
1305. Кумановска и скопска чети . .	CXXVI	419	—	—
1306. Четата на Давко Данаиловъ . .	CXXVI	420	—	—
1307. Прилепската чета на Петре Пашата	CXXVII	421	44	421

	Илюстрация		Обяснителенъ текстъ	
	Табло	№	Стр.	№
1308. Струмишката чета на Г. Въндевъ и Миланъ Постоларски	CXXVII	422	43	422
1309. Тиквешката чета	CXXVIII	423	—	—
1310. Царевоселската чета	CXXVIII	424	—	—
1311. Турска чета на Шабанъ Облешевски	CXXIX	425	—	—
1312. Цвѣтанъ Спасовъ Орешевски	CXXIX	426	44	426
1313 Димитъръ Георгиевъ Негревски	CXXIX	427	44	427

Отъ разни времена

	Табло	№	Стр.	№
1314. П. Ацевъ	CXXX	428	44	428
1315. Ат. Д. Бѣлчевъ	CXXX	429	44	429
1316. Джоджо Хр. Баничановъ	CXXX	430	44	430
1317. Диме Стояновъ Берберчето	CXXX	431	44	431
1318. Стефанъ Н. Аврамовъ	CXXXI	432	44	432
1319. Наумъ Буфчето	CXXXI	433	44	433
1320. Славчо Абазовъ	CXXXI	434	44	434
1321. Аргиръ (Шакиръ) Гермовъ	CXXXI	435	44	435
1322. М. Георги въ Струмишки	CXXXI	436	44	436
1323. Христо Куслевъ	CXXXII	437	44	437
1324. Христо Гавазовъ	CXXXII	438	44	438
1325. Иванъ Гюрлуковъ	CXXXII	439	45	439
1326. Иванъ Анастасовъ	CXXXII	440	45	440
1327. Данчо Т. Джангалозовъ	CXXXII	441	45	441
1328. Ат. Ивановъ	CXXXIII	442	45	442
1329. Александъръ Ефтимовъ	CXXXIII	443	45	443
1330. Константинъ Кондовъ	CXXXIII	444	45	444
1331. Димко Могилчето	CXXXIII	445	45	445
1332. Трайко Кральо	CXXXIII	446	45	446
1333. Атанасъ Мурджевъ	CXXXIV	447	45	447
1334. Д. Стояновъ	CXXXIV	448	45	448
1335. Славе Младеновъ	CXXXIV	449	46	449
1336. Наумъ Димитровъ	CXXXIV	450	46	450
1337. Шерифъ Сюлимановъ	CXXXV	451	46	451
1338. Стою Хаджийски	CXXXV	452	46	452
1339. Димитъръ Филдишевъ	CXXXV	453	46	453
1340. Табло на заслужили дейци отъ Тиквешъ	CXXXV	454	46	454
1341. Атанасъ Нивички	CXXXV	455	46	455
1342. Иванъ Гърчето	CXXXVI	456	46	456
1343. Никола Алтипармаковъ	CXXXVI	457	46	457
1344. Наумъ Йосифовъ	CXXXVI	458	46	458
1345. Ангелъ Авр. Чупаровъ	CXXXVI	459	46	459
1346. Боянъ Милчиновъ	CXXXVI	460	46	460
1347. Аргиръ Манасиевъ	CXXXVI	461	46	461
1348. Д-ръ Петъръ Кушевъ	CXXXVII	462	46	462
1349. Д. Чавдаровъ	CXXXVII	463	46	463—465
1350. Кочо Лютата	CXXXVII	464	46	463—465
1351. Ст. Филиповъ	CXXXVII	465	46	463—465
1352. Ст. Пандаловъ	CXXXVII	466	—	—
1353. Дим. К. Цвѣтковъ	CXXXVII	467	46	467
1354. Станишъ Наковъ	CXXXVII	468	46	468
1355. Григоръ Ивановъ (Гичето)	CXXXVIII	469	47	469
1356. Боянъ Панайотовъ	CXXXVIII	470	47	470
1357. Спиро Димитровъ	CXXXVIII	471	47	471—474
1358. Йосифъ Пеневъ	CXXXVIII	472	47	471—474
1359. Г. Радевъ	CXXXVIII	473	47	471—474
1360. В. Димитровъ	CXXXVIII	474	47	471—474
1361. Никола Троячанецъ	CXXXIX	475	47	475

Мжченици.

	Табло	№	Стр.	№
1362. Т. Милевъ	CXXXIX	476	—	—
1363. Иосифъ Даскаловъ	CXXXIX	477	—	—
1364. Петъръ Миховъ	CXL	478	47	478
1365. Братска могила на убити при село Варошъ—прилепско	CXL	479	—	—
1366. Заточеници въ Диярбекиръ	CXL	480	47	480
1367. Баща и синъ ослѣпени и убити	CXLI	481	—	—
1368 Опожарено Крушово	CXLI	482	48	482

	Илюстрация		Обяснителенъ текстъ	
	Табло	№	Стр.	№
1369. Обесването на Христоманъ	CXLII	483	48	483
1370. Обесването на Алекс. Турунджовъ	CXLII	484	—	—
1371. Развалини въ с. Мокрени—1904 г.	CXLIII	485	48	485
1372. Селени надъ развалини въ г. Гюменджe	CXLIII	486	48	486
1373. Село Смърдешъ	CXLIII	487	48	487
1374. Затворътъ „Беязъ-куле"	CXLIV	488	48	488-489
1375. Затворътъ „Еди-куле"	CXLIV	489	48	488-489
1376. Затворътъ „Куршумли-ханъ"	CXLIV	490	48	490-491
1377. Затворътъ въ гр. Битоля	CXLV	491	48	490 491
1378. Бано Кушевъ	CXLV	492	49	492
1379. Свещеникъ Владимиръ Живковъ	CXLV	493	49	493
1380. Погребението на Хр. Ст. Вълкановъ	CXLVI	494	49	494
1381. Спиро Суруджиевъ	CXLVII	495	49	495
1382. Атанасъ Никовъ	CXLVII	496	49	496
1383. Село Загоричани	CXLVII	497	49	497-498
1384. Развалини отъ с. Загоричани	CXLVIII	498	49	497-498
1385. с. Старчища-Костурско—разрушено	CXLVIII	499	49	499
1386. Костурскиятъ гръцки митрополитъ, каймакамина и военния комендантъ при топа, насоченъ срещу български села	CXLIX	500	48	500
1387. Екатерина Симидчиева	CXLIX	501	49	501
1388. Псалтиръ п. Антоновъ	CXLIX	502	50	502
1389. Свещ. Алек. Захариевъ	CXLIX	503	50	503
1390. Архимандритъ Евлоги	CL	504	50	504
1391. Атанасъ Поповъ	CL	505	50	505
1392. Йоше Глъбочански	CL	506	50	506
1393. Григоръ Лазенковъ	CL	507	50	507
1394. Развалини отъ с. Лесковица-щ-ско	CLI	508	—	—
1395. Заклани отъ сърбитѣ въ Дебърско	CLI	509	—	—
1396. Иеромонахъ Софроний	CLII	510	50	510
1397. Игуменъ Партений	CLII	511	50	511
1398. Георги п. Ангеловъ	CLII	512	50	512
1399. Анастасъ Лютвиевъ	CLII	513	50	513
1400. Иванъ Фурнаджиевъ	CLII	514	50	514
1401. Григоръ Кондовъ	CLII	515	50	515
1402. Г. Смилковъ	CLIII	516	50	516
1403. Василка Зойчева	CLIII	517	50	517
1404. Група заточеници отъ Радовишъ	CLIII	518	—	—
1405. Христо К. Вельовъ	CLIV	519	51	519
1406. Иванъ Страндjката	CLIV	520	51	520
1407. Ефтимъ Яневъ Карамановъ	CLIV	521	51	521
1408. Грозданка Зафирчева	CLIV	522	51	522
1409. Свещ. Исачевъ Фръчковски	CLIV	523	51	523
1410. Карагюлева	CLIV	524	51	524
1411. Кирилъ Григоровъ — застрелянъ отъ сърбитѣ	CLV	525	51	525
1412. Манифестация по случай кървавитѣ злодеяния на сърбитѣ въ с. Гарванъ—Радовишко	CLV	526	51	526
1413. Мише Гавриловъ—баща на Ив. Михайловъ, убитъ отъ сърбитѣ	CLVI	527	51	527
1414. Христо—братъ на Ив. Михайловъ, убитъ отъ сърбитѣ	CLVI	528	51	528
1415. Свещ. Ив. Авр. Чупаровъ	CLVI	529	51	529
1416. Дѣдо Филипъ Митревъ	CLVI	530	51	530
1417. Жертви на гърцитѣ	CLVII	531, 532	—	—

Бѣжанци.

1418	CLVIII	—	52	Статия „Бѣжанци"
	CLIX	—		
	CLX	—		
	CLXI	—		

Последни дни

1419. Йорданъ Гюрковъ	CLXII	544	—	—
1420. Вѣнецъ отъ Македония	CLXII	545	—	—
1421. Предъ черквата, опѣлото на Йорданъ Гюрковъ	CLXIII	546	—	—

	Илюстрация		Обяснителенъ текстъ	
	Табло	№	Стр.	№
1422. Погребално шествие на Йорданъ Гюрковъ	CLXIII	547	—	—
1423. Приложения: Скопски мѫченици Ефремъ Чучковъ Рѫководно тѣло на Илинденската организация презъ 1930/31 г. Четата на Хр. Чернопѣевъ Група офицери и военни чиновници отъ М.-одринското опълчение (1912-1913 г.)				

Емиграция и легални организации

	Табло	№	Стр.	№
1424. Македонски домъ въ гр. София	корица	—	1	корица
1425. Македонскиятъ сегашенъ периодически печатъ	I	1	—	—

Македонски националенъ комитетъ

	Табло	№	Стр.	№
1426. Д-ръ К. Станишевъ	II	2	1	2
1427. Иванъ Каранджуловъ	III	3	1	3
1428. Владимиръ Кусевъ	III	4	1	4
1429. Конгресътъ на Македонскитѣ благотворителни братства	III	5	1	5
1430. Приложение: „Македонски националенъ комитетъ“			18	

Македонски Наученъ Институтъ и македонски интелектуални сили

	Табло	№	Стр.	№
1431. Професоръ д-ръ Л. Милетичъ	IV	6	3	6
1432. Изданията на Македонския наученъ институтъ	IV	7	3	7
1433. Проф. Ив. Георговъ	V	8	3	8
1434. Проф. Никола Стояновъ	V	9	3	9
1435 Проф. Александъръ Балабановъ	V	10	3	10
1436 Проф. Александъръ Станишевъ	V	11	3	11
1437. Проф. М. Арнаудовъ	V	12	3	12
1438. Проф. Д. Мишайковъ	V	13	3	13
1439. Проф. Н. Благоевъ	VI	14	3	14
1440. Проф. Ив. Снѣгаровъ	VI	15	3	15
1441. Проф. К. Стефановъ	VI	16	4	16
1442. Проф. Ст. Баджовъ	VI	17	4	17
1443. Проф. Д. Силяновски	VI	18	4	18
1444. Проф. Д. Ивановъ	VI	19	4	19
1445. Проф. Д. Матовъ	VII	20	4	20
1446. Проф. Йосифъ Ковачевъ	VII	21	4	21
1447. Д-ръ Крумъ Дрончиловъ	VII	22	4	22
1448. Проф. Никола Милевъ	VII	23	5	23
1449. Д-ръ Михаилъ Ивановъ	VII	24	5	24
1450. Никола Мушмовъ	VIII	25	5	25
1451. Андрей Протичъ	VIII	26	5	26
1452. Диаманди Ихчиевъ	VIII	27	5	27
1453. Георги Баласчевъ	VIII	28	6	28
1454. Перикли Чилевъ	VIII	29	6	29
1455. Константинъ Стояновъ	VIII	30	6	30
1456. Христо Поповъ	IX	31	6	31
1457. Професоръ П. Диневъ	IX	32	6	32
1458. Д-ръ Никола Ихчиевъ	IX	33	6	33
1459. Епископъ Борисъ	IX	34	6	34
1460. Стефанъ Ср. п. Петровъ	IX	35	6	35
1461. Христо Силяновъ	X	36	6	36
1462. Войданъ Чернодрински	X	37	6	37
1463. Антонъ Страшимировъ	X	38	7	38
1464. Кръстю Сарафовъ	X	39	7	39
1465. Теодоръ В. Траяновъ	X	40	7	40
1466. Никола Ив. Генадиевъ	XI	41	7	41
1467. Ан. Драндаръ	XI	42	7	42
1468. Д-ръ Александъръ Радевъ	XI	43	7	43
1469. Д-ръ Петъръ Джидровъ	XI	44	7	44

	Илюстрация		Обяснителенъ текстъ	
	Табло	№	Стр.	№
1470. Тодоръ Павловъ	XI	45	8	45
1471. Дѣдо Димитъръ Благоевъ	XII	46	8	46
1472. В. Главиновъ	XII	47	8	47
1473. Харитонъ Ив. Генадиевъ	XII	48	8	48
1474. Стоянъ Христовъ	XII	49	8	49
1475. Никола Робевъ	XII	50	8	50
1476. Павелъ Генадиевъ	XII	51	8	51
1477. Отецъ Методий Устичковъ	XII	52	8	52
1478. Христо Г. Бучковъ	XIII	53	9	53
1479. Свѣтозаръ Ивановъ Тонджоровъ	XIII	54	9	54
1480. Сребренъ п. Петровъ	XIII	55	9	55
1481. Андрей Йорд. Богдановъ	XIII	56	9	56
1482. Тодоръ К. Таневъ	XIII	57	9	57
1483. Арсо Лазаровъ	XIII	58	9	58
1484. Тримата: Д. Шалевъ, Григоръ Анастасовъ и Дим. Илиевъ	XIV	59	10	59

Македонски благотворителни братства и др.

	Табло	№	Стр.	№
1485. Н-во на Щипското благотворително братство	XV	60	19	60
1486. Освещаване знамето на Прилепското братство	XV	61	19	—
1487. Н-во на Ресенско спомагателно д-во	XVI	62	19	62
1488. Н-во на Демиръ-Хисарското братство	XVI	63	19	63
1489. Н-во на Горно-Джумайското братство	XVII	64—65	20	64—65
1490. Н-во на Мак. бл. братство-Станимака	XVIII	66	20	66
1491. Н-во на Мак. благотвор. братство — с. Пиперица, Св. Врачко	XVIII	67	20	67
1492. Н-во на Мак. благотвор. братство въ гр. Петричъ	XIX	68	20	68
1493. Н-во на Мак. благотвор. братство въ с. Плоски, Св. Врачко	XIX	69	20	69
1494. Н-во на Мак. благотвор. братство въ с. Бѣлица	XX	70	20	70
1495. Н-во на Малешевското благотвор. братство	XX	71	20	71
1496. К. Петковъ	XX	72	20	72
1497. Д. И. Буклиевъ	XX	73	20	73
1498. И. Казанджиева	XX	74	—	—
1499. Петрички окрѫженъ съветъ	XXI	75	—	—
1500. Черковно н-во въ Горна-Джумая	XXI	76	—	—

Илинденска организация

	Табло	№	Стр.	№
1501. Конгресъ на „Илинденската организация"	XXII	77	10	77

Македонска младежка организация

	Табло	№	Стр.	№
1502. Димитъръ Титизовъ	XXIII	78	10	78
1503. Конгресъ на Македонския младежки съюзъ	XXIII	79	10	79
1504. Соф. театрална група при Македонската младежка организация	XXIV	80	—	—
1505. Македонска сбирка въ Перникъ	XXIV	81	—	—
1506. Македонска сбирка въ Г. Джумая	XXIV	82	—	—

Македонски женски съюзъ

	Табло	№	Стр.	№
1507. Делегатки на учредителния конгресъ на Мак. женски дружества въ България	XXV	83	10	83
1508. Олга Радева	XXV	84	10	84
1509. Райна Дрангова	XXV	85	10	85
1510. Делегатки на редовенъ конгресъ на Македонски женски съюзъ	XXVI	86	—	—
1511. Н-во на Мак. женско благотвор. дружество въ гр. Горна-джумая	XXVI	87	—	—

	Илюстрация		Обяснителенъ текстъ	
	Табло	№	Стр.	№
1512. Група девойки, членки на Македонската женска дружба въ София	XXVII	88—97	10	88—97
1513. Изложба на македонски шевици въ Женева	XXVIII			

Македонката общественица

1514. Менча Кърничева	XXIX	98	10	98
1515. Мара Бунева	XXIX	99	11	99
1516. Баба Кръста	XXIX	100	11	100
1517. Дона Ив. Каранджулова	XXIX	101	11	101
1518. Баба Велика Търпова	XXIX	102	—	—

Американската емиграция

1519. VI редовенъ конгресъ на Македонскитѣ организации въ Америка	XXX	103	12	103—104
1520. V редовенъ конгресъ на сѫщитѣ организации	XXXI	104	12	103—104
1521. Н-во на българ. благотворит. д-во „Подкрепа" въ Цариградъ	XXXI	105	13	105
1522. Кочо Мавродиевъ	XXXII	106	13	106
1523. Петъръ Сарафовъ	XXXII	107	13	107
1524. Архимандритъ Харитонъ	XXXII	108	14	108
1525. Икономъ Константинъ Саевъ	XXXII	109	14	109
1526. Спасъ Прокопиевъ	XXXII	110	14	110
1527. Анастасия Добревска	XXXIII	111	14	111
1528. Даскалъ Георги Ив. Зюмбюлевъ	XXXIII	112	14	112
1529. Ахилъ Минджовъ	XXXIII	113	15	113
1530. Евгения Янчулева	XXXIII	114	15	114
1531. Константинъ Станишевъ	XXXIII	115	15	115

Благодетели

1532. Климентъ Спространовъ	XXXIV	116	15	116
1533. Димче х. Кочовъ	XXXIV	117	15	117
1534. Екатерина Стаменова	XXXIV	118	15	118—119
1535. Димитъръ Стаменовъ	XXXIV	119	15	118—119
1536. Хаджи Георги п. Ивановъ	XXXV	120	15	120
1537. Ангелина х. Илиева	XXXV	121	15	121
1538. Н. Дишковъ	XXXV	121-а	16	121-а
1539. Илия х. Георгиевъ	XXXV	122	16	122
1540. Пантелей Н. Баджовъ	XXXV	123	16	123

Разни дейци

1541. Йорданъ К. Ризовъ	XXXVI	124	16	124
1542. Илия П. Спирковъ	XXXVI	125	16	125
1543. Иванъ Марковъ	XXXVI	126	16	126
1544. Йосифъ Чешмеджиевъ	XXXVI	127	16	127
1545. Василъ Здравевъ	XXXVI	128	16	128
1546. Мане Развигоровъ	XXXVI	129	16	129

Радетели за Македонния

1547. Тодоръ Станковъ	XXXVII	130	16	130
1548. Илия Димушевъ	XXXVII	131	17	131
1549. Пане Прошовъ	XXXVII	132	17	132
1550. Георче п. Ангеловъ	XXXVII	133	17	133
1551. Иванъ Поповъ	XXXVII	134	17	134
1552. Вангелъ Стояновъ	XXXVII	135	17	135
1553. Божилъ Райновъ	XXXVIII	136	17	136
1554. Стоянъ Шанговъ	XXXVIII	137	17	137
1555. Христо Г. Дановъ	XXXVIII	138	17	138
1556. Василъ Кънчевъ	XXXVIII	139	17	139
1357. Ръководно тѣло на Цариградския революционенъ комитетъ	XXXIX	140	18	140
1558. Коста Стояновъ	XL	141	18	141
1559. Димитъръ К. Стояновъ	XL	142	18	142
1560. Странно търговско дружество „Напредъкъ", Плѣвенъ	XL	143	11	143

	Илюстрация		Обяснителенъ текстъ	
	Табло	№	Стр.	№
1561. Група бѣжански деца отъ разни краища на Македония, издържани отъ фондъ „Родиленъ домъ“, основанъ отъ Коста Стояновъ	XLI	144	—	—
1562. Приложение: Ликътъ на Кемалъ паша				

Отдѣлъ X. Приятели на Македония

	Табло	№	Стр.	№
1563. Уилямъ Е. Гладстонъ	корица		—	—
1564. Щросмайеръ	I	1	1	1
1565. Народни пѣсни, събрани отъ Бр. Миладинови	I	2	1	2
1566. Уйлямъ Гладстонъ	II	3	1	3
1567. Джеймсъ Баучеръ	II	4	1	4
1568. Пиерсъ О' Махони	III	5	2	5
1569. Леди П. О' Махони	III	6		6
1570. Сиропиталището	III	7		7
1571. Леди Гроганъ	IV	8	3	8
1572. Едуардъ Бойлъ	IV	9	3	9
1573. Хаскелъ	IV	10	3	10
1574. Ноелъ Бъкстонъ	IV	11	3	11
1575. Лордъ Томсонъ	V	12	3	12
1576. Бенъ Райли	V	13	3	13
1577. Удр. Уйлсонъ	V	14	3	14
1578. П. Карнеджи	VI	15	3	15
1579. Хейлсъ	VI	16	3	16
1680. Мисъ Патрикъ Макдоналдъ	VI	17	3	17
1581. Сиримиджиянъ	VII	18	3	18
1582. Кристопоръ	VII	19	4	19
1583. Харипъ	VII	20	4	20
1584. Татулъ Зарморянъ	VII	21	4	21
1585. Дж. Гарибалди	VIII	22	4	22
1586. Мон. Ронкали	VIII	23	4	23
1587. Донъ Галони	VIII	24	4	24
1588. Сестра Хр. Алоати	IX	25	4	25
1589. В. Морело	IX	26	4	26
1590. Професоръ Енрико Дамяни	IX	27	4	27
1591. Иночензо Капо	IX	28	5	28
1592. Жоржъ Нурижиянъ	IX	29	5	29
1593. Проф. Густавъ Вайгандъ	X	30	5	30
1594. Професоръ Каснеръ	X	31	5	31
1595. Проф. Вайгандъ заедно съ студентитѣ	X	32	—	—
1596. Валтеръ Е. Брелъ	XI	33	6	33
1597. Вилхелмъ Кубе	XI	34	6	34
1598. Вандервелдъ	XI	35	6	35
1599. Д-ръ Шрупъ	XI	36	6	36
1600. Проф. П. Н. Милюковъ	XII	37	6	37
1601. Графъ Игнатиевъ	XII	38	6	38
1602. Раймондъ Пържевалски	XIII	39	6	39
1603. Бор. Тагѣевъ	XIII	40	6	40
1604. Проф. П. Кондаковъ	XIII	41	7	41
1605. Г. Перчецъ	XIII	42	—	—
1606. А. Рапапортъ	XIV	43	7	43
1607. Проф. Г. Фехеръ	XIV	44	7	44
1608. Тахауеръ	XIV	45	7	45
1609. Проф. Луи Леже	XIV	46	7	46
1610. Леонъ Ламушъ	XV	47	7	47
1611. Жустенъ Годаръ	XV	48	7	48
1612. Ами Буе	XVI	49	7	49
1613. Ж. Десбонъ	XVI	50	8	—
1614. Проф. Алфонсъ Оларъ	XVI	51	8	—
1615. Проф. К. Иречекъ	XVI	52	8	—
1616. Ст. Радичъ	XVII	53	8	53
1617. Павелъ Радичъ	XVII	54		54
1618. Г. Басаричекъ	XVII	55		55
1619. А. Павеличъ	XVII	56		56
1620. Д-ръ Трумбичъ	XVII	57		57
1621. Д-ръ Вл. Мачекъ	XVII	58		58

	Илюстрация		Обяснителенъ текстъ	
	Табло	№	Стр.	№
1622. Проф. Я. Ягичъ	XVIII	59	9	59
1623. Ст. Верковичъ	XVIII	60	9	60
1624. Мърквичка	XVIII	61	9	61
1625. Владимиръ Сисъ	XVIII	62	9	62
1626. Лудвигъ Куба	XIX	63	9	63
1627. Проф. Л. Нидерле	XIX	64	10	64
1628. Приложение: цвѣт. картина „Дебърска и разложка носии"				
1629. Проф. Л. М. Селищевъ	—	—	10	—
1630. Лордъ Джемсъ Брайсъ	—	—	10	—
1631. К. Д. Бальмонтъ	—	—	10	—
1632. Леди Кингъ Луизъ	—	—	10	—
1633. Х. Н. Брайлсфордъ	—	—	10	—
1634. П. И. Шафарикъ	—	—	11	—
1635. Макензи и Жрби	—	—	12	—
1636. Сжр. Артжръ Джонъ Евансъ				
1637. Обяснителенъ текстъ къмъ илюстрацитѣ отъ отдѣлъ I до отдѣлъ VIII включително отъ 118 стр.				
1638. Обяснителенъ текстъ къмъ илюстрацитѣ на IX отдѣлъ, часть I — революционно движение, отъ стр. 56				
1639. Обяснителенъ текстъ къмъ илюстрацитѣ на IX отдѣлъ, часть II — Легални организации отъ 30 стр., съ следнитѣ статии:				
Началото на революционната организация въ Македония			21	
Дейностьта на ВМРО презъ младотурския режимъ			23	
Новото робство			23	
Революционниятъ методъ въ македонското освободително движение			24	
Малцинствата			25	
Петицията на поробена Македония до О. Н.			26	
Дѣлото на тримата			28	
Македонския студенски съюзъ въ чужбина			28	
Прахъ въ очитѣ			29	
Мустафа Кемалъ паша			30	
1640. Обяснителенъ текстъ къмъ илюстрацитѣ на X отдѣлъ, отъ 11 стр.				
1641. Хронология				
1642. Политическа анкета				
1643. Статистически таблици (36)				
1644. Библиография				
1645. Етнографска карта на Македония				

* * *

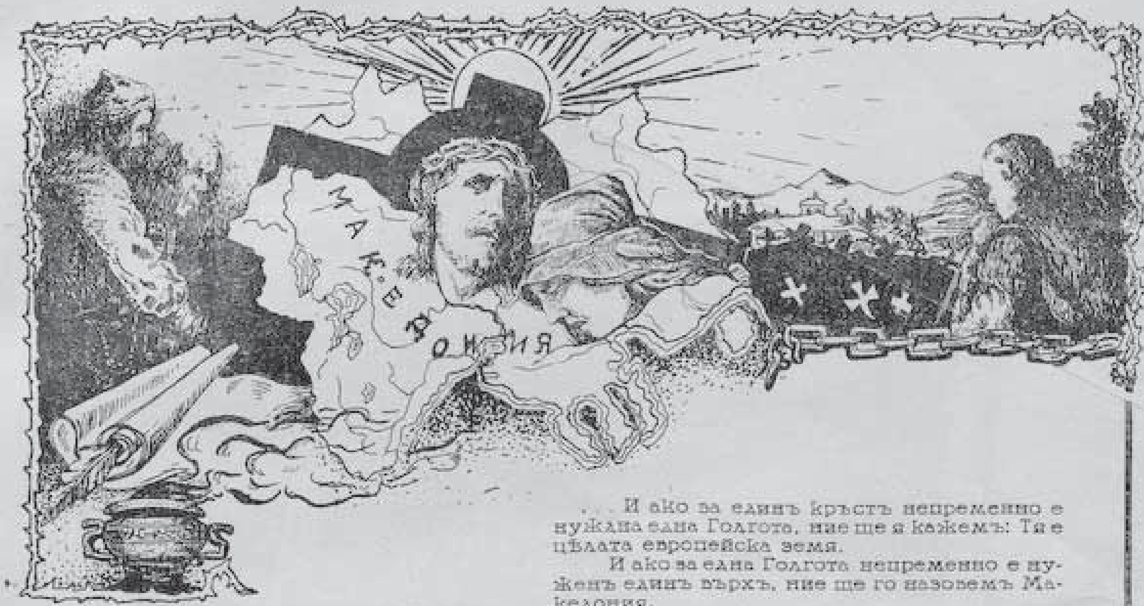

> . . . И ако за единъ кръстъ непременно е нужана една Голгота, ние ще я кажемъ: Тя е цѣлата европейска земя.
>
> И ако за една Голгота непременно е нуженъ единъ върхъ, ние ще го назовемъ Македония.
>
> **П. К. Яворовъ**

ПОСВЕЩАВА СЕ

на всички дейци — покойници и живи, ратували за свестяването на македонския българинъ, за неговата просвѣта и за свободата на робска Македония.

Нека тѣхнитѣ дѣла освѣтляватъ пжтя на иднитѣ македонски поколения!

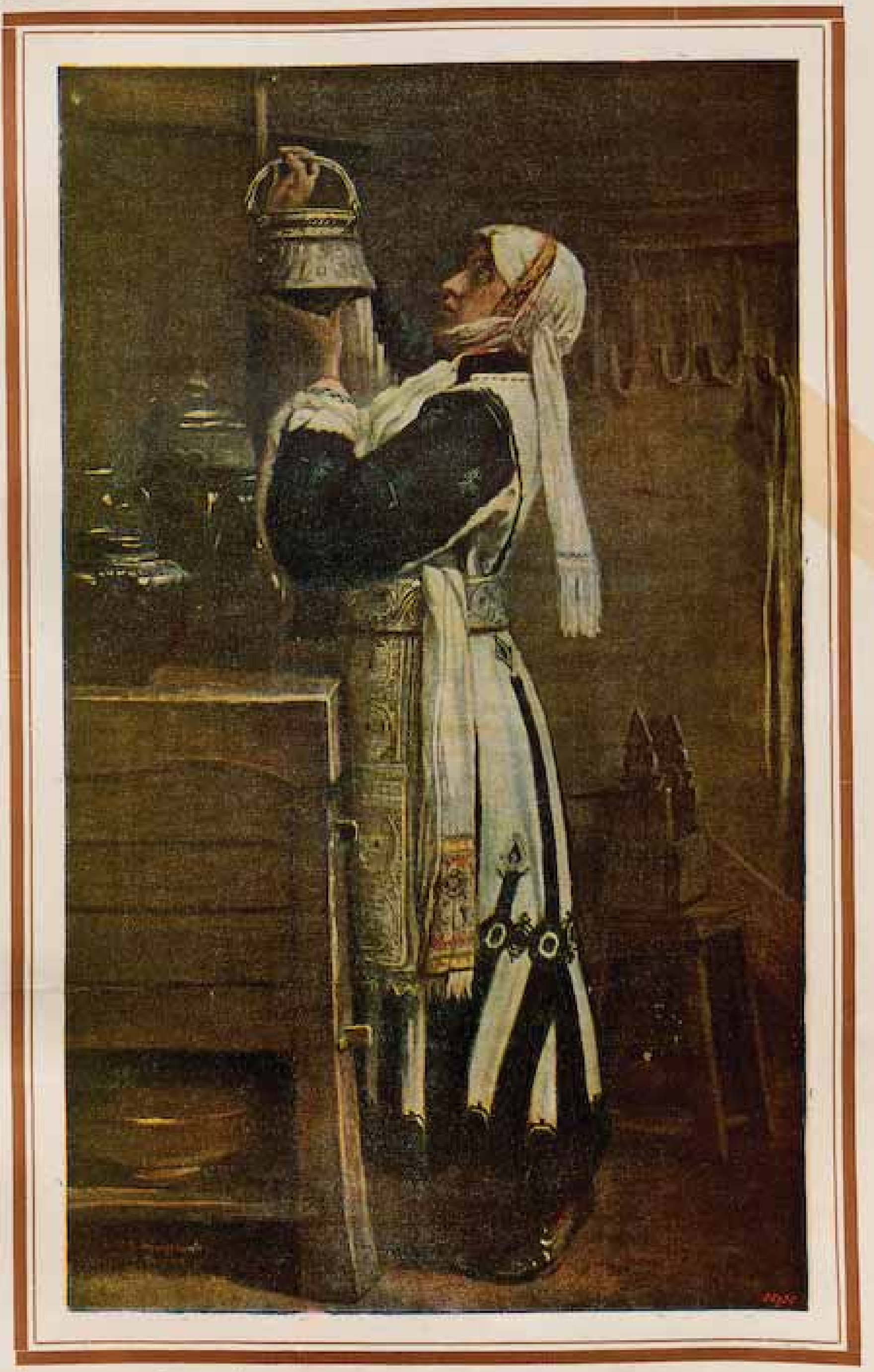

Македонка отъ Скопска Черна-гора
Macédonienne de Tcherna-gora (Skopié)

проф. Ив. В. Мърквичка

ЖИВОПИСНА МАКЕДОНИЯ

LA MACÉDOINE PITHORESQUE

Пиринъ — долината на рѣка Дамяница
Pirin — La vallée du fleuve Damianitza

Широкъ е божия свѣтъ—земята неизбродна . . .
Въ безгрижна младина кжде ли азъ не бѣхъ?
Далечъ, далечъ отъ тебъ, земя свещена, родна,
Кжде не скитахъ азъ? . . но никжде подобна
На тебе не видѣхъ . . .

Иванъ Ивнчевъ

I ОТДѢЛЪ **I SECTION**

КЪМЪ РОДИНАТА

О майко моя изтерзана,
Тъй безутешно ме боли,
Боли за твойта жива рана
И простреленитѣ орли.

Ти пи до дъно горъкъ жребий,
Но твойтѣ най-свидни деца,
Прокудени далекъ отъ тебе,
Нетлененъ пламъ таятъ въ сърца.

И ти ще дигнешъ пакъ чело,
Ще скѫсашъ хладнитѣ окови,
Ще бликнатъ въ твоето тѣло
Отъ кълна огненъ сили нови.

И твоя погледъ ще съзре
Свободни планини, полета,
Отъ Шаръ до Бѣлото море
Пропити отъ кръвьта ти света

Любомиръ Весовъ

1

2

1. Върхъ Мусала[1] — Le mont Moussala[1]
2. Рила планина — Le mont Rila

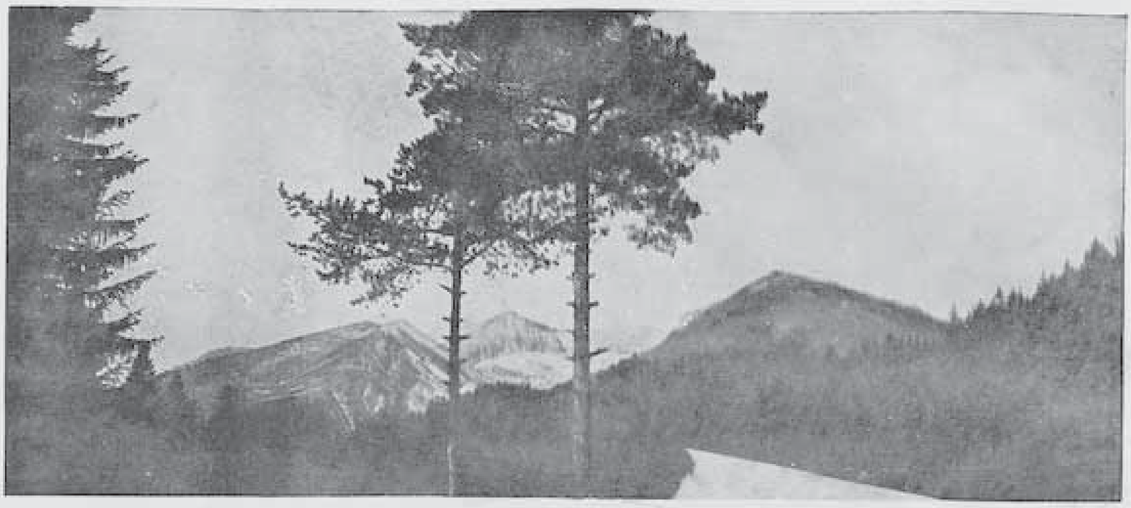

3

4

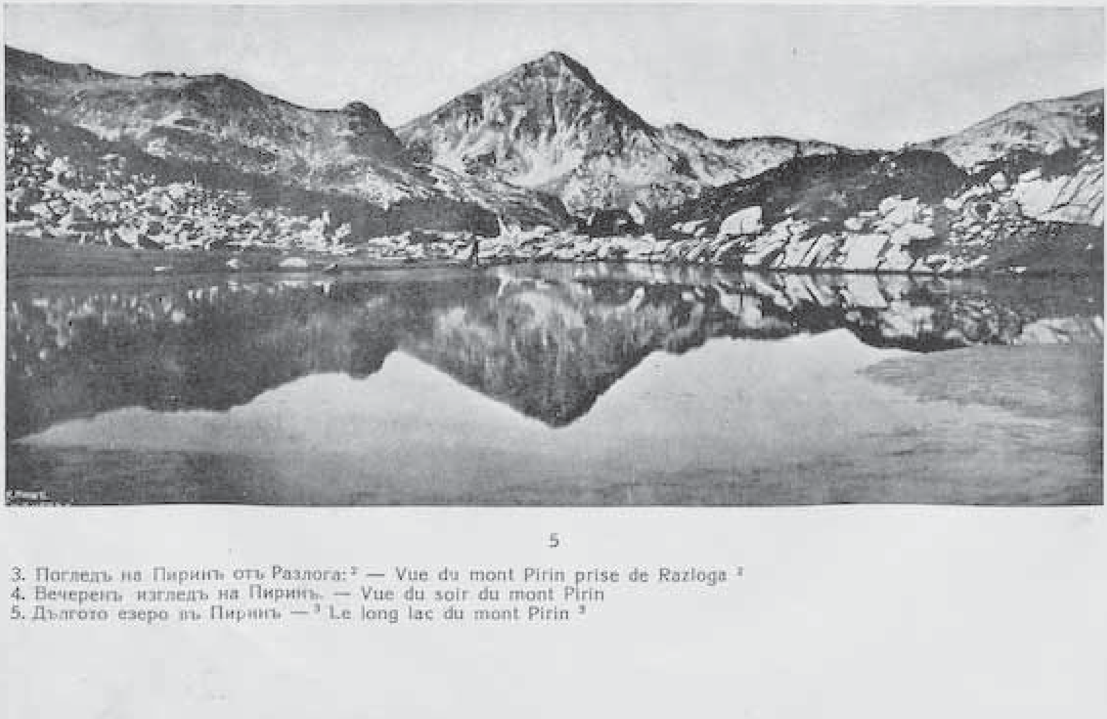

5

3. Погледъ на Пиринъ отъ Разлога: [2] — Vue du mont Pirin prise de Razloga [2]
4. Вечеренъ изгледъ на Пиринъ. — Vue du soir du mont Pirin
5. Дългото езеро въ Пиринъ — [3] Le long lac du mont Pirin [3]

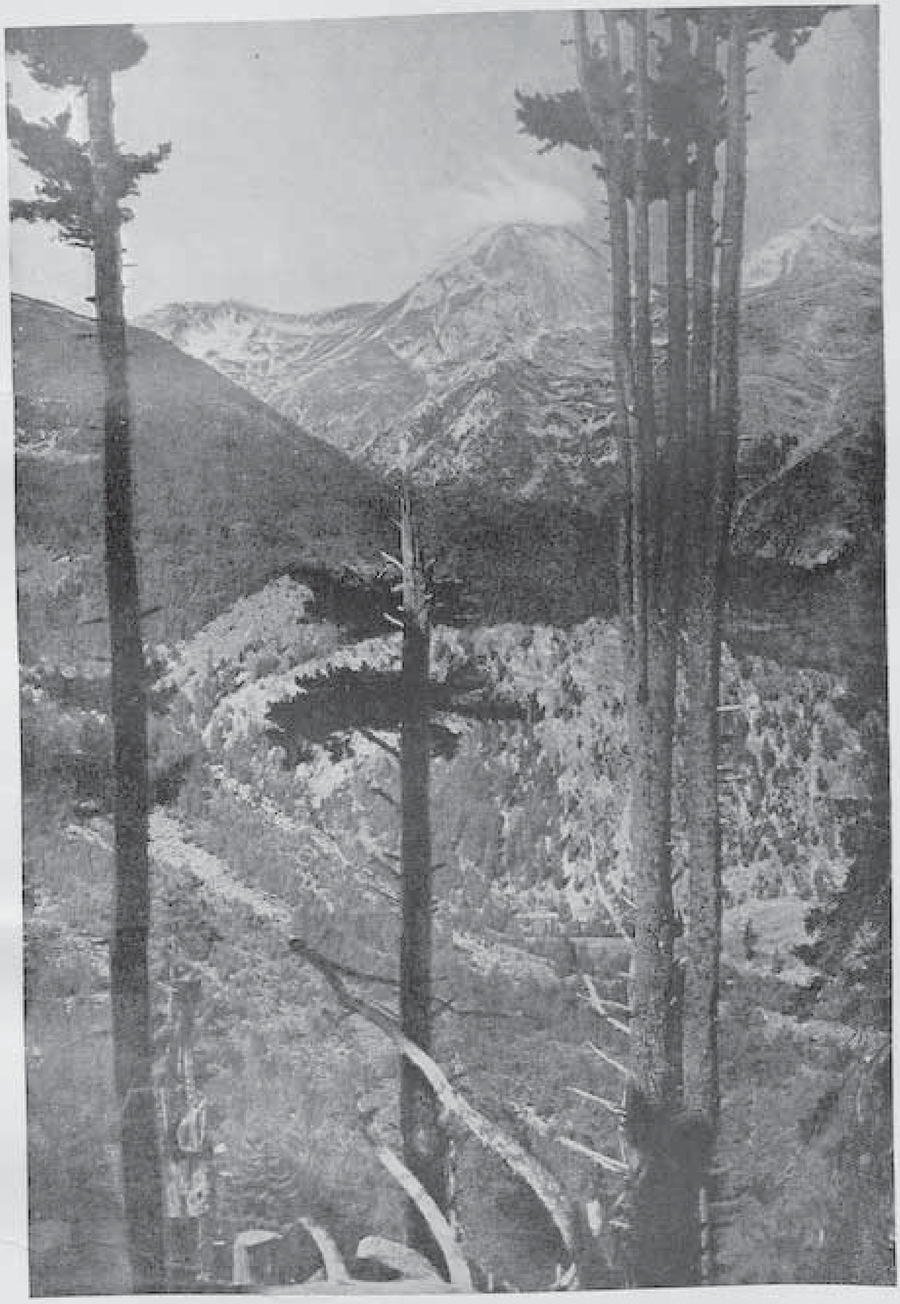

6

6. Пиринъ планина — Le mont Pirin (общъ изгледъ — vue générale)

7

8

7. Величественъ изгледъ отъ Пиринъ — Vue magnifique sur le mont Pirin
8. Ель-Тепе и Тодоринъ врherъ въ Пиринъ [4] — El-Tépé et Todorin-vrch au Pirin [4]

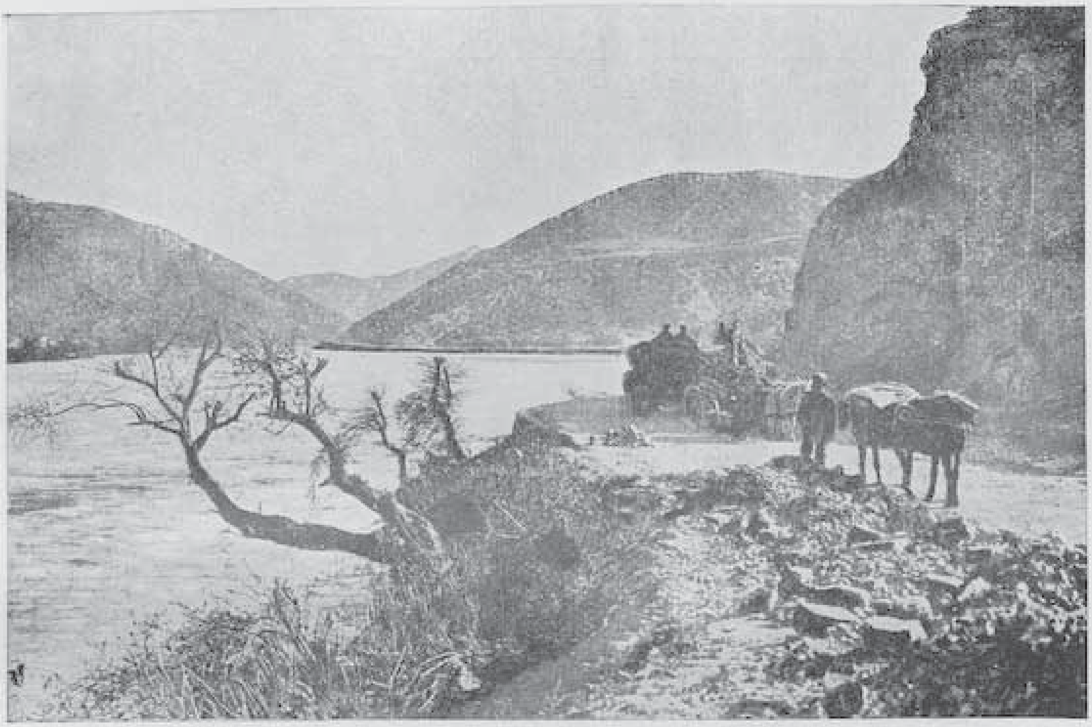

9

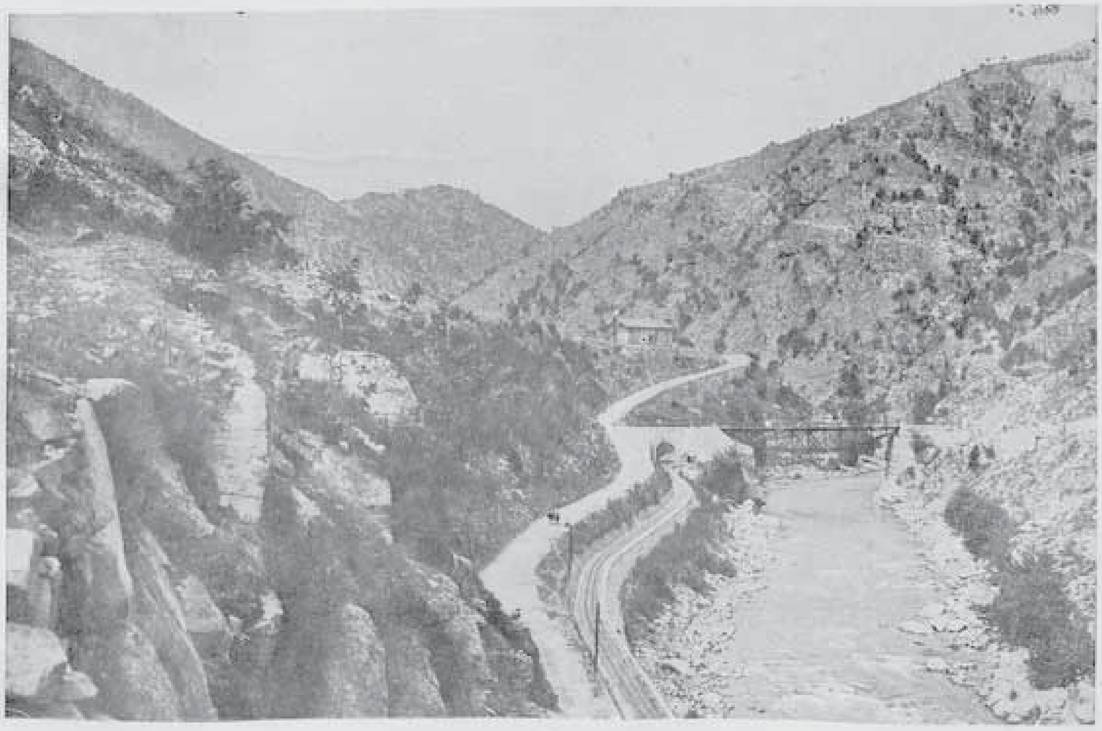

10

9. Рупелски проходъ. Le défilé da Roupele
10. Кресненска клисура — Le défilé Kresna

11

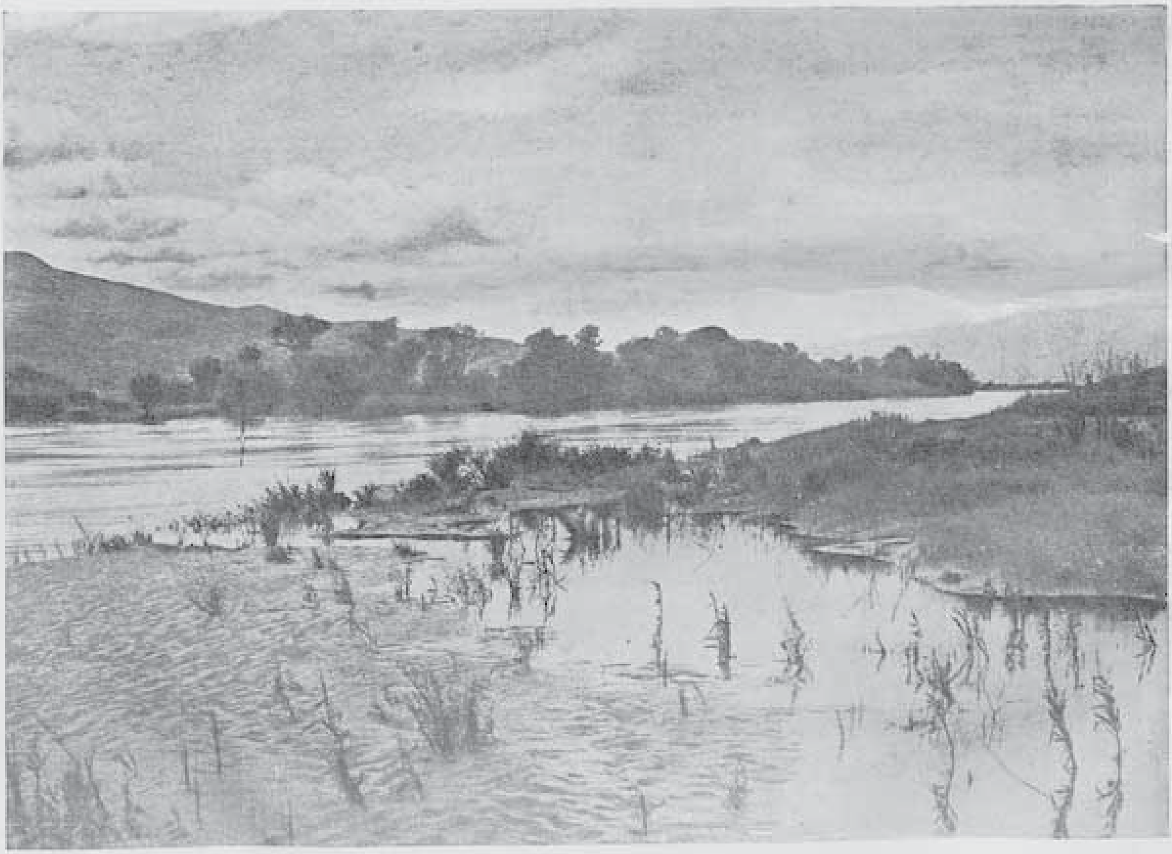

12

11. Бѣласица планина[7] — Le mont de Belacitza[7]
12. Река Струма[8] — Le fleuve de Strouma[8]

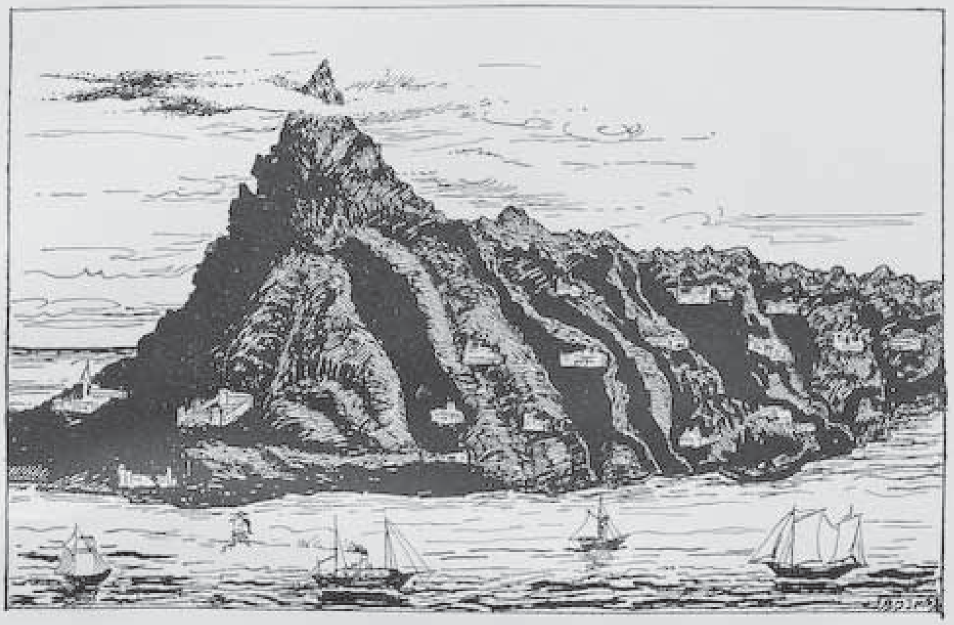

13

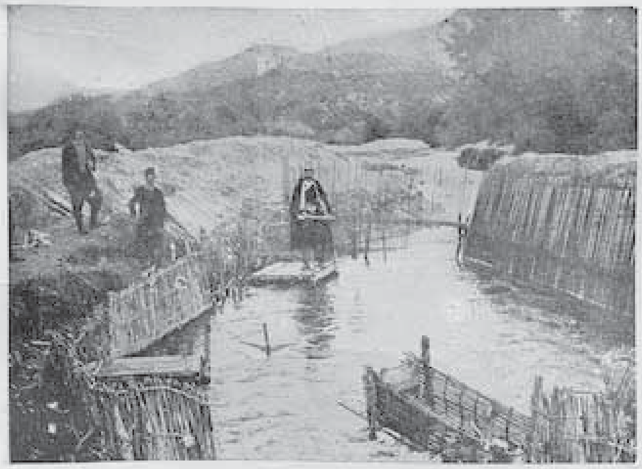

14

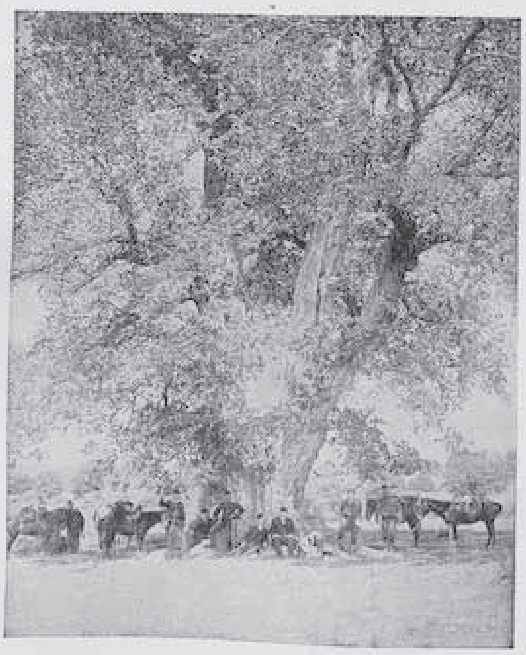

15

13. Атонъ (Св. Гора)[9] — Le mont Athos[9]
14. Рендина богазъ[10] (изтичание на р. Струма)— Rendina bogaz[10] (l'embouchure du fleuve Strouma)
15. Хилядогодишно дърво въ Лѫгадина[11] — Un arbre millénaire à Lagadina[11]

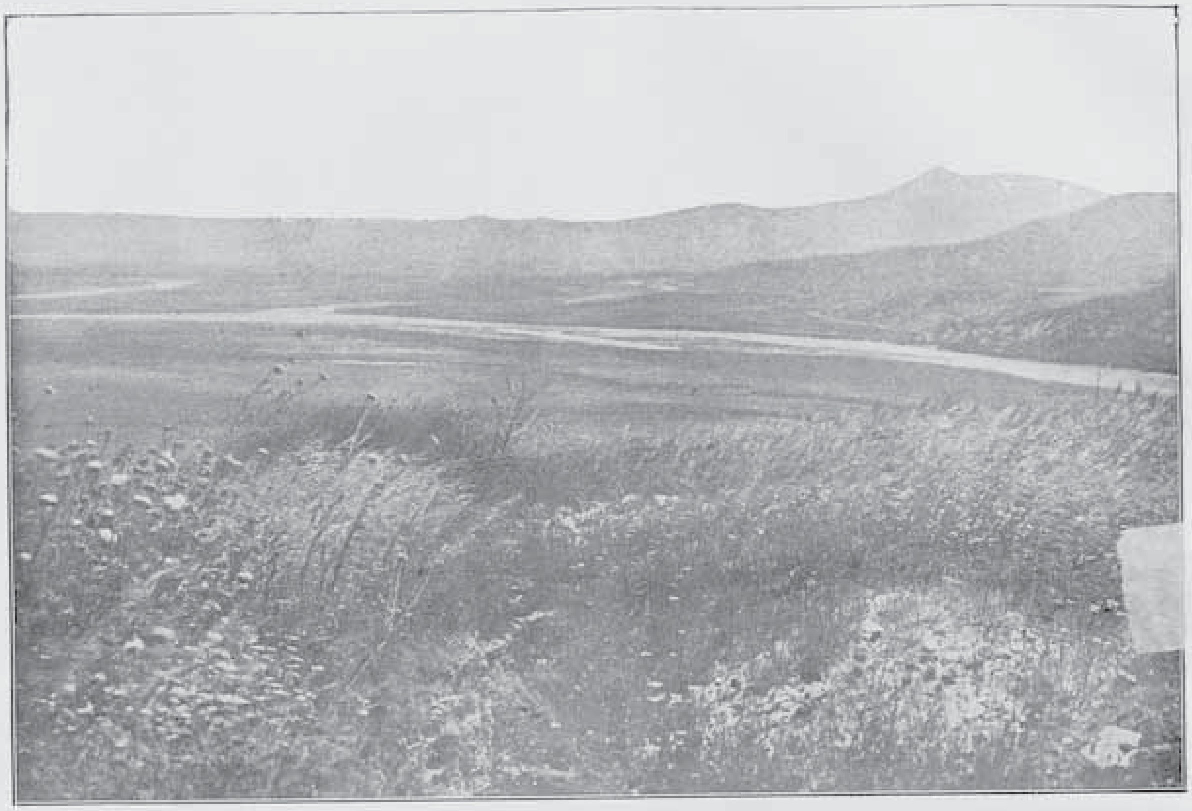

16

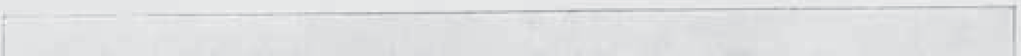

17

16. Река Галикъ[13] — Le riviere de galik[13]
17. Дойранското езеро[13] — Le lac de Doïran[13]

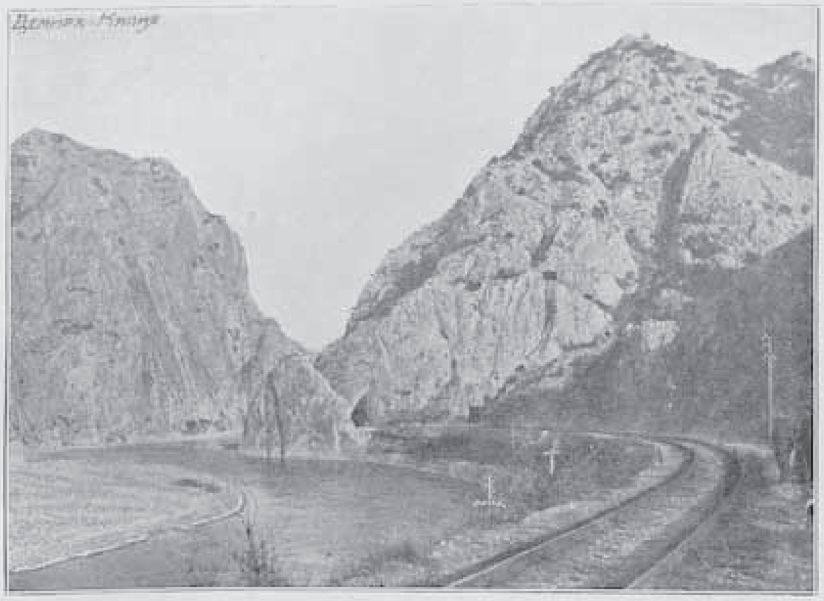

18

19

18. Демиръ Капия [14] — Le défilé de Demir-Kapou (sur le Vardar)[14]
19. Аджи-гьоль [15] — Le lac de Adji-ghol [15]

20

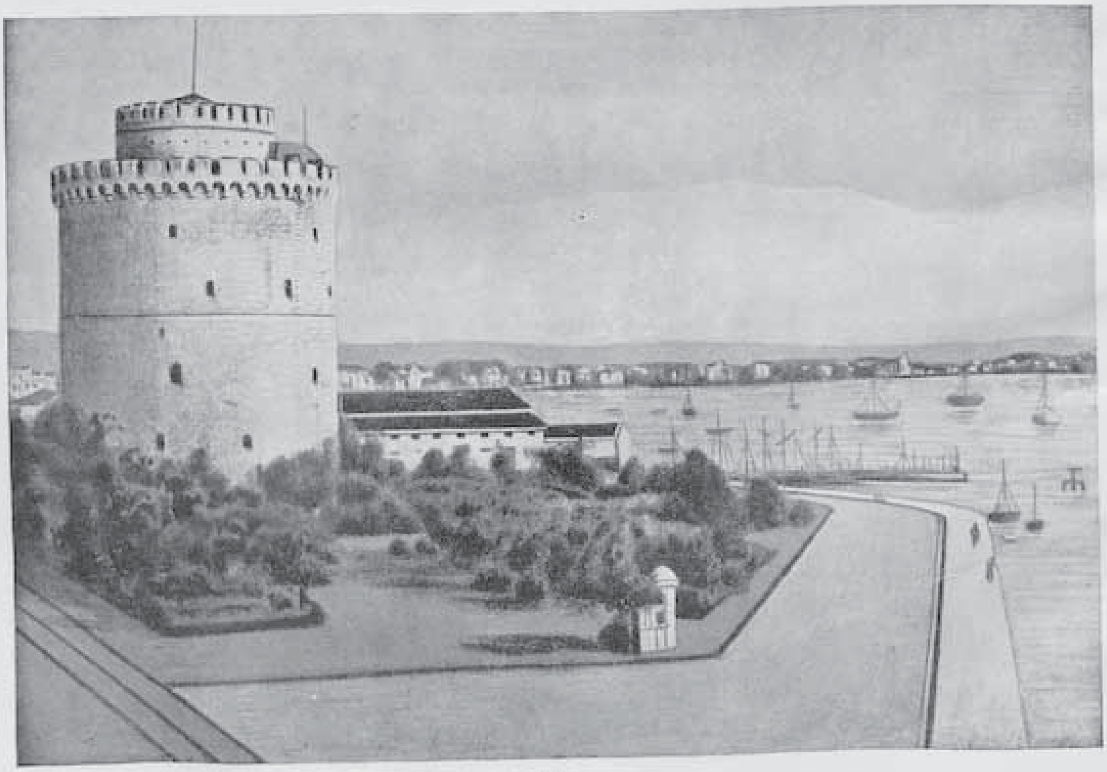

21

20. Олимпъ планина — Le mont d'Olimpe
21. Беазъ-куле [16] (Солунъ) — La Tourblanche à Salonique [16]

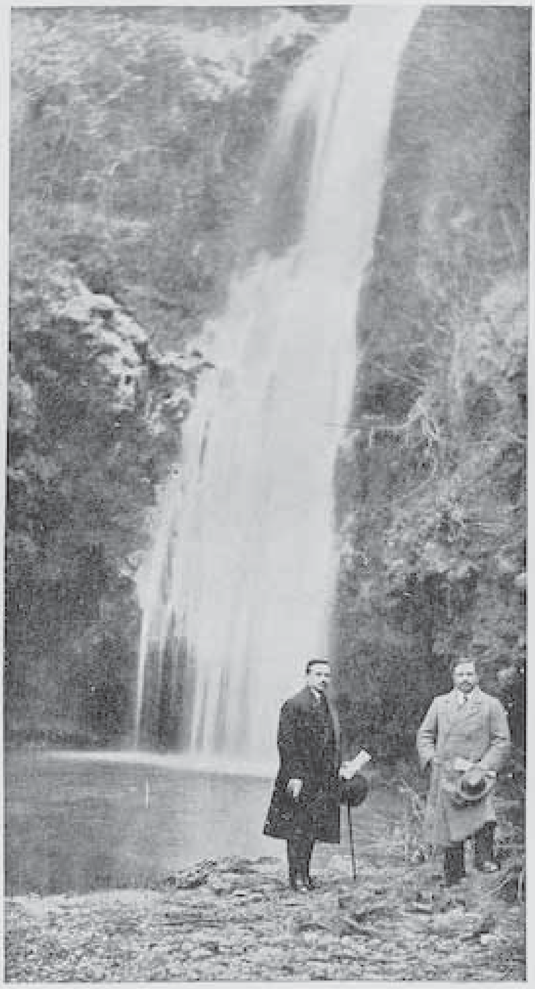

22

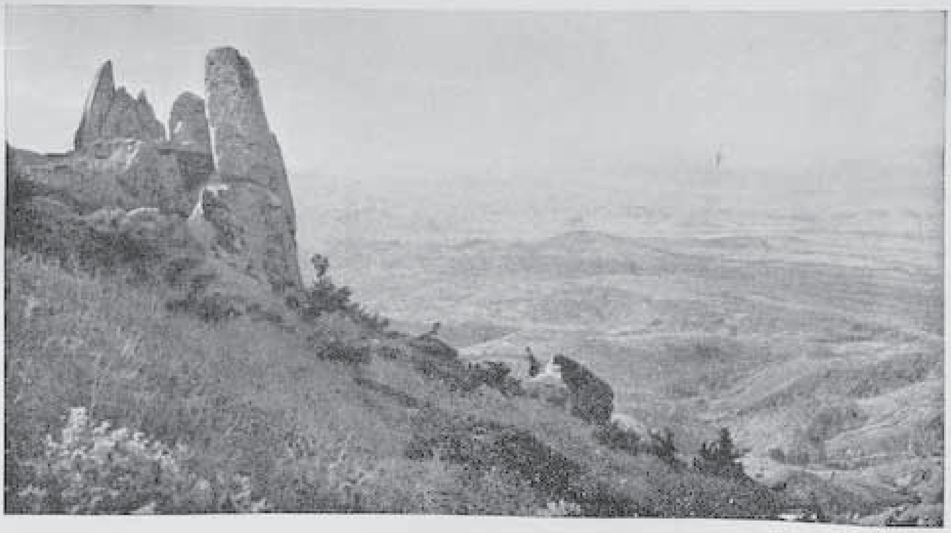

23

22. Водопадъ въ гр. Воденъ [17] — Le cascade de Voden [17]
23. Изгледъ отъ Гевгелийско — Vue de Vardar près de Guévguéli

24

25

24. Островското езеро [13] — Le lac d'Ostrovo [13]
25. Изгледъ отъ Мориховскитѣ планини [13] — Vue de la Chaine des montagnes de Morihovo [13]

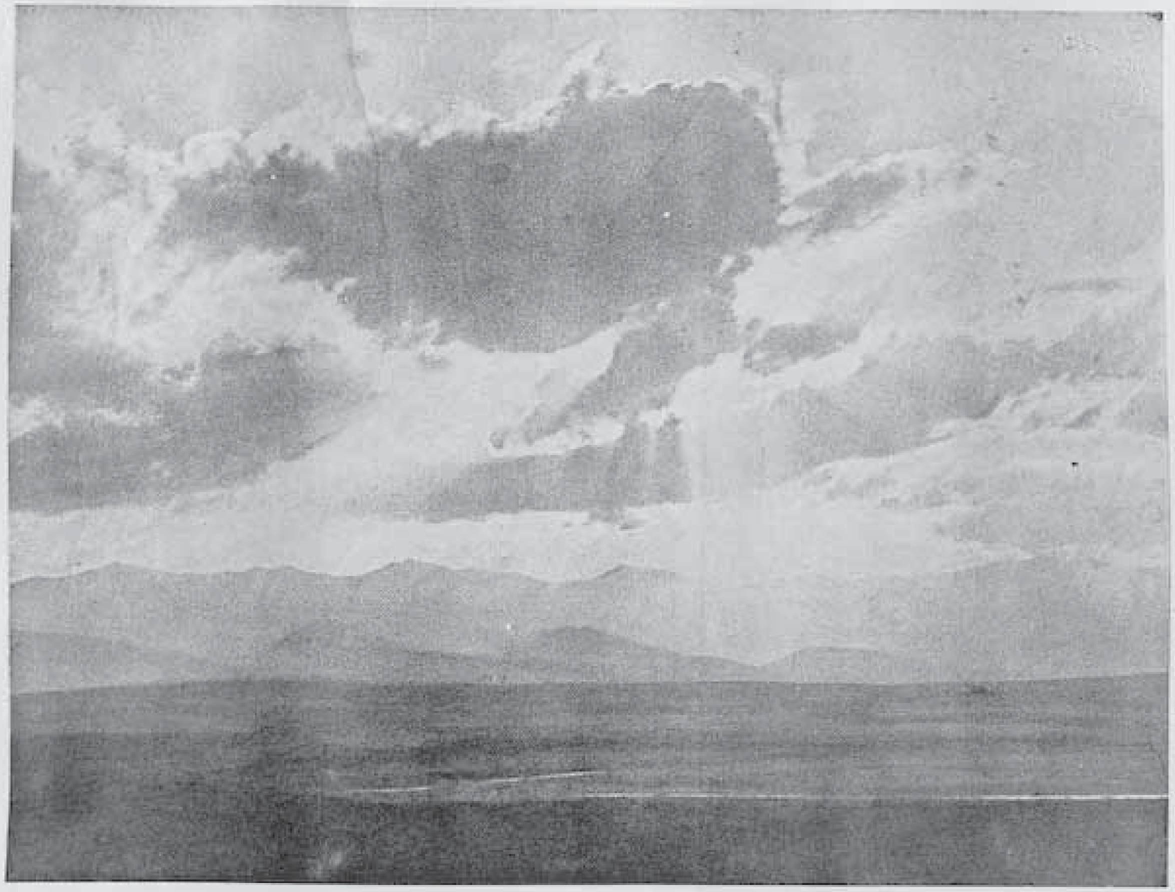

26

26. Леринската долина [20] — La vallée de Lérin (Florina) [20]

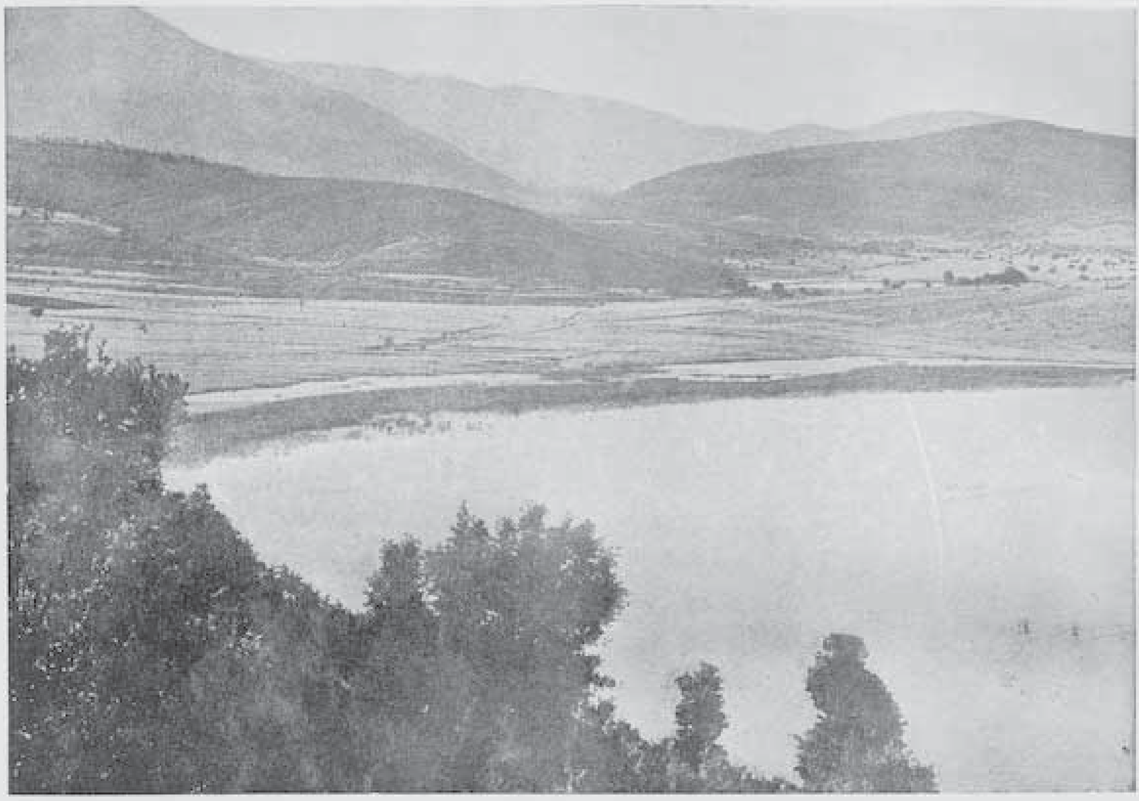

27

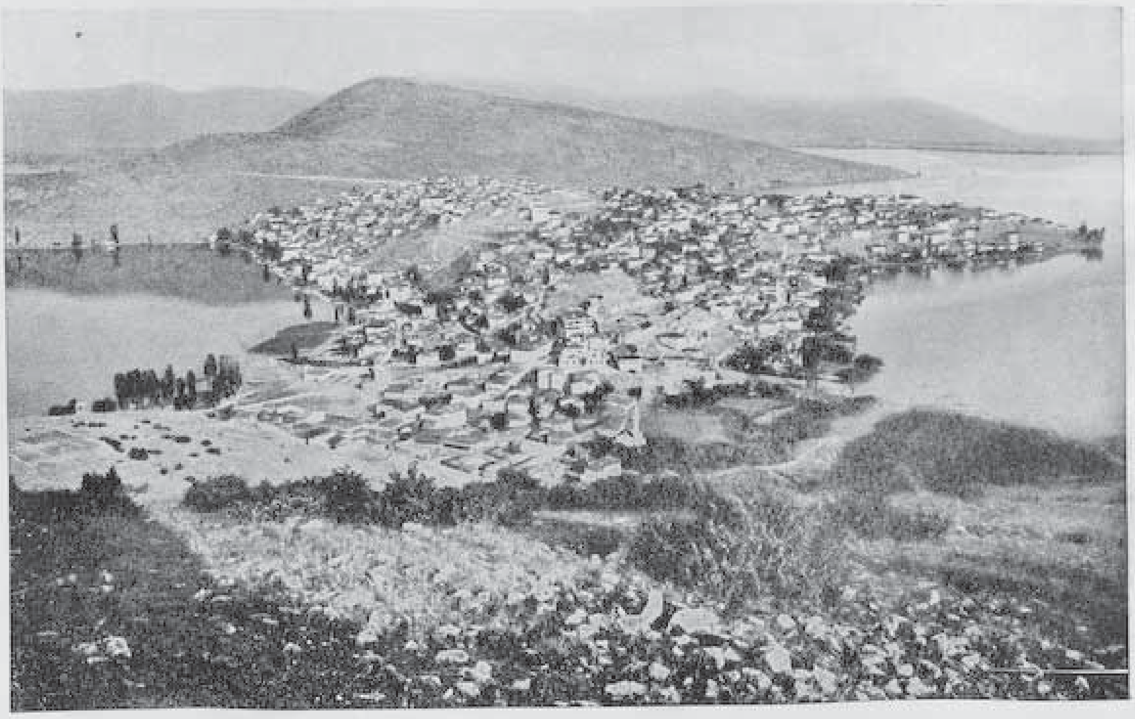

28

27. Костурското езеро[21] — Le lac de Kostour[21]
28. Преспенското езеро[22] — Le lac de Prespa[22]

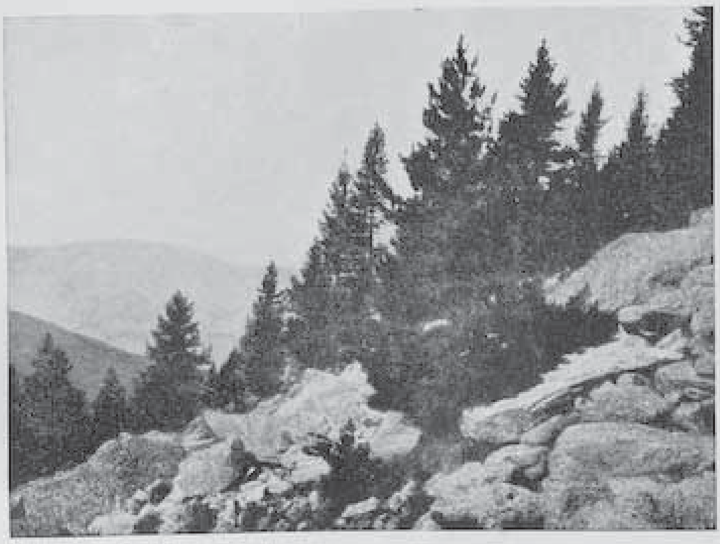

29

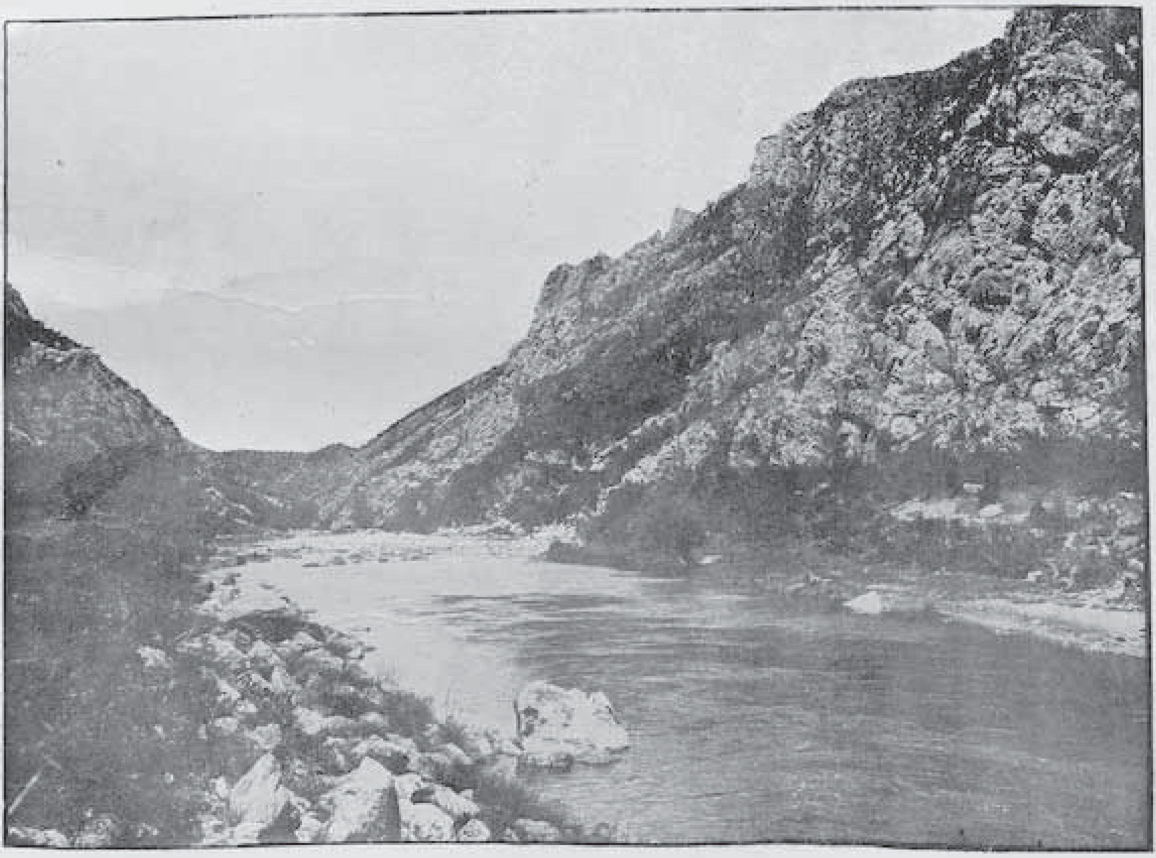

30

29. Пелистеръ планина [23] — Le mont de Pelister[23]
30. Река Черна [24] (Битолски Демиръ-Хисаръ) — La rivière Tcherna [24] (avec Demir-Hissar, region de Monastir)

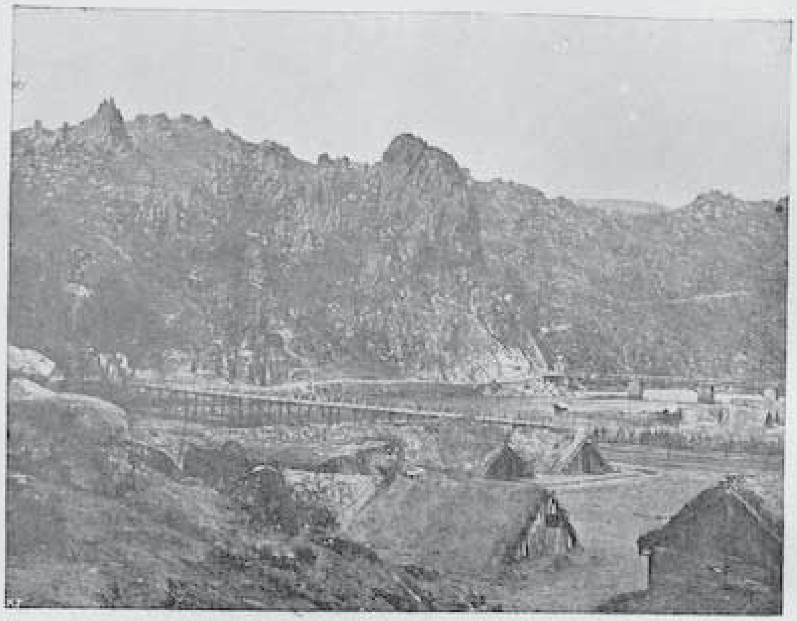

31

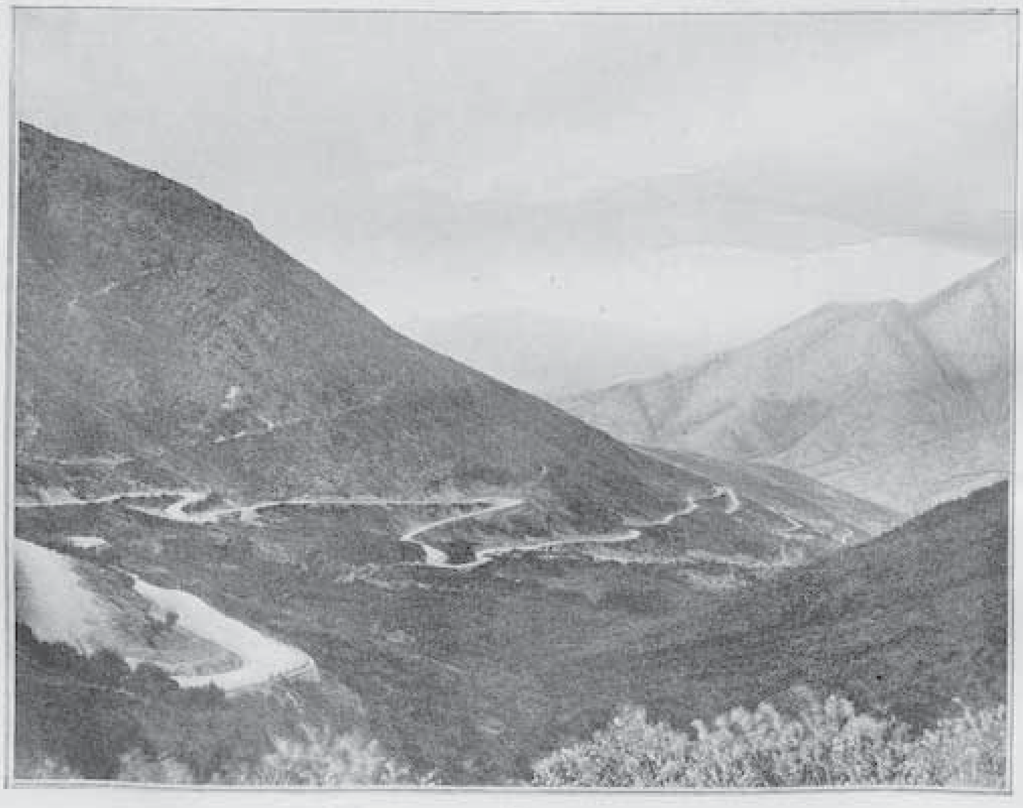

32

31. Мостътъ „Расимъ-бегъ" въ Морихово — Le pont „Rasim-Beg„ (region de Morihovo)
32. Присадски (Бабуна) проходъ[33] — La défilé „Prissade" de mont Babouna[33]

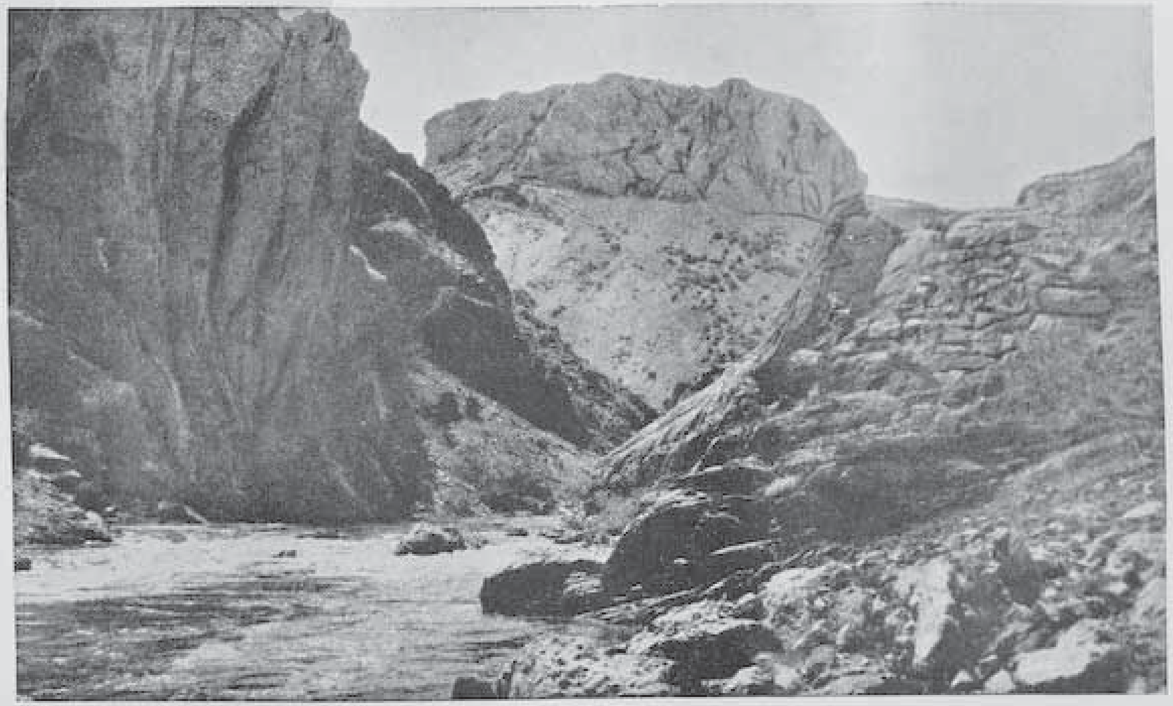

33

33. Рѣка Тополка (Велешко)[28] — Fiume Topolka (presso Veles[28]

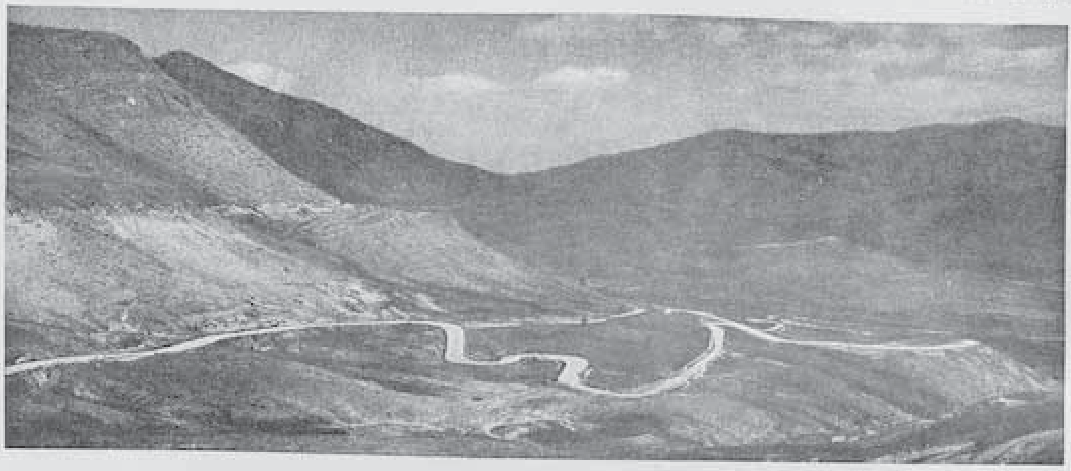

34

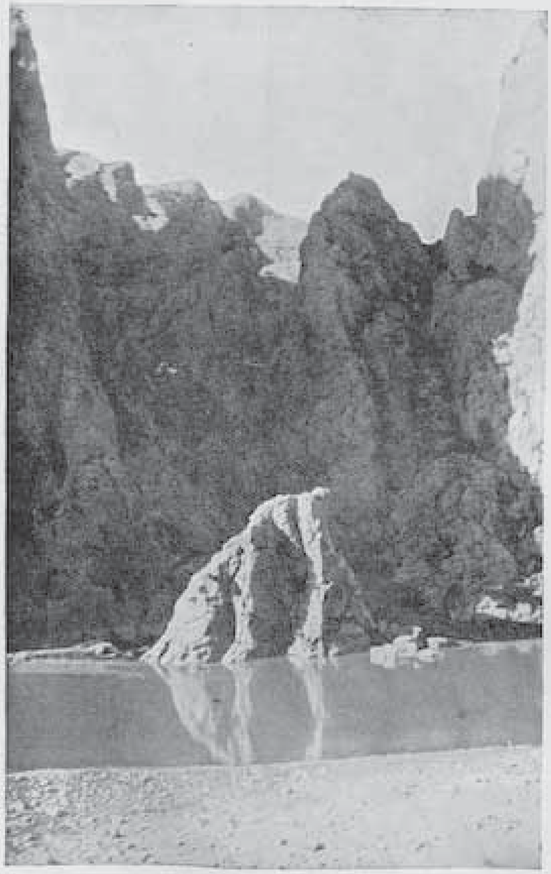

36

35

34. Плетварски проходъ[27] — Passo di Pletvar[27]
35. и 36. Изгледи по течението на р. Вардаръ (Велешко) — Vedute del corso del fiume Vardar

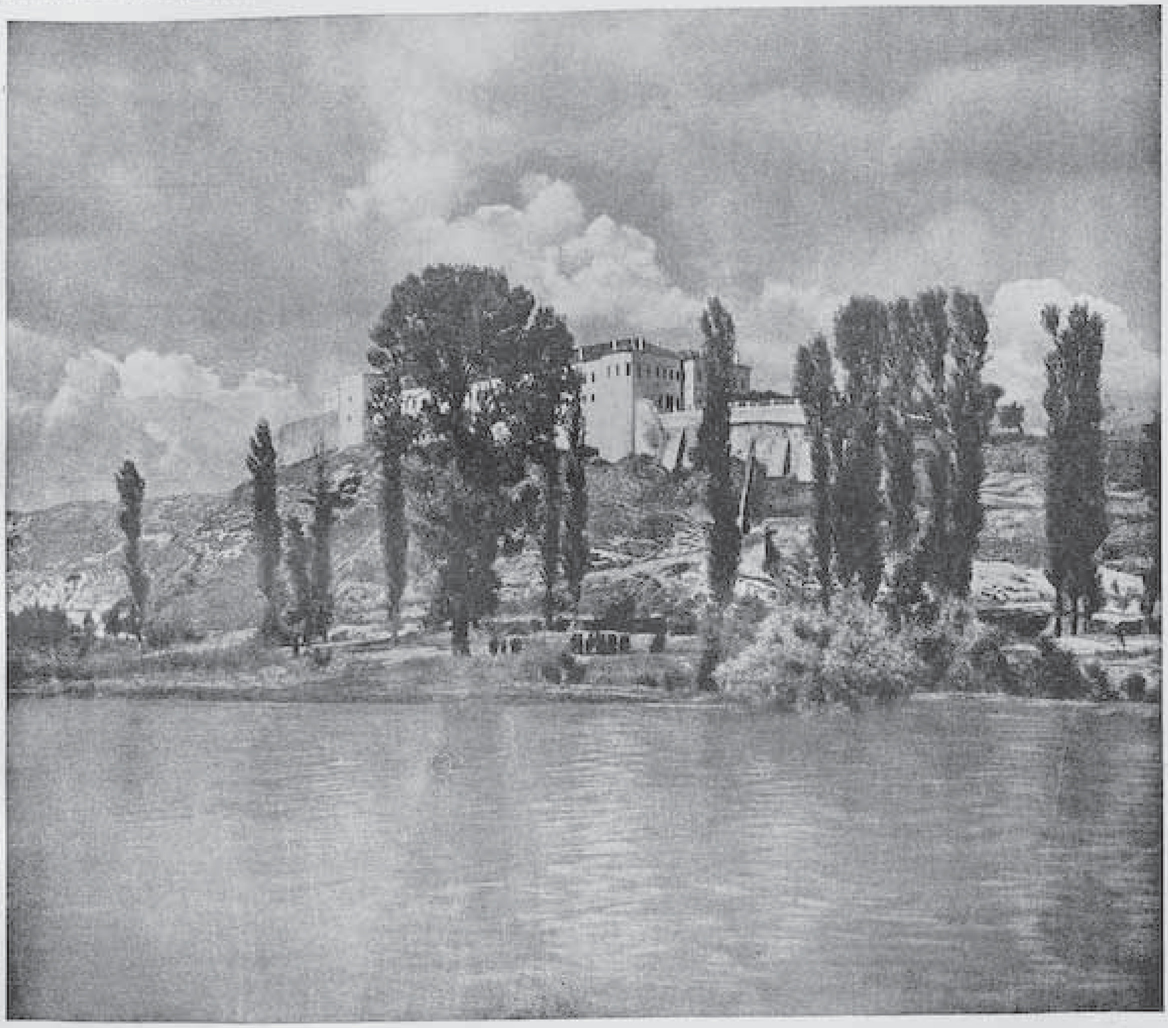

37

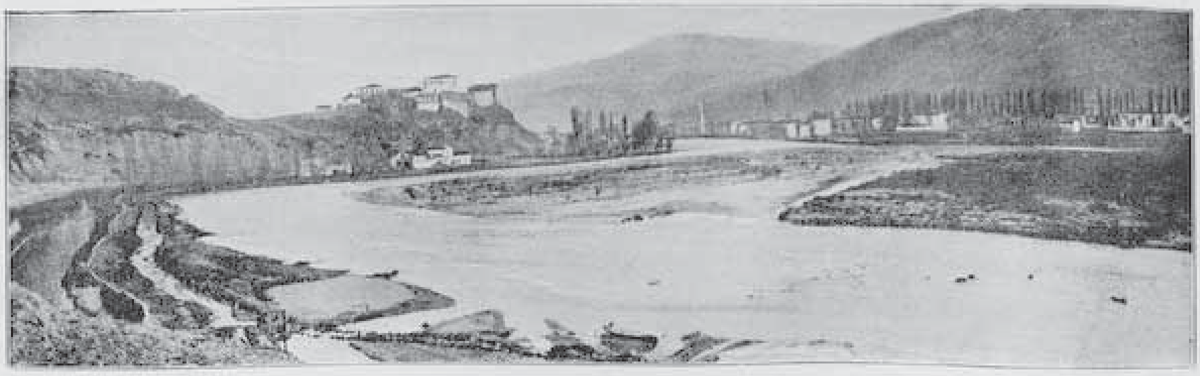

38

37. Калето край Вардаръ (Скопйе) — Fortezzo presso del Vardar in Scopie
38. Вардаръ при Скопйе — Fiume Vardar in Scopie

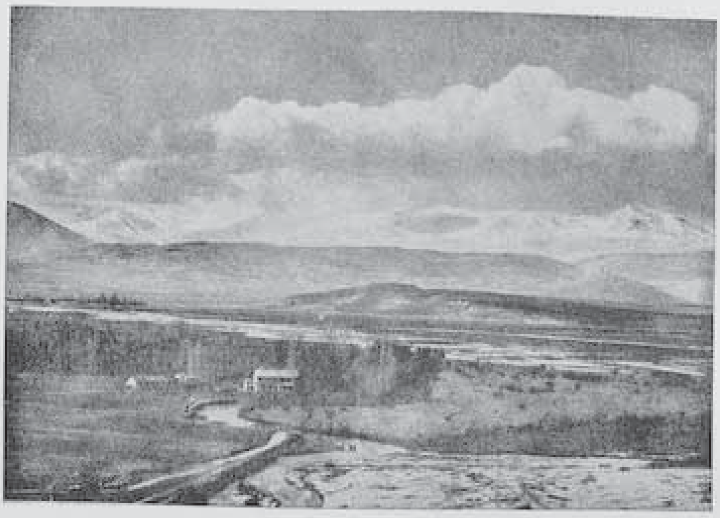

39

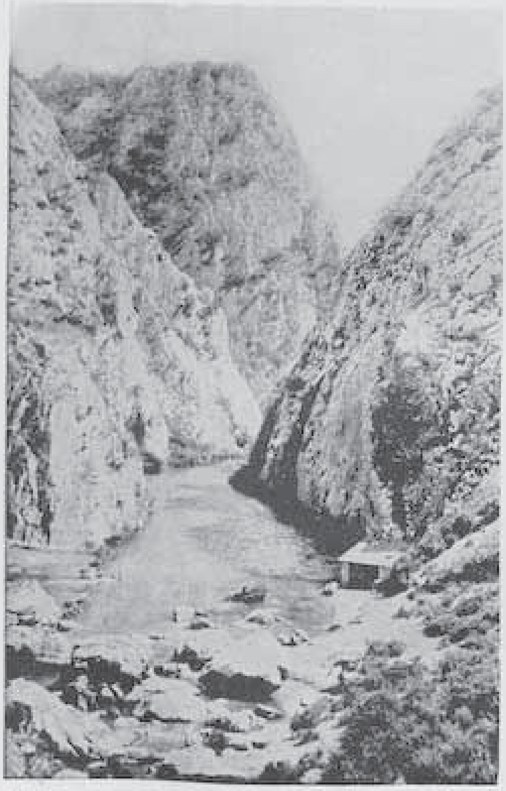

40

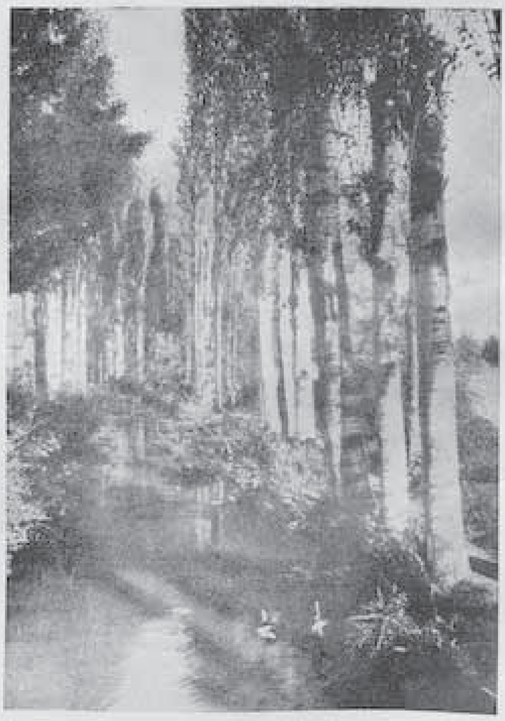

41

39. Върхъ Люботрънъ[28] (Шаръ планина) — Cima Lubotrin[28] (monte Sciar)
40. Матка или устието на р. Треска край Скопие[29] — Confluenza di „Matka" col Tresca[29]
41. Аязмото (Скопие) — Sorgente Sacra vicino a Scopie

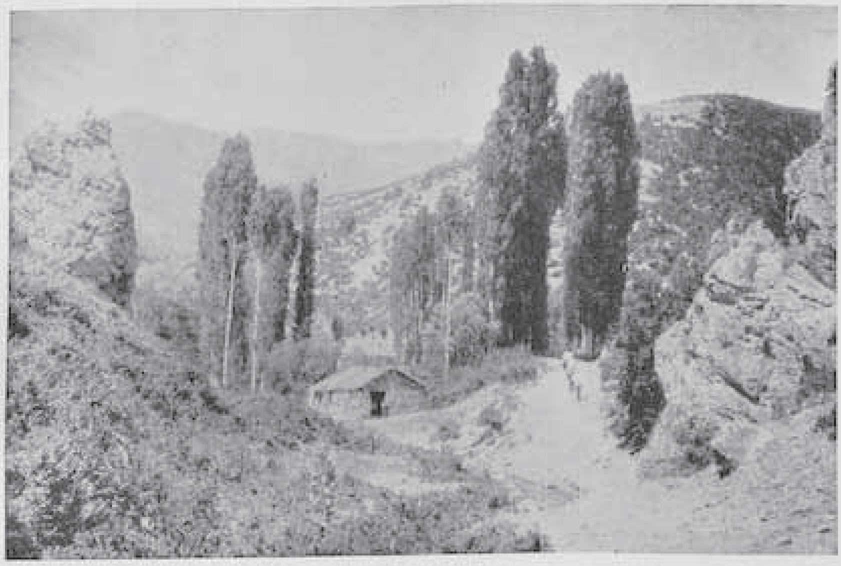

42

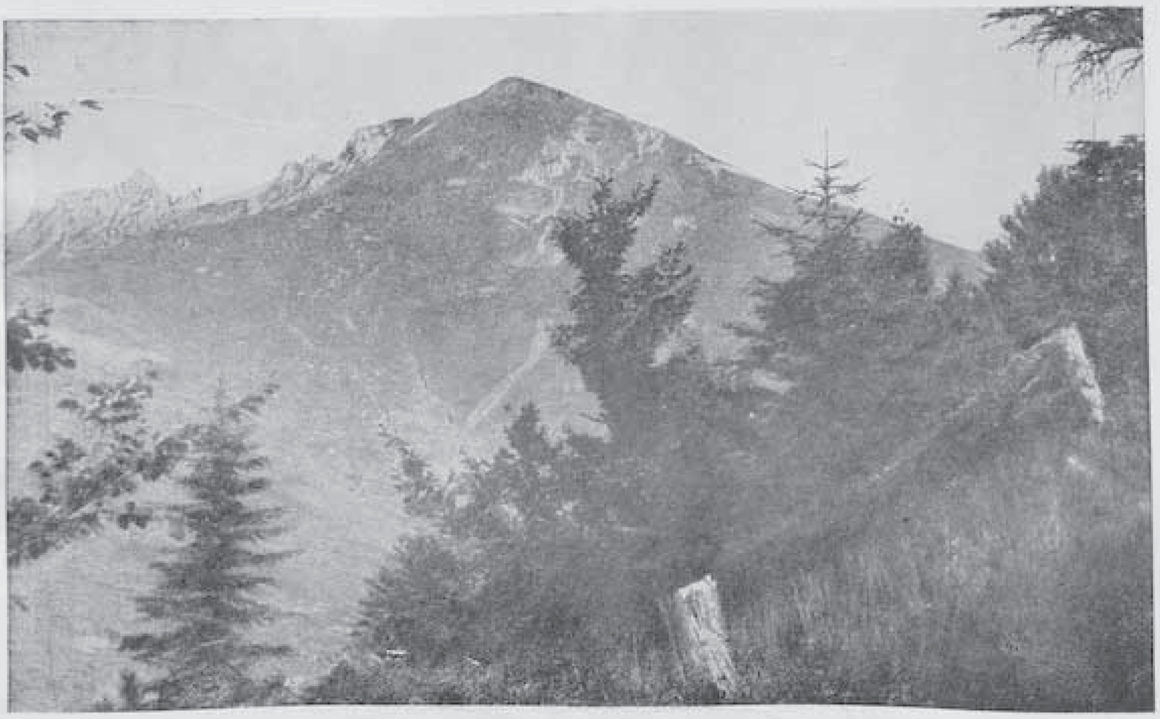

43

42. Изгледъ отъ Скопска Чернагория [30] — Veduta di Cernagora du Scopie[30]
43. Шаръ планина съ върха Кобилица[31] — Monte Sciar colla vetta Kobiliza[31]

44

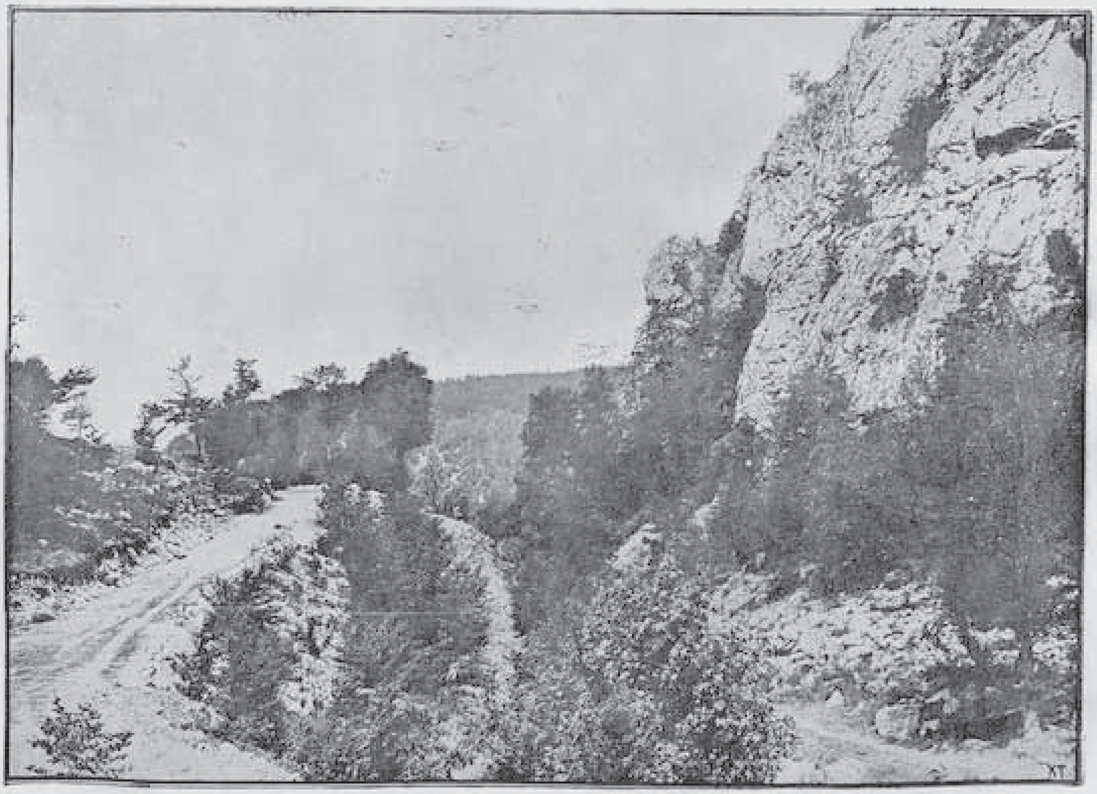

45

44. Изворитѣ на р. Вардаръ[33] — Le sergenti del Vardar[33]
45. Проходъ Яма[33] — Passo „Jama“[33]

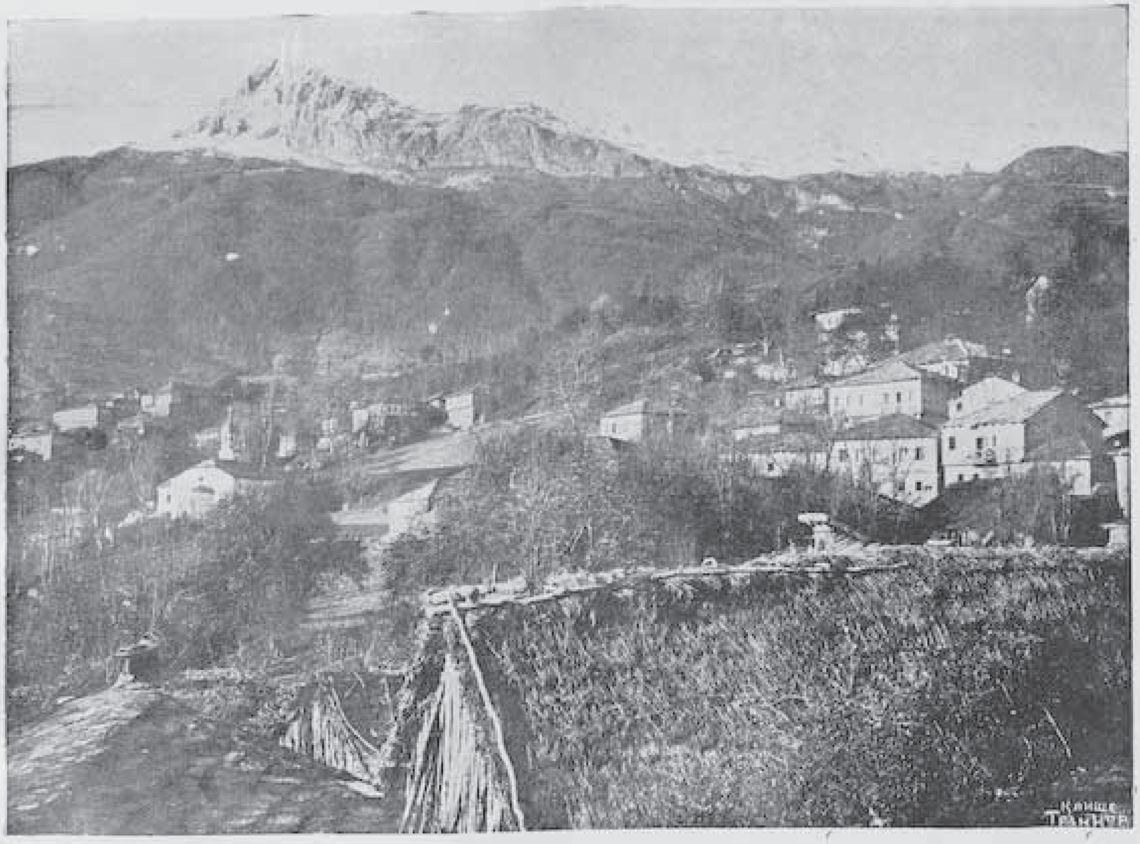

46

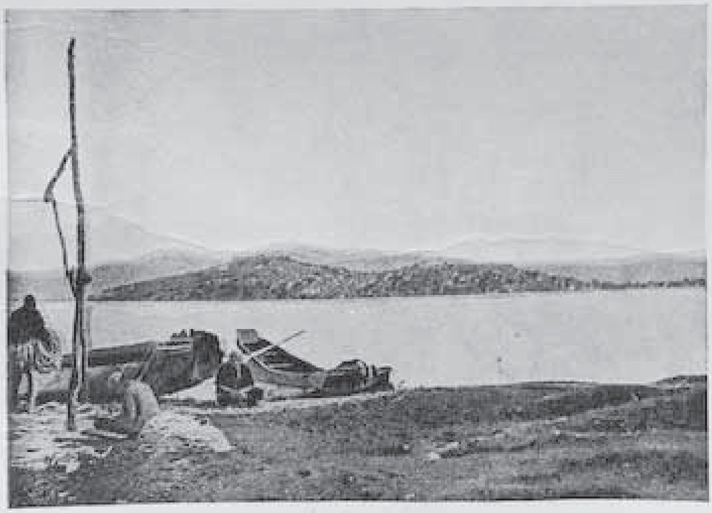

47

46. Кърчинъ планина (Дебърско)[34] — Monte Chircin (presso) Debar[34]
47. Панорама отъ Охридъ[35] — Panorama di Ocrid[35]

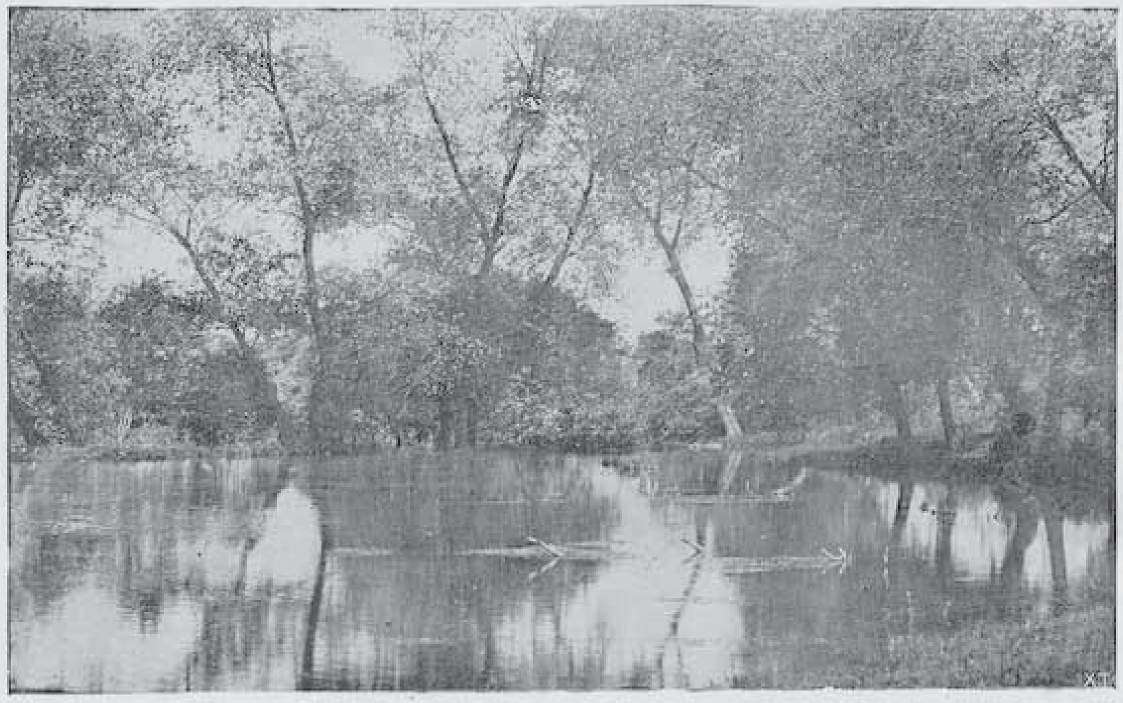

48

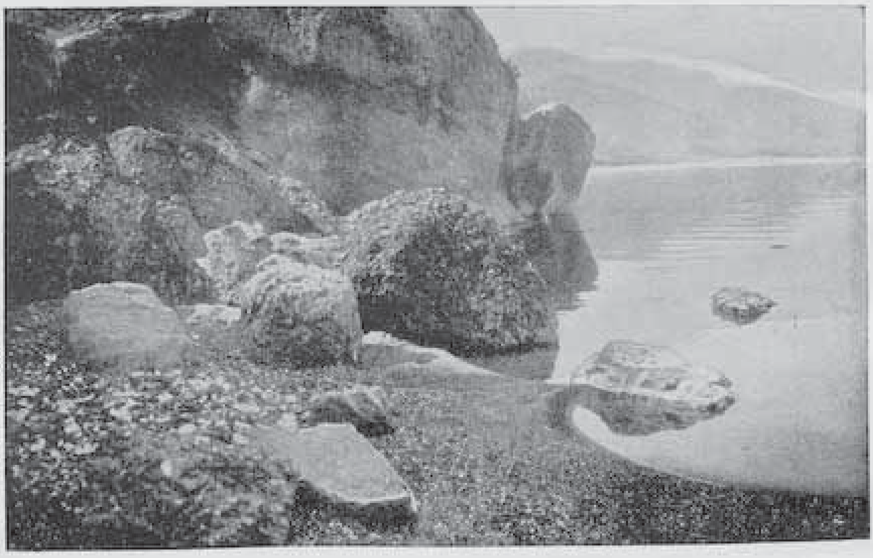

49

48. Рѣка Черни Дринъ (Стружко)[36] — Fiume Cerni—Drin (presso Struga[36]
49. Заливче въ Охридското езеро — Lago di Ocrid (golfo)

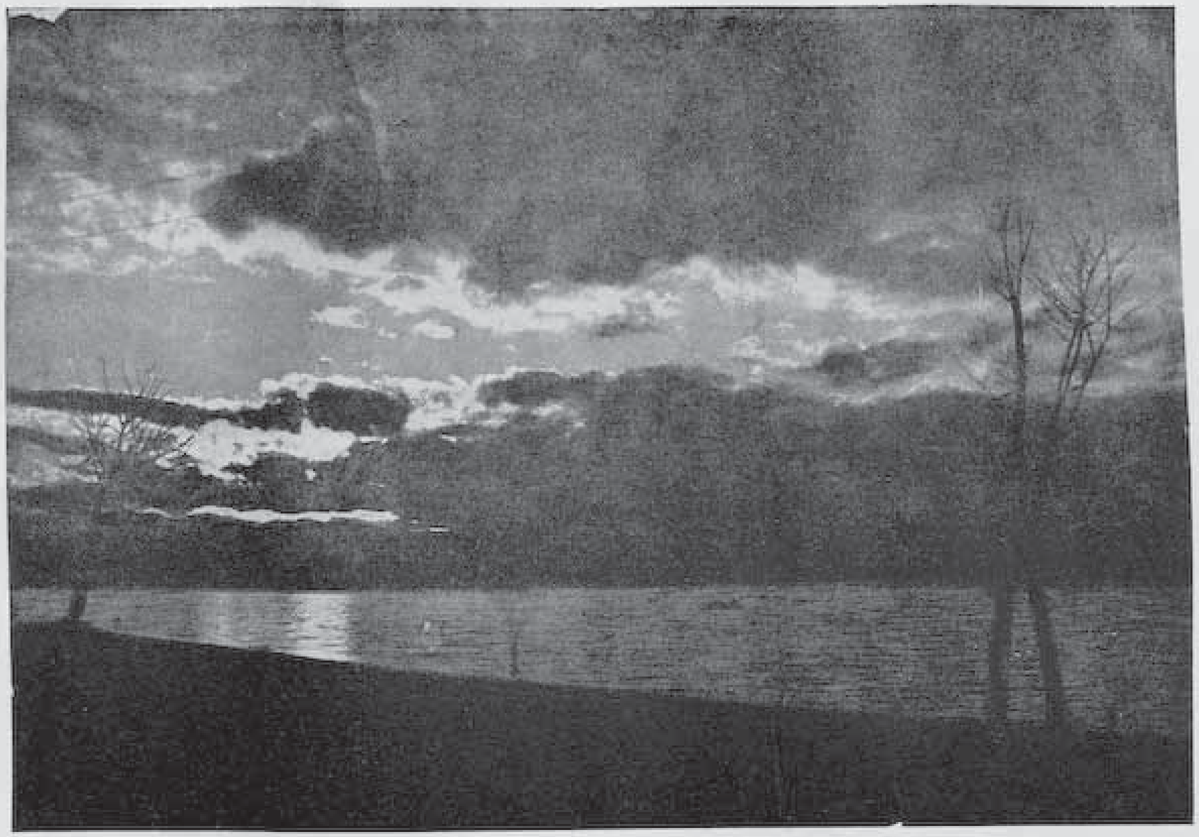

Лунна нощь надъ Охридското езеро — Vue au clair de la lune prise sur le lac d'Ochrid

> Обществото е сводъ отъ свързани помежду си камъни и той ще се срути, ако не се крепятъ взаимно.
>
> **Сенека**

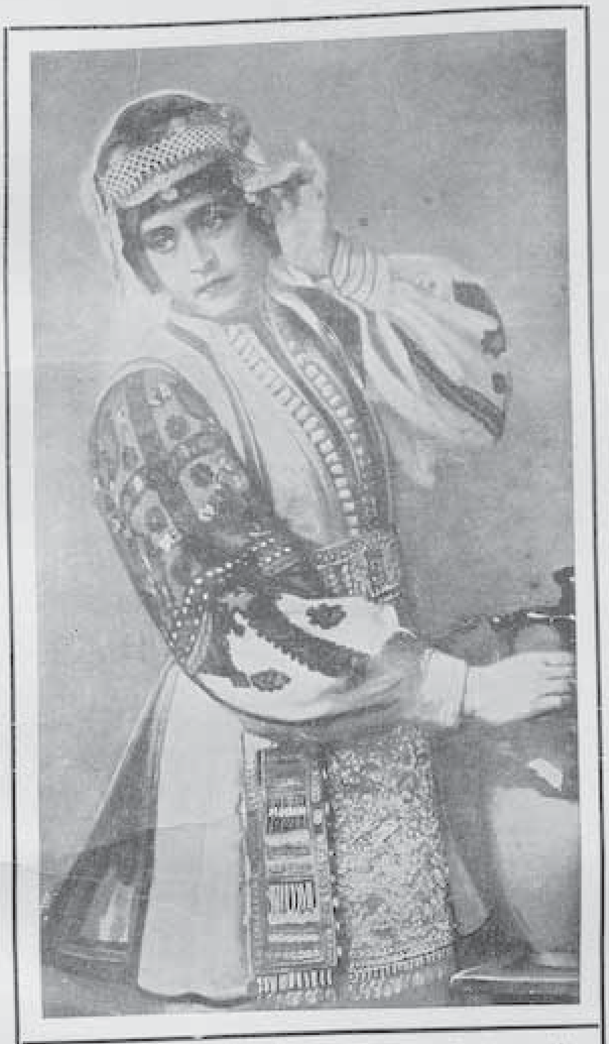

Селска женска носия отъ гостиварско — Costume de femme de village dans la région de Gostivar

II ОТДѢЛЪ
II SECTION

ЖИТЕЛИ И НОСИИ

HABITANTS ET COSTUMES

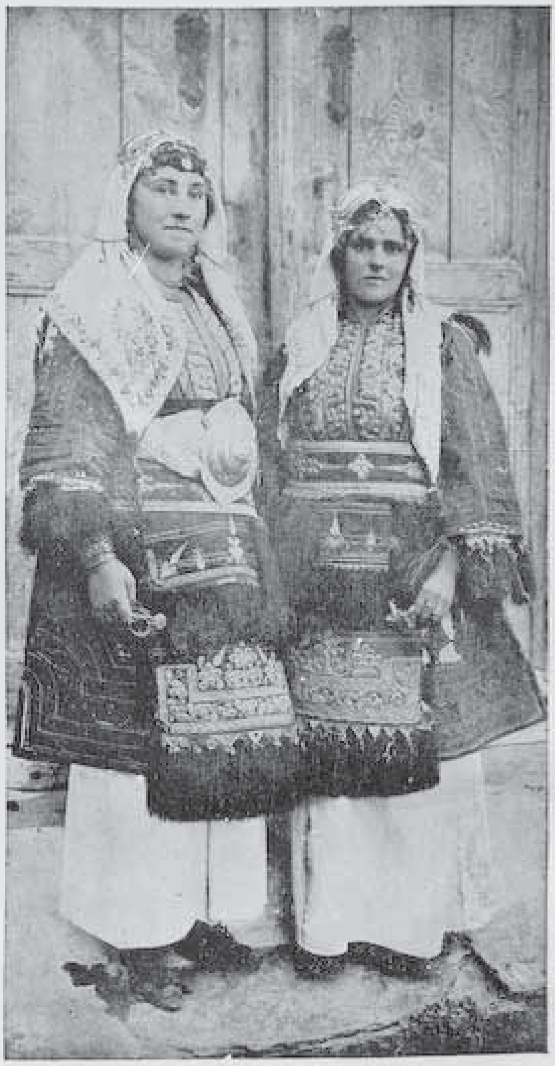

Миячка носия въ Крушово – Costume de myak dans la région de Krouchovo

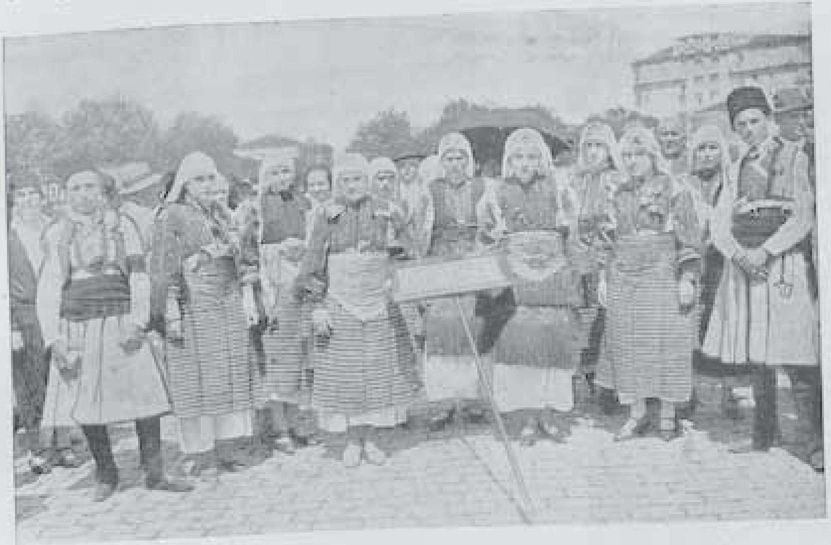

①

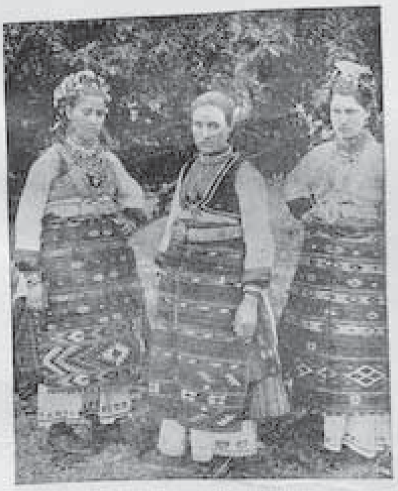

②

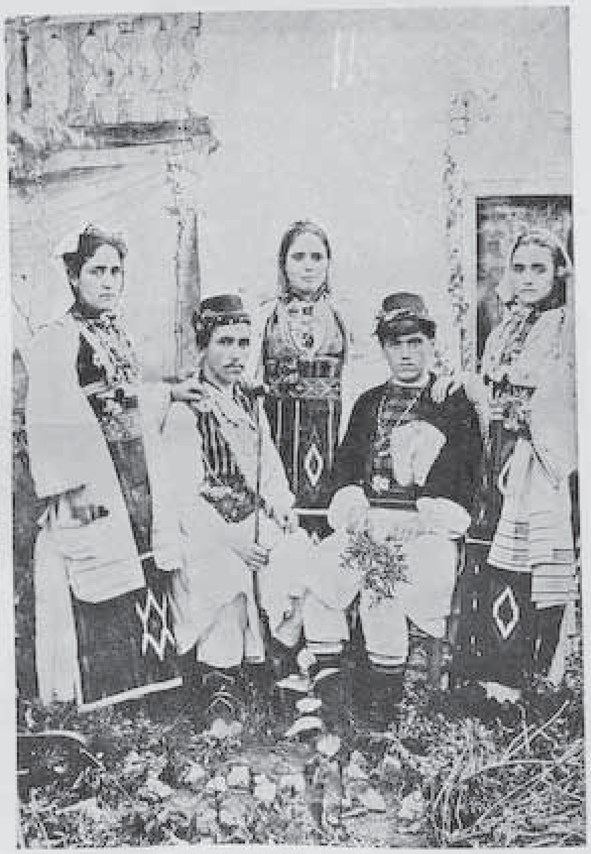

③

1. Група отъ македонци въ национални носии — *Un groupe des Macédoniens en costumes nationaux*
2. Селска носия отъ радовишко[1] — Costume paysan dans la région de Raduvich[1]
3. Селска носия отъ кумановско[2] — Costume paysan dans la région de Koumanovo[2]

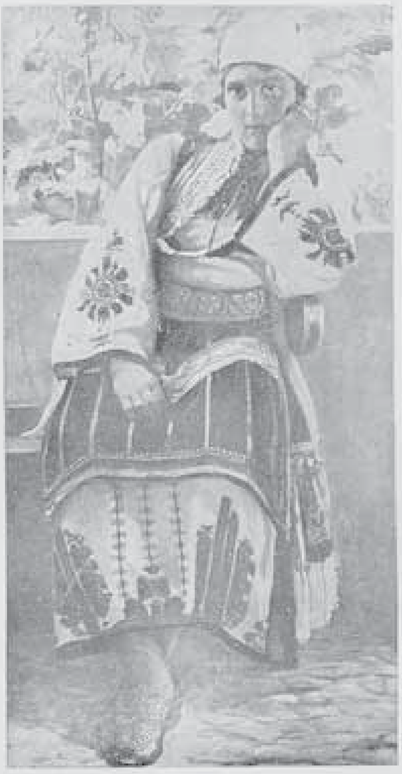

4

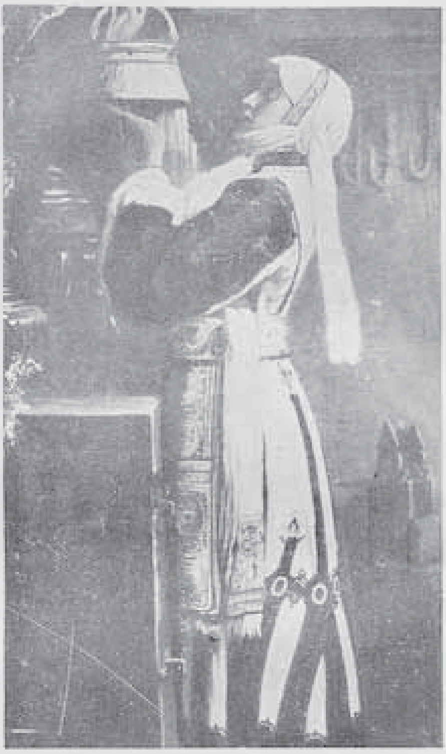

5

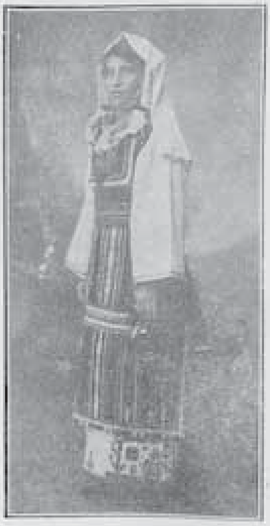

6

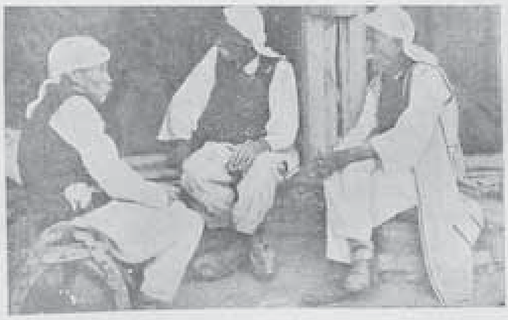

7

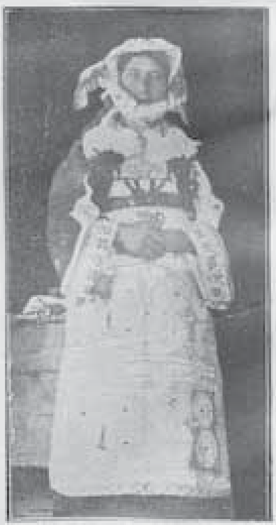

8

4—8. Селски носии отъ скопско [3] — Costumes paysans dans la région d'Uskub (Skopié)[3]

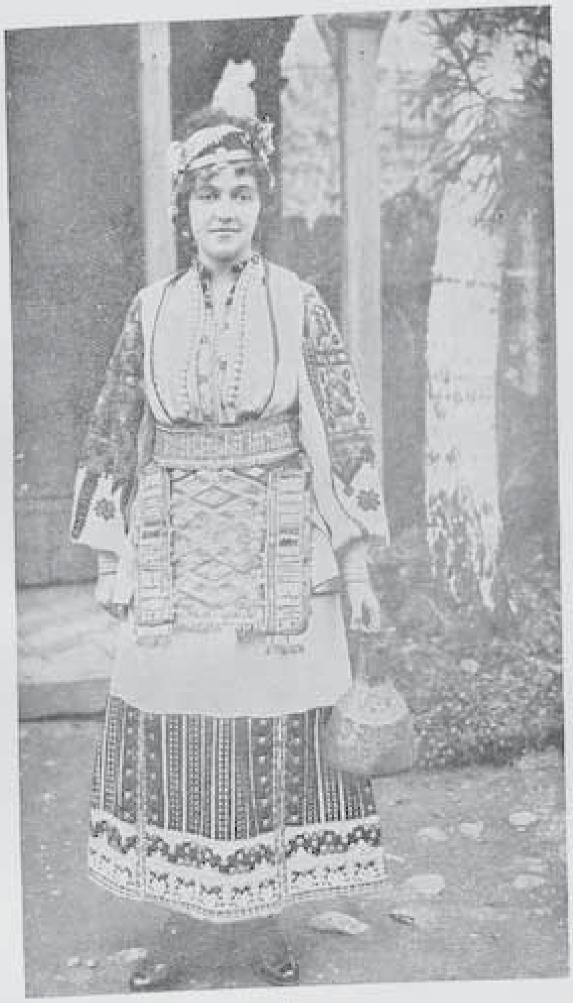

9

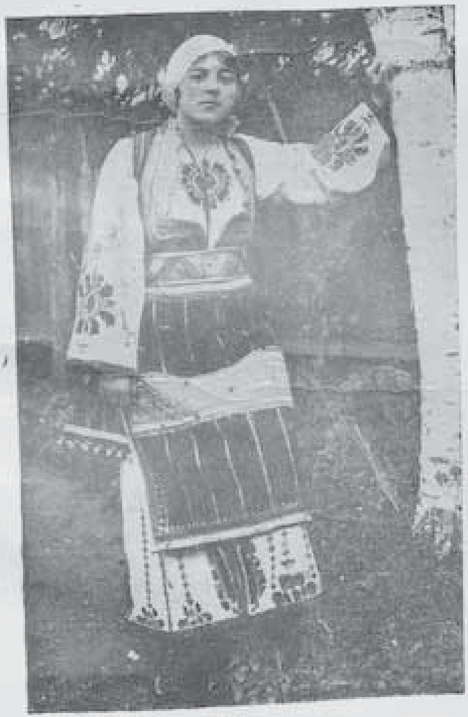

10

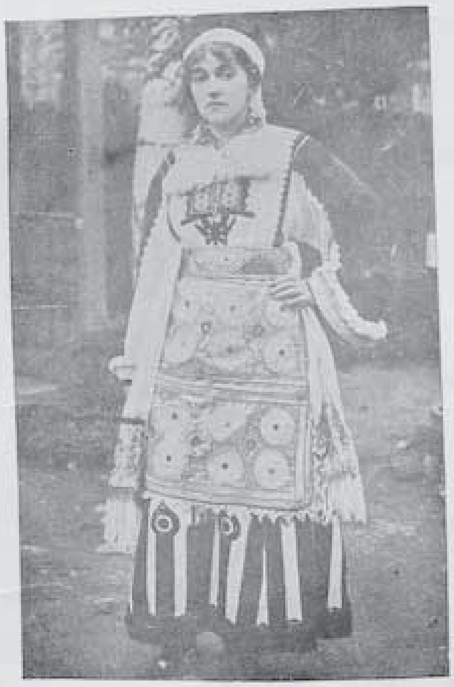

11

полог

9. Скопска женска носия — Costume de femme dans la région d'Uskub (Skoplé)
10—11. Селски женски носии отъ ~~Пологъ~~ [1] — Costumes de femmes paysans dans la région Polog [1]

скопие

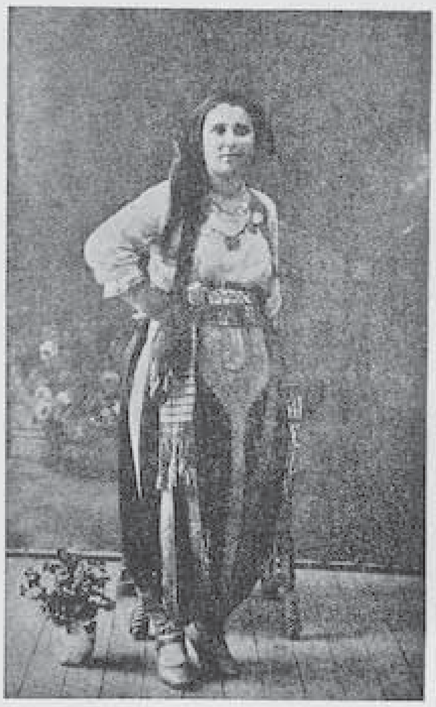

12

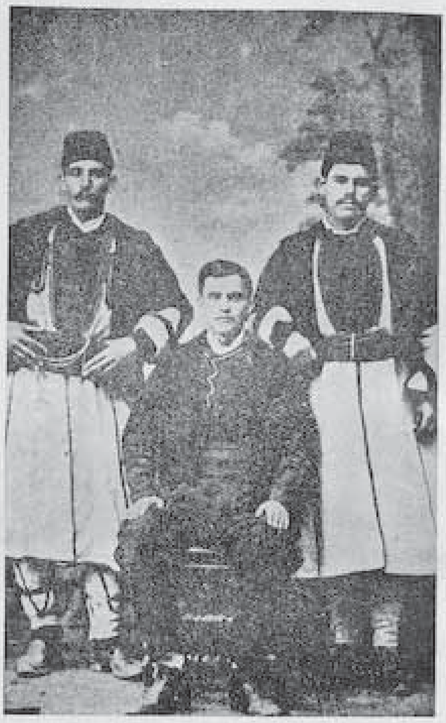

13

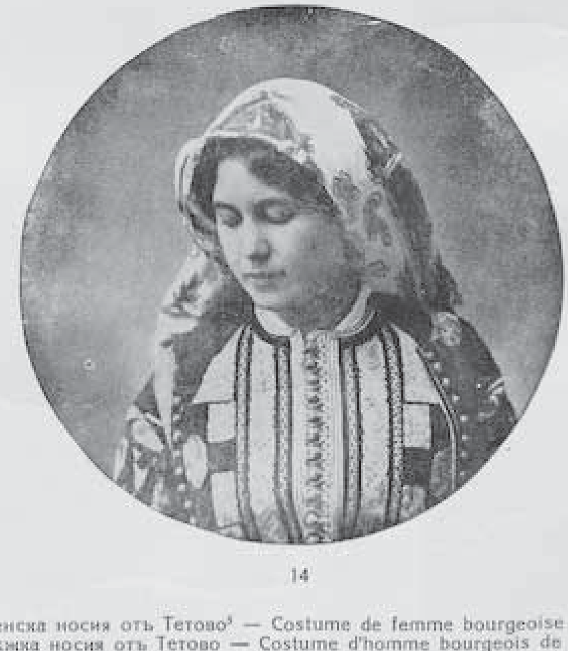

14

12. Градска женска носия отъ Тетово[5] — Costume de femme bourgeoise de Tétovo[5]
13. Градска мѫжка носия отъ Тетово — Costume d'homme bourgeois de Tétovo
14. Градска женска носия отъ Гостиваръ[6] — Costume de femme bourgeoise de Gostivar[6]

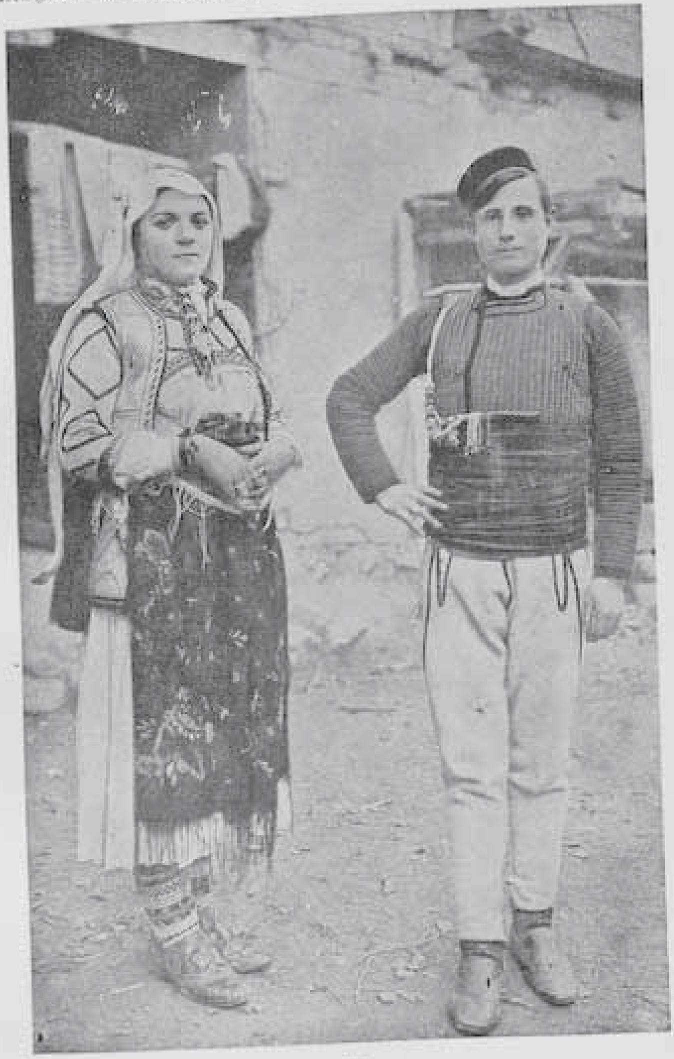

15

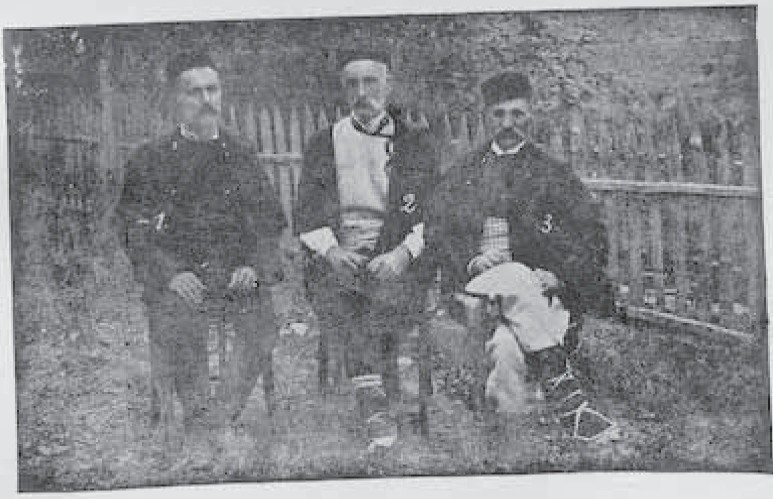

16

15—16 Носии отъ гостиварско — Costumes dans la région de Gostivar

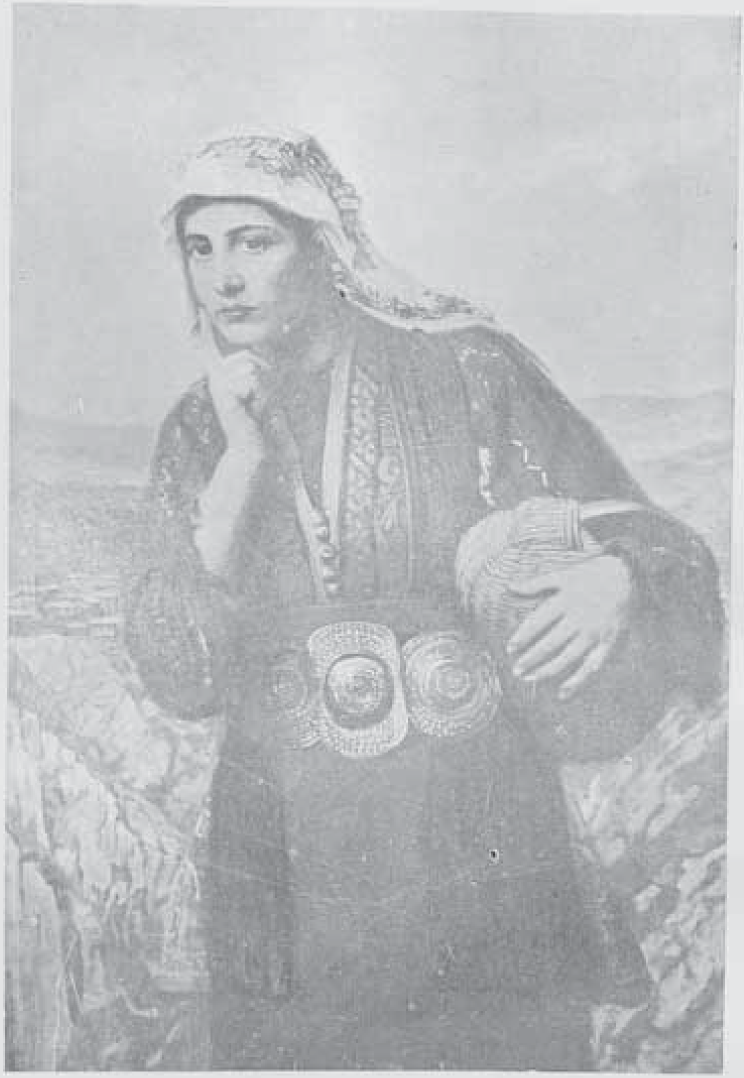

17

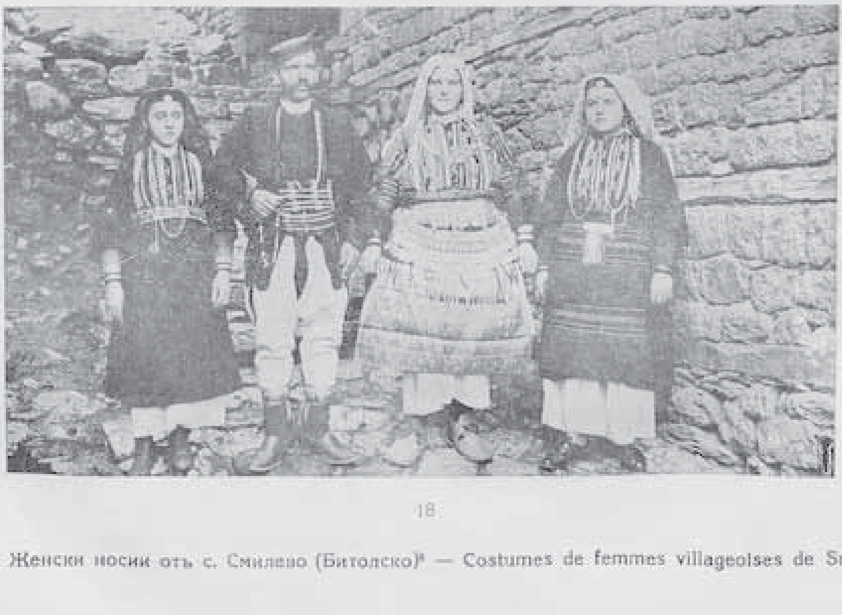

18

17—18. Женски носии отъ с. Смилево (Битолско)[8] — Costumes de femmes villageoises de Smilevo[8]

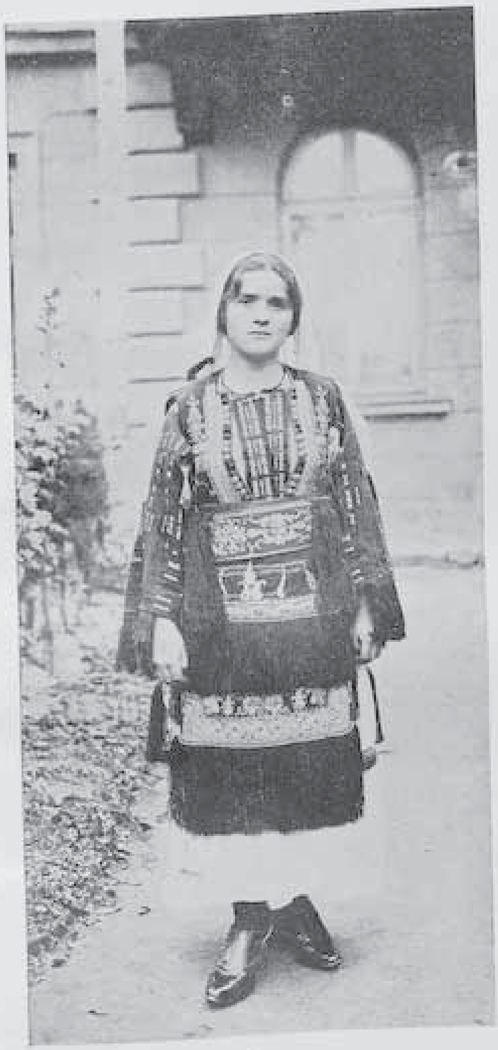

19

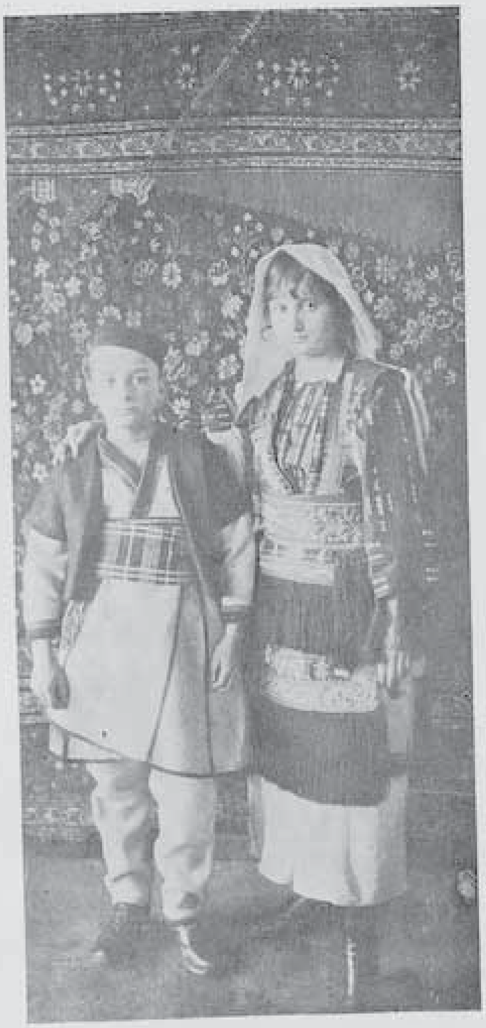

20

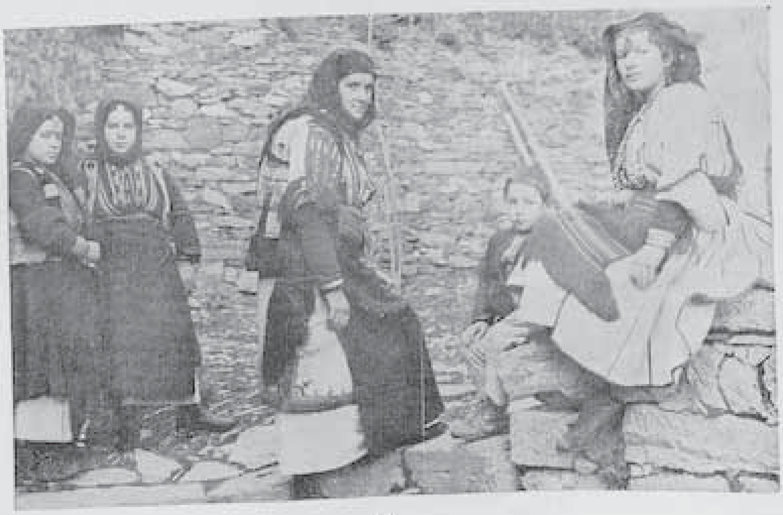

21

19—20. Женски носии отъ с. Смилево (Битолско)[*] — Costumes des femmes de village Smilevo (ar. de Monastir)[*]
21. Носии отъ Галичникъ[*] — Costumes de Galitchnik[*]

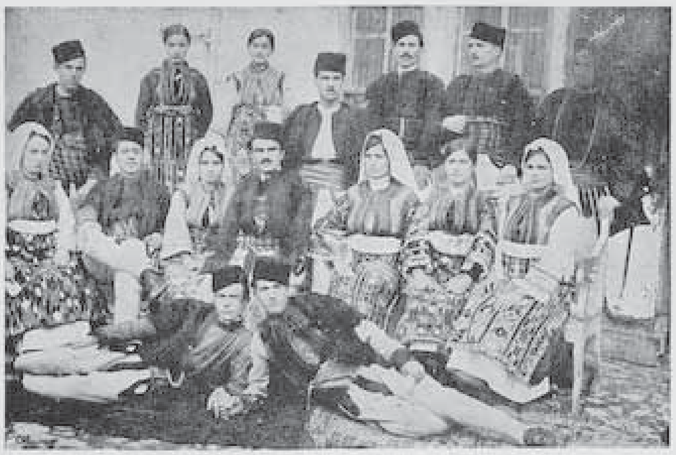

22

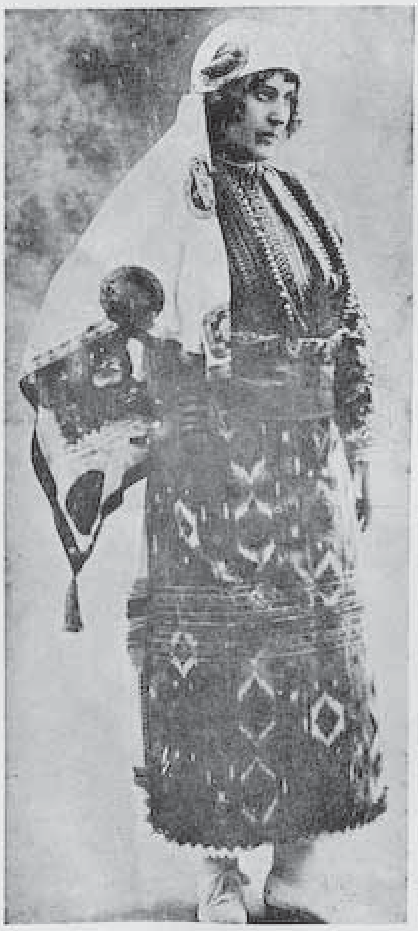

23

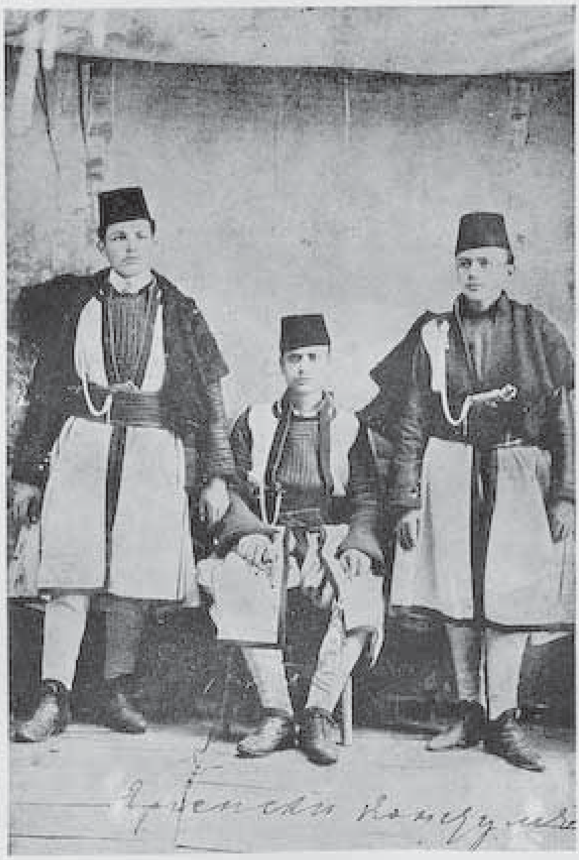

24

22—23—24. Носии отъ Дебъръ[10] — Costumes de Debar[10]

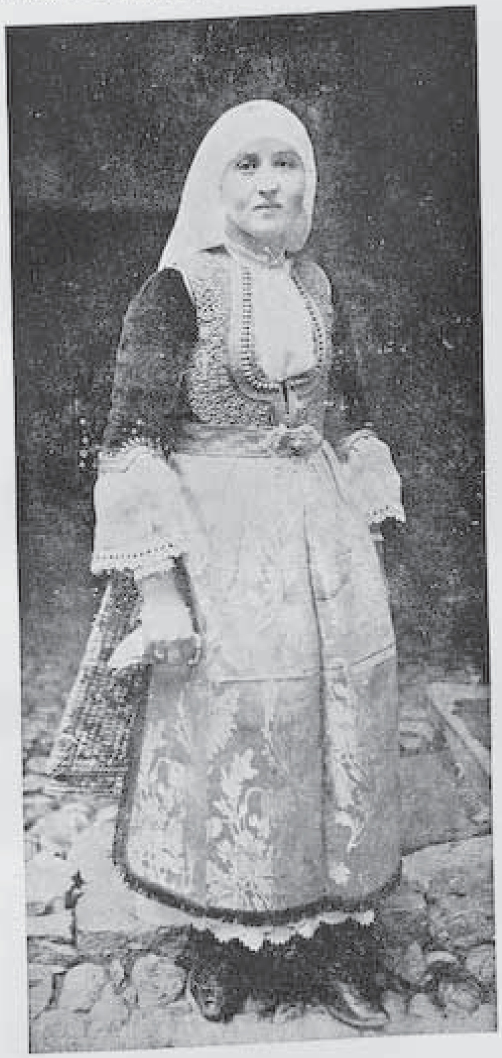

25

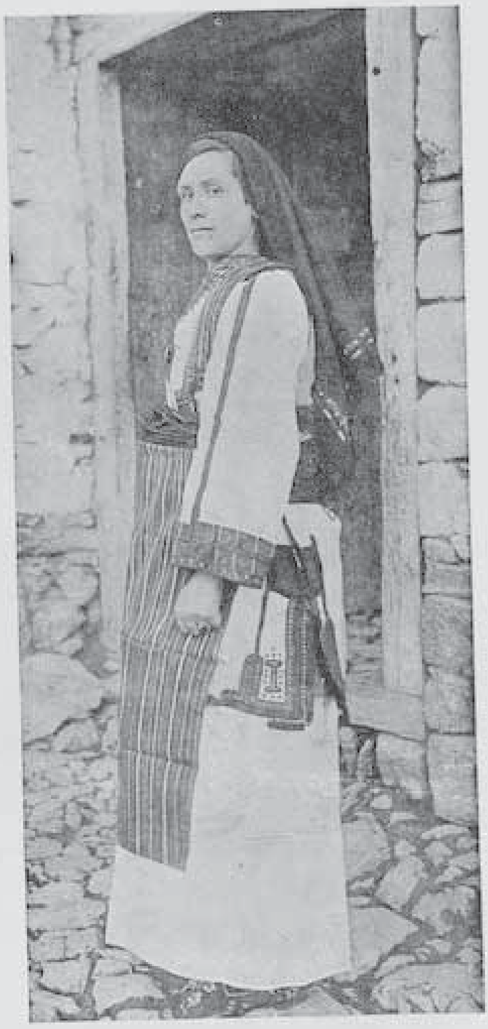

26

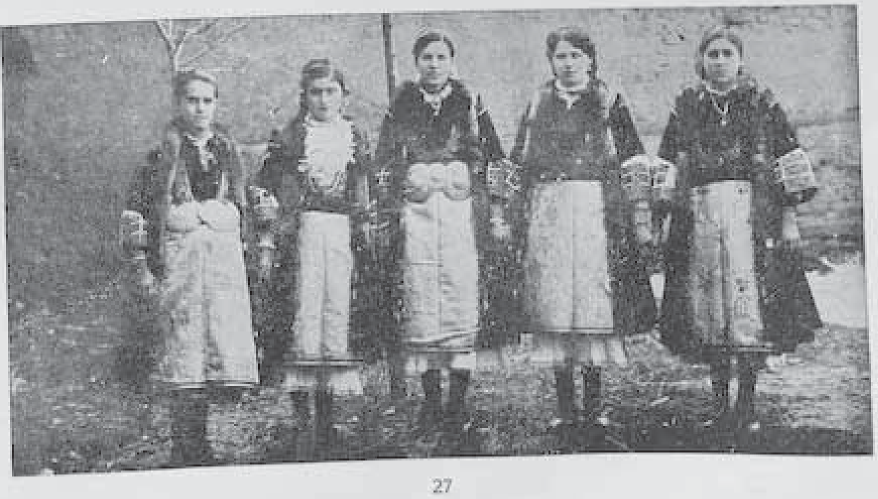

27

25. Градска стара носия отъ Струга [11] — Costume ancien de femme bourgeois à Strouga [11]
26. Селска носия отъ охридско — Costume paysan dans la région d'Ochrid
27. Носии отъ ресенско [12] — Costumes dans la région de Ressen [12]

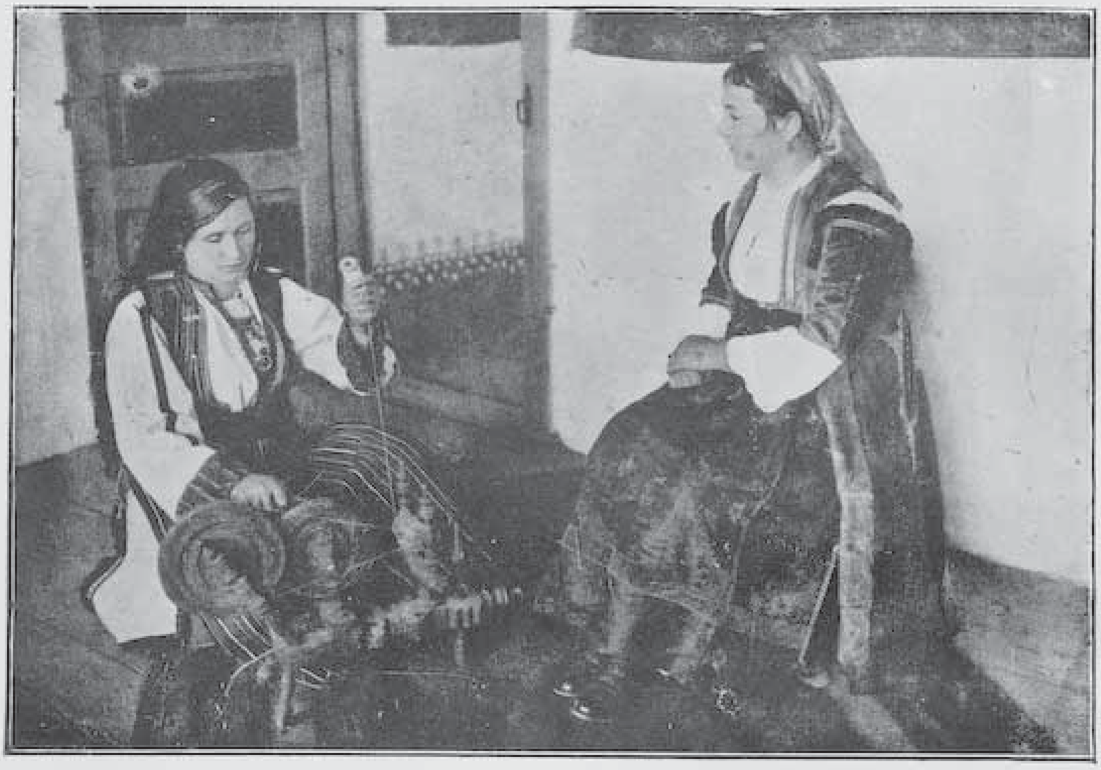

28

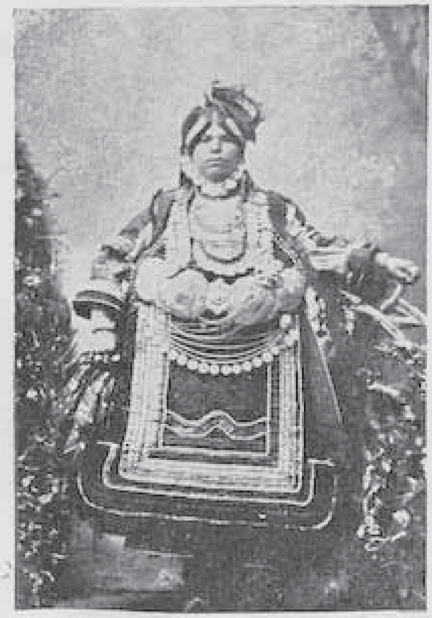

29

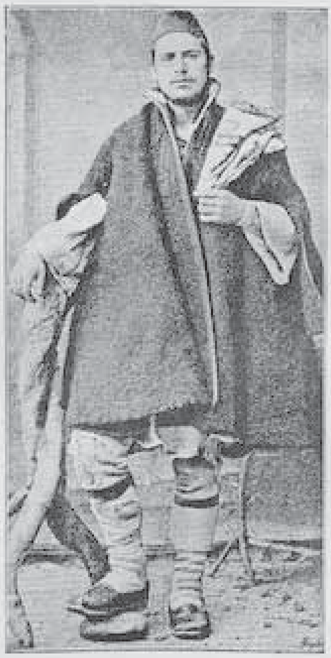

30

28. Градска жен. носия отъ Ресенъ — Costume de femme bourgeoise à Ressen
29. Селска жен. носия отъ Битолско — Costume de femme paysane dans la region de Monastir
30. Мжжка селска носия отъ Марихово (Битолско)[13] — Costume d'homme paysan de Morichovo (distr. de Monastir)[13]

40

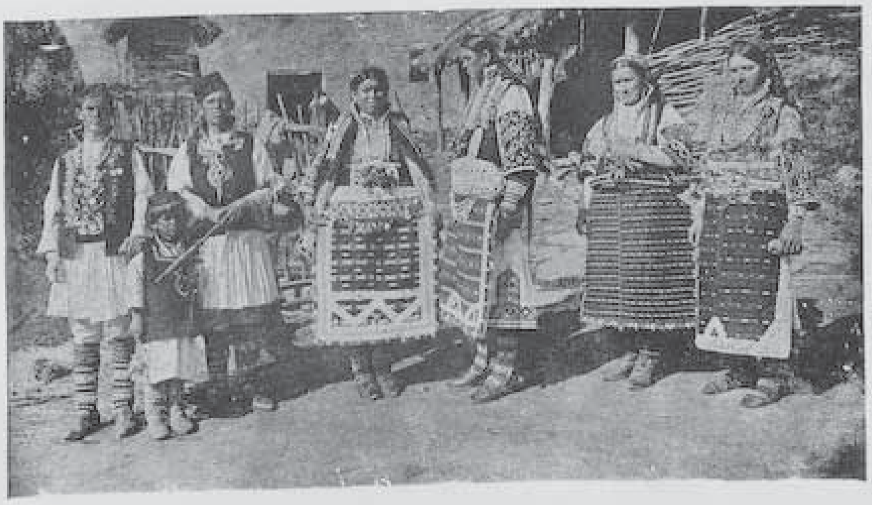

31

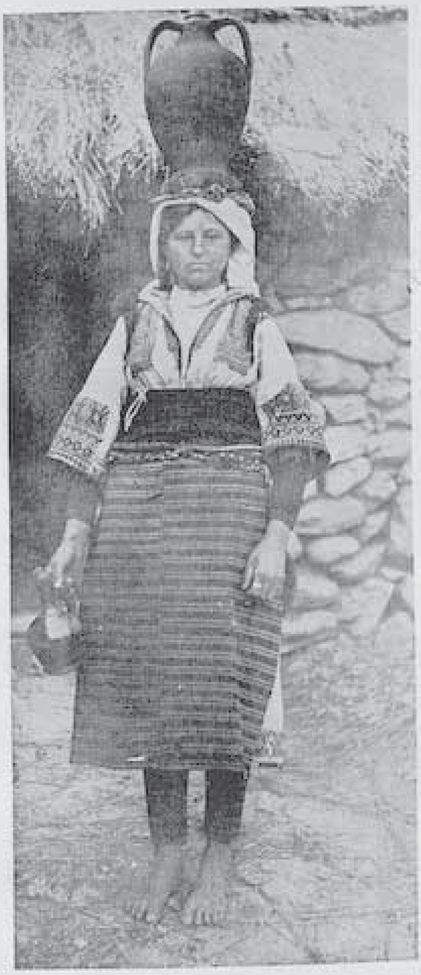

32

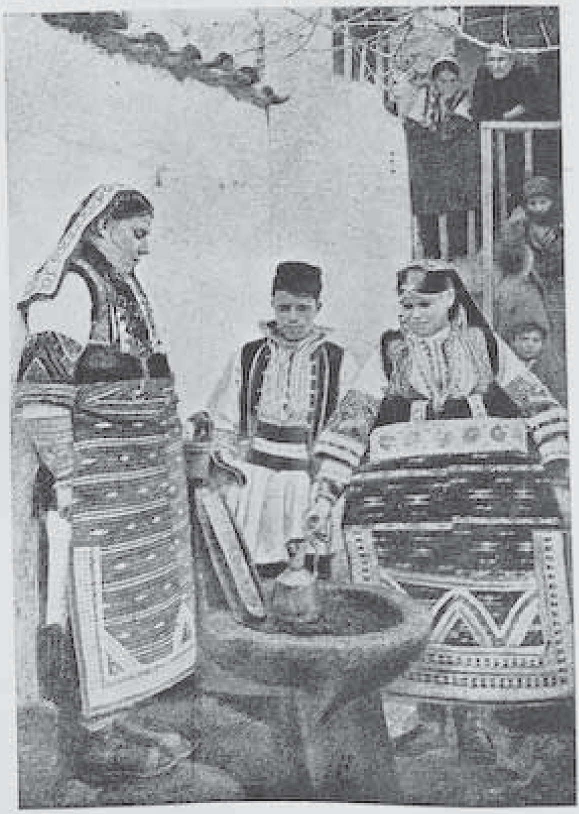

33

31—32—33. Селяни отъ Прилепско поле — Paysans dans les champs de Prilep

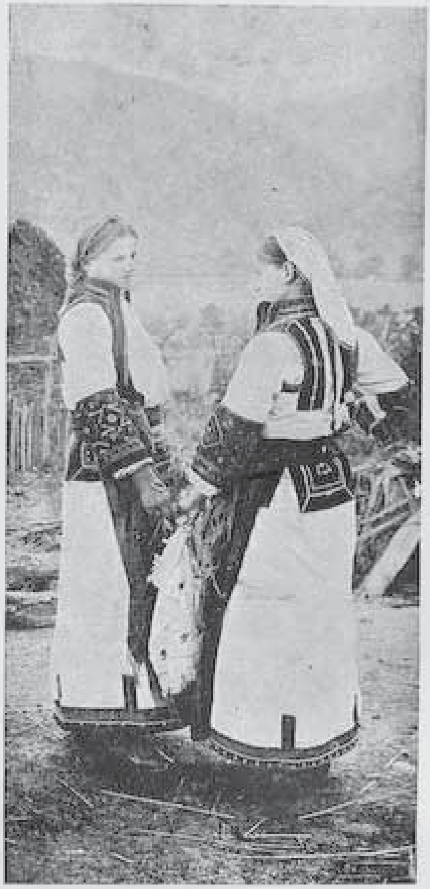

34

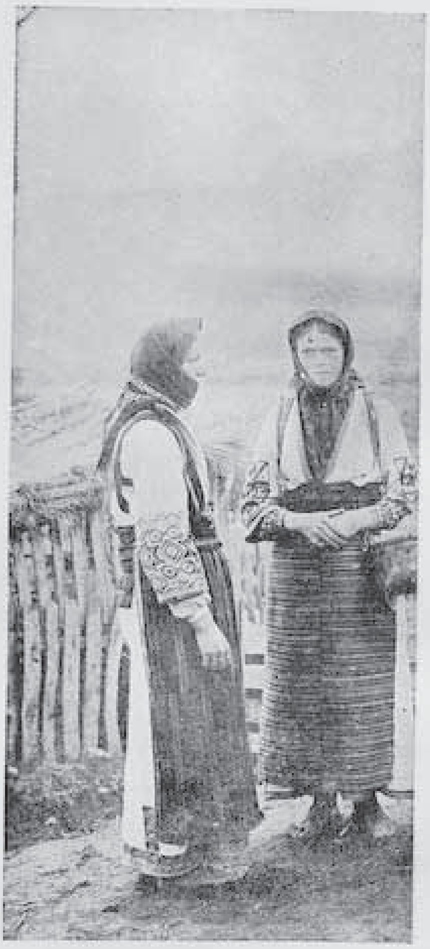

35

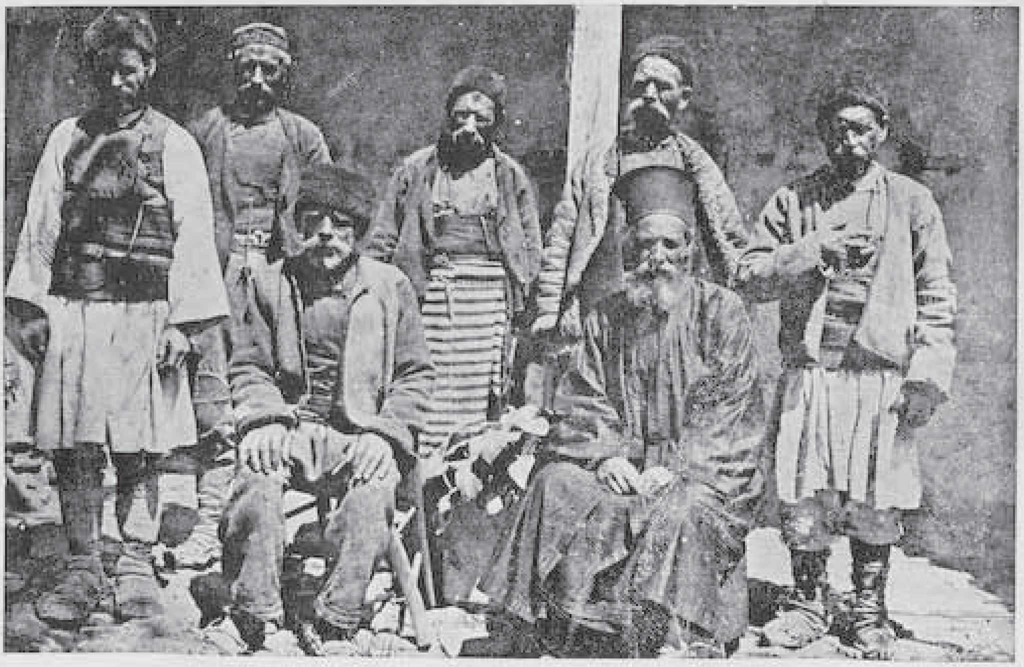

36

34—35. Бърсячки женски носии отъ кичевско[13] — Costumes de femme des Bersyatzi dans la région de Kitchevo[14]
36. Мѫжки селски носии отъ велешко — Costumes d'homme paysan dans la région de Véiés

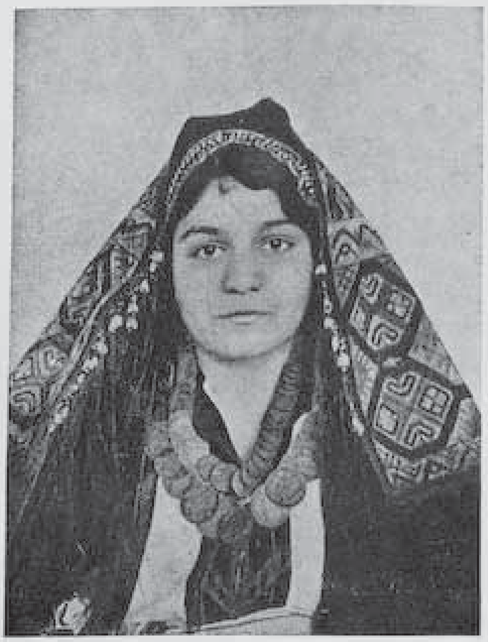

37

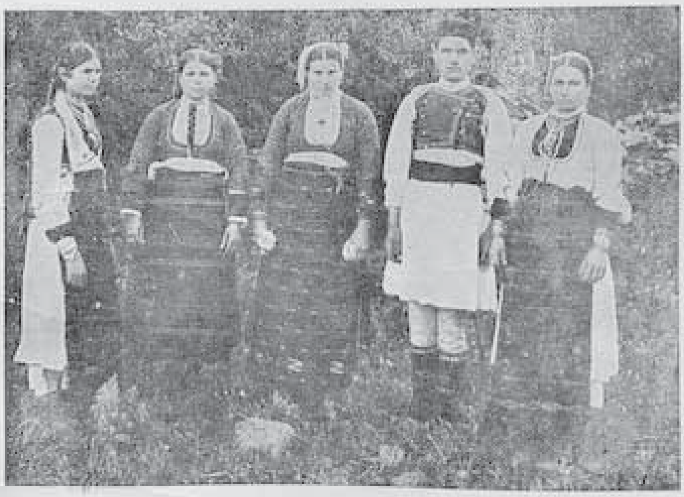

38

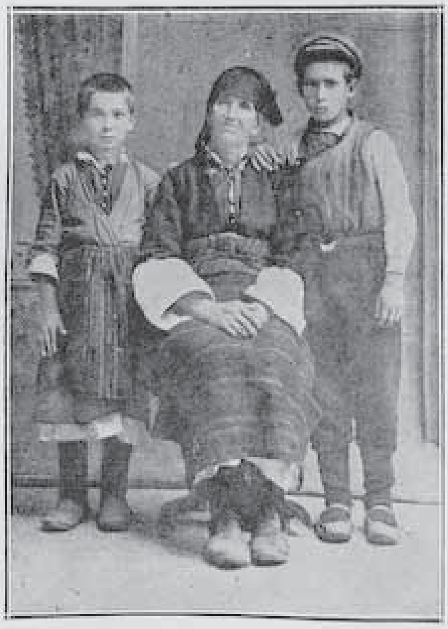

39

37. Велешка селска женска носия — Costume de femme paysan dans la région de Vélés
38. Носии отъ тиквешко[15] — Costumes dans la région de Tikvech[15]
39. Селски носии отъ Ениджe-Вардаръ — Costumes de villages d'Enidjé-Vardar

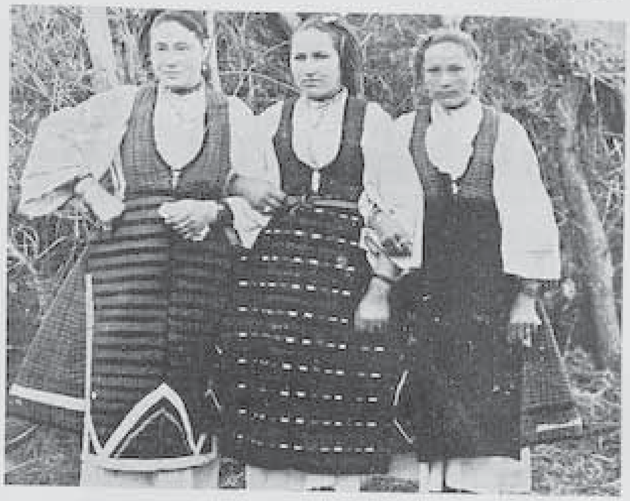

40

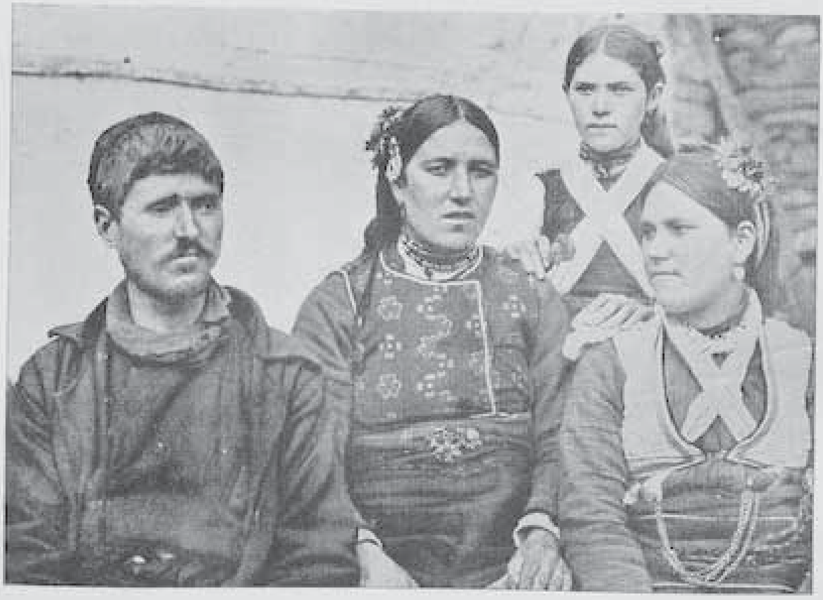

41

40. Женска селска носия отъ Щипско — Costume de femme paysane dans la region de Chtip
41. Носия отъ с. Конско[16] — Costume du village de Konsko[16]

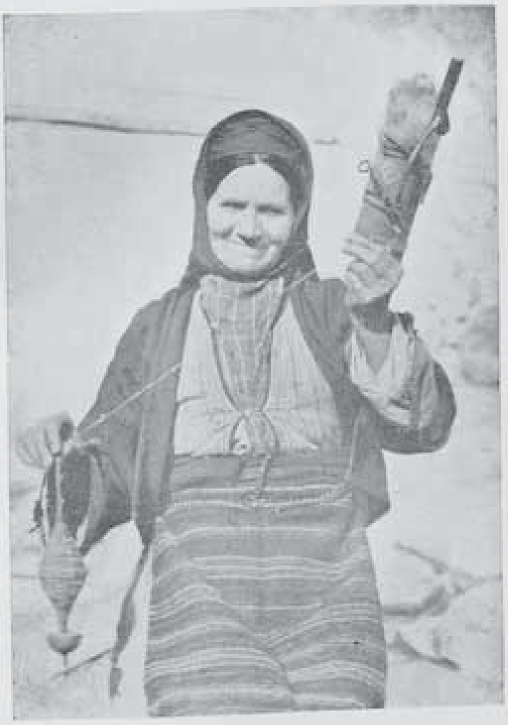

42

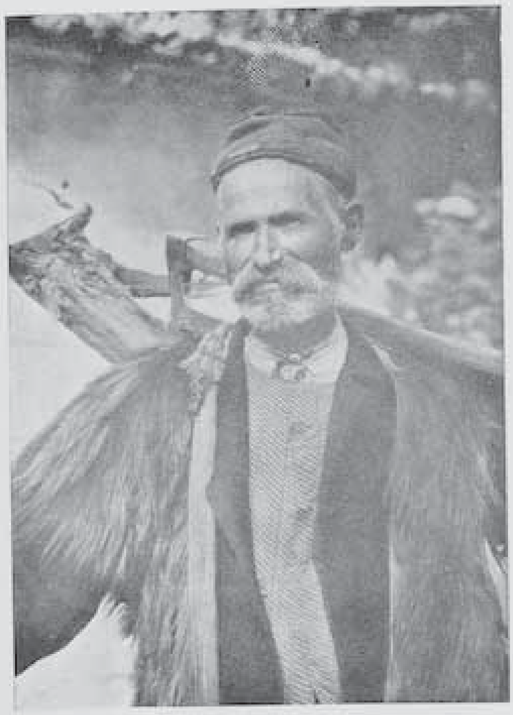

43

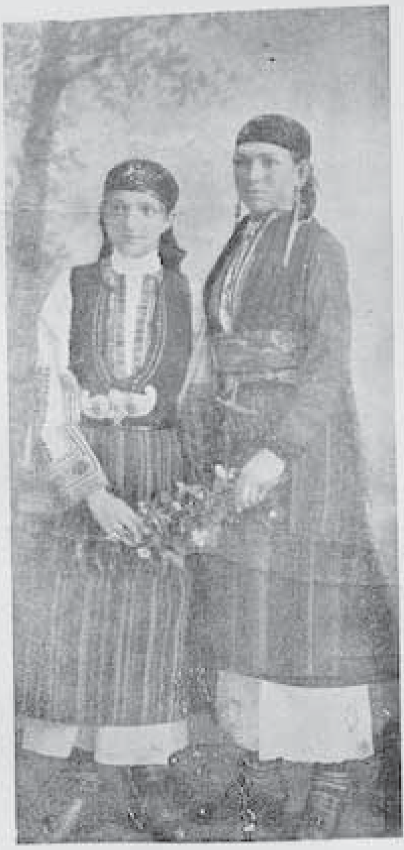

44

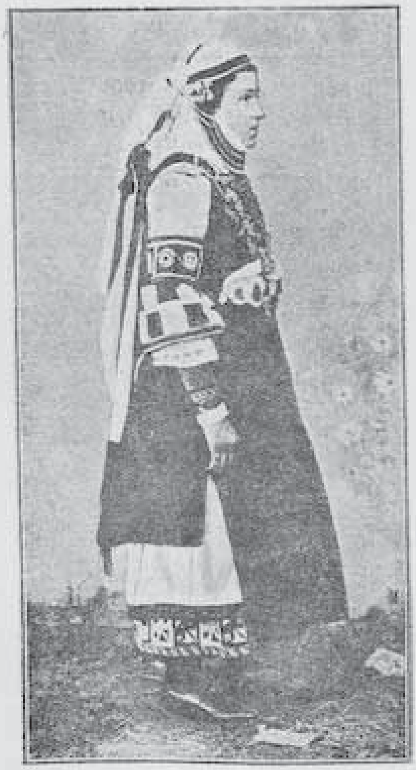

45

42. Селянка отъ с. Конско — Une paysanne de village de Konsko
43. Селянинъ отъ с. Конско — Un paysan de village de Konsko
44. Селянки отъ костурско[17] — Les paysannes dans le destrict de Kostour[17]
45. Селянка отъ Киречкьой (солунско)[18] — Une paysanne de village Kiretch-keuy (ar. de Salonique)[18]

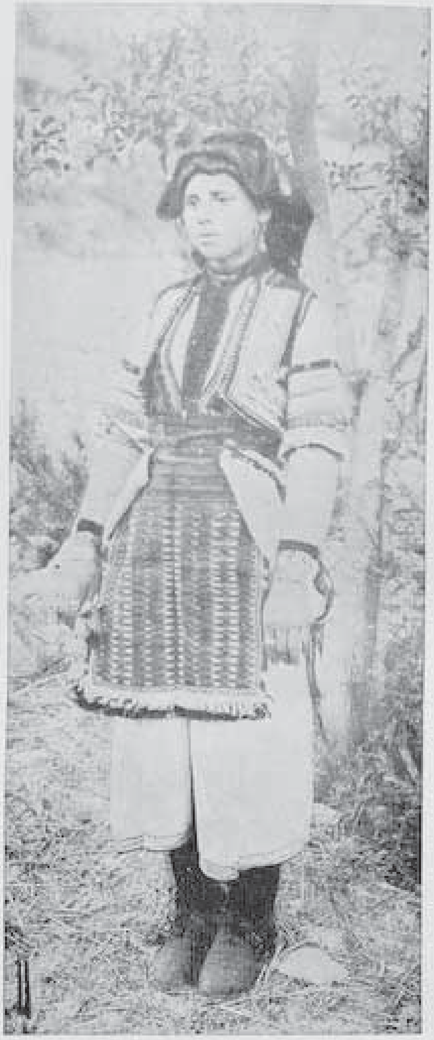

46

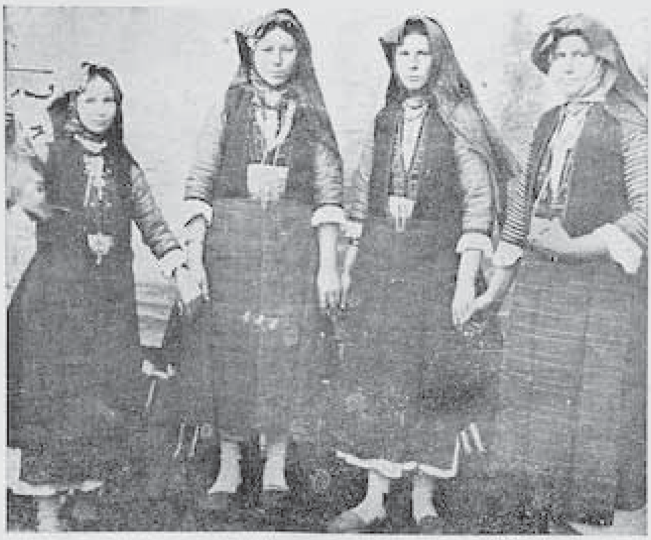

47

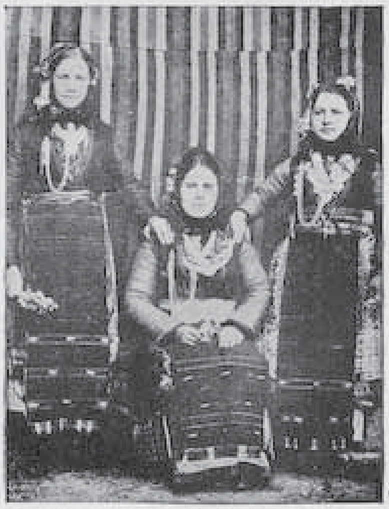

48

46. Женска носия отъ воденско — Costume de femme dans la région de Voden
47—48. Женски носии отъ сърски и драмски окрѫзи — Costumes des femmes dans les districts de Seres et de Drama

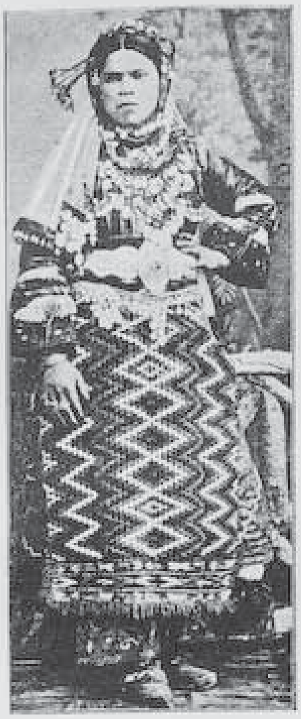

49

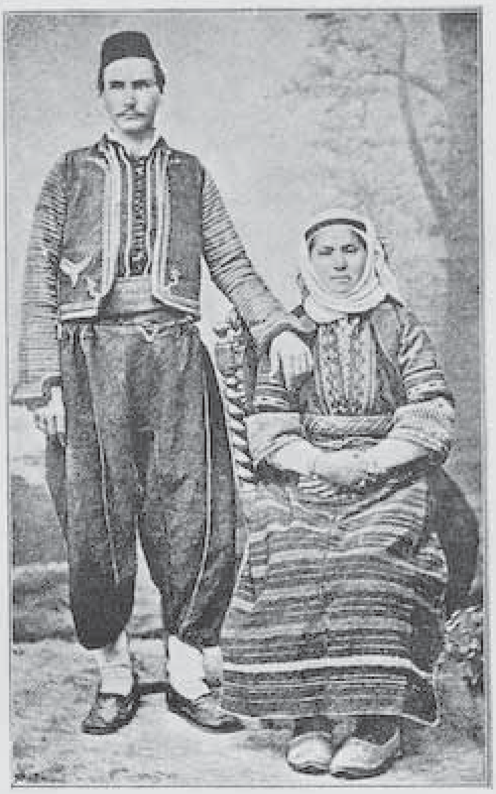

50

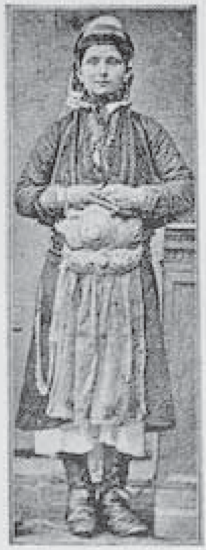

51

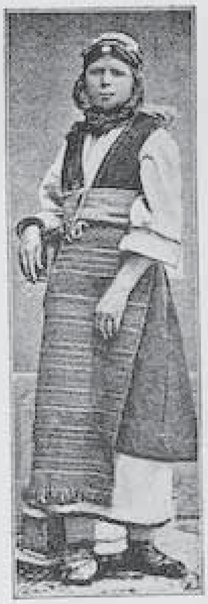

52

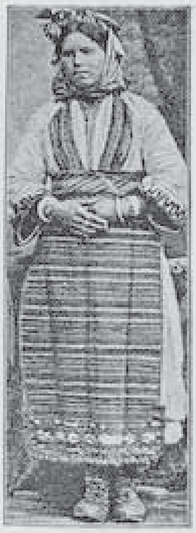

53

49—53. Селски костюми отъ източна Македония[19] — Costumes des paysans dans la région de Macédoine orientale[19]

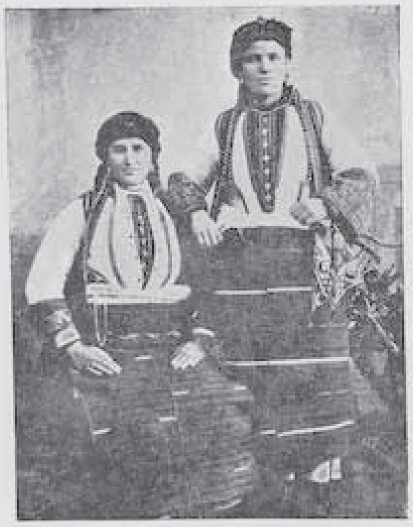

54

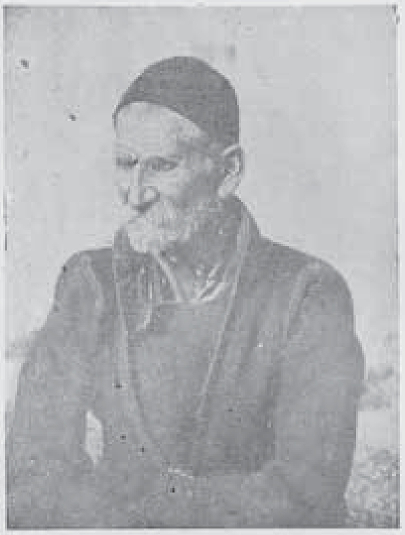

55

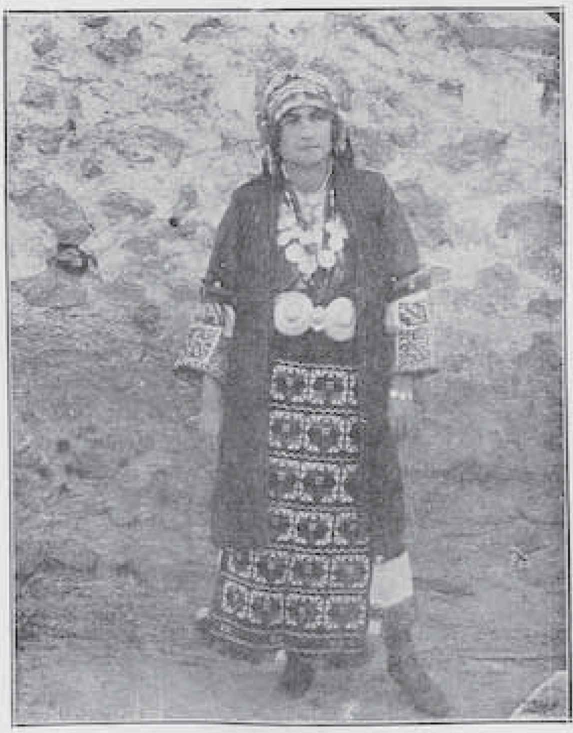

56

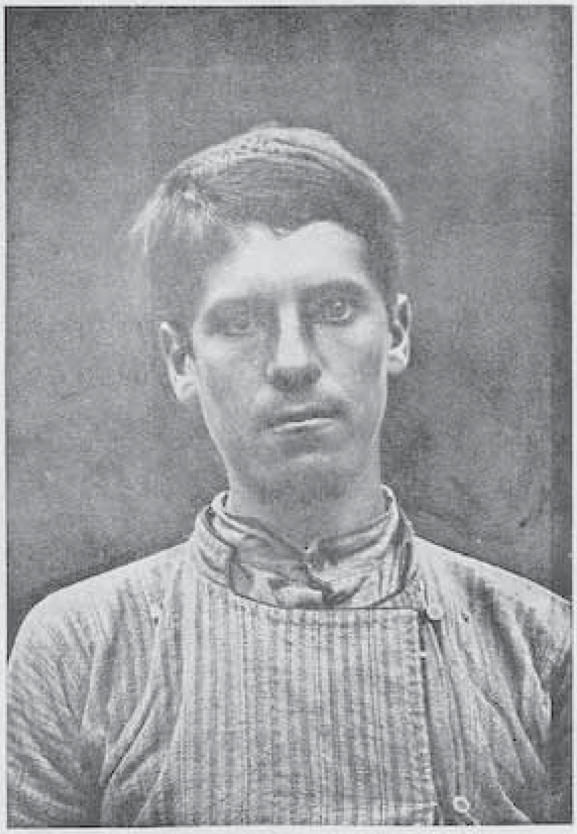

57

54—57. Селски костюми отъ източна Македония [19] — Costumes des paysans dans la région de Macédoine orientale[19]

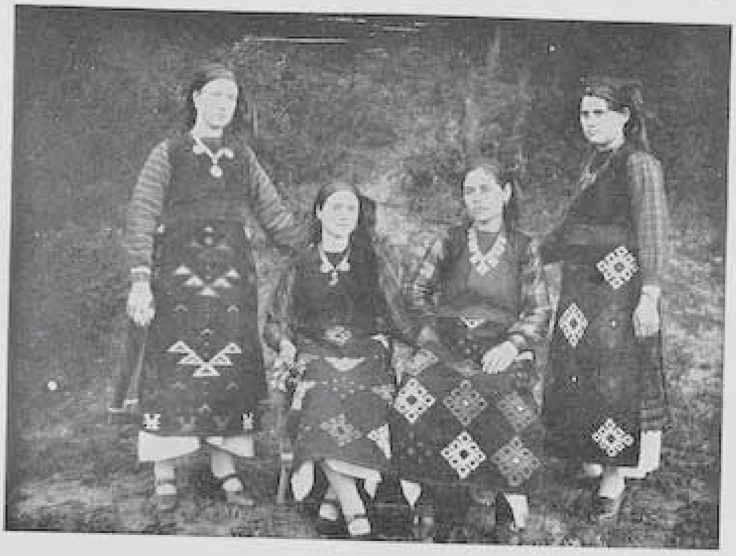

58

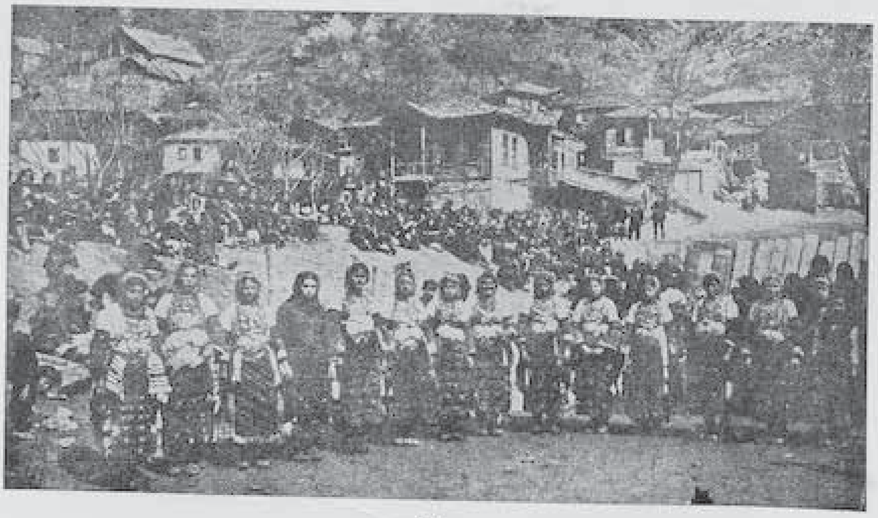

59

58. Носии отъ Петричко — Costumes nationals dans la région de Petritch
59. Лазарки отъ с. Пиринъ (Неврокопско)[30] — Danseuses à saint Lazar dans la village Pirin[30]

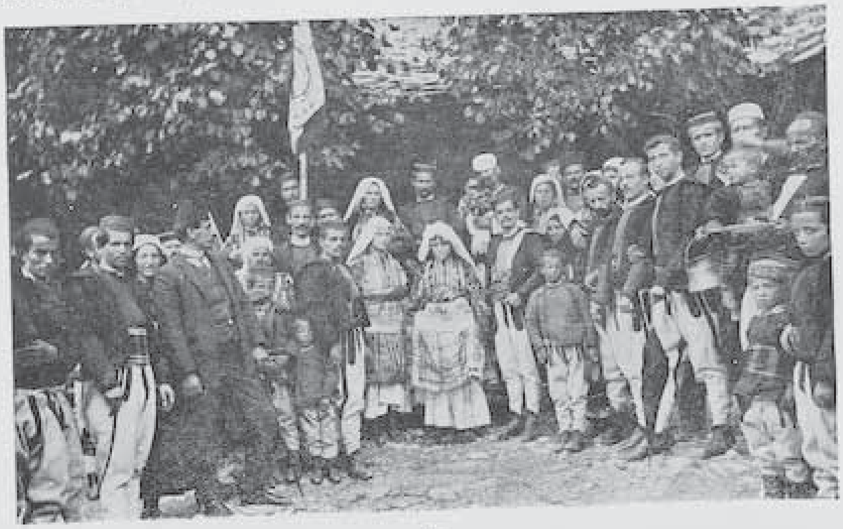

60

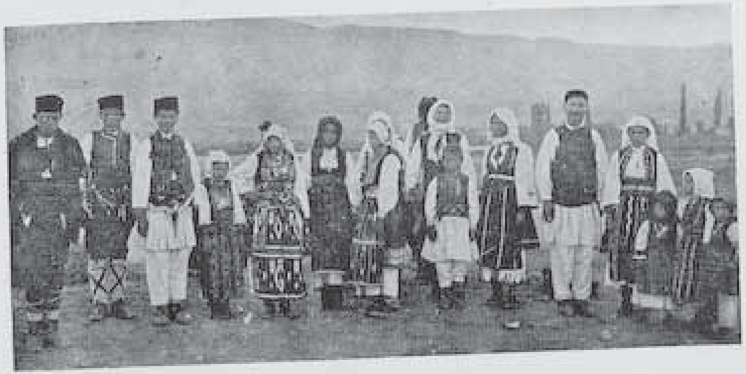

61

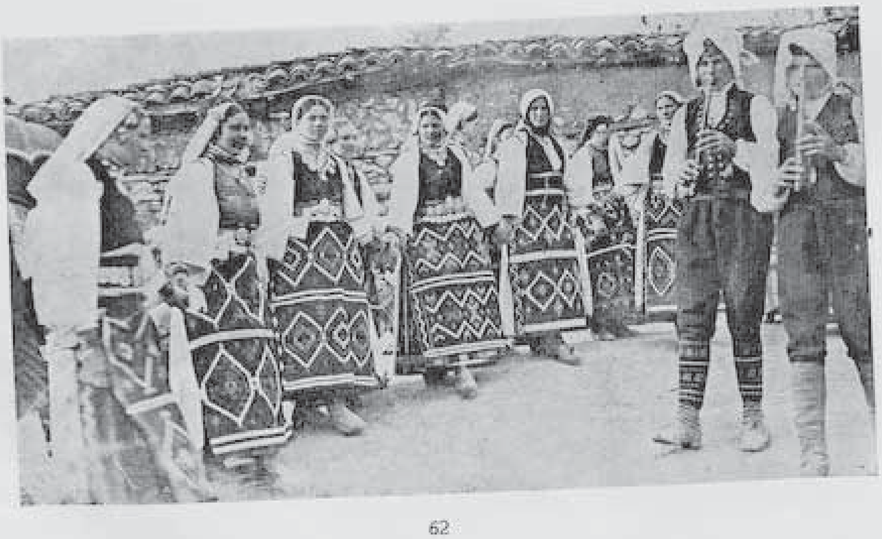

62

60. Сватба въ Галичникъ — Un mariage dans le district de Qalitchnik
61. Сватбари въ скопско — Une noce dans le district d'Uskub
62. Селско хоро въ кумановско — Un choro (ronde) des paysans dans la région de Koumanovo

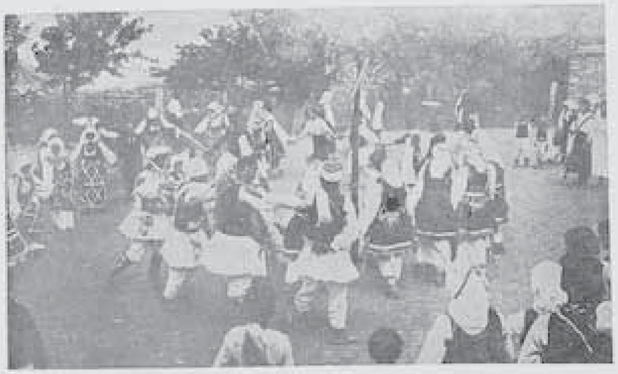

63

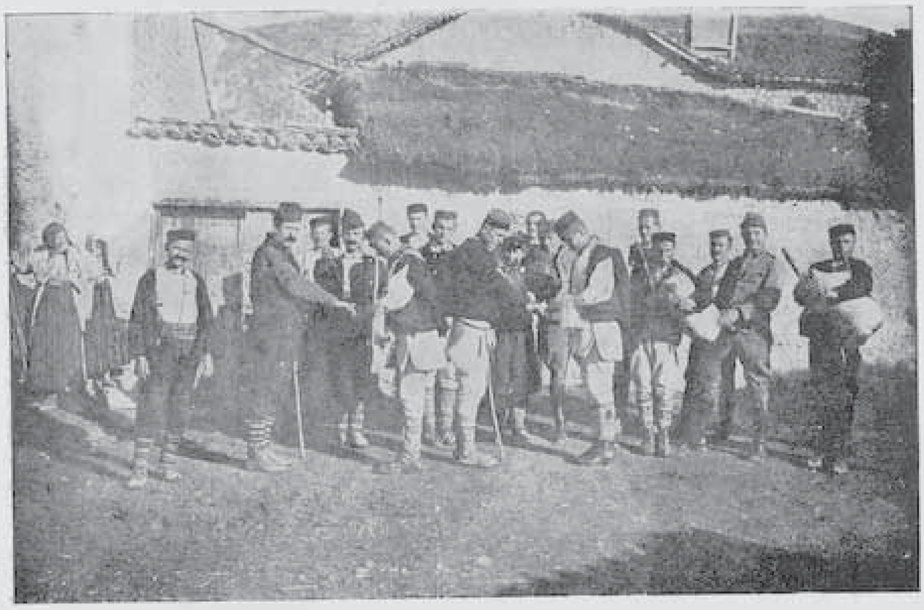

64

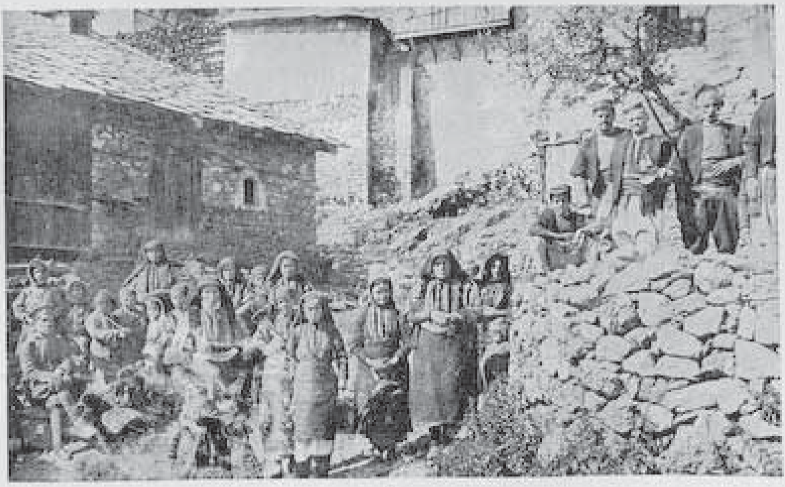

65

63, Селско хоро въ скопска Черна-гора — Un choro (ronde) des paysans à Tchérna-gora d'Uskub
64. Сватба въ стружко — Un mariage dans le district de Strouga
65. Завеждане булката на вода (Галичникъ — Une jeune— marise conduite à la fontaine (Qalitchnik)

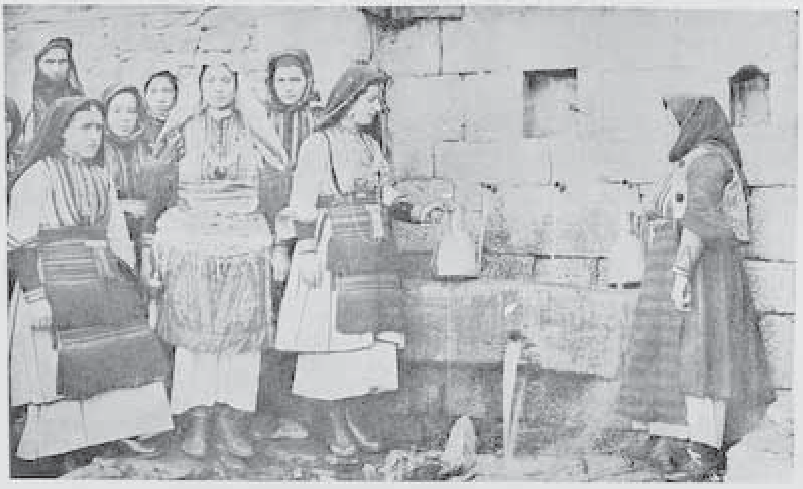

66

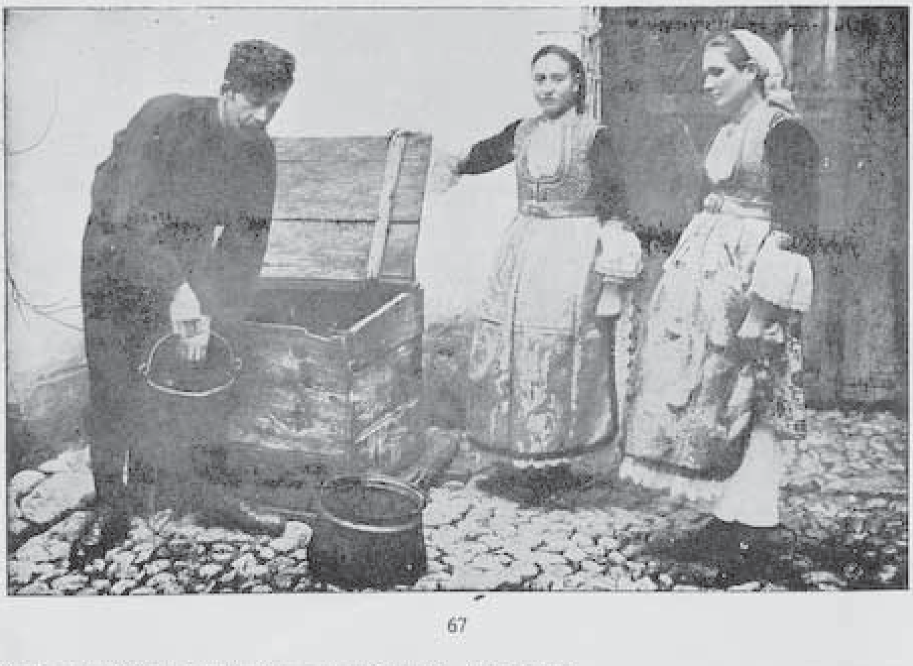

67

66. На чешмата въ Галичникъ — A la fontaine à Galitchnik
97. На герана (кладенецъ) въ Струга[23] — Un puits à Strouga[23]
6

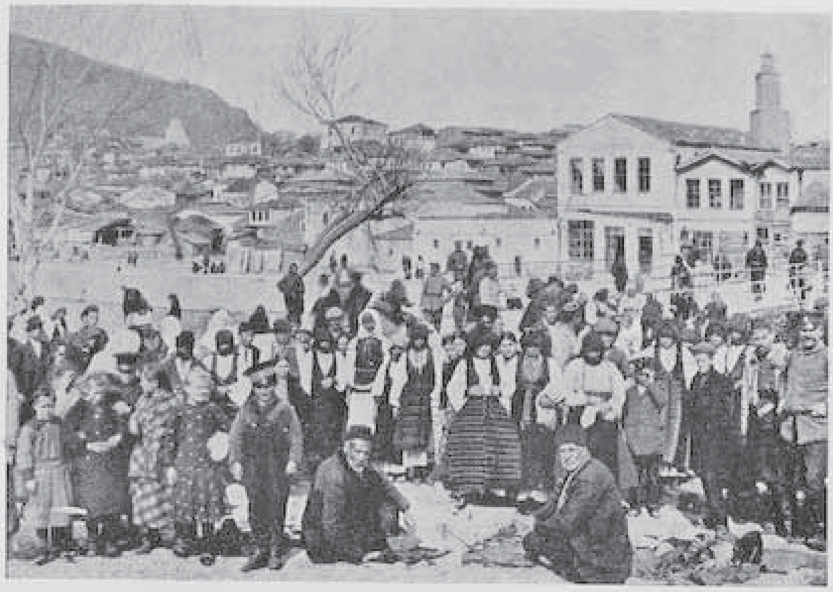

63

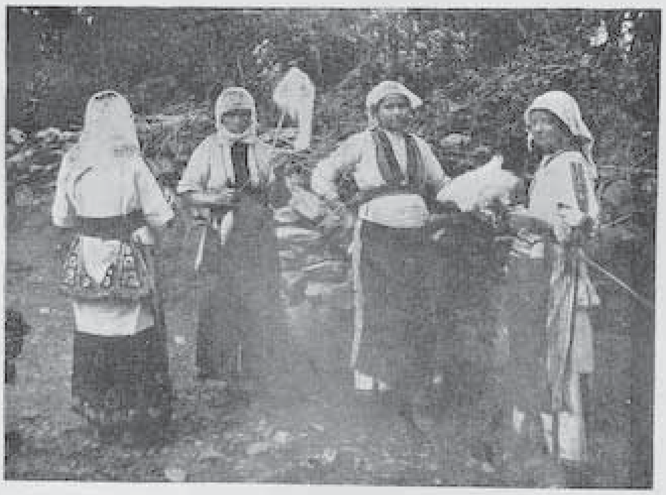

69

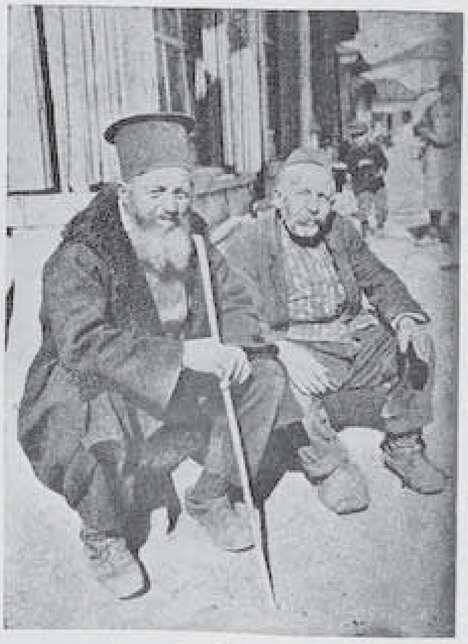

70

68. На пазаря въ Щипъ — Au marché à Chtip
69. Съседки — Les voisines
70. Селски свещеникъ — Un prêtre villageois

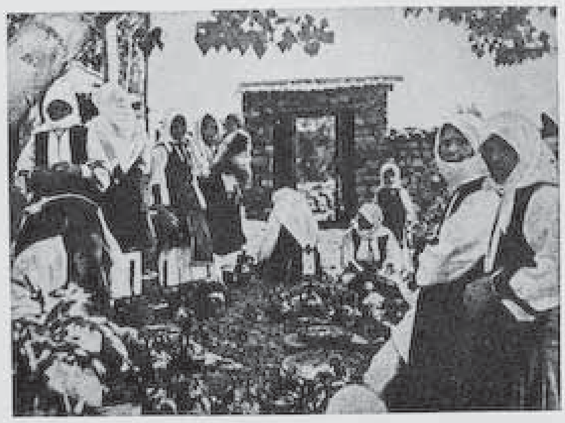

71

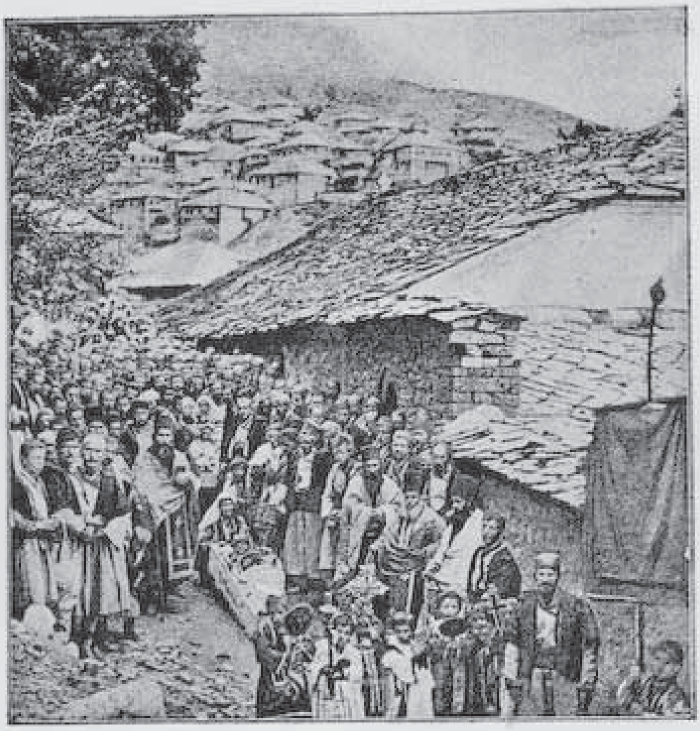

72

71. Задушница[31] — Le jour des morts[78]
72. Погребение — Procession de mort

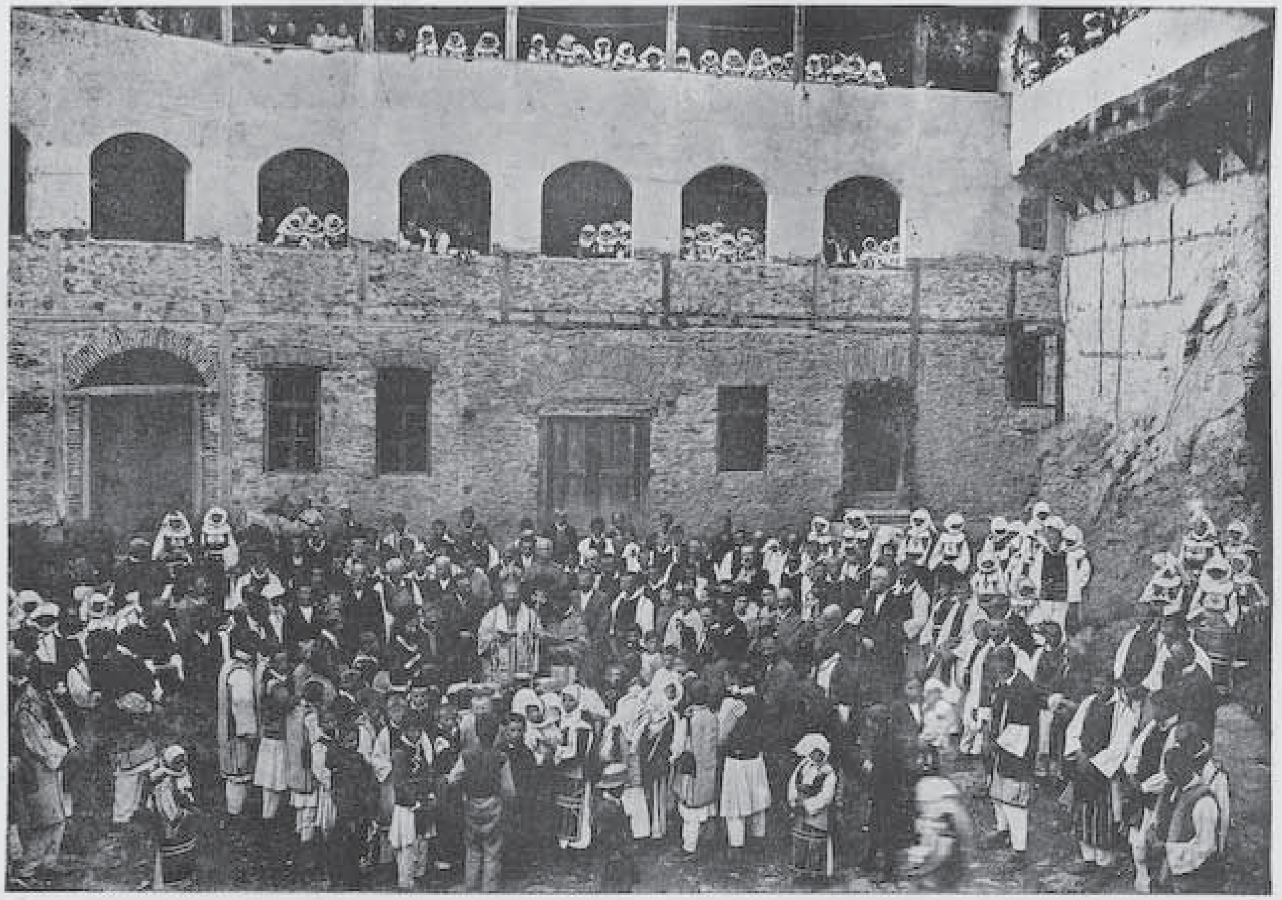

73

73. Съборъ въ монастиря Св. Илия (скопско)[25] — Fête nationale au monastère du saint Elie (Uskub)[25]

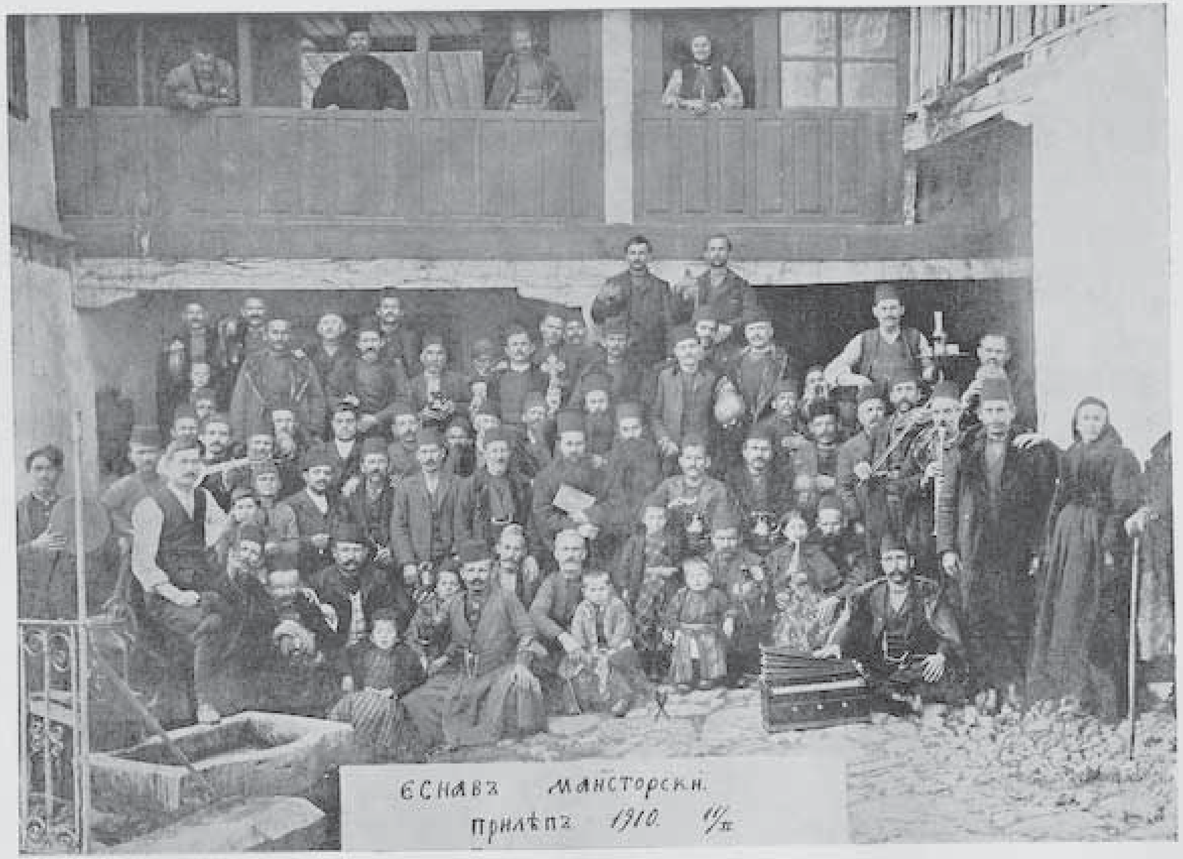
еснавъ майсторски.
прилѣпъ 1910. 11/x

74

74. Майсторскиятъ еснафъ отъ гр. Прилепъ на гости въ монастиря Трѣскавецъ[26] — Les maçons coopérés de Prilep visitants au monastère Treskavetz[26]

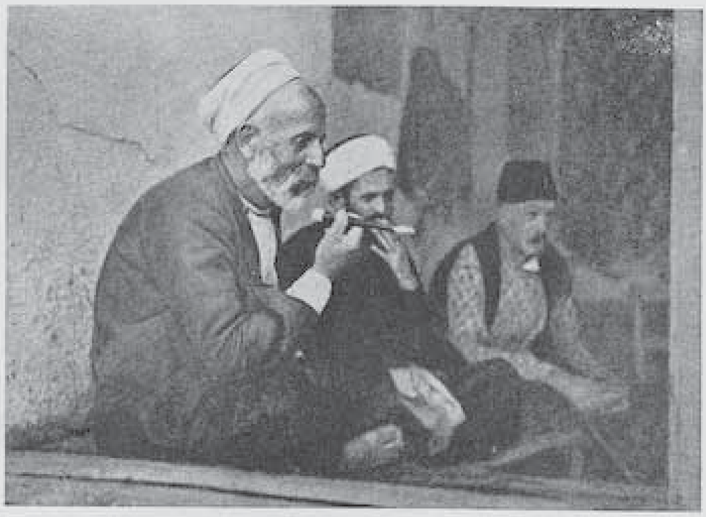

75

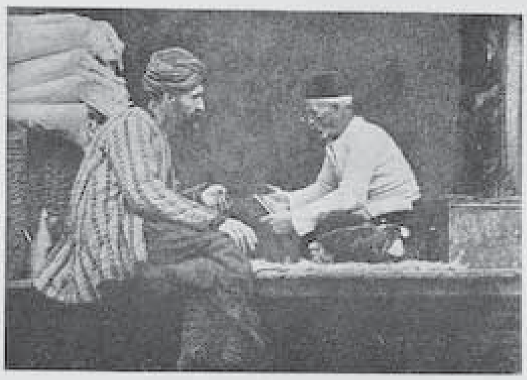

76

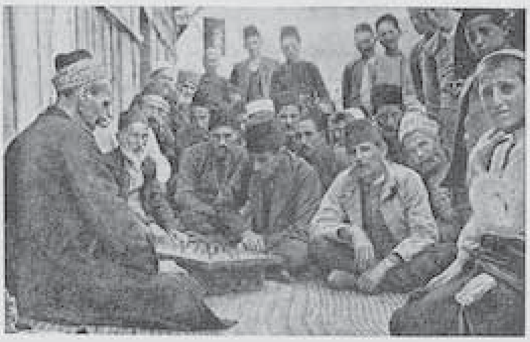

77

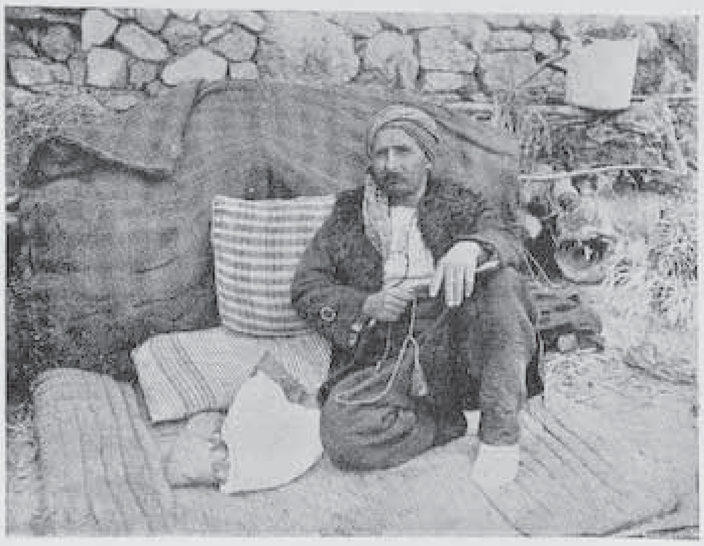

78

75. Турски пушачи[27] — Des feumes turques[27]
76. Мухабетъ — Causeuses
77. Въ турско кафене — Au cafané turque
78. Турски селянинъ — Un paysan turc

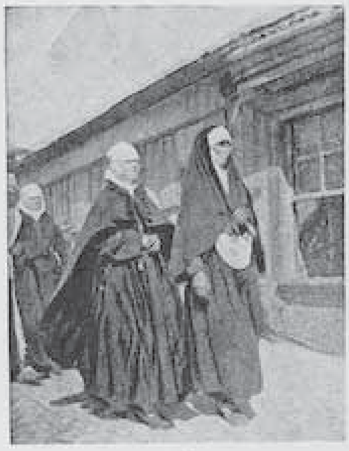

79

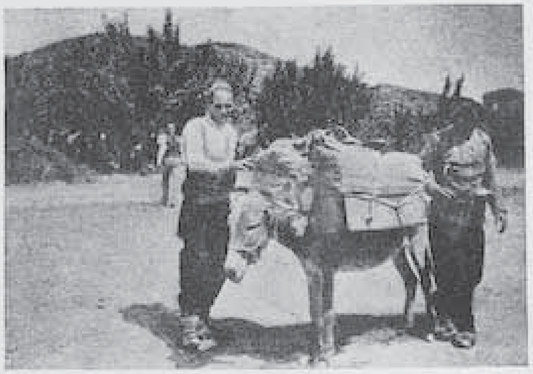

80

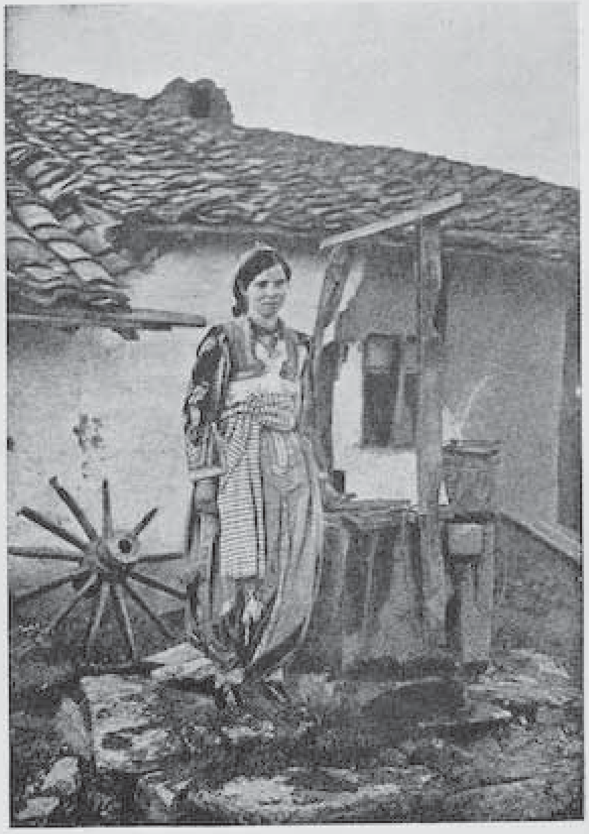

81

79. Ханъмки — Des femmes turques
80. Албанци[29] — Des albanais[29]
81. Албанка — Une albanaise

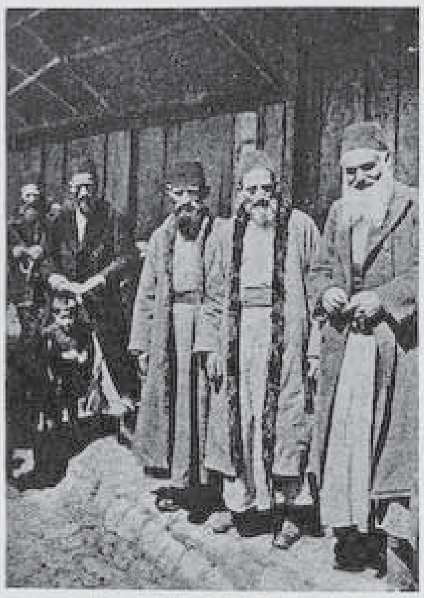

82

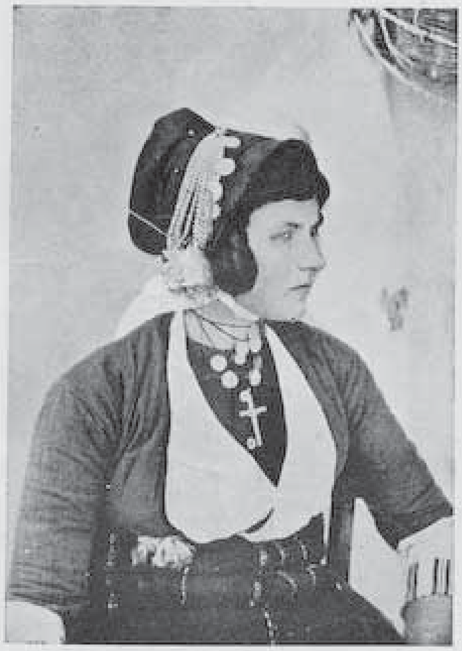

83

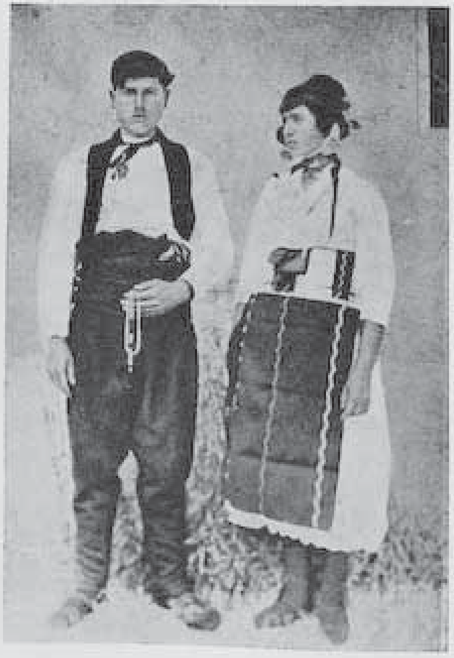

84

82. Евреи[29] — Des juifs [29]
83—84. Гръцки селяни отъ Солунско[30] — Des paysans grecs du district de Salonique[30]

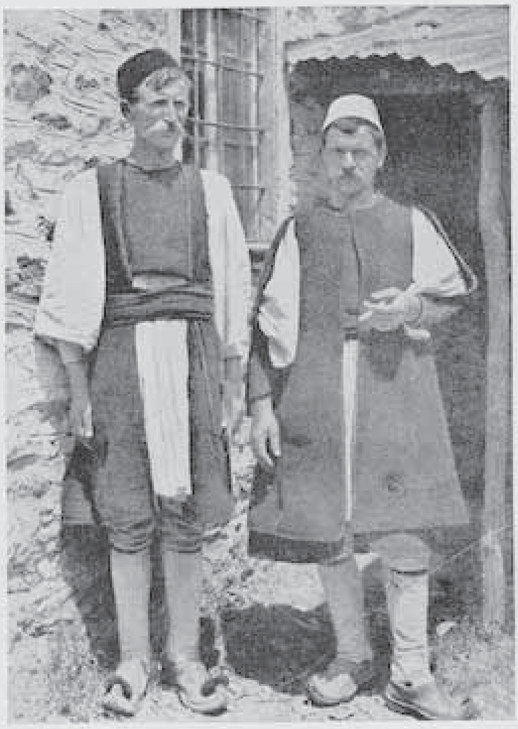

85

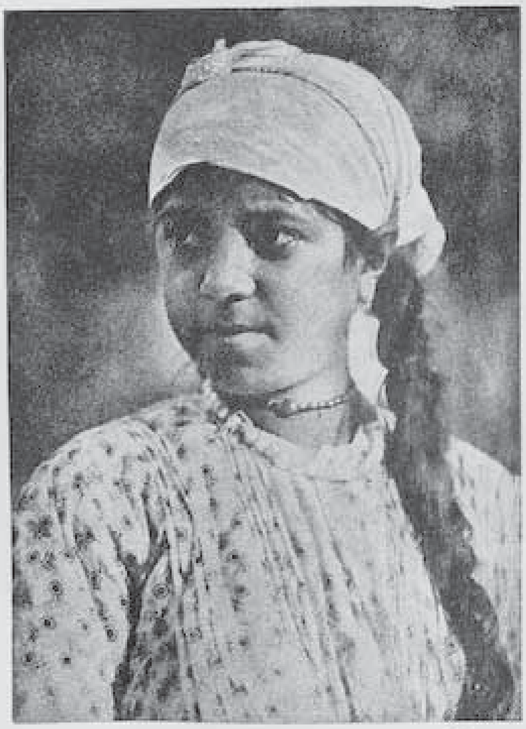

86

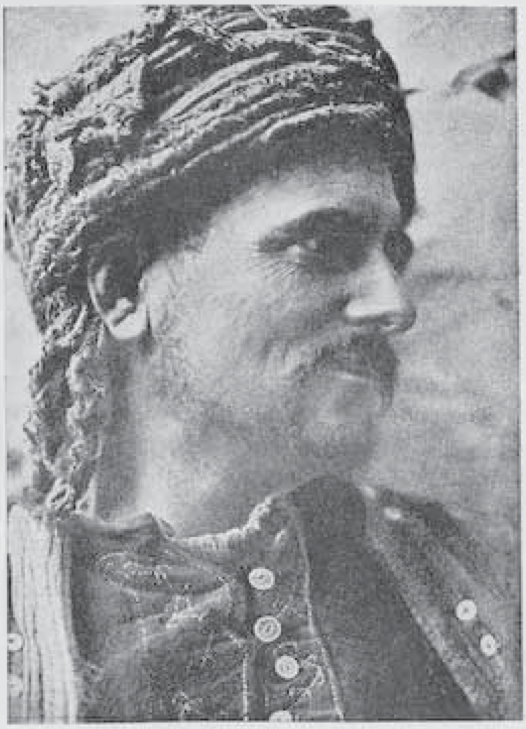

87

85. Власи [30] — Des Valaques [30]
86—87. Циганка и циганинъ [31] — Des Tziganes (Bohémiens)[31]

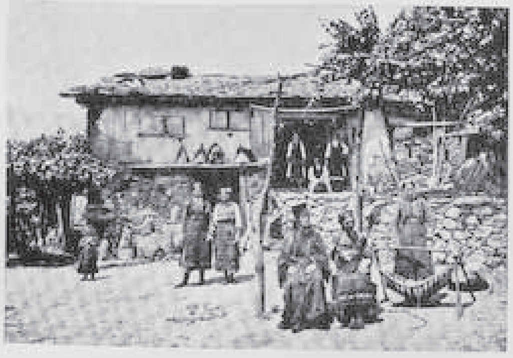

1

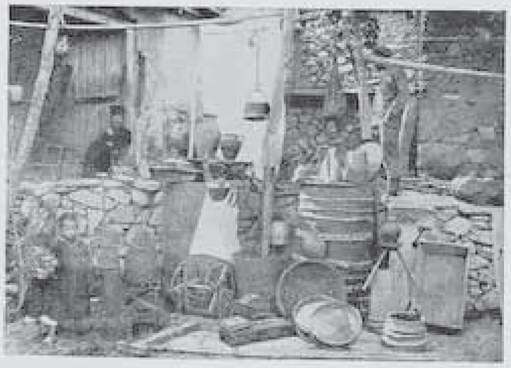

2

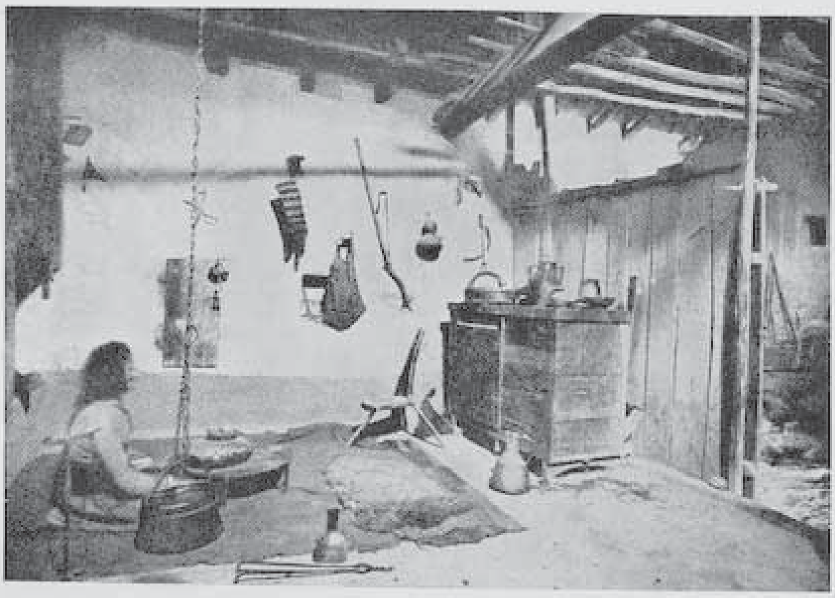

3

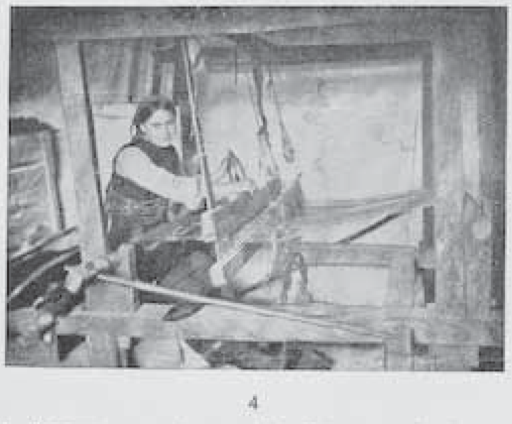

4

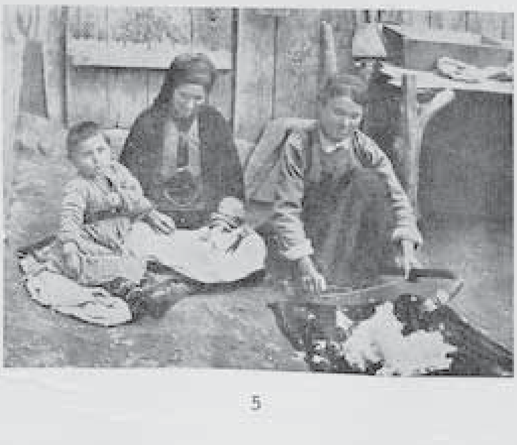

5

1. Попска кжща (отъ вънъ) — Maison rurale de prêtre (en dehors)
2. Попска кжща (отъ вжтре) — Maison rurale de prêtre (en dedans)
3. Вжтрешность на селска кжща — L'interieur de la maison rurale
4. Тъкане платно — Le tissage de la toile
5. Стивосване памукъ[1] — Le broiement de coton[1]

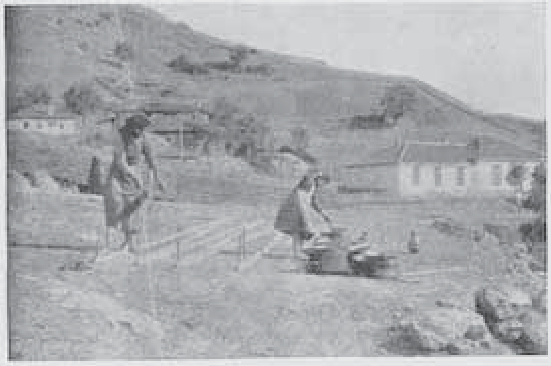

6

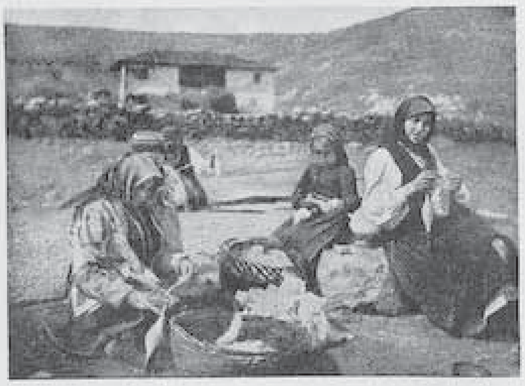

7

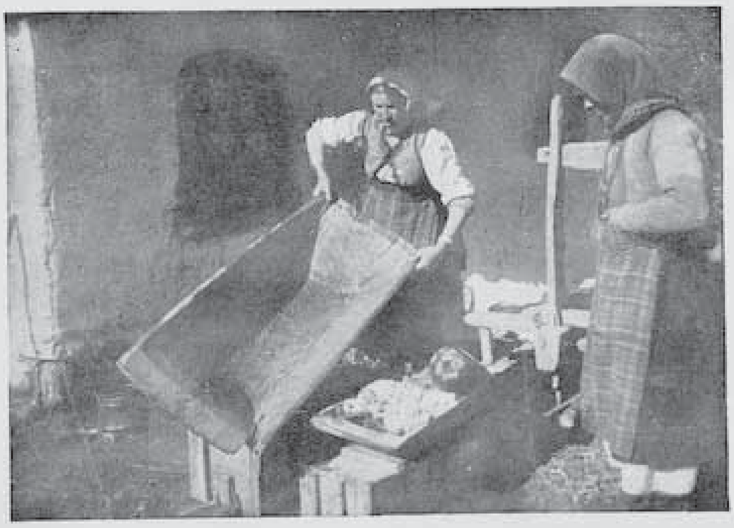

8

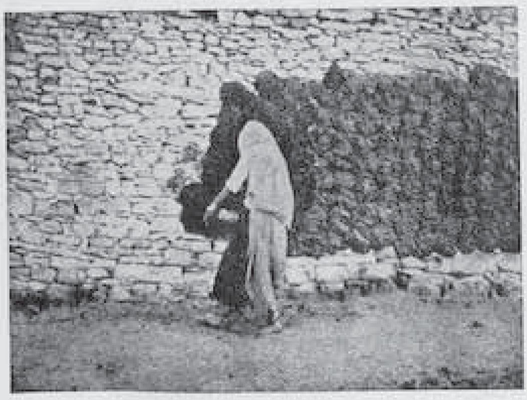

9

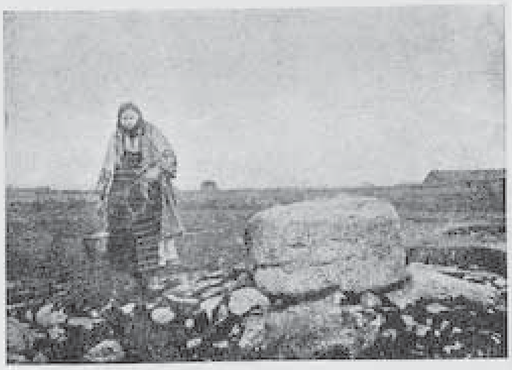

10

6. Сноване — L'ourdissage
7. Предене на вълна — Le filage de la laine
8. Пране — Le lessivage
9. Лепене лепешки за гориво[2] — Le collage des fientes pour le combustible[2]
10. Носене вода — Le portage de l'eau

11

12

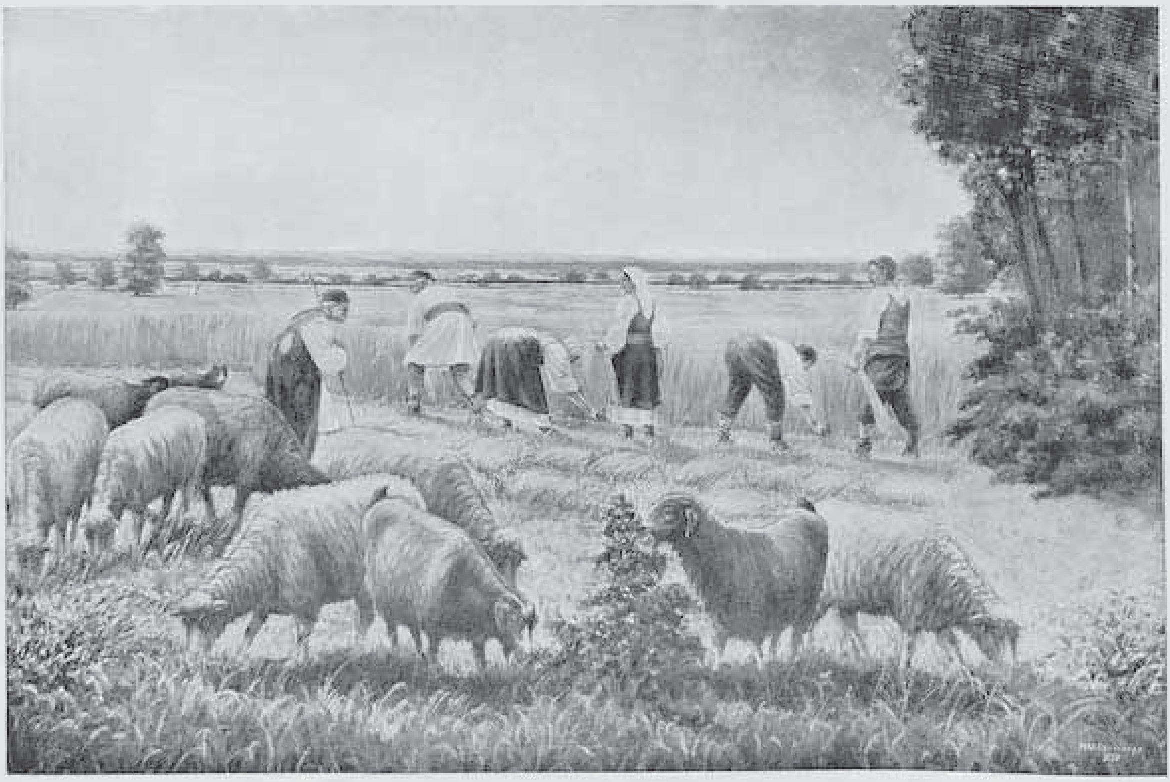

13

11. Оране — Le labourage
12. Копане — Le piochage
13. Жетва[3] — La moisson[3]

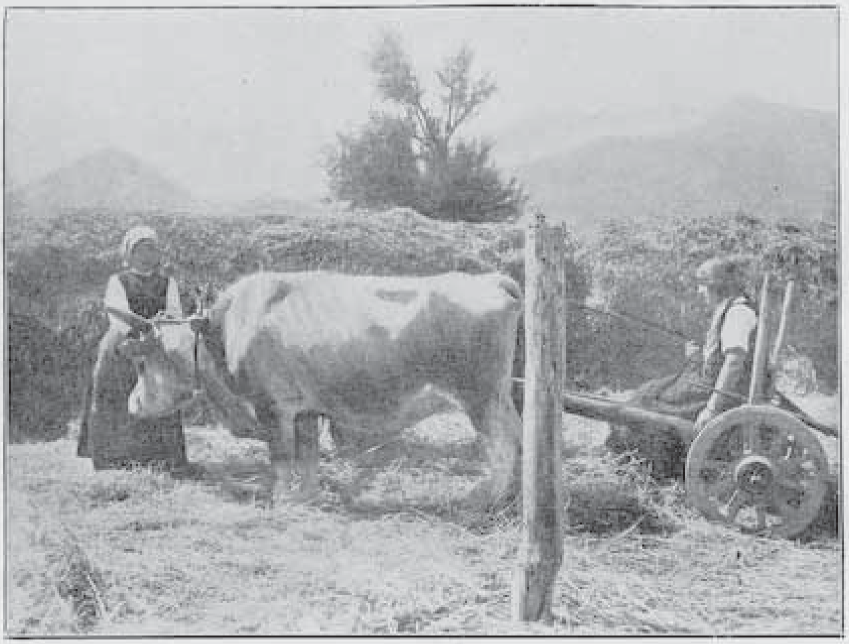

14

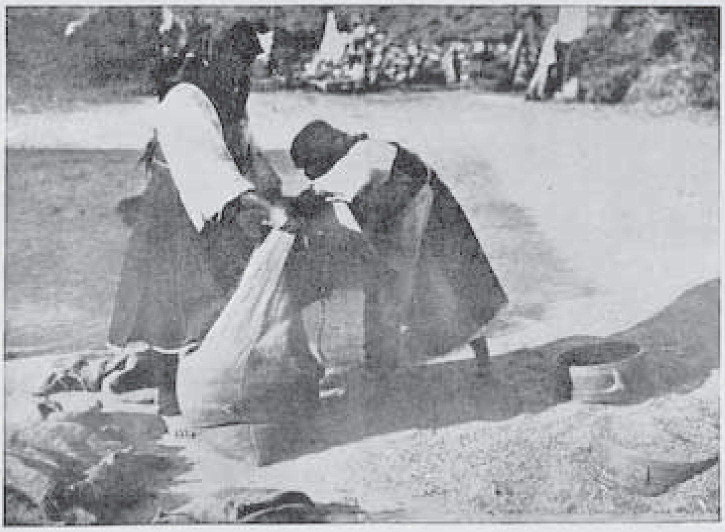

15

14. Вършидба съ волове — Le depiquage avec des boeufs
15. Сипване жито въ чували — Le versement du blé dans les sacs

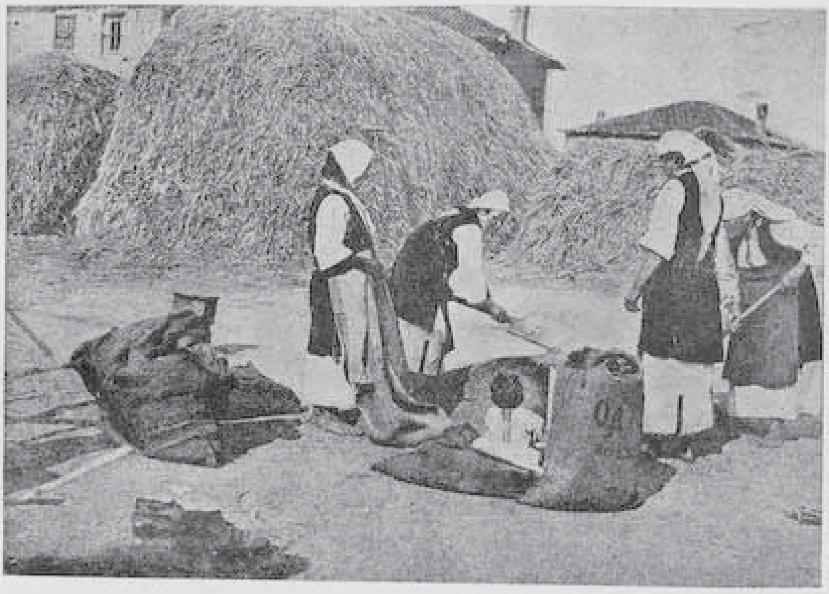

16

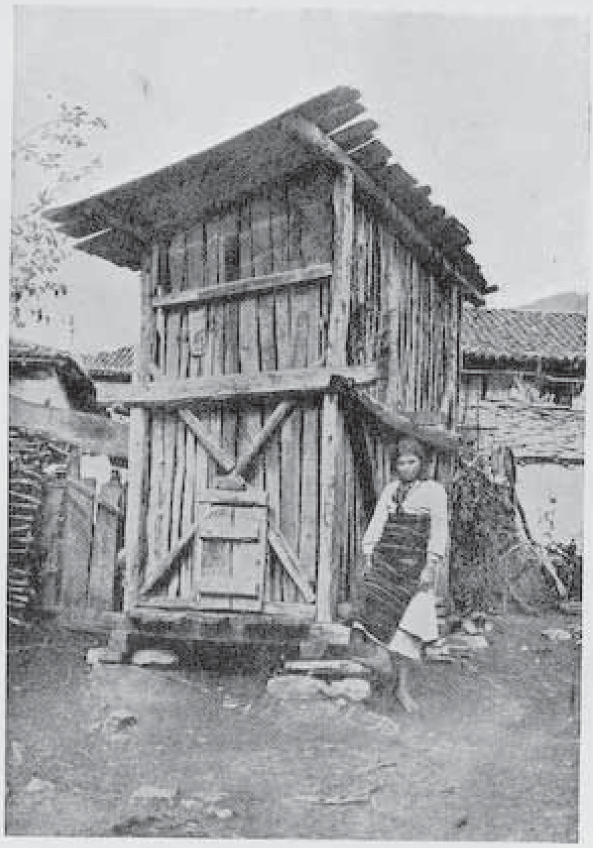

17

16. Прибиране на хранитѣ — Le cueillage des céréales
17. Хамбаръ за храни — Le grenier

18

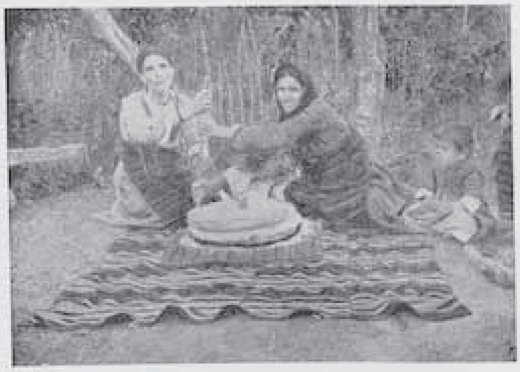

19

20

21

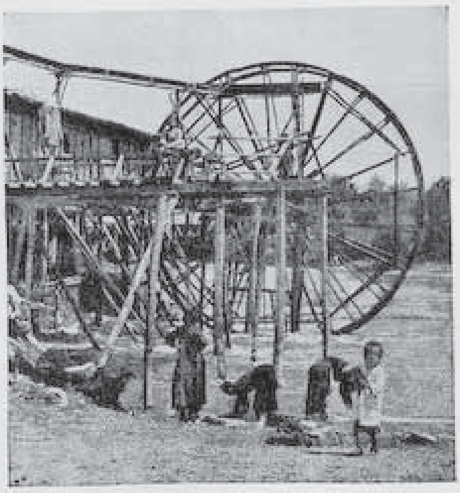

22

18. Обикновена воденица (отъ вънъ) — Le moulin ordinaire à eau (en dehors)
19. Ржчна мелница — Le moulin à bras de la maison
20. Обикновена воденица (отъ вжтре) — L'interieur de moulin ordinaire rural
21. Ронене царевица — L'égrenage du maïs
22. Водовадно колце за напояване — La roue pour l'arrosage

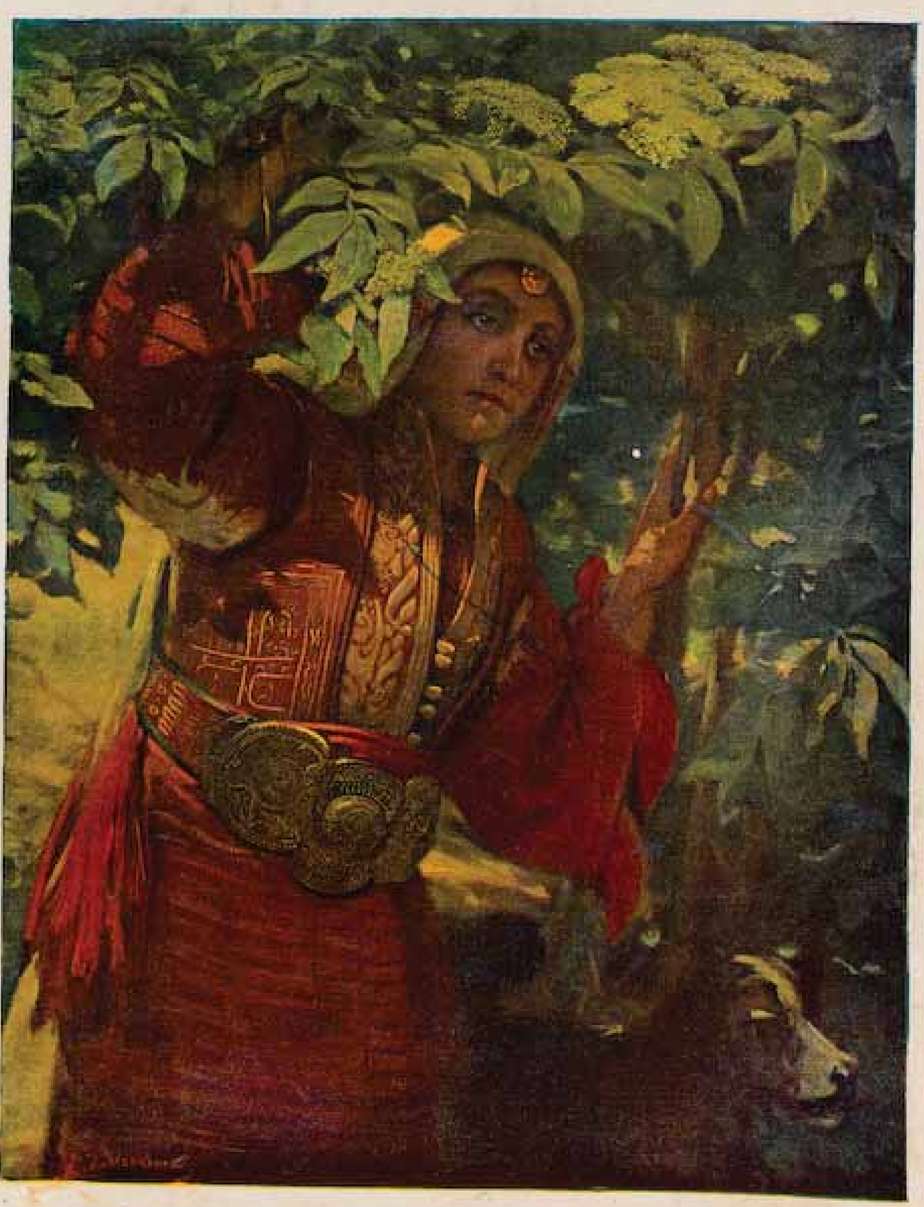

Македонка (Смилево)
Macédonienne (Smilevo)

проф. Ив. В. Мърквичка

Пладнуване — Au repos

СТОПАНСКИ ЖИВОТЪ

III ОТДѢЛЪ

III SECTION

LA VIE ÉCONOMIQUE

Трудътъ ни избава отъ три голѣми злини: досада, порокъ и бедность.

Волтеръ

23.
24.
25.

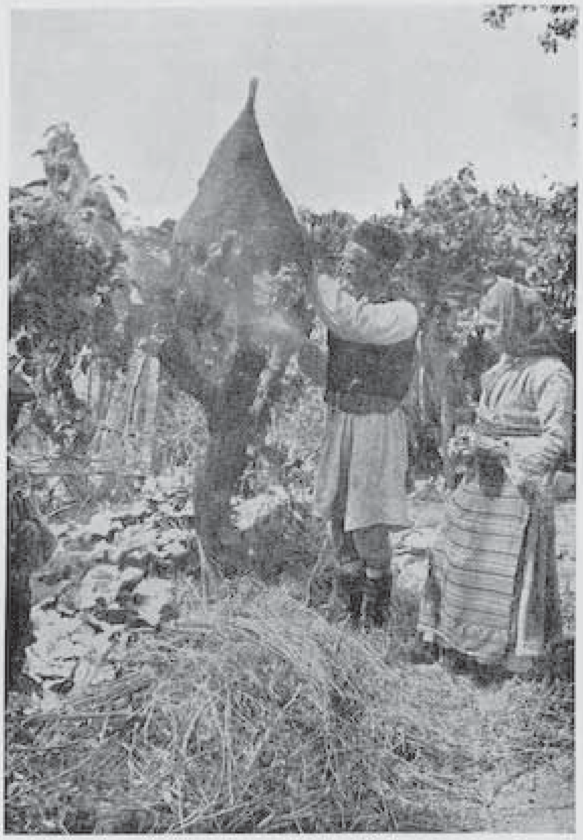

23

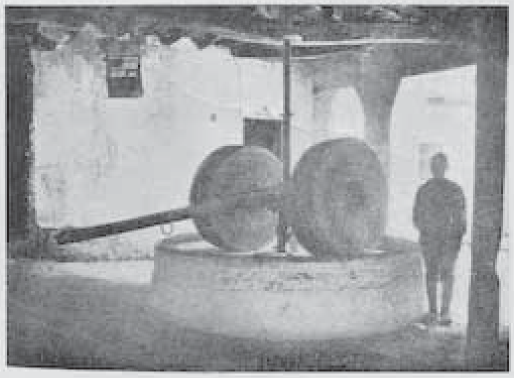

24

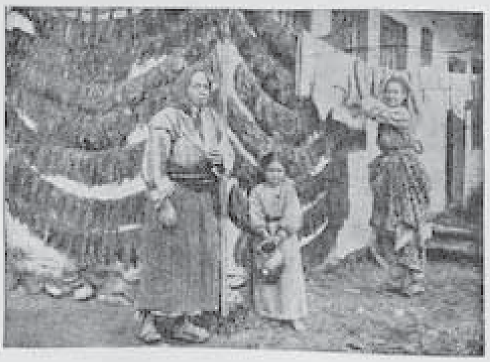

25

23. Пчеларникъ[4] — Le rucher[4]
24. Мелница за изтискване зейтинъ[5] — Le pressoir à huile[5]
25. Примитивно сушене на тютюнъ[6] — Le séchage primitif du tabac[6]

26

27

28

29

26. Мандра — Le bercail
27. Мълзене овце — On trait les brébis
28. Дъскорѣзница въ Пиринъ — La scierie à Pirin
29. Афионъ — Le pavôt (Opium)

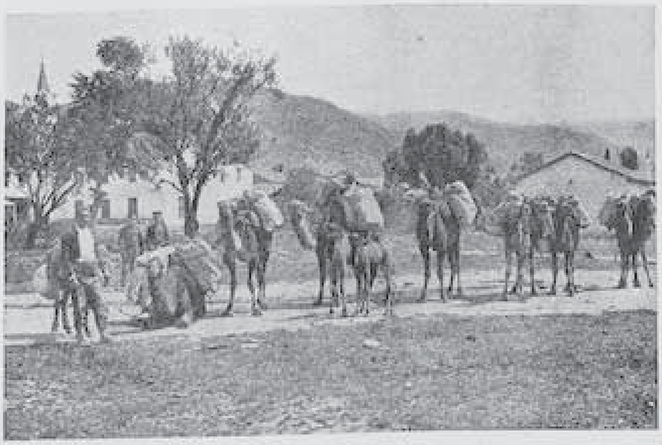

30

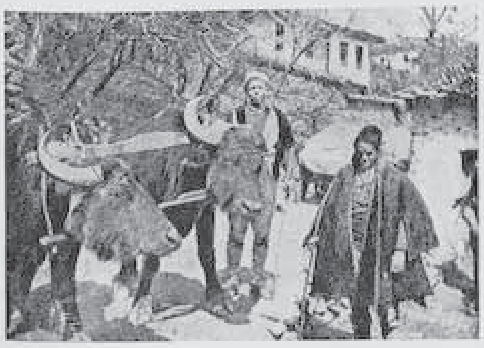

31

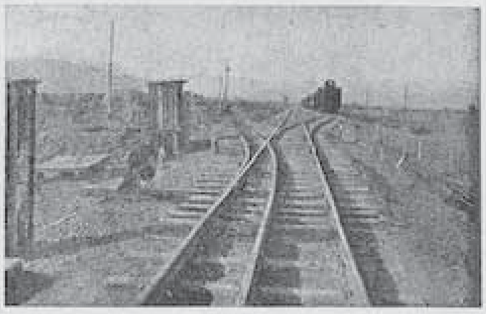

32

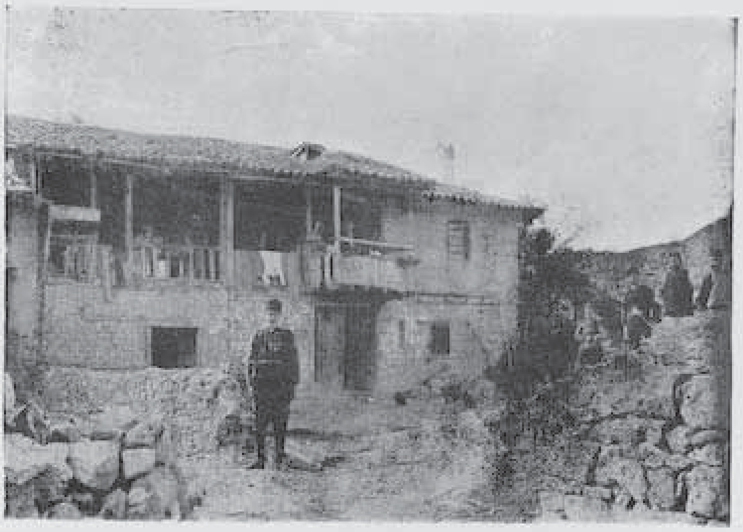

33

30. Камилски керванъ — Une caravane des chameaux
31. Кираджии — Les transports
32. Дойранската гара — La gare de Doïran
33. Ханъ — Une auberge

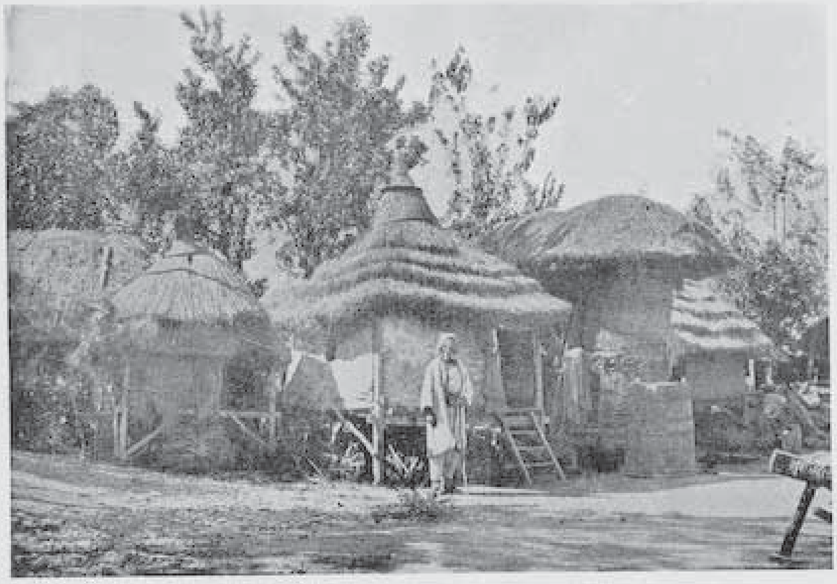

34

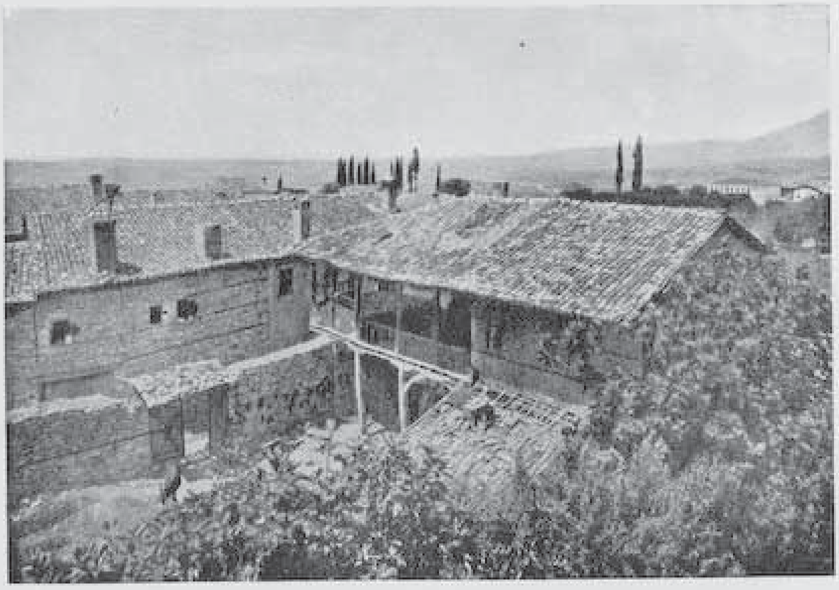

35

34. Чифликъ Бърдовци[13] — La ferme de Berdovtzi[13]
35. Чифликъ Субашъ-кьой — La ferme de Soubache-keuy

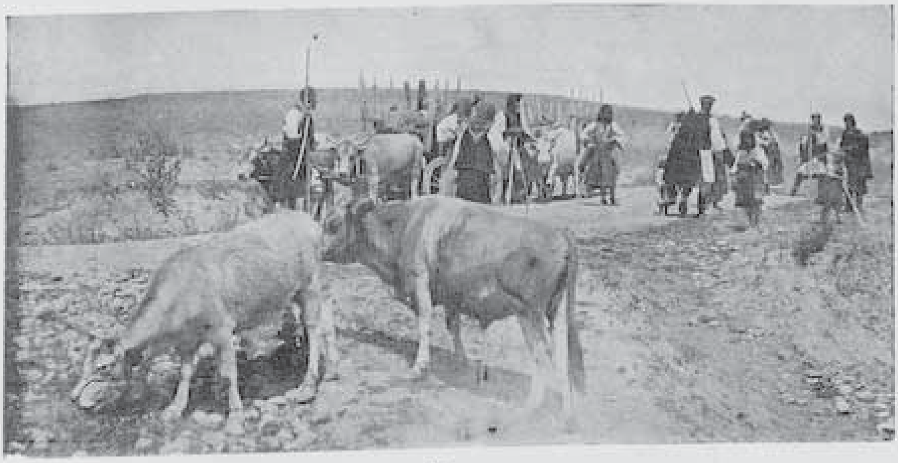

36

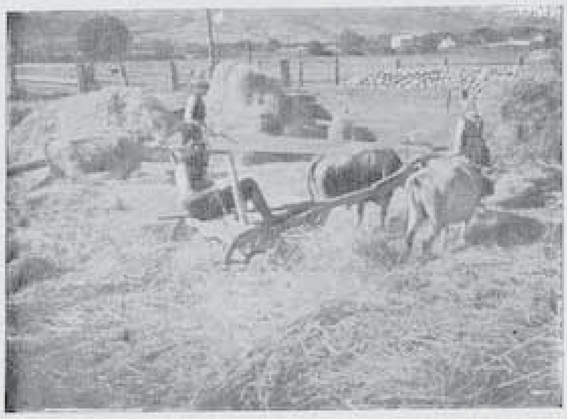

37

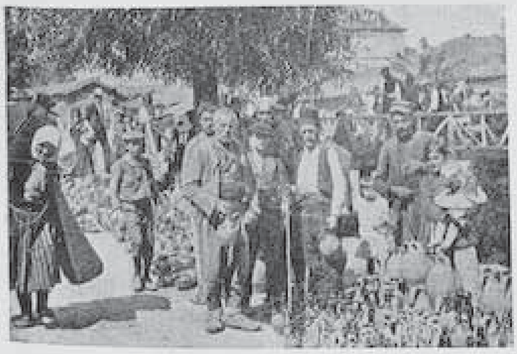

38

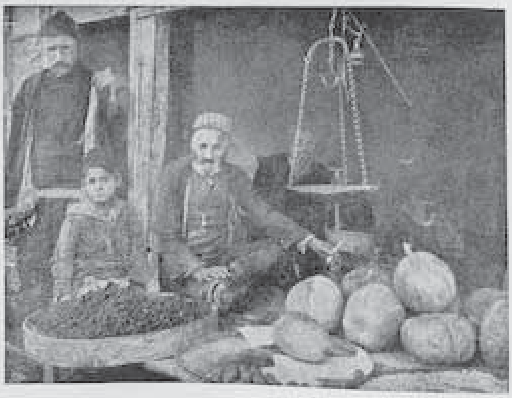

39

36. Селяни на пазаръ — Les paysans à marché
37. Вършитба въ Разлога — Le depiquage en Razlog
38. Пазаръ на грънчарски издѣлия[14] — Le marché de pôterie[14]
39. Продавачъ на плодове[15] — Un vendeur des fruits[15]

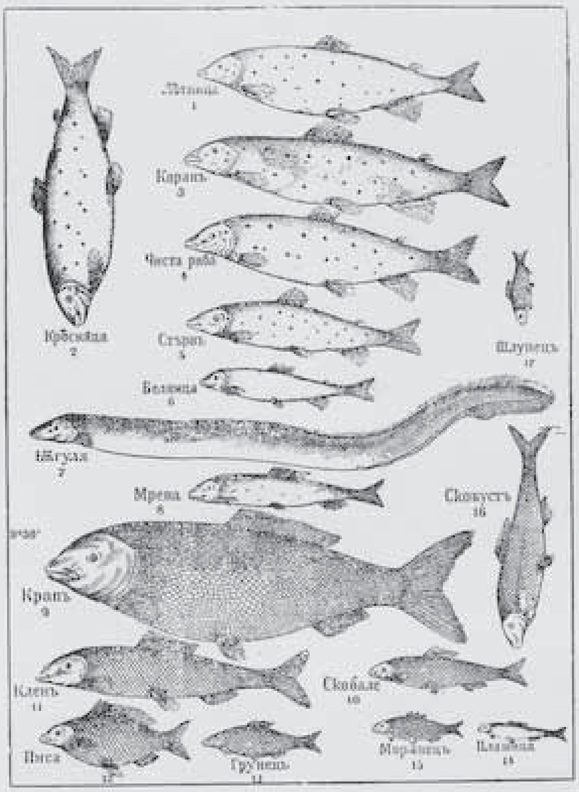
Летница
1
Крѣснида
2
Каранъ
3
Чиста риба
4
Стърнъ
5
Белвица
6
Ѣгуля
7
Мрена
8
Кранъ
9
Скобалъ
10
Кленъ
11
Плашка
12
Грунецъ
13
Плашица
14
Миранецъ
15
Скокусъ
16
Шлупецъ
17

40

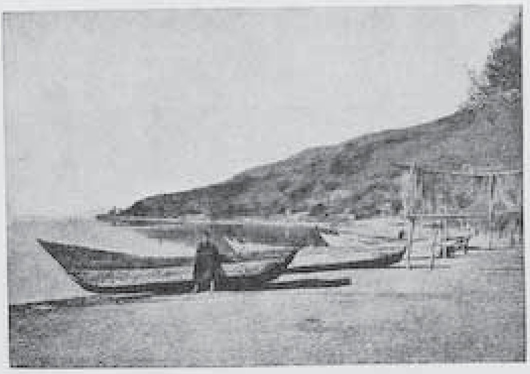

41

42

40. Охридски риби — Les poissons du lac d'Ochrid
41. Рибари съ чунъ — Les pêscheurs avec leurs barques
42. Теглене мрежа — Le tirage du filet en dehors du lac

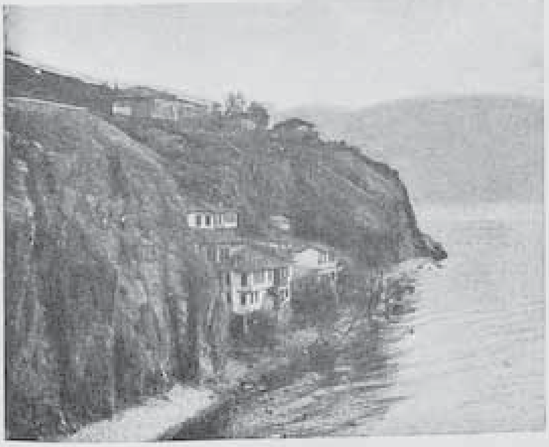

43

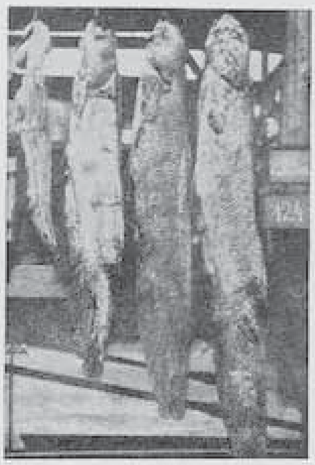

44

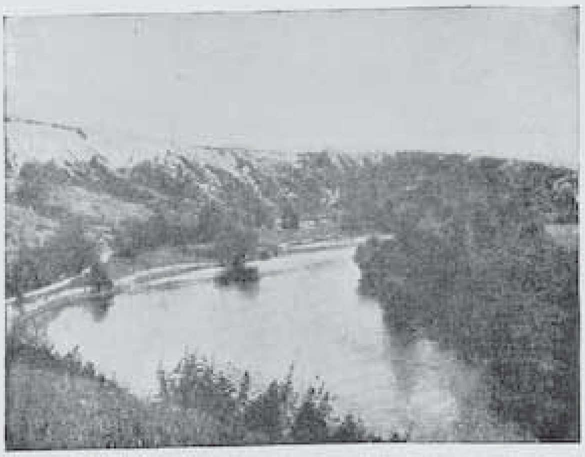

45

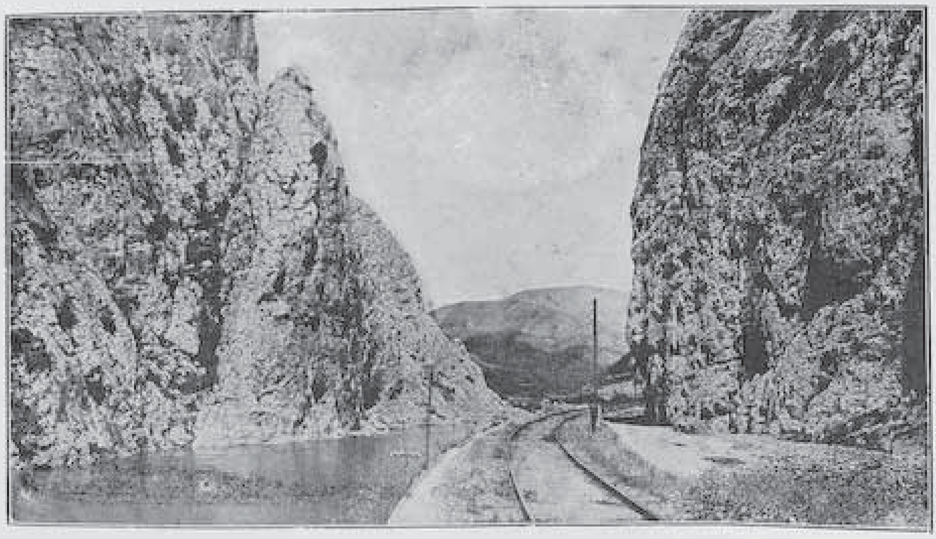

46

43. Рибарска кжща край Охридското езеро — Une maison de pêcheurs au bord du lac d'Ochrid
44. Вардарски риби — Poissons de Vardar
45. Легла на риба въ Вардаръ край с. Зелениково — Poissons de Vardar près de Zelenicovo
46. Желѣзния пжть презъ Демиръ-Капия — Le chemin de fer à Demir-Kapou

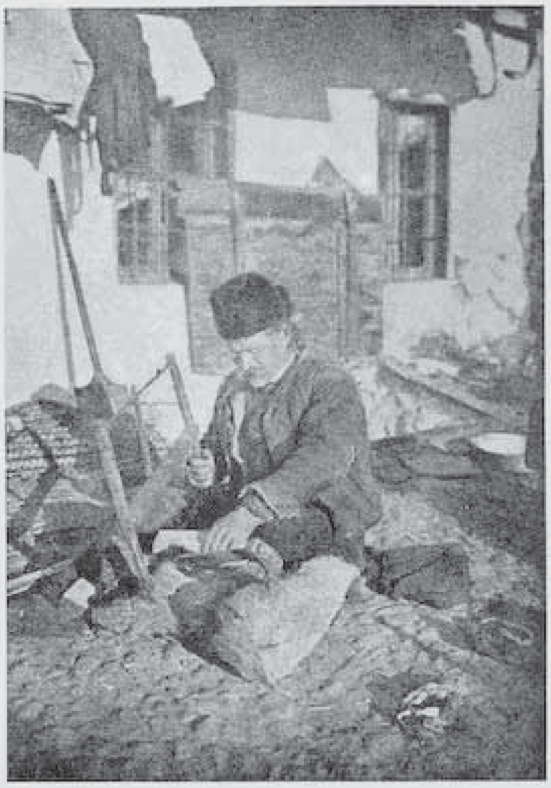

47

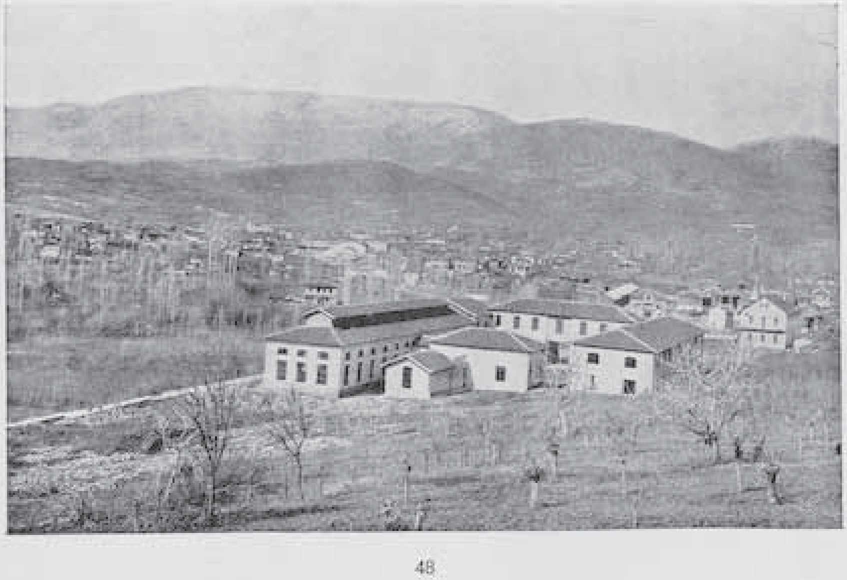

48

47 Столарь — Le menusier
48. Свиларска фабрика въ Гумендже [17] — Une fabrique de soie à Goumendjé[17]

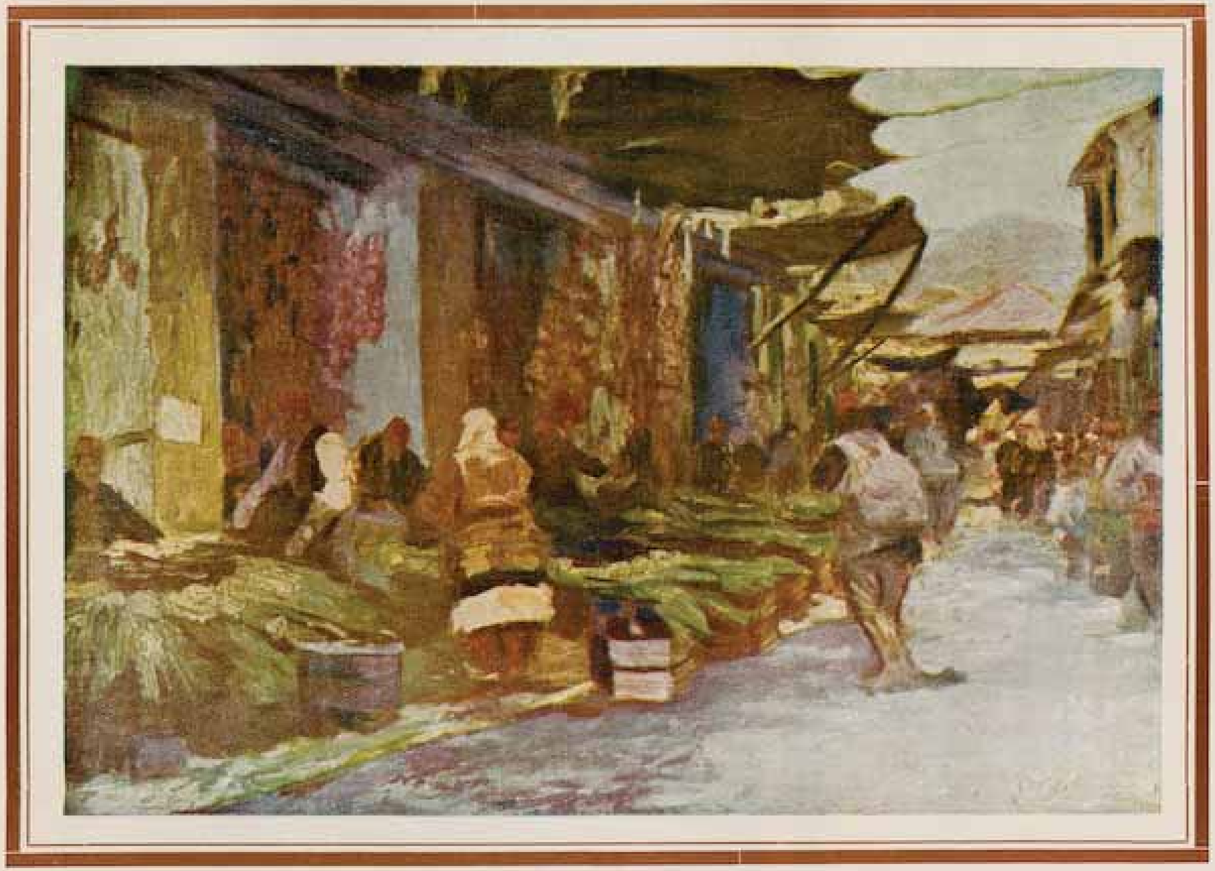

Зеленчуковия пазаръ въ Битоля
Le marché de légumes à Bitolla

Albert Gartman

ЕДИННА
И НЕРАЗДѢЛНА
МАКЕДОНИЯ
(Основенъ принципъ)

СЕЛИЩА
VILLES ET VILLAGES

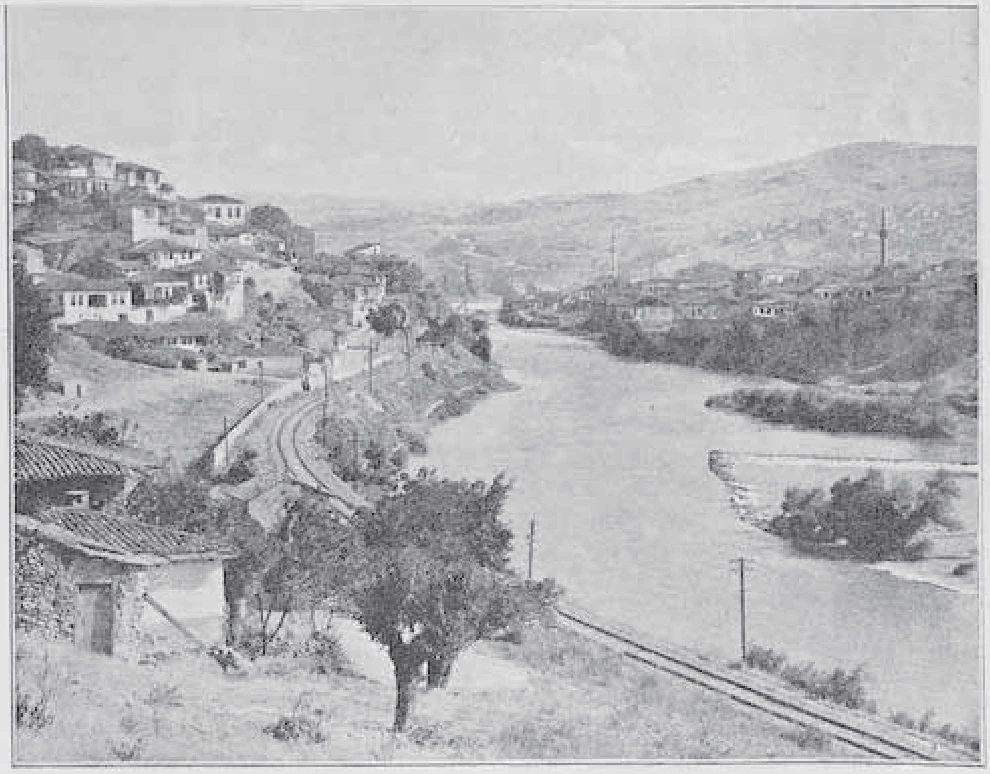

Велесъ Vélès

IV ОТДѢЛЪ IV SECTION

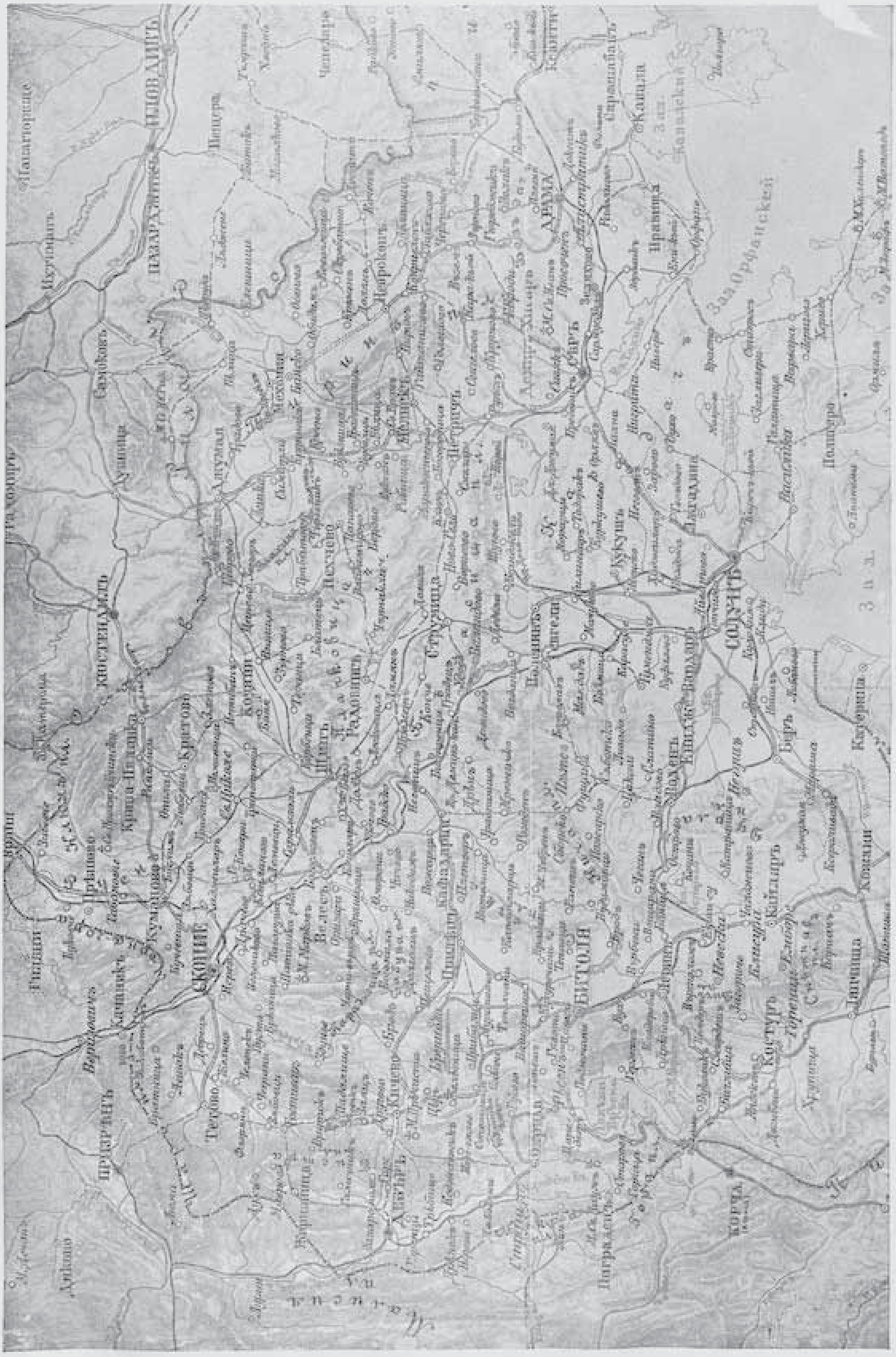
Скопие
Битоля
Солунъ
Пловдивъ
Пазарджикъ
Кюстендилъ
Драма
Серъ
Призрѣнъ
Костуръ
Ениджe Вардаръ
Воденъ
Корча
Поградецъ
Кавала

Карта на Македония — La carte de la Macédoine

СОЛУНСКИ ВИЛЯЕТЪ

Албумъ „Македония“ Табло I

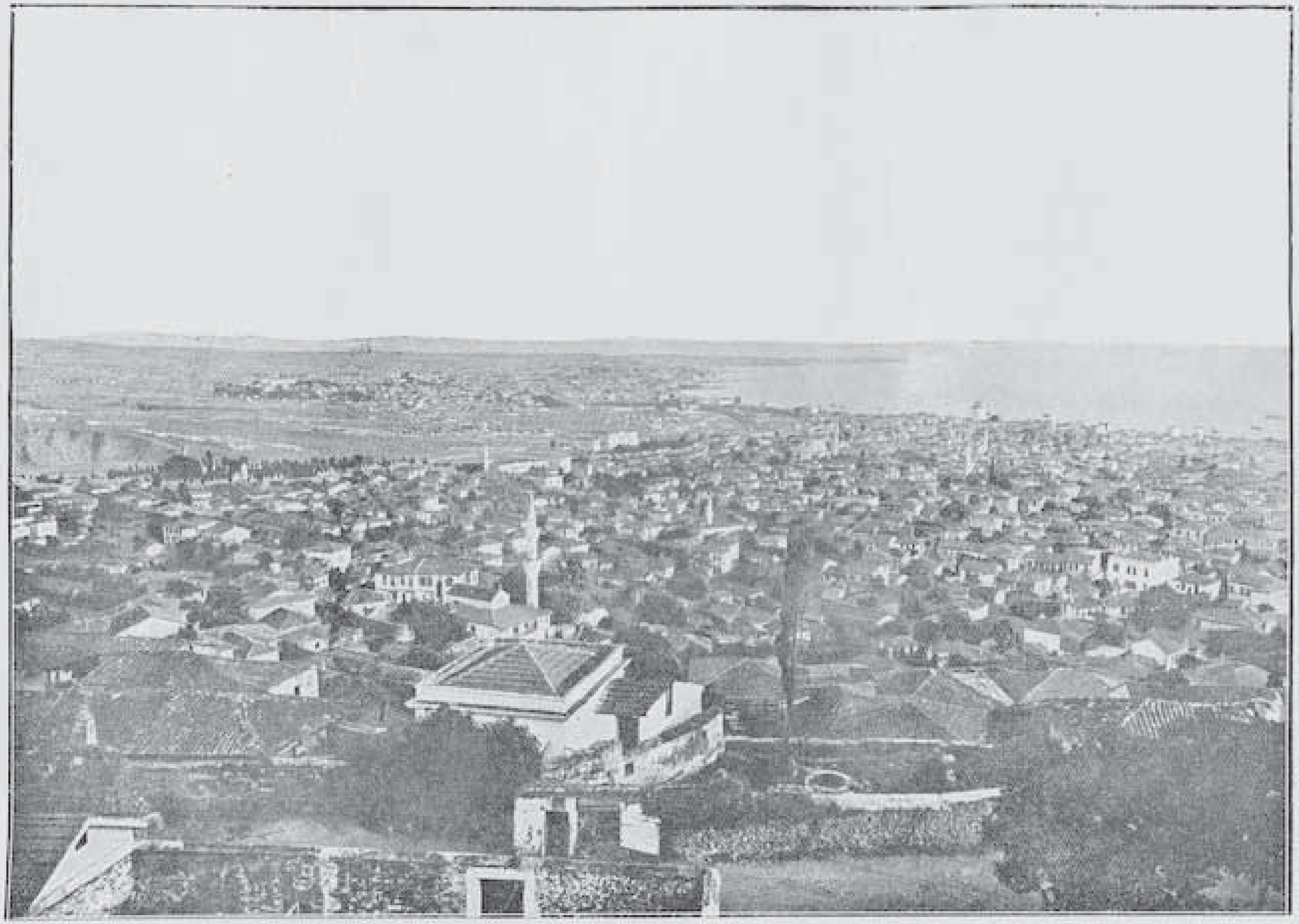

1

1. Панорама Солунъ[1] — Panorama de Salonique[1]

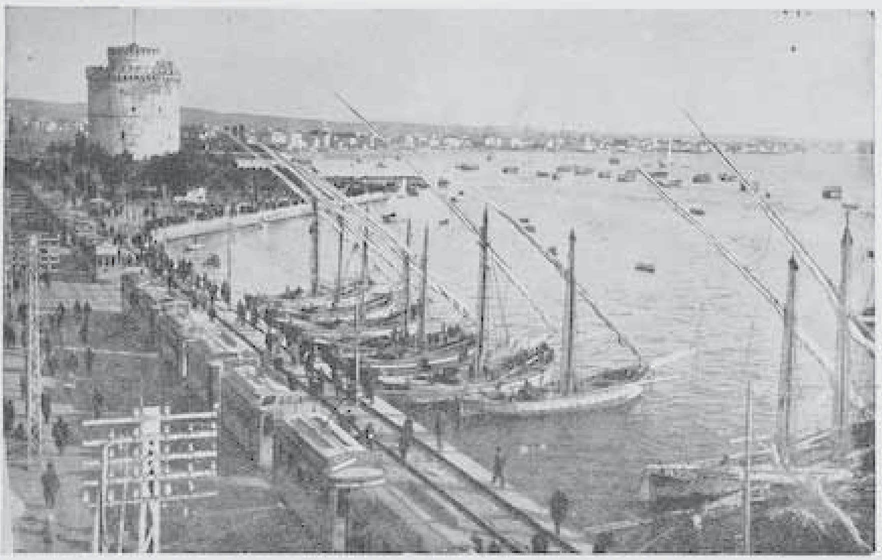

2

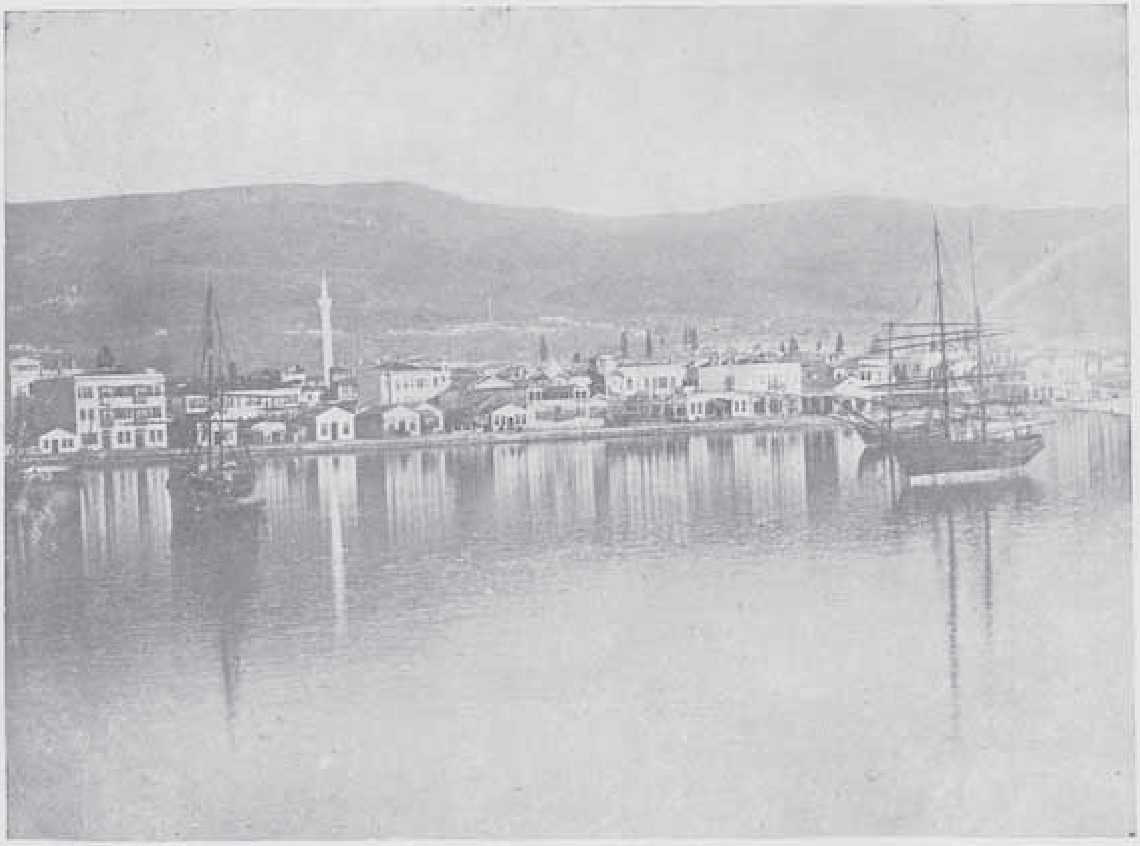

3

2. Пристанище на гр. Солунъ — Le port de Salonique
3. Солунъ — Моло — Salonique — Mollo

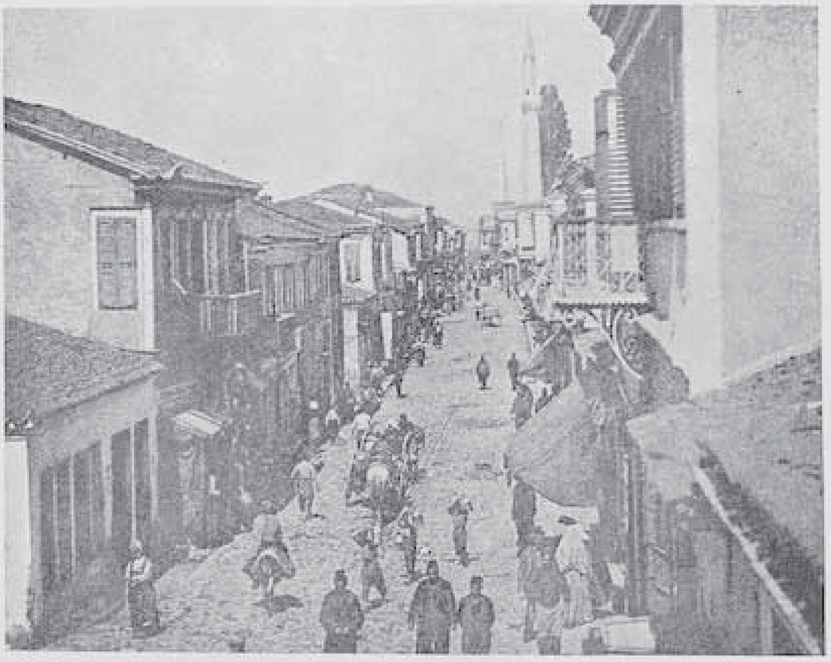

4

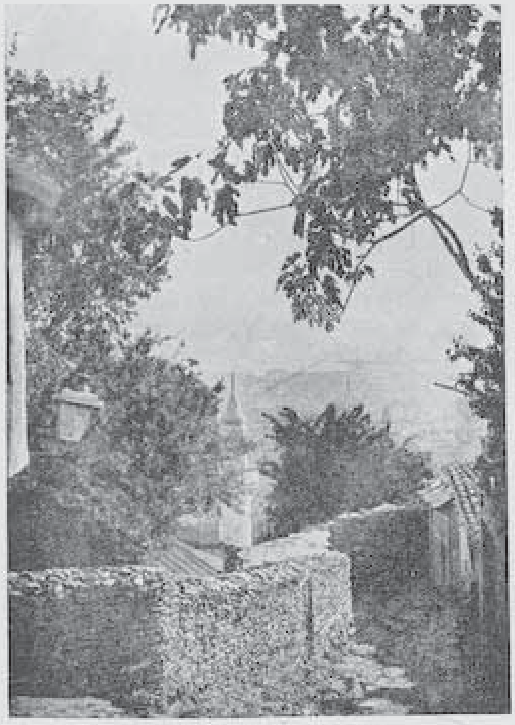

5

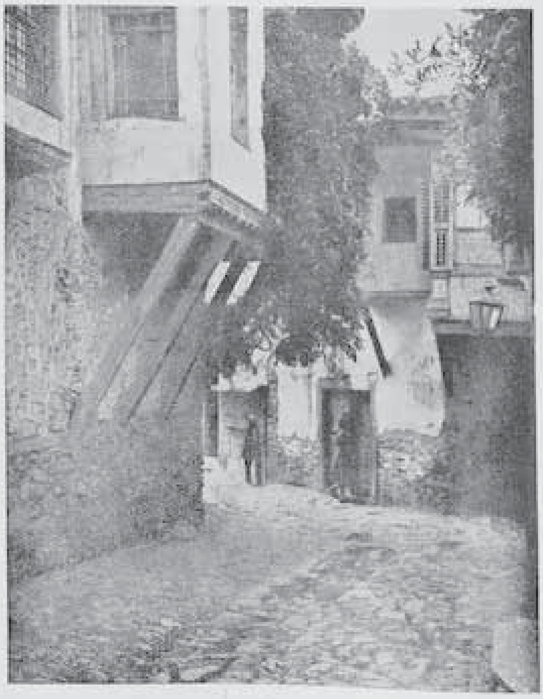

6

4. Солунъ — Главната улица — Salonique — La grande rue
5. Солунъ — Стара улица — Salonique — L'ancienne rue
6. Солунъ — Стариятъ градъ — Salonique — L'ancienne ville

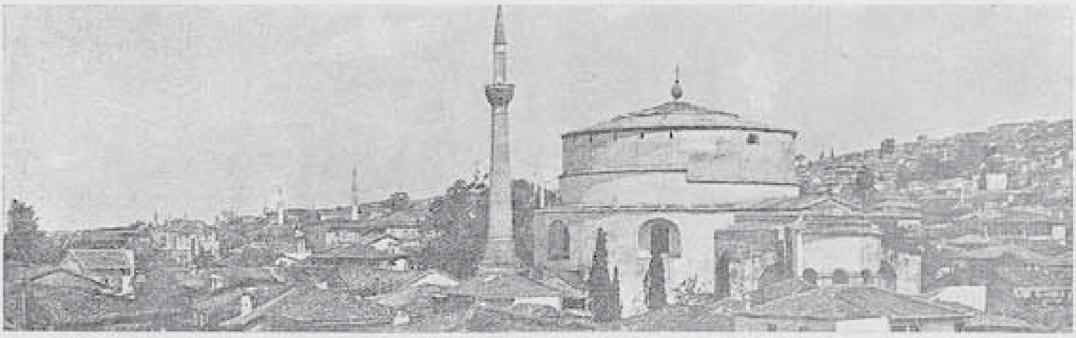

7

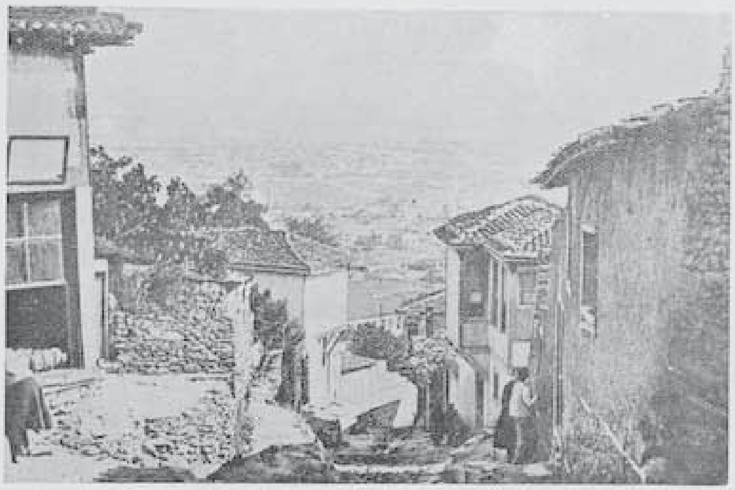

8

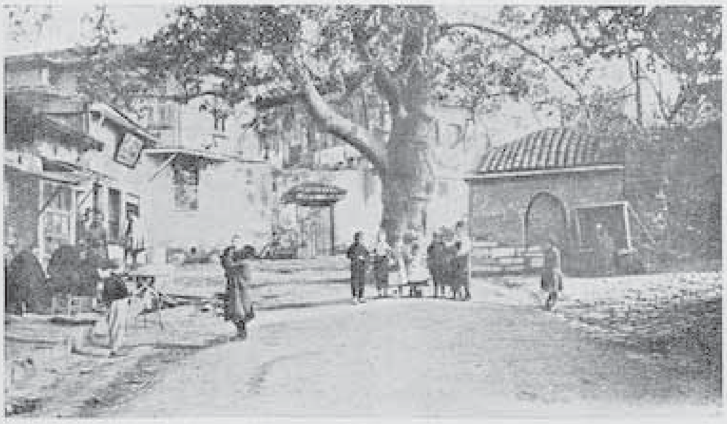

9

7. Солунъ — Кварталъ „Св. Георги“ — Salonique — Le quartier „S. Georges“
8. Къмъ Чаушъ — Монастиръ — Le monastère de côté de Tchaouch
9. Къмъ площада — Старията градъ — De côté du la place est l'ancienne ville

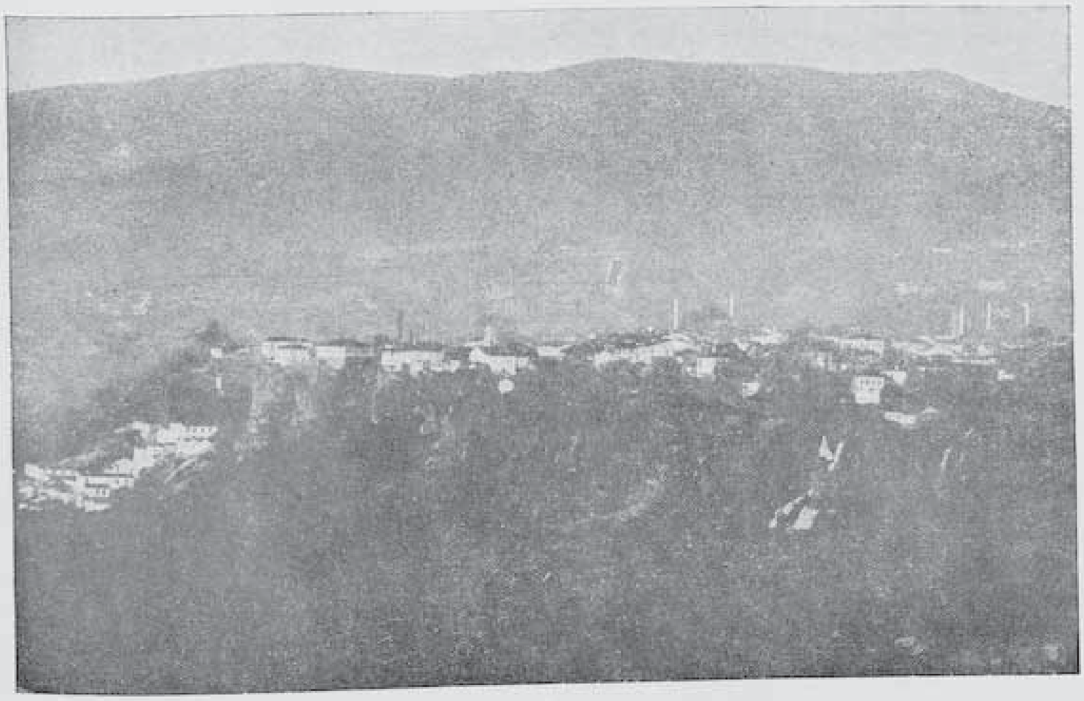

10

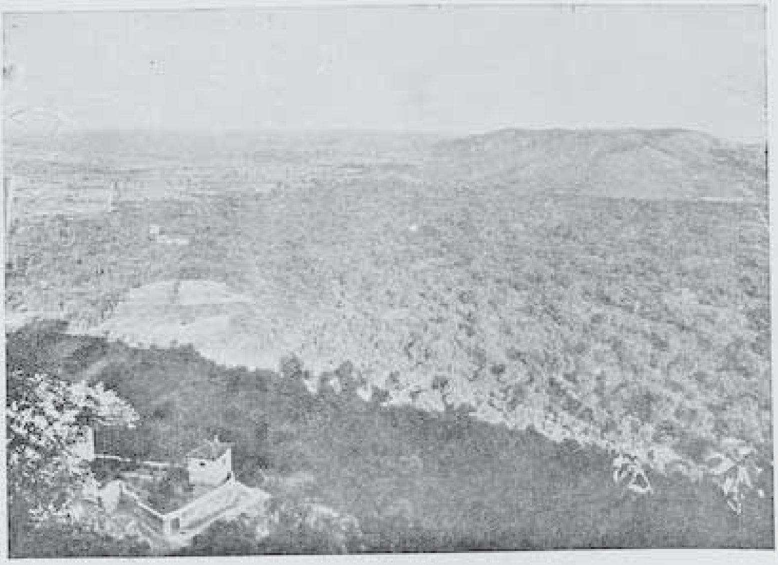

11

10. Воденъ — Общъ изгледъ[2] — Voden — Vue générale[2]
11. Воденъ — Градинитѣ — Voden — Les jardins

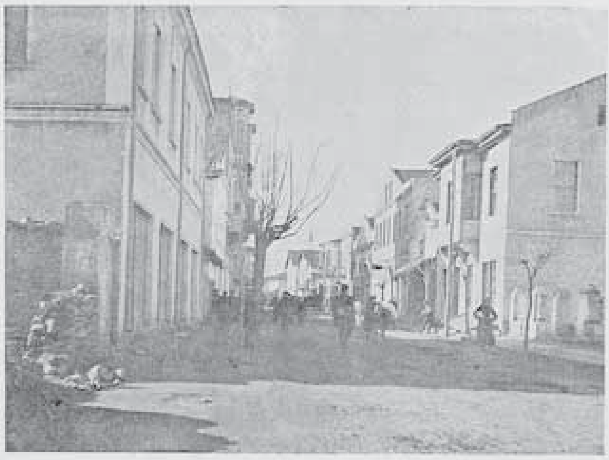

12

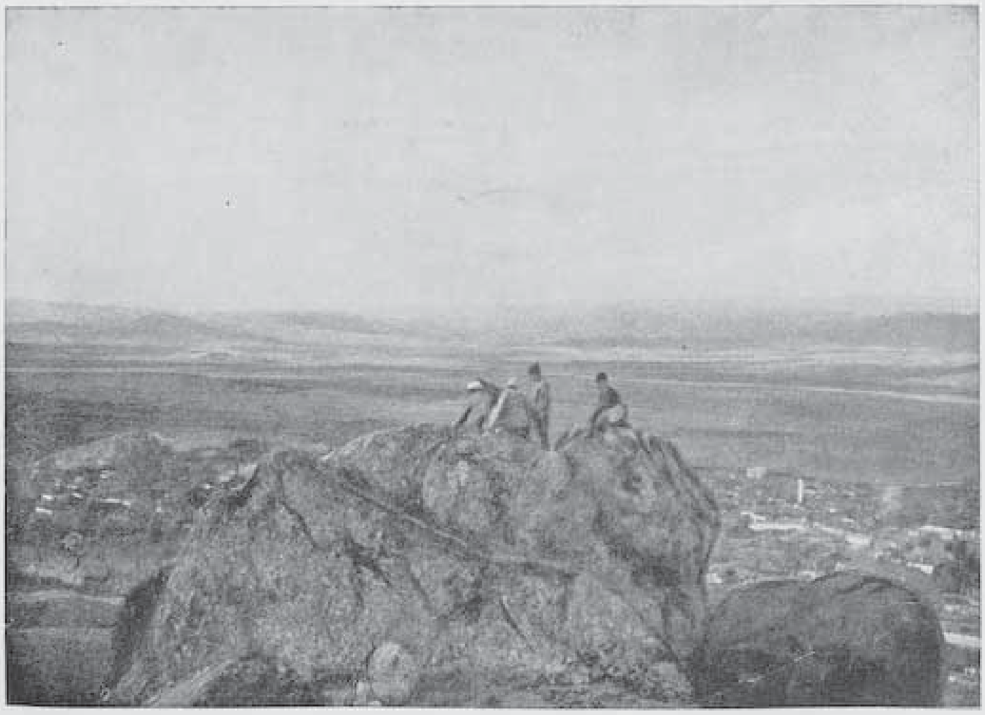

13

12. Гевгели — Главната улица[1] — Guévguéli — La grande rue[1]
13. Гевгели — La ville de Guévguéli

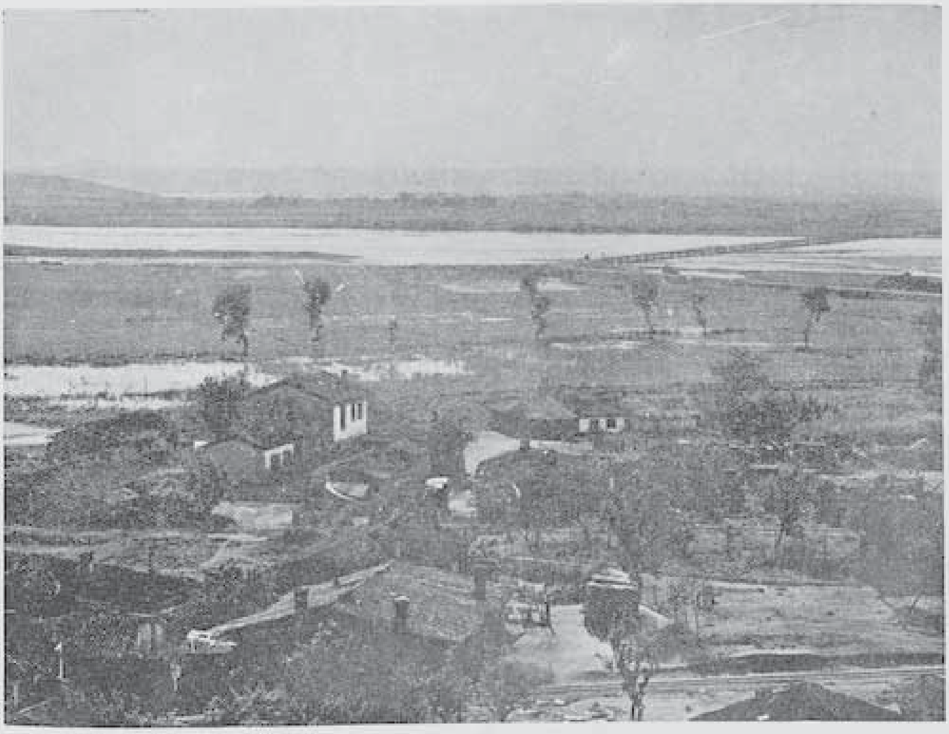

14

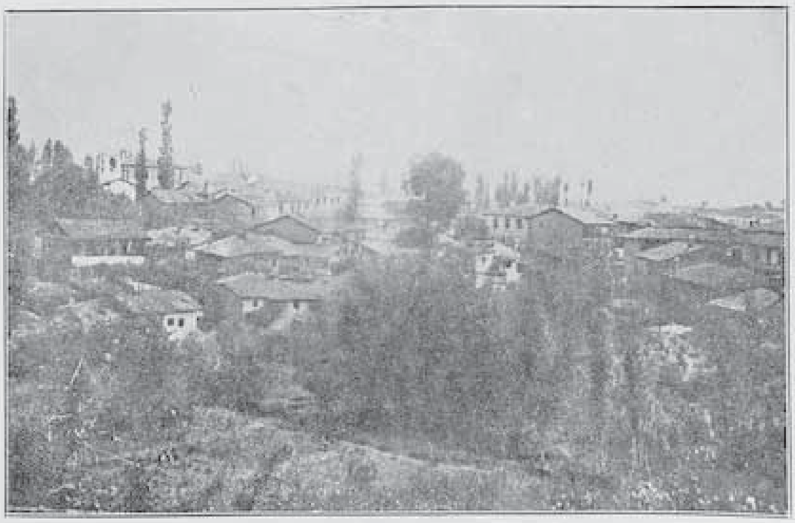

15

14. Боймица (Гевгелийско)[5] — Le village de Boïmitza (près de Guévguéli[5]
15. Гумендже[6] — La ville de Goumendjé[6]

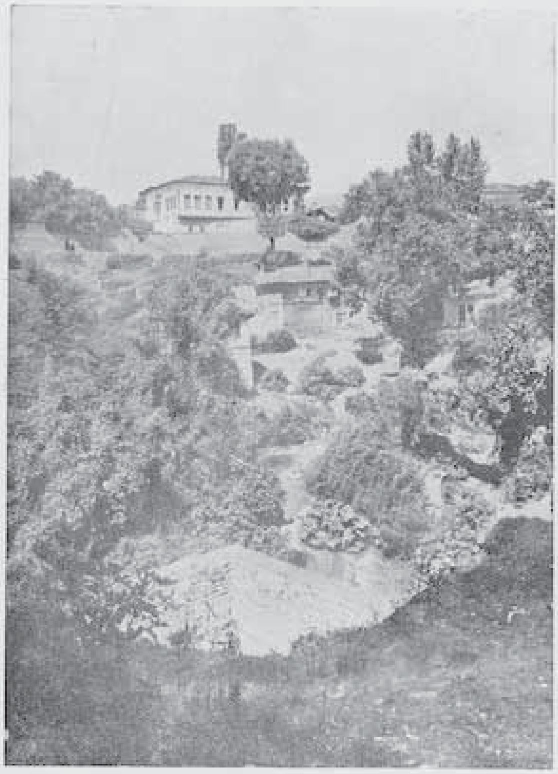

16

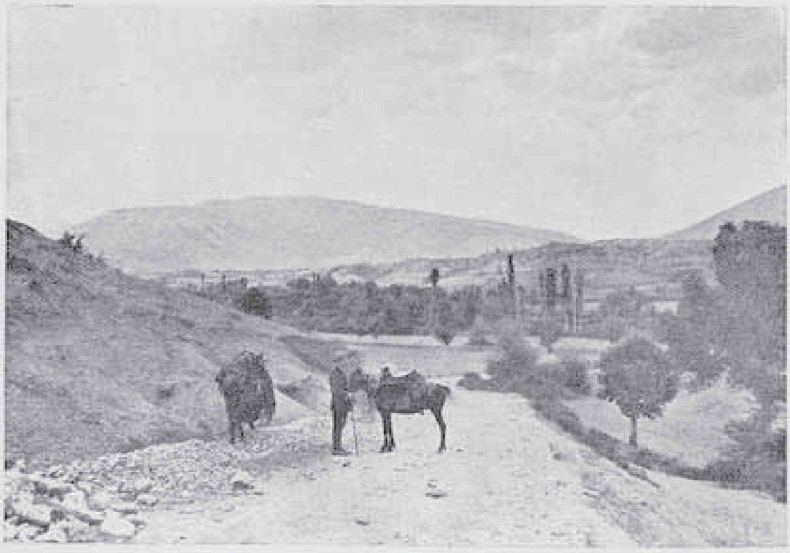

17

16. Градъ Беръ? — La ville de Bère?
17. Около р. Бистрица (Берско) — Aux environs de la rivière de Bistritza (près de Bère).

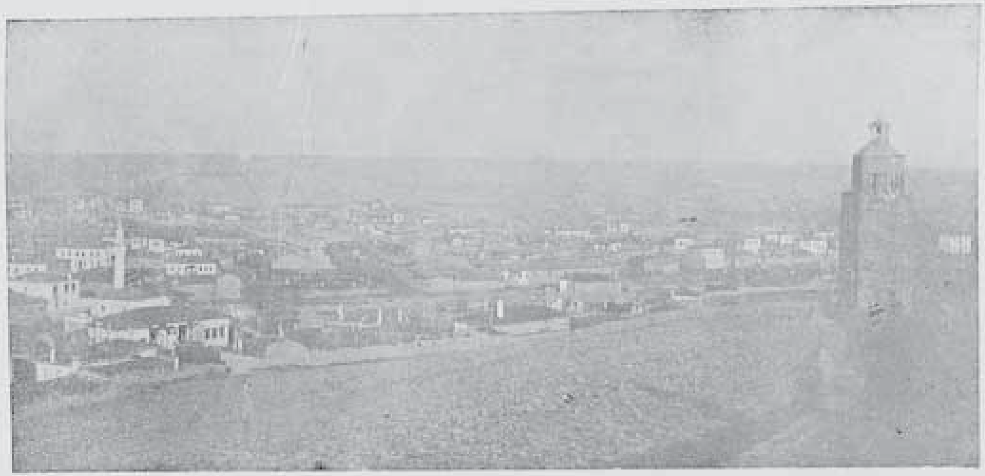

⑱

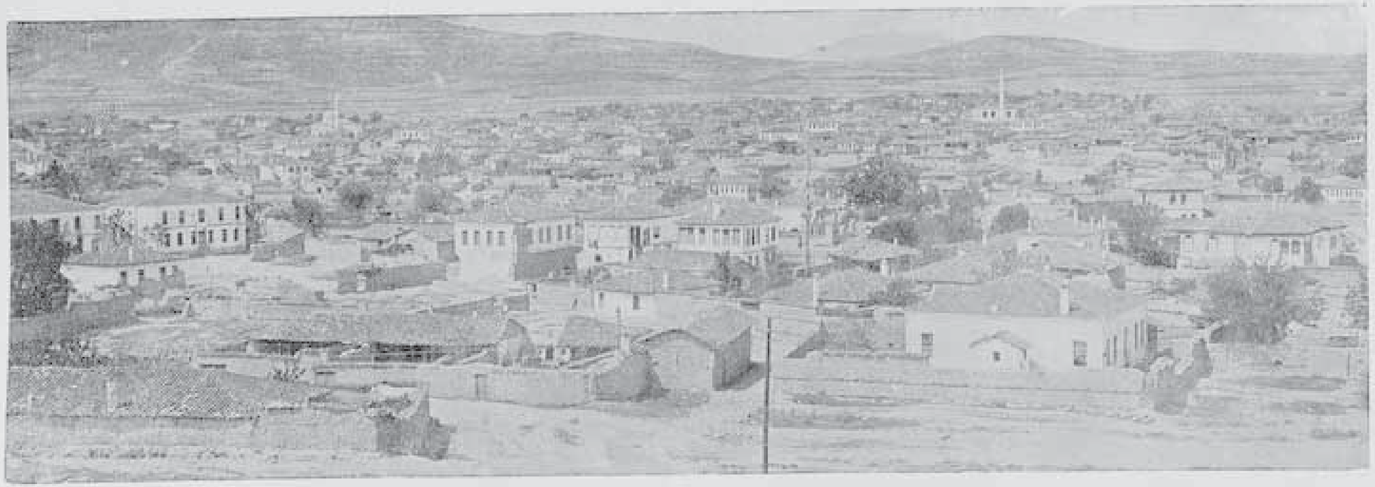

⑲

18. Гр. Неготинъ (Тиквешко)[8] — La ville de Negotine (près de Tikvech)[8]
19. Кавадарци[9] — La ville de Cavadartzi (près de Tikvech)[9]

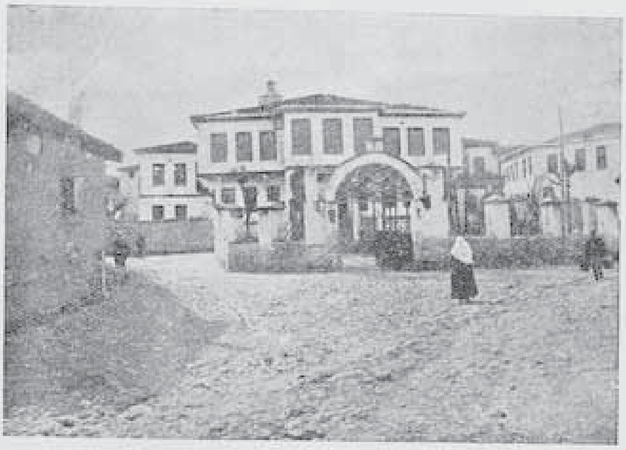

20

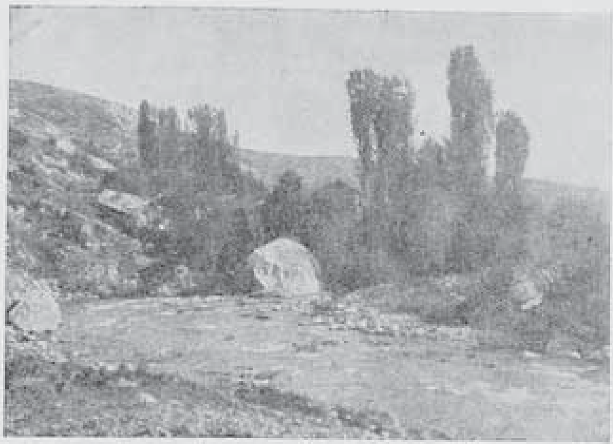

21

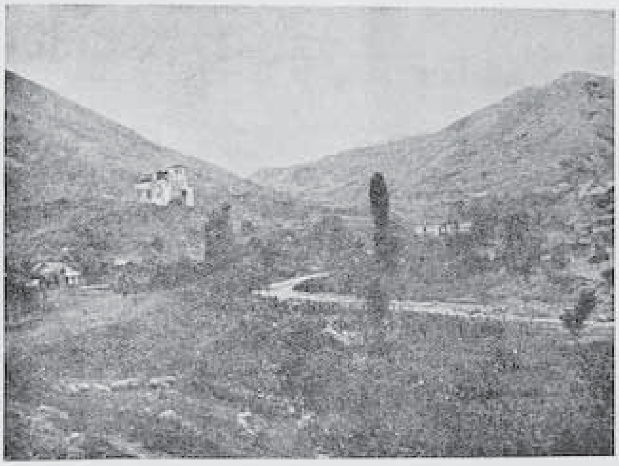

22

20. Кавадарци — Правителственъ домъ — La ville de Cavadartzi. — Le konak — résidence du gouverneur
21. Село Бошава[10] — Le village de Bochava[10]
22. Село Конопище[11] — Le village de Konopichté[11]

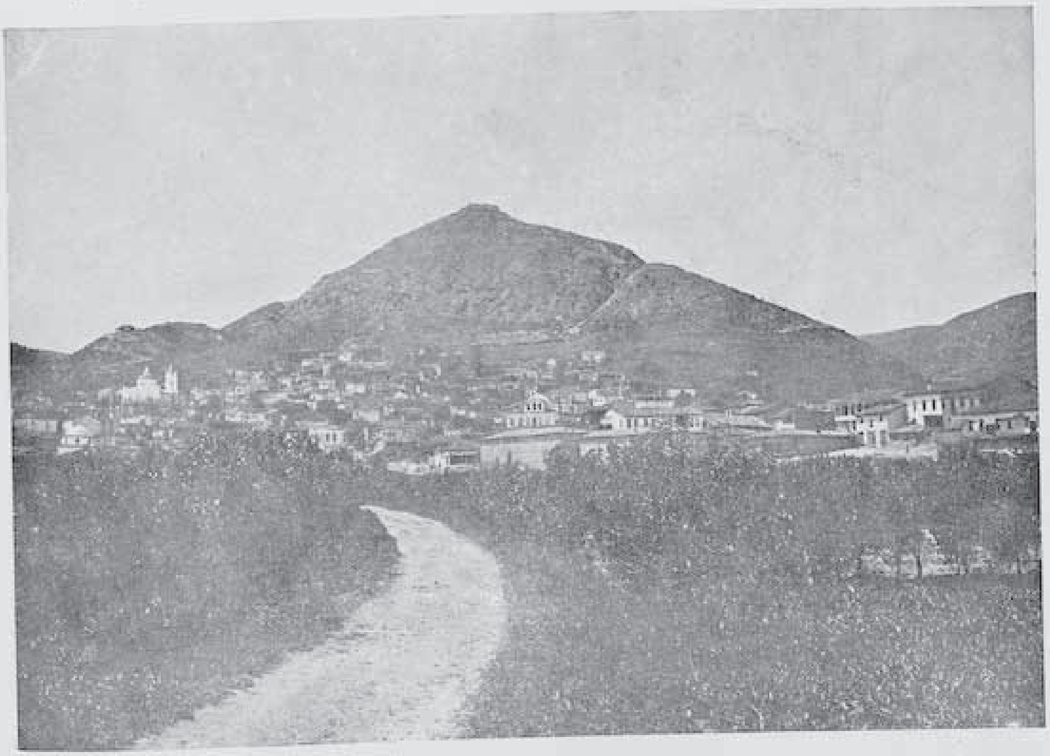

23

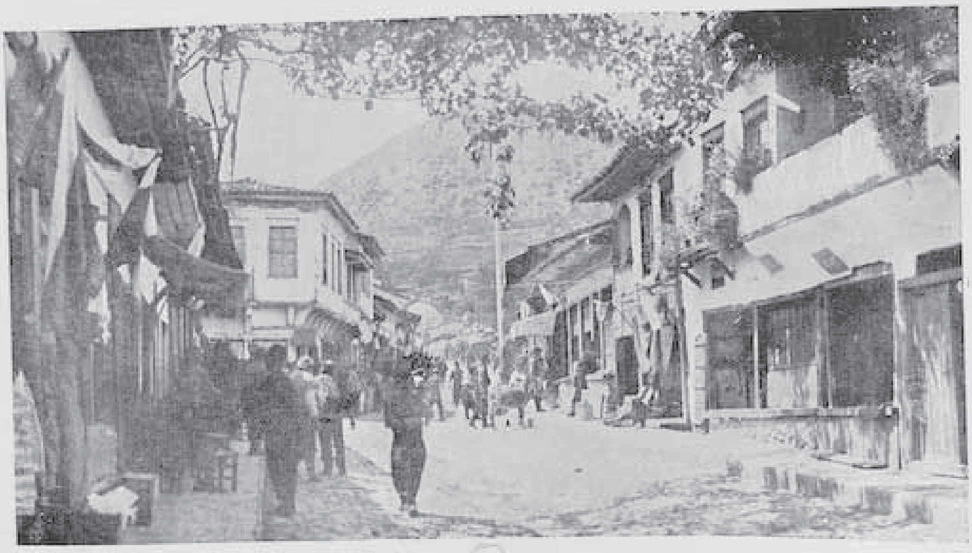

24

23. Гр. Струмица[12] — La ville de Stroumitza[12]
24. Гр. Струмица — Главната улица — La ville de Stroumitza — La grande rue

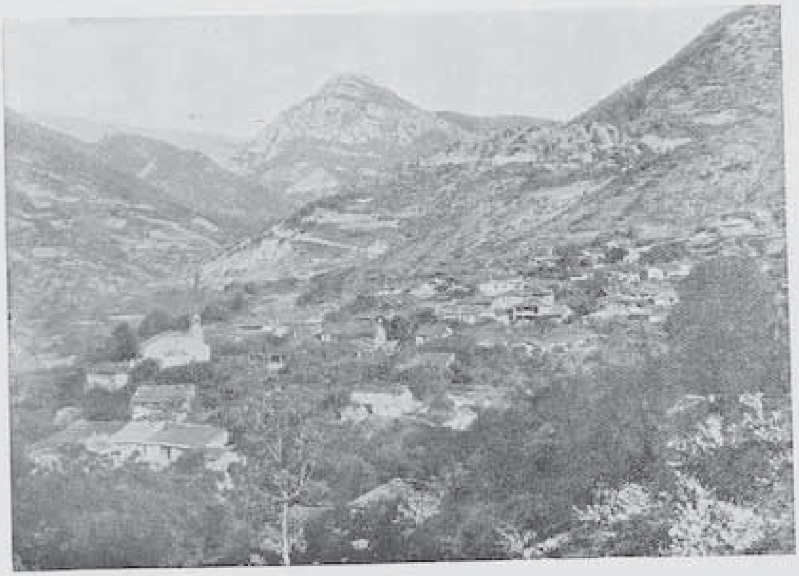

25

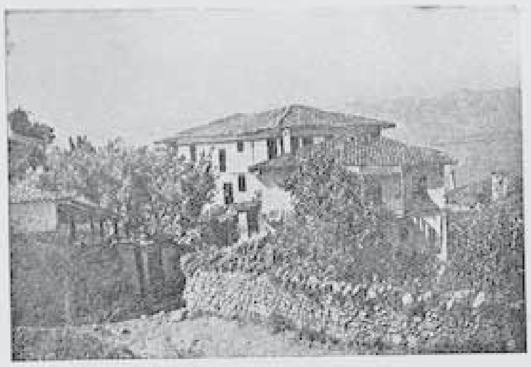

26

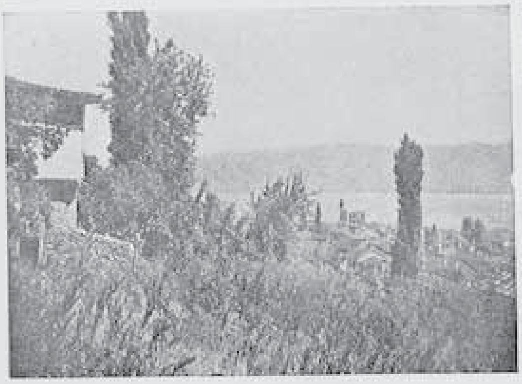

27

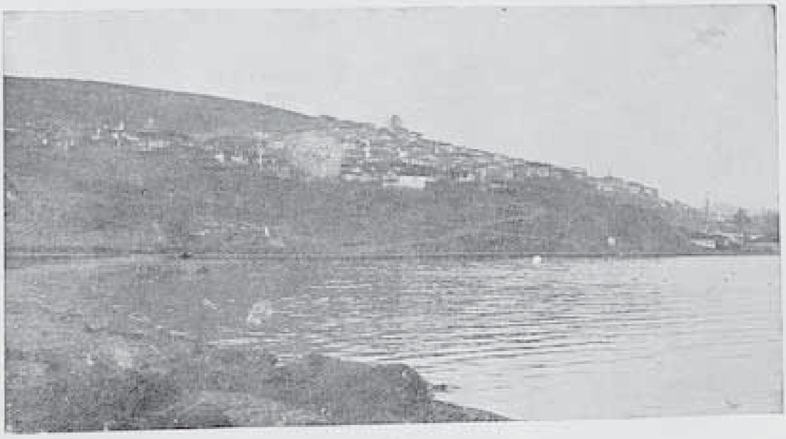

28

25. Село Конско [13] — Le village de Konsko [13]
26—27. Гр. Дойранъ [14] — La ville de Doïran [14]
28. Дойранъ — изгледъ отъ езерото — La ville de Doïran — Vue du lac

29

30

31

32

29. Дойранъ — Doïran.
30. Село Валандово[15] — Le village de Valandovo[15]
31. Село Смоквица[16] — Le village de Smokvitza[16]
32. Село Фурка[17] — Le village de Fourka[17]

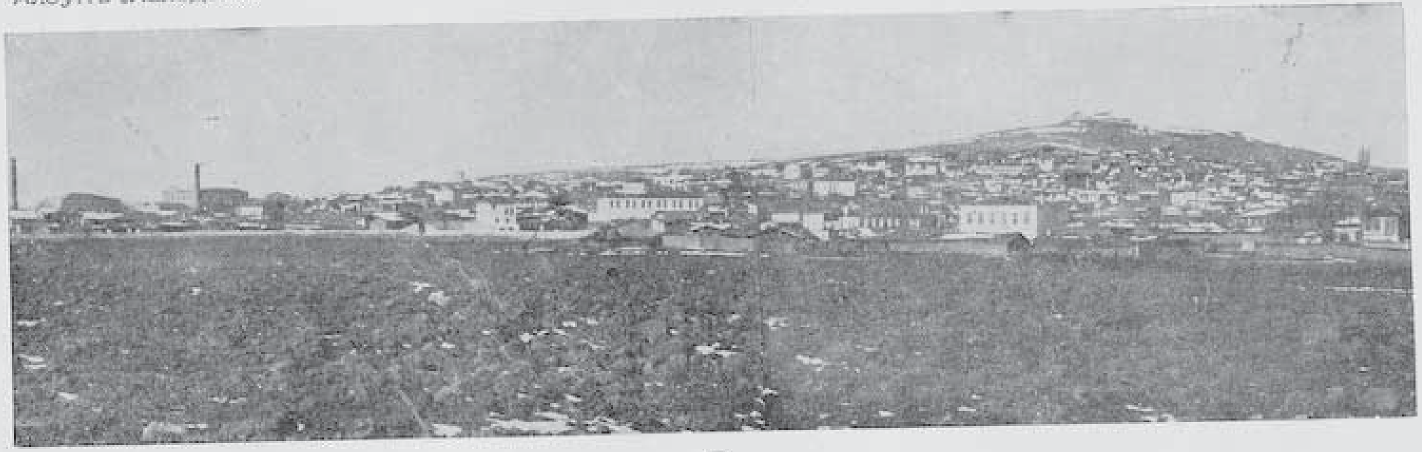

33

33. Гр. Кукушъ [14] — La ville de Koukouch [18]

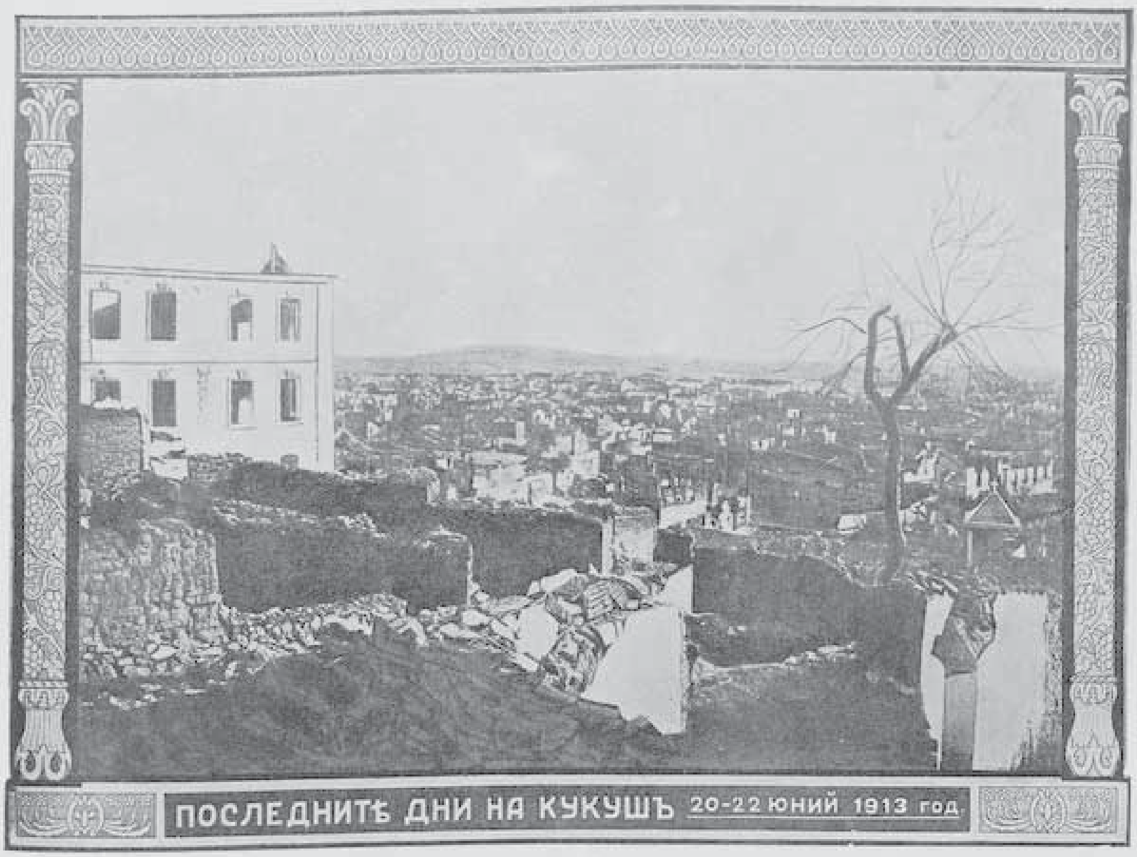
ПОСЛЕДНИТѢ ДНИ НА КУКУШЪ 20-22 ЮНИЙ 1913 год.

34

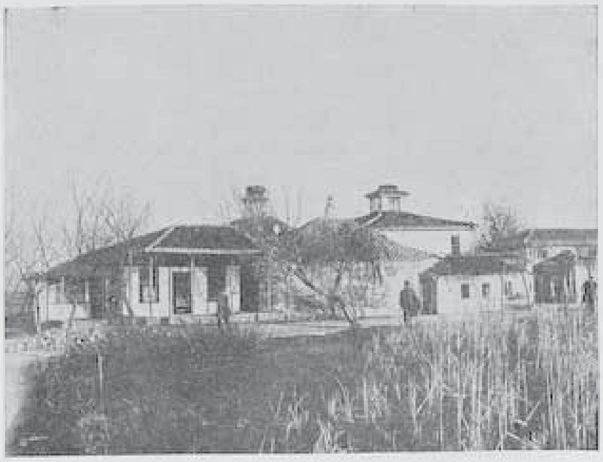

35

34. Последнитѣ дни на Кукушъ — Les derniers jours de Koukouch
35. Лжгадина[19] — La ville de Leugadina[19]

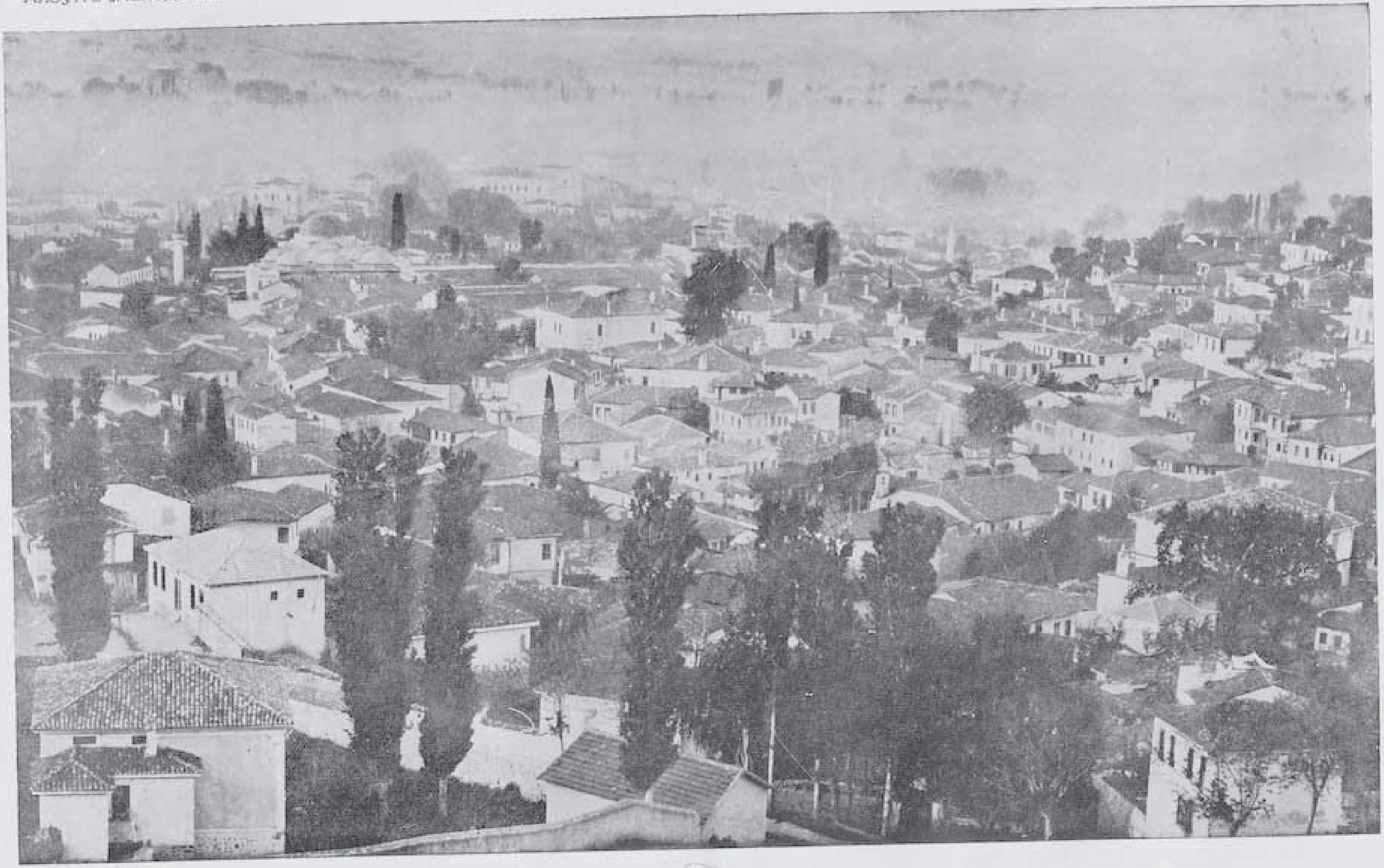

㊱

36. Гр. Сѣръ — Общъ изгледъ[39] — Sérèce — Vue générale[39]

(36)

36. Гр. Сѣръ — Общъ изгледъ[20] — Sérèce — Vue générale[20]

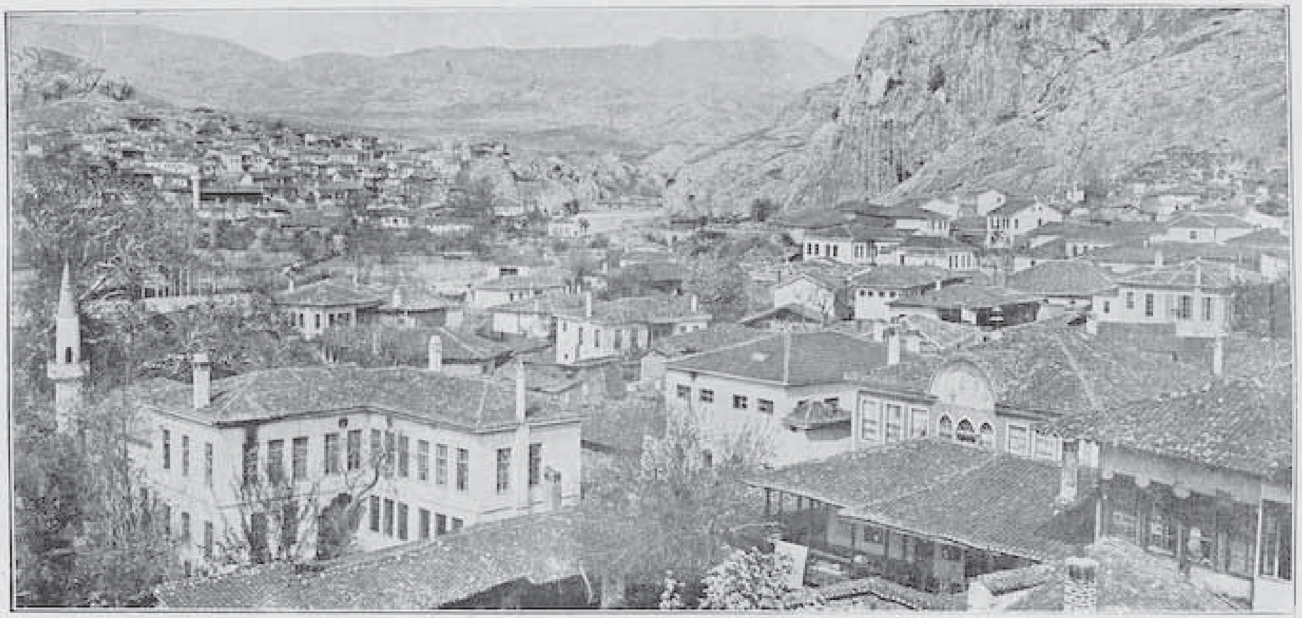

37

37. Гр. Демиръ-Хисаръ[21] — Démir-Hissar[21]

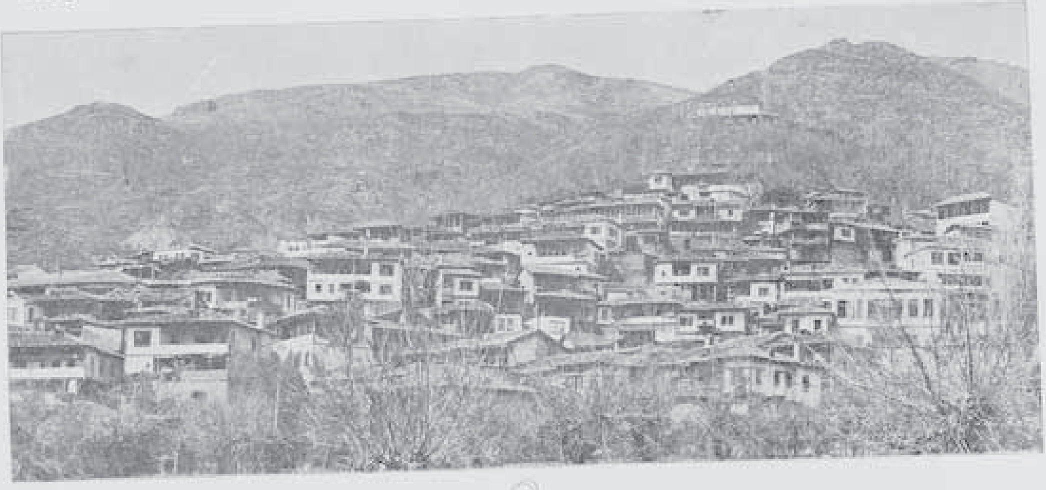

38

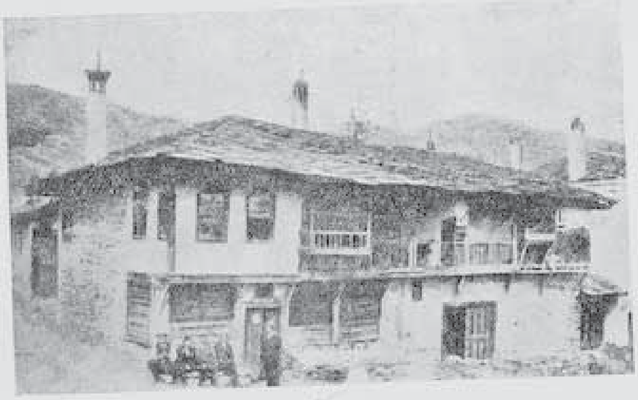

39

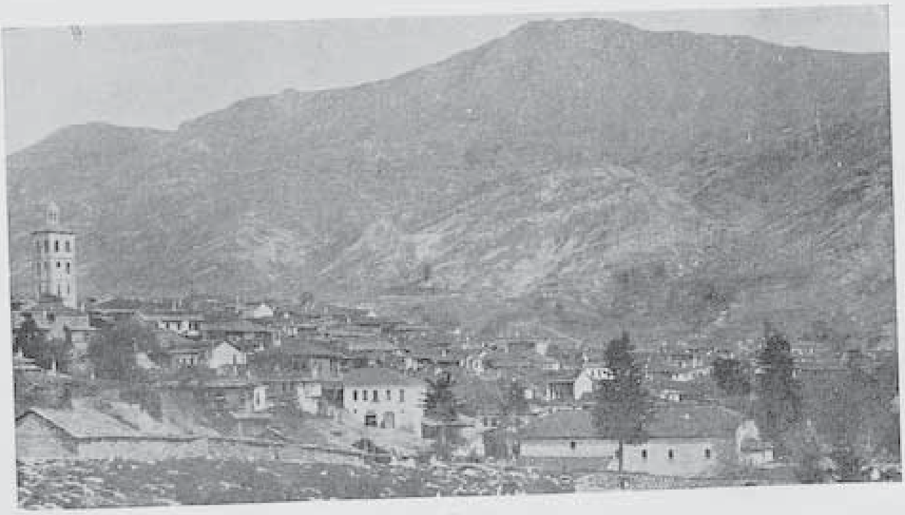

40

38. Село Горни-Порой [22] — Le village de Gorni-Poroi [22]
39. Улица въ Горно-Броди — La rue dans le village de Gorni-Brodi
40. Село Горно-Броди [23] — Le village de Gorni-Brodi [23]

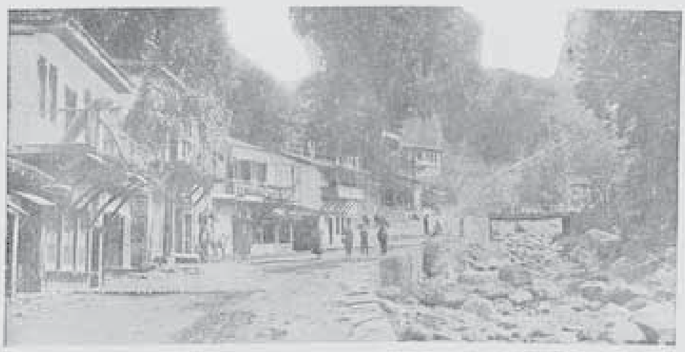

41

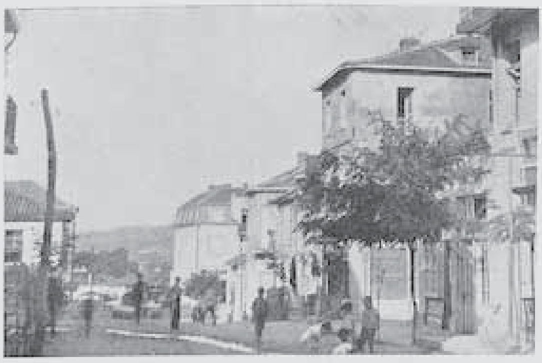

42

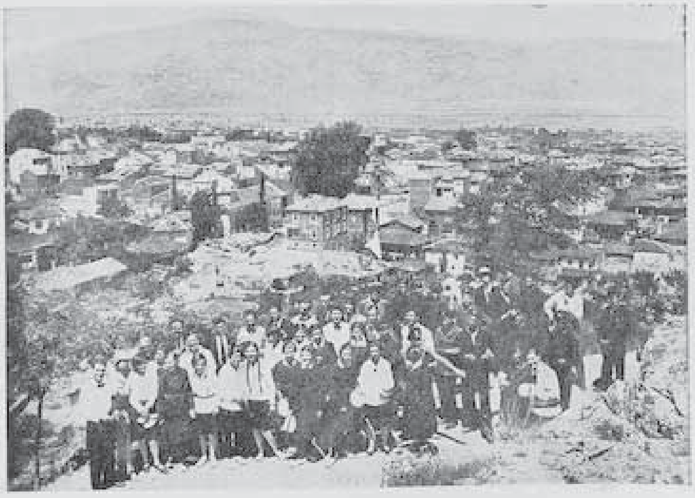

43

41. Гр. Петричъ — Изгледъ[21] — Pétritch — Vue de la ville[21]
42. Гр. Петричъ — Главната улица — Petritch — La grande rue
43. Гр. Петричъ — Общъ изгледъ — Petritch — Vue générale

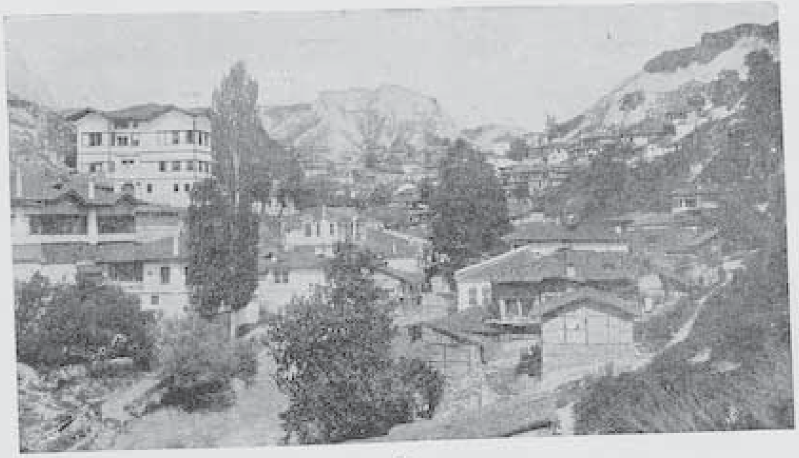

44

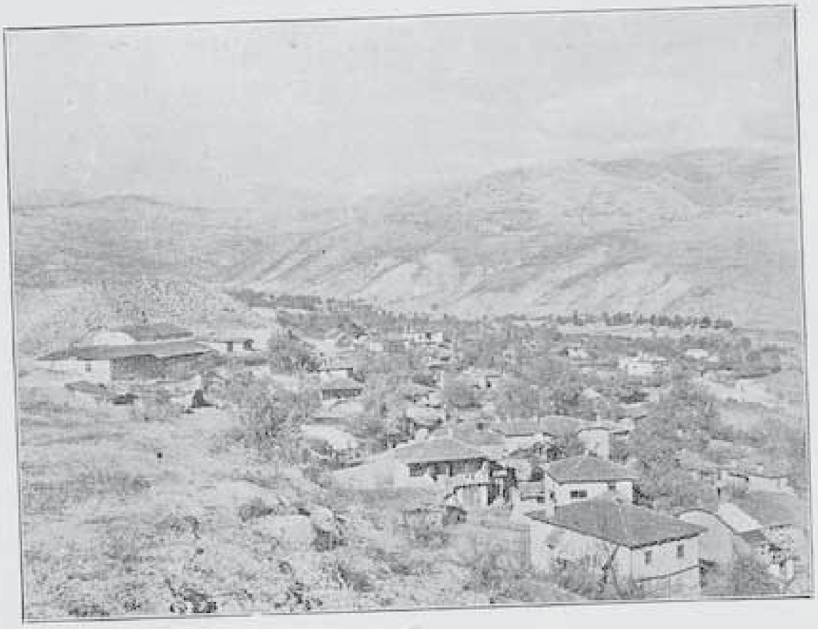

45

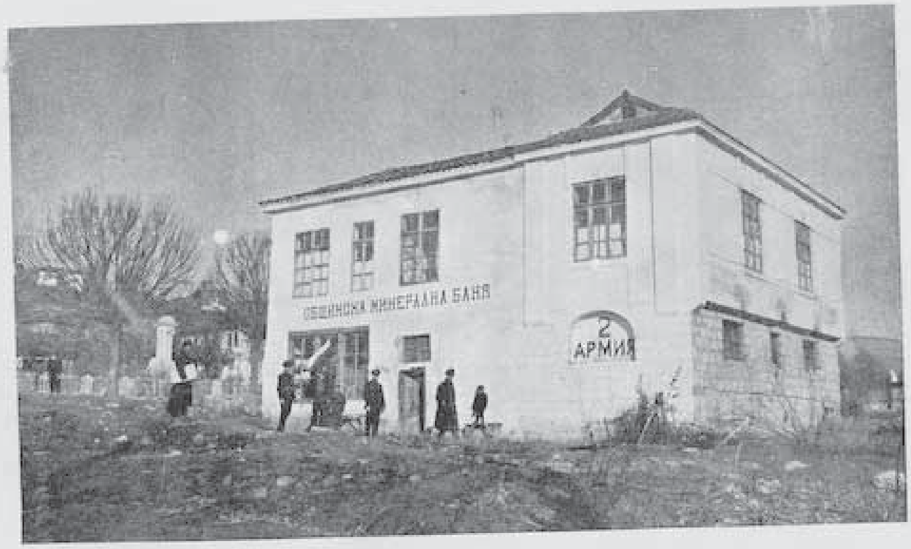
ОБЩИНСКА МИНЕРАЛНА БАНЯ
2
АРМИЯ

46

44. Мелникъ[25] — La ville de Melnik[25]
45. Гр. Св. Врачъ[26] — La ville de Svéti-Vratch[26]
46. Гр. Св. Врачъ — Общински минерални бани — Les bains minéraux de Svéti-Vratch

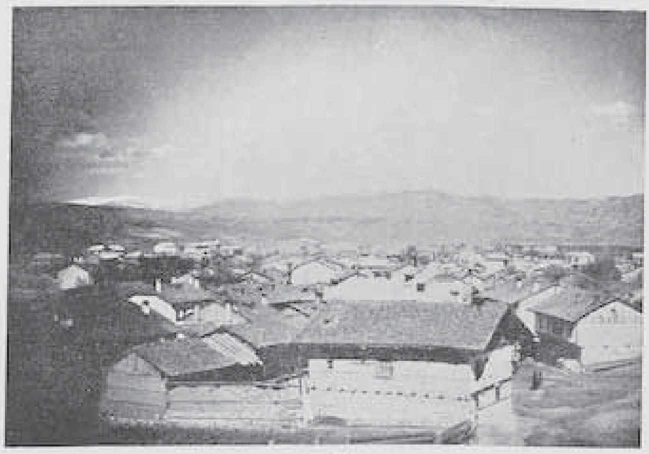

(47)

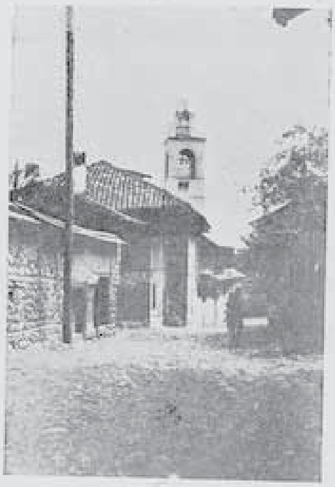

(48)

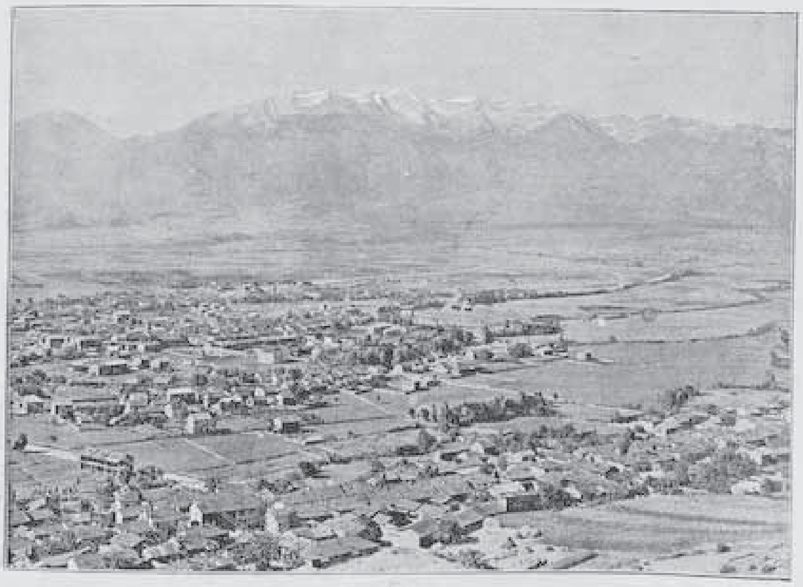

(49)

47. Гр. Банско[27] — La ville de Bansko[27]
48. Гр. Банско — улица — Une rue de la ville de Bansko
49. Гр. Банско — Общъ изгледъ — La ville de Bansko — Vue générale

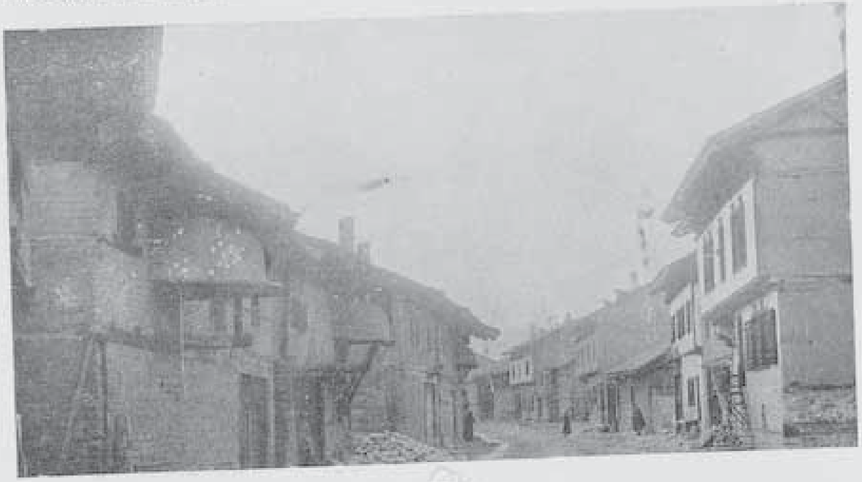

50

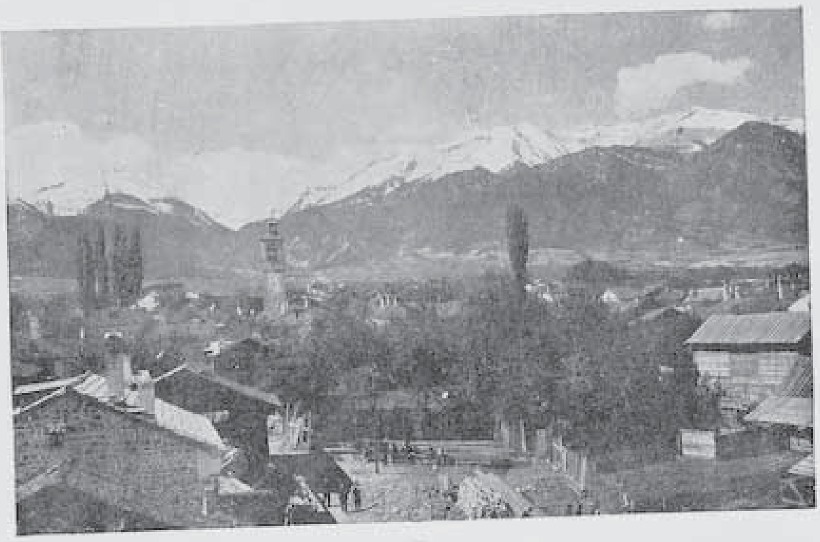

51

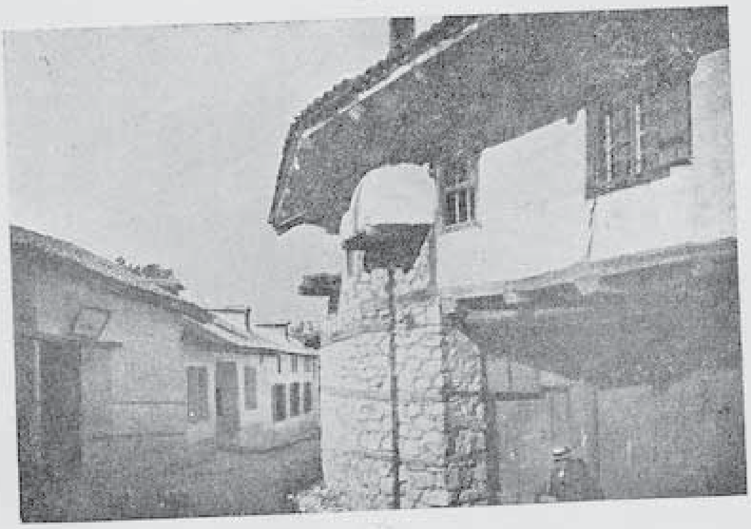

52

50. Разлогъ (Мехомия) — Главната улица* — La ville Raslog (Méhomia) — La grande rue*
51. Разлогъ (Мехомия) — Общъ изгледъ — La ville de Raslog (Méhomia) — Vue générale
52. Разлогъ — Улица — Raslog — Une rue

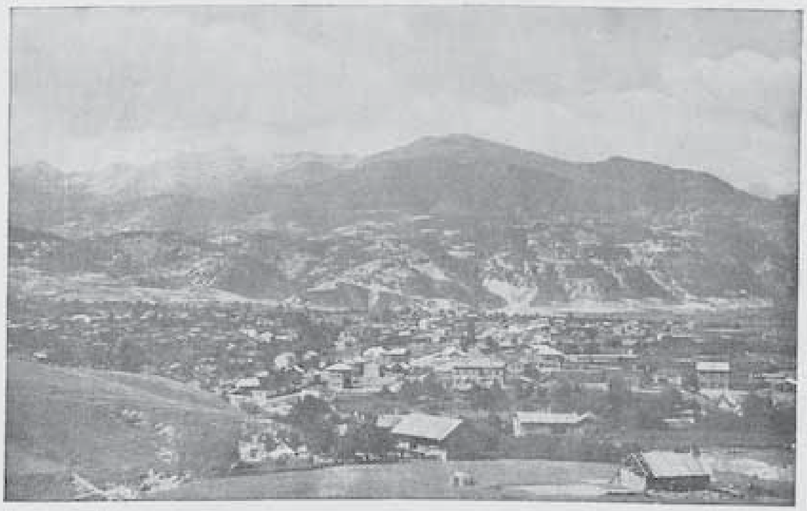

53

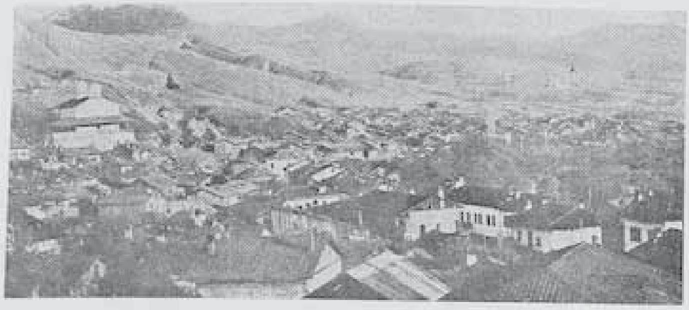

54

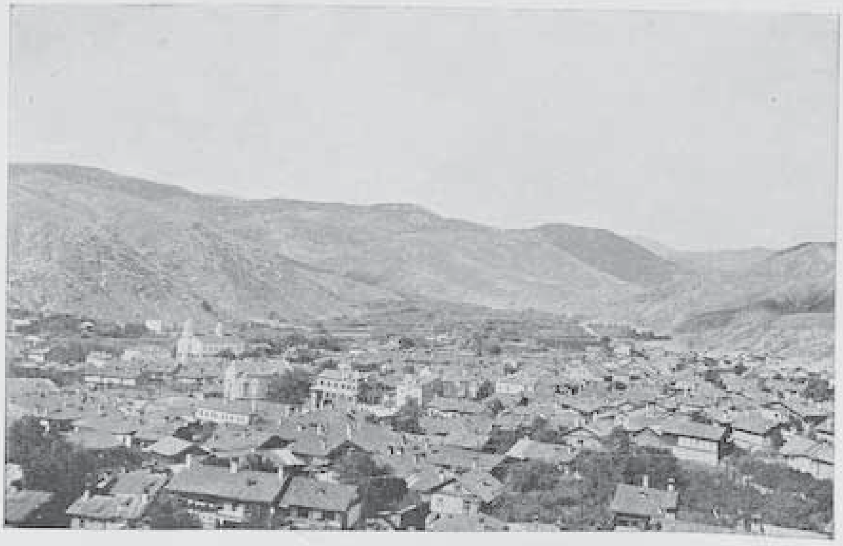

55

53. Село Добринище (Разлогъ)[29] — Le village de Dobrinichte (près deRaslog)[29]
54. Село Бѣлица (Разлогъ)[30] — Le village de Bélitza (près de Raslog)[30]
55. Село Якоруда (Разлогъ)[31]—Le village de Jakorouda (près de Raslog)[31]

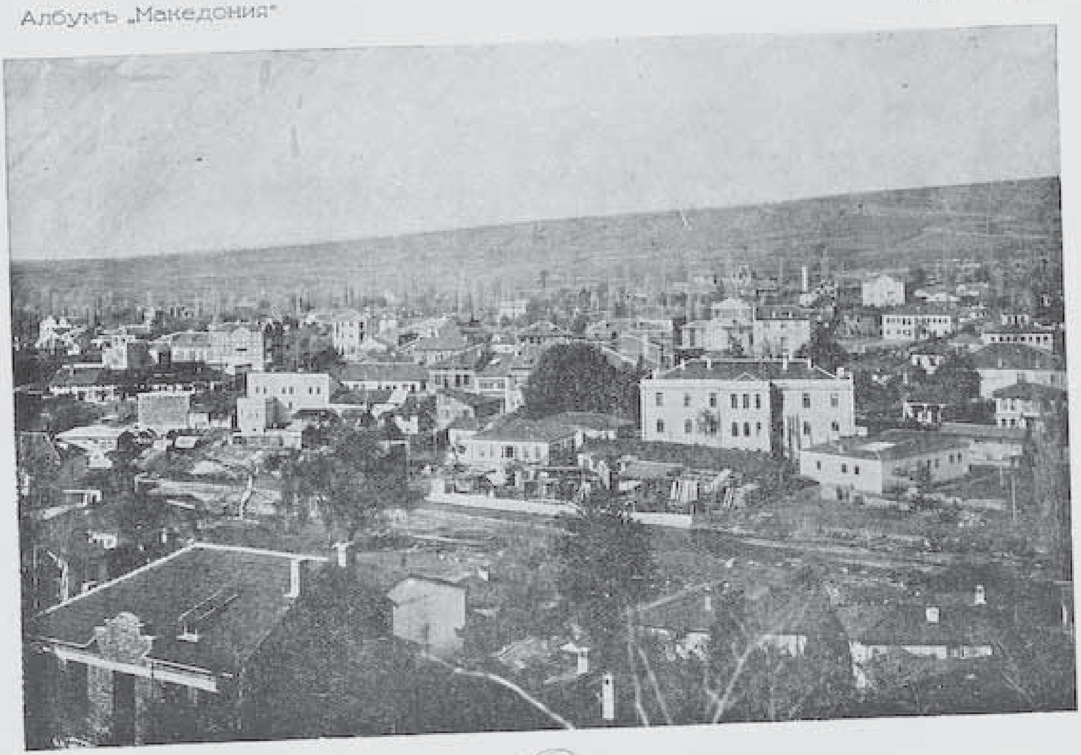

56

56. Горна-Джумая — Общъ изгледъ[32] — La ville Gorna-Djoumaïa — Vue générale[32]

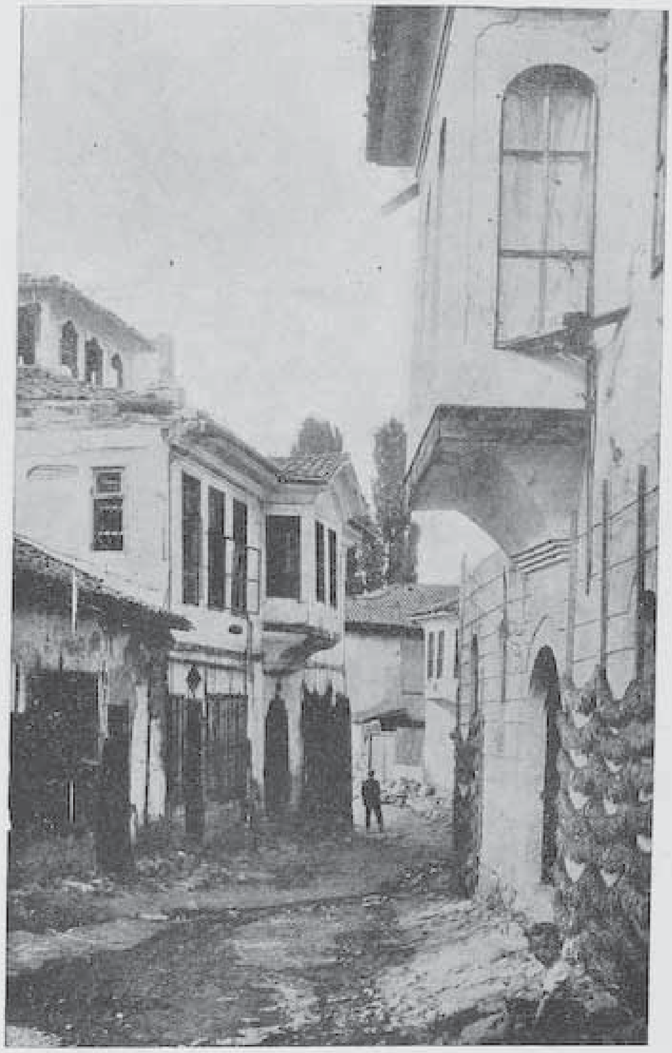

57

57. Горна-Джумая — Стариятъ градъ — Gorna-Djoumaïa — La ville antique

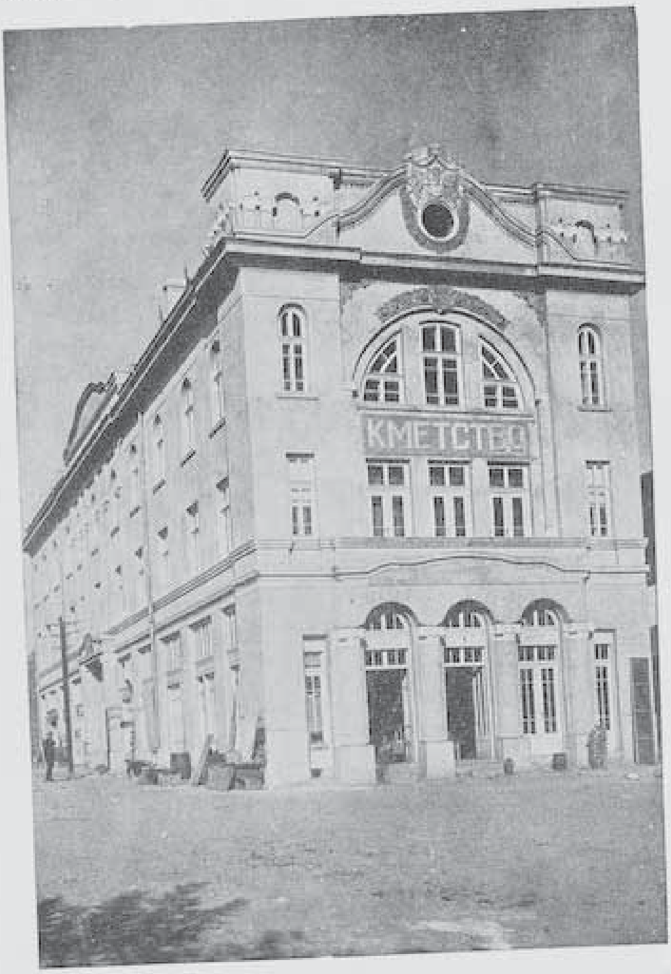

58

58. Горна-Джумая — Кметството — Gorna-Djoumaïa — La mairie

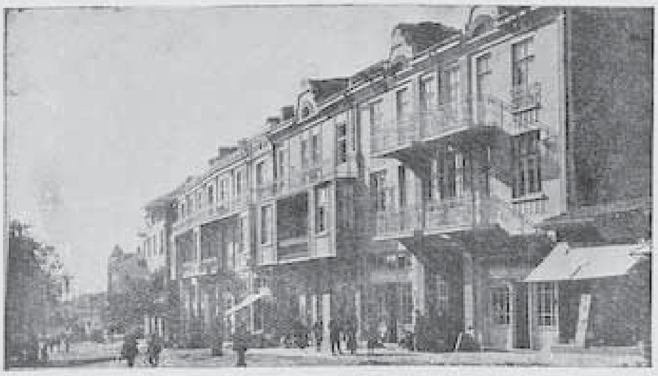

59

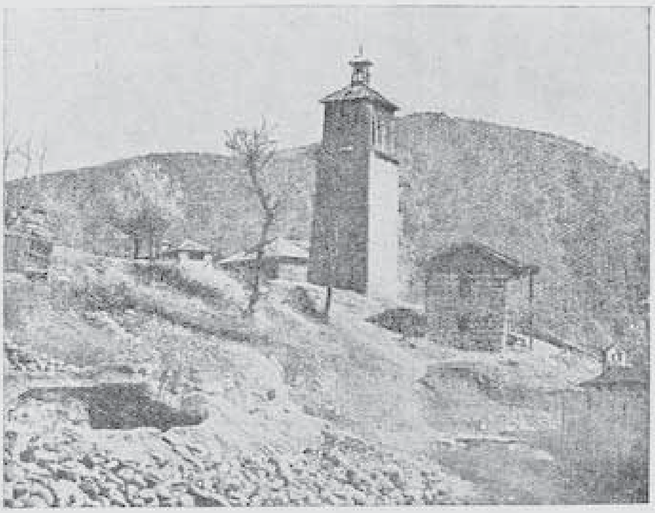

60

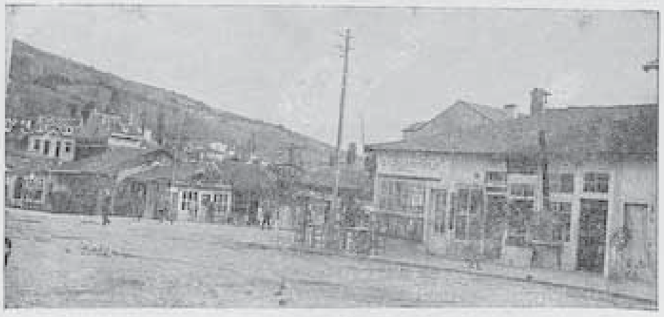

61

59. Горна-Джумая — Главната улица — Gorna-Djoumaïa — La grande rue
60. Горна-Джумая — Часовникътъ — Gorna-Djoumaïa — L'horloge
61. Горна-Джумая — Чаршията — Gorna-Djoumaïa — Le marché

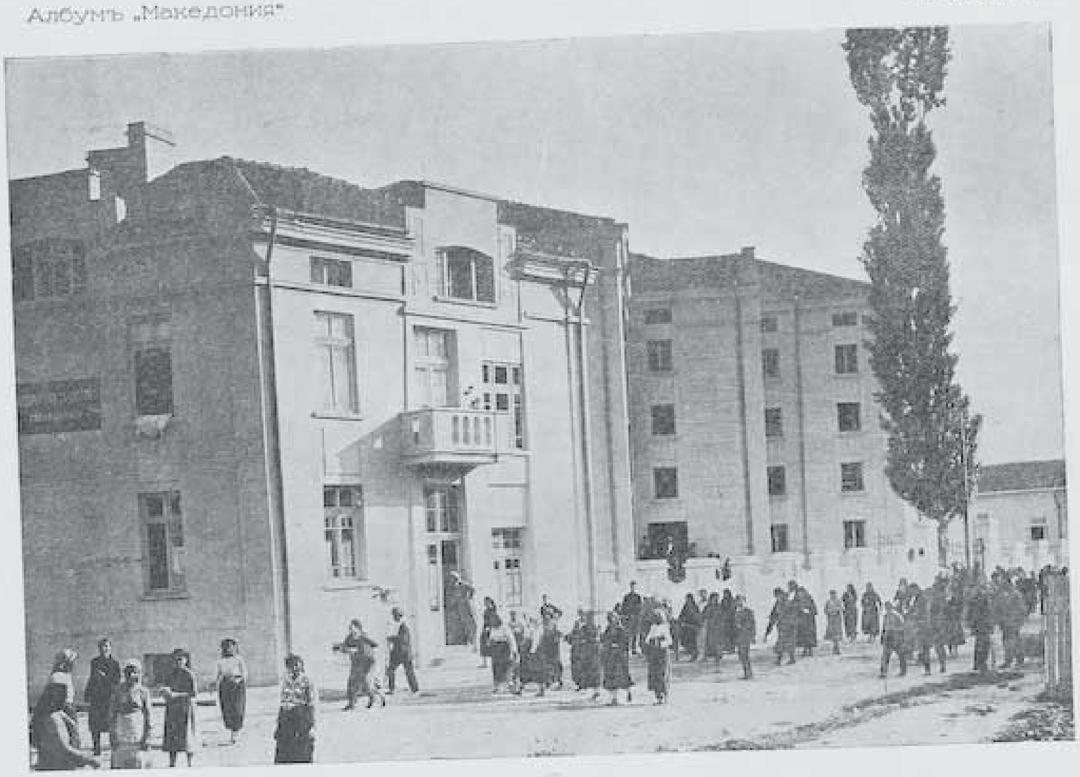

62

62. Горна-Джумая — Кварталътъ на складоветѣ — Gorna-Djoumaïa — Le quartier des dépôts

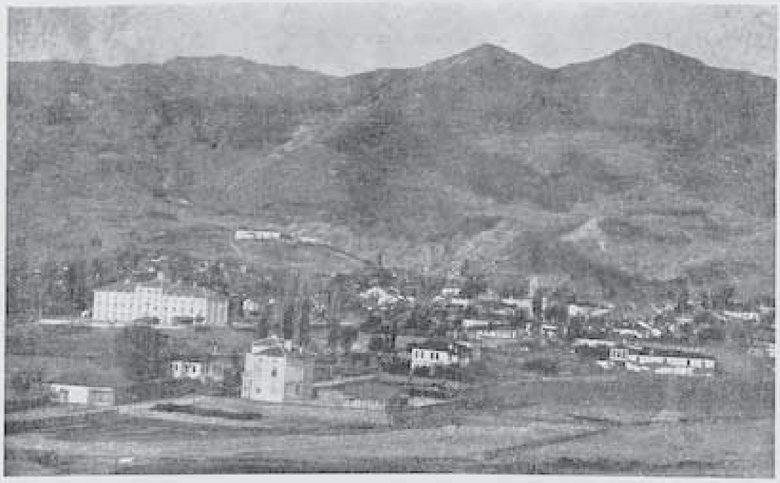

63

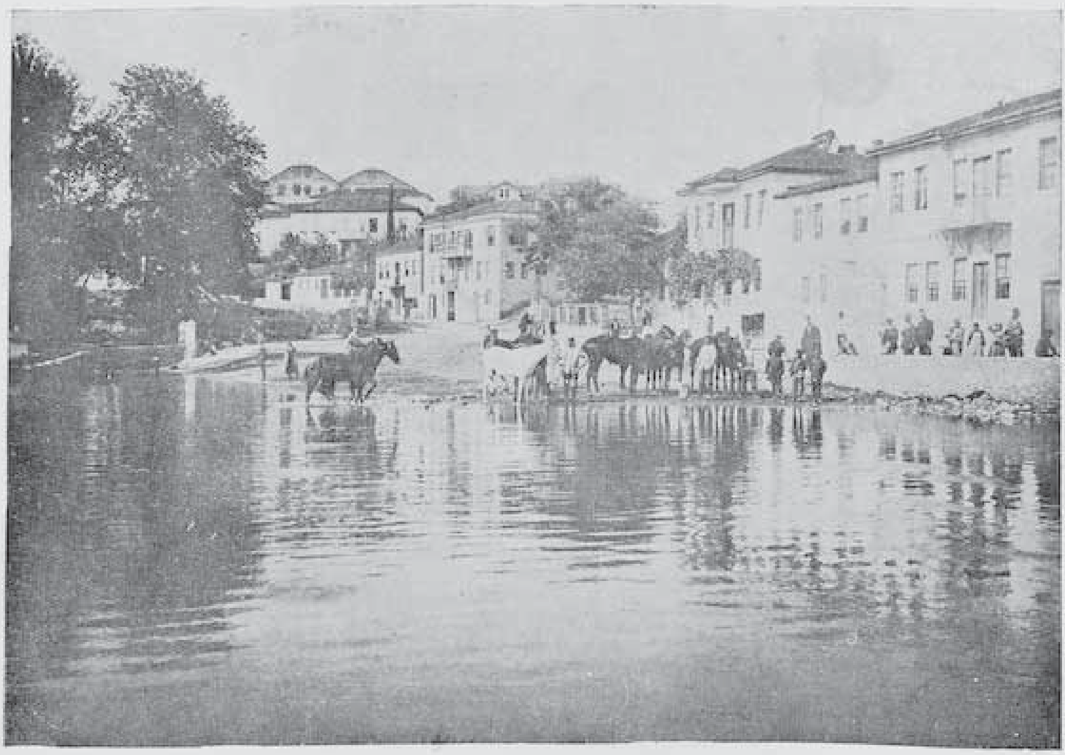

64

63. Гр. Неврокопъ[31] — La ville de Nevrokop[31]
64. Гр. Драма[31] — La ville de Drama[31]

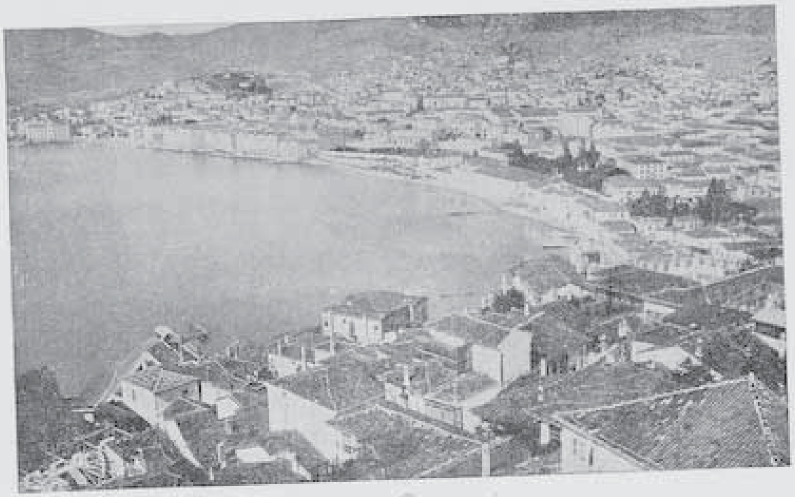

(65)

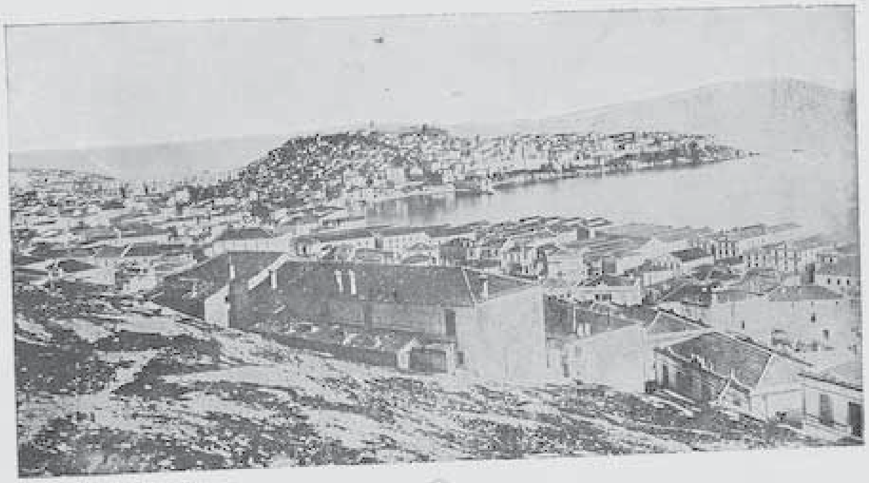

(66)

65—66. Гр Кавала[35] — La ville de Cavalla[35]

БИТОЛСКИ ВИЛЯЕТЪ

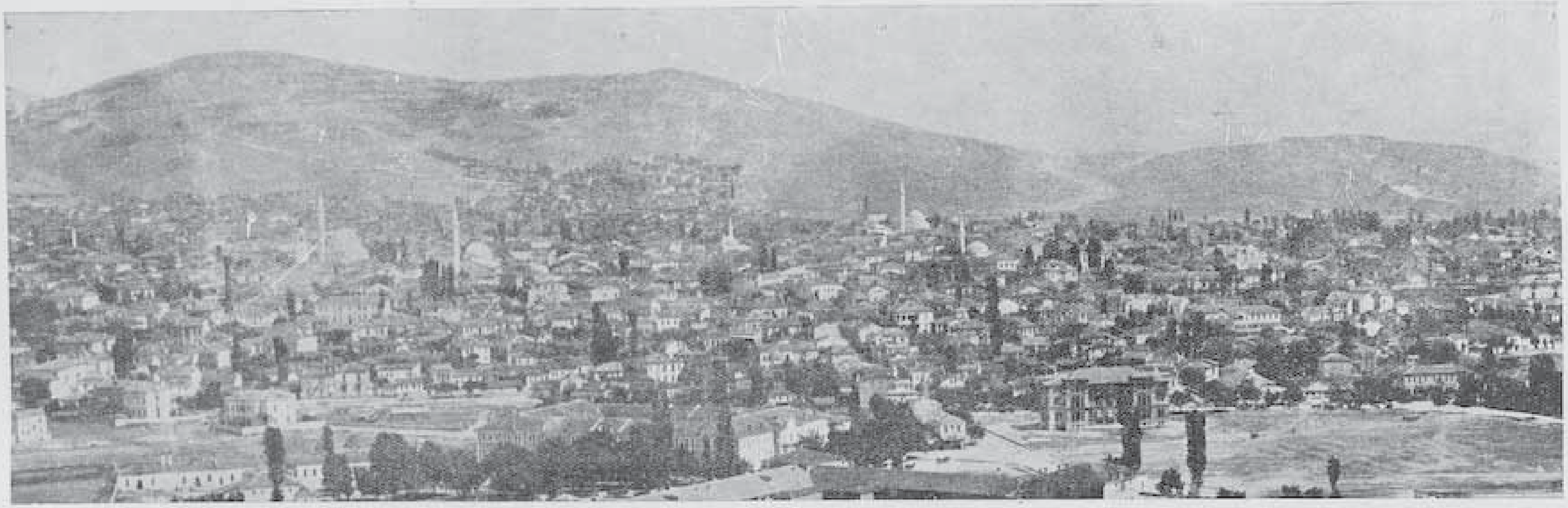

67

67. Битоля — Общъ изгледъ[58] — Monastir — Vue générale[59]

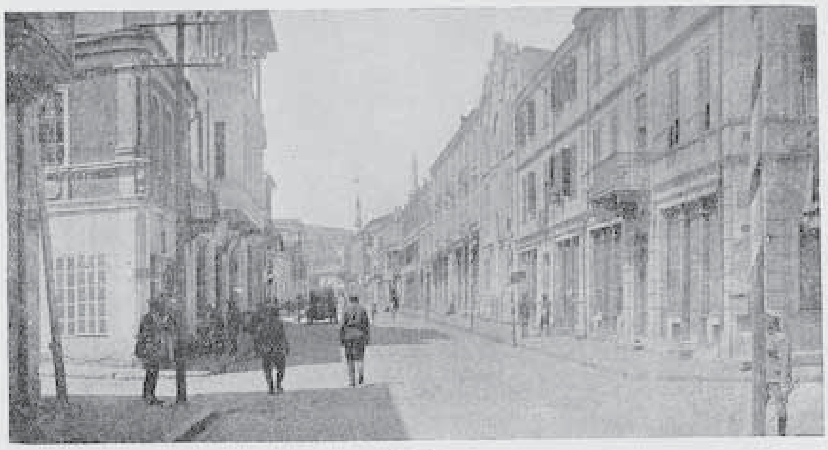

68

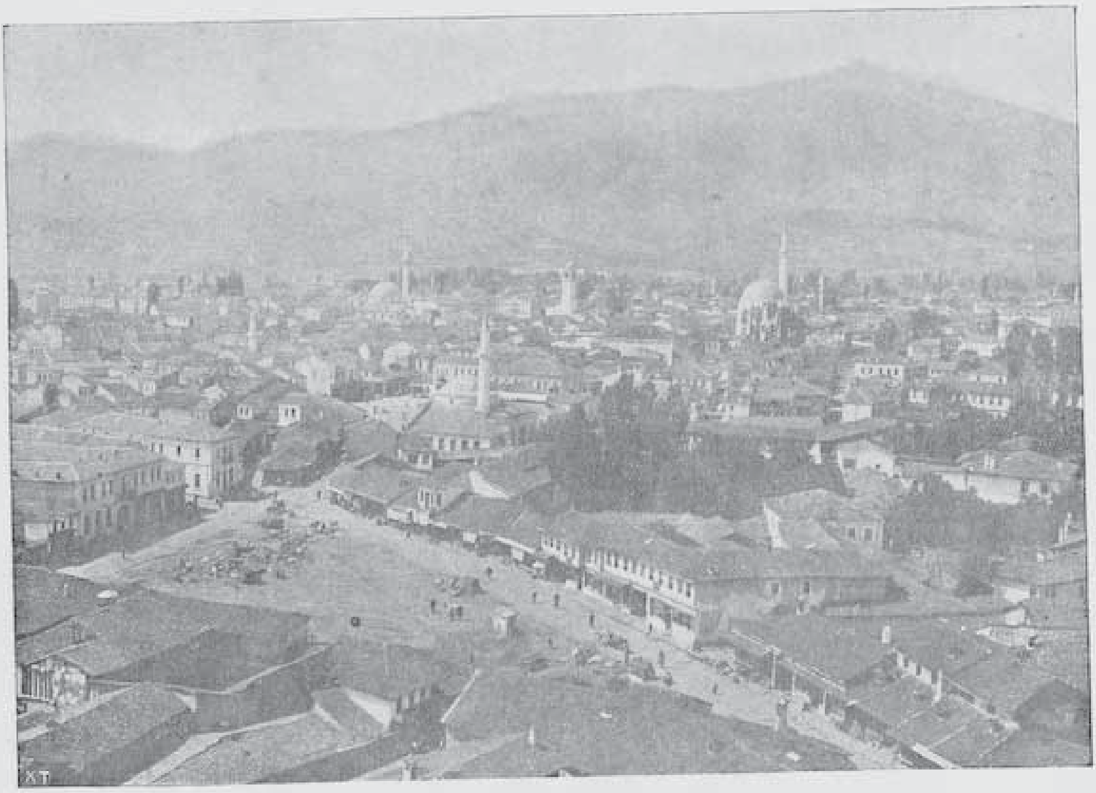

69

68. Битоля — Широкъ сокакъ — Monastir — La rue Chirok socak
69. Битоля — Общъ изгледъ — Monastir — Vue générale

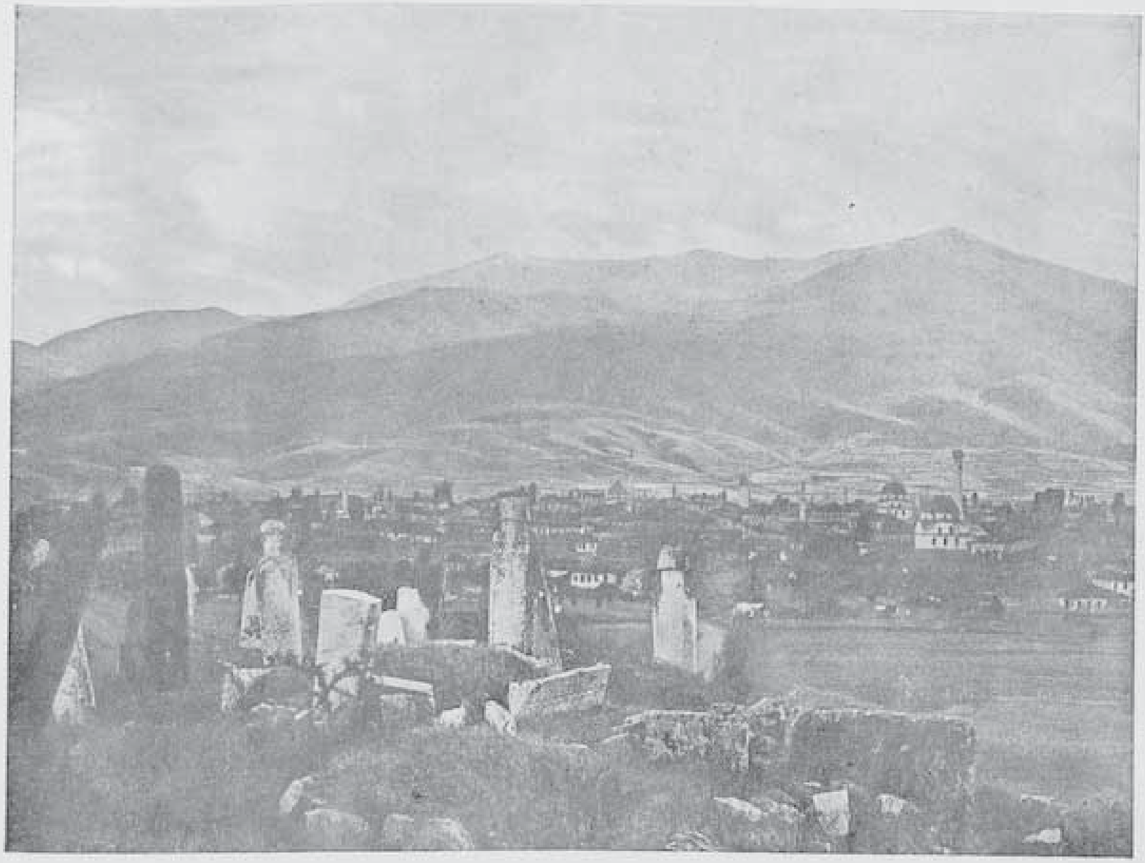

70

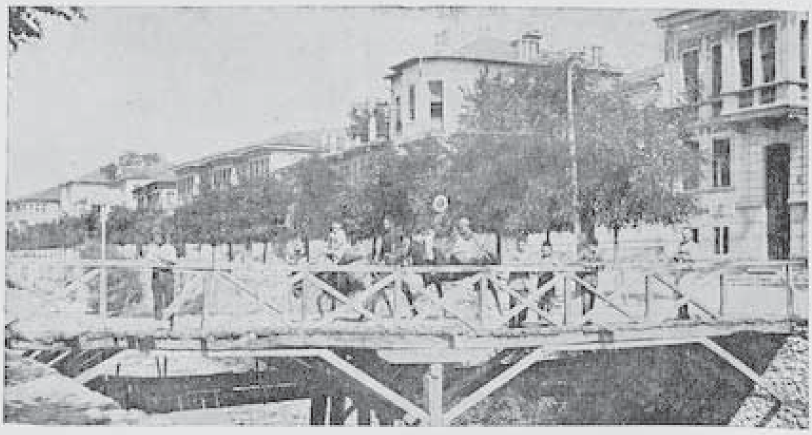

71

70. Битоля — Турски гробища — Monastir — Les cimetiers turcs
71. Битоля — Улица Драгоръ — Monastir — La rue Dragor

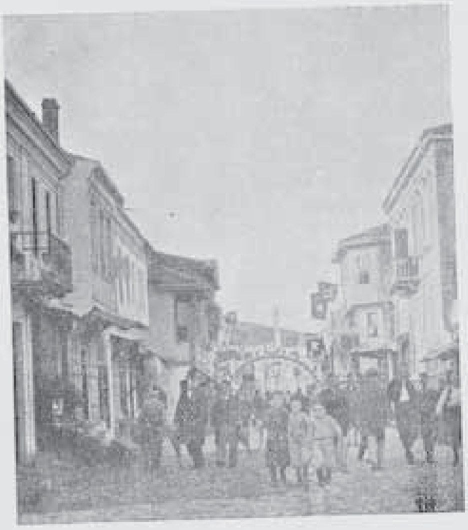

72

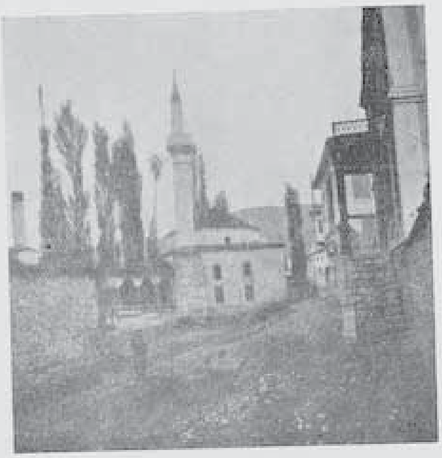

73

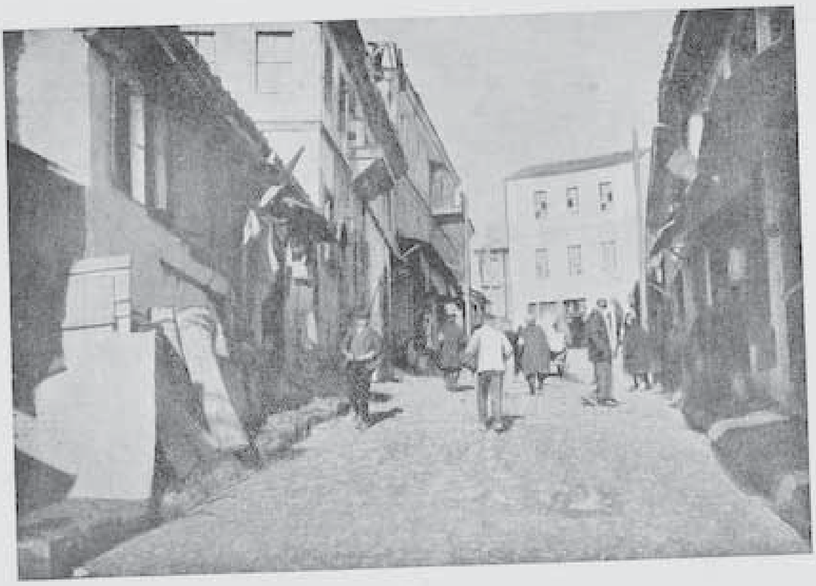

74

72—74. Битоля — Други улици отъ града — Monastir — Les autres rues de la ville

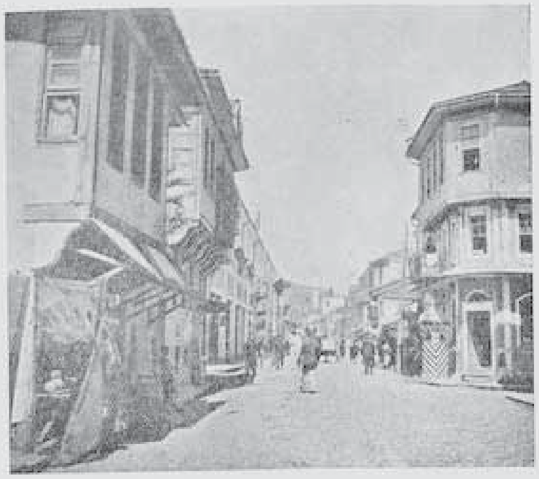

75

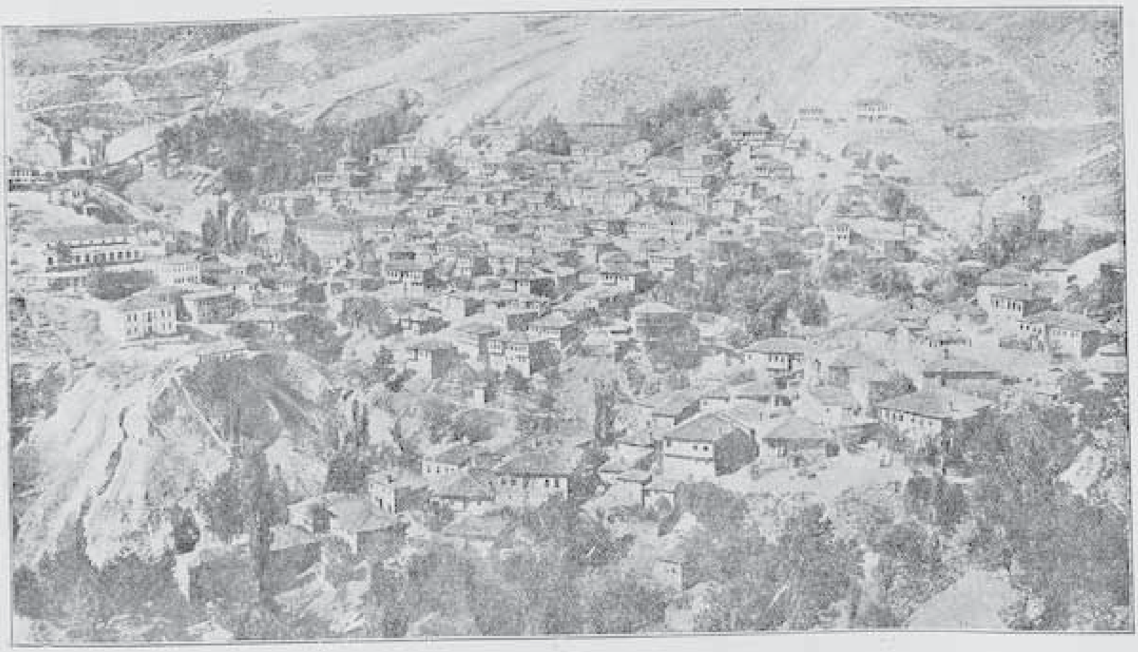

76

75. Битоля — Турска махала — Monastir — Le quartier turc
76. Село Смилево [51] — Le village de Smilévo [51]

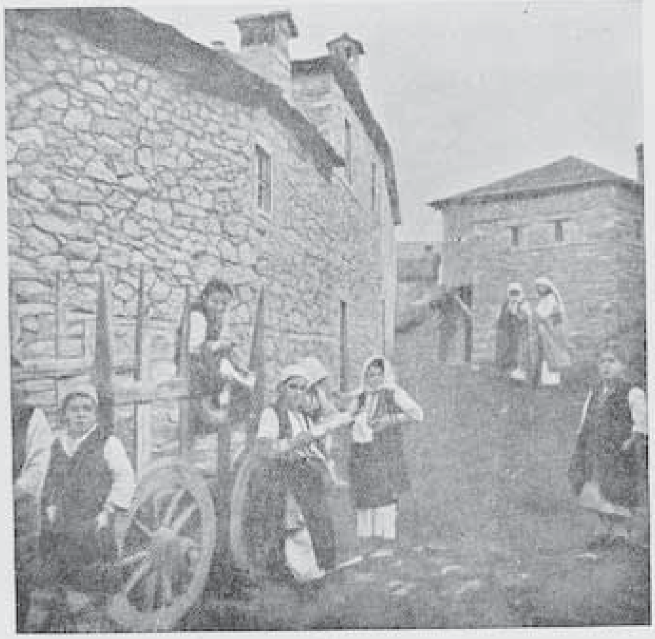

77

78

79

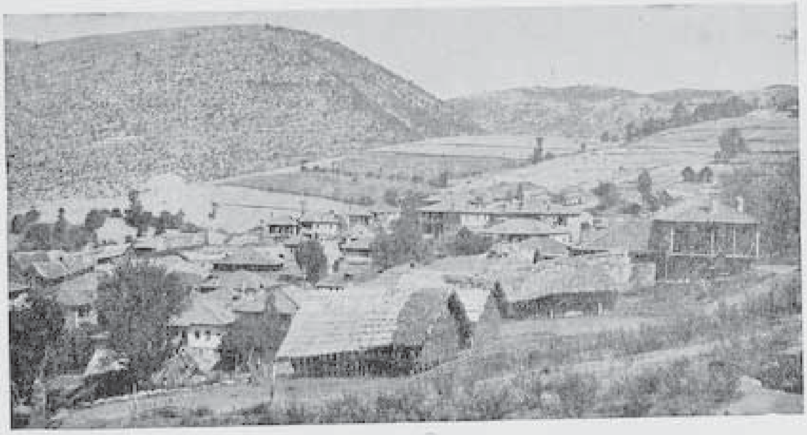

80

77. Село Брусникъ[52] — Le village de Brousnik[52]
78. Село Гопешъ[53] — Le village de Gopech[53]
79. Село Могила[54] — Le village de Moghila[54]
80. Село Крушйе[55] — Le village de Krouchié[55]

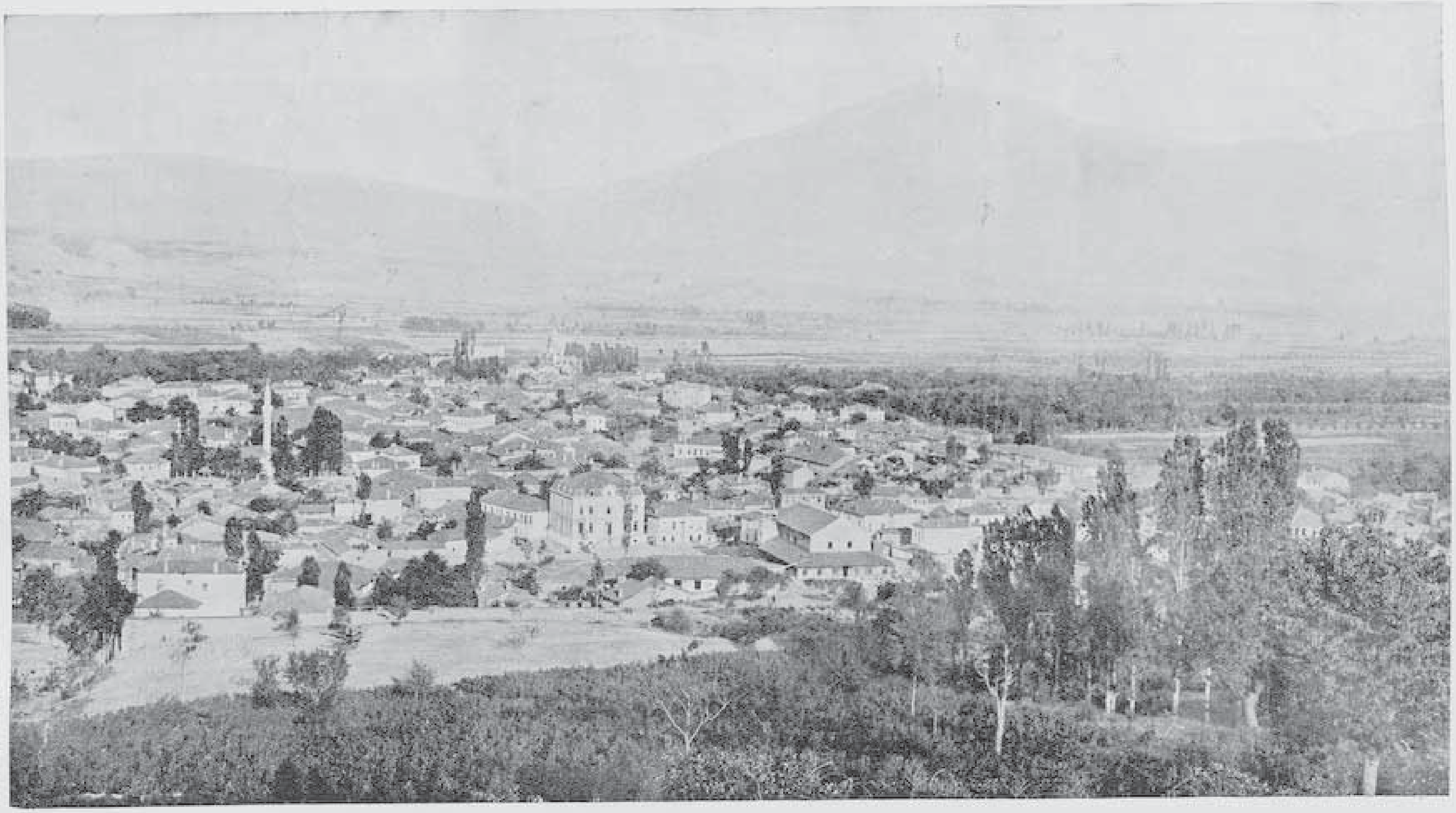

(81)

81. Градъ Ресенъ[illegible] — La ville de Ressen[illegible]

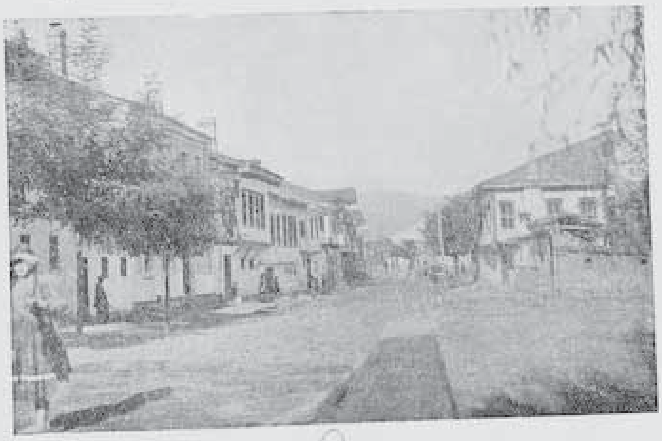

(82)

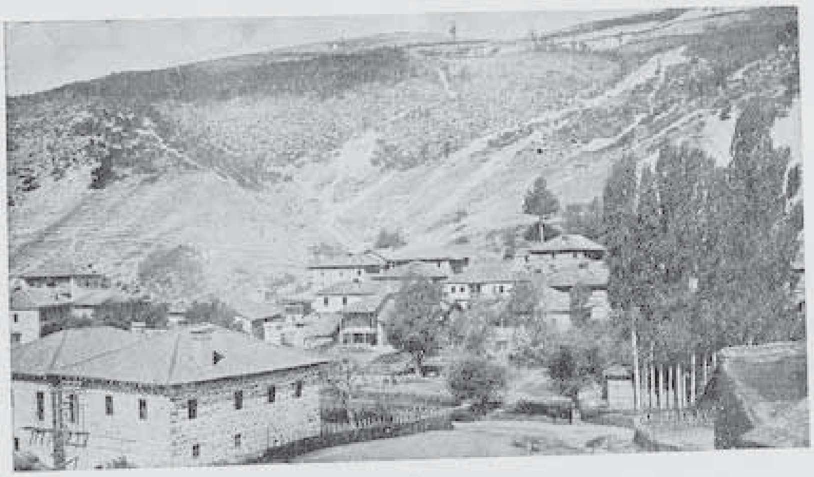

(83)

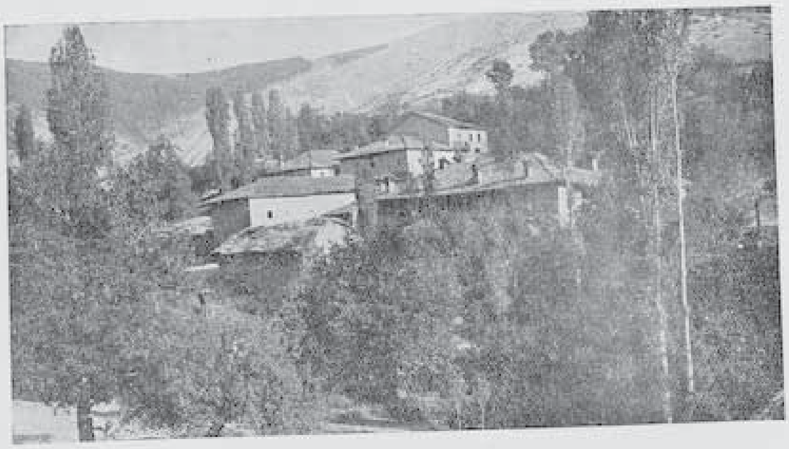

(84)

82. Улица въ Ресенъ — Rue de Ressen
83 Село Леорека[illegible] — Le village de Léoréka[illegible]
84. Село Избища[illegible] — Le village de Izbichta[illegible]

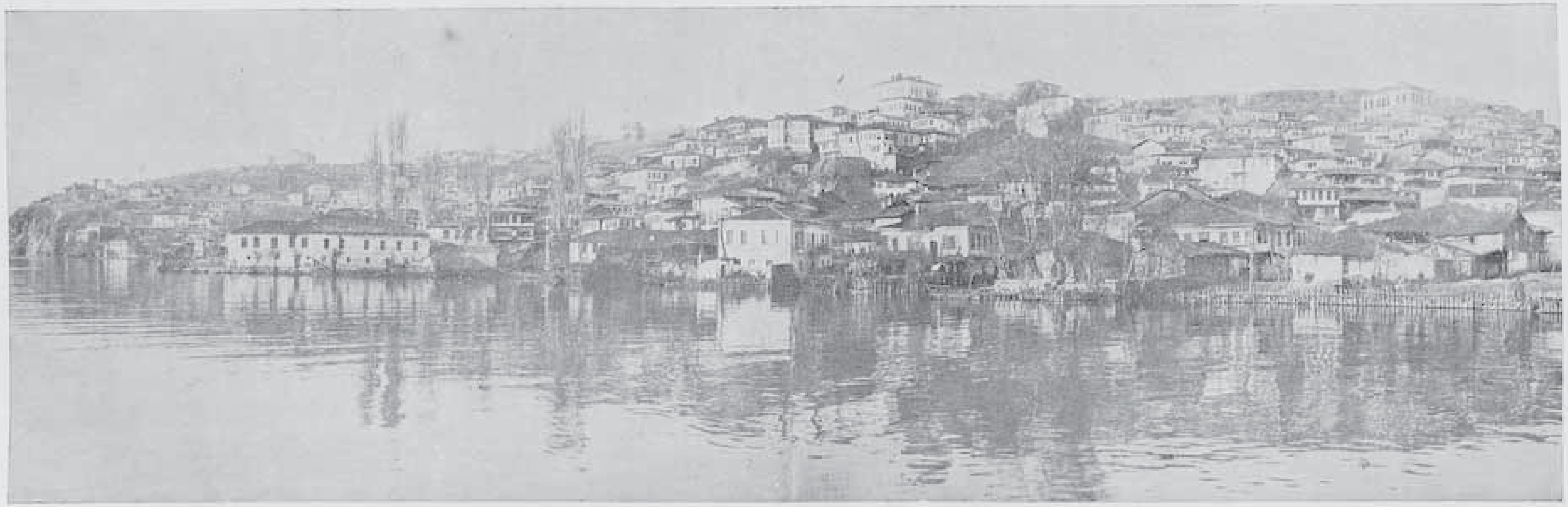

85

85. Охридъ — Общъ изгледъ[59] — La ville d'Ochrid — Vue générale[59]

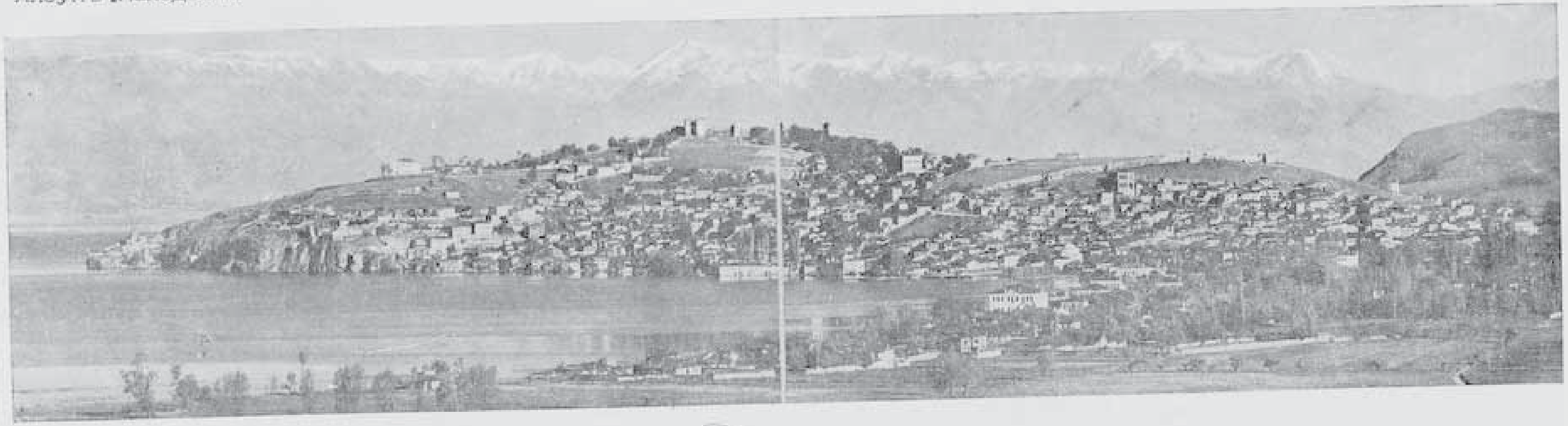

86

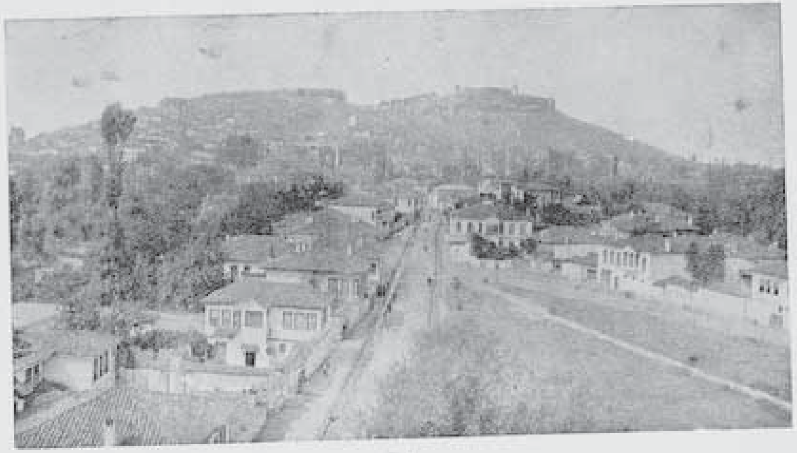

87

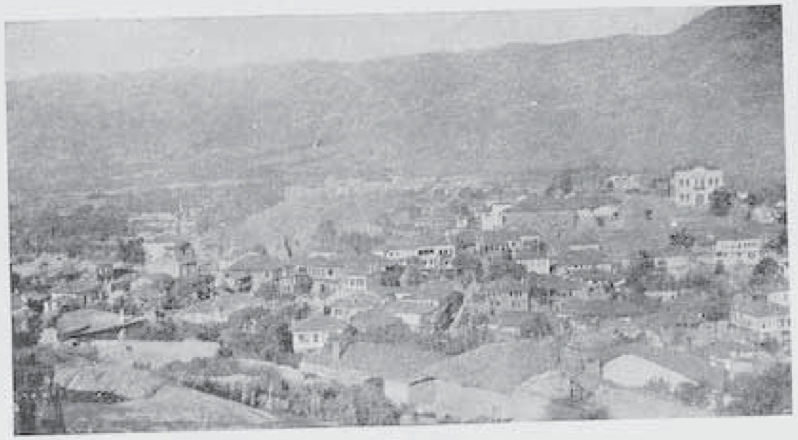

88

86—88. Охридъ — Разни изгледи — La ville d'Ochrid — Autres vues de la ville

86—88. Охридъ — Разни изгледи — La ville d'Ochrid — Autres vues de la ville

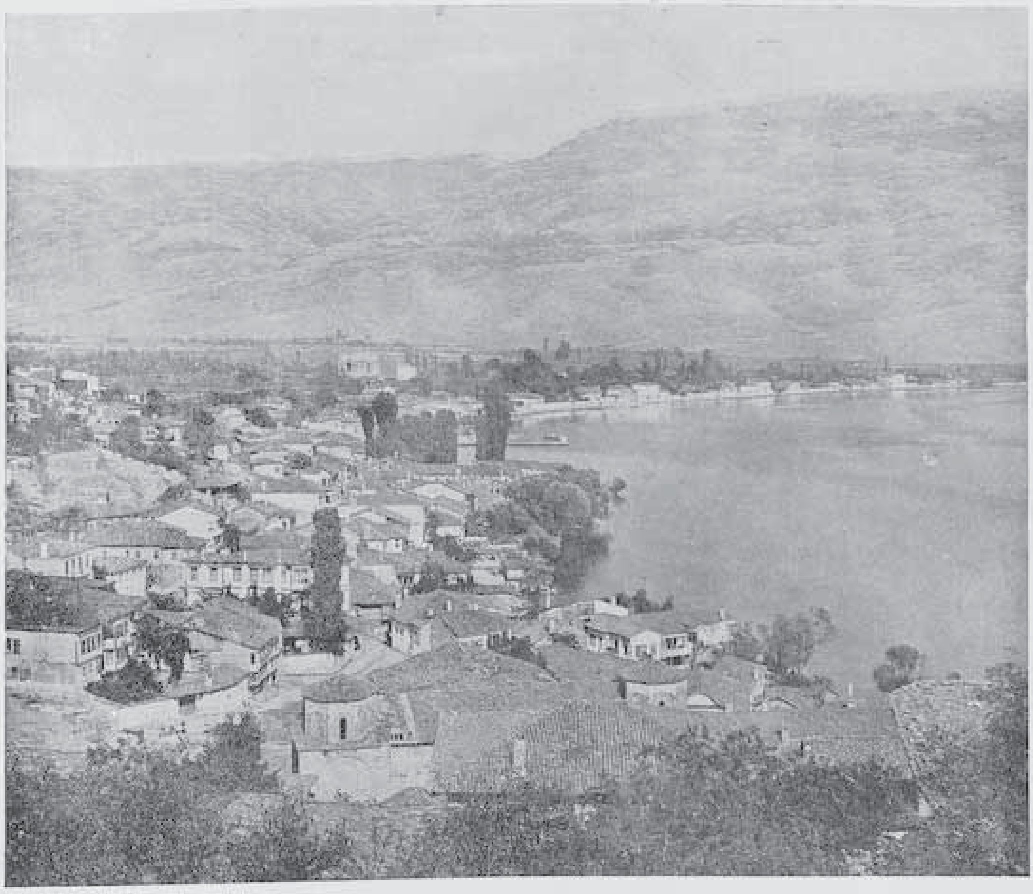

89

90

89. Охридъ — Общъ изгледъ — La ville d'Ochrid — Vue générale
90. Охридъ — Панорама — La ville d'Ochrid — Panorame

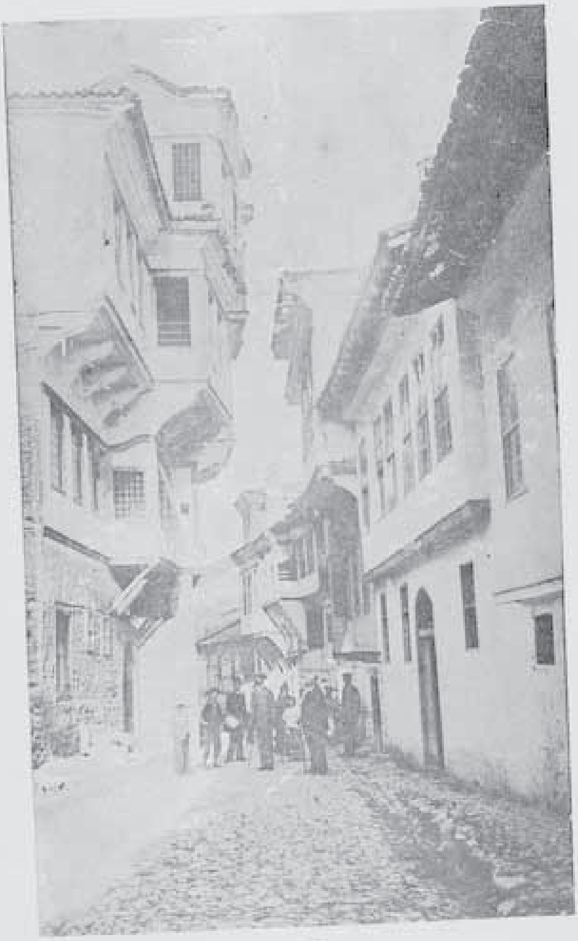

91

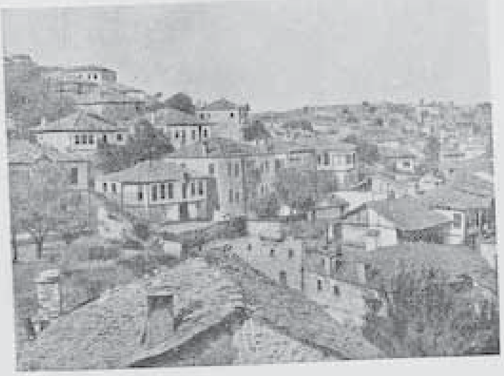

92

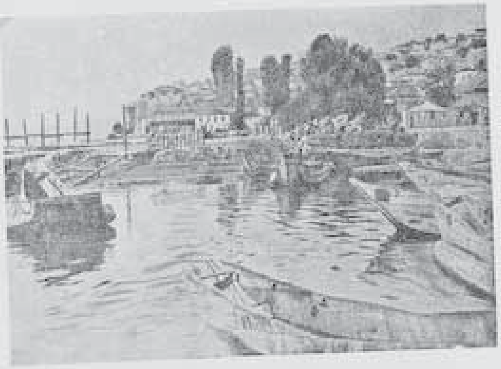

93

91. Улица въ Охридъ — Rue d'Ochrid
92. Охридъ — La ville d'Ochrid
93. Охридъ — Крайбрѣжие — La ville d'Ochrid — Au bord du lac

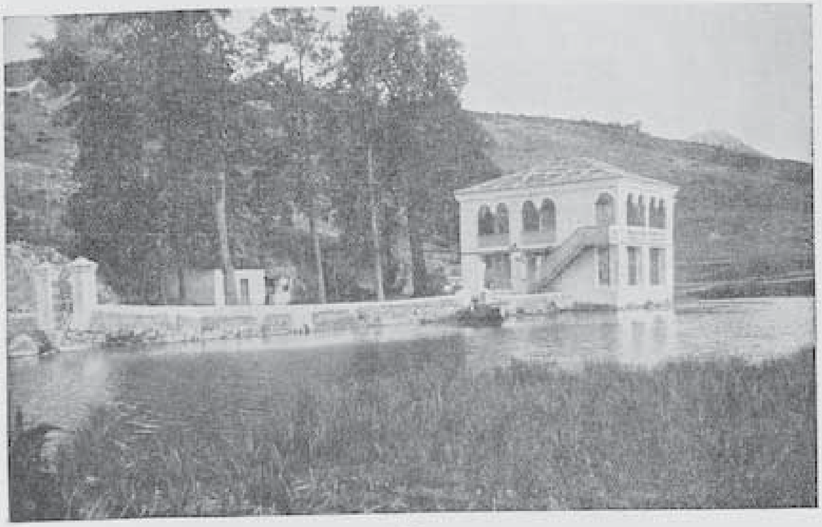

94

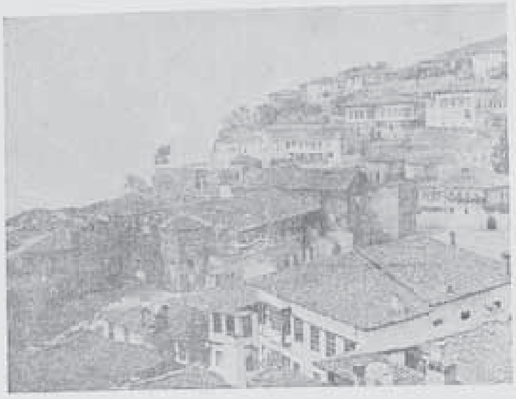

95

94. Охридъ — „Студенчища“ — Ochrid — „Studentchichta“
95. Охридъ — Ochrid

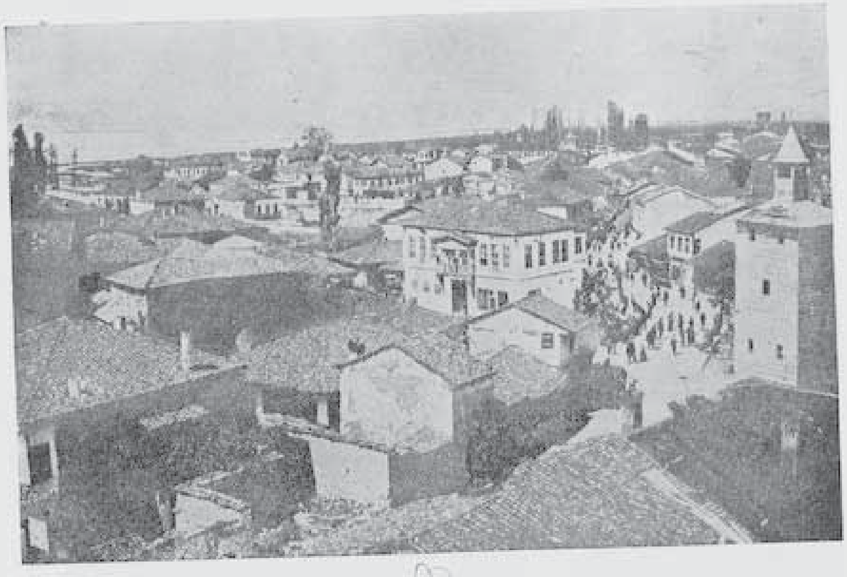

95

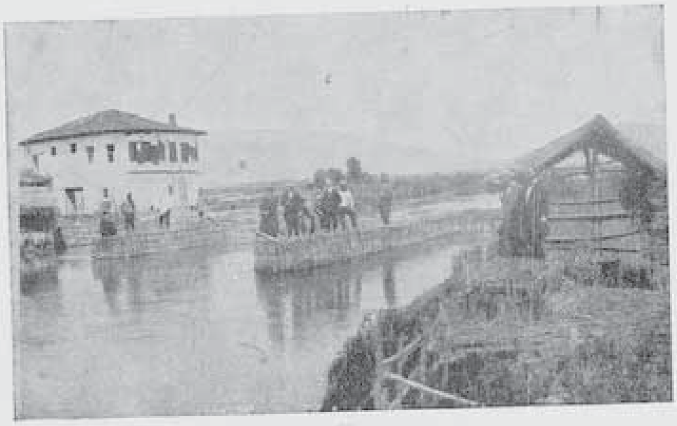

97

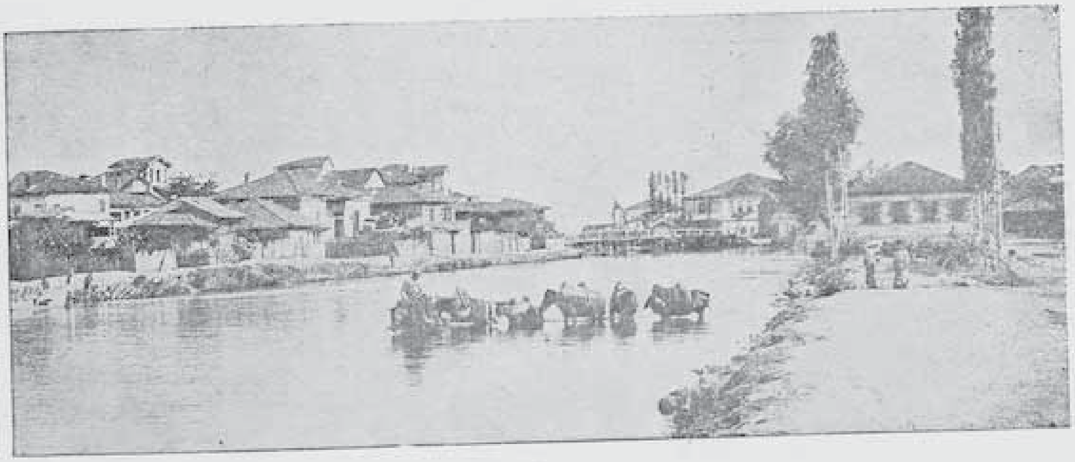

98

96. Струга — Общъ изгледъ[*] — La ville de Strouga — Vue générale[*]
97. Струга — Край езерото — La ville de Strouga — Auprès du lac
98. Струга — Далянитѣ — La ville de Strouga — Les Dalianes

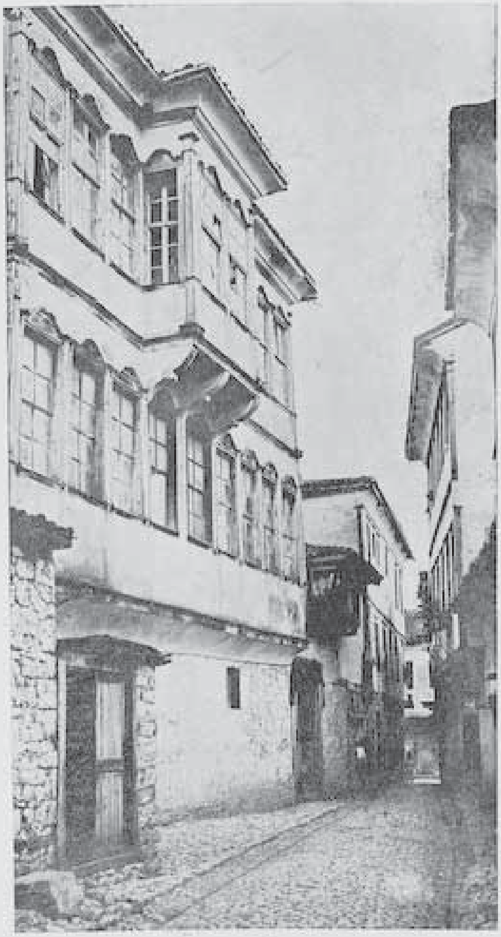

99

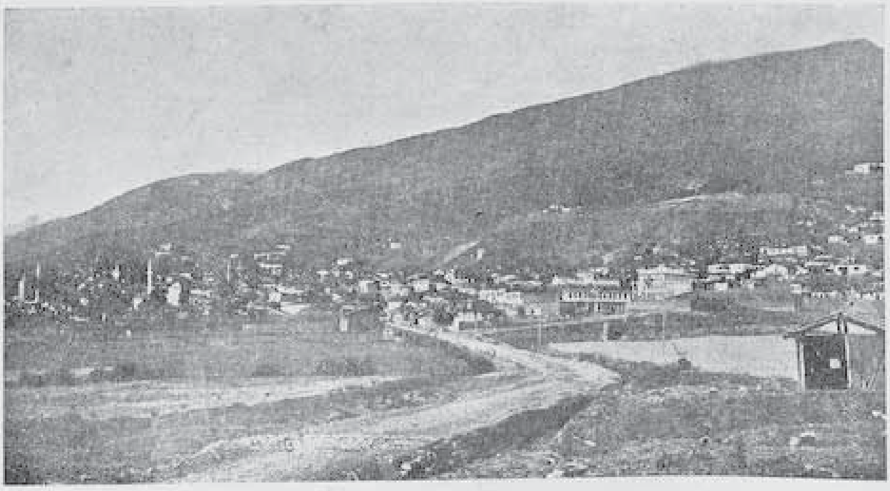

100

99. Струга — Къщата на Г. Чакъровъ — La ville de Strouga — La maisson de G. Tchacaroff
100. Дебъръ — Общъ изгледъ[61] — La ville de Débar — Vue générale[61]

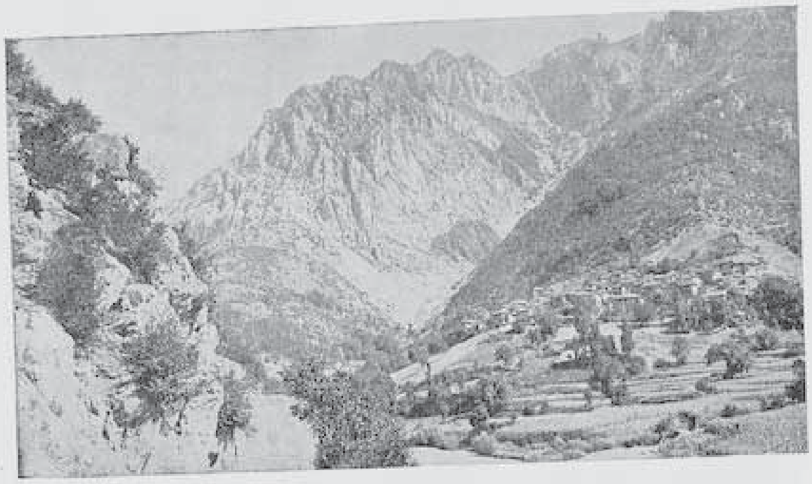

(101)

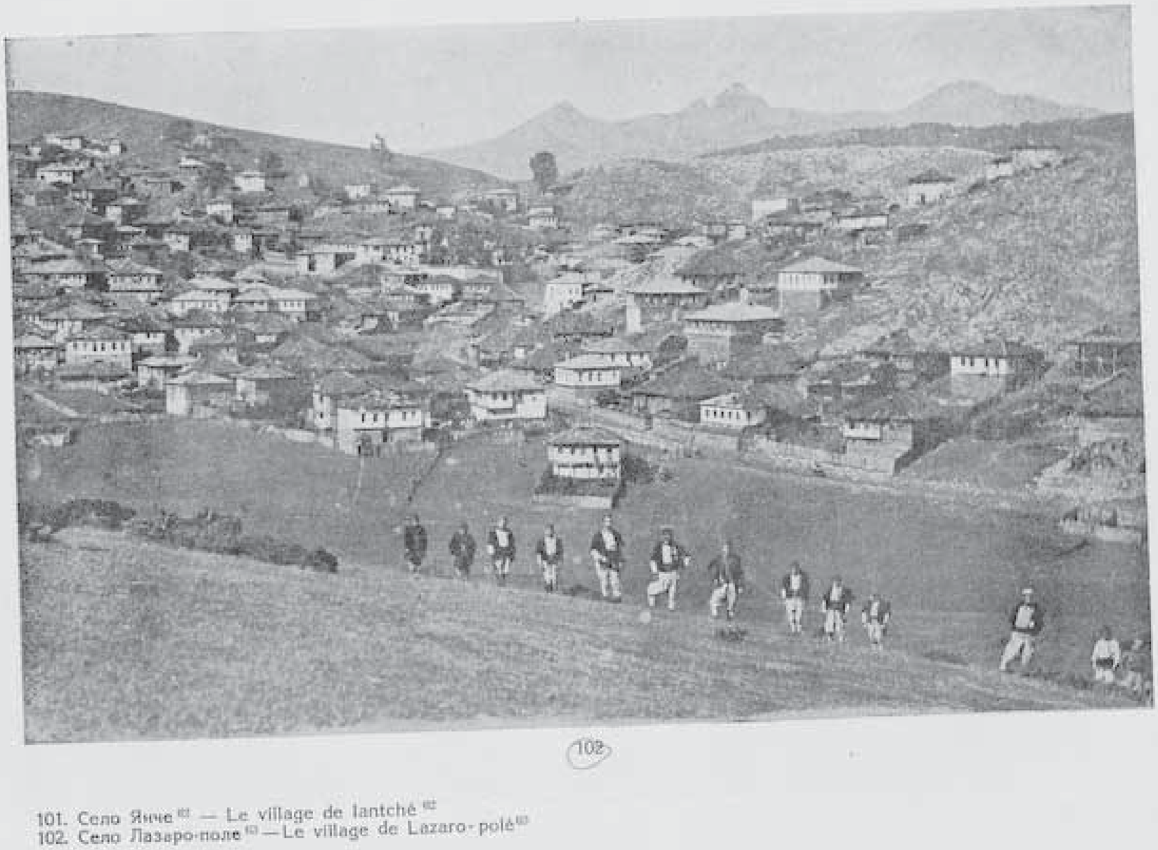

(102)

101. Село Янче — Le village de Iantché
102. Село Лазаро-поле — Le village de Lazaro-polé

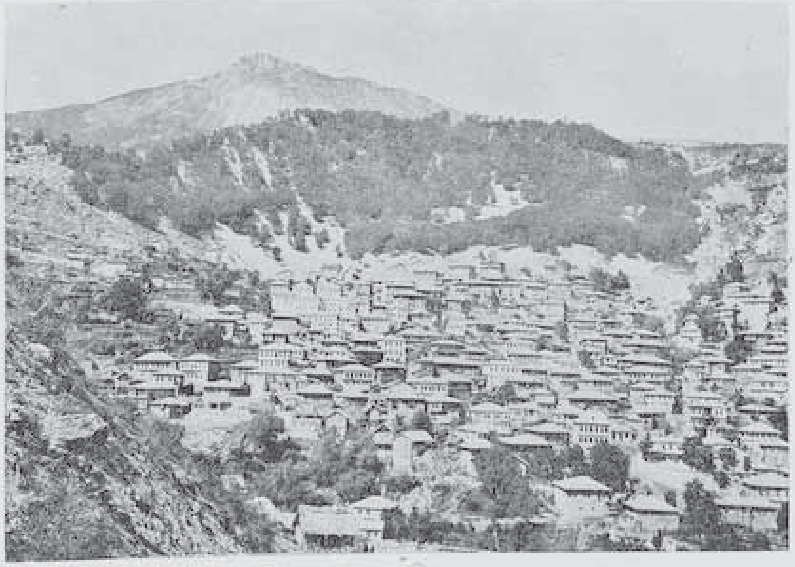

103

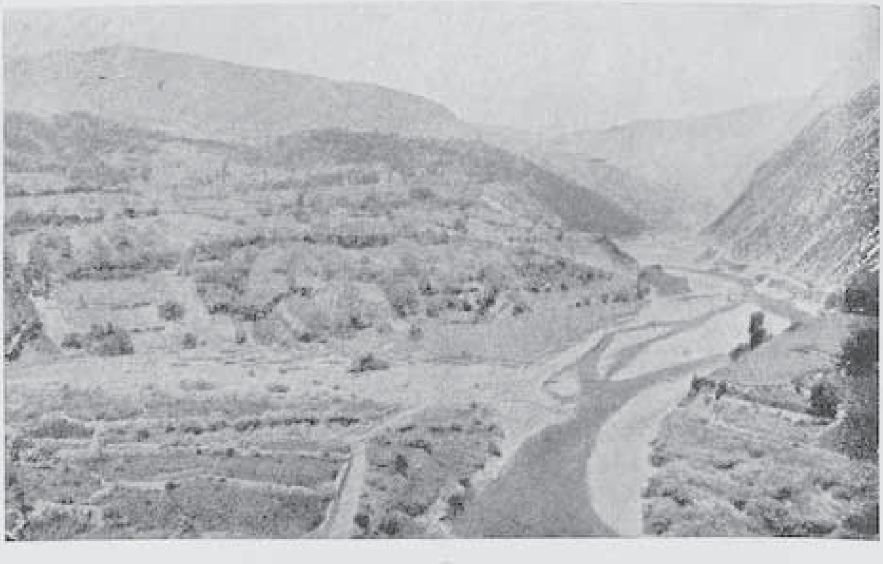

104

103. Село Гаре[64] — Le village de Garé[64]
104. Села срещу монастиря „Св. Иванъ Бигоръ" — Les villages au contrés du monastére „Bigor"

105

106

105.—106. Градъ Галичникъ — La ville de Galitchnik

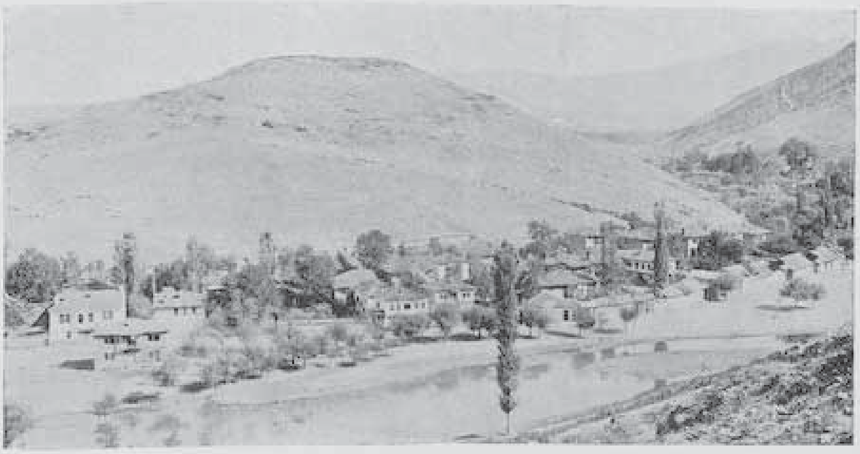

107

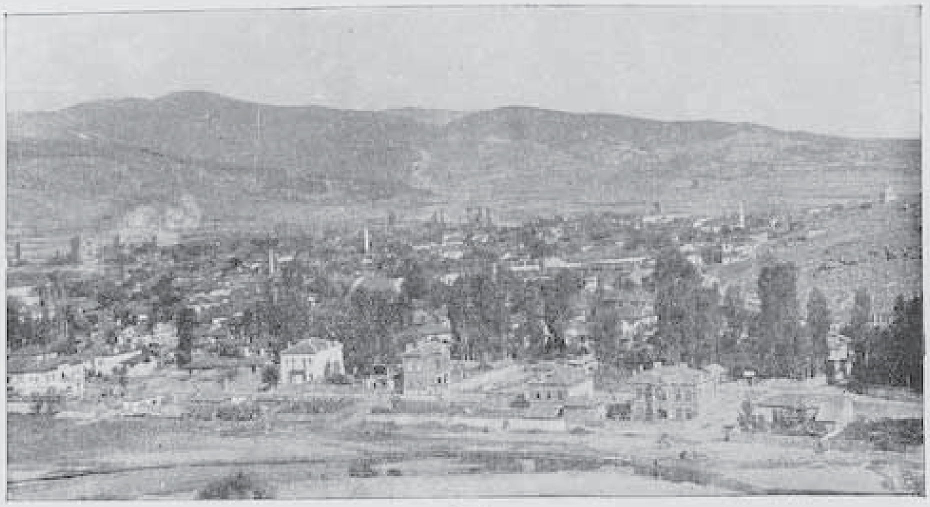

108

107—108. Градъ Кичево [illegible] — La ville de Kitchevo [illegible]

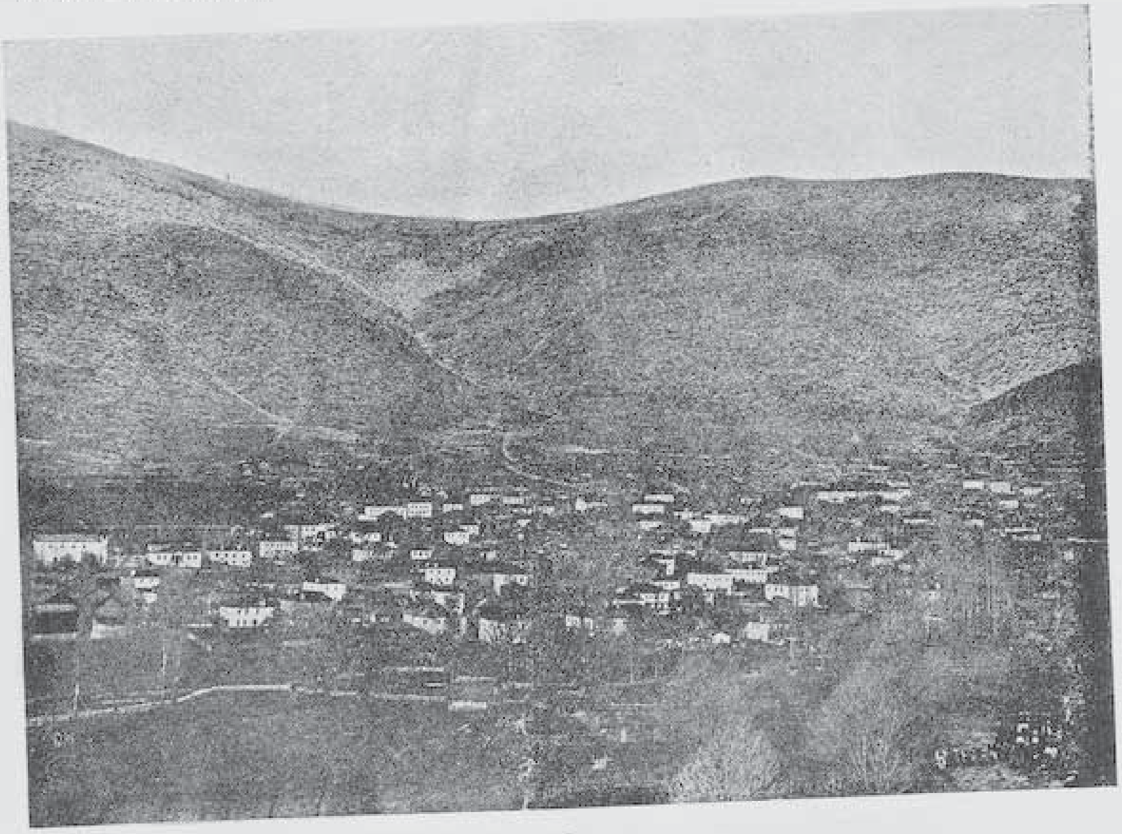

109

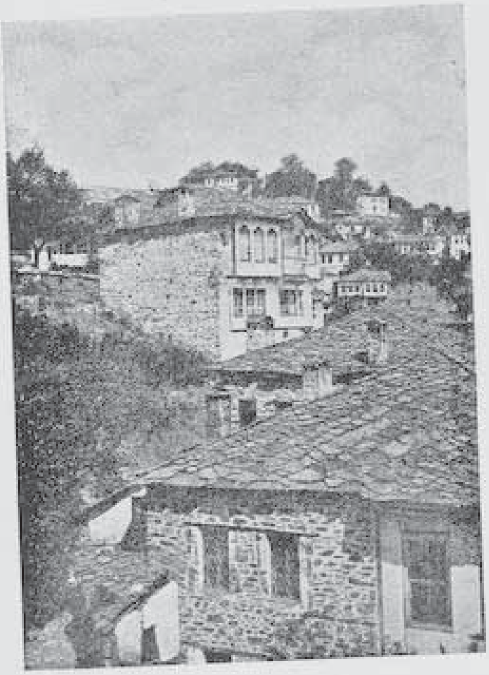

110

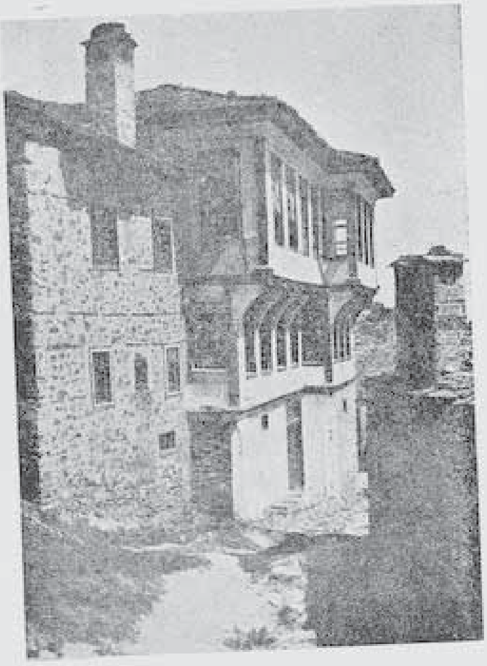

111

109. Село Цѣръ[67] — Le village de Tzère[67]
110 — 111. Крушовски улици и кѫщи[68] —Les rues et les maisons de la ville de Krouchovo[68]

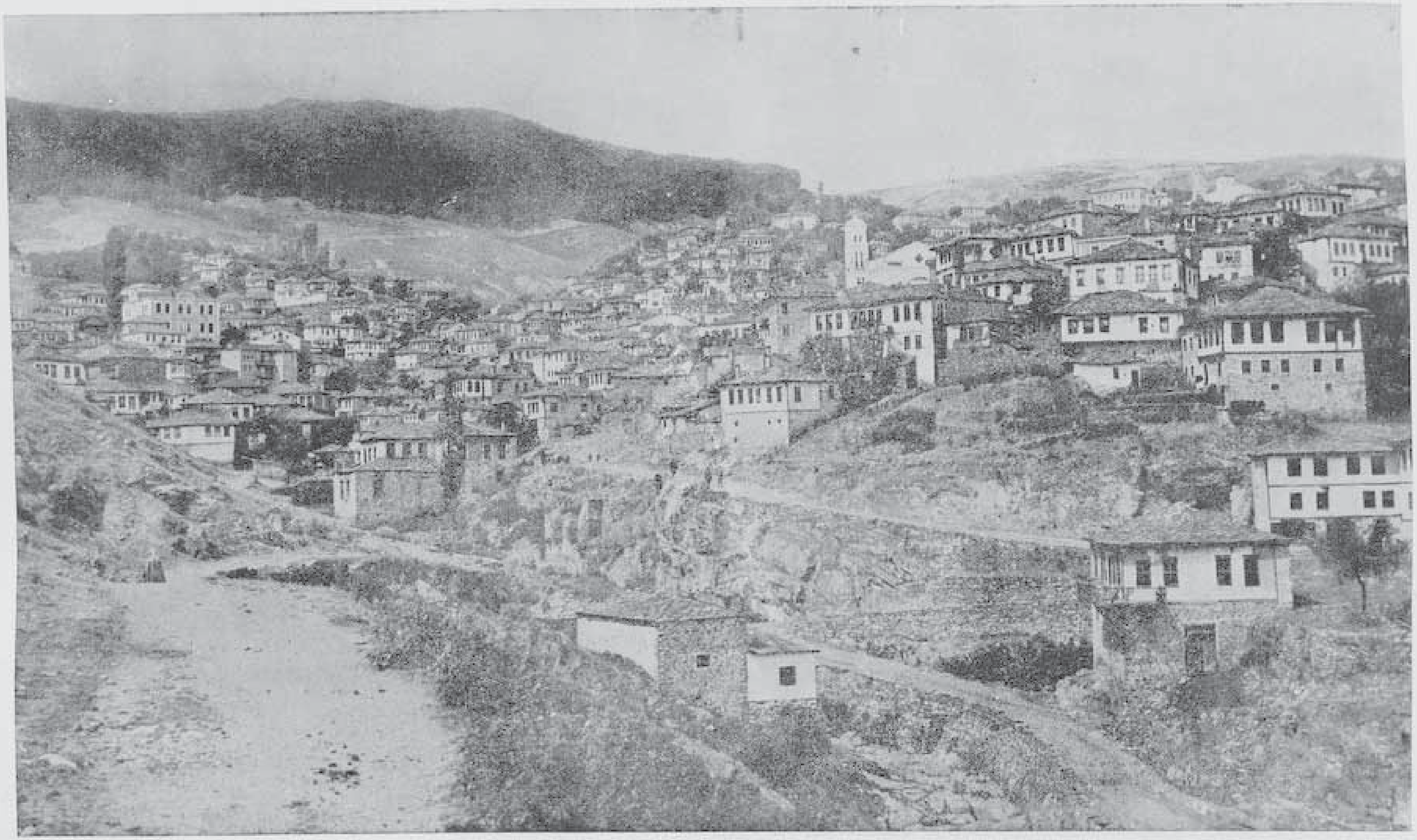

112. Градъ Крушово — Общъ изгледъ — Kroucheve — Vue générale

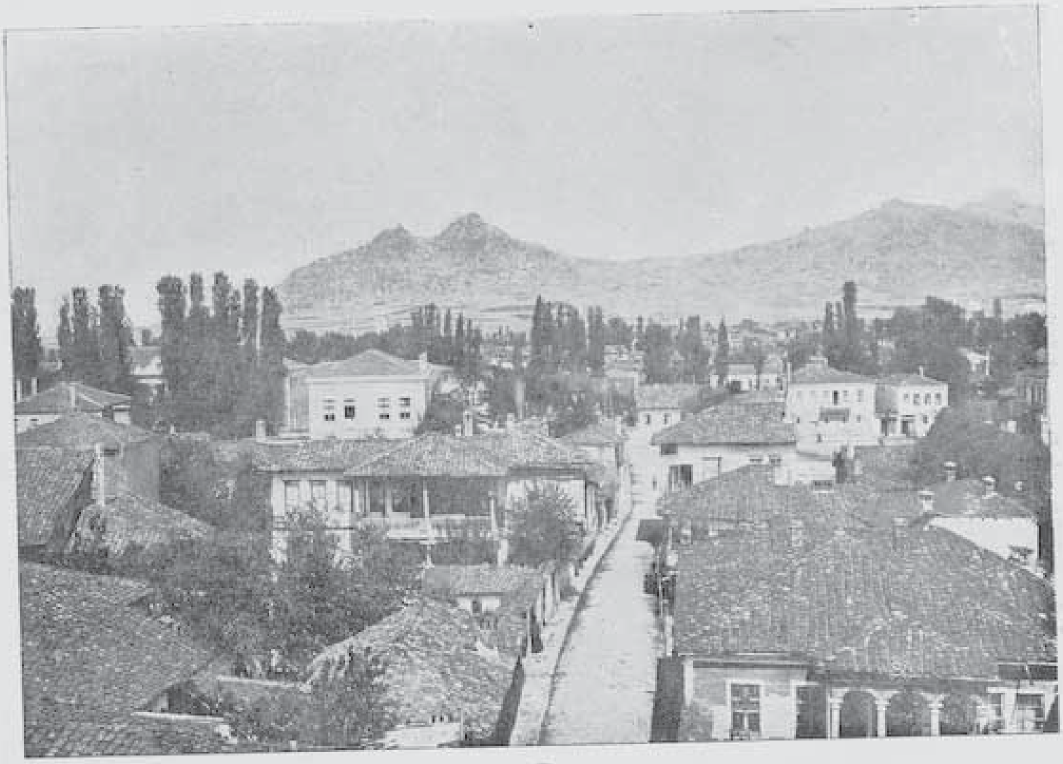

113

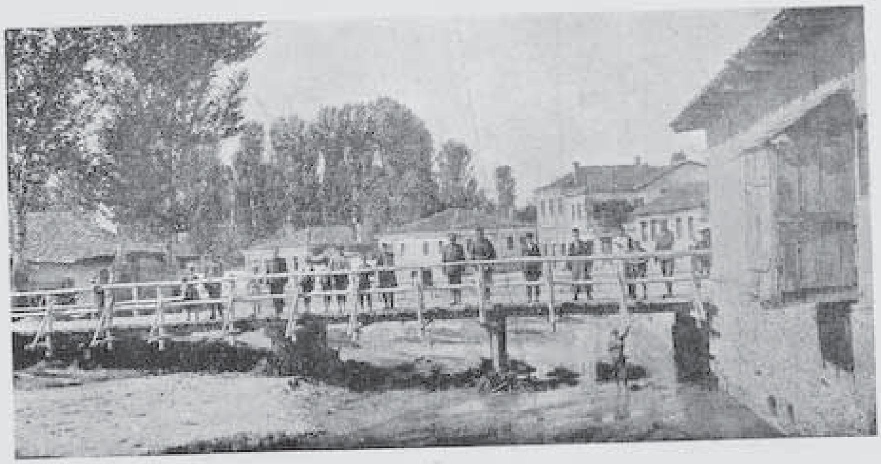

114

113. Градъ Прилепъ — Общъ изгледъ La ville de Prilep — Vue générale
114. Градъ Прилепъ — Край рѣката — La ville de Prilep — Près de la rivière

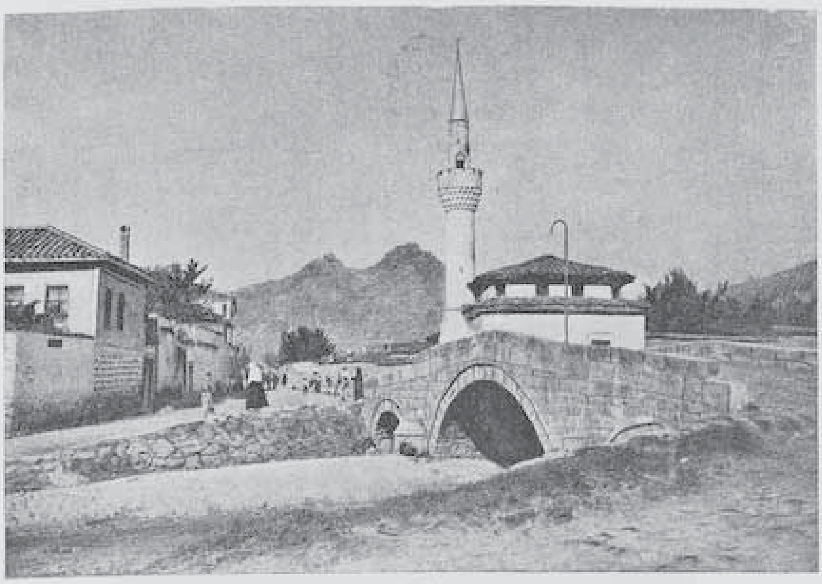

115

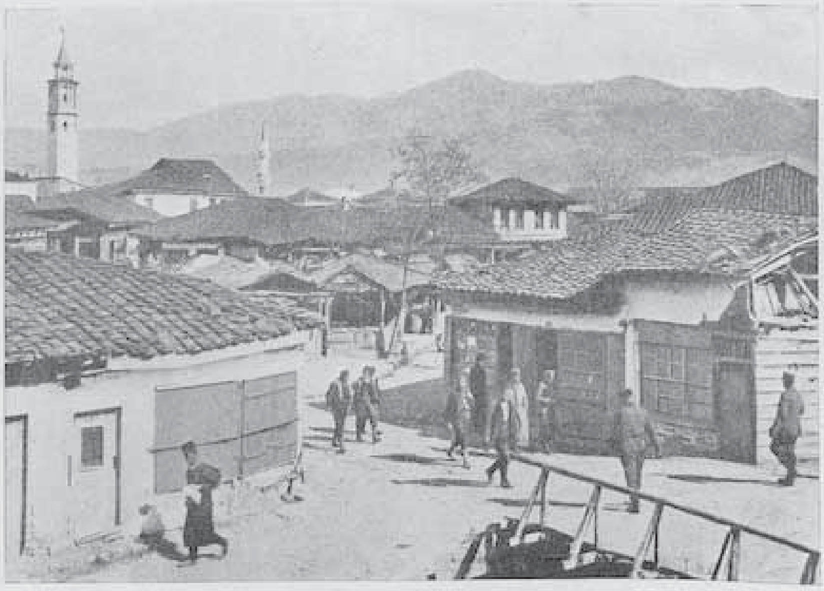

116

115. Градъ Прилепъ — Турска махала — La ville de Prilep — La quartier turc
116. Градъ Прилепъ — Мостътъ „Галата" — La ville de Prilep — Le pont „Galata"

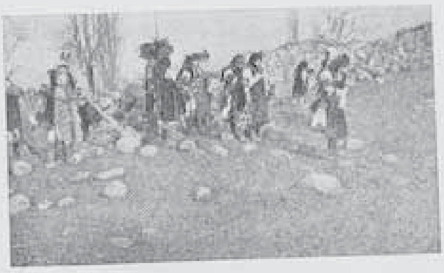

117

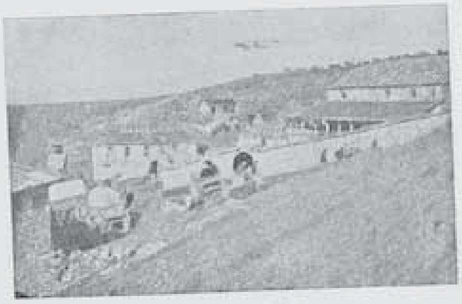

118

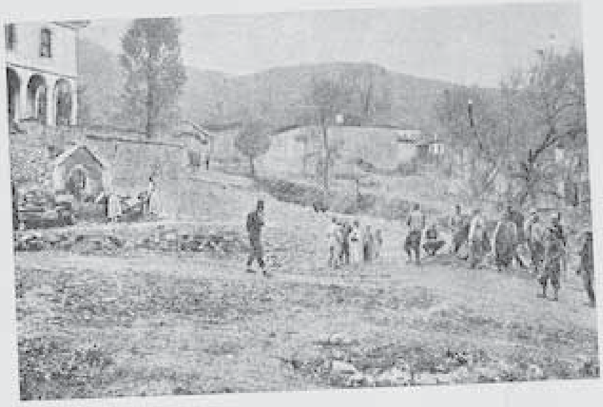

119

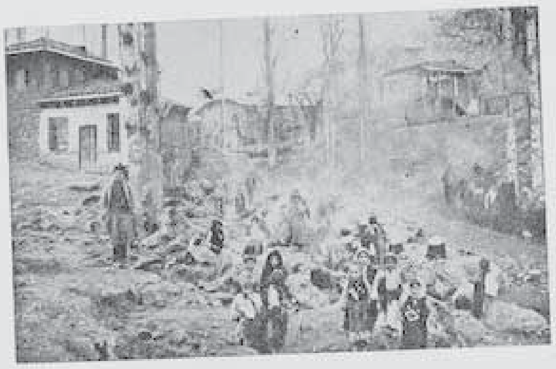

120

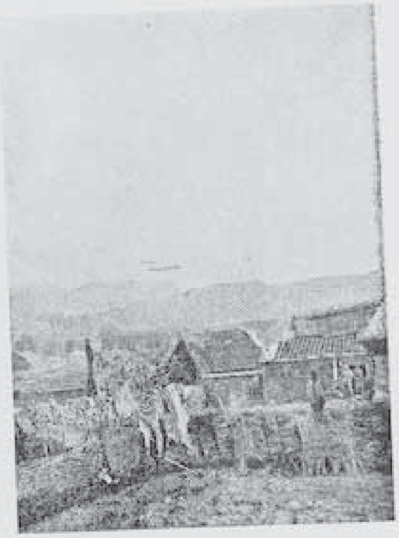

121

117. Село Витолища[70] — Le village de Vitolichta[70]
118. Село Бешища[71] — Le village de Bechichta[71]
119. Село Дреново[72] — Le village de Drenovo[72]
120. Село Ракле[73] — Le village de Rakle[73]
121. Село Плетваръ[74] — Le village de Pletvar[74]

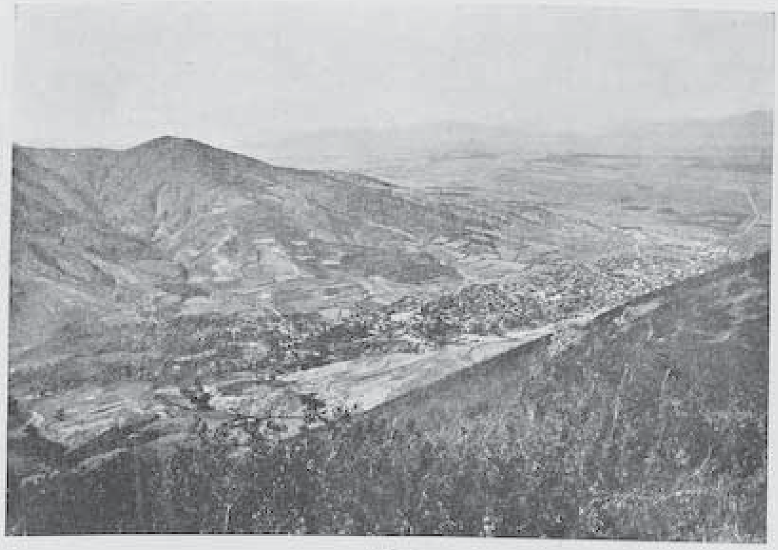

122

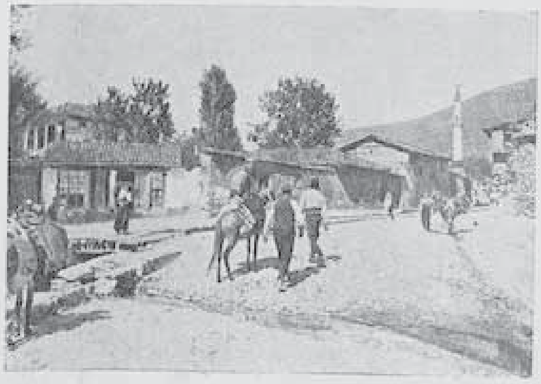

123

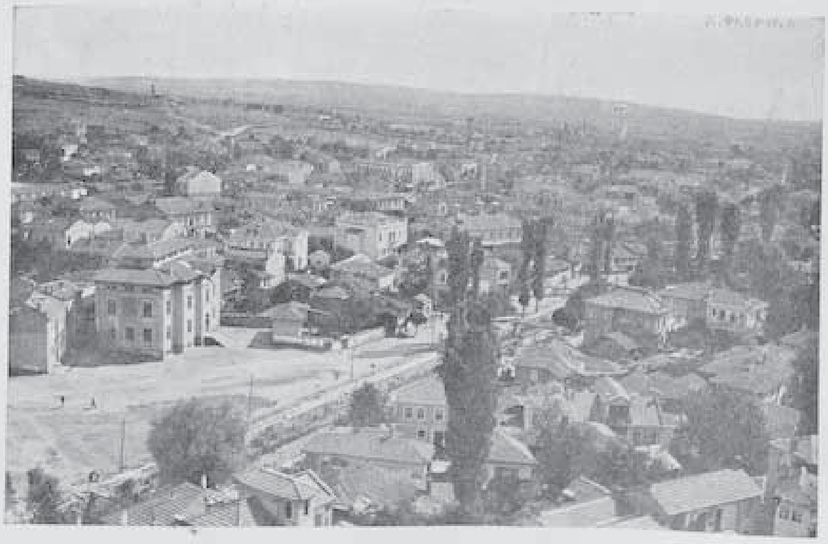

124

122. Градъ Леринъ — Общъ изледъ — La ville de Lerin — Vue générale
123. Градъ Леринъ — Площадъ — La ville de Lerin — Une place
124. Градъ Леринъ — Другъ изгледъ — La ville de Lerin — Autre vue de la ville

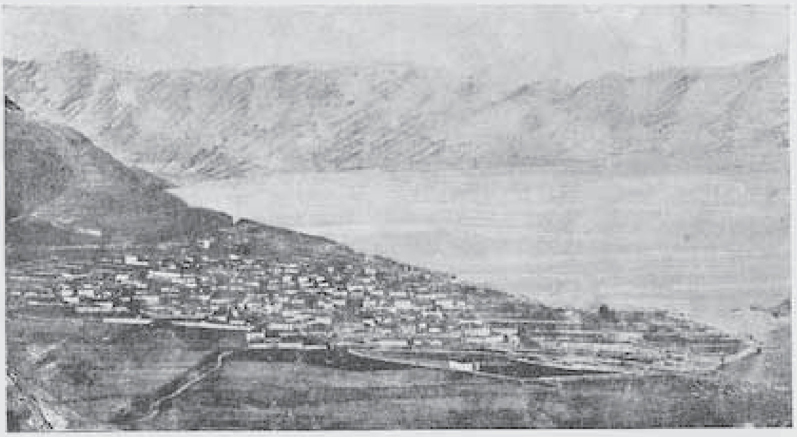

125

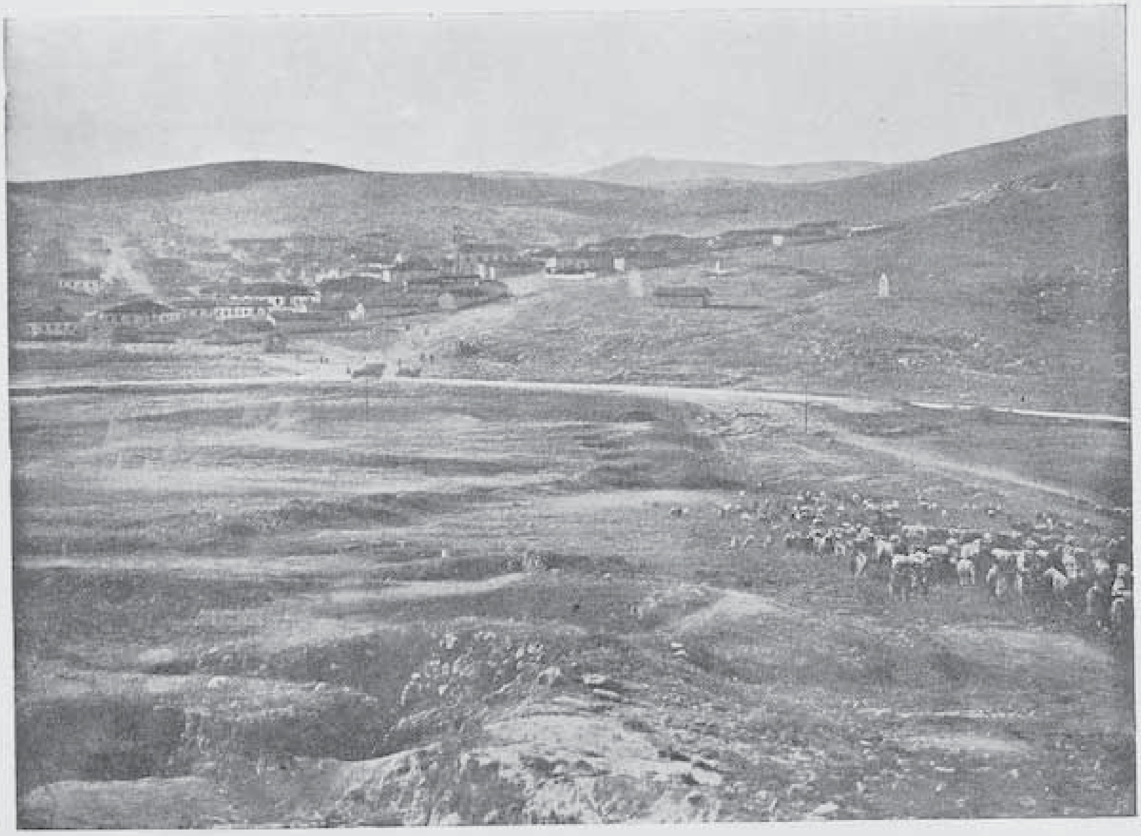

126

125. Село Пжтеле[76] — Le village de Patélé[76]
126. Село Горничево[77] — Le village de Gornitchevo[77]

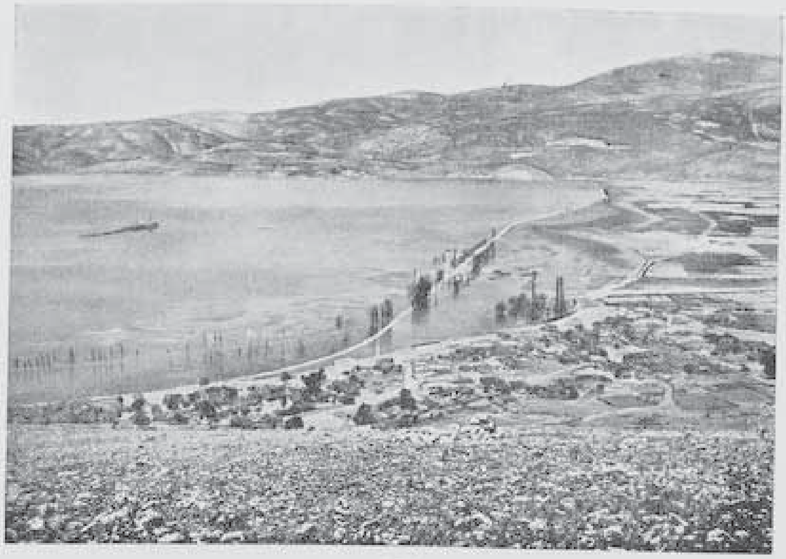

127

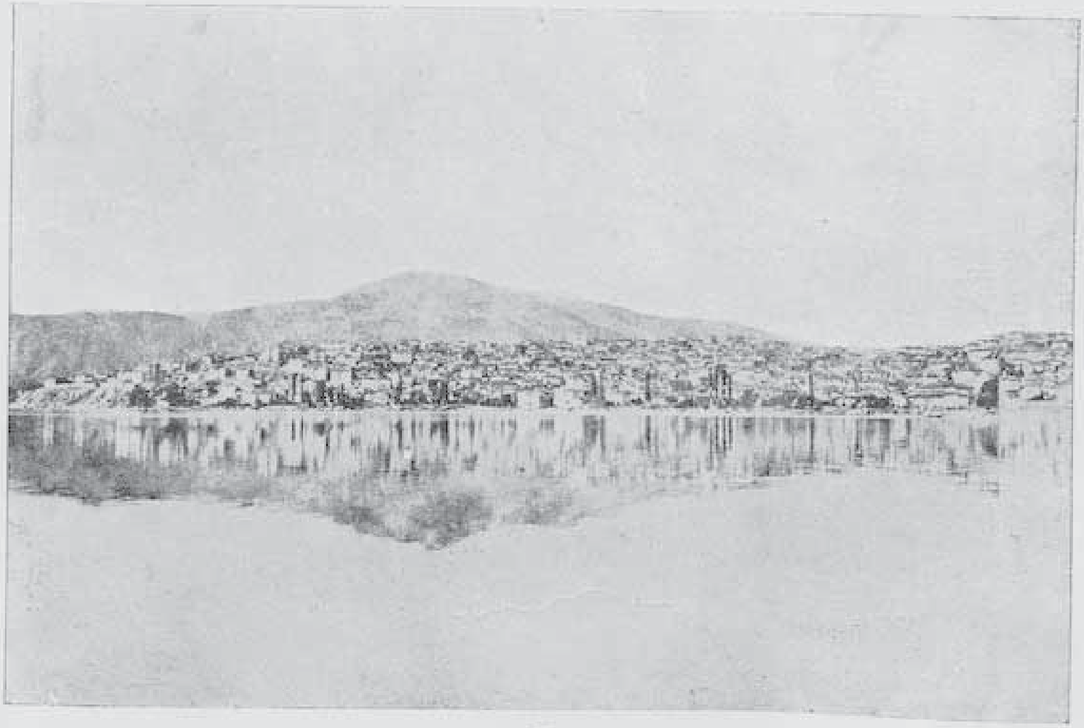

128

127. Село Острово[78] — Le village d'Ostrovo[78]
128. Градъ Костуръ — Общъ изгледъ[79] — La ville de Kostour — Vue générale[79]

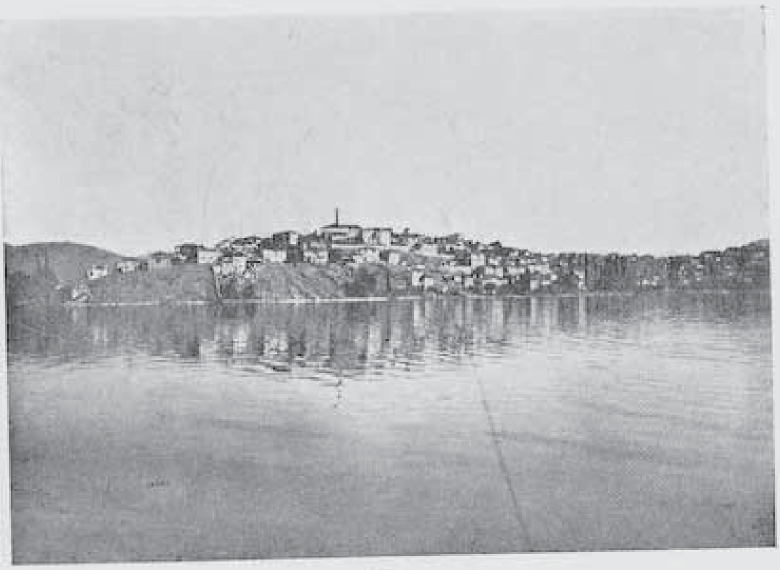

129

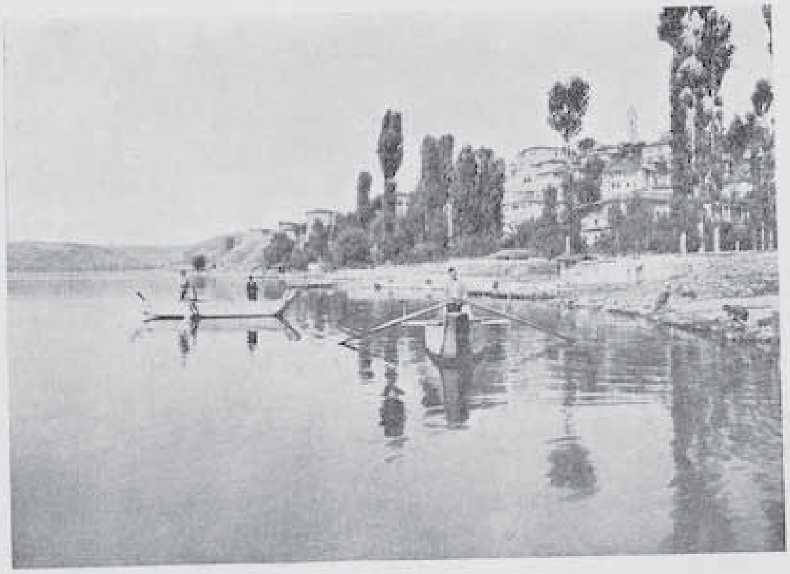

130

129—130. Градъ Костуръ съ езерото — La ville de Kostour avec le lac

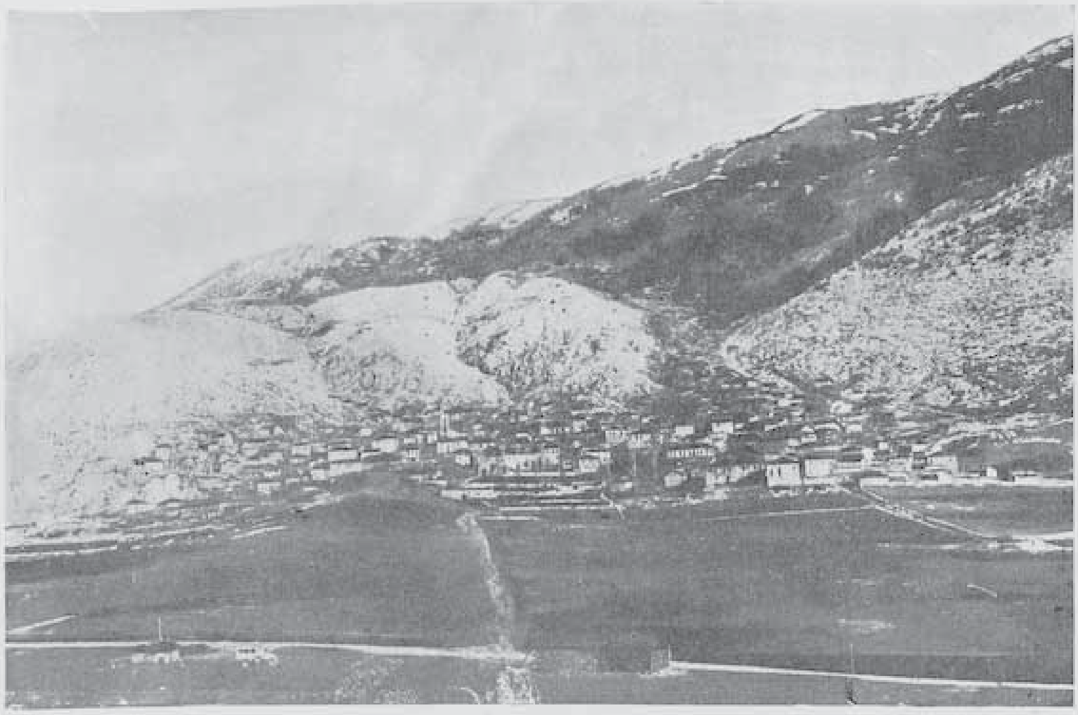

131

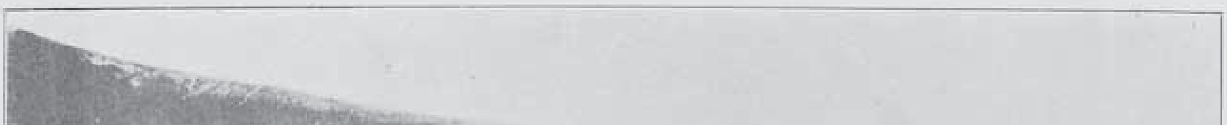

132

131. Село Смърдешъ[41] — Le village de Smardech[41]
132. Село Загоричани[42] — Le village de Zagoritchani[42]

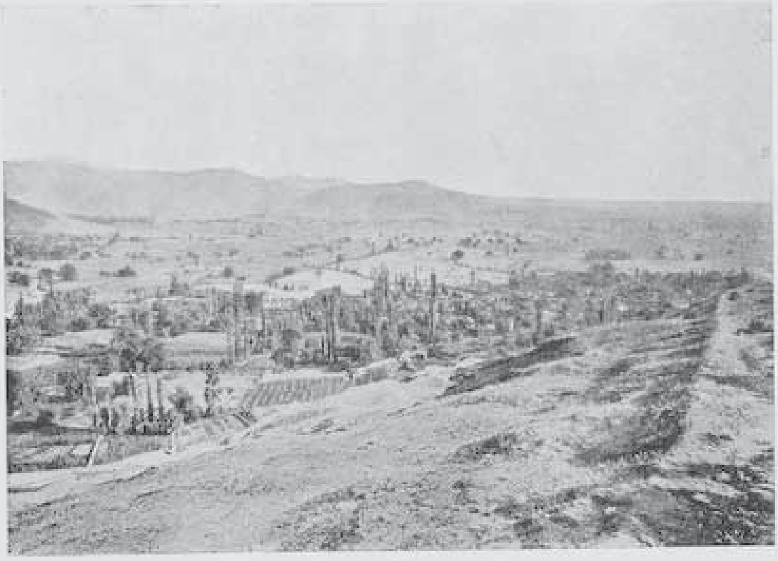

133

133. Градъ Емборе (Кайлярска околия)^{КС} — La ville d'Emboré (district de Kailiari)^{KC}

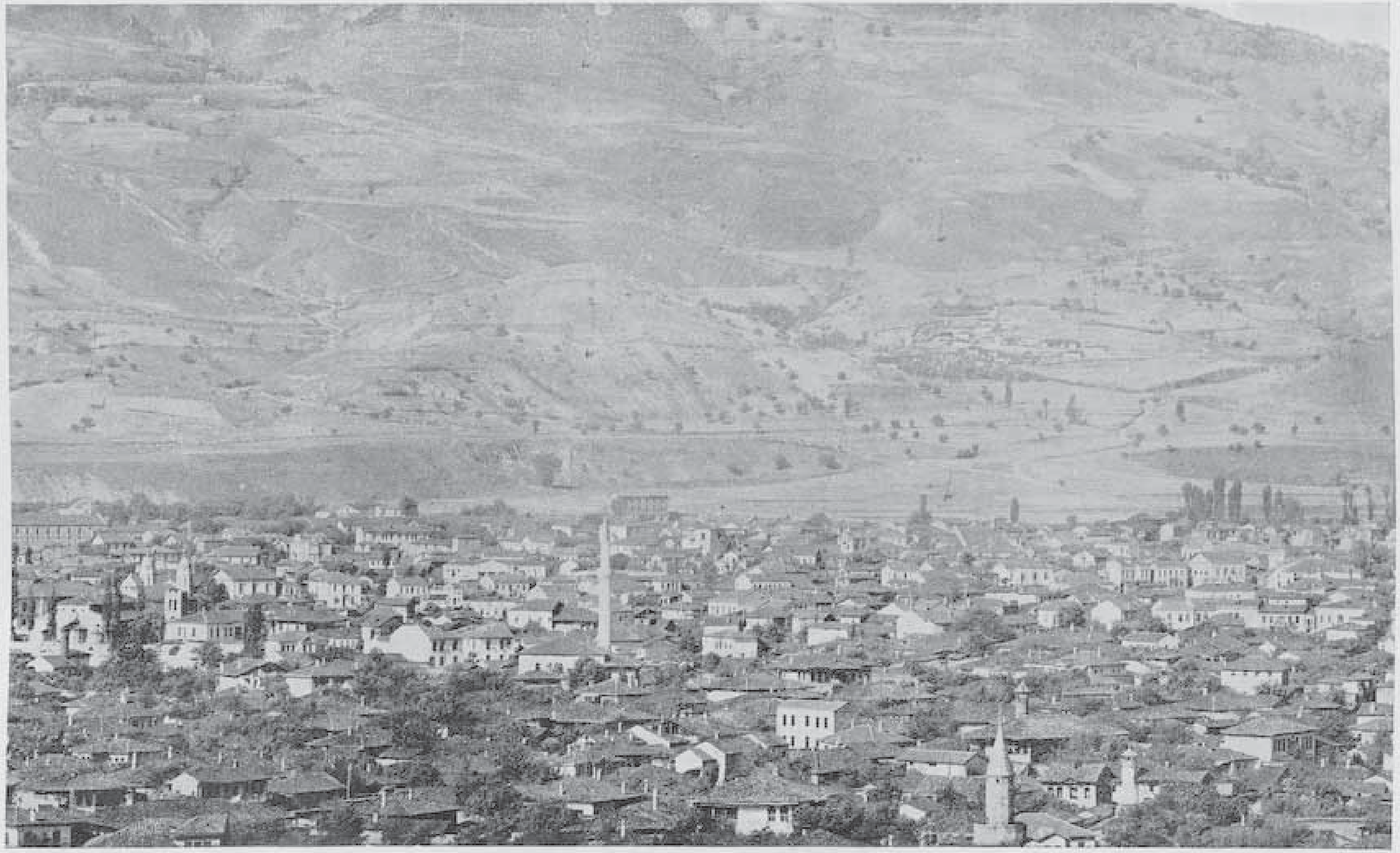

134]

134. Скопие — Общъ изгледъ — La ville de Skopié (Uskub) — Vue générale

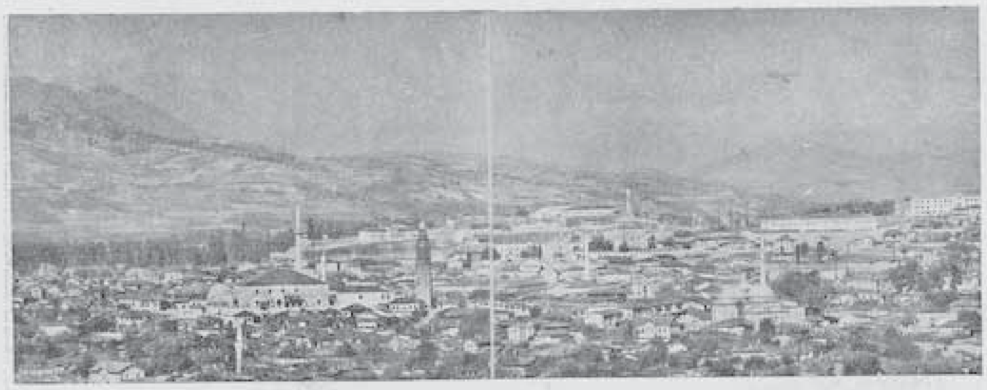

135

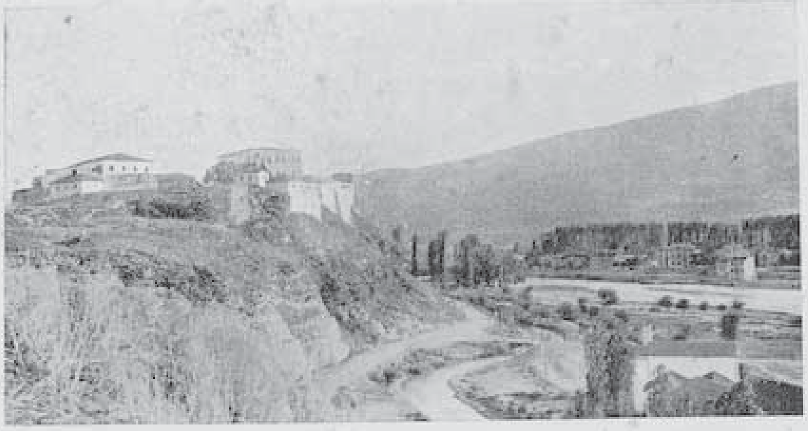

136

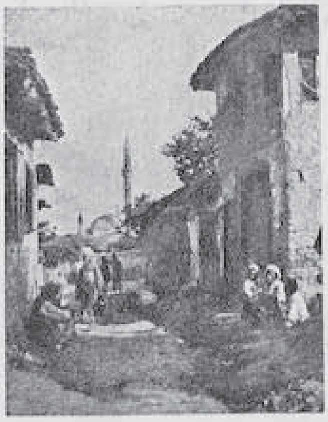

137

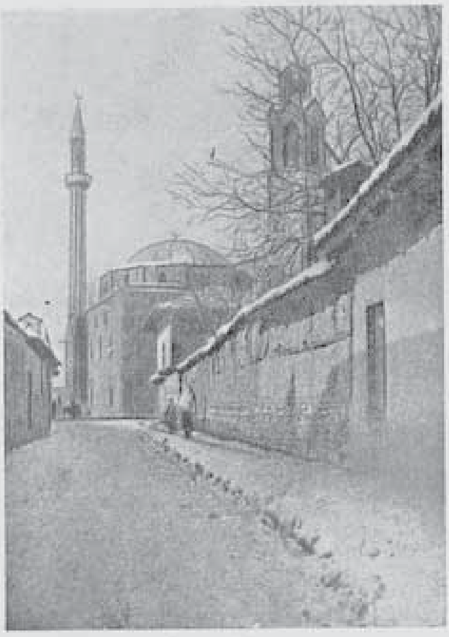

138

135. Скопие — Другъ общъ изгледъ — La ville de Skopie — L'autre vue générale
136. Скопие — Калето — La ville de Skopie — La citadelle
137—138. Скопие — Улица и пазаря — Une rue et la place

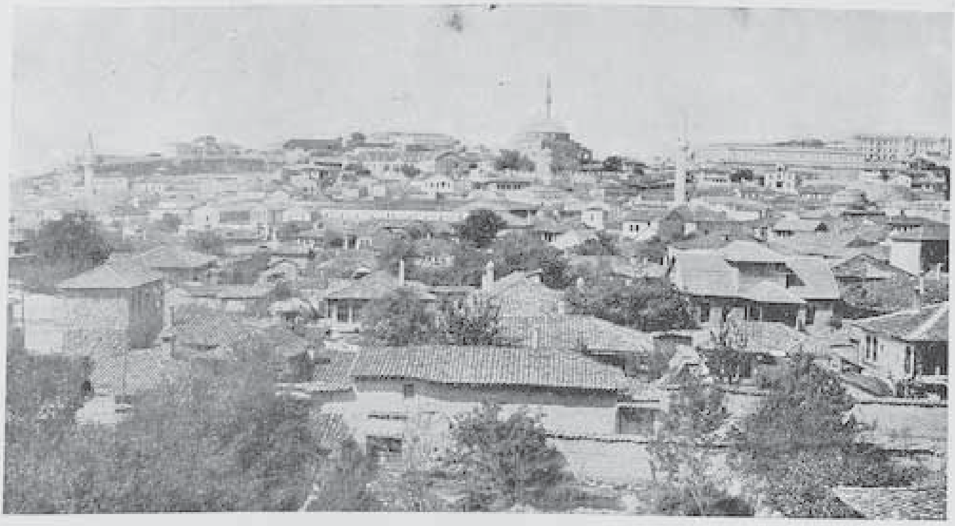

139

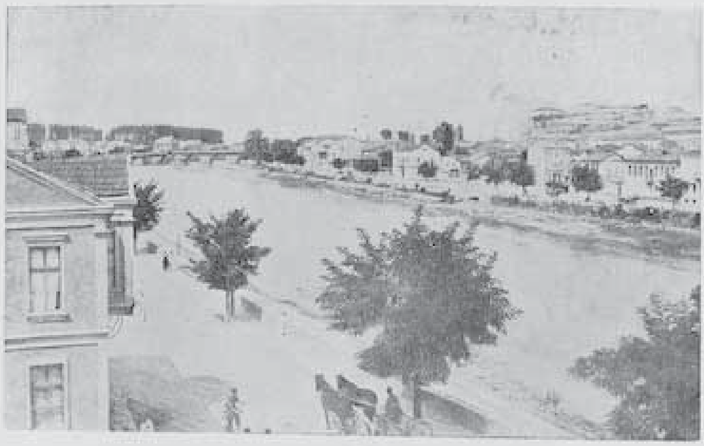

140

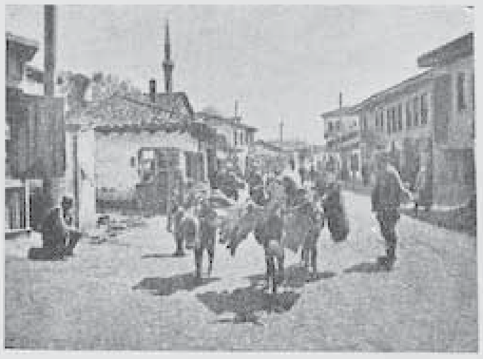

141

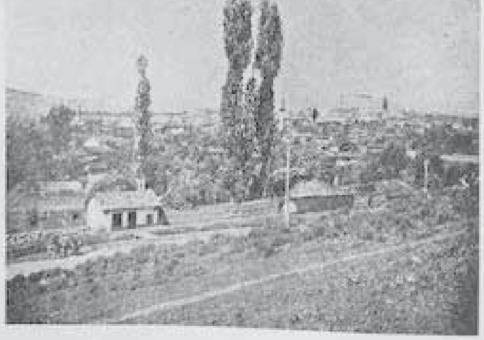

142

139. Скопие — Изгледъ отъ горе — La ville de Skopié — Vue d'en haut
140. Скопие — Край Вардаръ — La ville de Skopie — Au bord du Vardar
141—142. Скопие — Край града — La ville de Skopié — Auprès da la ville

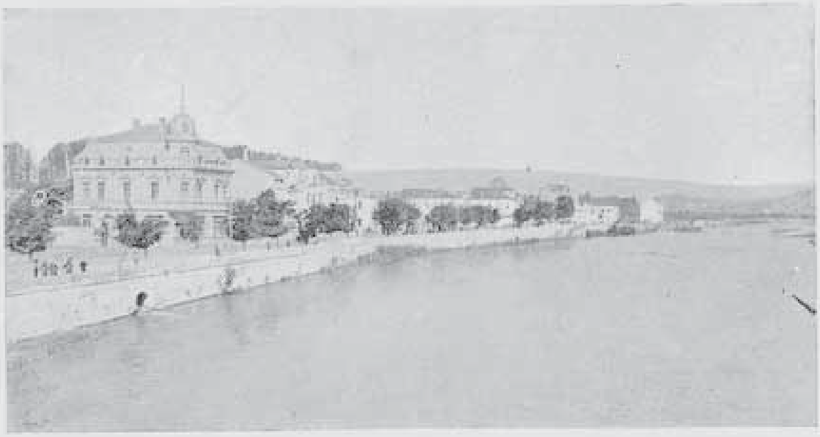

143

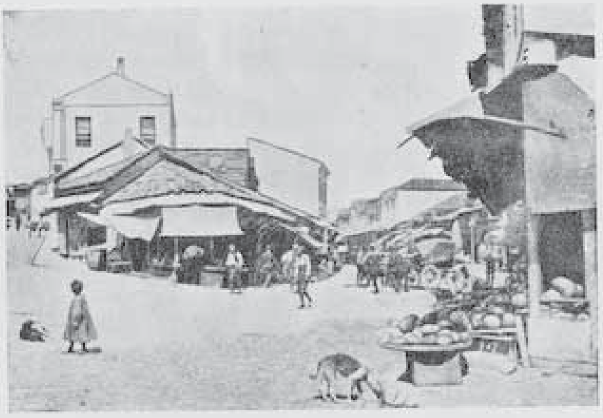

144

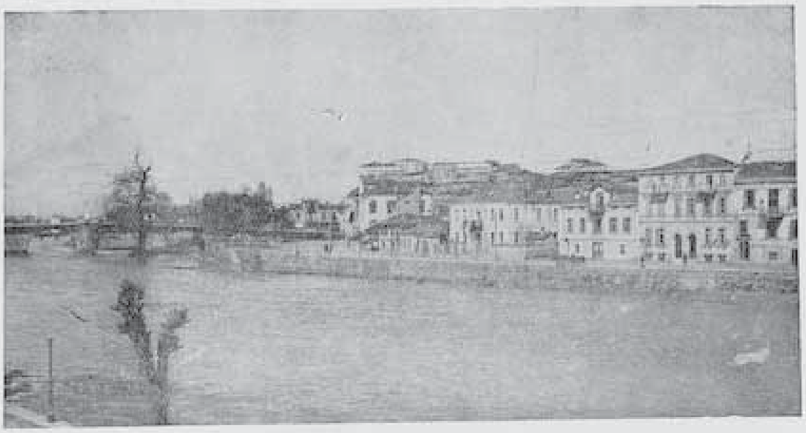

145

143. Скопие — Край Вардаръ отъ лѣво — La ville de Skopié — Au bord du Vardar (rive gauche)
144. Скопие — Пазарище — La ville de Skopié — Le marché
145. Край Вардаръ отъ дѣсно — La ville de Skopié — Au bord du Vardar (rive droite)

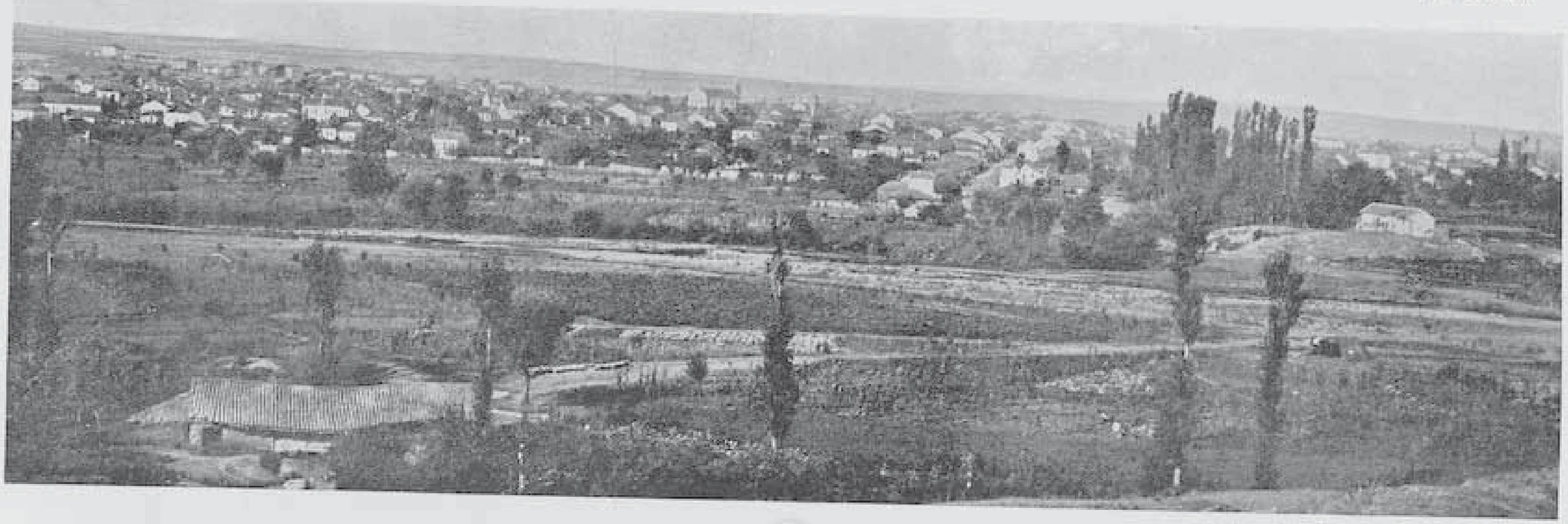

146

146. Градъ Куманово — Общъ изгледъ“ — La ville de Koumanovo — Vue générale“

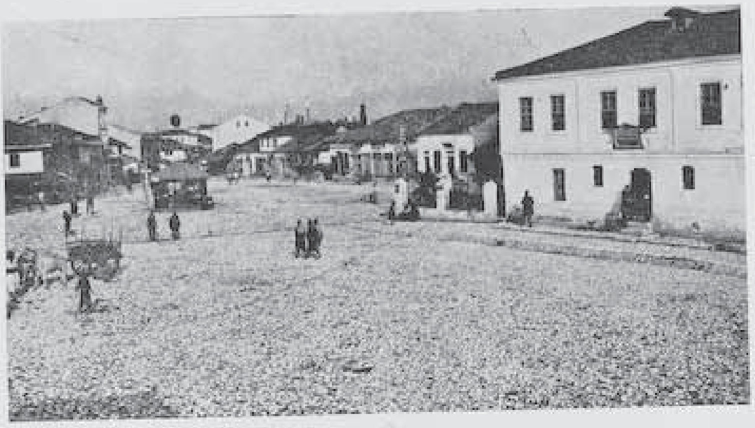

147

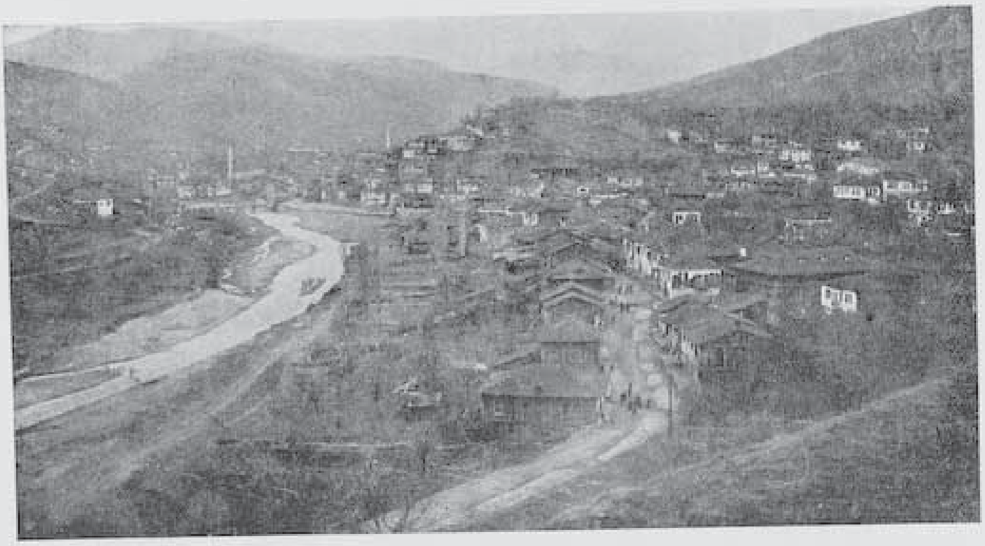

148

147. Куманово — Площадъ „20 октомврий“ — La ville de Koumanovo — La place de „20 octobre“
148. Градъ Паланка — Общъ изгледъ[10] — La ville de Palanka — Vue générale[10]

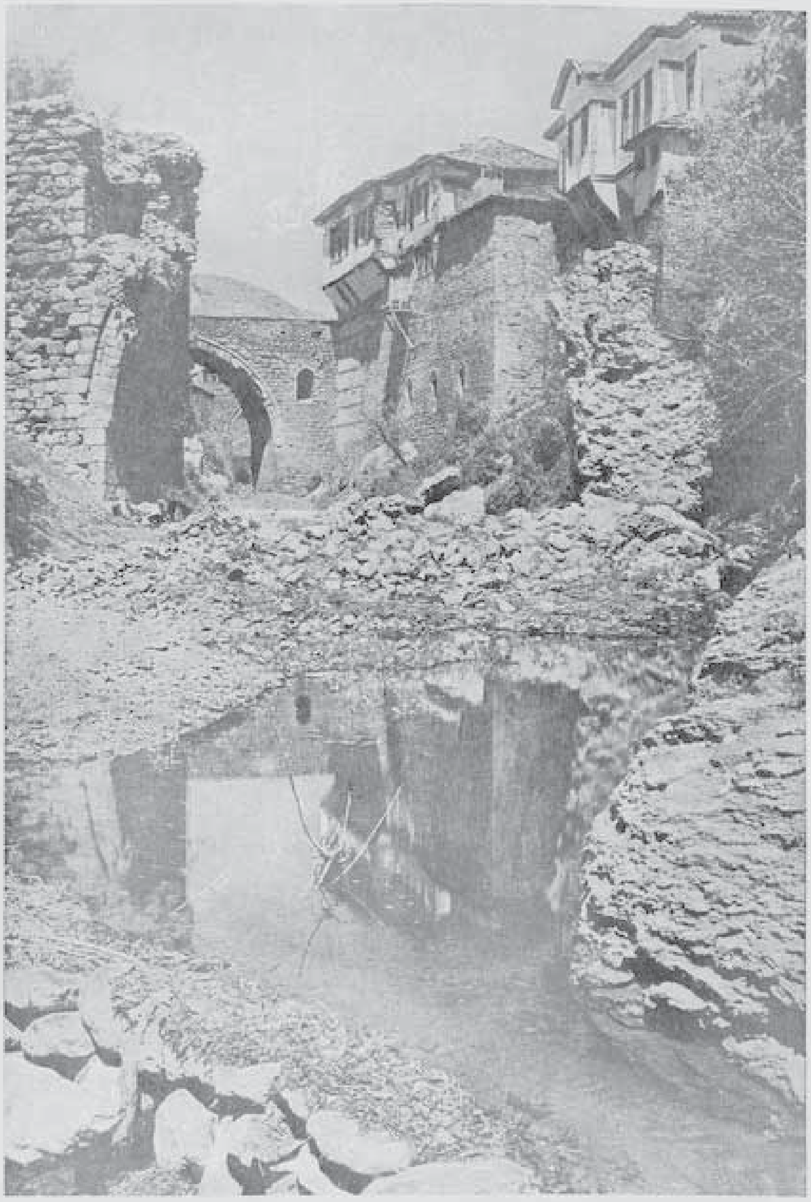

149

149. Градъ Кратово [illegible] — La ville de Kratovo [illegible]

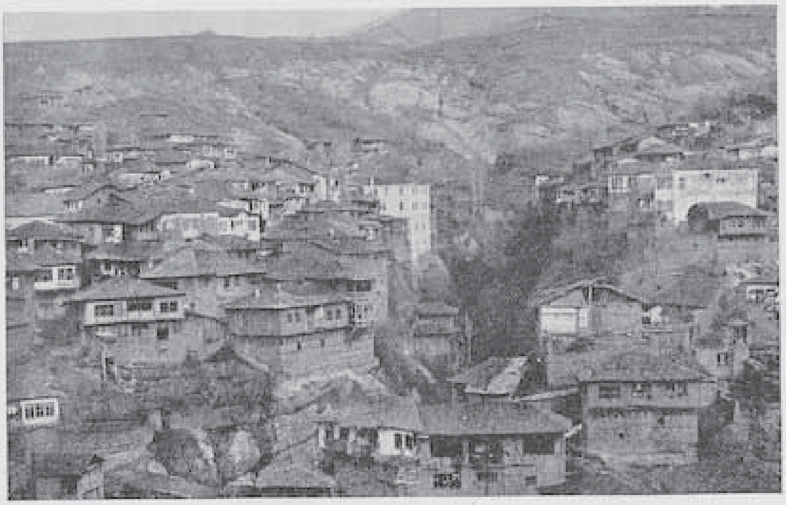

150

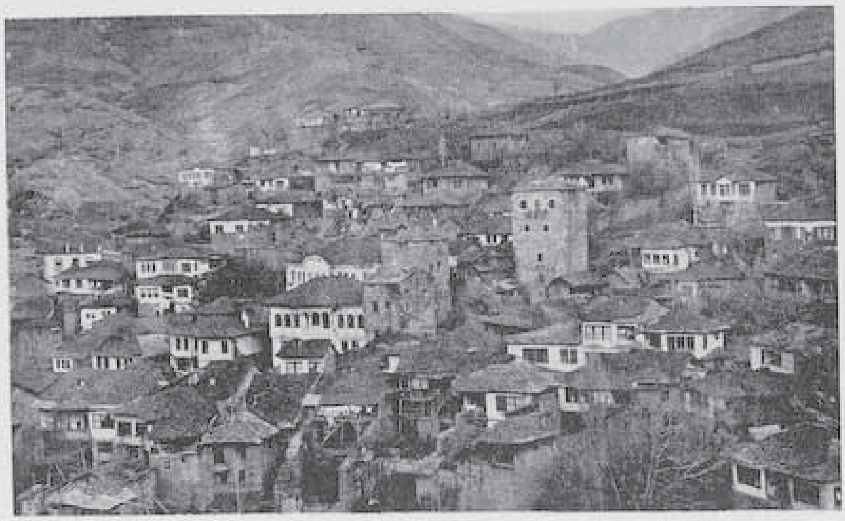

151

150—151. Градъ Кратово — Общъ изгледъ — La ville de Kratovo — Vue générale

152

153

154

152. Село Злетово — Le village de Zlétovo
153. Градъ Кочани — Площадъ — La ville de Kotchani — La place
154. Градъ Кочани — Общъ изгледъ — La ville de Kotchani — Vue générale

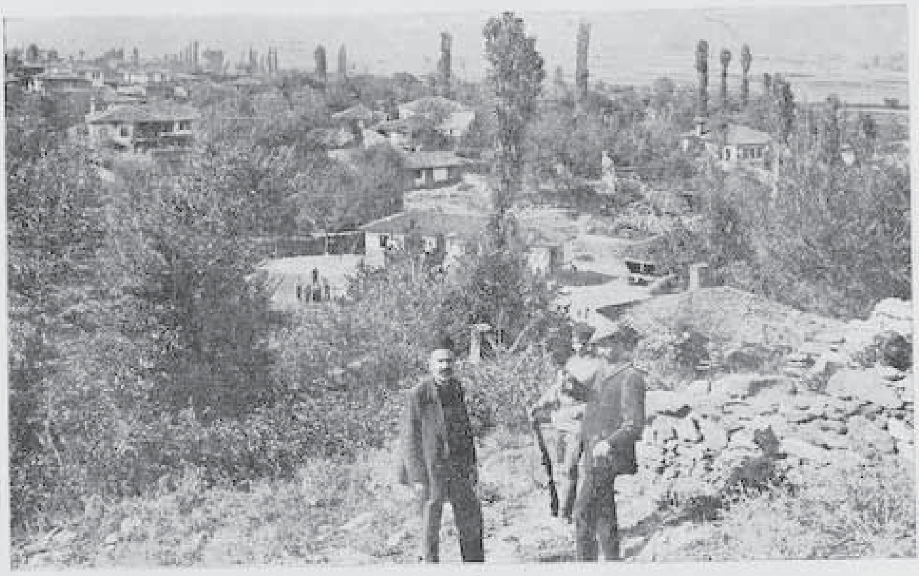

155

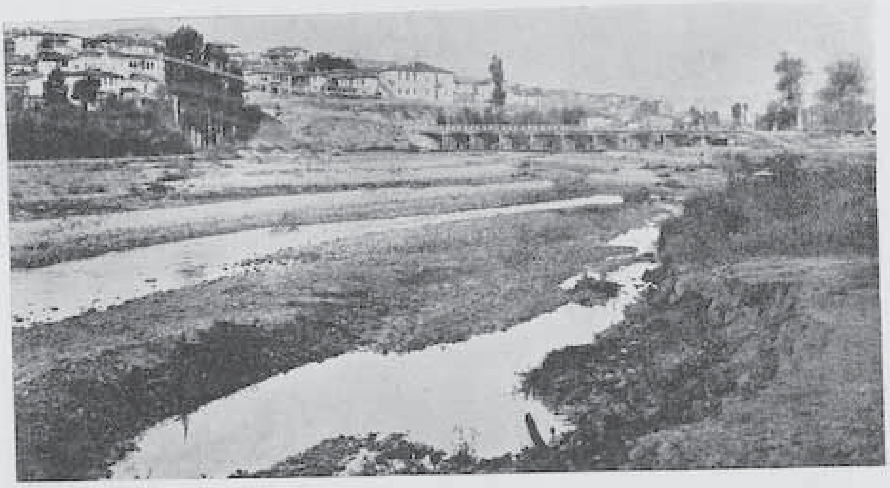

156

155. Село Виница[89] — Le village de Vinitza[89]
156. Царево-село[90] — Le village de Tzarevo-sélo[90]

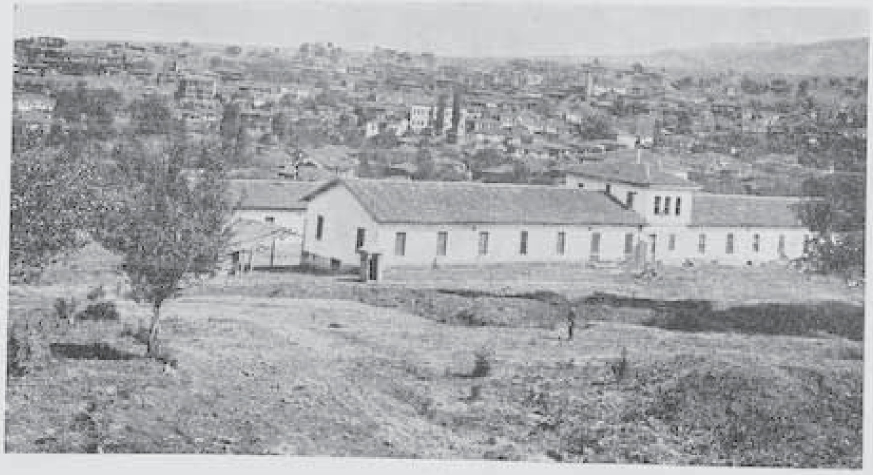

157

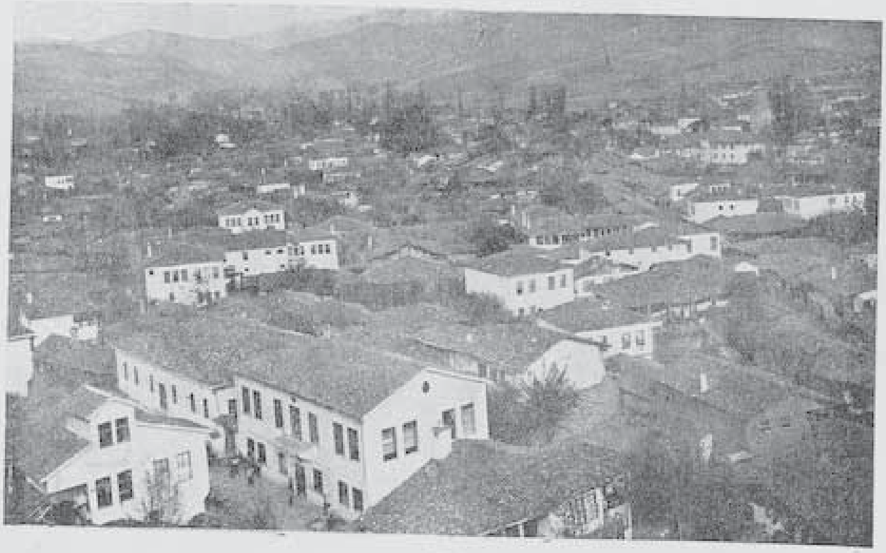

158

157. Градъ Пехчево [91] — La ville de Pehtchevo [91]
158. Градъ Радовишъ [92] — La ville de Radoviche [92]

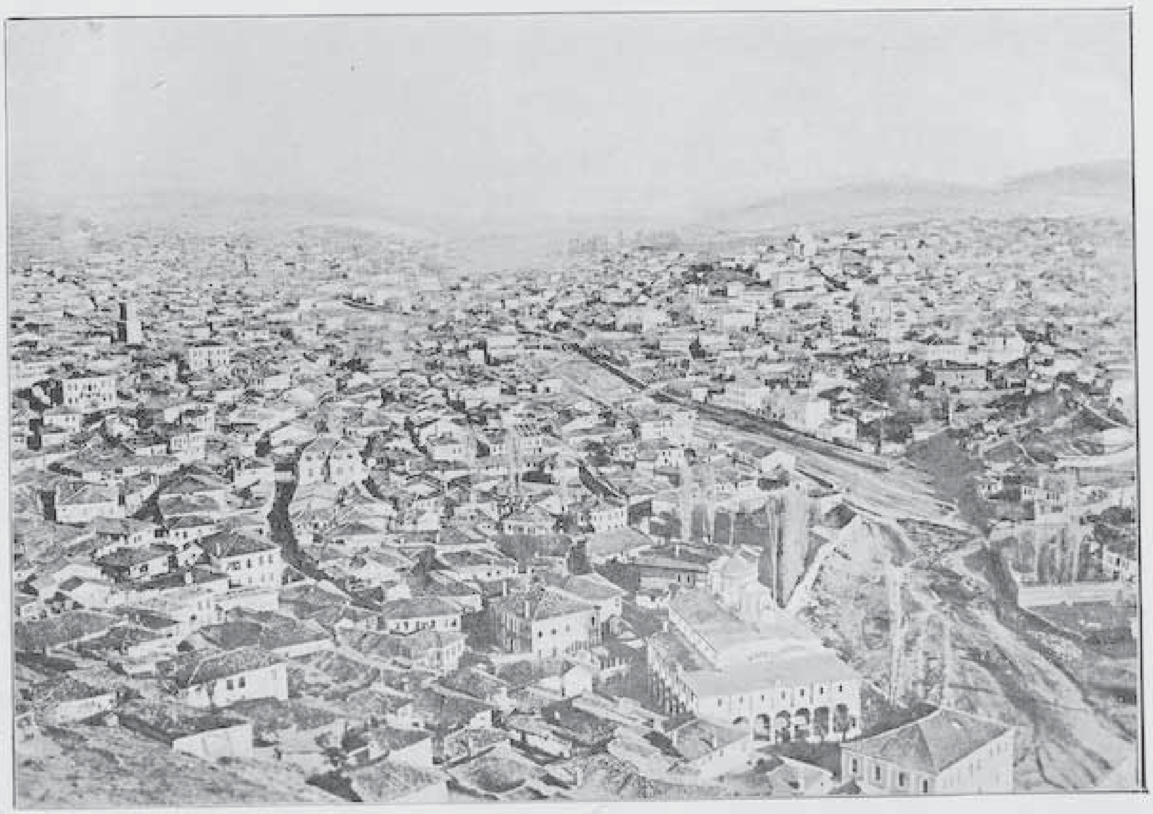

159

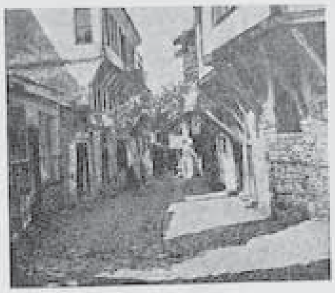

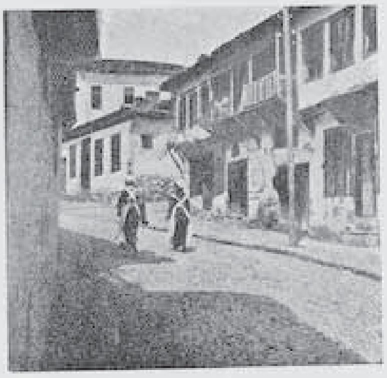

160

161

159. Градъ Щипъ — Общъ изгледъ[illegible] — La ville de Chtip — Vue générale[illegible]
160—161. Градъ Щипъ — Улици отъ града — La ville de Chtip — Les rues de la ville

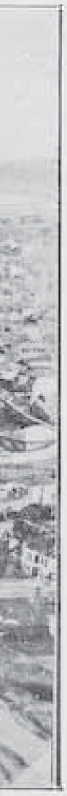

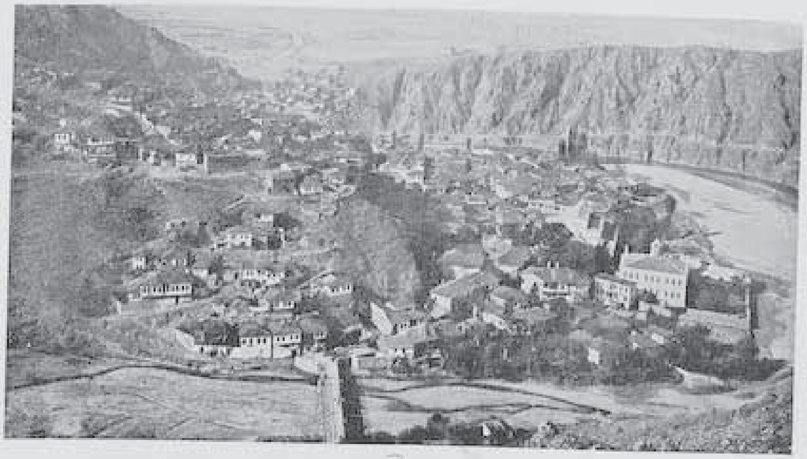

162

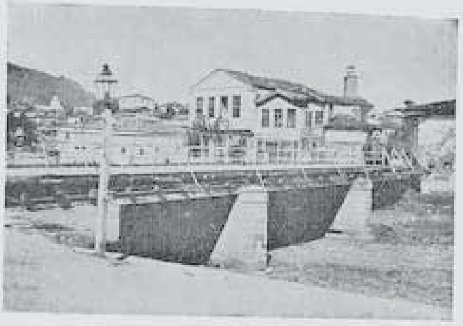

163

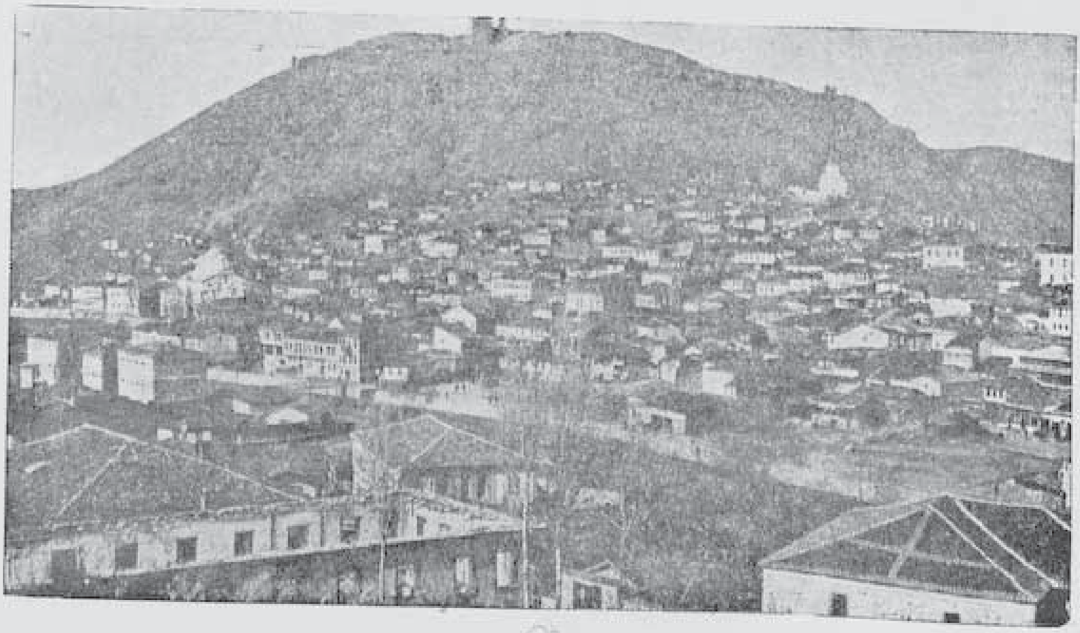

164

162. Градъ Щипъ — Общъ изгледъ отъ горе — La ville de Chtip — Vue générale en d'haut
163. Градъ Щипъ — Мостъ на рѣката Отиня — La ville de Chtip — Le pont sur la rivière Otinia
164. Градъ Щипъ съ Хисаря — La ville de Chtip avec le Hissar

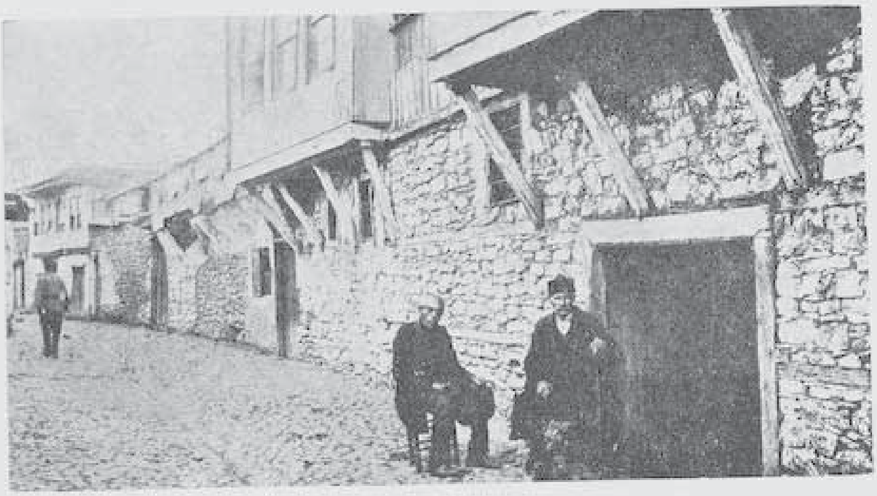

165

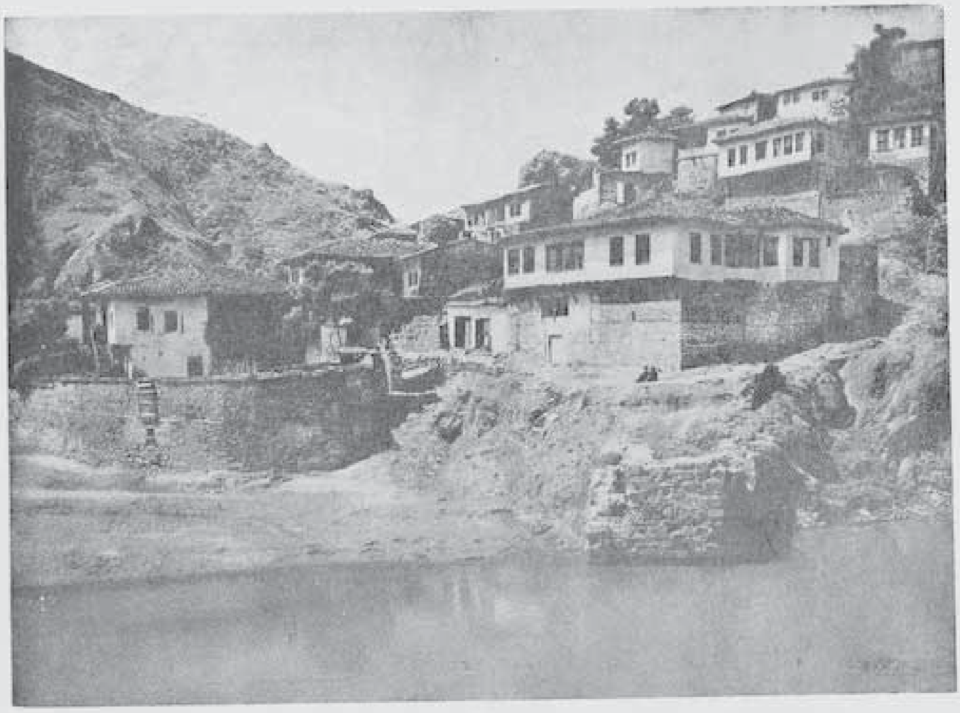

166

165. Щипъ — Улица „Мише Развигоровъ" — La ville de Chtip — Rue „Miché Razvigorov"
166. Щипъ — Ново-село — La ville de Chtip —Novo-selo

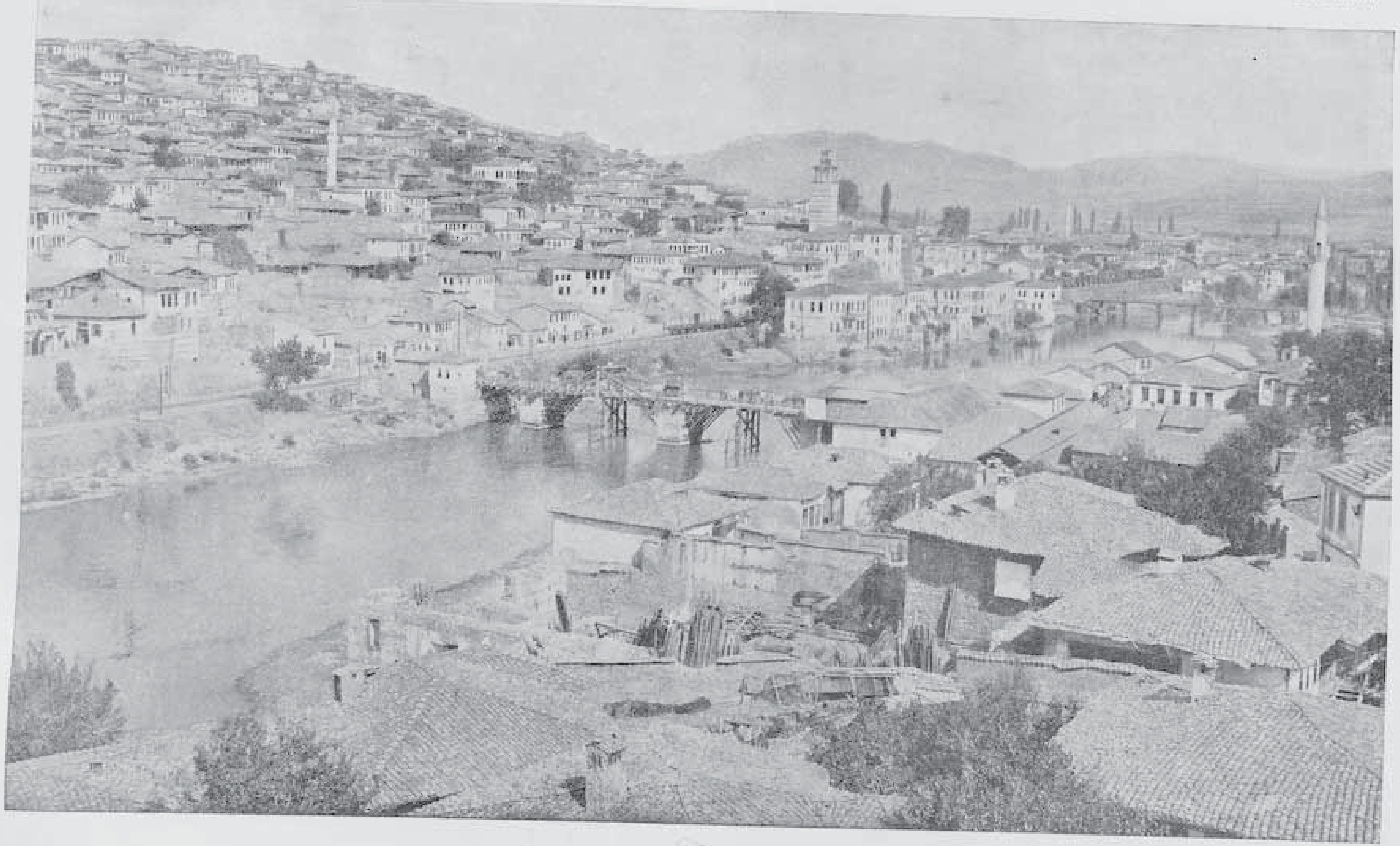

167

167. Градъ Велесъ — Общъ изгледъ[34] — La ville de Vélès — Vue générale[34]

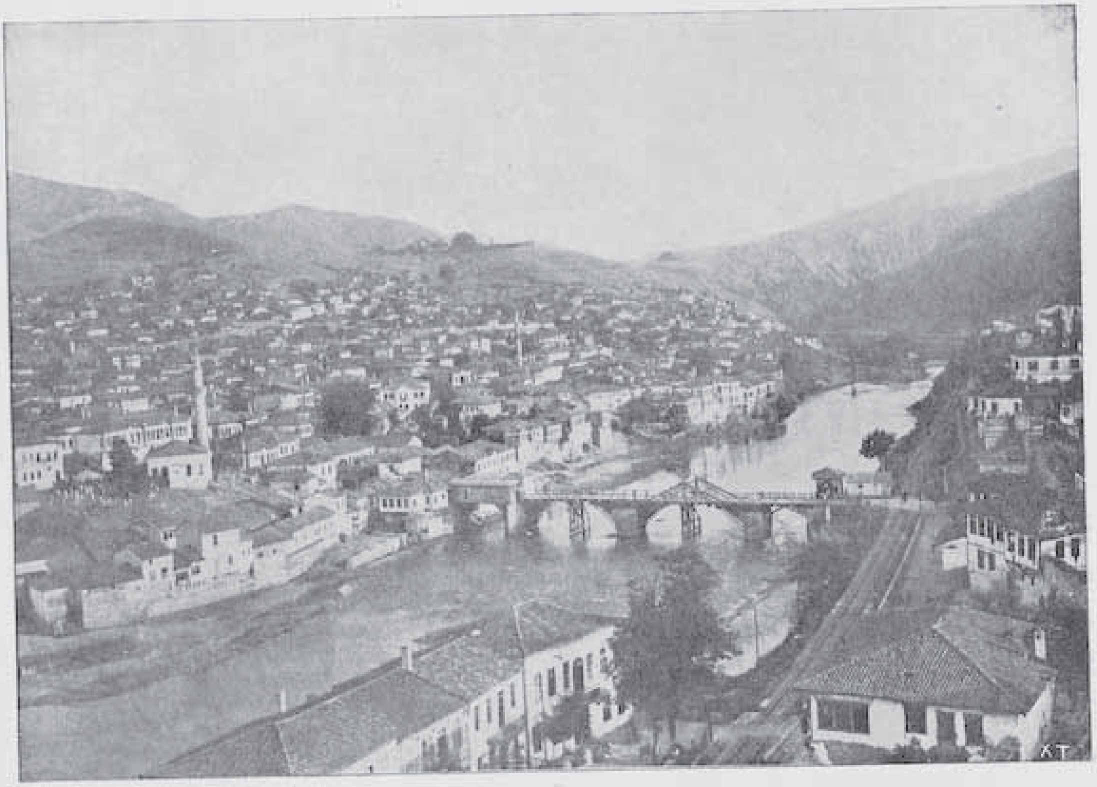

168

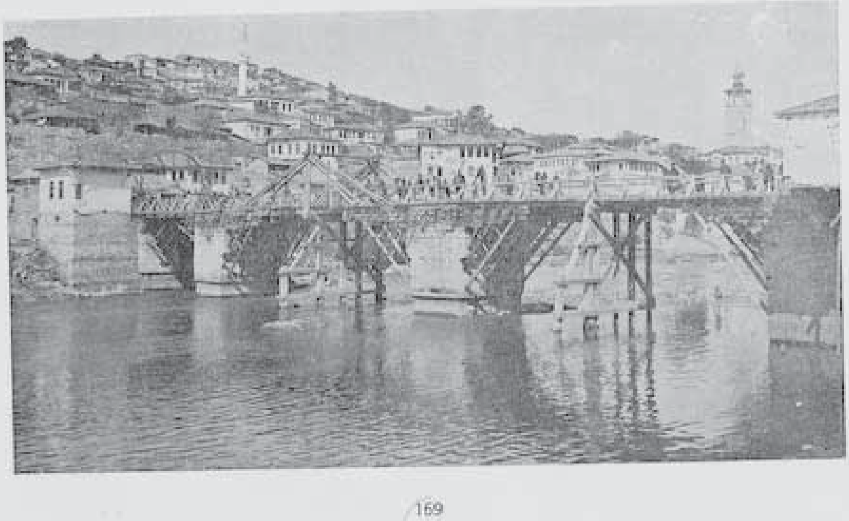

169

168. Градъ Велесъ — Изгледъ отъ юго-западъ — La ville de Vélés — Vue sur le sud-est
169. Градъ Велесъ — Голѣмиятъ мостъ въ града — La ville de Vélés — Le pont grand en ville

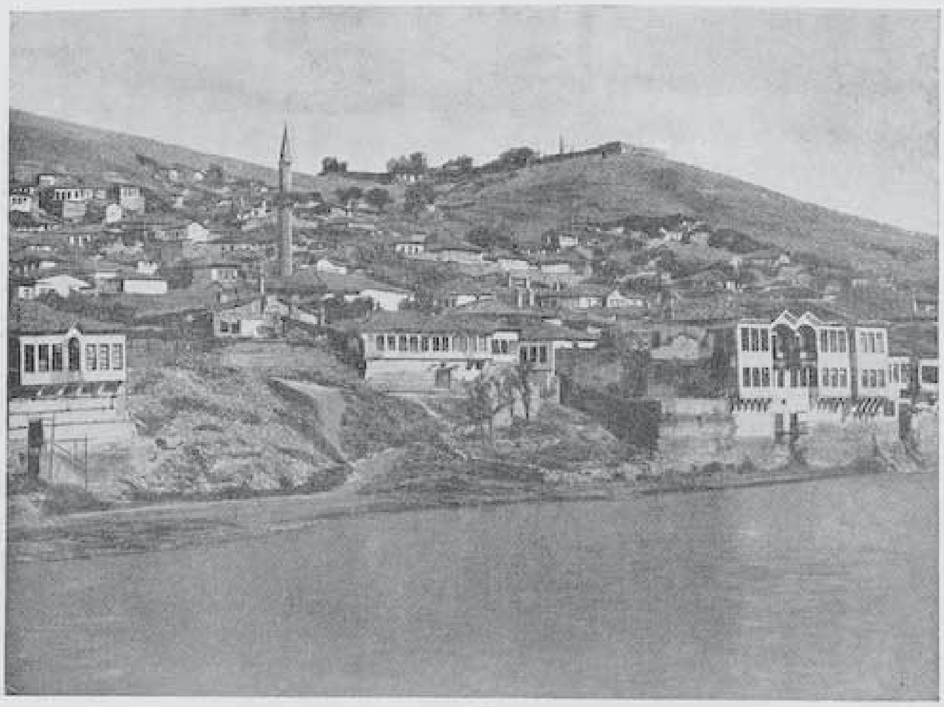

170

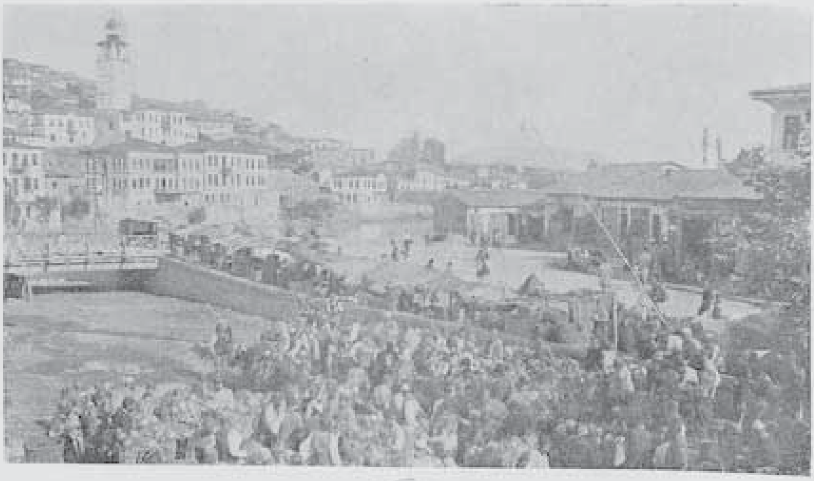

171

170. Градъ Велесъ — Другъ изгледъ — La ville de Vélès — Autre vue
171. Градъ Велесъ — Пазаръ за овошия — La ville de Vélès — Le marché aux fruits

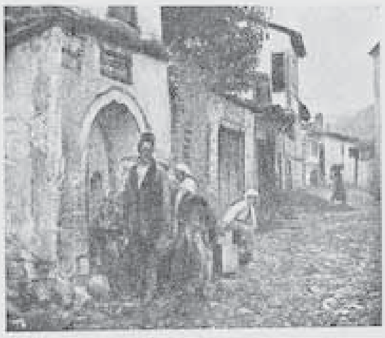

172

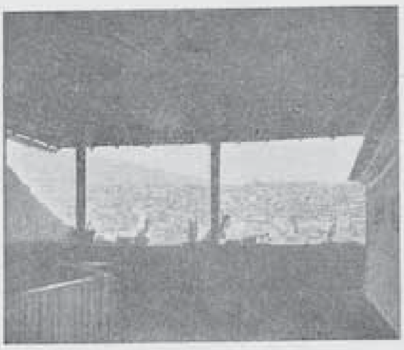

173

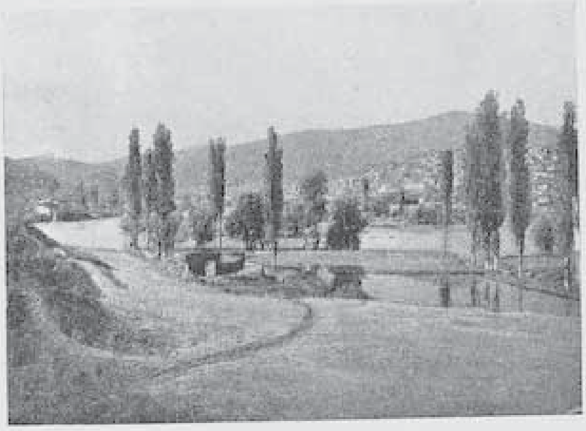

174

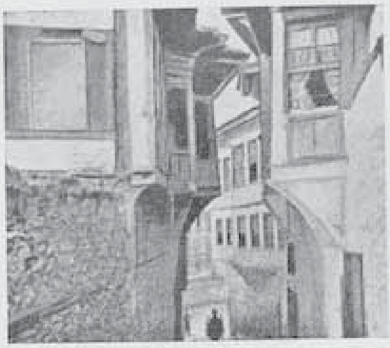

175

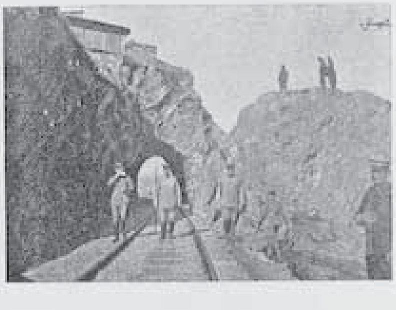

176

172—176. Разни изгледи отъ гр. Велесъ и околията — Les autres vues de la ville Vélés et son environ

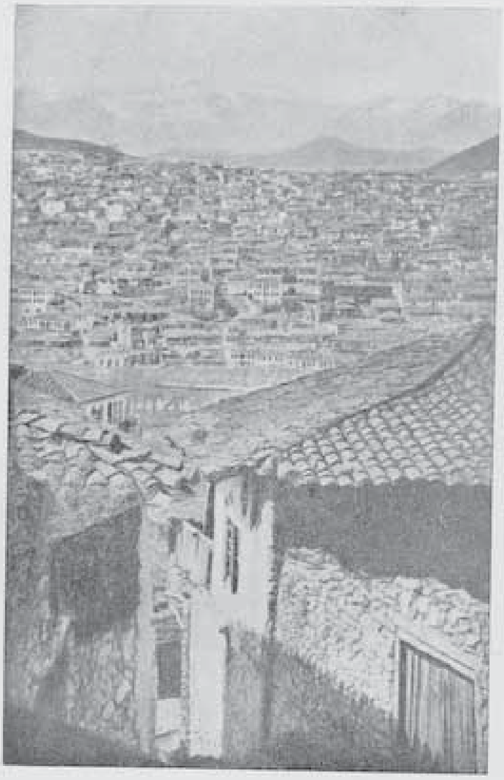

(177)

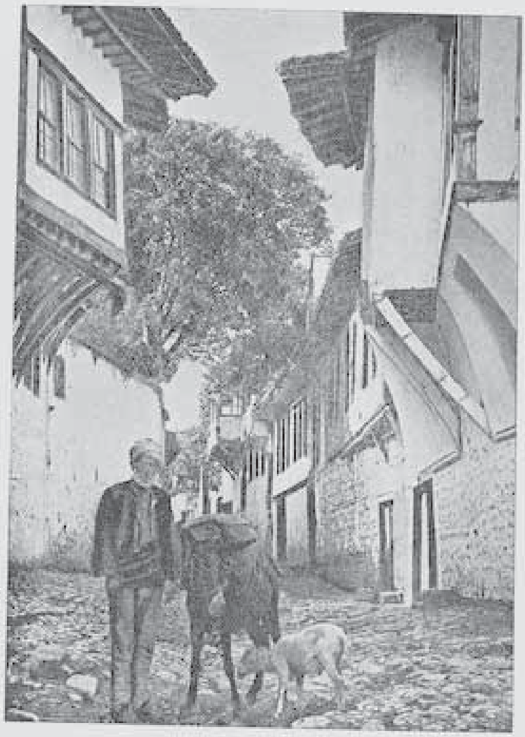

(178)

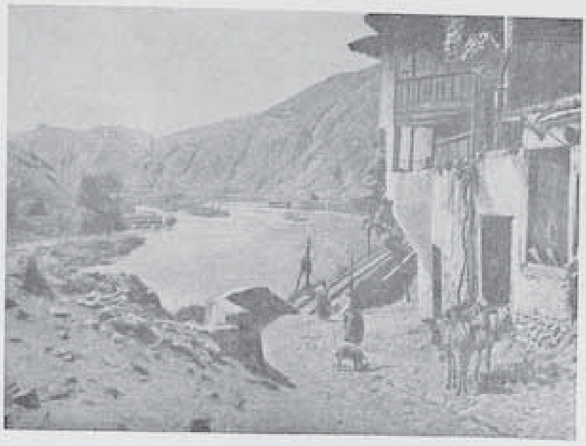

(179)

177—179. Улици отъ гр. Велесъ — Les rues de la ville de Veles

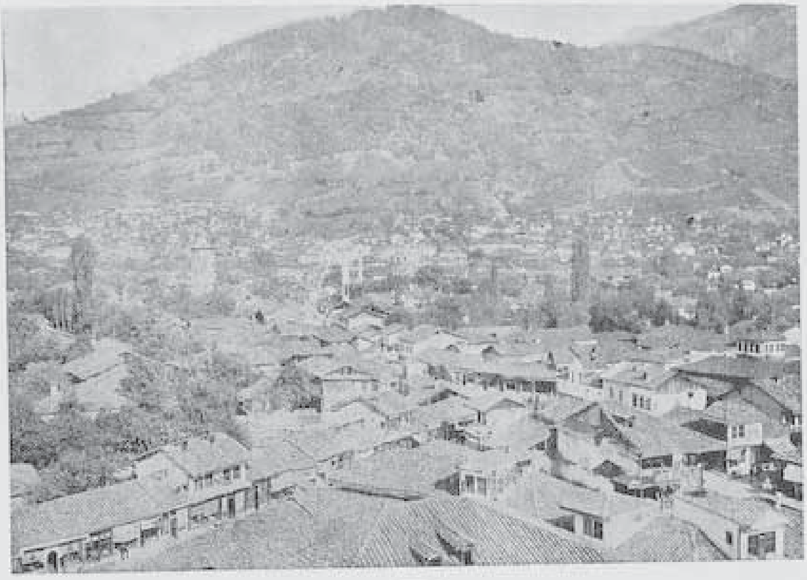

180

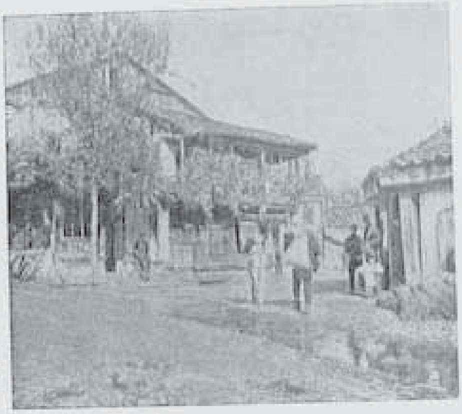

181

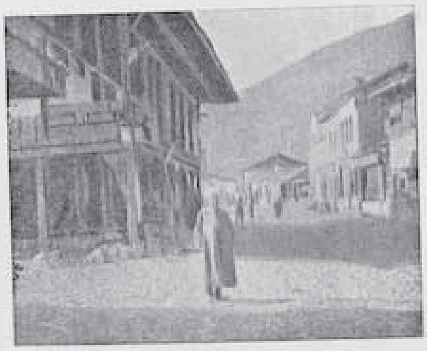

182

180. Градъ Тетово[30] — La ville de Tétovo[30]
181—182. Улици отъ гр. Тетово — Les rues de la ville de Tétovo

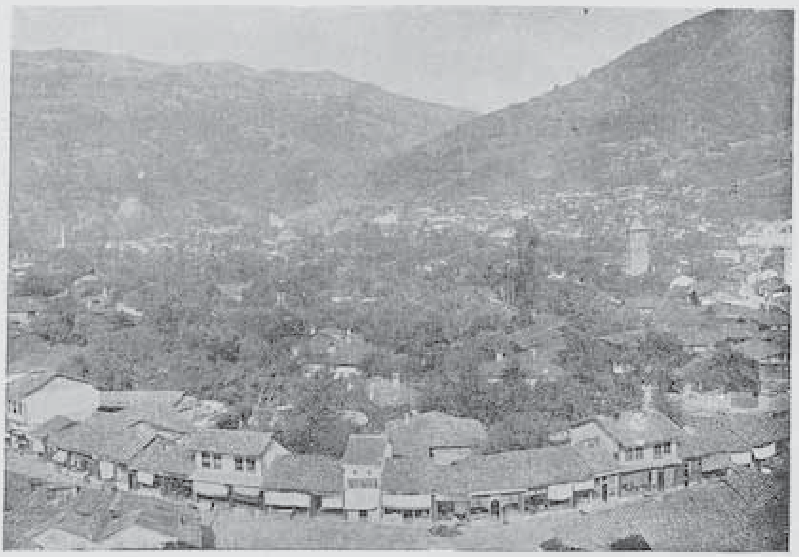

183

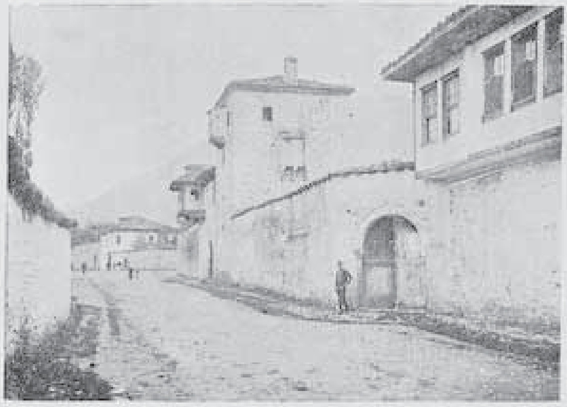

184

185

183—185. Разни изгледи отъ гр. Тетово — Les autres vues de la ville de Tétovo

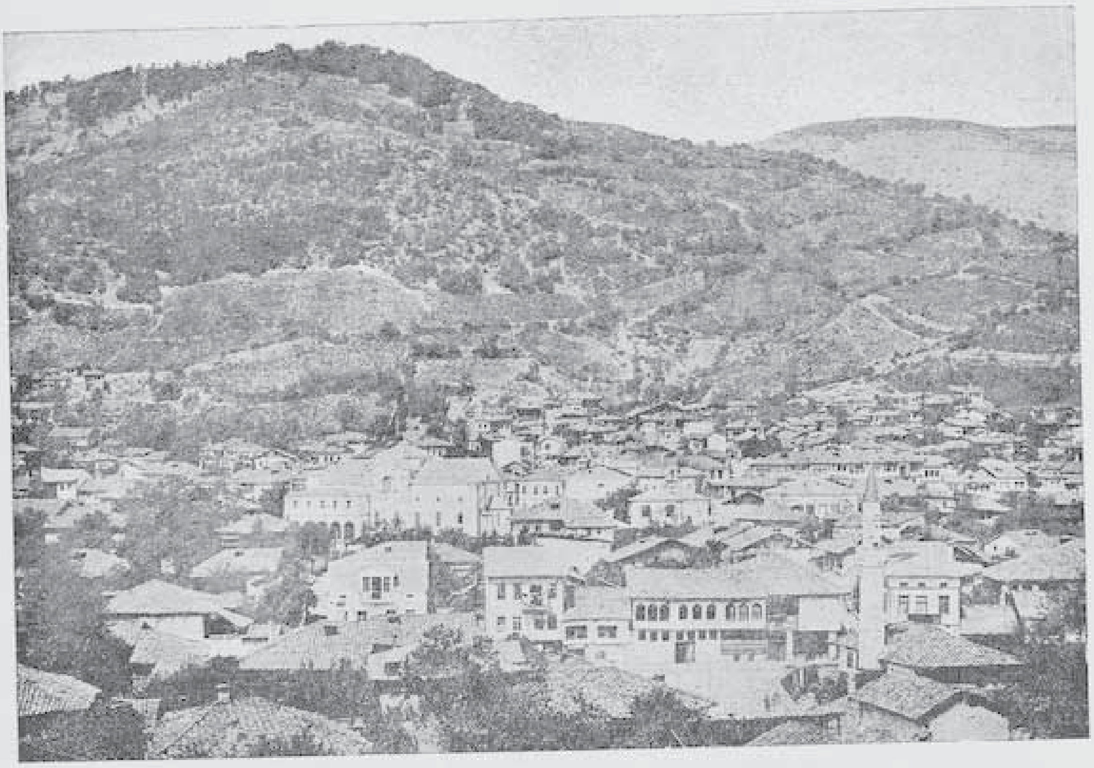

186

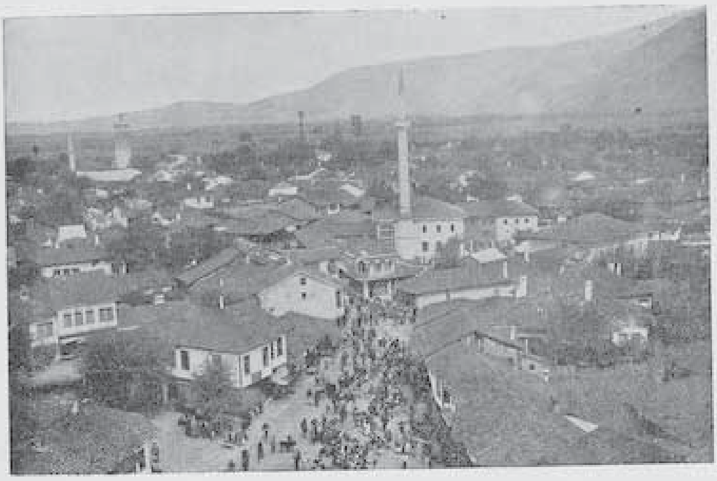

187

186. Градъ Тетово гледанъ отъ високо — La ville de Tétovo vue en d'haut
187. Градъ Гостиваръ[96] — La ville de Gostivar[96]

ЗДРАВЕ и СПОРТЪ

LA SANTÉ et SPORTE

Има здраве, има всичко.
(Народна пословица)

Даниелъ Бланшудъ — Daniel Blanchoud

ОТДѢЛЪ V — SECTION V

1

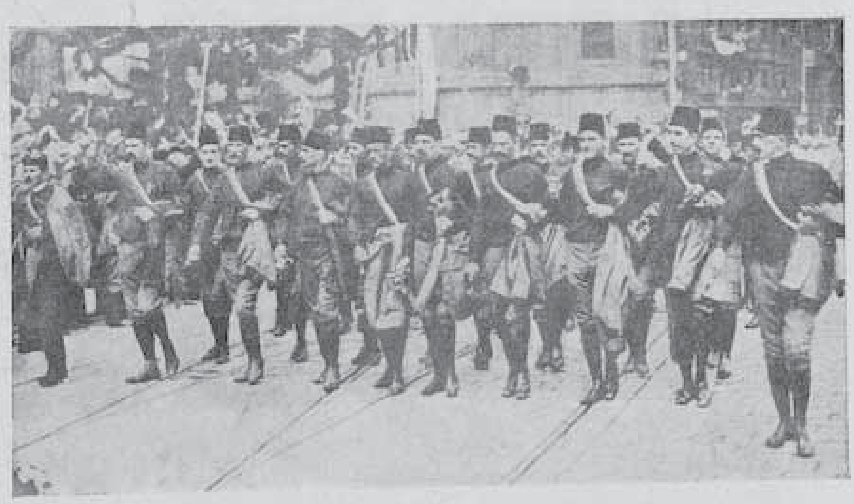

2

1. Данаиловъ — Danaïloff 2. Скопски български юнаци въ Прага, 1912 г. — Des Iounaks bulgares de Scopié à Prague en 1912.

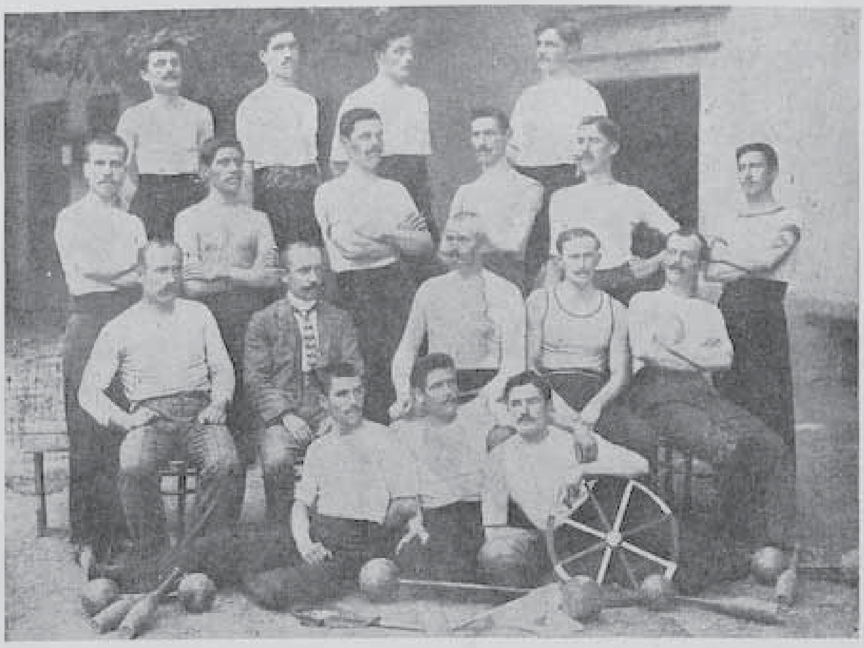

3

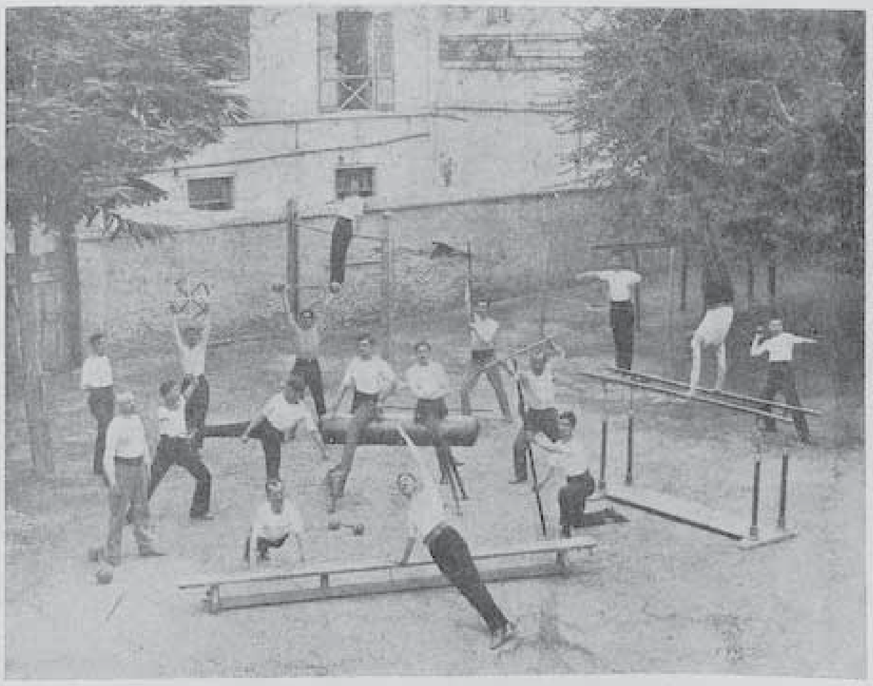

4

3. Гимнастически курсъ въ Солунъ презъ 1912 г. за македонскитѣ учители — Cours de gymnastique à Salonique en 1912 pour les instituteurs macédoniens 4. Упражнение на гимнастическия курсъ въ Солунъ, 1912 — Exercices de cours du gymnastique à Salonique, 1912

5

6

5. Солунски юнакъ, 1911 г. — Société de gymnastique „Iounak“ à Salonique, 1911 6.
Упражнения на Солунски юнакъ — Exercices du „Iounak“ à Salonique

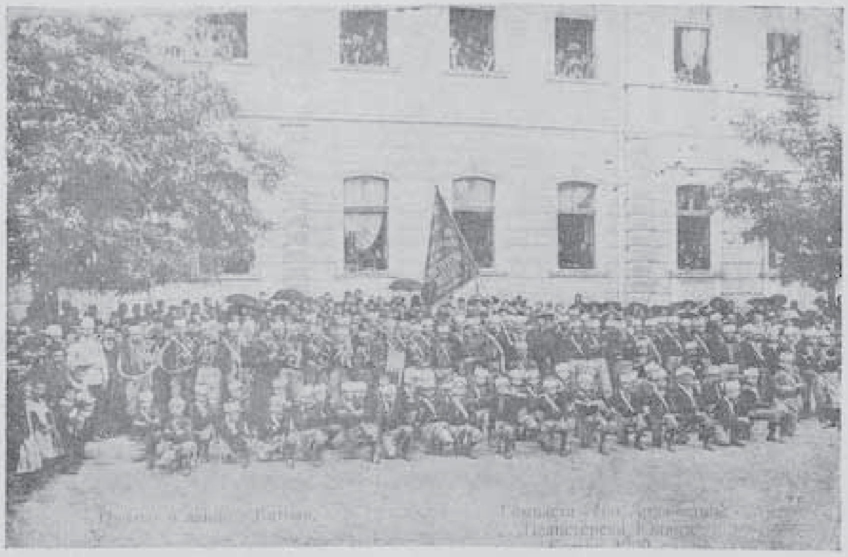

7

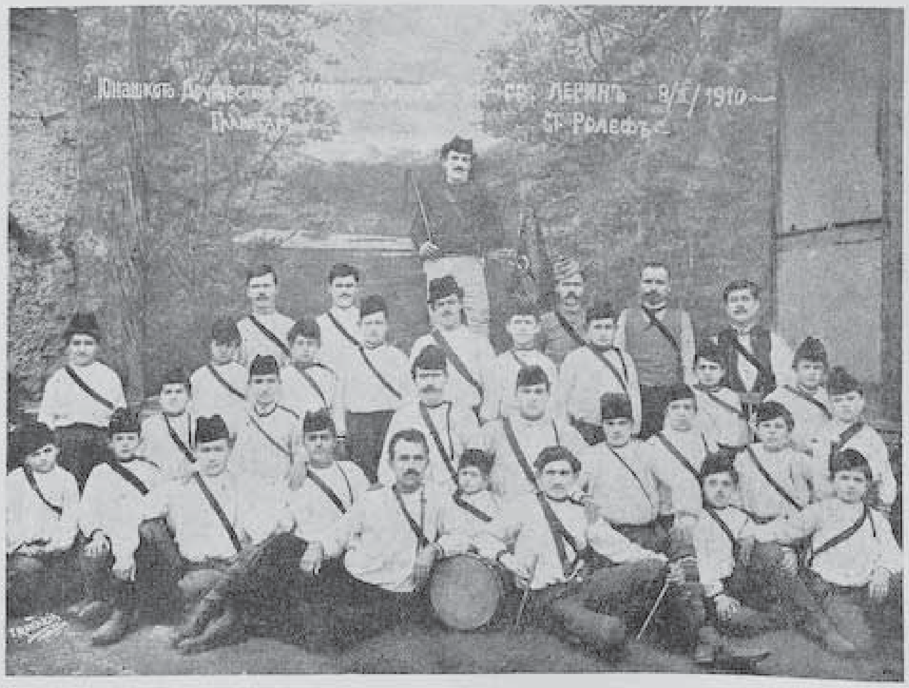
Юнашкото Дружество
гр. Леринъ 8/V/1910
Ст. Ролефъ

8

7. Юнашко д-во „Пелистеръ“, Битоля — Société gymnastique „Pelister“ à Monastir
8. Българско юнашко д-во въ Леринъ — Société gymnastique „Iounak“ à Florina

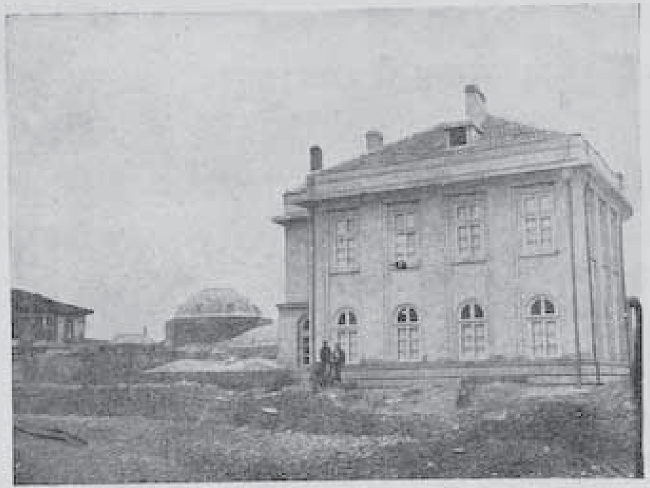

9

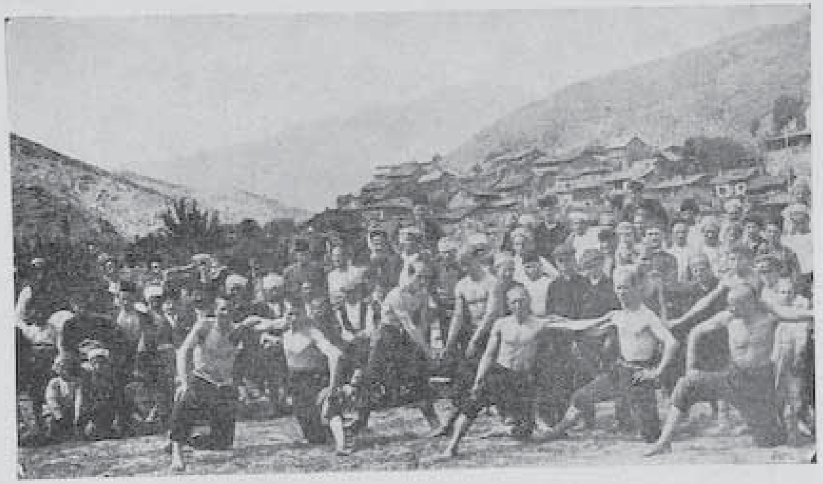

10

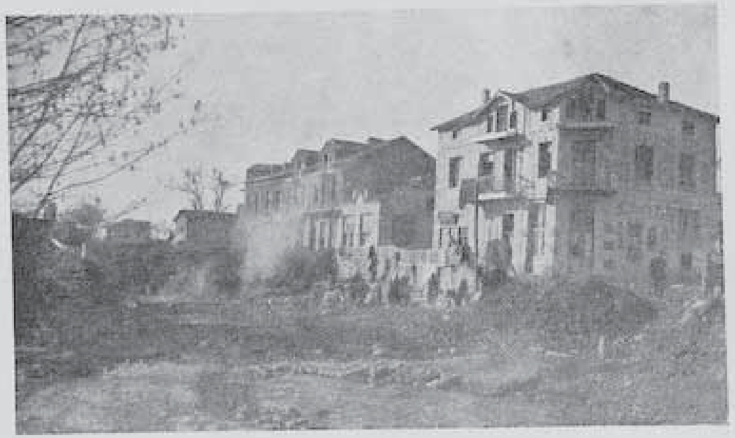

11

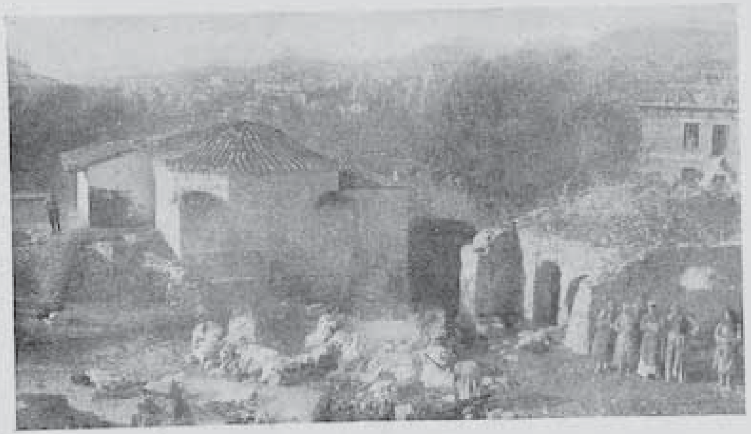

12

9. Старата минерална баня въ гр. Неврокопъ — Le vieux bain minérale dans la ville de Nevrocop 10. Борци помаци въ с. Бѣлица, Разложко — Des atlets pomaks dans le village Belitza, arr-t Razlog 11. Горещитѣ минерални извори въ Св. Врачъ — Les sources minérales chaudes à Sveti-Vratche 12. Старата минерална баня въ с. Полесица, Св. Врачко — Le vieux bain minérale dans le village Polesitza, Sveti-Vratche

9. Старата минерална баня въ гр. Неврокопъ — Le vieux bain minérale dans la ville de Nevrocop 10. Борци помаци въ с. Бѣлица, Разложко — Des atlets pomaks dans le village Belitza, arr-t Razlog 11. Горещитѣ минерални извори въ Св. Врачъ. — Les sources minérales chaudes à Sveti-Vratche 12. Старата минерална баня въ с. Полесица, Св. Врачко — Le vieux bain minérale dans le village Polesitza, Sveti-Vratche

---

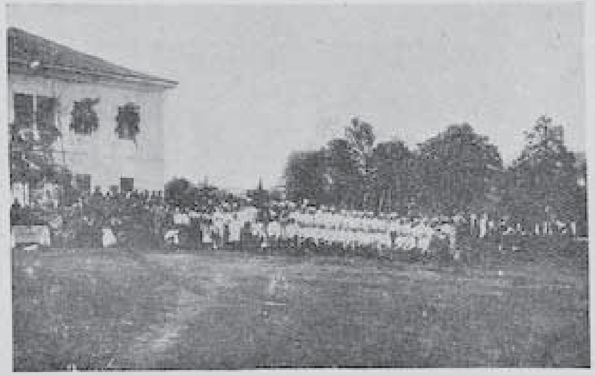

13

14

15

16

13. Юнашкото д-во „Пиринъ“ въ Разлогъ — Société gymnastique „Pirin“ à Razlogue 14. Курортъ „Папазъ-чаиръ“ въ Неврокопско — Centre balnéaire „Papas-tchaïre, prés de Nevrocope 15. Туристи къмъ Пиринъ — Les touristes vers Pirin 16. Туристическа хижа въ Пиринъ, Неврокопско — Cabane touristique à Pirin, Nevrocope

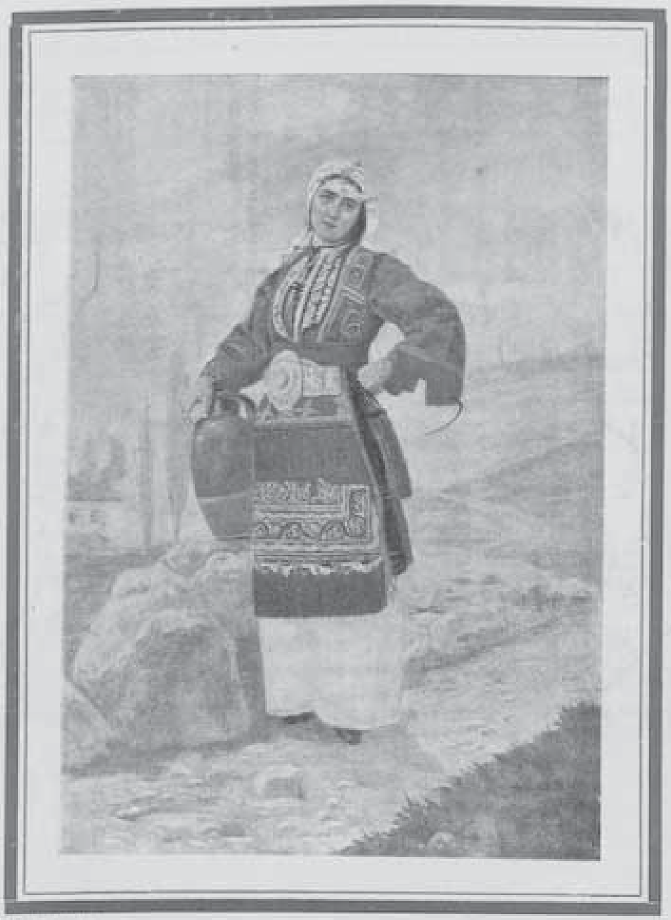

Македонка
Macedona

проф. В. Антоновъ

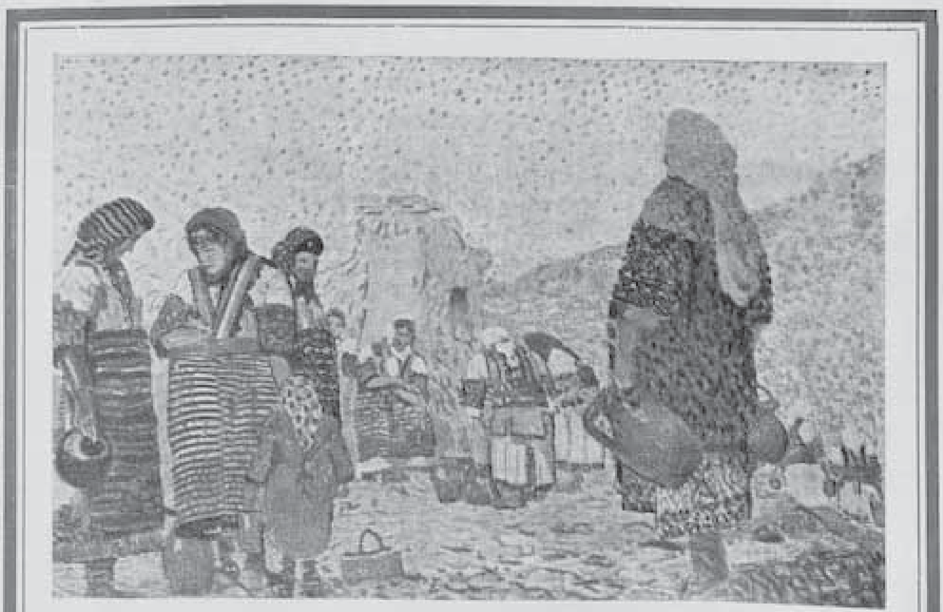

Македония — На чешмата
Macedona alla fontana

Alfonso Corradi

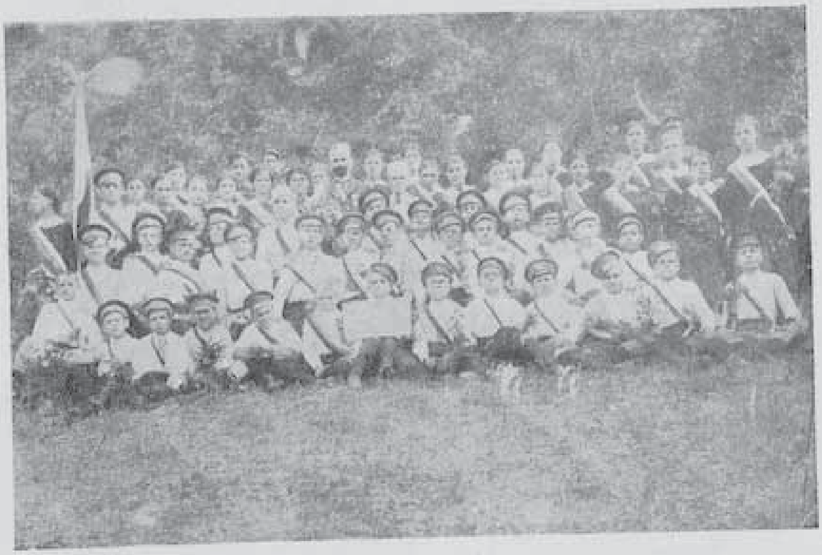

17

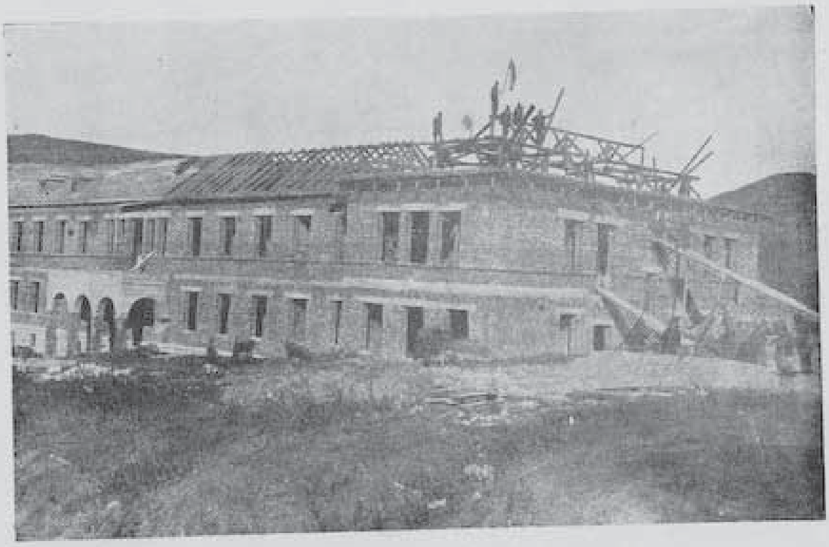

18

17. Българско юнашко д-во „Брѣгалница" въ гр. Щипъ — Société gymnastique „Bregalnitza" à Chtipe 18. Градската болница въ Св. Врачъ — Hôpitale de la ville de Sveti-Vratche

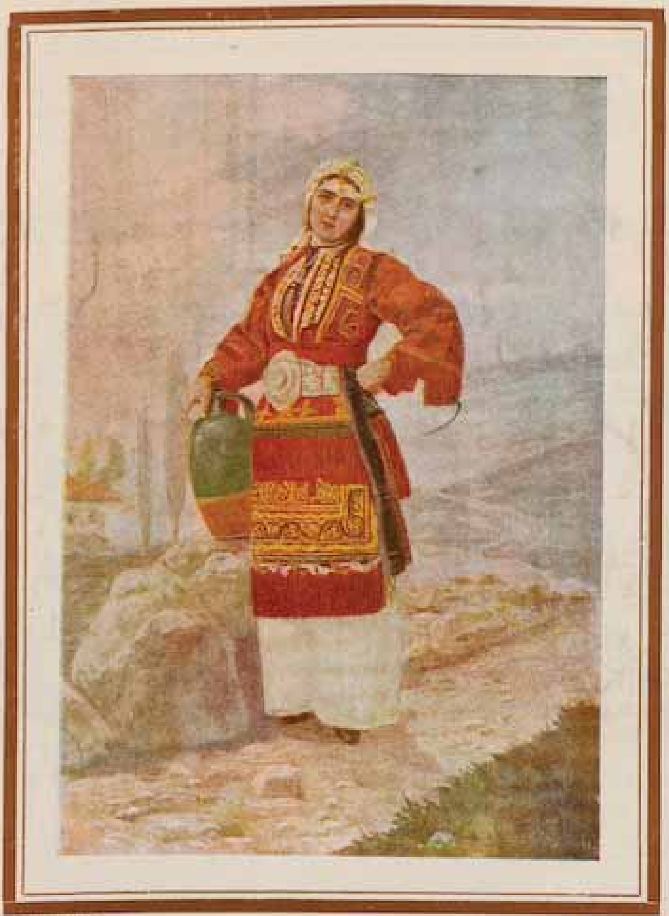

Македонка
Macedona

проф. В. Антоновъ

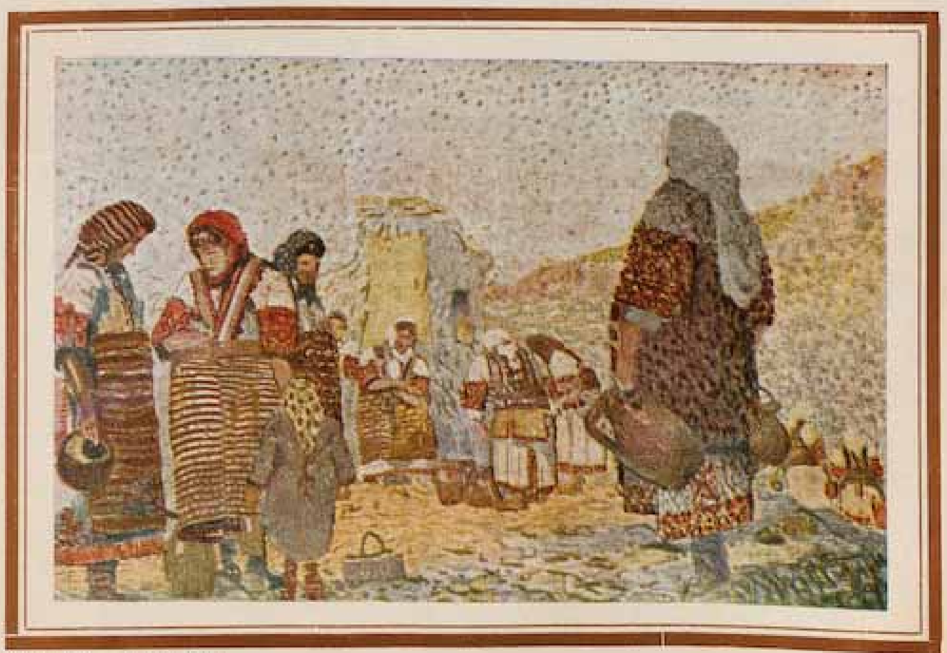

Македония — На чешмата
Macedona alla fontana

Alfonso Corradi

ВѢРА и ЧЕРКВА

EGLISES et RELIGIONS

СЪ НАМИ БОГЪ

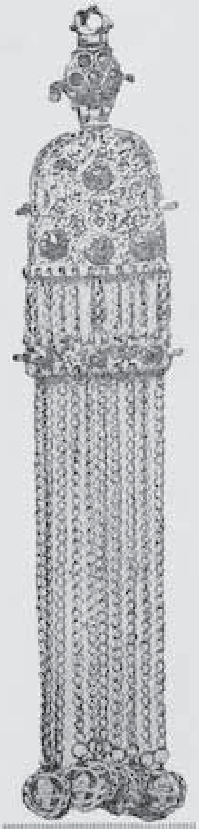

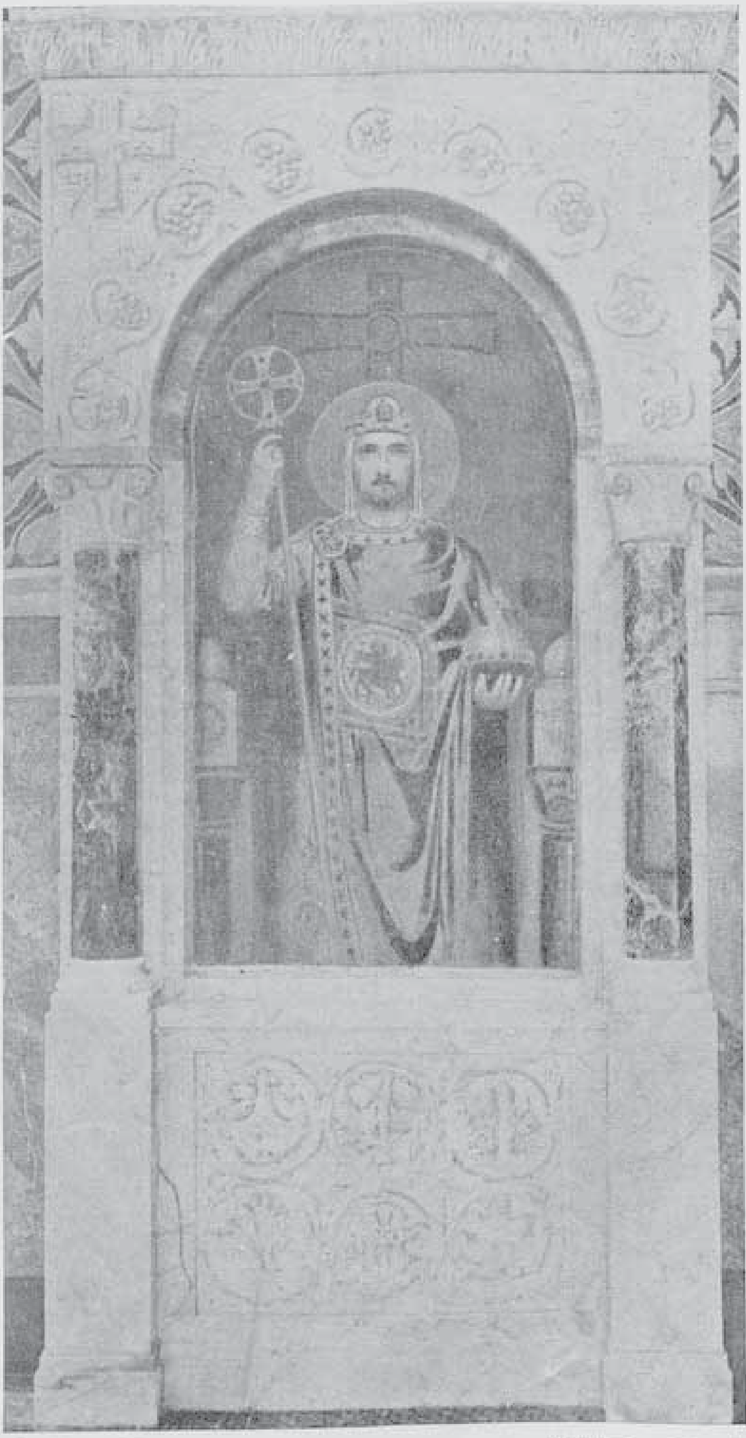

Св. Князъ Борисъ

Saint Tzar Boris

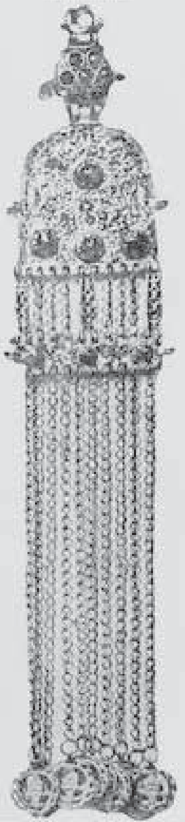

VI ОТДѢЛЪ

VI SECTION

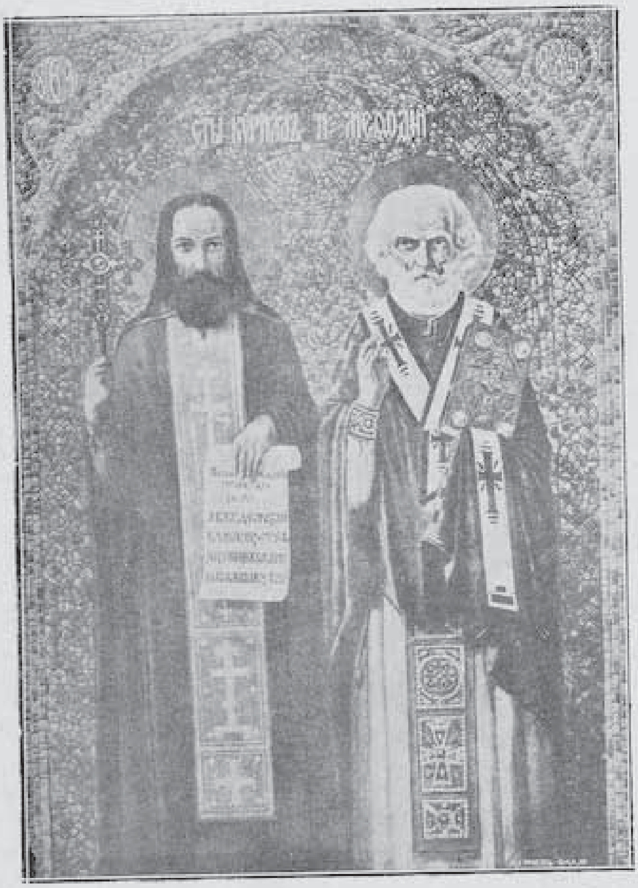

1. Св. Св. Кирилъ и Методи — Saints Cyrile et Méthode

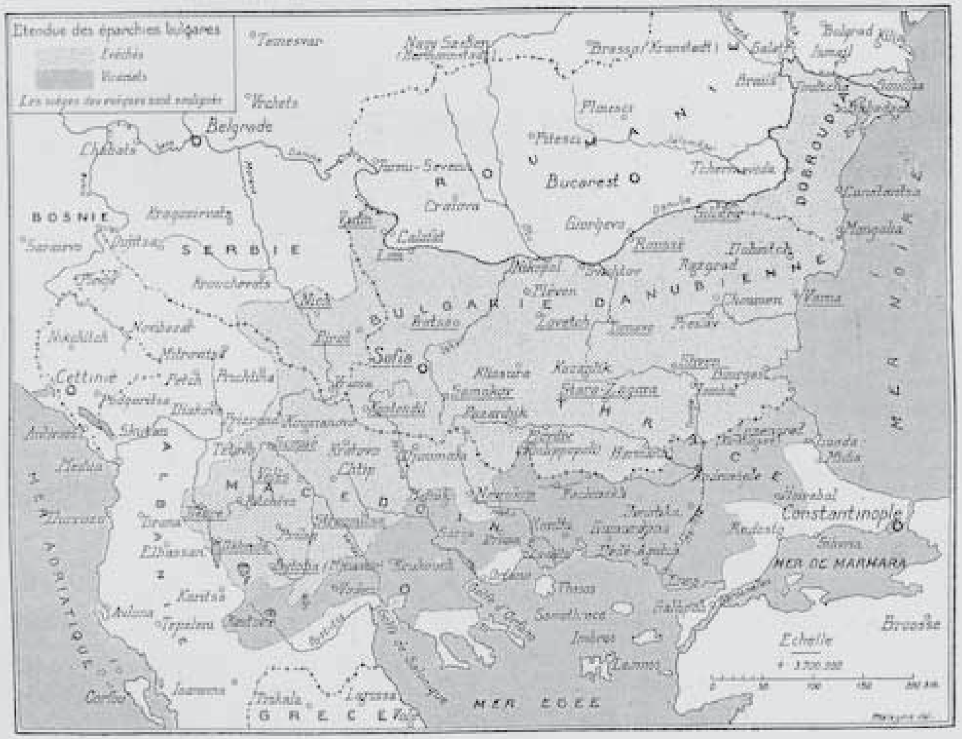
Etendue des éparchies bulgares
Evêchés
Vicariats
Les sièges des évêques sont soulignés
Temesvar
Vrchets
Nagy Szeben (Hermannstadt)
Brasso (Kronstadt)
Galatz
Bolgrad
Braila
Belgrade
Chabats
BOSNIE
Sarajevo
Kragouievats
SERBIE
Krouchevats
Nich
Pirot
Turnu-Severin
Craiova
R
O
U
M
A
N
I
E
Pitesci
Ploesci
Bucarest
Giurgevo
Tchernavoda
DOBROUDJA
Kustendja
Mangalia
Silistra
Roussé
Dobritch
Razgrad
Varna
Choumen
Preslav
Tirnovo
Lovetch
Pleven
Nikopol
Svichtov
Vidin
Calafat
Lom
Vratsa
BULGARIE DANUBIENNE
Sofia
Samokov
Kustendil
Pazardjik
Klissoura
Kazanlik
Stara-Zagora
Sliven
Bourgas
Yamboli
THRACE
Plovdiv (Philippopoli)
Harmanli
Lozengrad
Andrinople
Midia
Tchorlou
Constantinople
Rodosto
Silivria
MER DE MARMARA
Brousse
Gallipoli
Enos
Dede-Agatch
Xanthi
Gumurdjina
Drama
Serres
Melnik
Nevrokop
Strumitsa
Kratovo
Chtip
Skopie
Koumanovo
Prizrend
Tetovo
Vélès
Prilep
Bitolia (Monastir)
Kitchevo
Ochrida
Kostour
Vodena
Salonique
Golfe de Salonique
Golfe d'Orfano
Thasos
Samothrace
Imbros
Lemnos
MER EGÉE
Larissa
Trikala
GRÈCE
Janina
Corfou
Tepeleni
Avlona
Koritsa
Elbassan
Durazzo
Tirana
Alessio
Skutari
Antivari
ALBANIE
MACÉDOINE
Cettiné
Podgoritsa
Diakovo
Ipek
Mitrovitsa
Novibazar
Pristina
Nikchitch
Dulcigno
MER ADRIATIQUE
MER NOIRE
Echelle
1 : 3.700.000
0
50
100
150
200 Km.

3

3. Карта на македонскитѣ български епархии — Carte des Diocés Macédoniennes Bulgares

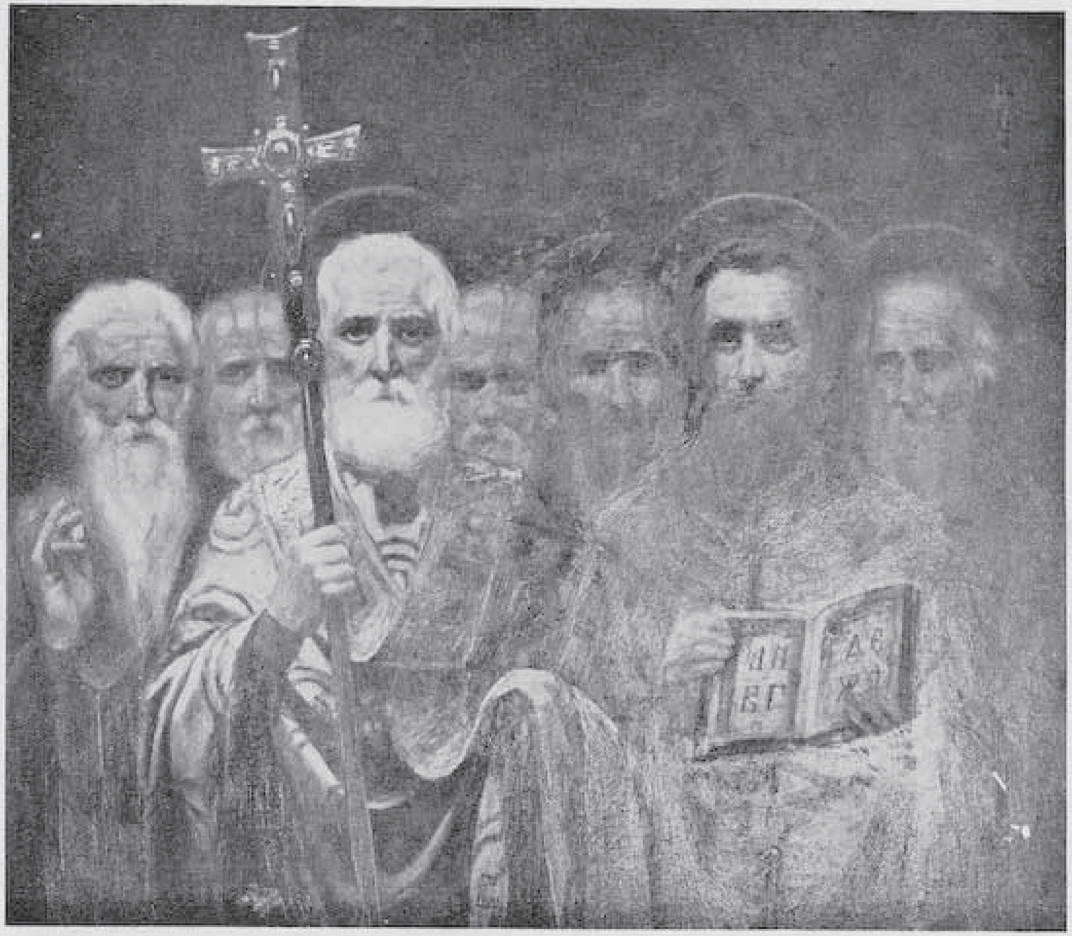

② Св. Седмочисленици — Les sept saints[2]

БУДИТЕЛИ

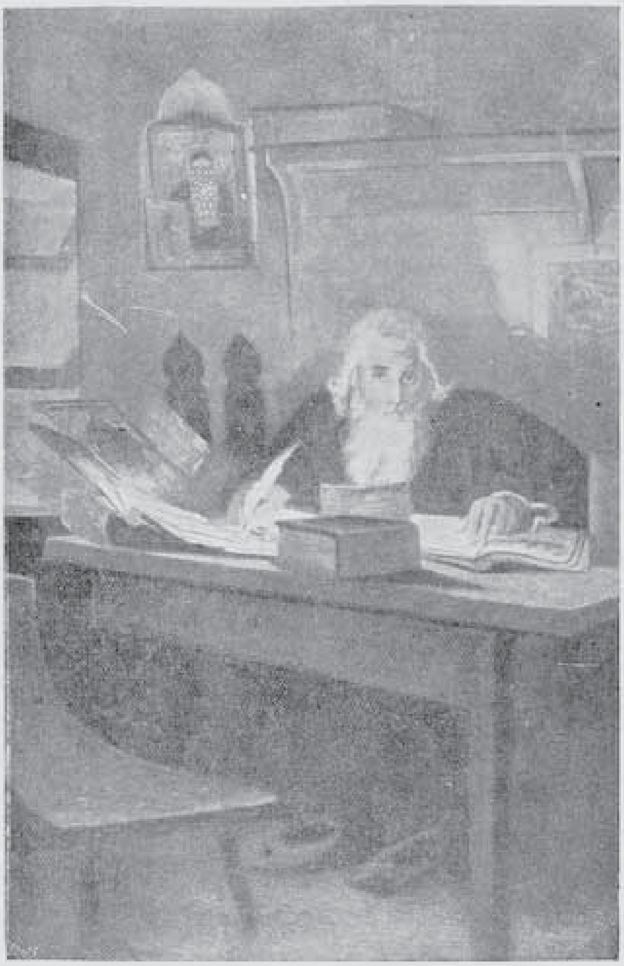

4. Отецъ Паисий — Otetze Païssiy[3]

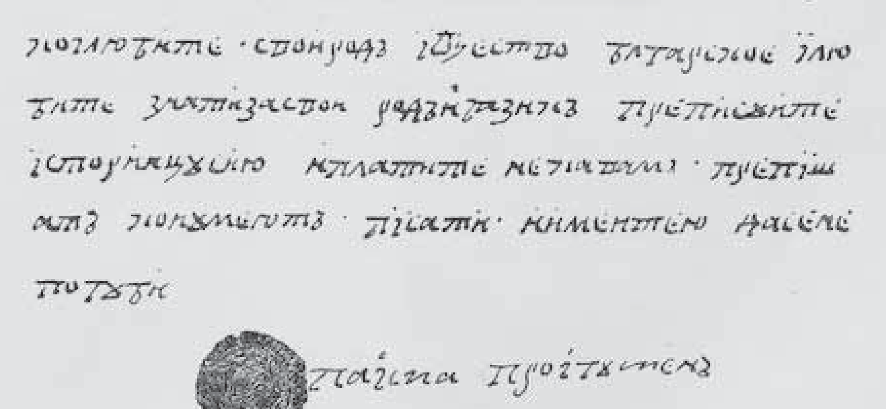

Вамъ написахъ

любоучителе · свои родъ iѾечество блгарское и лю
бите знати за свои родъ и язикъ преписуите
iсториицу сiю и платите кои знаатъ · препiш
атъ похранете · пiсати · и имените да се не
погубѣ

Паисиа проигумена
Хиландарски

5. Автографъ на о. Паисий — L'autographe d'oletze Paisii

ПОМЕНИКЪ НА БУДИТЕЛИТѢ

Христофоръ Жефаровичъ — Дойранъ

Марко Теодоровичъ — Разлогъ

Хаджи Якимъ Кърчовски — с. Осломеви (Кичевско)

Хаджи попъ Теодоси Синаитски — Дойранъ

Захари Струмски

Йорданъ хаджи Константиновъ (Джинотъ) — Велесъ

Павелъ Божигробски — с. Кониково (Ен. — Вардаръ)

Антимъ Ризовъ — с. Калково (Струмишко)

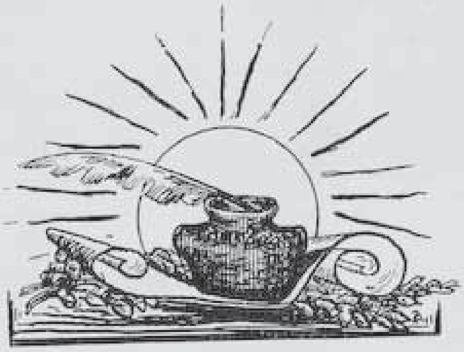

Memento des réveilleures"

БЪЛГАРСКА КНИГА

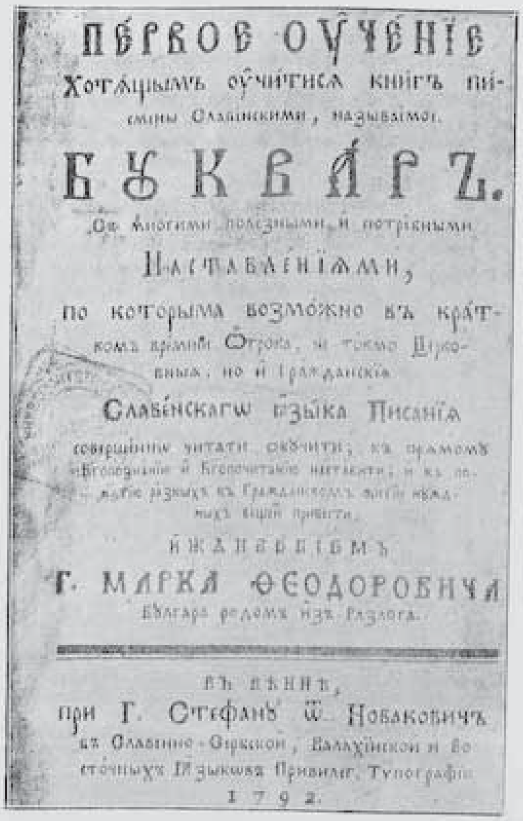

Первое оученіе
Хотѧщымъ оучитисѧ книгъ писмены Славенскими, называемое
Букварь.
Со многими полезными и потребными
Наставленіями,
по которымъ возможно въ краткомъ времени Отрока, не токмо Церковныя, но и Гражданскія
Славенскагѡ Языка Писанія
совершенно читати обучити; къ прямому Богопознанію и Богопочитанію наставити; и къ познанію разныхъ въ Гражданскомъ житіи нуждныхъ вещей привести.
Иждивеніемъ
Г. Марка Ѳеодоровича
Болгара родомъ изъ Разлога.

Въ Вѣнѣ,
при Г. Стефанѣ ѿ Новаковичъ
въ Славено-Сербской, Валахійской и Восточныхъ Языковъ Привилег. Тупографіи
1792.

7

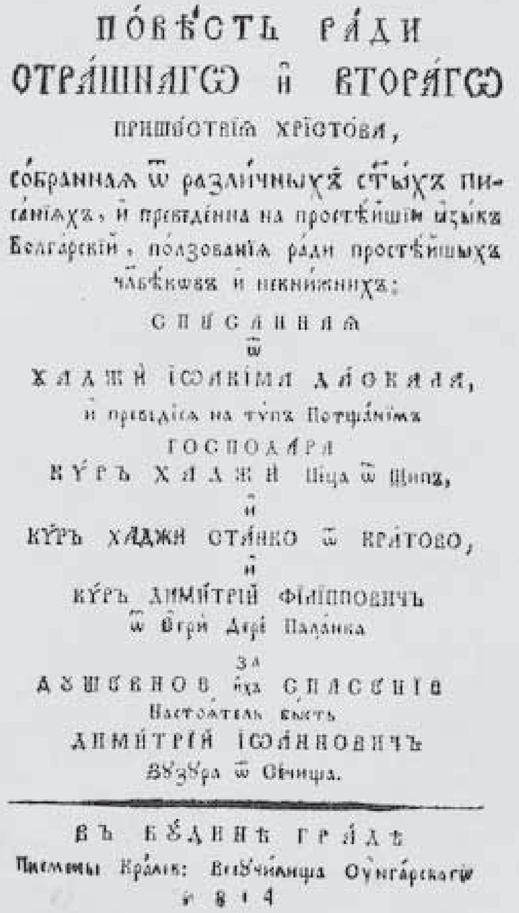

Повѣсть ради
страшнагѡ и вторагѡ
пришествія Христова,
собранная ѿ различныхъ стыхъ писаніяхъ, и преведенна на простѣйшій языкъ Болгарскій, ползованія ради простѣйшыхъ члвѣковъ и некнижныхъ:
списанная
ѿ
Хаджи Іѡакима Даскала,
и преведіса на тупъ Потщаніемъ
Господаря
Кѵръ Хаджи Цица ѿ Щипъ,
и
Кѵръ Хаджи Станко ѿ Кратово,
и
Кѵръ Димитрій Филиповичъ
ѿ Егри Дере Паланка
за
душевно ихъ спасеніе
Настоятель бысть
Димитрій Іѡанновичъ
Зузура ѿ Сѣница.

Въ Будинѣ Градѣ
Писмены Краліев: Всеучилища Оунгарскагѡ
1814

8

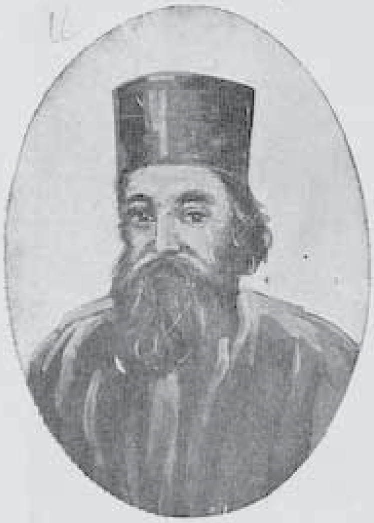

9

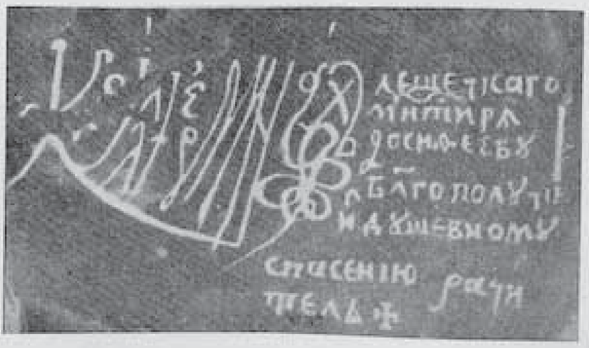

лещетскаго
митира
досна себу
благополучіи
и душевному
спасенію ради
тела +

10

7. Букваръ — L'alphabet 8. Повесть — Conte 9. Кирилъ Пейчиновичъ — Cyrile Peytchinovitch
10. Подписъ на К. Пейчиновичъ — La signature de Cyrile Peytchinovitch

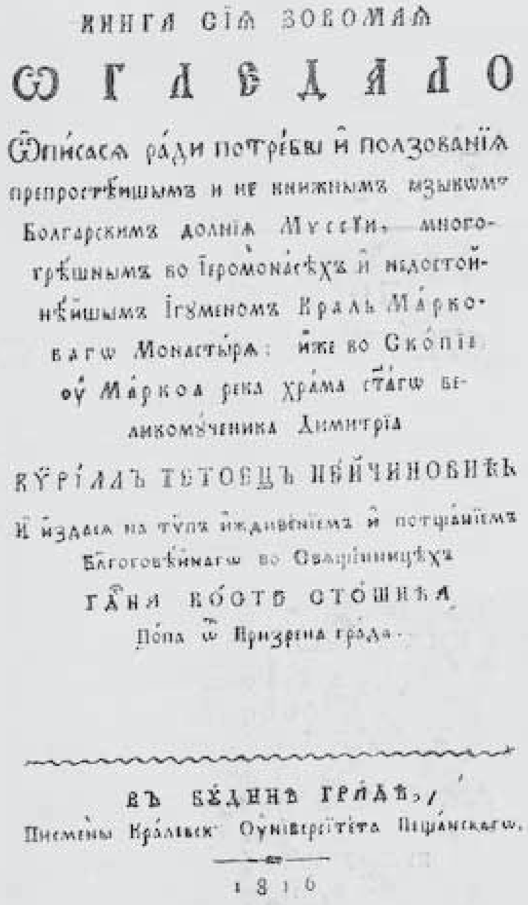

КНИГА СІѦ ЗОВОМАѦ

ѾГЛЕДАЛО

Ѿписаса ради потребы и ползованіѧ
препростѣйшымъ и не книжнымъ ѧзыкомъ
Болгарскимъ долніѧ Муссіи, много-
грѣшнымъ во Іеромонасѣхъ и недостой-
нѣйшымъ Ігуменомъ Кралъ Марко-
вагѡ Монастыра: иже во Скопіе
оу Маркова река храма стагѡ ве-
ликомученика Димитріа
КУРІЛЛЪ ТЕТОЕЦЪ ПЕЙЧИНОВИЋЬ
И издаса на тупъ иждивеніемъ и потщаніемъ
Благоговѣйнагѡ во Священницѣхъ
ГАНИ КОСТЕ СТОШИЋА
Попа ѿ Призрена града.

ВЪ БУДИНѢ ГРАДѢ,
Писмены Кралевск. Оуниверситета Пещанскагѡ.

1816

11

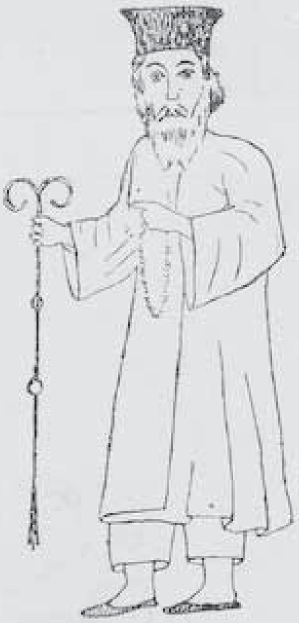

12

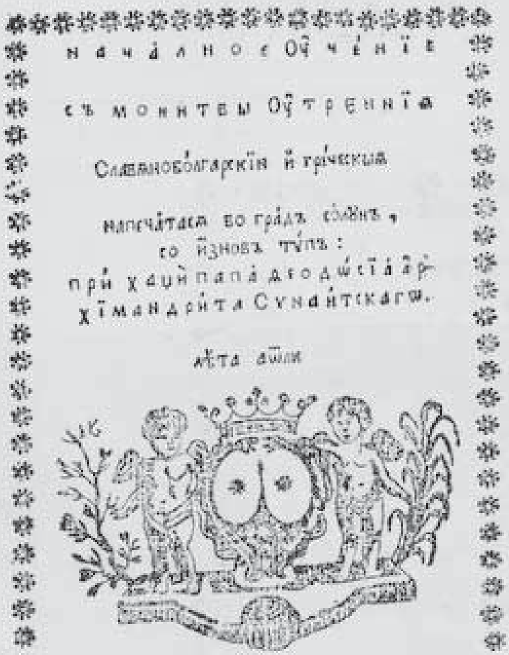

НАЧАЛНОЕ ОУЧЕНІЕ

съ молитвы оутренніѧ

Славноболгарскія и грическиа

напечатаса во градъ Солѵнъ,
со изнова тупъ:
при хаџи папа деодосіа ар-
хімандрита Сунаитскагѡ.

лѣта аѿли

13

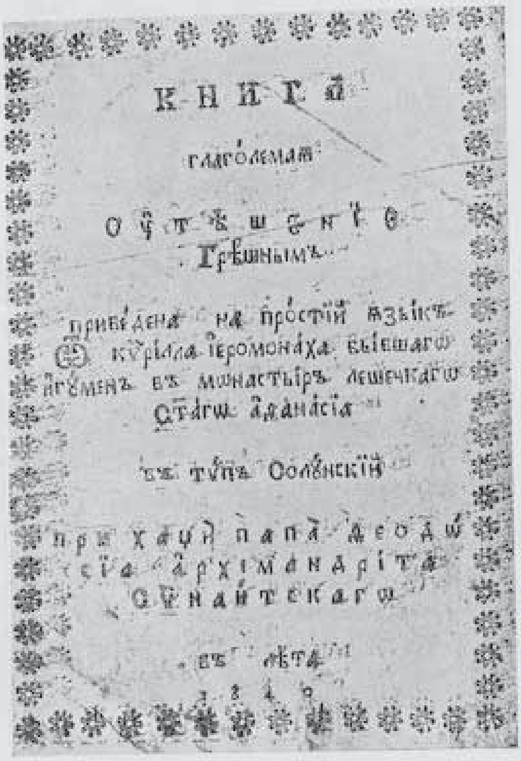

КНИГА

глаголемаѧ

ОУТѢШЕНІЕ
Грѣшнымъ.

приведена на простій ѧзыкъ
ѿ Курілла Іеромонаха бывшагѡ
Игуменъ въ монастырь Лешечкагѡ
Стагѡ Афанасіа

въ тупъ Солунскій

при хаџи папа деодо-
сіа Архимандріта
Сунайтскагѡ

въ лѣта
1840

14

11. Огледало — Le miroir
12. К. Пейчиновичъ — Kiril Peytchinovitch

13. Начално учение — Etude premier
14. Книга „Утешение“ — Le livre „la Consolation“

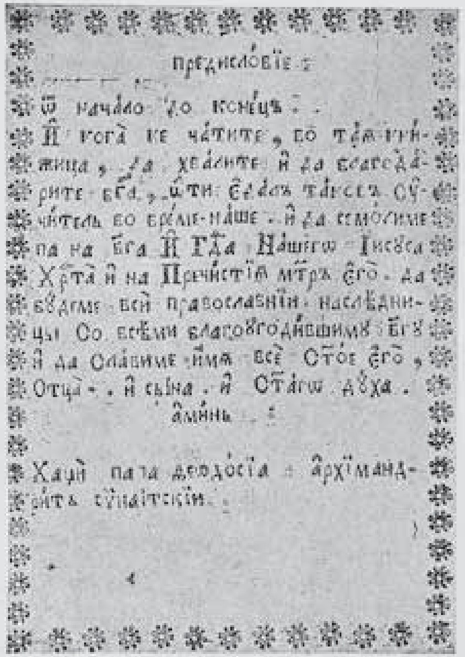

предисловїе :

ѿ начало до конецъ :.
И кога ке чатите, во тѣм кни-
жица, да хвалите и да благода-
рите бга, ѿти бѣлосъ таксе су-
читель во браи-наше. и да семолиме
па на бга и Гда Нашегѡ Іисуса
Хрта и на Пречистїа мтрь єго. да
бѫдеме вси православнїи наслѣдни-
цы со всѣми благоугодившимъ бгу
и да славиме имѧ все Стое єго,
Отца. и сына. и Стагѡ дха.
амин :

Хаџи папа Феодосїа архимандрита сїнаитскїи.

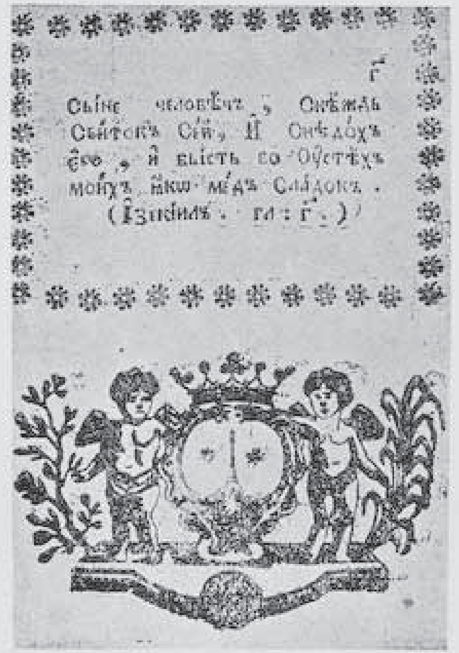

г

Сыне человѣче, снѣжди
Свитокъ сей, и снѣдохъ
єго, и бысть во оустѣхъ
моихъ яко медъ сладокъ.
(Ієзекиилъ. гл: г.)

15 16

15—16. Предговоръ отъ хаджи папа Теодосия — Préface écrit par Papà Teodossi

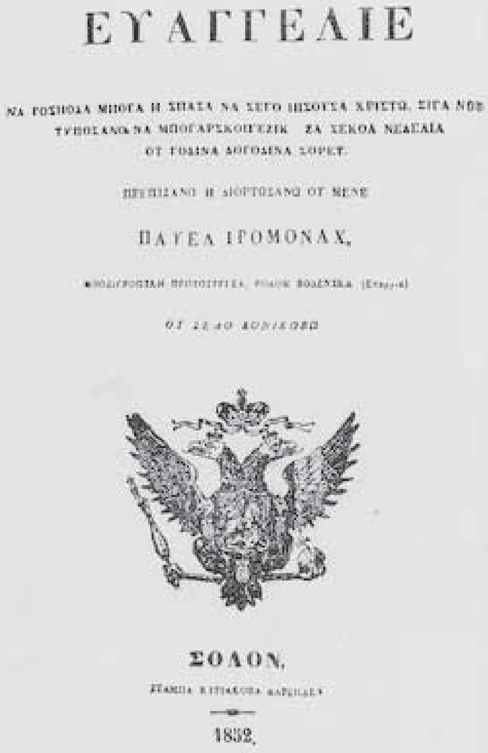

ΕΥΑΓΓΕΛΙΕ

ΝΑ ΓΟΣΠΟΔΑ ΜΠΟΓΑ Η ΣΠΑΣΑ ΝΑ ΣΕΓΟ ΙΗΣΟΥΣΑ ΧΡΙΣΤΩ, ΣΙΓΑ ΝΟΒ
ΤΥΠΟΣΑΝΟ ΝΑ ΜΠΟΓΑΡΣΚΟΙ ΓΕΖΙΚ ΖΑ ΣΕΚΟΑ ΝΕΔΣΑΙΑ
ΟΤ ΓΟΔΙΝΑ ΔΟΓΟΔΙΝΑ ΣΟΡΕΤ.

ΠΡΕΠΙΣΑΝΟ Η ΔΙΟΡΤΟΣΑΝΟ ΟΤ ΜΕΝΕ

ΠΑΥΕΛ ΙΡΟΜΟΝΑΧ,

[illegible]

ΟΤ ΣΕΛΟ ΚΟΝΙΚΟΒΟ

ΣΟΛΟΝ,
[illegible]

1852.

17

17. Евангелие — L'Evangile

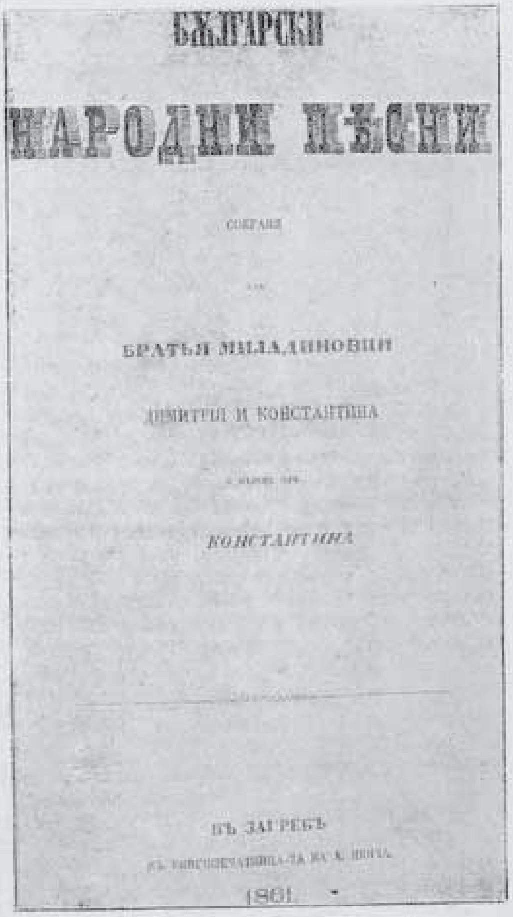

БЖЛГАРСКИ
НАРОДНИ ПѢСНИ

СОБРАНИ

БРАТЬЯ МИЛАДИНОВЦИ
ДИМИТРІЯ И КОНСТАНТИНА

КОНСТАНТИНА

ВЪ ЗАГРЕБЪ
ВЪ КНИГОПЕЧАТНИЦА-ТА НА А. ЯКИЧА.
1861.

18

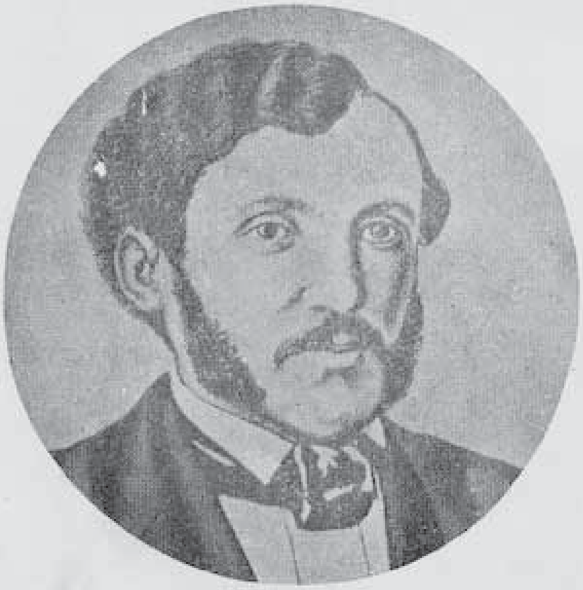

19

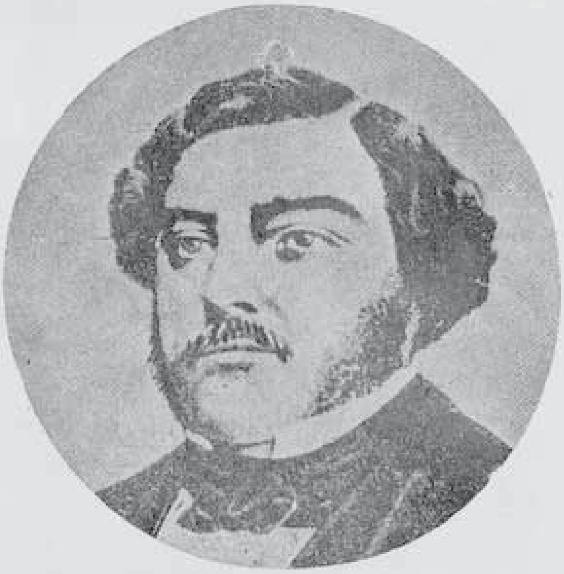

20

18. Български народни пѣсни отъ бр. Миладинови — Chansons bulgares par les frères Miladinovi
19. К. Миладиновъ — K. Miladinov 20. Д. Миладиновъ — D. Miladinov

Борци за народна черква

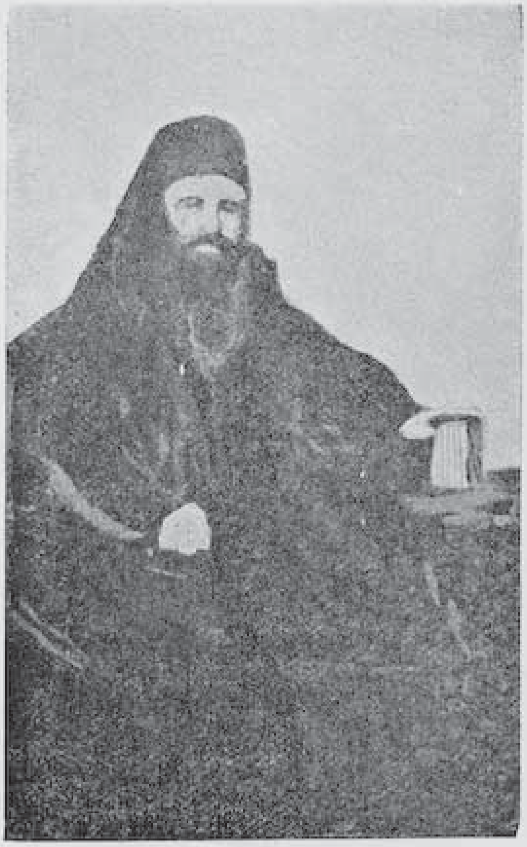

21

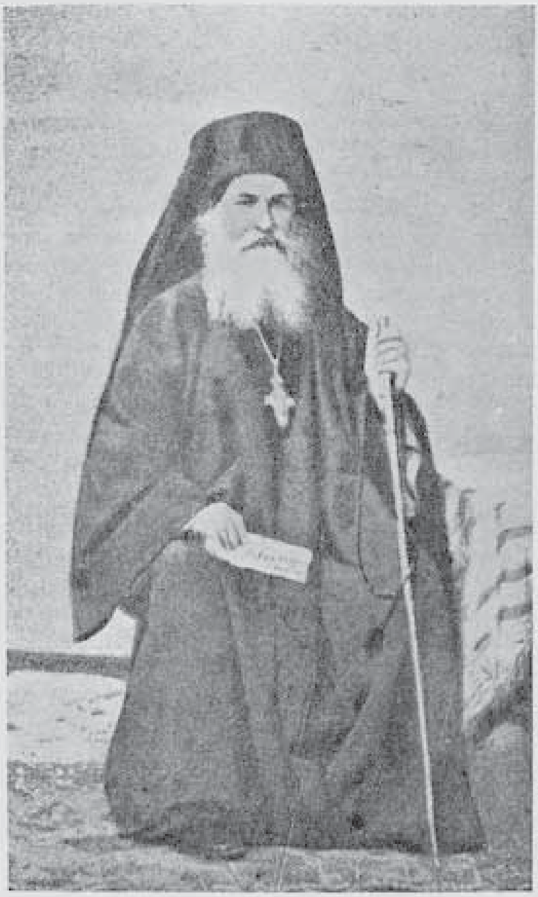

22

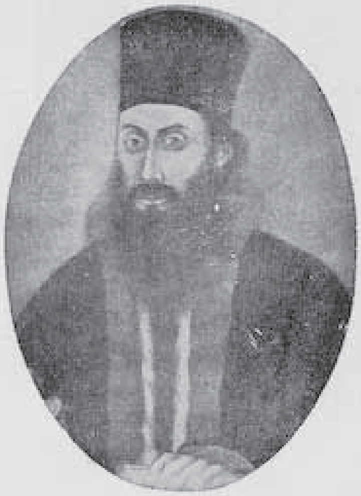

23

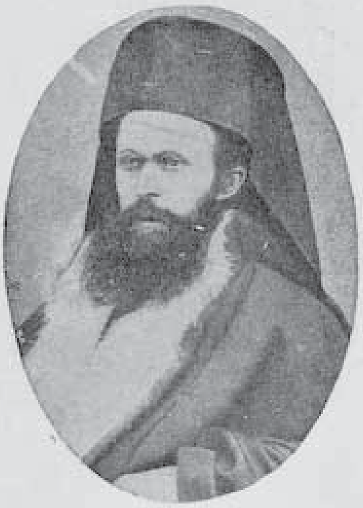

24

21. Неофитъ Бозвели — Néophite Bozvély[7] 22. Иларионъ Макариополски — Ilarion Makariopolsky[8]
23. Неофитъ Рилски — Néophite Rilsky[9] 24. Партений Зографски — Parteny Zographsky[10]

125

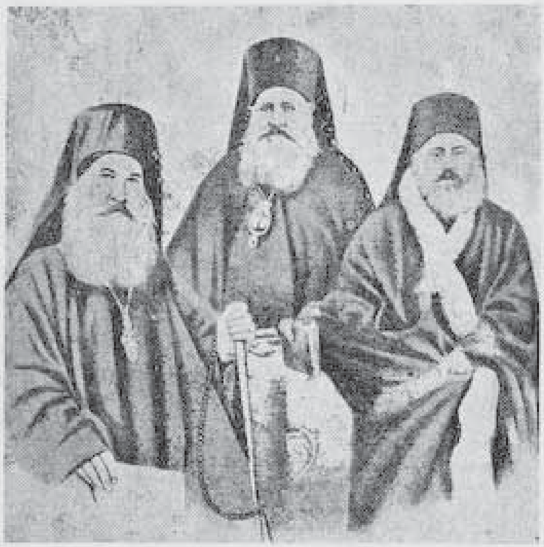

25

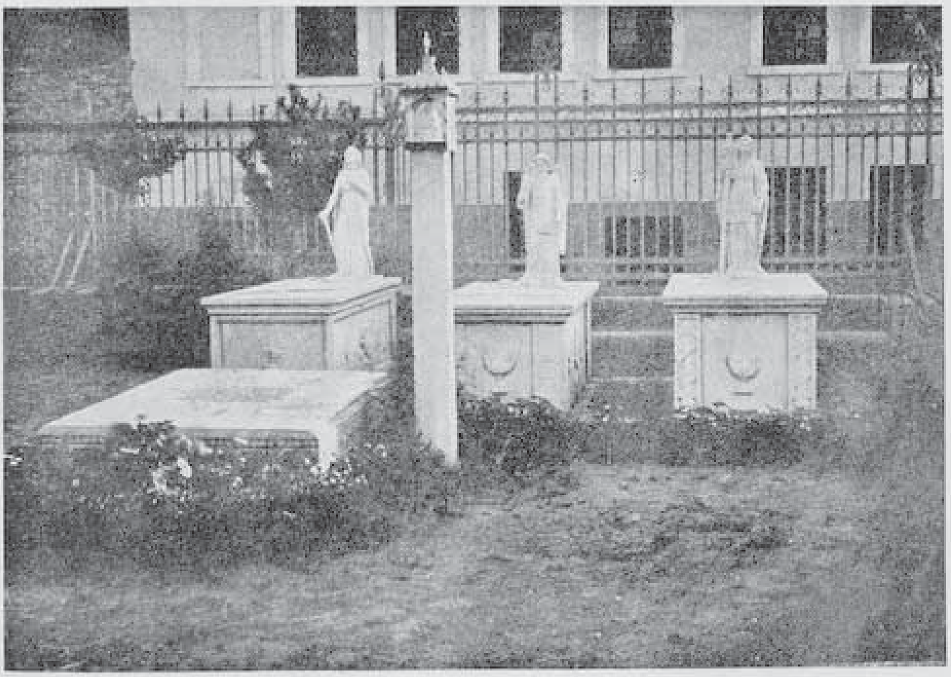

26

25. Трилата заточеници — Les trois exilés [11]
26. Гробоветѣ имъ — Les tombeaux des trois exilés

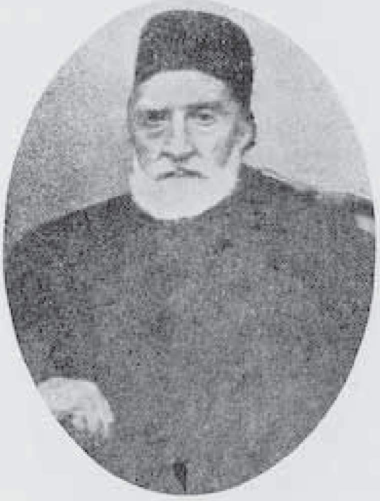

27

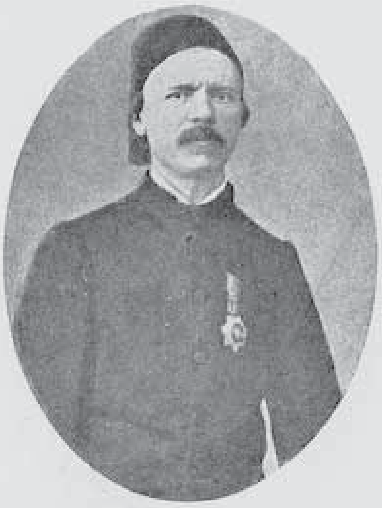

28

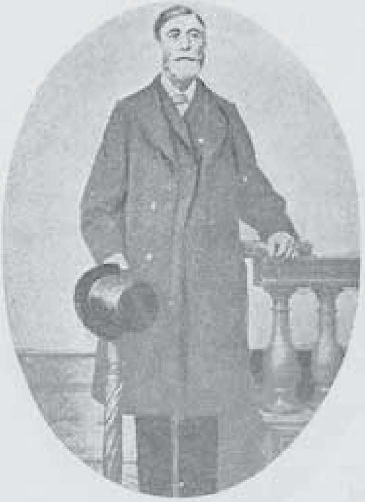

29

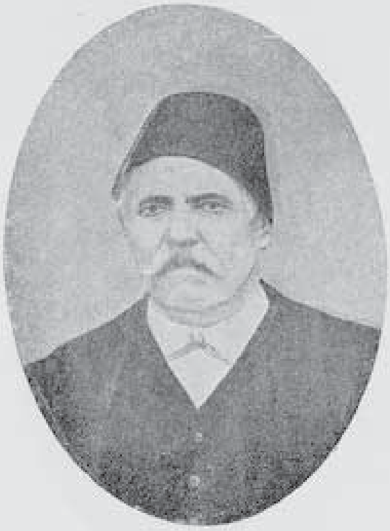

30

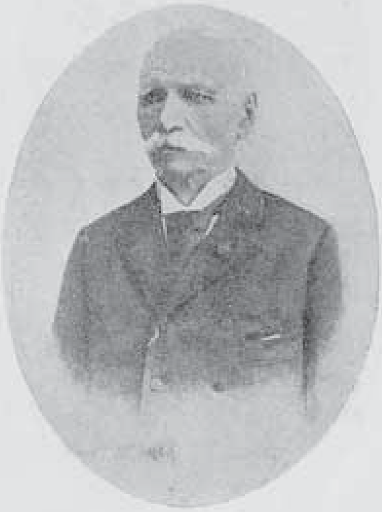

31

27. Стефанъ Богориди — Stephan Bogoridy [12]
28. Гаврилъ Кръстовичъ — Gavril Kristovitch [13]
29. Георги Золотовичъ — Gheorghi Zolotovitch [14]

30. Христо Тъпчилешовъ — Christo Taptchilechtoff [15]
31. Никола Тъпчилешовъ — Nicolas Taptchilechtoff

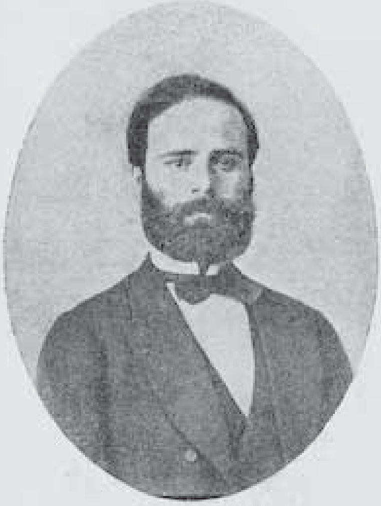

32

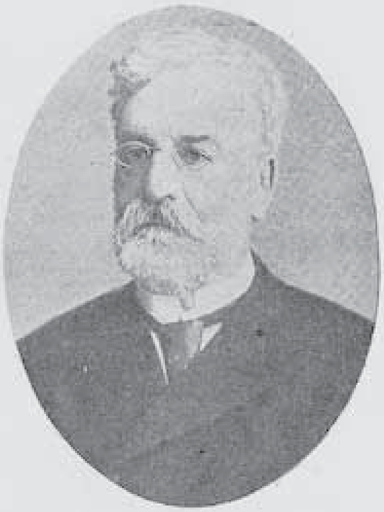

33

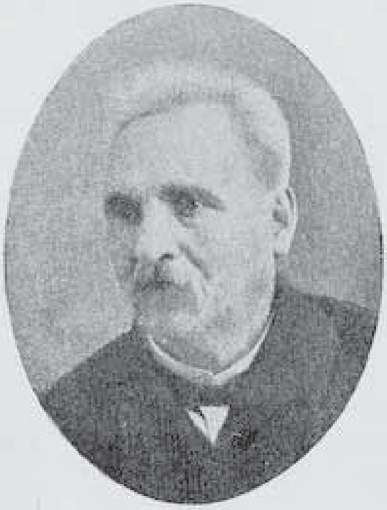

34

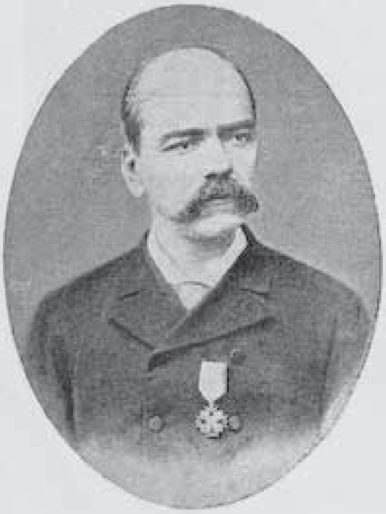

35

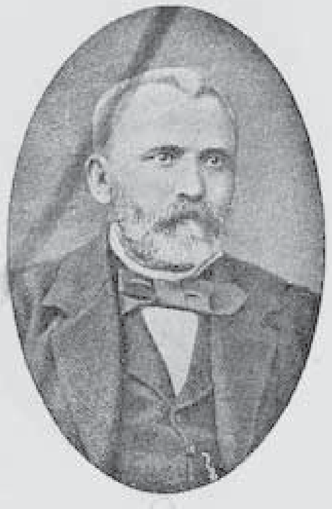

36

32. Марко Балабановъ — Marko Balabanoff [16] 33. Д-ръ Ст. Чомаховъ — Dr. St. Tchomakoff [17]
34. П. Р. Славейковъ — P. R. Slaveykoff [18] 35. Ив. Найденовъ — Iv. Naydenoff [19]
36. Драганъ Цанковъ — Dragan Tzankoff [20]

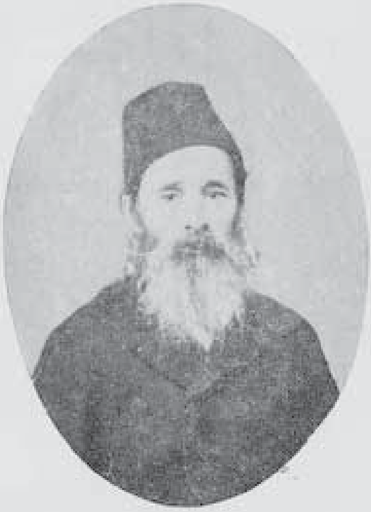

37

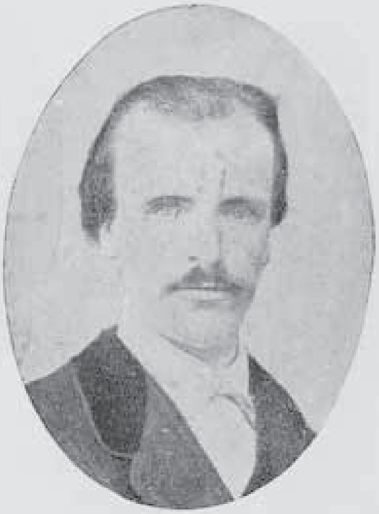

38

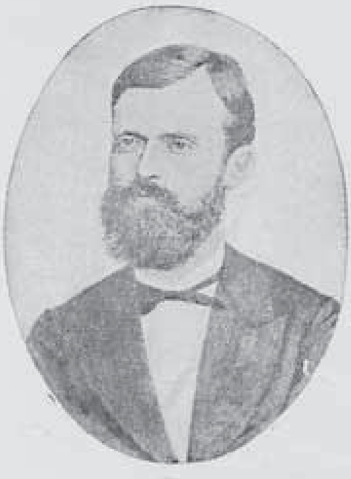

39

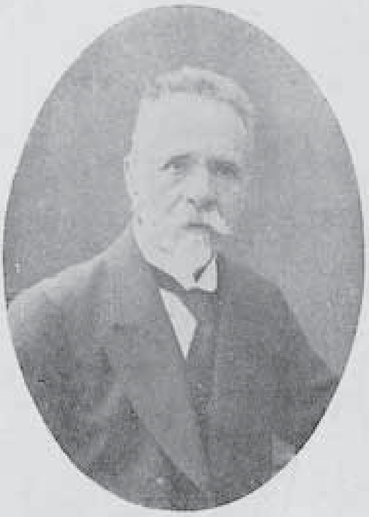

40

37. Гр. Пърличевъ — Gr. Parlitcheff [21]
38. К. Шапкаревъ — K. Chapkareff [22]

39. Р. Жинзифовъ — R. Jinziphoff [22]
40. Ар. Костенцевъ — Ar. Kostentzeff [21]

41

42

43

44

45

46

47

48

41. Тодоръ Кусевъ — Thodor Kousseff[25] 42. Ст. Костовъ — St. Kostoff[26] 43. Г. Гоговъ — G. Gogoff[27] 44. К. Сарафовъ — K. Saraphoff[28]
45. К. Шулевъ — K. Chouleff[29] 46. М. Кюркчиевъ — M. Kurktchieff[30] 47. Икономъ П. Георгиевъ — Le prêtre P. Gheorghieff[31]
48. Попъ Тодоръ — Le prêtre Theodor[32] 49. К. Гутовъ — K. Goutoff[33]

Мѣстни дейци за народна черква

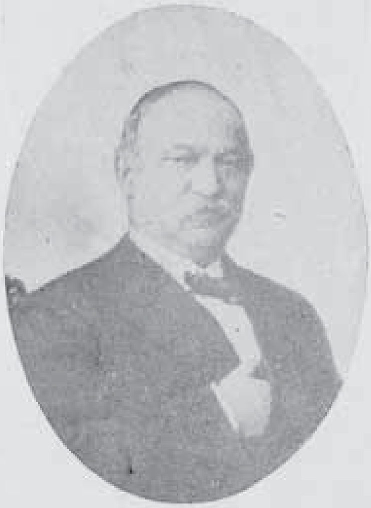

50

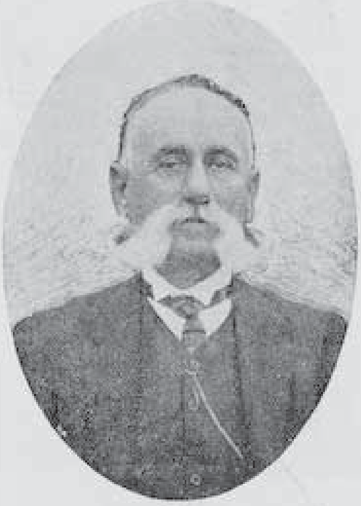

51

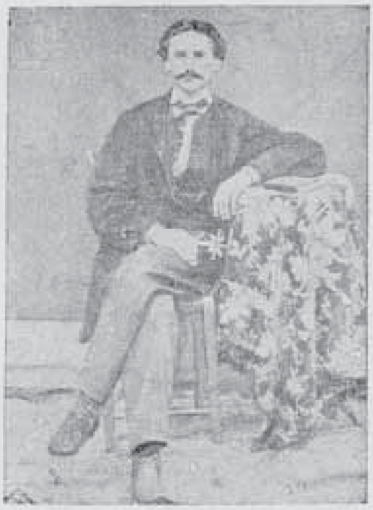

52

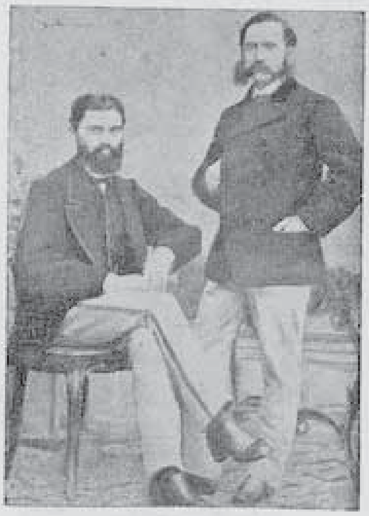

53

50. Дим. Робевъ — Dim. Robeff [34] 51. Ив. Занешевъ — Iv. Zanecheff [35]
52. Ил. Весовъ — Il. Vessoff [37] — 53. А. и К. Петковичъ — A. et K. Petkovitch [38]

54

55

56

56-a

57

58

54. Хаджи Димко — Hadji Dimko [39] 55. Дим. Кочоолу — Dim. Kotchoolou [40] 56. П. Д. Радевъ — P. D. Radeff 56-a Народни дейци (драмско) — Les hommes de l'activité nationale 57. Дѣдо Печо — Dèdo Petcho [41] 58. Хаджи Георги — Hadji Gheorghi [42]

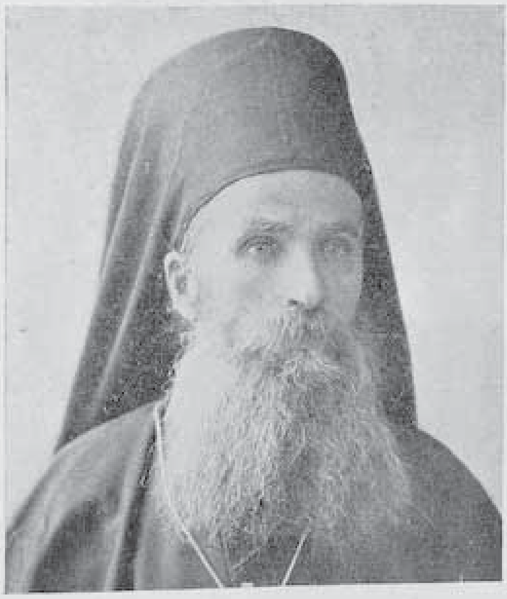

59

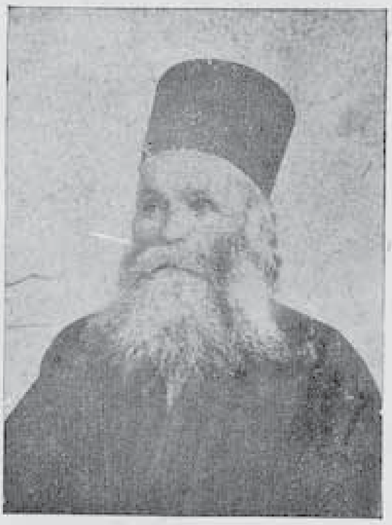

60

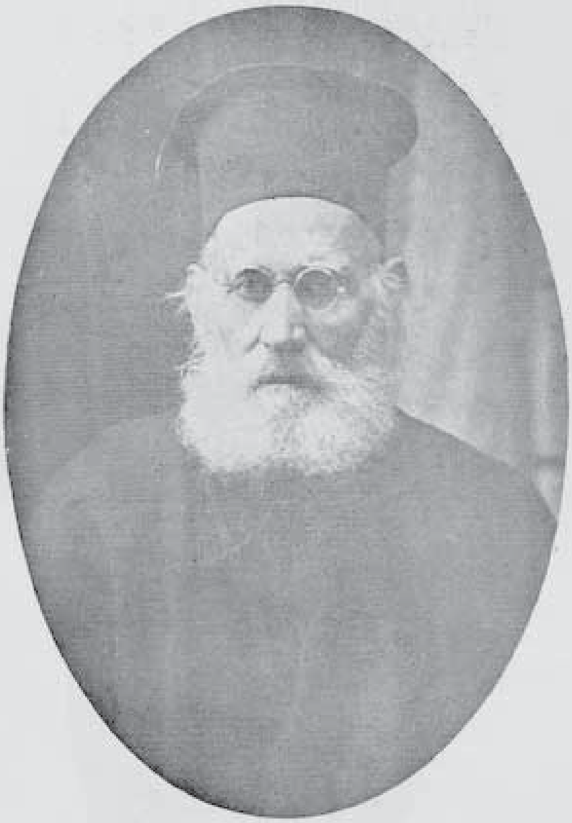

61

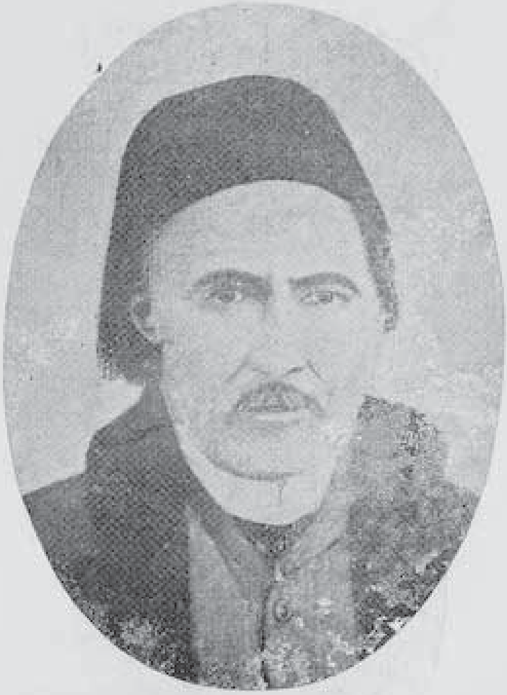

62

59. Архим. Софроний — L'archimandrite Sophroni[13] 60. Свещ. Кръсте — Le prêtre Kristé[14]
61 Попъ Търпо — Le prêtre Tarpo[15] 62. Нако Станишевъ — Nako Stanicheff[16]

63

64

65

66

67

63. Свещ. Дамяновъ — Le prêtre Damianoff[17] 64. Дѣдо Младенъ Карановски — Dédo Mladen Karanovsky[18] 65. Свещ. К. Гулабчевъ — Le prêtre Goulabtcheff[19] 66. Д-ръ Мишайковъ — Dr. Michaykoff[20] 67. Зафиръ Тасевъ — Zafir Tasseff[34]

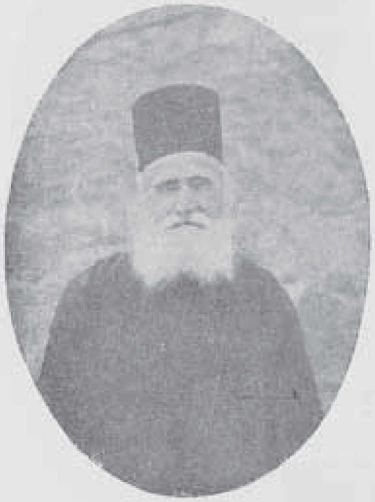

68

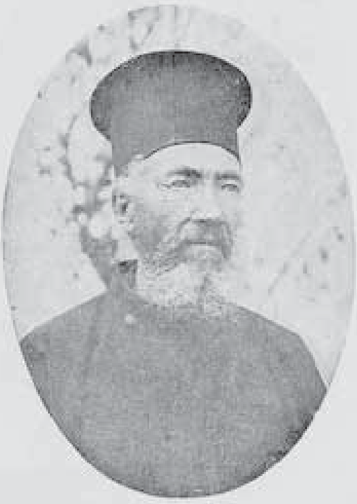

69

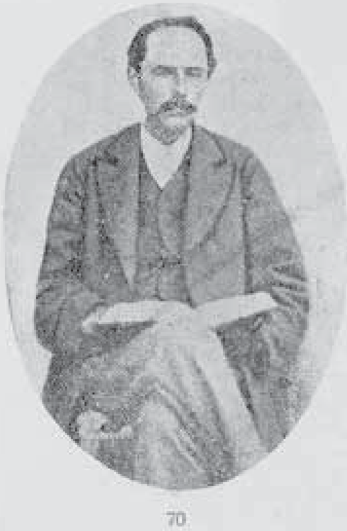

70

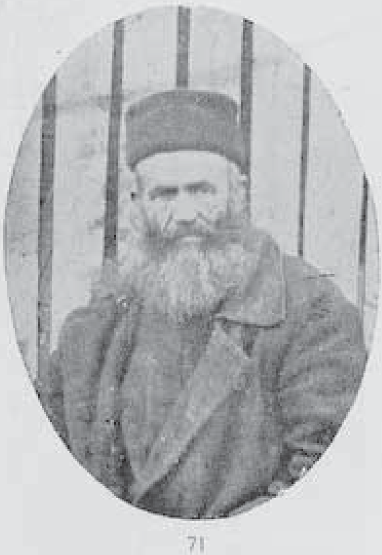

71

68. Игуменъ Кесарий — Igoumen Kessary 69. Свещ. Давидовъ — Le prêtre Davidoff[32] 70. Диме Биолчевъ — Dime Bioltcheff[33] 71. Христо Сребърниковъ — Christo Srébarnikoff[34]

72

73

74

75

76

72. Хр. Костантиновъ — Hr. Kostantinoff [55] 73. Янаки Тотевъ — Janaki Toteff [56] 74. Карайове — Karayové [57] 75. Кральо Марковъ — Kralio Markoff [58] 76. Тр. Чайчаревъ — Tr. Tchaytchareff [59]

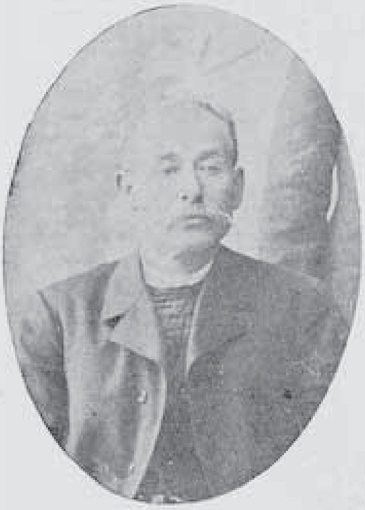

77

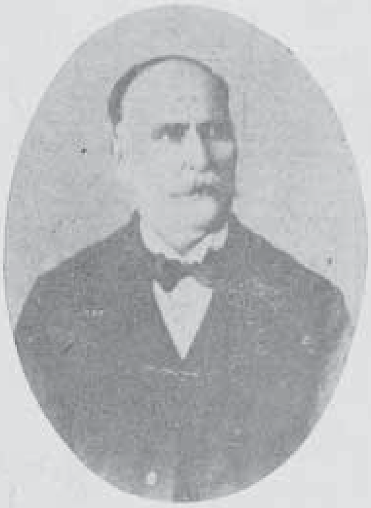

78

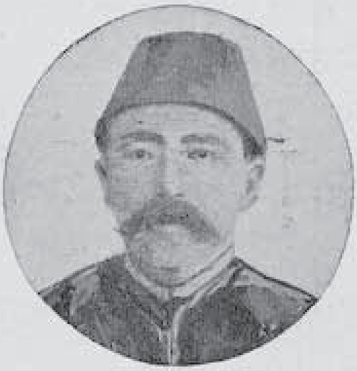

79

77. Серафимъ Петровъ — Sèraphim Petroff[60] 78. Д. Павловъ — D. Pavloff[61]
79. Г. Чакъровъ — Gh. Tchakaroff[62]

Учредяване и управление на българската черква — Българска Екзархия.

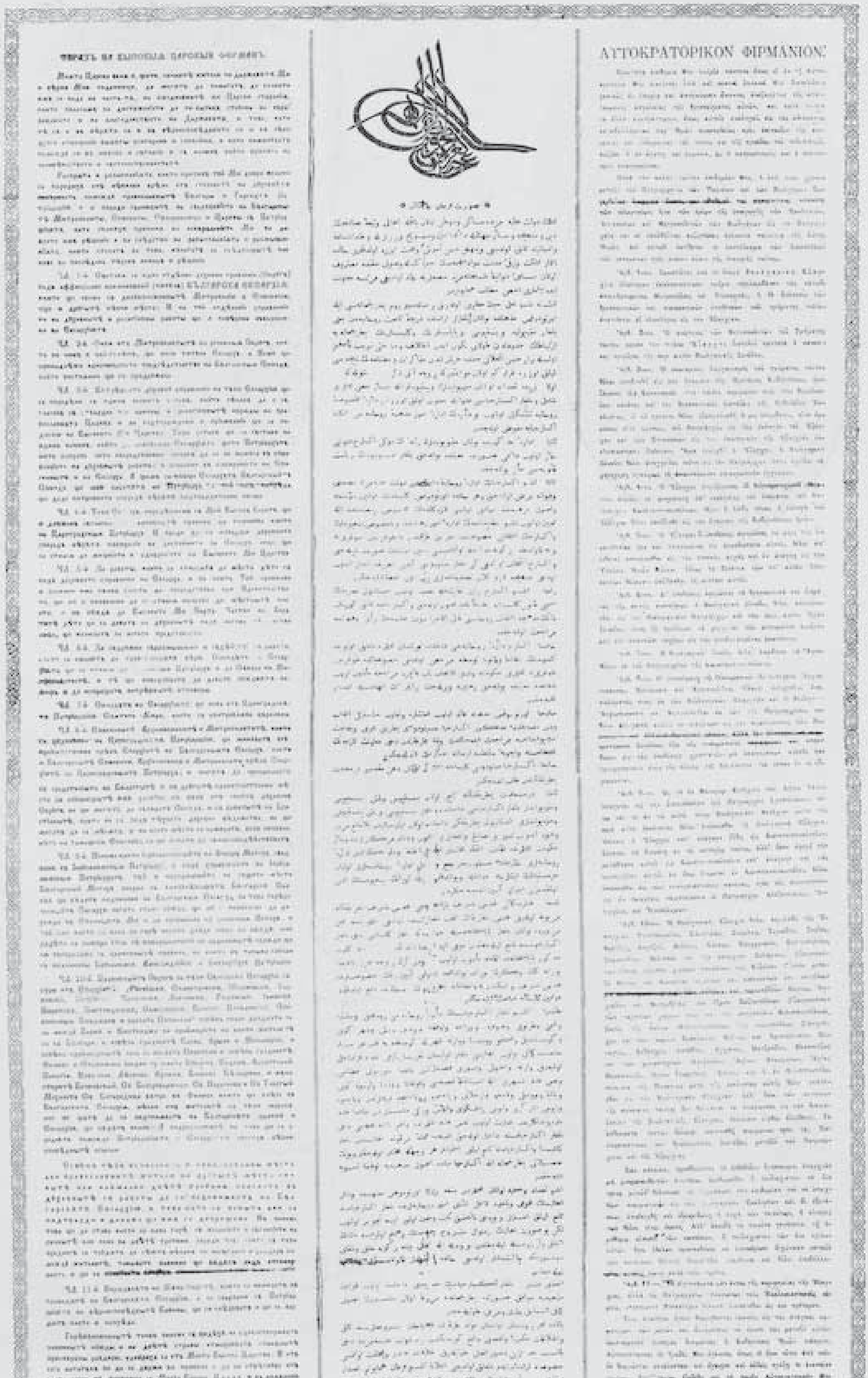

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΚΟΝ ΦΙΡΜΑΝΙΟΝ.

80. Факсимиле отъ фермана — La copie du „Ferman“[63]

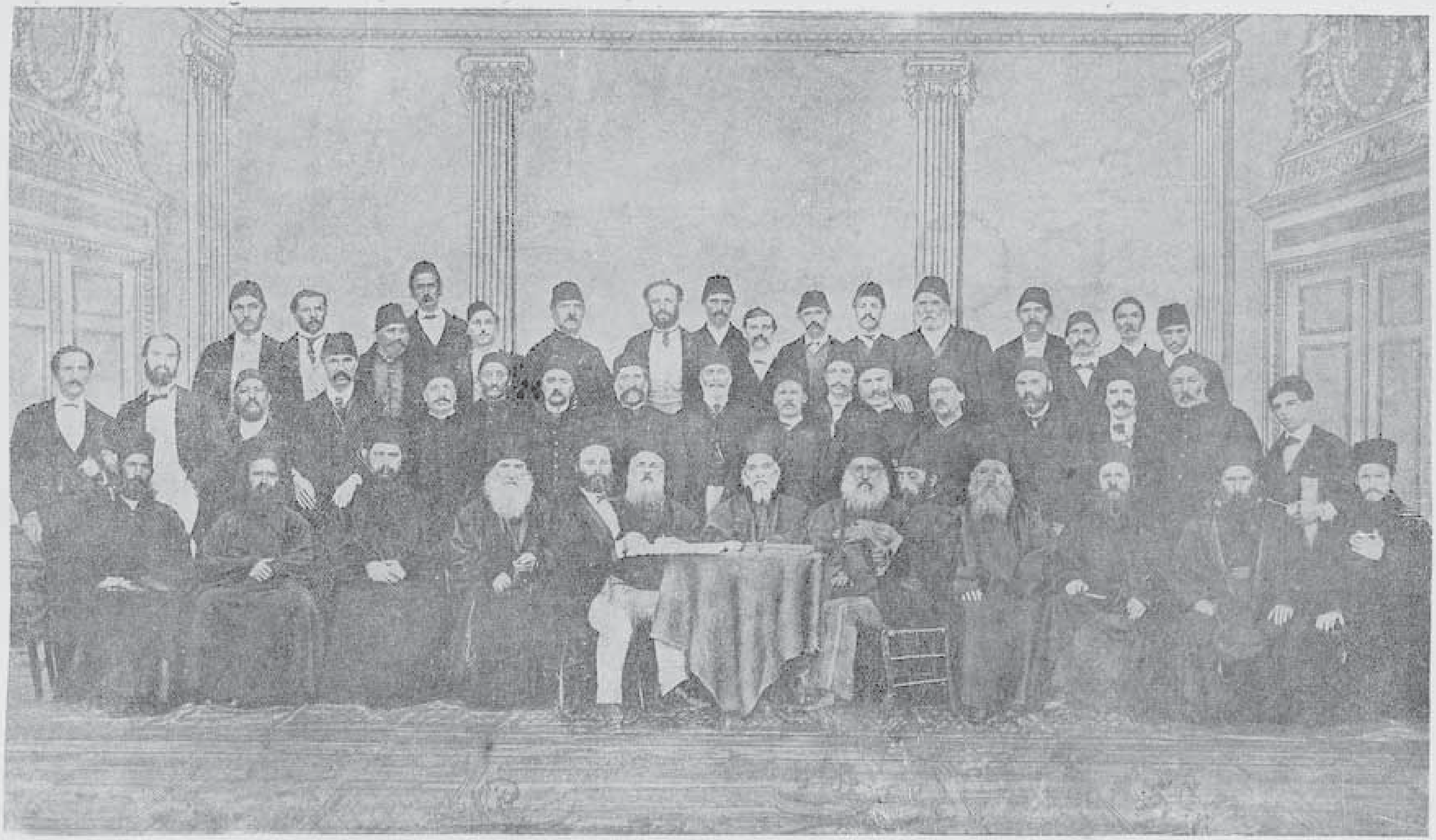

81

81. Народния съборъ въ Цариградъ — Le congrès national à Costantinople[81]

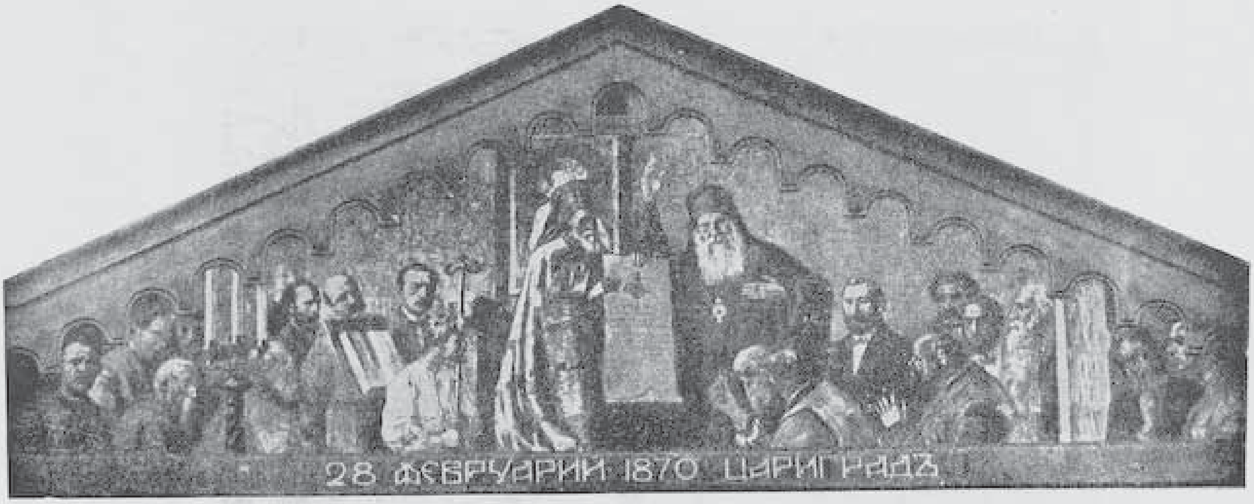
28 ФЕВРУАРИЙ 1870 ЦАРИГРАДЪ

82

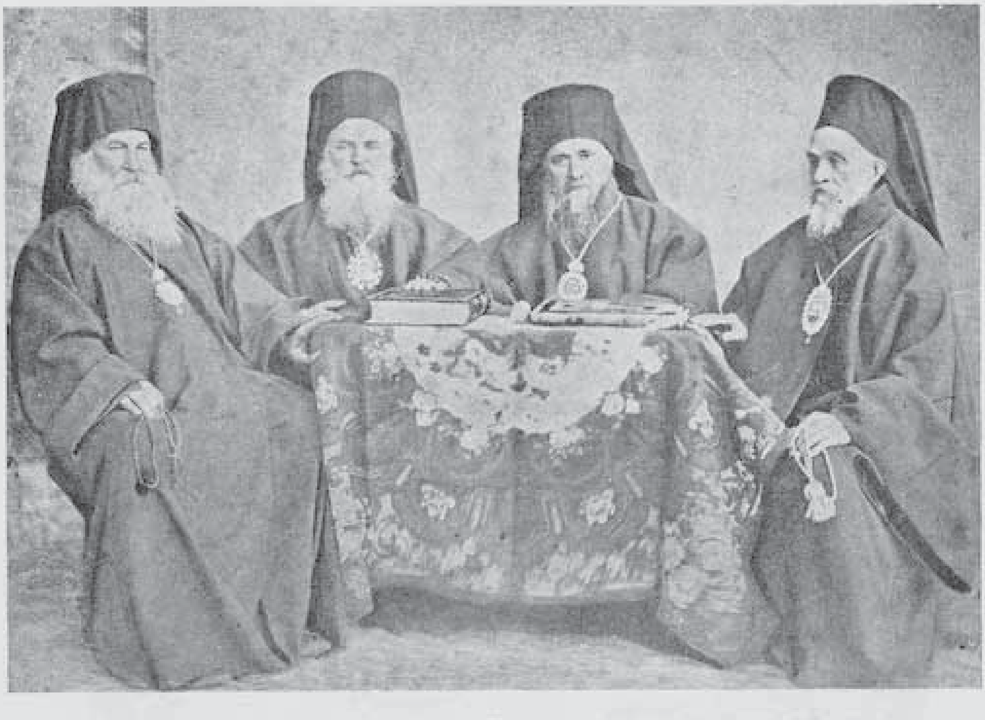

83

92. Четене на фермана — La lecture du „Ferman"(6) 83. Първи Св. Синодъ при Екзархията — Le premier Saint-Synode auprès de l'Exarchat à Costantinople(8)

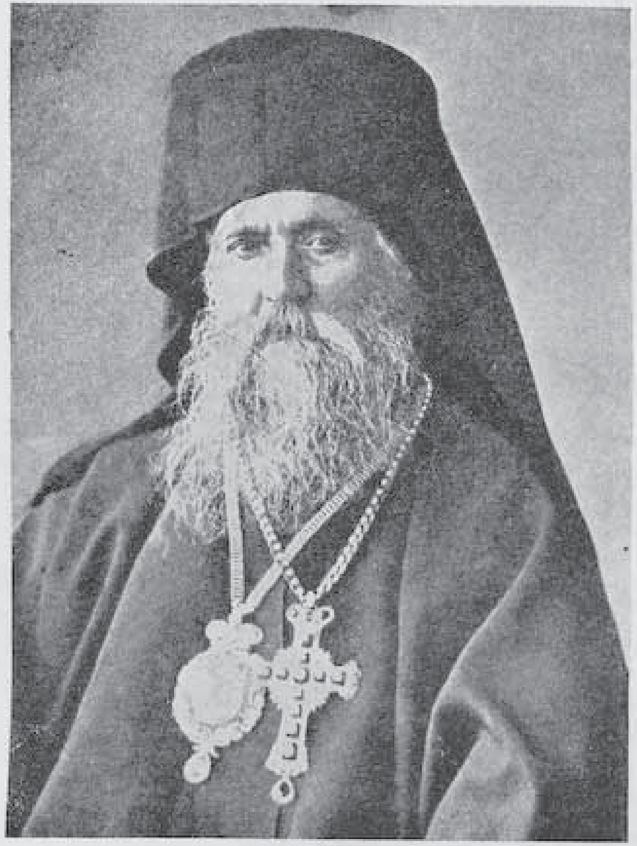

84

84. Екзархъ Антимъ I — L'Exarque Antim Ier

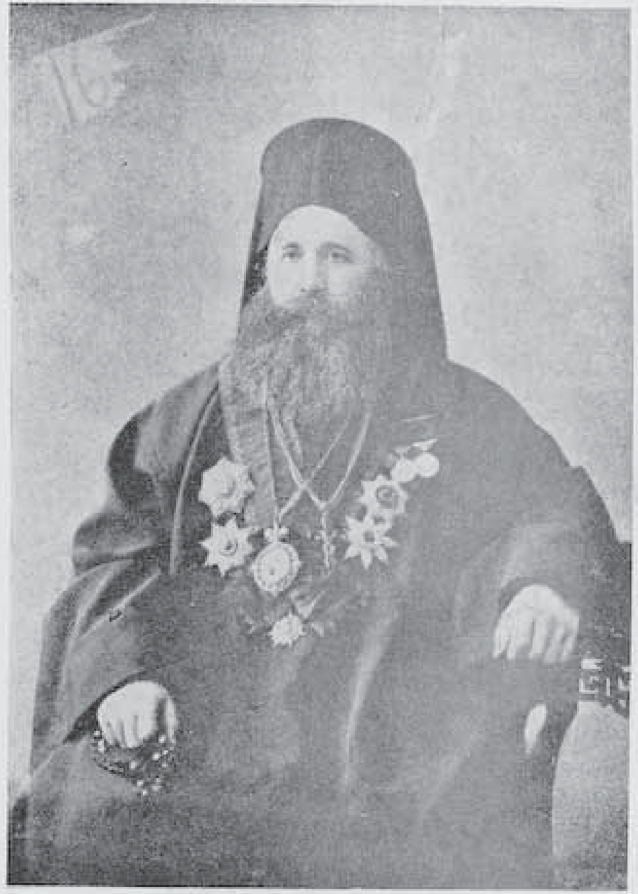

85

85. Екзархъ Иосифъ I — L'Exarque Jossiphe Ier

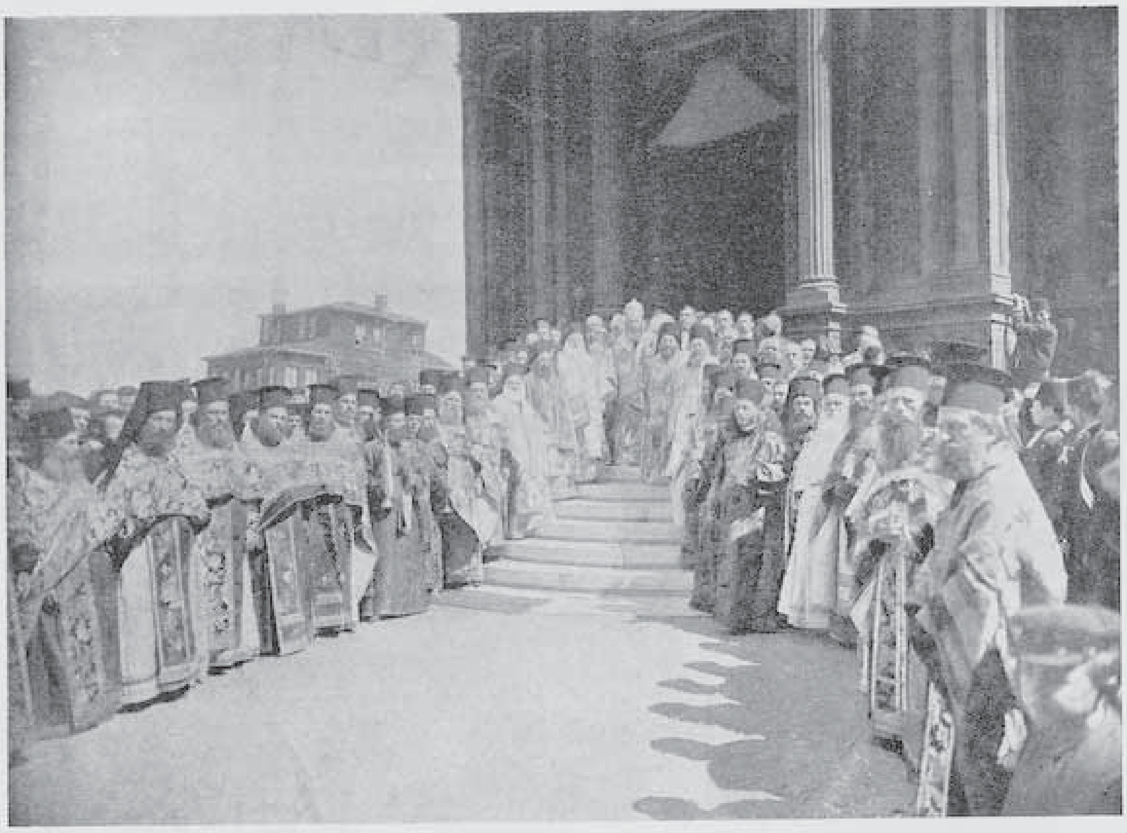

86

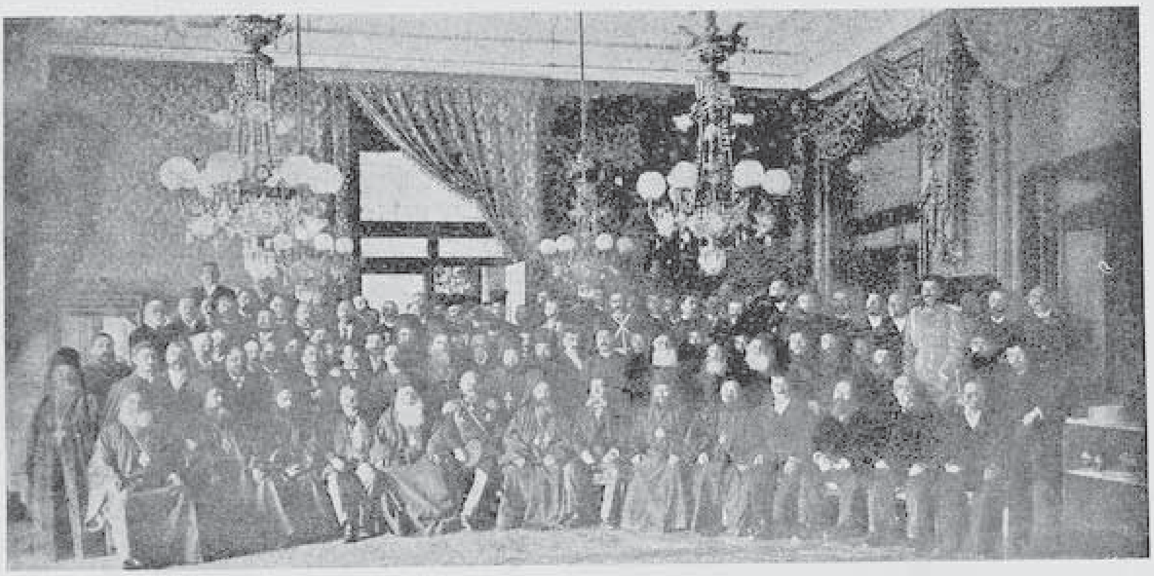

87

86. Освещаването на желѣзната църква „Св. Стефанъ“ — L'inauguration de l'église „Saint Stéphan“ — construction en fer.
87. 25-годишния юбилей на Негово Блаженство Екзархъ Иосифъ I — 25 ans de service de l'Exarque Jossiphe I.

МАКЕДОНСКИТѢ ЕПАРХИИ

I Охридска епархия

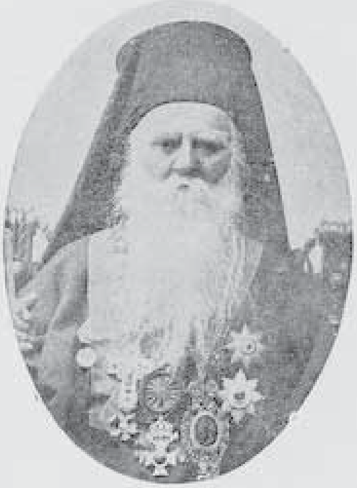

88

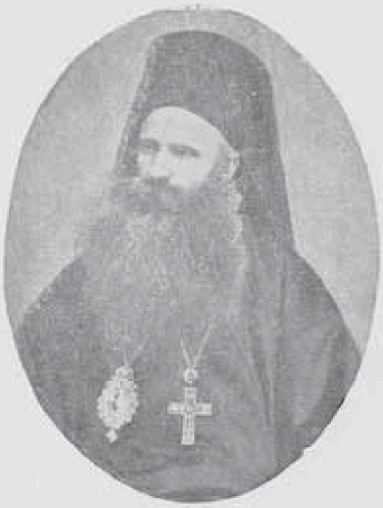

89

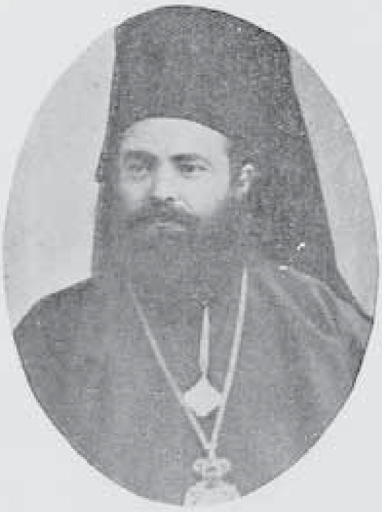

90

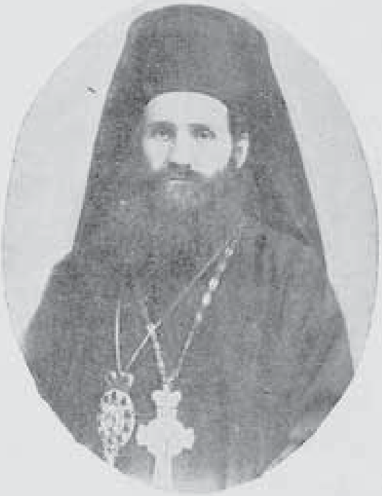

91

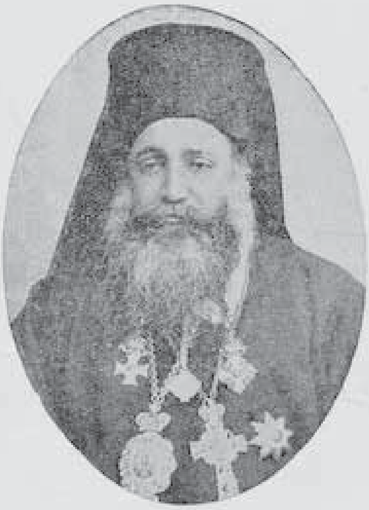

92

88. Митрополитъ Натанаилъ — L'arhevêque Natanail 89. Митрополитъ Синесий — L'archevêque Sinessiy
90. Митрополитъ Григорий — L'archevêque Grigoriy 91. Митрополитъ Методи — L'archevêque Méthody
92. Митрополитъ Борисъ — L'archevêque Boris

II Скопска епархия*)

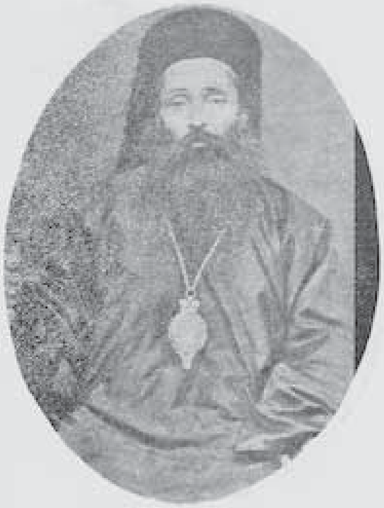

93

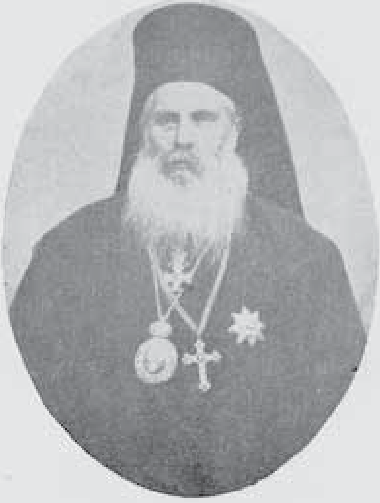

94

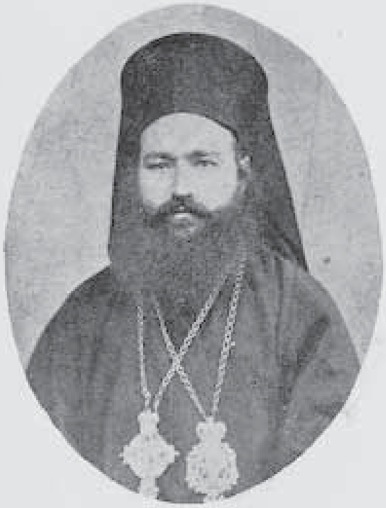

95

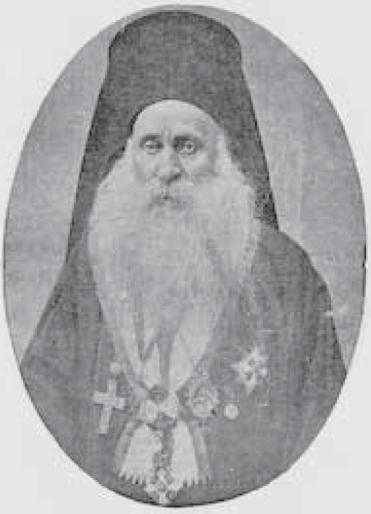

96

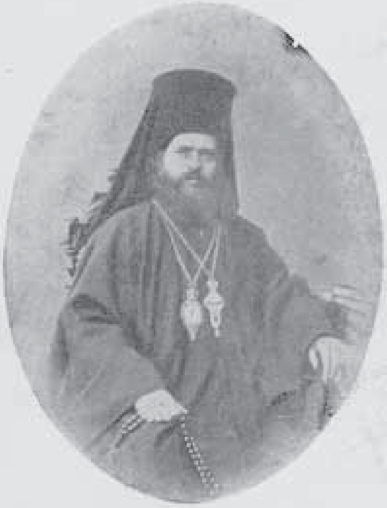

97

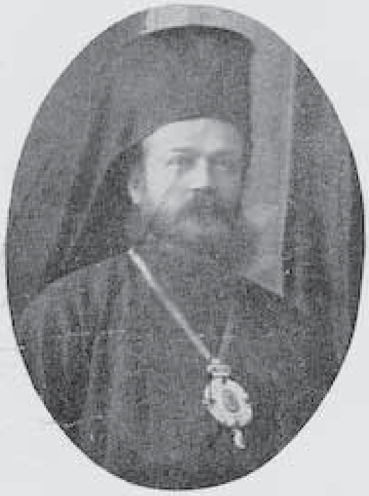

98

93. Митрополитъ Доротей — L'archevêque Dorotey 94. Митрополитъ Кирилъ — L'archevêque Kiril
95. Митрополитъ Максимъ — L'archevêque Maxim 96. Митрополитъ Синесий — L'archevêque Sinessy
97. Митрополитъ Теодосий — L'archevêque Theodossy 98. Митрополитъ Неофитъ — L'archevêque Neophite

III Велешка епархия[71]

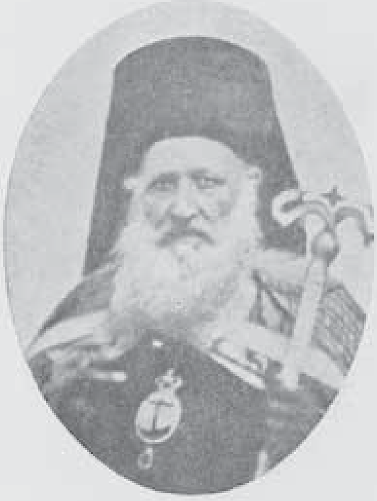

99

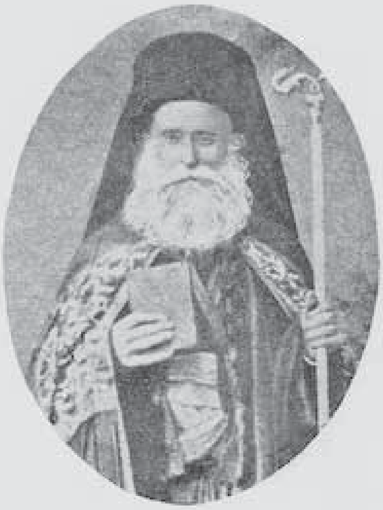

100

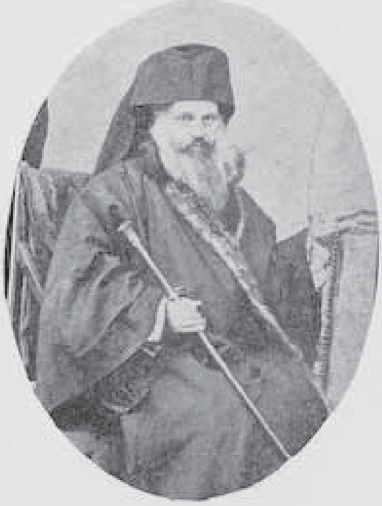

101

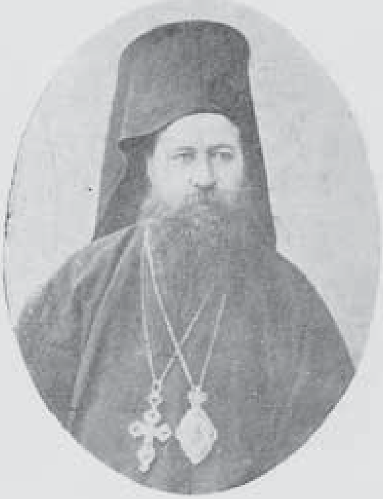

102

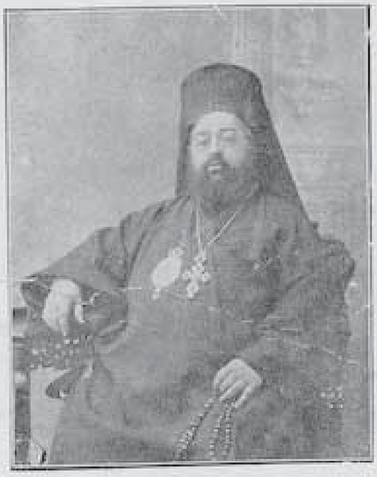

103

99. Митрополитъ Авксентий Велешки — L'archevêque Avxenty Velechky 100. Митрополитъ Генадий — L'archevêque Génadiy 101. Митрополитъ Дамаскинъ — L'archevêque Damaskine 102. Митрополитъ Авксенти II — L'archevêque Avxenty II 103. Митрополитъ Милетий — L'archevêque Milétiy

IV Пелагонийска епархия[72]

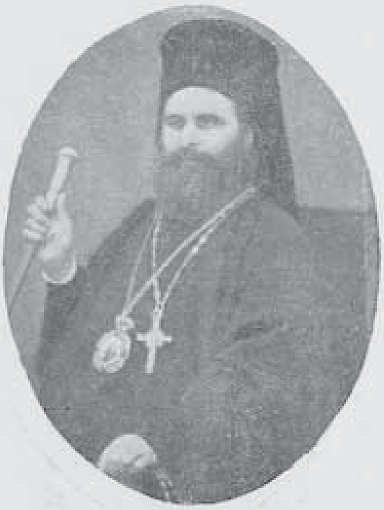

104

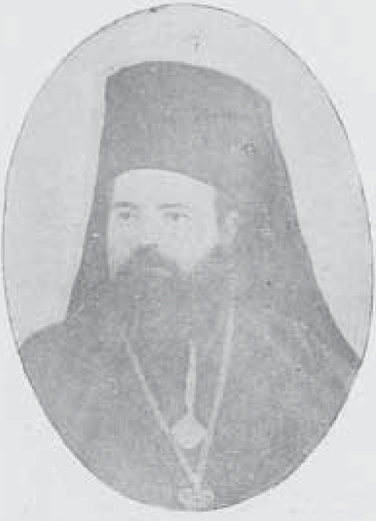

105

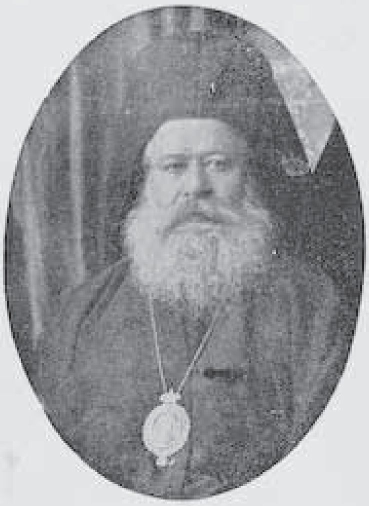

106

V Дебърска епархия[73]

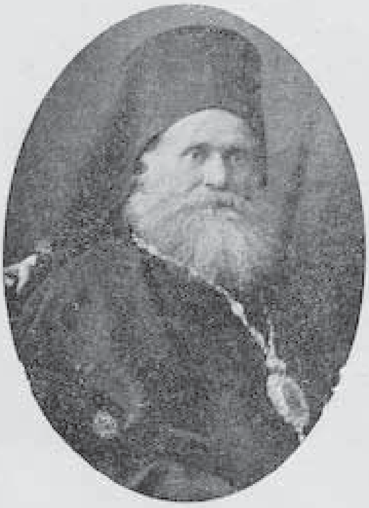

107

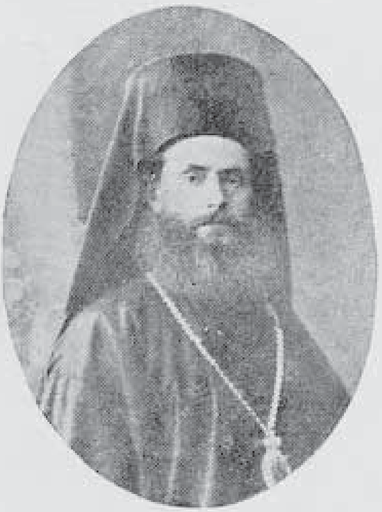

108

104. Митрополитъ Евстатий — L'arhevêque Evstatiy 105. Митрополитъ Григорий — L'archevêque Grigoriy
106. Митрополитъ Авксентий — L'archevêque Avxentiy 107. Митрополитъ Козма Пречистански — L'archevêque Kozma Prétchistansky 108. Митрополитъ Иларионъ Нишавски — L'archevêque Ilarion Nichavsky

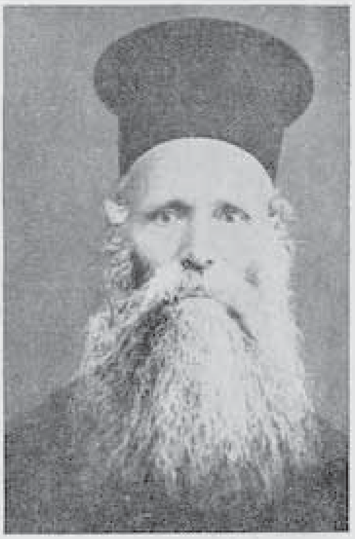

141

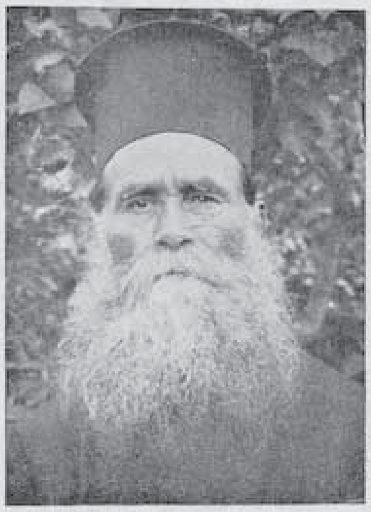

142

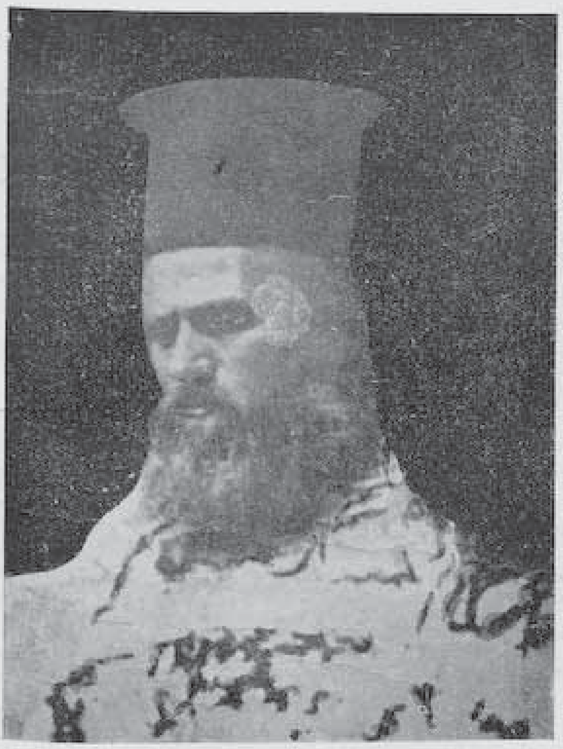

143

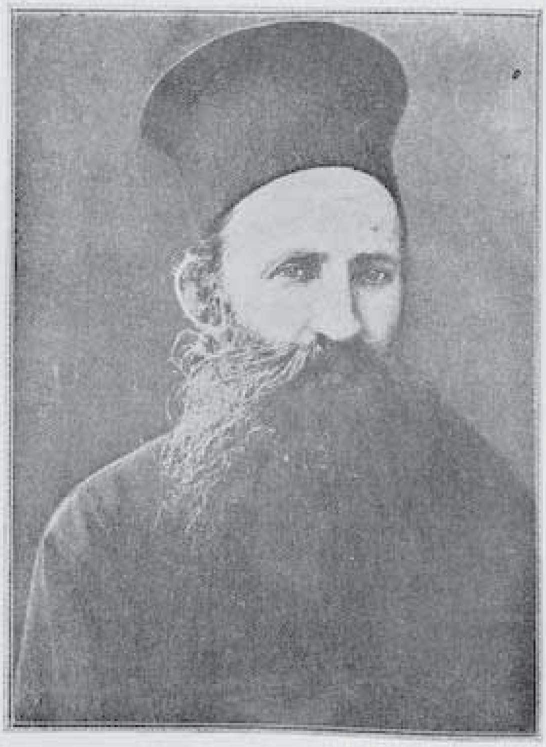

144

141. Свещ. Георги Мандичевъ — Le prêtre G. Manditcheff [103] 142. Свещ. Г. Ив. Гелевъ — Le prêtre G. Iv. Gheleff [104]
143. Свещ. Никола — Le prêtre Nicolas 144. Свещ. Ив. Антоновъ — Le prêtre Iv. Antonoff [110]

Българска Униятска Църква въ Македония

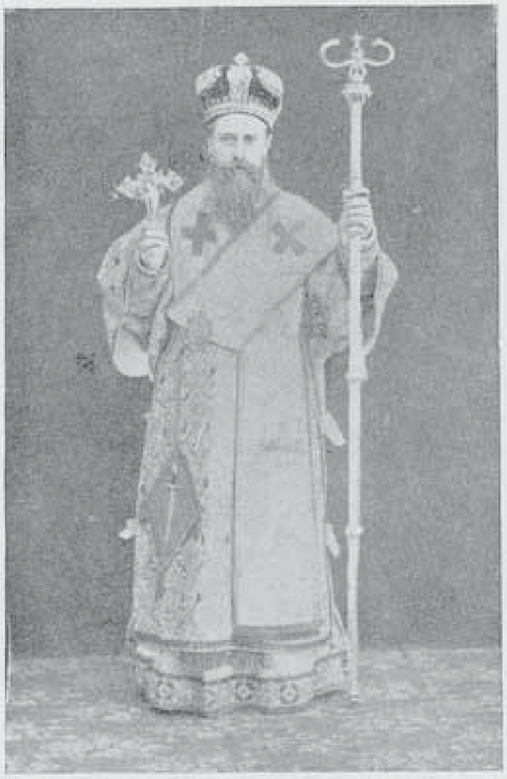

145

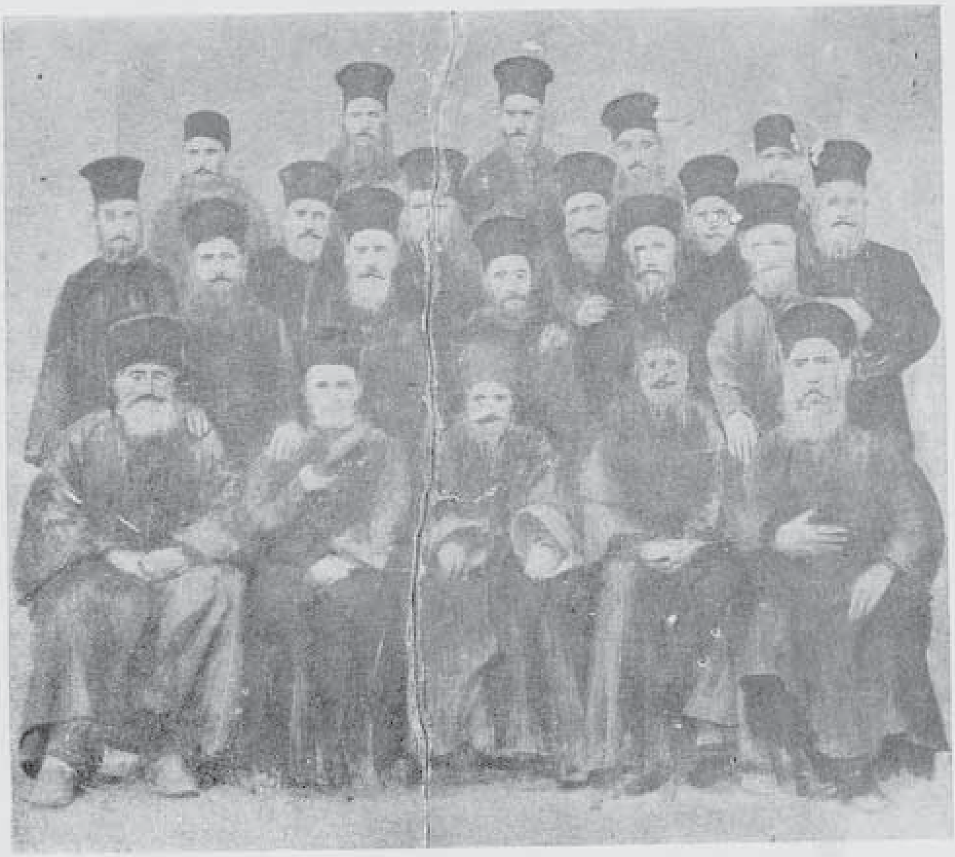

146

145. Епископъ Епифани Шановъ — L'évêque Epifani Chanoff[114]
146. Униятски свещеници — Les prêtres de l'église bulgare (catolique)

147

148

147. Милосърдна сестра Христина Алоати — La soeur de charité Christina Aloati
148. Епископъ Лазаръ Младеновъ съ група заточеници — L'évêque Lazar Mladenoff avec un groupe exilés[107]

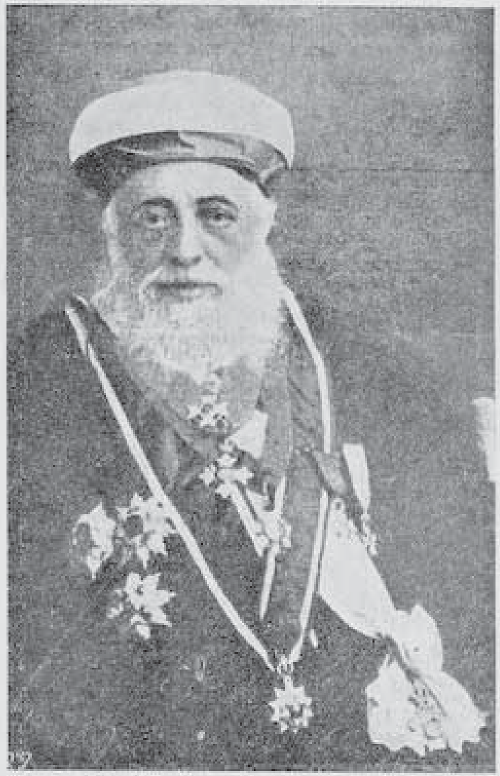

149

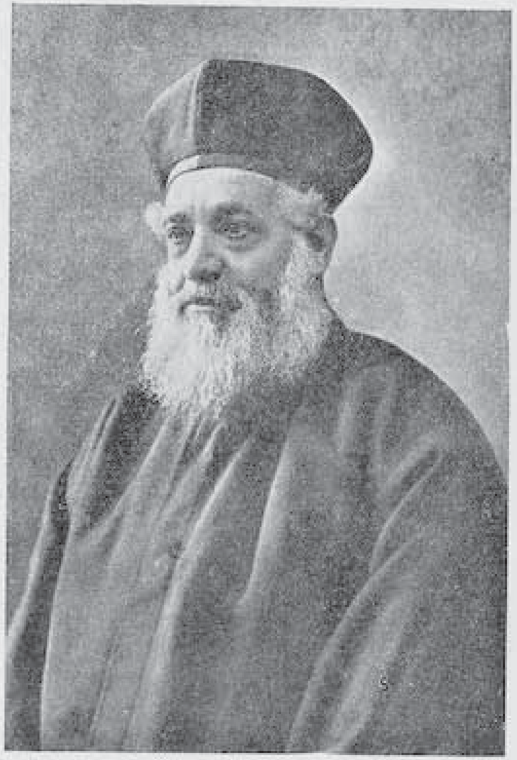

150

149—150. Представители на израилската черква — Les répresentateurs de l'Église juive

VI Струмишка епархия[74]

109

110

VII Неврокопска епархия[75]

111

112

109. Митрополитъ Дамаскинъ — L'archevêque Damaskine 110. Митрополитъ Герасимъ — L'archevêque Gérassim 111. Митрополитъ Иларионъ — L'archevêque Ilarion 112 Митрополитъ Макарий — L'archevêque Makariy

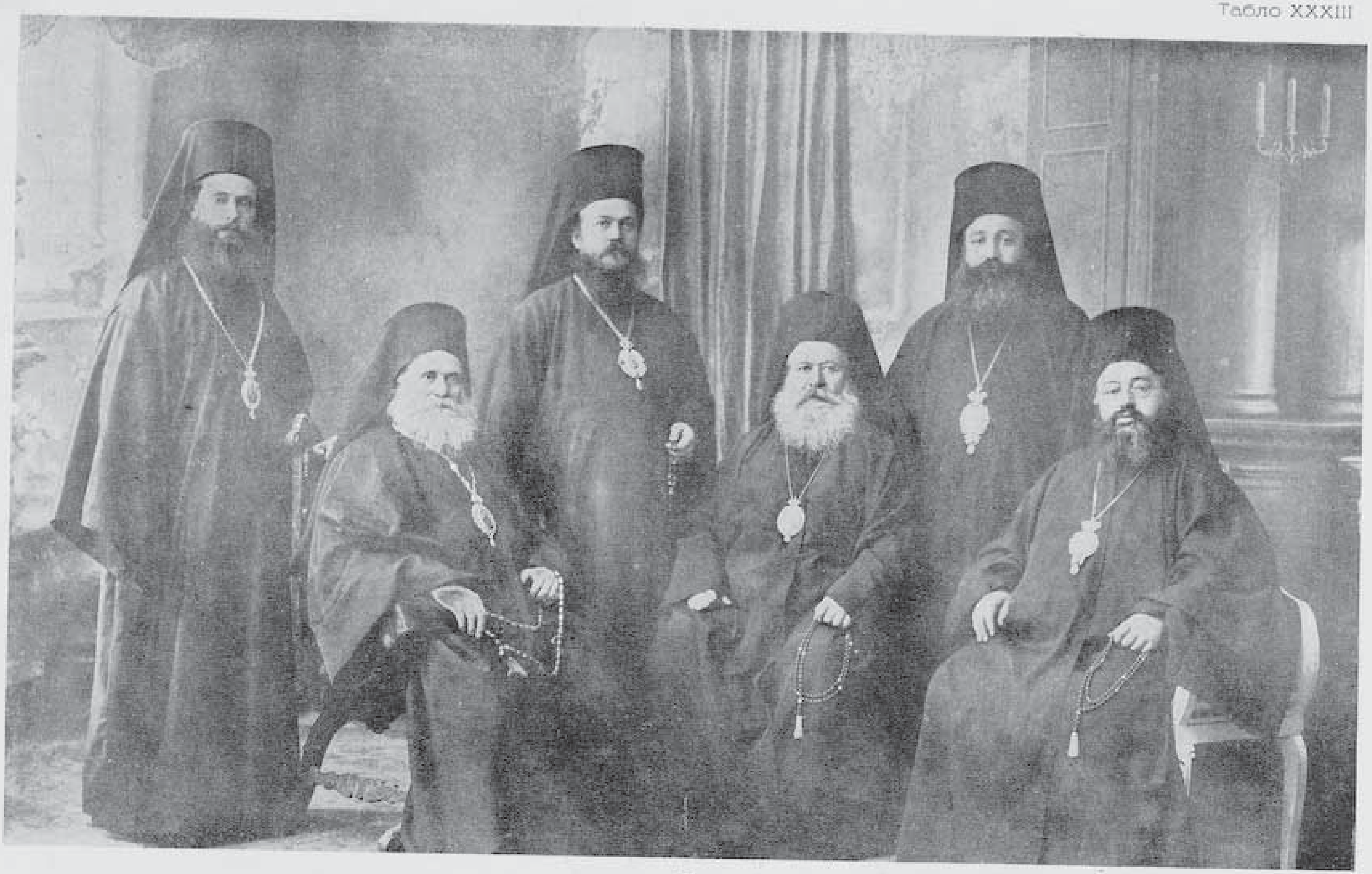

113

113. Изгоненитѣ митрополити отъ Македония — Les évêques bulgares de Macédoine chassés de leurs diocèses par les Serbes en 1913.

Митрополити родомъ отъ Македония

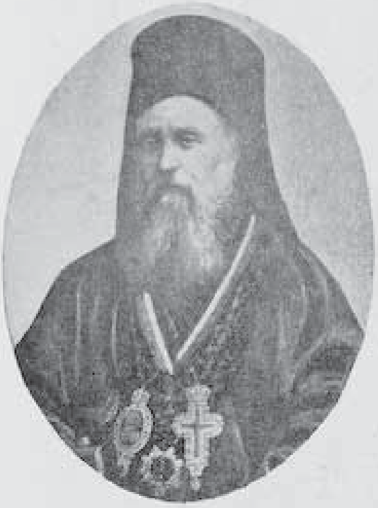

114

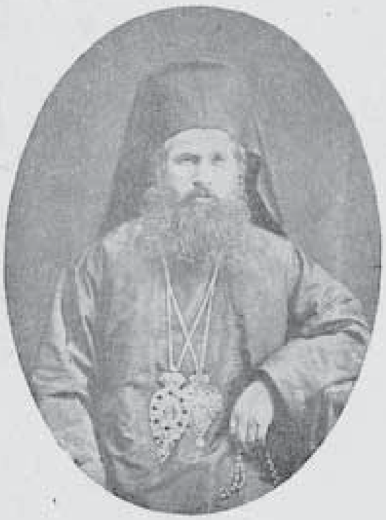

115

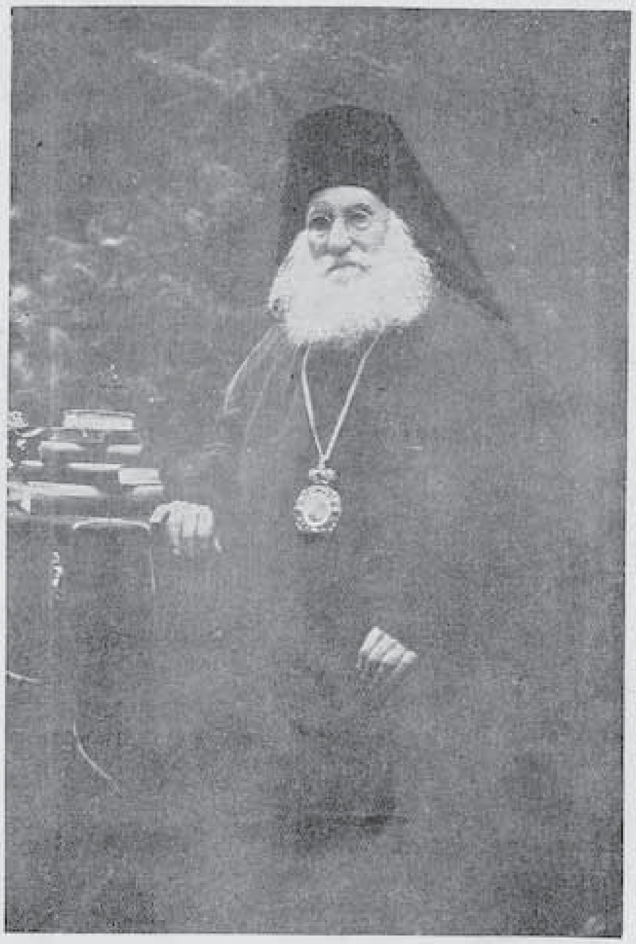

116

114. Митрополитъ Панаретъ Пловдивски — L'archevêque Panaret (Philipople)[77] 115. Митрополитъ Милетий Софийски — L'archevêque Milety (Sofia)[78] 116. Митрополитъ Методий Ст.-Загорски — L'archevêque Methode (Stara-Zagora)[79]

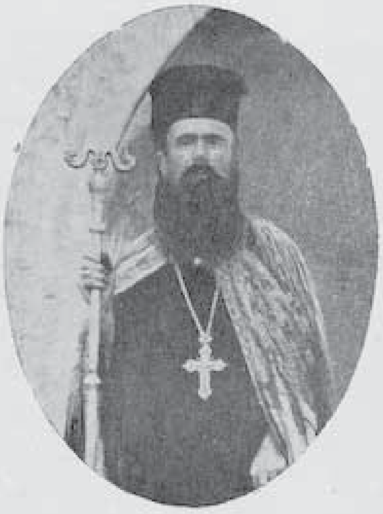

117

Други видни духовници

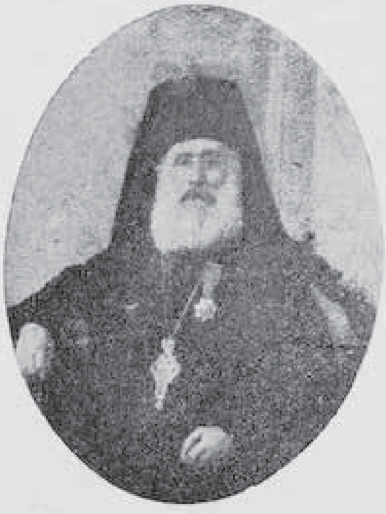

118

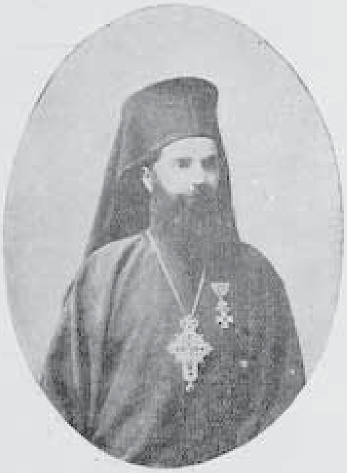

119

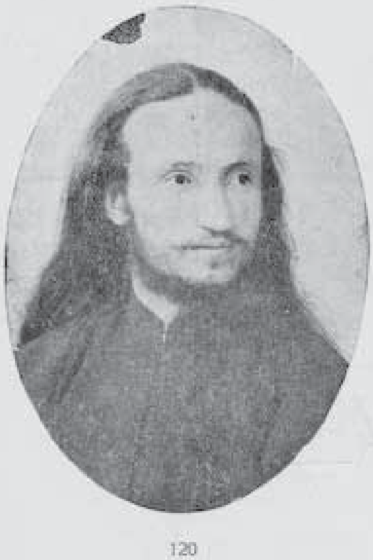

120

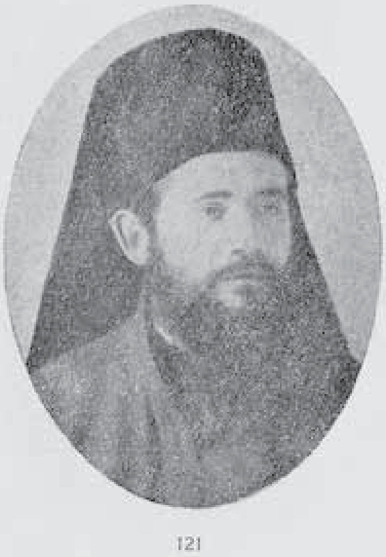

121

117. Епископъ Панаретъ Брѣгалнишки — L'évêque Panaret Bregalnichky[80] 118. Архимандритъ Иона — L'archimandrite Iona[81] 119. Архимандритъ Евлогий — L'archimandrite Evloghy[82] 120. Иеродяконъ Иосифъ — L'ierodiakon Joseph[83] 121. Иеромонахъ Теофанъ — L'ieromonahe Theophan[84]

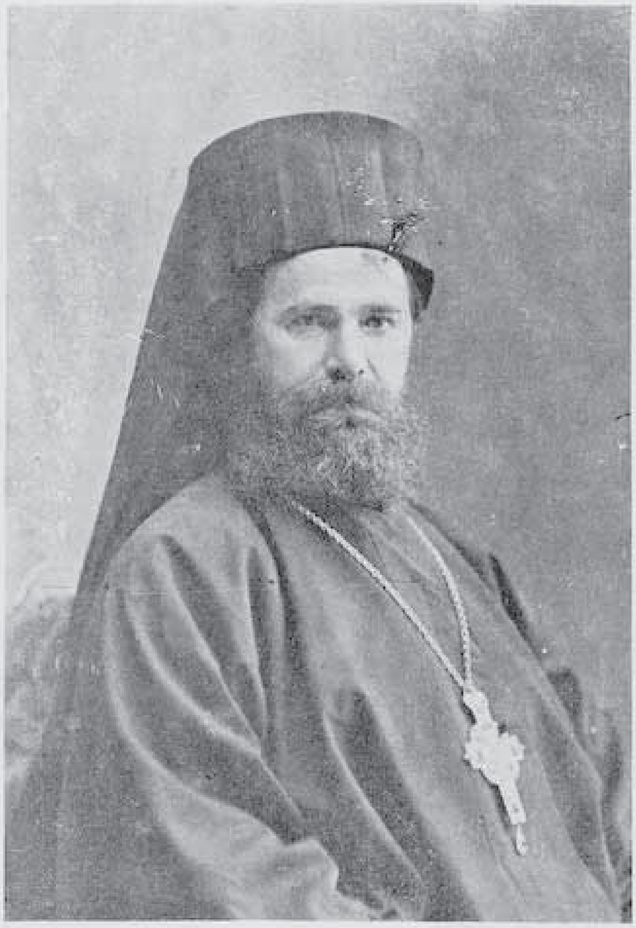

122

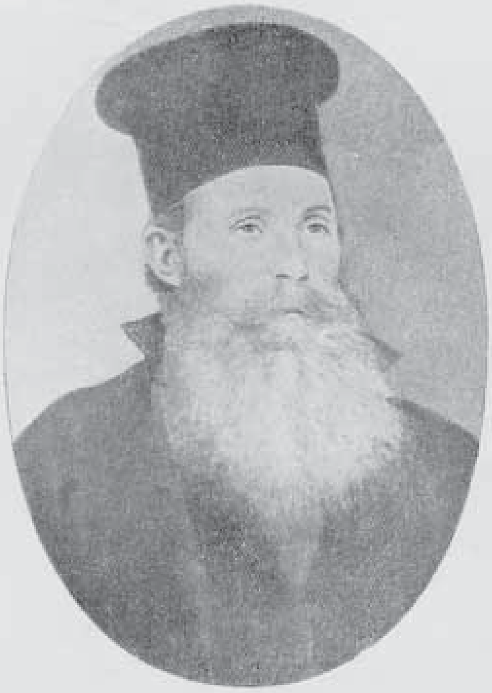

123

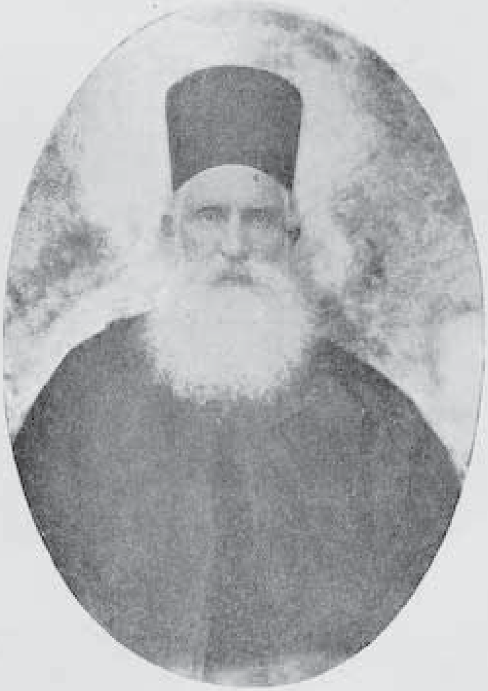

124

122. Архимандритъ Методий — L'archimandrite Methode[ж] 123. Свещеникъ Георги Петровъ — Le prêtre Gheorghi Petroff[ж] 124. Свещеникъ Ангелъ Костантиновъ — Le prêtre Anghel Kostantinoff[ж]

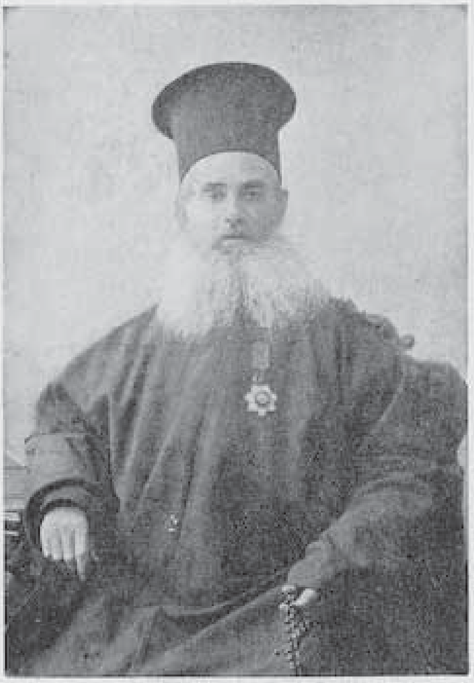

125

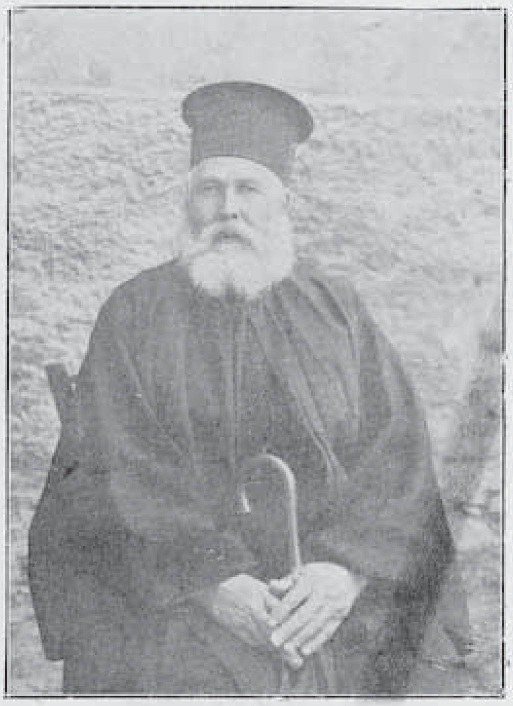

126

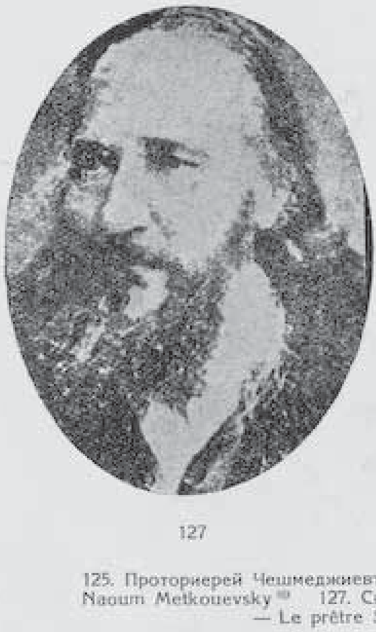

127

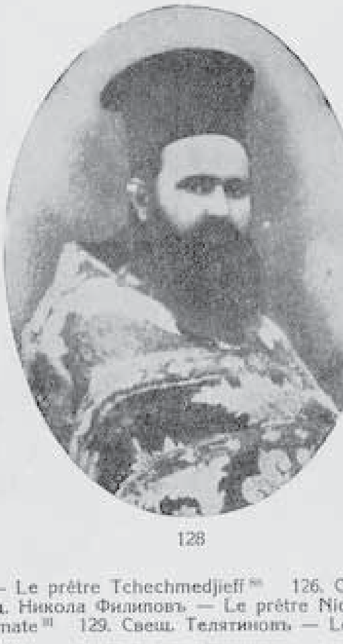

128

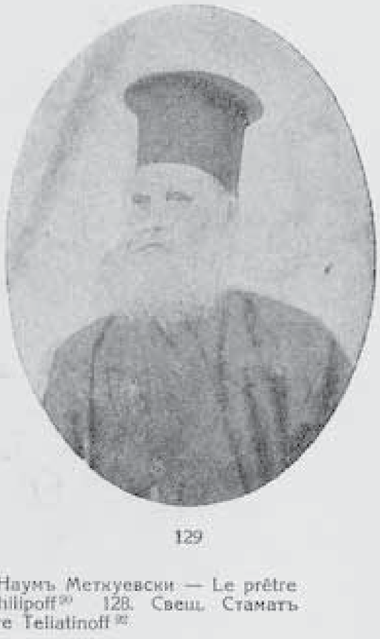

129

125. Проториерей Чешмеджиевъ — Le prêtre Tchechmedjieff[88] 126. Свещ. Наумъ Метхуевски — Le prêtre Naoum Metkouevsky[89] 127. Свещ. Никола Филиповъ — Le prêtre Nicola Philipoff[90] 128. Свещ. Стаматъ — Le prêtre Stamate[91] 129. Свещ. Телятиновъ — Le prêtre Teliatinoff[92]

130

131

132

133

134

135

131. Свещ. Мих. Атанасовъ — Le prêtre Mich. Atanassoff[93] 132. Свещ. Христо — Le prêtre Christo[94] 133. Свещ Антонъ Алтипармаковъ — Le prêtre Anton Altiparmakoff[95] 134. Свещ. Ив. Мицовъ — Le prêtre Iv. Mitzoff[96] 135. Икономъ Воловаровъ — Le prêtre Volovaroff[97]

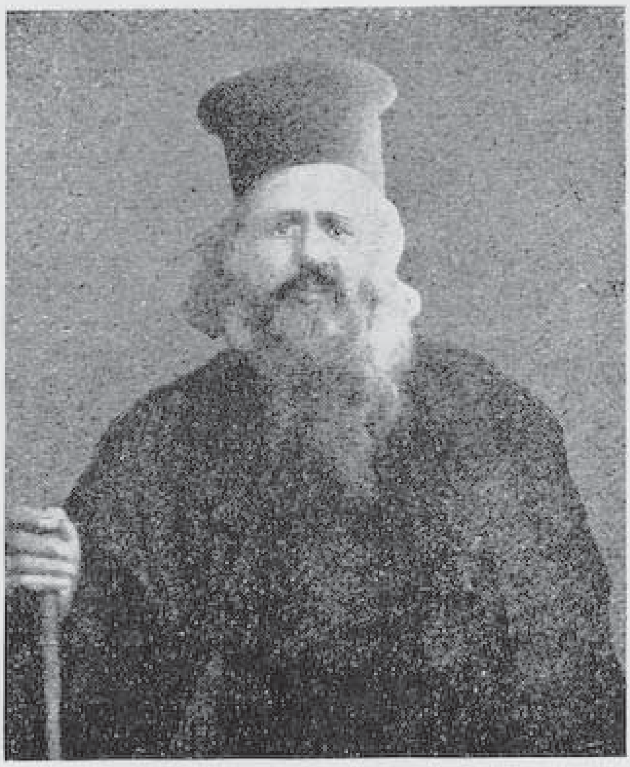

136

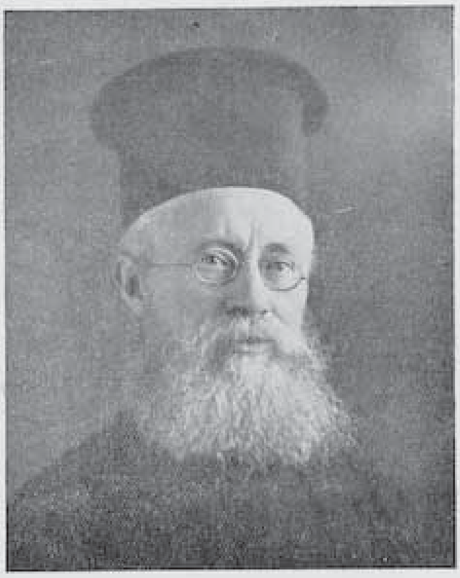

137

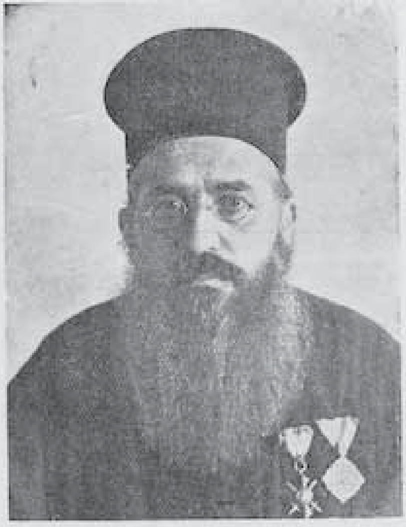

138

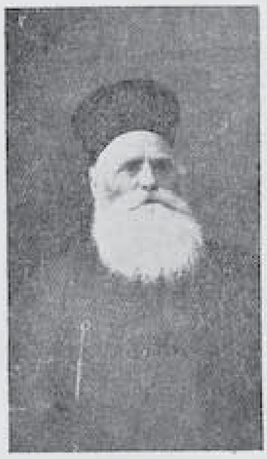

139

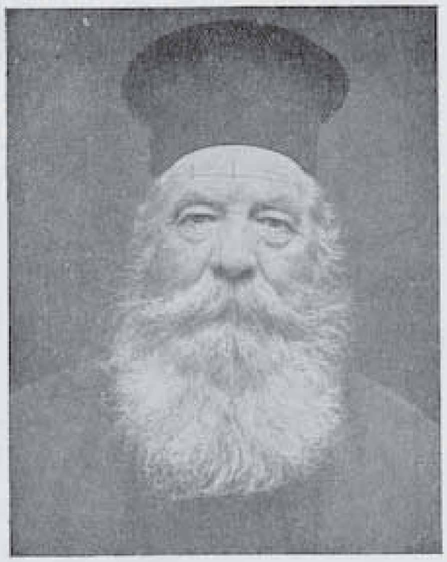

140

136. Свещеникъ Илия Чоневъ — Le prêtre Ilia Tchoneff [98] 137. Протоиерей Шишковъ — Le prêtre Chichkoff [99] 138. Свещеникъ Левъ Поповъ — Le prêtre Lev Popoff [100] 139. Свещеникъ Лазаръ Замфировъ — Le prêtre Lazar Zamphiroff [101] 140. Икономъ Гр. п. Димитровъ — Le prêtre Gr. p. Dimitroff [102]

МОЛИТВЕНИ ДОМОВЕ

EGLISES ET MOSQUÉES

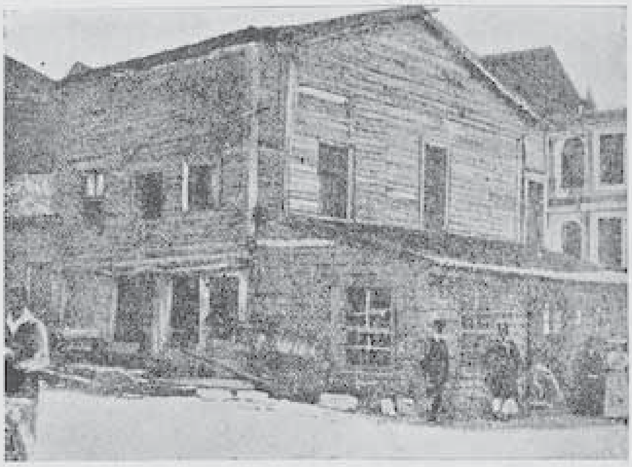

Старата българска църква „Св. Стефанъ“ въ Цариградъ.
L'ancienne église bulgare „St. Stephan“ à Stamboul[1]

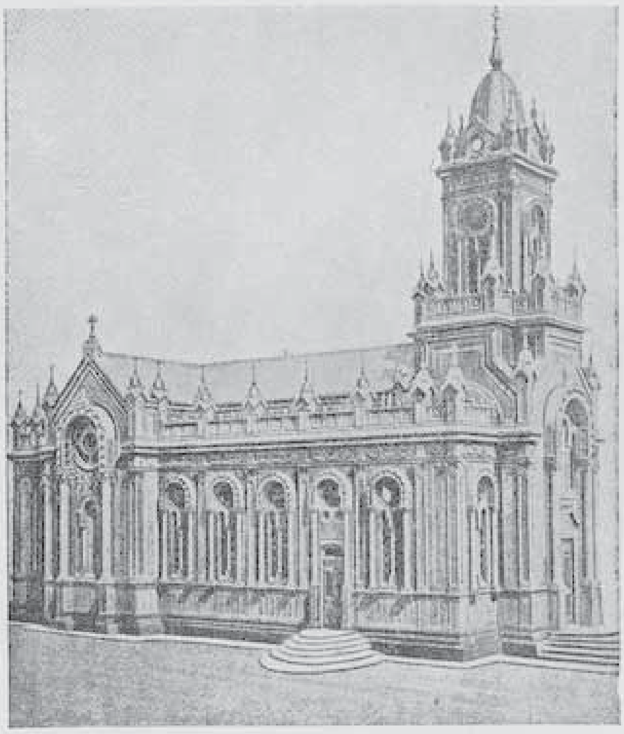

Желѣзната църква „Св. Стефанъ“ въ Цариградъ
L'église de construction en fer „St. Stephan“ à Stamboul[2]

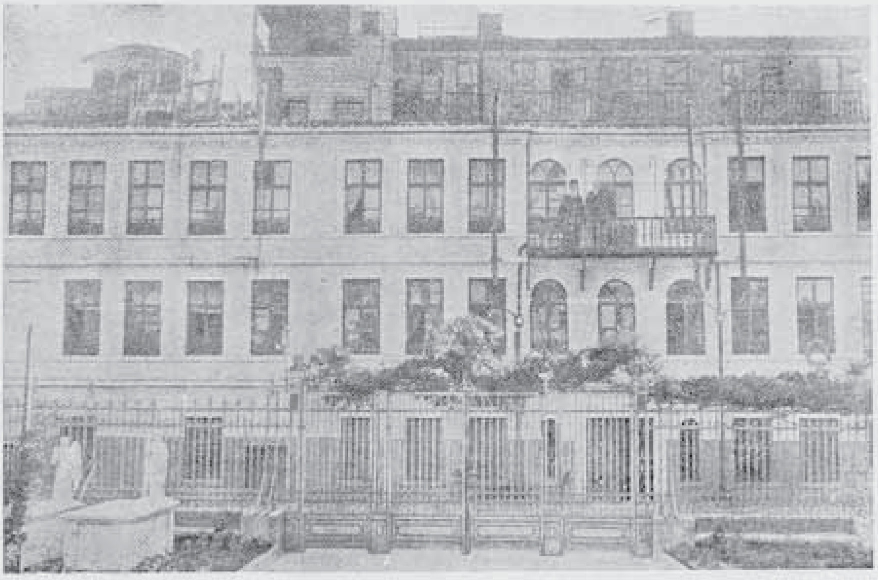

1

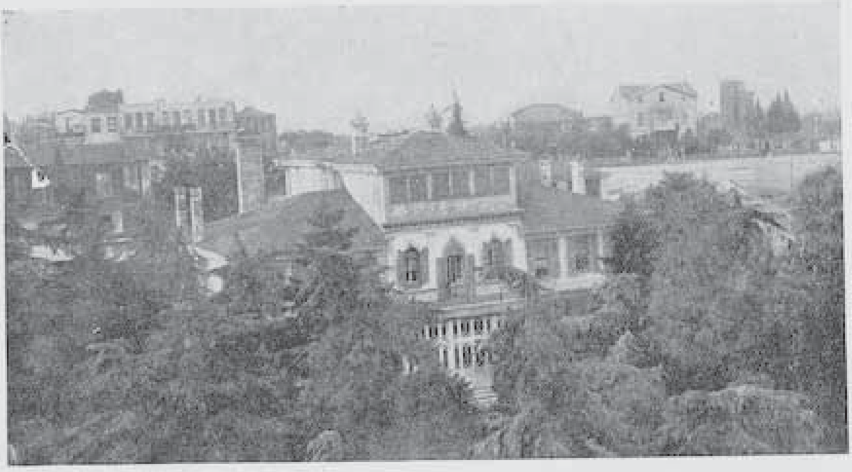

2

1. Цариградъ — Историческиятъ метохъ при Екзархията — Stamboul — Le cloître historique de l'Exarchat
2. Цариградъ — Новото здание на Екзархията — Stamboul — Le nouveau bâtiment du dôme de l'Exarchat

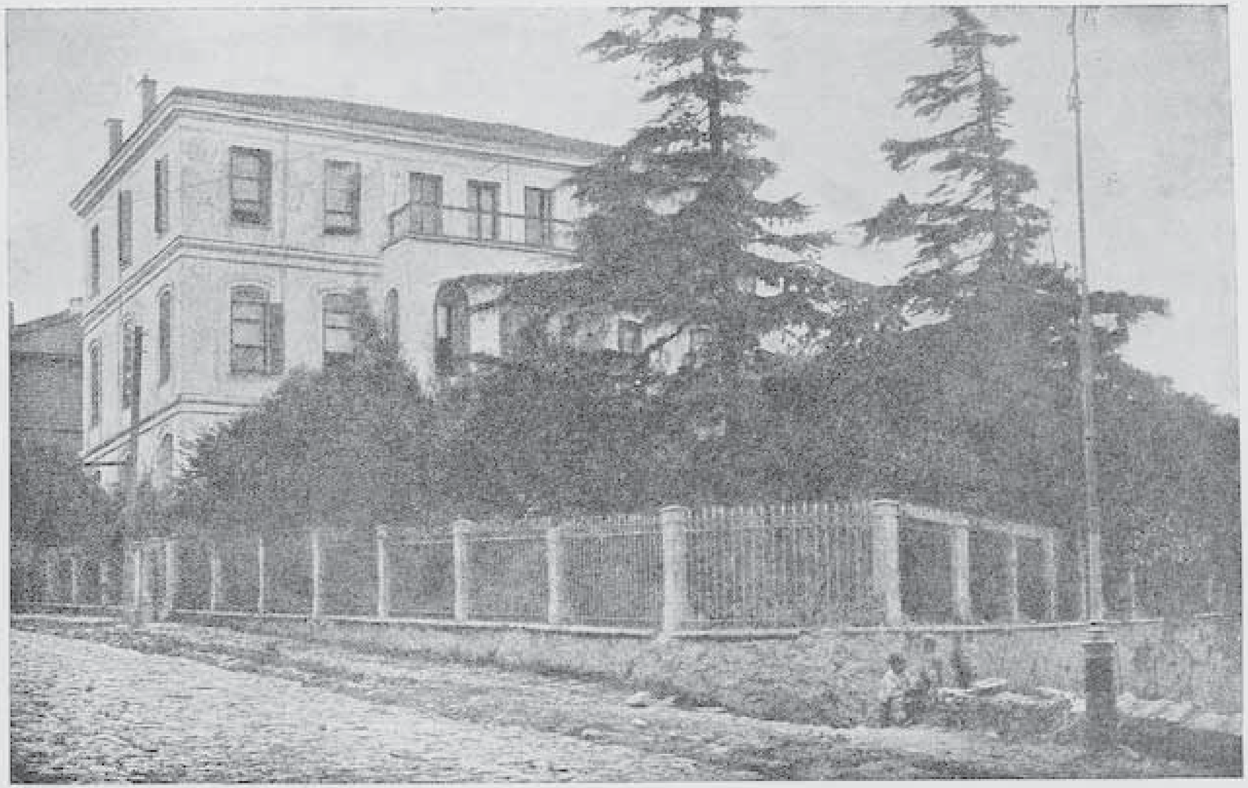

3

3. Цариградъ — Старото здание на Екзерхията — Stamboul — L'ancien bâtiment du dôme de l'Exarchat

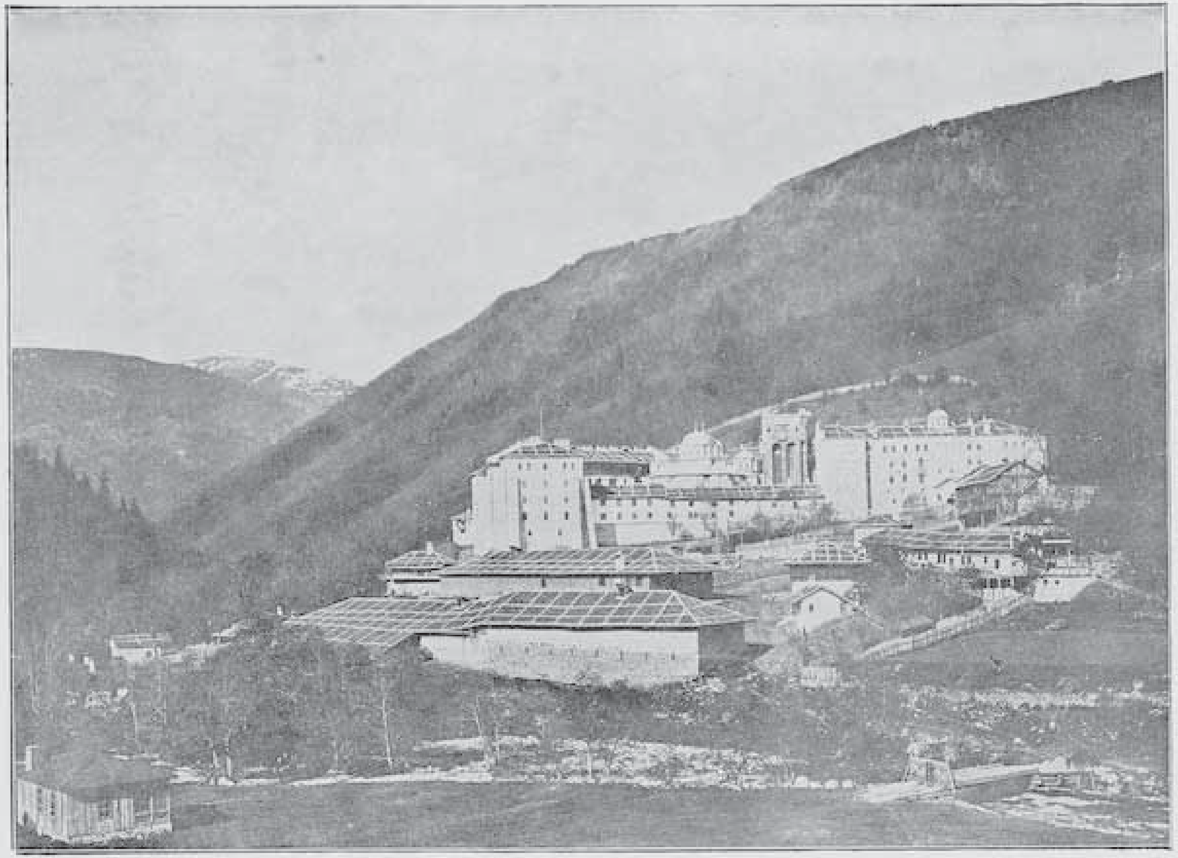

4

4. Рилскиятъ монастиръ „Св. Иванъ“ — Le monastère de Rila „St. Ivan“[1]

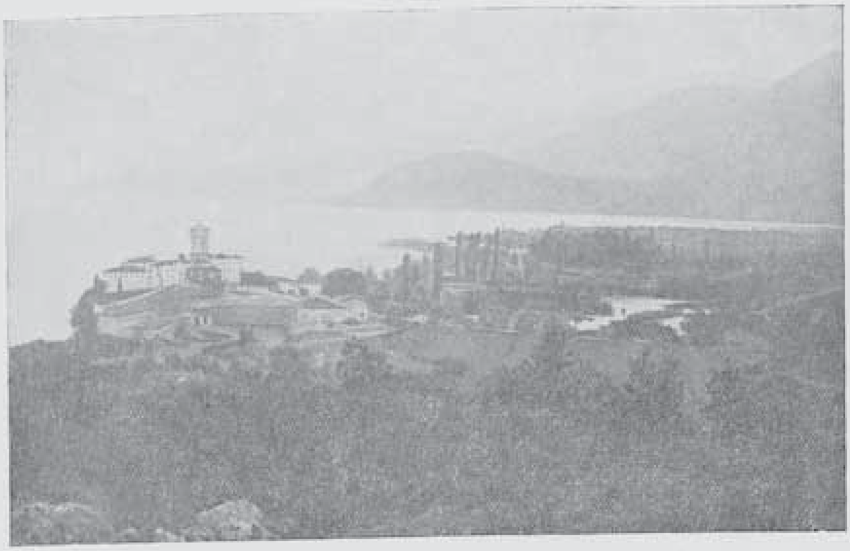

5

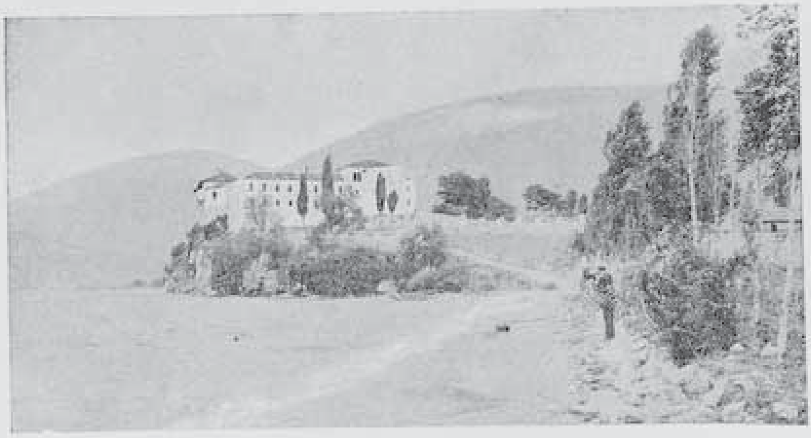

6

5. Вечеренъ изгледъ на монастиря „Св. Наумъ“ край охридското езеро —Vue prise au crépuscul du soir sur la monastère „Svety Naoum“ au bord
6. Монастиръ „Св. Наумъ“ — Изгледъ отъ езерото — Le monastère „Svéty Naoum“ — Vue du lac

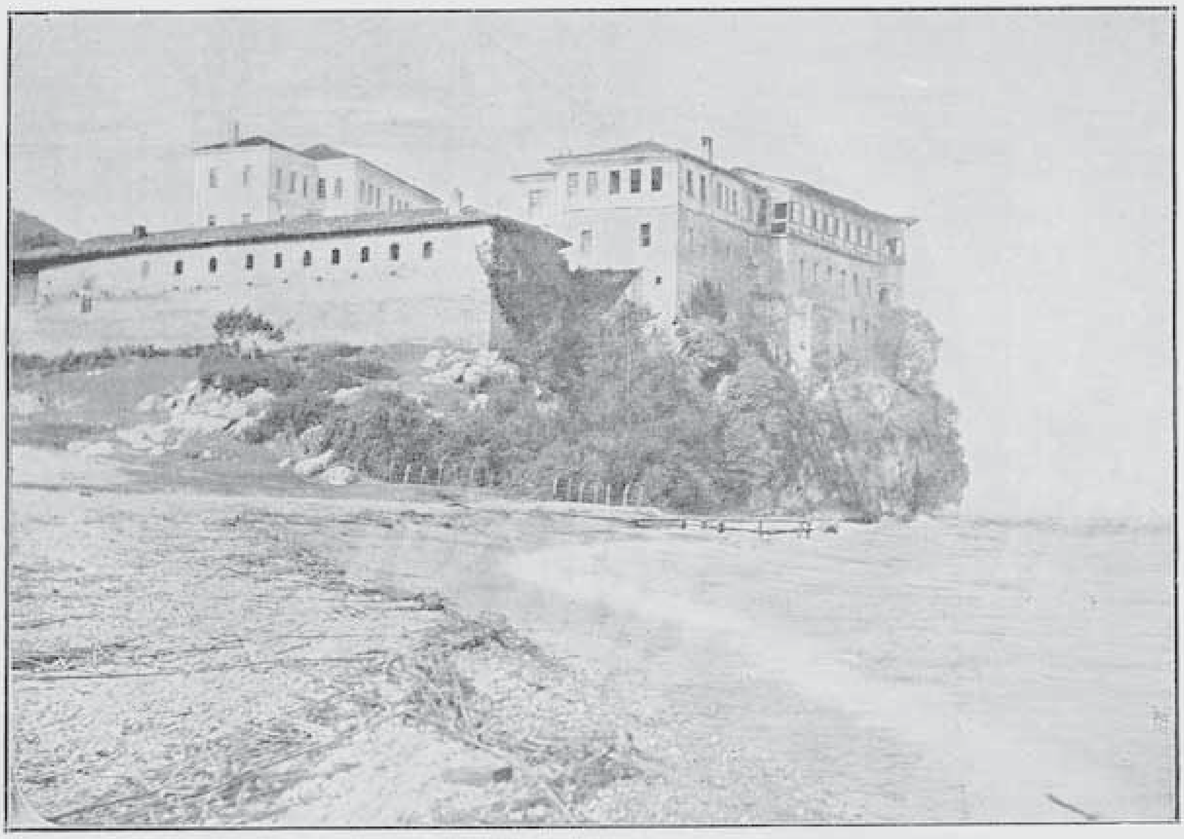

7

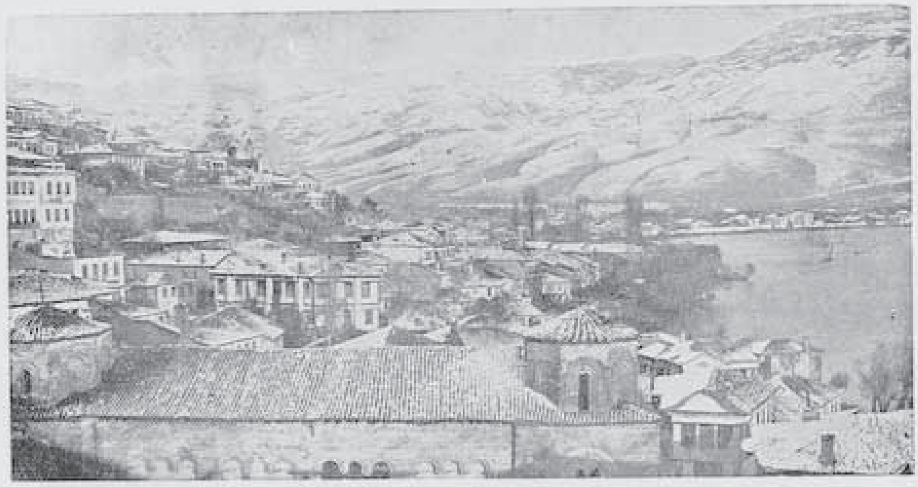

8

7. Монастиръ „Св. Наумъ“ край брѣга на охридското езеро — Ohrid — Le très ancien monastère „Svêty Naoum“ au bord du lac d'Ohrida
8. Охридъ — Църквата „Св. София“ —Ohrid — L'église „Sveta Sophia“[6]

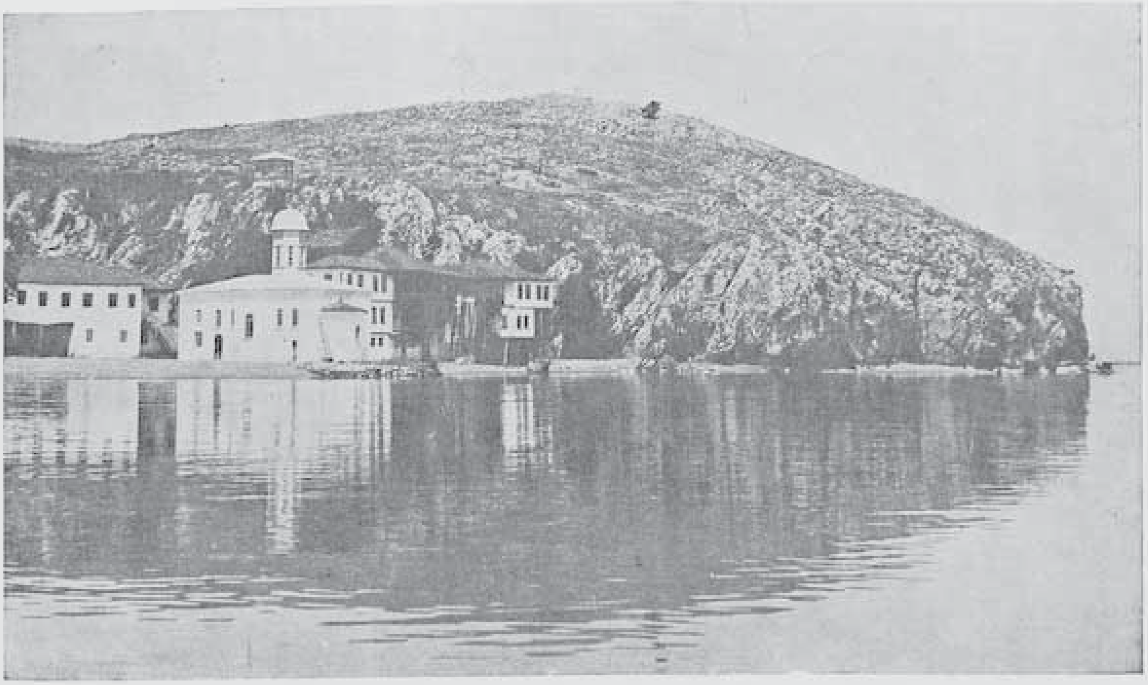

9

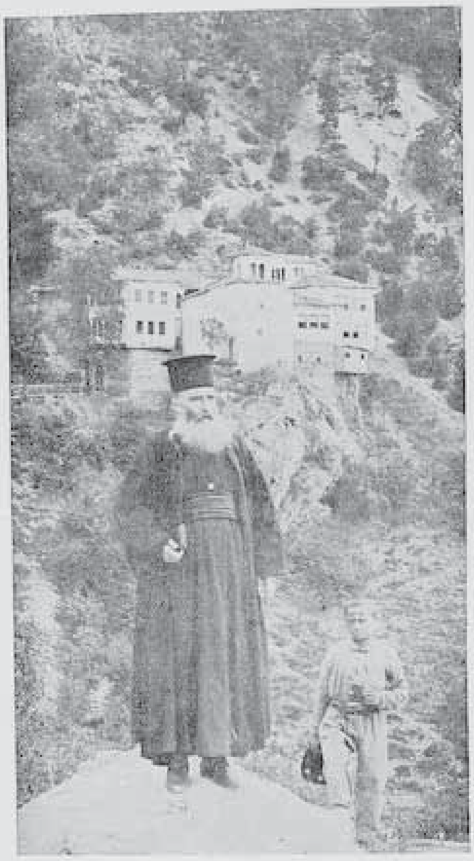

10

9. Охридъ — Монастиръ „Калище" — Ohrid — Le monastère „Kalichté"
10. Охридъ — Монастиръ „Св. Петка" — Ohrid — Le monastère „Svéta-Petka"

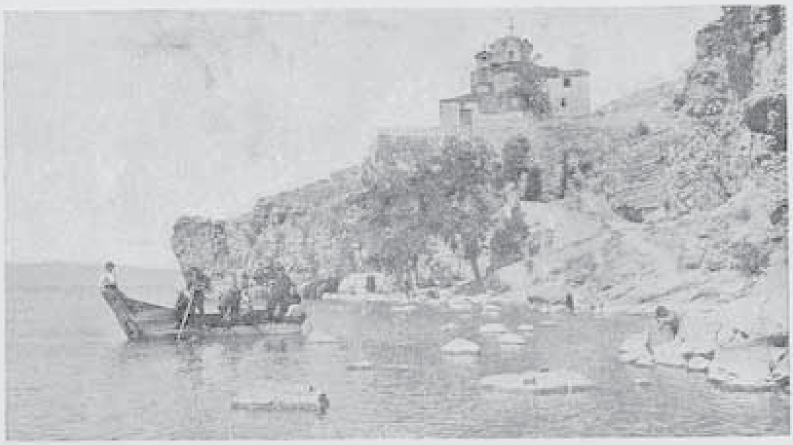

11

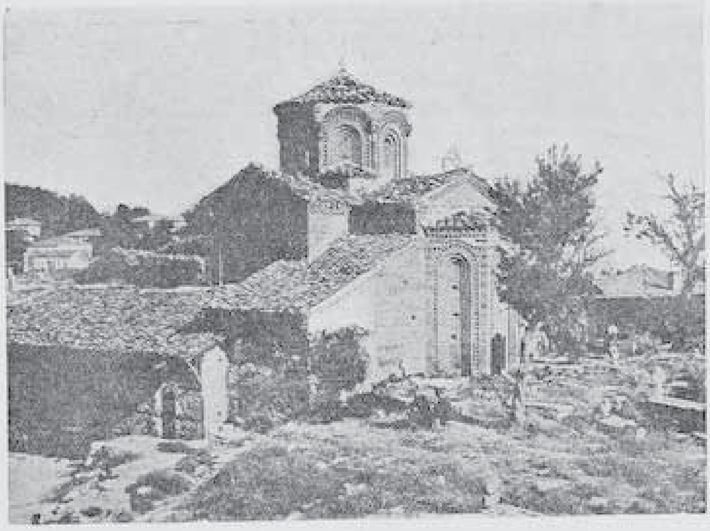

12

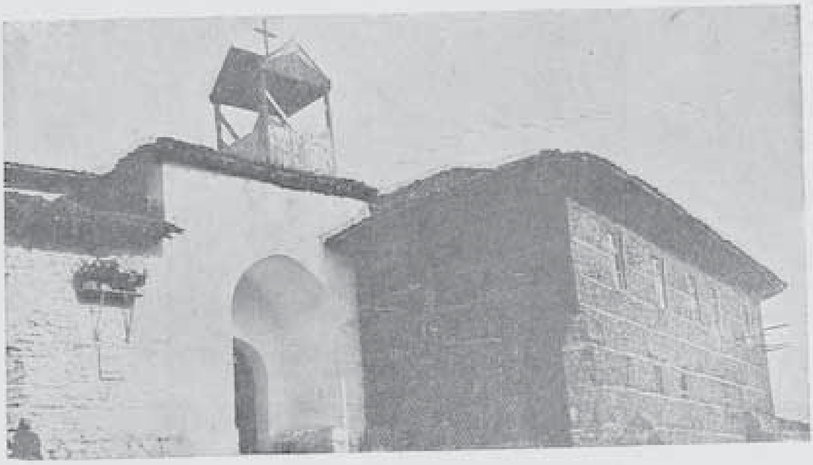

13

11. Охридъ — Монастиръ „Св. Иванъ Канео"—Ohrid—Le monastère „Svety Ivan Kanéo"
12. Охридъ — Църквата „Св. Климентъ" — Ohrid — L'église très ancienne historique „Svéty Kliment"
13. Охридъ — Входъ въ църквата „Св. Климентъ" — Ohrid — L'entrée principale de l'église „Svéty Kliment"

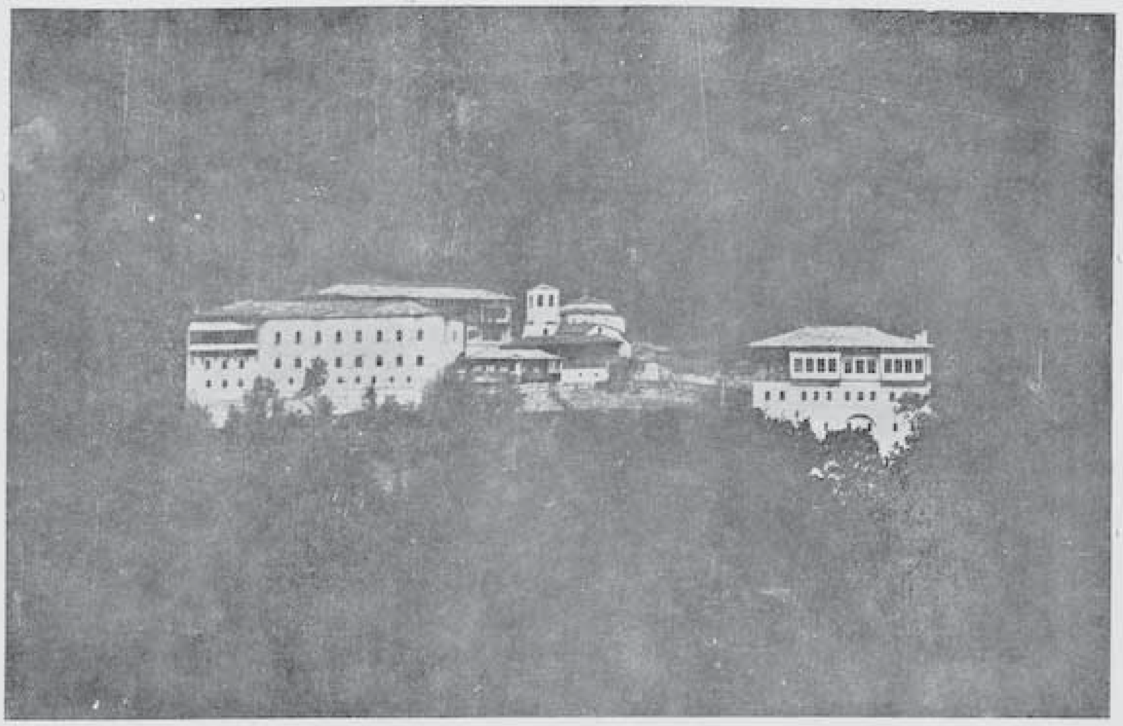

14

15

14. Общъ изгледъ на монастиря „Св. Иванъ Бигоръ“ (околия Дебърска) — Débar — Vue générale du monastère „Svety Ivan Bigor“
15. Църквата въ монастиря „Св. Иванъ Бигоръ“ — L'église du monastère „Svety Ivan Bigor“

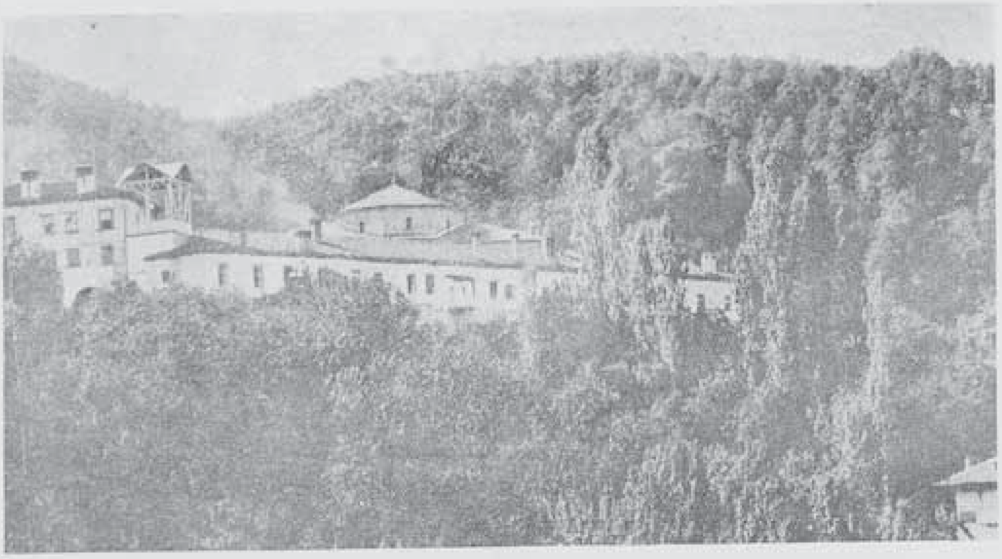

16

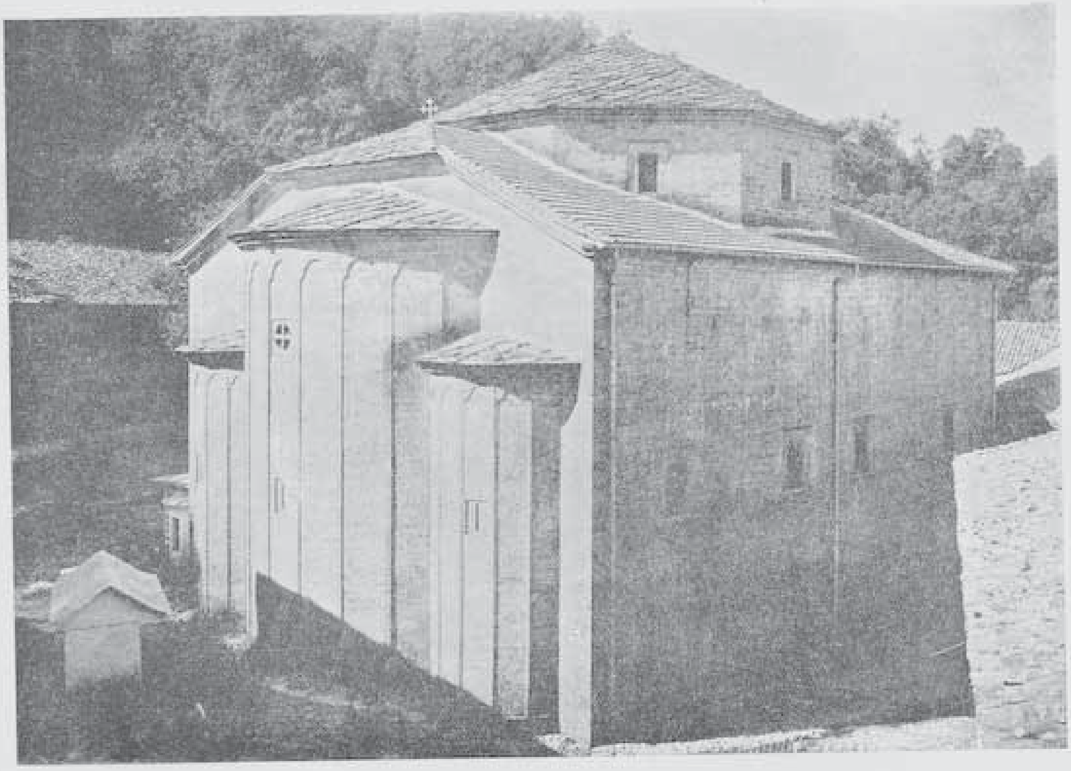

17

16. Кичево — Монастиръ „Пречиста“ — Kitchévo — Le monastère „Prêtchista“
17. Църквата въ монастиря „Пречиста“ — L'église du monastère „Prêtchista“

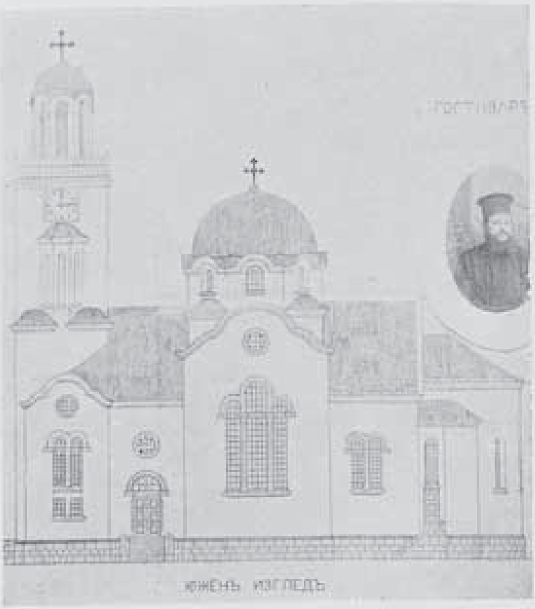
ГОСТИВАРЪ
ЮЖЕНЪ ИЗГЛЕДЪ

18

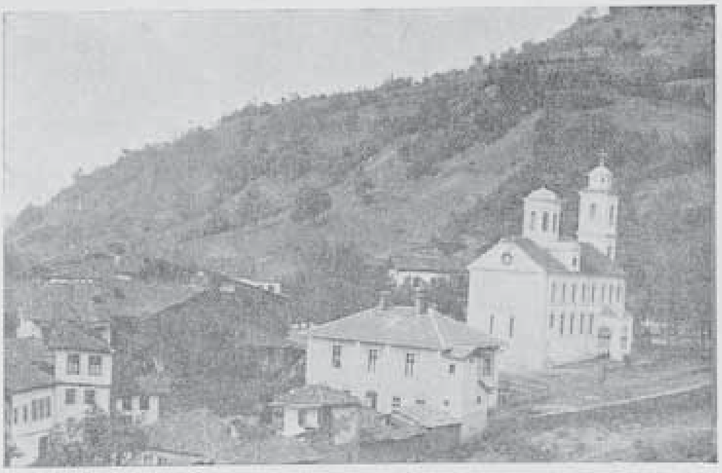

19

18. Църквата въ гр. Гостиваръ — Gostivar — L'église de la ville [1]
19. Църквата „Св. Богородица" въ гр. Тетово — Tétovo — L'église „Svéta Bogoroditza" de la ville

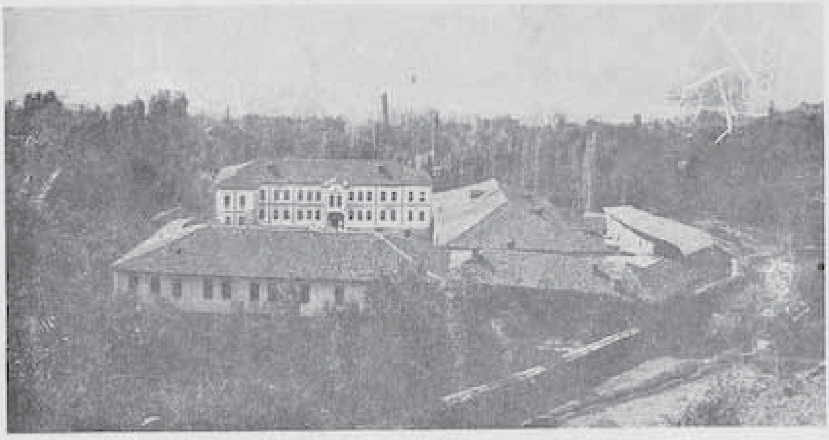

20

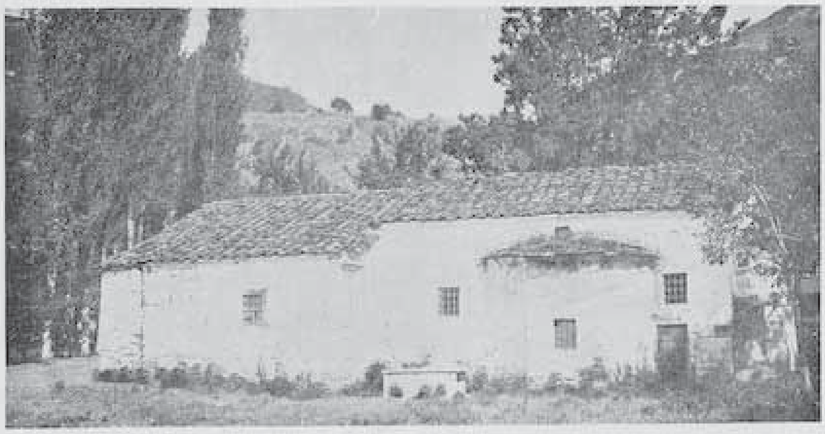

21

20. Монастиръ „Св. Атанасъ" въ с. Лешокъ, Тетовско — Tétovo — Le monastère „Svety Athanasse"[11]
21. Църквата въ монастиря — L'église du monastère

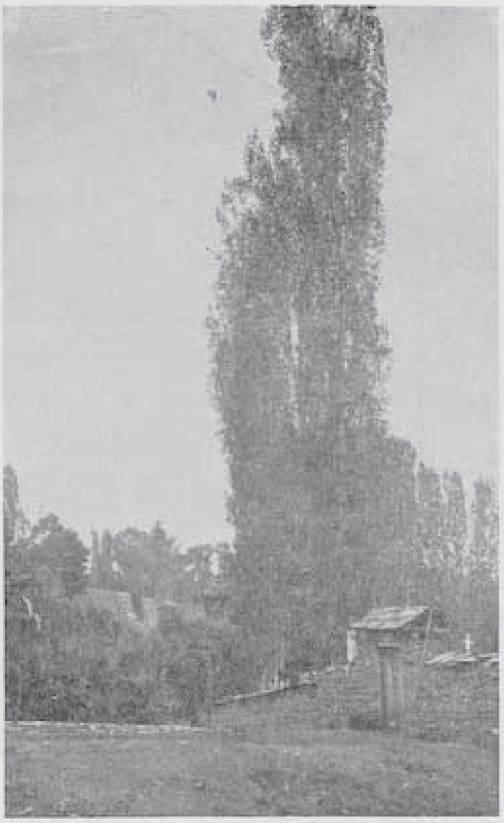

22

23

22. Гробътъ на К. Пейчиновичъ въ монастиря „Св. Атанасъ" — Le tombeau de Kiril Peytscinovitche au monastère „Svety Athanasse"
23. Входъ въ монастиря „Св. Атанасъ" — L'entrée au monastère „Svety Athanasse"

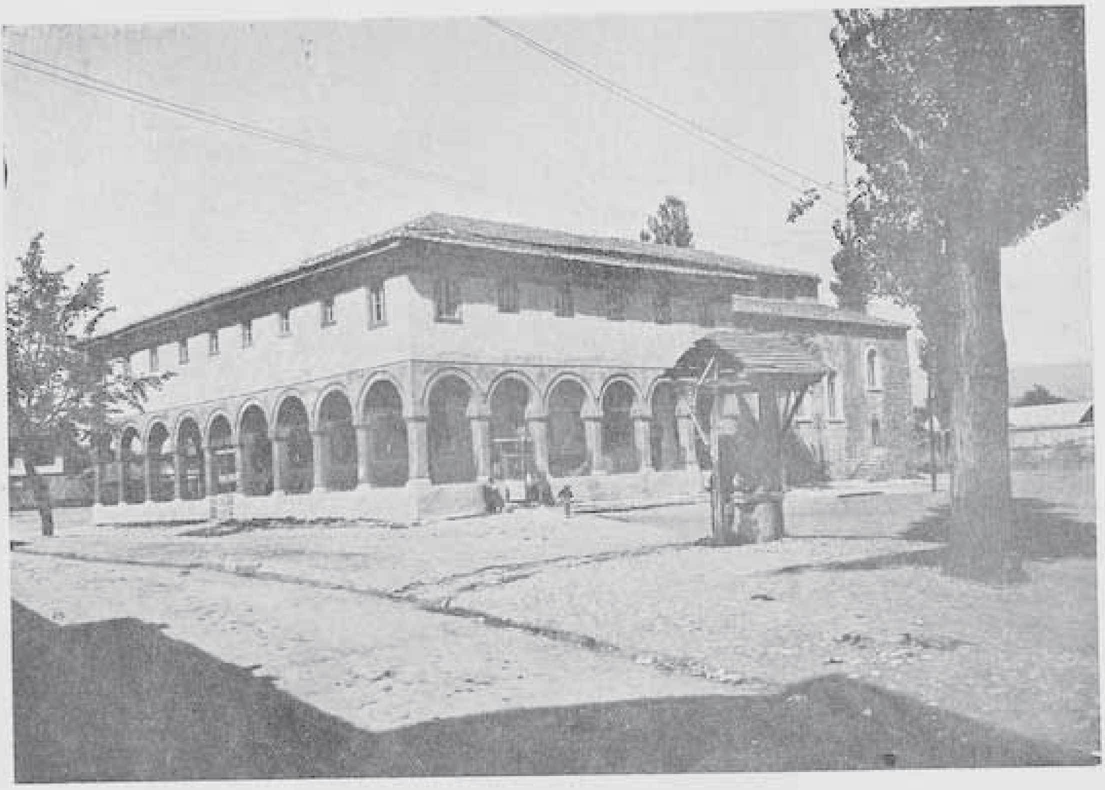

24

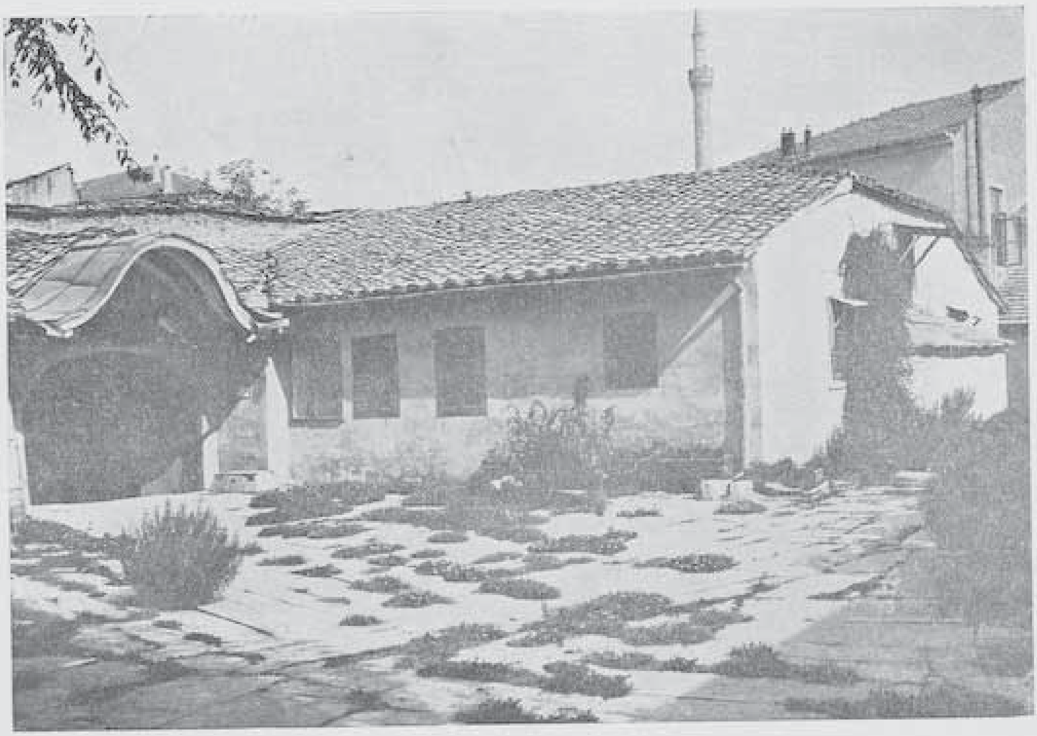

25

24. Скопие — Църквата „Св. Богородица“ — Skopié — L'église cathédrale de la ville „Sveta Bogoroditza“[12]
25. Скопие — Църквата „Св. Спасъ“ — Skopié — L'église „Svety-Spasse[12]

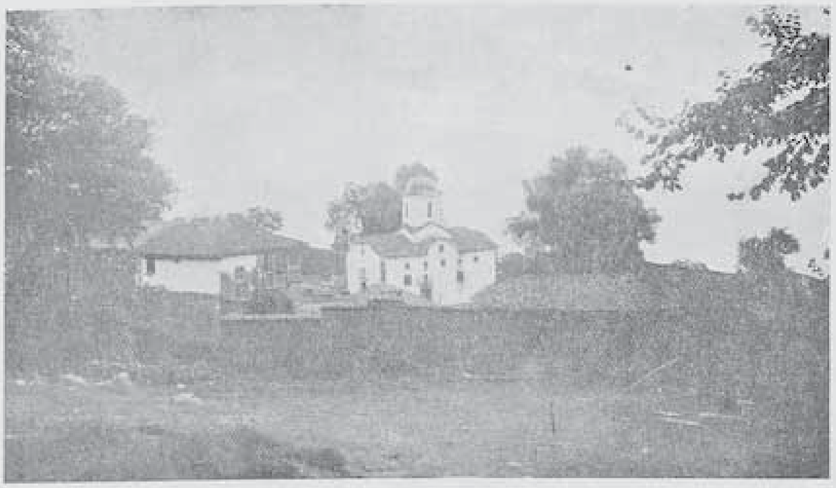

26

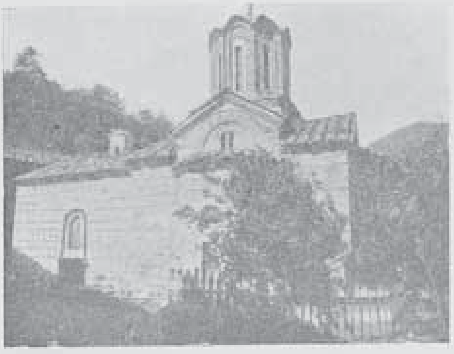

27

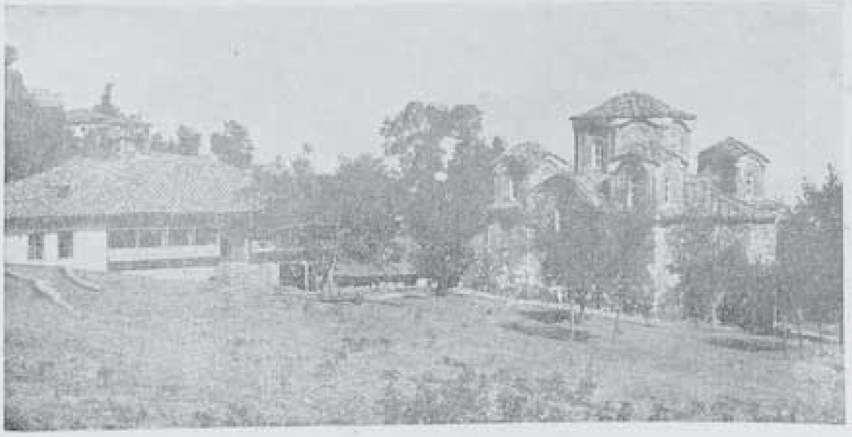

28

26. Гюришкия монастиръ — Скопие — Skopié (Uskub) — Le monastère du village de „Guriche"[14]
27. Монастиря „Св. Арахангелъ" — Скопие — Skopié (Uskub) — Le monastère „Svety Arahanguel"
28. Нерезкия монастиръ — Скопие — Skopié — Le monastère du village de „Nerez"[15]

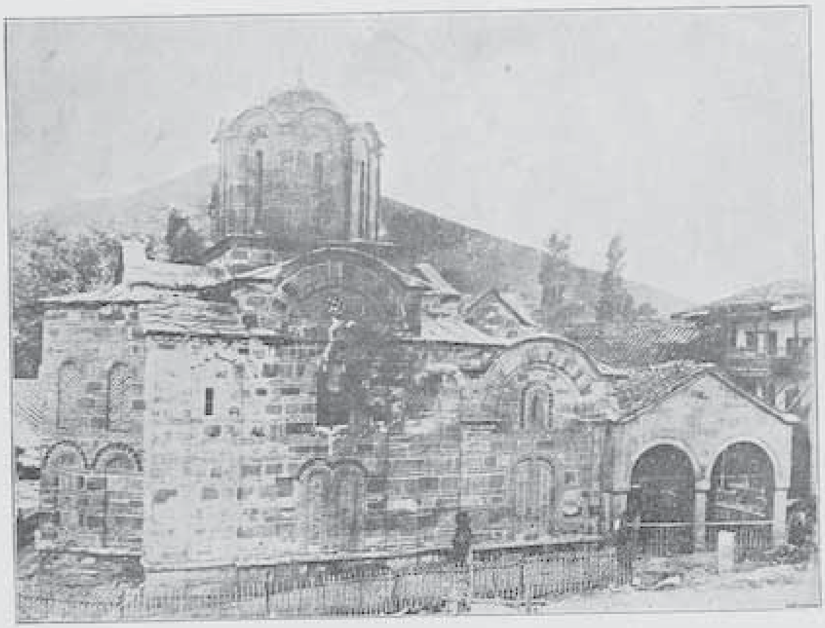

29

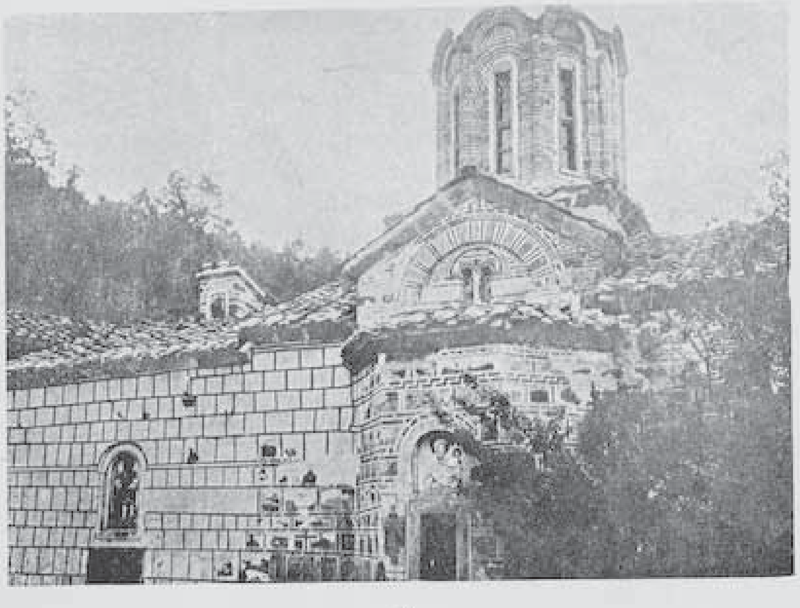

30

29. Монастиръ „Св. Марко“ — Скопие — Skopié (Uskub) — Le monastère „Svety Marko“ [18]
30. Монастиръ „Св. Араханге лъ“, с. Кучевиша — Скопие — Skopié (Uskub) — Le monastère „Svety-Arahanguel“ au village de Koutchevichta

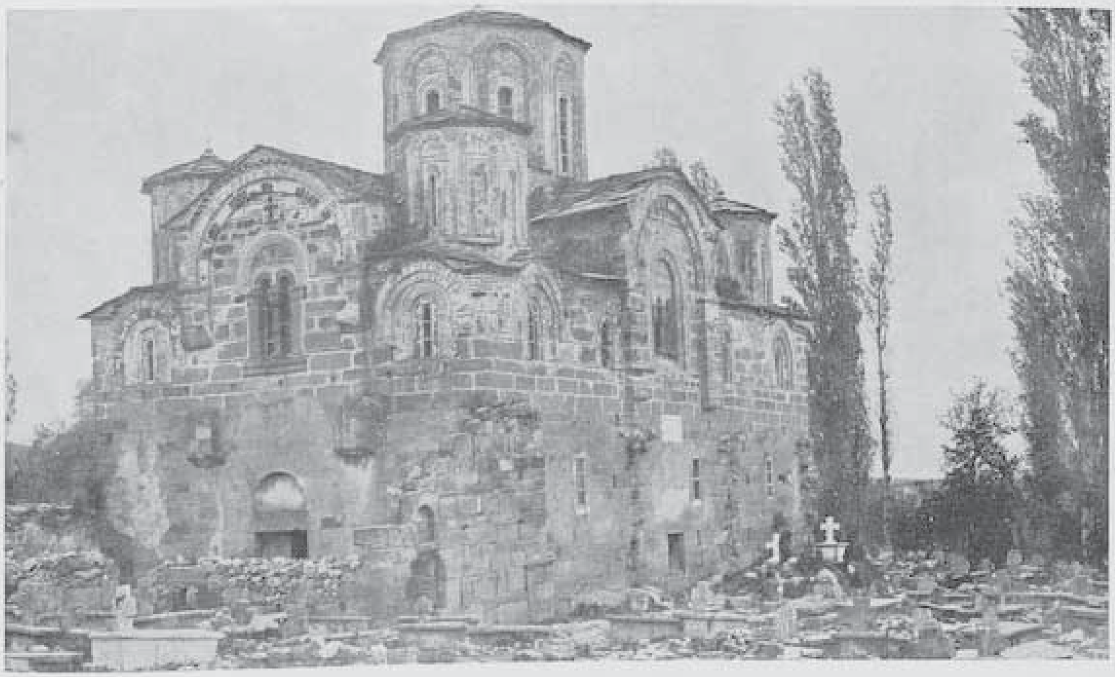

31

32

31. Църквата „Св. Георги" въ с. Старо-Нагоричани (Кумановско) — Koumanovo — L'église „Svety-Gheorghi" au village de Staro-Nagoritchani[17]
32. Църквата въ с. Младо-Нагоричани (Кумановско) Koumanova — L'église au village de Mlado-Nagoritchani

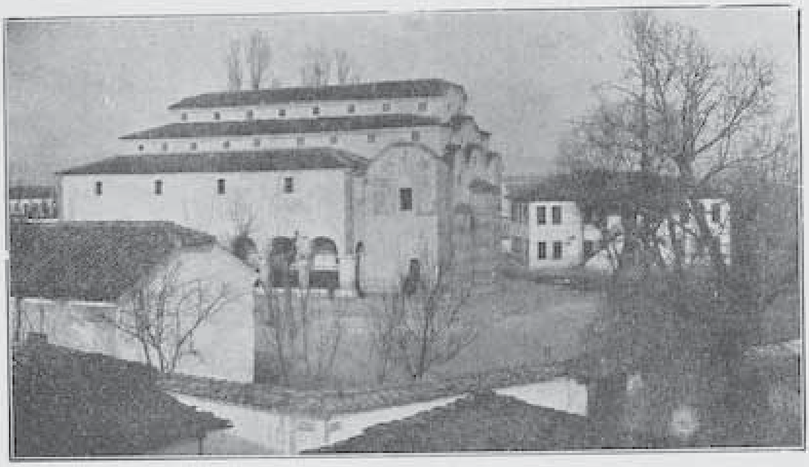

33

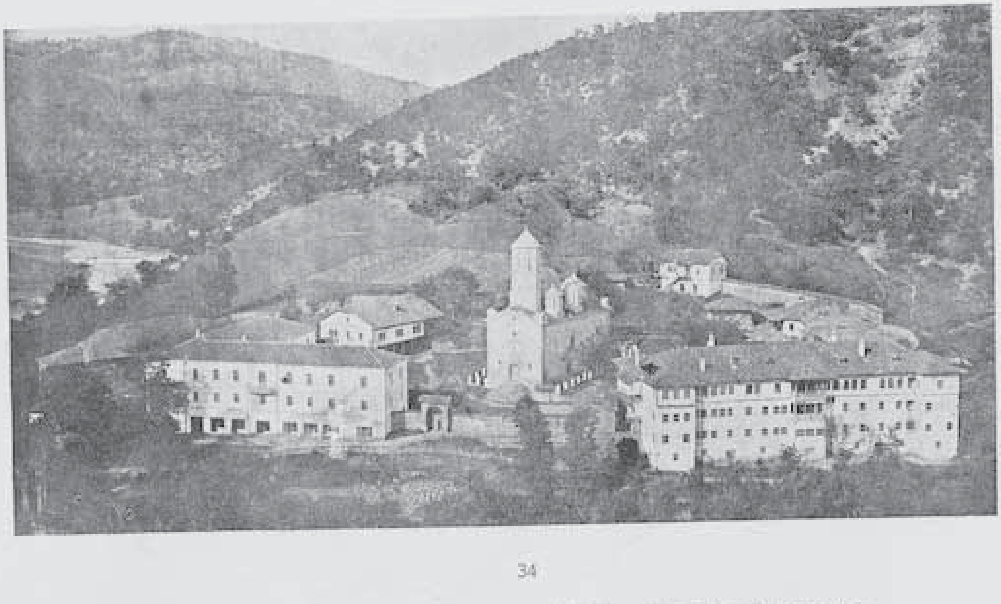

34

33. Куманово — Църквата „Св. Никола“ — Koumanovo — L'église de la ville„ St. Nicolas“[18]
34. Куманово — Монастиръ „Св. Прохоръ Пчински“ — Koumanovo — Le monastère „Svety Prohor Ptchinsky“[19]

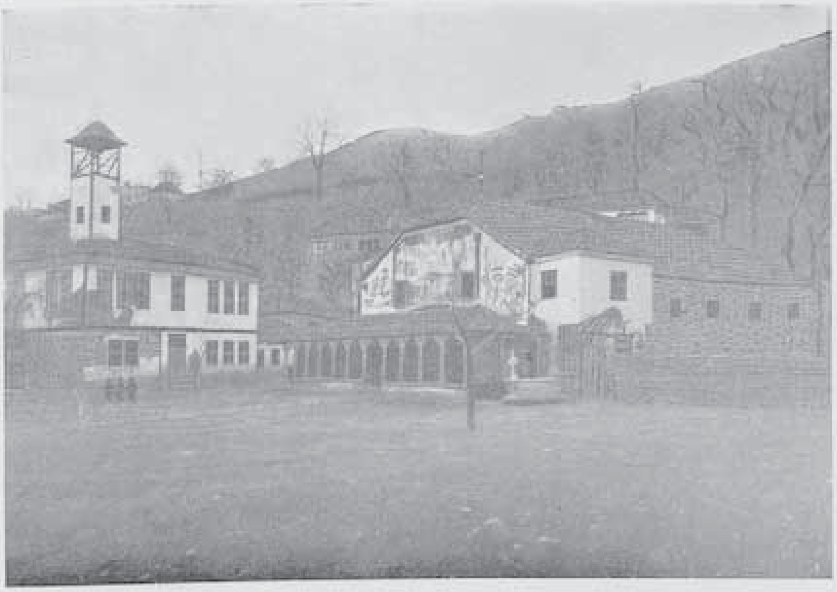

35

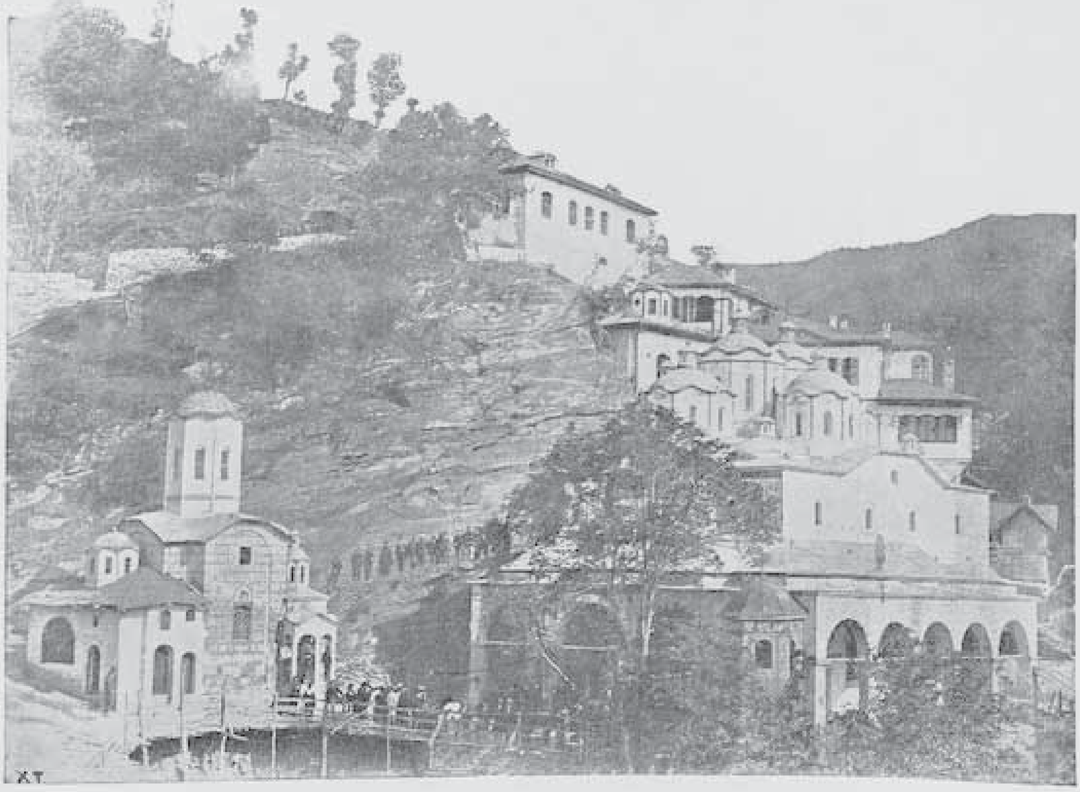

36

35. Криворѣчна Паланка — Градската цържва — Krivoretchna-Palanka — L'église de la ville
36. Криворѣчна Паланка — Монастиръ „Св. Иоакимъ Осоговски" — Krivoretchna-Palanka — Le monastère „Svety Ioakim Ossogovsky" [20]

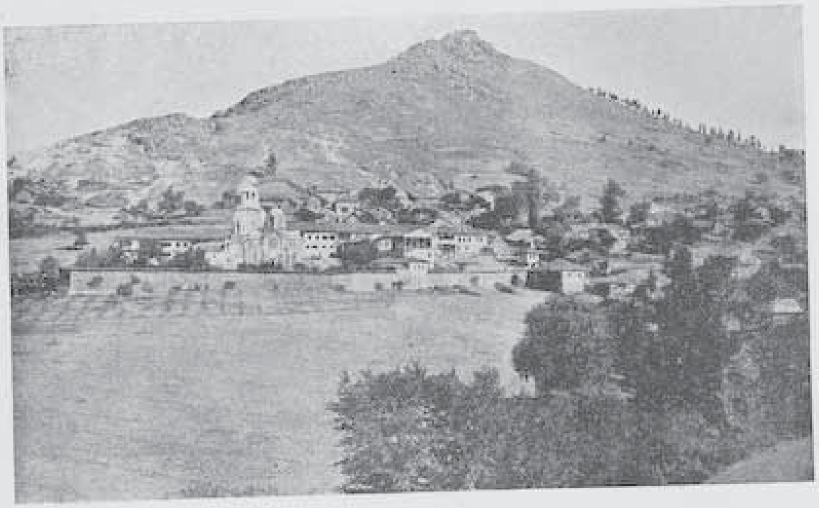

37

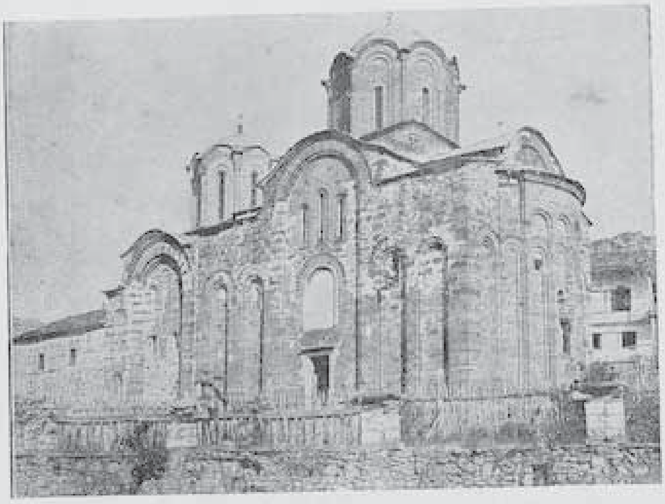

38

37. Кратово — Лѣсновскиятъ монастиръ — Kratovo — Le monastère de Lesnovo[21]
38. Кратово — Църквата въ лѣсновския монастиръ — Kratovo — L'église „Svety-Gavril“ du monastère de Lesnovo

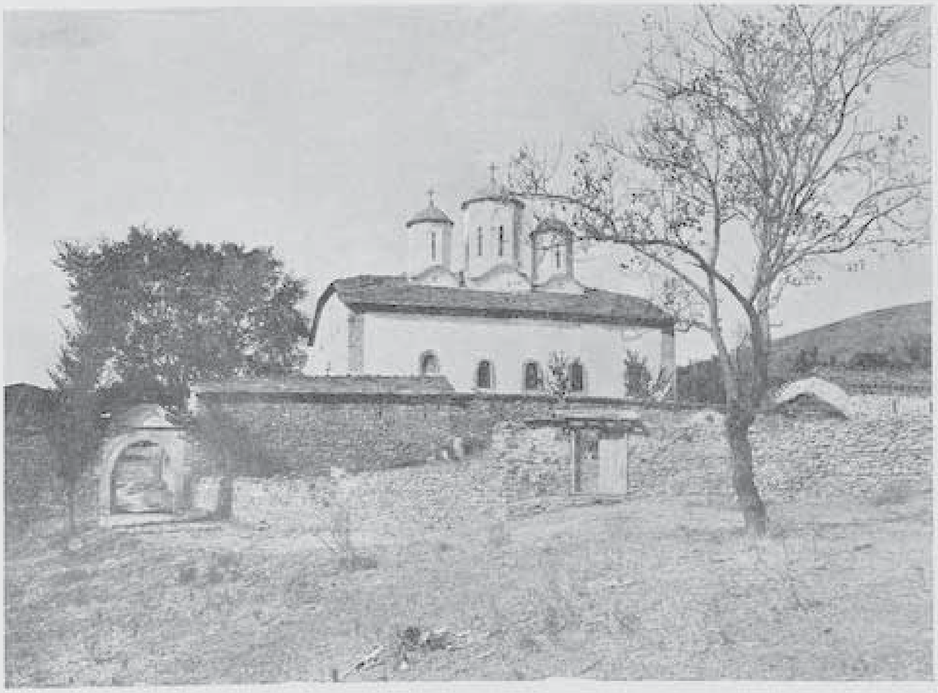

39

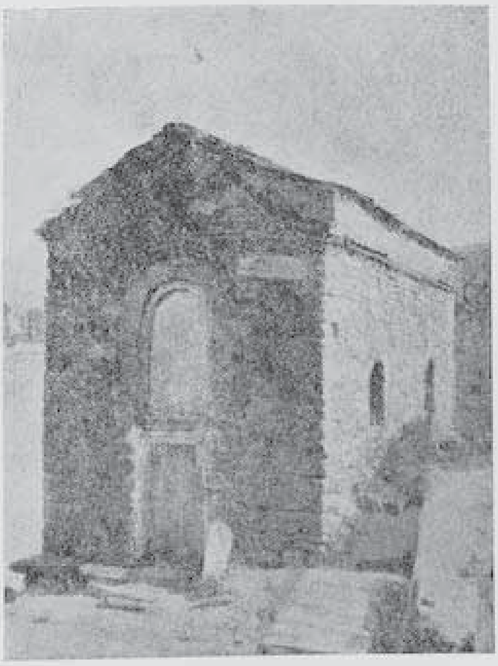

40

39. Кочани — Монастиръ „Св. Пантелеймонъ“ — Kotchani — Le monastère „Svety Pantéleymon“
40. Щипъ — Църквата „Св. Спасъ“ — Chtip — L'eglise „Svety Spasse“[22]

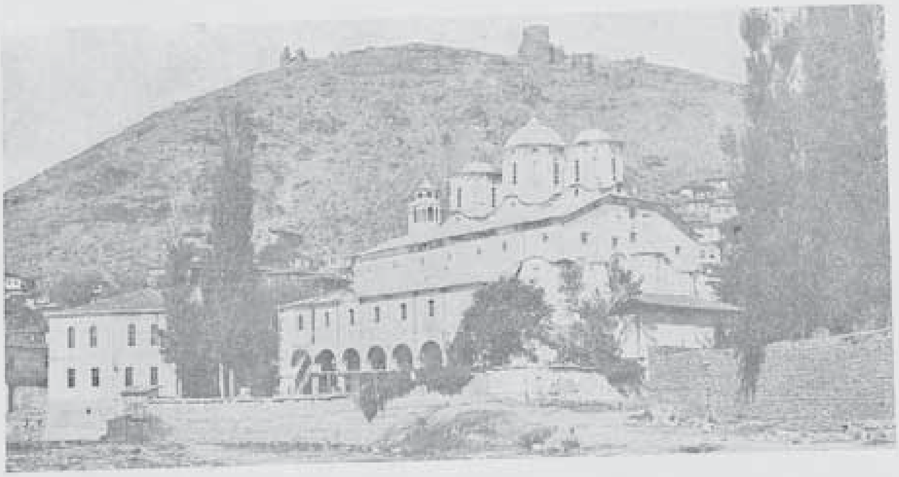

41

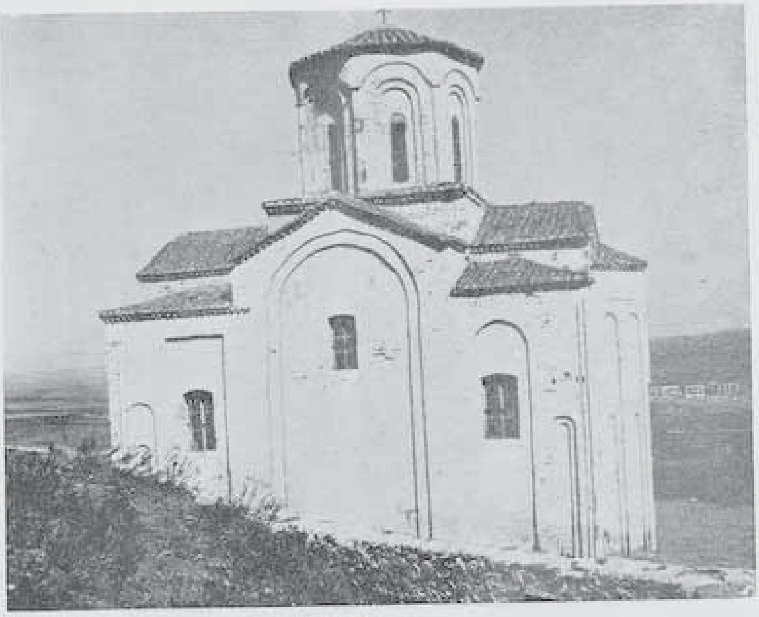

42

41. Щипъ — Църквата „Св. Никола" — Chtip — L'église „Svety Nicolas"
42. Щипъ — Старата църква — Chtip — L'ancienne église

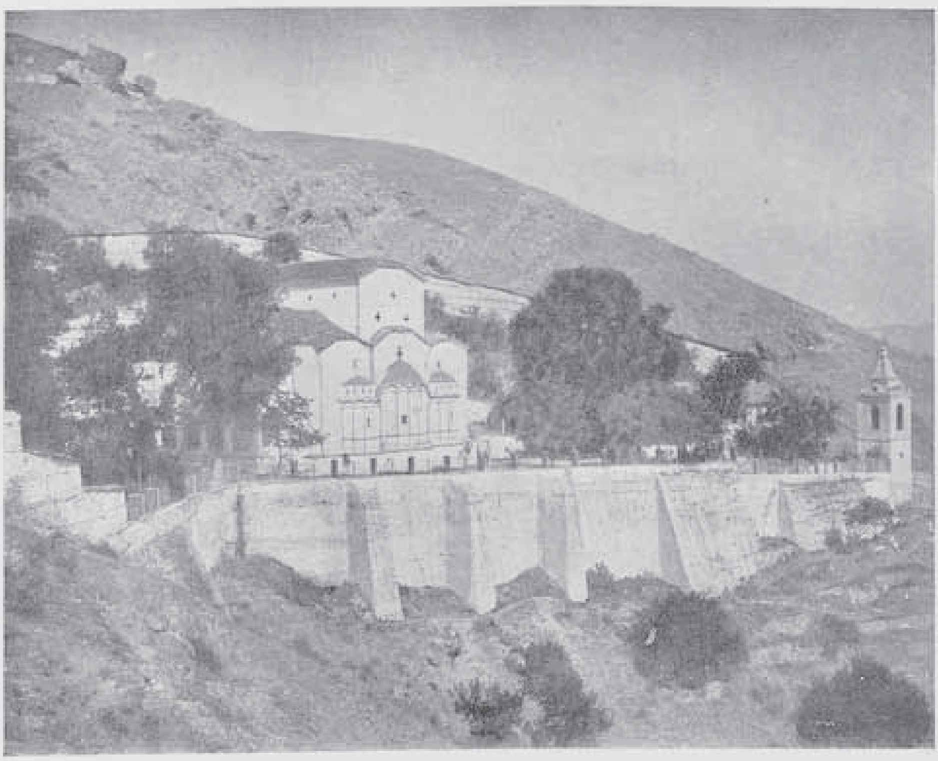

43

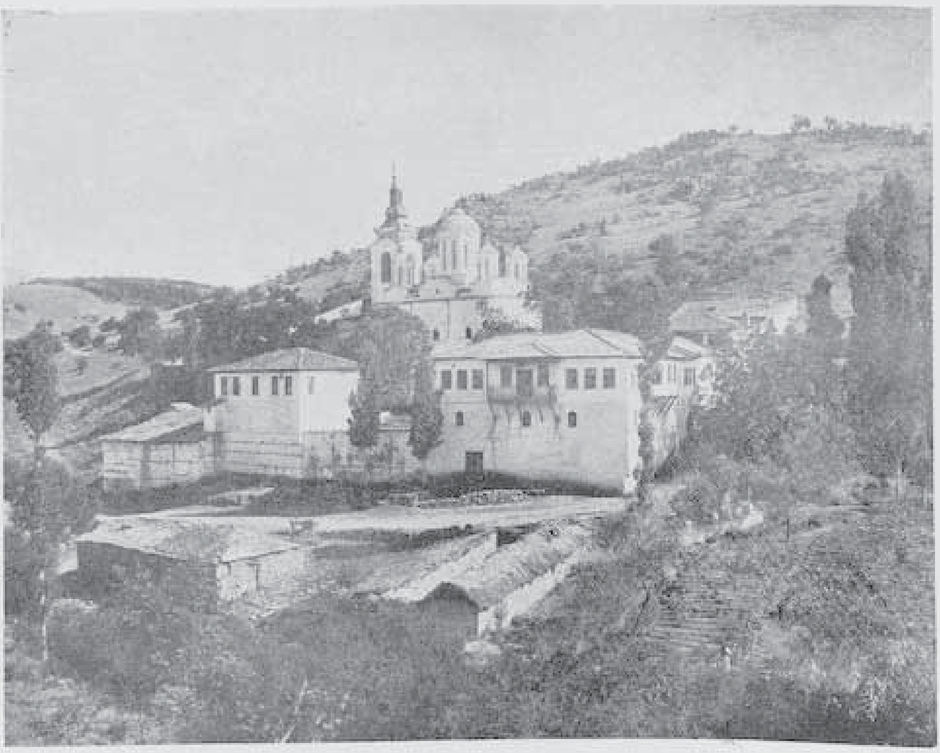

44

43. Велесъ — Църквата „Св. Панталеймонъ“ — Veles — L'gélise „Svety Pantéleymon“
44. Велесъ — Монастиря „Св. Арахангелъ“ — Veles — Le monastère „Svety Arahanguel“

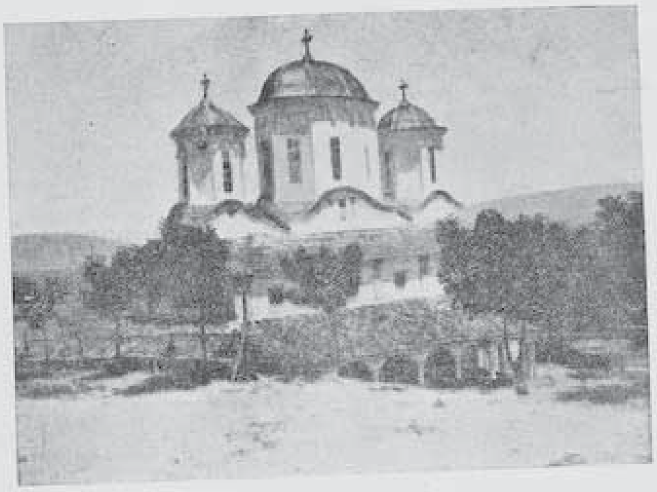

45

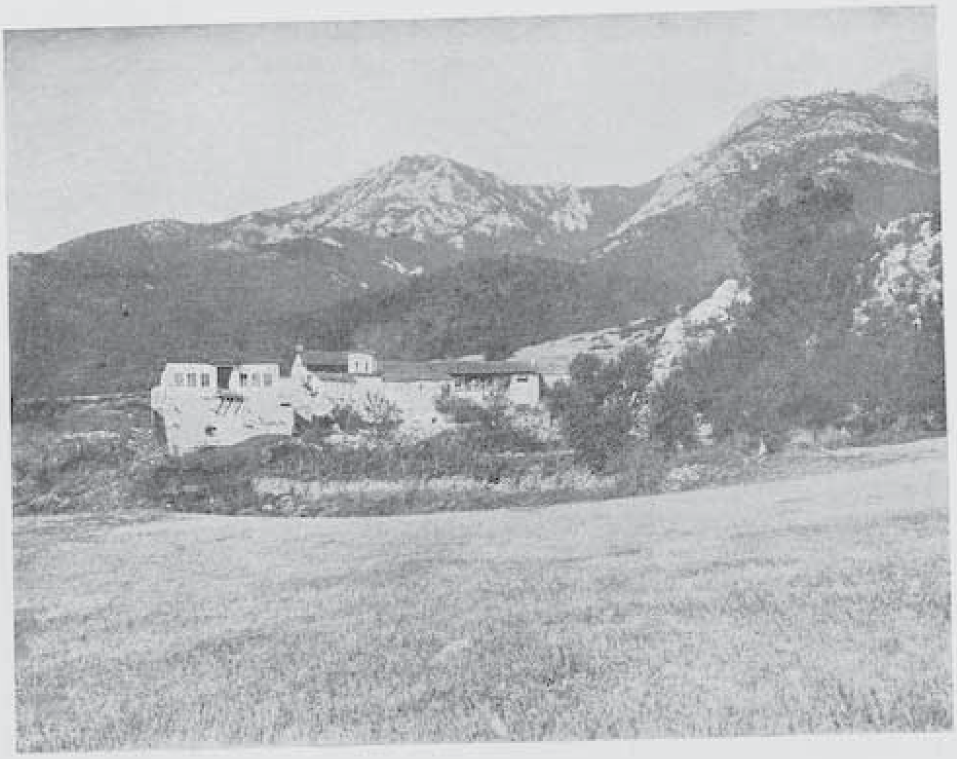

46

45. Градската църква въ гр. Кавадарци — L'église de la ville de Kavadartzi (dans la vallée de Tikveche)
46. Положкиятъ монастиръ — Le monastère de „Polog“

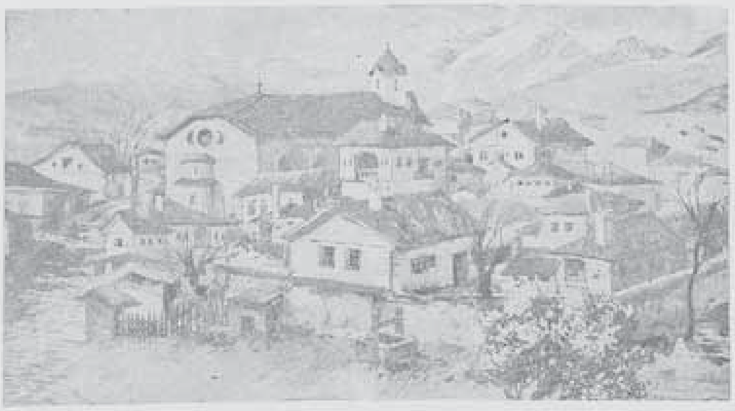

47

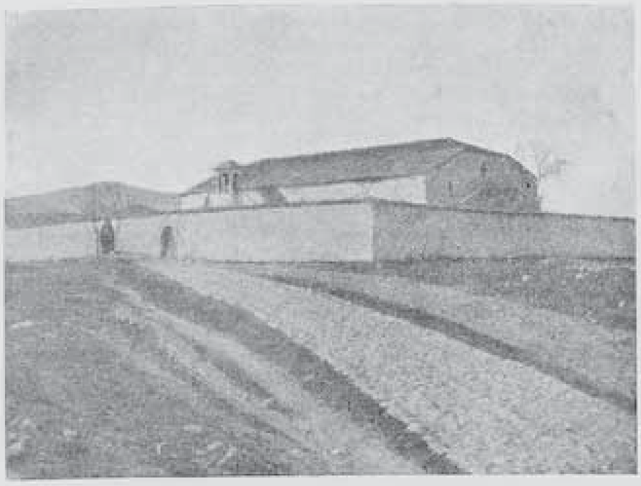

48

47. Църквата „Св. Св. Кирилъ и Методий“ въ гр. Гевгели — L'église „Svéty Cyrile et Méthody“ à Guevgueli[21]
48. Църквата въ гр. Кавадарци — L'église de la ville de Kavadartzi

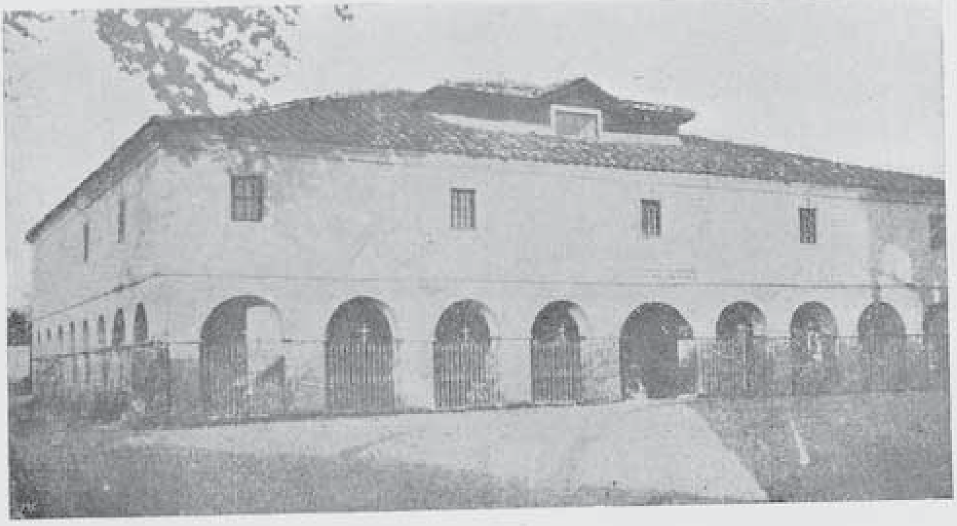

49

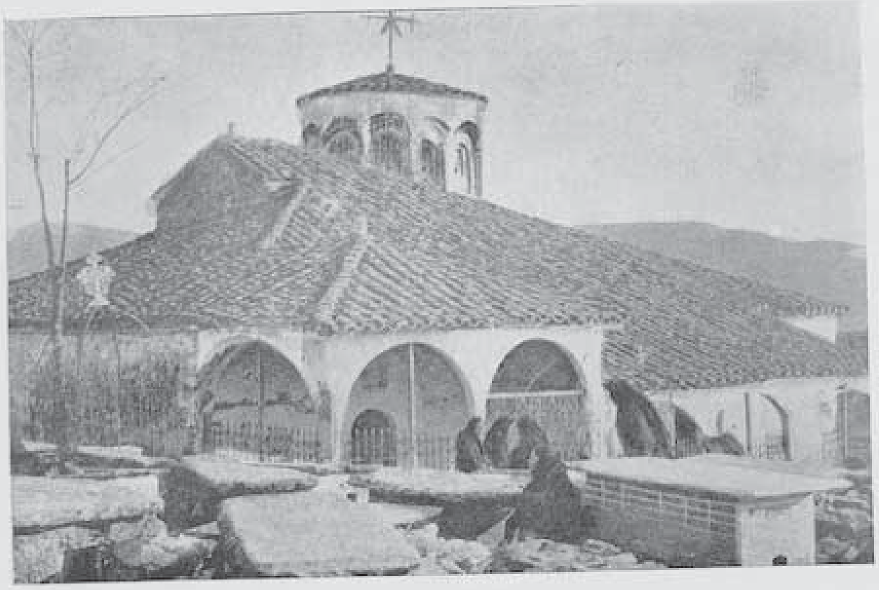

50

49. Църквата „Св. Благовещение" въ гр. Прилепъ — L'église de „l'Assomption" à Prilep[25]

50. Църквата „Св. Димитрий въ с. Варошъ (Прилепско) — L'église „Svety Dimitre" au village de Varoche (arrondissement de Prilep)[26]

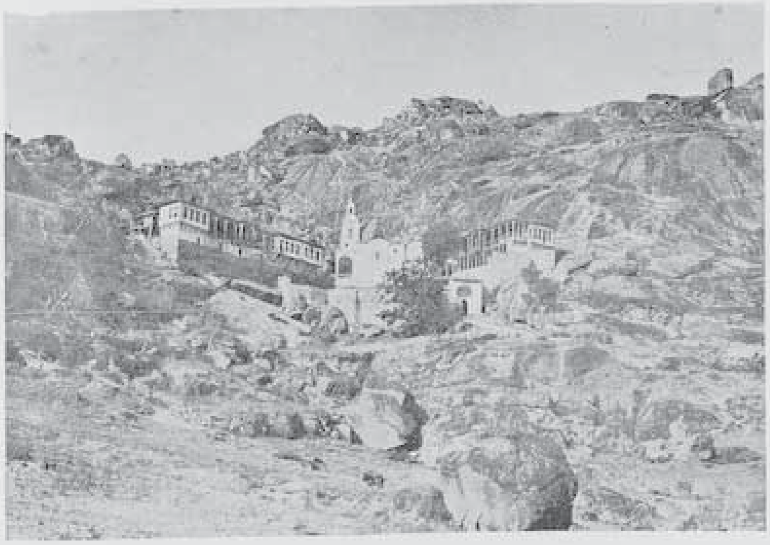

51

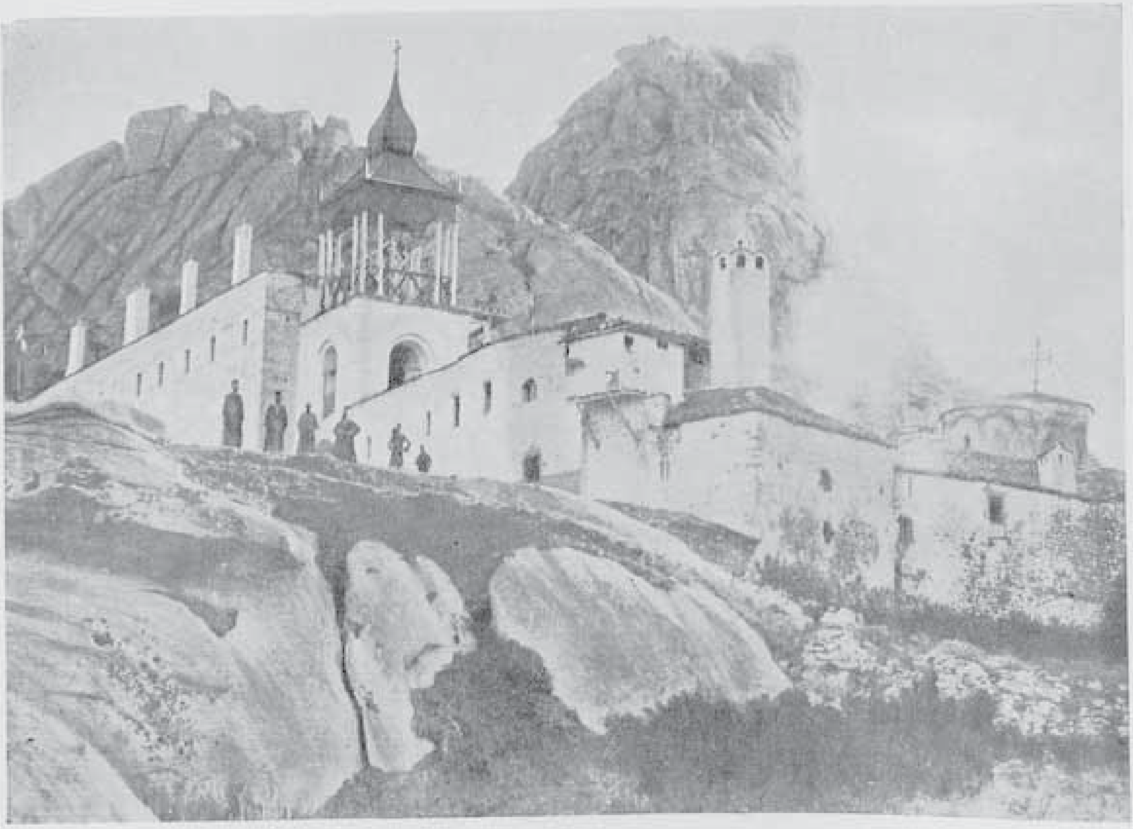

52

51. Монастиръ „Св. Арахангелъ" въ с. Варошъ (Прилепско) — Le monastère „Svety-Arahanghel" au village de Varoche (arrondissement de Prilep)[27]
52. Монастиръ „Трѣскавецъ" — Прилепъ — Le monastère „Treskavetz" à Prilep[28]

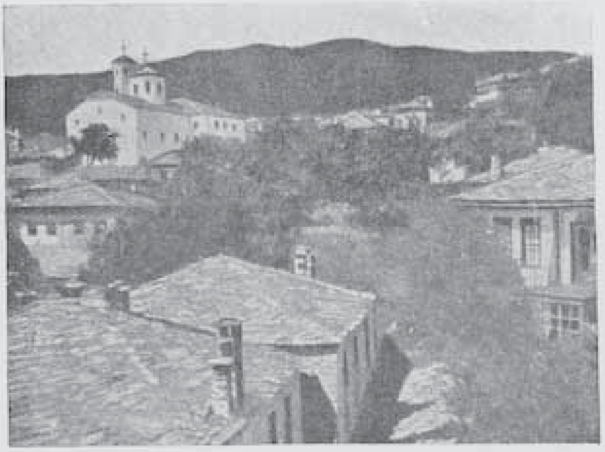

53

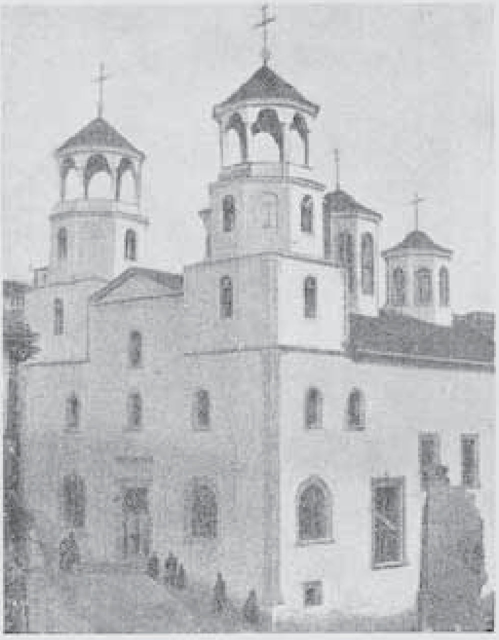

54

55

53. Църквата „Св. Богородица“ въ гр. Крушово — L'église „Sveta Bogoroditza“ à Krouchovo [29]
54. Влашката цържва въ гр. Крушово — L'église valaque à Krouchovo
55. Крушово — Монастиръ „Св. Спасъ“ — Le monastère „Svety Spasse“ à Krouchovo [29]

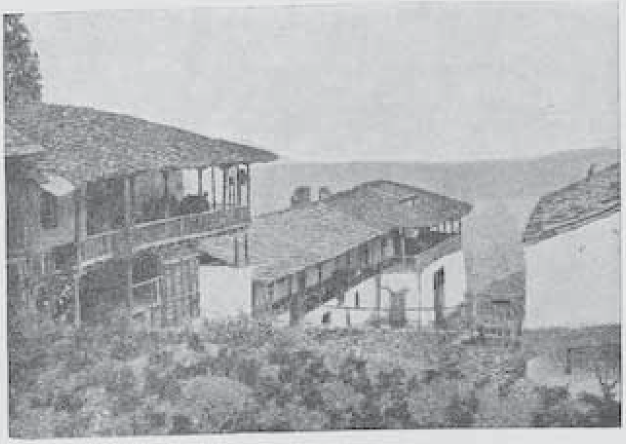

56

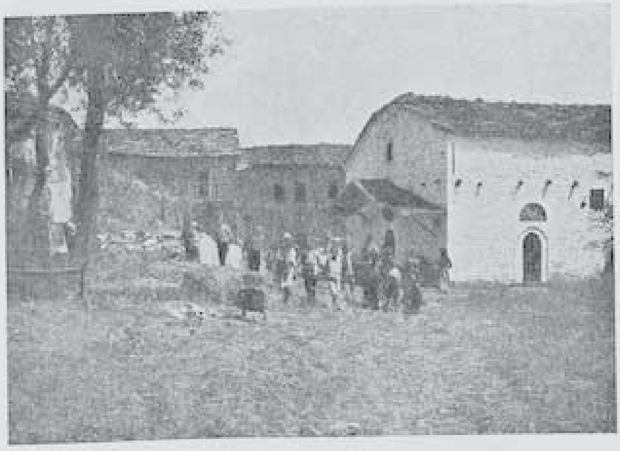

57

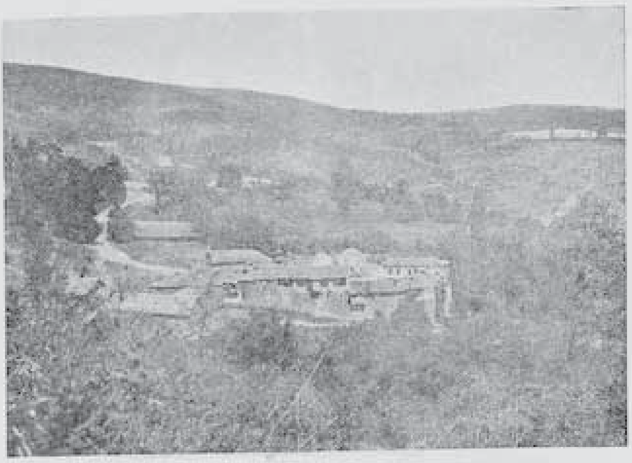

58

56. Монастирски здания — Крушово — Bâtiments du monastère à Krouchovo
57. Монастиръ „Св. Спасъ“ съ сиропиталището — Крушово — Le monastère „Svety-Spasse“ avec l'Orphelinat à Krouchovo
58. Слѣпченския монастиръ — Le monastère de Sleptché. [31]

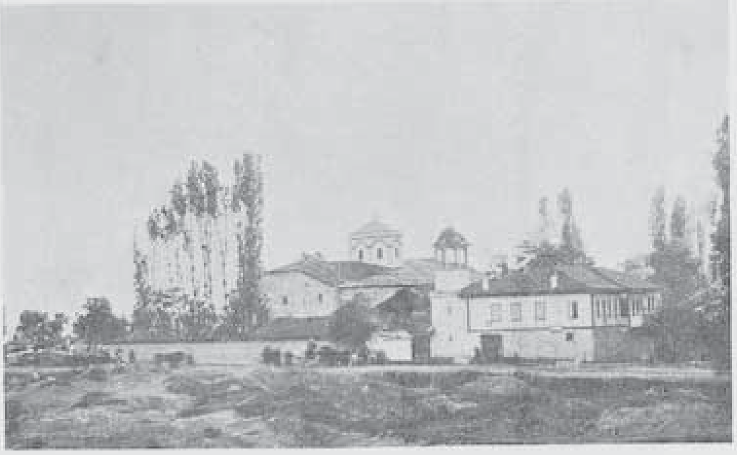

59

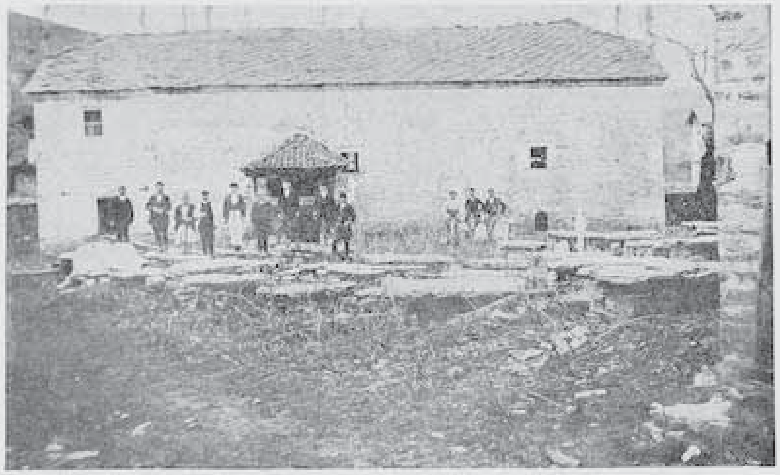

60

59. Църквата „Св. Недѣля" въ гр. Битоля — L'église „Sveta-Nedelya" à Bitolya (Monastir)[32]
60. Църквата „Св. Илия" въ с. Велмевци — L'église „Svety Ilia" au village Velmevtzy[33]

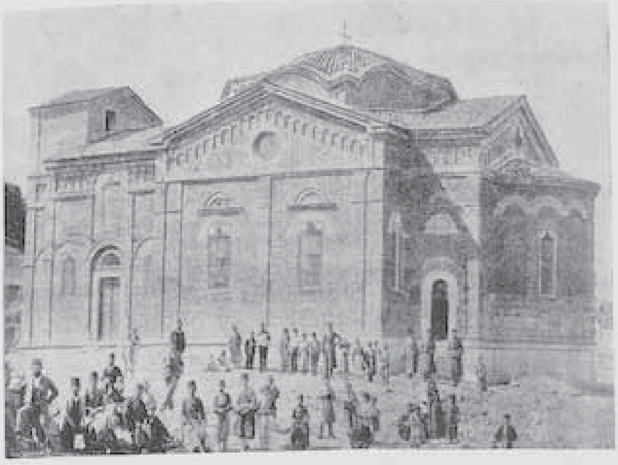

61

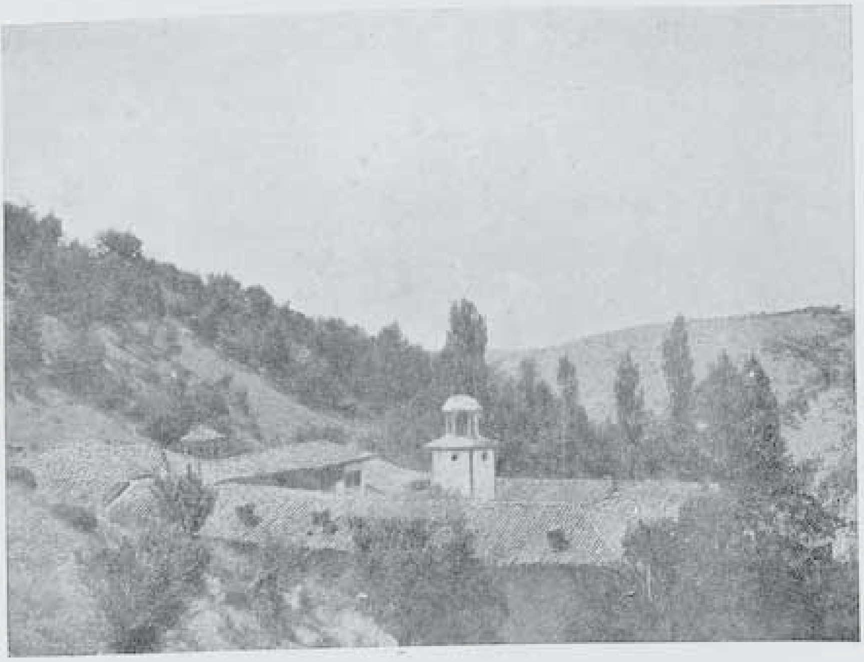

62

61. Църквата „Св. Кирилъ и Методий“ въ гр. Ресенъ — L'église „Svéty Ciryle et Méthode“ à Ressen (ville en Macedoine de l'ouest)[34]

62. Монастиръ въ с. Сливье (Ресенско) — Le monastère au village Slivye (arrondissement de Ressen)

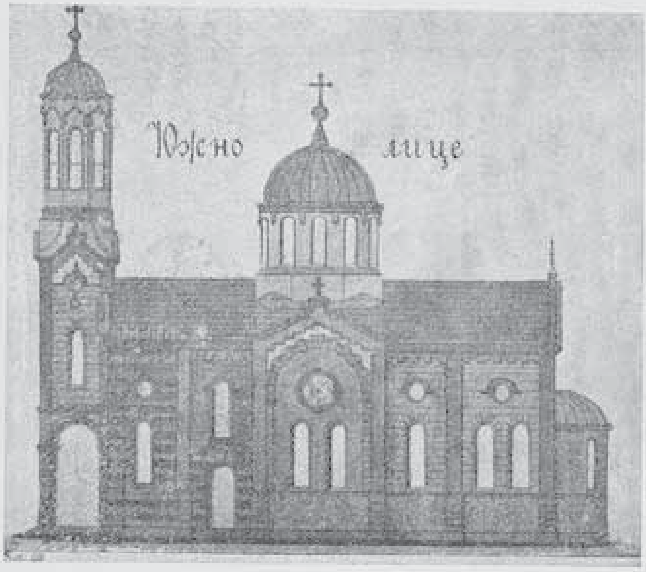

63

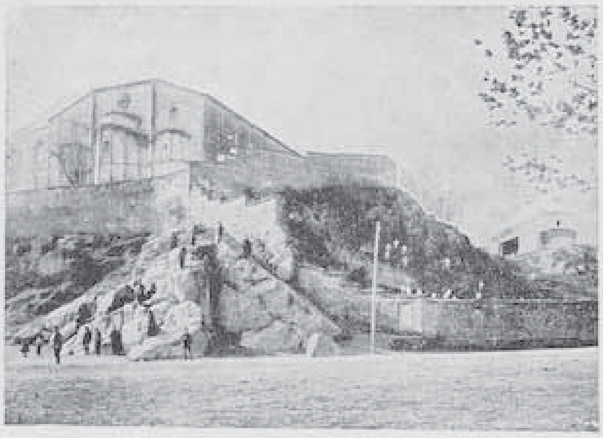

64

63. Църквата „Св. Георги" въ Солунъ — L'église „Saint Georges" à Salonique
64. Църквата въ гр. Дойранъ — L'église à Doïran

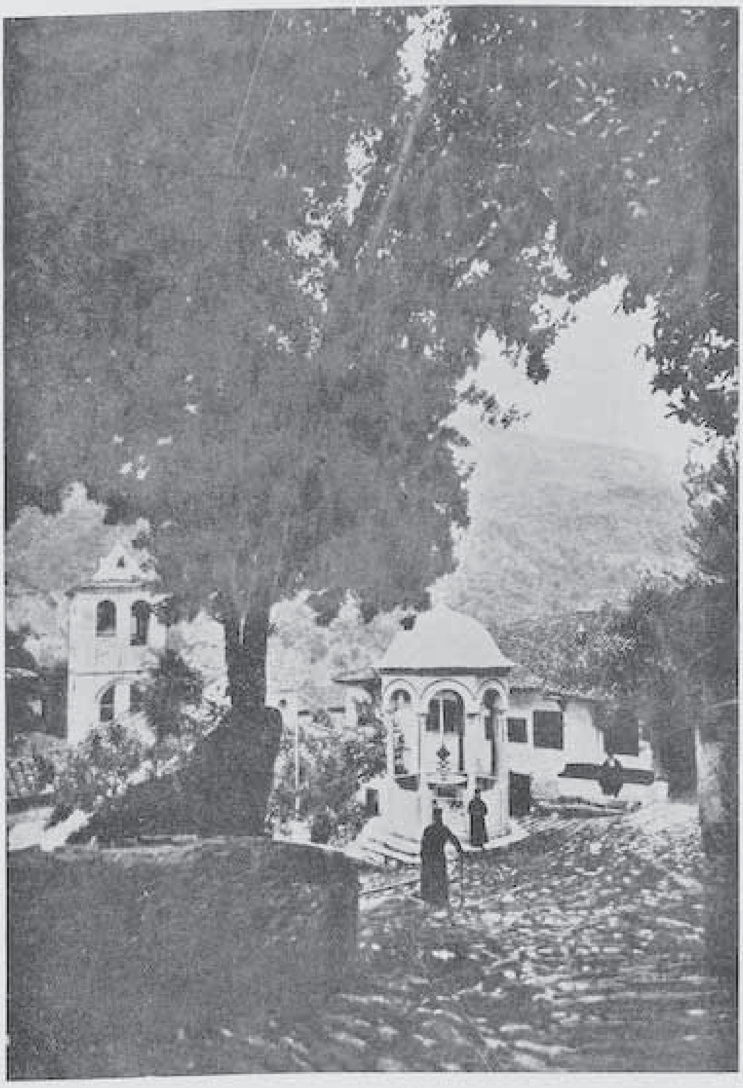

65

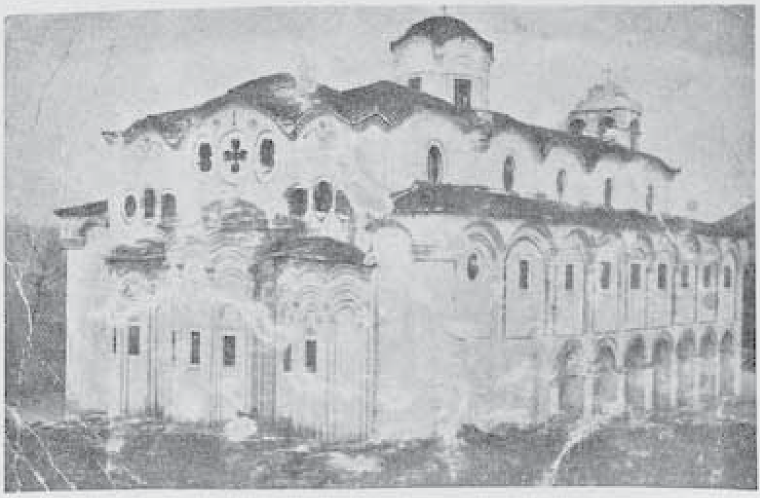

66

65. Сѣръ — Монастиръ „Св. Иванъ“ — Sérès — Le Monastère „Saint Ivan“
66. Църквата въ с. Крушево (Демиръ-Хисарско) — L'église du village „Krouchevo“ (arrondissement de Demir-Hissar)

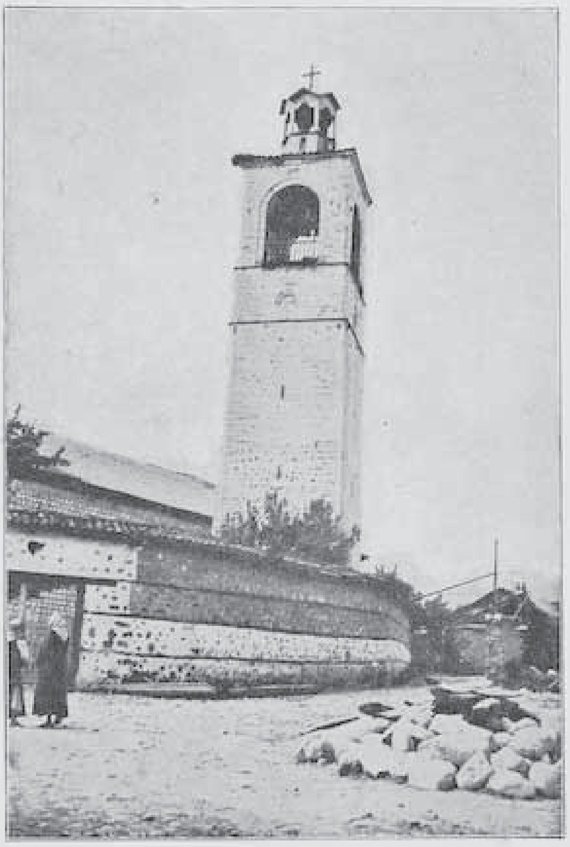

67

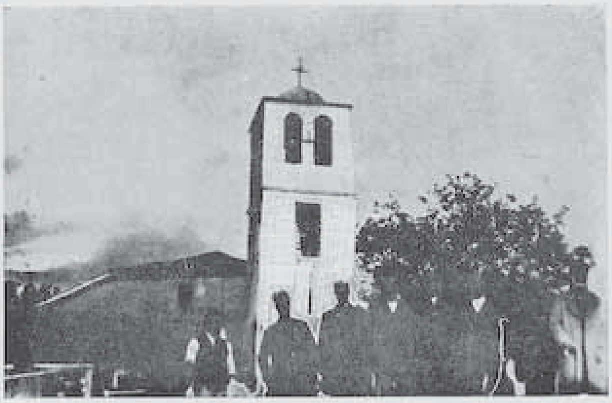

68

67. Църквата въ гр. Банско — L'église à Bansko (arrondissement de Raslog)[37]
68. Църквата въ с. Зарово — L'église à village de Zarovo

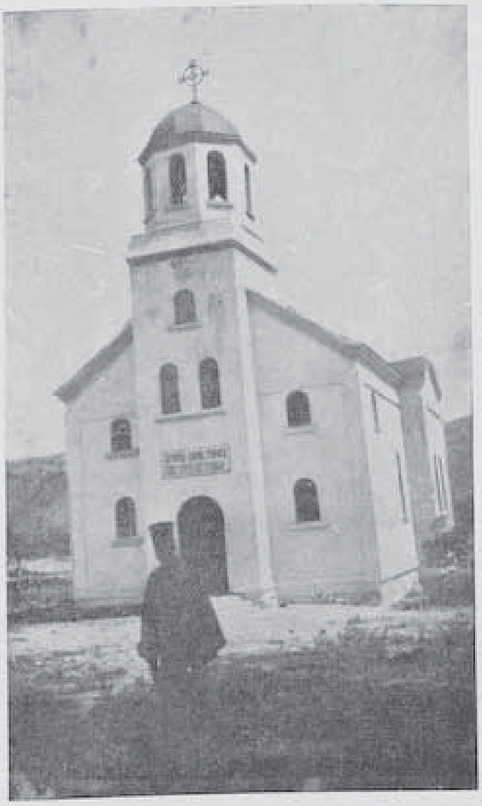

69

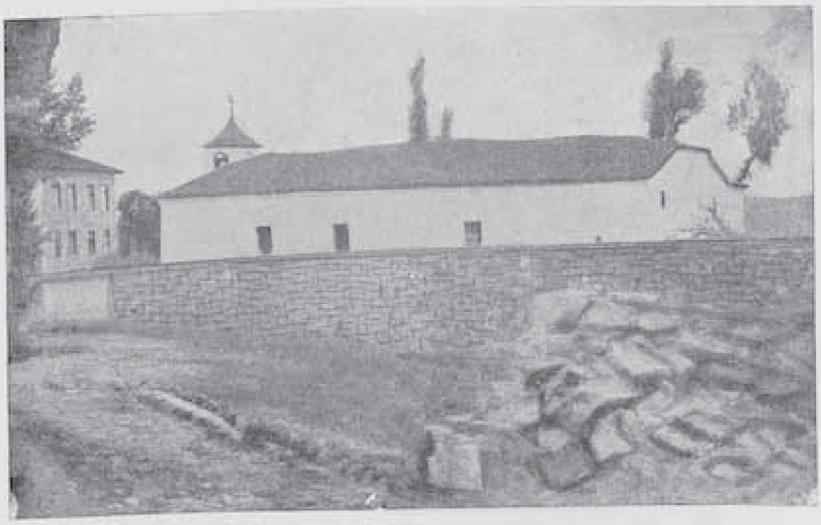

70

69. Църквата въ с. Симитли—L'église à Simitly (arrondissement de Gorna-Djoumaya)
70. Гюменджe — Църквата „Св. Богородица" — Goumendjé — L'église „Saint Marie„

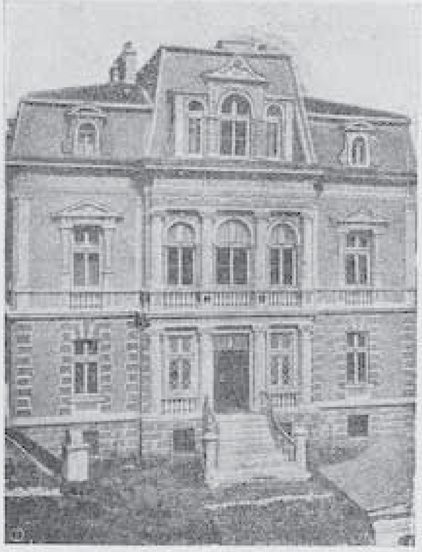

71

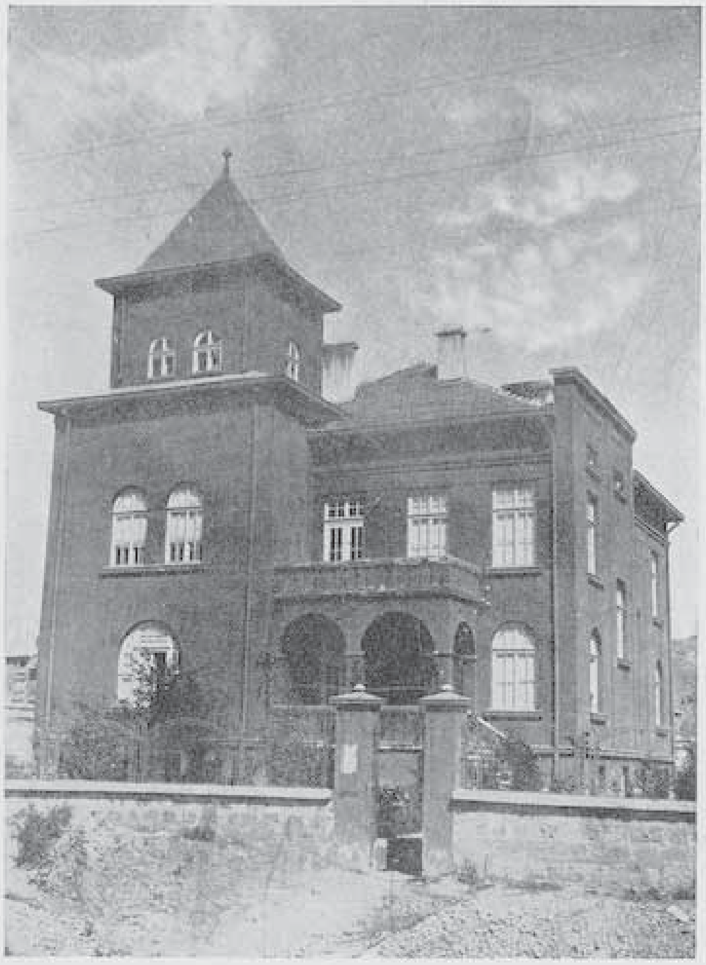

72

71. Митрополията въ гр. Битоля — Le dôme de l'évêque à Bitolia (Monastir)
72. Митрополията въ гр. Неврокопъ — Le dôme de l'évêque à Nevrokope

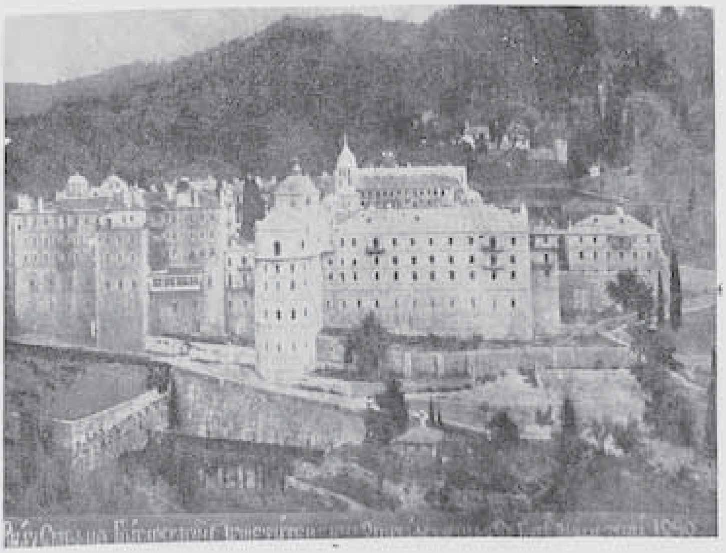

73

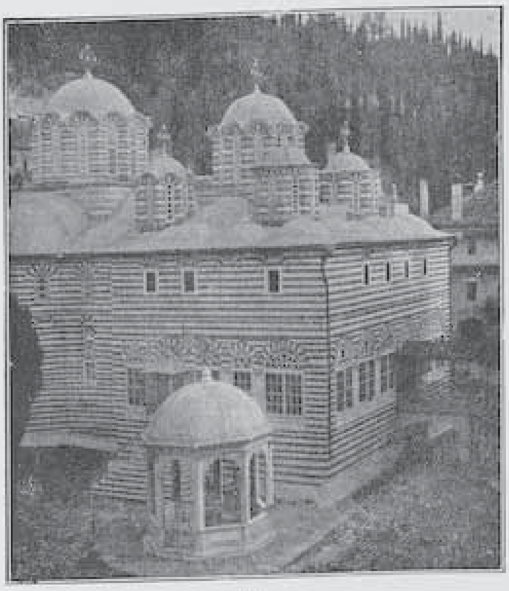

74

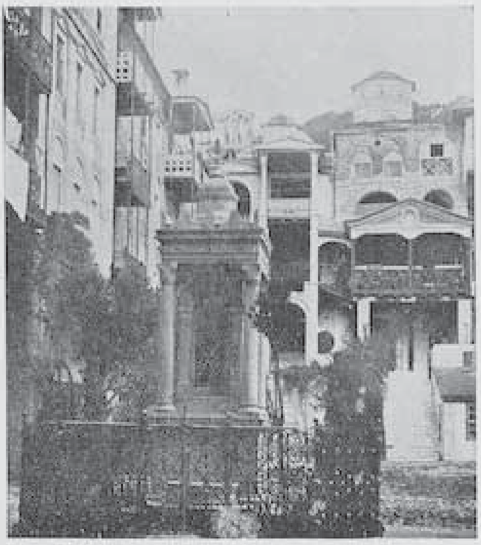

75

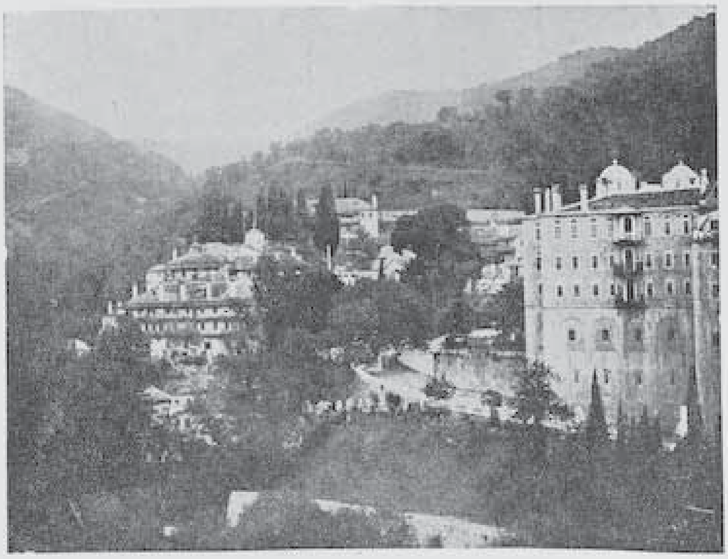

76

73—76. Зографскиятъ монастиръ въ „Св. Гора“ — Le monastère historique „Zographe“ à Sveta-Gora près de Salonique[39]

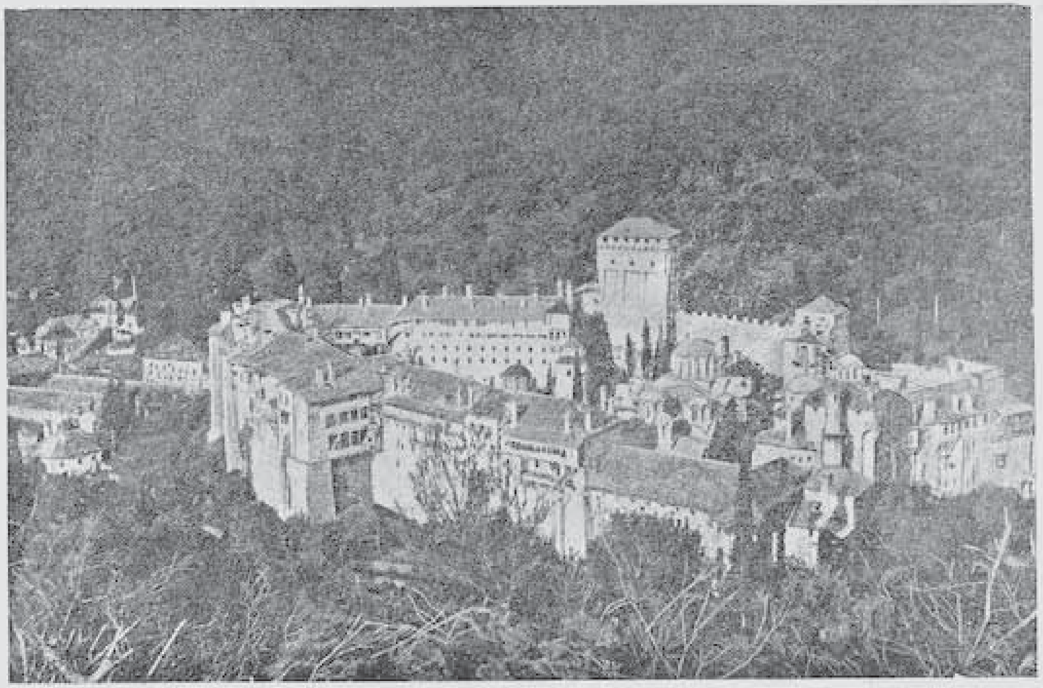

77

77. Хилендарскиятъ монастиръ въ Св. Гора — Le monastère historique „Hilendar" à „Sveta-Gora" (presqu'île „Chalcidique", près de Salonique)[1]

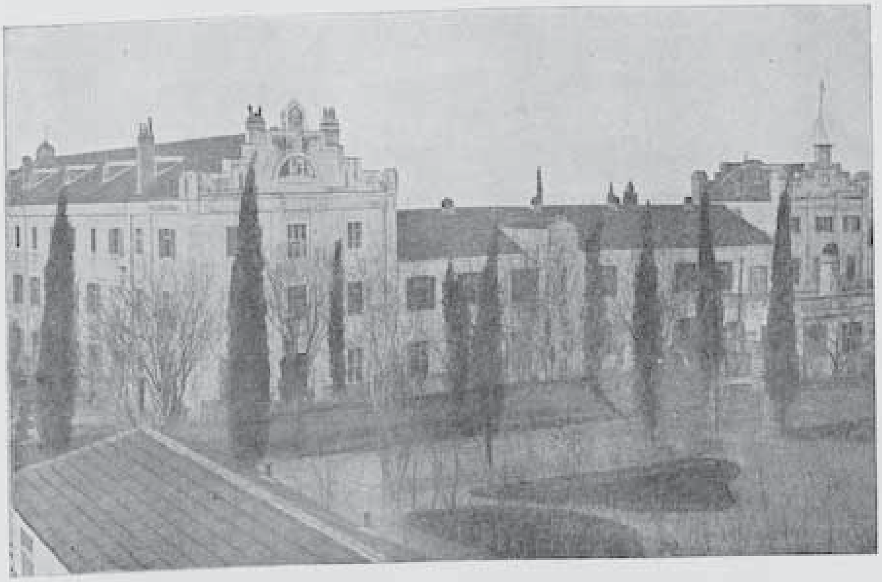

78

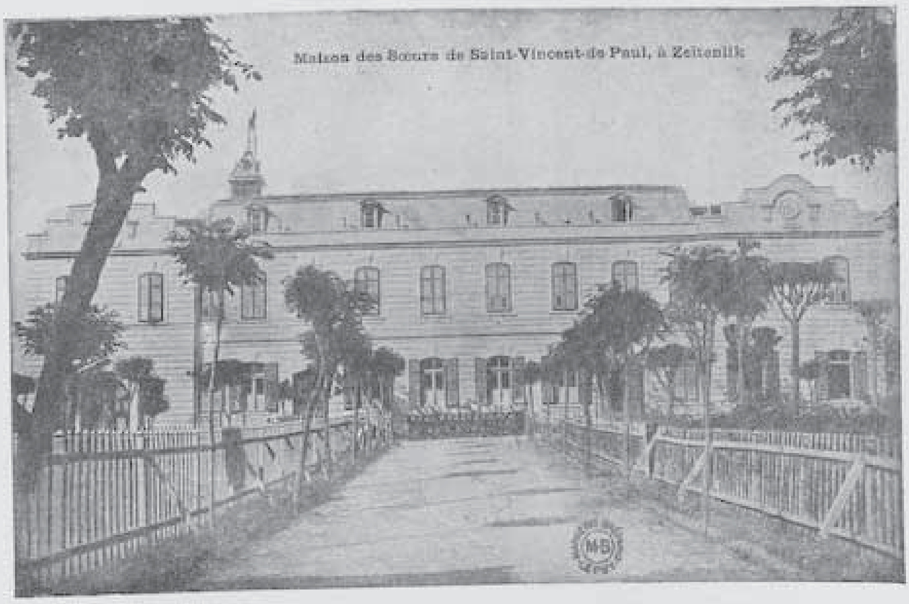
Maison des Sœurs de Saint-Vincent-de-Paul, à Zeitenlik
MB

79

78. Солунъ — Зейтинлъкъ — Общъ изгледъ — La ville de Salonique — Zeitinlak — Vue générale*
79. Домъ на милосърдинитѣ сестри (Зейтинлъкъ) — Hospice de soeurs de charité (Zeitinlak)

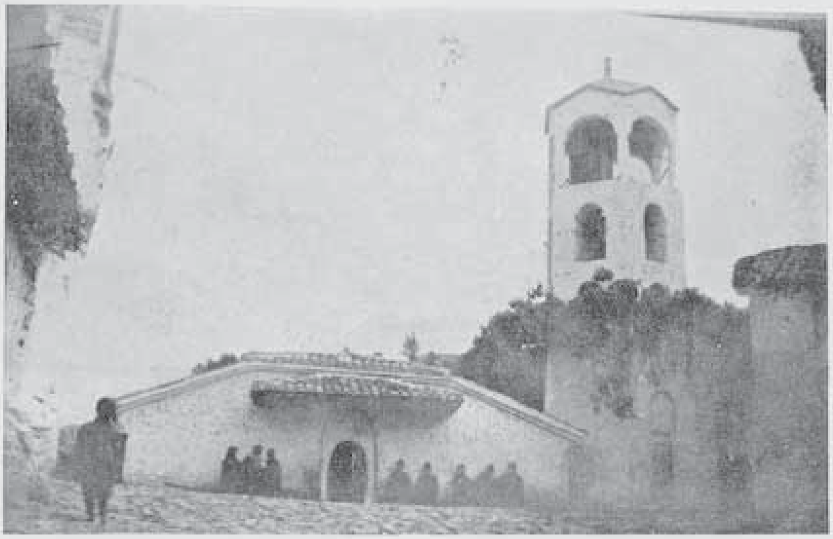

80

80. Църквата въ с. Долно-Тодораци — L'église du village de Dolno-Todoratzi

* * *

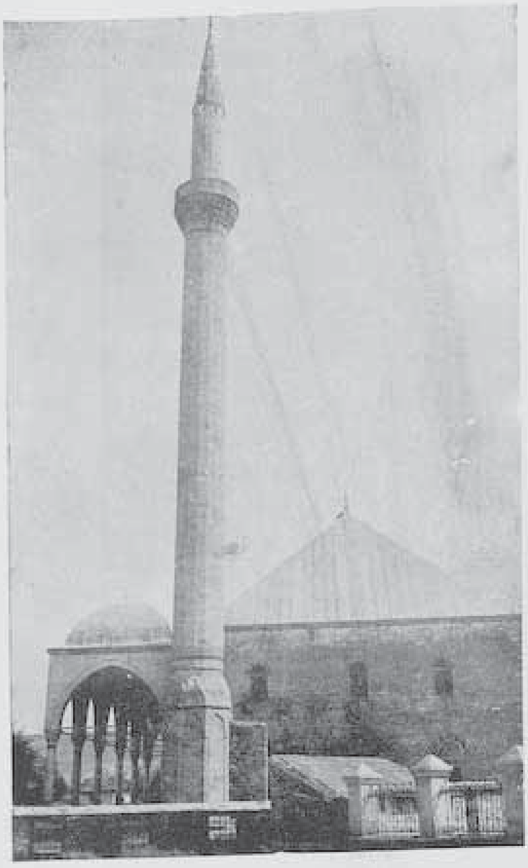

81

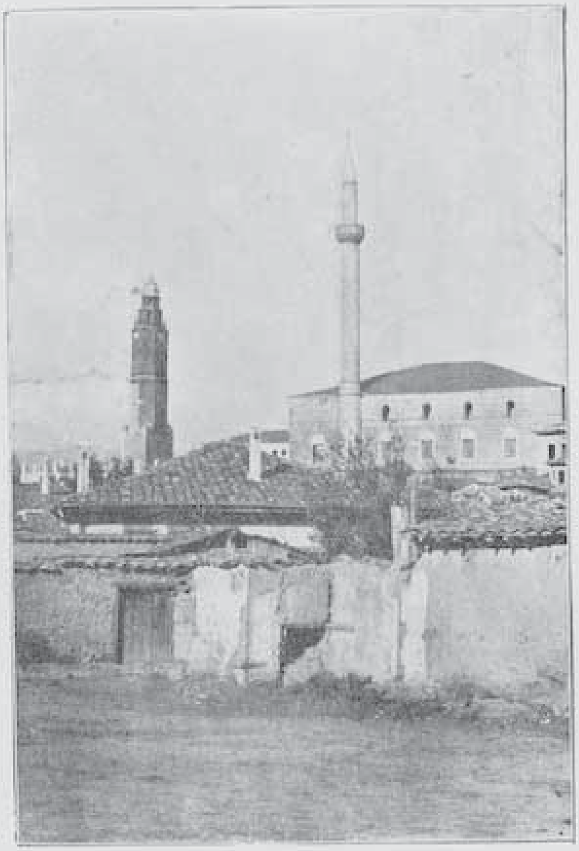

82

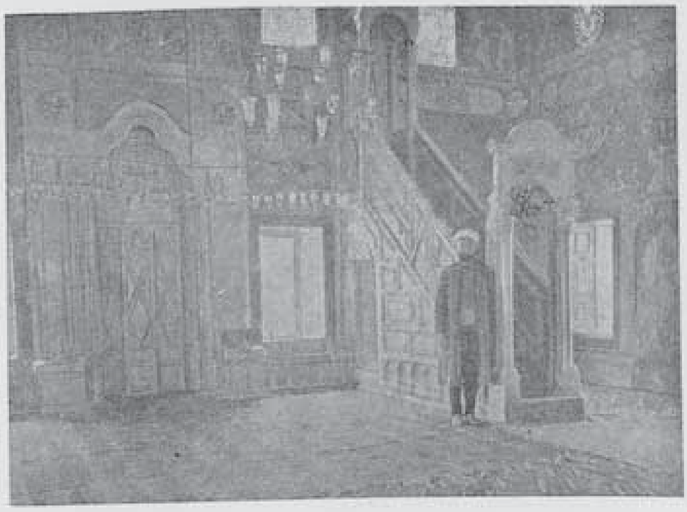

83

81. Скопие — Якубъ джамия — La mosquée nommée „Jakoub Djamia" à Skopié
82. Скопие — Мурадъ джамия — La mosquée nommée „Mourad Djamia" à Skopié
83. Вѫтрешность на Мурадъ джамия — Vue sur l'intérieur de la mosquée „Mourad Djamia"

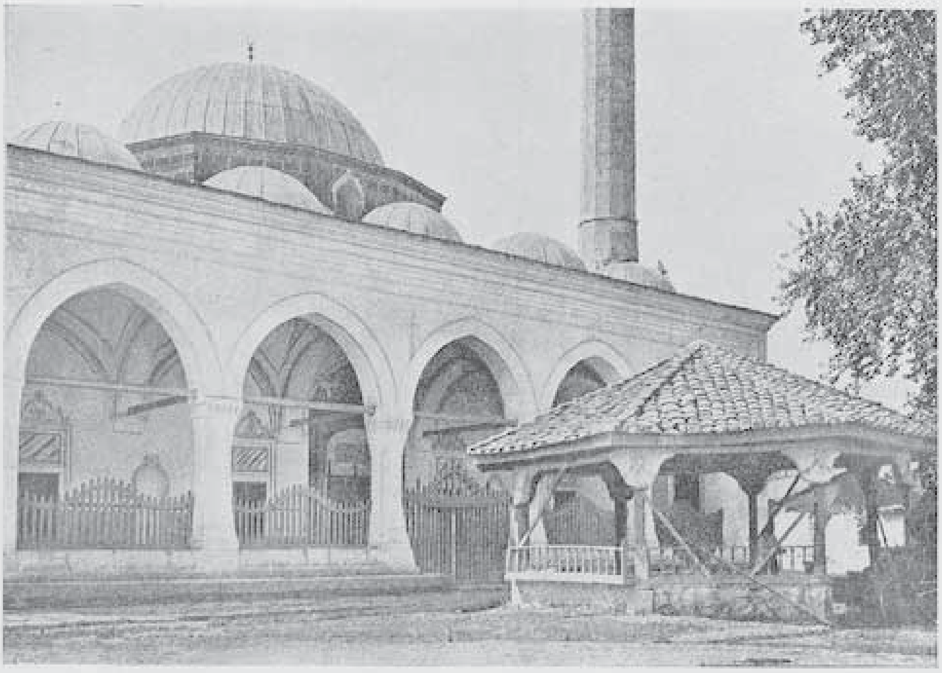

84

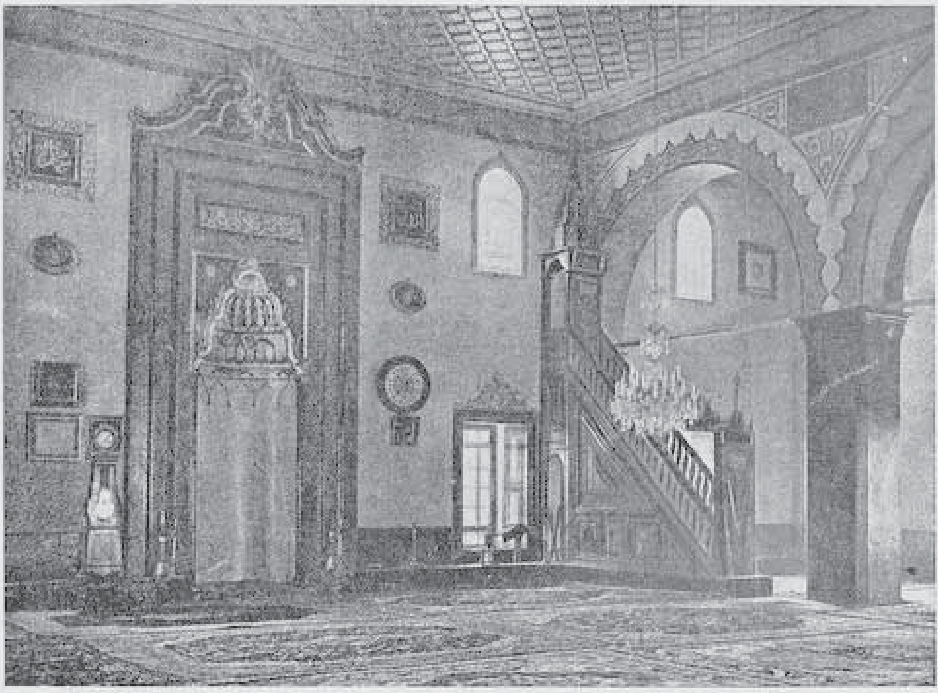

85

84. Голѣмата джамия въ гр. Скопие — La „Grande Mosquée" à Skopié
85. Вжтрешность на голѣмата джамия въ гр. Скопие — Vue sur l'interieur de la „Grande Mosquée" à Skopié

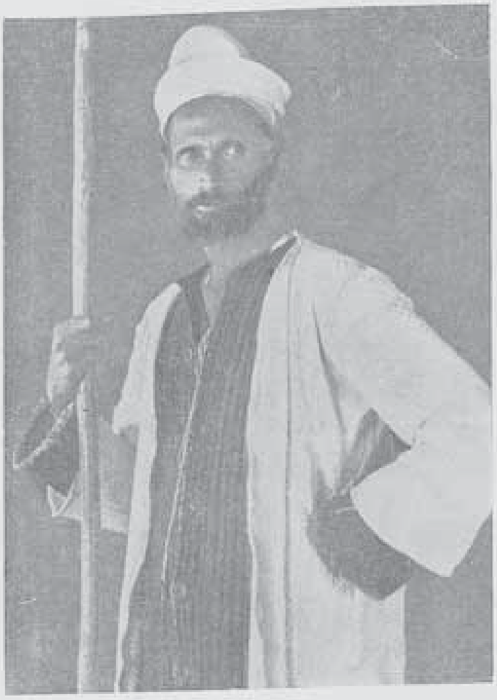

86

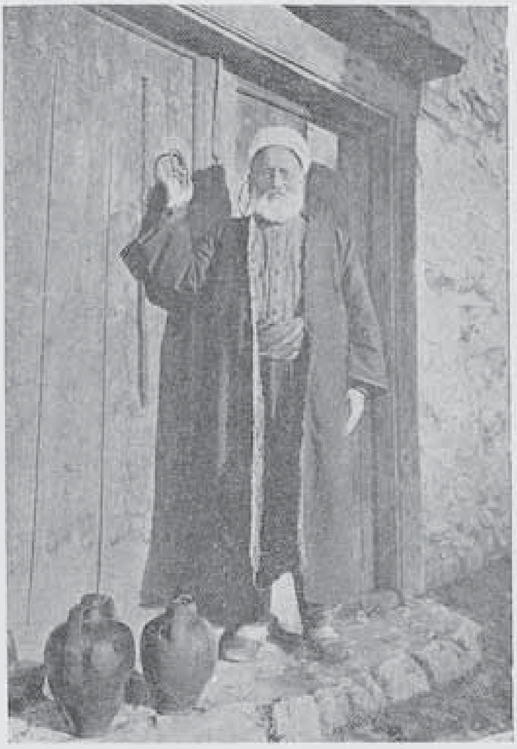

87

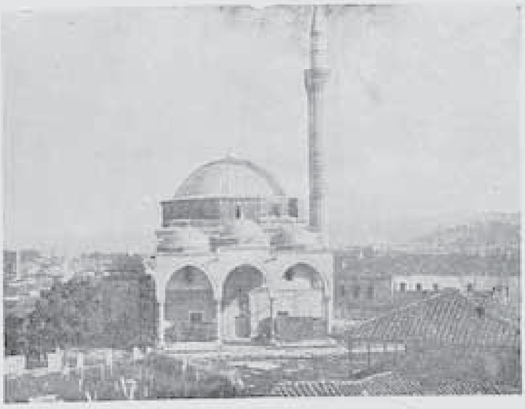

88

86. Дервишъ — Un derviche (moine musulam)
87. Ходжа — Un hodja
88. Скопие — Джамията въ Калето — La mosquée à l'endroit nommé „Kaleto" à Skopié (Uskub)

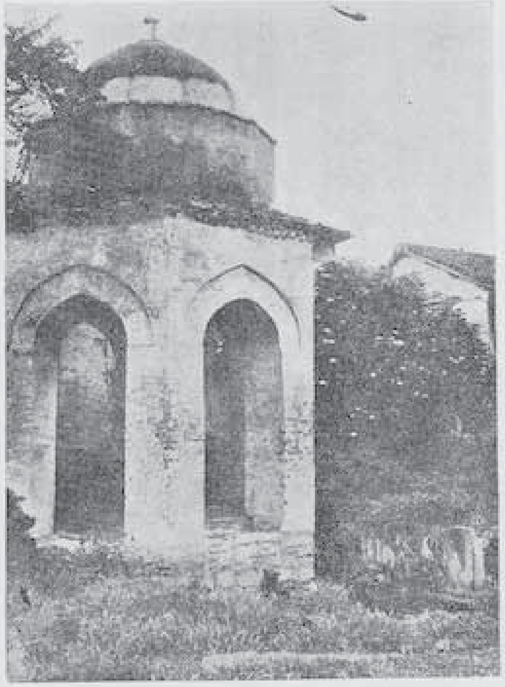

89

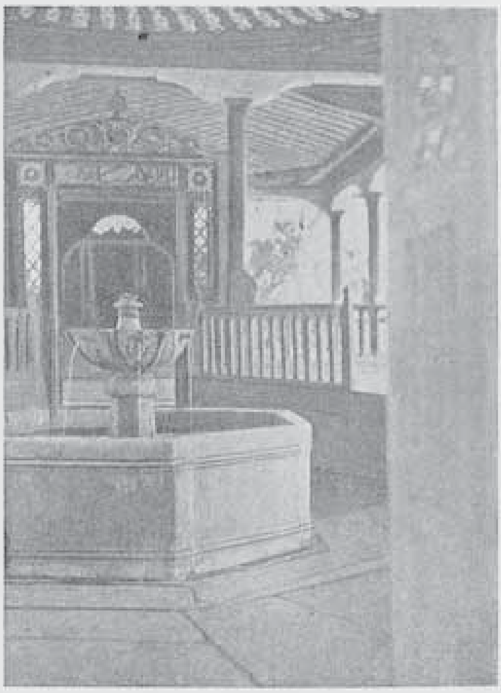

90

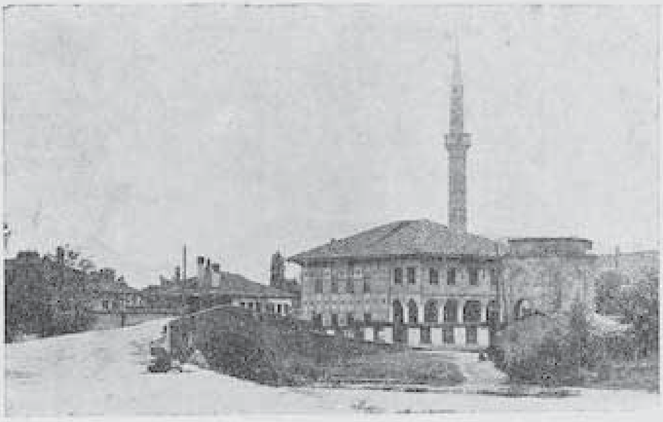

91

89. Турбе-Теке — „Tourbé-Téké“
90. Предверие на джамия съ омивалникъ въ гр. Скопие — L'entrée à la mosquée avec le lavabo
91. Шарена джамия въ гр. Тетово — La mosquée „Charena-Djamia“ (mosquée garnie) à Tétovo

ПРОСВѢТА и КУЛТУРА
L'INSTRUCTION et LA CULTURE

Науката е четири очи

(Народна пословица)

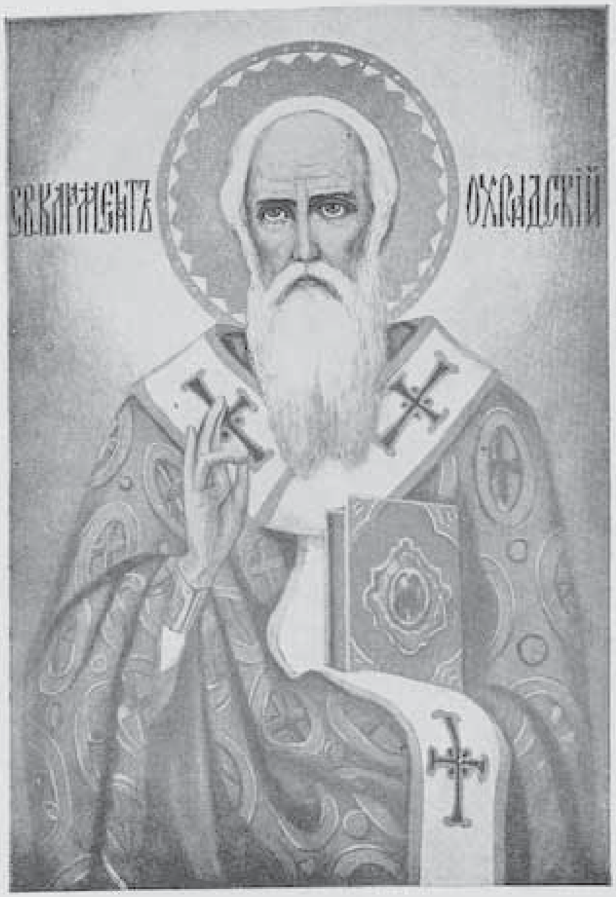
СВ. КЛИМЕНТЪ
ОХРИДСКИЙ

Св. Климентъ Охридски — Saint Clément d'Ochrida

VII ОТДѢЛЪ
VII SECTION

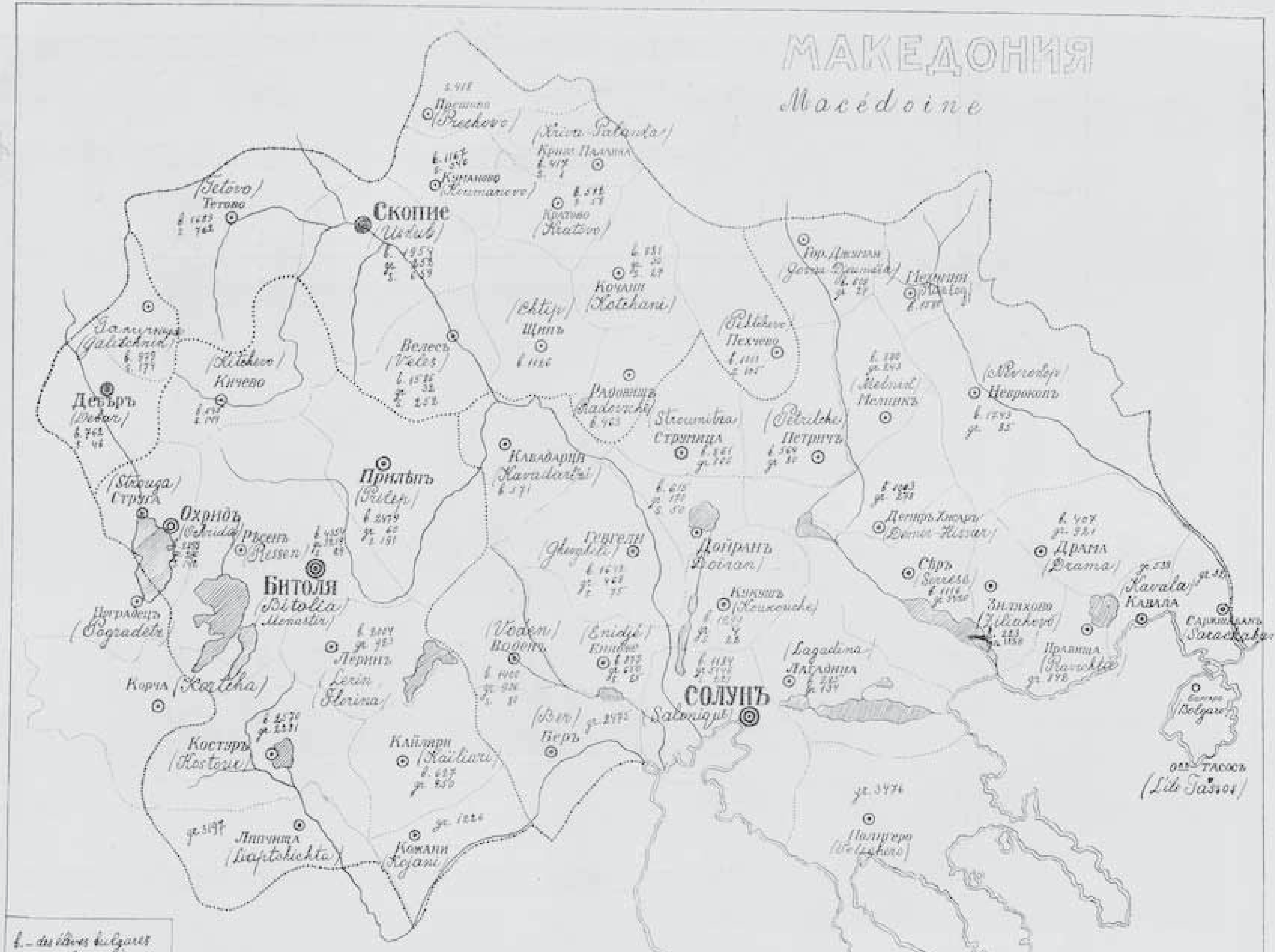
МАКЕДОНИЯ
Macédoine
Скопие (Uskub)
Тетово (Tetovo)
Кумaново (Koumanovo)
Прешово (Prechovo)
Криве Паланка (Krivo Palanka)
Кратово (Kratovo)
Кочани (Kotchani)
Щипъ (Chtip)
Велесъ (Veles)
Галичникъ (Galitchnik)
Кичево (Kitchevo)
Дебъръ (Debar)
Струга (Strouga)
Охридъ (Ochrida)
Ресенъ (Ressen)
Прилѣпъ (Prilep)
Битоля (Bitolia) Monastir
Поградецъ (Pogradetz)
Корча (Kortcha)
Леринъ (Lerin) Florina
Костуръ (Kostour)
Лапчища (Laptchichta)
Кайляри (Kailiari)
Кожани (Kojani)
Кавадарци (Kavadartzi)
Радовишъ (Radovichi)
Гевгели (Ghevgheli)
Воденъ (Voden)
Енидже (Enidje)
Беръ (Ber)
Солунъ (Salonique)
Дойранъ (Doiran)
Кукушъ (Koukouche)
Лагадина (Lagadina)
Струмица (Stroumitza)
Петричъ (Petritche)
Пехчево (Pehtchevo)
Гор. Джумая (Gorna Djoumaia)
Мелникъ (Melnik)
Неврокопъ (Nevrokop)
Демиръ Хисаръ (Demir Hissar)
Сѣръ (Serres)
Зилахово (Zilahovo)
Драма (Drama)
Правища (Pravichta)
Кавала (Kavala)
Саръшабанъ (Saracheban)
Болгаро (Bolgaro)
Остр. Тасосъ (Ile Tasos)
Полигеро (Poliguero)
б. – des élèves bulgares
гр. – des élèves grecs
с. – des élèves serbes

Сравнителна карта на учебното дѣло на християнскитѣ народи въ Македония презъ учебната 1903-904 година
Carte comparative d' l'Oeuve de l'Instruction des populations chrétiennes en Macédoine au cours de l'anné 1903-904

Б. ПОМЕНИКЪ:

А

Якимъ Кърчовски
Ст. Салганджиевъ
Иорд. Константиновъ
Василъ Поповичъ
Георги Милетичъ
Евка Милетичъ
Дяконъ Агапий
Кост. Босилковъ

В

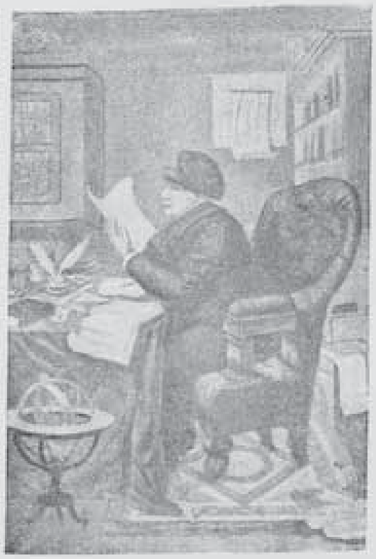

Г

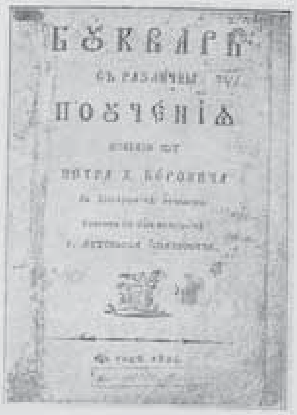

БꙊКВАРЬ
съ различны
ПОꙊЧЕНІѦ
ПЕТРА Х. БЕРОВИЧА

Д

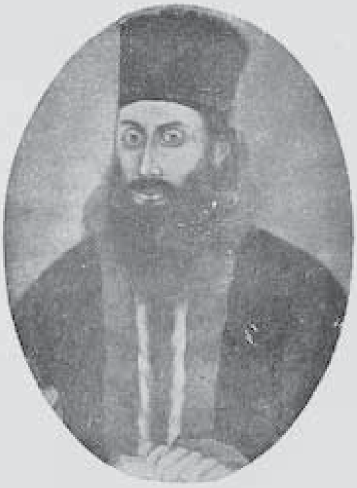

Е

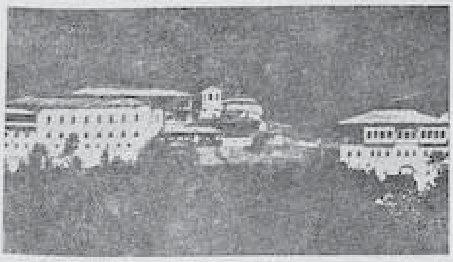

Ж

Петъръ Орловъ
Георги Динковъ
Славка Динкова
и всички знайни и
незнайни труженици
въ олтаря на народната просвѣта.

З

I

А. Рилски монастиръ — Monastère de Rila Б. Поменикъ — Memento В. Монастирътъ Пречиста (Кичево) — Le mona-
stère de la Sainte Vierge Immaculé (Pretchista) Г. Д-ръ Беронъ — Dr. V. Béron Д. Рибниятъ букварь отъ 1824 г. — L'abé-
cédaire dit de poisson de 1824 Е. Отецъ Неофитъ Рилски, патриархъ на българскитѣ учители — Le père Néophite Rilski,
patriarche des professeurs bulgares Ж. Бигорскиятъ монастиръ „Св. Иванъ“ (Дебъръ) — Le monastère de Bigor „Saint
Jean à Debar“ З. Осоговскиятъ монастиръ „Св. Иоакимъ“ Le manastère d'Ossogova „St. Jakim“

2

3

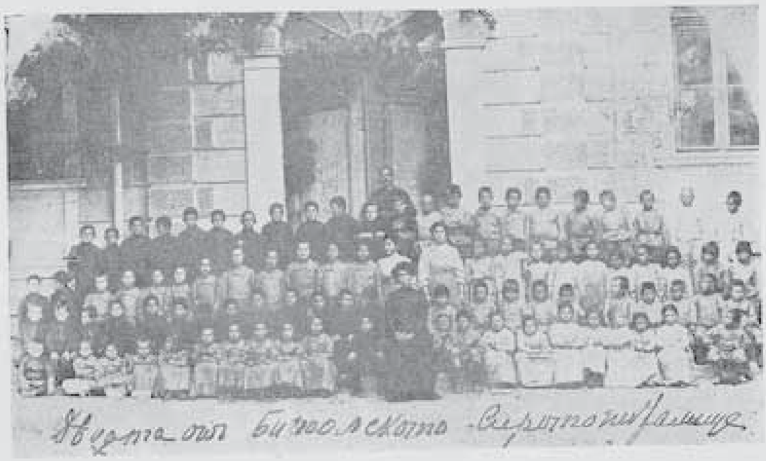
Група от Битолското Сиропиталище

4

2. Димитъръ Ризовъ — D. Rizoff, publiciste 3. Фания Янева — Fania Ianeva
4. Битолското сиропиталище — Orphelinat bulgare de Monastir (Bitolia)

5

6

7

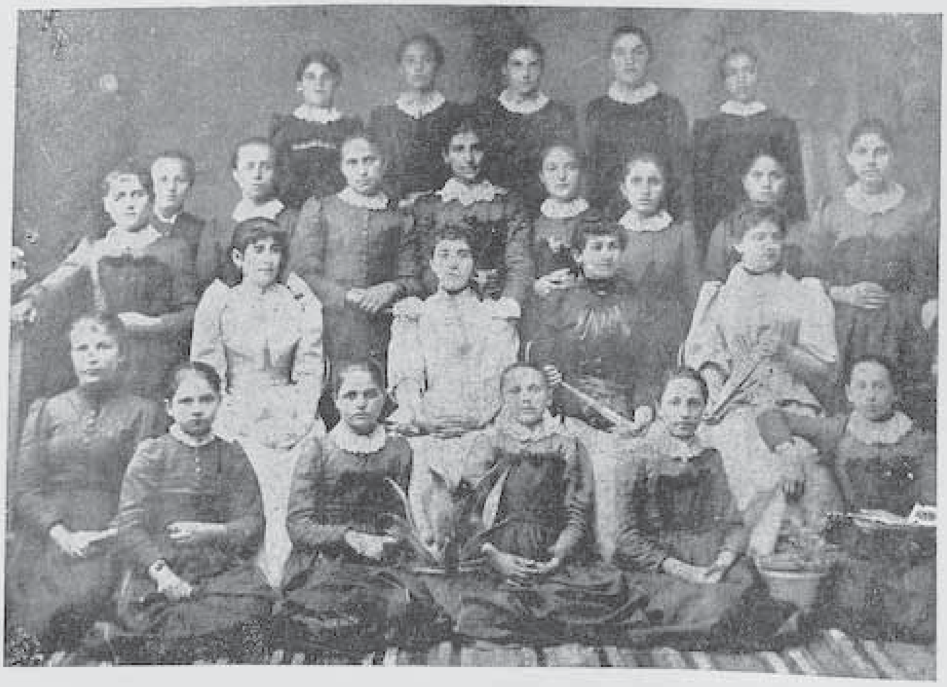

8

5. Юлиянъ Шумлянски — Iulian Choumlianski 6. Захария Шумлянска — Zacharia Choumlianska 7. Мария Трайкова — Marie Traïkova 8. Ученичкитѣ отъ III класъ на Битолската гимназия презъ 1892—93 учебна година — Les éléves de la troisieme classe de la gymnase bulgare á Monastir (1892—93)

9

10

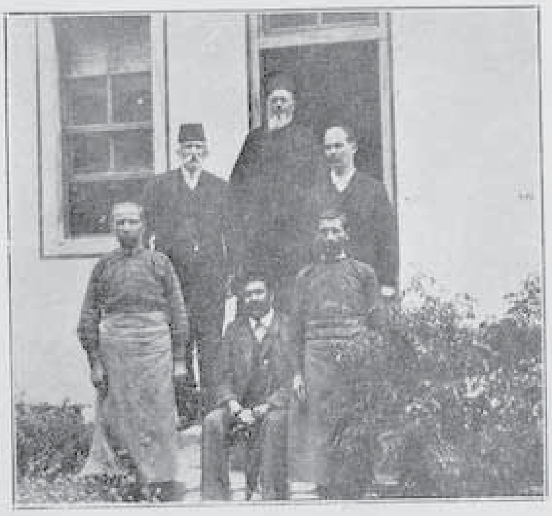

11

12

12

9. Райко Жинзифовъ — Raïko Jinzifoff 10. Професоръ Димитъръ Матовъ — Le professeur d'Université Dimitri Matoff 11. Велешко училищно настоятелство — Comité administratif scolaire de Vélès 12. Георги Палашевъ — Gueorgui Palacheff 13. Димитъръ Кушевъ — Dimitri Koucheff

14

15

16

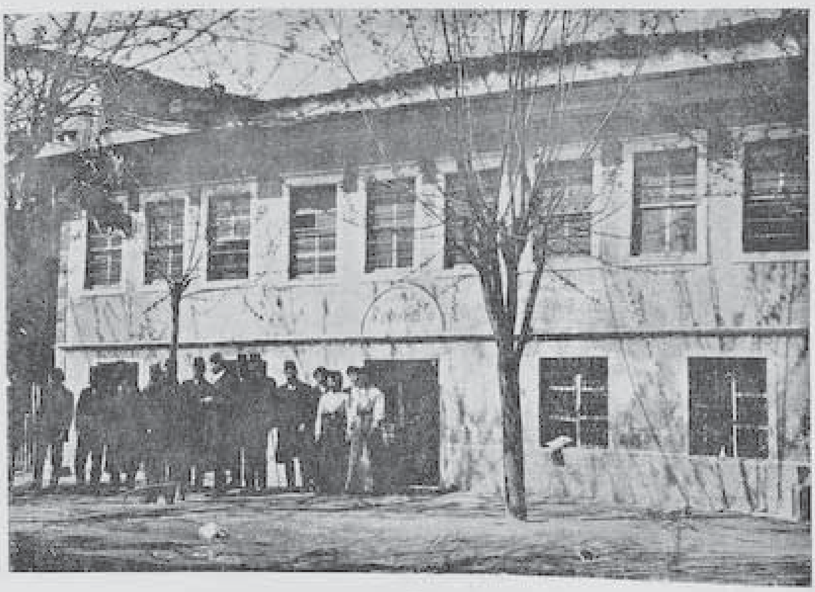

17

14. Баба Недѣля Петкова — Baba (grande-mere) Nédélia Petkova 15.Станислава Караиванова — Stanislava Karaïvanova
16. Г. Договъ — G. Gogoff 17. Българското училище въ гр. Воденъ — L'école bulgare à Voden

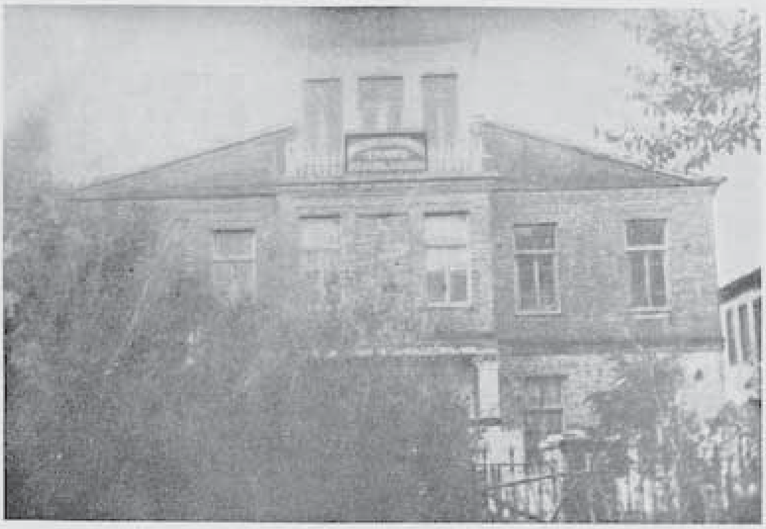

18

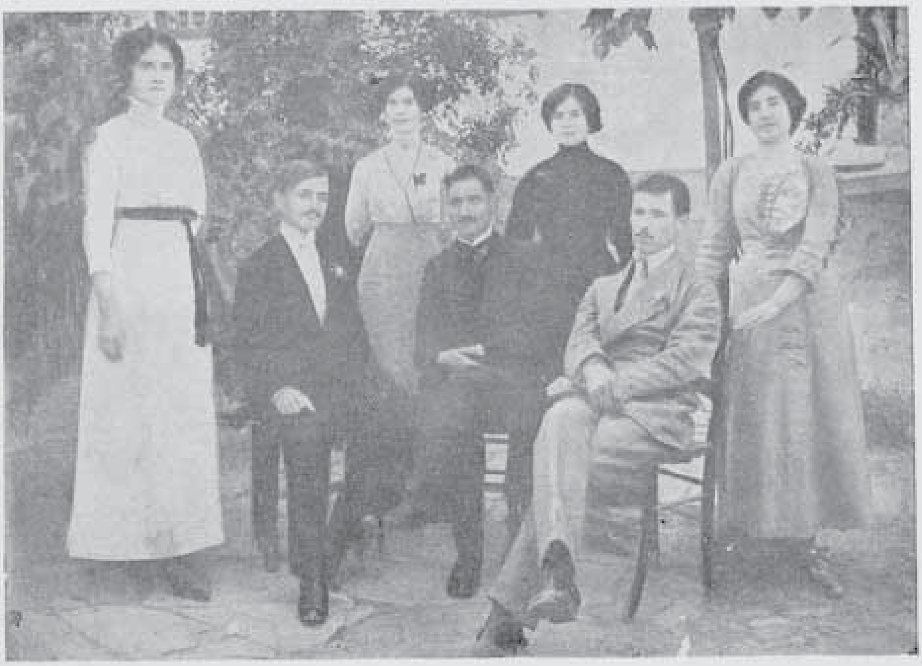

19

18. Българското училище въ гр. Гюменджe — L'école bulgare à Goumendjé 19. Учителскиятъ персоналъ въ гр. Гевгели — Le personelle des instituteurs à Ghevgheli

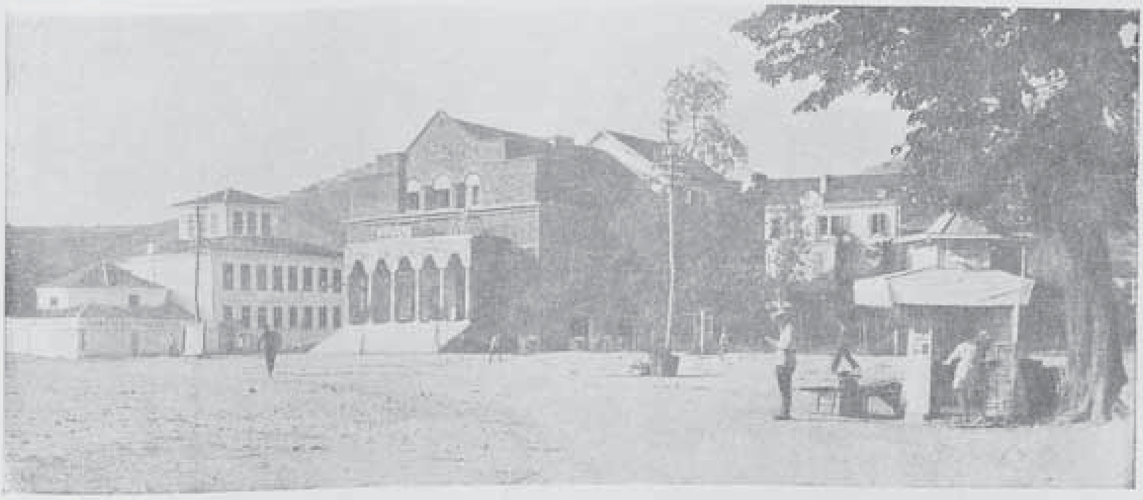

20

21

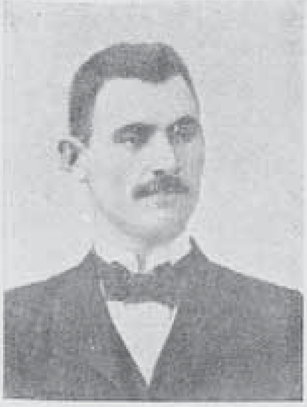

22

23

20. Читалището въ гр. Горна-Джумая — La salle de lecture à G.-Djoumaïa 21. Антонъ П. Стоиловъ — Anton P. Stoïloff 22. Христо П. Стоиловъ — Christo P. Stoïloff 23. Георги Божовъ — Gueorgui Bojoff

24

25

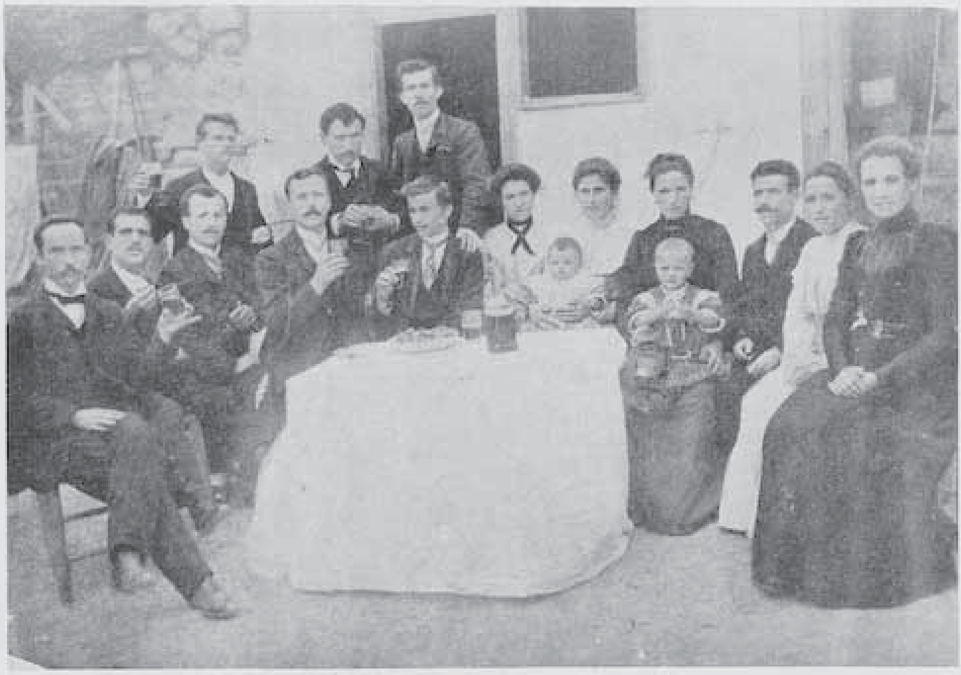

26

24. Христо Бързицовъ — Christo Brzitzoff 25. Никола Янишлиевъ — Nicolas Janichlieff 26. Учителитѣ отъ българското училище въ гр. Енидже-Вардаръ (1905 г.) — Les professeurs de l'école bulgare à Enidjé-Vardar (1905)

27

28

29

27. Д. В. Македонски — D. V. Makedonski
28. Благой Димитровъ — Blagoi Dimitroff
29. Иванъ Василевъ — Ivan Vassileff

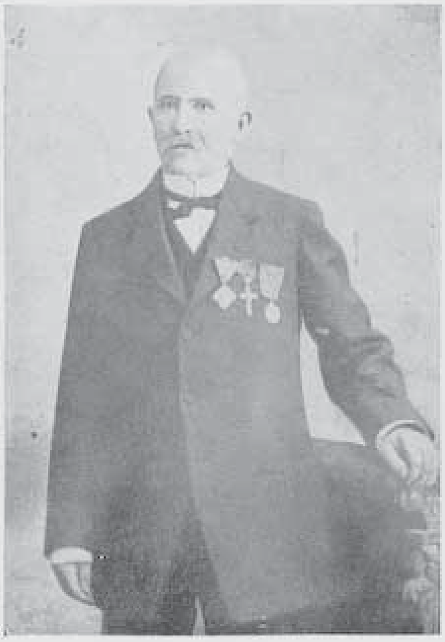

30

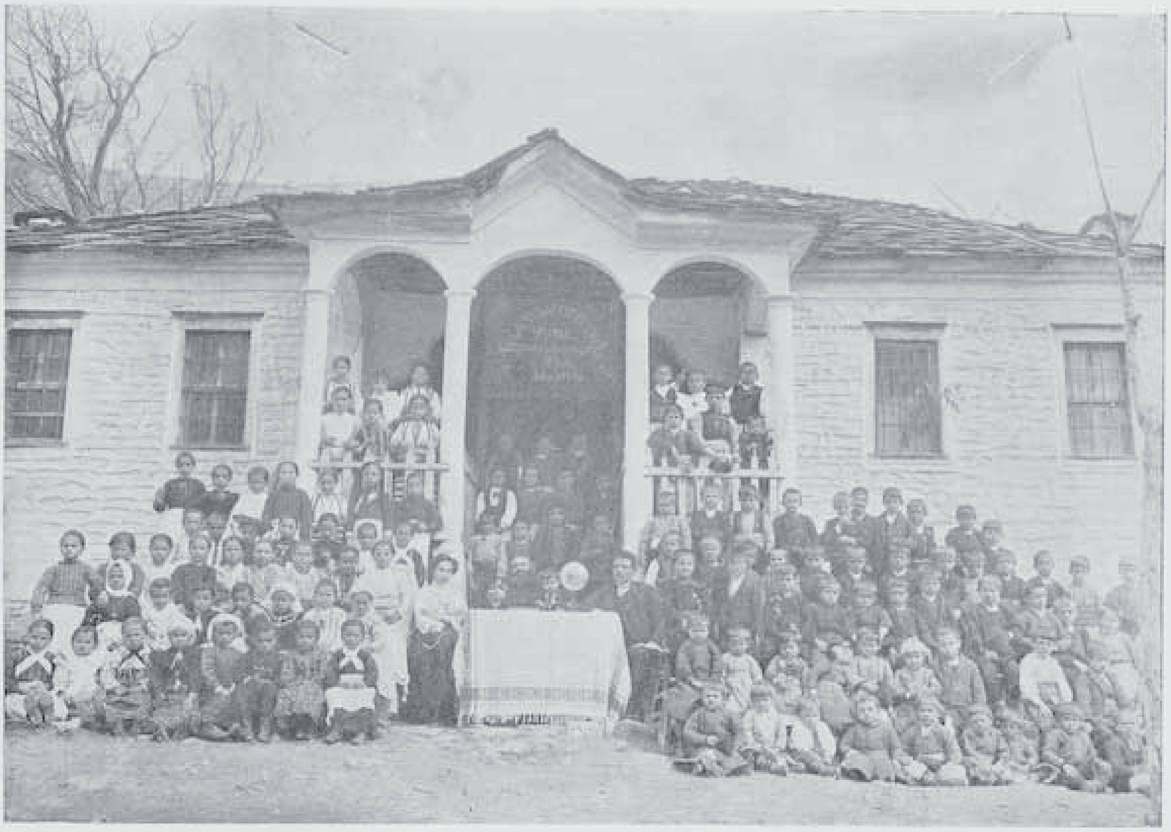

31

30. Иванъ Шумковъ — Ivan Choumkoff 31. Българското училище въ с. Цѣръ (Битолско) — L'école bulgare du village de Tzer (arr. Bitolia)

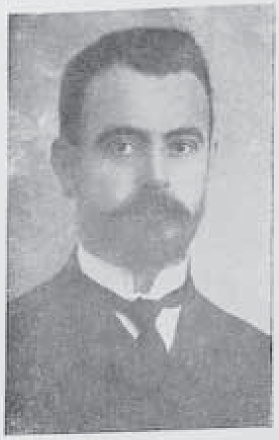

32

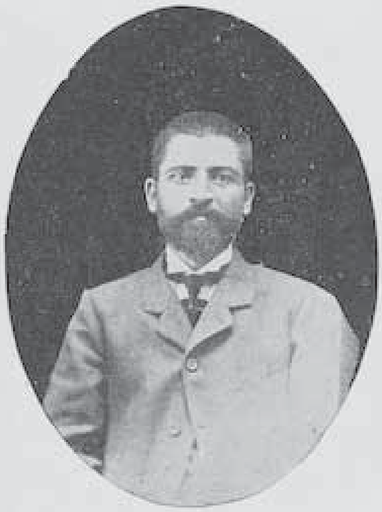

33

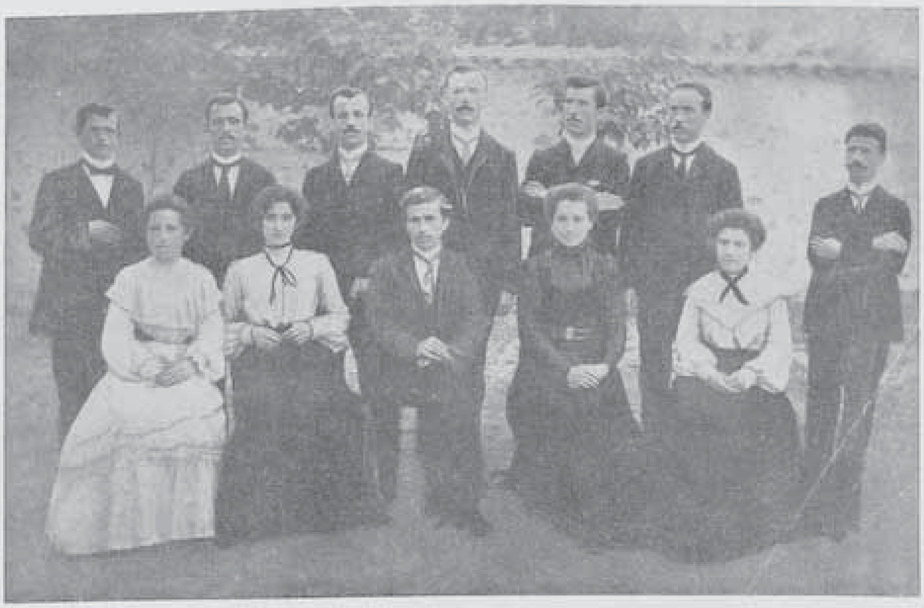

34

32. Ефтимъ Наковъ — Eftim Nacoff 33. Иосифъ Даскаловъ — Joseph Dascaloff 34. Учителитѣ въ българското училище въ гр. Кратово — Les instituteurs dans l'école bulgare à Kratovo

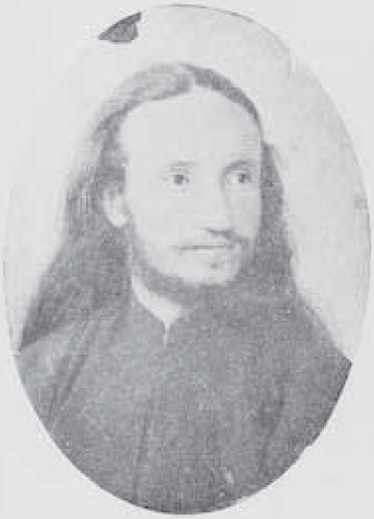

35

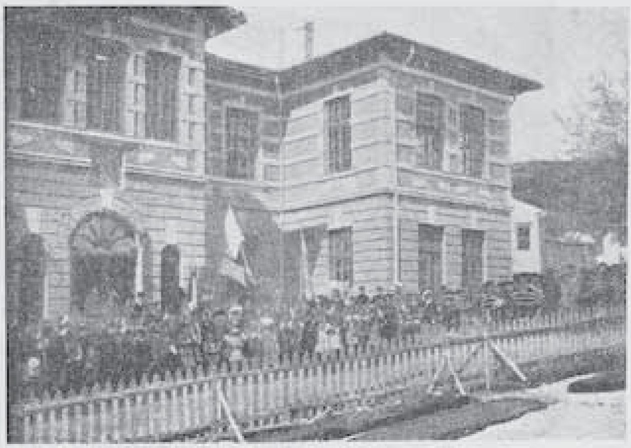

36

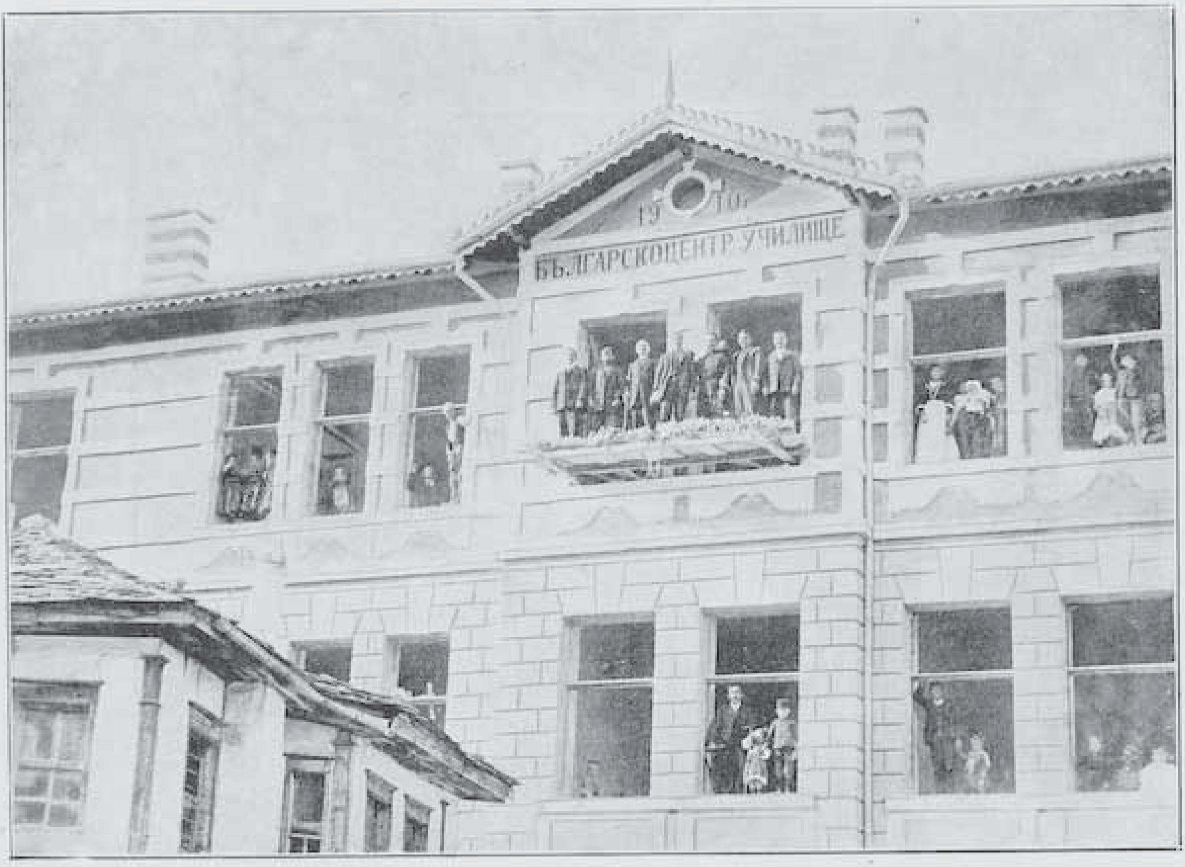
1910
БЪЛГАРСКОЦЕНТР. УЧИЛИЩЕ

37

35. Дяконъ Иосифъ — Le diacre Joseph 36. Новата българска прогимназия въ гр. Крушово — La progymnase nouvelle bulgare à Krouchovo 37. Старото народно българско училище въ гр. Крушово — L'école ancienne bulgare à Krouchovo

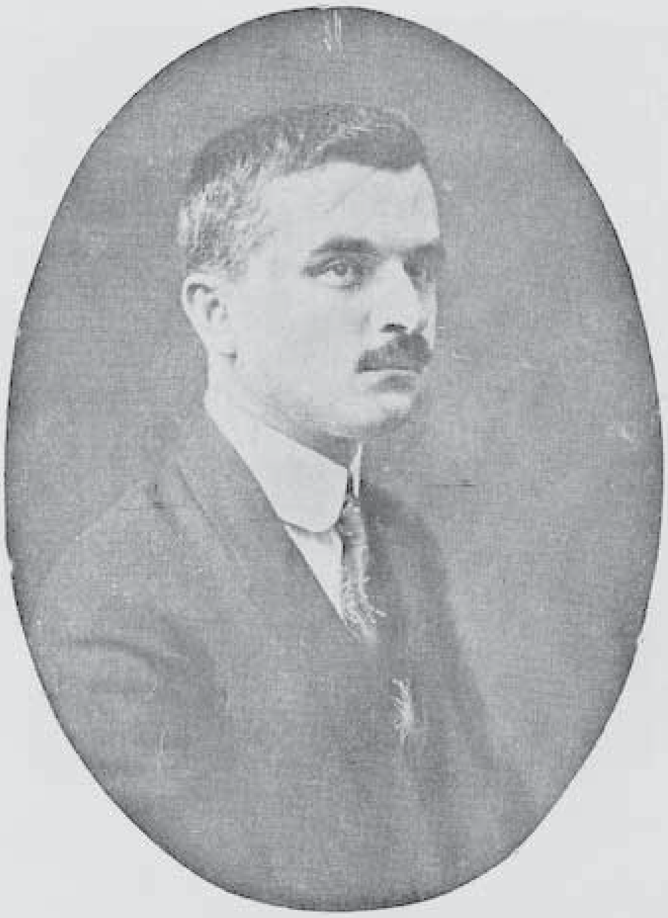

38

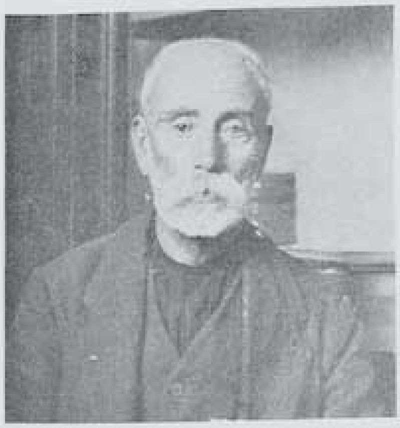

39

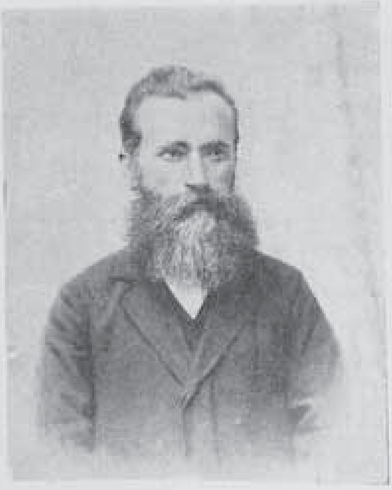

40

Георги Пейковъ

38. Професоръ Никола Милевъ — Le professeur d'Université Nicolas Mileff 39. Констан~~тинъ Дамяновъ~~ — Constantine Damianoff 40. Кузманъ Хр. Шапардановъ — Kouzman Ch. Chapardanoff

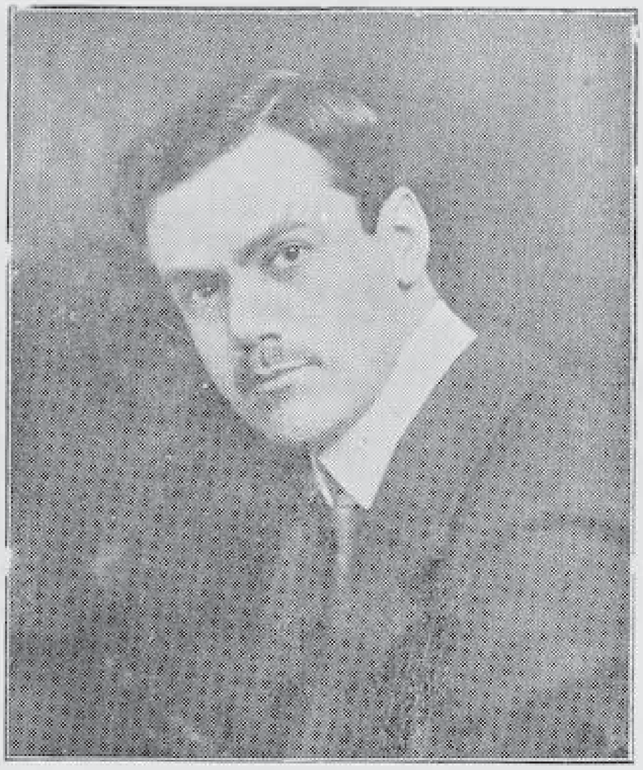

41

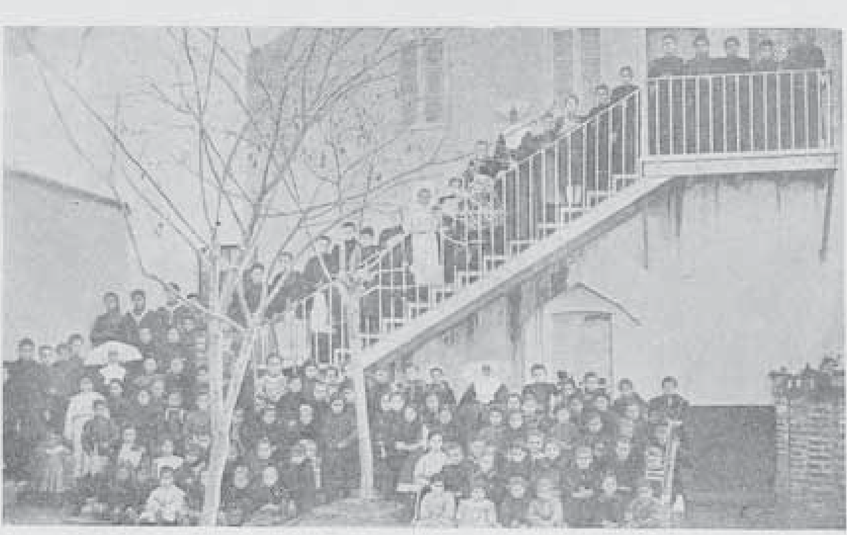

42

41. Никола Яневъ, поетъ — Nicolas Ianeff, poête 42. Училище на униятитѣ въ гр. Кукушъ — L'école de catolique bulgare à Koukouch

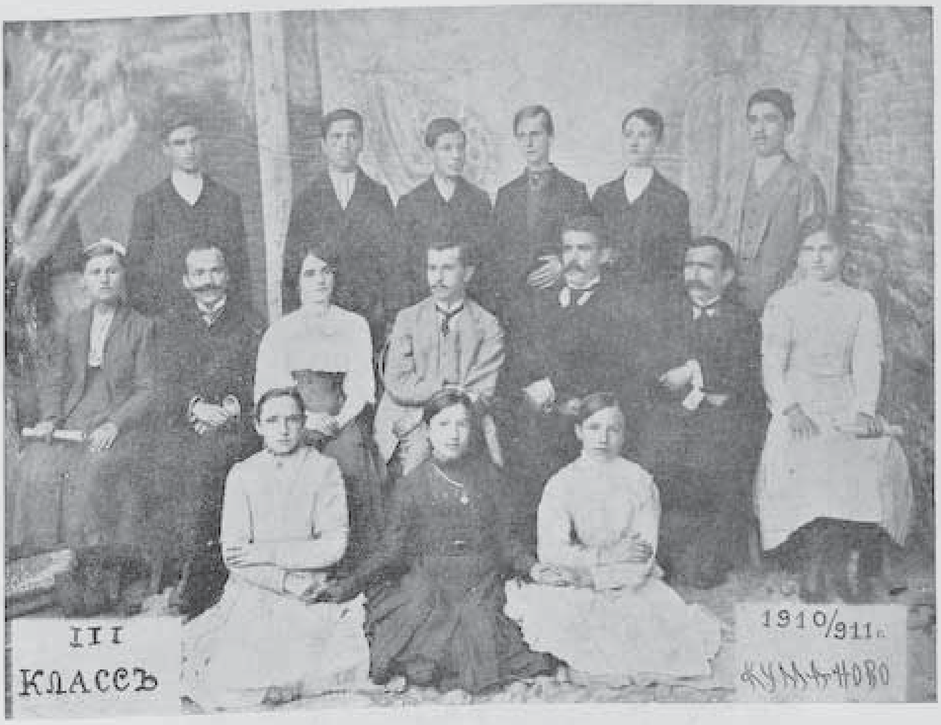
III
КЛАССЪ
1910/911г.
КУМАНОВО

43

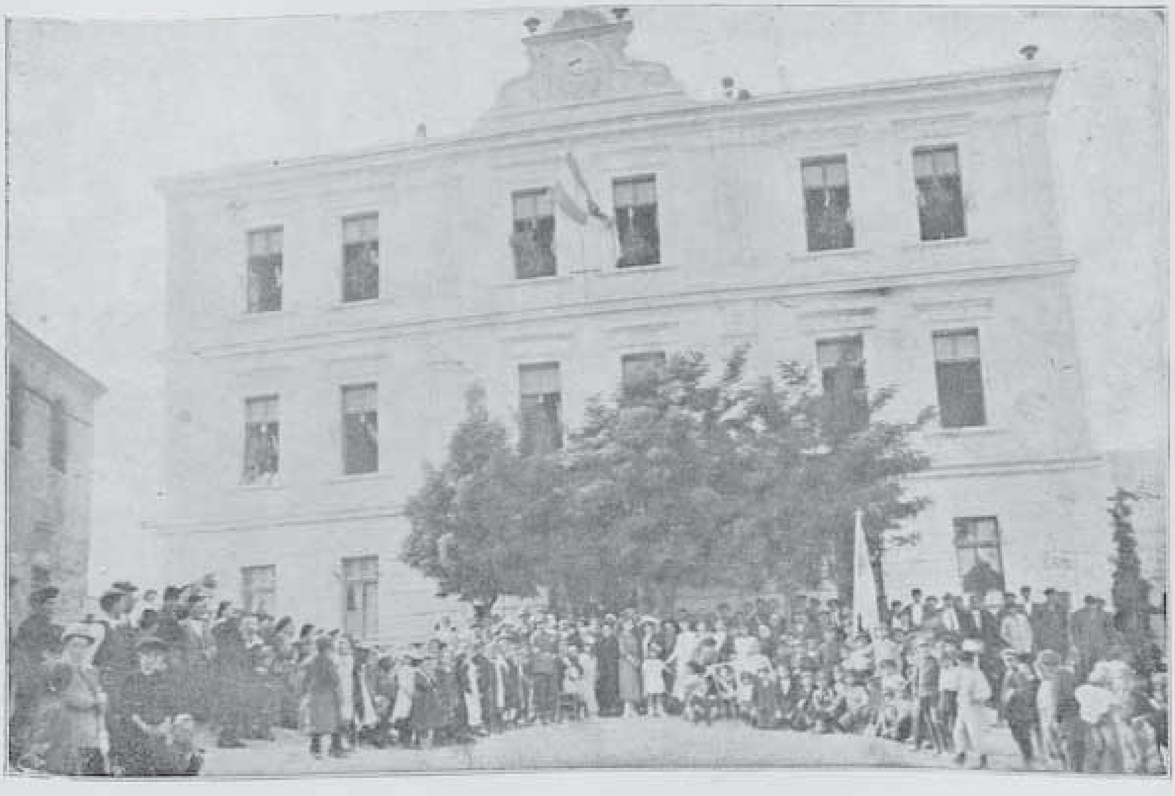

44

43. Учители и ученици отъ българското училище въ гр. Куманово — Les professeurs et les élèves des école bulgare à Koumanovo 44. Българското училище въ с. Върбяни (Екши-Су) Леринско — L'école bulgare du village de Vrbiani (Florina)

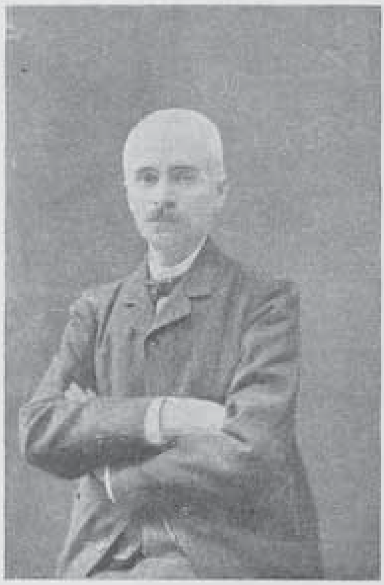

45

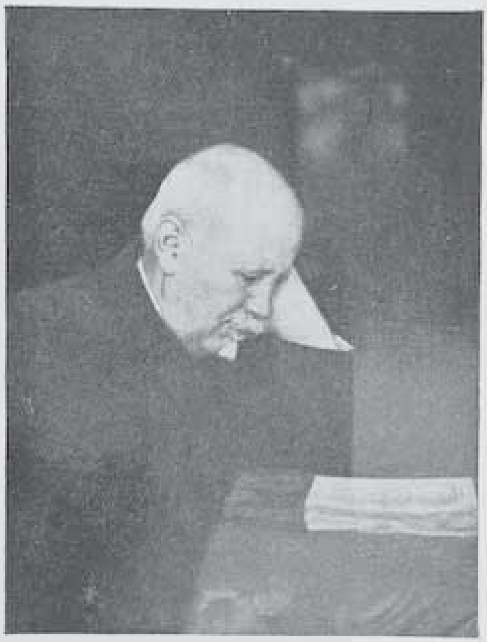

46

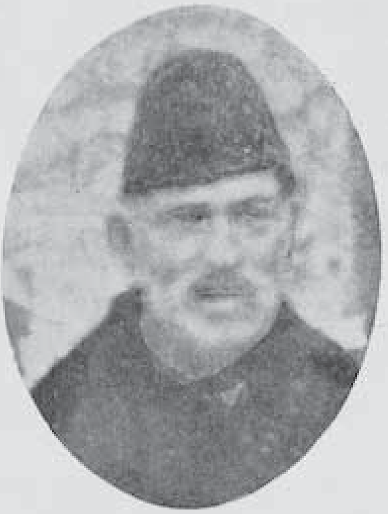

47

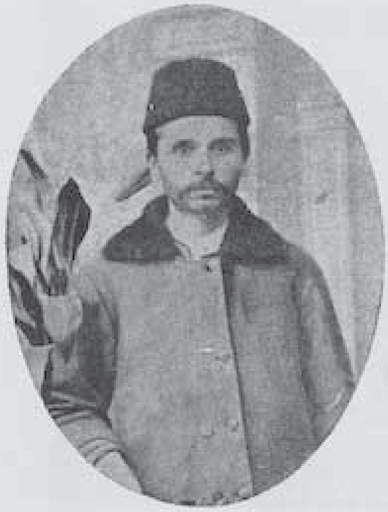

48

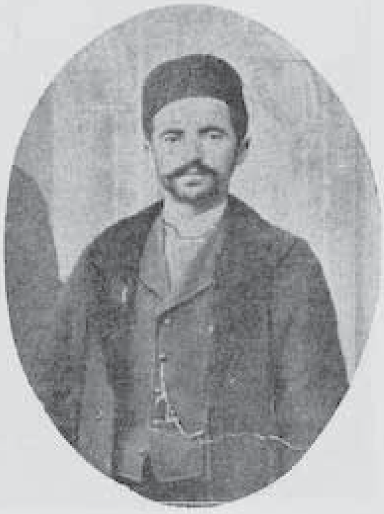

49

45. Спиро Гулабчевъ — Spiro Goulabtcheff 46. Константинъ Стояновъ — Constatin Stoïanoff 47. Трифунъ Ивановъ — Trifon Ivanoff 48. Димитъръ Гулабчевъ — Dimitre Goulabtcheff 49. Димитъръ Прусалковъ — Dimitri Proussalcoff

50

51

52

50. Темелко Х. Янковъ въ Мелникъ — Temelko Hadji Iancoff de Melnik 51. Архиерейскиятъ намѣстникъ Гайдаровъ и учителитѣ въ гр. Мелникъ — Le vicaire de l'évêque et les instituteurs à Melnik 52. Прогимназията въ гр. Св. Врачъ — La progymnase de Sveti-Vratch

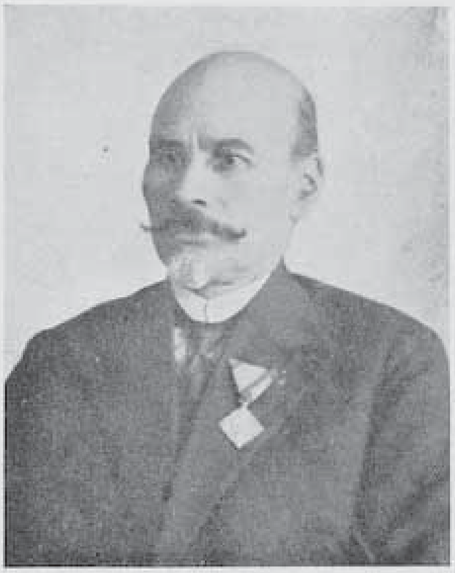

53

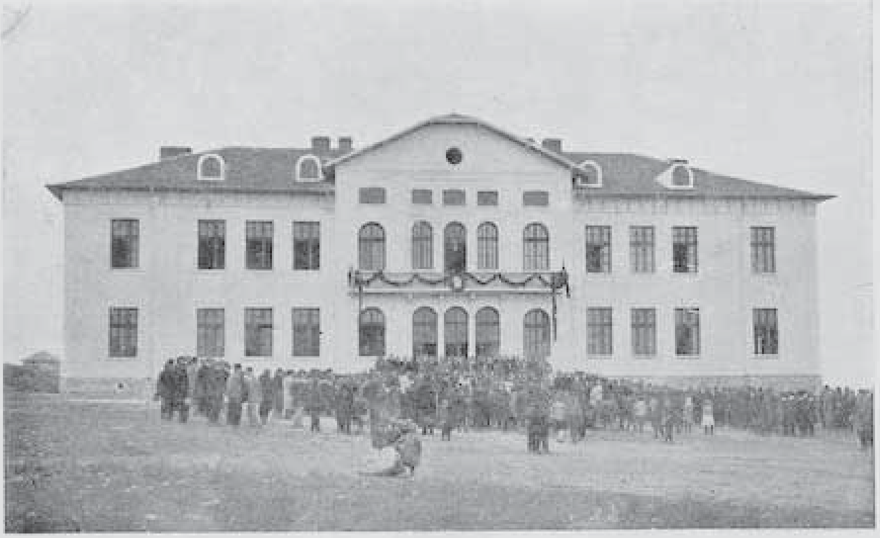

54

53. Хаджи Иванъ Тодоровъ — Hadji Ivan Theodoroff 54. Прогимназията въ с. Якоруда — La progymnase de Iacorouda

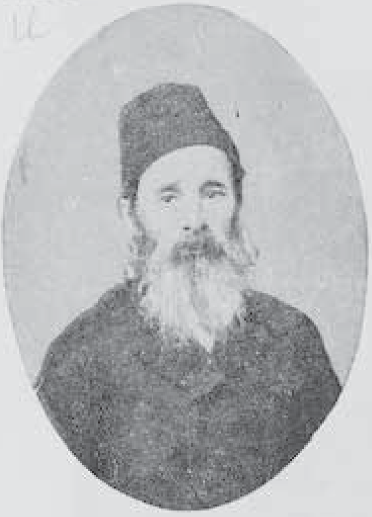

55

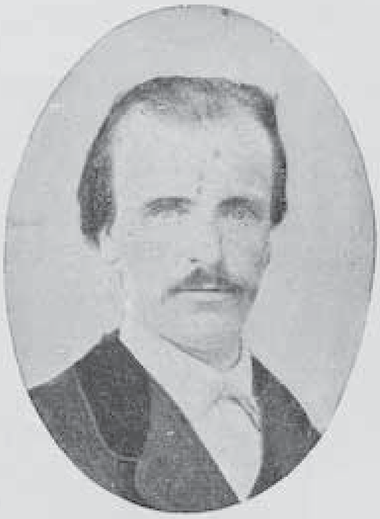

56

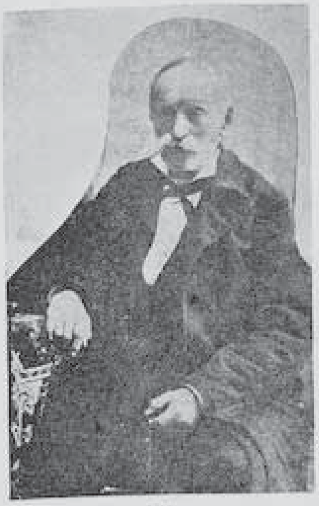

57

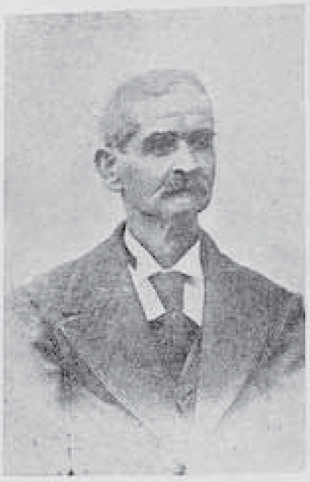

58

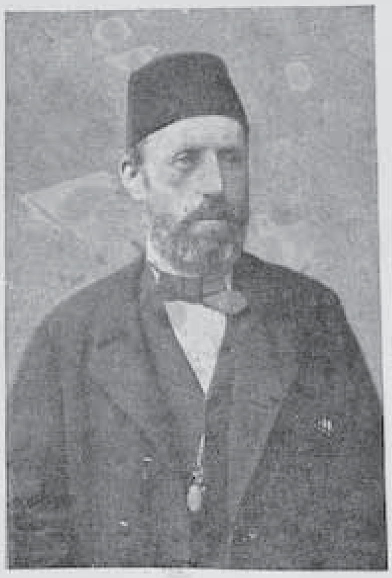

59

55. Гр. Пърличевъ — Gr. Parlitcheff 56. Кузманъ Шапкаревъ — Kozma Chapkareff 57. Якимъ Стрезовъ — Iakim Strezoff 58. Андроникъ Иосифчевъ — Andronik Iossiftcheff 59. Антонъ Митановъ — Anton Mitanoff

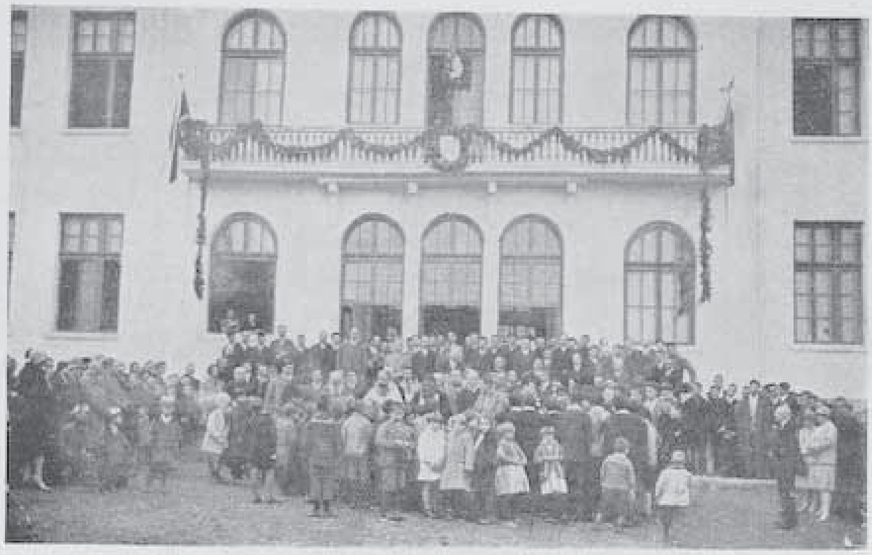

60

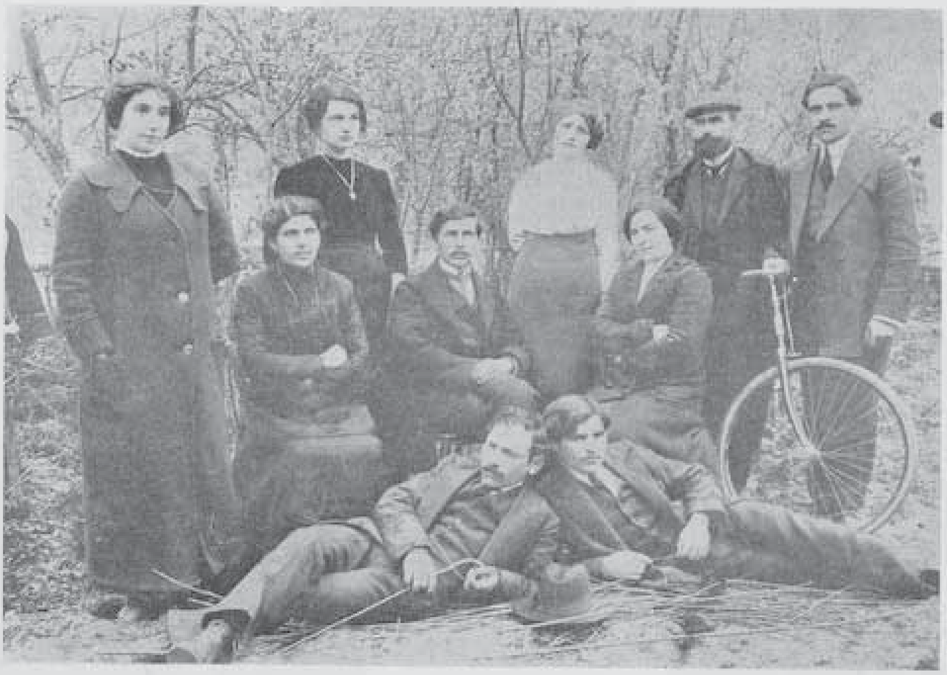

61

60. Гимназията „Гоце Дѣлчевъ“ въ гр. Петричъ — La gymnase „Gotzé Deltchev“ à Petritch
61. Учителитѣ въ с. Бѣлица (Разложко) — Les instituteurs à Belitza (Razlog)

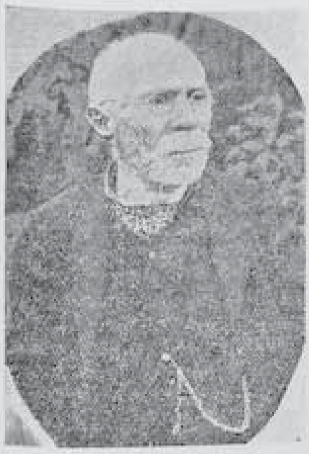

62

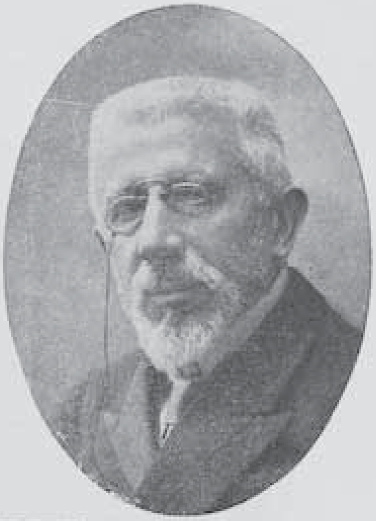

63

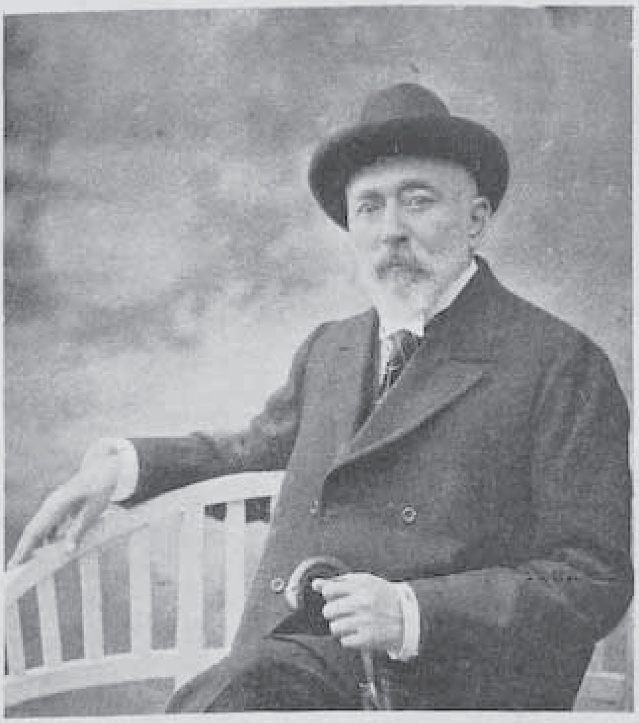

64

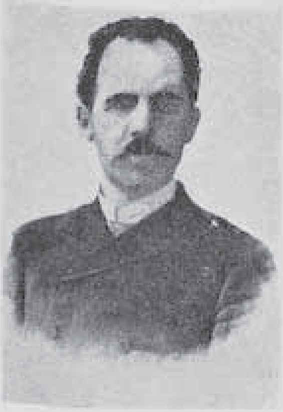

65

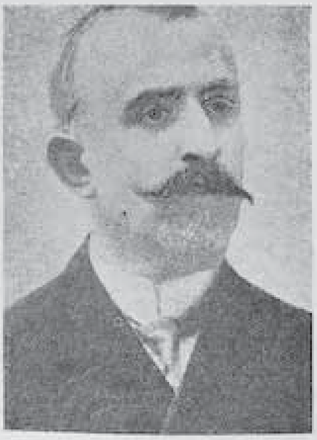

66

62. Марко Цепенковъ — Marko Tzepenkoff 63. Константинъ Поменовъ — Costantin Pomenoff 64. Никола Ганчевъ — Nicolas Gantcheff 65. Атанасъ Бадевъ — Athanas Badeff 66. Иорданъ Ивановъ — Iordan Ivanoff

67

68

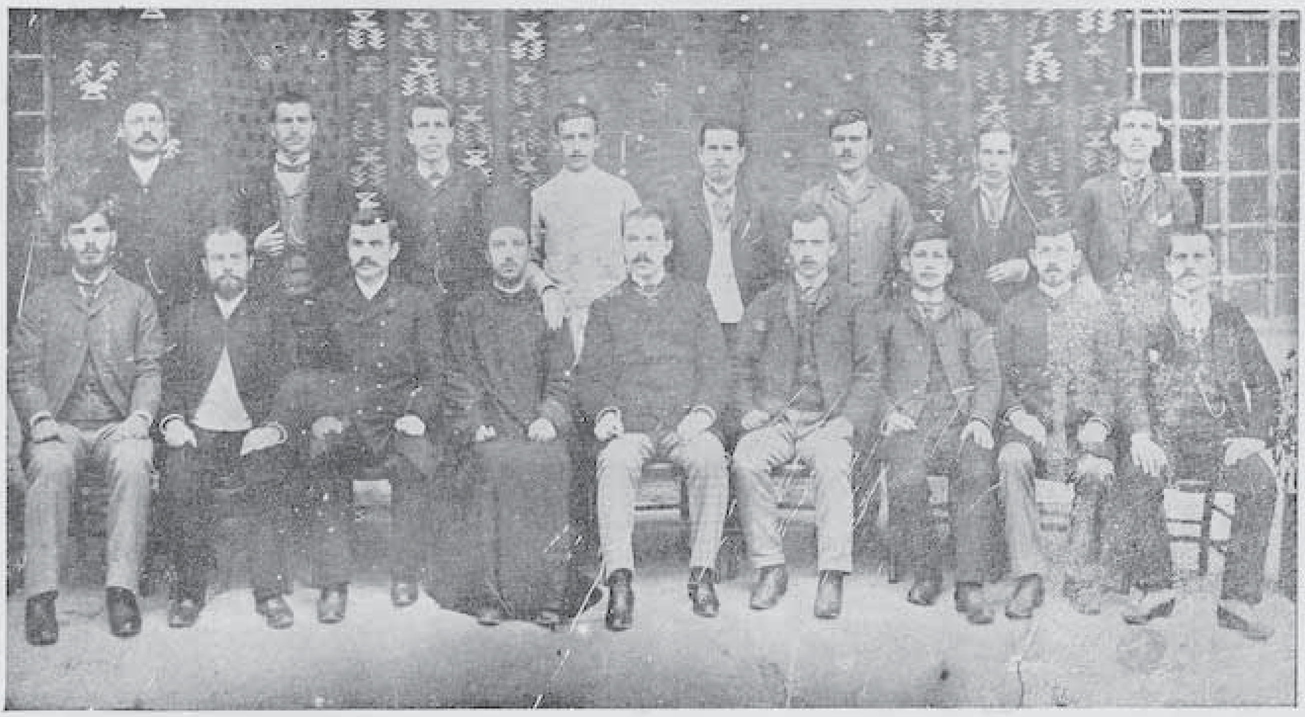

69

67. Коне Самарджиевъ — Konè Samardjieff 68. Цв. Сенокозлиева — Tzv. Senokozlieva 69. Учителскиятъ персоналъ въ гр. Прилепъ презъ 1892—93 год. — Le professorat de Prilep pendant l'année 1892—93

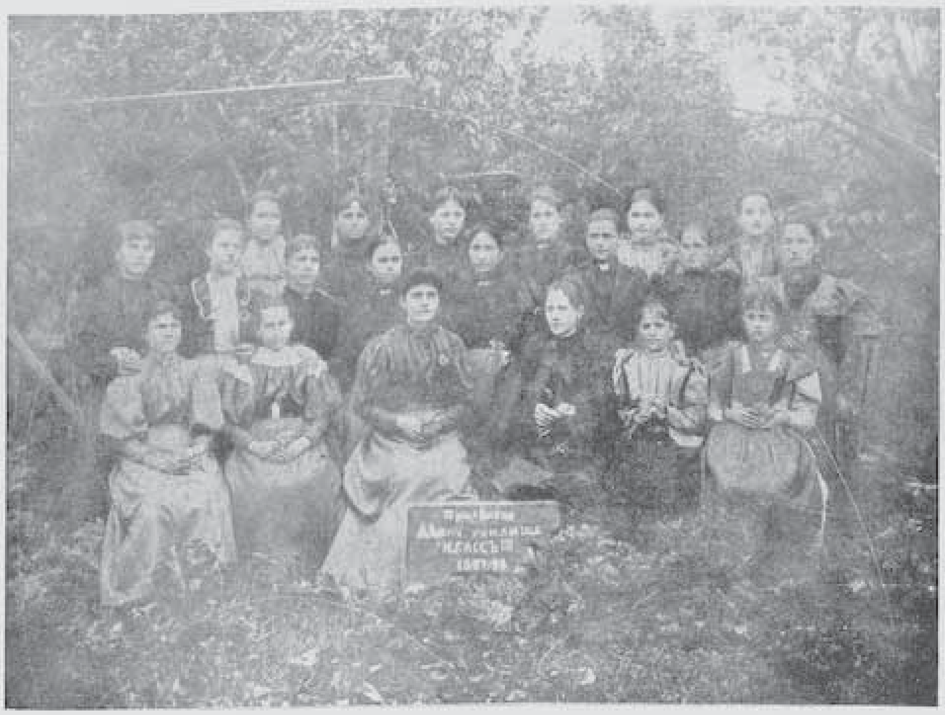

70

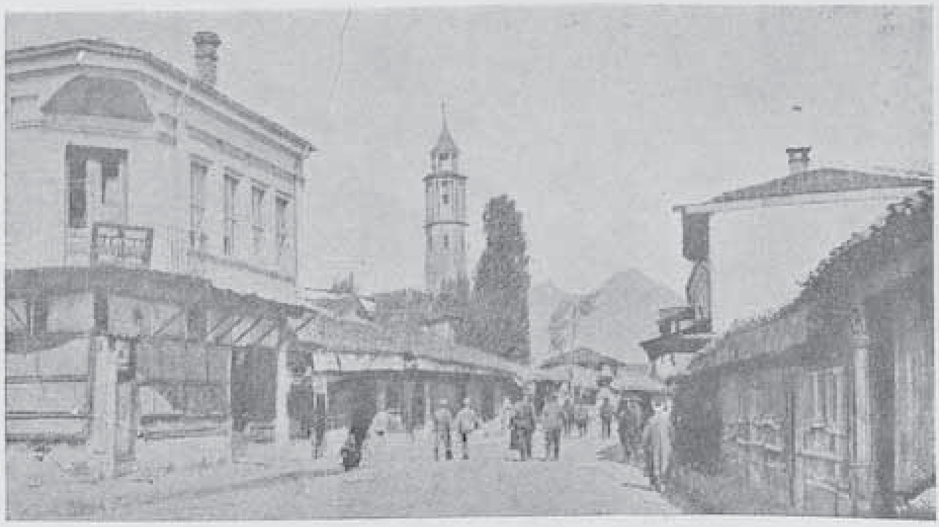

71

70. Трети класъ на Девическото училище въ гр. Прилепъ — La troisième classe de la progymnase de filles à Prilep 71. Читалището въ гр. Прилепъ — Salle de lecture à Prilep

72

73

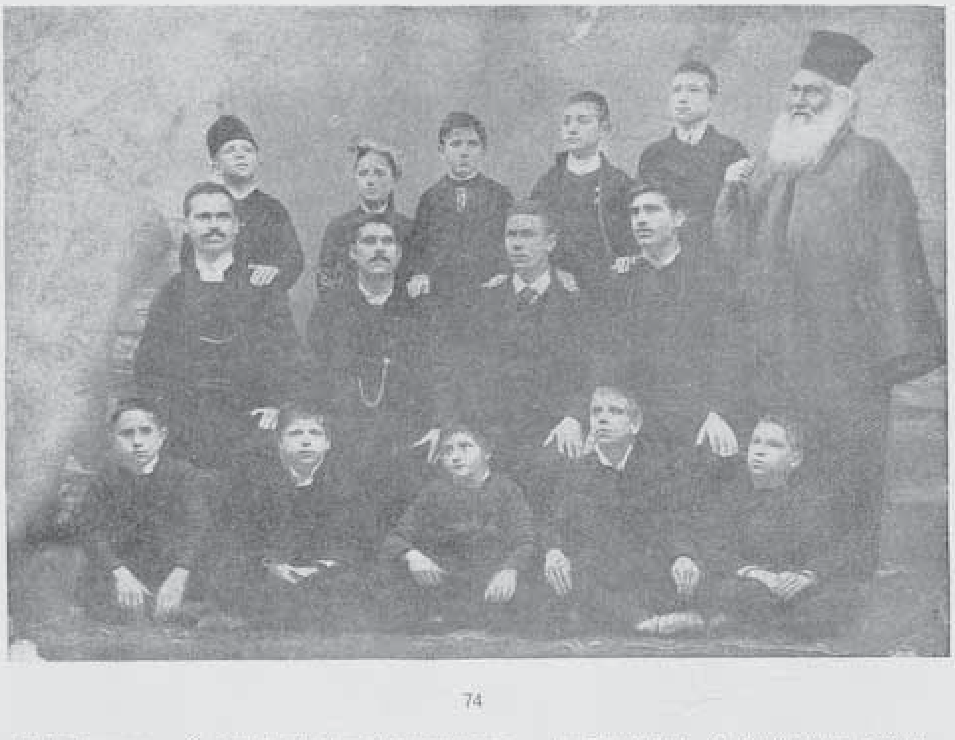

74

72. Н. Глиловъ — N. Gliloff 73. Илия Трендафиловъ — Ilia Trendafiloff 74. Свещеникъ Филипъ Стояновъ съ своитѣ ученици въ с. Якоруда — Le prêtre Philipe Stoyanoff avec ses élèves du village de lakorouda pendant l'année 1896—1897

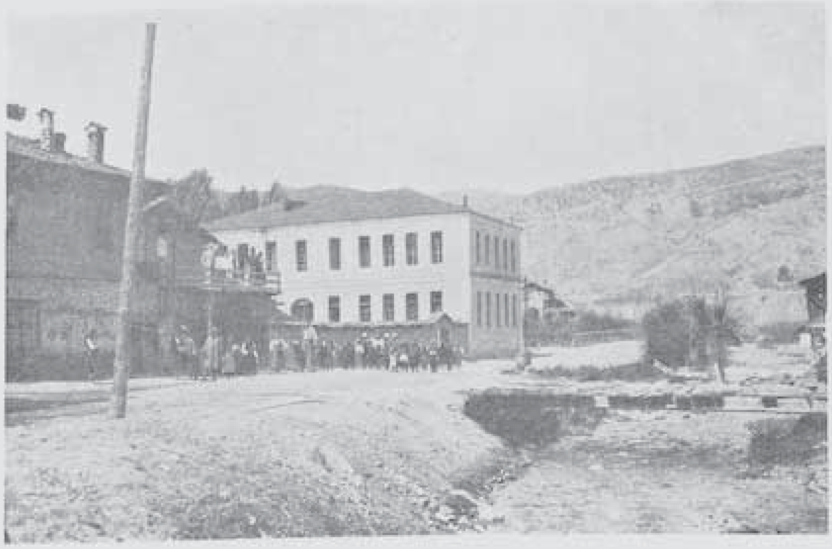

75

76

77

78

75. Училището въ с. Якоруда — L'école à Iakorouda 76. Трайко Китанчевъ — Traïco Kitantcheff 77. Д-ръ Д. Владовъ — Dr. D. Vladoff 78. Д-ръ Башевъ — D-r Bacheff

79

80

81

82

79. Екатерина Симидчиева — Ekathérina Simidtchieva 80. Тима Икономова — Tima Ikonomova 81. Старото училище въ гр. Скопие — L'école ancien à Uskub 82. Женското дружество „Ек. Симидчиева" въ гр. Скопие — La société féminine „Ekathérina Simidtchieva (Uskub)

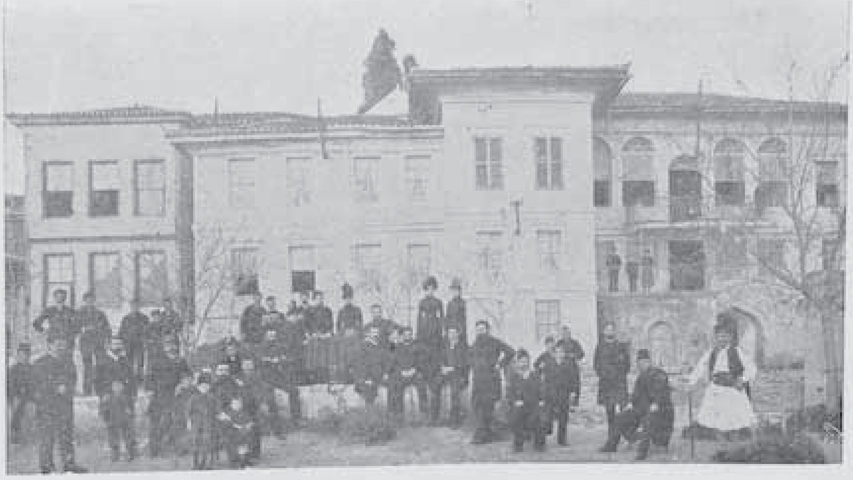

83

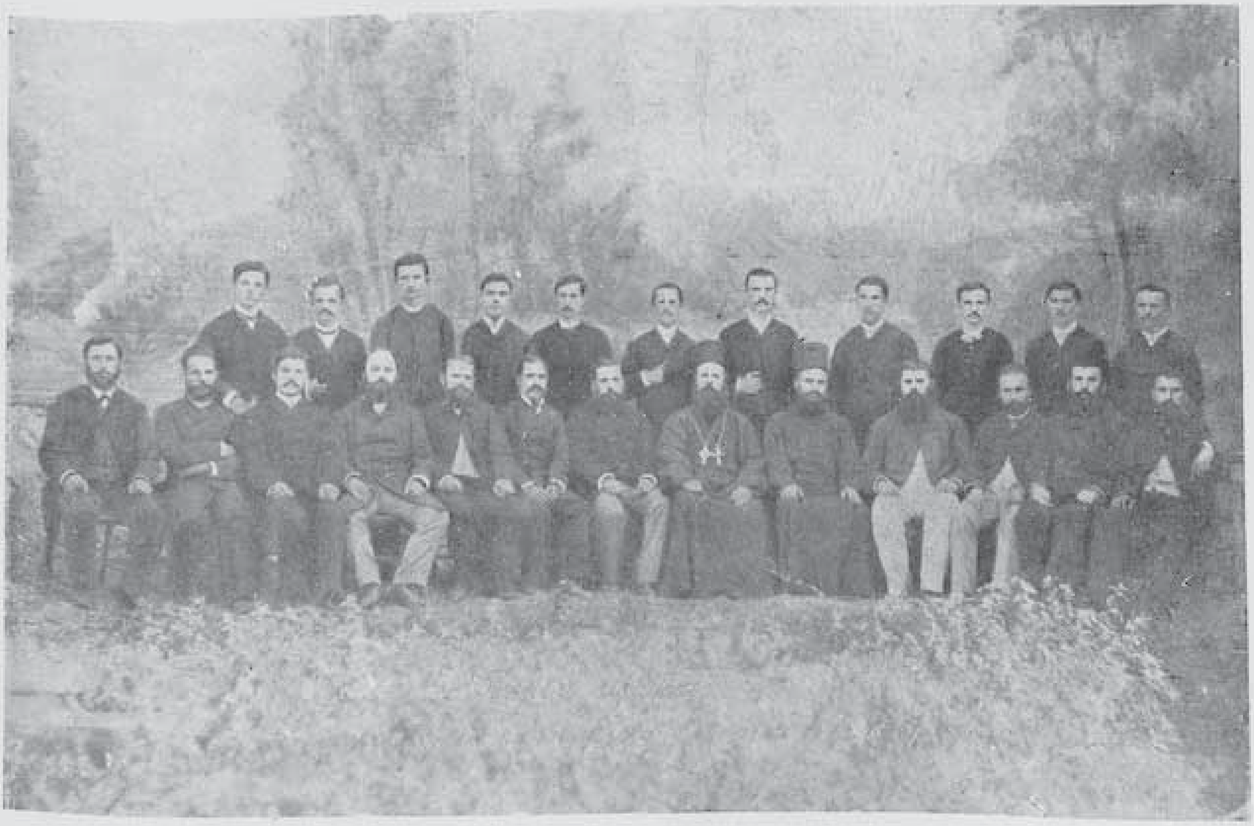

84

83. Солунска мѫжка гимназия — La Gymnase pour garçons à Salonique 84. Учители и ученици въ Солунската мѫжка гимназия — Profésseurs et élèves du Gymnase de garçons de Salonique

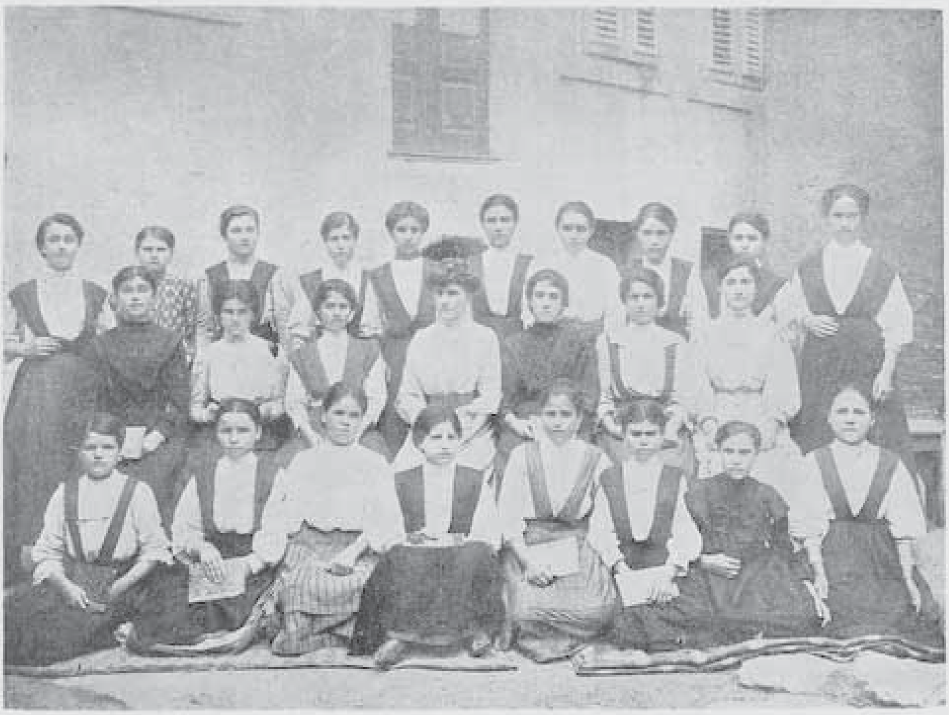

85

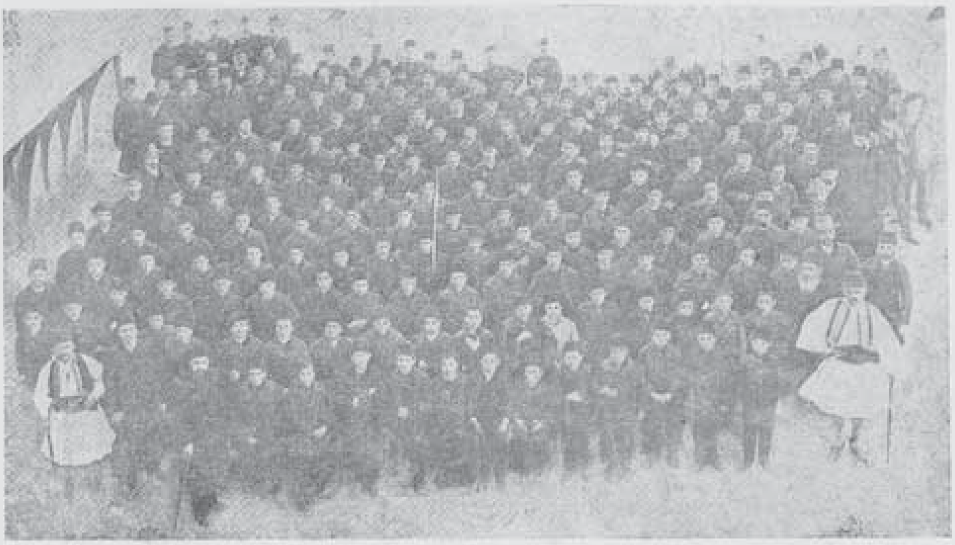

86

85—86. Учители и ученици на Солунската м. гимназия презъ 1888—89 год. — Professeurs et élèves du Gymnase des Garçons de Salonique pendant l'année 1888—89

87

88

89

90

87. Царева Алексиева (Миладинова) — Tzareva Alexieva (Miladinova) 88. Мария Думбалакова — Marie Doumbalakova 89. Царева Алексиева и първиятъ девически пансионъ въ гр. Солунъ (1882—83 г.) — Tzareva Alexieva et premier pansionat pour filles de Salonique (1882—83) 90. Първиятъ випускъ на девическата гимназия въ гр. Солунъ (1895-96 г.) съ дир. М. Сарафовъ — Les premiers bachots du gymnase des filles à Salonique en 1895—96, avec le directeur M. Sarafoff

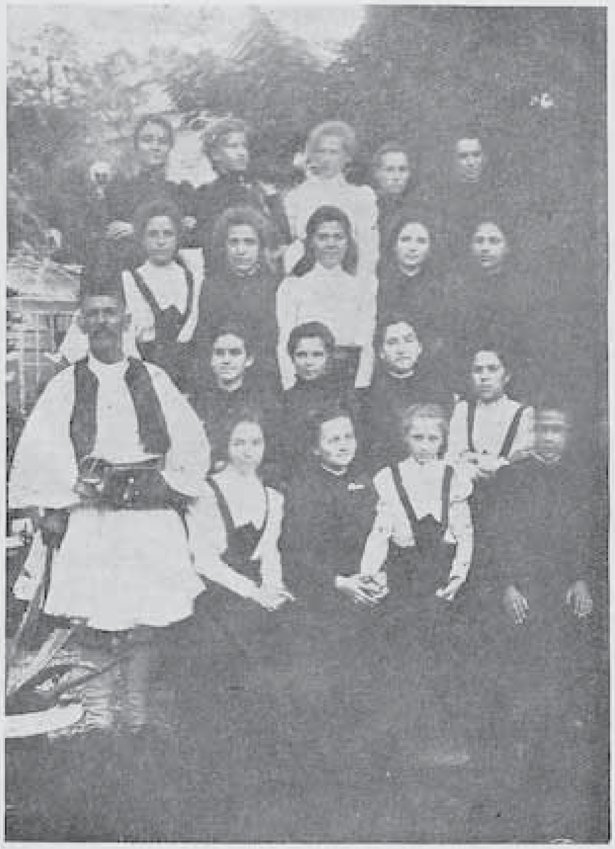

91

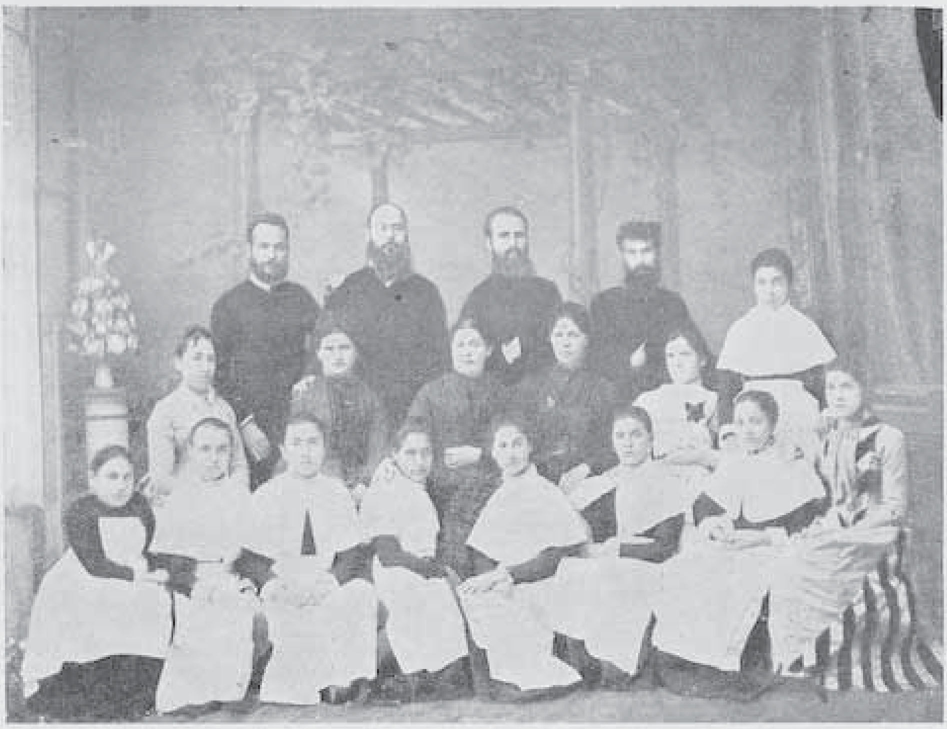

92

91—92. Ученички отъ Солунската девическа гимназия презъ 1888—89 г. и 1899—900 г. — Ecolières du Gymnase des jeunes filles de Salonique (1888—89 et 1899—900)

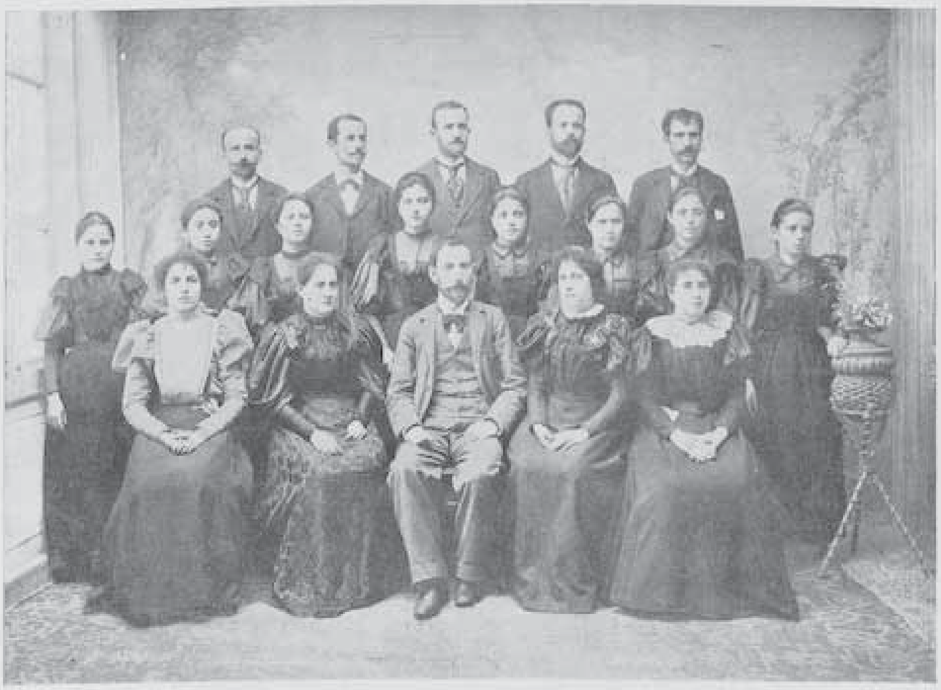

93

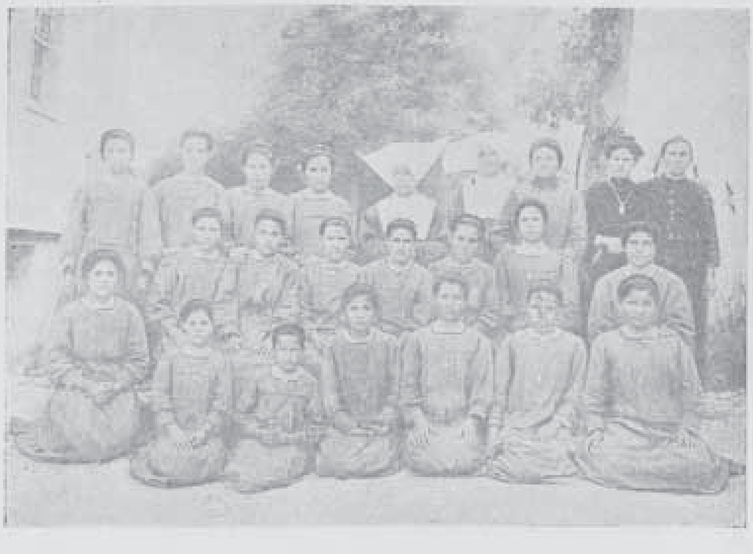

94

93. Ученичкитѣ отъ Солунската девическа гимназия презъ 1892-93 год. — Les élèves de la Gymnase des jeunnes filles pendant 1892-93 94. Възпитаницитѣ на милосърднитѣ сестри въ гр. Кукушъ — Les pupiles des soeurs de charité à Koukouche

95

96

95. Католическата Семинария (Зейтинлъкъ) въ гр. Солунъ — Le séminaire catolique (Zeitinlik) à Salonique — 96. Основно училище въ гр. Кукушъ издържано отъ милосърднитѣ сестри „Евхаристки" — L'école primaire à Koukouche soutenu par les soeurs de charité „Evcharistes"

97

98

97. Еврейското сиропиталище въ гр. Солунъ — Orphelinat juif de Salonique 98. Учителскиятъ персоналъ при Сѣрското педагогическо училище и ученицитѣ — Corps enseignant et élèves de l'école pédagogique de Serrès

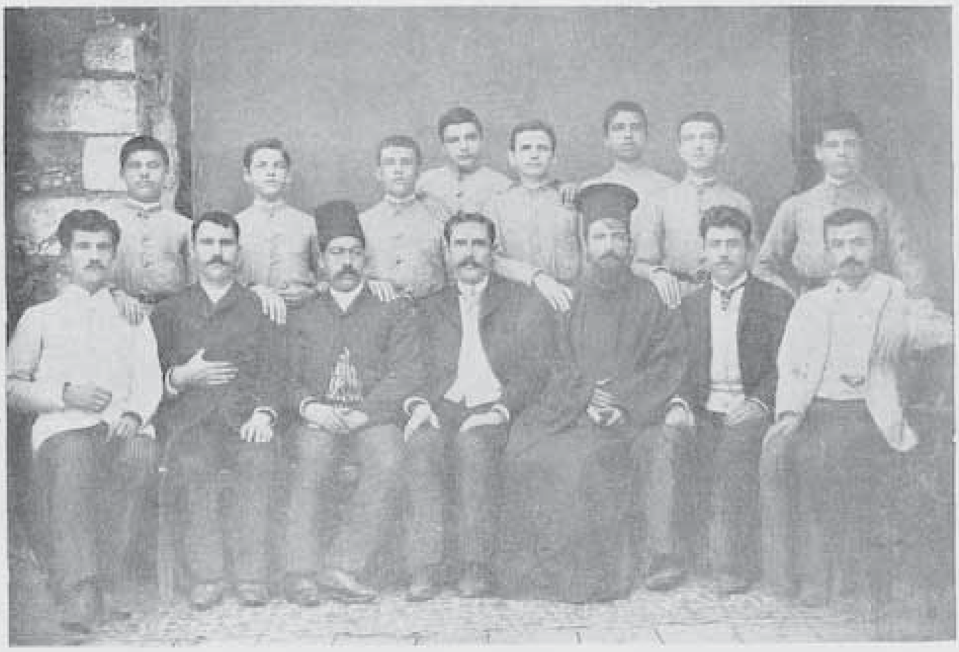

99

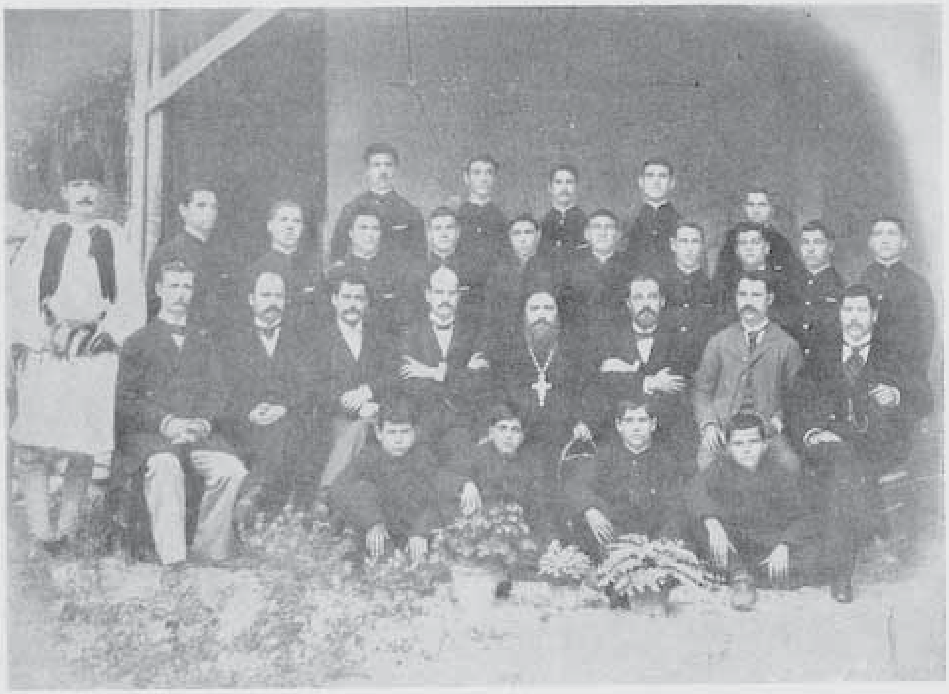

100

99—100. Персоналъ и ученици отъ Педагогическото училище въ гр. Сѣръ — Les professeurs et les élèves d'école normal à Serrès

101

102

103

101. Праздникътъ „Св. Св. Кирилъ и Методи" въ гр. Сѣръ — La fête de Saint Cyril et Methode à Serres 102. А. Никовъ — A. Nicoff 103. Андрей Стояновъ — André Stoyanoff

104

105

106

104. Професоръ Иосифъ Ковачевъ — Professeur Ioseph Kovatcheff 105. Арсений Костенцевъ — Arseni Costentzeff 106. Учителки въ гр. Щипъ презъ 1915-16 учебна година — Les institutrices à Chtip pendant l'année 1915-16

107

108

107. Училищенъ хоръ въ гр. Щипъ 1917—18 год. — Choeur scolaire à Chtip en 1917—18 108. Педагогически курсъ на македонскитѣ учителки (забавачки) въ гр. Солунъ — Cours pédagogique des institutrices macédoniennes à Salonique

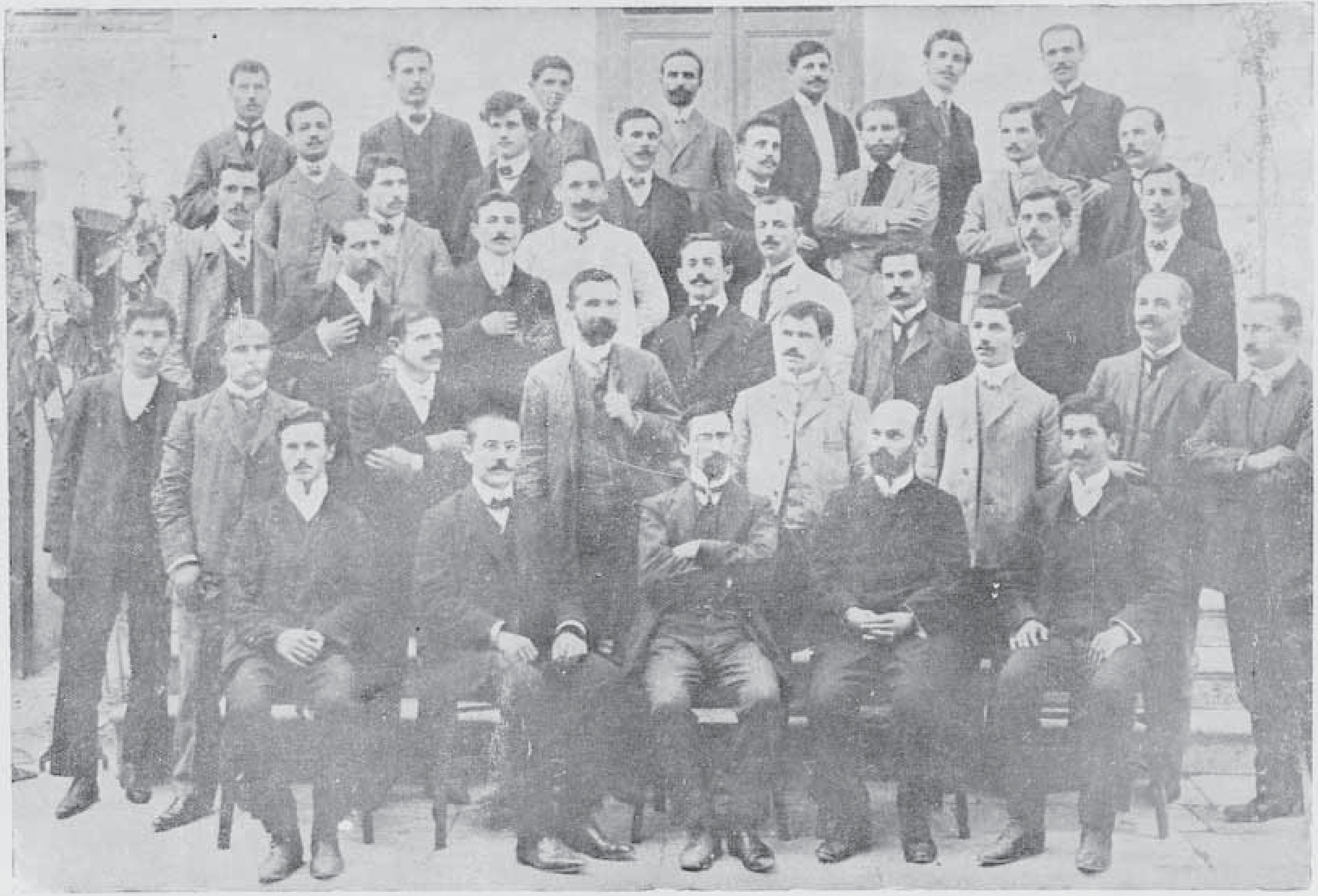

109

109. Конгресътъ на македонскитѣ учители въ гр. Солунъ — Le congrès des instituteurs macédoniens à Salonique

Отдѣлъ VII

Табло №.........

СРАВНЕНИЕ

на учебното дѣло на македонскитѣ българи съ онова на гърцитѣ и сърбоманитѣ въ Македония и съ Балканскитѣ държави

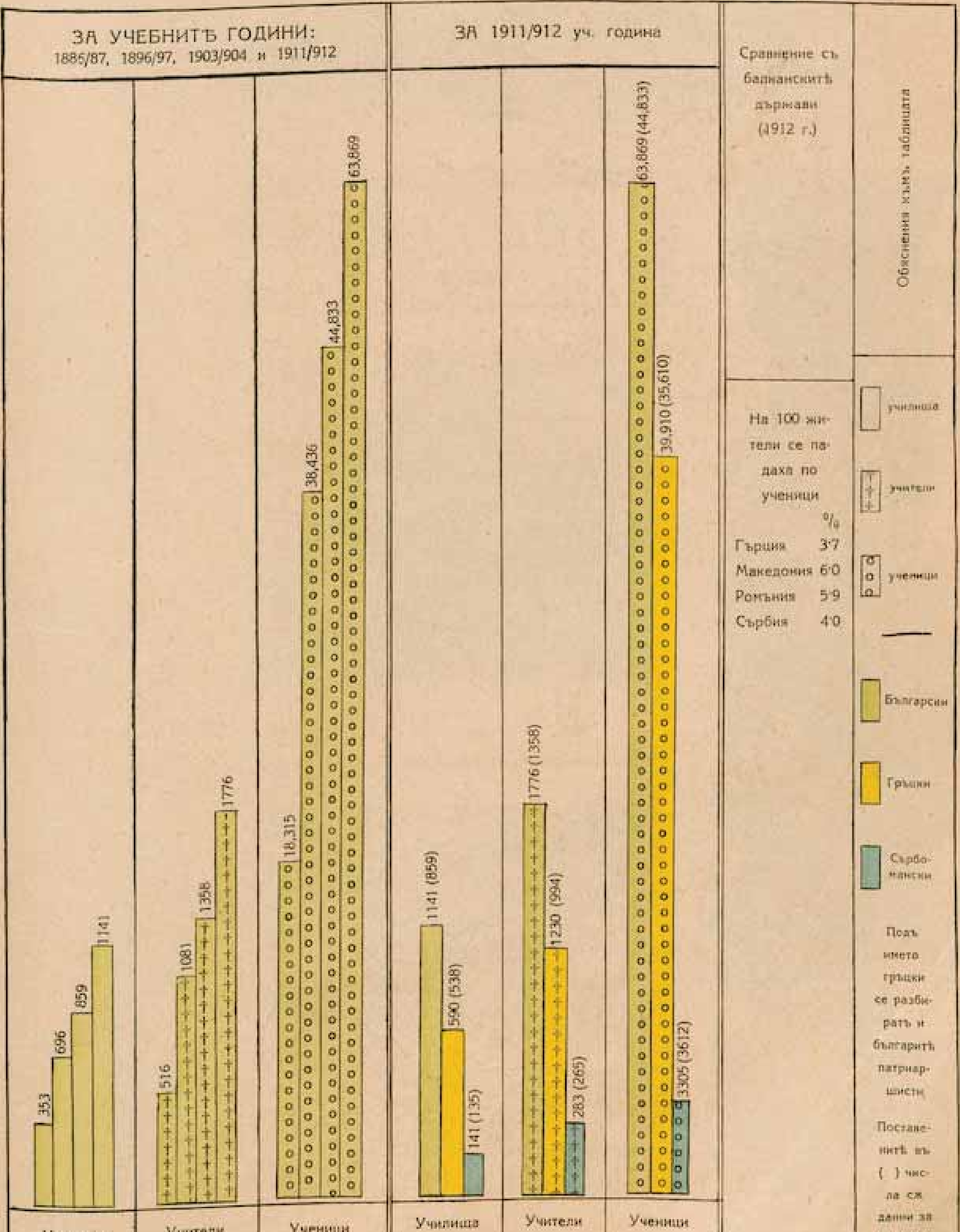

ОТДѢЛЪ VIII

SECTION VIII

ИЗКУСТВО
L'ART

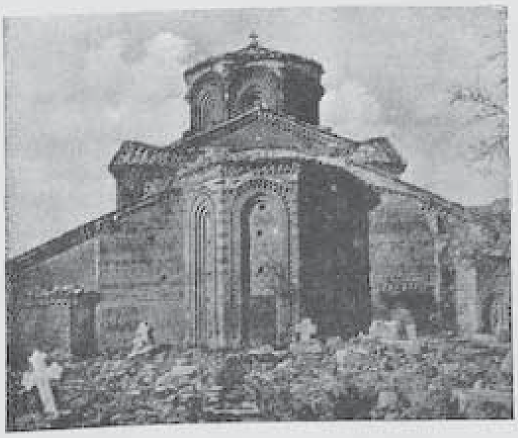

Църквата „Св. Климентъ" въ гр. Охридъ
L'église „S-t Climent" à Ochrida

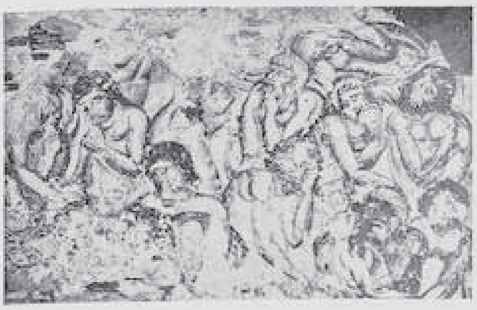

Стенопись на „Св. 40 мжченици" въ църквата при с. Водоча, струмишко — Iconographie des „S-ts 40 martyrs" dans l'église du village Vodotcha (près de Stroumitza)

Изкуството е откровение
на душата

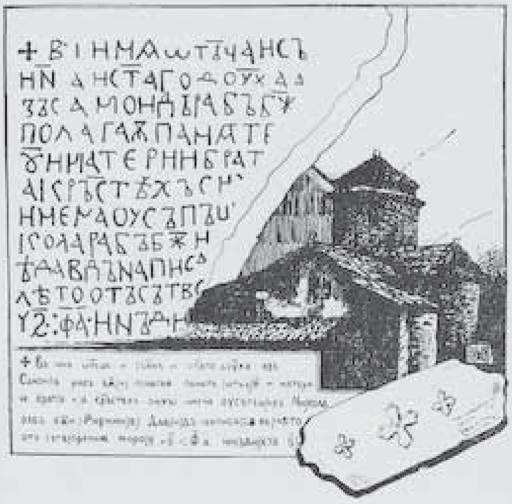

Въ паметь на знайнитѣ и незнайни работници изъ областьта на пластичнитѣ изкуства: живописци (зографи), скулптори (марангозчий), архитекти, дюлгери, златари и пр.

„Масторъ Андреа що прави църквата въ Велесъ", 1840 год.

„ . . . масторъ Петре, Филипъ, Никола, братя отъ Галичникъ", (църквата Св. Спасъ, Скопие, въ 1835 г.)

„ . . . рукою х. Константина зуграфъ". — Велесъ.

„ . . . азъ грѣшни Теодосия образомъ сии Зографъ въ лѣто отъ Христа 1813". — Ново-село (Щипско).

„ . . . рокою Захария Зографа Христовича болгарина отъ Македонски Самоковъ — 1849".

„ . . . изъ руки Дича Зографа отъ Дебърско село Тросанче. — 1870 г."

„ . . . Блажо Зографъ Дамяновичъ Скопие — 1838".

„ . . . написа се съ ржката на зографа Търпо, синъ на зографа Константина отъ Корица (Корча) 1806 — Св. Наумъ (Охридъ)".

„ . . . рука Петре Филиповъ отъ Гари 1824, Макари отъ Галичникъ, бугари отъ Мала-рѣка".

„ . . . Арсени отъ Гари"

„ . . . Дѣдо Симонъ отъ Гари"

„ . . . Кръсто Симовъ"

„ . . . Димитъръ Михаиловъ"

и пр. . . . . .

АРХИТЕКТУРА

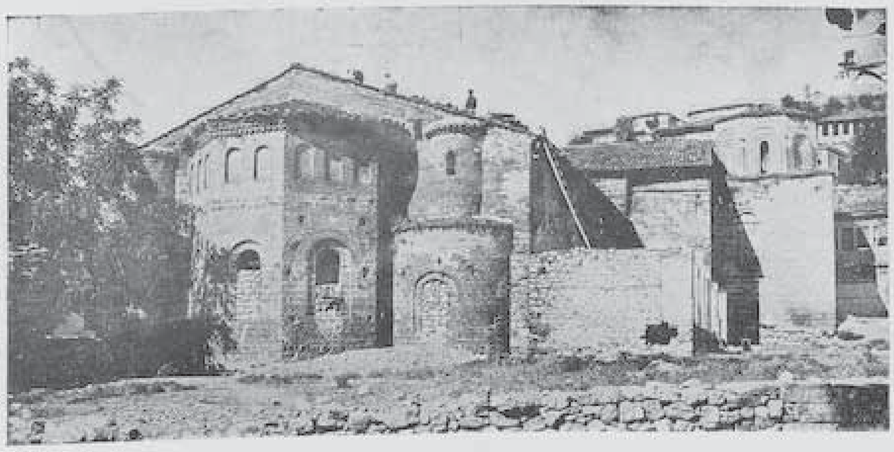

1

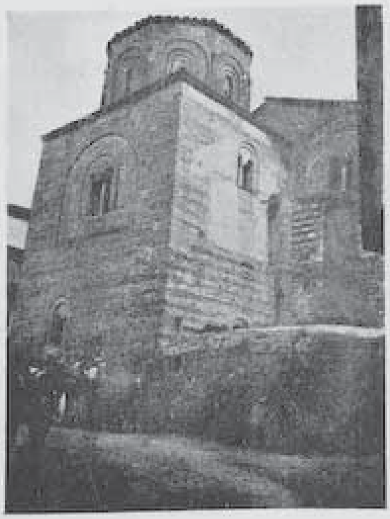

2

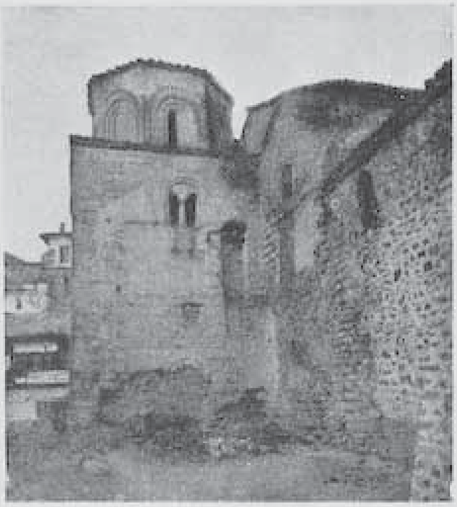

3

4

1. Великата църква „Св. София“, източната ѝ часть, IX — X вѣкъ — L'église grandiose de „S-te Sophie“ la partie de l'est; du IX — X siécle 2. Западната часть на охридската църква „Св. София“ отъ 1317 год. — La partie de l'ouest de l'église „S-te Sophie“ à Ochrida de l'année 1317 3. Притвора на охридската църква „Св. София“ отъ 1317 г. — L'entrée de l'église d'Ochrida „S-te Sophie“ de 1317 4. О-въ Ахилъ — Резиденция на царь Самуилъ — L'île Achile — Résidance du tzar Samouil

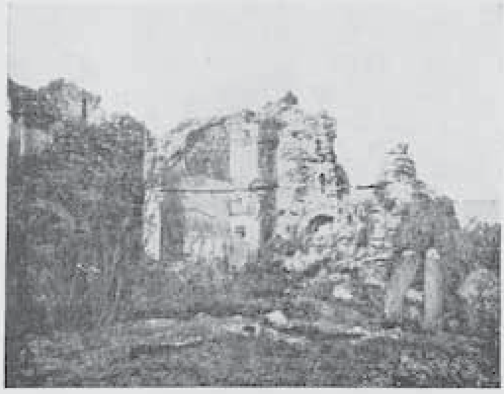

5

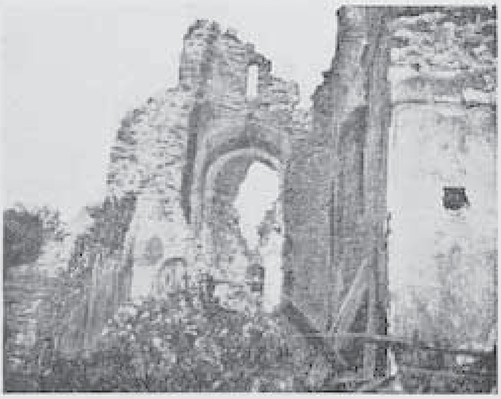

6

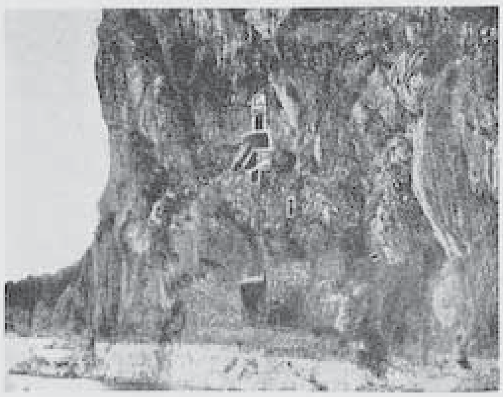

7

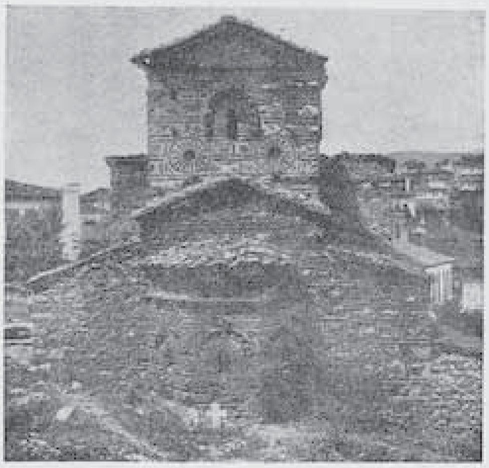

8

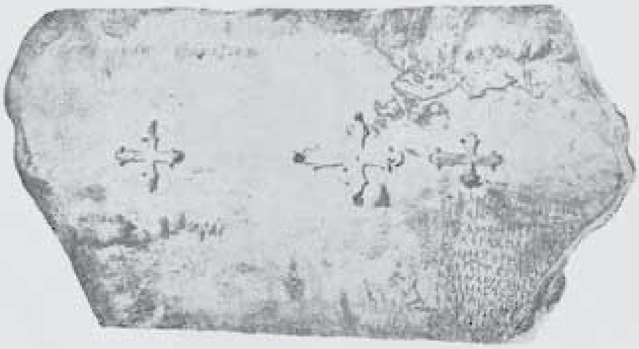

9

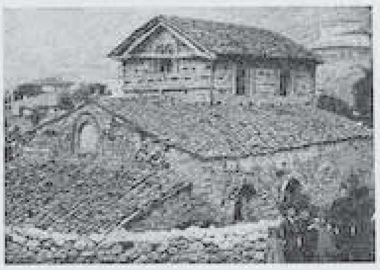

10

5. Царь Самуиловата базилика „Св. Ахилъ“ на едноименния о-въ, X вѣкъ — La basilique „S-te Achile“ du tzar Samuil sur l'île du même nome 6. Великата църква „Св. Ахилъ“ — североизт. ѝ страна — La grandiose église „S-te Achile“ — la partie du nord 7. Изпостническитѣ килии на брѣга на Преспанското езеро — Les hermitages au bord du lac de Prespa 8. Църквата „Св. Стефанъ“ въ Костуръ, X—XI в. — L'église „S-te Stefan“ à Kastoria, X—XI siècle 9. Надгробна плоча на царь Самуиловата семейна гробница, намѣрена въ църквата „Св. Германъ“ — L'épitaphie de la tombe de famille du tzar Samouil, trouvée dans l'église „S-te Gherman“ 10. Църквата „Св. Врачъ“ въ Костуръ, X — XI в. — L'église „S-te Vratche“ à Kastoria, X — XI siécle

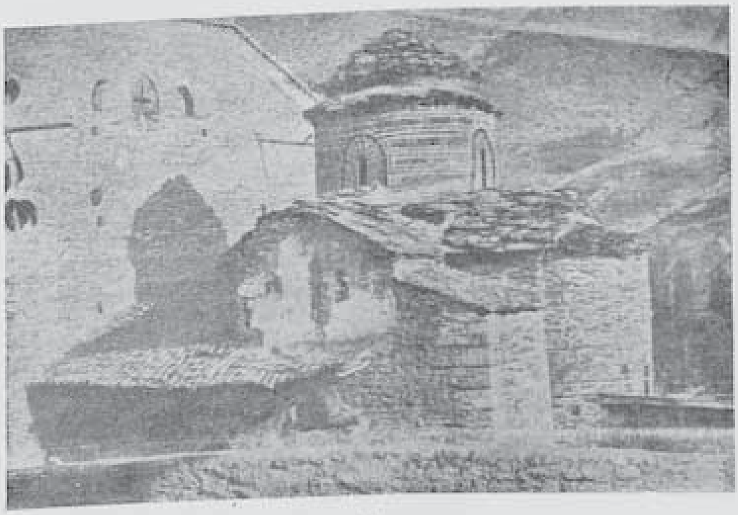

11

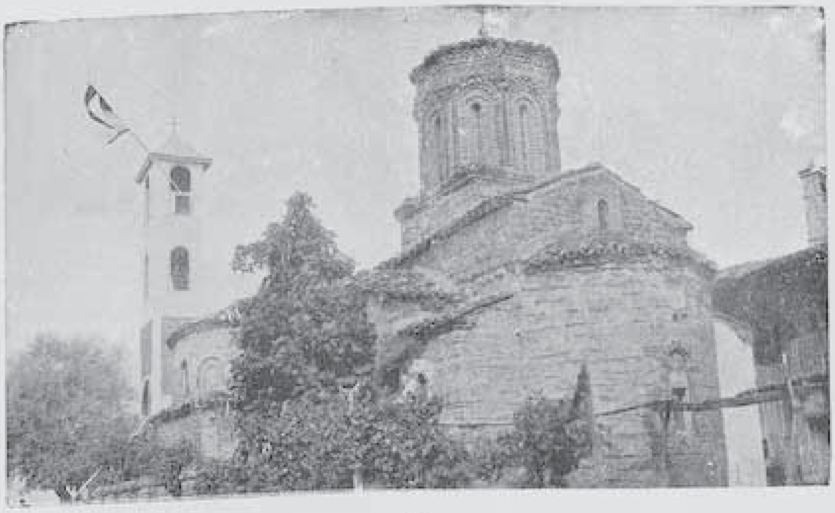

12

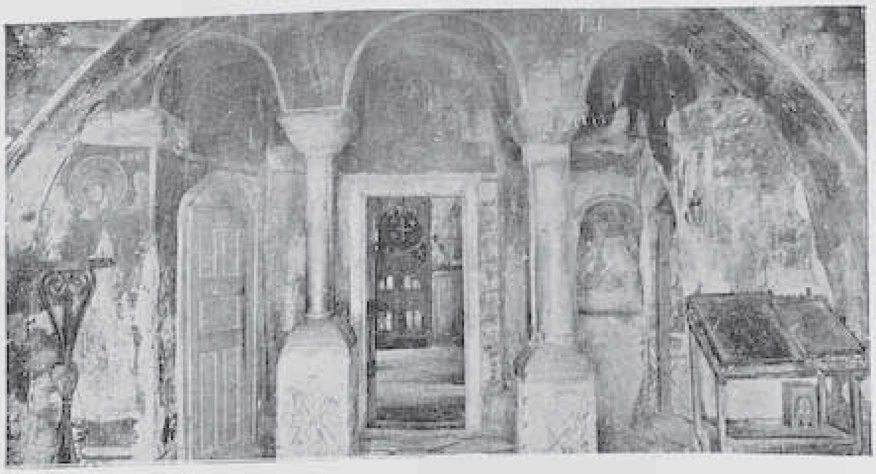

13

11. Село Германъ (Преспанско) — Старата църква „Св. Германъ" отъ 1006 г. — Семейната гробница на българ. царь Самуилъ — Le village de Ghermane (Prespa) — La vieille église „S-te Ghermane" de l'année 1006 — La tombe de famille du tzar Samouil 12. Охридъ — Църквата „Св. Наумъ" отъ X вѣкъ, а купола ѝ отъ XIV в. — Ochrida — L'église „S-te Naoum" du X siécle, la coupole date du XIV siécle 13. Вѫтрешностьта на църквата „Св. Наумъ" — L'intérieur de l'église „S-te Naoum"

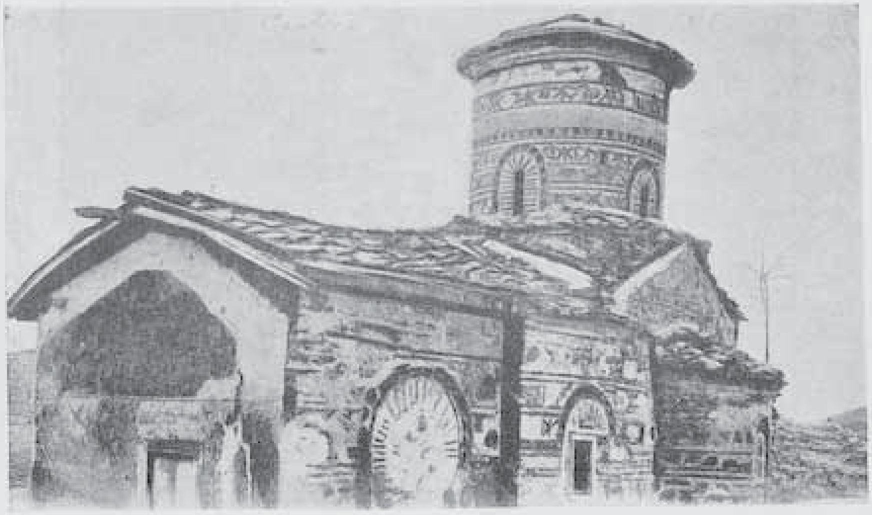

14

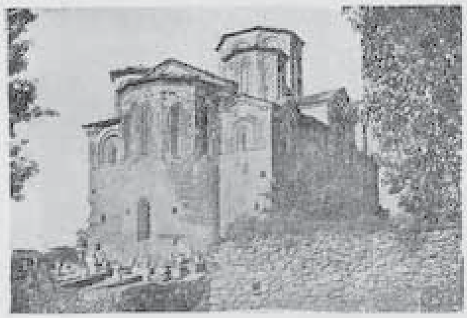

15

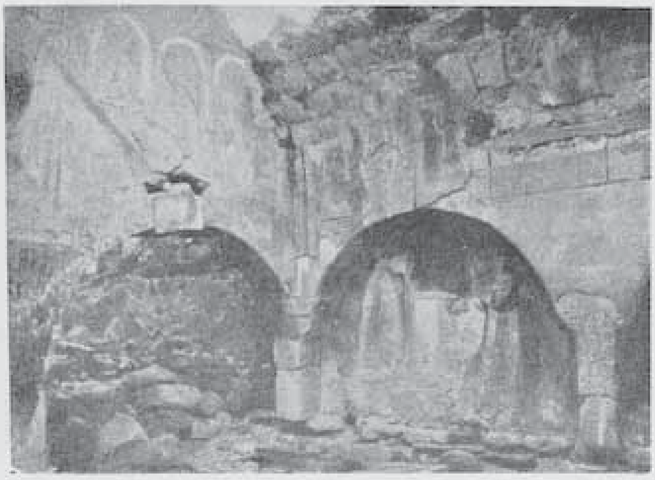

16

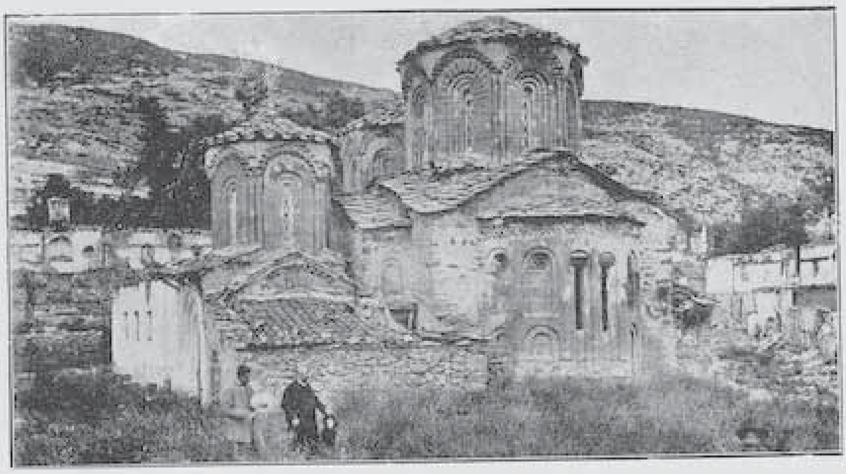

17

14. Гр. Костуръ — Църквата „Св. Богородица“, X — XI в. — Kastoria — L'église „S-te Bogoroditza“ du X — XI siècle. 15. Село Старо-Нагоричани (Кумановско) — Църквата „Св. Георги“(основитѣ й сж отъ XI в., а горната часть е реставрирана отъ Милутина въ 1312 — 1313 г) — Le village de Staro-Nagoritchani (près du Kumanovo) — L'église „S-te Georges“, dont les fondations datent du XI siècle, tandisque la battise fut restaurée de Miloutin en 1312—1313 16. Часть отъ църквата въ с Младо-Нагоричани — Une partie de l'église dans le village Mlado-Nagoritchani 17. Църквата „Св. Богородица“ въ с. Велюса, струмишко, отъ XI в. — L'église „S-te Bogoroditza“ dans le village Velussa (près de Stroumitza) du XI siècle

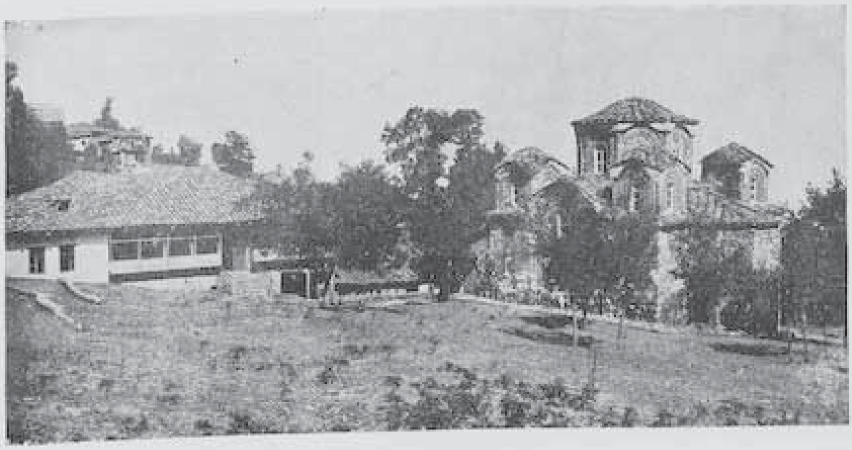

18

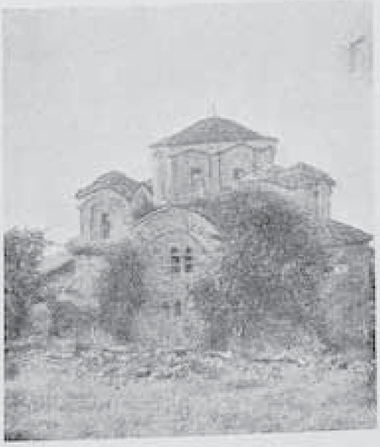

19

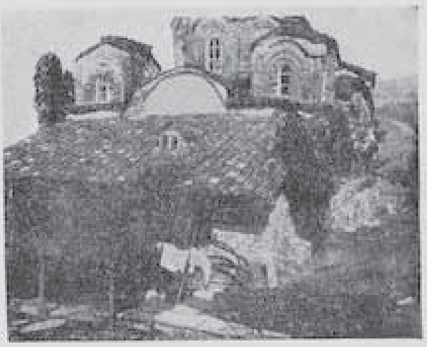

20

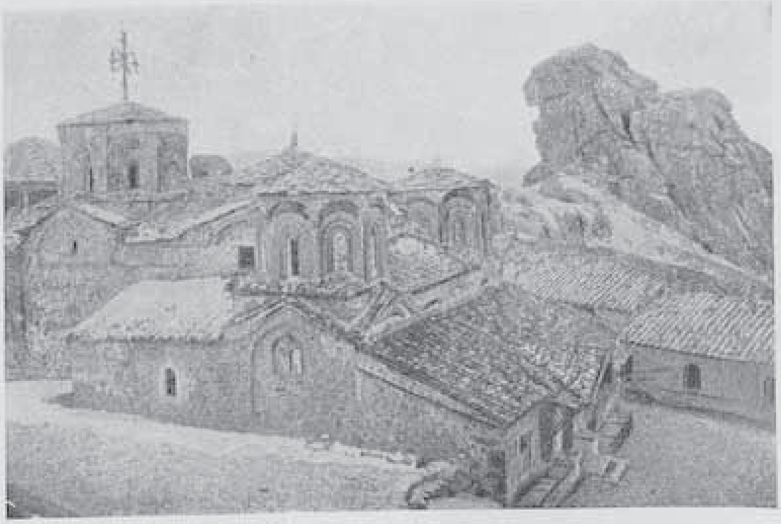

21

17. Църквата съ Нерезкия монастиръ (Скопско), построена отъ Алексия Комнина въ 1164 г. — L'église avec le Monastère de Nerezi (prés de Scopié) construite par Alexia Komnina en 1164 19. Самата църква — L'église-même 20 Друга часть отъ църквата въ Нерезкия монастиръ — D'autre partie de l'église du Monastère de Nerezi 21. Друга часть отъ сжщата църква — D'autre partie de la même église

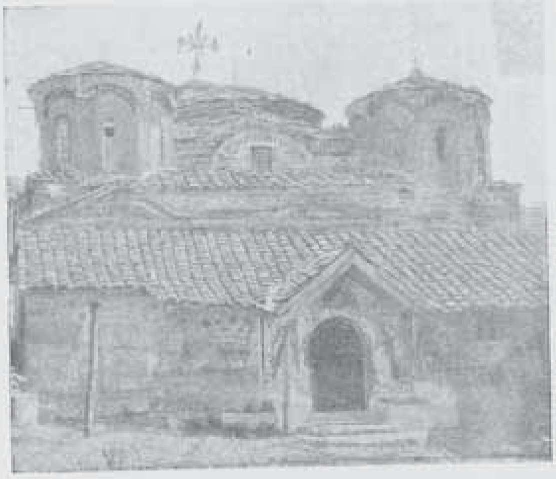

22

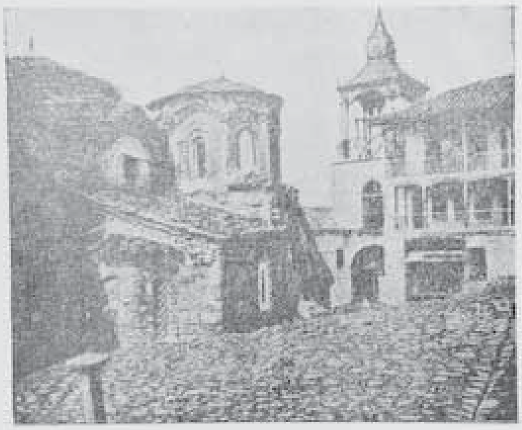

23

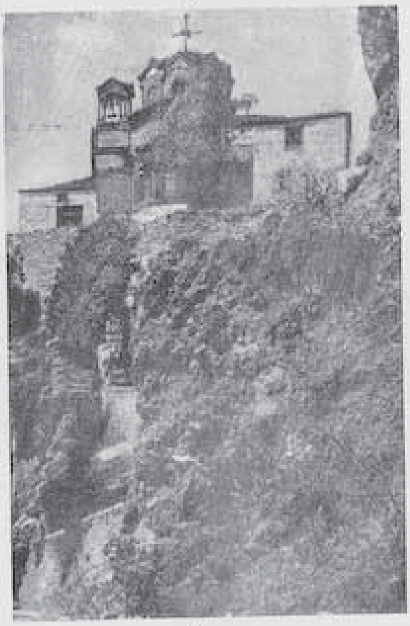

24

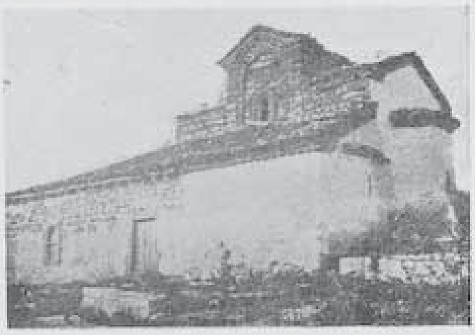

25

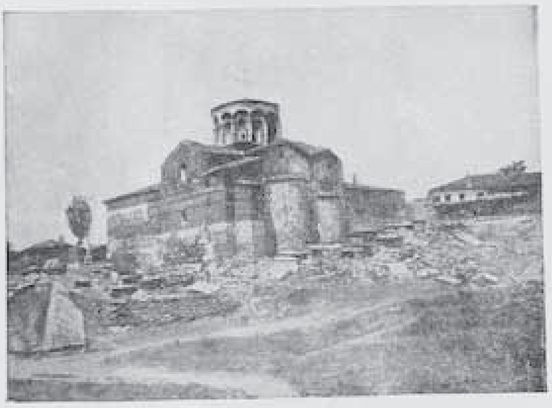

26

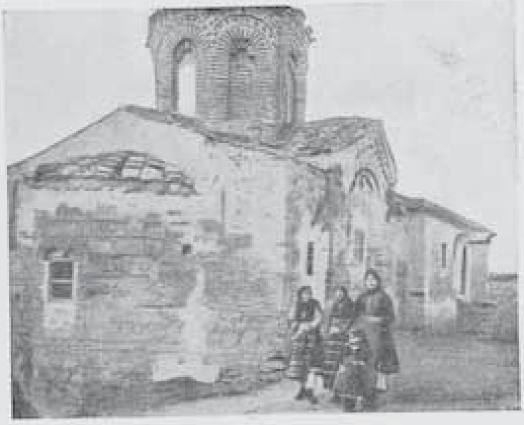

27

22. Църквата въ монастира „Трѣскавецъ" (Прилепско), XII в. — L'église du monastère „Trescavetz" (près de Prilep), du XII siècle 23. Църквата съ часть отъ монастирскитѣ здания — L'église avec une partie des édifices du monastère 24. Охридъ — Изгледъ отъ църквата „Св. Иванъ" — Ochrida — Vue de l'église „S-te Jean" 25. Охридъ — Църквата „Св. Констатинъ и Елена" отъ XIII — XIV в. — Ochrida — L'église „S-te Constantin et Hellène" du XIII — XIV siècle 26. Варошъ (Прилепско) — Старата църква, построена презъ XII — XIII в. — Varoche (près de Prilep) — La vieille église construite vers le XII — XIII siècle 27. Църквата въ с. Дутли (Сѣрско), построена къмъ края на XIII в. — L'église dans le village Doutli (près de Serres), construite vers la fin XIII siècle

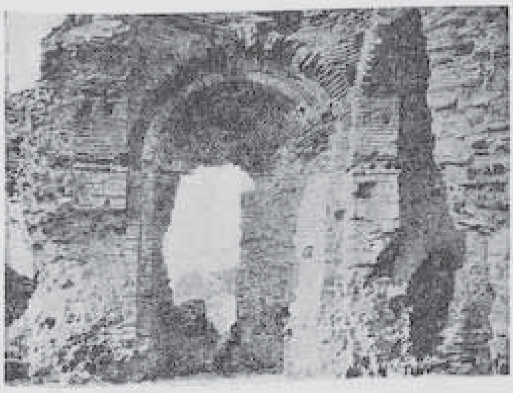

28

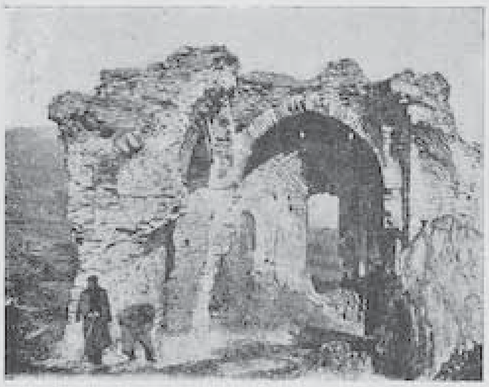

29

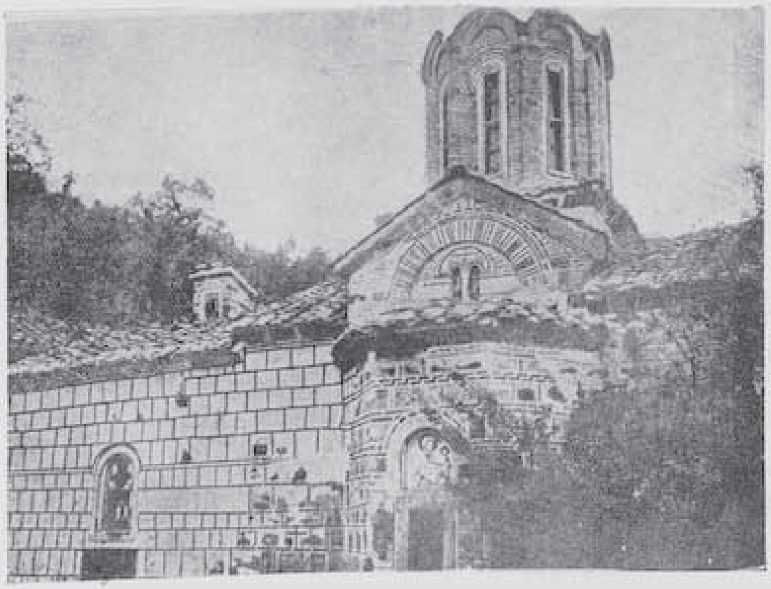

30

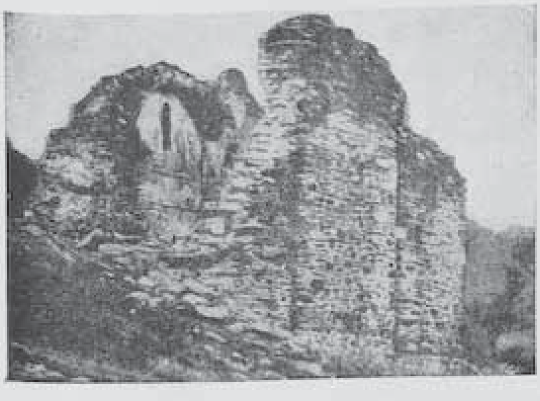

31

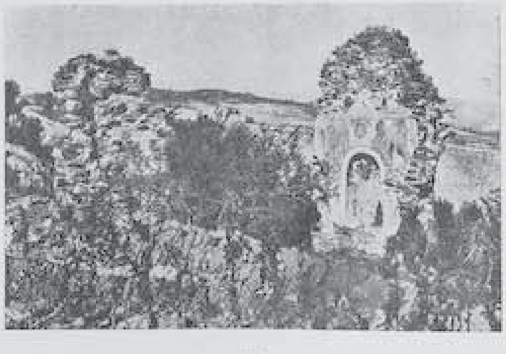

32

28. Църквата „Св. Никола" при Сѣръ, гледана отвѫтре, построена къмъ края на XIII в. — L'église „S-te Nicolas" à Serres, vue de l'interieur, construite vers la fin du XIII siècle 29. Сѫщата църква „Св. Никола", гледана отъ западъ — La même église „S-t Nicolas" vue de l'ouest 30. Църквата „Св. Арахангелъ въ с. Кучевища (Скопско), XIV в., наново реставрирана — L'église „S-te Archange" dans le village Koutchevichta (près Scopié) du XIV siècle, nouvellement restaurée 31. Църквата „Св. Богородица" — Марковия монастиръ при Скопие, XIII в. — L'église „S-te Bogoroditza" — le monastère de Marco près de Scopié du XIII siècle 32. Часть отъ църквата, гледана отъ високо — Une partie de l'église vue d'en haut

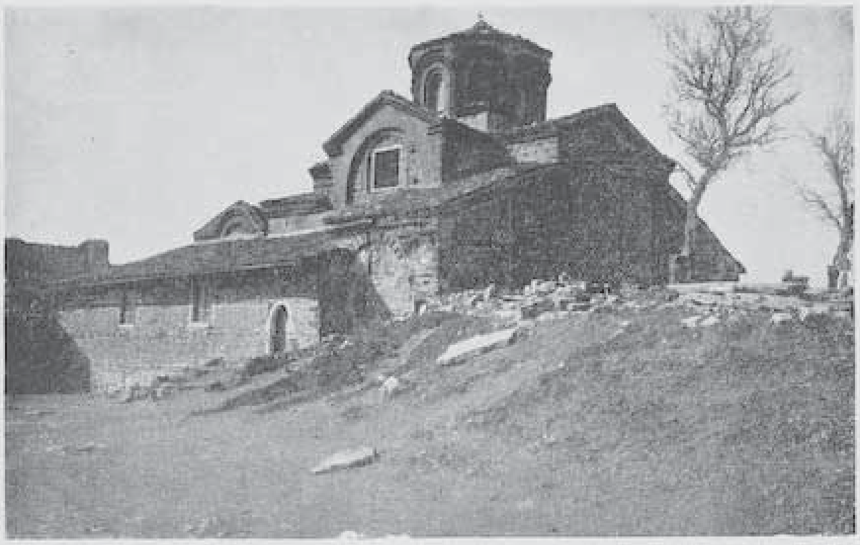

33

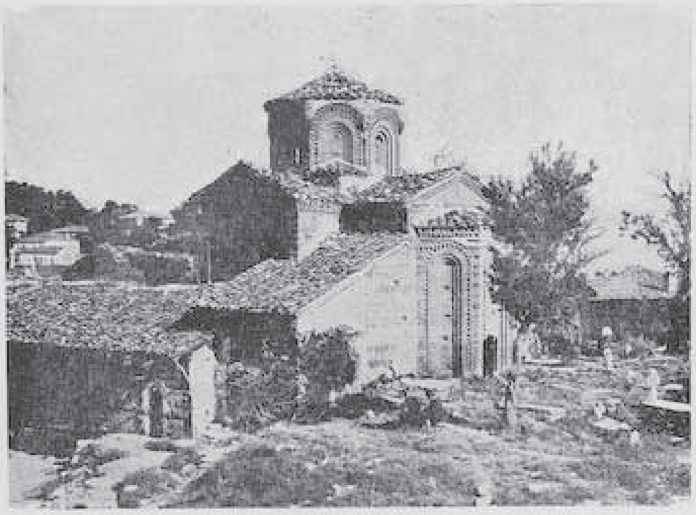

34

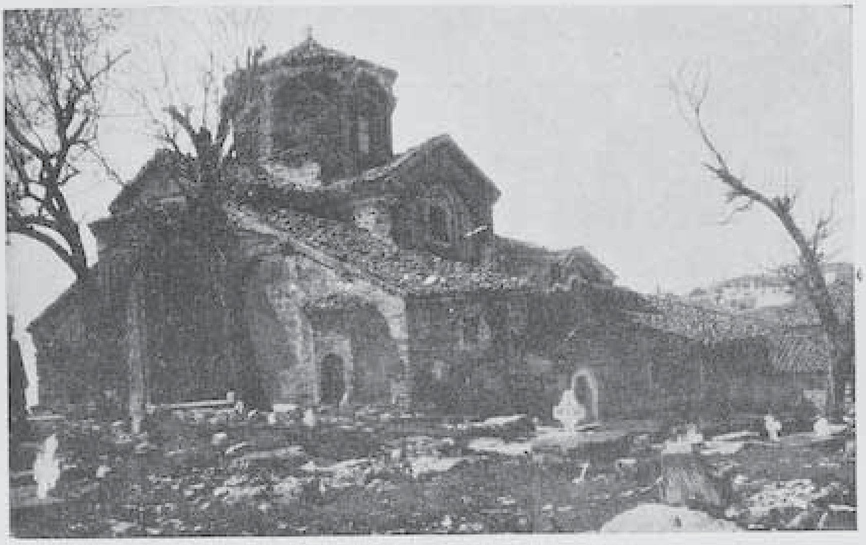

35

33. Охридъ — Църквата „Св. Климентъ Охридски“ (Св. Богородица), построена въ 1295 г. — Ochrida — L'église „S-te Clément“ d'Ochrida“ (S-te Bogoroditza) construite en 1295 34. Източната часть на църквата съ абсидитѣ — La partie d'est de l'église avec les murailles 35. Североизточната часть на църквата заедно съ старитѣ градски гробища — La partie nord-est de l'église avec le vieux cimetière de la ville

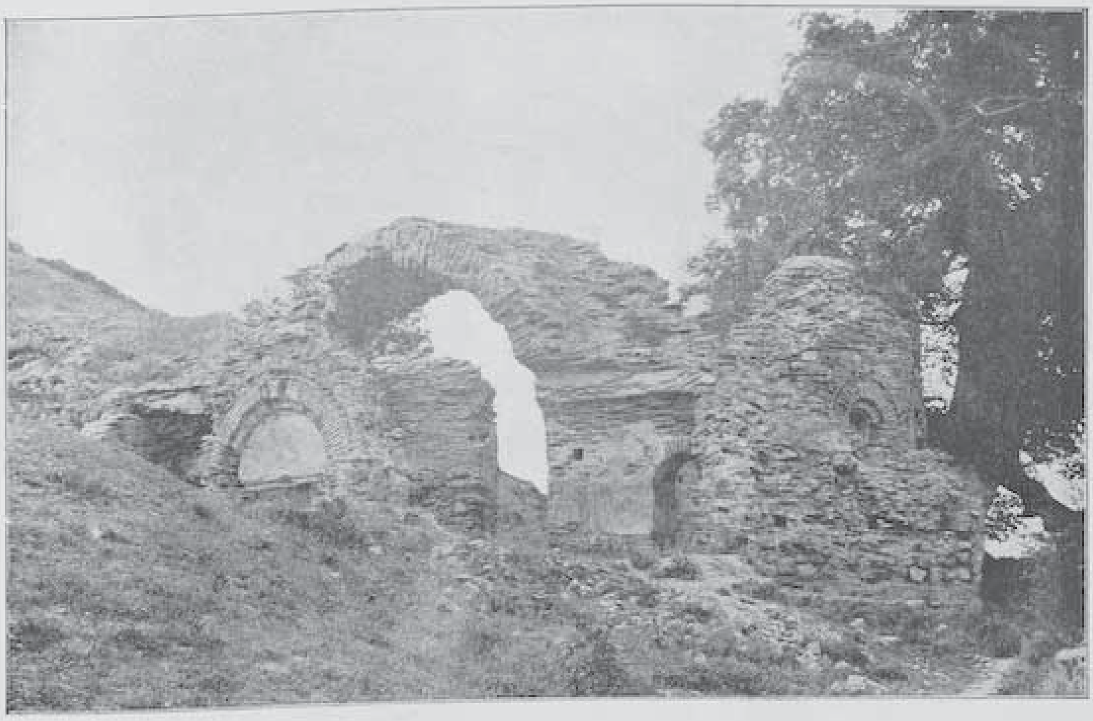

36

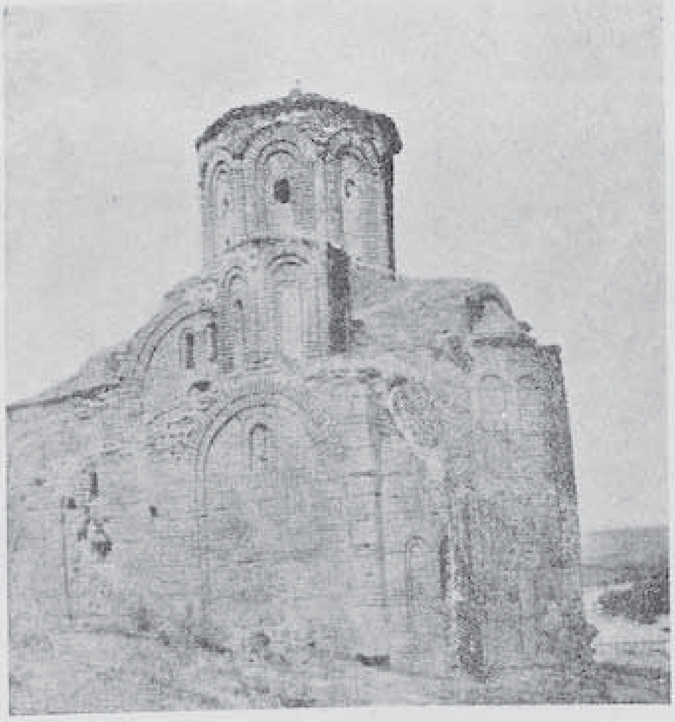

37

36. Църквата при с. Водоча (Струмишко), построена къмъ XII или началото на XIII в. — L'église près du village Vodotcha (district de Stroumitza) construite vers la fin du XII ou le commencement du XIII siècle 37. Старата църква (Фития) въ Щипъ, построена презъ 1332 г. — La vieille église (Fitia) à Chtipe, construite en 1332

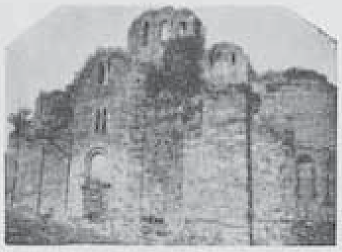

38

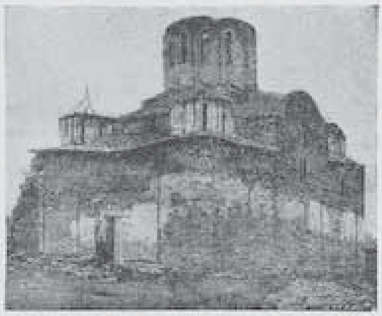

39

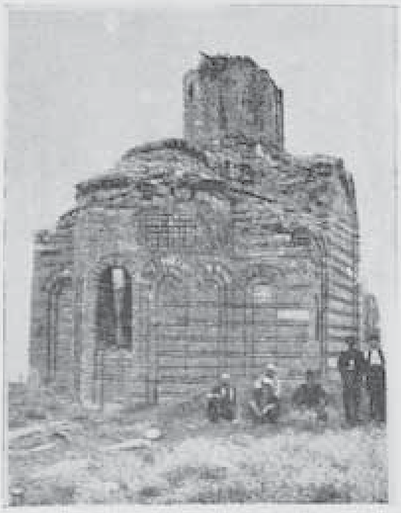

40

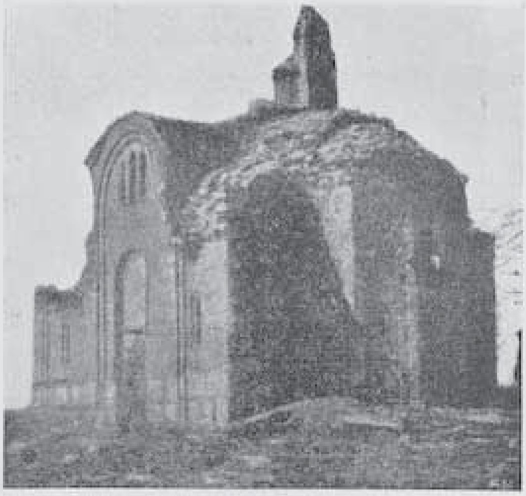

41

42

43

38. С. Матейче (Скопско) — Църквата „Св. Богородица“ отъ XIV в. — Le village Matheïtchè (près Scopié) — L'église „S-te Bogoroditza“ du XIV siècle 39. Църквата въ с. Матейче отъ по-ново време — L'église dans le village Matheïtchè dans le nouveau temps. 40. Люботено (Скопско) — Църквата построена презъ 1337 год. — Le village Luboteno (près Scopié) — L'église est construite en 1337 41. Развалена оригинялна църква въ с. Лубанци (Скопско) — Ruines de l'église originale dans le village Loubantzi (près de Scopié) 42. Островъ Малиградъ въ Преспанското езеро — L'île de Maligrade dans le lac de Prespa 43. Църквата „Св. Богородица“ въ о-въ Малиградъ, построена презъ 1369 г. — L'église „S-te Bogoroditza“ dans l'île Maligrade, bâtie en 1369

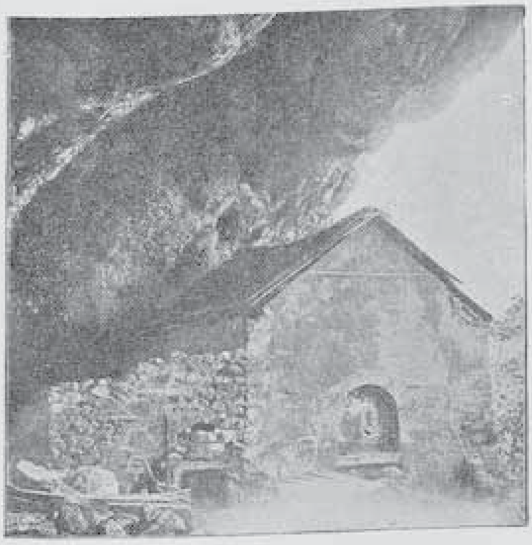

44

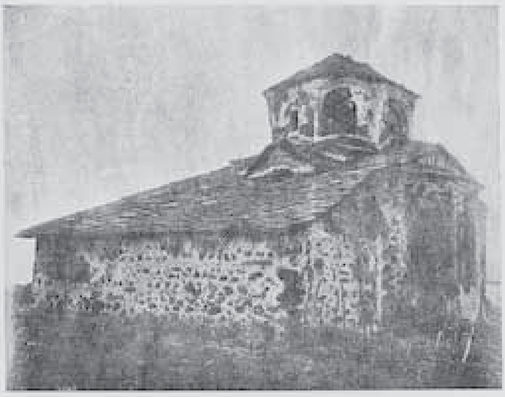

45

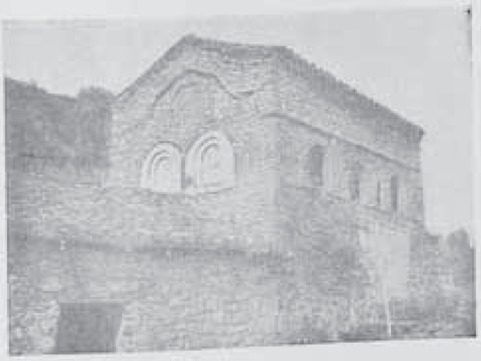

46

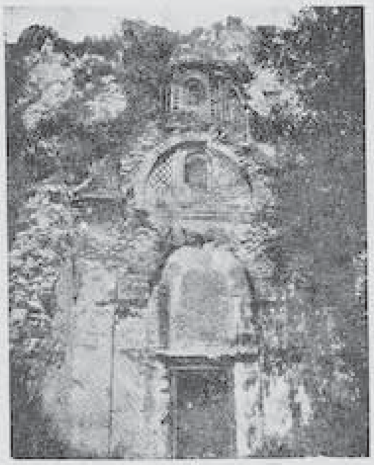

47

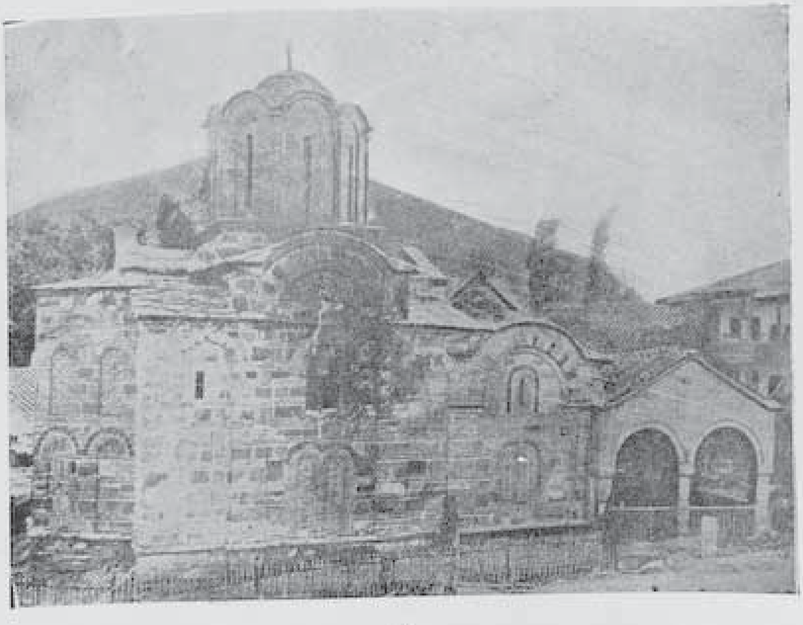

48

44. Интересенъ изгледъ на църквата „Св. Богородица" въ островъ Малиградъ — Vue interessante de l'église „S-te Bogoroditza" dans l'île de Maligrade. 45. Църквата „Св. Спасъ" въ с. Емпория (близо до Корча), построена презъ 1390 г. — L'église „S-te Spasse" dans le village Emporia (près Kortcha) construite en 1390 46. Църквата въ с. Варошъ (Прилепско). XIV в. — L'église dans le village Varoche (près de Prilep) 47. Охридъ — Църквата „Св. Заумъ", построена презъ 1371 год. — Ochrida — L'église „S-t Zaoum" construite en 1371 48. Църквата въ Маркозия монастиръ (Скопско) — L'église du monastère du Marco

49

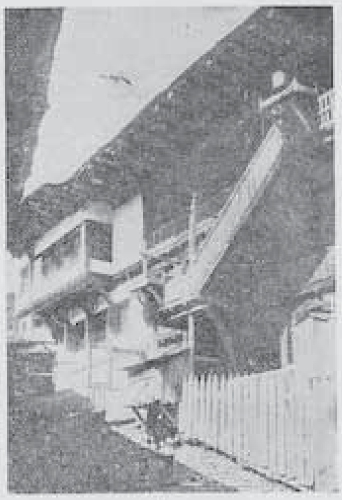

50

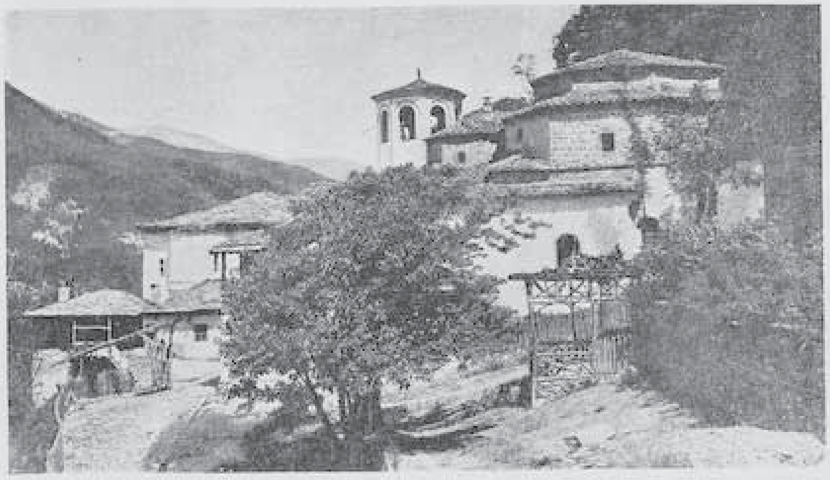

51

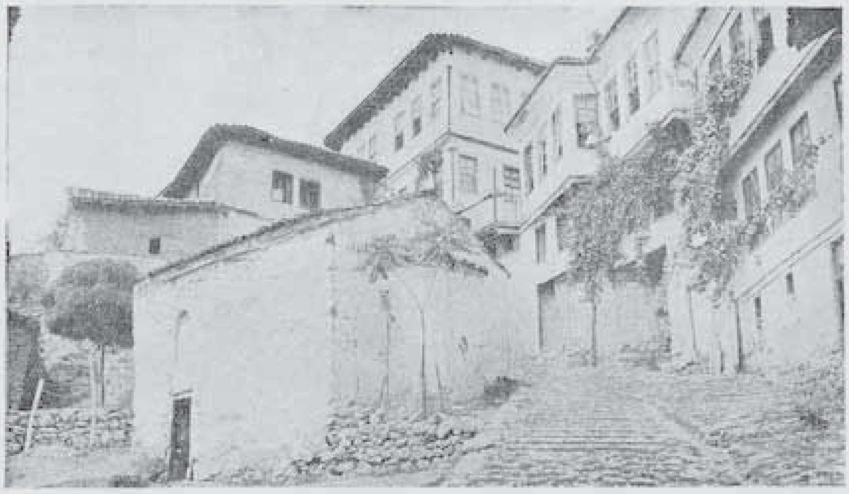

52

49. Общъ изгледъ на стария монастиръ „Св. Иванъ Бигоръ" (Дебърска околия) — Vue générale du vieux monastère „S-te Jean Bigor" (district de Debra) 50. Типична самобитна стара архитектурна сграда въ монастира — Vieille architecture primitive et typique d'une batise dans le monastère 51. Църквата гледана откъмъ входа за въ двора на монастира — Vue de l'église du coté de l'entrée de la cour 52. Старата църква въ Охридъ — La vieille église à Ochrida

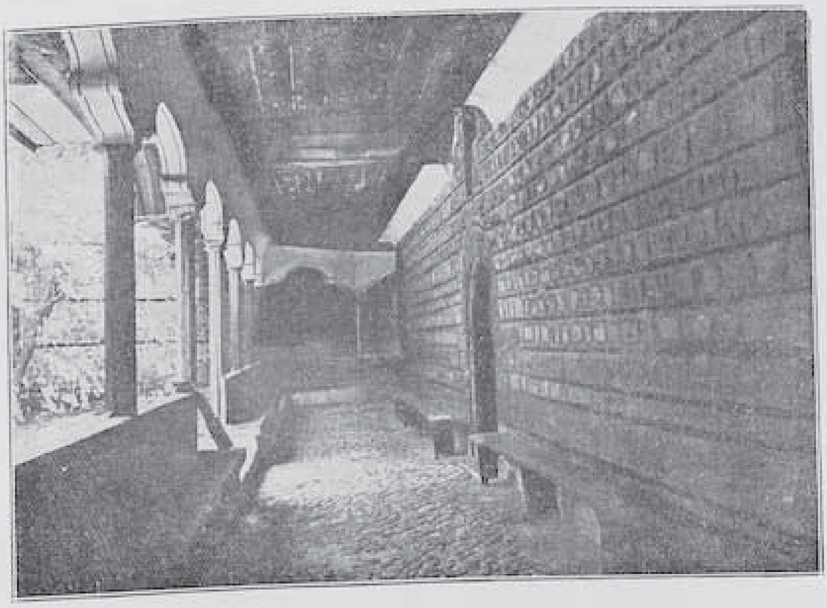

53

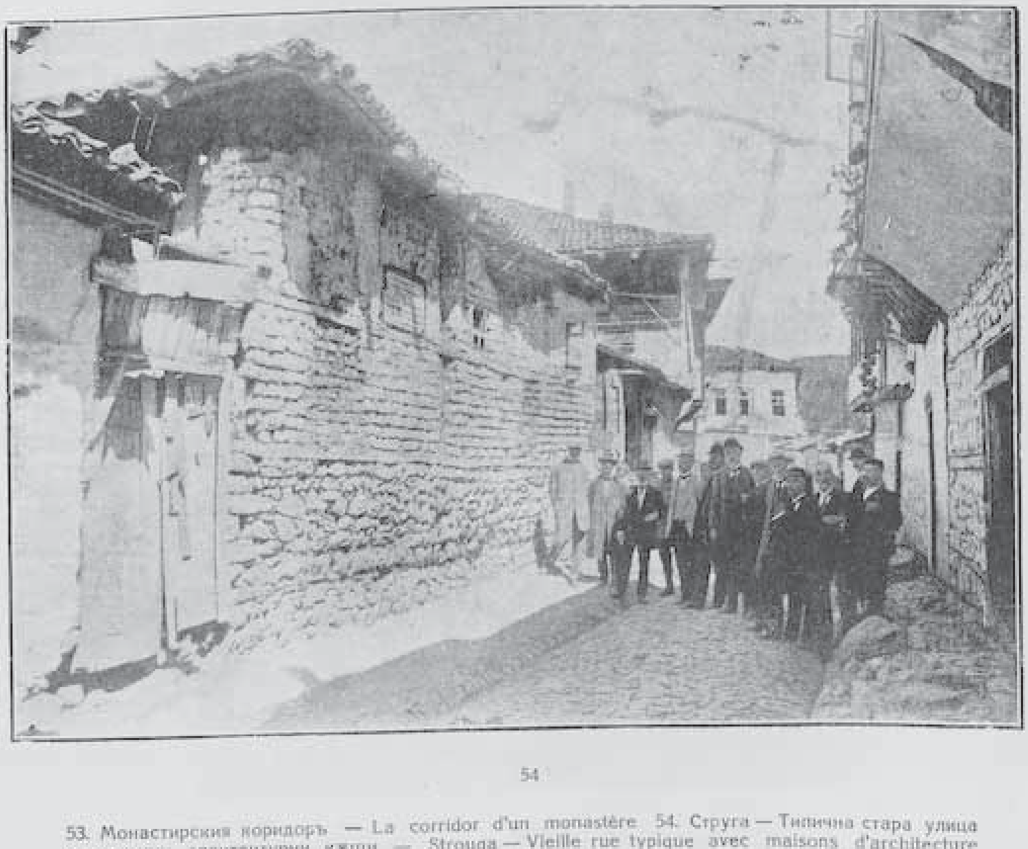

54

53. Монастирския коридоръ — La corridor d'un monastère 54. Струга — Типична стара улица съ типични архитектурни кѫщи — Strouga — Vieille rue typique avec maisons d'architecture originale

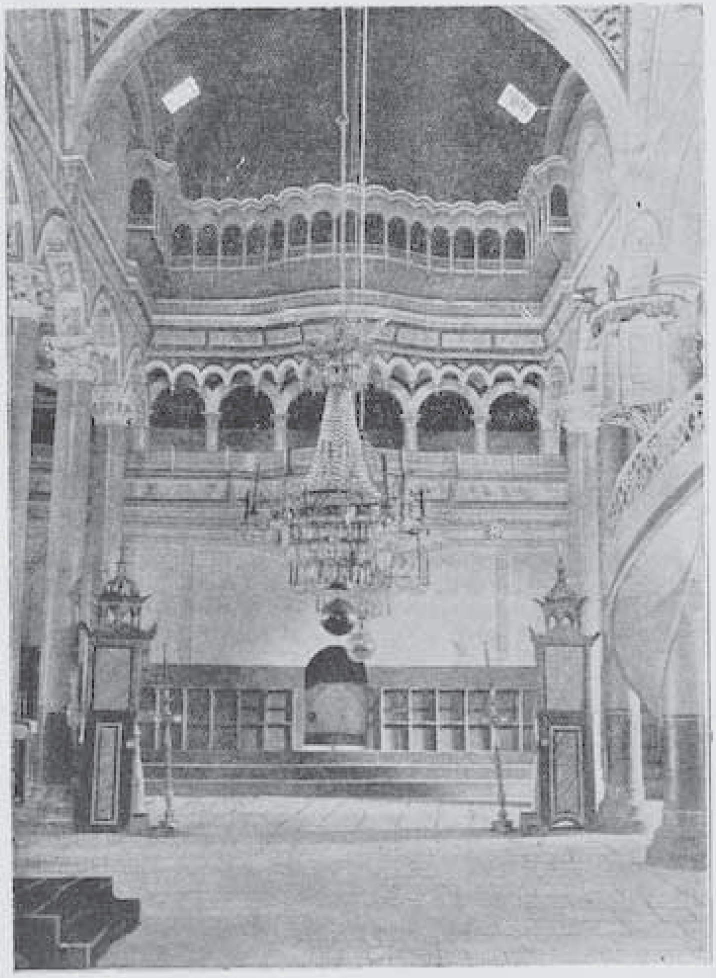

55

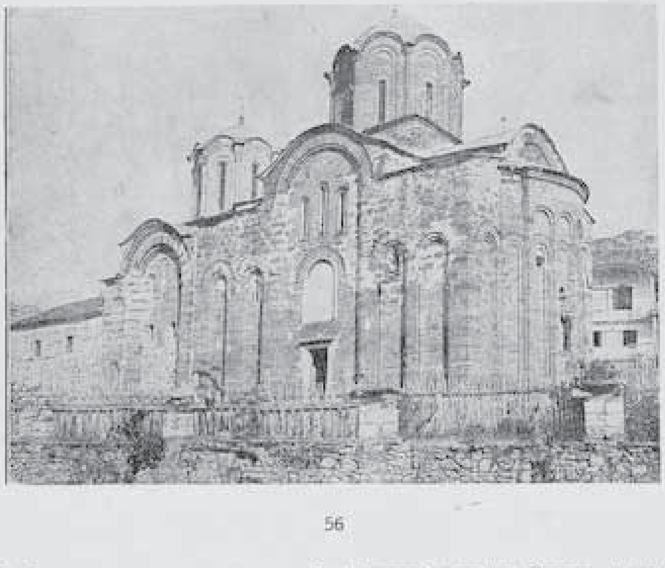

56

55. Вжтрешностьта на църквата „Св. Пантелеймонъ" въ Велесъ, построена презъ 1840 год. — L'interieur de l'église „S-te Panteleimon" à Veles, construite en 1840 56. Гр. Кратово — Църквата при Лѣсновския монастиръ — Kratovo—L'église du „Monastère Lesnovo"

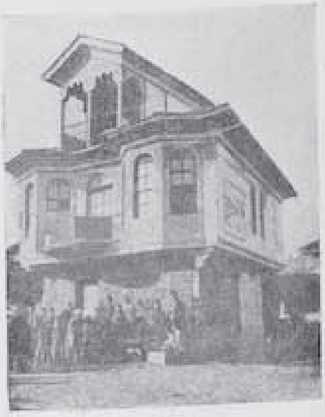

57

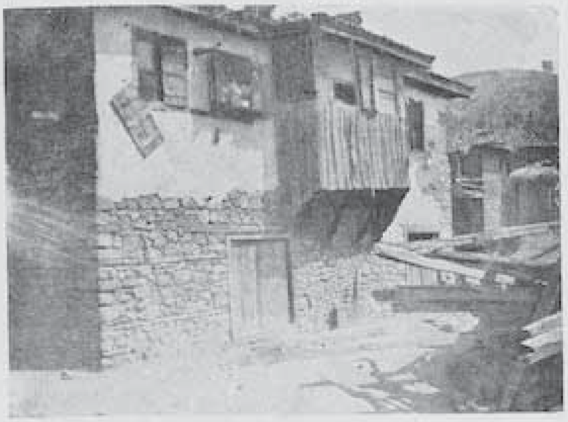

58

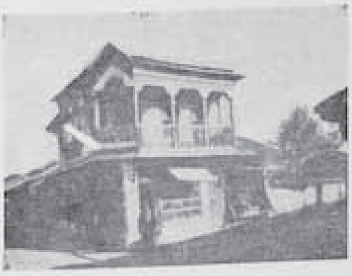

59

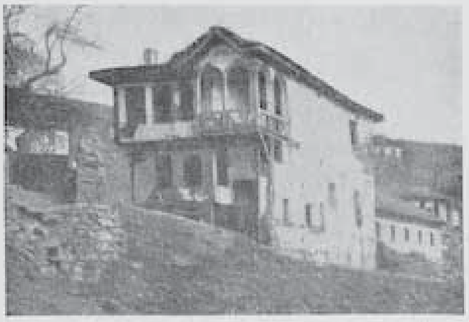

60

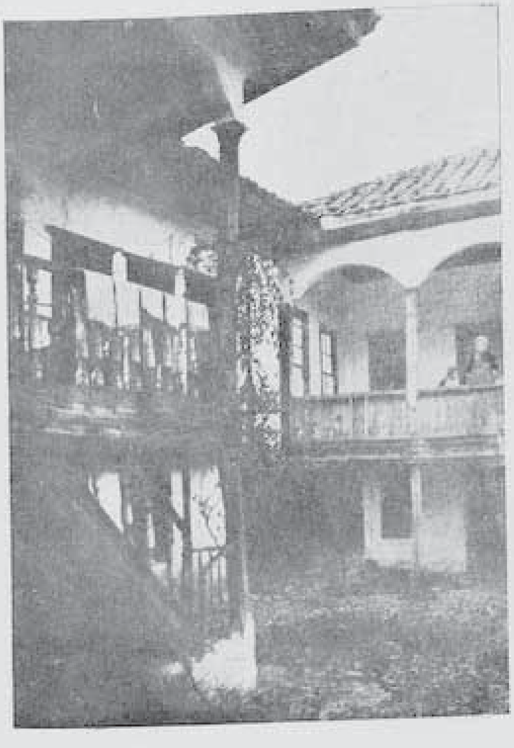

61

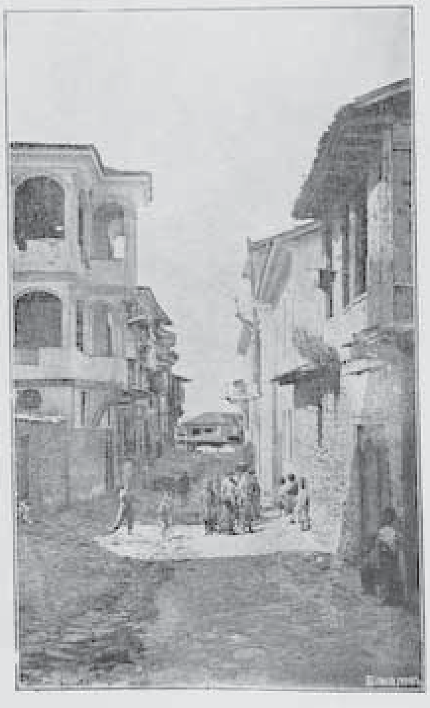

62

57. Гостиваръ — Оригинална архитектурна кжща — Gostivar — Maison d'architecture originale 58. Кжща съ оригинална структурна форма — Maison de structure originale 59. Гостиварь — Типична македонска кжща — Gostivar — Maison typique macédonienne 60. Село Гопешъ (битолско) — Оригинална архитектурна кжща — Le village Gnpeche (près Bitolia) — Maison d'architecture originale 61. Вжтрешностьта (дворъ) на градска кжща — L'interieur (la cour) d'une maison de ville 62. Стара градска улица — Vieille rue de la ville

СКУЛПТУРА

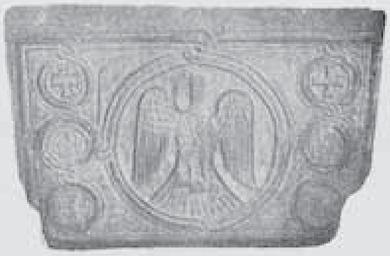

63

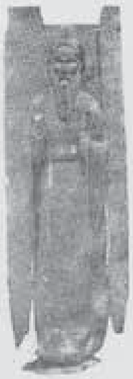

64

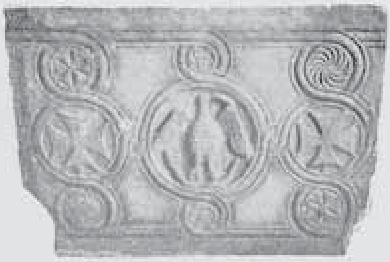

65

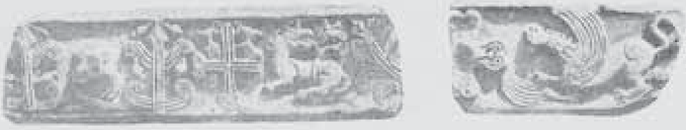

66

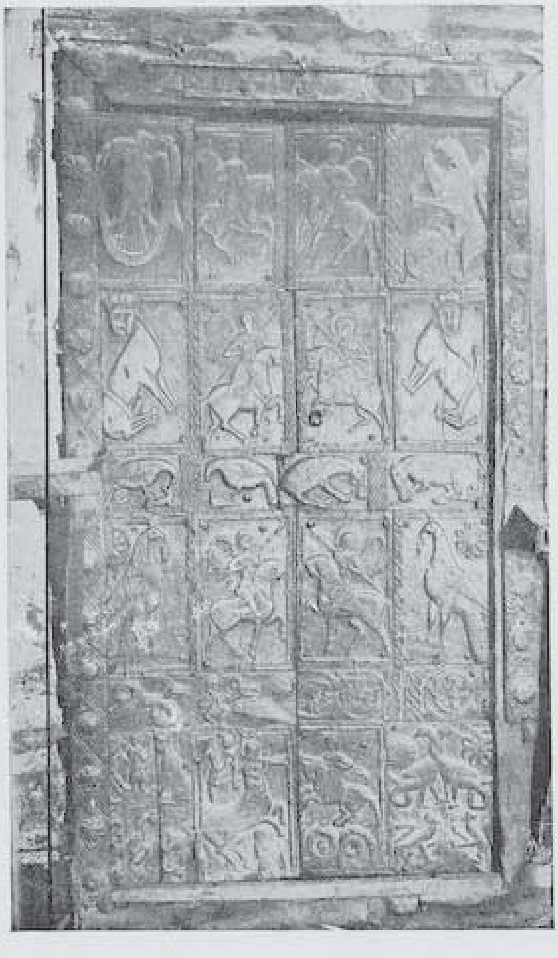

67

63. Мраморна плоча отъ църквата „Св. София" въ гр. Охридъ (X — XI в.) — Dalle de marbre, de l'église „S-t Sophie, à Ochrida (X—XI siécle) 64. Дървенъ релйефъ на Св. Климентъ Охридски — Relief en bois de S-t Clément d'Ochrida 65. Мраморна плоча отъ църквата „Св. София" въ гр. Охридъ (X — XI в.) — Dalle de marbre de l'église „S-t Sophie" à Ochrida (X — XI siécle) 66. Части отъ мраморенъ фризъ отъ с. Дрѣново, прилепско — Parties d'une fryse de marbre, du village de Drénovo, district de Prilep 67. Дървена врата отъ църквата „Св. Никола" въ гр. Охридъ (XII — XIII в.) — Porte en bois de l'église „S-t Nicolas" à Ochrida (XII — XIII siécle)

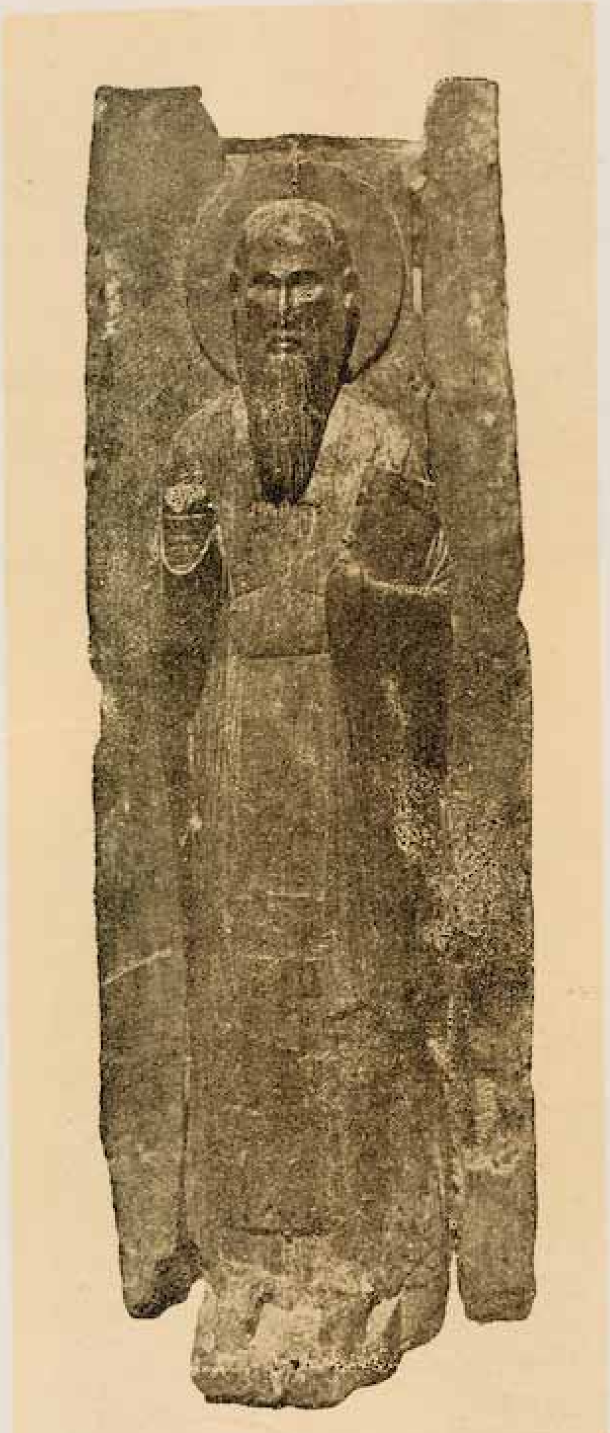

Дървенъ релйефъ на Св. Климентъ Охридски — Gravure en bois de S-t Clément d'Ochrida

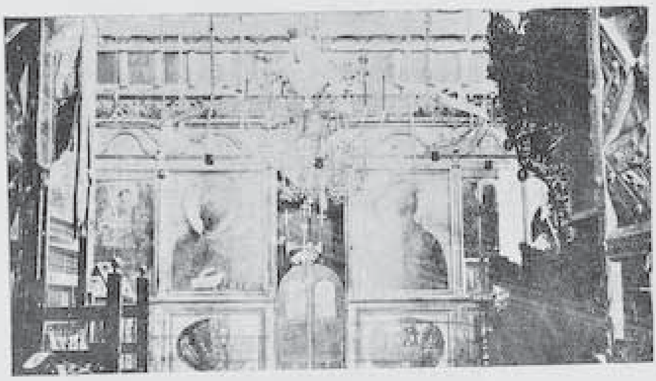

72

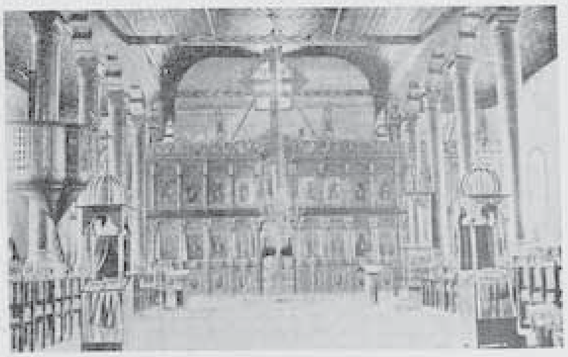

73

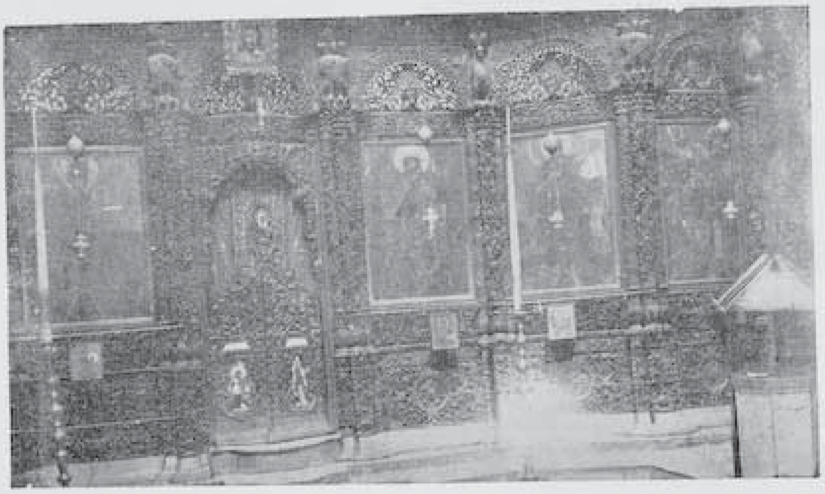

74

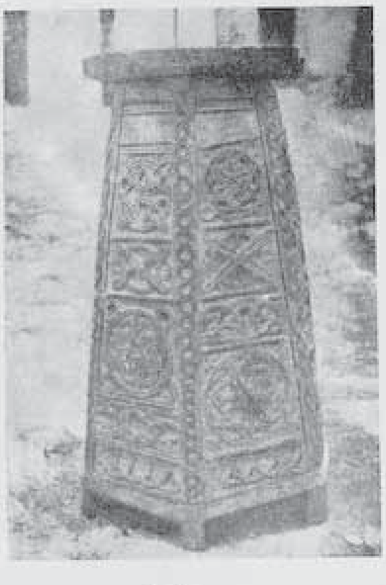

75

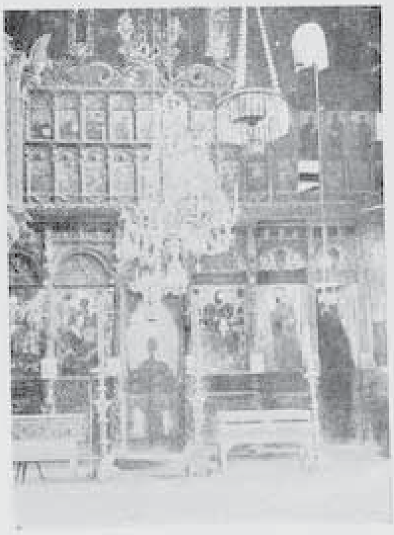

76

72. Иконостасъ на църквата „Св. Климентъ“ въ гр. Охридъ — Iconostase de l'église „S-t Clément“ à Ochrida 73. Иконостасъ на църквата въ с. Банско — Iconostase de l'église au village de Bansco 74. Иконостасъ на изгорѣлата презъ време на илинденското възстание българска църква въ гр. Крушово — Iconostase de l'église bulgare de Krouchovo incendiée pendant l'Insurrection de la S-t Elie 75. Дървена масичка отъ монастиря при с. Зързе, прилепско — Petite table en bois du monastère près du village de Zarzé, district de Prilep 76. Иконостасъ на монастирската църква „Св. Ив. Бигоръ“ — L'iconostase de l'église du monastère „Saint Jean de Bigore“

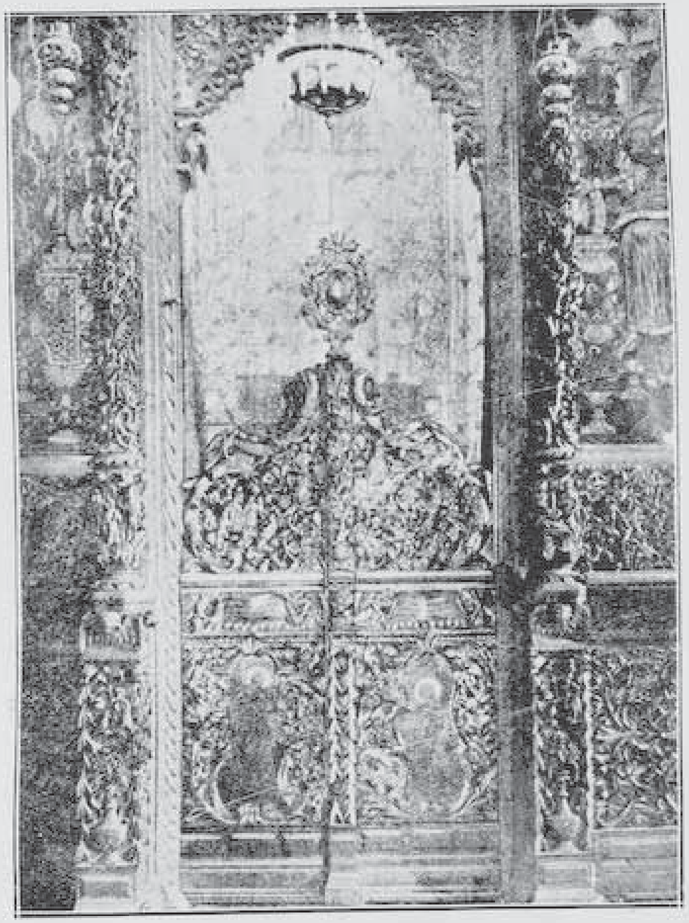

77

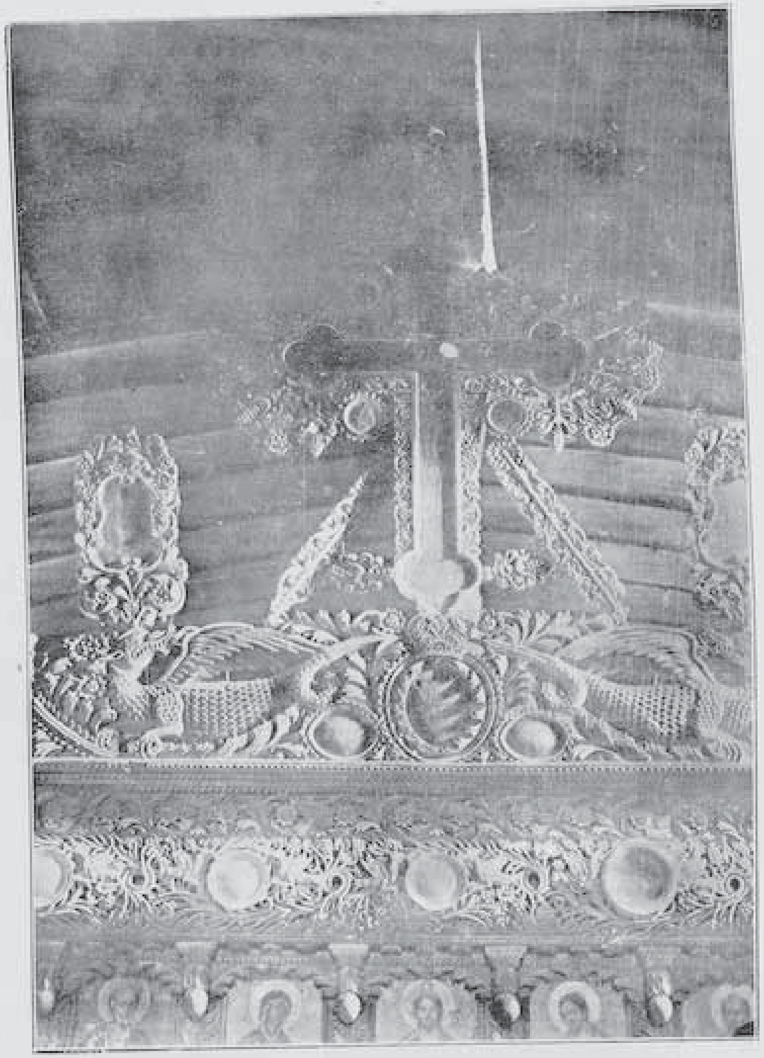

78

77. Царскитѣ двери на монастирската църква „Св. Ив. Бигоръ" — La porte royale de l'église du monastère „Saint Jean Bigore"
78. Часть отъ иконостаса въ църквата на гр. Банско — Une partie de l'iconostase de l'église de Bansco

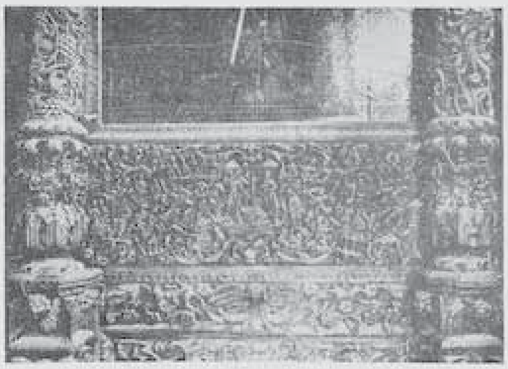

79

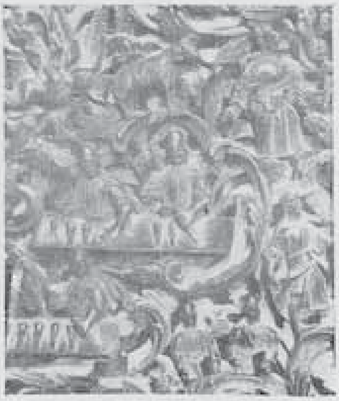

80

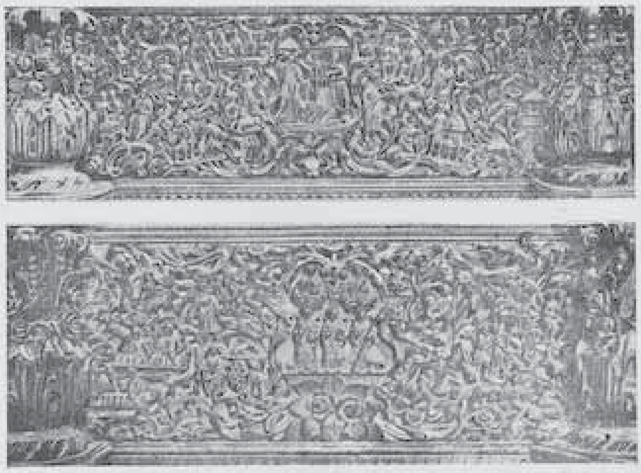

81

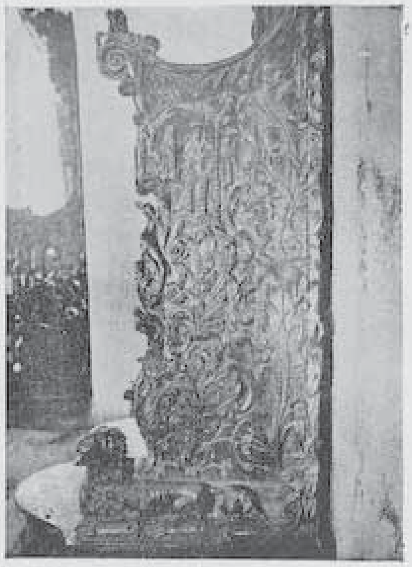

82

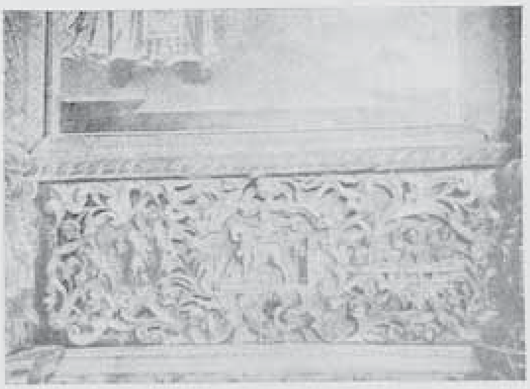

83

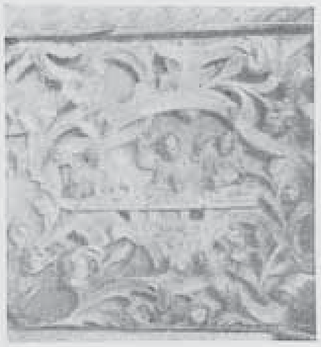

84

79. Резба отъ монастирския иконостасъ — Gravure de l'Iconostase du monastère 81. Фрагментъ отъ резбата — Fragment de la gravure 81. Фрагменти отъ сжщата резба — Fragments de la même gravure 82. Тронътъ отъ монастирската църква — Le thrône dans l'église du monastère 83. Фрагментъ отъ резбата въ олтаря на скопската църква „Св. Спасъ“, работена отъ сжщитѣ майстори, които сж работили резбата въ църквата „Св. Ив. Бигоръ“ — Fragment de la gravure dans l'autel de l'église de Scopié „S-t Spasse“, executée par les même graveurs qui ont fait les gravures à l'église „S-t Jean de Bigore“ 84. „Майсторската“ изработена въ самия иконостасъ въ църквата „Св. Спасъ“ — Скопие — La „Maïstorska“, executée dans l'iconostase même de l'église „S-t Spasse“ à Scopié

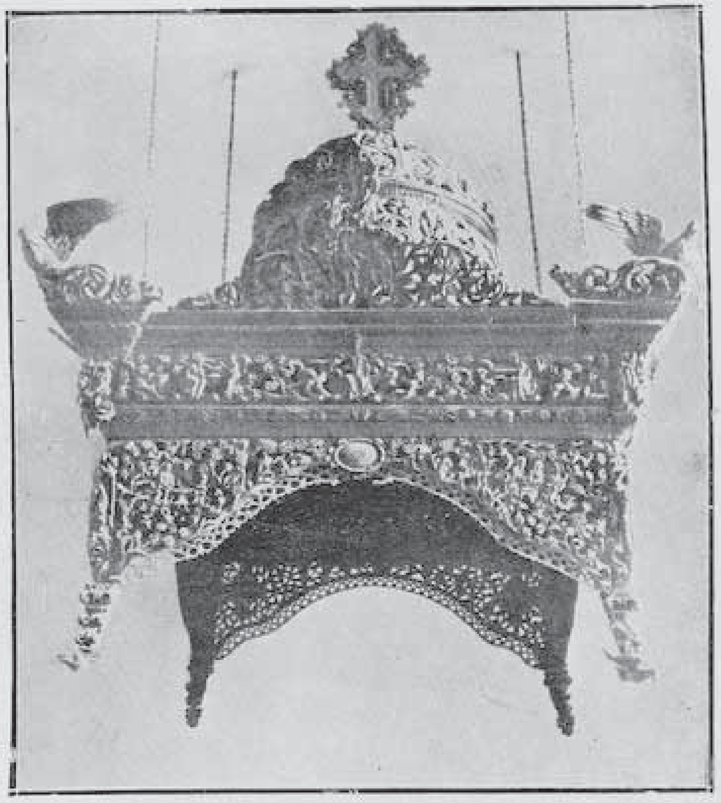

85

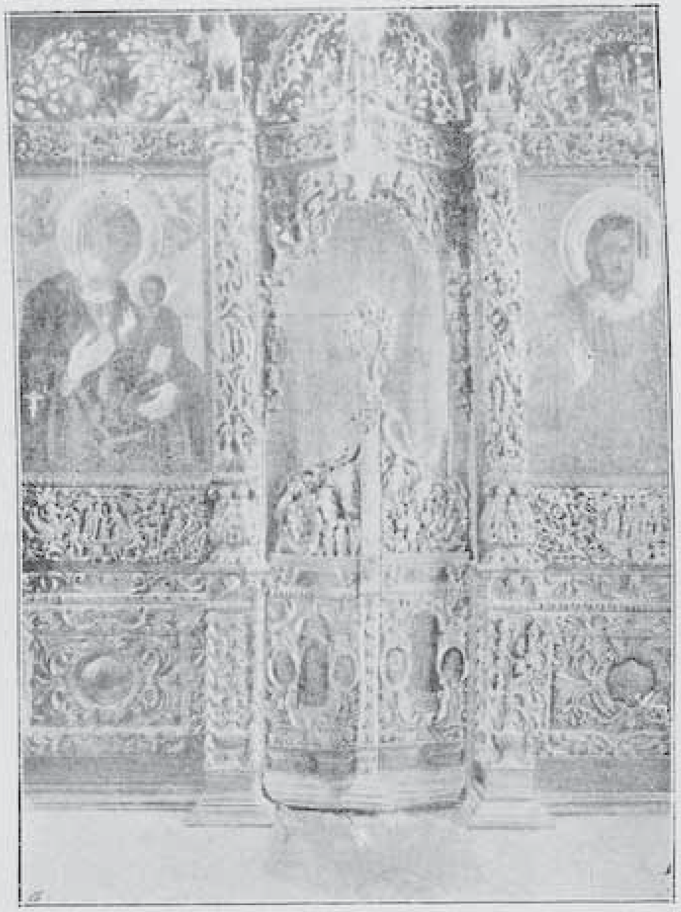

86

85. „Въздухътъ" въ олтаря на монастирската църква — „L'Air" de l'autel de l'église du monastère
86. Иконостасътъ на скопската църква „Св. Спасъ" — L'iconostase l'église de Scopié „S-t Spasse"

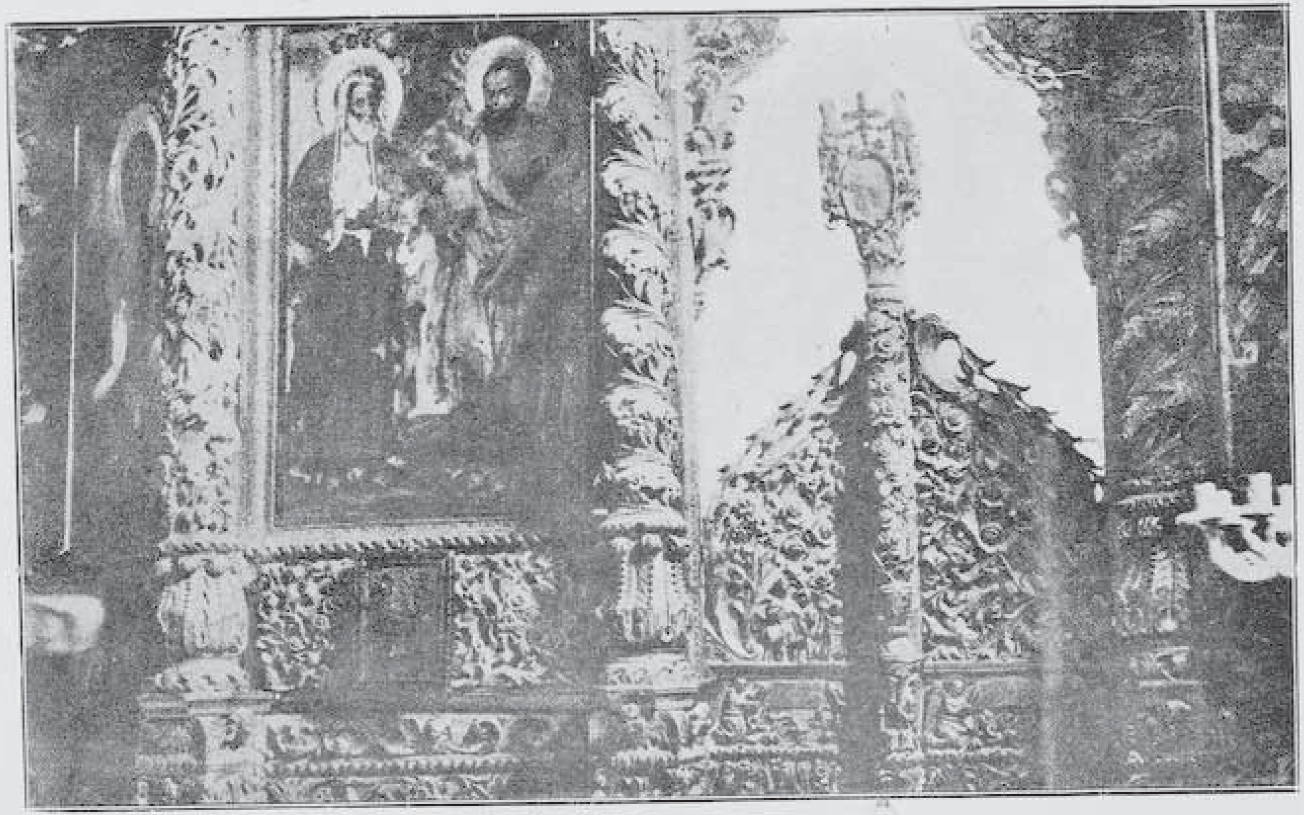

87

87. Царскитѣ двери заедно съ часть отъ иконостаса въ църквата „Св. Спасъ" въ гр. Скопие — La porte royale avec une partie de l'iconostase' de l'église „S-t Spasse" dans la ville de Scopié

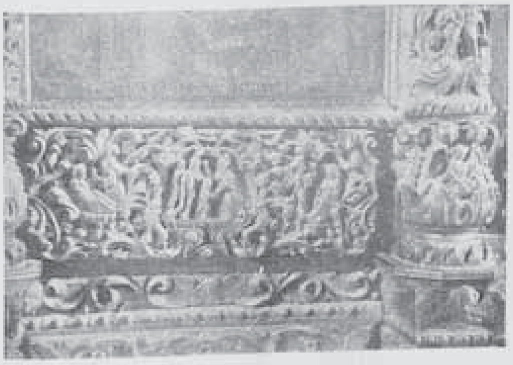

88

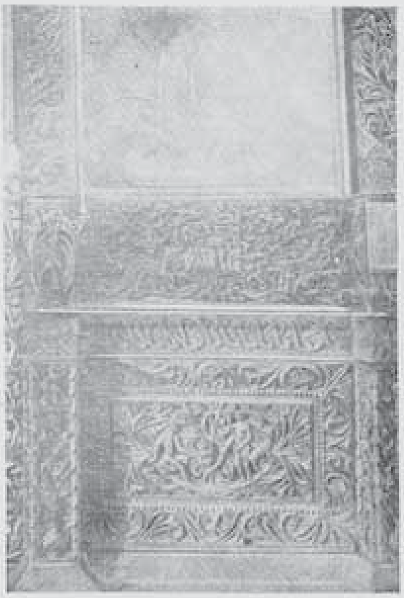

89

90

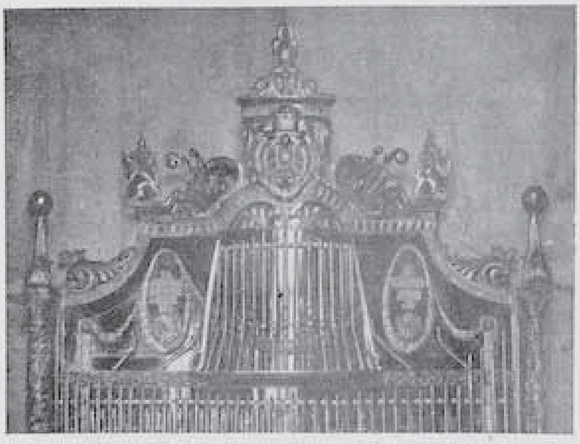

91

92

93

88. Фрагментъ отъ резбата на скопската църква „Св. Спасъ" — Fragment de la gravure de l'église „S-t Spasse" à Scopié 89. Резба на иконостаса на църквата „Св. Богородица" въ гр. Татаръ-Пазарджикъ, работена отъ сжщитѣ майстори, които сж работили резбата въ Бигорския монастиръ и въ църквата „Св. Спасъ" въ Скопие — Gravure de l'iconoctase de l'église „Notre Dame" de Tatare-Pazardjik, executée par les mêmes graveurs, qui exécutèrent les gravures du monastère „S-t Jean de Bigore" et celles de l'église „S-t Spasse" à Scopié 90. Гино Чурановъ, резбарь отъ с. Смилево, битолско — Guino Tchouranoff, graveur du village de Smilévo, district de Bitolia 91. Фрагментъ отъ резба, изработена отъ семейството Алексиеви отъ с. Осои — Галичко — Fragment d'une gravure, executée par la famille Alexieff du village d'Ossoï, district de Galitchnik 62. Лазаръ Алексиевъ — Lazare Alexieff 93. Несторъ Алексиевъ — Nestor Alexieff

9

СЕМЕЙСТВО ФИЛИПОВЦИ

94

95

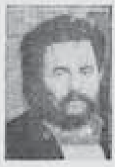
96

97

98

99

100

101

102

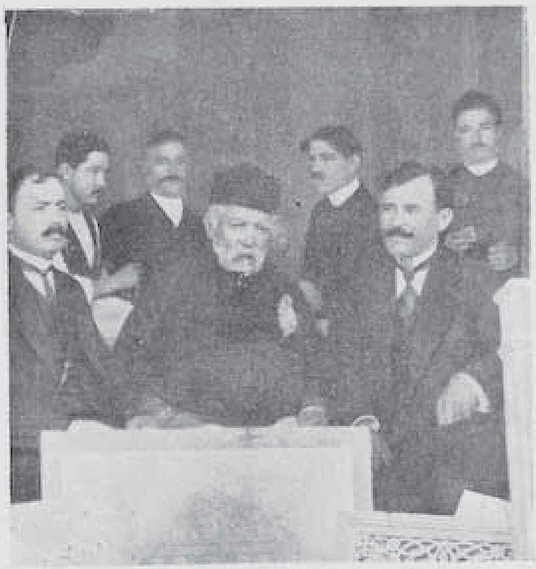
103

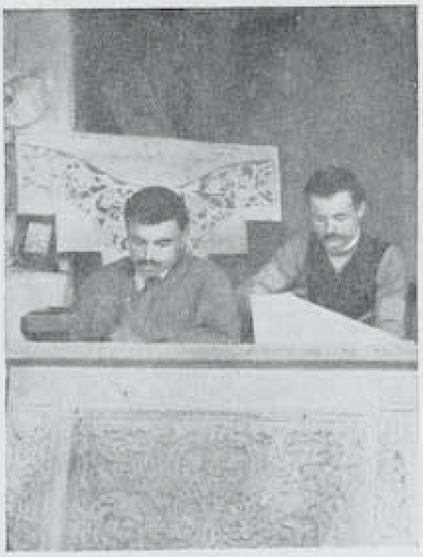
104

Потомцитѣ на българската стара дебърска школа: семейство Филиповци — Les descendants de la vieille école bulgare de Débar la famille des Philipoff

94. Филипъ Ивановъ Филиповъ — Philipe Ivanoff Philipoff 95. Стефанъ Василевъ Филиповъ — Stéphane Vassileff Philipoff 96. Атанасъ Филиповъ — Athanase Philipoff 97. Дичо Филиповъ — Ditcho Philipoff 98. Иванъ Филиповъ — Ivan Philipoff 99. Иосифъ Филиповъ — Iossif Philipoff 100. Несторъ Филиповъ — Nestor Philipoff 101. Петъръ Филиповъ — Petar Philipoff 102. Гале Филиповъ — Galé Philipoff 103. Една група отъ семейството Филипови, снети въ ателието си — Une groupe de la famille Philipoff, photographiée dans leur attelier 104. Друга снимка отъ семейството Филипови — Une autre photographie, représentant la famille Philipoff

ЗЛАТАРСТВО

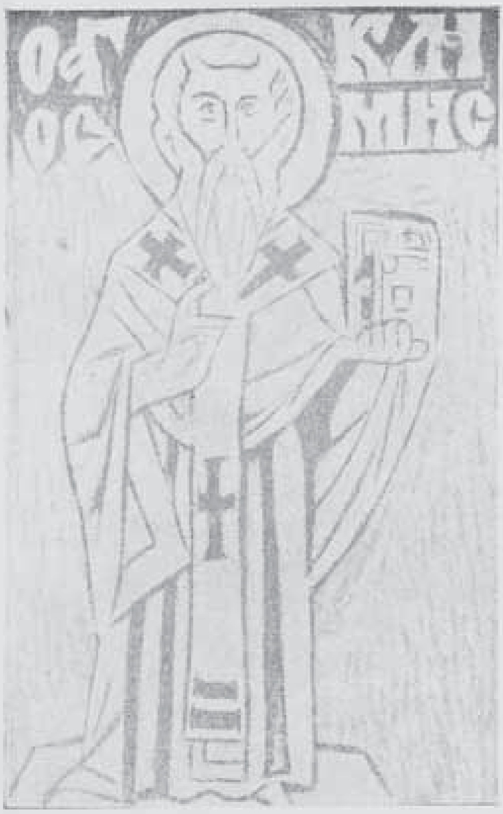

105

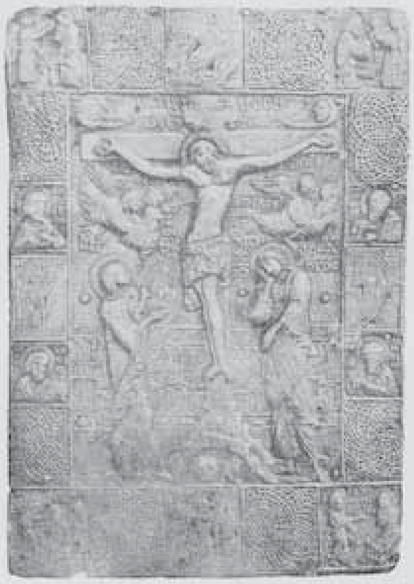

106

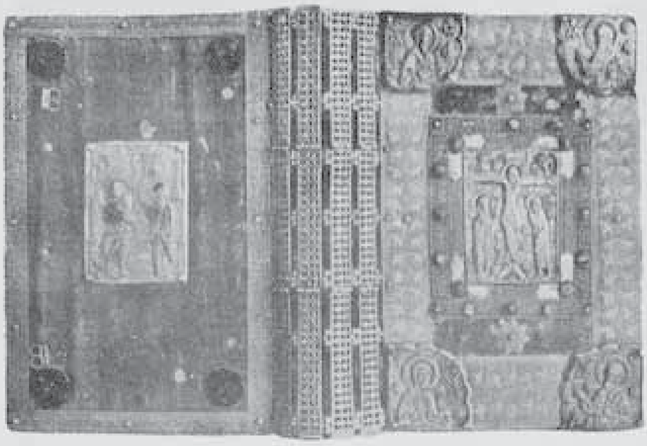

107

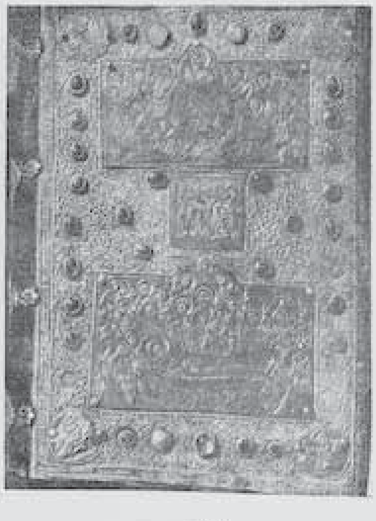

108

105. Ликътъ на Св. Климентъ Охридски върху сребърна обкова на Охридското патриаршеско евангелие отъ XIV в. — L'image de S-t Clément d'Ochrida sur la reliure d'argent de l'évangile patriarcal, du XIV siècle 106. Началната корица на евангелието на „Св. Климентъ" въ гр. Охридъ — Page initial de l'évangile de l'église „S-t Clément" à Ochrida 107. Подвързия на евангелие отъ 1596 г., намѣрено въ околностьта на гр. Щипъ — Reliure d'un évangile de 1596, trouvé dans les environs de la ville de Chtip 108. Сребърно евангелие отъ 1659 г., намѣрено въ гр. Воденъ — Evangile d'argent de 1659, trouvé dans la ville de Vodène

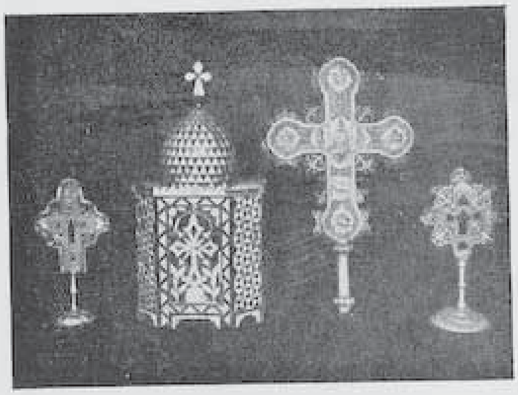

109

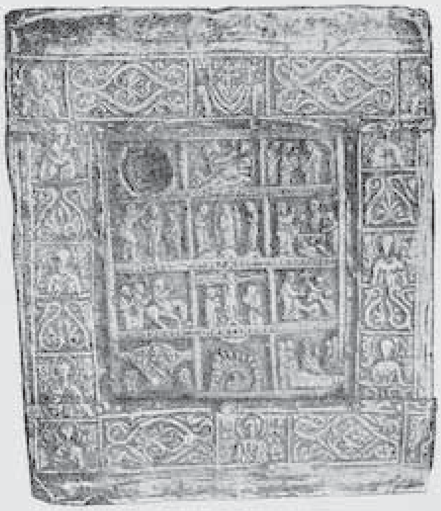

110

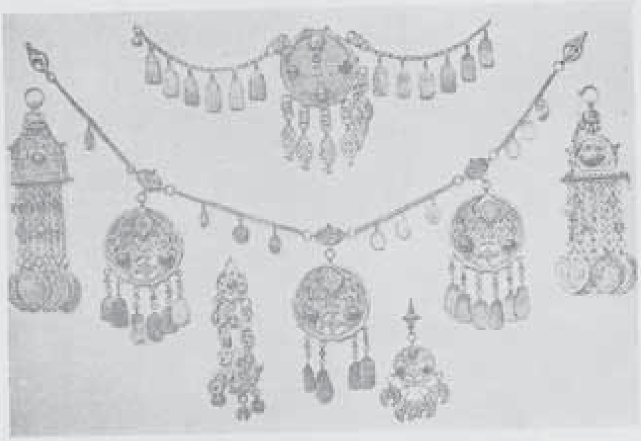

111

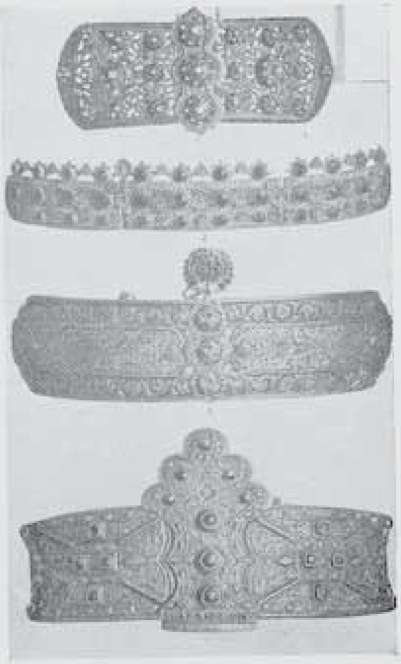

112

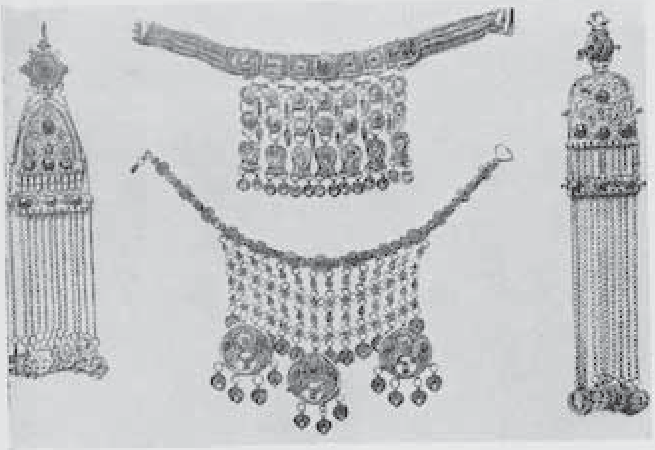

113

109. Кърстове и дарохранителница въ монастирската църква „Св. Ив. Бигоръ" — Croix et ostensoir dans
l'église du monastère „S-t Jean Bigore" 110. Иконостасъ на „12-тѣ праздника" отъ църквата „Св. Климентъ"
въ гр. Охридъ — Iconostase des „douze fêtes" dans l'église „S-t Clement" d'Ochrida 111. Накитъ отъ бъл-
гарски народни носии (XVIII — XIX в.) — Parure de costumes nationaux bulgares (XVIII — XIX siécle) 113. Пафти
отъ български народни носии (XVIII — XIX в.) — Agrafes de costumes nationaux bulgares (XVIII — XIX siécle)
113. Накити отъ български народни носии (XVIII—XIX в.) — Parures de costumes nationaux bulgares (XVIII
— XIX siécle)

ЖИВОПИСЬ

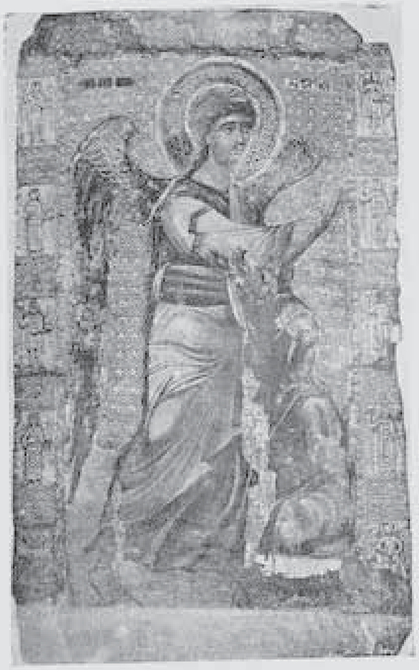

114

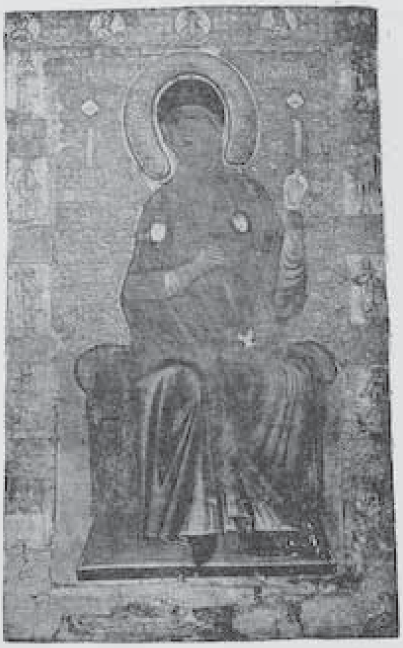

115

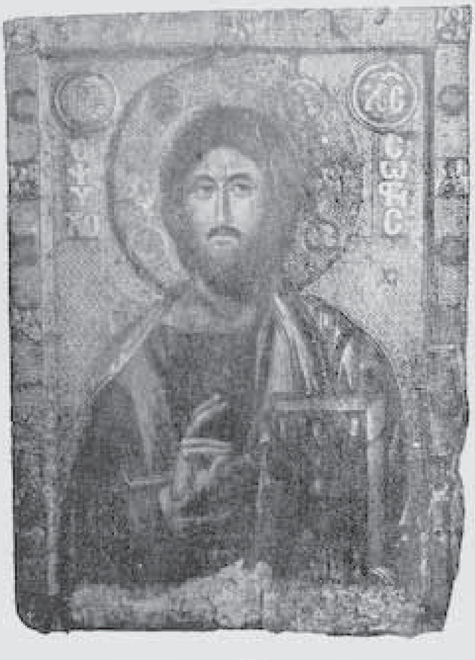

116

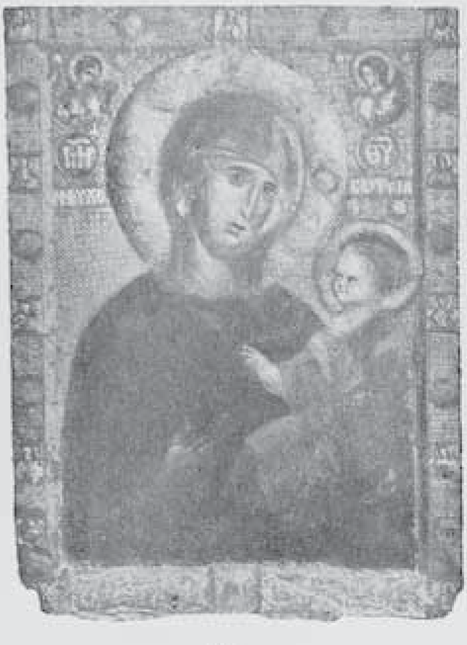

117

114. Благовещение; лѣва половина (икона) въ църквата „Св. Климентъ" въ гр. Охридъ (Св. Богородица) (XI—XII в.) — L'Annonciation: moitié gauche (image dans l'église "S-t Clément" à Ochrida — Notre Dame) 115. Благовещение; дѣсна половина — L'Anonciation — moitié droite 116. Христосъ благославящъ; икона отъ църквата „Св. Климентъ" (Св. Богородица) въ гр. Охридъ, XIII — XIV в. — Le Christ bénissant — image dans l'église „S-t Clément" (Notre Dame) à Ohrida, XIII — XIV siècle . 117. Св. Богородица съ Христа; икона отъ църквата „Св. Климентъ" (Св. Богородица) въ гр. Охридъ, XIII — XIV в. — La Mère Sainte avec le Christ — image dans l'église „S-t Clément" (Notre Dame), à Ochrida, XIII — XIV siècle

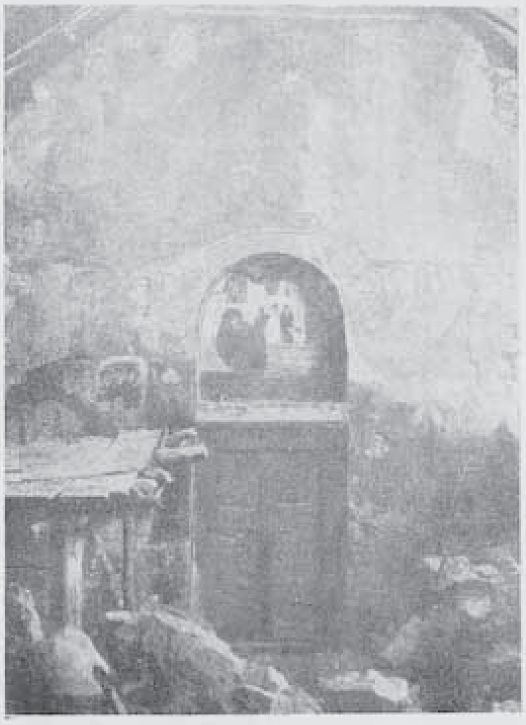

118

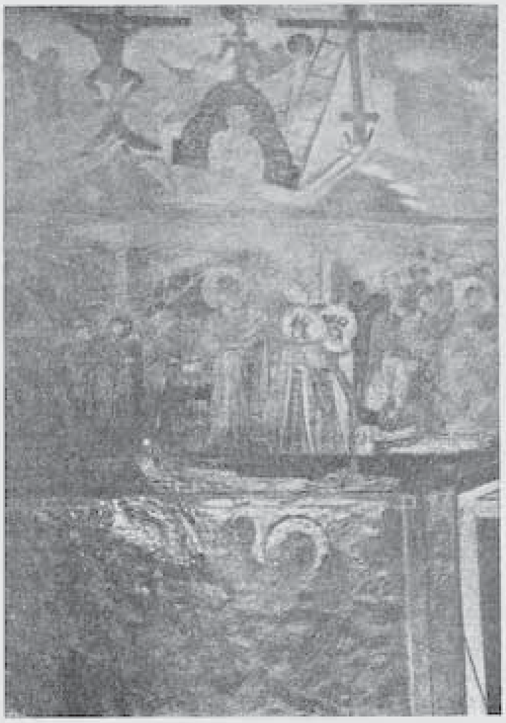

119

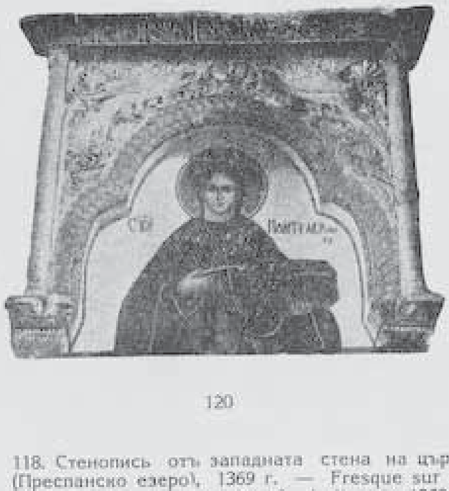

120

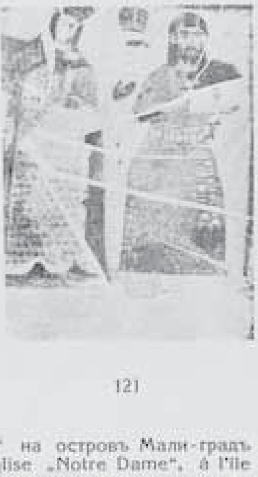

121

118. Стенопись отъ западната стена на църквата „Св. Богородица“ на островъ Мали-градъ (Преспанско езеро), 1369 г. — Fresque sur le mur occidental de l'église „Notre Dame“, à l'ile „Mali-grade“ (lac de Prespa), de l'année 1369 119. Стенопись отъ южната стена на църквата на островъ „Градъ“ (Преспанско езеро) — Fresque sur le mur méridional de l'église à l'ile „Grade“ (lac de Prespa) 120. Часть отъ амвона на иконостаса въ църквата на Нерезкия монастиръ (Скопско) — Une partie de l'ambon de l'iconostase à l'église du monastère de Nerèse, district de Scopié 121. Стенопись на ктитори въ църквата на Трѣскавецкия монастиръ близо до гр. Прилепъ — Fresque de fondateurs de l'église du monastère de Treskavetz, près de la ville de Prilep

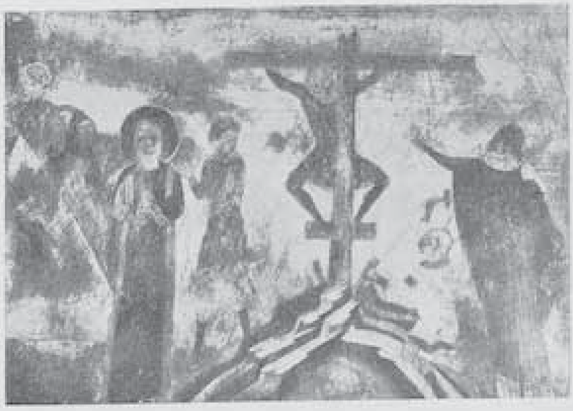

122

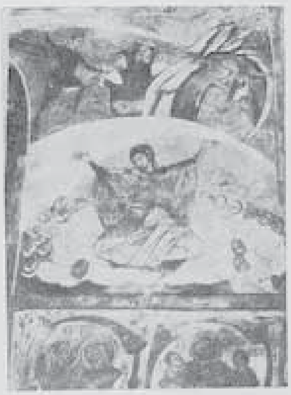

123

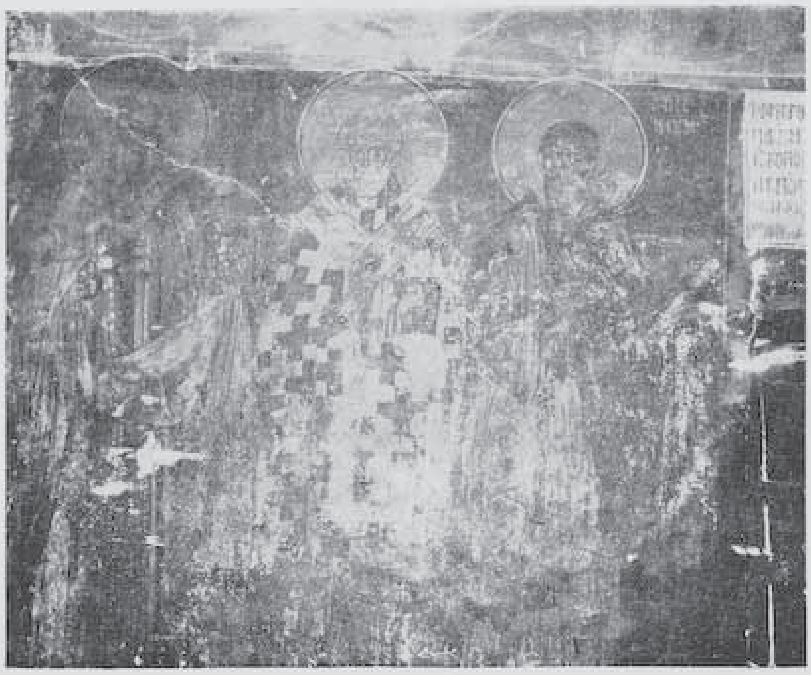

124

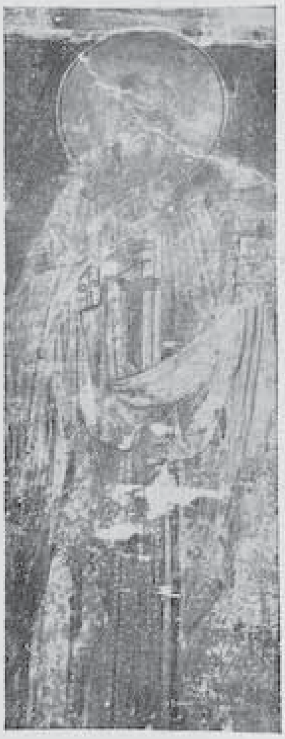

125

122 и 123 Стенопись отъ църквата на Марковия монастиръ (Скопско) — Fresque à l'église du monastère de Marco, district de Scopié 124. Стенопись отъ църквата „Стари Св. Климентъ“ въ гр. Охридъ (отъ лѣво на дѣсно: Св. Климентъ, Св. Никола и Св. Наумъ), XIV в. — Fresque à l'église „S-t Clément le Vieux“, à Ochrida (de gauche à droite: „S-t Clément, S-t Nicolas et S-t Naoum), XIV siècle 125. Фрагментъ отъ стенопись отъ църквата „Стари Св. Климентъ“ въ гр. Охридъ — Св. Климентъ Охридски — Fragment d'une fresque à l'église „S-t Clément le Vieux“, à Ochrida — S-t Clément d'Ochrida

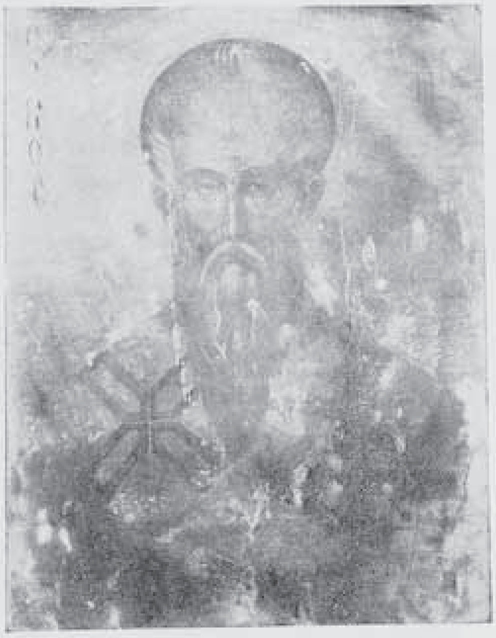

126

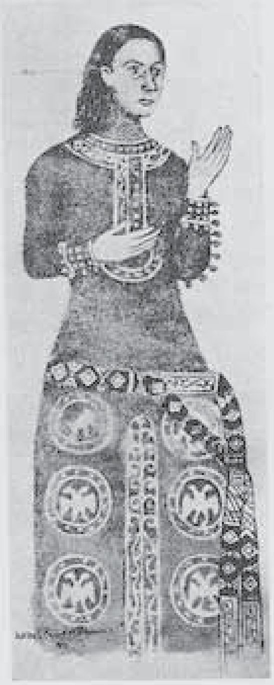

127

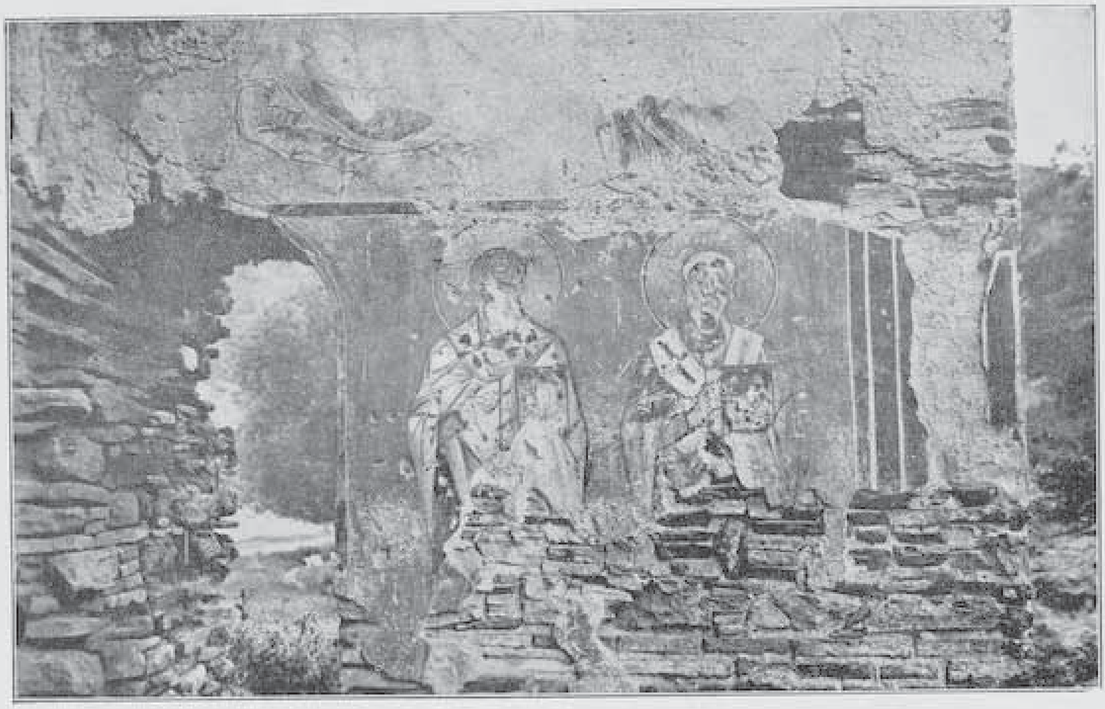

128

126. Чудотворната икона на Св. Климентъ Охридски въ църквата „Св. Климентъ“ (Св. Богородица) въ гр. Охридъ — L'image miraculeuse de S-t Clement d'Ochrida dans l'église „S-t Clément“ (Notre Dame) à Ochrida 127. Портретна стенопись, находяща се надъ гроба на Св. Климентъ Охридски въ църквата „Св. Климентъ“ (Св. Богородица) въ гр. Охридъ — Fresque-portrait se trouvant au dessus du tombeau de S-t Clément d'Ochrida dans l'église „S-t Clément“ (Notre Dame), à Ochrida 128. Стенопись отъ църквата при с. Водоча, струмишко. Северната страна на дѣсния предапсиденъ пиластъръ — Fresque à l'église qui se trouve près du village de Vodotcha, district de Stroumitza

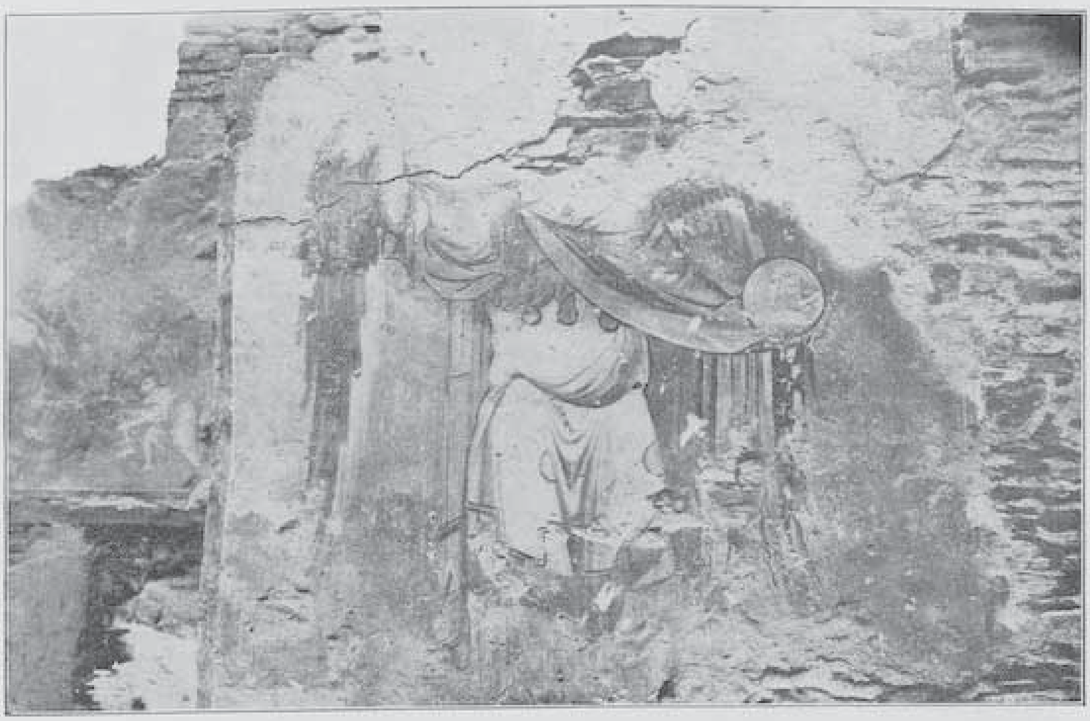

129

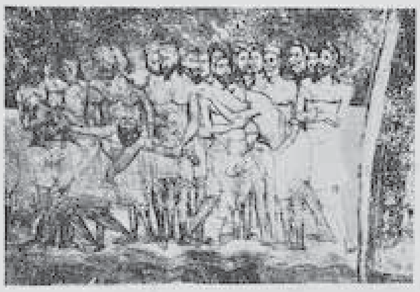

131

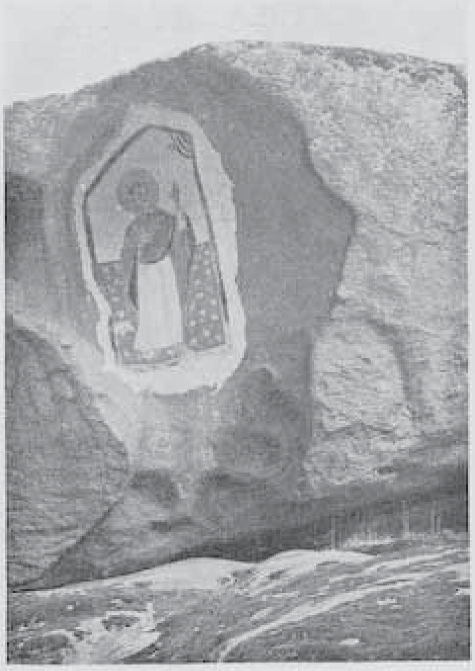

130

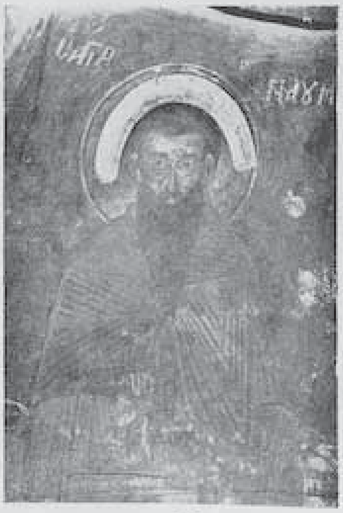

132

129. Стенопись отъ църквата при с. Водоча, струмишко. Северната страна на югозападния пиластеръ — Fresque à l'église, se trouvant prés du village de Vodotcha, district de Stroumitza. Le coté septentional du pilastère sud-ouest 130. Ликъ Св. Богородица, нарисуванъ на скала при Трѣскавецкия монастиръ, прилепско — Image de la Mére Sainte, executée sur un rocher prés du monastère de Trescavetz, district de Prilep 131. Фрагментъ отъ стенопись на „Св. 40 мжченици“ въ църквата при с. Водоча (струмишко) — Fragment d'une fpesque représentant „Les 40 mortyrs“ à l'église qui se trouve prés du village de Vodotcha district de Stroumitza 132. Стенопись — Ликътъ на Св. Наумъ въ църквата „Св. Наумъ“ — Fresque de S-t Naum dans l'église „Saint Naoum“

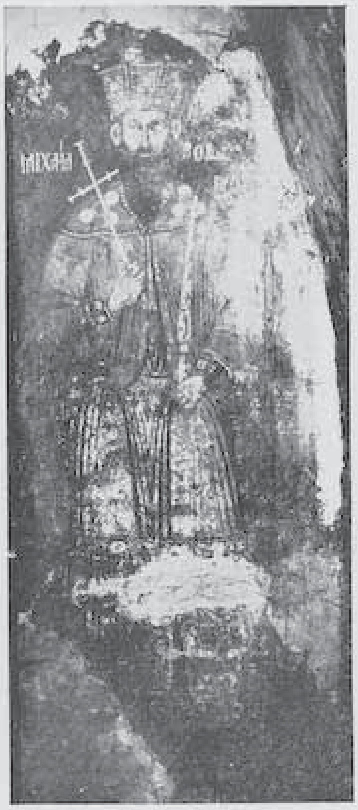

133

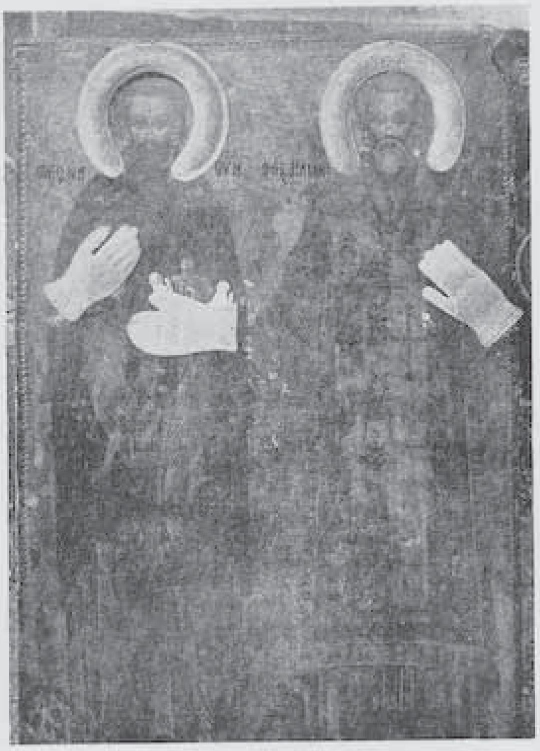

134

136

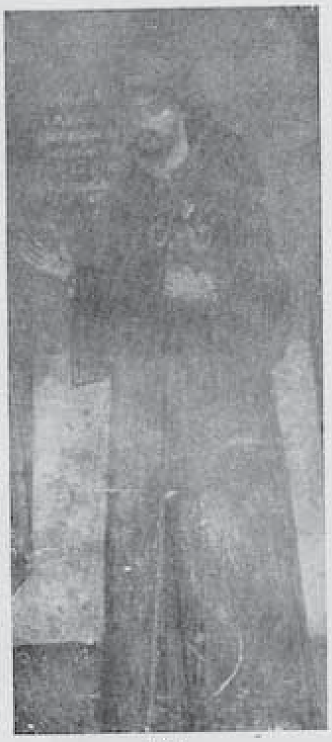

135

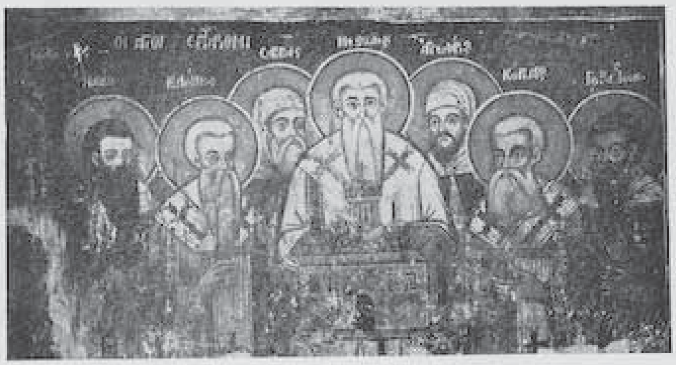

137

133. Стенопись — Ликътъ на българския князъ Борисъ I - Михаилъ въ монастирската църква „Св. Наумъ“ при Охридъ — Fresque — L'image du prince bulgare Boris I - Mikael, dans l'église du monastère „S-t Naoum“, près de la ville d'Ochrida 134. Стенопись — Ликоветѣ на Св. Наумъ и Св. Климентъ въ монастирската църква „Св. Наумъ“ при Охридъ — Fresque — Les images de S-t Naoum et de S-t Clément dans l'église du monastère „S-t Naoum“ près d'Ochrida 135. Стенопись — Една отъ последнитѣ стенописи, портрета на катигуменъ Стефанъ отъ Пловдивъ отъ 1806 г. — Fresque — Une des dernières, représentant le portrait du catigoumène Stéphane de Plovdiv, de l'année 1806 136. Живописенъ изгледъ на самия монастиръ „Св. Наумъ“ при Охридъ, построенъ отъ българския князъ Борисъ I — Vue pittoresque du monastère „S-t Naoum“, près d'Ochrida, bâti par le prince Boris I 137. Стенопись — Композиция на Св. Седмочисленици“ въ монастирската църква „Св. Наумъ“ при Охридъ — Fresque — Compositions représentant les „Saints Sedmotchislenitzi“, dans l'église du monastère „S-t Naoum“, près d'Ochrida

СЕМЕЙСТВО ФЪРЧКОВЦИ

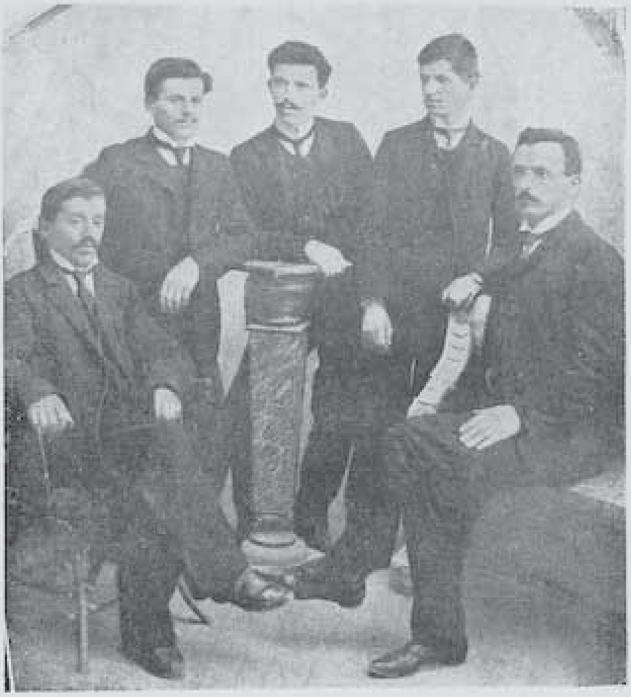

138

139

140

141

142

143

144

138. Общо табло на Фърчковци — Tableau général des Phartchkovski 139. Христо Макриевъ Фърчковски — Christo Makrieff Phartchkovski 140. Свещ. Исачевъ Фърчковски — Le prêtre Issatcheff Phartchkovski 141. Пере Христовъ Фърчковски — Péré Christoff Phartchkovski 142. Апостолъ Христовъ Фърчковски — Apostole Christoff Phartchkovski 143. Христо Апостоловъ Фърчковски — Christo Apostoloff Phartchkovski 144. Илия Перевъ Фърчковски — Ilia Péreff Phartchkovski

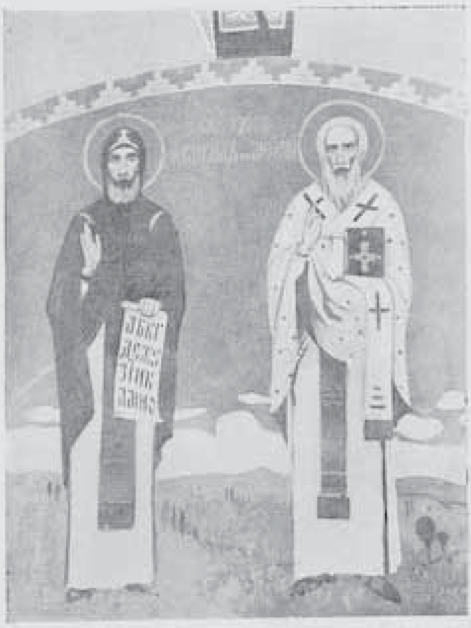

145

146

ГРАФИКА

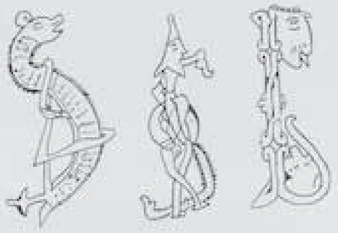

147

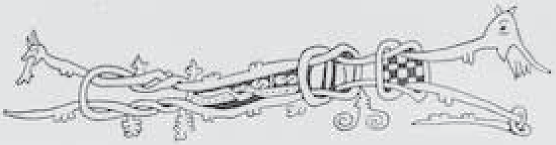

148

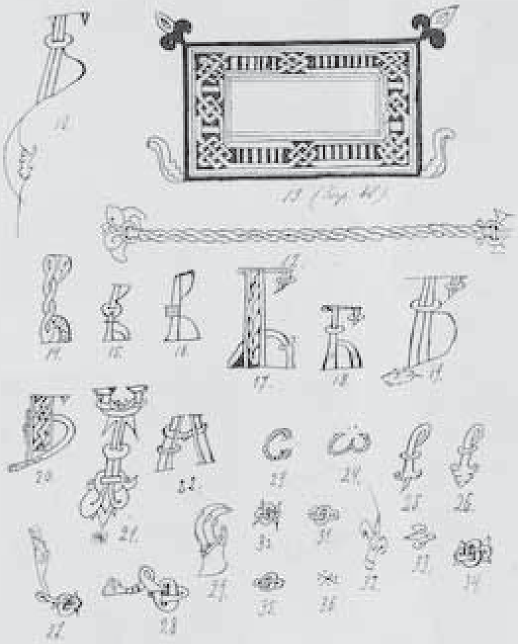

149

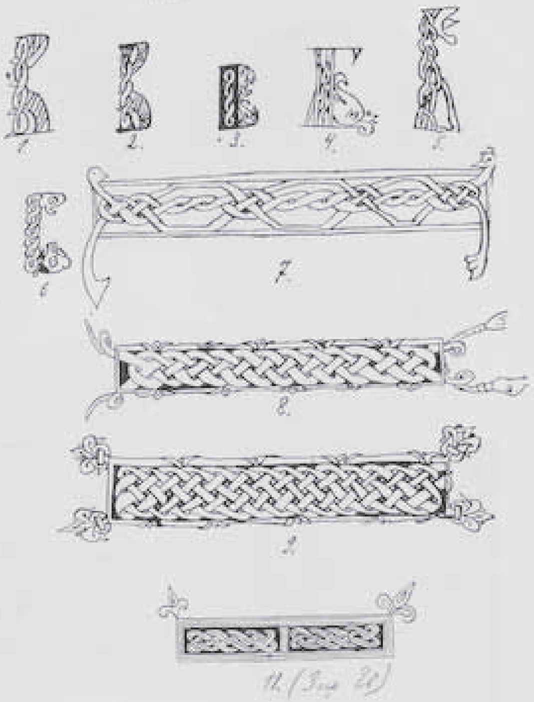

150

145. Стенопись отъ живитѣ наследници на старата дебърска зографска фамилия Фърчковци, а именно: Ат. Христовъ,
Илия Петровъ и Христо Апостоловъ Фръчковци — Fresque exécutée par les descendants vivants de la vieille famille de
peintres d'images saintes Phartchkovski, notamment: Atanase Christoff, Ilia Petroff et Christo Apostoloff Phartchkovski
146. Стенопись отъ сѫщитѣ живи майстори — Fresque par les même 147. Орнаменти и букви отъ рѫкописа на апо-
столското евангелие отъ слѣпченския монастиръ (битолско) — Ornementations et lettres du manuscrit de l'évangile apo-
stolique du monastère de Sleptchani, district de Bitolia 148. Орнаментъ отъ български писменъ паметникъ — Ornement
d'un monument litéraire bulgare 149 и 150. Букви и орнаменти отъ рѫкописа на охридското апостолско евангелие
отъ края на XII в. — Lettres et ornementations d'un manuscrit de l'évangile apostolique d'Ochrida, de la fin du XII siècle

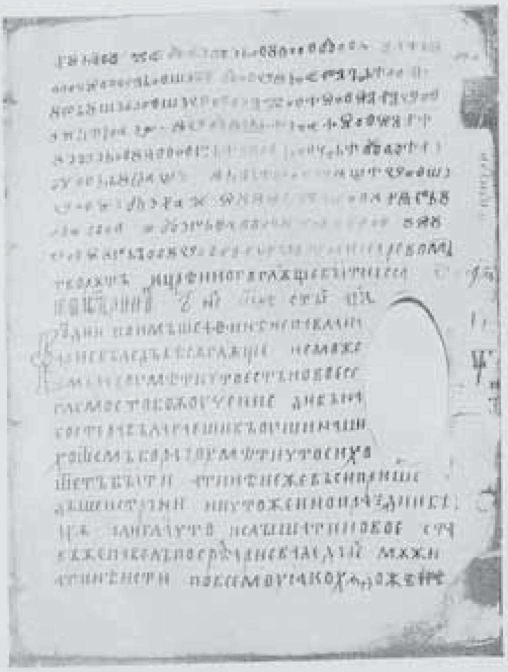

151

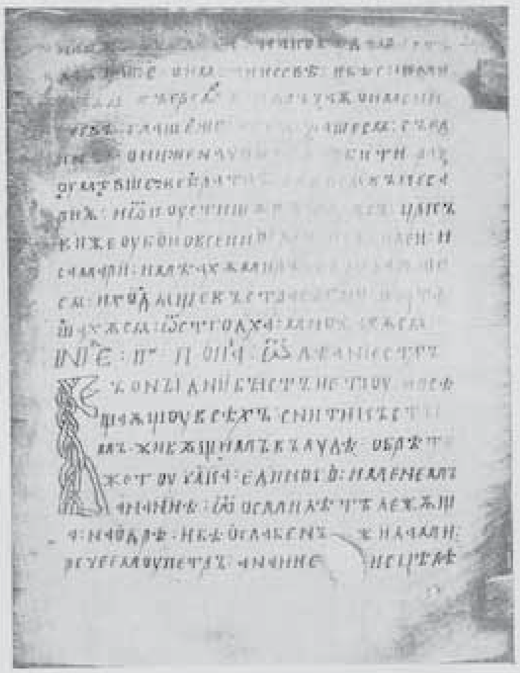

152

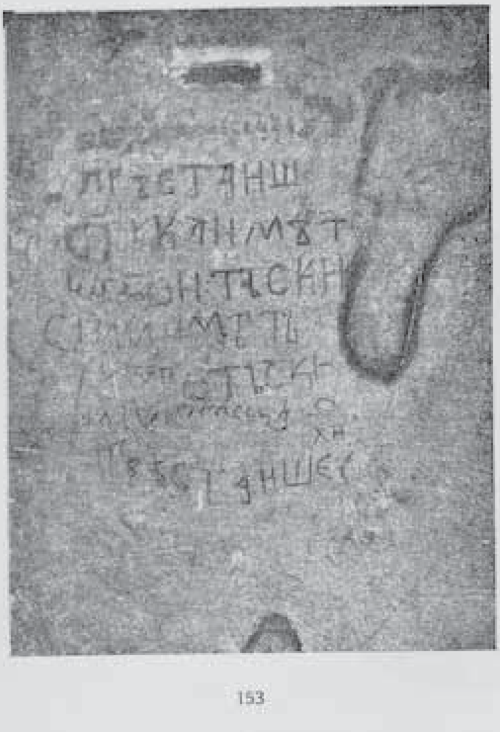

153

151—152. Оригинална снимка — Листъ отъ рѫкописа на охридското апостолско евангелие отъ края на XII в. (кирилица и глаголица) — Copie originale — Une page du manuscrit de l'évangile apostolique d'Ochrida, de la fin du XII siècle (kirilitza et glagolitza) 153. Надписъ надъ гроба на Св. Климентъ Охридски — Inscription sur le tombeau de S-t Clément d'Ochrida

ГРАВЮРА

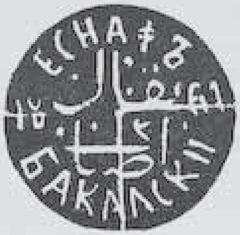
ЕСНАФЪ
БАКАЛСКИ

154

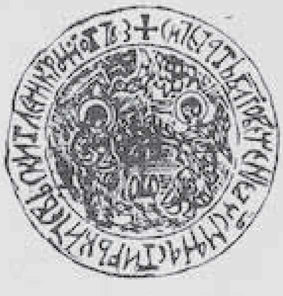

155

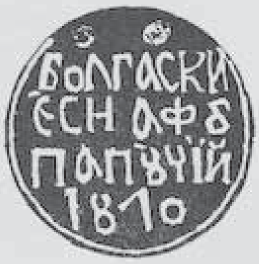
БОЛГАСКИ
ЕСНАФЪ
ПАПУЧІЙ
1810

156

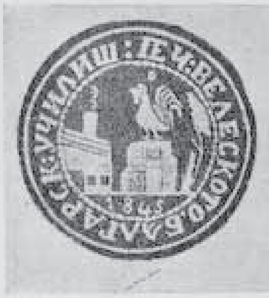

157

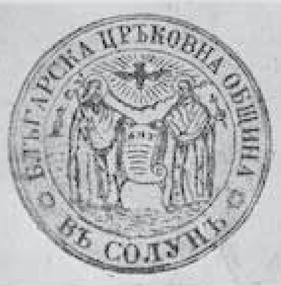
БЪЛГАРСКА ЦРЪКОВНА ОБЩИНА
ВЪ СОЛУНЪ

158

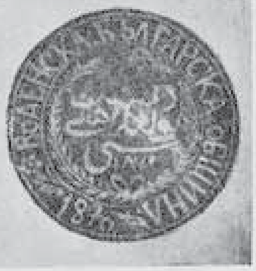

159

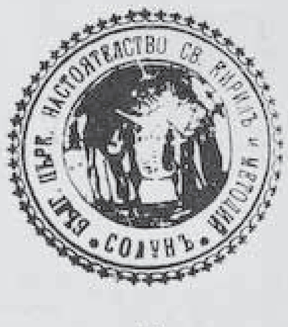
НАСТОЯТЕЛСТВО СВ. КИРИЛЪ И МЕТОДИЙ
СОЛУНЪ

160

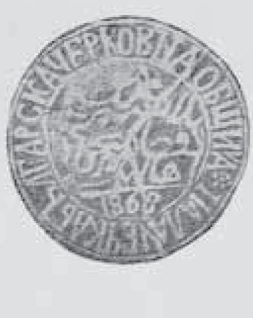

161

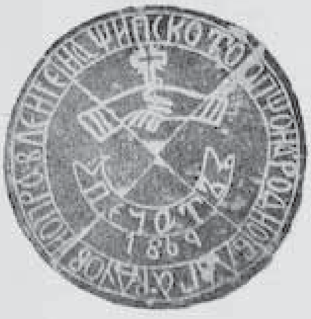

162

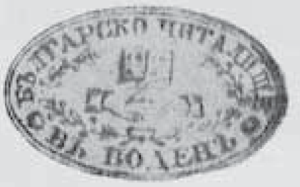
БЪЛГАРСКО ЧИТАЛИЩЕ
ВЪ ВОДЕНЪ

163

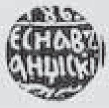

164

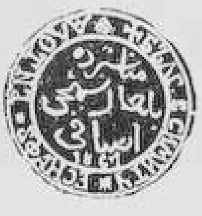

165

154 — 165 Разни видове печати, които сѫ изработени отъ македонски гравьори за нуждитѣ на еснафи, общини и др. въ Македония — Differentes sortes de cachets, exécutés par des graveurs macédoniens pour les besions de certains bourgeois, municipalités etc. en Macédoine

ВЕЗБА

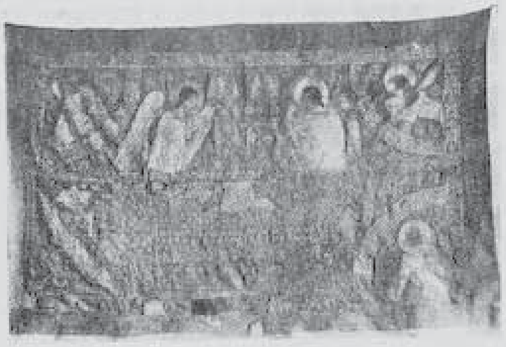

166

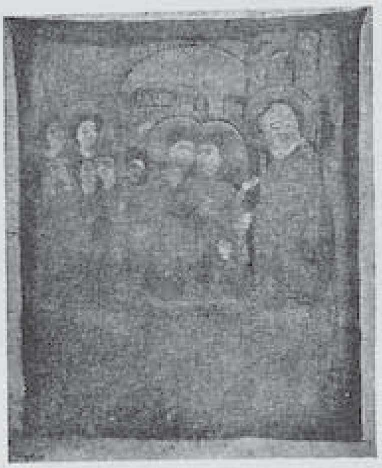

167

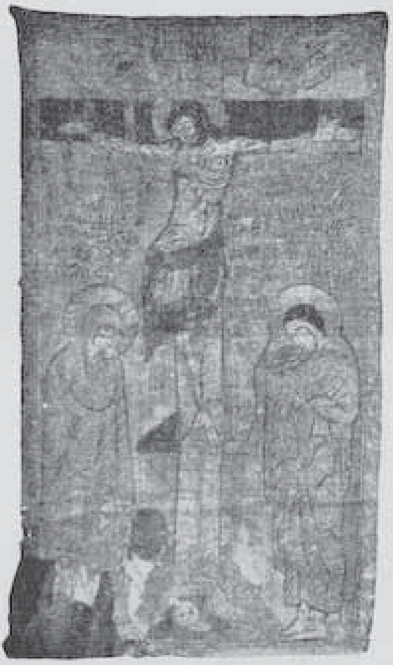

168

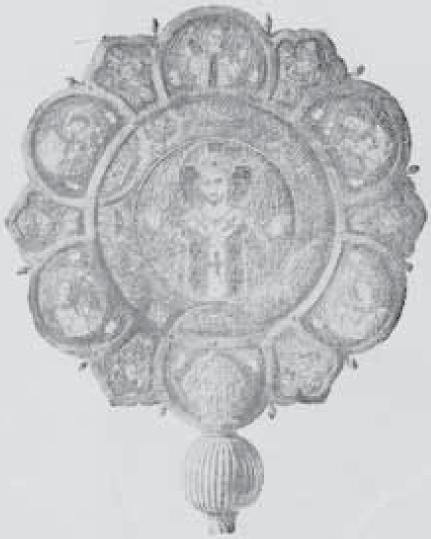

169

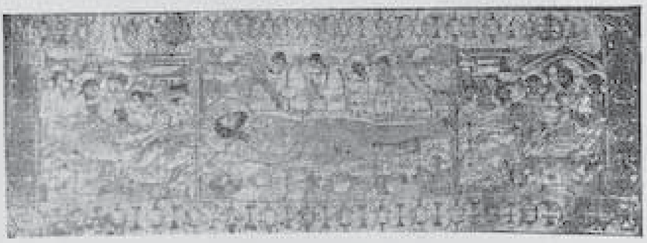

170

166. Копринена епитафия (плащаница) отъ Андроника Палеолога, подарена на църквата „Св. Климентъ Охридски" въ гр. Охридъ презъ 1282 г. — Saint suaire de soie, donné par Andronique Paléologue à l'église „S-t Clément" d'Ochrida, dans la ville de même nom, pendant l'année 1282 167 и 168. Пелена (обвивка) запазена въ ризницата на църквата „Св. Климентъ" — Nappe d'autel, conservé dans la trésorerie de l'église „S-t Clément" 169. Седефена рипида въ монастирската църква „Св. Иоанъ Предтеча" близо до Сѣръ — Eventail sacremental de nacre dans l'église du couvent „S-t Jean le Précurseur", près de la ville de Serrès 170. Плащаница въ църквата „Св. Богородица" въ Солунъ — Saint suaire dans l'église „Notre Dame" de Salonique

ШЕВИЦИ

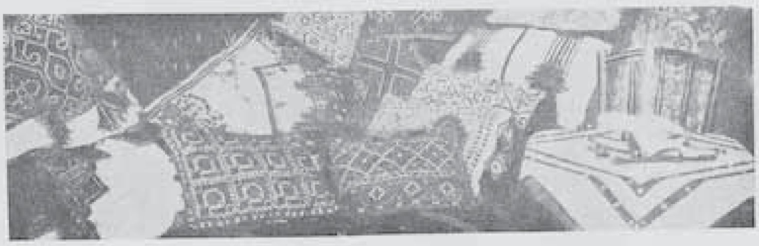

171

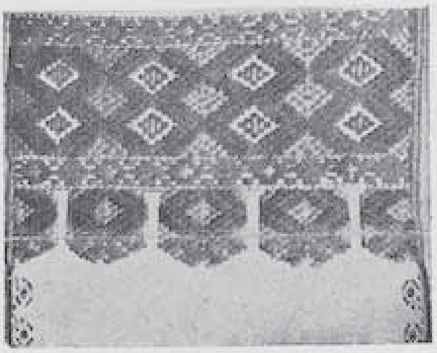

172

173

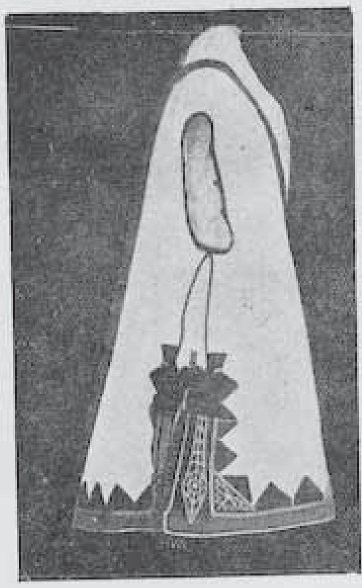

174

175

171 — 175 Македонски народни шевици — Broderies nationales macédoniennes

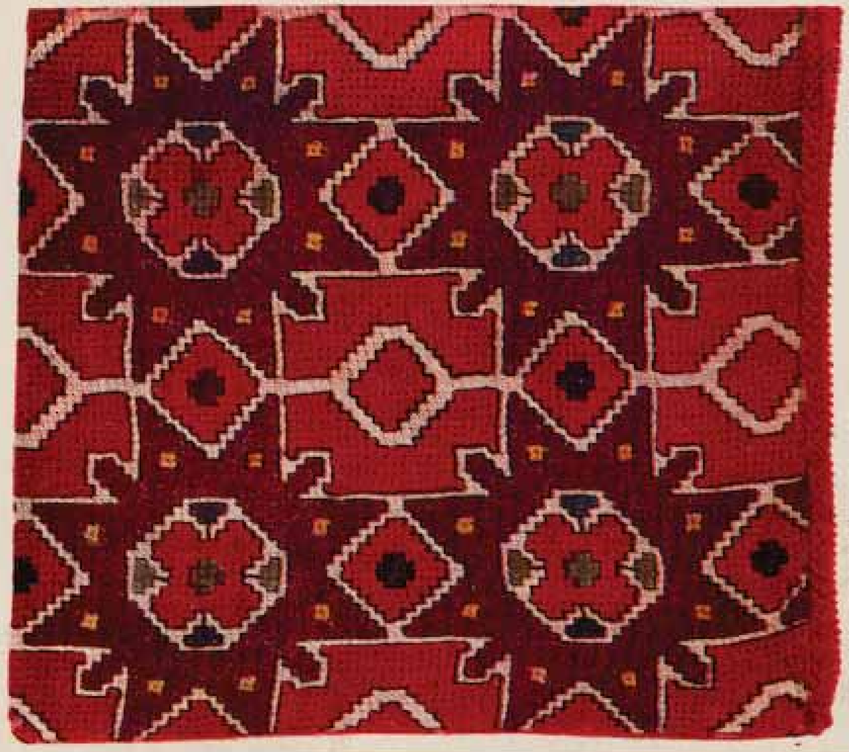

Македонска шевица — Рѫкавъ отъ Битолска риза
Broderie macédonienne — Manche d'une chemise de Bitolia

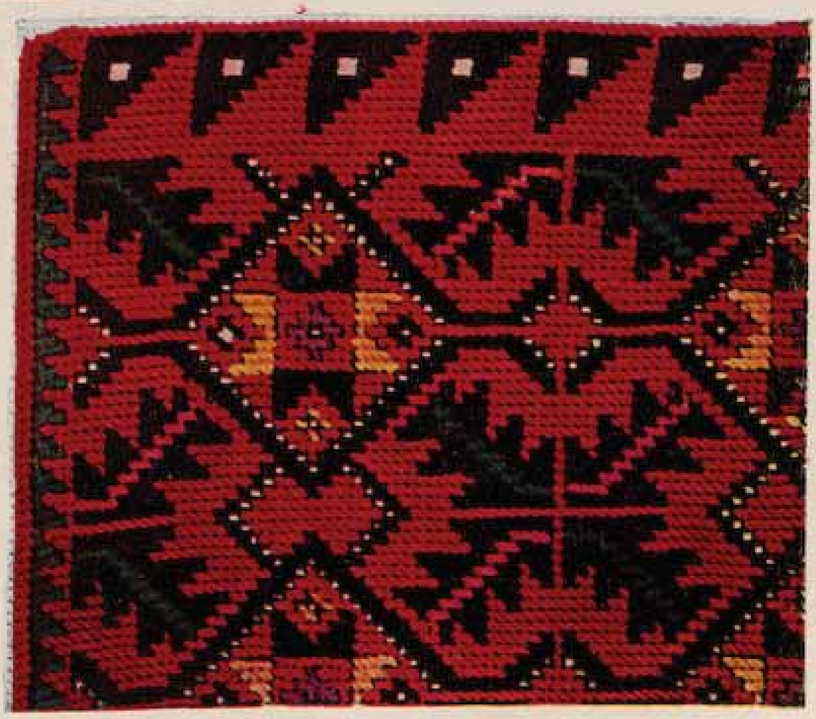

Македонска шевица — Фрагментъ отъ Овче-полско
Broderie macédonienne — Fragment de Ovtchepole

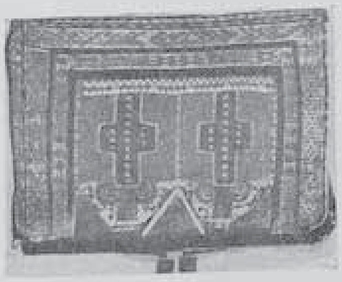

176

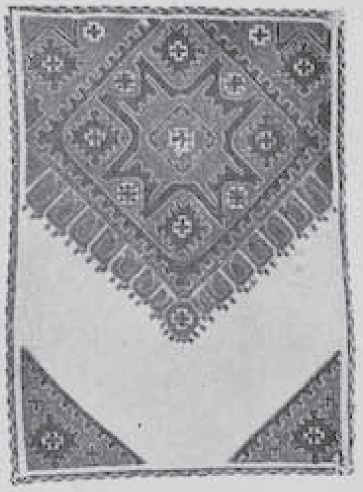

177

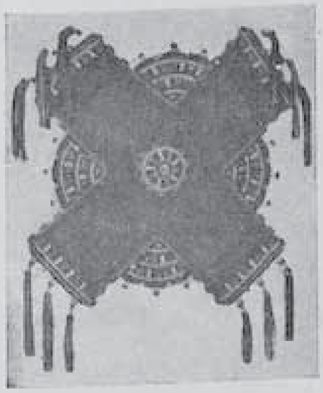

178

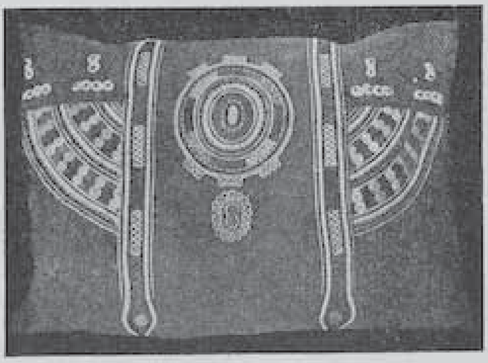

179

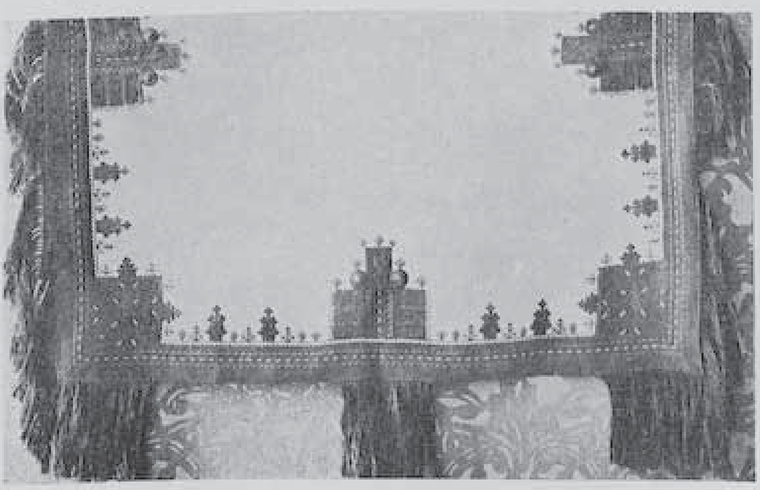

180

171 — 175 Македонски народни шевици
— Broderies nationales macédoniennes

МУЗИКА

181

182

183

184

185

186

181. Ал. п. Орушевъ — Al. p. Oroucheff 182. Дим. Павловъ — Dim. Pavloff 183. А. Бадевъ — А. Badeff 184. Г. Момчеджиковъ — Gh. Momtchedjicoff 185. Ив. Караджовъ — Iv. Karadjoff 186. Н. Янишлиевъ — N. Ianichlieff

187

188

189

187. Ученическиятъ хоръ при педагогическото училище въ гр. Сѣръ — L'orchestre scolaire de l'école pedagogique à Serrès 188. Градски смѣсенъ хоръ въ Дебъръ — Choeur mixte de la ville de Debra 189. Ученическиятъ хоръ „Славейче“ въ Солунъ — Le choeur des élèvres „Slaveitché“ à Salonique — 1911/12

БЪЛГАРСКИ МАКЕДОНСКИ ПѢСНИ

Записалъ Иос. Чешмеджиевъ

Коледарска пѣсень

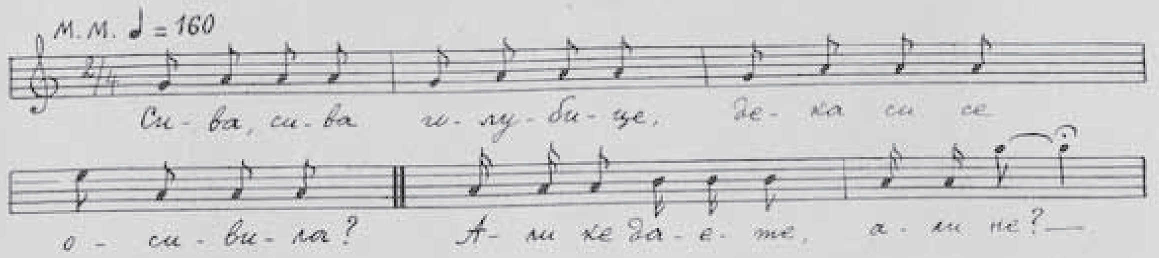
M. M. ♩ = 160
Си-ва, си-ва го-лу-би-це, де-ка си се
о-си-ви-ла? А-ми ке да-е-те, а-ли не? —

Сива, сива голубице,
Дека си се осивила?
— Тамо горе на бѣлъ бунаръ.

Шчо имаше, шчо нѣмаше?
Злата чаша и каната.
Да служиме мала бога,
Мала бога, божикйова:

Божикъ ми е на небеси,
Слава му е по сва земя.
„Али ке даете, али не?“

Пѣта отъ Хроне Минджовъ, 72 г., гр. Охридъ.

Люлчина пѣсень

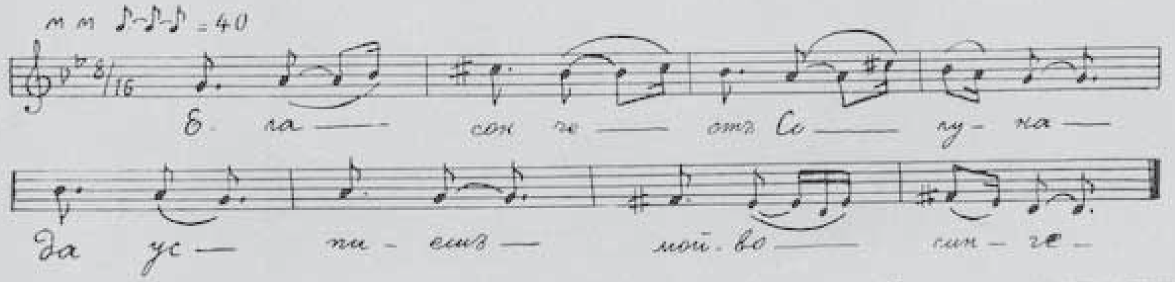
м м ♪-♪-♪ = 40
Е ла — сон че — отъ Со — лу- на —
да ус — пи- ешъ — мой. во — син — че —

Ела сонче отъ Солуна,
Да успиешъ мойво синче,
Да донесешъ сладко сонче,

Да го пратишъ подъ трендафилъ,
Кай що пѣятъ билбилитѣ.
Да ми расне и порасне,

Да се стори силенъ юнакъ
Да 'свободи татковина
За татка си да отмѫсти.

Пѣта отъ Силянъ зидаротъ, 78 г., гр. Дебъръ.

Бюлбюлъ ми пое

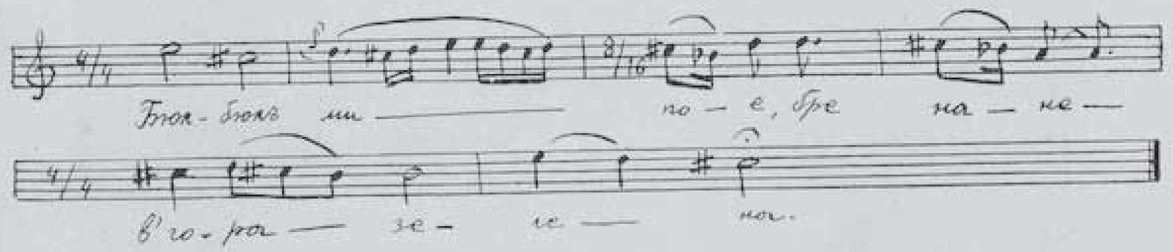
Бюл-бюлъ ми — по — е, бре на — не —
в'го-ра — зе- ле — но.

Бюлбюлъ ми пое, бре нано,
Въ гора зелена?
Не било бюлбюлъ, бре сино,
Моми беровки.
Отъ гора слизатъ, бре сино,
Китки си бератъ.
Китки си бератъ, бре сино,

Китки смилйовки.
Китки смилйовки, бре сино,
Грутки снѣгови.
Грутки снѣгови, бре сино,
Пѣсни си поятъ.
И язъ да идамъ, бре нано,

Китки да берамъ.
Китки да берамъ, бре нано,
Китки смилйовки.
Китки смилйовки, бре нано,
Грутки снѣгови;
Грутки снѣгови, бре нано,
Пѣсни да поямъ.

Авторъ на тази пѣсень е Ал. К. Попорушевъ, баща на Т. Александровъ.

Три пушки пукнале

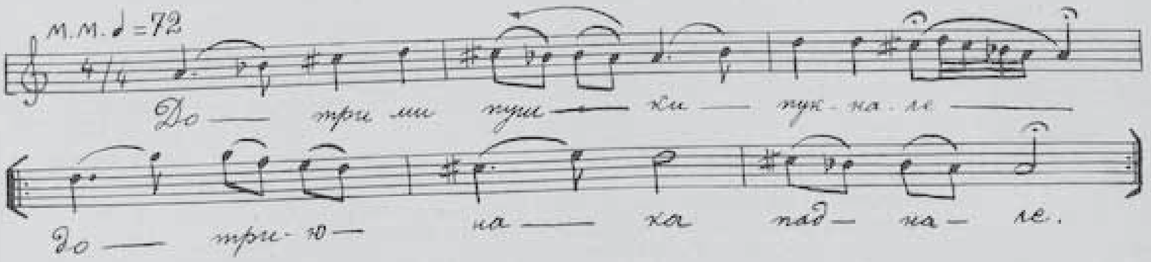
М.М. ♩ = 72
До — три ми пуш — ки — пук-на-ле —
До — три-ю — на — ка пад — на — ле.

До три ми пушки пукнале,
До три юнака паднале.
До три се майки разплакале,
Стоянова майка най-веке.
„Стани ми, сине, Стояне,
Да видишъ твойта вдовица
Со седумь-осумь сираци,
Девети сиракъ майка ти,
Десети сиракъ жена ти."
Отъ жалба земя продума:
„Не можамъ, мале, да станамъ
Мермерна плоча на гжрди,
Змия ми очи изпила,
Тѣло ми земя изгнила.
Продай ми, майко, чифликотъ,
Да ми облѣчешъ децата;
Продай ми, майко, кончето,
Да ми изранишъ децата."

Пѣта отъ Хипократъ Развигоровъ, 28 г., Щипъ.

Тука е Македония

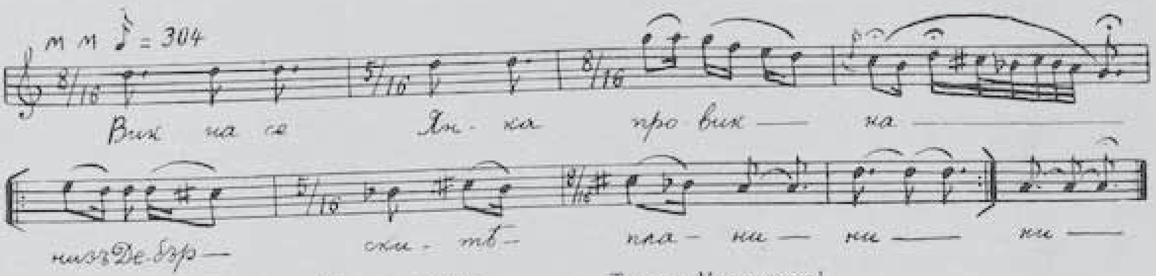
м м 𝅘𝅥𝅯 = 304
Вик на се Ян-ка про-вик — на —
низъ Дебър — ски-тѣ — пла — ни — ни — ни —

Викна се Янка провикна
Низъ Дебърскитѣ планини:
„Удрете, браkя, пукайте,
Яверъ-пашова дружина!
Овдека не е Гърция,
Овдека не е Сърбия,
Тука е Македония!
Удрете, браkя, пукайте,
Яверъ-пашова дружина!
Овдека носатъ момитѣ
Револверитѣ на поясъ;
Тука е Македония!"

Пѣта отъ Фитка Станкова, 82 г., с. Лазарополе.

Кара Мустафа

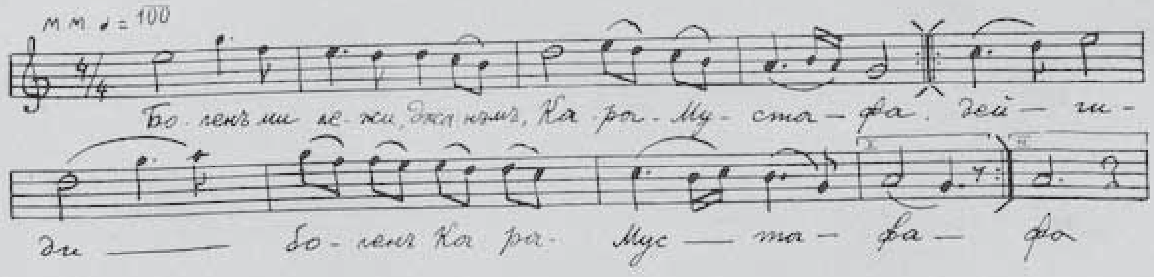
м м ♩ = 100
Бо-ленъ ми ле-жи, джанъмъ, Ка-ра-Му-ста — фа. Дей — ги-
ди — бо-ленъ Ка-ра-Мус — та — фа — фа

Боленъ ми лежи, джанъмъ,
Кара Мустафа,
Дей гиди, боленъ Кара-Мустафа.
— Кой ке ти носи, джанъмъ,
Тазъ остра сабя?
Дей гиди, боленъ Кара-Мустафа.
— Нека я носи, джанъмъ,
Тозъ айдукъ Велко,
Защо е по-голѣмъ юнакъ отъ мене.
— Кой ке ти носи, джанъмъ,
Тазъ дълга пушка?
Дей гиди боленъ Кара-Мустафа.
— Нека я носи, джанъмъ,
Тозъ айдукъ Велко,
Защо е по-голѣмъ юнакъ отъ мене.
— Кой ке ти носи, джанъмъ,
Сърма пищоли?
Дей гиди, боленъ Кара-Мустафа.
— Нека ги носи, джанъмъ,
Тозъ айдукъ Велко,
Защо е най-голѣмъ юнакъ отъ свитѣ.

Пѣта отъ Диме Шошолчевъ, 72 г., гр. Велесъ.

Излѣзи, бабо...

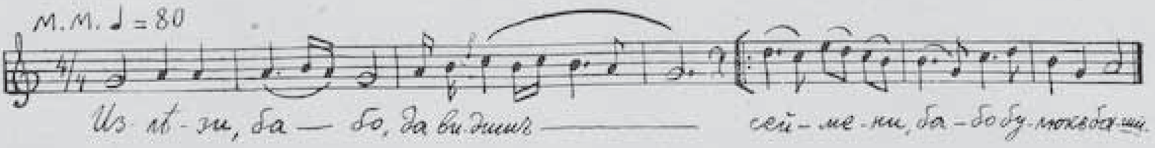
M.M. ♩ = 80
Из лѣ-зи, ба — бо, да ви-дишъ ——— сей-ме-ни, ба-бо бу-люкъ ба-ши.

Излѣзи, бабо, да видишъ
Сеймени, бабо, булюкъ баши.
Хайдушка глава носѣва,
Хайдушка глава, на сина ти.

Пѣта отъ Ставре Китановъ, 63 г., гр. Воденъ.

Стоянъ комита

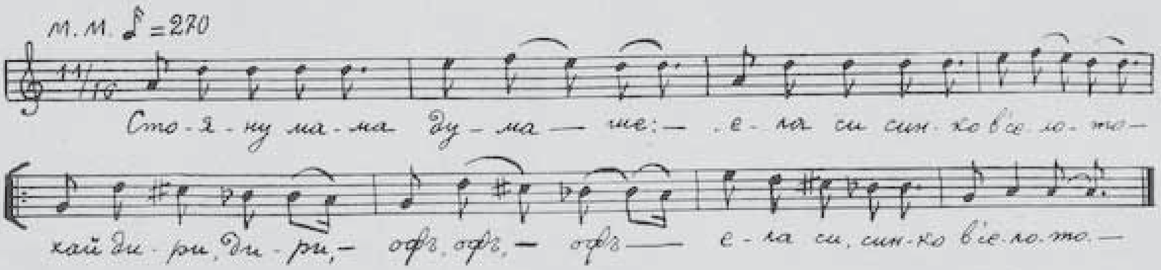
M.M. ♪ = 270
Сто-я-ну ма-ма ду-ма — ше: — е-ла си син-ко въ се-ло-то —
хай ди-ри, ди-ри, — офъ, офъ, — офъ — е-ла си, син-ко въ се-ло-то. —

Стояну мама думаше,
„Ела си, синко, въ селото,
Хай дири, дири, офъ, офъ, офъ,
Ела си, синко, въ селото.
Седи, не оди комита,
Белки ке нѣщо да стане,
Та младо да ми загинешъ.“
Стоянъ на майка думаше:
„Немой ме, майко, сопирай,
Немой ми грѣо собирай.
Не можамъ, майко, да гледамъ,
Турчинъ да коли и бѣси.
Тизе раждашъ, мила майко,
Се отборъ храбри юнаци,
Ама дома не ти седатъ;
Тизе раждашъ, мила майко,
Се убави, красни керки,
Ама турски измекярки.“

Пѣта отъ Илия Негревъ, 39 г., с. Виница.

Яна

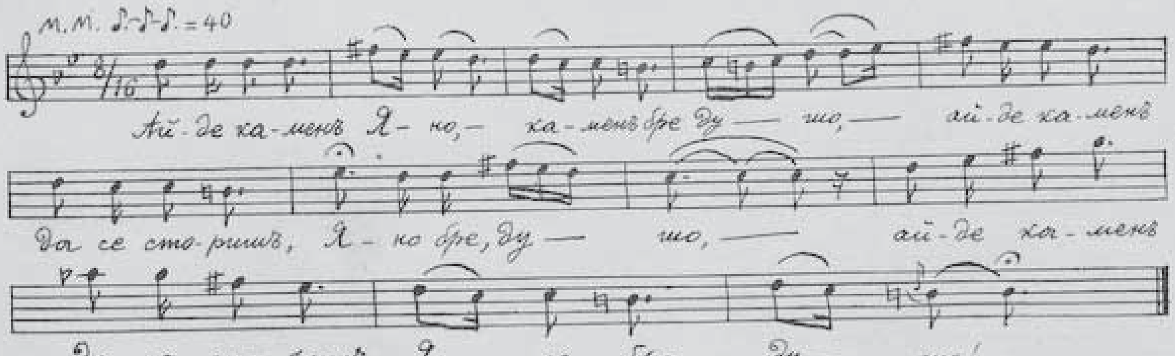
M.M. ♪-♪-♪. = 40
Ай-де ка-менъ Я-но, — ка-менъ бре ду — шо, — ай-де ка-менъ
да се сто-ришъ, Я-но бре, ду — шо, — ай-де ка-менъ
да се сто-ришъ, Я — но бре, ду — шо! —

Айде каменъ Яно,
Каменъ бре душо!
Айде каменъ да се сторишъ
Яно, бре душо.
Бинекъ да те турамъ, Яно,
Предъ патна порта,
На тебе да стапнамъ, Яно,
Каменъ бре сърдце!
На конь да се качамъ, Яно,
Чужбина да фатамъ,
Тебе да забравамъ, севдо,
Яно ле, душо,
На сърдце ми люта рана
Да зарастне.

Пѣта отъ Славчо Абазовъ, 47 г., гр. Кратово.

Тръгна мома за вода

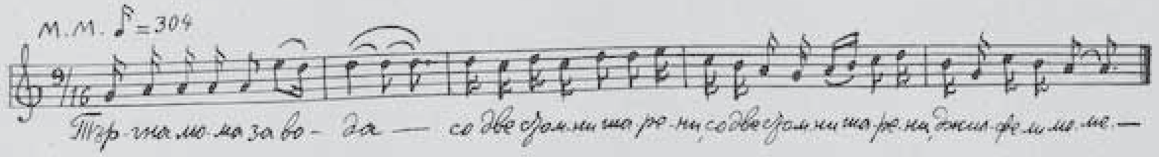
М.М. ♪ = 304
Тър-гна мо-ма за во- да — со две стом-ни ша-ре-ни, со две стом-ни ша-ре-ни, джил-фе-ли мо-ме.—

Тръгна мома за вода
Со две стомни шарени,
Джилфели моме.
Момко търча по нея,
„Стой девойче, почекай
Да ти кажамъ два лафа,
Два лафа два изгора,
Джилфели моме.“
Спрѣсна мома да бѣга:
„Оле, момко, пущи ме,
Мене мама ке ме кара,
Тебе — утепа.“

Пѣта отъ Райна Божкова, 62 г., гр. Радовишъ.

Чупе на вода

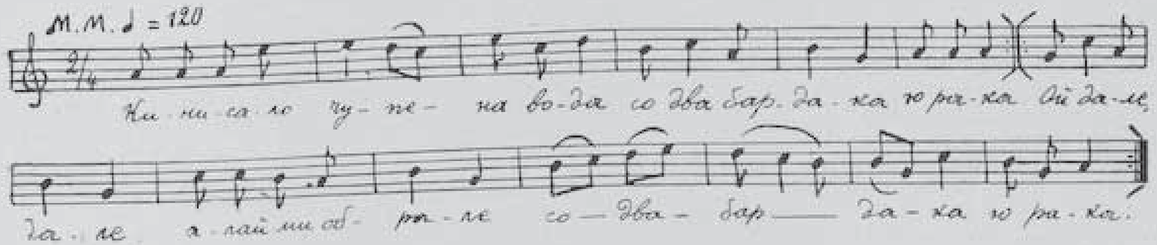
М.М. ♩ = 120
Ки-ни-са-ло чу-пе- на во-да со два бар-да-ка ю ра-ка Ой да-ле, да-ле а-лай ми об-ра-ле со-два-бар—да-ка ю ра-ка.

Кинисало чупе на вода
Со два бардака ю рака,
Ой дале, дале,
Алай ми обрале,
Со два бардака ю рака.
Момко се приближи до нея
Па й бардацитѣ строши.
Викна чупе со гласъ да плаче:
Оледе мамо, майчице.
Какъ ще ази дома да идамъ
Со два бардака счупени?“
— Трай девойче, немой да плачешъ
Я ке ти купамъ бардаци.
Я ке ти купамъ бардаци
Емъ по-шарени, по-юбави.

Пѣта отъ Лазо Крумчевъ, 84 г., с. Дивляни.

На сарай да седишъ

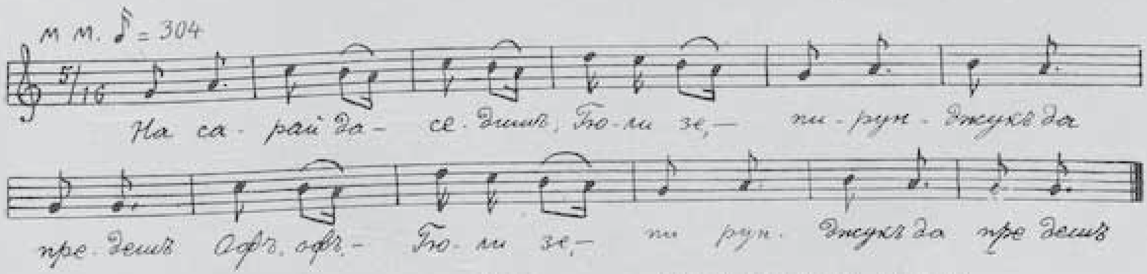
М.М. ♪ = 304
На са-рай да- се-дишъ, Гю-ли зе,— пи-рун-джукъ да пре-дешъ Офъ, офъ- Гю-ли зе,— пи рун- джукъ да пре-дешъ

На сарай да седишъ, Гюлизе,
Пирунджукъ да предешъ,
Офъ, офъ, Гюлизе,
Пирунджукъ да предешъ.
На диванъ да седишъ, Гюлизе,
Жълтици да броишъ.
Тебе най-прилича, Гюлизе,
Анъмка да станешъ.
— А бре аго, кйоръ аго,
Бугарска вѣра не менямъ.
Абре аго, кйоръ аго,
Анъмка не ставамъ.

Пѣта отъ Стойна Иванова, 68 г., гр. Куманово.

Мома иде отъ мийене

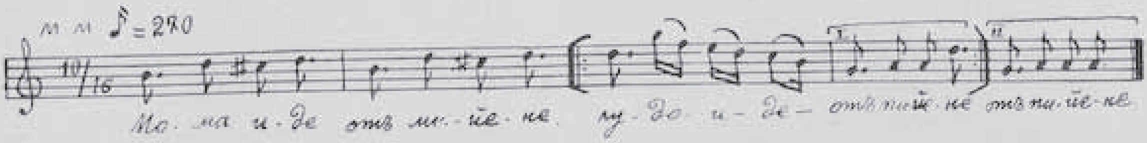
м м 𝅘𝅥𝅮 = 270
10/16
Мо-ма и-де отъ ми-йе-не. лу-до и-де- отъ пий-не отъ пи-йе-не

Мома иде
Отъ мийене.
Лудо иде
Отъ пийене.
Онъ й рече:
„Добро 'ечерь,"

Тя му рече:
„Дойди вечерь."
Шейтанъ моме,
Не довагямъ,
Оти имашъ
Лоша майка.

— Раатъ биди,
Коркачъ лудо,
Ке успиямъ
Лоша майка
—Шейтанъ моме,
Не довагямъ,

Оти имашъ
Люти татко.
— Раатъ биди,
Аджамийо,
Ке опиямъ
Люти татко.

Пѣта отъ Сава М. Развигоровъ и Д. Недковъ, гр. Щипъ.

Легна мома на одрето

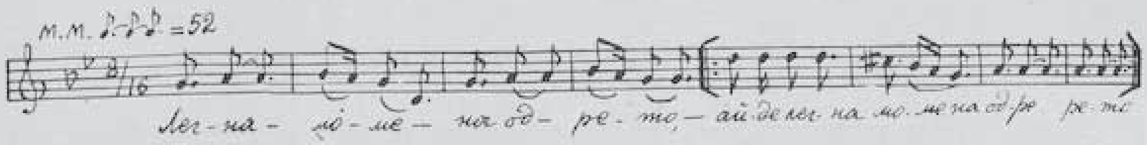
М.М. 𝅘𝅥𝅮.𝅘𝅥𝅮𝅘𝅥𝅮. = 52
8/16
Лег-на- мо-ме- на од- ре- то,- ай де ле на мо. ме на од-ре ре-то

Легна моме на одрето. (2)
Гнило било пусто крево. (2)
Гнило било, строшило се. (2)
Падна мома връзъ лудото. (2)
Почна лудо да се смѣе. (2)
Да се смѣе, да бѣснѣе. (2)

Мома му се силно моли: (2)
„Немой лудо, немой младо, (2)
Сега са си тежки пости, (2)
Тежки пости великденски (2)
Великденски и петровски." (2)

Лудо се е арнишало. (2)
Почна мома да се шега: (2)
„Вана вуко рудо ягне, (2)
Па не знае да го яде; (2)
Вана соколъ яребичка, (2)
Па не знае да я носи!" (2)

Пѣта отъ Борисъ Стефковъ, 27 г., род. въ Цариградъ.

Блажена гора

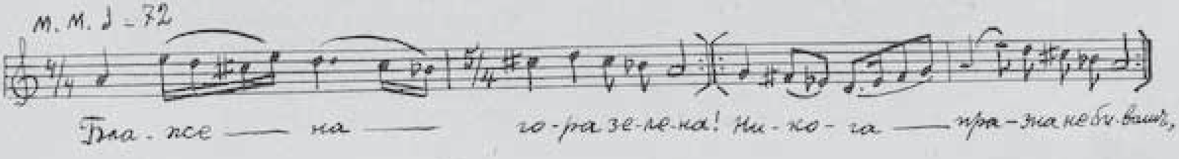
М.М. 𝅗𝅥 = 72
4/4
5/4
Бла. же — на — го-ра зе-ле-на! Ни-ко-га — пра-зна не би-вашъ,

Блажена гора зелена!
Никога празна не бивашъ,
Ни лѣте, горо, ни зиме;

Зиме си пуна овчари,
Лѣте си пуна юнаци;
До сѣка бука юнака,
На сѣка гранка берданка,

На сѣка шумка патронка,
На сѣка чука и байракъ.
Блажена гора зелена!

Пѣта отъ Стою Матевъ, 41 г., гр. Кочани.

Кукни кукувице

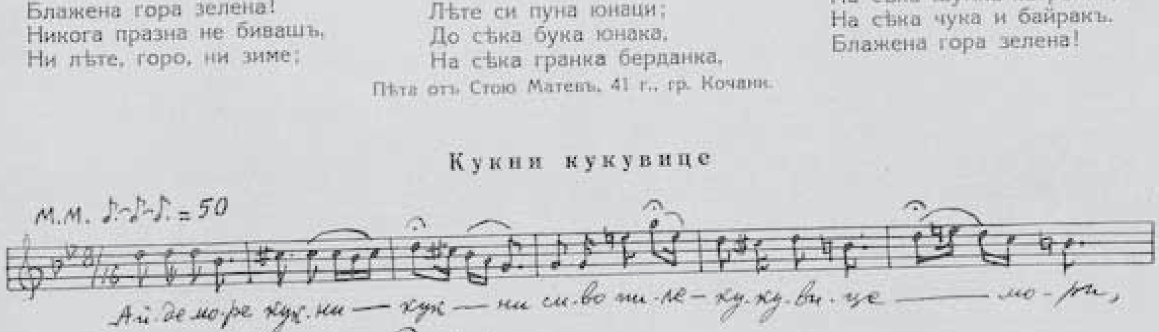
М.М. 𝅘𝅥𝅮.𝅘𝅥𝅮.𝅘𝅥𝅮. = 50
8/16
Ай де мо-ре кук-ни — кук — ни си-во пи-ле — ку-ку-ви-це — мо-ри,
кук-ни — да — не — кук-нешъ.

Айде, мори, кукни, кукни
Синйо пиле, кукувице мори,
Кукни, да не кукнешъ!
Айде море я да дойдамъ

Синйо пиле, кукувице мори,
Тая ранна пролѣть!
Айде море да си сберамъ,
Синйо пиле, кукувице мори,

Сѐ отборъ юнаци.
Айде море да си слегнамъ,
Синйо пиле, кукувице мори,
У Солунско поле.

Пѣта отъ Д. Недковъ, 47 г., гр. Щипъ.

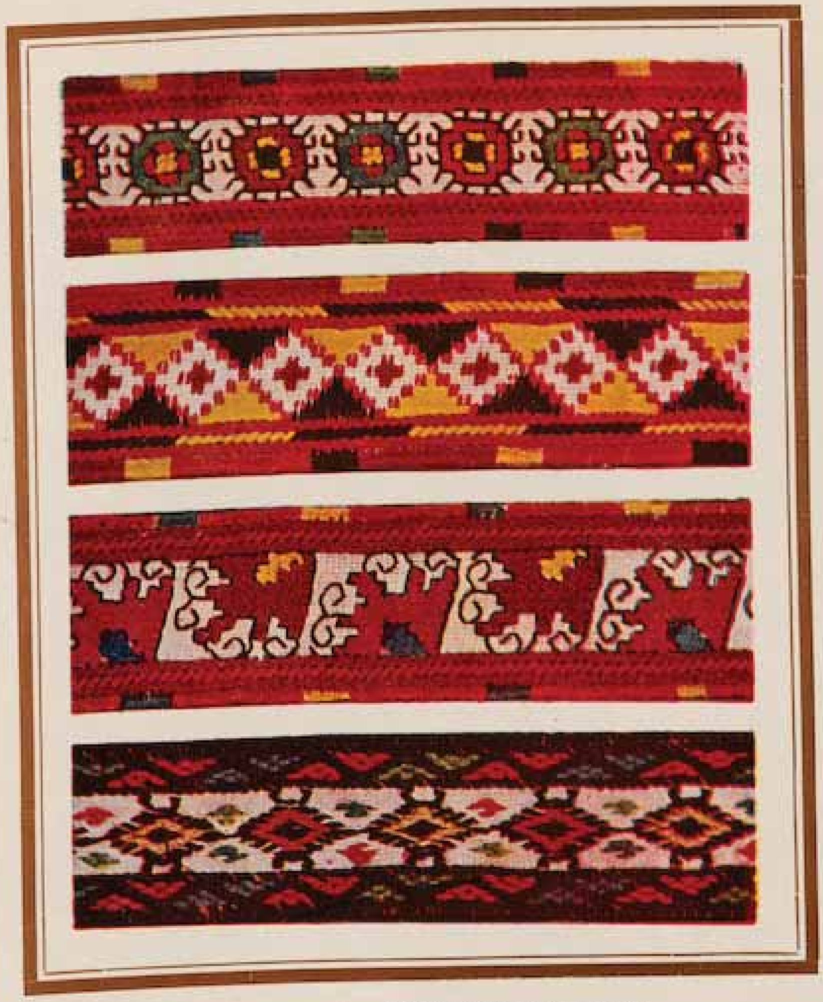

Македонска шевица — Фрагменти отъ разни крайща:
Скопско
Битолско
Кичевско
Сѣрско

Broderie macédonienne — Fragments de diverses régions de:
Skopié
Bitolia
Kitchevo
Serrès

25x

МАКЕДОНСКИЯТЪ ВЪПРОСЪ
La question macédonienne

МАКЕДОНИЯ НА МАКЕДОНЦИТѢ
(У. Е. Гладстонъ)

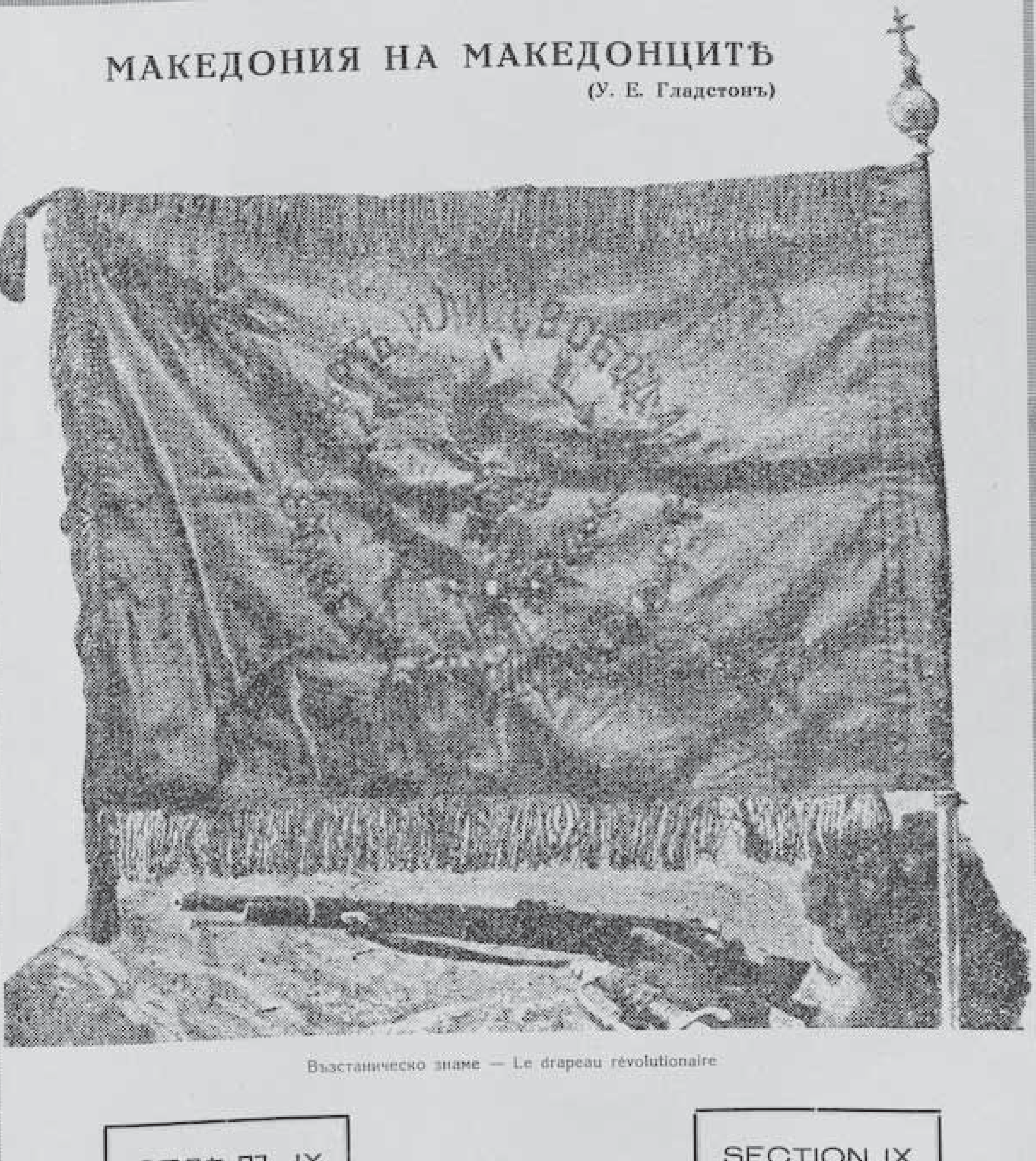

Възстаническо знаме — Le drapeau révolutionnaire

ОТДѢЛЪ IX

SECTION IX

ЗА НЕЯ НИЙ СЕ БОРИМЪ
ЗА НЕЯ НИЕ МРЕМЪ

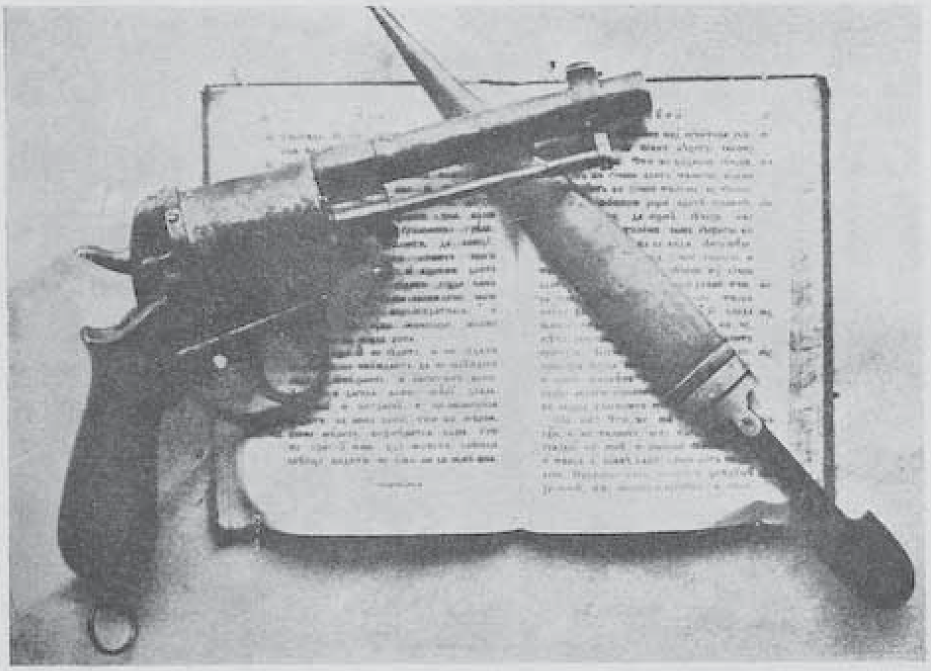

1

1. При полагане клетва — Pretant serment

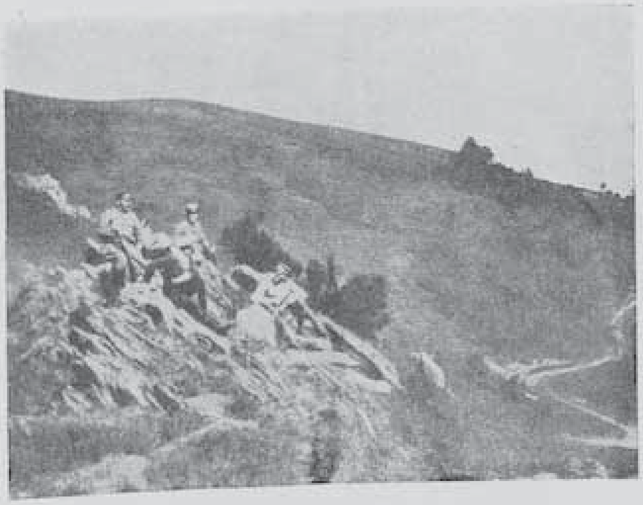

2

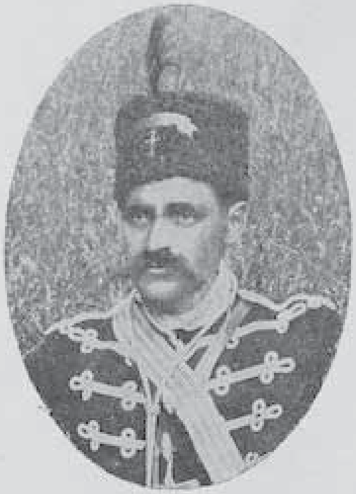

3

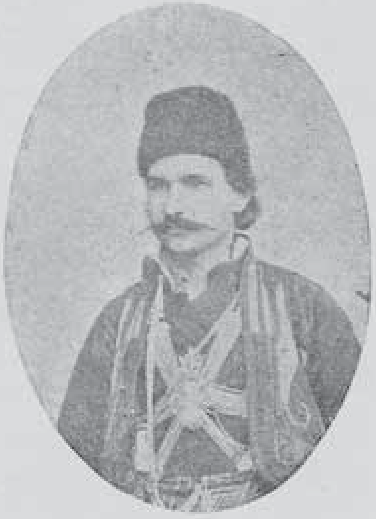

4

2. Хайдушко гнѣздо — Lieu de rendez-vous de révolutionaires 3. Стою войвода — Stoiu voïvoda 4. Зюмбюлъ войвода — Zumbul voïvoda

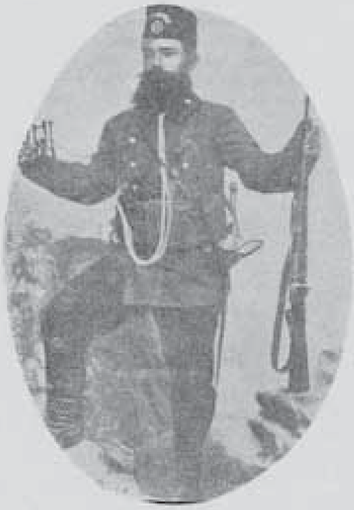

5

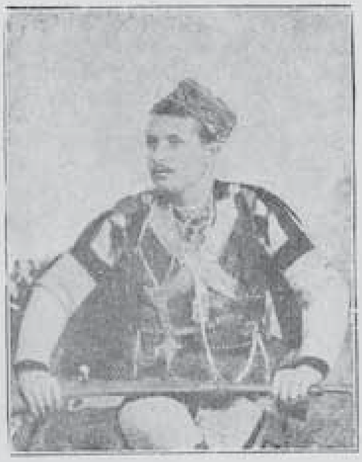

6

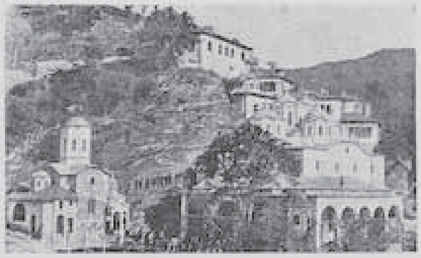

7

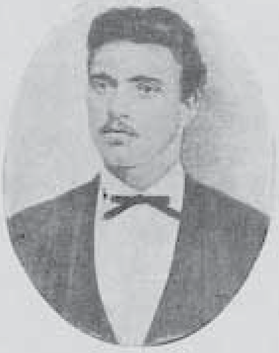

8

1872 г.

Иеромонахъ
АВЕРКИЙ

9

5. Дончо Златковъ — Dontcho Zlatkoff 6. Ванчо Карасулията — Vantcho Karasouliata 7. Осоговскиятъ монастиръ — Le monastère, nommé „Osogovsky“ 8. В. Левски — V. Levsky 9. Иеромонахъ Аверкий — Le moine-prêtre Averky

10

1876 – 1878

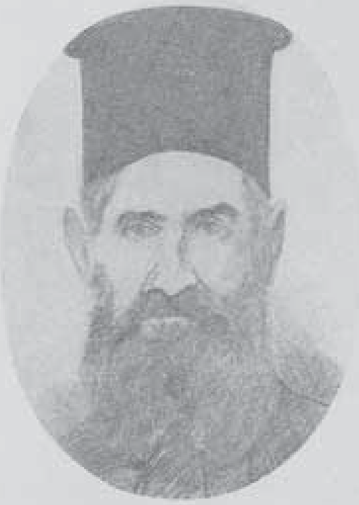

11

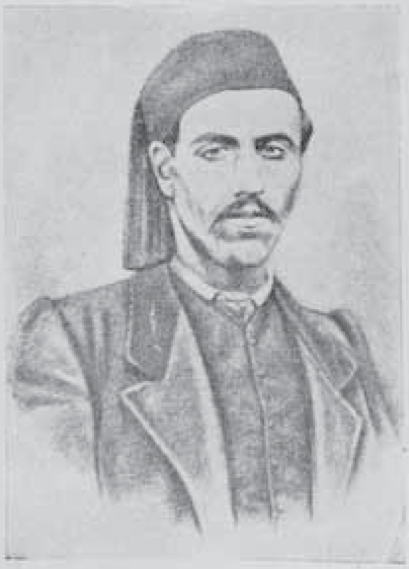

12

10. Илю Войвода — Iliu Voivoda 11. Икономъ Ангелъ — Le prêtre Angel
12. Спиро Джеровъ — Spiro Djéroff

13

14

15

13. Константинъ п. Георгиевъ — Constantine pope Gheorghieff 14. Станислава Караиванова — Stanislava Karaïvanova 15. Никола Ивановъ — Nicolas Ivanoff

НАЧАЛО НА МАКЕДОНСКИЯ ВЪПРОСЪ

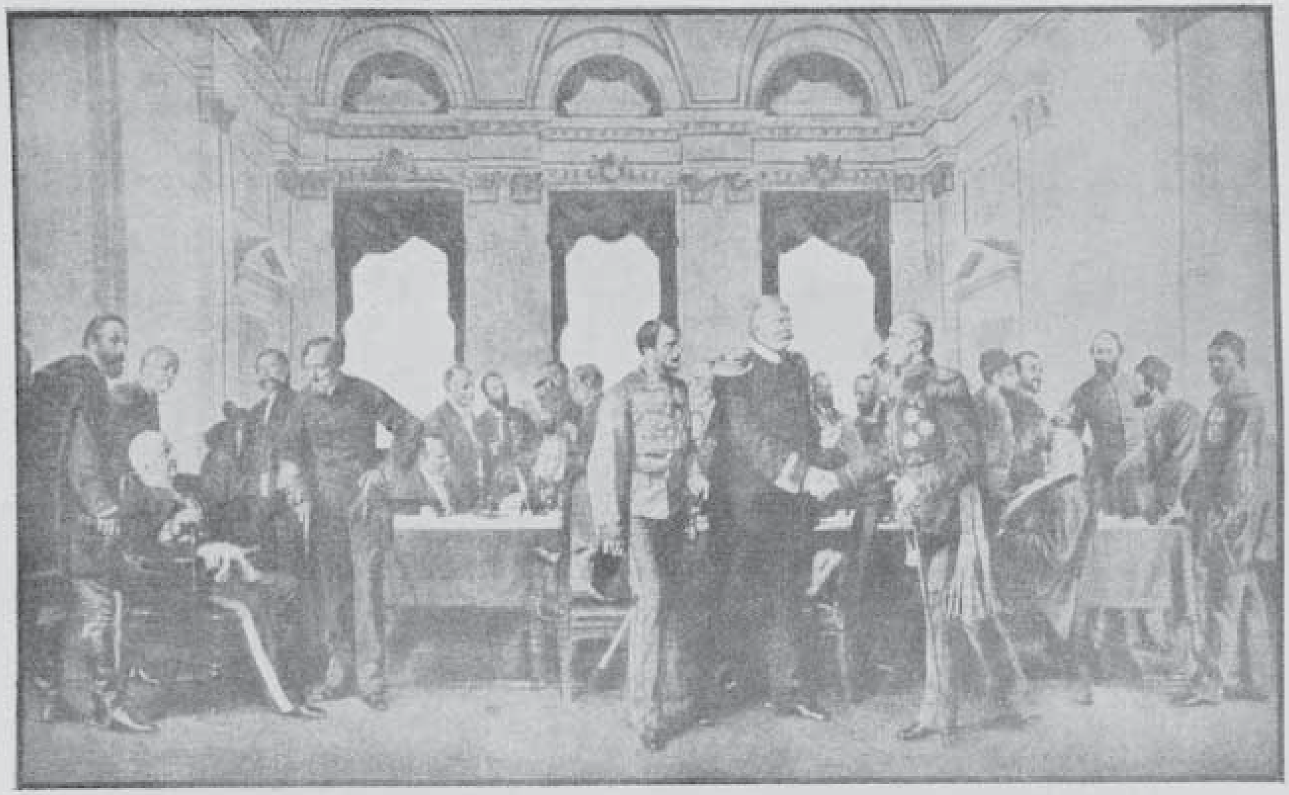

16

16. Берлинскиятъ конгресъ — начало на македонския въпросъ — Le congrès de Berlin — a la tête de la qestion macédonienne

ОХРИДСКОТО СЪЗАКЛЯТИЕ
1880 – 1881

17

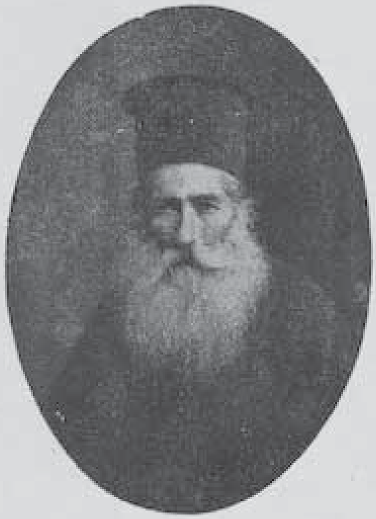

18

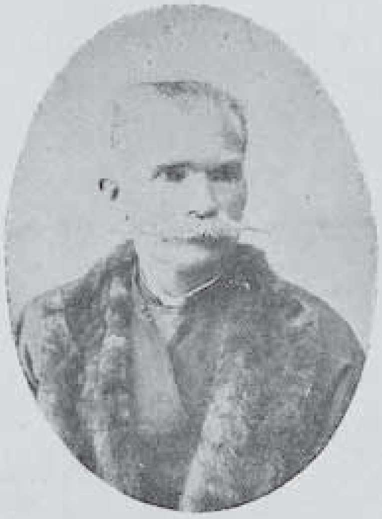

19

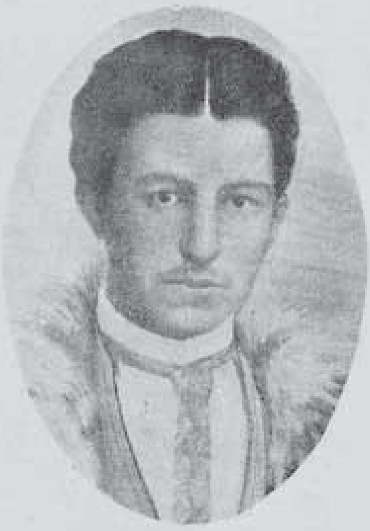

20

ЧАКРЕВЦИ

21

17. Слѣпченскиятъ монастиръ — Le monastère de Sleptché 18. Попъ Ристе — Le prêtre Risté 19. Ангелъ Спростарновъ — Angel Sprostranoff 20. Тодоръ Милевъ — Todor Mileff 21. Чакревци — Tchakrevtzy

1884—1886

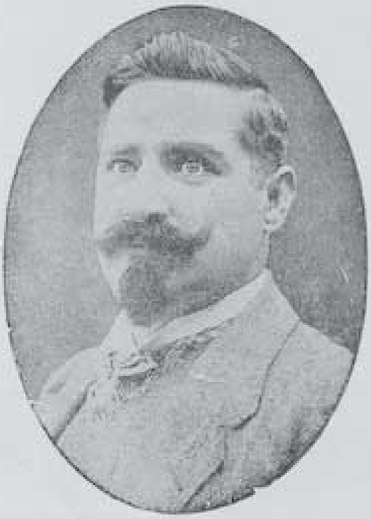

22

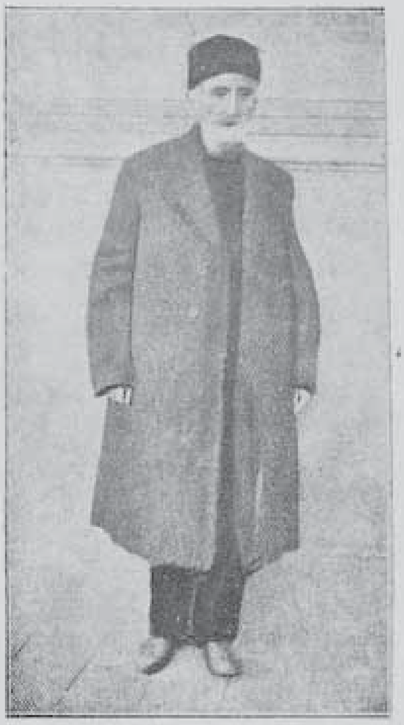

23

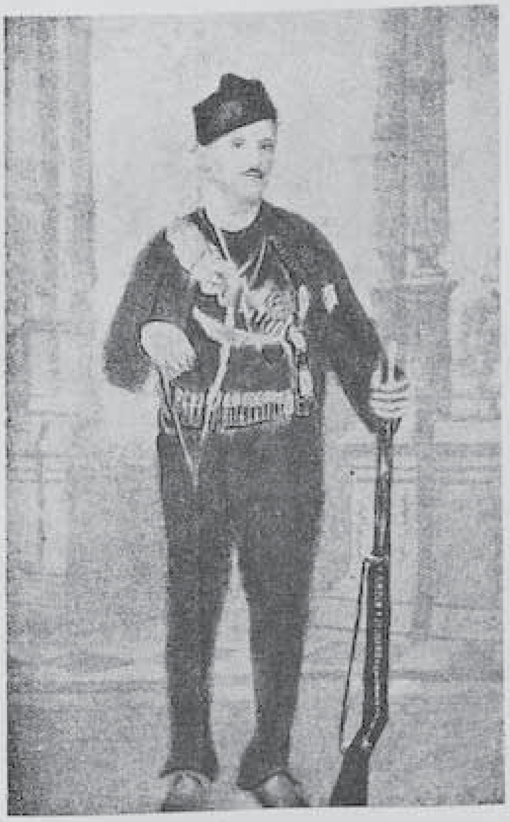

24

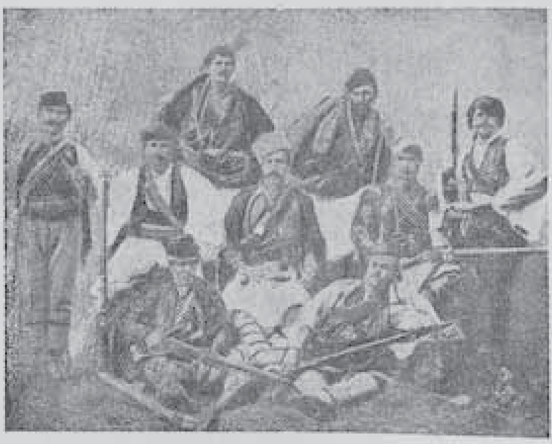

25

22. Дим. Ризовъ — Dim. Rizoff 23. Диме Коровъ — Dime Koroff 24. Н. Рокановъ — N. Rokanoff
25. Четата на Коне Павлевъ — Le bande de Koné Pavleff

НАЧАЛО НА В. М. Р. О.

ОСНОВАТЕЛИ

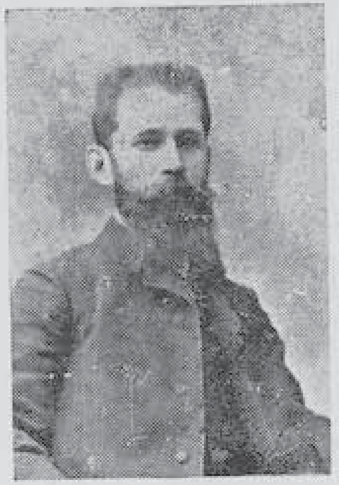

26

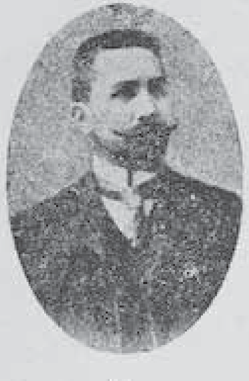

27

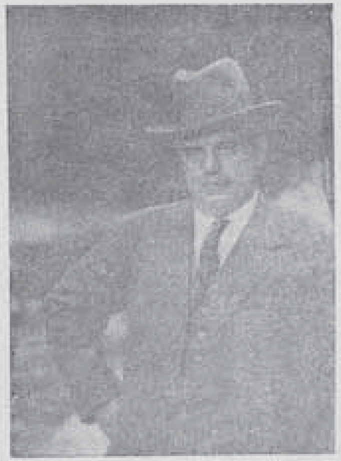

28

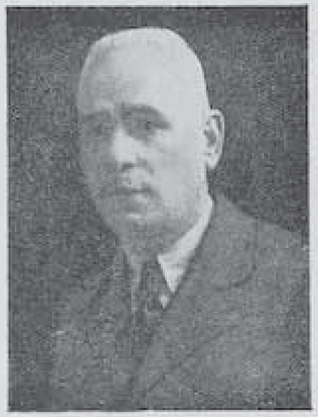

29

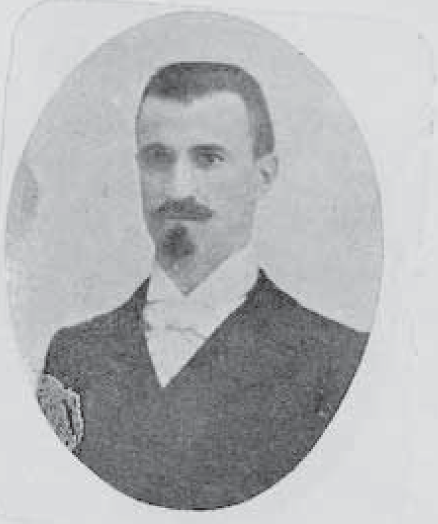

30

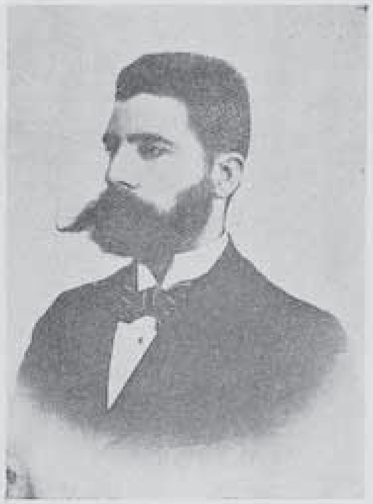

31

26. Д. Груевъ — D. Groueff 27. Д-ръ Хр. Татарчевъ — Dr. Chr. Tatartcheff 28 Петъръ п. Арсовъ — P. pope Arsoff 29. Антонъ Димитровъ — А. Dimitroff 30. Хр. Батанджиевъ — Christo Batandjieff 31. Ив. х. Николовъ — Iv. hadji Nicoloff

1894

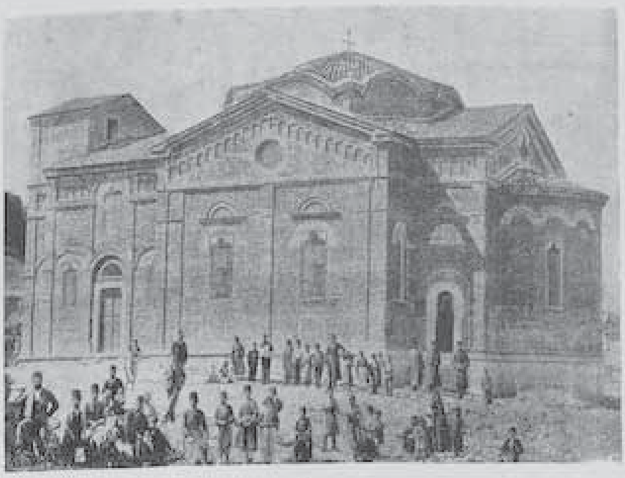

32

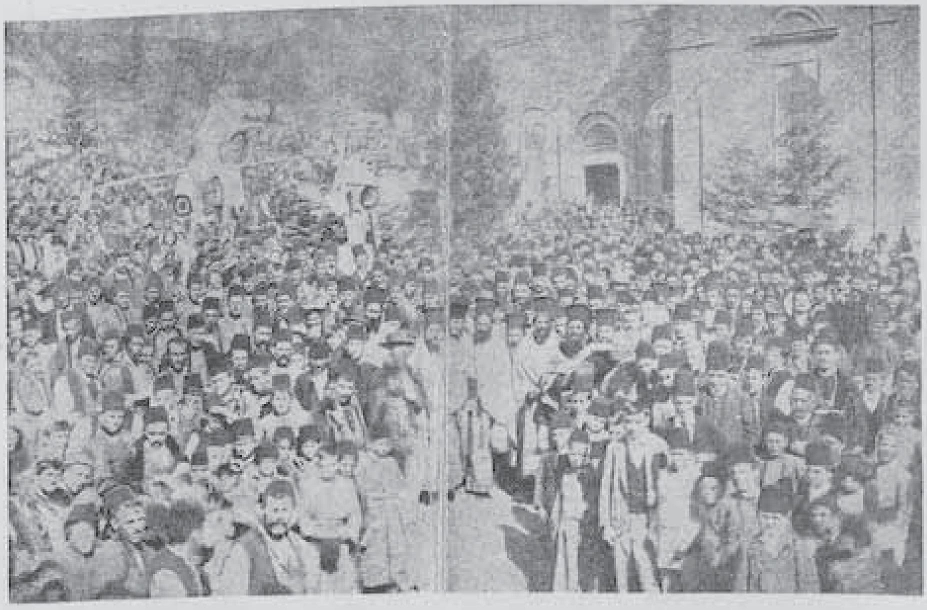

33

32. Черквата „Св. Кирилъ и Методий" въ гр. Ресенъ — L'église „Saints Cyril et Methode" dans la ville de Ressen 33. Освещаването на черквата „Св. Кирилъ и Методий" въ гр. Ресенъ (1894) — L'inauguration de l'église „Saints Cyril et Methode" dans la ville de Ressen (1894)

---

26. Д. Груевъ — D. Grouëff 27. Д-ръ Хр. Татарчевъ — Dr. Chr. Tatartcheff 28 Петъръ п. Арсовъ — P. pope Arsoff 29. Антонъ Димитровъ — A. Dimitroff 30. Хр. Батанджиевъ — Christo Batandjieff 31. Ив. х. Николовъ — Iv. hadji Nicoloff

1895 год.

34

35

36

37

34. Трайко Китанчевъ — Traïko Kitantcheff 35. Ефремъ Карановъ — Ephrème Karanoff
36. Поручикъ Начевъ — Le lieutenant Natcheff 37. Градъ Мелникъ — La ville de Melnik

АПОСТОЛИ НА В. М. Р. О.

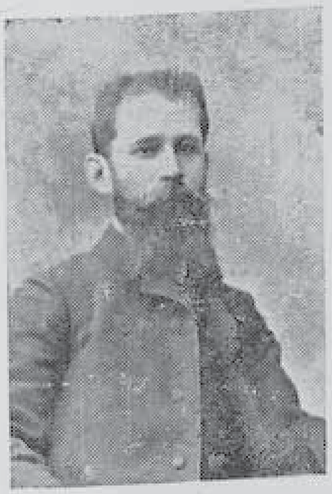

38

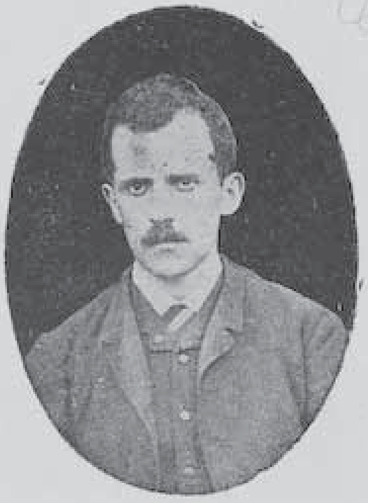

39

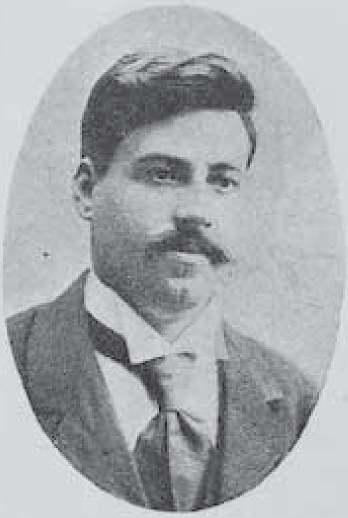

40

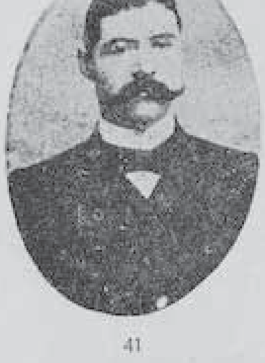

41

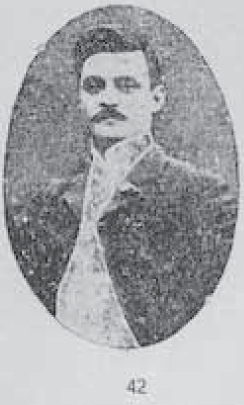

42

38. Д. Груевъ — D. Groueff 39. П. Тошевъ — P. Tocheff 40. Гоце Делчевъ — G. Deltcheff
41. Хр. Матовъ — Chr. Matoff 42. Бор. Сарафовъ — Bor. Saraphoff

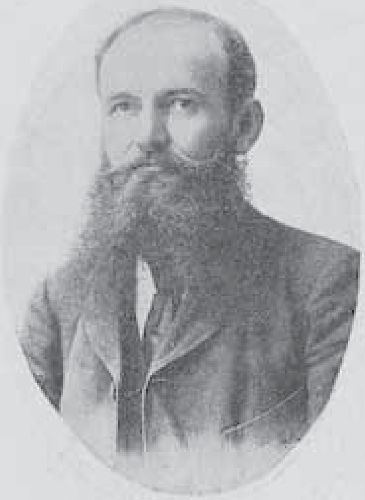

43

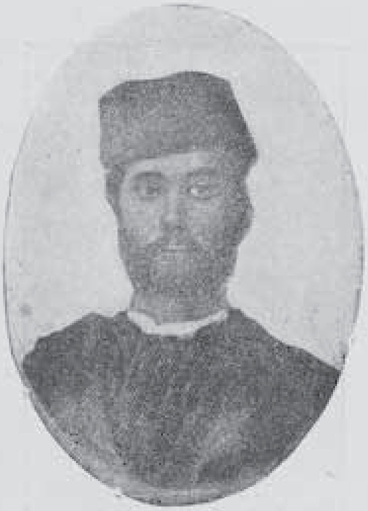

44

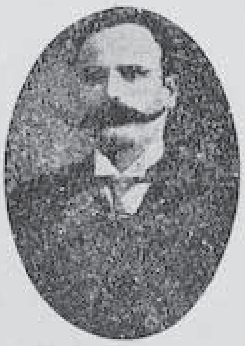

45

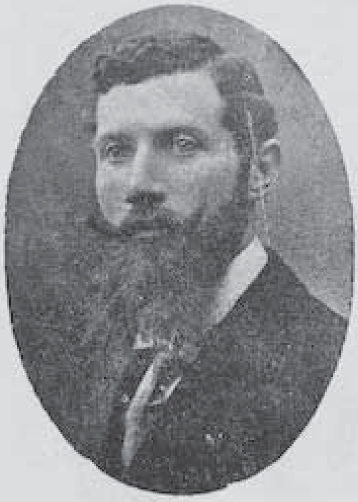

46

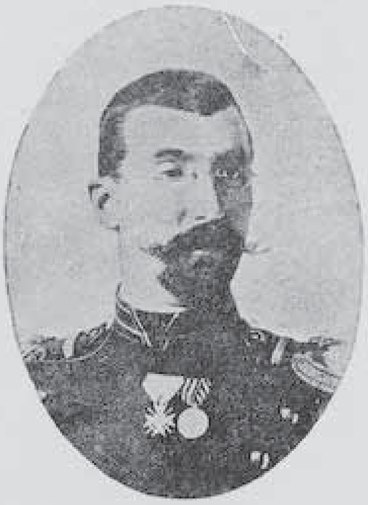

47

43. Г Петровъ — G. Petroff 44. М. Попето — M. Popeto 45. Павелъ Христовъ — Pavel Christoff 46. Тодоръ Лазаровъ — Todor Lazaroff 47. Тома Давидовъ — Tomas Davidoff

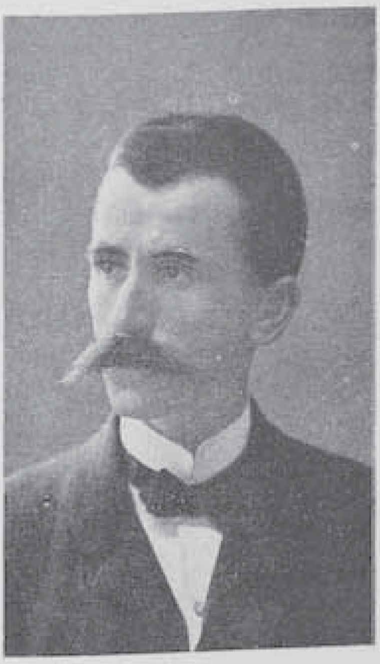

48

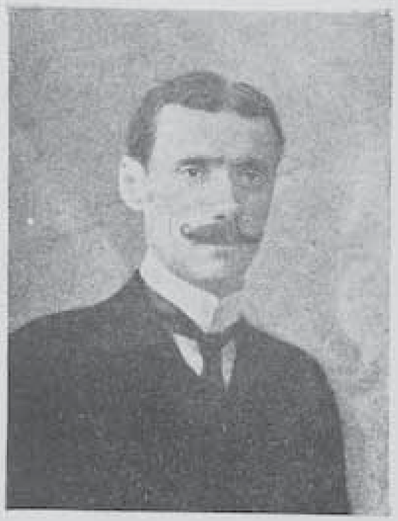

49

50

51

48. Ан. Лозанчевъ — Ан. Lozantcheff 49. Г. Пешковъ — G. Pechkoff 50 Григоръ Поповъ — Gr. Popeff 51. Д. Груевъ и Ал. х. Пановъ — D. Groueff et Al. hadji Panoff

ВИНИШКА АФЕРА
1897 г.

52

53

54

52. Село Виница — Le village de Vinitza 53. Иосифъ Даскаловъ — Josephe Daskaloff
44. Мише Развигоровъ — Michel Razvigoroff

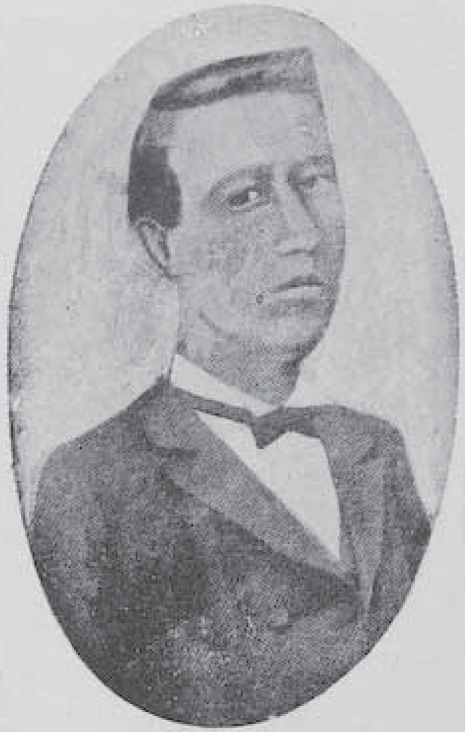

55

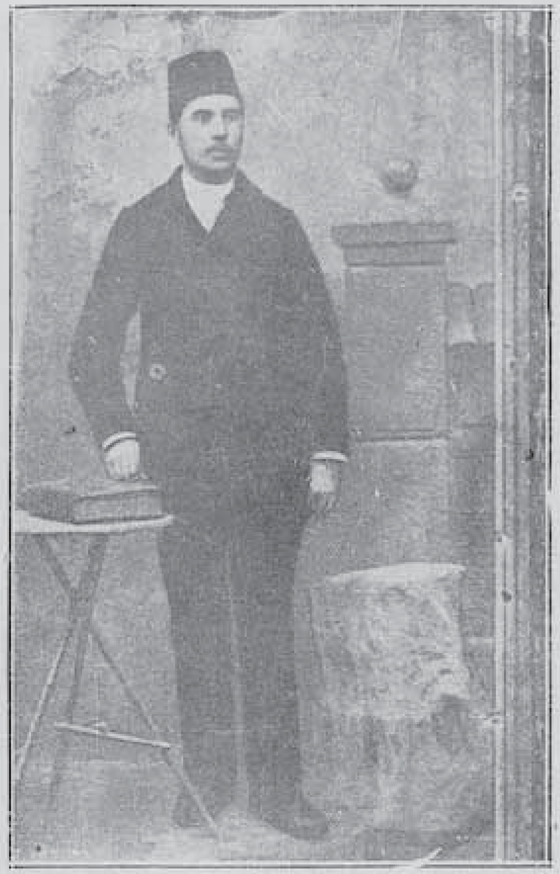

56

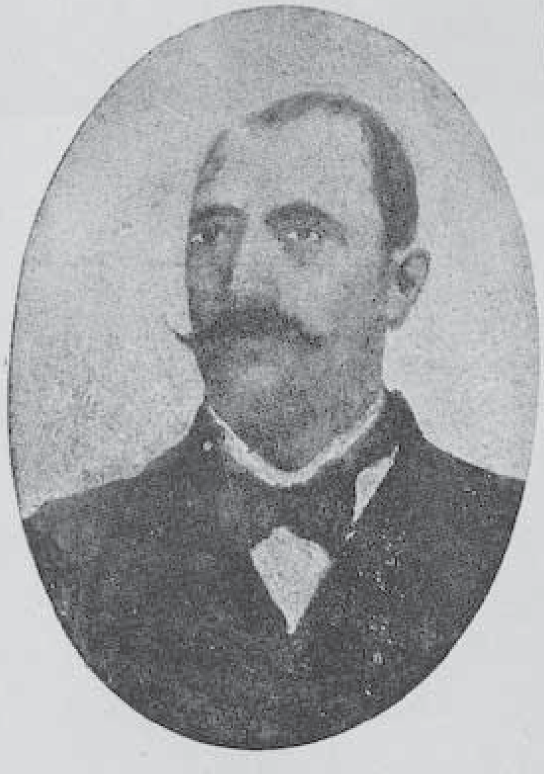

57

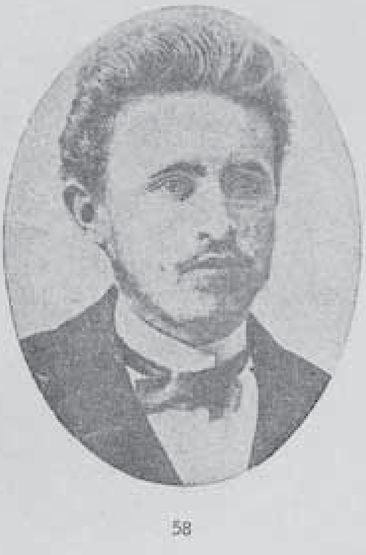

58

55. М. Делчевъ — M. Déltcheff 56. Ст. Лазовъ — St. Lasoff 57. Юрд. Гавазовъ
Iord. Gavasoff 58. Хр. Чемковъ — Chr. Tchémcoff

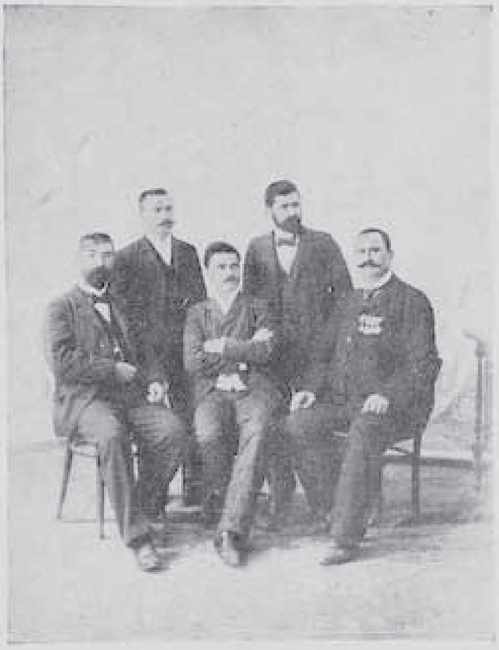

59

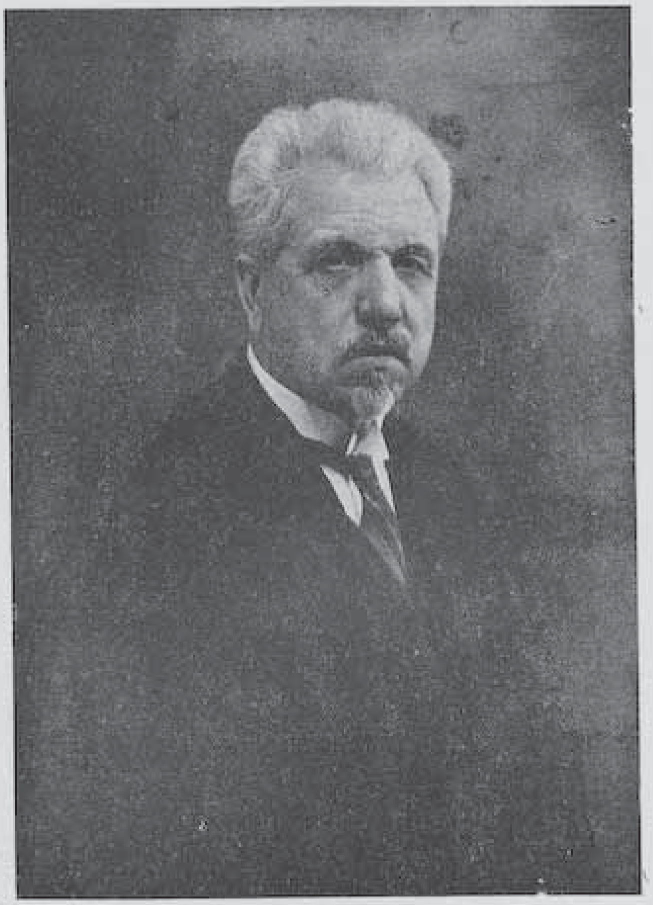

63

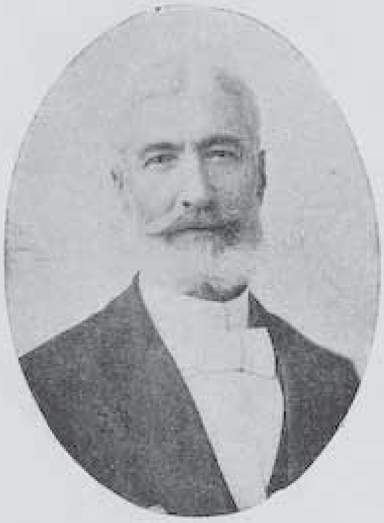

61

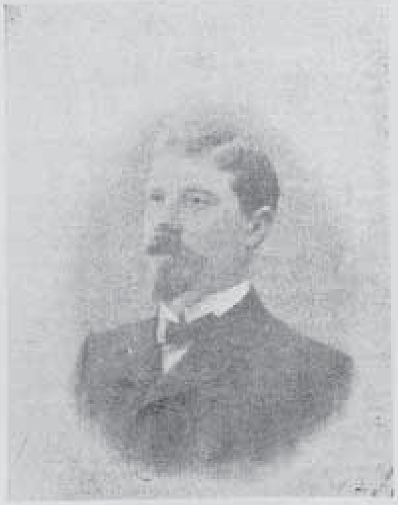

62

59. Комитетътъ на Борисъ Сарафовъ — Le comité des révolutionnaires — Boris Saraphoff
60. Хр. Станишевъ — Chr. Stanicheff 61. П. Урумовъ — P. Ouroumoff 62. Антонъ П. Стояновъ — Ant. P. Stoïanoff

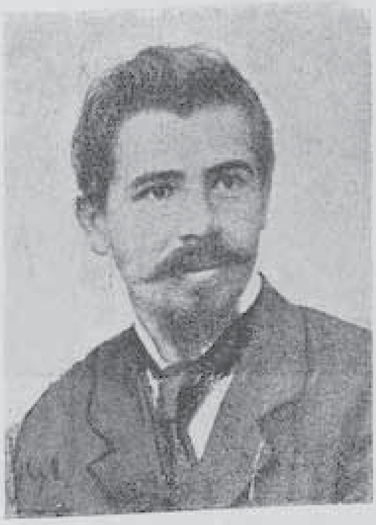

63

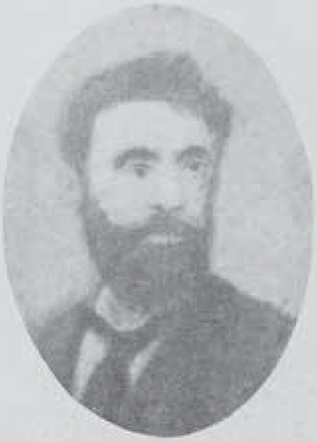

64

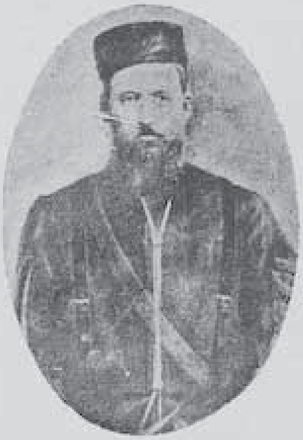

65

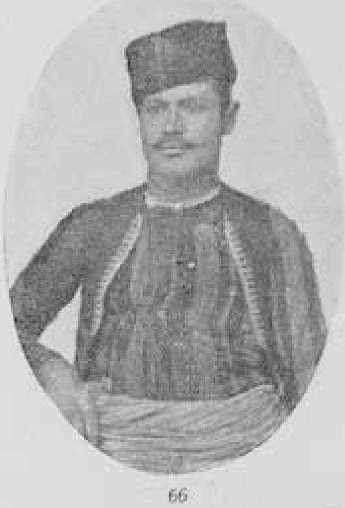

66

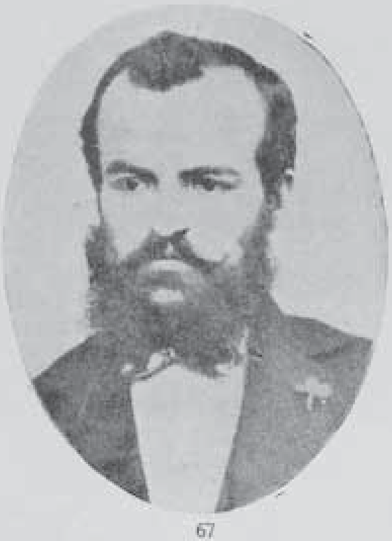

67

63. Св. Мерджановъ — Sv. Merdjanoff 64. П. Соколовъ — P. Sokoloff 65. Г. Ивановъ (М. Лерински) — G. Ivanoff (M. Lerinsky) 66. Ал. Малинковъ — Al. Malinkoff 67. М. Патчевъ — M. Pattcheff

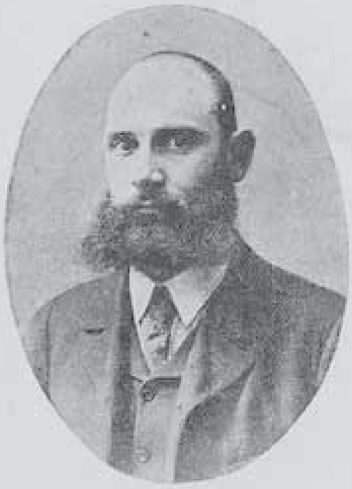

68

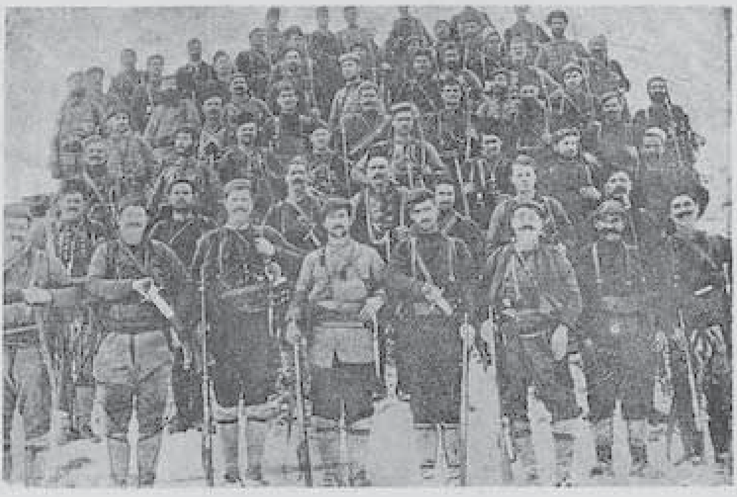

69

70

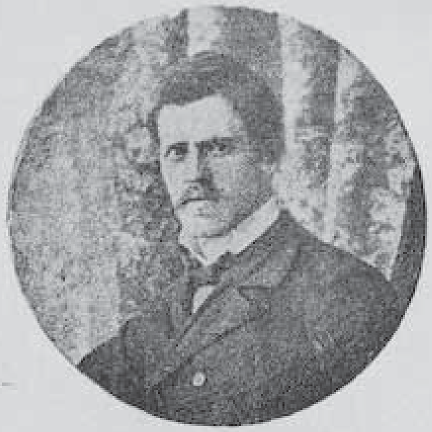

71

68. Яне Сандански — Iané Sandansky 69. Четата на Сѣрски рев. окрѫгъ — La tchéta révolutionnaire du sanjak de Sér. 70. Мѣстото, гдето бѣше пленена мисъ Стонъ отъ В. М. Р. О. — L'endroit où fut captivée Miss Stone par l'O. E. R. M. 71. Кръстю Асѣновъ — Krestu Assenoff

72

73

74

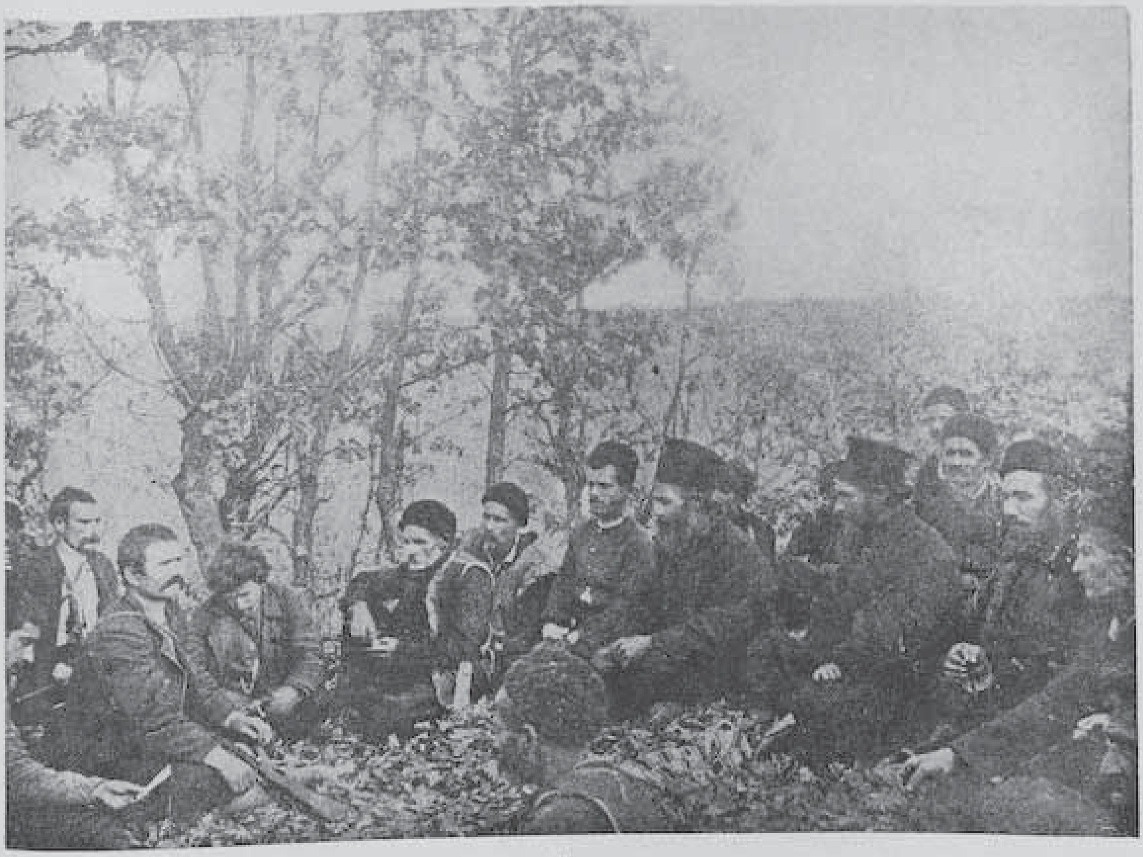

75

72. Хр. Чернопѣевъ — Chr. Tchérnopéeff 73. Пор. Каназиревъ — Leutenant Kanasireff 74. Майоръ Д. Ат. Думбалаковъ — Le majeur D. Aht. Doumbalacoff 75. Хр. Чернопѣевъ всрѣдъ народа въ гората — Chr. Tchérnonéeff parmi le peuple dans la forêt

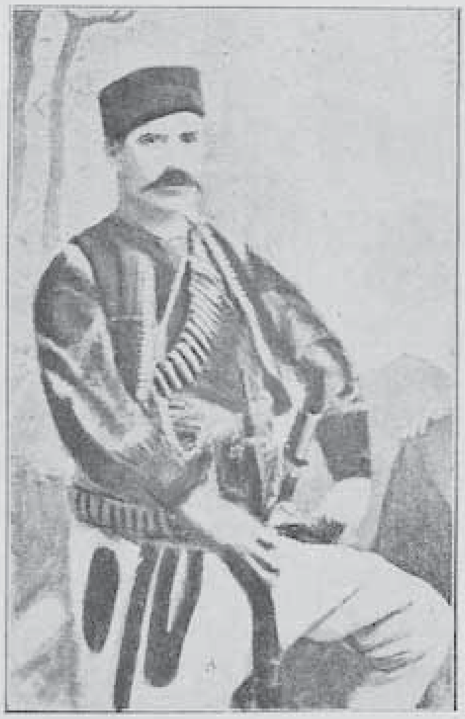

76

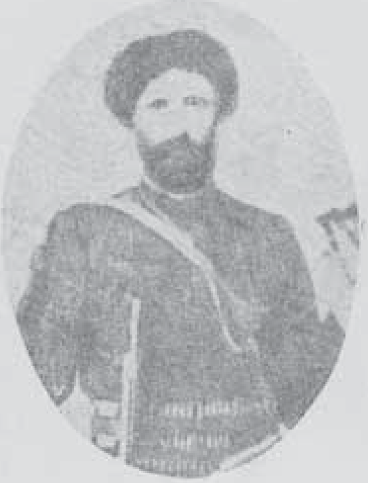

77

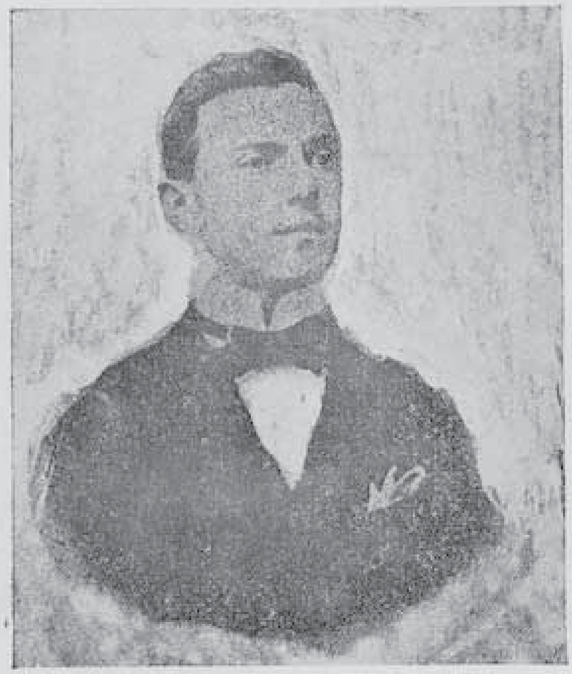

78

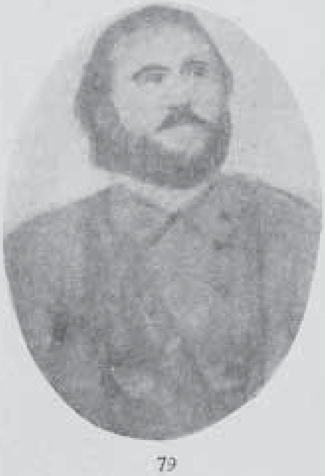

79

76. Мирче Ацевъ — M. Atzeff 77. Дине Абдурахмановъ — D. Abdourahmanoff 78. Р. Пешковъ — R. Pechcoff 79. К. Стефовъ (Блатски) — K. Stefoff (Blatsky)

ГОРНО-ДЖУМАЙСКО РЕВОЛЮЦИОННО ДВИЖЕНИЕ

1902

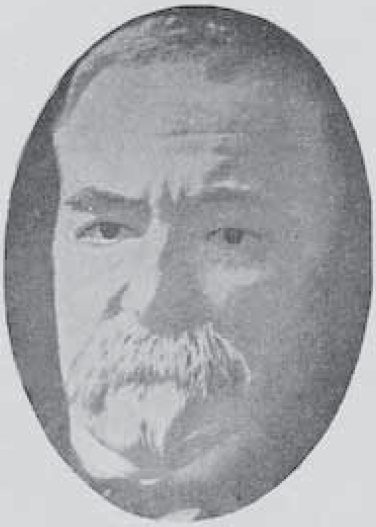

80

81

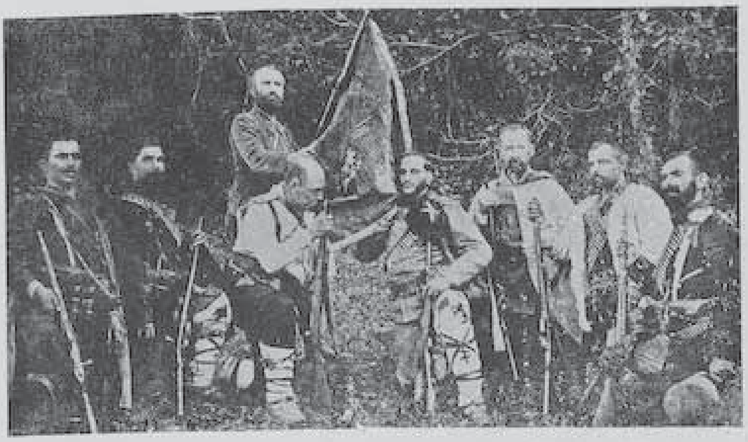

82

80. Ст. Михаиловски — St. Michailovsky 81. Генералъ Ив. Цончевъ — Le général Iv. Tzontcheff 82. Заклинане на кореспондентитѣ Хайлсъ и Тагѣевъ — Prestation de serment des correspondants Hales et Taguéeff

83

84

85

83. Четата на ген. Ив. Цончевъ — La tchéta du général Iv. Tzontcheff 84. Мичманъ Т. Саевъ — Le michman du vaisseau T. Saeff 85. Четата на мичм. Т. Саевъ и Н. Лефтеровъ — La tchéta du michman du vaisseau T. Saeff et N. Levtéroff

84 85

83. Четата на ген. Ив. Цончевъ.—La tchéta du général Iv. Tzontcheff 84. Мичманъ Т. Саевъ — Le michman du vaisseau T. Saeff 85. Четата на мичм. Т. Саевъ и Н. Лефтеровъ — La tchéta du michman du vaisseau T. Saeff et N. Lévtéroff

---

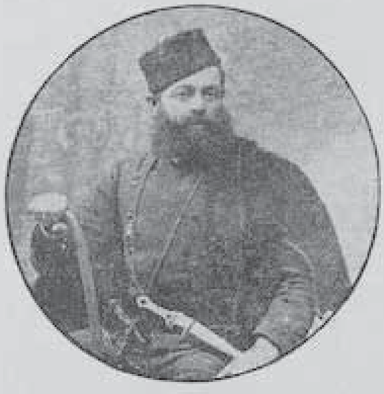

86

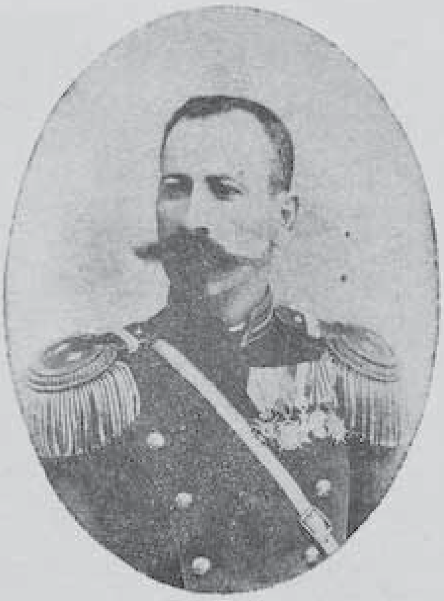

87

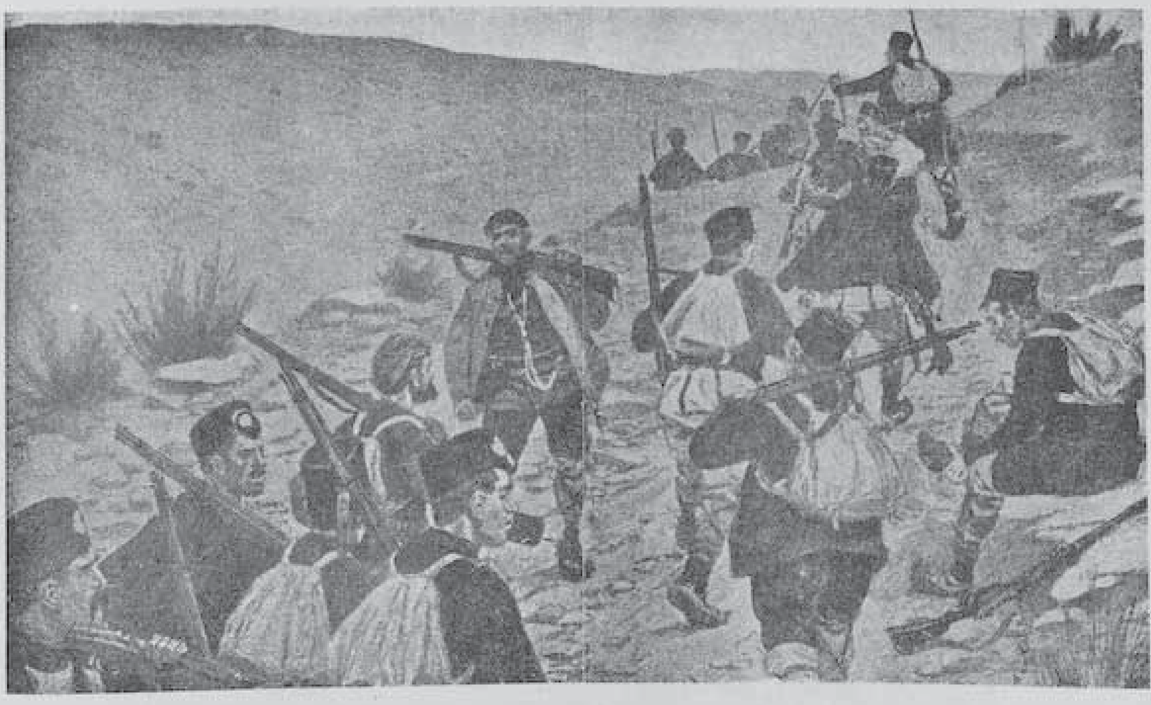

88

86. Полк. Анаст. Янковъ — Le colonel Anast. Iankoff 87. Полковникъ Ст. Николовъ — Le colonel St. Nicolloff 88. Четата на ген. Ив. Цончевъ — La tcheta du général Iv. Tzontcheff

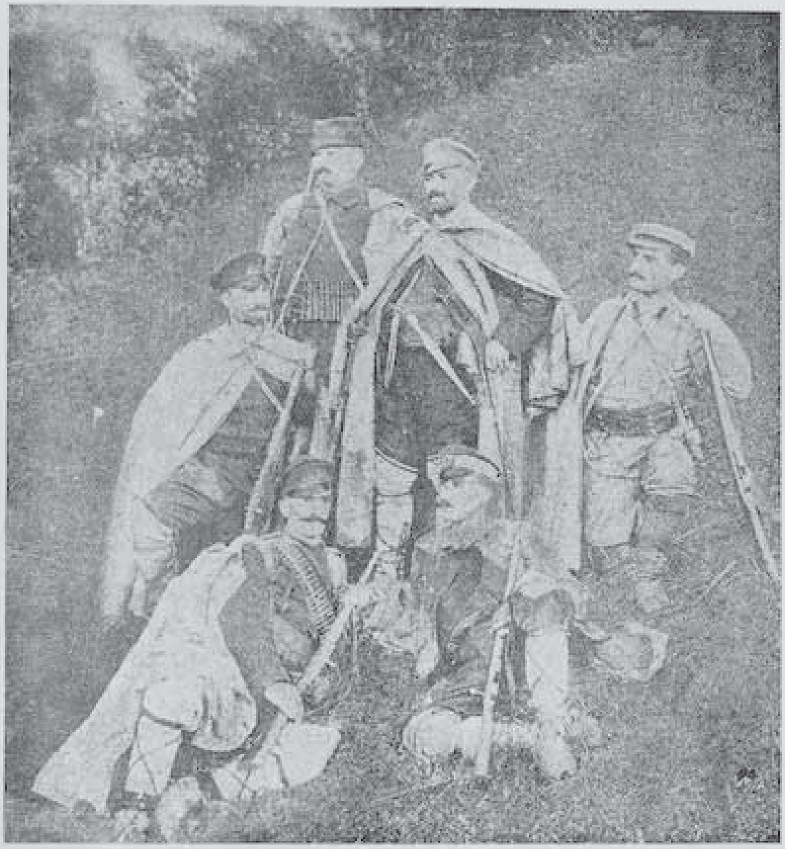

89

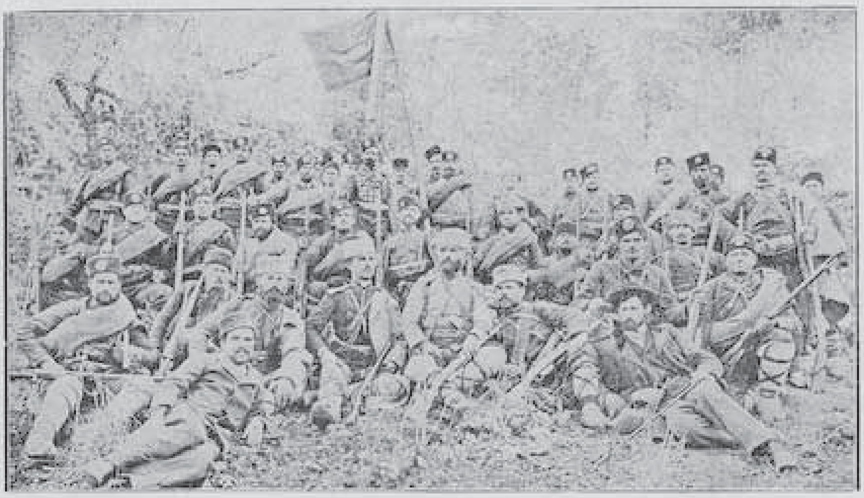

90

89. Щабъ на четата на Иорд. Стояновъ — Chefs révolutionaires de la tcheta de Iord. Stoïanoff 90. Четата на Иорд. Стояновъ — La tcheta de Iord. Stoïanoff

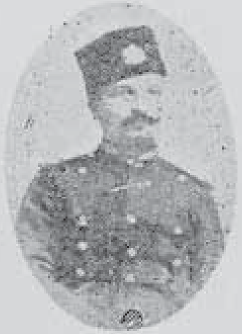

91

Подпоручикъ
НАСТЕВЪ

92

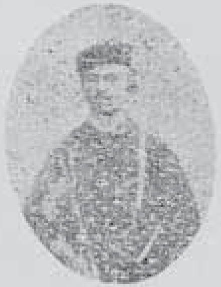

93

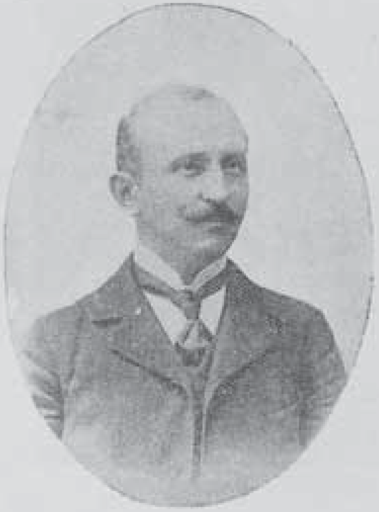

94

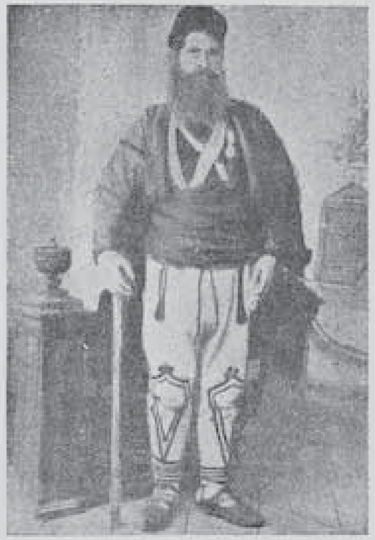

95

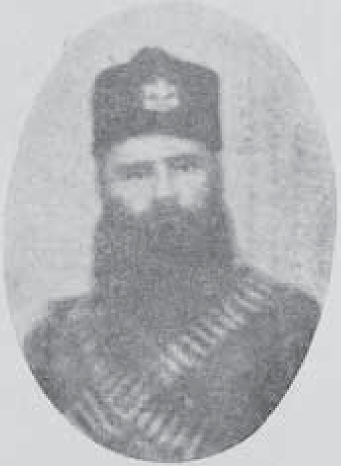

96

91. Н Лефтеровъ — N. Levteroff 92. Подпоручикъ Настевъ — Le sous-lieutenant Nasteff 93. Илия Балтовъ — Ilia Baltoff 94. Софр. Стояновъ — Sofr. Stoianoff 95. Иванъ Станковъ — Iv. Stancoff 96. Иванъ Ботушановъ — Iv. Botouchanoff

1903

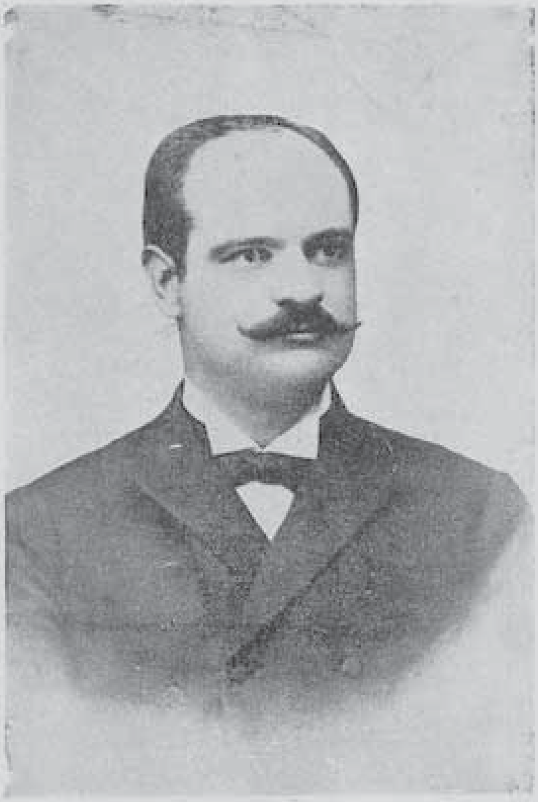

97

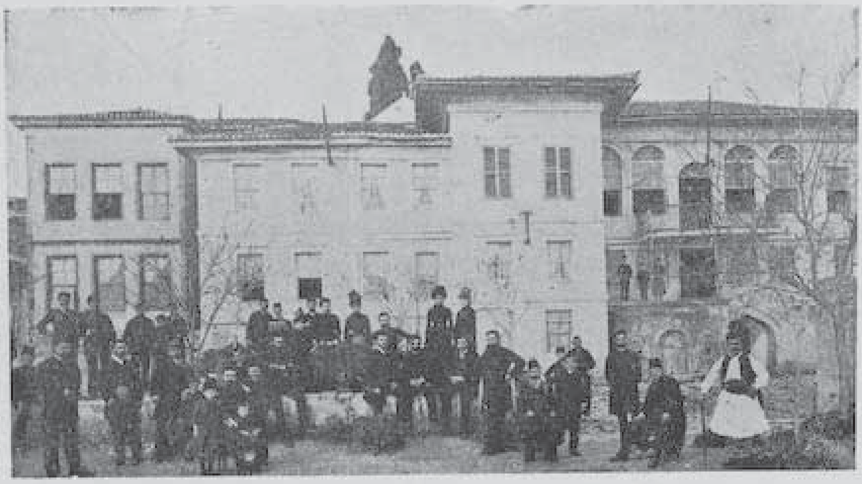

98

97. Ив. Гаравановъ — Iv. Garvanoff 98. Солунската мѫжка гимназия
La gymnase bulgare des garçons à Salonique

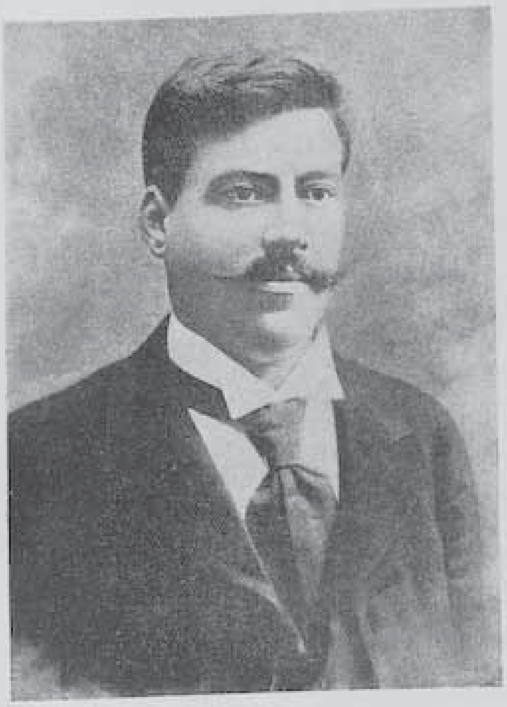

99

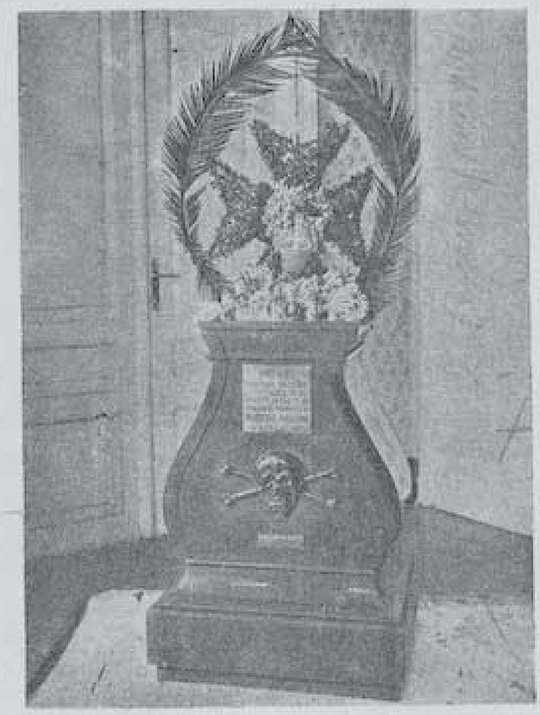

100

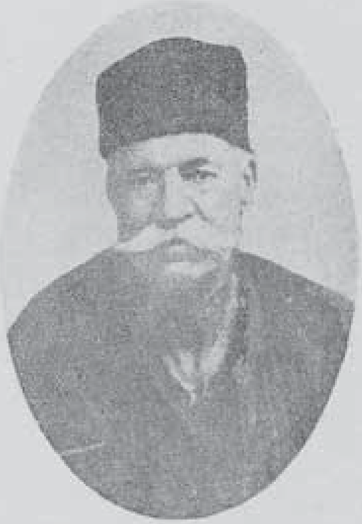

101

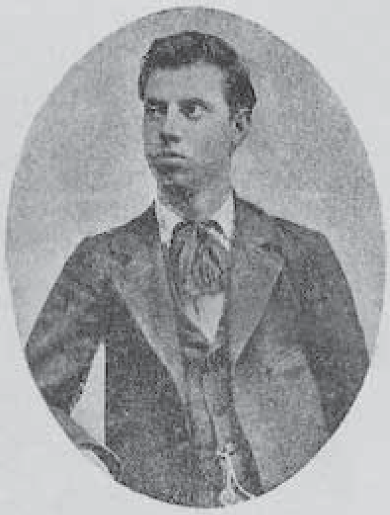

102

99. Гоце Дѣлчевъ — Gotzé Deltcheff 100 Кивотътъ на Гоце Дѣлчевъ — L'arche d'alliance de Gotzé Deltcheff 101. Никола Дѣлчевъ, баща на Гоце Дѣлчевъ — Nicolas Deltcheff, père de Gotzé Deltcheff 102. М. Дѣлчевъ — M. Deltcheff

103

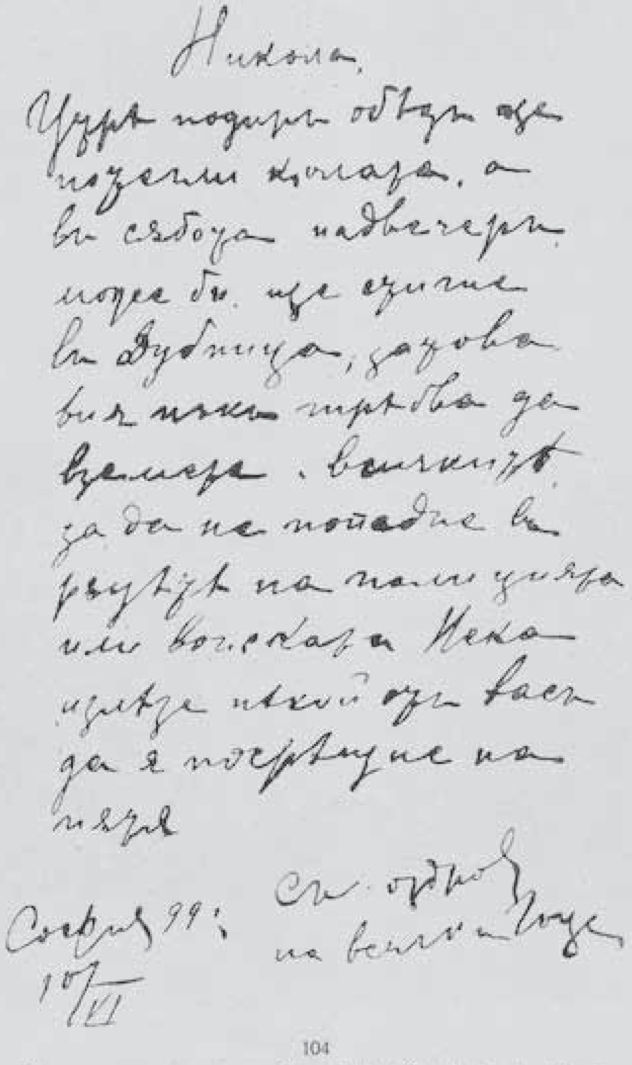

Никола,

Утре подиръ обѣдъ ще
поземи колата, а
въ събота надвечеръ
може би ще стигне
въ Дубница, затова
вие нѣкои трѣбва да
вземате . всичкитѣ
за да не попадне въ
ръцѣтѣ на полицията
или войската Нека
излѣзе нѣкой отъ васъ
да я посрѣщне на
пѫтя

София 99;
10/VI

Съ обичь
на всички Гоце

104

103. Гоце Дѣлчевъ на хладовина — Gotzé Deltcheff à l'air frais 104. Факсимиле отъ писмо на Гоце Дѣлчевъ — Facsimile d'une lettre de G. Deltcheff

1903 год.

СОЛУНСКИТѢ АТЕНТАТИ

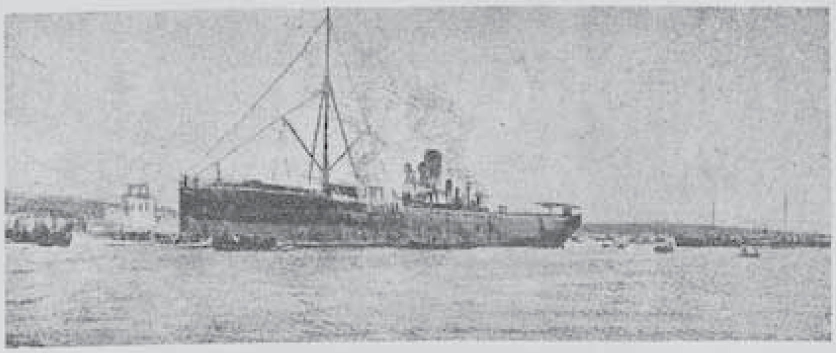

105

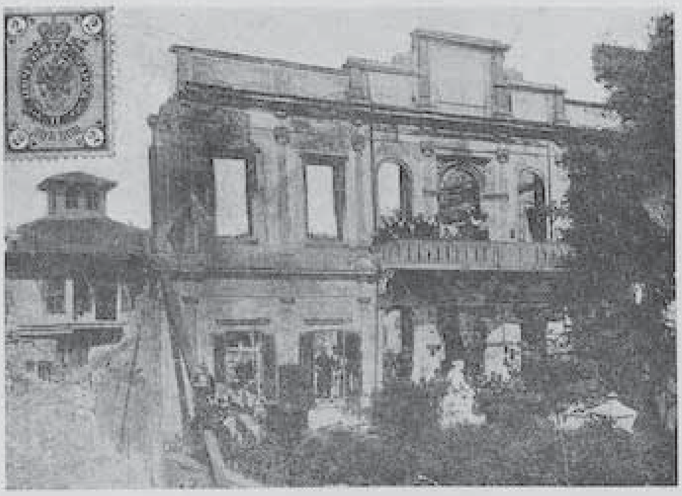

106

105. Параходътъ „Гвадилквивиръ" — Vapeur „Gvadilkvivir" 106. Отоманската Банка въ гр. Солунъ — Banque Ottomane de Salonique

1903 год.
СОЛУНСКИТѢ АТЕНТАТИ

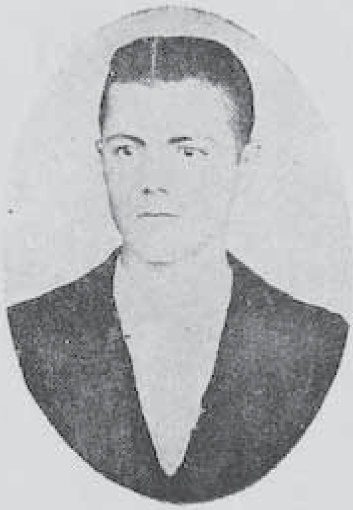

107

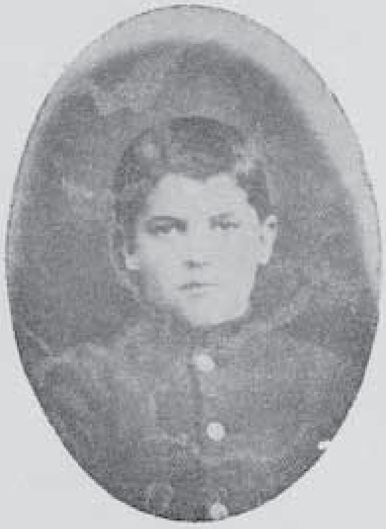

1С8

ОРЦЕТО

(ИОРД. ИОРГАНДЖИЕВЪ)

109

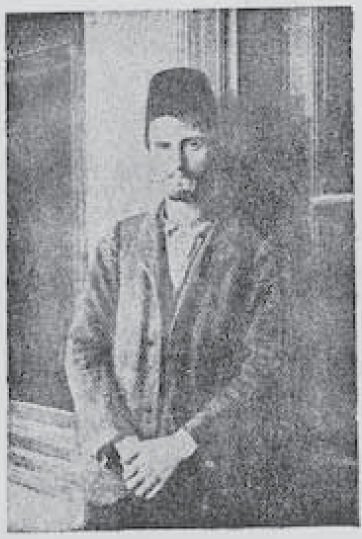

110

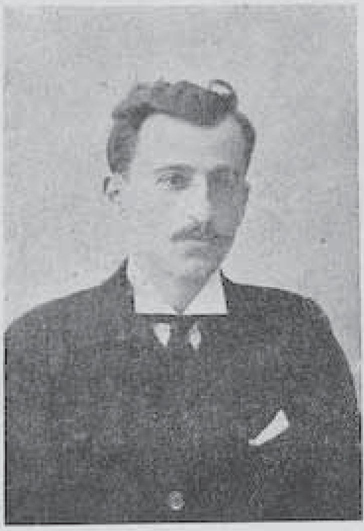

111

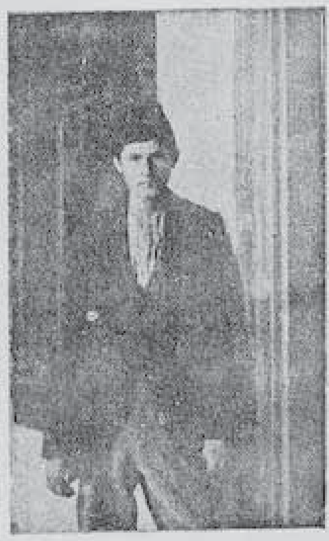

112

107. Илия Тръчковъ — Ilia Tratchkoff 108. К. Кирковъ — K. Kirkoff 109. Орцето (Иорд. Иорганджиевъ) — Ortzeto (Iord. Iorgandjieff 110. М. Арсовъ — M. Arsoff 111. Г. Богдановъ — G. Bogdanoff 112 Г. Бошнаковъ — G. Bochnakoff

1903 г.

ИЛИНДЕНСКОТО ВЪЗСТАНИЕ

> **Ние взимаме оржжие срещу тиранията и безчовѣчието; ние ратуваме въ името на свободата и човѣщината; проче, нашето дѣло стои по-високо отъ всѣкакви национални и племенни различия...**
>
> (Извлечение отъ окржжното за обявяване Илинденското възстание)

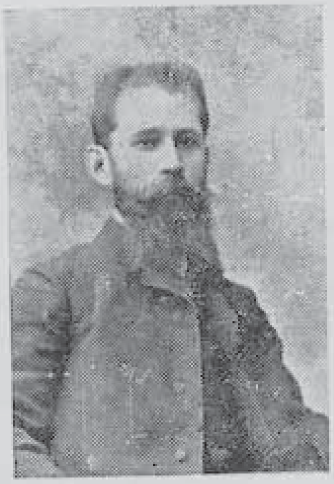

113

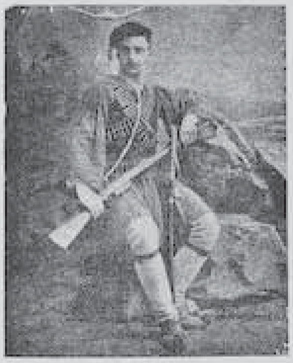

114

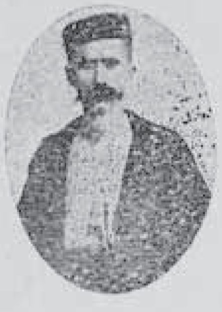

115

ГЛАВНИЯ ЩАБЪ НА ВЪЗСТАНИЕТО

113. Д. Груевъ — D. Groueff 114. Борисъ Сарафовъ — B. Saraphoff
115. Ан. Лозанчевъ — An. Lozantcheff

1903 г.
Илинденско възстание—Битолски районъ

116

117

118

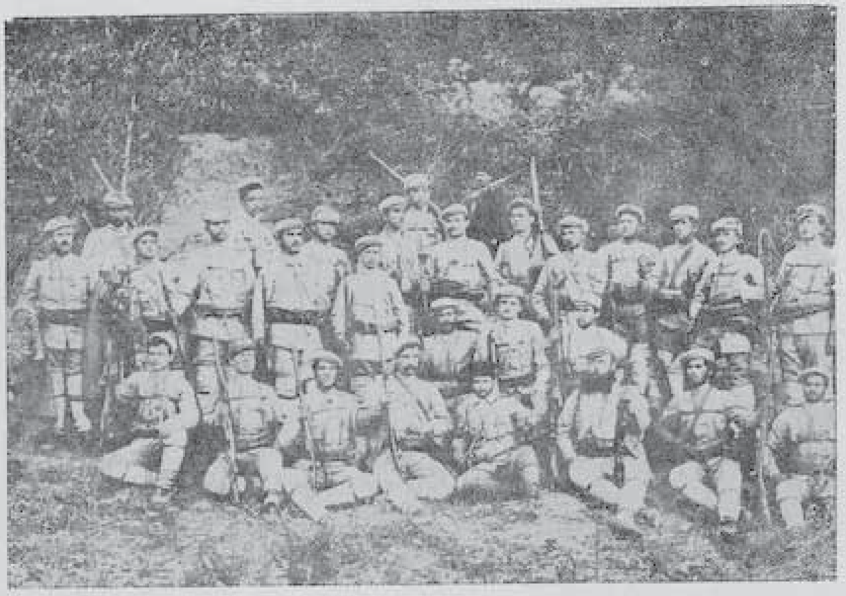

119

116. Г. Сугаревъ — G. Sougareff 117. Евстатий Мъгленски — Evstaty Maglensky
118. Георги Павловъ — G. Pavloff 119. Четата на Г. Сугаревъ — La tchéta de G. Sougareff

1903 г.

120

122

121

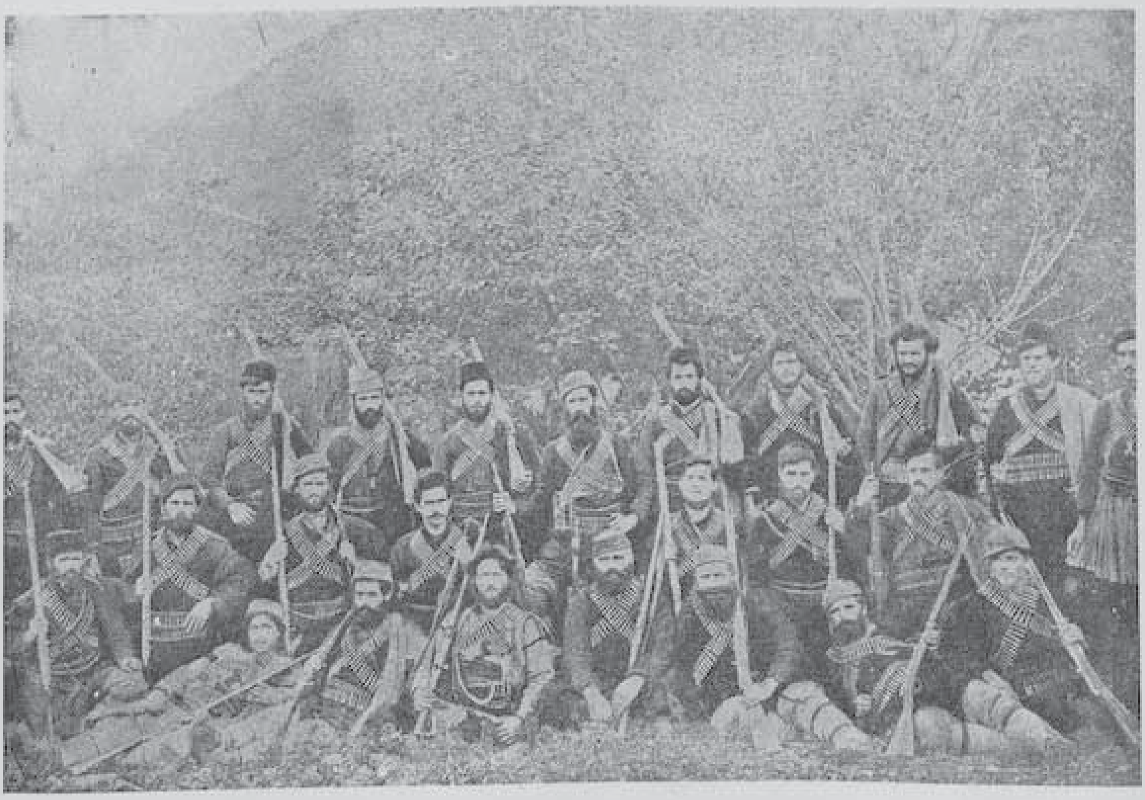

123

120. Мисель Дупенски — Missel Doupensky 121. Спиро Олчевъ — Spiro Oltcheff 122. Славко Арсовъ — Slavco Arsoff 123. Четата на Славко Арсовъ — La tchéta de Sl. Arsoff

1903 г.

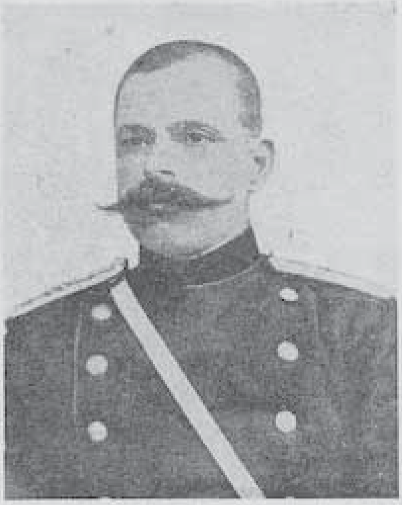

124

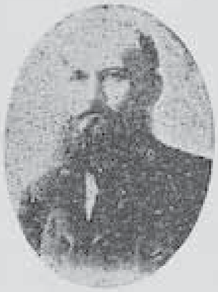

126

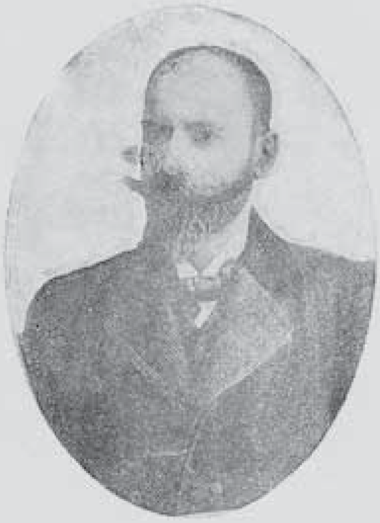

125

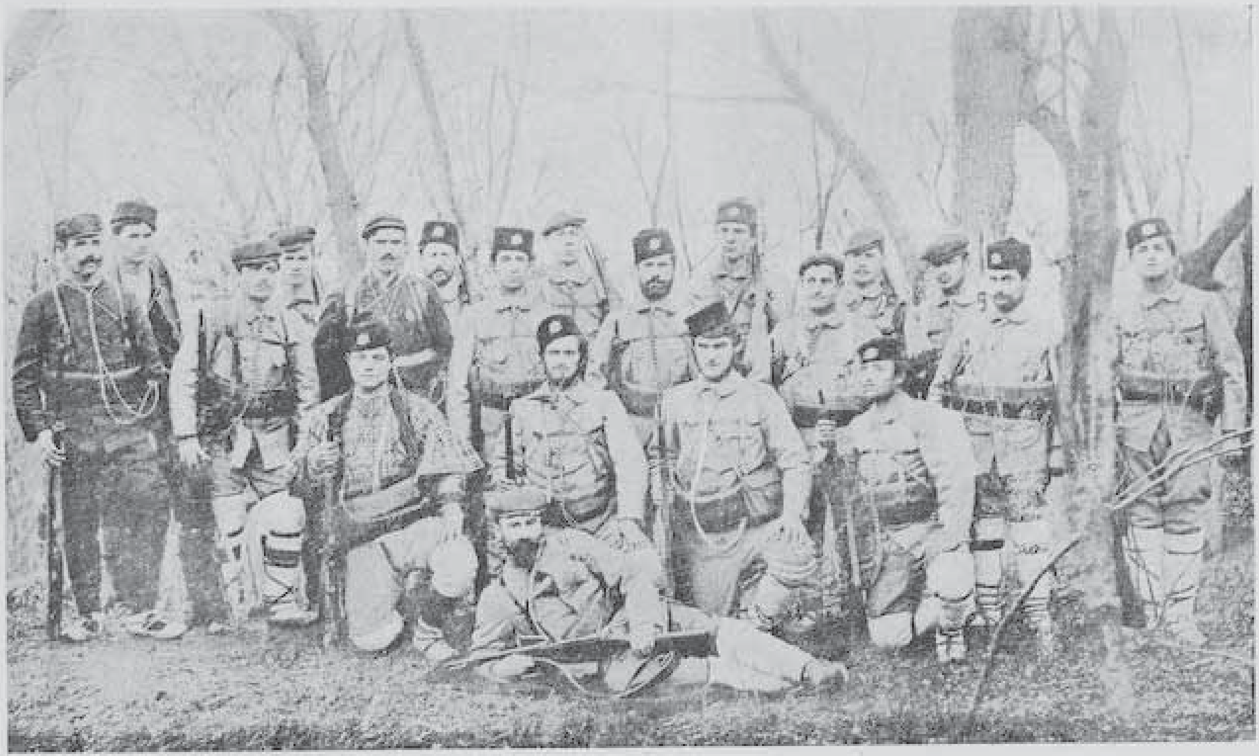

127

124. Капитанъ Хр. Саракиновъ — Le capitain Christo Sarakinoff 125. Лука Ивановъ — Louka Ivanoff
126. Г. Петровъ — G. Petroff 127. Четата на Лука Ивановъ — La tchèta de Louka Ivanoff

1903 г.

Илинденското възстание — Кичев. районъ

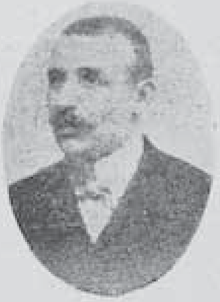

128

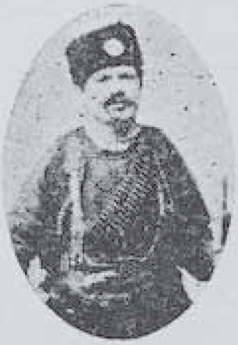

129

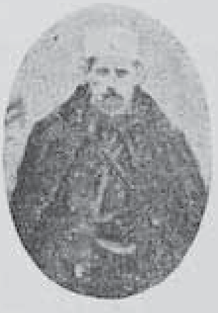

130

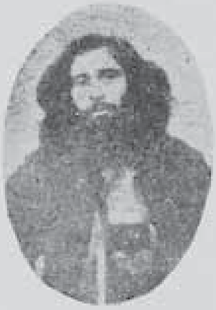

131

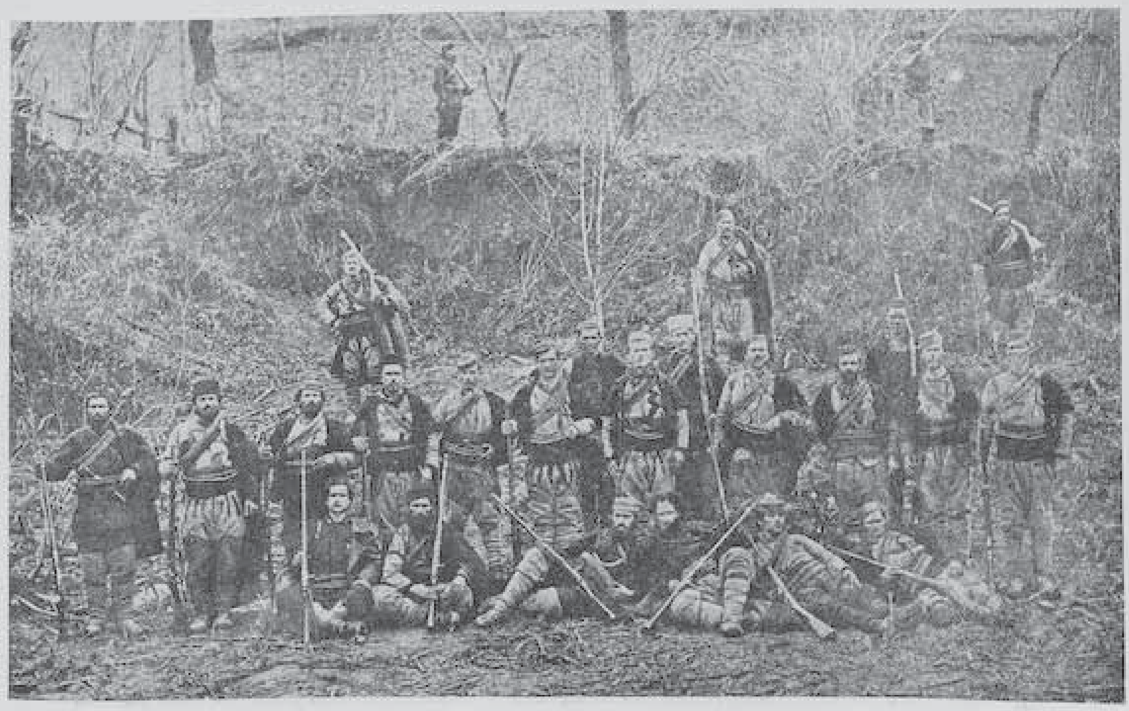

132

128. Лука Джеровъ — Louka Djeroff 129. Ст. Донски — St. Donsky 130. Ванчо Сърбако — Vantcho Sarbako 131. Пешо Паша — Pecho Pacha 132. Четата на Смиле войвода — La tchéta de Smilé voïvoda

1903 г.
Илинденско възстание—Крушов. районъ

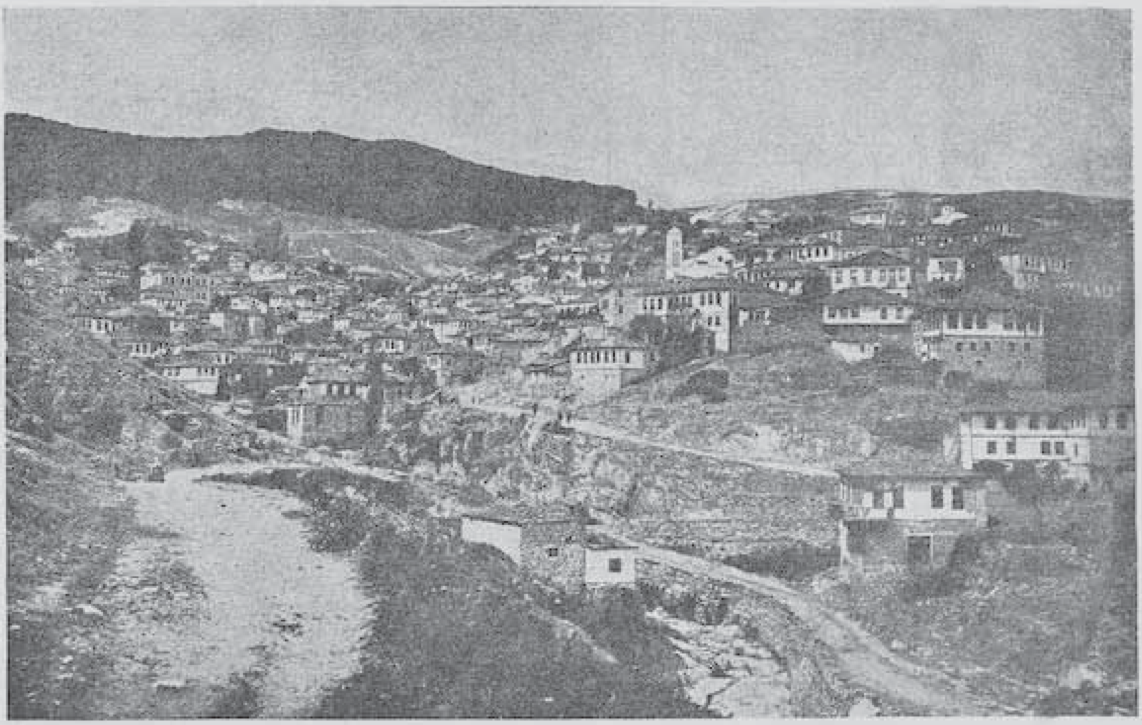

133

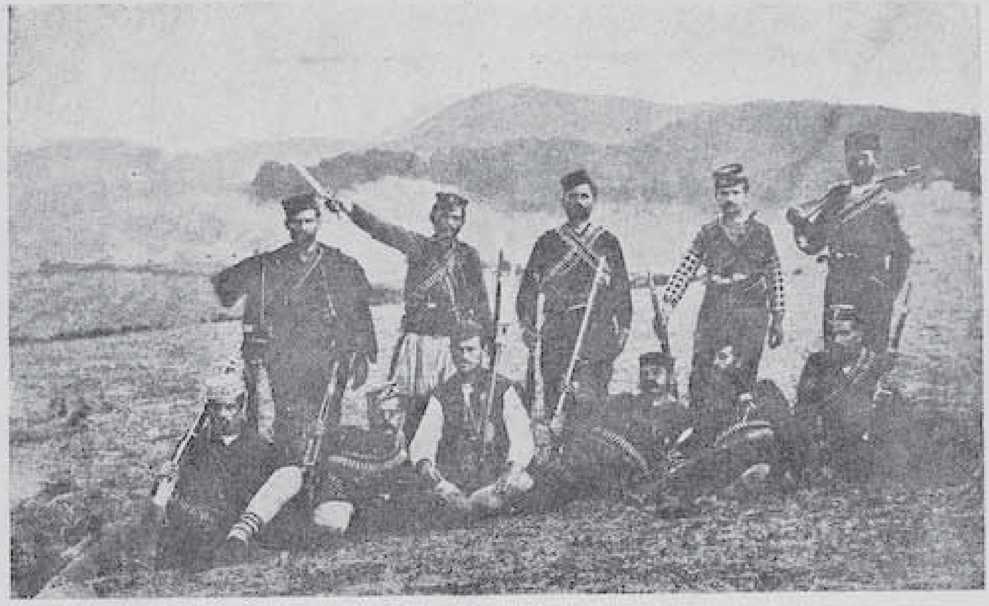

134

133. Изгледъ на гр. Крушово — Vue de la ville de Krouchevo 134. Революционни ржководители въ гр. Крушово (1903) — Chefs révolutionnaires à Krouchevo (1903)

1903 г.

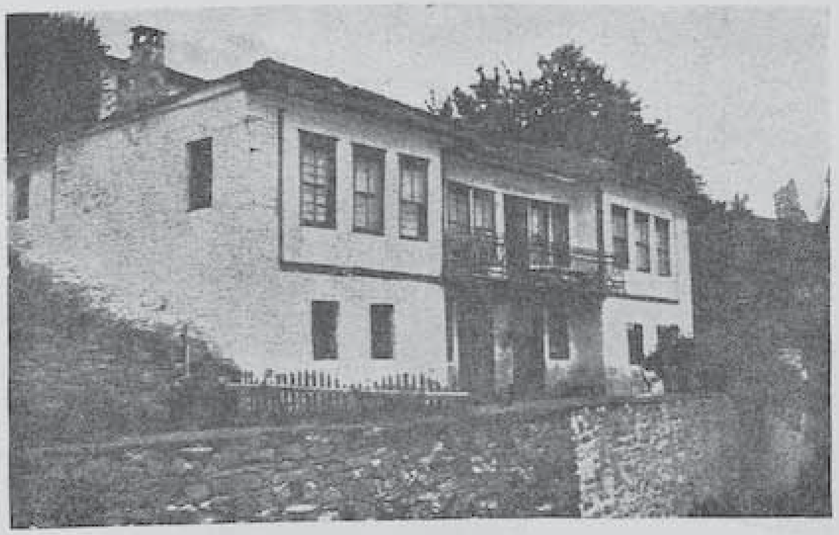

135

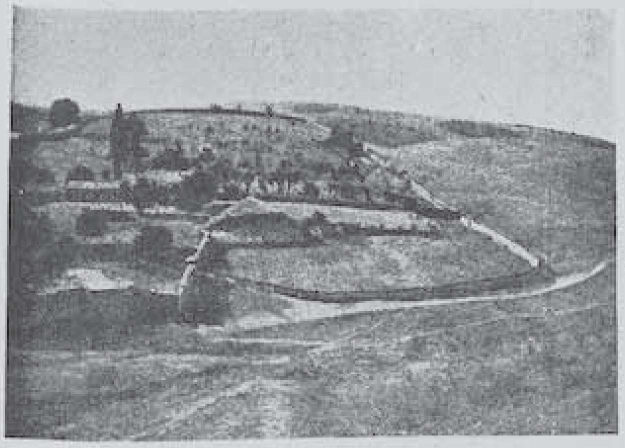

136

137

135. Крушово — Кѫщата, отгдето се провъзгласи възстанието — La maison à Krouchevo, où l'on proclama la grande insurrèction 136. Рѫководното мѣсто на възстанието — Le lieu où furent données les instruction sur la marche de l'insurrèction 137. Изгорѣла турска казарма — La caserne turque incendiée

1903 г.

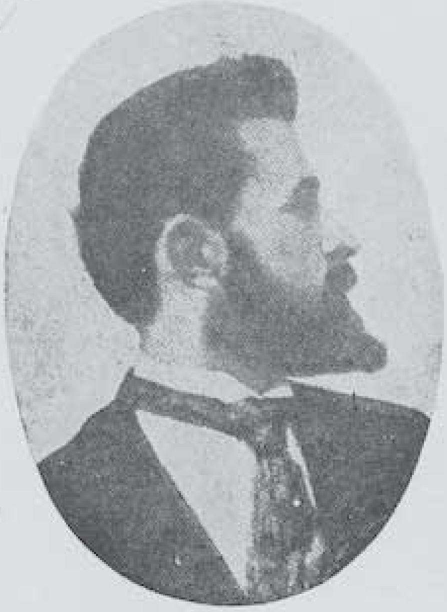

138

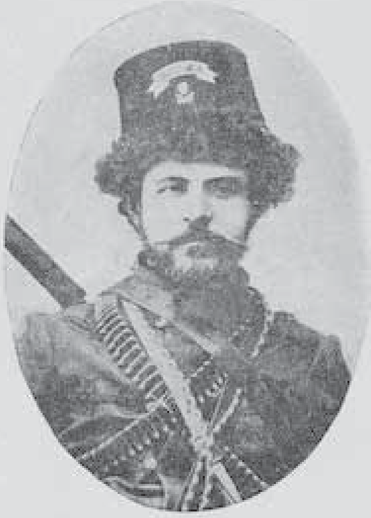

140

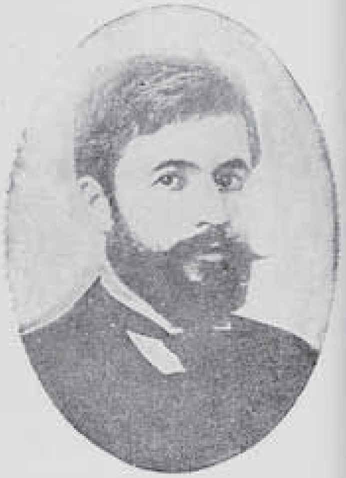

139

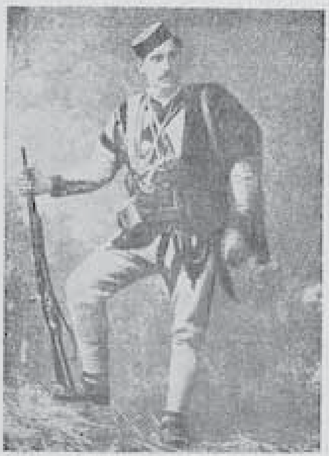

141

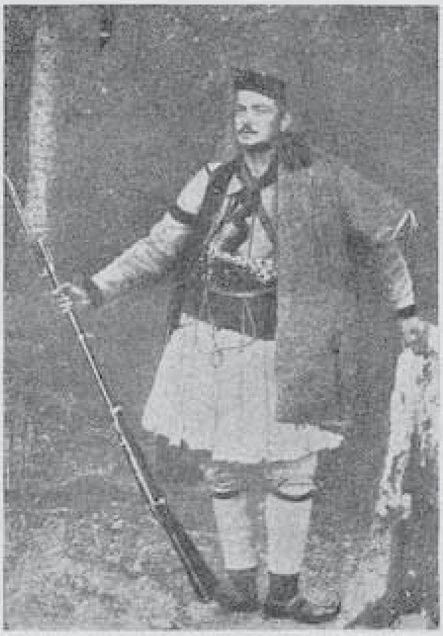

142

138. Никола Каревъ — Nicolas Kareff 139. Велю Марковъ — Veliu Marcoff 140. Пито Гулевъ — Pito Gouleff 141. Иванъ Наумовъ Алябако — Ivan Naoumoff Aliabako 142. Андрей Димовъ — Andrei Dimoff

1903 г.

143

145

144

146

143. Мѣстностьта „Куличе“ — L'endroit „Koulitché“ 144. Гюрчинъ войвода — Ghiurtchin voïvoda 145. Иорданъ Пиперката — Iordan Pipercata 146. Дяконъ Евстатий — Le diacre Evstaty

1903 г.

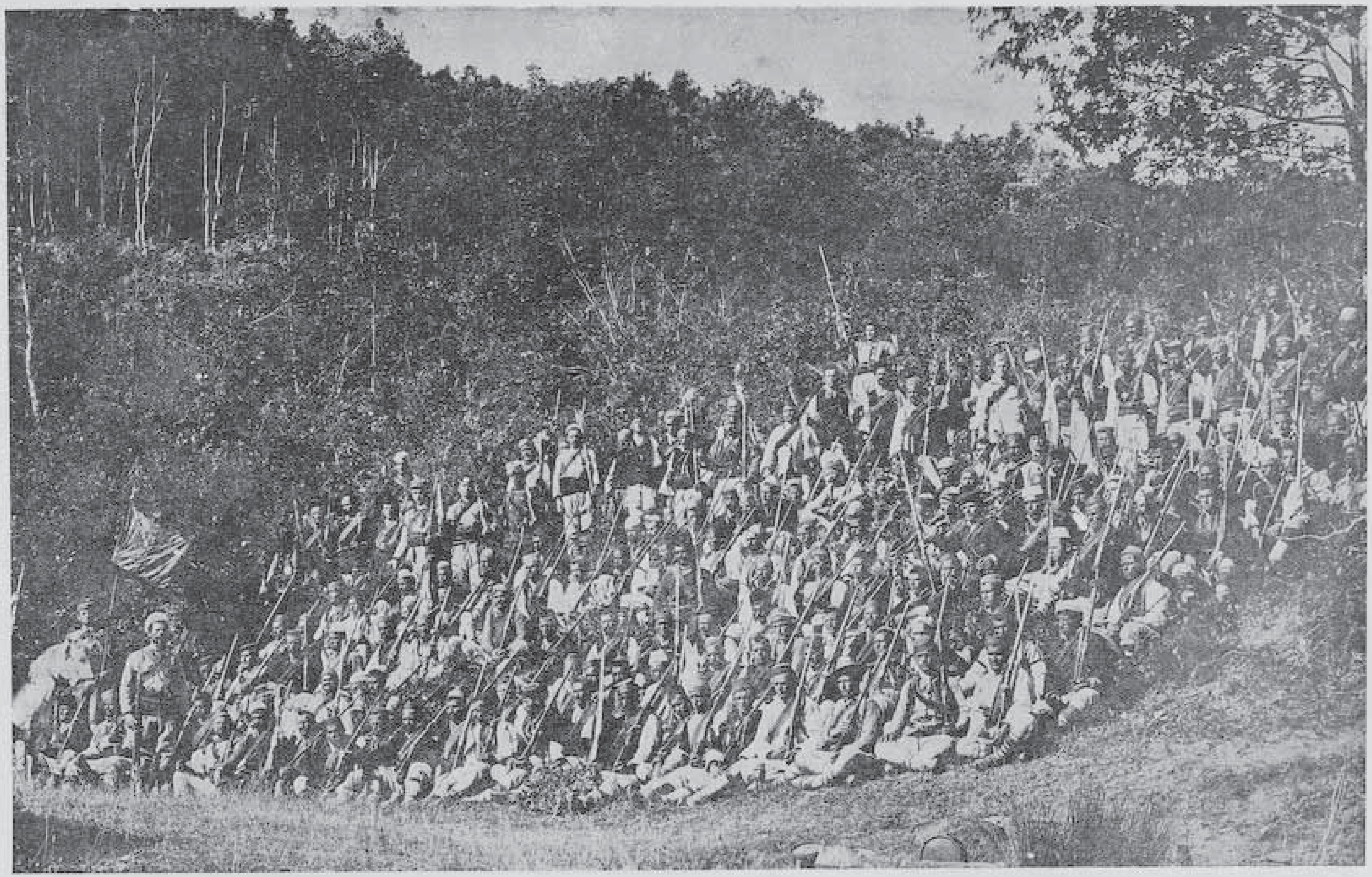

147

147. Четата на Пито Гулевъ — La tchéta de Pito Gouleff

147. Четата на Пито Гулевъ — La tchéta de Pito Gouleff

1903 г.

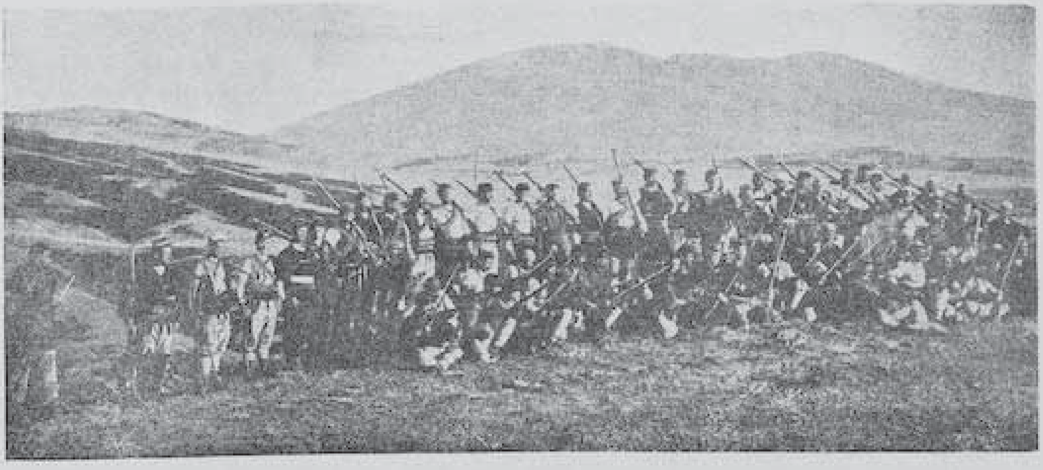

148

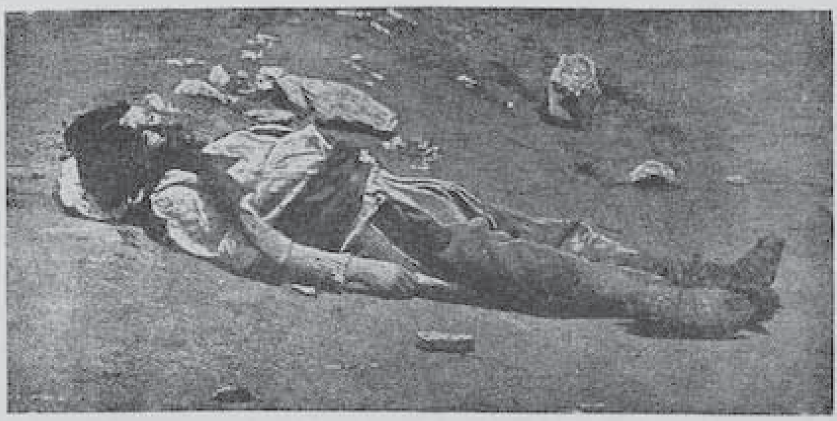

149

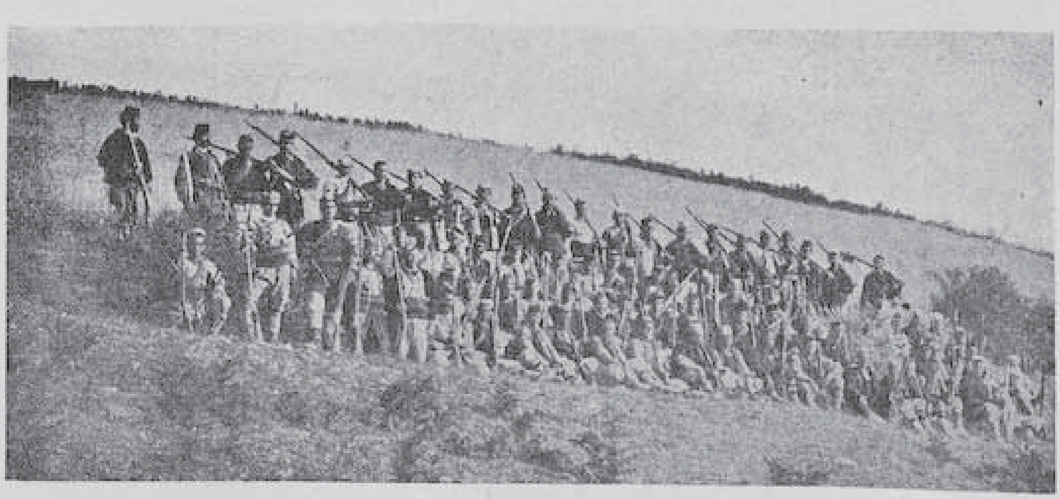

150

148. Четата на Ив. Наумовъ — La tchéta de Iv. Naoumoff 149. Блаже Кръстевъ — Blajé Kresteff 150. Четата на Коста войвода — La tchéta de voïvode Kosta

1903 г.

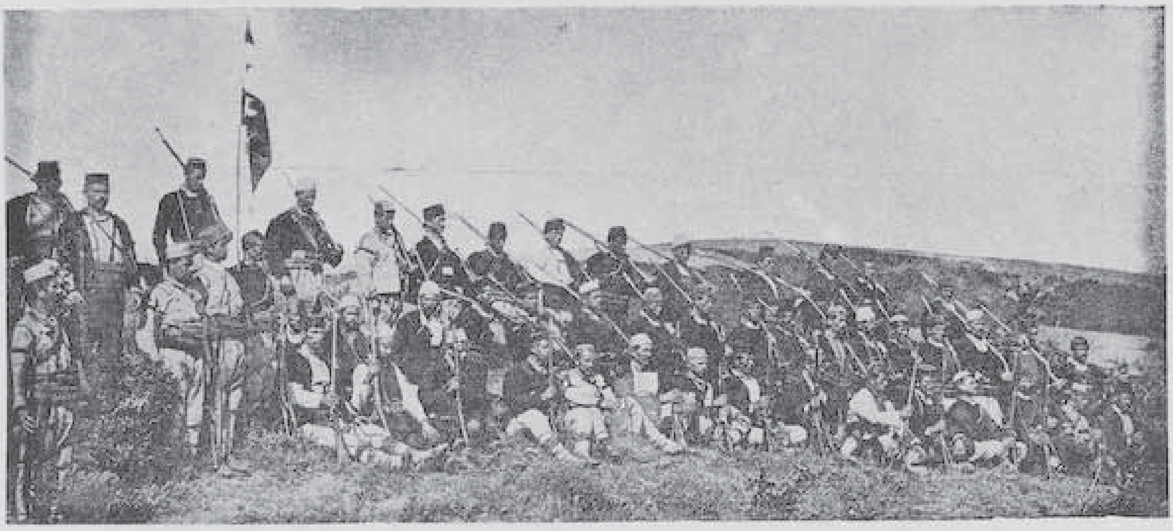

151

152

151. Четата на М. Христовъ — La tchéta de M. Christoff 152. Спилитѣ, кждето се развили боеветѣ на 27 юлий 1903 г. — Les rochers sauvages et sans parchemin dans lesquels avaient lieu les combats du 27 juillet 1903

1903 г.

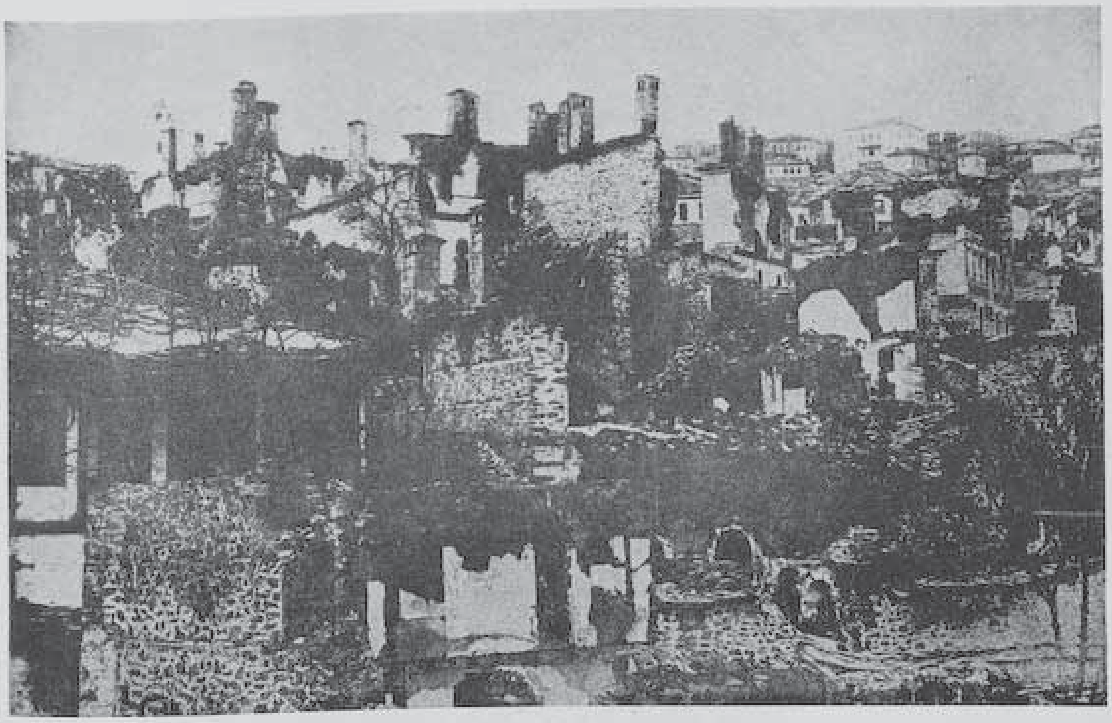

153

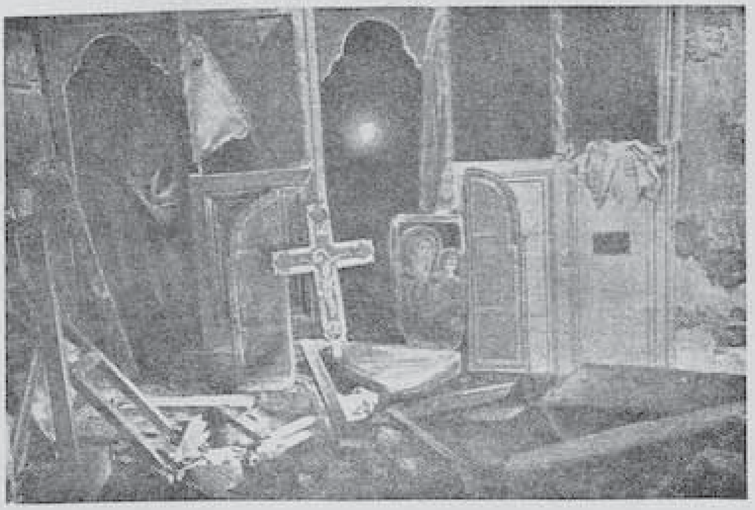

154

153 Опожарено Крушово — La ville de Krouchovo incendiée 154. Историческата черква въ гр. Крушово — L'église historique à Krouchovo

1903 г.

Илинденско възстание — Костурски районъ

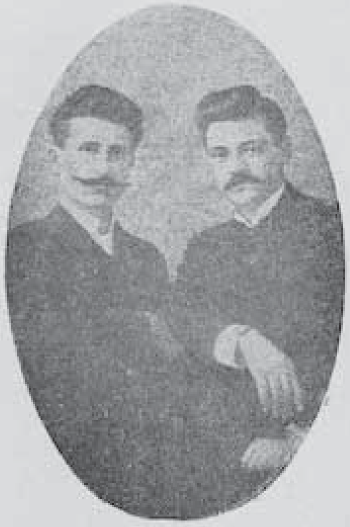

155

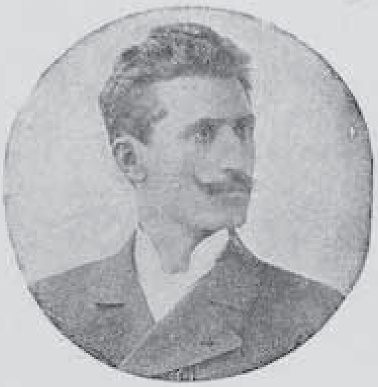

156

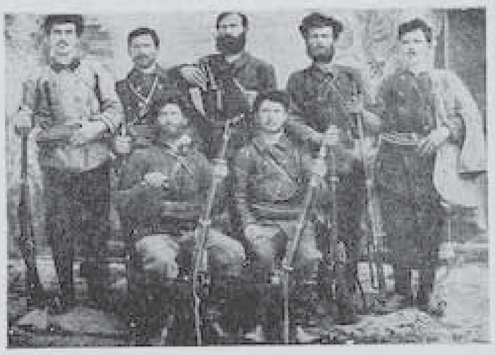

157

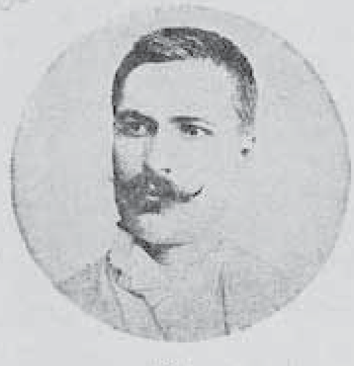

158

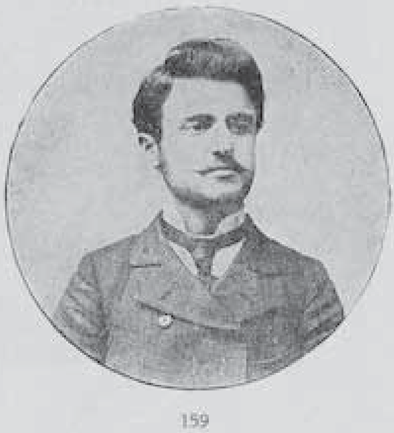

159

155. Борисъ Сарафовъ и Чакаларовъ — B. Saraphoff et V. Tchacalaroff 156. В. Чакаларовъ — V. Tchacalaroff 157. Шабъ на революционеритѣ при В. Чакаларовъ — L'Etat majeur des révolutionnaires chez V. Tchacalaroff 158. Лазаръ п. Трайковъ — Lazar pop Traïkoff 159. П. Кляшевъ — P. Kliacheff

1903 г.

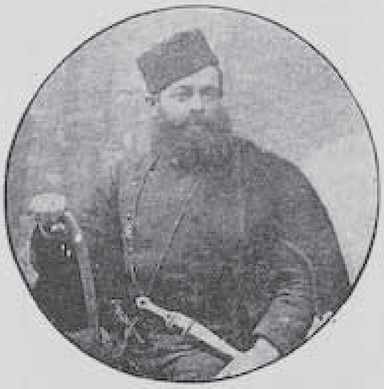

160

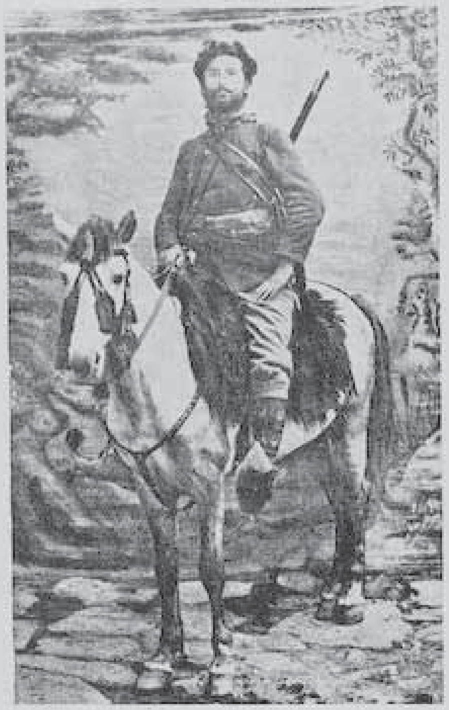

161

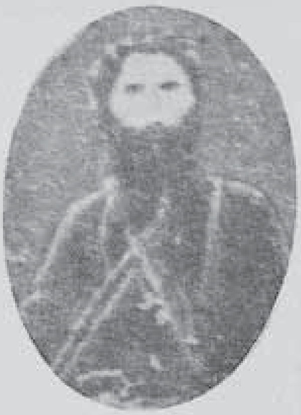

162

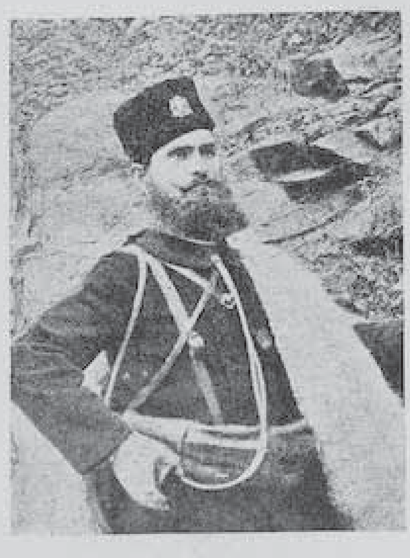

163

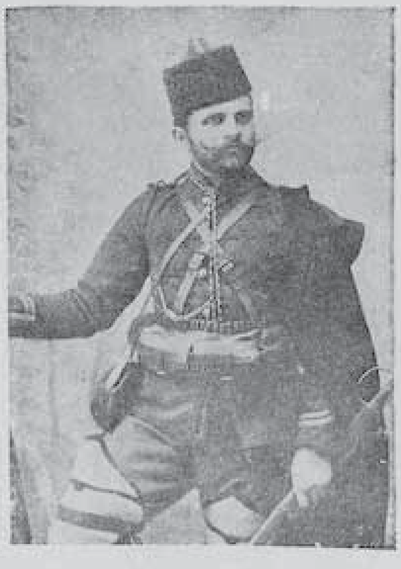

164

160. Полковникъ Ан. Янковъ — Le colonel An. Iancoff 161. В. Чакаларовъ — V. Tchacalaroff
162. Митре Влаха — Mitre Vlacha 163. Иванъ Поповъ — Ivan Popoff 164. Никола Андреевъ — Nicola Andréeff

605

Илинденско възстание—Костур. районъ 1903 г.

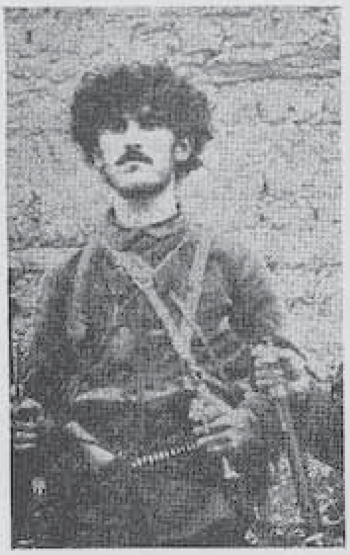

165

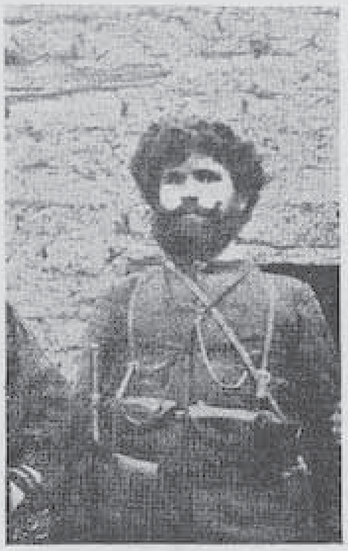

166

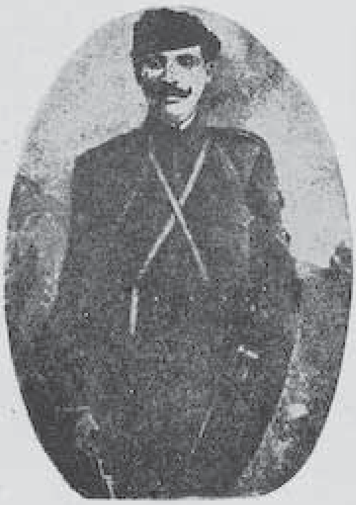

167

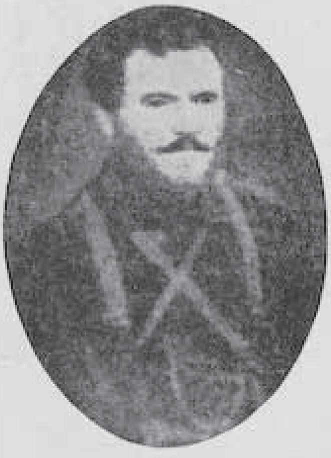

168

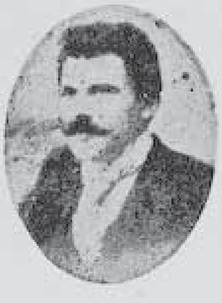

169

165. Ат. Кършяковъ — At. Karchiakoff 166. Стерйо Стерйовски — Sterio Steriovsky 167. Пандо Сидовъ — Pando Sidoff 168. Хр. Цвѣтковъ — Chr. Tzvetcoff 169. П. Погончевъ — P. Pogontcheff

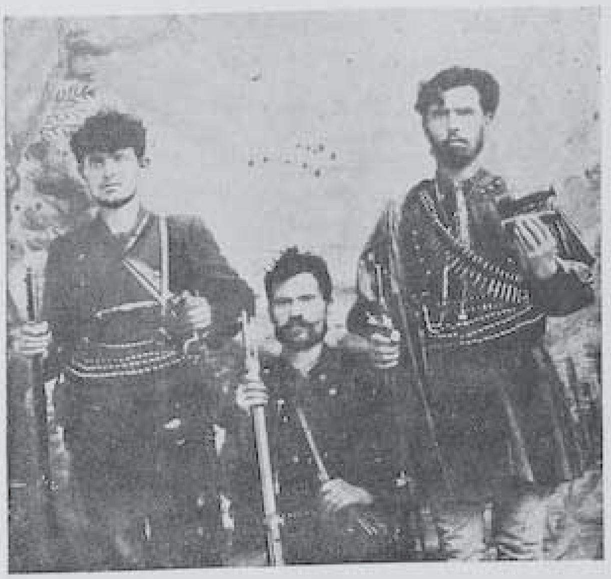

170

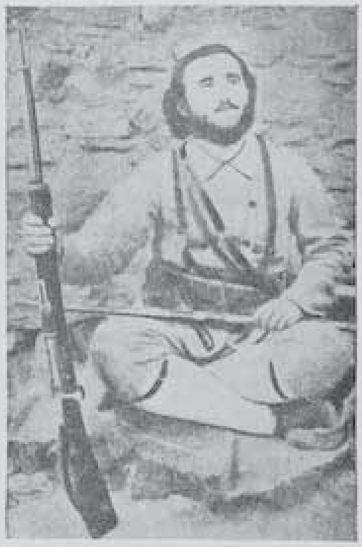

171

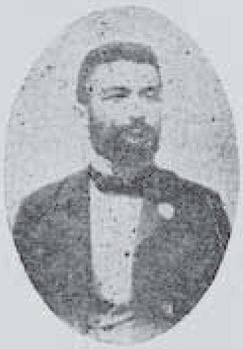

172

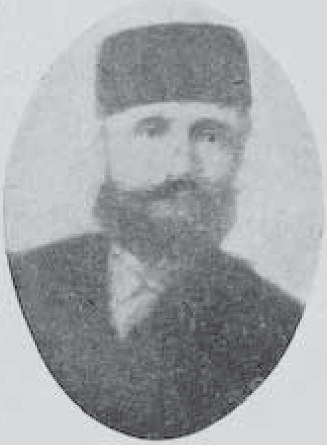

173

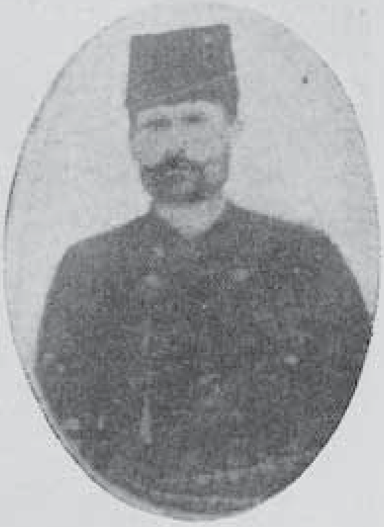

174

170. Марко Ивановъ — Marco Ivanoff　171. Кузо Стефовъ — Kouzo Stefoff　172. Г. Д. Икономовъ — G. D. Iconomoff　173. Илия Димитровъ — Ilia Dimitroff　174. Манолъ Розовъ — Manol Rozoff

1903 г.

175

176

177

175. Стефо Настевъ — Stefo Nasteff 176. Костурски четници — Des révolutionnaires de Kastoria 177. Четата на Митре Влаха — La tchéta de Mitré Vlacha

1903 г.

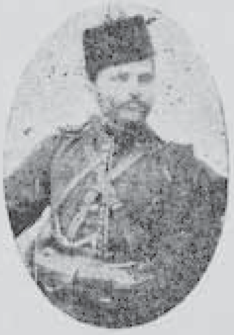

178

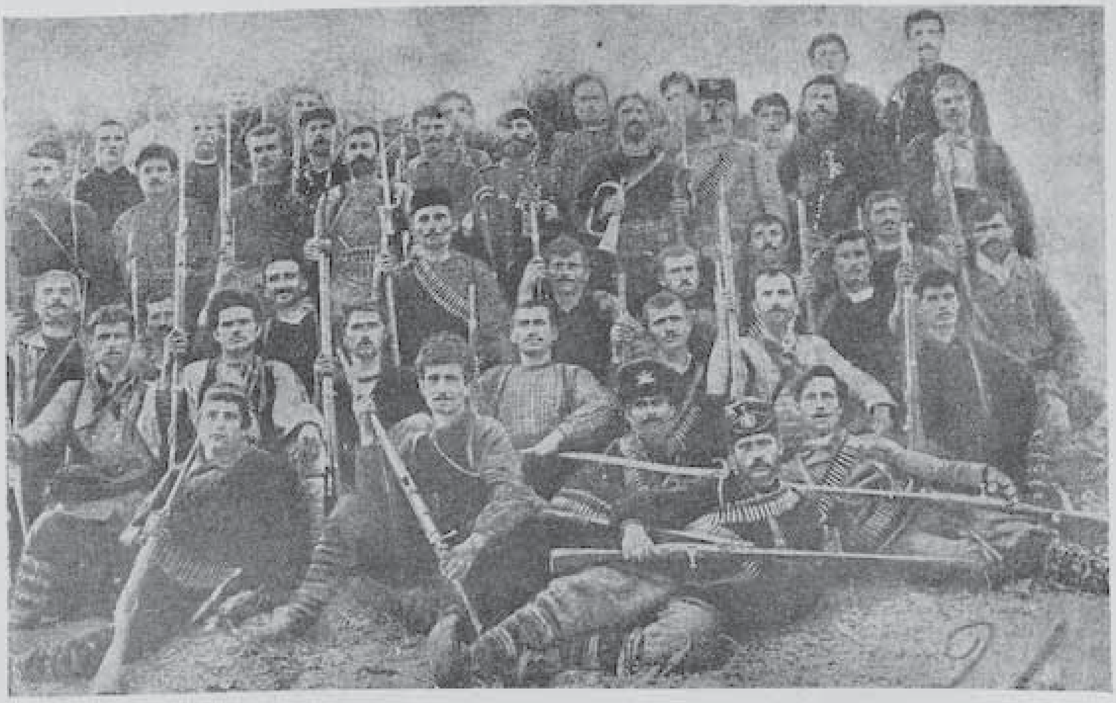

179

178. Н. Андреевъ — N. Andréeff 179. Четата на Н. Андреевъ
— La tchéta de N. Andréeff

1903 г.
Илинденското възстание — Лерин. районъ

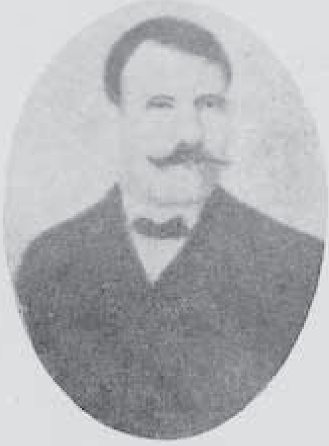

180

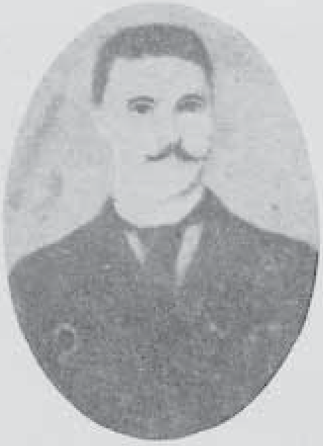

181

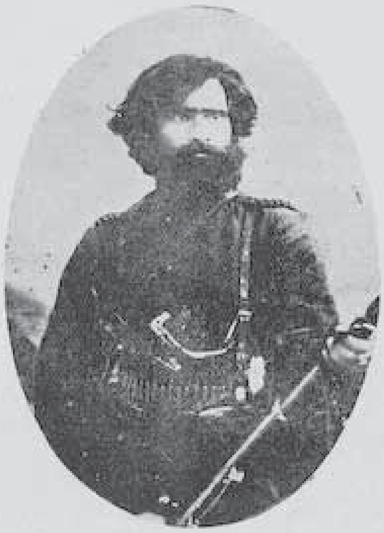

182

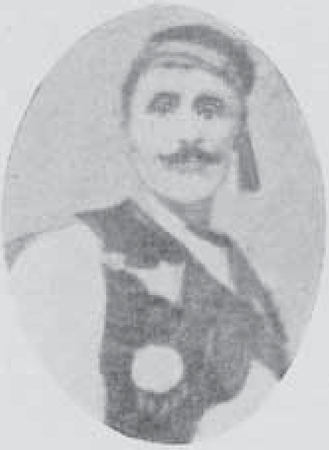

183

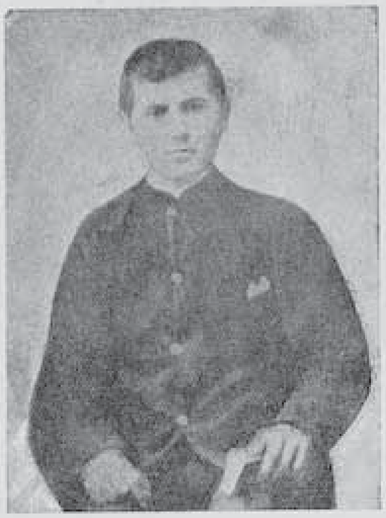

184

180. М. Чековъ — M. Tchecoff 181. Н. П. Русински — N. P. Roussinsky 182. А. Турунджовъ — A. Touroundjoff 183. Илия Лерински — Ilia Lerinsky 184. Лечо Церовски — Letcho Tzerovsky

1903 г.

185

186

167

185. П. Шишковъ — P. Chichkoff 186. Дѣдо Кочо Цонката — Dédo Kotcho Tzonkata 187. Лерински войводи — Les voïvodes de Lerin

1903 г.
Илинденско възстание—Охрид. районъ

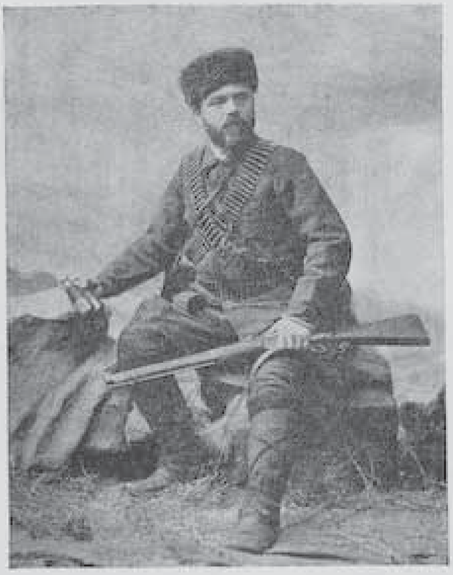

188

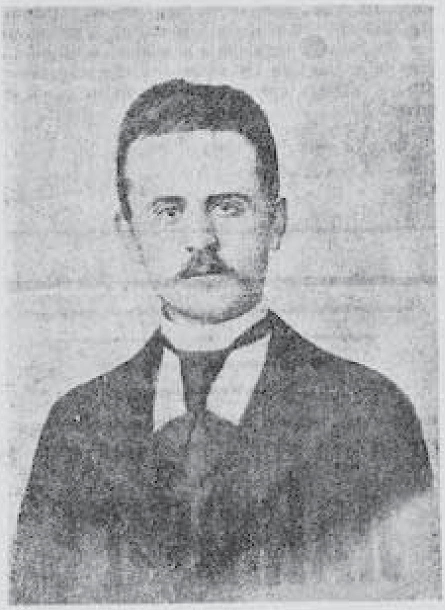

189

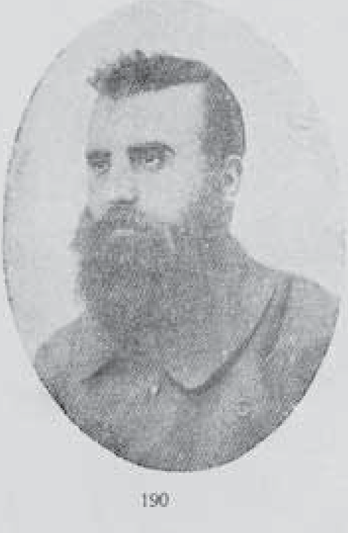

190

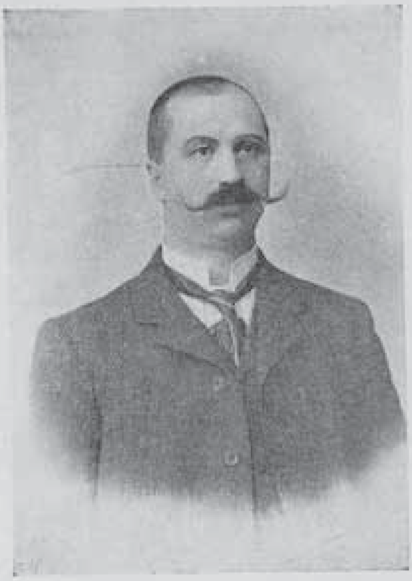

191

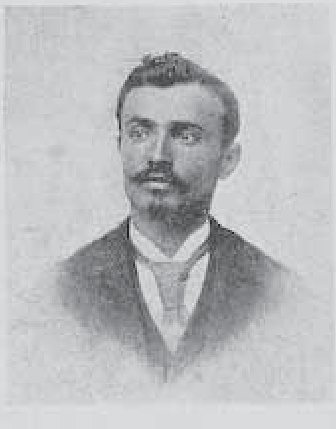

192

188. Ант. Кецкаровъ — Ant. Ketzkaroff 189. Наумъ Цвѣтиновъ — Naoum Tzvetinoff 190. Хр. Узуновъ — Chr. Ouzounoff 191. Ал. Чакъровъ — Al. Tchacaroff 192. Н. Златаревъ — N. Zlatareff

1903 г.

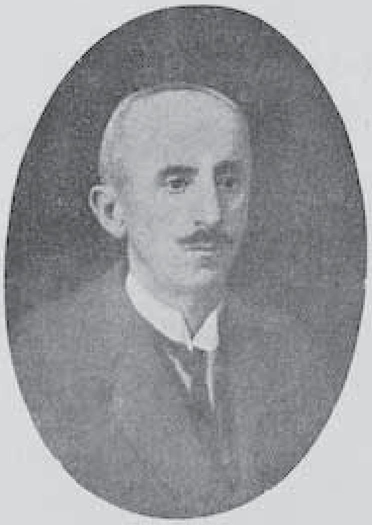

193

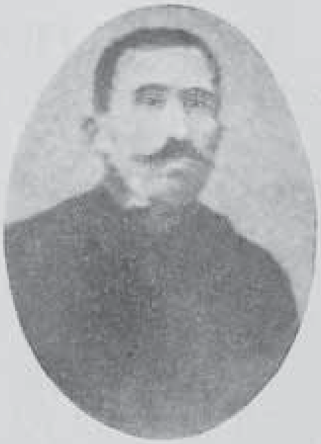

194

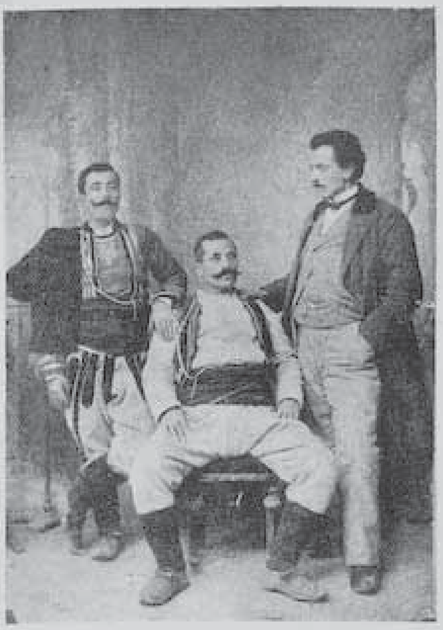

195

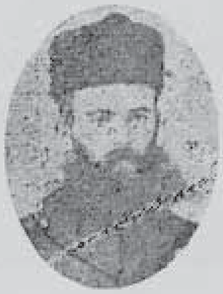

196

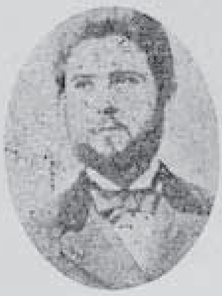

197

193. Лазаръ Димитровъ — L. Dimitroff 194. Смиле Войдановъ — Sm. Voïdanoff 195. Войводи отъ Рѣканско — Les voïvodes de Rieka 196. Цв. Христовъ — Tzv. Christoff 167. Д. Матлиевъ — D. Matlieff

РЕВОЛЮЦИОННИ ДЕЙЦИ

Загинали презъ перйода 1903 — 1907 г. включително

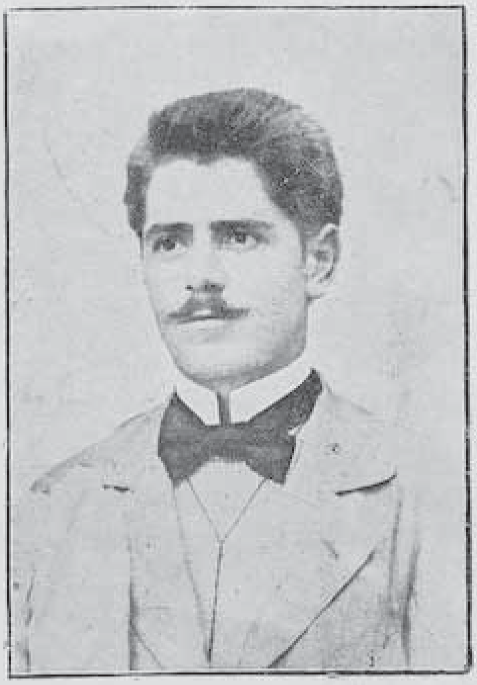

198

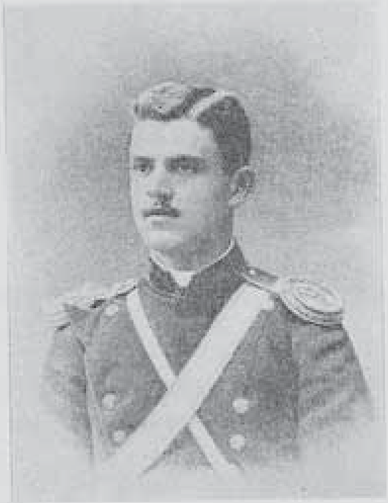

199

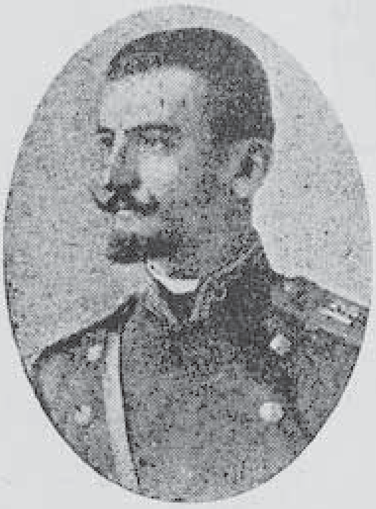

200

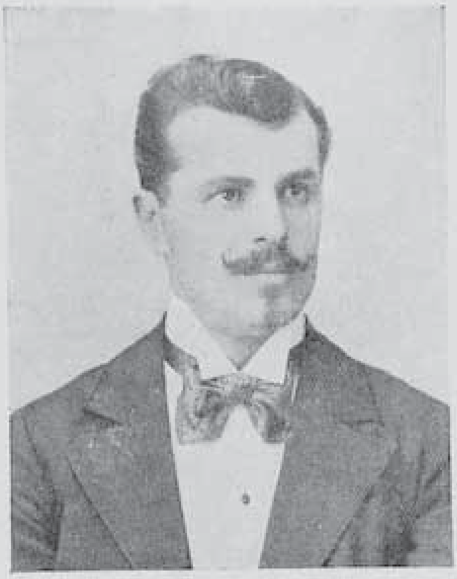

201

198. Д. Гущановъ — D. Gouchtanoff 199. Д. Милевъ — D. Mileff 200. Б. Сугаревъ — B. Sougareff 201. Г. Папанчевъ — G. Papantcheff

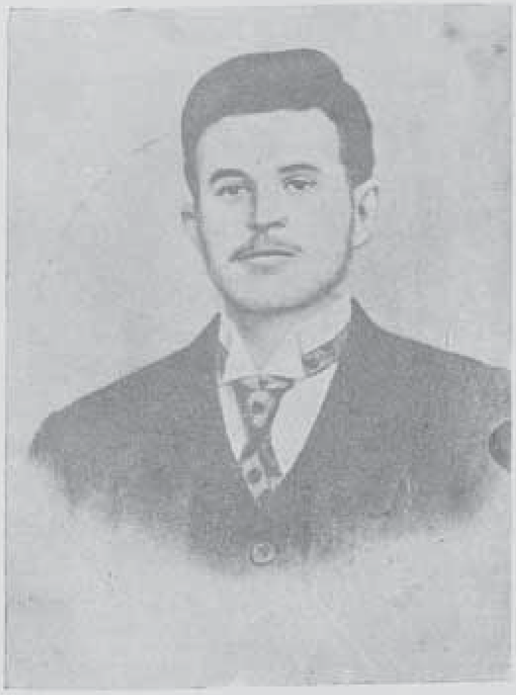

202

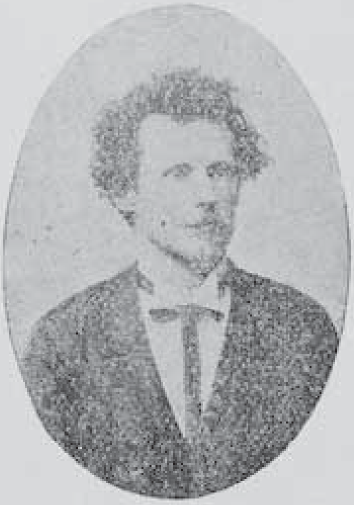

203

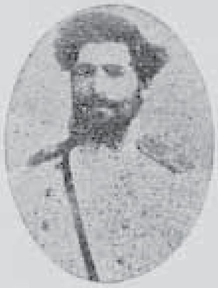

204

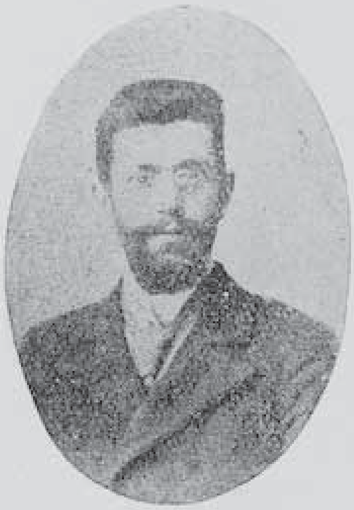

205

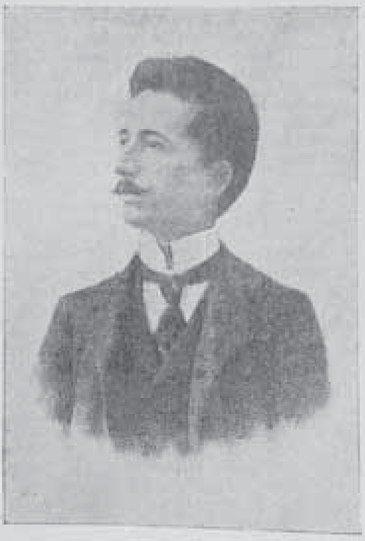

206

202. Тале Христовъ — Talé Christoff 203. Юлий Розенталъ — Iuly Rozental 204. Дим. Дечевъ — D. Detcheff 205. М. Марковъ — M. Marcoff 206. Р. Мишайковъ — R. Michaïcoff

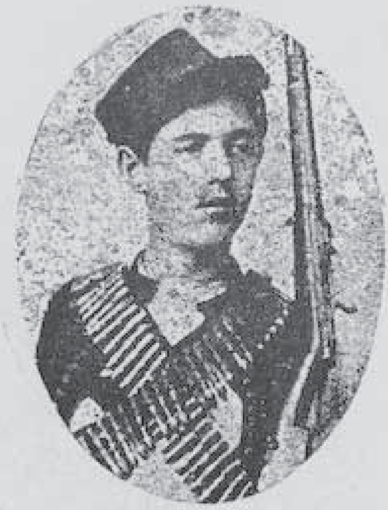

207

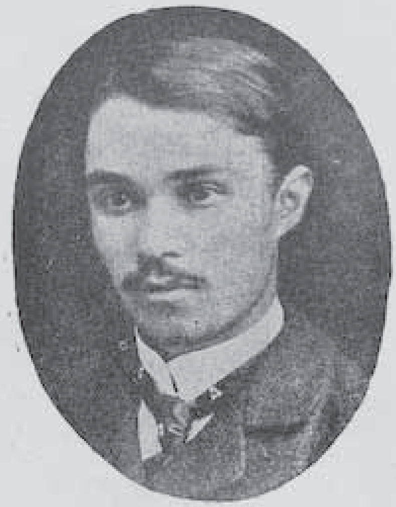

208

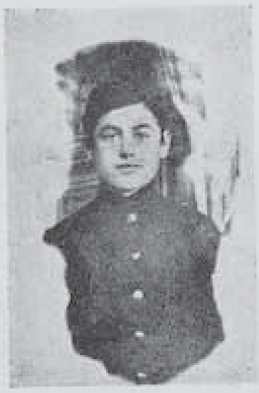

209

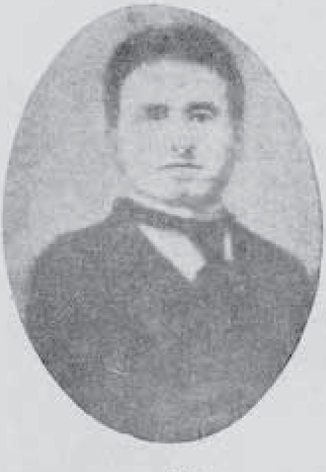

210

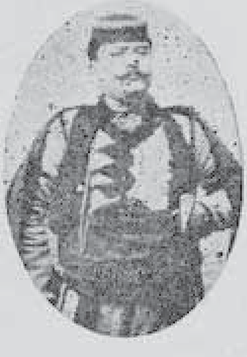

211

207. Иорданъ Варналиевъ — Iord. Varnalieff 208. Ал. Соколовъ — Al. Socoloff 209. К. Арсовъ Лазаровъ — K. Arsoff Lazaroff 210. Тимо Ангеловъ — T. Angheloff 211. Г. Курубиновъ — Gh. Kouroubinoff

1903 г.

212

213

214

212. Хр Дулевъ — Chr. Douleff 213. М. Неновъ — M. Nenoff 214. Ив. Ципорановъ — Iv. Tziporanoff

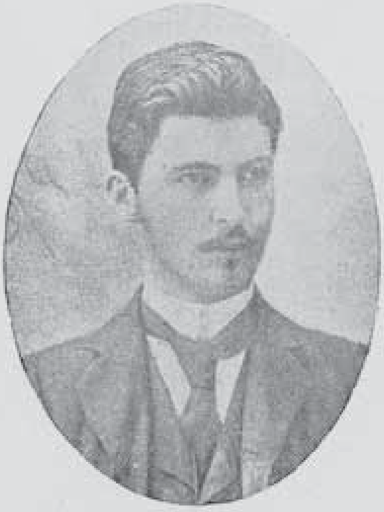

215

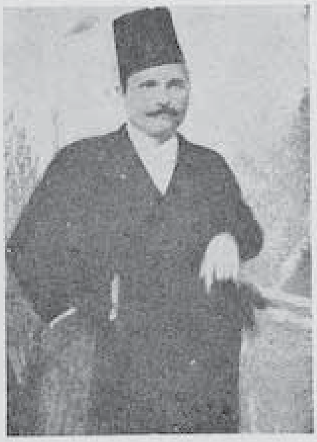

216

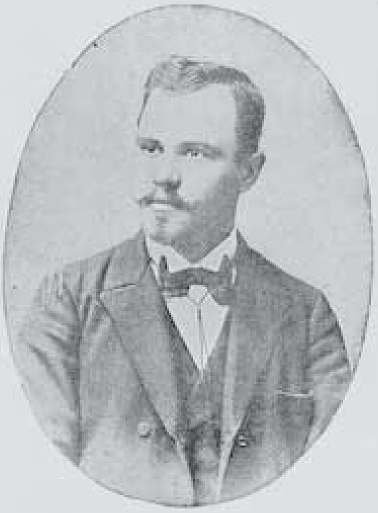

217

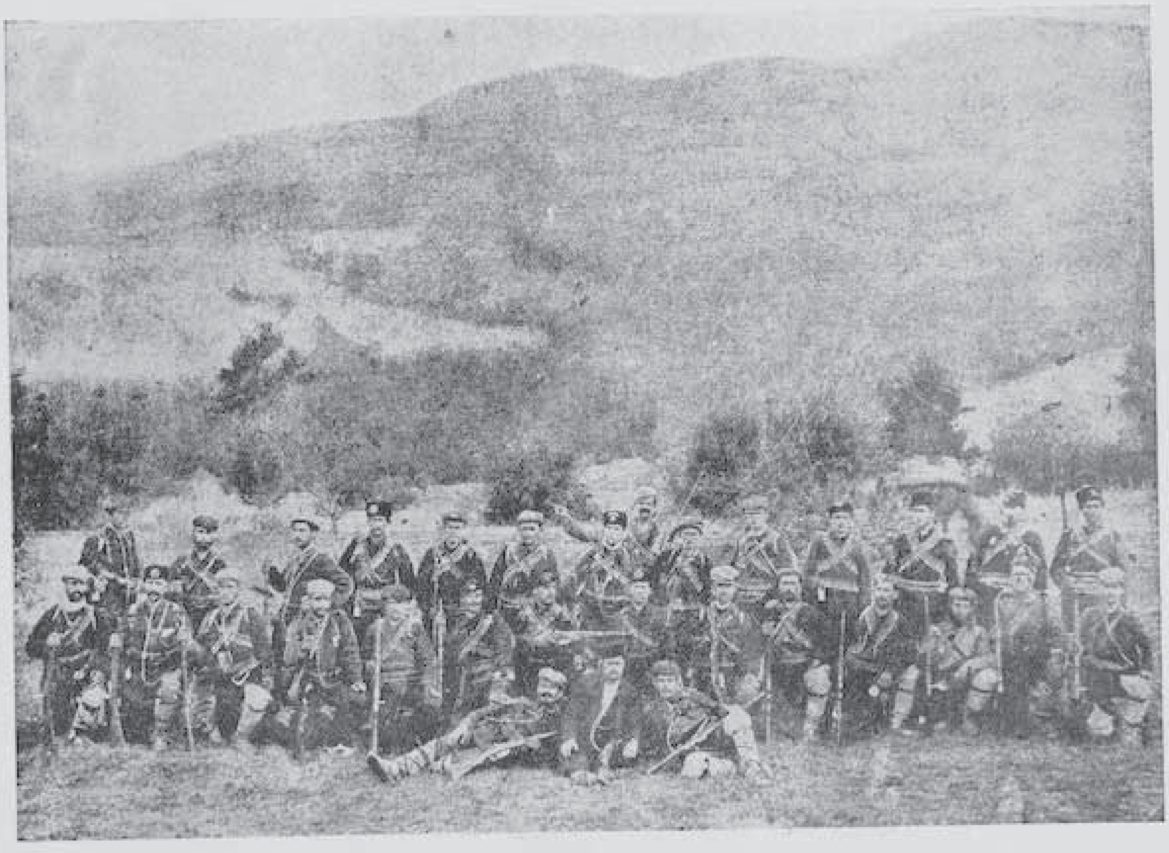

218

215. В. Поповъ — V. Popoff 216. Ст. Божовъ — St. Bojoff 217. Гр. Манасиевъ — Gr. Manassieff
218. Четата на Гр. Манасиевъ — La tchéta de Gr. Manassieff

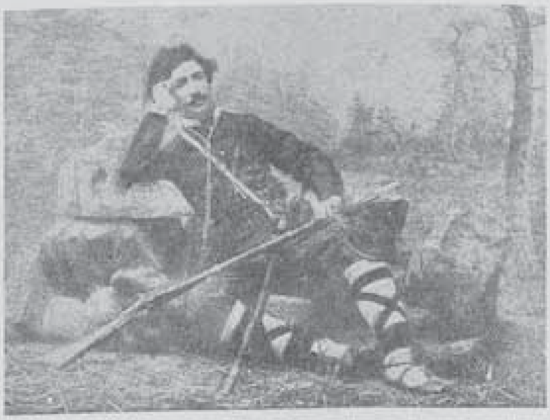

219

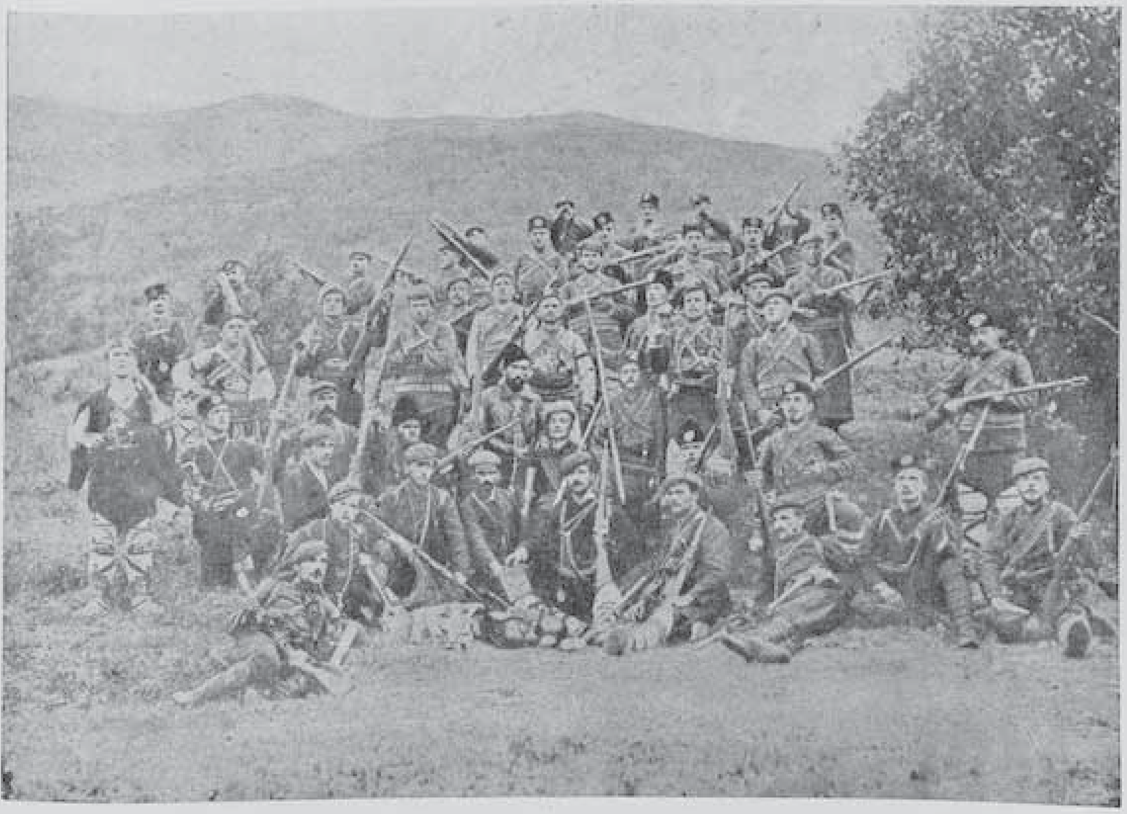

220

219. Н. Дечевъ — N. Detcheff 220. Четата на Н. Дечевъ — La tchéta de N. Detcheff

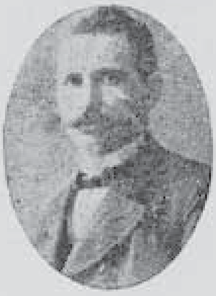

221

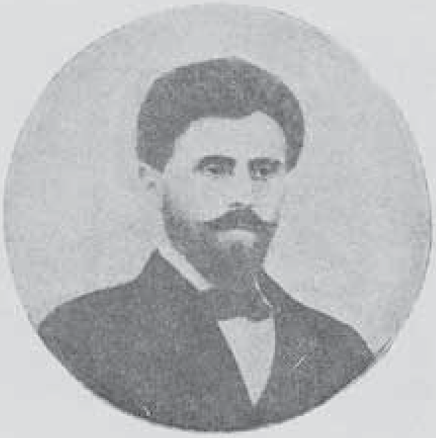

222

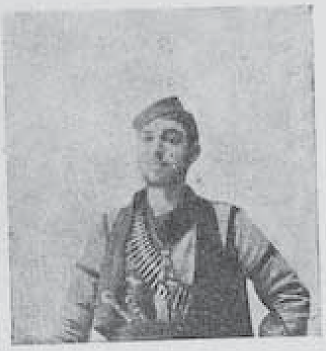

223

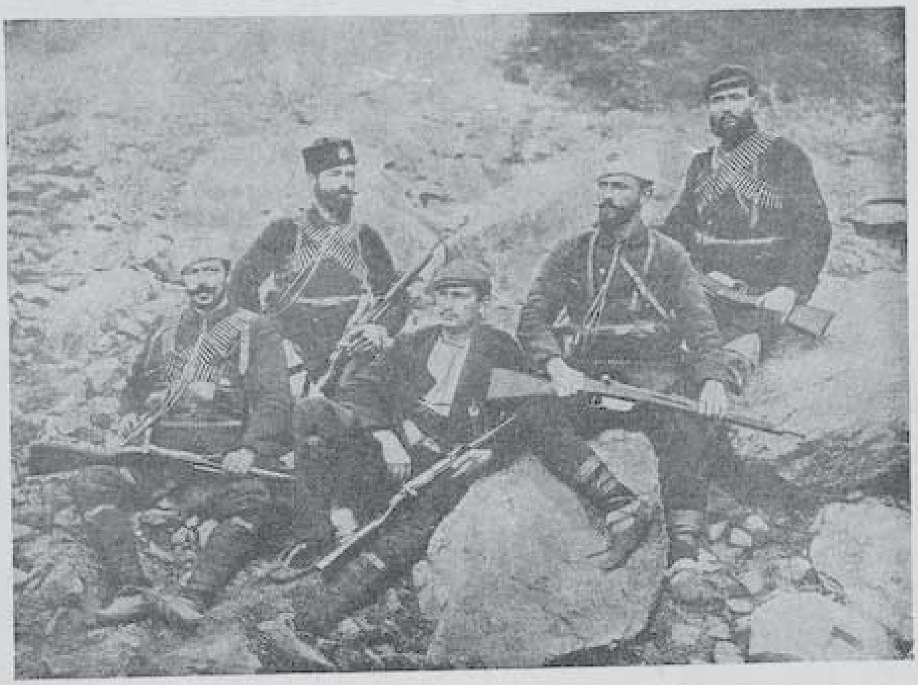

224

221. С. Витановъ (Молеровъ) — S. Vitanoff (Moleroff) 222. П. Цвѣтковъ — P. Tzvetcoff
223. К. Мазнейковъ — K. Mazneïkoff 224. Войводитѣ на съветъ (Ат. Бабата, Б. Стойчевъ и др.) — Le conseil des voïvodes (A. Babata, B. Stoïtcheff etc.)

1903 г.

225

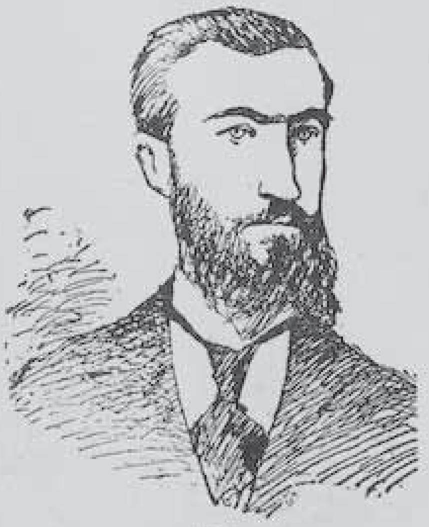

226

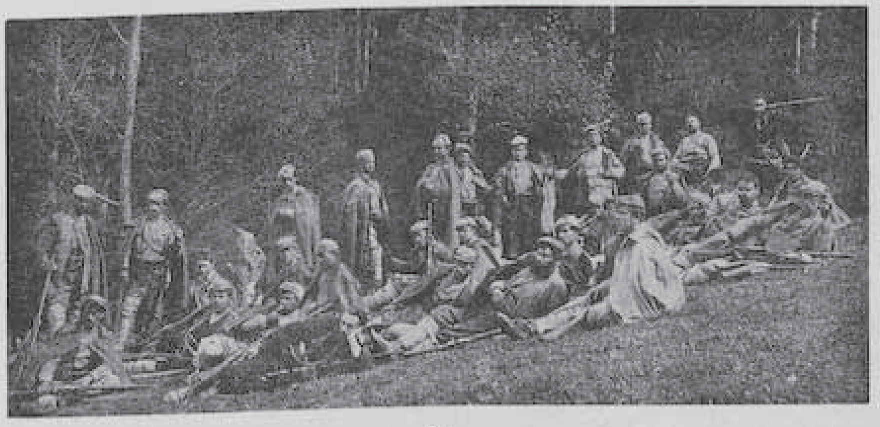

227

228

229

225. Л. п. Трайковъ — L. pop Traïcoff 226. Н. Каранджуловъ — N. Karandjouloff 227. Четата на Кр. Българията — La tchéta de Kr. Balgariata 228. Гоно Яневъ — Gono Ianeff 229. Дим. п. Стаматовъ — Dim. pop Stamatoff

v21

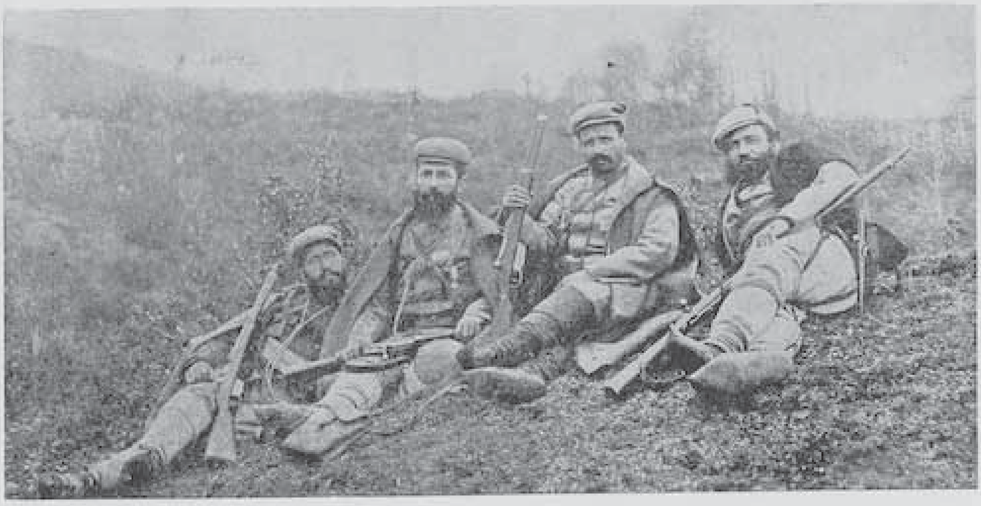

230

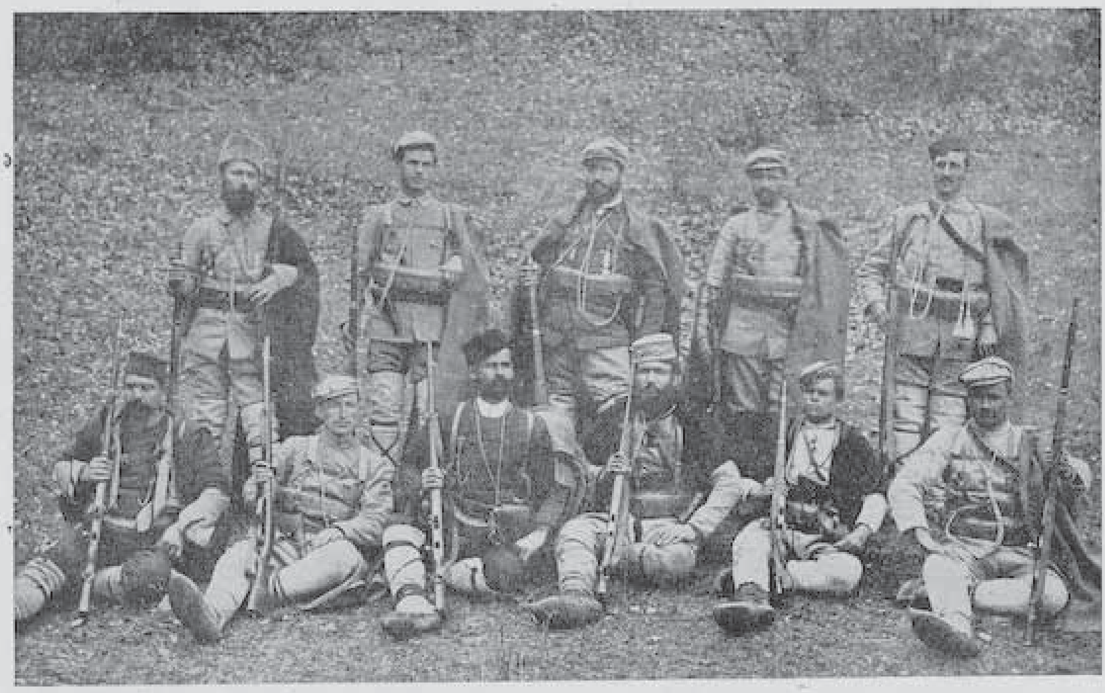

231

230. Скопско горско ржководно тѣло — Etat Majeur des révolutionnaires du district de Scopié
231. Четата на М. Развигоровъ и др. — La tchéta de M. Razvigoroff etc.

1905 г.

232

233

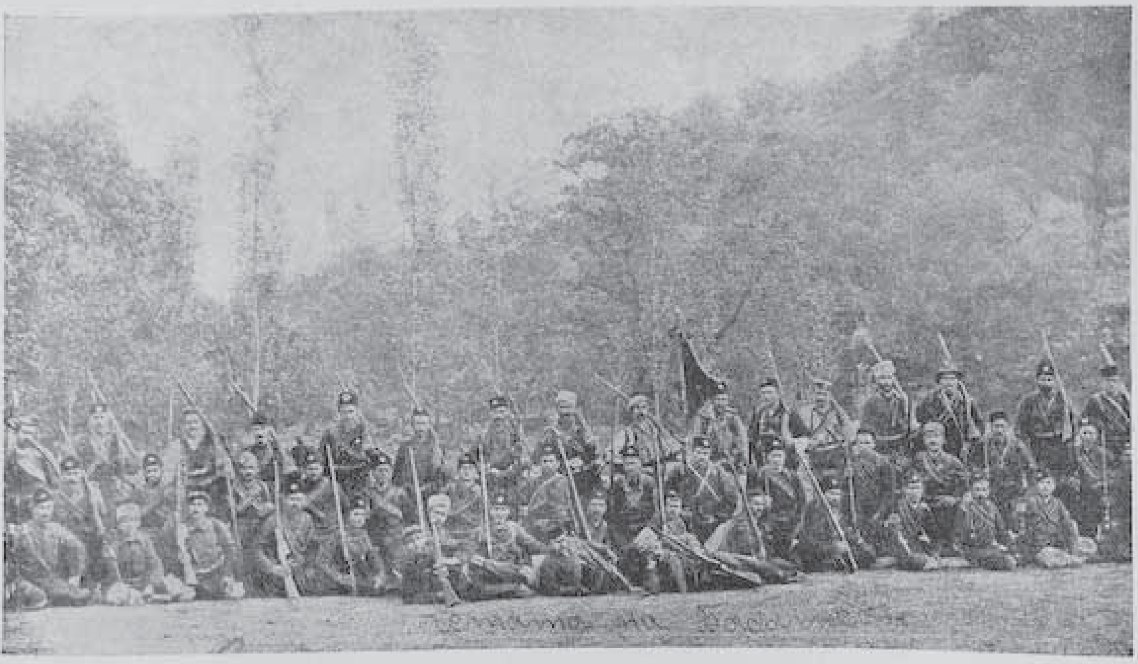

234

232. Сава Михайловъ — Sava Michaïloff   233. Ат. Бабата — At. Babata
234. Четата на Ат. Бабата — La tchéta de At. Babata

1905 г.

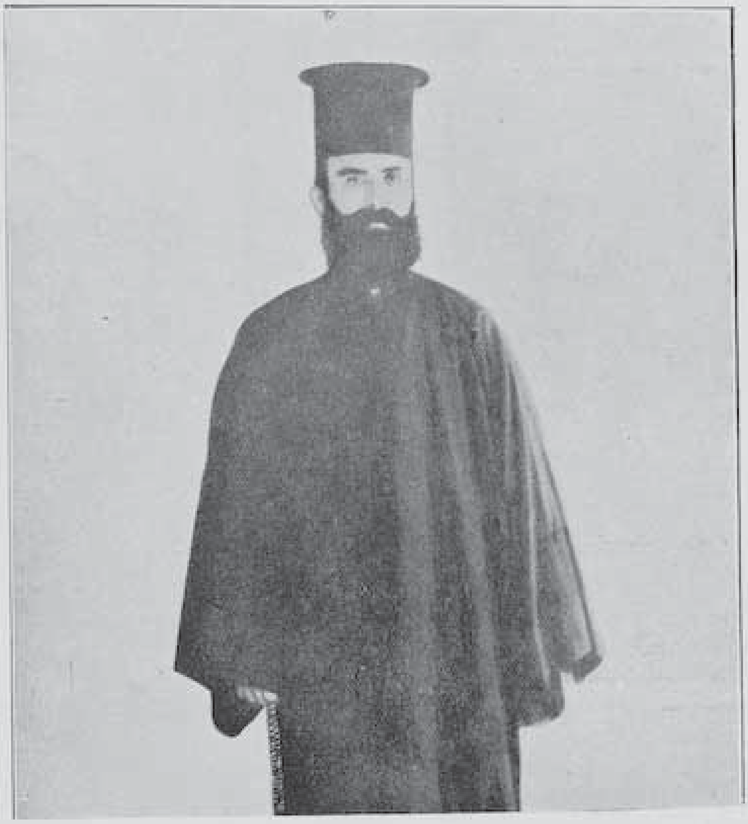

235

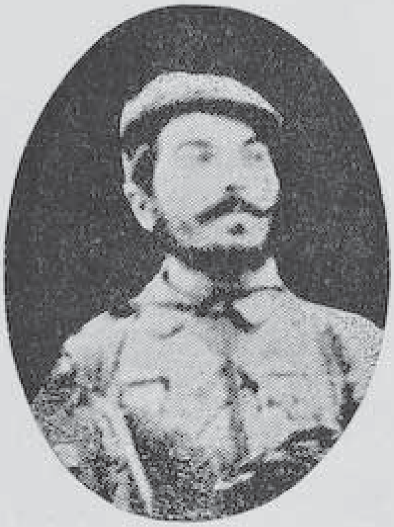

236

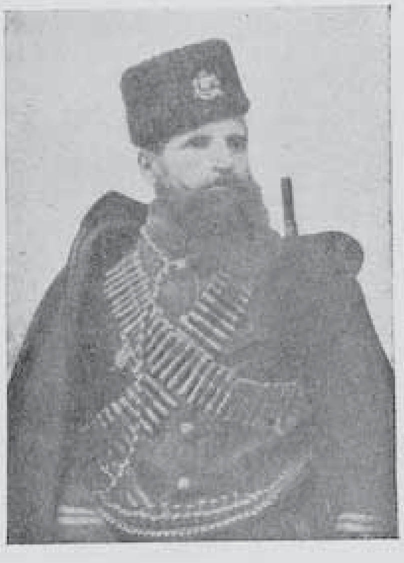

237

235. Хр. Узуновъ — Chr. Ouzounoff 236. Андрей Казеповъ — Andrei Kazepoff
237. Ан. Андреевъ — An. Andréeff

1905 г.

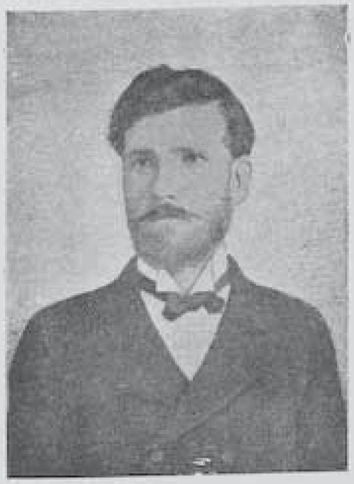

238

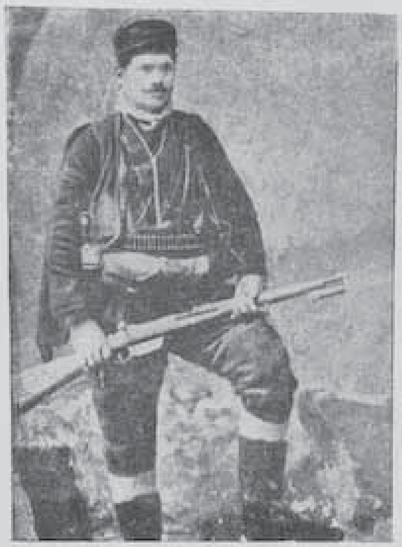

239

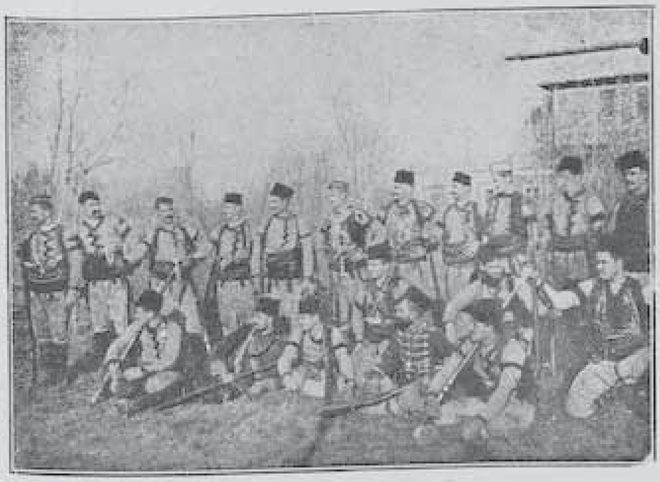

240

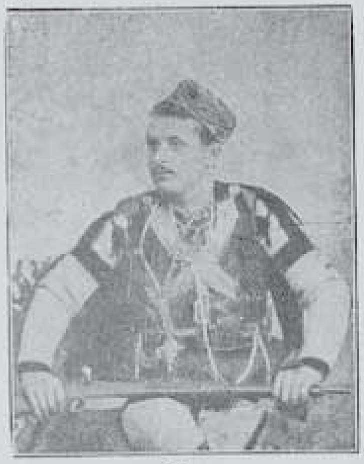

241

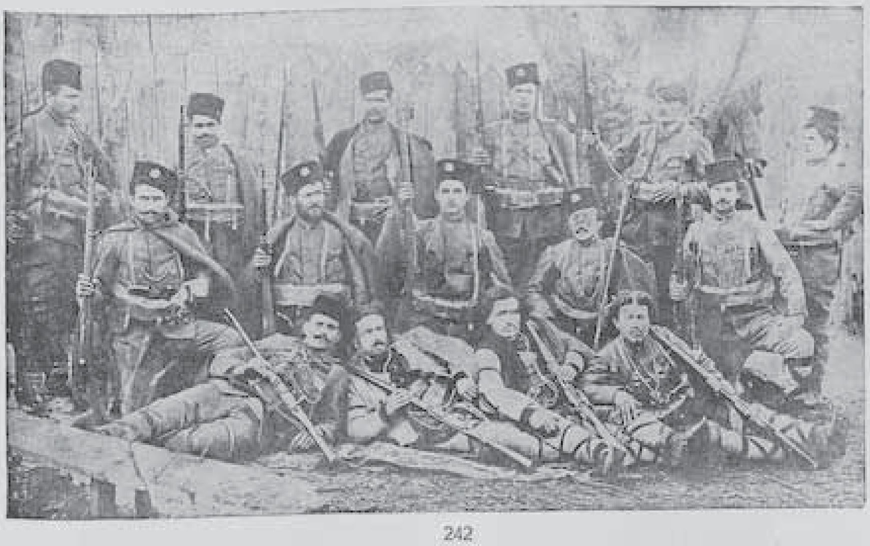

242

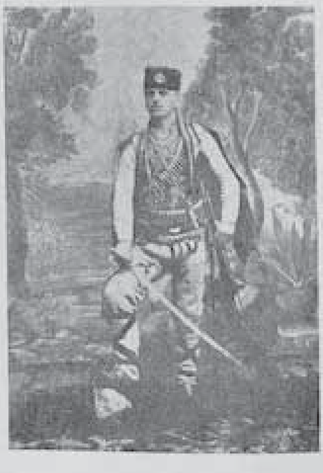

243

238. Конст. Нунковъ — Const. Nouncoff 239. Ат. Пешовалията — At. Pechovaliata 240. Четата на Ив. Карасулията — La tchéta de Iv. Karassouliata 241. Ив. Карасулията — Iv. Karassouliata 242. Четата на Ст. Димитровъ — La tchéta de St. Dimitroff 243. Хр. Димитровъ — Chr. Dimitroff

1905 г.

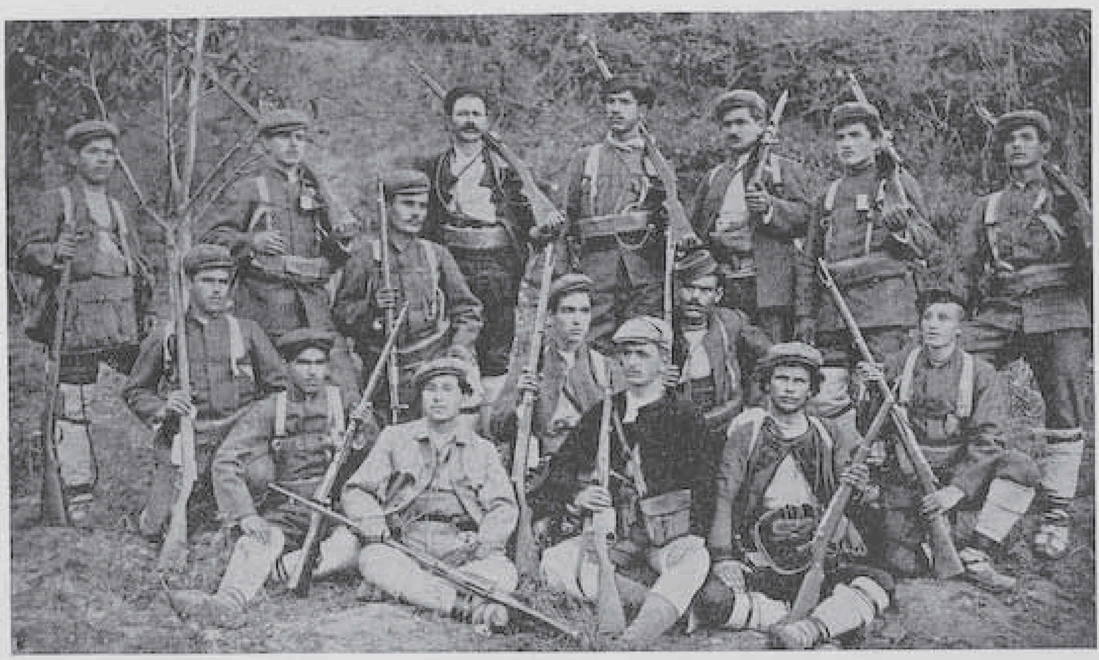

244

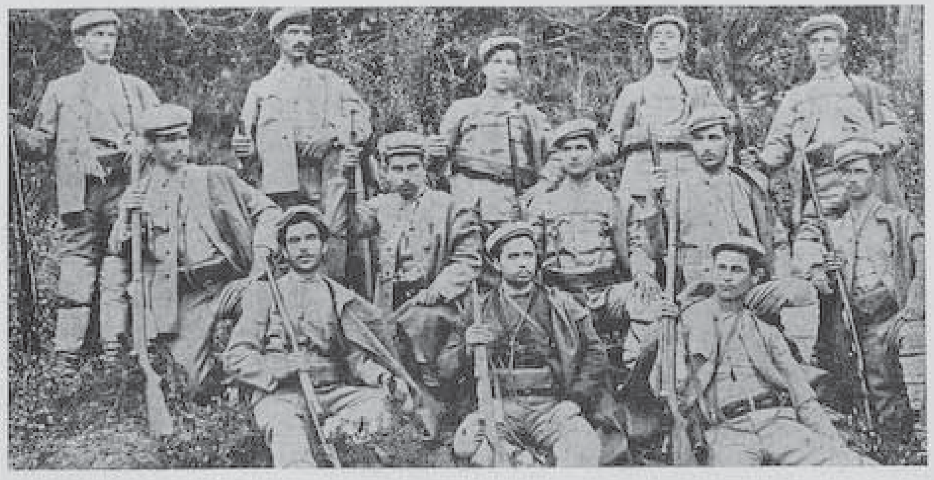

245

244. Четата на Хр. Димитровъ — La tchéta de Chr. Dimitroff 245. Четата на П. Самарджиевъ — La tchéta de P. Samardjieff

1905 г.

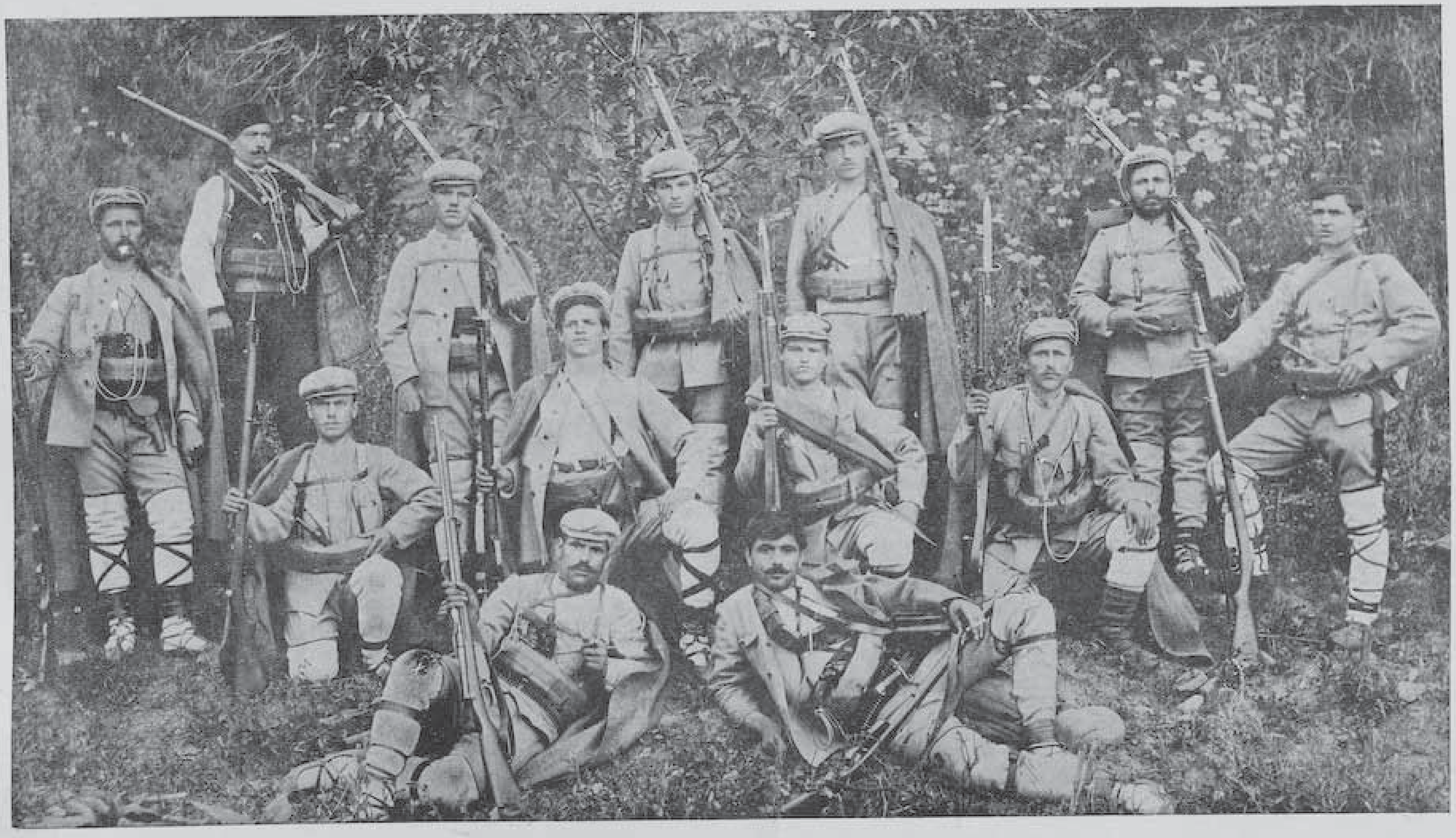

246

246. Четата на Д. Димитровъ — La tchéta de D. Dimitroff

1905 г.

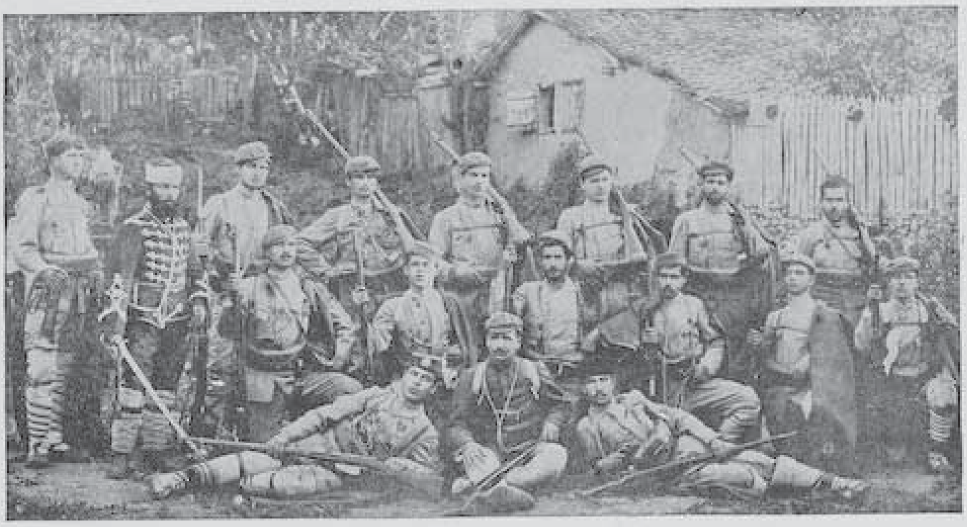

247

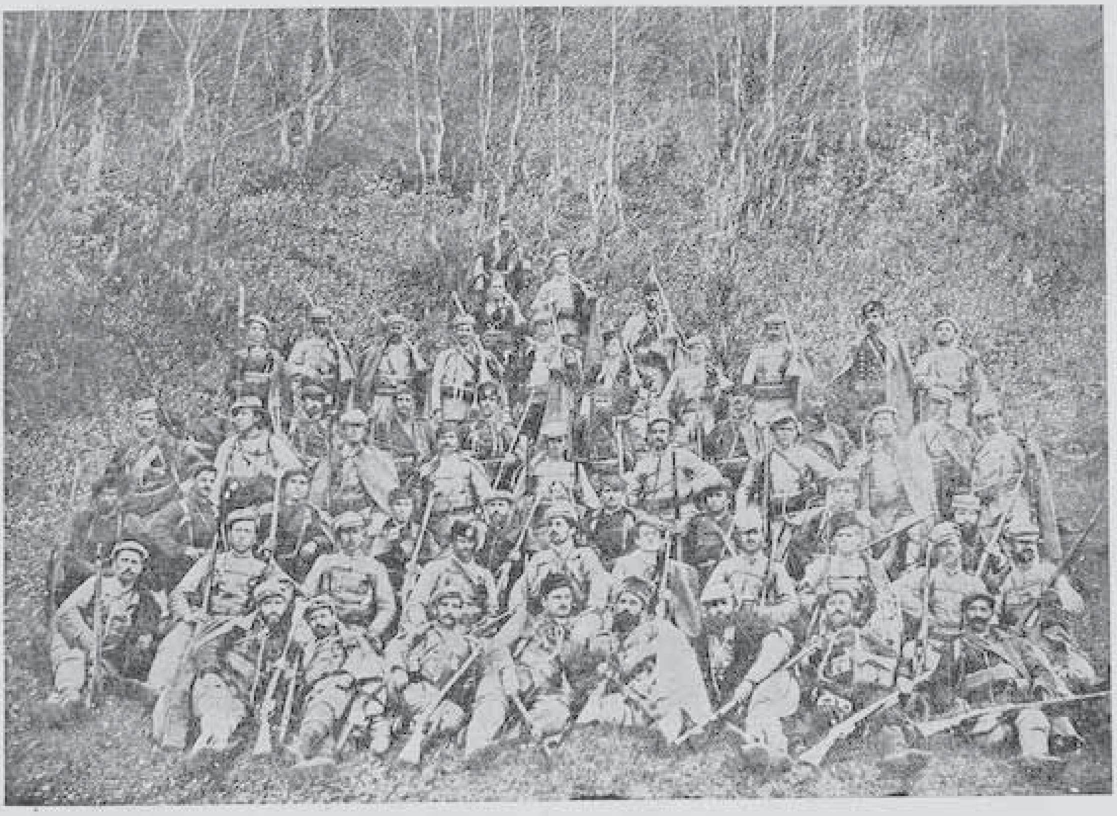

248

247. Четата на П. Радевъ — La tchéta de P. Radeff 248. Съединенитѣ чети на Ефр. Чучковъ, М. Развигоровъ, Ат. Бабата, П. Константиновъ и др. — Les tchéta unies des voïvodes Efr. Tchoutchkoff, M. Razvigoroff, At. Babata, P. Constantinoff et autres

1906 г.

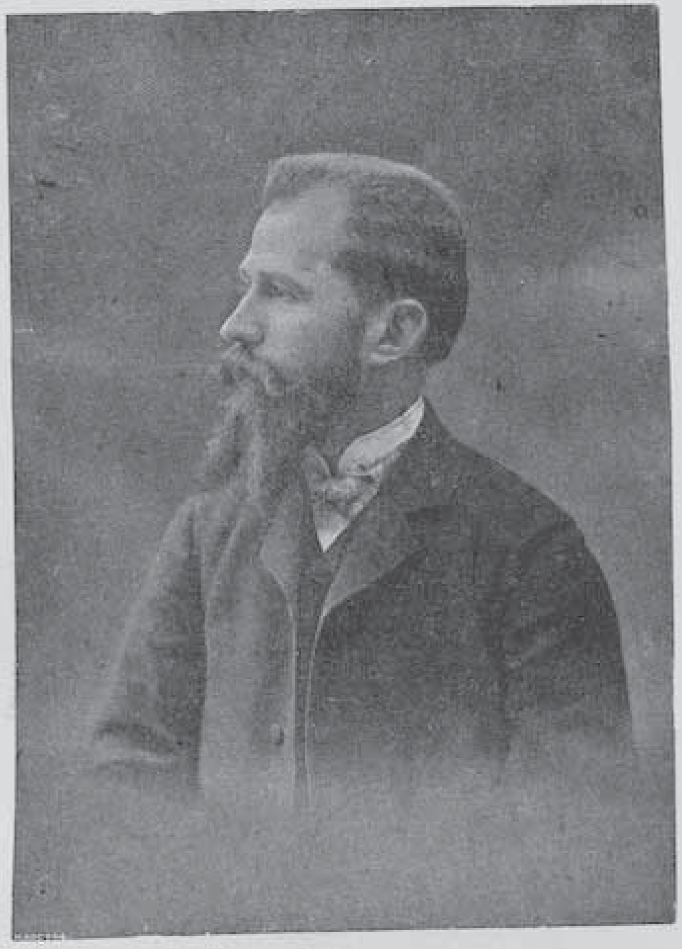

249

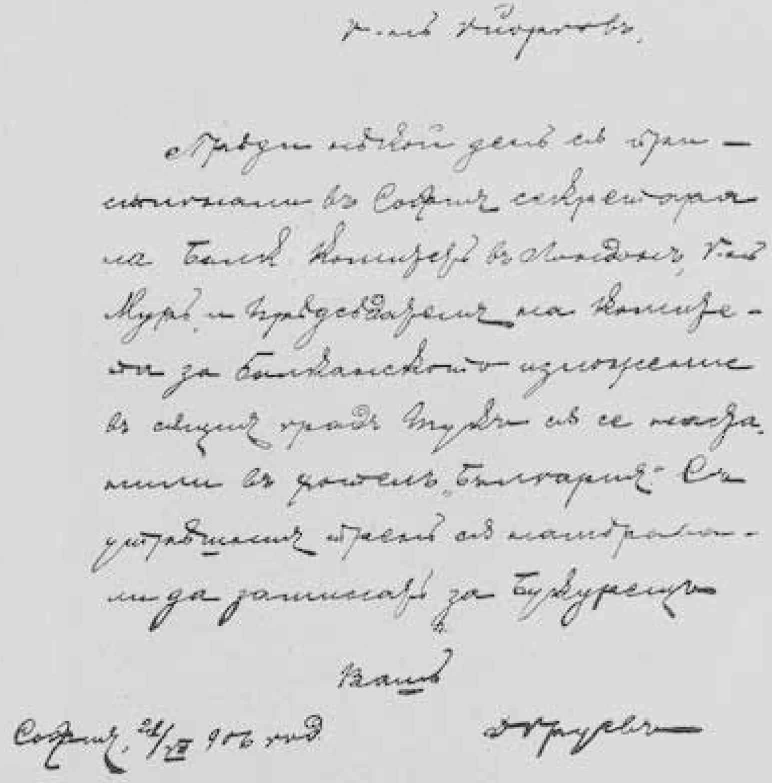

г-не Кюрчиевъ,

Преди нѣкой день съ при-
стигнали въ София секретаря
на Балк. Комитетъ въ Лондонъ, г-нъ
Мур, и председателя на Комите-
та за балканското изложение
въ същия градъ. Тука съ се наста-
нили въ хотелъ „България". Съ
управляющия [illegible] [illegible]
[illegible] да запишатъ за Букурещъ

Вашъ

София, 24/VII 906 год.

Д. Груевъ

250

249. Д. Груевъ — D. Groueff 250. Факсимиле отъ писмото на Д. Груевъ — Facsimilé d'une lettre de D. Groueff

1906 г.

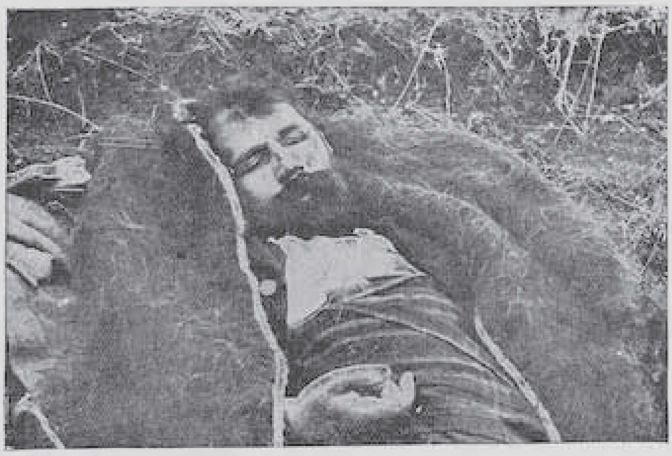

251

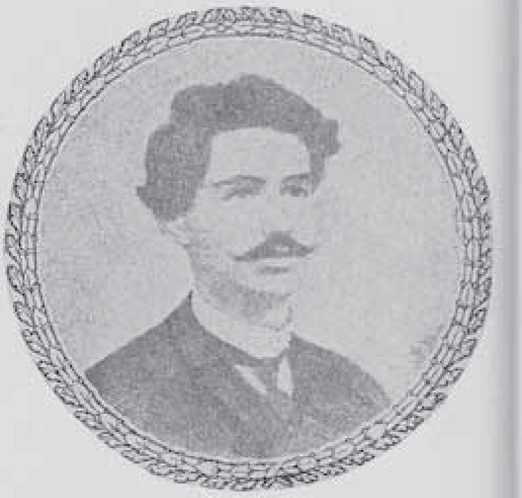

252

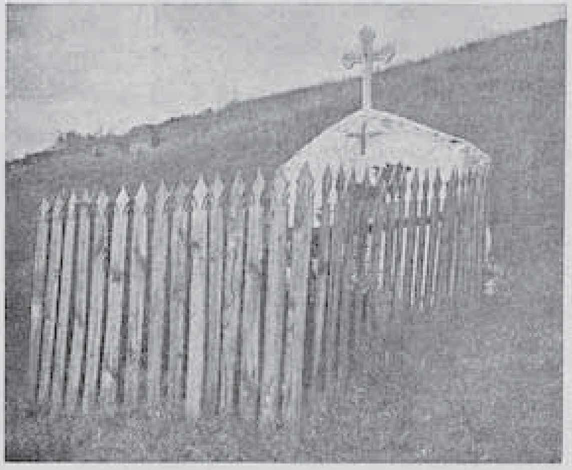

253

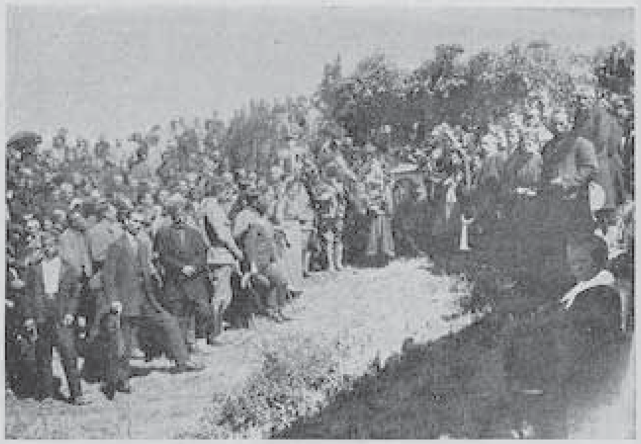

254

251. Д. Груевъ на смъртно легло — Damian Groueff au lit mortel 252. С. Китановъ — S. Kitanoff 253. Гробътъ на Д. Груевъ — Le tombeau de D. Groueff 254. Панихидата за Д. Груевъ — Réquiem pour le feu D. Groueff

1906 г.

255

П. Хр. Юруковъ

256

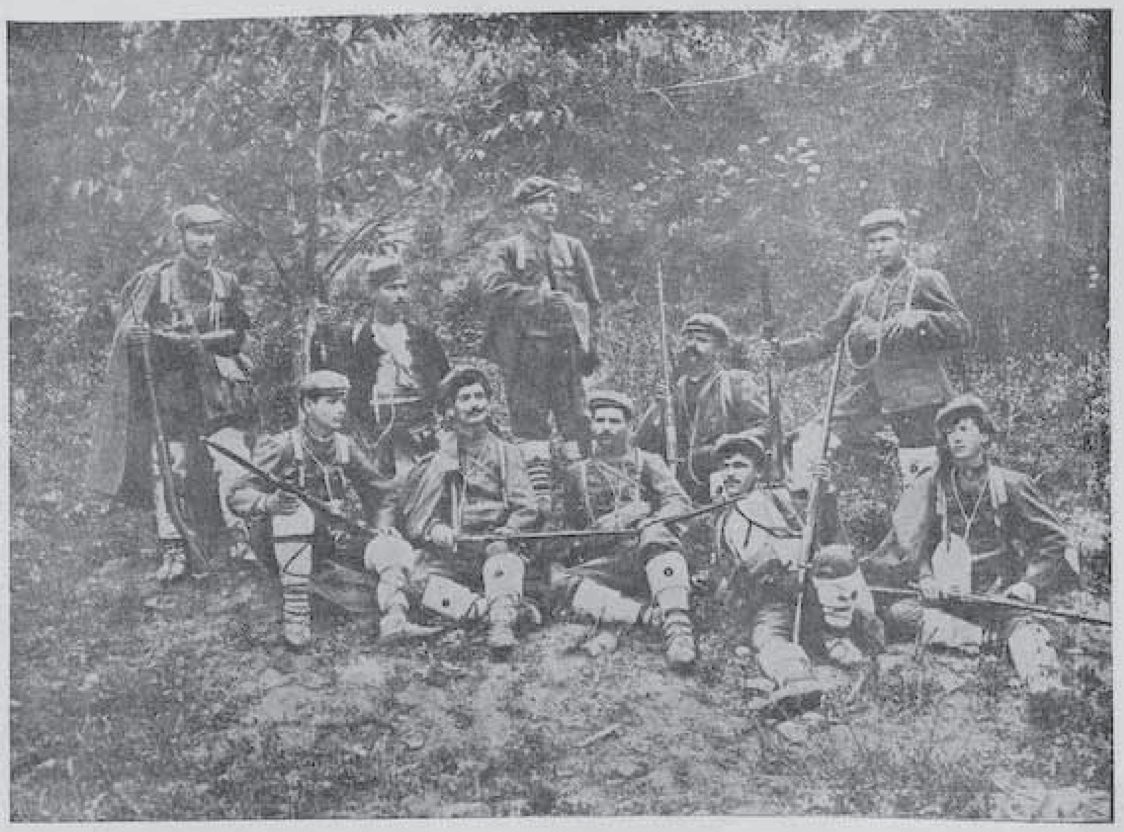

257

255. П. Милевъ — P. Mileff 256. П. Хр. Юруковъ — P. Chr. Iuroucoff 257. Четата на П. Юруковъ — La tchéta de P. Iuroucoff

1906 г.

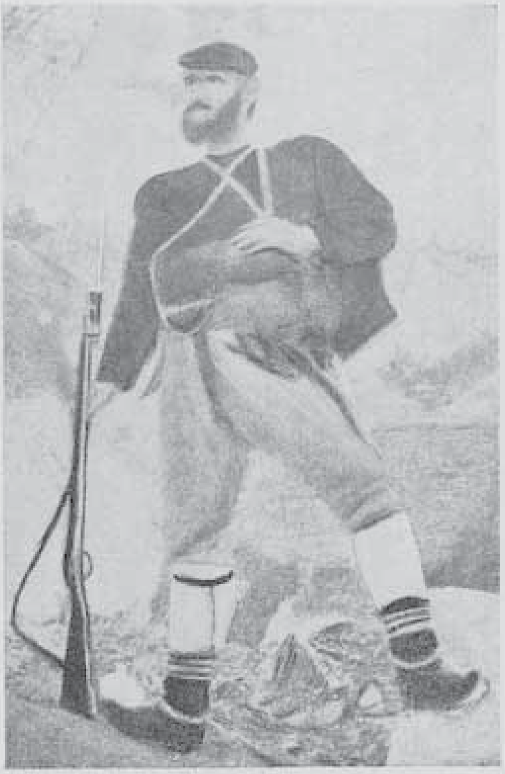

258

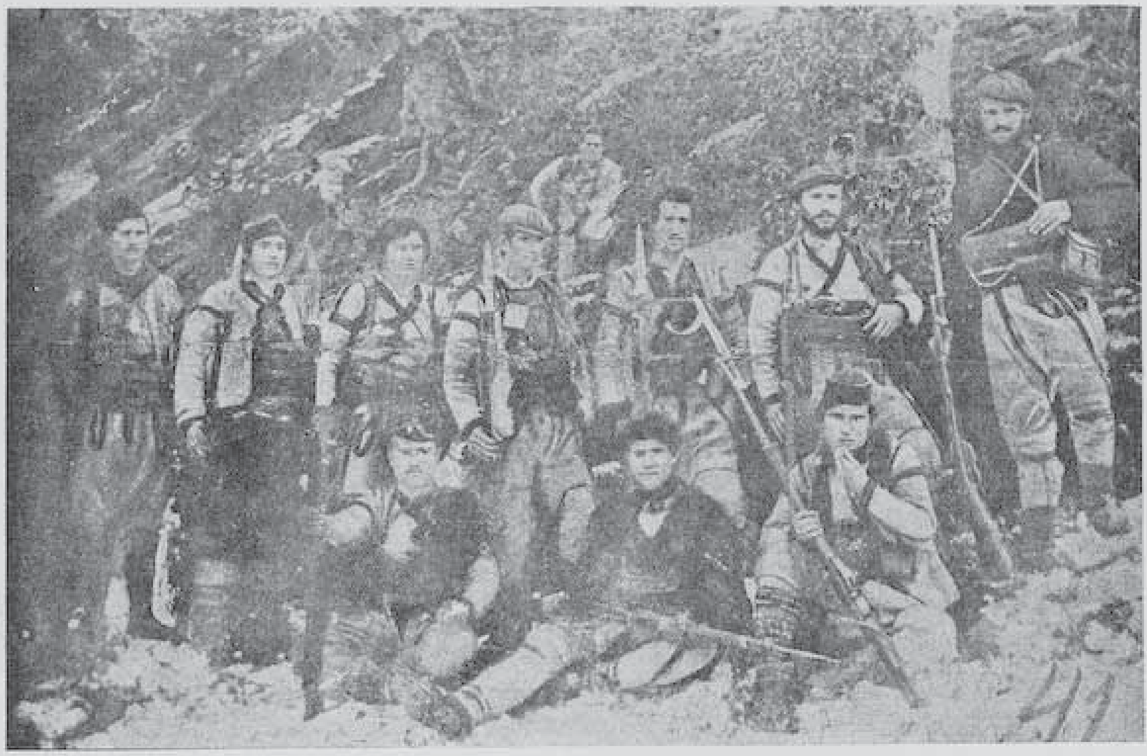

259

258. Г. Ацевъ — Gh. Atzeff 259. Четата на Г. Ацевъ — La tchéta de Gh. Atzeff

1906 г.

260

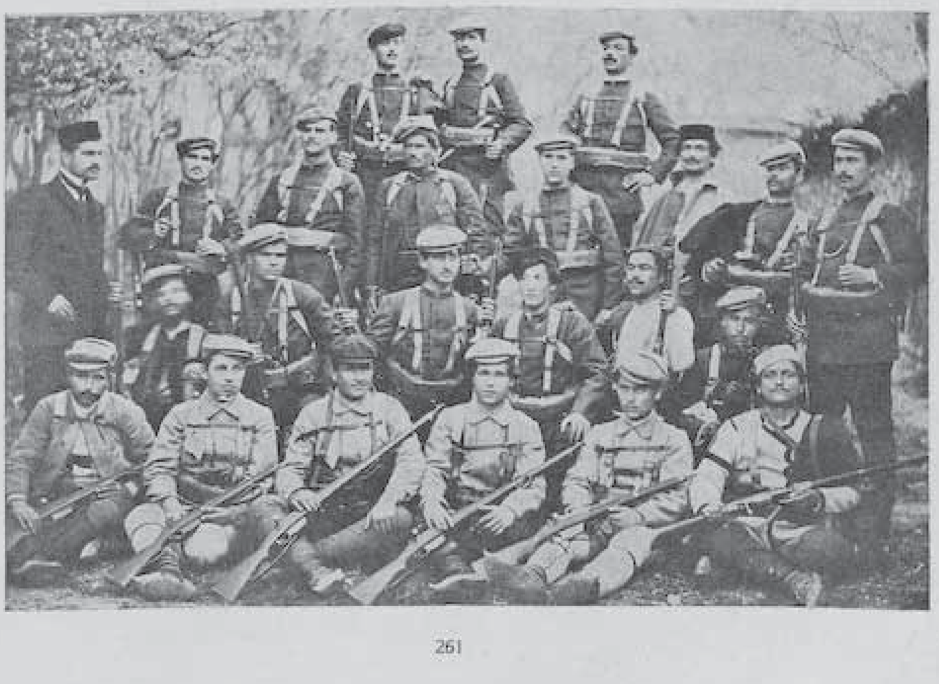

261

260. Вельо Марковъ — Velio Marcoff. 261. Четата на П. Константиновъ — La tchéta de P. Constantinoff

1906 г.

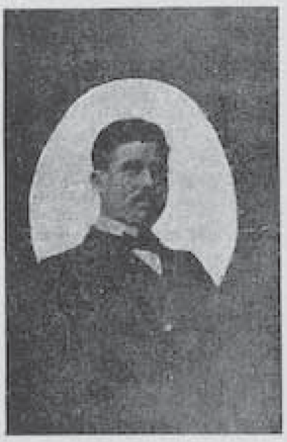

262

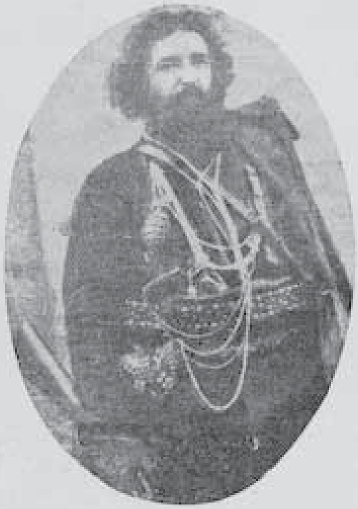

263

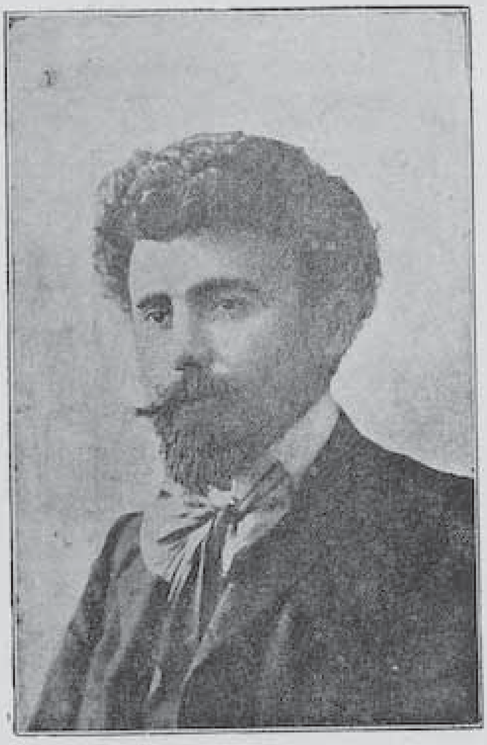

264

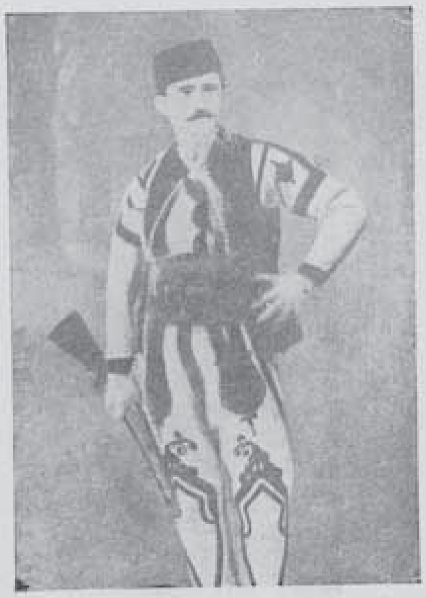

265

262. П. Гарваловъ — P. Garvaloff 263 Ионъ Пашата — Ion Pachata 264. М. Даевъ — M. Daeff 265. П. Наумовъ — P. Naoumoff

1907 г.

266

267

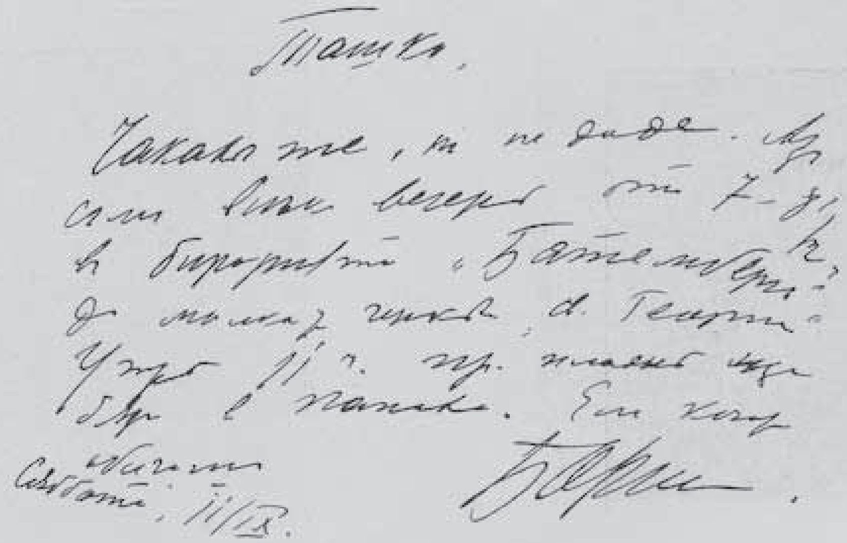

Танчо,

Чакахъ те, но не дойде. Азъ
сьмъ [illegible] вечерь отъ 7-8 ч.
въ бирарията „Батенбергъ",
до малката църква „Св. Георги".
Утре 11 ч. пр. пладне ще
[illegible] е [illegible]. [illegible]
[illegible]
Събота. 11/IX.

268

266. Ив. Гаврановъ — Iv. Garvanoff 267. Б. Сарафовъ — B. Sarafoff 268. Факсимиле отъ писмо на Б. Сарафовъ — Facsimilé d'une lettre de B. Sarafoff

1907 г.

269

270

271

269. М. Развигоровъ — M. Razvigoroff 270. Бащата на Мише, Сп. Развигоровъ — Le père de Miché, Sp. Razvigoroff 271. Дана Развигорова, майката на Мише — Dana Razvigorova, la mère de Miché

1907 г.

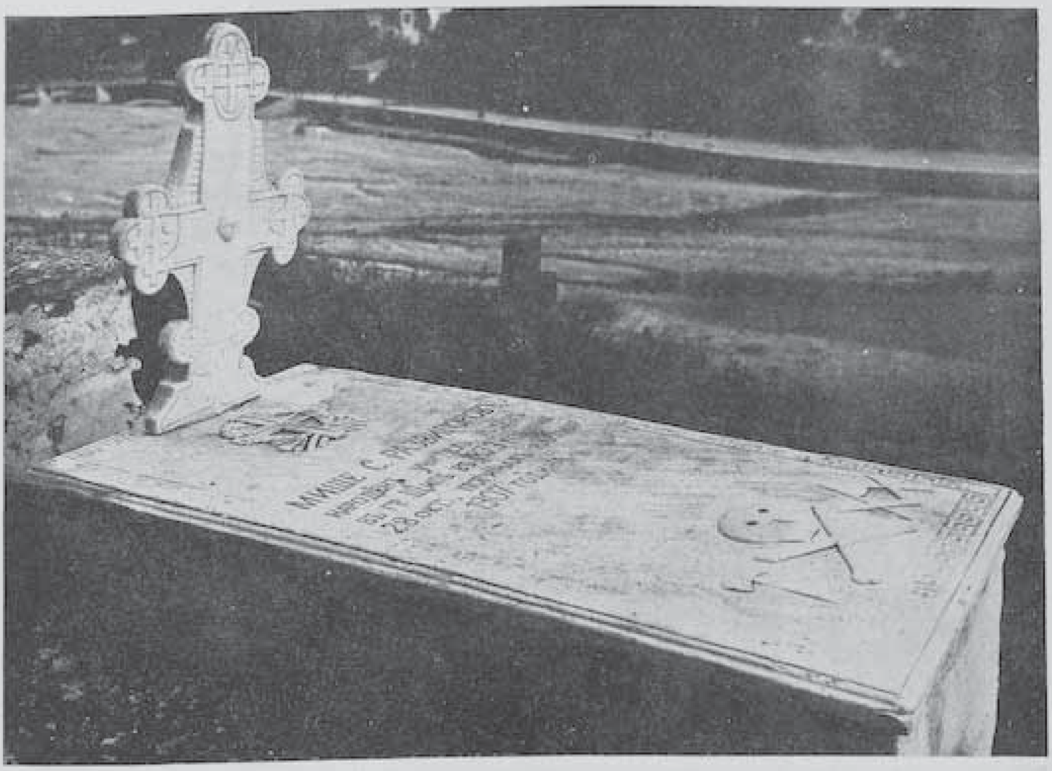

272

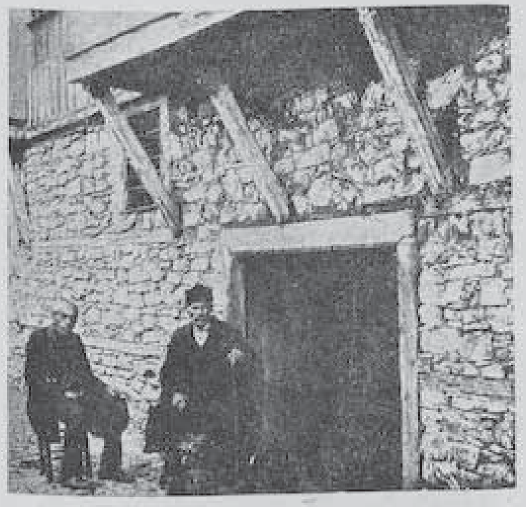

273

274

272. Гробътъ на М. Развигоровъ — Le tombeau de M. Razvigoroff 273. Домътъ на М. Развигоровъ — La maison de M. Razvigoroff 274. Развалини отъ кѫщата, кѫдето М. Развигоровъ е загиналъ — Les ruines de la maison où tomba de voivode M. Razvigoroff

1907 г.

275

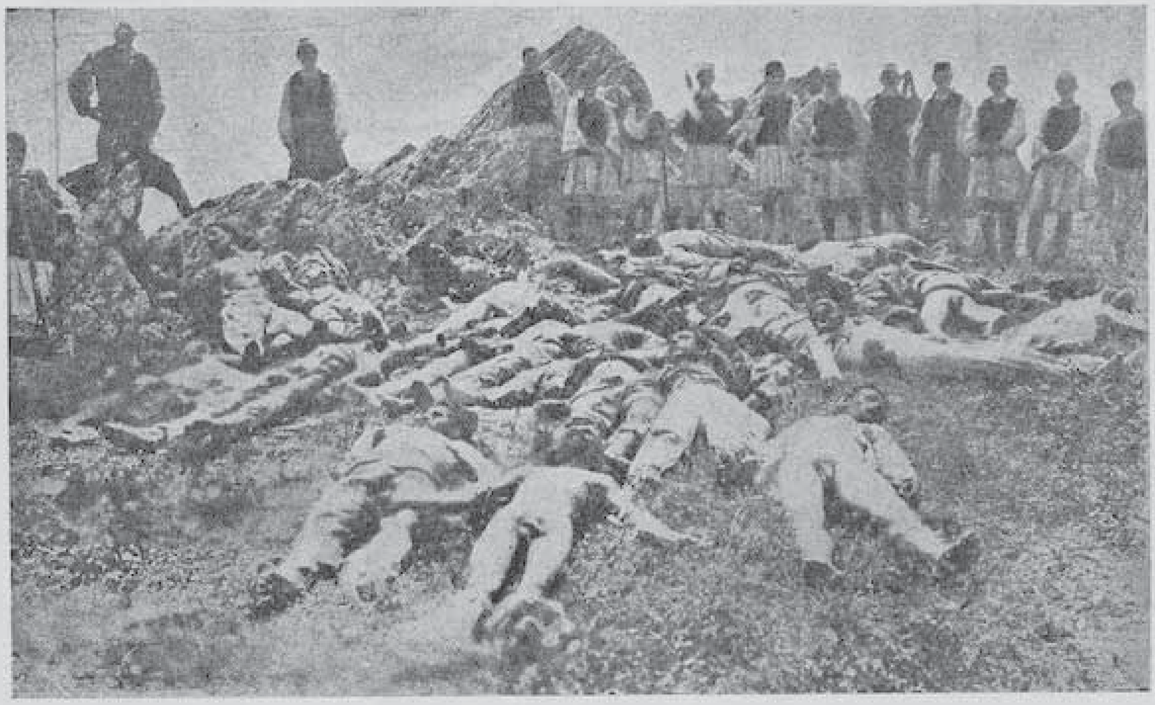

276

275. Тр. Думбалаковъ — Tr. Doumbalacoff 276. „Ножътъ" — „Le Noje"

1907 г.

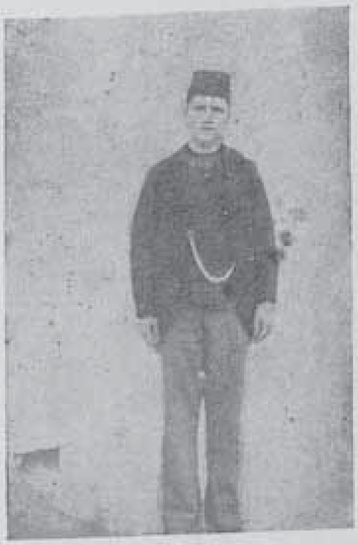

277

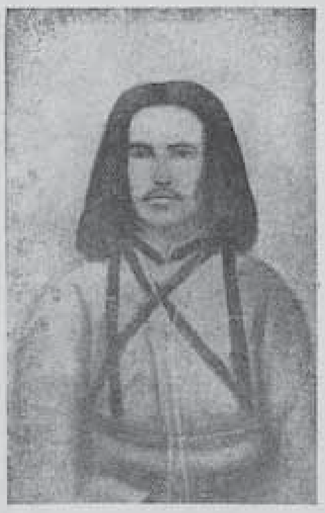

278

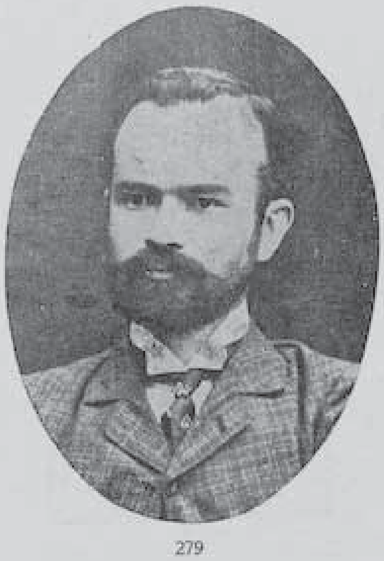

279

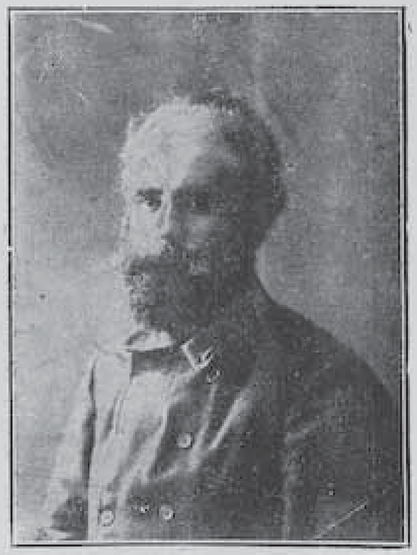

280

277. Т. Николовъ — T. Nicoloff 278. Сим. Денковъ — Sim. Dencoff 279. П. Васковъ — P. Vascoff 280. Л. Маджаровъ — L. Madjaroff

1907 г.

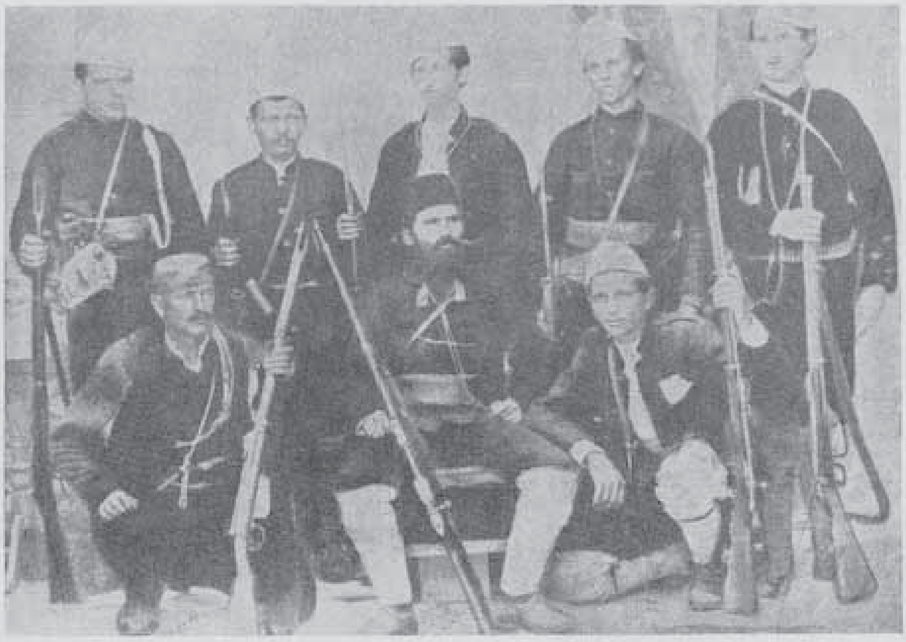

281

282

283

281. Четата на Ал. Симоновъ — La tchéta de Al. Simonoff 282. Ал. Станоевъ — Al. Stanoeff 283. Гьоре Ленишанецъ — Ghéoré Lenichtanetz

РЕФОРМИ
1902—1908

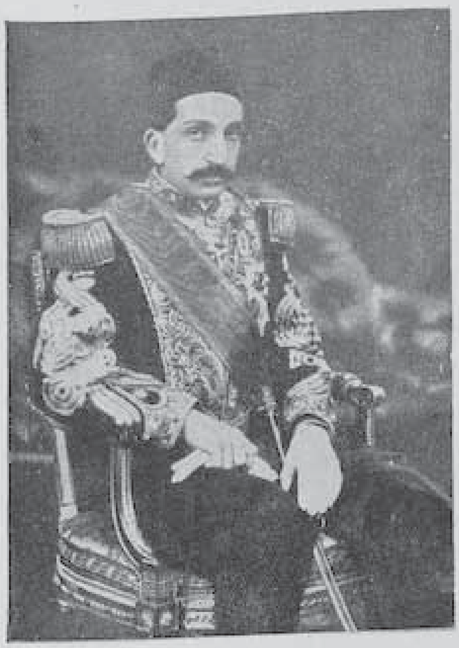
284

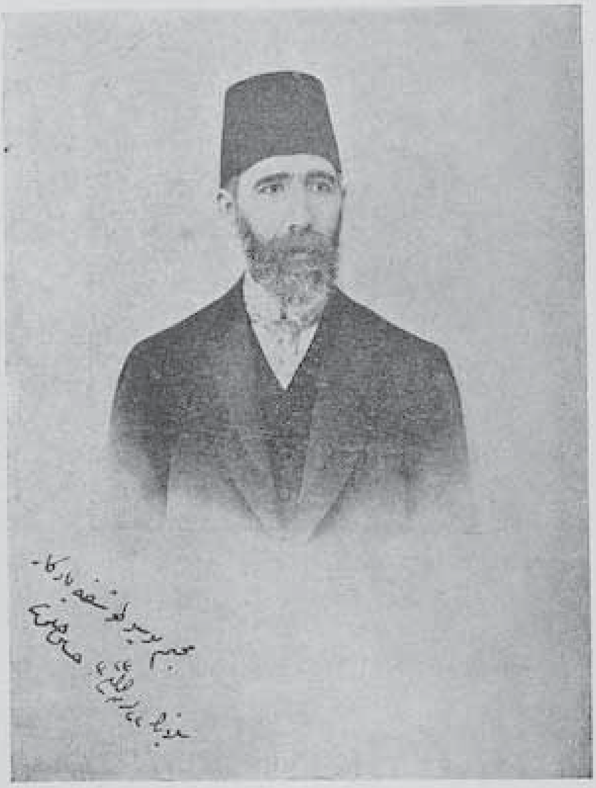
285

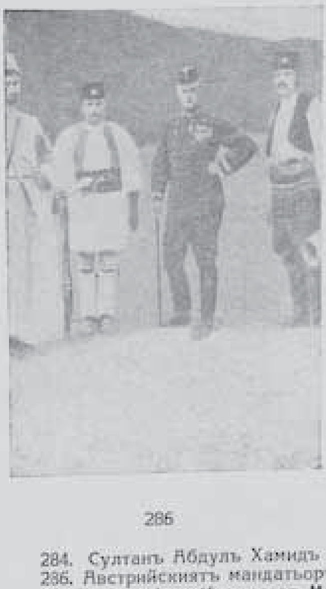
286

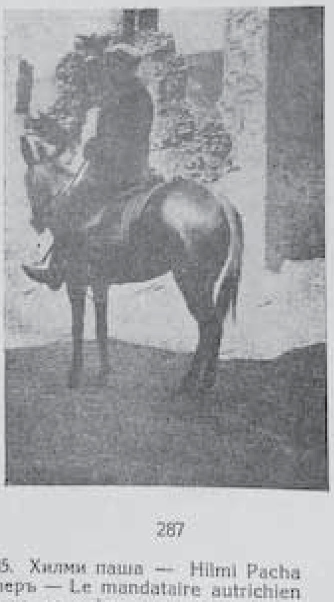
287

284. Султанъ Абдулъ Хамидъ — Le Soultan Abdoul Hamid 285. Хилми паша — Hilmi Pacha 286. Австрийскиятъ мандатьоръ за реформи въ Македония, Мюлеръ — Le mandataire autrichien Muler, pour les réformes en Macédoine 287. Рускиятъ мандатьоръ за реформи въ Македония, Петряевъ — Le mandataire russe Petryaeff, pour les réformes en Macédoine

4141

288

289

290

288. Австрийскиятъ мандатьоръ следъ смъртьта на Мюлеръ, А. Рапопортъ — Le mandataire autrichien A. Rapoport, après la mort de Muler 289. Френскиятъ жандармерийски инструкторъ въ сѣрския санджакъ, Леонъ Ламушъ — L'instructeur de la gendarmerie au sandjak de Ser, le français Leon Lamouche 290. Шефътъ на рускитѣ жандармерийски инструктори въ солунския санджакъ, полк. Н. Суринъ — Le chef des instructeurs russes de la gendarmerie du sandjak de Salonique — le colonel N. Sourine

ХУРИЕТЪ—1908 г.

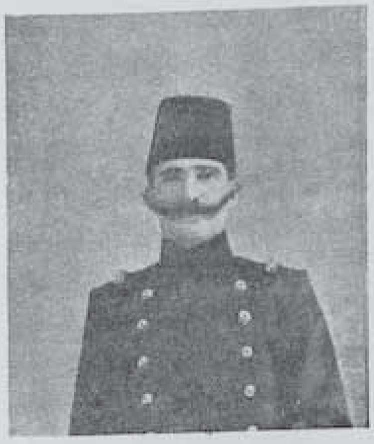

291

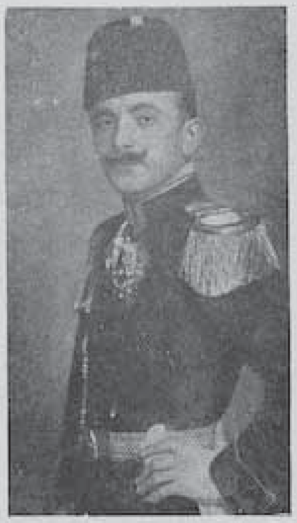

292

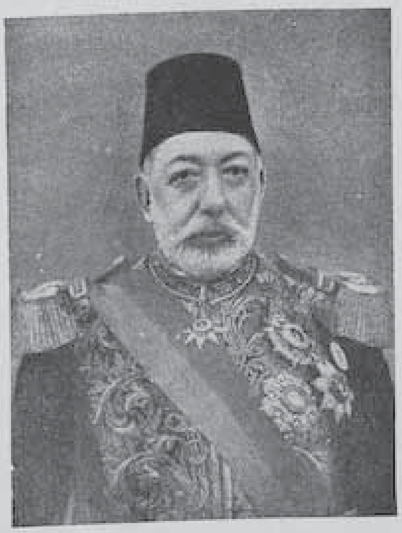

293

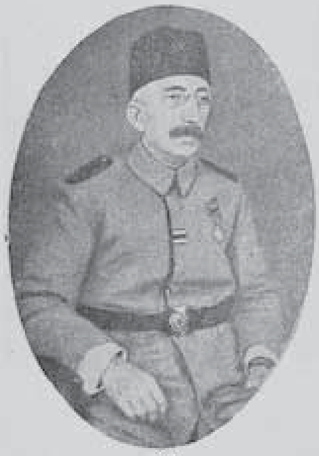

294

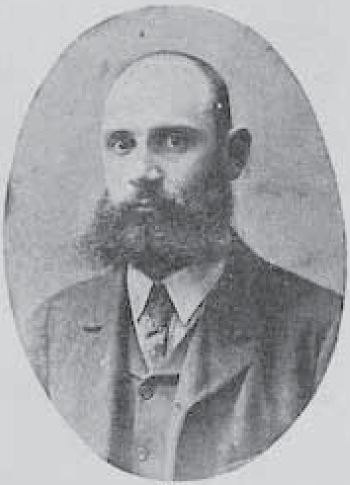

295

291. Ниази бей, единъ отъ главнитѣ водители на възстаналитѣ младотурци презъ 1908 г. — Niasi Bey, un des principaux chefs des jeunes-turcs revoltés en 1908 292. Енверъ бей, единъ отъ главнитѣ водители на младотурската революция презъ 1908 г. — Enver Bey, un des premiers chefs de la révolution jeune-turque en 1908 293. Султанъ Мехмедъ Решадъ V — Le Sultan Mehmed Rechad V 294. Махмудъ Шевкетъ паша, водитель на младотурскитѣ македонски войски противъ старотурцитѣ въ Цариградъ — Maxmoud Chevket Pacha, le chef des armées jeunes-turques de la Macédoine, contre les vieux-turcs à Constantinople 295. Яне Сандански, глава на българскитѣ доброволци противъ старотурцитѣ — Iané Sandansky, le chef des volontiers bulgares contre les vieux-turcs

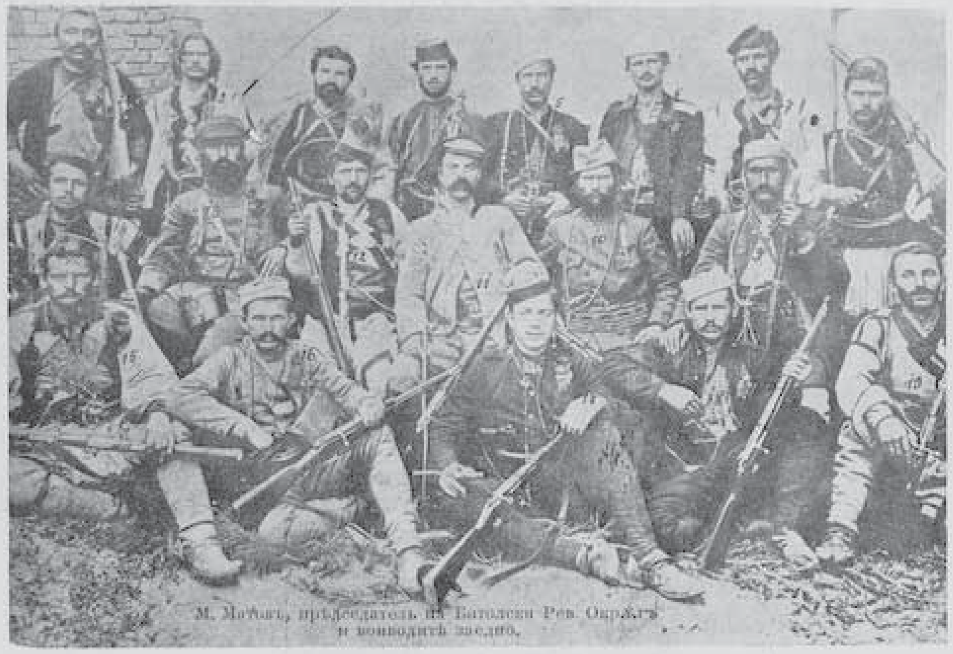
М. Матовъ, прѣдседатель на Битолски Рев. Окрѫгъ
и воиводитѣ заедно.

296

297

296. Войводи отъ битолския окрѫгъ на хуриетскитѣ тържества въ гр. Битоля презъ 1908 г. — Les voïvodes du vilayet de Bitolia, pendant les fêtes du Hourriet en 1908 à Bitolia 297. Панихида за падналитѣ български революционери въ с. Апоскопъ, Костурско, презъ 1908 г. — Requiem pour les révolutionnaires bulgares morts, dans le village de Aposcop, arr-t de Kostour en 1908

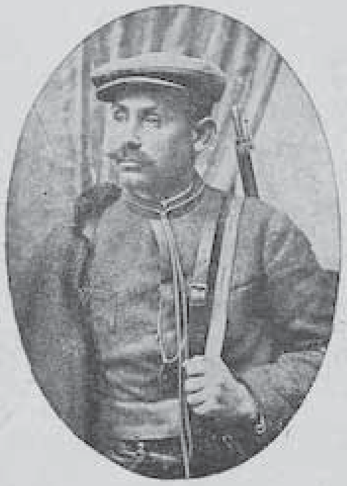

298

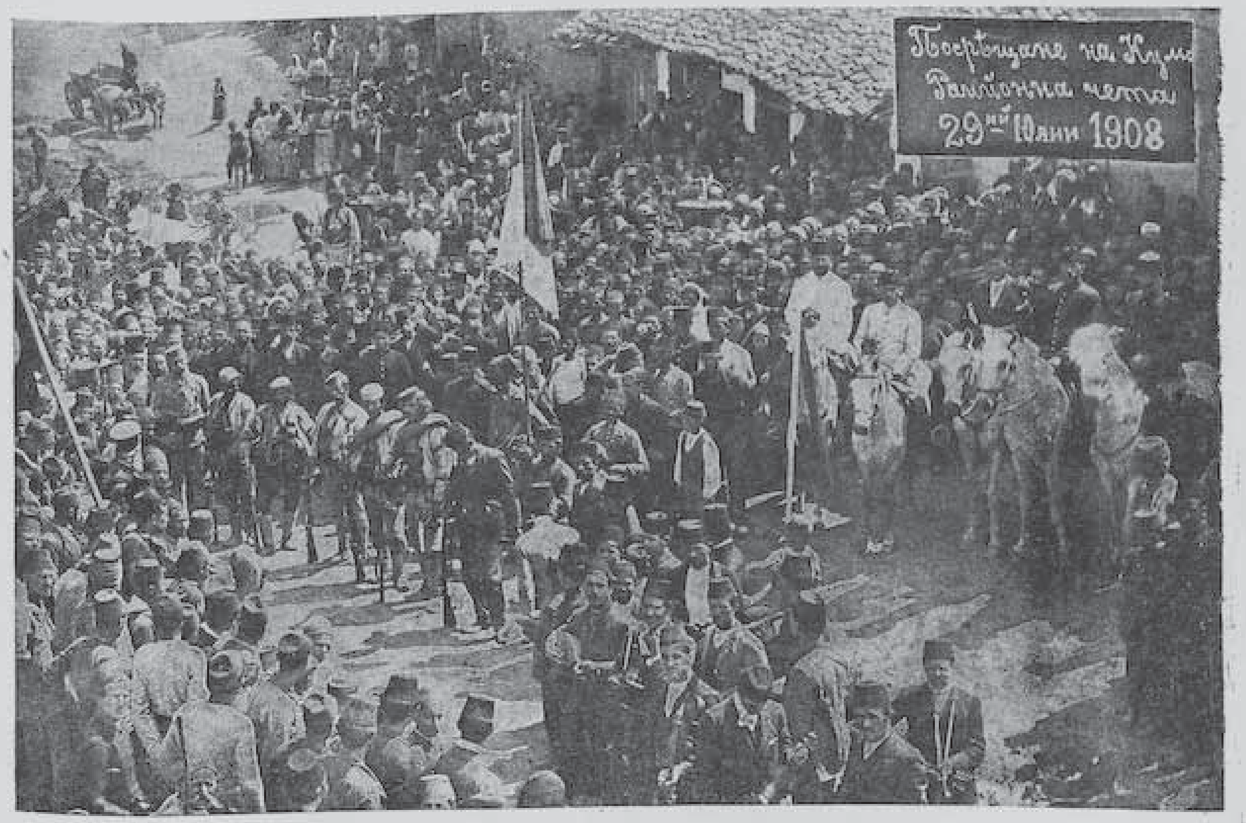
Посрѣщане на Кум
Районна чета
29-ий Юлий 1908

299

298. Войвода Кр. Лазаровъ — Le voïvode Cr. Lasaroff 299. Войвода Кр. Лазаровъ съ четитѣ отъ Кумановско на хуриетскитѣ тържества въ гр. Куманово, 1908 г. — Le voïvode Cr. Lasaroff avec les tchétas de Koumanovo et l'arrondissement lors des fêtes solonelles du Hourriet en 1908 à Koumanovo

1908 г.

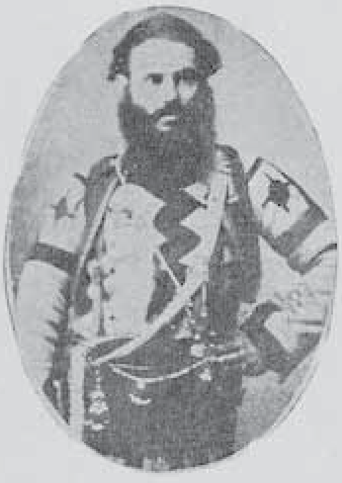

300

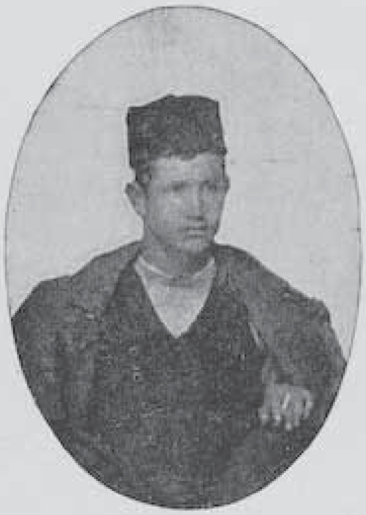

301

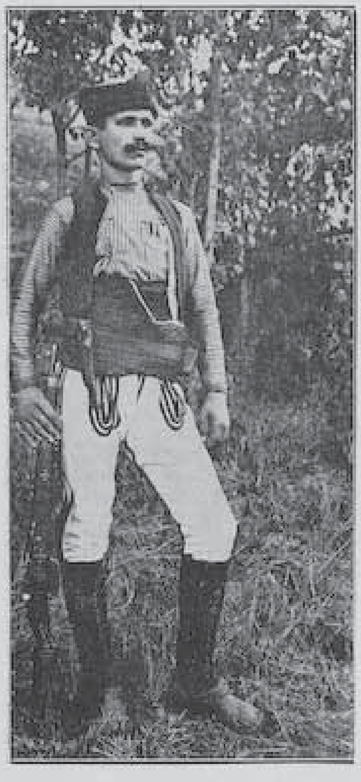

302

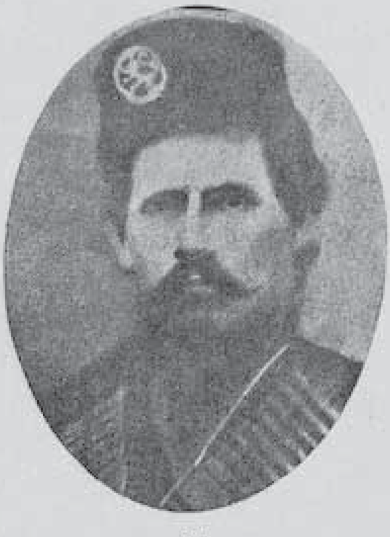

303

300. Солунскиятъ войвода Кимонъ Георгиевъ — Le voïvode de Salonique K. Gheorghieff 301. Спиро Келемановъ, терористъ — Spiro Kélémanoff 302. Гаврилъ Стоилковъ, малешевски войвода — G. Stoïlcoff, le voïvode de Maléchévo 303. Петъръ Германчето — P. Ghermantchéto

1908—1912

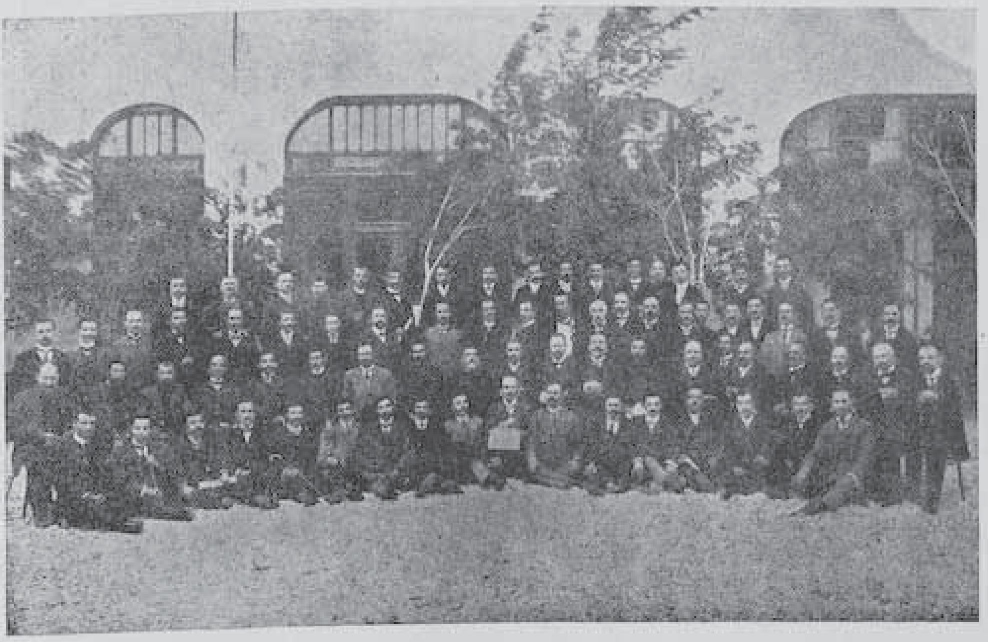

304

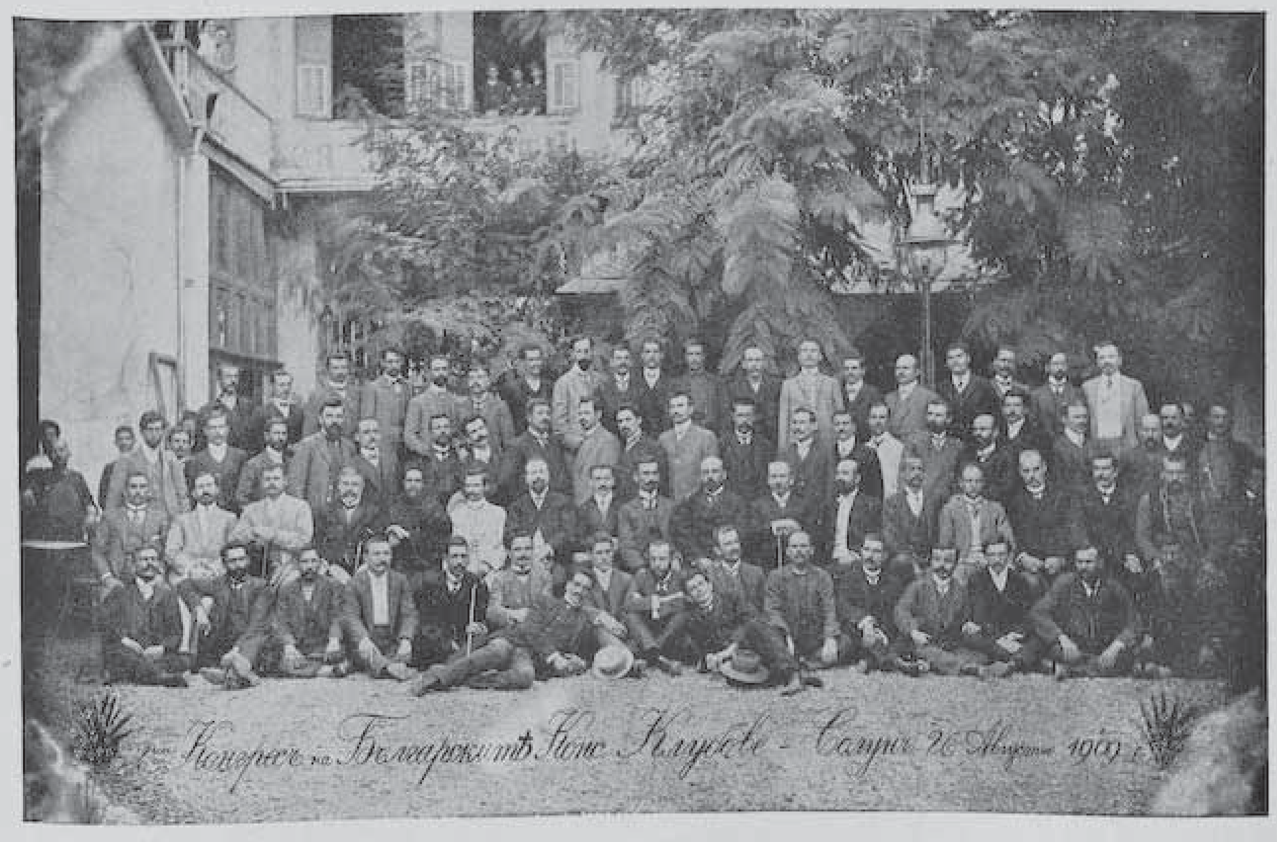
1ри Конгресъ на Българскитѣ Конс. Клубове - Солунъ 26 Августъ 1909 г.

305

304. Учредителниятъ конгресъ на българскитѣ конституционни клубове въ гр. Солунъ презъ 1908 — Le congrès constituant des cercles bulgares de la Constitution à Salonique en 1908 305. Първиятъ редовенъ конгресъ на българскитѣ конституционни клубове въ гр. Солунъ презъ 1909 — Le premier congrès des cercles bulgares de la Constitution à Salonique en 1909

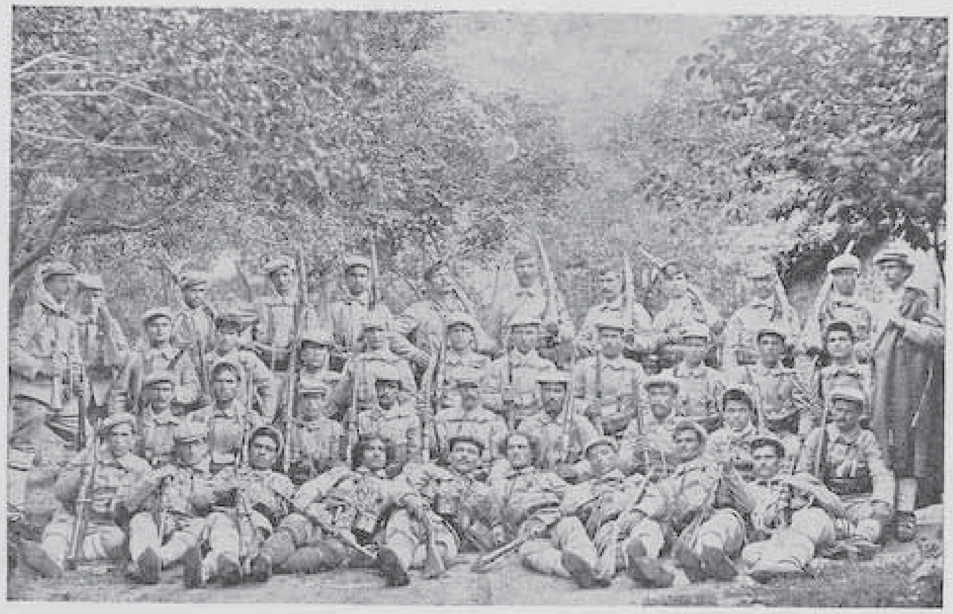

306

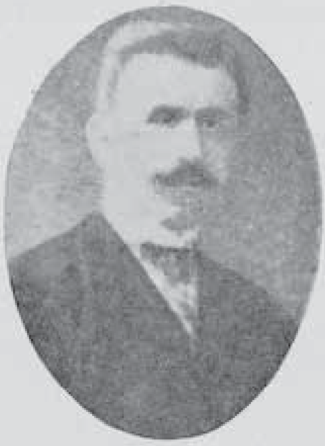

307

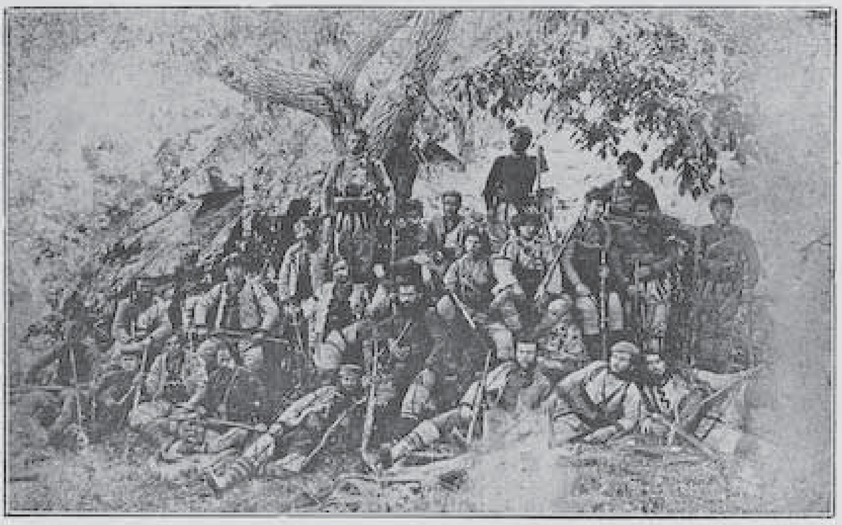

308

306. Четата на Хр. Цвѣтковъ — La tchéta de Chr. Tzvetcoff 307. Добри Даскаловъ — D. Dascaloff
308. Четата на Добри Даскаловъ — La tchéta de D. Dascaloff

309

310

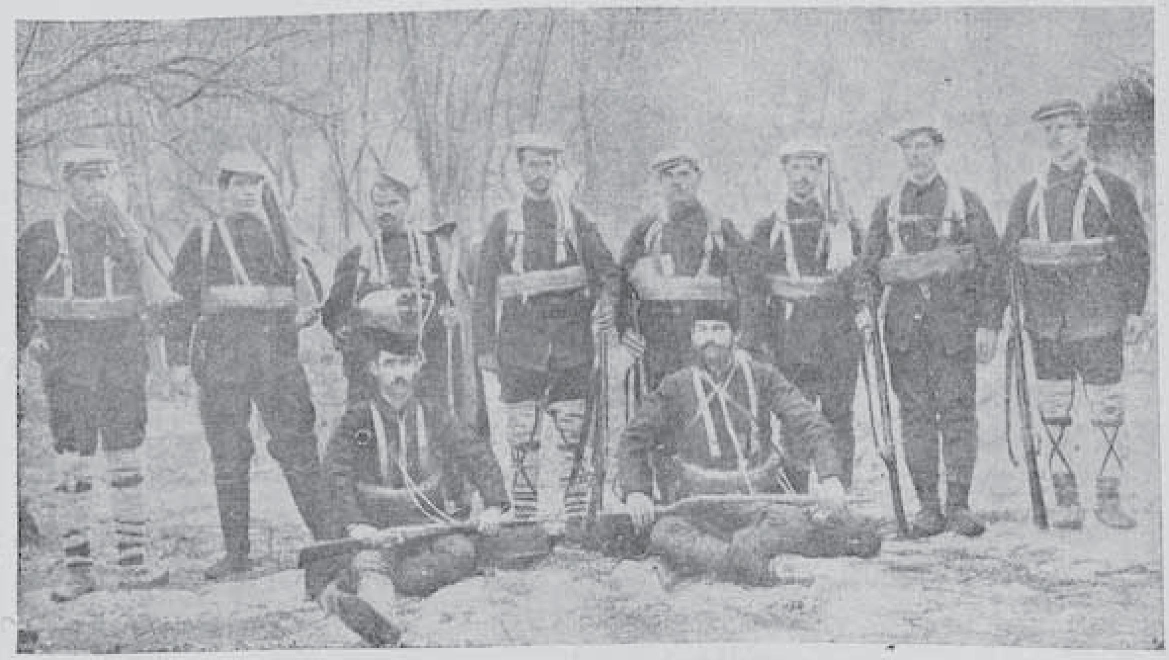

311

309. Тодоръ Александровъ — T. Alexandroff 310. П. К. Яворовъ — P. K. Iavoroff
311. Четата на В. Аджаларски — La tchéta de V. Adjalarsky

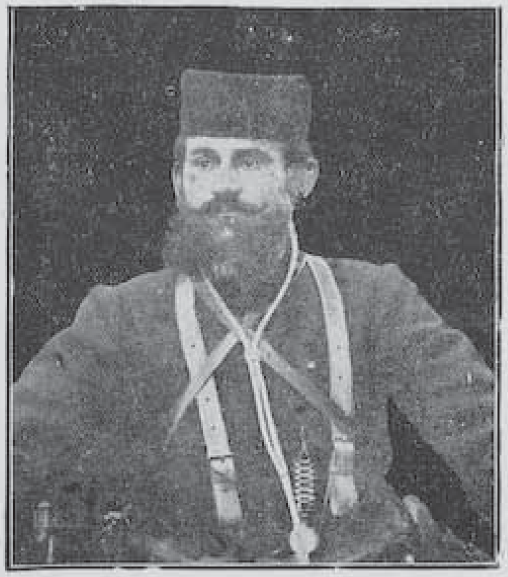

312

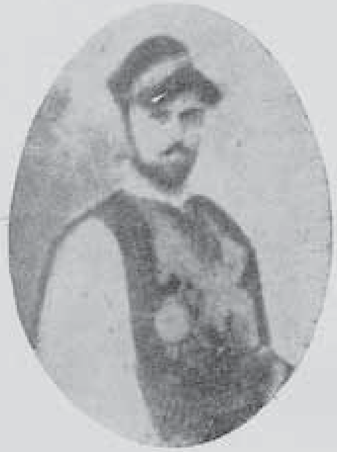

313

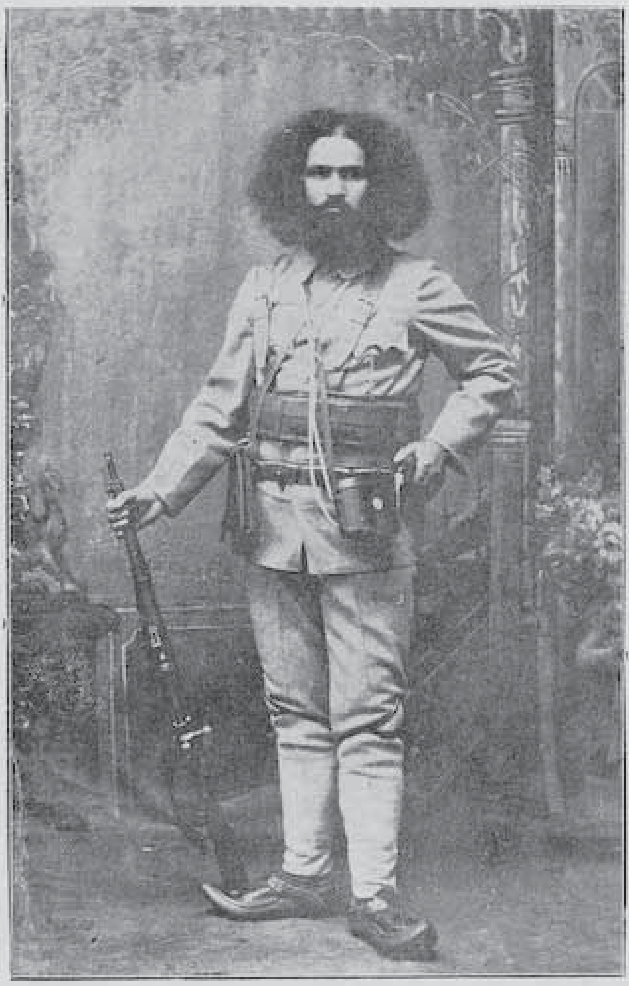

314

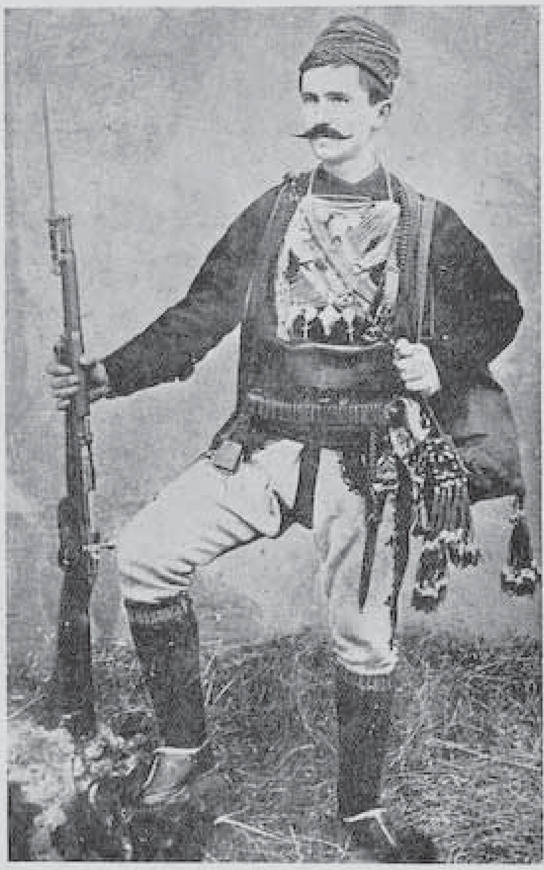

315

312. В. Аджаларски — V. Adjalarsky 313. Георги Мучитановъ Касапчето — Gh. Moutchitanoff Kassaptchéto
314. Кр. Льондевъ — Cr. Leundeff 315. Апостолъ Петковъ — Ap. Petcoff

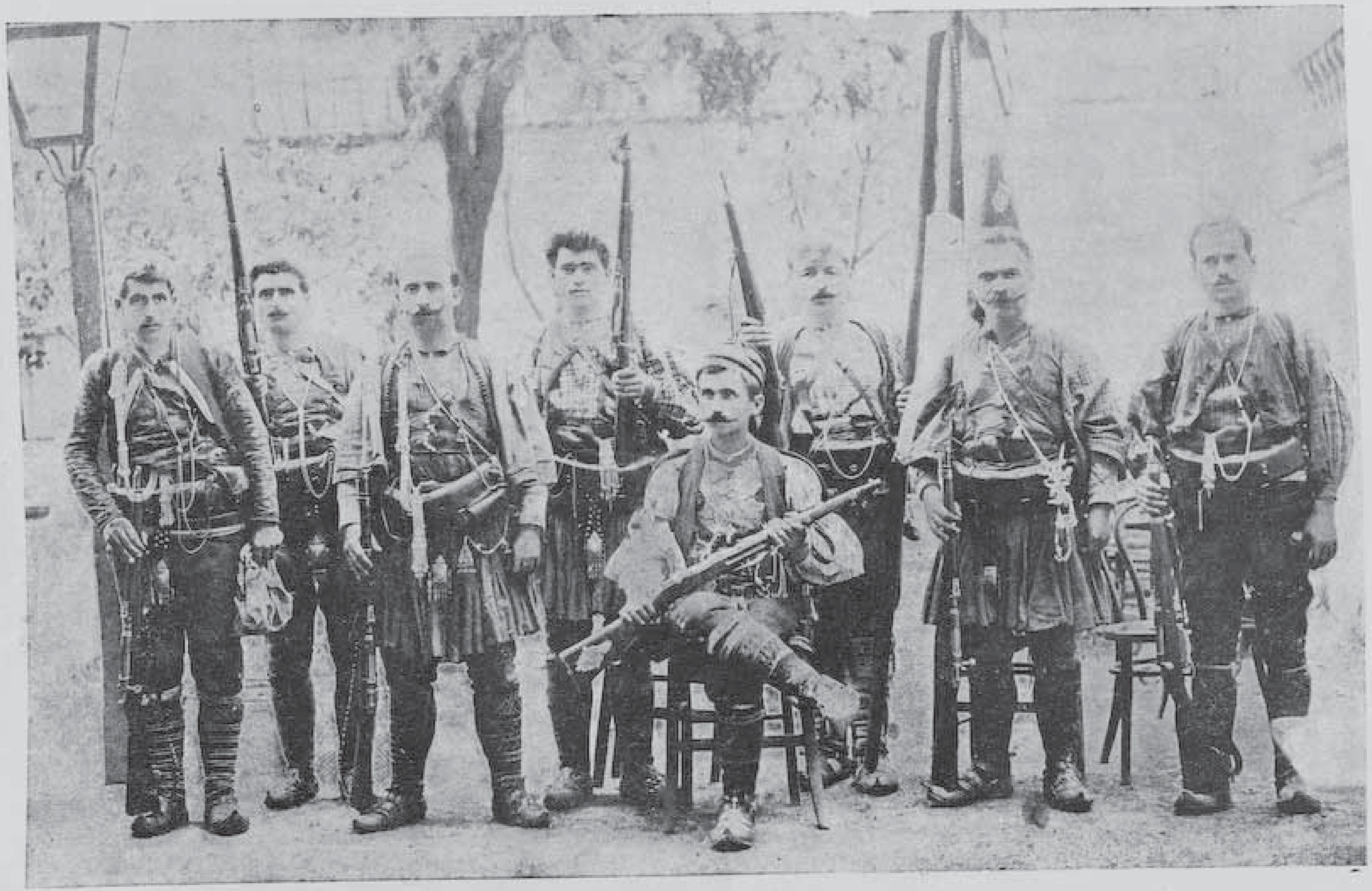

316

316. Четата на Ап. Петковъ — La tchéta de Ap. Petcoff

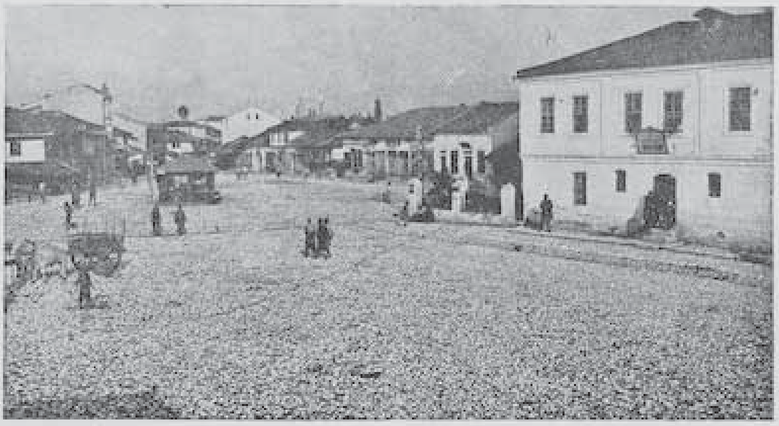

317

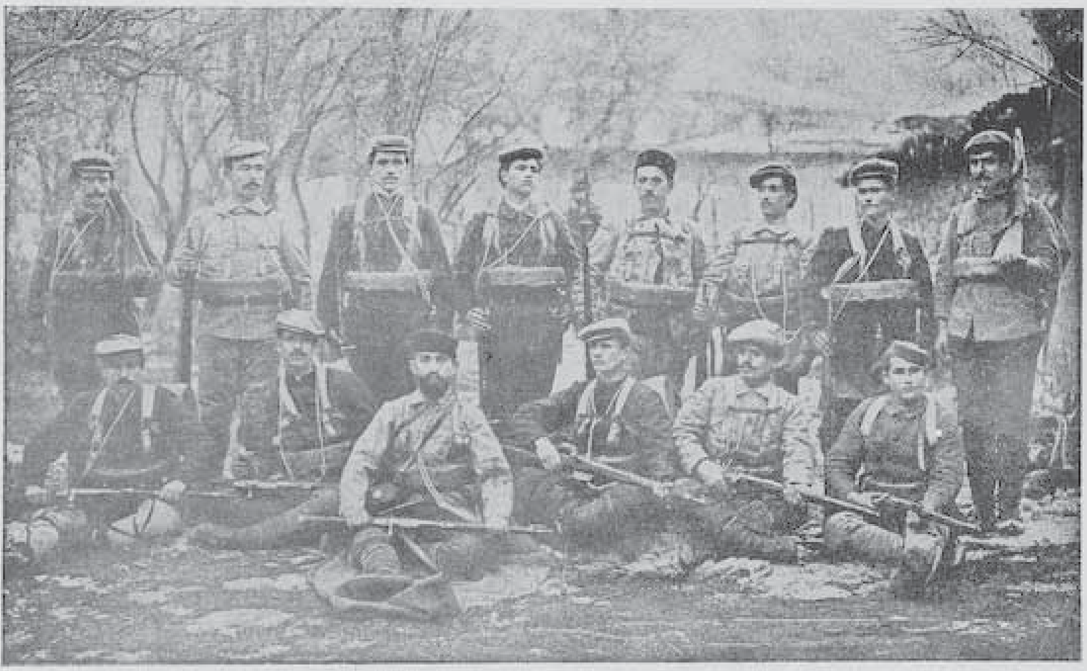

318

317. Площадътъ, дето стана бомбения атентатъ въ гр. Кочани презъ 1912 г. — La Place, où fut commis l'attentat à la bombe dans la ville de Kotchani en 1912
318. Четата на Даме Мартиновъ — La tchéta de Damé Martinoff

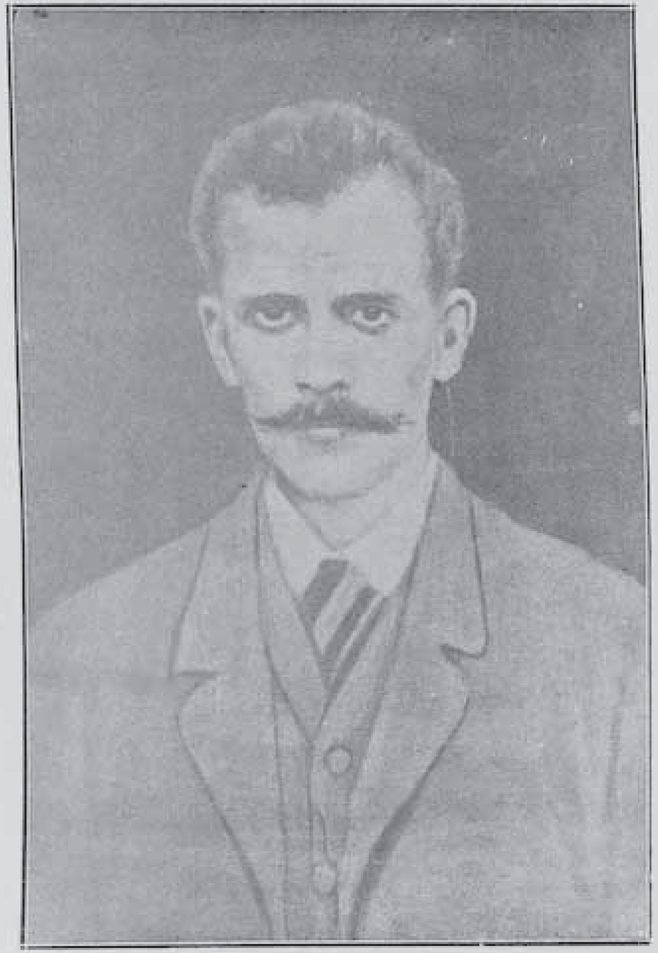

319

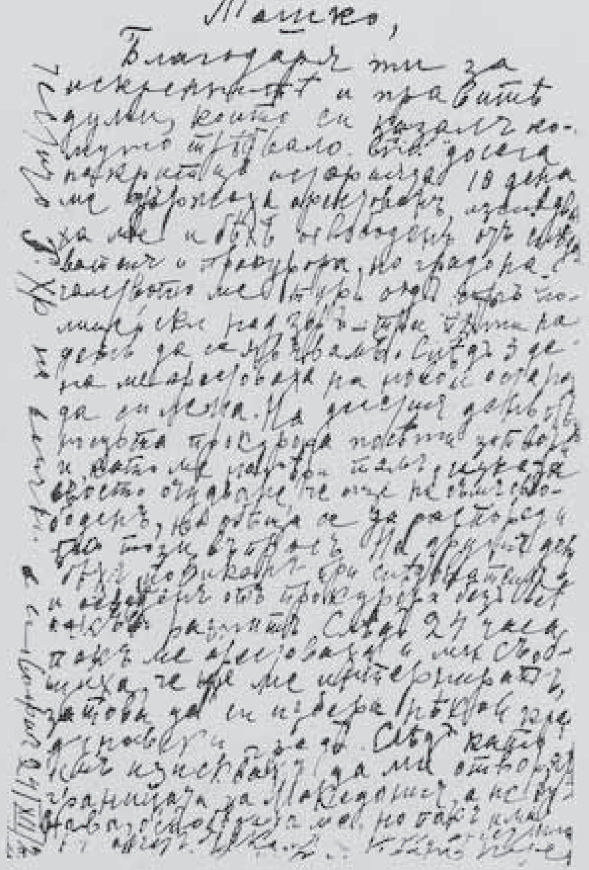

Ташко,

Благодаря ти за искрените и правите думи, които си казалъ [illegible]

320

319. Пере Тошевъ — Péré Tocheff 320. Факсимиле отъ писмо на Пере Тошевъ — Facsimilé d'une lettre de P. Tocheff

1912 — 1915 г.

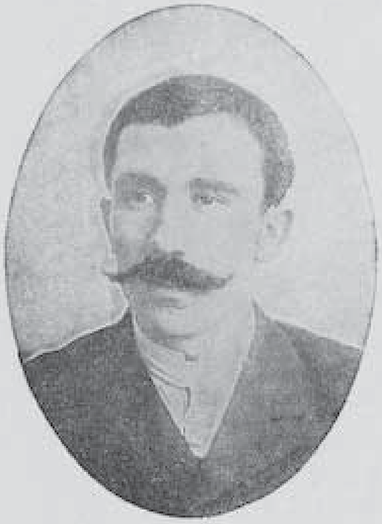

321

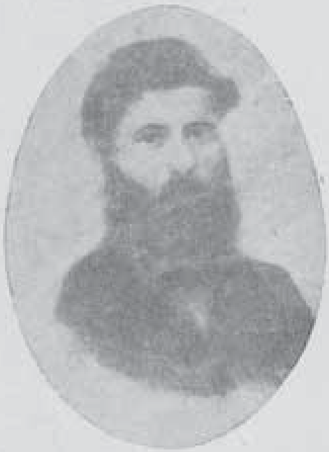

322

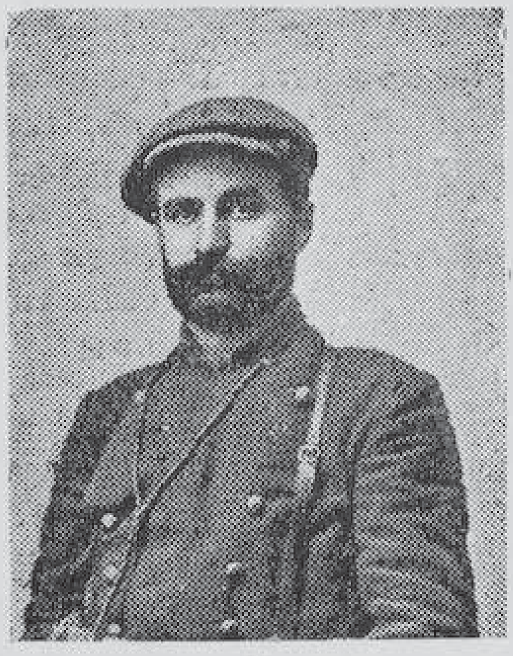

323

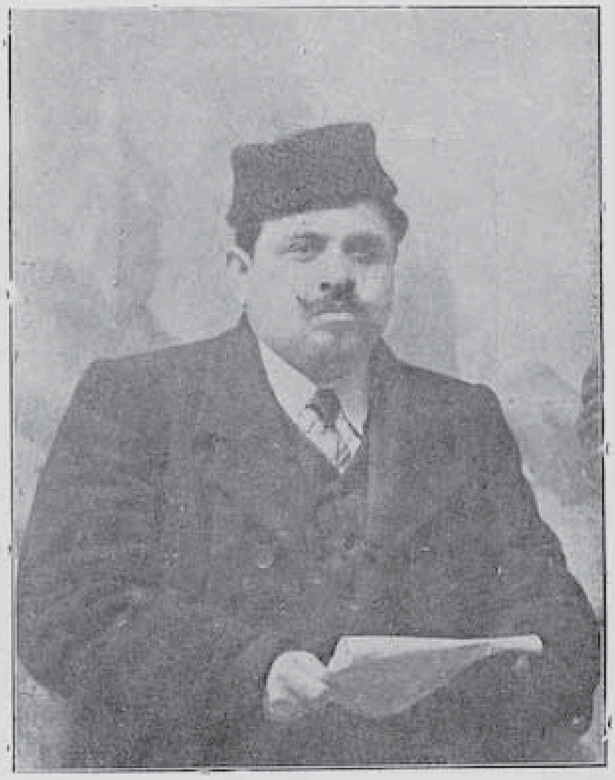

324

321. Димитъръ Ивановъ — Dim. Ivanoff 322. Кр. Българията — Kr. Balgariata 323. Георги Мончевъ — Gheorghi Montcheff 324. Леко Джорлевъ — Leco Djorleff

325

326

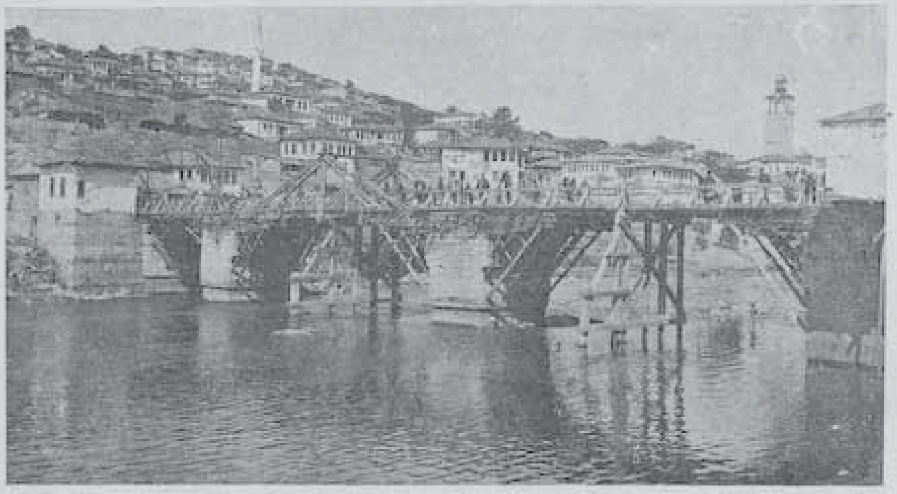

327

325. Вл. Сланковъ — Vl. Slancoff 326. Четата на Вл. Сланковъ — La tchéta de Vl. Slancoff 327. Мостътъ въ гр. Велесъ — Le pont de la ville de Vélès

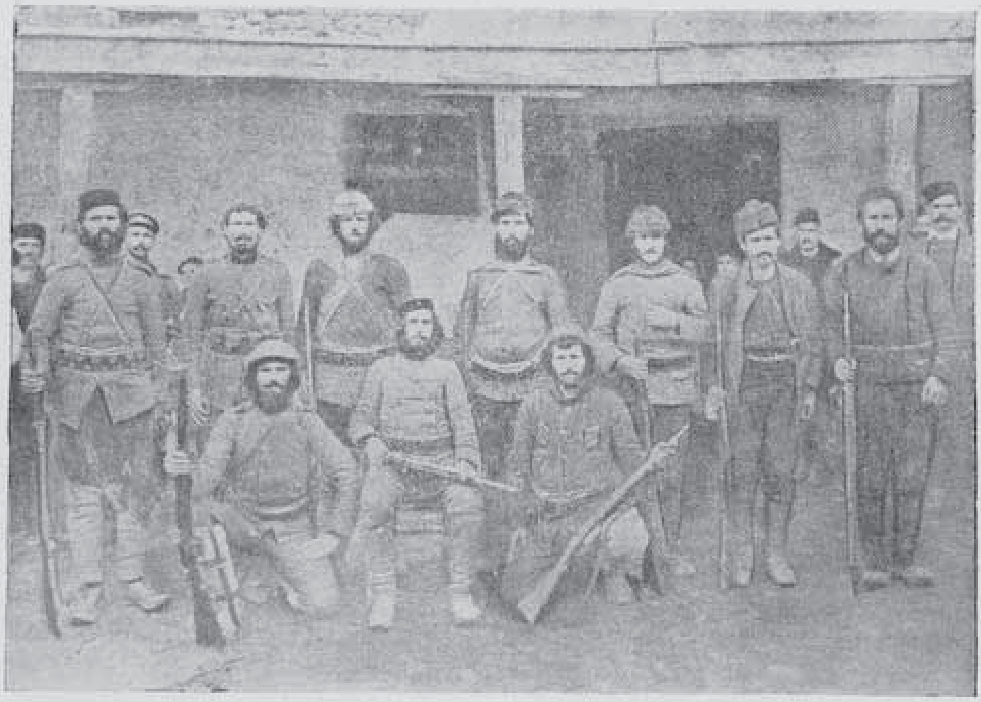

328

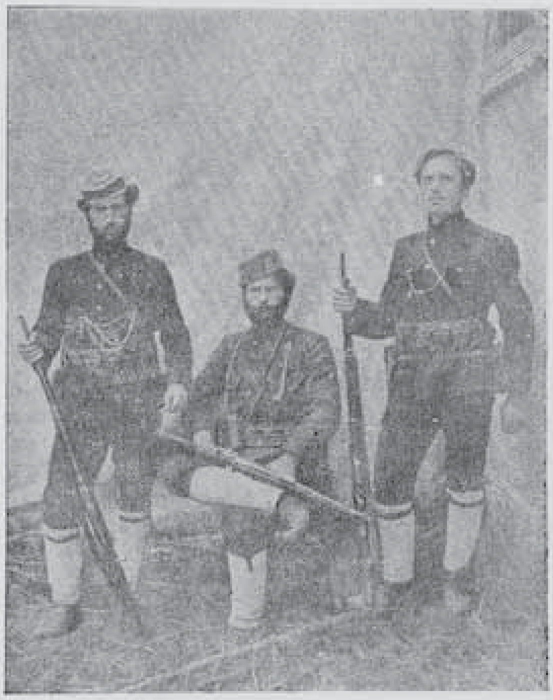

329

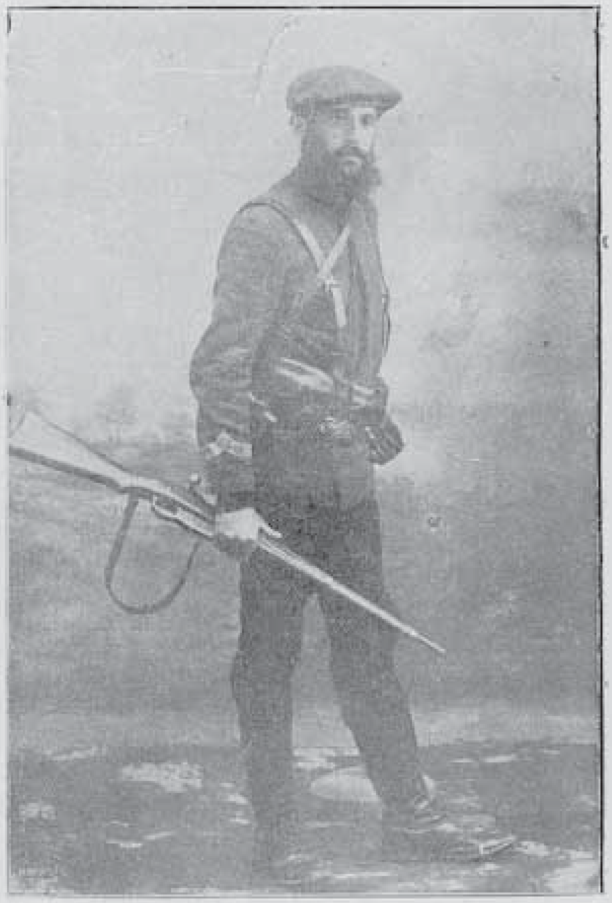

330

328. Четата на Кр. Трайковъ — La tchéta de Cr. Traïcoff 329. Кръсто Трайковъ — Cr. Traïcoff 330. Даме Поповъ — Damé Popoff

331

332

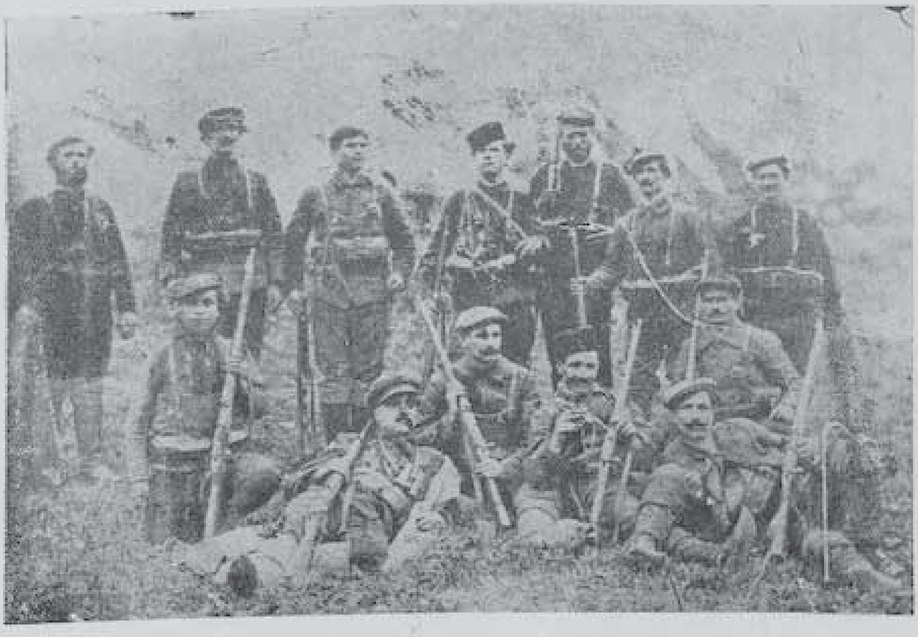

333

331. Ангелъ Б. Джаневъ — Anghel B. Djaneff 332. Ефремъ Миладиновъ — Efrem Miladinoff 333. Четата на Ефр. Миладиновъ — La tchéta de Efrem Miladinoff

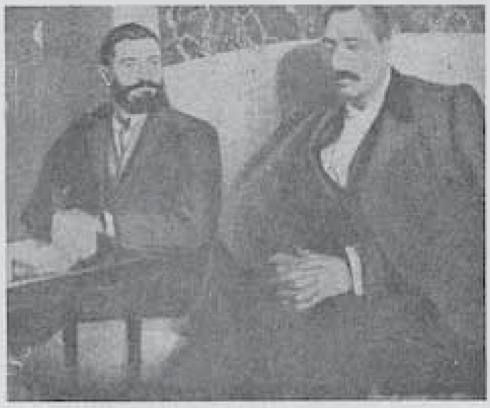

334

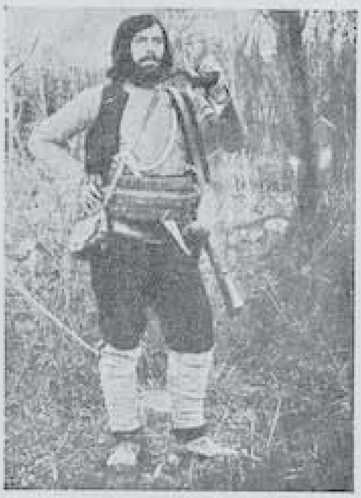

335

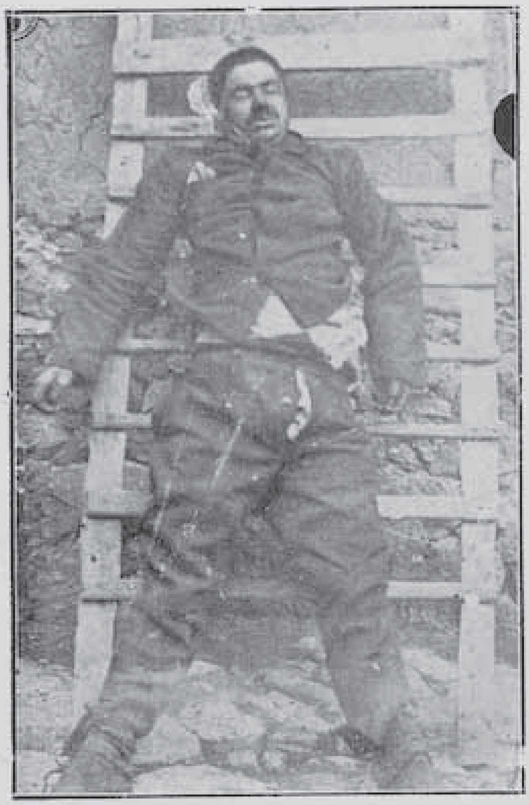

336

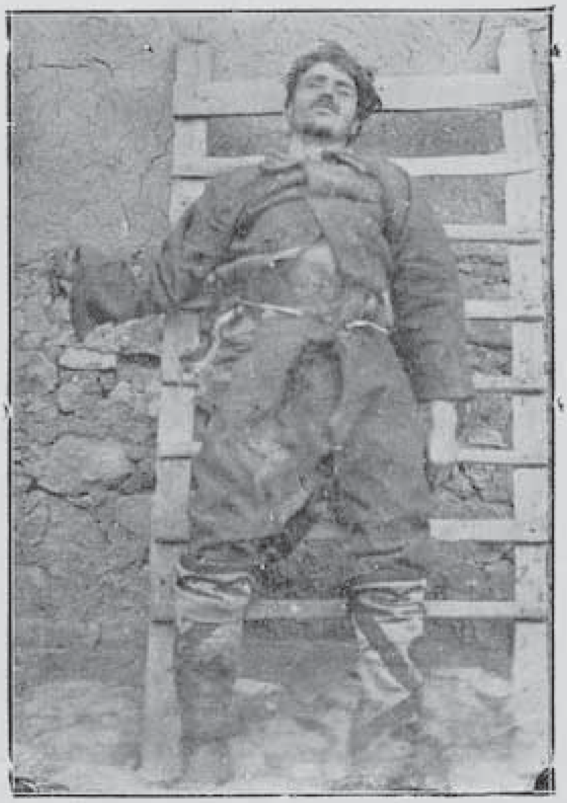

337

334. Тодоръ Александровъ и П. К. Яворовъ — T. Alexandroff et P. K. Iavoroff 335. Илия Иосифовъ — Ilia Iossifoff 336. Ив. Дѣлчевъ — Iv. Deltcheff 337. Калъчевъ — Kalatcheff

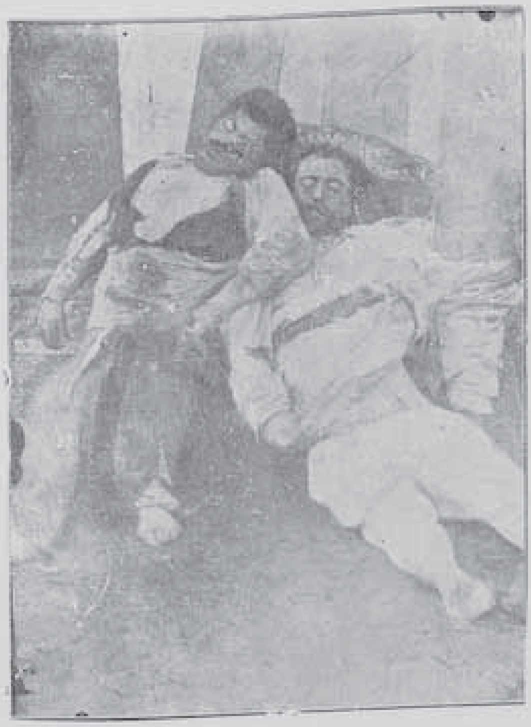

338

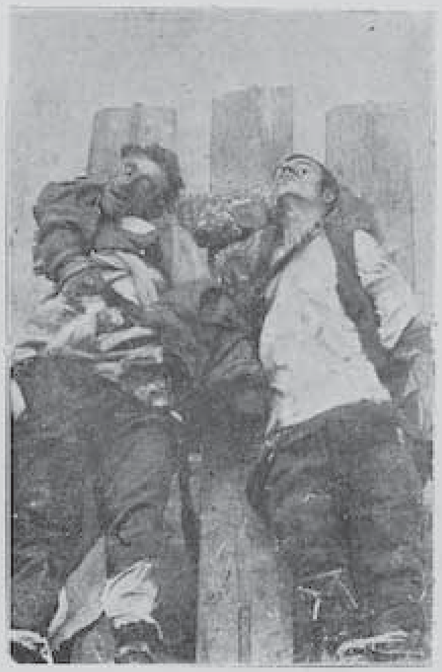

339

340

338 — 339 Убити при мѣстностьта „Орловецъ“ четници на Кумановската чета — Le révolutionnaires de la tchéta de Koumanovo tués au lieu-dit „Orlovetz“ 340. Мѣстностьта „Орловецъ“, кждето стана сражението на 28. VIII. 1915 г. — Le lieu-dit „Orlovetz“ où eut lieu le combat de 28 VIII. 1915

341

342

341. Село Валандово — Le village de Valandovo 342. Четитѣ, които нападнаха сърбитѣ при с. с. Валандово и Удово презъ 1915 г. — Les tchétas, qui attaquèrent les serbes près des villages de Valandovo et Oudovo en 1915

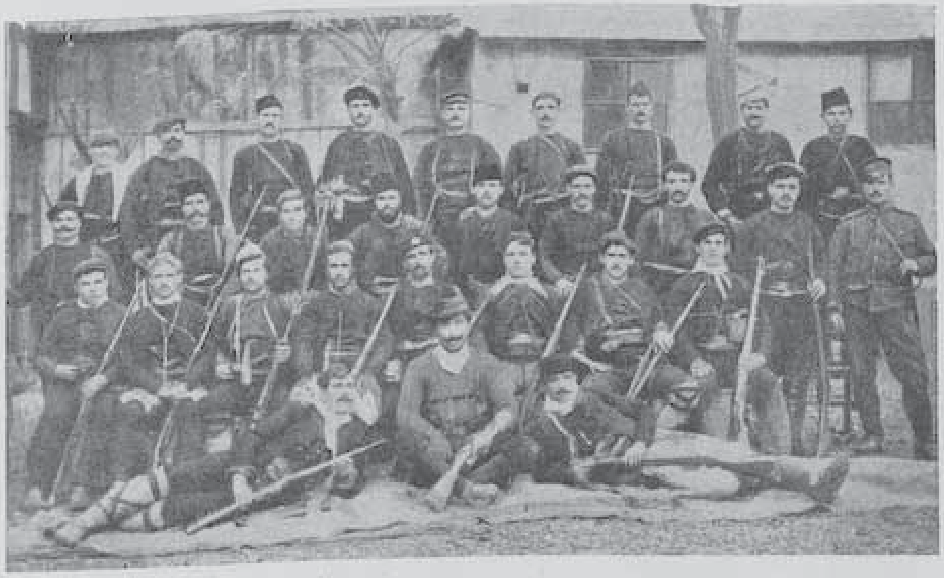

343

344

343. Четата на майоръ Д. Думбалаковъ — La tchéta de D. Doumbalacoff
344. Четата на М. Думбалаковъ — La tchéta de M. Doumbalacoff

484

1916—1917 г.

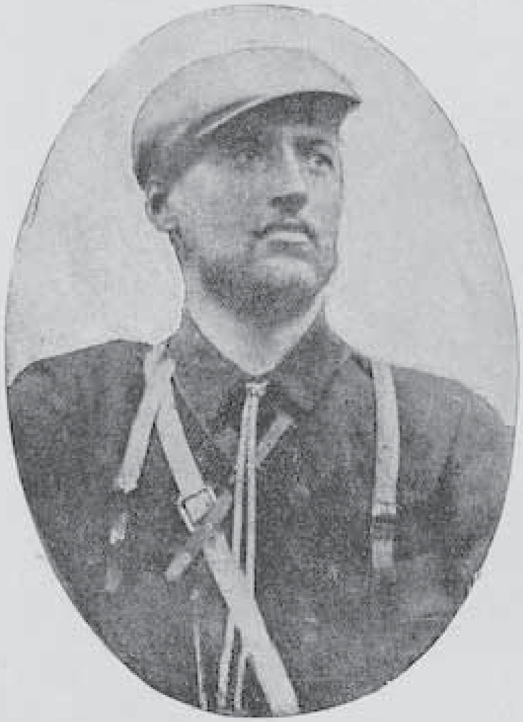

345

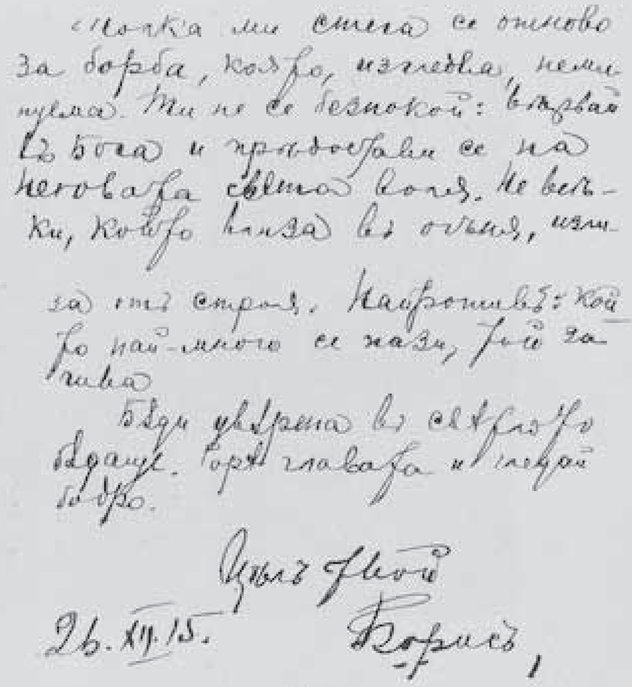

Момка ми сега се отново за борба, която, изглежда, неминуема. Ти не се безпокой: вѣрвай въ Бога и предоставяй се на неговата свята воля. Не всички, които влизатъ въ огъня, излизатъ отъ строя. Напротивъ: който най-много се пази, той загива.

Бъди увѣрена въ свѣтлото бъдаще. Горѣ главата и гледай бодро.

Цѣлъ твой
26. XII. 15.   Борисъ

346

347

345. Полк. Борисъ Драговъ — Le colonel B. Drangoff 346. Факсимиле отъ писмо на полк. Б. Драговъ — Facsimilé d'une lettre du colonel B. Drangoff 347. Гробътъ на Б. Драговъ — Le tombeau de B. Drangoff

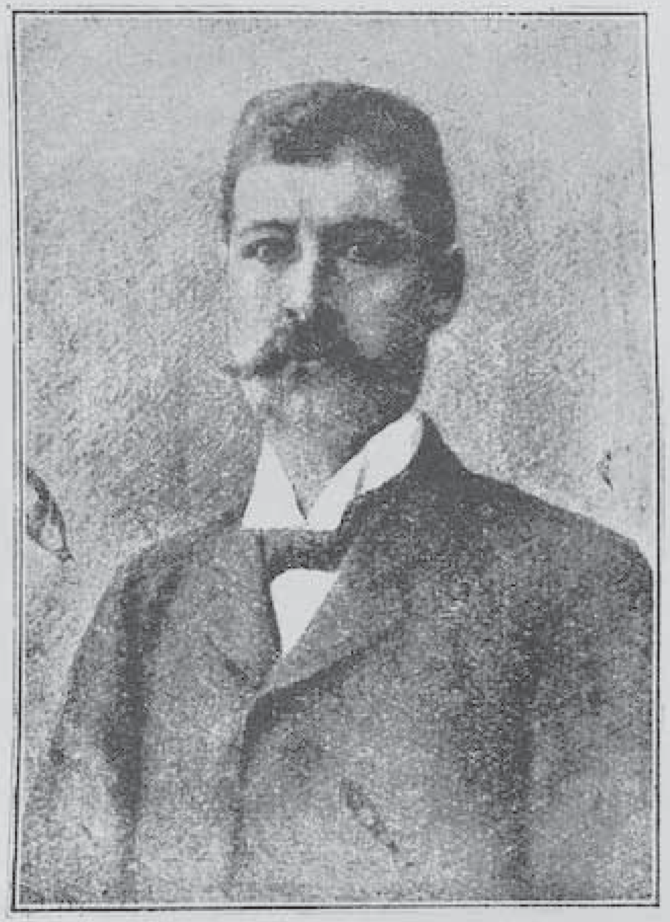

348

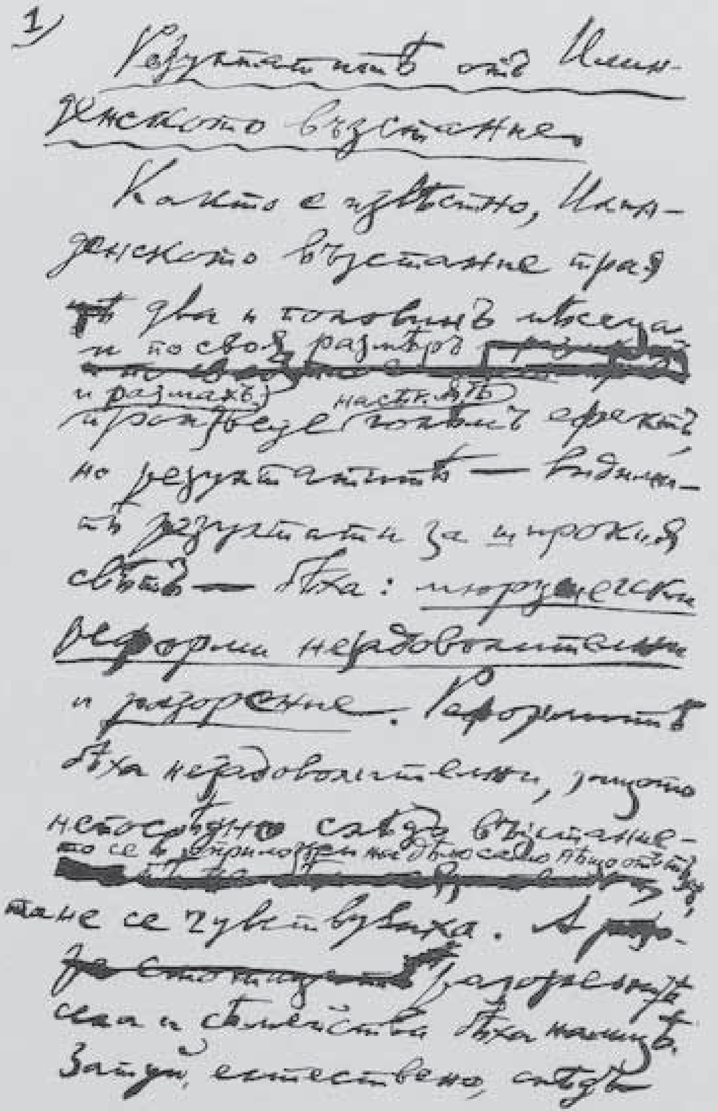

1/ Резултатитѣ отъ Илинденското възстание

Както е извѣстно, Илинденското възстание трая ~~тр~~ два и половина мѣсеца и по своя размѣръ ~~[illegible]~~ и размахъ [illegible] произведе голѣмъ ефектъ, но резултатитѣ — видимитѣ резултати за широкия свѣтъ — бѣха: мюрцщегски реформи незадоволителни и разорение. Реформитѣ бѣха незадоволителни, защото несъобразно [illegible] въстание- [illegible] ~~[illegible]~~ тане се чувствуваха. А ра- ~~[illegible]~~ разоренитѣ села и семейства бѣха много. Затова, естествено, сетнѣ

349

348. Хр. Матовъ — Chr. Matoff 349. Факсимиле отъ писмо на Хр. Матовъ — Facsimilé d'une lettre de Chr. Matoff

462

И83

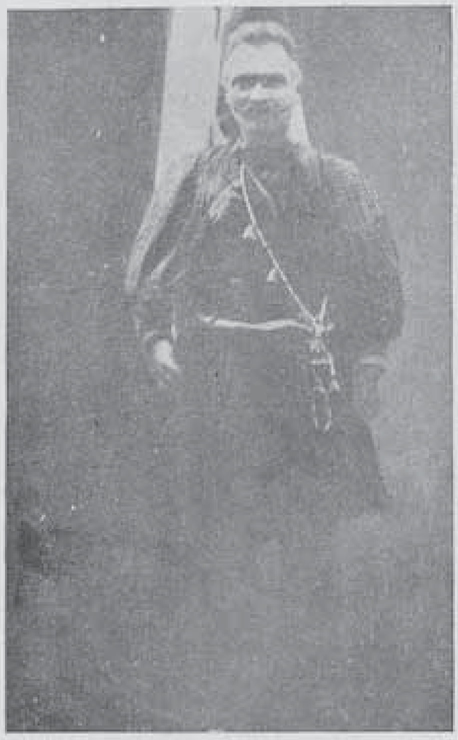

350

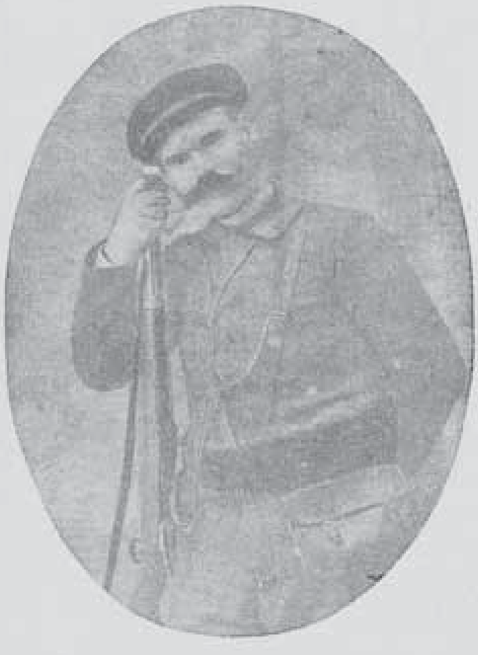

351

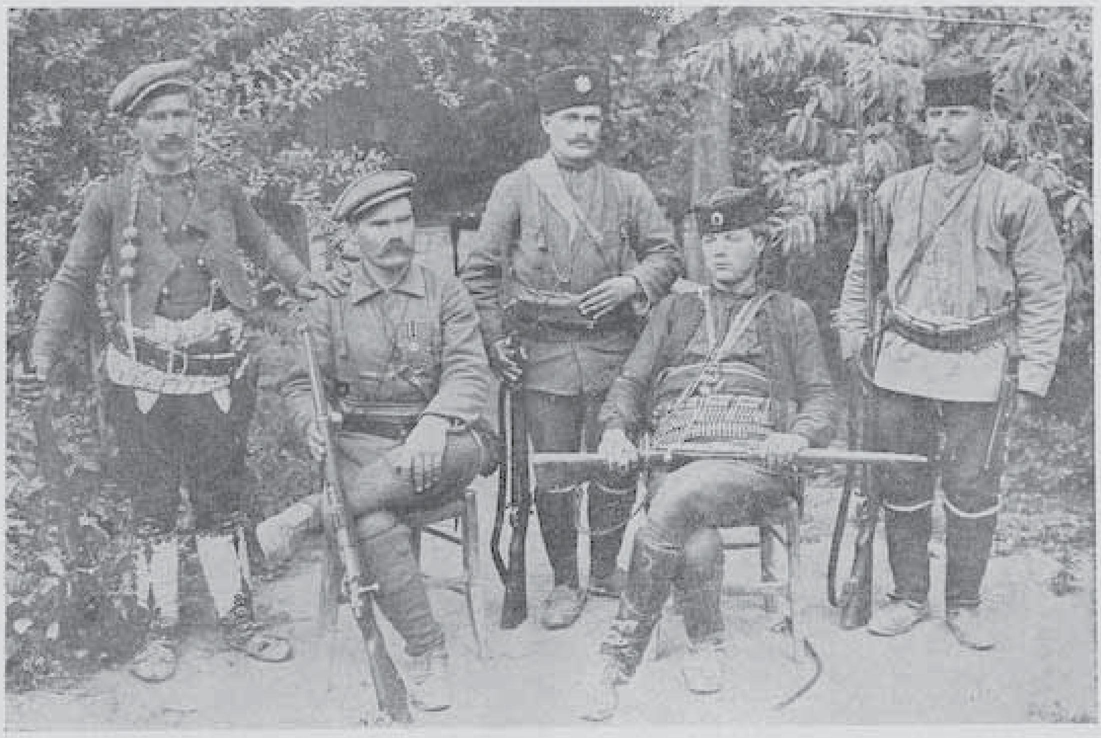

352

350. Вънде войвода (стариятъ) — Le voivode Vande (le vieil) 351. Лазаръ Дивлянецъ — Lazar Divlianetz 352. Четата на Л. Дивлянецъ — La tchéta de L. Divlianetz

353

354

355

356

357

353. Ст. Мълчанковъ — St. Maltchancoff 354. Ефр. Чучковъ — Efr. Tchoutchcoff 355. Крушовскитѣ гробища, кждето почива Л. Весовъ — La simetière où reposent les restes de L. Vessoff 356. Л. Весовъ — L. Vessoff 357. Илия Кушевъ — Ilia Kouchеff

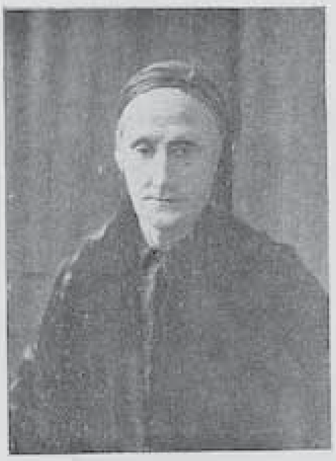

358

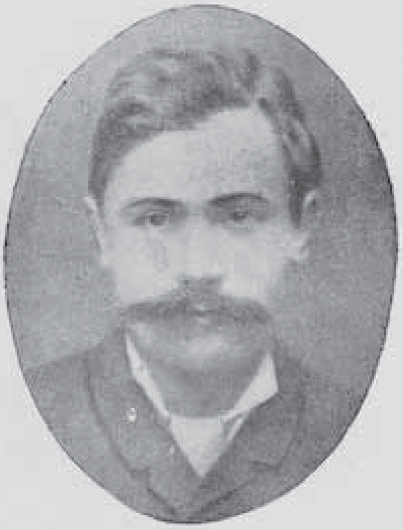

359

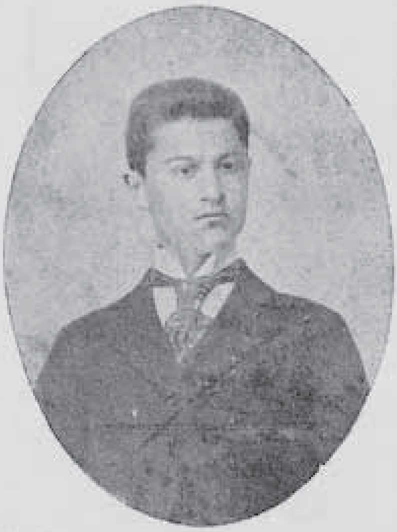

360

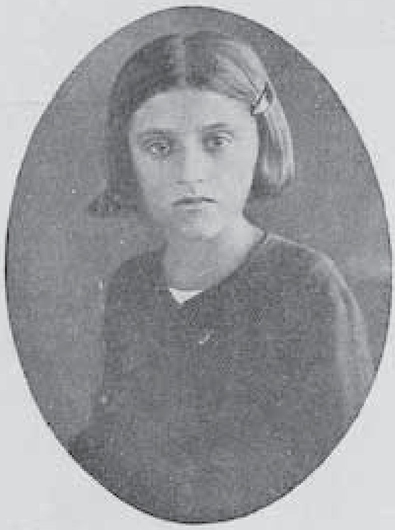

361

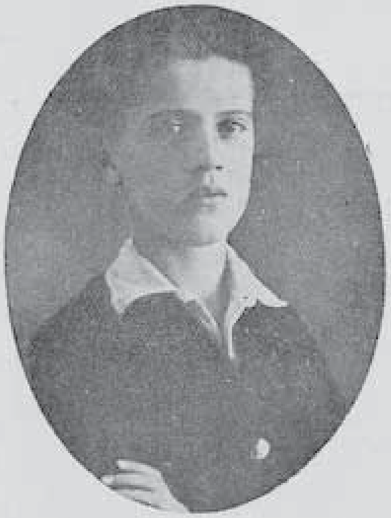

362

358. Майката на Т. Александровъ — La mère de Thodor Alexandroff 359. Бащата на Т. Александровъ — Le père de Th. Alexandroff 360. Т. Александровъ на младини — Th. Alexandroff pendant sa jeunesse 361. Дъщерята на Т. Александровъ — La fille de Th. Alexandroff 362. Синътъ на Т. Александровъ — Le fils de Th. Alexandroff

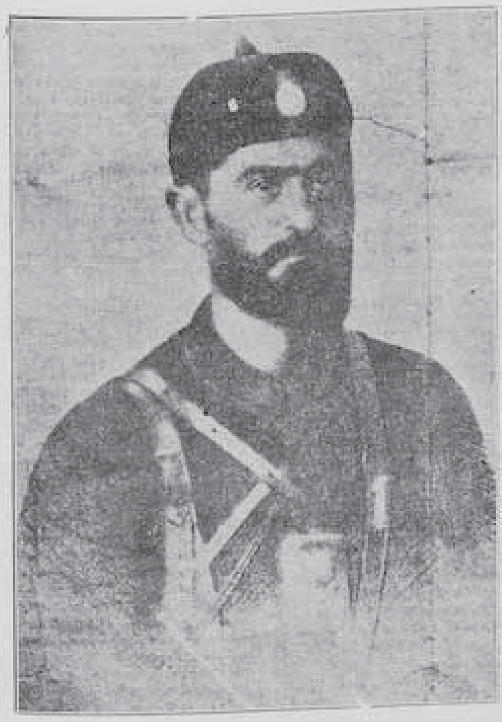

363

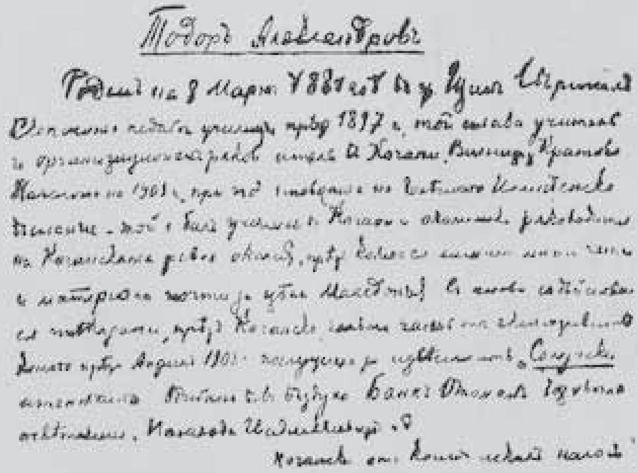

Тодоръ Александровъ

364

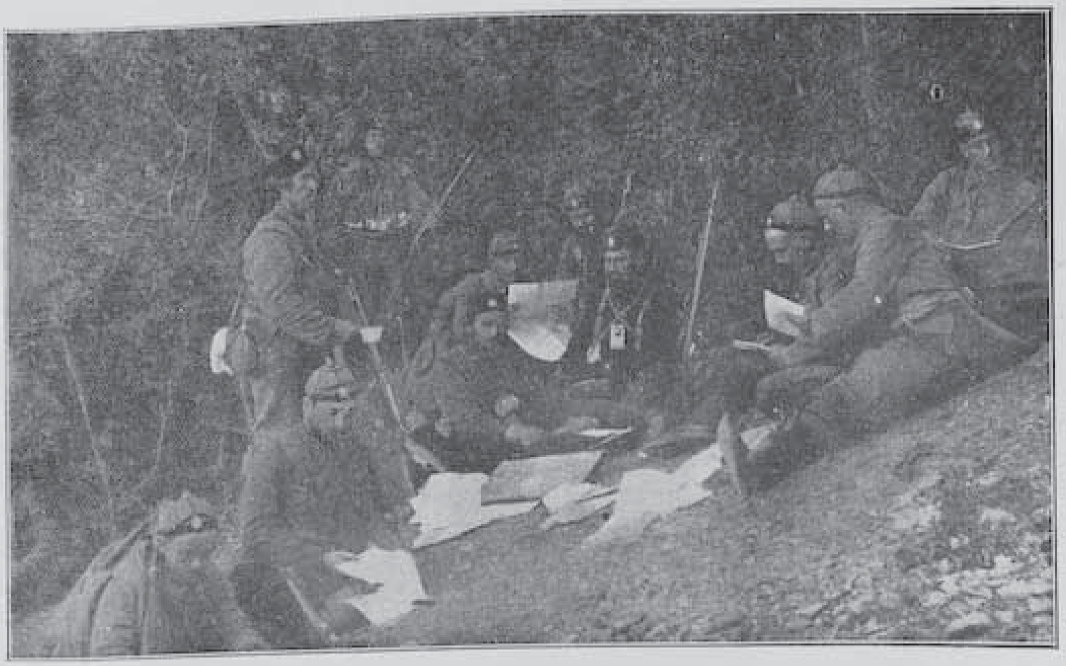

365

363. Тодоръ Александровъ въ облѣкло на войвода — Thodor Alexandroff, vêtu comme voivode 364. Факсимиле — Facsimilé 365. Тодоръ Александровъ на работа въ гората — Thodor Alexandroff, travaillant dans la forêt

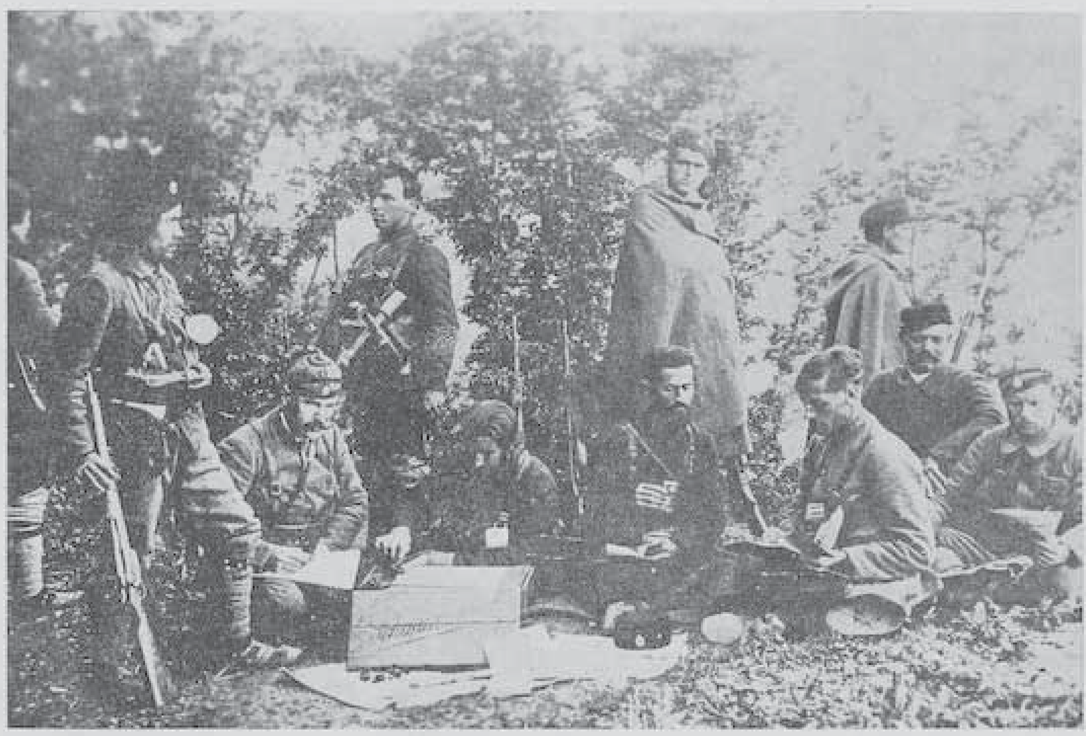

366

367

366. Тодоръ Александровъ на работа — Thodor Alexandroff travaillant
367. Кжщата, дето Тодоръ се отби преди да падне убитъ — La maison que Thodor visita avant de tomber mort

368

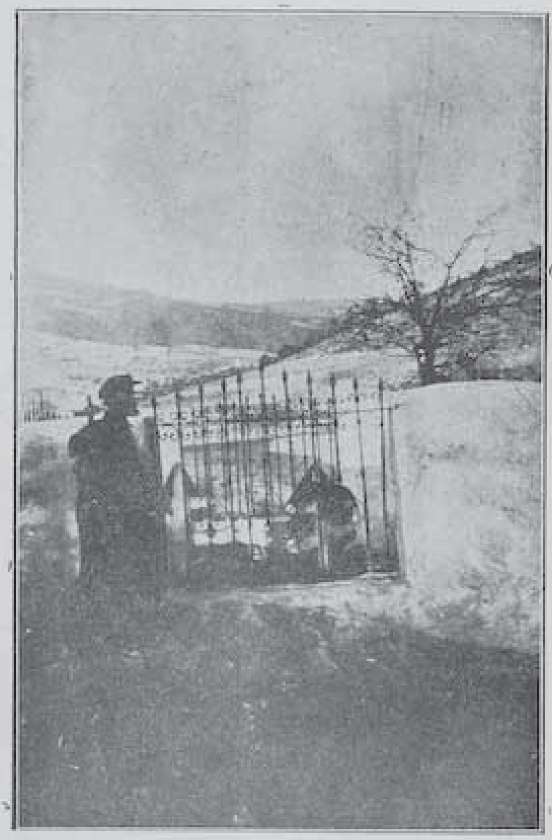

369

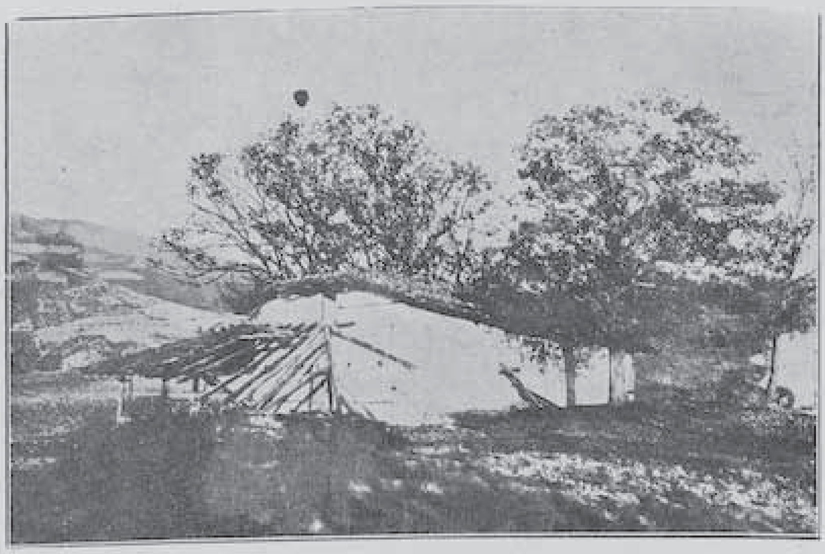

370

368. Лобното мѣсто, дето Тодоръ бѣ убитъ — Le calvaire où Thodor fut tué 369. Гробътъ на Тодоръ Александровъ — Le tombeau de Thodor 370. Черквицата, дето се намира гробътъ на Тодоръ — La petite église où se trouve le tombeau de Thodor

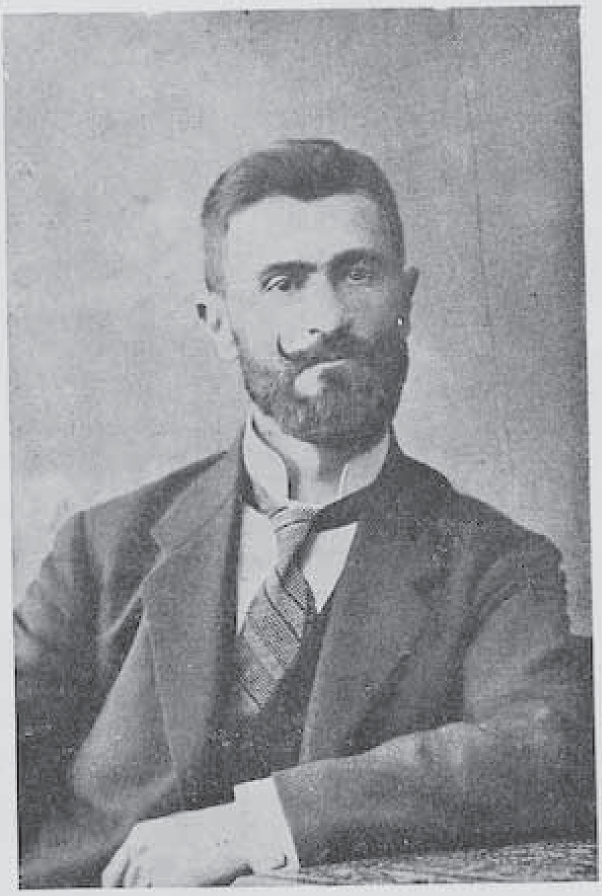

371

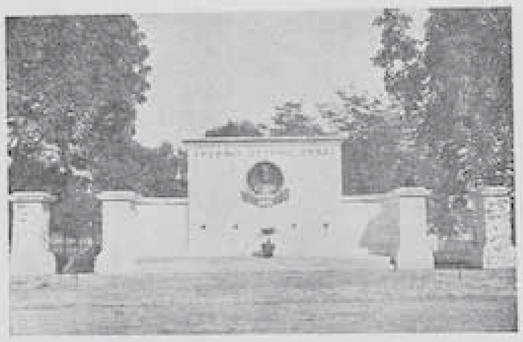

372

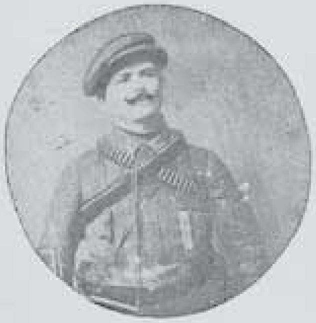

373

371. Тодоръ Александровъ — Thodor Alexandroff 372. Паметникътъ на Тодоръ Александровъ въ Кюстендилъ — Le monument de Thodor Alexandroff à Kustendil
373. Панзо Зафировъ — Panzo Zafiroff

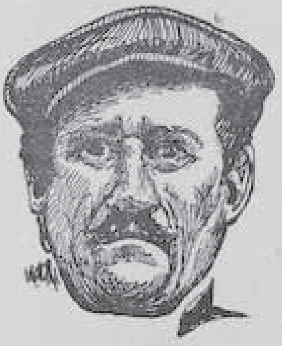

374

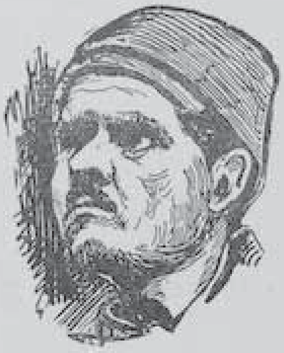

375

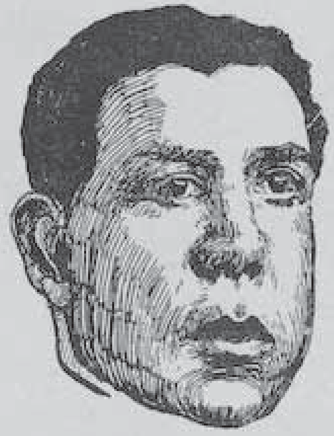

376

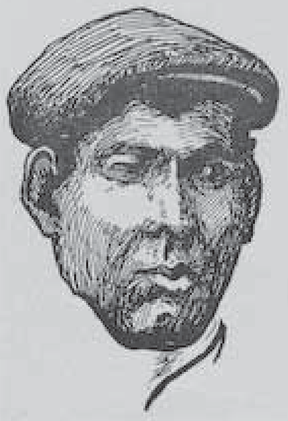

377

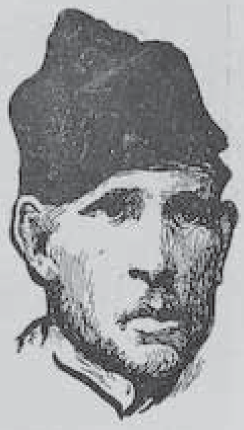

378

374. М. Велиновъ — M. Velinoff 375. М. Трайковъ — M. Traïcoff 376 М. Недѣлковъ — M. Nedelcoff 377. Илия Стойчевъ — Il. Stoïtcheff 378. Ст. Бичиклиевъ — St. Bitchiklieff

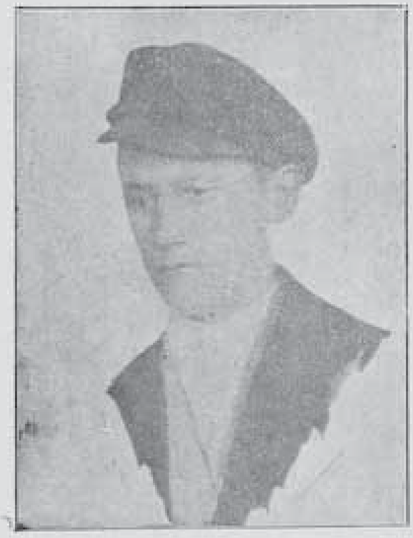

379

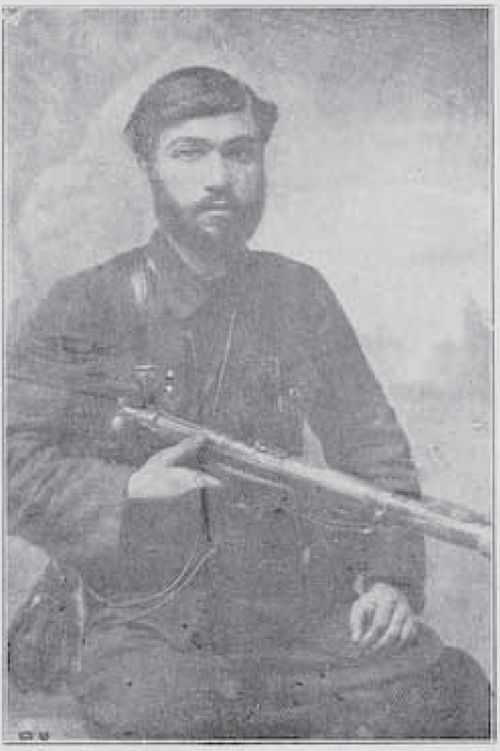

380

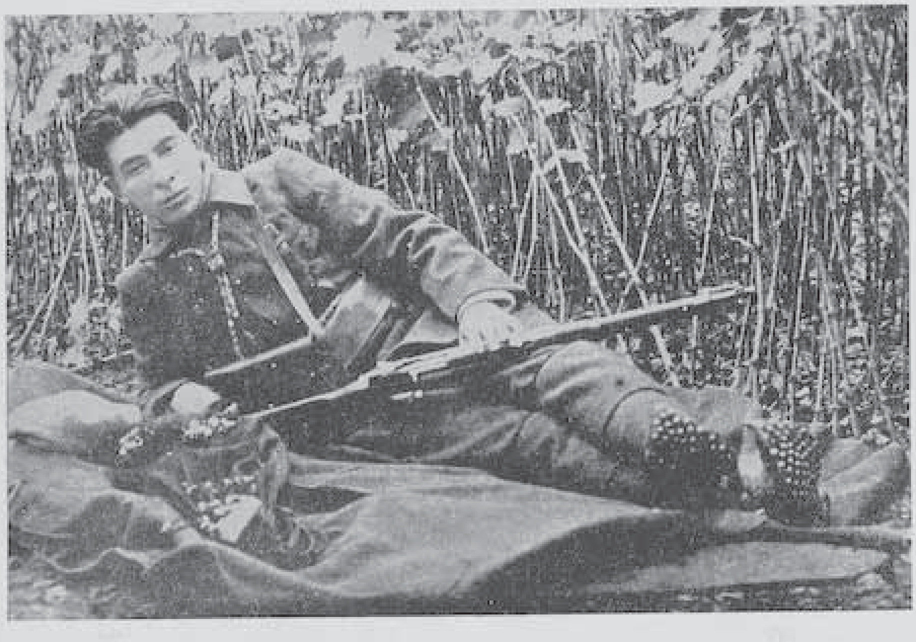

381

379. Д. Домазетовъ — D. Domazetoff 380. П. Станчевъ — P. Stantcheff 381. Анг.
Димитровъ — Angh. Dimitroff

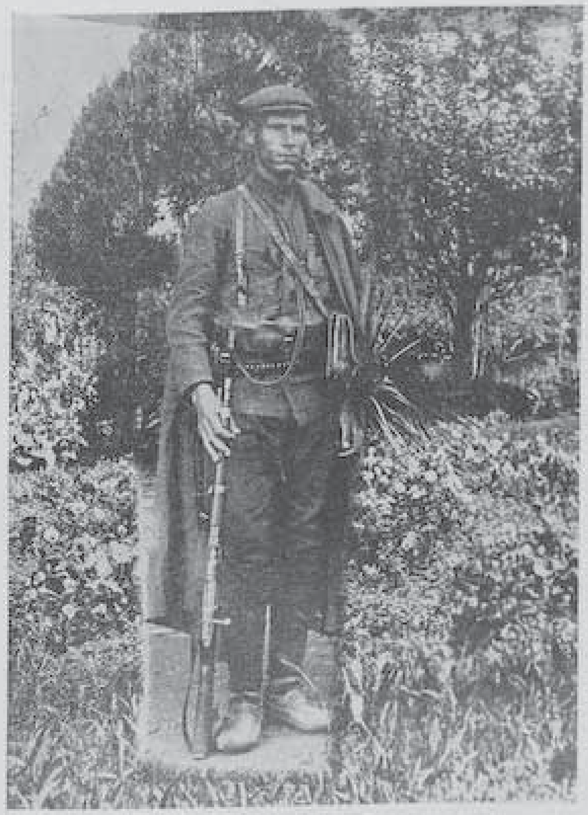

382

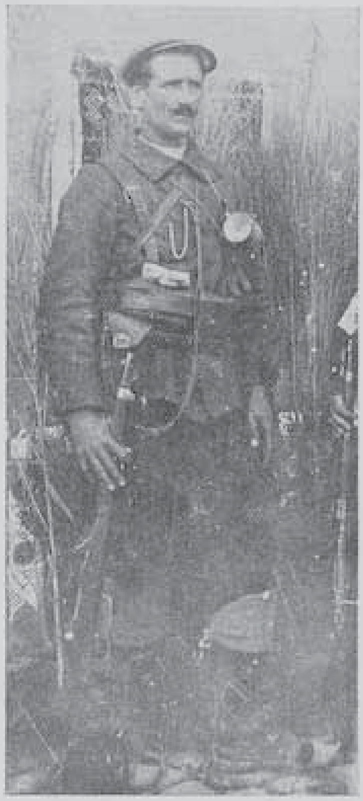

383

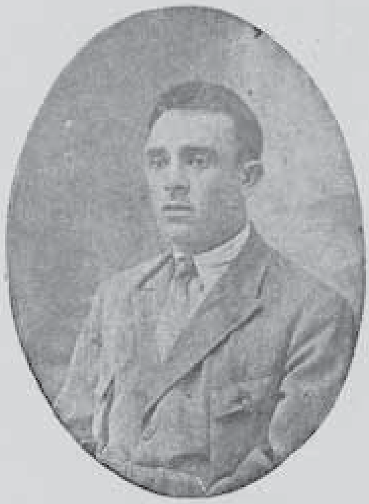

384

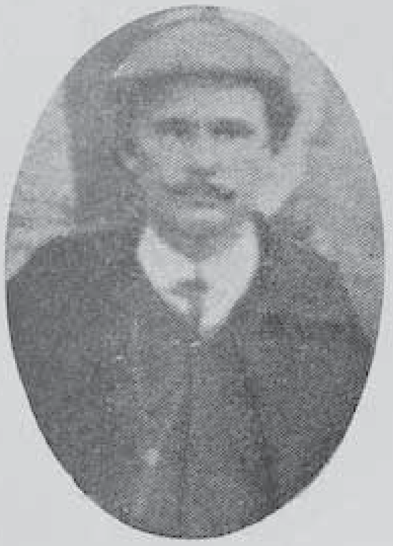

385

382. Саздо — Sazdo   383. Мите Церски — Mitê Tzerski   384. В. Ихчиевъ — V. Ichtchieff

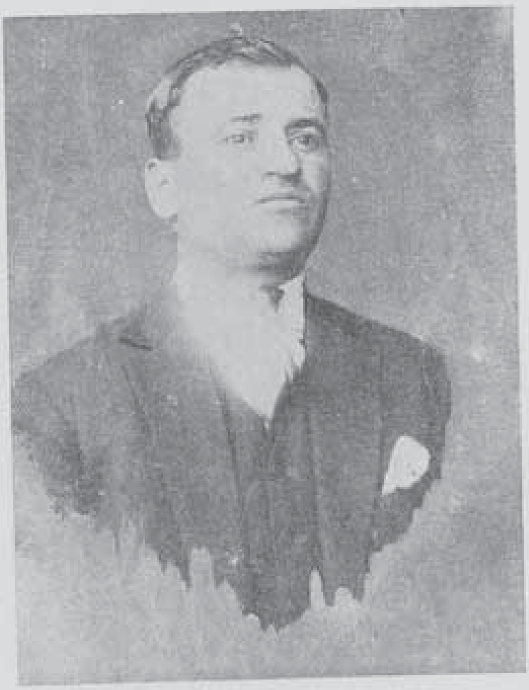

386

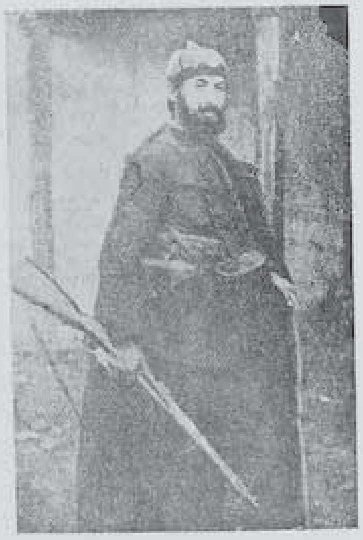

387

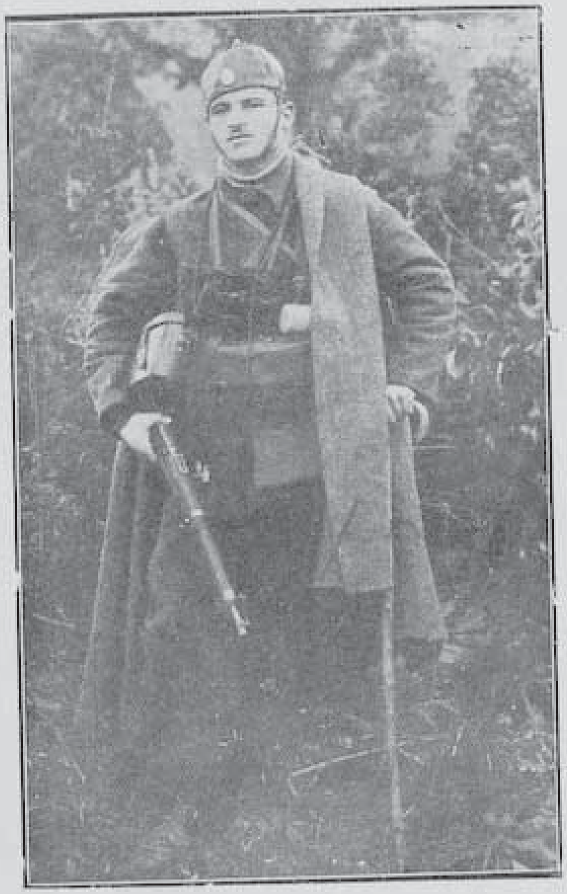

388

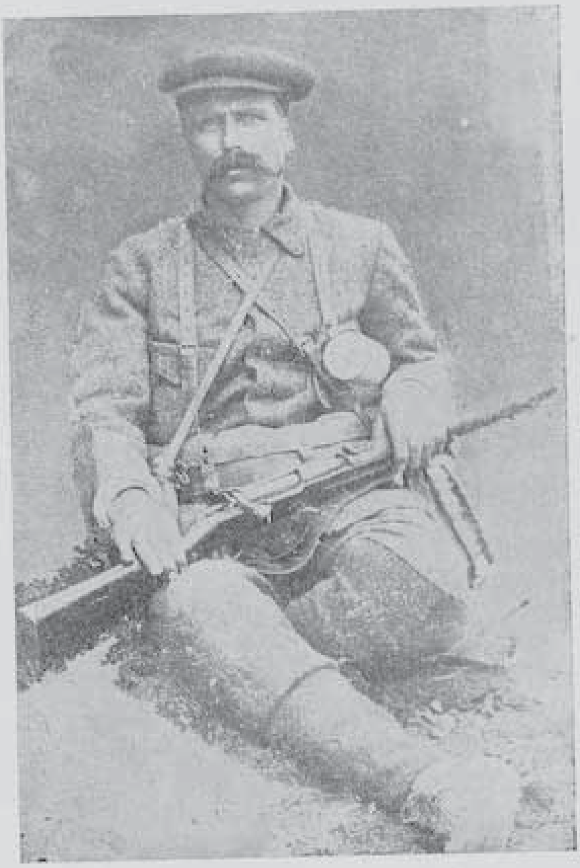

389

386. Миланъ Тачевъ — Milan Tatcheff 387. П. Костовъ — P. Kostoff 388. Н. Гулевъ — N. Gouleff 389. Тр. Ивановъ — Tr. Ivanoff

390

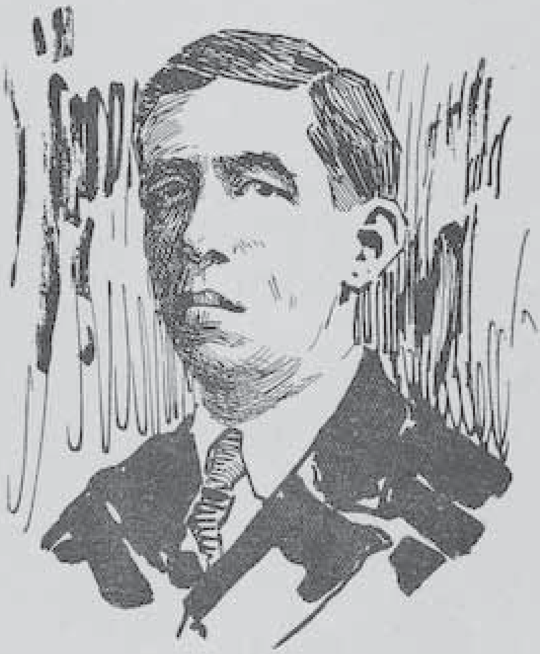

391

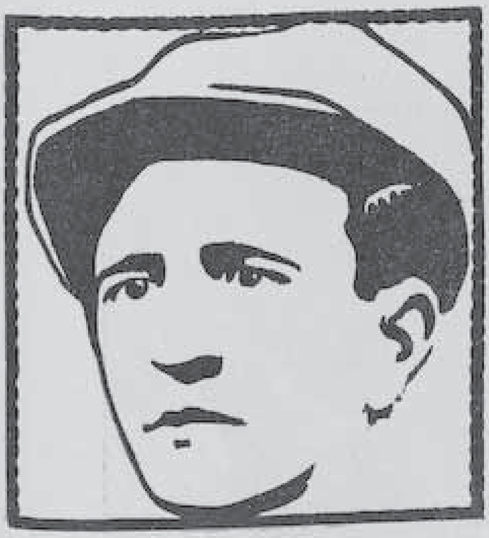

392

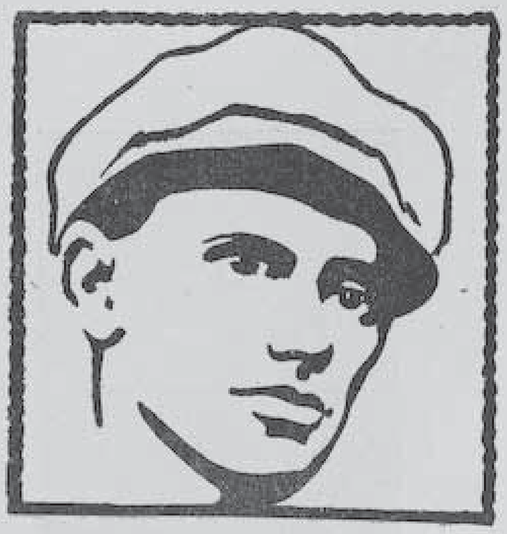

393

390. Ив. Момчиловъ — Iv. Momtchiloff 391. Ипократъ Развигоровъ — Ipokrate Razvigoroff 392. Крумъ Бановъ — Kroum Banoff 393. М. Колевъ — M. Koleff

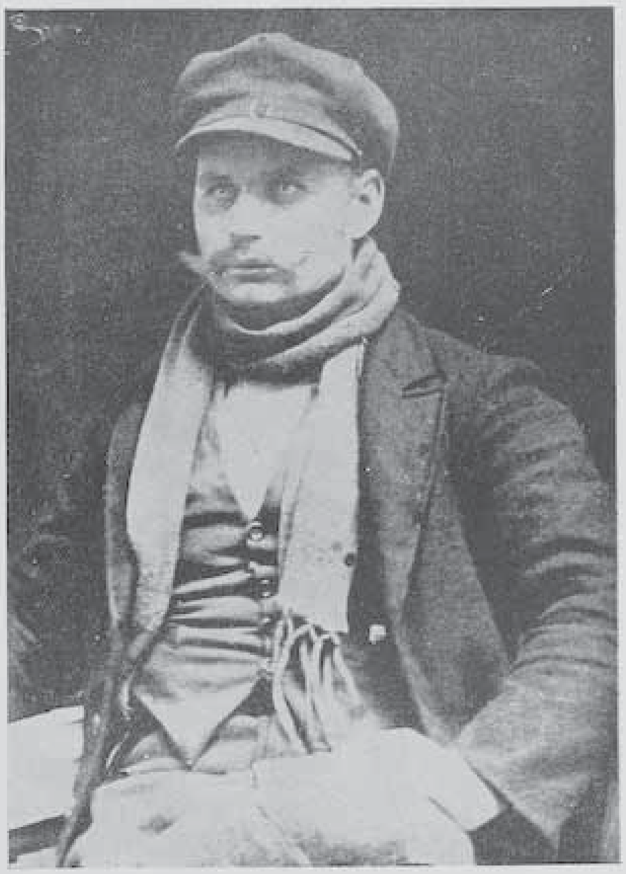

394

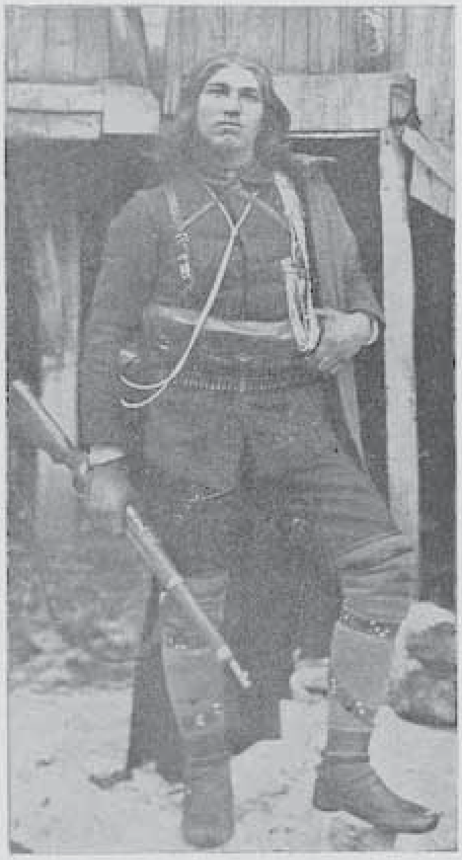

395

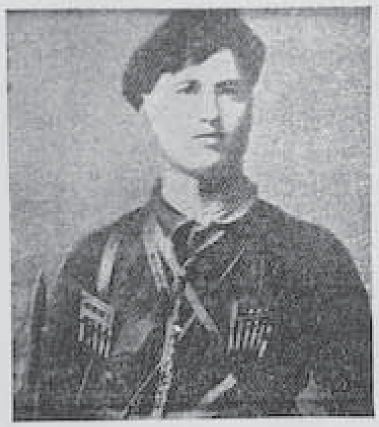

396

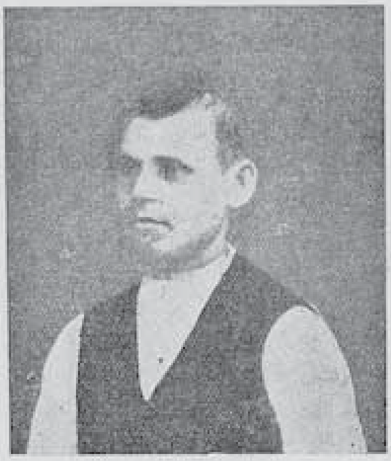

397

394. Тодоръ Димковъ — Thodor Dimcoff 395. Иосифъ Кировъ — Iossiphe Kiroff
396. Сп. Станковъ — Sp. Stancoff 397. М. Атанасовъ — M. Atanassoff

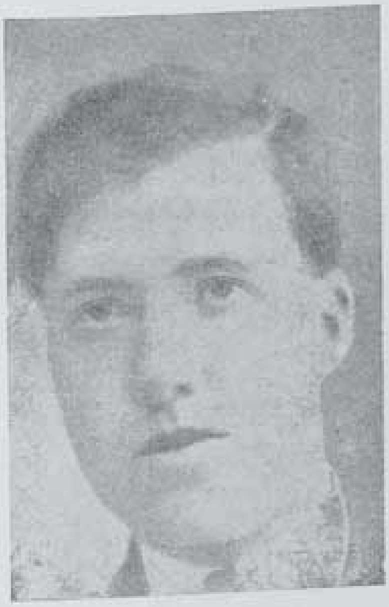

398

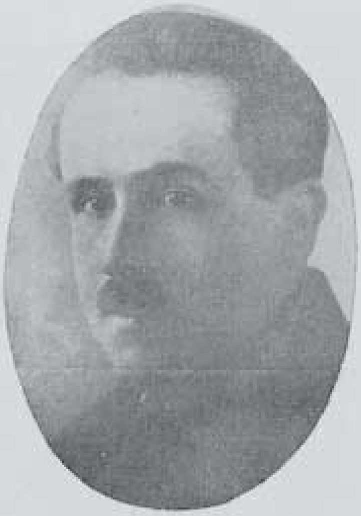

399

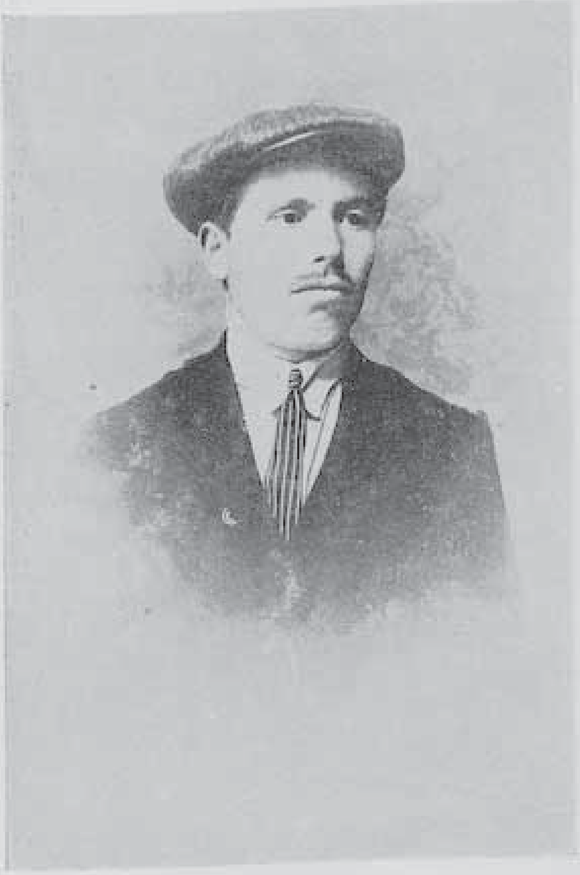

400

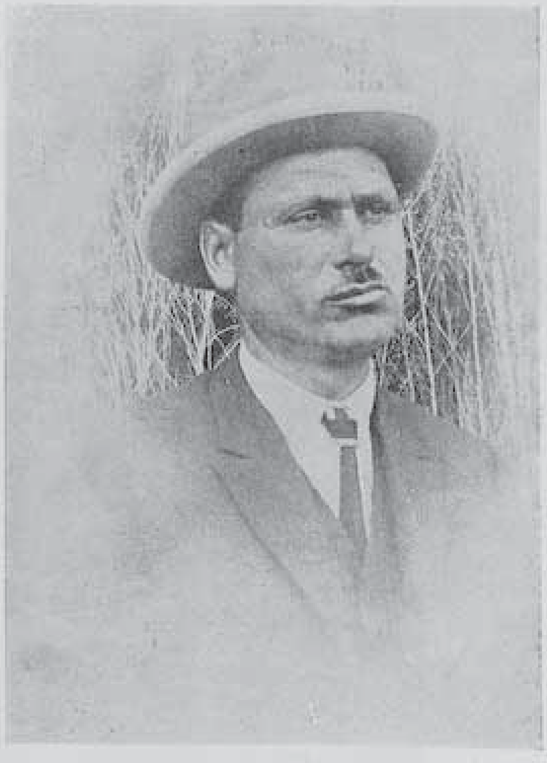

401

398. Тр. Поцковъ — Tr. Potzcoff 399. Чупариновъ — Tchouparinoff 400. Славко Судички — Slavco Souditchki 401. Цв. Спасовъ — Tzv. Spassoff

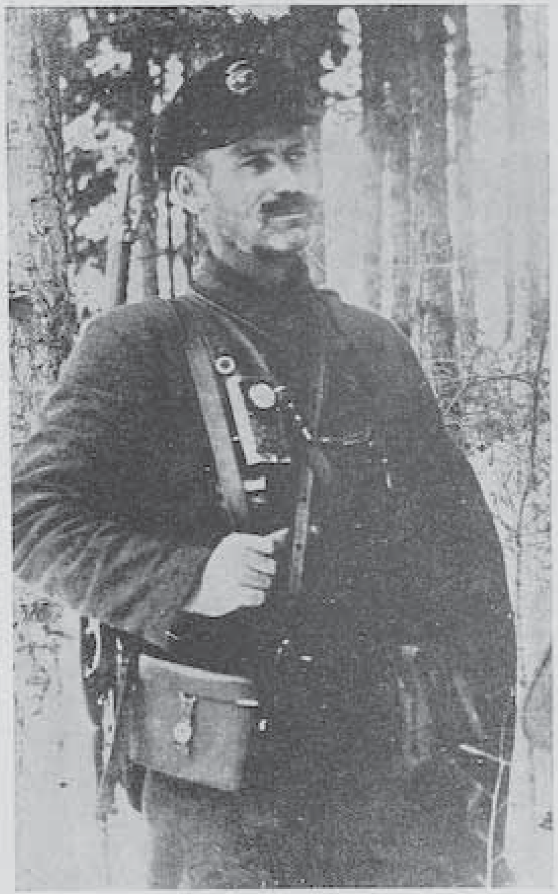

402

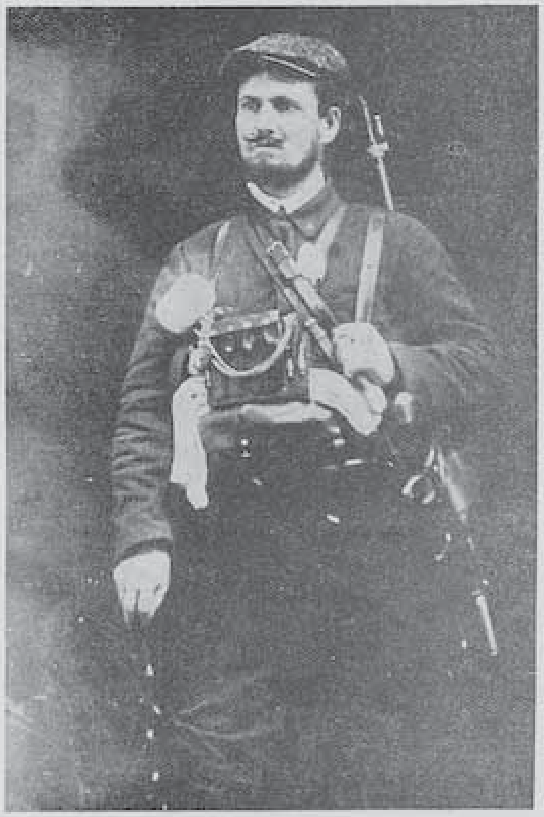

403

402. Стоянъ Лековъ, Царотъ — Stoian Lecoff, Tzarot 403. Шаренъ Ампо — Charen Ampo

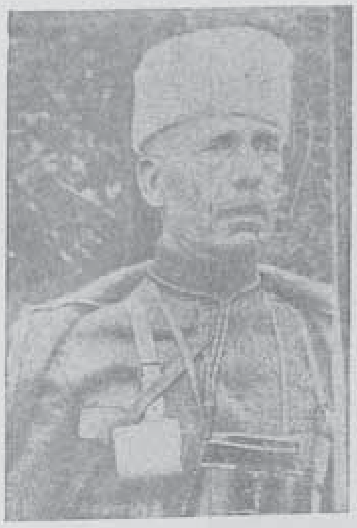

404

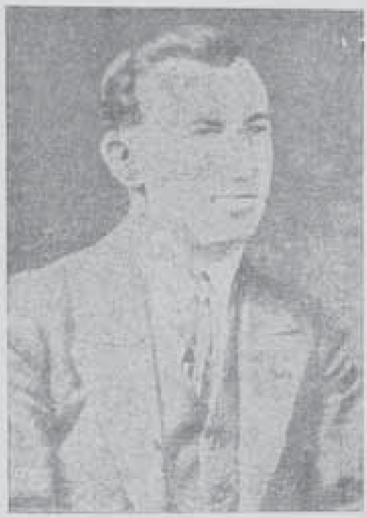

405

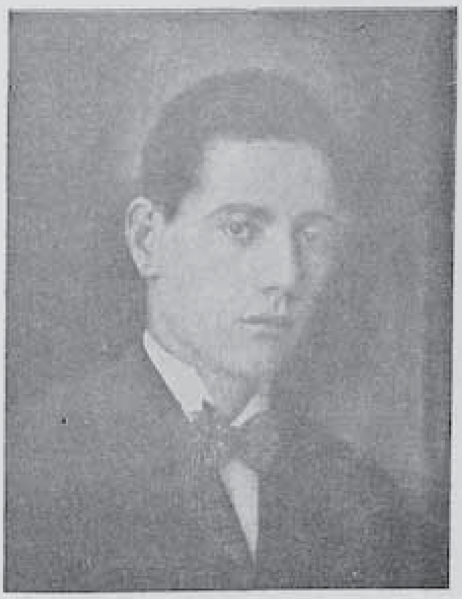

406

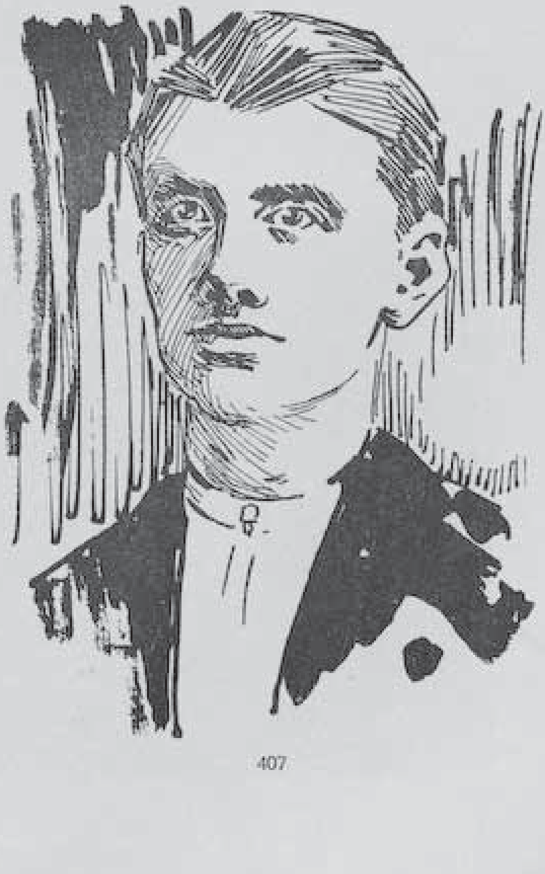

407

404. Стефанъ Петковъ, Сиркето — Stefan Petcoff, Sirketo 405. Ст. Ивановъ — St. Ivanoff 406. Ципушевъ — Tzipoucheff 407. Лилинковъ — Lilincoff

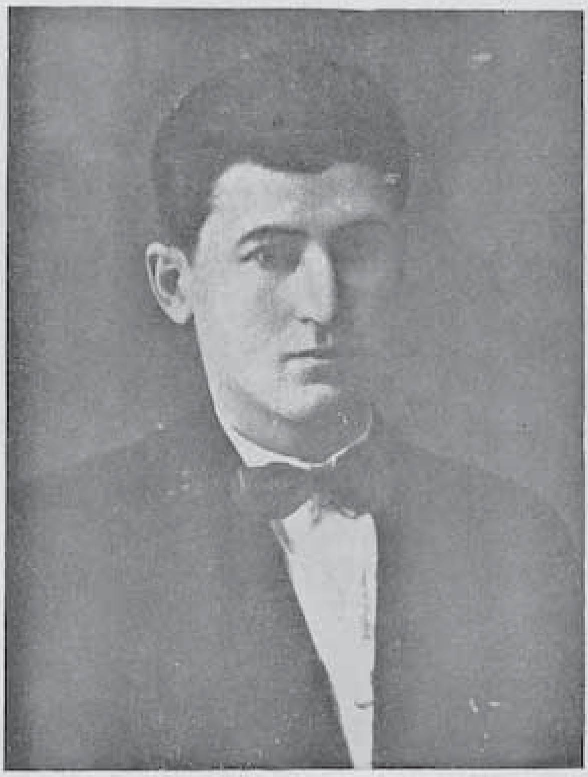

408

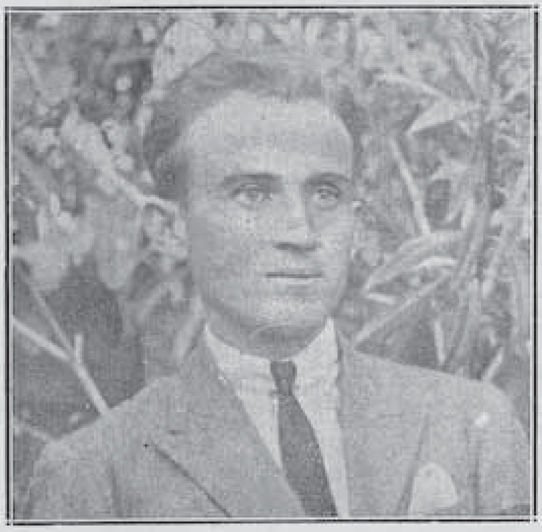

409

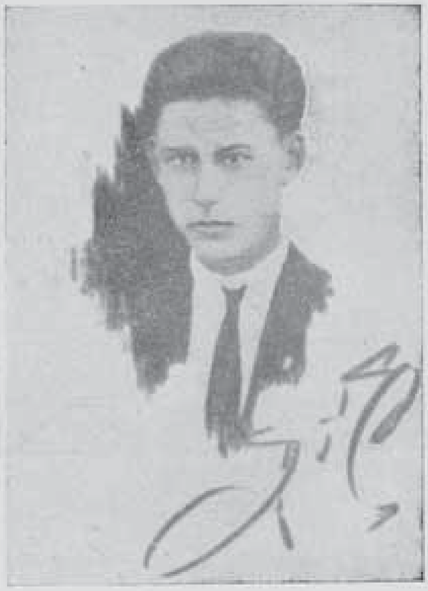

410

408. Т. Иордановъ — Th. Iordanoff 409. Т. Куюмджиевъ — T. Kouioumdjieff
410. Бл. Моневъ — Bl. Moneff

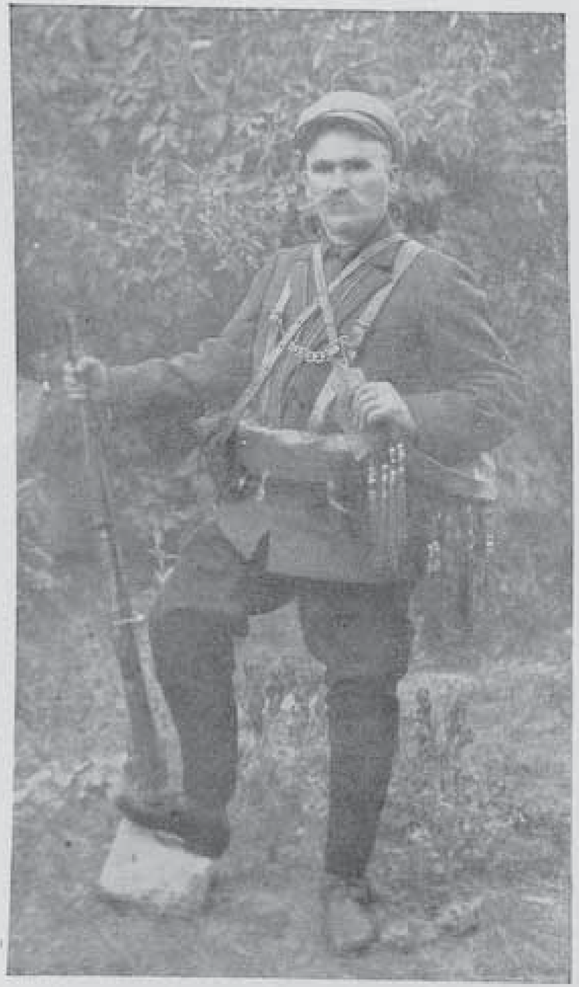

411

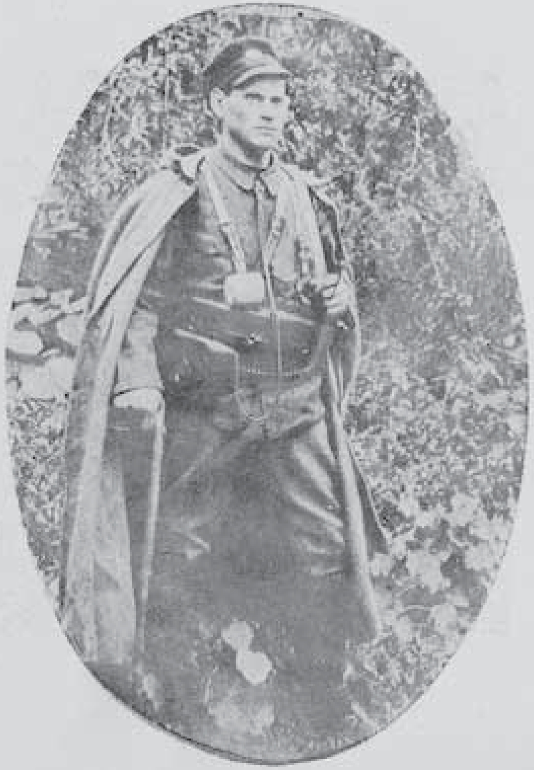

412

411. Ал. Симоновъ — Al. Simonoff 412. Христо Петровъ — Chr. Petroff

413

414

413. Велешката чета на Петковъ, Сиркето — La tchéta de Vélés, commandée par Petcoff, Sirketo 414. Лакавишката чета на Траянъ Лакавишки — La tchéta de Lacavitza, commandée par Trayan Lacavichky

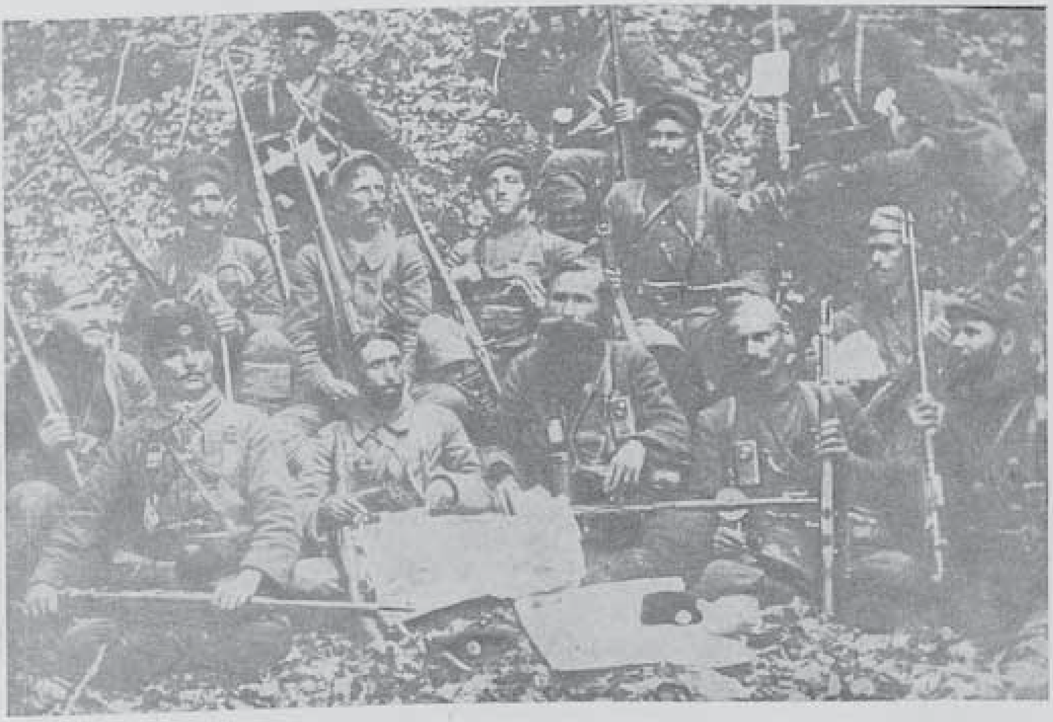

415

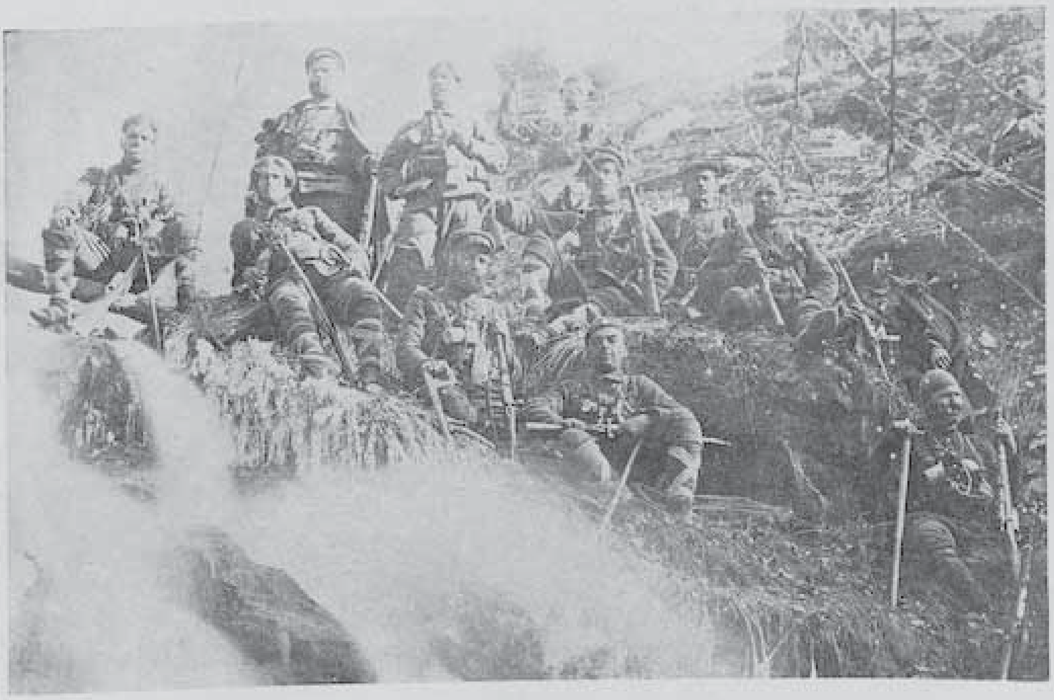

416

415. Кратовската чета на Мите Опилски — La tchéta de Kratovo, commandée par Mite Opilsky 416. Кочанската чета — La tchéta de Kotchani

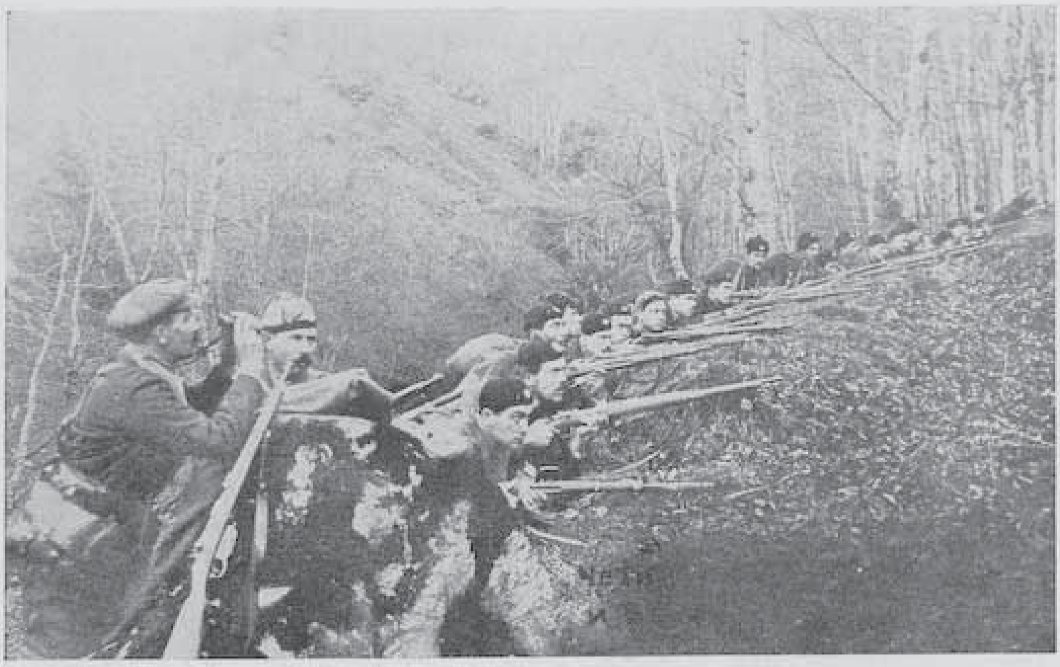

417

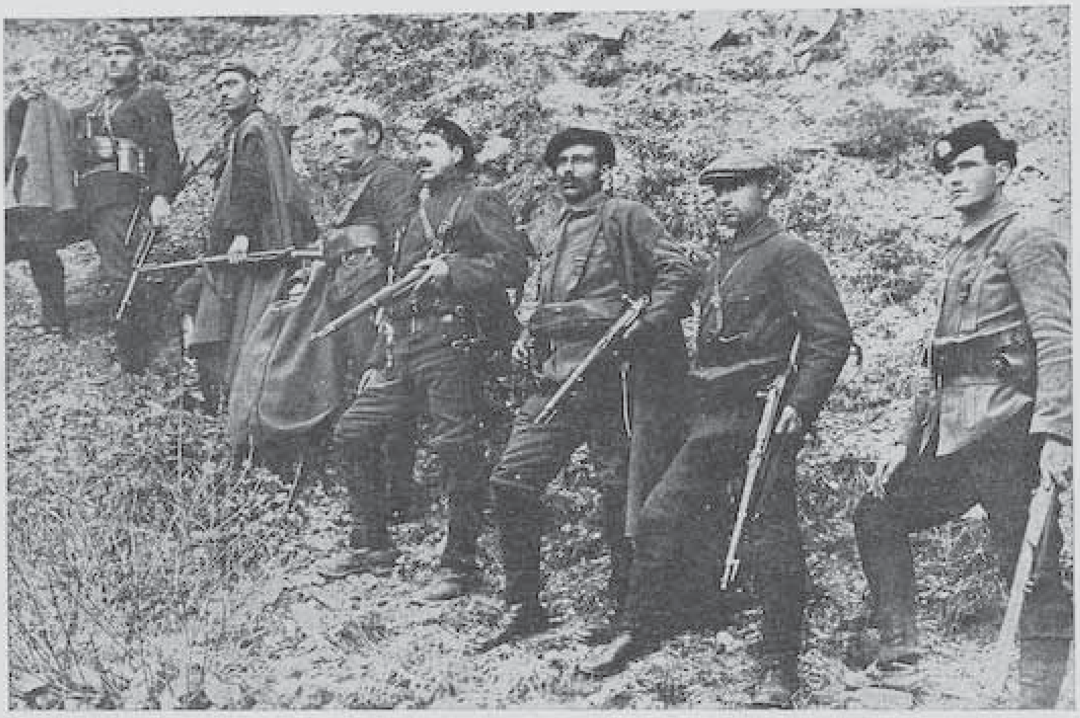

418

417. Кръстю Кратовски и Величко Веляновъ (скопската чета) — Krestu Kratovsky et Velitchko Velyanoff (La tchéta de Scopié) 418. Паланечката чета — La tchéta de Palanca

419

420

419. Кумановската и скопска чети — Les tchétas de Koumanovo et Scopié
420. Четата на Дафко Данаиловъ — La tchéta de Dafco Danayloff

625.

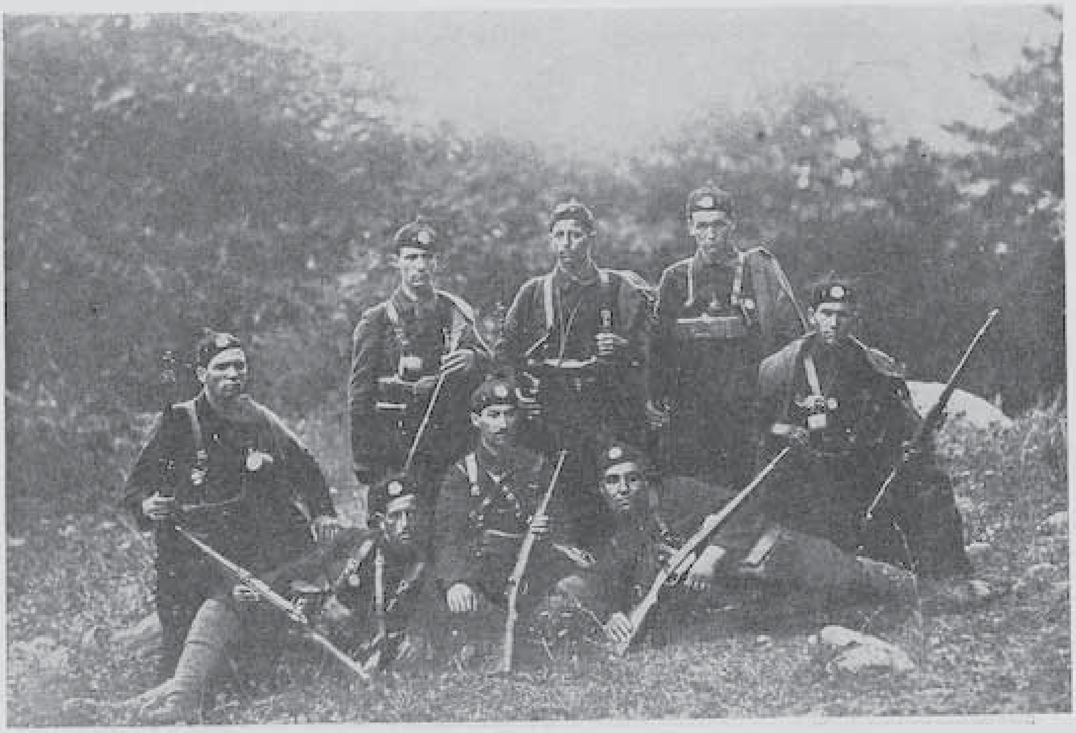

421

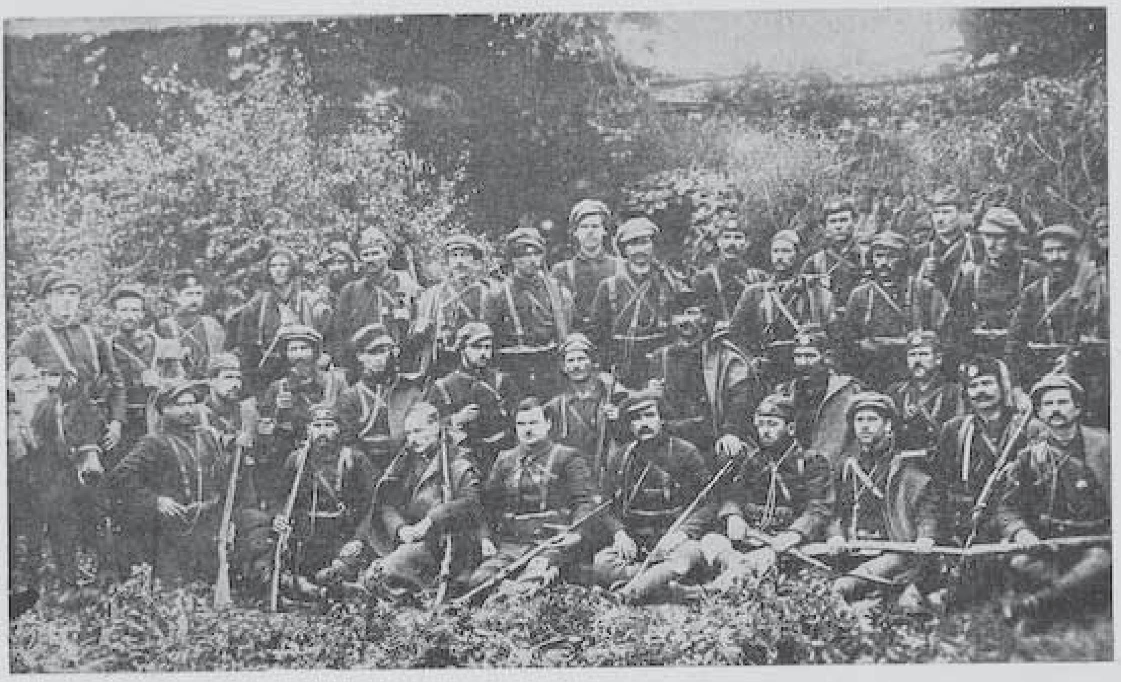

422

421. Прилепската чета на Петре Пашата — La tchéta de Prilep, commandée par Petré Pachata 422 Струмишката чета на Г. Въндовъ и Миланъ Постоларски — La tchéta de Stroumitza, commandée par G. Vandeff et Milan Postolarsky

423

424

423. Тиквешката чета — La tchéta de Ticvech 424. Царево-селската чета — La tchéta de Tzarévo-Selo

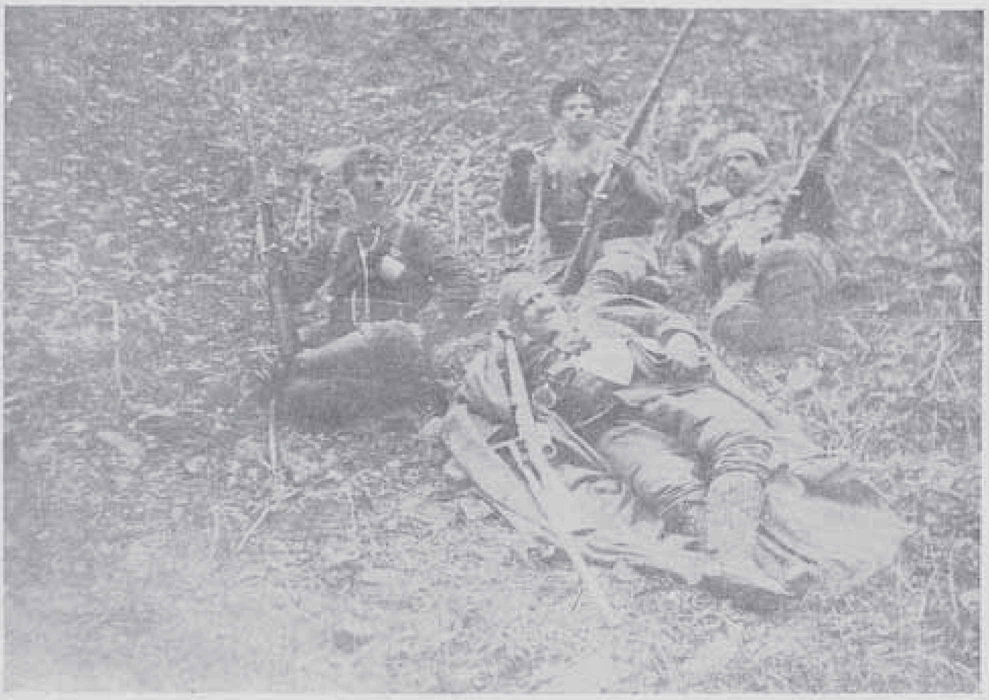

425

426

427

425. Турска чета подъ воеводството на Шабанъ Облешевски, опериращa въ Щипско — Une tchéta turque, commandée par le voïvode Chaban Oblechevcky et qui a operé dans la région de Chtip 426. Цвѣтанъ Спасовъ Орешевски — Tzvetan Spassoff Orechevski 427. Дим. Георгиевъ Негревски — Dim. Gheorghieff Negrevski

ОТЪ РАЗНИ ВРЕМЕНА

428

429

430

431

428. П. Ацевъ — P. Atzeff 429. Ат. Д. Бѣлчевъ — At. D. Beltcheff 430. Джоджо Хр. Баничановъ — Djodjo Chr. Banitchanoff 431. Диме Стояновъ Берберчето — Dimé Stoyanoff Berbertchetto

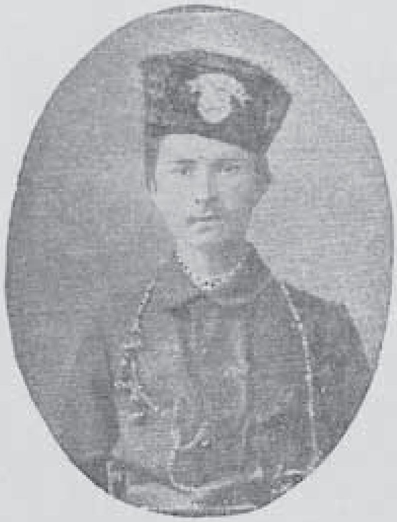

432

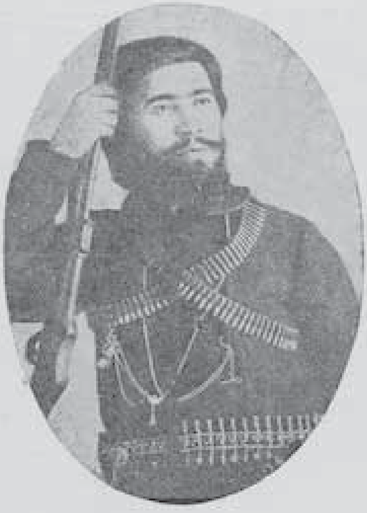

433

434

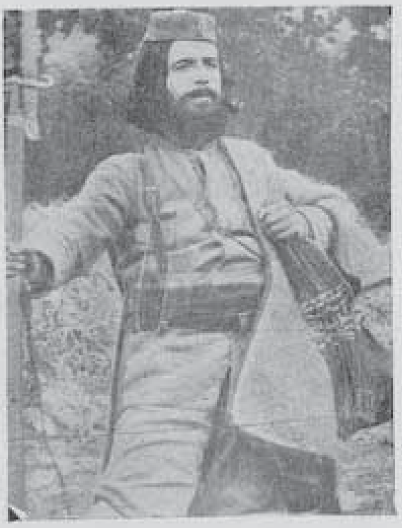

435

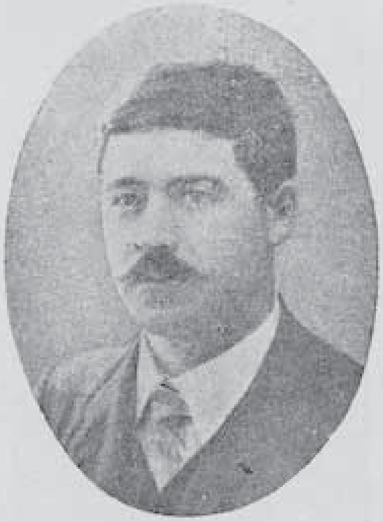

436

432. Ст. Н. Аврамовъ — St. N. Avramoff 433. Наумъ Буфчето — Naoum Bouftcheto 434. Славчо Абазовъ — Slavtcho Abazoff 435. Аргиръ (Шакиръ) Гермовъ — Argir (Chakir) Ghermoff 436. М. Георгиевъ Струмишки — M. Gheorghieff Stroumichki

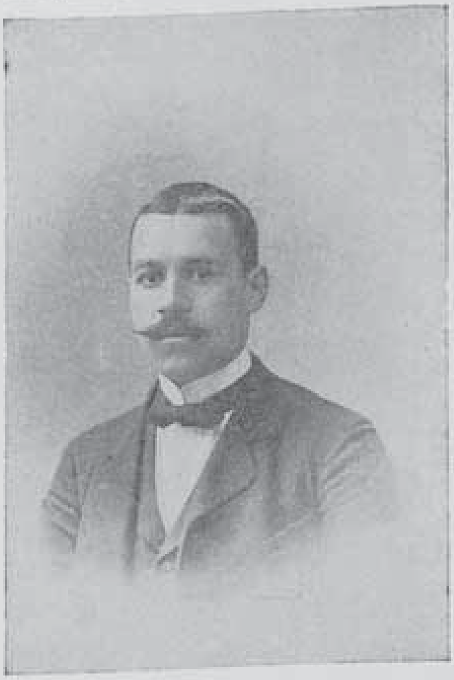

437

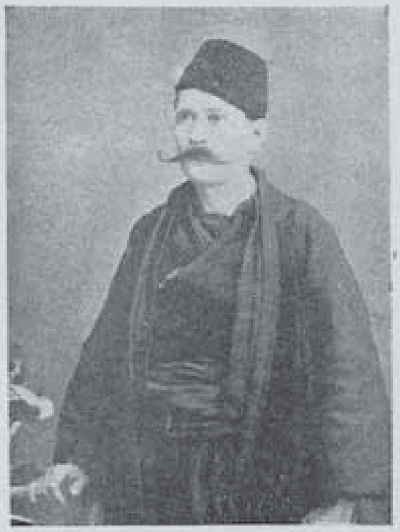

438

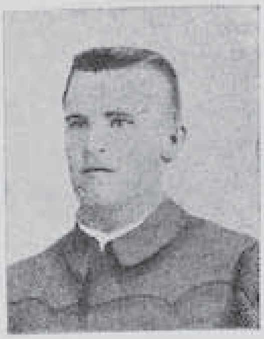

439

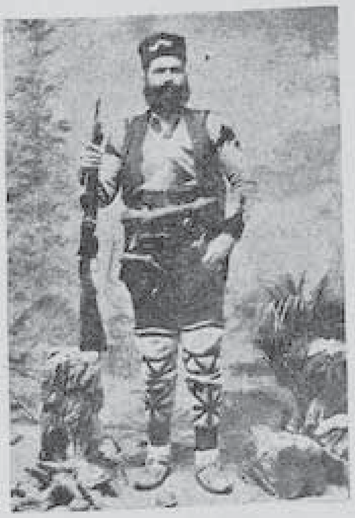

440

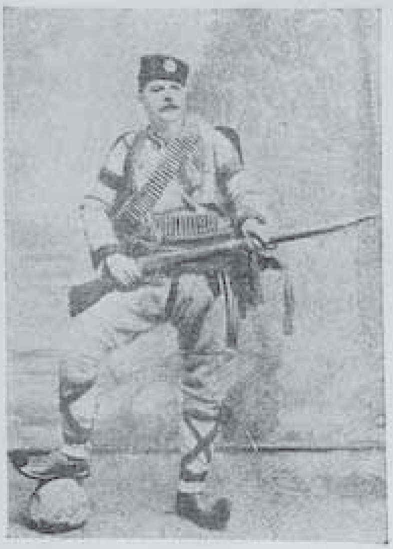

441

437. Христо Куслевъ — Chr. Cousleff 438. Христо Гавазовъ — Chr. Gavazoff 439. Ив. Гюрлуковъ — Iv. Gurloukoff 440. Ив. Анастасовъ — Iv. Anastassoff 441. Данчо Т. Джангалозовъ — Dantcho T. Djangalozoff

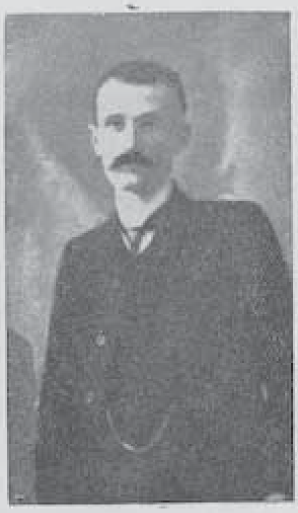

442

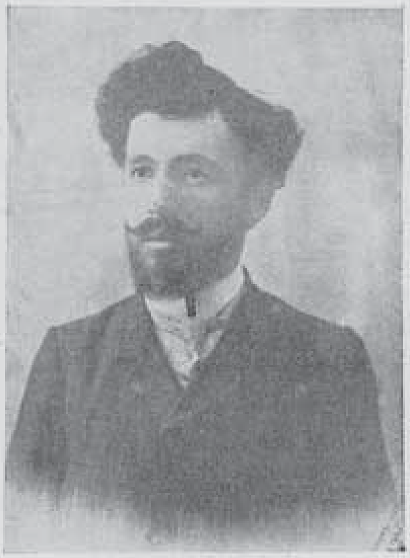

443

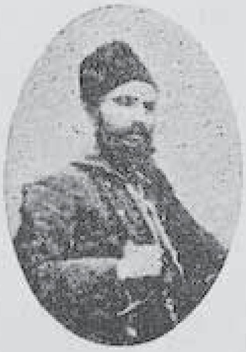

444

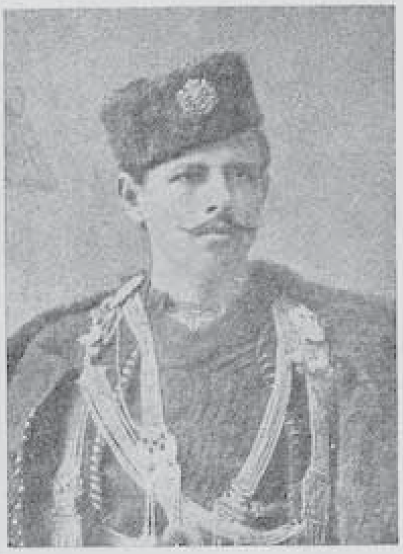

445

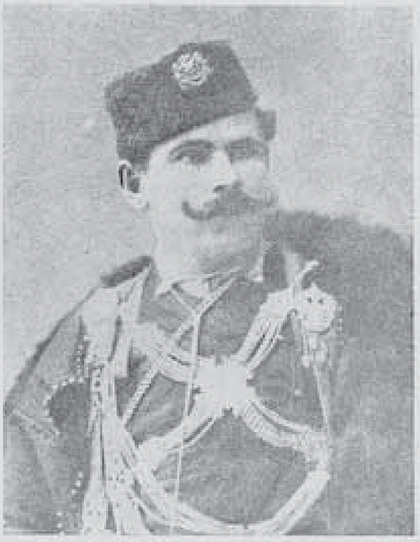

446

442. Ат. Ивановъ — At. Ivanoff 443. Ал. Евтимовъ — Al. Evtimoff 444. К. Кондовъ — K. Kondoff
445. Д. Могилчето — D. Moghiltcheto 446. Трайко Кральо — Traïko Kralio

447

448

449

450

447. Ат. Мурджевъ — At. Mourdjeff 448. Д. Стояновъ — D. Stoyanoff 449. С. Младеновъ — S. Mladenoff 450. Наумъ Димитровъ — Naoum Dimitroff

451

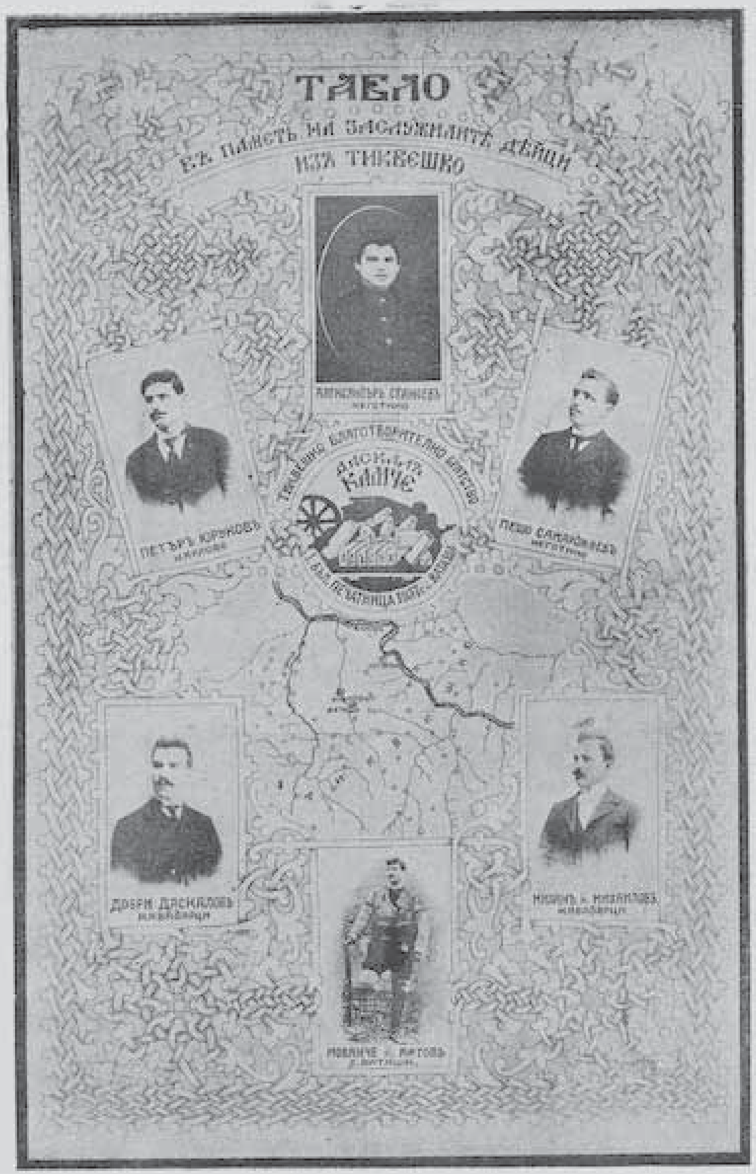
ТАБЛО
ВЪ ПАМЕТЬ НА ЗАСЛУЖИЛИТѢ ДЕЙЦИ
ИЗЪ ТИКВЕШКО
ПЕТЪРЪ ЮРУКОВЪ
ДОБРИ ДАСКАЛОВЪ

454

452

453

455

451. Шерифъ Сулимановъ — Chérif Soulimanoff 452. Стою Хаджийски — Stoyo Hadjisky 453. Д. Филдишевъ — D. Fildicheff 454. Табло въ паметь на заслужилитѣ дейци отъ Тиквешъ — Tableau en mémoire du service des auteurs de Tiveсh 455. Ат. Нивички — Ath. Nivitchky

451. Шерифъ Сулимановъ — Chérif Soulimanoff 452. Стою Хаджийски — Stoyo Hadjisky 453. Д. Филдишевъ — D. Fildicheff 454. Табло въ память на заслужилитѣ дейци отъ Тиквешъ — Tableau en mémoire du service des auteurs de Ticvech 455. Ат. Нивички — Ath. Nivitchky

456

457

458

459

460

461

456. Ив. Гърчето — Iv. Gartcheto 457. Н. Алтипармаковъ — N. Altiparmacoff 458. Н. Иосифовъ — N. Iossifoff 459. Анг. Авр. Чупаровъ — Angh. Avr. Tchouparoff 460. Б. Милчиновъ — B. Miltchinoff 461. Арг. Манасиевъ — Arg. Manassieff

462

463

464

465

466

467

468

462. Д-ръ П. Кушевъ — Dr. P. Koucheff 463. Д. Чавдаровъ — D. Tchavdaroff 464. Кочо Лютата — K. Liutata 465. Ст.Филиповъ — St. Filipoff 466. Ст. Пандаловъ — St. Pandaloff 467. Дим. К. Цвѣтковъ — Dim. K. Tzvetcoff 468. Станишъ Наковъ — Staniche Nacoff

Пандаловъ — St. Pandaloff 467. Дим. К. Цвѣтковъ — Dim. K. Tzvetcoff 468. Станишъ Наковъ — Staniche Nacoff

469

470

471

472

473

474

469. Гр. Ивановъ — Gr. Ivanoff 470. Б. Панайотовъ — B. Panayotoff 471. Спиро Димитровъ — Sp. Dimitroff 472. Иосифъ Пеновъ — Iossiphe Penoff 473. Г. Радевъ — Gh. Radeff 474. В. Димитровъ — V. Dimitroff

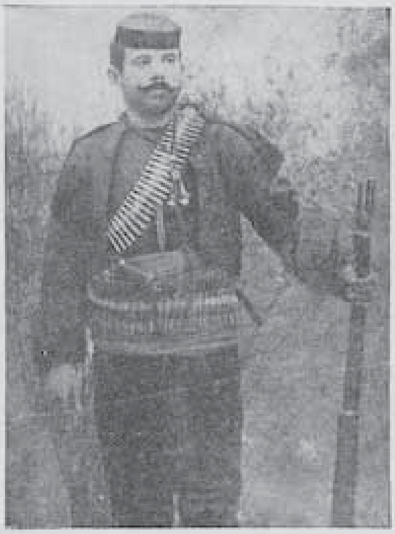

475

МѪЧЕНИЦИ
ТУРСКИ РЕЖИМЪ

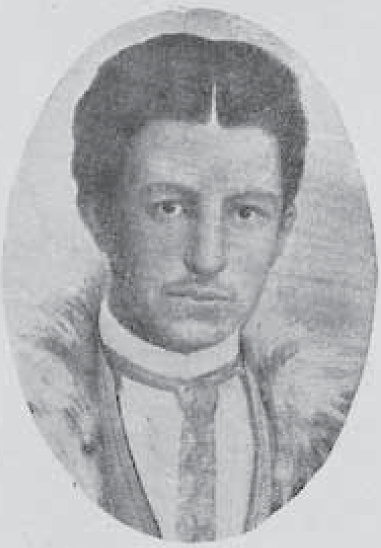

476

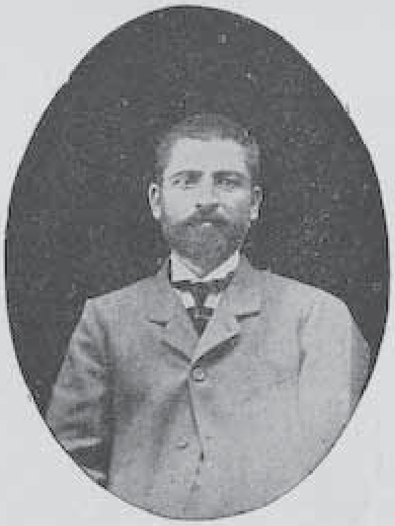

477

475. Никола Троячанецъ — Nicola Troiatchanetz 476. Т. Милевъ — T. Mileff
477. Иосифъ Даскаловъ — Iossiphe Dascaloff

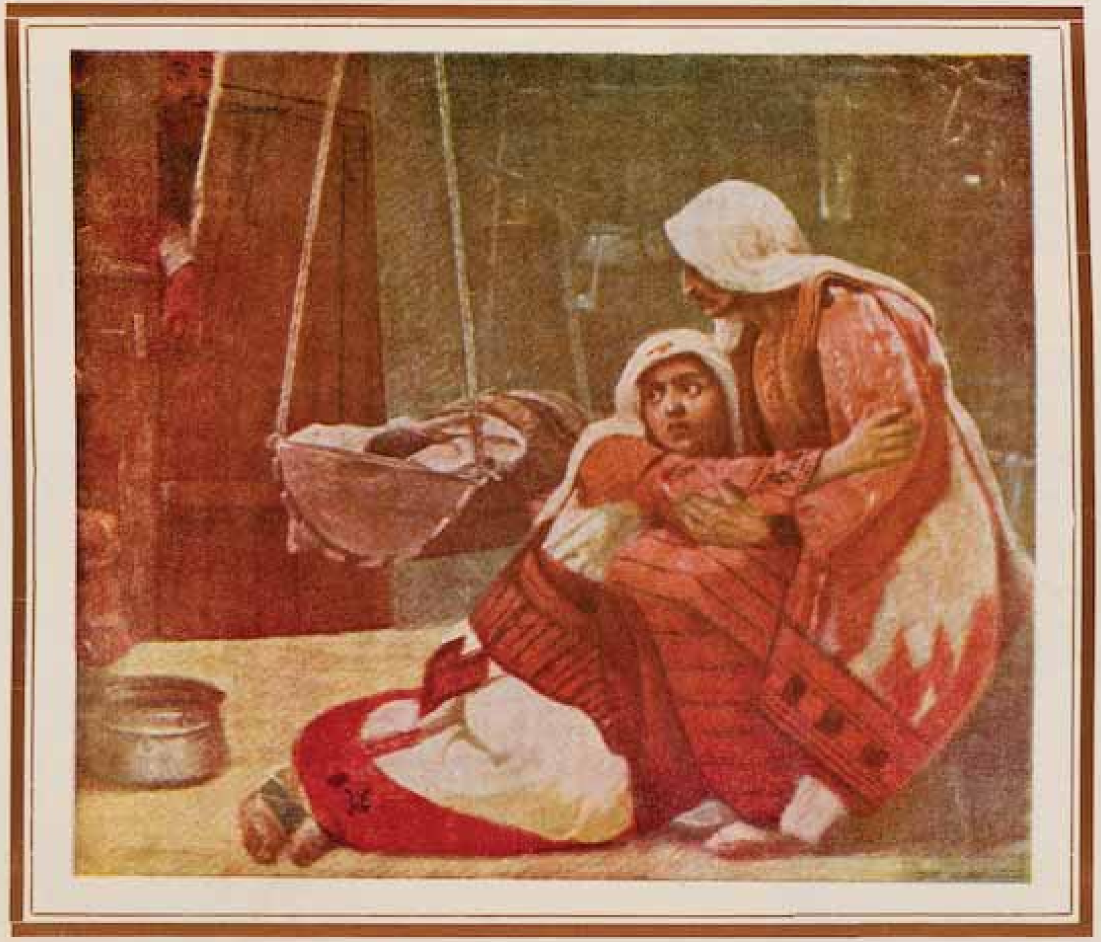

Македонски страдания — Опасни минути
Sofferenze macedoni — Momenti pericolosi

проф Ив. В. Мърквичка

478

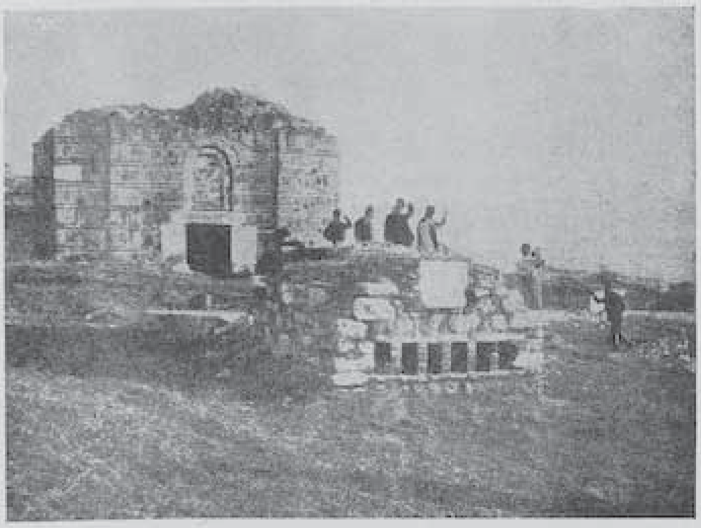

479

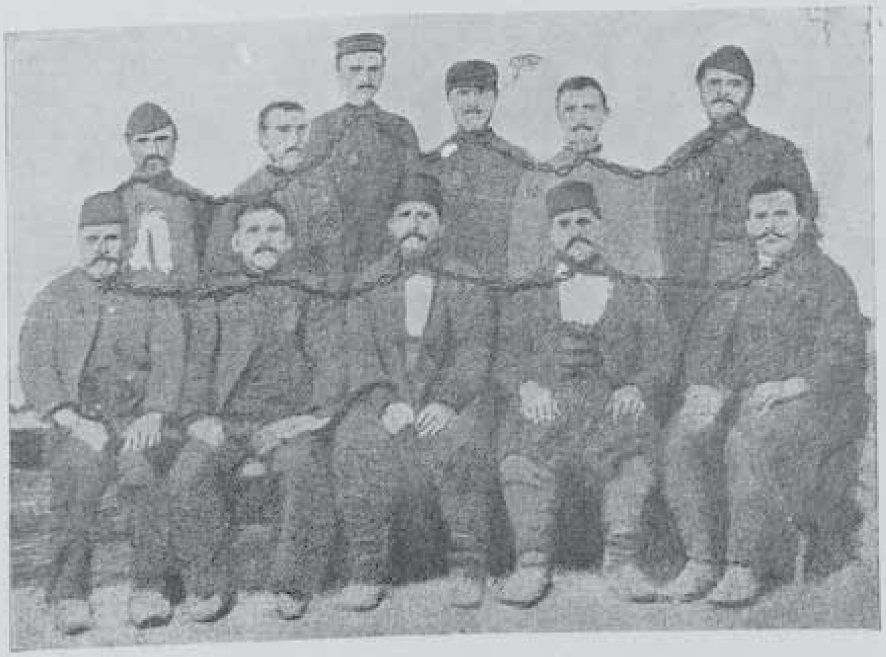

480

478. П. Миховъ — P. Mihoff 479. Братска могила на осемь души крушовчани, убити при с. Варошъ, прилепско — Le tombeau-colline fraternelle des huit habitants de Krouchévo, tués près du village de Varoch, arr-t de Prilép 480. Заточеници въ Диарбекиръ — Les exilés à Diarbekir

501

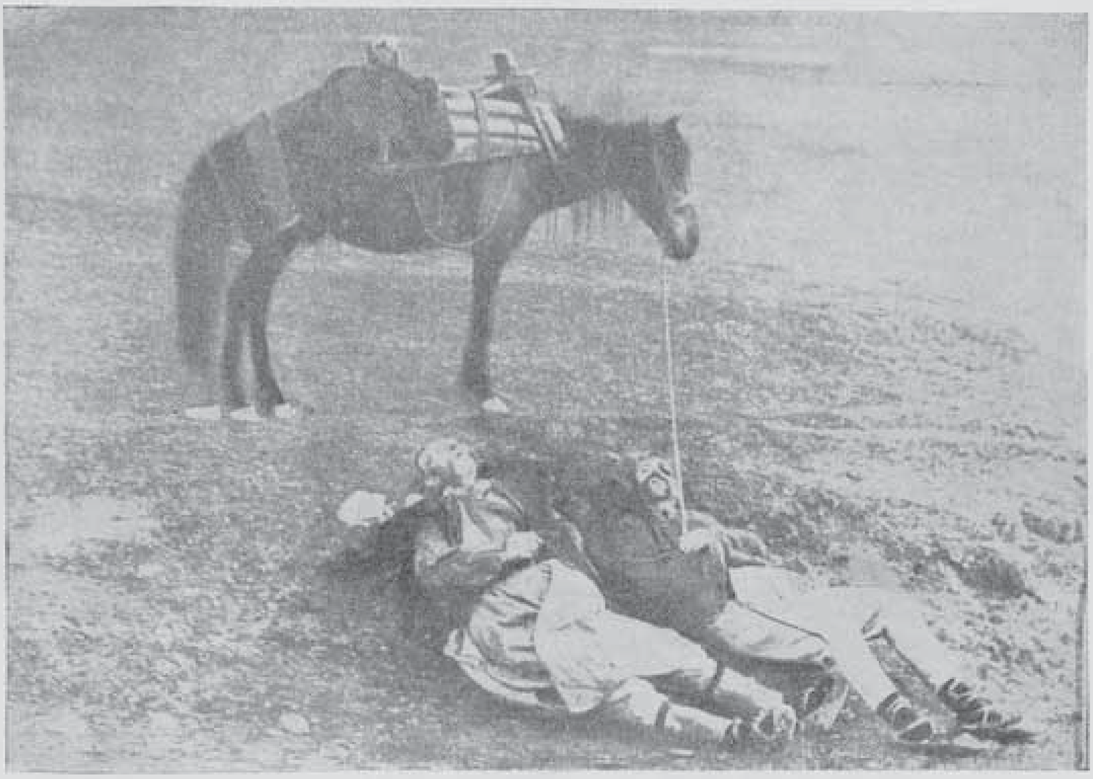

481

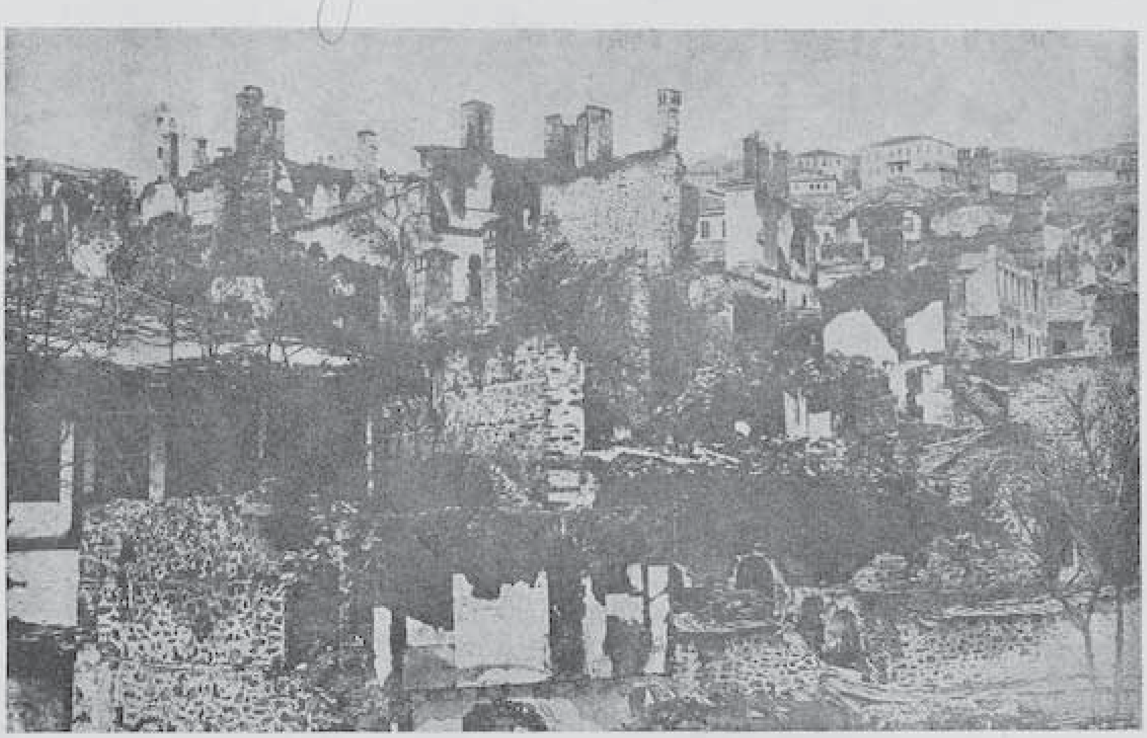

482

481. Баща и синъ Бидинови отъ гр. Крушово, ослѣпени и убити — Le père et le fils Bidinovi de Krouchovo, rendus aveugles et ensuite massacrés 482. Опожарено Крушово следъ първитѣ дни на възстанието — La ville de Krouchovo, incendiée lors des premiers jours de l'insurréction

483

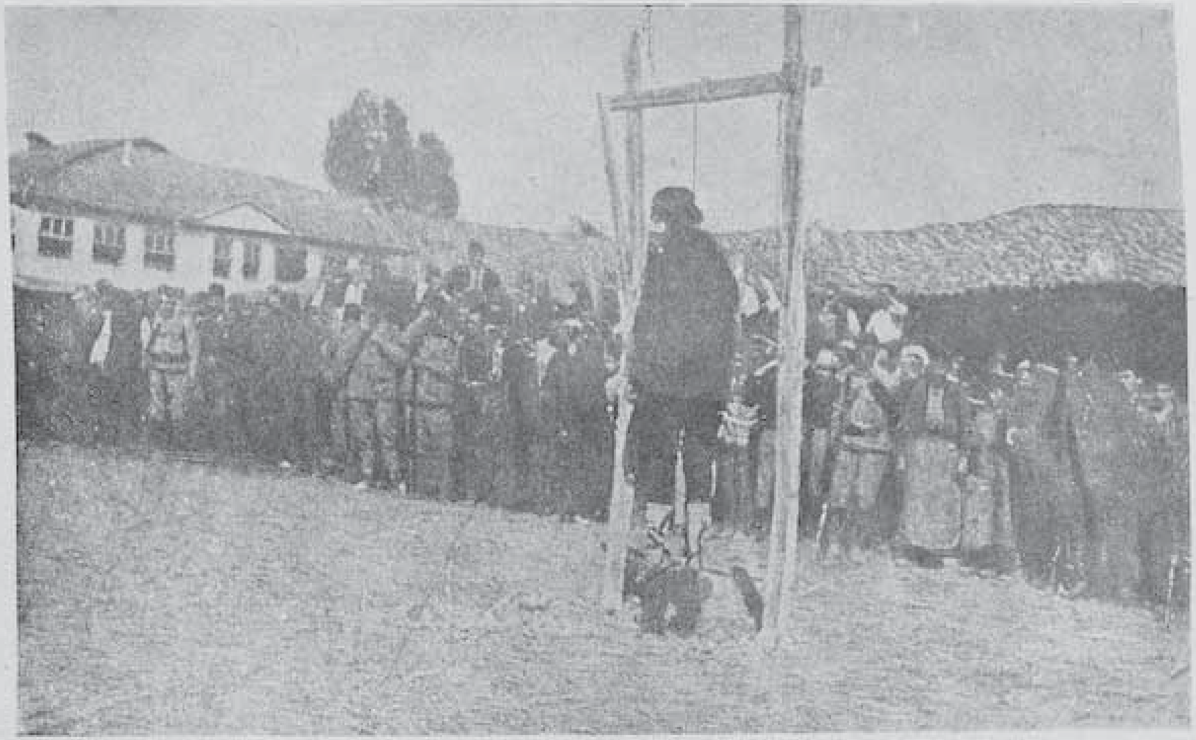

484

483 Христоманъ — Christoman

484. Обѣсването на Ал. Турунджовъ на 16. VIII. 1905 г. въ Битоля — La potence de Al. Touroundjoff, le 16 Août 1905 à Bitolia

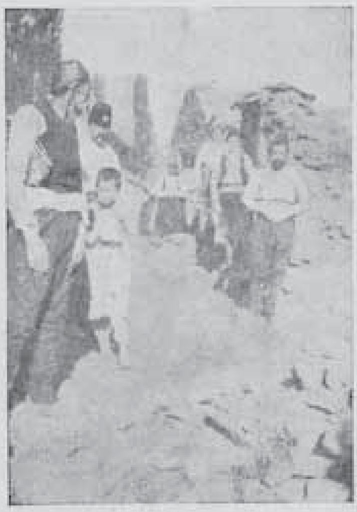

485

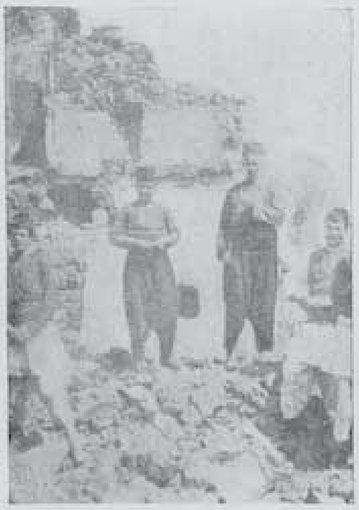

486

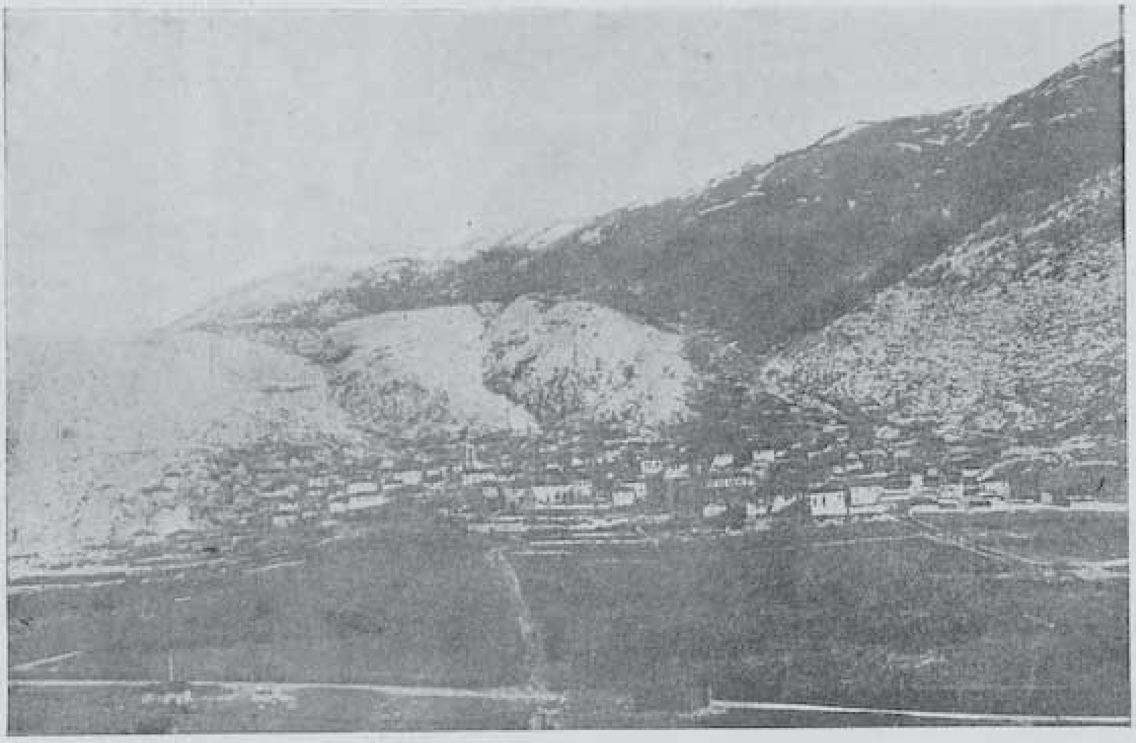

487

485. Развалини въ с. Мокрени, 1904 г. — Les ruines du village de Mokrëni, 1904
486. Селяни надъ развалини въ гр. Гюменджe — Des paysans devant les ruines
de la ville de Goumendjé 487. Село Смърдешъ — Le village de Smardech

ЗАТВОРИ

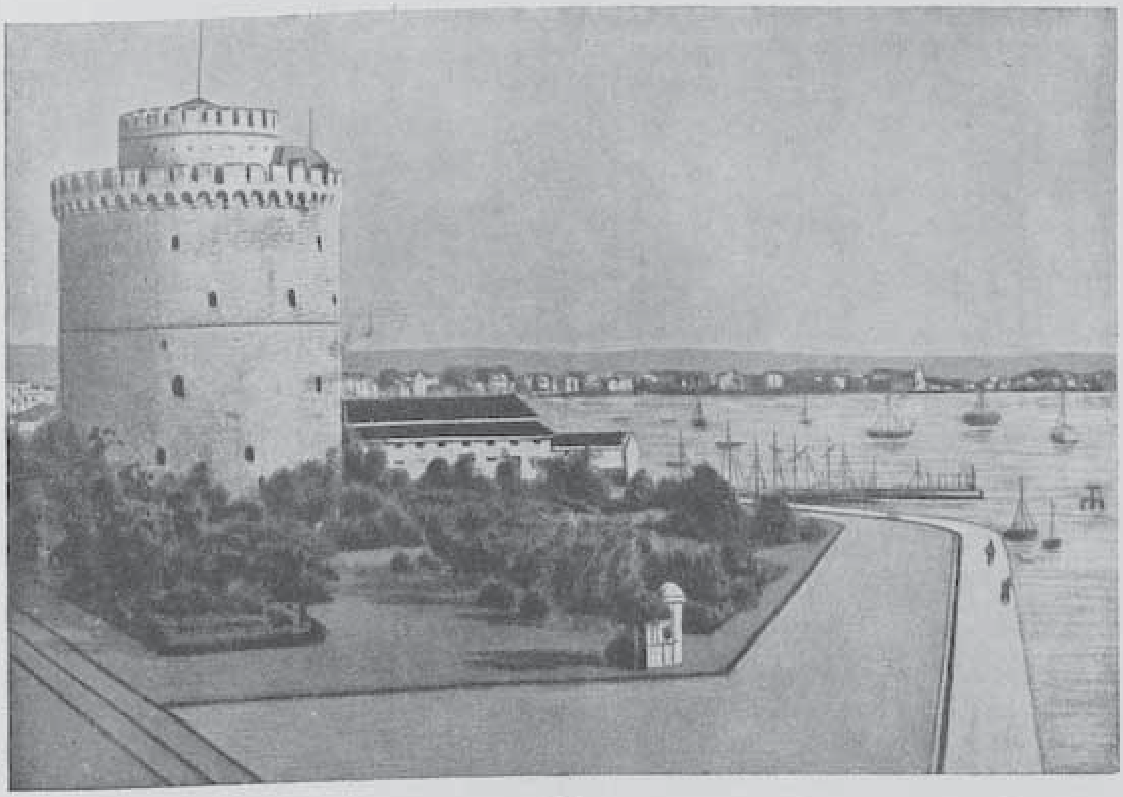

488

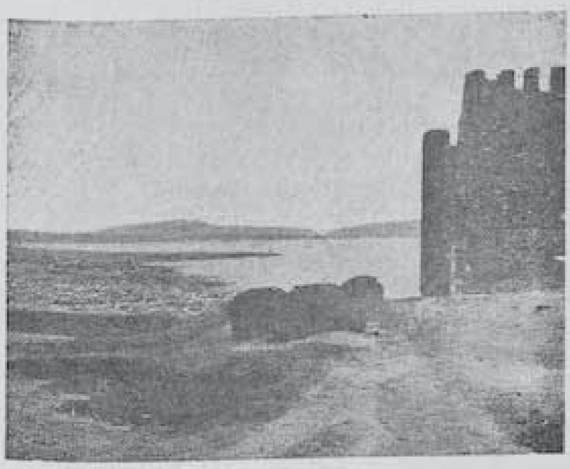

489

490

488. Затворътъ „Беязъ-куле" (Канли куле) въ гр. Солунъ — La bastille „Beyaz-koulé" (Kanly koulé) à Salonique (La prison appelée la tour sanglante) 489. Затворътъ „Еди-куле" въ гр. Солунъ — La bastille „Edi-koulé" à Salonique 490. Затворътъ „Куршумли ханъ" — La bastille „Krouchoumli han"

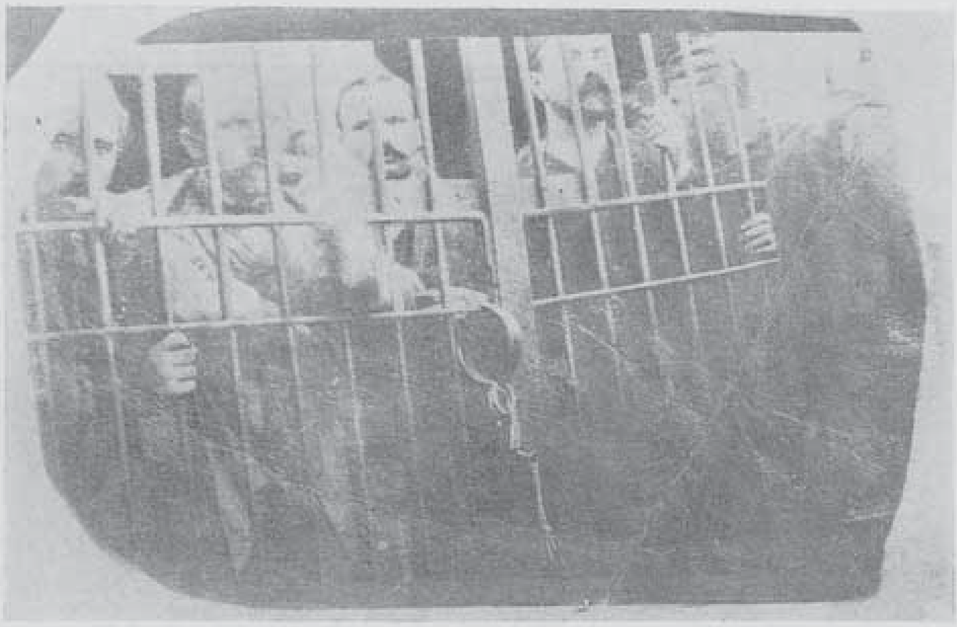

491

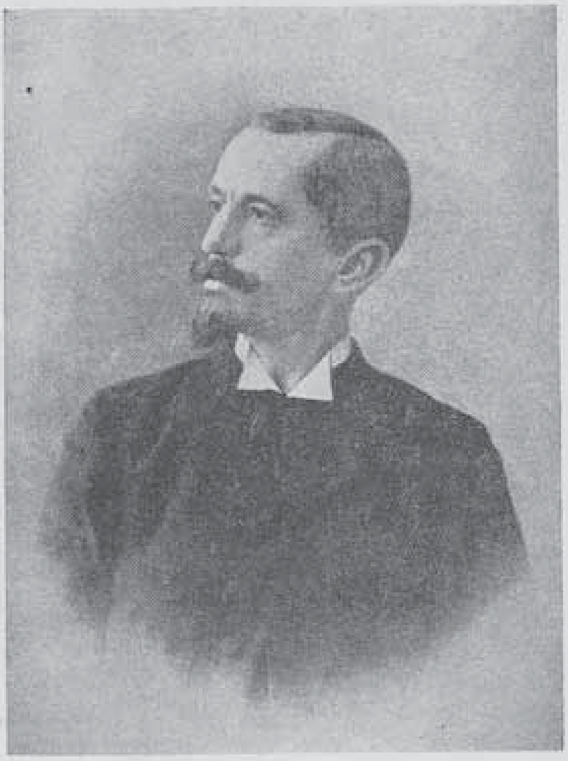

493

492

491. Затворътъ въ гр. Битоля — La prison à Bitolia 492. Бано Кушевъ — Bano Koucheff 493. Свещ. Влад. Живковъ — Le prêtre Vlad. Jivcoff

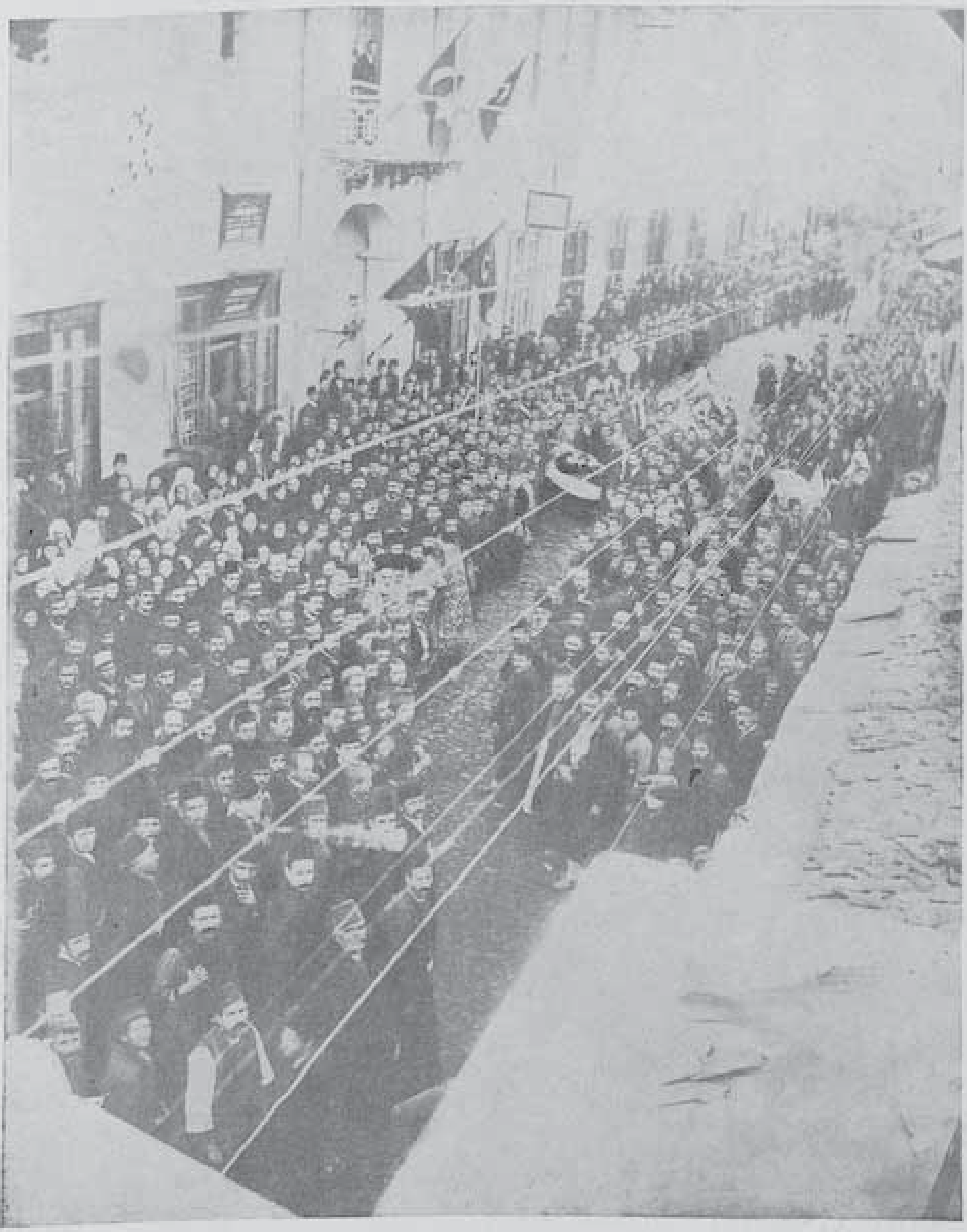

494

494. Погребението на Хр. Ст. Вълкановъ — Les funerailles de Chr. St. Valcanoff

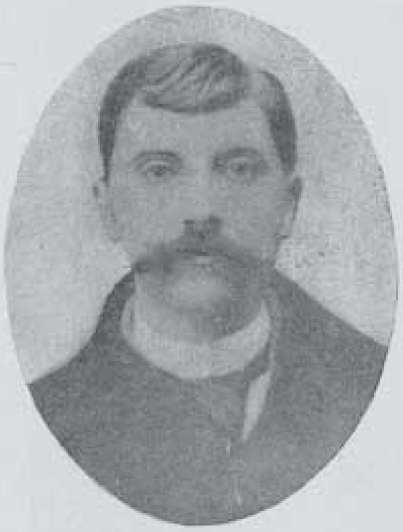

495

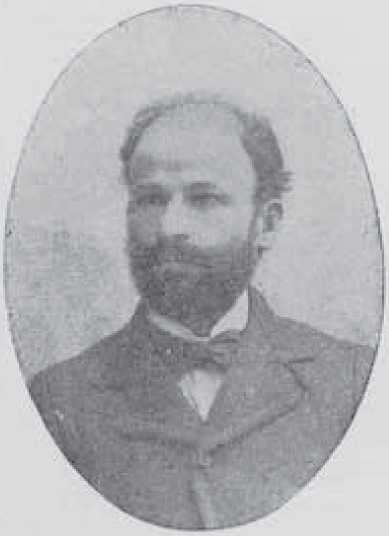

496

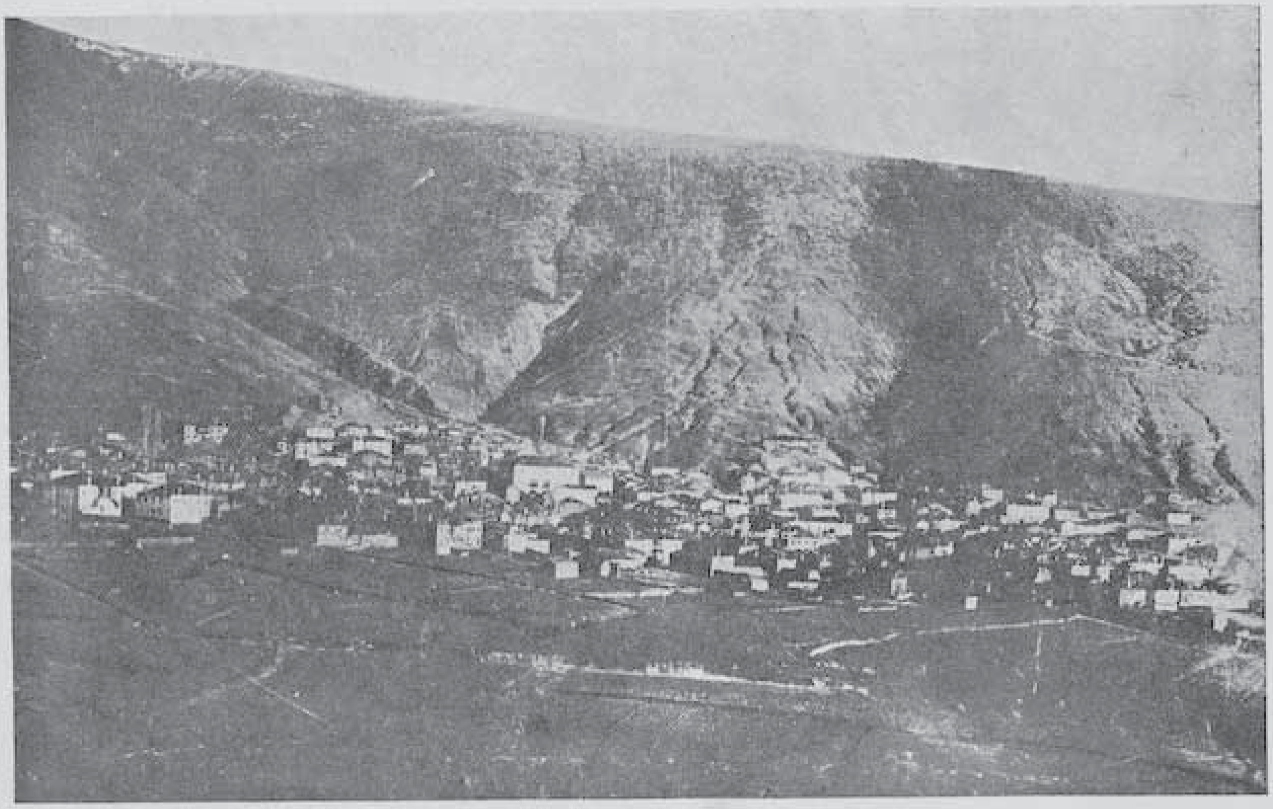

497

495. Спиро Суруджиевъ — Spiro Souroudjieff 496. А. Никовъ — A. Nicoff
497. Село Загоричани — Le village de Zagoritchani

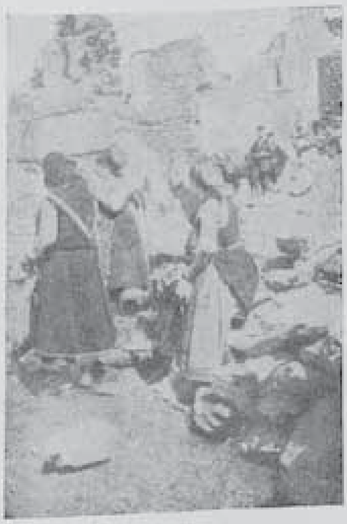

498

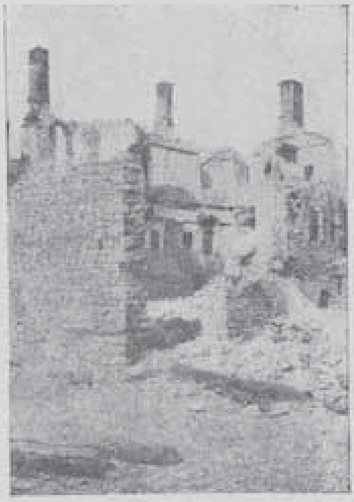

499

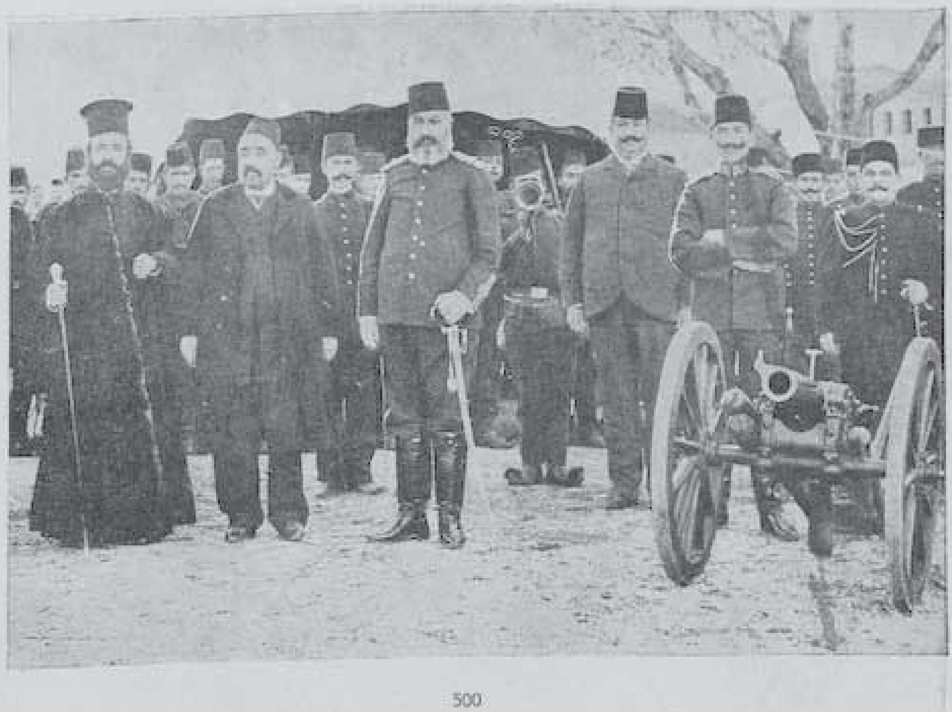

500

498. Развалини отъ с. Загоричани — Les ruines du village de Zagoritchani 499. Село Старчища, Костурско, разрушено отъ гръцка чета — Le village de Startchichta, arr-t de Kostour détruit par une bande grecque 500. Костурскиятъ гръцки митрополитъ, каймакаминътъ и воен. комендантъ при топа, насоченъ срещу български села — L'archevêque grec de Kostour, les sousprefet et le commendant militair près du canon dirigé vers les villages bulgares

501

502

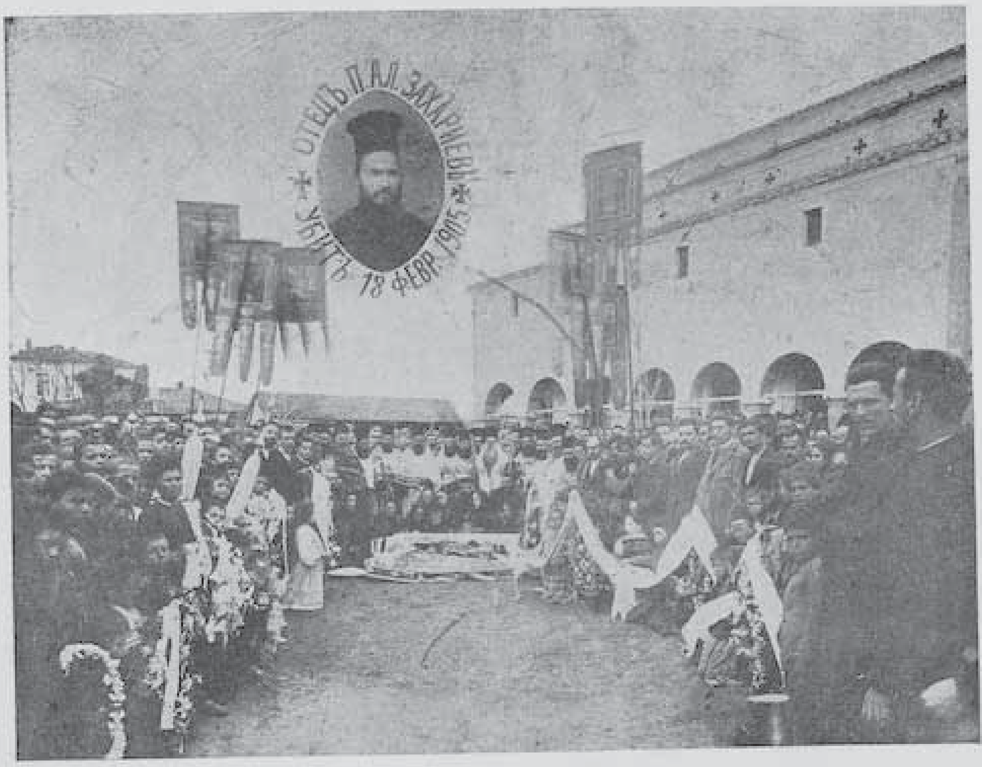
ОТЕЦЪ П. АЛ. ЗАХАРИЕВЪ
✝ УБИТЪ 18 ФЕВР. 1915 ✝

503

501. Екатерина Симидчиева — Ekaterina Simidtchiéva 502. Псалтиръ п. Антоновъ — Psaltir pop Antonoff 503. Свещ. Ал. Захариевъ — Le prêtre Al. Zaharieff

ПОДЪ ГЪРЦИЯ

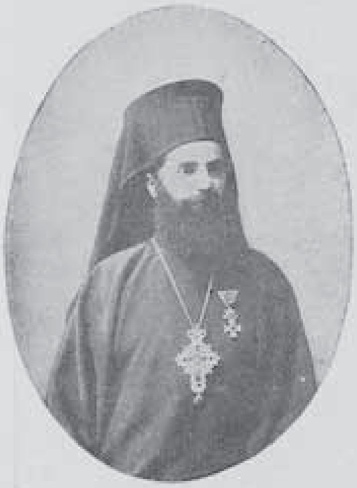

504

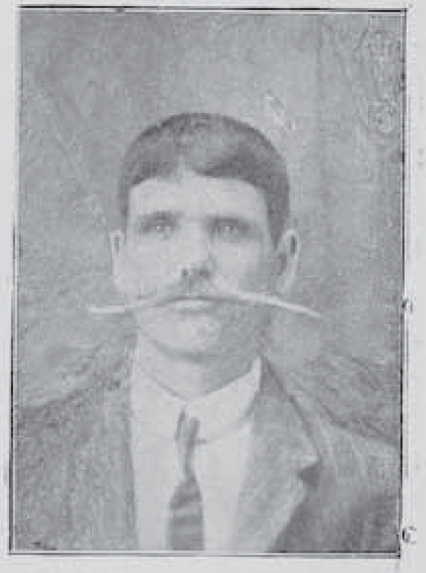

505

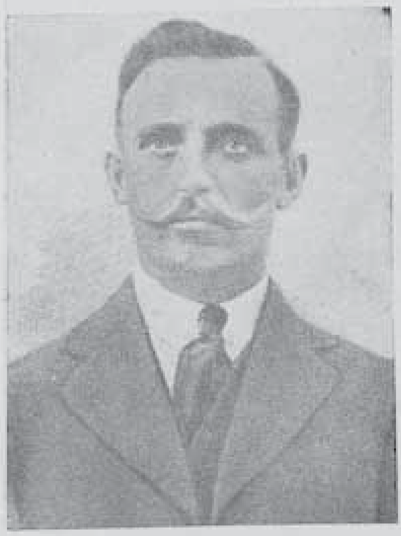

506

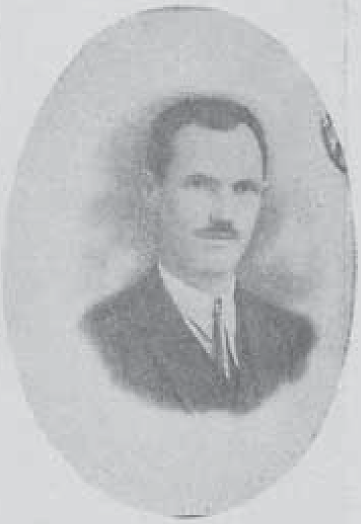

507

504. Архим. Евлогий — Archimandrite Evloghii 505. Атанасъ Пововъ — Atanas Popoff
506. Иоше Глъбочански — Ioché Glabotchansky 507. Григоръ Лазенковъ — Grigor Lasencoff

СРЪБСКИ РЕЖИМЪ

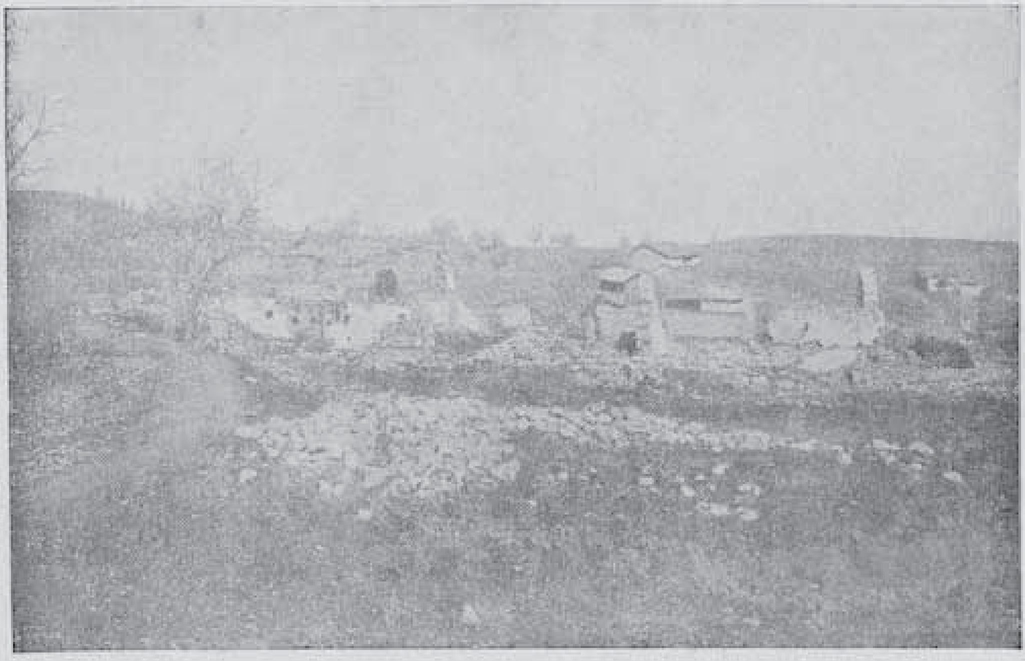

508

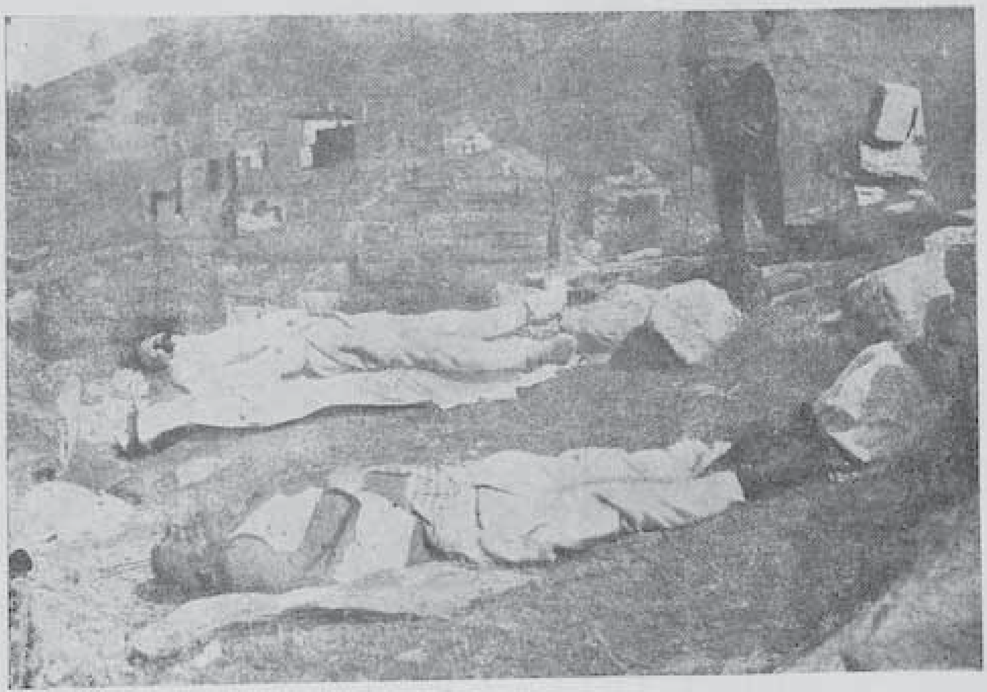

509

508. Развилини отъ с. Лѣсковица, Щипско, изгорено отъ сърбитѣ — Ruines du village de Léscovitza, arr-t de Chtip, incendié par les serbes 509. Заклани отъ сърбитѣ българи отъ Дебърско презъ 1914 г. — Bulgares massacrés par les serbes aux environs de Debar en 1914

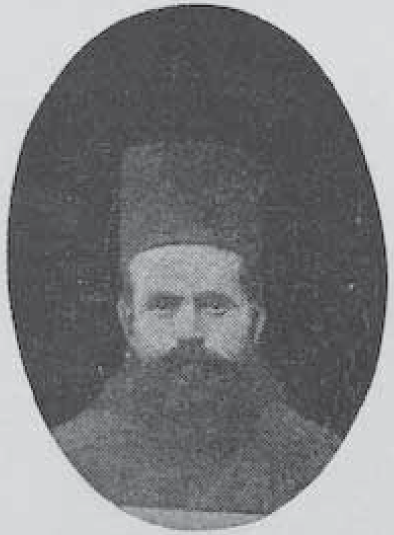
510

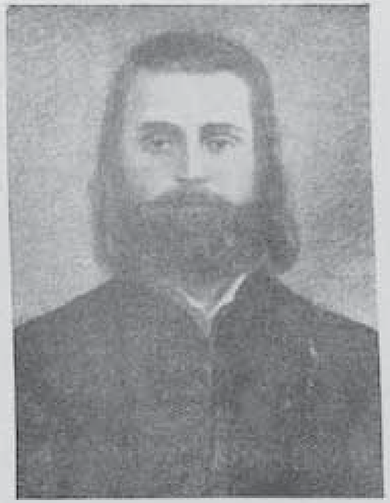
511

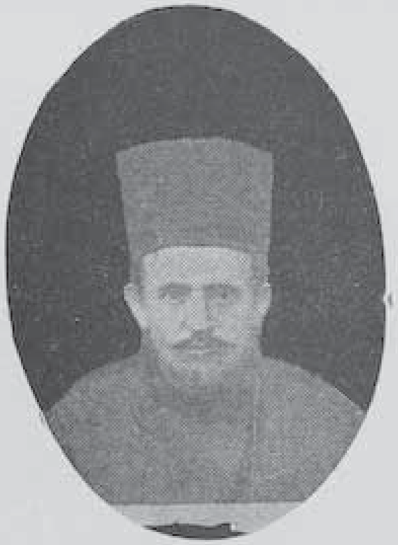
512

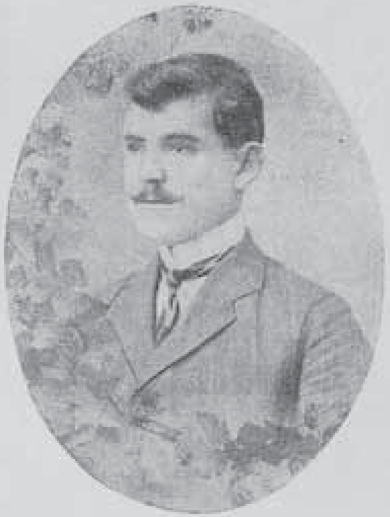
513

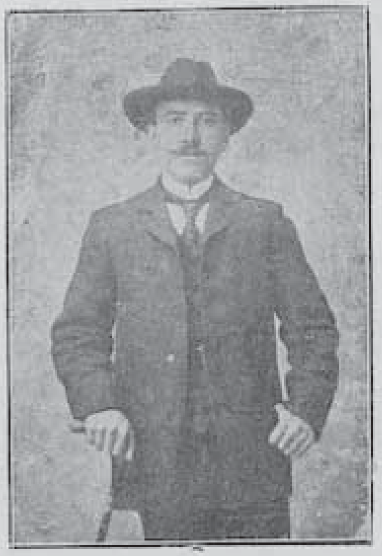
514

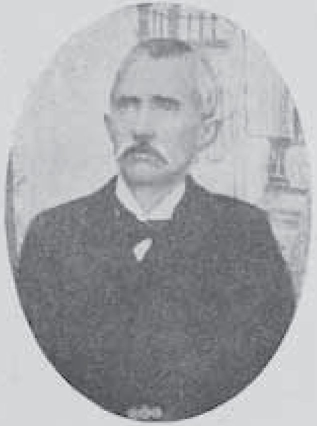
515

510. Иеромонахъ Софроний — Le moine Sofronii 511. Игуменъ Партений — Le superieur Partenii 512. Г. п. Ангеловъ — G. pop Anghélloff 513. Анастасъ Лютвиевъ — Anastas Lutvieff 514. Иванъ Фурнаджиевъ — Ivan Fournadjieff 515. Григоръ Кондовъ — Grigor Kondoff

516

517

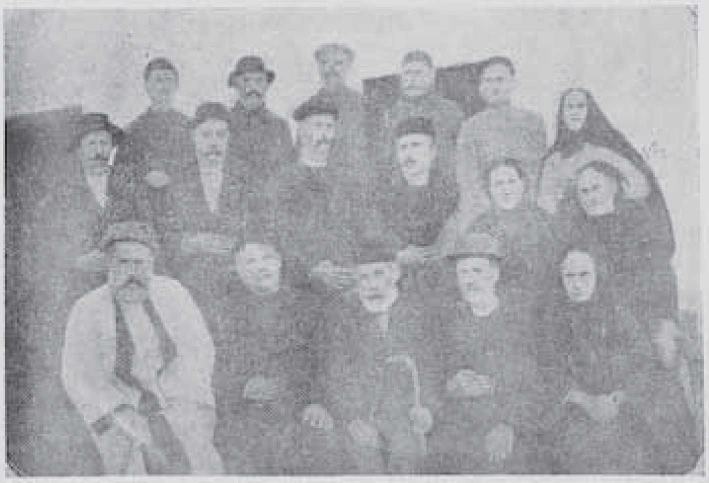

518

516. Г. Смилковъ — G. Smilcoff 517. Василка Зойчева — Vassilka Zoitcheva
518. Група граждани отъ Радовишъ, изпратени отъ сърбитѣ на заточение въ Албания презъ 1914 г. — Un groupe de citoyens de Radovich, envoyés en exile en Albanie par les serbes à l'an 1914

СРЪБСКИ РЕЖИМЪ

1919—1930 год.

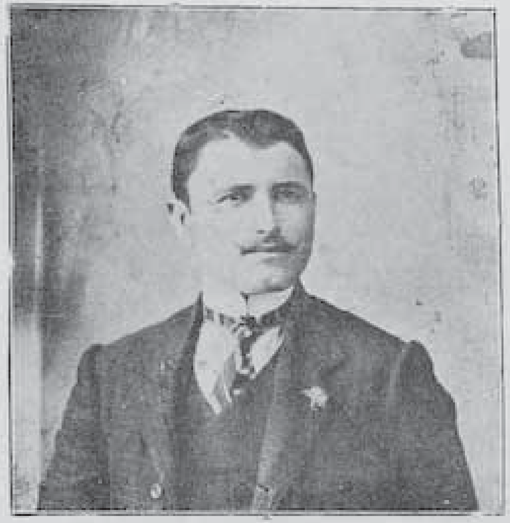

519

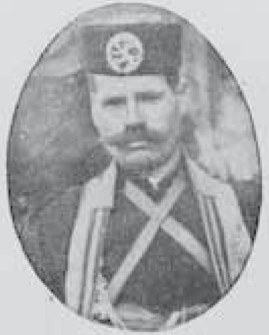

520

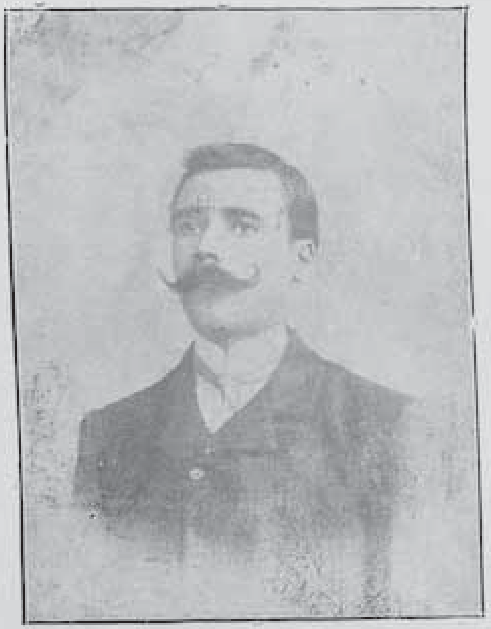

521

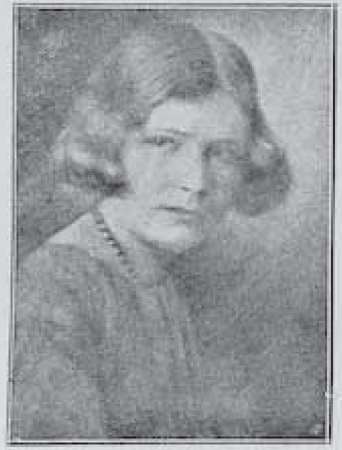

522

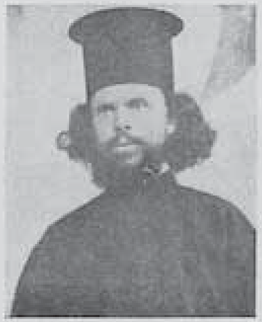

523

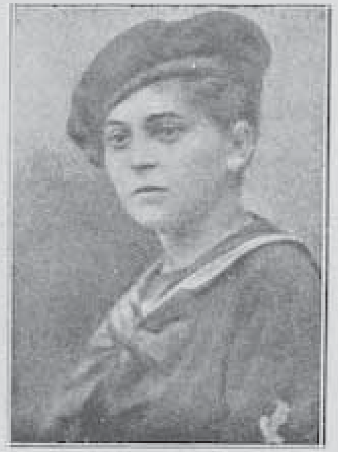

524

519. Христо К. Вельовъ — Christo K. Velioff 520. Иванъ Странджата — Iv. Strandjata 521. Евтимъ Яневъ Карамановъ— Evtim Ianeff Karamanoff 522. Грозданка Зафирчева — Grozdanka Zaphirtchéva 523. Свещ. Исачевъ Фърчковски — Le prêtre Issatcheff Fartchkovsky 524. Карагюлева — Karaguléva

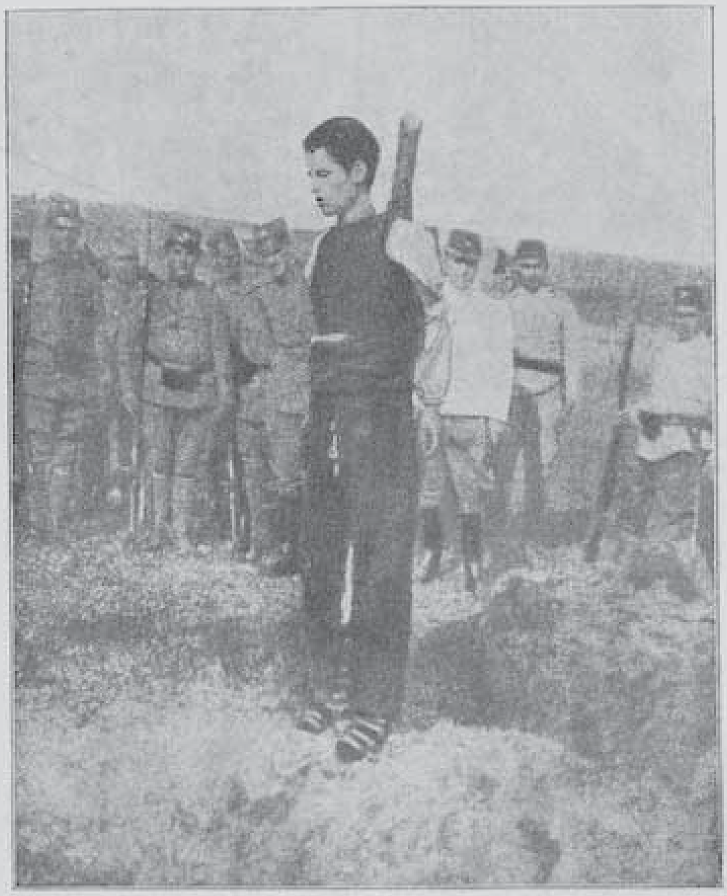

525

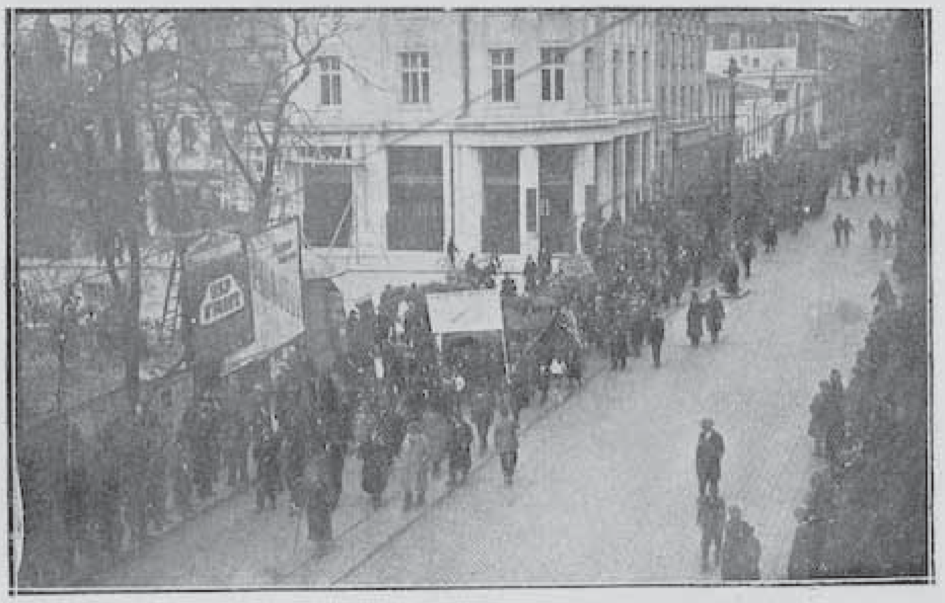

526

525. Застрелянъ отъ сърбитѣ — Un fusillé par les serbes 526. Манифестация по случай кървавитѣ злодеяния на сърбитѣ въ с. Гарванъ, околия Радовишка — Une manifestation imposante à l'occasion des executions sanglantes des serbes, commis dans le village de Garvan, arr-t de Radovich

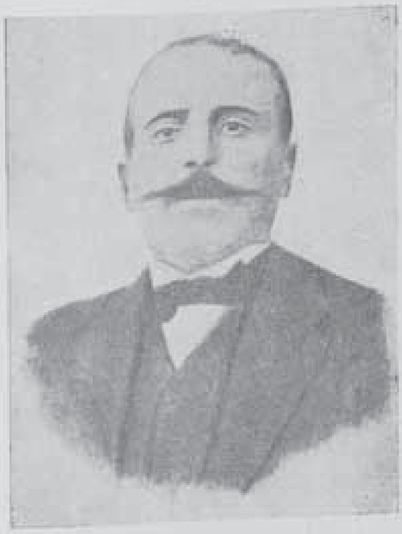

527

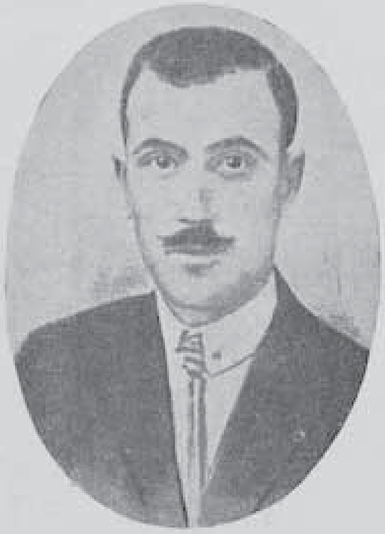

528

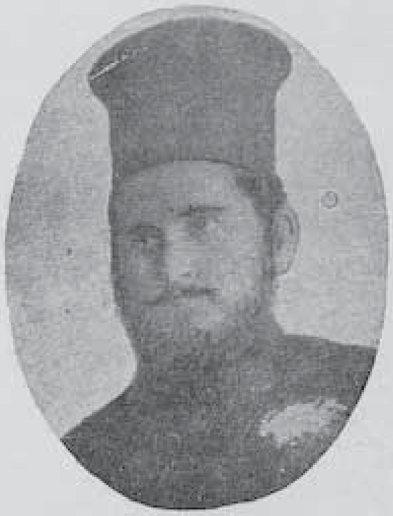

529

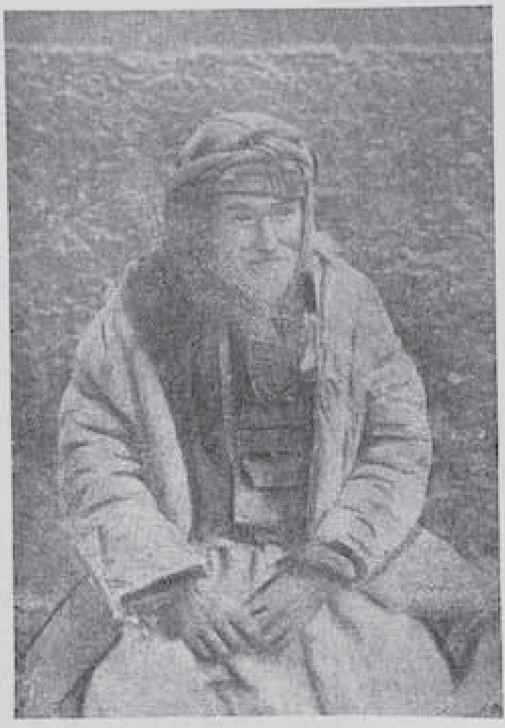

530

527. Бащата на Ив. Михайловъ — Le père de Iv. Michailoff 528. Братътъ на Ив. Михайловъ — Le frère de Iv. Michailoff 529. Свещ. Ив. Авр Чупаровъ — Le prêtre Iv. Avr. Tchouparoff 530. Дѣдо Ф. Митревъ — Le vieuillard F. Mitreff

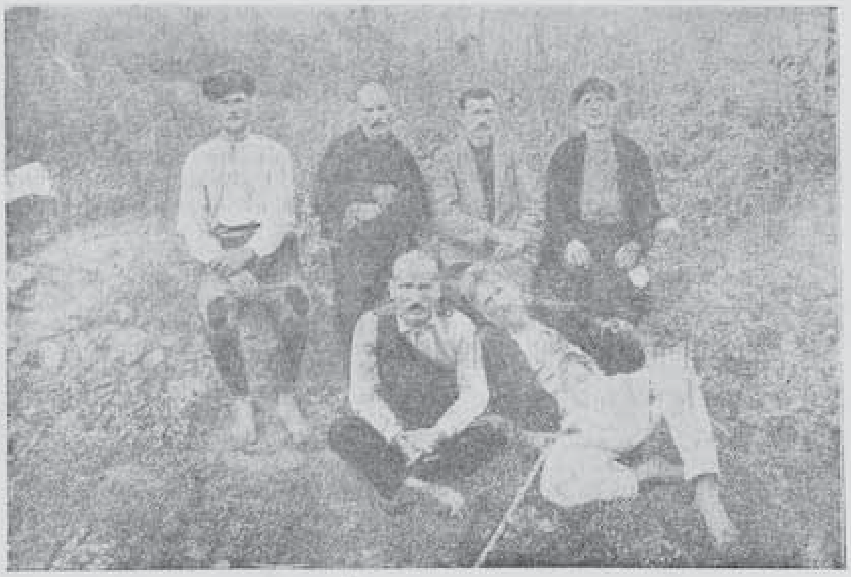

531

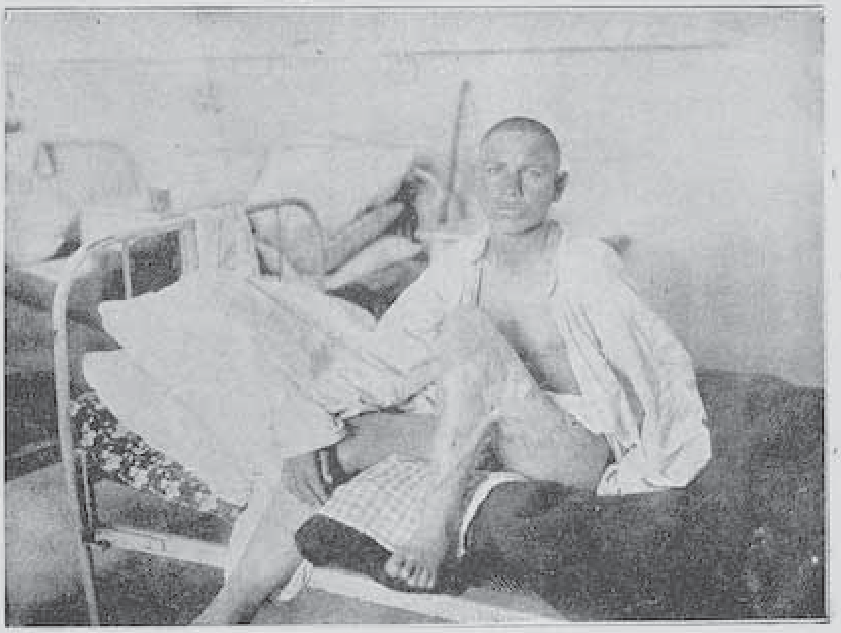

532

531 и 532 Жертви на гърцитѣ — Les victimes des grecs

БѢЖАНЦИ

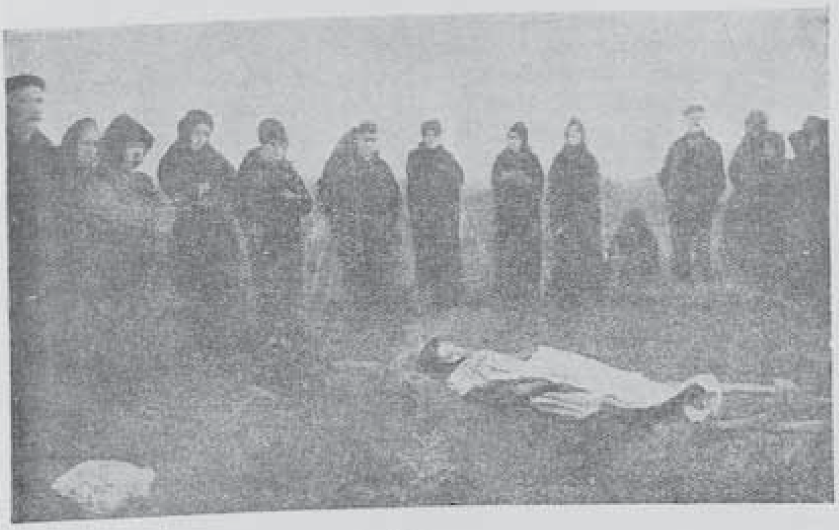

533

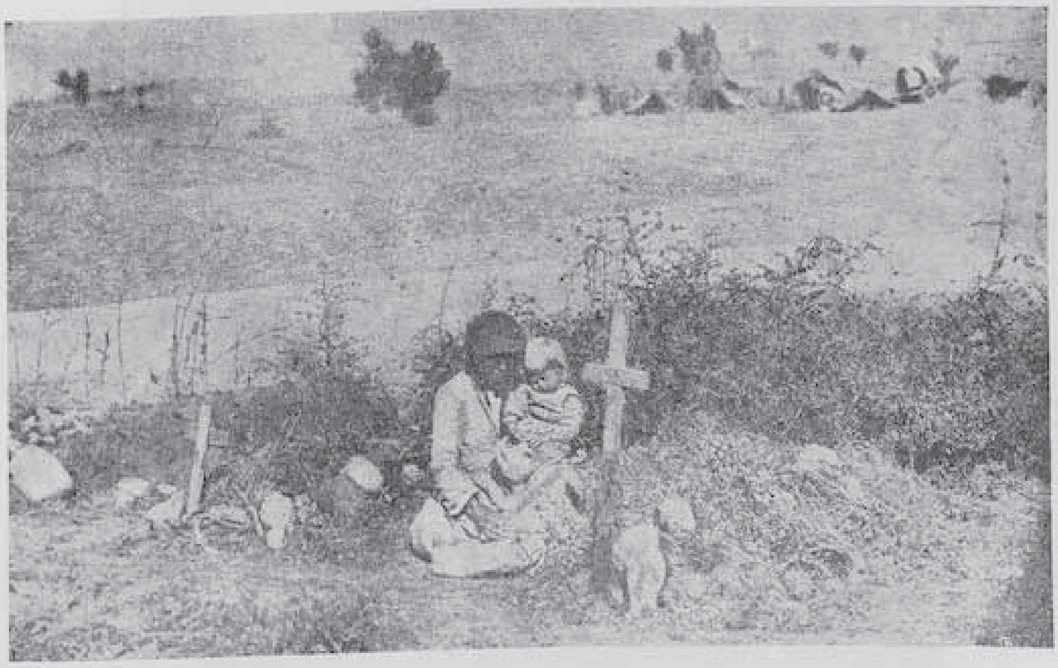

534

533. Македонски бѣжанци, събрани надъ едно дете, починало отъ студъ и мизерия — Quelques réfugiés macédoniens reunis autour d'un enfant mort par suit la faime et la misère 534. Бѣжанка надъ гроба на своето дете — Une réfugiée au tombeau de son enfant

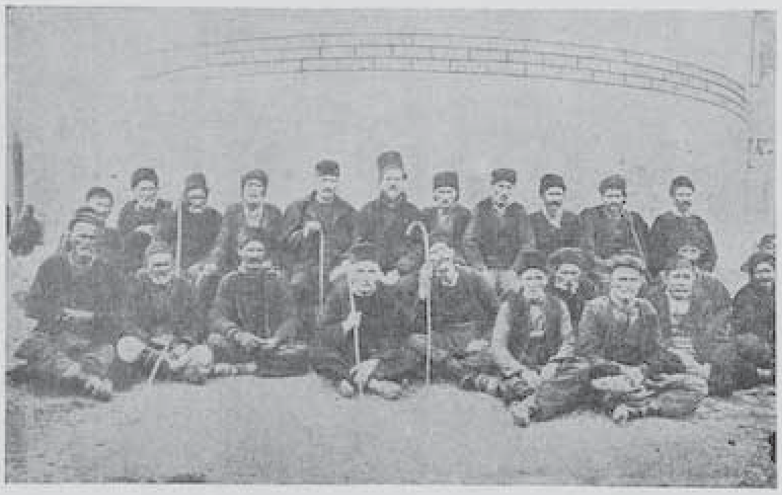

535

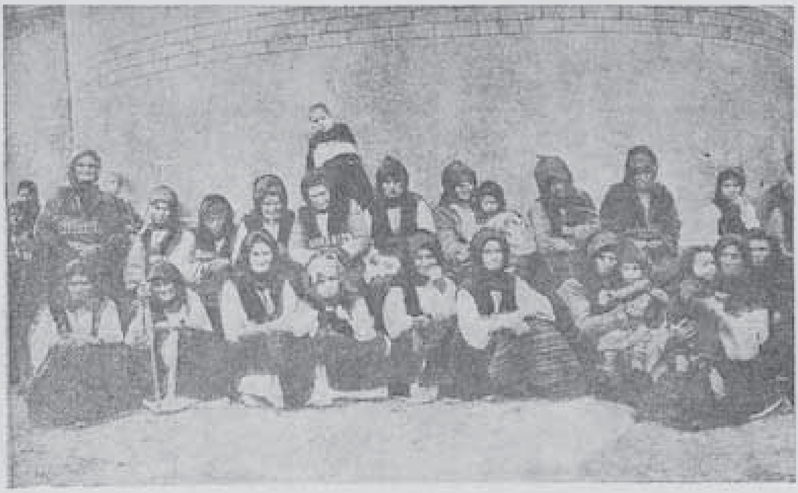

536

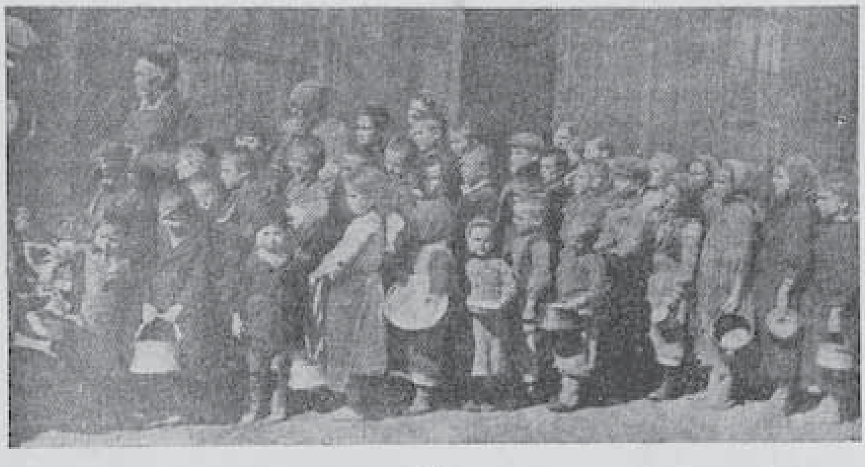

537

535 и 536 Групи старци и жени — бѣжанци отъ изгорѣлитѣ отъ гърцитѣ села: Долно-Броди, Горно-Броди и Калапотъ, Сѣрско — Des groupes de vieuillards et de femmes, réfugiés des villages de Dolno-Brodi, Gorno-Brodi et Kalapot arr-t de Sér, incendiés par les grecs 537. Група бѣжански деца въ Свиленградъ — Un groupe d'enfants des réfugiés à Svilengrad

538

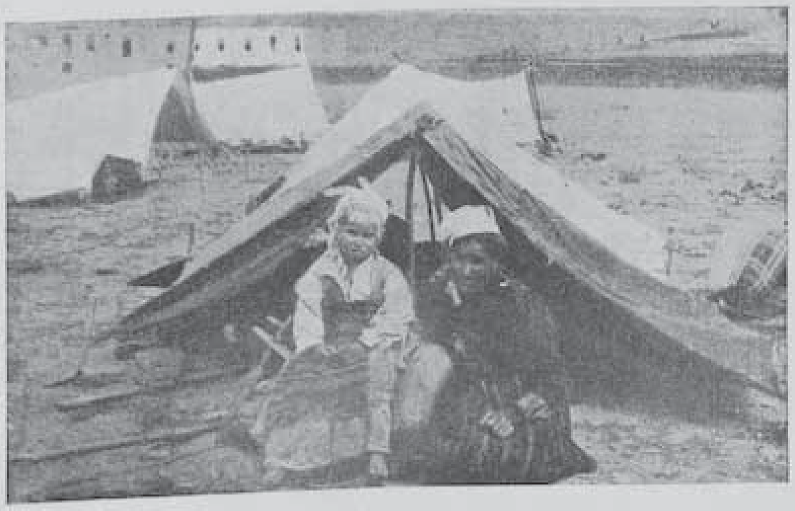

539

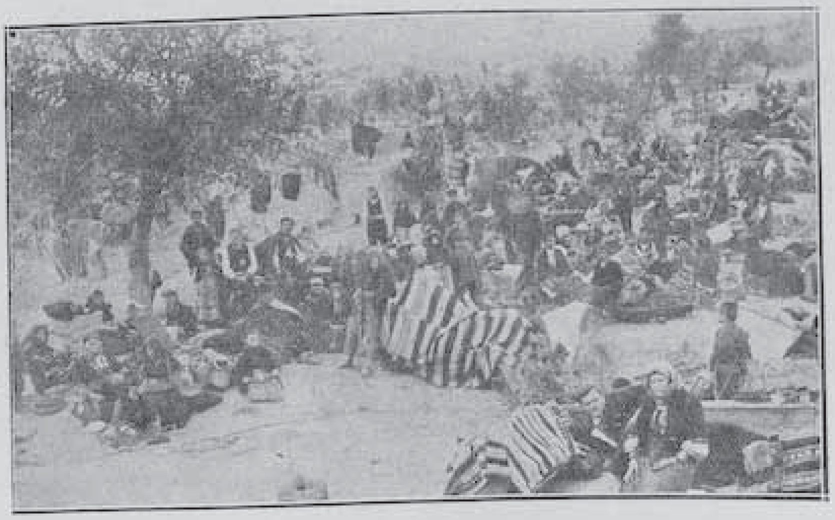

540

538 — 540 Бѣжанци — Les réfugiés

541

542

543

541 — 543 Жертви — Des victimes

ПОСЛЕДНИ ДНИ

544

545

544. Иорданъ Гюрковъ — Iordan Gurcoff 545. Вѣнецъ отъ Македония — La couronne de la Macédoine

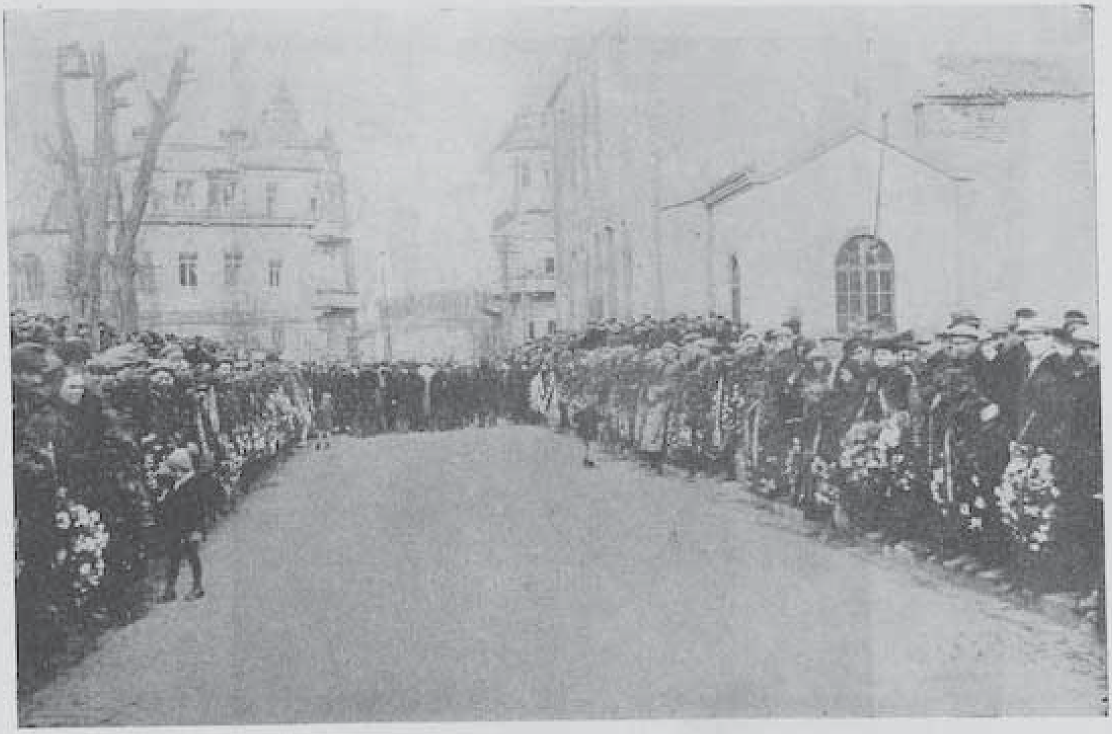

546

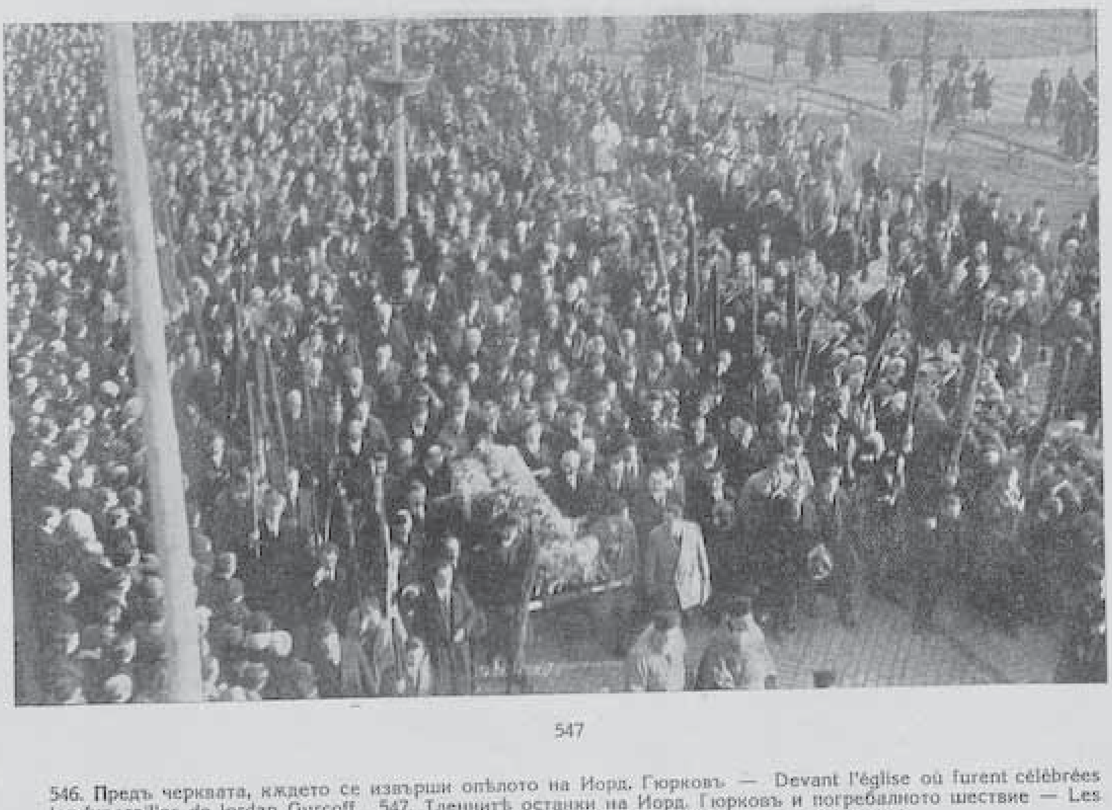

547

546. Предъ черквата, кѫдето се извърши опѣлото на Иорд. Гюрковъ — Devant l'église où furent célébrées les funerailles de Iordan Gurcoff 547. Тленнитѣ останки на Иорд. Гюрковъ и погребалното шествие — Les restes funeraires de Iordan Gurcoff et la procession les accomagnant

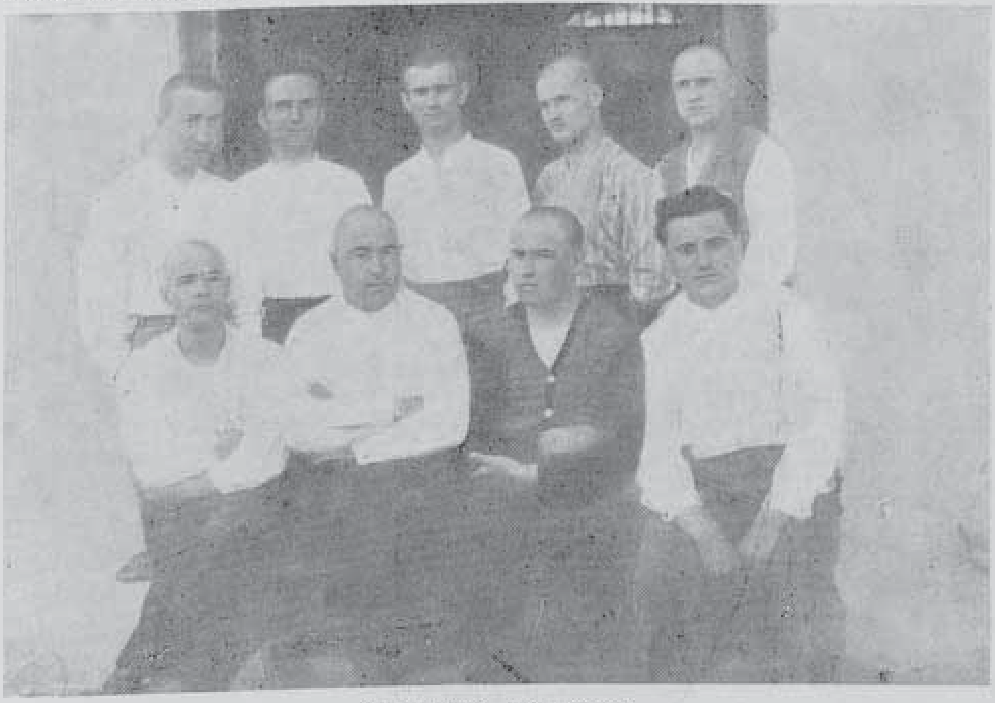

Скопскитѣ мѫченици

Осѫденитѣ студенти въ гр. Скопие отъ сръбскитѣ сѫдилища (седналитѣ отъ лѣво къмъ дѣсно): Д. Гюзелевъ, Д. Нецевъ, Б. Андреевъ, Б. Светиевъ, (правитѣ): Ст. Боздовъ, Хар. Фукаровъ, Д. Чкатровъ, Ив. Шоповъ и Т. Гичевъ.

Ses Martyrs de Skopié

Ses étudiants Macédoniéns Condaninés par les tribunaux Serbes à Skopié (assis de gauche à droit): D. Ghiuseleff, D. Netzeff, B. Andréeff, B. Svétieff; (debout) St. Bozdoff, Har. Foukaroff, D. Tchkatroff, Jv. Chopoff et T. Ghitcheff.

ЕФРЕМЪ ЧУЧКОВЪ

е роденъ въ гр. Щипъ презъ 1870 год. Починалъ въ гр. София на 1 октомврий 1923 г. Завършилъ срѣдно образование. Следвалъ военното училище, което напусналъ заедно съ Гоце Дѣлчевъ. Учителствувалъ редъ години. Въ гр. Мелникъ и Пехчево учителствувалъ подъ чуждо име въ качеството революционенъ организаторъ. Като такъвъ на инспекторска длъжность е билъ въ гр. Щипъ. Билъ е членъ на Централния революционенъ комитетъ и скопски окрѫженъ войвода. При пресилена и продължителна революционна дейность получава неизлѣчима стомашна болесть, отъ която и починалъ.

РѪКОВОДНОТО ТѢЛО НА ИЛИНДЕНСКАТА ОРГАНИЗАЦИЯ
ПРЕЗЪ 1930/31 г.

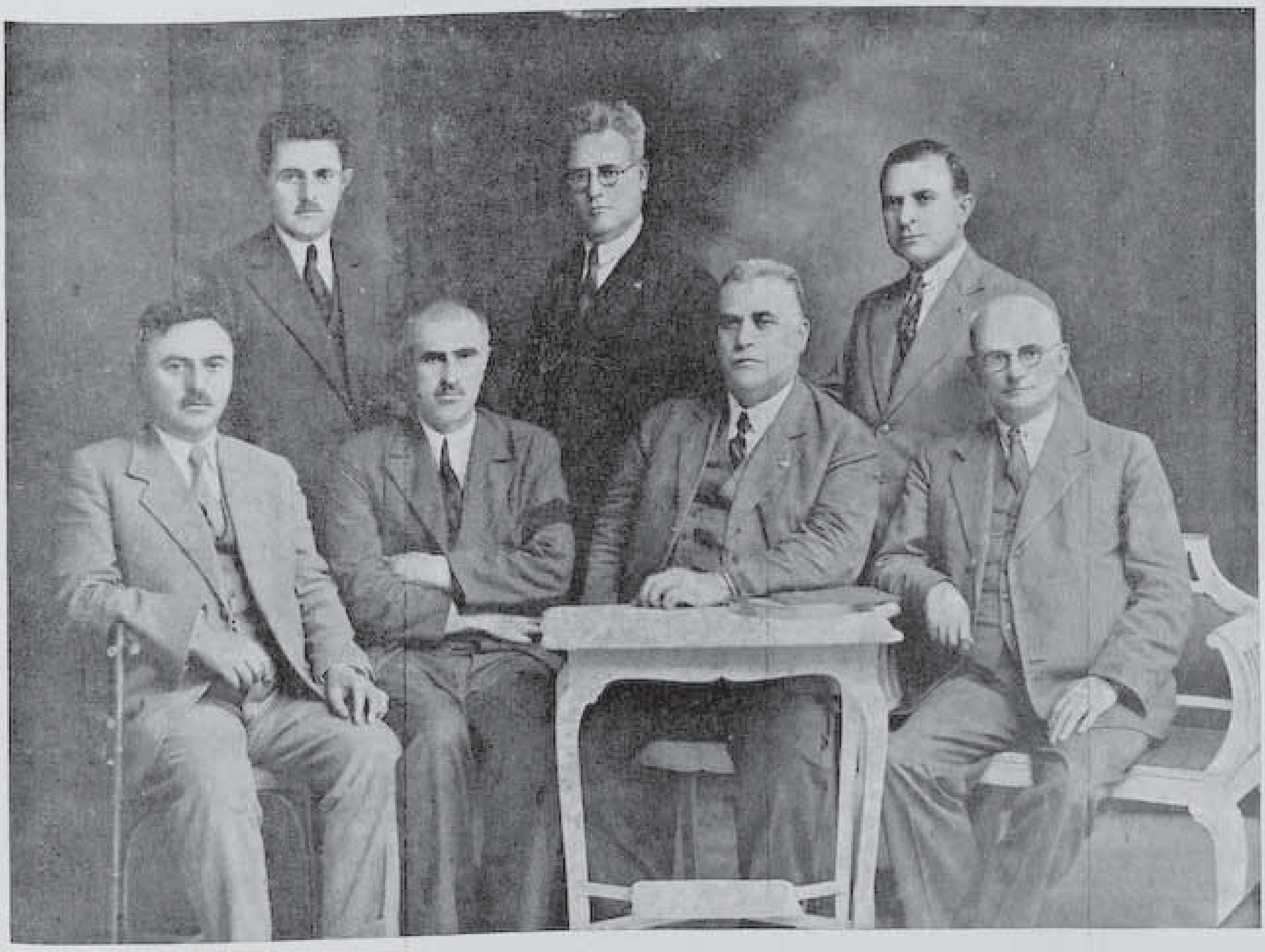

П. Мърмевъ — Членъ-съветникъ и редакторъ на сп. Илюстрация „Илинденъ", родомъ отъ гр. Прилепъ. Вземалъ е участие въ револ. борби въ прилепско и битолско.

Дим. Ивановъ — Председатель, родомъ отъ Екши-су (леринско). Вземалъ участие въ освобод. движение въ крушовско и ресенско.

Л. Томовъ — Подпредседатель, родомъ отъ с. Годлево (разложко). Участвувалъ е въ револ. борби въ сѣрско и скопско.

Г. Ив. Бѣлевъ — Секретарь, родомъ отъ гр. Охридъ. Участвувалъ въ револ. борби презъ 1902/903 г.

П. К. Марковъ — Чл.-съветникъ, родомъ отъ с. Загоричани (костурско), взелъ участие въ револ. борби презъ 1903 г. въ леринско.

Дам. Наумовъ — Касиеръ, родомъ отъ Смилево (битолско). Вземалъ е участие въ освоб. движение преди и въ време на възстанието (1903 г.) въ битолско.

Стеф. Аврамовъ — Чл.-съветникъ, родомъ отъ гр. Чирпанъ. Взелъ е участие като четникъ презъ 1903—1906 год. въ Македония.

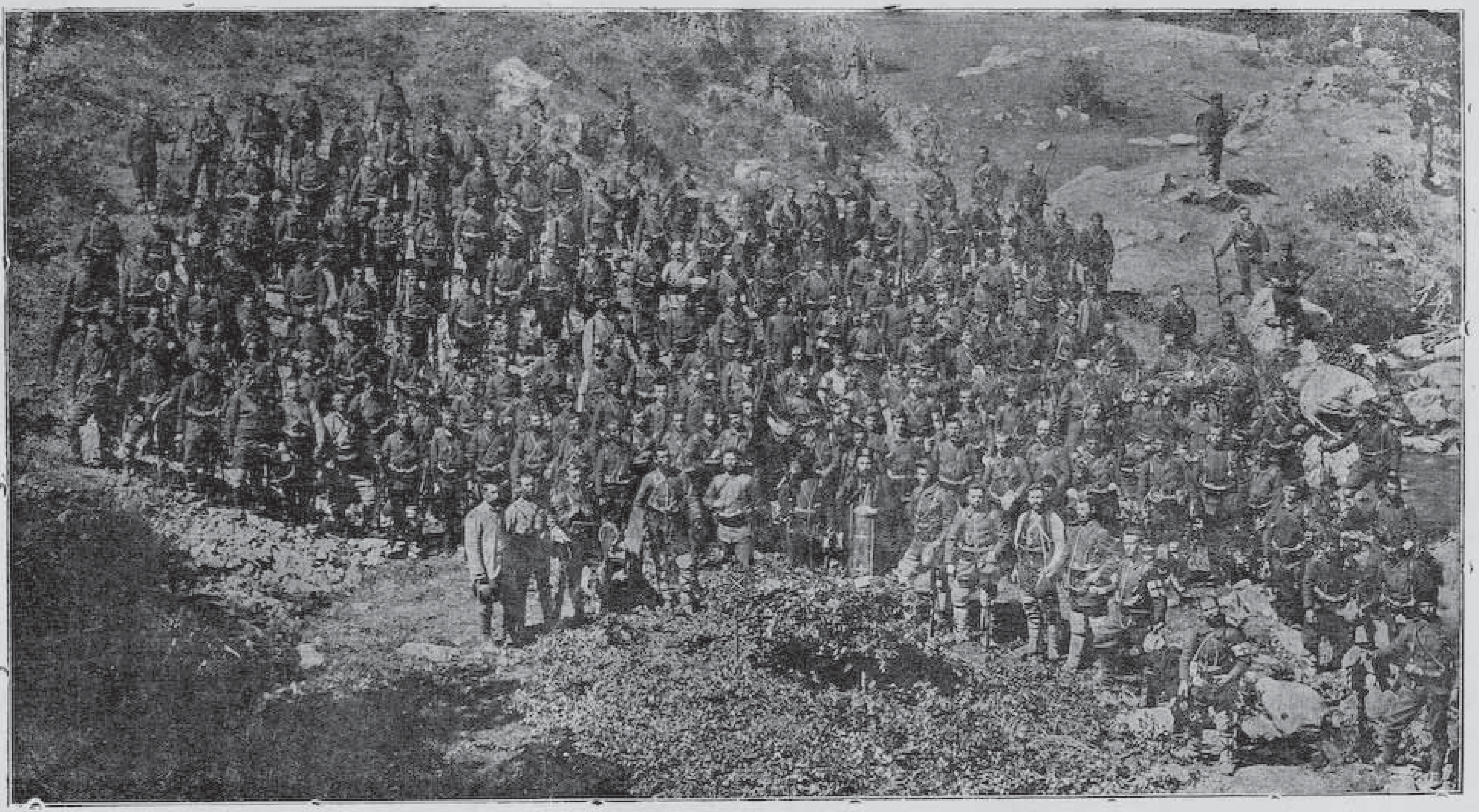

Четата на Хр. Чернопѣевъ
La tcheta de Chr. Tchérnopeeff

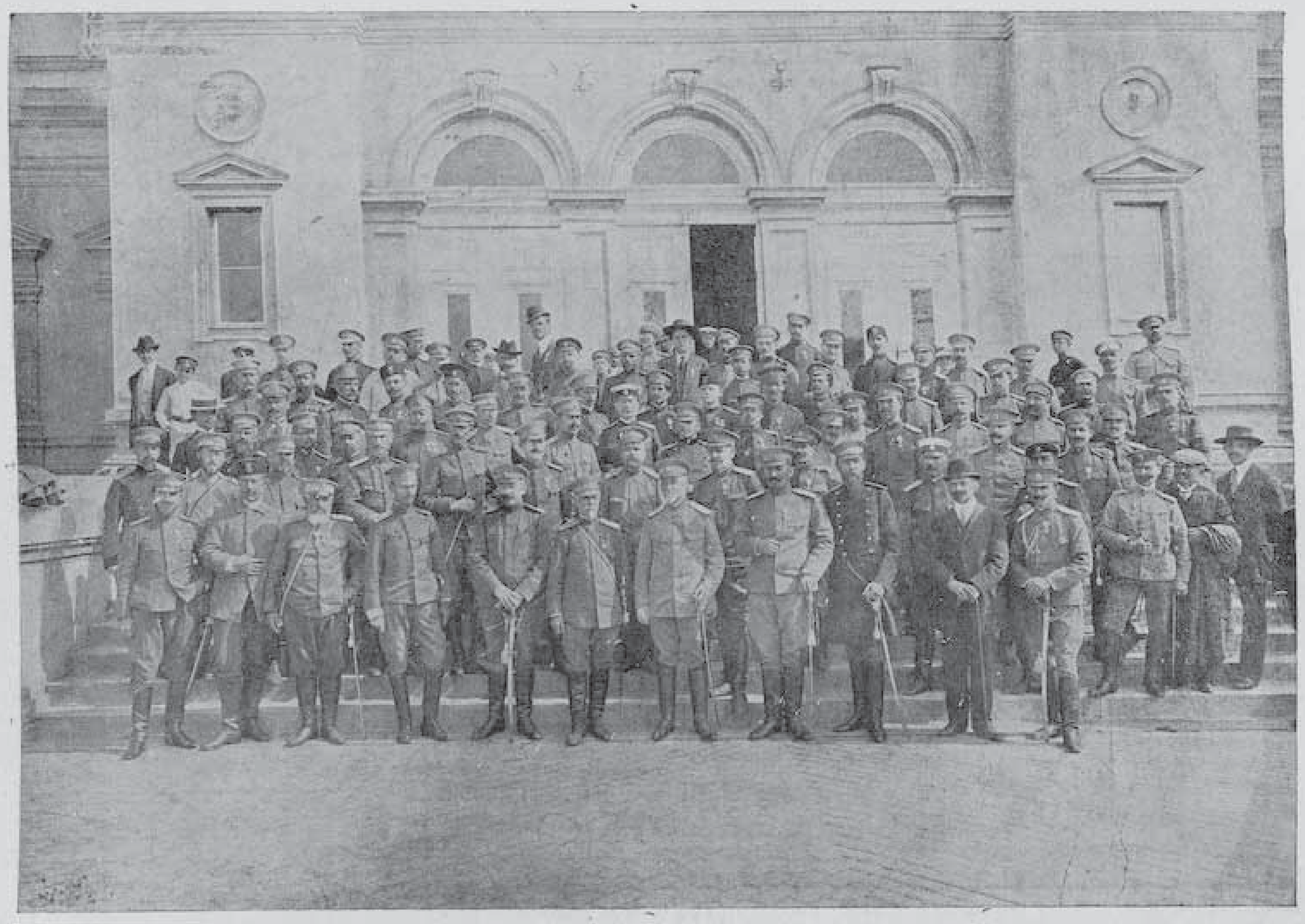

Офицеритѣ и военнитѣ чиновници на Македоно-Одринското опълчение (1912-13 г.)
Groupe d'officiers et de fonctionnaires militaires des volontaires de la Légion Macédo-Adrianopolitains. (1912—1913 année)

Албумъ „Македония“.

МАКЕДОНСКИЯТЪ ВЪПРОСЪ
LA QUESTION MACEDONIENNE

II
ЛЕГАЛНИ ОРГАНИЗАЦИИ
ORGANISATIONS LEGALES

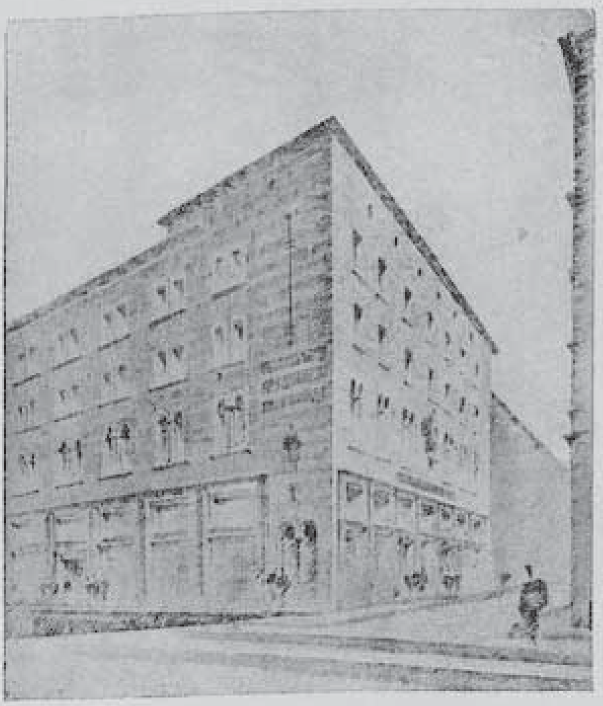

Македонскиятъ домъ въ гр. София — Le foyer des Macédoniens à Sofia

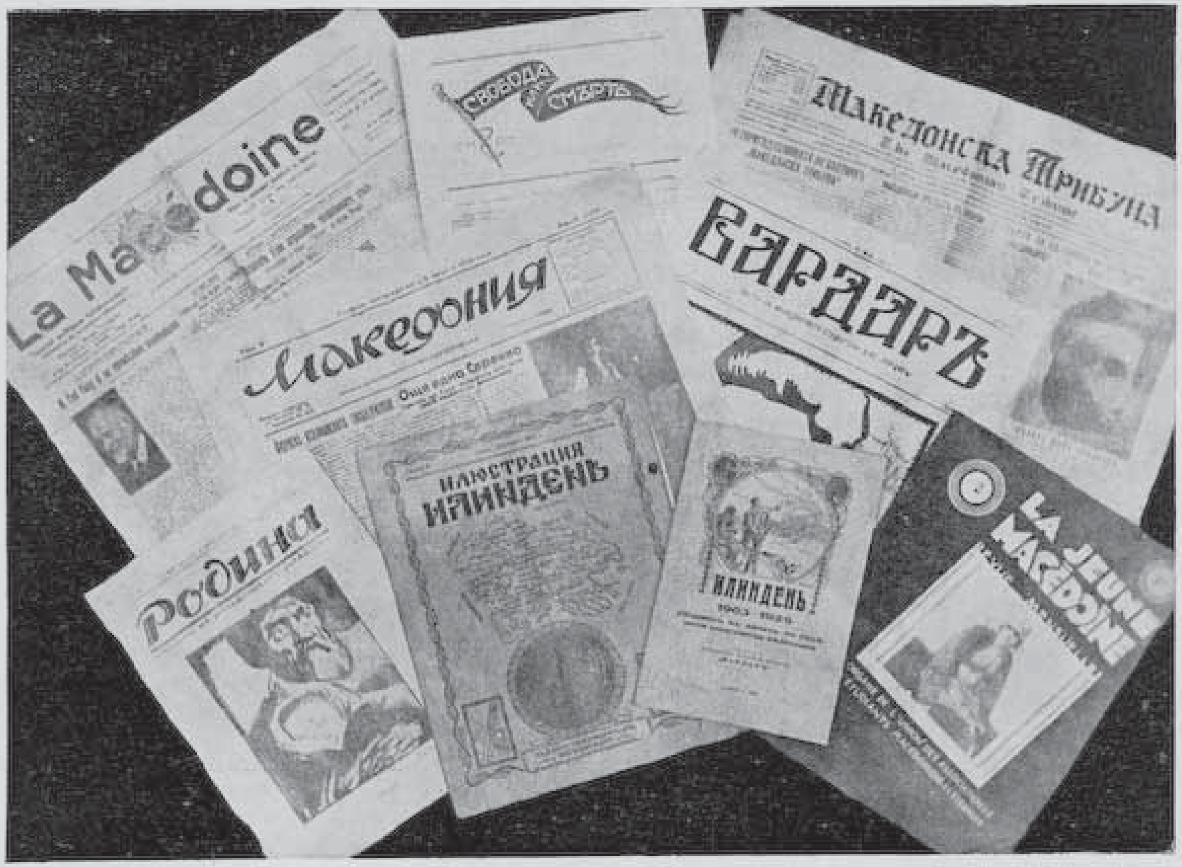
La Macédoine
Свобода или смърть
Македонска Трибуна
Вардаръ
Македония
Илюстрация Илинденъ
Илиндень
Родина
La Jeune Macédoine

1

1- Македонскиятъ сегашенъ периодически печатъ — La presse périodique actuelle macédonienne

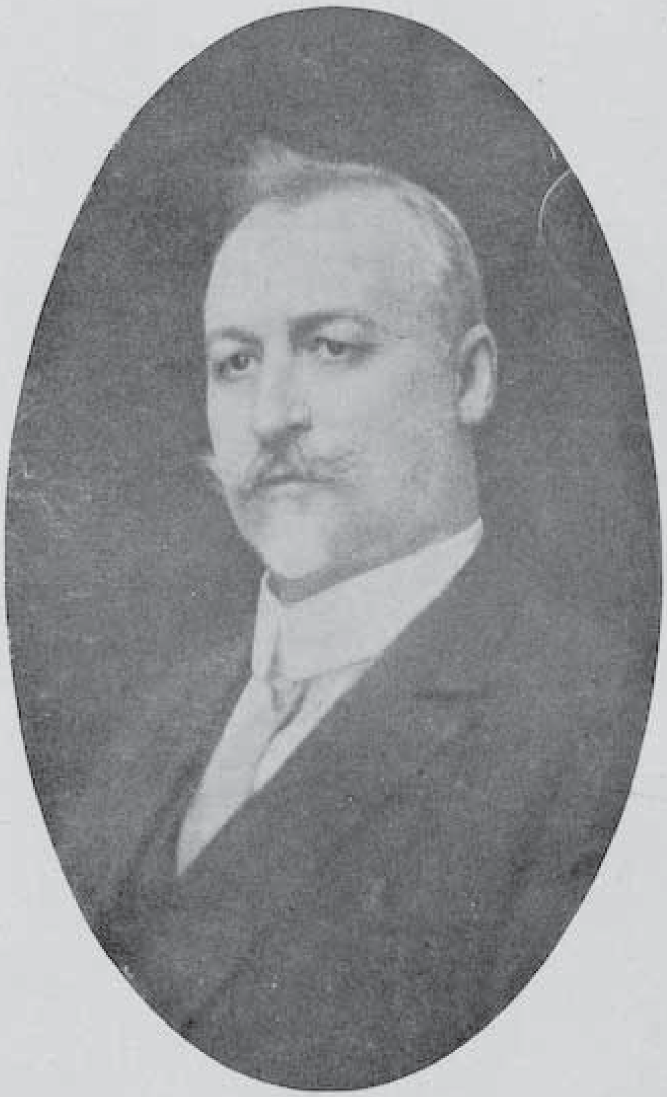

2

2. Д-ръ К. Станишевъ — D-r K. Stanicheff

3

4

5

3. Иванъ Каранджуловъ — Ivan Karandjouloff 4. Вл. Кусевъ — Vl. Kousseff
5. Конгресъ на македонскитѣ благотворителни братства — Les congrés des associations de bienfaisance fraternelle macédoniennes

МАКЕДОНСКИ НАЦИОНАЛЕНЪ КОМИТЕТЪ

7

2

1

3

10

8

4

5

6

11

9

12

1. Д-ръ К. Д. Станишевъ, председатель
2. Дим. Михайловъ, подпредседатель
3. Манолъ (Емануилъ) Димитровъ, подпредседатель

4. Вас. Ив. Васклевъ, политически секретарь
5. Ник. Габровски, касиеръ
6. Козма Георгиевъ (Чурановъ) — организационенъ секретарь

7. Йор. Ачковъ
8. Г. п. Конст. Апостоловъ
9. Щерю Божиновъ
10. Ив. Трифуновъ
11. Т. х. Стояновъ
12. Ст. Бидиковъ

съветници

Dr. K. D. Stanicheff — président
Dim. Mihailoff — souspresident
Emanouil Dimitroff — souspresident

Vassil Iv. Vassileff — secrétaire des affaires politiques
Nicolas Gabrovsky — caissier
Kozma Gheorghieff — secrétaire d'organizations

Iord. Atchkoff
Gh. p. K. Apostoloff
Chterio Bojinoff
Iv. Trifounoff
Tod. hadji Stoyanoff
St. Bidikoff

conseillers

(Гледай обяснителенъ текстъ стр. 18)

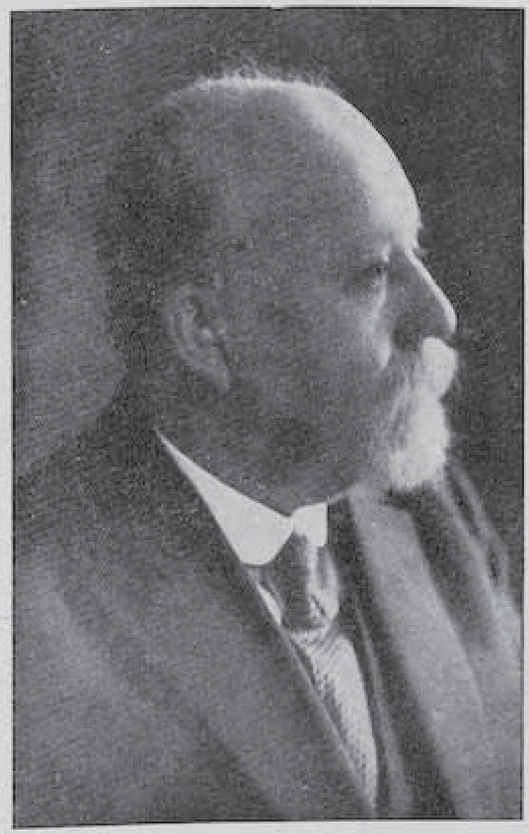

6

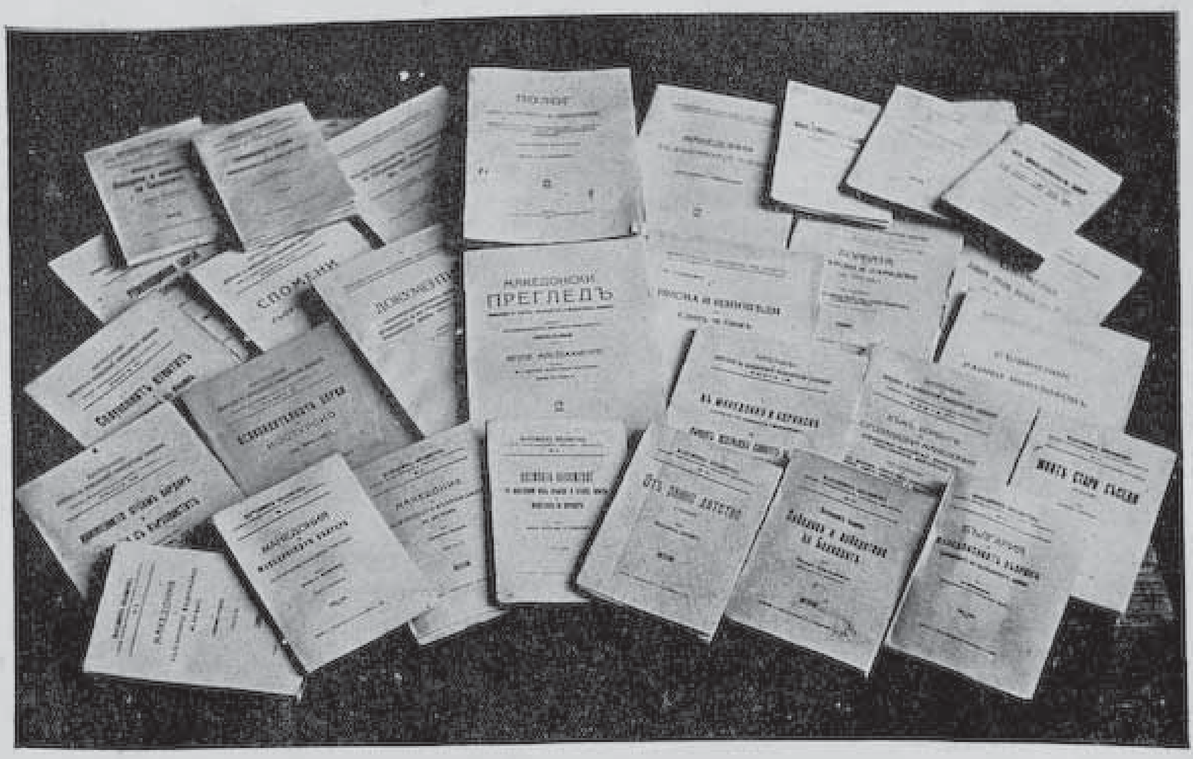
Македонски
ПРЕГЛЕДЪ
СПОМЕНИ

7

6. Проф Д-ръ Л. Милетичъ — Le prof. Dr. L. Miletitch 7. Изданията на Македонския наученъ институтъ — Les éditions de l'Institut Macédonien de Sciences

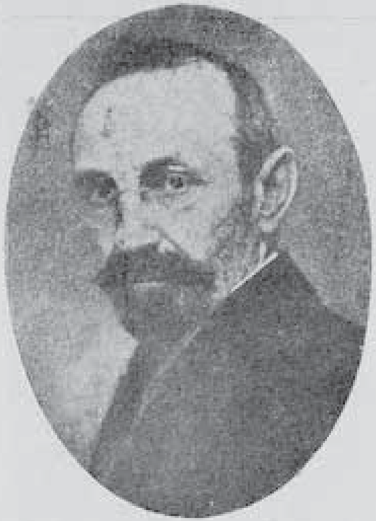

8

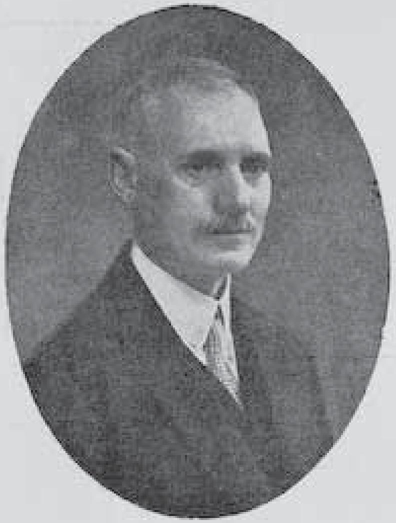

9

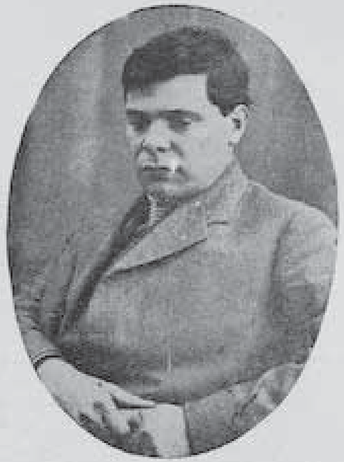

10

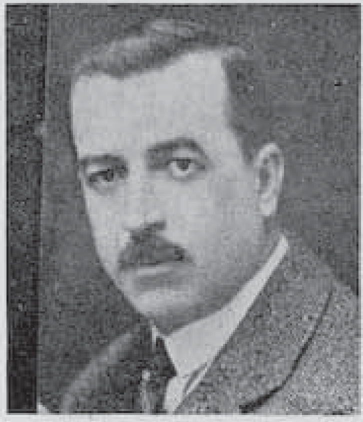

11

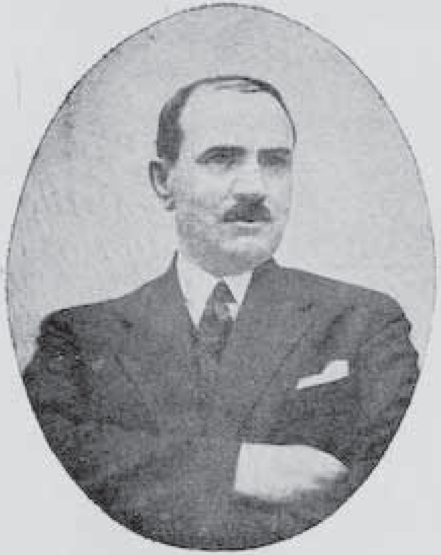

12

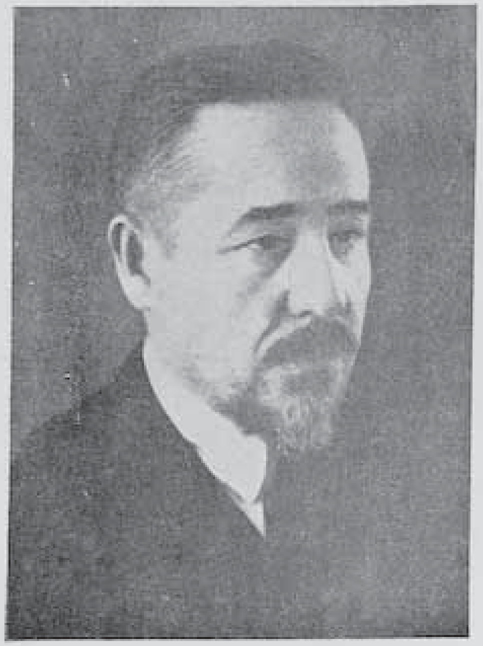

13

8. Проф. Ив. Георговъ — Le prof. Iv. Ghéorgoff 9. Проф. Ник. Стояновъ — Le prof. Nic. Stoyanoff 10. Проф. Ал. Балабановъ — Le prof. Al. Balabanoff
11. Проф. Ал. Станишевъ — Le prof. Al. Stanicheff 12. Проф. М. Арнаудовъ — Le prof. M. Arnaoudoff 13. Проф. Д. Мишайковъ — Le prof. D. Michaykoff

8. Проф. Ив. Георговъ — Le prof. Iv. Ghéorgoff 9. Проф. Ник. Стояновъ — Le prof. Nic. Stoyanoff 10. Проф. Ал. Балабановъ — Le prof. Al. Balabanoff
11. Проф. Ал. Станишевъ — Le prof. Al. Stanicheff 12. Проф. М. Арнаудовъ — Le prof. M. Arnaoudoff 13. Проф. Д. Мишайковъ — Le prof. D. Michaykoff

---

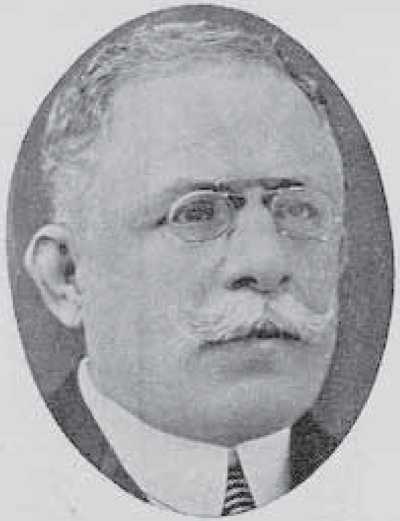
14

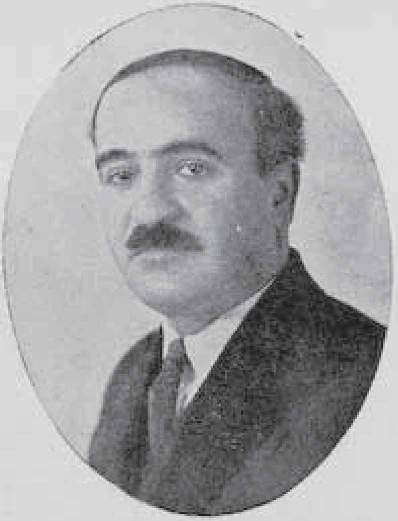
15

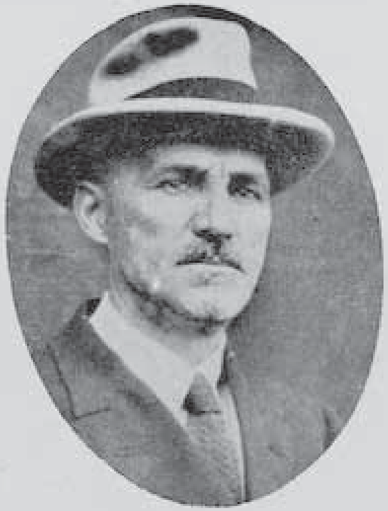
16

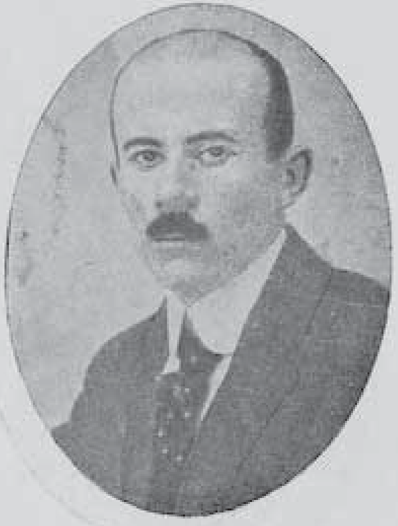
17

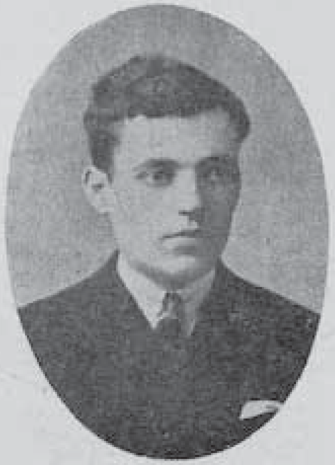
18

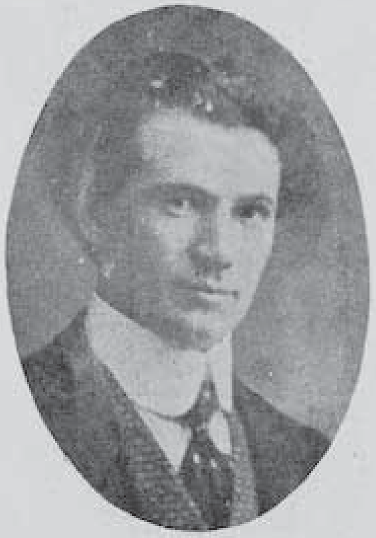
19

14. Проф. Н. Благоевъ — Le prof. N. Blagoeff 15. Проф. Ив. Снѣгаровъ — Le prof. Iv. Snegaroff 16. Проф. К. Стефановъ — Le prof. K. Stefanoff
17. Проф. Ст. Баджовъ — Le prof. St. Badjoff 18. Силяновски — Silyanovsky 19. Проф. Д. Ивановъ — Le prof. D. Ivanoff

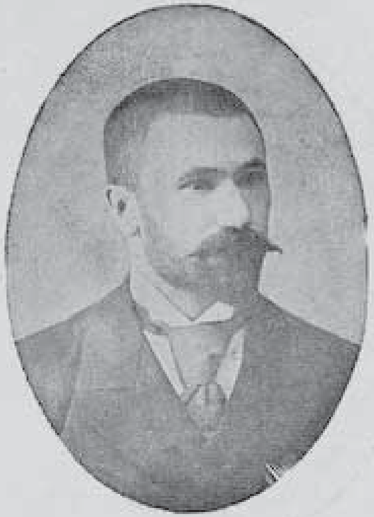

20

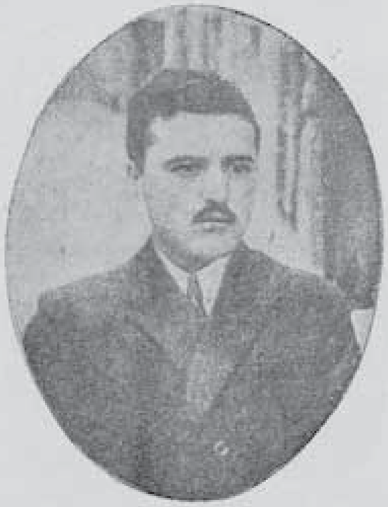

22

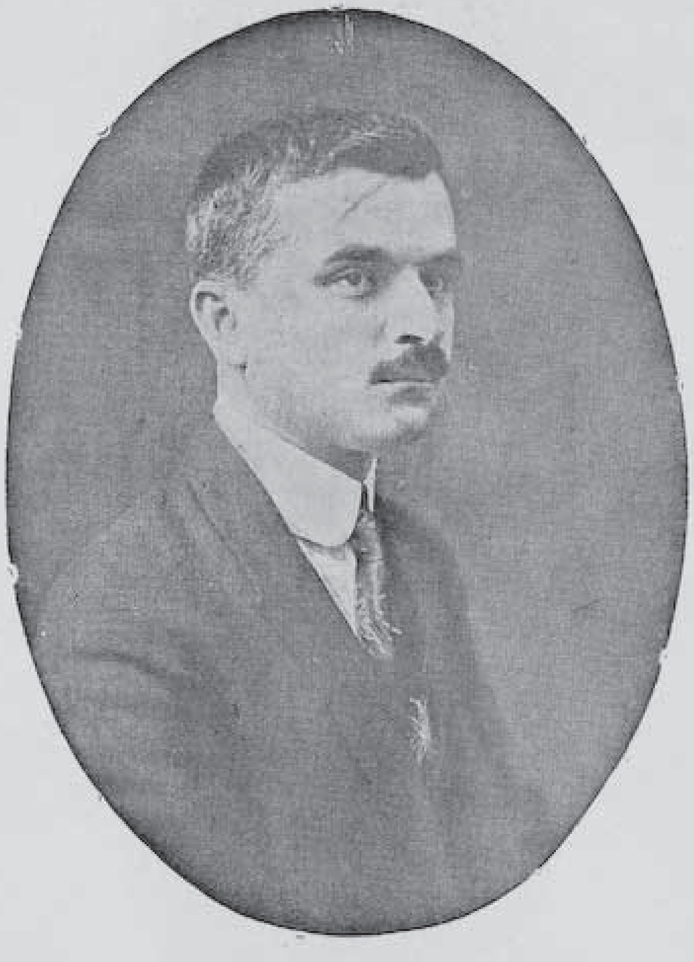

23

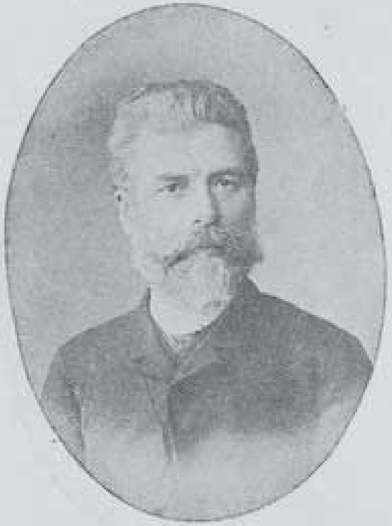

21

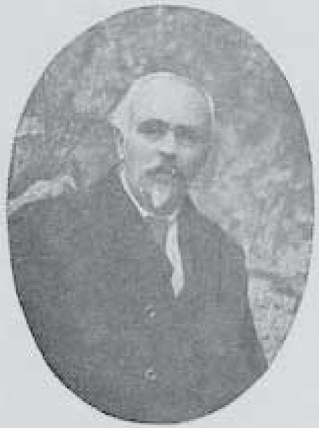

24

20. Проф. Д. Матовъ — Le prof. D. Matoff 21. Проф. Иос. Ковачевъ — Le prof. Ios. Kovatcheff 22. Д-ръ Крумъ Дрончиловъ — Dr. Kroum Drontchiloff 23. Проф. Н. Милевъ — Le prof. N. Mileff 24. Д-ръ Мих. Ивановъ — Dr. Mih. Ivanoff

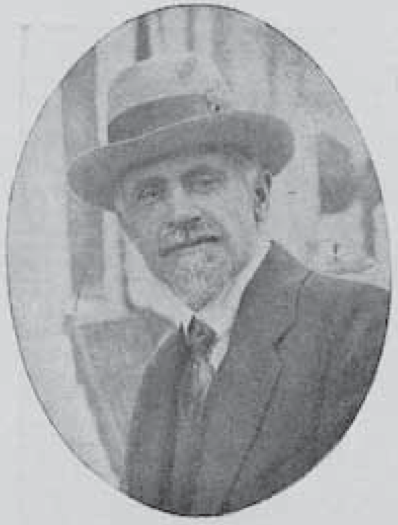

25

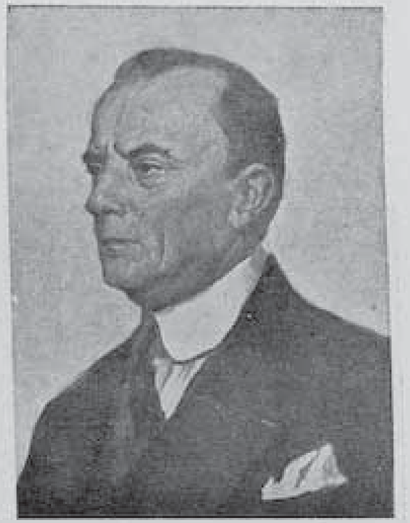

26

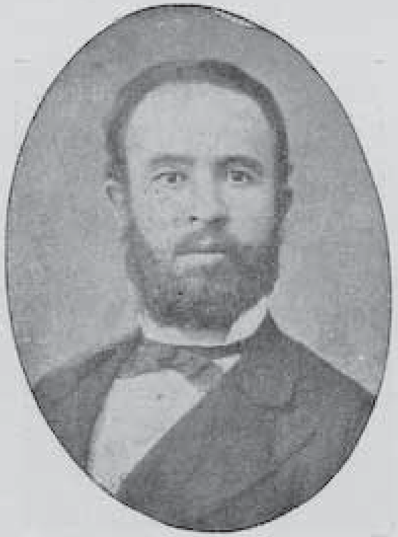

27

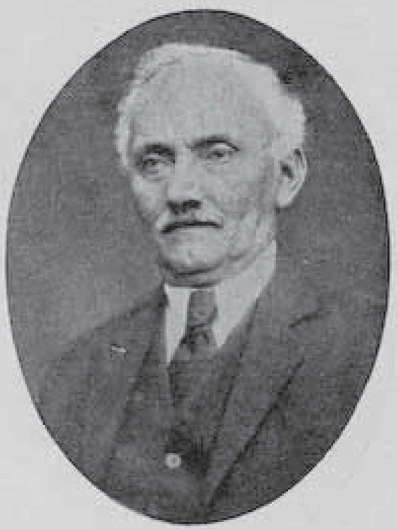

28

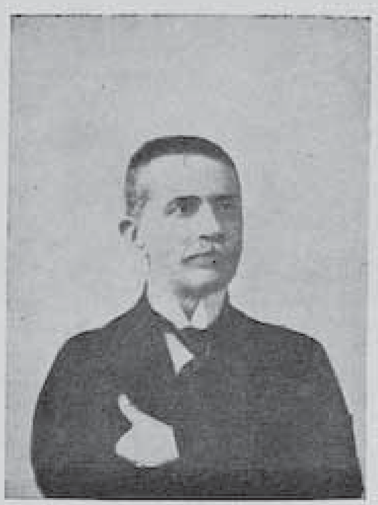

29

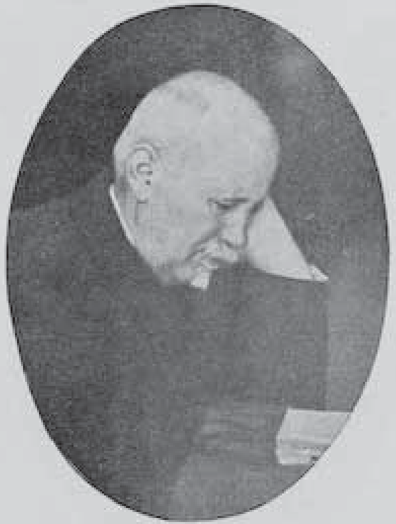

30

25. Н. Мушмовъ — N. Mouchmoff 26. А. Протичъ — A. Protitch 27. Диаманди Ихчиевъ — Diamandi Ichtchieff 28. Георги Баласчевъ — Ghéorghi Balastcheff 29. П. Чилевъ — P. Tchileff 30. К. Стояновъ — K. Stoyanoff

31

32

34

33

35

31. Хр. Поповъ — Chr. Popoff 32. Проф. П. Диневъ — Le prof. P. Dineff 33. Д-ръ Николе Ихчиевъ — Dr. Nicolas Ichtchieff 34. Епископъ Борисъ — L'évêque Boris 35. Ст. С. п. Петровъ — St. S. pop Petroff

36

38

37

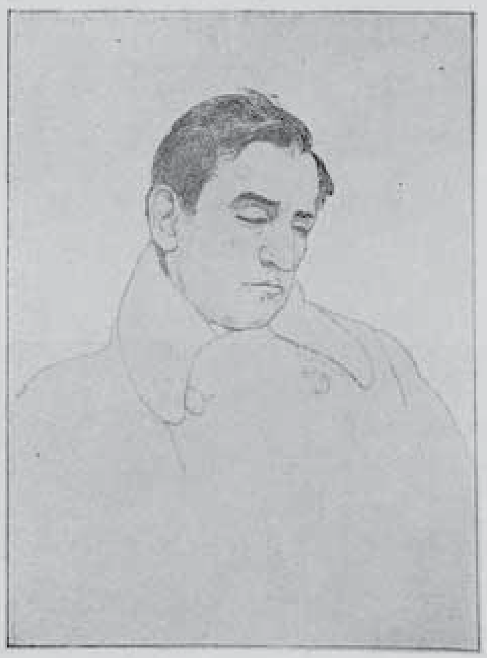

39

40

36. Хр. Силяновъ — Chr. Silyanoff 37. Войданъ Чернодрински — Voydan Tchérnodrinsky 38. Ант. Страшимировъ — Ant. Strachimiroff 39. Кр. Сарафовъ — Kr. Sarafoff 40. Т. Траяновъ — T. Trayanoff

41

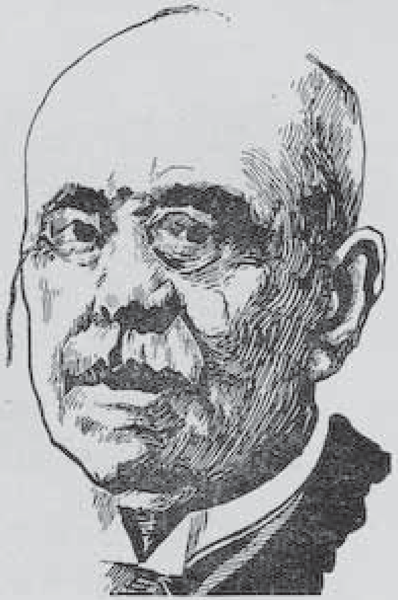

42

44

43

45

41. Н. Генадиевъ — N. Ghénadieff 42. А. Драндаръ — A. Drandar 43. Ал. Радевъ — Al. Radeff
44. Д-ръ П. Джидровъ — Dr. P. Djidroff 45. Т. Павловъ — T. Pavloff

44. Д-ръ П. Джидровъ — Dr. P. Djidroff 45. Т. Павловъ — T. Pavloff

46

47

48

49

50

51

46. Дѣдо Д. Благоевъ — Dédo D. Blagoeff 47. В. Главиновъ — V. Glavinoff 48. Х. Генадиевъ — H. Ghénadieff 49. Ст. Христовъ — St. Christoff 50. Н. Робевъ — N. Robeff 51. П. Генадиевъ — P. Ghénadieff

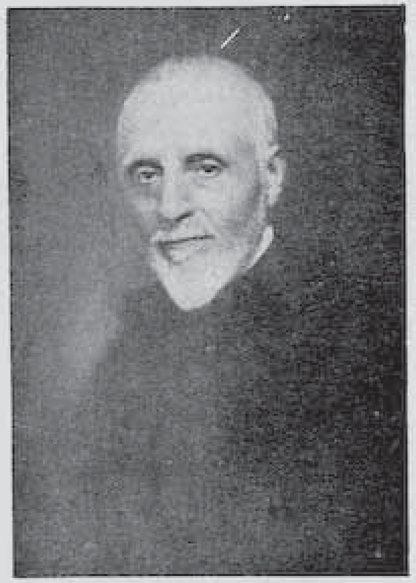

52

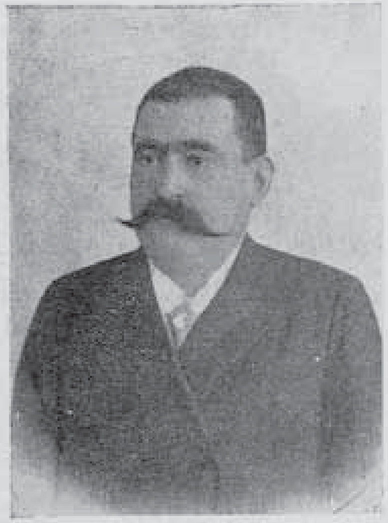

53

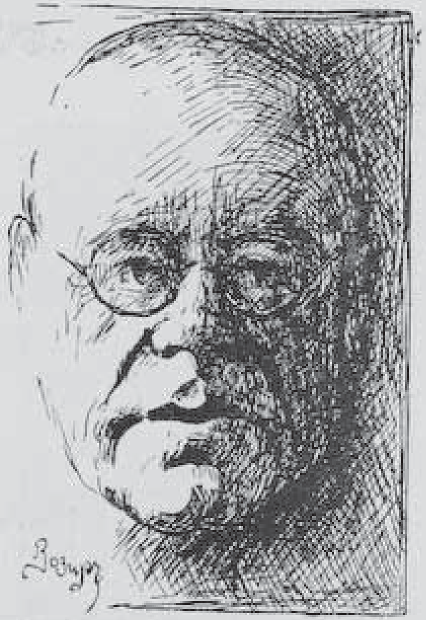

54

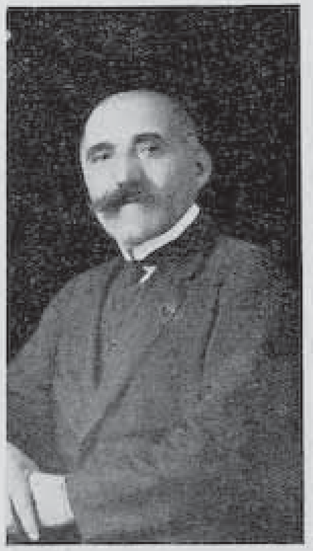

55

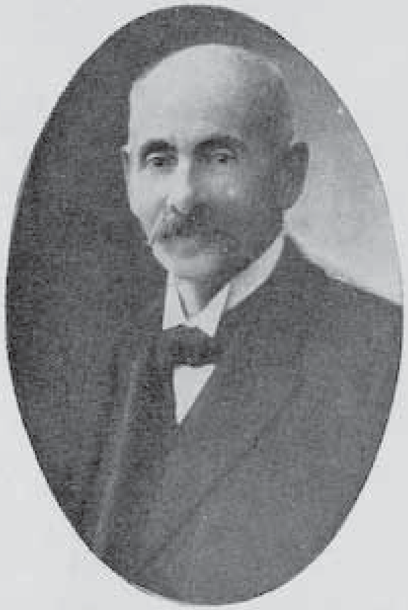

56

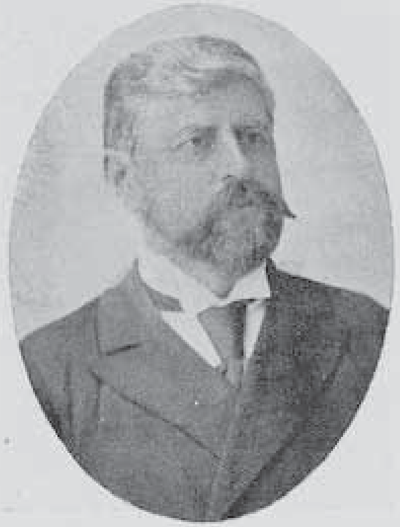

57

52. Перъ Методий Устичковъ — Père Methodi Oustitchcoff 53. Хр. Бучковъ — Chr. Boutchcoff 54. Ив. Тонджоровъ — Iv. Tondjoroff 55. Ср. п. Петровъ — Sr. pop Petroff 56. Ан. Богдановъ — An. Bogdanoff 57. Тодоръ К. Таневъ — Todor K. Taneff

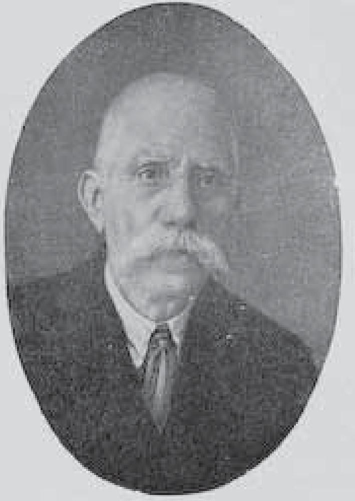

58

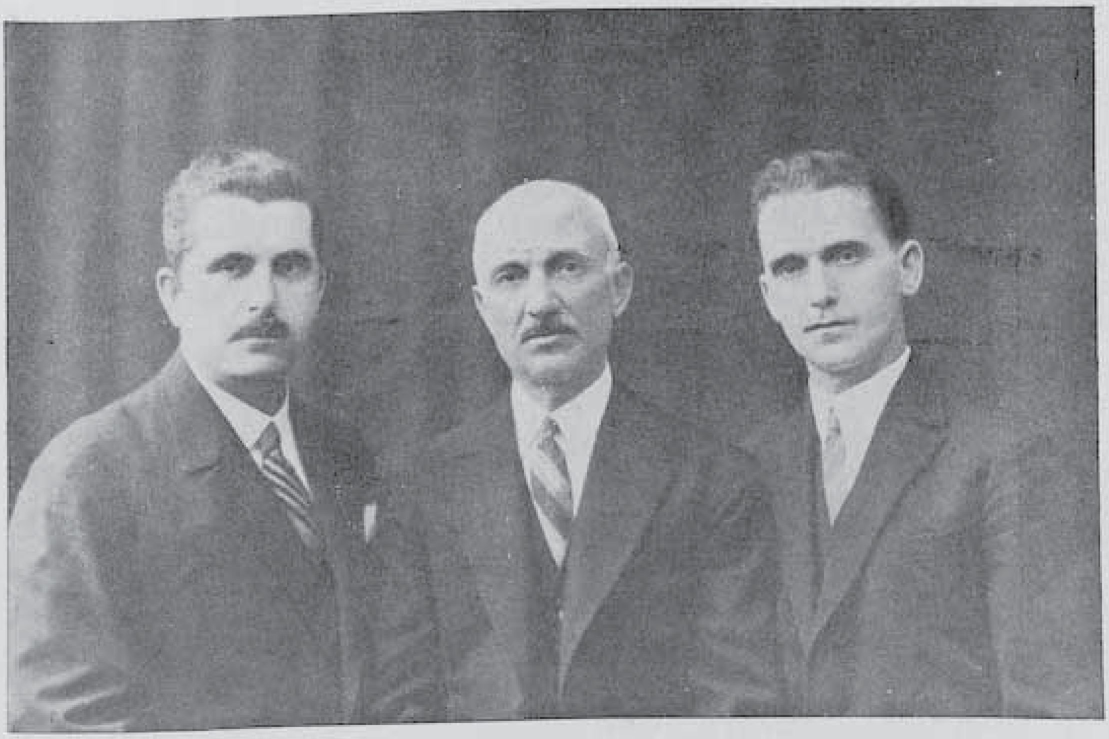

59

58. Арсо Лазаровъ — Arso Lazaroff   59. Тримата: Д. Шалевъ, Гр. Атанасовъ и Д. Илиевъ — Les trois: D. Chaleff, Gr. Atanassoff et D. Ilieff

60

61

60. Настоятелството на Щипското благотворително братство въ гр. София — Le conseil administratif de l'association de bienfaisance fraternelle de Chtip, à Sofia
61. Освещаване знамето на Прилепското благотворително братство въ гр. София — L'inauguration du drapeau de l'association de bienfaisance fraternelle de Prilep, à Sofia

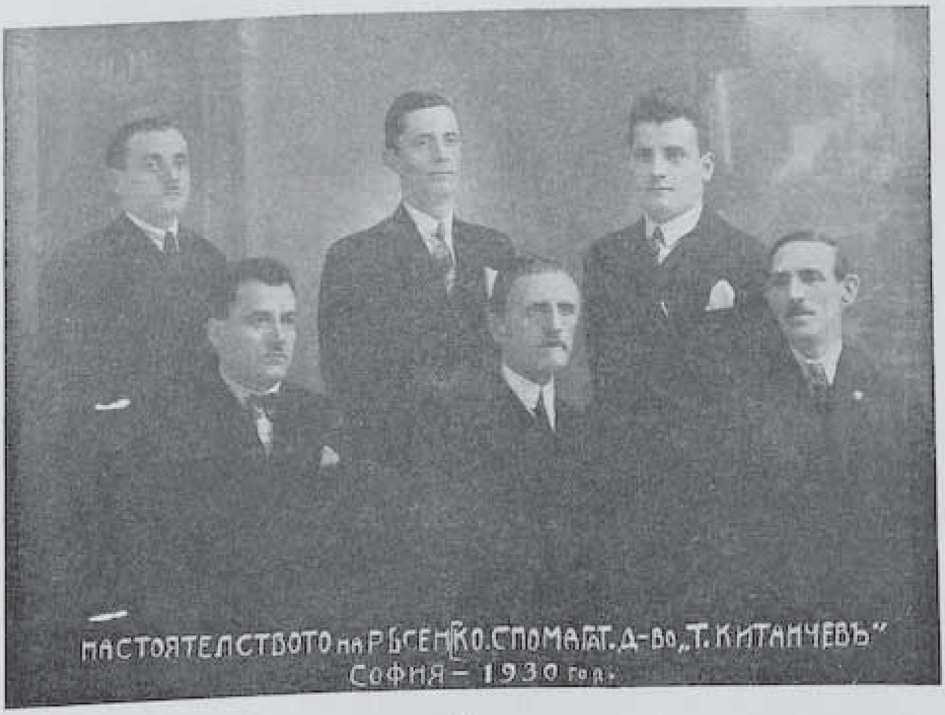
НАСТОЯТЕЛСТВОТО на РѢСЕНСКО. СПОМАГАТ. Д-ВО „Т. КИТАНЧЕВЪ"
София – 1930 год.

62

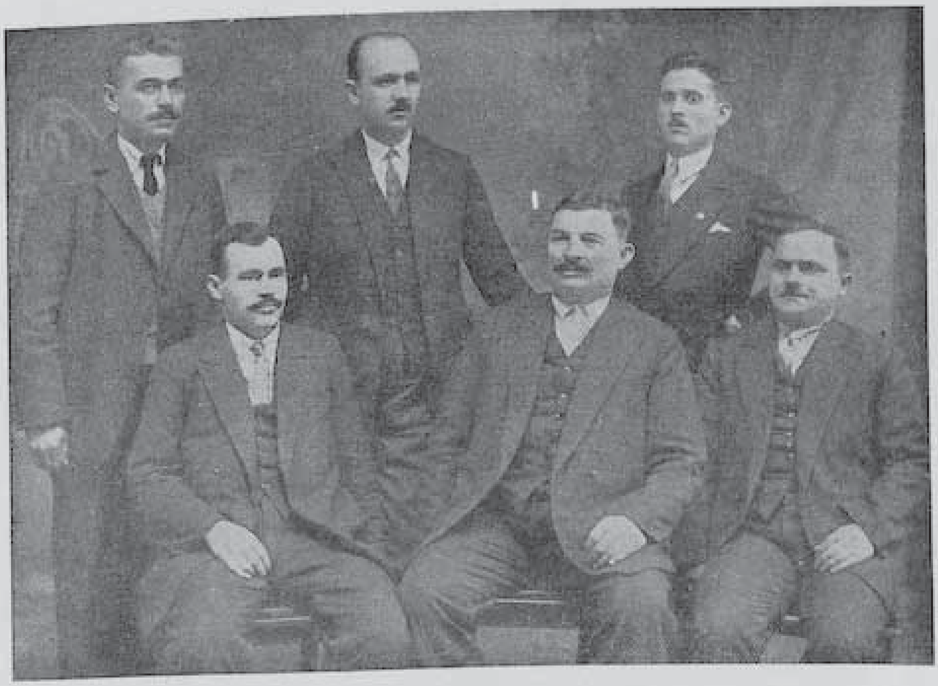

63

62. Настоятелството на Ресенското спомагателно дружество въ гр. София — Le conseil administratif de la societé de secour de Ressin, a Sofia 63. Настоятелство на Демиръ-Хисарското благотв. братство въ гр. София — Le conseil administratif de l'association de bienfaisance fraternelle de Demir-Hissar, á Sofia

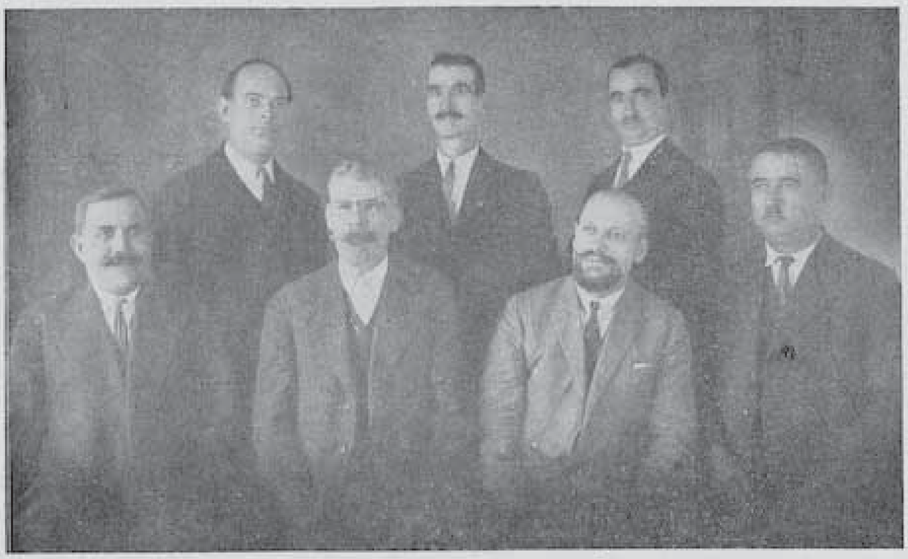

64

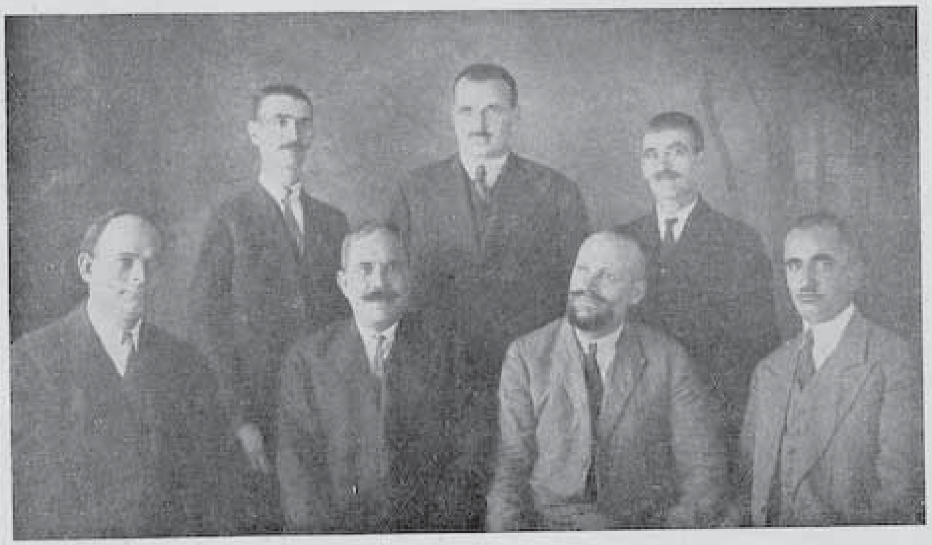

65

64 и 65 Настоятелства на Горно-Джумайското макед. културно просвѣтно благотворително братство „Тодоръ Александровъ“ — Le conseils administratifs de l'association de bienfaisance fraternelle, de culture et d'instruction, „Todor Alexandroff“, à Gorna-Djoumaya

66

67

66. Настоятелство и контролна комисия на Македонското емигрантско културно просвѣтно братство въ гр. Станимака — Le conseil administratif et la commission de contrôle de l'association fraternelle de culture e d'instruction des émigrants Macédoniens — Stanimaka 67. Настоятелство на Македонското благотворително братство въ с. Пиперица, св. врачко — Le conseil administratif de l'association de bienfaisance fraternelle à Pipéritza, arr-t de Sv. Vratch

68

69

68. Настоятелството на Македонското благотворително братство въ гр. Петричъ — Le conseil administratif de l'association de bienfaisance fraternelle macédonienne à Petritch 69. Настоятелството на Македонското благотворително братство въ с. Плоски, св. врачко — Le conseil administratif de l'association de bienfaisance macédonienne à Ploski, arr-t de Sv. Vratch

70

71

72

73

74

70. Настоятелството на Македонското благотворително братство въ с. Бѣлица — Le conseil administratif de l'association de bienfaisance fraternelle à Belitza 71. Настоятелството на Малешевското благотворително братство въ гр. София — Le conseil administratif de l'association de bienfaisance fraternelle „Malèchevo“, à Sofia 72. К. Петковъ — K. Petcoff 73. Д. И. Букливъ — D. I. Bouklieff 74. И. Казанджиева — I. Kazandjiéva

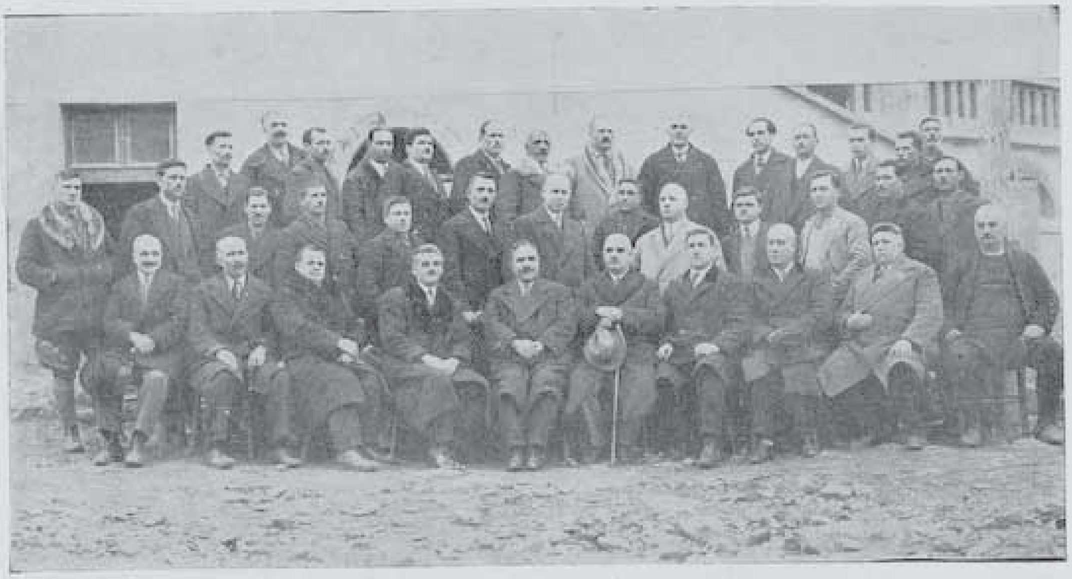

75

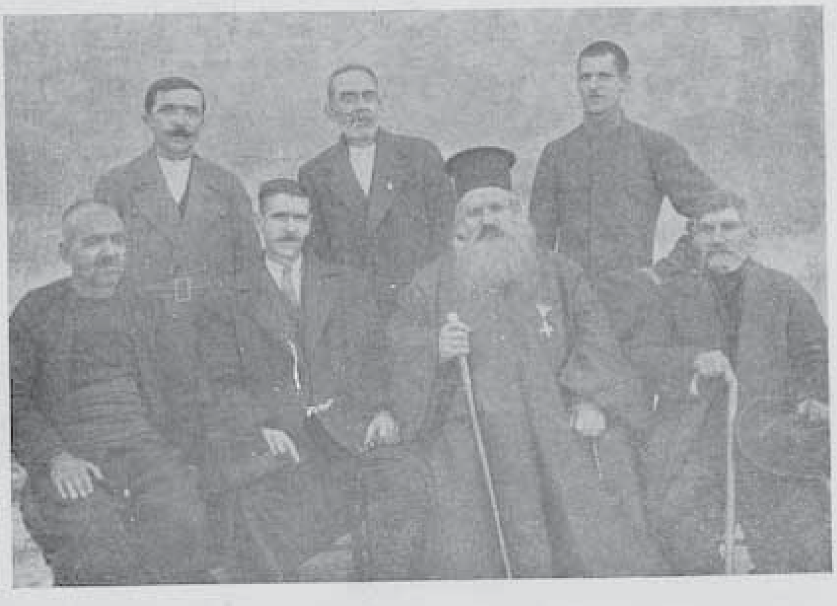

76

75. Петричкиятъ окржженъ съветъ съ председатель: Г. п. Ангеловъ; постоянна комисия: А. Димчевъ, К. Алексиевъ и М. Гочковъ — Le conseil du departement de Petritch: Président: G. pop Anguéloff; commission permanante: A. Dimtcheff, K. Alexieff et M. Gotchcoff 76. Черковно настоятелство въ гр. Горна-Джумая — Le conseil éclésiastique de Gorna-Djoumaya

ИЛИНДЕНСКА ОРГАНИЗАЦИЯ

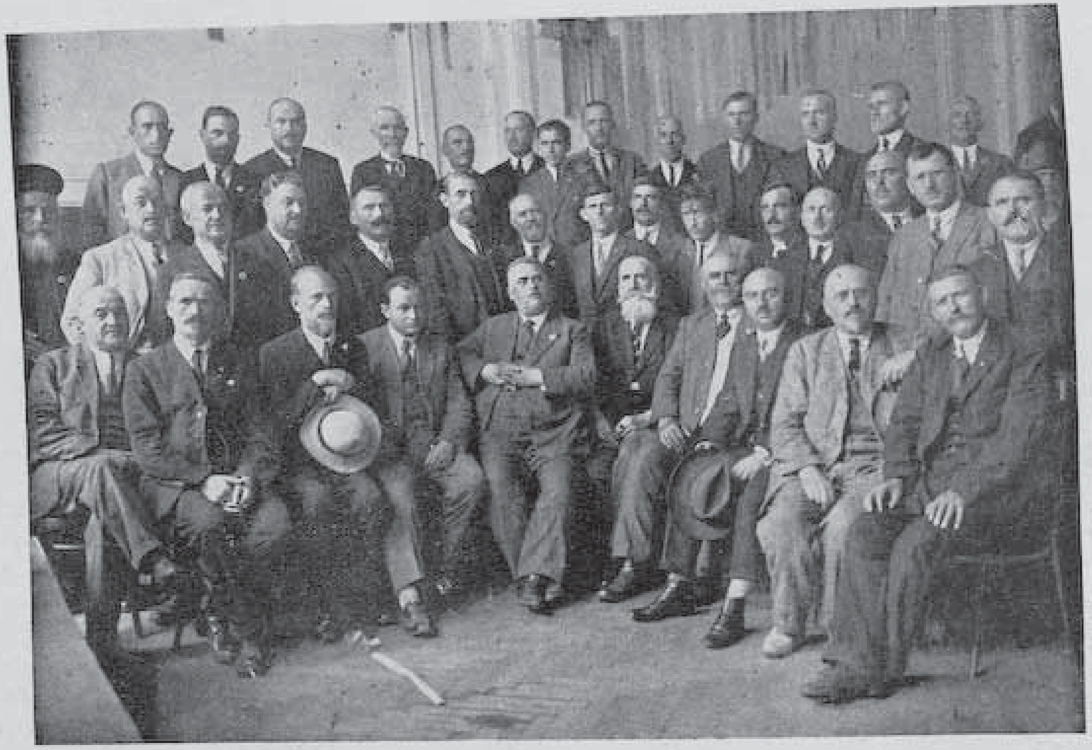

77

77. Конгресъ на „Илинденската организация“ — Le congrès de l'organisation „Ilinden“

МАКЕДОНСКАТА МЛАДЕЖ. ОРГАНИЗАЦИЯ

78

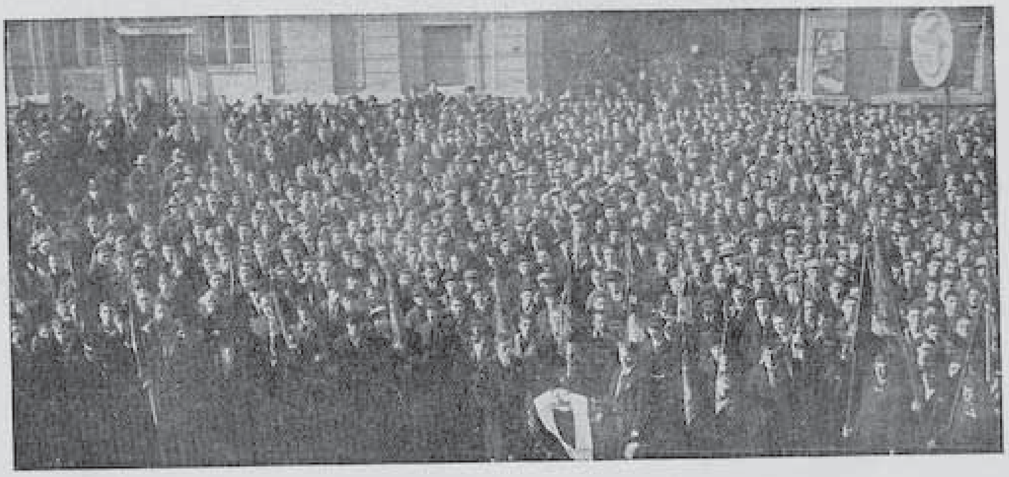

79

78. Д. Титизовъ — D. Titizoff 79. Конгресъ на „Македонския младежки съюзъ" — Le congrès de l'Union des Jeunes Macédoniens

80

81

82

80. Софийска театрална трупа при Македонската млад. организация — La troupe artistique de l'organisation des jeunes macédoniens à Sofia 81. Македонска сбирка въ гр. Перникъ — Une réunion macédonienne à Pernik 82. Македонска сбирка въ гр. Горна-Джумая — Une réunion macédonienne à Gorna-Djoumaya

МАКЕДОНСКИ ЖЕНСКИ СЪЮЗЪ

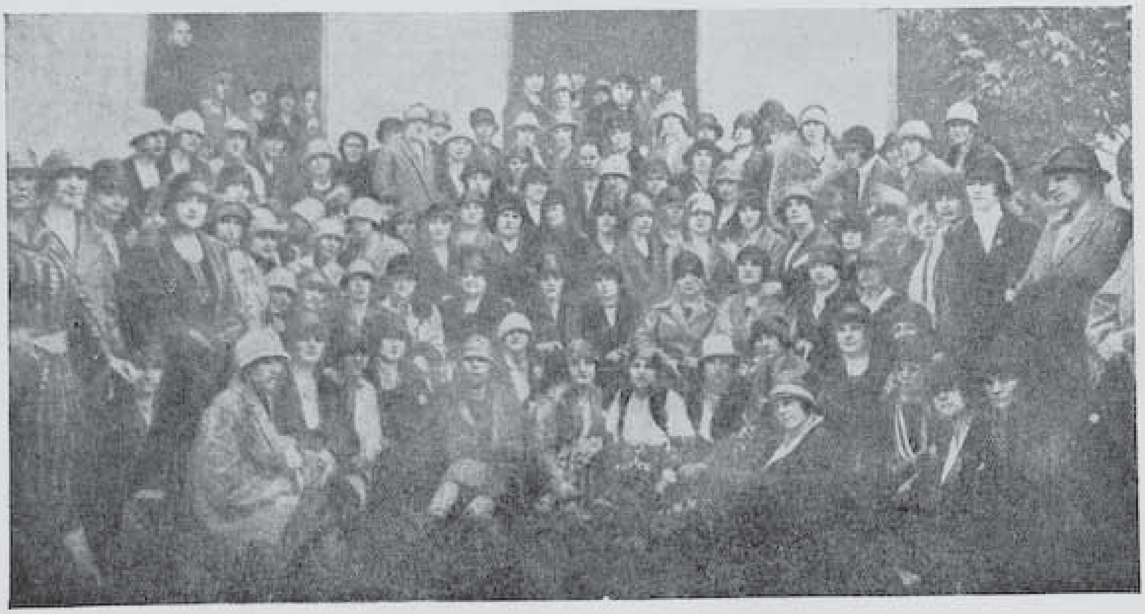

83

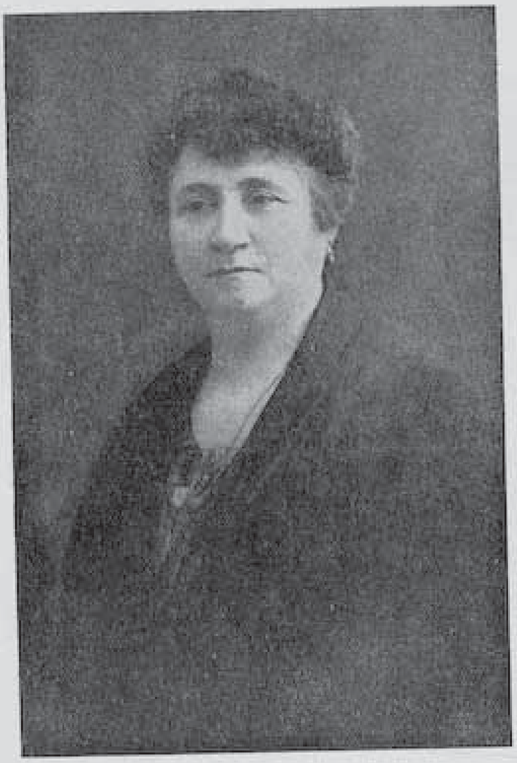

84

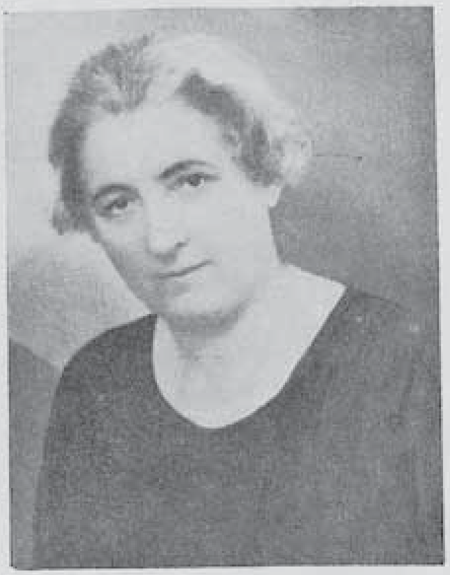

85

83. Делегаткитѣ на учредителния конгресъ на македонскитѣ женски дружества въ България — Les déléguées du congrès constituant des associations des femmes Macédoniennes en Bulgarie 84. Олга Радева — Olga Radéva 85. Райна Дрангова — Raïna Drangova

86

87

86. Делегаткитѣ на — редовенъ конгресъ на Македонския женски съюзъ — Les délèguées du — congrès de l'union des femmes Macédoniennes 87. Настоятелство на Македонското женско благотворително дружество въ гр. Горна-Джумая — Le conseil administratif de l'association de bienfaisance des femmes Macédoniennes à Gorna Djoumaya

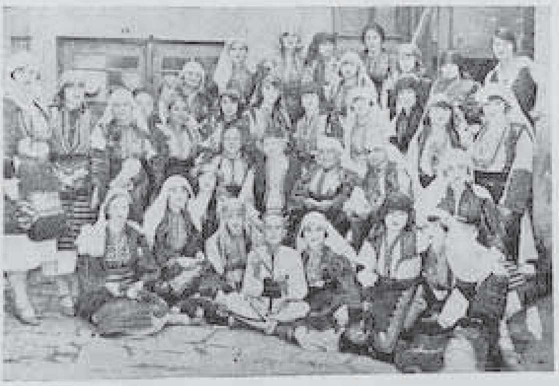

88

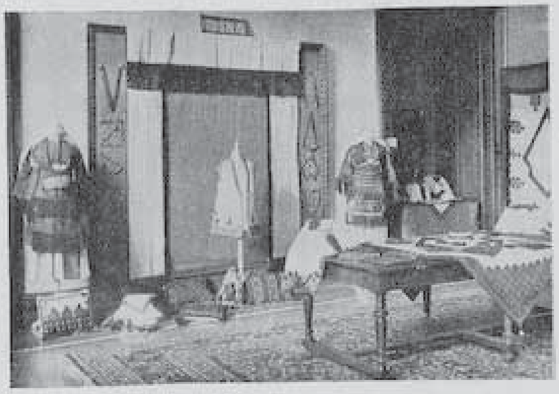

89

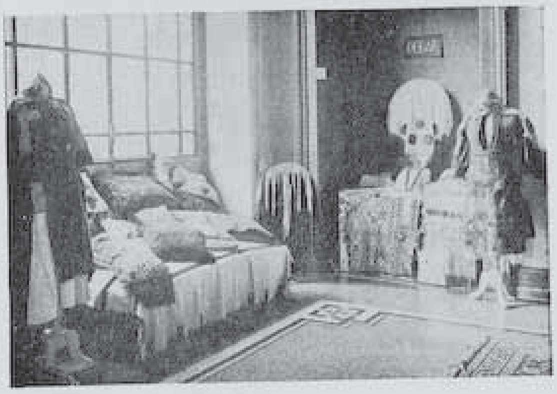

90

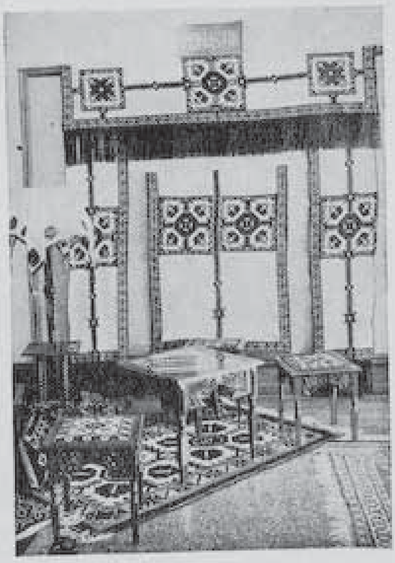

91

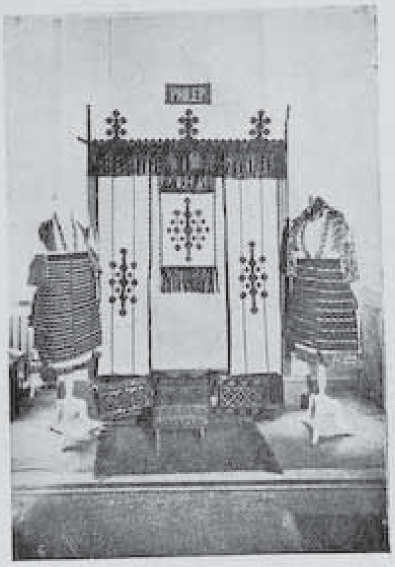

92

88. Група девойки, членки на Македонската женска дружба въ гр. София — Les jeunes macédoniennes, membres à l'association des femmes macédoniennes à Sofia
89 — 92 Изложба на македонски шевици въ гр. Женева отъ Македонския женски съюзъ — L'exposition des brodéries macédoniennes à Jénève, par l'union des femmes macédoniennes

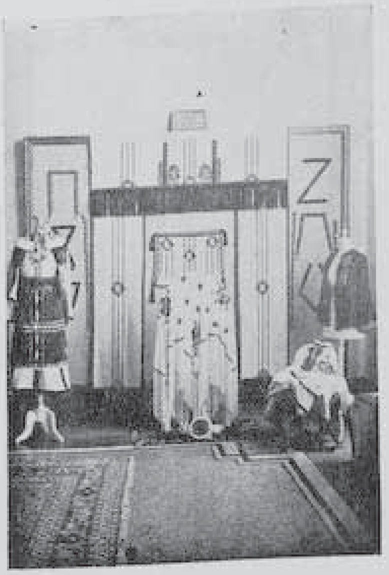

93

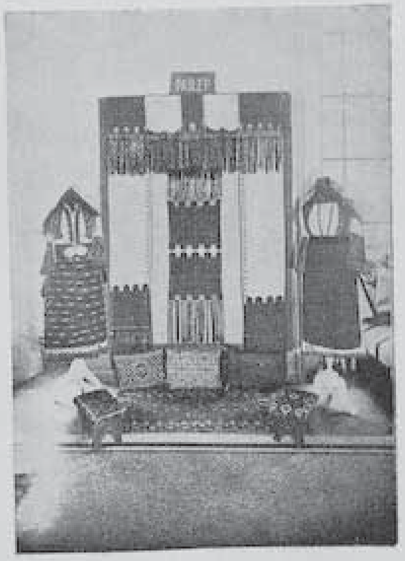

94

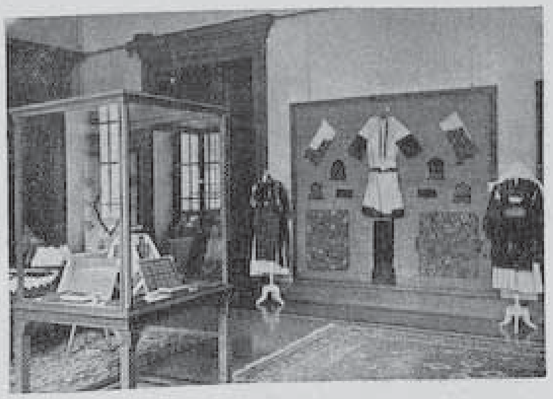

95

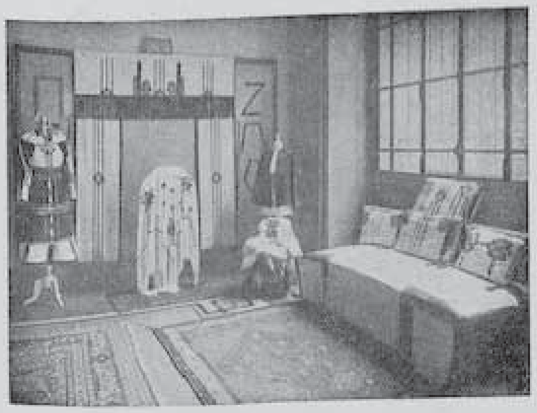

96

97

93—97 Изложба на македонски шевици въ Женева отъ Македонския женски съюзъ — L'exposition des brodéries macédoniennes à Jénève, par l'union des femmes macédoniennes

МАКЕДОНКАТА ОБЩЕСТВЕНИЦА

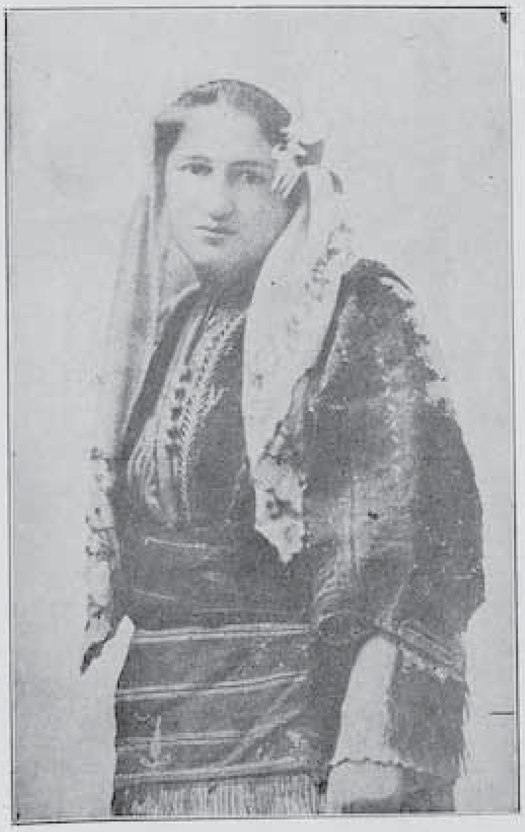

98

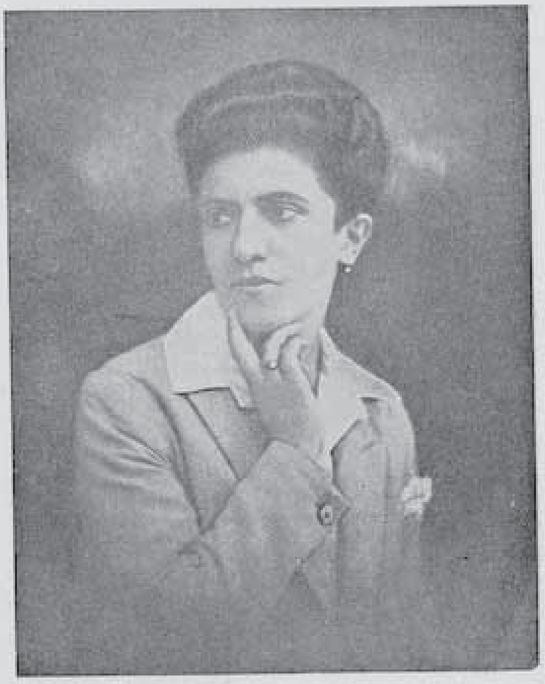

99

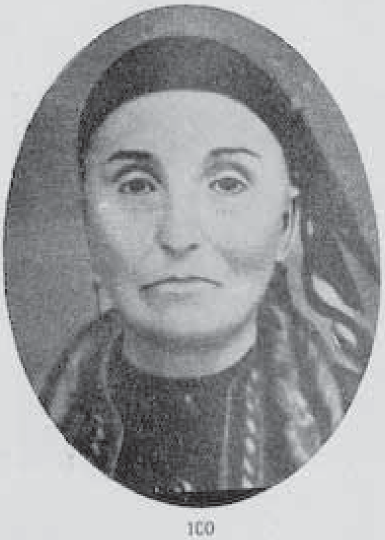

100

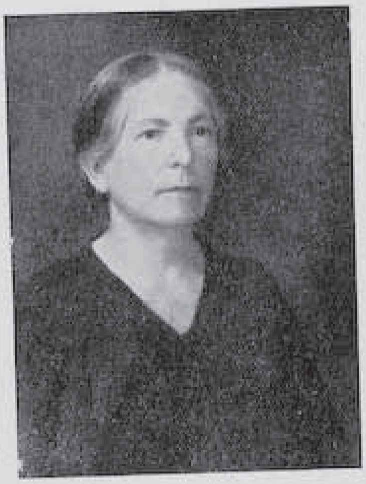

101

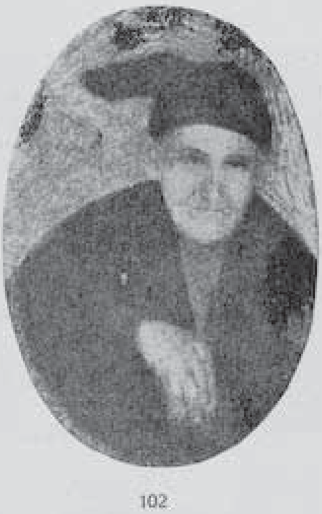

102

98. Менча Кърничева — Mentcha Karnitchéva 99. М. Бунева — Mara Bounéva 100. Баба Кръста — Baba Kresta
101. Дона Ив. Каранджулова — Dona Iv. Karandjoulova 102. Баба Велика Търпова — Baba Vélica Targova

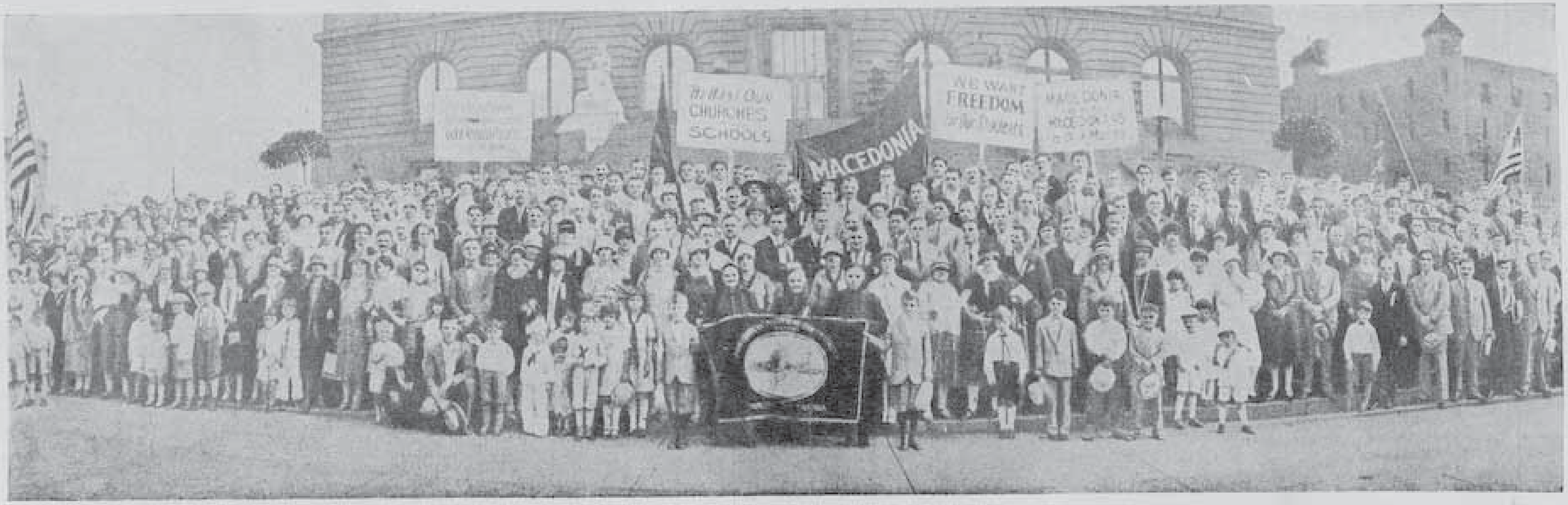
WE WANT
FREEDOM
CHURCHES
SCHOOLS
MACEDONIA

103

103. VI редовенъ конгресъ на Македонскитѣ организации въ Съединенитѣ щати и Канада — Le congrès permanant des organisations macédoniennes aux Etats Unis et Kanada

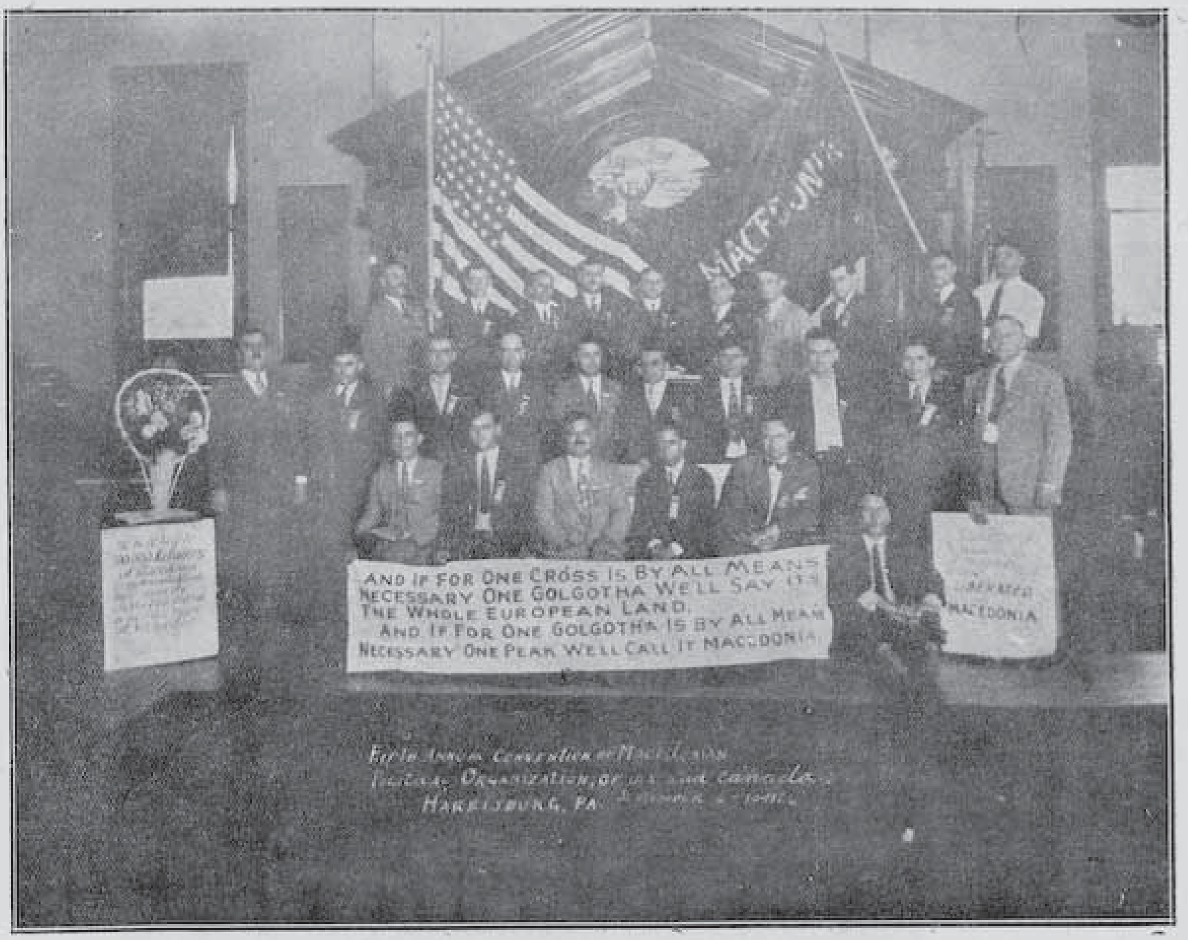
MACEDONIA
AND IF FOR ONE CROSS IS BY ALL MEANS
NECESSARY ONE GOLGOTHA WE'LL SAY IT'S
THE WHOLE EUROPEAN LAND.
AND IF FOR ONE GOLGOTHA IS BY ALL MEAN
NECESSARY ONE PEAK WE'LL CALL IT MACEDONIA
MACEDONIA
Fifth Annual Convention of Macedonian
Political Organization of U.S. and Canada
Harrisburg, Pa.

104

105

104. V конгресъ на Македонскитѣ политически организации въ Съединенитѣ щати и Канада — Le congrès des organisations politiques macédoniennes aux Etats Unis et Kanada 105. Настоятелството на българското благотворително дружество „Подкрепа“ въ Цариградъ — Le conseil administratif de l'association bulgare de bienfaisance „Podkrépa“, à Constantinople

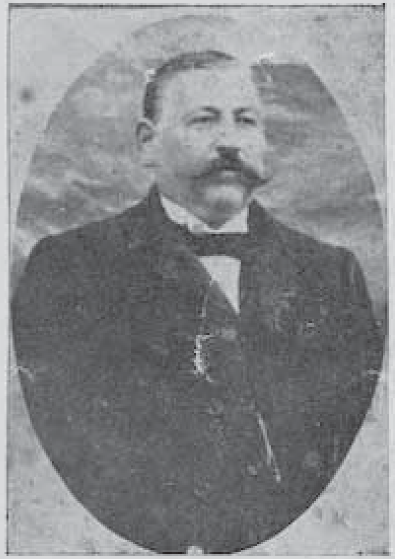

106

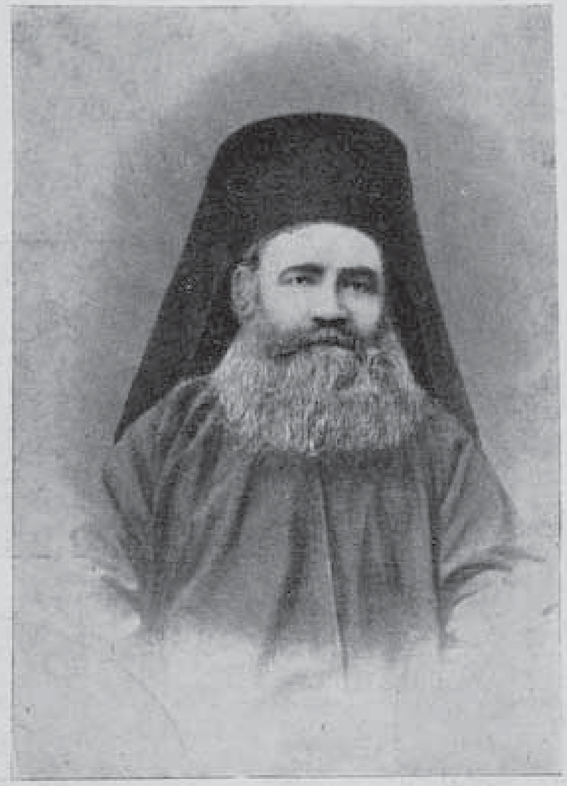

108

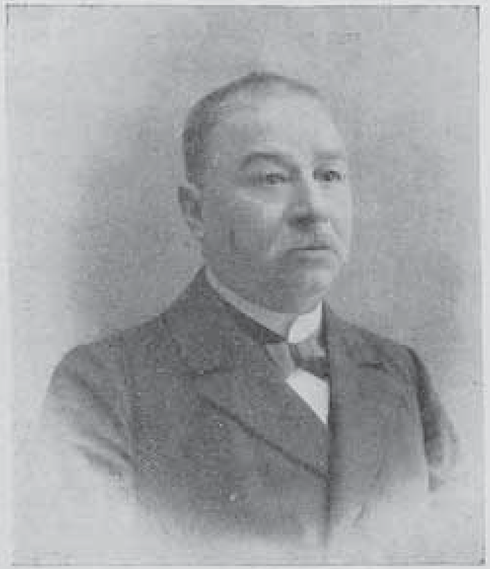

107

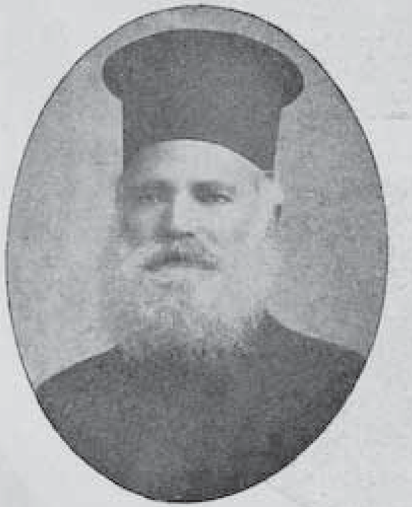

109

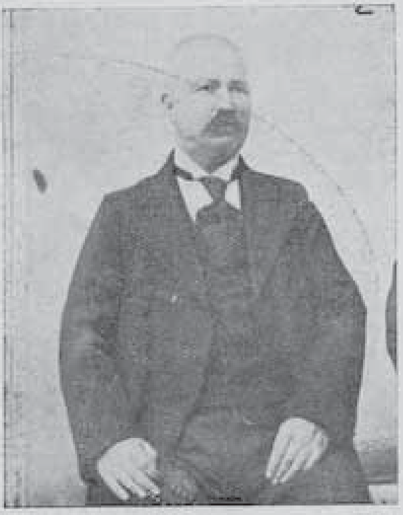

110

106. Кочо Мавродиевъ — Kotcho Mavrodieff 107. П. Сарафовъ — P. Sarafoff 108. Архимандритъ Харитонъ — L'archimandrite Hariton 109. Свещеникъ К. Саевъ — Le prêtre K. Saeff 110. Спасъ Прокопиевъ — Spass Procopieff

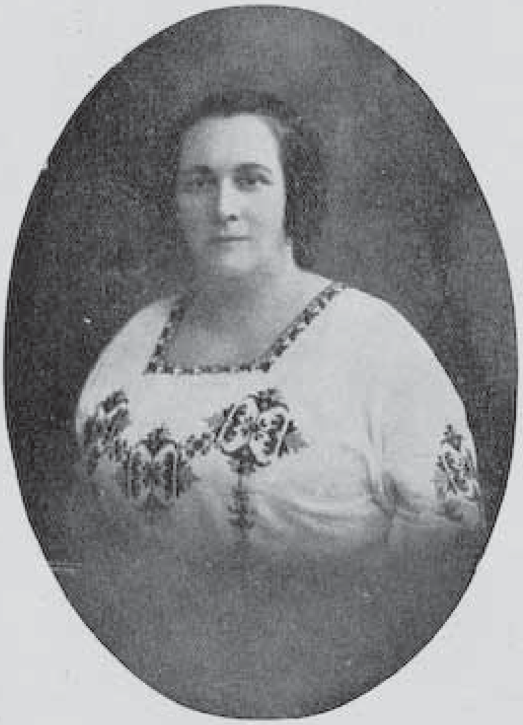

111

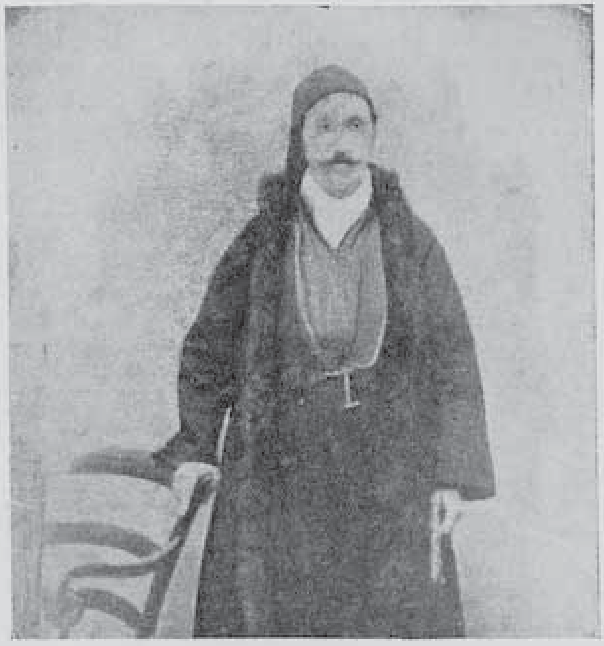

112

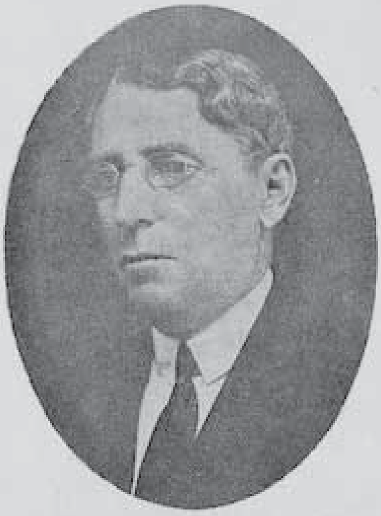

113

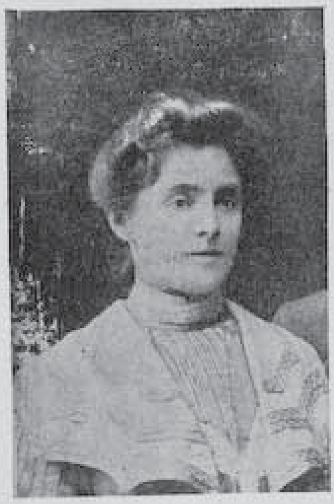

114

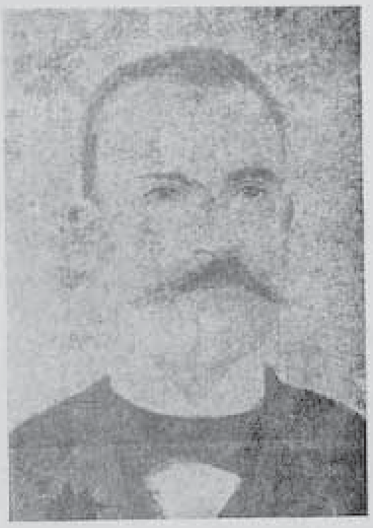

115

111. Ан. Добревска — An. Dobrèvska 112. Даскалъ Георги Ив. Зюмбюлевъ — Dascal Ghéorghi Iv. Zumbuleff 113. Ахилъ Минджовъ — Ahil Mindjoff 114. Евгения Янчулева — Evghênia Iantchouleva 115. К. Г. Станишевъ, Френчето — K. G. Stanicheff, Frentchéto

БЛАГОДЕТЕЛИ

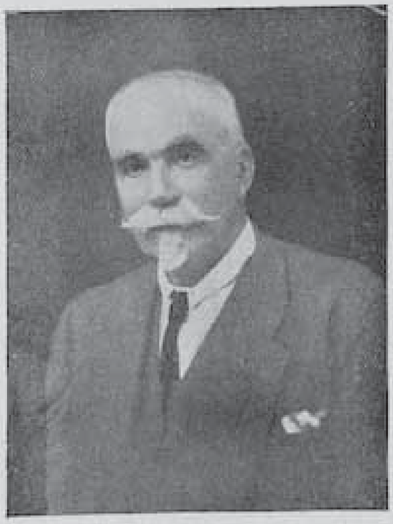

116

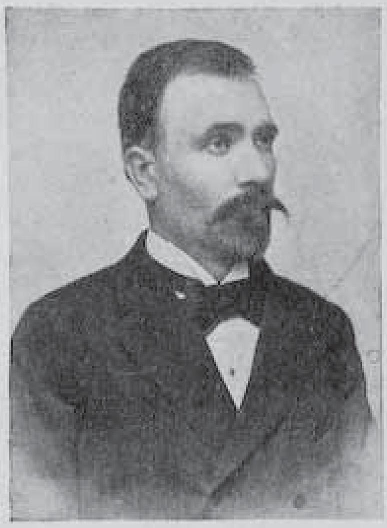

117

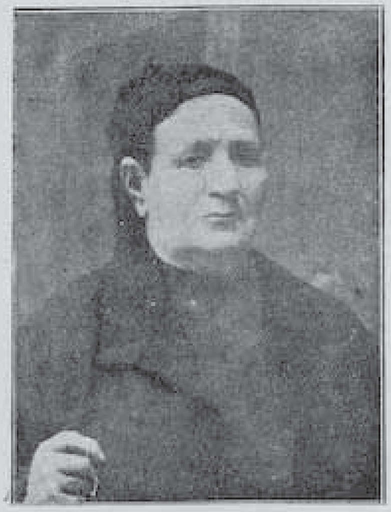

118

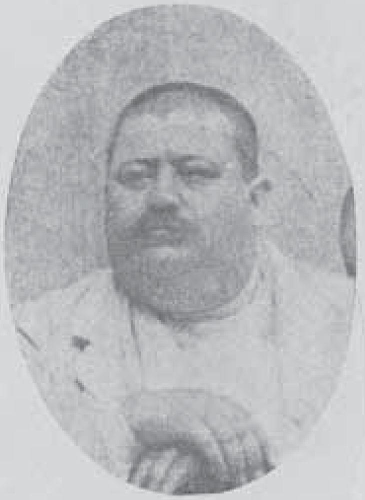

119

116. Кл. Спространовъ — Kl. Sprostranoff 117. Д. х. Кочовъ — D. hadji Kotchoff
118. Екатерина Стаменова — Ekathérina Stamenova 119. Стаменовъ — Stamenoff

БЛАГОДЕТЕЛИ

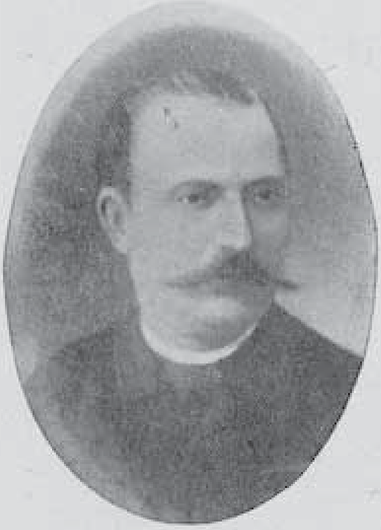

120

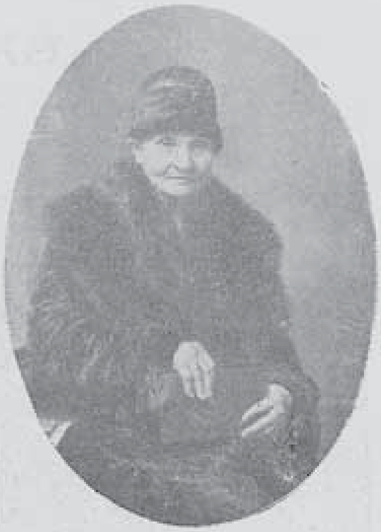

121

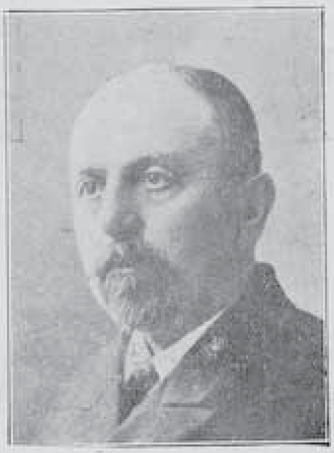

121а

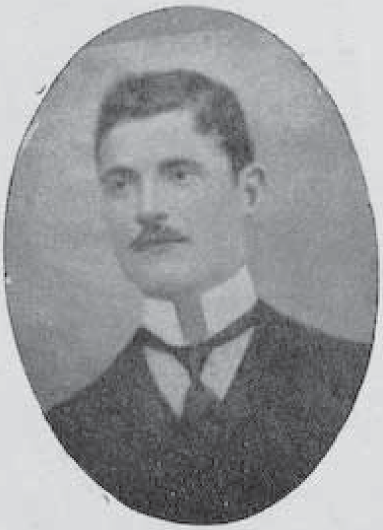

122

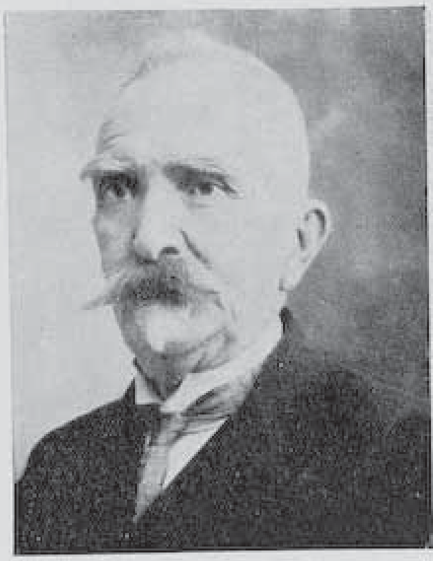

123

120. Хаджи Георги п. Ивановъ — Hadji Ghéorghi pop Ivanoff 121. Ангелина х. Георгиева — Anghélina hadji Ghéorghieva
121а Н. Дишковъ — N. Dichkoff 122. Илия х. Георгиевъ — Ilia hadji Ghéorghieff 123. П. Н. Баджовъ — P. N. Badjoff

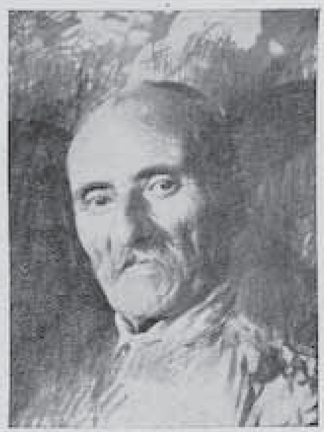

124

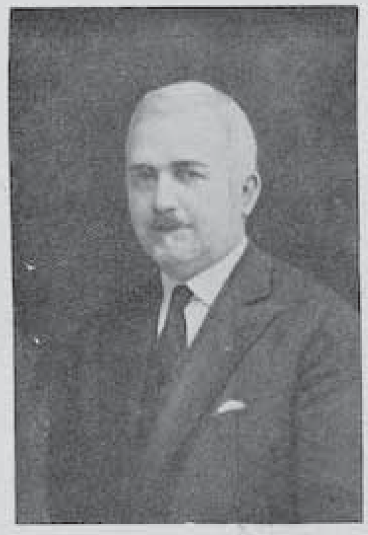

125

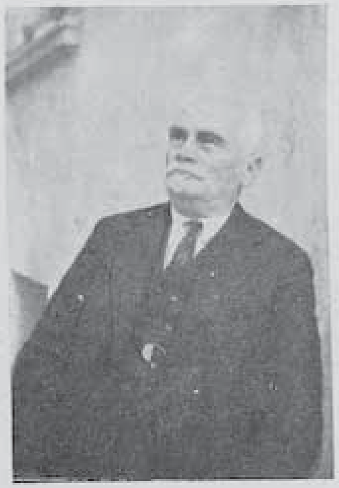

126

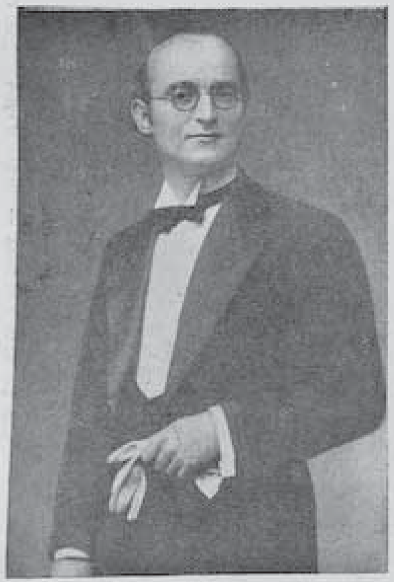

127

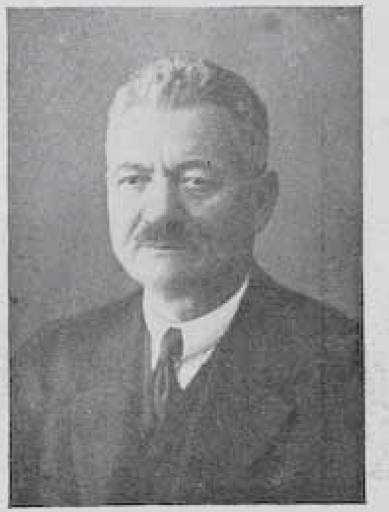

128

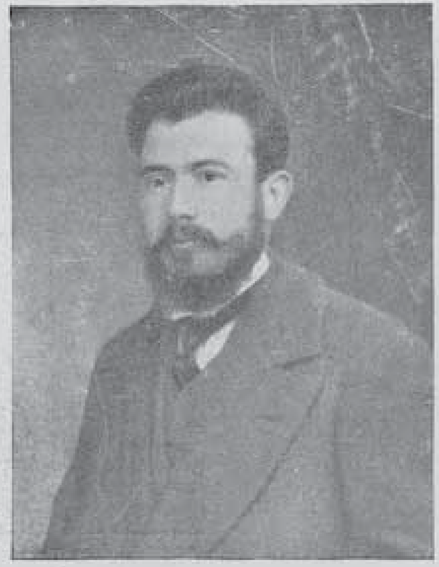

129

124. Иорд. К. Ризовъ — Iord. K Risoff 125. Илия п. Спирковъ — Ilia pop Spircoff 126. Ив. Марковъ — Iv. Marcoff 127. Иосифъ Чешмеджиевъ — Iossif Tchechmédjieff 128. В. Здравевъ — V. Zdraveff 129. Мане Развигоровъ — Mané Razvigoroff

Табло XXXVII е на отсрещната страница

РАДѢТЕЛИ ЗА МАКЕДОНИЯ

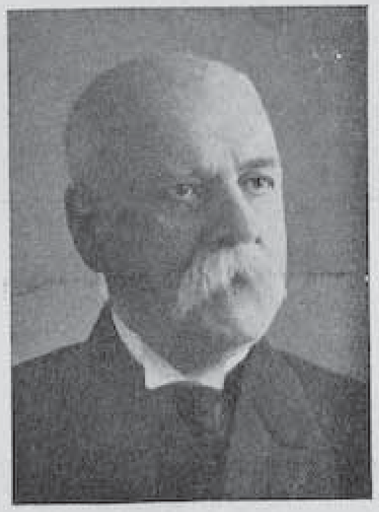

136

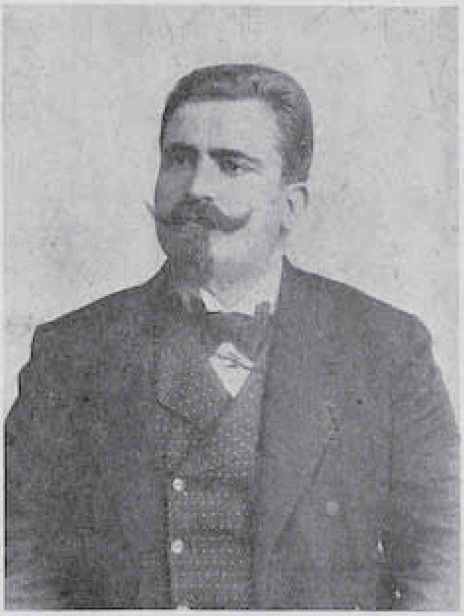

137

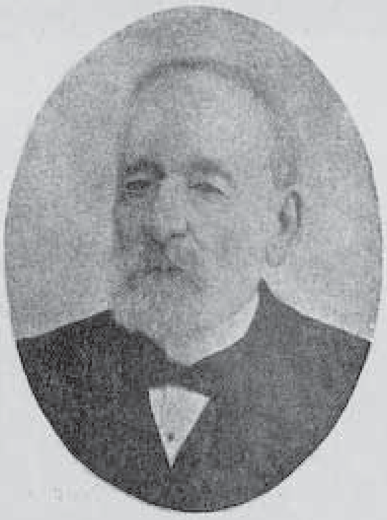

138

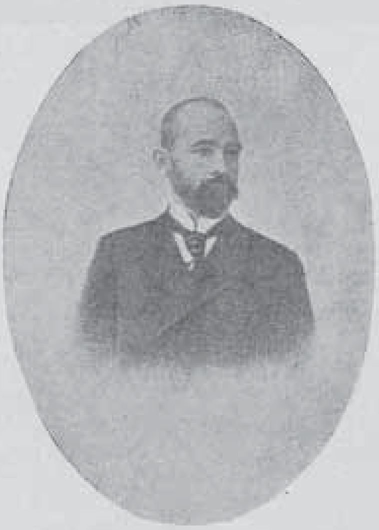

139

136. Божилъ Райновъ — Bojile Raynoff 137. Ст. Шанговъ — St. Changoff 138. Хр. Г. Дановъ — Chr. Gh. Danoff 139. В. Кънчевъ — V. Kantcheff

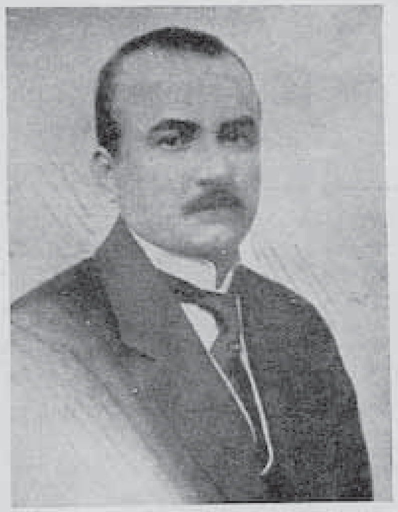

130

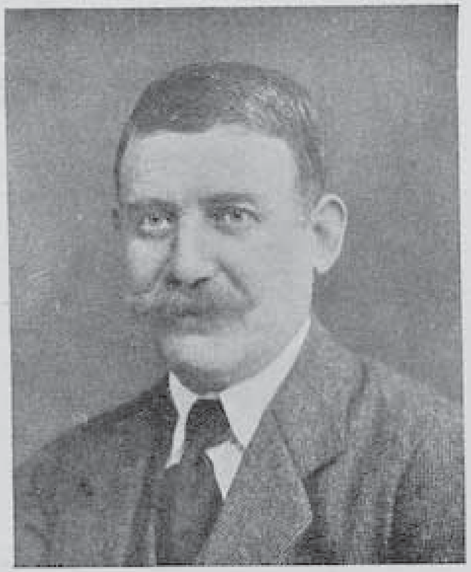

131

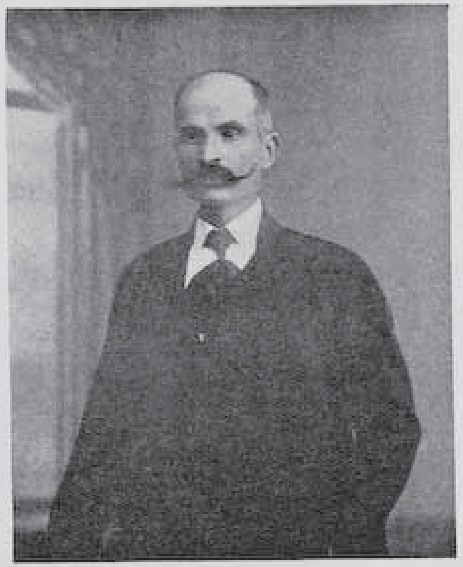

132

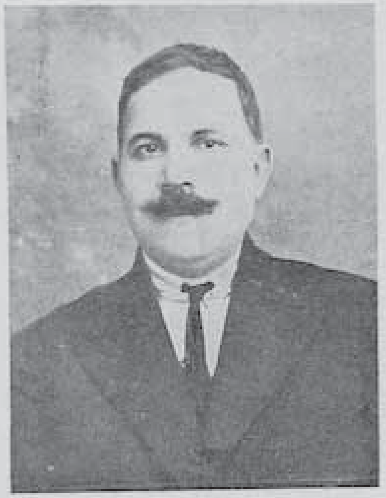

133

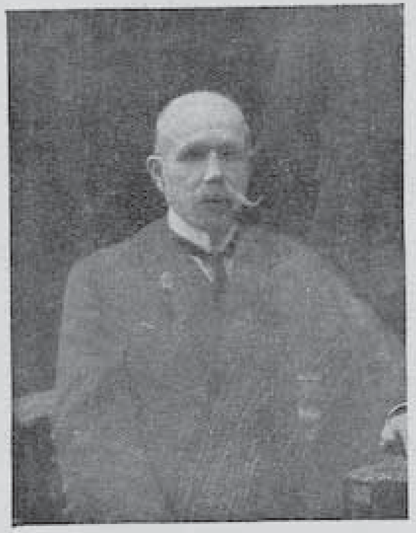

134

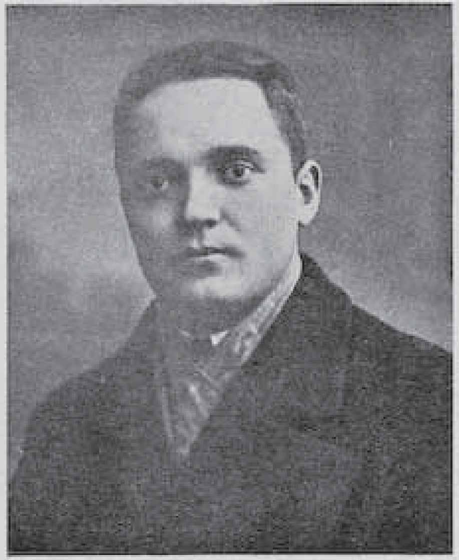

135

130. Т. Станковъ — T. Stancoff 131. Илия Димушевъ — Ilia Dimoucheff 132. П. Прошевъ — P. Procheff 133. Г. п-Ангеловъ — Gh. p Angheloff 134. Ив. Поповъ — Iv. Popoff 135. Вангелъ Стояновъ — Vanghel Stoyanoff

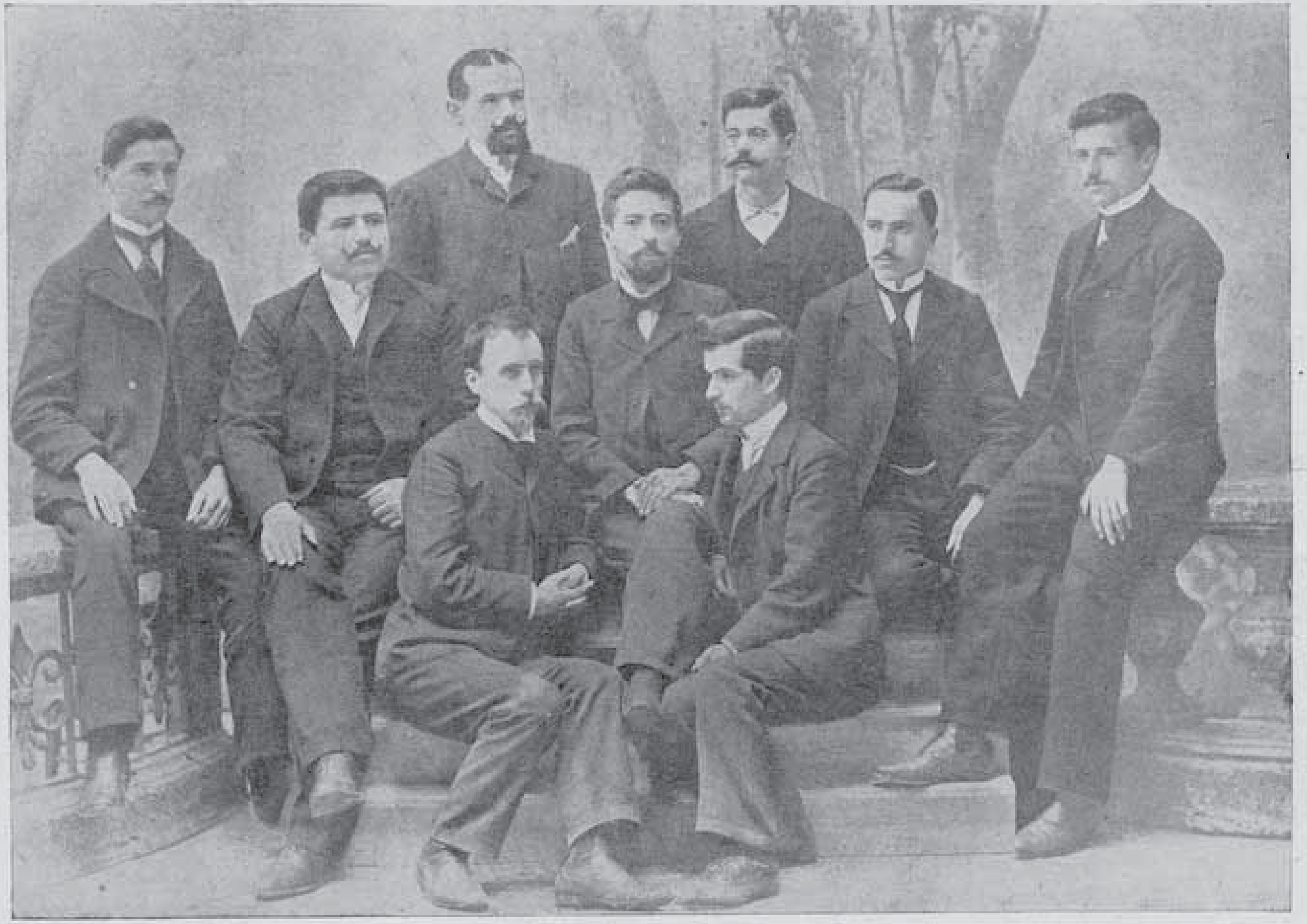

140

140. Революционниятъ комитетъ въ Цариградъ презъ 1903 г., въ състава на който влизатъ: проф. Никола Милевъ, Тома Бакрачевъ, Петъръ Тошевъ и др. — Le comité révolutionnaire à Constantinople en 1903, dans lequel figurent le professeur Nicolas Mileff, Toma Bakratcheff, Petre Tocheff etc.

БЛАГОДЕТЕЛИ

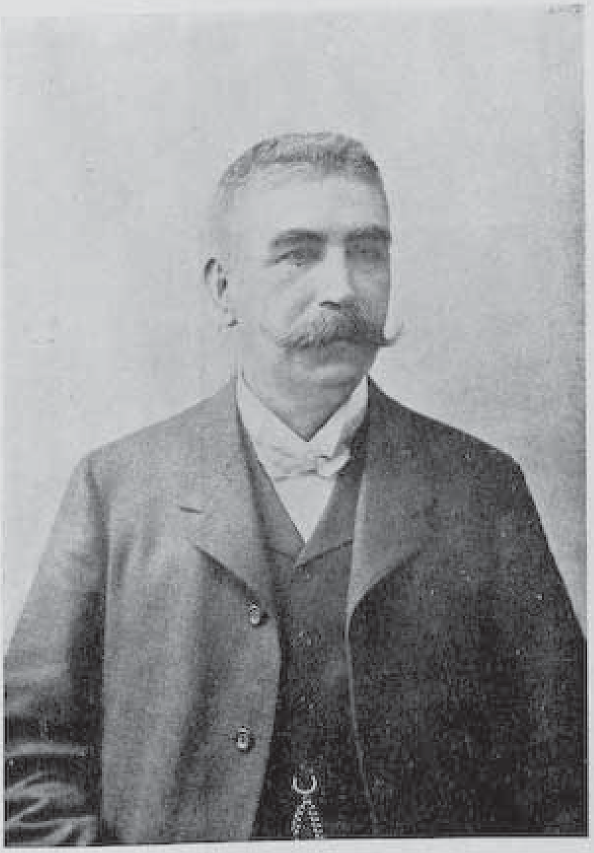

141

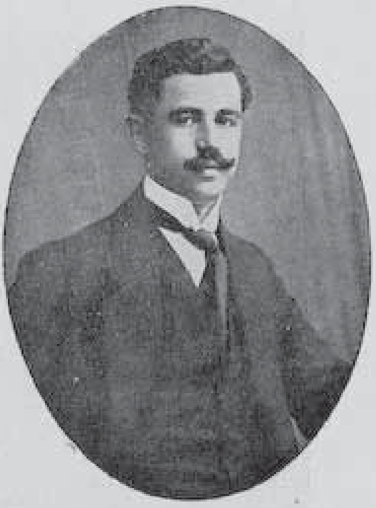

142

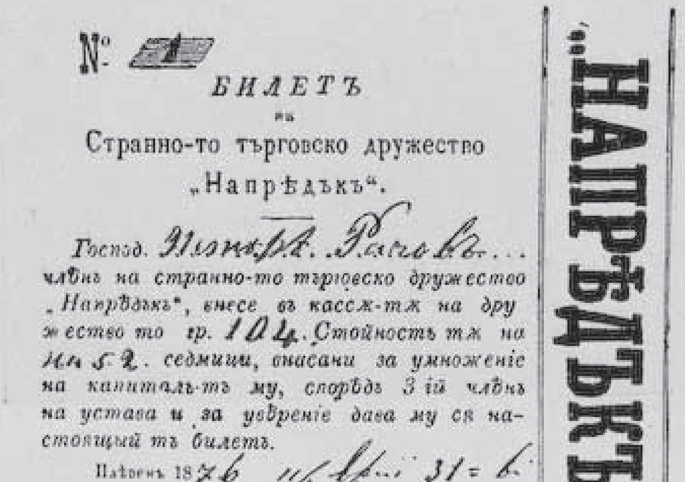

№

БИЛЕТЪ

на

Странно-то търговско дружество

„Напрѣдъкъ“.

Господ. [illegible] Рачовъ...
члѣнъ на странно-то търговско дружество „Напрѣдъкъ“, внесе въ кассѫ-тѫ на дружество-то гр. 104. *Стойность-тѫ на* 52. *седмици, вписани за умноженіе на капиталъ-тъ му, спорѣдъ 3 ій члѣнъ на устава и за увѣреніе дава му ся настоящый-тъ билетъ.*

Плѣвенъ 1876 [illegible] 31 = в.

Прѣдсѣдатель Писарь Сокровищникъ

Тодоръ Кръстевъ Иванчо [illegible] Таню Ивановъ

„НАПРѢДЪКЪ“

143

141. Коста Стояновъ — Kosta Stoyanoff 142. Дим. К. Стояновъ — Dim. K. Stoyanoff 143. Първата разписка отъ банка „Напрѣдъкъ“ въ гр. Плѣвенъ, основана презъ 1876 г. — Le premier reçu de la Banque „Napredak“ à Pleven, fondée en 1876

144

144. Група на бѣжански деца отъ разни краища на Македония отъ основнитѣ училища въ гр. Плѣвенъ, облечени съ комплектно облѣкло презъ 1931 г. отъ фондъ „Родиленъ домъ", основанъ отъ Коста Стояновъ — Un groupe d'enfants des réfugiés de divers endroits de la Macédoine étudiant dans les écoles primaires à Pleven, avec les vêtements fournis par le fond „Rodilen Dom", fondé par Kosta Stoyanoff

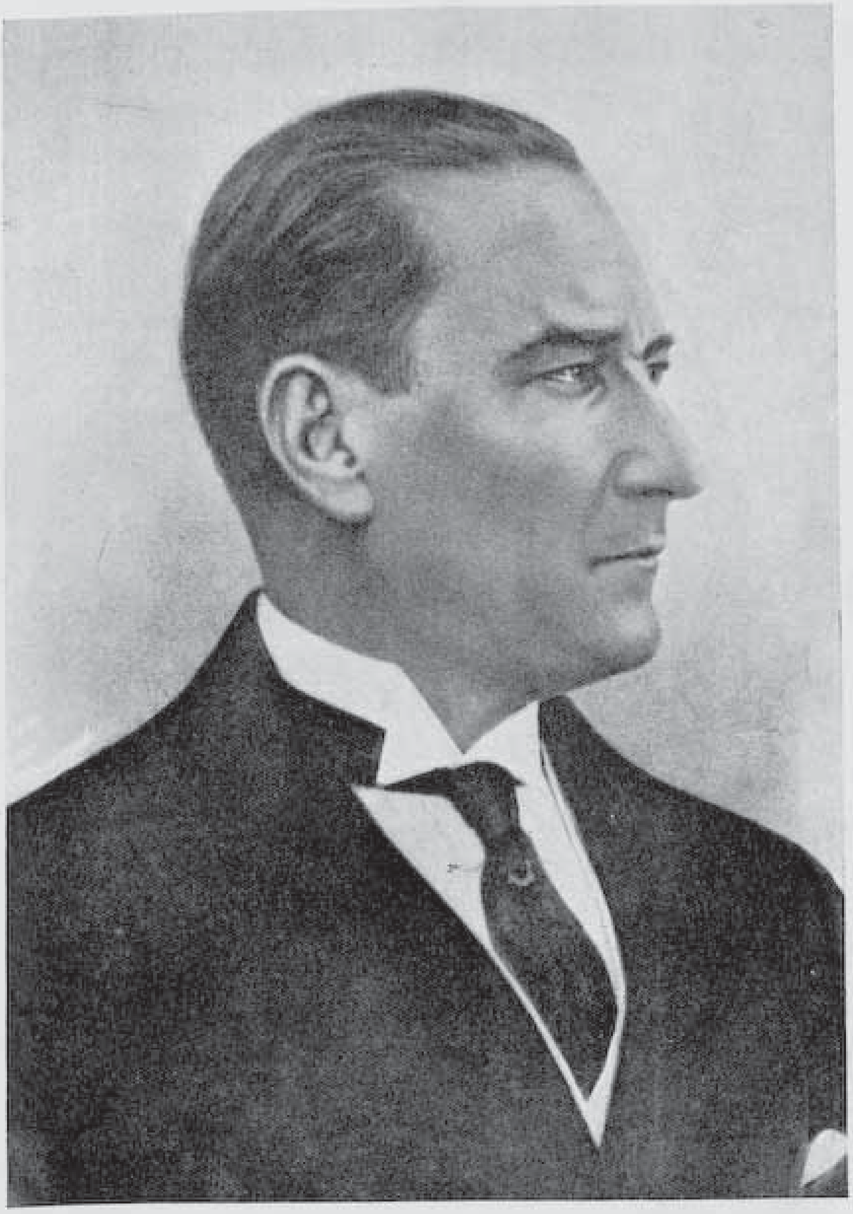

Мустафа Кемалъ паша, председатель на турската република — Moustafa Kemal Pacha, Président de la République Turque

ПРИЯТЕЛИ НА МАКЕДОНИЯ
DES AMIS DE LA MACEDOINE

Македония на македонцитѣ

ОТДѢЛЪ X

SECTION X

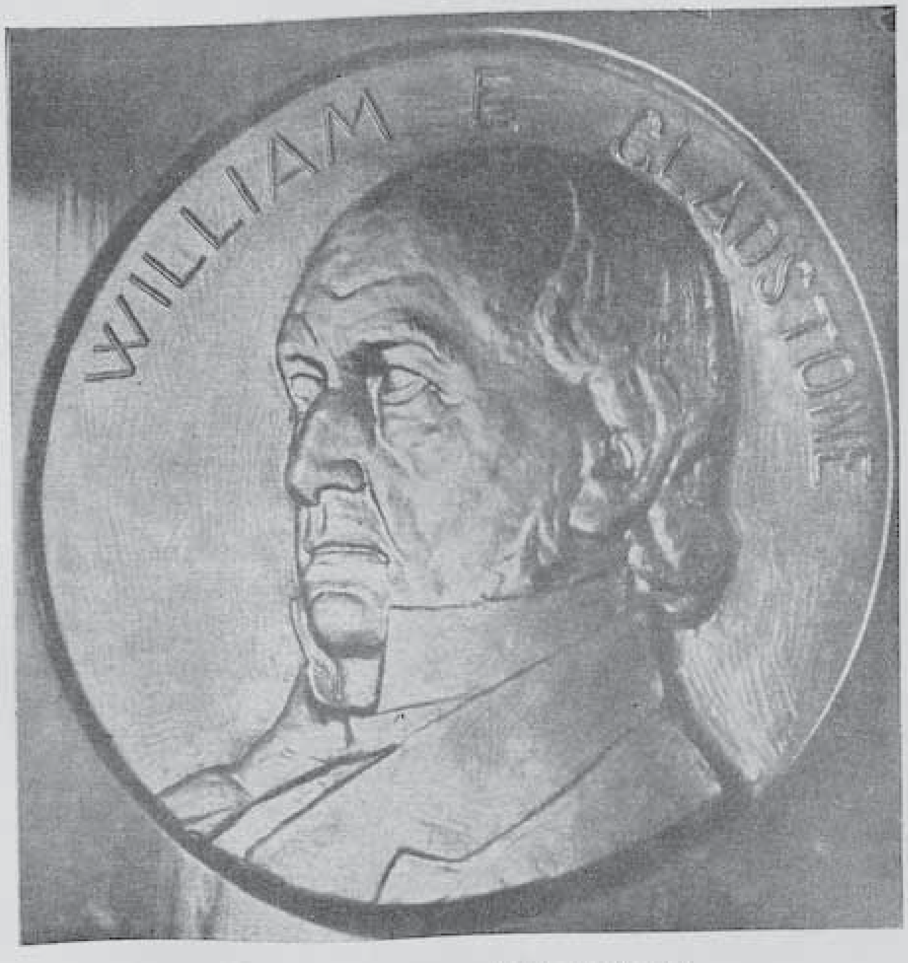
WILLIAM E. GLADSTONE

Уилямъ Е. Гладстонъ — Wil. Evart Gladston

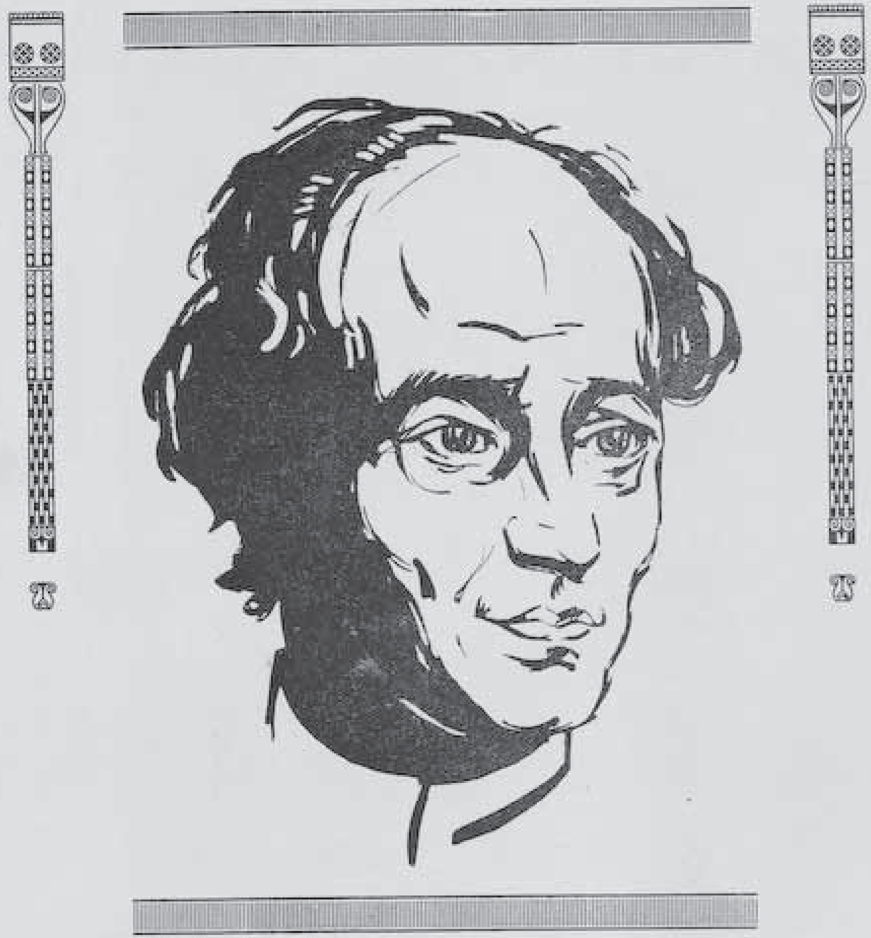

1

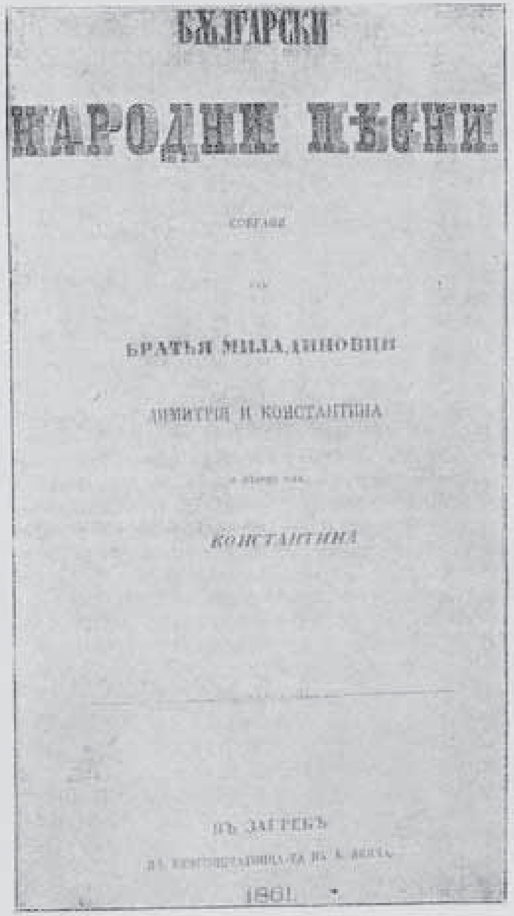

БЖЛГАРСКИ

НАРОДНИ ПѢСНИ

СОБРАНИ

БРАТЬЯ МИЛАДИНОВЦИ

ДИМИТРІЯ И КОНСТАНТИНА

КОНСТАНТИНА

ВЪ ЗАГРЕБЪ

ВЪ КНИГОПЕЧАТНИЦА-ТА НА А. ЯКИЋА

1861.

2

1. Щросмайеръ — Chtrosmaier 2. Народни пѣсни — „Chants nationals" par les frères Miladinovi

1. Щросмайеръ — Chtrosmaïer 2. Народни пѣсни — „Chants nationals“ par les frères Miladinovi

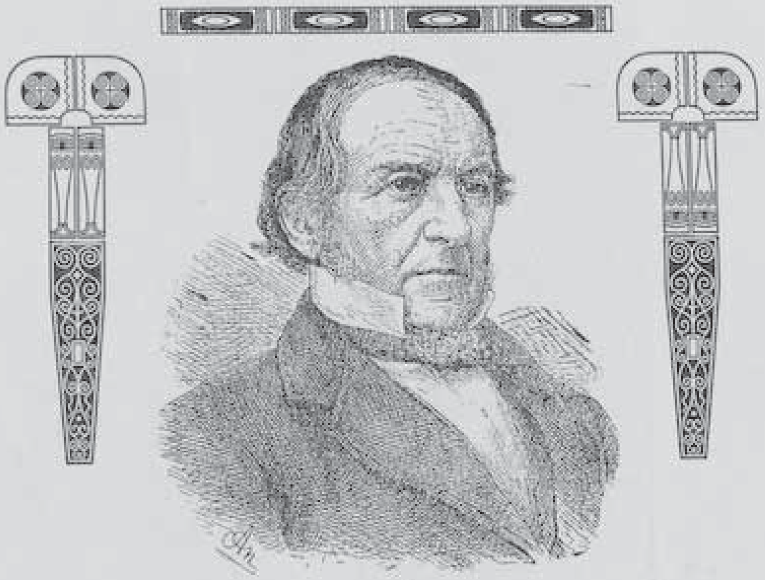

3

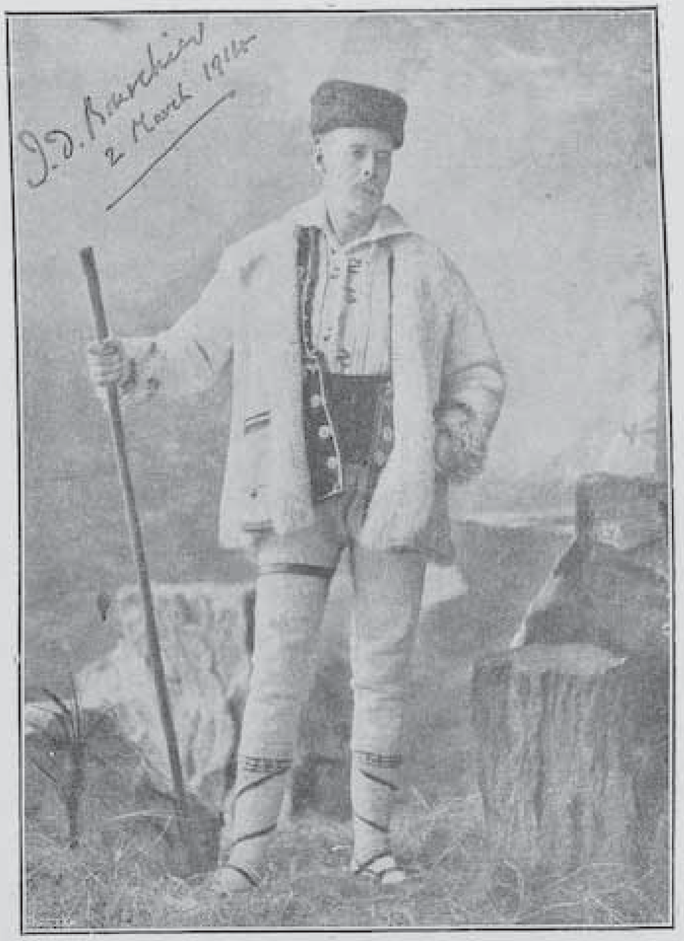
J. D. Bourchier
2 March 1914

4

3. Уилямъ Гладстонъ — William Gladston 4. Джеймсъ Баучеръ — James Baoutcher

5

6

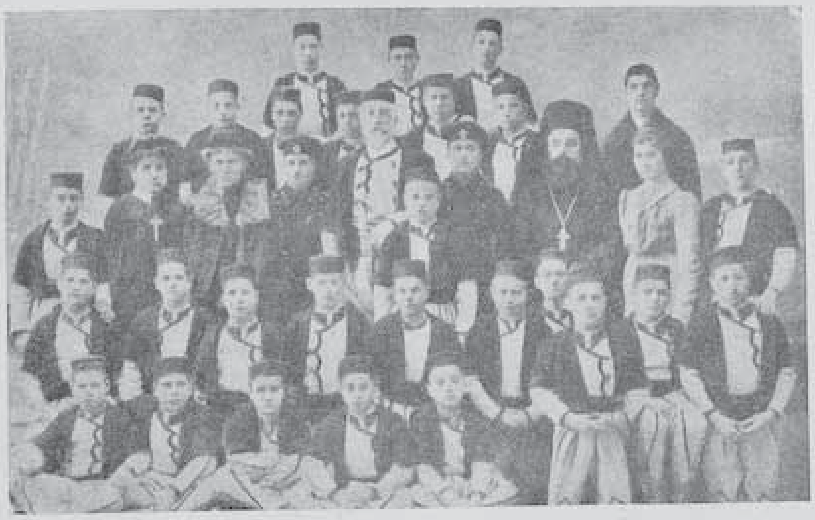

7

5. Пиерсъ О'Махони — P. O'Mahoni 6. Леди П. О'Махони — Lady P. O'Mahoni
7. Сиропиталището — L'orphelinat

8

9

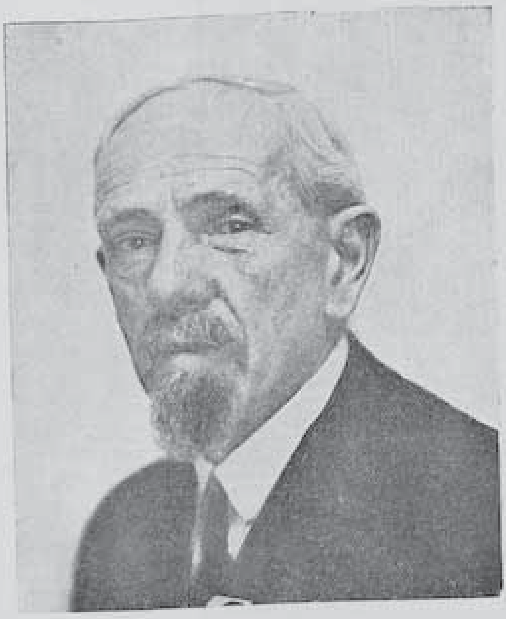

10

11

8. Леди Гроганъ — Lady Grogan 9. Едуардъ Бойль — Edward Boyl
10. Хаскель — Haskel 11. Ноелъ Бъкстонъ — Noël Bakston

12

13

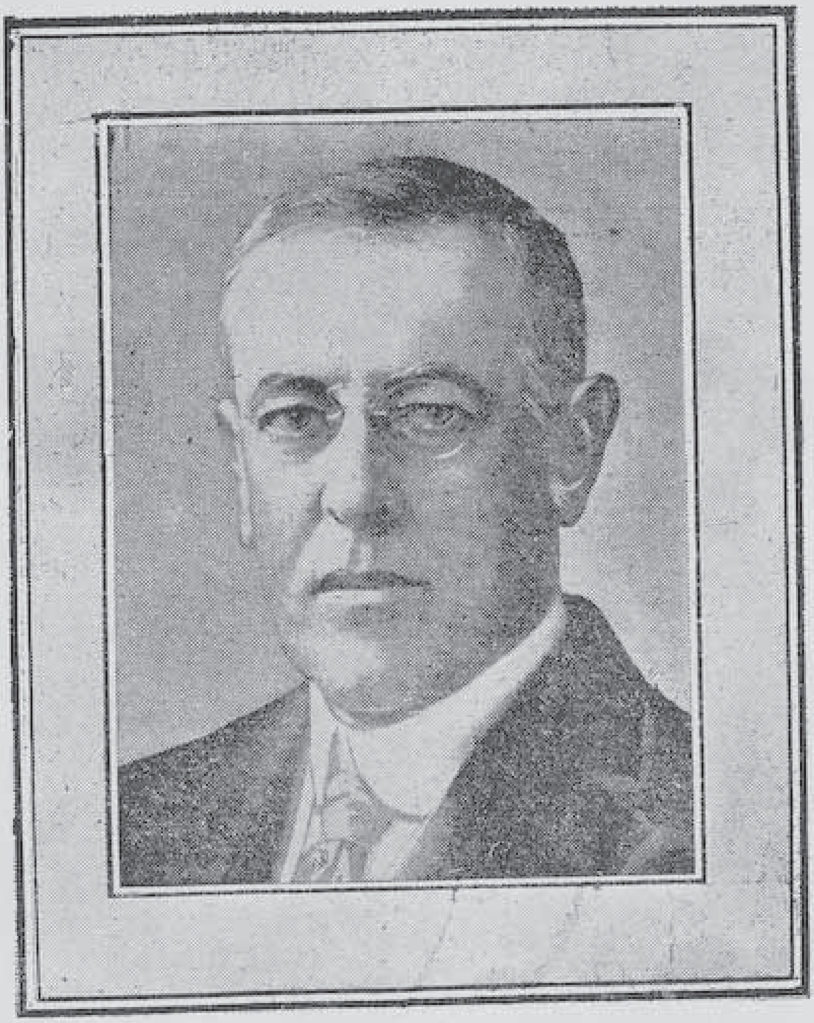

14

12. Лордъ Томсонъ — Lord Tomson 13. Бенъ Райли — Ben Raĭly
14. Удр. Уилсонъ — Oudr. Wilson

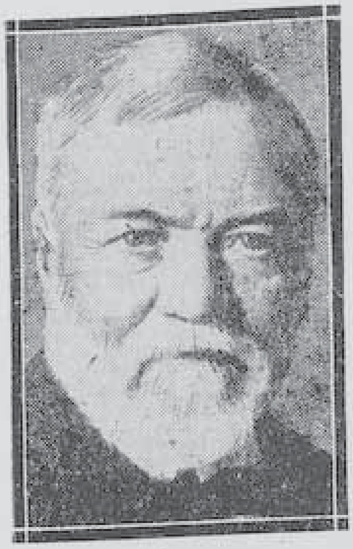

15

16

17

15. П. Карнеджи — P. Karnedji 16. Хейлсъ — Hals 17. Мисъ Патрикъ Макдоналдъ — Miss Patrik Makdonald

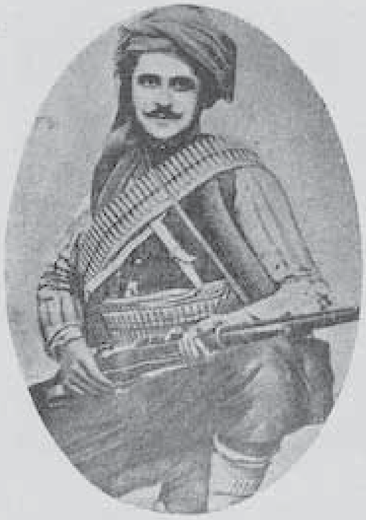

18

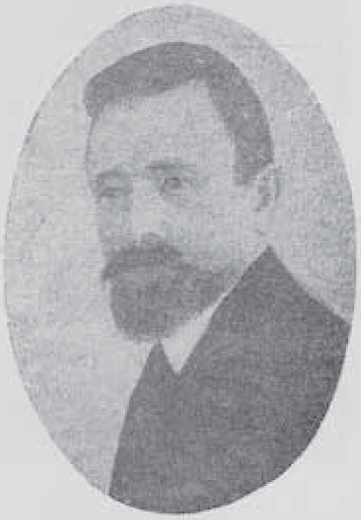

19

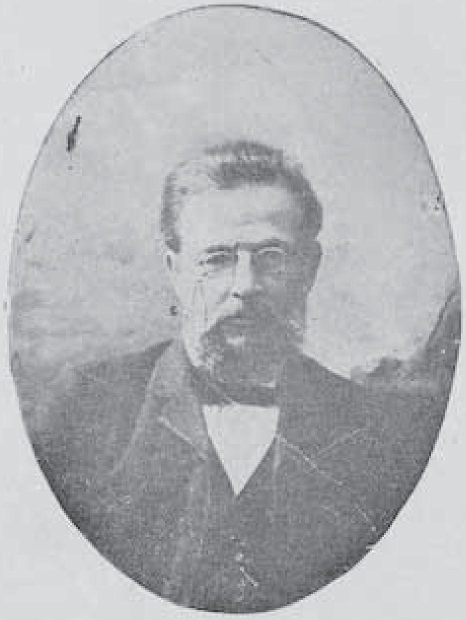

20

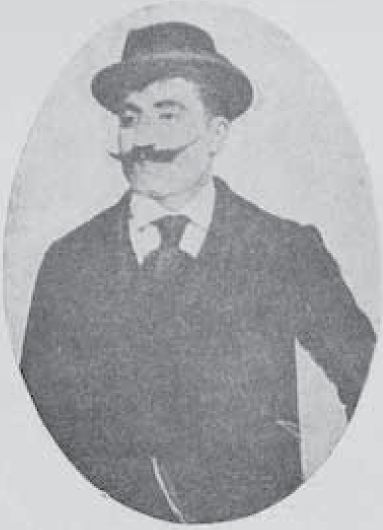

21

18. Сиримиджиянъ — Sirimidjian 19. Кристопоръ — Cristopore 20. Харипъ — Harip
21. Татулъ Зарморянъ — Tatoul Zarmorian

22

23

24

22. Дж. Гарибалди — Dj. Garibaldi 23. Мон. Ронкали — Mons. Roncali
24. Донъ Галони — Don Galoni

25

26

27

28

29

25. Сестра Хр. Алоати — La soeur de charité Chr. Aloati 26. В. Морело — W. Morello 27. Проф. Енрико Дамяни — Prof. Enriko Damiani 28. Иночензо Капо — Inotchenso Kapo 29. Ж. Нурижиянъ — G. Nourijian

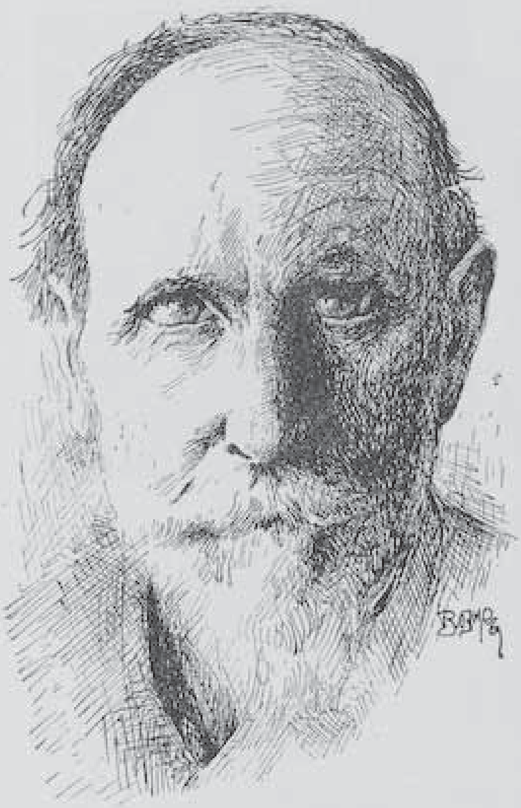

30

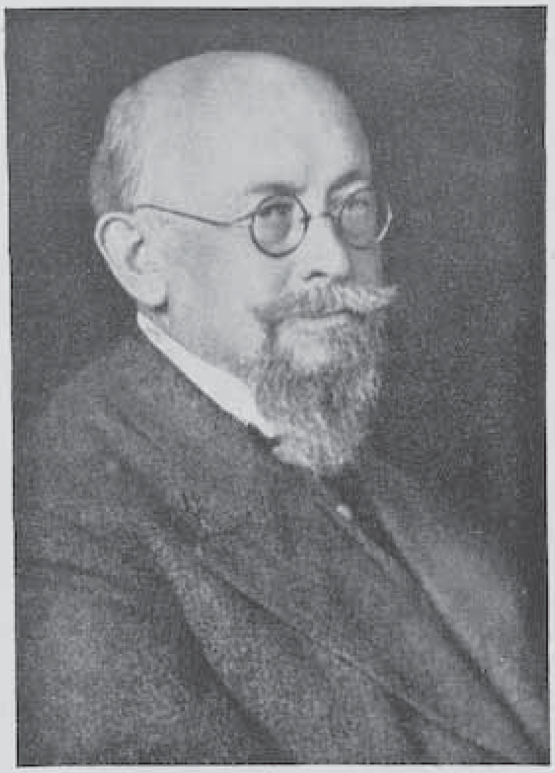

31

32

30. Проф. Густавъ Вайгандъ — Prof. G. Waïgand 31. Проф. Каснеръ — Prof. Kasner
32. Проф. Вайгандъ заедно съ студентитѣ — Prof. Waïgand avec les etudiants

33

34

35

36

33. Валтеръ Е. Брелъ — Walter E. Brell 34. Вилхелмъ Кубе — Wilhelm Koube
35. Вандервелдъ — Wanderweld 36. Д-ръ Щрутъ — D-r Chtroup

37

38

37. Проф. П. Н. Милюковъ — Prof. P. N. Milukoff   38. Графъ Игнатиевъ — Comte Ignatieff

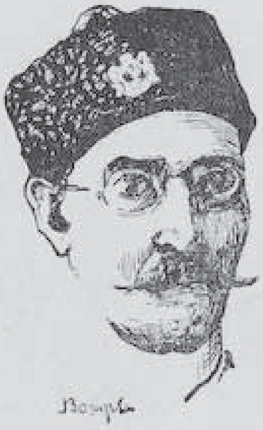

39

40

41

42

39. Раймондъ Пържевалски — R. Parjevalsky 40. Бор. Тагѣевъ — Bor. Tagheeff 41. Проф. П. Кондаковъ — Prof. P. Kondakoff 42. Г. Перчецъ — G. Pertchetz

43

44

45

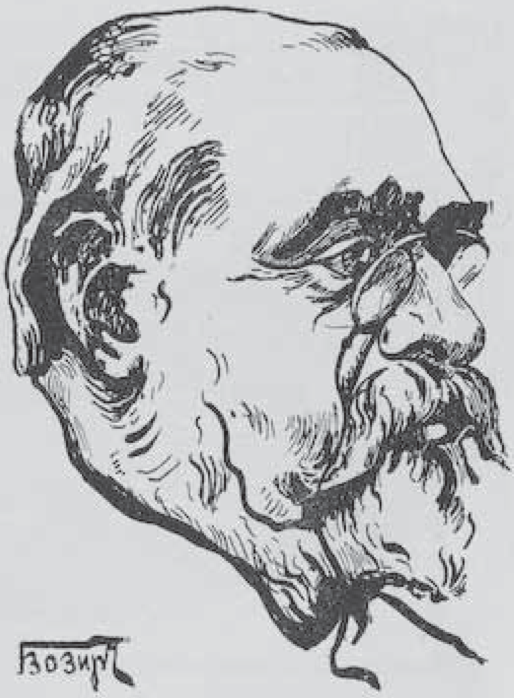

46

43. А. Рапопортъ — A. Rapoport 44. Проф. Г. Фехеръ — Prof. G. Feher 45. Тахауеръ — Tahaouer 46. Проф. Луи Леже — Prof. Loui Legè

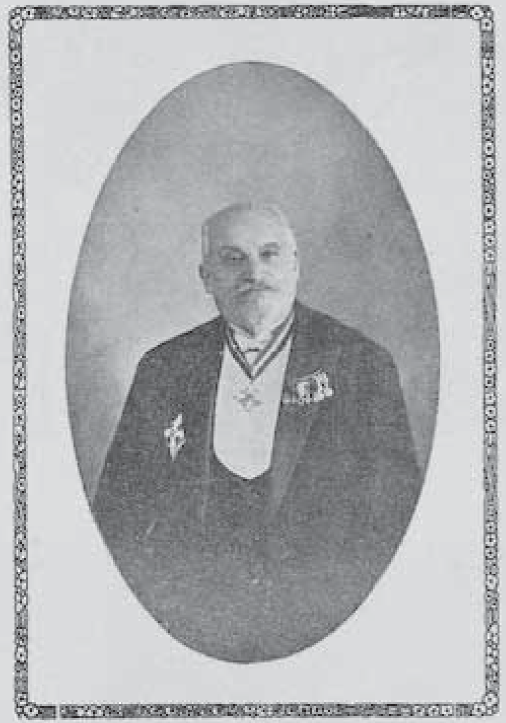

47

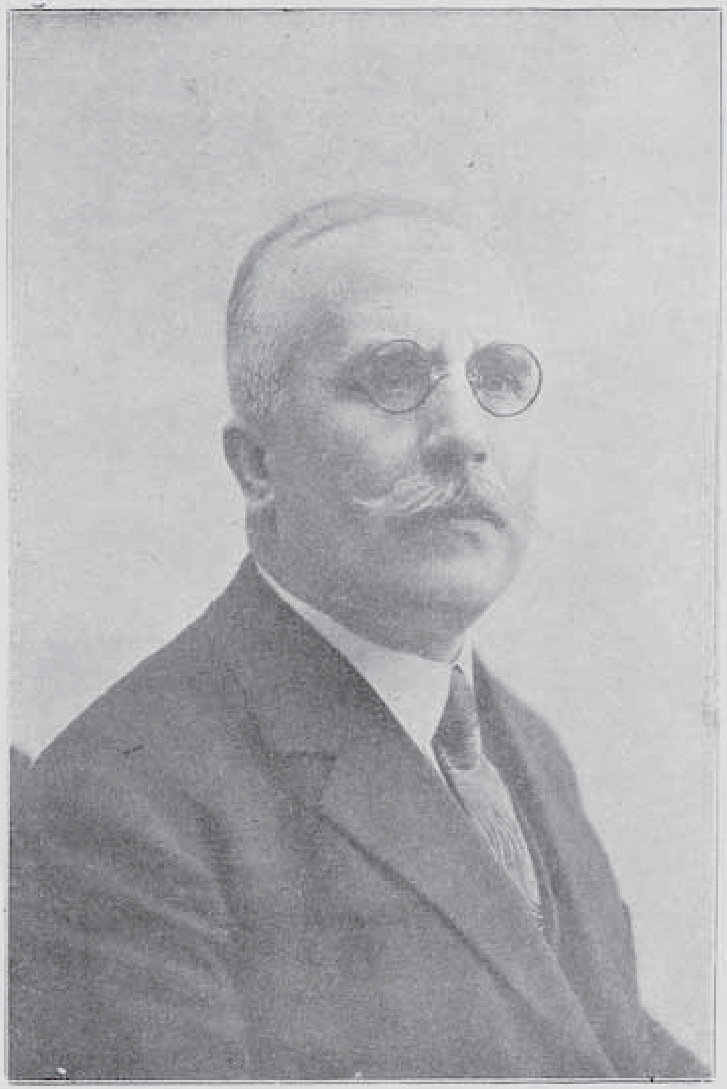

48

47. Леонъ Ламушъ — Leon Lamouche 48. Жустенъ Годаръ — J. Godar

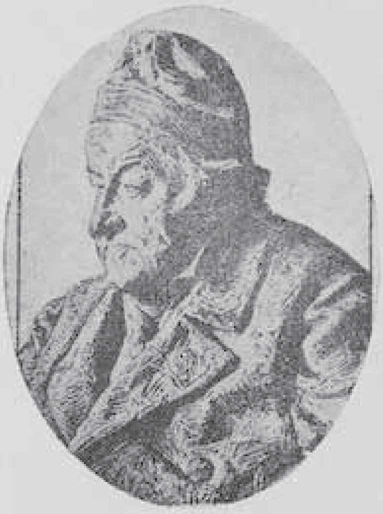

49

50

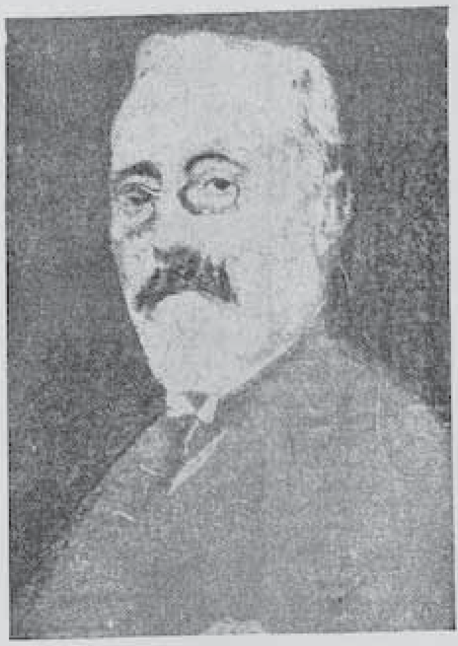

51

52

49. Ами Буе — Ami Boué 50. Ж. Десбонъ — G. Desbon 51. Проф. Алфонсъ Оларъ — Prof. A. Olar 52. Проф. К. Иречекъ — Prof. K. Iretchek

47. Леонъ Ламушъ — Leon Lamouche 48. Жустенъ Годаръ — J. Godar

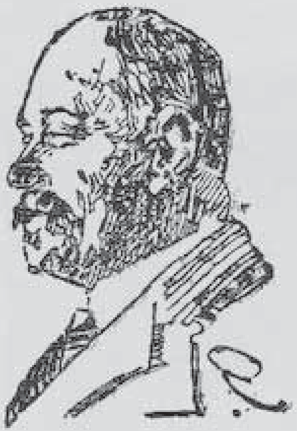

53

54

55

56

57

58

53. Ст. Радичъ — St. Raditch 54. П. Радичъ — P. Raditch 55. Г. Басаричекъ — G. Bassaritchek 56. А. Павеличъ — A. Pavelitch
57. Д-ръ Трумбичъ — D-r Troumbitch 58. Д-ръ Вл. Мачекъ — D-r Wl. Matchek

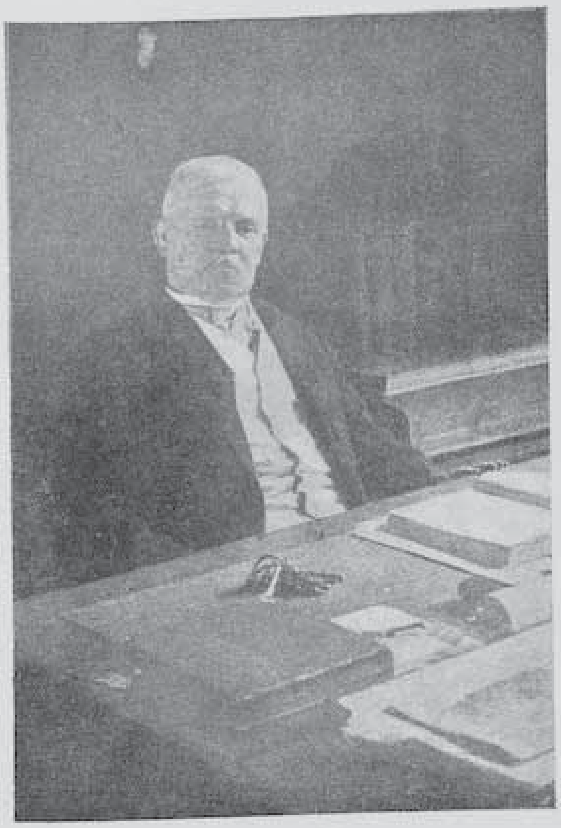

59

60

61

62

59. Проф. В. Ягичъ — Prof. V. Iaghitch 60. Ст. Верковичъ — St. Verkovitch
61. Мърквичка — Markvitchka 62. Вл. Сисъ — Vl. Sisse

ОБЯСНИТЕЛЕНЪ ТЕКСТЪ

ОТДѢЛЪ II

Историческата сждба на Македония

I. Македонско владичество

„Съ името Македония въ древностьта се означавала приморската равнина, която се простирала по долното течение на р. р. Бистрица и Вардаръ, и която е станала основа на македонската държава. По-късно къмъ нея се причислила и вжтрешната планинска область или Горна Македония съ следнитѣ нейни части: Орестида (костурско), Линкестида и Пелагония (по р. Черна — битолско) и Елимея по срѣдното течение на р. Бистрица. Тия области до IV вѣкъ преди Христа съставлявали отдѣлни племенни княжества, които се намирали въ известна зависимость отъ Долно-Македонското царство.

До възцаряването на Филипа II (359—336 г.) тия племена запазили своята полунезависимость; Филипъ унищожилъ тия васални княжества и ги обединилъ въ здрава монархическа държава, която се опирала на добре обучена и дисциплинирана войска и устроилъ прочутитѣ македонски фаланге, въ които служели дребнитѣ земевладѣлци — селянитѣ, като пѣхота; едритѣ землевладѣлци или боляритѣ пъкъ служили въ тежко въоржжената конница.

Опрѣнъ на тая сила, Филипъ усмирилъ съседнитѣ тракийски и илирийски племена, осигурилъ границитѣ и покорилъ гръцкитѣ градове по македонския и тракийския брѣгъ. По тоя начинъ стигналъ до морето. Следъ тия успѣхи той леко подчинилъ и самата Елада, отъ която е билъ признатъ за вождъ (хегемонъ) на всички гръцки държавици, които обединилъ въ единъ съюзъ. Така Филипъ II турилъ основата на мощна държава.

Неговъ замѣстникъ е прочутиятъ македонски царь Александъръ Велики, който царувалъ отъ 336 до 323 год. преди Христа. Познати сж неговитѣ походи въ Азия, завладяването на персийското царство и навлизането му въ Индия.

Бащата създалъ отъ едно малко княжество голѣмо балканско царство; синътъ отъ балканско царство направилъ свѣтовна македонска империя. Но по тоя пжть Александъръ изчерпилъ до крайна степень силитѣ на Македония и затворилъ пжтя й къмъ истинско национално величие. Като полководецъ и организаторъ той е билъ наистина великъ, но като политикъ е билъ непредвидливъ. Стомахътъ на малка Македония не е можалъ да асимилира толкова много и разновидна маса отъ народи.

Следъ неговата смърть полководцитѣ му започнали взаимни борби за короната. Въ 301 г. преди Христа александровата империя била подѣлена между последнитѣ и въ Македония се затвърдилъ Касандъръ, основателя на гр. Солунъ.

Въ 279 г. въ Македония се явяватъ келти и опустошили страната. Единъ отъ претендентитѣ на македонския престолъ следъ смъртьта на Касандра билъ Антигонъ Гонатъ. Той се опълчилъ противъ пришелцитѣ и ги изпъдилъ. Въ благодарность за това спасение на Македония сжщиятъ билъ признатъ за нейнъ държавенъ глава и основалъ нова македонска династия.

Презъ времето на пуническитѣ войни, които Римъ води срещу Анибала, македонското царство гледало да използува трудното положение на римлянитѣ и да обезпечи независимостьта си.

Македонскиятъ царь Филипъ V сключилъ съюзъ съ Анибала, но последниятъ не можалъ да смаже противника си. Следъ свършване на пуническитѣ войни Римъ подбудилъ неприятелитѣ на Македония да се опълчатъ противъ нея и самъ повелъ войната, която се свършила съ поражение за Филипа при Киноскефале (197 год. преди Христа). Филипъ платилъ тежка контрибуция и призналъ свободата на гръцкитѣ градове.

Римлянитѣ, вече осигурени отъ Македония, почнали да правятъ опити за подчинение на гръцкитѣ градове, които отново потърсили помощьта на Филипа. Римъ не могълъ да допусне засилването на македонското царство и обявилъ втора война на Македония. Въ битката при Пидна (168 г. преди Христа) македонцитѣ били разбити и македонската държава била покорена отъ римлянитѣ.

II. Римско владичество

Римлянитѣ раздѣлили Македония на четири самостоятелни области, които се управлявали отъ магистрати, назначавани отъ Римъ и отъ съвети, въ които влизали мѣстни представители.

Македония почнала да живѣе полунезависимо Презъ 149 год. преди Христа македонцитѣ вдигнали възстание, което бързо било потушено, и Македония била обърната въ римска провинция подъ управлението на римски проконсулъ.

Главенъ градъ на провинцията станалъ Тесалоники (Солунъ), който, благодарение на централното си положение що заемалъ, понеже билъ на пжтя отъ Европа за Азия, скоро станалъ най-цвѣтущето селище на Балканския полуостровъ.

Обаче, самата страна, поради честитѣ войни презъ време на самостойния й животъ, много е обезлюдѣла. Римскиятъ императоръ Августъ колонизиралъ главнитѣ градове Филипи, Дионъ, Пела, Касандра, Беръ, Стоби и пр. и на нѣкои отъ тия градове далъ правото на римски общини.

Македония, благодарение на римскитѣ легионни колонии и други срѣдства, могла сравнително да се успокои за известно време.

Отъ първата половина на III вѣкъ сл. Христа почнали нашествията на варваритѣ.

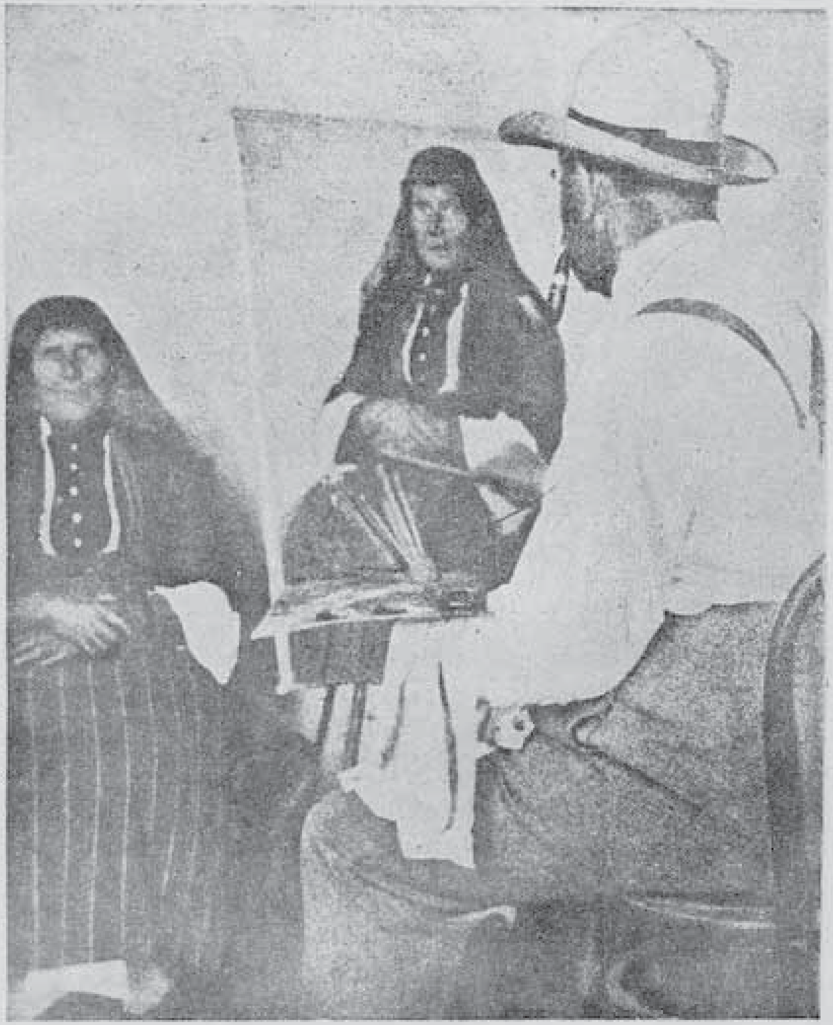

63

64

63. Лудвигъ Куба — Ludvig Kouba 64. Проф. Л. Нидерле — Prof. L. Niderle

На сцената се явяватъ готитѣ, които въ 268 год. нахълтали въ Македония, опустошили я и стигнали до Солунъ, който градъ обсадили съ флота. Императоръ Клавдий II ги нападналъ, прогонилъ ги по р. Морава и при Нишъ ги разбилъ съвършено (269 година).

Следъ тѣхъ идатъ нови пришелци — вестъготитѣ, които, подкарани отъ хунитѣ, минали Дунава и нахлули въ Мизия и Тракия.

Въ 393 г. тѣхниятъ царь Аларихъ нападналъ Македония, Илирия и Гърция, но наскоро заминалъ за Италия.

Въ 441 г. хунитѣ минали Дунава и опустошили Балканския полуостровъ чакъ до Елада.

Подиръ тѣхъ започватъ голѣмитѣ придвижвания на славянитѣ, които свършватъ съ заселване на балканскитѣ земи.

Презъ този периодъ отъ време спада и появяването и разпространяването на християнството въ Македония. Тукъ христовото учение много рано е проникнало. Знае се, че апостолъ Павелъ основалъ черквитѣ въ Солунъ и Филипи (посланията му до солунянитѣ и филипянитѣ). Още презъ първитѣ два вѣка отъ християнската ера е имало християнски общини въ македонскитѣ градове: Солунъ, Филипи, Верея, Стоби, (Градско на Вардаръ) и Скупи (Скопйе).

Императоръ Диоклецианъ заповѣдалъ преследването на последователитѣ на християнската религия (св. великомѫченикъ Димитри Солунски).

Презъ 330 година Константинъ Велики пренесълъ столицата отъ Римъ въ малкия градецъ на Босфора — Византия (Цариградъ или Константинополъ).

Презъ 395 година римската империя се раздѣлила на две половини: източна и западна.

Съ това се туря началото на нова държава, която носи името на престолния си градъ — Византия.

III Византийско владичество

Византийската империя обемала земитѣ: Тракия, Мизия, Македония, Гърция, Критъ, Сирия, Египетъ, М. Азия и Понтъ. Тя е траяла до 1453 г. — падането на Цариградъ въ турски рѫце.

Въ тая часть отъ римската империя е господствувала гръцката култура и гръцки езикъ, а по-късно, когато станало раздѣление на християнската черква на източна и западна, въ духовно отношение тя попаднала подъ ведомството на цариградския патриархъ и съ помощьта на черквата придобила е досѫщъ гърцки обликъ.

Великото преселение на народитѣ, нашествието на славянитѣ, нападението на аспаруховитѣ българи и войнитѣ съ перси и араби — всичко това сѫ били голѣми сътресения за източната империя, която постепенно е стеснявала границитѣ си, за да се прибере въ недрата на Балканския полуостровъ.

Арабитѣ завладѣли Вавилония и Месопотамия, Сирия и Палестиня, Египетъ (623—640 г.) и пр.

Пъкъ и самитѣ граници на Византия въ полуострова се стеснили: на обезлюденитѣ мѣста покрай Дунава и равнинитѣ до него се настанили въ северо-западния край — сърбо-хървати, а въ северо-източния край — Мизия — въ 679 година се образувала българска държава.

Отъ тука нататъкъ вече стожеръ на византийската история сѫ борбитѣ съ тази държава.

IV. Българска държава

Какъ се образува българското царство и какъ се роди българския народъ изобщо и частно въ Македония, се говори другаде.

Сега ще хвърлимъ единъ бѣгълъ погледъ върху разширението на българската държава въ Македония.

Благодарение сродството въ езикъ и родъ на мизийскитѣ славяни — ядката на българската държава — съ македонскитѣ, Македония по право бѣше нераздѣлна часть отъ българската държава, а по силата на орѫжието тя скоро стана и de facto такава.

1) Царь Борисъ (852 — 907 г.) владѣеше Македония, за кѫдето изпрати като просвѣтитель св. Климента Охридски.

2) Неговиятъ синъ — Симеонъ Велики (888 до 927 г.) е покорилъ и останалата часть отъ Македония, а именно: „Македонскитѣ прибрѣжни области около стенитѣ на Солунъ, подчинилъ Тесалия, Епиръ до околноститѣ на Артенския заливъ и адриатическото крайбрѣжие отъ устието на Калама срещу Корфу до устието на Дринъ.“*)

3) Следъ смъртьта на Симеона Велики се възцари синъ му Петъръ, по-скоро светецъ нежели държавенъ мѫжъ. Презъ негово време северо-източната часть отъ българското царство попадна подъ византийска власть — императоръ Иоанъ Цимисхий.

4) Тъкмо тогава „македонскитѣ българи и велможи не се подчиниха на Византия и основаха нова своя държава, която пакъ нарекоха българско царство“. Юначниятъ царь Самуилъ (977 до 1014 г.) брани мѫжествено своята българска държава, властвува надъ нея 37 години отъ столнитѣ градове София, Мъгленъ, Воденъ, Преспа, Охридъ и когато следъ дълги и кръвопролитни войни при наследницитѣ на Самуила падна Македония подъ Византия (1018 г.), византийскиятъ императоръ Василий се нарече по народностьта на покореното население „Българоубиецъ“.

И тъй, първото българско царство сѫществува отъ 679 до 1019 година и Македония дѣли задружна сѫдба съ него повече отъ 150 години.

Българскиятъ народъ робува подъ Византия до 1186 г.

Презъ този тѫженъ периодъ македонскитѣ българи възстанаха презъ 1040 година начело съ Петъръ Делянъ, презъ 1067 г и презъ 1083 г. начело съ Георги Войтехъ.

Презъ 1186 год. севернитѣ българи възстанаха подъ водителството на братята Петъръ и Асенъ и възобновиха българското царство въ Мизия съ столица В. Търново.

Царь Калоянъ (1196—1207 г.) включи въ предѣлитѣ на държавата си цѣла Македония, безъ Солунъ и Халкида. Македония стоя като часть отъ българското царство до срѣдата на XIII вѣкъ, сиречъ около 50 години.

И така Македония е била нераздѣлна часть отъ българската държава въ продължение на повече отъ 200 години.

V. Сръбско владичество

Сърбитѣ се явяватъ за първи пѫть въ Македония къмъ края на XIII вѣкъ.

Северна Македония съ градоветѣ Скопйе, Тетово и Дебъръ завладѣ сръбския краль Милутинъ (1282-1321 г.); неговиятъ наследникъ Стефанъ Дечански (1321—1331 г.) превзе Велесъ и Щипъ; синъ му Стефанъ Душанъ Силни (1331—1355 г.) презъ 1334 г. превзе Прилепъ, въ 1342 г. — Воденъ, Струмица и Мелникъ, а въ 1345 г. — Сѣръ.

---

*) К. Иречекъ — Историята на българитѣ стр. 217

Веднага следъ Душана престола наследи Урошъ (1355 –1371 г.), човѣкъ слабъ, безъ енергия и авторитетъ. Не се минаха и десеть години, когато голѣмото царство се раздроби

Западна Македония биде грабната отъ Вълкашина, който въ 1366 г. се прогласи за краль съ столица гр. Прилепъ и биде наследенъ отъ сина си прочутия Крали Марко, загиналъ презъ 1394 год. въ Ромъния като турски васалъ. Източна Македония съ Сѣръ взе урошевия братъ Углешъ, а северна съ столица Кюстендилъ се задържа отъ Деяновци.

Споредъ горното юго-източна Македония, Сѣръ и околностьта му били подъ сръбска държава 10 години (1345—13 4); Воденъ, Струмица и Мелникъ — 13 години; прилепско — 21 години; велешко и щипско — 25 г. (1330—1355); Скопйе, Дебъръ и Тетово — 73 г. Значи сърбитѣ, макаръ отчасти, сѫ владеяли Македония около 70—80 г.

Сърбитѣ въ Македония не сѫ оставили трайни следи, освенъ нѣколко архитектурни паметници отъ религиозенъ характеръ, тъй като тѣхното владичество е било кратко и разпокѫсано.

Едновременно съ раздробяването на душановото царство развиватъ се подобни печални събития и въ българското. Сѫщо и въ Византия.

Отъ тия нескончаеми ежби бърза да се възползува единъ новъ народъ отъ турански произходъ. Това сѫ османскитѣ турци.

VI Османско или турско владичество

Турцитѣ се появили на Балканския п-въ около 1350 г. и въ 2—3 години време сполучватъ да се настанятъ въ Галиполския п-въ. Презъ 1362 г. турскиятъ военачалникъ Евреносъ завзелъ голѣма часть отъ южна Македония; крепостьта Вардаръ (сегашно Ениджe) била разрушена и основанъ последния чисто турски градъ.

Другъ турски пълководецъ Лалашехинъ ударилъ на северъ и превзелъ Одринъ (1360 г.), който станалъ първа турска столица въ Европа; после покорилъ Ст. Загора и Пловдивъ и отъ тамъ съ последователни нападения завладѣлъ българското царство, чиято столица Търново паднала въ турски рѫце презъ 1393 год.

Турцитѣ напредвали победоносно по всичкитѣ посоки на Балканския п-въ. Македонскитѣ градове попадали въ тѣхни рѫце единъ подиръ други.

Около 1374 г. падатъ Кюстендилъ, Сѣръ, Кавала, Драма, Велесъ (1375 г.), Кратово и цѣла северна Македония.

Началото на XV вѣкъ заварва турцитѣ като господари на Македония, каквито оставатъ до 1912 година, сир. повече отъ петь вѣка.

Ужасно е пострадала Македония презъ тия черни вѣкове, особено презъ първитѣ десетилѣтия.

Боляри и първенци сѫ били или силомъ потурчвани, или масово избивани, или изселвани въ Мала Азия.

Обезлюдѣли македонскитѣ градове отъ българско население. Полскитѣ села отъ плодороднитѣ равнини били обърнати на чифлици, подарявани отъ султана на заслужили турски голѣмци, а служителитѣ имъ били обърнати въ лични тѣхни роби.

Много отъ полскитѣ села опустѣли, защото жителитѣ имъ избѣгвали въ планинскитѣ недостѫпни недра.

Всички по-важни пунктове били заселени съ турски пришелци, нарочно доведени тукъ отъ Азия.

Отъ начало турскиѣ султани се държели толерантно по отношение вѣрата, ала това не имъ попречило да обърнатъ всички християнски похубави храмове въ джамии и да забранятъ да се строятъ нови.

Тази забрана е траяла чакъ до 1835 г., когато била отмѣнена. Отъ тогава датиратъ много нови черкви въ Македония.

Помацитѣ отъ родопско, кочанско, тиквешко, кичевско и пр. насила сѫ потурчени презъ XVI в., а и по-късно.

Божи бичъ е било за българитѣ образуването на яничарскитѣ полкове.

По-късно се явяватъ и други напасти: кърджелии, дахии, спахии, които изтрѣбвали мирното население, грабили имота му и разполагали съ честьта и дома му.

Другаде говоримъ за македонскитѣ българи въ новитѣ времена.

И въпрѣки всички тия страдания, българския народъ въ Македония не билъ задушенъ окончателно и не се далъ да бѫде погълнатъ.

Той дочака знаменитата 1912 година, когато вѣковнитѣ му завети: свобода, самостоятелность бѣха на прага на действителностьта.

Ала той попадна въ ново робство подъ сърби и гърци.

Хилядо деветстотинъ и петнадесетата година му донесе нови надежди, за да бѫдатъ погазени съ мира отъ Ньоий (1919.) и Македония разпокѫсана и повърната къмъ ново робство!..

Заселение на славянитѣ въ Балканския п-овъ и въ Македония

Сегашнитѣ югославянски народи — българи сърбо-хървати и словинци не сѫ туземци въ странитѣ, които сега заематъ, тѣ сѫ дошли отъ северъ.

Югославянското преселение на Балканския п-овъ е станало въ свръзка съ голѣмото движение на срѣдно азийскитѣ и източно европейски народи и съ политическитѣ условия, настанали въ византийската империя въ края на старитѣ и въ началото на срѣднитѣ вѣкове.

Освободенитѣ отъ германскитѣ племена земи на северъ отъ Дунава били заети отъ славянитѣ къмъ края на V вѣкъ.

Въ края на тоя вѣкъ и презъ следующия югославянитѣ образували две голѣми заселени групи: едната срѣднедунавска — въ нѣкогашна Панония и сегашно западно Маджарско, другата — долнедунавска, на северъ отъ долния Дунавъ, въ нѣкогашна Дакия (отъ устието на Дунава та дори до Тиса на западъ).

Панонскитѣ славяни къмъ срѣдата на VI вѣкъ попаднаха подъ властьта на аваритѣ, които владѣяха тамъ два и половина вѣка; долнедунавската група бѣше свободна, самостойна. Първитѣ нападатъ Византия като аварски подвластници и заедно съ аваритѣ, а вторитѣ действуватъ на своя глава. Тѣ, сиречъ долнедунавскитѣ славяни, първи се засилватъ на Балканския полуостровъ, като заематъ по-плоднитѣ югоизточни области, а панонскитѣ славяни дохождатъ по-късно и се заселватъ въ северо-западната часть на полуострова. Презъ VI и VII вѣкове днешна Ромъния е била населена съ славяни и тя се наричала Славиния.

Тѣзи славяни живѣели заседналъ животъ, имали свои села и обработвали земята. Тѣ захванали да нападатъ византийскитѣ области за плячка и за ловене роби и скоро се завръщали въ отечеството си.

Начало за заселване на югославянитѣ въ византийската империя е дала самата Византия.

За да избави земитѣ си отъ постоянни нападения последната поканила югославянитѣ да се заселятъ въ обезлюденитѣ и опустошени области. Юстинянъ I предложилъ на антитѣ (единъ клонъ отъ дунавскитѣ славяни) гр. Турисъ при Дунава съ задължение тѣ да пазятъ границата отъ хунитѣ. Въ византийската войска имало цѣли славянски отреди съ свои военачалници, които достигнали най-високи длъжности.

Когато въ началото на VI вѣкъ зачестили войнитѣ съ Персия, византийскиятъ отпоръ срещу славянитѣ ослабналъ много.

При императора Фока (601-610 год.) главното ядро на византийскитѣ войски отъ Дунава заминало за Персия, балканскитѣ земи останали безъ защита и долнодунавскитѣ славяни почнали да се заселватъ въ плодороднитѣ земи на Мизия, Тракия и Македония, познати тѣмъ отъ нападенията.

Въ времето на императоръ Иракли (610-641г.) се явяватъ нови врагове и Византия, заета съ войни въ Персия, Сирия, Египетъ, била безсилна да брани балканскитѣ земи. Тогава е станало и най-главното преселение на славянитѣ на югъ отъ Дунава.

Въ новото си отечество долнодунавскитѣ славяни продължавали да живѣятъ по старому въ племенни организации. Въ тая група, заселена отъ Морава до Черно море и на югъ до Бѣло море влизали следнитѣ племена: севери по източна Стара планина; седъмь непознати племена въ Мизия; тимочани край рѣка Тимокъ; моравци край Морава; драговити, сагудати, ржхини около Солунъ; струмци по долна Струма; смолени по р. Мѣста между Струма и Родопитѣ; бърсяци въ срѣдна Македония отъ Охридъ до Велесъ.

Славянската вълна продължила на югъ и достигнала до Тесалия, Епиръ и Морея, дето въ началото на VII вѣкъ се настанили като постоянни жители и владетели.

Така била заселена и Македония, и вече въ VII вѣкъ тя има напълно славянски ликъ.

Сега се явява ново питане: кои именно славяни сж се заселили въ Македония и въ каква етнична и езикова близость се нахождали съ другитѣ околни славяни на полуострова.

Най-важнитѣ доказателства за принадлежностьта на Македонскитѣ славяни, като северо източна балканска група се свеждатъ къмъ три групи: 1) историческа, 2) етнографска и 3) езиковна.

1) Историческа: Арменската география на псевдо — Мойсея Хоренски отъ 670—680 год.; Чудесата на св. Димитрия Солунски; охридския архиепископъ Теофилактъ; старобългарскиятъ преводъ на Манасиевата хроника и пр. и пр.

2) Етнически. Еднаквитѣ племенни и топографски названия въ рускитѣ, българскитѣ и македонскитѣ земи:

Племето севери (сжщото име и въ Русия), смолени (градъ Смоленскъ въ Русия), драговити (дреговичи въ Русия), руският градъ Плъсковъ и старата българска столица Плъсковъ, руския градъ Переяславль и българския Преславъ и др.

3) Езиковни. Източната (долнедунавска) група строго е запазила кирило-методиевата употрѣба на звуковетѣ ѣ, ѫ, ѧ, ъ, ь, ꙑ, щ, жд; а западната група — сърбо-хърватската, въ X вѣкъ вече е знаела други съответни звукове ѣ = е, ѫ = у, ѧ = е, ъ и ь = ъ, ꙑ = и, щ = ћ, жд = ђ.

Тукъ съвсемъ не е умѣстно да предаваме примѣри отъ названия, съдържащи изброенитѣ звукове (гледай „Българитѣ въ Македония“ отъ г. професоръ Йорд. Ивановъ (стр. XXV, XXVI, XXVII, XXVIII и XXIX).

Българска държава и народность — (побългаряване на македонскитѣ славяни)

Прабългари зовемъ оня войнственъ турански народъ, часть отъ който презъ 679 година, начело на своя вождъ Аспаруха, мина долния Дунавъ, разби византийскитѣ войски и турна начало на нова българска държава на Балканския п-овъ. Съ своята мощна военна уредба прабългаритѣ включиха постепенно въ своята държава, било доброволно, било принудително, враждуващитѣ срещу Византия славянски племена на югъ отъ Дунава, именно: югоизточната имъ половина. Благодарение на голѣмата численость на славянското население и благодарение на християнството, което особено спомагаше да се слѣятъ завоеватели и подчинени, малобройната сравнително орда на аспаруховитѣ прабългари се стопи и погълна отъ славянитѣ. И вмѣсто отдѣлнитѣ мѣстни племенни названия, като севери, смолени, струмци и други, славянитѣ приеха общото обединително политическо име на завоевателитѣ „българи“, като запазиха изобщо своята битова особеность и славянския езикъ, досжщъ така, както стана съ франкитѣ въ Галия, съ ворязитѣ въ Русия и пр.

Догдето е траяло дѣлото на асимилацията, често пжти славянитѣ се поменаватъ отдѣлно отъ прабългаритѣ; особено отдѣлно се поменава „языкъ словеньскъ“, на който се разви и голѣма книжнина, възприета най-сетне заедно съ съответния езикъ отъ прабългаритѣ. А когато асимилацията бѣше привършена, тогава общиятъ езикъ взе да се нарича съ държавното име „български“, при все че се различаваше съвсемъ отъ езика на прабългаритѣ.

По потекло прабългаритѣ припадатъ къмъ срѣдноазиятскитѣ турански народи, които живѣели като номади скотовъдци и говорѣли тюркско наречие. По българския езикъ и организация тѣ били сродни съ хунитѣ, хазаритѣ, куманитѣ, съ сегашнитѣ чуваши на Волга и други турско-татарски народи.

Следъ разпадането на хунското царство въ V в. прабългаритѣ се вестяватъ въ края на сжщия вѣкъ като самостоенъ народъ на северъ отъ Дунава. Въ 482 год. се поменава за пръвъ пжть тѣхното име, когато византийския императоръ Зенонъ ги поканилъ за свои съюзници противъ остготитѣ.

Презъ следния VI вѣкъ прабългаритѣ нападатъ често на югъ отъ Дунава и опустошаватъ земитѣ отъ Цариградъ до Термопилитѣ. Тѣ се явяватъ тогава било сами, било задружно съ славянитѣ, гепидитѣ, и аваритѣ.

Ще рече, преди да минатъ Дунава прабългарскитѣ племена обитавали около две столѣтия северно отъ Азовско и Черно морета като самостойни и на западъ въ Маджарско, дето известно време били подъ аваритѣ. На северъ отъ Дунава тѣ имали свои князе и своя държава, която отъ 679 година продължила живота си и на югъ отъ Дунава.

Въ земитѣ на своето княжество на северъ отъ Дунава прабългаритѣ сж имали и славяни. Това съжителство и общи нападения срещу Византия говорятъ, че прабългаритѣ, още преди да минатъ Дунава, сж се опознали съ своитѣ бждещи сънародници и че още тамъ е могло да стане известно кръстосване между двѣтѣ различни етнични групи.

Въ новозаетата земя отъ Византия — цѣла сегашна Добруджа и източна Мизия — прабългаритѣ намѣрили осъмь отдѣлни славянски племена. Едно отъ тѣзи (северитѣ) трѣбвало да пази източния балканъ отъ византийски нападения; а другитѣ седемь — западната граница отъ нахлуване на аваритѣ. Значи, прабългаритѣ сж се опрѣли на помощьта на славянскитѣ племена, заварени въ повладаната страна. По-нататъкъ новата държава се засилва и се шири за смѣтка на Византия, като присъединява западна Мизия, Македония (отъ първата половина на IX в.), Албания, Епиръ и Тесалия.

Въ тия прошарени граници главното ядро съставляваха славянскитѣ племена. Владетелскиятъ народъ съ своята военна и административна организация е държалъ обединено славянското население, всѣкога готово къмъ раздробяване. А понеже северо-източна България е била заета и заселена отъ прабългаритѣ, тамъ и смѣсицата на двата различни етнични елементи е станала най-кръстосана. Много по-слабо сж били засѣгнати отъ прабългарска кръвь юго-западнитѣ области на държавата. Процесътъ на претопяването на владетелското малцинство срѣдъ славянитѣ е траялъ около два и половина вѣка.

За тоя исторически резултатъ, дето победители и завоеватели се слѣха въ единъ народъ, дето победителитѣ изгубиха своя езикъ, за да наложатъ отъ друга страна името си и организаторската си вещина, сж помагали редъ условия, отъ които по-главни сж били:

1) Численото надмощие на славянитѣ;

2) Държавната идея на прабългарскитѣ владетели да закрѣпятъ и прошірятъ държавата си, като обединятъ подъ своята крепка организация неорганизиранитѣ славянски племена. Въ тоя случай славянитѣ, безъ да губятъ своята вжтрешна самобитность и самостойность, се явяваха като федерати къмъ централната власть. Отначало не е вървѣло гладко това обединение, но желѣзната военна организация е надвила надъ слабитѣ и разпущени славянски племена. По-късно, когато последнитѣ вкусили плода отъ желѣзната дисциплина било за запазване на своитѣ огнища отъ неприятелски нашествия, които слабата византийска империя не е могла да отблъсква, било като сътрудници съ равни права въ задружни войни и оплячкосвания, славянскитѣ племена се сближили съ завоевателитѣ и ги подкрѣпвали.

Това сливане много по-леко е ставало съ славянскитѣ племена въ софийско, Македония и Тракия, защото тѣхното единство съ славянитѣ отъ Мизия е било пълно и мощно. Докогато сръбскитѣ и хърватскитѣ племена при опититѣ на царь Бориса и Симеона да ги обедини къмъ държавата си били безуспѣшни — македонскитѣ славяни доброволно се присъединявали къмъ войскитѣ на българскитѣ господари противъ Византия.

Прабългари и славяни взаимно си помагали: 688 г., 758—759 г., 762 г., 766 г. и пр. и пр.

3) А това сътрудничество е било толкова мощно за обединение.

4) Етничното и езиково единство между мизийскитѣ славяни и македонскитѣ спомогнало е тоже за сливането.

5) Християнството е направило най-дълбоката и бърза спойка между двѣтѣ племена; то дало пжть на женитбитѣ между прабългари и славяни, а когато станало държавна религия въ 865 г. процесътъ на асимилацията билъ бързо приключенъ. Презъ X вѣкъ, вмѣсто прабългарско малцинство и славянско множинство, на божия свѣтъ е заживѣлъ вече новъ голѣмъ народъ „българи" съ славянски езикъ.

6) Славянската книжнина още повече е спомогнала за ускоряване процеса на обединението и чрезъ нея то се утвърдило на вѣчни времена.

Прабългаритѣ нѣмаха книжнина на свой езикъ. Зачатъцитѣ на тая книжнина идатъ отъ Македония, но тя скоро стана общо достояние на обединенитѣ племена. Тя бѣше пригодена за черквата, но скоро мина и въ чертозитѣ на висшата управителна класа и царския дворъ. Царетѣ ставатъ най-голѣмитѣ й проводници и покровители. Борисъ дава гостоприемство на Климента, Наума, Ангелария, Константина и пр. Климентъ разработва славянската книга въ Македония, навсѣкжде проповѣдва и самъ отваря училище. Сжщото върши Наумъ.

Неговиятъ синъ Симеонъ е самъ книжовникъ и заедно съ Иоана Екзарха Български, епископъ Константинъ и презвитеръ Григорий завежда цѣла школа и шири българската книжнина.

Скоро тя прекрачва прага на българската държава и се отзовава далече въ Русия, Сърбия, Ромъния и др.

7) При тия условия за обединяване на славянскитѣ племена и стопяването на прабългаритѣ въ единъ народъ — български, има и едно друго положение, което много е улеснило за разпространяването и закрепването на името българинъ въ Македония.

Презъ VII вѣкъ, когато въ Мизия се настанили аспаруховитѣ българи, една значителна българска орда, дошла отъ Панония, се заселила въ сърдцето на Македония въ Битолското поле, въ кераминския лагеръ. Тая орда била водена отъ своя князъ Куберъ. Неинъ съседъ е било славянското племе драговити, което живѣло между Солунъ и Беръ. Лагерътъ Керамия се намиралъ въ полето между Битоля и Прилепъ, на пжтя що водѣлъ отъ Хераклия (Битоля) до Стоби (сега Градско на Вардара).

А това значи, че македонскитѣ славяни добре сж познавали бждещитѣ си господари — отъ една страна и отъ друга — тѣзи орди сж изиграли важна роль за спояване на последнитѣ съ славянитѣ въ Македония.

Българскиятъ народъ въ Македония

Както е известно отъ историята, славянитѣ въ старо време сж живѣели на групи, наречени племена. Македонскитѣ славяни тоже живѣли на племена, отъ които познати сж следнитѣ: ржхини около Солунъ; на изтокъ отъ тѣхъ струмци; и на западъ отъ първитѣ — сагудати; между Солунъ и Беръ — драговити; между Велесъ и Охридъ — бърсяци.

Имената и племеннитѣ различия у македонскитѣ българи отдавна сж изгубени освенъ последното име, което е запазено до днесъ и се дава главно на жителитѣ отъ кичевско.

По вида на селищата, плана на жилищата, облѣклото, начина на живота, говора и психиката македонскиятъ българинъ може да се разгледа по групи. Такива групи разпознаваме четири:

1) северо-източна, 2) северо-западна, 3) западна и 4) юго-западна.

Първата група се нарича шопи. Тя завзема Разложката котловина, долината на Места до срѣдата на Момина клисура, горна-джумайска околия съ срѣдното течение на р. Струма до градоветѣ Мелникъ и Петричъ; цѣлата долина на р. Струмица съ градоветѣ Струмица и Радовишъ, цѣлата долина на р. Брѣгалница съ Малешево, Пиянецъ, Кочани и части отъ Щипско, долината на р. Пчиня, притока ѝ Крива рѣка съ градоветѣ Кратово, Паланка и Куманово.

Това сѫ най-широкитѣ граници на шопската область въ Македония. Но вънъ отъ последната прехвърлятъ и въ България, като населяватъ радомирска, брезничка, софийска, кюстендилска, самоковска и дупнишка околии; следъ това минаватъ въ сръбската държава и се простиратъ отъ Вранска Пчиня чакъ до Пиротъ.

Шопитѣ живѣятъ обикновено въ села отъ разпръснатъ типъ на отдѣлни махали, които сѫ раздалечени често пѫти отъ 5 до 7 клм. една отъ друга и носятъ особени имена.

Жителитѣ отъ една такава махала почти всѣкога сѫ съ роднински връзки.

Махалитѣ сѫ раздѣлени съ дълбоки долове и кѫщитѣ сѫ кацнали на нѣкой хълмъ или брѣгъ.

Жилищата сѫ прости плетени колиби, покрити съ слама, състоящи се отъ една пространна стая, често безъ куминъ и съ едно прозорче. Рѣдко има кѫщни градини.

Облѣклото на шопитѣ се състои: отъ грамаденъ рунестъ калпакъ, тѣсни въ крачулитѣ потури, кожухъ съ вълната отъ вънъ и пр.

Женската носия се състои отъ сукманъ, бѣла риза, шарена съ четвроѫглени фигури прстилка. (Гледай табло I, №№ 2 и 3; табло XX, № 62.

Шопитѣ сѫ плещести, иматъ срѣденъ ръстъ съ сиви коси и мургави лица, скритъ погледъ и често се преструватъ, че нищо не виждатъ. Даватъ си видъ на простаци, на троми хора и само се подсмиватъ скритомъ, когато нѣкой се опитва да използува тѣхната простота.

Позорно се счита у шопитѣ да се изгуби бащина земя и да се тръгне по чужди врати за работа.

Той беззаветно обича огнището си. За да го запази, жертвува своя животъ. Между всички други славянски групи шопътъ е най-издръжливъ.

Войнитѣ доказаха колко храбъръ и хладнокръвенъ е той въ време на опастность.

Отъ Овче-поле на западъ постепенно се изгубва характера на шопското население и колкото се доближава до Вардара, къмъ Велесъ, толкова се приближава до другата група — западнитѣ македонци

Както казахме по-горе, самото племенно име бърсяци се е запазило до сега и отговаря тъкмо на поменатата група.

Бърсяцитѣ населяватъ велешка, прилепска, кичевска, битолска, ресенска и охридска околии.

Бърсякътъ е сухъ, съ изпъкналъ лобъ, заострена брада, остъръ гърбавъ носъ, тъмна кожа и малки очи.

Бърсякътъ отъ полскитѣ села, поради стопански неблагоприятенъ за него редъ презъ дългия робски режимъ, е съ затворенъ характеръ, но много наклоненъ къмъ хуморъ.

Въ опасни случаи той е находчивъ и решителенъ.

Жителитѣ се отличаватъ съ спекулативенъ духъ и като търговци не падатъ по-доле отъ евреитѣ и власитѣ. Никѫде въ Македония не е имало толкова много занаятчии и организирани еснафи, както въ тая часть отъ Македония.

Изобщо, бърсякътъ е консерваторъ и съ благоговение се отнася къмъ старитѣ обичаи и нрави; въпрѣки това той е много любознателенъ и въ никоя друга македонска покрайнина не е имало толкова училища.

Между бърсяцитѣ най-добре е запазена семейната нравственость и сплотеность. Въ недавнашни времена между бърсячкитѣ села, пъкъ и въ градоветѣ се срѣщаха голѣми родове отъ 50—80 члена, живущи подъ единъ покривъ и по образеца на древната славянска задруга.

Благодарение на това обстоятелство селата въ бърсячката область сѫ доста голѣми, наблизко разстояние едно отъ друго и обикновено построени въ долинитѣ на рѣкитѣ.

Кѫщитѣ въ селата сѫ приземни, едноетажни, градени отъ непечени кирпичи и мазани съ каль.

Селската кѫща се състои отъ една пространна стая „куйкьа"; половината служи за помещение на семейството, а другата половина за добитъкъ („пондила"); предъ входната врата обикновено въ „трема" се пристройва малка стаичка за гости и дето обикновено булкитѣ държатъ дрехитѣ си.

Бърсячката мѫжка носия се състои отъ бечви, кувче или доламче, джамаданъ, кожухъ, обяла, навуща и опинци, а презъ праздницитѣ чевли (кондури).

Женската носия е много тежка и се състои: на главата шарена (младитѣ) кърпа, шамия, шарена риза по рѫкавитѣ, гърдитѣ и доле по политѣ, поясъ дългъ отъ 10—15 метра, калци, рѫкавчета, ресачка или клашникъ и пр

Най-чистъ бърсячки типъ се срѣща въ кичевско.

На западъ отъ последното, преко пл. Бистра, се намира мѣстностьта Рѣка съ центъръ гр. Галичникъ. Населението на тая мѣстность се нарича мияци.

Мияцитѣ сѫ красиви планинци и между женитѣ се срѣщатъ истински хубавици съ правилни черти.

Миякътъ е предимно скотовъдецъ.

Вѣчната борба съ разни крадци на добитъкъ и зулумджии, които не рѣдко нападатъ и селищата, създала отъ мияка, човѣкъ смѣлъ, хитъръ и духовитъ.

Миякътъ е художникътъ между българскитѣ македонски групи. Отъ тия мѣста сѫ излизали и излизатъ бележити живописци и архитекти.

Миячката набожность е пословична; нѣма миякъ, който да не знае черковния редъ.

Селата въ миячката область сѫ голѣми съ високи кѫщи отъ по нѣколко стаи.

Мѫжката носия се състои отъ бѣли бечви съ тѣсни крачули и обточени съ черни гайтани, кече на главата, кепаре, минтанъ; а най-личната дреха е дебърска бѣла долама отъ шаекъ или свита, бѣла или червена.

Изобщо мѫжката миячка носия е много повлияна отъ албанската.

Женската миячка носия е най-красивата българска и най-разкошната.

Женскитѣ дрехи сѫ: даритма (покривало за главата), клашеникъ, кошуля, долама, елече, минтанъ, кожувче и пр.

Поради голѣми налитания отъ страна на албанцитѣ, много мияци си напуснали своитѣ села и се заселили въ близкитѣ околии. Миячки селища сѫ: Елховецъ, (кичевско), Папрадища и Ореше (велешко), с. Смилево (битолско) и гр. Крушово, дето съставляватъ мнозинство отъ жителитѣ.

Въ стружка и дебърска околии населението образува преходъ отъ бърсяцитѣ къмъ мияцитѣ.

(Гледай табла IV — 13 и VIII).

Отъ друга страна миячко-бърсячката область се свързва чрезъ жителитѣ отъ гостиварско, тетовско и скопско съ областьта на шопитѣ.

(Гледай табла I, II и III).

* * *

На югъ отъ битолската околия въ леринско, костурско, кайлярско, мъгленско, воденско, гевгелийско и пр. живѣятъ българитѣ отъ юго-западната група. Юго-западнитѣ българи сѫ по-мекъ и по-неподвиженъ народъ, съ изключение на ония отъ леринско, кайлярско, Долна преспа и костурско.

Тукъ сѫ запазени най-характернитѣ черти отъ старо-славянския езикъ, именно, носовкитѣ: зѫмбъ, рендъ, грянди, крѫнгъ и пр. Това е най-ценното свидетелство за тождественостьта на стария (кириловски) езикъ съ сегашния български и разрешава въпроса за кого сѫ превели солунскитѣ братя св. Писание.

Въ най-южния край и най-отдалечения отъ българ. центъръ, предъ самитѣ врати на елинизма, южнитѣ българи упорито сѫ запазвали своята народность и съ невидено геройство сѫ бранили каузата на Македония.

Никой другъ македонски край не е далъ толкова борци и мѫченици за просвѣта и свобода, както костурко и леринско.

Гледай табло XV — 44

Последната група е югоизточната, която завзима околиитѣ: сѣрска, демиръ-хисарска, драмска, кавалска и пр.

На тая група нѣкои писатели даватъ името рупци и мървачи.

Рупцитѣ по езикъ и темпераментъ сѫ преходъ между севернитѣ и южни българи — мизийци и македонци. Въ тѣхъ много изгладено се съчетаватъ крайноститѣ на българизма. И като всичко изгладено, тѣ куцатъ въ оригиналитетъ. Въ никоя българска група нѣма да срещнете такива кадифяни фигури, като срѣдъ рупци. У тѣхъ всичко е умѣрено; и срѫднята, и лукавството, и умътъ...

Да, тѣ и по умъ сѫ умѣрени, не отиватъ до самовглѫбяване, нито се втурватъ по нови идеи. Сѫщински службаши — типове на бюрократи — търсете у рупци: тѣ умѣятъ да изчакатъ реда си за повишение, безъ да позволятъ нѣкому, да ги превари. Много гръцка лустра съ доста гръцки думи „калеко“, „калтята“. „калимана“, „харкома“, „мицирико“. „паратико“, (т. е. не викатъ на празно), малко мизийско хладнокръвие и малко македонско тупе ги прави въ чиновнишкото поприще да каратъ и мизийци и тракийци и македонци да имъ завиждатъ. Особено е враждебенъ къмъ рупцитѣ южнобългарскиятъ печенегъ, — той имъ вика кой знае защо, „рупци — дупци — калмици“. Навѣрно защото загорецътъ е лакомъ, крадливъ и предпочита кръчмата предъ черквата, а рупецътъ и тукъ е твърде порядъченъ, кажете напълно почтенъ! Той е благоприличенъ до перфидность — отъ всички български групи най-малко байганювщина има у рупцитѣ! Тѣ сѫ строго коректни къмъ чуждото и сѫ религиозни, т. е. пазятъ поститѣ, непременно ги пазятъ, даже когато сѫ висши чиновници и добри рушветчии. А това сърди загореца, защото го срами; и той е добъръ семейникъ, и той носи Бога въ душата си, но не умѣе, като рупеца, изискено да го тачи. .. нито пъкъ въобще може да се докара „предъ кума“.

Съ тѣзи качества българинътъ по одринско и изъ Родопитѣ е и въ политическитѣ борби постепененъ, отколкото човѣкътъ въ коя да е друга отъ българскитѣ групи. Рупецътъ се пригажда къмъ режимитѣ, къмъ обстоятелствата, къмъ хората — „докарва се“, и умѣе прилично да го направи: нѣма да го видите никога съ съвсемъ открито политическо вѣрую, но и никога не се мѣта, като риба на сухо; нѣщо което често се срѣща у македонцитѣ.

Сѫщо и по начина на живѣене най-дисциплинирани между българскитѣ групи сѫ рупцитѣ. Мизиецътъ е хладенъ и поносливъ, но мѫчно се преструва. А тукъ има и този елементъ, нареченъ въ политиката у насъ „византийщина“. Селата на рупцитѣ сѫ тихи и чисти, седѣнкитѣ — прилични. Тѣ на първенцитѣ никога не възразяватъ, а предъ чорбаджията преклонятъ глава хитро, почти дипломатично. И затова иматъ политикани и чорбаджии, които на мѣсто умѣятъ да се държатъ като държавни канцлери, увѣрени въ приспособливостьта на народа си.

* * *

Изобщо македонскиятъ българинъ се отличава съ симпатичнитѣ качества: трудолюбивъ, спестовенъ, скроменъ, набоженъ, строго придържащъ се о старитѣ традиции, но и доста любознателенъ и податливъ къмъ култура и прогресъ.

Но той е упоритъ, „инатчия“, което качество понѣкога се обръща въ необмислено твърдоглавие; неможе да търпи издигането на съседа си по-високо отъ себе си; недовѣрчивъ и пр.

Тия качества сѫ общи на цѣлия български народъ.

ЕТНИЧЕСКА АНКЕТА

ЧУЖДЕСТРАННИ СВИДЕТЕЛСТВА ЗА БЪЛГАРСКИЯ ЛИКЪ НА МАКЕДОНИЯ

I Гръцки свидетелства

1. Житието на св. Димитрия Солунски (Cf. A. Tougard. De l'histoire profane, Paris 1874, pages 186—190)

2. Иванъ Камениата (I. Cameniata — De excidio Thessalonicensi ed Bonnae, p. 495—496, 514.

3. Привилегиитѣ отъ византийския императоръ Романъ I и грамотитѣ на св. Гора отъ 942, 943 и 982 год. (I. Ivanoff. Antiquités bulgares en Macédoine. (p. 21—23).

4. Грамотитѣ на Васили II Българоубиеца (E. Gauloubinsky. Histoire dés églises orthodoxes, Moscou, 1871 p. 259 etc.

5. Охридски архиепископъ Теофилактъ, гръкъ. (Theophylacti epistola I, II ed damio XXI XXVII, XXXIV etc Ed Meursio).

6. Иоанъ Скилица, историкъ отъ XI вѣкъ (B. Prokič. Die Zusatze in der Handschrift des Iohanes Skylitzes. München 1906, p. 35—38).

7. Rèkaymène отъ XI вѣкъ. (Petropoli 1896, page 67—70).

8. Ничета Хониатъ, византийски хронологъ (Historia — Ed Bonnae, p. 612—613).

9. Димитри Хоматианъ, охридски архиепископъ отъ XII/XIII вѣкъ (I. Ivanoff. Les Bulgares en Macédoine, Sofia, 1917, p. 147).

10. Георги Акрополитъ отъ XIII в. (Historia, p. 125).

11. Византийския императоръ Андроникъ II Палеологъ (1272—1328) (N. P. Kondakoff, La Macédoine 1909, IV).

12. Никифоръ Григори отъ XIV в. (Historia Byzantinaê, pages 375—379).

13. Византийския императоръ Андроникъ III (Heusey et Daumet — Mission archéologique de Macédoine, Paris 1876, p. 453)

14. Епиротската хроника (Edit G. Destaunis, Petrograde 1858, p. 21—22).

15. Никодимъ Хагиоритасъ отъ XVIII/XIX вѣкъ (Νέον Μαρτυρολόγιον—Ἐν Βενετίᾳ, 1799)

16. Атанасъ Стагиритасъ (1819 г.)

17. М. Гедеонъ, секретарь на патриаршията, 1824—1826 год., стр. 688.

18. Сборникъ отъ житията на грѫцкитѣ сърски митрополити отъ 1603 до 1825 г.

19. П. Аравантиносъ, грѫцки географъ и историкъ (1856—1857 год.)

20. Г. А. Мано, грѫцки консулъ въ Флоренция (1861 г.)

21. Грѫцкия сърски митрополитъ Неофитосъ (1872 г.)

22. М. А. Сактурия, грѫцки консулъ въ Сѣръ въ своя рапортъ до Министра на Външнитѣ работи въ Атина (31 януари 1909 г.)

23. Вестникъ „Еласъ" № 10 отъ 1913 год.

24. Ат. Халкиопулосъ въ своя трудъ „Македония", публикуванъ въ в. „Атина" отъ 1913 год.

25. П. Декасосъ, шефъ на земледѣлието при Солунското губернаторство, въ труда му „Земледѣлието въ Македония", обнародвано презъ 1914 год. въ Атина и пр.

26. Списъкъ на български села въ Сѣрската епархия, подаденъ отъ сърския гърцки митрополитъ Апостолосъ до Министра на Външнитѣ работи въ Атина — 1915 г.

27. Солунския вестникъ „Неа Алития" въ броя си отъ 6 юни 1915 год.

II. Сръбско хърватски свидетелства

1. Сърбскиятъ краль Милутинъ носѣше титлата „царь на българитѣ" (В. Макушевъ, италиянски архиви (С. Петербургъ 1871 г., стр. 13)

2. Сърбскиятъ краль Стефанъ Душанъ носѣше и се подписваше съ тая титла. (Южнославянски паметници, II, Загребъ, 1870 г. стр. 278).

3. Сърбскиятъ хронистъ Михаилъ отъ Островица нарича Краль-Марка „князь на българитѣ" (Гласникъ XVIII, стр. 75—76)

4. Князъ Кост. Деянъ, управитель на северна Македония, се нарича въ старитѣ кондики на Пчинския монастиръ „Глава на българитѣ" (споменикъ XXIX, стр. 9)

5. Далматинскиятъ поетъ А. Качичъ — Миошичъ отъ XV в. назовава „Войвода Янко отъ Дебъръ — българинъ". (Разговоръ угодни. Загребъ 1896 год.

6. Рагузката република въ 1474 год. подарила 20 златника на монастиръ св. Иоакимъ (Крива Паланка) и го назовава „български монастиръ" (К. Иречекъ).

7. Далматинецътъ Ф. Петанчикъ говори за Нишъ—„градъ нѣкога великолепенъ, сега (1502 г.) почти село, чиито жители сѫ турци и българи (Радъ, XLIX, 121).

8. Отъ 1557 г. до 1766 г. една часть отъ северна Македония (Скопйе, Тетово, Щипъ и пр.) попаднаха подъ ипекския сърбски патриархъ.

Всички ипекски патриарси отъ тоя периодъ се титулиратъ „Патриархъ на всички сърби и българи" (Спомeникъ XXXVI. 93; LI, 110 и пр.)

9. „Ний пристигнахме въ Велесъ, български градъ, пише сърбския писатель Доротей Рачанинъ презъ 1704 год. (Гласникъ XXXI, 299).

10, Въ пѫтописа на рагузкия житель Маринъ Кабога отъ 1706 г четемъ: „село Страцино, на пѫтя отъ Кр. Паланка — Куманово е населено съ българи".

11. „Свещеникъ Янко, родомъ отъ Охридъ— българска земя, синъ на Стояна българина" — (Регистъра на бѣлградската митрополия (Споменикъ XLII, 104)

12. Въ регистритѣ на монастиря Фрушкагора отъ 1753 год. бѣжанцитѣ отъ Македония, а именно отъ Кратово, Катраница (на югъ отъ Воденъ), Смолани (прилепско) се наричатъ „по народность българи отъ българска земя". (Д. Руварацъ. Описания на сърбскитѣ монастири въ Фрушка гора отъ 1753 г. стр. 22, 98, 99 и пр.)

13. Сърбскиятъ патриархъ В. Бъркичъ въ своето „Описание на турскитѣ провинции въ 1771 г. нарича градоветѣ Сѣръ, Скопйе, Охридъ български, съ български езикъ въ българска земя. (Споменикъ X, 47, 50, 54).

14. Герасимъ Зеличъ, сърбски пѫтешественикъ, въ 1784 г. спрѣлъ въ Солунъ и пише: гърци и българи сѫ размесени и не се знае кой е гъркъ, кой българинъ. Тукъ се говори на гърцки, на български и особено на турски. (Живота на Г. Зеличъ. Бѣлградъ, 1897 г. I, 111)

15. Вукъ Караджичъ, сърбски етнографъ признава, че Македония е населена съ българи. (Преписка на Вука I, 348).

16. Сърбския вестникъ „сърбски народни новини", бр. бр. отъ 33 до 43 отъ 1844 год.

17. Въ сърбската етнографска карта отъ Д. Давидовичъ, излѣзла на свѣтъ презъ 1848 г., Скопйе не се числи въ сърбскитѣ земи.

18. Етнографската карта подъ името „Сърбия и областитѣ дето живѣятъ сърби" публикувана въ Бѣлградъ презъ 1853 г. отъ професоръ Г Дежарденъ отбелязва градоветѣ Видинъ, Пиротъ, Лѣсковецъ, Враня и Скопйе като български градове.

19. Въ 1860 г. Верковичъ, членъ отъ Кралската академия на наукитѣ въ Бѣлградъ, обнародва въ последния сборникъ „народне песме македонских бугара".

20. Въ политико-етнографския сборникъ „Зимзелен", написанъ отъ сърбския ученъ Г. Хаджичъ и изданъ въ Виена презъ 1858 г. Македония, заедно съ Мизия и Тракия сѫ български земи (стр. 70).

21. Академикътъ Фр. Рачки, хърватинъ опредѣля границитѣ на българския народъ отъ Ду-

навъ до Бѣло море и отъ Черно море до Морава и Черни Дринъ (Видов-дан, броя отъ 29/III 18)

22. Сърбски дневникъ, който се редактираше отъ секретаря на князъ Милоша въ броеветѣ си отъ 4. VI 1858 г., 20. IV 1850 г., 13. III 1860 г., 14. IV. 1860 г., 26. VI 1860 г. и 3. VII 1860 г.) признава македонцитѣ за българи и Македония като българска земя.

23. Сжщото признава и сърбския вестникъ „Видов-дан" въ броя си отъ 13 февруари 1868 г.

24. Тоже сърбскиятъ вестникъ „Единство" въ кореспонденция отъ Цариградъ съ дата 19 май 1871 год., като изброява имената на представителитѣ въ църковния съборъ, твърди, че Македония е българска область.

25. Ученията сърбинъ Стоянъ Новаковичъ осжди теорията на Милошъ Милоевичъ, който твърдѣше, че нѣма българи, а авторътъ нарече маниякъ. (Гласникъ XXXVIII 346, 347).

26. Идеологътъ на новия сърбизъмъ въ Македония, сърбскиятъ професоръ И. Цуичъ не може да отрече общо признатия фактъ, че македонскитѣ славяни наричатъ себе си българи (Бележки върху етнографията на Македония — Парижъ, 1907 г., стр. 7).

27. Другъ сърбинъ, Светозаръ Томичъ, констатира, че жителитѣ отъ северна Македония, именно: отъ Скопска Черна-гора сами се наричатъ българи („Населението на сърбскитѣ страни" — Бѣлградъ, томъ III, 507).

28. А. Бѣличъ, професоръ по славистика въ бѣлградския университетъ, признава сжщото.

(„Сърби и българи въ балканската война" — Петроградъ, 1911 год., стр. 40, 66—67)

Той признава, че сжществува едно македонско българско наречие въ околиитѣ дебърска, охридска, костурска, въ долината на долни Вардаръ и въ източна Македония" (ibid. 38, 60).

29. „Мемоари изъ III српско-турског и II српско-бугарског рата 1912—1913".

30. Операцијски Дневник VII пука, II позива, распоред № 1103, 27 априлъ 1913 год.

Свидетелствуватъ неволно за българския ликъ на Македония.

III. Англо американски свидетелства

Вилямъ Мартимъ Лике (Leake) 1814 г., Давидъ Уркхардъ (Urquhard) 1831 г., Вилямъ Дантонъ 1862/63 г., лордъ Странгфордъ 1863 г., Г. М. Макензи и А. П. Ирби 1863 г., Енциклопедия Британика 1875 г., статистиката въ Journal of the Statistical Society of London vol XI 1877 г., Артуръ Джонъ Евансъ (1889 г.), д-ръ Г. Уошбърнъ, директоръ на Робертъ-колежъ въ Цариградъ (1909 г.), американския милионеръ Джонъ В. Баярдъ (1873 г.), д-ръ Ед. Б. Хаскелъ (статия „Народностьта на македонското население"), 1917 г., Леонъ Доминиянъ („The frontiers of Languages and Nationality in Europe" 1917 г.), лондонското списание Quartarly Review — броя отъ октомври 1917 год., The Nation — въ броя отъ 18. X. 1918 година.

IV. Италиянски свидетелства

Венецианецътъ Бенедито Рамберти (1539 г.), Лоренцо Бернардо (1591 г.), архиепископъ Андрей въ писмо до кардиналитѣ на конгрегацията на вѣроизповѣдната пропаганда (di propaganda fide) отъ 10 августъ 1659 г., етнографския атласъ на Европа, издание на географския институтъ „Agostini L'Europa etnico-linguistica Navara, 1916—1918 г., проф. Анджело Перниче въ своя трудъ „Origine ed evoluzione storica delle Nazione balcaniche", Milano, 1915 г., публициста Арнолдо Франкароли въ съчинението си „Dalla Serbia invasa alle Trincee di Salonicco", Milano 1916.

V. Нѣмски свидетелства

А. Гризебахъ, професоръ (1839 г.), австрийския консулъ И. Г. фонъ Ханъ (1858—1863 год.), Х. Бартъ (1862 г.), Х. Кипертъ, прочутъ географъ и картографъ (1876 г.), Карлъ Саксъ, австрийски консулъ (етнографска карта на европейска Турция, 1878 г.), професоръ Густавъ Вайгандъ въ многобройнитѣ му трудове, професоръ Кетлеръ (1917 г.), проф. д-ръ Дитрихъ Шеферъ (1918 г.), проф. Шулце-Иена, професоръ Дафлайнъ и много други учени, военни, публицисти германци.

VI. Руски свидетелства

Пжтешественика В. Г. Барски (1725 г.), Юрий Ив. Венелинъ (1829 г.), монахъ Партений (1839 г.), Викторъ Ив. Григоровичъ (1845 г.), Хилфердингъ (1857 год.), М. Т. Карлова (1868 г.), В. Макушевъ (1867 г.), М. Ф. Мирковичъ (етнографска карта на славянскитѣ народи — 1867 г.), графъ Н. П. Игнатиевъ (1878 г.), А. С. Анучинъ (1878 г.), В. Тепловъ (статистика и „гръцко-българския черковенъ въпросъ споредъ неиздадени източници" (1889 г.), Н. Скрябинъ, руски консулъ въ Битоля (1885 г.), Руската академия на наукитѣ (мисията ѝ въ Македония презъ 1900 г. начело съ проф. Н. П. Кондаковъ), Благотворителното славянско дружество въ Петроградъ (Славянски известия, Петроградъ, януари 1915 г.).

VII. Турски свидетелства

Турскиятъ историкъ Сеадединъ (XVII в.) въ неговата „Корона на историитѣ".

Ржкописътъ на „Общата и турската история" отъ Рамазанъ-Зааде (1638 г.).

Прочутиятъ турски географъ Хаджи Калфа (XVII вѣкъ), (гледай „Румелия и Босна", Виена, 1812 г., стр. 88, 97, 98, 140).

Пжтописътъ (Сиахатъ-Намехъ) отъ турския писатель Евлия Челеби (XVII в.), 564, 571.

Турскитѣ актове отъ 1679 год., относно предимствата на раята отъ българската раса въ околиитѣ кумановска и кочанска. (Колекция отъ официалнитѣ регистри на турскитѣ сждилища при Народната библиотека въ София подъ № 85).

Печатитѣ на българскитѣ еснафи носѣха надписи на турски и български езици и турското правителство официално ги приемаше въ всѣкакви дѣла.

(Гледай печатитѣ въ отдѣлъ VIII, Изкуство-гравюра, табло XXXVI, №№ 154—165 вкл.).

VIII. Френски свидетелства

Вилхелмъ Тирски — 1168 г., (Historia rerum etc., гл. XVIII), Робертъ Реймски — 1081 г., Феликсъ де Божуръ — 1829 г., Е. М. Кузинери — 1831 г., Пукевиль — 1820—21 г., Ами Буе — 1840 и 1850 г., И. А. Бланки, Г. Лежанъ — 1861 г., д-ръ С. Ф. Пойе — 1860 г., С. Аларъ — 1864 г., А. Дозонъ — 1875 г., проф. Е. Дотанъ — 1878 г., великиятъ географъ Елизе Реклю — 1879 г., Е. Ф. Енгелхардъ 1882—1884 г., специалната военна школа въ Сенъ-Сиръ въ своето издание „Курсъ по география" — 1911/1912 уч. година, Луй Леже (Grand Encyclopedie, т. VIII, стр. 400) и въ много негови трудове, Леонъ Ламушъ въ трудоветѣ му „La Bulgarie dans le passé et le present — Paris, 1892, La Péninsule balcanique — Paris, 1899, La naissance de l'Etat albanais etc., Викторъ Бераръ въ неговия трудъ Le Turquie et l'Hellénisme contemporain, Paris, 1896, etc. Геренъ-Санжанъ въ Histoire de la Bulgarie, Paris, 1912 и много други.

IX. Чехо-словашки свидетелства

Павелъ Йосифъ Шафарикъ (бележки 1826/27 г.,

Д-ръ Ив. Шафарикъ, директоръ на народната библиотека въ Бѣлградъ — 1865 г., Конст. Иречекъ въ „Историята на българитѣ", Прага, 1876 год.

Люборъ Нидерле въ знаменитото съчинение „Славянската раса", Прага — 1901 г.

Чешкиятъ вестникъ „Часъ", органъ на знаменития Масарикъ, въ броя си отъ 22 юни 1913 г.

X. Швейцарски и белгийски свидетелства

Емилъ Кюпферъ, проф., въ труда си „La Macédoine et les Bulgares", Lausanne — 1918 г.

Морисъ Мюре, проф. отъ Лозанския университетъ въ в. „Gazette de Lausanne", №№ отъ 19.V.1915 година, 9.VI. с. г., 23.VI с. г., 16.VIII с. г., 21.VIII с. г., 4 и 24 IX с. г.

Професоръ Розие въ сжщия вестникъ въ броя отъ 4.VII. 1915 г.

Публицистътъ Луй Авение, въ статията му „Българитѣ", обнародвана въ женевския вестникъ „La Suisse" на 18. II. 1915 г.

Полковникъ Фердинандъ Леконтъ, въ книгата „Войната на Изтокъ въ 1876—77 г."

Ученията белгиецъ Д'Омалусъ д'Алои (D'Omalius d'Halloy) въ съчинението си Des races humains ou éléments d'ethnographie", 1845 год.

Знаменитиятъ економистъ и публицистъ Емилъ Лавеле, въ книгата му „La Péninsule des Balkans", Bruxelles — 1886 г.

Вождътъ на социалиститѣ въ Белгия — бившиятъ министъръ Вандервелдъ и др.

XI. Две необорими доказателства

Първото доказателство е следното:

Въ църквата „св. Тройца" въ Враня (Сърбия), презъ 1918 год. видѣхме иконата св. св. Кирилъ и Методий, изписана „изъ руки Дича Зографа Дебранецъ отъ с. Тресенче, 1850 год. апр. 1-й". На иконата стои следния тропаръ:

„Звѣзди Болгарск'я отъ Солуня возсіявшія и чрезъ Константинъ-градъ въ домъ Борисовъ достигшія, егоже и крестивше, послѣжде и всю землю болгарскую крещеніемъ и учен'емъ евангелскимъ просвѣтившія, ублажимъ златословесныя учители Кирила и Методія: тіибо намъ — болгаромъ письмена сотвориша и книги преложиша яже къ наставленію, да всѣхъ пр'обрящутъ, якоже Павелъ Христу, и спасуть правовѣр'емъ души наша".

Отъ тоя тропаръ се вижда, че въ първата половина на 18-тия вѣкъ, когато Сърбия вече е била свободно княжество, българитѣ въ чисто българския градъ Враня (днешна Сърбия) свободно тачели паметьта на своитѣ родни светци и ги наричали български звѣзди, като ги ублажавали, задето имъ изнамѣрили българска азбука, на която сж написали преведенитѣ отъ тѣхъ Евангелие и други свещени книги.

Второто доказателство намираме въ единъ старъ (отъ XV вѣкъ) ржкописенъ църковно-славянски часословъ, записанъ подъ № 229 въ църковния Историко-археологически музей при св. Синодъ. Въ този часословъ, написанъ, както се вижда отъ езика и съдържанието му, отъ сръбски църковници и за употрѣба въ сръбски земи, на 14 февруари, когато се празднува паметьта на св. Кирила, сж помѣстени тропаръ, кондакъ и слава въ честь на светеца. Интересна е славата, която буквално гласи така: „Тобою въса сръпская земля хвалится светителю Кириле; словесь божествени книги бльгарьскаго езика научилъ еси. Проповѣдникъ злато словеса уста благодать. Темже хвалеще се любовію моли се подаждъ намъ молитвами си преподобие Отче съгрѣшен'емъ оставленіе, душамъ нашимъ велію милость".

Отъ тая църковна пѣсень ясно се вижда, че въ XV и по-раншнитѣ вѣкове, т. е. въ по-близкитѣ до св. св. Кирила и Методия времена, сръбскитѣ книжовници не наричали св. Кирила сърбинъ, нито пъкъ могли да помислятъ, че той билъ написалъ божествена книга на сръбски езикъ. Напротивъ, тѣ открито и изрично изповѣдватъ, че св. Кирилъ просвѣтилъ сръбския народъ съ божествена книга, т. е. съ словото Божие, на български езикъ, поради което и цѣлата сръбска земя се хвалила съ него. Съ други думи, въ далечнитѣ минали вѣкове общепризната истина била, че езикътъ въ книгитѣ на св. св. Кирилъ и Методия е билъ български.

XII. При горнитѣ свидетелства за народностьта на македонскитѣ славяни ще прибавимъ и нѣколко официални:

1) Молбата на кукушани отъ 12 юли 1859 г. до Н. Светейшество Папата, съ която, като приематъ унията, искатъ архиерей отъ българска народность.

2) Прошението на охридчани отъ 9 априлъ 1861 год. до турската власть.

3) Декларацията на българитѣ — унияти отъ Енидже-Вардаръ съ дата 6 августъ 1867 год., въ която заявяватъ, че сж българи.

4) Проектътъ за сръбско-българската конфедерация отъ 1867 г., въ който Македония се признава за българска земя.

5) Прошението на кумановскитѣ жители отъ 2 мартъ 1868 г., съ което искатъ български архиереи за епархията.

6) Султанскиятъ ферманъ отъ 28 февруари 1870 година, съ който се учредява Българска екзархия и пр.

7) Преброяването отъ 1872 г., наредено отъ турското правителство и въ резултатъ на което (преброяване) се утвърди българското мнозинство въ охридската и скопската епархии и се разреши изпращането на български владици.

8) Цариградската конференция отъ 1876 год. (гледай Bleue-Book. Turkey № 2 — 1877 година, стр. 153).

9) Протоколитѣ отъ Санъ-Стефанския договоръ отъ 19. II. 1878 г. и картата.

10) Рапортитѣ: на М. Шублие отъ 4. III. 1902 г., френски консулъ въ Битоля; М. Констанъ, френски посланикъ въ Цариградъ (6. X. 1902 г.); Стегъ, френски консулъ въ Солунъ (15. X. 1902 г.); особено важни сж рапортитѣ на Констанъ до министъра на външнитѣ работи въ Франция Делкасе отъ 11 августъ до 22 с. м. 1903 г. и мн. др.

11) Протеститѣ на македонскитѣ българи отъ разни градове на Македония до Отоманския парламентъ въ 1908—1909 г.

12) Договоръ за сръбско-български съюзъ отъ 29 февруари 1912 г.

13) Съглашението между гърци и българи за доброволното изселване и т. н.

Изопачаване на най-новата ни история

Ако по научнитѣ етнографски въпроси сръбската брошура, „Българитѣ и югославянитѣ“, печатана на френски (Bulgares et Iougoslaves, éditée par l'Association Iougoslave pour la Société de nations, Belgrade, 1928), както се посочи по-горе, си позволява толкова много неистини и си служи съ плитки софизми, двойно по-малко се зачита истината по въпроси отъ политическо естество въ главата „Политически прегледъ“ (21—27). Обаче по тая материя изопачаването на фактитѣ много по-ясно личи, та може само да посочимъ най-главнитѣ, току прокарани заблуждения.

Първо, не е истина, че краль Миланъ съвсемъ неочаквано нападналъ българитѣ въ 1885 година, когато тя струпала силитѣ си на турската граница по поводъ на прокламираното присъединение на Източна Румелия, подтикнато ужъ отъ Австрия. Напротивъ, това Сърбия направи съзнателно, за да ослаби България и да попречи на понататъшното засилване на българския народъ. Тази ненависть на Сърбия, въ бждещитѣ политически смѣтки на която отъ по-отдавна е влизало завладяването на Македония, се прояви още по-явно въ 1913 год. Тогава тя наруши съюзния си договоръ съ България отъ 1912 год. и не рачи да изпразни окупираната часть отъ Македония, която тя съгласно съ тоя договоръ бѣше призннала за принадлежаща на България, а се сдружи съ Гърция противъ съюзницата България и успѣ съ помощьта и на турцитѣ и ромънитѣ да я ограби, което и се санкционира съ Букурещкия договоръ въ 1913 год. За тѣзи най-важни събития, обаче, брошурата мълчи, макаръ че по македонския въпросъ съюзниятъ договоръ отъ 1912 год. ни говори въ полза на българския характеръ на Македония много по убедително отъ всички други исторически доказателства. Подобна доказателна сила има и плебисцитътъ, който Турция следъ учредяването на Българската екзархия въ 1870 год. направи въ Македония и въ разултатъ на който доброволно се обяви цѣлото славянско население за българско и се присъедини къмъ Екзархията. И това важно събитие се премълчава, а се казва, че въ турскитѣ статистики били споменати привърженицитѣ на Екзархията като българи, защото се знаело, че въ Турция народноститѣ се отличавали споредъ своята вѣра. А българската пропаганда се е постарала да представи тѣзи лъжливи цифри за основа на изучванията на мнозина европейски учени (23). Но борбата за самостоятелна българска черква, Екзархията, противъ патриаршията бѣше народностна борба между българи и гърци, което турското правителство знаеше, а не борба религиозна, понеже и еднитѣ и другитѣ принадлежатъ къмъ една и сжща православна християнска църква, та много плитко и много просто обяснява сръбскиятъ авторъ тѣзи исторически факти, ржководенъ само отъ своята политическа тенденция.

И въ тази брошура е изнесено куриозното сръбско обяснение на името българинъ, чието сжществуване и въ Македония не дава покой на сръбскитѣ политици. Въпрѣки факта, че всичкитѣ достовѣрни исторически източници, върху които се основава историята на Византия, Гърция, България и Сърбия, установяватъ презъ течение на повече отъ хиляда години, столѣтие по столѣтие сжществуването на „българи“ въ Македония, писачътъ на французки писаната сръбска брошура, явно предназначена не за невежи сръбски читатели, си позволява и тукъ да изнесе плоската измислица, която ще цитувамъ тукъ, за да се види още по добре моралната страна на срѣдствата, съ които отъ Бѣлградъ се води борбата противъ българитѣ: „Ако името българинъ толкова често е отбелязано отъ чуждитѣ пжтешественици, това е затуй, защото славянскитѣ селяни въ областитѣ, изложени на жестокости, се принудили да избѣгватъ името сърбинъ, зле гледано и преследвано отъ турцитѣ вследствие на постояннитѣ бунтувания, а особено следъ възстанието, което въ началото на 19 вѣкъ отне отъ турцитѣ северна Сърбия. Тѣзи факти се потвърдяватъ още и отъ факта, че въ ржкописи, надписи и пр. по Македония, почти не се намираше преди 19 вѣкъ името българинъ, когато, напротивъ, името сърбинъ е въ общо употрѣбление. Не е ли това едно доказателство, че отъ сръбското възстание въ 1804 год. насамъ населението е било принудено да прибѣгне особено предъ турцитѣ и чужденцитѣ, да си служи съ името „бугари“, за да даде доказателство на лоялность. Защото турцитѣ сж предпочитали името българинъ предъ името сърбинъ, първото означаваще покорни поданици, а второто — бунтуващи се станали независими“ (23—24) Цитуваното не се нуждае отъ обяснение. Авторътъ не е забележилъ, че малко преди това самъ казва друга измислица, че ужъ въ Турция народноститѣ се разпознавали само по вѣрата имъ.

Тъкмо въ ржкописнитѣ източници, както по-горе видѣхме казано у Иречека (Geschichte der Serben), още въ старо време, много преди да дойдатъ турцитѣ, македонскитѣ славяни сж се наричали българи, а нито тогава, нито по-сетне нигде не се говори за сърби въ източницитѣ касателно славянското население.

Сръбскиятъ авторъ не се ни сеща, че фонетиката на името „бугари“ въ Македония доказва противното, че тъкмо сърбитѣ, когато сж имали власть въ Македония, така сж наричали българитѣ споредъ своята фонетика; както казватъ напр. и вукъ вмѣсто вълкъ, мучи вмѣсто мълчи и пр.

Въ главата „Сегашното състояние“ се разправятъ още по явни измислици въ смисъль, че всичко въ Македония е въ най-добъръ редъ, че има „общъ напредъкъ“, че населението е доволно, че охотно и масово се посещаватъ сръбскитѣ училища, че има въ разни градове устроени градски театри, че населението въ голѣмо число се явявало на урнитѣ да гласува за народни представители, че македонската емиграция въ България била незначителна — не повече отъ 10,244 души и пр. и пр. Ако има безредици, терористични акции и пр., това се дължи, казва се тамъ, на македонската революционна организация, подстрекавана отъ България и пр. На македонцитѣ борци се отрича всѣко патриотично чувство. Извъртанията на сръбския печатъ по тая тема сж несконпаеми и неподражаеми. Тѣ достатъчно се опровергаватъ отъ сегашното действително печално състояние на работитѣ въ Македония, станало известно вече на цѣлъ свѣтъ.

Население и народи въ Македония

Македония при едно пространство отъ 66,725 кв. клм., броеше (1912 г.) 2,301,767* жители или срѣдно на 1 кв. клм. се пада по 30·4 души — гжстота на населението.

Разнитѣ части на Македония иматъ различна гжстота, както следва:

---

*) По статистиката на Йорданъ Ивановъ.

1) Мариховско отъ 0—15 ж. на 1 кв. клм.
2) Ресенъ, неготинско, Кавадарци, дойранско, гевгелийско, Малешево, радовишко, кочанско, галичничко и пр. отъ 15—25 ж. на 1 кв. клм.
3) Охридско, дебърско, кичевско, прилепско, велешко, щипско, струмишко, паланечко отъ 25—40 ж. на 1 кв. клм.
4) Гостиварско, скопско, преспанско, кратовско 40—50 ж. на 1 кв. клм.
5) Битолско, стружко, и тетовско отъ 50—70 ж. на 1 кв. клм.

Това за Македония подъ Югославия.

Петричкия окржгъ, който е въ границитѣ на българското царство, има срѣдна гжстота 27'5 на кв. клм.

За Македония подъ гръцка власть не разполагаме съ сведения.

(Тукъ се отнасятъ таблици 7, 8 и 9 отъ отдѣлъ II).

Населението на Македония се състои отъ следнитѣ народностни групи: българи, турци, гърци, власи, албанци, цигани, евреи и други. (Таблица № 9).

Кжде сж разселени тия групи изъ разнитѣ покрайнини на Македония — това нагледно ни представя цвѣтната етнографска карта, приложена въ края следъ обяснителния текстъ. А за да видимъ коя етническа група въ кои околии преобладава числено, даваме по-доле нужднитѣ данни, смѣтано въ проценти.

А. Българи

Отъ 1—10% въ околиитѣ: саришабанска, правишка и Анаселица.

Отъ 11—20%: Св. Гора, кавалска, берска (16) солунка (18) и кайлярска (20)

Отъ 21—30%: лжгадинска (25)

Отъ 31—40%: драмска (34), дойранска, зъхненска, сѣрска (38) и тетовска (40)

Отъ 41—50%: гевгелийска (42), радовишка, щипска (45), дебърска (48) и кукушка (50)

Отъ 51—60%: скопска (55), струмишка, кочанска и битолска (60)

Отъ 61—70%: демиръ-хисарска (61), леринска, мелнишка, велешка, костурска (68) и петричка.

Отъ 71—80%: кумановска (71), охридска, рѣканска, прешовска, енидже-вардарска, кичевска и по 80% прилепска, неврокопска и г.-джумайска.

Отъ 81—90%: воденска (82), кратовска и кр.-паланечка (88).

Отъ 91 и по-горе: тиквешка (92), разложка (96) и малешевска (97)

Българи нѣмаше презъ тур. режимъ въ околиитѣ: гребенска, кожанска и касандрийска*)

Б. Турци

Турцитѣ имаха надмощие въ околиитѣ: саришабанска (85), кайлярска, кавалска, дойранска, кожанска, радовишка, щипска и лжгадинска (50), а отъ 25 до 49% имаха въ скопска, сѣрска, петричка, велешка, д. хисарска, гевгелийска, кочанска, струмишка, кукушка, драмска и правишка (49).

Малцинство, по доле отъ 10%, бѣха въ битолска, охридска, паланечка, дебърска, костурска (5) и тиквешка околии.

Никакъ нѣмаше турци въ разложка, св. горска, малешевска, рѣканска, анаселишка и гребенска околии.

В. Гърци

Компактно населяватъ анаселишка (94), Касандра (88) и гребенска (65) околии. Разредени сж въ св. горска, берска, правишка, кожанска и зъхненска околии (46—32). Въ сѣрската околия едва достигатъ до 25%, благодарение на самия градъ Сѣръ, дето сж грамадно мнозинство. Въ лжгадинската околия достигатъ до 22%, солунската до 20%, кавалска (18), костурска (13) и още въ 4 други отъ 9 до 2%.

Никакъ гърци нѣма въ 21 македонски околии.

Гърцитѣ въ Македония живѣятъ главно въ градоветѣ. Гръцки характеръ имаха следнитѣ градове: Сѣръ, Солунъ, Драма, Кавала, Костуръ, Мелникъ и нѣкои други, дето погърченитѣ власи придаваха сила на гърцизма. Напримѣръ: Битоля, Воденъ и пр.

Гръцки села въ Македония имаше най-много въ сѣрска, солунска, драмска, берска и други околии.

Г. Албанци

Въ Македония албанцитѣ представляваха въ турско време нѣкаква важность само въ граничнитѣ съ Албания македонски околии. Така въ дебърска околия достигаха до 46%, въ тетовска 35%, въ рѣканска 27%, въ орешовска 25%, въ кичевска 15%, въ кумановска 14%, въ скопска 13%, въ охридска 12%, въ 5 околии числото имъ бѣше по-малко отъ 10%, а най-малко въ костурско (4%), и въ велешко (2%).

Въ 35 околии нѣмаше масово албанско население.

Д. Власи

Власитѣ представляватъ по-голѣма маса население въ гребенска околия—32%, после въ гевгелийска — 26%, въ берска — 20%, въ битолска 15%, въ три околии по 6%, въ други три по 4%, въ две по 3%, въ три по 2% и въ седъмь околии достигатъ едва по 1%.

Е. Евреи

Само въ гр. Солунъ иматъ грамадно мнозинство — съставляватъ 35% отъ цѣлото население въ солунска околия, 4% въ битолска, по 2% въ четири околии и по 1% въ три.

Ж. Цигани

Само въ св. Гора нѣма цигани, а въ всички други живѣятъ осѣдло и скитнически.

Най-много цигани има въ правишка околия — 9%, въ драмско — 6%, въ кавалско и леринско по 5%, въ осъмь околии по 4%, въ шесть — 3%, въ осъмь — 2% и въ тринадесть по 1%.

Освенъ изброенитѣ народности въ Македония живѣеха още: руси въ св. Гора и Солунъ около 4000 души; черкези въ сѣрска околия, Драма Гевгели, Скопйе, леринска околия и др. — всичко около 300 души: негри—около 200 до 300 души; западно-европейци — въ Солунъ, Битоля, Скопйе около 10,000 души.

А колко сърби има въ Македония и кжде живѣятъ тѣхнитѣ маси?

„Само сърби нѣма въ Македония" — пишеше блаженопочившия митрополитъ Методи Кусевъ, родомъ отъ Македония

Сърби, не македонци, можеше да се намѣрятъ въ турско време въ Скопйе, въ Куманово или въ Солунъ, но тѣ живѣеха въ Македония като пришелци, дошли за работа отъ сърбското кралство. Такива се наброяваха не повече отъ 500 души въ цѣла Македония и то повечето чиновници въ разни консулства.

---

*) Етнография и Статистика — В. Кънчевъ

Гръцката статистика отъ 1878 год. и отъ 1899 (Кл. Николаидисъ), Делияни, А. Халкиополисъ (13. IV 1913 год.) непризнаватъ никакви сърби въ въ Македония и пр. и пр.

(Гледай статист. таблица отд. II, № 9).

Турчинътъ (татаринътъ, черкезинътъ)

Наблюдаваме ли нѣкой турчинъ като личность, той, въ противоположность на другитѣ балкански народи, има въ себе си голѣма симпатичность. Голѣмото му спокойствие при всички случаи, неговото прекалено гостолюбие и учтивость спрѣмо чужденцитѣ, неговиятъ любезенъ и откровенъ погледъ действуватъ привлекателно. Той е любезенъ, щедъръ, обещава всичко възможно, но не мисли да изпълни дадената дума. Той е спокоенъ и предоставя всичката си работа, а особено душевната — да я вършатъ другитѣ. Азъ не вѣрвамъ, че въ него липсва интелигентность, но той нѣма нито желание, нито търпение за интензивна наука.

Многочисленитѣ шеги и анекдоти, които слушаме за турцитѣ, иматъ основанието си най-често въ разцеплението между явно носеното достойнство и експертизата и на сжщинското пълно невежество, което трѣбва да се укрие, отъ което впоследствие се явяватъ комическитѣ епизоди.

Че турчинътъ, следъ като се е наялъ добре и разполага достатъчно съ пари, може да бжде добродушенъ и снисходителенъ, даже и спрямо злосторницитѣ и длъжницитѣ си, сж ми разказвали често селяни за това.

Обаче, когато се касае да си набави срѣдства, турскиятъ чиновникъ може да постжпва свирѣпо и коравосърдечно. Не само че ще извърши голѣма несправедливость спрямо изнудванитѣ, но той не дава и петь пари за неговия християнски животъ.

Колко е страдало македонското християнско население отъ алчностьта и страстолюбието на турското чиновничество и войницитѣ, то се знае, съ перо не може да се опише. Една приблизителна представа може да добие за това човѣкъ, при прочитането на Вазовия романъ „Подъ игото".

Тамъ дето турчинътъ не може да бжде вече господарь, както е случаятъ въ България, той предпочита да се изсели въ Анадола, понеже неговата национална гордость не му позволява да живѣе подчиненъ подъ гявуритѣ. По тази причина мнозина отъ турското население сж се изселили и отъ Македония.

Много по-лоши отъ турцитѣ сж татаритѣ, а още по-лоши — черкезитѣ, които вселяватъ ужасъ у населението, кждето се появятъ. Следъ Кримската война около 100,000 татари и 50,000 черкези сж били преселени (колонизирани) на Балканитѣ, обаче, само една малка часть отъ тѣхъ сж се настанили въ Македония. Като мохамедани, тѣ считатъ християнското население за нищожество и го гледатъ съ презрение. Грабежа и плячката за тѣхъ се счита позволена.

Гъркътъ

Между българското и гръцко племе сжществува особена психична разлика.

Географичната база на гръцкото племе сж планинскитѣ и пустинни егейски острови (въ поголѣмата си часть голи скали), какъвто е и характерътъ на Пелопонеския полуостровъ. Изключение прави Тесалия съ полетата си, дето живѣятъ гърцизирани славяни[1]). Една часть и отъ о-въ Критъ прави изключение отъ този общъ характеръ на гръцкитѣ земи, но затова, може би, критянитѣ и днесъ сж въ преднитѣ редове на гръцкия общественъ животъ. Защото пустинниятъ характеръ на родината е направилъ гърка да не вѣрва на благоденствие чрезъ трудъ. Въ своитѣ пущинаци гръцкото население живѣе много примитивно и въ нечувани лишения; то не знае месна храна; основа на гръцката народна кухня е дървеното масло. Родината на гърка не го е подтиквала и насърдчавала къмъ благоденствие чрезъ трудъ и усъвършенствувания на срѣдствата за производство. Но вследствие на това, че гъркътъ е по-ленивъ, отколкото сж въобще южанитѣ: наопаки, той разполага съ живость и пъргавина, които му се предаватъ отъ скалистия характеръ на островитѣ и които той добива отъ своята втора родина — морето. Но психично гъркътъ се облѣга повече на хитрината, отколкото на здравия смисълъ, който е основата на работния човѣкъ въ всички народи. И когато гъркътъ се откжсне отъ роднитѣ си скали и отъ морето, вижда се удивенъ; въ новата за него срѣда хората изглеждатъ наивни съ своята спокойна правдивость и горда самоувѣреность, която се кърми отъ вѣрата въ завещанитѣ имъ отъ бащи и дѣди благодатни земи, занаяти и начертанъ пжть на усъвършенствуване. Гъркътъ веднага потрива ржце и намира своето мѣсто тъкмо въ очебийната празднина срѣдъ тоя чуждъ за него животъ. А то е мѣстото на хитрината. Гъркътъ не подозира, че това мѣсто е праздно, защото хората сж отрекли по вѣковенъ опитъ всѣка трайность и целесъобразность на хитрината; не, той предполага, че това е тъй, защото е намѣрилъ наивна и просташка срѣда. И се втурва на работа. И успѣва. Но заедно съ това, въ кжсо време той се очертава въ новата срѣда такъвъ, какъвто е, и става невъзможенъ; или задига набраното си богатство и бѣга далечъ въ по-друга срѣда или, ако остане, бива разоренъ и докаранъ до просешка тояга. Защото въ края на краищата здравия смисълъ не може да не победи хитрината. Даже презъ най-тъмния периодъ на турското владичество, когато всички пазари сж попаднали въ ржцетѣ на гърцитѣ по щастливо стечение на обстоятелствата — даже тогава гърцитѣ не сж съумяли да овладѣятъ тѣзи пазари; явили сж се венециянци и сиракузци, които сж ги измѣстили. Гърцитѣ се задържали пакъ само по брѣговетѣ на моретата — около своитѣ колонии, които сж сжществували и сжществуватъ въ връзка съ морето — съ племенната база, егейскитѣ острови. Защото една несъстоятелна легенда е, че гъркътъ, който е много подвиженъ и прави впечатление на голѣмъ спекулантъ, е и добъръ търговецъ.

Търговията повече отъ всѣкоя друга професия изисква характеръ, честь, денонощенъ трудъ и здравъ смисълъ. А не сѫ тъкмо тѣзи националнитѣ качества на гърка. И той се отзовава вредомъ чуждъ, уронва се, изгубва уважение и кредитъ и се вижда принуденъ да потърси — и да се скрие при свойтѣ въ гръцка колония. А тукъ той е щастливъ, ако успѣе да се задържи въ крѫга на избраницитѣ. Но това е мѫчно. Всѣка гръцка колонийка представлява два крайни лагера: маса, изпаднала въ нищета, и шепа избраници, които я експлоатиратъ безмилостно и я държатъ въ страшно невежество и лъжа. Българинътъ е прибѣгналъ до езика на гърцитѣ, за да ги охарактеризира; за нашия народъ гъркътъ е „отвънъ кукла, отвѫтре панукла".

---

[1]) Погълнати още въ първитѣ времена, когато попаднали задъ голѣмитѣ гръцки планини Олимпъ и Пиндъ.

Гъркътъ е „суетно високомѣренъ", „принизено лукавъ" и „ехидно жестокъ", споредъ концепцията на българската народна философия. А българското сърдце отъ вѣкове твърди едно: „гъркътъ е подълъ и страхливъ". Въ всичко това можемъ да откриемъ елементи и племенна вражда. Но едно е безспорно; тѣзи жлъчни синтези показватъ основната разлика между психологията на двата народа.

Ромънецътъ

Сравнително късни пришълци отъ югъ и югозападъ — македонскитѣ ромъни, било поради малочислеността си (въ цѣла Македония се наброяватъ по настоящемъ около 70,000 души), било поради особеноститѣ на своя народенъ характеръ, който ярко ги отличава отъ останалото население, и до днесъ иматъ значение предимно като интересенъ етнографски елементъ, безъ особено влияние въ политико-обществения животъ на страната. Малко по-голѣмъ е тѣхния дѣлъ въ икономическия животъ, въ който играятъ известна роля, главно посрѣдствомъ ония свои сънародници, които, като занаятчии и търговци, работятъ въ различнитѣ градове на Македония.

Въпрѣки протеститѣ отъ ромънска страна, надѣляващото мнение за произхода, както на македонскитѣ ромъни, така и на отвъддунавскитѣ е онова, което поставя люлката на цѣлокупния ромънски народъ на Балканския полуостровъ, и то въ границитѣ на старата римска провинция — Срѣдиземна Дакия.

Въ своята балканска прародина ромънитѣ прекарватъ до IX вѣкъ, когато започва и тѣхното разселване. Най-напредъ се откѫсватъ отъ общия клонъ южнитѣ ромъни, които, странствувайки известно време по богатитѣ пасбища на македонскитѣ планини, засѣдатъ въ Пиндъ и изпълватъ Тесалия и Епиръ. Споредъ запазени откѫслечни сведения главния поминъкъ на южнитѣ ромъни, въ тая толкова отдалечена епоха, е билъ сѫщия, какъвто е и днесъ. И тогава, и днесъ, ромънитѣ пасятъ стадата си по планинитѣ на южна Македония и Албания, а зиме слизатъ отново въ Тесалия.

При нашествието на турцитѣ, въ тая часть на полуострова положението на ромънитѣ не се промѣня особено много. Приютени по високитѣ планински склонове, тѣ се радватъ на известна свобода и се развиватъ почти нормално, но все подъ силно културно влияние на околното гръцко население.

Въ втората половина, обаче, на VIII вѣкъ и началото на IX вѣкъ положението се промѣня. Поради голѣмото си богатство ромънскитѣ градове ставатъ обектъ за грабежитѣ на турци и албанци, които безсмислено ги разоряватъ. Голѣма часть отъ тѣхнитѣ жители избѣгватъ на северъ. Тогава, именно, се създаватъ по-значителнитѣ ромънски селища въ Македония, отъ тогава ромънския елеменъ влиза въ по-тѣсно съприкосновение съ главната народностна маса въ Македония — съ македонскитѣ българи.

Днесъ ромъни се срѣщатъ въ Македония где по-малко, где повече. Главната, обаче, маса на македонскитѣ ромъни се намира въ западна и южна Македония.

Българското население нарича ромънитѣ съ две имена, а именно: „куцовласи и „цинцари". Въ първото отъ тѣхъ се сочи на различието, което сѫществува между македонскитѣ ромъни и отвъддунавскитѣ. Второто е възникнало като присмивателно прозвище, поради честата употрѣба въ ромънски езикъ на звука „ц".

Професоръ Вайгандъ, най-добриятъ познавачъ на македонскитѣ ромъни, открива у последнитѣ два физически типа.

Единиятъ господствува на западъ покрай албанската граница. Отличава се съ русъ цвѣтъ на коситѣ, съ ръстъ по-високъ отъ срѣденъ, често съ едро тѣлосложение, съ закрѫглено високо чело, сурови черти на лицето, голѣми уста, маслинени или тъмно кафяви очи, буйни вежди, кьосаво лице или съ малки мустачки. Движението имъ е бавно, почти тържествено. Говорятъ гърлено и високо. Вторятъ типъ се срѣща на югъ. Ръстътъ имъ е по малъкъ отъ срѣденъ, широко тѣло съ изпъкнали гърди, глава по-често ѫглеста и съ низко чело, коси възкѫдрави, черни или кафяви, вежди черни и гѫсти, очи умни, движение бързо и енергично.

Ромънскитѣ села, обикновено кацнали по високи планински склонове, разположени амфитеатрално, съ хубави и солидно съзидани съ градски изгледъ кѫщи, бѣлосани, прилѣпени една до друга, правятъ отрадно впечатление.

Заселенитѣ на постоянно мѣстожителство ромъни се дѣлятъ по поминъкъ на три групи: кръчмари, занаятчии и търговци. Като кръчмари ромънитѣ сѫ известни не само въ Македонии, но почти по-цѣлия Балкански полуостровъ. Тѣхнитѣ кръчми (ханове), разположени обикновено, на оживени пѫтища и въ близость до нѣкое село, сѫ снабдени и съ всички необходими бакалски стоки. Спекулантския и практиченъ умъ на ромънеца го тика къмъ все по-голѣми завоевания въ търговията. Скоро той се преселва въ България, Сърбия, Ромъния, Виена, Южна Русия и Египетъ и съ своитѣ изключителни търговски способности достига до грамадни богатства. На трето мѣсто идатъ занаятчиитѣ — ромънци, главно шивачи обущари, самарджии, златари. Необикновена сръчность и вкусъ проявява ромънеца въ изработването на разнообразни филиграни издѣлия.

Друго едно познато още отъ срѣднитѣ вѣкове занятие на южнитѣ ромъни е обслужването на търговскитѣ сношения въ страната посрѣдствомъ собствени товарни животни, извършено отъ тъй нареченитѣ кираджии. Завити въ своитѣ черни гуни, тѣ най-често нощуватъ на открито. Изобщо ромънскиятъ пастиръ и кираджия е крайно невзискателенъ човѣкъ и се задоволява съ много малко. Тѣхната всѣкидневна храна е единъ коматъ хлѣбъ и парче сирене.

По отношение на чужди народностни влияния македонскитѣ ромъни представятъ единъ крайно неустойчивъ елементъ. Наистина, тѣхното упорство срещу мохамеданството е забележително. Такива масови помохамеданчвания, какъвто е случая съ босненскитѣ сърби или нашитѣ помаци, у тѣхъ не се срещатъ. Причина за това е било тѣхното уединение по високитѣ планини, гдето тѣ можаха да се запазятъ чисти отъ чужди примѣси въ поново време, обаче, съ настжпването на новитѣ обществени отношения срѣдъ македонското население и при постепенното проникване на ромънския елементъ отъ високитѣ планини къмъ по-голѣми и по-населени пунктове, власитѣ биватъ подложени на силни народностни влияния. Най-голѣмо е влиянието, упражнявано посрѣдствомъ черкви и училища, на гърцизма. Немогатъ да се отрекатъ голѣмитѣ успѣхи на гърцизма между македонскитѣ ромъни. Днесъ голѣма часть отъ последнитѣ е изгубена безвъзвратно за ромънската националность. Не е малко и влиянието на българитѣ, което въ никой случаи не е упражнявано съзнателно, а е резултатъ отъ самото положение на нѣщата, тъй като винаги при не еднакви народности поглъща оная, която е културно и числено по-мощна. Поради всичко това македонскитѣ ромъни, които сж принудени да даватъ, но не и да поглъщатъ национални примѣси, сж запазили расата си доста чиста и се отлжчватъ ярко, както споменахме, съ особеноститѣ на своя специфиченъ народенъ характеръ, отъ останалото население на Македония.

Усилията на ромънската пропаганда, подпомагана отъ ромънското правителство въ Букурещъ, която започва доста рано въ Македония, не е могла да достигне до сега задоволителенъ резултатъ. Първото ромънско училище въ Македония бива открито въ 1854 г. въ селото Търново — Битолско. Отъ тогава насамъ ромънски училища и черкви се откриватъ навсѣкжде, дето има ромъни. Все пакъ голѣма часть отъ македонскитѣ ромъни оставатъ фанатично привързани къмъ гърцизма.

Една отъ най-характернитѣ черти на македонскитѣ ромъни е тѣхното скжперничество. Българинътъ, който умѣе добре да схваща недостатъцитѣ на своитѣ съседи, хубаво е доловилъ тая основна черта у македонскитѣ ромъни. Всеизвестно е, че името „цинцаринъ“ у българитѣ е станало нарицателно име, съ което се означава изобщо човѣкъ скжперникъ. Ромънецътъ е най-малко идеалистъ между всички народности въ Македония. Той изразходва всичкитѣ си жизнени сили, туку-речи, въ трупане изключително на материални блага и богатства, особено ромънскиятъ кръчмарски типъ, който съ спекулантскитѣ си способности надминава гърка и евреина. Къмъ отрицателнитѣ качества на неговия характеръ можемъ да отнесемъ и голѣмото отвращение къмъ тежкия физически трудъ.

Ромънецътъ е много слабо привързанъ къмъ земята. Наистина, срѣщатъ се тукъ-таме ромънци земледѣлци. Но това сж земледѣлци по неволя, заставени отъ тежкитѣ условия на обстановката, въ която живѣятъ, да се заловятъ съ обработването на земята, но не и отъ любовь къмъ нея. Напразно бихме търсили изъ ромънитѣ въ Македония ковачи каменодѣлци, копачи или носачи. У тѣхъ като че ли има съзнание, че сж предопредѣлени за по-висши и по-доходни професии.

Трѣбва, обаче, да подчертаемъ безукоризнената чистота въ морално отношение на тѣхнитѣ нрави. Ромънката е трудолюбива и вѣрна помощница на своя съпругъ. Чистотата въ нейния домъ е образцова. Познато е сжщо тъй и искреното гостоприемство на ромъно-македонската фамилия. Ромънецътъ е обикновено трезвенъ. Пиянства въ тѣхъ се срѣщатъ почти като изключение.

Къмъ борбитѣ на македонското население за свобода на ромънитѣ въ Македония сж се отнасяли винаги съ най-голѣмо съчувствие. Има случаи даже, когато тѣхни сънародници заставатъ въ редицитѣ на борещитѣ се за народни правдини македонски чети. Презъ време на Илинденското възстание, доста голѣма часть отъ македонскитѣ ромъни сподѣли нещастията на македонското население.

Албанецътъ

Вихърътъ на народностнитѣ нашествия въ Балканския полуостровъ, предизвиканъ отъ голѣмото раздвижване на народитѣ, чрезъ неравни, но непрекжснати и бурни тласъци на маси отъ изтокъ и северъ, бѣ причина, щото етнографскиятъ обликъ на нашия полуостровъ, въ течение на цѣли вѣкове преди идването и окончателното установяване на славянитѣ тукъ (VI—VII вѣкъ) пъкъ и по-късно, да заприлича на една истинска кинематографна лента, по която една дълга върволица отъ народи минаватъ и отминаватъ, други изчезватъ безследно, а трети тъкмо въ тоя водовъртежъ, чрезъ разни и неуловими за историята народностни комбинации, се възйематъ къмъ новъ исторически животъ. Къмъ последната група спадатъ и албанцитѣ.

За пръвъ пжть въ историята за албанцитѣ като отдѣленъ народъ се споменува въ XI вѣкъ. Разпокжсани на дребни и враждуващи помежду си родове, подъ водителството на мѣстни князе, албанцитѣ не можаха да се обединятъ, до най-ново време, въ една политическа единица, съ самостоенъ държавенъ животъ. Презъ срѣднитѣ вѣкове Албания влизаше въ състава и на дветѣ български царства, като важна провинция. Страната бѣ силно колонизирана съ българи славяни. Особено срѣдна и южна Албания отъ р. Шкумба до Епиръ. Религиозно просвѣтната дейность на св. Климента, св. Наума и тѣхнитѣ ученици обхващаше дълго време и албанскитѣ области. Следитѣ на българското културно влияние личатъ и до днесъ. За силата на това влияние свидетелствува фактътъ че и днесъ у албанцитѣ, ако и мохамедани, почитьта къмъ св. Наума, чиито останки се покоятъ на южния брѣгъ на Охридското езеро, е доста голѣма.

Следъ турското нашествие бързото приемане на мохамеданството отъ висшитѣ класи и отъ голѣма часть на народа създаде на албанцитѣ едно привилегировано положение срѣдъ останалитѣ подвластни на турската империя народи. Мрачната, планиниста, неплодородна и бедна Албания, населена съ буйно войнствено, съ грабителски инстинкти, население, което въпрѣки немотията си, се размножаваше много, стана изходище на една силна колонизация къмъ съседнитѣ страни. Разположенитѣ тукъ, подъ самитѣ източни албански планини, хубави и плодородни македонски полета: Тетовско, Кичевско, Кочанско и низинитѣ около езерата Охридско и Преспанско бѣха притегателнитѣ пунктове за албанскитѣ колонисти. Най-стари албански колонии имаме въ областьта на Охридското и Преспанското езера, гдето се споменуватъ албанци още въ 1328 год. Обаче, масовото колонизиране на западнитѣ и северо-западни македонски покрайнини е отъ по-ново време, отъ XVII—XVIII в. и началото на XIX в.

Въ 1698 год. избухва война между Австрия и Турция. Следъ оттеглянето на австрийскитѣ войски, които бѣха заели сегашна стара Сърбия, сръбското население, за да избѣгне жестокоститѣ на турскитѣ войски — масово емигрира въ южна Австрия.

Отъ тогава датиратъ и албанскитѣ селища въ стара Сърбия, по-голѣмата часть отъ която днесъ е албанска.

„Една умѣла сръбска пропаганда, казва професоръ Вайгандъ, хвърли пѣсъкъ въ очитѣ на Европа, та не можа да се види, че сръбскитѣ претенции върху тѣзи земи нѣматъ етнографска основа“

Албанцитѣ наричатъ себе си шкипетари, което ще рече планинци. Въ Македония е популярно турското название арнаути. Цѣлиятъ албански народъ се дѣли на два голѣми дѣла, между които има значителни диалектични, физични и културни различия. Единиятъ дѣлъ е на тъй наречениттѣ тоски, а другиятъ — на гегитѣ. Сѫщо тъй и въ вѣрско отношение албанскиятъ народъ, който е едновременно най-малочисленият между народитѣ на Балканския полуостровъ, не е единенъ. Съответно на различнитѣ културни влияния, които сѫ действували въ разнитѣ албански области — италиянско, турско, българско и гръцко — една часть отъ албанцитѣ сѫ мохамедани, друга католици, а трета православни. Тѣ живѣятъ въ бедни планински села на родове, които често раздѣля кръвна вражда. При крайната непригодность на земитѣ имъ къмъ обработване, почти изключителното тѣхно занятие е скотовъдството. Сѫщото се отнася за албанцитѣ на македонска земя.

Македонскитѣ албанци, както и тѣхнитѣ събратя отвъдъ границата на Македония попадатъ отрано подъ чужди пропаганди, които се борятъ за надмощие върху непросвѣтената и така късно съзнала се национално народна маса. Мохамеданитѣ албанци бѣха подъ турско влияние. Православнитѣ албанци отъ Рѣка бѣха екзархисти. Тѣ имаха и български училища.

Албанцитѣ сѫ народъ крайно свободолюбивъ, който не търпи подчинение. Известно е, че въ турската държава тамъ, дето имаше компактно албанско население, последното живѣеше почти въ независимо положение. Отказваше да плаща данъци, да служи въ войската. Войнствено и жестоко — това население много често служеше на турската власть, като груба сила срещу вълнуващето се българско население. Свойството на мохамеданството е да споява своитѣ изповѣдници и да ги прави религиозни фанатици, тъй като нравитѣ и обичаитѣ на мохамеданитѣ сѫ тѣсно свързани съ тѣхната религия. Поради това — специфичнитѣ народни особености на албанцитѣ често се губеха съ тѣзи на турцитѣ. Обаче не винаги. Различието най-много изпъкваше у интелигентнитѣ албанци, въ чиито обществени прояви проличаваше голѣмата енергия на албанската раса. Най-крупнитѣ политически и обществени движения; не само въ миналото, но и въ най-ново време, бѣха подклаждани и рѫководени отъ албанци.

Най-симпатичното качество на албанеца е неговата пословична вѣрность. Това именно качество, свързано съ неговото безстрашие и храбрость, правѣха отъ албанеца монополизиранъ гавазинъ, дворски и кѫщенъ пазачъ.

Евреинътъ

Евреитѣ още въ най-старо време сѫ придружавали едноезичнитѣ имъ съседи — финикийцитѣ, въ тѣхнитѣ странствувания по моретата и заедно съ тѣхъ сѫ стигали до Босфора Кимерийски, на сѣверъ по черно море, а на западъ до Мароко и Испания. Още въ IV вѣкъ пр. Хр. култътъ на семитското божество Елъ (синонимъ на Иехова) е билъ доста разпространенъ на Балканския п-овъ и храмоветѣ на това божество сѫ били единъ видъ прикрити синагоги.

Еврейскиятъ царь Иродъ Агрипа споменава за стари еврейски поселения въ Македония; сѫщото потвърждава и александрийския философъ Филонъ.

При появата на християнството сѫществували сѫ синагоги въ Солунъ, Филипи и Берое (Беръ-Караферия); а еврейската сѫботна почивка се спазвала отъ множество поеврейчени елини и македонци. Апостолъ Павелъ е проповѣдвалъ въ тия градове и основалъ черкви, за които и писалъ послания. („Послание до солунянитѣ“). По онова време четвъртината отъ Солунъ е била еврейска.

Еврейското население въ Македония се увеличава, поради притока отъ бѣжанци, идещъ отъ Палестиня следъ разрушението на втория храмъ въ Иерусалимъ (70 г. сл. Хр.)

Презъ време на римския езически режимъ евреитѣ въ Македония свободно сѫ изповѣдвали своята вѣра, а по-късно придобили и правото на римски граждани. По-късно, следъ признаване на християнската религия за държавна (325 г.) почватъ гонения противъ евреитѣ въ трако-илирийскитѣ провинции.

Не е известно на какъвъ езикъ сѫ говорили македонскитѣ евреи, но най-вѣроятно е, че тѣ си служили съ гръцки до 1492 год.

Презъ IV в. римската империя се раздѣля на две половини: източна и западна. Македония влиза въ първата половина. Съ императоръ Аркадий (395—408 г.) започва византийското владичество надъ Македония. При тоя императоръ македонскитѣ евреи още се ползували отъ царската закрила.

Съ възцаряването на Теодосий II (408—450) започватъ гоненията и при императоръ Юстинияна преследванията на друговѣрцитѣ става държавна система; свидетелскитѣ показания отъ евреинъ противъ християнинъ не се приемали предъ сѫда; изключени сѫ били отъ управлението на градскитѣ общини, а задължени били да плащатъ общински данъци; не могли да празднуватъ пасхата преди Великдень; забранено било да се чете библията на еврейски езикъ въ синагогитѣ; насилствено били заставяни да се кръщаватъ и пр.

Следващитѣ вѣкове сѫ съвсемъ нѣми по отношение на македонското еврейство. Едва за въ края на XI вѣкъ има оскъдни сведения. Императоръ Алексий Комненъ е освободилъ Солунската еврейска община отъ налози. Вѣроятно е, че тази община е отпаднала толкова, че не е могла да плаща.

Къмъ края на 1096 г. всрѣдъ солунскитѣ евреи се пораждатъ силни месиянски надежди. Напредването на кръстоносцитѣ къмъ Иерусалимъ, унищожаването съ огънь и мечь на множество еврейски общини, лежещи на пѫтя имъ, се тълкуватъ като сигуренъ признакъ, че ерата, пълна съ страдание, предвещава идването на очаквания спаситель отъ давидовия родъ. Даже учениятъ равинъ Тобия Бенъ Елиезеръ, духовенъ глава на македонското еврейство, не е билъ чуждъ на месиянското движение.

Тобия бенъ Елиезеръ е роденъ презъ XI в. въ гр. Костуръ, дето е живѣлъ дълго време. Той билъ основно запознатъ съ Талмуда и еврейската граматика. Авторъ е на бележитото съчинение Lekakh Tov, написано къмъ 1907 г. То е не само коментаръ на петокнижието отъ библията, но съдържа сѫщо и изследвания върху извънредно трудни въпроси отъ еврейската граматика, както и твърде изящни .и точни преводи отъ еврейско-вавилонкси.

Той е истински талантъ въ поезията.

Другъ виденъ ученъ мѫжъ, родомъ отъ Костуръ, е Майеръ Костурски, ученикъ на първия.

Покръстениятъ евреинъ Левъ Мунгъ е заемалъ митрополитския тронъ въ Охридъ.

Ала най-бележитъ евреинъ по своята дълбока ученость е Иуда бенъ Моше Москони, който прави честь на епохата, на племето си и на македонската земя, чийто е синъ.

Този талмудистъ, езиковедъ и философъ е роденъ въ 1328 г. въ гр. Охридъ. Училъ се въ Хиосъ, Кипъръ, Беръ, Лаодикия, Египетъ и пѫтувалъ въ Мароко, Италия и Навара. Грамадна е била неговата частна библиотека отъ арабски, еврейски, старо-гръцки автори. Той познавалъ основно различнитѣ философски школи и е авторъ на множество съчинения отъ най-разнообразенъ характеръ, които и днесь будятъ интересъ.

Както казахме по-горе, евреитѣ въ Македония при византийското владичество сѫ били преследвани и еврейскитѣ общини почти западнали.

Положението имъ е било малко по-друго въ македонскитѣ области подъ българско господство. Единъ отъ асеновцитѣ ималъ жена еврейка.

На евреитѣ се гледало като на пълноправни граждани.

Ала положението имъ значително се подобрило въ Солунъ и другитѣ македонски градове, когато тѣ попаднали въ турски рѫце.

Нѣщо повече. Когато въ 1492 год. отъ Испания били изпѫдени хиляди семейства, тѣ намѣрили подслонъ въ Солунъ и съ това още повече засилили тамошната еврейска община и придали на града еврейски ликъ.

Отъ тогава вече Солунъ става центъръ на македонското еврейство. Презъ първата половина на XVII в. солунскитѣ евреи достигнали до голѣмо благосъстояние. Ала около 1667 г. тамъ се появилъ нѣкой одрински евреинъ, който се прогласилъ за Месия.

Солунското еврейство се раздѣлило на два враждебни лагери. Новиятъ Месия билъ наклеветенъ предъ турското правителство и, за да спаси живота си, се потурчилъ. Заедно съ него се потурчили и последователитѣ му. Турцитѣ наричатъ тия еврейски потурнящи съ името донме.

Донметата си изгубили своя езикъ. Говорятъ и живѣятъ по турски. Тѣ сѫ много интелигентни и въ турско време даваха способни чиновници.

До преди заселването на български търговци изъ вѫтрешностьта на Македония (1880 г.), цѣлата търговска область бѣше въ рѫцетѣ на солунскитѣ евреи.

Презъ турско време гр. Солунъ броеше около 150,000 жители, отъ които около 80,000 бѣха евреи.

Въ другитѣ македонски градове тѣ не съставляваха важна сила. Въ Битоля имаше около 5—6000 евреи, въ гр. Сѣръ — около 1000 и по-малко имаше въ градоветѣ: Струмица, Беръ, Костуръ и Скопйе.

Въ другитѣ македонски селища почти нѣмаше никакви евреи.

Общото число на евреитѣ въ Македония достигаше до 90,000 ж. — крѫгло число.

Македонскитѣ евреи винаги сѫ подкрепяли българското народно дѣло, както и освободителното движение. Тѣ бѣха едни отъ най-добритѣ приятели на македонския българинъ.

Цигани

Циганитѣ живѣятъ, както се знае, на доста голѣми групи. Тѣ се считатъ като потомци на париитѣ, които ще да сѫ дошли отъ Индостана въ Европа, презъ Мала Азия, къмъ срѣдата на XV вѣкъ.

Циганинътъ, дори номадътъ има често пѫти интересно и интелигентно лице. Окото му е бадемово-черно, пълно съ огънь, носъ изобщо орловъ. И ако нозетѣ му не сѫ понѣкога много сухи, може да се нарече дори хубавецъ, ако и да е много мургавъ, дори кафянъ, съ черни и остри коси. Пълнотата на тѣлото му е чужда. Когато женитѣ имъ сѫ много млади и особено, ако сѫ номади, иматъ пленителни черти, елегантно тѣло и голѣмо кокетство. Често, за голѣмо ваше удивление, виждате да излиза отъ нѣкоя мръсна катуна младо момиче съ чисто и хубаво облѣкло. Въ основата си характерътъ имъ остава единъ и сѫщъ. Тѣ сѫ живи, пъргави и подвижни, могатъ да бѫдатъ и весели и меланхолични, хитри сѫ, отмъстителни и чувствени безъ чувство на приличие. Живѣятъ смѣсени: баща, майка и деца върху една и сѫща слама, винаги заедно съ добитъка си, отъ който тѣ се различаватъ само по грубостьта на апетититѣ си и безочливостьта въ удовлетворението имъ. Тѣ смѣнятъ религията си така лесно, както и мѣстожителството си, като никога не сѫ могли да се привържатъ по единъ постояненъ начинъ къмъ земята и ако и да сѫ проявили предпочитане къмъ известни мѣста, тѣ сѫ почти винаги въ постоянно движение и изчезватъ и за най-малката причина. Тѣ ненавиждатъ удобствата на живота, обичатъ бездѣлието, макаръ и да сѫ необикновено интелигентни и срѫчни за всичко, което искатъ да научатъ или предприематъ. Съ единъ чукъ и наковалня, духало и клещи, съ нѣколко пили и свределъ, тѣ упражняватъ занаята на ковачи, калайджии, талигари. Тѣ сѫ още пощенски куриери, ковачи, казанджии, рудокопи и палачи. Тѣ иматъ музикално ухо и вкусъ къмъ музиката, — музика странна, безъ съмнение, чиято нескончаема и безъ тактъ пѣсень свършва съ това, че почва да става търпима.

Циганкитѣ предатъ, шиятъ дрехи, врачуватъ и продаватъ билки, а когато сѫ млади, продаватъ тѣлото си на първодошлия. Децата пъкъ тичатъ подиръ пѫтницитѣ и просятъ милостиня.

Наредъ циганитѣ сѫ ненавиждани отъ всички съсловия на населението, на която ненависть тѣ отговарятъ съ една прекалена безочливость.

Арменци

Въ срѣднитѣ вѣкове е имало арменци въ Македония.

Спомени за това сѫ очувани въ имената на леринскитѣ села Арменско, Арменово, и пр. Въ Солунъ е имало нѣкога голѣма и богата арменска колония.

Презъ турския режимъ въ Солунъ имаше около 150 семейства, въ Драма—12, Битоля—около 25, Сѣръ — 10 и въ разнитѣ градове по нѣколко семейства на чиновници.

Всичко въ Македония около 1000—1500 души.

ОБЯСНИТЕЛЕНЪ ТЕКСТЪ

ОТДѢЛЪ III

Табло I — 1 до 5; II — 9

Селища и жилища

Отъ 2700 (кржгло) селища въ Македония само около 60 сж признати за градове и паланки, другитѣ сж села. Пъкъ и самитѣ паланки и градчета не сж нищо друго освенъ по-голѣми села съ чаршия и нѣколко обществени заведения.

Отъ цѣлото население на страната 76% живѣятъ въ села, а само 24% въ градове. Оттукъ следва, че Македония е селска страна.

По своето устройство македонскитѣ села представляватъ три групи: 1) осоговска или шопска, 2) чифликчийска и 3) миячка.

Първата група се простира въ северна Македония. Селищата сж раздалечени едно отъ друго по на нѣколко километра. Самитѣ части на селищата — махалитѣ, сж тоже разредени съ по 2—5 кжщи на купчинки, кацнали по ржтове и бърда и раздѣлени помежду си чрезъ пропасти и долове. Работната земя е малка и обикновено граничи съ жилището.

Втората група селища се намира въ голѣмитѣ котловини: сѣрска, пелагонийска, солунска и проче.

Обикновено тѣ сж разположени на равно, близо до нѣкоя вода и пжть. Жилищата сж съ широки дворове, въ срѣдата съ гумно и отдѣлени отъ съседа съ плетъ. Въ чифлигарскитѣ села на всѣки чифликчийски дворъ стърчи кула.

Миячката група се срѣща въ най-западна Македония по недрата на Бистра, Дешатъ, Корабъ и проче. Селата сж сбити, голѣми. Жилищата здрави, градени отъ камъкъ и обикновено на 2 етажа. Улички тѣсни, стръмни, но чисти.

Въ чисто българскитѣ села, чийто брой надвишава числото 1700, населението се групира въ голѣми семейства, чиито членове обикновено сж на брой 20—30, а има и случаи и до 60—80. Дѣдо, бащи, синове, внуци живѣятъ, работятъ задружно по древния славянски обичай, известенъ съ името задруга. Три четвърти отъ годината мжжкитѣ членове сж вънъ отъ дома, по кяръ. Женската челядь, подъ заповѣдитѣ на най-старата въ дома, върши по редъ своята работа, а презъ време на полскитѣ занятия тя е помощникъ на мжжа и не оставя по работоспособность по-назадъ отъ него.

Дома тя меси, пере, готви, приготовлява дрехи, постилки и т. н. Въ полето жъне, копае, върше, прибира хранитѣ. Въ гората сече и носи дърва за горене или, при липса на такива, тя събира и суши говежди лепешки — запасъ отъ гориво за презъ зимата.

Македонската селянка — българката — е равноправенъ членъ въ семейството. Тя разпорежда съ спестения трудъ и спечеленото връзва въ „триста вжзли, за да се найде за черни дни".

Безъ помощьта и спестовностьта на нашата селянка не би имало здраво земледѣлие, защото да се поразшири оставената отъ баща орна земя е свещено правило, о което строго се придържатъ нашитѣ селяни.

Земледѣлие

Отъ таблица № 8, точка 5, се вижда, че отъ цѣлото активно македонско население 75% сж земледѣлци, 10% сж скотовъдци и риболовци, 5% сж занаятчии, 3% сж търговци, 2% сж индустриалци и 5% сж съ разни свободни професии, рентиери и пр.

Значи, основата на стопанския животъ въ Македония е земледѣлието, за което сжществуватъ всички естествени благоприятни условия.

1) Климатътъ съ своето разнообразие, съ своята лекость и задоволителна влажность спомага до висока степень за виренето на всички видове стопански култури.

2) Страната се радва на широки плодородни полета (солунското, пелагонийското, сѣрското, Овче-поле и пр.) и богати рѣчни долини и котловини.

3) Разпредѣлението на водитѣ по повърхнината е лжчисто и това условие е доста важно за равномѣрното напояване на страната. Действително често се срѣщатъ пространства съ застояли води, блата и мочурлуци (блата въ скопско, блато въ прилепско, при завоя на р. Черна, Сари-Гьолското, Сари-шабанско и пр.), обаче тия вредни условия сж леко отстраними.

Но, ако природнитѣ условия сж били благоприятни, социалнитѣ, напротивъ, сж били отъ най тежкитѣ.

Известно е, че завладенитѣ отъ турското оржжие земи сж били държавно владение, държавенъ имотъ. По силата на турския законъ тия имоти били неотемлимо право на държавния глава.

За да награди своитѣ военни сподвижници, които образували военно съсловие съ името спахии, монархътъ отстжпвалъ отъ завладенитѣ земи голѣми пространства. Тия отстжпени земи се наричали спахилъци — по името на притежателитѣ — спахии. Заедно съ отстжпената земя вървѣли и хората, раята (покорници), които сж я обработвали. По тоя начинъ последнитѣ ставали имотъ на своитѣ господари, отъ чиято воля е зависѣла тѣхната сждба.

Отстѫпенитѣ участъци земя заедно съ сградитѣ и хората образували поземелна собсвеность — отначало доживотна, а после наследствена — известна съ името чифликъ.

Управлението на чифлика обикновено се повѣрявало на едно лице, мохамеданинъ, който носѣлъ името кьая, а съ пазенето на посѣвитѣ се натоварвало друго лице, тоже мохамеданинъ — пѫдарьтъ.

Кьаята и пѫдарьтъ сѫ били истинскитѣ господари надъ работницитѣ на чифлика; тѣ сѫ играли най-черната роль въ живота на македонския земледѣлецъ. Обикновено въ срѣдата на сградитѣ на чифлика се издигала една 2—3 етажна кѫща, много яко построена — цѣла крепость.

Тая сграда носи името кула. Въ долния етажъ се помѣствалъ хамбара съ хранитѣ, а горниятъ етажъ служелъ за жилище на кьаята и пѫдарьтъ. Имало отдѣлни стаи за лѣтно жилище на харема—семейството на земевладѣлеца. Тия кули сѫ били и сѫдилище и затворъ за беззащитнитѣ землеработници, които не сѫ имали правото да се оплачатъ нѣкому. Тѣ сѫ били момци (слуги) на господаритѣ си, истински парии, лишени отъ своя покривъ и отъ всичко, което може да напомни едно човѣшко сѫществуване. Момцитѣ сѫ работили само срещу опредѣлено възнаграждение — хакъ, който рѣдко получавали напълно.

Тоя годишенъ хакъ се състоялъ отъ 80—100 крини смѣсено жито, 100 до 120 гроша, 3—6 оки газъ, 10 — 12 оки фасулъ и 10—15 оки соль. Това се плащало на цѣло семейство, което имало една възрастна мѫжка сила.

Но случвало се въ едно семейство да има повече мѫжка челядь и тогава положението се поизмѣняло. Особено ако кьаята е билъ мекъ човѣкъ или лакомъ да направи положение за смѣтка на своя господарь — работата е тръгвала къмъ освобождение отъ момството. Съ спестенитѣ срѣдства семейството си набавяло на първо време свой добитъкъ и свой инвентаръ.

Тогава то могло да търси дѣлъ отъ труда си и да стане ортакъ (съдружникъ) или изполичарь на земевладѣлеца.

Последниятъ давалъ земята, семето и жилището, а изполичара — труда и инструментитѣ. Отъ полученитѣ произведения се сваляло количеството на семето, стойностьта на данъка и остатъкътъ се дѣлилъ по равно. Изполичарьтъ е получавалъ не повече отъ 20% свой дѣлъ.

Но той ималъ и други задължения; а) да превозва хранитѣ, да доставя дърва за горене на господаревата кѫща, да работи 10—11 дена презъ годината безплатно въ именията на господаря вънъ отъ района на чифлика (градини, бостани, лозя) да подържа работата въ воденицата на господаря и пр. и пр.

Отъ горе на всичко тежала ангарията — задължително безплатно работене, безъ срокъ и опредѣлено мѣсто.

Ортаци сѫ ставали най-често и малоимотнитѣ християни, чиито имоти се намирали въ нѣкой близъкъ районъ на чифлика.

Трета степень земледѣлци сѫ били ония, който обработвали собствена земя. Числото имъ било малко и работната земя обикновено била разпокѫсана на дребни парчета. Тѣ се радвали сравнително на по свободенъ животъ особено въ селища, дето не е имало чифлици.

Но тѣ сѫ страдали пакъ отъ тежестьта на данъци. Като по имотни били облагани най произволно и пристрастно. По главни данъци:

1) бедель (воененъ); 2) емлякъ, (сгради); 3) йолъ-параси (пѫтна повиность), 4) бегликъ (данакъ за овцетѣ и пр.) 5) шахси вергиси, 6) десетъкъ — най-ужасния и съсипателенъ за малоимотния земледѣлецъ.

Освенъ тѣзи трѣбва да споменемъ и насилственитѣ данъци, налагани отъ разни зулумджии било на цѣло село общо, било частно върху нѣкои имотни семейства. Така въ Порѣче всѣко село е плащало по 15—20 лири годишно на разни кръвопийци, живущи въ тоя край.

Сѫщата участь сѫ изпитвали и селата въ прилепско, охридско и др. При това положение и дума не може да става за нѣкакво рационално земледѣлие въ Македония.

Въпрѣки всички тия тежки прѣчки на земледѣлческия трудъ, македонскиятъ селянинъ не остави да опустѣятъ роднитѣ му полета и съ своята издържливость, спестовность, трудолюбие надвива ударитѣ на сѫдбата. Македония, благодарение на тия качества на нейнитѣ селски жители, остава пакъ житница на Балканския полуостровъ.

(Табло X — 34 и 35).

Сега нека потвърдимъ съ факти нашето последно заключение, като представимъ нейнитѣ стопански източници — нейнитѣ природни богатства, нейното производство.

Обаче преди да влѣземъ въ разглеждане на поставения въпросъ, смѣтаме за умѣстно да направимъ едно малко отклонение, като се спремъ на сегашното административно разпредѣление на разпокѫсана Македония. За тая цель ние обръщаме вниманието върху статистическа таблица № 19, стр. 20.

Сега на въпроса.

Презъ 1926 г. македонскитѣ окрѫзи притежаваха едно пространство отъ обработваема площь, възлизаща на числото 762,110 х. ра. По количеството на обработваемата площь първо мѣсто държи скопски окрѫгъ (13·5%); следъ него идатъ по редъ: битолски, сѣрски, драмски и пр.; най-малко има петричкия (7·2%)

Сравнително съ балканскитѣ държави: Югославия—34·5, България—33·5, Гърция—12·1, Македония има 11·3% обработваема площь.

Храни

Най-важно мѣсто въ обработваемата площь държи културата на хранитѣ.

Гледай стат. т-ци № № 10, 11 и 12, стр. 10 и 11

Отъ житата господствующъ редъ държи

Пшеница

(Статистическа таблица № 10.

За да се види кои окрѫзи отъ Македония произвеждатъ най-много пшеница, ние привеждаме тукъ следнитѣ данни за 1927 година.

Битолски окрѫгъ, солунски, скопски, кожански, сѣрски, воденски, халкидийски, лерински, брѣгалнички, петрички, драмски и най-малко кавалски.

Най-добра пшеница излиза отъ пелагонийската и солунската равнини по богатство на нишесте, а най-тежко зърно иматъ скопската и кумановската.

Ръжь

Ръжьта вирѣе на една височина отъ 1500 метра. Тя е разпространена особено въ планинскитѣ области на северо-западна Македония. Планинското население употрѣбява хлѣбъ отъ ръжь.

Най-много се сѣе въ битолски окрѫгъ, после въ скопски, петрички, брѣгалнички, солунски и пр.

Най-много се добива ръжь въ скопски окрѫгъ. После идатъ: битолски, петрички, брѣгалнички, солунски и пр. (статист. таблица № 12).

Ечмикъ

Ечмикътъ се сѣе въ планинскитѣ мѣстности и високитѣ равнини и служи за храна на добитъка и хората.

Най-много се сѣе въ солунски окрѫгъ (25,919 хара), битолски (21,061 хара), скопски (20,200, хара, а най-малко въ петричкия (2,831 хара).

(Гледай ст. таблица № 12, стр. 11).

Просо и овесъ

Просото и овесътъ по количеството на производството не играе важна роль въ македонското земледѣлие. Сѣятъ се обикновено въ планинскитѣ краища и служатъ като храна на човѣка презъ зимата. Приготовлява се въ смѣсь отъ ръжь и царевица, най-долнокачествения хлѣбъ.

Просото служи и за добиване на питието боза. (Гледай стат. таблица 12).

Царевица

Презъ 1927 г. е произведено количеството 858,061 кантара, отъ които на скопски окрѫгъ се падатъ 142,927 к., битолския 120,692 к., воденския 87,000 к., сѣрския 80,833 к. и пр. Най-малко е произвелъ брѣгалничкиятъ 16,279 к. и халкидическиятъ само 4,451 к.

(Гледай стат. таблица № 12).

Оризъ

Това растение вирѣе въ нѣкои мѣстности, които иматъ въ изобилие рѣчна застояла вода и се радватъ на мекъ климатъ.

Тия мѣстности сѫ:

1) Кочанската долина, дето се ражда прочутия „кочански оризъ“ — най-хубавия на Балканитѣ.
2) По течението на р. Струмица, въ радовишка околия и петричко.
3) По р. Тополка (велешко) — до с. Богомила
4) По р. Вардаръ (Скопйе, Велесъ Гевгели)
5) Сѣрско.

Ето нѣкои данни относно производството на ориза: презъ 1914 год. засѣто 763 хара, произведено 2,260 кантара; презъ 1917 г. засѣто 243 хара, а произведено 2,328 кантара. (Гледай статистическа таблица 12).

Индустриялни растения

Въ това число влизатъ следнитѣ растения: тютюна, мака, сусама, памука, лена, конопа, анасона и др.

Тютюнъ (Гледай статист. таблица № 13, стр. 11 (обр. табло VII — 25).

Опиумъ (афионъ) и маково семе става много добре въ тиквешко, велешко, щипско, струмишко и радовишко.

(Статистическа таблица № 15, обр. табло VIII — 39).

Сусамъ се сѣе въ цѣла южна и юго-западна Македония, както и покрай Вардаръ. Отличенъ сусамъ дава струмишко, солунско и сѣрско.

(Статистическа таблица № 15).

Памукъ най-доброкачественъ излиза въ сѣрско и солунско. Сѣе се още въ околитѣ: Кавала Струмица, Петричъ и по долината на р. Вардаръ чакъ до Велесъ.

(Статистическа таблица № 14).

Конопъ се обработва въ скопско, а най-доброкачественъ излиза отъ кумановско.

Ленъ (Статистическа таблица № 14).

Анасонъ. Анасонътъ се сѣе за благоуханнитѣ му семена, които се употрѣбяватъ при приготовяване на ракията и за цѣръ и др. Презъ 1927 година всичко засѣто 98 хара и произведено 537 кантара. Най-вече се сѣе въ лерински окрѫгъ.

Градинарство

(Гледай статистическа таблица № 17, стр. 16).

Червенъ пиперъ се приготовлява най-много и най-хубавъ въ мъгленско и въ битолското село Буково („буковски пиперъ“).

(Статистическа таблица № 17).

Фасулъ се сѣе навсѣкжде, но най-доброкачественъ излиза отъ охридско, кичевско, кочанско, воденско и др.

(Статистическа таблица № 17).

Фуражъ

Презъ 1927 година били засѣти 51,079 хара и произведени 1,083,190 кантара, отъ които само отъ ливади 419,555 хара съ 919,438 кантара. Люцерна и детелина 3,728 хара съ 108,800 кантара.

(Статистическа таблица № 19).

Лозарство

Главнитѣ лозарски центрове въ Македония сѫ: Тиквешъ, Велесъ, Суровичъ, Гюменджe, Негушъ, Скопйе, Мелникъ, Лъгадина и Енидже-Вардаръ.

Гюменджeнското вино се равнява съ испанскитѣ и френски вина, а негушкото прилича на бургундскитѣ.

Най-силни вина сѫ гюменджeнското и негушкото.

Трапезно хубаво грозде излиза отъ велешко, лъгадинско, воденско и пр.

(Статистическа таблица № 18).

Овощарство

Най-богата овощарска область въ Македония сѫ мѣстноститѣ, наредени по югоизточнитѣ разклонения на Шаръ планина.

Тетово се слави съ своитѣ ябълки.

Порѣче и охридско съ своитѣ едри и вкусни череши.

Воденско, лъгадинско и солунско дава смокини, бадеми, нарове.

Св. Гора ражда прочутитѣ лешници.

Малешевско, петричко и струмишко — сливи; мариховско — едри до половинъ килограмъ круши „гърлести“. Орѣхи съ меки люспи ще намѣримъ въ кичевско, Порѣче и охридско.

Съ своитѣ бостани е прочуто кичевско и кочанско.

Македония при подобрени условия би била царството на овощията и би дала поминъкъ на хиляди семейства.

(Статистическа таблица № 16).

Съ кестени се слави Бѣласица планина, особено петричко, а не по-долни кестени произвежда Порѣче, Тетово, Скопйе, Черна-гора, охридско и битолско.

(Статистическа таблица № 16).

Зарзали (кайсии) се раждатъ навсѣкжде, но най-вкусни сѫ воденскитѣ и велешкитѣ.

(Статистическа таблица № 16).

Орѣхи доброкачествени и въ изобилие се намиратъ въ кумановско и петричко. Въ кичевско преди войнитѣ се срѣщаха цѣли гори, а така сѫщо и въ Демиръ-Хисаръ (битолско).

(Статистическа таблица № 16).

Смокини се срѣщатъ въ изобилие въ приморската часть на южна Македония и по долината на р. Вардаръ до тиквешко. Най-едра, ароматична и вкусна смокиня ни дава воденско.

(Статистическа таблица № 16).

Бадеми се раждатъ въ солунско, халкидика, кожанско и пр.

(Статистическа таблица № 16).

Въ Халкидонския полуостровъ расте на открито лимона и портокала, но въ незначително количество.

(Статистическа таблица № 16).

Гори

Македония, нѣкога богата съ пространни гори, въ по-новитѣ времена, благодарение на политическитѣ условия, невежество на населението и лакомството за обработваема земя, е много обезлесена, да не кажемъ опустошена. Вредата отъ това за стопанския и здравословния животъ на страната е грамадна.

Днесъ въ Македония горитѣ завзиматъ едно пространство отъ 1,010,000 хара кржгло число или 15.1% отъ нейната повърхнина. Между балканскитѣ държави въ това отношение само Гърция стои по-доле отъ нея.

Отъ разнитѣ македонски области североизточна Македония или петричкия окрѫгъ е найбогатъ съ гори; той има 179,437 хара гори (26%).

Въ частьта на Македония подъ гръцка власть горитѣ обхващатъ едно пространство отъ 643,773 хара (18·8%), а въ югославянската часть едва достигатъ до 187,000 хара (7·2%).

Най-добре запазени гори имаше въ Мариховo (борова горз), по Бѣласица (кестенова), малешевско, осоговията, Нидче планина и проче.

Скотовъдство

Нераздѣлно почти отъ земледѣлието, скотовъдството е втория главенъ изворъ за поминъкъ на македонското население. Всѣко селско домакинство притежава най-малко по една крава за млѣко или 5—6 овци или толкова кози. Найбедно и окаяно селско семейство е онова, което нѣма доенъ добитъкъ да облажи кѫщата.

Добитъкътъ се отглежда съвършено примитивно. Въ планинскитѣ мѣстности неработния добитъкъ (пашатия) почти цѣла година живѣе на открито и никога не знае грижи за него отъ стопанинъ.

По пространнитѣ равнини, особено въ влажнитѣ имъ части, дето изобилствува сочна трева, пасятъ доста голѣми ергелета отъ коне, говеда и стада отъ овце.

Другиятъ добитъкъ първенствува по качество и количество въ северна Македония, главно кумановско, Овче-поле; биволътъ — въ южната часть; овцетѣ -- въ Пелагония.

Много овце пасятъ по Кампания (солунско), саришабанско, но тѣ идатъ тукъ на зимовище отъ западна Македония.

Нѣкога скотовъдството е било доста развито въ западна Македония, особено въ миячко. Но, отъ когато албанцитѣ почнали да настѫпватъ въ Македония и заграбванията на цѣли стада християнска стока задушило всѣка възможность за работа, опустѣли недогледнитѣ пасбища по Шаръ, Бистра, Дупница и проче.

Миячкитѣ българи трѣбвало да наематъ пазачи албанци и да плащатъ деруджилъкъ на нѣкой влиятеленъ гега, за да пази стадата, кѫшлитѣ (мандритѣ или бачилата).

Голѣмитѣ произволи въ облагането съ данъкъ бегликъ върху живата стока тоже се отразило гибелно върху тоя клонъ отъ стопанството.

Голѣмитѣ държавни реквизиции, никога неизплатени, сѫ съсипали много кьаи (стопани на стада).

Най-сетне събитията, които повече отъ 40 години се развиватъ въ Македония, винаги сѫ излагали пастиритѣ на подозрение отъ страна на властитѣ, а това подозрение не е било сухо, а често се отразявало гибелно за стопани и добитъкъ.

Волове, крави и биволи

Рогатиятъ добитъкъ въ Македония не е отъ добра порода. Напротивъ, поради лошото отглеждане, повече на паша, добитъкътъ е дребенъ. Изключение прави кумановската порода и оная отъ солунско, що се отнася до биволитѣ.

Най-много волове и крави се срѣщатъ въ окрѫзитѣ солунски, скопски, петрички, битолски, сѣрски, кожански, брѣгалнички, а най-малко въ кавалския (отъ 114,169 глави до 15,445).

Биволи има въ солунски, битолски, скопски, сѣрски, воденски и петрички окрѫзи, а най-малко халкидийски (8,840 до 38 глави).

По числото на биволитѣ Македония държи 2-ро мѣсто въ свѣта.

По числото на воловетѣ — на 100 жители въ Македония се падатъ по 33 глави, тя държи 3-то мѣсто на балканитѣ, а на 100 кв. клм. тя има 1009 волове и 75 биволи.

(Статистическа таблица № 20).

Товаренъ добитъкъ и коне

Коньтъ като товарно животно е играелъ, па и сега играе, въ Македония видна роль въ стопанския животъ, защото при липса на модерни срѣдства за съобщение, той е извършвалъ почти цѣлия транспортъ на стоки отъ единъ за другъ край. Прочутитѣ нѣкога „кервани“ — 50 до 100 товарени съ стока коне, съпровождани отъ кираджии, сѫ внасяли животъ и радость, дето разтоварвали. Много пѣсни възпѣвали младежитѣ кираджии и тѣхнитѣ кервани.

Македонскитѣ коне сѫ дребни, ала много издържливи.

Най-добра порода се срѣща въ кумановско и Овче-поле, а така сѫщо въ скопско и покрай Брѣгалница.

(Статистическа таблица № 20).

Магарета и мулета (мъски) се срѣщатъ на всѣкжде изъ Македония, но вторитѣ замѣстватъ коня напълно въ планински мѣстности, особено по урвитѣ и сипеитѣ, кѫдето това животно е истински даръ за тамошнитѣ жители.

Мулета има най-вече по р. Брѣгалница, скопско, солунско, кожанско, драмско, сѣрско, а наймалко има воденско.

Магарета: солунско, битолско, скопско, кожанско и проче.

(Статистическа таблица № 20).

Овцевъдство

Когато се говори за скотовъдство въ Македония, трѣбва да се разбира по-скоро овцевъдство, понеже отглеждането на овцата съставлява главното занятие на македонския скотовъдецъ и то ангажирва всичкитѣ му грижи и трудъ. Македонскиятъ селянинъ съвсемъ рѣдко притежава стада само отъ кози. Козата и овцата вървятъ заедно въ македонското стопанство.

Общиятъ тѣхенъ брой възлиза на кржглата цифра 5,300,000 глави, отъ които овцетѣ достигатъ до 3½ милиона.

Македония държи второ мѣсто по броя на овцетѣ и козитѣ между балканскитѣ държави (България първо). На 100 жители се падатъ по 138 овце и по 72 кози.

Съ скотовъдството се занимаватъ една часть отъ българитѣ, власитѣ (каракачани) и албанцитѣ.

Първитѣ живѣятъ въ рѣканско — рѣканскитѣ мияци, които зимно време пасятъ стадата си по южна приморска Македония, а лѣтно—по западнитѣ разклонения на Шаръ, Бистра планина, Стогова и проче.

Вторитѣ сж истински номади и прекарватъ живота си между стадата си, чиито пасища се срѣщали главно по Пиндъ, прехвърля къмъ Олимпъ и даже въ вжтрешностьта на планинска Македония.

Третата група скотовъдци сж тоже номади. Тѣхнитѣ колиби сж пръснати по главната широка верига. (Корабъ, Кобилица, Даутица, Караджица и проче).

Най-изкусни скотовъди сж мияцитѣ. Миячкото сирене държи първо мѣсто въ Македония. Македонскитѣ овце даватъ малко количество вълна (1—2 кгр. на глава) остра и нечиста. Най-доброкачествена вълна се изкарва отъ Овче поле. Влашката вълна е долнокачествена.

Презъ 1907 година е изкарано 3,127,000 кгр. вълна отъ цѣла Македония.

Най-вкусно месо даватъ овцетѣ отъ Пелагония.

(Статистическа таблица № 20).

Сурови и обработени кожи

Споредъ вноса и износа на сурови и обработени кожи, Македония може да се смѣта като индустриална страна въ това отношение.

Солунъ е центърътъ за експедиция на всички кожи отъ македонскитѣ покрайнини, а сжщо и отъ Албания.

Суровитѣ кожи, които съставляватъ главна часть отъ търговията, сж предимно агнешки, ярешки и кози.

Даннитѣ, които даваме по-доле, показватъ числото и вида на тоя артикулъ*).

агнешки	ярешки	овчи	козьи
730,000	975,000	340,000	330,000

Вълна

Годишно производство около 1,280,000 кгр.

За търговия се употрѣбява годишно около 192,000 кгр. бѣла вълна и 384,000 кгр. черна вълна.

Има фабрики и заведения за сукно въ Гюмендже, Клисура, Гребена, Магарево и Диово.

Въ Солунъ има 1 модерно заведение съ 100 конски сили и съ дневно производство 100 метра и въ Негушъ съ 350 конски сили.

Общо годишно производство на шаеци и сукно въ Македония — 230,000 до 250,000 метра.

Свине

Числото на свинетѣ въ Македония достига надъ 200,000 глави.

Най-много свине се срѣщатъ въ битолски окржгъ, а следъ това: скопски, солунски, кожански, петрички.

Най-добра порода се отгледва въ малешевско, битолско и брѣгалнишко.

На 100 жители се падатъ по 224 глави и въ това отношение Македония държи последно мѣсто между балканскитѣ държави.

Този фактъ се дължи на робството подъ турцитѣ.

(Статистическа таблица № 20).

Птицевъдство

По броя на птицитѣ, отгледвани за месото и яйцата имъ, първо мѣсто държи солунския окржгъ, после идатъ: сѣрския, скопския, драмския, кожанския, воденския, петричкия, леринския, брѣгалничкия, кавалския и най-сетне халкидийския.

Цѣла Македония брои 3,241,174 глави.

Кокошкитѣ съставляватъ 95% отъ всичкитѣ птици.

(Статистическа таблица № 20).

Медъ

Пчеларството е третостепено занятие у македонския селянинъ. На всѣкжде се срѣщатъ пчелни кошери, но само за домашни нужди.

Най-много кошери се намиратъ въ петричко (7,965) сравнително пространството му.

Въ Македония подъ сръбска власть броятъ на кошеритѣ достига до 19,000. Въ турско време, напр. презъ 1907 г., въ цѣла Македония е произведено около 843.240 кгр. медъ.

(Статистическа таблица № 50).

Копринарство

Отглеждането на копринената буба води началото си отъ византийско време. Особено развито е копринарството въ долинитѣ на р. Вардаръ и Бистрица, а най-цъвтяще е въ кукушко, гевгелийско и воденско. До 1860 год. бубарството било много развито, но следъ тая година то взело да отпада поради появилата се тогава болесть по бубитѣ. Следъ десеть години въ Македония почнало да се внася японско бубено семе и занимането съ буби бързо се съвзело.

После почнали да внасятъ френско семе и то взело връхъ.

Наравно съ последното се внася и италианско семе.

Въ Македония бубата се отглежда примитивно, но въпрѣки това, македонскитѣ буби сж отъ добро качество и държатъ срѣдно мѣсто въ европейскитѣ пазари. Пашкулитѣ отъ Воденъ, Гевгели, Кукушъ, Гюмендже стоятъ на първо мѣсто. Следъ тѣхъ идатъ пашкулитѣ отъ Струмица, Дойранъ, Негушъ, Горни и Долни Порой.

Отъ четири килограма македонски пашкули се изкарва около единъ килограмъ коприна.

Презъ 1909 г. сж произведени 400,000 кгр. за приблизителна стойность 2,274,000 лв. (тогавашенъ курсъ), а презъ 1910 г. за 5,500,000 лв. затни. Последнитѣ години достигна до 800,000 клгр. пашкули.

Въ гевгелийско, струмишко, дойранско и воденско пашкулното производство е главно срѣдство за поминъкъ на населението.

Въ Гевгели сжществуватъ 7 инсталации за

---

*) Изъ „Bolletin commercial de Macédoine“, издаванъ презъ свѣтовната война отъ генералния щабъ на източната френска армия

печене на пашкули. Фабриката на Бр. Накови може да опече до 64,000 кгр. пашкули, на Али ефенди до 20,000 кгр. и пр. Всичко въ Гевгели може да се опекатъ около 100,000 кгр. пашкули за сезонъ.

(Образъ, табло XIV — 48).

Ловъ

За да се види каква облага има македонското стопанство отъ лова и изтрѣблението на горскитѣ диви животни, даваме тази таблица.

Приблизителна цифра на кожитѣ отъ дивечъ:

Заешки	200,000
Лисичи	10,000
Диви котки	2,000
Язовци	3,000
Куници (бѣлки)	5,000
Самуръ (видра)	500
Вълчи	600
Чакалски	2,000

Общата стойность на суровитѣ кожи, изнесени отъ Македония, се движи между 4 и 4$^1/_2$ милиона франка.

Риболовъ

Гледай статист. таблица № 21, стр. 15 (обр. табло XII — 40, 41, 42, 43, 44 и 45).

Индустрия

Индустрията, въ съвременно значение на думата, въ Македония още е въ зародишъ, тъй като само нѣкои клонове отъ нея сж застжпени и то не въ голѣми размѣри. Едра индустрия въ Македония още не сжществува освенъ тютюневата и брашнената.

Причинитѣ за това сж много, ала най-главнитѣ сж: 1) социалнитѣ условия въ турския режимъ, когато всѣка инициатива въ това отношение носѣше удари за инициаторитѣ; 2) липса на нуждниті капитали: 3 липса на обща просвѣта и, главно професионална; 4) съсипателна конкуренция отъ страна на европейския производитель и 5) слабата култура на населението, което не отиваше по-далече отъ удовлетворение на примитивнитѣ си нужди.

1) Поменахме, че тютюневото производство ангажираше една по-едра индустрия. Отъ 27,000 работници, ангажирани въ крупната индустрия повече отъ десеть хиляди работятъ въ тютюневитѣ фабрики. Най-голѣмитѣ тютюневи заведения се намиратъ въ Кавала, после въ Солунъ и Сѣръ.

2) Следъ това иде текстилната индустрия. Тя брои 78 фабрики, отъ които 15 за памукъ, 8 за вълнени издѣлия, 2 за конопени и чували и пр. Отъ това число: 11 има въ Солунъ, 8 въ Негушъ, 3 въ Сѣръ и 6 въ Воденъ и другаде. Отъ тукъ следва, че Негушъ по числото на текстилното производство държи първо мѣсто (50$^0/_0$), после иде Солунъ (25$^0/_0$), Сѣръ (15$^0/_0$) и пр.

Въ Скопйе, въ Солунъ и въ нѣкои други градове има фабрики за плетени издѣлия.

3) Единъ много важенъ клонъ, който би могълъ да бжде източникъ на благосъстояние, е минната индустрия. Македония е доста богата съ полезни руди, но разработването имъ се спъва отъ липсата на добри пжтни съобщения и каменни вжглища или, изобщо, отъ естествене двигателна сила.

Въ Македония има разработени следнитѣ рудници: 1) при с. Рожденъ (Марихово — тиквешко) на фирмата Alatinie & Charo (Алшаръ) сега не сжществующа, 2) при с. Изворъ (Халкидонски п-въ), 3) при с. с. Ореше и Радуше (Скопйе — Тетово), 4) Йерекини (Халкидика) и пр.

Дребна индустрия — занаятчийство — еснафи

Когато турцитѣ завладѣха македонскитѣ градове, християнскитѣ първенци биваха или избивани или силомъ потурчвани, или преследвани въ по голѣмитѣ центрове — Цариградъ и въ Мала Азия.

Пощадена остава простата маса, на която се позволявало да живѣе по краищата въ особни махали и която силомъ е била заставяна да слугува въ турскитѣ домове срещу едно кучешко препитание.

Цѣли християнски семейства обикаляли двора на нѣкой виденъ ага или бей и смѣтани дори „стока“ на господаря си, който абсолютно е разполагалъ съ живота и честьта на своитѣ роби, често продавани и на пазаря.

Изключение сж правили отъ това положение селищата, които по султанско благоволение сж се ползували съ особени права. Старата столица с. Варошъ (стария градъ Прилепъ) винаги е билъ чистъ отъ турско население, Марихово — сжщо, Тиквешъ (после изпотурченъ), кичевско, галичко и т. н.

Въ Македония много малко сж привилегированитѣ селища. Много отъ тѣхъ сж останали чисти, благодарение на планинската мѣстность и отдалеченость отъ центроветѣ.

Съ утихването на завоевателнитѣ войни, турцитѣ, обогатени отъ заграбени съкровища и подарени земи, отдали се на разкошенъ животъ за смѣтка на поробенитѣ. Нуждитѣ на разкоша и охолния животъ наложили потрѣба отъ нови работни ржце и по тоя начинъ се появило въ градоветѣ ново съсловие — занаятчийството. Това обяснение не е едностранчиво. Наистина и въ завоевателния периодъ е имало отдѣлни единици или групи, които сж работили разни занаяти за турската войска, за турския домъ и за своитѣ нужди, но тия занятия ставали подъ надзоръ и принудително, не на опредѣлено мѣсто и време, а най-често въ самитѣ военни лагери.

Първоначално турцитѣ сж докарвали майстори отъ старитѣ огнища или главнитѣ селища. Тия майстори предимно сж бивали потурняци и сж се ползували съ известни права.

Упражнението на занятието се предавало по наследство. Ето защо и въ най-ново време въ македонскитѣ градове се срѣщаха занятия изключително въ турски ржце. Табацитѣ, налбантитѣ, глашатаитѣ, оржжейнитѣ майстори, бръснаритѣ и много други бѣха турци или мохамедани.

Краятъ на XVIII и началото на XIX вѣкъ за Турция се ознаменува съ редъ реформи; унищожение на яничарството, засилване на централната власть въ турскитѣ провинции, въвеждане на редовна войска по европейски образецъ и др.

Настава общо кипене въ Турция. Разни паши (видинския, янинския, шкодранския) се повдигатъ противъ централното правителство, което въ края на краищата излиза победитель.

Настава ерата на сравнително успокояване отвжтре. Отвънъ идатъ нови напасти. Сърбитѣ се освобождаватъ, следъ тѣхъ гърцитѣ. Презъ наполеоновитѣ войни и руско-турскитѣ животътъ на турската държава е застрашенъ. Централното правителство гледа да внесе спокойствие между християнскитѣ си поданици. До 1835 г. бѣше забранено да се строятъ нови църкви. Нея година се разрéши строежа и въ Македония. Отъ 1835 до 1842 год. се построяватъ повече отъ 20 черкви. Християнскитѣ жени могатъ да ходятъ вече незабулени.

Християнскитѣ майстори придобиватъ равни права съ турскитѣ си колеги.

При тая сравнително по-широка свобода явяватъ се християни — майстори въ чаршията, отначало бивши калфи при мохамедани, а после подъ тѣхно покровителство отлични и самостоятелни занаятчии.

Занаятчийството въ Македония разцъвтява въ периода отъ 1830 до 1875 година, когато занаятчиитѣ се групиратъ въ корпорации — еснафи.

Тия еснафи съ течение на времето биватъ признати отъ закона като юридически личности съ свои правилници и устави, съ еснафски печати и събрания. Властитѣ сами почитатъ еснафския институтъ и обличатъ съ сила еснафскитѣ решения.

Главниятъ майсторъ (уста-башията) съ своитѣ съветници (ази) е мѣродавна инстанция за всички членове на съсловието. Еснафитѣ разполагатъ и съ материални срѣдства въ услуга на еснафитѣ членове, а най-вече за подкрепа на общонародни интереси.

Достатъчни сѫ нѣколко факти, за да илюстриратъ дейностьта и значението на нашитѣ еснафи.

По инициативата на незабравимия поборникъ и мѫченикъ за българското възраждане—Неофитъ Бозвели, презъ 1848 г. българскитѣ еснафи въ Цариградъ: абаджийски, джелепски, кюркчийски (охридчани и прилепчани), хлѣбарски (тетовчани), градинарски (преспанци), млѣкарски (костурчани) и пр., издигнаха първата българска черква „Св. Стефанъ" въ столицата на султанитѣ.

Отъ нея се роди най-изкусната по своята техника черква на Балканския полуостровъ, която носи сѫщото име.

Терзийскиятъ еснафъ въ Солунъ, още презъ четиридесетьтѣ години на миналото столѣтие — е издържалъ славяно-българско училище. Той и дюлгерскиятъ еснафъ сѫ помагали материално на училището.

Еснафитѣ въ Охридъ, рѫководени отъ своитѣ будители Григоръ Пърличевъ, К. Шапкаревъ и др. подеха отчаяна борба противъ гръцкия владика презъ 1863—69 год. и борбата имъ се увѣнча съ успѣхъ. Старославниятъ Охридъ се освободи отъ фанариотското иго. Еснафскитѣ каси се изпразниха, за да се построи училище въ махалата „Кошище".

Касапитѣ, рибаритѣ, градинаритѣ и др. битолски еснафи заобиколили българската черква „Св. Недѣля" и съ дърва, камъни и юмруци, отблъснаха една гъркоманска тълпа, която идеше да нападне събранитѣ на молитва българи въ единъ недѣленъ день презъ 1868 год.

Българскитѣ битолски еснафи разтвориха широко своитѣ каси и помогнаха да се издигне красивата сграда на централнитѣ основни народни училища.

До 1865—66 год. прилепскитѣ църковно-училищни работи се водеха отъ една класа [на имотници, т. е. чорбаджии. Работитѣ вървѣха мудно, тежко—по темпа и характера на водителитѣ. Прилепскитѣ еснафи не бѣха доволни отъ това рѫководство. Възнегодуваха, вдигнаха се на кракъ всички еднодушно и поискаха една църковна община, въ чийто съставъ да влизатъ еснафски представители и се наложиха.

Общината се преизбра и отъ 12-тѣ члена, 10 бѣха еснафлии, пълни съ житейска опитность, мѫже съ несломима енергия и въодушевени отъ високи пориви за народенъ напредъкъ. Общинскитѣ работи се издигатъ високо: въ 1876 год. се отвори читалище „Надежда", издържано всецѣло отъ еснафитѣ. Скоро следъ това настѫпи окончателно скѫсване на връзкитѣ съ битолския гръцки владика и цариградската патриаршия, и прилепската община се реконструира въ духа на народната църква.

Всички градски еснафи подпечатиха и подписаха едно прошение до Високата Порта, подкрепено отъ прилепска и битолска околии, съ което се искаше български владика.

Българскитѣ прилепски еснафи възобновиха монастиритѣ „Трѣскавецъ" и „Св. Архангелъ Михаилъ" надъ с. Варошъ. Надписътъ: „съ иждивение еснафъ болгарски..." до скоро личеше.

Велешката чаршия се затваря презъ 1911 г. или 1912 г., когато младотурцитѣ убиха родолюбивия Бано Кушевъ — баща на Илия Кушевъ.

Въ най-цвѣтуще положение бѣха еснафитѣ въ западна Македония и на първо мѣсто стоеше гр. Прилепъ, дето задъ народнитѣ работи стоеха като мощни стълбове 42 еснафи съ своитѣ каси на обща сума 7,000–8,000 лири турски (1900 год.).

Силни бѣха българскитѣ еснафи въ Битоля, дето броятъ имъ достигаше до 30, после Велесъ, Щипъ, Скопйе, Охридъ, Кукушъ.

Мѣстото не ни позволява да споменемъ кѫде какви занаяти най-добре бѣха застѫпени.

Къмъ дребната индустрия трѣбва да причислимъ и домашната, що се работѣло въ кѫщи и главно отъ женска рѫка.

Въ Крушово се работѣха чорапи, фланели и покривки; въ Гопешъ (битолско) — аби, покривки и пр.; въ Прилепъ — отлични килими. Презъ 1909-10 г. тамъ се откри килимарско училище.

Въ Сѣръ се тъчеха нѣкога по кѫщитѣ памучни аладжи, топчета или маници, отъ които се шиеха дрехи.

Добри домашни шаеци излизаха отъ рѣканско, битолско.

Женитѣ въ Воденъ тъчеха много хубави копринени платна за продань, но всичката тази домашна индустрия се поглъщаше отъ мѣстнитѣ пазари.

Гурбетчилъкъ

Отъ македонскитѣ планински мѣстности, дето работната земя е малоразмѣрна, за да посрѣща нуждитѣ на земледѣлеца; отъ покрайнинитѣ, дето нѣкога скотовъдецътъ е намиралъ своя поминъкъ въ отглеждане на добитъкъ, но дето поради зулуми е пресекналъ тоя източникъ; най-после отъ слабороднитѣ кѫтове, дето нѣкои отъ клоноветѣ на поминъка е замрѣлъ по много причини — мѫжкото население напуска бащинитѣ огнища за кратко или по-дълго време и търси препитание въ съседнитѣ околии на държавата или заминава задъ граница.

Това отсѫтствие отъ родното мѣсто се нарича гурбетлъкъ.

На гурбетъ отиваха българитѣ отъ дебърско като дюлгери въ Солунъ, рѣканци като иконописци, резбари и пр. въ цѣла Македония и вънъ отъ нея, крушовчани въ Македония, въ България, Влашко, Египетъ и др., охридчани въ Цариградъ, България и пр.; ресенчани като градинари въ Цариградъ, Смирна, Одринъ, Варна и пр.; костурчани само млѣкари; тетовчани като хлѣбари и т. н.

Въ чужбина стоеха известно време, обикновено работното, и около Митровдень се връщаха. Тогава опустѣлитѣ отъ мѫже градове и села се оживяваха. Настѫпваше обща радость. Презъ зимния сезонъ ставаха сватби и гощавки. Пукне ли пролѣть заминаватъ гурбетчиитѣ и се връща унилостьта по домоветѣ.

На гурбетъ се живѣеше при най-голѣма стегнатость, по-скоро недояждане, за да се сжта нѣкоя пара за „дома“, за данъка, за мамеледжията (лихвара) и за черни дни. Неописуема радость наставаше, когато кираджията донесеше книга отъ ябана и пешкешъ (даръ) за майка бечка шамия, за булка „инска кутия“, за татко „низа“ бройници и пр. Каква тжга вѣе отъ пѣснитѣ по скитнала мжжка подпора! . .

Кираджията е братъ. Коньтъ му е добъръ аберджия.

Годишно отъ Македония заминаваха не по-малко отъ 20,000 души на гурбетъ.

Много отъ тия гурбетчии оставаха за винаги на мѣстото, дето печелиха и тамъ прибираха за винаги своитѣ семейства. Отъ тия гурбетчии, отъ разни забѣгнали въ чужбина да търсятъ свобода и простсръ за воленъ животъ е образувана македонската емиграция.

По настоящемъ македонска емиграция се намира въ:

1) Цариградъ — около 5,000 души,
2) Америка — около 25,000 души,
3) други държави — около 30,000—40,000 души.

Най-многобройна, най-мощна и организирана е македонската емиграция въ България, чието число е надъ 400,000 души.

Другаде говоримъ какъ е организирана политически и културно. Тукъ ще изложимъ нейната стопанска мощь като колективитетъ съ специална задача да се помогне въ финансово отношение на македонеца.

Македонскитѣ финансови институти въ България

Самопомощьта е реалниятъ залогъ за просперитетъ. Тя е елементъ, доказателство за култивирано и проявено съзнание за моралитетъ. При изостренитѣ егоистични прояви на материялния миръ въ днешнитѣ условия на частенъ и общественъ животъ ценемъ моралемъ фондаментъ е организираната колективна самопомощь на материялна база. Ако ли пъкъ въ устоитѣ на тази материялна самопомощь поставите единъ вживѣнъ у масата спомоществователи идеалъ — дѣлото на тази колективна самопомощь е закржглено, непоклатимо.

Придобивкитѣ на недоволния и неспокоенъ човѣшки духъ трѣбва да бждатъ предварително обезпечени чрезъ благата — живеца на материялизма.

Силата на колективната и материялна самопомощь е огромна и необходима за запазване, възсъздаване и подобрение частнитѣ материялистични инициативи, членуващи въ тази самопомощь, защото, оставени сами на себе си, биха само вегетирали безъ да могатъ да дадатъ възможния и желанъ резултатъ отъ частенъ и по-общъ интересъ или просто биха се удушили въ една тежка невъзможность за материяленъ преуспѣхъ.

Така е съ разнороднитѣ обществени общежития, а особено това е така съ голѣмото общежитие на македонската емиграция вънъ отъ предѣлитѣ на родината. Насилена въ разни тежки времена да напусне своята родина, поради хода на историческата необходимость — до реализиране своя идеалъ, македонската емиграция е изхвърлена презъ границата въ разни близки и далечни страни, оставени на своята собствена изгнаническа сждба. Грамадната маса отъ тази емиграция се настани въ братска България. Ползуващъ се съ всички права на гражданина въ тази страна, македонецътъ трѣбваше да почне отъ „а“, „б“-то въ градежа на своя материяленъ животъ, защото всички материялни придобивки, реализирани отъ бащи, дѣди и прадѣди ведно съ неговия приносъ къмъ тѣзи придобивки, останаха въ родината на благоусмотрението на завоевателитѣ. При неуморенъ честенъ трудъ, безпримѣрна пестеливость и житейска предвидливость — здравитѣ елементи на неговата материялна култура, завѣщана му отъ прадѣди въ градежа на материялния животъ, македонскиятъ българинъ частно въ България успѣ въ сравнително малко години да се добере до материялни придобивки, които му дадоха вече надежди за по-спокойно материялно творчество.

За да може, обаче, да даде по-пространно развитие на своитѣ ценни материялни инициативи, като запази облика на тѣзи инициативи и тѣхния преуспѣхъ за преуспѣха на своята лична кауза и за преуспѣха на каузата на своето общежитие, македонскиятъ българинъ, предъ видъ дълготрайната политическа борба, която като националность трѣбва да води, съзна неотложната нужда отъ създаването на чисто свои финансови институти, въ чиито жили да влѣе своя чиста кръвь за засилване кръвообръщението на отдѣлнитѣ членуващи въ това общежитие инициативи и общо това на цѣлото общежитие. Това високо съзнание, при здрава материялна култура за колективна самопомощь, въ чиито основи като гранитенъ фондаментъ лежи високоморалния идеалъ — свободата на заробеното отечество — извика на животъ двата македонски финансови институти въ България: Македонска Народна Банка и Македонска Кооперативна Банка.

Въ по-едри щрихи предаваме по-долу успѣхитѣ на тѣзи два чисто македонски финансови институти. Тѣзи успѣхи сж плодъ на дейность, развита въ разстояние на пълни 2 години отъ основаването на Македонска Народна Банка и 6 години за Македонска Кооперативна Банка.

Македонска Народна Банка

Основаването на Македонска Народна Банка е замислено още презъ 1908 г. при учредяването на Съюза на македонскитѣ български конституционни клубове въ Солунъ въ връзка съ обявената презъ тази година конституция. Провалянето на конституцията отъ 1908 год. и последвалата я съ терор обезоржжителна акция презъ 1909 година убиха тази инициатива още въ самото й начало. Следъ последната война идеята за учредяването на подобна банка е подемена и разисквана отъ първитѣ македонски емигрантски институти и лица въ България, до като това дѣло биде най-сетне реализирано презъ 1929 год. при голѣмия ентусиазъмъ на цѣлата емиграция.

Основниятъ капиталъ на банката бѣше 20,000,000 лв., който биде покритъ чрезъ подписка въ продължение само на половинъ часъ при учредяването й презъ м. мартъ 1929 година, а презъ юли 1930 г. сжщиятъ капиталъ биде увеличенъ на 40,000,000 лв.

Банката започна де функционира отъ 26. VI. 1929 година.

Македонска Народна Банка има за обектъ снабдяването съ достжпенъ кредитъ по-едритѣ търговци, индустриялци и занаятчии чрезъ сконтиране търговски портофейлъ, чрезъ текущи дебиторни смѣтки срещу депозиране на търговски портофейлъ и др. гаранции, чрезъ отпущане акредитиви срещу доставки на стоки отъ странство и пр. Банката отпуща заеми срещу залогъ на бѣжански облигации (6% Б. Д. З. 1923 год.) и приема сжщитѣ на хранение, безъ да взима въ своя полза каквато и да било комисиона за пазенето на облигациитѣ, като следи редовно тиражитѣ на последнитѣ и се грижи за инкасирането и отчитането на излѣзлитѣ въ тиражъ облигации, съгласно обнародвания въ Д. В. брой 31 отъ 12. V. 1931 г. „Законъ за прилагане чл. 1 отъ спогодбата Кафандарисъ-Молловъ 9.XII. 1927 г." Тѣзи 6 месечни тиражи сж въ сила отъ 1. VI. 1931 год.

Македонска Нар. Банка върши преводи въ всички населени мѣста въ България и чужбина. Нейни кореспонденти въ странство сж първостепенни банки, при които се ползува съ най-добъръ приемъ и кредитъ. Нека забележимъ, че още преди основаването на банката се получиха на неинъ адресъ доста обширни и съ най-симпатично съдържание писма — предложения на услуги, отправени й отъ страна на първостепенни банки въ чужбина. Трѣбва да се отбележи при това, че Македонска Нар. Банка се роди въ най-труднитѣ моменти въ стопанския животъ на България и, въпрѣки буритѣ на тази криза, тя даде голѣмъ тласъкъ напредъ на всички свои смѣтки, като обслужи чрезъ кредитиране и съвети и спаси отъ крахъ доста честни търговци—клиенти на банката.

Македонска Нар. Банка има четири клона, а именно: въ Св. Врачъ, Петричъ, Неврокопъ и Горна-Джумая, които бидоха открити въ течение на 1930 год. Тѣзи четири клона развиватъ голѣма дейность съ отлични резултати. Тѣ кредитиратъ цѣлата область и се радватъ на ценното съдействие на населението. Въ стопанския подемъ на тази почвено и климатически богата область банката ще изиграе въ бждаще най-благотворна роля.

За погледъ върху хода на операциитѣ на Македонска Нар. Банка нека послужи следната таблица, съдържаща данни за по-важнитѣ смѣтки.

Година	Брой на акционеритѣ	Основенъ капиталъ	Фондове	Влогове	Пласиментъ		Брой на операциитѣ	Общъ оборотъ	Раздаденъ дивидентъ
					дебитори	портфейлъ			
1929	1,233	20,000,000·—	253,010·—	12,[illegible]41,730·80	3,721,800·—	31,491,200·—	9,009·—	677,917,064·65	10% лв. 500,000·—
1930	1,512	40,000,000·—	717,909·—	48,572,430·30	20,494,404·50	56,549,653·—	62,000·—	2,169,515,128·35	8% лв. 1,691,552·—
1931 (до края на м. май)	1,521	40,000,000·—	717,909·—	53,113,619·80	17,237,573·35	66,385,054·—	56,419·—	1,679,947,475·40	—

Македонска Кооперативна Банка

Тази банка биде основана презъ 1925 год. Нейното основаване е дѣло на сжщитѣ македонски емигрантски институти — Националния комитетъ и благотворителнитѣ братства съ ценното съдействие на наши първенци.

Въ учредяването на тази банка сж участвували 77 индивидуални членове и единъ колективенъ — Прилепската Кооперативна Банка съ обща сума на дѣловия имъ капиталъ отъ лв. 118,500. — Това е, така да се каже, основния капиталъ, върху който ще се гради бждащето на тази банка. Развитието на Македонска Коопер. Банка презъ изтеклитѣ години може да се види отъ подолу помѣстената таблица.

Основана по изискванията на закона за кооперативнитѣ сдружения и ржководеща се по неговитѣ постановления, района за операциитѣ на тази банка е ограниченъ и обхваща само гр. София и близкитѣ околни общини. Невъзможностьта да простира своитѣ операции вънъ отъ този малъкъ районъ биде превъзмогната съ основаването на Македонска Нар. Банка, която има неограниченъ районъ за своитѣ банкови операции.

Македонска Коопер. Банка кредитира само своитѣ членове—занаятчии, дребни търговци и др. за производителни и др. действителни нужди чрезъ организиране общи доставки на кооперативни начала на сурови материяли, чрезъ сконтиране търговски портофейлъ, чрезъ заеми срещу поржчителство пакъ на свои членове, чрезъ откриване текущи дебиторни смѣтки, гарантирани съ търговски портофейлъ или други гаранции. И тази банка отпуща заеми срещу залогъ на бѣжански облигации, които приема и на хранение като следи за тиражитѣ имъ и се грижи за инкасирането на сумитѣ на излѣзлитѣ въ тиражъ облигации.

Членове на Македонска Коопер. Банка могатъ да бждатъ само граждани отъ македонски произходъ и македонски зетьове, живущи въ София или околнитѣ на този градъ общини. Минималното участие въ капитала на банката за членоветѣ е 5 дѣла по 100 лв. единъ дѣлъ. Никой отъ членоветѣ, обаче, не може да притежава повече отъ [illegible]00 дѣла.

Македонска Коопер. Банка разполага съ кореспонденти въ цѣла България и върши преводи за всички заселени мѣста въ България, кждето има популярни банки — членове на Центр. Кооп. Банка.

По брой на членоветѣ Макед. Кооперативна Банка заема второ мѣсто между кооперативнитѣ банки въ България.

Ето и самия ходъ на по-важнитѣ смѣтки на тази банка за времето отъ 1925—1931 год. (края на май).

683

Година	Брой на членоветѣ	Дѣловъ капиталъ	Разни фондове	Влогове	Пласментъ дебитори и портфейлъ	Брой на операциитѣ	Общъ оборотъ
1925	337·—	387,300·—	8,320·—	212,025·—	229,500·—	204	1,725,218 —
1926	1,751·—	3,245,300·—	227,519·—	3,720,410·—	8,982,106·—	8,244	92,401,789 —
1927	2,434·—	8,947,100·—	1,333,419·—	9,588,822·—	25,303,797·—	21,737	317,025,174·—
1928	3,338·—	12,107,600·—	2,993,136·—	14,611,093·—	42,688,080·—	43,535	569,055,427·—
1929	4,027·—	17,233,200·—	4,476,698·—	19,592,861·—	56,235,383·—	59,568	956,690,893·—
1930	4,133·—	18,018,800·—	5,478,260·—	25,776,718·—	58,447,167·—	51,123	735,809,441·—
1931 (къмъ 1. VI)	4,158·—	18,300,000·—*)	5,150,000·—	35,700,000·—	61,100,000·—	21,374	404,000,000 —

---

*) Изплатени сѫ гласуванитѣ на нощото годишно събрание помоща съ разлика до сумата отъ 1930 г.

Въ организацията и дейностьта на тѣзи два македонски институти лъха мила, топла демократичность. Тѣзи институти се ползуватъ съ абсолютно пълната подкрепа на цѣлата емиграция и се радватъ на отлични симпатии всрѣдъ мѣстнитѣ и чуждестранни (за Мак. Нар. Банка) кредитни институти, при които разполагатъ и ползуватъ при нужда много добри кредити.

Отъ оборота на тѣзи две банки и реализиранитѣ резултати е видно, че тѣ сѫ вече напълно стабилизирани финансови кредитни институти, радващи се на голѣмъ напредъкъ.

Основаването на тѣзи два финансови институти задоволи една належаща нужда. Дейностьта имъ е ясно доказателство и указание за стопанскитѣ способности на македонския българинъ, който е напълно готовъ, щото чрезъ влагане своитѣ срѣдства и международно изтъкнати и признати стопански способности въ стопански и финансови инициативи въ неговата богата свободна родина — Македония, за да сътрудничи въ миръ съ най-голѣмъ ентусиазъмъ и успѣхъ на международна база за просперитета на общочовѣшката стопанска култура.

Стан. Топуковъ

Пѫтни съобщения

Устройството на македонската повърхнина благоприятствува за пѫтни съобщения както вѫтре въ страната, тъй между последната и нейнитѣ съседи отвънъ.

Най-главнитѣ и удобни пѫтища въ Македония минаватъ по долинитѣ на рѣкитѣ. Отъ Скопйе до Солунъ върви главната пѫтна артерия по рѣка Вардаръ и свързва северо-западна Македония съ бѣло море при Солунъ. По течението на рѣка Бистрица се излиза отъ костурско къмъ морето; по течение на рѣка Велика (Треска) — отъ Кичево къмъ Скопйе; по рѣка Черна—отъ Демир-Хисаръ (битолско) презъ пелагонийската равнина по р. Раецъ къмъ рѣка Вардаръ и оттамъ въ Солунъ или Велесъ и Скопйе.

Рѣка Струма отваря пѫть отъ централна България къмъ морето; рѣка Брѣгалница отъ Малешъ—Кочани—Щипъ къмъ Вардара и т. н.

Въ старо време най-важна роль е играелъ прочутиятъ пѫть Via Egnatia, който започвалъ отъ градъ Дурацо (Драчъ) на Адриатическо море, по рѣка Шкумба, охридската котловина, ресенската, битолска, островска, воденската низина и стигалъ до Солунъ, а оттамъ на изтокъ продължавалъ до Цариградъ. Тоя пѫть свързвалъ Албания съ Македония. Той и до днесъ не е изгубилъ много отъ своето значение.

Още по-голѣма важность съ право се дава на международния пѫть Бѣлградъ—Скопйе, който върви по течението на рѣка Морава, свързва срѣдна Европа съ Егея и стария материкъ.

Центъръ на тоя пѫть е Скопйе. Отъ тоя градъ единъ клонъ отива къмъ Куманово—Паланка—Девебаиръ—Кюстендилъ; другъ — противоположна посока къмъ Тетово—Пологъ—Маврово—Дебъръ.

Въ западна Македония централенъ възелъ, много оживенъ нѣкога, беше Битоля. Отъ него отиваше шосе за Прилепъ—Градско; Битоля—Ресенъ—Охридъ—Струга—Дебъръ—Елбасанъ (Албания); Битоля—Леринъ - проходъ Псо-дери—Костуръ; Битоля—Демиръ-Хисаръ—Кичево.

Въ източна Македония центъръ на пѫтищата беше Сѣръ, отъ дето взимаха начало много важни пѫтища за северо-западна, източна, западна и юго-западна Македония.

Днесъ по много отъ важнитѣ македонски пѫтища свири локомотива.

Центъръ на македонскитѣ желѣзници е македонската столица Солунъ. Таблица № 23, стр. 16, ни дава сведения за желѣзни пѫтища въ Македония.

Търговия (Статистическа таблица № 26).
Солунъ (Статистическа таблица № 27).
Кавала (Статистическа таблица № 28).

* * *

ОБЯСНИТЕЛЕНЪ ТЕКСТЪ

ОТДѢЛЪ IV

Административно разпредѣление на Македония презъ турско време

За да могатъ да се разбератъ събитията, които се развиваха въ Македония презъ течението на повече отъ половина вѣкъ, нуждно е да се знае какъ областьта бѣше раздѣлена въ административно отношение презъ турския режимъ.

За това ние предлагаме единъ прегледъ на турското административно разпредѣление, което бѣше въ сила до края на турското владичество надъ предметната областъ.

Македония бѣше разпредѣлена на три голѣми единици, наречени виляети (губернии), а именно:

Солунски при 35,000 кв. км. съ 1,134,000 жители:

Битолски при 28,500 кв. км. съ 848,900 жители и

Косовски (Скопски) при 32,900 кв. км. съ 1,038,100 жители.

Тритѣ тѣзи виляети съставляваха македонската територия и въ официалнитѣ книжа носѣха името румелийски виляети.

Виляетитѣ се подраздѣляха на по-малки административни единици — санджаци или мютесарифлъкъ (окрѫгъ); последнитѣ се състояха отъ кази (околии), а казитѣ отъ подоколии или нахии. Всѣка нахия се образуваше отъ нѣколко общини (мюхтарства), съставени отъ едно или нѣколко села заедно.

И тъй най-малката административна единица бѣше общината, на чело на която стоеше общинския кметъ (мюхтаръ) съ неговитѣ помощници или ази. Мюхтарътъ и азитѣ образуваха старейшински съветъ и управляваха работитѣ на общината.

Тѣхни изпълнителни органи бѣха селския пѫдарь (полякъ) и протугеро (селски глашатай).

Въ нахията глава на управлението бѣше мюдурътъ съ помошникъ писаря (кятибъ).

Ако центърътъ на подоколията бѣше градецъ и, особено, ако имаше турско население, при мюдурътъ сѫществуваха и други органи: кадия — нѣщо като мирови сѫдия; муфтия — вѣроизповѣденъ началникъ на мюслюманитѣ.

Въ такъвъ случай мюдурътъ, кятибътъ и последнитѣ двама, заедно съ двама мюслюмани и двама християни, избирани отъ мѣстното население — всичкитѣ осъмь души образуваха нахийски съветъ (меджлисъ), който се занимаваше съ благоустройството на подоколията.

На чело на управлението въ околията (казата) стоеше каймакаминътъ (околийски началникъ).

Той бѣше и председатель на околийския съветъ (идаре меджлиси), въ който влизаха членове по право: кадията, мюфтията, малъ-мюдури (финансовия началникъ), тахрирадъ-кятиби (главния секретарь), митрополитътъ или неговия замѣстникъ и по изборъ отъ населението: отъ мюслюманитѣ двама и отъ християнитѣ толкова. Тоя съветъ се занимаваше съ благоустройственитѣ дѣла на околията, просвѣтата, разхвърляне на данъцитѣ и пр.

Четвърта, по-висша инстанция, бѣше окрѫжниятъ управитель или мютесарифа, който управляваше санджака.

И при него имаше окрѫженъ съветъ (мютесарифлъкъ меджлиси) почти въ сѫщия съставъ както и предидущия.

Най-висша административна власть въ провинцията бѣше валията — глава на виляета.

Виляетския съветъ се състоеше отъ валията, председатель или, въ негово отсѫтствие, отъ помощника (муавина) му, който най-често биваше и мютесарифъ на централния санджакъ. Членове: кадията, мюфтията, дефтердара (контрольора), мектубчията (секретаря), дефтерхаане мюдури, сир. директора на поземлената собственость, митрополита, хакамъ-баши (главния равинъ), двама мюслюмани и двама християни.

Тамъ кѫдето имаше епархии съ български архиереи, последнитѣ или тѣхнитѣ замѣстници биваха членове на мѣстния меджлисъ. Решенията на единъ меджлисъ отъ по-нисша административна единица се обжалваха въ съответния отъ по-висше стѫпало.

Като помошници и подчинени бѣха полицията съ жандармерийскитѣ отряди.

Всѣки виляетъ разполагаше съ единъ полкъ (алай) жандармерия отъ 1600 души. Началникътъ на жандармерийски полкъ се казваше алай-бей, който по чинъ биваше или полковникъ или подполковникъ.

Въ санджацитѣ бѣше разквартированъ по единъ батальонъ (табуръ) жандарми или 400 души начело съ единъ бинбашия и 4 юзъ-башии (поручици) пехотни и 1 кавалерийски, 4 мюлязими (подпоручици) пехотни и 1 кавалерийски, 4 джурналъ емини пехотни и 1 кавалерийски и най-после по единъ батальоненъ писарь.

Обикновено батальонътъ биваше пръснатъ изъ градоветѣ на санджака и въ всѣки по-голѣмъ градъ квартируваше по една жандармерийска рота (булюкъ) подъ началството на единъ булюкъ баши, обикновено мюлязиминъ, който завеждаше и продоволствието на ротата и даваше отчетъ предъ полковия жандармерийски контрольоръ.

Всѣка рота имаше по единъ башъ-чаушъ (федфебелъ) и 4 души чауши (старши). Подъ тѣхно началство ставаха преследванията на разбойницитѣ.

Жандармерията се набираше изъ мѣстно мохамеданско население по доброволенъ начинъ и то съ срокъ за 1—2 години, безъ огледъ на образование и поведение. Предпочитаха се елементитѣ съ изпитана умраза къмъ християнското население и особено така нареченитѣ бабаити (юнаци).

За да се разбере защо турскиятъ административенъ персоналъ бѣше толкова корумпиранъ, ние даваме сведения за заплатитѣ на нѣкои отъ чиновницитѣ.

До когато висшиятъ административенъ персоналъ получаваше тлъсти заплати, срѣдниятъ, особено низшиятъ, се задоволяваше съ най-мизерни възнаграждения. Така валията получаваше 60,000 гроша месечно, мютесарифитѣ отъ 12,000 до 15,000 гроша (60,000 до 75,000 лева сегашенъ курсъ), каймакамитѣ получаваха отъ 800 до 1200 гроша месечно, мюдуритѣ — отъ 300 до 500 гр. месечно; алай бея получаваше месечно 2000 гр., а простия жандармъ — едва 80 до 100 гроша. И ето защо тия бедни държавни служители бѣха най-лесно подкупими и служеха на Бога и на Мамона. Взяткитѣ и подаръцитѣ (рушветъ и бакшишъ) бѣха лостътъ въ държавнитѣ дѣла и тѣ разгромиха най-вече турската държава.

Не по-малъкъ интересъ представляватъ сждебнитѣ учреждения.

Въ всѣки каймакамлъкъ (каза, околия) имаше сждъ отъ I инстанция (бидаетъ мехкеме), въ съставъ: кадията (председатель), главенъ секретарь и двама чл-на: единъ мохамеданинъ и единъ християнинъ. Единъ отъ членоветѣ бѣше и следователь (мюстентикъ).

Той решаваше дѣла отъ категорията простжпки (кабахетъ) и престжпление (джума), които влѣчеха наказание до 3 год. затворъ.

По-горна инстанция бѣше сжда при мютесарифлъка (санджака—окржга), сир като II инстанция, който се подраздѣляше на две отдѣления: гражданско и углавно. При последното вече имаше специални прокурори и следователи (муден-умумъ). Въ вилаетското седалище сжществуваше и другъ сждъ — вилаетски (иети-Талие), дето се разглеждаха углавни дѣла за предателство и бунтовничество.

Тия сждилища се състоеха отъ председатель и 4 члена (2 мохамедани и 2 немохамедани). Сжществуваха и търговски сждилища (Тиджаретъ).

Касационниятъ сждъ имаше седалището си въ Цариградъ.

Въ Турция при режима на абсолютния монархизъмъ законитѣ се съставяха въ Държавния Съветъ (Шурай-девлетъ), а се туряха въ изпълнение по волята на държавния глава — султана, чрезъ султанско ираде (указъ).

Правосждието се основаваше на два закона: по модерното законодателство и по мюслюманското право, основано на религията (Корана). Отъ тамъ идваше голѣмиятъ хаосъ въ правосждието.

Въ по-низшитѣ сждилища главната роль играеше председателя—обикновено привърженикъ на старото право (шерията) и правовѣренъ мюслюманъ, често фанатикъ.

Заплатитѣ на сждебнитѣ чиновници не бѣха по-високи отъ ония на административнитѣ. Тѣ варираха отъ 400—1200 гроша месечно. Ето защо найлесно се подкупваха сждебнитѣ чиновници и найголѣмъ хаосъ цареше въ тия учреждения.

Военнитѣ учреждения стоеха на по добра основа.

Най-долната сборна група бѣше булюка (рота), после идеше табуръ (батальонъ), после алай (полкъ), дивизия и корпусъ (орда).

Военачалници: подпоручикъ (мюлязимъ), поручикъ (юзбаши), капитанъ (кол'аси), майоръ (бинбаши), подполковникъ (каймакамъ), полковникъ (миралай) и генералъ (паша).

Долни чинове: онбаши (старши) и чаушъ (фелдфебелъ).

Войницитѣ (аскеръ) се набираха само отъ мохамеданското население; по-късно (1910 г.) почнаха да се взиматъ и християни.

Редовнитѣ войници (низамъ) служеха отъ 3—5 години; после идеха запаснитѣ отъ първа степень (редифи), които се повикваха при нужда за 1 година, но оставаха въ редоветѣ и по 3—4 години, опълченнето (мустахфази) и пр.

По вида на оржжието: пѣхота (пиаде), кавалерия (сувари) и артилерия (топчи).

Освенъ това при тежко положение за държавата свикваха се и доброволци (башибозукъ) — чумата за християнското население.

Другитѣ клонове отъ държавното управление не представляватъ интересъ, понеже не сж оказвали важно влияние върху политическия животъ на Македония.

Централното управление

На чело на турската империя стоеше държавниятъ глава — султанътъ или падишахътъ, който бѣше неограниченъ монархъ, въ чиито ржце се намираше законодателната и изпълнителна власть и отъ чиято воля зависѣше сждбата на държавата.

Неговъ помощникъ за духовнитѣ (мюслюмански) дѣла бѣше Шейхъ-юль-исляма, а за гражданскитѣ — великиятъ везиръ (садразаминъ). И двамата султанови замѣстници бѣха избирани, назначавани и смѣнявани по султанска заповѣдь.

Великиятъ везиръ отговаряше на министъръ-председатель въ модерната държава. Той посочваше своитѣ колеги министри, а султанското благоволение одобряваше представената листа. Въ Турция имаше 12 министерства или везирства.

Всичкитѣ министри (везири) се събираха на съветъ въ сградата, която доби известното име Висока порта. Това име осжществяваше върховното управление на турската държава.

Когато младотурцитѣ свалиха тогавашния султанъ Абдулъ-Хамидъ (1908 год.) и прогласиха конституция, властьта на султана се ограничи и мина, на видъ поне, въ ржцетѣ на народното събрание, състояще се отъ две камари: събрание и сенатъ.

Като дадохме тѣзи кратки бележки за управлението на османската монархия, тукъ ще прибавимъ и административното разпредѣление на Македония презъ турския режимъ (1911 и 1912 год.)

I СОЛУНСКИ ВИЛЯЕТЪ

1. **Солунски санджакъ** съ 14 кази: Солунска, Катеринска, Ен.-Вардарска, Берска, Воденска, Тиквешка, Велешка, Струмишка, Гевгелийска, Дойранска, Кукушка, Лжгадинска, Касандра, Св. Гора.

2. **Сѣрски санджакъ** съ 8 кази: Сѣрска, Зжхненска, Демиръ-Хисарска, Петричка, Мелнишка, Горно-Джумайска, Разложка и Неврокопска.

3. **Драмски санджакъ** съ 4 кази: Драмска, Правишка, Кавалска и Сари-Шабанска.

II СКОПСКИ ВИЛЯЕТЪ

1. **Скопски санджакъ** съ 9 кази: Скопска, Кумановска, Прешовска, Крива-Паланечка, Малешевска, Щипска и Радовишка.

2. **Призренски санджакъ** само Тетовска каза и часть отъ Гилянска.

III БИТОЛСКИ ВИЛЯЕТЪ

1. **Битолски санджакъ** съ 5 кази: Битолска, Прилепска, Леринска, Кичевска и Охридска.

Градоветѣ: Ресенъ, Струга, Крушово бѣха подоколии (нахии).

2. **Дебърски санджакъ** съ 2 кази: Горни Дебъръ (гр. Дебъръ) и Рѣка (гр. Галичникъ).

3. **Корчански санджакъ** само: Старовска околия (на югъ отъ Охридското езеро), Костурска и Биглишка нахии (въ горното течение на рѣкитѣ Бистрица и Деволъ).

4. **Серфидженски санджакъ** съ 4 кази: Населишка, Гребенска, Кожанска (по рѣка Бистрица) и Кайлярска (около Островското езеро).

Селища:

Табло I, II, III, IV — 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 и 9

гр. Солунъ, 120,000 жители. Солунската околия има 161,000 жители, отъ които българи 27,500, евреи 64,000, турци 28,000, останалитѣ гърци, власи, албанци, цигани и разни. Разположенъ е въ дъното на хубавъ и удобенъ заливъ на Бѣлото море. Основанъ е въ времето на Александъръ Македонски отъ Касандъръ и нареченъ Тесалоники по името на жена му, която е била сестра на Александъръ Велики. Въ римско време градътъ е броялъ 220,000 души и е достигналъ най-голѣмото величие. Подъ византийцитѣ е билъ до 1179 год. При стенитѣ му е загиналъ измѣннически българскиятъ царь Калоянъ. До 1313 г. е билъ подъ венециянцитѣ, а следъ това, превзетъ отъ султанъ Мурадъ II, е билъ подъ турско владичество до 1912 г., когато го превзеха съюзническитѣ войски и мина подъ гръцка власть. Градътъ е разположенъ амфитеатрално на Солунския заливъ и има дивенъ изгледъ откъмъ морето. Стари зѫбчести стени заграждатъ града и образуватъ силна крепость, известна въ старо време. Солунъ е най-голѣмиятъ македонски градъ и най-важното дебуше за износната и вносна търговия за цѣла Македония. Преди заграбването на града отъ гърцитѣ, българитѣ имаха мѫжка и девическа гимназия, търговска гимназия, българо-католическо училище и нѣколко основни училища. Солунъ е родното мѣсто на двамата братя Св. Кирилъ и Методи, които туриха основитѣ на българската писменость, българското възраждане и история. Българско училище имаше още презъ 1833 г. Тукъ се откри първата българска мѫжка гимназия, която изигра най-важната роль въ черковно-училищното дѣло и революционнитѣ борби, като създаде плеяда самоотвержени борци въ областьта на просвѣтата и борбата за освобождението на Македония. Тукъ бѣ и седалището на Ц. К на ВМРО до Балканската война. Тукъ сѫ се подвизавали и основателитѣ на ВМРО като учители: Даме Груевъ, Пере Тошовъ, Хр. Матовъ, Г. Петровъ, Ив Гарвановъ и др. Въ последно време е и фабриченъ центъръ. Има фабрики за брашна, памучна прежда, пиво, сапунъ, тухли и пр. Но неговото търговско значение е най-голѣмо. Следъ окупирането отъ гърцитѣ, въпрѣки голѣмитѣ усилия, чувствува се единъ упадъкъ, който се дължи на разпокѫсването неговия хинтерландъ — Македония. Бѫдещето на този голѣмъ портъ е въ създаването на автономна и независима Македония. Тукъ се кръстосватъ най-голѣмитѣ пѫтища, които идватъ отъ Битоля, Митровица, Лариса, Бѣлградъ и Цариградъ—Одринъ и го правятъ пристанище не само на Македония вече, но и на Албания, Стара-Сърбия и на всички български земи. Затова Солунъ си остава най-важното пристанище на Бѣло море съ свѣтовно значение.

Сега е модеренъ градъ съ електрическо освѣтление, трамваи, прави улици, паркове и пр.

Табло V — 10 и 11

гр. Воденъ (Edessa), 12,000 жители Воденската околия има 24,570 жители, отъ които 15,200 българи, а останалитѣ сѫ: турци, власи, албанци, цигани и разни други. Градътъ Воденъ е живописно разположенъ въ политѣ на Нидже планина на р. Вода, която събира водитѣ си отъ Нисийскитѣ езера, минава презъ Владовския проходъ и навлиза въ града, като образува живописни водопади. Той е потъналъ въ зеленина, овощия, орѣхи, нарове, черници, смокини, бадеми и платани. Той е единъ отъ най-важнитѣ бубарски центрове въ Македония. Има фабрики за памучна прежда, ж. п. гара е на линията Солунъ—Битоля и е важенъ търговски центъръ, дето става пазаръ отъ Воденската и Мъгленска котловини. Първъ пѫть е открито българско училище презъ 1862 г. Взима живо участие въ борбитѣ за освобождението на Македония, кѫдето се подвизаваше най-много легендарниятъ войвода Лука Ивановъ, родомъ отъ гр. Панагюрище. Воденъ си остава най-важния овощарски центъръ въ южна Македония.

Табло VI — 12 и 13

гр. Гевгели (5000 жители). Гевгелийската околия има 45,015 души жители, отъ които 20,300 българи, 14,500 турци, а останалитѣ власи и цигани. Разположенъ е въ равнината между р. Вардаръ и р. Лубница. Полето му е часть отъ Вардарската долина, то е заградено съ хълмове и представлява единъ красивъ и хубавъ кѫтъ, отдѣленъ като нѣщо самостоятелно. Градътъ е потъналъ всрѣдъ черничеви градини и лозя. И когато пролѣтно време се разлистятъ дърветата, гледката е величествена. Кѫщитѣ му добиватъ изгледъ на отдѣлни вили, пръснати изъ зеленината. Изкарва годишно около за 5 милиона лева пашкули. Има 2 фабрики за точене коприна. Гевгели прилича на малъкъ модеренъ градъ. Взимаше живо участие въ просвѣтното дѣло и въ революционнитѣ борби за свободата на Македония, но презъ време на войната пострада твърде много, понеже се намираше на фронта. Сега градътъ наново се съвзема и бѫдещето му е пакъ въ бубарството. Най-видни отъ дейцитѣ презъ време на възраждането въ града сѫ били: Георги Баялцалиевъ и Ичо Мамковъ, Дѣльо Каркаляшевъ отъ с. Богданци, Христо Узуновъ отъ с. Стояково и Яно Смоквицалиевъ отъ с. Смоквица. За първъ пѫть въ града се е отворило и уредило българско училище презъ годинитѣ 1878—79 г. Революционната идея е била проникнала въ града и околията още презъ 1894 година. Най-виднитѣ дейци революционери сѫ: Сава Михайловъ, Аргиръ Манасиевъ, Апостолъ Петковъ, Иванъ Карасулията, Ташо Мицовъ, Стефанъ Мандаловъ, Гоно Яновъ, Леонидъ Трайковъ, Петрушъ Каркаляшевъ, Дѣльо Богдански и други.

Табло VII — 14

с. **Боймица**, гевгелийско, 1845 жители, българи сѫ болшинство. Населението е много събудено и дало дейци както въ черковно-училищното дѣло, така и въ революционното. То излѫчи изъ своята срѣда легендарния войвода Апостолъ Петковъ.

Табло VII — 15

гр. **Гумендже**, 3,150 жители, всички българи. Влиза въ енидже-вардарската околия. Разположенъ е красиво въ Боймията, въ politѣ на Паякъ Планина. Населението се занимава съ земедѣлие и скотовъдство. Най-много се обработва лозата. Приготвляватъ се много хубави гюменджески вина. Българско училище има още отъ 1832 г. Населението е взимало участие въ революционнитѣ борби.

Табло VIII — 16 и 17

гр. **Беръ** (Караферия) (12,000 жители). Околията му има 40,280 жители, отъ които българи 7,250 души, а останалитѣ турци, гърци, власи, цигани и разни.

Разположенъ е при политѣ на Докса планина, недалече отъ рѣката Бистрица и е населенъ предимно съ гърци и турци. Населението му се занимава съ обработване лозата, памука, овощията и зърненитѣ храни. Има голѣми фабрики за памучна прежда, сукна и маслобойни.

Табло IX — 18

гр. **Неготинъ** влиза въ тиквешката околия, съ 2,395 жители. Почти цѣлото население е българско и се занимава главно съ обработването на лозата и мака. Винаги е имало българско училище въ града. Намира се на Вардара и служеше въ миналото като пунктъ за преминаване на революционнитѣ чети къмъ битолския вилаетъ. Родно мѣсто е на войводата Пешо Самарджиевъ. Градътъ е взелъ активно участие въ революционнитѣ борби.

Табло X — 19 и 20

гр. **Кавадарци** — тиквешко. Околията има 45,350 ж., отъ които бълг. 42,500, а останалитѣ турци и разни. Центъръ е на тиквешката околия, населена съ компактно българско население — помаци. Намира се въ плодородното тиквешко поле, което произвежда най-много макъ и вино. Тиквешко вземаше активно участие въ революционнитѣ борби и даде самоотвержени борци, между които Пешо Самарджиевъ, Добри Даскаловъ, Александъръ Станоевъ, Миланъ п. Михаиловъ и др.

Табло X — 21

с. **Бошава** е разположено по коритото на малката рѣка Бошава — единъ прелестенъ кѫтъ, кѫдето зимата трае съвсемъ кратко време. Радва се на единъ мекъ и здравъ климатъ. Богато е съ лозя, оризъ, опиумъ и памукъ.

Табло XI — 23, 24

гр. **Струмица**, 12,000 жит., центъръ на **струмишката околия**, която брои 40,882 ж. Отъ тѣхъ сѫ бълг. 32,602, турци 14,900 и др. Разположенъ е въ политѣ на Бѣласица, на р. Струмещица. Старото му име, споредъ нѣкои, е Понтъ. По нѣкои стари източници се нарича Тивериополъ, а по-късно славянитѣ го нарекли Струмица. Градътъ става известенъ отъ времето на Василий II Българоубиецъ къмъ 1019 г. До срѣдата на XVIII в. влизалъ въ предѣлитѣ на търновското царство, после миналъ въ рѫцетѣ на византийцитѣ. При Душана войводи на струмишко сѫ били Хрельо, Оливеръ и следъ падането на сръбската държава миналъ въ рѫцетѣ на Константинъ Деянъ. Следъ това пада подъ турцитѣ, като е влизалъ въ предѣлитѣ на кюстендилския санджакъ. Българско училище е отворено презъ 1862 г. Презъ турско време българитѣ имаха български митрополитъ и града бѣ центъръ на струмишкия революционенъ окрѫгъ. Той бѣ просвѣтния центъръ на цѣлия край и взимаше живо участие въ революционнитѣ борби. Тамъ се подвизаваха войводитѣ Христо Чернопѣевъ, Симеонъ Витановъ Молеровъ, Самарджиевъ, Николаевъ и др. Околията му произвежда жито, оризъ, памукъ, сусамъ, макъ, овощия, лозя и надалечъ отъ града се намиратъ хубавитѣ минерални бани при с. Банско.

Табло XII и XIII — 26, 27, 28 и 39

гр. **Дойранъ** (Поленинъ), 7,000 жители. Дойранска околия има 38,200 жители, отъ които **българи** 20,000, а останалитѣ: турци, цигани и др. Разположенъ е на хубавото Дойранско езеро, между Карадагската верига и Бѣласица. Околностьта на езерото е красива. Котловината е достѫпна и презъ нея минава най-важния пѫть за Сѣръ и Солунъ. Дойранъ е родно мѣсто на Теодоси Синаитски, писатель, учитель и първи печатарь въ с. Ватоша, тиквешко, и Христофоръ Жефаровичъ, писатель. Презъ турското робство Дойранъ и околията сѫ взимаха живо участие въ просвѣтната и революционна борба. Дойранци се занимаватъ съ малко земледѣлие, скотовъдство и най-вече риболовство. Презъ европейската война бѣше театъръ на военнитѣ действие и бѣ опустошенъ, разоренъ. Сега представлява жалки развалини. Населението му е избѣгало и пръснато изъ разнитѣ краища на България. Сега е подъ сръбска власть.

Табло XIII — 30

с. **Валандово**, 1,500 жители. Както въ миналото, така и сега влиза въ дойранската околия. Разположено е въ южнитѣ склонове на Благуша и Чепели Балканъ. Южно отъ него се простира прочутото плодородно Боймийско поле. Населението му е предимно българско и се занимава съ земледѣлие, скотовъдство, бубарство, овощарство и др. Тукъ виреятъ най-хубавитѣ нарове и десертно грозде. Жителитѣ на това село сѫ взели живо участие въ революционнитѣ борби, като важенъ вѫзелъ и пунктъ при минаването на четитѣ къмъ западна Македония.

Табло XIII — 31

Село Смоквица е въ гевгелийска околия съ 560 жители. Мѣстностьта е плодородна.

Табло XIII — 32

с. **Фурка**, дойранско, 420 жители българи. Презъ време на войната около него станаха голѣми сражения и селото бѣ унищожено. Сега наново се съвзема. Населението се занимава съ земедѣлие, черници и др.

Табло XIV/XV — 33 и 34

гр. **Кукушъ** — 12,000 жители. Кукушката околия има 35,860 жители, отъ които 20,000 българи, останалитѣ турци, цигани и др. Градътъ разположенъ на ж. п. линия Солунъ—Цариградъ 40 клм. с. и. отъ Солунъ. Недалечъ е отъ Арджанското блато. Населението му е будно и се занимава съ земедѣлие, скотовъдство и риболовство. Взимало е участие въ революционното движение и излѫчи изъ своята срѣда най-великия македон-

ски апостолъ и революционеръ Гоце Дѣлчевъ.
Презъ балканската война той бѣ окончателно
разрушенъ отъ гръцкитѣ войски. Населението му
се пръсна като емигранти въ България, а гър-
цитѣ го заселиха съ бѣжанци.

Табло XV — 35

гр. Лжгадина (2.500 жители). Центъръ на лжгадинската околия, която брои 37,100 жители, отъ които българи 8,300, турци 19,500, а останалитѣ гърци, албанци и цигани.

Градътъ е разположенъ недалечъ отъ езерото подъ сжщото име. Населението се занимава съ земледѣлие, скотовъдство и риболовство.

Табло XVI — 36

гр. Сѣръ — 28,000 жители. Населението
на околията възлиза на 93,950 жители, отъ които
28,250 жители сж българи, а останалитѣ турци,
гърци, власи, цигани и други. Той е единъ отъ
най-старитѣ градове на Балкана и името му
се среща още отъ V в. пр. Хр. Първитѣ поселе-
ници на града сж били сирепеонитѣ — тракий-
ско племе. Навѣрно градътъ се е наричалъ Сири,
споредъ Херодота, отъ кждето е произлѣзло се-
гашното му име. Следъ туй го владеятъ римляни,
византийци, българи и въ 1419 г. го завладяватъ
турцитѣ. Разположенъ е въ политѣ на Шарлията
въ плодородното сѣрско поле. Въ недалечното
минало той е билъ прочутъ съ своя керванъ па-
наиръ, дето сж се стичали търговци отъ Мала-
Азия, Ромъния, България, Сърбия, Гърция, Ав-
стрия и Германия. Той ималъ голѣмо търговско
значение, особено, съ продажбата на памукъ, макъ,
зърнени храни, овощия, сусамъ, анасонъ, маслини
и др. Работятъ се и памучни платове. Станция е
на ж. п. линия Солунъ—Дедеагачъ. Градътъ е
потъналъ въ зеленина. Плодородното сѣрско поле
е давало поминъкъ на голѣма часть отъ градското
и селско население. Право каза Ами Буе: „Вѣне-
цътъ на плодородието въ Балканския полуостровъ
е сѣрското поле, което се пои отъ р. Струма, която
се разлива и оставя благотворна утайка". Въ тур-
ско време българитѣ имаха педагогическо училище,
прогимназия и първоначално училище. Градътъ бѣ
центъръ на революционната борба въ сѣрския сан-
джакъ. Макаръ че въ града бѣ по-силенъ гръцкиятъ
елементъ, обаче въ цѣлия санджакъ българското
население бѣ подавляюще, затова навсѣкжде изъ
града се говорѣше български. Презъ междусъюз-
нишката война градътъ пострада твърде много.
Сега е въ гръцки ржце и отпада въ търговско отно-
шение, понеже хинтерланда му е разкжсанъ. Надъ
града въ хубава мѣстность е монастира Св. Иванъ.

Табло XVII — 37

гр. Демиръ-Хисаръ (Валовища) има 6,000 ж., а околията има 42,500 жители, отъ които българи 22,100, турци 17,160, останалитѣ власи, гърци и др. Разположенъ е въ политѣ на Шарлия планина, на Демирхисарската рѣка. Недалечъ отъ града има топли минерални извори и е станция на ж. п. линия Солунъ—Цариградъ. Демирхисарското поле е часть отъ сѣрското и е известно съ голѣмото плодородие на зърнени храни, памукъ, сусамъ, анасонъ, лозя и пр. Населението взимаше живо участие въ революционнитѣ борби. Даде войводитѣ дѣдо Илия Кърчовалията, Георги Башлията, Георги Кашиналията.

Табло XVIII — 38

с. Горни-Поройй (2,000 жители). Влиза въ демиръ-хисарската околия. Разположено е въ южнитѣ склонове на Бѣласица планина. Чисто българско селище съ събудено население, което е взело живо участие въ революционнитѣ борби, като удобенъ пунктъ за движението на четитѣ около Бѣласица. Населението му се занимава изключително съ земледѣлие, бубарство и лозарство.

Табло XVIII — 39, 40

с. Горно-Броди (5,000 жит.). Разположено е въ политѣ на Карадагъ (Черна Гора) и влиза въ сѣрската околия. Има будно население, което упорито се борй срещу гръцкото духовно иго. Населението му се занимава малко съ земледѣлие, а повече съ ковачество, зидарство, камбанарство, часовникарство и др. Въ околноститѣ му се намира въ изобилие желѣзна руда, отъ която сж добивали по примитивенъ начинъ чрезъ мадани—самокови, желѣзо. Родно мѣсто е на старитѣ хайдути братя Зюмбюлеви, защитници на онеправданото население Оттукъ е родомъ и войводата Георги Радевъ, Трандафиловъ и Бижевъ, революционери, обесени отъ турскитѣ власти въ Сѣръ, Атанасъ Никовъ, революционеръ — книжарь въ Сѣръ, убитъ отъ гърцитѣ и Г. Баждаревъ. Населението му се пръсна изъ цѣла България вследствие на изгарянето му презъ време на междусъюзническата война презъ 1913 год.

Табло XIX — 41, 42, 43

гр. Петричъ (10,000 жит.). Разположенъ е въ политѣ на Бѣласица, недалечъ отъ р. Струмица, окржженъ градъ, сега въ предѣлитѣ на България. Петричката околия брои 38,550 жители. Следъ освобождението на града чувствително се подобри въ хигиенично и здравословно отношение. Населението му се занимава предимно съ земледѣлие и скотовъдство; обработва се макъ, оризъ, сусамъ, анасонъ, тютюнъ и овощарство: кестени, бадеми, нарове, смокини, ябълки, круши и пр. Недалечъ отъ града се намира седловината „Ключъ", кждето е станало сражението между царь Самуилъ съ Василий Българоубиеца въ 1014 г. Населението е планинско и водило упорита борба срещу турското иго.

Табло XX — 44

гр. Мелникъ имаше 5,000 ж. въ турско време, а сега 672 жители само българи. Името си градътъ е добилъ отъ натрупанитѣ материали отъ рѣкитѣ, — наноси, които мѣстното население наричало мелове. Разположенъ е въ единъ голѣмъ долъ въ политѣ на Пиринъ, при много лошо мѣстоположение, съ голѣмо историческо значение. Тукъ сж заселвали заточеници гърци въ изгнание презъ византийско време. Презъ II-то българско царство е билъ седалище на войвода Деспотъ Славъ, — известна крепость. Въ околностьта има нѣколко останки отъ крепости и нѣколко монастири, отъ които най-хубавия е Роженския. Населението се занимава съ лозарство, тютюнева култура, овощарство. Прочути сж мелнишкитѣ вина. Надъ града, на около 1 часъ растояние, се намира гроба на македонския вождъ Тодоръ Александровъ, при монастиря Св. Богородица, дето народа ежегодно се стича на поклонение, а въ Роженския монастиръ е гробътъ на войводата Яне Сандански. Въ 1895 г. Борисъ Сарафовъ съ чети нападна града и влѣзе въ правителствения домъ.

Табло XX — 45, 46

гр. Св. Врачъ (4,000 жит.). Разположенъ е на р. Св. Врачка Бистрица амфитеатрално на единъ хълмъ. Населението му се състои главно отъ бѣжанци. Градътъ е добилъ името си отъ минералнитѣ води, находящи се въ самия градъ, горещи и лѣковити. Населението въ св. врачка околия е 31,588 ж., които въ болшинството сж българи, а останалитѣ — турци, цигани и пр. Занимава се главно съ лозарство, тютюнъ, овощия, зърнени храни. Градътъ отъ день на день напредва и е централно мѣсто на околията. Презъ време на европейската война тукъ бѣ щаба на II армия, който се погрижи и направи единъ хубавъ паркъ и уреди минералнитѣ бани. Революционни дейци въ околията сж били Яне Сандански, Таската, Врански и др.

Табло XXI — 47, 48, 49

гр. Банско (5.068 жит.). Разположенъ е въ политѣ на Пиринъ, на р. Глазне, курортенъ градецъ. Добилъ е името си, защото, споредъ мѣстното население, е билъ седалище на „банъ" или пъкъ отъ минералнитѣ извори надъ града. Прьвъ пжть е уредено класно училище въ 1866 год., но винаги е имало българско училище. Има събудено и предприемчиво българско население, което се занимава съ земледѣлие, дърводѣлство, кожарство, желѣзарство и др. Родно мѣсто е на българския просвѣтитель и педагогъ Неофитъ Рилски. Населението му взимаше живо участие въ революционнитѣ борби. Старинни останки сж крепостьта „Ситанъ", черквата „Св. Богородица", „Св. Тройца" и кулата съ часовникъ. Бждещето на града е въ уредбата му като курортно мѣсто. Родно мѣсто на виднитѣ македонски революционери: Сим. В. Молеровъ, Радонъ Тодевъ, Борисъ Тодевъ и др. Въ миналото града е далъ видни търговци, държавни мжже и множество дейци въ просвѣтата.

Табло XXII — 50, 51, 52

гр. Разлогъ (5,345 жители българи). Разположенъ е на Бѣла-рѣка и Яза. Има красиво мѣстоположение въ политѣ на Пирина. Околията брои 32,156 жители българско население, което се занимава съ земледѣлие и скотовъдство, дърводѣлство, грънчарство и др. Издига се като курортенъ градъ. Вземалъ е живо участие въ просвѣтното дѣло, даде видни дейци въ възраждането: икономъ Никола Ангеловъ, Никола Каназиревъ и дѣдо Иванъ Даскала. Въ 1903 г. бѣ изгоренъ отъ турцитѣ, като даде скжпи жертви отъ влѣзналитѣ възстаници въ града, между които Иванъ Юруковъ, Никола Сидеровъ и др. Сжщо пострада и презъ 1912 год. — голѣма часть отъ града бѣ изгорена. Сега отъ день на день се подобрява. Има електрическа мрежа.

Табло XXIII — 53

с. Дббринища (1,700 ж.) е разположено на Добринишката рѣка въ политѣ на Пиринъ. Има хубави минерални извори, които привличатъ вниманието на много курортисти и отъ година на година повече се посещава. Има 8 минерални извори, добре уредена прогимназия. Селото се намира на пжтя Разлогъ—Неврокопъ. Презъ 1912/913 г. бѣше изгорено отъ гърцкитѣ войски. Сега наново се пресъздава като хубаво курортно селище.

Табло XXIII — 54

с. Бѣлица (3,030 ж.) е разположено на р. Бѣличка и Вотруча въ политѣ на Рила. Презъ 1903 г. селото бѣ изгорено отъ турскитѣ войски и населението емигрира въ България. Следъ дадената амнистия отново се върна, и съ трудъ наново се съгради хубаво планинско селище. То е съ приятенъ и здравъ климатъ. Има добре уредена прогимназия, читалище и въ недалечно минало ще бжде гара на ж. п. линия Чепино—Разлогъ—Неврокопъ и шосето София—Самоковъ—Разлогъ—Неврокопъ. Родно мѣсто е на виднитѣ революционери Тодоръ Саевъ и Лука попъ Теофиловъ.

Табло XXIII — 55

с. Якоруда (4,700 жители) добило името си отъ растението „ягоридки". Чисто българско селище, на пжтя Разлогъ—Юндола—Чепино. Край селището се намиратъ останки отъ стара крепость. Въ селото има прогимназия. Населението се занимава съ земедѣлие, скотовъдство и използува обширнитѣ гори. Приготовляватъ катранъ. Родно мѣсто е на семейството П. Р. Славейкови.

Табло XXIV/XXVIII — 56. 57, 58, 59, 60, 61 и 6

гр. Горна-Джумая (10,000 ж.) е разположенъ на р. Горно-Джумайска Бистрица, въ политѣ на Рила. Населението въ околията е 38,854 жители българи. Има топли минерални извори въ града; населението се занимава съ земедѣлие, лозарство, овощарство, памукъ. Въ околията — въ селата Симитли и Осеново има минерални извори, а въ с. Сърбиново е мината Пиринъ за каменни вжглища. Следъ освобождението му градътъ се насели съ много бѣжанци, планира се и съвършено се преустрои. Има много голѣми тютюневи складове и гимназия. Бждещето на града е въ засилването на тютюневата култура. Населението винаги е запазило своя националенъ духъ. Гръцката пропаганда не могла да проникне. Въ борбата срещу турското иго взе масово участие въ възстанията презъ 1878 г., 1902 г. и 1903 г.

Табло XXIX — 63

гр. Неврокопъ (8,000 жит.) е разположенъ въ политѣ на Пирина, на Неврокопската рѣка, недалечъ отъ р. Места и развалинитѣ на древния градъ Никополисъ Аднестумъ. Населението въ околията е 59,937 ж., отъ които 90 % сж българи. Въ града сж развити грънчарство, семерджийство, опинчарство и става много оживенъ панаиръ презъ есеньта и ежеседмиченъ пазаръ отъ голѣмата околия. Има електрическо освѣтление. Населението му се занимава съ земледѣлие, обработване на тютюнъ и има голѣма тютюнева кооперация. Неврокопъ и околията взеха живо участие въ революционнитѣ борби и дадоха видни дейци: Борисъ Сарафовъ отъ с. Либяхово, Стоянъ Мълчанковъ отъ с. Скребатно, Атанасъ Тешовалията, Калиманцалията и др.

Табло XXIX — 64

гр. Драма (15,000 ж.). Драмската околия има 64,3/0 ж., отъ които българи 14,500, турци 37,500, останалитѣ гърци, власи, цигани и пр. Разположенъ въ политѣ на Бозъ-дагъ, центъръ на драмското плодородно поле, гара на ж. п. линия Солунъ—Дедеагачъ. Въ града има голѣмъ карстовъ изворъ, който пои драмското поле. Прочутъ е съ хубавия си тютюнъ, който се произвежда въ цѣлата околия, има голѣми тютюневи складове, работилници. Населението му въ околията се занимава съ обработване на памукъ, тютюнъ, сусамъ, анасонъ, лозата и зърнени храни.

Табло XXX — 65 и 66

гр. Кавала (30,000 ж.), Кавала е центъръ на околия, която брои 38,185 ж., отъ които българи 3,750, 13,500 турци, 14,600 гърци и др. Разположенъ е на Кавалския заливъ срещу островъ Тасосъ, и е второ пристанище следъ солунското. Износно-вносно пристанище на тютюнъ, памукъ, пашкули и пр. на хинтерланда между рѣкитѣ Места и Струма. Недалечъ отъ града се намиратъ развалинитѣ на древния гр. Филипи, столица на Филипъ Македонски.

Въ града има голѣми работилници за сортиране на тютюна и голѣми тютюневи складове. Сега града е въ упадъкъ, понеже хинтерланда му е разкжсанъ. Бждещето и на това пристанище е въ създаването на автономна Македония.

Табло XXXI, XXXII, XXXIII, XXXIV, XXXV — 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75

гр. Битоля (50,000 жит.). Битолската околия има 125,230 жители, отъ които 70,550 българи, останалитѣ сж турци, гърци, власи, албанци, цигани и разни. Битоля е разположенъ красиво въ политѣ на Перистеръ планина въ западния край на Битолското (Пелагонийско) поле, което е било житницата на западна Македония. Древния градъ е билъ Хераклия. До мѣстото на древния градъ е билъ основанъ въ срѣднитѣ вѣкове новия градъ Битоля, който поради удобното си мѣсто за живѣене (обитаване) е добилъ името Битоля. Въ околноститѣ има много монастири, затова гърцитѣ го нарекли Монастирионъ. Още презъ първото българско царство Битоля е станалъ известенъ книжовенъ центъръ. Населението му е будно и винаги е взимало живо участие въ църковно-училищнитѣ борби за духовна свобода. Европейскитѣ пжтешественици и учени Ами Буе, Гризебахъ, Григоровичъ, Ханъ и други категорично потвърдяватъ въ своитѣ съчинения българския характеръ на Битоля и околията му. Населението въ Битоля и околностьта е било винаги будно и достойно е защищавало интереситѣ на българската нация. За независимостьта на черквата и училището то е излжчило изъ своята срѣда видни дейци, каквито сж д-ръ Мишайковъ, братя Робеви, Петраки Радевъ, които сж били първитѣ неуморими пионери за народното възраждане въ този край. Въ продължение на 10 години безшумно тѣ работѣха и движението за духовно освобождение напредна и взе изгледъ на масово, народно, което се манифестира не единъ пжть съ протести противъ гърцкитѣ владици и съ желание за родна автономна черква и училище. Първиятъ протестъ на битолскитѣ българи е билъ направенъ още презъ 1850—60 години. Въ 1866 г. е отворено първото българско училище, което се посещавало отъ 50 ученика. Въ 1869 г. българитѣ взеха черквата при св. Недѣля, като отвориха и второ училище. Съ това тѣ дори изпревариха разрешението на черковния въпросъ. Още тогава учителитѣ и учителкитѣ на града и околията бѣха сгрупирани въ едно общо учителско дружество, което броеше вече 1.0 члена. Младежьта бѣ групирана въ отдѣлно дружество, а по-късно въ гимнастическо дружество „Пелистерски юнакъ". Националния характеръ на града се манифестираше найдобре на праздника св. Кирилъ и Методи, когато единъ голѣмъ кортежъ отъ множество граждани и селяни начело съ свещенството тръгваше отъ черквата Св. Богородица до гимназията. Всичко това бѣ непринудено, мило и очудваше чужденцитѣ, а гърци и власи въ униние виждаха величието на българския народъ. Но битолчани и битолско не по-малко взеха живо участие и въ революционнитѣ борби. Тукъ се подвизаваха като учители основателитѣ на ВМРО: Пере Тошовъ, Дамянъ Груевъ, Гьорче Петровъ, Василъ Пасковъ, Гирджиковъ и плеада други борци. Тѣ кръстосваха и свързаха съ революционни организации почти цѣлия битолски вилаетъ и съ велико търпение понасяха всичкитѣ беди, нещастия, гонения и преследвания на турската власть, като чакаха съ умиление великия день за отплата срещу турското иго. Този день бѣ Илинденъ, 1903 година, когато битолчани заедно съ всичкото население въ този край се подигна масово съ оржжие въ ржка противъ турската тирания. Изразъ на най-голѣмъ протестъ бѣ революционната борба въ битолско, която се изрази масово. Битолско излжчи изъ своитѣ редове видни дейци въ борбата, каквито бѣха: Георги Сугаревъ, Павелъ Христоаъ, Георги п. Христовъ и др.

Битолско взема живо участие съ своето будно население и въ Балканската война. Преди тази война въ Битоля българитѣ имаха мжжка и девическа гимназии, свещеническо училище, девическо стопанско училище, много основни училища, митрополитъ и български консулъ. Въ Битоля има развити занаяти: шивачество, гайтанджийство, обущарство и др. Битоля е центъръ на много важни пжтища. Тукъ е минавалъ стария пжть Виа-Игнация отъ Дурацо—Охридъ—Битоля—Солунъ. До него стига желѣзницата Солунъ—Битоля. Града е голѣмъ търговски центъръ съ голѣма чаршия, въ която се стича цѣлия окржгъ и дето всички говорятъ на български езикъ. Презъ време на последнитѣ събития Битоля се намираше на фронта на първа линия и затова градътъ много пострада и много отъ гражданитѣ емигрираха. Пелагонийското поле е много плодородно, особено за обработване на зърнени храни, лозя и овощия. По него сж разположени около 300 селища. То е било и остава житница на западна Македония. Бждещето на града е въ създаване на свободна и независима Македония.

Табло XXXV — 76

с. Смилево, битолско, 2,200 жители българи, населечието се занимава съ строителство, като почти всичкитѣ способни за работа хора сж гурбетчии. Има много събудено българско население, което излжчи изъ своята срѣда най-видния апостолъ и организаторъ на ВМРО — Даме Груевъ. То е сгушено въ пазвитѣ на Бигла планина. Тукъ бѣше презъ илинденското възтание щабътъ, въ него стана конгресътъ и оттамъ се обяви възстанието. Смилево се държа геройски единъ месецъ въ ржцетѣ на възстанницитѣ и отстжпиха предъ напора на Бахтияръ-пашовата грамадна армия, като сполучиха да измъкнатъ женитѣ и децата вънъ отъ селото въ гората. Смилево е родно мѣсто на Георги Павлевъ Чурановъ, ржководитель на селото, а презъ време на възстанието изпълняваше длъжностьта горски началникъ.

Табло XXXVI — 77

Село Брусникъ, 750 жители. Спада въ битолската околия, не далечъ отъ града, въ самитѣ недра на Пелистеръ планина. Има великолепна природа съ кристална и лека вода за пиене.

Бележито е по борбитѣ съ битолския гръцки владика, чието усилие да го погърчи излѣзнаха ялови.

Табло XXXVI — 78

Село Гопешъ, битолска околия, е въ недрата на пл. Пелистеръ, броеше около 2500 жители — цинцари. Мжжетѣ бѣха златари, шивачи и ханджии въ Битоля и разпръснати въ чужбина. Много хубави кжщи съ добра мобилировка кичеха селото.

Табло XXXVI — 79

с. Могила — 850 жители. Намира се на около 6 клм. отъ Битоля. Населението му е българско съ турски чифлици.

Презъ пролѣтьта на 1903 година тукъ загина войводата Парашкевъ Цвѣтковъ, когато селото бѣше изгорено.

Табло XXXVII/XXXVIII — 81, 82

гр. **Ресенъ** (4,000 ж.). Ресенската околия има 25,915 ж., отъ които българи 22,000, турци 1,750 и разни. Градъ въ Преспанската котловина, съ много събудено население, на пжтя Битоля—Охридъ. Родно мѣсто е на Трайко Китанчевъ, д-ръ Владовъ, д-ръ Татарчевъ—дейци въ просвѣтното и революционно дѣло. Населението му се занимава съ земедѣлие и градинарство, което е силно развито. Голѣми пространства сж посадени съ ябълкови и крушови дървета, които даватъ изобиленъ соченъ и едъръ плодъ, който се цени твърде много и намира широкъ пазаръ. И селенитѣ и гражданитѣ сж гурбетчии. Въ тоя край се подвизаваха преди и следъ възстанието много революционни чети, между които четата на Славейко Арсовъ и дяконъ Евстатий. Четата на дякона води голѣмо сражение въ чифлика Вълко дере, кждето паднаха убити 5 четници, между които и Константинъ Крачоловъ, племенникъ на поета революционеръ П. К. Яворовъ. Ресенъ е роденъ градъ и на видния хуриетски деецъ Ниязи ефенди. Въ Ресенъ презъ 1906 г. падна убитъ най-смѣлиятъ битолски терористъ Боянъ Панайотовъ следъ застрелването на сърбомана Ставро Нанчевъ.

Табло XXXVIII — 84

с. **Избища** — преспанско, ресенска околия, българско село. Тукъ презъ м. августъ 1903 година стана едно отъ най-голѣмитѣ сражения между възстаницитѣ и турскитѣ войски.

Табло XXXIX/XLIII — 85, 86, 87, 88, 89, 90 91, 92, 93, 94 и 95

гр. **Охридъ** (15,000 ж.) е центъръ на охридската околия съ население 55,720 ж., отъ които българи сж 48,468, турци 5,000, останалитѣ власи, албанци и др. Разположенъ е въ охридската котловина, надвесенъ надъ синитѣ води на дивното Охридско езеро. Охридъ е единъ отъ най-хубавитѣ и красиви градове. Въ древно време той е носилъ името Лихнида. Презъ него е минавалъ стария римски пжть „**виа Игнация**". Като български градъ той заема първо мѣсто въ нашата просвѣта. Тукъ сж действували първитѣ ученици на св. Кирилъ и Методи — св. Климентъ, св. Наумъ, св. Седмочисленици. Охридъ е билъ столица на царь Самуила и Охридската патриаршия, която просжществува до 1767 год., затова града е билъ най-важния български духовенъ центъръ презъ тежкото двойно робство. Въ най-ново време Охридъ взе живо участие въ духовнитѣ борби на българския народъ и даде на цѣлия народъ голѣмъ брой учители и дейци, между които Григоръ Пърличевъ, Георги Чакъровъ, К. Шапкаревъ, Д. Узуновъ и по-после П. Огняновъ, Спространовъ, Филевъ и др. Въ революционнитѣ борби взе найактивно участие, особено, въ илинденското възстание. Даде видни борци за свободата на Македония като Н. Филипчевъ, М. Патчевъ, Хр. Узуновъ, Арг. Мариновъ и др. Населението му се занимава съ риболовство, лозарство, овощарство и занаятчийство. Бждещето на градъ е само като стане курортенъ центъръ. Въ Охридъ винаги е имало българско училище.

Табло XLIV и XLV — 96, 97, 98, 99

гр. **Струга** (5,000 ж.) е заселенъ отъ двѣтѣ страни на р. Черни Дринъ, която се изтича отъ водитѣ на Охридското езеро. Кжщитѣ му сж наредени по двата брѣга на рѣката, като отъ едната страна се виждатъ синитѣ води на езерото, а отъ другата се зеленеятъ хубави ниви и ливади, а задъ полето отстрани се издигатъ високи гористи планини, по политѣ на които сж изпъстрени множество села, поради която панорама, населението казва: „Като Струга нѣма друга". Струга е известенъ съ своитѣ градини, грънчарскитѣ си издѣлия, хубавия си климатъ. Слави се съ своитѣ даляни, въ които се лови вкусна пастърва и ягула. Родно мѣсто на братя Миладинови и голѣмия революционеръ Христо Матовъ. Въ Струга още отъ старо време е имало българско училище.

Табло XLV — 100

гр. **Дебъръ** има 12,000 жители. Околията има 60,480 жит., отъ които 23,550 българи, а останалитѣ — турци, албанци, цигани и разни.

Градъ Дебъръ е разположенъ при южнитѣ склонове на Корабъ планина. Мѣстото, дето е разположенъ, е издигнато надъ долината на р. Черни Дринъ. Презъ града минава планински буенъ потокъ, който презъ лѣтото намалява водитѣ си. Градътъ се дѣли на две части: Горни Дебъръ и Долни Дебъръ. Кжщитѣ му сж яки сгради, групирани почти една върху друга. Дебърчани сж предприемчиви и се занимаватъ предимно съ казанджийство, пушкарство, ковачество, майстори строители и резбари. Земледѣлието е слабо развито. Сѣе се повече царевица, която едвамъ изхранва населението. Горитѣ сж почти унищожени Сѣе се и малко тютюнъ. Дебъръ е свързанъ съ пжтища, които отиватъ за Скопйе, Битоля и Елбасанъ. Въ околноститѣ има много минерални богатства: гипсъ, мраморъ и желѣзна руда, а на 5 километра отъ града се намиратъ прочутитѣ минерални извори при с. Баня. Дебърчани сж и прочути резбари-зографи. Такива има и въ околнитѣ села и образуватъ отдѣлна школа, известна подъ името „Галичко-Дебърска зографска школа". Въ града се събира доста голѣмъ пазаръ, на който се говори почти само български. Въ околностьта на Дебъръ има много голѣми села, които сж населени съ жители, занимаващи се съ скотовъдство и дърводѣлство. Дебърскитѣ дърводѣлци скитатъ по цѣлия балкански полуостровъ и сж известни като едни отъ най-добритѣ майстори. Недалече отъ града се намира монастирътъ св. Ив. Бигоръ, който е известенъ като културно просвѣтенъ центъръ още отъ далечното минало на тъмното робство. Въ монастира се намира черква, въ която има най-хубавата резба, която привлича вниманието на много чужденци.

Табло XLVI — 101

с. **Янче**, въ рѣканска околия (галичко), брои 400 жители: 240 българи екзархисти и 160 българи помаци. Типъ на миячко село.

Табло XLVI — 102

с. **Лазаро поле** има 2,640 ж. българи. Влиза въ галичка околия. Както въ Галичникъ и Гаре, тъй и въ Лазарополе населението се занимава съ скотовъдство, строителство, иконописство, резбарство. Никаква пропаганда не е успѣла въ селото. Винаги е имало българско училище и черква.

Табло XLVII — 103

с. **Гаре** има 1000 жители българи. Населението се занимава съ строителство, резбарство и иконописство. Оттукъ сж излѣзли прочути резбари.

Табло XLVIII — 105/106

гр. **Галичникъ** има 4,000 жители. Преди балканската война Галичникъ влизаше въ дебърската околия, обаче следъ общоевропейската война той образува отдѣленъ околийски центъръ съ население 25,000 жители. Галичникъ е разположенъ въ политѣ на Бистра планина между Гостиваръ на северъ и Дебъръ на югъ. Цѣлата околия има планински характеръ. Има будно население, което се занимава предимно съ скотовъдство, столарство, иконописъ и резбарство. Цела школа сж създали галичкитѣ зографо-иконописци. Земледѣлието е много слабо застжпено. Ето защо населението странствува по цѣлия Балкански полуостровъ. Тукъ не е могла да проникне никаква пропаганда. Галичани никога не сж влизали въ чужда черква, нито децата имъ сж посещавали чужди училища. Винаги сж взимали участие въ националнитѣ борби, сподѣляли сж наравно скърби и радости и сж запазили своитѣ нрави и обичаи на стари българи. Винаги сж се отнасяли съчувствено къмъ всѣко културно начинание. Когато хаджи Иоакимъ Кърчовски почна въ началото на 19-и вѣкъ (1819 г.) да печати своята книга „Различни полезни поучения" жителитѣ на Галичникъ и Лазарополе се абонирали и подкрепили издателството. Въ много селища на Македония и България по иконостаситѣ на черквитѣ се виждатъ хубави скулптурни работи и икони, направени отъ майсторитѣ, излѣзли отъ този край, какъвто е иконостаса на черквата св. Спасъ въ Скопйе, гдето върху едно отъ крилата личатъ имената на първия майсторъ Петъръ Филиповъ отъ Гари, Макария отъ Галичникъ, българи. Още преди 1851 год. Галичникъ има българско училище, за което свидетелствува Йорданъ хаджи Константиновъ Джинотъ въ писмото отъ него до Александъръ Екзархъ, запазено въ Софийския етнографски музей. Сърбитѣ незаконно заграбиха и този край, като употрѣбяватъ всички срѣдства да асимилиратъ населението, но то упорито и здраво се държи въ стремежа си да запази своя националенъ колоритъ. Галичани взеха живо участие въ революционнитѣ борби и дадоха своитѣ скжпи жертви предъ олтаря на свободата.

Табло XLIX — 107 и 108

гр. Кичево (4000 ж.) Кичевска околия има 40,675 жители, отъ които 32,100 българи, останалитѣ албанци, гърци и др. Разположено е въ западния кжтъ на кичевското поле. Недалечъ отъ града се намира монастира „св. Пречиста". Тукъ бѣ седалище на български митрополитъ до 1913 г. Населението се занимава съ овощарство и малко земедѣлие, скотовъдство, а най-вече сж гурбетчии и се занимаватъ съ хлѣбарство, овощарство. Кичево и околията дадоха много революционни сили, между които войводитѣ Софрони Стояновъ, Наке войвода, а единъ отъ най-виднитѣ войводи въ тоя край презъ периода 1905— 907 година бѣше околийския войвода Пешо Радевъ Пашата, който бѣ вселилъ страхъ всрѣдъ аскера и башибозука.

Табло L — 109

с. Церъ е голѣмо чисто българско село (1,500 жители) съ българско училище, чиято страда можеше да прави честь и на по-голѣми градове. Революционната организация бѣше намѣрила достжпъ още презъ 1896—1897 г. То се смѣташе за нейна крепость.

Това село роди борцитѣ Софр. Стояновъ, Ив. Пардовъ, Сим. Пардовъ и много други.

Табло L и LI — 110, 111, 112

гр. Крушово (9,000 ж.) е разположенъ всрѣдъ недрата на Баба планина на живописно мѣсто, отъ гдето се вижда прилепското и битолско (Пелагонийско) полета, а така сжщо и Морихово. Старъ градъ, основанъ преди 5 вѣка отъ преселници дебърчани, а въ града придошли куцовласи, преселници отъ разорения градъ Моско-поле. Българскиятъ духъ въ града е билъ винаги буденъ. Крушовчани взеха живо участие въ илинденското въстание.

Табло LII и LIII — 113, 114, 115, 116

гр. Прилепъ (25,000 ж.). Околията има 67,745 ж., отъ които 50,000 българи, 7,950 турци, останалитѣ албанци, цигани и др. Разположенъ е въ политѣ на Бабуна планина. Преди покоряването му отъ турцитѣ градътъ е билъ разположенъ при „Маркови кули" при единъ отъ южнитѣ склонове на Бабуна, дето сега се намира с. Варошъ. Самиятъ градъ се намира въ разкошна котловина между Маркови кули и Селечка планина. На западъ отъ Прилепъ се простира плодородното Пелагонийско поле, задъ което величествено се издига Пелистеръ, на югъ се намира Морихово, а на северъ Крушово, Порѣчието и Азотъ. Градътъ има красивъ изгледъ, чистъ и здравъ климатъ. Населението се занимава съ занаятчийство и търговия. Въ околията произвеждатъ хубавъ тютюнъ, овощия, зърнени храни и лозарство. Има много будно българско население, което е взело живо участие въ всичкитѣ наши църковни и училищни борби. Тукъ е сталалъ първиятъ учителски съборъ. Българско училище е имало още въ тъмната епоха. Въ черковно училищното дѣло сж работили Христо Дамяновичъ Логотетъ, който взелъ отъ Цариградъ разрешение въ 1833 година за строежъ на българската черква, Тодоръ Кусевъ, митрополитъ Методи Кусевъ и др.

Въ прилепско и мориховско сж се подвизавали старитѣ народни хайдути Диме Шике, Спиро Църне, Чакре, Георги Лажо и Коне. Прилепъ даде видни дейци въ революционнитѣ борби, между които сж: Пере Тошовъ. Гьорче Петровъ, Петъръ Ацевъ, Георги Ацевъ, Мирчо Ацевъ, Н. Каранджуловъ, Георги и Н. Пешкови, Д. Поповъ, Ст. Гавазовъ и др.

Табло LIV — 117

с. Витолища — мориховско, 1225 жители българи. Едно отъ най-добритѣ убѣжища на революционнитѣ чети.

Табло LIV — 118

с. Бешища влиза въ мѣстностьта Марково — прилепско; брои 960 жители българи. Има българско училище отъ 1890 г. насамъ. Презъ 1905 и 1906 год. селото бѣше два пжти нападнато отъ гръцки андарти, за да се отмѣтне отъ екзархията, али напраздно.

Табло LIV — 119

с. Дрѣново е помашко село въ мѣстностьта Раецъ. Близо подъ селото се простира клисурата на р. Раецъ. При една воденица до самия пжть, що води отъ Прилепъ за Тиквешъ, презъ месецъ май 1912 година бѣше убитъ Пере Тошовъ.

Табло LIV — 120

Село Ракле по природа спада къмъ Тиквешъ — богато лозарско мѣсто. Брои 580 жители—всички българи Има първоначално училище.

Наблизо е мѣстностьта „Ножо", дето презъ м. юни 1907 гдина се самоизбиха 54 четници.

Табло LIV — 121

Село Плетваръ е на изтокъ отъ гр. Прилепъ при плетварския проходъ. Чисто българско село съ 472 ж. българи. Училище е имало преди учредяване на Екзархията. Въ околностьта му има мраморни кариери.

Табло LV — 122, 123, 124

гр. Леринъ има 12,000 жители. Околията има 60,025 жители, отъ които 37,782 българи, останалитѣ гърци, турци, албанци, власи, цигани и др.

Леринъ е на ж. п. линия Солунъ—Битоля, 8 клм. далечъ отъ гарата. Административенъ центъръ на леринско поле. Най-старото му име е било Пологуня. Преименованието му въ Леринъ станало по името на войводата Леро, който се подвизавалъ въ тая околия. Леринъ е разположенъ при изхода на равнината, която граничи съ две разклонения на Нерезката планина. Шосето за Костуръ и Корча минава презъ града. Около града на бърдото има следи отъ стара крепость. Още отецъ Паиси въ своята история говори за светия ангелъ, който билъ отъ Леринъ. Пжтешественикътъ Пукевилъ презъ 1800 година миналъ презъ леринското поле и казва, че населението му било българско. Сжщото твърди и австрийскиятъ консулъ Ханъ, който миналъ презъ 1858 година. Българско училище сжществувало въ Леринъ още въ 1860 г. Леринци почнаха открита борба срещу гръцкото иго още презъ сжщата година. Презъ 1872 година победата е пълна. Леринъ има хубавъ и приятенъ климатъ, а надъ града изворъ съ кисела вода. Населението въ града и околията се занимава съ земледѣлие и скотовъдство. Но много отъ тѣхъ странствуватъ въ чужбина, като добри млѣкари и пр. Леринци взеха живо участие и въ революционната борба, като дадоха смѣли и самоотвержени борци и войводи, като дѣдо Кочо отъ Зелениче, Дине Абдурахманъ отъ с. Пжтеле, Золе отъ с. Баница, дѣдо Ильо отъ с Горно Неволяни, Тане Стойчевъ отъ с. Горничево. Въ околията се подвизаваше и войводата Марко Лерински, който бѣ единъ отъ първитѣ и ревностни организатори Той създаде цѣла школа отъ свои последователи. Населението въ Леринско взе живо участие и масово въ илинденското възстание подъ ржководството на Лазаръ п. Трайковъ и Василъ Чакаларовъ. Въ 1913 година града бѣ взетъ отъ гърцитѣ, които и сега още тъпчатъ коститѣ на падналитѣ борци за свободата на Македония.

Табло LVI — 125

с. Пжтеле има 1,810 жители, отъ които 1750 българи (леринска околия). Намира се на брѣга на малко езеро. Родно мѣсто на войводата Кръстьо Льондевъ.

Табло LVI — 126

Село Горничево, леринска околия, съ 1000 жители българи, добри родолюбци и мжченици за своя езикъ.

Табло LVII — 127

с. Острово се намира на северозападната часть на Островското езеро. На северъ отъ селото има плодородна долина въ политѣ на Нидже. Острово е гара на ж. п. линия Солунъ—Битоля и е икономически центъръ на околното население. Населението се занимава съ обработка на зърнени храни и лозарство. Цѣлото население взимаше активно участие въ революционнитѣ борби.

Табло LVII/LVIII — 128, 129, 130

гр. Костуръ (8,000) жители. Костурската околия има 74,070 жители, отъ които 40,250 българи, а останалитѣ турци, гърци, власи, албанци, цигани и разни.

Костуръ е разположенъ на единъ полуостровъ на едноименното езеро. Мѣстоположението му е амфитеатрално. Въ околията има голѣми и хубави български селища съ будно население. Борбата на костурчани срещу гръцкото духовно иго бѣ ожесточена, но съ пълна победа за българската кауза. Заедно съ леринци взеха живо участие въ илинденското възстание, като масово се бориха срещу турската тирания. Населението се занимава съ скотовъдство и земледѣлие. Много отиватъ въ чужбина, дето се занимаватъ съ млѣкарство, майстори строители и др.

Доста голѣма емиграция има отъ костурско въ Америка и сж добри патриоти и благодетели.

Табло LIX — 131

Село Смърдешъ се намира въ костурска околия, въ мѣстностьта Кореща, и е голѣмо българско село съ 1800 жители. Има добре наредено основно училище, което сжществува повече отъ 20 години до 1912 г.

Това село бѣше най-силна опора на българщината въ костурско и яка крепость на революционната организация.

Заради това бѣше изгаряно на два пжти отъ турцитѣ и често нападано и опустошавано отъ гръцкитѣ андарти.

Родно мѣсто е на Василъ Чакаларовъ, Пандо Кляшевъ, Стерьо Стерйовски — славни борци за свободата на Македония.

Табло LIX — 132

с. Загоричани—костурско, 3,300 ж. българи, голѣма крепость на българското население. Въ 1903 г. въ селото влѣзоха андартскитѣ чети и го изгориха. Въ възстанието населението взе живо и масово участие. Родно мѣсто е на войводата полковникъ Янковъ.

Табло LX — 133

гр. Емборе — кайлярско, 1,500 жители. Влиза въ кайлярската околия. Емборе е събудено селище въ западна Македония, което даде видни дейци въ духовното и просвѣтно дѣло и служеше като крепость въ западния край, сега има доста учители и професори въ България, родени отъ Емборе. Населението му се занимава съ земледѣлие, скотовъдство и занаятчийство.

Табло LXI/LXIV — 134, 135, 136, 137, 138, 139
140, 141, 142, 143, 144, 145

Скопйе — 50,000 жители. Скопската околия има 94,590 жители, отъ които 41,609 българи, 20,765 турци, 13,240 албанци, останалитѣ разни.

Той е най-хубавия градъ въ северна Македония, разположенъ на двата брѣга на р Вардаръ, между двѣтѣ бърда въ с. з. часть на Скопското поле. Известенъ отъ древно време като главенъ градъ на Дардания, населена съ илирийското племе дардани. Тогава е носилъ името Скупи. Около 168 г. преди Христа римлянитѣ покорили Дардания и града се издигналъ въ тѣхни ржце. Въ времето на Константинъ Велики той билъ седалище на римски префектъ. При преселението на народитѣ Дардания е била опустошена, сжщо и Скопйе. Културата на римлянитѣ и християнитѣ паднала. Следъ това дохождатъ славянски колонисти. Въ 565 и 527 г. пр. Христа византийскиятъ императоръ Юстинянъ укрепилъ града и го нарекълъ Юстинияна Прима. Скопйе падналъ въ ржцетѣ на турцитѣ въ 1389 г. следъ боя на Косово поле. Градътъ въ XVI и XVII вѣкъ е билъ въ цвѣтуще състояние. Старинни останки въ града сж Куршумли-ханъ, Капанъ-ханъ и Сули-ханъ. Хубави джамии красятъ града. Скопйе има будно население и е първия градъ, който вдигна още презъ 1830 г. протестъ противъ гръцкитѣ владици. Когато на сцената се появи черковния въпросъ, тѣ застанаха на чело на тази борба. Достойни синове, които енергично се бореха противъ духовното иго, бѣха: Зафиръ Малешъ, Карайове, Георги Роглевъ, Богданъ Таневъ, Хаджи Кочо Икономовъ, Иванъ Ковалаковъ и др. Още въ 1839 г. е открито общинско училище, въ което е училъ Павелъ Хърватъ, калугеръ отъ дебърския монастиръ св. Иванъ Бигоръ. Следъ него е билъ въ града учитель Йорданъ Константиновъ Джинотъ. Преди балканската война скопскитѣ българи имаха 3 хубави църкви, едно педагогическо училище, едно девическо училище, едно свещеническо училище, едно стопанско училище и 10 основни училища

Въ Скопйе презъ 1569 г. е отворена първата печатница на Кара-Трифонъ

Населението се занимава предимно съ занаятчийство: гайтанджилъкъ, абаджилъкъ, памукчилъкъ, изработватъ се хубави цигарета, кожени издѣлия, има мелници, пивоварна фабрика, черварска фабрика, желѣзарска фабрика и много маслобойни работилници. Около града има хубави овощни и зеленчукови градини. Скопското поле се слави съ плодородието на зърнени храни, макъ, бостани, сусамъ, анасонъ и лозарство, винарство, съ хубави скопски вина

Скопйе е вжзелъ на много шосета и ж. п. линии, а именно: ж. п. линия Солунъ Скопйе—Нишъ; Скопйе—Митровица; Скопйе—Тетово—Охридъ. Въ търговско отношение заема първо мѣсто между градоветѣ въ Македония подъ сръбска власть.

Скопйе взе живо участие въ революционнитѣ борби, като даде видни дейци, между които Борисъ Дранговъ, Василъ Аджаларски и др.

Табло LXV, LXVI — 146, 147

гр. Куманово—15,000 ж. Населението въ околията е 51,970 ж., отъ които българи 33,430 ж., турци 6,400 ж., останалитѣ албанци, цигани и пр. Намира се на линията Скопйе—Нишъ, въ плодородното кумановско поле. Населението въ града и околията предимно се занимава съ земледѣлие и тамъ излиза много хубаво жито и ечмикъ. Кумановци взеха живо участие въ черковно-училищнитѣ и революционни борби. Изнесоха на гърба си тази борба, като излжчи изъ своитѣ редове единъ отъ най-храбритѣ войводи Кръсто Лазаровъ. Въ борбитѣ срещу турската тирания падна въ кумановско известния войвода Констатинъ Нунковъ, родомъ отъ гр. Чирпанъ.

Българско училище е отворено още презъ 1835 год. Въ защита на българската черква и училище загина и учителката Ек. Авкс. Симидчиева.

Табло LXVI — 148

гр. Криворѣчна Паланка—3000 ж. Околията брои 27,330 ж., отъ които българи 24,250. Разположенъ е въ западнитѣ поли на Осоговската планина на шосето Скопйе—Кюстендилъ, за да пази прохода Девебаиръ. Основанъ е отъ турцитѣ презъ 1654 г. Около града се намиратъ желѣзни рудници, затова въ околноститѣ му се е добивало по примитивенъ начинъ желѣзо. Прочутиятъ пжтешественикъ Ами Буе говори за града още въ 1836 г., като споменава за желѣзнитѣ складове и за тюфекчийскитѣ работилници. Населението се занимава предимно съ строителство, грънчарство, абаджилъкъ и пр. Развито е лозарството и овощарството. Наблизо до града въ политѣ на Осоговската планина се намира историческия монастиръ „Св Йоакимъ Осоговски“.

Българско училище има отъ 1833 год.

Табло LXVII-LXVIII — 149, 150, 151

гр. Кратово (5,000 жит.). Кратовската околия има 23,730 жит., българи 19,515, турци 3,650, а останалитѣ разни.

Разположенъ е между Плавица и Лисецъ, въ долината на Кратовската рѣка. При Константина Тихъ Кратово е билъ известенъ рударски центъръ. Въ града има старинни останки отъ това време: 7 кули и подземни скривалища, мостове и др., които придаватъ особенъ изгледъ на града. Презъ турско време града се е ползувалъ съ особени привилегии поради рудницитѣ си, въ които се добивало желѣзо, медь, олово. Кратовци сж били добри златари и сж скитали по цѣла България да промиватъ злато. Въ града главно се е работило мутафчилъкъ, табаклъкъ и др. Кратовци взеха участие въ революционнитѣ борби и излжчиха отъ своитѣ редове известния учитель-революционеръ Йосифъ Даскаловъ и други. Надъ града се намира историческия лесновски монастиръ „св. Гаврилъ“, просвѣтенъ центъръ. Българско училище има още отъ 1820 год.

Табло LXIX — 152

с. Злетово, кратовска околия, 500 жители. Разположено е въ политѣ на Осоговската планина на дѣсния брѣгъ на Злетовската рѣка. Влиза въ кратовска околия. Населението му е взимало живо участие въ революционнитѣ борби като важенъ вжзелъ за движението на четитѣ. Главното занятие на населението е земледѣлието. Обработва се най-много зърнени храни и оризъ. Нѣкога по рѣката сж промивали злато.

Табло LXIX — 153 и 154

гр. Кочани (17,000 жители). Околията има 35 610 жители, отъ които 18,700 българи, а останалитѣ турци, власи и др.

Разположено е на Кочанската рѣка — малъкъ притокъ на Брѣгалница, въ южнитѣ поли на Осоговската планина. Стариятъ градъ, споредъ преданията, билъ малко по-нагоре, при с. Градче. Намира се въ долината на р. Брѣгалница — кочанско поле, и се слави съ обработването на най-хубавъ оризъ. Населението отъ града и околията взе живо участие въ революционнитѣ борби и даде много жертви. Българско училище има още отъ 1830 год. Бждещето на града е въ напредъка на земледѣлието, оризовата култура и афиона. Не далечъ отъ града има топли минерални извори.

Табло LXX — 155

с. Виница (кочанско) — 2,000 жители. Разположено е въ политѣ на Плачковица планина южно отъ гр Кочани. Има будно население, което още при основаването на революционната организация възприе идеитѣ й. Стана известно съ винишката афера презъ 1897 година, понеже бѣ вжзелъ на съобщенията въ този край въ революционно отношение. Населението се занимава съ земледѣлие и скотовъдство, особено съ лозарство. Приготовляватъ хубави вина.

Табло LXX — 156

Царево село (2000 ж. българи). Центъръ е на южния Пиянецъ на р. Брѣгалница, красиво розположенъ въ политѣ на Голакъ планина. Цѣлото селище е потънало въ овощни градини съ ябълки, сливи, круши и пр.

Главния поминъкъ на населението е земледѣлието — обработване зърненитѣ храни и скотовъдството. Този планински кжтъ винаги е давалъ прибѣжище на революционеритѣ. Пиянецъ носи името си отъ древното племе пеони.

Табло LXXI — 157

гр. Пехчево, малешевска околия и центъръ въ турско време — 3000 ж. българи и турци. Сега околията е въ с. Берово.

Околията брои 29,266 (подъ турска власть), отъ които българи 19,757, а останалитѣ турци и цигани. Градътъ е разположенъ на р. Кадънка, въ политѣ на Кадийца планина.

Подъ селището има хубави овощни сливови градини и ливади. Населението, обаче, повече се занимава съ скотовъдство и по-малко съ земледѣлие. Цѣлата околия брои около 45 селища, отъ които по-голѣми сж Владимирово, Берово (сега околийски центъръ), Русиново и пр. Населението е планинско, свободолюбиво и затова винаги е било въ преднитѣ редове въ борбата срещу турското иго.

Още въ 1876 г. 8 май, подигнаха възстание срещу турската власть подъ ржководството на войводата Димитъръ П. Георгиевъ.

Отъ този край е и старus хайдутинъ Ильо войвода и нѣколко души негови последователи. Малешевско игра важна роль и въ македонското революционно дѣло. То даде на организацията видни борци, като Ив. Пашалията, В. Димитровъ, Сер. Парталевъ, В. Пехливана, Арсо Даскала, Христо Кутруля и др. Сега подъ сърбска власть упорито запазватъ своитѣ традиции, езикъ и народность.

Табло LXXI — 158

гр. Радовишъ (6,230 жители). Радовишката околия брои 11,925 жители, отъ които 11,000 българи, другитѣ турци и цигани.

Радовишъ е разположенъ въ политѣ на Плачковица. Мѣстното предание говори, че си е добилъ името отъ нѣкоя си кралица Рада, чиято крепость била при развалинитѣ надъ града. Турцитѣ превзели града и убили Рада. Стариятъ градъ е билъ по-горе отъ сегашния. Въ X и XI вѣкове, въ Самуилово време, Радовишъ билъ подъ струмишката епископия. Презъ 14 вѣкъ влизала въ състава на Константиновото княжество.

Радовишкото поле е плодородно. Обработва се макъ, зеленчукъ, лозя и пр. Градътъ има стариненъ изгледъ съ събудено население, което взе живо участие въ македонскитѣ революцонни борби.

Табло LXXII/LXXIV — 159, 160, 61, 162, 163, 164, 165, 166

гр. Щипъ (16,000 жители). Околията му има 49,607 жители, отъ които българи 22,492, а останалитѣ турци, евреи и цигани.

Градъ Щипъ е разположенъ на рѣката Брѣгалница въ политѣ на Плачковица на хълмисто мѣсто. Отъ римско време е известенъ подъ името Астибо. Византийцитѣ го нарекли Стипионъ, а славянитѣ Щипъ. Презъ Астиба е минавалъ и римскиятъ пжть за Сердика и Дунавъ. Презъ срѣднитѣ вѣкове поради географското си мѣстоположение е билъ силна крепость. Презъ първото и второ българско царство ималъ голѣмо значение и е билъ голѣмъ градъ. Следъ битката на Самуила при Бѣласица градътъ е миналъ въ ржцетѣ на византийцитѣ. Турцитѣ взели града отъ Константинъ Деянъ. Въ 17 вѣкъ въ поменика на Зографския Атонски монастиръ се споменава, че между дарителитѣ на монастиря има и такива отъ Щипъ, които сж били българи отъ българскитѣ земи.

Феликсъ Божуръ, френски консулъ въ Солунъ, въ едно пжтешествие изъ Македония публикува въ 1820 година данни, отъ които се вижда, че населението въ Щипъ, Велесъ и Скопйе е въ по-голѣмата си часть християнско българско. Къмъ 1815 год. въ Щипъ е имало българско училище Българската азбука не е била унищожена нито въ Щипъ, нито почти въ цѣла северна Македония. Презъ 1856 година Ами Буе описва града като голѣмъ цвѣтущъ индустриаленъ центъръ съ 20,000 жители, населенъ предимно съ българи и турци. Българитѣ отъ Щипъ още преди създаването на Българската екзархия сж дали молба до Високата порта противъ гърцкия владика, който правилъ голѣми злодеяния. Щипянитѣ сж били голѣми радетели въ полето на просвѣтата. Първитѣ учители тукъ сж били: Мане, Павле — ученикъ на Неофитъ Рилски, попъ Анастасъ, Гьорги Милетичъ, а по-после Димитъръ Бѣлояновъ, Михаилъ Ковачевъ и прочутия педагогъ учитель Йосифъ Ковачевъ. Въ 1875 година щипяни иматъ деятелно читалище. Още въ 70-тѣ години на 19-и вѣкъ видни щипяни взиматъ участие въ борбитѣ за политическа свобода. Такива сж били Арсо Костенцевъ и Георги Живковъ. Въ по-ново време щипяни приеха революционнитѣ идеи, посадени отъ виднитѣ дейци Дамянъ Груевъ и Гоце Дѣлчевъ, които сж били учители и първи апостоли за основаването на В. М. Р. О. Щипяни излжчиха изъ своята срѣда самоотвержени дейци, каквито сж Тодоръ Лазаровъ, Мише Развигоровъ, голѣмия организаторъ и шефъ на В. М. Р. О. Тодоръ Александровъ и въ най-ново време самоотвержения войнъ и революцонеръ Йорданъ Гюрковъ. Щипъ сега е подъ сърбска власть, но населението открито и упорито се съпротивлява на сърбскитѣ домогвания.

Населението се занимава съ занаятчийство, кожухарство, обущарство и други. Земледѣлцитѣ обработватъ макъ, зърнени храни, овощия, лозя и други.

Щипъ си остава единъ важенъ културно просвѣтенъ центъръ.

Ново-село (Щипско) е нераздѣлна часть отъ града — като отдѣленъ кварталъ. Споредъ преданието Ново-село е по-рано заселено като селище. Въ черковно училищно отношение е било отдѣлно отъ града.

Табло LXXV/LXXIX — 167/179

гр. Велесъ, (20,000 жит.). Околията му има 55,104 жители, отъ които българи 35,734, а останалитѣ турци, власи и цигани.

Велесъ е разположенъ амфитеатрално, на двата брѣга на рѣка Вардаръ. Мѣстоположението му е живописно. Кжщитѣ сж наредени една върху друга и вечерно време представляватъ феерична картина. Двете части сж съединени съ мостъ, затова турцитѣ сж го нарекли Кюпрюлю. Центъръ е билъ на нѣкогашната Пеония. Въ третия вѣкъ преди Христа се казвалъ Билазора — пеонско название, и отъ него презъ срѣднитѣ вѣкове се развило името Велесъ. На албански езикъ, който е близъкъ до илирийския, „ора“ ще рече мость и отъ тамъ е съставено това име Билазора. Стариятъ градъ билъ по-долу, при махалата „Долни градъ", при рѣката Тополка. Въ Самуилово време е билъ голѣмъ градъ и заемалъ видно мѣсто между градоветѣ отъ битолската епископия. Следъ това попада подъ Византия, а въ 1330 год. влиза въ северо-македонското княжество на Константинъ Деянъ. Велешани сж взимали живо участие въ черковно училищнитѣ борби срещу гръцкото иго. Родно мѣсто е на виднитѣ дейци просвѣтители Йорданъ Хаджи Константиновъ Джинотъ, П. Миховъ и др.

Велесъ даде много голѣмъ брой учители, професори, търговци, занаятчии, които и сега сж пръснати въ разни страни, най-вече въ България. Не по-малки сж заслугитѣ на велешани и въ областьта на политическитѣ борби. Тѣ прегърнаха идеитѣ на революционната организация още въ първитѣ дни и излжчиха отъ срѣдата си голѣми конспиратори, каквито бѣха тѣзи на солунския атентатъ презъ 1903 год. и още много други, между които личатъ войводитѣ: Петъръ Васковъ, Иванъ Алябака, Панчо Константиновъ, Секула, Ораовдолски, Велко Апостоловъ Попадийски, Павелъ Наумовъ, Иванъ Варналиевъ, Каме Дворищанинъ, Каме Улански, Тодоръ Ораовчановъ и др., а така сжщо паднаха убити войводитѣ Никола Дечевъ отъ Ст. Загора, Стефанъ Димитровъ — Зелениче, леринско, Стефанъ Сиркето — Чирпанъ, Мирчо Атанасовъ—Тръстеникъ, кратовско, Георги Гърчевъ—Кратово, Георги Ацевъ—Прилепъ, Симеонъ Денковъ—София, Тодоръ Дочевъ—Ст. Загора, Владимиръ Сланковъ — Щипъ, и въ последно време младежитѣ Илия Кушевъ и Л. Весовъ.

Населението се занимава съ търговия и занаятчийство — грънчарство, обущарство, шивачество и др., а около града и въ околията се обработва мака, лозята, овощията и малко зърнени храни. Въ града има доста много маслобойни работилници — две фабрики. Станция е на желѣзопжтната линия съ международно значение.

Велешани сж имали български училища още въ 1810 год. и най-уредено къмъ 1840 год.

Табло LXXX/LXXXII — 180/186

гр. Тетово (22,000 жители). Цѣлата околия има 63,980 жители, отъ които 22,840 българи, 13,750 турци, а останалитѣ албанци, власи, цигани и други.

Тетово е разположенъ на Тетовската рѣка, притокъ на Вардара всрѣдъ плодородното поле „Долни-Пологъ", заградено отъ Шаръ-планина и Суха гора, потънало въ зеленина и оросявано отъ множество притоци, идящи отъ различни страни. Благодарение на своето географско положение, той е билъ запазенъ, изолиранъ и недостжпенъ за чужда външна пропаганда, каквато е била гръцката. Нравитѣ, обичаитѣ, езика и религията винаги сж запазени въ своята примитивна чистота. Религиозната служба винаги е била извършвана на български езикъ. И въ времето на най-силното гръцко влияние, гръцкия езикъ и гръцката култура неможаха до проникнатъ въ тетовска околия. Не малко е заслугата въ това отношение на монастира Св. Атанасий при селото Лешокъ, който бѣ свърталище на видни дейци въ време на възраждането на българския народъ. Тукъ въ селото Теарци е роденъ Кирилъ Пейчиновичъ, който още въ 1816 година съ своето „Огледало" буди българския духъ въ този край. Покрай него и други такива дейци черпѣха своята сила и мощь, за да продължатъ по-нататъкъ да довършатъ начената̀то дѣло на Кирилъ Пейчиновичъ. Турцитѣ и албанцитѣ сж новодошли гости въ този край, понеже и тѣ говорятъ български езикъ, а срѣщатъ се и много помаци българи, които тука населението нарича торбеши. Тетовчани странствуватъ твърде много въ чужбина, кждето сж имали възможность да се срѣщатъ съ по-напреднали хора и, когато се връщали въ родната си земя, сж се старали да приложатъ това, което сж видѣли въ чужбина. Тетовчани взеха живо участие при разрешението на църковния въпросъ. Българското училище въ Тетово не бѣше прекжсвано никога.

Презъ 1832 год. тукъ е билъ учитель Христо Чучковъ, който се е училъ въ дебърския монастиръ Св. Иванъ Бигоръ.

А по-късно тукъ се е подвизавалъ като учитель презъ 1867—1863 год. Йорданъ Хаджи Константиновъ Джинотъ. Още въ 1858 година градътъ има голѣма училищна сграда. Презъ време на революционнитѣ борби тетовци не останаха по-назадъ, а прегърнаха напълно идеята на революцията. Въ този край сж се подвизавали като революционни дейци и основатели монахътъ свещеникъ Аверкий, свещеникъ Симеонъ Мисовъ, Георги Тодоровъ, Лазаръ хаджи Серафимовъ, Михаилъ Младеновъ и още много други. Въ най-ново време Тетово даде героинята Мара Бунева.

Тетовско поле (Долни Пологъ) се отличава съ своето плодородие на зърнени храни, овощия, ябълки и кестени, варива, фасулъ, грахъ, леща и други. Въ града е развито и занаятчийството. Презъ Тетово минава пжтьтъ Скопйе, Дервента, Охридъ, по който върви и тѣснолинейна линия, построена отъ българскитѣ войски презъ общоевропейската война.

Табло LXXXII — 187

гр. Гостиваръ (10,000 жители). Околията има 33,870 жители, отъ които 11,000 българи, а останалитѣ турци, власи, албанци и цигани

Разположенъ е на лѣвия брѣгъ на рѣката Вардаръ, въ южния край на Долни Пологъ. Гостиварскитѣ българи сжщо така сж странствували въ чужбина като хлѣбари, млѣкари, дюлгери и други и затуй сж били будни и предприемчиви. Презъ турско време особено сж посещавали Цариградъ, дето сж взимали участие въ църковно-училищнитѣ борби. Както въ тетовско, така и въ гостиварско гръцката пропаганда не е могла да пустне никакви корени. Това се дължи до голѣма степень на монастиритѣ св. Иванъ Бигоръ въ Дебъръ, св. Пречиста при Кичево и св. Атанасий при с. Лешокъ, които сж били истински гнѣзда и разсадници на просвѣта и родолюбие. Гостиварското поле прилича отдалече на една градина потънала въ зеленина. И тукъ както въ Тетово вирѣятъ най-хубавитѣ ябълки на Балканския полуостровъ, кестени, орехи и варива. Още въ далечното минало населението се е занимавало и съ скотовъдство, като сж отглеждали овци, кози и едъръ рогатъ добитъкъ. Лѣтно време по Шаръ планина, а зимно време сж слизали изъ низинитѣ и равнинитѣ въ Македония. Както всички македонци, така и гостиварци не останаха назадъ съ участието си и въ революционнитѣ борби. Българско училище има още презъ 1850 година.

ДОПЪЛНЕНИЕ

с. Богомила — велешко, 500 ж. българи. Намира се въ мѣстностьта „Азотъ“ въ една чудно хубава котловина съ богата растителность. То е родното мѣсто на попъ Богомилъ, родоначалника на богомилското учение. Богомила е тоже родно мѣсто на единъ отъ основателитѣ на ВМРО — Петъръ попъ Арсовъ. Презъ 1918 год. сръбската властъ и чети избиха виднитѣ македонски деятели въ това село Андрея попъ Арсовъ — учитель и братята Чикбаеви.

с. Ватоша — тиквешко, съ 1808 жители, отъ които 1760 българи. Културно-просвѣтенъ центъръ, въ който е отворена първата българска печатница въ Македония отъ Тодоръ Синаитски.

с. Върбени (Екши-су), 1500 ж. Влиза въ леринската околия. Разположено е въ северозападната часть на Врабчанската блатна низина. Върбени се отличава съ хубаво мѣстоположение и съ своитѣ кисели извори, отгдето е добило името си Екшису, което значи кисела вода. Изворитѣ се намиратъ въ селото. Отъ тѣзи извори блика изобилна вода, която кара две-три воденици. Тя е приятна на вкусъ и е лѣковита. Помага на стомаха за храносмилането. Населението му е будно и се занимава съ земледѣлие, скотовъдство и занаятчийство. Сега остава въ гръцка територия въ леринска околия. Въ турско време спадаше къмъ охридската епархия. Още въ ранни времена е влизало въ ведомството на Българската екзархия. За пръвъ пѫть е отворено българско училище презъ 1866 год. Отъ това село сѫ родени д-ръ Мишайковъ, вождъ на битолскитѣ българи, и неговиятъ братъ пловдивскиятъ митрополитъ Панаретъ. Даде следнитѣ революционни борци: П. Шишковъ, Турунджовъ.

Село Гарванъ — радовишко, 500 жители българи, въ гънкитѣ на Конечка планина, между р. Лѫкавица и Вардара. Презъ двойното робство населението е имало буденъ духъ и е дало много жертви. Отъ 1913 г. насамъ се намира подъ Сърбия. Презъ това тежко робство тѣ сѫщо се отличиха съ запазването на своитѣ народностни интереси. Презъ 1913 год. сърбитѣ го опожариха, като обвиниха населението, че е давало помощь въ милиция на българската войска. Презъ 1922 г. по заповѣдь на Добрица Матковичъ населението бѣ обвинено въ бунтъ и бѣха избити масово събудени българи отъ селото.

гр. Ениджe-Вардаръ (12,000 жители). Ениджe-Вардарската околия има 35,042 жители, отъ които 19,950 българи, 12,500 турци и останалитѣ власи, цигани и съвсемъ малко гърци.

Градътъ е разположенъ на ениджe-вардарското езеро, 35 км. далечъ отъ Солунъ. На 5 км. на югоизтокъ се намиратъ остатъцитѣ отъ стария македонски градъ, столицата на Александъръ Македонски — Пела. Ениджe Вардаръ е известенъ подъ името Пазаръ. Названието Ениджe е турско, което показва, че той е билъ възобновенъ въ поново време. Нуждата да се основе е била да служи като конакъ на пѫтницитѣ за Солунъ. Пръвъ пѫть за този градъ споменава пратеника на венецианската република Лоренцо Бернардо, който презъ 1590 г. премина Македония, за да отиде въ Цариградъ. Въ срѣдата на 19 вѣкъ етнографътъ Бошнакъ Стефанъ Верковичъ бележи, че ениджe-вардарската околия е българска по народность. Английскитѣ пѫтешественички Макензи и Ерби въ 1863 год. казватъ, че тукъ има българи, които сѫ жадни за наука и просвѣта и, за да запазятъ българския си езикъ, станаха униати. Още въ 1867 година иматъ своя черква и отварятъ първото българско училище. Следъ създаването на Българската екзархия още по се засилва националния подемъ, като на чело на тази борба стоятъ първенцитѣ отъ града и околията: П. Пожарлиевъ, Тодоръ Касапъ, Иванъ Кара Ивановъ, Хаджи Дионисий и др., когато развѣха открито българското знаме и водеха борбата срещу гръцкото духовно иго. Борбата се увѣнча съ пъленъ успѣхъ. Следъ малко време, къмъ 1895 год. се основа и революционната организация, дето се подвизаваше легендарния Апостолъ войвода. Негови последователи бѣха още Бабянски, Чауша и други.

Населението въ града и околията се занимава съ земледѣлие, скотовъдство и риболовство. Обработва се памука, бубитѣ, зърнени храни и други. Сега българското население бѣ принудено по силата на гръцко българската конвенция да се изсели въ България въ компактна маса въ Бургазъ и Станимака.

с. Зиляхово, зъхненско, драмско, 2,825 жители, отъ които 150 българи, 850 турци, 80 гърци и турци. Приели християнството 1850 души. Населението се занимава предимно съ земедѣлие, тютюнева и памучна култури.

Зъхненска околия има 42,407 жители, отъ които турци 6,260, българи 16,290 и др.

с. Крушово, демиръ-хисарска околия, 2,510 жители, отъ които 2,450 българи, остатъка цигани. Намира се въ политѣ на Али-Ботушъ. Има планинско събудено българско население, което даде Т. Гологановъ, отпосле скопския митрополитъ Теодоси и Илия Гологановъ, бившъ редакторъ на в. „Македония“ и „Реформи“. Извънредно събудено население. Има хубава черква, която бѣше гордость за българското население.

с. Кърчово — демиръ-хисарска околия, 1150 ж. само българи. Населението му се занимава предимно съ скотовъдство и малко земледѣлие. Въ революционно отношение то даде войводитѣ Дѣдо Илия Кърчовалията, синъ му Мито Дѣдоилиевъ, Георги Башлията и др.

гр. Негушъ, 6,110 жители, отъ които българи 1500, гърци и власи 3,500, влиза въ берската околия. Намира се на северъ отъ гр. Беръ. Населението му се занимава съ земедѣлие, лозарство и памучна култура. Има хубави вина. Въ Беръ има фабрика за памучна прежда.

с. Търлисъ, 800 жители, неврокопска околия. Въ турско време влизаше въ неврокопската околия, а следъ войнитѣ остана въ гръцка територия. Голѣма часть отъ населението му избѣга въ България, а онова, което остана, силно се тероризира отъ гърцитѣ, какъвто бѣ случая презъ 1923 год., когато 20 души търлисчани бѣха избити по пѫтя отъ Търлисъ за Броди отъ гръцкитѣ военни власти.

Родно мѣсто е на Динката, войвода, обесенъ въ Сѣръ отъ турскитѣ власти.

ОБЯСНИТЕЛЕНЪ ТЕКСТЪ

ОТДѢЛЪ V

Даниелъ Бланшу

Юнакътъ Д. Бланшу е роденъ на 14 септември 1860 г. въ гр. Лозана (Швейцария). Общото си образование получилъ въ родния си градъ, а специалното—учитель по физическо възпитание—въ федералното гимнастическо дружество, въ разни специални курсове и въ интернационалната академия по гимнастика и танци въ Парижъ.

Въ своето отечество е билъ учитель и главатарь въ разни юнашки дружества до 1894 год. Презъ нея година Бланшу бѣше поканенъ отъ българското правителство за учитель по гимнастика и физическо възпитание.

Въ новото мѣстослужене той разшири своята дейность и вънъ отъ училищнитѣ стени. Той се зае съ инициативата да основава юнашки дружества. Първо такова се роди въ Кюстендилъ съ името „Осоговия". До 1908 година числото нарастна и престижа се издигна на юнашкитѣ дружества въ България. Всичко това се дължи на неуморимия г. Бланшу, който е пионера на разумното и методическо възпитание на младежьта и който е вдъхналъ толкова родолюбие и дисциплина въ редоветѣ на българскитѣ юнаци.

Съ тая преданость къмъ призванието си и съ горещата любовь къмъ българската младежь презъ 1908 година Д. Бланшу бива премѣстенъ въ солунскитѣ български мѫжки гимназии за учитель по физическото възпитание, а покрай това той не закъснѣ (както въ България) да създаде юнашко дружество на българитѣ въ Солунъ. Подъ неговото рѫководство се създадоха такива и въ Битоля, Скопйе, Прилепъ, Кичево, Велесъ, Ресенъ, Струга, Леринъ, Охридъ и други. Въ Солунъ уреди въ 1909 година първия месеченъ курсъ за главатари и учители по гимнастика, съ което твърде много помогна за развоя на народното дѣло въ страдалната наша Македония. Съ особенъ възторгъ той даваше за агитация презъ зимния сезонъ голѣми представления съ гимнастически игри, рѫченици, уреди, пирамиди и пр. а лѣтно време (на св. Кирилъ и Методи) се даваха голѣми задружни игри и състезания. Въ 1912 год. по покана на пражкитѣ соколи, юнакътъ Бланшу уреди екскурзия до Прага съ солунски и скопски юнаци. Въ София и Прага македонски юнаци бѣха предметъ на особено внимание.

Свършването на балканската война принуди Д. Бланшу да се прибере отново въ България.

Днесъ г. Бланшу живѣе въ София и не престава да съдействува на всѣка инициатива, която гони цельта, изразена въ девиза: „Здрава душа въ здраво тѣло".

Табло I — 1

Георги Данаиловъ е роденъ презъ 1877 г. Синъ е на Данаилъ Ивановъ, родомъ отъ гр. Кратово. Свършилъ педагогическото училище въ Кюстендилъ и Курсоветѣ по гимнастика въ Прага — Чехия. Билъ учитель и дългогодишенъ главатарь на юнашкото дружество „Осоговски юнакъ". Презъ 1908 година заминалъ като организаторъ на юнашкитѣ дружества въ Македония и учитель въ гр. Скопйе. Взелъ живо участие въ всички войни и е награденъ съ три ордена за храбрость и офицерски чинъ. Починалъ на 5 май 1928 година.

Младежки организации въ Македония преди Балканската война

Известно е, че на 11|24 юли 1908 година младотурцитѣ провъзгласиха конституция въ Турция и съ тоя си актъ отвориха вратитѣ на новъ по-свободенъ животъ, макаръ и за кратко време.

Всички народи на Отоманската империя побързаха да използуватъ новото положение за свои народностни културни цели, особено македонскитѣ българи, чиято тайна революционна организация временно бѣше се разтурила. Усилено заработиха за легално организиране въ полето на просвѣтата и политическия животъ.

Създадоха се клубоветѣ. Изникнаха нови български вестници и списания. Отвориха се нови печатници. При клубоветѣ се наредиха библиотеки, читални и пр. Изобщо младотурскиятъ актъ отъ 11 юли събуди отначало свѣтли надежди и извика за животъ всичкитѣ духовни сили на македонеца.

Веднага следъ хуриета въ Солунъ се образува гимнастическо дружество съ име „Солунски юнакъ". Това дружество презъ 1909 год. броеше повече отъ 70 члена.

То за кратко време концентрира около себе си всички солунски български младежи и възбуди неприязнени чувства на завистъ отъ страна на народнитѣ ни врагове. Самото правителство взе да гледа на него съ криво око и да му прави често пѫти голѣми прѣчки. Въпрѣки това, „Солунски юнакъ" бързо напредваше и стана ядка и образецъ за другитѣ подобни дружества, които се образуваха въ по-малкитѣ македонски градове.

Освенъ това въ Солунъ дохождаха отъ провинцията много младежи и престояваха тамъ като временни членове на тамошното дружество и по тоя начинъ се подготвиха за главатари и рѫководители на юнашки дружества въ своитѣ родни мѣста.

Сѫщо така всички почти ученици и ученички отъ горнитѣ класове на солунскитѣ гимназии бѣха стѫпили въ редоветѣ на „Солунски юнакъ“ и впоследствие станаха пионери на юнашкото дѣло.

Презъ 1909 год. се образува юнашко дружество и въ Битоля, което носѣше името „Пелистеръ“ и броеше надъ 200 членове.

При него, както и при „Солунски юнакъ“, се образува оркестъръ отъ духови инструменти.

Музиката, невиденитѣ до тогава чудесни игри на юнаци и юнакини, красивата форма, братскиятъ животъ привлѣкоха всичко младо въ редоветѣ на дружеството и по тоя начинъ младежьта се сплоти въ еднакви чувства и мисли.

Въ гр. Прилепъ презъ есеньта на 1909 г. се образува юнашкото дружество „Златовърхъ“, което веднага доби силата на мощна организация съ 600 членове. Новообразуваниятъ тукъ „музикаленъ отрядъ“, както се наричаше тогава, се съедини съ училищния оркестъръ, сѫществующъ още отъ 1900—901 г. и по тоя начинъ музикалния съставъ достигна до 40 сили.

Въ 1910 год. младотурцитѣ заплашиха съ конфискуване на музиката и разтурване на дружеството.

После настѫпи обезорѫжителната акція на населението и Торгутъ-паша официално забрани сѫществуването на дружеството и музиката.

Инструментитѣ бѣха изпокрити.

Когато презъ м. октомври 1912 г., въ време на Балканската война, сърбитѣ влѣзоха въ Прилепъ, членоветѣ на разтуреното юнашко дружество изкараха на бѣлъ свѣтъ инструментитѣ и отидоха да посрещнатъ сръбския престолонаследникъ — сегашния югославянски краль.

Юнацитѣ се явиха предъ квартирата на последния и изсвириха „Шуми Марица“, ала високиятъ освободитель още при първия куплетъ даде сърдитъ знакъ да се махне музиката. Не се минаха 3—4 месеци, тя биде конфискувана отъ сръбскитѣ власти подъ предлогъ да се услужи на освободителната армия.

Юнашко дружество презъ 1909 год. се образува и въ затънтения градецъ Кичево и бѣше кръстено съ името „Иоакимъ Кърчовски“. Неговъ рѫководитель бѣше Стоянъ Настевъ, родомъ отъ сѫщия градъ и ученикъ отъ Битолската гимназия. Последното броеше 125 члена — юнаци и юнакини. Неговъ почетенъ председатель бѣше самиятъ каймакаминъ Руждн-бей, родомъ албанецъ, свършилъ Янинската гръцка гимназия и следвалъ въ Европа.

На 11 май — св. св. Кирилъ и Методи — „Кичевски юнакъ“ даде публично своитѣ игри и възхити самото турско офицерство.

Юнашки дружества и училищни оркестри или общограждански се явиха вредомъ по цѣла Македония: въ Велесъ — „Вардарски юнакъ“, въ Ресенъ, въ с. Янковецъ (ресенско), Струга — „Бр. Миладинови“, Скопйе и пр. и пр.

Презъ 1910 г. чешкитѣ юнашки дружества или, както тѣ се наричатъ, „Чешки соколи“ поканиха гимнастическитѣ дружества отъ Отоманската империя на конгресъ въ Прага. Тамъ се явиха само представителитѣ отъ македонскитѣ български юнашки дружества, по простата причина, че не сѫществуваха подобни дружества на други нации въ Македония.

Какво бѣше значението на юнашкитѣ дружества за националното съзнание на македонския българинъ и за неговото политическо и културно възпитание?

„Всѣки излетъ на юнашкитѣ дружества до кое и да е село или градецъ бѣше истински праздникъ на населението; селянитѣ съ радость канѣха българскитѣ орли и съ възхищение ги посрѣщаха.

Тия приеми правѣха да туптятъ по-силно българскитѣ сърдца и вдъхваха вѣра въ бѫдещето“. („La Macédoine“ № 13, 1919 г.).

Презъ м. августъ 1910 г. младотурцитѣ предприеха бѣсенъ походъ противъ всѣка проява на културенъ и политически животъ. Приложиха обезорѫжителната акция съ една чисто хамидовска жестокость и туриха точка на живота на всички дружества, читалища и т. н.

Така погина и нашето юнашко дѣло.

Презъ време на сръбския режимъ не изникна ни едно културно учреждение, а камо ли юнашко дружество.

Лѣчебни води въ Македония

На едно пространство отъ 66,000 кв. клм., каквото държи Македония, ще намѣрите, главно въ северна Македония, повече отъ изворитѣ съ топли и студени минерални води.

Това обстоятелство се дължи на особения геологически строежъ на страната, защото нашиятъ теренъ е еруптивенъ и въ по-голѣмата си часть изобилствува съ дълбоки пукнатини (дислокации).

По-главни отъ минералнитѣ извори сѫ следнитѣ:

Неврокопскитѣ. Температура на водата 45°C.

Разложкитѣ. Въ с. Баня. Температура на водата 56°C. Въ с. Добринище. Температура на водата 42° C.

Св. Врачкитѣ. Температура на водата 72—83·8°C.

Симитлийскитѣ бани или „изворитѣ въ с. Симитли“. Температура на водата 54°C.

Горноджумайски бани въ гр. Горна Джумая съ примитивна постройка. Температура на водата 46°C.

Лѫгадинскитѣ (Лонгоза). Температура на водата 36°C.

Гевгелийскитѣ (негоричка баня) близо до Гевгели (1 часъ), симпурна вода, кална, съ t 39°C и изливъ 500 литри въ 1 секунда. Лѣчи ревматизъмъ.

Гевгелийска кисела вода, алкална и желѣзна съ t 25·3°C и съ изливъ 8 литри въ секунда. Пие се. Лѣкува стомашни и бъбречни болести.

Конски извори (5) сѫ далече 30 клм. отъ Гевгели. Желѣзна вода съ t 10—15°C и изливъ 150 литри въ секунда. Лѣкува както и предишната.

Щипскитѣ, отъ които най-важна е банята „Кежовица“ въ политѣ на хълма (Хисаря) на югозападъ отъ Ново-село и „Лѫджи“, топли извори въ леглото на рѣка Брѣгалница, които сѫ нѣколко, наредени по права линия съ t 66°C и малъкъ изливъ. Кежовица има t 46—48°C и тоже малъкъ изливъ.

Тия бани и извори служатъ за кѫпене и пиене и лѣкуватъ дихателнитѣ органи, стомашнитѣ и женскитѣ болести. Много се посещаватъ.

Въ с. Баня (кочанско) има топълъ изворъ съ t 55°C. съ 4¼ литри изливъ въ 1 секунда. Служи за пиене и кжпене.

Въ землището на с. Шлегово (кратовско) извиратъ на 2 мѣста кисели минерални води съ силенъ металически вкусъ. Водата не се пие. Сжщо и при кратовска рѣка има извори съ кисела вода, обърната на чешма съ 250 грама изливъ въ 1 секунда.

Така сжщо около с. Плешинци (кратовско) има потокъ съ име „Пещеръ“, въ който извира кладенецъ съ сѣроводородна вода съ изливъ 0·5 кгр. въ 1 секунда. Тая вода отдѣля сѣрни газове и дава черно-вжглена утайка.

Най-важнитѣ и най-добре уреденитѣ бани сж катлановскитѣ, на пжтя отъ Велесъ за Скопйе, край рѣка Пчиня, дето прави голѣмия завой. Тукъ се намиратъ много пукнатини и отъ тѣхъ извиратъ водитѣ.

Главниятъ изворъ има t 41.5°C и изливъ 230 литри въ секунда. Водата съдържа много сѣроводородъ и е алкална.

Лѣчи ревматизъмъ и подагра. Тя се посещава най-много въ Македония.

На 17 клм. отъ Скопйе се намира извора „Цървена вода“ съ главенъ химически съставъ хлоръ и желѣзо Водата му служи за пиене.

На пжтя за Велесъ— Прилепъ има студенъ (t 12°C) изворъ, пропитъ съ сѣроводородъ, който мирише отдалече. Изливъ 1·5 литъръ въ секунда.

Сжщо „Зъръ попе“ — възкиселъ изворъ.

Въ най-отдалечения северо-западенъ край на Македония — дебърско, се намиратъ доста термални извори.

а) При с. Косоврасти има горещи и хладни извори: първитѣ съ t 48°C и изливъ 10 литри въ секунда ; вторитѣ съ t 24°C съ изливъ 5—6 литри. Всички сж сѣрни и отдѣлятъ много бигоръ.

б) При с. Пишкопия — топълъ извора съ t 39°C и 4—5 литри изливъ въ секунда.

в) При с. Баница на северо-западъ отъ гр. Дебъръ има топли и хладни извори: еднитѣ съ t 42°C и изливъ 6—8 литри въ секунда сж сѣрни; другитѣ съ t 39°C и 200 гр. изливъ въ секунда сж желѣзни. Първитѣ даватъ голѣма утайка, която се уталожва на длъжъ по течението на водата и стига до 2 клм. Утайката е бѣлъ арагонитъ и образува заоблени каскади съ много красивъ изгледъ.

Около с. Коселъ (охридско) има сѣроводороденъ изворъ, именуванъ „Дувло“, който изхвърля на повърхностьта сѣроводороденъ газъ съ шумъ и голѣмъ напоръ, като водоскокъ. Цѣлата мѣстность мирише на развалени яйца. Такъвъ изворъ има и при с. Велгощи.

Водата на тия извори отдавна е пресъхнала.

Край Битоля е извора „Кисела вода“, която битолчани употрѣбяватъ най-много за пиене.

При леринското село Върбяни или Екши-Су, сир. Кисела вода, има тоже извори отъ тоя видъ.

До село Сланско (кичевско) се намиратъ два малки извори съ солена вода, чиято соленость достига 6%. Селянитѣ употрѣбяватъ водата, вмѣсто соль за готвене. Нѣкога тукъ се копаела соль, но сега работата е изоставена.

Левуново. Температура на водата 70°C.

Марикостино. Температура на водата 60°C.

* * *

ОБЯСНИТЕЛЕНЪ ТЕКСТЪ

ОТДѢЛЪ VI

Какво въздействие е оказалъ Паисий върху своя народъ?

Отецъ Паисий е ималъ ясно съзнание за значението на своя трудъ, като се обръщалъ къмъ съвременницитѣ си и питомницитѣ съ думитѣ: — „Преписвайте тая история! Платете, да ви я препишатъ, които умѣятъ да пишатъ, и пазете я да се не загуби!" На неговия заветъ мнозина се отзовавать. По стжпкитѣ му тръгватъ редица ученици и последователи, които не само преписватъ, но и преработватъ, допълнятъ и разпространяватъ между народа славянобългарската история. Едновременно тя се е разпространявала по всички български краища и е будила патриотическото съзнание у народа. Въ 1844 г. била преработена отъ Христакия Павловичъ и за прьвъ пжть напечатана. Това още повече спомогнало за нейното широко разпространение. Безъ съмнение, тая живо написана книга е била твърде интересно четиво за българина: разправяла му е увлекателно за неговото унижение и го е предпазвала отъ гръцки домогвания: будила е гордость у него, карала го е да се чувствува вече силенъ въ борбата си съ гърцитѣ, давала му е основания, необорими доводи, да се противопоставя на гръцкитѣ и сърбски насмѣшки. Будила е любознателностьта на българския четецъ. Въ нея той е намиралъ ясно изразени ония мисли и чувства, които по-рано смжтно сж бродили въ неговата душа и на които не е билъ въ състояние да даде опредѣленъ изразъ. Преписитѣ сж били наречени отъ самия народъ, царственици, царостaвници. Това име показва съ какво благоговение се е отнасялъ простия народъ къмъ книгата на Паисия. Чели сж я ревностно въ кжщи и въ училище. Никоя българска книга преди това не е била тъй много четена. На нея сж гледали като на народна библия, поставяли сж я въ църква, редомъ съ евангелието. Котленския преписъ е билъ поставенъ за вѣчно пазене въ църквата „Св. ап. Петъръ и Павелъ". Преписвачътъ, попъ Стойко, бележи, „който открадне тая история, да бжде афоресанъ и проклетъ отъ Бога Саваота, отъ дванайсетьтѣ апостоли, отъ светитѣ отци и отъ четиримата евангелисти. Тучъ и желѣзо, и камъкъ да се стопи на онзи свѣтъ, той ни во вѣки".

За влиянието на славянобългарската история върху съвременницитѣ на Паисия и поколението следъ него можемъ да сждимъ отъ бележкитѣ, що срещаме изъ различни преписи и преработки, а сжщо тъй и отъ признанията на нѣкои книжовници и учители следъ Паисия. Петко Р. Славейковъ пише въ своитѣ спомени, че къмъ 1842 г. мислѣлъ да се покалугери подъ влияние на житията, които челъ, ала баща му, простъ казанджия, го отбилъ отъ това намѣрение, като му далъ да чете и препише Паисиевата история. „До сега, продължава Славейковъ, азъ мислѣхъ едностранчиво, само какъ да спася душата си, а следъ прочитането на тая история азъ си зададохъ цель, какъ да спася народа си т. е. какъ да му вдъхна патриотизъмъ. Прочитането и преписването на тая история даде друго направление на моитѣ желания и на моята деятелность" По нататъкъ Славейковъ пише, че следъ като той и единъ неговъ приятель преписали историята, тръгнали да я разпространяватъ и четатъ по търновскитѣ села. Това признание на Славейковъ е характерно не само за него самия, но изобщо за поколението отъ края на XVIII и първата половина на миналия вѣкъ, което е било пресигено отъ черковно-религиозната книжнина. За него историята на Паисия е било цѣло откровение.

Въ единъ преписъ срѣщаме петь еднакви бележки на читатели отъ различни мѣста; първата отъ тѣхъ, отъ 1772 г., гласи: — „Азъ, Макария йеромонахъ хилендарски, прочетохъ тая история и разумѣхъ съдържанието й. И вие се потрудете, братя, прочетете я, да ви бжде на полза, — за на българитѣ и за пакость на гърцитѣ". А колко много е странствувалъ тоя преписъ и въ ржцетѣ на колцина четци се е намиралъ, се вижда отъ това, че едната бележка е писана отъ хилендарския йеромонахъ Макари въ 1772 г., — втората — отъ отъ жеравненския попъ Георги въ 1776 г., третата — отъ котленския попъ Велико въ 1779 г., четвъртата — отъ русенския учитель Никола попъ Лазаровъ, а петата — отъ сливенския монахъ Серафимъ въ 1794 г. Всички тия бележки се намиратъ въ единъ и сжщи ржкописъ, който въпрѣки едно твърде дълго странствуване, останалъ е неповреденъ. Въ другъ преписъ срѣщаме едно интересно признание на преписвача, който моли четцитѣ да го простятъ за грѣшкитѣ въ правописа — именно, защото не е ималъ за цель да покаже изкуството си; той видѣлъ, че българскиятъ народъ „е стигналъ въ конечно забравение и укорение, защото ни единъ отъ нашитѣ българи, не само проститѣ, но и ученитѣ не го поменуватъ веки въ сегашното време" . . . поради това съставилъ тая история (Единъ читатель вмъква въ прочетения преписъ следната бележка! „Лѣтопись българска заради българския народъ: който чете, съ внимание да чете да познае, че българитѣ сж имали царство". Въ преписи отъ по-късно време срѣщаме изображения на различни гербове и царе, взети отъ помената Стематография на Жефаровича, а сжщо и пѣсни отъ Качича-Миошичъ. Следъ разказа за падането на българското царство единъ преписвачъ отправя следния възгласъ къмъ българи и гърци: „Ахъ, ахъ! воистина, ахъ отъ безумие, ахъ отъ завистъ; всички щѣха да сж царе и господари, а сега сички турски роби и говедари. Единъ други се тикаха, и двамата пропаднаха въ пропасть люта и въ уста лъвова, да ги ядатъ живи и турцитѣ да ги гледатъ". Другъ преписвачъ намира твърде слаби и смирени паисиевитѣ отговори на сръбскитѣ подигравки, изоставя ги и ги замѣства съ други — по-остри и по-язвителни. Той пише: „Латинскиятъ лѣтописъ Мавробиръ и французскиятъ лѣтописъ казватъ: „Сърбитѣ сѫ най-непотрѣбниятъ отъ всички славянски народи, защото хулятъ законътъ Божи".

Въздействието на Паисия върху духовния животъ ние долавяме отразено въ литературата. Основнитѣ възгледи и схващания, прокарани въ славянобългарската история, проникватъ въ по нататъшната литература, намиратъ свои застѫпници, които ги поставятъ на по-широка основа. Заедно съ това се домогватъ да ги изразятъ въ една по-нова и по съответна форма. — Изобщо, дейностьта на книжовницитѣ и народнитѣ будители следъ Паисия въ много отношения е въ непосрѣдна връзка съ неговия заветъ. Тѣ тръгватъ по стѫпкитѣ му, вѣрни на неговия възгласъ: „Ти, българино, знай своя родъ и езикъ и учи се на свой езикъ!" Въ тѣхнитѣ произведения ние често долавяме ехо отъ паисиевитѣ позиви къмъ просвѣтна и народна пробуда. Но, както истински ученици, тѣ се опитватъ да идатъ по-нататъкъ отъ своя учитель, да доразвиятъ онова, което у него е едва набелязано и загатнато. Последователитѣ на Паисия влагатъ силитѣ си въ уреждане на училища. Тѣ работятъ за пробуждането на тъмнитѣ народни маси, борятъ се съ прѣчкитѣ, които спиратъ народното възраждане — на първо мѣсто съ гръцката духовна власть. Просвѣтата считатъ за основа на национално съзнание. Тѣ си поставятъ за цель да осѫществятъ идеалитѣ на Паисия. Отдаватъ се на широка просвѣтителна дейность, — въ сѫщото време чертаятъ нови посоки, поставятъ нови задачи на живота, разширяватъ крѫга на паисиевитѣ идеи и по тоя начинъ даватъ новъ тласъкъ на възраждането.

Българската черква отъ основаването на ся. Екзархия до балканската война

Тежко и непоносимо бѣ положението на българския народъ подъ турското политическо и гръцко духовно иго. Българскиятъ народъ билъ почти забравенъ отъ всички, дори и отъ ученитѣ, които се занимавали съ славянски въпроси. Сигналъ за духовна пробуда бѣ даденъ отъ хилендарския монахъ Паисий въ 1762 год. съ своята история. Той тури основата й началото на възраждането и създаде свои последователи, които употрѣбиха неимовѣрни усилия за събуждането на народа ни. Такъвъ достоенъ неговъ ученикъ бѣ Стойко Владиславовъ — Софроний Врачански. По стѫпкитѣ на тѣзи възродители вървятъ Василий Евстатиевъ Априловъ, Никола Палаузовъ, които първи основаха и отвориха въ 1835 г. българско училище, уредено въ Габрово. Сигналъ за духовна пробуда и независима българска черква още въ 1833 год. дадоха скопяни и самоковци, а вече въ 1838 год. сѫщото искатъ и търновци, български владици за своитѣ епархии. Недоволни отъ грабителството, сребролюбието, безчестието на гръцкитѣ духовни лица, тѣ предявиха предъ Високата Порта съ мемемоари своитѣ протести и искания за самостоятелна българска черква. Къмъ 1840 год. търновци изпращатъ петь души представители, за да се оплачатъ отъ гръцкия митрополитъ. Въ Цариградъ по това време били вече Неофитъ Бозвелията и Иларионъ Стояновичъ Михайловски — двамата достойни вождове въ борбата за независима българска черква. Тѣ научили търновскитѣ представители да искатъ български владика и то Неофитъ Бозвелията. Патриархътъ не удовлетворилъ исканията имъ, а изпратилъ за владика пакъ гъркъ, а за протосингелъ Неофита. Владиката, недоволенъ отъ Неофита, въ 1841 год. го изпраща на заточение въ св. Гора. По настояването на търновци, той билъ повърнатъ въ 1844 год. и отново се поставя на чело съ Илариона да работи за добиване на духовни права на потъпкания български народъ. Неофитъ и Иларионъ първи пѫть даватъ прошение до Високата Порта съ седемь точки, като искали българи архиереи въ нѣкои отъ епархиитѣ. Иларионъ далъ изложение до великия везиръ, съ което съ факти излагалъ намѣрението на гърцитѣ да погърчатъ българския народъ. Патриархътъ възмутенъ отъ тази постѫпка, ядосанъ до неимовѣрность, наредилъ да се заточатъ двамата водачи въ Принцовитѣ острови, а по-после въ Св. Гора. Бозвелията умрѣлъ презъ 1846 г. Борбата, обаче, не преставала, а продължавала съ по-голѣмъ темпъ. Цариградскитѣ българи въ общи събрания и съ общи решения решили да съградятъ храмъ, който въ 1849 год. билъ вече готовъ, безъ разрешение на гръцкия патриархъ. По това време започнали и отъ други краища на българскитѣ земи да се сипатъ оплаквания срещу гръцкитѣ владици. Като опорна точка на българитѣ послужилъ Хати-Шерифа, а следъ 1856 год., Кримската война, на Хати-Хамаюна, който предвиждалъ да се направи преброяване на християнскитѣ общини и да се уважатъ исканията на народа. За тази цель Високата Порта предписва на патриарха да свика църковенъ съборъ и макаръ че патриархътъ не билъ наклоненъ да свика такъвъ, събора билъ откритъ. Отъ българитѣ били избрани четирима представители. Българскитѣ представители подали едно заявление до събора, въ което предявили своитѣ искания, между които и това, че за владици въ българскитѣ епархии да се изпращатъ такива лица, които знаятъ българския езикъ. Това искане било отхвърлено отъ събора и на българскитѣ представители е било дадено да разбератъ, че нито едно отъ исканията имъ нѣма да бѫдатъ удовлетворени.

Българитѣ отъ Цариградъ, недоволни отъ това положение и отъ решенията на събора, самостоятелно образували църковна община. Борбата, намѣсто да ослабва, се засилвала все повече и повече. Протестни искания идатъ отъ Видинъ, Охридъ, Шуменъ и пр. По настояване на българитѣ отъ Цариградъ, Иларионъ билъ рѫкоположенъ за епископъ въ 1858 год. подъ името епископъ Иларионъ Макариополски и представитель на Българската Църква въ Цариградъ.

На 3 априлъ 1860 год., Великдень, Иларионъ Макариополски служилъ литургия въ храма и по желание на народа не споменалъ името на патриарха. Всички единодушно заявили, че се отказватъ да признаватъ патриарха за глава на черквата, а за такъвъ избиратъ отъ своя страна своя любимъ вождъ Иларионъ. Патриархътъ се възмутилъ страшно и искалъ отъ правителството да заточи Илариона. Станалото въ Цариградъ, като молния се разнесло изъ българскитѣ земи и започнали да не признаватъ за духовенъ глава цариградския патриархъ. Това направили и двамата митрополити: Авксенти Велешки и Паисий Пловдивски, които се присъединили къмъ Илариона. Патриархъ Кирилъ, недоволенъ, подалъ си оставката и на негово мѣсто билъ избранъ Иоакимъ II, безъ да вематъ участие българитѣ въ избора. Той се опиталъ да застави българскитѣ представители да го признаятъ и да поискатъ прошка. Това нестанало. Затова въ 1864 год. 24 февруари билъ свиканъ наново съборъ, който извергналъ Илариона и Авксентий. Двамата водачи по желание на патриарха били заточени въ Мала-Азия. Преди заминаването имъ тѣ изпратили послание къмъ българския народъ подъ името „Завѣтъ" съ което увещавали народа да се държи здраво въ борбата срещу фанариотитѣ гърци.

Опитъ за разрешение на българо-гръцката разпра направилъ съборътъ, но предложенията не били възприети отъ 30-тѣ представители българи въ Цариградъ, които единодушно заявили, че искатъ отъ патриарха да признае независимостьта на българската иерархия. Такива опити за разпрата сж правили нѣкои турски министри съ представители гърци и българи, като желаели да турятъ край на препирнята, като: Фуадъ Паша, Али паша и др. Презъ времето на патриарситѣ Софроний II и Григорий VI също сж правени опити чрезъ общи събрания да турятъ край на разпрата, но все безуспѣшно, поради нежеланието на гърцитѣ да се вслушатъ въ исканията на българитѣ. Подиръ всички тѣзи разнообразни, но несполучливи опити да се разреши тоя въпросъ, оставало само едно срѣдство, а то е било да се намѣси турското правителство. Най-после турското правителство употрѣбило и това срѣдство. На 28 февруари 1870 год. издало решение, еднакво задължително и за гръцкия патриархъ и за българитѣ. Великиятъ везиръ Али Паша повикалъ при себе си първенци българи и гърци и имъ далъ ферманъ, състоящъ се отъ 11 члена, въ който се съдържало разрешението на разпрата. Въ този ферманъ се признава независимостьта на българската православна черква, като се позволява да се основе Българска Екзархия на чело съ екзархъ. Въ фермана се изброяватъ, въ чл. 10-и, епархиитѣ, които ще бждатъ въ ведомството й. Всѣка друга неупомѣната епархия може да се присъедини къмъ Св. Екзархия, стига да се поиска отъ $^{2}/_{3}$ отъ населението. Патриархъ Григорий VI не призналъ фермана, като искалъ да му се разреши да свика вселенски съборъ, но, понеже нѐ му удовлетворили молбата, той си подалъ оставката и на негово мѣсто билъ избранъ Антимъ I, който поканилъ българитѣ първенци и владици да се споразумѣятъ. Въ края, обаче, той поискалъ да се измѣни чл. 10 отъ фермана, като се намалятъ епархиитѣ подъ ведомството на Екзархията и да се опредѣли точно екзархийската область. Това възмутило извънредно много българитѣ отъ Цариградъ и за лишенъ пжтъ се убедили, че и Антимъ не може да направи нищо и че той е неискренъ и лукавъ.

По искането на народа въ 1872 год. тримата български владици отслужили литургия въ българската черква, макаръ че патриархътъ не имъ позволилъ. Разсърденъ отъ тази постжпка на владицитѣ, патриархътъ безъ никакъвъ сждъ извергналъ отъ епископски санъ Илариона Ловчански и Панарета Пловдивски, а Илариона Макариополски отлжчилъ отъ черквата, като сжщевременно искалъ отъ Портата да изпрати на заточение владицитѣ въ Измитъ и да растури привременния български съветъ въ Цариградъ.

На 21 януари 1872 г. Портата изпратила тримата владици на заточение. Българитѣ били възмутени отъ постжпката на патриарха и поискали отъ Портата освобождението имъ. Три пжти великиятъ везиръ питалъ патриарха дали да позволи да се върнатъ и се изпълни фермана, но патриархътъ все отказвалъ. Тогава той самъ решилъ да го приложи. Това много зарадвало българитѣ и по искане на великия везиръ избрали привремененъ съветъ, който да изработи проектъ за Уставъ на българската черква. Презъ 1871 год. въ Цариградъ се събрали представители отъ всички епархии, които преработили Устава и го поднесли на утвърждение отъ правителството. Главнитѣ постановления на Устава сж: 1) Автокефалната българска църква подъ името Екзархия е н отдѣленъ членъ отъ единната Света Съборна и Апостолска Църква. Тя се състои отъ всичкитѣ български епархии въ отоманската държава. 2) Екзархията се управлява отъ Свети Синодъ, на който председатель е Негово Блаженство Българския Екзархъ, а всѣка епархия се управлява отъ митрополитъ 3) Светиятъ Синодъ се състои отъ 4 души митрополити. При Екзархията има и единъ Върховенъ Мирски Съветъ отъ 6 души, председатель на който е пакъ екзархътъ. При митрополията има Смѣсенъ Епархийски Съветъ, на който председатель е митрополита и се състои отъ 3 духовни и отъ 5 мирски лица.

На 17 януари 1872 год. турското правителство, като видѣло, че патриархътъ не приема фермана, възвърнало заточенитѣ владици и се съгласило на 11 февруари с. год. да се избере екзархъ. На 12 февруари 1872 год. билъ избранъ за екзархъ Иларионъ Ловчански, който се отказалъ и на 16 февруари билъ избранъ видинския митрополитъ Антимъ I, а на 23 февруари 1872 г. билъ утвърденъ избора му отъ турското правителство.

Антимъ I следъ встжпването му на екзархийския престолъ направилъ нови опити предъ патриарха да го приеме и да признае фермана за основаването на Екзархията, но патриархътъ предлагалъ съвсемъ неприемливи и пагубни за българската църква условия. Краятъ на тази ожесточена борба завършилъ така: на 11 май 1872 г. екзархъ Антимъ I заедно съ Илариона Ловчански, Иларионъ Макариополски, Панаретъ Пловдивски и много духовници служилъ въ българския храмъ въ Фенеръ и въ време на литургията билъ прочетенъ актъ, съ който българската черква се провъзгласява за независима. Патриархътъ, ядосанъ отъ този актъ, повикалъ помѣстенъ съборъ на 29 августъ 1872 год., който подъ давлението на фанариотитѣ гърци провъзгласилъ българитѣ за схизматици на 16 септември 1871 год. Този актъ не билъ признатъ не само отъ българитѣ, но и отъ иерусалимския патриархъ, руската черква и др. понеже събора, който взелъ това решение билъ незаконенъ. Българи не сж участвували въ него, нито сж били поканени да присжтствуватъ въ разискванията му. При това положение, Екзархията взела да действува самостоятелно. Тя поискала отъ Портата берати за търновската, самоковската и нишката епархии. Портата се съгласила и този актъ билъ първия голѣмъ успѣхъ на Антимъ. Екзархътъ съ послание уведомилъ паството си, че нетрѣбва да го смущава схизмата, а да се държи въ догмитѣ на православната вѣра. Въ това време отношенията на турското правителство къмъ екзарха били измѣнчиви, въ зависимость отъ великия везиръ дали е билъ разположенъ къмъ българитѣ или не. Портата предложила на екзарха и патриарха да се помирятъ, но като се запази фермана. На тази основа екзархътъ се съгласилъ да се почнатъ преговори, но сжщевременно предявилъ искания за берати за митрополити въ Охридъ, Битоля и Скопйе. Помирението не могло да стане пакъ по вина на патриарха. Населението все повече се изказвало въ полза на Екзархията и това било като резултатъ отъ разпитванията на турската власть, кжде има българи въ болшинство. Портата издала бератъ за митрополити въ Охридъ и Скопйе,—новъ голѣмъ успѣхъ. Екзархътъ започналъ сжщевременно да урежда вжтрешно черквата, като поискалъ отъ Портата да му разреши да свика Синодъ и Съветъ при Екзархията, а сжщо да събира и данъкъ отъ епархиитѣ за нуждитѣ на черквата и училищата. Къмъ 1876 г. настжпили тежки времена за българската черква, поради априлското възстание. Черковно-училищнитѣ работи вървѣли мудно, поради това че турското правителство взело да гледа съ лошо око на Антимъ I, но последниятъ не се стресналъ отъ нищо, а енергически се застжпвалъ за интереситѣ на българското население и, въоржженъ съ факти, противопоставялъ се на лъжливитѣ доноси отъ страна на гърцитѣ. По своя инициатива той изпратилъ Шоповъ въ Батакъ, Перущица, Панагюрище, Копривщица и други селища, а въ Македония—Шишеджиевъ, за да съзберать сведения за страданията на българския народъ. Следъ представенитѣ сведения, приготвилъ мемоаръ и го предалъ на чуждитѣ посланици. Портата, като се научила за това, възнегодувала противъ Антима и отъ тогава положението му станало тежко. Но той не се отчаялъ и разколебалъ, а възложилъ на Ст. Панаретовъ отново да приготви единъ обширенъ мемоаръ, който предалъ на представителитѣ въ конференцията презъ 1876 г. като посочилъ и мѣркитѣ за подобрение положението на българитѣ въ Отоманската държава.

Още повече Портата възнегодувала противъ Антимъ I, като разбрала, че Марко Балабановъ и Драганъ Цанковъ сж заминали като представители на българския народъ да изложатъ предъ великитѣ европейски държави положението на българитѣ и да предявать исканията му. Турското правителство поискало свалянето на Антимъ I. Понеже положението било извънредно тежко, то на мѣстото на Антимъ I билъ избранъ на 22 априлъ 1877 год. за екзархъ ловчанскиятъ митрополитъ Йосифъ I — мирското му име Лазаръ Йовчевъ, роденъ въ градъ Калоферъ на 5 май 1840 год. Той бѣ образованъ човѣкъ, подготвенъ достойно за този постъ. Свършилъ юридически факултетъ въ Парижъ и владѣещъ добре френски езикъ. Когато Йосифъ I бѣ избранъ за екзархъ, положението на българската черква бѣ тежко, но той вещо и тактично ржководѣше черковно-училищното дѣло. Почва се освоболителната война въ 1877 год., която свърши съ Санъ-Стефанския договоръ на 19 февруари 1878 год.

Великото дѣло на Санъ-Стефанския договоръ бѣ разрушено отъ Берлинския договоръ. Българскитѣ земи бѣха разпокжсани така: Македония и Тракия останаха подъ турска власть, Моравско се даде на Сърбия, Добруджа—на Ромъния, източна Румелия стана автономна областъ. Освобождаваше се само северна България и западна България, отъ които се образува българското княжество. Този жестокъ договоръ хвърли българския народъ въ страшни изпитания и страдания, които и до сега продължаватъ. Положението на черката бѣше тежко, особено въ Македония и Одринско. Негово Блаженство Българския Екзархъ Иосифъ I трѣбваше следъ войната да направлява българското черковно училищно дѣло при съвършено трудни неудачни обстоятелства. Въпрѣки това той не пропускаше нито единъ моментъ достойно да защити правата кауза на българската черква и училище.

Още въ 1878 год. той поиска разрешение отъ Високата Порта да се изпратятъ български митрополити въ Охридъ, Велесъ и Скопйе. Думата му не била чута. Въпроса се протака цѣли 12 години, до като въ 1890 год. Портата се съгласила да се изпратятъ митрополити въ Охридъ и Скопйе. Само подиръ 4 години, въ 1894 год., издаватъ се берати за митрополити въ Велесъ и Неврокопъ, а малко следъ туй назначаватъ се такива и за Битоля, Дебъръ и Струмица. Развитието на черквата и училището вървѣше заедно. Негово Блаженство Екзархъ Иосифъ I се грижеше както за уреждането на все повече и повече черкви, така и за отварянето на все повече и повече училища въ Македония. Неговото внимание бѣ съсрѣдоточено повече за Македония, гдето населението бѣ подъ гнета на турското иго и не по-малко подъ давлението на гръцкитѣ козни, които бѣха винаги въ услуга на турската власть. Съ напредъка на черковно-училищното дѣло се повдигаше народното съзнание у българина и все повече и повече влиянието на Екзархията се ширеше. Почти отъ всѣкжде постжпваха молби съ искания, че се отказватъ отъ патриаршията и минаватъ въ лоното на Св. Екзархия. Въпрѣки голѣмитѣ козни и клевети на гръцкитѣ фанариоти, всичкитѣ искаха да ги признае турското правителство, че сж българи, а не гърци.

Така развитието на българското черковно-училищно дѣло продължаваше до обявяването на балканската война презъ 1912 год.

Управлението на българската черква въ турската държава се подраздѣляше на три степени: 1) Епархии съ митрополитски престоли, 2) епархии безъ митрополити, но съ официална екзархийска власть и 3) епархии, безъ познатата официална власть.

Къмъ първата степень бѣха епархиитѣ: 1) Охридско-Преспанска, на чело на която стоеше митрополитъ Борисъ, 2) Скопската — митрополитъ Неофитъ, 3) Пелагонийската — митрополитъ Авксентий; 4) Неврокопската — митрополитъ Иларионъ, 5) Велешката — митрополитъ Милетий, 6) Струмишката — митрополитъ Герасимъ 7) Дебърската — митрополитъ Козма и помощника му епископъ Иларионъ.

Къмъ втората степень — епархии безъ митрополити, бѣха: дойранската, мелнишката, костурската, леринската, воденската солунската, сѣрската, драмската и нѣкои въ Тракия, които се признаваха официално отъ турската власть и се ржководѣха отъ Екзархията.

Къмъ третата степень влизаха нѣкои епархии въ Тракия и Македония, гдето българския елементъ не бѣ оформенъ и бѣ по-слабъ. Оформяването на българския елементъ продължаваше.

Подъ ведомството на Българската Екзархия въ Македония влизаха 2,446 селища съ 900,000 българско население. Презъ 1911 год. имаше 62 монастира, 1,294 черкви, 1,132 свещеници, 7 митрополити, 7 управляющи епархии. Училищното дѣло броеше: 1141 училища съ 1776 учители и 63,869 ученици. При такова положение на черковно-училищното дѣло ни завари въ 1912 год. балканската война.

За разпредѣлението на монастири, църкви и селища въ епархиитѣ на екзархийската областъ гледай № 4 отъ обяснителния текстъ на отдѣлъ V и таблица № 31.

Следъ злополучната междусъюзническа война Македония въ по-голѣмата часть бѣ заграбена безъ всѣкакво основание отъ гърци и сърби, както следва: 30,000 кв. километра отъ северна и северо-западна Македония заграбиха сърбитѣ; 24,000 кв. километра — южна Македония, най-хубавата часть заграбиха гърцитѣ. Западна Тракия отъ р. Марица до Места сѫщо остана подъ гърцитѣ, а източна Тракия — подъ турска власть. Освободи се само малка часть по долинитѣ на рѣкитѣ Струма и Места — Пиринската область — северния и дѣлъ. Новитѣ поробители на Македония — сърби и гърци, следъ окупацията на тѣзи земи изпѫдиха българскитѣ митрополити и свещеници, изпѫдиха всички събудени интелигентни синове на тази многострадална страна, затвориха училищата и черквитѣ, като забраниха да се говори български езикъ и турнаха край на черковно-училищното дѣло въ Македония. Въпрѣки постановленията на договора за малцинствата тѣ и до сега не разрешаватъ да има никакви български черкви и училища, забраняватъ свободното говорене на български езикъ, не позволяватъ достѫпа на никаква българска книга. Ето до каква степень стигна черковно-училищното дѣло на Македония, въпрѣки нееднократното искане на българското население предъ външния свѣтъ да се застѫпи за роднитѣ имъ черкви и училища.

Българи протестанти въ Македония

Едвамъ въ началото на XIX вѣкъ, подиръ кримската война, въ противовесъ разпространението на католицизма, между българитѣ въ Турция се явяватъ протестантски мисионери. Сѫщо религиозни причини ги подтикнали да проповѣдватъ словото божие. Мисионеритѣ се изпращаха главно отъ северо-американскитѣ конгресисти на дружество Християнски Бърдъ и методиститѣ. Главнитѣ имъ срѣдства за разпространението на протестанството сѫ:

1. Училищата. Първо училище открили въ Цариградъ — Робертъ Колежъ. Голѣма часть отъ ученицитѣ сѫ българчета. Видни българи, политически дейци, сѫ добили образованието си въ това училище.

По-после основали и девическо училище, въ което сѫ следвали и българи православни.

Въ 1860 год. открили училище въ Пловдивъ, после премѣстено въ Самоковъ. Въ 1863 г. основали училище въ Стара-Загора, което следъ възстанията било премѣстено въ Самоковъ. По настоящемъ американскитѣ срѣдни училища въ Самоковъ сѫ премѣстени въ с. Симеоново, софийско. Сѫщитѣ иматъ уредени училища съ пансионъ въ Ловечъ, основни училища въ София, Пловдивъ, Ямболъ и пр.

2. Устна проповѣдь. Протестантскитѣ мисионери отъ Америка — мѫже и жени, българи такива, подготвени въ Америка или тукъ, усърдно кръстосватъ българскитѣ земи и проповѣдватъ Св. Евангелия.

3. Печатни произведения. В. „Зорница" още преди освобождението на България излизаше въ Цариградъ, а сега въ София. Четеше се почти изъ цѣла Македония.

Мисионеритѣ разпространяваха между българитѣ доста много печатни произведения: библията, евангелието и други книжки съ морално съдържание, написани на достѫпенъ български езикъ. Тѣ навсѣкѫде намираха приемъ между българитѣ.

Въ Македония протестанството се развиваше едновременно. Мисионеритѣ сѫ повече на д-ство Бърдъ — конгресисти. Винаги свободно се движеха изъ турската държава и имаха възможность да проучватъ тежкото положение на роба.

Протестанството въ Македония преди 1912 г. имаше:

Въ разложка околия — гр. Банско, гр. Разлогъ, с. Якоруда, с. Баня, с. Елешница — всичко около 130—140 кѫщи.

Въ струмишка околия — 55 кѫщи, главно въ с. Муниспитово; въ радовишко — 41 кѫща; въ Кукушъ — 13 кѫщи; неврокопско (с. Гърменъ) — 10 кѫщи; тиквешко — 4 кѫщи; въ Битоля — 30 кѫщи; въ Скопйе — 10 кѫщи. Всичко имаше 290—300 кѫщи, около 3,000 души.

Мисионеритѣ винаги получаваха добъръ приемъ между българитѣ, затова между тѣхъ главно работеха чрезъ училищата, устно и писмено. Въ тежкитѣ моменти за българското племе тѣ се явяваха въ помощь съ своята благотворителность и защита на онеправданитѣ и гоненитѣ.

Мисъ Стонъ, която бѣ заловена отъ В.М.Р.О. по пѫтя отъ Банско за Горна-Джумая, при Подпрѣната скала, бѣ библейска работничка между българитѣ. Потиснатитѣ българи подъ сръбска власть нѣматъ вѣрска и езиковна свобода, а сѫщо и подъ гръцка власть, затова мнозина се изселиха въ България.

Българи мохамедани (помаци) въ Македония

Въ 14 вѣкъ (1353 г.) турцитѣ минали при Галиполския п-въ и почнали да завзематъ земитѣ на Балканския п-въ. Тѣ съ голѣмъ устремъ продължили да разширяватъ своитѣ владения. Харесали единъ пѫть въ всѣко отношение Балканския п-въ поради географското мѣстоположение, благоприятния климатъ и плодородната земя, искали да се закрепнатъ въ новитѣ земи. Силата и мощьта на турската империя презъ срѣднитѣ вѣкове се дължи преди всичко на мохамеданския вѣрски култъ и фанатизъмъ. Мохамеданизмътъ се налагалъ съ ножъ надъ християнския народъ.

Турцитѣ мюслюмани вѣрвали въ пророкъ Мохамеда и смѣтали себе си за правовѣрни, а раята — гяури — невѣрващитѣ въ динъ-исляма безправни роби, подчинени на мюслюманина.

Помохамеданчванитѣ българи, гърци, албанци, сърби, цигани и др. се приемали напълно въ лоното на новата вѣра и изгубвали народностьта си, езика, битовитѣ обичаи и традиции.

Още при дохождането на турцитѣ е започнало и потурчването на българина:

1) Поединично отъ боляритѣ, богатитѣ, велможитѣ съ цель да избѣгнатъ преследване и запазятъ имотитѣ си и привилегированото си положение. То е сѫществувало презъ всичкото време на турското владичество. Отъ тѣзи видни хора нѣкои сѫ се издигали до високи постове, били сѫ въ услуга на турската държава, преследвали сѫ българитѣ. Тѣзи потурняци сѫ били най-голѣмитѣ гонители на останалитѣ тѣхни братя християни българи.

2) Масово потурчване на цѣли селища и области сѫ ставали насилствено, съ кървопролития, по стратегически, държавно политически и военни цели. Въ потурняцитѣ насаждали сѫщия фанатизъмъ. Тѣ сѫ винаги държани далечъ отъ братята си християни българи и често се насъсквани срещу запазилитѣ праотческата си вѣра. Потурчването е ставало и при нѣкои други случаи — гладни години, когато сѫ заставяни да приематъ мюслюманизма, за да имъ се дадатъ храни.

Това твърди и историческиятъ документъ на

Методи Драгиновъ отъ с. Корова (Чепино), намѣренъ отъ Захариевъ.

Много малко автентични документи имаме запазени, но ако о време сме се заинтересували, могли сме да издиримъ повече. И сега не е късно да се преровятъ турскитѣ и гръцки архиви, въ които ще се намѣрятъ ценни сведения.

Отъ кога започва потурчването.

Има белези, които показватъ, че българското селско население е потурчвано на голѣми маси още въ XV и началото на XVI вѣкове. Има исторически данни, че султанъ Селимъ I (1512—1520 г.) намислилъ да потурчи християнитѣ поданици. Той издалъ заповѣдь да се обърнатъ черквитѣ на джамии, да се забрани богослужението на християнитѣ и всѣки, който се не покори, смъртно да се наказва. Великиятъ везиръ Пири паша и муфтията Джемали се противопоставили и убедили султана да отмѣни тая жестока заповѣдь. Много черкви били обърнати на джамии.

Въ единъ преписъ на паисиевата история има притурка, въ която нѣкой си писачъ разказва, какъ султанъ Селимъ изпратилъ 33 хилядна войска срещу българитѣ въ България, Тракия и Македония и отъ Драма до Босна изпотурчилъ всичко.

Френскиятъ пѫтешественикъ Лежанъ се научилъ, че Синанъ паша съ мечъ потурчилъ населението около Шаръ-планина, около 40 хиляди християни край потока Бѣла рѣка, после нареченъ Черна рѣка. Сѫщиятъ разрушилъ монастиря Св. Георги при Вълковичъ въ Пологъ и св. Арахангелъ въ Рѣка. Сѫщиятъ Синанъ паша потурчилъ много села въ дебърско. По искане на беговетѣ потурчването било спрѣно, защото нѣмало кой да имъ работи земята.

Потурчването въ Македония продължавало до най-ново време. Въ Македония много българи сѫ се изгубили въ турскитѣ маси.

Нѣкои села сѫ били заставени да приематъ исляма дори къмъ края на 18 вѣкъ и началото на 19 вѣкъ.

Де има въ Македония българи мохамедани (помаци).

Най-голѣмата група сѫ родопскитѣ, които наричатъ помаци, шарскитѣ — торбеши, а въ Кичево българитѣ-мохамедани се наричатъ отъ албанцитѣ аповци.

Тѣ самитѣ се смѣтатъ за турци.

Родопската група е най-многочислена и голѣма часть отъ нея лежи въ Македония. Потурчването на родопскитѣ българи почнало още отъ 1495 год. въ времето на султанъ Баязидъ II, и продължило до началото на XIX вѣкъ. Населението на чепинското корито е било потурчено отъ 1656 до 1661 г. Чепинци били наклеветени отъ пловдивския гръцки владика Гаврилъ предъ пашата, че сѫ непокорни, бунтовници.

По този поводъ великиятъ везиръ Мехмедъ Кюпрюли съ много войска потеглилъ отъ Пловдивъ, Чепино, Разлогъ, къмъ Солунъ и насила потурчилъ населението. Въ Чепино свикалъ първенцитѣ на чело съ банъ Велю и ги заставилъ да приематъ мохамеданството, като ги заплашилъ, че нѣма да получатъ храна отъ царскитѣ хамбари и ще бѫдатъ избити.

При това тежко положение тѣ приели мюсюлманството. Населението отъ прохода Аврамовски (разложко), отъ с. Бабякъ по западнитѣ склонове, които спадатъ въ Македония, въ по-голѣмата часть приели мохамеданството. Въ южната часть е мѣстностьта Чечъ съ главенъ центъръ с. Берово. Въ Разлогъ българи-мохамедани има въ с. Бабякъ, с. Якоруда, с. Бѣлица, с. Бачево, въ гр. Разлогъ, с. Баня и с. Добриница.

Отъ дѣсно на р. Места българи-мохамедани има въ с. Брѣзница, Лозница и Корница, въ които до скоро бѣха запазени голѣми спомени отъ тѣхното минало.

Въ басейна на Струма сѫ селата Осеново, Цѣрово, Крупникъ, Симитли и по на югъ при изхода отъ Кресненската клисура—Брѣзница, Моровци, Сливница на дѣсния брѣгъ и Ново село и Грънчари на лѣвия.

Въ долината на Брѣгалница има три помашки групи: 1) Малешевска: гр. Пехчево и с. с. Берово и Ратово и 2) Пиянецъ по на северъ съ центъръ Царево село Около Царево село има петь българо-мохамедански и 4 смѣсени съ християни села. На всѣкжде се вижда, че сѫ обръщали внимание повече на пѫтищата и стратегическитѣ пунктове.

Въ кумановско има 2 села, въ скопско—едно, Юмерлери. Около Бѣласица при прохода Доватепе сѫ селата Палмешъ, Горно и Долно Горбалово. Въ сѣрско българи-мохамедани има въ село Ени-Кьой, а около Кушиница има повече и то главно въ с. Пренджово и Каналѫ.

Около Шаръ планина има нѣколко купчини,— наречени торбеши. Най-голѣма е дебърската група торбеши. На югозападъ отъ Дебъръ до Охридското езеро има 4 чисто торбешки и 11 смѣсени.

Втората група торбеши се намира въ Жупата. Състои се отъ 4 торбешки села и 5 смѣсени съ българи-християни. Третата е на северо-изтокъ отъ Дебъръ въ м. Рѣка до р. Радика. Тя брои 8 почти торбешки и 4 смѣсени. Въ Горния Пологъ има българо-мохамедани три села: Голѣмо село, Вранвовци, близо до Гостиваръ и с. Елавяни.

Торбеши има въ скопската околия 6 села: Пагаруша, Долно-Количани, Цвѣтово, Умово, Държилово и Евлово. Тѣзи торбеши сѫ преселени отъ Дебъръ. Въ велешко отъ сѫщата група е с. Враньовци.

Потурчването на Шарската областъ е почнало въ времето на султанъ Селимъ I.

Споредъ домашенъ лѣтописецъ това е направилъ везирътъ Синанъ паша, „който почналъ отъ Драма даже до Босна все изтурчилъ". Тогава били разорени и монастиритѣ Св. Иванъ Бигоръ и Св. Пречиста. Турченето на торбешитѣ продължавало до началото на XIX в. Отъ тогава насамъ масови потурчвания не е имало, защото страдали интереситѣ на мохамеданитѣ бейове. Нѣмало кой да работи нивитѣ имъ. Торбешитѣ по езикъ, нрави, обичаи, облѣкло напълно приличатъ на съседитѣ имъ християни-българи.

Кичевската група потурняци аповци сѫ въ две купчини. Едната въ Горно Кичево по пѫтя за Тетово и Скопйе въ 6 села, а втората—Долно Кичево изцѣло или отчасти въ 7 села. Всички сѫ край р. Велика отъ Кичево надолу. Това е станало много отдавна и спомени по родове има.

Въ прилепската кааза има малка група въ 3 села: Дебрище, Пещялево и Лажани, смѣсено съ християни.

Въ ресенско — града Ресенъ и с. Съпотско, Лахци, Царедворъ, Дърменъ и Подмочани, смѣсени съ християни-българи.

Между Преспа и Охридъ, въ планинскитѣ височини на главния пѫть, с. Буково приело мохамеданството къмъ края на 18 вѣкъ.

Въ костурско има българи-мохамедани въ 14 села, отъ които най-късно е потурчено с. Жервенъ.

Друга голѣма група е тиквешката мохамеданобългарска група, която се дѣли на три: първо въ дѣсно отъ Вардаръ гр. Кавадарци, втората отлѣво на Вардаръ и третата покрай лѣвия брѣгъ на Църна съ центъръ Дрѣново, всичко 27 села.

Потурчването на Тиквешъ е станало порано, въ времето на Сулейманъ II Великолѣпни, когато започнали да нахлуватъ коняритѣ отъ югъ, отъ Бохемия и заплашвали да завзематъ имотитѣ на населението. Тѣ говорятъ сѫщо чистъ български езикъ.

Най-последната група е мъгленската. Мъгленъ е хубава красива и разкошна котловина въ политѣ на Нидже и Кожухъ планина, напоявана отъ р. Мъгленица.

Споредъ пѫтешественика Ханъ, който миналъ презъ 1863 год., мъгленскитѣ българи били потурчени къмъ втората половина на 18 вѣкъ. Това станало на Великдень. Хората били на черква. Войска заобиколила черквата и владиката предумалъ населението да се потурчи, за да си запазятъ живота, имота, децата и женитѣ. Тѣзи, които не приели да променатъ вѣрата, избѣгали. Споредъ Верковича причината била, както и въ Чепино, гръцки клевети предъ турската власть. Мъгленскитѣ бегове и аги потурнаци сѫ владѣтели на голѣми земи, чифлици. Християнитѣ нѣматъ собствена земя. Мъгленскитѣ българи-мохамедани сѫ фанатици и много лошо се отнасяли къмъ християнитѣ, както тиквешкитѣ и родопскитѣ. Въ Мъгленско има заселени и много кумани, арменци, турци и др. Българитѣ мохамедани сѫ горди и непокорни. Ако проследишъ на всѣкжде потурчването, ще дойдешъ до следнитѣ заключения:

1. Потурчвани сѫ селища при важни друмища и важни стратегически мѣста.

2. Турцитѣ сѫ насилвали планинински мѣстности съ по-юначно и смѣло българско население, както е случая въ Чепино, Чечъ, Разлогъ и пр.

Македонскитѣ българи-мохамедани сѫ запазили своя бащинъ езикъ на всѣкжде и много обичаи и традиции.

Навсѣкждѣ сѫ изгубили националното съзнание, поради силния религиозенъ фанатизъмъ, всаденъ у тѣхъ отъ ходжитѣ.

Но на много мѣста, особено въ Родопитѣ, малешевско, пиянечко, дебърско има следи, обичаи и вѣрвания противни на корана, каквито сѫ:

1. Кълнятъ се въ „комката“, „света Богородица“ и пр.

2. На джамиитѣ въ много села на покривитѣ сѫ запазени и желѣзни кръстове (с. Брѣзница, Лѫжница — неврокопско, Сениковъ Родопитѣ.

3. Пазятъ се и сега стари книги въ семействата, защото „бабата“ (бащата) тъй порѫчалъ при смъртьта си на децата.

4. На всѣкжде се помнятъ и знаятъ черквицитѣ, макаръ и разорени — Св. Илия, Св. Георги, Св. Димитъръ и пр.

5. Св. Богородица, Св. Георги се почитатъ и лошо не се говори за тѣхъ.

6. Тайно женитѣ, като месатъ хлѣбъ, правятъ кръстъ.

7. Пѣсни при седенкитѣ, повѣрията, обредитѣ при раждане, или сватба, напълно сѫ запазени и др. много подобни.

Българитѣ-мохамедани сѫ здрави, развити и красиви. Тѣ сѫ давали на турската войска войници въ гвардията, но сѫ чисти българи съ хубавъ български езикъ. Всички пѫтешественици отбелязватъ тоя печаленъ фактъ за българското племе.

И до сега продължаватъ да живѣятъ въ забвение и още нѣматъ пълно съзнание за своя националенъ произходъ.

Българи католици въ Македония

Опититѣ на римската черква да подчини подъ своя власть българитѣ презъ I и II българско царство останали безъ успѣхъ, не сполучили. Презъ XIV вѣкъ, къмъ 1353 г., когато турцитѣ нахлули въ Балкански полуостровъ, като завладѣли и българскитѣ земи, настѫпили по-благоприятни моменти за католицизма. Римскитѣ папи започнали отново да действуватъ съ цель да покатоличатъ православнитѣ християни. За тая цѣль папа Григорий XIII основалъ въ Римъ училище, за да приготви и вербува свои последователи и проповѣдници. Въ него приемали ученици православни — турски поданици.

Успѣхъ нѣмали, защото населението неохотно приемало тия свои синове отстѫпници отъ своята вѣра.

Папа Григорий опиталъ друго срѣдство. Той образувалъ дружество подъ име пропаганда, но и то нѣмало успѣхъ, защото турцитѣ започнали да гледатъ съ недовѣрие на римскитѣ агенти. Въ началото на XVIII вѣкъ турцитѣ съзрѣли по-голѣма опасность отъ православна Русия. За това отношенията имъ къмъ католическитѣ агенти се измѣнили. Папата, възползуванъ отъ това, започналъ да усилва своята дейность, пращалъ повече агенти.

Особенна дейность развили разнитѣ католически ордени, най-вече иезуититѣ и францисканцитѣ.

Главнитѣ имъ срѣдства били отварянето на училища и монастири.

Висшето гръцко духовенство не обръщало отначало голѣмо внимание на католицизма, даже нѣкои били и подкупени. Защитници на православието се явили английскиятъ и холандскиятъ представители въ турската империя. Тѣ успѣли да убедятъ турската власть въ опасностьта отъ пропагандата и иезуититѣ били изгонени. Между българитѣ по-голѣмъ успѣхъ имали францисканцитѣ, които изпращали отъ Босна, Хърватско, Далмация, като превеждали и книги на достѫпенъ български езикъ. Поради войнитѣ съ Австрия, Турция изпѫдила католическитѣ проповѣдници, но, по настояване на австрийския кансулъ, тѣ пакъ били повърнати въ началото на XVIII вѣкъ. Успѣхътъ на католическитѣ проповѣдници между българитѣ билъ малъкъ.

Броятъ на покатоличенитѣ българи къмъ срѣдата на XVIII вѣкъ не надминавалъ 30,000.

Когато българо-гръцката църковна разпра се засилила, поради лошото държане на гръцкото духовенство къмъ българитѣ, католическиятъ агитаторъ намѣрилъ момента сгоденъ, за да склони българитѣ, да приематъ унията, като признаятъ папата за глава на своята църква и запазятъ православието. Ето защо при всѣки случай на недоволство съветвали българитѣ да се обърнатъ къмъ папата. Такива случаи често се отдавали поради предизвикателното грубо и лошо държане на гръцкото духовенство, потънало въ кражби, развратъ и др.

Католическата пропаганда издавала и свой органъ в. България, който подканялъ българитѣ да се обърнатъ къмъ папата.

Въ 1859 год. българитѣ отъ полянската (дойранската епархия), въ която влизали и кукушани, били недоволни отъ гръцкия владика Милетий, затова поискали отъ патриерха да имъ изпрати българинъ владика. Патриархътъ не удовлетворилъ молбата имъ и това повече разсърдило и ожесточило българитѣ отъ епархията.

Католическитѣ пропагандатори, като се научили за недоволството на кукушани, отишли веднага и ги наговорили да подадатъ молба до папата, като го признаватъ за свой духовенъ началникъ. Това е първиятъ опитъ за приемане на унията отъ българитѣ.

Въ просбата си до папата отъ 12 юли 1859 г. кукушани отблъсвали само гръцкото духовенство, като лошо и нечестиво и признавало папата.

Като узнали за постжпката на кукушани, цариградскитѣ българи изпратили при тѣхъ Илarionъ Макариополски и Дим. Миладиновъ. Тѣ успѣли да склонятъ кукушани да се откажатъ отъ унията и заставили патриарха да ржкоположи за поляминскии епископъ българина Партени. Но съ това не се свършва католическата дейность. Напротивъ, по-усилено заработили. Тѣ виждали упорството на патриарха да назначава български владици въ българскитѣ епархии, а това подготвило почва за тѣхната дейность. В. „България" постоянно твърдѣлъ, че българскиятъ народъ напраздно очаква отъ патриарха добро за черквата си, за възобновяване на иерархията, и подканялъ да се обърнатъ къмъ папата.

Начело на това движание застаналъ Драганъ Цанковъ, заедно съ двесте души българи въ Цариградъ.

На 18 декември 1860 г. Др. Цанковъ съ последователитѣ подписали заявление до папа Пий IX чрезъ Брюнони, латински архиепископъ въ Цариградъ, като предявили следното:

1. Да се възобнови народната каноническа българска иерархия, като й запазятъ обрядитѣ, обичаитѣ и езика при богослужението въ българскитѣ храмове.

2. Признаватъ папата за свой глава.

Брюнони приелъ молбата, изпратилъ я съ ходатайство до папа Пий IX, който възприелъ всичко и предложилъ да си изберать едно достойно лице българинъ за патриархъ. За такъвъ билъ избранъ Йосифъ Соколски, игуменъ на габровския Соколски монастиръ. На 15 мартъ 1861 г. архимандритъ Соколски, Драганъ Цанковъ, д-ръ Георги Мирковичъ, дяконъ Рафаила, придружени отъ Бора, потеглили за Римъ.

На 2 априлъ 1861 год., самиятъ папа Пий IX ржкоположилъ архим. Йосифъ за архиепископъ и апостолически намѣстникъ на съединенитѣ българи, а на 14 с. м. билъ въ Цариградъ. Турското правителство издало бератъ на архиеп. Йосифа и го признало за духовенъ началникъ на униятитѣ българи.

Йезуититѣ впоследствие принуждавали архиепископа да въведе въ униятската черква католическитѣ обреди.

Поради това той билъ разочорованъ отъ постжпката си. Подъ влиянието на П. Р. Славейковъ напусналъ Цариградъ и заминалъ за Русия. Поселилъ се въ Киевско — Печерската лавра, дето живѣлъ до смъртьта си — 30 септ. 1879 г.

Съ послание до униятитѣ той пояснилъ защо напустналъ Цариградъ и ги молилъ да си останатъ въ православната вѣра.

Видни последователи отъ Македония на униятството сж:

1. Епифани Шановъ, униятски епископъ, родомъ отъ гр. Казанлъкъ.

2. Лазаръ Младеновъ, униятски епископъ отъ Банско, умрѣлъ въ Римъ.

Униятството пустна коренъ между българитѣ, макаръ и слаби въ кукушко, дойранско, гевгелийско, ениджe-вардарско и битолско.

Храмове има въ всѣко по голѣмо селище. Издържаха училища и развиваха благотворителность. Училища имаха въ Солунъ, Одринъ и др. Главно срѣдство: устната и писмена пропаганда. По-късно българитѣ католици и православни заживѣха въ добри отношения. Въ борбата срещу турското иго задружно действуваха.

Ето и статистически данни за българитѣ католици преди 1912 г. (балканската война). Въ Солунъ — 5 кжщи, въ с. Юнчи — 25 кжщи, въ кукушката околия — 156 кжщи, въ гевгелийската околия — 70 кжщи, въ дойранската околия — 101 кжщи, въ Ениджe-Вардаръ — 13 кжщи, всичко 570 кжщи съ около 4000 жители. Въ Скопйе има 150 души албанци, католици. Подиръ балканската война отъ кукушко, гевгелийско и дойранско българитѣ католици по силата на създаденитѣ лоши политически условия подъ сръбска и гръцка власть напустнаха голѣма часть родината си и сж бѣжанци въ България, най-вече въ София, кждето образуваха отдѣлна униятска черква и си съградиха свой храмъ.

Живо се интересуватъ отъ тежката сждба на своята родина и взиматъ участие въ легалнитѣ македонски борби

Корица

Князъ (царь) Борисъ I (852—907 год.). Въ негово време българскиятъ народъ се покръстилъ и се турило началото на самостоятелна народна черква съ първия неинъ глава архиепископъ Йосифъ (870 г.).

Табло I — 1

Св. Св. Кирилъ и Методи. Първитѣ апостоли и просвѣтители на цѣлото славянство и на българския народъ сж синове на Македония (Солунъ). Кирилъ или Константинъ свършилъ въ Цариградъ и билъ библиотекарь при патриаршеската библиотека. Заради голѣмата му ученость билъ нареченъ философъ.

Методи, съ мирско име Михаилъ, билъ управитель на область, но после се покалугерилъ.

Кирилъ наредилъ славянската азбука и заедно съ брата си превелъ Св. Писание отъ гръцки на славянски. Съ това турили началото на българската книжнина и положили основитѣ на българското културно издигане.

Познати сж дѣлата и заслугитѣ на светитѣ братя, заради което тѣхната паметь се почита не само отъ славянството, а и отъ цѣлия християнски свѣтъ.

Табло II — 2

Свети Седмочисленици. Българската черква подъ това име слави паметьта на солунскитѣ братя — славянскитѣ просвѣтители Кирилъ и Методи и тѣхнитѣ ученици: Климентъ Охридски, Наумъ, Гораздъ, Ангелари и Сава, които сж живѣли презъ времето на князъ Бориса и неговия синъ Симеонъ и се подвизавали за културното издигане на българския народъ.

Табло III — 3

Македонскитѣ епархии

(до 1912 г.) (гл. табло III)

		градове	села	
I.	Охридска	4	223	Охридъ, Струга, Ресенъ и Крушово.
II.	Скопска	10	645	Скопйе, Куманово, Кратово, Паланка, Кочани, Щипъ, Тетово, Гостиваръ, Прешово, Пехчево.

		гра-дове	села	
III.	**Пелагонийска**	2	216	**Битоля**, Прилепъ.
IV.	**Неврокопска**	2	92	**Неврокопъ**, Г.-Джумая.
V.	**Велешка**	1	84	**Велесъ**.
VI.	**Струмишка**	4	165	**Струмица**, Кавадарци, Радовишъ, часть отъ Малеш,
VII.	**Дебърска**	3	183	**Дебъръ**, Кичево, Галичникъ.
VIII.	**Кукушка**	2	87	**Кукушъ**, Дойранъ.
IX.	**Мелнишка**	3	178	**Мелникъ**, Петричъ, Д. Хисаръ.
X.	**Костурска**	2	117	**Костуръ**, Хрупище.
XI.	**Леринска**	2	106	**Леринъ**, Емборе
XII.	**Воденска**	4	100	**Воденъ**, Гевгели, Ениджe-Вардаръ. Сжботско.
XIII.	**Солунска**	2	52	**Солунъ**, Лжгадина.
XIV.	**Сѣрска**	1	111	**Сѣръ**.
XV.	**Драмска**	2	57	**Драма**, Зжхна.
XVI.	**Ксантийска** (не цѣла въ Македония)	3	29	**Кавала**, Устово, Ксанти.

Табло IV — 4

Отецъ Паисий е роденъ презъ 1721 год. въ разложко и още младъ приелъ монашески чинъ, като се прибралъ въ Св. Гора.

Въ Хилендарския и Зографския монастири, дето е живѣлъ, е написалъ „История славяно-болгарская" въ 1762 година и съ нея той отправи мощенъ зовъ къмъ потиснатия български народъ, загубилъ народностно съзнание, да се събуди и да се не отвращава отъ своя родъ и езикъ.

Табло V — 6

Христофоръ Жефаровичъ е роденъ въ гр. Дойранъ въ началото на XVIII вѣкъ. По професия е билъ свещеникъ, но билъ и подвиженъ търговецъ на църковни потрѣби, които разнасялъ по славянскитѣ земи.

Презъ 1741 година въ Виена издалъ написаната отъ него книга „Стематография", която съдържа гербоветѣ на всички славянски страни, въ това число и на Македония.

Починалъ е въ Москва на 18 септември 1753 година.

Хаджи Якимъ Кърчовски е роденъ въ с. Осломени (чичевско), училъ се е въ Пречистанския монастиръ. После учителствувалъ въ Дебърския монастиръ „Св. Иванъ Бигоръ" много години.

Той е първия български писатель, що захваналъ да печати книги на новобългарско наречие.

Презъ 1814 г. въ Будинъ печатилъ „Повесть ради страшнаго и втораго пришедствия Христова". „Митарства" въ 1817 г. въ Будинъ, „Чудеса пресвятая Богородица", 1817 г. въ Будинъ.

„Разчитна поучителна наставления", 1819 г., Будинъ. Умрѣлъ около 1820 г.

Хаджи попъ Теодосий Синаитски е родомъ отъ гр. Дойранъ. Той билъ първиятъ български печатарь, който уредилъ първата българска печатница въ Солунъ презъ 1838 година и въ която сж се печатили много книги на „славяно-болгарский" или на „простий езикъ болгарский".

Тази печатница била изгорена следъ две години.

Захирий Струмски. Книжовникъ и деецъ за българска просвѣта презъ епохата на черковнитѣ борби.

Йорданъ Хаджи Константиновъ Джинотъ се родилъ въ гр. Велесъ презъ 1818 година, а починалъ презъ 1882 г. Билъ учитель агитаторъ, проповѣдникъ и писатель. Той учителствувалъ въ Скопйе, Тетово, Дойранъ, Прилепъ, Битоля и пр.

Билъ е редовенъ дописникъ на цариградски вестникъ и съ своитѣ дописки е всѣвалъ ентусиазъмъ въ борбата срещу гръцкото духовно иго.

Заради тази му дейность билъ наклеветенъ на турцитѣ като бунтовникъ и изпратенъ на заточение въ М. Азия. По пжтя отъ изтезание изгубилъ едното си око. Следъ завръщането му отъ заточение неговиятъ борчески духъ не отпадналъ.

Павелъ Божигробски или архимандритъ Хаджи Павелъ Божигробски е родомъ отъ с. Кониково (ениджe-вардарско), неизвестно коя година, както не се знае и де се училъ. Знае се само, че е билъ протосингелъ на иерусалимския патриархъ Кирилъ съ мѣстоседалище гр. Солунъ. Съ него е билъ много близъкъ и му е повлиялъ да не признава схизмата, произнесена отъ фенерската патриаршия върху българската църква. Павелъ билъ отличенъ българинъ и благодарение на неговитѣ съвети българитѣ отъ ен. вардарско, воденско, гевгелийско презъ 60-тѣ години отъ миналото, столѣтие се събудили и отворили български училища. Въ Солунъ се открило българско училище (1866 г.) благодарение материялната подкрепа, що давалъ Павелъ. Самъ той е превелъ нѣколко глави отъ евангелието и то на воденско наречие и ги печатили съ гръцки букви въ печатницата на Държиловича (1852 г.).

Архимандритъ Хаджи Павелъ презъ 1867 г., станалъ игуменъ на Лесновския монастиръ при Кратово и стоялъ до 1870 г. Тамъ развилъ такава жива дейность, че градоветѣ Щипъ, Велесъ, Паланка, Куманово се надпреварвали въ покани да ги посети. Презъ 1870 г. воденската църковна община го моли да дойде за неинъ председатель; сжщо и солунската

По настояване на българскитѣ владици въ Цариградъ Хаджи Павелъ презъ месецъ октомври 1871 година заминалъ за председаталь на битолската община, но по пжтя умрѣлъ.

Архимандритъ Антимъ Ризовъ е родомъ отъ с. Калково (струмишко). Получилъ образованието си въ Атина и билъ учитель въ богословската патриаршеска школа въ Цариградъ.

Запозналъ се съ водителитѣ на църковната борба — Иларионъ Макариополски, д-ръ Ст. Чомаковъ и др. — той станалъ тѣхенъ сподвижникъ въ търсене правото отъ българския народъ за българска самостоятелна черква.

Табло VI — 9

Кирилъ Пейчиновичъ. Ранното пробуждане на народната свесть въ скопско — единъ край, който застана начело на нашата църковна борба, се дължи до голѣма степень на благотворното влияние на **Кирилъ Пейчиновичъ**. Той е една отъ най-крупнитѣ фигури въ зората на българското възраждане. Родилъ се къмъ втората половина на XVIII в. въ с. Теарци (тетовско). Още дете заминава съ баща си и чича си въ Св. Гора, въ Хилендарския монастиръ, и тамъ приема монашески чинъ. Около 1802 година става игуменъ на марковия монастиръ „Св. Димитри“ край гр Скопйе и тукъ написва книгата „Огледало“, печатана въ 1816 год. въ Буда-Пеща и предназначена „прѣопростѣйшымъ и некнижнымъ язикомъ болгарскымъ“. Около 1818-1819 г. се завръща въ родното село и възобновява тамошния монастиръ „Св. Атанасъ“, на който става игуменъ. Тукъ написва втора книга „Утѣшеніе грѣшнымъ“, печатана презъ 1840 г. въ печатницата на Хаджи Теодоси Синаитски въ Солунъ. Кирилъ почина на 12 мартъ 1845 год.

Табло IX — 19 и 20

Братя Димитъръ и Константинъ Миладинови, родомъ отъ Струга, и двамата умрѣха отровени въ цариградския затворъ въ 1862 год. отъ тъмничари, подкупени отъ гърцитѣ.

Димитъръ Миладиновъ (1810—1862) е учителствувалъ въ Охридъ, Кукушъ, Битоля, Прилепъ, Струга и всѣкжде агитиралъ за народното пробуждане на българитѣ въ Македония.

Костантинъ Миладиновъ следвалъ по филология въ атинския и московския университети. Съставилъ първия „сборникъ отъ български народни пѣсни“, събрани въ Македония отъ него и отъ брата му и издадени на разноски на хърватския епископъ Юр. Щросмайеръ въ Загребъ презъ 1861 г.

Табло X — 21

Неофитъ Бозвели (Хилендарски) е първиятъ доблестенъ борецъ противъ гръцката патриаршия за родна българска черква и училище.

Роденъ е въ Котелъ и още младъ се покалугерилъ въ Хилендарския монастиръ.

Заедно съ Илариона Макариополски сж били стожера за българитѣ въ Цариградъ, около който се наредили по-късно плеяда борци.

Неофитъ Бозвели е единъ мжченикъ за народната ни черква. Той починалъ въ Св. Гора презъ 1849 год. като заточеникъ и затворникъ въ една мрачна кула, дето билъ изпратенъ по клеветитѣ на гръцката патриаршия.

Неофитъ Бозвели е билъ и плодовитъ книжовникъ. Той написалъ: „Священий краткий катихизисъ“ (Крагуевацъ, 1835 г.), „Краткая Св. История и Св. Катихизисъ“ (Бѣлградъ, 1835), „Славяноболгарское детоводство“ въ 6 книги: Букваръ, Разния нравоучения, Граматика, Аритметика, География, Предручни послателникъ и Мати Болгария.

Табло X — 22

Иларионъ Макариополски и Неофитъ Бозвели сж най-старитѣ и най-голѣмитѣ поборници по църковния въпросъ и мжченици за възтържествуване на българското право.

Иларионъ е роденъ въ гр. Елена презъ 1810 г. Презъ 1841 г. отишелъ въ последния градъ и тамъ се запозналъ съ Бозвели, комуто станалъ неговъ горещъ последователь въ борбата съ Фенеръ. За тази явна дейность противъ патриаршията билъ изпратенъ на заточение въ Св. Гора, дето е стоялъ до 1848 год. Презъ 1858 год. той билъ ржкоположенъ въ епископски чинъ и като такъвъ непреставалъ да води борбата до край. На Великденъ, 1860 г., въ време на службата, отхвърля името на патриарха и съ тоя актъ прогласява независимостьта на българската църква. За тая постжпка бива изпратенъ на заточение въ Кютая. Следъ връщането си (1864 г.) поема отново борбата и когато се състави тъй наречения „**смѣсенъ съветъ**“, застана на чело по изработване устава на бждещата независима българска църква и води сждбинитѣ до учредяване на Екзархията (1870 г.). Следъ избирането на българския екзархъ, Иларионъ замина въ епархията си. Презъ 1875 год. се върна въ Цариградъ по служебна работа и сжщата година почина.

Табло X — 23

Неофитъ Рилски — „Патриархътъ на българскитѣ педагозни филолози“ — е роденъ въ гр. Банско (разложко) презъ 1813 година, а умрѣлъ въ Рилския монастиръ въ 1881 год.

Въ 1835 год. той туря основитѣ на първото българско модерно образцово училище въ Габрово — знаменитата Априловска гимназия, въ която сж получили образованието си стотици видни български общественици. После учителствувалъ изъ разни градове. Въ 1852 г. билъ назначенъ за професоръ по славянски езикъ въ висшата богословска патриаршеска школа на островъ Халки.

Неофитъ е написалъ многобройни трудове, отъ които по-важни сж:

„Взаимнопоучителна таблица“, Крагуевацъ, 1835 г., „Българска граматика“, Крагуевацъ, 1835 г., „Живота и дѣлата на св. Иванъ Рилски“, Бѣлградъ 1836 год., „Новий заветъ“, Смирна, 1830 г., „Славянска христоматия“, Цариградъ, 1852 г., „Речникъ на български езикъ“ и пр.

Табло X — 24

Партени Зографски. Галичникъ е родното мѣсто на Павелъ Н. Василковъ. Той е роденъ презъ 1820 година, наименованъ Партений въ качеството си на монахъ, на когото патриархътъ му повѣри владишкото сѣдалище на Кукушъ презъ 1859 г. и който бѣ, десеть години по-късно — нишавски владика съ сѣдалище въ Пиротъ. Въ качеството си на писатель хаджи Партений Зографски писа по въпроса за литературния български езикъ, който споредъ него, не трѣбвало да пренебрѣгва македонския диалектъ, — който съставлява часть отъ общия български езикъ. Нѣкой отъ книгитѣ му сжщо бѣха писани на този диалектъ. Въ качеството си на фолклористъ, той събра и напечати много пѣсни отъ Македония.

Табло XI — 25

Тримата заточеници. Следъ отхвърляне патриаршеското име отъ службата и провъзгласяване независимостьта на българската черква, гръцкиятъ патриархъ настоялъ предъ турското правителство да бждатъ изпратени на заточение българскитѣ владици Иларионъ, Паиси и Авксенти. Това е станало на 10 V (н. ст.) 1861 година.

Табло XII — 27

Князъ Стефанъ Богориди. Роденъ е въ гр. Котелъ и е внукъ на **Софроний Врачански**. Князъ Стефанъ е билъ високъ турски чиновникъ — управитель на Молдавия, самоски князъ и пр. Съ негова помощь е съградена първата българска черква въ Фенеръ (Цариградъ), за която е подарилъ собствения си домъ. Роденъ е презъ 1770 год. Починалъ е презъ 1859 год. въ Цариградъ.

Табло XII — 28

Гаврилъ Кръстевичъ. Български държавникъ, писатель и главенъ деецъ по църковния въпросъ. Роденъ е въ Котелъ презъ 1820 г., а починалъ въ Цариградъ презъ 1898 г. Свършилъ по правото въ Парижъ. Следъ завръщането станалъ секретарь на князъ Богориди, а после и управитель на о-въ Самосъ. Билъ е членъ въ върховния съдъ въ Цариградъ. Отъ 1884 г. до съединението бѣше главенъ управитель на И. Румелия. Кръстевичъ бѣше душата на работитѣ по църковния въпросъ, членъ на Екзархийския съветъ и пръвъ ораторъ въ народния църковенъ съборъ. Написалъ е разни исторически и филологически статии въ списание (Български книжици) „Любословие“, „Цариградски вестникъ“. Най-главно негово историческо съчинение е История българского народа.

Табло XII — 29

Георги Золотовичъ. Родомъ е отъ Калоферъ въ Цариградъ. Умрѣлъ въ Монпелие (Франция) презъ 1881 год. Единъ отъ водачитѣ на българския народъ презъ последнитѣ дни на черковната борба.

Табло XII — 30

Христо Тъпчилещовъ. Родомъ е отъ Калоферъ презъ 1808 г. Починалъ въ Цариградъ презъ 1875 година. Голѣмъ търговецъ въ турската столица и близъкъ приятель на всички високи турски сановници. Тѣзи връзки умѣло използувалъ за народни цели.

Водачъ на българския народъ при разрешаване на църковния въпросъ.

Табло XII — 31

Никола Тъпчилещовъ. Въ гр. Калоферъ се е родилъ презъ 1817 година. Виденъ цариградски търговецъ съ тежка важность предъ турското правителство. Голѣмъ трудъ и материялни жертви вложилъ при съграждането на първата българска черква въ Цариградъ (1858 г.). По негово настояване предъ патриаршията билъ ржкоположенъ въ епикопски чинъ Иларионъ Макариополски. При разрешаване на черковния въпросъ е вложилъ голѣмъ трудъ за победата на българския народъ по тоя въпросъ.

Табло XIII—32

Марко Балабановъ е роденъ въ гр. Клисура презъ 1837 г. Свършилъ богословското училище въ островъ Халки и Іправото въ Парижъ. Презъ 1871 година станалъ секретарь на Св. Синодъ при Българската екзархия. Редактиралъ е списанието „Читалище“, а по-късно и л. „Вѣкъ“. Следъ баташкото клане, заедно съ Драганъ Цанкова, заобиколиха европейскитѣ дворове, за да освѣтлятъ дипломатитѣ върху печалното положение на България и да искатъ тѣхното посрѣдничество. Следъ освобождението на България биде нѣколко пжти народенъ представитель, министъръ на външнитѣ работи, български дипломатически агентъ въ Цариградъ и пр. Редъ години бѣше професоръ въ университета. Той е написалъ и превелъ много книги.

Табло XIII—33

Д-ръ Стоянъ Чомаковъ. Градъ Пловдивъ дължи своето възраждане твърде много на тоя народенъ деецъ, който олицетворяваше въ себе си цѣлата история на българското възраждане. Той бѣше единъ отъ ония, които първи разпалиха духа за борба противъ враговетѣ на езика и народностьта.

Чолаковъ се родилъ въ Копривщица презъ 1817 г., а починалъ въ Пловдивъ презъ 1893 г.

По професия лѣкарь, той се училъ въ Атина и Флоренция. Д-ръ Чомаковъ е билъ лицето, което силно се възпротивило на решението на народния църковенъ съборъ да се не допускатъ въ събранието делегатитѣ на македонскитѣ епархии.

Следъ учредяването на Екзархията той станалъ членъ на Екзархийския съветъ.

Въ Турция е билъ членъ на държавния съветъ, а въ освободена България — министъръ на просвѣщението и народенъ представитель.

Табло XIII — 34

П. Р. Славейковъ. Потеклото му е отъ с. Якоруда (Македония), отдето неговитѣ родители се изселили.

Той е роденъ въ Трѣвна около 1825/1827 година, а почина въ София презъ 1895 г.

Всестранна е неговата обществена дейность: учитель, поетъ, общественикъ, трибунъ, на всѣкжде и всѣкога на щрекъ за запазване на народнитѣ права, мжченикъ и апостолъ, който проповѣдва повече отъ половина вѣкъ идеята, че безъ култура нѣма свобода и че свободата е стжпало къмъ прогреса — ето кой е Петко Рачевъ Славейковъ. Безбройни сж неговитѣ книжовни трудове — оригинални и преводни; многочислени сж вестницитѣ и списанията, които той е редактиралъ или въ които е взималъ най-живо участие.

Въ черковнитѣ борби Славейковъ е единъ отъ великитѣ стълбове; той винаги даваше тласъка и никога не даваше знакъ на умора.

За неговия животъ и неговитѣ подвизи има цѣла литература.

„Избрани съчинения“ подъ редакцията на сина му Пенчо Славейковъ † (София 1901), в. „Знаме“ (бр. бр. 88—95 отъ 1895), въ „Български прегледъ“ кн. V (1896), кн. VIII, „Българска сбирка“ г. II, кн. 8 и др.

Табло XIII—35

Иванъ Найденовъ. Отличенъ български учитель, публицистъ и единъ отъ виднитѣ дейци по църковния въпросъ. Роденъ въ Казанлъкъ презъ 1834 г., а починалъ въ 1886 година.

Като публицистъ, той е водилъ борба противъ гръцкитѣ домогвания и ржководилъ българското обществено мнение.

Табло XIII — 36

Драганъ Цанковъ. Виденъ български публицистъ, голѣмъ общественикъ и държавникъ, горещъ борецъ за народна църква

Цанковъ се родилъ въ гр. Свищовъ презъ 1828 г. Свършилъ наукитѣ си въ Русия и Виена.

По църковния въпросъ той е отстоявалъ принципа или пълна независимость на българската църква или борба до край.

Той е билъ вдъхновитель на идеята да се приеме унията съ папата и по тоя пжть да се дойде до цельта. Ходилъ въ Римъ и по негово настояване билъ ръкоположенъ за униятски български владика Йсифъ Соколски.

Цанковъ е заемалъ много високи длъжности презъ турския режимъ, а въ свободна България билъ министъръ и основатель на партия. Редактиралъ е повече отъ 5—6 вестници и е написалъ редъ книги.

Тяло XIV — 37

Григоръ Пърличевъ е роденъ на 18/30 януари 1830 година въ гр. Охридъ. Презъ 1849 г. заминалъ за Атина, кждето постжпилъ въ университета.

Атинскиятъ университетъ обявилъ конкурсъ за написване на поетическо творение. Пърличевъ написалъ поемата „О Арматолосъ" съ сюжетъ изъ живота на македонския българинъ и на 13/25 февруари 1860 г. получилъ наградата 1000 драхми и лавровъ вѣнецъ. Ректорътъ му предложилъ да бжде изпратенъ въ странство на стипендия. Пърличевъ отклонилъ предложението и се върналъ въ Охридъ, дето станалъ учитель.

Явно обучавалъ на гръцки езикъ, обаче проповѣдвалъ на възрастнитѣ, че е време да се изхвърли гръцкия езикъ отъ училището и черквата и да се поиска възстановяването на българската самостоятелна черква. Гръцкиятъ владика го наклеветилъ като бунтовникъ и Пърличевъ билъ отстраненъ отъ Охридъ въ затвора на гр. Дебъръ. Следъ връщането си той застаналъ на чело на борбата и въ 1867 година охридчани се обявили за отцепени отъ гръцката патриаршия.

Пърличевъ е учителствувалъ повече отъ 30 години. Той е авторъ на прочутата пѣсень „Во хилядо шестдесеть и второ лѣто", която е будила възторгъ у съвременицитѣ съ своя зовъ за родна църква.

Починалъ въ гр. Охридъ презъ 1893 година.

Табло XIV — 38

Кузманъ А. Шапкаревъ е роденъ въ гр. Охридъ презъ 1834 година. Училъ се е при своя вуйчо Якимъ Стрезовъ.

Презъ 1855 година става учитель по гръцки езикъ и като такъвъ обиколилъ цѣла Македония.

Учителствувалъ въ родния си градъ, въ Прилепъ, Кукушъ, Солунъ и пр.

Когато кипежътъ за отхвърляне фанариотското иго достигналъ своя върхъ въ Охридъ, Шапкаревъ, който отначало тайно проповѣдвалъ освобождение ревностнитѣ поборници, заедно съ незабравимия великъ родолюбецъ и будитель Григоръ Пърличевъ, отхвърля гръцкия езикъ отъ училището и отваря война на гръцкия владика, която се свърши славно за охридчани.

Негови книжовни трудове сж: „По народната медицина номенклатура въ Македония", „Документи по възраждането", „Материяли за животописанието на Бр. Миладинови" и др.

Най-сериозната му работа като книжовникъ е капиталната сбирка отъ народни умотворения, събирани презъ дългия му учителски животъ изъ Македония.

Тоя скжпоцененъ материялъ започна да излиза на бѣлъ свѣтъ отъ 1884 г насамъ и сж отпечатани осемь обемисти томове съ повече отъ 150 печатни коли. Въ тия осемь томове сж помѣстени повече отъ 1,250 пѣсни и исторически предания; повече отъ 200 приказки; 1,500 пословици; надъ 400 гатанки; 80 разни мжжки и женски игри; голѣмо количество обичаи и суевѣрия; описание на българскитѣ носии въ западна Македония; българскитѣ имена на 80 болести, около 2000 имена на градове, села, рѣки, планини и пр. въ Македония; имена на птици риби, треви, цвѣтя и пр.; повече отъ 200 разни думи и изрази съ оригинално значение и пр.

Табло XIV — 39

Райко Ивановъ Жинзифовъ е роденъ презъ 1839 год. въ гр. Велесъ. Свършилъ историко-филологическия факултетъ въ Москва и оставалъ като учитель по елински езикъ въ сжщия градъ. Той сътрудничилъ въ много руски списания и написалъ редъ статии въ полза на българския народъ, а най-вече по църковния въпросъ и запозналъ руския народъ съ живота и аспирациитѣ на българитѣ. Превелъ на български „Слово о полкѣ игоровѣ", „Краледворски ржкописъ" и пр.

Жинзифовъ е авторъ на известната „Кървава кошуля", поема изъ живота на македонеца (1870 г.), а сжщо и на редъ стихотворения. Жинзифовъ се помина въ Москва презъ 1877 г.

Табло XIV — 40

Арсени Костенцевъ е роденъ въ гр. Щипъ презъ 1842 г., а починалъ въ София презъ 1923 г. Той е единъ отъ най-ревностнитѣ апостоли на българската просвѣта въ Македония. Той е отварялъ училища тамъ, дето гърцизма бѣше пусналъ дълбоки корени — струмишко, костурско и пр. Неговата книга „Спомени" най-добре свидетелствува при какви тежки условия е служилъ на своя народъ и какво е далъ на тоя последния.

Табло XV — 43

Георги Гоговъ отъ гр. Воденъ е билъ делегатъ отъ воденска епархия въ първия църковенъ съборъ въ Цариградъ.

Гоговъ най-много спомогналъ за отваряне на българското училище въ Воденъ, и самъ отстжпилъ кжщата си за училище.

Табло XV — 45

Константинъ Шулевъ, членъ на видното велешко семейство Шулеви, е билъ делегатъ въ първия народенъ църковенъ съборъ въ Цариградъ, който е заседавалъ тамъ отъ януари до юли 1871 год. по въпроса за управлението на Екзархията и избирането на първия екзархъ.

Табло XV — 41 до 48

Делегатитѣ на българския народенъ съборъ въ Цариградъ за устройството на Българската екзархия (януари — юли 1871 г.) Въ тоя съборъ сж участвували делегати отъ цѣла България, Мизия, Тракия, Моравско, Добруджа и Македония. Отъ последнята сж били представени 7 епархии съ следнитѣ 9 души делегати:

1. Охридска епархия — Манолъ Кюркчиевъ, 2) Битолска — Тодоръ Кусевичъ, 3) Велешка — Костантинъ Шулевъ, 4) Скопска — Икономъ попъ Георги и Стоянъ Костовъ, 5) Кукушко-дойранска — Попъ Тодоръ и Костадинъ попъ Гутовъ, 6) Воденска — Георги Гоговъ и 7) Неврокопска — Коста Сарафовъ.

Табло XVI — 50

Димитъръ А. Робевъ, виденъ деецъ по черковния въпросъ въ Битоля, съ голѣмо влияние както надъ българското население тъй и срѣдъ турскитѣ власти. Билъ е български депутатъ отъ битолско въ отоманския парламентъ на Мидхатъ-паша въ Цариградъ презъ 1876 година.

Табло XVI — 51

Иванъ Занешевъ, родомъ отъ гр. Воденъ, е единъ горещъ родолюбецъ, който не жалилъ жертви, за да се открие българско училище въ града и самъ е билъ водачъ на воденскитѣ българи въ борбитѣ имъ срещу гърцитѣ презъ бурната епоха на черковния въпросъ.

Табло XVI — 52

Илия Весовъ (1832—1895 година), родомъ отъ Велесъ, е взелъ участие въ борбитѣ по българския църковенъ въпросъ. Билъ е три години членъ въ казалийския съветъ и четири години членъ въ сѫда, като представитель на българитѣ. Избиранъ билъ постоянно членъ въ настоятелството на българскитѣ училища.

Табло XVI — 53

Костантинъ Петковичъ е единъ отъ сподвижницитѣ на митрополитъ Натанаила. Презъ 1852 г. отишелъ въ Св. Гора, за да проучи тамъ славянски рѫкописи. Плодъ отъ това пѫтуване е била студията му „Обзоръ Атонскихъ древности", обнародвана презъ 1365 год. като приложение на VI томъ — записки импер. академии наука № 4. Той е превелъ „Песня древная чешкия о судѣ любаши, съ преводомъ на българскіе нарѣчие" (Спргл. 1852 г.), сѫщо и „Борисъ, први царь на българыты (Цариградъ, 1853) отъ Юсифина Турможодская".

Андрей Петковичъ е родомъ отъ Велесъ. Следвалъ въ Одеса и отъ тамъ е изпращалъ стихотворения за българския в-къ „Цариградски вестникъ" (1859—1860 г.)

И двамата братя сѫ били руски консули въ Дубровникъ, Яшъ и другаде. Кога сѫ умрѣли, кѫде и що сѫ оставили — не е известно.

„Български книжовници отъ Македония" — Ан. П. Стоиловъ.

Табло XVII — 54

Хаджи Димко отъ с. Горно-Броди е народенъ водитель въ борбитѣ противъ гръцката патриаршия въ 1870 година.

Табло XVII — 55

Димитъръ Кочо-оглу отъ с. Просеченъ (драмско) е народенъ водитель въ борбата на българитѣ противъ гръцката патриаршия.

Табло XVII — 56

Петъръ Д. Радевъ отъ гр. Битоля, членъ на родолюбиво семейство и самъ деецъ въ черковнитѣ борби противъ гърцитѣ.

Табло XVII — 56-а

Свещеникъ Партении, Андрея Т. Гяуровъ и Андрея А. Букурещлиевъ сѫ известни деятели за българска черква и училище въ драмско.

Табло XVII — 57

Дѣдо Печо Хаджи-оглу отъ с. Плевня (драмско) се е отличилъ като водитель въ борбата на българитѣ противъ гръцката патриаршия.

Табло XVII — 58

Хаджи Георги Ивановъ, отъ с. Далакъ, е следвалъ училище въ Атина и е старъ учитель въ село Просеченъ (драмско).

Табло XVIII — 59

Архимандритъ Софроний е роденъ въ с. Вранещица (кичевско) около 1840 г., а починалъ на 1.X.1911 г., като игуменъ на пречистанския монастиръ, какъвто е билъ въ продължение на 27 години. Презъ негово време се откри (1888 г.) модерно училище въ монастиря, издигна се икономическото положение на последния до толкова, че съ негови срѣдства и на отговорноститѣ на игумена се издържаха български училища въ гр. Кичево.

Архимандритъ Софроний бѣше светецъ за кичевското население.

Табло XVIII — 60

Свещеникъ Кръстьо Стефановъ, родомъ отъ с. Орланци (кичевско), български учитель презъ 1835—1842 г. и противникъ на сръбската пропаганда въ кичевско. Презъ 1912 г. сърбитѣ го отровиха.

Табло XVIII — 61

Икономъ Търпо Поповски е роденъ въ с. Косинецъ (костурско) на 21 май 1846 год., а почина въ София.

Свършилъ е „Великата народна гимназия" въ Цариградъ на гръцки, а презъ 1868-69 година следвалъ е българското фенерско училище.

Презъ 1869 до 1871 година е билъ български учитель въ гр. Воденъ и после въ костурско повече отъ 20 години.

Презъ 1893 г. е рѫкоположенъ въ свещенически чинъ и непрекѫснато е билъ председатель на разни български черковни общини, архиерейски намѣстникъ и пр.

Табло XVIII — 62

Нако Станишевъ е бележитъ деецъ по черковния въпросъ преди създаване на Екзархията. Той е сполучилъ да доведе български владика въ Кукушъ, дебранина Партени Зографски, цѣли 15 години преди създаването на Екзархията (1859 год.).

Табло XIX — 63

Свещ. Андонъ Дамяновъ е старъ деецъ по българското народно възраждане въ гр. Куманово.

Табло XIX — 64

Дѣдо Младенъ Карапски, виденъ народенъ български деецъ въ гр. Куманово.

Табло XIX — 65

Свещ. Константинъ Гулабчевъ е родомъ отъ гр. Леринъ. Билъ е единъ отъ дейцитѣ, които сѫ се борили противъ гръцката патриаршия въ леринско. Повече отъ 20 години е билъ председатель на българската община въ родния си градъ.

Табло XIX — 67

Хаджи Зафиръ Тасевъ отъ Куманово, виденъ борецъ противъ гръцката патриаршия.

Табло XX — 68

Иеромонахъ хаджи Кесарий е билъ около 50 години игуменъ на монастиря св. Иоакимъ Осоговски и се отличавалъ съ своето родолюбие.

Табло XX — 69

Свещ. Димитъръ Давидовъ отъ Криворѣчна Паланка е виденъ деецъ по българския църковенъ въпросъ.

Табло XX — 70

Диме Биолчевъ. Вѣренъ другаръ и сподвижникъ на Метолий Кусевъ. Една блага душа, мѫдъръ мѫжъ. Много далекогледенъ въ народнитѣ работи и горещъ работникъ въ полето на свѣстяването на българина въ западна Македония.

Роденъ презъ 1845 год., починалъ презъ 1894 год.

Табло XX — 71

Христо Сребърниковъ е родомъ отъ гр. Радовишъ и е виденъ деецъ по черковния въпросъ.

Табло XXI — 72

Христофоръ Константиновъ Тюфекчиевъ е родомъ отъ гр. Радовишъ и известенъ народенъ водитель въ своя край по черковния въпросъ.

Табло XXI — 73

Янаки Тотевъ е роденъ въ гр. Скопйе. Училъ се въ българско училище въ сѫщия градъ презъ 1845—1848 год. и взималъ участие въ народнитѣ работи.

Табло XXI — 74

Иванъ Карайовевъ. Народенъ водитель въ Скопйе презъ време на борбата за българска екзархия.

Табло XXI — 75

Кральо х. Марковъ е отъ Скопйе. Виденъ деецъ въ борбитѣ за народна черква.

Табло XXI — 76

Трайче Чайчаревъ, председатель на българското читалище „Развитие" въ Скопйе презъ 1873 год.

Табло XXII — 77

Серафимъ Петровъ е родолюбивъ българинъ отъ гр. Тетово и противникъ на сръбската пропаганда, заради което е убитъ отъ сърбитѣ.

Табло XXII — 78

Димитъръ Павловъ е роденъ въ Щипъ презъ 1850 г. Свършилъ пловдивската гимназия и билъ много години бълг. учитель. Билъ е и делегатъ отъ Щипъ въ събора по изработването екзархийски уставъ въ Цариградъ.

Табло XXII — 79

Георги Чакъровъ отъ Струга е сподвижникъ на братя Миладинови, виденъ народенъ деецъ по черковния въпросъ въ стружко и охридско. Презъ 1876 г. е билъ български депутатъ въ отоманския парламентъ на Мидхадъ паша въ Цариградъ. Неговиятъ родъ даде видни революционери — борци за освобождението на Македония.

Табло XXIII — 80

Султанскиятъ ферманъ. Църковнитѣ борби траеха около 40 години (1828 или 1830 до 1870 г.)

На 28 февруари 1870 г. султанътъ издаде височайши ферманъ, съ който се прогласяваше и утвърдяваше независимостьта на българската църква и се създаваше върховно църковно управление — **Българска Екзархия.**

Членъ 10 опредѣляше границитѣ на последната и начина, по който можеше да бѫде прието християнското население въ нейното лоно.

Табло XXIV — 81

Първиятъ български народенъ съборъ въ Цариградъ се открилъ презъ месецъ януари 1871 година и заседавалъ до м. юли сѫщата година.

Въ тоя съборъ сѫ участвували делегати отъ цѣлото българско отечество: Мизия, Тракия, Моравско, Добружа и Македония, Отъ тази последната сѫ били представени въ събора 7 епархии.

Тоя съборъ разгледалъ и приелъ екзархийския уставъ и избралъ за български екзархъ — Антимъ I Видински.

Табло XXVI — 84

Екзархъ Антимъ I. Възраждането на българитѣ и църковнитѣ борби съ гърцитѣ доведоха до признаването на независима българска църква съ фермана отъ 28 февруари 1870 год. Видинскиятъ митрополитъ Антимъ бѣ избранъ за пръвъ български екзархъ, който въ деня на народния праздникъ св. Кирилъ и Методи, 1872 год., извършилъ първата си тържествена служба съ прочитане на берата за утвържданието му като екзархъ. Само подъ жезъла на Антимъ I българскиятъ народъ е живѣлъ обидиненъ въ църковно и духовно отношение — отъ северна и южна България, отъ Македония и Тракия, отъ Добруджа и Моравско. Той рѫкополага първитѣ български митрополити — Самоковски Доситей, Нишки Викторъ, Пиротски или Нишавски Партений, Скопски Доротей, Велешки Дамаскинъ, Пелагонийски Евстатий, Охридски Натанаилъ, Софийски Милетий, Кюстендилски Иларионъ, Доростоло-червенски Григорий, Троянско — Ловчански Йосифъ, Варненско-Преславски Симеонъ и др.

Преди избирането му за екзархъ, той е пращанъ да прави разследвания противъ гръцки владици въ Виза, Лозенградъ, Одринъ, Мала Азия; сѫщо да води борба противъ чуждитѣ религиозни пропаганди въ Малко-Търново, Кукушъ, Дойранъ, Солунъ, Ениджe-Вардаръ, Воденъ. Надаренъ билъ съ красноречие. Гърцитѣ въ Цариградъ го наричали новъ Златоустъ. Роденъ е въ Лозенградъ къмъ 1816 г. Родителитѣ му — Майка Гена и баща Михаилъ, сѫ отъ чисто българско село Татарларъ, одринско.

Свѣтското име на екзархъ Антимъ I е Атанасъ. Майка му Гена била умна и предприемчива жена. Тя отрано започнала да бабува и помага на болни, станала известна въ цѣлия Лозенградъ и била почитана отъ всички — българи, турци, гърци. Отъ войскитѣ на Дибичъ, които квартирували въ Лозенградъ презъ 1829—30 год., българитѣ чули славяно-българско четмо и пѣние въ църковнитѣ служби. Ето защо Гена искала не само синъ ѝ да ходи на училище; за да не остане простъ човѣкъ, но непременно да се изучи и на „българска книга", а не само по гръцки. Тъй закърменъ, Атанасъ избѣгалъ отъ абаджийския занаятъ въ Цариградъ, дето го завелъ баща му, и се покалугерилъ въ Св. Гора подъ духовното име Антимъ. Свършилъ пръвъ по редъ и пръвъ по успѣхъ духовното училище на островъ Халки и после съ отличие духовната академия въ Москва.

Като екзархъ Антимъ I се държалъ достойно и служилъ като добъръ пастиръ, готовъ да жертвува живота си за своето стадо. Той нарежда да се изнесатъ въ печата статистика и данни за народноститѣ въ европейска Турция, съ което изтъква численото надмощие на българитѣ; протестира за баташкитѣ и други клането, подготвя да се съберать и изнесатъ сведения за тѣхъ въ чуждестранната преса, като праща Др. Цанковъ и М. Балабановъ предъ европейскитѣ дворове; държи връзка съ генералъ Игнатиевъ и пише на руския императоръ Александъръ II за избавлението на българитѣ. Той решително отхвърля искането на Мидхадъ паша да заяви предъ Цариградската конференция, че българитѣ живѣятъ щастливо подъ султанската власть и постига цельта си съ обявяването на руско-турската война, ако и следъ петь дни, на 17 априлъ 1877 год., да е свъленъ отъ екзархийския престолъ и пратенъ на заточение въ Ангора да сподѣли участьта на всички борци за освобождението ни. Връщането му презъ полѣтьта на 1878 год. е народенъ триумфъ въ родния му градъ Лозенградъ, въ Одринъ, презъ с. Татарларъ, София, Видинъ. На 22 февруари 1879 г. въ Търново Антимъ I е избранъ единодушно председатель на Учредителното народно събрание, сѫщо и на I Велико народно събрание, което избра първия български князъ. Той води делегацията въ Русия да благодари за освобождението ни отъ турцитѣ. При обсадата на Видинъ, презъ 1885 г., той свободно обикаля съ кола града и насърдчава защитницитѣ му. Починалъ е преди 40 години, на 14 декемseason 1888 г. и погребанъ въ видинското кале, гдето сега му се построи мавзолей. Неговитѣ дѣла и заслуги за цѣлокупния български народъ го поставятъ въ първата редица на историческитѣ ни личности.

Първиятъ екзархъ Антимъ I е историческо олицетворение на цѣлокупностьта на българския народъ, която следъ дълги борби е постигната презъ втората половина на XIX вѣкъ, но която следъ него се накърни. Постигането ѝ отново остава народенъ идеалъ на бѫдещето.

Табло XXVI — 85

Екзархъ Йосифъ I. Лазаръ Йовчевъ, мирското име на екзархъ Йосифъ, е роденъ презъ 1840 год. въ гр. Калоферъ. Отъ 1861 до 1864 год, следвалъ въ френското училище въ Цариградъ и после заминалъ за Парижъ.

Като свършилъ правнитѣ науки въ френската столица, върналъ се въ Цариградъ и се настанилъ на служба въ търговско сѫдилище. Службата не му пречела да се занимава съ народнитѣ работи и да пише по вестници въ защита на българскитѣ интереси. Лазаръ Йовчевъ е редактиралъ една (1871/72) година сп. „Читалище" и е помѣстилъ въ него научни статии, които и днесъ иматъ цена. По това време билъ назначенъ за секретарь на Екзархията.

Презъ 1874 година, по настояване на тогавашния екзархъ Антимъ, биде рѫкоположенъ въ иночески чинъ и взе името Йосифъ.

Нуждитѣ на времето наложиха да се обиколи екзархийската область и да се научи на мѣстото нейното състояние. Съ тая задача бѣше натоваренъ архимандритъ Йосифъ (1875 г.), която изпълни блѣскаво. Следната година бѣше рѫкоположенъ за митрополитъ на Ловчанската епархия.

Съ обявяването на руско-турската война (1877 г.) бѣше отстраненъ отъ поста екзархъ Антимъ I и черквата биде обезоглавена.

Въ тоя критически моментъ биде повѣрено кормилото на българската черква въ рѫцетѣ на ловчанския митрополитъ Йосифъ, който и стана екзархъ, втори по редъ.

Тежка бѣше задачата на новия духовенъ началникъ на българитѣ, особено следъ сключването на Берлинския договоръ (1878 г.).

Турското правителство на всѣка цена целѣше да се унищожи екзархията, като се премѣсти седалището ѝ въ новоосвободенитѣ земи. То не признаваше екзарха като вождъ на българитѣ въ империята и взе редъ мѣрки да се затворятъ българскитѣ училища.

Мѫдростьта на екзархъ Йосифъ, неговиятъ тактъ на истински дипломатъ надви тежкото положение, въ което пъшкаше българската църква.

Презъ 1894 г. султанътъ изравни правата на екзарха съ ония на гръцкия патриархъ. Блаженниятъ Йосифъ успѣ, благодарение на отмѣрени постѫпки, да издействува издаването на берати за владици на 7 епархии въ Македония.

Рѫководството на учебното дѣло изцѣло се пое отъ Екзархията и то достигна до завидна висота.

Балканската война (1912 г.) унищожи развоя на църковното и просвѣтно дѣло въ Македония и екзархийското управление, парализирано въ основитѣ си съ попадането на Македония въ ново робство, остана като призракъ да пълни съ тѫга сърдцата на всички българи.

Екзархъ Йосифъ се настани въ България, дето сѫдбата, тъй безпощадна, покоси неговия светителски животъ.

Блаженниятъ екзархъ Йосифъ почина презъ 1916 година.

Табло XXVII — 86

Освещението на църквата „св. Стефанъ". Вмѣсто старата българска църква „св. Стефанъ" въ Цариградъ, построена презъ 1858 година, Екзархията съ одобрение на мѣродавнитѣ крѫгове бѣше решила издигане храмъ-паметникъ съ сѫщото име и въ споменъ на борбитѣ за независимо църковно управление. Цѣлата постройка е желѣзна и се инсталира презъ 1897 год. Следната година стана освещението съ участие на представители отъ всички български краища.

Табло XXVII — 87

25 годишния юбилей. Екзархъ Йосифъ I пое екзархийския постъ презъ 1877 година. Въ 1902 г. се навършиха 25 години отъ неговото светителствуване. Презъ нея година се отпразднува 25 годишенъ юбилей на Негово Блаженство съ участието на делегати отъ всички краища на българското отечество.

Табло XXVIII — 88

Митрополитъ Натанаилъ е роденъ въ с. Кучевища, Скопска Черна-гора, презъ 1811 год. Монашески санъ приелъ въ св. Зографски монастиръ въ св. Гора. Образованието си получилъ въ Кишиневската духовна семинария и въ Казанската духовна академия. Билъ егуменъ на Зографския монастиръ и управитель на зографскитѣ метоси въ Ромъния. Отъ 1872 год. е митрополитъ. Най-напредъ на Охридската епархия (до 1878 год.) сетне — въ ловчанската (до 1890 год). Отъ септември 1890 год. е билъ въ Пловдивъ, дето посрѣдъ общи симпатии и обща обичь на хилядното си паство на 18 септември 1905 г. починалъ.

Цѣлиятъ животъ на тоя народенъ светия е единъ нанизъ отъ благодеяния и безкористни добрини. Населението въ градоветѣ Охридъ, Ловечъ и Пловдивъ знаятъ кой е дѣдо Натанаилъ, Владиката. Тѣ добре разбиратъ, защо той „народна светиня" се нарича и защо сме длъжни съ тая „народна светиня" да се гордѣемъ. Свѣтлитѣ дѣла на тоя труженикъ сѫ безчетни, заслугитѣ му неописуеми. Величавиятъ образъ и добродѣтелниятъ му животъ сѫ признати отъ всички.

Табло XXVIII — 89

Митрополитъ Синесий е родомъ отъ Кюстендилъ. Следъ митрополитъ Максимъ въ 1894 г. бѣ пратенъ за управляющъ епархията, а наскоро е избранъ и утвърденъ за тая епархия митрополитъ Синесий. Той стоя като скопски митрополитъ до 1909 г., отъ когато поради старость не е можалъ вече да управлява епархията.

Табло XXVIII — 90

Митрополитъ Григорий Пелагонийски е родомъ отъ Ст. Загора, билъ по-рано охридски митрополитъ, а презъ 1890 година е билъ избранъ за първъ битолски митрополитъ. Той се е грижилъ извънредно много за просвѣтата въ епархийтѣ, гдето е работилъ, като е жертвувалъ и свои срѣдства за това. Новото училище въ Охридъ е съградено по негова инициатива и съ значителни лични негови пожертвувания. За постройка на централното основно училище въ Битоля е подарилъ 1,000 турски лири. По негова иницнятива е построено и зданието за българската митрополия и др. Той се е ползувалъ съ голѣмо влияние предъ населението и е ималъ силенъ авторитетъ предъ турската власть.

Табло XXVIII — 92

Митрополитъ Борисъ е роденъ въ Стара-Загора, богословското академическо образование получилъ въ Русия; презъ 1911 година избранъ за кириархъ на охридската епархия, отъ дето сърбитѣ силомъ го отстраниха презъ 1913 год. Понастоящемъ е намѣстникъ на българския екзархъ въ Цариградъ.

Табло XXIX — 93

Митрополитъ Доротей. На 8/20 юний 1872 година солунската епархия избра за свой кириархъ митрополитъ Доротей, който стоя въ Скопйе около една година и биде замѣстенъ отъ митрополитъ Кирилъ.

Табло XXIX—94

Митрополитъ Кирилъ. Следъ като излѣзна султанскиятъферманъ за създаване Екзархията, съгласно чл. 10 отъ тоя ферманъ, въ Скопйе и епархията стана плебисцитъ, за да се види дали две трети отъ християнското население е българско и дали желае да бжде подъ ведомството на Екзархията. Въ това гласуване не две трети, а деветь десети отъ християнското населени на епархията заяви, че е българско и че желае за свой духовенъ началникъ екзарха. Поради това Високата порта издаде бератъ за владика въ Скопйе и първъ митрополитъ стана Доротей. Той стоя до 1875 г. Подиръ него вторъ скопски митрополитъ бѣ митрополитъ Кирилъ. Той стоя отъ 1875 г. до 187/ г. т. е. до рускотурската война, когато турското правителство вдигна отъ Македония всички български владици.

Табло XXIX—95

Митрополитъ Максимъ. Родилъ се въ село Орѣшакъ (троянско) презъ 1850 година.

Още на седемьгодишна възрасть постжпилъ въ троянския монастиръ при вуйча си архимандритъ Макарий. Малкиятъ Маринъ (Максимъ) училъ се въ монастиря и после въ Ловечъ, Сопотъ и пр. Презъ 1869 г. станалъ учитель въ троянския монастиръ, дето Левски основалъ революционенъ комитетъ. Въ тоя комитетъ е билъ членъ Максимъ. Другата година отива за учитель въ Клисура, дето тоже взима участие въ тайната революционна организация.

На 1 юли 1872 г. става дяконъ на пловдивския митрополитъ Панаретъ. Когато презъ 1876 г. срѣдногорското възстание избухнало, дяконъ Максимъ е събиралъ сведения за турскитѣ звѣрства и ги препращалъ въ Цариградъ. Презъ 18/6 г. дяконъ Максимъ заминалъ за Киевъ и постжпилъ въ тамошната духовна семинария. Подиръ свършване курса учителствувалъ изъ родни градове. Презъ 1885 година билъ възведенъ въ архимандритски чинъ и изпратенъ за управляющъ старо-загорската епархия.

Презъ 1892 година скопската епархия го избира за свой пастиръ. Въ Скопйе е стоялъ две години и поради нѣкои недоразумения подалъ оставка. Въ Цариградъ стоялъ като предстоятель на църквата Св. Стефанъ до 1897 година, а отъ тогава до 19.6 г. е билъ управляющъ ловчанската епархия.

Отъ 25/IX сжщата година и до днесъ е канонически кириархъ на пловдивската епархия, а отъ 1913 година председатель на Св. българския синодъ до 18.8 г., когато поради болесть подалъ оставка.

Негово Високо преосвещенство Максимъ минава за единъ отъ най добритѣ български църковни оратори. Той е написалъ много проповѣди и други.

Табло XXIX—97

Митрополитъ Теодосий Скопски. Родомъ е отъ село Търлисъ. Училъ се въ монастиря Св. Иванъ Предтеча край Сѣръ. Въ 1862 г. се покалугерилъ. После свършилъ сѣрската гръцка гимназия. Въ 1873 г. станалъ председатель на българската община въ Сѣръ, дето гърцитѣ сж били една голѣма сила, на които той доблестно се противопоставялъ. Въ 1874 г. билъ произведенъ въ архимандритски чинъ и изпратенъ отъ Екзархията за намѣстникъ на българския митрополитъ въ Нишъ.

Въ 1885 г. билъ ржкоположенъ за митрополитъ и въ 1889 година заминалъ за Скопйе като кириархъ на скопската епархия. Като такъвъ стоя до 189. г., а после се оттеглилъ въ София. Теодосий е превелъ на български: „Изгубения рай“ отъ Милтона, „Мжченици“ отъ Шатобрияна, „Живота на И. Христа“ отъ Ферара, „Произхождение на човѣка или хармония на християнството съ науката“ отъ Скалцуни и много други.

Митрополитъ Теодосий почина въ София преди 5—6 години.

Табло XXIX—93

Митрополитъ Неофитъ е родомъ отъ гр. Охридъ. Като български скопски митрополитъ презъ 1913 година е билъ изгоненъ отъ епархията си и екстерниранъ въ България отъ сърбскитѣ власти.

Табло XXX—99

Митрополитъ Авксенти Велешки (стари) е роденъ въ Самоковъ. Свършилъ гръцко богословско училище. Изпратенъ за владика въ градъ Велесъ. Когато Иларионъ Макариополски се отмѣтна отъ гръцката патриаршия и й обяви безпощадна война, при него се присъедини и Авксенти Велешки. На Великдень, 1860 година, двамата архиреи служиха въ българската църква Св. Стефанъ и отхвърлиха гръцкото иго. На 29 IV 1861 година ст. ст. бѣше заточенъ въ Измитъ до края на живота си — 1867 г.

Табло XXX—100

Митрополитъ Генади Девронъ. Роденъ е въ село Подкожани (охридско) около 1800 година. Около 1840 година встжпилъ въ монашески чинъ. Къмъ 1860 година патриаршията го ржкоположила за епископъ. Въ 1864 година добилъ митрополитската катедра въ градъ Дебъръ и оттамъ името Девронъ (по гръцки).

Въ 1870 година билъ назначенъ отъ патриаршията за митрополитъ на градъ Велесъ, за да утиши духа на велешани, но тамъ той отхвърлилъ патриаршията и се присъединилъ къмъ своето паство. Починалъ въ Битоля презъ 1876 година.

Табло XXX — 101

Митрополитъ Дамаскинъ е билъ учитель въ гр. Велесъ отъ 1849 до 1856 г. и тамъ първъ е въвелъ обучението по ланкастерската метода. По-сетне, съ учредяването на Екзархията, велешани избрали Дамаскина за свой митрополитъ и такъвъ билъ отъ 1872—1875 г.

Табло XXX — 102

Митрополитъ Авксентий II Велешки е свършилъ богословскитѣ науки въ Русия.

На 24 априлъ 1894 г. билъ ржкоположенъ за велешки митрополитъ, който постъ държалъ до 1907 г. Следъ смъртьта на пелагонийски Григорий, премѣстенъ бѣ въ Битоля.

Презъ младотурския режимъ бѣше избранъ въ отоманския парламентъ за сенаторъ. Почина въ Цариградъ.

Табло XXX — 103

Митрополитъ Милетий. Високопреосвещения митрополитъ Милетий Велешки управляваше Българската екзархия въ Цариградъ следъ смъртьта на екзархъ Иосифъ I и тамъ почина на 14 августъ 1924 година.

Роденъ е въ Битоля на 29 февруари 1868 година. Свърши духовното училище въ Одринъ, после духовната семинария и академията въ Киевъ (Русия).

Въ духовното звание бѣ посветенъ презъ 1888 год., а презъ 1900 година възведенъ въ архимандритски чинъ и натоваренъ съ управлението на одринската епархия.

На 11 май 1908 год. бѣ ржкоположенъ въ епископски чинъ и назначенъ за митрополитъ на велешката епархия, който постъ държа до сръбската окупация на Македония, когато сърбитѣ го изгониха заедно съ другитѣ македонски митрополити.

Табло XXXI — 104

Митрополитъ Евстатий Пелагонийски. Щомъ българската екзархия се нареди, веднага тя поиска отъ турското правителство да пристжпи то къмъ преброяване християнското население въ Македония и съгласно резултатитѣ да разреши изпращането на български архиереи.

Презъ 1774—75 г. стана преброяване въ пелагонийската епархия и впоследствие правителството трѣбваше да позволи избирането на пастиръ за тая епархия.

Екзархията избра и ржкоположи **Евстатия**, който доби титлата пелагонийски.

Ала Високата порта не утвърди избора. Евстатий замина като управляющъ одринската епархия и отъ тамъ ржководѣше управлението и на пелагонийската до деня на смъртьта си.

Табло XXXI — 107

Митрополитъ Козма Пречистански е роденъ около 1835 година въ с. Орлинци (кичевско). Училъ се въ Пречистанския монастиръ, а после въ различни македонски градове. Рано се помонашилъ въ сжщата обитель. Презъ 1873 год. билъ избранъ за игуменъ на последната, съградилъ училище въ монастиря. Устроилъ трапезария и прибралъ десетки селски деца, да ги учи на роденъ езикъ, а сжщевременно подготвялъ околията да се откаже отъ гръцката патриаршия.

На 11 май 1874 г. кичевско отхвърлило гръцкото иго. По интриги на гръцкия владика, Козма билъ изпратенъ на заточение въ св. Гора, дето стоялъ до 1876 г. Отъ 1831 г. нататъкъ той служи като председатель на общинитѣ въ Солунъ, Битоля, Дебъръ. Въ 1897 г. биде ржкоположенъ за дебърски митрополитъ и като такъвъ сърбитѣ го екстернираха презъ 1913 г. въ България. Презъ месецъ януари 1916 г. се върна въ епархията си, дето и почина.

Табло XXXI — 108

Нишавски епископъ Иларионъ е родомъ отъ Лозенградъ (Тракия), свършилъ богословскитѣ науки въ Русия; ржкоположенъ въ епископски санъ презъ 1910 г. и изпратенъ сжщата година като помощникъ на стария кичевско дебърски митрополитъ Козма въ гр. Кичево, отдето сърбитѣ презъ 1913 год. го екстернираха въ България. Сега е помощникъ на софийския митрополитъ съ седалище Кюстендилъ.

Табло XXXII — 110

Струмишки митрополитъ Герасимъ
На 1 декември 1918 г. се помина въ гр. София високопреосвещения Герасимъ Струмишки. Родното му мѣсто е гр. Мустафа паша (1860 г.). Свършилъ духовна семинария въ Киевъ. До 1891 г. той е законоучитель при Солунската мжжка гимназия и дяконъ. Сжщата година става иеромонахъ и бива изпратенъ отъ Екзархията за председатель на българската община въ гр. Струмица, дето гърцизма бѣ пустналъ дълбоки корени. Тукъ Герасимъ се издига на висотата на общественика и безкористния труженикъ.

Заради неуморната му дейность и способностьта да привърже къмъ себе си населението, той самъ си спечели архиерейска мантия.

На 22 декември 1897 г. Герасимъ е избранъ за канонически пастиръ на струмишката епархия.

Митрополитъ Герасимъ бѣше енергиченъ и общителенъ човѣкъ, надаренъ съ голѣмо красноречие. Той бѣше и добъръ писатель. Негови сж: 1) Описание на монастиритѣ въ струмишка епархия; 2) Описание на струмишко; 3) Кратки църковни поучения (3 тома); 4) Ржководство за богослужението на православната църква и пр.

Табло XXXII—111

Митрополитъ Иларионъ Неврокопски. Роденъ е въ с. Цѣрова-Кория (търновско) презъ 1850 година, а починалъ въ мартъ 1895 г. въ Търново. Презъ 1871 година е ржкоположенъ въ монашески чинъ.

Свършилъ петро-павловската семинария, а въ 1884 г. — Одеската. Учителствувалъ въ Солунъ, Одринъ, Цариградъ. Въ 1891 година става председатель на сѣрската българска църковна община и развива една високородолюбива дейность.

Въ 1894 година Иларионъ бива възведенъ

въ епископски чинъ и избранъ за законенъ пастиръ на неврокопската епархия.

Поради болесть презъ 1912 година се оттегли отъ епархията си.

Митрополитъ Иларионъ е завещалъ за богоугодни дѣла една сума кръгло отъ 200,000 лева предимно на градъ Неврокопъ.

Табло XXXII—112

Митрополитъ Макарий е роденъ въ село Драгижево (търновско) презъ 1876 година. Свършилъ търновското и самоковското духовни училища, киевската семинария и петерсбургската духовна акедемия (1904 година).

Петь години изпълнявалъ длъжностьта учитель-надзиратель при софийската семинария, после билъ назначенъ за протосингелъ при Св. Синодъ. На 1 септемврй 1912 година билъ ръкоположенъ въ епископски санъ, а на 27 мартъ 1916 година билъ избранъ и прогласенъ за канонически кириархъ на неврокопската епархия, който постъ изпълнява и до сега.

Високопреосвещениятъ Макарий е сътрудничилъ въ „Църковенъ вестникъ“, „Християнска мисъль“, написалъ книгитѣ „Литургика“, „Свещено писание“, превелъ „Църковно красноречие“ отъ Пѣвницки. Понастоящемъ е членъ на Св. български синодъ.

Табло XXXIII—113

Изгоненитѣ български владици. Въ окупираната отъ сърбитѣ македонска земя презъ 1913 година имаше 6 български епархии: пелагонийска — митрополитъ Авксентий, дебърска — Козма, велешка — Милетий, скопска — Неофитъ, охридска — Борисъ. Като помощникъ на престарелия митрополитъ Козма бѣше епископъ Иларионъ Нишавски.

Презъ месецъ юли сѫщата година, следъ голѣмъ тормозъ, сърбитѣ изпѫдиха реченитѣ пастири вънъ отъ границитѣ и тѣ се прибраха въ България.

Табло XXXIV 114

Митрополитъ Панаретъ (1805—1883 година). Роденъ въ село Пѫтеле (леринско), свършилъ богословскитѣ науки въ атинския университетъ и тамъ се запозналъ съ Илариона Макариополски. Надъханъ отъ него съ народно чувство, върналъ се въ Цариградъ. Патриаршията го рѫкоположила презъ 1851 година за скеченски владика. Около 1862 година билъ премѣстенъ за пловдивски и тамъ почналъ явна борба срещу елинизма и се отказалъ отъ Фенеръ. Отстраненъ отъ Пловдивъ, той се прибра въ Цариградъ и живѣ тамъ, като низверженъ отъ патриарха въ 1872 г. Виденъ деецъ въ църковнитѣ борби. Българскиятъ екзархъ Антимъ I го изпрати нея година отново въ Пловдивъ, дето бѣ до края на живота си.

Табло XXXIV—115

Митрополитъ Милетий. Роденъ е презъ 1833 година въ градъ Струмица Още младъ постѫпилъ въ зографския монастиръ като послушникъ и ученикъ на чича си — архимандритъ Антимъ Ризовъ. Заминалъ въ Атина, дето свършилъ духовна семинария и следвалъ въ университета. Около 1870 година завърналъ се въ Цариградъ като разпаленъ родолюбецъ. Презъ 1872 година билъ рѫкоположенъ въ епископски санъ и прогласенъ за пастироначалникъ на софийската епархия.

Той превелъ и написалъ: 1) Догматическо Богословие отъ Платона, 2) Българската правда и гръцката кривда, 3) Отговора на най-главнитѣ възражения противъ истинската вѣра, 4) Антиенциклика и много проповѣди.

На Св. Синодъ е оставилъ завещание около 3500 зл. наполеони, отъ лихвитѣ на които да се издаватъ книги съ религиозно и нравствено съдържание.

Табло XXXIV—116

Митрополитъ Методий Кусевъ. Тодоръ Йовченъ Кусевъ, по-късно старозагорски митрополитъ Методий, е роденъ въ гр. Прилепъ презъ 1838 година.

Училъ се при мѣстнитѣ учители, а после и при Миладиновъ, Йорданъ Джинотъ и др. Панаиритѣ, които сѫ ставали въ градъ Прилепъ, давали му възможность да се опознае съ всички тогавашни по-видни интелигентни сили, съ които той е билъ въ дружба.

Презъ 1867 година въ Прилепъ се отваря читалище „Надежда“, на което душата е билъ Тодоръ Кусевъ.

По онова време въ Прилепъ нѣмало по-учелюбивъ и по-начетенъ младежъ отъ Кусевъ.

Въ събранията, които сѫ ставали въ читалищата, той пленявалъ слушателитѣ си съ красноречие и убедителность.

Когато презъ месецъ януари 1881 година народнитѣ представители отъ цѣлото българско отечество се събрали въ Цариградъ, за да устроятъ управлението на младата българска църква и Тодоръ Кусевъ е заминалъ за тоя народенъ съборъ като представитель отъ пелагонийската епархия.

На 12 февруари сѫщата година, въ едно отъ заседанията на събора, се изказало мнение да се не допускатъ делегатитѣ отъ епархиитѣ, непоменати въ членъ 10 отъ фермана. Кусевъ поисква думата и съ своето красноречие и убедителность разплаква събора, който съ рѫкоплескане приелъ оспорванитѣ делегати.

Презъ 1872 година Тодоръ става секретарь на прилепската българска църковна община и поелъ въ рѫцетѣ управлението и рѫководството на народнитѣ работи въ цѣлата епархия.

Следната година се свиква архиерейски съборъ при екзархията съ участие на миряни. Кусевъ втори пѫть заминава въ Цариградъ и съ своята вещина и познаване народнитѣ работи привлича вниманието на екзарха, по чието настояване се подстригалъ въ монашески чинъ съ името Методий.

Презъ 1875 г. е повишенъ въ архимандритски чинъ и изпратенъ да управлява пловдивската епархия.

Архимандритъ Методий проявява своя мощенъ духъ, своята неустрашимость и неуморна енергия въ време на баташкитѣ кланета (1876), като събира материяли по турскитѣ изстѫпления и самъ заминава за Цариградъ да предаде събранитѣ сведения на европейскитѣ кореспонденти. Какво потресно впечатление направиха тия сведения въ европейската обществена съвесть и какви бѣха последствията — това е известно.

Презъ 1879 година доблестниятъ архимандритъ се намира въ щаба на руската главна квартира и моли да се не изоставя Македония подъ ново робство.

Когато екзархъ Йосифъ се намираше въ България и не можеше да се върне поради прѣчки отъ турска страна, Методий, като екзархийски протосингелъ, управляваше дѣлата на Екзархията.

Презъ това време (1879—1881 година) се изработи редовенъ екзархийски бюджетъ, учреди се училищно попечителство (после училищенъ отдѣлъ) и се внесе редъ и система въ управлението на учебното дѣло въ Македония. Благодарение на неговитѣ енергични постжпки презъ това време се откри първата българска гимназия въ Македония — солунската.

Презъ 1886 година Методий заминава за Русия, дето постжпва въ киевската духовна семинария и после свършва петербургската академия.

Презъ 1892 година става ректоръ на духовната семинария въ Цариградъ, а следната година бива ржкоположенъ въ епископски чинъ съ титла Велички епископъ и назначенъ за управляющъ старазагорската епархия.

Въ 1896 година бива избранъ за кириархъ на тая епархия и като такъвъ почина въ Стара-Загора на 1 ноември 1922 г.

Освенъ тия велики заслуги къмъ българската църква и къмъ българския народъ, Негово Високопреосвещенство има и книжовни отъ политически и религиозенъ характеръ:

1) „Само сърби нѣма въ Македония", 3) „Послание до Уилсона", 3) „Трактати за безсмъртието на душата" и др.

Табло XXXV—117

Брѣгалнички епископъ Панаретъ е роденъ презъ 1885 г. въ село Подмочани, родното мѣсто на Трайко Китанчевъ. Следъ като свършилъ солунската гимназия, постжпилъ въ цариградската духовна семинария, свършилъ съ отличие и билъ подстриганъ монахъ лично отъ Негово блаженство екзарха. Отъ тамъ билъ изпратенъ въ Москва (Русия), кждето свършва духовната академия. 13 години е учителствувалъ въ цариградската духовна семинария, кждето постепено получава чинътъ архимандритъ. Отъ тамъ изпратенъ билъ за архиерейски намѣстникъ въ градъ Костуръ. Съ добрия си характеръ и любезнитѣ обноски къмъ своето паство, успѣва да повърне 36 села погърчени къмъ Св. Екзархия. Въ 1912 г. отива въ Солунъ при генералъ Хесапчиевъ и Маджаровъ, предъ които докладва за приготовленията на гръцкитѣ власти за война. На връщане узнаватъ гърцитѣ и моментално го арестуватъ, като го предупреждаватъ, че ще бжде интерниранъ. Следъ това качватъ го на параходъ съ цель да го хвърлятъ въ морето: обаче, благодарение на приятелството съ австрийския консулъ, сполучва да се спаси. Въ европейската война постжпва доброволецъ въ III-й македонски полкъ, отъ кждето получава кръстъ за храбрость. Известно време е билъ протосингелъ въ Скопйе при митрополитъ Неофита. Следъ войната постжпва игуменъ въ Бачкоаския монастиръ. Отъ тамъ назначава се ректоръ при пловдивската духовна семинария, кждето стоя 8 години. Презъ 1826 година се ржкополага епископъ Брѣгалнички. Понастоящемъ е игуменъ въ Бачковския монастиръ.

Табло XXXV — 118

Архимандритъ Иона Маджаровъ съ мирско име Иванъ Маджаровъ, е роденъ въ село Негованъ (лжгадинско — солунско) презъ 1849 г. отъ родители българи. Основно образование получилъ въ родното си село по гръцки езикъ и го продължилъ въ гръцката гимназия въ Сѣръ до IV класъ.

Скоро следъ свършване на учението си въ Сѣръ, Ив. Маджаровъ се задомилъ и се ржкоположилъ за дяконъ на гръцкия митрополитъ въ Солунъ. Обаче не се минало и година време, родолюбието надвило у него, напусналъ гръцката митрополия и дошелъ въ родната си църква да й служи. Взелъ живо участие съ Насте Стояновъ и Петъръ Шумковъ по отваряне на български параклисъ въ Солунъ.

Табло XXXV — 119

Архимандритъ Евлогий. Свѣтското му име бѣше Спиро Светиовъ, роденъ въ Битоля презъ 1878 година.

Свърши V класъ на Солунската българска гимназия и постжпи въ духовната семинария въ Цариградъ, а после следва въ богословския факултетъ въ гр. Черновецъ. Презъ 1912 год. бѣше произведенъ въ архимандритски чинъ и назначенъ за управляющъ солунската епархия.

На 3 юли 1913 г., следъ прогласяването на междусъюзническата война, биде арестуванъ отъ гърцитѣ. Веднага го качватъ на единъ параходъ и оттамъ го хвърлятъ въ морето, като предварително му окачватъ тяжесть на шията, за да потъне въ дълбочинитѣ.

Табло XXXV — 120

Иеродяконъ Йосифъ Николовъ е роденъ въ Крушово (битолско) презъ 1870 г., а починалъ въ сжщия градъ въ 1902 г.

Свършилъ V класъ на солунската мжжка гимназия и сталалъ учитель въ монастиря Пречиста (кичевско).

Презъ 1890 г. се ржкоположилъ и като духовно лице съ своитѣ сладкодумни беседи спечелилъ сърдцата на населението. Когато В. М. Р. О. се яви, той й стана най-преданъ служитель.

Иеродяконъ Йосифъ съ еднаква ревность събиралъ народни умотворения и ги обнародвалъ въ в. „Новини" (отъ бр. 40—70, Цариградъ, 1894)

Табло XXXVI — 122

Архимандритъ Методи Димовъ е роденъ отъ Воденъ, бившъ ректоръ на свещеническото училище въ Скопйе и протосингелъ на скопския митрополитъ. Презъ 1913 год. сърбитѣ, следъ побой, сж го изпждили отъ Скопйе.

Архимандритъ Методи починалъ въ София.

Табло XXXVI — 123

Свещеникъ Георги Петровъ е роденъ вь с. Зарово презъ 1810 г., почина въ 1912 год. Ржкоположенъ презъ 1871 год., виденъ църковенъ деецъ отъ солунско, който много е допринесълъ за народностното съзнание на българитѣ отъ лжгадинско.

Табло XXXVI — 124

Свещеникъ Ангелъ Константиновъ е роденъ въ с. Зарово (лжгадинско) презъ 1834 г. Починалъ въ 1914 год. Въпрѣки преследванията отъ страна на гърцитѣ той останалъ вѣренъ синъ на българската църква и отличенъ деецъ по закрепване на българския духъ въ родното мѣсто и околията.

Твбло XXXVII — 126

Свещеникъ Наумъ Мечкуевски отъ с. Мечкуевци (щипско), е голѣмъ противникъ на сръбскитѣ изтжпления и грабежи и затова много преследванъ отъ тѣхъ.

За да спаси живота си, избѣгалъ. Сърбитѣ изтрепали отъ бой домашнитѣ му и запалили кжщата, въ която изгорѣли четирима.

Табло XXXVII — 127

Свещеникъ Никола п. Филиповъ е роденъ въ гр. Банско презъ 1832 г. Училъ се при Неофитъ Рилски въ Рилския монастиръ и въ мелнишкото училище. Учителствувалъ въ Македония и Мизия, а после се ръкоположилъ и билъ енорийски свещеникъ въ София.

Написалъ е доста книги съ религиозно-нравствено съдържание. Починалъ презъ 1896 год.

Табло XXXVII — 128

Свещеникъ Стаматъ Георгиевъ отъ с. Бугариново (солунско) е виденъ народенъ деецъ, убитъ отъ гърцитѣ въ Солунъ презъ 1904 г.

Табло XXXVII — 129

Свещеникъ Христо Телятиновъ е роденъ въ гр. Дойранъ презъ 1849 г., а починалъ презъ 1913 г., бившъ председатель на църковни общини въ Македония и преданъ синъ на черквата.

Табло XXXVIII — 132

Свещеникъ Христо п. Христовъ отъ гр. Крушово е билъ съучастникъ въ охридското съзаклятие презъ 1880 год. и е заседавалъ въ тайното събрание, станало презъ пролѣтьта на поменатата година, въ Слѣпченския монастиръ.

Следъ разкриването на това съзаклятие, турското правителство заловило и свещеникъ Христо п. Христовъ и го изпратило на заточение въ Родосъ.

Табло XXXVIII — 133

Свещеникъ А. Алтипармаковъ отъ Битоля, бившъ архиереи. Замѣстникъ на пелагонийския митрополитъ, съ голѣми заслуги къмъ българската черква и българския народъ, като самоотвержено е бранилъ неговитѣ народностни права.

Табло XXXVIII — 134

Свещеникъ Иванъ Мицовъ отъ село Владимирово (малешевско) е революционенъ борецъ противъ турски и сръбски яремъ.

Табло XXXIX — 136

Свещеникъ Ил. Чоневъ отъ гр. Крушово (битолско), бившъ учитель и революционеръ, който съ кръстъ въ ръка проповѣдвалъ словото на любовьта и свободата.

Табло XXXIX — 137

Протоиерей Ив. Д. Шишковъ е роденъ презъ 1867 г. въ с. Зрѣлци (костурско), свършилъ духовната семинария въ Одринъ (1888).

Следъ това редъ години учителствувалъ и презъ 1901 г. се ръкоположилъ въ свещенически чинъ. Като председатель на българската община въ гр. Д.-Хисаръ, въ свръзка съ революционното движение билъ наклеветенъ отъ гръцкия владика и арестуванъ. Лежалъ е въ повече отъ 5 затвора и билъ подложенъ на голѣми изтезания. Презъ илинденското възстание участвувалъ въ борбитѣ. Отъ 1908—1911 г. заемалъ длъжностьта архиерейски намѣстникъ въ тракийско. Балканската война го намѣрила въ Гевгели, дето билъ подложенъ отъ сърбитѣ на грозни мъчения.

Следъ 1918 година се завърналъ въ България и сега свещенодействува въ Бургасъ.

Табло XXXIX — 133

Свещеникъ Левъ Поповъ е роденъ въ гр. Струга презъ 1882 год. Свършилъ класическата гимназия въ гр. Битоля. По-късно свършилъ и Цариградската духовна семинария.

Билъ е учитель 6—7 години въ Струга и Охридъ. Презъ 1908 г. встъпилъ въ свещенически чинъ и изпратенъ за архиерейски намѣстникъ въ Крушово, Съботско (воденско), въ чаталджанско, силиврийско и чорленско.

Презъ балканската война се настанява въ София и следва въ университета. Билъ е секретарь на свещеническото братство, делегатъ въ македонскитѣ конгреси, военenъ свещеникъ и пр.

Сега е чредникъ въ столицата.

Табло XXXIX — 139

Свещеникъ Лазаръ Замфировъ е роденъ въ с. Преотъ (щипско) презъ 1864 год.

Презъ 1895 г. билъ ръкоположенъ въ свещенически чинъ.

Той е билъ по скоро революционеръ, отколкото божи служитель. Още презъ 1895 г. влиза въ редоветѣ на революционната организация и такъвъ си остава до 1912 год., макаръ и да билъ осъжданъ и затварянъ нѣколко пъти.

Табло XXXIX — 140

Икономъ Григорий п. Димитровъ. Родилъ се презъ 1854 г. въ гр. Неготино(тиквешко). Свършилъ Солунската гимназия и 15 години наредъ учителствувалъ изъ разни македонски градове. Презъ мартъ 1902 год. билъ ръкоположенъ въ свещенически чинъ и изпратенъ за председатель на българската църковна община въ Костуръ, дето илинденското възстание го заварило. Свещ. Григорий е изпиталъ страданията на истински мъченикъ въ Костуръ—едва спасилъ живота си. Върху него сж били правени две покушения отъ страна на гърцитѣ. Въпрѣки всички бедствия той не се отдалечилъ отъ поста си и не се боялъ да поддържа духа на паството си въ най-бурно време. Въ Костуръ Икономъ Григорий е стоялъ до октомври 1905 г. Презъ неговата ръка сж минали почти всички помощи, предназначени за опустощения край и той, съ презрение къмъ опасностьта за живота си, облекчавалъ гладуващото население. Дѣдо Григорий се простилъ съ костурско като последенъ сиромахъ.

Отъ тогава до 1913 година е изпълнявалъ сжщата длъжность изъ разни градове: Кавадарци Лозенградъ, Дойранъ, Кукушъ, дето гръцкото нашествие го заварва и изгонва.

Отъ 1913 год. насамъ живѣе въ София

Табло XL — 141

Свещеникъ Георги Мандичевъ отъ гр. Кукушъ, съ педагогическо образование, бившъ дългогодишенъ народенъ учитель, а после свещеникъ и архиерейски намѣстникъ.

Табло XL — 142

Свещеникъ Георги Ив. Гелевъ е роденъ въ с. Острово (воденско) презъ 1876 г.; ръкоположенъ въ свещенически чинъ презъ 1909 г. Постъпилъ като членъ въ революционната организация, участвувалъ като четникъ въ четитѣ на войводитѣ Коце Настовъ, Лазаръ Редовчето, Г. Тодевъ и Кара Ташо.

Табло XL — 144

Протоиерей Иванъ Антоновъ, родомъ отъ гр. Петричъ, съ срѣдно образование, бившъ архиерейски намѣстникъ въ нѣкои македонски градове. Въ Прилепъ презъ 1912 и 1913 г. той открито се обяви противъ сръбскитѣ домогвания да изхвърли българската проповѣдь отъ църквата и да закриля българското училище. За това бѣше арестуванъ, изтезаванъ и екстерниранъ въ България (юни 1913 год.).

Протоиерей Антоновъ се помина въ гр. Луковитъ преди 3—4 години.

Табло XLI — 145

Н. В. Преосвещенство Епифаний е роденъ въ гр. Казанлъкъ на 18 октомври 1849 г. Свършилъ духовното си образование въ Римъ.

На 23 юли 1895 год. билъ назначенъ за епископъ на българскитѣ католици въ Македония съ седалище Кукушъ.

Следъ междусъюзническата балканска война останалъ въ Солунъ. Въ разгара на общата европейска война, съглашенскитѣ военни власти го изпращатъ на заточение въ грѫцкитѣ острови, като добъръ българинъ.

Тебло XLI — 146

Униятскитѣ свещеници въ Македония. Гледай статията къмъ този отдѣлъ подъ заглавие „Унияти".

Табло XLII — 147

Сестра Христина Алоати, родена презъ 1858 год. въ Турино (Италия), почина 1920 год.

Сестра Хр. Алоати, заедно съ по-възрастния си братъ Отецъ Йосифъ Алоати, още въ детскитѣ си години мечтаели да посветятъ живота си въ благотворителни дѣла между българитѣ въ Македония.

Въ 1888 год. основали първото сиропиталище въ Солунъ за беднитѣ български момичета; а въ 1892 год. закупватъ българското селце-чифликъ Палпорци (гевгелийско) съ цѣлата му мѣстность отъ турскитѣ бегове, дето основаватъ единъ монастиръ за български католически сестри, наречени Евхаристинки отъ източния обрядъ, едно женско и едно мѫжко сиропиталище съ едно девическо прогимназиялно училище.

Табло XLII — 148

† **Н. В. Преосвещенство Л. Младеновъ**, родомъ отъ Разлогъ (Мехомия), свършилъ висше духовно образование въ парижката семинирия на Отцитѣ Лазаристи. На 1883 год. билъ рѫкоположенъ за епископъ на българитѣ католици отъ източния обрядъ въ Македония съ седалище Кукушъ.

Способенъ и ревностенъ, той придобива голѣмо влияние предъ турското правителство, истински защитникъ на българскитѣ девици отъ турскитѣ посѣгателства. Презъ 1894 год. билъ повиканъ въ Римъ, дето и свършилъ днитѣ си въ 1917 година.

Табло XLIII — 149

Якобъ Майеръ, великиятъ равинъ на Палестиня, е родомъ отъ гр. Солунъ и добъръ приятель на потиснатитѣ свои сѫотечественици.

Табло XLIII — 150

Давидъ Пипано, бившъ главенъ равинъ на Солунъ. Родомъ е отъ сѫщия градъ и отличенъ македонецъ.

ОБЯСНИТЕЛЕНЪ ТЕКСТЪ

ОТДѢЛЪ VI

Молитвени домове

Както е известно отъ църковната история, християнството въ Македония е проникнало още въ апостолскитѣ времена. Апостолитѣ Павелъ и Сила, заедно съ последователитѣ имъ Лука и Тимотей, сж посетили македонскитѣ градове Филипи, Солунъ и др. и сж основали първитѣ християнски църкви, до които апостолъ Павелъ изпраща посланията си (къмъ солунянитѣ, къмъ филипянитѣ).

Християнството въ Македония се утвърдило рано и нейното население до края на III вѣкъ е станало християнско съ изключение на онова по отстраненитѣ планински мѣстности.

Когато императоръ Домициянъ отпочналъ гоненията противъ христовата вѣра, намѣрили се много вѣрващи въ Христа, които мжченически загинали отъ езическия палачъ.

Такъвъ е и примѣрътъ съ св. Димитръ Солунски, войникъ отъ благороденъ родъ.

Презъ течение на вѣковетѣ надъ Македония сж връхлетѣли много бури, които еднакво зле сж се отразявали и върху духовния животъ на населението й, а най-вече върху вънкашния култъ.

Норманитѣ опустошавали македонскитѣ брѣгове, нападнали и Св. Гора, опустошили я и ограбили много скжпоценности.

Презъ време на кръстоноснитѣ походи, чиито пжть е минавалъ презъ Балканския полуостровъ, не по-малко сж пострадали православнитѣ.

Ала върхътъ на страданията е било презъ времето на турското завладяване.

Всички боляри, велможи и по-видни люде трѣбвало да приематъ исляма или да загинатъ отъ меча на невѣрника.

Почти всички храмове въ по-голѣмитѣ селища били обърнати въ джамии или събаряни до основа. Съграждане на нови храмове е било строго забранено.

Особено тежки изпитания понесла християнската вѣра въ времето на султанъ Селимъ II (1512—1520 год.) Въ единъ съвременен лѣтописъ, четемъ: „а въ Македония изпрати своя везиръ съ 33 хиляди войска. Начиная отъ Драма дори до Босна, всичко потурчи."

Масовото потурчване въ Македония е траяло до края на XVIII в., а поединичното, насилствено, до последно време.

Тукъ нѣма да изброяваме имената на преобърнатитѣ въ джамии храмове. Доста е да споменемъ, че въ Солунъ сж били обърнати въ джамии такива християнски общопочитани светини, каквито сж били черквитѣ св. Димитъръ, св. Георги, св. Апостоли и пр., въ Охридъ — св. София. . .

Отъ тия черни времена има много българи и българки, които заради името Христово сж получили мжченически вѣнецъ: св. Георги Кратовски, св. Злата Мегленска, св. Атанасъ Лерински, св. Падапии Смолянски и др.

Макаръ гоненето на християнството отъ страна на завоевателитѣ съ течение на времето и да е ослабнало, но възбраната да се строятъ нови храмове е траяла чакъ до 1835 год., когато султанътъ разрешилъ да се удовлетворяватъ християнскитѣ нужди отъ молитвени домове.

Отъ 1835 год. до 1870 година въ Македония има построени или подновени повече отъ стотина храмове: гр. Прилепъ (до 1835 нѣмалъ църква), Битоля, Крушово, Кичево, Гостиваръ и пр.

Християнитѣ отъ такива селища сж отивали на черкуване въ нѣкой съседенъ монастиръ или въ нѣкоя селска църква и съвсемъ рѣдко 1—2 пжти презъ годината за пречистяване.

Велика е ролята на монастиритѣ въ Македония, понеже тѣ сж били едничкото хранилище на христовата вѣра, утѣшение и подкрѣпа на християнския духъ.

Ето какво говори нашиятъ голѣмъ поетъ, покойниятъ Ив. Вазовъ, по тоя въпросъ.

Нашитѣ монастири. Цвѣтущитѣ поли, хълбоци, долини на нашитѣ планини въ България сж насѣяни съ много обители. Скжпи сж за насъ българскитѣ монастири, почтени останки отъ твърдинитѣ, въ които се е запазилъ живъ българския народенъ духъ, много време скрижали на отцовския завѣтъ и гнѣзда, изъ които сж изхвръкнали орлетата-възвестители на зората на бъргарското пробуждане. Тѣ сж жива и трогателна история на една епоха, толкова славна и толкова мрачна. Когато бѣхъ еднажъ въ боянската стара черква, азъ си казахъ, че на сжщото това мѣсто, може би, Иванъ Шишманъ се е молилъ на колѣне Господу за погибающата си държава. . . И азъ мислено възкресихъ тоя трагически образъ предъ себе си, видѣхъ го и странни тръпки минаха презъ цѣлото ми тѣло! . . И кой може отре, че той не се е молилъ, въ ония времена на топла вѣра и не е цѣлувалъ земята тамъ, дето сега тъпчеше равнодушния имъ потомъкъ? После, монастиритѣ сж едничкото украшение на нашитѣ безлюдни планини, гори и пущинаци. Тѣ замѣнятъ въ тѣхъ хотелитѣ, вилитѣ, лѣтнитѣ дворци, стариннитѣ замъци, съ които сж поръсени подобнитѣ мѣста въ западна Европа. Тѣ ги оживяватъ съ присжтствието си, съ разходкитѣ си, които привличатъ лѣте градскитѣ семейства, съ сборовeтѣ си, които свикватъ селското население и правятъ да екне цѣлата планина отъ радость и животъ. . . Тѣ даватъ на християнската религия, доста тжжна, въ сравнение съ елинската, окраска. Всѣко очарователно кжтче въ нашитѣ планини, всѣка райска долинка, дето шумоли горица и клокоче ручейка, е дала прибѣжище на едно кичесто монастирче — доказателство, че нашитѣ прадѣди не сж били тъй лоши естети, и че ако сж изписвали лоши картини, то познавали, сж кои сж хубавитѣ.

Македония е богата съ монастири.

По броя на мѣстонахождението македонскитѣ монастири се раздѣлятъ на 5 групи:

I Атонска група или св. горски: Зографъ (български), Хилендаръ (български, въ сръбски ржце), Ватопедъ (гръцки), Илински Скитъ (руски), Русикъ (руски) и пр.

II Северо-западна македонска група: кочанския монастиръ, лесновския св. Гаврилъ, пчинския св. Прохоръ, осоговския св. Иоакимъ и други по-малки.

III Скопска група: Нерески, марковъ м. св. Димитри, Матка, Гюришкия и др.

IV Прилепска група: Трѣскавецъ, варошкия св. Арахангелъ, зързеския, слѣпченския, прилепечския; въ Мариово: Мелница, Манастирецъ, Чебренъ.

V Охридска група: св. Наумъ Калмица, лешанския Всѣхъ Святихъ, св. Петка и пр.

Важни монастири по разнитѣ околии има: дебърския св. Иванъ Бигоръ; кичевския Пречиста, демирхисарския (битолско) св. Иванъ Слѣпчански, тетовския св. Атанасъ при с. Лешокъ, велешки св. Арахангелъ, св. Димитри, чичевски св. Арахангелъ, сѣрски св. Никола, св. Иванъ Предтеча и много други.

Старата екзархийска църква св. Стефанъ

Старата българска черква въ Фенеръ (Цариградъ) е била издигната на мѣстото на единъ незавиденъ параклисъ презъ 1858 година. Мѣстото за черквата е било подарено отъ извѣстния български родолюбецъ и вождъ въ борбитѣ по черковния въпросъ князъ Стефанъ Богориди.

Той издействувалъ отъ правителството и патриаршията да бжде ржкоположенъ въ епископски чинъ Иларионъ Макариополски и да бжде назначенъ като прдстоятель на черквата.

Презъ 1896 г. на мѣстото на тази малка българска светиня се издигна великолѣпния храмъ, построенъ цѣлъ отъ желѣзо и мраморъ.

Презъ 1898 г. стана освещението му.

Табло I — 1

Метохътъ при Българска екзархия е стара сграда отъ първата половина на XIX вѣкъ.

Той е билъ стожерътъ, около който се въртѣли всички дейци по черковния въпросъ. Тукъ сж се срѣщали всички народни пратеници отъ българското отечество. Тукъ сж ставали събранията на народнитѣ делегати въ първия народенъ съборъ и пр.

Табло III — 4

Монастирътъ св. Иванъ Рилски

Въ недрата на най-високия балкански масивъ, Рила планина, се крие едно отъ най-старитѣ и най-почитани български светилища, а именно, рилската обитель.

Рилската обитель св. Иванъ Рилски се намира тъкмо въ срѣдата на главнитѣ български области: Мизия, Тракия и Македония. Тя служи за стожеръ и духовна връзка между синоветѣ на тия области.

Рилската обитель презъ всички вѣкове е била хранилище на най-важни и скжпи паметници: ржкописи, грамоти, икони и пр. Винаги е била пазитель на праотческата вѣра и въ нея сж намирали подслонъ и утеха всички жени за божие слово на роденъ езикъ.

Монастирътъ е основанъ отъ пустинножителя св. Иванъ, който се родилъ въ с. Скрино около 876 година. Още младъ встжпилъ въ иночески чинъ и се отстранилъ отъ свѣта. Отначало живѣлъ край брѣговетѣ на Струма, около Перникъ, после въ гжститѣ гори на Витоша и най-сетне въ недрата на Рила — една тъмна пещера, дето днесъ е „Старата постница". Когато населението научило неговиятъ благоугоденъ животъ, цѣли тълпи завървѣли къмъ божия човѣкъ да търсятъ помощьта му. Изцѣлявалъ болни и утешавалъ опечаленитѣ.

Около него се събрали на постоянно жителство много млади люде, които сж се отказали отъ тоя свѣтъ и образували монашеско общество, на което е билъ началникъ св. Иванъ. Починалъ около 946 год. Неговитѣ ученици издигнали надъ гроба му храмъ и жилища. По тоя начинъ се турила основата на днешния Рилски монастиръ. Не се минало 50 години отъ смъртьта на светителя и монастирътъ западналъ. Мощитѣ на основателя били пренесени въ София, а после унгарцитѣ, въ едно нападение на града, вдигнали ги съ себе си, отъ които на свой редъ ги отнели гърцитѣ. Презъ 1395—1396 г., когато турцитѣ покорили България, разорили и монастиря. Едва въ началото на XV в. отново билъ издигнатъ и мощитѣ били пренесени отъ Велико Търново въ монастиря (1470 г.). Много бедствия сж връхлетѣли тая светиня. Последния пжть монастиря е изгорѣлъ въ 1833 год. Тогава Неофитъ Рилски съ помощьта на князъ Стефанъ Богориди издействувалъ ферманъ да се построи при насъ каменна сграда, която и до днесъ сжществува.

За заслугитѣ на Рилската обитель къмъ възраждането на българския народъ може да се напише цѣлъ томъ. Доста е да подчертаемъ, че отъ него излѣзълъ единъ отъ най-великитѣ поборници за народна черква и просвѣта — патрархътъ на българскитѣ книжовници и педагози — помѣнатиятъ Неофитъ Рилски.

Табло IV/V — 5, 6, 7.

Свети Наумъ. Този монастиръ отдавна се слави по цѣла Македония. Построенъ е на едно отъ най-пленителнитѣ мѣста въ тази толкозъ хубава страна. Въ политѣ на Суха гора, право на юго-източната страна на езерото се намира една малка падина между гористи хълмове. Хълмоветѣ сж се наредили наоколо му като джга, на която единиятъ край е при селото Тумелишча, а другиятъ е опрѣлъ до езерото при монастира св. Наумъ. И самото езеро се е вдало малко навжтре въ сушата между тѣзи две мѣста. На юго-източния край на тая падина нѣколко голѣми извори единъ до другъ избликватъ голѣмо количество бистра като сълза вода. На единъ отъ тѣзи извори сж построени монастирскитѣ воденици, на други тепавицитѣ. Водата отъ изворитѣ се събира току до тѣхъ и образува едно малко езерце. Вжтре въ езерцето има едно малко островче, покрито съ ливади и гора. Това бистро езерце, окичено съ най-хубава зеленина наоколо, съ едно дивно островче вжтре, е толкозъ гиздаво, щото и най-равнодушниятъ къмъ природата би се омаялъ отъ хубавината му. Презъ единъ широкъ каналъ водата отъ тукъ се излива въ голѣмото езеро. Този каналъ се нарича Дринъ. Народътъ отъ околностьта е забележилъ, че тукъ сж най-голѣмитѣ извори на езерото, следователно и на рѣката Дринъ, която излиза отъ него. За това и той е нареченъ Дринъ, като начало на голѣмата рѣка. Мѣстностьта между изворитѣ съ островчето е наречена Острова.

На една висока тераса, която е издигната между Дринъ и езерото е построенъ отъ царь Бориса монастира Св. Наумъ, така щото отъ една страна зданията стръмно сж надвесени надъ брѣга на Охридското езеро, а отъ друга тѣ стоятъ надъ малко полегатия брѣгъ на Дринъ.

А надъ него отгоре се издига единъ прехубавъ хълмъ, облѣченъ въ гжста гора.

Монастирътъ е билъ грамаденъ въ староитѣ времена. Той е билъ разоренъ въ смутнитѣ времена на османското владичество, но църквата никога не е била съвсемъ разсипвана.

Църквата се намира въ двора и е заградена откъмъ голѣмото езеро съ монастирскитѣ здания. Тя е едно старо, не много голѣмо здание, малко навжтре въ земята. Живописьта е нова. Тукъ е образътъ на царь Бориса, който е изписанъ високо съ дълга брада отъ едната страна на църковнитѣ врата. Между другитѣ изображения тукъ стоятъ онѣзи на Св. Седмочисленици: Кирилъ и Методи, Сава, Ангелари, Климентъ съ архирейско облѣкло и Св. Наумъ въ калугерски дрехи. Всичкитѣ надписи сж гръцки. Монастирътъ има грамадни приходи. Три села сж негови чифлици. Освенъ това, той има ниви, ливади, гори, дюкяни, кжщи въ много села и градове по околнитѣ мѣста. Но най-главни приходи на монастира сж отъ събора, който става тукъ на Св. Наумъ, 26 юни. Тогазъ се стича отъ околностьта голѣма маса народъ на поклонение и всѣкой оставя лептата си на олтаря. Въ това време става и панаиръ въ монастира. За този монастиръ е станала голѣма борба между българитѣ и гъркоманитѣ.

Табло V—8

Света София се намира въ гр. Охридъ и е обърната отъ турцитѣ въ джамия съ име Ая-София.

Пристроениятъ западенъ притворъ е отъ 1317 година, а самата църква води началото си отъ VI вѣкъ. Била е катедрална църква. Въ нея се съхранявали много ценни старини, икони и ржкописи.

Табло VI—9

Монастиръ Калище, посветенъ на Св. Богородица Пречиста, се намира на северозападния брѣгъ на охридското езеро. Тоя монастиръ е отъ XIV вѣкъ и обновенъ билъ отъ султанката Мара.

Табло VI — 10

Монастирътъ св. Петка на изтокъ отъ гр. Охридъ е стара светиня, но сега, западнала.

Табло VII—11

Канео. Монастиръ Св. Иванъ Богословъ или Канео е стара българска светиня разположена на единъ вдаденъ въ охридското езеро високъ брѣгъ, отдето се открива омаенъ изгледъ къмъ югъ чакъ до монастира Св. Наумъ. Вмѣсто тая древна светиня сега се намира възобновена църква на сжщото мѣсто.

Табло VII—12 и 13

Св. Климентъ. На най-високия хълмъ срѣдъ гр. Охридъ се издига известната църква Св. Климентъ. Въ старо време тя е била монастиръ Св. Богородица (Перивлепта). Сега е останало само църквата и до нея е построено училището. Съградено е въ 1295 г., а къмъ нея придаденъ е престола на Св. Григорий Богословъ въ 1355 година. Въ църковнитѣ стѣни сж взидани нѣколко образни плочи отъ твърде грубо, съвсемъ не гръцко изкуство. Отъ старата вжтрешна живописъ е останало твърде малко, и то тъй зачадено, че едвамъ може да се отличи. Пжтувачитѣ разгледали съ свѣщи образътъ на династа Остоя (или Стоя) Раяковичъ, сродникъ на Краля Марка и зетъ на жупана Гропа. Остоя е билъ господаръ на градъ Костуръ (1372—1379). Образътъ се отнася къмъ годината на смъртьта му. Една плащаница отъ тънка свила, шита съ злато, сребро и свила, е тънка работа отъ старо време, дарувана отъ царя Андроника Палеологъ. Той нарича въ посвещението Бога „пастиръ на българитѣ". Дървена статуя (орелиефъ) Климентова отъ IV вѣкъ стояла по-рано при лѣвитѣ врата на иконостаса, а сега се пази въ ризницата. Въ църквата ще е била пренесена изъ монастирската трапеза, дето може да е стояла изправена на игуменското мѣсто. Славенскиятъ надписъ надъ Климентовия гробъ се отнася къмъ времето на архиепископа Прохора (1549 година). Надъ гроба виси икона на светеца (отъ XVI вѣкъ), когото представя въ епископско облѣкло съ кръстоватъ омофоръ. Въ иконостаса горе сж смѣстени деветь хубави старинни приложни икони, обковани въ сребро, украсени съ хубави ковани образи възъ отдѣлно сглобени пластини и съ емайлови вѣнци. Иконитѣ сж голѣми до 1 метъръ, въ кутии подъ стъкло, изработени въ XI—XIV вѣкъ. Нѣкои сж били пренесени тукъ изъ „митрополията", сир. Св. София. Въ тѣхъ се съдържатъ славенски типове на светиитѣ и славенска украса (орнаментика), даже и прѣки спомени за политически събития, както напримѣръ единъ образъ на „епископа Николая".

Табло VIII—14—15

Бигорскиятъ монастиръ Св. Иванъ се намира всрѣдъ планинската область Рѣка, така наречена по рѣката Радика, която я прѣсича и която извира отъ северо-източнитѣ склонове на планината Корабъ, а се влива подъ градъ Дебъръ въ черния Дринъ. Монастирътъ е духовния центъръ на българщината въ дебърско.

Въпрѣки голѣмото значение, което има този монастиръ за историята на българското народно възраждане въ тоя край, до сега почти нищо не се е писало у насъ за него. Гледката къмъ монастира е чудесна. Монастирскитѣ сгради сж потънали въ зеленина всрѣдъ гжста гора отъ джбъ, липа, орѣхъ, дрѣнъ. Тукъ рѣка Радика живописно криволичи, а далече на северъ надъ планинитѣ високо стърчи тжпиятъ конусообразенъ върхъ Корабъ. Долината по цѣлия пжть отъ Галичникъ (на 1,200 м. височина) до Св. Иванъ Бигоръ е очарователно хубава. Отивайки нататъкъ къмъ монастиря ненадейно се открива чудна панорама при село Янче, най-хубавото по сгради и положение, което видѣхъ въ дебърско. Картината е наистина вълшебна.

Монастирската църква е голѣмо здание, което прави, извжтре гледана, силно впечатление, главно съ голѣмиятъ си куполъ, покрай която отпредъ, откъмъ входа на църквата, има и една по-малъкъ куполъ.

Неизвестниятъ архитектъ е билъ очевидно твърде даровитъ майсторъ отъ дебърско. Трѣбва да се признае, че неговиятъ строежъ е оригиналенъ и твърде сполучливъ. Втора църква отъ тоя родъ въ западна Македония нѣма. Тя заслужава по-основателно да се опише отъ специалисти.

Най-скжпоценното украшение на монастирския храмъ, което винаги ще привлича любопитни посетители отъ най-далечни мѣста, е художествената резба на иконостаса, изработенъ отъ мѣстни самоуци-художници резбари, учили това си изкуство по наследство, види се, отъ старо време. Отъ разпитването въ монастиря и въ близкия Галичникъ се установи, че майсторитѣ произхождатъ отъ Галичникъ и отъ близкитѣ български села Осой и Гаре. Главниятъ представитель на тази резбарска школа е билъ Макарий Негриевъ Фърчковски отъ Галичникъ.

Оригиналното въ иконостаса, което прави извънредно цененъ тоя нашъ художественъ паметникъ, е преди всичко въ орнаменталната композиция и сетне въ извънредно финната резба върху орѣхово дърво. Въ тази резба се виждатъ много декоративни елементи въ най-свободни и естествени съчетания, споредъ мене, ненадминати до сега нигде и единствени по рода си въ резбарското изкуство.

Ще трѣбва по-подробно и основателно да се изучатъ отъ наши специалисти всички резбарски издѣлия, излѣзли отъ ржката на тия наши дебърски мияци, чéда на най-даровитото въ всѣко отношение българско племе до день днешенъ.

Иконописцитѣ сж били тъй сжщо отъ Македония. Главнитѣ икони по иконостаса сж дѣло на нѣкой си Димитъръ Михайловъ отъ с. Самарина (битолско).

Най-ценна е чудотворната икона на св Ивана, която е много стара и която споредъ монастирското предание сама е дошла въ новата църква отъ старния монастирски храмъ, който е билъ на друго мѣсто.

По историята на монастиря, както и изобщо по въпроса за старостьта на монастирската църква и монастирскитѣ зграци задоволителенъ отговоръ дава монастирскиятъ ржкописъ „Великiи помени́къ“.

Поменикътъ, за жалость, не съдържа много данни за миналото на монастиря. Въ началото се казва, че той билъ основанъ на 1020 год. Споредъ още живото предание у околното население, въ стария монастиръ, преди да се изгради новата църква, имало една малка църквица, не далечъ въ гората, гдето се намира скала отъ шупливъ камъкъ „бигоръ“, както и сега наричатъ такъвъ камъкъ въ дебърско, отъ гдето произлиза и прозвището на монастиря „Бигоръ“.

Табло IX — 16, 17

Кичевскиятъ монастиръ „Пречиста“

Едва ли има другъ монастиръ въ Македония, който да е игралъ такава сждбоносна роль въ народно-вѣрския животъ на македонския българинъ, както монастирътъ Пречиста.

Пречиста се намира на 2 часа пжть на юго-западъ отъ гр. Кичево срѣдъ гжста джбова гора, при основата на единъ високъ хълмъ отъ така нареченитѣ Монастирски върои.

Монастирската сграда има форма на кржгъ и не заема много голѣмо пространство, защото, отъ юго-изтокъ и югъ, се ограничава отъ стръмнини. Всрѣдъ монастирския дворъ се издига църквата, която е една отъ най-голѣмитѣ църкви въ Македония. Зидана е изцѣло отъ дѣланъ гранитенъ камъкъ и има форма на голѣмъ кубъ, надъ който стърчи хубаво и величествено кубе. Прозорцитѣ сж малки и високи, та винаги въ църквата владѣе тайнственъ полумракъ.

Изображенията по стенитѣ на църквата не сж съ голѣма художествена стойность, но ония въ олтаря, както и царскитѣ икони сж изработени много вещо.

Самата монастирска сграда, която обикаля монастиря, не е голѣмъ. Брои всичко 30 стаи.

Монастирътъ носи името Пречиста, защото е посветенъ на пречистата божия майка — св. Богородица.

Два съборни дни има тоя монастиръ: на 15 августъ — Успѣние богородици и на 8 септември—Рождество Богородично (малка Богородица).

Въ последния праздникъ съборътъ е най-многолюденъ.

Тогава Пречиста заприличва на развълнувано море, на огроменъ мравунякъ. Тукъ се събиратъ много и разнообразни облѣкла, физиономии, нрави, обичаи, понятия, идеи, тжги, неволи Трѣбва човѣкъ да се случи въ монастиря на такъвъ день, за да разбере грамадната централизаторска роль на Пречиста. На тия два дена въ монастиря се събиратъ десетки хиляди хора отъ три епархии: дебърската (кичевско, дебърско, рѣканско, порѣчко); охридската (охридско, стружко, дебърца, желѣзничко); скопската (гостиварско и тетовско), а сжщо гости идатъ отъ прилепско и битолско.

Миналото на монастиря Пречиста се крие въ дълбокъ мракъ. На мѣстото на сегашната черква, която е строена въ 1848 г., имало стара черквица, която е била малко по-доле — въ мѣстностьта Кърнино и съ това име монастиря се нарича още Кърнински или Кърчовски. По всѣка вѣроятность монастиря води началото си отъ предтурскитѣ завоевания.

Много пжти е билъ съсипванъ отъ пожаръ и ограбванъ отъ разбойници. Последниятъ пжть е билъ опожаренъ презъ 1835 г., и много западналъ. Но отъ втората половина на миналия вѣкъ взима бързо да напредва, благодарение усилието на неговитѣ трудолюбиви и благочестиви игумени — блажено почившитѣ митрополитъ Козма Пречистански, архимандритъ Софроний и др.

Преди последното нещастие на монастиря, около края на XVIII в., тукъ имало образцово монастирско училище, дето се училъ хаджи Иоакимъ Кърчовски, Иванъ Генадиевъ, виденъ черковенъ пѣвецъ, копмозиторъ и пр.

Въ ново време покойниятъ дяконъ Йосифъ Николовъ е издигналъ това училище и той въвелъ модерна програма на обучение, редъ и дисциплина, та било привлекло много ученици не само отъ кичевско, а и отъ съседнитѣ околии.

Монастирътъ има голѣми заслуги за събуждането на българина въ тоя край.

Презъ 1870 г. той начело повежда борбата противъ гръцката патриаршия и ржководи цѣлата околия.

Отъ негови срѣдства се подпомагало училището въ Кичево. До последно време отпускаше пари на беднитѣ села да си строятъ училища.

Когато презъ Илинденското възстание албански пълчища тръгнаха да опустошаватъ обительта, мѣстното мохамеданско (помаци) население се възпротиви и го запази: на такава почить се радва поменатия монастиръ.

Табло X — 18

Църквата Св. Св. Кирилъ и Методи въ гр. Гостиваръ е съградена презъ 1912 год. по инициативата на тамошния енорийски свещеникъ.

Табло X — 19

Църквата Св. Богородица въ гр. Тетово е била много стара и малка сграда.

Презъ балканската война билъ издигнатъ на нейно мѣсто голѣмъ красивъ храмъ въ честь на св. св. апостоли Кирилъ и Методи.

Табло XI/XII — 20, 21. 22, 23

Лешокски монастиръ св. Атанасъ

Монастирътъ се намира надъ с. Лешокъ (Пологъ), което село е далече $1^{1}/_{2}$ ч. на с-и. отъ гр. Тетово.

Срѣдъ сѣнчести дървеса, лозя и градини, кръстосани отъ кристални планински потоци, върви пѫтя отъ селото къмъ монастиря.

Бѣли стени окрѫжаватъ последния. Въ двора се намира гостоприемницата, училището, жилища за братята и мъничка черквица, а малко на страна — гроба на отецъ Кирилъ Пейчиновичъ съ надгробенъ надписъ, приготвенъ лично отъ покойника, а до гроба шурти хладна чешма. Задъ оградата на двора, срѣдъ овощни дървета се издига старинната черква св. Богородица.

По-рано монастирътъ билъ разположенъ горе въ Шаръ планина. Споредъ Кирила старата обитель е била съградена отъ сръбския краль Лазаръ надъ с. Лешокъ при укрепленията, чийто останки и днесъ се виждатъ.

Черквата на стария монастиръ носила името Св. Атанаси, сега разрушена. Покойниятъ проф. М. Дриновъ твърди, че монастиря сѫществувалъ преди Лазаря, сир. още въ XIII в.

Обаче, после билъ пренесенъ по-доле къмъ чифлика му, дето се намирала сегашната Св. Богородица (успение). Отъ природни стихии черквата и сградитѣ около нея били разрушени и монастиря запустѣлъ. Около 1600 г. монастирътъ билъ подновенъ отъ скопския митрополитъ Никаноръ, родомъ отъ с. Лешокъ. Но въ 1770 г. отново напасть голѣма постигнала обительта, защото яничари го ограбили и подпалили.

Следъ това нещастие монастирътъ взелъ лека полека да се оправя, и когато станалъ неговъ игуменъ Кирилъ, билъ отново изграденъ. Това е било въ началото на XIX в.

Отъ тогава Лешокската светиня сѫществува спокойно и служи за разсадникъ на духовна просвѣта и благочестие въ цѣлия Пологъ.

Самото име Кирилъ Пейчиновичъ свидетелствува какво значение има монастиря при пробуждането на македонския българинъ.

Табло XIII — 24

Катедралната църква св. Богородица въ гр. Скопйе. Хаджи Трайко е виденъ деятель отъ епохата на възраждането въ Скопйе. Въ 1822 г. начело съ Хаджи Трайко скопяни сѫ поискали отъ патриаршията български владика и съ това първи турятъ начало на общоцърковния въпросъ. Той подарилъ мѣсто за построяване на катедрална църква и положилъ много усърдие и грижи, докато издействувалъ отъ турскитѣ власти разрешение за построяването й. Църквата св. Богородица е построена презъ 1835 г.

Табло XIII — 25

Църквата св. Спасъ, която е съградена не далече отъ крепостьта на гр. Скопйе, притежава едно ценно съкровище — иконостасъ съ художествена резба, изработена отъ македонски майстори-художници, както свидетелствува запазения на иконостаса надписъ: „Перви майсторъ Филиповъ отъ Гари. Мак(а)рия отъ Галичникъ. Бугари дебрани отъ Мала Рѣка 1824“. Тѣ сѫ украсили съ високо художествена резба и други църкви въ Македония.

Табло XIV — 26

Гюришкиятъ монастиръ въ св. Николско е важенъ революционенъ пунктъ.

Тукъ се извърши известното голѣмо клане на българи отъ турцитѣ презъ 1912 г.

Табло XIV — 28

Нерезки монастиръ св. Пантелей се намира $^{1}/_{2}$ часъ далече отъ Скопйе. Съграденъ е билъ въ 1164 година, но сега е останала само църквата — една гиздава постройка съ 5 кубета.

За тия монастири скопскитѣ българи сѫ водили пропаганда.

Табло XV — 29

Марковъ монастиръ. При българското с. Сушица, 4 часа отъ Скопйе, се намира известния Марковъ монастиръ св. Димитри, издигнатъ отъ Вълкашинъ, баща на Крали Марка, въ 1345 год. Градежътъ се отличава съ стилъ отъ XIV вѣкъ.

Табло XV — 30

Монастиръ Арахангелъ. Тоя монастиръ е съграденъ презъ 1641 год. Намира се до с. Кучевища, родното мѣсто на митрополитъ Натанаилъ.

Монастирътъ е добре запазенъ и служи за селска църква, макаръ такава и да има.

Табло XVI — 31

Църквата въ Старо-Нагоричани, тоже кумановско. Тази църква носи името св. Георги и води началото си отъ XIV в. По своята величавость тя е една отъ първитѣ отъ оная епоха и представлява кѫсенъ византийски стилъ отъ разцвѣта на сръбската архитектура. Въ нея църква се намиратъ ликоветѣ на св. св. Кирилъ и Методи.

Табло XVI — 32

Църквата въ с. Младо-Нагоричани (кумановско) е стара сграда отъ XIII вѣкъ. Тукъ сѫ почивали останкитѣ на българския царь Михаилъ, който е падналъ презъ 1330 г. въ боя при Велбѫждъ (Кюстендилъ).

Табло XVII — 33

Старата черква „свети Никола“ е известна и по голѣмитѣ борби, които кумановскитѣ граждани водиха съ сърбоманитѣ. Последнитѣ бѣха подкрепяни отъ турската власть.

Табло XVII — 34

Монастиря св. Прохоръ Пчински

Прохоровитѣ родители живѣели въ едно овчеполско село, дето се родилъ и бѫдещиятъ пустинножитель. Когато станалъ пълнолѣтенъ, той напусналъ свѣтския животъ и се отеглилъ въ една пещера край Старо-Нагоричани (кумановско).

Въ тази пещера Прохоръ прекаралъ дълги години въ постъ, молитва и богоугодни дѣла. Когато тази мѣстность била нападната отъ печенегитѣ, часть отъ които презъ 1049 г. се заселила въ Овчеполе, Прохоръ се премѣстилъ въ уединената планинска мѣстность Козякъ. Тамъ, надъ р. Пчиня, си избралъ постница, дето и починалъ. Византийскиятъ императоръ Диогенъ, комуто светецътъ е предсказалъ, че ще стане царь, издигналъ черква св. Прохоръ на лѣвия брѣгъ на р. Пчиня, подъ село Ябланица, кѫдето поставилъ коститѣ му.

Монастирътъ Св. Прохоръ Пчински или Св. Отецъ, както го наричатъ мѣстнитѣ жители, е построенъ презъ XI в.

Презъ дългото турско робство пчинската обитель е прекарала много беди и едва не запустѣла. Обаче монастирскитѣ отци съумѣли сѫ да прибер態ъ доста голѣма библиотека и да запазятъ нѣкои интересни рѫкописи, предимно жития. Тукъ е имало и килийно училище за приготовление на свещеници.

Табло XVIII — 36

Монастирътъ „св. Иоакимъ Осоговски" отстои на единъ часъ разстояние отъ градъ Криворѣчна Паланка. Монастирътъ се намира на изтокъ отъ града въ недрата на осоговската планина, въ една, запазена отъ човѣшкото око и заградена отъ гѫсти букови и дѫбови гори, клисура. Този монастиръ е отъ старо време и е построенъ въ честь и паметь на светията Иоакимъ, единъ отъ духовнитѣ ученици на св. Иванъ Рилски. Той е билъ издигнатъ презъ XII вѣкъ съ срѣдствата на нѣкой поклоникъ на светеца, за чиито дѣла се знаело въ цѣло Паланечко. Монастирътъ е билъ веднъжъ разрушенъ до основи отъ турскитѣ орди и по-късно, съ съдействието и срѣдствата на първитѣ паланечки деятели начело съ Хаджи Стефанъ — монастирътъ бива възобновенъ. Сега монастирътъ се състои отъ голѣмата черква на св. Иоакимъ — съ шесть кубета, която свободно може да побере хиляда богомолци и която по устройство е еднаква съ тая въ Рилския монастиръ. До този храмъ има една малка черква „св. Богородица". Сѫщо така има нѣколко сгради за посетителитѣ на монастира.

Презъ 1870 год. Василъ Левски е посѣтилъ монастира, заедно съ Т. Пѣевъ по работа, свързана съ освободителното дѣло. Въ монастира е работилъ и живѣлъ игумена-старецъ Аверкий.

Голѣмъ будитель въ областьта на духовното ни възраждане, дѣдо Аверкий не преставалъ отъ скромната монастирска келия да пробужда националното съзнание на народа и на тогавашната ни интелигенция.

Табло XIX — 37/38

Лесновския монастиръ св. Гаврилъ се намира въ склоноветѣ на Плавица планина разклонена отъ Осогово, край Злетово (кратовско). Сѫществувалъ и преди Гаврила, който е билъ родомъ отъ с. Осиче (паланечко). Той билъ синъ на богати родители и за времето си билъ доста книжовенъ и набоженъ. Следъ смъртьта на жена си се подстригалъ въ лесновския монастиръ и се отстранилъ да живѣе въ единъ скитъ Облакъвърхъ, дето прекаралъ много години въ неизвестность и свършилъ живота си. Това е ставало презъ XI—XII столѣтие.

Презъ време на турското покоряване на северна Македония, мощитѣ на светеца били занесени на съхранение въ В. Търново.

Лесновскиятъ монастиръ е билъ обширна калугерска община съ много братя и служители. Монастирътъ и презъ първитѣ години на турското владичество, XV в., е преуспѣвалъ, понеже сѫ го крепили заможнитѣ рударски градове Кратово и Злетово.

Въ монастиря се съхранявали много рѫкописи и тукъ е писалъ своитѣ спомени българскиятъ писатель Станиславъ.

Монастирътъ е подържалъ връзки съ Русия, дето негови хора съ разрешение на руския царь, сѫ ходили за милостиня и оттамъ сѫ донасяли книги и одежди за черквитѣ въ околнитѣ селища. Лесновскиятъ монастиръ презъ XVII—XVIII в. е билъ огнище на черковна литературна работа и е подържалъ училище на славяно-български езикъ, което сѫществуваше до последно време.

Въ тоя монастиръ се съхранявала голѣма библиотека съ ценни рѫкописи, сега пръснати въ Бѣлградъ, София, Русия и др.

Табло XX — 39

Кочанския монастиръ св. Пантелеймонъ е съграденъ отскоро не далечъ отъ стария монастиръ — светиня, която вѣрно е пазила бащината вѣра, въпрѣки насилственото настѫпление на мохамеданството въ тоя край презъ времето на султанъ Селимъ.

Табло XX — 40

Св. Спасъ въ Щипъ е стара черква на лѣвия брѣгъ на р. Отиня. Тя е отъ времето на българския царь Константинъ Деянъ, отъ втората половина на XIV в. Цѣлата черква е изписана съ ликове на светци и съ славяно-български надписи.

Табло XXI—41

Църквата Св. Никола въ Щипъ се споменава още въ XIV вѣкъ, но въ днешния си видъ е възобновена презъ 1867 година съ общенародна помощь, както се вижда отъ мраморната плоча — надписъ, надъ западната входна врата.

Табло XXI—42

Църквата Св. Арахангелъ Михаилъ или „Фитията" въ гр. Щипъ, както я нарича населението, е съградена отъ кесаря Стефанъ Хреля, който съградилъ и кулата въ Рилския монастиръ презъ 1303 година.

Тоя Хреля, който въ народния епосъ носи името „Релю Крилатица" е билъ владѣтель, почти независимъ на една часть отъ северна Македония съ градове Мелникъ, Кюстендилъ, Струмица и Щипъ.

Табло XXII — 43

Въ 1840 г. велешани построяватъ високо отъ дѣсно на р. Вардаръ черквата св. Пантелей. Има надписъ: „Созида се храмъ сей во имя Святаго Великомученика Панталемона въ лѣто спасителево 1840".

Табло XXII—44

Монастирътъ св. Арахангелъ се намира въ мѣстностьта „Клепи" при с. Чичево. Намѣренъ е цръковенъ печатъ отъ 1709 г.

Табло XXIII—45

Близо до Кавадарци се намира малкия монастиръ Св. Георги съ гиздава църква.

(Погрѣшно е именувана градска църква въ Кавадарци).

Табло XXIII—46

Положкия монастиръ Св. Арахангелъ Михаилъ се намира въ Тиквешъ въ единъ планински кѫтъ съ омайна околность.

Монастирътъ датира отъ XII вѣкъ и презъ турското робство е билъ крепитель на християнската вѣра. Въ него се подвизавали монаси преписвачи на стари славяно-български ржкописи.

Тавло XXV—49

Църквата св. Благовещение въ гр. Прилепъ е градена презъ 1835—1838 година. Ферманътъ на тази църква гласи „Църква за български народъ въ гр. Прилепъ". Иконостасътъ и владишкия тронъ сж богата резба отъ ржката на нѣкой „дебранецъ".

Табло XXVI—51

Монастиръ св Арахангелъ (Архангелъ) въ с. Варошъ се намира 15 минути далечина отъ гр. Прилепъ.

Споредъ преданието въ това село е имало 77 църкви, отъ които за сега сж уцѣлѣли 5—6, било напълно, било отчасти.

Монастирътъ крие началото си въ далечнитѣ древни времена, но е билъ разрушенъ на нѣколко пжти.

Монастирската църква е възобновена презъ 1858 год. и осветена на 28. IV. ст. ст. 1861 год. отъ „Негово преосвещенство митрополита пелагонийскаго г. Венедикта Поповича Византийскаго". Намиратъ се по стенитѣ на църквата стари образи и надписи.

Табло XXVII — 52

Монастирътъ „Трѣскавецъ" е на голѣма почить у прилепчани. Охридчани иматъ своя св. Климентъ, въ името на когото се кълнятъ, а прилепчани иматъ своята св. Богородица (Трѣскавецъ). Ето защо прилепчанинътъ за свой дългъ счита да заведе и своя гость-чужденецъ на монастира Трѣскавецъ, за да се види и да се поклони и той на тая светиня, съ която се гордѣе предъ близки и далечни лица.

Трѣскавецъ е далечъ отъ Прилепъ 2 часа, построенъ високо въ скалиститѣ бабунски разклонения на „Злато-върхъ". Отъ с. Дабница почва нанагорнището, което върви изъ криви козьи пжтеки по надвесени скали и камъни, като че ли грозящи всѣки мигъ да се спуснатъ и отърколятъ върху пжтника, за да го направятъ на смачканъ листъ. До монастира се пжтува пеша или съ конь. Макаръ и много труденъ пжтя, пжтникътъ не се чувствува уморенъ, като стигне монастира. Умората бърже се губи предъ мисъльта, че човѣкъ е стигналъ най-сетне до небеснитѣ висини, кждето въздухътъ е по-лекъ и не само се вдиша, но просто се „гълта". Отъ Трѣскавецъ се виждатъ високитѣ върхове на Шаръ, Пелистеръ, Бигла, а прилепското и битолското полета изглеждатъ като две тепсии, сложени една до друга. Особено величествена е гледката сутринь, преди изгрѣвъ слънце, когато първитѣ лжчи получатъ своето отражение отъ стъклата на Крушово, което отражение се улавя като на екранъ по трѣскавечкитѣ височини. Още по-пленителна е гледката въ ранна есенна сутринь, когато по цѣлото подножие на „Трѣскавецъ" се носи полегнала мъгла като вълни въ морето. Тогава прилепското поле, наистина, дава илюзия на море.

Черквата е добре запазена и разпредѣлена на петь отдѣления. На мѣста има втора, дори и трета живопись. Тука е и старинния образъ на св. Кн. Борисъ, изобразенъ до поясъ и съ царска корона и скиптъръ. Но около черквата сж монастирскитѣ огради съ трапезарията, въ която се намира каменна трапеза и каменни столове наоколо за голѣмия брой калугери. „Чардацитѣ" сж двуетажни съ около 60 голѣми и добре уредени стаи. Въ 1866 г. изгоряли всички монастирски сгради, съ изключение на трапезарията. Следната (1867) година еснафитѣ и населението издигатъ днешнитѣ постройки.

Въ по-старо време монастирската библиотека е била богата съ стари книги, писани на кожа и съ разни царски хрисовули, които по-късно сж били задигнати отъ чуждестранни пжтешественици. Сждейки по писмени паметници, монастирътъ е ималъ голѣми имущества. Той е билъ даряванъ и отъ коронованi владѣтели.

Табло XXVII — 53

Българската черква св. Богородица въ гр. Крушово, съ иконостасна финна резба, биде опожарена и ограбена презъ първитѣ дни на м. августъ 1903 г., въ време на илинденското възстание.

Табло XXVIII — 58

Слѣпченския монастиръ св. Иванъ Предтеча споредъ едно предание води своя произходъ отъ дебърския монастиръ св. Иванъ Предтеча (Бигоръ). Той е разположенъ въ една гориста мѣстность, между два дълбоки дола, които събиратъ водата на малка рѣкичка. Монастирътъ е известенъ далечъ по съседнитѣ околии. Очарователната природа, достжпностьта му, близостьта съ Битоля, Ресенъ, Крушово и Прилепъ твърде много сж спомогнали за неговата популярность. Гледката отъ монастира е пленителна. Отъ тукъ се вижда устието на р. Черна, презъ което тя навлиза въ битолското поле, съ брѣгове потънали въ зеленина и нагиздени съ красиви селца. Задъ Черна по източна посока се чертае прилепското поле съ множество високи и бѣлосани бейски кули; по на северъ се бѣлѣе мраморносребристия Козякъ, Селечка планина, Златовърхъ и др. — едно пространство повече отъ 12 ч. пжть.

Монастирскитѣ сгради иматъ видъ на четирижгълникъ, посрѣдъ които личи малка черква на мѣстото на старата. Отъ последната сж запазени само таблото и нѣколко икони, две джбови врати, единъ пергаментъ — поменикъ, и други дребни нѣща. Една отъ старитѣ икони носи дата 1628 г.. Около това време трѣбва да е билъ подновенъ монастира. Паметникътъ е дългъ 1 аршинъ и широкъ $^3/_4$ аршина, раздѣленъ на стжлбици съ имена на архиепископи, митрополити, епископи и пр. Въ монастира има около 20 килии за монаси. Имало е богата библиотека, гостилница и „занданъ" за арестъ на духовни лица.

Монастирътъ притежава имоти изъ обилнитѣ села въ гр. Битоля и другаде. При него имаше и първоначално училище. Проектираше се откриване класно училище съ пансионъ за децата отъ околнитѣ села.

Табло XXIX — 59

Църквата св. Недѣля въ гр. Битоля е съградена презъ 1862 година като български храмъ съ разрешението на тогавашния гръцки владика. Тази църква е видѣла всички борби на българския народъ въ тоя градъ и е хранилище на останкитѣ на много заслужили лица.

Табло XXIX — 60

Църквата въ с. Велмевци (Д. хисарско) е известна, че въ нея възстаницитѣ презъ 1903 г. сж се клели да мратъ за свободата и оттамъ проглaсили възстанието въ тоя край.

Табло XXX — 61

Църквата св. св. Кирилъ и Методи въ гр. Ресенъ е нова, градена е презъ 1893—94 год., а до тогава ресенскитѣ българи сж се черкували въ монастиря на близкото село Янковецъ. Избѣгвали да посѣщаватъ старата градска църква, предадена на гърчеющитѣ се населени власи.

По случай освещаването на църквата презъ 1894 г. тукъ се срѣщнали основателитѣ на революционната организация, и сж размѣнили мисли.

Табло XXXI—64

Българитѣ въ гр. Дойранъ се обявиха противъ гръцката патриаршия още преди учредяването на Екзархията. Ала въ града имаше влиятелни гъркомани, които не отстжпваха градската църква на българскитѣ мнозинства.

Особено на това се противеше тамошния гръцки владика, подкрепванъ отъ солунскитѣ гърци

Едва презъ 1911 год. българитѣ се сдобиха съ своя църква св. Илия, която по мѣстоположението си нѣма втора въ цѣла източна Македония.

Табло XXXII — 65

Монастирътъ св. Иванъ Предтеча (Продромосъ) близо до с. Лакосъ (сѣрско) въ една разкошна долина на пл. Боздагъ, потъналъ въ маслинова гора, е светиня отъ XIV в., построена отъ сръбския краль Душанъ Силни.

На тоя монастиръ е билъ игуменъ презъ първата половина на миналото столѣтие архимандритъ Теодоси, чичо на покойния скопски български митрополитъ Теодоси.

Архимандритъ Теодоси тайно училъ много монаси българи на славянски езикъ и създалъ отъ монастиря гнѣздо на бждещи будители въ тоя край.

Табло XXXII—66

Село Крушово (демиръ-хисарска околия) притежава селска църква, която е творба на македонски архитекти — самоуци, но по своята грамадность и изящна постройка прави впечатление на фина западно-европейска архитектура.

Табло XXXIII—67

Градъ Банско (разложко) притежава голѣма и красива църква св. Тройца, градена презъ 1835 година, а въ двора ѝ се намира една голѣма кула, 30 метра висока. Тя прилича на църковнитѣ кули въ срѣдна Европа и е снабдена съ часовникъ.

Табло XXXIII—68

Село Зарово, чисто българско село въ солунско. Църквата му, особено камбанарията, е една гиздава сграда, каквато рѣдко се намира изъ този край.

Табло XXXIV—69

Църквата паметникъ въ с. Симитли (горноджумайско), която наскоро се издигна, е единъ храмъ-паметникъ на загиналитѣ борци отъ тоя край за свободата на Македония.

Табло XXXIV—70

Малкиятъ градецъ Гюмендже, близо до Солунъ и станция на желѣзницата, бѣше едно отъ найсъбуденитѣ селища въ централна Македония. Още преди учредяване на Българската екзархия, то имаше свое училище и църква. Църквата „св. Богородица" е съградена въ старо време.

Табло XXXV—71

Българската митрополия въ гр. Битоля градена нъ времето на пелагонийския митрополитъ Григори (1905—1907 год.). Това здание бѣше гордость за битолския българинъ.

Табло XXXV—72.

Митрополията въ Неврокопъ. Едно великолепно здание, градено презъ 1929 година.

Табло XXXVI — 73/76

Зографскиятъ монастиръ се намира въ св. Гора (Атонъ). Той е основанъ отъ трима братя българи — Мойсей, Аронъ и Иоанъ изъ гр. Охридъ въ 898 год. Покровитель на обительта е св. Георги, защото, споредъ преданието, неговиятъ образъ се изобразилъ самъ отъ себе си (зографисалъ) на една бѣла чиста дъска и съ това Богъ е показалъ на чие име да се посвети монастиря.

Зографъ презъ всички времена е билъ и си останалъ български, защото въ него монастиръ монаситѣ винаги сж били българи.

Въ монастиря се съхраняватъ много стари български паметници. Въ него довършилъ Отецъ Паиси своята история. Монастирътъ е помагалъ материално на българското училище въ Солунъ и снабдявалъ съ църковни книги и одежди много български църкви въ Македония.

Табло XXXVII—77

Хилендарскиятъ монастиръ лежи на източната страна на планината Атонъ, не далече отъ шийката, която отдѣля Света-Гора отъ материка, на два и половина часа пжть отъ Зографъ, половинъ часъ отъ морето и шесть часа отъ Карея. Разположението му е много красиво — всрѣдъ една равнина, въ гжста гора, съ надвиснали надъ нея по стръмната страна ровове, които обикалятъ монастиря отъ аси страни, така че дори и отъ близко не се забелѣзва.

Хилендаръ е основанъ въ края на XII вѣкъ следъ Р. Хр. Основатели сж царетѣ-монаси Симеонъ и синътъ му Сава — архиепископъ сръбски.

Монастирътъ Хилендаръ, както и всичкитѣ светогорски монастири, представя замъкъ, който има видъ на трижгълникъ, съ стени и здания отъ двѣтѣ страни и съ високи кули и бойници.

Съборниятъ храмъ, въ честь на „Въведение Богородично", по величественость, красота и богатство на материала, отъ който е построенъ, надминава почти всички храмове на Света-Гора. Той стои всрѣдъ самия монастиръ, отдѣленъ отъ всички здания, на трайна и висока основа. Построенъ е отъ голѣми дѣлани камъни, постланъ е на много мѣста, вжтре и вънъ, съ мраморни плочи и, споредъ светогорския обичай, разположението му е кръстообразно. Колонитѣ, на които той се държи, на брой двадесеть и шесть, сж отъ цѣлъ бѣлъ мраморъ; мраморни сж рамкитѣ на вратитѣ и прозорцитѣ; между прозорцитѣ отвжтре и отвънъ се намиратъ мраморни четирижгълни и кржгли колони. Подътъ на цѣлия храмъ е мозайка, състояща се отъ различенъ цвѣтъ и видъ мраморни плочки, съединени помежду си много изкусно. Външнитѣ и вжтрешнитѣ врати на храма сж единадесеть, а прозорцитѣ сто и четири. Иконостасътъ е дървенъ и позлатенъ. Храмътъ е цѣлъ украсенъ съ икони, кандила, скжпоценни кръстове, висящи по стенитѣ; църковната посждина е доста богата. Въ храма се намиратъ петь чудотворни икони, всѣка отъ които има своята крайно интересна история.

Освенъ събора, има още десеть параклиса, а вънъ отъ монастира се намиратъ тридесеть малки църкви.

Хилендарскиятъ монастиръ е билъ по-рано чисто сръбски; сега, макаръ и да се слави още за сръбски, по население е станалъ почти български, защото монаситѣ въ по-голѣмата си часть сѫ българи. Цѣлото братство се състои отъ около сто души.

Владенията на Хилендаръ въ Света-Гора сѫ много обширни: къмъ северо-изтокъ се простиратъ до шийката на Атонския полуостровъ, на западъ до Зографъ, а къмъ югъ почти до Карея. Но вънъ отъ Атонъ той има малко имоти.

Табло XXXVIII—78/79

Зейтинлъка. На западната страна вънъ отъ градъ Солунъ, на дѣсно отъ пѫтя за Кукушъ, се намира единъ прелестенъ кѫтъ съ модерни здания. Това е Зейтинлъка, дето се помѣщава духовната семинария на българитѣ-католици (униати), други учебни заведения и домътъ на милосерднитѣ сестри отъ мисията „Seours de Sainte Vincent de Paul“.

Въ тази семинария много българи отъ кукушко и гевгелийско сѫ получили образованието заедно съ изучване на френски езикъ.

Мохамеданството

(Къмъ Табло XL—XLIII)

Мохамеданството или ислямътъ (муслюманството) е „Божието вѣроизповедание“, което заповѣдва пълна преданость Богу и безусловно подчинение на неговата воля, безъ която ни едно създание не може да сѫществува, никакво движение не може да става, никакво събиране не може да се върши.

„Каквото е предопредѣлено, това и става“.

Тоя принципъ заедно съ другъ единъ еднакво важенъ съ него, а именно: „нѣма другъ Богъ освенъ Бога и Мохамедъ неговия пратеникъ“ образуватъ основата на мохамеданската религия.

Първиятъ принципъ е най-чистъ фатализъмъ (предопредѣление, „писано“ или „речено“), отъ който човѣкъ не може да избѣгне. Тоя мирогледъ е миналъ и въ живота на нашия българинъ и играе голѣма роль въ частния животъ, пъкъ даже и въ обществения.

Отъ втория принципъ следва, че Мохамедъ е пророкъ на пророцитѣ и най-близъкъ до Бога. Неговитѣ приемници на земята сѫ негови представители и божи помазанници и на тѣхъ по волята на Бога (Алаха) е предоставено на земята рѫководството на живота на правовѣрнитѣ (муслюмани).

Първъ и непосрѣдственъ наследникъ на пророка тукъ на земята е халифа или халифъ-и-ресулъ-Алахъ (намѣстникъ на божия пророкъ). Първъ намѣстникъ е билъ Аби-Бекиръ.

Съ течение на времето намѣстничеството е минало върху династията на абасидитѣ. Когато тѣхната държава се разпокѫсала и била покорена отъ турцитѣ, халифското наследство е минало въ рѫцетѣ на турския вождъ — падишаха (царь на царетѣ) или султана (властоносецъ).

По тоя исторически пѫть турскитѣ султани следъ покорение на арабскитѣ земи, бидейки по вѣра мохамедани, станали светски вождове и духовни началници на правовѣрнитѣ.

Тѣ съсрѣдоточили въ рѫцетѣ си свѣтската и духовна власть.

По тоя начинъ е създадена елна теократическа държава на чело съ абсолютенъ господарь, представитель на Бога и пророка.

Султанътъ отъ своя страна и по своя воля е раздѣлилъ властьта между двама свои помощници.

Свѣтската власть предоставилъ на своя везиръ (служитель), който отъ негово име и воля е неговъ мандаторъ относно управлението на държавата.

Духовната е предоставилъ на шеихъ-юль-ислямa, тълкуватель и началникъ на ислямa.

Въ по-старитѣ времена никакъвъ по-важенъ държавенъ актъ не се извършвалъ безъ мнението (фетва) на последния.

Шеихъ-юль ислямътъ има своитѣ подчинени помощници по тълкуване на вѣрата и свещения законъ (шериата) въ лицето на духовнитѣ съсловия „софти“ и „улеми“, които сѫ оказвали голѣмо влияние върху държавния животъ на империята и които живѣятъ главно въ столицата.

Изпълнението на религиознитѣ обреди се извършва отъ имамитѣ (ходжитѣ) въ молитвенитѣ домове, известни съ името мечетъ (джамия), които въ провинциалнитѣ градове признаватъ за свой шефъ въ тълкуване на свещеното ислямско писание (корана), както и на шериата — мюфтията.

Къмъ тая категория служители на вѣрата може да се причисли и кадията, но неговата функция е повече свѣтска и сѫдебна. За това кадиитѣ въ по ново време не бѣха числени подъ ведомството на правосѫдието. Кадията играеше ролята на модерния мирови сѫдия плюсъ нѣкой атрибути, основани на шериата.

Въ главни черти такова бѣше устройството на мохамеданската църква.

И мохамеданството има своитѣ отшелници отъ мира сего — аскети или калугери (добри старци), а не монаси, понеже турскитѣ аскети или дервиши могатъ да се женятъ.

Тѣхното свърталище се нарича теке. Има характеръ на християнски монастиръ. Началникъ на текето се нарича шефъ (шеихъ). Обикновено при нѣкои голѣми текета сѫществува училище за духовно образование или както се нарича медресе.

Между мохамеданитѣ въ турската държава има доста секти, отъ които най-забележителна е сектата бекташлии, които піятъ вино и не се придържатъ строго о мохамеданскитѣ обреди. И тѣ иматъ своитѣ текета.

Табло XLIII — 89

Тюлбе или турбе се нарича издигнатъ паметникъ отъ тухли въ видъ на арки отъ всичкитѣ му четири страни за възпоминание на нѣкоя муслюманска знаменитость.

* * *

ОБЯСНИТЕЛЕНЪ ТЕКСТЪ

ОТДѢЛЪ VII

Развитие на българското училищно дѣло въ Македония

Възраждането на българския народъ започна отъ Македония.

Както е известно, първиятъ будитель на народностното съзнание у българина е светогорския монахъ Пансий, родомъ отъ Македония, който написа История славяно-болгарска въ Хилендарския монастиръ на Атонъ.

Неговото дѣло подтикна мнозина по-будни македонски синове да продължатъ начената работа. По-главнитѣ сѫ: иеромонахъ Якимъ Кърчовски отъ кичевско, иеромонахъ Кирилъ Пейчиновичъ отъ с. Теарци (тетовско), архимандритъ Хаджи Теодосий отъ Дойранъ, архимандритъ Антимъ Ризовъ отъ с. Калково (струмишко), Павелъ Божигробски отъ Кониково (ениджевардарско) и др.

Тѣ сѫ писали своитѣ книги предимно за простия народъ на простъ славяно-български езикъ (Гледай табла V, VI VII и VIII, отдѣлъ VI — Вѣра и черква).

По монастиритѣ въ западна Македония сѫществували училища за подготовка на духовници, дето се учило на славянски.

Презъ XVII в. запазени сѫ монастирски училища въ Осоговската обитель, Трѣсковецъ, Св. Иванъ Бигоръ, Положкия монастиръ и др.

Презъ XVIII вѣкъ и въ началото на XIX вѣкъ срѣщатъ се училища при всички по-видни монастири въ Македония, а не сѫ рѣдкость и по градоветѣ: с. Варошъ (Прилепъ) има училище презъ 1782 г., с. Лешко (Горна-Джумая) — въ 1802 г., гр. Велесъ — 1810 г. въ рилския метохъ, с. Орланци (кичевско) и Крива Паланка — презъ 1817 г., Кратово — 1818 год., въ скопското село Кучевища — 1826 год., село Витолища (мориховско) — 1823 г. Презъ 1830 година сѫществували училища по стария типъ, сир. монастирски (килийни) въ градове: Скопйе, Щипъ, Берово и Малешъ.

Презъ периода 1840—1850 г. въведена е навсѣкжде линкастерската метода, а отъ 1860—1870 г. — звучната; едновременно съ това презъ тоя периодъ вече въ градоветѣ се отварятъ отдѣлни девически училиша и се обособяватъ въ отдѣлни групи горни училища или класни, въ които сѫ застѫпени повече или по-малко общеобразователни предмети.

Броятъ на училищата къмъ 1870 година достигна цифрата 117, а числото на ученицитѣ е надъ 12,000, както това може да се види отъ отчета на С. С. Бобчевъ, който е обиколилъ (1874 г.) цѣла Македония и е докладванъ въ събранието на членоветѣ на „Македонска дружина“, държано на Връбница сѫщата година.

Ние виждаме, че въ единъ периодъ отъ 40 години (1830—1870 г.) се отварятъ нови, а стари училища се преобръщатъ на модерни и числото имъ е достигнало до 120 само въ Македония. Това е количественъ напредъкъ. По-важенъ е качествения.

Презъ времето отъ 1830—1850 год. старитѣ часословски (килийни) училища, приютени въ нѣкоя прихлупена стаичка, рѫководени отъ нѣкой свещеникъ или даскалъ — терзия, издържани отъ подаянията на учащитѣ се — ставатъ общински на цѣлото селище, прибиратъ се въ нарочно построени сгради, рѫководятъ се отъ повече учителски сили, вече подготвени за званието си, издържатъ се отъ цѣлото селище и пр.

По това време учителствуватъ пионеритѣ на българската просвѣта и борцитѣ за народни права.: Бр. Миладинови, Жинзифовъ, Гр. Пърличевъ Йорданъ Джинотъ, Д. Узуновъ, Монахъ Данаилъ (въ Велесъ), Димитъръ Бѣлаяна (Щипъ) и пр.

Хати-хумаюнътъ отъ 1856 година внася новъ поривъ въ българскитѣ борби противъ елинизма. Настѫпва новъ периодъ, който трая до учредяването на Българската екзархия — 1870 г.

Смѣло може да се твърди, че тия 14 години съставляватъ най-бурното, но и най-творческото време отъ новата българска история.

Презъ речения периодъ училищното дѣло се рѫководи отъ мѣстнитѣ църковно-училищни общини. Учебнитѣ програми, реда и учебното време почти се уреждатъ и ставатъ еднакви за всички учебни заведения.

Презъ сѫщия периодъ Йосифъ Ковачевъ открива първото педагогическо училище въ градъ Щипъ, дето се стекли ученици отъ цѣла Македония — бѫдещи просвѣтни работници.

Сѫщиятъ Ковачевъ напечата „Школска педагогика“, която силно тикна последното въ пѫтя на съвременнитѣ искания на разумното възпитание.

Неговиятъ букваръ по звучната метода направи цѣлъ превратъ въ методитѣ по обучение.

Въ Цариградъ почва да излиза сериозното списание „Читалище“, вещо подреждано съ отборъ статии отъ общественъ характеръ, предимно изъ областьта на възпитанието. Неговото приложение „Ржководитель" (?) даваше интересни статии по обучението и ржководенето на учебното дѣло.

Отъ 1865 до 1870 г. и нататъкъ навсѣкжде изникватъ читалища съ библиотеки, съ сказки и беседи въ празницитѣ и съ вечерни и недѣлни курсове за обучение на неграмотнитѣ и малограмотнитѣ.

Презъ него време учителствуватъ преданнитѣ просвѣтни ратници:

Йосифъ Ковачевъ, Гр. Пърличевъ, К. Шапкаревъ, К. Босилковъ, В. Поповичъ, Вас. Ал. Кюрдалевъ, Ст. Костовъ, Йорданъ Джинотъ, Ив. Шумковъ, дяконъ Агапи Войновъ, Елисей п. Теофиловъ, Г. Икономовъ, В. Манчевъ, В. Нейчевъ, Ст. Салганджиевъ, Н. Ганчевъ, В. Мачуковски, Тодоръ Неновъ, Георче и Никола Мустреви, Якимъ Сапунджиевъ, А. Йосифчевъ, Търпо Поповски и др.

Въ полето на женското образование се подвизавала първата негова пионерка — Баба Недѣля Петкова съ дъщеря й Станислава Караиванова, Славка Динкова, Евка Милетичъ, Сава Палашева и пр.

Съ припознаването на българската цьрква за самостоятелна (султанския ферманъ отъ 28 февруари 1870 г. ст. ст.) настжпва ново време. Повиканъ е българския народъ да вземе сждбинитѣ на цьрковно училищното дѣло въ свои ржце. Въ Цариградъ е свиканъ Народенъ съборъ съ представители на цѣлото българско племе, въ това число и Македония.

Съборътъ се занима близо $1^1/_2$ година съ изработване устава на младата българска цьрква.

Тогава и после цѣлото внимание бѣше погълнато отъ въпроса за организирането на Екзархията. Избра се първия български екзархъ Антимъ, а презъ 1874 г. се изпратиха българскитѣ архиереи за Македония — въ Охридъ и Скопйе.

Още не закрепнала българската цьрква, наставатъ събитията отъ 1876 година — срѣдногорското възстание, после иде руско-турската война. Всичко това се отразява най-зле върху училищното дѣло. Много училища бѣха закрити презъ тия размирни времена, много учители пострадаха. Единъ застой се почувствува. Презъ 1877 год. първиятъ български екзархъ бѣ свалень отъ турското правителство и изпратенъ на заточение.

Българската цьрква биде обезглавена, приемникътъ на Антима — новоизбраниятъ екзархъ Йосифъ, изпадна въ положение на пълно бездействие и гледаше какъ враговетѣ на българския народъ брулѣха плодоветѣ на дългогодишната борба.

Току що се свърши войната, интереситѣ на цьрквата наложиха на екзарха да посети новоосвободенитѣ земи. Той замина за Пловдивъ (1880 г.) Ала неговото завръщане въ Цариградъ стана проблематично. Турското правителство упорито настояваше да се премѣсти седалището на екзарха въ Пловдивъ или София и по тоя начинъ да пресече неговитѣ връзки съ българитѣ отъ новоосвободенитѣ земи.

Особено тежъкъ бѣше ударътъ, нанесенъ съ решението на турското правителство: никой българинъ да не учителствува безъ разрешение на мѣстния гръцки митрополитъ и пр. (1881 година).

Въ силата на това решение повече отъ 50 български училища останаха безъ учители и бѣха затворени.

Изобщо, периодътъ отъ 1876—1880 година може да се смѣта като черно премеждие за просвѣтата на македонския българинъ. Презъ него време много страдания изпатиха просвѣтенитѣ и по-събуденитѣ дейци, мнозина отъ които отидоха на бесилката, на заточение и въ затвора.

Числото на българскитѣ учители презъ тоя периодъ падна подъ сто.

Гръцката пропаганда подъ ржководството на фенерската патриаршия разви невидена до тогава дейность, та и самата Висока Порта се изплаши отъ нейния успѣхъ. Скоро тя уреди въ главнитѣ центрове на провинцията просвѣтни комисии (меарифъ комисионъ), предъ които българскитѣ учители трѣбваше да държатъ известенъ изпитъ за да получатъ право на учителствуване.

Омекна положението и се създаде по-свободна атмосфера за българското училищно дѣло.

Настжпва новъ периодъ, плодовитъ съ успѣхи.

Тоя периодъ държа отъ 1881 до 1897 год. до винишката афера.

По-важни придобивки за цьрковно-училищното дѣло сж следнитѣ:

Презъ 1880-81 г. се отваря солунската мжжка гимназия, следната учебна година се зарежда и девическото класно училище въ Солунъ, а после гимназия.

Въ 1883-84 год. при Екзархията се образува училищенъ отдѣлъ, задачата на който бѣше да съсрѣдоточи ржководството на училищата въ Турция въ една ржка, да обезпечи материално сжществуването имъ, да унифицира учебната материя, да въведе общъ редъ и пр.

Сжщата година въ Прилепъ се отвори духовно училище, което поради интригитѣ на гърцитѣ биде примѣстено въ Одринъ.

Пакъ около това време въ Битоля и Скопйе се турна началото на гимназии, като тѣхнитѣ класни училища ставатъ IV-то класни съ програма на бждещи гимназии.

Презъ 1890 год. българската цьрква въ Македония придобива за скопската и охридската епархии титулярни архиереи презъ 1894 год. — за Велесъ и Неврокопъ, презъ 1896 г. — за Битоля и Кичево (епархия дебърска). Образува се св. Синодъ при Екзархията. Презъ 1894 г. правата на Екзархията относно училищата се изравняватъ съ ония на патриаршията, вследствие на което броятъ на училищата бързо се увеличава. Презъ 1886-87 г. въ Македония има 353 училища съ 656 учители и 18315 ученици презъ 1896-97 — 696 училища съ 1081 учители и 28436 ученички.

Тоя грамаденъ успѣхъ стресна враговетѣ на българския народъ въ Македония. Презъ 1896 г. сърбскиятъ краль посети Цариградъ и лично води преговори съ гръцката патриаршия за обща акция противъ българското просвѣтно дѣло

Сръбската пропаганда, чиято засилена дейность започва отъ 1886 г., напразно се мжчеше да печели почва, въпрѣки безсмисленото пръскане на парични срѣдства.

Тогава сръбското правителство се съгласи, щото сърбскитѣ училища да минатъ подъ ведомството на патриаршията и подъ нейно покровителство да сжществуватъ, понеже въ Турция не се признаваше сърбски народъ. Презъ 1897 год. сърбитѣ успѣха да бждатъ признати като такъвъ само въ косовски вилаетъ, а винишката афера имъ помогна да бждатъ признати и въ другитѣ вилаети на Европейска Турция.

И въпрѣки това, броятъ на българскитѣ училища растѣше:

Презъ 1903-904 учебна година има 859 училища съ 1358 учители и 44,833 ученици срещу 538 училища, 1004 учители и 32357 ученици патриаршески и срѣщу 137 училища, 277 учители и 40 0 ученици сърбомански (Brancoff — La Macédoine et sa population Chretienne).

За този периодъ ще трѣбва да прибавимъ и други важни постижения въ църковно-училищното дѣло, а именно:

Презъ 1889-90 г. въ Солунъ почна да излиза списание „Книжици за прочитъ"; въ Цариградъ се появи в. „Новини", а после в. „Вести"; списание „Библиотека". Въ 1883 г. К. Самарджиевъ основа книжарница въ Солунъ. Той впоследствие издаваше календарче „Св. Св. Кирилъ и Методи". Къмъ 1890 г. се отвори втора книжарница на Ив. х. Николовъ и тя издаваше редъ години календаръ „Солунъ". Въ всички по-главни градове на Македония се отвориха книжарници: Скопйе съ календаръ „Вардаръ", Прилепъ съ календаръ „Прилепъ", Велесъ сжщо и пр. Книжарницитѣ въ Солунъ издаваха всички учебници, както и библиотека „За деца".

Сжщиятъ К. Самарджиевъ, въ съдружие съ италиянеца Муратори, отвори печатница въ Солунъ, което се последва по-късно отъ друга на Ярцевъ.

Презъ 1887 година при солунската мжжка гимназия се отваря педагогическо отдѣление; презъ 1893-94 г. — класическо отдѣление, което презъ 1899-900 г. се замѣсти съ търговска гимназия.

Сѣрското третокласно училище отъ началото на 1896-97 г. се издига въ педагогическо; сжщото става и съ Скопското третокласно, което отъ 1895-96 г. се обръща въ пъленъ педагогически семинаръ.

Битолското класно училище презъ 1899-900 г. става пълна класическа гимназия.

Одринското духовно училище презъ 1891 92 г. се пренася въ Цариградъ и се обръща въ пълна духовна семинария и т. н.

Илинденското възстание внесе известно сътресение въ църковно-училищното дѣло на македонскитѣ българи. Неприятелитѣ помислиха, че всичкия български успѣхъ е проваленъ и стръвно се нахвърлиха върху сломения македонецъ да използуватъ нещастията му за свои интереси. Отъ 1905 година започва въоржжениятъ курсъ на сръбската и гръцката пропаганда въ Македония, така ревностно препоржчанъ и крепенъ отъ турското правителство. Неумѣстно е тукъ да се описватъ изстжпленията на гръцкитѣ андарти, сръбскитѣ кумети и турскитѣ банди, които се нахвърлиха надъ българина.

Последниятъ водѣше борбата едновременно на три фронта. Сърби и гърци можеха да се радватъ само на временenъ успѣхъ. Щомъ македонскиятъ българинъ се съвзе отъ разорението на турскитѣ пълчища, застана на първото си положение. Още презъ 1907 година младотурцитѣ потърсиха пжть да влѣзнатъ въ споразумение съ В.М.Р.О. и да третиратъ съ нея бждещето на турската империя като равенъ съ равенъ.

Младотурскиятъ режимъ отначало донесе успокоение въ редоветѣ на македонския българинъ, който веднага се залови да дотъкми изгубеното срѣдъ борбитѣ и да тласне културното си дѣло напредъ.

Българската интелегенция въ Македония, начело съ ржководнитѣ кржгове вписва въ програмата си издигане на църковно-училищното дѣло.

И започна отново стѣгане на редоветѣ за лоялно съревноваание въ полето на напредъка.

Презъ тоя най-последенъ периодъ българскиятъ народъ въ Турция успѣ да зачисли следнитѣ постижения:

1. Висшето църковно управление доби пълното си оформяване както предписваше екзархийския уставъ. Личното управление на българската църква, ржководено отъ екзархъ Йосифъ, се замѣни съ синодално. Презъ 1908 г. македонскитѣ митрополити по редъ и съгласно устава образуваха Св. Синодъ при българската църква въ Цариградъ. Наскоро подиръ това бѣше избранъ и Мирски съветъ при Екзархията и така се състави смѣсения екзархийски съветъ.

Екзархийската область въ Турция претърпѣ ново административно разпредѣление, а именно: разпредѣлена бѣше на 7 епархии съ титулярни архиереи, 14 епархии, управлявани отъ митрополитски замѣстници и 27 духовни общини начело съ председатели.

Мирскиятъ см. съветъ реши да се образуватъ при всички намѣстничества и общини фондове за издръжка на църковно-училищното дѣло. Това решение биде възприето отъ всичкитѣ епархийски и общински съвети и бѣха турени основитѣ на предвиденитѣ фондове.

2. Учебното дѣло презъ въпросното време доби най-голѣмъ тласъкъ.

Българинътъ въ предѣлитѣ на Македония се радваше на следнитѣ срѣдни учебни заведения.

1) Мжжка класическа гимназия въ Солунъ.
2) „ търговска „ „ „
3) Девическа гимназия въ сжщия градъ.
4) Педагогическо училище въ Скопйе.
5) Сжщо такова въ Сѣръ.
6) Мжжка реална гимназия въ Битоля.
7) Девическа „ „ „ „
8) Стопанско девич. училище въ Скопйе.

Освенъ тѣхъ други специални училища имаме: свещенически въ Скопйе, земледѣлско при Велесъ, килимарски въ Прилепъ, а при класнитѣ училища въ Кичево, Прилепъ, Щипъ и пр.—женски ржкодѣлни курсове.

Числото на прогимназиитѣ отъ 17 въ 1886/87 уч. година достигнаха до 66 презъ 1909/910. г.

3. Основното образование, при всичкитѣ несгоди и прѣчки, нарастна отъ 353 училища презъ 1886/1887 уч. година на 1141 презъ 1911/1912 уч. год. и остави задъ себе си основнитѣ училища на гъркомани и сърбомани, както това показва цвѣтната таблица.

То се разшири както по села, тъй и по полъ между българското население въ Македония. Така презъ 1886-1887 уч. г. броятъ на селскитѣ училища бѣше около 300, а презъ 1909 1910 уч. г. стигна до 787. Числото на ученичкитѣ отъ 2,093 въ 1886-1887 г. възкачи на 7,239 въ 1899-1900. г.

Презъ 1903-904 уч. г. всички български по-голѣми селища имаха училища. Само малкитѣ чифликчийски села и нѣкои затънтени селища въ планинитѣ, поради бедность и несгоди, се лишаваха отъ просвѣтни домове; но пакъ купъ отъ тѣхъ биваха концентрирани въ едно по-голѣмо пунктово селище и тамъ се събираха децата отъ околнитѣ. При подобни случаи сжществуваха малки икономически пансиони, издържани отъ учащитѣ се въ натура.

Като резултатъ отъ разпространението на училищата се констатираше утешителния фактъ, че и въ най-малкитѣ селца се намираха десетки младежи, които умѣеха да четатъ и пишатъ.

Макаръ обучението и да не бѣше задължително, обаче рѣдко, съвсемъ рѣдко изключение бѣше, щото деца на училищна възрасть да не посещаватъ училището. Забавачницитѣ, първитѣ и вторитѣ отдѣления навсѣкжде бѣха препълнени съобразно числото на децата отъ населеното мѣсто.

Числото на учителитѣ презъ 1886-87 г. бѣше 675, а презъ 1911-912 — 1776. До когато презъ 1893-1894 уч. г. учители съ педагогическа подготовка достигаха едва числото 99, презъ 1899-900 уч. год. стигнаха до 224 учители и учителки.

Отъ числото на учителитѣ презъ 1899-900 г. българи македонци бѣха 1426, българи не македонци 21 и отъ другаде 4.

Презъ 1899-900 г. се издържаха 250 училища отъ самото селище, 672 отъ Екзархията и 250 смѣсено.

Презъ предметния периодъ се преработиха и окончателно приеха плана на обучението, учебнитѣ предмети, седмичнитѣ програми.

До когато презъ първитѣ години липсваха учебници за срѣпчитѣ учебни заведения и още повече за прогимназиитѣ, презъ периода отъ 1900-901 г. сѫ на лице учебници по всички предмети и то застѫпени съ по нѣколко автори.

4. При Солунската мѫжка гимназия е повиканъ специалистъ препараторъ — покойниятъ Юл. Шумлянски. Той имаше задачата да снабди срѣднитѣ училища, както и класнитѣ съ помагала по обучението. При всички класни училища се създадоха училищни кабинети, които правѣха силно впечатление на посетителитѣ, особено на другородцитѣ.

5. За печатното дѣло, за читалищата, книжарницитѣ, юнашкитѣ дружества и пр., говоримъ другаде.

6. За подобрение методитѣ въ обучението презъ лѣтнитѣ ваканции се отваряха временни педагогически курсове, а презъ течение на учебната година учителскиятъ персоналъ при по-голѣмитѣ селища уреждаше педагогически конференции съ участието на селскитѣ учители.

7. При всѣко училище въ градоветѣ и по-голѣмитѣ села бѣха уреждани училищно-граждански библиотеки. Така кичевското училище притежаваше библиотека съ 1200 разни педагогически, научни и литературни съчинения; Галичкото въ библиотеката си имаше около 2000 книги, крушовското — 1650, дебърското—1300, прилепското — 6300, солунската мѫжка гимназия притежаваше една библиотека съ повече отъ 12000 наименования и т. н.

8. Недѣлнитѣ или празничнитѣ училища, които се съживиха отъ началото на 1880 г., замѣстиха нѣкогашнитѣ читалища отъ седемдесетьтѣ години.

Битолското недѣлно училище издаде на свои срѣдства редъ популярни книжки за народа: „Стопанинъ и ратай“, „Длъжноститѣ на човѣка“ и пр.

9. При училищния отдѣлъ на Екзархията се тури основата на редовна и сериозна училищна статистика и педагогически научни наблюдения.

10. Солунската мѫжка гимназия имаше частна метеорологическа станция, за която г. професоръ Д-ръ Каснеръ се произнесе съ голѣма похвала като първа заведена отъ тоя родъ въ Турция.

11. Освенъ екзархийския в-къ Новини (Вести следъ 1908 година) въ Македония се издаваха вестницитѣ: Право, Отечество, Родина, Конституционна Заря, Учителски вестникъ, спис. Културно Единство и пр.

12. Пакъ по това време македонското учителство се сдружи въ Учителски Съюзъ, който отъ начало броеше около 600 членове съ каса, печатенъ органъ, представителство и мѣстни клонове, които презъ 1910 година стигнаха числото 50. Сдруженото учителство държа конгресъ въ гр. Солунъ презъ 1908 и 1910 година и стабилизира своето положение. (Отдѣлъ VII, табло XXVIII—109).

За да се изтъкне по-ясно положението на българското училищно дѣло въ Македония, въ сравнение съ учебното дѣло на сърби и гърци, ние прилагаме къмъ края на отдѣла цвѣтна сравнителна таблица.

Ала и презъ този последенъ периодъ българското училищно църковно дѣло не остана въ спокойствие.

Следъ 1908 год. младотурцитѣ не устояха на обещанието за братство, равенство и свобода на отоманскитѣ народи. Упоени отъ лекия успѣхъ на своята революция, пожелаха да отоманизиратъ всички други народи и отпочнаха гонения противъ културнитѣ учреждения на нетурскитѣ си съотечественици. Най-силно, най-упорито и последователно отправиха своята ненависть къмъ българското църковно-училищно дѣло. Монастири, черкви, училища силомъ се отнемаха отъ българи и се предаваха на сърби и гърци. Обезорѫжителната акция бѣше върхътъ на преследването; най-събуденитѣ интелигентни българи на първо мѣсто попаднаха въ затворитѣ или напуснаха родната страна.

Тази буйна хайка противъ македонския българинъ извика на работа нелегалнитѣ акции на В.М.Р.О, която презъ 1908 г. бѣше свила знамето, за да чака развитието на събитията. Последваха атентати и турски жестокости.

Младотурцитѣ предизвикаха балканската война, която тури кръстъ на живота на отоманската империя въ Европа и повлѣче гибелни резултати за културното дѣло на българина въ Македония.

И тъй, развитието на българското-училищно дѣло, започнало своя интензивенъ животъ отъ четиридесеть години на миналия вѣкъ, трая повече отъ 70 години и записа въ своята история свѣтли страници срещу цената на многобройни скѫпи жертви.

Трѣбваше топоветѣ на Европа да забухтятъ, за да съборятъ сградата, която толкова поколения строиха. Зданието е само съборено, но волята у строителя е неразрушима, защото македонскиятъ българинъ преди всичко цени културния напредъкъ; за него той е правилъ и прави всички жертви и когато неговото мирно развитие се спъва отъ кѫдето и да е, тоя македонецъ намира сили въ себе си да отстрани прѣчкитѣ; у него пребивава вѣрата, че мракътъ е само една изкуствена завеса и неговата творческа рѫка неминуемо ще я раздере.

Български училища открити въ Македония преди учредяването на Екзрхията

Презъ XVIII вѣкъ има училища въ монаститѣ Трѣскавецъ, Чебренъ (мориховско), Св. Ив. Бигоръ (рѣканско), Лесновски (Св. Прохоръ Пчински), Щипъ, Прилепъ.

1802. Въ с. Лешко (г. джумайско) сѫществувало българско училище.

1810. Велесъ. — Въ рилския метохъ имало училище съ учитель попъ Наумъ.

1817. Кичево. — Учителствувалъ известния будитель х. Иоакимъ Кърчовски. Крива Паланка — Въ кѫщата на Паспалеви съ учитель Йовче.

1820. Кратово — Учителствува сѫщия. Монастиръ Слѣпче (Прилепъ) — келийно училище.

1826. Въ монастиръ Св. Арахангелъ при с. Кучевища (скопско) имало голѣмо училище, дето се учили повече отъ 100 деца.

1828. с. Витолища (мориховско). — Отворено било училище отъ монаха Люнгуръ.

1830. Берово (Малешъ).—Има келийно училище. Монастиръ Пречиста (кичевско).—Сѫщо. Скопйе. — Тая година се открило главното централно училище. Щипъ. — Презъ нея година тамъ учителствувалъ Трайко Клисаровъ отъ сжщия градъ.

1832. Оризари (кочанско) се открило за първи пжть. Тетово. — Открито за първи пжть съ учитель Христо Чкулка отъ сжщия градъ. Куманово. — Тукъ имало училище съ 2 учители, на които се плащало отъ църковната каса.

1833. Солунъ. — Сжществувало килийно училище.

1840. Кукушъ — Димитъръ Миладиновъ открива българско училище.

1842. Башино село (велешко) — Има училище съ 80 ученици.

1843. Прилепъ. — Съградило се централното училище. Довезенци (кумановско) — сжщо.

1844. Мирковци (скопско) — за І-ви пжть се открива.

Въ Велесъ, Щипъ, Баня (разложко), Горна-Джумая ученият руски пжтешественикъ В. Григоровичъ намѣрилъ училища добре уредени.

1845. Велесъ. — Учителствува Йорд. Джинотъ и училището е било известно по своята добра уредба, та въ него се стекли ученици отъ Тетово, Куманово и други. Башино село (велешко) отворено е училище.

1848. Скопйе — въ Чайръ-махала се открило българско училище.

1850 Гостиваръ. — Сжщестнувало българско училище съ учитель Лазаръ. Боровецъ (охридско) — откоито училище. Скопйе, Махала Араджи Селадинъ — за първи пжть отворено училище.

1851. Кучевица (скопско). — Отворено българско училище.

1852. Мон. Лешокъ (тетовско) — отворено българско училище.

1854. Велесъ. — Училището е нагодено по ланкастерската метода.

1855. Гиляни. — Имало училище съ учитель Йосифъ Ковачевъ отъ Щипъ.

1859. Виница. — За първи пжть се отваря училище. с. Робово (струмишко). — Имало училище. Охридъ — Мустреви Георче и Никола (баща и синъ) отварятъ вечерно училище и районно, въ които обучаватъ възрастни хора на български езикъ.

1860. Присовяни (охридско) — за първи пжть училище. Мон. Корпино (кратовско) — сжщо. с. Блатце (кочанско) — сжщо. Кавадарци (тиквешко) — сжщо. Орланци (кичевско) — сжщо. Бугариево (солунско) — сжщо. Ватоша (тиквешко) — сжщо Охридъ. — Въ махалата Кошино се построило училищно помѣщение.

1887. Кукушъ. — Учителствува Райко Жинзифовъ. Г- Джумая има българско училищно настоятелство. Сжщо тамъ е основанъ и училищенъ фондъ. Струга. — Изхвърля се гръцки езикъ отъ училището и се въвежда български.

1856. Неврокопъ. — Отваря се за първи пжть българско училище съ учитель дѣдо Господинъ (Даскалъ Константинъ). Ватоша (тиквешко) има българско училище съ Даскалъ Камче.

1858. Нивичани (кочанско).—За първи пжть се отвори българско училище. Охридъ. — Въвежда се преподаване четене и краснописъ на български езикъ, вмѣсто на гръцки. Въ с. Лазарополе (дебърско) имало килийно училище съ около 120 ученика съ учитель попъ Маринъ отъ сжщото село.

1861. Щипъ. Презъ тая година въ гр. Щипъ учителствува Георги Миletичъ, който обучавалъ на български и въвелъ ланкастерската метода. Сжщата година Евка Милетичъ отваря девическо училище. Тетово. — Тая година е построена хубава сграда за училище. Битоля. — Открито е за първи пжть българско девическо училище. Струмица. — Отваря се българско училище съ учитель Константинъ Чуклевъ. Лѣтовски монастиръ. — въздига се училищна сграда. с. Челопекъ (тетовско, — Отворено българско училище.

1862. Кукушъ, — Съградено е българско училище. Въ с. Водица (разложко), се отваря училище съ учитель Ил. Т. Радославовъ. Воденъ — Георги Греговъ отваря училище въ своя домъ, а сжщо и параклисъ: сжщо и с. с. Висока (солунско), Новосело, Хортанъ, Лайново, Айватово, Валжа, Дремиглава, Тлозевна, Негованъ, Сухо, и гр. Кочани.

1863. Солунъ. — Построено е българско училище. въ с. Церъ (Кичево). — Открива се българско училище; с. Попчево (струмишко) — съ учитель Арс. Костенцевъ. Горни-Броди (сѣрско) — учительтъ Георги отъ с. Либяхово изхвърля гръцки езикъ отъ училището и го замѣня съ български. Неврокопъ.— Българското училище, по-рано затворено отъ интригитѣ на гръцкия владика, отново се отваря съ учитель Тодоръ Неновъ отъ Т.-Пазарджикъ.

1864. Вранещица (кичевско) — отваря се българско училище. Ваняни (скопско) — сжщо; Костуръ — Първо българско училище.

1865. Прилепъ — Баба Недѣля Петкова отвори за първи пжть девическо училище. Битоля — учительтъ Василъ Манчевъ обръща дотогавашното училище въ модерно; с. Велмевци (дебърско) — отваря се училище и е съградено зданието; с. Спространи — сжщо; с. Богданци (гевгелийско) — учительтъ Андонъ Амповъ замѣнява гръцкия езикъ съ български въ обучението; с. Кокошинье (кумановско) — отваря се българско училище.

1866. Солунъ — Презъ тази година се отворило девическо училище съ учителка Славка Динкова и съ срѣдства на Павелъ Божигробски отъ с. Кониково (ениджевардарско). Охридъ — по подбуда на Григоръ Пърличевъ градскитѣ еснафи уредили народна еснафска каса въ помощь на народни дѣла. Струмишко въ селата: Новосело, Дабиня, Василево, Водоча и Пенчево се откриватъ за първи пжть български училища. Банско (разложко) — уредило се училището по модеренъ начинъ. Емборе (кайлярско) — свещ. Димитри отваря българско училище; Кукушъ — открито е девическо училище; Луково (струмишко) сжщо така. — Открито училище Бѣловище (тотовско) — Чучеръ (скопско); мон. Св. Никита (скопско); Сколарци (кочанско) сжщо се открива българско училище. Въ Лазарополе (дебърско) се открива вече основно училище съ около 200 ученика и съ учители поредно: попъ Коста, Василко Икономовъ, Несторъ Ивановъ и др.

1867. с. Бистрица (велешко) открито е за първи пжть българско училище, с. Гиноецъ (дебърско), с. Жалювина (кратовско), с. Кленье (дебърско), с. Кожажинъ. с. Долна Гнойница (охридско), с. Истемникъ (кочанско), с. Куклица (кратовско) с. Кр. Паланка, с. Пеучево, с. Радовишъ, с. Лисолай ман. (битолско), Ореовецъ (велешко), ман. Св. Пантелей (кочанско), Богомила (велешко), Галичникъ, Побуфье (скопско), Вевчани (охридско), ман. Св. Иванъ (мелнишко), Радовишъ има добре уредено училище съ учитель Хр. Алексиевъ отъ Горна Джумая. Струмица — българско училище съ двама учители, но гръцкия владика Иеротей ги пропжжда. Охридъ — съ срѣдствата на еснафската каса била назначена за учителка баба Недѣля Петкова. Щипъ — известниятъ педагогъ Йосифъ Ковачевъ отваря първо педагогическо училище, въ което се учили младежи отъ България, Тракия и Македония. Тетово — учителствува Йорданъ Джинотъ.

1868. с. Владимирово (Малешъ) — отворено училище, с. Драчево (скопско) — сжщо, въ с. Дреноко (дебърско), гр. Леринъ (охридско), село Бетица (мариховско), с. Зърновци (кочанско), село Осой (дебърско), с. Псача (паланечко), с. Смилево (битолско), с. Топлица (битолско), с. Търканя (кочанско), гр. Гостиваръ, Петричъ, Ресенъ — отваря се първи пжть българско улилище съ учитель Лазаръ п. Яневъ отъ Велесъ. с. Варошъ (прилепско) — построено е училище. Крива Паланка — образувана българска църковна община и е официално призната отъ турскитѣ власти. Куманово — отваря се I класъ съ учитель Михаилъ Поповъ отъ Враня.

1869. с. Лазарополе (рѣканско) за първи пжть се отваря българско училище. Желѣзна-ржка (гостиварско) — сжщо. Солунъ — съставена първата българска община. Пехчево — уредено училище съ учитель Арсени Костенцевъ. Крушово — имало девическо и мжжко училище съ учитель Ив. В. Шумковъ. Воденъ — втори пжть се отваря българско училище, закрито поради гръцки интриги. Учитель иеродяконъ Агапи Войновъ. Загоричани (костурско) — училище добре уредено съ учитель Георги Динковъ отъ с. Държилово. Ново село (битолско) — първи пжть се открива училище. Неготино (тиквешко) — сжщо. Охридъ на 15—27 IX. билъ изхвърленъ гръцкия езикъ отъ тритѣ български градски училища. По инициативата на Наумъ Спростарновъ се отваря читалище.

1870. Прилепъ — втори пжть се отваря девическо училище отъ учителката Сава Палашева, което бѣше затворено цѣли 4 години. Нерези (дебърско) — първи пжть отворено училище. Сжщо въ Ореовъ-долъ (велешко), Ябланица (дебърско), Премка (кичевско). Таймища (гостиварско) Луково (рѣканско), Папрадище (велешко), Стеблово (дебърско). Сѣръ — открито отъ Ст. Салгънджиевъ. Петричъ — съ учитель Иерод. Агапи. Сжщо въ с. Височенъ (драмско), с. Тополчани (прилепско), с. Доленъ (неврокопско), Св. Врачъ, с. Орманли, с. Калиманци, с. Кресна, с. Богданци (гевгелийско), с. Стояково, с. Гявато, с. Гърчица, с. Смолъ, с. Богородица, с. Боянци, с. Орѣховица, с. Лъвово — съ учитель Тодоръ Лъвовски, гр. Гуменджe, съ учитель Хр. Михаиловъ, отъ Ливатово, 70—80 ученици; с. Градецъ (Кр. Паланка), с. Луке, с. Търново, с. Петрапенца, с. Ранковци с. Стрещинъ, с. Опила, с. Пехча, с. Преколница.

Женското образование въ Македония

Славяно-българското четмо и писмо никога не е угасвало въ Македония. Въ скжтанитѣ изъ планинскитѣ дебри обители: „Св. Иванъ Бигоръ“, „Пречиста“, „Трѣскавецъ“, „Св. Прохоръ Пчински“ и пр. то си е свило гнѣздо и оттамъ е подържало искрата на спомена за старитѣ свѣтли дни.

А въ тия огнища сж имали достжпъ само нѣкои синове на свещенически семейства или и други, които се готвели да встжпятъ въ духовно звание. Македонката нѣмала достжпъ тамъ.

Една щастлива проява имаме въ Велесъ презъ педесетьтѣ години на миналото столѣтие. Презъ него време сжществувало е въ тоя градъ отдѣлно училище „за девойки“, въ което се преподавало четене, писане и черковно пѣене. То се посещавало отъ 60 ученички.

Тази проява се считала за новаторство и единъ видъ героизъмъ на времето.

Отъ 1850 година насамъ вече македонското момиче прекрачва прага на училището, а неговитѣ родители, схващайки нуждата на времето, сериозно се заематъ да създадатъ отдѣлни училища за женската си челядь. Такива училища се отварятъ: въ 1861 г. — въ Щипъ, въ 1865 г. — въ Прилепъ, въ1866 г. — въ Кукушъ и Солунъ, въ 1867 г. — Охридъ, въ 1868 г. — въ Битоля, въ 1869 г. — въ Крушово, въ 1870-71 г. — въ Воденъ, въ 1872 г. — въ Крива Паланка, въ 1874 г. — въ Скопйе, въ 1865 г. — въ Струга и пр.

Въ другитѣ градове и села, дето е имало училище, заради икономия, момичетата се учели заедно съ момчетата въ смѣсени училища.

Пионерка за просвѣтата на македонската жена се явява на първо мѣсто Баба Недѣля Петкова, която е съдействувала за откриване на девически училища въ много градове на родината ни: Прилепъ, Битоля, Охридъ, Воденъ, и пр. Нейни сътрудници сж дъщеря й Станислава, Евка Милетичъ, майка на г. проф. д-ръ Л. Милетичъ. Тя е открила женско училище въ Щипъ и е участвувала първа въ модерното вече девическо училище въ Велесъ.

Евка Петрова родомъ отъ Велесъ, първа е учила въ девическото училище въ Скопйе.

Незабравимата и гореща родолюбка и просвѣтителка на Солунъ е Славка Динкова.

Да споменемъ въ тоя редъ и Славка Палашева отъ Велесъ и плеада други ратници въ полето на женското образование.

Резултатътъ отъ тѣхния трудъ въ тритѣ вилаета на Македония е следния:

	Основни			Класни		
	у-ща	у-лки	учен.			
презъ 1886-87 г.	24	43	1567	5	14	182
„ 1891-92 г.	45	61	2667	3	19	264
„ 1899-900 г.	91	186	5064	6	22	678

Презъ 1912-13 год. това число надхвърляше 10,000 ученички.

Отъ малкитѣ основни училища въ градоветѣ Солунъ, Битоля и Скопйе се родиха девическитѣ гимназии въ Солунъ и Битоля и петокласна (съ домакински отдѣлъ) въ Скопйе; ржкодѣлниятъ двугодишенъ курсъ и килимарското училище въ гр. Прилепъ; ржкодѣлни отдѣли въ много други градове: Кичево, Велесъ и пр.

Отъ 1890-91 до 1900-901 уч. год. въ солунската девическа гимназия сж свършили 197 ученички, отъ които 166 сж станали учителки; 14 отъ тѣхъ продължили въ френското солунско девическо училище, 4 въ Прага; 1 въ Женева, 2 въ софийския университетъ.

Солунската мжжка гимназия „Св. Св. Кирилъ и Методий“

„Това българско училище, малко и бедно както си е, ще расте постепенно и единъ день ще държи първо мѣсто между другитѣ учебни заведения въ града“.

Пророчеството на мждрия турски държавникъ Мидхадъ паша — бившъ управитель на дунавския вилаетъ и великъ везиръ на отоманската империя, се сбждна.

Солунската м. гимназия е рожба на общинското българско училище въ Солунъ отъ 1867-68 година, създадено отъ приснопаметната Славка Динкова и издържано съ нейни срѣдства и отъ благодеянието на родолюбивия монахъ Павелъ Божигробски, както и отъ терзийския еснафъ въ града. Презъ 1873-74 г. имало 20-25 ученици, следната година достигнали до 35, а презъ 1877-78 г. се закрило поради нѣмане срѣдства и поради настаналитѣ политически събития. Отново открито е било презъ 1879-80 г. съ 40—50 ученици; презъ 1880-81 г. вече има четири отдѣления и втори класъ съ 87 ученици и ученички смѣсено.

Отъ 5 октомври 1881 година малкото солунско училище се прогласява за „Солунска мѫжка гимназия" и се кръщава съ името „Св. Кирилъ и Методий". Тогава минава подъ ведомството на Св. Екзархия. Понеже отначало нѣмало достатъчно ученици, отъ Кукушъ дошли тридесеть жадни за наука младежи, а сѫщо и отъ нѣкой други градове и работата на училището се поставя въ редъ. Презъ тая година (1881-82) гимназията имала 123 ученика и се отваря III класъ. Сѫщата година гимназията се снабдила съ свое помѣщение. Единъ фактъ: всѣки празникъ въ солунския параклисъ билъ пусканъ дискосъ за събиране помощи за гимназията и всѣкога падали по 17 до 20 лири турски.

Така се турила основата на македонско срѣдно учебно заведение.

Презъ 1882-83 г. вече е IV класна и презъ 1886-7 уч. г. става VII класна съ 129 ученици. Презъ 1887-88 уч. г. при гимназията се открива педагогическо отдѣление съ I курсъ, а следната год. и II курсъ, което е траяло до 1895-96 уч. г. включително.

Презъ 1893-94 г. при гимназията се открило класическо отдѣление, което сѫществува до 1897-8 уч. г.; въ началото на учеб. 1899-900 г., вмѣсто него, се открива търговски курсъ, който после се прероди въ търговска гимназия.

Отъ сѫщото Славкино бедно училище се родиха: Солунската девическа гимназия „Св. Благовещение" и петь основни училища. Презъ учебната 1912-13 година солунскитѣ българи се радваха на една примѣрно уредена забавачница, петь основни училища, една мѫжка гимназия, една търговска, една девическа и едно стопанско за млади девойки. Числото на ученицитѣ надминаваше 1300 съ 80 учители и учителки.

Отъ 1885-86 уч. год., когато солунската мѫжка гимназия даде първия си випускъ, до 1900-901 г. вкл. тя е дала 341 ученици съ свършенъ гимназияленъ курсъ и 120 съ педагогически. Отъ тѣхъ около 130 сѫ станали учители и 104 продължили образованието си въ по-висши учебни заведения.

Ето защо солунската мѫжка гимназия съ пълно основание може да се титулира alma mater (родна майка) на македонското учебно дѣло.

Печатното дѣло въ Македония до 1912 год.

Всички наши книжовници отъ първата половина на XIX вѣкъ, даже и по-късно, сѫ печатили своитѣ съчинения вънъ отъ предѣлитѣ на отечеството: Будинъ, Крагуевацъ, Букурещъ, Бѣлградъ, Цариградъ, Смирна и пр.

Печатането въ тия чужди центрове е било свързано съ голѣми трудности за самитѣ автори или преводачи, съ тежки разноски и неприятни изненади. Особено пъкъ експедирането на отпечатанитѣ книги, като се иматъ предъ видъ тогавашнитѣ пѫтни съобщения.

Ето защо мнозина книжовници и заинтересовани лица много често сѫ си задавали въпроса за учредяване на народна печатница.

Пръвъ съ осѫществяването на тая мисъль се заелъ архимандритъ хаджи Теодоси Синаитски.

Той е роденъ въ гр. Дойранъ около края на XVIII в. Училъ се въ Цариградъ. Въ 1831 г. билъ назначенъ въ Солунъ за чредникъ на черквата св. „Мина". Хаджи Теодосий обиколилъ цѣла Македония и се запозналъ съ Кирилъ Пейчиновичъ. Сигурно подъ негово влияние Теодосий замислилъ да отвори българска печатница. Презъ 1838 год. той осѫществилъ намѣрението си.

Преди печатницата да бѫде отворена въ Солунъ, тя е сѫществувала тайно въ с. Ватоша (Тиквешъ).

Буквитѣ и машинитѣ били донесени отъ даскалъ Камче, който е билъ учитель въ сѫщото село по часословната метода. Той я донесълъ от Бѣлградъ презъ 1836 или 1837 г.

Въ нея сѫ печатани нѣкои книжки, малки по форматъ и съ морално-религиозно съдържание.

Едва когато хаджи Теодоси Синаитски, който е далъ срѣдствата за купуването на печатницата, е получилъ разрешение, тя била пренесена въ Солунъ.

Презъ 1839 г. печатницата изгорѣ. Съ паричната подкрепа на Пейчиновича тя е била подновена сѫщата година и печатани сѫ били „Служение еврейское", „Утешение грешнимъ" (1840) отъ самия Пейчиновичъ, „Книгата за научение трихъ язиковъ: славянобългарски и греческия и караманлийски" 1841 и пр.

Печатницата е работила до самата смърть на х. Теодосий, който е починалъ въ Дойранъ презъ 1839 год.

Българска печатница въ Македония имаме вече следъ десеть години, а именно презъ 1852 год., основана отъ Константина (Динко) Държиловъ отъ с. Държилово (воденско), въ съдружие съ брата му Кирияка. Гърцитѣ му прѣчили да работи съ български букви та печатилъ на български езикъ, но съ гръцки букви.

Въ нея печатница е печатано Евангелието на воденски говоръ, преведено отъ хаджи Павла Божигробски.

Понеже Константинъ — Динката, е билъ единъ събуденъ българинъ, който усърдно е работилъ за свѣстяването на своитѣ сънародници, солунскитѣ гърци ги наклеветили предъ властитѣ и печатницата била затворена около 1859 година.

Съ закриването на тази печатница българитѣ въ Македония вече се лишили отъ една необходимость за тѣхното просвѣщение.

Книжовнитѣ трудове на македонци-книжовници, живущи въ Македония, се печатили вънъ отъ послѣдната.

Нуждата отъ българска печатница въ предѣлитѣ на Македония била вълпиюща, ала обстоятелствата така се стекли, че удовлетворението й оставало назадъ.

Това празно мѣсто въ срѣдствата за народна просвѣта било запълнено едва презъ 1888 г.

Презъ нея година Коне Самарджиевъ откри българско отдѣление при печатницата на италиянеца С. Муратори въ Солунъ.

Въ тая печатница сѫ печатани календарчетата „Св. Кирилъ и Методий", издавани отъ Самарджиевъ; книгата „Домашенъ лѣкарь", десетици учебници за основното училище, повече отъ 70 разни прочитни книги; сп. „Книжици за прочитъ", сп. „Културно единство" и много други.

Тази печатница преживѣ единъ плодотворенъ животъ до балканската война.

Въ Солунъ следъ хуриета (1908 год.) се отвори и друга българска печатница на Йорд. Ярцевъ и работи до 1913 год.

Читалищата въ Македония

1) Битоля. За основаване на читалището намираме известия въ в. „България" г. II, броеве 64 до 179, отъ 8 юни 1860 г. „Съгласието" за неговото създаване гласи: „Долуподписанитѣ се обричаме чрезъ нашата помощь да обдържаме едно общо читалище българско, въ което да има български вестници и отъ други още разни езици, така и една книгохранителница отъ български книги и отъ други списания на разни европейски езици. Основателитѣ членове плащатъ 500 гроша на година, а обикновенитѣ по 60 гроша. Първитѣ иматъ права на по-жизненъ гласъ, а вторитѣ — само за една година".

2) Велесъ. Първата весть за читалище намираме въ в. „Македония", година III, бр. 41, стр. 3 отъ 30 септември 1869 г. То се е наричало „Просвѣщение". Желанието на гражданитѣ било да се приберать въ него младежитѣ, за да не си изпрозяватъ времето изъ кафенетата.

3. Воденъ. Читалището е основано презъ 1870 год. Печата му е елипсовиденъ съ надписъ: горе: — „Българско читалище", доле — „Воденъ", въ срѣдата стои отворена книга съ дата 1870 г. и емблемата на братството — две заловени рѫце.

4) Криворѣчна Паланка. За читалище се заговорва сериозно презъ 1869 год., когато се и основа. Отначало е имало повече отъ 40 члена. Сѫщевременно то игрве роля и на практично училище.

5) Кукушъ. Читалището е основано въ началото на 1869 год. Отъ първо е йимало 49 члена.

6) Охридъ. По подбуда отъ главния учитель Григоръ Пърличевъ се замисли за читалище презъ 1869 год. То се осѫществува обаче едва следъ две години и половина. Носи името „Св. Климентъ" и се посещава добре отъ охридчани.

7) Прилепъ. Читалището е основано презъ 1868 год. Презъ 1869 год. то развива вече една похвална дейность. Грижи се освенъ това и за българитѣ въ Солунъ, за които „размишлява" въ всѣко свое заседание. Може би подъ влиянието на него прилепчани, щипяни и велешани се залавятъ да събиратъ срѣдства за въздигане на български храмъ въ Солунъ.

8. Скопйе. За читалището имаме весть само отъ 1875 год. въ в. „День", год. I, бр. 20, стр. 7 отъ 23 юни.

9. Солунъ. Идеята за читалище се пропагандира още отъ 1869 год. (в. „Право", год. IV, бр. 25, стр. 99 отъ 16 августъ 1869 г.), но кога е основано, не се знае точно. За всѣки случай презъ 1874 год, то, наречено „Възраждане", развива една похвална дейность. Задачата му е: 1) да спомага на училището, както и града, така и въ цѣлата епархия и 2) да подпомага беднитѣ граждани и беднитѣ ученици, като разпространява просвѣтата между народа и областьта.

Не ще съмнение, че освенъ тия читалища сѫществували и други, за които липсватъ сведения, и било защото тѣхната дейность е била по малко достойна за отбелязване, било защото сѫ се намирали и мѣстности, по-малко достѫпни за външни посетители. Но и тия читалища сѫ достатъчно да ни дадатъ единъ портретъ за националнитѣ и културнитѣ стремежи на българина въ Македония презъ време на турското робство.

Матицата

Презъ 1852 год. архимандритъ Натанаилъ (по-после охридски митрополитъ), родомъ отъ с. Кучевища (скопско) и ученията Константинъ Петковичъ, родомъ отъ Башино-село (велешко), бѣха се заели да основатъ едно дружество съ цель да се грижи за разпространение на просвѣтата.

Едва следъ 25—26 години наново се подема въпроса за основаване на матица.

На 30 ноември ст. ст. г-нъ Ал. Теодоровъ — Баланъ държа беседа въ българския конституционенъ клубъ въ Цариградъ и обясни на слушателитѣ ползата отъ основаването на една българска матица и какъ може да стане то.

Съ тая беседа се възбуди единъ живъ интересъ между цариградскитѣ българи, които се отзоваха насърдчително за инициаторитѣ.

Едновременно съ това движение на цариградскитѣ българи за българската матица въ една отъ книгитѣ на списанието „Културно единство", издавано отъ книжовника А. Страшимировъ въ Солунъ, се появи позивъ.

Съ тоя позивъ се препорѫчваше образуването на школска матица, която да събира отъ свои членове и нечленове българи членски вноски, дарения, завещания и съ тия приходи да се крепи учебното дѣло.

Въ плана на другъ позивъ пъкъ се предвиждаше основаване на народна печатница, народна банка, народенъ домъ, народна библиотека, кооперативно общонародно сдружение съ мѣстни клонове за производство и консумация и т. н.

Идеята за едно всенародно сдружение, съ широкъ просвѣто-стопанственъ замахъ застана на краката си.

Такава матица се основа въ Цариградъ. Споредъ устава на последната, дейностьта на матицата се разпадаше на три клона: чисто книжовенъ — издаване всебългарски календари и редъ популярни книги за народа, черковно-училищенъ — грижи за отваряне и подържане на черкви и училища; стопански — който ще се занимава съ прибирането на приходитѣ, правилното имъ употрѣбление, грижи за създаване на банка, кооперация и пр. и пр.

Поради тази трояка дейность на матицата избраха се и три отбора: книжовенъ, черковно-училищенъ и стопанственъ, съ своитѣ рѫководители.

Разрастването на матицата, нуждата отъ ревизия на нейния уставъ, много опущения и праздноти въ сѫщия и пр. не даваха характеръ на постоянно и затвърдено рѫководство. Уставътъ трѣбваше да се измѣни и допълни така, щото да стане основенъ законъ на матицата.

Преценявайки тия нужди управителниятъ съветъ на матицата свика учредителенъ съборъ.

Съборътъ се откри въ Солунъ и трая три дена: 22, 23 и 24, априлъ 1910 год.

Заседанията се водеха въ помѣщението на Солунската мѫжка гимназия.

Присѫтствуваха 28 души, а именно: 4 отъ Цариградъ, отъ Солунъ 3, отъ Гостиваръ 3, Струмица, Дойранъ Одринъ, Лерннъ, Охридъ, Щипъ, Прилепъ, Мехомия, М. Търново, Скече, с. Еникьой (скеченско), Сѣръ, Драма, Воденъ, Неврокопъ по 1, отъ Битоля 2 и отъ Скопйе 3.

Презъ 1911 год. матицата вървѣ мудно. Много неблагоприятни обстоятелства спъваха хода й. Особено обезорѫжителната акция (1910), която хвърли

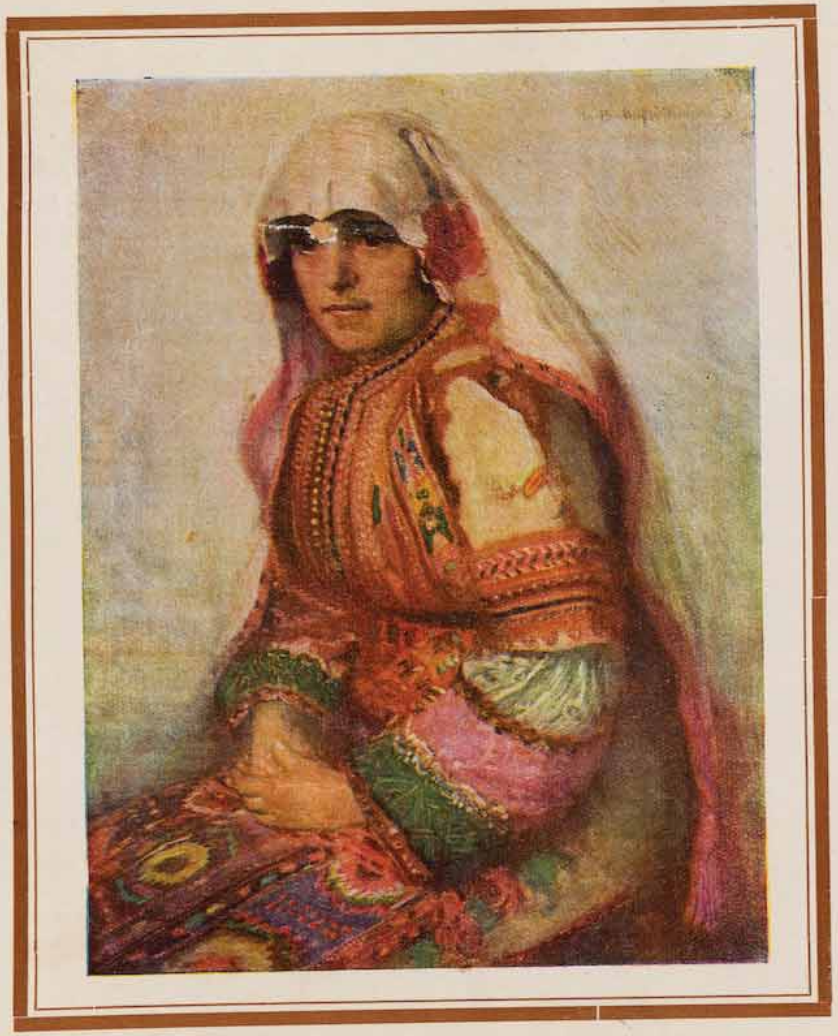

Македонка отъ Дебъръ
Macédonienne de Debar

проф. Ив. В. Мърквичка

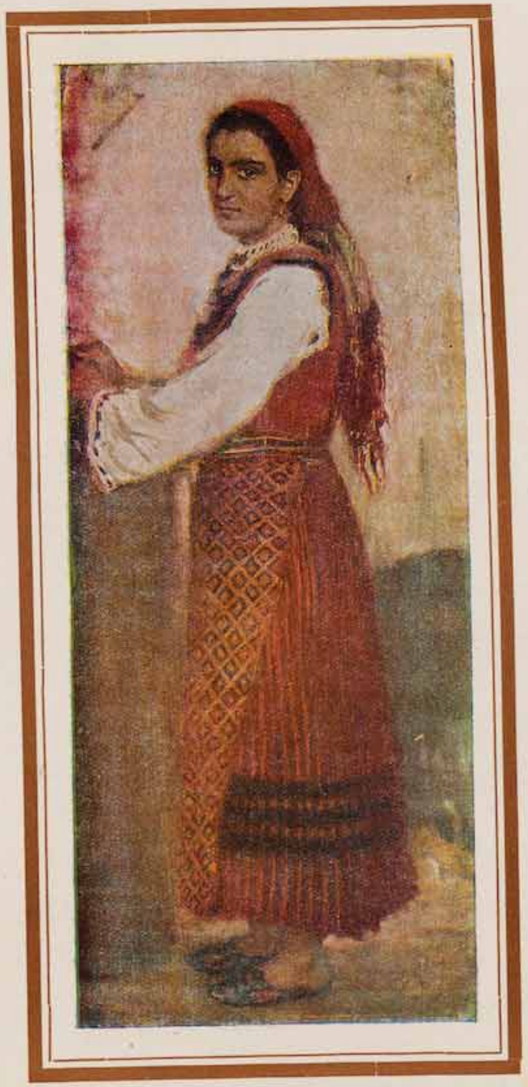

Македонка отъ Банско
Macédonienne de Bansco

проф. Ив. В. Мърквичка

ОБЯСНИТЕЛЕНЪ ТЕКСТЪ
КЪМЪ
ИЛЮСТРАЦИИТѢ
ВЪ
АЛБУМЪ МАКЕДОНИЯ

ОБЯСНИТЕЛЕНЪ ТЕКСТЪ

ОТДѢЛЪ I

1. Име

Стариятъ географъ Страбонъ твърди, че името Македония излиза отъ онова на единъ господарь на едно отъ древнитѣ македонски племена.

Историцитѣ Poirson и Cayx*) приематъ, че страната е добила името си отъ една колона пеласги, която около 1302 година преди Рождество Христово е била изгонена отъ царь Хестиотидъ Кадмейски и се заселила около Пиндъ, отдето по-късно се разпрострѣла до областьта Ематия. Тази колона била известна съ името македонци.

Областьта Ематия се намирала по долното течение на рѣкитѣ Бистрица и Вардаръ съ главни градове Едеса (Водемъ), Пела и Бероя (Караферия или Беръ).

Изобщо, относно името Македония — отъ кѫде иде то и що означава — нищо положително не се знае.

2. Граници

Македония лежи между 40°—42° с. ш. и 33°—43° източна дължина отъ Гринвичъ.

Най-източниятъ край на страната е при устието на р. Места, най-западния около гр. Дебъръ, най-северния къмъ прешовската седловина, а най-южния при голѣмия завой на р. Бистрица, гдето образува извитока, за да се обърне къмъ басейна на Бѣло море.

За южна граница служи вододѣла на рѣка Бистрица, после, като отива на изтокъ, стига вододѣла на Камбуна планина и право върви къмъ Солунския заливъ. Съ морския брѣгъ отъ последния та чакъ до устието на рѣка Места свършва южната граница на Македония.

Източната граница върви по долината на рѣка Места и по западнитѣ разклонения на Родопитѣ.

Северната граница пресича Рила планина, долината на рѣка Струма, върви по Осоговъ, отива по вододѣлнитѣ планини между рѣкитѣ Вардаръ и Морава до Шаръ планина.

Съ нея започва западната граница, която минава по Дешатъ планина до градъ Дебъръ — Черни Длинъ, по вододѣла на планинитѣ между рѣкитѣ Черни Дринъ и Шкумба, между рѣкитѣ Бистрица, Деволъ, Осумъ и Воюца, по планинитѣ Грамосъ и Пиндъ и стига гръцката граница отъ 1911 година.

Тия граници сѫ географски и етнографски и се приематъ отъ всички безпристрастни учени.

Въ тия граници Македония представя една естествена цѣлость, обиколена съ вѣнецъ плани[illegible] отъ северъ, изтокъ и западъ, а само отъ югъ допира до морето, къмъ което е наведена и излива водитѣ си. (Таблица 1, А и Б).

3. Бѣло море

Егейско море се нарича и Бѣло въ противоположность на Черно море, тъй като водитѣ на последното иматъ мѫтенъ цвѣтъ, а Бѣлото се отличава съ своитѣ изумрудни води. Черно море изобщо е студено, намусено, бурно, страшно. Бѣлото — наопаки: топло, свѣтло, тихо, весело. То носи още и името Архипелагъ. Подъ нарицателното име архипелагъ въ географията се разбира море съ множество гѫсто пръснати острови. Такова е и нашето, което е богато въ това отношение.

Бѣло море е часть отъ Срѣдиземното и се намира между странитѣ: Македония отъ северъ, Тесалия и Гърция отъ западъ, Мала Азия отъ изтокъ и о-въ Критъ отъ югъ.

То е скачено чрезъ Дарданелския протокъ съ Мраморно море и чрезъ Босфора съ Черно; на югъ — съ Йоническо.

Дължината му отъ северъ къмъ югъ достига 600 клм. и ширината — отъ западъ къмъ изтокъ — 250 до 450 километра.

Егейско море е младо; то е възникнало главно въ дилувиялната епоха и човѣкътъ е билъ свидетель на многочисленитѣ катастрофи, които сѫ придружавали процеситѣ на пропукване, размѣстване и потѫване, процеси, които и въ днешно време се изразяватъ въ чести землетресения и вулканическа дейность.

Многочисленитѣ острови, които сега се издигатъ високо надъ морското равнище въ Бѣло море, сѫ върхове и високи плата на потѫнали планини, чието продължение въ Мала Азия и Гърция личи ясно; а типичнитѣ тѣсни протоци между островитѣ и континентитѣ, както и между самитѣ острови, сѫ потопени долини на потѫнали планини.

Крайбрѣжнитѣ острови Тасосъ, Самотраки, Имбросъ и отдалечения Лембросъ сѫ родопски острови.

4. Морскитѣ брѣгове

Отъ южната и югоизточната страна Македония се мие отъ Бѣло море, което образува южния ѝ брѣгъ. Той започва отъ устието на рѣка Бистрица и свършва до устието на рѣка Места.

Македонскиятъ морски брѣгъ е доста врезанъ въ сушата и сравнително добре развитъ за съобщения. На изтокъ отъ полуостровъ света Гора лежи Орфанския заливъ, много отворенъ за южнитѣ вѣтрове; после иде скалистъ брѣгъ до западната страна на Кавалския заливъ, чиито източенъ брѣгъ е низъкъ и блатливъ чакъ до устието на Места.

Покрай тоя брѣгъ се разтилатъ житницитѣ на Македония, пресечени отъ голѣмитѣ македонски рѣки и богато напоявани. Тѣ сѫ солунската кампания, сѣрското поле, часть отъ драмското и сари-шабанско.

---

*) Poirson et Cayx — „Precis d'Histoire ancienne“.

Нѣкога по тѣзи брѣгове е цъвтѣлъ културенъ животъ.

Тамъ сѫ били наредени търговскитѣ градове: Терме, Помидея, Менде, Касандра, Амфиполисъ, Филипи и пр. По тоя брѣгъ се намиратъ следнитѣ заливи: Солунския, Орфанския и Кавалския. Между първия и втория се простира далече въ морето едно продължение отъ континента, чиито краища тоже сѫ изрезани, та образуватъ отъ себе си три полуострова. Това продължение е Халкидонския полуостровъ, а крайщницитѣ му сѫ полуостровитѣ Касандра, Лонгосъ и Атосъ (св. Гора) съ заливитѣ Касандрийски и Лонгосъ между тѣхъ.

5. Островъ Тасосъ

Къмъ територията на Македония спада и едничкия неинъ островъ Тасосъ, който се намира въ кавалския заливъ срещу устието на рѣка Места.

Между острова и материка въ тасоския протокъ лежи малкото островче Тасопулъ (дете на Тасосъ), което, наистина, е откъснато отъ последния островъ. Тасосъ е подводно продължение на родопския масивъ.

Както се спомена и по-горе, Македония има три по-важни залива. Отъ тѣхъ съ свѣтовно значение е

6. Солунскиятъ заливъ

който се вдава далеко въ сушата съ посока отъ юго-западъ къмъ северо-изтокъ. Тѣснината между вардарската делта и голѣмия Карабурунъ прѣдставлява южната граница на вѫтрешния заливъ. Тукъ рѣка Вардаръ постоянно насипва морето, увеличава сушата и образува пространна подводна делта. Южната граница на вѫтрешния заливъ се изтъква не само отъ тѣснината, а и отъ една подводна плиткость, която се разстила по срѣдата и има дълбочина 18·3 метра. Вѫтре въ залива, който, въ посока отъ северъ къмъ югъ, има дължина 17—18 клм. и ширина около 13 клм., се срѣщатъ дълбочини отъ 20—30 метра.

Западното крайбрѣжие на Солунския заливъ е делтно. Сегашнитѣ рѣки: Вардаръ, Галикъ, Пейзански потокъ и тѣхнитѣ по раншни рѫкави и устия сѫ докарали тукъ много наноси отъ пѣсъкъ, тиня и чакълъ.

Заливътъ се засипва непрекѫснато. Когато рѣкитѣ, които се изтичатъ въ Солунския заливъ, сѫ мѫтни, разлива се тѣхната по-лека мѫтна вода върху бистрата морска, и повърхнината на залива добива жълтеникъвъ цвѣтъ.

Източниятъ брѣгъ образува на повечето мѣста стръмни спускове, които се състоятъ отъ хоризонтални неогенски пластове отъ жълтеникава глина и пѣсъкъ. Отъ такива пластове сѫ съставени голѣмия и малкия Карабурунъ.

7. Македония — срѣдецътъ на Балканския полуостровъ — самостойно политическо цѣло

Независимо отъ днешнитѣ политически граници на Балканския полуостровъ македонската географска область — срѣдецътъ на Балкана, спада въ сферата на потрѣбноститѣ като необходима земя за стопански и търговски нужди на четири балкански държави, които опиратъ о нея. Това сѫ: България, Югославия, Албания и Гърция. При днешнитѣ политически отношения македонското географско и етнографско единство не можеше да бѫде владѣно отъ една само държава Поради това то трѣбваше да бѫде подѣлено между околнитѣ държави. Тази подѣлба е въ ущърбъ и за интереситѣ на тѣзи държави, които иматъ по едно парче земя отъ македонската область и за самата географска и етнографска Македония. Ето защо на Македония, като географска и народностна цѣлость, предстои да се даде самостойно автономно управление. Само единна Македония, като географско понятие и като етнографско единство, може да носи въ себе си залозитѣ за необходима политическа и стопанска стабилность.

Политическото и стопанско значение на автономна Македония за балканскитѣ държави ще бѫде това, което е Швейцария за околнитѣ държави. Автономна Македония — това е Швейцария на балканитѣ. Тъй както Швейцария е вѫзелния пунктъ на голѣмитѣ европейски държави: Германия, Франция, Австрия, Италия, така и автономна Македония по силата на своето географско положение ще бѫде вѫзеленъ пунктъ на всички балкански държави.

8. Изгледъ на повърхнината

(Изъ „Петрографско — минерални изучвания въ Македония". Професоръ Д-ръ Г. Бончевъ)

Македония по своята повърхность представлява повечето планинистъ край. Погледната отъ птичи полетъ или отъ коя да е висока хоризонтална точка, до дето обхваща взорътъ, тя се представлява, заета отъ планини съ разни форми, разенъ изгледъ, разна голѣмина и съ разна посока. Едни отъ тѣхъ сѫ свързани помежду си, а други раздѣлени съ котловини, клисури и рѣчни легла. Часть отъ тия планини сѫ продължение на Динарскитѣ Алпи, часть въ свръзка съ рило-родопския масивъ, а часть сѫ уединени и представляватъ самостоятелни масиви, чисто мѣстни, вѫтрешни планини.

По тая си специфична особеность, тя се явява преходенъ типъ между чисто планинския край на западнитѣ отдѣли на полуострова и равниннитѣ му части въ източната половина.

Голѣмитѣ гребенести планини въ страната сѫ: Шаръ-планина, Рудока, Корабъ, Мокра, Камия, Селечка, Галичица, Караджица, Църна гора, Осогово, Плачковица, Огражденъ, Малешевска, Пиринъ, Али-ботушъ съ Сенгелъ, Бѣласица, Кожухъ и пр. и пр. Голѣми масивни планини сѫ: Баба планина, Якупица, Китка, Стогово, Караорманъ и пр. По-малкитѣ планини сѫ по-многобройни, такива сѫ: Яма, Бистра, Дешатъ, Дрѣнова, Жеговецъ, Пѣсъкъ, Добра вода, Бабуна, Клепа, Бигла, Козякъ, Църнолева, Велика, Козница, Коджа-балканъ, Суха-гора, Голекъ, Лисецъ, Плавица, Радова, Благуша и пр. Ридовъ типъ сѫ планинитѣ около Овче-поле; на югъ и юго-изтокъ отъ Щипъ: Жеденъ, Богословецъ, Бушева, планинитѣ около Кичево, Бродъ, Крушово и пр. Високитѣ планини въ Македония сѫ съ надморска височина между 1400—1800 метра, но има измежду тѣхъ и съ по-високи планинисти отдѣли (гребени и върхове) надъ 2000 метра. Посоката на планинитѣ въ Македония е една отъ най-разнообразнитѣ; тамъ има планини съ източно-западна посока, каквито сѫ напримѣръ: Бѣласица, Плачковица, Огражденъ, Каршияка; има и други съ северо-западна и юго-източна посока, каквито сѫ: Осоговската, Козякъ, Караджица, Велика, Църнолева и др. Не сѫ по-малко планинитѣ почти съ северо-южна посока, напр. Пиринъ, Малешевскитѣ, Галичица Бигла, Мокра, Суха-гора, Челойца, Селечка, Дешатъ, Корабъ и др. Има планини и съ северо-източна и юго-западна посока, напримѣръ: Али-ботушъ, Сенгелъ планина, Кожухъ планина, Шаръ, Коритникъ, Черна гора, Ниджe и пр.

Съобразно съ положението на планинитѣ въ областьта сѫ разположени и нейнитѣ равнища или котловини. Македонскитѣ равнища иматъ надморска височина 200—400 метра (гледай таблица 2 и 3).

Табло VI — 2/8)

9. Характеристика на македонскитѣ рѣки

Македония има петь главни рѣчни артерии: Места, Струма, Вардаръ, Черни Дринъ и Бистрица. Три отъ тѣхъ образуватъ естествени граници на Македония и я отдѣлятъ отъ съседнитѣ области, именно: на изтокъ р. Места я отдѣля отъ Тракия, на западъ р. Черни Дринъ — отъ Албания, на югъ Бистрица — отъ Тесалия. Две отъ тѣзи рѣки — последнитѣ служатъ и за етнографски предѣли: Черни Дринъ отдѣля българскитѣ маси отъ албанскитѣ, Бистрица—българскитѣ отъ гръцкитѣ, макаръ оттатъкъ и отсамъ тѣзи рѣки да живѣятъ още смѣсено тия народи.

Македонскитѣ рѣки изливатъ водитѣ си въ два морски басейна — Егейско море и Адриатическото (само р. Черни Дринъ). Тѣхнитѣ корита иматъ следнитѣ главни посоки:

Рѣка Черни Дринъ върви отъ югъ къмъ северъ въ Македония, а после (презъ Албания) завива отъ изтокъ къмъ западъ.

Рѣка Вардаръ въ горното си течение върви отъ западъ къмъ северо-изтокъ, после на излизане отъ скопската долина взема юго-източно направление.

Рѣка Струма, чиито извори и горно течение не спадатъ въ Македония, има юго-източна посока, както и нейната съседка по корито рѣка Места.

Рѣка Бистрица отначало тече къмъ югъ, прави голѣмъ завой и обръща къмъ северо-изтокъ, а при устието си държи източно направление.

Тѣзи голѣми рѣки, заедно съ своитѣ по-важни притоци образуватъ лѫчиста рѣчна мрежа, та разпокѫсватъ повърхнината на областьта, която иначе би притежавала затворени долини и следователно, слабодостѫпни покрайнини. Македонскитѣ рѣчни корита сѫ най-удобнитѣ артерии за преходъ, особено като се има предъ очи височината и неудобностьта на македонскитѣ планински проходи. И наистина, голѣма часть отъ тия проходи сѫ дѣло на несѫществуващи вече или измѣстени рѣчни води. Напримѣръ, Плетварския (рѣка Раецъ).

Рѣкитѣ на Македония почти сѫ слабоводни и плитки, съ изключение на тия, що текатъ презъ тѣсни планински долини.

Тѣ дължатъ водитѣ си главно на атмосфернитѣ актуелни валежи или на голѣми водни резервуари.

Рѣка Черни Дринъ, ако се вземе нейното начало отъ изтичането ѝ изъ Охридското езеро, добива водитѣ си отъ тоя резервуаръ, защото по пѫтя ѝ презъ Македония нѣма никакви важни притоци, а е доста пълноводна и дълбока. Дълбочината си, проче, дължи на тѣсното корито, стегнато между твърди скали.

Рѣка Вардаръ има сравнително слаби извори, ала отъ едната ѝ страна се издига пространния шарски масивъ, който щедро дарява водитѣ си; пѫтьтъ на рѣката е доста дълъгъ (370 клм.) и голѣми притоци я поятъ изъ течението. Въпрѣки това, тя не притежава съответното количество вода, защото при разлива си въ скопско и солунско губи голѣма часть. Тя не е много дълбока, освенъ презъ тѣснинитѣ (Таворска клисура, Демиръ капия, Циганския проходъ), дето могатъ да се срещнатъ дълбочини отъ 3 метра. Срѣдната дълбочина е около $1^{1}/_{2}$—2 метра до нивото на водата.

Благодарение на липсата отъ силни извори, презъ лѣтнитѣ горещини водата намалява почти наполовина въ македонскитѣ по-голѣми рѣки, а по-малкитѣ се обръщатъ въ суходолища.

Македонскитѣ рѣки, които идатъ отъ стръмни височини, често въ горното си течение сѫ претрупани съ каменяци, а коритото въ долното течение често се задръства съ пѣсъци, понеже обикновено брѣговетѣ сѫ обезлѣсени.

Това задръстване често става причина македонскитѣ рѣки да си мѣнятъ леглото, а особено устието.

Сѐ на сѫщата причина се дължи и факта, че голѣмитѣ рѣки въ Македония се изтичатъ чрезъ многобройни рѫкави, между които се образуватъ делти. Рѣкитѣ Вардаръ и Бистрица прогресивно задръстватъ Солунския заливъ като съ своитѣ рѫкави дълбоко се вдаватъ въ него.

Отъ македонскитѣ рѣки най-чистоводни сѫ: Места и Черни Дринъ, понеже коритата имъ сѫ каменисти.

Изброенитѣ рѣки сѫ богати съ риба. Въ долното течение на р. Вардаръ изобилно се въди сомъ. Често се срѣщатъ сомове тежки до 10 и повече килограма; въ срѣдното — шаранъ, но невкусенъ.

Изобилието си на риба рѣка Черни Дринъ дължи на своя резервоаръ — Охридското езеро и то на не голѣмо разстояние отъ него.

Рѣка Места е богата съ планинска пастърва само въ горното течение, а по-доле рибата намалява поради праговетѣ на коритото ѝ.

Напротивъ, р. Струма е богата въ долното си течение и въ оная нейна часть, която е въ непосрѣдствено съприкосновение съ езеро Тахиносъ. Сѫщото може да се каже и за р. Бистрица.

Притоцитѣ на голѣмитѣ македонски рѣки по своето рибно богатство надминаватъ главнитѣ рѣки.

Въ това отношение най-честита е р. Велика, (Треска) най-богата съ разновидна и вкусна риба: пастърва, мрена, шаранъ и пр.

Следъ нея върви р. Черна — богата съ сомъ.

Като пѫть за съобщение Вардаръ има голѣмо значение за Балканския полуостровъ и централна Европа, а смѣло може да му се даде и мирово.

Посрѣдствомъ коритото на р. Морава, съ която образува една непрекѫсната линия, водната линия се прекѫсва отъ Прешовската седловина, много удобна за преходъ отъ едното корито до другото. Вардаръ пресича Балканския полуостровъ на две половини: западна и източна, а така сѫщо и Македония. Тази линия започва отъ северъ отъ Дунава (близо Бѣлградъ) и върви на юго-изтокъ до Бѣло море — Солунския заливъ. Тази рѣчна линия свързва срѣдна Европа съ Срѣдиземно море и по-нататъкъ съ старитѣ континенти: Азия и Африка.

Въ южния край на тая линия се намира най-сгодното пристанище въ юго-източна Европа — Солунското. По тоя начинъ срѣдна Европа се докарва въ най-прѣка линия съ Суезкия каналъ.

Друга македонска рѣка съ по-малко значение е р. Струма. Тя свързва централна България съ Егейско море.

Рѣка Места нѣма това значение, но като водна сила съ значителни наклони при една усъвършенствувана техника, може да бѫде източникъ на неизчерпаема енергия. (Гледай таблица 4).

10. Климатъ (Гледай таблица 6)

Табло I — 1, 2.

Рила планина. И геоложки и орографски Рила и Родопитѣ сж тъй тѣсно свързани въ единъ рило-родопски масивъ, щото е почти невъзможно да се прокара естествена граница помежду имъ. Рила е най-красивата и най-висока планина въ България, втора по височина въ Балканския полуостровъ следъ Олимпъ. Тя е въ срѣдата на полуострова и като грамаденъ планински вжзелъ се свързва съ всички околни планини, а като хорстъ се издига надъ околнитѣ ней полета: дупнишко, самоковско, разложко, джумайско и дълбоката струмска долина. Рила планина заема около 2,000 кв. клм. повърхнина и има 22 върха, които надминаватъ височината 2,700 м. Най-високъ върхъ е Мусала—2,923 м. Отвънъ тя изглежда като цѣлостенъ масивъ, стръменъ къмъ всички страни, обаче вжтре тя е много разпокжсана и разчленена отъ рѣкитѣ Искъръ, Рилска и притоцитѣ имъ. Най-високитѣ върхове на Рила представляватъ назжбени, изрѣзани пирамиди или остри скалисти чуки, голи или тукъ тамъ покрити съ лишеи. Подъ скалиститѣ върхове, до 2,000 м., е поясътъ на пасищата, циркуситѣ, прѣспитѣ и езерата. Рила има широки била, покрити съ разкошни пасища, които подъ прѣспитѣ и потоцитѣ презъ цѣлото лѣто сж тъмно-зелени алпийски ливади. Въ този поясъ сж и прѣспитѣ. Въ нея лѣте има нѣколко стотинъ прѣспи, дълги отъ 10—100 м., а едни (при Еди гьолъ) дори 1,000 м. Снѣгътъ на прѣспитѣ е дебелъ до единъ човѣшки ръстъ, а нѣкжде и до 20 м. Лѣте снѣгътъ се бавно топи и подържа водитѣ на езерата и рѣкитѣ. Най-голѣмо украшение на Рила сж алпийскитѣ ѝ езера. Тѣ сж разположени на дъната на хуниеподобни котловини (циркуси), на височина 2,100 до 2,400 м. Водата на езерата е бистра, прозрачна; дълбоки сж отъ 1—30 м., а температурата много низка. Най-високото езеро (Ледено езеро) подъ в. Мусала и презъ лѣтото е покрито съ ледъ. Рила има въ 94 циркуси 145 езера. Рила има най-голѣмо водно богатство, понеже получава голѣмъ валежъ; тя е най-голѣмия хидрографски центъръ на Балканския полуостровъ. Отъ Рила водятъ началото си голѣмитѣ рѣки: Искъръ (Бѣли, Лѣви и Черни), Бистрица, Джерманъ, Рилска, Илийна и др. Рила има богати букови, джбови и иглолистни гори, часть отъ които поради недостжпностьта ѝ, още не сж пипнати. Въ горитѣ ѝ се въдятъ много диви животни (вълци, мечки, глигани, рисове, елени, сърни, соколи и др.), а въ рѣкитѣ и нѣкои езера — пастърва. Минералнитѣ богатства на Рила не сж добре изучени; въ нея има магнетитъ, галенитъ, халкопиритъ, въ рѣкитѣ ѝ златенъ пѣсъкъ, а при политѣ ѝ горещи минерални извори.

Въ срѣдата на Рила е голѣмия Рилски монастиръ. Той е центъръ на всички пжтища по Рила; шосе го съединява съ Дупница и пжтека съ Самоковъ, Чамъ Кория и Разлогъ. Рила планина се раздѣля на четири дѣла: 1) мусалски, 2) централенъ, 3) сѣверо-западенъ и 4) юго-западенъ.

Табло I — 1/1

Върхъ Мусала е най-високия рилски върхъ (2923 м. високъ).

Върхътъ Мусала има посока отъ северъ къмъ югъ; отличава се съ широкия си гърбъ, който само тукъ тамъ е прошаренъ съ остри издигнатини. Той се издига стръмно къмъ западъ въ дола на бѣли Искъръ, дето се спущатъ най-голѣмитѣ рилски лавини, а на изтокъ се отварятъ циркуси, въ които има езера.

Лицето на Мусала много рѣдко е чисто, а винаги е покрито съ мъгла.

На самия върхъ прѣспитѣ сж покрити отгоре съ червенъ снѣгъ, дебелъ 1—2 см., а подъ него пакъ бѣлъ.

Въ пазвитѣ на тоя великанъ се криятъ най-високитѣ рилски алпийски езера: Голѣмото ледено (Бузли-гьолъ) и малкото Бузли-гьолъ.

Колкото се възкачваме, гледката става по очарователна. Хоризонтътъ се разширява, предъ насъ изплуватъ нови планини, нови върхове, като че ли нѣкой невидимъ човѣкъ бавно отдръпва завесата, която до тогава е държалъ скрита отъ очитѣ ни.

Когато стигаме на Мусала, като че ли нѣкаква тяжесть падна отъ плещитѣ ни. Изведнъжъ стана свѣтло, просторно, широко. Обръщаме се на една на друга страна и намъ се струва, че хоризонтътъ е избѣгалъ на стотина километра далечъ. Планинитѣ, хаотично разхвърлени подъ насъ, тѣхнитѣ стотина ту остри, ту тжпи върхове съ тѣхнитѣ зелени плещи и каменисти урви, образуватъ една удивителна панорама. Ние гледаме тия планини отъ птичи погледъ, като че ли подъ насъ е простряна огромна релефна карта, краищата на която се губятъ въ мъглявитѣ бѣлезнини на хоризонта.

Табло II — 3/2

Пиринъ планина е далечъ нейде въ посоката, отдето идеше Струма въ чистия и лазуренъ фонъ на небето, сѣкашъ изрѣзана и включена въ рамки между стръмни стени, далечъ отъ северъ, като загадъчно и странно видение, издигаше се самотна и висока планина, покрита още съ снѣгъ, сѣкашъ цѣла изваяна отъ чистъ и девственъ мраморъ. Върху нея блѣщеха брилянтнитѣ искри на слънцето, обграждаше я отвсѣкжде нежната синина на небето. Това бѣше Пиринъ.

За пръвъ пжть азъ виждахъ Пиринъ. Предъ очитѣ ми стоеше сжщиятъ образъ, който е възставалъ въ въображението ми, всрѣдъ епичния лъхъ и суровитѣ картини на хайдушкитѣ пѣсни. Азъ виждахъ Пиринъ наистина хубавъ, гордъ, изправенъ високо въ небето, и отъ тамъ въ царствено величие и могжщество спрѣлъ тежъкъ, неподвиженъ погледъ надъ високи други планини и усои. И властно, неотразимо възкръсваше едно голѣмо минало, многоцвѣтниятъ и кипящъ животъ на цѣли вѣкове, въ които има толкова много величие, толкова много поезия и красота, че не едно събитие е добило фантастичностьта на приказка и не една личность продължава да живѣе въ боготворението на митъ.

Колко подвизи, колко свето мжченичество и колко безкръстни гробове на всѣка пжтека и на всѣка чука на тоя Пиринъ. Пиринъ, по чийто снѣжни урви цъвтятъ еделвайси. Пиринъ съ цвѣтнитѣ си и зелени ливади, съ прохладнитѣ сѣнки на вѣковнитѣ си гори. Пиринъ съ овчаритѣ и ваклитѣ стада, съ студенитѣ си кладенци и синитѣ си бистри езера, въ които се къпятъ самодиви. Понѣкога природата щедро изсипва много красота и много дарове само на едно мѣсто и свързва за всѣкога съ него сждбинитѣ на единъ народъ. И както въ древнитѣ религии, въ душата на народа се поражда и живѣе една мистична обичь и поклонение къмъ това мѣсто. Пиринъ има това поклонение и тая любовь. Йорд. Йовковъ

Табло II — 5/3

Дългото езеро

Пиринъ планина, както и Рила, е богата съ алпийски езера, които блѣстятъ като зелени и тъмносини изумруди и сж най-голѣмата негова украса. Наричатъ ги „Пирински очи“.

На брой сж около 40. Между тѣхъ най-голѣмото е Попово езеро (Папазъ гьолъ), а най-красивото е **Дългото езеро**.

Табло IV — 8/4

Ель-Тепе е най-високия върхъ на Пиринъ (2920 м.)

За тоя върхъ народа казва: „Който се изкачи на Ель-тепе (Елинъ върхъ), той е половинъ хаджия".

„Следъ малко всички бѣхме на върха. (Ель тепе, б. р.) Чудна панорама се откри предъ насъ. Сребриститѣ слънчеви лжчи едвамъ се показваха и удряха по многобройнитѣ скалисти върхове, отразявайки се въ бистритѣ езерни води. Далечъ на югъ се виждаше историческата Бѣласица, задъ нея Круша, а още по-надалеко, на югъ, Бѣлото море, покрито съ мъгла като съ бѣло було. На западъ едвамъ се виждаха силуетитѣ на западно-македонскитѣ планини, дето тжгитѣ на роба даваха особена украса и повдигаха велики спомени за велики подвизи на безбройнитѣ мжченици".

Единъ пжтникъ

Тодоринъ върхъ, братъ на Ель-тепе, се издига право срещу Банско и мами пжтника съ своитѣ диви и величествени скали, между които има дълбоко врѣзани пропасти.

Табло V — 9/5 (VI — 12/8)

, **Рѣка Струма** става много голѣма благодарение на водитѣ, които приема въ срѣдното си течение, напуща мелнишката низина и влиза въ една планинска тѣснина, която се образува отъ Ченгелъ-Дагъ (Сенгеловска планина) и Бѣласица. Тази тѣснина е известна отъ старо време съ името Рупелски проходъ.

Рупелския проходъ е широкъ и удобенъ. Дължината му достига 10 клм., а широчината му е около 500 метра. Краищата на Ченгелъ-дагъ, които образуватъ лѣвата стена на прохода, сж стръмни и голи, а на Бѣласица — гористи. Рѣката тече много прибрано и тукъ е най-дълбока. Въ срѣдата тѣснината се отваря до единъ и половина клм. широчина Отъ лѣво е разположено селото Рупелъ.

Табло V—10/6

Кресненска клисура. Канаритѣ на Кресна стръмно опиратъ до рѣката; по нѣкои мѣста достигатъ голѣма височина, до 400—500 м. надъ рѣката. По нѣкжде се синеятъ голитѣ скали, по нѣкжде стръмнинитѣ сж покрити съ гора; а на много мѣста трудолюбивиятъ селянинъ е посадилъ лозя на такива стръмни мѣста, дето човѣкъ едвамъ може да се катери. Направени сж малки квадратчета, обградени съ сухи зидове, а между тѣхъ сж оставени тѣсни вадички, за да се стича водата въ време на дъждове и да пълзятъ хората между тѣхъ. И въ тия почти отвесни каменливи плоскости стърчатъ редове отъ тънки лозови пръчки. Съ кървавъ потъ се изкарва прехраната по тия планински диви мѣста. Въ замѣна на тежкия трудъ, каменливитѣ едвамъ достжпни лози раждатъ, ако и малко, но прекрасно грозде, отъ което се прави едно отъ най-хубавитѣ вина въ Македония. Кресненското вино е прочуто по своя вкусъ и пивкость.

Кресна планина е скалиста и завършва съ голѣма тераса. По тая тераса сж разпиляни кресненскитѣ села на височина отъ 500 метра на рѣката.

По върховетѣ на отвеснитѣ канари сж пръснати малки кжщички, които отдолу изглеждатъ като черни орли, накацали по върхищата.

Високо надъ 400 метра въ една такава тераса е разхвърлено селото **Кресна**, чиито кжщи сж пръснати на единъ часъ и повече растояние една отъ друга. На името на селото е наречена и клисурата.

Табло VI — 11/7

Бѣласица планина. Билото на Бѣласица прилича на гръбначенъ стълбъ съ островърхи прешлени, никакви плата или валози не се ширятъ по него. Разломенитѣ меки шисти, гнайсови скали наумяватъ развалини. Буковата гора отъ северъ достига до билото. Само виснинитѣ на гребена сж голи, лѣте обрасли съ горски билки и низкорасла хвойна, а зиме сж легло на дебели снѣжни прѣспи.

Най-добро време за възлизане върху гребена на Бѣласица имаме въ юли и августъ; презъ другитѣ месеци на годината тя не е твърде гостолюбива. Наметне ли бѣлъ кожухъ, Бѣласица става неприветна и трѣбва да ѝ се чудимъ отдалечъ: хубавица е ненагледна, ала е капризна като всѣка гизда! Разсмѣло, гледашъ, слънце гордото ѝ чело; но ето че скоро пакъ се намръщила, сиви мъгли я обвили, бури завилнѣли, вихри буки разлюлѣли. Тежко на пжтника въ такова време!

Къмъ северъ и югъ стръмно се спускатъ двата склона на Бѣласица, набраздени съ дълбоки долища, по които шумятъ бистри потоци и се пѣнятъ буйни водопади.

На югъ Бѣласица спуска голи сипеи и тераси. Само въ дълбокитѣ долища тукъ тамъ е облѣчена съ гора. Ала северниятъ ѝ склонъ е покритъ съ вѣковенъ буковъ лѣсъ, който ѝ предава величава хубость. Къмъ подножието ѝ растятъ китни явори и кестени, които красятъ политѣ ѝ, както кждритѣ на невестина премѣна! Рошава тераса се растила отъ подножието на Бѣласица къмъ порѣчието на р. Струмица, която се вие въ тѣсни лжки подъ политѣ на Огражденъ. Гледката ѝ е особено красива къмъ края на лѣтото, когато ясно зеленитѣ оризови ниви прошаратъ дългата тераса, що отъ единъ до другъ край представя китна райска градина. Тукъ растатъ величави елхи и явори, зрѣятъ сочни череши, мерджанъ гроздове, смокини и хлѣбни кестени. На високитѣ дървета висятъ плодоносни лози. Бистри потоци, шумящи по стръмнитѣ долища, разхлаждатъ и поятъ презъ лѣтото множество градинки и нивя, които селякътъ е оградилъ съ високи каменни зидове. Рѣка Струмица поглъща бистроструйнитѣ потоци, които чудно сж набраздили терасата съ долища и кжщи, и се мъкне презъ петричка долина къмъ изтокъ.

Табло VI — 12/8

Р. Струма. Гледай статия № 9—характеристика на македонскитѣ рѣки и съответната таблица.

Табло VII — 13/9

Св. Гора. Отъ Солунския заливъ до Орфанския лежи Халкидонския полуостровъ. Отъ горната му страна се издаватъ три краищници — полуостровитѣ: Касандра, Лонгосъ и Св. Гора (Атонъ). Най-важенъ отъ тритѣ краищници е най-източния — Св. Гора (Атосъ, Хоросъ, Атонъ). Той е забележителенъ по своята дивна природна красота, по своята историческа сждба и като мѣстонахождище на 20 голѣми православни монастири, 12 скитове и около 100 монашески килии. Всичкитѣ образуватъ една автономна монашеска републука.

Светогорскиятъ п-въ обхваща дължина около 45 клм. и на ширъ 5-10 клм.

Табло VII—14/10

Рендина боазъ. Западниятъ брѣгъ на Солунския заливъ, между светогорскитѣ бърда и крайнитѣ хълмове на пл. Бешикъ-дагъ, представлява низка часть отъ Лжгадинската котловина. Тукъ се намира изтока на водитѣ отъ езерото Бешикъгьолъ, които се изливатъ въ Орфански заливъ чрезъ една много кжса рѣкичка по име Рендина боазъ (Рифтонъ), покрита съ зеленина, предимно чемширъ, дафино и пр. — прелестенъ кжтъ. Тоя изтокъ образува единъ проходъ.

Табло VII — 15/11

Лжгадинско поле. То заема по-високата западна часть отъ лжгадинската низина. Полето е добре обработено и добре населено. На едно малко пространство сж наредени около 12 села и единъ градецъ. Полето ражда прекрасна пшеница, която е главниятъ поминъкъ на населението; на него виреятъ добре и другитѣ храни, също и памука. По ридоветѣ има доста лозя. Южната часть на полето е завзето отъ плиткото Лжгадинско езеро. Въ този прекрасенъ кжтъ не сж рѣдкость хилядогодишни дървета.

Табло VIII — 16/12

Р. Галикъ. Главна водна артерия въ кукушкото хълмодолие и часть отъ солунско е р. Галикъ. Тя извира високо въ Круша планина.

Рѣката е богата съ златоносенъ пѣсъкъ. Околното население нѣкога много се е занимавало съ плавене на злато.

Р. Галикъ, станала вече многоводна, навлиза въ солунското поле, и се влива въ Солунския заливъ.

Въ голѣми горещини Галикъ пресъхва, а пролѣть и есень не може да се гази. Изобщо Галикъ е много плитка рѣка и постоянно мѣсти коритото, като засипва съ много пѣсъкъ устието си

Галикъ е дълга 72 клм. съ басеинъ 1155.31 кв. км. Старото й име било Ексидоросъ.

Табло VIII — 17/13

Дойранското езеро. Гледай таблица № 5 отъ статистическитѣ таблици, точка 6.

Табло IX — 18/14

Демиръ Капия. Като напусне Тиквешъ, Вардаръ навлиза трети пжть въ планинска тѣснина.

Тази тѣснина е известната Демиръ-капия, чиято дѣсна страна се образува отъ Кожухъ планина.

Рѣката съ шумъ се вмъква между двѣтѣ колосални стени. Лѣвата стена е една гола, много висока скала като съ ножъ прорѣзана отъ върха до дъното. Тя е пукната по срѣдата и отъ пукнатината шуми малко поточе. Високо по остритѣ зжбести върхове на скалата се съглеждатъ отдѣлни дръвчета, като китки набодени по сивия варовикъ.

Отъ дѣсна страна скалата е сжщо тъй стръмна, но не е отвесна: тя се издава надъ самата пѣнлива рѣка и надъ тая издаднина е пробитъ тунелъ, презъ който минава желѣзница.

Омайна, вълшебна картина представлява тая часть отъ клисурата нощно време при пълна месечина.

Горе купчината дървета изглеждатъ като древни войници, бдящи надъ пропастьта, на дъното на която клокочи буйния Вардаръ.

Развалинитѣ, неравномѣрно огрѣяни отъ луната, представляватъ фантастични образи на животни, на човѣшки великани.

Възкръсва миналото и човѣкъ тогава отдава пълно право на народа, който вѣрва, че Крали Марко тукъ обитава и че е още „живъ“.

Табло IX—19/15

Аджи-гьолъ (горчиво езеро) е малко езерце въ кукушкото хълмодолие (Македония), до р. Галикъ; то се пълни отъ дъждовна и снѣжна вода и по нѣкога цѣло пресъхва. На дъното му оставатъ слоеве отъ соль, която се събира отъ околното население, но нагорча малко.

Табло X — 21/16

Беязъ-куле. Стара римска кула, която въ турско време служеше за затворъ съ най-грозно име „канли-куле“ (кървава кула). Оглежда се надъ водитѣ на Солунски заливъ.

Табло XI — 22/17

Воденски водопади. Много краища на Македония сж чудно хубави. Тѣхъ можемъ да посочимъ като всесвѣтски красиви кжтове, които нѣматъ равни на себе си. Воденъ, напримѣръ, е разкошенъ даръ на природата, резултатъ отъ най-хармонично съчетание на природнитѣ сили. Помислете си, едно плато върху което лежи градъ Воденъ; много негови кжщи стърчатъ надъ самия спускъ и изъ тѣхнитѣ прозорци се открива омаенъ изгледъ къмъ широкото поле, покрито съ гжста растителность, чиято прѣснота и хубава зелена боя ни поразява съ своитѣ най-различни нюанси. Това красно поле носи хубавото име Лжгъ.

Рѣката Вода или Нияса, раздѣлена естествено и отъ човѣшка ржка на много води, навлиза стремливо въ града и тече ту презъ открити полянки между грамадни стари платани, наричани тукъ явори, ту се провира изъ тѣснитѣ улици на града, покрити съ лози, нависнали сжщевременно съ узрѣли гроздове и благоуханни цвѣтя, ту се губи въ самитѣ кжщи, до като стигне най-после ржба на платото и полети съ шумъ къмъ низината. Грандиозни сж водопадитѣ на Тиволи въ Италия, които скачатъ сжщо отъ високото травертиново плато, но на тѣхъ липсва оная растителна обвивка, която придава особена прелесть на воденскитѣ. Предъ бистритѣ скокове вода, която се хвърля съ мощь отъ височината и ту се губи въ зеленина, ту, ударена о нѣкоя издаднина, се пръска на прахъ, за да се събере малко по-долу въ нѣкой улей, издълбанъ въ травертина, и стигне най-после дъното, дето се образуватъ често красиви малки езера, — може да дойде въ възторгъ и най-голѣмия меланхоликъ. Предъ величественитѣ водопади може да почувствува всѣки човѣкъ наслада и потикъ на ума къмъ разсъждения отъ различенъ характеръ. Поетътъ, който търси възвишеното, силното и пленителното въ природата, ще усѣти предъ воденскитѣ водопади трепетъ въ сърдцето си и римитѣ ще се наредатъ отъ само себе си, за да изразятъ блѣсъка и шума на водата и чуднитѣ шарки на джгата, образувана отъ капкитѣ, които обвиватъ склона на платото и кърмятъ богатата растителность по него.

Табло XII — 24/18

Островско езеро. Гледай таблица № 5, точка 11, отъ статистич. таблици.

Табло XII — 25/19

Марихово. Мариховската область на северъ се загражда отъ редъ високи и стръмни планини, измежду които най-голѣми сж Прешленъ, Руенъ и Радобилската. Между битолската котловина и областьта се издига Селечката; по дѣсната страна на Черна се редатъ мариховско-мегленскитѣ планини, начело съ Нидже и върха Каймакъ-Чаланъ.

Стѣгнато отъ редъ планински великани — Марихово представлява едно дълбоко вдлъбнато корито, което е дълго около 50 клм., съ обща квадратура 1390 кв. клм. и срѣдна височина около 1000 м. Марихово е най-високата котловина въ Македония.

Табло XIII — 26/20

Леринска долина. Най-южната часть отъ Пелагонийската равнина се казва леринска долина, по името на разположения въ западната й половина гр. Леринъ.

Най-добре напоявана и много плодородна. Отъ западъ се издигатъ разклоненията на Перистеръ и Баба планина, които образуватъ единъ много дълъгъ проходъ — Псодерски — пжть отъ Пелагония къмъ костурско.

Табло XIV — 27/21

По Преспанското езеро. Пжтникътъ, който иска да обиколи езерото, ще потърси тука лодка. А по брѣга на преспанското езеро живѣятъ рибари отъ охридскитѣ села, които иматъ хубавъ чунъ, и който иска да пжтува навжтре, трѣбва да наеме чуна отъ рибаритѣ, които стоятъ тукъ. Чуна е една първобитна лодка, направена отъ три коруби. Едната е основата, а двѣтѣ отъ страни образуватъ издути мехове. На предната часть трима чунари теглятъ съ лопати, все отъ дѣсна страна, на задната часть стои кормчиятъ съ лопата, тегли отъ лѣвата страна, а сжщевременно управлява кърмата. Понеже има само единъ удобенъ чунъ за плаване, притежателитѣ искатъ толкова отъ пжтника, колкото мислятъ, че ще може да имъ даде.

Отъ Шурленци до Койнско, селища по брѣга на Преспанското езеро, се отива за три часа съ чуна. Весело е пжтуването по тия мѣста. Въ най-горещитѣ юлски дни тукъ е прохлада. Чунътъ леко пълзи по повърхнината на езернитѣ води. Слаби вълни шаратъ езерото. Тихъ приятенъ вѣтрецъ подухва. Душата на пжтника се обхваща отъ едно неопредѣлено чувство. Нѣщо приятно, упоително, нѣщо тежко, мжчително. Предъ очитѣ стои красивата природа въ пълното си величие: Койнскиятъ ридъ, покритъ съ гжста зелена гора; грамаднитѣ планински скали отъ Галичица си спущатъ нозетѣ въ водата; хубавитѣ селца наоколо пленяватъ душата на пжтника; но тжжни възпоминания за миналото смущаватъ веселото настроение на пжтника българинъ.

Табло XIV — 28/22

Костурско езеро. Гледай таблица № 5, точка 8.

Табло XV — 29/23

Пелистеръ или Перистеръ (въ западно-македонската верига). Високъ масивъ, който представлява една голѣма планина между Пелагонийското поле и Преспанското езеро. Високитѣ части на планината представляватъ остри гребени, срѣднитѣ части сж покрити съ борови гори, подъ които се начева широкъ поясъ, обрасълъ съ едъръ папратъ. Отъ високия върхъ на Пелистеръ се открива чудесна гледка на четиритѣхъ страни и се гледа цѣла западна Македония. На югъ се вижда чакъ Пиндъ, на западъ се гледа Преспа съ нейното езеро, на северъ погледа се губи въ маса вериги и върхове на Шаръ, на изтокъ се простира Пелагонийската равнина, а задъ нея се вижда върха Индже.

Табло XV — 30/24

Демиръ-хисарско (битолско). Рѣка Черна или Църна въ старо време е била известна съ името Еригонъ; турцитѣ я наричатъ Кара-су (черна вода).

Тя е дълга 189·5 клм., а басейнътъ й държи пространство отъ 5697·18 кв. клм. Тя е най-голѣмия притокъ на р. Вардаръ.

Черна извира въ политѣ на Илинската планина, близо до прохода Илинска църква и то отъ една пещерна падина, която се казва Църна дупка или Скакало.

Водата е черна, сигурно е обагрена отъ черната желѣзна руда, която се намира надъ с. Желѣзнецъ — до брѣга на самата рѣка, малко подолу отъ главния изворъ.

Тукъ е най-горното течение на Черна. Тукъ се отваря красива долина, широка 2—3 клм. Рѣката приема безбройни буйни планински притоци, та значително наголѣмява. Тази долина носи името Желѣзничка или Демиръ-Хисаръ.

Табло XVI — 32/25

Бабуна планина. Отъ върхъ Якубица (въ Македония) главната верига взема ю.-и. посока и е известна подъ името Бабуна планина дори до прохода Плетварски, източно отъ Прилепъ. Бабуна има остъръ гребенъ, а върховетѣ й сж стръмни и скалисти. Срѣдната й височина достига около 1300 м., а отдѣлни върхове до 1,500 м. Западнитѣ склонове на планината сж стръмни и кжси, понеже прилепското поле опира до самата планина. Тукъ на много мѣста планината е гола и скалиста. Източнитѣ й склонове сж сжщо тъй стръмни и покрити съ букови и джбови гори. Отъ политѣ на планината излизатъ низки хълмове, които пълнятъ коритата на р. р. Тополка и Бабуна и образуватъ планинска котловина, позната подъ името Азотъ. Югоизточниятъ край на Бабуна се свършва съ други два високи и лични върхове — Златовърхъ и Козякъ, между които се намира Бабунски проходъ (обр. № 32/25). Южно отъ Козякъ стои друга седловина, известна подъ името Плетварски проходъ (обр. № 34/27), южно отъ който следва последната часть отъ бабунската верига, известна подъ името Селечка планина съ високъ върхъ.

Табло XVII — 33/26

Р. Тополка води началото си отъ южнитѣ склонове на Якупица. Коритото й е сложно и само въ горното течение е гористо. При с. Лѣсиче прави голѣмъ завой на югъ и после обръща на с.-и. Като минава презъ единъ дълбокъ проломъ, се излива въ Вардаръ на югъ отъ Велесъ.

Табло XVIII — 34/27

Плетварски проходъ. Източното разклонение на Бабуна планина, което свършва съ върха Козякъ, се снишава и образува седловина, която непосрѣдствено се свързва съ Селечка планина.

Тази седловина носи името Плетварски проходъ отъ селото Плетваръ. Намира се точно на изтокъ отъ гр. Прилепъ. Плетварския проходъ е най-удобния пжть отъ пелагонийската равнина къмъ Вардара. Презъ тия села минава тѣснолинейка отъ с. Градско за Прилепъ.

Табло XX — 39/28

Шаръ планина. Най-хубава е за окото презъ м. юни, когато нейнитѣ склонове и предгория сж облѣчени въ зелена премѣна. Гледана отъ южна или северна страна, Шаръ изглежда като нѣкой тигъръ, спруженъ безгрижно на почивка. Нейниятъ бѣлъ зименъ покривъ е раздранъ и накжсанъ на парчета отъ камениститѣ и остри върхове, които сж подали глава презъ него, за да стигнатъ небесата.

Тогава, наистина, е шарена планина тоя древенъ Скардусъ. Най-величествения й върхъ е Люботрънъ.

Люботрънъ е най-високъ върхъ на Шаръ планина (2,510 м.), който поразява съ своята грандиозность. Той е отдѣленъ отъ веригата съ една седловина, затова изглежда като усамотенъ планински колосъ, съ стръмни голи склонове, покрити съ буйни треви. Върхътъ се състои отъ бѣлъ варовикъ, който на нѣкои мѣста се обръща на бѣлъ мраморъ и затова отдалече има пленителенъ изгледъ.

Дивенъ изгледъ се открива отъ върха Люботрънъ. Въ подножието му се вижда една черна зеюща пропасть по-дълбока отъ 2,500 м. — това е прохода Качаникъ; на юго-западъ се простира прекрасното Тетовско поле, вѣчно усмихнато, като младо девойче, презъ пазвитѣ на което се вие сребристата р. Пена, а на длъжъ като змия се спружилъ Вардаръ. Далече на югъ дремятъ бѣлоснѣжния Перистеръ и Нидже. Къмъ изтокъ се протакатъ Осоговскитѣ планини, а задъ тѣхъ мъждеятъ въ утринни розови пламъци върховетѣ на Рила.

Табло XX — 40/28

Рѣка Велика (р. Треска), извира отъ политѣ на прохода Яма, тече презъ кичевското поле, после завива на изтокъ и навлиза въ единъ дивъ и скалистъ проломъ, известенъ съ името Порѣче. Рѣката се провира низъ едно корито, обсипано съ голѣми скалисти прагове презъ които яростно прескача и съ голѣмъ трѣсъкъ се стреми къмъ устието, за да излѣзе въ скопската котловина. Отъ Порѣче надоле реката носи името Треска.

Тамъ дето Треска се влива въ Вардаръ се нарича „Матка“ — единъ величественъ кжтъ съ дива хубость.

Матка. Колкото Треска отива на северъ, толкова по-недостжпно е коритото й. Много живописно мѣсто е изхода отъ тѣснината. Рѣката излиза като отъ пукнатина и пада съ голѣмъ трѣсъкъ по стръмни скали. Отъ дветѣ й страни стърчатъ високи и съвсемъ отвестни планини съ голи черни стени и съ тжпи върхове, или чудно изрѣзани чуки, по които има древни развалини.

Табло XXI — 42/30

Скопска Черна Гора. Отъ тоя върхъ планината започва да се снишава и върви съ широко гжпо било между най горното корито на Вардаръ и на Българска Морава. Въ най-северния си край е много снишена и се пресича отъ Българска Морава.

Отъ частьта, която се намира между върховетѣ Чучерски и Орелъ се спускатъ на югъ стръмно склонове, които навлизатъ въ скопско поле много снишени и се обръщатъ на хълмове. Между самата планина и нейнитѣ хълмове се простира хълмистата падина Черногория или Скопска Църна Гора, прорѣзана отъ много планински буйни потоци съ живописни долини, които сж гжсто населени. Отъ хълмоветѣ на Черногорията си води началото р. Българска Морава.

Черногорията е населена отъ българи и албанци. Въ нейнитѣ планински пазви сж накацали десетки монастирища, та затова нѣкой я наричатъ скопска Св. Гора.

Табло XXI — 43/31

Кобилица (2571 м.). Високъ, стръменъ, конусообразенъ върхъ на Шаръ-планина. Въ самото подножие на върха откъмъ западъ се намира важния шарски проходъ, по който се минава отъ Тетово за Призренъ.

Табло XXII — 44/32

Р. Вардаръ. Гледай статия № 9 — характеристика на македонскитѣ рѣки.

Табло XXII — 45/33

Яма. Дълбокъ проходъ между Бистра планина и Стогово планина; той е мжчнопроходимъ, но, понеже е единственъ между областитѣ Дебъръ и Кичево, много се посещава.

Табло XXIII — 46/34

Кърчинъ планина. Най-западното разклонение на шарския масивъ, което достига до гр. Дебъръ.

Табло XXIII — 47/35

Охридското езеро. Простира се въ най-западния край на Македония. Обща повърхнина 270,90 кв. км.; надморска височина 710 м.; дълбочина 285 м., прозрачность извънредна, температурата му никога не пада по-доле отъ +4°C. Въдятъ се 16 видове риба. Годишно рибно производство въ турско време за около 4000 зл. напалеона (2,000,000 лв.).

Само въ една нощь могатъ да се изловятъ около 10,000 кгр. ягула.

Въ Европа нѣма по-красиво езеро отъ Охридското.

Надъ насъ е ясно ведро небо и предъ насъ гладко като огледало и дълго, широко колкото самото небе езеро. Слънцето крадешкомъ нѣкакъ се оглежда въ него и при всѣко оглеждане отроня въ дълбинитѣ му снопъ лжчи, които бързо се спускатъ, да се разливатъ въ безчислени джги. Една обширна, необятна, гладка повърхнина, излѣна сѣкашъ отъ стъкло, стои, не мърда; само отъ минута на минута по нея се чертаятъ несмѣтни лжкатушки, които се гонятъ една друга. И колкото лжкатушкитѣ се гонятъ, толкова повече тѣ растатъ, наголѣмяватъ и ставатъ необятни за окото. Гледашъ езерото и не можешъ да различишъ повърхнината ли му гледашъ или небесния лазуръ, падналъ съ звездитѣ си, та покрилъ езерото. Тукъ лжчитѣ на слънцето се срѣщатъ съ лжкатушкитѣ, посипватъ повърхнината съ блѣсъка на брилянта и образуватъ хиляди искроментни звездици; тамъ, край брѣга, бѣлата езерна ружа, разцъвтѣла, нежна, сочна, погледва мило въ лжкатушкитѣ; далечъ татъкъ бѣлиятъ лебедъ плува, разперя бѣлитѣ си колко платна на ладия крила, кжпи се, гурка се, оглежда се въ езерото; а още по-нататъкъ малка ладийка се хлъзга по повърхнината на езерото, веслата й цепятъ тихитѣ води и при всѣко удряне тънки струи се издигатъ, блѣсватъ съ сребъренъ цвѣтъ и изчезватъ.

Табло XXIV — 48/36

Далянъ. На 600 метра отъ излаза на р. Черни Дринъ тя се разширява и отъ пѣсъчнитѣ наноси сж образувани три продълговати островчета. Между брѣговетѣ на рѣкитѣ и последнитѣ има четири протоци на водата. Островчетата се съединяватъ напрѣко съ сушата чрезъ тѣсни дървени мостчета, които се допиратъ до водата и се казватъ кревати. На креватитѣ се прикрепватъ 3—4 метра лѣси отъ лѣскови пръчки. Освенъ тѣхъ има по-малки лѣси отъ 20—25 пръчки и тия лѣси се казватъ протонци. Първитѣ се поставятъ на темели и се държатъ яко и неподвижно; малкитѣ се прикрепватъ между дъното и креватитѣ съ колове и леко се изкарватъ. Рибитѣ, като се спускатъ отъ езерото по рѣката, достигатъ до лѣситѣ и протонцитѣ и като търсятъ мѣсто за минаване, отиватъ покрай тѣхъ къмъ сушата, дето сж направени водни примки, наречени котеци. Тамъ влизатъ свободно, защото входоветѣ се отварятъ навжтре, обаче не могатъ да излѣзатъ назадъ, защото входа се запушва и има издадени остри пръчки, които бодятъ рибата. Отъ тоя капанъ рибата се черпи съ тъй нареченитѣ сакове.

Черни Дринъ. Тъкмо на мѣстото, дето сж далянитѣ, започва струмското поле, презъ което се извива рѣката. То е равно и гжсто населено. Земята му е глинеста и не много сгодна за произвеждане на храни; за това пъкъ има много и пространни ливади, както и доста овощни градини. Албанската верига се издига отъ западъ и съ своя гребенъ образува границата на Македония и вододѣлъ между рѣка Дринъ и Шкумба. Презъ полето рѣката е многоводна и дълбока, та не може да се гази.

въ затвора хиляди отлични дейци, мнозина прогонени задъ граница, а мнозина насилствено изгубиха живота си.

На 14 августъ 1911 г. въ Одринъ се откри втория редовенъ съборъ. Присжтсвуваха 17 представители. Съборътъ трая три дена.

1912 година бѣше още по неблагоприятна. Започнаха усилени революционни движения, придружени съ атентати и турски изтжпления. Разшаваха се столицитѣ на балканскитѣ държави. Сключиха се съюзи и избухна балканската война, отъ която Турция излѣзе унищожена почти.

Македонски поети, писатели, драматурзи, критици, историци, артисти, педагози и общественици

Македония е родила едни отъ първитѣ хора на българското племе. Нѣма духовенъ клонъ, който да не е представенъ отъ македонецъ. Учени, писатели, артисти изобилствуватъ въ свободна България — нѣкои чисти македонци, други отъ македонски произходъ.

Самъ отецъ Паисий, първиятъ български историописецъ, е отъ македонски произходъ. Следватъ: Жинзифовъ, Жефаровичъ, Хаджи Якимъ Кърчовски, Кирилъ Пейчиновичъ, Неофитъ Рилски, Григоръ Пърличевъ, Хаджи попъ Теодоси (пръвъ български печатарь, отъ Дойранъ) братя Димитъръ и Константинъ Миладинови, митрополитъ Натанаилъ, митрополитъ Партени, Йорданъ х. Константиновъ Джинотъ, Йосифъ Ковачевъ.

До 1878 година Македония е дала 15 мирски и 12 духовни книжовници.

Въ четитѣ на хаджи Димитъръ, Стефанъ Караджа, Филипъ Тотю, Хр. Ботевъ и др. сж участвували македонци отъ всички краища на Македония. Георги Измирлиевъ отъ Горна-Джумая се издигналъ до главенъ организаторъ на революционното движение въ търновски окржгъ. Въ Горна Орѣховица е построенъ паметникъ за Измирлиевъ. Дъщерята на прочутата македонска учителка баба Недѣля Петкова — Станислава, е шила четнишки знамена.

Въ борбата за освобождението на българското племе, отъ което, за жалость, бѣ освободена само една часть, сж участвували безброй българи отъ Македония.

Отсетне, въ свободната часть на българското племе — Българя, голѣмъ брой македонци заеха първи мѣста, а нѣкои застанаха и като водители на партии. Самъ днешниятъ министъръ председатель на България, г. Андрей Ляпчевъ, е чистъ македонецъ. Да изброимъ: Никола Генадиевъ, Димитъръ Ризовъ, Симеонъ Радевъ и др.

Между македонскитѣ българи има и такива съ всестранни дарби. Тѣ се явяватъ ту като политици, ту като журналисти, ту като критици (Симеонъ Радевъ. напр.)

Единъ отъ първитѣ български професори — Милетичъ, е сжщо македонецъ. Той е председатель на Българската Академия на наукитѣ. Билъ е и ректоръ на Държавния университетъ. Името му, благодарение научнитѣ му трудове, е известно далечъ задъ предѣлитѣ на България.

Професоръ Георговъ—единъ ученъ отъ първи рангъ, сжщо е македонецъ.

Професоръ Балабановъ — една внушителна фигура въ българския културенъ животъ — ученъ литераторъ, общественикъ, е отъ Щипъ. Неговиятъ братъ, Никола Балабановъ, е отличенъ артистъ. (Народния театъръ)

Двама директори на Етнографския музей — А. П. Стоиловъ и Ст. Л. Костовъ, сжщо сж македонци. Вториятъ е и най-плодовитиятъ авторъ на драматически произведения („Златната мина", „Голѣмановъ", „Министърътъ", „Тя и двамата", „Симеонъ" и др.)

Ст. Протичъ, бившъ директоръ на Народния музей, заемащъ сжщо първо мѣсто въ културния животъ на България е македонецъ.

Македонци сж още: педагозитѣ, бивши и настоящи директори на гимназии: Антоновъ, Г. Раевъ Христофоровъ и Т. Велевъ; бившиятъ секретарь на Министерството на просвѣтата Ф. Маноловъ, главниятъ училищенъ инспекторъ Н. Доревъ, началникътъ на срѣдното образование и авторъ на много учебници П. Мартулковъ, главниятъ секретарь на Св. Синодъ Хр. Поповъ, ректорътъ на Пловдивската семенария епископъ Панаретъ, ректорътъ на Софийската семинария епископъ Борисъ, бившиятъ председатель на Върховния касационенъ сждъ Ив. Каранджуловъ, покойникъ, прокурорътъ на Софийския окржженъ сждъ Чайлевъ, председательтъ на Софийския окржженъ сждъ, Ил. Александровъ, директорътъ на Хигиеническия институтъ д-ръ Вл. Руменовъ, директорътъ на бактериологическия институтъ д-ръ М. Ивановъ, директорътъ на държавнитѣ дългове д-ръ Н. Стояновъ, директорътъ на Държавната печатница Ал. Македонски и пр. и пр.

Македонци сж и директоритѣ на софийскитѣ прогимназии II, VI, VIII, XIII, XV, XVII и XVIII.

Числото на българо македонскитѣ педагози въ провинцията е голѣмо, но съ поименenъ списъкъ не разполагаме.

Голѣмиятъ промишленикъ Чековъ, фабрикантъ на копринени платове, е роденъ въ с. Екши-су.

Освенъ изброенитѣ държавници: Ляпчевъ, Генадиевъ, Ризовъ и С. Радевъ, трѣбва да оповестимъ и Димитъръ Благоевъ, създатель на работническата партия; П. Джидровъ, виденъ социалистъ; Ил. Георговъ — виденъ радикалъ.

Голѣмъ е броятъ и на македонцитѣ журналисти:

Покойниятъ Никола Милевъ („Слово") многократниятъ председатель на Д-вото на столичнитѣ журналисти В. Пасковъ и редакторъ на в. "Знаме"; Георги Кулишевъ (бившъ редакторъ на „Слово", „Свободна речь" и „Македония"), Димитъръ Хр. Бързицовъ (в. „Миръ", бившъ дългогодишенъ редакторъ на цариградския в-къ „Вести", известенъ преводачъ и книжовникъ Хр. Силяновъ (председатель на д-вото на столичнитѣ журналисти, бившъ редакторъ на „Демократически сговоръ" и др., сега редакторъ на в. „Сила"). Ст. Симеоновъ („Ехо де Бюлгари"), Д. Крапчевъ (директоръ на в. „Зора"), Хр. Д. Бръзицовъ (редактиралъ в. „Зора" и др. вестници и списания, сега въ в. „Миръ" авторъ на хумористични книги и др.), Д. Ризовъ (в. „Независимостъ" — Смиловъ), П. Завоевъ (в. „Македония"), Н. Митевъ („Своб. Речь") и др.

Първиятъ български седмиченъ литературенъ вестникъ „Развигоръ" е създаденъ отъ проф. Ал. Балабановъ.

Неуморимиятъ литературенъ деецъ, проф. Михаилъ Арнаудовъ, сжщо е македонецъ.

Едни отъ най-добритѣ учебници сж съставени отъ македонцитѣ Д. Мирчевъ, Ив. Доревъ, Климентъ Карагюлевъ, П. Мартулковъ, Д. Цоневъ, Л. Симидчиевъ, Ив. Бояджиевъ, Благой Димитровъ, Г. Раевъ. Георги Трайчевъ е авторъ на много трудове върху Македония и редакторъ на Македонска библиотека. Н. Мушмовъ, най-известниятъ нумизматикъ е македонецъ.

Между македонскитѣ дипломати личатъ Гоце Радевъ, Панче Мишевъ, Симеонъ Радевъ, Добре Живковъ, Поменовъ, Т. Павловъ, Панче Доревъ, д-ръ Генадиевъ.

Бившиятъ таенъ съветникъ на царь Фердинандъ, Драндаровъ и частниятъ секретарь, Димитъръ Наумовъ, сжщо сж македонци.

Както казахме, македонскитѣ българи сж всестранно дарени.

Дипломатътъ Панче Доревъ, макаръ и не специалистъ турологъ, е обогатилъ българската историческа съкровищница съ много ценни документи изъ турскитѣ архиви отъ времето на нашето робство.

Социалистътъ Джидровъ е колкото политикъ, толкова и журналистъ и ученъ.

Убитиятъ Василъ Пунцевъ бѣ и македонски деецъ и литературенъ критикъ.

Въ чистата литература македонцитѣ сжщо иматъ много представители.

Алеко Константиновъ, П. Р. Славейковъ, Пенчо Славейковъ, Каравеловъ, Димитъръ Страшимировъ, Антонъ Страшимировъ и др. сж отъ македонско потекло.

Македонци сж и Людмилъ Стояновъ, Любомиръ Весовъ, Никола Джеровъ, Ат. Далчевъ, Борисъ и Драганъ Зографови, Вл. п. Анастасовъ (поетъ), Христо Смирненски и пр.

Между артиститѣ ще споменемъ: Кръстю Сарафовъ, Катя Спиридонова-Бързицова, Добри х. Янковъ, Чернодрински, Люба Кръстева, Петъръ Бѣлогушевъ, Р. Ризовъ, Никола Балабановъ и др.

Голѣмъ е броятъ и на виднитѣ българомакедонски военни, архитекти, инженери и други първенци въ свободната часть на племето — България.

Не влиза въ задачата ни да споменемъ македонскитѣ борци, които съ смѣлостьта си станаха легенда не само за българското племе, но и далечъ задъ границата. За честь на македонцитѣ, броятъ на тия борци е грамаденъ и не може да се побере въ една статия. Не можемъ, обаче, да не споменемъ поне нѣколко имена: Гоце Дѣлчевъ, Даме Груевъ, Пере Тошовъ, Тодоръ Александровъ, Мара Бунева.

Македонското племе е дало и чеда, които сж станали светии за цѣлия български родъ: св. Кирилъ и св. Методи, св. Климентъ, св. Наумъ.

Колко македонски светии, учени, писатели, и изобщо първенци има въ Бѣлградъ?

Гръцката пропаганда

Смѣло може да се твърди, че центъръ на българската история сж борбитѣ между българския и гръцкия народи, водени още отъ появяването на българската държава и непрекжснати и до днесъ. Бѣше време, когато се смѣташе, че на българския народъ е нанесенъ смъртенъ ударъ отъ страна на вѣчния му врагъ. Цѣлиятъ културенъ свѣтъ приемаше, че българскиятъ народъ не сжществува; а съ най-голѣмо удоволствие плуваха въ тази илюзия самитѣ победители, смѣтайки българскиятъ народъ потъналъ вече въ гръцкото море. Всѣки християнинъ на изтокъ бѣше елинъ.

Духътъ на новитѣ времена събуди заличения народъ и той потърси да живѣе като самостоятелно цѣло.

Ржководнитѣ кржгове на елинизма се сепнаха и, за да задържатъ за елинизма плячката, която сждбата имъ поднесе благодарение на турското оржжие, върнаха се къмъ старитѣ изпитани методи на борба безъ огледъ на срѣдства и моралъ.

Всѣки по-събуденъ българинъ, който се опитваше да прѣчи на елинизацията, биваше немилосърдно гоненъ. Броятъ на жертвитѣ отъ тия гонения е безкраенъ, както сж много и разновидни срѣдствата и начинитѣ на мжченията.

Тукъ ще споменемъ само най-бележититѣ и отъ общъ характеръ, сир. такива удари, които се отнасятъ направо до сждбата на цѣлия български народъ.

1) Неофитъ Бозвели настоява за българи архиереи въ българскитѣ епархии. По постжпки отъ фенерския патриархъ бива изпратенъ на заточение въ Св. Гора и тамъ въ затвора умира.

2) По клевета отъ сжщата патриаршия биватъ откарани въ Цариградъ братята К. и Д. Миладинови, хвърлени въ занданъ и тамъ отровени. А тѣ бѣха издали сборникъ отъ български народни умотворения — едно необходимо доказателство за неелинския родъ на македонскитѣ християни.

3) По искането на вселенския патриархъ бѣха изпратени на заточение тримата български архиереи Иларионъ, Авксентий и Пансий, които отхвърлиха името на първия.

Патриаршията смѣташе, че отстранявайки духовнитѣ водители на българския народъ, убива волята на тоя народъ за самостоятелно сжществуване.

4) Презъ време на руско-турската война по внушение на гръцкитѣ цариградски кржгове, бива сваленъ българскиятъ екзархъ Антимъ I отъ поста и изпратенъ на заточение.

5) Презъ сжщата война гръцки отряди отъ доброволци пристигнаха въ Цариградъ на помощь на турското оржжие противъ свободата на християни. Самъ патриархътъ благослови тия доброволчески отряди, но турцитѣ ги разпждиха като негодници.

6) Когато по Берлинския договоръ Тракия биде прогласена за свободна провинция съ автономно управление, гърцитѣ разбраха, че мечтитѣ за тази елинска (!) область се изпаряватъ.

Патриархътъ и неговитѣ подведомствени архиереи подписаха и изпратиха до Европа махзари, какво населението е доволно отъ турския режимъ и желае да остане подъ скиптъра на султана.

7) На 16/28.XI.1872 г. гръцкия съборъ, съставенъ само отъ архиереи — гърци, произнесе надъ цѣлия български народъ проклятие и го обяви за схизматикъ, като съ това целѣше да отсече отъ общения тоя народъ съ православния свѣтъ и да го представи като отстжпникъ отъ православието. На тоя съборъ тжжителитѣ бѣха сждии и не бѣше даже повиканъ обвиняемия да се оправдава. Повечето отъ православнитѣ църкви: руската, ромънската, сръбската и иерусалимската мълчаливо не одобриха вердикта на гръцкия съборъ.

8) На 17 май 1880 г. екзархъ Иосифъ I билъ поканенъ въ министерството на правосждието и вѣроизповеданията въ Цариградъ и му било съобщено, че турското правителство било готово да разреши назначението на български владици, но при условие облѣклото на българското духовенство да се измѣни, понеже иначе патриаршията ще се възпротиви, а то не може да не държи смѣтка за нейния протестъ. И тъй, владишкия въпросъ останалъ да чака други времена.

9) Презъ 1881 г. патриаршията издействувала отъ турското правителство много полезно за нея решение: „никой българинъ не може да

учителствува безъ разрешение на мѣстния гръцки митрополитъ, защото възъ основа на привилегиитѣ на православната църква той билъ отговоренъ предъ правителството за просвѣщението и възпитанието на православното юношество.

Повече отъ 50 български училища сж били закрити по силата на това решение, отъ което и самата Висока Порта се уплашила. Тогава се уредили въ главнитѣ центрове меарифъ — комисии (просвѣтни комисии), предъ които учителитѣ били длъжни да държатъ изпитъ и да получаватъ отъ тѣхъ правото на учителствуване.

9) На 30. VI (12. VII) 1885 г. екзархътъ упорито настоявалъ предъ турското правителство за издаване бератитѣ на скопския и охридския митрополити.

Патриаршията, подкрепена отъ Гърция, заявявала, че ще затвори своитѣ черкви и училища, ако желанието на екзарха бжде удовлетворено.

10) Още по-силни сж били протеститѣ на Фенеръ, когато сж се издали бератитѣ за скопския и охридския владици (26. VII. и 9. VIII 1890 г.), а особено презъ 1894 г., когато църковно-училищнитѣ права на Екзархията били изравнени съ ония на патриаршията.

Тогава били затворени, въ знакъ на протестъ, гръцкитѣ църкви въ Цариградъ.

11) Презъ 1896 г. сръбскиятъ краль Александъръ Обреновичъ, чрезъ пълномощния311 министъръ въ Цариградъ, влиза въ споразумение съ фенерската патриаршия за обща акция противъ българското църковно-училищно дѣло въ Македония.

По силата на това споразумение Хилендарскиятъ монастиръ минава въ сръбски ржце; разрешава се на сърбитѣ да изпратятъ при скопския и призренския митрополити, по народность гърци, протосингели сърби, които въ сжщность да управляватъ тия епархии до смъртьта на титуляритѣ имъ; а следъ това да бждатъ ржкоположени архиереи отъ сръбска народность. Това споразумение отпосле се изпълни точно: скопския протосингелъ Дионисий стана призренски митрополитъ, въ Скопйе се ржкоположи Фирмилиянъ, за дебърско-кичевски — Варнава и пр.

Скопскиятъ владика Методий бѣше истинско орждие въ ржцетѣ на скопския сръбски консулъ. Сжщото бѣше и дебърско-велешкия Антимъ (гл. „Белешке о старой Србии — Македонии“ отъ консула Тод. П. Стайковичъ — 1915.)

Ала най-престжпно се отнесоха гръцкитѣ мѣродавни крхгове къмъ общата кауза на Македония — свободата на всички македонски християнски населения — презъ време на илинденското възстание (1903 г.).

Доказателства:

1) Протестътъ на патриаршескитѣ митрополити отъ Тракия и Македония отъ 10. VIII. 1903 г., подписанъ отъ 19 гръцки владици, отправенъ до Високата Порта, до посланницитѣ на великитѣ сили въ Цариградъ и до пресата.

Въ тоя протестъ се поднасяха коленопреклонно чувства на вѣрноподанность къмъ султана, изказваше се отъ името на македонското население благодарность за султанското отеческо управление и се клеймеха най-долно всички ония, що сж взели оржжие, като се наричаха кръвопийци, грабители и орждия на чужди интереси.

2) Още по-мазенъ е такрира на негово светейшество патриархъ Иоакимъ, който поднесе протеста съ следнитѣ заключителни думи: Н. И. Величестао, комуто принадлежи правото и властьта да наказва, покрай атрибутитѣ на своето суверенство има и дара да утешава и облекчава“ (21. VIII. 1903 г.).

3) Когато възстанието биде потушено, гръцкитѣ водители помислиха, че македонското българско население въ своето отчаяние ще се втурне смирено да цѣлува дѣсница и леко ще се прибере въ лоното на великата църква.

Оттогава сж известни окржжни отъ патриарха и Св. Синодъ до гръцкитѣ митрополити въ Македония, съ които окржжни се даваха наставления какъ да се постжпва съ свещеници — схизматици, обърнали се за милость.

По онова време много бракове се признаха за незаконни, бидейки благословени отъ свещеници — схизматици; имаше случаи отново да се освещаватъ църковни престоли и пр. Иконата на солунскитѣ славянски първоучители навсѣкжде бѣше отстранена отъ църквитѣ, които ставаха патриаршески.

(Окр. окр. 28. IX. 1901, 29. I. 1902 и 21 XII, 1902 ст. стилъ).*)

4) Още по-типиченъ примѣръ на гръцката злоба и коварство е аферата съ пелагонийския български митрополитъ Григорий.

Презъ месецъ ноември 1903 г. митрополитътъ обиколи разоренитѣ костурски села отъ възстанието, за да раздава помощи. За това имаше разрешение отъ главния инспекторъ Хилми паша и одобрение отъ централното правителство. Отива въ с. Шестово (костурско).

Току що почналъ работа, пристига полицейски отъ Костуръ съ покана да се яви тамъ. Митрополитътъ заминава за града, но се оказва, че никой го не канилъ. Костурскитѣ гърци демонстриратъ предъ кжщата, дето спрѣлъ Григорий и заплашватъ да го малтретиратъ. Намѣсва се войската. Тогава самъ гръцкия мѣстенъ владика Германъ, яхналъ на конь, върви на чело на манифестантитѣ и иска изпжждането на българския митрополитъ, който въпрѣки канонитѣ встжпилъ въ чужда епархия. Митрополитътъ Григорий, подъ защитата на 2 роти въ бойно въоржжение заминава обратно въ Шестово, но и тамъ бива спрѣнъ въ работата и върнатъ въ Битоля. Щомъ Григорий напусналъ квартирата на архиерейския български намѣстникъ свещеникъ Гр. п. Димитровъ, дето митрополитътъ спрѣлъ, били изпратени двама гръцки терористи — Мичо и Еминъ, да убиятъ последния, който отсжтствувалъ, придружавайки митрополита Григорий.

Въ последствие се оказало, че повикването на Григорий било планъ на гръцкия владика, за да отбие последния отъ обиколката му; а извикването въ Битоля се извършило поради силнитѣ протести на гръцката патриаршия.

6) Ала върхътъ на гръцкото лукавство достига презъ време на европейскитѣ конгреси около Парижъ презъ 1919 г.

Гърция, галеното дете на Европа, успѣва да наложи „Договорътъ за доброволното изселване...“

Една гавра съ беззащитнитѣ и едно вѣчно петно по челото на силнитѣ на деня...

Съ тоя актъ е турена една точка въ хода на културния напредъкъ на македонския българинъ.

Бждещето ще започне съ новъ редъ, защото справедливостьта и истината ще наложатъ това.

---

*) Гледай „Църков. вестникъ“ бр. 38 отъ 19.IX.1903 г.

Носители на култура

На лѣво и на дѣсно нашитѣ „братя" сърбитѣ тржбятъ предъ цивилизования свѣтъ, че тѣ сж обсебили Македония освенъ въ името на кръвни братски връзки (sic), но и въ интереса на човѣшкия прогресъ, защото тѣ носили въ освободената отъ тѣхъ (!) страна просвѣта и култура; че тѣхната мисия, тѣхниятъ ангажиментъ предъ хуманна Европа сж били да втикнатъ въ пжтя на напредъка закъснѣлата Македония поради петвѣковното й робство.

Вънъ отъ това, нашитѣ културоносители се стараятъ да затвърдятъ вѣрата, че всичко, каквото се е вършило въ просвѣтното поле въ Македония до преди тѣхното идване тамъ, е било дѣло на пропаганда, а не на напредъкъ и просвѣщение.

За да видимъ, до колко културносителството на сърбитѣ почива върху здравитѣ основи на действителностьта, следва да се запознаемъ, доколко е развита културата между народа въ самата сръбска държава.

Най-надеждния критерий за измѣрване силата на културата на единъ народъ, на една държава, е състоянието на първоначалното образование — този квасъ и крайжгъленъ камъкъ, върху който се гради всѣка култура.

За да се запознаемъ съ това състояние, ние ще повикаме на помощь суровитѣ цифри, почерпани отъ официално издание на самото сръбско министерство на просвѣтата, а именно: „Notice sur d'instruction publique en Serbie" — Paris — 1900.

Ето какъ се представлява положението на първоначалното образование въ Сърбия въ страницитѣ на тази официална статистика.

години	училища	учители	ученици	при население
1845	173	187	5847	915080 ж.
1855	274	306	9716	998919 „
1865	321	393	14694	1216348 „
1875	534	667	23238	1353890 „
1885	565	925	41703	1901736 „
1895	977	1816	73522	2312484 „
1899	1105	1921	85887	

* * *

Да видимъ сега, какво мѣсто заемаше Сърбия по своето първоначално образование въ реда на съседнитѣ й държави и доколко е основателна нейната претенция за културтрегерство на Балканитѣ.

Въ книгата „Народната просвѣта въ Швейцария и балканскитѣ държави" отъ г. Д. Мишевъ, която на френски езикъ бѣше издадена отъ Централата на Съюза на народноститѣ, срѣщаме следнитѣ данни.

Държави	население	учителство	ученици	На 1000 жители се падатъ ученици
Швейцария	3,647,479	19,174	724,762	200
Берн. кант.	624,641	3,449	137,914	220
България	4,183,819	12,715	504,879	121
Гърция	2,631,952	5,811	306,481	117
Ромъния	6,777,722	11,532	598,888	88
Сърбия	2,821,015	3,069	146,396	51

Отъ тия цифри се вижда, че Сърбия не само не е знаменосецъ на културата, ами държи последно мѣсто въ реда на първоначалното образование между балканскитѣ държави.

* * *

Допреди учредяването на Екзархията около 1870 година, Македония броеше 73 български училища. Това число почти се удвоява около 1876-77 г., а именно достига цифрата 118 училища.

Наистина, българскиятъ църковенъ въпросъ най-рано се повдигна въ Македония, въ Скопйе презъ 1829 година, ала общо се подё отъ македонския народъ едва презъ периода 1840-1850 г.

Значи, въ продължение на нѣкакви 20-40 годиии (1840—1870), когато македонецътъ се бори за духовна свобода и народна църква, той отваря просвѣтни домове съ свои срѣдства и по свой починъ, съзнавайки, че тия домове ще бжтатъ крепости противъ всѣкакви чужди домогвания и източници за събуждане на народното съзнание.

Сърбия, държава съ единъ свободенъ петдесетгодишенъ животъ, господарка на своитѣ сждбини, при едно население отъ 1,350,000 ж., съ материялни и постоянни срѣдства, презъ периода (1875-76) брои 534 училища.

Нека имаме предвидъ и това, че почти половината отъ общия брой на македонскитѣ българи не стоятъ въ редоветѣ на борещитѣ се свои братя противъ фанариотското иго, а, напротивъ, съ своята пасивность и невежество влизатъ въ вражеския лагеръ.

Следъ двадесеть години македонскиятъ българинъ има:

(1896-1897 уч. год.) 630 учил. съ 35499 ученика.

а кралство Сърбия

1895-96 уч. год.) 977 учил. съ 73,522 ученика.

По онова време Сърбия броеше едно население отъ 2,312,485 души срещу 800,000 души българи — екзархисти (Prof. G. Weigand, Die Nationalen Bestrebungen der Balkansvölker — Leipzig, 1898 г.) сир. въ

	1 училище се пада на:	1 ученикъ се пада на:
въ кралство Сърбия	2367 ж.	31 ж.
въ Македония (за българи екзарх.)	1269 ж.	22-23 ж.

Македонскиятъ българинъ презъ 1899-900 год. имаше 719 училища съ 36674 учен.,

а кралство Сърбия

1899 год. 1105 училища съ 85,887 учен.

Сиречь:

	1 училище на	1 учен. на
Мак. българинъ	1114 жит.	21-22 ж.
Крал. Сърбия	2093 жит.	27 жит.

Още едно малко сравнение:

Споредъ статистиката на г. W. Sis (Mazedonien — стр. 91) за 1911-912 уч. година на 100 души македонски българи се падатъ по 6-7 ученика, а въ

Ромъния	на 100 жители		5-9 ученика
Сърбия	„	„	4 „
Гърция	„	„	3-7 „

Сръбската пропаганда въ Македония

За начало на сръбската пропаганда въ Македония мнозина приематъ времето следъ подписването на Берлинския договоръ (1878 г.).

Въ сжщность, сърбитѣ сир. сръбскитѣ официални кржгове никога не сж спирали своитѣ аспирации върху български земи, особено за едно разширение на югъ къмъ Македония.

Когато презъ 1867 год. представителитѣ на българския народъ уговаряха сръбско-българската програма за Югославянска държава съ самостоятелни членове България—Тракия—Македония — князъ Михаилъ и неговитѣ министри останаха недоволни, защото видѣха, че българитѣ лесно се не подаватъ. Въ това време Михаилъ успѣва да увѣри Високата Порта въ добритѣ чувства на сръбския народъ и не пропусна случая да се споразумѣе тайно съ Ромъния за смѣтка на български земи въ Македония.

А какво значи изпращането на археологическа мисия въ лицето на Ст. Верковича, който, като честенъ и добросъвестенъ ученъ, предпочете да служи на истината, пренебрѣгвайки тайнитѣ замисли на дипломацията.

А изпращането на цѣли товари учебници — сръбска история, земльописъ и др. — съ каква цель ставаше, ако не да се сондира почвата?

Известниятъ патриархъ на сръбския шовинизъмъ Милошъ С. Милоевичъ презъ 1873 год. отвори въ Бѣлградъ специална школа за деца изъ неосвободенитѣ сръбски(!) земи. Въ тази школа, именувана „Второ отдѣление на Богословието“, бѣха приети 80 ученици отъ Нишъ, Лѣсковецъ, Враня, Куманово, Кратово, Кочани, Велесъ, Охридъ, Прилепъ, Щипъ, Битоля и пр.

Вѣрно е, че Сърбия почна да претендира за Македония открито следъ конгреса въ Берлинъ, защото Австро-Унгария имаше полза да отвлича вниманието на съседката си отъ окупиранитѣ отъ нея сръбски земи — Босна и Херцеговина.

Въ интереса на Виена бѣше да сѫществува вѣчно търкане между балканскитѣ славянски държави Сърбия и България — и като съблазнителна ябълка посочена бѣше Македония.

Годинитѣ 1878—1881 минаха въ грижи за вѫтрешното закрѣпване на сръбската държава и, главно, въ борба за денационализиране на Моравско.

Отъ 1881 год. въ Сърбия започватъ да мислятъ по-често за Македония и да работятъ за печелене почва въ полза на сръбската кауза. Отначало пипнешкомъ и въ името на нѣкакво славянство почнаха сондитѣ отъ македонцитѣ, находящи се въ Сърбия като гурбетчии. Съ благи обещания и заплашвания пробиваха пѫть макаръ и разсѣяно. Презъ 1882 г. привлекоха свещеникъ Ристо отъ с. Рудникъ, велешко, както и нѣкои селяни отъ Башино-село, тоже велешко. По тоя начинъ сполучиха да си създадатъ база и скоро се настаниха въ голѣмото село Богомила, центъръ на Азотъ — една планинска мѣстность между Велесъ, Прилепъ и Порѣче. Презъ 1884 г. правиха опити за пробиване въ Порѣче и въ резултатъ сполучиха да придобиятъ нѣколко привърженици въ с.с. Крапа, Цръшнево, Стровия, чиито жители като бичкиджии работѣха въ Сърбия.

Така вървѣ съ единични успѣхи до сръбско-българската война презъ 1885 г.

Следъ Сливница, Драгоманъ, Пиротъ, когато трѣбваше да се застѫпи сръбската покровителка — Австрия, за да не падне Нишъ въ български рѫце — сърбитѣ се стрѣснаха. Разбраха, че неосвободенитѣ славяни ще тежнѣятъ къмъ по-силния и че сръбската позиция е въ опасность.

Веднага следъ войната официална и интелектуална Сърбия се втурна на работа — да спасява сръбската кауза въ Македония.

Презъ м. августъ 1886 год. въ Бѣлградъ се основа дружество „Св. Сава“, което имаше за цель да подпомага за разпространение на сръбската просвѣта въ сръбскитѣ неосвободени земи, въ това число и Македония. Сега вече Македония се призна открито за „сръбска“ страна.

Въ това дружество влизаха: самъ краль Миланъ, частниятъ му секретарь, 12 министри, 8 държавни съветници, 30 градски общини, 8 полка, 26 дружества и пр.

Въ края на първата година числото на членоветѣ достигна до 4,200 души и за 4 месеци събра 67,157·5 лева по тогавашенъ курсъ.

За 1887 г. въ сръбския държавенъ бюджетъ личеше специално перо отъ 100,000 лева „на достойнее заступање државних интереса на страни“.

Въ 1890 г. сръбското правителство официално взе въ свои рѫце дѣлото на пропагандата и предвиде въ бюджета си 300,000 лв., а за 1891 — 500,000 лв., число, което остана неизменено до 1901 година.

Освенъ тия суми отпускани сѫ били още:

1) отъ общинитѣ въ Сърбия годишно	85,000	лв.
2) Д-во Св. Сава	100,000	„
3) Славянското благотворително общество въ Русия (1887—1901) подъ формата „Пособие за южнитѣ славяни“	40,000	„
4) отъ сръбскитѣ богаташи въ Австрия	100,0.0	„
5) излишъкъ отъ министерството на външнитѣ работи съ кралски указъ	10,000	„
6) По бюджета	500,000	„
Всичко	925,000	„

Щомъ дружеството Св. Сава закрѣпна, отдаде се на енергична дейность.

По негово настояване презъ 1886 г. се отвориха сръбски консулства въ Солунъ и Скопйе, а презъ 1888 год. и въ Битоля. Тия консули имаха най-главна задача да отварятъ сръбски училища въ Солунъ, Скопйе, Дебъръ и нѣкои села въ кумановско, скопско, тетовско, гостиварско, кичевско и пр. Та по тоя начинъ да свържатъ въ една непрекѫсната мрежа и отворенитѣ дотогава сръбски училища.

Самото сръбско правителство официално се завзе да отвори пѫть на пропагандата. То работеше: да спечели благоволението на турското правителство, което признаваше отворенитѣ сръбски училища въ косовски вилаетъ като частни, да се прошири припознаването и въ другитѣ македонски вилаети и да признае сѫществуването на сръбски народъ.

Сѫщевременно то работеше и предъ гръцката патриаршия, за да вземе тя подъ свое покровителство сръбската кауза въ Македония, особено въ северна Македония. Въ тая часть отъ последната елинизмътъ почти несѫществуваше, пъкъ и за да се прѣчи на българското църковно-училищно дѣло, трѣбваше да се поддържа пропагандата.

За това патриаршията склони, щото нейнитѣ владици въ Скопйе и Дебъръ-Велесъ да бѫдатъ въ пълна услуга на сръбската пропаганда.

За да се види какъ сръбскитѣ консули използуваха патриаршескитѣ владици, ще цитираме нѣкои извлечения отъ книгата „Бележке о Старой Србий — Македоний“, авторъ на която е Тодоръ П. Стайковичъ, сръбски консулъ въ Скопйе.

1) „Отидохъ при митрополитъ Методий и му съобщихъ всичко онова, що върши българския владика и неговитѣ хора за побългаряването на сърбитѣ. По този случай казахъ му, че ще пиша лично на патриарха и ще го моля да прати свое довѣрено лице въ скопската епархия, за да види и чуе, какъ между народа владѣе вѣрата, че Екзархията се радва на по-голѣми права отколкото патриаршията, а това става, защото екзархийскиятъ владика и неговитѣ люде непрестанно пѫтуватъ и проповѣдватъ за важностьта и силата на Екзархията. „Не е достатъчно, рекохъ му, че вие оби-

чате сърбитѣ, когато вънъ отъ митрополията никжде не излизате, нито пъкъ пращате своя протосингелъ". Този упрѣкъ не бѣше приятенъ за Методия, ала не остана безъ резултатъ. Той ми отговори, че Сърбия счита за свое отечество и желае да остави коститѣ си тамъ".

Митрополитъ Методий бѣше патриаршески владика въ Скопйе и съгласно едно споразумение между патриаршията и сръбското правителство, той бѣше длъженъ да застжпва интереситѣ на сръбската пропаганда и да бжде въ нейна услуга. Срещу това получаваше редовна заплата.

2) „Митрополитъ Методий, като патриаршески владика, започва да работи полезно, ала велешко-дебърския Антимъ и струмишкия Иоакимъ, като че ли не сжществуватъ. Тѣ нищо не работятъ и не взиматъ никакви мѣрки противъ грабителската българска пропаганда, а само сеиръ си гледатъ. Както се научавамъ, тѣ нищо не долагатъ въ патриаршията, а камо ли да бранятъ своитѣ права за отваряне на училища. Велешко-дебърския е загазилъ още по-грозно, понеже не знае нито дума отъ славянски и съ паството си се разговаря на турски".

„Около консулствата се навъртаха цѣла колония отъ агитатори, представители на дружество Св. Сава, учители, готови да завзематъ мѣста. Отвориха се сръбски хотели, гостилници, кафенета, ханища съ съдържатели сърби отъ Косово или кралството. Всичко това ставаше, за да се покаже на свѣта, че има сърби. Въ Битоля сръбския консулъ, заедно съ представителя на д-во Св. Сава, наеха здание за нѣкакво земледѣлческо училище, обиколиха селата, за да привлекатъ ученици, обещаваха тлъсти заплати, ала не успѣха да отворятъ училището по липса на ученици.

Не по-добъръ бѣше резултатътъ и въ скопско, макаръ и положението тамъ да бѣше много по-благоприятно за пропагандата.

Самитѣ меродавни сръбски крѫгове признаваха това фалшиво положение и го изтъкватъ въ тайната конференция, свикана въ Бѣлградъ отъ министра на външнитѣ работи Иванъ Жуйовичъ на 23 юлий 1905 год.

„Г-нъ Ив. Жуйовичъ слага предъ конференцията въпроса за нашето (сръбското) културно просвѣтно дѣло въ Мекедония и като посочва на това, че има училища съ много малко деца и мѣста, дето нѣма сръбски кжщи, пита: дали не би трѣбвало да се ограничи нашето дѣло въ тази насока?"

Другъ виденъ сръбски държавенъ мжжъ ето що пише по тоя въпросъ:

„Днесъ дълго се занимавахъ съ проучването на училищата на нашитѣ братя въ Стара Сърбия (Македония). За училищната година 1887-88 намѣрихъ въ призренски окрѫгъ 5 мжжки и едно девическо училища, въ тетовски окрѫгъ — 6 мжжки и едно девическо училища; въ скопския окрѫгъ — всичко 3 мжжки училища съ трима учители; въ велешкия — едно училище въ Велесъ съ единъ учитель; въ охридско, дебърско, гилянско — само по едно училище. Въ прищинския окрѫгъ намѣрихъ 8 училища съ 9 учители; ипекски окрѫгъ — 2 мжжки и 1 девическо училища съ 1 учитель, въ дяковски окрѫгъ — само 1 училище съ 1 учитель; въ вучитрънско и митровишко — всичко на всичко по 1 мжжко училище съ по 1 учитель; въ новопазарско — 1 мжжко и 1 девическо училище съ 2 учители и 1 учителка; най-после въ сенички окрѫгъ — 1 мжжко и едно девическо училище съ 1 учитель и една учителка."

„И така, въ всичкитѣ 15 окрѫга отъ Стара Сърбия (разбирай Македония и Новопазарски санджакъ, бел. моя) за 62 години отъ възкресяването на сръбската държава, намѣрихъ 41 сръбски училища съ 46 учители и 5 учителки."

„Между това, въ сжщата тая стара Сърбия и Македония, десеть години следъ като Русия създаде България, намѣрихъ български училища: 194 основни — мжжки 176, девически 18, съ 208 учители, 33 учителки и 9728 ученици и ученички; срѣдни училища: седмокласна българска гимназия въ Солунъ съ 293 ученика и 15 учители, и петокласна девическа гимназия съ 63 ученички и 5 учителки; български четирекласни прогимназии: въ Скопйе, Велесъ, Щипъ, Воденъ, Прилепъ и Битоля съ 531 ученика и 28 учители; намѣрихъ третокласни прогимназии въ Кукушъ и Сѣресъ съ 54 ученика и 5 учители; прогимназии въ Гюмендже, Неврокопъ, Мелникъ, Петричъ, Плѣвня, Крива-Паланка, Тетово, Охридъ, Леринъ, Емборе, Ресенъ, Дебъръ и Кичево съ 208 ученика и 16 учители; срѣдни женски училища — въ Скопйе, Битоля, Прилепъ, Кукушъ, Воденъ и Велесъ съ 122 ученички и 10 учителки."

„Това проучване ме страшно потресе. Съ всичкитѣ бележки се затекохъ право при министъръ президента. Той ме изслуша внимателно, па тогава ми каза спокойно:

„Това е, наистина, единъ твърде сериозенъ въпросъ, но азъ подържамъ, че съ него трѣбва да се занимава военниятъ министъръ. — Такива въпроси се решаватъ съ топове".

Сръбскитѣ официални крѫгове, както и водителитѣ на пропагандата съзнаваха напълно ясно, че до като не застанатъ на чело пастири сърби, а не гръцки владици — каузата не ще печели.

Ето защо рано още повдигнаха тоя въпросъ.

Въ Скопйе пропагандата имаше по-здраво положение отколкото другаде, понеже тамъ живѣеха около 30—40 семейства изъ Стара Сърбия, заселени по работа.

Елинизмътъ се представляваше тоже отъ 20—30 кжщи, погърчени власи. Самитѣ тамошни гръцки митрополити Паисий и после Методий имаха и личенъ и общъ интересъ да подпомагатъ пропагандата, за да прѣчатъ на българското църковно училищно дѣло. Руското правителство въ лицето на своитѣ консули, тоже усърдно помагаше; а и турското правителство желаеше едно разслабване на българитѣ. Особено тая политика взе надмощие презъ времето на косовския валия Хавъзъ-паша.

Всичкитѣ изброени условия окуражиха сръбската пропаганда да поиска щото въ Скопйе и Призренъ на първо време да бждатъ настанени архиереи отъ сръбска народность.

Както предъ Високата Порта, тъй и предъ патриаршията въ Цариградъ, усилено работѣха пратеницитѣ: Ст. Новаковичъ, Сава Груичъ, д-ръ Вл. Джеорджевичъ и др. Презъ 1896 г. сръбскиятъ краль Александъръ Обреновичъ посети турската столица и разговаря лично съ гръцкия патриархъ. Повдигнатъ е билъ и въпроса за сръбски владици за поменатитѣ по-горе епархии. Патриаршията е отговорила, че до като сж живи митрополититѣ Милетий въ Призренъ и Методий въ Скопйе, въпросътъ не може да се разреши, освенъ да се изпратятъ при тѣхъ сърби протосингели. Въ Скопйе отиде архимандритъ Диониси Петровичъ.

Не се мина и седмица, той замина въ Куманово, дето на 1 януари ст. ст. 1893 г. се вмъкна въ тамошната градска черква подъ екзархийско ведомство да служи. Трѣбваше полицията да го изкара силомъ отъ службата и да го конвоира обратно още сжщия день.

Презъ 1895 г. почина призренския гръцки

+60

владика и Дионисий бѣше ржкоположенъ за титуляръ.

Вмѣсто него дойде новъ протосингелъ архимандритъ Никифоръ Перичъ. Наскоро следъ това почина голѣмия сръбски приятель Методий Скопски. Пропагандата разви най-енергична дейность да бжде ржкоположенъ сръбския Никифоръ. Патриаршиститѣ гъркомани се опълчиха противъ него и настоятелно поискаха да бжде махнатъ. Въ противенъ случай, тѣ заплашиха, че ще минатъ подъ ведомството на Екзархията.

Патриаршията изпрати охридския свой митрополитъ Амвроси въ Скопйе, да помири патриаршиститѣ, но скоро и той взе тѣхната страна и упорито се противопостави на протосингела, когото обвини въ незачитане правата на титуляра.

Никифоръ биде повиканъ отъ Скопйе да се яви на сждъ предъ патриаршията. Той отказа да стори това и силомъ остана въ Скопйе.

Скопскитѣ българи не стоеха съ скръстени ржце. Раздоритѣ между тѣхъ, които бѣха се породили по рано, престанаха съ идването на новия владика Синесий. Еснафитѣ и енорийтѣ се сплотиха. Лица, връзъ които имаше съмнение, че съчувствуватъ на сърбитѣ, бѣха изолирани и съ тѣхъ прекратени всѣкакви роднински и обществени връзки. Благодарение на тия мѣрки, скоро Нерезкия монастиръ се върна въ лоното на българската църква.

Настжпи 1897 год. Турското правителство направи официално преброяване на гъркомани и сърбомани.

На страната на сръбската пропаганда се обявиха едва 28 кжщи. Амвросий спечели и Никофоръ трѣбваше да се махне. Той бѣше наказанъ и отъ патриаршията.

Тогава официална Сърбия, а заедно съ нея и всички крепители на пропагандата въ Македония възнегодуваха срещу своитѣ консули, агитатори и ржководители и на мнозина бѣше спрѣна заплатата.

Сръбското правителство изпрати въ Цариградъ архимандритъ Фирмилиянъ Дражичъ и поиска да бжде ржкоположенъ за скопски митрополитъ.

Патриаршията най-после склони да проводи Фирмилияна като протосингелъ въ Скопйе и да го остави да управлява епархията, но Амвросий да си остане като титуляръ, който да живѣе въ Цариградъ за смѣтка на сръбското правителство.

Архимандритъ Фирмилиянъ замина за Скопйе, но биде съвършено зле посрещнатъ отъ патриаршиститѣ, които не го допуснаха въ черква. Турското правителство затвори черквата. Найсетне следъ много натискъ отъ Сърбия, както и отъ страна на патриаршията, черквата бѣше отворена на Фирмилияна съ условие две недѣли да се служи на гръцки и една на славянски.

Силни и енергични бѣха протеститѣ на скопскитѣ българи, начело съ митрополита имъ. Но сърбитѣ имаха задъ себе си въ Цариградъ волята на върховното турско управление, подкрепата на руското посолство, действието на сръбската легация, на черногорската и самата патриаршия. Отъ българска страна само Екзархията правеше силна опозиция, слабо подкрепена отъ българското правителство, което тогава се водѣше по диктовката на велика царска Русия.

Фирмилиянъ се настани въ Скопйе. По-късно той трѣбваше да замине въ Солунъ по нареждане на патриаршията и да бжде ржкоположенъ въ епископски чинъ отъ тамошния гръцки митрополитъ Атанасий. Ала солунскитѣ гърци устроиха бурни манифестации и Фирмилиянъ напусна Солунъ, като отиде далече въ единъ затънтенъ кжтъ — въ монастиря „Скалоти" (до Дедеагачъ) и тамъ се ржкоположи на 15 юни 1902 г. ст. ст. Фирмилиянъ не се радва на митрополитския жезълъ. Почина на 20. XII. 1903 година.

На 31. I. 1904 год. бѣше ржкоположенъ на опразденото мѣсто Севастиянъ Дебелковичъ, ала следъ една година и той се помина безъ даже да види епархията си.

Трети по редъ бѣше скопски патриаршески (сръбски) владика Викенти Кърджаличъ.

Една друга мечта на сръбската пропаганда бѣше да настанатъ сърбинъ владика и на дебърско-велешката епархия, която макаръ и двойна се управляваше отъ единъ кириархъ. Съ помощьта на младотурцитѣ и съдействието на патриаршията за такъвъ биде ржкоположенъ презъ 1910 година Варнава, сегашниятъ сръбски патриархъ. Голѣмиятъ идеалъ бѣше да бждатъ ржкоположени сърби на митрополитскитѣ престоли на пелагонийската и охридската епархии и по тоя начинъ да се тури основата на Сръбска екзархия въ Македония.

Сърбитѣ, особено агентитѣ на тѣхната пропаганда, имаха интересъ да надуватъ постиженията си въ църковната администрация съ голѣми успѣхи, основани на волята на населението.

Въ сжщность това е най-дебелата измама. Успѣхътъ въ това отношение не иде отъ народното съзнание, а отъ благоволението на враговетѣ на народа. Сърбитѣ обяснявать успѣха на Екзархията съ обстоятелството, че народътъ мразелъ гръцката патриаршия и бѣгалъ отъ нея. А последната бѣше, която свои правилегии прехвърляше на свои протежета, сир. на сръбската пропаганда.

Преброяването отъ 1896 год. въ Скопйе между патриаршиститѣ сърбомани и гъркомани показа, че първитѣ бѣха застжпени само съ 28 кжщи срещу 63 (?). Тогава може ли да се вѣрва на сръбската статистика отъ Иванъ Ивановичъ и В. Иоксичъ отъ 1900 год. че въ казитѣ скопска, кумановска, гостиварска, кратовска, кочанска, паланечка и тетовска имало 5756 кжщи или 46,048 сърби патриаршисти, срещу 168,000 екзархисти?

Повтаряме, успѣхътъ въ църковно-административно отношение се дължи на интереситѣ на гърци, турци и нѣкои велики сили.

Още единъ пжть въ това се увѣряваме отъ самия ръстъ на учебното дѣло на сръбската пропаганда въ Македония.

Както става ясно отъ следната таблица:

	училища	учители	ученици
1887/88*)	41	51	—
1892/92	112	150	4551
1896/97	92	131	3335
1903/904	135	265	3612
1911/912	141	283	3305

Фалшътъ е очевиденъ:

За 1911/912 г. на 1 училище падатъ по 23-24 ученици
„ „ „ 2 учители.
или 2 учители на 24 деца!!...

И докогато презъ първитѣ години числото на учащитѣ се върти около 4500—5000, презъ последнитѣ години то спада подъ 4000. Сърбитѣ го надуватъ до 10,000 въ Македония и стара Сърбия.

Другъ единъ фактъ още по-важенъ е сравнението на числото на ученицитѣ съ онова на сръбското население, както го изтъкватъ самитѣ сръбски статистики.

Напримѣръ — скопската епархия, дето пропагандата сама се смѣташе за силна и затвърдена. (Македония и македонци — Иванъ Ивановичъ) Тамъ се изброяваха сърби православни 10082 кжщи или 80565 жители (sic), а учебното дѣло бѣше въ това положение: 108 училища, отъ които основни 93 съ 156 учители и около 2000 ученици. Парадоксъ: 10000 кжщи даватъ 2000 ученици или петь кжщи само единъ ученикъ!!..

---

*) Въ числото влизатъ и тия отъ Косово.

Нека при това прибавимъ, че въ броя на училищата влизаха и срѣднитѣ (Скопйе), дето се учеха около 500 ученици, а така сжщо въ предметната сръбска статистика сж смѣтани училищата и жителитѣ отъ прешовска кааза.

Срещу тия постижения на сръбската пропаганда ние противопоставяме нашата сравнителна (цвѣтна) таблица, заета отъ книгата на г. Вл. Сисъ „Mazedonien" стр. 92, отъ дето се вижда

Прирастъка за времето 1904—1912 год. или за 8 години

	училища	учители	ученици
Български	+282	+418	+19036
Сръбски	+6	+18	—307

Сега да разгледаме срѣдствата, съ които си служеше сръбската пропаганда, за да постигне тоя „сияенъ" успѣхъ (!!).

Срѣдства

Парични

1) Презъ 1900/901 учебна година въ Скопската епархия имаше 70*) училища, 127 учители и 1576 ученици; изразходвани сж били 5210·61 лири турски или се падатъ на 1 училище по 74·5 лири, на 1 учитель по 41 лири, на 1 ученикъ по 3 лири турски.

2) Велешка епархия за 8 училища, 16 учители и 193 ученици е похарчено само за заплата на учителитѣ 668 златни наполеона или се пада: на 1 училище по 86 наполеона, на 1 учитель по 41·5 наполеона и на 1 ученикъ по 3·30 наполеона

И ако се прибавятъ заплатитѣ на агентитѣ, на подкупенитѣ, за наеми, учебници, издръжка — понеже всичко бѣше за смѣтка на пропагандата — смѣтката отива далече ...

Изобщо срѣдствата, съ които сръбската пропаганда си служеше за своитѣ цели се свеждатъ къмъ тия групи:

1) Редовнитѣ месечни награди (заплати), еднократни помощи, помагане на бедни семейства, издържане на ученици напълно или отчасти, обещание за намаление на данъци и тегоби въ съгласие съ мѣстнитѣ власти, покровителство на нѣкой подкупенъ чиновникъ или влиятеленъ турски бей, ага, а най-вече на нѣкой известенъ насилникъ, допускане въ предѣлитѣ на кралството съ обещание за настаняване на духовна работа, медицинска безплатна помощь.

2) Да се компрометира нѣкой виденъ българинъ първенецъ или общественикъ предъ властитѣ или между обществото;

3) Да се натовари нѣкои по-беденъ родолюбивъ българинъ съ тежки данъци, тегоби и разкарвания и да се внесе смутъ въ икономическото му положение;

4) Да се внесе раздоръ между по-първитѣ българи, изкустно възбуждайки зависть и подозрение.

5) Агентитѣ на пропагандата си служеха предъ простото население съ хулене духовенството и интелигенцията, както и изобщо българската църква, като отстжпници на православната вѣра, проклети отъ Бога и афоресани отъ апостолската цържва и т. н.

Изобщо, сръбската пропаганда не се спираше предъ никакви пжтища, не се свенеше предъ никаква съвесть, само да получи благоприятни резултати за себе си. Ала едно отъ най-чернитѣ срѣдства за разширение на сръбската пропаганда бѣше безогледния тероръ, вършенъ надъ неподатливи селища или видни личности, било направо чрезъ въоржженитѣ органи на пропагандата, било посрѣдствено — чрезъ наемни убийци.

Жертвитѣ, загинали отъ сръбския тероръ, сж неизброими.

Тукъ ще дадемъ само единъ кратъкъ списъкъ за пострадалитѣ българи презъ 1905-6 год.

На 26 ноември 1906 година въ с. Кжшани, кумановско, убити отъ една сръбска банда 4 българи; на 11 декемврий друга банда напада с. Беляковци, кумановско, бие и изтезава много селяни; на 8 януарий 1907 год. бити и изтезавани отъ сръбска банда най-виднитѣ българи въ с. с. Гуненци и Станчо, паланешко; на 9 с. м. една банда напада с. Отошница и завлича съ себе си 7 души българи; на 11 с. м. една сръбска банда напада с. Бѣляковци, кумановско, и изгаря 5 кжщи; на 23 с. м. друга банда, подъ началството на капитанъ Иле Миховче, напада една сватба въ село Сарандиново, прилепско, залавя 8 души българи отъ с. Кривогащани и ги насича на кжсове; на 25 с. м. въ с. Поповяни, кичевско, убити отъ една сръбска банда 2 мжжа и 3 жени; на 9 февруарий свещеникътъ на с. Мургашъ бива убитъ отъ сръбска банда; на 15 с. м. убитъ отъ турци, плащани отъ сръбската пропаганда, българскиятъ архиерейски намѣстникъ въ Куманово; на 20, 21, и 22 с. м. селата Бразда, Глухово и Мирковци, скопско, нападани по нѣколко пжти наредъ отъ сръбски банди и съ тероръ заставени да признаятъ патриаршията; на 20 с. м. въ с. Младо-Нагоричани, кумановско, убитъ отъ сръбската пропаганда българскиятъ учитель; на 7 априлъ банда отъ 80 души загражда с. Облавци, открива огънь и изгаря нѣколко кжщи; на 28 юли друга сръбска банда влиза въ с. Кокино, съсича най-видния въ селото българинъ и откарва съ себе си 6 души селяни; въ началото на месецъ августъ сръбска банда убива Спиро Георгиевъ и следъ това и майка му Ангелина отъ с. Бѣляковци, кумановско; на 9 с. м. друга банда влиза въ с. Коници и изгаря плѣвнитѣ, сѣното, снопитѣ на много българи; на 16 с. м. голѣма сръбска банда напада за пети пжть с. Бѣляковци, кумановско, ранява мнозина и ограбва селото; цѣли 4 месеца отъ май до септемврий нѣколко сръбски банди нападатъ последователно селата въ „Азотъ", велешко, и тероризуватъ българитѣ, за да ги заставятъ да се обяватъ за сърби; на 5 септемврий сръбска банда отъ 100 души загражда село Бистрица и цѣли 3 часа стреля непрекжснато, като ранява много селяни; на 8 с. м. сръбска банда напада с. Подържи-конь, паланешко, залавя 4 българи, откарва ги съ себе си и ги убива; на 11 октомври друга сръбска банда напада селата Кадиево и Орахъ, убива 4 българи и откарва съ себе си овцетѣ на много селяни; на 29 с. м. сръбска банда залавя 3 българи отъ с. Облавци и ги убива; на 1 ноември друга сръбска банда напада с. Младо-Нагоричани, кумановско, изгаря 3 кжщи, 2 колиби и 15 кола сѣно; сжщия день сръбска банда загражда с. Сланско, кичевско, и пленява 15 души българи; 11 декември една сръбска банда напада с. Бѣляковци и изгаря нѣколко кжщи; на 25 мартъ 1907 сръбска банда напада с. Брезница, скопско, изгаря нѣколко кжщи и убива 1 българинъ; на 1 с. м.

---

*) Отъ тѣхъ 5 класни, 1 пълна мжжка гимназия и едно петокласно девическо училище съ ржкодѣлно отдѣление,

друга сръбска банда напада с. Изворъ, велешко, изгаря 7 кѫщи и отвлича съ себе си 18 души българи и пр. и пр.

Последствия

Какви сѫ били моралнитѣ последствия за македонското население отъ дейностьта на сръбската пропаганда?

Съ огледъ на нѣкакъвъ много желанъ успѣхъ агентитѣ на пропагандата не се стѣснявали да се вмъкнатъ и въ самото семейство и да скаратъ братъ съ брата; да разведатъ съпрузи или да позволятъ връзки, каквито християнския законъ отрича.

Стотици сѫ случаитѣ да се свързватъ въ бракъ кръвни сродници и да бѫдатъ вѣнчавани отъ сръбски (патриаршески) попове, въпрѣки правилата на черквата.

Черквата не по-малко е страдала отъ безкрупулното отнасяне къмъ нея отъ страна на агентитѣ на сръбската пропаганда.

Обикновено явление бѣше да се внесе раздоръ въ срѣдата на свещеницитѣ отъ едно селище, за да се спечели една страна и по тоя начинъ да се вмъкне пропагандата.

Или ако нѣкое духовно лице се провини въ морално отношение. или дисциплинарно или прояви алчность, такова лице едва е могло да бѫде наказвано отъ началството му, защото агентитѣ на пропагандата посрѣщаха такива престѫпници като мѫченици.

Много монастири имаха своитѣ настоятели и предстоятели лично отговорници предъ властитѣ като собственици (мутевелии). Да се привлече такова лице значеше да се придобие монастиря, а следъ него и селото или селата около него. Историята съ Нерезкия, Марковския, Трѣскавечкия, Зързеския и много други прѣсни сѫ въ паметьта ни.

Най-много е било тормозено въ своя животъ отъ атакитѣ на сръбската пропаганда училището.

По силата на единъ турски законъ въ всѣко селище, дето би се явили 25 семейства да искатъ отваряне на училище, властитѣ разрешавали, стига да сѫ имали интересъ за това.

При обещанието отъ страна на пропагандата, че отцепницитѣ не ще се грижатъ нито за формалноститѣ, нито за разноскитѣ по построяване на сградата или за наема й, нито за издръжката на училището, че ученицитѣ ще се радватъ на подарени учебници, на дрешки и други облаги — винаги подмамката е била успѣшна — отцеплението готово. Следъ това отцепницитѣ, подучени отъ покровителитѣ си, повдигали споръ предъ властитѣ за дѣлъ отъ старото училище. По тоя начинъ въ селището се създавали условия за вѣчна вражда.

Благодарение на тоя родъ дейность отъ страна на пропагандата — въ училището мѫчно се подържало реда и дисциплината било по отношение учители или учащи се.

Въ освободителното движение на македонското население сръбската пропаганда се е държала винаги или дебнешкомъ, пълзяще, заявявайки, че тя не е врагъ на свободата и предавайки си видъ, че спомага. Така бѣше презъ илинденското възстание и до него. Или, по-късно, когато счете, че македонската революционна организация е мъртва — тя прояви отвратителни противодействия.

Да си припомнимъ въорѫжения курсъ на пропагандитѣ сръбска и гръцка подъ покровителството на турското правителство отъ 1905—1908 год.

Шпионажътъ, предателството, убийствата бѣха система въ пропагандитѣ действия.

Най-сетне и въ икономическото положение на македонското население пропагандата има своето зловредно влияние. Обикновено селянитѣ търгуваха съ града на кредитъ.

Много села, дето пропагандата имаше болшинство привърженици, бѣха силомъ спирани да не пазаруватъ отъ града. По тоя начинъ се нанасяше чувствителна загуба на търговцитѣ, които губѣха своитѣ клиенти, а още повече своитѣ вземания (вересии). По селата се отваряха дюкяни съ стока и задължително селянитѣ трѣбваше да купуватъ отъ тѣхъ. Облагитѣ отиваха въ джебоветѣ на влиятелнитѣ сърбомани отъ селото.

Не можемъ да изброимъ всичкитѣ пакости, които пропагандата е причинила на македонското население. Дотука казаното характеризира нейната дейность (1886—1912 г.) като отрицателна, която само е спъвала културния напредъкъ на Македония, безъ да е спечелила здрава почва зе себе си. И ако сърбитѣ спечелиха Македония — това никакъ не е дѣло на пропагандата.

Повече отъ единъ вѣкъ е изтекло отъ като македонскиятъ българинъ се е възродилъ за новъ народностенъ животъ. Неизброими сѫ жертвитѣ, които той е далъ, за да се изправи на крака и да тръгне въ пѫтя на напредъка. Тия жертви, тия напори, това издигане отъ праха на забравата е чисто дѣло на собственитѣ му мишци, неговъ трудъ и плодъ, почти безъ никаква чужда помощь. Неговата воля за творчески животъ преодолѣ কознитѣ и домогванията на неприятелитѣ му и той се видѣ господаръ на своитѣ сѫдбини и на две мощни културни срѣдства, черквата и училището и близъкъ до осѫществяването на единъ свещенъ заветъ — свободата.

Тогава именно се явява въ дома му единъ голѣмъ врагъ, подъ образа на умилкващъ се братъ, и съ светотатствена рѫка се готви да забие ножа на злобата право въ сърдцето. Тоя братъ бѣше сърбинъ или по-право неговитѣ държавни представители. Появи се сръбската пропаганда, която съ иезуитски срѣдства по осѫдителни пѫтища посегна да внесе разрушение въ вѣковното постижение на единъ народъ; да раздроби сплотеностьта му, да прарализира волята му за дейность и да го унищожи като самобитна цѣлость, за да заграби плодоветѣ на жертвитѣ и борбитѣ.

Съ какви срѣдства си служеше сръбската пропаганда — това показахме.

Изправенъ при такива положения македонскиятъ българинъ можеше ли да не реагира и да не потърси пѫтищата на законна защита?

Срещу попълзновенията на сръбската пропаганда македонскиятъ българинъ е възставалъ като единъ човѣкъ и проявявалъ своитѣ възмущения, търсейки по лояленъ начинъ неприкосновеностьта на своитѣ народни права.

Примѣри:

Презъ 1896 г. м. септемврй битолскиятъ гръцки владика, по внушение на сръбския консулъ, се запѫтва въ прилепския монастиръ Слѣпче да го отнима отъ българитѣ. На минаване презъ града той изпита яростьта на народа и не бѣше допуснатъ до монастира.

Повече отъ 50 души граждани бѣха арестувани и осѫдени за фесатъ (бунтъ)

Презъ 1910 г. сърбитѣ, опитвайки се да грабнатъ монастира Трѣскавецъ, турихa рѫка на сѣно отъ монастирски имоти. Цѣлъ градъ се вдигна и слаби жени и деца посѣгаха съ голи рѫце връзъ насоченитѣ срещу имъ щикове отъ нѣколко ескадрона конница.

Презъ 1898 г. въ Прилепъ се отваря сръбско училище. Градътъ се вълнува. Правителството арестува българскитѣ учители и много по-видни граждани.

Презъ 1898 г. въ гр. Велесъ става голѣмъ митингъ противъ заграбването на черквата на Башино-село.

Презъ 1901 г. въ сжщия градъ бива убитъ отъ сръбската пропаганда чрезъ наеменъ убиецъ Даме Шурковъ. Велешани затварятъ чаршията четири дни и искатъ наказанието на убийцитѣ.

Презъ 1892 г. въ Скопйе се отваря първото сръбско училище. Скопяни на чело съ своитѣ еснафи протестиратъ и заплашватъ, че народътъ не ще се умири, до когато не се затвори училището. Правителството го затваря.

На 1 януари 1893 г. протосингелътъ на скопския гръцки владика архимандритъ Диониси отива въ Куманово и силомъ влиза въ църквата да служи. Кумановци протестиратъ и съ своята демонстрация принуждаватъ правителството да изкара отъ служба Дионисия и подъ конвой да го върнатъ въ Скопйе.

Въ сжщия градъ загина мжченически незабравимата Екатерина Симидчиева, бранейки градската църква отъ грабителската ржка на пропагандата.

Презъ м. октомври 1894 г. пропагандата се опитва да отвори училище въ гр. Щипъ въ кжщата на Зафиръ Сарафина и тамъ изпраща учитель и учителка безъ да има поне единъ записанъ ученикъ. Една депутация отъ името на града се явява предъ каймакамина и му заявява: или ще бждатъ изпждени отъ града сръбскитѣ учители или гражданитѣ ще се изселятъ. Щипяни тържествували.

На 5 февруари 1895 г. нѣколцина сърбомани въ Кочани се опитватъ да завладѣятъ църквата. Става сбиване и правителството се намѣсва въ полза на българитѣ.

Презъ м. юлий 1910 г. кичевчани протестиратъ противъ посещението на града имъ отъ сръбския епископъ Варнава. Въ Струга се явява да печели привърженици за сръбската пропаганда нѣкой си стружанецъ Евровъ. Гражданитѣ го преследватъ почти всѣки день съ дудукания и гаври. Най-сетне агитаторътъ се махва безследно, и пр.

Въ заключение ще добавимъ, че македонскиятъ българинъ всѣкога е реагиралъ противъ насоченитѣ срещу него враждебни действия, бранилъ е своята национална самобитность, щитилъ е своитѣ права за култура и свобода и не ще престане да отстоява истината и справедливостьта до деня на тѣхното възтържествуване.

Табло I—1

Якимъ Кърчовски (гл. отдѣлъ VI, табло V—6).

Табло I — 1

Салганджиевъ Стефанъ Колчевъ е единъ отъ най-виднитѣ дейци по духовното възраждане на българитѣ въ солунско, сѣрско и пр.

Роденъ презъ 1847 година въ Стара Загора, дето добилъ основното си образование. Свършилъ българското фенерско училище въ Цариградъ и следвалъ въ богословското гръцко училище въ Халки. Въ Цариградъ се запозналъ съ водителитѣ на българското възраждане, които ценейки способноститѣ му, го изпратили въ Солунъ за борба срещу гърцизма. Въ 1867 година се проектирало издаването на солунски вилаетски вестникъ, списванъ на български, турски и гръцки езици. За заведующъ българския отдѣлъ билъ опредѣленъ Салганджиевъ. Вестникарската длъжность му налагала да се опознае съ положението и съ разни лица.

Съ тактъ и умение той успѣлъ да си придобие благоволението на самия валия Акифъ паша, българинъ по родъ. И се отдалъ на неуморна и народна дейность. Презъ това време гърцитѣ успѣли да закриятъ старото училище и да разтурятъ българската община. Всичко българско е замрѣло. Презъ 1868 година Салганджиевъ свиква народно събрание; избира то общината и училището се отваря отново. Нему се дължи и първото четене на апостола на български езикъ въ нѣкой гръцки църкви, както и първото отпразднуване паметьта на българскитѣ просвѣтители св. св. Кирилъ и Методи съ служба въ тѣхна честь въ гръцката църква „Агия Доксе“.

Следъ две години българскиятъ отдѣлъ, по гръцки интриги, билъ закритъ и Салганджиевъ останалъ безъ работа. Отъ Цариградъ го изпратили въ Сѣръ. И тукъ вещо успѣлъ да се доближи до видни турци, съ помощьта на които успѣлъ да образува тѣсенъ кржгъ около себе си и въпрѣки най-черни гръцки клевети да пробие пжть за народно събуждане. Той сполучилъ да отвори българско училище и цѣли 7 години стоялъ здраво на поста си. Гърцитѣ два пжти посегнали върху живота му, но той не напускалъ поста.

Следъ освобождението на България Салганджиевъ отива въ София, за да моли да се присъедини сѣрско къмъ освободенитѣ земи. Тая молба остана пуста и връщането на Салганджиевъ въ Турция вече стана невъзможно.

Въ България заема административни длъжности: околийски началникъ, акцизенъ началникъ и проче.

Салганджиевъ е написалъ много статии за положението въ Македония. Особено ценни сж ония по етнографията, фолклора и пр.

Табло I —1

Йорд. Константиновъ Джинотъ (гл. отдѣлъ VI, табло I — 6).

Табло I — 1

Георги Милетичъ, сърбинъ отъ Войводина (Австро-Унгария), дошелъ въ Македония като сръбски учитель. Обаче, когато се увѣрилъ на мѣстото, че македонецътъ не е сърбинъ, той се предалъ отъ душа да му служи като просвѣтитель и да закрѣпва неговото народностно съзнание.

Милетичъ е учителствувалъ въ Щипъ и др. и неговата съпруга — Евка, родомъ отъ последния градъ, е една отъ пионеркитѣ на женското образование въ Македония.

Табло I—1

Дяконъ Агапи Войновъ. Чуденъ типъ на смѣлъ народенъ учитель и проповѣдникъ. Ангелъ Войновъ е роденъ въ Кюстендилъ презъ 1838 година и училъ по гръцки.

Презъ 1857 година станалъ учитель въ Царево-село (пиянечко), дето отворилъ за първъ пжть българско училище.

После билъ чиновникъ при владиката Дионосии презъ 1863 година билъ ржкоположенъ за дяконъ съ име Агапи. Презъ 1866 година се отрича отъ гръцкия владика и става дяконъ на църквата „Св. Стефанъ" въ Цариградъ, дето и учителствувалъ. Презъ 1869 година е изпратенъ въ Солунъ и тукъ открива българско училище, но, поради гръцки клевети, напусналъ града и отишелъ въ Воденъ, кѫдето на 5/17. XI сѫщата година отваря тоже за пръвъ пѫть българско училище. Тамъ стоялъ само една седмица. Вързанъ и пребитъ, билъ откаранъ въ Солунъ. Презъ мартъ 1870 година отваря първо училище въ Струмица, кѫдето работилъ 2 години, но нападнатъ, за да го убиятъ, успѣлъ да се отърве и избѣгалъ. После обиколилъ по всички македонски градове и проповѣдвалъ борба противъ гръцкото иго. Презъ 1872 година виждаме го въ Прилепъ, по случай панаира. Въ тамошното читалище цѣли дни говори предъ българи отъ всички краища на Македония за събуждане и отваряне училища; обръща се къмъ прилепчани и съ пламено слово ги съветва да откриятъ затвореното девическо училище.

Следъ освобождението дяконъ Агапи се прибира въ България и презъ месецъ май 1902 година почина въ Кюстендилъ, забравенъ отъ всички и въ сетна сиромашия.

Табло I — 1

Георги Динковъ е синъ на Константинъ Държиловичъ. Роденъ е въ Солунъ презъ 1857 г. Учителствувалъ изъ Македония, кѫдето събиралъ материали по география и фолклоръ. Билъ секретарь на Стефанъ Богориди. Народенъ будитель. Починалъ презъ 1875 г.

Табло I — 1

Славка Динкова е дъщеря на Константинъ Държиловичъ. Тя е писала доста статии: За възпитанието на девойкитѣ, Първитѣ възпитателни основи и пр. презъ време учителствуването й въ гр. Солунъ. Починала презъ 1868 год.

Табло I — 1

Неофитъ Рилски (Гл. отдѣлъ VI-а, табло X — 23).

Табло I — 1

Д-ръ П. Беронъ (**Петъръ Х. Беровичъ**) е роденъ около 1795 год. въ гр. Котелъ. Добилъ образованието си въ Букурещъ и Брашовъ, а свършилъ медицина въ Мюнхенъ. Следъ това е билъ окрѫженъ лѣкарь въ Крайова (Ромъния). Написалъ е редъ научни книги. Презъ 1924 год. напечатълъ „букварь съ различни поучения за българскитѣ училища", който е известенъ въ нашата книжнина съ името „Рибенъ букварь", нареченъ така поради отпечатания на крайната страница образъ на делфинъ, което децата смѣтали за риба. Тоя букварь е направилъ цѣлъ превратъ въ нашето училище.

Табло I—1

Конст. (Динка) Държиловичъ е роденъ презъ втората половина на XVIII вѣкъ въ с. Държилово (воденско). Свършилъ гръцко училище. Презъ 1852 година се прибралъ въ Солунъ при брата си Кириякъ и отворили печатница. Обаче, поради гръцки интриги, не му било разрешено да има български или славянски букви, а се печатило съ гръцки букви на български езикъ. Въ тая печатница е печатано евангелието, преведено на воденско наречие отъ Хаджи Павла Божигробски. Подъ влиянието на последния Констатинъ е станалъ разпаленъ българинъ и ратувалъ за свестяване на своитѣ сънародници. Държиловичъ е билъ въ преписка съ Георги Сава Раковски и му е давалъ редовни сведения за борбитѣ на българитѣ отъ солунско, кукушко и дойранско.

Константинъ е починалъ въ Солунъ презъ 1890 година.

Табло I — 1

Веняминъ Мачуковски е роденъ около 1847 год. въ с. Мачуково (гевгелийско), училъ се въ селото, Ен. Вардаръ и Солунъ по гръцки. Подъ влияние на зографскитѣ монаси се покалугерилъ и отишелъ въ Зографския монастиръ, гдето билъ рѫкоположенъ въ иеродяконски чинъ. Монастирската управа го изпратила на учение въ духовната семинария въ Москва, но после се разтригалъ и постѫпилъ въ историко-филологическия факултетъ на университета въ сѫщия градъ. Поради болесть не довършилъ и се върналъ въ селото, а следнитѣ 1867/68 г., 1868/69 г. и 1869/70 г. е билъ учитель въ гръцко училище. После заминалъ за Цариградъ и станалъ директоръ на в. „Източно време". Въ 1877 г. редактиралъ в. „Цариградъ". Презъ руско-турската война билъ изпратенъ на заточение въ Родосъ, отдето се върналъ тежко боленъ и презъ 1878 год. починалъ.

Табло II — 2

Димитъръ Ризовъ (Гл. отд. IX, табло VIII — 22).

Табло II—3

Фания Янева е родена въ градъ Охридъ презъ 1860 година. Баща й се казвалъ Анастасъ Никушевъ. Първоначалното си образование получила въ Битоля при прочутата трудолюбива учителка Недѣля, въ кѫщата на Хаджи Петковъ. Презъ 1881 година учителствувала въ градъ Битоля, а въ 1883 година била назначена за учителка въ градъ Костуръ, дето привлекла доста момичета въ българското училище, но затова пъкъ била силно гонена отъ костурския гръцки владика. Оженила се въ Костуръ за Иванъ Д. Яневъ. Понастоящемъ живѣе като емигрантка въ градъ Бургазъ.

Табло II — 4

Битолско сиропиталище — съ Донка Каранджулова (Гл. отд. IX, табло XIX — 101).

Табло III—5

Юлиянъ Шумлянски е роденъ въ градъ Лешбергъ (Полша). Като революционеръ за свободата на родината си е водилъ 25 години борба. Осѫденъ е билъ на заточение въ Сибиръ, отъ дето избѣгалъ и се заселилъ въ България. Тукъ се предава на любимото си занятие — препараторъ на животни. При царь Фердинанда е билъ дългогодишенъ чиновникъ като препараторъ и награденъ съ орденъ. Уредилъ е добре царския естественъ музей и много естествени кабинети по училищата въ София, Русе, Варна, а особено при солунската гимназия и други прогимназии изъ Македония.

Заедно съ г-жата си Захария е взималъ живо участие въ легалната македонска освободителна борба. Неговитѣ връзки съ консули и чужденци въ Солунъ сѫ спомогнали да спасява мнозина отъ затвора и заточение.

Обаче, напоследъкъ, когато Македония минава подъ гръцка власть, самъ става жертва на тиранията. Битъ и изтезаванъ отъ гърцитѣ, презъ 1914 г. е битъ изпратенъ на заточение заедно съ г-жата си въ единъ гръцки островъ. После освободенъ, съ разклатено здраве, се завръща въ България, дето е починалъ презъ 1920 г.

Табло III—6

Захария Шумиянска. Известна на всички съ своята неуморима дейность за родината си въ продължение на 30 години. Следъ завършване срѣдното си образование въ Пловдивъ, става учителка въ гр. Одринъ, Скопйе, Воденъ и Солунъ, а като съпруга на Шумлянски се връща въ гр. Битоля, дето основава сиропиталище. Почти безъ никакъвъ бюджетъ и опредѣлени материални срѣдства, но съ съдействието и подаяние на родолюбивитѣ българи отъ гр. Битоля и околията прибира 120 деца, кръгли сираци, останали такива вследствие илинденското възстание, настанява ги въ пансионъ и се грижи за тѣхъ като истинска майка, а самата остава нещастна съ едноррдния си синъ глухонѣмъ, който остава и до днесъ такъвъ.

Презъ 1914 г., когато Македония остава въ робство подъ гръцко иго, тя съ мѫжа си Юлиянъ Шумлянски биватъ заточени въ единъ гръцки островъ, кѫдето следъ редъ душевни и тѣлесни терзания се завръщатъ въ София, кѫдето прекарватъ незавидно старинитѣ си.

Табло III — 7

Райна Трайкова, погрѣшно записана Мария, е родена отъ гр. Битоля, дългогодишна учителка и преданна работничка на освободителното дѣло.

Табло IV—9

Райко Жинзифовъ (гледай отдѣлъ VI, табло XIV—39).

Табло IV—10

Дим. Матовъ (гледай отдѣлъ IX-2, табло VII—20).

Табло IV—12

„**Георги А. Палашевъ** е роденъ въ гр. Велесъ презъ 1873 год. Свършилъ солун. гимназия, учителствувалъ въ гр. Скопйе. После следвалъ въ Германия по художество. На връщане се спира въ София и тамъ почва редактирането на всеизвестното списание „Картинна галерия“, предназначено за естетическото възпитание на подрастващето поколение, но еднакво високо ценена и отъ възрастнитѣ. Въ Скопйе следъ погрома бѣше членъ отъ комисията за подпомагане бѣжанцитѣ. Георги напоследъкъ бѣше тежко грохналъ здраво и отиде на лѣчение въ болницата. Презъ априлъ 1926 г. предаде Богу духъ, неутешенъ отъ никаква блага дума.“

Табло IV — 13

Димитъръ Кушевъ отъ гр. Велесъ, старъ учитель и общественъ деецъ, който дълги години е взималъ участие въ народнитѣ работи.

Табло V — 14

Баба Недѣля Петкова, първата пионерка на женското образование въ Македония. Родена е презъ 1826 год. въ Сопотъ (Ю. България), починала въ София презъ 1894 година.

Свършила килийно училище въ Сопотския женски монастиръ. Презъ 1856 година става учителка въ София, Самоковъ, Прилепъ, дето презъ 1865-66 год. отваря първото девическо училище.

Презъ 1867-68 год. отива въ Охридъ и тамъ отваря девическо училище, но, наклеветена отъ гръцкия владика, срѣдъ зима и болна, заминала за Битоля. Въ последния градъ туря началото на девическо образование, остава за учителка дъщеря си Станислава, и пакъ се връща въ Охридъ, за да продължи дѣлото си. Презъ 1870 год. Баба Недѣля отива въ Велесъ, а следната година виждаме я учителка въ Солунъ, заедно съ дъщеря си. На 12 май 1872 год. отново отваря българско училище, затворено следъ смъртьта на Славка Динкова. Съ голѣмъ трудъ сгрупирала около себе си солунскитѣ българки и основала женско благотворително дружество „Възраждане“. Въ Солунъ сполучила да пробие пѫть въ околнитѣ села и да прибере въ училището нѣколко селски момичета — бѫдещи учителки.

Баба Недѣля учителствувала въ Солунъ заедно съ дъщеря си презъ 1875-76 год.

И дветѣ сж били членове на тайния революционенъ комитетъ въ Солунъ, който е билъ въ връзка съ водителитѣ на срѣдногорското възстание.

Дъщерята лично е извезала възстаническото знаме за малешевскитѣ възстаници.

Следъ освобождението на България двѣтѣ просвѣтителки се прибрали въ България, дето продължили своята дейность.

Табло V — 15

Станислава Петкова е дъщеря на първата българска учителка въ Македония баба Недѣля Петкова. Славка е била учителка въ Воденъ, Солунъ и др. Тя е ушила знамето за разложкото възстание презъ 1876 год., рѫководено отъ Дим. Беровски, на което пишеше девиза: „станете да ви освободя“. Родена е презъ 1858 г., починала въ гр. София преди 5—6 години.

Табло V — 16

Георги731Говъ отъ Воденъ, горещъ родолюбецъ и вождъ на воденската околия въ борбитѣ по църковния въпросъ. Самъ учитель, той е отстѫпилъ своята кѫща даромъ за българско училище, въ което е учителствувала Баба Недѣля Петкова.

Въ народния съборъ, който се състоя въ Цариградъ презъ 1870—1871 год., Говъ бѣше представитель на воденската епархия.

Табло VII — 21

Антонъ П. Стоиловъ е роденъ въ село Лешко (горно-джумайско). Почина въ София презъ 1929 год.

Свършилъ педагогическото отдѣление на Солунската гимназия и Софийския университетъ — филология.

Билъ е учитель въ Прилепъ, после директоръ на Солунската гимназия, въ Сѣръ, Одринъ, а сѫщо и главенъ екзархийски инспекторъ.

Още ученикъ, той се предалъ на изучване народното словесно творчество, за тая цель записвалъ народни умотворения отъ джумайско, прилепско и др.

Следъ балканскитѣ войни се прибралъ въ България и постѫпилъ на служба въ етнографическия музей, дето смъртьта го заварила като уредникъ.

Многобройни сж неговитѣ научни трудове по фолклоръ, история, педагогически статии, обществени и пр.

Табло VII — 22

Христо П. Стоиловъ е роденъ на 15.VIII 1879 г. въ с. Лешко (горноджумайско) и починалъ на 6 май 1908 год. въ гр. Пловдивъ. Специалистъ по славянска филология и докторъ по философия. Сътрудникъ на много списания и вестници. Написалъ редъ статии и обнародвалъ отличенъ фолклоренъ материалъ. Най-цененъ неговъ трудъ е дисертацията му **Класификация на стилистични обяснения на българскитѣ народни гатанки.**

Табло VII—23

Стоянъ Божовъ (гледай отдѣлъ IX—216).

Табло VIII — 24

Дим. Хр. Бързицовъ е родомъ отъ гр. Дойранъ, журналистъ и писатель.

Като журналистъ той бѣше редакторъ на екзархийския вестникъ „Новини" въ Цариградъ, а като писатель е превелъ много книжки предимно за народа и децата.

Табло VIII — 25

Никола Янишлиевъ е роденъ въ гр. Дойранъ презъ 1878 г., починалъ на 17.XI.1924 г. Свършилъ солунската гимназия, добилъ непълно висше образование въ гр. Загребъ и учителствувалъ последователно въ Битоля, Скопйе, Деде-Агачъ и Цариградъ. Познавачъ на черковното и свѣтско пѣние,навсѣкжде е образувалъ смѣсени черковно-училищни хорове, които на времето бѣха гордость за македонския българинъ.

Табло IX — 27

Димитъръ В. Македонски. Български учитель, адвокатъ, публицистъ. Роденъ е въ Емборе (кайлярско) презъ 1847 г. Падна убитъ въ Пера (Цариградъ) на 21 февруари 1898 г. Свършилъ българско училище въ Цариградъ, а после гръцко и френско пакъ тамъ. Въ църковнитѣ борби игра жива роль. Следъ освобождението на България се установи въ София като адвокатъ и журналистъ. Въ София редактира в. „Съгласие", а въ Цариградъ отиде презъ 1898 год. и редактира в. „Новини". Той е превелъ турското наследствено право, „Свободата" отъ Дж. Ст. Миль и отъ гръцки книгата на проф. Каролиди.

Табло IX — 28

Благой Димитровъ е синъ на родолюбивия труженикъ свещеникъ Димитрий. Дългогодишенъ учитель въ гр. Емборе (кайлярско). Благой се родилъ въ сжщия градецъ презъ 1856 г. Свършилъ Пловдивската гимназия, а после по математика въ Русия. Дълги години е учителствувалъ въ Солунъ, дето е взималъ живо участие въ освободителното дѣло. Подозренъ отъ турскитѣ власти, билъ принуденъ да се пресели въ България и да продължи просвѣтителната си дейность като учитель въ разни гимназии въ София и другаде. Благой Димитровъ е авторъ на много учебници по математика. Макаръ и на преклонни години, той не престава да взима живо участие въ общественитѣ работи на емиграцията.

Дѣдо Благой, както е известенъ между македонцитѣ, е действителенъ членъ на Македонския Наученъ Институтъ.

Табло IX — 29

Иванъ Василевъ е роденъ въ Емборе, кайлярско, презъ 1854 год. Следвалъ до IV класъ въ Сливенъ, допълнилъ образованието си съ завършване курса по теория и хармония на музиката въ женевската консерватория. Учителствувалъ е въ с. Жеравна, котленско, 1 година, а следъ това въ Македония: Емборе, Воденъ, Солунъ и Битоля.

Въ упорита борба противъ турското робство, той е водилъ и една тежка борба противъ гръцката пропаганда въ кайлярско. Презъ 1907 г. на два пжти гърцитѣ се опитаха да го убиятъ: първо въ Емборе, когато цѣлото село и неговата кжща бѣха нападнати отъ гръцки андартски чети, но безуспѣшно, поради указана имъ съпротива, а после въ Солунъ, дето бѣше тежко раненъ.

Следъ оздравяването си, той продължава учителската си дейность въ Емборе — до 1910 г. и въ Битоля — до 1913 год., когато бива изгоненъ отъ сърбитѣ заедно съ много други български учители отъ Битоля, Охридъ, Ресенъ, Прилепъ и пр. въ България.

Табло X — 30

Иванъ Б. Шумковъ е роденъ презъ м. мартъ 1838 г. въ с. Церъ, кичевско. Още първата година остава безъ баща, а на другата година майка му се омжжва въ с. Вранещица (кичевско), та още отъ малъкъ бива лишенъ отъ родителски милувки и грижи. На 3—4-та година бива изпратенъ при роднини въ Крушово, а презъ 1846 г. — пакъ при роднини — въ Бѣлградъ, гдето бива много зле третиранъ и принуденъ да скита отъ кжща на кжща да си предлага труда срещу насжщния, като сжщевременно се учи въ училището на А. Поповичъ. 1846—1862 г. прекарва въ ученичество: Бѣлградъ, Свищовъ, Ломъ, Букурещъ, Русия и Атина. Издържката си е изкарвалъ повече съ собственъ трудъ. Презъ 1852—78 г. проявилъ усилена деятелность като бунтовникъ, революционеръ, граматикъ и пр. Подготвялъ населението за изгонването на гръцкитѣ власти. Билъ е въ връзка съ Раковски и Левски. Осжжданъ билъ на смърть и заточаванъ въ Кайро (Африка) презъ 1878 год. Презъ 1878 до 1907 г. се е отдалъ на чиновничество и литературна дейность (свои и преводи 14 съчинения). Почина на велики петъкъ 1913 г.

Табло XI—32

Ефтимъ Наковъ е роденъ въ градъ Кочани, свършилъ солунската българска гимназия и по математика въ софийския университетъ. Учителствувалъ е около 35 години въ градъ Кочани, Скопйе, Битоля, Солунъ, Щипъ, Сѣръ и пр.

Винаги проявявайки голѣмъ интересъ къмъ македонската освободителна кауза, на която вѣрно служилъ споредъ силитѣ си.

Почина на 5. X. 1929 година въ София.

Табло XI—33

Йосифъ Даскаловъ (Гл. отдѣлъ IX/I—53).

Табло XII—35

Дяконъ Йосифъ (Гл. отдѣлъ VI-а — 120).

Табло XIII—38

Никола Милевъ (Гл. отдѣлъ IX/II — 29).

Табло XIII—39

(Подъ този номеръ е погрѣшно писано Константинъ Дамяновъ, да се чете: **Георги Пейковъ**). Известенъ срѣдъ населението въ Македонска Боемия подъ името „учительтъ Гоно". Роденъ е на 14. IX. 1848 г. въ Гумендже. Той е гръцки възпитаникъ, както мнозина наши културни дейци. Основното си образование получилъ въ родния си градъ, а класното въ добре уреденото гръцко училище въ гр. Беръ, но преди това той билъ запознатъ съ славянобългарската азбука отъ о. Харалампий Апдариновъ, зографски духовникъ въ Гумендже. Следъ като се завърналъ отъ Беръ, отъ 1867/68 г. до 1913 г., непрекжснато е учителствувалъ въ разни боимски села и главно въ Гумендже, а следъ междусъюзнишката война — въ България до 1919/920 година. Презъ всичкото това време той е билъ български учитель, като въ повечето отъ селата, дето населението се пробуждало и изявявало желание да си отвори българско училище, той винаги е билъ първия български учитель. Тихъ по характеръ, той бѣше чуждъ на революционни подвизи, но турското правителство го преследваше като опасенъ човѣкъ за държавата и като голѣмъ комита-революционеръ. Неговата заслуга къмъ българското племе се заключава въ това, че въ продължение на повече отъ 53 години той ревностно работи за развитието на учебното дѣло.

Табло VII—39 (текстъ)

Костантинъ Дамяновъ е роденъ презъ 1850 година въ село Б. Блаца, костурско. Свършилъ е основното образование въ родното си село на гръцки, а въ Цариградъ следвалъ при българското фенерско училище. Учителствувалъ на много мѣста изъ костурско и леринско. Следъ нещастната 1912 г. прибра се въ Русе при синоветѣ и презъ 1927 г. почина.

Табло XIII—40

Кузманъ Христовъ Шапардановъ е роденъ презъ 1849 година въ село Българско-Блаца, костурско. Учителствувалъ въ градъ Фере. Презъ 1878 година билъ затворенъ отъ турцитѣ, обвиненъ отъ сѫщитѣ въ шпионство въ полза на руситѣ. До 1883 година е учитель въ село Цѣрово, пловдивско. Отпосле става учитель въ село Смординя, костурско. Поради гръцки клевети, той е често гоненъ и затварянъ. Починалъ презъ 1893 година далечъ отъ родния си край.

Табло XIV—41

Никола Яневъ е роденъ въ гр. Кукушъ, много обещающъ талантливъ белетристъ. Почина въ София презъ 1924 г. въ разцвѣта на младостьта си.

Табло XVI—45

Спиро Гулабчевъ отъ гр. Леринъ, книжарь и книжовникъ. Написалъ е нѣколко разкази изъ живота на македонския селянинъ. Разказътъ „Дѣдо Стойо" е най-добрия. Негови сѫ 2 брошури съ полемически характеръ противъ домогванията на гърци и сърби.

Табло XVI—46

Константинъ Стояновъ Вълкановъ (гледай отдѣлъ IX, II часть, табло VIII, 30, стр. 6).

Табло XVI—47

Трифунъ Ивановъ е роденъ въ с. Екши-Су, леринско. Учителствувалъ 42 години, отъ които 22 въ Екши-су. Починалъ на 13. II. 1920 г. на 85 годишна възрасть.

Табло XVI—48

Димитъръ Гулабчевъ е роденъ въ Леринъ презъ 1860 година, а починалъ въ 1908 година. Той е билъ първия български учитель въ Леринъ презъ 1882—1883 година, дето е служилъ на народа си даромъ.

Сѫщевременно отворилъ и книжарница съ разни книги—издание на евангелското дружество.

Табло XVI—49

Димитъръ Прусалковъ е роденъ въ село Арменари (леринско). Билъ е първия български учитель въ голѣмото леринско село Екши-су, а после учителствувалъ въ градъ Леринъ и другаде.

Починалъ презъ 1925 година.

Табло XVII—50

Темелко Д. Яневъ е роденъ презъ 1848 година въ село Склаве (мелнишко). Единъ отъ първитѣ сподвижници по църковно-училищнитѣ ни борби въ мелнишко. Първото училище открива въ Мелникъ и става гражданинъ тамъ, кѫдето като единственъ български книжарь до 1913 година е отстоявалъ националната ни кауза. Влиятеленъ българинъ въ мелнишко. Следъ хуриета е избранъ отъ сѣрски окрѫгъ за членъ на постоянното присѫтствие при валията въ Солунъ. Починалъ на 29 августъ 1913 год., следъ като се завърналъ отъ Гърция, кѫдето бѣше завлеченъ отъ гърцитѣ при отстѫплението.

Табло XIX—55

Григоръ Пърличевъ (Гл. отдѣлъ VI-а — 37).

Табло XIX—56

Кузманъ Шапкаровъ (Гл. отдѣлъ VIа — 38).

Табло XIX—57/58

Якимъ Стрѣзовъ и Андроникъ Йосивчевъ сѫ родомъ отъ гр. Охридъ, едни отъ първитѣ борци срещу гръцката патриаршия, стари учители и сътрудници на цариградскитѣ български вестници.

Табло XIX—59

Антонъ Мигановъ е роденъ отъ Охридъ, банкеръ въ Цариградъ и дългогодишенъ касиеръ-кредиторъ на Екзархията. 1) Той събиралъ помощитѣ отъ цариградскитѣ българи за училищата въ Македония. При отваряне на солунската гимназия Митановъ е авансиралъ голѣми суми безъ никакви лихви и гаранции. 2) презъ негови рѫце минавала субсидията за учители и учебни пособия, които Екзархията изпращала на общинитѣ въ западна Македония.

Табло XVI—62

Марко К. Цепенковъ е роденъ въ Крушово, а още отъ ранни младини преселенъ въ Прилепъ.

Свършилъ часословско училище и се предалъ на търговия. Жеденъ за наука, запозналъ се съ Димитъръ Миладиновъ и К. Шапкаревъ. Подъ тѣхно влияние захваналъ да записва фолклоренъ материялъ и до края на живота си, 29. XII 1920 година, не е престаналъ този свой трудъ. Събралъ е и обнародвалъ 85 народни пѣсни, 389 вѣрвания, 184 приказки, 400 пословици и пр. и пр. — всичко около 600 печатни страници.

Табло XXI—63

Д-ръ Константинъ Помѣновъ е роденъ въ Прилепъ, свършилъ правния факултетъ въ Хайделбергъ (Германия). Бѣше народенъ представитель въ учредителното народно събрание въ гр. Търново, а по-сетне министъръ на правосѫдието въ 1884 год. и презъ 1893/94 год. Презъ 1902 и 1903 г. бѣ дипломатически представитель на България въ Виена.

Табло XXI—64

Никола Ганчевъ Еничаревъ. Презъ 1866-67 уч. година отива въ гр. Прилепъ за учитель, дето непрекѫснато учителствува до 1877-78 г. По негова инициатива е основано въ Прилепъ презъ 1867 г. читалището „Надежда". Той издигналъ прилепскитѣ училища на завидна висота, като въвелъ програмата на пловдивската тогавашна гимназия. Ганчевъ е съдействувалъ за сгрупирането на еснафитѣ като църковно-училищенъ факторъ. Написалъ е „Спомени" — ценна книга за състоянието на църковно-училищното дѣло по онова време.

Табло XXI—65

Атанасъ Бадевъ е роденъ въ гр. Прилепъ презъ 1860 година. Починалъ презъ 1908 година.

Още като учитель въ гимназията Бадевъ взима участие въ хора на Н. Николаевъ въ София и му става помощникъ регентъ. Презъ 1884-5 година учителствува въ мѣстната гимназия въ гр. Солунъ. Следъ това заминава за Русия, дето свършва вокална музика. Следъ завръщането учителствува 4 години въ Солунъ. Атанасъ Бадевъ е съставилъ Златоустова литургия за смесенъ хоръ (Лайпцигъ, 1898 година), въ която е вложенъ даръ на лично творчество по хармонизация на източни напѣви.

Табло XXI—66

Юрданъ Ивановъ е роденъ на 14 февруари презъ 1862 година въ градъ Прилепъ. Починалъ на 12 мартъ 1907 година въ градъ София. На държавна служба билъ въ продължение на 27 години.

Книжовната му дейность почва отъ 1878 година, когато бива обнародвана въ вестникъ „Зорница" баснята Калугеръ и вълкъ, преводъ отъ И. Денисовъ. Като сътрудникъ на много вестници и списания, той е написалъ много ценни статии: Финансово-исторически прегледъ върху налога на сольта въ българского княжество, контрола върху разходитѣ на народното събрание, Страница изъ историята на македонското възраждане, къмъ историята на възраждането на градъ Охридъ, Григоръ Пърличевъ, Документи по българското възраждане и др. Най-ценен неговъ цѣлостенъ трудъ е книгата Българския периодически печатъ отъ възраждането му до днесъ (1844—1890 година).

Табло XXII—67

Коне Г. Самарджиевъ е роденъ въ гр. Прилепъ презъ 1854 година. Свършилъ първоначално училище, но съ четене на книги високо се издигналъ. Единъ отъ основателитѣ и крепителитѣ на читалището въ Прилепъ.

На 1 септември 1883 година отворилъ българска книжарница въ Солунъ, а презъ 1888 година и печатница, която издаде повече отъ 50 разни прочитни книги, много учебници, списанието „Книжици за прочитъ", календарче „Св. Кирилъ и Методий" (12 години) и пр.

Коне почина презъ 1912 година въ Солунъ.

Табло XXII — 68

Цвѣтанка Сѣнокозлиева отъ гр. Прилепъ, родена презъ 1875 година, свършила девическата гимназия въ София. Тя е била директорка на прилепскитѣ девически училища презъ 1900-901 и 1901-902 уч.год. и членка на В.М.Р.О. Следъ залавяне на кореспонденция съ революционенъ характеръ, била е арестувана и лежала въ прилепския и битолски затвори, дето се отличила съ достойно държане предъ турскитѣ сѫдилища.

Освободена отъ затвора, но съ прогнили дробове, тя е почипала около 1906 година.

Табло XXIV — 72

Иванъ Николовъ Глиговъ е роденъ презъ 1871 год. въ с. Бѣлица, разложко. Дългогодишенъ учитель. Пръвъ инициаторъ за откриване прогимназия въ с. Бѣлица, кѫдето е проявилъ и други народополезни начинания.

Табло XXIV — 74

Свещеникъ Филипъ Стояновъ е роденъ въ с. Якоруда на 1 май 1840 год., а починалъ на 1 май 1912 год. Въ младинитѣ си е билъ ковачъ и неграмотенъ. Научилъ се да чете и пише едва въ 25-та си година, когато се задомилъ. Сродникътъ на жени му, Георги Назарчовъ, свършилъ класното училище въ София, билъ учитель въ това време въ Якоруда, заелъ се съ него, подготвилъ го и го изпратилъ при владиката, покойния Натанаилъ, въ Ловечъ да се рѫкоположи за свещеникъ на мѣстото на починалия учитель и свещеникъ Стойко Гришнинъ. Свещеникъ Филипъ билъ рѫкоположенъ въ Тетевенъ 1867 год. въ май.

Отъ това време и до смъртьта си, той бѣ единъ отъ първитѣ дейци въ културно-просвѣтното и освободително дѣло въ селото.

Първиятъ мѣстенъ революционенъ комитетъ презъ зимата на 1876 год. се състави въ неговия домъ, дето бѣ отседналъ пълномощникътъ на Т.-Пазарджикския комитетъ, Кузманъ Бѣльовеца. Оттогава, взетъ на око отъ турската власть, не веднажъ е хвърлянъ въ затвора, битъ и изтезаванъ. Въ 1876 год., месецъ май, съ всичкитѣ други съзаклятници е откаранъ въ Сѣръ. Отъ тукъ самъ той билъ вдигнатъ и изпратенъ въ края на юли подъ конвой презъ Неврокопъ, Доспатъ, Пещера за Пловдивъ за очна среща съ Кузмана. Тукъ го сварила и амнистията, дадена отъ Абдулъ Хамидъ по случай възшедствието му на престола и така се спасилъ отъ вѫжето. По обратенъ пѫть той билъ върнатъ въ Сѣръ, отъ дето последенъ билъ пуснатъ и то срещу откупъ.

Следъ 45 години служене на Бога и на народа почина на 72 години.

Табло XXV — 76

Трайко Китанчевъ (гл. отдѣлъ X), табло XI — 34).

Табло XXV—77

Д-ръ Димитъръ Владовъ е роденъ отъ гр. Ресенъ, членъ на Върховния македонски комитетъ въ София, лѣкарь въ Битоля. Презъ турския режимъ бѣ раненъ отъ турцитѣ. Почина презъ 1916 год. въ София.

Табло XXV—78

Д-ръ Андрея Башевъ е роденъ на 13.II. 1900 год. въ гр. Елена, синъ на Д-ръ Наумъ Башевъ, родители македонци отъ Ресенъ. Свършилъ медицина въ мюнхенския университетъ презъ 1923 год. Освенъ на професията си, той се отдава живо на организиране студентството въ България и е единъ отъ виновницитѣ за привличане на българското студентство въ международната студентска организация. Като секретарь на екзекутивния комитетъ на международната студентска конференция, той преследваше неуклонно една цель: привличането и признаването на македонското студентство като самостоятелна единица въ този голѣмъ международенъ съюзъ.

Като публицистъ е писалъ много статии, защищавайки каузата на Македония.

Почина на 24.IX. 1929 г. при изпълнение на своя служебенъ дългъ отъ неизлѣчима инфекция, — добита при операция.

Табло XXV — 79

Екатерина Симидчиева (Гл. отдѣлъ IX —№ 501).

Табло XXV—80

Тима Димитрова Икономова е родена въ гр. Велесъ на 15. I. 1861 год. Деятелна председателка и членка на женски благотворителни дружества.

Табло XXIX—87

Царевна П. Алексиева, дъщеря на Димитъръ Миладиновъ, е родена въ Струга на 1. I. 1856 г. Учила въ Струга. Презъ 1866 г. заминава на учение въ Русия. Презъ 1874 г. завършва Киевската Фундуклеевска девическа гимназия. Презъ сѫщата година учителствува въ Шуменското девическо педагогическо училище, на което и била главна учителка до 1880 година. Презъ учебната 1880—1882 година по редъ е повикана да уреди девически срѣдни училища въ Етрополе и Свищовъ. Отъ лѣтото 1882 до 1888 г. била учителка и сетне управителка на Солунската девическа гимназия. Въ 1889-90 година е била директорка на прилепското девическо училище. По настоящемъ живѣе въ София.

Табло XXIX — 88

Мария Думбалакова отъ Солунъ, дългогодишна учителка.

Табло VII — 102

Атанасъ Никовъ е родомъ отъ Горно Броди, сѣрско, първи български книжарь въ Сѣръ, голѣмъ патриотъ, дългогодишенъ членъ на окрѫжния революционенъ комитетъ, убитъ изъ засада въ Сѣръ на 30 октомври 1903 год.

Табло XXXIV — 103

Андрей Стояновъ е роденъ въ гр. Тетово. Билъ е учитель въ разни градове на Македония повече отъ 15 години. Виденъ общественикъ, публицистъ и фолклористъ. Стояновъ е билъ редовенъ сътрудникъ на в. в. Новини, Вести и др.

Отъ неговото перо сѫ излѣзли много статии — географско и битово описание на тетовско и Полога, приказки, пословици, предания и пр.

Табло XXXIV — 104

Йосифъ Ковачевъ. (Гл. отдѣлъ IX/II—21).

Табло XXXVI — 105

Дим. Павловъ (Гл. отдѣлъ VIII — 182).

Табло XXXVIII — 109

Въ учредителния конгресъ на Българския учителски съюзъ въ Македония и Одринско, станалъ презъ 1909 г. въ Солунъ, сѫ участвували делегати отъ 38 учителски дружества отъ разни градове на Македония и Одринско. Следъ заграбването на части отъ Македония отъ сърби и гърци, не само че всички български училища и черкви бѣха отнети отъ българитѣ и учителскитѣ български дружества закрити, но и всички български учители бѣха арестувани и изгонени задъ граница, като нѣкои платиха съ главитѣ си своето желание да запазятъ народното си име и да живѣятъ въ Македония.

Д-ръ Ив. Хр. Алевъ е роденъ презъ 1851 г. въ гр. Гюмендже. Свършилъ медицинския факултетъ въ Атина и се установилъ на практика въ родния си градъ. Помагалъ на населението, лѣкувалъ ранени и болни революционери и взималъ участие въ самитѣ борби. Впоследствие билъ лѣкарь въ Кукушъ и дивизионенъ воененъ лѣкарь презъ време на войната. Напоследъкъ билъ околийски лѣкарь въ гр. Неврокопъ, кѫдето починалъ на 15. II. 1919 год.

ОБЯСНИТЕЛЕНЪ ТЕКСТЪ

ОТДѢЛЪ VIII

Архитектура

„Въ северна Македония, особено въ околностьта на Скопйе, срѣщаме цѣла редица архитектурни паметници, върху които тукъ нѣма да се спреме по-подробно. Нѣкои отъ тѣхъ, които датиратъ отъ втората половина на XIV вѣкъ, сж били издигнати по порѫчка на сръбски крале и войводи повреме на сръбското владичество въ Македония. По тази причина мнозина считатъ тѣзи църкви за паметници на сръбската архитектура. Обаче, едно подробно сравнение показва, че тѣ се схождатъ много повече съ българскитѣ, отколкото съ сръбскитѣ църкви. Характеренъ е въ това отношение преди всичко самия градежъ на църквитѣ. Въ Сърбия ние намираме предимно чисто каменни постройки. Въ Македония, както и въ България, напротивъ, пластоветѣ отъ каменни блокове се смѣнятъ съ пластове отъ тухли. Разчленението на външнитѣ стени на църквитѣ принадлежи въ Сърбия къмъ изключенията. Въ Македония и въ България това разчленение принадлежи къмъ най-типичнитѣ черти на постройкитѣ. Още по-очевидни сж различията въ декорацията на стенитѣ. Сръбскитѣ архитектурни „школи“, както тази отъ „Рашка“, така и „Моравската“ школа, употрѣбяватъ доста много каменни скулптурни украшения, особено при рамкитѣ на вратитѣ и прозорцитѣ, а така сжщо и при декорацията на слѣпитѣ арки. Този видъ декорация въ Македония и България е почти непознатъ; вмѣсто него въ тѣзи страни имаме тухлени инкрустации и гледжосани глинени трѫбички. Наистина, не би могло да се откаже, че известни сръбски влияния сж проникнали и въ Македония. Обаче по всичко се вижда, че тѣ не сж могли да оставатъ по-дълбоки следи въ мѣстното строително изкуство. Изобщо взето, македонскитѣ църкви не притежаватъ ония типични особности, които отличаватъ срѣдновѣковната сръбска архитектура.

Отъ това се вижда най-добре, че сръбскитѣ крале, които презъ време на своето владичество въ Македония сж издигнали цѣла редица постройки въ тази страна, не сж довели своитѣ архитекти отъ Сърбия, но сж прибѣгнали до помощьта на мѣстнитѣ майстори.

Впрочемъ, трѣбва да се изтъкне, че срѣдневѣковнитѣ църкви въ Македония иматъ свои типични особности въ подробноститѣ и по тази причина тѣ не би трѣбвало да се разглеждатъ едностранчиво. Ние ще трѣбва да предоставимъ на бѫдещитѣ по-обстойни изучвания да опредѣлятъ тѣхното мѣсто въ общото развитие на църковната архитектура на Балканския полуостровъ“.

Табло I — 1, 2 и 3

„Църквата Св. София въ Охридъ. Първиятъ строителенъ периодъ на църквата би трѣбвало да се отнесе въ втората половина на IX вѣкъ. Може да се допусне, че тъкмо царь Самуилъ е извършилъ или поне започналъ разширението на първоначалната постройка“.

„Църквата въ днешния си видъ е засводена трикорабна базилика съ пиластри, дълга 39 метра, съ три апсиди, но безъ странични емпори. Сводътъ на главния корабъ е слабо заостренъ, а страничнитѣ кораби иматъ полуцилиндрични сводове. И тритѣ кораби се намиратъ подъ единъ общъ покривъ“.

„Вѫтрешностьта на църквата, съ нейнитѣ широки и гладки плоскости, съ нейнитѣ високи сводове и голѣми арки, се отличава по строгата си простота. Това впечатление се усилва още повече отъ обстоятелството, че стенитѣ нѣматъ никакви архитектурни украшения или профили. Оскждниятъ достѫпъ на свѣтлината, която прониква само презъ нѣколко не особено голѣми прозорци, създава особено мистическо настроение, което се намира въ пълна хармония съ общия характеръ на сградата, съ нейната старинность и религиозно предназначение“.

„Църквата има две предверия, отъ които всѣко едно е на два етажа. На северната страна на едното предверие се намира малка постройка, която изглежда да е служила за гробница“.

Табло I и II — 4, 5 и 6

„Църквата Св. Ахилъ, на острова съ сжщото име въ по-малкото отъ Преспанскитѣ езера, отъ която сж запазени значителни остатъци, носи названието си отъ Св. Ахила, епископъ Лариски при Константинъ Велики, чиито мощи Самуилъ пренесълъ отъ Лариса въ Преспа. Църквата е била съградена отъ Самуила при пренасянето на мощитѣ или тя е сжществувала отъ по-рано и е била преименувана отъ Самуила по името на светеца. Може да се предположи, че тя е една отъ седемьтѣ катедрални църкви, съградени отъ царь Бориса“.

„Църквата е трикорабна базилика съ пиластри, дълга около 40 метра, съ три апсиди и съ емпори надъ страничнитѣ кораби. Апсидитѣ иматъ отвънъ крѫгла форма. Главната апсида, въ която се отварятъ три високи прозореца, заема почти цѣлата широчина на централния корабъ и прави впечатление съ своитѣ мощни размѣри. Пиластритѣ, които преминаватъ направо въ полукрѫгли арки, безъ посрѣдничеството на кемпфери или капители, се издигатъ на два етажа“.

Табло II — 7

Изпостническитѣ килии на брѣга на Преспанското езеро сѫ вдълбани въ скалитѣ непристѫпни дупки въ видъ на стаички, въ които монаси сѫ изживѣвали въ аскетизъмъ своя животъ.

Табло II — 8, 10 и 14

„Църквитѣ Св. Богородица, Св. Стефанъ и Св. Врачъ въ Костуръ произхождатъ отъ XI вѣкъ. При тѣхъ главниятъ корабъ достига една необикновенна за размѣритѣ на тѣзи църкви височина. Тѣзи базилики образуватъ една еднородна група, която ние можемъ да считаме като характерна за Македония и която е упражнила известно влияние върху църковната архитектура въ северна Гърция, дето сѫщо така се срѣщатъ нѣкои подобни постройки.

Табло III — 11

„Църквата Св. Германъ въ с. Германъ на Преспанското езеро, която, изглежда, е била съградена още въ 1006 год. отъ Самуила и която, следователно, може да се означи като най-стара кръстовидна куполна църква въ Македония. Тя се отличава отъ по-къснитѣ подобни църкви главно по това, че нейниятъ куполъ се издига върху единъ сравнително низъкъ и при това крѫгълъ барабанъ. За подпорки подъ купола служатъ четири дебели пиластра".

Табло III — 12 и 13

„Църквата св. Наумъ въ гр. Охридъ се намира на южния брѣгъ на Охридското езеро, въ която се намира и гробътъ на светеца. Преддверието на църквата съ своя низъкъ и плосъкъ куполъ и съ дветѣ малки мраморни колони, които завършватъ съ трапецовидни капители, се отклонява отъ обикновената строителна схема и показва едно по богато разчленение на пространството".

Табло IV — 15 и 16

„Църквата св. Георги въ Старо Нагоричани, скопско, въ сегашната си форма, която тя добила въ началото на XIV вѣкъ е кръстовидна петкуполна църква отъ цариградски типъ. Обаче, първоначалната постройка, подробноститѣ на която днесъ вече не могатъ да се установятъ, изглежда, да произхожда отъ XI вѣкъ".

„Църквата въ с. Младо Нагоричани, която сѫщо така по късно е била преправяна на нѣколко пѫти, но чиято пъкъ първоначална постройка ще трѣбва да се отнесе къмъ XI вѣкъ, е трикорабна куполна базилика съ снишенъ главенъ корабъ".

„Ориенталскитѣ или по точно арменскитѣ особености на тѣзи две църкви се заключаватъ въ тѣхната каменна облицовка въ формата на тѣхнитѣ прозорци".

Табло IV — 17

„Църквата Св. Богородица въ с. Велюса, струмишко, датира отъ 1080 год. Тя е кръстовидна петкуполна църква отъ цариградски типъ. Нейното главно отдѣление има въ планъ форматъ не четирилистникъ съ четири голѣми конхи, скачени съ арки, върху които се издига куполътъ".

Табло V — 18-27

„Църквитѣ на многобройнитѣ монастири въ скопско, а именно на Нерезкия, Марковия и пр., които водятъ началото си отъ XII, XIII или XIV вѣкъ, много си приличатъ на архитектурата отъ църквата Св. Иванъ Канео въ Охридъ. Отъ своя страна последната много напомнюва въ своята постройка друга една охридска светиня — именно Св. Климентъ.

Табло VI — 22-23

Църквата Св. Богородица въ монастира Трѣскавецъ, край гр. Прилепъ, построена е къмъ IX в. Отпосле е реставрирана. Тя е куполна съ голѣмъ централенъ куполъ въ срѣдата и два купола отпредъ. Църквата е трикорабна базилика. По начина на строежа си прилича на църквата „Св. Ахилъ" въ Преспанското езеро, която, както се допуска, е строена презъ времето на царь Борисъ.

Табло VI — 24

„Църквата Св. Иванъ въ гр. Охридъ която прави впечатление преди всичко съ своето красиво мѣстоположение на брѣга на езерото, има сѫщитѣ отличителни белези на църквата Св. Климентъ. Тя произхожда вѣроятно отъ XIV вѣкъ, но е била преправяна въ по-ново време. Запазенитѣ стари части, къмъ които принадлежи куполътъ, а така сѫщо и трапецовидната отвънъ апсида, даватъ достатъчно указания за нейния първоначаленъ изгледъ".

Табло VI — 25

„Църквата Св. Константинъ и Елена въ гр. Охридъ представя особено архитектурно историченъ интересъ. Тя е малка. Покривътъ й получилъ едно съвсемъ необикновено разрешение. Вмѣсто куполъ, тя има единъ издигнатъ по-високо напреченъ цилиндриченъ сводъ, на който обаче въ вѫтрешностьта на църквата не съответствува никакъвъ напреченъ корабъ".

Табло VI — 26

„Църквата Св. Димитрий въ с. Варошъ, прилепско, е построена около XIII вѣкъ. Тя е кръстовидна куполна църква върху квадратна основа. Два цилиндрични свода се кръстосватъ подъ правъ ѫгълъ. Върху квадрата на пресичането се издига куполътъ, който се крепи върху високъ барабанъ".

Табло VI — 27

Църквата въ с. Дутли, сѣрско, е сѫщо построена около XIII вѣкъ и е кръстовидна куполна.

Табло VII — 31, 32 и 48

Църквата Св. Богородица въ Марковия монастиръ при Скопие е кръстовидна куполна.

Табло VIII — 33-35

„Църквата Св. Климентъ въ Охридъ, която е била съградена въ 1295 г. и е била посветена първоначално на Св. Богородица е кръстовидна куполна църква съ подпорки по срѣдата отъ провинциаленъ типъ. По своя планъ, ако се оставятъ на страна по-къснитѣ пристройки, тя се схожда почти напълно съ църквата въ с. Германъ, обаче въ надстройката тя показва значително различие. Нейниятъ куполъ, който се издига надъ високъ осмостененъ барабанъ, е прорѣзанъ отъ високи, богато пропилувани прозорци, които сж отдѣлени единъ отъ другъ съ полуколонки. Предверието е раздѣлено посрѣдствомъ две двойки стенни полупиластри на три части, отъ които срѣдната има плосъкъ куполъ, а двете странични сж засводени съ кръстати сводове. Напрѣчниятъ корабъ е маркиранъ и въ външния изгледъ на църквата подъ формата на две голѣми слѣпи арки. Външнитѣ стени на църквата сж гладки, неразчленени. Само главната отвънъ трапецовидна апсида има на външната си страна три декоративни ниши, които заематъ почти цѣлата височина на апсидата. Тухленитѣ инкрустации сж прости и оскждни".

Табло IX — — 36

Църквата при с. Водоча, струмишко, спада къмъ ония църкви, които сж строени презъ време византийското владичество въ България.

Табло IX — 37

Църквата Св. Арахангелъ Михаилъ въ Щипъ е градена презъ XIV в. и досущъ прилича на църквата отъ монастира Св. Марко въ скопско. Тази църква при турското завладѣване на страната е била обърната въ джамия и преименувана съ името Фития, чието значение е неизвестно. Тя е била съградена отъ кесарь Стефанъ Хреля Драговоля, владѣтель на градоветѣ Мелникъ, Кюстендилъ, Струмица и Щипъ. Сжщиятъ оня Хреля или Реля, който е съградилъ кулата въ Рилския монастиръ.

Табло X — 38, 39

Църквата св. Богородица въ Матеиче е била съградена въ времето на Исака Комнинъ (1047—1050 г.). Показва чисто византийски форми. Тя е кръстовидна петкуполна църква отъ цариградски типъ, съ удължено източно рамо на кръста.

Табло X — 40

Църквата въ с. Люботено, скопско, е постройка отъ 1337 год., кръстовидна куполна.

Табло X — 41

Църквата въ с. Лубанци, скопско, сжщо е кръстовидна куполна.

Табло X — 42

Островъ Малиградъ на Преспанското езеро е една гола канара, издигаща се надъ езерото, съ множество развалини по нея.

Табло X-XI — 43-44

Църквата св. Богородица на островъ Малиградъ е постройка безъ архитектурни особености, освенъ че е построена подъ сѣнката на една огромна висяща канара.

Табло XI — 45

Църквицата св. Спасъ въ с. Емпория, корчанско, е куполна и построена презъ 1390 год

Табло XI — 46

Въ с. Варошъ къмъ XIII и XIV вѣкове сж се построили множество църквици, една отъ които е и изобразената.

Табло XI — 47

Църквата св. Заумъ въ Охридъ е построена презъ 1371 година. Тя е сжщо кръстовидна куполна църква.

Табло XII — 49-51

Църквата въ монастиря св. Иванъ Бигоръ. Монастирътъ Св. Иванъ Бигоръ се намира срѣдъ планинската область Рѣка. Монастирската църква е голѣмо здание, което прави силно впечатление, главно съ голѣмата си купола, покрай която отпредъ, откъмъ входа на черквата има и една по-малка купола. По основния си планъ черквата е сполучлива комбинация отъ ротонда съ примѣси по образецъ на византийскитѣ двекуполни църкви. Отсетне приградена е паянтова камбанария предъ малката купола. Неизвестниятъ архитектъ, очевидно твърде даровитъ майсторъ отъ Дебърско, е могълъ да се ржководи при съставянето на своя планъ по образеца отъ двата типа, каквито ги има, напр., въ Солунъ. Трѣбва да се признае, че неговата концепция е оригинална и твърде сполучлива. Втора черква отъ тоя родъ въ западна Македония нѣма (проф. Милетичъ).

Обяснителниятъ текстъ на отдѣлъ „Изкуство" — архитектура, ограденъ въ кавички, сж извадки отъ статиитѣ на проф Б. Филовъ.

Графика

Преди изнамирането на книгопечатането (XV в.) графиката е била силно развита. Главно по монастиритѣ монаси и послушници сж преписвали църковнитѣ книги, св. Писание, евангелията и др. Самото естество на работата заставяло графицитѣ да се духовно издигатъ и да изработватъ своя естетически усѣтъ. Обаче, що се отнася до красотата на отдѣлнитѣ букви, тѣ сж били ограничени отъ нуждата писаното да бжде четливо.

Ала въпрѣки това ограничение отъ поменатата нужда, графицитѣ не могли да не дадатъ волность на своя художественъ усѣтъ. Първитѣ букви, съ които започвали текстоветѣ по църковнитѣ книги сж ги рисували стилно и ги украсявали съ красиви орнаменти, обикновено, съ червено мастило.

Между запазенитѣ писмени паметници се срѣщатъ стилизирани букви отъ най-разнообразно естество и съ най-разнообразни украси.

Срѣщатъ се стилизирвани букви съ животински мотиви и орнаменти. Други изобразяватъ фигури на животни, чиито тѣла сж извити или преплетени наспоредъ, изискванията на формата на стилизирваната буква

Често се срѣщатъ човѣшки фигури, само ржце или други части на тѣлото, нагодени къмъ формата на буквата, която се рисувала.

За украса на тѣзи рисувани букви често си служили и съ фигури, изобразяващи разни растения, клонки отъ дървета, лозата и др.

Обаче, най-голѣмъ дѣлъ въ украса на буквитѣ е взимала специфичната българска орнаментна плетеница, която по оргиналность и разнообразность на комбинацитѣ нѣма четь.

Въ ценния паметникъ „Охридско апостолско евангелие" — книга, която датира отъ XII вѣкъ, почти всички начални букви на отдѣлнитѣ глави сж красиво стилизирани. Особена ценность представя това писано евангелие, като преписвано на кирилица и глаголица. То е образецъ на древно-българското графично изкуство.

Гравюра

Въ Македония се проявявала предимно въ изрезването на украси върху медни сждове за домашно употрѣбление, върху металически предмети за употрѣба въ църквитѣ и монастиритѣ, върху оловнитѣ пагури за ракия, камбани и пр.

Изрезванията, които сѫ правили на меднитѣ и други сѫдове сѫ отъ най-разнообразно естество. Гравирани сѫ красиви орнаменти, турски текстове отъ корана, източни символи на тепсии и паници за домашна употрѣба въ турски кѫщи.

На сѫдоветѣ пъкъ предназначени за домашна употрѣба въ християнскитѣ кѫщи гравйорскитѣ украси се срѣщатъ и въ най-обикновенитѣ метални предмети. На котлитѣ, гюмоветѣ и легенитѣ обикновената гравюра е била малки орнаменти по краищата, при които се притуряло годината на изработката, името на майстора, който ги е изработвалъ и името на стопанина, за когото се изработвалъ. На сѫдоветѣ за ястия и на тепсиитѣ, особено на тѣзи последнитѣ отъ величина надъ 1 метъръ въ диаметъръ, които сѫ служили за софра, освенъ орнаментнитѣ украси изобразявали сѫ образи на светии или събития изъ историята на християнската църква.

Освенъ годината на изработката, името на майстора лѣяръ, който е билъ сѫщевременно и гравйоръ и името на църквата, за която е лѣта камбаната, на тазъ последната, макаръ и рѣдко, се срѣщатъ гравюри на кръстъ, слаби орнаменти и други.

Най-много разпространени сѫ гравюритѣ върху пагуритѣ за ракия. Както се знае, тѣ сѫ оловни сѫдове и гравирането по тѣхъ е сравнително по-леко. Най-често сѫ изрезвани стилизирани геометрически фигури. Повечето отъ тѣхъ сѫ еднотипни. Почти на всѣки пагуръ най-малко е изрезана годината на направата.

Юридическитѣ личности: монастиритѣ, еснафитѣ и църковно училищнитѣ общини сѫ били длъжни да иматъ печати. Както и днесъ околовръстъ на единъ пириниченъ крѫгъ се изрезвало името на юридическата личность, за която е билъ предназначенъ печата, годината и мѣстожителството. По срѣдата се изрезвалъ символъ или подходяща украса, която често бивала хубава миниатюрна гравьорска работа.

На сѫдове, предназначени за употрѣба въ църкви и монастири, обикновено сѫ гравирали образа на кръста, на Исуса Христа, на св. Богородица или другъ светия съ подходящи за случая красиви орнаменти. Понеже тѣзи сѫдове сѫ най-често подарявани отъ богомолци, то имената на последнитѣ били гравирани до годината на извършеното подаряване.

Често се гравирало името на майстора на металическия предметъ и името на светеца, въ честь на когото се правилъ дара.

Образи отъ 154—165 представляватъ разни видове гравирани печати.

Гравирали сѫ още най-разнообразни украси като пафти, обеци, гривни, пояси, пръстени, дивити, орѫжия и др., изработени отъ разнообразенъ металъ.

Нашето иконописство и резбарство въ дебърско

По предание отъ дѣди и прадѣди и отъ редъ исторически факти се знае, че иконописството и резбарството е дошло отъ Солунъ-Атонъ (Св. Гора), а не, както нѣкои твърдятъ, отъ западъ. Това ясно се подчертава отъ строго подържания източно-православенъ стилъ на всички икони въ нашитѣ храмове, рисувани отъ майсторитѣ-иконописци отъ галичко-дебърската школа. Тази школа се е развила и ширила по цѣлия Балкански полуостровъ, благодарение на нейната особенна организация и строга дисциплина.

Всѣки иконописецъ е приелъ при себе си ученици не само своитѣ синове и внуци, но и всички по-близки родственици-младежи, а особенно останалитѣ сирачета и то не по-възрастни отъ 7—8 години.

Понеже въ старитѣ времена е нѣмало уредени училища иконописцитѣ сѫ били сѫщевременно и учители на четмо и писмо, а така сѫщо и на черковно пѣние и пр. По такъвъ начинъ преди обѣдъ ученицитѣ се занимавали съ четмо, писмо и черковно пѣние, а следъ обѣдъ се учили да рисуватъ. Рисуването се изучавало на сини каменни плочи съ бѣли каменни моливи. Сѫщевременно ученицитѣ били и чираци, изпълнявайки всички прислуги въ майстерската, като на всѣкиго е била строго опредѣлена работа. Това положение на ученичество е траяло 3—4 години въ родното имъ мѣсто. Щомъ детето-ученикъ навършвало 11—12 годишна възрасть и, ако е било физически здраво, заминавало съ майсторитѣ на гурбетъ.

Всѣки единъ майсторъ иконописецъ или резбаръ е вземалъ при себе си 5—6 души помощници майстори, калфи и чираци, като е образувалъ една група.

За голѣма радость, въ оная тъмна епоха, иконописцитѣ и резбари въ галичко-дебърския край въ своята професия сѫ представлявали една обща задруга, която се рѫководѣла отъ най-почтеннитѣ и съ влияние майстори, които пъкъ отъ своя страна сѫ разпредѣляли областитѣ, въ които всѣка група да упражнява своята професия. Изобщо казано, галичко-дебърскитѣ иконописци и резбари сѫ работили и сѫ били търсени въ цѣлия Балкански полуостровъ, Русия, Ромъния, Турция, Мала-Азия, Египетъ и пр.

Цѣлата вѫтрешна украса на храмоветѣ е била предприемана и изпълнявана отъ тъй разпръснатитѣ групи, които сѫ изработвали резбарството, гипсовата скулптура, стенната иконопись и декоративната, а така сѫщо и подвижнитѣ икони.

Чирацитѣ и калфитѣ въ време на работата сѫ били посветявани отъ майсторитѣ въ четиритѣхъ отдѣла за първо време, а въ последствие, следъ като майстора е преценявалъ коя специалность се повече отдава на всѣки отдѣленъ чиракъ или калфа, въ нея специялно го въвеждалъ, за да може да излѣзе отъ него добъръ специалистъ въ даденъ отдѣлъ.

Майсторитѣ иконописци и резбари отъ населението сѫ били наричани зографи и даскали. Последното име имъ било дадено, защото при украсата на всѣка една църква, вечерно време и въ празднични дни събирали сѫ мѣстни деца при своитѣ калфи и чираци, които обучавали на четмо, писмо и черковно пѣние. Всичко това е издигало зографитѣ въ очитѣ на народа до такава степень, че имъ е било указвано голѣма почить и уважение.

Мнозина отъ младитѣ зографи сѫ се оженвали за момичета отъ видни семейства, въ ония области на балканитѣ, кѫдето сѫ работили храмове, като по такъвъ начинъ мнозина отъ тѣхъ сѫ оставали на постоянно мѣстожителство тамъ. Впоследствие отъ мѣстни деца тия зографи сѫ организирали мѣстни школи за иконописство и резбарство. По предание се знае, че трѣвненската, самоковската, неврокопската, и много други школи сѫ били плодъ на оженили се тамъ зографи отъ галичко-дебърския край. Нѣкои отъ тия школи и до днесъ иматъ роднински връзки помежду си.

Макаръ че носи името дебърска школа, обаче, трѣбва да се знае, че въ гр. Дебъръ, който е населенъ повечето съ турци и албанци, нѣмало е условия да се развие това изкуство. Дебъръ е административенъ центъръ на окрѫга и околията. Всички села носили името Дебърски

Край, а пъкъ иконописството и резбарството сж се развили и разширили въ голѣмъ масщабъ въ галичката околия, съ центъръ гр. Галичникъ и селата: Лазарополе, Тресенче, Росоки, Сушица, Гари, Осой и др., които се намиратъ въ дебритѣ на Бистра планина, Дешатъ планина, Яма планина и Стогово планина.

Благодарение на упоритния трудъ и постоянство въ работата, строгитѣ нрави и обичаи, запазени отъ мияшкото население въ тоя край, почитьта и уважението спрямо нѣкои по-издигнати старци зографи въ Галичко се е чувствувало голѣма сплотеность и единодушие, благодарение на които ценни качества между народнитѣ маси, зографското изкуство въ тоя край се е издигнало въ Самородна Народна школа, която школа нѣколко столѣтия е работила и е украсила маса художествени храмове на Балканския полуостровъ и другаде, продължава и днесъ да работи въ тази область, като нейнитѣ потомци и днесъ още съ упоритъ трудъ и постоянство продължаватъ да пазятъ завета на своитѣ дѣди и красятъ българскитѣ храмове съ своето изкуство.

Ап. Христовъ.

Везба

Изтънчването на естетическитѣ усѣщания у човѣка всѣкога сж били причина за потикъ и стремежъ за задоволяването на еститически нужди. Човѣшкиятъ погледъ, спирайки се на природата, на хората и обстановката, която го окржжавала, все повече и повече изисквалъ да се задоволява. Простотата на носитѣ и реда на домашната обстановка постепенно отстжпилъ мѣсто на киченето, на създаването отъ простотата кичесто съчетание на цвѣтове, образи и предмети. Плодъ на едно подобно еволюиране е и везбата.

Всрѣдъ нашия народъ везбата се е развивала двустранно.

Везенето на черковни одежди, черковни платнени принадлежности, домашни украси и такива на дрехи, които сж се наложили на населението като мода, дошла отвънъ, е било подъ силното, за да не кажемъ изключителното влияние на везбата, която е сжществувала между народитѣ, отъ кждето се е пренасяла.

Везенитѣ украси на църковни покривки, одежди, платове и платнени икони, плащаници и др., които сж служили за украса или служене въ църквитѣ, както цѣлата църковна обредность и обичаи, сж били пренесени отъ Византия. Презъ онова време, когато Балканскиятъ полуостровъ съ силенъ устремъ се е християнизиралъ, везенето съ сърмени конци и коприна е било силно развито. Монахини и монаси търпѣливо сж работили надъ скжпи платове съ игла въ ржка и сж създали работи отъ висока художествена стойность. Везеното въ много случаи служило и като скжпа и ценна украса на рисувани икони.

До каква висока степень на развитие е стигнала везбата свидетелствува ни и до днесъ съхраняваната плащаница въ охридската църква св. Климентъ. Тя е подарена отъ Андроникъ Палеологъ презъ 1282 г. На нея е извезано тѣлото на Исуса Христа съ коприна и сърма така живо, че и до днесъ буди възхищението на зрителя (Табло XXXVII — 166).

Високо художествена везба е плащаницата, която е въ църквата св. Богородица въ гр. Солунъ. Тя сжщо е везана съ сърма и коприна. По форма се различава отъ онази на Андроникъ Палеологъ по това, че е по продълговатъ паралелограмъ, на който сж извезани три събития изъ живота на Исуса Христа (табло XXXVII — 170).

Съ висока художествена стойность е сжщо пелената (обвивка), запазена отъ древни времена въ ризницата на черквата св. Клименъ въ Охридъ На тази обвивка извънредно живо е изобразенъ Исусъ Христосъ на кръста (табло XXXVII — 167 и 168)

Най-разпространени сж, обаче, църковнитѣ везии на хоругви и антимиси. Отъ тѣхъ ще споменемъ само хоругвитѣ на монастиря св. Иванъ Слѣпчански, които, изглежда, сж работени непосрѣдствено следъ сграждането на монастиря, и антимисътъ въ църквата св. Богородица въ монастиря Трѣскавецъ.

Обаче, сжществуващата въ Македония везба подъ чуждо влияние не е била само църковна. Царственитѣ одежди, дрехитѣ на велможи, боляри и на всички високопоставени лица сж били обшивани съ везмо, което сжщо било подъ влиянието на Византия. Съ унищожението на тази последната и съ създаването на нейно мѣсто отоманска империя везията на източнитѣ народи, заедно съ обичаи и носии постепенно започнала да се налага и въ Македония. Тази везия, която се е проявявала въ везене на пантофки, платнени обуща, кърпи за лице, женски колани, елечета, чепкени и пр. се е наложила на градското население въ Македония, станала навикъ и се срастнала съ живота особено на македонската девойка. Не веднажъ въ македонскитѣ пѣсни се спомина за везията на македонската девойка като нейно любимо занятие. Така:

„Гергевъ везитъ бѣла Цена
Билюръ игла, конецъ сърма"
или
„Седнала Яна подъ бѣла лоза
На гергевъ вези, майка си колни"
и др.

Предъ нуждата отъ задоволяване везията, която е била голѣма украса най-вече за дрехитѣ на турското и албанско население (бейове и аги) изникнало цѣло еснафско съсловие сърмакиши, които образували цѣла чаршия въ Битоля, Солунъ, Дебъръ и Скопйе. Това съсловие се е състояло предимно отъ власи и създало най-разнообразни сърмени и гайтанени плетеници за украса на турскитѣ дрехи. Сега това съсловие се почти изгубило.

Появяването на хайдутитѣ въ Македония подигнало хероическото настроение въ страната. Млади девойки, възхитени отъ дѣлата на роднитѣ юнаци, по цѣли дни сж се грижили за удовлетворение тѣхнитѣ нужди. Все изъ тѣхната срѣда сж били тѣзи, които при образуването на новитѣ хайдушки дружини сж везали свиленитѣ имъ знамена, безъ които тѣ не сж се движили. Този възторгъ на девойкитѣ и почитьта къмъ грижата, която се проявявала при везенето на знамената, не останала невъзпѣта отъ народа:

„Леле, Яно, мила моя керко,
кому везишъ свиленото знаме..."

Отпосле сж везани подобни знамена на възстаническитѣ чети. Тѣ сж били отъ червенъ копринентъ платъ, на които сж изрѣзвали въ срѣдата кръстъ или възправенъ лъвъ или пъкъ девойка съ развѣти коси и въ ржка развѣто знаме.

Едно подобно знаме, везано преди 55 години отъ покойната народна учителка Станислава П Караиванова въ Солунъ за възстаницитѣ въ Малешъ, се пази днесъ като светиня въ Кюстендилъ. На полето на знамето е извезанъ девизъ „Станете — да ви освободя".

Отъ по-ново време сжщо сж запазени подобни реликви: стружкото, зеленичкото, загоричанското и др. знамена.

Другъ видъ знамена изъ обикновения животъ везали сж наричанитѣ съ турското име байраци, които се употрѣбявали за различни обичаи. Въ долния текстъ на народната пѣсень се говори за подобенъ родъ знамена:

По пать одамъ, за пать прашамъ
Дека седитъ калешъ Грозда,
Калешъ Грозда вапцарката,
Да ми вапца два байрака
Единъ зеленъ, други цървенъ;
Зеленио за на сватба,
Цървенио за на войска...

——

Вънъ отъ тази везба, която се е развивала подъ чуждо влияние предимно въ градоветѣ на Македония, друго везене, което днесъ е известно по цѣлъ свѣтъ като българска народна шевица, се е развивало самобитно въ селата, населени съ македонски българи. Това везене е единствената украса на женскитѣ носии на населенитѣ съ българи македонски краища.

Никаква легенда, никакво особенно указание не може да се срещне за развитието на българската македонска народна шевица, за да може положително да се установи какъ е разрасло това дивно творение на българския народенъ духъ. Безсъмнено е, обаче, че българската народна шевица въ Македония се е развивала отъ простото везене, защото шевици се срѣщатъ, макаръ и да не сж достигнали такова художествено развитие, у всички славянски народи; че българската народна шевица въ Македония е самобитна, защото рѣзко се отличава отъ шевицата на другитѣ славянски народи и че тя е едно съвършенно съчетание на цвѣтове и фигури, защото не се намира народъ въ свѣта, който да не я хареса.

Основата на българската народна шевица въ Македония е въ шева безъ шнене — везенето. Най употрѣбяемата техника на това везене е заденъ бодъ (бодъ въ бодъ до бодъ), по рѣдко се употрѣбява кръстосания бодъ. Една специфичность на тази шевица е тази, че освенъ фигуритѣ сж извезани и междуфигурнитѣ пространства — фона, така че везбата изглежда на пъстъръ миниатюренъ килимъ.

Фигуритѣ въобще сж геометрични чертежи съ най-разнообразни пречупени линии. Обаче, тѣзи чертежи не сж нито произволни, нито безразборни. Въ основата на геометрическия най-зигзаговиденъ чертежъ стои образъ на цвѣтъ, звѣзда, животински образъ (конь) или нѣкои подобия на фигури, които даватъ най-щастливото съчетание по усмотрението на народния творчески духъ. Величинитѣ на тѣзи стилизирвания въ една композция започватъ отъ такива, които се запълватъ съ единъ пореденъ бодъ и достигатъ до запълващи се съ 15—20 поредни бодове.

Бодоветѣ вървятъ по нишкитѣ на тъканьта на платното. Концитѣ сж вълнени или памучни, усуквани и боядисвани отъ самитѣ везачки или тѣхни по-стари учители, ако можемъ така да се изразимъ за съседката, снахата, свекървата, стрината, лелята и пр., които сж давали съвети на младитѣ при изработването на везани дрехи и вещи.

Обаче това, което дава най-съвършения изгледъ на шевицата на македонския българинъ е щастливото съчитание на цвѣтоветѣ. Преобладающъ цвѣтъ е пурпурно червениятъ, тъмно червениятъ и черниятъ.

Твърдението на нѣкои, че влечението на македонската българка най-вече къмъ пурпурно червениятъ цвѣтъ е дошло подъ чуждо влияние, намъ ни се вижда несъстоятелно. Това влечение по-скоро е вродения инстинктъ на човѣка да харесва пурпура, което е изпитано отъ много видни педагози чрезъ опити, правени надъ деца въ оная възрасть, когато още не имъ е вкълпено харесването на цвѣтоветѣ отъ околната срѣда.

Наредъ съ тѣзи три основни цвѣта на българската народна шевица въ Македония, сж застжпени, жълтия, зеления, небесно-синия, почти никакъ розовия. При съчетаването на тѣзи цвѣтове творецътъ на македонската народна шевица е правилъ взискателенъ подборъ на самитѣ тонове въ тѣхното съотношение.

Македонската българка краси съ тази своя творческа украса ржкавитѣ на бѣлитѣ си ризи, нагръдницитѣ, кърпитѣ, покривалата, политѣ, долната часть на ризитѣ, особено по протежението на краката въ лѣво и дѣсно, корула на мжжка риза и мжжкитѣ нагръдници, бѣли ризи и пр.

Общиятъ тонъ на шевичната украса на женскитѣ носии на македонската българка се принагажда наспроти възрастьта на лицата. Шевицитѣ на младежкитѣ женски дрехи въ общия тонъ се отличаватъ съ по-голѣма яркость на цвѣтоветѣ, преобладаващъ отъ които е пурпурно червениятъ и винениятъ. На дрехи на по възрастни жени между 30 и 50 години преобладаващи цвѣтове сж тъмно червениятъ, а за старитѣ — тъмно виненитѣ и въобще тъмнитѣ цвѣтове.

Най-характернитѣ македонски шевици, които се отличаватъ съ особена красота сж: миячкитѣ, отъ които най-красиви сж въ с. Смилево, битолско; бърсячкитѣ, срещу които на равна нога стоятъ на селянката отъ Скопска Черна Гора и източно македонската народна шевица.

Народнитѣ напѣви на македонскитѣ българи

Езикътъ, нравитѣ, обичаитѣ, историческитѣ събития и свързанитѣ съ тѣхъ видими и невидими изрази на душевни вълнения — въплотени въ разнородни форми на изкуствата, съставляватъ пълния националенъ обликъ на единъ народъ.

Отъ хилядолѣтие и до днесъ Македония, недѣлима часть отъ България, е гнѣздо на най-възвишено българско самосъзнание, доказателство на което сж безбройнитѣ исторически и културни документи отъ далечно и близко минало. И днешната горчива участь на люлката на българщината — Македония, нещастно попаднала подъ непоносимия гнетъ, за жалость, на „братско" племе, и героичната съпротива на нейното население срещу тоя нетърпимъ гнетъ, е ново доказателство за негасимото тамъ българско съзнание.

Македония съ несретитѣ на нейния безспорно български народъ, буди днесъ съвеститѣ на всички, които станаха виновници за това състояние и не безъ основание е страхътъ отъ нови бури, които биха обгърнали свѣта поради анахроничнитѣ стремежи на едно самозабравило се племе, ржководено отъ идеитѣ на невъзвратимото далечно минало за претопяване и заличаване на народи съ самобитенъ културенъ и националенъ обликъ.

Безброй сж защитницитѣ на нещастния български македонски народъ. Не само нейнитѣ героично себеотрекли се чеда бранятъ Македония отъ загиване. Не само духоветѣ на паднапитѣ за нейната свобода я окрилятъ. Не е и пробудената съвесть на поставената въ безизходность Европа, която се терзае отъ последствията на неразумната голѣма война. Тя има между многото свои защитници единъ великъ закрилникъ и въ оня свой даръ божий, който и вѣковнитѣ насилия надъ човѣшката съвесть не могатъ да й отнематъ, това сж словеснитѣ и тонови изрази на душевнитѣ вълнения на народа — пѣснитѣ въ слова и нераздѣлнитѣ съ тѣхъ напѣви.

Кой българинъ и чужденецъ не изпитва днесъ силата на героичния български духъ, слушайки новия революционенъ маршъ на македонеца? Кой безъ сълзи може да изслуша днесъ новата пѣсень „Замисленото чело на Бабуна“, словесно и тоново въплощение на скръбното чувство, на плачътъ на поробения македонски българинъ и на въжделенията и упованията му въ неговия вѣренъ синъ? Кой не се чувствува като скала въ своето българско национално съзнание, слушайки примитивнитѣ и сладостни напѣви, излжчени отъ душата на народа и завещани му отъ вѣковетѣ чрезъ поколенията?

Само жестоки исторически събития, жестоката човѣшка мъсть може да опита (и само да опита) да отчужди народа отъ тоя му свещенъ даръ — езикъ и напѣви, преобразявайки ги до неузнаваемость. Отъ хилядолѣтие и гърцитѣ се опитаха да ни заличатъ като народъ, посягайки на езика и напѣвитѣ ни, но несполучиха. Защото не гасне лесно националния духъ; свещенъ е огъньтъ, който го подържа.

Въ миналото ние имахме собствена словесна и художествена култура въ изобразителното и тоново изкуство — музиката. Опитаха се гърцитѣ чрезъ нечестивъ огънъ (аутодафе) да я унищожатъ, а съ това и нацията ни, но не успѣха. Все пакъ останаха паметници, запазени въ страната и вънъ отъ нея, чрезъ които даровити историци и археолози възкресиха и продължаватъ да освѣтляватъ това славно наше минало.

Много наши знаменити черковни пѣвци и свещеници забѣгнаха презъ 15 вѣкъ на северъ, отнесоха тамъ плодоветѣ на черковното българско тоново изкуство, което по-късно въ Русия се запази въ множество писменни паметници съ безлинейни и линейни нотни знаци. Тѣ ще се пренесатъ пакъ у насъ, за да възпламнатъ въ нови тонови форми чрезъ творческия гений на днешна и бждеща България.

Монастирскитѣ килии и селата, кацнали въ потайнитѣ гънки на гори и планини, отстояваха твърдо срещу ударитѣ на злата сждба, пазейки свещенния огънь на националния духъ и дочакаха деньтъ да освѣтятъ съ запалени факли душитѣ на робския народъ за ново възкресение. Съ много човѣшки жертви и незнайни за други народи страдания дойде деньтъ на това възкресение чрезъ усилията и на цѣлия народъ и чрезъ великата помощь на мощна братска Русия. Свободата ни завари като овчарски и работенъ народъ, съ заличени следи на минали славни времена, но съ духъ каленъ презъ вѣковни борби и съ вѣра и чувство за бързъ културенъ и националенъ възходъ.

Това, което и никаква зла умисъль не бѣ въ състояние да унищожи презъ вѣковетѣ, е простонародното творчество, свързано съ бита, нравитѣ и обичаитѣ на народа, а именно пѣсеньта въ слова и тонове. Записани отъ скоро пѣснитѣ ни отъ всички краища на България, съ своитѣ еднакви мелодични, методични и ритмични особености, показватъ безсъмнената единность на българитѣ отъ Мизия, Тракия, Македония и Бесарабия. До великата европейска война това не се отричаше и отъ сръбскитѣ учени филолози, етнографи и музиколози. Притежаваме ржкописи съ печати отъ сръбски пѣвчески дружества, озаглавени като „руковети“ (китки или потпури) отъ български македонски пѣсни. Не сж загубени за учения свѣтъ „песмарницитѣ“ отъ български пѣсни, събрани и записани отъ сърбина Вукъ Караджичъ, тия отъ Ст. Верковичъ, издадени презъ 1868 г. въ Прага, записани отъ българскитѣ покрайнини въ Сѣресъ, Велесъ, Битоля и др., изследванията на Фр. Николичъ (1847 г.), въ които явно се говори отъ почтения старъ сърбинъ, че Вардаръ, най-голѣмата рѣка въ Македония, тече презъ български земи и пр.

Днесъ Македония, нещастно попаднала въ непоносимия новъ яремъ на „брата“ сърбинъ, се зове „Южна Сърбия“. Но пѣснитѣ на македонския българинъ сж недоловими въ своитѣ тънкости за чужденцитѣ сърби. Тѣ се видоизмѣнятъ по езиковни и музикални сжщности и доближени до сръбскитѣ, се разнасятъ чрезъ радиото и въ училищата като югославянски. И окастрената свободна България, до черноморскитѣ и бѣломорски брѣгове, се смѣта отъ носителитѣ на новата държавническа сръбска идея неосвободена часть отъ Велика Югославия. Сама по-себе щастлива фантастика, но съ лошо подбрани методи въ днешния демократиченъ миръ за осжществяване, методи, които могатъ да доведатъ до голѣмо разочарование тия, които днесъ безъ всѣкаква далечна размисъль ги провеждатъ.

Българскитѣ македонски напѣви иматъ всичкитѣ особености, главно метрични и ритмични, отбѣлязвани въ пѣснитѣ на българитѣ отъ Мизия, Тракия, до Бесарабия. Тѣ сж особености, характерни за близко-източната музика и за щастие въ пъленъ комплексъ запазени въ нашата страна. Сърбитѣ, бидейки въ по-близъкъ контактъ съ културна Австрия, сж доближили своитѣ народни мелодии до европейскитѣ и днесъ, както всички западняци нѣматъ усѣтъ за схващане оригиналнитѣ метрични и ритмични форми, присжщи въ близкоизточната музика, клонъ отъ която е нашата съ славянски оттенъкъ въ мелодийна архитектоника.

Най-характерната сжщность въ македонскитѣ напѣви, както и въ тия отъ свободна България сж тактовитѣ форми съ полуудължени времена, въ отношение 3:2 къмъ обикновеното тактово време. За основно време, неподаваще се на подѣление въ тия тактови форми служи едно първично (основно) постоянно движение съ бързина отъ 320 до 420 и повече на минута. Двѣ такива първични движения образуватъ обикновено тактово време, и три — полуудължено време. Комбинации отъ тѣхъ образуватъ редица оригинални тактови и ритмични форми, основи и на разнообразни танци.

Ако приемемъ за отбелязване първичното движение (основно движение, χρονος πρωτος) шестнадесетината нота, тактовитѣ форми се очертаватъ съ дробитѣ $^5/_{16}$ (2+3), $^6/_{16}$ (3+3), $^7/_{16}$ (3+2+2 и, 2+2+3), $^8/_{16}$ (3+2+3), $^9/_{16}$ (2+2+2+3 и 2+3+2+2), $^{10}/_{16}$ (3+2+2+3), $^{11}/_{16}$ $(\underline{2}+\underline{2}+\underline{3}+\underline{2}+\underline{2}, \underline{3}+\underline{2}+\underline{2}+\underline{2}+\underline{2})$ $^{12}/_{16}$ $(\underline{3}+\underline{2}+2+\underline{2}+\underline{3}, \underline{3}+\underline{2}+2+\underline{3}+\underline{2})$, $^{13}/_{16}$ $\left(\frac{4}{8}+\frac{5}{16}\right)$ $^{14}/_{16}$ $\left(\frac{5}{16}+\frac{4+5}{16}, \frac{4+5}{16}+\frac{5}{16}\right)$ и други по-сложни, като не сж изключени и обикновенитѣ правилни мѣрки.

Интересуващиятъ се отъ по-пространно усвояване особеноститѣ на българскитѣ македонски пѣсни, да разгледа приложенитѣ въ настоящия сборникъ нотирани пѣсни отъ г. Й. Чешмеджиевъ, а тъй сжщо излѣзлия скоро отъ печатъ сборникъ отъ разработени 66 народни пѣсни на македонскитѣ българи отъ проф. Добри Христовъ (издание на Научния македонски институтъ въ София).

Не по-малко е богатството и въ тоновата основа на македонскитѣ пѣсни. Покрай диатоничнитѣ тонови стълбици, мелодична основа на черковнитѣ тоналности, македонскитѣ напѣви се движатъ и върху оригинални и различни тонови стълбици съ увеличени секунди, както и върху такива безъ полутония (пектатонната гама). Присжщитѣ на източната музика $^1/_4$ тонни отношения не сж чужди и въ македонскитѣ пѣсни.

Съзирайки отчасти тѣзи метрични, ритмични, тоналностни (tonalitet-ни) особности и въ простонародната албанска, гръцка и турска музика, явява се въпроса за тѣхния първиченъ произходъ. Музиколожката наука не ще закъснѣе, вѣрвамъ, да даде разяснения на тоя интересенъ въпросъ, свързанъ съ историята за преселението и връзкитѣ на народитѣ. Това, обаче, което отъ никого не може да се оспори днесъ при наличността на десятки хиляди напѣви, нотирани и пазени въ Софийския Етнографически музей, е, че нашата народна музика отъ свободна България и Македония крие най-богатъ комплексъ отъ оригинални особености, въ сравнение съ народната музика на останалитѣ балкански народи. Тѣзи финни музикални особености говорятъ похвално за музикалнитѣ дарования на българина, защото закономѣрноститѣ особено въ метричнитѣ и ритмичнитѣ форми въ нагледъ проститѣ български народни пѣсни очудватъ. Безсъмнение тукъ имаме на лице и приемственость отъ нѣкогашна далечна култура на близкия изтокъ, която обаче не би била възможна безъ личния природенъ даръ къмъ музика на славянския български народъ и особено на македонския, който въ средневѣковието (XII ст.) е обдарилъ близкия изтокъ съ пѣвецъ и пѣснотворецъ не по-малко славенъ и отъ митичния Орфей, а именно наричания на времето ангелогласенъ Иоанъ Кукузенъ. Както по богатство на поетичнитѣ мотиви, предадени въ завършени и красиви форми, тъй и по мелодика разнообразна и свежа, македонската пѣсень е национална гордость на днесъ нечовѣчно потиснатия народъ, който непоколебливо отстоява своитѣ права съ вѣра за близкия день на свещенната свобода, миръ и благоденствие.

Д. Христовъ

Професоръ въ Държ. Муз. Акад., членъ на
Бълг. Академия на Наукитѣ.

Благодаримъ на персонала отъ Народния Археологически Музей, особено на музейския фотографъ г. Георги Трайчевъ за даденитѣ отъ тѣхъ снимки.

ОБЯСНИТЕЛЕНЪ ТЕКСТЪ
КЪМЪ
ИЛЮСТРАЦИЯ
МАКЕДОНСКИЯТЪ ВЪПРОСЪ

ОТДЕЛ IX

pek

КОРИЦА. Знаме. Това е общото знаме на македонскитѣ революционери; на него личи лозунга „свобода или смърть", който е най-свещения идеалъ за всѣки македонски борецъ.

Табло I. 1 Клетвата на революционеритѣ. — Посветяването въ тайнитѣ на революционното дѣло, или, както се казва, „покръстването" е ставало по следния тържественъ начинъ: предъ едно разтворено евангелие, на което сѫ били кръстосани револверъ и кама, кръщаваниятъ въ „дѣлото" е полагалъ следната клетва:

„Заклевамъ се въ вѣрата, съвестьта и честьта си, че ще работя за свободата на Македония и Одринско съ всички свои сили и срѣдства, че не ще издамъ никога тайнитѣ на революционното дѣло, а въ случай, че ще направя това нѣщо, да бѫда убитъ съ тоя револверъ или съ тая кама, които цѣлувамъ, аминъ". Следъ това революционерътъ се прекръствалъ и цѣлувалъ евангелието, камата и револвера. Снимката представя евангелието, камата и револвера, надъ които сѫ полагали клетвата революционнитѣ работници презъ 1895 год.

Табло II. 2 Хайдути. Хайдутитѣ сѫ били волни балкански борци, не противъ общенародното тегло — робството, а по-скоро отмъстители на отдѣлни потисници и изедници, които сѫ изяли душата на нѣкой нещастенъ робъ, или сѫ поругали честь на беззащитна жена, или сѫ осквернили божи домъ, или сѫ ограбили трудъ и имотъ на бедната рая.

Хайдутитѣ се събирали и образували вѣрна и сговорна дружина, която се е състояла отъ 10 до 50 души отборъ юнаци. Разбойници (харамии) не сѫ приемали въ дружината; наричали ги кокошкари и съ орѫжие често ги гонили. Въ дружината влизали и жени, напр. Сирма войвода, Румена и пр. Най-опитния и храбрия между момчетата или юнацитѣ се избиралъ за войвода, който отъ своя страна назначавалъ, пакъ изъ между юнацитѣ, свой помощникъ — байрактаря (знаменосеца). Подъ развѣто знаме хайдутитѣ давали клетва, че ще бѫдатъ вѣрни едни на други и покорни на войводата, че ще бѫдатъ справедливи, че ще бранятъ християнитѣ и ще отмѫщаватъ за невинно убититѣ и онеправданитѣ, че не ще се предаватъ на турцитѣ живи, нито ще се отдѣлятъ отъ другаритѣ си.

Орѫжието на хайдутитѣ се състояло отъ дълга пушка бойлия на рамо; чифте пищоли и ятаганъ на поясъ и остра сабя френгия презъ кръста. Облѣклото понѣкога бивало много разкошно: червена чохена долама, набрани свита-потури, сърмено-везанъ джамаданъ и шамски (дамаски) поясъ коприненъ.

Хайдутитѣ живѣели по непристѫпнитѣ планински кѫтове или „хайдушки гнѣзда", каквото ни представлява картината № 2 въ табло II. Тази последната е снимка отъ единъ непристѫпенъ кѫтъ въ пл. Бушева-чешма (крушовско), дето се навъртали много хайдути, а често и върли разбойници. Когато е било потрѣбно хайдутитѣ слизали и на полето. Селянитѣ и овчаритѣ сѫ били най-вѣрнитѣ имъ приятели; за храна и припаси, както и за разузнаване, тѣ си служили съ тия приятели.

Хайдутитѣ нападали турскитѣ разбойници и насилници, но не закачали турското мирно население. Тѣ причаквали турски бейове и аги, за да ги обиратъ; сѫщото правели и съ християнски чорбаджии — народни изедници. Часть отъ плячката винаги се отдѣляла за благотворителни цели: подпомагане черкви и монастири, доставяне храна и облѣкло на сираци и вдовици, и пр.

Нашитѣ хайдути отъ свѣтлия периодъ на хайдутството сѫ единъ видъ карлъ-мооровци отъ типа на нѣмския драматургъ Шилеръ („Разбойници"). Тѣ сѫ първитѣ предвестници за народно освобождение отъ робското иго: тѣ сѫ подържали у потиснатия народъ духа за свобода. Ето защо простиятъ народъ ги обожавалъ и ги възпѣлъ.

По-бележити отъ македонскитѣ хайдути сѫ: Левентъ Корчо отъ щипско, Лалушъ войвода, капитанъ Маламата, Манушъ войвода и мн. др.

На хайдушки начала сѫ се подвизавали изъ македонскитѣ планини и войводитѣ: Стою (3), Зюмбюлъ (4), Дончо Златковъ (5) и Иванчо Карасулията (6), но по-после, когато се появи В. М. Р. О., тѣ станаха едни отъ най-добритѣ нейни сподвижници.

Табло II. 3 Стойо войвода отъ с. Скрижево (зъхненско), е участвувалъ въ кресненското бълг. възстание презъ 1878 г. и е дълголодишенъ борецъ срещу турцитѣ.

Табло II. 4 На Зюмбюлъ войвода сѫщинското име е Георги Зимбилевъ. Родомъ е отъ с. Горно-Броди (сѣрско) презъ 1878 г. Когато Санъ-Стефанска България биде разпокжсана въ Берлинъ на части, той се обявява за бунтовникъ, образува чета и въ продължение на 20 години е билъ плашилище за турцитѣ и турската властъ въ сѣрско.

Табло III. 5 **Дончо войвода.** — Дончо Златковъ е роденъ въ с. Палатъ (петричко) презъ 1865 година. Той е синъ на славния Златко войвода, който геройски се борилъ противъ турската тирания. Дончо е свършилъ четвърто отдѣление въ гр. Дупница, дето баща му се преселилъ.

Презъ 1884 г. Дончо образува своя дружина и по примѣра на баща си навлиза въ Македония. Презъ 1902 и 1903 година ржководи сраженията въ своя районъ — Петричъ.

Табло III. 6 **Иванчо Карасулията** — Роденъ въ с. Карасуле (солунско). Билъ е дълги години войвода на гевгелийската околийска чета. Падналъ убитъ въ сражение съ турцитѣ презъ м. юли 1905 г.

Табло III. 7 **Монастирътъ „Свети Иоакимъ Осоговски"** е основанъ въ старо-българско време. Българскиятъ царь Калоянъ (1196-1207) го е посетилъ на праздника свети Иоакимъ (16 августъ ст. ст.). Осоговската обитель е била хранилище презъ цѣли вѣкове на български народни традиции. Презъ 1872 г. тукъ е имало револ. комитетъ. Въ монастира е дохождалъ лично и бълг. револ. дяконъ Василъ Левски и се е срѣщалъ съ тогавашния игуменъ Аверки.

Табло III. 8 **Василъ Левски (Дяконътъ)** — Великиятъ апостолъ и организаторъ на свободата за цѣлото българско обединено племе. Той е обходилъ всички български страни, за да проповѣдва общо организирано възстание противъ тиранията. Посетилъ е македонскитѣ градове Щипъ, Кукушъ и Осоговския монастиръ, дето е основалъ комитетъ. Василъ Левски е роденъ въ Карлово презъ 1837 г., а е обесенъ въ София на 6-18 февр. 1873 год.

Табло III. 9 **Иеромонахъ Аверки, известенъ подъ името даскалъ Аверкия попъ Стояновъ**, родомъ отъ с. Рила, възпиталъ се въ Рилския монастиръ и Сѣрското гръцко училище. Той се подстригалъ въ речения монастиръ и се предалъ на учителство изъ разни градове на отечеството ни. Отъ 1858 до 1878 г. той е игуменъ на осоговския монастиръ „Св. Иоакимъ". Презъ юни 1872 г. стариятъ 70 год. учитель е председатель на втория македонски български револ. комитетъ съ помощницитѣ си: свещ. Филотей, учительтъ въ Паланка Дим. Петровъ Любеновъ и Дим. Пчелински. Комитетътъ билъ основанъ отъ революционниятъ апостолъ Тодоръ Пѣевъ.

Има данни, които, впрочемъ, трѣбва да се приематъ съ резерва, че презъ 1872 година въ монастира е гостувалъ Василъ Левски и тукъ е посѣялъ семето за освобождение на цѣлокупното българско племе. Аверки е починалъ презъ 1881 год.

Табло IV. 10 **Ильо войвода**, като човѣкъ и хайдутинъ, може да се каже, е живъ изразъ на планинитѣ малешевски по горна Брѣгалница. Нѣма българска малешевска кжща, която да не е пращала свой стопанинъ, братъ или синъ да хайдутствува по малешевската планина, по Голакъ, по Пиринъ, Плачковица, Осогово и Рила, нѣма между българитѣ по-гордъ и свободолюбивъ край отъ малашевския. Малешевецътъ съ своята голотия, своето дигноглавие и бодрость е българския черногорецъ, балкански албанецъ, а Ильо войвода бѣше истински малешевецъ. Роденъ въ с. **Берово** въ началото на XIX вѣкъ, Ильо Марковъ прекаралъ младинитѣ си като пандуринъ въ Рилския монастиръ и като миренъ земледѣлецъ въ родния си край. Поводъ да стане хайдутинъ дало убийството на брата му Станко презъ 1848 год. въ време на жетва отъ турци-спахии. Заедно съ юнака Стоименъ, който сталалъ байрактаръ, Ильо събралъ малка отбрана чета и въ скоро време името му се прочуло по цѣла северна Македония. Потери, войска, лошо време — нищо не помагало, а името на Ильо войвода все растѣло, четата се уголѣмила до 300 души и властьта не знаела що да стори. По едно време войводата, преоблѣченъ на вжгляръ, дошелъ въ градъ Кюстендилъ, влѣзълъ срѣдъ конака и, като си излѣзълъ, обадилъ за идването си на изпоплашенитѣ турци. Когато кюстендилския каймакаминъ уловилъ жената и децата на войводата и ги затворилъ съ цель да си отмъсти, Ильо веднага проводилъ писмо до турчина да освободи запрѣнитѣ, защото не щѣлъ да остави здраво нищо турско, ни човѣкъ, нито имотъ. Каймакаминътъ освободилъ веднага Ильовица и децата й. Остроумието, пъргавината и решителностьта на Ильовата чета разколебали всѣка надежда у турцитѣ; проводенитѣ въ потера сеймени и бюлюкъ-башии знаели, че не отиватъ срещу Ильо-войвода, а къмъ гроба си.

Презъ 1861 г. Ильо войвода го виждаме въ Бѣлградъ, дето заедно съ Раковски и Иванъ Кулинъ обучава българскитѣ доброволци и се готви за българското възстание, което щѣло да се подпомогне отъ сърбитѣ. На 5 юни 1862 г. буната въ бѣлградско захванала. Следъ отдръпване на сърбитѣ въ Топчидере, Раковски и Ильо продължили боя 4—5 часа време, когато съ появяването на чуждитѣ консули действията били прекратени. Заедно съ това и кроеното българско възстание трѣбвало да заглъхне, и Хаджи-Ставревата буна въ Търново била потушена безславно. Ильо войвода ималъ въ баталийона си 1200 момчета. Той останалъ въ Сърбия и получилъ пенсия. Презъ 1876 г. Ильо Марковъ на чело на една чета отъ около

300 доброволци, повечето българи, взелъ участие въ сръбско-турската война. Въ време на руско-турската война Ильо войвода влѣзе въ Кюстендилъ съ четата си, па послѣ замина за пиянешко и малешевско, отдето следъ нѣколко месечно „царуване" се завърна, когато тѣзи краища по Берлинския договоръ останаха подъ Турция. Пенсионираниятъ отъ сърбско и българско правителство войвода се установи на покой въ Кюстендилъ съ втората си жена—сръбкиня, и при синоветѣ си. Единъ отъ синоветѣ му биде убитъ надъ града въ една хайдушка чета. Дѣдо Ильо го зарови край града, на една височинка до софийския пѫть, току при беседката наречена „Кръсто". Презъ сръбско-българската война (1885 год.) дѣдо Ильо за последенъ пѫть събра сили и образува голѣма чета, съ която удари къмъ краншкитѣ и врански села. Тогава сърбското правителство отне пенсията на войводата. Дѣдо Ильо се помина въ дълбока старость (93 години) въ Кюстендилъ, на 17 априлъ 1898 год.

Табло IV. 11 **Икономъ Никола Ангеловъ** е роденъ въ гр. Разлогъ (Мехомия) презъ 1838 год. Свършилъ е килийно училище, но като любознателенъ самичъкъ допълнилъ образованието си. Взелъ е участие въ готвеното възстание въ Разлога презъ 1876 година и самичъкъ е стоялъ на чело на група възстаници. Следъ потушване на възстанието билъ заловенъ и хвърленъ въ разни затвори: Пазарджикъ, Сѣръ и пр.

Доживѣлъ е дълбоки старини и винаги е билъ инициаторъ на родолюбиви начинания.

Табло IV. 12 **Спиро Джеровъ Македонски.** Градъ Битоля е неговото родно мѣсто, дето пръвъ пѫть видѣлъ божи свѣтъ презъ 1835 год. Още отъ ранни младини е билъ немирна глава срещу турския гнетъ. Презъ 1862 година става членъ на гръцката *завѣра* въ Битоля. Предадени отъ гръцкия тамошенъ владика Венедикъ, членоветѣ ѝ били заточени. Между тѣхъ е и Спиро. Избѣгва отъ заточение и заминава за Ромъния, дето влиза въ четата на славния войвода Хаджи Димитъръ. Съ него той иде въ България, за да се бори съ тирани.

На 17-29 юли 1868 г. пада мъртавъ на Бозлуджа.

Табло V. **Кресненско възстание** (1878 г.) Презъ втората половина на м. октомри 1878 год. жителитѣ отъ с. с. Кресна, Ощава, Мечкулъ, Сѣнокосъ, Осиново, Врабча и др., въорѫжени първобитно, нападнаха турския гарнизонъ край Кресненската клисура, и го заробиха, прибраха орѫжието му, а аскера пръснаха. Въ продължение на нѣколко дни всички турски отряди, които пазѣха струмскитѣ постове бидоха избити или прогонени. По тоя начинъ, цѣлата мѣстность около клисурата, наречена Кресна, попадна въ рѫцетѣ на възстаницитѣ. Следъ тия победи, възстаницитѣ прегазиха р. Струма и навлѣзоха въ така наречения „Каршиякъ". Повече отъ два месеца възсталия робъ бѣ господарь на огнищата си, безъ да бѫде обезпокояванъ отъ турски налитания. Презъ м. декември с. г. многобройни турски пълчища нахлуха въ възсталитѣ мѣста, прогониха възстаницитѣ и всичко обърнаха на пепелище. Възстанието биде потушено по най-жестокъ начинъ.

Табло V. 13 **Константинъ попъ Георгиевъ** е роденъ въ с. Берово (малешевско). Главенъ вождъ на малешевското възстание презъ 1876 год., което станало въ свръзка съ срѣдногорското възстание въ Тракия.

Табло V. 14 **Станислава Караиванова (Петкова)**, дъщеря на пионерката за образованието на македонската жена. Като майка си — баба Недѣля Петкова — и Станислава е бродила изъ цѣла Македония, за да отваря български училища и да учителствува въ тѣхъ. Презъ 1876 година тя учителствува въ Солунъ, дето бѣше се образувалъ таенъ революц. комитетъ, който бѣше въ връзка съ водителитѣ на *малешевското револ. движение*. Тя извеза знамето за готвещото се възстание съ лозунгъ: „*Станете да ви освободя*". Въ нейния домъ се събирали солунскитѣ съзаклятници и тя е служела за връзка между тѣхъ.

Табло V. 15 **Никола Ивановъ** е роденъ отъ Банско (разложко). Той бѣше единъ отъ водителитѣ на разложкото възстание презъ 1878 година.

Табло VI. 16 **Членъ 23** (Берлинскиятъ договоръ). — „Високата порта задължава се точно да въведе на островъ Критъ органический уставъ отъ 1860 г съ прилични-тѣ измѣнения".

„Подобни устави примѣнени на мѣстни-тѣ нужди, съ изключение на освобождение-то отъ даждия-та дарувано на Критъ, ще се въведѫтъ и въ други-тѣ части отъ Европейска Турция, за които не е предвидѣно (постарано) особенно устройство чрѣзъ настоящий договоръ".

„Висока-та Порта ще натовари особенни комисии, въ кои-то туземско-то насѣление ще има голѣмо число прѣдставители, съ изработване-то на подробности-тѣ на тѣзи нови устави на всяка провинция".

„Проекти-тѣ на организация-та изработени отъ тия комисии, ще се представятъ на разглѣдвание-то на Висока-та Порта, коя-то, прѣди да издаде потрѣбни-тѣ актове върху туряне-то въ дѣйствие на тѣзи проекти, длъжна е да испита мнѣнието на Европейска-та комисия въ Източна Румелия".

Началото на Македонския въпросъ (1878 г.)—Македонскиятъ въпросъ, като самостоятеленъ и новъ, изпъкна на политическата сцена незабавно следъ Берлинския конгресъ, защото е негова нещастна рожба Мъртвородения 23 членъ съ математическа точность насочи всички сѫдбоносни фази, презъ които той трѣбваше да премине, и всички кървави перипетии, които трѣбваше да преживѣе...

Решенията на Берлинския конгресъ предизвикаха великъ потрѣсъ въ душата на хрисгиянитѣ въ Македония и Одринско. Ударътъ бѣ тъй силенъ и шеметенъ, розовитѣ надежди тъй разбити, щото само народъ, роденъ и израстналъ въ неволи и страдания, можеше да пренесе.. . Още конгреса не бѣ закритъ и въ цѣлата страна се започна революционно брожение. Въ кжсо време изникнаха тайни революционни комитети. Навсѣкжде се забелязваше трѣскави приготовления за вжоржженъ протестъ.

Табло VII. 17 **Охридско съзаклятие** (1830 г.) Въ най-голѣмия разгаръ на правителствения терорь въ югозападната часть на Македония, въ охридско бѣ запазено и закрепнало доста широко съзаклятие, което обгръщаше и една часть отъ битолската каза (демиръ-хисарско, крушевско и ресенско). Въ надвечерието, когато то щѣше да се прояви въ повсемѣстна народна буна противъ турското безправие (пролѣтьта на 1880 г.), биде издадено отъ игумена (гръкъ) на Слѣпчанския монастиръ (демиръ-хисарско) и осуетено. Всички видни съзаклятници изъ тия мѣста бидоха изловени, мнозина осждени и изпратени на заточение.

Табло VII. 18 **Свещ. Ристе попъ Ристевъ**, родомъ отъ гр. Крушово.

Въ завѣрата, известна подъ името „Охридско съзаклятие“ е билъ членъ и присжтствувалъ въ събора, станалъ презъ пролѣтьта на 1880 год. въ Слѣпчанския монастиръ (обр. Т. VII — 17).

Заедно съ другитѣ арестувани съзаклятници и той билъ изпратенъ на заточение въ о-въ Родосъ.

Табло VII. 19 **Ангелъ Спространов**ъ. Веднага следъ Берлинския конгресъ, като протестъ, че Македония остава пакъ подъ робство, въ много македонски градове се организираха тайни съзаклятия за възстание съ оржжие въ ржка. Ангелъ Спространовъ е взелъ участие въ това движение въ охридско.

Табло VII. 20 **Тодоръ Милевъ** отъ гр. Скопие. Веднага следъ Берлинския конгресъ отъ Скопйе и отъ много други градове се направиха писмени протести до великитѣ сили, че се разпокжсва Санъ-Стефанска България и се оставя Македония пакъ подъ турско робство. А когато протеститѣ не хванаха мѣсто, въ много градове на Македония се организираха революционни съзаклятия, та съ оржжие въ ржка да се добие свободата ѝ и обединението ѝ съ свободното Българско княжество или поне да се добиятъ автономни права, каквито се дадоха на южна България, наречена Източна Румелия. Тодоръ Милевъ е билъ членъ на това революционно съзаклятие въ гр. Скопйе. За тая му дейность той е билъ осжденъ и изпратенъ на заточение въ Мала-Азия, дето е и загиналъ.

Табло VII. 21 **Чакревци**. „Четворица юнаци отъ балканъ ми слѣзоха, право въ Прилепъ пойдо'в“. Тия четирима юнаци бѣха: **Диме Чакревъ**, неговиятъ по-малъкъ братъ Михаилъ и тѣхнитѣ другари Илия Радобилецъ и Тодоръ Бочварчето Отишли въ града, за да разрешатъ нѣкои въпроси отъ народенъ и личенъ характеръ. Другаритѣ съставяли чета — нелегални борци, противъ турскитѣ кървопийци, които преследвала и избивала. На самъ день на великдень четата гостувала въ дома на Кондови. Вражеско око ги издало на турцитѣ.

Нѣколко хиляди турски доброволци, жандари и редовна войска заобиколили кжщата и искали да се предадатъ четницитѣ или ще изгорятъ последнята ведно съ всички находящи се въ нея домакини и гости.

Започнало кърваво сражение. Михаилъ и Тоде се опитватъ да си отворятъ пжть и падатъ убити. Диме и Илия оставатъ вжтре и водятъ борба, като повалятъ повече отъ 15 души турци. Най-сетне тѣ се самоубиватъ, но живи не се предаватъ.

Първиятъ примѣръ на саможертва.

Народътъ въ тъмна нощь и късна доба излизаше по дворове и сочеше къмъ гробоветѣ на тия жертви, какъ Богъ отъ небето спуска кандило надъ вѣчнитѣ имъ жилища.

Събитието се извърши на втория день на великдень 1881 год.

Табло VIII. 22 **Димитъръ Ризовъ** родомъ отъ гр. Битоля.

Редакторъ на в. „Западна България“ и др.; взималъ дейно участие въ македонскитѣ работи, като заедно съ Д. Коровъ, Пере Тошовъ и други образувалъ чети и ги изпращалъ въ Македония за борба съ тур. тирания. Бившъ народенъ представитель въ Н. Събрание въ София, дипломатически български представитель въ Цетина, Римъ и напоследъкъ пълномощенъ министъръ въ Римъ; дето и се помина презъ 1917 година.

Писалъ е много книги на политически, национални и икономически теми. Капиталенъ трудъ е неговия исторически „Атласъ на българскитѣ земи“ и пр.

Табло VIII. 23 **Диме Конст. Коровъ** е роденъ въ гр. Прилепъ около 1843—45 година.

Училъ се при старитѣ даскали на часословъ, а после при прочутия Йорданъ Джинотъ. Билъ е търговецъ на тютюнъ. Преди освобождението на България заедно съ Ицо Гавазо, Илия Цървенковъ, Кайкаръ и др. издържвали мѣстенъ револ. комитетъ съ цель да образуватъ хвърчащи дружини отъ млади юнаци — кумети, за да гонятъ и убиватъ тур. деребеи.

Следъ охридското съзаклятие, като се открило, че Диме издържа тия комити, избѣгва въ България, въ гр. Кюстендилъ. Тамъ отваря фабрика за тютюни и има блѣскавъ успѣхъ, но Д. Коровъ не забравя поробения си край. Въ споразумение съ Д. Ризовъ и други дейци образува чети и ги изпраща въ Македония на свои срѣдства.

Четата на Коне Павлевъ (обр. 25) е въоржжена и изпратена отъ Диме.

И днесъ Диме, вече на преклонни години, мечтае да сложи кости въ своя роденъ кжтъ.

Табло VIII. 24 **Ничо Роканъ**. Неговата революционна дейность се отнася преди основаването на В. М. Р. О., а именно, около 1884—1888 години. Тогава въ прилепско сж действували мѣстни чети, чиято цѣль е била много тѣсна: да преследватъ турскитѣ насилници.

Такива чети сж били на Спасъ отъ с. Дренъ, на Бешмаде отъ Варошъ, Коне Павлевъ и др.

Ничо Роканъ е билъ посрѣдника между тѣхъ и града, като всичко имъ набавялъ: храна, облѣкло, оржжие.

По-късно, когато е станалъ невъзможенъ предъ турскитѣ власти, той забѣгва въ гората и става четникъ.

Повече отъ 3 години бродилъ балкана като борецъ за родината си.

Табло VIII. 25 **Коне Павлевъ**. Роденъ е въ гр. Прилепъ. Свършилъ прилепското училище и веднага следъ освобождението заминавъ за България, дето става чиновникъ. Но буйна глава и жадна за свободата на родния си край презъ 1885 г. се записва въ четата на руския полковникъ Калмуковъ. Четата нахлува въ Македония, но бива разбита при с. Градецъ (Демиръ-Капия) и се разпръсва. Коне се отдѣля и сполучва да се прехвърли въ прилепско. Образува чета отъ 8 души и става войвода. Тази чета била плашило за турскитѣ бабаити и пждари.

На Тодоровъ-день 1886 г. четата отива въ монастира „Св. Арангелъ“ (с. Варошъ) да се пречисти, но била открита и избита. Коне, раненъ, пада живъ въ ржцетѣ на турцитѣ, които сж го отровили. (в. Илинденъ, VI. 14. 9. IV 1925 - портретъ).

Табло IX. 26—31 **Основателитѣ на Вжтрешната македонска революционна организация (В.М.Р.О.)**

По инициативата на първоапостола на македонската освободителна идея — Дамянъ Груевъ, родомъ отъ с. Смилево (битолско) съ участието на македонскитѣ синове: Д-ръ Христо Татарчевъ, отъ гр. Ресенъ, Петъръ попъ Арсовъ отъ с. Богомила (велешко), учитель въ Солунската мжжка гимназия, Антонъ Димитровъ отъ с. Айватово (солунско), тоже учитель, Иванъ х. Николовъ отъ Кукушъ, български книжарь въ Солунъ и Христо Батанджиевъ отъ Гумендже, секретарь при Българската солунска община, презъ месецъ декември 1892-1893 година се конституира първото ржководно тѣло на Вжтрешната македонска революционна организация съ председатель Д-ръ Хр. Татарчевъ.

Отъ изброенитѣ лица живи сж: Татарчевъ, Ант. Димитровъ, Ив. х. Николовъ, Петъръ п. Арсовъ, а Д. Груевъ падна убитъ на 23 декември 1906 год. Хр. Батанджиевъ биде погубенъ подло отъ гърцитѣ презъ 1913 година по време на установяването имъ въ Солунъ.

Табло X. 32-33 **Черквата „Св. Кирилъ и Методи“ въ Ресенъ**. Тая българска черква е нова. Освещението и е станало презъ 1894 г., за което сж били поканени гости отъ цѣла Македония. Тогава е станала първата среща на революционитѣ дейци и сж турени първитѣ основи на Македонската вжтрешна революционна организация.

Табло XI. 34 **Трайко Китанчевъ** е роденъ въ с. Подмочани (ресенско) презъ 1858 год., а почина презъ м. августъ 1895 г. Училъ се въ Цариградъ въ фенерското класно училище, въ Киевската духовна семинария, чиито курсъ свършилъ презъ 1879 г. и после следвалъ една година по правото въ московския университетъ, който напусналъ по болесть.

Презъ 1880-81 става учитель въ Петропавловската семинария. Следната година е учитель въ българ. гимназия въ Солунъ и по нататъкъ редъ години изъ разни градове въ България. Билъ е сжщо и училищенъ инспекторъ. Презъ 1890 година е избранъ за народенъ представивитель, който въ камарата бѣше любимъ ораторъ и мждъръ опонентъ.

Противникъ на русофилитѣ и близъкъ по идеи до либералитѣ, не се побоя да изобличи последнитѣ, когато тѣ вършеха беззакония. По тая причина бѣше уволненъ отъ инспектор. длъжность и после интерниранъ, и затворенъ въ хасковския затворъ, дето прележа три години.

Презъ 1894 год. добива свободата си и пакъ е избранъ за депутатъ.

Каквито постове да заемаше, Тр. Китанчевъ никакъ не забравяше Македония.

Бѣше си поставилъ за цѣль да обедини македон. емиграция въ царството да посочи нейната дейность къмъ извоюване свободата на поробената родина и да ги измъкне отъ ржцетѣ на партизанството.

Така сжщо той работѣлъ и между офицеритѣ македонци и ги сгрупирва въ офицерски братства.

Благодарение на усиленитѣ негови грижи обединената емиграция, сформирана въ братства, се свиква на първъ конгресъ презъ 1895 год. и за председатель бива избранъ Китанчевъ. Конгресътъ избра ржководно постоянно тѣло -- Комитетъ — и за неговъ председатель поменатия Трайко.

Презъ м. юни и юли сжщата година група македонски офицери начело съ Бор. Сарафовъ, поручици Начевъ и Мутафовъ и др. предприематъ навлизане въ Македония и превзиматъ гр. Мелникъ. Скоро напускатъ страната почти позорно и вредоносно за роба. Китанчевъ, отдавна съ разслабено сърдце, при вестьта за погрома получава сърдеченъ ударъ и умира.

Китанчевъ се подвизавалъ и на книжовното поле и е написалъ редъ статии. Тѣ сж събрани въ единъ томъ и издадени отъ Македонския наученъ институтъ.

Табло XI. 35 Ефремъ Карановъ. Роденъ е въ гр. Кратово презъ 1854 год., а починалъ въ Кюстендилъ на 6.XII.1927 година.

Той е свършилъ университета въ гр. Харковъ (Русия). Учителствувалъ е въ гр. Щипъ, Кюстендилъ и др.

Билъ е подпредседатель на македонския комитетъ въ София. Познатъ е като добъръ събирачъ на българския фолклоръ отъ кратовско, кумановско и пр.

Табло XI. 36 Поручикъ Петъръ попъ Начевъ е роденъ въ гр. Сливенъ презъ 1869 год., запасенъ поручикъ отъ българската армия. Пролѣтьта презъ 1895 г. замина за Македония съ чета отъ 158 възстаници. На 11 юли, на имения му день, четата е обградена отъ турска войска до с. Калиманци и тамъ пада убитъ. Дружината се поема отъ другаря му поручикъ Н. Мутафовъ — роденъ отъ Шуменъ презъ 1868 г., но и той пада отъ турски куршумъ на 19 юли 1895 год.

Табло XI. 37 Движение презъ 1895 година. Вълненията и клането въ Мала-Азия не минаха безследно и за Македония. Македонската емиграция въ България, която брои повече отъ 250 хиляди души, намисли да изкористи тоя моментъ за своето отечество и, възползувана отъ намѣсата на дипломацията по арменския въпросъ, надѣваше се да предизвика подобна намѣса за решението и на македонския въпросъ, като издигне и него на сцената. И наистина, движението, което тая емиграция създаде въ нѣкои мѣста на Македония презъ лѣтото 1895 година, породи въ дипломацията известенъ страхъ отъ сериозни усложнения на балканския полуостровъ. Тогавашното българско правителство, осланено на току-що станалото помирение, поиска да бждатъ направени известни подобрения и въ Македония. Рускиятъ посланикъ въ Цариградъ, г. Нелидовъ, подържа тия искания предъ турското правителство въ смисълъ, щото току-що изработенитѣ реформи за Армения да бждатъ разширени и върху европейскитѣ вилаети. Султанътъ, уплашенъ отъ нови усложнения — отстжпи, и въ края на м. априлъ 1896 година издаде декретъ за „Реформи въ румелийскитѣ вилаети".

Табло XII. 38—42 Биографически сведения за апостолитѣ на В. М. Р. О. се даватъ другаде — при годинитѣ на смъртьта имъ.

Табло XIII. 43 Гьорче Петровъ. — Роденъ е презъ 1864 г. с. Трояци (прилепско). Като шестокласенъ ученикъ отъ гр. Пловдивъ презъ сърбско-българската война (1885 г.) постжпва доброволецъ въ българската армия.

Следъ свършването на войната, връща се въ Македония и става учитель въ Щипъ, Битоля, Скопие, Солунъ. Презъ 1898 е избранъ за задграниченъ представитель на В. М. Р. О. Многобройни сж статиитѣ му, обнародвани въ спис. „Македоно-Одрински" прегледъ" и въ други списания и вестници по македонския въпросъ. Гьорче, заедно съ Хр. Матовъ сж най-добритѣ и най-вещи идеалози на освободителното ни движение. Гьорче Петровъ е обиколилъ почти цѣла Македония и своитѣ изучвания обнародвалъ въ капиталния си трудъ „Материали за изучване на Македония". София 1896 г.

Презъ Илинденското възстание замина на чело на голѣма чета и действуваше въ Мориово. Въ хуриета се върна въ Солунъ и заедно съ А. Страшимировъ издаваше списание „Културно списание". Презъ войнитѣ 1915—18 г. бѣше председатель на Оржж. постоянна комисия въ Битоля, а после окржженъ управитель. Гьорче загина трагически презъ 1921 година.

Табло XIII. 44 Михаилъ Попето, е роденъ въ София, 1871 г., отъ родители бистричани (горно-джумайско). Още презъ 1895 г. постжпилъ въ редоветѣ на борцитѣ. Като агитаторъ и организаторъ обиколилъ сѣрско, демиръ-хисарско, поройско, кукушко, солунско, гевгелийско, струмишко, воденско, малешевско, пиянечко и джумайско. Той е единъ отъ родоначалницитѣ на организационнитѣ чети: Марко Войвода, Хр. Чернопѣевъ, Кръсто Българията и други сж негови ученици. Следъ 7 годишна непрекъсната революционна дейность Попето падна убитъ въ сражение съ турска войска при с. Гавалянци (кукушко) на 3 априлъ 1903 година.

Табло XIII. 45 Павелъ Христовъ е роденъ въ с. Цапари (битолско) презъ 1874 година.

Свършилъ педагогическото училище въ гр. Ломъ и е билъ повече отъ 5—6 години учитель.

Презъ 1894 година влиза въ редоветѣ на В. М. Р. О. и като ржководитель въ Прилепъ, Битоля, Кичево, Костуръ и др. агитира и разшири дѣлото на свободата.

Много години бѣше ржководитель и членъ на окржжния битолски комитетъ. Презъ възстанието взе участие въ костурско и леринско.

Презъ 1910—11 год. прави отъ В. М. Р. О. и задграниченъ представитель въ София.

Презъ периода на войнитѣ е билъ на активна длъжность въ редоветѣ на армията и изпълнявалъ специални задачи за улеснение хода на освобождението.

Павелъ Христовъ почина отъ туберкулоза презъ 1922 год. въ черна мизерия.

Табло XIII. 46 Тодоръ Лазаровъ е роденъ въ гр. Щипъ; свършилъ VI класъ на Солунската българска гимназия. По занятие търговецъ.

Въ революционната организация постжпи презъ 1894 — 1895 година, покръстенъ отъ Даме Груевъ. До последния си день (18 октомври 1912 година), остана вѣренъ ней служитель.

Черни патила изпита Тодоръ въ името на освободителното дѣло. Презъ 1898 година бѣ хвърленъ въ затвора и подложенъ на безчовѣчни мжки — отъ бой почна да плюе кръвь. Отъ това изтезание води началото туберкулозата у него.

Четири години лежа въ скопския и прищинския затвори. Съвсемъ разстроенъ тѣлесно, следъ възстанието отъ 1903 година, още не поправилъ дробоветѣ си, бѣ изпратенъ на заточение въ Дамаскъ, дето престоява три години и окончателно се съсипва здравето му. Младотурската революция го амнистира. Връща се въ родината и пакъ се отдава въ служене на народа си. Взима участие въ учредяването на българскитѣ конституционни клубове като членъ въ централното управително тѣло. Разочарованъ отъ младотурската свобода, връща се пакъ къмъ революционния пжть на действие. Въ общо съгласие съ своитѣ сподвижници и съмишленици: Тодоръ Александровъ, Павелъ Христовъ, Хр. Чернопѣевъ, П. Чаулевъ образуватъ централенъ комитетъ и възприематъ тактиката на атентатитѣ и разрушенията.

Централниятъ комитетъ изпрати Тодоръ Лазаровъ и П. Христовъ за свои задгранични представители въ България.

Следватъ редъ атентати и следъ тѣхъ обща мобилизация и балканската война. Всички другари и приятели на Т. Лазаровъ съ радость тръгнатъ за бойното поле. Последниятъ, стигналъ до безнадежднитѣ дни на здравето, сломенъ, че не може съ оржжие да умре въ редоветѣ на борбата — посѣга на живота си и . . . . миръ на праха му!

Табло XIII. 47 **Тома Давидовъ** е роденъ въ гр. Ловечъ (България) около 1868 година.

Участвува въ сръбско-българската война презъ 1885 год. и като запасенъ подпоручикъ презъ 1895 година при нападението на гр. Мелникъ. Въ Сарафовия комитетъ презъ 1899 година бѣше членъ и играеше една роль на сериозенъ умъ, който бѣ далечъ отъ всѣкакви течения, каквито по онова време сжществуваха срѣдъ македонската организация.

Огорченъ отъ вжтрешнитѣ ежби, тихо и безъ всѣкакви парадирания заминава за Македония. Презъ м. септември 1902 г., следъ голѣмо сражение съ турски потери на границата, пробива си пжть. Успѣва да мине Вардара и се настанява като войвода въ битолско. Кръстосва охридско и демирхисарско; въвежда строгъ редъ между боевитѣ сили на организацията; навсѣкжде внася духъ на вѣра и самоотвержение и така издига до култъ каузата на Македония.

Обикаляйки районитѣ си, стига въ с. Жрбино (охридско). Тамъ бива откритъ отъ многохиляденъ турски аскеръ.

На помощь се дига цѣлия край за своя милъ войвода. Съсипана е турската потера и, за неинъ позоръ, удря на бѣгъ.

Въ единъ върховенъ моментъ на обща радость, той взима бинокъла си и се изправя да види, какъ бѣга неприятеля. Скрити турски войници съ единъ залпъ повалятъ войводата.

Скръбьта на народа е велика и загубата незамѣнима. Това свидетелствува всенародната пѣсень, пѣта въ цѣла Македония и която (пѣсень) гласи: „Стани, Давидовъ, стани, юнако, народа те чака" — едно творение на македонския робъ, пълно съ тжга, любовь и благоговение къмъ загиналия герой.

Табло XIV. 48 **Анастасъ Д. Лозанчевъ** е синъ на градинаръ, съ прогимн. образование, бившъ учитель и фотографъ въ градъ Битоля. Когато Даме се завръща отъ България и става учитель въ родното си село Смилево, Лозанчевъ става неговъ пръвъ съмишленикъ и ратникъ за освобождението на Македония по пжтя на всенародно възстание. На Лозанчевъ се дължи основаването на револ. мрежа въ Битоля и битолско. Като фотографъ, обикаля градове и села. Вредомъ агитира.

Анастасъ винаги е билъ единъ отъ ржководителитѣ на револ. дѣло въ битолско и западна Македония. Цѣлата преписка и всички революционни канони сж били въ негови ржце. Презъ илинденското възстание Лозанчевъ заедно съ Д. Груевъ и Б. Сарафовъ бѣше членъ отъ главния щабъ на въоржженитѣ възстанически сили. По настоящемъ живѣе въ София.

Табло XIV. 49 **Георги Пешковъ** е членъ отъ семейството Спиро Пешковъ, известно по своето родолюбие.

Бащата Спиро бѣше богатъ и крупенъ търговецъ на вжжарски издѣлия и търгуваше съ цѣла Македония и вранско.

Дълги години бѣше съветникъ на църковната община въ родния си градъ Прилепъ.

Най-голѣмиятъ синъ Георги, следъ като свърши прогимназиялно образование, отдаде се на бащиното си занятие и ржководѣше дѣлата на фирмата.

Презъ 1892 година последната откри клонъ въ Битоля и Георги отиде тамъ. Като любознателенъ младежъ той сврзваше запознанство съ всички мѣстни интелегентни граждани. Презъ това време въ Битоля често се спохождаше отъ учителитѣ Пере Тошовъ и Даме Груевъ, които по-после се настаниха въ тоя градъ, за да сѣятъ семето на революционни идеи. Георги, като съгражданинъ, близко запознатъ съ Пере скоро стана близъкъ и на двамата. Последнитѣ посветиха Георги въ дѣлото.

Той е единъ отъ най-старитѣ и най-видни агитатори. Благодарение на **търговскитѣ** си връзки отъ своя страна привлѣче голѣма часть отъ българитѣ въ Битоля, Прилепъ, Охридъ, Ресенъ и пр. Георги Пешковъ бѣше членъ отъ окръжния комитетъ въ Битоля. Презъ илинденското възстание напусна работата си и замина въ редоветѣ на борцитѣ. Врагъ на сърбомани и гъркомани той обиколи Порѣче, дето сърбската пропаганда бѣше си свила гнѣздо. Георги загина като войникъ презъ междуособната война при отеглюването на българскитѣ войски. Презъ м. юни 1913 г. падна убитъ около Сѣръ.

Табло XIV. 50 **Григоръ Н. Поповъ** е роденъ въ гр. Прилепъ, съ третокласно образование, синъ на богато търговско семейство и самъ той крупенъ търговецъ. Влѣзналъ въ организацията презъ 1894 г. и като човѣкъ съ голѣми търговски връзки въ з. Македония, силно подейства върху растежа и силата на революционното дѣло. Бѣ близъкъ приятель на Груевъ и негова дѣсна ръка въ битолско.

Табло XIV. 51 **Александъръ хаджи Пановъ.** — Синъ на видния прилепски богаташъ и крупенъ търговецъ Хаджи Пано х. Илиевъ, голѣмъ благодетель на прилепскитѣ училища, на които по завещание и лично въ разни времена подарилъ надъ 1500 т. л. (1,000,000 лв).

Презъ 1893—91 г. Александъръ свърши солунската гимназия и още на ученическата скамейка бѣ въведенъ въ револ. организация лично отъ самия Д.Груевъ. Следната учебна година става учитель въ Прилепъ и основава първия мѣстенъ револ. комитетъ. Ранната смърть на тоя възторженъ деецъ за свободата на Македония тури точка на бъдещата му родолюбива дейность.

Табло XV. 52 **Село Виница** служеше като главенъ пунктъ за канала на револ. организация въ първитѣ години (1894—97) и за складище на оръжие и припаси Презъ 1897 г. турскитѣ власти откриха това и тогава се създаде прочутата първа револ. „винишка афера", жертва на която станаха десетки събудени българи отъ околнитѣ мѣста, които бидоха избити или истезавани и осъдени на дългогодишенъ затворъ и заточение.

Табло XV. 55 **Учительтъ-революционеръ Йосифъ Даскаловъ.** Когато при винишката афера, 1897 година, турскитѣ власти откриха веществени доказателства (складове, пушки, бомби) за съществуването на револ. мак. организация, тѣ заловиха между другитѣ и революц. организаторъ въ кратовско учителя Йосифъ Даскаловъ. Подложенъ на най-грозни инквизиторски мъчения презъ нѣколко денонощия наредъ, за да го накаратъ да издаде нѣщо, отвежда мъчителитѣ си къмъ една скала близо до града да потърсятъ ужъ скрита архива. Щомъ стигатъ до скалата прекръства се и мигомъ се хвърля надолу въ пропастьта.

Табло XVI. 55 Мицо Дѣлчевъ, братъ на прочутия революционеръ Гоце Дѣлчевъ, отъ гр. Кукушъ. Роденъ е презъ 1875 г., убитъ при с. Баляци, гевгелийско, презъ 1899 год.

Табло XVI. 56 **Стоянъ Лазовъ** отъ гр. Прилепъ е единъ отъ най-голѣмитѣ терористи — изпълнители на заповѣдитѣ на ВМРО. що се отнася до наказание на предатели и отстъпници спрямо освободителното дѣло.

По заповѣдь на ВМРО той заминава за солунско презъ 1896 год. и убива тамъ единъ бегличкия — върлъ потисникъ на сиромашията.

На 23 януари 1899 год. (ст. ст.) той екзекутира родоотстъпника Тоде п. Антовъ срѣдъ турскитѣ махали въ Прилепъ. Погнатъ отъ турска тълпа, той се закрива въ една щерна за вода и оттамъ се защищава, като поваля съ куршуми нѣколцина отъ гонителитѣ си.

Най-сетне и той пада убитъ.

Ст. Лазовъ е роденъ презъ 1871 г.

Табло XVI. 57 **Иорданъ Ицовъ Гавазовъ.** Крушата паднала подъ крушата. Бащата, врагъ на тиранията и неустрашимъ борецъ, предава тия си качества и на сина си. Иорданъ е извънредно буенъ, не търпи насилие и, силенъ като лъвъ, не чака да го нападнатъ.

Въ организацията постъпва презъ първитѣ нейни дни, 1894 година, буенъ организаторъ и терористъ.

Презъ 1893 година попада въ битолския затворъ между най-прочутитѣ душегубци — турци и албанци. Третиратъ го като робъ. Иорданъ самъ-самичъкъ се сбива единъ день, поваля единъ противникъ, отнима му камата и завладѣва положението. Всички благоговѣятъ вече предъ него.

Не следъ много време Иорданъ успѣва да избѣга отъ затвора и заминава въ България.

Тамъ заедно съ другаря му Хр. Чемковъ образуватъ чета и се връщатъ въ Македония да чакатъ четата около гр. Прилепъ. Прикрили се въ една прилепска къща, биватъ открити отъ властитѣ и обсадени. При обсадата Гавазовъ убива главатаря на потерата — полицейски приставъ.

Обсаденитѣ се борятъ до последенъ куршумъ и решаватъ да се самоизбиятъ. — „Чемка, дръжъ се!" Другарьтъ му отваря устата и братски куршумъ пробива черепа му.

Самъ Иорданъ налапва дулото на своя револверъ и настъпва край на единъ юнашки животъ...

Табло XVI. 58 **Христо Чемковъ**, родомъ отъ градъ Щипъ, бѣ организаторъ и агитаторъ. Обсаденъ въ Прилепъ отъ турцитѣ презъ 1898 г. заедно съ Иорданъ Гавазовъ, се самоуби, за да не падне живъ въ турски ръце.

Табло XVII. 59 Ликоветѣ на членоветѣ на Върховния македоно-одрински комитетъ презъ 1903 год.: Борисъ Сарафовъ (въ срѣдата), Тома Давидовъ (отъ лѣво), Владимиръ Ковачевъ (до него), Георги Петровъ и Георги Минковъ.

Табло XVII. 60 Христо Станишевъ. Роденъ е въ гр. Кукушъ презъ 1863 год., дето свършва основното си образование, после класическа гимназия въ София и по инженерство въ Грандъ (Белгия).

Вѣренъ синъ на традицията на своя многоброенъ родъ — Станишевци — изъ чиято срѣда повече отъ половина вѣкъ излизатъ отлични родолюбци и той още рано поема кръста на безкористенъ служитель предъ олтаря на народното просвѣтително и освободително дѣло.

Презъ 1896 г. виждаме го касиеръ на младата македонска организация; презъ годинитѣ 1897—1899 вече е председатель на комитета, сѫщо презъ 1902 г. и редъ години е заемалъ активна длъжность въ полза на македонската кауза.

Табло XVII. 61 Пантелей Урумовъ, родомъ отъ Велесъ, бившъ председатель на апелативния сѫдъ въ София и на върховния революционенъ комитетъ.

Табло XVII. 62 Антонъ П. Стояновъ. Роденъ е въ с. Стояково (гевгелийско); свърши солунската гимназия и не следъ много време замина за България, дето учителствуваше. Това става около 1899/900 година.

По това време между македонската емиграция закипва бурна дейность за освобождението на Македония. Антонъ напуска учителската длъжность и бива избранъ за секретарь на македонския комитетъ.

Презъ 1903 год. българското правителство разтури македонския комитетъ. А. П. Стояновъ не престава да работи, като заминава за Македония. Постѫпва въ четата на Чернопѣевъ. На 6 априлъ 1903 год. четата влиза въ сражение съ многоброенъ турски аскеръ при върха Готенъ. Въ разгара на борбата пада пронизанъ отъ куршумъ храбриятъ учитель и секретарь — Антонъ П. Стояновъ.

Табло XVIII. 63 Светославъ Мерджановъ. Роденъ на 16/28 VI 1876 год. въ Карнобатъ. Свършилъ VI кл. въ Русе.

Презъ 1890 г. заминалъ за Женева да се учи. Тамъ се запозналъ съ македонски революционери и влѣзналъ въ тѣхния крѫгъ. Като се върналъ презъ ваканцията въ София, порѫчано му било да обиколи България и да събира помощи за дѣлото. Презъ 1893 г. отишелъ въ Солунъ съ важна мисия. Презъ 1899 г. заедно съ Дѣлчевъ обиколилъ източна Македония по ревизия на четитѣ.

Когато Сарафовъ билъ затворенъ отъ правителството въ София, Мерджановъ заелъ неговото мѣсто. Презъ 1901 г. заминалъ съ чета за одринско. Въ свиленградско заловилъ сина на единъ паша за откупъ въ полза на дѣлото. Силни потери открили четата му. На 5/18. VI с. г. при м. „Камъне" се водило силно сражение. Ранени и четиримата (войводата и трима четници) биватъ заловени, осѫдени на смърть и обесени въ Одринъ.

Табло XVIII. 64 Петъръ Соколовъ е роденъ въ гр. Кюстендилъ. Заедно съ Мерджановъ и Бедросъ Сeремджиянъ, начело на многобройна чета действуваха презъ 1901 г. въ одринско. При едно сражение до Одринъ Соколовъ падна тежко раненъ и почина отъ ранитѣ си.

Табло XVIII 65 — Войвода Марко Лерински (Георги Ивановъ) е родомъ отъ гр. Котелъ. Той е единъ отъ първитѣ организатори на юго-западна Македония. При него сѫ школували мнозина видни войводи въ битол. революц. окрѫгъ. Убитъ е въ сражение съ турцитѣ презъ 1902 г. въ с. Пѫтеле.

Табло XVIII 66 — Сандо Малиновъ отъ Щипъ на на 6 януари 1904 г. е билъ обграденъ отъ турска войска въ една кѫща на щипската махала „Ново-село." Сражавайки се храбро, той убилъ 16 войника, 1 мулязимъ, 1 юзбашия и, раненъ, си пробилъ пѫть. Наскоро следъ това се поминалъ. Погребанъ билъ нощно време въ двора на черквата „св. Арахангелъ".

Табло XVIII 67 Методи Патчевъ, героятъ на Кадино-село (прилепско), който заедно съ 6 свои другари намѣри смъртьта въ една кула на това село, на 25.III (7.IV) 1902 г.. Роденъ е въ градъ Охридъ на 7.19. V. 1875.

Като свърши III кл. въ родния градъ, прибра се чиракъ при единъ сънотечественикъ — кожухарь въ Пловдивъ, Презъ м. августъ 1896 се връща дома и се условя за учитель. Влиза въ редоветѣ на освободителното дѣло. Презъ 1897-98 г. е въ Кичево и сѣе семето на свободата. Интереситѣ на освободителното дѣло налагатъ изтрѣблението на единъ врагъ. Затова била потрѣбна смѣла рѫка. Такава бѣше на Методи Патчевъ, който презъ 1898 г. поваля предателя мъртавъ на охридскитѣ улици.

Властьта залови Патчева и го затвори. Презъ VIII. 1901 година Патчевъ е на свобода и бива назначенъ за учитель въ Прилепъ, но властьта не го допуска.

Преследванъ отъ нея, Патчевъ става нелегаленъ и отива въ четата на войвода Марко Лерински.

Следъ известно време бива назначенъ за прилепски войвода и внася известно усмирение въ организацитѣ въ тоя край, кѫдето ежбитѣ бѣха достигнали върха.

На 25. III. 1902 г. (ст. ст.) отива по работа въ Кадино-село. Предаденъ бива на турцитѣ. Следъ 24 часова обсада и геройска съпротива четата се самоизбива.

Табло XIX 68 — Яни Сандански е родомъ отъ с. Влахи, мелнишко. Участвувалъ въ четнишкото движение презъ 1895 г., когато билъ раненъ, а следъ това е деятеленъ членъ на емигрантската организация въ Дупница. Отъ 1901 г. става войвода въ Македонската околия. Заедно съ Хр. Чернопѣевъ и Кръстю Асеновъ участвува въ пленяването на Мисъ-Стонъ, за чието освобождение организацията получи голѣма сума пари за своитѣ цели. Оттогава Сандански добива известность. Отъ 1903 г. насамъ той бѣ мелнишки войвода и председатель на сѣрския революционенъ окрѫженъ комитетъ. Сандански почина трагично презъ пролѣтьта на 1915 год.

Табло XIX 71 — **Кръстю Асеновъ** е роденъ въ Сливенъ презъ 1877 г. отъ сестрата на войводата хаджи Димитъръ. Поради необикновената му физическа сила е известенъ въ Македония съ прѣкоритѣ: „Мечката", „Черкеза", „Огнения даскалъ отъ Лешко", „Владѣтель на Арджанското езеро" и „Хероя при Постуларе". Убитъ е при с. Корнишоръ, ениджe-вардарско, на 8 септ. 1930 г.

Табло XX. 72 **Черньо Пѣевъ.** Между македонцитѣ е известенъ съ името Христо Черньопѣевъ Той е единъ отъ най-виднитѣ войводи и следъ Сандански държи първо мѣсто като боева сила отсамъ Вардара. Роденъ е презъ 1868 г. въ с. Дерманци (плѣвенско).

Свършва трети класъ въ Плѣвенъ и служи въ войската отъ 1889 до 1899 год. съ чинъ фелдфебелъ. Следъ нахлуването на офицеритѣ въ мелнишко презъ лѣтото на 1895 г той решава да влѣзне въ редоветѣ на македонскитѣ борци. Първата му работа е била да образува крѫжокъ въ своята дружина и скоро успѣва. Презъ 1898 година заминава за Солунъ въ услуга на централния комитетъ, като инструкторъ на младежи, бѫдещи горски дейци. Презъ 1900 г. заминава въ гевгелийската чета, водена отъ Мих. Попчето и изпълнява мисията агитаторъ между селското население. Сѫщото върши и въ кукушко. При тия обиколки Черньо Пѣевъ се натъква на обсада, когато е посетилъ с. Баялци (4. II. 1901 г.) Цѣли 14 часа е траяло сражението! 13 четници — срещу турски войници и доброволци отъ 500 души нагоре. Четата се изтеглюва съ 7 жертви. Следъ кратко престояване въ България, връща се отново въ Македония — Разлога.

Понеже организацията се нуждаеше отъ пари, решено бѣ да се залови нѣкой богатъ турчинъ или европеецъ и да му се наложи откупъ. По това време пѫтуваше американката Мисъ Стонъ съ проповѣдническа мисия. Чернопѣевъ, Сандански и др. решаватъ нея да заловятъ и това става при мѣстностьта Предѣлъ (Пиринъ) на пѫтя Банско-Джумая при „**Подпрѣната скала**" на 21 августъ 1901 г.

После Черньопѣевъ заминава за струмишко и тамъ вещо действува. Обаче ежбитѣ между „**върховисти**" и „**централисти**" и него завличатъ и той губи сили и жертви въ борба съ първитѣ.

Илинденското възстание му не дава мира; макаръ и несъгласенъ за вдигането му поради много неблагоприятни условия, особено въ из. Македония, той братски се отзова и даде редъ сражения въ разложко противъ турцитѣ.

Следъ тоя периодъ отъ борческия си животъ Черньопѣевъ пакъ е на сцената. Съ великия покойникъ Тодоръ Александровъ отново продължаватъ борбата противъ хуриета и сѫ членове на ВМРО.

Така тоя храбъръ воинъ, сладкодуменъ събеседникъ, отъ чийто слова слушателитѣ му оставаха въ възторгъ, и неуморимъ бродникъ свърши великия си животъ, като труженикъ на македонската свобода.

Табло XX. 73 **Поручикъ Казазиревъ** отъ разложко, взелъ живо участие въ горноджумайското възстание презъ 1902 год. и се отличилъ съ храбрость достойна за похвала.

Табло XX. 74 **Димитъръ Атанасовъ Думбалаковъ** е родомъ отъ с. Сухо (солунско). Той започна първоначалното си учение въ гръцко селско училище, а по горното си образование довърши последователно въ солунската българска гимназия и софийското военно училище. Въ 1895 година Димитъръ взе участие като войвода въ четнишкитѣ действия, организирани отъ комитета на Трайко Китанчевъ.

Презъ 1902 г. Димитъръ се хвърли между първитѣ въ възстанието въ джумайско, а на следнята година, презъ време на илинденското възстание, той взе най-юнашко участие въ възстаническитѣ действия въ неврокопско и Пиринъ. Следъ това Димитъръ постѫпи пакъ на служба въ конницата, завърши кавалерийския курсъ. Войната презъ 1912 година го завари въ чина ротмистъръ (капитанъ) и нея той прекара на чело на славната 3-а солунска дружина.

Следъ балканската война той се отдаде на журналистическа дейность.

Въ общата европейска война бѣ командиръ на 3-ра дружина отъ 3-и македонски полкъ, 11 македонска дивизия и въ боеветѣ при Черна, на 31 октомври 1915 год., падна на поста си като националенъ герой.

Тѣлото му бѣ погребано съ голѣма тържественость въ гр. Велесъ предъ олтаря на черквата „св. Пантелей.

Димитъръ Атанасовъ Думбалаковъ бѣше единъ виденъ синъ на своето време, своята срѣда и своя роденъ край. Рицаръ по душа и джентлементъ по традиции, той бѣше отличенъ и като офицеръ, революционеръ и човѣкъ.

Табло XXI 76 — **Мирче Ацевъ Оровчанецъ** е роденъ презъ 1859 год. въ с. Орѣховецъ (прилепско). Свършва основно училище. Билъ е овчарь, орачъ и кираджия. Турци отъ с. Сирково (тиквешко) убиватъ баща му. Тогава Мирче решава да отмѫщава и влиза въ четата на Коне Павлевъ. Ала турската власть научава, че денемъ е орачъ, а ноще комита, хваща го и го изпраща въ солунския затворъ, гдето престоя много години. Отъ Солунъ избѣга въ София. Обвиненъ по убийството на Ст. Стамболовъ, биде хвърленъ въ затвора и лежа три години.

Презъ 1899 год. замина съ чета за неврокопско и даде блѣскави сражения на 16/28 IX при Папасъ-Чаиръ и на 18/31. X. с. г. при с. Цървенградъ.

Другата година заминава първо за неврокопско, а следъ 4 месеца потеглюва за прилепско. При с. Уланци (Тиквешъ) четата бива открита и въ сражението съ аскера Мирче пада убитъ.

Табло 77 XXI. — Дине Абдурамановъ, отъ с. Пжтеле (лерниско). Влѣзналъ въ революционната организация много рано, още презъ 1898 г. или 96 г. Другарь на войводата Марко. Следъ убийството на последния, цѣли шесть дни се сражава съ хилядна турска войска, подпомаганъ отъ сестра му. Когато свършили патронитѣ, се самоубили на 2. VIII 1902 год.

Табло 78 XXI. — Рампо Сп. Пешковъ. Семейството Спиро Пешковъ отъ Прилепъ бѣше заможно и известно съ своето родолюбие. Главата Спиро бѣше много години членъ на мѣстната черковно-училищна община. Не паднаха по-доле отъ бащата и неговитѣ синове: Георги, Никола (Колю) и най-малкия Харалмпи (Рампо).

Рампо е роденъ презъ 1877 г. и още въ първата година на ВМРО става неинъ членъ (1894 г.). Младъ, ала безъ страхъ и укоръ юноша.

За тия му качества организацията го избра за свой терористъ и агитаторъ. Като търговецъ на вжжени издѣлия, той обикаляше цѣла Македония и на всѣкжде сѣеше семето на свободата.

Като терористъ, той изпълни смъртната присжда на шпионина Ташко Филиповъ презъ 1897 г.

Презъ 1901 г. попада въ затвора, който съсипа здравето му и го отвлѣче въ гроба.

Рампо почина на 28 априлъ 1902 г.

Табло 79 XXI — Кузо П. Стефовъ, отъ с. Загоричани (костурско), презъ 1875 г. свършва солунската гимназия и става учитель.

Въ организацията влиза около 1898—99 г. Презъ 1901 год. попада въ затворъ. Каранъ на сждъ въ Корча, избѣгва отъ ржцетѣ на стражаритѣ. Нелегаленъ вече, избранъ е за войвода въ костурско.

На 15. II. 1902 год., пакъ на пжть, бива обсаденъ и тежко раненъ, но сполучва да избѣга и се прибира въ дома на годеницата си Вас. Иванова. Тамъ умира, а следъ него се самоубива и неговата скжпа другарка.

Табло 80 XXII. Стоянъ Михайловски. Роденъ е въ гр. Елена презъ 1856 год. Основното си образование е получилъ въ гр. В.-Търново, срѣдното — въ цариградския лицей, а висшето по право — въ Парижъ презъ 1879 год.

Презъ 1874 е билъ учитель въ гр. Дойранъ, после въ Първа софийска мжжка гимназия. Много години е билъ професоръ въ софийския университетъ.

Ст. Михайловски е заемалъ разни държавни служби: билъ е главенъ секретарь въ Министерството на правосжднето, членъ въ апелативния сждъ и пр.

Той е единъ отъ основателитѣ на вестницитѣ „Софиянецъ" и „Напредъ".

Маститния писатель остави голѣмо книжовно богатство. Отъ неговото перо сж излѣзли следнитѣ трудове: „Книга за българския народъ", „Отъ развала къмъ провала", „Днесъ е чукъ— утре наковалня". „Novissima verba", „Ева или грѣхопадението", „Нашитѣ вестникари и газетари", „Недомлъвки" — афоризми напечатани въ „Българска сбирка", „Бунтътъ на робитѣ", „Какво щѣхъ да говоря, ако бѣхъ български делегатъ въ Парижъ".

Отъ философскитѣ му трудове разпръснати изъ разни вестници и списания (най-вече въ в-къ „Напредъ") поважни сж „Живи идеи" — философски фрагменти.

За насъ, македонцитѣ, е важна неговата дейность като поборникъ на поробената ни Родина.

Презъ 1902 год. е избранъ за председатель на Върховния македоно-одрински комитетъ.

На френски езикъ, който владѣеше като майчиния си, написа книгитѣ: „La Zizanie slave", „Serbes et Bulgares" — Sophia 1902 г., „Pro Macedonia", Sophia 1901 год.

На сжщия езикъ е публикувалъ дълги писма до разни видни общественици, между които и едно дълго и обстойно послание по македонския въпросъ до парижката публицистка и филантропка княгиня Вишневска; друго такова писмо — до великия везиръ въ Цариградъ следъ солунския атентатъ.

Въ България е държалъ много пжти сказки по нашия въпросъ. Една отъ най-блестящитѣ е оная, държана на 15 мартъ 1903 год.

Табло 81 XXII. Генералъ Иванъ Цончевъ. Неговото родно мѣсто е живописния балкански градецъ Дрѣново (с. България), дето е видѣлъ пръвъ пжть божия свѣтъ на 10 септември 1859 г. Презъ руско-турската война 1878 г. е билъ доброволецъ въ редоветѣ на българското опълчение. Веднага следъ освобождението постжпилъ въ Военното училище и презъ 1879/80 уч. година излѣзълъ отъ него въ чинъ подпоручикъ. Неговата способность и интелигентность се хвърля въ очитѣ на началството му и презъ 1883 г. е командированъ въ XII дивизия на рускитѣ войски. Презъ сръбско-българската война е въ чинъ капитанъ и дружиненъ командиръ при Преславския полкъ. При Сливница бѣше тежко раненъ. После бързо се издига въ званието началникъ на Искърския полкъ, и началникъ на II бригада отъ Бдинската дивизия. Макаръ предъ него да лежеше едно бждеще съ блѣскава кариера, страданията на толкова още неосвободени братя не му даваха покой. Отзивчивъ на тия вопли, той захвърли чинове и блага — напусна длъжностьта и постѫпи въ редоветѣ на борцитѣ за свободенъ животъ на Македония. Презъ 1901 г. отъ XI конгресъ на македонската емиграция биде избранъ за подпредседатель на Върховния македонски комитетъ и заедно съ маститния писатель Ст. Михайловски (председатель) заработи съ най-висша енергия и преданость за достигане на целитѣ.

Тъкмо презъ това време въ срѣдата на македонската емиграция бѣха се разразили две противоположни разбирания на революционнитѣ методи. Цончевъ и неговитѣ подръжници, съгласно своитѣ възгледи бѣха за бърза и енергична революционна дейность.

Плодъ на тоя възгледъ бѣше революционното движение презъ 1902 г., известно съ името „горно-джумайско". Кой отъ противницитѣ бѣше правъ — резултатитѣ доказаха, но това движение бѣше диктувано отъ искреното желание да се помогне на своя братъ подъ робство.

Презъ време на джумайското възстание Цончевъ, начело на 80 души четници, обикаляше постоянно бойния театъръ и самъ влизаше въ борба съ врага. На 31.X даде славно сражение на Чаталъ-тепе до с. Бистрица и разпръсна многохиляденъ турски аскеръ. Тамъ той получи нова рана.

Презъ време на великото възстание отъ 1903 год. генералъ Цончевъ не остана глухъ предъ зова на своя братъ. Той нахлу въ източна Македония и въ редъ боеве при с. с. Пиринъ, Бистрица, Луково, Разлогъ и др. Сполучи да ангажира много неприятелски сили.

Следъ възстанието Цончевъ не изгуби вѣрата въ близката свобода на Македония. Ала изтощеното му здраве налѣгаше спокойствие. Болестьта го събори въ гроба презъ 1908 г.

Табло XXII. 82 Срещата въ Пиринъ-планина, презъ време на илинденското възстание презъ 1903 година, на генералъ Иванъ Цончевъ и подполковникъ Стефанъ Николовъ съ чуждестраннитѣ кореспонденти А. Г. Хейлсъ, кореспондентъ на английския вестникъ „Дейли Нюсъ" и Борисъ Тагѣевъ, офицеръ отъ руската армия и кореспондентъ на руския вестникъ „Русскія Вѣдомости". И двамата кореспонденти сѫ взели участие въ бойнитѣ действия, като доброволци.

Табло XXIII. 84 **Тодоръ Саевъ.** Македонскиятъ деецъ и известенъ войвода Тодоръ Саевъ е роденъ на 27.XII. 1872 г. въ с. Бѣлица, разложко. Въ София той е завършилъ III класъ и следъ сполучливо издържанъ изпитъ постѫпилъ въ Триесткото морско училище. Следъ завършването на това училище Саевъ постѫпва въ Софийското военно училище отъ което въ 1895 г. получава първия офицерски чинъ.

Въ Македония той влиза отново презъ 1903 год., кѫдето въ с. Цапарево, обсаденъ, се бие съ придошлитѣ турски пълчища. При отстѫпването намѣри своята геройска кончина.

Табло XXIV. 86 **Полковникъ Ан. Янковъ.** Анастасъ Янковъ е роденъ презъ 1857 година въ с. Загоричани (костурско). Къмъ петнадесетгодишната си възрасть заминава за Цариградъ и тамъ свършва българското класно училище.

Когато се отвори руско-турската война Янковъ се записва за доброволецъ и като опълченецъ отъ пета дружина взима участие въ боеветѣ при Шипка, Шейново и Ст. Загора, кѫдето бива раненъ. Следъ освобождението на България веднага постѫпва въ военното училище, чиито курсъ свършилъ и, произведенъ въ чинъ подпоручикъ, презъ сърбско-българската война участвуве въ боеветѣ при Царибродъ, Пиротъ, и бива награденъ съ орденъ за храбрость.

Презъ 1896 год. посети Солунъ и влѣзна въ сношение съ македонскитѣ революционни крѫгове.

Оттогава той се отдава всецѣло на дѣлото на македонскатата свобода.

Презъ 1902 год., въ време на горноджумайското възстание, и той е въ редоветѣ на борцитѣ.

Юначниятъ полковникъ не стои съ скръстени рѫце и презъ великото възстание отъ 1903 год. Макаръ далечъ отъ театъра на илинденскитѣ борби, той лети да помогне на своитѣ братя. Нахлува въ Македония, дава блѣскави битки въ петричко, горно-джумайско и задържа срещу себе си голѣми турски сили. Полека лека си пробива пѫть до възстаналитѣ краища макаръ късно, обаче не безполезно, защото неговото появяване въ погроменитѣ краища внесе духъ на съживяване и надежди.

Следъ илинденското възстание Янковъ броди изъ цѣла Македония и всѣкѫде внасяше бодрость и жедъ за продължаване борбата.

Въ тия обиколки на 15 априлъ 1906 год. спре въ с. Влахи (мелнишко). Предаденъ отъ зло око, биде обиколенъ отъ многохилядна турска войска. Въ упорито сражение славния десетгодишенъ войвода падна въ неравна и славна борба.

Полковникъ Янковъ, пословично скроменъ, безукорно честенъ, благъ и милъ другарь, който ценѣше освободителното цѣло по-горе отъ всичко, презрѣ чинъ и положение, захвърли семейство, плю на житейскитѣ сласти и умре за Македония.

Табло XXIV. 87 **Полковникъ Стефанъ Николовъ.** Роденъ е въ гр. Прилепъ на 9.IX. 1859 год. Като членъ на революционната организация, става съветникъ въ Върховния македонски революционенъ комитетъ и взима живо участие въ джумайското възстание презъ 1902 год., сѫщо и презъ илинденското, като действуваше къмъ Струма. Презъ голѣмата солунска афера посети гр. Солунъ и изпълни една деликатна патриотическа мисия.

Полковникъ Николовъ почина презъ 1917 г. отъ болесть.

Табло XXV. 89-90 Запасниятъ капитанъ Юр. Стояновъ е роденъ въ с. Долна Вереница, фердинандска околия (1869). Презъ сърбско-българската война постжпва доброволецъ и скоро бива произведенъ унтеръ-офицеръ. Въ сражението при Брѣзникъ бива раненъ и плененъ. Избѣгва отъ пленъ и участвува въ настжплението къмъ Пиротъ. Награденъ е собственоржчно отъ князъ Александъръ I съ ордена за храбрость III степень. Следъ това свършва военното училище.

Отъ 1900 год. се предава всецѣло на македонското освободително дѣло и като войвода дава редица сражения на турцитѣ въ джумайско презъ 1902 г. и 1903 год. Умрѣлъ презъ 1907 год.

Табло XXVI. 91, 92, 93 95 и 96 М. Лефтеровъ, Настевъ, Ил. Балтовъ, Иванъ Станковъ и Ив. Ботушановъ сж ржководители на отдѣлни чети и отряди, които сж участвували въ възстанието. известно съ името горно-джумайско.

Първата пушка гръмна въ с. Железница на 6 октомври 1902 г. и скоро всички села въ околията възстанаха.

Въпрѣки юначеството на войводи и четници, въпрѣки въозторга и самоотверженостьта на населението — движението не трая повече отъ 2 седмици.

Табло XXVI. 94 Софрони Стояновъ. Юначниятъ борецъ за свободата на Македония е роденъ въ с. Цѣръ (кичевско) на 8.X.1871 год. ст ст. Презъ 1884 година идва въ София, гдето свършва V класъ на гимназията и постжпва въ военното училище. Достигналъ чина поручикъ, се уволнява по свое желание. На 11.—27.III.1900 г. той встжпя въ редоветѣ на македонскитѣ борци. Борещъ се съ турската тирания, той падна жертва за свободата на 15—28 априлъ 1903 год.

Табло XXVII. 98 Солунската българска мжжка гимназия, открита презъ учебната 1880/81 год. Това е македонската българска „Alma mater".

Презъ първитѣ дни на м. януари 1903 год. въ нейното помѣщение заседаваше конгреса на македонскитѣ революционни ржководители, представляващи повечето отъ македонскитѣ революционни околии. На тоя конгресъ се реши да се вдигне възстание презъ лѣтото на поменатата година.

Табло XXVIII. 99 Гоце (Георги) Дѣлчевъ е синъ на Никола Дѣлчевъ и Султана Дѣлчева. Роденъ е въ градъ Кукушъ на 29 януари 1871 год. Той расте подъ своеобразната строгость на баща си и подъ прекалената благость на майка си. Но синътъ не става нито треперко, нито разглезенко. Като свършва трети класъ, бащата го задържа на занаятъ. Следъ 2 години (1888) отива пакъ на учение въ Солунъ. Като гимназистъ се проявява начетенъ, смѣлъ и съ свой изработенъ мирогледъ, чиято смисъль се изяснява отъ неговата любима фраза: Или е малко да бждемъ само човѣци. Петия класъ свършва и постжпва въ Софийското военно училище. Като юнкеръ не показва особена наклонность къмъ войнщината. Напротивъ, често пренебрѣгва прекаленитѣ заповѣди на началството, търпи дисциплинарни наказания и най-сетне бива изключенъ отъ заведението заради социалистически идеи.

Презъ 1893-94 година въ Македония вече се роди вжтрешната македонска революционна организация, а въ България идеята за въоржжено всенародно движение противъ тиранията бѣше на пжтя къмъ въплотяване. Изключениятъ Гоце психологически бѣше готовъ да поеме кръста на апостолъ на тази идея.

Гоце Дѣлчевъ замина за Македония и става учитель въ гр. Щипъ, дето намира свой другарь по убеждение — Даме Груевъ — и тамъ основаватъ революционенъ комитетъ. Младиятъ учитель учеше децата да се не клеветятъ, че езика ще имъ отреже; ако нѣкой бие нѣкого, битиятъ да не остава длъженъ и пр.

Презъ 1895 година настжпватъ важни събития — арменскитѣ кланета.

Общественото мнение въ Европа силно е възмутено и любопитно да знае истината. Вжтрешната организация нѣма свои печатни органи. Гоце отива въ София и урежда тоя жизненъ въпросъ. Почва да излиза в. „Право".

Тамъ, заедно съ Китанчева и други дейци успѣва да урегулира отношенията между разнитѣ македонски сдружения, да обедини тѣхната дейность и плодъ отъ тоя трудъ бѣше първия македонски конгресъ презъ м. мартъ 1895 г.

Следъ това връща се въ Македония, обикаля градове и села и навсѣкжде основава революционни комитети. Следната 1895-96 година Дѣлчевъ остава като директоръ на щипскитѣ училища, а въ действителность е ржководитель на революционното дѣло и тукъ урежда комитетска поща и комитетски каналъ.

Презъ нея година биде заловенъ кираджията Доне Стояновъ съ товари бомби, които му бѣше далъ Дѣлчевъ да занесе въ Битоля. Доне не предаде никого, но последниятъ стана вече невъзможенъ въ Щипъ. Презъ сжщата година стана конгреса на организацията и се изработи „Уставъ на революционната организация", доста националистиченъ по духъ. По-късно, по настояването на самия Гоце, устава се изработи въ по-либерална насока — за членове на организацията приемаха се и небългари.

Учебната 1896/97 г. Гоце прекара въ Банско като учитель, но се скарва съ общинаритѣ и на 8 декември се прощава съ учителството, за да се посвети всецѣло на освободителното дѣло.

Понеже революционната организация бѣше порастнала много и въ Македония и между македонската емиграция въ България, нейнитѣ интереси наложиха нуждата отъ задгранично представителство въ България. Дѣлчевъ и Гьорче Петровъ бѣха избрани и опълномощени за задгранични представители. Тогава се постига едно удовлетворително разбирателство между В. М. Р. О. и върховния комитетъ, който представляваше обединената емиграция въ България.

Все презъ това време Гоце влиза въ споразумение съ арменски революционери и съ тѣхна помощь урежда „фабрика" за лѣене на бомби и приготовление на взривни вещества. Фабриката се намираше въ скрититѣ недра на осоговскитѣ планини, въ мѣрата на село Саблеръ (кюстендилско).

Ала издържането на фабриката изисква голѣми срѣдства. Гоце намислюва срѣдствата да грабне отъ грабителитѣ. Тогава заминава за Македония и предприема отпличания на богати турци — грабители на народната поть. Обгражда кѫщата на черкеза въ с. Буковецъ (кочанско), залавя струмишкия Назлъмъ-бей, следи други богаташи — турци и гърци, но не му се усмихва щастието.

Настанаха тежки времена за организацията. Въ България разни течения разпокѫсваха единодушието на македонската емиграция. Въ Македония безброй афери и разкрития оредяваха мѣстата на доблестни борци. Много видни дейци легнаха въ гроба, други отидоха на заточение или гниеха въ затворитѣ. Гоце се разтича да попълва празднитѣ редове, да насърдчава, да увеличава и подкрепва духа.

Гоце преживѣваше върховни моменти. Бѣше духъ и дѣсница. 1899 и 1900 години Гоце прекара въ постоянни обиколки изъ Македония. Въ 1—2 месеца той обиколи западна Македония. Султанътъ напразно обещаваше 2000 лири за главата му.

Разярилитѣ се ежби между върховисти и централисти (комитета на Ст. Михайловски — генералъ Цончевъ и В.М.Р.О.) наложиха на Дѣлчева обиколка въ източна Македония. Освенъ мисията да увещава крепителитѣ на вѫтрешната организация да не се подаватъ на агитациитѣ на върховиститѣ той щѣше да присѫтствува на свикания отъ него конгресъ въ недрата на пл. Али-Ботушъ, за да се обсѫди положението съ огледъ на решението за вдигане на възстание, както бѣ решилъ конгреса въ Солунъ (2—3—4 януари 1903 г.).

Презъ тая му обиколка на 19 априлъ (2 май ст. ст.) 1903 година се отбива въ с. Баница (сѣрско), дето престоява два дена. На 21 кѫщата, дето квартируваше Гоце, както и цѣлото село, сѫ обсадени здраво отъ турска войска. Започва кърваво сражение и великиятъ Гоце, неуморимиятъ Дѣлчевъ бива поваленъ отъ неприятелски куршумъ. .

Табло XXVIII. 100 Кивота (Саркофагътъ) съ тленнитѣ останки на великия македонски революционеръ Гоце Дѣлчевъ, който се пази въ специална стая въ помѣщението на „Илинденската организация" въ София, и предъ който непрекѫснато гори кандило.

Табло XXVIII. 101 Никола Дѣлчевъ, родомъ отъ гр. Кукушъ. Той е баща на великия апостолъ Гоце. Старията Дѣлчевъ „бѣше познатъ на съгражданитѣ си съ твърде юнашкитѣ си наклонности". Той бѣше трънъ въ очитѣ на турцитѣ, защото не се страхуваше да ги предизвиква, когато намираше за нужно. Турцитѣ почитаха юнацитѣ и неволно отдаваха икрамъ (почитание) на сърдцатия Никола. Много отъ достойнствата на бащата се предадоха въ душата на сина.

Табло XXIII. 102 Миланъ Дѣлчевъ, братъ на безсмъртния Гоце, роденъ е въ Кукушъ и още юноша тръгналъ по пѫтя на брата си — грабналъ орѫжие противъ тиранията и хваналъ гората.

Той даде своя животъ за свободата на родната земя презъ 1902 г.

Табло XXX. 105 Френския пароходъ „Гвадилквивиръ" бомбардиранъ на 27.IV.1903 г. въ солунското пристанище съ динамитенъ пакетъ отъ младежа революционеръ-анархистъ Павелъ Шатевъ отъ гр. Куманово.

Табло XXX. 106 Това сѫ развалинитѣ отъ сградата на Отоманска банка въ Солунъ, вдигната съ динамитъ на 28.IV.1903 година отъ младитѣ атентатори—анархисти: Орцето, Мечето, К. Кирковъ, Ил. Тръчковъ и пр.

Петь минути преди взрива атентаторитѣ предупреждаватъ директора на банката да напусне зданието.

Табло XXXI Клане въ Солунъ. „Въ Солунъ се извърши грозно и безразборно клане на хора. Никакви оправдания и протести не сѫ въ състояние да го оправятъ. И азъ, който зная цената на кръвьта, съжелявамъ и проклинамъ това повече отъ всѣкиго. Но азъ запазвамъ възмущението си за сѫщинскитѣ автори на атентатитѣ — за ония, които отъ 50 години насамъ непрестанно тикаха македонцитѣ къмъ тая слѣпа улица. Колкото се отнася до изпълнителитѣ на атентата, азъ не мога да забравя, че тѣ, носейки бомбата съзнаваха, че отиватъ да мратъ! Тѣ пролѣха кръвьта на другитѣ безъ двоумение, безъ скруполи; но безъ колебание тѣ дадоха и своята! Тѣхното престѫпление е, може би, неизкупимо, но и тѣхния куражъ е, безсъмнено, героиченъ!"**)

Такава присѫда чете за солунскитѣ атентати синътъ на революционна Франция, Викторъ Берердъ. Предъ тая присѫда ние се прекланяме и само добавяме: тия атентати бѣха изразъ на наболѣлата и изстрадала душа на християнското население, гръмовенъ протестъ срещу освирепѣлата турска управа, първия избликъ на всенародно отчаяние. ..

На 14 априлъ 1903 г. следъ пладне, единъ младъ момъкъ, скромно облѣченъ и съ пакетъ подъ мишца, плахо се изкачваше по стѫпалата на френския пароходъ „Гвадилквивиръ" пусналъ котва въ солунското пристанище и бѣ разтоварилъ муниции за турската армия. Не бѣха изминали нѣколко минути и. . . ужасенъ екотъ разтърси залива! „Гвадилквивиръ" цѣлъ горѣше въ пламъци... Съ изплашенитѣ пасажери и младиятъ момъкъ напусна парахода — тоя пѫть безъ пакетъ — и благополучно стигна на брѣга. На другата заранъ „Гвадилквивиръ" стърчеше въ залива като праздно корито...

На 15 с. м., въ 10 часа вечерьта, тренътъ, идящъ отъ Цариградъ, до солунската гара нагази динамитенъ патронъ... Пострадаха само локомотива и прозорцитѣ на вагонитѣ.

На 16 с. м., вечерьта, цѣлиятъ Солунъ бѣ потъналъ въ мракъ. Градскитѣ газопроводни трѫби бѣха скъсани...

Едновременно съ това, подземенъ адски пукотъ стрѣсна града... Помещението на „Banque Ottommane", находяще се въ „френската махала", бѣ вдигнато на въздуха посрѣдствомъ подземни мини и цѣло пламтѣше... Всрѣдъ настѫпилия ужасъ, файтонджийски коли съ млади ездачи като вихъръ се носѣха изъ главната солунска улица, и изъ тѣхъ, сѫщо като презъ праздника на цвѣтята (Fête des fleurs) въ Парижъ, хвърчеха по опредѣлени направления нѣкакви „топки", които при падането си издаваха страшенъ пукотъ и се преобръщаха на стотини парчета... Колитѣ съ младитѣ ездачи минаха край банката, изгубиха се въ тъмнината и скоро се показаха край солунския кей — „Молло", бълвайки изъ себе адски топки...

Това бѣха бомбитѣ на македонскитѣ революционери...

Табло XXXI. 107 Илия Тръчковъ. Илия бѣше най-мълчаливиятъ отъ всички, ала въ замѣна на това, той бѣше най-изпълнителниятъ и дѣловъ герой. Както общата работа на Орце не можеше да върви безъ сътрудничеството на Коста, защото двамата взаимно се допълваха, така и въ отдѣлната конкретна акция Илия Тръчковъ допълваше Мечето. Илия, макаръ и много по-младъ отъ Мечето, бѣше храбъръ експанзивенъ по природа. Тѣзи качества на Илия ярко го отличаваха отъ останалитѣ съзаклятници, макаръ да притежаваше и той повечето отъ качествата на останалитѣ свои другари.

Илия бѣше младъ, връстникъ на Коста и Орце, образованъ, физически достатъчно развитъ, колкото атлетъ, толкова и левентъ по душа и външность. Като венецъ на всичко въ характера на Илия бѣше свойствената му дързость при появата на опастностьта и безаветна преданость къмъ другаритѣ и дѣлото.

Табло XXXI. 108 Константинъ Ив. Кирковъ е единъ отъ деветимата смѣли младежи революционери, които извършиха презъ 1903 година знаменититѣ атентати надъ парахода „Гвадилквивиръ", надъ инсталацията за газово освѣтление въ града и надъ Отоманската банка въ Солунъ Банката е била подкопана и хвърлена въ въздуха съ динамитъ. Атентаторитѣ измрѣха геройски или при самото извършване на атентатитѣ или въ борба по улицитѣ съ турскитѣ войски и жандармерия, или пъкъ се самозастреляха, за да не паднатъ живи въ рѫцетѣ на последнитѣ. Тѣхното геройско и самоотвержено дѣло смая турската държава.

Изнасяме портрета на Кирковъ отъ време на ученичеството му, понеже нѣмаме на разположение другъ портретъ.

Табло XXXI. 109 Орданъ Органджиевъ (Орцето). Орцето е синъ на Велесъ, дето е роденъ презъ 1881 год. Той бѣше живо олицетворение на извънредно силна воля, упорита твърдость и непоколебимо постоянство. Орцето питаеше пламенна вѣра въ избрания пѫть, но зачиташе еднакво и чуждитѣ убеждения върху методитѣ за борба и срещу тиранията. Не можеше да търпи светотатство.

Орцето бѣше крайно бруталенъ и дори нахаленъ, що се отнасяше до изпълнение на мисията. Не желаеше и най-малки опущения. Изобщо, Орцето притежаваше качества на началникъ и рѫководитель, той бѣше душата на съзаклятието, центъръ на работата и фокуса на волята на всички свои другари. Той винаги се налагаше, колчемъ се отнасяше въпроса до общата задача.

За величието на Орцевия духъ най-добра илюстрация ни дава подвига, извършенъ отъ Орцето на 16.IV.1903 год., опредѣленъ день за атентата на Отоманската банка въ Солунъ. Още на 15 Орце влиза въ избата на банката, за да стои тамъ до 16 вечерьта и да очаква изгасването на ламбитѣ — знакъ за започване атентата. Петь минути следъ знака Орцето запалва фитилитѣ на поставенитѣ динамитни пакети и, понеже фитила е билъ дълъгъ 14—15 см. излиза отъ мазето на банката, прибира се въ дюкяна и бърже се изкачва на втория етажъ на банката, дето живѣеше семейството на банковия директоръ. Съобщава му да бѣга и успѣва следъ това да се прибере у дома си.

На 17 с. м. следъ обѣдъ Орцето отъ балкона на кѫщата си хвърля бомба и привлича около нея цѣли отряди войска. Захваща се сражение между него и последната. Той хвърля бомби, а аскера отговаря съ залпове и като се свършватъ бомбитѣ, Орцето се застрелва съ револвера си. Втурва се войската въ дома му и иска да измушка мъртвото тѣло, ала командующия Арабъ-бимбаши забранява, казвайки имъ, че трѣбва да се вземе примѣръ отъ тоя неустрашимъ герой.

Табло XXXI 110 Миланъ Арсовъ. Презъ м. май падна тежко боленъ скѫпиятъ ни другарь, съучастникъ въ сол. атентатъ Миланъ Арсовъ, родомъ отъ с. Ораховецъ (велешко). Той отдавна страдаше отъ хроническа ангина, бѣше доста слабъ, а следъ като настѫпиха горещинитѣ, той съвършено отпадна и вече не ставаше отъ леглото си. Младъ човѣкъ, 24 год., високъ ръстъ, бѣло сухо лице, черни очи и още по-черни коси, бѣха неговитѣ отличителни черти.

Следъ нѣколко дни почина. Той съ смъртьта си, очуди синца ни. Ние останахме тъй трогнати отъ наближаването на неговата смърть, че сълзитѣ почнаха да текатъ отъ очитѣ ни. Не можахме да спремъ сълзитѣ си, даже, следъ като той издъхна. Въ предпоследната минута, преди да затвори очитѣ си, видѣ какъ текатъ нашитѣ сълзи. Това бѣше моментъ, какъвто рѣдко изпитватъ и могатъ да понесатъ всички хора, когато смъртьта имъ наближи. На 8 юни следъ обѣдъ, когато слънцето наближаваше да цѣлуне върховетѣ на най-високитѣ пѣсъчливи хълмове, които се гледаха далечъ въ хоризонта, ние цѣлунахме починалия си другаръ преди да го поставимъ въ черния гробъ. Пѣсъкътъ покри и него.

Табло XXXI. 111—112 Къмъ загиналитѣ борци — атентатори, презъ днитѣ на 16—20 априлъ 1903 год., въ Солунъ трѣбва да се причислятъ Г. **Богдановъ** отъ **Велесъ** и **Марко Бошнаковъ**, както и **Д. Мечевъ**, **Пинговъ**, **Павелъ Шатевъ** — атентатори на парахода Гвадилквивиръ.

Табло XXXIII. 116 **Георги Сугаревъ**. Роденъ е презъ 1876 година въ гр. Битоля, дето и получи гимназиялно образование отъ 1895—96 до 1901 година. Презъ нея година става нелегаленъ поради настаналитѣ разкрития и афери. Въ града Сугаревъ е членъ въ окрѫжния комитетъ. Като става нелегаленъ, сформирва малка чета и обикаля изъ битолско, демиръ-хисарско, ресенско, крушовско, прилепско, като стѣга редоветѣ въ организацията и готви населението за възстание.

Презъ 1903 год. възстанието го заварва окрѫженъ войвода и бива избранъ за горски началникъ. Сугаревъ храбро се бори презъ бурното време. Следъ туй настѫпва периода на разочарованието на населението. Тъкмо тогава Г. Сугаревъ се оказва достоенъ вождъ и борецъ.

Постоянно обикаля разоренитѣ възстанически райони и на всѣкѫде внася струя на бодрость и нови надежди.

Разорилъ здравето си, презъ 1904 г. заминава задъ граница да готви и събира сили и срѣдства вече срещу два врага: турци и гърци. Презъ следната година връща се назадъ, навлиза въ Мариово, дето бѣха плувнали гръцки чети, за да погърчватъ силомъ населението.

Въ схватка съ една такава чета изпада обсаденъ отъ турска войска и на 5 априлъ 1905 г. намира гроба си близо до с. Пиралово.

Табло XXXIII — 117 **Дяконъ Евстатий** е роденъ въ 1873 г. въ с. Нестрамъ-Колъ, костурско. Въ 1888 г. той става послушникъ въ Хилендарския монастиръ и постѫпва въ корейското училище, а въ 1892 г. въ цариградската семинария. По нареждане на Екзархията той става служащъ въ българската община въ Солунъ, но бива заподозрянъ въ нелегална дейность и изпратенъ отъ Даме Груевъ въ България. Въ 1897 г. той е дяконъ въ софийската черква „св. Никола Старий". Отъ 1. XI 1897 г. до края на 1909 г. е катедраленъ дяконъ въ Пловдивъ, а въ началото на 1900 г. е дяконъ въ българската черква въ Букурещъ. Презъ януари 1903 г., виждайки, че за свободата на брата-робъ, не ще молитва, а мотика, той напуща Букурещъ и заминава въ битолско.

Презъ илинденското възстание дяконътъ бѣше началникъ на гяватколския районъ, като следъ злополучния край на възстанието той заедно съ Даме Груевъ, Г. Сугаревъ и Хр. Узуновъ възстановиха въ битолско организациитѣ, които бѣха взели участие въ възстанието. Презъ Балканската и Европейската войни, като войвода, съ четата си взе активно участие въ воденско, Мъгленията и пр.

Табло XXXIII. 118 **Георги Павлевъ Чурановъ**, рѫководитель на с. Смилево отъ 1894 г. до 1903 год. Презъ време на възстанието бѣ гяватски войвода.

Табло XXXIV. 120 **Мисе Дупенски** отъ преспанско, войвода и защитникъ на преспанско презъ илинденското възстание.

Табло XXXIV. 121 **Спиро Олчевъ**. Подъ негово рѫководство станаха редъ сражения презъ илинденското възстание въ преспанско. Като войвода прояви доблесть и човѣколюбие.

Табло XXXIV. 122 **Славко Арсовъ**. На 22 августъ 1904 год. близо до с. Гигянци (кратовско) четитѣ на Сл. Арсовъ и Ст. Донски, които бѣха обсадени отъ турска пехота и кавалерия, дадоха шестчасово сражение и въпрѣки голата мѣстность, отблъснаха настѫпващитѣ превъзходни неприятелски сили. Тукъ падна тежко раненъ и младия войвода Славко, който се самоуби, за да не падне въ пленъ.

Славко служи вѣрно на ВМРО почти 6 години: отъ 1898 год., веднага следъ излизане отъ училището (V класъ въ София).

Презъ тия години бѣ агитаторъ и организаторъ въ кичевско и прилепско, дето бѣше учитель Попада въ затвора презъ 1900 год. Тамъ между българи, албанци и власи сѣе семето на свободата.

Спасенъ отъ затвора, отива въ гората и става простъ четникъ. Школувалъ при най-опитния македонски войвода Марко Лерински, скоро Славко бива избранъ за войвода въ ресенско, дето илинденското възстание го заварва. Вещо, храбро и енергично води борбата срещу врага и слага орѫжие само, когато се увѣри въ безполезностьта на съпротивата.

Разстроеното му здраве му наложи лѣчение и той замина въ отпуска за България; но, недолѣкуванъ, въпрѣки съветитѣ на лѣкари, той скоро се върна въ района си, дето гръцки чети бѣха нахлули.

На пѫть за района си загина геройски.

Табло XXXV. 124 **Капитанъ Хр. Саракиновъ**, родомъ отъ с. Саракиново, воденско. Като войвода участвува въ възстанията презъ 1902—1903 год.

Табло XXXV. **Лука Ивановъ** е роденъ въ гр.
125 Панагюрище (България) презъ 1867 год. Свършилъ военното училище съ чинъ подпоручикъ. Още отъ 1885 година е взималъ участие въ македонскитѣ работи, а като редовенъ членъ на революционната организация постжпва презъ 1900 г. Въ 1903 г. е избранъ за воденски околийски войвода и презъ възстанието действува енергично противъ турскитѣ отряди, за да държи силитѣ имъ. Подиръ потушването на първото, въ воденско завърлуваха гръцки андарти. Лука се явява отново въ района си и води отчаяна борба срещу турци и гърци. Презъ 1905 г. пленява цѣла гръцка чета. На 13 августъ 1906 г. Лука загина като борецъ

Табло XXXVI. **Лука Джеровъ**, родомъ отъ гр.
128 Битоля, свършилъ Солунската гимназия, бившъ учитель изъ Македония, единъ отъ най-раннитѣ революционни дейци, войвода и членъ отъ щаба на възстанницитѣ отъ кичевско презъ време на илинденското възстание.

Табло XXXVI. **Стоянъ Донски** е родомъ отъ
129 с. Битоша (битолско).

Единъ день — 1894 г., става въ селото сватба и нѣкакъвъ турчинъ отъ друго село нахално се натрапва съ похотни желания. Стоянъ го хваща за яката и го изхвърля вънъ; следъ 5-6 дена наново се срещатъ и турчина пада мъртавъ. Тогава става балкански соколъ. Презъ 1895 год. е четникъ въ четитѣ. образувани отъ покойния Тр. Китанчевъ. Въ едно сражение пада въ пленъ въ турски ржце. Осжждатъ го на 101 година затворъ и го изпращатъ на заточение въ Диарбекиръ. Следъ амнистията Стоянъ се завръща въ с. Смилево и става войвода на чета въ ресенско. Презъ илинденското възстание Донски храбро защищава с. Смилево. Особено блѣскава е защитата при позицията „Гъоревъ гробъ". Презъ 1904 год. наново заминава съ чета за Македония и при с. Гулянци, предадена отъ сърби, биде сгащена; въ неравенъ бой Донски сложи своитѣ кости за свободата на родината си.

Табло XXXVI. **Ванчо Сърбакъ**. Роденъ въ с.
130 Вранещица (кичевско). Още младъ заминава за България, гдето става хлѣбарь. На 1.IV.1903 г. връща се съ чета въ Македония

На 22.III.1903 г се сражава като войвода съ 300 възстаници срещу хиляди войници. На 24.IV.1905 г. той е убитъ въ с. Църъ.

Табло XXXVI. **Пешо Радевъ Пашата**. Петъръ
131 Радевъ, нареченъ Пешо Паша, е билъ войвода на българска чета въ „Поречето" (кичевско) следъ голѣмото македонско възстание въ 1903 г. Уцѣлѣлъ следъ редъ сражения съ турския аскеръ, съ измама е билъ убитъ отъ сърбитѣ.

Табло XXXVII. **Градъ Крушово** се намира въ
133 з. Македония, въ недрата на планината **Бушева чешма**, на една надморска височина около 1000 м. Градецътъ въ турско време броеше около 9000 души, отъ които повече отъ половината българи, а останалитѣ власи, заселени тукъ къмъ 1788 година.

Турци граждани нѣмаше никакви, освенъ семействата на чиновницитѣ — около десетина и 20—50 войници като охрана на чиновницитѣ.

Презъ време на възстанието градеца бѣше подоколия (мюдурлукъ) и влизаше административно въ битолска околия.

Повечето мжже бѣха гурбетчии и се прибираха по домоветѣ си презъ зимата.

Българитѣ притежаваха своя черква, основно училище и прогимназия съ 350 ученици и десетина учители; власитѣ — основно училище съ 60 ученици и гъркоманитѣ (часть отъ власитѣ) сжщо имаха свое училище.

Планинското разположение на градеца, чистотата му отъ турско население, далечностьта отъ воennитѣ центрове — всички тия условия наложиха на ржководителитѣ на ВМРО да приематъ решението, щото възстанието да се почне отъ тоя градецъ и на 2 августъ 1903 г. то избухна съ една епична сила, предъ която остана очуденъ свѣта.

Табло XXXVII. **Щабътъ на възстаницитѣ**
134 **въ Крушово**. Многобройнитѣ и въоржжени възстанишки сили въ Крушово и крушовско имаха за свой ржководитель единъ щабъ, състоящъ се отъ петь души. На снимката тѣ сж лицата, седнали отпредъ (по имената имъ отъ лѣво на дѣсно): 1) Тодоръ Павловъ отъ Велесъ, 2) А. Хаджвъ отъ Струга, директоръ на прогимназията въ Крушово 3) подпор. Тодоръ Христовъ 4) Тома Николовъ отъ Крушово 5) Никола Каревъ, учитель отъ Крушово.

Табло XXXVIII. **Кжщата въ която е прогла-**
135 **сено възстанието въ Крушово**. Въ тая историческа кжща на 3 августъ въ 12 ч. на полунощь сж били събрани членоветѣ на ржководното тѣло на крушовската революционна околия и нѣкой отъ бойнитѣ другари-инструктори на възстанието. Тамъ е била прочетена прокламацията на главния възстанически щабъ.

Табло XXXIX **Никола Каревъ** е роденъ въ гр.
138 Крушово презъ 1877 година, свършилъ е IV класъ въ Битолската гимназия и станалъ народенъ учитель въ с. Горно-Дивяци, гдето билъ привлеченъ за освободителното дѣло. Въ 1902 год. учителствувалъ въ гр. Крушово и билъ избранъ за членъ въ ржковсдното тѣло. Съ мѣстната чета обикалялъ селата.

Въ смилевския конгресъ (1903 г.) билъ избранъ за горски началникъ и участвувалъ въ всички сражения около Крушово презъ време на възстанието. На 27 априлъ 1905 година Никола заедно съ 18 четници падналъ убитъ въ сражение при с. Райчени (кратовско).

Табло XXXIX 139 **Велю Марковъ**, родомъ отъ Крушово, е билъ единъ отъ първитѣ интелегентни организационни войводи въ крушовско. Убитъ е въ сражение съ турска войска презъ 1906 г. въ с. Ракитница.

Табло XXXIX 140 **Войвода Пито Гулевъ** е единъ отъ най-смѣлитѣ водители на чети въ голѣмото възстание презъ 1903 г. въ Крушово. Сражавайки се отчаяно съ многото войска, той загинва геройски съ голѣма часть отъ възстаницитѣ въ мѣстностьта „Мечкинъ камъкъ"

Табло XXXIX 141 **Иванъ Наумовъ Алябака**. Роденъ е около 1870 г. въ с. Орловецъ (велешко). Въ организацията влиза около 1900 год. и първоначално се подвизава въ одринско като мѣстенъ войвода. Въ време на илинденското възстание той води голѣми чети срещу казармитѣ въ Крушово, и съ пѣсеньта „живъ е той" превзима последнитѣ. Погрома следъ възстанието не го отчая. Той обиколи презъ 1904 г. прилепско, крушовско, кичевско и велешко, като навсѣкжде внася вѣра. Славни сж неговитѣ сражения при с. Павлешени (Куманово), съ сръбскитѣ чети въ Виръ и Крапа, с. Орѣше и Попадия. Сърбитѣ трепперѣха отъ него.

Той падна убитъ отъ турската войска при с. Бѣлица презъ 1907 год.

Табло XXXIX. 142 **Андрей Димовъ**, храбъръ защитникъ на градъ Крушово презъ време на турскитѣ налитания отъ 5—7 августъ 1903 год., сложи кости, защищавайки родния си край.

Табло XL. 143 Мѣстностьта „**Куличе**" е надъ самия градъ Крушово. Оттамъ се водѣха нападенията на града презъ първитѣ дни на илинденското възстание.

Табло XL. 144 **Гюрчинъ войвода**, родомъ отъ с. Сланско, крушовско, е единъ отъ старитѣ нелегални дейци, близъкъ другаръ на Тодоръ Пиперката. Той е падналъ убитъ въ сражение съ турска войска презъ 1894 година.

Табло XL. 145 **Йорданъ Пиперката**. Човѣкъ отъ село, простъ и неукъ, но съ несъмнени умствени дарби и военни похвати: навсѣкжде и никжде. Турцитѣ не можаха да разбератъ неговата тактика; адмирираха го и вѣрваха, че духове го защищаватъ.

Роденъ е въ с. Козица (кичевско). Четува и войводствува непрекъснато редъ години, дава повече отъ 15 сражения и просто изхвърква отъ ржцетѣ на врага. Взема участие въ илинденското възстание и въ кичевско, крушовско, биотлско и пр.

Падна убитъ презъ августъ 1903 г.

Табло XL. 146 **Дяконъ Евстатий**, родомъ отъ Крушово, по народность влахъ и дяконъ на черквата. При защитата на града падна убитъ.

Табло XLII. 149 **Блаже Кръстевъ Биринчето** е родомъ отъ демирхисарското село Бирино (битолско). Билъ е районенъ войвода и взелъ участие въ илинденското възстание при нападението на Крушово.

Тамъ и падналъ мъртавъ, защищавайки свободата.

Табло XLII. 151 **Четата на М. Христовъ**. Поручикъ М. Христовъ, родомъ отъ Крушово, взе участие въ възстанието на родния си градъ като командующъ боевитѣ сили и даде славни сражения, особено въ първитѣ дни. Но предъ извънредно голѣмитѣ боеви предимства на противника — редовна войска на брой 5 полка съ кавалерия и артилерия — бѣше принуденъ да отстжпи.

Табло XLIV. 154 **Историческата черква въ Крушово**. Тая черква била тъкмо срещу турския конакъ. Въ голѣмото възстание презъ 1903 г. възстаницитѣ въ Крушово обсадили конака презъ една нощь, открили, най-напредъ огънь отъ мѣстото предъ черквата. При потушване на възстанието черквата биде изгорена отъ турцитѣ, следъ като биде обрана. Въ нея се намираше великолепенъ иконостасъ, паметникъ на рѣзбарско изкуство, дѣло на двама българи, които сж го работили 12 години.

Табло XLV 156 **Василъ Чакаларовъ** е революционеръ-организаторъ и войвода въ костурско. Взима участие и въ голѣмото възстание презъ 1903 год. като главенъ водитель на възстаницитѣ въ костурско. Презъ междусъюзнишката война той на чело на партизански отрядъ се промъкна въ тила на гръцката армия и загина геройски въ бой съ гръцко войсково отдѣление на 20 юли 1913 год.

Табло XLV. 158 **Лазаръ п. Трайковъ** е роденъ въ с. Джмбени (костурско). Свършва солунската гимназия презъ 1898 година и още ученикъ се посвещава на революционното дѣло. Презъ ваканциитѣ обикаля костурско и нему се дължи голѣмия успѣхъ, щото всѣко село отъ тоя край да бжде организирано. Падналъ въ ржцетѣ на потисницитѣ, четири години лежа въ корчанския затворъ. Въ началото на 1904 год., щомъ бѣше освободенъ, замина въ гората.

Презъ илинденското възстание като членъ отъ щаба разви жива дейность, особено, при отстжплението. Нему се дължи умното прикриване на революционнитѣ боеви сили и на беззащитното население.

Взе участие въ повече отъ 40 сражения съ врага. Презъ м. септември при с. Пчанища (мариово) въ сражение бѣше тежко раненъ. Връща се въ костурско, дето се прислоня при бившия колега по оржжие Коте. Срещу скжпи подкупи последния убива болния войвода и главата му изпраща на гръцкия началникъ на андартитѣ, а той я предава на турцитѣ.

Три дни тази глава стърчеше, закачена на вратата на правителствения домъ въ Костуръ...

Лазаръ п. Трайковъ бѣше поетъ съ вдъхновение и кристална простота въ стила.

Табло XLV. 159 Пандо Кляшевъ, родомъ отъ с. Смърдешъ (костурско), е дългогодишенъ войвода въ костурско, добъръ интелегентенъ агитаторъ. Убитъ е презъ 1908 г. въ с. Дреновски (костурско) въ сражение съ турска войска.

Табло XLVI. 162 Митре Влаха Пандуровъ отъ с. Кономлади, безграмотенъ, но природно много уменъ, духовитъ, обичанъ и отъ враговетѣ. Загиналъ презъ 1906 г

Табло XLVI 163 Подпоручикъ Ив. Поповъ е родомъ отъ гр. Неврокопъ. Отъ 1912 година остава като войвода въ леринско, костурско и кайлярско. Презъ време на балканската война много допринася за очистването на повѣренитѣ му райони отъ турскитѣ войски.

Вследствие на тежко неизлѣчимо боледуване, придобито отъ лишения и простуда, изпадналъ въ отчаяние и презъ 1926 година се самоуби при Черни връхъ на Витоша.

Табло XLVI. 164 Никола Андреевъ е роденъ въ с. Мокрени (костурско) презъ 1889 г.; свършилъ VI класъ на класическата гимназия въ Битоля и следвалъ въ софийското военно училище, което преди време напусналъ, за да влѣзе въ редоветѣ на революционната организация. Известенъ е по своята агитаторска способность. Той се подвизавалъ като войвода въ костурско и е взелъ участие въ илинденското възстание. Отличилъ се при превземането на влашкия градецъ Невеско.

Падналъ убитъ презъ м. августъ 1911 година.

Табло XLVII. 165 Атанасъ Кършаковъ, е родомъ отъ Косинецъ, костурско. Единъ месецъ преди обявяването на илинденското възстание, биде раненъ и раната не му позволи да вземе участие въ самото възстание. Следъ оздравяването си, обаче, на чело на своя чета, води люти боеве съ турскитѣ войски и гръцкитѣ андарти, които по това време действуваха заедно. Въ единъ отъ тия боеве при с. Гърче, костурската Костенария, той падна убитъ, оставяйки име на приказенъ юнакъ.

Табло XLVII. 166 Стерьо Ант. Стерьовски, роденъ въ 1876 г. въ с. Смърдешъ. Свършилъ III кл. Въ 1902 година отива въ Македония. Презъ илинденското възстание е районенъ войвода и на 31.VIII 1903 г. се сражава при с. Апоскепъ. На 31. V. 1903 г. при локвата е раненъ на 3 мѣста, но съ бомби успѣва да се измъкне.

Презъ май 1905 г. въ преспанско въ сражение съ андарти бива убитъ отъ засада.

Табло XLVII. 167 Пандо Сидовъ отъ с. Джупаница (костурско). Свършилъ пети класъ на битолската гимназия и още ученикъ влѣзналъ въ редоветѣ на ВМРО. Много години е билъ ръководитель и организаторъ въ костурско и участковъ войвода въ Кореща-колъ. Презъ време на илинденското възстание храбро се борилъ и пръвъ успѣлъ да превземе отъ турцитѣ градеца Клисура. Участвувалъ въ 33 сражения срещу турци и гърци.

Табло XLVII. 168 Христо Цвѣткоаъ отъ с Кономлади, войвода и отъ най-юначнитѣ ръководители презъ илинденското възстание.

Табло XLVII. 168 Костурски герои. Най-отдалечената българска покрайнина въ Македония бѣше най-яката крепость на българщината и най-сигурното гнездо на революционната организация. Самоотвержени и храбри борци е далъ костурския край. Чада на тоя кътъ отъ Македония сѫ: Чакаларовъ, Лазаръ п. Трайковъ, П. Кляшевъ, А. Кършаковъ, Н. Андреевъ, Стерьо Стерьовски и цѣла плеада отъ славни имена.

Тукъ трѣбва да споменемъ още:

Лазаръ Московъ отъ с. Джмбени, съ класическо образование, загиналъ презъ 1902 год. като войвода.

Търпенъ Марковъ отъ с. Вишеци, учитель.

Михаилъ (Мушето) Николовъ, съ висше образование по философия, учитель и идеаленъ борецъ.

Колю Добролицки, Търпо Четарски, Дано Врещенски, Стерьо Ташковъ, Кост. Желегацки, Тома Янковъ, Кир. Хр. Искуртовъ, Вангелъ п. Христовъ, Ат. Петровъ отъ Шестово, Георги Христовъ отъ Хрупища, Дичо Антоновъ, Пандо Чуковъ, Цильо Котевъ, Тр. Желевски, Петъръ Гайковъ и др. и др. — паднали за свободата на родината.

Табло XLVII. 169 Петъръ Погончевъ отъ с. Загоричани, войвода презъ възстанието загиналъ презъ 1904 г. въ Емборе.

Табло XLVIII 170 Марко Ивановъ съ другари, виденъ революционенъ ратникъ отъ костурско.

Табло XLVIII 171 Кузо попъ Диновъ е роденъ въ с. Българска Блаца (костурско), свърши гръцка гимназия и стана български учитель и членъ терористъ на В. М. Р. О. Презъ периода 1905 — 1907 година въ Костурско мощно вършуваха гръцки андарти подъ покровителството на турското правителство и всичко българско изтезаваха, за да се прибере въ лоното на гръцката патриаршия.

Кузо Стефовъ се запретна съ унищожението на тия дошлаци отъ вънъ и турски протежета и успе да парализира тѣхната дейность.

На 17 ноември 907 година, обсаденъ отъ турскитѣ потери въ с. Черешница, за да не падне въ тѣхни ръце се самоуби.

Табло XLVIII 172 Г. Д. Икономовъ единъ отъ водителитѣ на възстаницитѣ въ костурско; участвувалъ въ редъ сражения.

Табло XLVIII 173 Илия Димитровъ отъ костурско; водитель на боеви сили презъ голѣмото възстание.

Табло XLVIII 174 Манолъ Розовъ. Роденъ е въ с. Бобица (костурско) презъ 1876.

Презъ илинденското възстание цѣло костурско преброди и геройски се сражава. Въ края на възстанието заедно съ костурскитѣ водители на борящия се народъ: Ив. Поповъ и Лазаръ п. Трайковъ, макаръ заграденъ отъ многохиляденъ турски аскеръ, се прехвърлиха въ Марихово. При върха Соколъ (Нидже планина) четата бѣ обградена и даде решително сражение. Манолъ командувалъ и пѣелъ пѣсеньта „Хубава си, моя горо". Единъ куршумъ го повалял мъртавъ.

Табло XŁIX. 175 Стефо Настевъ е роденъ презъ 1874 год. въ с. Церово (костурско).

Покръстенъ въ Битоля отъ Чемковъ презъ 1894 г. Презъ възстанието е участвувалъ като войвода на чета отъ 80 души при Чеганъ, Муртеница, Осоитѣ Барбешъ и др.

Табло ŁI 180 Михаилъ Чековъ отъ с. Екши су (Върбени), леринска околия, старъ деецъ и началникъ на възстанически отрядъ презъ паметнитѣ дни отъ 1903 г.

Храбъръ защитникъ на леринско.

Табло LI 181 Никола Петровъ Русенски отъ с. Русиново, малешевско. Първиятъ организаторъ и организационенъ войвода въ охридско, прилепско, крушовско, кичевско и битолско Демиръ-Хисаръ. Революционната му дейность почва отъ 1895 г. заедно съ Михаилъ Попето, съ когото следватъ княжевската школа за подофицери и следъ това пакъ заминаватъ за Македония. Съ тѣхъ заминава и Гоце Дѣлчевъ. Въ малешевско задавятъ единъ бегъ, който впоследствие избѣгалъ и, споредъ Гоце, това е първата имъ несполука.

Табло ŁI 182 Алекса Турунджовъ (Ła Мас. бр. 26/1919 г.)

Роденъ въ Екши-су (леринско), четникъ и мѣстенъ войвода. Презъ 1904 г. арестуванъ отъ турцитѣ. Направилъ опитъ да се хвърли отъ прозореца на затвора, но не сполучилъ. Осжденъ на смърть и на 19 августъ 1905 г. обесенъ всрѣдъ пазаря въ гр. Битоля.

Табло LI 183 Илия Лерински е дългогодишенъ четникъ, а презъ време на илинденскитѣ дни войвода.

Табло ŁI 184 Лечо Гйошевъ Настевъ, роденъ въ с. Цѣрово, леринско, свършилъ VI класъ въ Битолската класическа гимназия, бившъ учитель, приема четата на Марко войвода и презъ време на голѣмото възстание води сражения при с. с. Търсье, Буфъ, Неволяни, Невеска, Баница, Екши-су, Горничево, Чеганъ и пр. Убитъ въ сражението при с. Пиперчина, леринско, на 15 августъ 1903 г.

Табло ŁII 185 Пандилъ Шишковъ родомъ отъ леринското с. Върбени (Екши-су), бившъ именитъ лерински войвода. На 7 ноември 1929 година той падна убитъ всрѣдъ софийскитѣ улици отъ злодейски куршуми. Македонската междуособица глътна още единъ скжпъ и свиденъ македонски синъ.

Табло ŁII 186 Дѣдо Кочо Хр. Цонката е отъ с. Зелениче (леринско), дългогодишенъ революционенъ борецъ и войвода на търсенски участъкъ (леринско). Убитъ е презъ 1903 год. въ с. Търсье.

Табло ŁIII 188-192 Охридско горско революционно началство презъ Илинденското възстание — 1903 година:

1. Антонъ Ев. Кацкаровъ отъ Охридъ, роденъ 1865 год.
2. Христо Узуновъ отъ Охридъ, роденъ 1879 год., † 1905 год.
3. Наумъ Чакъровъ отъ Струга роденъ 1868 г., † 1903 год.
4. Наумъ Цвѣтиновъ отъ Охридъ, роденъ 1873 год.
5. Александъръ Чакъровъ отъ Струга, роденъ 1869 г., † 1909 год.
6. Наумъ Златаревъ отъ Охридъ, роденъ 1874 г., † 1903 г.
7. Лазаръ Димитровъ отъ с. Лазарополе, роденъ 1867 г.

Табло ŁIII 190 Христо Узуновъ отъ Охридъ е единъ отъ най-виднитѣ революционери организатори въ охридско и главенъ началникъ на възстаницитѣ въ охридско и струмско презъ голѣмото илинденско възстание.

Следъ потушването на възстанието Узуновъ заедно съ Даме Груевъ остана на мѣстото си да подържа духа на населението, което, макаръ и крайно разорено, не изневѣри на водителитѣ си. Даваше имъ приемъ, та скоро можа да се възсъздаде и стегне революционната мрежа. На 24 априлъ 1895 г. Узуновъ съ четата си биде откритъ въ с. Цѣръ (битолско) и обграденъ отъ много войска. Сражавайки се, той и четницитѣ му, 13 души, виждатъ, че не ще могатъ да си пробиятъ пжть. Като привършили патронитѣ си, за да не попаднатъ живи решаватъ да се самоубиятъ. Преди да се самоубие Узуновъ написва и дава на селянитѣ шифровано писмо, въ което пише: „Нашата идея ще бжде постигната. Ето защо умирамъ спокоенъ. Бждете искренни и пазете основнитѣ закони на организацията."

Табло ŁIV 193 Лазаръ Димитровъ е роденъ въ с. Лазарополе (реканско), съ висше образование, по професия учитель. Въ редоветѣ на революционната организация постжпилъ още презъ първитѣ години на последната.

Делегатъ въ солунския конгресъ отъ месецъ януари 1903 год., който е решавалъ въпроса за вдигане на възстание, тамъ Л. Димитровъ проявилъ едно здраво познаване на работитѣ въ живота на ВМРО. Презъ самото възстание (илинденското) е билъ членъ отъ горското началство за Охридско-Драмско-Дебърски революционенъ възстанически районъ.

Табло LIV. 194 Смиле Войдановъ е роденъ въ с. Лактинье (охридско) презъ 1872 г. Училъ въ монастиря Пречиста (кичевско)

Билъ учитель въ родното си село.

Презъ 189/ г. влѣзналъ въ организацията. Презъ време на инлинденското възстание е билъ участъковъ войвода и се проявилъ като храбъръ борецъ и находчивъ вождъ.

Табло LIV. 195 **Иванъ Дуковъ Пендарски** отъ Галичникъ е войвода на мѣстната революционна българска чета. Той е убитъ преди голѣмото илинденско възстание.

Табло LIV. 196 **Цвѣтко Христовъ** отъ охридско, старъ революционенъ ратникъ и войвода въ охридско; боевъ началникъ на голѣмъ отрядъ отъ възстаници презъ илинденското възстание.

Табло LIV. 197 **Димитъръ Матлиевъ** отъ гр. Охридъ; началникъ на четнишки отрядъ презъ време на възстанието.

Табло LV. 198 **Димитъръ Гущановъ** е роденъ въ с. Крушево (сѣрско демиръ-хисарско). Свършилъ е въ Лозана и следъ свършване наукитѣ си, върналъ се дома и станалъ членъ на революционната организация, а после и войвода. Заедно съ Гоце Дѣлчевъ обикалялъ по ревизия четитѣ въ сѣрски окржгъ. На 4 май 1903 г. били обсадени отъ турски войски. Въ завързалото се сражение и двамата борци паднали убити.

Табло LV. 199 **Димитъръ Ив. Милевъ**, роденъ въ гр. Охридъ, на 15/27 февруари 1882 год. свършилъ V гимназиаленъ класъ и на 7/19 XI 1898 год. и военното училище въ София. Презъ м. мартъ 1903 год заминалъ за Македония съ четата на Софрони Стояновъ и др. Падналъ убитъ въ сражение съ турска потера на 15/28 IV с. г. при с. Габрово.

Табло LV. 200 **Борисъ Ил. Сугаревъ**, роденъ въ гр. Прилепъ на 12/24 III 1878 год., свършилъ трети класъ въ родното си мѣсто, V класъ въ мжжката солунска гимназия и военното училище въ София.

Произведенъ въ първи офицерски чинъ презъ 1900 год., подпоручикъ Б. Сугаревъ заминава презъ пролѣтьта на 1903 год. въ Македония заедно съ Софрони Стояновъ и намира гроба си въ редоветѣ на борцитѣ. Убитъ е въ сражение на 15/28 IV 1903 год.

Табло LV. 201 **Георги Ив. Папанчевъ** е роденъ въ гр. Сливенъ презъ 1878 год., завършилъ гимназията въ родния си градъ, следъ което постжпва въ школата за запасни подпоручици въ с. Княжево—край София. Следъ излазянето му оттамъ, като запасенъ офицеръ отъ българската армия, установява се въ Търново като търговецъ. Тамъ завръзва връзки съ македонскитѣ срѣди и даже отива въ София да участвува на тѣхенъ конгресъ.

На 29-5-903 год въ навечерието на възстанието, когато е събралъ на съвещание въ с. Баница воеводитѣ отъ района си, изненадва ги многоброенъ аскеръ. Опитвайки се да пробиятъ кордона му, нѣколко куршума смъртно пронизватъ стройното му тѣло.

Табло LVI. 202 **Тале Христовъ** е синъ на бедни родители. Роденъ е презъ 1878 г. въ Прилепъ. Свърши курса на битолската мжжка гимназия и презъ 1909 г. стана учитель въ родното си мѣсто. Още на ученическата скамейка бѣше влѣзналъ въ редоветѣ на революционната организация и се отличилъ като вещъ агитаторъ между младежьта. Като учитель той вече става душата на организацията въ Прилепъ и прилепско. Въ първитѣ дни на м. юли 1903 г., сир. въ надвечерието на илинденското възстание, той замина за балкана да изпълни последния си дългъ — да сложи кости за свободата на родния си край. Въ едно сражение съ турска потера, бива раненъ. Сполучва да се укрие въ една пещера, но гладенъ, жеденъ, боленъ и преуморенъ, предава Богу духъ на 23 юли 1903 год. сир. една седмица преди да дигне роба знамето на свободата.

Табло LVI. 203 **Юлий Ц. Розенталъ**. На 12 ноември 1903 год. четата на интелигентниятъ войвода Никола Дечевъ се срещна съ турска потера близо до с. Луково, кратовско, кждето даде сражение. Тукъ падна убитъ Юлий Ц. Розенталъ, талантливъ младежъ, роденъ въ Иркутскъ—Сибиръ — на 14 юни 1872 год., синъ на благородна полска фамилия. Неговиятъ баща Д-ръ Розенталъ емигриралъ въ България презъ 1880 год.

Табло LVI. 204 **Димитъръ Дечевъ**, родомъ отъ гр. Сливенъ, запасенъ офицеръ, убитъ въ сражение съ турска потера край Велесъ.

Табло LVI. 205 **Марко Марковъ**, студентъ по математика, загиналъ на 12 ноември 1903 г. при с. Луково (кратовско) въ четата на Н. Дечевъ.

Табло LVI. 206 **Романъ Мишайковъ** е роденъ въ Варна презъ 1883 г., ученикъ отъ софийската гимназия. Членъ е отъ видното семейство Мишайкови, по произходъ отъ с. Пжтеле (леринско). Романъ е внукъ на родолюбивия Д-ръ К. Мишайковъ и на Пловдивския митрополитъ Панаретъ. Падна убитъ като четникъ въ четата на Н. Дечевъ на 10.IV. 1903 год.

Табло LVI, 207 **Йорданъ Варналиевъ**, родомъ отъ гр. Велесъ, убитъ въ сражение съ турцитѣ презъ 1903 година въ щипското село Карбинци.

Табло LVII. 208 **Александъръ Соколовъ** (1882—1903 год.) е роденъ презъ 1882 год въ София. Той е синъ на войвода отъ легията и сръбско-турската война Сима Соколовъ отъ село Грознатовци, трънско. Александъръ Соколовъ бѣше студентъ-математикъ. Загина на 5.IX. 1903 г. въ сражението на четата на Николай Дечевъ въ кратовско, между селата Витоша и Лѣски на пжть за велешко.

Табло LVII. 209 **Коце Арсовъ Лазаровъ** отъ Щипъ, достоенъ синъ на известния Арсо Лазаровъ, временния председатель на сръбската скупщина презъ 1925 год., избранъ отъ Македония. Следъ като завърши гимназиалното си образование презъ 1902 год. вихрено застава въ редоветѣ на революционното движение. Последното много нѣщо е очаквало отъ тоя идеаленъ младежъ, обаче родината преждевременно отне живота му. Презъ 1903 год. геройски падна пронизанъ съ куршумъ въ прочутото сражение въ с. Карбинци (щипско).

Табло LVII. 210 **Тимо Ангеловъ** (Ефтимъ Царя) отъ гр. Берковица. Завършилъ желѣзарското училище въ Самоковъ. Войвода отъ групата на Чернопѣева. Той бѣше единъ отъ дейцитѣ по уреждането първата фабрика за бомби и др. съоръжения заедно съ Велко Миковъ, Никола Дечевъ, Петъръ Юруковъ, Дѣлчо Коцевъ, Душо Желевъ и др. подъ патронажа на Гоце Дѣлчевъ. При пренасяне на бомби презъ 1903 г. въ гр. Пловдивъ, по една случайность една бомба пада и експлодира, възпламени другитѣ бомби. Станаха жертва Тимо Ангеловъ и Миланъ попъ Михаиловъ отъ Кавадарци — учитель.

Тимо бѣше храбъръ и самоотверженъ революционеръ.

Табло LVII. 211 **Георги Хр. Корубиновъ.** Роденъ е въ гр. Прилепъ презъ 1873 год., свършилъ втори класъ. По занятие шивачъ на мѫжки европейски дрехи. Членъ въ революционната организация отъ 1895 г. Буенъ, решителенъ и неустрашимъ. На 25.XII. 1901 г. срѣдъ прилепската чаршия стреля и убива прочутия разбойникъ Уската, който бѣше се приготвилъ да бие единъ другарь на Георги. Вседствие на това избѣгва въ България и влиза въ четата на Борисъ Сарафовъ презъ м. мартъ 1902 год. Когато тя биде открита и се сражава съ турски аскеръ при с. Владимирово (малешевско), Георги излѣзълъ отъ позиция, за да помогне на свой другарь и пада убитъ.

Табло LVII. 212 **Иванъ Дулевъ** отъ Галичникъ, войвода, убитъ въ сражение съ турцитѣ презъ 1903 год.

Табло LVIII. 213 **Максимъ Костовъ,** отъ с. Рѫбетино (кичевско), е голѣмъ български патриотъ. Образувалъ български революционенъ крѫжокъ отъ свои съотечественици въ самия Бѣлградъ. Убитъ е на 11 юни 1903 г. въ сражение съ турска потера.

Табло LVIII. 214 **Иванъ Ципорановъ.** На 26.VI.1903 г. Ив. Хр. Ципорановъ напусналъ военното ветеринарно училище и заминалъ за Македония да се бори за нейнитѣ права. При м. „**Радова скала**" (кратовско) намѣри смъртьта си тоя младъ поклоникъ на свободата. Роденъ е въ гр. Сливенъ на 3[illegible].VIII. 1883 год.

Табло LIX. 215 **Василъ Поповъ,** отъ гр. Стара-Загора. Високоинтелегентенъ момъкъ съ солидно образование. Пленителенъ образъ на единъ мѫдъръ по умъ и девица по любовь къмъ ближния. Жрецъ на свободата и като такъвъ падна мъртавъ при с. Баница (островско) презъ 1903 година.

Табло LIX 216 **Стоянъ Божовъ.** Роденъ е на 19.V 1864 год. въ с. Кърчево(сѣрско Демиръ Хисарско. Свършилъ V класъ на Пловдивската гимназия и прекъсналъ, защото презъ 1885 г. се записва въ доброволческия легионъ противъ сърбитѣ Дълги години е билъ учитель директоръ и училищенъ инспекторъ. Презъ 1896 г. или 1897 г. става членъ на революционната организация.

Презъ 1903 г. той бива интерниранъ въ родното село, а наскоро избѣгва въ гората като нелегаленъ и въ едно сражение съ турския аскеръ пада убитъ на 28.IX с. год.

Табло LIX 217 **Григоръ Манасиевъ,** родомъ отъ Кратово, е дългогодишенъ учитель въ него градъ. Като организаторъ вследствие на едно разкритие билъ арестуванъ и изпратенъ на заточение отъ турцитѣ, отдето се върналъ презъ 1910 год., Убитъ е при с. Луково (кратовско) въ сражение съ турцитѣ, като четникъ въ възстаническата чета на Никола Дечевъ, загиналъ заедно съ него.

Табло LX. 219 **Никола Дечевъ** е роденъ въ Стара Загора (1880 г.), свършилъ желѣзарското училище въ Самоковъ, членъ на революционната организация отъ 1898 год., убитъ като войвода на 25 септември 1903 год. въ сражение въ с. Луково, кратовско.

Табло LXI. 221 **Симеонъ Витановъ Молеровъ** отъ Разлогъ: падналъ жертва на своя дългъ къмъ отечеството презъ 1903 год.

Табло LXI. 222 **Парашкевъ Цвѣтковъ** е синъ на срѣдна рѫка по богатство родители. П. Цвѣтковъ е роденъ въ гр. Плѣвенъ презъ 1875 год. Свърши софийската мѫжка гимназия, учителствува три години и после презъ 1897 год. замина за Европа (Прага и Дрезденъ) да учи музика. На връщане повторно се предаде на учителско поприще, а презъ 1902 г. бива назначенъ за учитель въ битолската гимназия.

Тамъ въ Македония се предава всецѣло въ служене на свободата. На 8/21 май 1903 г. Парашкевъ се намѣри съ четата въ с. Могила (битолско) и тамъ бѣше откритъ отъ турцитѣ. Повече отъ 5,000 души аскеръ се стече и обиколи селото. Момцитѣ храбро се биха до последенъ куршумъ. Тукъ намѣри смъртьта си и героя Парашкевъ.

Табло LXI. 223 **Коста Мазнейковъ.** Роденъ е въ гр. Струмица презъ 1882 год. Свършва трети класъ въ родното си мѣсто. Следъ това става учитель въ с. Робово, а после въ с. Добрейци. Презъ 1899 г. Коста, подозренъ отъ властьта като организаторъ и **терористъ** на революционната организация, избѣгва въ България. Следъ като броди изъ македонскитѣ планини въ четата на Бозуковъ, бидейки боленъ и слабъ, Сарафовъ го задържа въ София като терористъ. Презъ 1901 г. заминава съ една чета като агитаторъ въ малешевско, а следъ три месеца става районенъ войвода въ радовишко. Като такъвъ той има много кървави срещи съ турцитѣ и винаги излизаше геройски отъ сраженията. Презъ 1903 г даде 4 сражения: на 1/14 априлъ при с. Лѣски (кочанско), на 2/15 надъ с. Шипковица, на 3/16 с. м. — с. Владимирово (Малешъ). На 11/24 май при с. Иньово се бие съ многочисленъ турски аскеръ и пада убитъ...

(Спис. „Македония" год. I 5 — стр. 25)

Табло LXI. 224 **Боби Стойчевъ** отъ гр. Дрѣново е запасенъ унтеръ-офицеръ отъ българската армия, четникъ отъ 1902 год. Работилъ въ щипско, кумановско, кратовско, скопско. Убитъ презъ октомври 1906 г. като кумановски войвода въ сражение съ турцитѣ при с. Логунци.

Табло LXII. 226 **Никола Каранджуловъ.** (La Macéd, бр. 14, 1919 год.) — Роденъ е въ гр. Прилепъ презъ 1830 год. Свърши педагогическо училище въ Загребъ. Редъ години учителствува въ родния си градъ и другаде.

Презъ 1898 год. въ Прилепъ влиза въ редоветѣ на революционната организация. Презъ 1902 год. попада въ битолския затворъ; заедно съ другари разрушава една стена на последния и избѣгва. Става нелегаленъ и войвода на чета. На 28 юли 1904 г. четата му е открита отъ турцитѣ въ околноститѣ на с. Селце (прилепско) и се отваря люта борба, въ която Никола пада убитъ отъ турски куршумъ.

Табло LXII. 228 **Гоно Г. Яневъ** е род. въ с. Смоквица (гевгелийско) презъ 1874 год. Революционенъ деецъ отъ младини. Убитъ на 6.XII. 1904 год.

Табло LXII. 229 **Димитъръ попъ Стаматовъ** (La Macéd — бр. 55, 19 год.) е роденъ презъ 1880 год. въ с. Бугариево (солунско). Свърши солунската мѫжка гимназия и още като ученикъ се посвети на организационното дѣло. Учителствува редъ години. После бива избранъ за войвода и съ чета заминава за малешевско. При с. Митрошинци презъ 1904 год. въ сражение съ турцитѣ падна убитъ.

Табло LXII. 232 **Сава Михаиловъ** е роденъ въ с. Мачуково (гевгелийско). Основното образование свърши въ селото си, IV кл. въ Цариградъ, а VII кл. въ Солунъ.

Като ученикъ отъ VI класъ става членъ на ученически революционенъ крѫжокъ.

Следъ свършване на гимназията въ 1835 г. става учитель. Обаче учителската си работа той оставаше на заденъ планъ, а преди всичко бѣше буенъ революционеръ съ възторжената вѣра на апостолъ на единъ идеалъ — свободата на Македония.

Въ работата съ Мисъ Стонъ той игра голѣма роль и откритъ отъ властьта, той напусна легалния животъ и постѫпи въ редоветѣ на горскитѣ борци.

Презъ януари 1903 г. води една чета въ гевгелийско и прояви трѣскава организаторска дейность.

Въ края на 1903 год. той бѣ изпратенъ съ особена мисия въ Бѣлградъ, гдето стоя 4 месеца.

После се завърна въ София съ разстроено здраве, но съ бодъръ духъ следеше освободителното дѣло.

На 28 януари 1904 г. Сава начело на една чета замина за гевгелийско, но щомъ премина Вардара, бѣ обсаденъ отъ турска войска и подиръ юнашка борба, загина въ пълния разцвѣтъ на силитѣ си.

Табло LXIV. 233 **Атанасъ Бабата.** Вѫтрешната революционна организация съ смъртьта на Атанасъ Бабата изгуби една отъ първитѣ боеви сили.

Той служи вѣрно и самоотвержено на македонското освободително дѣло въ продължение на 8 години, отъ 1897 г. до 1905 г., и работи въ повече отъ 16 района. Той не знаеше умора и бѣше извънредно смѣлъ и духовитъ; и най-голѣмата опасность не можеше да го смути. Самъ винаги спокоенъ и даже веселъ, вдъхваше у своитѣ хора презрение къмъ смъртьта. Повече отъ 30 сражения води и винаги своитѣ юнаци измъкваше здрави и читави, макаръ самъ той да бѣ нараняванъ много пѫти.

Презъ време на илинденското възстание Бабата действуваше въ кратовско.

На 25 юни 1905 г. Атанасъ съ 13 души другари на пѫтя между селата Куклица и Пендакъ бѣ забелязанъ отъ войска.

Четата се дръпва къмъ върха „Видинъ". Обиколена отъ войски и башибозукъ на брой повече отъ 3000 души, четата прие боя. Къмъ 11 часа пристига и турска конница отъ 100 души, атакува обсаденитѣ, но бива пръсната въ пъленъ безпорядъкъ.

Къмъ 2 ч. сл. пл. артилерия обстрелва позицийтѣ на четата.

Борцитѣ не се даватъ и отблъсватъ бѣснитѣ арнаути; атаката ослабва Но срѣдъ рѣдката стрелба се зачуватъ револверни изстрели и великия зовъ: „Да живѣе свободна Македония!" Доблестнитѣ борци сами турятъ край на живота си, но предварително изчупватъ пушки, патрондаши, бинокли и унищожаватъ архивата.

Табло LXI 236 **Андрей Казеповъ.** Роденъ презъ 1878 год. въ гр. Ресенъ. Завърши пълния курсъ на солунската гимназия. Учителствува въ Банско и Струмица отъ 1900 г. до 24 априлъ 1904 г., когато биде убитъ при с. Сѣнокосъ (кресненско). Тй бѣ самоотверженъ борецъ за свободата на Македония, за която сложи кости въ нейнитѣ недра. Загина като кресненски войвода.

Табло LXV 237 **Ангелъ Андреевъ** е роденъ въ с. Рудари (преспанско) презъ 1867 год.

Училъ по гръцки, и още младежъ заминалъ на гурбетъ въ Анадолъ и после въ Варна. Тамъ се записва въ Стрелченското дружество и става членъ на революционната организация. Презъ 1902 год. заедно съ Давидовъ влиза въ Македония, въ битолско.

Следъ смъртьта на последния обикаля района съ самостоятелна чета.

Презъ илинденско възстание е подвойвода на преспанския боевъ участъкъ и влиза въ 4 сражения. Подиръ утихване на бурята завръща се въ България

Табло LXVI 238 **Константинъ Нунковъ**. Роденъ е въ Чирпанъ на 21 май 1878 г. Падна убитъ при с. Кжшани, кумановско, на 7 февруари 1905 г.

Въ началото на 1900 г. замина за г-джумайско и четири години по редъ обикаляше Македония и одринско. Бѣ единъ отъ най-преданнитѣ дейци на освободителното дѣло.

Табло LXVI. 239 **Атанасъ Тешовалията** е роденъ въ с. Тешово (неврокопско) презъ 1866 г. Презъ 1897 излиза въ балкана и на хайдушки начала действува съ познатитѣ хайдушки чети на Давко, Дончо и Мосрука.

Обаче, бай Атанасъ остава недоволенъ отъ тѣхнитѣ дѣла и, презъ 1899 год., следъ една среща съ Гоце Дѣлчевъ, се отказва отъ дотогавашнитѣ си другари. Нѣщо повече — той ги преследва и Мосрука загива отъ неговата ржка.

Той влѣзе въ първата организационна чета на сѣрския революционенъ окржгъ подъ началството на дѣдо Илия Кърчовалията.

Презъ 1901 година става самъ войвода на неврокопския районъ. Презъ възстанието Тешовалията не се ангажира въ голѣми сражения, но той бѣше най-полезенъ следъ него. Когато много войводи и четници напуснаха страната, населението остана като осиротѣло. Турски разбойници, гръцки андарти и разни шпиони нападаха тоя край, разчитайки на леки успѣхи. Тешовалията съ достойна за очудване енергия като мълния се нахвърли и очисти тоя край отъ вражески походи.

Обикаляйки своя районъ, на 25 май 1905 год. четата попада между два огъня къмъ върха Али-ботушъ. Въ неравна, но блѣскава борба падна убитъ тоя виденъ войвода.

Табло LXVI 242 **Велешката чета подъ войводството на Стефанъ Димитровъ.** Стефанъ Димитровъ е единъ отъ добритѣ организатори и заслужили войводи въ велешко. Той е убить въ сражение съ турцитѣ презъ 1905 г.

Табло LXVI. 243 **Христо Димитровъ Кутруля.** Родомъ отъ Малешъ, околийски войвода, загиналъ презъ 1905 год.

Табло LXVII 245 **Петъръ Д. Самарджиевъ** е роденъ презъ 1877 г. въ Неготино, тиквешко. Свърши III прогимназияленъ класъ въ родния си градъ и следъ това желѣзарското училище въ Самоковъ. Отъ 1900 г. е четникъ, после войвода въ тиквешко. Следъ шестгодишна непрекъсната и самоотвержена борба биде убитъ презъ септември 1906 год. въ сражение съ турцитѣ между с. с. Петрово и Клисура.

Табло LXVIII. 246 **Деянъ Димитровъ** е родомъ отъ Охридъ. Действувлъ въ охридска околия презъ времето 1905—1907 г. Убитъ 1910 год.

Табло LXX 249 **Даме Груевъ**. „Даме Груевъ! това име е кървавата и славна епопея на възстанала Македония, то е скжпиятъ завѣтъ македонецу да милѣе за свободата и да я брани отъ посѣгателство“ …

Даме Груевъ е една отъ централнитѣ фигури отъ редицата дейци въ историята на македонското освободително движение. Неговата дейность, неговото име изпълва голѣма часть отъ историята на македонската освободителна борба. Той е единъ отъ основателитѣ на В. М. Р. Организация презъ 1893 г. и членъ на първия централенъ комитетъ, основанъ презъ 1894 г. подъ председателството на Д-ръ Хр. Татарчевъ.

Даме Груевъ е роденъ презъ 1871 г. въ славното и хубаво село Смилево, битолско, дето се даде първия сигналъ за възстанието въ битолския революционенъ окржгъ и дето се намираше презъ време на възстанието революционния щабъ.

Даме Груевъ е убитъ въ борба срещу турската потера на 10 (23) декември 1906 г. при с. Русиново (малешевско).

Табло LXXI. 252 **Санде Китановъ** е родомъ отъ с. Лешко (г.-джумайско), интелигентенъ и храбъръ борецъ, вѣренъ другарь и съратникъ на Д. Груевъ. Загина заедно съ него при с. Русиново (малешевско) на 23 декември 1926 год.

9

Табло LXXII. 255 **П. Милевъ** е родомъ отъ гр. Радомиръ (България) — Принесе се въ жертва на своята любовь къмъ потиснатитѣ.

Табло LXXII. 256 **Петъръ Юруковъ**. Балканското градче Карлово (България) е родило тоя борецъ за македонската свобода.

Още като ученикъ въ желѣзарското училище въ гр. Самоковъ влиза въ връзки съ Гоце Дѣлчевъ, става неговъ последователь и съ другаритѣ си основаватъ „Желѣзниятъ ученически революционенъ кржжокъ.“ Кржжокътъ основава работилница за изработване на бомби и оржжие.

Другаритѣ не се задоволяватъ съ седяща работа. Презъ 1901 год. поематъ пжтя за Македония. Презъ 1902 год. Юруковъ влиза въ тиквешко съ Ат. Бабата и скоро става помощникъ войвода, а презъ 1904 г. става титуляръ. Презъ тия две години Юруковъ води петь сражения. Презъ 1905 г. бива премѣстенъ за крушовски войвода. Презъ есеньта получава заповѣдь да пренесе оржжие отъ щипско и на пжтя се отбива въ монастиря Прилепецъ (прилепско) да пренощува.

Турци го откриватъ и отъ засада тежко го наранявать. Дълго време се лѣкува въ Прилепъ и Крушово, но вследствие на усложнение на ранитѣ умира.

Табло LXXIII 258 **Георги Ацевъ**. Роденъ е въ с. Орѣвойцъ (прилепско) къмъ 1883 г. Първоначално и прогимназиално образование получи въ Прилепъ, а презъ 1902 год. следва скопското педагогическо училище. Презъ 1903 г. става четникъ въ четата на брата си Петъръ. Убива единъ шпионинъ и избѣгва пакъ при старитѣ си другари. После става войвода и презъ две години води славни сражения противъ турци, гърци и сърби.

Табло LXXIV. 261 **Поручикъ Панайотъ Костадиновъ** отъ Велесъ бѣ единъ отъ най-добритѣ войводи на организацията. Презъ 1903 г. съ 200 души той даде на върха „Китка", кочанско, едно голѣмо сражение, въ което паднаха убити 90 души турци, а само единъ бѣ раненъ отъ четницитѣ. Той падна убитъ презъ 1905 г.

Табло LXXV 262 **Пейо Радевъ Гарваловъ** е родомъ отъ гр. Чирпанъ презъ 1876 г. По занятие бѣ магистъръ по фармация. Той бѣше човѣкъ съ високъ интелектъ и буенъ революционеръ, смѣлъ и самоотверженъ. Като драмски войвода, заедно съ четницитѣ си Димитъръ Каракузовъ отъ с. Калопашъ, драмско, и Димо попъ Игнатовъ отъ битолско, по решение на сѣрското окрѫжно тѣло, влѣзоха въ Драма, преоблѣчени въ хубави европейски дрехи и съ алени фесове. Привечеръ направиха атентата въ гръцкото казино. Презъ време на атентата паднаха убити двамата четници, а само Гарваловъ се спаси.

Презъ сѫщата година Пейо Радевъ Гарваловъ падна убитъ въ едно сражение съ турската войска.

Табло LXXV 263 **Иванъ Пашата**. Родомъ е отъ с. Логобарци (битолско). Отъ 1904 до 1905 година е действувалъ като войвода.

Въ Ени-махала (гр. Битоля), срѣдъ града е обѣсилъ турския полицай Али-ефенди. Иванъ пашата е умрѣлъ въ Битоля презъ 1906 год. и тържествено билъ погребанъ до олтаря въ църквата св. Недѣля, безъ да знае властьта, че покойника е търсения отъ нея подъ дърво и камъкъ Иванъ Пашата. При погребението имало повече отъ 1000 души народъ.

Табло LXXV 264 **Михаилъ Даевъ** е родомъ отъ гр. Балчикъ (България), войвода на драмската революционна околия. Убитъ е презъ 1907 год.

Табло LXXV 265 **Павелъ Наумовъ** е родомъ отъ велешко. Той бѣ кичевски войвода, а презъ 1907 г. битолски.

Табло LXXVI 266 **Иванъ Георгиевъ Гарвановъ**. Роденъ е въ Стара-Загора на 23 декември 1869 год. Презъ турско-руската война убити сѫ бащата, дѣдото и чичото на Ивана отъ Сюлиманъ-пашовитѣ войски, когато отново превзели града при отсѫтствието на руситѣ. Срѣдното образование получи въ родното си мѣсто и въ Пловдивъ. Презъ 1893 год. свърши висшето училище въ София по физика и после се специализира въ Виена, дето работи въ кабинета на видния ученъ Експеръ.

Презъ учебната 1894-95 год. става учитель въ солунската гимназия. Презъ 1896 год., посветенъ отъ Д. Груевъ, става членъ на В. М. Р. О.

Отначало Гарвановъ се придържаше къмъ течението да се не предприема никакво революционно движение, а да се засили културния напредъкъ на македонския българинъ. Въ тоя духъ той работи въ Солунъ, кѫдето основава заедно съ други съмишленици „братство" и пр.

Гореща борба се води между привърженицитѣ на първото течение и В. М. Р. О.

По-подиръ Гарвановъ подава рѫка на централния комитетъ на В. М. Р. О., става председатель на последния и работи самоотвержено. Подъ негово председателство на 1, 2 и 3 януари 1903 год. се събра таенъ конгресъ въ солунската мѫжка гимназия отъ делегати на В.М.Р.О. изъ цѣла Македония и решава да се дигне възстание презъ лѣтото на 1903 година.

Следъ възстанието Ив. Гарвановъ заминава за България и работи за свободата на Македония.

На 10 декември 1907 година Гарвановъ заедно съ Бор. Сарафовъ падна убитъ въ София отъ противници на тѣхното убеждение.

Табло LXXVI. 267 **Борисъ Сарафовъ** е синъ на Петъръ Сарафовъ, бележитъ културенъ деецъ и мѫченикъ за просвѣтата на своя народъ. Дѣдото на Борисъ — архимандритъ Харитонъ, и чичото Коста Сарафовъ сѫ едни отъ първитѣ водители по черковния въпросъ въ източна Македония.

Борисъ Сарафовъ е роденъ на 13 юли 1872 год. въ с. Либяхово (неврокопско).

Следъ свършване основното училище въ селото, завели го въ Солунъ, дето свършва VI класъ отъ тамошната българска гимназия и постѫпва въ софийското военно училище.

Още невръстно дете Борисъ е видѣлъ теглата на своя баща-заточеникъ въ Мала-Азия и опропастяването на семейството си и още тогава въ неговата душа се ражда омразата къмъ тиранията. Щомъ свършва военното училище, Борисъ се запознава съ по-виднитѣ хора отъ македонската емиграция въ София и на първо мѣсто съ Трайко Китанчевъ, единъ отъ най-голѣмитѣ ратници за свободата на Македония. Презъ лѣтото на 1895 г. тогавашния македонски комитетъ, начело съ Китанчева, образува голѣми чети и ги изпрати въ Македония, предимно източна. Борисъ пое началството на една такава чета и проникна презъ Разлога и Пирина чакъ до гр. Мелникъ, който на 12 юли с. г. бѣше въ негови ржце, макаръ само за нѣколко дни. Тоя подвигъ издигна името му и му даде първенствующе мѣсто въ редоветѣ на борческа Македония. Оттогава до деня на трагическата си смърть стоя на върха на тия редове.

Презъ 1899 г. бѣ избранъ за председатель на Върховния македоно-одринско комитетъ въ България. Като такъвъ той разви една невидена и нечута до тогава дейность по организирането на емиграцията въ дружества. Братствата и дружествата отъ 50 надминаха надъ 150. Организира печата. Работи за сключване на единъ патриотически македонски заемъ. Когато бѣше близъкъ успѣха да се реализира заема — правителството го арестува по случай убийството на букурешкия журналистъ Михайляно.

Оправданъ и освободенъ отъ затвора, замина за Швейцария, Франция и Англия, за да печели приятели на македонската кауза.

Нека признаемъ, че навсѣкжде намираше радушенъ приемъ. Кржговетѣ, срѣдъ които се движеше, бѣха очаровани отъ него.

На 22 януари 1903 г. Сарафовъ съ голѣма чета навлѣзе въ Македония. Заобиколи почти всички райони на западъ отъ Вардара и се среща съ всички стари революционни дейци. Той агитираше навсѣкжде, че е дошло време за възстание. До известна степень нему се дължи решението на солунския конгресъ отъ 2—3 януари 19 3 год. да се вдигне възстание презъ сжщата година.

Възстанието се вдигна и Борисъ, заедно съ Д. Груевъ и Анаст. Лозанчевъ, по решение на събора въ с. Смилево, влиза членъ въ главния щабъ на боевитѣ възстанически сили. Неговото име презъ тоя буренъ периодъ бѣше едно знаме, неговото присжтствие — източникъ на енергия и храбрость, неговата дума — заповѣдь. Той бѣ въ редоветѣ на борцитѣ въ битолско, демирхисарско, леринско, костурско и кжде не!

Възстанието утихна, но той още 9 месеца обикаляше македонскитѣ балкани и внасяше насърдчение и вѣра между покрусеното население.

Презъ 1905 г. той пакъ заобиколи Македония, за да инспектира районитѣ и стѣгне организацията. Отъ 1906 г. до деня на смъртьта, заедно съ Гарвановъ и Хр. Матовъ, изпълняваше длъжностьта задграниченъ представитель на В.М.Р.О. въ София, когато на 11 декември биде убитъ отъ коварна братска ржка.

Най-могжщитѣ черти отъ неговия характеръ бѣха — общителностьта му и умението да очарова и привързва къмъ себе си хората, съ които влизаше въ сношение. На тия черти той дължи голѣма популярность между сънародници и чужденци.

Табло LXXVII. **Мише Развигоровъ**, първиятъ
269 другарь и приятель на Даме Груевъ и Гоце Дѣлчевъ, незиблемиятъ и величавъ образъ на борческа Македония, неуморимъ апостолъ и революционеръ, организаторъ и духоведецъ на осемьтѣ скопски революционни околии и „ангельтъ хранитель" на Овчеполията, както мѣстното население на времето го наричаше, е роденъ въ гр. Щипъ презъ 1873 год. Произхожда отъ едно старо и родолюбиво еснафско семейство.

Още като ученикъ въ Щипъ, кждето Мише завърши трети прогимназияленъ класъ и въ Кюстендилъ и Казанлъкъ, кждето завърши педагогическо училище, той се отличаваше съ своя буенъ характеръ. Но своето истинско кръщение въ революционния огънь Мише получи въ Щипъ като учитель, кждето незабравимитѣ Даме и Гоце сжщо учителствуваха презъ 1893-94 год.

Следъ страховитата винишка афера презъ 1897 год. наедно съ много революционери Мише биде уловенъ и пратенъ въ затвора. Инквизицията надъ арестуванитѣ революционери се ржководѣше лично отъ прочутия скопски полицай Дервишъ ефенди. Страшни и неописуеми бѣха мжкитѣ на българитѣ въ брѣгалнишкия край. Мише Развигоровъ, който отъ затвора наблюдаваше тия мжки, не можа да ги понесе и реши да поеме върху себе си цѣлата отговорность. Той призна, че е готвилъ възстание и е доставялъ пушки и бомби за борба съ турската власть. Тая негова доблесть и самопожертвуванието му спасиха десетки граждани отъ мжки, а сжщо тъй се спаси и мѣстната революционна организация отъ разгромъ. Развигорова сждиха и осждиха на доживотенъ затворъ. Пратиха го да излежава наказанието въ Подрумъ-кале, отъ кждето презъ 1902 год. биде амнистиранъ.

Следъ една малка почивка въ България за възстановяване на разклатеното си здраве, той замина съ чета въ Македония. За свой районъ избра щипска околия. Следъ 1903 година Мише Развигоровъ е единъ отъ първитѣ интелигентни войводи въ източна Македония. Презъ 1906 г. окржжниятъ конгресъ въ скопско го назначи за нелегаленъ членъ въ окржжния комитетъ. Сега вече революционната дейность на Мише достига своя връхъ. Той е на всѣкжде и никжде. Той е ангелътъ-пазитель на брѣгалнишкия край. Той е и сждия и учитель. Въ кратко време Овчеполията получи новъ ликъ. Беговетѣ феодали напустнаха земитѣ си. Откупиха ги довчерашнитѣ „момоци-роби". Презъ 1907 година силата на Мише Развигоровъ получи такъвъ реаленъ образъ, че следъ залѣзъ слънце отъ Скопие до Радовишъ и отъ Кратово до Велесъ турчинъ не смѣеше да се покаже на открито.

Но предателското око дебнеше Развигорова и му кроеше примка. На 2 априлъ 1907 година той биде обиколенъ отъ турския аскеръ въ кжщата на Петъръ Брашнара въ Хисарската махала въ Щипъ. Нежелаейки да падне живъ въ ржцетѣ на душманитѣ, следъ упорито сражение, и когато цѣлата махала бѣше запалена отъ турцитѣ, Мише наедно съ вѣрнитѣ си другари Петъръ Жабата и Миланъ Кръстевъ се самоуби. Извадиха го овжгленъ отъ опожарената кжща.

Табло LXXIX 275 **Трендафилъ Атан. Думбаловъ** е роденъ въ с. Сухо (солунско) презъ 1889 год. Падна убитъ заедно съ 54 души четници на мѣстностьта „*Ножотъ*“ (прилепско) на 15 юли 1907 г.

Табло LXXIX 276 На „*Ножотъ*“. Въ началото на юли 1907 г. въ Бабуна планина, между селата Попадия, Никодимъ и Ракле, бѣха се събрали четитѣ на Тане Николовъ, М. Чаковъ, Хр. Цвѣтковъ, Петъръ Ацевъ, М. Найдовъ и Георги Мариховскио съ 150 четници и около 300 милиционери, за да обсждятъ мѣркитѣ срещу попълзновенията на сръбската пропаганда.

Едно отдѣление отъ тия сили подъ командата на Атанасъ Поповъ отъ костурско и Трендафилъ Думбаловъ отъ с. Сухо се настани на върха „Ножотъ“ надъ с. Ракле. Тѣ бѣха 54 души. Шпионско око донесло на властитѣ за тоя сборъ и повече отъ 3000 щикове, освенъ башибозукъ, се стече къмъ върха, обсади го здраво и съ бързи движения стегна обсадния обржчъ.

Турската войска се предводителствуваше отъ известния по-после Енверъ-бей.

Обсаденитѣ като лъвове се защищаваха. На 16 юли, още не пукнала зората, боятъ се почва съ ожесточение. Борбата трая до обѣдъ. Последнитѣ куршуми се изстрелватъ отъ страна на обсаденитѣ.

Енверъ-бей кани юнацитѣ да се предадатъ. Срѣдъ адския огънь на неприятеля едни отъ четницитѣ хвърлятъ бомби, други чупятъ пушки и револвери, трети горятъ муниции.

Чуватъ се последнитѣ бойни пѣсни. Зарeдяватъ се седемъ бомби, върху които всички оцѣлѣли и ранени борци налягатъ и срѣдъ трѣсъка на запаленитѣ бомби, парчета отъ ржце и крака, отъ кости и месо се пръскатъ по всички страни на „Ножотъ“. Турцитѣ оставатъ вцепенени отъ ужасъ, а водителитѣ имъ замаяни отъ величието на саможертвата.

Срѣдъ гробно мълчание войскитѣ се изкачватъ на самото полесражение. Нѣкои войници се опитватъ да претършуватъ мъртвитѣ.

Енверъ-бей се обръща къмъ войницитѣ; „Никой да не смѣе да се докосне и оскверни героитѣ. Виждате ли какъ комититѣ презиратъ смъртьта?... Биятъ се и мратъ като герои...“

По заповѣдь на сжщия три хиляди щикове се издигатъ за почесть и последователно три залпа се изстрелватъ въ въздуха съ викове: „Алахъ, Алахъ“! Италиянскиятъ жандармерийски инструкторъ капитанъ Луции фотографира героитѣ и веднага се дава заповѣдь за погребение.

На „*Ножотъ*“ — това е една славна и велика страница отъ македонската епопея...

Табло LXXX. 277 **Тома Николовъ** е роденъ въ с. Котево — св. врачко — единъ отъ първитѣ организатори въ мелнишко заедно съ Сандански. Свършилъ духовната семинария въ Цариградъ. Учителствувалъ въ мелнишко, Долна-Джумая, Ениджe-Вардаръ. Презъ 1907 год. трагично загиналъ въ едно сражение въ родното му село заедно съ другаритѣ си.

Табло LXXX 278 **Симеонъ Денковъ**. Ето едно свето име и единъ скжпъ ликъ! Единъ юноша съ сърдце на пречиста девица. Такива характери сж рѣдки въ нашия революционенъ животъ. И нѣщо по-чудно, съ благостьта на душата си живѣе въ пълна хармония смѣлия духъ срѣдъ критически моменти.

„До като има робска страна, въ която нашитѣ братя безмилостно се изтрѣбватъ, престжпно е ние да стоимъ тука!“ Той се прощава съ училище и домъ и отива въ Македония. Полицията го връща, но Симеонъ отново тръгва за лобното мѣсто.

Бащата като лудъ го дири по села и планини, синътъ се отзовава на братския зовъ и предпочита плача на роба предъ бащини сълзи.

Симеонъ е вече въ чета и се среща съ турски потери. Раненъ, връща се дома на лѣчение.

Излѣкуванъ, на 22 ноември отново тръгва, но обстоятелствата го принуждаватъ да се върне и залови за работа.

— Не, тука ше се задуша, трѣбва да се иде още единъ пжть въ Македония, задето тегли, сърдце ранено — казваше той. Каза и тръгна. Проби Вардара и се озова въ кичевско, а после мина и въ велешко...

Взе участие въ 11 сражения. Въ едно отъ тѣхъ падна тежко раненъ неговъ другарь. Симо остана покрай него, защото *съвестьта не му позволява да го изостави*. Следъ нѣколко дни другаритѣ биватъ открити и на 15 февруари 1907 г. Денковъ изпълни своя дългъ до край. Склопи очи въ Македония и за Македония.

Табло LXXX. 279 **Петъръ Васковъ** отъ Велесъ е следвалъ по математика въ соф. университетъ. Той като революционенъ организаторъ при една обиколка въ одринско на 23 ноември 1907 г. заедно съ Лазаръ Маджаровъ и цѣлата му чета бива обграденъ отъ турско войсково отдѣление. Починалъ при с. Лжджа, деде-агачко.

Табло LXXX. 280 Лазаръ Маджаровъ, родомъ отъ с. Неговань, солунско, е виденъ революционеръ и дългогодишенъ войвода. Убитъ е отъ турцитѣ при с. Лжджа, деде-агачко, презъ 1907 год.

Табло LXXXI 282 Александъръ Станоевъ отъ Неготинъ, тиквешко, свършилъ битолската класическа гимназия, бившъ членъ на централния комитетъ въ Солунъ, умрѣлъ въ 1907 г. следъ продължително боледуване отъ рана, добита следъ несполучливъ опитъ за самоубийство, за да не бжде заловенъ.

Табло LXXXI 283 Гьоре Сп. Ленищанецъ е родомъ отъ прилепското село Ленища. Загиналъ като войвода презъ 1907 год. въ сражение съ турска потера.

Табло LXXXII 284—290 Реформи и реформатори. Горно-Джумайското възстание, макаръ нагледъ незначително, предизвика сериозна загриженость въ дипломатическитѣ кржгове.

Това възстание подчерта разкапаностьта на турската империя и невъзможностьта сама да прокара известни реформи въ духа на времето. А всичко това не отговаряше на интереситѣ на Европа.

Още джумайското движение не бѣще утихнало и руския представитель въ Цариградъ получи заповѣдь отъ своя господарь да изработи проектъ за реформи въ Турция и настойчиво да изиска отъ В. Порта прилагането имъ.

Султанъ Абдулъ Хамидъ, предчувствувайки какво може да излѣзне отъ тоя руски проектъ, презъ м. ноември 1902 год. издаде ираде за реформи въ европейскитѣ виляети.

Тѣ не съдържаха въ себе си нищо сжществено, освенъ голи фрази за „редъ, законность и равноправность“, и завършваха съ учредяването на специаленъ инспекторатъ за тритѣ македонски вилаети. На инспекторския постъ бѣше назначенъ Хилми-паша и му се възложи длъжностьта „реформаторъ“

Европейската дипломация изглеждаше доволна отъ тая „султанска милость“ къмъ християнитѣ. Но вмѣсто да се подобри положението, то се влошаваше до крайность. Сраженията между чети и турския аскеръ честѣха и турския терорь, подтиканъ отъ реформатора, се усили до висока степень. Кипенето на духоветѣ, особено въ България, се ширеше. Катастрофата бѣше на прага. Дипломацията пакъ се раздвижи.

Руския̀тъ министъръ на външнитѣ работи посети Виена и тамъ се преработи руския проектъ за реформи. Въ първитѣ дни на м. февруари 1903 год. се вржчи на султана, който го прие съ разтворени обятия.

Главнитѣ реформи въ тоя проектъ се свеждаха въ следнитѣ точки: реорганизиране на полицията и жандармерията чрезъ чуждестранни инспектори на турска служба; създаване отдѣленъ бюджетъ за всѣки вилаетъ, контролиранъ отъ Отоманската банка; замѣняване на десетъка съ поземленъ налогъ; смѣняване на полящитѣ (пждаритѣ) турци въ християнскитѣ села съ християни и учредяване за тритѣ македонски вилаети специаленъ инспекторатъ.

Тоя проектъ, познатъ съ името „виенски“, бѣше само по име европейски, а по форма и духъ — чисто турски, понеже му липсваше европейски контролъ и гаранция за сигурното прилагане.

Македонското население духовито нарече тия реформи пждарски.

По заповѣдь на султана Хилми-паша на 21 декември 1902 год. замина въ Македония, за да прилага ноемврийското ираде. Съ съгласието на европейската дипломация нему се възложи мандата да прилага виенския проектъ. По тоя начинъ Хилми-паша стана едновременно мандаторъ и на султанъ Хамида и на Европа. . .

Първата мѣрка на Хилми-паша бѣше да блокира християнскитѣ села, махали и колиби съ войска и башибозукъ подъ предлогъ, че дири оржжие и размирници.

Обиски, гощавки, оргии...

Втората мѣрка да настани на квартира войски по домове, училища, монастири и даже въ черкви...

Третата — да съсипе материално християнитѣ търговци, занаятчии и земледѣлци.

Четвъртата — да убие у християнското население надеждата отъ европейскитѣ реформи и да подрови авторитета на европейската намѣса.

Като плодъ отъ тая дейность на мандатора последваха:

Опожаряване и клане въ с. Балдово (29. IV. 1903), въ с. Баница (сѣрско) — (4.V. с г.) въ с. Смърдешъ (костурско) — 22 май, атентатитѣ и клането въ Солунъ, клането въ Битоля на Гюргьовъдень с. г. и пр. и пр. безъ да говоримъ за убити, ранени, ограбени и обезчестени.

Това състояние на работитѣ въ македонскитѣ вилаети, дето Хилми паша прилагаше реформитѣ на Европа, предизвика и ускори бурята, известна подъ името илинденско възстание.

Табло LXXXII. 288—290 Международнитѣ ежби въ Македония. Въпрѣки присжтствието на цивилнитѣ агенти и европейски инструктори, въпрѣки тѣхнитѣ съвети и застжпвания, главниятъ инспекторъ Хилми-паша, за да урони престижа на тия чужденци предъ очитѣ на мѣстното население, изкустно раздухваше сжществующия антагонизъмъ между християнскитѣ народности въ Македония. Водимъ отъ принципа: раздѣляй и владей, противъ своето желание, самъ подкопаваше държавния животъ.

Тъкмо по това време се разразиха най-голѣмитѣ гонения между българи и гърци отъ една страна, българи и сърби отъ друга. По негова заповѣдь тайно се сформирваха турски комити и турски банди, които убиваха по-събуденитѣ българи, тероризираха селата и съоржжие помагаха на българскитѣ врагове — гърци и сърби.

Непреодолими прѣчки се създадоха на българското църковно-училищно дѣло. Чисто български черкви, манастири и училища се отнимаха отъ ржцетѣ на българското мнозинство и се предаваха на гърци и сърби.

Редовни и запасни войски се разквартируваха по села, домове, училища и монастири. Хранѣха се за смѣтка на домакинитѣ и се предаваха на оргии и грабежи.

Никога въ Македония не сж царували по-голѣма анархия и по-систематично изтребление на мирното население.

Подробности за това печално положение ни дава книгата на г. Draganov-La Macédoine est les Reformes-Paris 1906 г.

Табло LXXXIII. 288—290 **Българитѣ и младо-турската революция.** Въпрѣки че революцията отъ 25 юли 1908 година имаше главно турски националенъ характеръ, българитѣ, турски поданници, упражниха върху това събитие влияние, което, макаръ и странично, имаше грамадно значение.

Знайно е, че причината, която накара младотурцитѣ да действуватъ, бѣше намѣсата на западнитѣ велики сили презъ 1904 г. вследствие споразумението имъ въ Мюргщегъ. Когато отоманскитѣ патриоти, особено офицеритѣ, видоха презъ м. априлъ на сжщата година, пристигането на много европейски офицери въ главнитѣ градове на Македония начело съ генерали и полковници, които носѣха чуждестранни униформи, помислиха, че безъ едно енергично действие за противопоставяне на некадърностьта на съветницитѣ на Абдулъ Хамида турската империя върви къмъ провала, и че нейното окончателно разпокжсване не е вече далече.

Така че, европейската намѣса презъ 1904 г. се дължеше изключително на действието на българскитѣ революционни организации, а именно, на илинденското възстание, което увѣнча дѣлото на вжтрешната организация, като бѣше възпламенило цѣла Македония и една часть отъ Тракия, държа въ безизходность турскитѣ сили въ продължение на около три месеца.

Отъ друга страна, организацията на българскитѣ македонски комитети бѣше послужила като примѣръ и образецъ на младотурцитѣ за основаването на комитета „Итихатъ ве Тереки"— Обединение и Напредъкъ. Известно е, че главнитѣ актьори на движението, Енверъ и Ниязи бегове, бѣха аташирани къмъ генералния щабъ на главния инспекторъ по реформитѣ Хюсейнъ Хилми Паша. Тѣ имаха всичкитѣ възможности да изучатъ начинитѣ, съ които си служеше вжтрешната революционна организация, основаването и действието на мѣстнитѣ комитети, тѣхнитѣ срѣдства за съобщения, тѣхното държание по отношение на населенията, действието на групитѣ и пр. . .

Най-сетне присжтствието на чуждестранни офицери въ Солунъ и въ главнитѣ градове на Македония, резултатъ на забърканото положение, създадено въ областьта чрезъ действието на българскитѣ чети, бѣше дало на привърженицитѣ на комитета „Обединение и Напредъкъ" особено голѣми улеснения, за да бждатъ въ течение на европейскитѣ работи, да получаватъ вестници и книги, които, иначе, бѣха забранени.

Особено офицеритѣ подържаха твърде сърдечни отношения съ тѣхнитѣ другари чужденци и въ тѣхнитѣ разговори си даваха смѣтка за по-нисшето положение на своята страна и за причинитѣ на това положение, което ги водеше, естествено, до нуждата да търсятъ срѣдства за туряне край на това унижение.

Най-сетне нека не забравяме, че революционнитѣ движения въ Македония бѣха заставили на нѣколко пжти правителството да мобилизира цѣли баталйони отъ редифи (резервни полкове), които разполагаха съ кадри отъ действующи офицери, но чиито редници бѣха хора на възрасть отъ 27—35 години, завършили отдавна военната си тегоба въ низамъ (действующа армия), главно семейни хора и глави на семейства. Оттукъ и сериозното недоволство въ окрждитѣ, въ които се рекрутираха тѣзи баталйони, чиито най-голѣмъ брой се намираше въ Мала-Азия. Това обстоятелство по-късно ще изиграе важна роль за неутрализирането на силитѣ, съ които правителството на Абдулъ Хамидъ ще се опита да потуши младотурското движение.

Не е безъ интересъ да се отбележи, че единъ отъ шефоветѣ на Комитета „Обединение и Напредъкъ", Ниязи Бей, бѣше родомъ отъ Ресенъ, малъкъ градецъ, разположенъ между Битоля и Охридъ, огнище на горещъ български патриотизъмъ и родно мѣсто на важни личности. Рожденната срѣда безъ съмнение не е останала безъ да окаже влияние върху турския офицеръ и въ сжщность ние го виждаме веднага следъ вдигането на знамето на бунта, да заминава за свойто родно мѣсто заедно съ нѣколко свои подбрани другари и да се готви да води борбата по маниера на българскитѣ комити.

Прочее, безъ да губи време, той влиза въ връзка съ тѣхъ, като имъ декларира, че желае да се бие за свободата и равенството. Българскитѣ шефове, безъ да взиматъ страна, обѣщаватъ да пазятъ неутралитетъ, като се въздържатъ отъ каквато и да било неприятелска акция.

Когато възстанието избухна въ Битоля, Скопие, Сѣресъ и Солунъ, правителството нареди да бжде извършена мобилизация и да бждатъ изпратени въ Македония полкове отъ анадолски редифи. Но младотурскитѣ офицери, нѣкои отъ тѣхъ преоблѣчени, се бѣха смѣсили съ войницитѣ и, възползувайки се отъ недоволството, за което поменахме преди малко, можаха да убѣдятъ последнитѣ, че тѣхнитѣ безпокойства произлизатъ отъ лошото цариградско правителство. По този начинъ частитѣ, които се желаеше да бждатъ изпратени въ Битоля, отказаха да напуснатъ Солунъ.

Когато революцията възтържествува и сполучи да възстанови Конституцията отъ 1876 година, едно пълно спокойствие като на сънь се настани въ тази Македония, толкова много размирна до тогава. Четитѣ свалятъ своето оржжие, като тѣхнитѣ шефове пристигатъ въ Солунъ, кждето тѣ биватъ акламирани отъ тълпата и се побратимяватъ въ градскитѣ градини съ турскитѣ офицери, съ които се бѣха били до вчера.

Още съ организирането на новия режимъ, българитѣ, разчитайки на искреностьта на обещанията на младотурцитѣ, като: политическа свобода, равенство на всички отомански поданници, зачитане религиитѣ и националнитѣ традиции, бѣха напълно разположени да участвуватъ въ политическия животъ, като дадатъ своето съдействие на едно либерално правителство. Революционнитѣ клубове бѣха превърнати на български Конституционни клубове.

За изборитѣ бидоха сключени договори съ представители на комитета Обединение и Напрѣдъкъ. Обаче още отъ този моментъ започнаха да се явяватъ мжчнотии. Видѣ се, че при разграничаването на районитѣ за избирането на гласници, администрацията желаеше да осигури на всѣка цена болшинството ни турцитѣ и да намали по този начинъ броя на християнскитѣ депутати. Само четирима души българи бидоха избрани: г. г. Панчо Доревъ отъ Битоля, Павловъ — отъ Скопие, Влаховъ — отъ Солунъ и Делиевъ отъ Сѣресъ. На основание съотношението на разнитѣ народности, българитѣ отъ тритѣ вилаета въ Македония трѣбваше да иматъ 11 депутати. Въ 1876 година битолскиятъ вилаетъ бѣше изпратилъ въ турския парламентъ трима български депутати, а въ 1908 година — само единъ!

Въпрѣки малкия брой на българскитѣ депутати, последнитѣ трѣбваше да заематъ едно почетно мѣсто въ турския парламентъ и да вематъ живо и полезно участие въ тѣзи разисквания.

При държавния превратъ презъ 1909 година, съ който Абдулъ Хамидъ се опита да възстанови своята абсолютна власть и да унищожи резултатитѣ на либералната революция, тогава, когато министритѣ и председательтъ на камарата на депутатитѣ покорно прекланяха глава предъ бунтуващитѣ войници, като подаваха своитѣ оставки, единственъ българскиятъ депутатъ отъ Битоля г. Панчо Доревъ бѣше, който протестира противъ насилието, извършено надъ националното представителство.

Това намѣрение да се възстанови тиранията бѣше предизвикало най-силни протести въ Македония. Енергичниятъ муширъ (маршалъ) Махмудъ Шевкетъ реши да тръгне съ своята войскова часть срещу Цариградъ, за да възстанови конституционния редъ. Той бѣше подържанъ отъ цѣлото население безъ разлика на националность. Много доброволци християни и израилтяни се бѣха записали доброволци, за да вървятъ въ редоветѣ на защитницитѣ на отоманската свобода. И тукъ българитѣ се отличиха. Презъ тѣзи дни се намирахъ въ хубавия малъкъ градецъ Дойранъ, художествено разположенъ на брѣга на своето езеро, и, при едно мое посещение въ Конституционния клубъ, можахъ да си дамъ смѣтка за взетитѣ вече мѣрки и за грижитѣ и бързината на българитѣ да взематъ участие. Броятъ на българитѣ доброволци бѣше така голѣмъ, че бѣше напълно възможно да се състави единъ цѣлъ легионъ, командуванъ отъ войводитѣ Сандански и Паница, чието поведение въ други случаи биваше често бламирано, които, отъ друга страна, при настоящитѣ обстоятелства дадоха доказателство на удобенъ патриотизъмъ.

По този начинъ една българска часть влѣзе въ Цариградъ съ победоносната армия на Махмудъ Шевкетъ Паша.

Съ отеглянето на Абдулъ Хамида стариятъ режимъ изчезваше окончателно. Можеше, прочее, да се очаква нова ера на свобода, равенство и сътрудничество на разнитѣ националности въ империята. Особено, българитѣ, следъ даденитѣ вече отъ тѣхъ доказателства на лоялность, трѣбваше да се надѣватъ на добро третиране.

Нищо подобно, обаче, не стана, за нещастие. Младотурцитѣ, бждащитѣ властодръжци, забравиха обещанията си: тѣ забравиха сжщо съдействието, което бѣха получили отъ нетурскитѣ националности и поеха като грижа унификацията на отоманската империя, като се има за основа турската националность, останала най-назадъ отъ всички други националности, които населяваха различнитѣ провинции на Турция.

Тази цель бѣше невъзможно да бжде постигната и асимилационната политика на новия режимъ като резултатъ получи повдигането срещу нея на всички нетурци, даже и мюсюлманското население въ Европа — албанцитѣ. Въ Азия арабитѣ възстанаха.

Мѣркитѣ, наложени отъ комитета Обединение и Напрѣдъкъ, обезоржжението на християнитѣ въ Македония, премахването на политическитѣ сдружения, които имаха националенъ характеръ — между тѣхъ и Българскитѣ конституционни клубове — намѣрението да се колонизира Македония съ мохаджири (преселници), дошли отъ Босна, за да създадатъ тамъ изкуствено едно мусулманско болшинство, неопитностьта, съ която се отнасяха къмъ християнитѣ, задължителната военна служба на последнитѣ — мѣрка, която сама по себе си бѣше възприета и даже желана отъ българитѣ — всички тѣзи обстоятелства подпомогнаха само за увеличението на войнственото неприятелско настроение на християнитѣ, които виждаха, че положението имъ ставаше по-лошо отколкото подъ владичеството на Абдулъ Хамида. Оттукъ идва и сближението между българитѣ и тѣхнитѣ съперници — гърци и сърби, сключването на споразумението и балканската война, която е прелюдие на голѣмата европейска война.

Благодарение на грѣшката на младотурцитѣ, тѣхното неразбиране на истинското положение и реалнитѣ интереси на Турция, тази страна биде въвлечена въ една пълна катастрофа.

За нещастие, резултатътъ не бѣше по-изгоденъ и за българския народъ, който следъ голѣми усилия, огромни жертви и блѣстящи побѣди почти нищо не можа да спечели за себе си, а напротивъ видя какъ неговитѣ съседи се уголѣмиха, като една часть отъ неговитѣ деца бидоха подхвърлени на едно иго много по-тежко отколкото това на турцитѣ. Съвсемъ друго би било, ако младотурцитѣ, разбирайки собствения си интересъ, бѣха приели ржката, която имъ подаваха българитѣ и да бѣха дали на Македония автономията, която последната искаше въ границитѣ на отоманската империя.

Табло LXXXII. **Цивилнитѣ агенти и жандармерийскитѣ инструктори.**
287 Една отъ главнитѣ точки въ Мюрцегскитѣ реформи бѣше назначението на двама мандатьори на заинтересованитѣ две велики сили — Русия и Австроунгария и тѣ побързаха да ги назначатъ. Първата назначи Демерикъ, а втората — Мюлеръ; а следъ смъртьта имъ бѣха замѣстени съ Петряевъ, русинъ и А. Рапопортъ, австриецъ. Подъ името цивилни агенти тѣ трѣбваше да упражняватъ надзоръ по прилагането на реформитѣ и да съставляватъ единъ видъ съветъ заедно съ главния инспекторъ — Хилми-паша, при когото и се аташираха. Ала Портата правеше толкова прѣчки и ограничения, щото тѣхната мисия рискуваше да пропадне.

Друга важна точка отъ програмата бѣше преобразуване на турската жандармерия подъ ржководството на европейски офицери-инструктори съ свой шефъ европеецъ.

На 2 февруари 1904 год. дойде въ Цариградъ като шефъ на жандармерията генералъ Дежоржисъ отъ италиянската армия съ петь европейски инструктори. И по тая точка Високата Порта прояви голѣма упоритость и само когато разбра, че Европа е единодушна въ намѣрението си, склони да приеме изцѣло реформитѣ.

Това бѣше на 8 априлъ 1904 год. На 19 с. м. европейскитѣ офицери пристигнаха въ Солунъ и заминаха за мѣстоназначенията: австрийскитѣ въ скопския санджакъ, италиянскитѣ въ битолския санджакъ и костурската каза (корчански с.), руситѣ въ солунския санджакъ, френскитѣ въ сѣрския и английскитѣ въ драмския. Германия не участвуваше въ акцията.

Австрийскитѣ офицери бѣха повечето туркофили. Единъ отъ тѣзи умиротворители даваше съветъ на турцитѣ да обърнатъ топоветѣ къмъ мирнитѣ села, когато Атанасъ Бабата геройски умираше въ кумановско.

Английскитѣ офицери се държеха официално, но джентлементски.

Рускитѣ, начело съ своя шефъ полковникъ Н. Суринъ, се държеха братски, особено г. Н. Суринъ — единъ утешитель на онеправданитѣ, при когото тѣ намираха всѣкога топълъ приемъ.

Французкитѣ, съ присжщата на нацията имъ любовь къмъ свободата, винаги сж били на страната на угнетенитѣ.

Между тѣзи офицери — рицари, македонското население не може да забрави доблестния французинъ г. Леонъ Ламушъ, който възлюби македонския мжченикъ и никога не престана отъ тогава и до днешни дни да служи преданно на истината и справедливостьта, да брани македонската кауза и да изобличава алчностьта на враговетѣ на последната.

Не по-малка симпатия и благодарность спечелиха италиянскитѣ офицери, чието име е свързано съ много акции на справедливость и горещо желание да се помогне на нещастнитѣ. Та кой македонецъ отъ битолския вилаетъ не помни доблестния полковникъ г-нъ Лоди, капитана г-нъ Лучини. . . мили и скжпи имена, които не сж жалили положението си само да защитятъ беззащитнитѣ.

Ние съжаляваме много, че нѣмаме на ржка ликоветѣ на тия македонски приятели.

Жандармерийскитѣ инструктори — европейски офицери, макаръ и тѣсно ограничени въ своитѣ права, макаръ и да действуваха подъ строгъ контролъ и вѣчно подозрение, справедливостьта изисква да подчертаемъ, че тѣ изиграха, до колкото зависеше отъ тѣхъ, благотворна роль; тѣ бѣха за роба веществени доказателства за слабостьта на турската власть и единъ етапъ на усилена вѣра, че края на робството наближава.

Табло LXXXIII **Мюрцегскитѣ реформи.** Илин-
288—290 денското въстание бѣше една голѣма изненада за свѣта. То внесе неописуема тревога въ всички европейски кржгове, защото надъ балканитѣ се издигаха страховити облаци, пълни съ електричество, готово да се разрази и да обхване цѣла Европа,

Най-голѣма бѣше тревогата между дипломацията, макаръ тя и нейнитѣ печатни органи да си придаваха изгледъ на спокойствие. Дипломацията прикриваше действителностьта и я подценяваше, но общественото мнение не спѣше. Нечуванитѣ турски ужаси събудиха обществената съвесть и общъ енергиченъ повикъ се издигна противъ авторитѣ на последнитѣ и противъ бездействието на дипломацията.

Дипломацията бѣше принудена да заговори и най-напредъ ржководителитѣ на двѣтѣ най-заинтересовани държави — Русия и Австро-Унгария.

На 17 (30) септември 1903 година стана свиждане между руския императоръ Николай II и Францъ Иосифъ въ щирийския градецъ Мюрщегъ, дето присжтствуваха тѣхнитѣ първи министри. Тамъ изработиха новъ проектъ за реформи, известни подъ името Мюрщегски реформи. На 22 октомври проекта бѣ вржченъ на В. Порта и тя се съгласи да го приеме едва на 25 ноември.

Ето пълния текстъ на програмата на Мюрщегскитѣ реформи:

1. За да се установи контролъ върху деятелностьта на отоманската власть относително прилагането на реформитѣ, трѣбва да се назначатъ при Хилми паша специални цивилни агенти отъ страна на Австро-Унгария и Русия, които да бждатъ задължени да придружаватъ навсѣкжде главния инспекторъ, да обръщатъ вниманието му върху нуждитѣ на християнското население, да отбелязватъ злоупотрѣбленията на мѣстнитѣ власти, да съобщаватъ съответствуващитѣ забележки на посланицитѣ въ Цариградъ и да донасятъ на правителствата си за всичко, което се случва въ страната. Като помощници на горе-казанитѣ агенти да се назначатъ секретари и драгомани, които ще бждатъ натоварени да изпълняватъ тѣхнитѣ заповѣди и за това ще имъ бжде разрешено да правятъ обиколки, за да разпитватъ жителитѣ въ селата, да надзиравbooтъ мѣстната власть и пр. Понеже задачата на цивилнитѣ агенти е да бдятъ върху прокарването на реформитѣ и умиротворяването на населението тѣхниятъ мандатъ ще изтече следъ две години отъ деньтъ на назначаването имъ.

Високата Порта да се задължи да предпише на мѣстната власть да даде на тѣзи агенти всичкитѣ улеснения, за да могатъ тѣзи последнитѣ да изпълняватъ своята мисия.

2. Понеже реорганизацията на турската жандармерия и полиция сж найсжщественитѣ мѣрки за успокоението на страната, належаще е да се изиска отъ Портата и тая реформа.

Като се вземе предвидъ, че нѣколцината шведски офицери и други, които непознавайки нито езика, нито мѣстнитѣ условия, не сж могли да бждатъ полезни, желанието е да се прибавятъ къмъ първоначалния проектъ следующитѣ измѣнения и допълнения:

а) Реорганизацията на жандармерията въ тритѣ вилаети да бжде повѣрена на единъ генералъ отъ чужда нарадность на служба при императорското правителство, при когото да бждатъ аташирани военни лица на великитѣ сили, и които ще раздѣлятъ помежду си окржзитѣ, гдето тѣ ще развиватъ деятелностьта си като контрольори, инструктори и реорганизатори. По този начинъ тѣ ще могатъ да наблюдаватъ и поведението на войската спрямо населението.

б) Тия офицери ще могатъ да поискатъ, ако това имъ се види необходимо, и помощьта на други офицери и подофицери тоже чужденци.

3. Следъ като усмиряването на страната бжде установено, да се поиска отъ императорското правителство едно изменение на териториялного разпредѣление на административнитѣ единици, съ цель да се групиратъ по-правилно различнитѣ националности.

4. Въ сжщото време да се иска реорганизацията на административнитѣ и сждебни учреждения, въ които ще бжде желателно да се допуснатъ и туземнитѣ християни и да се благоприятствува за разширението на мѣстнитѣ свободи (автономии).

5. Да се основатъ веднага въ поважнитѣ центрове на вилаетитѣ смѣсени комисии, съставени отъ еднакво число християни и мохамедани, за разглеждането на политическитѣ престжпления и други, направени презъ време на смутоветѣ. Въ тѣзи комисии трѣбва да вематъ участие и консулскитѣ представители на Австро-Унгария и Русия.

6. Да се изискатъ отъ турското правителство суми, предназначени специално:

а) За завръщане въ мѣстожителствата ония християнски фамилии, които сж избѣгали въ България и другаде.

б) За помощи на християнитѣ, които сж изгубили своитѣ имоти и жилища.

в) За пресъзиждане на кжщитѣ, църквитѣ и училищата, разрушени отъ турцитѣ презъ възстанието.

Комиситѣ, въ които ще заседаватъ и християни старейшини, ще решаватъ за раздаването на тия суми. Австро-Унгарскитѣ и рускитѣ консули ще бдятъ за тѣхното разпредѣление.

7. Въ християнскитѣ села, изгорени отъ турскитѣ войски и башибозуци, християнитѣ жители, които сж се завърнали, ще бждатъ освободени презъ една година отъ всѣкакъвъ данъкъ.

8. Турското правителство да се задължи да въведе отново и незабавно реформитѣ, означени въ приготвения презъ м. февруари т. г. проектъ, както и тѣзи, на които необходимостьта ще бжде отсетне почувствувана.

9. Понеже повечето отъ произшествията и звѣрствата сж извършени отъ илявето и редифитѣ отъ II класа и отъ башибозуцитѣ, необходимо е, щото първитѣ да бждатъ разпуснати и занапредъ да се забрани формирането на башибозушки шайки.

Табло LXXXIII. 288—290 Разширяване на Мюрщегскитѣ реформи. Въ края на месецъ декемврии 1904 година френскиятъ цариградски посланикъ г. Констанъ пишеше до своето правителство: „Положението въ Македония е чувствително натежнѣло въ течение на този месецъ. Крайната бавность, съ която се извършва преобразуването на жандармерията и лошата воля, все повече и повече очевидна, каквато властитѣ правятъ въ тоя случай, увеличаватъ безспокойствието въ всички срѣди. Изглежда, че въ Македония все повече и повече се шири мнението, какво не може вече да се разчита върху реформитѣ, а българитѣ, считайки себе като прицелъ на систематична враждебность на правителството, изглеждатъ все повече и повече решени да прибѣгнатъ къмъ възстание".

При това положение руското и австро-унгарското правителство подканиха Англия, Франция и Италия да се връчи нова нота на Портата, съ която да се иска увеличение на европейскитѣ офицери и продължение на мандата имъ. А съ нотата си отъ 20 декември с. г. лордъ Лансдоунъ иска незабавно поставяне на дневенъ редъ и финансови реформи. Първото искане се удовлетвори, макаръ и доста късно. Числото на офицеритѣ се увеличи до 23 души (15 януари 1905 година) и мандата имъ се продължи съ още седемь години.

Не така скоро се изглади въпроса съ финансовитѣ реформи. Преговоритѣ се протакаха цѣли две години и Портата подъ разни предлози отказваше. Найсетне великитѣ сили решаватъ да употрѣбатъ натискъ и една международна флота на 26 ноември окупира митницата и телеграфа на о-въ Митилинъ.

Часть отъ флотата потеглюва къмъ Дарданелитѣ и султанското правителство прекланя глава: по сѫщество прие реформитѣ, а на 26 априлъ 1907 година изцѣло и напълно.

Не се минаха и 4 месеца, презъ месецъ августъ с. г. дипломацията поставя на дневенъ редъ въпроса за сѫдебнитѣ реформи. Въ свръзка съ други междуевропейски въпроси, като Мароксния, Мала-Азия, дава се мѣсто въ разговоритѣ и на македонския. А тия разговори и срещи сѫ много чести:

Вилхелмъ II и Николай II въ Свинемюнде (3—7 августъ), Вилхелмъ II и Едуардъ VII въ Вилхелмсхафенъ (14 с. м.), Едуардъ VII и Францъ Иосифъ въ Ишль (15 августъ), Едуардъ VII и Клемансо въ Мариенбадъ (22 с. м.), Титони и Еренталъ въ Дезмо и въ Семеринни (24 с. м.), Ж. Камбонъ и графъ Бюловъ въ Нордерней (24 с. м.) и пр.

Петь дена следъ срещата въ Ишль Австрия и Русия съобщаватъ на посланицитѣ една програма за сѫдебни реформи. В. Порта, разбира се, прави силна опозиция и протака решението на въпроса.

На 10 мартъ 1908 година сѫръ Едуардъ Грей предложи на великитѣ сили назначаването на единъ генералъ-губернаторъ, християнинъ или мюслюманинъ, за 10 години и то съ съгласието на тия сили.

Русия предлага другъ проектъ. За да се постигне съгласие между двата проекта на 10 юни 1908 година става свиждането на английския кралъ Едуардъ VII и руския императоръ Николай II въ Ревалъ. На тая знаменита Ревалска среща рускиятъ министъръ на вънишнитѣ работи Изволски и английскиятъ Харвингъ устройваха общъ англо-руски проектъ за реформи, който водѣше къмъ автономия на Македония

На 10 юли с. г. младотурцитѣ извършиха държавенъ превратъ, известенъ съ името Хуриетъ.

Табло LXXXVII. 300 Кимонъ Георгиевъ отъ с. Негованъ, солунско, е дългогодишенъ войвода въ поройската революционна околия, гдето е билъ убитъ въ сражение съ турска войска презъ 1908 год.

Табло LXXXVII 301 Спиро Келемановъ е роденъ въ гр. Щипъ, единъ отъ най-преданнитѣ революционери. Починалъ 1907 година отъ придобита болесть изъ турскитѣ затвори.

Табло LXXXVII. 302 Гаврилъ Стоилковъ, отъ с. Смоймирово (малешевско), е четникъ презъ турския режимъ и войвода на българска чета презъ сръбския режимъ. Сражавалъ се е съ сърбитѣ.

Табло LXXXVII. 303 Петъръ Христовъ Германчето е родомъ отъ с. Германъ (преспанско). Отъ 1899 година е членъ на организацията. Въ време на илинденското възстание като войвода на голѣма чета смѣло брани селата отъ пожаръ и клане. Непрестанно напада турския башибозукъ и заплашва, че за едно изгорено християнско село, той ще подпали 2 турски.

Заминава послѣ въ Америка, но презъ 1905 г. се връща и пакъ застава на чело. Три години броди планинитѣ като преспански войвода. На 28 февруари 1908 г. въ сражение при с. Дропитища съ турска войска се самоубива, за да не падне въ пленъ.

Табло LXXXVIII. 304-305 Българскитѣ конституционни клубове въ Македония.

Срещата на руския императоръ съ английския краль въ Ревалъ, побутна младотурцитѣ къмъ бързи акции и съ силата на орѫжието тѣ се наложиха на Султанъ Абдулъ Хамидъ да провъзгласи Турция за конституционна държава.

На 10/23 юли 1908 год. последната осъмна въ нова ера, пълна съ надежди за бѫдащето.

Намѣсата на европейската дипломация автоматически спре; революционна организация при създаденото положение сви знамена. Новото време искаше нови методи за извоюване свободата на Македония до автономна форма.

Единъ отъ тѣзи методи бѣше прегрупирането на силитѣ на почвата на конституцията, така щото въ новитѣ групи да влѣзне всѣки буденъ и свободолюбивъ българинъ и съ общи сили на всички македонци да се пази конституцията отъ всѣко посѣгателство и да се чисти пжтя за нейното развитие.

По тоя начинъ се роди идеята за основаване на конституционнитѣ клубове въ Македония.

На 26 юли (8 VIII), въ Солунъ, избраната за тържествата българска комисия се събра и обмислюваше плана на участието отъ страна на македонскитѣ българи въ конституционното управление въ областьта. Въ тока на размѣненитѣ мисли изникналъ въпроса за уреждане на конституционни клубове. На другия день, 27 юли (6. VIII), въ Солунъ сж били свикани гражданитѣ на учредително събрание, въ което формално сж били положени основитѣ на първия български клубъ въ Турция и била избрана комисия за изработване уставъ. Въ едно друго заседание устава е билъ приетъ и избрано настоятелство.

Презъ течението на месецъ августъ 1908 год. цѣла Македония се покри отъ мрежата на конституционнитѣ клубове. По-доле даваме сведения за числото на тия клубове.

Едновременно съ основаването на последнитѣ зрѣеше идеята за свикване на конгресъ, който да свърже всички въ едно цѣло и да изработи политическата програма.

Тая идея се роди пакъ въ Солунъ и въ края на месецъ августъ тамошния клубъ отправи окржжно до българскитѣ общини въ Македония да се погрижатъ да основатъ клубове въ района си. Съ сжщото окржжно се поканваха съставенитѣ вече клубове на конгресъ.

Конгресътъ се свика въ Солунъ и заседава отъ 7 до 13 септември старъ стилъ, като държа презъ това време 10 заседания. Присжтствуваха 69 делегати.

За да пояснимъ характера на дейностьта на македонскитѣ конституционни клубове, ще направимъ нѣколко извлѣчения отъ политическата програма:

1. „Групиране на отдѣлнитѣ националности въ нови административни единици, по-възможность по-еднородни, съ областно самоуправление“.

2. „Образование на матеренъ езикъ“.

3. „Правата на отоманскитѣ българи въ религиозно и културно отношение, спечелени по силата на държавни актове, произхождащи отъ върховната или изпълнителна власть, се запазватъ“.

Така опредѣлени границитѣ на дейностьта на конституционнитѣ клубове, последнитѣ се отдадоха всецѣло на работа, пълна съ енергия и служене на свободата по-легаленъ пжть.

Тукъ е умѣстно да изтъкнемъ, че легалното въ политическата програма искане областно самоуправление не бѣше друго освенъ цельта, която революционната организация гонеше; само думата „автономия“, която бѣше плашило за турцитѣ, бѣ замѣнена съ израза „областно самоуправление“. Това главно програмно искане бѣше поставено въ основата на конституционната клубна дейность по настояване на предвидливитѣ тогавашни революционни водители: Хр. Матовъ и Т. Александровъ.

Като плодъ на дейностьта на македонскитѣ клубове се явиха книжовни трудове: „Конституцията на Отоманската империя“, издание на централното бюро; разни брошури по конституционното право и пр.

Тогава се родиха и вестницитѣ: „Конституционна заря“, „Народна воля“, „Право“, списание „Културно единство“ и пр.

Заблика единъ буенъ, общественъ животъ, пъленъ съ надежди, макаръ че въ дейностьта на младотурцитѣ още рано-рано пролича „играта на конституция“.

Младотурския комитетъ „Единство и Напредъкъ“ („Иттихадъ ве Тереки“), който тайно приготви революционното движение въ срѣдата на турската македонска армия, а после явно дирижираше конституционното движение, не се забави да си покаже картитѣ. Тъй като постигна първата и най-главната цель да отстрана европейската намѣса въ сждбинитѣ на Отоманската империя, можа по тоя начинъ да осуети програмата на ревалската среща. Следъ тази сполука той се зае да консолидира новия режимъ, потуши бунтътъ на цариградскитѣ войски, предании на стария режимъ и свали отъ престола Султанъ Абдулъ Хамида съ помощьта на македонскитѣ войски начело съ Махмутъ Шевкетъ паша, въ които взеха участие хиляди българи, на чело съ Яне Сандански. Младотурцитѣ заздравиха положението си и станаха пълни господари на държавата. Комитетътъ „Единство и Напредъкъ“ стана диктаторъ и постави като изходна точка на своята бждаща дейность отоманизирането на всички нетурски народности въ държавата и народностното имъ обезличаване. За него вече не сжществуваха българи, гърци, власи и пр., а имаше само отомани съ единъ единственъ официаленъ езикъ — турския, и съ анулиране на всички права, които християнскитѣ народности въ Турция бѣха придобили презъ петвѣковното владичество на отоманскитѣ султани.

Първата младотурска мѣрка противъ националното свободно развитие на нетурскитѣ народности бѣше: „Закона на сдруженията въ отоманското царство“, гласуванъ отъ турския парламентъ на 3 августъ ст. ст. 1909 година. Тоя законъ бѣше насоченъ тъкмо срещу живота на клубоветѣ. Въ духа на тоя законъ се налагаше известно измѣнение въ устава на последнитѣ, което ограничаваше твърде много тѣхната дейность.

По-късно последния настоятелно поиска да се махне названието, което посочваше националностьта на клуба и да се замѣни съ общо название „Отомански конституционенъ клубъ“, вмѣсто „Български конституционенъ клубъ“.

Едновременно съ това младотурцитѣ почнаха явно да подозиратъ клубоветѣ и на всѣка стжпка да правятъ пречки. Нѣщо повече: много клубове бѣха обискирани, книжата имъ задигнати и дейностьта имъ спрена.

Отъ день на день положението ставаше по-грозно; младотурцитѣ почнаха да преследватъ по-събуденитѣ българи, особено революционнитѣ дейци. Преследването се изрази въ убийства и тероръ — сжщото положение, което царѣше и презъ времето на стария режимъ.

Благодарение на тоя методъ на действие отъ страна на младотурцитѣ, живота на клубоветѣ, още презъ есеньта на 1909 година, почна да гасне и презъ първитѣ месеци на следващата година вече нѣмаше поменъ отъ български клубове.

И така, младотурскиятъ хуриетъ отъ 1908 година излѣзе единъ фарсъ, който, както е известно, по късно свърши много трагично за Отоманската империя презъ 1912 година!...

Табло LXXXIX 307 **Добри Даскаловъ**, отъ Кавардарци, бившъ тиквешки войвода, убитъ презъ време на Хуриета.

Табло XC. 310 **Пѣйо Яворовъ**, родомъ отъ гр. Чирпанъ, е единъ отъ първитѣ млади български поети, писатели и журналисти. Дълги години той взима най-живо участие въ борбитѣ за свободата на Македония и обединението на българското племе. Билъ е съ разни чети въ Македония: въ кочанско, малешевско, неврокопско и Разлога. Той е редакторъ въ София на в. „Дѣло", органъ на задграничното представителство на Вжтрешната м. о. р. организация, а въ Македония, като четникъ (въ Разлога), е издавалъ таенъ революционенъ хектографиранъ листъ.

Табло XCI. 312 **Василъ Аджаларски** е родомъ отъ с. Аджалари (скопско), дългогодишенъ околийски войвода въ скопската околия. Той водилъ много сражения съ турцитѣ. Презъ зимата на 1904 г. въ една кула въ с. Ибраимово е билъ обсаденъ съ четатата си. Сражавайки се храбро, на смръчаване съ бомби въ ржка сполучилъ да си пробие пжть. Той биде убитъ отъ турцитѣ въ градъ Скопйе презъ 1910 г.

Табло XCI 313 **Георги Мучитановъ касапчето**, гр. Крушово, 1882—1911 г., по народность куцовлахъ, бившъ воденски войвода, убитъ заедно съ ениджевардарския войвода Апостолъ Петковъ презъ 1911 год.

Табло XCI 314 **Кръстю Льондевъ**, отъ с Пжтеле леринско, бившъ лерински войвода, сжденъ и застрелянъ отъ сърбитѣ презъ 1928 г. като организаторъ по убийството не ренегата-журналистъ Спасъ Поповичъ.

Табло XCI. 315 **Апостолъ Петковъ, войвода ениджe-вардарски**, още отъ 1899 г. действувалъ въ най-южния край на Македония до рѣка Бистрица. Прочутъ бѣ предъ турци и европейци по това, че бѣ пъленъ господарь на голѣмото енидженско блато; колкото пжти много войска е заграждала блатото, за да го улови и избие четата му, никога не е сполучвала. Водилъ е съ четата си много сражения съ турцитѣ. Най-сетне е починалъ трагично на 15 августъ 1911 година.

Табло XCIII. 317 **Кочани.** На това мѣсто смѣли революционери отъ Кочани поставятъ на 1 августъ 1912 год. адска машина, която ужасно експлодира. Озвѣренитѣ турци се нахвърлятъ върху българското население и извършватъ формено клане: избиватъ 39 души българи и много раняватъ. Това произшедствие предизвика буря отъ негодувание въ свободна България и подготви духоветѣ за освободителната война противъ турцитѣ.

Табло XCIV. 319 **Пере Тошовъ** е роденъ въ гр. Прилепъ презъ 1865 или 1866 год. Първоначалното образование завърши въ родния си градъ. Презъ 1882—83 учебна год. отива въ Солунъ, дето се учи до 1885 г. Презъ последната година въ пансиона на Солунската м. гимназия се залавя една христоматия отъ авторитѣ Величковъ-Вазовъ. Властьта иска да закрие гимназията и най-сетне се задоволила съ отстранението на ученика— собственикъ на опасната книга. Тоя ученикъ е Пере. Той е отстраненъ отъ гимназията, макаръ за лице, и е поставенъ подъ полицейски надзоръ. Въ началото на 1886 г., заедно съ други свои съученици, заминава за Пловдивъ и постжпва въ VI класъ на тамошната гимназия.

Съединението стана и сърбитѣ обявиха братоубийствена война презъ ноември 1885 год. Пере Тошовъ влиза въ доброволческия отрядъ и отива да брани съединена България.

Презъ нощьта на 15 ноември ст. ст. взима участие въ боеветѣ подъ Пиротъ и за показаната смѣлость е награденъ съ орденъ „за храбрость".

До 1890 год. остава въ княжеството, като винаги е близъкъ до македонскитѣ кржгове, които работятъ за освобождението на Македония.

Учебната 1892—93 година заедно съ Даме Груевъ прекарватъ въ Прилепъ като учители.

Тамъ поставятъ основата на една систематично организирана революционна борба противъ турския яремъ и привличатъ за тая кауза привърженици.

Следната учебна година Тошовъ отива като учитель въ Скопйе и тамъ сѣе семето за свободата. Отъ 1894—95 година до 1898 г. виждаме го на сжщата длъжность въ Битолската м. гимназия, гдето сѐ така служи на великия идеалъ.

Отъ 1898 год. до 1901 г. той е вече на длъжность въ Солунъ, като прикрива действителната мисия, организаторъ и апостолъ. Вследствие известната „солунска афера", Пере е изправенъ предъ специаленъ сждъ въ Солунъ и осжденъ на заточение въ Подрумъ-Кале (М. Азия), кждето прекарва до амнистията презъ 1902 год.

Амнистиранъ, връща се въ Солунъ и оттамъ въ Битоля и Прилепъ, гдето вече живѣе полулегално.

Обявяването на възстанието презъ 1903 год. го заварва все тамъ. Макаръ и несъгласенъ за обявяването, той се поставя на чело на мориховския районъ и се бори въ редоветѣ на възстаналия робъ. Погрома не го отчайва. Той остава въ родината си, за да насърдчава и крепи духа.

Презъ 1905 г. П. Тошовъ е тоже членъ въ конгреса станалъ въ Рила планина, известенъ подъ името „Рилски конгресъ".

Страдащъ отъ тежка болесть въ стомаха, изтощенъ физически и изнуренъ душевно отъ стеклитѣ се кобни по революционното дѣло събития, Пере заминава за България и стои тамо до хуриета.

Презъ 1908 година се връща отъ България въ Солунъ. Тамъ взима участие, заедно съ г. Ан. Страшимировъ, въ списването на в. „Конституционна Заря".

Презъ 1910—911 учебна година става училищенъ инспекторъ, но скоро бива уволненъ и предложено му бѣ секретарска длъжность въ цариградския екзархийски в-къ „Вести". Той се отказва и заминава за София. Пада тежко боленъ въ болницата на д-ръ Сарафовъ.

Останалъ безъ срѣдства за живѣене, разни приятели му ги предлагатъ, но той отказва, като гладува по цѣли дни и страда за „една цигара тютюнъ"...

Ала още отъ детинство Пере бѣше лунатикъ и въ съня си високо крѣкаше.

Единъ день, следъ едно ужасно крѣщене презъ нощьта, Пере взима решение да не продължава да бѫде товаръ и да замине за родния си край.

Той напуска столицата на България, като бѣше се снабдилъ съ цѣла библиотека отъ книги по земледѣлие, тръгва на пѫть за Македония, кѫдето въ чифлика си иска да се предаде на миренъ и отшелнически животъ.

Единъ день получава паспорта си, нагоренъ на единия край. Приятели и познати надушили, че отъ турската легация взели сѫ всички мѣрки да се не завърне Пере въ дома си; но Пере бѣше махналъ съ рѫка на живота. „Единъ пѫть се умира. За мене нѣма по-голѣмо щастие отъ това да сложа кости въ родна земя" — Переви думи казани въ кафене „Македония" на 16. IV. 1912 г. предъ приятели.

Характеристика. „Пере Тошовъ е между най-голѣмитѣ македонски дейци най-неизвестния. Той живѣ въ самота и умрѣ незабелязано. Неговиятъ тихъ и меланхоличенъ образъ е, обаче, пъленъ съ рѣдко и скѫпоценно очарование.

У никой отъ съратницитѣ му вѫтрешния животъ не бѣ тъй чистъ, съсрѣдоточенъ и изобиленъ съ нравствено богатство, както у него. Руската литература бѣ упражнила върху му много силно влияние, но и въ основа той имаше всичкитѣ черти на една хубава славянска душа: доброта, нежность, вкусъ къмъ съзерцателенъ животъ. А заедно съ това — като истински славянинъ — и единъ отенъкъ на безволие, който спъваше неговото дѣло и ограничи влиянието му само въ духовнитѣ сфери на македонското движение". (С. Радевъ — „Великитѣ сѣнки").

Табло XCV. 321 **Димитъръ Ивановъ**. Два месеца следъ Букурещкия миръ, презъ 1913 г, съ който България биде за втори пѫть разпокѫсана, недоволното население въ охридско, стружко и дебърско пропѫди сръбскитѣ войски и установи за нѣколко време мѣстни революционни власти. Единъ отъ водителитѣ, който намѣри своята смърть презъ това възстание бѣ Димитъръ Ивановъ. Той бѣ революционеръ рѫководитель и въ турско време.

Табло XCV. 322 **Кръстю Българията**, дългогодишенъ войвода, бѣ се всецѣло посвѣтилъ на революционна дейность. Той оцѣлѣ презъ всичкитѣ многобройни сражения, които води като войвода. Българията почина въ войната противъ сърбитѣ презъ 1913 г.

Табло XCV 323 **Василъ Мончевъ** е роденъ въ Прилепъ. Той взелъ живо участие въ устройването на недѣлнитѣ училища въ родния си градъ и въ разпространяването на тогавашната книжнина. Подозрѣнъ отъ властьта, той отива въ Солунъ. Става хотелиеръ. Неговиятъ хотелъ „Бошнакъ ханъ", а после „Вардаръ", е игралъ ролята на революционно гнѣздо за хората на организацията. Благороденъ, добъръ и преданъ всецѣло на дѣлото, той пожертвува за него себе си и семейството си. Презъ 1913 година, една нощь гърцитѣ пленяватъ Мончева и го отвеждатъ на островъ Трикери, който стана, както за мнозина други, неговъ гробъ.

Презъ сѫщата 1913 г. загина пакъ отъ гръцка рѫка и неговиятъ синъ Георги Мончевъ. Цѣлиятъ животъ на Георги Мончевъ е посветенъ на революционната борба на Македония. Още като ученикъ въ Солунската гимназия, Георги е вече членъ на революционната организация и ѝ оказва ценни услуги: посвещава въ дѣлото другари отъ гимназията, посрѣдничи между революционнитѣ органи въ Солунъ и работницитѣ въ провинцията, върши и самъ смѣли акции. Билъ е четникъ въ битолско презъ илинденското възстание, после легаленъ деецъ въ Солунъ, отново четникъ въ солунско и кукушко, участвувалъ въ революционния конгресъ (1906 г.), членъ на конституционнитѣ клубове, презъ 1912 година, осѫденъ задочно отъ турцитѣ въ връзка съ ениндже-вардарската афера, избѣгалъ въ България, отдето, безъ да дочака мобилизацията, се връща въ Македония, въ кукушко и солунско, начело на революционна чета.

Когато на 21 юни 1913 година българскитѣ войски се оттеглятъ отъ Кукушъ, Мончевъ остава съ дружината си, бие се докрай и не желаейки да преживѣе българския неуспѣхъ, насочва револвера си, но куршумътъ неуспѣва да го срази напълно и полумъртавъ Мончевъ пада въ вражески рѫце. Следъ невъобразими мѫки е починалъ въ една отъ военнитѣ болници въ Солунъ.

Георги Мончевъ и Василъ Мончевъ оставиха единъ отъ най-блѣскавитѣ примѣри за честна и самоотвержена служба на народното дѣло.

Тавло XCV. **Алексо Джорлевъ.** Село
324 Баница (леринско) е родното му мѣсто. Още отъ младини постѫпилъ въ редоветѣ на македонската революционна организация и билъ избранъ за мѣстенъ войвода. Взелъ живо участие въ великото възстание презъ 1903 г.

По-късно билъ заточенъ отъ турскитѣ власти и изпратенъ на заточение въ Фезанъ (Африка) Презъ 1908 г. билъ амнистиранъ отъ младотурцитѣ. Върналъ се въ родината. Презъ войната отъ 1912 год. съ своята чета помагалъ на гърцитѣ като на съюзници, а когато последнитѣ измѣниха, Джорлевъ обърна орѫжието си противъ тѣхъ. Поради лишения и простуда презъ войнитѣ той падна тежко боленъ и умре презъ 1915 г.

Табло XCVI. **Владим. Сланковъ** е роденъ
325 презъ 1889 год. въ щипско Ново-село. Свърши тамъ I класъ.

Още момъкъ е членъ въ организацията. Презъ 1908 г. отива въ Солунъ. Прави покушение противъ Яни Сандански.

Презъ 1909 год. събира селскитѣ каси. Залавятъ турцитѣ писмо и 200 турски лири. Заловенъ, докаранъ е въ Щипъ. Измѫченъ. Въ Скопие осѫденъ на 6 години тъмниченъ затворъ.

Следъ година е изпратенъ на заточение въ М.-Азия. Амнистиранъ, връща се и влиза въ четата на Т. Александровъ. Обикалятъ солунско. Въ балканската война действува въ тила на турцитѣ.

Презъ 1914 г. съ 7 души обикаля като войвода велешко. Обсаденъ, пада убитъ въ сражение заедно съ всички другари.

Табло XCVI. **Четата на Владимиръ Сланковъ** отъ с. Ново-село (щипско). Коме
325—326 Дворински отъ с. Дворища (велешко), Ицо Бондиковъ отъ гр. Велесъ. Ильо Касевъ отъ с. Чичово (велешко). Борисъ Иордановъ отъ с. Ораовецъ (велешко), Георги Табаковъ отъ радомирско.

Табло XCVII **Кръстю Трайковъ** е отъ ресенско,
329 преспански околийски войвода, който се бореше за свободата на Македония презъ първия сръбски режимъ.

Табло XCVII **Даме Поповъ** петнадесеть години
330 съ пушка въ рѫка отстоявалъ свободата на Македония срещу турци и срещу сърби; и въ прилепско и въ разложко; атентаторъ, терористъ и планински борецъ.

Презъ 1912 година извърши 4 атентата; презъ 1908 година срѣдъ прилепската чаршия заедно съ другаря си Гьорица напада родоотстѫпника и шпионина Веле Апчевъ и пр.

Даме е роденъ въ с. Долнени (прилепско) около 1875 година.

Табло XCVIII **Ангелъ Боговъ Джаневъ,**
331 войвода отъ прилепската околийска революционна чета, която се сражава съ сръбско войсково отдѣление надъ с. Прилепецъ.

Табло XCVIII **Ефремъ Миладиновъ,** отъ с.
332—333 Криви-долъ (щипско), е смѣлъ революционеръ, убитъ въ бой съ сърбитѣ въ 1915 година като войвода на щипската революционна околия.

Табло XCIX **Илия Йосифовъ** е роденъ презъ
335 1888 година въ Охридъ. Революционната му дейность почва презъ 1907 година като четникъ и помощникъ войвода на битолския войвода въ полето Ст. Пирчевъ. Следъ хуриета Илия, поради революционна дейность, бѣ осѫденъ и лежа 3 години затворъ. Въ началото на 1912 година той — едва що излѣзълъ отъ затвора — заедно съ свои другари направи атентата върху банка „Салоникъ" въ Битоля, следъ което бѣ избранъ за битолски полски войвода. Презъ 1914 година, подготвяйки своя чета, биде предаденъ и осѫденъ отъ сърбитѣ. При откарването му за Скопйе съ букаи и синджири на ханчето „Зъръ попе" въ Бабуна планина бѣ убитъ следъ жестоко мѫчение отъ сръбскитѣ пандури. Така завърши своя жизненъ край тоя младъ революционеръ.

Табло C На 28 августъ 1915 година стана
336-337 кръвопролитно сражение между бъл-
338-339 гарската чета отъ кумановско и сръбска
340 потера.

Презъ тия дни загинаха Ив. Дѣлчевъ, Калъчевъ и др.

Мѣстностьта, дето стана сражението се нарича Орловецъ (кумановско).

Табло CIII **Борисъ Дранговъ** е роденъ
347 въ гр. Скопйе на 3 мартъ 1872 година. Свърши педагогическо училище въ родния си градъ, а после въ Софийското военно училище. На 1. I. 1895 година е произведенъ въ чинъ подпоручикъ, а на 1. I. 1899 година вече става поручикъ и минава на служба къмъ Втори коненъ полкъ въ гр. Ломъ. Презъ възстанието Борисъ напуска длъжностьта и заминава за Македония да се бие въ редоветѣ на възсталия робъ съ една чета отъ 120 души. Четата дава блѣскаво сражение въ планина Плавица (кратовско). Презъ 1904 год. Дранговъ продължава образованието си въ Военната академия въ С. Петербургъ. Следъ това е билъ назначенъ за ескадроненъ командиръ на 10 коненъ полкъ въ гр. Шуменъ.

Балканската война го завари като ротенъ командиръ и преподаватель по тактика въ Военното училище. Презъ войнитѣ отъ 1914 — 1918 година бѣше командиръ на 5 пѣхотенъ македонски полкъ, началникъ на школата за запасни офицери и най-после командиръ на 9 пѣхотенъ полкъ. На 25. V. 1917 година на кота 1050, въ завоя на Черна, единъ снарядъ отне живота му.

Дранговъ написа многоценената книга „Помни войната", съвети къмъ войници.

Табло CIV 348—349 Христо Матовъ е роденъ презъ 1872 година въ гр. Струга, починалъ въ София на 10. II 1922 година.

Той бѣ роденъ за ученъ, но стана революционеръ.

Още като студентъ Христо Матовъ е написалъ подъ псевдонимъ Дримколовъ отлично аргументираната етнографска студия „Сръбскитѣ претенции въ западна България". Печатана е въ списанието „Български прегледъ", 1894 година, а по-късно въ отдѣлна брошура. Бидейки директоръ и учитель въ IV класното училище въ гр. Сѣръ, Матовъ е написалъ филологическата студия „Ударението въ западно-българскитѣ говори". Този му трудъ, публикуванъ въ Сборника на Министерството на народното просвѣщение, е строго наученъ и се отличава съ голѣма стегнатость на изложението. Дума нѣма излишна.

И по темпераментъ, и по умствени способности, и по подготовка, Христо Матовъ бѣ предназначенъ отъ природата за научни изследвания. Но той чу воплитѣ на населението въ „земята бойна на Самуила" и, плененъ отъ очарованието на освободителния идеалъ, беззаветно се предаде на пълната съ опасности революционна работа. Защото Христо Матовъ имаше и велико сърдце: тѣзи, що не го познаватъ отблизо, нека прочетатъ тритѣ му стихотворения и ще се увѣрятъ въ това. Но и да не бѣха пѣснитѣ му, нима цѣлия му животъ не говори за една широка любвеобилна душа, за която страдаше съ болкитѣ на цѣлъ единъ народъ?

Като директоръ и учитель въ Скопие, Христо Матовъ, току що узналъ за основаването на Вжтрешната революционна организация, възприема идеята и се отдава всецѣло на дѣлото. Той образува първия революционенъ комитетъ въ Скопие и издава тамъ хектографиранъ революционенъ вестникъ. Отъ тогазъ насамъ биографията на Матовъ, подобно на биографиитѣ на най-близкитѣ му другари — Даме Груевъ, Гоце Дѣлчевъ и Пере Тошовъ, — е и история на македонското освободително движение. Съ болесть въ гърдитѣ и недостатъкъ въ ходилата, той не можа да вземе участие съ оржжие въ ржка въ въстанията, макаръ и горещо да желаеше това. Като членъ въ централния комитетъ и задграниченъ представитель, обаче, Христо Матовъ има неоценими заслуги: той бѣ голѣма ржководна сила на организацията. Съ перо и устно слово той действуваше главно върху интелигенцията и посрѣдствомъ нея срѣдъ маситѣ. Но той бѣ достжпенъ и за най-проститѣ четници. Три пжти бѣ хвърленъ въ затворъ; последния пжть на заточение въ Подрумъ-Кале (Мала Азия). Макаръ повидимому да бѣ настрана отъ самата кървава борба между поробители и поробени, живота на Христо Матовъ не по-малко бѣ изложенъ на опасности. Македонската революция, сжщо като другитѣ революции, изяде много отъ своитѣ деца. Не веднъжъ страститѣ при фракционнитѣ борби взимаха връхъ надъ мисъльта и затъмняваха съвеститѣ. Матовъ отстояваше твърдо убеждението си при всички случаи и стоеше непоколебимо на поста си. „Водачътъ не трѣбва да върви по течението, да се приспособява къмъ менящитѣ се настроения на маситѣ: неговъ дългъ е да издигне и проститѣ до своитѣ разбирания; инакъ той престава да бжде водачъ, и става жалъкъ демагогъ, който неминуемо ще изгуби своя престижъ". И Христо Матовъ съ своята честность и прямолинейность запази до края обаянието си на силна личность срѣдъ приятели и противници. Не случайно той носеше псевдонимъ името на последния римски републиканецъ Брутъ.

Табло CV 350 Въндо войвода (стариятъ) е роденъ презъ 1858 г. въ с. Лѣски, гевгелийско. Отровенъ е отъ гърцитѣ презъ 1917 г. въ солунския затворъ. Презъ време на схватката въ гр. Солунъ между българскитѣ войски и гръцкитѣ той взе живо участие. Въндо бѣ куриеръ на В. М. Р. О. отъ 1898 година и четникъ на Иванъ Карасулията и Апостолъ Петковъ. Като войвода борилъ се е противъ гърцитѣ. Обиколилъ енидже-вардарско, гевгелийско, сѣрско и е далъ множество сражения на турски войски и гръцки чети.

Табло CV. 351—352 Лазаръ Дивлянецъ е роденъ въ с. Дивля (скопско) презъ 1880 год.

Безграмотенъ, въ 1909 година излиза нелегаленъ, а презъ 1924 година бѣ убитъ отъ сърбитѣ.

Табло CVI. 353 Стоянъ Мълчанковъ, чедо на живописното родопско с. Скреботно (неврокопска околия). Роденъ презъ 1875 година, а убитъ е отъ братска ржка на 22 априлъ 1920 г. въ разложко.

Още като ученикъ въ солунската гимназия, чийто курсъ е свършилъ, влиза въ редоветѣ на революционното дѣло и презъ възстанието взима живо участие на чело на голѣма чета въ пиринската область.

После става учитель въ родния си край и, подозренъ отъ турцитѣ, бива затворенъ въ солунския затворъ и осжденъ на обесване. Присждата бива отмѣнена съ доживотенъ затворъ — изпращатъ го на заточение въ Родосъ. Амнистиранъ презъ 1911 г., завръща се въ България, дето учителствува. Бурнитѣ години (1912—1918) прекарва подъ оржжие срещу враговетѣ.

Останалъ живъ и здравъ следъ тоя периодъ, установява се въ освободения свой роденъ край и презъ 1918 год. бива избранъ за народенъ представитель. Тая висока честь, оказана на единъ скроменъ учитель и общественъ ратникъ за справедливость и култура, отне живота на Мълчанковъ.

Табло CVI 354 **Ефремъ Чучковъ**, учитель, е роденъ въ Щипъ, дълголодишенъ войвода и членъ на централния комитетъ на ВМРО. Въ продължение на 30 години не преставаше да работи за свободата на своето отечество. Той придоби неизлѣчима болесть, която носи презъ цѣлия си животъ.

Табло CVI. 355—356 **Любомиръ Весовъ** е отъ Велесъ, революционеръ и поетъ, падна убитъ при сражение съ сръбска потера въ началото на м. ноември 1922 г. въ крушовско.

Табло CVI. 357 **Илия Кушевъ**, отъ Велесъ, **бившъ поручикъ** отъ българската армия и бившъ студентъ, велешки войвода, убитъ съ подла измѣна на 29 ноември при с. Руевци.

Заедно съ него сж убити и другаритѣ му: Георги Вардарски, отъ с. Крайница, велешко, и Мане Кратовски — дълголодишни четници и войводи.

Табло CVII-CXI 358-372 **Тодоръ Александровъ** е роденъ на 4 мартъ 1881 год. въ гр. Щипъ. Свършилъ скопското **училище** презъ 1897 год., той става учитель и организаторъ-ржководитель въ Кочани, Виница и Кратово. Въ началото на 1903 г., при подготовката на голѣмото илинденско възстание — той е билъ учитель въ Кочани и околийски ржководитель на кочанската революционна околия, презъ която сж минали много чети и материали почти за цѣла Македония. Съ негово съдействие сж прекарани презъ кочанско голѣма часть отъ експлозивитѣ, които презъ априлъ 1903 г. послужиха за известнитѣ солунски атентати: вдигане въ въздуха на Банкъ Отоманъ, газовото освѣтление, парахода Гвадилквивиръ и др.

Предаденъ отъ кочански власи, отъ които искалъ налогъ за подготовка на възстанието, Александровъ биде арестуванъ на 3 мартъ 1903 г. и още сжщата нощь съ много голѣма стража — за да не бжде освободенъ изъ пжтя отъ организации, чети и милиция — бива закаранъ за Скопье при македонския губернаторъ отъ реформената акция — Хилми-паша. Понеже при обиска въ квартирата му били намѣрени шифровани писма и печатенъ правилникъ за четитѣ, Александровъ бива осжденъ отъ скопския извънреденъ сждъ на 5 години тъмниченъ затворъ. Въ затвора престоява около 13 месеца. Презъ априлъ 1904 г. той бива освободенъ отъ затвора следствие голѣмата политическа амнистия, наречена Начевичева — последния я издействува като специаленъ пратеникъ на българското правителство въ Цариградъ следъ илинденското възстание за водене преговори съ турцитѣ.

Презъ 1903/1904 год. Александровъ бива назначенъ главенъ учитель въ II-класното училище въ гр. Щипъ, (махала Ново-село) и като членъ на околийското ржководно тѣло, заедно съ двамата великани на македонското освободително движение: околийския ржководитель Тодоръ Лазаровъ и войводата Мише Развигоровъ, се заематъ да организиратъ гр. Щипъ и околията. Въ това успѣватъ напълно. Много години щипската революционна околия се е сочила за образецъ въ организационно отношение. Турцитѣ скоро подушватъ какъвъ родъ „учителска" дейность развива главниятъ учитель Александровъ и още презъ ноември му забраняватъ да учителствува и даже да стжпва въ училището. Благодарение стегнатата организация въ Щипъ, обаче, той е продължавалъ още цѣли два месеца да върши своята работа като главенъ и винаги е бивалъ навреме предизвестяванъ отъ граждани, когато органи на турската власть сж идвали да правятъ провѣрка, дали той отива въ училище или не. На 10 януари 1905 год., поради заловено писмо следъ сражението въ с. Лезово на турцитѣ съ четата на Мише Развигоровъ, Александровъ бива потърсенъ отъ турцитѣ да бжде арестуванъ. Кжщата му била обградена, но той успѣва да се изплъзне отъ ржцетѣ имъ и веднага отива въ четата на Мише Развигоровъ и става секретарь на четата. На първия окржженъ конгресъ на скопския революционенъ окржгъ (16—12 1909 год.), като делегатъ на щипската революционна околия, той бива избранъ за секретарь на конгреса.

На 1906 год. той заболѣва отъ стомашно разстройство и по съвети на лѣкари, есеньта остава учитель въ гр. Бургасъ. Презъ сжщата година (2—10 VIII) той взима участие въ II редовенъ конгресъ на скопския окржгъ, като делегатъ на щипската революционна околия. Като узнава, обаче, за убийството на Мише Развигоровъ, той напуска учителството презъ пролѣтьта на 1906 год. и заминава пакъ за Македония като секретарь на кочанския околийски войвода Симеонъ Георгиевъ. На III редовенъ конгресъ на скопския революционенъ окржгъ на 8—14. XI 1907 год., като делегатъ на кочанската околийска чета бива избранъ отъ конгреса направо за окржженъ войвода на скопския революционенъ окржгъ заедно съ Ефремъ Чучковъ. На 23 юли 1907 год., като обявиха младотурцитѣ своя хуриетъ, следъ като се легализираха първи всички чети на сърския и струмишкия окржзи, избързаха да влѣзнатъ въ градоветѣ и четитѣ отъ битолския и солунски окржзи. Ефремъ Чучковъ и Александровъ, предвиждайки, че съ тая революция — фарсъ, младотурцитѣ целятъ да се спасятъ отъ реформената акция, за да задържатъ подъ турско робство Македония, задържаха четитѣ на скопския революционенъ окржгъ седмици по-късно, до като укриятъ оржжието и подготвятъ селянитѣ за временно пасуване до по-удобенъ моментъ. Следъ легализиране на четитѣ, Александровъ продължаваше да обикаля градове и села въ скопския революционенъ окржгъ, въ началото „да се вижда съ приятели", а по-късно като окржженъ „ревизоръ" на черкви, училищни здания, монастири и пр. съ цель да подържа духа у борческото население.

На 2 августъ 1909 г. властьта въ Щипъ се опита да арестува Александрова но той успѣ да избѣга. Следъ една малка обиколка като нелегаленъ въ нѣкои околии на скопския революционенъ окржгъ, той заминава за България на почивка и за да не излага преждевременно населението. Презъ пролѣтьта на 1910 год. той заминава съ чета въ скопския революционенъ окржгъ, възстановява организацията тамъ и съ успѣхъ се бори противъ жестоката обезоржжителна акция на младотурцитѣ, като успѣва да запази голѣма часть отъ оржжието и да прибере голѣми парични срѣдства за засилване организацията. Съ това спасено оржжие и събрани пари на скопския революционенъ окржгъ Т. Александровъ услужи и на дейцитѣ отъ другитѣ революционни окржзи за възсъздаване и засилване организацията тамъ.

Въ началото на 1911 г. се постига пълно разбирателство между дейцитѣ на засилената вече В. М. Р. О. и се избира съ писменно разбирателство, съгласно правилника на организацията, централния комитетъ въ съставъ: 1) Христо Чернопѣевъ, 2) Т. Александровъ, 3) П. Чаулевъ и 4) допълняющъ членъ Ал. Протогеровъ.

Презъ пролѣтьта 1911 г. Чернопѣевъ, Александровъ и Чаулевъ заминаватъ за Цетина, да се срѣщатъ съ албански водители, съ цель да се споразумѣятъ за задружна дейность противъ турското иго.

Презъ лѣтото и есеньта на 1911 г. и презъ лѣтото на 1912 год. подъ ржководството на Александровъ, войводитѣ и атентаторскитѣ мѣстни власти извършиха систематично редица динамитни атентати надъ тренове, желѣзопжтни мостове и гари, надъ жандармерийски постове, въ градове и на др. много мѣста въ Македония.

Презъ лѣтото на 1912 г. и при обявяването войната между съюзенитѣ балкански държави и Турция, Александровъ съ нѣколко души другари се е движилъ въ кукушко и солунско, дето сж предприели преди и следъ обявяване на войната редица атентати надъ тренове, на австрийската поща и трамваитѣ въ Солунъ, на моста при Ново-село до гр. Солунъ и пр.

Следъ обявяване войната презъ 1912 г., той съдействува въ армиитѣ на съюзнитѣ балкански държави и съ кукушката чета и милиция успѣва нѣколко дена преди да стигнатъ българскитѣ войски, да завземе гр. Кукушъ, да спре ж. п. съобщение на турцитѣ до р. Галикъ, да обезоржжи турското население тамъ и приготви и складира голѣми запаси храни за бързо настжпващата (съ обозъ отъ волски кола) българска армия.

Въ началото на 1913 г. бива изпратенъ въ македонското опълчение, дето бива зачисленъ въ щаба на III македонска бригада.

Презъ междусъюзнишката война Александровъ е билъ даденъ въ разпореждане къмъ 8 тунджанска дивизия, на която е принесълъ съ другаритѣ си голѣми услуги.

Следъ погрома (1913 г.) той е осталъ да живѣе въ България, отдето презъ 1913, 1914 и 1915 г. е правилъ агитаторски групи за подържане духа въ Македония и за възсъздаване организацията.

Презъ време на голѣмата война е билъ въ щаба на партизанската рота при 3-а бригада на 11 Македонска дивизия. Той се занимава тукъ съ полезнитѣ инициативи: издаване серии книжки (библиотека), вестници „Народность“ и „Nation“, албума „Македония въ образи“ и пр. Веднага следъ погрома Александровъ се заема да възстанови връзкитѣ съ поробенитѣ части на Македония и да събира редовни сведения за вършенитѣ отъ сърби и гърци тамъ зулуми.

На 4 ноември 1919 г. той бива арестуванъ като „виновникъ за погрома“, а избѣгалъ отъ затвора на 13 с. м.

Презъ пролѣтьта 1920 г. заминава съ чета въ Македония. Загина трагично.

Табко CXII. 378 **Петь жертви на дълга.** На 22 юли 1924 год. едно отдѣление отъ четата на войводата Панче Михаиловъ биде нападнато отъ сърбска потера близо до село Калиманци (околия Царево-село). Тукъ паднаха следнитѣ революционери:

1) Мирче Велиновъ отъ с. Церъ, 2) Мише Трайчевъ отъ Щипъ, 3) Мишо Недѣлковъ отъ София, високоинтелегентенъ младежъ съ свѣтло бждаще, 4) Стоилъ Бичиклиевъ отъ Щипъ, 5) Ильо Стойчевъ Златановъ отъ с. Дулица (царево-селско).

Табло CXIII 379 **Митко Домазетовъ** е роденъ въ гр. Щипъ презъ 1905 година. Български студентъ, изпратенъ въ сръбски казарми по заповѣдь на великия жупанъ Матковичъ, понеже билъ подозренъ. Тамъ бива безчовѣчно изтезаванъ. Нарочно подмаменъ отъ единъ сръбски капларъ, който му казалъ, че му помага да избѣга, Домазетовъ стига до с. Царево-село, но тамъ попада на скроена засада и бива заловенъ.

Убитъ е до сжщото село на 28 априлъ 1925 година.

Табло CXIII 381 **Ангелъ Димитровъ**, терористъ, е убитъ въ 1925 година.

Табло CXIV 382 **Саздо Гручински** е убитъ презъ 1924 година въ кочанско въ сражение съ сърбитѣ.

Табло CXIV 383 **Мите Церски**, кочански войвода. Убитъ е презъ 1924 година при с. Калиманци.

Тавло CXV 389 **Траянъ Ивановъ** е родомъ отъ Кочани. На 13 IX 1926 година въ 6 часа сутриньта между с. Облешево и Кочани край желѣзния пжть е билъ застрелянъ отъ сръбски джелати Траянъ Ивановъ.

Той бѣше обвиненъ, че на 22 юни 1924 година въ сражение на четата, въ която и той е билъ, убилъ двама сръбски жандарми.

Следъ прочитането на присждата и

на последната молитва, сръбския свещеникъ поканилъ Траяна да се изповѣда. Траянъ отговорилъ, че не желае, защото душата му е чиста Не се съгласилъ да му вържатъ и очитѣ. Така безтрепетно посрещналъ Траянъ сръбския куршумъ и умрѣлъ съ възгласа „Да живѣе свободна Македония".

Табло CXVI 391 Ипократъ Развигоровъ, внукъ на Мише Развигоровъ. Роденъ е въ гр. Щипъ презъ 1900 година. Баща му Томе Развигоровъ бѣ старъ дългогодишенъ учитель въ с. Неманци и с. св. Николе. Ипократъ бѣ съ основно образование, по занятие фурнаджия. Отъ 1922 година става четникъ.

На 5 XII. 1927 г. падна убитъ сръбския генералъ Ковачевичъ, единъ отъ заклетитѣ врагове на българина и на македонската свобода. Единъ отъ атентаторитѣ бѣше и Ипократъ заедно съ своя си другаръ Лилинковъ. Забѣгватъ въ планина Плачковица. Следъ нѣколко дни бѣха открити въ една пещера. Безбройна сръбска потера обсади пещерата и 20 часа се води сражение. Самоотверженитѣ борци, следъ като свършили бойнитѣ си припаси, за да не се предадатъ живи въ сръбски ржце, последната бомба оставатъ за себе си. Двамата вѣрни другари достойно изпълниха дълга си къмъ заробеното отечество.

Табло CXVII 394 Тодоръ Димковъ, революционеръ. Раненъ на 15 VI 1927 година при с. Дрѣнъкъ (кумановско), се самоубилъ.

Табло CXVII 395 Йосифъ Кировъ (Йоската), революционеръ отъ с. Враци-турци (кукушко), загина въ сражение съ гърцитѣ презъ 1929 година.

Табло CXVII 396 Спасъ Станковъ Стефановъ. На 16 юни 1927 година една революционна чета води сражение съ сръбска потера. Презъ нощьта въ схватката бива раненъ единъ четникъ, който не могълъ да се оттегли отъ засадата. На другия день бива откритъ въ едно долче и започва отчаяна борба. Ранения герой изстрелва всичкитѣ патрони и после се самоубива.

Тоя четникъ бѣше Спасъ Ст. Стефановъ, роденъ на 20 май 1900 година въ с. Любанци (скопско).

Табло CXVII 397 Мано Атанасовъ въ сражение при с. Дрѣнъкъ (кумановско) на 15 юни 1927 година, като четникъ отъ четата на Дафко Данаиловъ, бѣ тежко раненъ и се самоуби. Мано Атанасовъ е родомъ отъ с. Доганица (босилеградско). Загина на 25 годишна възрасть.

Табло CXVIII 398 Трайко Пацковъ е роденъ въ Щипъ. Загиналъ презъ 1925 год. въ едно сражение на щипската чета съ сърбитѣ.

Табло CXVIII 399 Дончо Чупариновъ, отъ гр. Панагюрище, членъ отъ революционната организация, загиналъ презъ 1925 година въ време на комунистическитѣ безредици въ България.

Табло CXVIII 400 Славко Судички. Въ сражение раненъ, заловенъ и съ своето ножче убилъ двама отъ пазачитѣ, които сж го водили на смърть.

Табло CXVIII 401 Цвѣтанъ Спасовъ, кумановски войвода, е убитъ близо до Кратово.

Табло CXIX 402 Стоянъ Лековъ Царотъ, отъ Кратово, е убитъ на първия день на Великдень, 1924 година, въ сражение съ сръбска потера. Дългогодишенъ безстрашенъ войвода.

Табло CXIX 403 Шаренъ Ампо, отъ село Дулица (кочанско), прочутъ войвода, убитъ въ сражение съ сръбски войски презъ 1925 година.

Табло CXX 404 Стефанъ Петковъ Сиркето е роденъ въ гр. Чирпанъ презъ 1868 г.

Презъ 1918 година, презъ време на отстжплението, той бѣше началникъ на полицейската секция въ гр. Велесъ. Когато всичко отстжпваше и бѣгаше къмъ България, Стефанъ Петковъ се обръща къмъ велешани съ думитѣ: „Отъ днесъ нататъкъ азъ пакъ ще бжда между Васъ, защото Велесъ стана моето второ отечество и редомъ съ васъ ще се боря срещу поробителя". И така той остана като организаторъ и войвода цѣли четири години въ Велесъ и велешко, преоблѣченъ въ просяшки дрехи.

Стефанъ Петковъ, поради голѣмо физическо изтощение, умря презъ 1926 година, обаче, той всрѣдъ велешани остави неизличими спомени на революционна добродетель за вѣчни времена.

Табло CXX 405 Станимиръ Ивановъ е роденъ въ с. Бигла (царево-селско), свършилъ трети класъ въ Царево-село, постжпилъ презъ 1920 година въ четата на войводата Ефремъ Чучковъ. Петь години броди по планини за свободата на Македония.

Презъ м. май 1925 година въ сражение съ сръбска потера падна убитъ близо до родното си село.

Табло CXX 406 Кирилъ Ципушевъ е родомъ отъ Радовишъ, студентъ. Заподозренъ отъ сърбитѣ като съучастникъ въ заговора на скопскитѣ студенти, билъ изведенъ къмъ българската граница съ измама, ужъ ще бжде екстерниранъ въ България, обаче бива убитъ при мѣстностьта Иесенецъ (1929 година).

Табло CXX 407 Ил. Лилинковъ е родомъ отъ гр. Щипъ. Убитъ е въ пещеритѣ на планина Плачковица въ борба съ сърбитѣ.

Табло CXXI 408 Тодоръ п. Иордановъ е роденъ въ гр. Кочани презъ 1904 година, свършилъ гимназията въ гр. Щипъ и следъ това заминалъ да следва въ Бѣлградъ.

Когато презъ юни 1927 година сърбитѣ откриха аферата съ 20 души македонски студенти въ затвора противъ сръбската тирания, началникътъ на тайната полиция Жика Лазичъ повика Т.

п. Йордановъ и го заплаши съ най-грозното изтезание, за да изкопчи сведения. Тодоръ поискалъ време да помисли. На 23 юни 1927 година той се хвърли подъ колелата на желѣзницата въ Бѣлградъ.

Табло CXXI Тома Куюмджиевъ, отъ градъ
409 Струмица, на 12 декември 1927 година е грабнатъ отъ дома му и убитъ предъ струмишкия затворъ подъ предлогъ, че бѣгалъ.

Табло CXXI Благой Моневъ. двадесеть и петь
410 годишенъ младежъ, родомъ отъ гр. Щипъ, студентъ по архитектура въ Бѣлградъ. Преди да положи последния си изпитъ върналъ се при майка си, да се види съ нея. Една нощь бива грабнатъ отъ сръбската инквизиция и безследно изчезналъ отъ нейната черна ржка.

Табло CXXII Алексо Стефановъ Симонов-
411 ски е роденъ въ с. Радово (битолски Демиръ-Хисаръ) презъ 1869 година.

Отъ тридесеть години съ оржжие въ ржка броди македонскитѣ дебри противъ турци и сърби. Взелъ е участие въ повече отъ 20 сражения.

Тлбло CXXII Христо Петровъ, отъ с. Чичево
412 (велешко), падналъ убитъ презъ 1925 г. въ сражение на четата П. Станчевъ противъ сърбитѣ.

Табло CXXVII Петъръ Костовъ (Петре-Паша)
421 е родомъ отъ гр. Прилепъ, прилепски околийски войвода, презъ 1927 г. загина въ неравенъ бой съ сръбска потера.

Табло CXXVII Георги Въндевъ е роденъ въ
422 с. Лѣсково (гевгелийско) презъ 1906 год., синъ на храбрия войвода Вънде. Още на 16 годишна възрасть влиза въ революционната организация като четникъ при влашкия войвода Щерю Юнака; после при баща си като неговъ секретарь. Презъ 1913 год. гърцитѣ го затварятъ и осждатъ на смърть, но директорътъ на солунския затворъ го спаси, като го закри. По-после Георги бѣше освободенъ и стана пакъ нелегаленъ — като войвода въ струмишко.

Табло CXXIX Цвѣтанъ Спасовъ Орѣшов-
426 и 427 ски и Димитъръ Георгиевъ Негревски — дългогодишни македонски борци, загинали за свободата на родната си земя.

Табло CXXX Петъръ Ацевъ е роденъ въ с.
428 Орѣховецъ (прилепско), членъ отъ семейството Симоновци, което е дало три жертви за родината: бащата, братята: Мирче и Гога Ацеви.

Петъръ е бившъ учитель, постжпилъ въ редоветѣ на ВМРО презъ 1898 година като организаторъ, а после и войвода въ прилепско. Участвувалъ въ илинденското възстание. Днесъ той живѣе въ Пловдивъ.

ло CXXX Атанасъ Бѣлчевъ отъ с. Руси-
429 ново (малешевско), съ срѣдно образование и дългогодишенъ народенъ учитель, агитаторъ и организаторъ. Вследствие на своята жива дейность, напуска училището и става нелегаленъ.

Табло CXXX Джоджо Хр. Баничанинъ е
430 роденъ въ с. Ракита, дългогодишенъ кайлярски войвода, убитъ презъ 1917 г. при Поградецъ.

Табло CXXX Диме Стояновъ Берберчето
431 е роденъ въ гр. Велесъ презъ 1875 год. Основно образование получилъ въ родното си мѣсто.

Въ револ. организация влиза презъ 1900 година. Следъ убийството на единъ шпионинъ, бидейки подозренъ, избѣгалъ въ гората. Билъ е нѣколко години кратовски войвода.

Диме е умрѣлъ отъ туберкулоза въ рилския монастиръ презъ 1910 год.

Табло CXXXI Стефанъ Н. Аврамовъ е ро-
432 денъ въ гр. Чирпанъ презъ 1885 год., македонски революционеръ отъ 1902—1907 година, взелъ активно участие въ борбитѣ съ сръбската пропаганда. Авторъ е на „Революционни борби въ Азотъ и Порѣчието“, издание на Македонския наученъ институтъ.

Табло CXXXI Наумъ Буфчето, родомъ отъ
433 битолското село Буфъ, войвода на буфския революционенъ районъ.

Табло CXXXI Славчо Абазовъ, отъ с. Злетово
434 (кратовско), роденъ презъ 1884 година, почина на 7. II. 1928 година. По-голѣмата часть отъ живота си посвети на Македония и като революционеръ й служи вѣрно и предано.

Табло CXXXI Кръсто Гермовъ (Шакиръ)
435 е роденъ въ гр. Прилепъ презъ 1876 година, бившъ войвода въ Марихово (прилепско), дето бѣше страшилище за турци и гърци.

Табло CXXXI Манушъ Георгиевъ е отъ стру-
436 мишко, войвода на струмишката околия.

Табло CXXXII Христо Куслевъ е роденъ
437 презъ 1877 год. въ гр. Кукушъ, свършилъ солунската гимназия, бившъ учитель.

Другаръ на Гоце Дѣлчевъ, съ когото е обикалялъ Македония, а после войвода въ струмишко.

Табло CXXXII Ицо (Христо) Гавазовъ е
438 баща на прочутия храбрецъ Йорданъ Гавазовъ отъ гр. Прилепъ. По занятие желѣзарь — бележитъ техникъ и усъвършенствуватель на желѣзния плугъ, известенъ подъ името „македонски“.

Заедно съ неговия другаръ Илия Цървенковъ били вѣрни ятаци на комититѣ отъ старата школа. Той пренасялъ оржжие на последнитѣ въ Азотъ, Порѣче, прилепско и пр.

Табло CXXXII 439 Иванъ п. Талевъ Гюрлуковъ е роденъ въ с. Кривогащани (прилепско), убитъ отъ сърбски потери въ сражение съ тѣхъ на 7 октомври 1920 г.

Иванъ бѣше агитаторъ на организацията.

Той извърши бомбенитѣ атентати въ Прилепъ на 10. X. 1912 година, върху желѣзницата при с. Сълпъ (велешко), въ с. Витолища презъ 1912 г. и пр.

Табло CXXXII 440—441 Иванъ Анастасовъ отъ Малешъ и Данчо Джангалозовъ отъ Кукушъ, четници и районни войводи редъ години. Загинали за Македония.

Табло CXXXIII 442 Атанасъ Ивановъ е роденъ въ гр. Прилепъ презъ 1874 г. Билъ е първоначаленъ учитель въ с. с. Небрѣгоо, Бучинъ, Дуйне, Варошъ (прилепско) и градоветѣ: Прилепъ и Ресенъ (1901-1902 г.)

При организирането отъ Дамянъ Груевъ първия революционенъ кржжокъ въ гр. Прилепъ билъ въ ржководното тѣло, като секретарь на комитета, която длъжность заемалъ въ продължение на нѣколко години, презъ които организацията разрастваше и вземаше все по силни и мощни позиции срещу неприятеля — турцитѣ. Отъ първитѣ години устройваха се терористически групи, които изпълняваха разни акции срещу неприятелитѣ на организацията, а по късно образуваха се чети изъ околията и за терорѣ върху известни злодеи турци. Атанасъ Ивановъ всѣкога е билъ въ контактъ съ терориститѣ въ града и четитѣ въ околията. Лежалъ е въ прилепския затворъ нѣколко пжти по силно подозрение, а сжщо и въ битолския затворъ близо една година, следъ което заминава въ прилепската чета на Петъръ Ацевъ презъ м. декември 1902 г.

Въ началото на 1903 г. следъ посрещането при с. Никодинъ (прилепско) и изпращането при с. Путурусъ (битолско) на Борисъ Сарафовъ съ четата си, прилепската чета се раздѣли на 2 части. Въ първата чета остана Петъръ Ацевъ, а втората подъ войводството на Христо Оклевъ (Попето) почна да обикаля за агитация полскитѣ прилепски села. Въ тази чета при Христо Оклевъ Атанасъ Ивановъ бѣ секретарь-агитаторъ. Презъ 1904 година Ат. Ивановъ дохажда въ България, дето става чиновникъ въ Дирекцията на статистиката. Нѣколко години е билъ съветникъ въ бюрото на прилепското братство. По настоящемъ е пенсионеръ.

Табло CXXXIII 443 Александъръ Евтимовъ е роденъ въ гр. Битоля презъ 1874 год., бившъ основенъ учитель. Презъ 1895—1896 учебна година е учитель въ село Бухъ и ржководитель на В. М. Р. О. въ градъ Леринъ и околията съ секретаря на сжщото у-ля Тею Кировъ, отъ гр. Леринъ. Презъ 1899-900 г. е градски ржководитель въ гр. Битоля. Презъ 1900-901 г. е членъ въ битолския окржженъ комитетъ на В. М. Р. О. и ржководитель на ученическата организация въ гимназията въ Битоля, отъ кждето се приготовляваха бждащи ржководители, като Хр. Силяновъ, Лазаръ Московъ, Илия Талевъ и много други, до 1.IV.903 г. Отъ 1. IV. 1903 год. до 1. XII. 903 г. е горски началникъ на буфски районъ и Горна Преспа, с. Герамъ и другитѣ. Презъ 1908 год. до 1. IX. 1910 г. е членъ въ новия битолски окржженъ комитетъ. Отъ 1910 год. е осжденъ съ другитѣ членове на окржжния комитетъ отъ турския военно полеви сждъ на бесилка. Следъ протестъ, присждата е отмѣнена съ доживотенъ затворъ. Изпратенъ на заточение. Презъ м. октомври 1921 год. избѣгва отъ заточение съ Г. п. Христовъ и Василъ Клисара отъ гр. Крушово. Презъ 1912 год. съ чета навлизатъ вжтре и взиматъ участие при освобождаването на Битоля.

Табло CXXXIII 444 Костадинъ (Коста) Кондовъ е роденъ въ гр. Прилепъ около 1873 година, запасенъ офицеръ и юристъ по образование, бившъ околийски началникъ. Постжпилъ въ редоветѣ на ВМРО презъ 1896 година и действувалъ въ из. Македония.

Табло CXXXIII 445 Димко Сарвановъ (Могилчето), родомъ отъ с. Могила (битолско). Почти неграмотенъ, но горещъ родолюбецъ и непримиримъ врагъ на тиранията.

Презъ илинденското възстание като простъ четникъ се билъ въ битол. ройонъ.

Заради храбростьта му и опитностьта презъ 1904 год. билъ избранъ за войвода на битолската околия и такъвъ е билъ до м. мартъ 1907 г., когато е падналъ убитъ при с. Ношпалъ (битолско).

Табло CXXXIII 446 Трайко Крало е родомъ отъ с. Бърникъ (битолско), дългогодишенъ революционеръ и войвода, загиналъ на поста си презъ 1907 година.

Табло 447 CXXXIV Атанасъ Перевъ Мурджевъ, синъ на заможно семейство въ гр. Прилепъ, е роденъ около 1875 година и възпитаникъ на Солун. българ. мжж. гимназия.

Атанасъ е интименъ другаръ на Даме, Пере и Гьорче. Той е единъ отъ най-старитѣ крепители на ВМРО и, може би, първия по време неинъ работникъ. Като дѣсна ржка на Даме, той е билъ най-мощния агитаторъ на освободителната идея между учащата се младежь. Обиколилъ цѣла Македония да проповѣдва и свързва.

Самъ е четувалъ и водилъ чета. Сега живѣе въ София.

Табло 448 CXXXIV Димитъръ Стояновъ Житошанецъ е роденъ въ гр. Крушово. Още много младъ (1908 год.) постжпва въ редоветѣ на револ. организация и като борецъ отъ четитѣ на Тодоръ Александровъ, Мише Недѣлковъ, Атан. Калчевъ и Янко Влаха, броди изъ Македония за борба срещу поробителитѣ й.

Той почина въ София презъ 1927 година.

Табло CXXXIV 449 **Славе Хр. Младеновски**, отъ с. Владимирово (малешевско), дългогодишенъ куриеръ на ВМРО, добъръ организаторъ и малешевски войвода. До него е четника Ефтимъ Левеновъ, куриеръ на организацията.

Табло CXXXIV 450 **Наумъ Цвѣтиновъ** е роденъ въ Охридъ и бѣше членъ на горското рѫководно тѣло презъ илинденското възстание въ охридския революционенъ районъ.

Табло CXXXV 451 **Шерифъ Сюлимановъ** отъ гр. Прилепъ, терористъ на ВМРО. Той наказа родоотстѫпника сърбоманинъ Глигоръ Лямевъ отъ с. Небрѣгово (прилепско), бившъ български войвода, а после на сръбска служба.

Табло CXXXV 452 **Стою Хаджийски**, старъ войвода, загиналъ въ борба съ турцитѣ.

Табло CXXXV 453 **Димитъръ Филдишевъ** отъ гр. Охридъ; постѫпилъ въ редоветѣ на нелегалнитѣ дейци презъ м. януари 1903 год., като четникъ подъ заповѣдитѣ на войводата Параскевъ Цвѣтковъ, комуто бѣше секратарь.

Презъ м. мартъ сѫщата година четата на Параскевъ Цвѣтковъ бѣше обсадена отъ турска войска въ битолското село Могила и избита. Тукъ намѣри гроба си и младия секретарь рамо до рамо съ своя войвода.

Табло CXXXV 454 **Тиквешко табло.** За Петъръ Юруковъ, Ал. Станоевъ, Пешо Самарджиевъ и Добри Даскаловъ сведения се даватъ другаде (споредъ нумерата на ликоветѣ имъ), **Иованче попъ Антовъ** отъ с. Ватоша (тиквешко), съ срѣдно образование и бившъ учитель. Постѫпилъ въ организацията презъ 1902 г., преданъ работникъ. Станалъ жертва на дълга си и на любовьта къмъ отечеството. **Миланъ Н. Михайловъ**, революционеръ отъ Кавадарци.

Табло CXXXV 455 **Атанасъ Нивички**, струмишки войвода, загиналъ за свободата на Македония.

Табло CXXXVI 456 **Иванъ Анастасовъ Гърчето**, роденъ въ гр. Мелникъ презъ 1880 г., бившъ учитель, посветенъ въ организацията презъ 1899 год. и отличенъ агитаторъ въ поройско и демиръ-хисарско. Любимецъ на Гоце Дѣлчевъ.

Табло CXXXVI 457 **Никола К. Алтипармаковъ** починалъ на 27. X. 1927 г. Въ организацията (1894 г.) билъ градски рѫководитель и секретарь на комитета въ Битоля. Лежалъ въ затвора на три пѫти.

Табло CXXXVI 458 **Наумъ Йосифовъ** е роденъ презъ 1886 г. въ Охридъ. Революционната си дейность започва презъ илинденското възстание, следъ което редъ години участвува като четникъ въ четата на Иванъ Наумовъ Алябака. Въ хуриетско време той взема активно участие за създаването въ Битоля на юношко дружество. Въ сѫщото време той бѣ назначенъ Гяватколски войвода и му се възложи организирането на атентати въ Битоля и битолско. Презъ балканската война той взе активно участие като войвода, като въ 1913 г. презъ м. май се яви въ тилъ на сръбската армия въ охридско; презъ европейската война той тоже участвува като войвода, а отъ 1923 година досега на нѣколко пѫти влиза въ охридско като войвода съ своя чета.

Съ своята желѣзна структура и себеотрицание, той не малко войводи и четници при раняването имъ е носилъ на гръбъ и ги е спасявалъ отъ явна смърть. Той бѣше и си остана безумно храбъръ революционеръ, готовъ на саможертва за свободата на родината.

Табло CXXXVI 459 **Ангелко Аврамовъ Чупаровъ** (1878-1907 г.) Ангелко е родомъ отъ с. Папрадища, велешко. Той бѣ единъ отъ най-преданнитѣ организационни дейци. Презъ есеньта на 1907 г. е натоваренъ отъ районния войвода Миланъ Змията да занесе писмо въ Велесъ до градското рѫководно тѣло. Поради предателство на сърбомани, между с. с. Чашка и Еловецъ, девриета иска да го обискира, но, за да не попадне писмото въ властьта, той поглъща писмото и се застрелва.

Така гордо Ангелко запази честьта на своя миячки родъ.

Табло CXXXVI 460 **Борисъ Хр. Милчиновъ** е роденъ презъ 1879 г., убитъ на 17 юли 1913 г. на „Султанъ тепе" при мѣстностьта „Кравица" въ борба съ сърбитѣ.

Още много младъ е постѫпилъ въ редоветѣ на борцитѣ за свободата на Македония, за която и падналъ убитъ.

Табло CXXXVI 461 **Аргиръ Манасиевъ**, отъ гевгелийско, е дългогодишенъ войвода. Той е революционенъ борецъ, който е работилъ сѫщевременно и за просвѣтата на повѣрения му революционенъ районъ, като насърдчавалъ всѣка културно просвѣтна инициатива.

Табло CXXXVII 462 **Д-ръ Петъръ Васковъ** е родомъ отъ гр. Велесъ, лѣкарь и членъ на ВМРО, за целитѣ на която неуморно работи и днесъ.

Табло CXXXVII. 463—465 **Д. Чавдаровъ** отъ гр. Самоковъ, **Кочо Лютата** отъ с. Левуново (неврокопско) и **Ст. Филиповъ** отъ с. Старчища — ратници за македонската свобода.

Табло CXXXVII 467 **Димитъръ Коне Цвѣтковъ** Членъ на организацията, на която е помагалъ съ срѣдства и съсипалъ поради това семейството си. Починалъ като войникъ презъ 1913 година.

Табло CXXXVII 468 **Станишъ Наковъ** е отъ кукушкитѣ села, кукушки войвода.

Табло CXXXVIII 469 **Григоръ Ивановъ** (Гичето) е роденъ презъ 1883 година въ с. Горно Неволяни, леринско. Напусналъ учението си въ цариградската семинария, за да вземе участие въ илинденското възстание. До 1909 год. учителствуваше въ сжщото село; на 11 май 1913 година е арестуванъ отъ гръцкитѣ власти и интерниранъ въ островъ Итаки, кждето е държанъ до амнистията.

Презъ 1916 година, когато сж настжпили българскитѣ войски въ леринско, подозренъ въ шпионажъ, бива арестуванъ отъ съглашенскитѣ военни власти. Изтезаванъ до смърть, интернирали го въ Марсилия, отъ кждето се завръща едва презъ 1919 година. Въпрѣки всичко, той не напуща роденъ кжтъ, кждето го намира смъртьта на 19 августъ 1927 година.

Табло CXXXVIII 470 **Боянъ Панайотовъ**, (1883—1906), е единъ отъ смѣлитѣ терористи на градъ Битоля. Много гъркомани той премахна. Като четникъ и терористъ той бѣ обичанъ отъ битолчани. Презъ 1906 година на Бояна бѣ възложена задачата да убие сърбоманина Коста Ставревъ Нанчовъ, по народность влахъ. Боянъ се отзова въ Ресенъ. Причаква Нанчовъ и съ изваденъ револверъ му заявява: „Така умиратъ предателитѣ“, следъ което го застрелва. Обаче, въ сжщото време бива обиколенъ отъ въоржжени турци и Боянъ, за да не падне въ тѣхни ржце, се самоубива.

Така въ Ресенъ загина въ разцвѣта на своята свидна младость единъ отъ предтечитѣ на революционния тероризъмъ, който винаги се явяваше като дамоклиевъ мечъ предъ очитѣ на продажницитѣ.

Табло CXXXVIII 471—474 **Спиро Димитровъ** отъ с. Градово, **Иосифъ Пеневъ** отъ село Радибушъ, **Г. Радевъ** и **В. Димитровъ** отъ с. Берово, нелегални борци, сложили кости за поробения си братъ.

Табло CXXXIX 475 **Никола Трояучанецъ** е родомъ отъ с. Трояци (прилепско), участвувалъ въ предорганизационнитѣ движения изъ прилепско презъ периода 1885—1890 година, после влѣзналъ въ ВМРО като членъ и войвода много години наредъ.

Табло CXL 478 **Петъръ Миховъ**, отъ Велесъ, бѣ учитель и директоръ на прогимназия въ родния си градъ. Още при основаването на революционната организация той става усърденъ работникъ въ нея. Презъ м. априлъ 1902 г. той бива докаранъ вързанъ въ Скопйе, гдето единъ день се намѣри убитъ отъ стражата на затвора.

Табло CXL 480 **Диарбекирскитѣ заточеници** На 10 ноември 1903 г. пристигнахме въ гр. Суверикъ, последна инстанция за крайната точка на нашето заточение—Диаръ-Бекиръ. По нареждане на диаръ-бекирскитѣ власти, тукъ бѣхме задържани 2 дни. На шестия день ни приготвиха за потеглюване въ следния редъ: вързанитѣ съ вжжета ни наредиха по двама, а вързанитѣ съ вериги по вратоветѣ, останаха по колкото бѣха на редица. При вратата на затвора, отъ който щѣхме да потеглимъ на пжть, бѣха поставени по двама войници отъ дветѣ страни. Когато почнахме да излизаме, войницитѣ ни мушкаха съ щиковетѣ си. И подъ носа на каймакамина 16 души промушнати кой въ мозъка, кой въ ушитѣ, издъхнаха моментално, а 19 души промушнати, оставихме въ агония. Следъ единъ месецъ се научихме, че тѣ сж били доумъртвени отъ насъбралата се тълпа. 33 души бѣхме по-леко мушнати и вървѣхме облѣни въ кръвь до гр. Диаръ-Бекиръ, гдето р. Тигъръ биде шастлива да омие кръвьта на мжченицитѣ за свободата. Потеглихме отъ гр. Суверикъ, терзани отъ ужасна мжчителна неизвестность, която още повече се увеличаваше отъ ужасната азиятска жега. Но за да не изпаднемъ въ крайно отчаяние, което би помрачило чаровния блѣсъкъ на идеала, за който най-ежеминутно бивахме подлагани на явна смърть, и провидението — това чудно провидение, ни дойде на помощь, за да влѣе и укрепи угасналитѣ въ насъ сили и да постави въ недоумение кърволочнитѣ тирани. 16, 17 и 18 ноември ще останатъ паметна дата за насъ оцѣлѣлитѣ заточеници. Срѣдъ ужасната жега, въ мигъ на небето появи се малко облаче, стоейки винаги предъ слънцето, за да ни пази сѣнка. По която и посока да вървѣхме, то винаги стоеше надъ нашитѣ глави и ни пазеше отъ ужасния слънчевъ пекъ. На едно мѣсто, по заповѣдь на придружаващия ни мулязиминъ Гамби ефенди, ние бѣхме спрѣни на почивка половинъ часъ, а облачето сѐ си стоеше надъ насъ. Това обстоятелство посмути мулязимина и смегчи коравото му сърдце. Той заповѣда да снематъ отъ насъ всѣкакви вериги и вжжета и тъй, отвързани, ние се движихме до вечерьта на 16 ноемри, а нощьта прекарахме на открито, безъ каквито и да е завивки.

Седъмдесетодневното ни пжтуване, гладни, голи, въ ужасни физически и душевни мжки, накара ни да се простремъ като умрѣли въ килиитѣ на затвора и едвамъ следъ 10 дни можахме да излѣземъ въ двора на тоя затворъ, който се състоеше отъ 48 стаи дълги и широки по 2-3 метра. Каменнитѣ подове на тия стаи много допринесоха за тежкото заболѣване на мнозина отъ насъ, които бѣхме абсолютно безъ никакви завивки. Като се поокопитихме, ние се заехме съ обсжждане на мѣркитѣ, които трѣбваше да веземемъ за подобрението на тежкото положение въ затвора, отъ който не ни пускаха въ града, макаръ че бѣхме осждени на заточение съ право да се движимъ свободно изъ гр. Диаръ-Бекиръ. Писахме 2 писма, едното до арменското общество, което въ града възлиза на внушителната цифра 15000 души, а другото до арменското благотворително братство. Арменското общество събрадоста облѣкло и завивки, но въпрѣки горещото съчувствие къмъ насъ и настойчиви молби предъ властитѣ да ни раздаде всичко това, не му бѣ позволено да извърши това човѣколюбиво дѣло. А американското благотворително братство ни снабди съ сламеници, като следъ 20 дни отъ негова страна се яви при насъ американския пълномощникъ съ 4 милосърдни сестри, придруженъ отъ двама представители на властьта, раздаде на всѣкиго по една дебела памучна антерия, ризи, гащи, чорапи, сапунъ и по 10 гроша. Тая помощь много ни спомогна временно, докато можахме чрезъ писмо до домашнитѣ да се снабдимъ съ срѣдства, което можа да стане едва следъ 3 месеца. Въ това време ние правехме постжпки предъ валията за облекчение на нашата участь, но всичкитѣ ни молби отидоха напусто. Еднажъ синътъ на валията и секретарьтъ, по народность гъркъ, на име Георгиядисъ, ни посетиха и гъркътъ захвана да ни ругае, като казваше, че заслужаваме не помощь, а да бждемъ всички издупчени съ нажежено желѣзо. Ние кипнахме, взехме да го блъскаме на вънъ отъ затвора и благодарение на стражата можа да спаси живота си. Въ диаръ-бекирския затворъ се поминаха отъ нанесенитѣ имъ рани 25 души затворници, които бѣха погребани въ арменскитѣ гробища, кждето презъ арменското възстание сж били погребани изкланитѣ въ града 5000 души арменци.

Когато пжтувахме отъ Халепъ до Диаръ-Бекиръ, ни се даваше вмѣсто хлѣбъ, арабско бѣло просо, прилично на леща, изкълцано въ каменни дибечета. То приличаше на ярма, която се дава на добитъка за храна. Тая ярма се изпичаше въ видъ на мукавена кора съ обемъ 40-50 сантиметра въ окржжность и по едно такова парче ни се даваше дажба за 24 часа.

Както споменахме, пжтуването ни до Диаръ-Бекиръ трая 70 дни. Отъ Битоля потеглихме 323 души, отъ които 121 загинаха докато стигнахме до Диаръ-Бекиръ, а именно: на 5 души бѣха пръснати мозъцитѣ, 42 съсечени, 48 промушени съ щикъ и 26 умрѣли отъ рани, умора и други изтезания. Съжалявамъ, че не мога да задоволя любопитството на почитаемитѣ си четци да узнаятъ имената на всички 323 заточеници, понеже написаната ми тетрадка съ тѣхнитѣ имена е унищожена отъ домашнитѣ ми въ Прилепъ отъ страхъ предъ турския тиранически режимъ.

На 10 априлъ 1904 г. получихме радостното известие, че се дава амнистия на политическитѣ затворници, че сме освободени. На 14 с. м. потеглихме обратно, като между Береджикъ и Урфа отъ страна на пжтя преобърнахме единъ грамаденъ камъкъ и издълбахме съ чукчета, както и написахме на книга, която херметически затворихме и вмъкнахме въ камъка следния надписъ:

„Македонски българи въ Диаръ-Бекиръ, 1903-1904 година“. И преобърнахме камъка, като го поставихме на други четири по-малки камъни.

Следъ 54 дни стигнахме благополучно, безъ да дадемъ ни една жертва, въ нашата мила родина, за свободата на която е тъй благородно да се работи, тъй възвишено да се страда и тъй сладко да се мре!

Табло 482 CXLI. **Опожарено Крушово.** Революционнитѣ чети, които на 2 августъ (20 юли — Илинденъ) 1903 год. обсадиха гр. Крушово, държаха въ свои ржце града десеть дни. На 12 августъ цѣла турска армия отъ 10—15 хиляди бойци атакуваха възстанницитѣ и следъ кървопролитенъ бой, последнитѣ се оттеглиха. Турцитѣ влѣзнаха въ града и се предадоха на звѣрски изстжпления.

Крушово по онова време бѣше подоколия (нахия): града и 7 села. Изгорени бѣха: 4 селища, 217 кжщи и 210 магазина въ Крушово, изклани 139 души, обезчестени 165 жени и моми, и ограбени 1171 семейства.

Табло 482 CXLII **Обесването на революционера Христоманъ, отъ Струмица,** На 4 юни 1904 г. Христоманъ извършилъ атентатъ съ динамитъ върху трена по линията Гевгели — Солунъ. Той бѣ обесенъ срѣдъ градъ Гевгели презъ юли 1904 година.

Табло 485 CXLIII Село **Мокрени** (костурско) съ чисто българско население, никакъ не податливо на гръцкитѣ домогвания. При едно сражение селото биде нападнато отъ турски войски и гръцки андарти и опожарено.

Табло 486 CXLIII **Градъ Гумендже**, чисто българско селище.

Основа на революционното дѣло е турена презъ 1896 год. отъ учителя Алекс. Чакъровъ. Презъ възстанието мнозина граждани се присъединиха къмъ четитѣ на Апостолъ Петковъ, Иванчо Карасулията и Кръстьо Асеновъ, взеха участие въ нападането на града и разбиването на гарнизона. Следъ това турцитѣ нападнаха града и го опожариха.

Табло 487 CXLIII С. **Смърдешъ** (костурско), голѣмо българо-екзархийско село. На 8-21 май 1903 година при селото стана голѣмо сражение между една чета и турски аскеръ.

Следъ сражението, на 22 с. м., турската войска нахлу въ селото, запали го отъ четири страни, изби 87 души селяни, нарани 50 души, изгорѣ 166 кжщи, обезчести 35 жени и ограби по-имотнитѣ домове.

Табло 488—489 490—491 CXLIV-CXL **Македонскитѣ вилаетски затвори:** „Беязъ-Куле“ (Бѣла-кула) е старовремска крепость въ гр. Солунъ; старото ѝ име и общеприетото бѣше „Канли-куле“ (кръвна кула), но съ султанско ираде бѣше забранено да се споменава това име, което будѣше ужасъ. Презъ м. май 1903 г. въ тоя затворъ лежеха надъ 1000 македонци.

„Еди-куле“ (седъмь кули) е тоже стара солунска крепость, обърната на затворъ, дето презъ сѫщото време бѣха затворени надъ 300 души.

„Куршумли-ханъ“ е древна римска постройка. Нѣкога е служила за керванъ-сарай сир. домъ за складиране стоки. Тамъ има кубета, покрити съ олово (куршумъ) и оттамъ иде името куршумли. Въ тоя затворъ сѫ лежали много будни синове на Македония. Презъ време на винишката афера (1898 год.) въ него сѫ лежали 578 българи отъ скопския вилаетъ.

Битолския затворъ, особено отдѣлението му „Катилъ-хане“ (злодейцитѣ) е било страхъ и трепетъ за християнскитѣ затворници. Тукъ затваряли най-кръвнитѣ злодеи и между тѣхъ поставяли по нѣколцина българи, които сѫ били истински роби на последнитѣ и трѣбвало да плащатъ данъкъ на нѣкои по-видни по злодейство катилъ, за да ги покровителствува.

Презъ септемвари 1902 год. въ тия затвори сѫ лежали 428 брлгари.

Табло 492 CXLV Бано Кушевъ е роденъ въ гр. Велесъ презъ 1863 год. Свършилъ Солунската мѫжка гимназия; цѣлъ животъ посветилъ за просвѣтата на македонския българинъ като учитель и училищенъ инспекторъ. Бано Кушевъ бѣше единъ легаленъ членъ на революционната организация и голѣмъ противникъ на младо-турския режимъ, който искаше да обезличи всички нетурски народи въ отоманската империя и да отнеме тѣхната народна самостоятелна културна уредба.

Той падна убитъ срѣдъ градъ Велесъ отъ младотурски куршумъ презъ 1910 г.

Негови синове сѫ борцитѣ за Македония, Илия и Тодоръ Кушеви, които паднаха въ Македония въ борба съ сърбитѣ.

Табло 491 CXLV Свещ. Владимиръ Живковъ е отъ Щипъ, единъ отъ първитѣ посвѣтени на дѣлото отъ Гоце и Мише. По нареждане на организацията тогава го рѫкоположиха за архиерейски намѣстникъ.

Презъ обезорѫжителната акция, 1910 г., за да тури край на изтезанието, се самоуби въ Щипъ.

Табло 494 CXLVI. Христо Стояновъ Вълкановъ е родомъ отъ с. Пѣсочница, леринско. Учитель въ битолската българска гимназия, биде убитъ презъ 1906 г. на бѣлъ день срѣдъ гр Битоля отъ гръцки терористи, които убиваха безъ изборъ всѣки по-виденъ българинъ. Убийцитѣ се скриха въ полицейския участъкъ.

Табло 495 CXLVII Спиро К. Суруджиевъ е родомъ отъ щипско, Ново-село. Принадлежи къмъ едно видно родолюбиво семейство. Отъ млади години се преселилъ въ Солунъ, гдето въ скоро време се издигналъ като голѣмъ търговецъ и общественикъ. Билъ е постояненъ съветникъ въ българската митрополия и училищното настоятелство. Съ своя авторитетъ, както и съ своята материална и морална подкрепа винаги е стоялъ въ първитѣ редове за всѣко народополезно и патриотично начинание. Популярна личность между търговския свѣтъ въ Македония.

Следъ балканската война, 1913 г., е билъ закаранъ, заедно съ архимандритъ Евлоги, Батанджиевъ и Илия на заточение въ о-въ Трикери. Тѣ бѣха одушени и хвърлени отъ парахода „Екатерини“ при Коринтския протокъ. Участьта на Спиро Суруджиевъ е по-друга: вмѣсто да бѫде убитъ и хвърленъ въ морето, биде отровенъ като заточеникъ въ Трикери.

Табло 496 CXLVII. Атан. Г. Никовъ отъ с. Горно-Броди, български книжарь въ Сѣръ, убитъ отъ гърцитѣ презъ м. октомври 1906 г., като събуденъ българинъ.

Такло 497—498 CXLVII—CXLVIII. Село Загоричани. Презъ 1902 година то е броело повече отъ 600 великолепни кѫщи. Първъ пѫть българско училище се открило презъ 1869 год., и отъ това село започватъ борбитѣ противъ гръцката патриаршия. Жителитѣ му взеха участие въ илинденското възстание. На 27 августъ 1903 г. селото бѣ опожарено и ограбено.

Следъ погрома гръцкия владика отъ Костуръ, Каравангелисъ, на всѣка цена искаше да го подчини. Селото упорствуваше и биде наказано.

На 25 мартъ 1905 год. андарти го нападнаха и избиха 67 души: баби, деца, жени. . ., защото бѣха българи.

Табло 499 CXLVIII. Село Старчища (костурско), изгорено презъ 1904 год. отъ гърци и турци, защото не рачи да мине подъ патриаршията.

Табло 500 CXLVIII. Турци и гърци. Веднага следъ потушването на илинденското възстание, гърцитѣ се хвърлиха върху съкрушеното българско население въ костурско, за да го принуждаватъ да се отказва отъ родната си черква и да минаватъ подъ ведомството на патриаршията. Въ това отношение тѣ бѣха широко подпомогнати отъ турскитѣ власти, на които отъ своя страна бѣха въ услуга съ шпионство и интриги. Гърци и турци бѣха въ съюзъ. Емисаритѣ на елинизма, въорѫжени андарти, подъ благосклонното покровителство на властитѣ, нахлуваха въ нѣкое екзархийско село и предлагаха да се откаже отъ екзархията. Въ случай на упоритость, първенцитѣ биваха избити, а селото предавано на огънь отъ турската артилерия.

Нашата картина представлява костурския гръцки владика заедно съ коменданта на турскитѣ войски, готови да бомбардиратъ едно упорито българско село.

Табло 501 CXLIX. Екатерина Симидчиева е родена въ гр. Скопйе, учителка въ гр. Куманово. Презъ 1895 г. сърбитѣ, съ помощьта на турцитѣ, направиха опитъ да отнематъ отъ кумановскитѣ българи градската черква „Св. Никола". Българитѣ отъ тоя градъ обградиха черквата и не допуснаха никой да се добере до нея.

Повиканата войска съ голи байонети се нахвърли върху беззащитнитѣ жени, предводителствувани отъ неустрашимата родолюбка Екатерина. Нѣколко ножа промушиха водителката, която бѣше въ положение. Тя издъхна на мѣстото.

Две жертви предъ олтаря на родолюбието.

Табло CXLIX 502 **Псалтиръ попъ Антоновъ** е родомъ отъ Куманово, младъ революционеръ, преданъ на организацията, бѣ вѣроломно убитъ отъ сърбитѣ въ самата Сърбия презъ 1904 год. Агентитѣ на сръбската пропаганда въ Македония бѣха въ връзка съ други такива въ Сърбия, на които съобщаваха, когато нѣкои събудени българи или революционни дейци пѫтуваха презъ Сърбия за България; последнитѣ ги издебваха, смъкваха ги на нѣкоя сръбска гара и ги убиваха безследно при съдействието на сръбскитѣ власти.

Табло CXLIX 503 **Свещеникъ Александъръ Захариевъ** отъ гр. Щипъ. Завършилъ образованието си въ Щипъ. Ученикъ на Йосифъ Ковачевъ. Първоначално учитель въ щипско Новосело, а следъ туй рѫкоположенъ за свещеникъ. Назначаванъ като архиерейски намѣстникъ въ Гевгели, Воденъ и на разни мѣста въ Македония. Достоенъ пастиръ и служитель на народа си. Обичанъ и уважаванъ отъ населението. Като архиерейски намѣстникъ достойно е защищавалъ черковната и национална кауза. Убитъ на 18.II.1905 год. като архиерейски намѣстникъ въ Куманово отъ наемници сърби провокатори. Погребението му бѣ единъ протестъ на българското население въ Куманово и околията. Три дни чаршията бѣ затворена въ знакъ на протестенъ трауръ.

Табло CL 504 **Архимандритъ Евлогий** е роденъ въ Битоля. Свършилъ богословския факултетъ въ Черновицъ. Управляваше солунската епархия отъ 1910 г. — 1913 г. Заради непоколебимия му патриотизъмъ на 19 юни 1913 г. бѣ застрелянъ и хвърленъ въ морето отъ гръцкия параходъ „Екатерини", на който бѣха натоварени за интерниране много македонски българи.

Табло CL 505 **Атанасъ Поповъ** е отъ леринско, бившъ организаторъ на ВМРО, убитъ отъ гърцитѣ.

Табло CL 506 **Йоше Глъбочански** отъ с. Подмочани (ресенско), нѣкогашенъ членъ на ВМРО и взелъ живо участие въ илинденското възстание презъ 1903 г. като участковъ войвода. Презъ м. юни 1926 г. биде убитъ отъ сръбскитѣ власти, понеже бѣше избранъ за кметъ на селото.

Табло CL 507 **Григоръ Лазенковъ** отъ леринско, починалъ отъ изтезание, на което сж го подложили гръцкитѣ власти като бившъ български революционеръ.

Табло CLII 510 **Иеромонахъ Софрони**, игуменъ на кичевския монастиръ Пречиста, бившъ революционеръ, биде убитъ отъ сръбскитѣ власти презъ 1913 година, понеже не изпълнилъ заповѣдь да предаде управлението на монастиря въ сръбски рѫце.

Табло CLII 511 **Иеромонахъ Партений**, игуменъ на бигорския монастиръ Св. Иванъ (рѣканско), бѣше жестоко изтезаванъ, а после убитъ, защото не даде декларация, че монастиря е сръбски. (1913-14 г.)

Табло CLII 512 Въ сжщото време, заедно съ игумена, бѣше взетъ отъ властитѣ и свещеника Георги попъ Ангеловъ, когото разпнали на кръстъ и отъ двете му страни поставили двама селяни отъ с. Слатино—Русе и Христо Николови.

Табло CLII 513 **Анастасъ Лютвиевъ** отъ гр. Прилепъ, български учитель, на 4-17 декември 1912 година, още презъ медения месецъ на балканската война, биде задигнатъ отъ вечеринката, дадена по случай рождения день на престолонаследника Александъръ Карагьоргевичъ, и безследно изчезналъ.

Вината му бѣше, защото въ произнесения отъ него тостъ **похвали българската армия**, безъ да игнорира подвига и на сръбската.

Табло CLII 514 **Иванъ Фурнаджиевъ** отъ с. Зърновци (кочанско), убитъ презъ юни 1913 година отъ сърбитѣ заедно съ 6 негови другари между селата Лѣски и Зърновци.

Табло CLII 515 **Григоръ Ив. Кондовъ** отъ видното прилепско семейство Кондови, крупенъ търговецъ и български книжарь въ Прилепъ, грабнатъ бѣше отъ дома му презъ м. ноември 1915 год. и неизвестно кѫде е убитъ и заровенъ отъ сърбитѣ.

Табло CLIII 516 **Георги Смиляновъ Кьосевъ**, отъ градъ Пехчево, е революционеръ-организаторъ и отчаянъ борецъ противъ сръбския режимъ презъ 1912-1915 г. На велики петъкъ 1915 г. сръбскитѣ власти го задигнали отъ дома му, мжчили го ужасно и сж го погребали живъ заедно съ брата му Ивана съ Гаврилъ Ингилизовъ и съ още четирима други, убити отъ сърбитѣ граждани.

Табло CLIII 517 **Василка Д. Зойчева** отъ Скопие, дете на 8-9 годишна възрасть. Презъ 1912-13 година бѣше срещната на улицата отъ престолонаследника Александъръ Карагеоргевичъ и запитана: шча си? — Детето отговорило, че е **българка**.

Принцътъ й ударилъ плесница,

Табло CLIV 519 Христо Вельовъ е виденъ първенецъ отъ с. Цапари (битолско) и членъ на ВМРО презъ турско време. Презъ първата сръбска окупация бѣше най-тежко изтезаванъ отъ самитѣ сръбски власти.

Табло CLIV 520 Иванъ Странджата и Павелъ Дудуковъ, отъ малешевско, сж били живи хвърлени отъ сърбитѣ въ единъ бунаръ въ гр. Пехчево (1914 год.).

Табло CLIV 521 Ефтимъ Яневъ Карамановъ, отъ гр. Радовишъ, е съсеченъ отъ сърбитѣ. Съ него избиха още десетина негови съграждани, неподатливи на посърбяване.

Табло CLIV 522 Грозданка Зафирчева е родена въ гр. Велесъ презъ 1906 г. Убита е на 2 юли 1925 год. въ общината отъ сръбския чиновникъ Б. Димитриевичъ, защото не му се отдала.

Табло CLIV 523 Свещеникъ Овенти Фърчковски отъ гр. Галичникъ, български архиерейски намѣстникъ презъ сръбската окупация. Хвърленъ е отъ сърбитѣ отъ една висока скала и намѣренъ съ раздробени кости.

Табло CLIV 524 Люба Карагюлева е родена презъ 1898 г. въ гр. Охридъ. Студентка отъ Соф. университетъ. Върнала се дома презъ 1918 или 1919 г. Арестувана е отъ сърбитѣ, защото се признавала за българка.

На 17 май 1923 г. починала въ затвора отъ изтезания.

Табло CLIV 525 Кирилъ Григоровъ е родомъ отъ гр. Щипъ. Презъ 1921 година той убива ренегата Стоянъ Мишевъ, следъ което успѣва да се укрие. Обаче, презъ 1925 год. бива заловенъ отъ сърбитѣ и на 30 юли сжщата година го застреляха. Македония въ негово лице загуби единъ преданъ синъ въ разгара на неговитѣ жизнени сили (21 годишенъ).

Табло CLV 526 Избиването на българи въ с. Гарванъ (радовишко). На 3 мартъ 1923 г., по заповѣдь на управителя на Брѣгалничката областъ Добрица Матковичъ, бѣха застреляни 28 души селяни подъ предлогъ, че сж давали убѣжище на македонскитѣ комити, а въ сжщность, народния български духъ бѣше буденъ въ това село и трѣбваше да се съкруши. Ето имената на жертвитѣ:

Тане Ивановъ	на 50	год.	възрасть
Петрушъ Ивановъ	„ 47	„	„
Димитъръ Ивановъ	„ 41	„	„
Петрушъ Атанасовъ	„ 21	„	„
Георги Милевъ	„ 22	„	„
Ефремъ Траяновъ	„ 30	„	„
Стефко Траяновъ	„ 39	„	„
Петрушъ А. Веляновъ	„ 35	„	„
Костадинъ Здравевъ	„ 18	„	„
Христоманъ Поцевъ	„ 57	„	„
Георги Деневъ	„ 31	„	
Тасе Ефтимовъ	на 52	год.	възрасть
Траянъ Тасевъ	„ 23	„	„
Стое Коцевъ	„ 34	„	„
Пане Коцевъ	„ 28	„	„
Стоянъ Филиповъ	„ 25	„	„
Доне Василевъ	„ 29	„	„
Моне Василевъ	„ 12	„	„
Ив. Василевъ	„ 35	„	„
Мите Здравевъ	„ 19	„	„
Дим. Колевъ	„ 37	„	„
Атанасъ Колевъ	„ 13	„	„
Богатинъ Георгиевъ	„ 23	„	„
Петре Георгиевъ	„ 40	„	„
Яне Потевъ	„ 59	„	„
Ефтимъ Петрушевъ	„ 20	„	„
Василъ Симеоновъ	„ 27	„	„
Костадинъ Цвѣтковъ	„ 31	„	„

Жертвитѣ стоеха непогребани цѣли шесть дена. Когато били допуснати селянитѣ да прибератъ мъртвитѣ, жената Цвѣта Томева отъ силно сътресение, паднала и издъхнала. Известието за това звѣрско злодеяние потресе цѣлата емиграция въ България. На 15 априлъ се отслужи заупокойка въ София при стечение на повече отъ 20,000 души.

На 6 априлъ 1924 год. по случай годишнината се отслужи тоже тържествена заупокойка въ софийската катедрала св. Недѣля.

Нашата снимка представлява това печално тържество.

Табло CLV. 527 и 528 Мише Гавриловъ и неговиятъ синъ Христо — баща и братъ на македонския революционенъ вождъ Иванъ Михайловъ, на моста на р. Отиня (Щипъ—Ново село) бѣха убити отъ сръбски куршумъ за отмъщение поради убийството на сръбския генералъ Ковачевичъ въ Щипъ. Подобно отмъщение турцитѣ не се осмѣляваха да правятъ.

Табло CLVI 529 Свещеникъ Иванъ Аврамовъ Чупаровъ (1880—913 год.). Отецъ Иванъ бѣше свещеникъ въ с. Папрадища, велешко. Той бѣше винаги на своя постъ. Подгоненъ бѣ отъ сръбската пропаганда, която искаше съ пари да го подкупи, които той презря. Той е единъ отъ най-непокваренитѣ и трезви дейци на ВМРО въ Азотъ. На 16 юни 1913 год., при започване на воennитѣ действия между България и Сърбия бѣ заловенъ отъ сръбскитѣ власти, като свещеникъ въ Велесъ, и следъ тежки изтезания бива насеченъ на парчета и хвърленъ въ Вардаръ. Така отецъ Иванъ завърши своята пастирска кариера и, като роденъ синъ на Македония, остана вѣренъ на твърдия си миячки родъ — не стана „прави“ сърбинъ.

Табло CLVI 530 Дѣдо Филипъ Митревъ, отъ с. Патрикъ (щипско), билъ подложенъ отъ сърбитѣ на изгаряне въ кжщата на Доне Домазетовъ заедно съ 11 души селяни. Той успѣлъ да избѣга, а другаритѣ му изгорѣли живи.

Табло CLVI Село Смилево (битолска околия), чисто българско селище, чиито жители сѫ отъ българското племе мияци, родно мѣсто на македонския революционенъ апостолъ Дамянъ Груевъ. Презъ 1903 год. тукъ се състоя конгресъ на македонскитѣ революционери, въ който се фиксира датата на илинденското възстание. Презъ време на самото възстание тукъ квартируваше главния щабъ на възстаналитѣ.

По-късно селото бѣше цѣло изгорено отъ турцитѣ и голѣма часть отъ жителитѣ избити.

Бѣжанци

Още въ първитѣ дни на свободното си сѫществуване България бѣше изправена предъ една тежка задача, а именно да разрешава въпроса за настаняването на своитѣ еднородци, които прибѣгваха въ нейнитѣ предѣли, за да търсятъ свобода или да спасяватъ животъ и честь.

Така, следъ подписването на берлинския договоръ една голѣма вълна отъ бѣжанци изъ Македония и Тракия се прибра въ новоосвободенитѣ земи. Тази вълна броеше не по-малко отъ 10 до 15000 души изъ Македония и то, главно, отъ севернитѣ й покрайнини, дето се развиха презъ 1878 година разложкото и кресненското възстания.

Втора вълна отъ бѣжанци донесе на България едно ново число отъ 5000—8000 души, идеща отъ горно-джумайско и петричко следъ известното горно-джумайско възстание презъ есеньта на 1902 година. Една часть отъ тия нещастници се завърна при разрушенитѣ си домове, а по-голѣмата остана въ свободната страна.

Трета, още по-голѣма вълна, изхвърли илинденското възстание презъ 1903 година.

Числото на избѣгалитѣ не е точно опредѣлено, но то варира между 25,000—30,000 души.

Обезорѫжителната акция презъ 1910 година, предприета отъ турското правителство, увеличи числото на македонскитѣ бѣжанци съ нови нещастници, не по-малко отъ 3,000—5.000 души.

Следъ свършване на междусъюзническата война, единъ грамаденъ напливъ отъ бѣжанци и прокудени македонци намѣриха подслонъ при своитѣ братя. Числото имъ не е по-доле отъ 30,000 души.

Ала вълната на емиграцията въ България никога не е била тъй велика и сѫдбоносна за последната, както оная, която е резултатъ отъ погрома презъ 1918 година. Тогава мощенъ потокъ отъ бѣжанци залѣ цѣлото българско царство и едва не спре живота му. Създаденото икономическо положение близко до разорение и сега, следъ 12 години, остава почти сѫщото. То е дѣло на европейскитѣ дипломати, които безъ огледъ на истина и справедливость, водими само отъ чувството на отмъщение и алчность, тикнаха победенитѣ народи въ пропастьта на отчаянието, безъ да държатъ смѣтка, че хвърлятъ свѣта въ нови утрешни пламъци.

Нещастниятъ Ньойски договоръ, особено прославената конвенция между Гърция и България относно доброволното изселване е върха на лукавство и злоба. Миротворцитѣ гонѣха двойна цель: да се обезлюди Македония отъ българското население и да се смаже победена България подъ товара на грижи и срѣдства по облекчаване участьта на стохилядпитѣ бѣжанци.

На 27 ноемврн 1919 година се подписа поменатата конвенция отъ България и Гърция и официална Европа благослови изпразването на Македония отъ нейнитѣ собствени чеда. Последнитѣ доброволно тръгнаха на северъ да дирятъ нова родина. Европа въ името на братската любовь и запазване фамозния миръ обрече на скитане и неволи още 30,000 семейства или около 150,000 души: немощни старци, невръстни деца, беззащитни жени.

Нашитѣ картини (подъ № № 533 до 543) даватъ слабо понятие за мизерията на прокуденицитѣ. Но интереситѣ на победителитѣ отъ свѣтовната война искатъ жертви; за да запазятъ придобивкитѣ на победата...

Ако сега пожелаемъ да знаемъ общото число на македонскитѣ бѣжанци въ цѣла България, ние ще имаме единъ сборъ отъ 230,000 души. Това число, наистина, не е точно, защото нѣма официални дани, но, въ всѣки случай, то е минимално. Тоя сборъ е отъ бѣжанци, които масово сѫ придошли въ България. Ако при това придадемъ числото на поединичнитѣ или въ малко групи приидвания, което годишно не е по малко отъ 1000 души, ще имаме за единъ 50 годишенъ периодъ още 50,000 или крѫгло 280,000 бѣжанци въ България.

Освенъ тия има македонци, които сѫ дошли доброволно, търсейки свободенъ животъ и подобъръ поминъкъ. Тѣхното число не е установено, но не е по-малко отъ 100,000.

Най-сетне къмъ числото на македонцитѣ въ цѣла България трѣбва да се споменатъ и жителитѣ отъ петричкия окрѫгъ, който мирнитѣ договори не засегнаха и остана като часть отъ територията на българската държава. Презъ 1913-14 година неговото туземно население се изчисляваше на 80,000 жители. Прибавено при общото число на македонцитѣ въ България, получава се крѫглия сборъ 500,000 жители въ цѣла България отъ македонски произходъ.

Македонцитѣ въ царството масово живѣятъ въ следнитѣ окрѫзи:

1) Петричкия —	почти	100/100
2) София (града)	около	25%
3) Пловдивския	„	15%
4) Кюстендилския	„	12%
5) Бургазкия	„	10%
6) Хасковски	„	20%

отъ цѣлото население и т. н.

Тази е численната мощь на македонската емиграция. Тя е организирана въ благотворителни братства, организации, съюзи и дружби. Македонскитѣ благотворителни братства на брой сѫ 210.

Братствата образуватъ единъ съюзъ, чийто рѫководно тѣло е Националния македонски комитетъ (гледай № 5 и 7, обяснителния текстъ отд. IX). За другитѣ организации и съюзи гледай №№ 77, 79, 83 и 103 отъ обяснителния текстъ.

Сега да видимъ каква морална мощь представлява македонската емиграция въ българската държава. Тя е дала на последната много видни общественици, учени, писатели, чиновници, духовници и пр., а именно:

(до 1917 година)

8	министри
13	дипломати
54	депутати
12	митрополити
12	професори въ университета

84 учени, писатели и публицисти
32 художници, скулптори, артисти и пр.
30 дейци по просвѣта и култура
96 висши магистрати, сѫдии и адвокати
70 висши административни чиновници
70 лѣкари
32 видни инжинери и архитекти
226 | активни офицери
453 | запасни „

отъ които: 8 генерали, 17 полковници и 43 подполковници.

Следъ това иде числото на народнитѣ учители, а именно: 568 въ основнитѣ училища, прогимназиитѣ и пр. и 96 въ духовнитѣ (до 1911 година) и 2000 крѫгло число други по нисши чиновници.

Рѫководнитѣ крѫгове на македонската емиграция разполагатъ и съ друго едно морално срѣдство за защита на македонската народностна и политическа кауза. Думата е за македонския периодически печатъ.

1. Органъ на цѣлата емиграция е вестникъ „Македония", който излиза непрекѫснато цѣли 12 години — отначало като седмичникъ, а отъ октомври 1926 година насамъ всѣкидневно въ София. Тиражъ 15,000 екземпляра.

2. Като задгранично издание, органъ предъ чуждия свѣтъ емиграцията има вѣстникъ „La Macédoine", който излиза 1 пѫть презъ седмицата на френски (и не рѣдко и на други чужди езици) въ Женева.

3. Македонската емиграция въ Америка има си специаленъ печатенъ органъ подъ име „Македонска трибуна", който излиза седмично на български и често пѫти съ статии на английски езикъ.

4 За научно изследване на Македония и опознаване съ нейния животъ за защита на нейнитѣ интереси и за разпръсване заблужденията, които врагoветѣ сѣятъ относно народностьта и правата на нейното население Македонскиятъ наученъ институтъ (гледай № 7) издава списанието „Македонски прегледъ", който излиза въ 4-6 печатни коли, годишно 4 пѫти.

Другитѣ македонски съюзи и организации иматъ своитѣ специални издания.

5. Младежкиятъ съюзъ въ България издава месечно списание „Родина".

Това списание излиза месечно въ размѣръ отъ 2—3 печатни коли съ много ценни илюстрации. Сѫщата организация издава и стененъ календаръ — художествено издание, а по-рано в. Устремъ. Негово издание сѫ редъ книги изъ македонския животъ, албумъ „Пиринъ" и пр.

6. Илинденската организация — „Илюстрация Илинденъ", която помѣства статии изъ миналото на Македония, главно, изъ революционния ѝ животъ.

7-8 Македонската академическа младежь въ България всѣка година издава сборникъ „Илинденъ" въ 10 — 15 печатни коли съ статии изъ живота на македонцитѣ, а отъ време на време и листъ „Вардаръ".

9. Академическата младежь въ европейскитѣ университети, която е организирана въ съюзъ, има свой органъ „La jeune macédoine, revue mensuelle de l'Union des Associations d'Etudiants Macedoniens à l'Etranger", който отъ началото на тая година излиза месечно на френски езикъ въ Парижъ.

10. Тя издава и хвърчащи листове — разкошно издание — на всички по-главни европейски езици и ги разпръсва между редакциитѣ и ученитѣ въ Европа и Америка.

Много отъ братствата издаватъ безсрочно разни листове и книги, напримѣръ:

Кукушкото — листъ „Гоце Дѣлчевъ", прилепското — „Пере Тошовъ", костурското — книгата „Костурско", велешкото — „Градъ Велесъ", охридското — албумъ „Охридъ", стружкото — албумъ „Струга", щипското — албумъ „Щипъ", крушовското — солиденъ и разкошенъ албумъ въ паметь на илинденското възстание и пр. и пр.

Стариятъ учитель и неуморимъ просвѣтенъ труженикъ г. Г. Трайчевъ отъ редъ години издава „Македонска библиотека", отъ която досега сѫ излѣзли около 10 нумера: Преспа, Дойранското езеро, Марихово, Градъ Прилепъ, Духовнитѣ качества на македонския българинъ, Моето учителство и др.

ДОПЪЛНЕНИЕ

Въпрѣки грижитѣ ни да помѣстимъ ликоветѣ на всички труженици на македонското освободително дѣло; въпрѣки желанието ни да дадемъ биографически сведения за тия македонски пионери, ние нѣмахме щастието да сторимъ това защото липсваха ни съответнитѣ материяли. На времето бѣхме отправили апелъ чрезъ вестници и писма до културни групи и частни лица, обаче не се удостоихме съ отговоръ.

И за да попълнимъ една празднота въ нашето издание и главно, за да отдадемъ почить къмъ свещената паметь на починалитѣ народни дейци и благодарность къмъ пощаденитѣ отъ смърттьта — прилагаме въ края това допълнение на въпроснитѣ скромни ратници за свободата на Македония.

А

Атанасъ Петровъ — с. Петрово
Арнаудовъ — Мустафа-паша
Ангелъ Найковъ — Свищовъ
Анастасъ Милевъ — малешевско
Ал. Кошка войвода — с. Гопешъ
Алекс. Ивановъ — Ипекъ
Ал. Буйновъ — Шуменъ
Асенъ Партеничевъ — Ломъ
Андонъ Димитровъ — Охридъ
Андонъ Кьосето — велешко
Ангелъ Малински — с. Малино
Алекс. Стефановъ — Радово
Арсо Даскало — Берово
Ангелъ Секуловъ — Безирникъ
Ангелъ Преспански — Преспа
Ант. Бозуковъ — Кортенъ
А. Поройлията — Д. Порой

А. Стоянчевъ — В. Търново
А. К. Томовъ — Гевгели
А. п. Тодоровъ — Банско
Атанасъ Градоборлията — с. Градоборъ, солунско

Б

Б. Стрезовъ — Рѣсенъ
Борисъ Илиевъ — Берковица
Б. Зографски — Велесъ
Бойко Чавдаровъ — Д. Дере
Бедросъ Сирмиджиевъ — пл.
Божинъ Брайковъ — Кътина
Баба Агния — Щипъ
Борисъ Пуздерлиевъ — Щипъ

В

Василъ Чивличанчето
В. Дервишовъ — Скопйе
Васе Пехливановъ — Будиница
В. Ив. Чоговъ — Берово
Василъ Диамандиевъ — Охридъ
Войвода Наке Яневъ — с. Лахтчани
Владимиръ Пинговъ

Г

Гоце Бак. Междурѣчки
Георги Кънчевъ — Лапово
Георги Гешановъ — Панагюрище
Гоце Димчевъ (Карчо) — Кукушъ
Гого Кировъ — Карасуле
Георги Скрижовски — Скрижово
Г. Чакъровъ — Банско
Гоце Несторовъ — с. Крацово
Григоръ Фикийнъ — Щипъ

Д

Доне Стояновъ Тошевъ, синъ на бедни родители, роденъ въ с. Ерджели—щипско. Още младъ се посвещава на революционното движение въ родна Македония и става неинъ пръвъ куриеръ и туря началото на мжченичеството въ освободителната й борба.

Заловенъ въ гр. Битоля, заедно съ нѣколко товара бомби, поставени въ чували, пълни съ оризъ, Доне бива подложенъ на най-звѣрски изтезания, за да каже отъ кжде сж бомбитѣ, кой му ги е далъ и за каква цель. Нито строгиятъ карцеръ, нито горещитѣ желѣза, нито спицитѣ подъ ноктитѣ му и горещитѣ яйца подъ мишницитѣ и слабинитѣ му бѣха въ състояние да го накаратъ да издаде тайната. „Не знамъ“ бѣше отговорътъ му и съ тоя отговоръ той постави въ недоумение и мжчителитѣ си, и обществената съвестъ. Доживотната присжда за Доне бѣше нищо. По-късно, амнистиранъ отъ турскитѣ власти, и измжчванъ отъ тежки болести, придобити въ затвора въ Битоля, почина на 16 априлъ 1930 год. въ гр. Кюстендилъ.

Дѣдо Петъръ — М. Църско
Дзоле Стойчевъ — Ст. Загора
Д. Каминалията — Камина
Динката Търлиевъ — Неврокопъ
Дуко Ивановъ — Панагюрище
Д. Ангеловъ — Манище
Дѣлчо Гоцевъ -- Харманли
Д. Стефановъ — Бесарабия
Д. Златковъ — Пиротъ
Д. Запряновъ — Хасково
Душо Желевъ — Еркечъ
Дѣдо Илия — Кърчово
Димитъръ Тодоровъ — Банско
Дине Клюсевъ — с. Екши-су
Дѣдо Трайко Скандалията — Щипъ
Димитъръ С. Домазетовъ — с. Ябланица (дебърско)
Доне Терански — Щипъ
Доне Чомковъ — Щипъ
Доне Звездинъ — Щипъ
Дионисъ Пикалеца — Кочани

Е

Екатерина Арнаудова — с. Либяхово
Ефремъ Кардафачки — щипско

З

Зафиръ Христовъ — Мачуково

И

И. Секулишки — с. Секулица
Ив. Пашалията — с. Берово
Ив. Бойчевъ — Шуменъ
Ив. Битраковъ — Охридъ
Ив. Илиевъ — Битоля
Илия Матлиевъ — Струмица
Йорданъ Тренковъ — Прилепъ
Иванъ Бѣлевъ — Велесъ
Иванъ Господаровъ — Либяхово
Иванъ Ботошановъ — Якоруда
Ив. Жилевъ — Д. Броди
Игнатъ Мангъровъ — Кратово
Ил. Балтовъ — Буково
Ил. Карабиберовъ — Сливенъ
Илия Коларовъ — с. Обая, сѣрско
Илия П. Дигаловъ — Възмбелъ
Иванъ Пардовъ — Церъ (кичевско)
Йорданъ Цицонковъ — Щипъ
Йорданъ Миразчиевъ — Щипъ

К

Кръсто Тихаилевъ — Драгоище
Кочо Зеленичевски

Караташо — Воденъ
Капитанъ Мановъ — Кочани
Капитанъ Танушевъ — Крушово
Кръсто Наумовъ — Прилепъ
Кант. П. Стойчевъ — Мехомия
Кръсто Трайковъ — Круше
К. Х. Мановъ — Струме
К. Димитровъ — Манякъ
Коста Попето — Смоквица
К. Самарджиевъ — с. Дабиля, струмишко
Кочо Лютата — с. Левуново
Кръсто Алексиевъ — Дебъръ

Л

Л. Дѣловъ — Ораховецъ
Лазо Киселинчевъ — с. Смърдешъ

М

Михаилъ Странджа — Ески-Джумая
Михаилъ Гирджиковъ — Пловдивъ
М. Ботковъ — Мехомия
М. Пр. Робковъ — Крива
Марко Лазевъ — с. Косачъ
Марко Ивановъ — Палйоръ
Миле Ставревъ — Струма
Мито И. Камовъ — Шўгово
Миланъ Гюрлуковъ — Прилепъ
Михаилъ Чаковъ — Гумендже
Мих. Николовъ — Бобища
Миланъ Кръстевъ — Берцово
Методи Стойчевъ — Крушово
Мирче Найдовъ — с. М. Койнаре, прилепско
Михаилъ Моневъ — Кратово
Мите Баба-Агнийнъ глухия — Щипъ
Моне Протогеровъ — Щипъ
Мите хаджи Мишевъ — Щипъ

Н

Никола Геройски — с. Круше
Никола Герасимовъ — Охридъ
Н. Филиповъ — Черешенци
Н. Арнаутчето — Гостиваръ
Н. Жековъ — Ст.-Загора
Никола Пушкаровъ — Пирдопъ
Н. Дечевъ — Ст.-Загора
Никола Кокаревъ — Ресенъ
Никола Никулиевъ — Алистрати, зъхненско
Наумъ Руковъ — с. Косинецъ (костурско)
Никола Христовъ — с. Негованъ (леринско)

П

Петъръ Китановъ — с. Лешко, горноджумайско
П. Дѣловъ — Богданци
Пелю Калчевъ — Богданци
П. Р. Малинчевъ — с. Д. Райково
Поручикъ Мутафовъ — Шуменъ
Подпоручикъ Тодоръ Христовъ — Велесъ
П. Самарджиевъ — Ст. Загора
П. Самарджиевъ — с. Неготино
Павле Давковъ — с. Сърбиново
Пецо Георгиевъ — Битоля
Павле Караасанъ — Лазарополе
Поручикъ Константиновъ — Велесъ
Толе Паша — Крушевица
Пар. Пановъ — Фотягошъ
Петъръ Ангеловъ — Кленово
Петъръ Колевъ — с. Лезово (щипско)
Пане Гочевъ — Щипъ
Пано Пищоло — Щипъ

Р

Радонъ Г. Тодевъ — Банско

С

Ст. Вълевъ — Троянъ
Ст. Бакаловъ — Петричъ
Спиро Ивановъ — Карасуле
Стоянъ Трайковъ — с. Мачуково
Ст. Стояновъ — с. Оризари
Стефо Безевински — с. Струле
Стойко Христовъ — Карасуле
Славчо Ковачевъ — Щипъ
Стоянъ Пардовъ — с. Церъ
Стефо Бобевъ — Търново
Спасъ Войденовъ — Лактина
Сотиръ Атанасовъ — Малешъ
Ст. Ив. Чавдаръ — Ст.-Загора
Серафимъ Парталевъ — Берово
Сп. Димитровъ — Градево
Стою войвода — с. Скрижево
Ст. Б. Ганчевъ — Русе
Стоянъ Филиповъ — с. Старчище
Стаматъ Недѣлковъ — Чадово
Стою Лазаровъ — с. Годлево (разложко)
Сребра Апостолова — Леринъ
Секула Хр. Ораовдолски — велешко
Стефо Николовъ Скендеръ — с. Бѣгена (преспанско)
Стоянъ Поповъ Гушле — с. Косинецъ
Симониката (Моне Вратесйо) — Щипъ

Т

Тошо Ивановъ — Т. Сейменъ
Тале Мирчевъ — Прилепъ
Тале Стойчевъ — с. Горанчево
Ташко Цвѣтковъ — с. Сушица
Т. Николе — Крушово
Т. Шаламоновъ — Бѣлица
Тасе Христовъ — Охридъ
Тошо войвода — Банско
Ташко Арсовъ — Охридъ
Тодоръ Дочевъ — Ст.-Загора
Толчевъ — Велесъ
Тане Николовъ — Хасково
Таската — с. Враня

Тодоръ Христовъ — София
Трайко Павловъ — Саде
Трайко Йотовъ — Драглище
Тодоръ Браяновъ — Битоля
Трайчо Славковъ — с. Карбинци (щипско)
Трайчо Бахчаванджията — Щипъ

Ф

Фоте Кирчевъ — Зеленичево

Х

Хр. Андреевъ — Неокосъ
Хр. Асеновъ — Рѣсенъ
Хр. Ив. Контевъ — Севлиево
Хр. З. Пармаковъ — Охридъ

Я

Янаки Яневъ — Ловчани

МАКЕДОНСКИЯТЪ ВЪПРОСЪ

II

ЛЕГАЛНИ ОРГАНИЗАЦИИ

Табло II — 2

Д-ръ Константинъ Станишевъ. Той е синъ на будния български градъ Кукушъ.

Роденъ е презъ 1877 година, свършилъ гимназията въ Солунъ и следвалъ медицина въ Берлинъ.

Отъ 1924 година до днесъ е председатель на Македонския националенъ комитетъ.

Въ качеството на такъвъ, той е представлявалъ македонската емиграция и защищавалъ доблестно правата на македонското население въ редъ европейски конференции, сбирки и др., както и предъ самото Общество на народитѣ.

Отъ неговото перо сж излѣзли отлични статии по македонската кауза.

Г-нъ д-ръ К. Станишевъ отъ 2 години насамъ е народенъ представитель.

Табло III — 3

Иванъ Каранджуловъ. На 5 май 1930 година се помина въ гр. София на преклонни години бившиятъ главенъ прокуроръ на Върховния касационенъ сждъ въ София, български представитель въ втората хагска конференция за миръ и дългогодишенъ председатель на Македонския националенъ комитетъ — **Иванъ Каранджуловъ.** Той е роденъ въ гр. Прилепъ (Македония) презъ 1856 година.

Синъ на родолюбеца Коне Чонинъ, Каранджуловъ тръгна по пжтя на баща си още отъ ранни младини и като него всецѣло се отдаде на народното събуждане чрезъ просвѣта.

Когато Иванъ свърши образованието си въ гр. Прилепъ, баща му се изселва въ Битоля и тамъ младия Каранджуловъ става народенъ учитель.

После постжпва въ Робертъ-колежъ (Цариградъ) и, следъ свършване курса, пакъ става учитель въ Битоля.

Участвува въ в. Зорница като редовенъ кореспондентъ отъ западна Македония; превежда драми на Шекспира и др.

Презъ 1888/89 г. завършва правнитѣ науки въ Франция и следъ връщането му остава въ България. Заема разни длъжности: членъ-сждия въ окржжни сждилища, председатель на апелативенъ сждъ, прокуроръ и пр.

Презъ 1923 год. бива избранъ за народенъ представитель въ петричкия окржгъ и тоя постъ заемаше до деня на смъртьта си.

Покойниятъ се отличаваше съ блѣскава ораторска дарба и бележита тактичность въ народнитѣ работи.

Македонскитѣ прокуденици гледаха на бележития покойникъ като на менторъ въ освободителното дѣло.

Табло III — 4

Владимиръ Г. Кусевъ, роденъ презъ 1867 г. въ гр. Прилепъ; следвалъ софийската класическа гимназия и завършилъ пловдивската класическа гимназия; като ученикъ отъ пловдивската гимназия, взелъ е, заедно съ Андрей Ляпчевъ, Никола Генадиевъ, Пере Тошовъ, Гьорче Петровъ и други тѣхни другари — македончета, живо участие въ съединението на южна съ северна България; взелъ е сжщо участие като доброволецъ въ сръбско-българската война отъ 1885 година; учителствувалъ въ гр. Одринъ и въ Цариградъ; бившъ директоръ на цариградската прогимназия; свършилъ правнитѣ науки въ юридическия факултетъ на С.-Петербургския университетъ; бившъ членъ, прокуроръ и председатель на разни сждилища; бившъ председатель на софийския окржженъ сждъ; председатель на македонския обединителенъ конгресъ отъ 1923 година и на други редовни конгреси; бившъ председатель на Македонския националенъ комитетъ; по настоящемъ адвокатъ въ гр. София, членъ на Висшия адвокатски съветъ, народенъ представитель и председатель при мѣстното братство въ София.

Табло III — 5

МАКЕДОНСКИ ЛЕГАЛНИ ОРГАНИЗАЦИИ СЛЕДЪ ОБЩАТА ВОЙНА

Македонскитѣ организации се появиха отново въ България едва следъ общата война, когато Македония попадна подъ ново по-грозно робство — подъ сърби и гърци.

Новата организация носеше името: **Съюзъ на македонскитѣ братства въ България** на чело съ единъ изпълнителенъ комитетъ: устава на тоя съюзъ бѣ приетъ презъ 1920 год. въ редовния XVII съборъ на братствата, станалъ презъ месецъ май с. г.

Цельта на тоя съюзъ бѣ следната:

Чл. 1. — Македонскитѣ емигранти въ България, безъ разлика на народность, вѣра, полъ и политическо убеждение, се организиратъ въ културно благотворителни братства. Отъ своя страна всички братства образуватъ „Съюзъ на македонскитѣ братства въ България".

Чл. 2. Съюзътъ има за цель:

а. Да ратува по легаленъ начинъ за въздигане Македония въ нейнитѣ географически и икономически граници въ автономна държава, независима отъ балканскитѣ държави;

б. Издигане емиграцията въ културно-просвѣтно отношение.

в. Подпомагане материално нуждаещитѣ се емигранти.

СРѢДСТВА

Чл. 3. За постигане на горната цель Съюзътъ си служи съ следующитѣ срѣдства:

а. Организиране емиграцията въ братства;

б. Издава брошури, вестници и книги за освѣтление общественото мнение въ странство и въ България по македонския въпросъ.

в. Влиза въ непосрѣдствени връзки съ всички македонски легални сдружения, гдето и да сж, които преследватъ сжщата цель.

г. Излага положението на Родината предъ всички наши и чуждестранни културни и политически организации и иска тѣхната подкрепа за достигане главната цель

д. Прави постжпки и апели предъ чуждестраннитѣ правителства и народни събрания (камари) и предъ всички международни фактори, които биха допринесли за достигане независимостьта на Македония.

е. Устройва научни беседи, публични събрания и събори за популяризиране на цельта.

ж. Събира членски вноски, приема пожертвувания, устройва вечеринки, концерти и други такива.

. . . .

. . . .

Скоро следъ това, презъ месецъ декември 1920 година, следъ станалия вторъ великъ македонски съборъ, биде основана и втора македонска организация, наречена „Федеративна“.

На това пакостно раздвоение всрѣдъ македонската емиграция се турна край едва презъ месецъ януари 1923 год. въ обединителния съборъ на съюзенитѣ македонски братства и федеративни дружества, свиканъ въ София. Въ тоя бележитъ съборъ съ акламация бѣ прокламирано обединението и бѣ приетъ следния уставъ:

I. НАИМЕНОВАНИЕ, ХАРАКТЕРЪ И ЗНАЧЕНИЕ

Чл. 1. — Македонскитѣ емигранти и тѣхнитѣ потомци се организиратъ въ национални и културно-просвѣтни или благотворителни братства или дружества.

Въ всѣка отдѣлна държава (България, Турция, Ромъния, Албания, Америка и другаде) тия дружества или братства, чиито членове сж отъ една и сжща народность, се групиратъ въ национални организации, въ националенъ комитетъ, които се съюзяватъ и образуватъ обща съюзна организация на македонскитѣ емигранти, съ съюзенъ комитетъ въ всѣка държава и съ единъ Висшъ съюзенъ комитетъ съ седалище въ Европа, но вънъ отъ балканскитѣ държави.

Националнитѣ секции се представляватъ поравно въ съюзнитѣ комитети.

Чл. 2. — Съюзната организация на македонскитѣ емигранти и националнитѣ организации, отъ които тя е съставена, сж безусловно легални сдружения.

Несъвмѣстимо съ характера и назначението на организацията сж:

1. Принудителнитѣ действия отъ какъвто и да е характеръ за увеличаване числото на членоветѣ или за набавяне материални срѣдства;

2. Намѣсата въ вжтрешния политически животъ на държавитѣ, въ които сжществуватъ национални и съюзни организации или само дружества.

II ЦЕЛЬ

Чл. 3. — Съюзната организация на македонскитѣ емигранти, чиито девизъ е: Македония на македонцитѣ, има за цель:

1. Да ратува по легаленъ начинъ за въздигане Македония въ нейнитѣ географически и икономически граници въ независима държава съ пълно и равно участие въ управлението и на всички населващи я народности, при пълно равенство и право, и при еднакви вѣрски, народностни и политически права за тѣхъ. Новата държава да бжде поставена подъ покровителството на О. Н.

2. Да култивира идеята за образуване Балканска федерация, за да се премахнатъ по тоя начинъ съперничеството между балканскитѣ народи и примиратъ тѣхнитѣ културни, стопански и политически интереси.

3. Да популяризира македонската кауза всрѣдъ чуждия свѣтъ.

4. Да сплотява и обединява македонскитѣ емигранти безъ разлика на вѣра и народность, като ги организира въ културното и материалното имъ въздигане и работи за политическото имъ възпитание въ духа на своята цель.

5. Да помага на нуждающитѣ се емигранти, членове на организацията, и да действува за културно-стопанския напредъкъ на Македония.

III. СРѢДСТВА

Чл. 4. За постигане на своята цель, Съюзната организация си служи, чрезъ своитѣ установени управителни тѣла, съ следующитѣ срѣдства:

1. Издава вестници, списания и др. за освѣтляване общественото мнение на всѣкжде по македонския въпросъ;

2. Свиква публични събрания, урежда сказки и реферати;

3. Влиза чрезъ Висшия съюзенъ комитетъ, а въ отсжтствие на такъвъ — чрезъ съюзнитѣ комитети въ отдѣлнитѣ държави, въ лични и писмени отношения съ обществени и политически фактори и организации, ратуващи за правата на народитѣ, за да ги освѣтлява по македонския въпросъ и спечели подкрепата имъ за своята цель;

4. Създава материални източници: открива подписки, основава общо македонски финансови учреждения, приема дарения отъ всѣкиго, който съчувствува на македонската кауза, съ изключение само отъ срѣди прѣко или косвено заинтересовани въ вреда на македонския въпросъ;

5. Устройва утра, вечеринки, концерти и пр. и събира членски вноски и доброволни пожертвувания.

. . . .

Обединената братствена организация, стегната и дисциплинирана, отъ день на день расте, заяква и крепне все повече и повече. Тя сега брои около 200 братства изъ разнитѣ градове и села въ България. На чело на тая организация стои Националенъ македонски комитетъ отъ 12 души съ седалище въ София. Нему единствено е дадено правото отъ македонскитѣ организации въ България да представлява въ чужбина македонската емиграция въ България и да говори и да действува отъ нейно име. Националниятъ комитетъ развива похвална всестранна дейность у насъ и въ чужбина, на всѣкжде, дето трѣбва да бжде защитена македонската кауза; на всѣкжде, дето трѣбва да бжде посочена великата неправда, извършена съ Македония; на всѣкжде, дето трѣбва да бждатъ истъкнати теглата и патилата на македонското население въ Македония, неговитѣ искания и копнежи, исканията и копнежитѣ и на македонската емиграция и въ България.

Организираната македонска емиграция има свой ежедневенъ вестникъ „Македония“.

Освенъ братствена организация, въ България сѫществуватъ и други.

Табло IV — 6

Проф. Д-ръ Люб. Милетичъ, роденъ на I. 1863 год. въ гр. Щипъ (Македония); свършилъ Загребската класическа гимназия.

Следвалъ по филология въ Загребъ и Прага презъ 1882—1885 г., въ Загребъ положилъ докторски изпитъ по философия и славянска филология презъ юли 1889 год; сега е редовенъ професоръ по славянска филология при Софийския държавенъ университетъ; председатель на Българската академия на наукитѣ; председатель на Македонския наученъ институтъ; почетенъ членъ на Италиянския институтъ за източна Европа и Римъ и пр.

Табло IV — 7

Македонски наученъ институтъ въ София. Той е основанъ презъ 1924 година по инициативата на Националния македонски комитетъ.

Цельта на института е:

а. Да спомага за проучване на историята, етнографията, географията и стопанския животъ на Македония;

б. Да събира исторически материяли по освободителнитѣ борби на македонскитѣ българи и да подготви една системна и подробна история на тия борби;

в. Да издава научно-литературно списание, както и други трудове съ огледъ къмъ целитѣ, посочени въ точка а и б, и пр.

Институтътъ издава:

I. Списание „Македонски прегледъ".

До м. май 1930 год. отъ това списание сѫ излѣзли 12 книги.

II. Македонска библиотека. Излѣзли 13 книги.

III. Материали за мак. освоб. движение, излѣзли 10 книги и

IV. Отдѣлни съчинения, излѣзли 5 книги

Табло V — 8

Проф. Д-ръ Иванъ А Георговъ е роденъ презъ 1862 година въ гр. Велесъ (Македония). Свършилъ до II прогимназиаленъ класъ въ Велесъ презъ 1874 год., а VI, VII, VIII класове въ виенското гражданско училище (Bürgerschule). II—IV кл. въ виенското педагогическо училище (Lehrerbildungsanstalt), по философия въ университета въ Иена (Германия) презъ 1883 год. и въ Faculté des lettres на Женевския университетъ презъ учебната 1885-1886 год. Презъ февруари 1888 година въ Иена положилъ докторски изпитъ по философия, математика и санскритски езикъ.

Сега е редовенъ професоръ по история на философията при Софийския държавенъ университетъ.

Табло V — 9

Проф. д-ръ Н. Стояновъ е роденъ на 3. II. 1874 година въ гр. Дойранъ, Македония. Свършилъ първоначално и гимназиялно образование въ София презъ 1892 година; математическия отдѣлъ на висшето училище въ София свършилъ презъ 1895 год., специализиралъ се въ университета въ Тулуза — Франция, свършилъ съ лисансие по математика, специализиралъ се сѫщо по математическа физика въ Франция и Германия (Гьотингенъ). Отъ 1920 до 1926 година билъ професоръ по астрономия при Софийския държавенъ университетъ. По настоящемъ е директоръ на Държавнитѣ дългове.

Табло V — 10

Проф. Д-ръ Александъръ Мих. Балабановъ е роденъ на 30 I 1879 година въ гр. Щипъ, Македония. Първоначалното образование свършилъ въ Щипъ, а гимназиялното — въ Солунъ и София; висше — класическа филология, въ Лайпцигъ и Ерлангенъ. Въ Ерлангенъ взелъ званието си докторъ по философията презъ 1904 г. Сега е редовенъ професоръ по гръцка филология при Софийския държавенъ университетъ.

Табло V — 11

Проф. Д-ръ Александъръ Станишевъ е роденъ на 28. XII. 1886 година въ гр. Кукушъ, Македония. Свършилъ първоначално у-ще и прогимназия въ гр. Кукушъ (1900 г.), гимназия — въ Солунъ. Следвалъ два семестра по естествени науки въ Софийския университетъ презъ 1904 г., по медицина въ Мюнхенъ презъ 1910 година. Билъ на специализация въ хирургическата клиника и по зоолого-математическия институтъ въ Хайделбергъ и Мюнхенъ презъ 1910 и 1920 год. Сега е редовенъ професоръ по хирургическа клиника при Софийския държавенъ университетъ.

Табло V — 12

Проф. Д-ръ Мих. П. Арнаудовъ е роденъ на 5. X. 1878 год. въ гр. Русе. Родителитѣ му сѫ родомъ отъ Македония.

Срѣдно образование свършилъ въ гр. Русе, а висша славянска филология въ висшето училище въ София презъ 1898 год. Специализиралъ въ Лайпцигъ, Берлинъ и Прага три години (1898-1900 и 1903-1904 год.). Взелъ е докоратъ отъ пражкия чешки университетъ. Сега е редовенъ професоръ по сравнителна литературна история при Софийския държавенъ университетъ.

Табло V — 13

Проф. Димитъръ Ив. Мишайковъ е роденъ на 27. I. 1883 год. въ гр. Татаръ-Пазарджикъ. Родителитѣ му сѫ отъ Македония. Свършилъ по правото въ София. Следъ това специализиралъ по статистика въ Мюнхенъ.

Сега е редовенъ професоръ по статистика при Софийския държавенъ университетъ.

Табло VI — 14

Проф. Никола П. Благоевъ е роденъ на 15.II.1868 год. въ с. Ракита, кайлярска околия, южна Македония. Получилъ основно образование въ с. Ракита, прогимназиялно въ гр. Леринъ, класическа гимназия (гръцка) въ Битоля, по право въ Бѣлградския университетъ презъ юли 1894 год. Сега е извънреденъ професоръ по история на българското и славянско право при Софийския държавенъ университетъ.

Табло VI — 15

Проф. Иванъ Снѣгаровъ е роденъ на 30.IX.1883 год. въ гр. Охридъ, Македония. Свършилъ първоначално гръцко у-ще (до V отдѣление) въ Охридъ, българска прогимназия въ Охридъ, духовна семинария въ Цариградъ (1891—1906), духовна академия въ Москва и въ Киевъ презъ 1912 год. съ степень, кандидатъ по богословие.

Сега е професоръ въ богословския факултетъ при Софийския държавенъ университетъ.

Табло VI — 16

Проф. Константинъ Стефановъ е роденъ на 25. IV. 1879 година въ гр. Разлогъ. Свършилъ първоначално училище въ гр. Банско, гимназия въ Пловдивъ отъ 1888—1899 год., американската гимназия въ Самоковъ отъ 1890—1892 год., монсонската академия въ Съединенитѣ Щати, презъ 1892—1896 г., йенския университетъ, Масачузетъ, Съединенитѣ Щати, отъ 1896—1901 год., берлинския университетъ презъ 1902-1903 год.

Сега е редовенъ доцентъ по английски езикъ и литература при Софийския държавенъ университетъ.

Табло VI — 17

Проф. Стефанъ Баджовъ е роденъ на 31 май 1888 год. въ гр. Крушово. Свършилъ основното си образование въ родния си градъ, срѣдно въ Чехия, гр. Смиховъ, а висше художествено въ Прага.

Участвувалъ е въ много изложби, както въ България, тъй и въ чужбина, като художникъ-декораторъ. Сега е редовенъ професоръ при Художествената академия въ София.

Табло VI — 18

Проф. Димитъръ Силяновски е роденъ на 25.X.1892 год. въ гр. Крушово (Македония). Свършилъ основно училище, прогимназия и гимназия — въ София презъ 1910 год.; правнитѣ и държавни науки въ Соф. университетъ презъ 1915 год.; на специялизация по изучване сѫдопроизводството и дѣлопроизводството въ Германия и Австрия презъ 1925 год.

Сега е редовенъ доцентъ по гражданско сѫдопроизводство при Софийския държавенъ университетъ.

Табло VI — 19

Проф. Д. П. Ивановъ е роденъ презъ 1875 г. въ с. Годлево, разложко. Срѣдно образование получилъ въ кюстендилската педагогическа гимназия. Висше образование получилъ въ пражката консерватория, пражката оперна школа на Пивода по солово и оперно пѣние.

Единъ отъ основателитѣ на нашата Опера като първи тенеръ, и на Муз. академия, въ която е отъ 1914 год. Издалъ: Отбрани народни пѣсни „Вѣнецъ".

Табло VII — 20

Димитъръ Матовъ е роденъ на 15 май 1864 год. въ гр. Велесъ отъ родители чисти българи. Димитъръ въ началото на учебната 1878-79 година билъ изпратенъ въ гр. Николаевъ (въ Русия) да постѫпи въ пансиона на Тодоръ Минковъ и да следва въ тамкашната Александровска класическа гимназия. Въ 1884 год. се записалъ за редовенъ студентъ въ историко-филологическия факултетъ на Харковския университетъ. Тукъ той слушалъ главно лекциитѣ на известния дълбокъ мислитель по езикознание проф. А. А. Потебня и на нашия съотечественикъ по история проф. М. Дриновъ.

Следъ свършване на университета въ Харковъ, Матовъ се завърналъ въ родния си край, и то не въ свободна България, а въ нещастната своя Македония. Той си предложилъ услугитѣ на Екзархията и билъ назначенъ за учебната 1889-90 година учитель по български езикъ въ солунската мѫжка гимназия.

Следъ двегодишно учителствуване въ Солунъ, Матовъ заминалъ да се усъвършенствува по славянска филология и етнография във Виена и Лайпцигъ.

Въ Солунъ той редактираше спис. „Книжица за прочитъ."

Съ голѣмъ жаръ Матовъ се предаде на македонското дѣло, като стана и членъ на Върховния македонски комитетъ.

Табло VII — 21

Иосифъ Ковачевъ. Роденъ е на 14 януари 1839 год. въ гр. Щипъ, гдето получилъ килийно образование. Презъ 1855 год. е учителствувалъ въ с. Гиляни (прешовско). Следъ това заминалъ да се учи въ Бѣлградъ, гдето свършилъ курса на тамошната духовна семинария. Презъ 1864 година отдало му се да отиде въ Русия и постѫпилъ въ духовната академия на гр. Киевъ.

Следъ свършване на академията билъ назначенъ за учитель въ Габрово, гдето въвелъ нова метода за обучение, която той наричалъ „нагледна и звучна", а за пропагандирането й уредилъ курсове и беседи съ основнитѣ габровски учители. Наклеветенъ, турското правителство го изгонва отъ Габрово, та Ковачевъ билъ принуденъ да се прибере въ родното си мѣсто. Тамъ се условилъ за учитель въ махалата Ново-село, гдето въвелъ новата метода и реформиралъ тогавашното килийно училище въ класно съ двугодишенъ курсъ. Това училище е било нѣщо като педагогическо, въ което се учили младежи отъ Габрово, Велесъ, Тиквешъ, Прилепъ, София, Плѣвенъ и др. и е дало презъ 1871 год. първи випускъ, добре подготвени учителски сили.

Презъ 1872 год. **Ковачевъ** миналъ въ централното градско училище, което преобърналъ въ сѫщинско педагогическо. Сѫщата година е билъ назначенъ отъ скопския митрополитъ за училищенъ инспекторъ въ Кюстендилъ. Въ родния си градъ открилъ недѣлно училище, въ което държалъ беседи на научни и възпитателни теми; преподавалъ четиво и писмо на безграмотни и ширилъ български духъ и любовь къмъ родината. Презъ 1873 год. станалъ главенъ учитель въ Прилепъ, гдето развилъ високо просвѣтна дейность. Презъ 1877 год., въ началото на руско-турската война, Ковачевъ билъ изпѫденъ отъ Прилепъ и съ голѣми мѫки сполучилъ да избѣга въ новоосвободена България. Въ последната заемаше високи длъжности: окрѫженъ инспекторъ, народенъ представитель и пр. Отъ 1888 г. стана професоръ по педагогия въ висшето училище. На 31 декември 1898 год. почина. Той завеща 20,000 лв. на военното училище; цѣлата си грамадна библиотека на солунската мѫжка гимназия и на цариградската духовна семинария.

Табло VII — 22

Д-ръ Крумъ Дрончиловъ. На 12 ноемврi 1925 год. се помина въ гр. София Д-ръ Крумъ Дрончиловъ, роденъ въ гр. Самоковъ презъ 1889 година. По баща е македонецъ отъ с. Драглище (разложко). Крумъ се училъ въ Самоковъ и Пловдивъ, учителствувалъ нѣколко години и после свършилъ по география въ Берлинския университетъ. На 1920 г. бѣше назначенъ за доцентъ по география въ Софийския университетъ. Презъ 1925 г. бѣше предприелъ научни издирвания на Пиринъ планина и случайна смърть (автомобилна катастрофа) го отне отъ наукитѣ и отъ Македония, за чието изучване той бѣше посвѣтилъ голѣмъ трудъ, и която много още очакваше отъ него.

Табло VII — 23

Никола Милевъ е роденъ въ най-южния край на българското отечество — въ село Мокрени, костурско. Училъ се е въ родното си село, а впоследствие въ Цариградъ, въ Галата-Сарайския лицей. Следъ свършването на лицея той дойде въ София, гдето постжпи въ историко филологическия факултетъ на университета. Оцененъ отъ своитѣ професори, Милевъ бѣ изпратенъ по-късно да се специализира въ Виена. Тукъ той работи най-усърдно при Иречека и проф. Юберсбергеръ, които сж били възхитени отъ неговитѣ способности. „Ние двамата, Иречекъ и азъ, — писа следъ смъртьта му г. Юберсбергеръ — виждахме у Милева бждещия историкъ на България".

Подиръ балканската война Милевъ се хабилитира за редовенъ доцентъ по нова история съ труда си „Католишката пропаганда въ България презъ XVII вѣкъ". Не по малко ценни сж неговитѣ студии върху българското възраждане и върху събитията, които го предшедствуваха и съпровождаха: „Известия за състоянието на Турция въ края на XVIII вѣкъ" (въ „Списанието на Академията" 1913 г., кн. 6); „Факторитѣ на българското възраждане" (въ Сборника въ честь на проф. Ив. Д. Шишмановъ, 1920 г.).

Презъ 1917 год. Милевъ временно напуска университета, за да заеме поста директоръ на печата при Министерството на външнитѣ работи. Следъ войната отново се върна въ университета и наскоро замина въ задгранична командировка въ Италия. Тукъ, въ Флоренция и особено въ Римъ, той е открилъ нови важни източници за нашата история, по-специално за епохата, която бѣше предметъ на неговитѣ изучвания.

Милевъ често прекжсваше своята научна работа. Надаренъ съ отзивчива душа и съ винаги будно чувство на дългъ, той се притичаше да заеме онова мѣсто, което му се виждаше най-пригодно, за да служи по-добре на своя родъ и на своето отечество. Неговата дейность поради това протече повече на общественото и журналистическо поле.

Съ неподражаемъ талантъ Милевъ ржководи последователно два отъ най-голѣмитѣ български вестници: Echo de Bulgarie и Слово. Той сътрудничеше въ още много български вестници и списания, както и не рѣдко пишеше въ важни органи на международния печатъ.

Презъ последнитѣ законодателни избори Милевъ бѣ избранъ за народенъ представитель. Той биде изпращанъ многократно въ чужбина съ разни мисии.

Табло VII — 24

Д-ръ Михаилъ Ивановъ. Роденъ е въ Прилепъ на 19 августъ 1866 год. Получилъ е първоначалното си образование въ родното си мѣсто. Въ 1880 год. напуща Македония и заминава въ България да продължи образованието си. Завършилъ VI класъ на I-ва софийска мжжка гимназия, той заминава да следва медицина въ Цюрихския медицински факултетъ, който завършва въ 1891 год. Завърналъ се въ България като лѣкарь, той става за кратко време военень лѣкарь въ София, следъ което заминава за Парижъ, гдето въ продължение на две години изучава бактериология при великия Пастьоръ. Завърналъ се въ София въ края на 1893 год., той бива назначенъ за началникъ на Бактериологическия институтъ въ София. На тази служба остава съ малки прекжсвания до 1920 година, следъ което се пенсионира и урежда своя бактериологическа лаборатория. Отъ 1909—1912 год. д-ръ М. Ивановъ взима участие въ Върховния медицински съветъ като членъ на последния, а въ 1924 година, малко преди смъртьта си, той бѣ назначенъ за председатель на сжщия. Има голѣми заслуги въ областьта на бактериологията. Починалъ е на 19 августъ 1924 година на 58-годишна възрасть.

Табло VIII — 25

Никола А. Мушмовъ е роденъ въ Струга на 14 май 1869 год. Училъ се въ родния си градъ.

Въ България дошелъ презъ 1885 год. и се училъ въ католишкото французско училище. Една година следвалъ и въ Парижъ.

На служба е постжпилъ въ народния музей на 11 февруари 1894 год. като секретарь-счетоводитель, а отъ 1918 год. заема сегашната си длъжность уредникъ на нумизматическия отдѣлъ.

Известенъ е у насъ и въ странство като нумизматъ и специалистъ по българска нумизматика.

Писалъ е трудове по нумизматика на български, френски и нѣмски.

Действителенъ членъ е на Българския археологически институтъ. Дописенъ членъ е на Виенското нумизматическо дружество и на Чехското нумизматическо дружество въ Прага. Почетенъ членъ е на Румънското нумизматическо дружество.

Награденъ е отъ българския царь съ сребъренъ медалъ за „Наука и изкуство".

Табло VIII — 26

Андрей Протичъ, роденъ въ Велесъ на 20 декември 1875 год. Свършилъ гимназия въ София. Следвалъ по литература, философия и история на изкуствата въ Хайделбергъ, Дрезденъ и Лайпцигъ. Следъ завръщането му отъ чужбина той се отдава на театрална, литературна и художествена критика (1902—1908 год.). Следъ това бѣше дълги години директоръ на Народния археологически музей въ София.

Табло VIII — 27

Диаманди Андреевъ Ихчиевъ. За историята на балканскитѣ славяни презъ XIV—XIX вѣкове отъ голѣмо значение е събирането на турския материалъ.

Голѣма заслуга за изнасянето на свѣтъ на този архивенъ материалъ си спечели българинътъ Д. А. Ихчиевъ. Въ „Сборника" на Министерството на просвѣщението излѣзоха отъ него турски правителствени преписки за разбойническитѣ чети на кърджалиитѣ около 1800 година, за видинския паша Османъ Пазвантооглу, единъ приносъ къмъ историята на спахиитѣ въ османската държава споредъ турски документи. Въ „Известия" на историческото дружество въ София (1905—1907 година), той издаде материалъ за българската история подъ турското владичество. Въ „Периодическото списание" на книжовното дружество той обнародва твърде важни приноси къмъ историята на „войника", на християнскитѣ села, задължени да носятъ военна служба (свезка 75), турски известия за битката при Варна въ 1444 година (свезка 67), една статия за турскитѣ документи на монастира „св. Иванъ Рилски" (68), материали изъ турскитѣ архиви (свезка 69). Въ „Списанието на българското икономическо дружество" той отпечата паметници за историята на занаятчийскитѣ съсловия, наречени „еснафи" (книж. 11), на панаиритѣ и пазарнитѣ дни въ южна България, върху правата на чифликчиитѣ и пр. Той е починалъ на 13 мартъ (изт. кален.) 1913 година въ Кюстендилъ. Ихчиевъ е роденъ въ Велесъ на 8-20 ноември 1854 год.

Табло VIII — 28

Георги Баласчевъ, роденъ въ гр. Охридъ, първоначалното и трикласно образование получилъ въ родния си градъ, гимназиялно въ Солунъ, висше по история въ София. Той е издалъ редъ съчинения по история и археология и е редакторъ на списанието „Минало".

Табло VIII — 29

Перикли Т. Чилевъ е роденъ на 27.X.1864 г., починалъ на 26 февруари 1925 год., въ историческия градъ Крушово (битолско), гдето свършва първоначалното и основно училище, а презъ 1880 год. солунската гръцка гимназия и атинския университетъ по класическа филология — 1883 год.

Учителствувалъ въ гр. Крушово, а отъ 1 септември 1894 год. става учитель въ I соф. мѫжка гимназия до края на живота си. Той е билъ преподаватель по класическитѣ езици на Н. В. Царь Борисъ III, както и на Т. Ц. Височества Кирилъ, Евдокия и Надежда.

Чилевъ бѣше отличенъ педагогъ и прекалено скроменъ човѣкъ: незлобивъ, *честенъ и справедливъ*.

Сѫщо той бѣше членъ на музейния комитетъ при Етнографическия музей отъ 1 мартъ 1909 год.

Презъ време на балканската война той служи въ опълчението по охрана на желѣзопѫтната линия при с. Калище (радомирско); а презъ европейската война той бѣше командированъ да обиколи нѣкои албански селища въ западна Македония и Албания.

Чилевъ владѣеше гръцки, латински, нѣмски, френски, ромънски и албански езици.

Той е авторъ на много научни трудове.

За него може да се каже: Vir magna prudentia.

Табло VIII — 30

Константинъ Стояновъ Вълкановъ е роденъ въ с. Пѣсочница (леринска околия). Завърши курса на солунската българска гимназия, по история софийския университетъ.

Владѣеше отлично езицитѣ: латински, френски, нѣмски, руски, гръцки и пр.

Учителствува въ Македония повече отъ десеть години. Подозренъ отъ турскитѣ власти, замина и се настани въ България, дето учителствува около 15 години въ различни гимназии, духовнитѣ семинарии въ Пловдивъ, София и пр. Сътрудничи въ в. Независима Македония, списания: Македония, Илинденъ, Устремъ и др. Многобройни сѫ неговитѣ статии по македонския въпросъ.

Табло IX — 31

Хр. Поповъ, секретарь въ Св. Синодъ на българската църква, е роденъ на 2 мартъ 1876 година въ с. Владово, воденско (Македония). Свършилъ е курса на московската духовна академия съ първата учена степень, билъ е учитель въ цариградската българска духовна семинария, солунската българската мѫжка гимназия и софийската духовна семинария. Авторъ е на много книги. Отъ осемь години е секретарь на Св. Синодъ.

Табло IX = 32

Проф. Петъръ Диневъ е роденъ презъ 1888 г. въ с. Команичево, костурско. Първоначално и срѣдно образование получилъ въ цариградския метохъ, одринската гимназия и цариградската семинария. Висшето си образование получилъ въ императорската консерватория въ Петербургъ. Завършилъ е и юридическия факултетъ на императорския университетъ въ сѫщия градъ. Впоследствие е билъ кандидатъ професоръ въ казанската консерватория по източна музика. Отъ 1922 г. е въ София, гдето е издалъ една четиригласна литургия и една тригласна народна литургия. Тоже е издалъ и четири хармонизирани хубави македонски пѣсни.

Табло IX — 33

Д-ръ Никола Ихчиевъ, синъ на известния турkologъ **Диаманди Ихчиевъ**, е роденъ въ градъ Велесъ, Македония, на 23 януари 1890 год. Загиналъ като поручикъ въ 53 пехотенъ полкъ на 16 октомври 1916 година въ Добруджа.

Свършилъ по славянска и германска филология въ Лайпцигъ и Прага при професоритѣ Лескинъ, Сиверсъ и Вайгандъ (Лайпцигъ) и Настърнекъ и Поливка (Прага). Положилъ докторски изпитъ. Научната му дисертация е написана на нѣмски и озаглавена: „глаголнитѣ времена въ българския езикъ". Печаталъ е въ отдѣлни списания много научни статии и студии.

Табло IX — 34

Епископъ Борисъ Стобийски. Въ дълбокитѣ стари времена Стоби е билъ градъ край Вардара и седалище на епископъ.

Преосвещения Борисъ носи тази титла въ споменъ на тази древна епископия.

Епископъ Борисъ е родомъ отъ с. Гявато (битолско), съ висше богословско образование. Отъ нѣколко години насамъ е ректоръ на духовната семинария въ София. Миналата година бѣше посветенъ въ епископски санъ поради заслугитѣ му къмъ черквата.

Табло IX — 35

Стефанъ Ср. попъ Петровъ, македонецъ, умре въ София като асистентъ при юридическия факултетъ въ гр. София.

Табло X — 36

Христо Сидяновъ. Виденъ публицистъ и редакторъ на в. Сила, както и на други периодически издания въ миналото. Поетъ съ високъ патриотически полетъ, плодъ отъ който сѫ: „Сборка стихотворения изъ революционния животъ на Македония", книгитѣ: „отъ Витоша до Грамосъ" „Изповѣдьта на единъ четникъ" и пр.

Самъ активенъ революционеръ и днесъ г. Силяновъ не престава да работи за свободата на поробената си родина.

Сега е народенъ представитель и председатель на дружеството на софийскитѣ журналисти. Хр. Силяновъ е роденъ въ Цариградъ презъ 1880 г. отъ баща охридчанинъ. Свършилъ е по история въ софийския университетъ.

Табло X — 37

Войданъ Чернодрински, е роденъ на 2 януари 1875 г. въ с. Селци (Жупа), дебърско, Македония. Бившъ учитель въ Македония. Авторъ на драмата „Македонска кървава свадба", либрето на опера „Цвѣта", сѫщо на драмитѣ: „Отъ главата си патиме" (3 действия), „Царь Пиръ" (5 действия). „Славъ Драгота" (2 действия) и др. Основатель на македонския театъръ презъ 1909 год. и рѫководитель на сѫщия до сегашни дни. Съ трупата е пропѫтувалъ нѣколко пѫти България, презъ хуриета — Македония, а презъ 1903—1904 г. — Сърбия.

Табло X — 38

Антонъ Страшимировъ. Измежду нашитѣ писатели името на Антонъ Страшимировъ заема несъмненно предно мѣсто не само съ това, че литературното му дѣло е най-голѣмо, но и поради това, че то обхваща цѣлостно нашиятъ културенъ животъ.

Антонъ Страшимировъ е роденъ въ Варна презъ 1872 г. Явява се въ печата на 22 год. възрасть — 1895 г., като едновременно печата повести и разкази въ професорското списание „Български прегледъ" на С. С. Бобчевъ, въ „Мисъль" на Д-ръ К. Кръстевъ, въ „День" на Янко Сакѫзовъ и въ „Ново време" на дѣдо Благоевъ. Презъ 1901 г. народния театъръ му игра „Вампиръ", българската академия му издава селския романъ „Есенни дни", после получава първия литературенъ конкурсъ въ България при фонда „Ив. Вазовъ" съ повестьта „Кръстопѫть", а сѫщо и цѣлия конкурсъ за драма и комедия при откриване на държавния театъръ — съ „Отвъдъ" и „Свекърва".

Тридесеть и петь години непрекѫсната писателска и обществена дейность! Антонъ Страшимировъ ни даде завършени драми, комедии, разкази, повести, романи. Той пръвъ проучи цѣлия народъ и даде сравнителна характеристика на нашитѣ диалектни групи (откри и цѣла нова такава „рущи") Като географъ той пръвъ проучи черноморския брѣгъ, Родопитѣ и Бѣломорието. Като македонецъ по произхождение (отъ Разлога подъ Пиринъ) той презъ цѣлия си животъ е съ македонскитѣ революционери, които овѣковѣчи съ „Войни и освобождение" и съ романа „Роби" (два тома). Като редакторъ на литературни списания той лансира първитѣ наши лирици и писатели — Трифонъ Куневъ, Тодоръ Траяновъ, Христо Ясеновъ, Николай Лилиевъ, Йорданъ Йовковъ, Георги Райчевъ и др. Единственъ писатель, който отъ 1900 год. не е заемалъ държавна служба: живѣе само отъ перото си! Познатъ е въ всѣки кѫтъ на страната ни — като будитель на мисъль — сказки, като драматургъ, като най-четния у насъ писатель, като познавачъ на народа и земята му.

Табло X — 39

Кръстьо Сарафовъ, роденъ на 6 априлъ 1876 год. въ с. Либяхово, неврокопско. Получилъ образование въ основнитѣ училища и гимназии на Сѣресъ, Одринъ и София. Отъ ранно юношество въ него се проявява силенъ стремежъ къмъ сцената.

Пръвъ пѫть той излиза на сцената въ театъръ Зора. Въ 1895 г. получава стипендия по драматическо изкуство отъ Министерството на просвѣщението. Заминава за Петроградъ. Тамъ, съ помощьта на графъ Игнатиевъ, постѫпва въ началото на 1896 год. въ императорската драматична школа. Завършва я съ успѣхъ и получава звание „некласенъ художникъ" т. е. свободенъ артистъ. Завърналъ се въ България. Презъ 1899 г. постѫпва въ трупата „Сълза и Смѣхъ", кѫдето дебютира съ неособенъ успѣхъ.

Презъ 1907 г. заедно съ свои именници другари основаватъ „Свободенъ театъръ", а въ годината 1906 г. той е първостепененъ артистъ въ новопостроения отъ държавата Народенъ театръ. Тукъ той развива своитѣ всеобхватни способности и дава на българската сцена образи, всѣки отъ които е епоха въ историята на българското изкуство.

Презъ 1919 год. основава театъръ Ренесансъ, а презъ 1921 год. Народния театръ, заради неговитѣ заслуги къмъ родната сцена му устройва праздникъ за 30 годишната му артистична дейность и бѣ награденъ съ орденъ св. Александъръ IV степень отъ Негово Величество Царя.

Табло X — 40

Теодоръ В. Траяновъ — поетъ. Роденъ е на 30 януари 1882 год. въ Т.-Пазарджикъ. Родителитѣ му сѫ отъ Македония. Първоначалното си и срѣдно образование е добилъ въ София, а висше въ Австрия и Германия. Издалъ е много стихотворни сбирки: „Пѣсень на пѣснитѣ", „Regina Mortua", „Химни и балади", „Български балади" и др., Той е редакторъ на литературното списание „Хиперионъ".

Табло XI — 41

Никола Ив. Генадиевъ, отъ гр. Битоля, свършилъ пловдивската гимназия и по правото въ Белгия. Единъ отъ най-бележититѣ софийски юристи и голѣмъ ораторъ. Билъ е пълномощенъ министъръ въ разни европейски столици и нѣколко пѫти министъръ по търговията и земледѣлието, както и министъръ на външнитѣ работи въ България.

Презъ 1924 г. загина трагически въ София.

Табло XI — 42

Антонъ Драндаръ е български книжовникъ и публицистъ, синъ на богатъ велешки търговецъ. Роденъ е презъ 1837 година въ гр. Велесъ. Още дете билъ изпратенъ въ Буда-пеща, въ кантората на баща си и дѣда си, и въ тоя градъ свършилъ гимназия, а после въ лондонския университетъ — право и дипломация. Следъ това се завърналъ въ Македония — Солунъ дето продължилъ търговията на баща си.

Като се освободи България, той се прибралъ тукъ и билъ чиновникъ — началникъ на печата и пр. Подалъ оставка и се предалъ на публицистика. Антонъ владеялъ езицитѣ: турски, нѣмски, френски, английски и пр. По важни негови съчинения, написани на френски езикъ, сѫ: 1) „Въпроса за капитулацинтѣ", 2) „Кия за Александъръ Батембергъ". 3) „Търговскитѣ договори", 4) „Правата на България", 5) „Политическитѣ събития въ България" и пр.

Табло XI — 43

Д-ръ Александъръ Радевъ, бележитъ юристъ и писатель; бившъ министъръ на правосѫдието въ България.

Радевъ е родомъ отъ гр. Битоля.

Табло XI — 44

Д-ръ Петъръ Джидровъ е роденъ въ Щипъ на 20 май 1876 год. Завършилъ първоначалното си образование и първи класъ въ родния си градъ. Невръстенъ, той е билъ изпратенъ въ България по желанието на учителя Петъръ Велйовъ. Завършва кюстендилското педагогическо училище на 17 годишна възрасть. Желанието на младия педагогъ е било да се посвети на учителство въ родния край и е пожелалъ да бѫде назначенъ въ щипското новоселско училище. Тогавашното училищно настоятелство не уважило молбата на завършилия образованието си въ България. Младиятъ Петъръ Джидровъ съ горесть напуска роденъ градъ и бива назначенъ учитель въ софийскитѣ основни училища. Увлеченъ въ социалистическия идеалъ, той е единъ отъ инициаторитѣ за образуването на учителското дружество „Неофитъ Рилски". Сътрудничи съ перото си въ учителския вестникъ, държи сказки и следъ три годишно учителствуване бива изключенъ заради една социалистическа сказка. Този печаленъ инцидентъ е станалъ причина П. Джидровъ да замине за странство въ Берлинъ и Цюрихъ, кѫдето завършва висшето си образование по правнитѣ науки.

Настанява се адвокатъ въ София и чрезъ своитѣ усилия прави пѫть въ тая професия на младото поколение. Тази свободна професия му дава възможность да се прояви като енергиченъ социалистически деецъ и бива избранъ въ централния комитетъ на българската социалдемократическа партия.

За Великото народно събрание презъ 1911 година той бѣ избранъ народенъ представитель, кѫдето се прояви съ голѣмата речь по изменението на чл. 17 отъ конституцията. По-късно билъ е често избиранъ за членъ на парламента, какъвто бѣше и презъ време на всеобщата война. Презъ 1917 г. е билъ членъ на делегацията, изпратена въ стокхолмската мирна конференция, а презъ 1918 год., следъ погрома, зае поста министъръ на правосѫдието въ широкия коалиционенъ кабинетъ. Като министъръ той прокара „закона за конфискация на незаконно придобититѣ богатства" и учреди особена изпитателна комисия при министерството за издирване на престѫпления, вършени презъ време на войната.

Като политикъ и общественикъ Д-ръ Джидровъ е издалъ множество брошури; като юристъ той е коментиралъ въ шесть тома търговския законъ. Редактиралъ е списанията „Социалдемократъ" и „Архивъ за стопанска и социална политика", коего привърши VI година. Много негови речи сѫ стенографирани и отпечатани. Такава е речьта, която държа по покана на македонското студентско д-во „Вардаръ" презъ 1930 г. „Проблемътъ за Македония". Д-ръ Джидровъ е билъ привърженикъ на идеята за автономията на Македония и такъвъ го виждаме въ последната му речь.

Като роденъ отъ Македония, юристъ и общественикъ, г. Д-ръ Джидровъ биде избранъ презъ 1930 г. за председатель на управителния съветъ на Македонската народна банка.

Табло XI — 45

Тодоръ Павловъ е роденъ отъ Скопие. Свършилъ по социалнитѣ науки въ Швейцария. Депутатъ въ отоманския парламенъ въ Цариградъ. Български генераленъ консулъ, шарже д'аферъ въ Албания, сега пълномощенъ министъръ въ Ангора.

Табло XII — 46

Дѣдо Дим. Благоевъ е роденъ презъ 1857 год. въ село Загоричани — костурско; основно образование е получилъ въ родното си село, а срѣдно и висше образование въ Москва и Ленинградъ.

Родоначалникъ на научния социализъмъ и патриархъ на комунизма въ България, единъ отъ основателитѣ на руската комунистическа партия и такъвъ на българската.

Икономистъ, политикъ, философъ, народенъ трибунъ и безкористенъ общественъ деецъ.

До края на живота си останалъ вѣренъ на своя идеалъ и искренъ приятель на всички поробени и угнетени народи и класи, както и на своята родина — Македония. Той почина въ София на 7. VI. 1924.

Табло XII — 47

Василъ Главиновъ е роденъ въ гр. Велесъ презъ 1867 год., ученикъ на даскала Джинотъ. Презъ 1889 година се установява въ София, влиза въ връзка съ мѣстната социалистическа интелегенция, повлиява се отъ нея и отъ тогава до смъртьта си — 24. I. 1929 год., остава последователенъ на своитѣ социалистически и комунистически разбирания.

Тихъ и положителенъ пропагандистъ — В. Главиновъ е единъ отъ първитѣ пионери на социализма въ Македония.

Той е първиятъ редакторъ на първия македонски социалистически вестникъ „Работническа искра".

Табло XII — 48

Харитонъ Ив. Генадиевъ е роденъ въ гр. Битоля презъ 1861 год. и е синъ на известния църковенъ пѣвецъ Ив. Генадиевъ и внукъ на митрополита Генади Девронъ. Свършилъ битолската гръцка гимназия, пловдивската българска и цариградския турски лицеи. Отлично владѣелъ гръцки, турски, влашки и френски езици. Той е основатель на първия български ежедневенъ вестникъ. Главенъ редакторъ на вестникъ „Балканска зора" (1-13. III. 1890 год.)

Отличенъ преводачъ, той превелъ отъ гръцки: „Дяволътъ въ Турция", отъ френски: „Вѣра, надежда и любовь", „Графъ Монте Кристо", „Горски царъ", „Парижъ въ Америка", „Ледената пустиня", „Човѣкътъ, който се смѣе", „Клетницитѣ" „Капитанъ Немо", „Чаниларъ" и много други; отъ руски: „На вторъ планъ";

Съчинилъ „Българо-френски речникъ", „Орендорфюва метода„, „Grammaire théoritique et pratique de la langue bulgare a l'usage des Français", „Пространенъ писмовникъ". Билъ е кореспондентъ на чужди вестници и пр.

Табло XII — 49

Стоянъ Христовъ, родомъ отъ костурско, американски възпитаникъ, живѣе въ Ню-Йоркъ. Той е кореспондентъ на много американски вестници.

Преди 2 години обиколи Балканитѣ и ходи въ Македония.

Подиръ това той публикува редъ изчерпателни статии върху положението въ Македония, които бѣха съчувствено посрещнати отъ американското обществено мнение.

Табло XII — 50

Никола Робевъ е роденъ отъ гр. Битоля, виденъ деецъ по черковния въпросъ и единъ отъ представителитѣ на българския народъ въ гр. Битоля предъ турскитѣ власти.

Табло XII — 51

Павелъ Генадиевъ е членъ отъ видното семейство Генадиеви, родомъ отъ гр. Битоля, председатель на Върховната смѣтна палата въ София.

Табло XIII — 52

Отецъ Методий Устичковъ е роденъ на 15 юни 1867 год. въ гр. Щипъ, виденъ членъ отъ мисията на ордена на августинцитѣ успенци. Негово преподобие е писатель по философски и религиозни въпроси. Отъ неговото перо излѣзе преведена отъ латински езикъ прочутата книга „Подражание на Христа". Голѣмъ родолюбецъ, присърдце милѣе за Македония.

Табло XIII — 53

Христо Г. Бучковъ е роденъ презъ 1857 г. въ гр. Кукушъ, синъ на Георги хаджи Бучковъ.

Следъ завършване основното си образование въ Кукушъ, той постѫпва като стипендиантъ въ току що основания отъ султанъ Абдулъ-Азисъ императорски лицей въ Цариградъ.

Въ 1876 год., при обявяването на руско-турската война, на 19-годишна възрэсть, той забѣгва съ цель да постѫпи доброволецъ срещу турцитѣ. Заловенъ чакъ въ Русе, безъ да успѣе да мине Дунава, и посрѣдъ зима, босъ и парцаливъ, бива докаранъ пешкомъ обратно въ Кукушъ и арестуванъ известно време.

Следъ утихването на положението, става учитель.

Въ Солунъ той става първия директоръ на народното училище и пансиона съ всичко 7 души ученици, събрани отъ него изъ околностьта.

Когато кукушани, по дипломатически съображения, бѣха минали отъ патриаршизма въ униятството, за да стигнатъ до екзархизма, той бива арестуванъ дълго време заедно съ много други борци.

Въ качеството си на главенъ учитель, въ продължение на повече отъ 12 години, той обикаля всички важни центрове на Македония, Скопие, Струмица, Воденъ и пр., гдето е имало да се основаватъ и закрѣпватъ български училища, за която цель Екзархията го е смѣтала за най-подходящъ за каузата отъ неговитѣ съвременници, и, особено, отъ неговитѣ приятели и сподвижници: г. **Божилъ Райновъ**, живъ и добре известенъ деецъ отъ тази епоха, и покойнитѣ **Арсений Костенцевъ** и **Кузманъ Шапкаровъ**, съ които той е съставлявалъ една прочута на времето си четворка, замѣсена въ всичкитѣ решителни моменти на черковната борба по цѣла Македония. Така, въ вихъра на борбата съ гъркоманството въ Солунъ, той е билъ осѫденъ на заточение въ Анадола, обаче е билъ спасенъ съ съдействието на личния си приятель, старий Наумъ Спространовъ, драгоманинъ въ руското консулство. Така сѫщо въ Воденъ, той бива наклеветенъ предъ каймакамина Атешъ бей, облѣченъ на времето въ изключителни права, който решава да го интернира. Нѣкои турци, обаче, го спасяватъ, като изтъкватъ, че той доброволно преподава френски езикъ на тѣхнитѣ деца въ турското училище.

Той е билъ първъ драгоманъ на българското дипломатическо агентство въ Цариградъ.

Той има и книжовна заслуга. Съ упоритъ трудъ въ продължение на дълги години приготви единъ грамаденъ турско-български и българо-турски речникъ отъ около 140 коли общо, който, обаче, не можа да бѫде отпечатанъ поради изгубването на часть отъ материала.

Презъ мартъ 1913 год. внезапно почина въ София.

Табло XIII — 54

Свѣтозаръ Ив. Тонджоровъ е роденъ въ 1870 г. въ Банско. Добилъ основното образование въ Пловдивъ, срѣдното въ Самоковъ и висшето въ Харвардския университетъ въ Бостонъ (Америка). Владеющъ отлично 4—5 езици, той се отдалъ на журналистиката. Бѣше главенъ балкански кореспондентъ на много английски и американски вестници: „Дейли-Нюсъ", „Нюйоркски Таймсъ" и пр. Редовно и всестранно опознаваше американското общество съ положението въ Македония и нему се дължи за американскитѣ симпатии къмъ македонцитѣ. Той е авторъ на много книги на английски езикъ изъ българския животъ. Написалъ е романа „Стоянъ новобранецътъ" на български. Свѣтозаръ се помина въ София презъ 1924 год.

Табло XIII — 55

Сребренъ п. Петровъ е родомъ отъ леринското село Екши-су (Върбени). Свършилъ софийския университетъ. Бившъ гимназиаленъ учитель и училищенъ инспекторъ. Презъ 1917-18 година битолски окрѫженъ управитель.

Редакторъ на в. „Конституционна заря", излизащъ въ Солунъ презъ 1909 година. Публицистъ и общественикъ. Презъ 1923 год. ходи въ Америка да организира македонската емиграция. Бившъ народенъ представитель.

Табло XIII — 56

Андрей Йордановъ Богдановъ (Богдоничката). Той е отъ видното велешко семейство Богдановци, роденъ въ Велесъ презъ 1848 год., учителствувалъ въ Воденъ, Велесъ, София и др.

Общественикъ и привърженикъ на Стамболова и партията му; висшъ чиновникъ въ разни министерства, често бивалъ изпращанъ по разни мѣста за защита на българската кауза. Богдановъ билъ пом. кметъ на ст. София.

Табло XIII — 57

Тодоръ К. Таневъ е роденъ въ гр. Велесъ, 1855 година. Свършилъ въ Загребъ. Служилъ 35 год. наредъ по учебното дѣло въ Македония и България, именно: Велесъ, Битоля, Солунъ и другаде. Билъ е подначалникъ въ Министерството на народното просвѣщение (София) цѣли деветь години. Въ Цариградъ билъ четири години секретарь на училищния отдѣлъ при българската Екзархия.

Превелъ заедно съ г-нъ Иля Гудевъ учебницитѣ по педагогия на хърватския учитель Ст. Басаричекъ, именно: **Обща педагогия, Специална Методика, Дидактика и История на Педагогията.** Дълго време съ тѣзи учебници си служеха въ нашитѣ педагогически училища. Превели сѫщо отъ хърватски съчинението на Даворинъ Тръстенякъ „**Младъ учитель**", практическо рѫководство за начинающъ учитель.

Табло XIV — 58

Арсо Лазаровъ, отъ Щипъ, е роденъ презъ 1845 год. Синъ на едно отъ най-старитѣ родолюбиви семейства — хаджи Димитовци, което семейство е взело живо участие въ черковната борба.

Арсо Лазаровъ е получилъ образованието си при бащата на професоръ Милетичъ, учитель тогава въ Щипъ и при Йосифъ Ковачевъ. Той е билъ винаги първъ на всѣка родолюбива и патриотична инициатива въ Щипъ — твърдъ българинъ, уважаванъ както отъ българското, тъй и отъ турското и европейско население въ града. Виденъ търговецъ на манифактура.

При заробването на Македония отъ сърбитѣ бѣ избранъ за народенъ представитель въ сръбския парламентъ. При откриването на скупщината, както е известно на всички, той бѣ избранъ като най-старъ да открие скупщината. Той тогава има доблестьта и смѣлостьта да произнесе речьта си на български езикъ.

Табло XIV — 59

Димитъръ Илиевъ, роденъ отъ с. Варошъ, прилепско, презъ 1894 г. Свършилъ III класъ въ Прилепъ, а срѣдно образование въ София. Довършилъ юридическото си образование въ Бѣлградъ и се установилъ за адвокатъ въ гр. Велесъ. Защитникъ на македонскитѣ студенти, сѫдени въ гр. Скопйе. Сега е въ Европа, задграниченъ представитель на поробенитѣ македонци.

Димитръ Шалевъ е роденъ презъ 1894 г. въ гр. Скопйе. Първоначалното и трикласно образование получилъ въ родния си градъ, гимназиялно въ Солунъ, а висше юридическо въ София.

Билъ е адвокатъ въ Скопйе, София и др.

Сега е задграниченъ представитель на поробенитѣ македонци въ Европа.

Григоръ Анастасовъ е роденъ презъ 1877 година въ Кавадарци. Основното си образование получилъ въ родния си градъ, срѣдно въ Солунъ и Кюстендилъ, висше въ загребския юридически факултетъ. Билъ адвокатъ въ Кавадарци, Скопйе и др. Билъ депутатъ въ скупщината отъ 1921—1927 год. Взелъ живо участие въ винишката афера, за която е билъ и въ затвора. Сега е задграниченъ представитель на поробенитѣ македонци въ Европа.

Табло XXII — 77

Илинденската организация брои около 148 дружества съ свое рѫководно тѣло въ София. Цельта на тая организация е взаимоспомагателна и културно-просвѣтна. При организацията има и посмъртна каса.

За членъ на Илинденската организация може да бѫде само бившъ македоно-одрински революционеръ.

Рѫководното тѣло издава илюстрация „Илиндень".

Табло XXIII — 78

Димитъръ Титизовъ е роденъ въ гр. Скопйе презъ 1901 год., свършилъ гимназия въ София и следваше по правото въ софийския държавенъ университетъ.

Той бѣше единъ отъ главнитѣ инициатори за създаване съюза на македонскитѣ младежи въ България и презъ 1925 година биде избранъ за организаторъ на младежкия съюзъ.

Като организаторъ, посети всички кѫтища, дето живѣятъ македонски прокуденици. Навсѣкѫде внасяше духъ на бодрость и вѣра въ тържеството на правдата. Самъ дълбоко вѣрующъ, вредомъ е печелилъ сърдцата на младитѣ македонци.

Нему се дължи така бързото разширяване мрежата на младежкия съюзъ и сплотеностьта въ редоветѣ на последния.

Ето защо покрусена остана македонската младежь, когато се пръсна вестьта за неговата ранна смърть — дѣло на единъ слѣпъ случай.

Той биде премазанъ отъ автомобилъ на 1 октомври 1929 год. на една отъ софийскитѣ улици.

Табло XXII — 79

Младежки македонски съюзъ. Тоя съюзъ брои около 220 младежки дружества съ около 20,000 члена.

Цельта на съюза е културо-просвѣтна, както и да култивира въ македонската младежь любовь и саможертва за родината. Издава списание „Родина".

Студентско македонско дружество „Вардаръ" въ София. То се числи къмъ общия съюзъ на студентскитѣ македонски дружества въ чужбина съ свой секретариятъ по-рано въ Виена, сега въ Парижъ. Издава годишенъ сборникъ „Илиндень" и годишенъ спомененъ листъ „Вардаръ".

Академическо македонско дружество има и въ гр. Варна при тамошната търговска академия, което сѫщо е членъ на общия академически съюзъ.

Табло XXV — 83

Женски македонски съюзъ. Тоя съюзъ брои около 45 дружества въ София и въ провинцията. Цельта на съюза е културно-просвѣтна както и да възпитава македонската челядь въ любовь и саможертва за родината. Къмъ тоя съюзъ се числи и Задругата на македонскитѣ девойки.

Табло XXV — 84

Г-жа Олга Ал. Радева е родена въ гр. Велесъ, жена на покойния бившъ министъръ Ал. П. Радевъ. Следвала е въ родния си градъ, София и Германия.

Тя е председателка на Македонския женски съюзъ въ България съ седалище София.

Табло XXV — 85

Г-жа Райна полковникъ Б. Дрангова е родена презъ 1882 год. въ гр. Кюстендилъ, родителитѣ ѝ сѫ отъ Македония, първоначално и срѣдно образование е получила въ Кюстендилъ и Ломъ.

Тя е една отъ основателкитѣ на Македонския женски съюзъ.

Табло XXVII и XXVIII — 88-97

Македонската изложба въ Женева

Съюзътъ на македонскитѣ жени уреди презъ 1930 година изложба отъ македонски шевици, която трая отъ 20 септември до 9 ноември сѫщата година.

Изложбата се помѣстваше въ салонитѣ на Musée d'Arts et d'Histoire.

Тя бѣше посетена отъ мнозина членове на Обществото на Народитѣ, всички почти журналисти, дошли въ Женева по случай събранието на О. Н., видни учени и общественици и голѣма маса туристи.

Европейската критика се отзова доста похвално за изложбата.

Табло XXIX — 98

Менча Кърничева. На 8 май 1925 година въ голѣмия виенски Бургъ-театъръ (градски-театъръ), се даваше „Перъ Гинтъ", творение на великия норвежки поетъ Ибсенъ. Тъкмо въ най-трагическия моментъ, въ най-патетичното мѣсто на пиесата, когато очитѣ на всички зрители бѣха приковани къмъ сцената — потъване на кораба, съ който Перъ Гинтъ се връщаше въ родната земя една друга сцена се разигра: една млада македонка застреля зрителя Тодоръ Паница.

Кой бѣше Тодоръ Паница?

Той не е македонецъ. Още преди илинденското възстание влѣзна въ редоветѣ на македонската революционна организация.

Следъ това той се присъедини къмъ фракцията на Яне Сандански, който искаше на всѣка цена да върви въ унисонъ съ младотурцитѣ и имаше свои възгледи по дейностьта на революционната организация, тъкмо противоположни на българскитѣ народни интереси.

Тоя Паница, дѣсна рѫка на Сандански, на 10 декември 1907 год. уби въ София представителитѣ на В. М. Р. О. — Ив. Гарвановъ и Бор.

Сарафовъ. Това подло убийство биде осѫдено отъ всички. Самъ авторътъ избѣга въ Пирина при своя шефъ, но бѣше задочно осѫденъ отъ официалното сѫдилище на обесване.

Конгресътъ на В. М. Р. О., държанъ на 7—14 мартъ 1908 година въ македонскитѣ планини произнесе смъртна присѫда за убиеца и вдъхновителитѣ.

Настанаха тревожнитѣ времена на войнитѣ и вѫтрешната организация бѣше погълната отъ злобата на времето.

Погромътъ отъ 1919 година съвсемъ отвлече вниманието на борцитѣ отъ изпълнение на присѫди върху низки престѫпници.

Следъ погрома организацията се окопити и се съживи, като тръгна по нови пѫтища. Срѣдъ тия последнитѣ се издигна нова опасна прѣчка: група македонци на чело съ Дим. Влаховъ, д-ръ Ф. Атанасовъ, Славе Пановъ и др. се поставиха въ услуга на земледѣлскитѣ министри, най-голѣми гонители на В. М. Р. О. и всичко македонско. Съ тѣхъ бѣше и осѫдения Паница, който се отличи наново съ редъ деяния противъ организацията.

Тия отстѫпници, преследвани отъ последната, избѣгаха въ Виена и тамъ образуваха ново гнѣздо, дето влѣзнаха въ връзка съ рускитѣ болшевици и срещу тѣхното злато обѣщаваха да съкрушатъ В. М. Р. О или да я свърнатъ отъ нейния исторически пѫть. Най-опасенъ бѣше Паница.

Намѣри се една възторжена македонска девойка и съ своята крѫхка мишница повали огрубѣлия въ злодѣяния врагъ.

Тази дѣвица е Менча Кърничева, сега честита съпруга на младия македонски революционенъ вождъ Иванъ Михайловъ.

Табло XXIX — 99

Мара Бунева е родена презъ 1902 година въ гр. Тетово отъ баща Никола Буневъ. Жена на българския кавалерийски офицеръ Хранковъ отъ Русе.

На 13. I. 1928 година на пладне въ Скопйе уби юрисконсулта на скопското велико жупанство Велимиръ Преличъ, който е водилъ полицейско следствие надъ студентитѣ, осѫдени отъ скопския сѫдъ. Той бѣше най-върлия врагъ на македонскитѣ българи.

Съ тоя подвигъ тя подчерта предъ свѣта, че македонскиятъ въпросъ не замира, че македонскиятъ българинъ, безъ разлика на полъ и възрасть, винаги е готовъ да принесе себе си въ жертва на олтаря на македонската свобода.

Веднага щомъ Мара повали народния врагъ, тя посегна на живота си, умирайки съ незабвенитѣ слова на велика патриотка: „Азъ умирамъ за отечеството" — единъ заветъ на македонската жена и едно знаме, подъ което ето вече 50 години се бори македонеца.

Табло XXIX — 100

Баба Кръста е отъ гр. Охридъ, майка на революцioнеритѣ Наумъ, Владимиръ и Илия Йосифови. Въ продължение на много години нейната кѫща е била свърталище на всички революционни дейци, както презъ турския режимъ, тъй и презъ сръбския. Много пѫти тя бѣше викана, арестувана и изтезавана отъ властитѣ, но никога тя не измѣни на дѣлото: винаги отговаряше достойно и безъ страхъ, като внасяше куражъ въ сърдцата на младитѣ революционери работници.

Табло XXIX — 101

Македонско женско благотворително дружество въ София и сиропиталище „Битоля".

Въ 1903 г., по време на илинденското възстание, въ София се основа Македонското женско благотворително дружество съ главна цель: подпомагане нещастнитѣ македонки отвъдъ Рила и Одринско и откриване сиропиталища въ Македония, на първо време въ гр. Битоля.

Дружеството още не закрепнало, трѣбваше веднага да се притече въ помощь на хилядитѣ бѣжанци, надошли въ свободна България, най-много въ София, избѣгали отъ родния край голи и боси, за да се спасятъ отъ турцитѣ, които, разярени, всичко живо подлагаха подъ ножъ и мѫки.

Въ 1908 г. дружеството, възползувано отъ хуриета въ Турция, посрѣдствомъ свои делегатки, откри своето първо сиропиталище въ гр. Битоля подъ название „Надежда". По това време тамъ г-жа Захария Шумлянска бѣше основала дружеството „Утеха", което подържаше безплатни ученически трапезарии и 20 кръгли сираци.

Двѣтѣ дружества, предъ видъ, че целитѣ имъ бѣха еднакви, се слѣха заедно да работятъ. Първоначално въ сиропиталището постѫпили 50 деца и постепенно се увеличили до 100, въ трапезарията сѫщо били 100 ученици. По тоя начинъ дѣлото много напредваше, обаче, за голѣмо съжаление, сиропиталището биде закрито презъ 1913 г. отъ нашитѣ врагове — сърбитѣ, които и едно сиропиталище не можеха да търпятъ. Така М. ж. б-но д-во и дружеството „Утеха„ завършиха своята кратка дейность въ Македония.

По време на войнитѣ М. ж. б-но д-во работи неуморно за облекчение участьта на бѣжанцитѣ на брой 5000 души, надошли въ София, като ги снабдяваше въ продължение на единъ месецъ и половина съ топла храна и облѣкло, съ ушиване дрехи горни и долни за македонскитѣ доброволци и раненитѣ войници.

Въ 1915 г., преследвайки главната си цель, дружеството, за да подкрепи часть отъ хилядитѣ сираци, оставени на произвола на сѫдбата, въпрѣки че нѣмаше срѣдства, откри наново своето сиропиталище въ София на 15 февруари, като го назова по национални съображения „Битоля". Първоначално въ него се приютиха 25 сирачета и въ края на годината достигнаха до 57 души. Днесъ, 1931 г., въ сиропиталището има 75 питомци, отъ 7 до 14 г. възрасть, отъ които 28 момичета и 47 момчета. Всички следватъ основнитѣ училища и прогимназията до като завършатъ III класъ, следъ това отпускатъ се отъ заведението. Настоятелството се грижи да се настанятъ на занаятъ за тѣзи, които нѣматъ никакви роднини, които се учатъ добре, ако се яви нѣкои благодетель, може да продължатъ учението си.

Голѣмия напливъ на сираци, неудобното помѣщение, а най-страшното бѣше изостреената жилищна криза, която накара дружеството, въпрѣки липсата на срѣдства, да започне да строи собственъ домъ за сиропиталище.

Настоятелството заработи усилено и въ 1924 г. положи основния камъкъ на благотворителния домъ. Въ 1926 г. първото крило на тоя домъ се завърши благополучно, благодарение на Соф. Гр. Община, на държавата, на всички дарители и родолюбци, сѫщо и на деятелната строителна комисия въ съставъ г-нъ Т. Киселиновъ, председатель, г-нъ Н. Габровски, касиеръ, г-да

Кр. Теодосиевъ и М. Виларовъ, съветници и г-нъ архитектъ Вл. Весовъ. Още сжщата година питомцитѣ се настаниха въ него. Настоятелството насърдчено отъ този успѣхъ и въ желанието си да даде подслонъ на още сираци, въ 1928 г. предприе постройката и на второто крило, което наскоро ще бжде готово и попълнено съ около 200 сираци, ако срѣдствата за издръжката имъ се осигури.

Въ строителния комитетъ освенъ цѣлото настоятелство и гореизброенитѣ отъ комисията, влизатъ още 12 души членове на комитета.

Председателка на дружеството непрекъснато отъ 1912 г. до 1931 г. е г-жа Дона Ив. Каранджулова, която е работила и като подпредседателка на сжщото дружество презъ 1908 год. и 1910 год. Г-жа Дона Каранджулова е вдовица на голѣмия македонски родолюбецъ и дългогодишенъваждъ на македонската емиграция † Иванъ Каранджуловъ.

Табло XXX—XXXI — 103—104

Кратки бележки върху живота и дейностьта на македонската емиграция въ американскитѣ Съединени щати и Канада.

До лѣтото на 1903 година, т. е. до провъзгласяването на голѣмото илинденско възстание въ Македония, случаитѣ на емигриране на македонци въ Америка сж били много рѣдки. Позната е привързаностьта на македонеца къмъ неговия домъ, семейство и родна страна, за да си обяснимъ лесно горното явление. Голѣмата маса отъ народа ни въ Македония е оставала по своитѣ родни огнища, кждето всрѣдъ тежкитѣ и икономически политически условия е водела своя скроменъ животъ, съ надежда за по-добри дни. Америка, отъ друга страна, е много далече отъ Македония, за да представлява съблазнителенъ обектъ за емигриране. Само най-смѣлитѣ и въ нѣкои случаи наклонни къмъ авантюри личности, сж се решавали да прескочатъ океана, срѣдъ общата скръбь и отчаяние на тѣхнитѣ домашни. Илинденското възстание, обаче, остави купища отъ развалини и гробища въ югозападната часть на нашето отечество. Селата бѣха опустошени и унищожени. Хиляди селяни измрѣха презъ възстанието, хиляди други останаха безъ хлѣбъ и покривъ. Спасени отъ вихъра на преживяния ужасъ, тѣ бѣха застрашени да измратъ отъ гладъ и лишения.

Тѣзи именно събития отъ 1903 година тласнаха мжжкото население отъ тѣзи области къмъ емигриране, за да се осигури прехраната на семействата и се възстанови разрушеното. Тогава се тури началото на масовото емигриране къмъ Америка и съ това могатъ да се обяснятъ следнитѣ две обстоятелства:

1. Че македонската емиграция въ Америка е предимно селска по своя съставъ и

2. Че тая емиграция е главно отъ югозападната часть на Македония или по общо — отъ територията на Македония, намираща се на западъ отъ рѣка Вардаръ, кждето се развиха най-голѣмитѣ революционни действия презъ 1903 г.

Македонцитѣ отиваха въ Америка безъ най-елементарни познания по английски езикъ, по сжществуващитѣ условия въ тая презокеанска земя. Нито пъкъ тѣ имаха предварително установени връзки съ нѣкои лица или организация въ Съединенитѣ щати и Канада, върху които биха могли да разчитатъ за помощь въ случай на нужда. Единственото нѣщо, на което тѣ се уповаваха бѣше тѣхната физическа сила и готовность да постжпятъ на каквато и да е работа, стига тя да гарантира прехраната на семействата имъ и известенъ излишекъ, който да се скжтва за черни дни, или за „Стария край". Прибавете при това и обстоятелството, че македонската емиграция въ Америка, е била лишена отъ интелигентни сили, които намираха приютъ и прехрана главно въ предѣлитѣ на царство България, за да стане ясно, защо македонцитѣ, въ първитѣ години отъ тѣхното пристигане въ Америка, сж били настанявани на най-черната физическа работа. Характерно е да се забележи, че въ началото македонцитѣ не сж търсели работа по фабрикитѣ. Тѣ сж се настанявали предимно при желѣзопжтнитѣ компании, които сж ги изпращали за постройка на нови желѣзопжтни линии. Тамъ тѣ сж живѣли групово — 30—50 души въ единъ вагонъ или палатка.

Съ течение на времето, обаче, по-буднитѣ отъ тѣхъ сж се настанили въ градоветѣ и сж търсили препитание по фабрикитѣ. Тѣ сж послужили като примѣръ на останалитѣ свои сънародници и сж напускали на голѣми групи тежкия животъ по желѣзопжтнитѣ линии. Навлизането въ градоветѣ на македонцитѣ е новия етапъ отъ историята на тѣхния емигрантски животъ, който етапъ ги поставя въ непосрѣдствена връзка съ американското общество, дава имъ възможность да се запознаятъ съ английски езикъ, както и да започнатъ единъ организационенъ животъ на своя национална почва. Мнозина отъ тѣхъ отваряли магазини, гостилници, кафенета и други заведения, като закрепвали материално и подобрявали значително начина на своя животъ. Състава на македонската емиграция се увеличава вече и съ нѣкои интелигентни сили, които сж идвали отъ Европа, повикани отъ своитѣ братя въ Америка или пъкъ прокудени отъ тежкия деспотизъмъ на турското управление. Мнозина, сжщо така, сж изтеглювали своитѣ семейства отъ Македония поради постоянното робство, което е сжществувало тамъ и нежеланието имъ да живѣятъ подъ ужаситѣ на това робство.

Характерно е да се отбележи за македонската емиграция въ Америка, че нѣколкото хиляди километра, които сж раздѣляли нея отъ Мекедония, не сж прекжсвали живата връзка, която сжществува между майка и нейнитѣ рожби. Тѣзи македонци бѣха занесли съ себе си споменитѣ за една епична борба, която се водеше за освобождение на тѣхното отечество. Тѣ самитѣ бѣха участници въ тази освободителна борба и много естествено е, че тѣ не останаха чужди къмъ сждбата на своята родина. Още въ първитѣ години отъ тѣхното емигриране тѣ сж събирали голѣми материални помощи, които сж били изпращани за непосрѣдственитѣ нужди на борбата, за подпомагане на пострадалитѣ семейства, за издигането на нови черкви, училища, библиотеки въ роднитѣ имъ села и пр. Презъ следващитѣ години вече македонцитѣ създаватъ свои чисто политически народни организации, чиято цель е била да се даде правилно освѣтление на свѣта върху истинскитѣ стремежи на македонското население, като се подкрепва съ всички сили неговия идеалъ за извоюване на една цѣлокупна автономна Македония.

Тѣзи организации сж развили широка и разнородна дейность. Най-бележития тѣхенъ конгресъ е онзи отъ 1918 година, който се е състоялъ въ Чикаго, Ил. и който е молилъ американския президентъ Уилсонъ да се застжпи за справедливитѣ искания на македонското население. Сключенията договоръ, обаче, покруси надеждитѣ на нашия народъ и частно на македонската емиграция въ Америка. Македония бѣше подѣлена и поставена подъ по-лошо робство отъ турското. Вѣрата въ Уилсона угасна и се замѣни съ едно чувство на силно негодувание и остра болка отъ загубената родина. Тогава македонцитѣ въ Америка прекарватъ единъ периодъ отъ 2—3 години на лутане и търсене спасение за своето отечество въ новитѣ обществени течения, които обещаваха премахване на всѣкакво робство отъ човѣчеството и настжпването на една ера на пълна справедливость и равенство. Това положение продължи до края 1921 година, когато се туриха основитѣ на новия **Съюзъ на македонскитѣ политически организации въ американскитѣ Съединени щати и Канада.** Една 50 хилядна македонска емиграция неможеше да се храни повече съ химери и повѣрва въ собственитѣ си сили, които потърси да организира, както това бѣха направили отдавна тѣхнитѣ сънародници въ самата Македония и въ България.

Съюзътъ на М. П. О. е поставенъ на чисто народни начала. Въ неговитѣ редове влизатъ всички македонки и македонци (родени въ Македония или пъкъ синове и дъщери на македонци), които сж навършили 18 годишната си възрасть и се съгласяватъ да работятъ за извоюване на независимостьта на нашето отечество. Членове (членки) на Съюза могатъ да бждатъ всички македонки или македонци безъ разлика на тѣхната народность, политически или религиозни убеждения. Всѣки членъ е дълженъ да плаща 50 центи месечно вносъ плюсъ еднодневна заплата за годината.

Организацитѣ сж поставени на демократически начала. Тѣ се ржководятъ отъ настоятелства, избрани за една година отъ общо членски събрания. Смѣткитѣ имъ се преглеждатъ отъ контролна комисия.

Всички организации образуватъ единъ съюзъ, който се ржководи отъ централенъ комитетъ, избранъ отъ редовнитѣ годишни конгреси, на които присжтствуватъ делегати отъ всѣка организация.

Централниятъ Комитетъ се състои отъ 7 члена и презъ последнитѣ шесть години неговото седалище е въ Индиянополисъ, Инд.

Съюзътъ се състои отъ двадесеть организации. Най-голѣмитѣ отъ тѣхъ сж въ Индиянополисъ Инд.; Детроитъ, Мич.; Фортъ-Уейнъ, Инд.; Акронъ, О; Янгстаунъ. О.; Питсбургъ, Пен.; Стилтонъ, Пен.; Менсвилдъ, О.; Клевеландъ, О. и пр. — Тамъ, кждето емиграцията е най-многочислена. Но и другитѣ организации, като въ Ню-Йоркъ, Н. Й.; Сиракюзъ, Н. Й.; Дейтонъ, Д.; Спригфилдъ, О.; Синсинати, О.; Гранитъ Сити, Ин.; Чикаго, Ил.; Лансингъ, Мич.; Толидо, О.; Лерейнъ, О.; Кентонъ, О.; Тери, Инд.; Мидландъ, О. и пр. развиватъ — постоянна и усилена дейность. Въ Канада има две организации — първата, една отъ най-могжщитѣ и най-активни организации на съюза М. П. О., „Правда" въ Торонто, Онт. и другата въ Киченеръ, Онт. Съюза се издържа отъ срѣдствата, които внасятъ въ централната каса отдѣлнитѣ организации, отъ членски вноски (50%), цѣлата сума отъ еднодневната заплата на членоветѣ, и 50% отъ всички други приходи на организацията — вечеринки, излети, честитки за сватби и именни дни, подаръци и др.

Организацитѣ работятъ на мѣстна почва за изяснение на македонската проблема предъ американското общество. Тѣ се стремятъ сжщо така да организиратъ въ своитѣ редове всички македонски емигранти и да ги държатъ въ постоянна връзка съ нуждитѣ на поробена Македония. Централниятъ комитетъ води общия животъ на съюза. За улеснение на неговата политическа дейность въ Ню-Йоркъ, Н. Й., сжществува отъ две години насамъ **Македонското бюро на печата**, което е въ връзка съ редакциитѣ на американскитѣ вестници и списания и отдѣлни лица, на които изпраща редовно сведения върху положението въ Македония и терора, който се упражнява надъ нейното население.

Преди три години Централниятъ комитетъ започна да издава брошури отъ библиотека Pro Macedonia, чрезъ които се разглежда етнографическия характеръ на македонскитѣ националисти, борбата на Македония и пр. Тѣзи брошури се издаватъ на английски езикъ.

Членоветѣ на Съюза образуваха и една корпорация — The Macedonian Tribune, която издава въ Индиянополисъ вестникъ „**Македонска трибуна**" — официаленъ органъ на Съюза. Въ тази корпорация участвуватъ съ своитѣ капитали и Съюза, респективно Централниятъ комитетъ и отдѣлнитѣ организации (като юридически личности.)

При много отъ организацитѣ има женски секции, юнашки дружества, хорове, оркестри, вечерни училища и пр.

Македонската емиграция въ Америка на много мѣста е създала и селски дружества, които обединяватъ около себе си емигранти отъ едно и сжщо село въ Македония и иматъ за цель (особено преди 1912 г.) да издигатъ черкви, училища, библиотеки въ родното мѣсто, да си подпомагатъ взаимно и пр.

Въ Америка сжществуватъ и нѣколко македоно-български черкви, които обслужватъ религиознитѣ нужди на емиграцията.

Табло XXXI — 105

Българско благотворително дружество „Подкрепа" въ Цариградъ — Стамбулъ. Презъ 1920 година група македонски българи решиха да основатъ македонско благотворително братство въ Цариградъ на мѣстото на закритото презъ време на балканската война дружество.

Между основателитѣ на първо мѣсто сж: Аргиръ Трифуновъ, Пандо Анастасовъ, Гаврилъ Георгиевъ, Пандо Стумбевъ, Коста Темчевъ, Спиро Василевъ, Василъ Христовъ, Ламбо Игнатовъ и др. Дружеството брои надъ 250 редовни члена, изключително македонци. Цельта е културно-просвѣтна и благотворителна. Името му, вмѣсто Македонско братство, биде измѣнено отъ самата власть на: Българско благотворително дружество „Подкрепа".

Табло XXXII — 106

Кочо Мавродиевъ (Мавровъ) е роденъ въ с. Гайтаниново, неврокопско, убитъ на 50 годишна възрасть отъ гърцитѣ презъ време на войната (1913 год.) въ гр. Сѣресъ.

Дългогодишенъ учитель, директоръ и училищенъ инспекторъ на училищата отъ сѣрско, драмско, петричко и неврокопско.

Основатель на I българско училище въ гр. Петричъ, което носи и неговото име.

Презъ дългогодишната си училищна дейность той е билъ многократно затварянъ и изтезаванъ въ турскитѣ зандани по клеветничеството на гърцитѣ, което въ неговото лице имали единъ голѣмъ противникъ.

Баща на известния нашъ художникъ Благой Мавровъ.

Табло XXXII — 107

Петъръ В. Сарафовъ е роденъ на 15 октомври 1842 год. въ с. Гайтаниново (неврокопско). Тукъ той започналъ своето образование при даскалъ Георги Ив. Зимбилевъ, който пръвъ въ оня край въвелъ ланкастерската метода на обучение.

Следъ като свършилъ селското училище, баща му — заможенъ и ученолюбивъ селянинъ — го завелъ въ Сѣръ, гдето Петъръ продължилъ образованието си въ тамошната гръцка прогимназия, която свършилъ презъ 1860 год. Следъ това като учитель на гръцки учителствувалъ въ разни села изъ неврокопско.

Въ 1879 год. заедно съ своя братъ Коста Сарафовъ и тъста си отецъ Харитонъ, бившъ софийски архиерей още въ турско, взема живо участие въ борбитѣ противъ патриаршията и гръцката пропаганда и пръвъ отваря въ Мелникъ българско училище.

Следъ освобождението, презъ 1885 г. билъ извиканъ отъ Екзархията въ Цариградъ, която го назначила за инспекоръ на училищата въ източна Македония съ седалище въ Сѣръ, дето той открива наново закритото българско училище. основано по-рано отъ С. Сълганджиевъ. Презъ годинитѣ на неговото действие въ сѣрско, неврокопско. петричко и драмско, гръцкия езикъ билъ изхвърленъ и замѣненъ съ български въ училищата и черквитѣ на всички български села.

Въ 1885 год. по доноситѣ на единъ подкупенъ отъ гърцитѣ паша бива заедно съ тъста си изпратенъ на заточение въ *Мала-Азия* (Карамания), отдето въ 1883 год. избѣгва и се прибира въ България. Тукъ, въ София, следъ дългогодишно изгнаничество почина презъ 1915. г.

Табло XXXII — 108

Архимандритъ Харитонъ Карпузовъ е роденъ презъ 1827 год. въ с. Либяхово (неврокопско); училъ се въ монастира св. Иванъ Предтеча (Продромосъ) близо до гр. Сѣръ. Презъ 1850 год. постжпилъ въ монашески чинъ. Презъ 1858 год. сѣрския гръцки владика му взелъ 300 лири турски и не рачилъ да му ги повърне, заради това о. Харитонъ заминалъ за Цариградъ и сполучилъ да си вземе паритѣ, но заедно съ това се отказалъ отъ гръцката патриаршия и въ 1860 г., като се върналъ въ селото, повелъ борба противъ гърцизма. За единъ периодъ отъ 10 години неврокопската епархия съ малки изключения признала своята народность.

Въ 1870 год. вече Харитонъ билъ председатель на българската община въ Неврокопъ, а въ 1873 год. неврокопската епархия го избрала за свой епископъ.

Обаче Високата Порта не пожелала да утвърди неговия изборъ и българскиятъ екзархъ го изпратилъ за архиерейски намѣстникъ въ гр. Берковица, а после и въ София като помощникъ на митрополита.

Следъ освобождението на България станалъ председатель на сѣрската българска община.

Презъ 1885 год., по гръцки интриги, турското правителство го изпратило на заточение въ *М.-Азия*, отдето следната година билъ освободенъ и се завърналъ въ София.

Презъ 1899 год. починалъ въ тоя градъ. О. Харитонъ е дѣдо по майка на Борисъ Сарафовъ.

Табло XXXII — 109

Икономъ Константинъ Саевъ. Роденъ е въ с. Бѣлица, разложко, презъ 1861 год. Свършилъ III класъ въ солунската българска мжжка гимназия и два педагогически курса въ Пещера и Панагюрище. Учителствувалъ 12 години: въ родното си село, гр. Банско и др.

Презъ 1894 год. се ржкоположилъ за свещеникъ и станалъ архиерейски намѣстникъ. Като такъвъ билъ въ градоветѣ: Горна-Джумая, Кичево, Леринъ, Гевгели, Радовишъ и др. Билъ е свещеникъ и въ България — всичко 36 години, отъ които 16 години подъ ведомството на Св. Екзархия.

Взималъ е живо участие въ революционнитѣ борби за свободата на Македония, като легаленъ деецъ и съ синджиръ на шията, заедно съ 10 души българи отъ Радовишъ, презъ 1901 год. е билъ закаранъ въ скопския централенъ затворъ, дето е лежалъ 9 месеца. Оправданъ, билъ осводенъ, но да не заема никаква служба въ Турция.

Табло XXXII — 110

Спасъ попъ Прокоповъ, известенъ изъ сѣрския санджакъ подъ името „Даскала Спасъ". — Роденъ презъ 1843 г. въ с. Гайтаниново, неврокопска кааза, починалъ презъ 1917 г. въ София.

Основното си образование е завършилъ въ народното бълг. училище въ родното си село, а въ гр. Сѣресъ—гръцка гимназия.

На 16-годишната си възрасть става народенъ български учитель въ с. Ючдурукъ, неврокопско, следъ което отива да продължава образованието си. Учителствувалъ е всичко 31 години и то само въ Македония. Той и другаритѣ му х. Георги, П Сарафовъ, Никола Лазаровъ, К. Мавродиевъ отъ Гайтаниново и др. — сж основателитѣ на първия „Народенъ комитетъ" (1875 год.) въ драмско (гл. запискитѣ му).

Отъ 1871 година започналъ да събира сурови материали и да записва съвременнитѣ събития по нашитѣ църковно-училищни борби. Той написва единъ грамаденъ томъ отъ 2000 страници, който се съхранява въ Бълг. академия на наукитѣ въ София и който, съ улеснението на синъ му въ скоро време ще бжде издаденъ.

Табло XXXIII — 111

Анастасия (Сийка) генералъ Добревска, дъщеря на адвоката Георги Цукевъ, е родена въ гр. Свищовъ на 11 юли 1884 год.

Свършила е девическа гимназия въ София и още отъ ранни младини е проявила наклонность къмъ поезия. Плодъ на вдъхновението сж нейнитѣ досега излѣзли три стихотворни сбирки: Душевни акорди (1927 год.), Картини изъ живота (1930), Тжжни припѣви (1930).

Въ тѣхъ е дадено доста мѣсто на дълбока и непритворна симпатия къмъ македонския българинъ и висока вѣра въ свѣтлата му бждниназ.

Табло XXXIII — 112

Даскалъ Георги Ивановъ — Зимбилевъ; роденъ въ с. Либяхово, неврокопско, презъ 1820 год. Той се е училъ въ родното си село Либяхово. Следъ това се е училъ въ монастиря „св. Иванъ Продромъ", находящъ се не много далечъ отъ гр. Сѣръ, въ който градъ е завършилъ образованието си на староелински езикъ.

Учителствувалъ е:

а) въ с. Либяхово презъ учебната 1856-57 г.

б) въ с. Гайтаниново презъ учебната 1857-58 до 1860-61 год. включително.

в) въ с. Просѣченъ презъ учебната 1861-62 до 1867-68 година включително.

г) въ с. Горно-Броди, сѣрско, презъ учебната 1868-69 до 1870-71 година включително.

д) въ Цариградъ при българското училище въ Фенеръ презъ учебната 1879-80 год., гдето се поболя отъ тифусъ и предаде Богу духъ въ първитѣ дни на месецъ мартъ 1880 година.

Той не преставаше да работи по разни начини за събуждането на народния духъ. Отъ него има много рѫкописни преводи отъ гръцки на български: недѣлни, празднични и други евангелия, на молитви за водосвѣтъ, кръщение и вѣнчание, на слова за празднични дни, които се четѣха съ желание отъ свещеницитѣ и се слушаха отъ народа съ голѣмо внимание и задоволство.

Георги Ив. Зимбилевъ смѣло и заслужено може да се нарече първия просвѣтитель, а заедно съ това, и народенъ будитель на източна Македония, а именно: на сѣрско, драмско, неврокопско и мелнишко, начиная отъ 1850 год.

И той е единъ отъ организаторитѣ на „Неврокопско-Сѣрско-Драмско-Мелнишко учителско просвѣтно дружество", основано въ гр. Неврокопъ презъ есеньта на 1873 година.

Табло XXXIII — 113

Ахилъ Н. Минджовъ е родомъ отъ гр. Охридъ. Учителствувалъ 48 години, отъ които 25 години въ разни мѣста на Македония, като класенъ учитель, главенъ учитель, училищенъ инспекторъ и секретаръ на митрополии, а последнитѣ 17 год. е учителствувалъ въ свободна България.

Понастоящемъ е пенсионеръ.

Табло XXXIII — 114

Евгения Янчулева е родена въ гр. Прилепъ презъ 1875 година; свършила Солунската девическа гимназия, следъ което се предала на учителско звание. Учителствувала въ разни македонски градове и най-много въ родния си градъ, дето е била директорка на девическата прогимназия и съ своята строгость, опитность, неизчерпаема енергия е успѣла да издигне на завидна висота училището, а съ своята извънучилищна дейность, като основателка на недѣлно училище за безграмотни и малограмотни жени е оставила мили спомени между съгражданитѣ си.

Табло XXXIII — 115

Константинъ Г. Станишевъ (Френчето) е роденъ въ гр. Кукушъ, единъ отъ най-интелигентнитѣ българи въ тоя градъ.

Той притежавалъ една доста голѣма и уредена библиотека отъ български книги, канилъ младитѣ си съграждани на беседи и раздавалъ или препорѫчвалъ имъ какво да четатъ. Той е билъ въ близки връзки съ Гоце, комуто още като ученикъ е внушавалъ, че спасението на българския народъ може да дойде по революционенъ пѫть. Сѫщото проповѣдвалъ на всички младежи, заради което билъ подведенъ подъ отговорность отъ правителството.

Табло XXXIV — 116

Климентъ Спространовъ е роденъ въ гр. Охридъ презъ 1857 год., а починалъ въ София презъ априлъ 1931 год. Свършилъ прогимназията въ Охридъ, дошелъ въ България и постѫпилъ на държавна служба: ковчежникъ, главенъ касиеръ и пр.

Билъ е и учитель 3 — 4 години.

Въ Великото народно събрание, което избра за князъ на България Фердинандъ, той билъ народенъ представитель.

Климентъ Спространовъ не е забравялъ родината си. Презъ 1926 година той подари на Македонския наученъ институтъ сумата 100,000 лв.; на охридското братство 10,000 лв. и пр.

Табло XXXIV — 117

Димче х. Кочовъ е роденъ въ Прилепъ презъ 1850 година. Той взе участие въ черковнитѣ борби на родния си градъ, а по-късно бѣше единъ отъ членоветѣ на прилепския мѣстенъ таенъ комитетъ, който подържаше комити противъ турскитѣ кървопийци. Презъ 1881 година правителството разкрива имената на участницитѣ и Димче избѣгва въ България.

И въ свободна България той не забравя отечеството си. Следъ смъртьта си остави на Македонския наученъ институтъ за съграждане Общъ македонски домъ сумата сто петдесеть хиляди лева, която образува фондъ съ името „Димче и София х. Кочови".

София е неговата съпруга, вече на 76 годишна възрасть.

Табло XXXIV — 118 – 119

Екатерина и Д. Стаменови. Майка и синъ, родомъ отъ Паланка, софийски жители, вече покойници.

Подарили сѫ на братството една кѫща въ София на стойность отъ 200—300,000 лева за благотворителна цель.

Табло XXXV — 120

Хаджи Гьорги п. Ивановъ, родомъ отъ с. Волъкъ, драмско, презъ 1844 год. Училъ се по гръцки и става учитель въ с. Просѣченъ, драмско.

Понеже въ това време български езикъ не билъ известенъ, той самъ прониква въ него и въ училището тайно заменя гръцкия езикъ съ български. Сѫщевременно запознава възрастнитѣ съ красотата на родната речь, учи ги на български, запалва въ душитѣ имъ любовьта къмъ всичко българско и тѣ решаватъ да се отрекатъ отъ гръцкото духовно началство. Съ голѣмото си парично състояние, отива чакъ въ Цариградъ, лично узаконява откриването на българско училище, което самъ съгражда, доставя български общински печатъ отъ Цариградъ и върши много други благодеяния.

Въ 1869 год. първенцитѣ отъ драмско, сѣрско, неврокопско, мелнишко, демиръ-хисарско се събиратъ въ с. Гайтаниново, неврокопско и решаватъ да се отрекатъ отъ патрика. Хаджи Гьорги е ималъ да се справи съ много трудна задача, защото гръцкия езикъ въ училища и църкви е билъ силно закрепостенъ въ драмско.

По негова инициатива и по тая на Никола П. Пѫдаревъ, учитель въ с. Г. Броди, сѣрско, свикватъ учителски съборъ въ Неврокопъ презъ 1873 година На тоя съборъ било решено да се образува учителско дружество, което да помага на бедни български училища и ученици. Гьорги билъ избранъ за писаръ на дружеството.

Той умре на 60 годишна възрасть.

Табло XXXV — 121

Ангелина х. Георгиева. Родена е въ с. Просѣченъ (драмско) презъ 1846 година отъ родители Георги Гичевъ и Екатерина Балбожиева. Оженена за Георги попъ Ивановъ отъ с. Волъкъ (зъхненско), учитель и после търговецъ. Останала вдовица и изгубила отъ злодейска рѫка единичкия си синъ — Илия х. Георгиевъ, тя намира утеха въ благотворителностьта. Нѣма въ драмско село и градче, на които тя да не е помагала — на училищата имъ, черквитѣ, беднитѣ и пр. Общата стойность на подаръцитѣ надминава единъ милионъ лева.

Сега тя живѣе въ Пловдивъ и се смѣта като майка на всички бедни.

Ала най-щедро тя помагала на македонскитѣ организации, къмъ които проявява живъ интересъ.

Табло XXXV — 121^{а}.

Н. Дишковъ. Роденъ презъ 1852 година, въ гр. Прилепъ. Свършилъ първоначално училище.

Презъ време на борбитѣ за освобождение отъ робство и следъ това бива принуденъ да търси прибежище въ свободна вече България.

Презъ 1885 г. взима участие презъ сръбско-българската война като доброволецъ въ отряда на капитанъ Паница.

Въ 1893 год, напуща общ. служба и започва предприемачество, като взима за постройка часть отъ желѣзопжтната линия София—Радомиръ и Шуменъ—Каспичанъ. Строилъ е шосета и мостове изъ цѣла България. Основитѣ на черквата „Ал. Невски“ и паметника „Ц. Освободитель“. Неговата строителна дейность продължава до Балканската война.

Табло XXXV — 122

Илия х. Гьоргиевъ. Роденъ въ с. Просѣченъ, драмско, на 1882 год. Образованието си получилъ въ Просѣченъ, Сѣресъ и Солунъ. Отъ рано баща му го поставя приемникъ въ търговията му съ чутния драмски тютюнъ.

Той спомогна да бжде отворено въ Драма българско училище и параклисъ, снабди ги съ потрѣби, придаде къмъ тѣхъ и гробища; въздигна въ с. Просѣченъ българска черква, за която завеща 220 лири турски. Облѣче въ еднаква носия ученицитѣ отъ българския пансионъ въ Просѣченъ; бѣше основатель-членъ на „Българска Матица“, за която се задължи да внася по 200 гроша всѣки месецъ; дари на турската болница въ Драма 150 турски лири, огради я съ желѣзенъ стоборъ и натъкми пълно 20 легла; пръвъ записа 150 лири за музикално училище на младо-турския комитетъ, кждето членува отъ 11 юли 1906 год.

Тоя младъ, интелегентенъ и мждъръ българинъ бѣ пречка за гърцитѣ въ Драма. Тѣ не можеха да му простятъ за тая му безпредѣлна служба предъ олтаря на българското процъвтяване и нѣколко пжти бѣ клеветенъ предъ турцитѣ, че е комита. Той е затварянъ, но по консулски настоявания пусканъ, стрелянъ отъ гърци, докато на 10 май 1909 год. пада убитъ въ Скече.

Табло XXXV — 123

Пантелей Н. Баджовъ е роденъ въ гр. Прилепъ презъ 1860 год. Следъ завършване на срѣдното си образование учителствувалъ последователно въ Самоковъ, Битоля, Тетово и Воденъ. Завършилъ при голѣма мизерия на многочленното си семейство юридическия факултетъ на софийския университетъ и се установилъ като адвокатъ въ София. Издавалъ вестникъ „Промишлено-търговски вестникъ“ въ продължение на три години и в. „Поминъкъ“ въ продължение на две години. Написалъ множество статии въ ежедневници и списания предимно по политико-економически въпроси. Авторъ е на първа по рода си излѣзла книга въ България „Юридически речникъ“. Благодетель. Членъ е на Македонския наученъ институтъ и е единъ отъ основателитѣ на „Българското икономическо дружество“.

Табло XXXVI — 124

Йорданъ К. Ризовъ. Роденъ въ гр. Велесъ, ученикъ на познатия български патриотъ Йорданъ Хаджи-Костадиновъ — Джинотъ. Взелъ живо участие въ черковно-училищнитѣ и революционно-националнитѣ борби въ родния си градъ.

Презъ винишката афера осжденъ на обесване, а въ последствие помилванъ отъ турцитѣ. Участникъ при образуването на еснафскитѣ търговски сдружения въ Велесъ и Солунъ. Починалъ презъ 1930 год.

Табло XXXVI — 125

Илия попъ Спирковъ, отъ гр. Прилепъ, адвокатъ. Въ македонската организация винаги е стоялъ въ първитѣ редове на дейцитѣ, които ратуватъ за свободата на родината си. Заемалъ видни обществени длъжности.

Табло XXXVI — 126.

Иванъ Марковъ. Родомъ отъ гр. Прилепъ. Бившъ председатель на прилепското братство.

Табло XXXVI — 127

Йосифъ Чешмеджиевъ е роденъ на 21.XII. 1890 година въ гр. Скопйе. Следвалъ е въ Скопйе, Солунъ, Цариградъ въ духовната семинария. Завършилъ композиционния отдѣлъ въ Кралската консерватория въ Лайпцигъ при Крелъ и Вегеръ. Учителствувалъ въ софийски гимназии, образцовъ учитель въ Държавната музикална академия. Сега е въ културното отдѣление при Министерството на просвѣтата по записване народни пѣсни, Композиралъ операта „Меглена“, 4 симфонични поеми, 3 увертюри, балетни сцени, пѣсни съ съпроводъ на пияно и много училищни пѣсни. Въ много ежедневници и списания сж помѣстени критични статии и етюди върху българската македонска пѣсень.

Табло XXXVI — 128

Василъ Здравевъ, отъ гр. Прилепъ, бившъ кметъ на София.

Табло XXXVI — 129

Мане Развигоровъ е братъ на Мише Развигоровъ. Роденъ е презъ 1886 год. въ гр. Щипъ. Почина презъ 1919 г. Учителствуваше въ гр. Щипъ и сжщевременно бѣ околийски ржководитель на организацията въ сжщия градъ презъ време на обезоржжителната акция.

Табло XXXVII — 130

Тодоръ Станковъ е роденъ на 28 януари 1875 г. въ гр. Прилепъ. Свършилъ солунската гимназия презъ 1887-94 год, и още ученикъ билъ покръстенъ отъ Даме Груевъ.

Учителствувалъ въ Прилепъ, Щипъ, Радовишъ Крушово и др., дето подъ формата на учитель е билъ организаторъ на В. М. Р. О. и спомогналъ да се разшири и закрепне раволюционната организация здраво.

Презъ винишката афера падналъ въ затвора презъ 1898 год. и лежалъ 2 години въ Скопйе и Прищина.

Презъ илинденското възстание е взелъ живо участие въ одринско и Македония.

Тодоръ е участвувалъ въ всичкитѣ войни По-после презъ времето отъ 8-III. 1916 г. до 22-IX. 1918 г. билъ кметъ на гр. Щипъ.

Следъ погрома става пакъ чиновникъ.

Тодоръ Станковъ справедливо се смѣта за сподвижникъ на Даме Груевъ и Гоце Дѣлчевъ, съ които е билъ учитель въ Щипъ и тѣхна дѣсна ржка въ агитацитѣ.

Табло XXXVII — 131

Илия Димушевъ, синъ на Димушъ Търпеновъ отъ гр. Леринъ, голѣмъ богаташъ и крепитель на българщината въ леринска околия. Илия е роденъ презъ 1876 год., свършилъ IV класъ въ битолската гимназия. Посветенъ въ революционната организация отъ Пере Тошовъ.

Отъ 1897 до 1900 г. билъ е касиеръ на околийската организация въ леринско, а отъ 1901 г. — главенъ ржководитель и е въ тѣсна дружба съ именития лерински войвода Марко Лерински (Георги Ивановъ). Братски сж дѣлили грижи за издигането на революционното дѣло. Участвувалъ въ битолския конгресъ презъ 1905 година и отъ него билъ избранъ за касиеръ на окржга.

Презъ управлението на младотурцитѣ едва не билъ убитъ, поради което избѣгалъ презъ 1913 година съ чета отъ 21 души, проникналъ чакъ до Леринъ и падналъ въ гръцки ржце.

Осжденъ на смърть, а после, смекчено наказанието съ доживотенъ затворъ, излежавалъ въ атинската тюрма, отдето на 7 мартъ 1914 година билъ освободенъ и се прибралъ въ България.

Сега живѣе въ Бургасъ и е председатель на тамошната илинденска организация.

Табло XXXVII — 132

Пане Прошовъ е отъ Щипъ, роденъ презъ 1866 год., по занятие обущарь. Презъ 1894 год., когато дохаждатъ за учители Гоце Дѣлчевъ, Дамянъ Груевъ, Дели Ивановъ, да поставятъ основитѣ на В. М. Р. О., единъ отъ първитѣ съзаклятници въ Щипъ за „дѣлото" се явява Пане Прошовъ. Единъ отъ най-ревностнитѣ легални дейци.

Чрезъ приятелство съ турцитѣ винаги е успѣвалъ да узнава полицейскитѣ разпоредби за обискъ и е предупреждавалъ на време скрититѣ нелегални дейци. Гоце го е наричалъ „Жаверъ".

Отъ 1905 год става нелегаленъ и избѣгва въ София, кждето сега прекарва старитѣ си години.

Табло XXXVII — 133

Гйорче попъ Ангеловъ е родомъ отъ с. Зарово. Председатель на Петричкия окржженъ съветъ отъ 1922—1931 година.

Табло XXXVII — 134

Иванъ Поповъ е роденъ въ гр. Враня (Сърбия) презъ 1840 год., старъ учитель въ Македония.

Наклеветенъ отъ гърцитѣ като бунтовникъ, билъ осжденъ отъ турското правителство на строгъ тъмниченъ затворъ. Лежалъ въ солунската крепость „Беязъ-Куле" петь години и три месеца.

Починалъ презъ 1915 година.

Табло XXXVII — 135

Вангелъ Стояновъ (житошанецъ) родомъ отъ гр. Крушово, на 31 година, емигриралъ презъ 1922 год., председатель на младежката македонска организация „Тодоръ Александровъ" въ гара Бѣлово и основатель на благотворителното братство „Питу Гулевъ", гара Бѣлово, и неинъ подпредседатель.

Табло XXXVIII — 136

Божилъ Райновъ е единъ отъ голѣмитѣ пионери на македонската просвѣта. Той е първиятъ директоръ на българската мжжка гимназия въ гр. Солунъ (1880-1881 г.) и благодарение на неговия тактъ, гимназията още на първо време почва да се издига до образцово срѣдно учебно заведение.

Божилъ Райновъ, К. Шапкаревъ и Хр. Бучковъ сж честита тройка, която си подала ржка, за да създаде отъ гр. Солунъ културенъ български центъръ.

Райновъ е роденъ въ гр. Котелъ (България). И сега, на преклонни години, не престава да обича и да работи съ перо за каузата на Македония.

Табло XXXVIII — 137

Стоянъ С. Шанговъ. На 10 августъ 1925 година се помина въ София Ст. С. Шанговъ, роденъ на 11 августъ 1867 година въ с. Ениджия (лозенградско). Той е единъ отъ най-виднитѣ основатели на ежедневния български печатъ и единъ отъ най-горещитѣ защитници на македоно-одринското освободително движение.

Кой не познава Шанговата поща, която даваше непрекжснато цѣли години най-обширни сведения за Македония и кой не ще си припомни съ благодарность за неговата инициатива за митинги, събрания и др. по македонския въпросъ?

Табло XXXVIII — 138

Христо Г. Дановъ е роденъ презъ 1828 г. въ гр. Клисура (Тракия), училъ се при знаменититѣ за времето си български учители Сава Радуловъ и Найденъ Геровъ.

Отъ 1849 до 1858 година е билъ учитель, а въ последнета година е основалъ въ Пловдивъ първата българска книжарница.

Тази книжарница изигра голѣма роль не само въ събуждането и просвѣщението на българския народъ въобще, но и за оная часть отъ последния въ Македония. Тя бѣше единъ видъ училищенъ отдѣлъ, който търсѣше препоржчваше и даже назначаваше учители за много македонски градове.

Тази книжарница снабдяваше училищата съ учебници и учебни помагала на най-благоприятни условия.

По-късно, презъ 1868-69 г., книжарницата отвори свои клонове въ Солунъ и Велесъ.

Дановъ е и педагогически деецъ. Той е съставилъ повече отъ 50 разни учебници и училищни книги.

Патриархътъ на българското книжарство се помина презъ 1912 година.

Табло XXXVIII — 139

Василъ Кънчевъ, макаръ и не македонецъ, обичаше Македония много повече отъ хиляди македонци и главно той й служи съ голѣма мждра любовь. За нейното изучване той направи толкова много, щото едва ли има равенъ на себе си. И опозналъ я всестранно той бѣше нейнъ грибунъ предъ приятели и врагове, дори и на чужбина.

В. Кънчевъ е роденъ въ гр. Вратца. Основното образование е получилъ въ родното си мѣсто, а висшето — по химия — въ Германия. Презъ 1889 г. е учителствувалъ въ Солунската гимназия, гдето заедно съ други колеги редактира списанието „Книжици за прочитъ", после нѣколко години е директоръ на сѣрското педагогическо училище.

Отъ Сѣръ бива премѣстенъ въ Цариградъ като главенъ екзархийски инспекторъ и въ качеството на такъвъ пропжтува и посети цѣла Македония и изнесе въ печата нейния животъ. Кънчевъ написа следнитѣ книги: „Етнография и статистика на Македония"— 1900 год.; 2) „Орохидрография на Македония", 3) „Пжтни съобщения въ

Македония" — 1898 год. и много други. Той бѣше и белетристъ.

Като народенъ представитель на 14. XI. 1899 год държа паметната речь „Турция и България"; на 29. IV. 1898 год. държа сказка въ славянска беседа „Положението на Македония"

Василъ Кънчевъ падна убитъ отъ ръката на умопомраченъ човѣкъ на 6. II. 1903 година като министъръ на просвѣтата.

Табло XXXIX — 140

Ръководното тѣло на Цариградския революционенъ комитетъ, който приемаше и препращаше взривни материали за извършване атентати въ Македония, като голѣмия солунски атентатъ и пр.; съдействува на хиляди костурчани, ресенчани, леринчани, охридчани и други да заминатъ за роднитѣ си мѣста и вematъ участие въ илинденското възстание презъ 1903 г.

Табло XL — 141

Коста Стояновъ е роденъ въ с. Емборе, кайлярска околия — Македония, презъ 1848 г. Произхожда отъ скромно и бедно семейство. Презъ 1863 год. дохожда въ Плѣвенъ, нѣколко години работи изъ околнитѣ села и окончателно се установява въ града презъ 18/6 год. Сѫщата година съ брата си Дим. Стояновъ и Дим. Константиновъ, тоже отъ Емборе — плѣвенски благодетель, и други сънародници образуватъ търговската фирма: Стояновъ—Константиновъ и С^{ие}, която фирма непрекѫснато сѫществува отъ тогава и до днесъ и на която той остава съдружникъ и деятель до смъртьта си — 4. IX. 1929 год.

Презъ цѣлия си животъ се посвещава на организирана и плодоносна стопанска дейность. Въ резултатъ на неговия и другаритѣ му, съдружници отъ фирмата, трудъ едно следъ друго никнатъ разновидни тѣхни предприятия и скоро следъ освобождението на България тя добива обликъ на мощна и ползуваща се съ завидно реноме кѫща дори вънъ отъ предѣлитѣ на България. Минава като главна експортна кѫща на зърнени храни и притежателитѣ на фирмата съ право могатъ да се нарекатъ родоначалници на мелничарската индустрия въ северна България.

Покойниятъ е билъ единъ отъ най-голѣмитѣ акционери на мѣстната акц. банка „Напредъкъ" и бившъ председатель въ управителния ѝ съветъ; основатель и членъ акционеръ е билъ и на Българското параходно д-во въ Варна и др.

Билъ е голѣмъ родолюбецъ, живо се е интересувалъ отъ сѫдбата на своята Родина и остро и болезнено е посрещналъ развръзката на борбата за освобождението на родния му край. Ала и до последни дни на живота си той не е изгубилъ вѣрата въ тържеството на идеалитѣ на българското племе.

Своето родолюбие и хуманность той засвидетелствувалъ съ редъ благодеяния презъ живота си, а главно съ предсмъртното си завещание.

Въ своето завещание Коста Стояновъ между другото оставя 2 милиона лева, както и единъ недвижимъ имотъ въ центъра на града, състоящъ се отъ 6 магазини, на приблизителна стойность 1,500,000 лева, за издръжката на родиленъ домъ въ гр. Плѣвенъ, като $^{1}/_{10}$ отъ доходитѣ ежегодно да се отдѣлятъ за нуждитѣ на бедни ученици при плѣвенскитѣ основни училища предимно такива отъ Емборе или деца на македонски бѣжански семейства.

Независимо отъ горното покойниятъ е дарилъ значителни суми на мѣстнитѣ черкви, благотворителни и спортни организации и др.

Табло XL — 142

Дим. К. Стояновъ е наследникъ на К. Стояновъ. Роденъ е въ с. Емборе, свършилъ солунската гимназия. Понастоящемъ живѣе въ гр. Плѣвенъ, кѫдето се ползува съ почитьта на своитѣ съграждани. Въ дейностьта си се оказа достоенъ наследникъ на покойния К. Стояновъ. Сѫщиятъ щедро подпомогна настоящето издание, съ което поощри реализирането на този трудъ.

Табло XL — 143

„Странно търговско дружество „Напредъкъ", Плѣвенъ. Понеже основателитѣ на дружеството били преселници въ Плѣвенъ отъ севлиевско и отъ Македония, тѣ го нарекли, „странно". То било основано презъ 1875 год. и започнало работата си въ началото на 1876 год. Първия вносъ е билъ по една лира турска, а следъ това седмично по два гроша. Не сме могли да намѣримъ първитѣ акции, но срещу седмичнитѣ вноски се е давалъ билетъ. № 1 е изданенъ на 31 октомври 1876 г., на Петъръ Рачевъ, (кочанътъ отъ тази разписка е илюстриранъ тукъ. Другата часть е изгубена)

„Основатели били:

Георги Костовъ, Атанасъ Костовъ, Димитъръ Стояновъ, Дим. Константиновъ, Хр. Г. Върбеновъ, г-жа Костова (съпруга на основателя Г. Костовъ) и други, дружеството е имало за цель да помага и на Революционния комитетъ въ Букурещъ, на когото то било изпращало суми. „Изъ кн. „Акционерното дѣло въ странство и у насъ" — проф. Ан. Цанковъ, Д. Мишайковъ, Ст. Бочевъ.

Любопитно е, че нѣкои отъ основателитѣ взели акции и на името на децата си и едно бебе-акционеръ отъ онова време—М. Г. Костовъ. Последниятъ бѣ напоследъкъ управитель на дружеството — станало сега акционерна банка „Напредъкъ" — единственото българско акционерно дружество, оцѣляло отъ предосвободителната епоха и до сега. Сегашниятъ председатель г. Коста Стояновъ е братъ на основателния членъ, Дим. Стояновъ.

Македонски националенъ комитетъ

Д-ръ Станишевъ, председатель (гледай № 2 отъ обясн. текстъ — табло II, стр. 1).

Димитъръ В. Михайловъ, роденъ на 12 октомври 1873 год. въ гр. Битоля.

Основното и гимназиалното си образование получилъ въ родния си градъ, а висшето въ Софийския и Мюнхенския университети.

Учителствувалъ е 8 години въ I Соф. мѫжка гимназия, 1 година въ I Соф. девическа гимназия, 20 години въ Софийската духовна семинария. Билъ е една година преподаватель по гръцки езикъ въ Военната академия въ София (1914 год.) и 5 години секретарь на Екзархията и инспекторъ на българскитѣ училища въ Турция.

Билъ е 16 години председатель на Битолското братство, подпредседатель на македонското д-во въ София, касиеръ на Благодетелния съюзъ, подпредседатель на Изпълнителния макед. комитетъ, подпредседатель на Македонския националенъ комитетъ и пр.

Манолъ (Емануилъ) Благоевъ Димитровъ, роденъ на 10 X. 1894 год. въ гр. Емборе, свършилъ софийската класическа гимназия, а висше—юристъ, въ софийския университетъ. Запасенъ подпоручикъ, участвувалъ презъ общо-европейската война въ 26 пехотенъ полкъ. Заемалъ различни служби въ Министерството на правосѫдието като мирови сѫдия въ София и провинцията и замѣстникъ прокуроръ въ Софийския окрѫженъ сѫдъ. По настоящемъ е адвокатъ. Отъ 1925 г. до днесъ е членъ на Македонския националенъ комитетъ, а презъ 1931 г. е подпредседатель.

Василъ Ив. Василевъ, роденъ въ Емборе на 19 октомври 189/ год.

Първоначалното си образование получилъ въ родното си мѣсто, а срѣдното — въ Солунъ (българска търговска гимназия) и Варна.

До 1924 година заема разни банкови служби, публицистъ и кооперативенъ деятель.

Дългогодишенъ председатель на македонската младежка организация въ Варна. Въ 1923 година бива избранъ за организаторъ на Македонския младежки съюзъ, а въ 1924 год. и на братствата въ България — до 1927 год., когато бива избранъ за членъ на Комитета. До 1929 год. е членъ и организационенъ секретарь, а отъ тогава до сега, членъ и политически секретарь на Комитета.

Никола Сотировъ Габровски, роденъ въ гр. Крушово на 29. IV. 1871 год., запасенъ полковникъ отъ артилерията. Билъ е главенъ ревизоръ въ дирекцията на трудовата повинность. Гимназиално образование и военно училище е завършилъ въ София.

Той непрекѫснато отъ 1924 г. и до днесъ е избиранъ за членъ въ Македонския националенъ комитетъ.

Козма Георгиевъ Чурановъ, роденъ въ гр. Смилево, битолско. Свършилъ класическа гимназия въ Битоля и висша математика въ Софийския държавенъ университетъ. Билъ е гимназиаленъ учитель въ Одринъ, Сѣръ, Солунъ и Стара Загора, а напоследъкъ директоръ въ непълната гимназия въ Анхиало.

Понастоящемъ е избранъ членъ въ Македонския националенъ комитетъ и изпълнява длъжностьта организационенъ секретарь.

Йорданъ Илиевъ Ачковъ, роденъ презъ 1877 год. въ гр. Прилепъ. Свършилъ класическата гимназия въ Солунъ, висша славянска филология въ София и правото въ Лозана. Запасенъ капитанъ, участвувалъ въ редовната армия презъ балканската и общоевропейската войни. Бившъ председатель на Прилепското братство. Сега е избранъ членъ въ Македонския националенъ комитетъ.

Георги п. Конст. Апостоловъ, роденъ на 23 априлъ 1898 г. въ гр. Криворѣчна Паланка — Македония.

Свършилъ гимназиално образование и висше по математика и физика въ София. Две години специализиралъ по техническа механика въ Берлинъ, запасенъ подпоручикъ отъ артилерията. Участвувалъ въ европейската война на македонския фронтъ.

Учитель по математика и механика въ Соф. срѣдно механо-електротехническо училище.

Членъ на Македонския националенъ комитетъ отъ 1926 година.

Щерьо Божиновъ Бояджиевъ, роденъ на 29. VI 1894 год. въ гр. Солунъ. Свършилъ реалната гимназия въ Солунъ и военното училище въ София. Участвувалъ е въ общо-европейската война въ 60-и полкъ и се уволнилъ въ чинъ капитанъ. Останалъ инвалидъ, бившъ дългогодишенъ председатель на Солунското братство. Понастоящемъ е избранъ членъ въ Македонския националенъ комитетъ. Сега е търговецъ.

Иванъ Трифуновъ, роденъ на 19 септември 1893 год., с. Бабчаръ, костурско — Македония. Свършилъ гимназия въ Солунъ и полувисше образование въ Софийския юридически факултетъ.

Свършилъ военното на Н. В. училище въ София. Участвувалъ като офицеръ презъ цѣлата европейска война. Членъ е на Македонския националенъ комитетъ отъ 1929 год.

Тодоръ Лаз. х. Стояновъ, роденъ на 29 януари 1884 год. въ гр. Велесъ — Македония. Свършилъ педагогическото училище въ гр. Скопйе презъ 1900—1901 год. Билъ е учитель, главенъ учитель и учил. инспекторъ въ различни градове на Македония.

Зап. подпоручикъ отъ армията. Инвалидъ съ голѣма инвалидность отъ последната европейска война. Членъ на Македонския нац. комитетъ отъ 1929 год., пенсионеръ.

Стефанъ Ивановъ Бидиковъ, роденъ на 22. XII. 1886 год. въ гр. Кратово — Македония. Свършилъ скопското педагогическо училище и учителствувалъ въ гр. Кратово, Паланка, Струмица и Цариградъ и отъ 1922 година въ гр. София.

Презъ последната война се е числилъ въ партизанския отрядъ и е награденъ съ орденъ за гражданска и военна заслуги.

Избранъ за членъ на Македонския нац. комитетъ въ IX редовенъ конгресъ.

Благотворителни братства

Табло XV—60

Щипско благотворително братство „Тодоръ Александровъ". Настоятелство — първи редъ отъ лѣво на дѣсно: Ст. Шандаровъ, председатель; Владо Икономовъ, единъ отъ родолюбивитѣ щипски граждани, подпредседатель; Григоръ Александровъ, желѣзничарь, съветникъ; втори редъ: Андонъ Хр. Пиперевски, търговецъ, ангросистъ на колониалъ въ София — заемалъ е видни обществени народополезни длъжности въ Солунъ и Щипъ; Йорданъ Митровъ, секретарь; Ал. Развигоровъ, съветникъ и Хр. Пешевъ, касиеръ, индустриялецъ на захарни издѣлия въ София. Братството е едно отъ първитѣ, основани въ София благотворителни братства (1839 год.) Едно отъ крупнитѣ дѣла на братството е издаването на сборникъ отъ български народни пѣсни въ Македония отъ Панчо Михайловъ (1923 г.). Сѫщата година по инициативата на братството се основа Македонски наученъ институтъ, както и първата женска група.

Табло XVI—62

Ресенско братство „Трайко Китанчевъ". Председатель: Коста Николовъ, касиеръ въ кооперативната македонска банка, бившъ гимназиаленъ учитель въ Македония; подпредседатель: Бенчо Еф. Гешаковъ; секретарь: Георги Балиевъ; касиеръ: Наце Дански и съветници: Анастасъ Ляпчевъ и Дим. Павловъ.

Табло XVI—63

Демиръ-Хисарското (битолско) благотворително братство е основано презъ 1891 год. Първитѣ основатели на братството сѫ родолюбивитѣ българи-македонци: Янаки Ангеловъ отъ с. Голѣмо Цѣрско, Спиро Ивановъ и Никодинъ

Стояновъ отъ с. Цѣрско и др. Презъ 1929 г. братството брои повече отъ 200 члена. Сѫщата година е образувана и женска група при братството. — Членове на настоятелството презъ тая година сѫ: председатель: Алексо Стефановъ; секретарь: Георги Колевъ; подпредседатель: Георги Стояновъ; касиеръ: Методи Илиевъ — втори редъ отъ лѣво на дѣсно; съветници: Симле Велевъ, Ив. Стояновъ, Силянъ Трайчевъ — първия редъ.

Табло XVII—64 и 65

Горно-Джумайско благотворително братство „Тодоръ Александровъ". Брои повече отъ 1200 редовни члена. Едно отъ отлично организиранитѣ братства. Настоятелството на братството презъ 1929 година е било подъ председателството на Георче п. Ангеловъ при съставъ: подпредседатель: Иванъ Илиевъ; секретарь-касиеръ: Илия Т. Орлиновъ и съветници: Иванъ Марковъ, Дели Кировъ, Георги Т. Москловъ и Ив. Клифовъ. Презъ 1930 год. подъ председателството на Хр. Кенинъ, подофицеръ, и членове: Георги п. Ангеловъ, Ив. Илиевъ, Орлиновъ, Мицо Христовъ, Миланъ Деликировъ и Иванъ Марковъ.

Табло XVIII—66

Македонско благотворително братство въ Станимака, основано на 10 ноемврий 1921 год. съ 503 члена отъ всички краища на Македония. При дружеството има женска секция. Управителното тѣло—председатель: Ив. х. Костовъ; подпредседатель: Перикълъ Алексиевъ; секретарь: Маринъ Ванчевъ; касиеръ: Кост. Филиповъ; съветници: Хр Сърбиновъ, Вангелъ Пехливанчевъ, Гйошо п. Яневъ. Контролна комиſия: Стойчо Атанасовъ, Ив. Кожухаровъ и Тома Ковачевъ.

Табло XVIII—67

Македонско благотворително братство „Иосифъ Кировъ" въ с. Пиперица (св. врачко). Председатель: Георги А. Хаджиевъ; подпредседатель: Никола Стефановъ и членове: Марко Г. Газевъ (библиотекарь), Желю Г. Димовъ, Стоянъ Н. Хаджовъ и Косто Д. Жаровъ отъ с. Петрово.

Петричко македонско благотворително братство „Хр. Матовъ"

Табло XIX — 68

Бѣжанци въ гр. Петричъ сѫ настанени още презъ 1913 г. **Поради** настаняването имъ на сигурно и постоянно мѣстожителство и поради настѫпването на общоевропейската война, братството е образувано къмъ края на 1919 год. Основатели сѫ били г. г. Ат. Маджаровъ, Ат. Калибацевъ, Ангелъ Дончевъ, Георги Тушиновъ, Иванъ Узуновъ, Д. Георгиевъ и др.

Сега братството брои 560 члена, разпредѣлени на 18 тридесетки съ по три десетки. Всички съобщения и нареждания се извършватъ чрезъ тридесетаритѣ и десетаритѣ.

Презъ 1930 година братството построи свой братственъ домъ въ центъра на града. За тая цель е вече събрана отъ доброволни пожертвувания една сума надъ 600,000 лв.

Презъ 1929 г. братството е дало едно представление, имало е 5 общи събрания и 26 заседания на братственото настоятелство.

Понеже братството е най-близко до сръбската и гръцка граници, често пѫти се посещава отъ чужденци, идящи на Балкана за запознаване съ положението тукъ. Така презъ 1929 год., посетено бѣше отъ двама журналисти, една комисия отъ английско дружество и единъ шефъ на международенъ икономически институтъ. Следъ като всички тѣ узнаваха положението на бѣжанцитѣ и следъ като имъ бѣха съобщавани целитѣ и срѣдствата въ борбата, всички си заминаваха увѣрени въ правотата на македонската кауза и съ обещания, че оставатъ за винаги приятели на Македония.

При братството ни е образувана отъ преди 4 години женска секция, която развива голѣма дейность.

Настоятелството на братството се състои отъ: председатель: Дончо Лазаровъ; подпредседатель: Андрея Садразамовъ; секр.-касиеръ: Димитъръ Г. Мешковъ; съветници: Никола Георгиевъ, Никола п. Георгиевъ, Тодоръ Стояновъ и Димитъръ Георгиевъ.

Табло XIX — 69

Благотворително дружество „Али Ботушъ", св. врачко — основано презъ 1925 г. — основатели: Илия Халяновъ, Иванъ Невѣнчинъ и Иванъ Парапановъ, бѣжанци отъ с. Крушово (демиръ-хисарско). Братството брои повече отъ 50 редовни члена.

Настоятелството въ съставъ: Ив. п. Веселиновъ (председатель), Г. Граматиковъ (секретарь), Велю Костадиновъ (касиеръ) и съветници: Никола Данаиловъ, П. Чалъковъ и Стоянъ Дриновъ.

Табло XX — 70

Македонско благотворително дружество въ с. Бѣлица (св. врачко) — основано презъ 1924 год., съ повече отъ 125 члена. Настоятелство подъ председателството на Ат. Д. Начевъ, съ членове — Никола Манолевъ, Иванъ Продановъ, Анг. Петровъ, Яно п. Яновъ.

Табло XX — 71

Малешевско благотворително братство въ София — едно отъ най-старитѣ братства. Педседатель — Асенъ Марчинковъ, подпредседатель — Трайко Благоевъ, секретарь — Крежовъ, членъ — Ат. Кузмановъ.

Табло XX — 71, 72, 73

Македонско благотворително братство „Трайко Мечевъ" въ квартала „Мара Бунева", София — основано презъ 1926 год. Основатели: Конст. Пешковъ отъ с. Смоквица (гевгелийско), Дамянъ Буюклиевъ — отъ с. Ябланица (дебърско), и Пошка Казанджиева — инициаторка за образуване женската секция при братството.

Освенъ горнитѣ братства въ София има още:

Битолско, Велешко, Воденско, Гевгелийско, Драмско, Дойранско, Дебърско, Ениджe Вардарско, Кайлярско, Кумановско, Костурско, Кичевско, Кочанско, Крушовско, Кукушко, Кратовско, Католическата лига, Леринско, Малко Папрадищко, Охридско, Паланечко, Прилепско, Радовишко, Галичко-рѣканско, Сѣрско, Солунско, Скопско, Струмишко, Стружко, Смилевско, Тиквешко, Тетовско, Гостиварско, Красноселско, Княжевско и с. Надежда.

Провинциални братства

Анхиалско, Айтоско, с. Атолово (ямболско); Айдиново (пещерско), Алекария (анхиалско), Бургазко, Борисовградско, Бѣлащица (пловдивско), с. Баня (анхиалско), Бѣла (варненско), с. Башикърово (пазарджишко), с. Радешево (плѣвенско), Батакъ (пещерско), гара Бѣлово, с. Бешли (орѣховско), с. Брѣзница (петричко), Варна, Видинъ, Враца, с. Възсенъ (петричко), с. Врана (петричко), Горна-Орѣховица, Габрово, Гюешево (кюстендилско), с. Горни Боденъ (станимашко), с. Галово (орѣховско), Горни Чифликъ (провадийско), Голѣмо Конаре (пловдивско), с. Горно Спанчево (св. врачко), с. Гложене (орѣховско), с. Гореле (петричко), гр. Дупница, Дарѫ-дере, Долни Дѫбникъ (плѣвенско), Долни Чифликъ (варненско), Даутли (анхиалско), с. Долни Луковитъ (орѣховско), с. Дудене (пловдивско), Дълги Геранъ, (пловдивско), Долна Баня (ихтиманско), Долно Спанчево (св. врачко), Долни Воденъ (станимашко), Ески Джумая, Елхово, Ели-дере (татаръ-пазарджишко), Елисейна (врачанско), Ени-кьой (пловдивско), Егри дере, Игралище (петричко), Кюстендилъ, Кушу-Кавакъ, Карнобатъ, Кърджали, Кула, Кавакли, Казанлъкъ, с. Крупникъ (Горна-Джумая), Карлово, с. Кукленъ (станимашко), с. Кюсе-Муратово (татаръ-пазарджишко), Кричимъ (пловдивско), Кесарево (Горна-Орѣховица), Криводолъ (врачанско), Куртово-Конаре (пловдивско), Камена (петричко), Кнежа (орѣховско). Крива бара (ломско), Козлодуй (орѣховско), Караисенъ (свищовско), Ключъ (петричко), Кулата (свети Врачъ), Коиловци (никополско), Ломъ, Ловечъ, Левски (плѣвенско), Левуново (свети Врачъ), Мелникъ, Месемврия, Махалата (плѣвенско), Мандрица (орта-кьойско), гара Мездра, Малъкъ-Чардакъ (пловдивско), Марикостиново (свети Врачъ), Морава (свищовско), Митлиово (петричко), Манджово (св. врачко), Нова Загора, Никополъ, Неврокопъ, Нови-Пазаръ, Насва-кьой (пловдивско), Ново-Ходжово (свети Врачъ), Орта-Кьой, Орѣхово, Оча-Могила (свищовско), Пловдивъ, Плѣвенъ, Перникъ (мината), Петричъ, Провадия, Пещера, Попово, Перущица, Петрово (Свети Врачъ), Плоски (мелнишко), Бѣла-Слатина, Пателяница (татаръ-пазарджишко), Пиперица (Свети Врачъ), Русе, Радомиръ, Разградъ, Разлогъ, Равда (анхиалско), Рила (дупнишко), Ружинци (бѣлослатинско), Ракитово (Пещерско), Стара-Загора, Свиленградъ, Самоковъ, Станимака, Свети Врачъ, Свищовъ, Севлиево, Сливенъ, Сливница (софийско), Сливовикъ (ломско), Симитли (горно-джумайско), Власи, (анхиалско). Сарамбей, Ставерци (орѣховско). Старчево (петричко), Саладиново (никополско), Склаве (свети Врачъ), Скъртъ (петричко), Татаръ-Пазарджикъ, Велико-Търново, Троянъ, Т.-Тръстеникъ (никополско), Телишъ (луковитско), гара Тръмбешъ, Тополница (петричко), Фердинандъ, Фотакларъ (кърджалийско), Хасково, Харманли, Хайрединъ (орѣховско), Църча (татаръ пазарджишко), Чирпанъ, Брѣзово (пловдивско), Чимосъ (анхиалско), Червенъ Брѣгъ, Чаушово (свищовско), Чучулигово (свети врачко), Шуменъ, Шияково (никополско), Ширбаново (петричко), Ямболъ, Хотинци (русенско), Хърсово (свети врачко), Лехово (Свети Врачъ), Добри-Лаки (петричко), Скобелево (чирпанско), Мечкюръ (пловдивско), гара Раднево, Марино-Поле (Свети Врачъ), Демиръ-Дишли (пловдивско), Копривленъ (неврокопско).

Начало на революционната организация въ Македония

Солунъ, благодарение на своето мѣстоположение, като естественъ излазъ на цѣла Македония къмъ морето, бѣше induction станалъ не само търговски, но и просвѣтенъ центъръ на българитѣ въ Македония. На редъ съ цвѣтущитѣ търговски фирми, като тѣзи на: братя х. Мишеви и Никола п. Стефановъ отъ Велесъ, на братя Христо и Дим. Златареви отъ Кукушъ; комисионерскитѣ кѫщи на братя Дамянъ Петрови, Пиперкови, братя Кусинтасеви и Мурджевъ отъ Прилепъ и други, се издигаше и Солунската мѫжка гимназия, отдето излѣзоха най-добритѣ македонски синове. Тамъ (въ Солунъ) се стичаха всички по-събудени македонци българи отъ вѫтрешностьта, за да разширятъ своето образование и бѫдатъ полезни на своята родина, която имаше толкова голѣма нужда отъ просвѣтени хора. Поради оживѣнитѣ търговски връзки съ чужбина, въ Солунъ лесно проникваха свободолюбивитѣ идеи на западна Европа и патриотичниятъ духъ на свободна България. Тѣ се разпространяваха главно между младата и родолюбива интелигенция. Благодарение на тѣзи свои предимства, Солунъ можа да застане на чело въ борбата ни за политическо освобождение. Тамъ бѣ създадена отъ група младежи идеалисти революционната организация, на която бѣ сѫдено да изиграе грамадна роля въ македонското движение.

Непосрѣдственъ поводъ за създаването на революционната организация даде откриването на сръбско училище въ Солунъ. Това училище имаше за преподаватели българи-ренегати, като Иванъ Величъ отъ Дебъръ, Н. Поповичъ отъ Битоля и други, всички бивши питомци на Солунската мѫжка гимназия, свършивши и Бѣлградската висша школа. Това училище имаше за цель да подлъгва бедни, недоволни или изпѫждани за лошо поведение ученици отъ българскитѣ училища въ Солунъ. Макаръ че нѣмаше нито единъ сърбинъ въ Солунъ, все пакъ безпокойствието бѣше голѣмо отъ настаняването на тѣзи сръбски агенти въ най-южния край на Македония.

Съглеждайки голѣмата опасность, която застрашаваше българщината въ Македония отъ засилващата се сръбска пропаганда, която отдавна вече бѣ минала границата на Шаръ-планина, група интелигентни и родолюбиви младежи се събраха да обсѫдятъ срѣдствата за борба срещу това зло. На 23 октомври 1893 год. тѣ решиха да турятъ основитѣ на една конспиративна организация, която да гледа и организира българитѣ въ Македония за успѣшна борба срещу гръцката и сръбска пропаганди, и крайната цель на която бѣше създаването на автономна Македония

Идеята за тази организация бѣ дадена отъ Иванъ х. Николовъ родомъ отъ Кукушъ. Възприета отъ Андонъ Димитровъ отъ с. Айватово (солунско) и Дамянъ Груевъ отъ с. Смилево (битолско), тя биде внушена на д-ръ Христо Татарчевъ отъ Рѣсенъ, който, като единственъ българинъ лѣкарь, се ползуваше съ симпатиитѣ на всички българи не само въ гр. Солунъ, но и въ цѣла Македония. Идеята допадна на схващанията на Петъръ х. Арсовъ отъ с. Богомила (велешко) и на Христо Батанджиевъ отъ Гумендже.

Първата среща стана въ квартирата на Хр. Батанджиевъ, бивша квартира на Ив х. Николовъ до „Челеби-Бакалъ"; а втората, и окончателна, въ квартирата на Андонъ Димитровъ, срещу кѫщата сега на братя Дамянъ Петрови, бившия български пансионъ, известенъ подъ името „Спандони".

Организацията бѣ основана подъ името: „Македонска революционна организация". За председатель бѣ избранъ единодушно, уважавания отъ всички ни, д-ръ Хр. Татарчевъ; за подпредседатель — Ив. х. Николовъ, за секретарь — Дамянъ Груевъ, за касиеръ Андонъ Димитровъ; а останалитѣ двама: Петъръ п. Арсовъ и Хр. Батанджиевъ — за съветници. Всѣки отъ насъ се задължи да действува тамъ, кждето виждаше, че може да има най-голѣмъ шансъ да пропагандира идеята. Организацията бѣ възприела следнитѣ два принципа: таинственостьта и авторитетностьта. Възложено бѣ на Петъръ п. Арсовъ да изработи устава. Смѣташе се, че въ една автономна Македония, подъ гаранцията на великитѣ сили, българскиятъ елементъ, който съставляваше въ страната грамадно мнозинство, ще може най-лесно да развива своитѣ борби въ всѣко отношение.

Веднага следъ съставянето на централното управително тѣло, д-ръ Хр. Татарчевъ, въ качеството си на лѣкарь, тръгна да обикаля градоветѣ: Гевгели, Дойранъ, Струмица, Кочани, Радовишъ, Щипъ, Кратово, Скопйе, Велесъ, а специално Кукушъ, кждето, благодарение на своитѣ голѣми връзки и авторитетъ, можа да привлече голѣмъ брой съмишленици къмъ дѣлото.

На Андонъ Димитровъ бѣ възложено организирането и ржководството на новитѣ членове на организацията въ Солунъ. Той имаше връзки съ еснафа и турскитѣ чиновници; като учитель по турски езикъ въ българската гимназия и по български езикъ въ турската гимназия, той доста умѣло можа да използува това свое положение за целитѣ на организацията. На първо мѣсто, нуждно бѣше да се организиратъ пжтища за революционно сношение съ вжтрешностьта на Македония и съ чужбина. За тази цель, следъ дълго оглашение, той успѣ да подведе подъ клетва двама силни въ своята вѣра българи, а именно: Василъ Мончевъ отъ Прилепъ, съдържатель на хотелъ „Бошнакъ-ханъ", и Стефанъ Матлиевъ отъ Охридъ, търговецъ на погребални вещи. На Василъ Мончевъ бѣше възложено да улеснява посрещането и изпращането на хората на организацията, идващи отъ вжтрешностьта. Стефанъ Матлиевъ бѣше натоваренъ да освобождава отъ митницитѣ революционната литература и материалитѣ, които евентуално биха пристигнали по море за организационни цели. Уреждането на тѣзи канали позволяваше на хората на организацията безпрепятствено да се движатъ. Уредено бѣше и специално бюро, което снабдяваше сжщитѣ съ редовни документи за пжтуване (нуфузи, тескерета и паспорти).

Първиятъ мѣстенъ комитетъ на гр. Солунъ се състоеше отъ ржководителя Андонъ Димитровъ, и членове: Василъ Мончевъ, Стефанъ Матлиевъ, Тодоръ Гавазовъ (отъ Прилепъ) и Христо Червенъ Ивановъ (отъ гр. Кукушъ). Лѣтно време заседанията ставаха на открито перипатически. Обикновено се отиваше на разходка къмъ мелницата на Алатини (близо до малкия Кара-бурунъ), кждето почти не живѣеха българи и следователно по-лесно можеше да се избѣгне будното око на полицията.

Дѣлото бѣше подето съ голѣмъ ентусиазъмъ и въ кратко време цѣла Македония бѣ прошарена отъ малки революционни ядра. Стана нужда да се обмислятъ мѣркитѣ за една по-планомѣрна дейность. Налагаше се обща среща на ржководителитѣ отъ цѣлата страна. Такава среща се състоя на 15 августъ 1894 год. въ гр. Рѣсенъ, по случай освѣщаването на новопостроения храмъ „св. св. Кирилъ и Методи" въ сжщия градъ. Тази сбирка бѣше и първия конгресъ на Македонската революционна организация.

Д-ръ Хр. Татарчевъ се завърна отъ сбирката пъленъ съ голѣми надежди, че дѣлото преуспѣва на всѣкжде, и че ще се увѣнчае съ пъленъ успѣхъ. При връщането си отъ Рѣсенъ въ Битоля, другаритѣ му успѣха да повлияятъ на Пере Тошовъ, тогава учитель тамъ, да прегърне идеята. И действително, презъ м. октомври 1894 год., той бѣ причисленъ къмъ организацията.

Д-ръ Татарчевъ, съ своето често сновене до Кукушъ и обратно, можа да достави срѣдства за организацията. Отъ тѣхъ Централниятъ комитетъ раздаде на първо време взаимообразно известни суми на по-слабитѣ мѣстни организации.

Революционниятъ кржжокъ въ Щипъ се създаде презъ 1894 год. отъ главния учитель Туше Дели Ивановъ (отъ Кукушъ), заедно съ Гоце Дѣлчевъ, сжщо учитель тамъ (пакъ отъ Кукушъ).

Христо Матовъ бѣ зачисленъ въ организацията презъ 1895 год., а Георче Петровъ, до тогава отявленъ противникъ на организацията, се зачисли къмъ нея едва въ началото на 1896 год. Нахлуването на върховистски чети отъ България презъ 1895 година и вредитѣ, причинени отъ това нахлуване на дѣлото, стрѣснаха организаторитѣ въ Македония. Много тежко впечатление направи докарването въ Солунъ, завързани за ржцетѣ одрипавѣли селяни отъ селата въ горноджумайско, мелнишко и неврокопско. Яви се нужда да се свика втора сбирка, за да се обмислятъ мѣркитѣ, какъ да се тури край на това ненормално положение. Сбирката се състоя презъ великденската ваканция на 1896 год. въ гр. Солунъ, въ квартирата на Андонъ Димитровъ, която се намираше срещу мжжката гимназия. Въ нея взеха участие всички ржководни лица на организацията, които бѣха пристигнали въ Солунъ тайно, понеже по-голѣмата часть отъ тѣхъ бѣха екзархийски служители и, като такива, строго се преследваха за революционна дейность отъ своето началство. На сбирката присжтствуваха: д-ръ Христо Татарчевъ, Дам. Груевъ и Ант. Димитровъ, като представители на гр. Солунъ, Гоце Дѣлчевъ — на Щипъ, Велко Думевъ — Велесъ, Хр. Матовъ — Скопйе, Вангелъ Калейчевъ — Сѣръ, Гьорче Петровъ — Битоля и др.

Реши се, да се влѣзе въ контактъ съ ржководителитѣ на Върховния комитетъ въ София и да имъ се внуши, да не пакостятъ на дѣлото съ необмислени нахлувания отъ вънъ. Господата отъ София, не само че не се вслушаха въ молбата на Централния комитетъ въ Солунъ, но презъ 1898 г. тѣ внушиха на свои приятели въ Солунъ — Гарвановъ и компания — да основатъ единъ контра-комитетъ. Комитетътъ бѣше основанъ подъ името „Революционно братство". Съ основаването на този комитетъ се тури начало на разкола въ македонското освободително движение. Отъ тогава датиратъ борбитѣ между върховисти и централисти, която борба причини грамадна пакость на освобождението. Тази борба не е утихнала и до сега. На нея се дължи, може би, и последното разцепление въ редоветѣ на В. М. Р. О.

Основатель

Дейностьта на В. М. Р. О презъ младо-турския режимъ

Не се мина и цѣла година отъ обявяването на хуриета (11 юли 1908 г.) и младотурцитѣ, авторитѣ на държавния превратъ въ Турция, обърнаха гръбъ на всички свои обещания за братство, равенство и свобода и проявиха такъвъ безогледенъ шовинизъмъ, че всички нетурски народности въ империята почнаха да третиратъ като врагове, щомъ се не поддаваха на отоманизиране, сир. щомъ искаха да запазятъ националнитѣ си физиономии.

Нѣщо повече:

Тѣ почнаха да преследватъ и убиватъ водителитѣ и по-виднитѣ лица. Особено силно бѣ гонението противъ българитѣ. За илюстрация ще приведемъ нѣколко примѣри:

1) Спиро Стефановъ отъ с. Полчища (прилепско), убитъ; 2) Митре Славковъ отъ с. Коселъ (охридско); 3) Мире Чечиковъ отъ с. Чеганъ (островско); 4) К. Шкуртовъ отъ с. Царичани (костурско); 5) Ганджо Клайчевъ отъ с. Гюпчево (ениджеенско); 6) Сава Цвѣтановъ отъ с. Д. Солйе (скопско); 7) Василъ Аджаларски отъ Скопйе 8) Бано Кушевъ, училищенъ инспекторъ, убитъ; 9) Пере Тошовъ, единъ отъ стълбоветѣ на ВМРО падна убитъ на пѫть за дома си и дълга низа отъ имена сѐ на видни македонски българи.

Обезорѫжителната акция, предприета отъ младотурцитѣ презъ 1910 година, съсипа хиляди добри македонски синове и внесе разорение срѣдъ селското население. Особено мохаджирската политика на насилствено изселване на туземното население и колонизация на мохамедани на тѣхната опразднена земя. Училища и черкви силомъ биваха отнемани отъ българи и подарявани на сърбомани и гъркомани.

Чашата се препълни. Българското население настръхна и стария духъ за борба закипѣ. Водителитѣ на Революционната организация намѣриха, че настѫпи моментъ да се развие знамето на бойцитѣ, които бѣха прекѫснали борбата презъ първитѣ две хуриетски години въ очакване на по-добри времена.

На чело на В. М. Р. О. сега застанаха изпитанитѣ войводи: Тодоръ Александровъ, П. Чаулевъ и Чернопѣевъ, а за задгранични представители бѣха: Тодоръ Лазаровъ и Павелъ Христовъ.

Вѫтрешната организация държеше смѣтка за своитѣ сили и пое нова тактика на борба — атентатитѣ, които и зачестиха както следва:

По гаритѣ Аджерлеръ (кумановско), ст. Куманово, Бояново и Мировци (прешовско).

Разрушенъ бѣше правителствения домъ въ с. Конаре (скопско).

Атентатитѣ при гаритѣ Зелениково, скопско и Килиндиръ, кукушко.

Атентатътъ противъ жандармерийския постъ при Велесъ.

Атентатътъ по желѣзопѫтната линия Солунъ—Цариградъ срещу товарния влакъ при преминаването му на 20 ноември 1911 год. недалечъ отъ Деде-Агачъ.

Атентатитѣ въ Радовишъ и въ Битоля близо при Банкъ де Салоникъ.

Атентатътъ при Дойранъ срещу трена по линията Солунъ-Цариградъ.

Разрушаването на влагалището при велешката гара.

Атентатитѣ въ турскитѣ околийски управления въ Кичево и Крушово.

Атентатитѣ въ градоветѣ Кавадарци, Охридъ и Прилепъ.

Атентатитѣ въ Солунъ, гдето избухнаха динамитни бомби въ австрийската поща, трамвайното депо.

Атентатитѣ въ Дойранъ, гдето отъ експлозията бѣха убити 13 души турци, тежко ранени 17 души турци, леко ранени 25 турци и 4 българи. Ала най-голѣмъ ефектъ направиха атентатитѣ въ Щипъ и Кочани.

На 4 декември 1911 год., пазаренъ день въ Щипъ, избухна една динамитна бомба въ кантарджийницата близо до джамията. Ефектътъ е билъ тъй силенъ, че всички, намиращи се на пазаря, почнали да бѣгатъ. Въ туй време една тълпа мюсюлмани нападатъ българитѣ и извършватъ формено клане; убити сѫ 20 души българи и ранени около 300 души. Въ този погромъ сѫ замесени полицейски агенти, жандарми и войници. Този атентатъ направи силно впечатление въ цѣла Македония, а клането предизвика голѣмо негодувание въ царство България, гдето и тъй следѣха съ трепетъ систематичното преследване на българитѣ въ Македония.

На 1 августъ 1912 год. бѣ извършенъ атентатътъ въ Кочани. Тамъ бѣха изклани 39 души българи, 50 тежко и 170 леко ранени. Това трагично произшествие развълнува още по-силно общественото мнение въ България.

Ултранационалистичната политика на младотурското управление застраши и тѣзи малко правдини на нетурскитѣ народности въ империята, които що годе осигуряваха самостойното имъ културно развитие. Заинтересованитѣ балкански държави въ участьта на съплеменнитѣ имъ населения въ Турция потърсиха пѫтища на споразумение. Така стана възможенъ съюзътъ между балканскитѣ държави въ 1912 год.

Новото робство

Балканската война се обяви при неописуемъ ентусиазъмъ въ всички обществени слоеве на съюзенитѣ балкански държави, води се съ нарастващо подозрение и свърши съ погромъ за най-мощния съюзникъ — българския народъ. Букурещкия миръ бѣше вѣнецъ. Македония бѣше разпокѫсана и най-голѣмата ѝ часть попадна въ рѫцетѣ на враговетѣ — по-върли отъ старитѣ потисници — турцитѣ.

Още отъ първия месецъ на встѫпването си, сърбитѣ подеха борба противъ българската народность.

На 18 декември 1912 г. въ Прилепъ бѣше убитъ българския учитель Анаст. Лютвиевъ; прогониха българскитѣ четници, затвориха училищата, подъ предлогъ, че било военно време: заповѣдаха да се изхвърли отъ всички табла на фирмитѣ; въведоха задължително празднуване на сърбски черковни и държавни праздници. Съ една дума, почнаха една денационализаторска политика — точно по шаблона на младотурцитѣ. Сѫщото положение бѣше и въ Гърция.

Не можеше да не се потърсятъ отъ страна на потиснатитѣ старитѣ революционни пѫтища.

Възкръсна пакъ Вѫтрешната македонска революционна организация. Старитѣ вождове — Тодоръ Александровъ, Хр. Матовъ и пр. отново сѫ на чело.

Изникватъ почти въ всички македонски околии нови чети: въ битолско — четата на Кръстю Льондовъ, въ прилепско — Дамянъ Поповъ, въ велешко — Владимиръ Сланковъ, въ кумановско

— Кръстьо Лазаровъ, въ тиквешко — Лазаръ Тодоровъ, въ скопско — Лазаръ Велковъ Дивлянецъ, въ кратовско — Дончо Ангеловъ, въ ресенско — Кръстьо Трайковъ, въ гевгелийско—Дельо Тушински, въ малешевско—Петко Стефановъ и пр. и пр.

Тѣзи чети постоянно сѫ въ движение и ето защо често влизатъ въ стълкновение съ потеритѣ, които на всѣка стѫпка ги преследватъ.

Тукъ ще споменемъ само нѣкои сражения, дадени отъ четитѣ срещу преследващитѣ ги.

1. Кумановския войвода Кръстю Лазаровъ се сражава на 4, 5, 7 октомври 1914 г. при с. с. Кетеново, Пезово, Патерино, 9 юни 1915 год. при м. Островица; 27, 28 и 29 августъ с. г. и пр.

2. Кратовската чета съ войвода Дончо Ангеловъ води три сражения въ с. с. Мушково, Ямица, Койково и пр.

3. Велешката чета на Вл. Сланковъ извърши атентатъ на желѣзопѫтната линия при с. Веноле и после при с. Скачанци (16. VIII. 1914 г.) (велешко) води сражение и цѣлата чета става жертва заедно съ войводата.

4. Малешевската чета на Гаве Стоиловъ се сражава при с. Негрево, планина Сливница, Симова рѣка, Смаймирово и пр.

5. Криво-паланската чета подъ началството на Петко Стефановъ презъ м. мартъ 1915 година води две денонощни сражения съ сръбскитѣ потери при с. Градецъ.

6. Щипската чета на Ефремъ Младеновъ се сражава при Богословецъ.

7. Прилепската чета на чело съ войвода Даме Поповъ се бие при Червената стена и пр. и пр.

Четитѣ извършиха и единъ отъ голѣмо значение атентатъ: бомбардираха мостоветѣ Карадачкия и Видосирския на Демиръ-капия (вардарско), та много се попрѣчи на сръбската войска да се снабдява съ припаси.

Ще споменемъ и за нападението на с. с. Валандово и Удово, станции на желѣзницата Солунъ—Скопйе, станало презъ априлъ 1915 год., дето паднаха 470 души сърбски войници и 7 офицери, срещу 28 души отъ страна на четитѣ — 400 души на брой.

Нито мѣстото, нито предназначението на нашия албумъ помагатъ да се простираме повечко върху дѣлата на В. М. Р. О. презъ време на свѣтовната война, а по общото признание тя е отъ грамадно значение, защото около 80,000 македонски синове се отзоваха подъ знамето на освободителната война.

Революционниятъ методъ въ македонското освободително движение

Македония — плодната нива на българския смѣлъ духъ и на високата българска просвѣта — бѣ заприличала, особено следъ 1918 год., на една цѣлина, върху която нейнитѣ поробители се готвѣха да сѣятъ безпрепятствено своитѣ национални тръне. Като такава тя се рисуваше въ съзнанието на чуждия свѣтъ, на мнозина българи отъ свободна България и особено на нейнитѣ владѣтели: сърби и гърци.

Тодоръ Александровъ пусна въ тази цѣлина дълбоки бразди, които възстановиха продължението на българската история въ Македония и дадоха тонъ за борчество на цѣла една епоха.

Затуй намъ се вижда неестествено да се казватъ прибързани приказки и да се вадятъ още по-прибързани заключения върху дѣлото на Тодора и на В. М. Р. О., за да се угажда на временни или нечисти смѣтки. Ние имаме предвидъ похватитѣ на нѣкои българи, които отричатъ исторически истини, безъ да искатъ да знаятъ, че съ това се уврежда една висша правда, стоеща въ връзка съ дълбоки интереси на самия български народъ.

Вземайки поводъ отъ годишнината отъ смъртьта на Тодоръ Александровъ, ние искаме да изложимъ накратко нѣкои схващания въ самата революционна организация за нейния методъ на борба и съпротивление срещу чуждото господство.

Положително е, че ако турцитѣ продължаваха да владѣятъ Македония и следъ 1912 г., тѣ щѣха да назоватъ македонскитѣ българи съ сѫщото име, съ което ги наричаха въ продължение на 500 години. Въ сравнение съ днешното наше окаяно положение, много блажено е времето, когато турскиятъ султанъ признаваше съ ферманъ българския народъ следъ черковната борба. Най-голѣмото наше разочарование отъ 1912 година насамъ произхожда отъ две обстоятелства: отъ отричането на българското народно име въ Македония отъ страна на гърци и сърби и отъ явното или мълчаливо одобрение на тѣхната политика въ нѣкои държави.

Следъ 1918 г. мнозина считаха, че македонскиятъ народъ е окончателно разрешенъ чрезъ договора отъ Ньойй. За множеството фарисеи на западната цивилизация се виждаше твърде умѣстенъ изрекътъ, че червениятъ султанъ е замѣстенъ въ Македония съ християнски управления.

По какъвъ начинъ, при това положение, можеше, да се прояви въ Македония българскиятъ духъ и какъ свѣтътъ би могълъ да разбере, че въ тая страна нито владѣе повече редъ и законность, отколкото подъ властьта на турцитѣ, нито въ нея живѣятъ гърци и сърби, нито най-после, македонскиятъ въпросъ е разрешенъ окончателно.

Ние поддържаме, че македонскиятъ духъ можеше да се прояви само по-нелегаленъ пѫть; когато всички условия за единъ взривъ сѫ на лице, той нѣма да закъснѣе да избухне.

Революционната борба, която се започна противъ сърби и гърци, е борба съвършено неотвратима. Безъ тази героична и свещенна борба свѣтътъ би счелъ, че историята на македонския българинъ е спрѣла на 1912 г. Съ нея, обаче, въпросната история продължи и ще продължава за общо удивление на свѣта и даже при постепенното изоставяне на теорията, която се стараеше да оправдае насилствено денационализиране на Македония. Съ огледъ на възможноститѣ за национално самозапазване, борбата противъ гърци и сърби, макаръ и водена отъ всѣка страна при по-мѫчни условия, има по-голѣмо оправдание отколкото борбата срещу турцитѣ. Съ метода и плана на Екзарха, българинъ подъ турско владичество все пакъ можеше да живѣе и да се развива, когато сега единствено методътъ на Караджата можа и трѣбваше да възстанови и поддържа надеждитѣ и изгледитѣ за спасение.

Подхвърля ни се, че революционното движение срѣщало неодобрение въ външни политически фактори. Когато Тодоръ Александровъ започна да се бори преди десеть години, още по-малко одобрения имаше отъ въпроснитѣ фактори. Както споменахме по-горе, днесъ е на лице постепенната заинтересованость и промѣна на мненията въ много политически срѣди по отношение на македонския въпросъ. Не е желателно за насъ да се аргументираме подробно по тая точка. Но защо нѣкои българи, като се позовавать на мненията на чужденци, съ особена охота взиматъ напълно отрицателно становище спрямо нашата борба? Тия българи немогатъ да ни посочатъ другъ възможенъ методъ за борба; самитѣ тѣ биха правили сѫщото, що вършимъ ние, ако изпаднѣха въ нашето положение. Най-после, тѣ не взематъ предвидъ мнението и на други чужденци. които смѣтатъ за напълно основателенъ революционния начинъ на борба срещу робството.

На какво да отдадемъ поведението на такива българи; на тѣхната демагогия ли, или на липсата на политическа мисъль у тѣхъ?

Нека не се забрави, обаче, че вънъ отъ крайнитѣ политически постижения прѣдъ чуждия свѣтъ, революционната борба има свои важни задачи и постига добри резултати и на чисто домашна почва. Това е една интимна за освободителното движение материя, която ние по дългъ не можемъ да изяснаваме въ подробноститѣ ѝ. Отъ друга страна, бидейки проява главно на българска вѣра и воля, македонското революционно движение само по себе си упражнява ценно въздействие и върху родолюбцитѣ въ самата България. Нека си спомнимъ нещастната 1918 година. Тогава вѣрващитѣ въ бѫдещето на българщината, които биха могли да одобрятъ какъвто и да е рискъ и жертва за едно родолюбиво дѣло, трѣбваше да се търсятъ съ фенеръ въ България. Ако говоримъ отъ чисто българско становище за македонското дѣло, нека на горната констатация се спратъ най-вече тѣзи българи отъ Царството, които днесъ отричатъ нашата борба. Подобна констатация не може да послужи като доводъ на заинтересувани чужденци да оспорватъ самостойността на македонското дѣло, понеже ние говоримъ за морални и народностни връзки между свободни и поробени българи, които връзки историята е установила и които ние желаемъ да останатъ навѣки живи.

Казва се още, че поради македонското революционно движение българската държава не могла да изпълни дълга си спрямо страдащия въ Македония българинъ. Никой отъ ония, които искрено и сериозно следятъ развитието на македонския въпросъ нѣма да повѣрва въ това. Българскитѣ правителства всѣкога сѫ длъжни и свободни да се застѫпватъ за правата на македонскитѣ българи стига да иматъ съзнанието и куража за това. Отъ факта, че последнитѣ, бидейки тъй зле поставени, предпочитатъ да теглятъ рисковетѣ на една революционна борба, отколкото да загинатъ, произхожда още едно по-голѣмо право и основание за българскитѣ правителства да правятъ съответни постѫпки. Но ако тѣ, вмѣсто да изпълнятъ дълга си, осѫждатъ македонцитѣ за борбата имъ, следва ли да се приеме, че последнитѣ, за да угодятъ на българскитѣ правителства, би трѣбвало да търпятъ робството като стадо, за да повѣрва всѣки, че сѫ се вече денационализирали, или че никога не сѫ били и българи? . . Споредъ насъ преди всичко угнетениятъ трѣбва да говори самъ за себе си и да действува.

Да вземемъ единъ примѣръ. Българитѣ въ Поморавия не се организираха и не подеха борба на времето, не решиха да упорствуватъ докрай и резултатътъ е известенъ: никой отъ чужбина не дойде да ги възкръсва, нито пъкъ България се сѣти да се застѫпи за тѣхнитѣ потъпкани права. Ако при днешното кипеще състояние на македонския въпросъ България не намира възможности да се застѫпва за поробения си братъ, нима ще намѣри по-голѣмо право и основание да се застѫпва, ако съ Македония би станало евентуално това, което стана съ Поморавия.

Само гордость и куражъ трѣбва да буди въ всѣко българско сърдце борбата, която македонцитѣ водятъ. Ако тя е революционна, отговорни сѫ затова, преди всичко, ония велики държави, които за свои интереси създадоха и крепятъ едно положение, противно на всѣка правда и което струва толкова кръвь на нашия народъ и на Европа.

Ние, които сме имали възможность да знаемъ намѣренията на Тодоръ Александровъ следъ 1918 г., заявяваме, че и неговото искренно желание бѣше да види въ Македония започната и водена легална народна борба. Но намѣренията на поробителитѣ се оказаха по-силни отъ най-добритѣ желания на македонцитѣ. Това е едно минало, отъ което органически произхожда сегашната борба

И въ този случай ние искаме да подчертаемъ неизмѣнното и отдавна установено мнение въ нашитѣ редове, а именно: ако цѣлитѣ, които ВМРО преследва, биха могли да се осѫществятъ по други пѫтища, тя доброволно ще измѣни своя методъ на действие. Обаче, на лице трѣбва да бѫдатъ дѣла и гаранции — безразлично отъ чия страна идатъ тѣ — задоволяващи македонцитѣ. На празни приказки нѣма защо да се осланяме. Иначе революционниятъ методъ ще бѫде прилаганъ, независимо отъ обстоятелството, че тоя методъ тукъ или тамъ, по едни или други съображения, ще срѣща и неодобрение.

Ще кажемъ пакъ, че най-неоправдано и най-безсмислено си остава за насъ неодобрението, което иде отъ слѣпата партизанщина въ България. Тая партизанщина има непростимъ грѣхъ и предъ свободния българинъ за това, че въ продължение на 50 години се лута въ омагьосанъ крѫгъ, неспособна да създаде, даже следъ страшната катастрофа отъ 1918 г., единството поне по сѫдбоноснитѣ за нацията въпроси на външната политика. А нейниятъ най-тежъкъ грѣхъ предъ Македония е въ това, че отъ 1893 г. насамъ, тя не е чужда на всички прѣчки, които подкопаваха единството и силата на македонското дѣло.

Македонския духъ е по-силенъ отъ всѣкакви прѣчки и ние сме увѣрени, че на края той ще възтържествува надъ всички тѣхъ. За това, което е отъ 1918 г. насамъ, тоя духъ се дължи на величавия образъ на покойния Тодоръ Александровъ, предъ който ние днесъ стоимъ, а и бѫдащитѣ поколѣния ще стоятъ съ почить и благоговение.

(изъ в. Македония) Ив. Михайловъ

Малцинствата

Просвѣтенитѣ умове и благороднитѣ сърдца на нашия континентъ съ радость посрещнаха 14-тѣ точки на Уйлсона и се надѣваха на единъ справедливъ безъ победители и победени миръ. Политицитѣ и дипломатитѣ, обаче, вслушвайки се, между другото и въ гласа на своитѣ още ожесточени народи — победители, пакъ се поклониха на вѣчния принципъ vae victis. Тѣ вписаха въ договоритѣ за миръ или въ отдѣлни анекси и клаузи за малцинствата, безъ намѣрение, обаче, да ги приложатъ нѣкога.

Това пролича, още когато на другия день, следъ като Давидовичъ подписа Сенъ-Жерменския договоръ, сърбитѣ се провикнаха — „нѣма Македония, има южна Сърбия, нѣма българи въ нея, има прави сърби". Това подсказваше на насъ, македонскитѣ българи, и гръцкиятъ „Абецедаръ".

Тезата на Мело Франко за асимилацията на малцинствата, удобрявана даже и отъ Чембърлейнъ, подчертаваше сжщитѣ намѣрения и къмъ всички други потиснати народностни малцинства.

Наспорилитѣ се веднага следъ Парижкия договоръ за миръ международни дружества и лиги за защита правата на малцинствата, при чиито нескончаеми конференции и конгреси първитѣ цигулки държеха многобройнитѣ делегати, изпращани неофициално отъ правителствата на странитѣ-победителки, имаха за цель да приспиватъ истинскитѣ и далновидни европейски общественици, които въ интереса на човѣчеството търсѣха право и правда за всички поданици въ дадена държава. Тѣ имаха за цель, будейки надежди за по-добро бждеще въ душитѣ на угнетенитѣ и замайвайки радетелитѣ за миръ между народитѣ, да печелятъ нуждното време за по-безропотното асимилиране на малцинствата, останали въ ржцетѣ на победителитѣ.

Малцинствата, обаче, се указаха навредъ много корави. Тѣ не проличаха като тѣсто, пригодено за всѣкаква форма. Десеть години изминаха вече отъ приключването на голѣмата война и повика за свобода на националната съвесть зарадъ всѣкиго все повече и повече се засилва. Отъ друга страна пъкъ времето лѣкува всичко. Ненавистьта отстжпва мѣсто на по-благородни човѣшки чувства и кара свѣтътъ все повече и повече да се вслушва въ гласа на човѣколюбцитѣ, които добре рисуватъ, до какви нови кръвопролития може да се стигне пакъ, ако днешното положение продължи.

Дандюранъ и Стреземанъ презъ последната мартенска сесия на О. Н. смѣло потърсиха пжть за приложение обещанитѣ въ договоритѣ клаузи за права на малцинствата. Чембърлейнъ се поправи въ смисъль, че той е разбиралъ тезата на Мело Франко само като едно приобщение духътъ на мнозинствата за запазване днешнитѣ граници на държавитѣ, въ които тѣ живѣятъ, но не че малцинствата трѣбва да приематъ езика, вѣрата, правитѣ, традицитѣ и културата на мнозинствата.

Впечатлението отъ последната конференция на Съвета на О. Н. е, че на 4 мартъ т. г. се тури едно начало за действително прилагане правата на малцинствата; че то ще подкачи за всѣка държава поотдѣлно по-рано или по-късно, споредъ степеньта на културното развитие на отдѣлнитѣ народи.

За голѣмо съжаление нѣма перспективи за насъ македонскитѣ българи, да настжпятъ скоро почестити дни въ предѣлитѣ на днешна Югославия. Тамъ днесъ управляватъ военнитѣ, които не могатъ да се освободятъ отъ химеритѣ си за една велика Сърбия. Управницитѣ на тая държава тровятъ своя народъ, като систематически насаждатъ въ душата му нечовѣшки чувства къмъ всичко, което не е сръбско. За владението на Солунъ сръбскитѣ държавници търсятъ хомогенна народна маса отъ Бѣлградъ до Егейско море. И зарадъ това днесъ македонскиятъ българинъ е подложенъ на невъобразимъ по своята жестокость режимъ и по двете страни на Вардара. За неговата асимилация, въпрѣки протеста на европейската обществена съвесть, сърбитѣ съ завидна енергия и настойчивость проповѣдватъ теориитѣ на Цвиича и Бѣлича, които между прочемъ гордото и силно национално самосъзнание на македонскитѣ българи системно опровергава всѣки день и всѣки часъ. Схванали, обаче, въ последно време, че измислицитѣ само увеличаватъ интереса на европейското обществено мнение къмъ онеправданитѣ малцинства, че тоя интересъ все повече расте, сърбитѣ днесъ прибѣгватъ и къмъ други умувания.

Тѣхни агенти презъ миналия месецъ мартъ въ Женева проповѣдваха, че договоритѣ за миръ не ги задължавали да даватъ права на малцинствата, живущи въ страни, присъединени къмъ тѣхната държава по-рано отъ 1919 год., докато въ Сенжерменскиятъ договоръ въ чл. 9, алинея II е казано: постановленията на тоя членъ важатъ само за земитѣ, съединени къмъ Сърбия или къмъ С. Х. С. отъ 1 януари 1913 год. насамъ. А тъкмо въ тоя членъ именно се говори за правата на малцинствата.

Сжщитѣ агенти се позоваватъ на едно своего рода тълкуване договоритѣ за миръ, като твърдятъ, че еднаквитѣ по раса и вѣра и близки по езикъ малцинства трѣбвало да бждатъ асимилирани отъ мнозинствата, съгласно духа, но не и буквата на договоритѣ за миръ.

Македонскитѣ българи, обаче, сж убедени, че въпрѣки всичко честиата европейска обществена съвесть ще се наложи и че и тѣ рано или късно ще добиятъ право да се учатъ и да се молятъ на Бога на своя майчинъ езикъ, както и да добиятъ въ родната си земя и всички политически и граждански свободи.

Тѣ иматъ пълна вѣра, че съвременнитѣ великани, поклонници на великитѣ човѣшки добродетели — любовь и истина, ще вразумятъ угнетителитѣ, че всичкитѣ народи-победители, като подкачимъ отъ поляцитѣ, освободени отъ насадената отъ душитѣ имъ злоба поради голѣмитѣ кръвопролития на всесвѣтската война, ще си спомнятъ своето недавнашно минало, ще създадатъ условия за честенъ трудъ и творение на блага за всѣко човѣшко сжщество подъ божието небе. Тѣ вѣрватъ, че скоро ще дойде день, когато, заедно съ своитѣ народни сънародници, ще заживѣятъ въ миръ и любовь при пълна свобода за всѣкиго въ предѣлитѣ на своята родина. Дай боже другитѣ български малцинства, пъкъ и всички други такива по свѣта да получатъ въ скоро време сжщото, за да зацари братска хармония между човѣцитѣ.

Д-ръ К. Д. Станишевъ

Петицията на поробена Македония до О. Н.

Скопйе, декември 1929 г.

До Негово Превъзходителство сѫръ Ерикъ Дръмондъ, главенъ секретарь на О. Н. въ Женева.

По силата на чл. 2 отъ договора, подписанъ въ Сенъ-Жерменъ на 10 септемри 1919 г. между главнитѣ съюзни сили и кралство Сърбия, Хърватско и Словения, покровителството на малцинствата, които живѣятъ въ кралството е подъ гаранцията на О. Н. Подписвайки тоя договоръ, кралството пое, съобразно съ тоя договоръ, задължението да даде права на всички малцинства, включени въ границитѣ му следъ 1 януари 1913 г.

По силата на всичко това, тия права и тая протекция сж признати сжщо за българското население въ Югославия, присъединено къмъ нея следъ споменатата дата. Основавайки се на тоя договоръ, населението се обръща къмъ О. Н. съ молба, то да изпълни и приложи договора за покровителството на малцинствата въ дадения случай за българското малцинство въ Югославия, дето то съставя компактна маса всрѣдъ населението, което живѣе въ Македония.

Десеть години минаха отъ сключването на договора за миръ. Въпрѣки това Сенжерменския договоръ за покровителство на малцинствата си остана мъртва буква. Нѣщо повече: българскитѣ малцинства въ Югославия сж не само лишени отъ предвиденитѣ права въ тоя договоръ, но сж и подложени на една системна денационализация и насилствена асимилация, лишени сж отъ политически права и сж превърнати на икономически роби и обречени на мизерия.

Противно на сжществуващитѣ договори югославянското правителство унищожи всички наши културни институти — национални, образователни и политически — затваряйки 641 български училища съ 37,000 ученици, прогони 1013 български учители, конфискува и превърна въ сръбски черкви 761 български черкви. изпжди шестима владици, прогони и унищожи 833 български свещеници, унищожи всички български библиотеки и читалища, въ които ние се учихме на майчиния си български езикъ, забрани български вестници и списания въ Македония. Съ една речь югославянското правителство разруши въ Македония всичко, което може да служи за национално, културно и социално развитие на македонскитѣ българи.

Въ преследването на своята политика за унищожаване българщината въ Македония югославянското правителство прибѣгва дори къмъ мѣрки, които навсѣкжде се считатъ като пълно отрицание на съвременната цивилизация и елементарнитѣ понятия за свобода:

a. Въпрѣки чл. 7 отъ Сенжерменския договоръ, то ни забрани да си служимъ по улицитѣ съ нашия майчинъ български езикъ, както въ частнитѣ си отношения, въ търговията, въ събранията и пр. безъ да може да става дума за употрѣбяването на българския езикъ въ публикации и въ печатъ. Употрѣбяването на нашия български езикъ въ държавнитѣ, общинскитѣ и др. учреждения е напълно забранено;

b. Нашитѣ имена бѣха насилствено промѣнени съ сръбски окончания.

Кръщаването на нашитѣ деца съ национални имена е забранено и ние сме заставени да ги кръщаваме по единъ списъкъ, изработенъ отъ сръбскитѣ църковни власти специално за Македония;

c. Четенето на български книги и български вестници е забранено подъ страхъ на най-тежко наказание и ние никога нѣмаме възможностьта да прочетемъ нито единъ редъ на нашия майчинъ езикъ. Четирима младежи бѣха осждени въ Кавадарци, защото у тѣхъ е била намѣрена една българска книга.

d. Пѣнието на български народни пѣсни се счита за престжпление.

Въ Тетово много граждани, начело съ единъ свещеникъ, бѣха осждени защото сж пѣли на едно празденство български пѣсни;

e. Югославянскитѣ власти ни забраниха да празднуваме нашитѣ национални и обичайни праздници, именитѣ и еснафски праздници, налагайки ни вмѣсто тѣхъ сръбската „слава".

f. За да улеснятъ асимилацията, властитѣ насилствено заставятъ да се женятъ млади момичета и жени отъ Македония за сръбски жандарми, доведени тамъ, и всички протести противъ това насилие досега сж били безъ резултатъ.

g. На македонската интелигенция се отказватъ всички общински и държавни служби. Тѣхнитѣ заявления се оставятъ безъ последствия и самитѣ тѣ се пропжждатъ отъ кралството, както бѣше случая съ г-жа д-ръ Пиперкова отъ Скопйе, д-ръ Наумовъ отъ Охридъ, д-ръ Ципушевъ отъ Велесъ или се интерниратъ, както е случая съ инж. Караджовъ и д-ръ Тошановъ. отъ Щипъ, или се убиватъ, какъвто бѣше неотдавна случаятъ съ Благой Моневъ отъ Щипъ, Рампо Поповъ отъ Прилепъ и пр. — безъ да говоримъ за многобройнитѣ убийства, които станаха по-рано.

Ваше Превъзходителство, българското население въ Македония има дълбока вѣра къмъ великата мисия на О. Н. и иска да вѣрва, че то бди надъ точното прилагане на международнитѣ договори. Затова, имайки съзнание за правата, които му сж гарантирани като малцинство отъ Сенжерменския договоръ и въпрѣки голѣмитѣ страдания поради насилствената асимилация на югославянското правителство, българското население въ Македония, организирано въ своитѣ национални организации, реши да ни изпрати въ Женева въ качеството на негови законни представители, за да отправимъ до О. Н. тая петиция и да искаме неговата протекция въ качеството на национално малцинство въ Югославия — нѣщо, отъ което досега ние не сме се ползували, вследствие познатото поведение на югославянското правителство.

Ние, долуподписанитѣ югославянски поданици, родени и живущи въ Македония, сме заемали разни обществени и политически служби и сме участвували въ политическия животъ на нашата страна, въ качеството си на представители на българското национално малцинство въ Югославия, приехме деликатната и патриотическа мисия да отправимъ до О. Н. тая петиция. убедени, че съ тоя актъ ние изпълняваме единъ дългъ къмъ нашия собственъ народъ и цивилизованото човѣчество, защото ние вѣрваме, че подпомагаме, за да се отстранятъ по миролюбивъ пжть угрози за мира.

Излагайки всичко това, ние си позволяваме да обърнемъ внимание на О. Н. върху опасноститѣ, които заплашватъ самото сжществуване на българското население въ Югославия.

Ние заявяваме въ сжщото време, че всички тия и други изложени досега факти въ петициитѣ, представени било отъ емигрантската организация на македонцитѣ, било отъ други организации, като Балканския комитетъ въ Лондонъ, француската лига за правата на човѣка, или американската лига, напълно отговарятъ на действителностьта и на желанията на българското население въ Югославия.

За да се отстрани тежкото и непоносимо положение, въ което се намира българското малцинство въ Югославия, положение, което създава всички условия за нежелателни събития, ние вѣрваме, че е необходимо и целесъобразно да се вэематъ следнитѣ мѣрки:

1. Да се признае националностьта на македонското население и строго да се съблюдава подъ контрола на Обществото на народитѣ договора за покровителството на малцинствата.

2. Да се позволи завръщането въ Македония на нашитѣ емигрирали братя.

3. Да се амнистиратъ всички политически затворници, осждени отъ сръбскитѣ сждилища само за това, защото тѣ сж искали права и свободи, гарантирани отъ договора за покровителство на малцинствата.

4. Да се разреши отварянето на българскитѣ черкви и училища, издигнати съ толкова жертви отъ самото население преди сръбското владичество въ Македония.

5. За да се контролира изпълнението на поетитѣ задължения отъ югославянското правителство по силата на договоритѣ да се изпрати въ Македония една специална комисия, назначена отъ О. Н., която да бди за изпълнението на тоя договоръ.

Ваше Превъзходителство, македонското население, което ние имаме честьта да представляваме посрещна съ радость новината за Вашето идване въ югославянската столица. Това е доказателство за вѣрата, която има това население къмъ О. Н. и за голѣмата му мисия да въдвори една ера на пълна толерантность въ отношенията между народитѣ, толерантность необходима за мира. Ние сме убедени, че тая вѣра на нашитѣ братя ще бжде оправдана, като Ваше Превъзходителство даде ходъ на тая петиция.

Д. Шалевъ, Д. Илиевъ, Гр. Анастасовъ

Дѣлото на тримата

Въ Бѣлградъ, обикновено словоохотливи по всѣка македонска акция, която развързва ржцетѣ на властьта имъ за терорь и произволи, не обѣлвать зжбъ по петицията на Шалевъ, Илиевъ и Анастасовъ, отправена до О. Н. отъ името на живущитѣ въ Македония българи. Тамъ, въ Бѣлградъ добре разбраха и оцениха тая акция, която търси международното морално сътрудничество и поставя новитѣ „югославянски" управници предъ едно съвсемъ ново положение.

Досега бѣлградската власть се защищаваше опрена на държавната самозащита: македонскитѣ революционери, по свой починъ или подъ влиянието на чужда интрига, атакуватъ „Югославия" и смущаватъ мирното население въ Македония; коя държава не би взела „нужднитѣ" мѣрки противъ подобенъ начинъ на действие? Сега положението е друго: тримата, които отидоха въ Женева, не само не атакуватъ държавата, но действуватъ въ името на нейното вжтрешно заздравяване. Въ своята петиция тѣ указватъ, че съвременното разбиране за сжщностьта и задачитѣ на държавата е несъвмѣстимо съ режима, който сърбитѣ въведоха въ Македония, а още по-малко — съ международнитѣ интереси, които предизвикаха създаването на О. Н. При това, като прибавимъ, че подателитѣ на петицията сж югославянски поданици и хора съ видно обществено положение, които идватъ направо отъ Македония, отстранява се и подозрението за чужда интрига.

Накжсо: Македония заговори сама — и въ това се състои голѣмото значение на дѣлото на тримата.

Свикнали съ шумни революционни борби и ефектни политически състезания, при които ползата и фразата се налагатъ надъ правилната оценка на събитията, мнозина, може би, не отдаватъ много голѣмо значение на скромната акция на тримата, макаръ героическиятъ елементъ и международниятъ ефектъ отъ нея да сж неизмѣримо по-голѣми отъ много шумни акции на революцията.

И още: по пжтя на македонското освободително движение, следъ създаването на македонския националенъ комитетъ, акцията на тримата иде да покаже, че това движение намѣри найсетне правилната изходна точка за своя успѣхъ при новитѣ международни условия.

Брѣшлянъ

Македонски студентски съюзъ въ чужбина

Младата македонска интелигенция въ чужбина не можеше да остане безучастна къмъ страданията и стремежитѣ на своя народъ. Родена и откърмена въ борба за свобода и щастлива бждднина, още въ ранна възрасть тя трѣбваше да преживѣе моменти на всенародна скърбь и да изпие горчивата чаша на изгнанието.

Изгубила родината си, обаче, тя не изгуби любовьта си къмъ нея и желанието ѝ да я види пакъ свободна. Но, за да стане това, трѣбваше да бжде далечъ отъ отчаянието и бездейностьта. И тя пожела да вложи усилията си въ освободителната борба. Плодъ на желание е създаването на македонскитѣ студентски дружества въ София, Берлинъ. Парижъ, Виена и др. Това бѣха първитѣ македонски студентски дружества.

Презъ месецъ януари 1925 година, въ гр. Лайпцигъ — Германия, се състоя учредителния конгресъ на македонския студентски съюзъ. Презъ 1928 год., месецъ февруари, въ гр. Франкфуртъ на Майнъ — Германия, се състоя първия редовенъ конгресъ. Тази година пъкъ, въ гр. Мюнхенъ — Германия, презъ месецъ юли, се състоя втория редовенъ конгресъ.

Понастоящемъ македонския студентски съюзъ има 14 дружества въ следнитѣ градове: Парижъ, Монпелие, Нанси, Стразбургъ, Лиежъ, Берлинъ, Франкфуртъ, Дармщатъ, Мюнхенъ, Виена, Грацъ, Италия, X..., София и Варна. Има изгледи да се основатъ нови дружества, особено въ Франция, кждето наплива на македонски студенти е голѣмъ, докато въ Германия числото на дружественитѣ членове намалява, поради поскжпнѣлъ животъ. Числото пъкъ на организиранитѣ македонски студенти е приблизително 450.

Съюзътъ има следнитѣ почетни членове: Проф. Густавъ Вайгандъ — Лайпцигъ, проф. Люборъ Нидерле и Лудвигъ Куба — Прага, проф. П. Н. Милюковъ — Парижъ, проф. Любомиръ Милетичъ — София и д-ръ Анте Павеличъ.

По-главнитѣ задачи на съюза, които сжщевременно се преследватъ и отъ отдѣлнитѣ дружества, сж: да се организира цѣлата македонска академическа младежь, за да се приучи къмъ организационенъ животъ; да се възпитава въ духъ на родолюбие и обществена деятелность; да се култивиратъ въ нея граждански добродетели; да се опознае тя съ миналото, бита и въжделенията на македонския народъ; да се приучи и къмъ народополезна служба. Извънъ тѣзи възпитателни и просвѣтителни задачи съюзътъ и дружествата иматъ и тежката задача да представляватъ културния ликъ на Македония въ чужбина, да освѣтляватъ чуждото обществено мнение върху народния идеалъ и днешното положение, въ което македонския народъ е изпадналъ. Тази задача още повече се усложнява отъ факта, че пропагандата на нашитѣ противници е извънредно много силна Тя води началото си отдавна. Сърбитѣ и гърцитѣ не сж жалили нито трудъ, нито срѣдства, за да заблуждаватъ обществото и да натрупватъ цѣлъ облакъ отъ неистини и изопачени факти върху нашата кауза. Тѣ и сега продължаватъ съ двойно повече срѣдства и съ утроена енергия.

Обаче колкото и тежка да е освѣтлителната дейность, тя ще продължи. Досегашнитѣ трудности и успѣхи ще послужатъ за поука, за да може да се развие въ бждеще една просвѣтителна дейность по-смислена и въ по-голѣмъ мащабъ. За решилитѣ да работятъ и се борятъ за свобода не сжществуватъ невъзможности. Още повече, когато тѣ иматъ на своя страна и най-могжщото оржжие — правдата.

Н. Коларовъ

Прахъ въ очитѣ

Значи Пуниша Рачичъ е осжденъ и то на 20 години затворъ!

Неосведоменитѣ чужденци оставатъ съ впечатлението, че сждътъ е изпълнилъ своя дългъ. Но за съжаление не е така.

Случаятъ е искалъ сутриньта, въ деня на убийствата да пристигна въ Бѣлградъ и да присжтствувамъ на страшното, непознато въ историята на парламентаризма, злодеяние на бѣлградскитѣ „братя"

Влѣзохъ въ журналистическата ложа (въ лѣво отъ председателя на скупщината) въ момента, когато започна да говори хърватскиятъ народенъ представитель професоръ Машровичъ, който предупреди, че съ статиитѣ въ бѣлградския правителственъ в. „Единство" и съ повтарянитѣ въ скупщината закани се създава атмосфера за убийства. Това действително можеше да се почувствува. Може би това мое чувство бѣше причина да следя съ голѣмо внимание цѣлото развитие на заседанието.

При първия изтрелъ настана паника. Нѣкои журналисти избѣгаха вънъ, а други тичаха между банкитѣ насамъ-натамъ. Азъ останахъ на мѣстото си, за да видя по-добре какво ще стане. Затова мога да твърдя, че видяхъ цѣлото събитие. Но не допускахъ, че Пуниша ще продължи да стреля. И когато той продължи да убива, всичко ми стана ясно. (Бѣше ми мжчно, че не носѣхъ никакво оржжие, за да попреча на Пуниша Рачичъ да продължи да стреля. При моето тръгване отъ Загребъ, тамъ никой не предчувствуваше, че работитѣ въ Бѣлградъ сж стигнали до тамъ). Ясно ми бѣше и това, защо преди извършването на убийствата, председательтъ на скупщината Нинко Перичъ покани формално Пуниша — когато вече последниятъ искаше да седне — да говори за лично обяснение (Перичъ мислеше, че Пуниша ще говори на всѣка цена и ще предизвика буря, при все че той не би му је далъ думата и така би се получило впечатление, че Пуниша е говорилъ безъ позволението на председателя. Но, когато председательтъ видя, че Пуниша ще седне, веднага самъ му даде думата за лично обяснение).

Като се знае всичко това, ясно става, че Пуниша извърши своето злодеяние по предварително споразумение, съ предумисълъ, хладнокръвно и по точно изработенъ плонъ. Доказателство за това е фактътъ, че Рачичъ избѣга, безъ нѣкой да му попречи, презъ министерската стая, по предварително приготвенъ пжть. Чакалъ го е автомобилъ, а въ галерията е имало много въоржжени комити, които сж били въ изправность за всѣки случай.

Когато интелектуалнитѣ съучастници на Пуниша Рачичъ схванаха създаденото настроение, особено срѣдъ външния свѣтъ, посъветваха го самъ да се предаде, тъй като опасность за живота му нѣма да има, нѣщо което се потвърди и отъ присждата.

Менъ още сжщия день ми стана ясно какви ще бждатъ процесътъ и присждата. За да бждатъ освободени неговитѣ интелектуални участници отъ всѣко подозрение, Рачичъ трѣбваше да бжде осжденъ строго. Какво ще стане съ него после, това е другъ въпросъ. Никой не може да контролира, дали Пуниша излежава наказанието си или не. Даже самиятъ сждъ не допусна на процеса всички журналисти.

Пуниша се защищаваше, че е стрелялъ въ възбудено състояние, тъй като д-ръ Пернаръ го е обидилъ и се е опиталъ да извади револверъ. Срещу д-ръ Басаричекъ и Павле Радичъ — казва той — е стрелялъ въ самоотбрана, понеже тѣ тръгнали къмъ него съ дигнати ржце. Въ Гранджа е стрелялъ сжщо така въ моментъ на самозащита, защото Степанъ Радичъ ужъ е викналъ къмъ Гранджа да стреля, да убие и защото последниятъ се пипналъ за джоба. За Радичъ казва, че не е искалъ да го убие, защото, ако е искалъ, могълъ е.

Това казва Пуниша. А коя въ сжщность е истината?

Пуниша стреляше отъ трибуната, която е толкова висока и никой отъ доле не можеше да го достигне. Нито единъ отъ раненитѣ и убититѣ нѣмаше оржжие. Ако нѣкой отъ тѣхъ, имаше оржжие, то щѣше да се намѣри, когато ги пренесоха въ болницата.

Стреляйки въ Павле Радичъ, Рачичъ се провикна, че сжщо и него търси. Степанъ Радичъ нищо не каза, Гранджа сжщо не посегна къмъ джоба си. Веднага следъ първия изстрелъ, Гранджа легна върху банката предъ Степанъ Радичъ, за да го заслони и то съ лице къмъ Радичъ, а съ гърба си къмъ Пуниша. Пуниша стреля въ Степанъ Радичъ между банкитѣ и Гранджа. Затова Гранджа е раненъ въ ржката, върху която лежеше. Когато Гранджа се изправи отъ болка, вследствие на получената рана и по тоя начинъ Радичъ остана незаслоненъ, Пуниша повторно стреля въ него.

Далече бихъ отишелъ, ако взема да изредя и всички други моменти.

Ще свърша съ присждата. Сждътъ, наистина, призна, че Пуниша Рачичъ е стрелялъ умишлено срещу водителя на хърватския селски народъ Степанъ Радичъ, когото смъртно нарани и срещу неговитѣ другари, но не намѣри, че убиецътъ е стрелялъ съ предумисълъ, за да не бжде принуденъ да го осжди на смърть.

Всички, даже и неосведоменитѣ, пъкъ и самитѣ сждии, въ дълбочината на своята душа, сж увѣрени, че Пуниша Рачичъ извърши грозното злодеяние въ скупщината съ предумисълъ и по предварително приготвенъ планъ.

Ето какъ и защо:

Нѣколко дни преди убийствата въ скупщината, правителствениятъ в. „Единство" открито писа, че Радичъ трѣбва да бжде убитъ. Пуниша Рачичъ и неговитѣ оправдани другари явно сж се заканвали въ скупщината, че кръвь ще се лѣе и че глави ще падатъ. Презъ време на фаталното скупщинско заседание хърватскиятъ народенъ представитель проф. Машровичъ предупреди за всичко това скупщината. Пуниша носи въ скупщината револверъ и следъ половинъ часъ следъ Машровичевото предупреждение трещятъ изстрели отъ неговия револверъ, тече кръвь и падатъ глави. Д-ръ Пернаръ седѣше недалечъ въ дѣсно отъ Пуниша, и на последния бѣше по-лесно да стреля срещу д-ръ Пернаръ отъ своето мѣсто. Но Пуниша се качва на трибуната, за да може отъ по-високо мѣсто да намѣри онѣзи, които му трѣбваха и, за да може добре да заслони ржката си и сигурно да стреля, въ което, за съжаление, успѣ. Освенъ нѣкои бележки, които направи, Степанъ Радичъ тоя день въобще нищо не говорѣше, седѣше мирно и четѣше вестници. Пуниша нѣмаше никаква причина да стреля въ Радичъ.

Въ всичко това има повече отъ колкото сж нуждни доказателства, че Пуниша Рачичъ извърши злодеянието въ скупщината по предварително споразумение, по точно изработенъ планъ и съ предумисълъ и съгласно сърбскиятъ наказателенъ законъ трѣбваше да бжде осжденъ на смърть и все пакъ не го осждиха! Защо? Защото въ такъвъ случай Пуниша би издалъ всички свои интелектуални съучастници.

И сега, обаче, обществото ги знае. Известно е сжщо и това, че два дена преди страшнитѣ убийства, Пуниша Рачичъ бѣше въ двореца.

Г. Перчецъ

Мустафа Кемалъ Паша

Той е строитель и реформаторъ отъ голѣмъ мащабъ на нова Турция. Роденъ е въ Солунъ презъ 1883 година, като дете на турски сановникъ. Завършилъ е срѣдното си образование въ Битоля. Следвалъ е въ Военното училище въ Цариградъ, следъ свършване на което бива премѣстенъ въ Дамаскъ поради свободолюбивитѣ му идеи. Тамъ той организирва „Лига за свободата“. Изгоненъ въ Яфа, той избѣгва презъ Атина за Солунъ, кждето намира приемъ при революционния комитетъ и става дѣсна ржка на Махмудъ Шефкетъ, ржководительтъ на комитета „Единство и Напредъкъ“. Презъ 1912 год. той заедно съ Фети и Енверъ е съучастникъ на възстанието противъ италиянцитѣ въ Триполитания. Следната година Кемалъ става военeнъ аташе въ София. Следъ избухване на голѣмата война — той е билъ противникъ на идеята за турската намѣса въ тая война, става командуващъ на дарданелскитѣ войски, които нанасятъ силни удари на англичанитѣ. Следъ примирието Кемалъ е инспекторъ на 3 армия въ Анадолъ и председатель на комитета на съюза за защита правата на Анадолъ и Румелия. Презъ 1920 год. става председатель на великото народно събрание въ Ангора. Следната година Кемалъ е вече генералисимусъ на турската армия. Презъ 1923 година той е председатель на току що организираната републиканска народна партия, отъ името на която се избира за президентъ на турската република.

Ето въ най-едри линии — битието -- житие на Мустафа Кемалъ, творецътъ на днешна реформирана Турция. Какъ тоя оригиналенъ общественикъ катурна поднесенитѣ на победена Турция за подписъ договори за миръ, каква роля играеше турската делегация въ Лозана подъ гърма на победоноснитѣ турски войски въ Анадолъ, какъ тия войски съ голѣма храбрость можаха да прогонятъ гръцката армия, всичко това става понятно отъ излѣзлитѣ на нѣмски езикъ два голѣми тома подъ название: 1) „Пжтьтъ къмъ свободата“ и 2) „Националната революция“ Gasi Mustafa Kemal Pascha. Der Weg zur Erelheit, I Bd, die nationale Revolution, II Bd. — 1928 Koehler Verlag Leipzig).

ОБЯСНИТЕЛЕНЪ ТЕКСТЪ

ОТДѢЛЪ X

Табло I — 1

Щросмайеръ Йосифъ, знаменитъ хърватски патриотъ, католически епископъ, роденъ въ гр. Осиекъ (Славония) презъ 1815 год., а починалъ въ Дяковаръ презъ 1905 година.

Въ качеството на дяковарски епископъ той е принесълъ неоценима заслуга на хърватския народъ: основалъ педагогически семинаръ, създалъ Загребската академия на наукитѣ. Негово дѣло е университетътъ въ Загребъ и картинната галерия, завещана на академията. Той построилъ великолепенъ храмъ въ Дяковаръ и сполучилъ да се разреши отъ папата въвеждането на хърватския езикъ въ богослужението.

За насъ, македонцитѣ, най-голѣмото благодеяние е направилъ, като помогналъ да се издадатъ Народни пѣсни отъ Бр. Миладинови (1861, Загребъ). Той внушилъ на Д. Миладиновъ да ги издаде съ български букви, а не съ гръцки, съ каквито били написани.

Табло I — 2

„Народни пѣсни“ отъ бр. Миладинови. (Гледай отдѣлъ VI, табло IX — № 19).

Табло II — 3

Уилямъ Евардъ Гладстонъ. „Македония на македонцитѣ“.

Роденъ е въ гр. Ливерпулъ презъ 1809 год. Синъ на богатъ търговецъ, той получилъ блѣстяще образование, като свършилъ класическитѣ науки въ Етонъ и Оксфордския университетъ презъ 1831 год. Избранъ за народенъ представитель въ камарата на общинитѣ, проявилъ високи ораторски дарби, мощна енергия и ясенъ погледъ върху бѫдещето на своето отечество и онова на Европа. Въ най-скоро време той става единъ отъ любимцитѣ на обществото въ Англия. Въ 1847 г. става министъръ на колониитѣ и помогналъ много, за да се прокара закона за свободната търговия. Той винаги, като голѣмъ благородникъ, е издигалъ високо гласъ на протестъ противъ подтисничеството. Кой българинъ не си припомнюва съ голѣма благодарность името на Уилямъ Гладстонъ, който въ 1876 год., следъ априлското възстание, когато българската земя бѣше напоена съ кръвьта на хиляди деца, моми и старци, когато българското племе рискуваше да бѫде унищожено и заличено отъ вѣроломната турска политика, когато враговетѣ на нашия народъ лукаво потриваха рѫцетѣ си отъ радость, само единъ благороденъ мощенъ гласъ се издигна въ английския парламентъ и поиска смѣтка отъ цивилизована Европа и на първо мѣсто отъ Англия за всичко онова, което става на Балканитѣ около Срѣдна Гора, Стара Планина и Родопитѣ отъ турскитѣ пълчища и башибозуци. Този великъ и мощенъ гласъ бѣ гласътъ на великия Уилямъ Евардъ Гладстонъ. По поводъ на това той написа известнитѣ брошури: „Ужаситѣ въ България“ и „Източния въпросъ“, 1876 год. и „Уроци отъ клане“, 1877 год. Гладстонъ е държалъ много речи изъ цѣла Англия, говорилъ е на митинги, като извика високо: „Турцитѣ трѣбва да се вдигнатъ отъ Европа съ цѣлия си багажъ“. Гладстонъ високо е протестиралъ противъ унищожението на Санъ-Стефанския договоръ, защото е билъ убеденъ, че българскиятъ народъ не ще продаде независимостьта си. Когато презъ 1880 год. Австрия се готвеше да нахлуе тайно до Солунъ, Гладстонъ въ едно отъ заседанията на парламента издигна високо гласъ противъ стремежа ѝ къмъ изтокъ, като защити ярко независимостьта на балканскитѣ народи. Той казваше, че въпросътъ за свободата на Македония ще се разреши, когато се тури за основа принципа: „Македония на македонцитѣ“. Гладстонъ е не само великъ и бележитъ дипломатъ, който виждаше далечъ въ бѫдещето, но бѣ сѫщевременно и ученъ и плодовитъ писатель. Гладстонъ бѣше богословъ, историкъ и вѣрующъ християнинъ. Той се помина въ 1895 г., но завеща на насъ македонцитѣ две главни рѫководни начала: 1) Македония на македонцитѣ и 2) Долу рѫцетѣ на всѣки, който иска да посегне на нашата самостойность. Българина оцени неговата дейность и съ почить и уважение винаги ще си спомнюва за великия англичанинъ Уилямъ Гладстонъ.

Табло II — 4

Джеймсъ Д. Баучеръ „е най-компетентното и авторитетно лице по балканскитѣ работи. Той презъ цѣлия си животъ служи най-предано и сърдечно на македонската кауза“.

Джеймсъ Баучеръ произхожда отъ една стара нормандска фамилия, преселена още презъ срѣднитѣ вѣкове въ Ирландия, гдето е роденъ. Висшето си образование е получилъ въ Кембриджския университетъ по класическитѣ науки.

Презъ 1903 год. — следъ илинденското възстание — Баучеръ обикаля цѣла окървавена Македония, хвърля снопъ свѣтлина върху геройското дѣло на възстаналия македонецъ; обстойно и всестранно обяснява причинитѣ на борбата; съ гласа на библейски пророкъ разтрѫбява турскитѣ звѣрства и съ горещъ апелъ позовава културното човѣчество да спаси единъ малъкъ по число, ала великъ по духъ за свобода народъ.

Въ Лондонъ по негово настояване и съ съдействие на Балканския комитетъ, се отваря всенародна подписка за помощь.

Видни благородни англичани като Брайлсъ, Фаръ, Махони и др. се отправятъ въ Македония и много сълзи на клети вдовици, на грохнали старци, на безпомощни невръстни сирачета сж изтрити отъ благородната английска ржка.

Въ тия критически времена за родината ни, по инициативата на незабравимия О'Махони и апела на Баучеръ, се основава Битолското сиропиталище. Въ 1910 г., когато младотурцитѣ предприеха обезоржжителната акция съ цель да омалодушатъ всѣко желание за свобода и да затриятъ по-събуденитѣ българи, Баучеръ пакъ бърза за Македония. И тукъ неговото изобличително перо излѣзе по-силно отъ турския ятаганъ.

Следъ Ньойския договоръ ние чуваме какъ се издига гласа на Баучера противъ неправдитѣ, що ни донесе тоя европейски актъ.

Специално за Македония, той мисли, че е извършена една историческа нечута грѣшка, едно престжпление противъ принципа на самоопредѣлението и едно посегателство върху свободата на цѣлъ народъ, борещъ се повече отъ 30 години за нея. Тъкмо презъ най-тежкия периодъ отъ нашето ськрушение — презъ 1921 г., Баучеръ обиколи Македония и се запозна съ положението на народа. подъ новитѣ потисници. Презъ месецъ септемврн 1921 год. се установи въ София, като главенъ кореспондентъ на Балканския полуостровъ, ала не бѣ за много. На 30 декември сжщата година той се пресели въ вѣчностьта, като остави завѣтъ: останкитѣ му да почиватъ въ българска земя, която той най-много обичаше, следъ своето отечество.

Табло II — 4

Баучеръ въ Смилево. Родното мѣсто на Дамянъ Груевъ, квартира на илинденското възстание презъ 1903 год., бѣше много хубаво село, съ 400 красиви, свѣтли и просторни кжщи, амфитеатрално наредени, групирани въ три махали, съ черква, съ отлично наредено първокласно училище и съ петь учителски сили.

Сегашното Смилево е като лицето на човѣкъ, който много е страдалъ, много е патилъ. То е оредѣло, а дето нѣкога имаше кжщи и кипѣше въ тѣхъ животъ, радость и надежди, тамъ сега е обрасло съ трева и бурени. Нѣкогашното Смилево не е сегашното и не може да е, защото отъ тогава и до сега, Македония бѣлъ день не виде и не си е отдъхнала отъ непрекжснатитѣ бѣди, за да почне наново да цъвти. То е разнебитено, защото две огнени вихрушки минаха надъ главата му и го опустошаваха. Презъ 1903 год., следъ Илиндень, го опожариха турцитѣ до кракъ, а презъ 1906 год. месецъ августъ, когато сбираше сили за отпоръ следъ люто нанесени рани, предъ неговитѣ печални останки, предъ неговия мжченически образъ, се яви внезапно една гръцко-турска банда и го нападна: изби 12 смилевчани и опожари 25 отъ новопостроенитѣ кжщи.

Недѣля бѣше тогава, а на другия день, понедѣлникъ, Баучеръ, заедно съ трима английски журналисти, се отзова въ Смилево и спре предъ още не изстиналитѣ трупове на касапски съсеченитѣ 12 души, отъ които петима избити на едно мѣсто — въ селската кръчма. Ридѣха женитѣ, плачеха децата. Тжжна бѣше гледката — Баучеръ се просълзи! Всички видѣха, когато едри сълзи овлажиха неговитѣ бузи — сълзи на съчувствие и на проклятие. Това се случи съ Баучеръ, синъ на единъ каленъ въ самообладание народъ, милъ покойникъ за всѣко македонско сърдце!...

Нека свои и чужди знаятъ, че тогавашнитѣ негови сълзи сж и сега проклятие противъ сжщитѣ, които продължаватъ дѣлото на тогавашния бандитизъмъ!..

Баучеръ идваше отъ Битоля, дето току що бѣше пристигналъ отъ Лондонъ, за да види съ очитѣ си, какво вършатъ съ македонскитѣ българи съединенитѣ сили на Цариградъ, Атина, Бѣлградъ — сили на мрака противъ свѣтлината, на тиранството противъ свободата! Той идваше тогава при насъ, като пратеникъ на европейската преса, която чрезъ него искаше да чуе истината за новитѣ опустошения и кланета, устройвани въ земята ни, сега вече подъ знамето на кръста...

Свѣтътъ чу тая истина.—Баучеръ, апостолътъ на македонската правда предъ чуждия свѣтъ, въ в. Таймсъ живо описа виденото и чутото въ село Смилево и остро порица андартската акция, която горѣше и окървяваше Македония подъ явния патронажъ на турцитѣ.

Много кръвь бѣше изтекло отъ ранитѣ, които революционна Македония получи въ юначнитѣ илинденски бойове; отмалѣла бѣше нейната снага отъ умора и напрежение, когато нахлуха отъ Атина и Бѣлградъ чети, за да изтрѣбватъ всѣки, който носѣше името борецъ — името македонски българинъ.

Вилнѣеше по нашата земя страшния андартски бандитизъмъ, мизеренъ по подбуди, идея и цель; безогледенъ при избора на жертви и срѣдства за борба противъ ония, които се борѣха за право и бащиния.

Баучеръ анкетира пакоститѣ на тая чума, която въ Загоричани изби богомолци; въ Зеленичево сватбари, а въ Смилево — празничари; виде и чу всичко лошо сторено отъ тая чума, която убиваше близкитѣ на ония, които, като тѣхъ едно време, мжчеха се да сломятъ султанското иго! Баучеръ срещна при насъ много печаль, чу много ридания и разбра много тегла. Откликна се въ сърдцето на великия човѣкъ, почувствува жалби и... отрони въ сълзи — сълзи на укоръ противъ всички сждбоносци въ свѣта, които търпятъ касапи и касапници надъ правото и съвестьта на единъ народъ — македонския народъ!

Срѣдъ дебритѣ на святата обитель почива той, който винаги ще е живъ за македонеца.

Поклонъ!

Табло III — 5, 6, 7

Пиарсъ О'Махони

„Боже, избави ни отъ освободителитѣ ни"

Високохуманниятъ ирландецъ е единъ отъ яркитѣ защитници на македонската свобода и единъ доблестенъ борецъ за правда и истина. Той силно изобличи сръбската управия презъ 1913 год. въ Македония, както и сръбскитѣ подли домогвания по отношение на сжщата. Доказателство е книгата му „Писма до Англия", въ началото на която стои изречението: „Боже, избави ни отъ освободителитѣ ни".

Особено силно нападна О'Махони сърбитѣ, когато тѣ затвориха основаното съ негово съдействие и подкрѣпа въ Битоля сиропиталище за сираци, които сж останали такива вследствие на илинденското възстание. Което турцитѣ не си позволиха, сърбитѣ християни, православни славяни, допуснаха, като закриха това човѣколюбиво заведение и питомцитѣ му бѣха разпилѣни изъ страната като пилци.

Освенъ това сиропиталище О'Махони основа съ свои срѣдства и друго такова въ София, наречено „Св. Патрикий", въ което намѣриха приютъ 33 сираци отъ Македония и Одринско.

Македония ще му бжде вѣчно признателна. Той е роденъ въ Ирландия. Почина презъ м. ноември 1930 година.

Табло IV — 8

Леди Гроганъ. На нея македонцитѣ много дължатъ за правилното опознаване съ македонския въпросъ на английското общество. Тя не щади трудъ да доказва предъ свѣта колко несправедливо се постжпи съ българския народъ, хвърляйки въ робство голѣмъ дѣлъ отъ него.

Табло IV — 9

Съръ Едуардъ Бойлъ, английски виденъ държавенъ мжжъ и членъ отъ Балканския Комитетъ.

Табло IV — 10

Д-ръ Едуардъ Хаскелъ е синъ на благородна Америка. Още отъ младини той се е посветилъ на просвѣтна работа. Билъ е много години въ Македония и е работилъ съ една чиста обичь всрѣдъ народа за неговото културно издигане.

Писалъ е много статии въ чужди вестници и нѣкои книги за Македония и за нейната права кауза. И днесъ, макаръ и да е въ напреднала възрасть — не престава да пише и работи за Македония.

Табло IV — 11

Братя Ноелъ и Чарлсъ Бъкстонъ. Две имена известни на всѣки македонски родолюбецъ. Отъ 1903 година и до сега двамата братя неуморно се грижатъ за правилното разрешение на македонския въпросъ. Всестранно запознати съ положението на Балканитѣ, тѣ сж едни отъ найглавнитѣ авторитети по проблемитѣ на „близкия изтокъ" и тѣхната дума по тия въпроси се смѣта въ Англия за авторитетна.

Дълги години Ноелъ Бъкстонъ бѣше председатель на „Балканския Комитетъ" въ Англия, който се състои отъ видни депутати и държавни мжже. И днесъ братя Бъкстонъ не сж престанали да работятъ въ полза на мира на Балканитѣ, препоржчвайки, че умирение може да настане, само ако се разреши справедливо македонския въпросъ.

Табло V — 12

Лордъ Томсонъ, бившъ министъръ на въздухоплаването въ Англия, загиналъ трагически преди 2—3 години. Голѣмъ приятель на българския народъ и защитникъ на македонскитѣ роби.

Табло V — 13

Бенъ Райли, английски общественикъ. Членъ отъ парламента и голѣмъ познавачъ на балканскитѣ въпроси. Отличенъ приятель на Македония.

Табло V — 14

Удронъ Уилсонъ, председатель на Съединенитѣ Щати въ Америка, който презъ време на преговоритѣ за приккючване на свѣтовната война предложи четиринадесеть точки, целейки едно трайно умиротворение на свѣта. Ако ржководителитѣ на сждбинитѣ на свѣта бѣха приели искрено предложението на американския председатель, Европа не би била вѣчно терзана отъ изгледитѣ на нова война и не биха били допуснати толкова неправди къмъ победенитѣ.

Четиринадесетьтѣ Уилсонови точки послужиха за вждица на победенитѣ и съ нищо не подобриха участьта на народитѣ, защото авторътъ имъ остана безсиленъ предъ мощьта на егоизма на победителитѣ.

Името на Уилсона е единъ протестъ противъ алчностьта за завладяване чужди земи и поробяване на слаби народи. Отъ тая гледна точка помѣстваме лика на доблестния американецъ.

Табло VI — 15

Андре Карнеги, прочутъ американски милиардеръ и голѣмъ филантропъ. Отъ фонда, основанъ отъ него за умиротворение на свѣта, бѣше изпратена специална комисия на Балканитѣ презъ 1913 година да анкетира изстжпленията презъ време на войнитѣ отъ 1912 и 1913 година. Въ тази комисия влизаха и Проф. П. Милюковъ, Брайлсфордъ и др.

Благодарение на нейния докладъ европейското обществено мнение разбра кому принадлежи Македония и изобличи гърци и сърби като алчни похитители.

Табло VI — 16

А. Г. Хейлсъ, родомъ отъ Австралия, капитанъ отъ колониалната английска армия, кореспондентъ на английския вестникъ „Дейли Нюсъ" и специаленъ пратеникъ на Лордъ Розбери, е взелъ като доброволецъ участие въ четата на генералъ Цончевъ въ 1903 година.

Табло VI — 17

Мисъ Патриция Макдоналдъ на 3 декември 1925 година въ Ню-Йоркъ даде концертъ отъ славянски пѣсни.

Тя изпѣ съ особенъ ентусиазъмъ нѣколко македонски пѣсни и живо заинтересува американското общество съ сждбата на македонцитѣ.

Табло VII — 18

Бедросъ Сиримджиянъ-Бедо, по народность арменецъ, роденъ въ Пловдивъ презъ 1869 година, свършилъ Пловдивската българска гимназия и Военното училище въ София и съ чинъ подпоручикъ напусналъ армията. Заминалъ за Армения, дето 4 години наредъ се борилъ за нейната свобода.

Върналъ се въ България и се предалъ на литературна дейность, като е писвалъ много статии по арменското и македонско освободително движение.

Презъ 1901 година заедно съ Св. Мерджановъ и П. Соколовъ образуватъ армено-македонска чета и заминаха за Одринско. Предадени, тѣ геройски се биха, ала тежко ранени, попаднаха въ турски ржце — Бедо и Мерджановъ — и на 27.XI. 1901 година бидоха обесени въ Одринъ.

Табло VII — 19

Аведисъ Ахоронянъ-Харипъ. Роденъ е презъ 1866 год. въ с. Иктиръ, руска Армения, Кавказъ. Свършилъ арменската гимназия въ Ечмиязинъ и после висше образование.

Отъ 1890 година той почва да се явява въ литературата съ разкази „Капка млѣко", „Чиво", „Въ затвора", „Честьта", „Призори", „Революционерката" и др.

Харипъ и като белетристъ, и като романистъ, и като драматургъ, и като поетъ, социологъ и публицистъ е отразилъ въ художественитѣ си творения теглата и радоститѣ на своя народъ. „Долината на сълзитѣ" е една трогателна драма изъ живота на арменскитѣ борци за свободата на родината си.

Той е единъ голѣмъ приятель на Македония и близъкъ на мнозина македонски дейци.

Табло VII — 20

Кристопоръ Микаелянъ, роденъ на 11 мартъ 1859 година въ гр. Акулисъ (Армения). Въ гр. Тифлисъ свършилъ висшия учителски институтъ, следъ което учителствувалъ.

Арменскиятъ народъ, високо интелигентенъ и надаренъ съ търговски достойнства, съ едно дълго историческо минало — изнемогваше подъ една грозна тирания въ разпокжсаното му отечество. Пионерътъ на европейската култура въ близкия азиятски изтокъ се намираше подъ гнета на Русия, Турция и Персия.

Неговитѣ най добри синове работѣха за обединението на отечеството — свободно и независимо и презъ осемдесетьтѣ години на миналото столѣтие туриха основитѣ на тайна революционна организация — една чудна дѣлова организация, въ която бѣха привикани всички арменци отъ цѣлия свѣтъ.

Единъ отъ основателитѣ и най-добри организатори бѣше Кристопоръ Микаелянъ, човѣкъ съ голѣми дарби за общественикъ и съ високъ моралъ на аскетъ, който всичко бѣше си отказалъ и всичко далъ на Армения.

На 4 мартъ 1905 год., когато въ София, въ политѣ на Витоша лѣеше бомби срещу тиранията, единъ взривъ покоси живота му.

Кристопоръ бѣше единъ приятель на Македония, нѣщо повече — единъ братъ, който следъ Армения нея най-много обичаше.

Табло VII — 21

Татулъ Зарморянъ, родомъ отъ тракийския градъ Малгара, четникъ отъ армено-македонската чета на Бедросъ Сиримджиянъ — Светославъ Мерджановъ, падналъ геройски убитъ въ сражение на четата съ турска потера въ Одринско презъ м. юли 1901 година.

Табло VIII — 22

Джузепе Гарибалди. Единъ отъ вдъхновителитѣ и създателитѣ на днешна Италия е великиятъ и неустрашимъ пълководецъ Джузепе Гарибалди.

Съ пълно право може да се каже, че Гарибалди е най-великиятъ герой отъ древностьта и и настоящето. Той бѣ великъ космополитиченъ хуманистъ, великъ патриотъ и великъ пълководецъ; не търситель на нови идеали, но човѣкъ на дѣлото, неуморимъ апостолъ на великитѣ идеи за свобода, братство и напредъкъ; смѣлъ като лъвъ, съ сърдце нѣжно като на девица, безкористенъ, равенъ на Коринтския Тразибулъ, живѣлъ преди повече отъ три вѣка до Христа, освободитель на Сиракуза, равенъ на Боливаръ, прочутия освободитель на Централна Америка; не по-малъкъ по величие отъ Вашингтонъ, създателя на независимостьта на Северна Америка.

Следъ смъртьта на Гарибалди вдъхновени поети отъ разни страни възпѣха неговитѣ подвизи, възвеличиха неговото дѣло, обезсмъртиха неговото име на пламененъ апостолъ на свободата и неуморимъ борецъ за човѣшки правдини.

Табло VIII — 23

Негово В. Преосвещенство Монсиньоръ Джузепе Анжело Ронкали е роденъ на 25 ноември 1881 год. въ гр. Бергамо — Италия.

Билъ е произведенъ архиепископъ Ареополски.

Отъ 1925 година до днесъ остава папски пратеникъ въ България, съ цель да повдигне католицитѣ чрезъ по-висше образование, винаги съ примѣренъ християнски моралъ и гражданска просвѣта.

Неговото пребиваване между българитѣ е ценно още и по това, че е издействувалъ отъ сегашния папа Пий XI, близо тридесеть и петь милиона лв. за бѣжанцитѣ, за пострадалитѣ отъ земletресението и за построяване на срутенитѣ черкви.

Неговата щедрость и неизмѣнната му доброта сж известни на всички, които го познаватъ.

Той всѣкога е указвалъ уважение и благосклонность къмъ македонцитѣ, историята на които познава добре и цени тѣхнитѣ законни стремежи.

Табло VIII — 24

Донъ Франческо Галони, роденъ на 8 февруари 1890 год. въ гр. Брешия — Италия. Голѣмъ ратникъ за италияно-българското сближение. Следъ войната бива натоваренъ отъ италиянското правителство да събира коститѣ на падналитѣ италиянски войници изъ Македония. Покъртенъ отъ трагедията на бѣжанцитѣ изъ поробенитѣ краища на България, той се посвещава въ служба на българската кауза и по-късно става основатель и директоръ на културно-просвѣтния и благотворителенъ институтъ „Opera Italiana Pro Oriente" въ София, чрезъ който запознава българския народъ съ италиянската култура. Той е найголѣмия благодетель на Македонскитѣ Сестри бѣжанки, наречени Евхаристини, които възпитаватъ и изхранватъ питомки сираци.

Табло IX — 25

Сестра Христина Алоати.
(Гледай отд. VI, Т. XLII — 147)

Табло IX — 26

Сенаторъ В. Морелло, виденъ италиянски юристъ и писатель, който защищавайки Дим. Стефановъ, защищаваше каузата на Македония предъ сждилището въ Милано и предъ общественото мнение въ Италия и на Западъ.

Д. Стефановъ уби П. Чаулевъ по заповѣдь на В. М. Р. О.

Табло IX — 27

Професоръ Енрико Дамяни, доцентъ по славянскитѣ литератури въ Римския университетъ, неуморимъ ратникъ за итало-българското културно сближение и искренъ приятель на македонското племе.

Табло IX — 28

Иноченцо Капа е роденъ презъ 1875 г. въ Турино, дето още като ученикъ редактиралъ списанието „La Bandi“. После той сътрудничеше въ в. „L'Italia del Popolo“ и въ списание „Lucifero“ Превъзходенъ юристъ, той е единъ талантливъ ораторъ съ име предъ свѣта. И. Капа бѣше единъ отъ защитницитѣ на Д. Стефановъ предъ сѫда въ Милано.

Той съ свидна вещина бранѣше дѣлото на Македония предъ апельтивния сѫдъ въ поменатия градъ.

Табло IX — 29

Д-ръ Жоржъ Нурижанъ, италиянски публицистъ, роденъ въ гр. Ливорно (Италия) на 23 септември 1892 год. Свършилъ е правнитѣ науки въ Римския университетъ. Още съвсемъ младъ, въ първитѣ студентски години, той е чувствувалъ голѣмата неправда, нанесена на малкитѣ и потиснати народи и отъ тогава той изпъква като искренъ защитникъ на злочестия македонски народъ. Първитѣ работи за Македония г. Нурижанъ печата въ списание „Humanitas“ (1913 год.) по-после въ известното академическо списание: „La vita Italiana“ (1913—1914 год.).

Следъ войната г. Нурижанъ се отдава всецѣло на общественото поприще и става редовенъ дописникъ на редица меродавни италиянски вестници. Негови статии по македонския въпросъ се печататъ въ вестницитѣ: „Il secolo“, „Il Resto del Carlino“, „Il Piccolo della sera“, „Impero“, „Corriere Adriatico“ и др. Въ 1921 год. г. Нурижанъ заедно съ балканския кореспондентъ на в. „Temps“ г. Жантизонъ и кореспондента на в. „Times“ г. Колинсъ, по поканата на Македонския Националенъ Комитетъ, предприе обстойна анкета на сръбско българската граница, изнасяйки смѣло всичкитѣ издевателства, извършени отъ страна на сърбитѣ спрямо беззащитното македонско население. Анкетата на г. Нурижанъ се появи тогава въ меродавния италиянски в. „Idea Nazionale“, чийто директоръ бѣ г. Федерцони, сегашниятъ председатель на италиянския сенатъ. Напоследъкъ г. Нурижанъ печата новъ трудъ: „Dieci anni di vita bulgara“, въ който отдѣля цѣла глава за македонския въпросъ.

Табло X — 30

Густавъ Вайгандъ е роденъ на 1 февруврий 1860 год. въ гр. Дюисбургъ — Рейнската область, а се помина миналата 1930 година.

Малцина сѫ чужденцитѣ, които познаватъ тъй добре родината ни — Македония, както Лайпцигския професоръ Д-ръ Густавъ Вайгандъ. Още по малко сѫ онѣзи, които посвещаватъ своя животъ за благото на потиснатитѣ, на слабитѣ и на онеправданитѣ. Още младъ ученъ, едва току преминалъ отъ гимназиялната катедра къмъ професорската въ Лайпцигския университетъ, той насочва погледитѣ си на югъ, къмъ Балканския полуостровъ. У него се заражда интересъ къмъ езика на аромънитѣ въ Македония. За да се запознае по-отблизо съ тѣхъ, предприема пѫтуване до Пиндъ и юго-западна Македония. Но тукъ той се натжква на другъ единъ народъ, пъленъ съ творчески заложби, именно македонския български народъ. Още въ съчинението си „За аромънитѣ“, той посвещава много мѣсто и за македонскитѣ българи. Маститиятъ професоръ устно и печатно, винаги е издигалъ гласъ въ полза на македонския робъ, като е изтъквалъ предъ свѣта, че е извършена голѣма неправда съ този народъ, който има единственото желание да живѣе свободенъ животъ. Въ съчинението си „Аспирациитѣ на българскитѣ народи“, професоръ Вайгандъ опредѣля нашето мѣсто въ реда на балканскитѣ народи, като ярко защищава интереситѣ на поробения македонски народъ. Въ всички по-решителни и по-критически моменти презъ последнитѣ 40 години, той винаги открито е излизалъ да каже тежката си дума въ разни нѣмски вестници въ полза на македонския българинъ. Особено силно впечатление направиха на западно-европейския свѣтъ брошуритѣ му „Народностнитѣ стремежи на Балканския полуостровъ“, преведени отъ професоръ Ив. Георговъ. Надъ всичко поставя, преди всичко, чистата наука и чрезъ това служи и на насъ. Той предприема пѫтувания по нашитѣ поробени и свободни земи презъ 1889, 1893, 1904 и 1919 година, като научно изследва, наблюдава и всичко оформява въ 32 тома годишници съ сведения за българския езикъ, за българския фолклоръ, за българската етнография и за българската топографна номенклатура. За да привлѣче още повече вниманието на чужденцитѣ къмъ българщината, той основа въ 1906 год. въ Лайпцигъ подъ свое директорство: „Институтъ за българския езикъ“. Много по-голѣма е заслугата му за македонския българинъ съ неговото съчинение „Етнографията на Македония“. Съ сѫщата цель и сѫщитѣ пориви е написалъ и българска граматика и българо-нѣмски речникъ. До своята смърть професоръ Вайгандъ продължаваше да работи за благото на Македония, като дори неговата кѫща винаги бѣ отворена за всѣки, който би пожелалъ да го посети и се уведоми за всичко, отъ което би ималъ нужда по македонския въпросъ. Професоръ Вайгандъ не бѣ само ученъ, но той притежаваше ценнитѣ качества на ума и благородството. Въ гърдитѣ му туптѣше винаги отзивчиво човѣшко сърдце, затова не пожали трудъ презъ време на страшнитѣ бедствия за македонцитѣ да подкрепи бѣжанцитѣ, като апелираше къмъ германското общество да се притече на помощь на прокуденитѣ отъ роднитѣ си огнища бѣжанци. Неговата врата бѣ винаги отворена за македонскитѣ студенти въ Лайпцигъ. Той винаги ги посрѣщаше съ усмивка и имъ даваше насърдчение въ бѫдещата борба за освобождението на Македония.

Македония дължи много на този благороденъ и ученъ нѣмецъ, който на 2 февруарий 1930 г. отпразднува своята 70 годишна отъ рождението си деятелность и по този случай македонскиятъ българинъ отъ всички краища на поробенитѣ земи засвидетелствува своето почитание и уважение къмъ маститния ученъ професоръ Вайгандъ. Той не е вече между живитѣ, но ние всички ще си спомняме съ умиление и съ чиста радость и възторгъ името на професоръ Вайгандъ.

Табло X — 31

Професоръ д-ръ Карлъ Каснеръ е роденъ на 1. XI. 1864 г. въ Берлинъ. Свършилъ астрономия и метеорология въ университета на тоя градъ. Метеорологъ и астрономъ, заемалъ и други важни длъжности.

Нѣколко пѫти е посетилъ България, а презъ 1903 год. и Македония. Своитѣ пѫтни впечатления отъ последната е обнародвалъ и на български въ сборникъ „Илиндень“ (1903—1926) год. Голѣмъ българолюбецъ и отличенъ македонски приятель.

Табло XI — 33

Валтеръ Брелъ, германски журналистъ, кореспондентъ на известната телеграфна агенция „Telegraphen Union“, както и на вестницитѣ: „Berliner Lokalanzeiger“, „Der Tag“, „Koelnische Volkszeitung“, „Die Woche“. Брелъ бѣ първия германски кореспондентъ, който участвува презъ 1927 г. въ Скопйе въ процеса срещу македонскитѣ студенти. Той е единъ искренъ приятель на македонския народъ.

Табло XI — 34

Вилхелмъ Кубе, по народность германецъ, членъ отъ пруския ландтагъ и виденъ нѣмски общественикъ, възторженъ приятель на Македония.

Табло XI — 35

Вандервелдъ, белгийски бележитъ държавникъ, бившъ министъръ и водитель на социалистическата цартия.

Преди 3—4 години посети София и живо се заинтересува за сѫдбата на македонскитѣ бѣжанци.

Табло XI — 36

Карлъ Шрупъ, професоръ по държавно право въ университета на Франкфурдъ на Майнъ, членъ въ Института за международно право, членъ отъ Международната дипломатическа академия, членъ отъ бюрото на германскитѣ дружества за правата на човѣка и пр. и пр.

Написа капиталния трудъ „Юридическото положение на македонцитѣ въ Югославия“ и съ авторитета на съвременната юридическа наука изтъкна предъ свѣта правата на македонцитѣ за свободенъ народностенъ животъ.

Табло XII — 37

Павелъ Николаевичъ Милюковъ е роденъ на 15 януарий 1859 година въ Тверската губерния. Като завършилъ филологическия факултетъ на Московския университетъ, Милюковъ е билъ назначенъ за учитель въ Москва и почналъ да се готви за професоръ по руска история. Ученикъ на знаменития историкъ Ключовски, Милюковъ, следъ като защитилъ дисертацията си по руска история за съчинението „Държавно устройство при Петъръ Великий“, билъ назначенъ доцентъ по руска история въ Московския университетъ. Презъ 1893 год. е билъ арестуванъ и изгоненъ отъ царската власть задъ граница. По това време билъ поканенъ отъ Софийския университетъ да вземе катедрата по история. На драго сърдце Милюковъ приелъ и преживѣлъ въ София до 1902 год. като професоръ въ Висшето Училище. Презъ време пребиваването въ София, Милюковъ изучавалъ македонския въпросъ и става единъ отъ найдобритѣ познавачи. Той взелъ участие въ експедицията на Петербургската академия на наукитѣ, изпратена въ Македония подъ рѫководството на академика Кондаковъ. Презъ 1903 година се връща отново въ Русия и се предава на политическа дейность, като става единъ отъ основателитѣ и водителитѣ на конституционалиститѣ, обединени въ група „Освобождение“. На 1908 год. Милюковъ билъ избранъ членъ на Господарствена Дума отъ Петербургъ, като взималъ живо участие въ работитѣ на „Думата“. Презъ 1906 год. основалъ вестникъ „Речь“, на който останалъ редакторъ до сѫществуването му. На 1912 год. дошелъ на Балканитѣ и билъ членъ на Карнегиевата комисия отъ 1913 год., въ която взелъ най живо участие, като написалъ по голѣмата ѝ часть и съ това помогналъ да се отхвърлятъ обвиненията срещу българитѣ, хвърляни отъ сърби и гърци. Въ първото временно правителство въ Русия е взималъ поста министъръ на външнитѣ работи до 15 май 1917 год. Отъ 1918 год. е емигрантъ отпърво въ Лондонъ, а после въ Парижъ, гдето редактира вестникъ „Последния Новости“. Освенъ многото статии писани по македонския въпросъ въ разни вестници и списания, Милюковъ говори за Македония и въ следнитѣ свои съчинения: 1) Християнския древности западной Македонии; 2) Македония и Европейския държави; 3) Сербо болгарския отношения по македонскому вопросу; 4) Балканский кризисъ и политика Изволскаго; 5) Анкета на Балканитѣ (това е Карнегиевата анкета), По настоящемъ той продължава да се интересува живо отъ македонския въпросъ и да защитява правата кауза на Македония.

Табло XII — 38

Графъ Николай Павловичъ Игнатиевъ. Роденъ е въ Петербургъ презъ 1832 г. Той е участвувалъ въ Кримската война (1855 г.) и достигналъ до чина генералъ. Отъ 1863 г. встѫпилъ въ дипломатическо поприще и следната година билъ изпратенъ като руски посланикъ въ Цариградъ, на който постъ стоялъ до 1877 год. Велики сѫ заслугитѣ на графъ Игнатиевъ къмъ българския народъ презъ време на църковния въпросъ и особено при сключването на Санъ-Стефанския договоръ, съ който се постигаше обединението на българското племе въ една държава.

Не негова е отговорностьта за осуетяването на българския идеалъ.

Графъ Игнатиевъ се помина презъ 1908 год.

Табло XIII — 39

Раймондъ Гр. Пръжевалски. Ромуальдъ Григоровичъ Пържевалски е роденъ презъ 1870 год. въ Русия. По произходъ Пръжевалски е полякъ

Свършилъ университета, той се предалъ на публицистика.

Като кореспондентъ на разни руски и полски вестници, той дойде въ България презъ 1902 г., нарами пушка и замина за Македония въ четата на генералъ Цончевъ. Отъ македонскитѣ балкани изпращаше редовно статии въ полскитѣ вестници и пръвъ освѣтли полското общество за нашитѣ борби и идеали. Неговитѣ статии направиха обратъ въ мнението на полската интелигенция.

Поминалъ се на 14. IV 1903 г.

Табло XIII — 40

Борисъ Леонидовичъ Тагеевъ. Роденъ е на 13 ноември 1871 год. въ Русуя. Училъ се е въ Морския кадетски корпусъ и после въ военна академия, следъ което е билъ произведенъ офицеръ. Презъ 1903 год. — илинденското възстание, дойде въ България, замина съ четитѣ въ Пирина, като взема живо участие въ сражение при „Добро поле“ и въ Пиринъ като началникъ на отдѣлна дружина въ отряда на полковникъ Ст. Николовъ. Борисъ Леонидовичъ Тагеевъ е отъ рѣдкитѣ руски синове, който обичаше роба македонецъ и на дѣло засвидетелствува тая си обичь, като се хвърли въ борба срещу турскитѣ пълчища.

Табло XIII — 41

Никодимъ Павловичъ Кондаковъ, прочутъ руски ученъ мжжъ, роденъ презъ 1844 г., починалъ въ 1924 г. на 16 февруари въ Прага.

Презъ 1900 г., заедно съ други учени руси, обиколи Македония съ цель да изучи нейната история и етнография. Плодъ отъ тия изучвания е капиталното му съчинение „Македония, археологическо пжтуване“, което се появи презъ 1909 година.

Въ тази книга, както и въ по-къснитѣ научни трудове, Кондаковъ твърди какво Македония е българска страна.

Табло XIV — 43

Алфредъ Риттеръ Раппапортъ Фонъ Арбенгау е бившъ австроунгарски консулъ въ Призренъ и Скопйе презъ 1900-909 г., бившъ дългогодишенъ началникъ на отдѣление при министерството на външнитѣ работи въ Виена. Той говори за Македония като човѣкъ, който наблюдавалъ на самото мѣсто нейния животъ и нейнитѣ борби.

Раппапортъ е наследилъ покойния австрийски цивиленъ агентъ Мюлеръ.

Раппапортъ е написалъ интересната книга „Въ страната на мжченицитѣ“, преведена и на български. Тоя трудъ брани каузата на Македония.

Табло XIV — 44

Проф. Д-ръ Геза Фехеръ, маджарски историкъ-археологъ. До сега той се е посветилъ върху историята на прабългарската култура. Писалъ е много студии върху старитѣ култури на Балканитѣ. За Македония е написалъ статии върху нейната стара култура въ свръзка съ прабългарската.

Табло XIV — 45

Тахауеръ Болеславъ, унгарски журналистъ, кореспондентъ на унгарската телеграфна агенция и вестницитѣ: „The Chicago Tribune and the Daily News“, „Messager Polonais“, „Revue Hoengrie“.

Тахауеръ е добъръ познавачъ на македонския въпросъ и голѣмъ защитникъ на македонския народъ.

Табло XIV — 46

Луи Леже, е роденъ презъ 1843 год. въ Тулуза — Франция, и свършилъ наукитѣ си въ лицея Лудвигъ Великий. Въ 1863 год. се отдалъ на изучване полската литература и полския езикъ. Следната година направилъ научна обиколка въ Чехия и изучавалъ чешкия езикъ и животъ. Презъ 1867 год. билъ поканенъ отъ знаменития хърватски епископъ Щросмайеръ да дойде въ Хърватско, което обиколи. Присжтствувалъ на освещението на Хърватската Академия. Въ 1868 год. излиза неговото съчинение: „Обръщането на славянитѣ въ християнството“. Сжщата година става професоръ при Сорбоната, гдето преподавалъ история на Славянската литература. Презъ 1882 год. той посетилъ и България. Неговитѣ по главни съчинения сж:

1) Лѣтописътъ на калугера; 2) Кирилъ и Методий; 3) Нови славянски студии; 4) Славянския свѣтъ; 5) Кратъкъ очеркъ на Славянската митология; 6) Сава, Дунавъ и Балкана — пжтуване у словенцитѣ, хърватитѣ, сърбитѣ и българитѣ; 7) Непозната България и пр. Леже е билъ сътрудникъ на много французски списания и вестници. Сжщо така е билъ членъ на много Академии на наукитѣ. Той се помина въ Парижъ презъ 1923 г. Има голѣми заслуги и къмъ нашата Родина. Въ своитѣ многобройни съчинения съ една безукорна съвестность и научно безпристрастие, той утвърди българския произходъ на македонскитѣ славяни, като издигна високо гласа си въ защита на поробена Македония.

Табло XV — 47

Леонъ Ламушъ е роденъ въ 1860 г. въ Франция. Още като младъ офицеръ отъ френската армия проявява живъ интересъ къмъ сждбинитѣ на балканскитѣ народи, проучва тѣхния езикъ, нрави и обичаи. Г-нъ Леонъ Ламушъ познава отлично българския езикъ. Неговитѣ съчинения по географията на балканскитѣ народи, за българската Екзархия, сж пълни съ многобройни и ценни данни, отъ които се вижда, че Македония е българска земя. Когато презъ 1904 год. се въведоха реформи въ турската жандармерия и на турското правителство бѣха наложени европейски инструктори, Леонъ Ламушъ бѣ изпратенъ отъ френското правителство заедно съ други още французи въ френската мисия, която имаше за свой районъ Сѣрския санджакъ съ седалище гр. Сѣръ. Той безспирно обикаляше цѣлия санджакъ отъ село на село и отъ сърдце и душа се възмущаваше отъ гръцкитѣ козни и отъ преследванията на турскитѣ власти срещу българското население. Следъ прогласяването на турския лъжливъ хуриетъ презъ 1903 г. и така наречената турска конституция, европейскиятъ контролъ въ Македония бѣ намаленъ. Извиканъ въ Цариградъ, гдето инструкторитѣ станаха турски чиновници съ задача да реформиратъ жандармерията въ цѣлата империя, Леонъ Ламушъ прекара 5 години въ Македония и съ рѣдко трудолюбие и безпристрастность проучи най-вѣрно стремежитѣ и болкитѣ на македонския робъ. Като изразъ на протестъ срещу домогванията на гърци, сърби и турци да съкрушатъ будния духъ у българина сж неговитѣ многобройни статии, помѣстени въ разни най-важни френски вестници и списания, гдето брани нашия народъ и ратува за неговитѣ права. Името на Леонъ Ламушъ е скжпо и мило за македонския българинъ, защото въ негово лице Македония вижда единъ неуморимъ защитникъ за свободата на народностьта и правата на роба.

Табло XV — 48

Жустенъ Годаръ, по народность французинъ, депутатъ отъ френския парламентъ и бившъ министъръ въ Франция. Надъханъ отъ справедливостьта и истината, превъзходенъ познавачъ на балканскитѣ въпроси, Годаръ е единъ ревностенъ защитникъ на македонската кауза. При всѣки удобенъ случай той не изпуска да говори предъ френското общество за Македония и да разбулва фалшътъ на враговетѣ й, които заблуждаватъ свѣта, като твърдятъ, че нашата родина не е българска земя. Въ лицето на г. Ж. Годаръ Македония има единъ авторитетенъ защитникъ

Табло XVI — 49

Ами Буе е роденъ въ Хамбургъ презъ 1794 г. Починалъ въ Виена презъ 1884 г.

Той е пжтувалъ презъ цѣла европейска Турция четири години (1836—1839) и описалъ своитѣ изучвания въ неговото прочуто съчинение „Европейска Турция" (Парижъ 1840 г.) Ами Буе твърди, че населението въ Македония е българско и напълно сродно съ онова отъ Мизия и Тракия.

Табло XVI — 50

Жоржъ Десбонъ е роденъ въ малкия градецъ Мобурге (френскитѣ Пиринеи). Получилъ висшето си образование въ парижкия факултетъ по правото, кѫдето получилъ докторската си титла. Още младъ служилъ въ администрацията. Следъ това е билъ натоваренъ съ важни мисии въ Швейцария, Полша, Холандия, Египетъ, Палестиня и др. Десбонъ извоювалъ длъжностьта юристконсултъ на черногорското правителство и като такъвъ удала му се възможность да се запознае съ характера на славянскитѣ народи на Балканитѣ. Тѣзи негови изучвания сѫ го довели до убеждението, че българскиятъ народъ изобщо, а частно македонскиятъ българинъ, е жертва на голѣма несправедливость. Отъ тамъ се ражда неговата искренна симпатия, плодъ на която е и неговото капитално съчинение: „България следъ Ньойския миренъ договоръ" — една блѣскава защита на българина и неговитѣ права.

Десбонъ притежава блѣскаво перо и пленително красноречие, които той употрѣбява винаги въ полза на истината и правдата.

Табло XVI — 51

Алфонсъ Оларъ е роденъ презъ 1849 г. въ Монбронъ (Департамента Шаратъ — Франция) по произходъ е вандеецъ. Следъ свършването презъ 1873 г. на „Ecole Normale Superieur", школа, която даде на Франция видни политически мѫже, обществениици и учени като Жоресъ, Бергсонъ, Ерио и пр. Оларъ прекара редъ години въ южна Франция като учитель въ лицея въ Нимъ и Ница, а следъ това като доцентъ въ Ексъ и Монпелие. Въ френския югъ Оларъ е въ контактъ съ политическитѣ деятели отъ лѣвитѣ течения и следъ като прекаралъ известно време въ Лионския и Поатийския университети, минава въ Сорбоната. Това е презъ режима на Комбъ, когато се почна борбата за отдѣлянето на църквата отъ държавата, и когато се тури основата на Лигата за защита правата на човѣка и гражданина. Съ перо и слово той неуморно работи за възтържествуване на правата и истината. Хилядитѣ негови слушатели студенти, пръснати по четиритѣ краища на свѣта си спомнятъ съ умиление вестьта за смъртьта му и винаги ще си възобновяватъ неговитѣ напѫтствия на младитѣ за борба срещу потисницитѣ на неосвободенитѣ народи. За насъ е отъ голѣмо значение една негова статия, писана преди 14 години, нѣколко месеци преди избухването на общоевропейската война, по случай онеправданието на българския народъ. Оларъ казва: „Отдаохъ почить на истината. Убеденъ съмъ, че България има право и има голѣмо бѫдеще". Голѣмата война предизвика учредяването на Обществото на Народитѣ и той застана още въ първия моментъ като председатель на френското сдружение за Обществото на Народитѣ. Следъ войната Балканитѣ представляваха голѣмъ интересъ за него и той ги посети лично, за да се осведоми за непоносимото положение, създадено на близкия изтокъ. Особено ценно за насъ е последното пѫтуване презъ 1927 год., когато участвува въ София на конференцията на сдружението за Обществото на Народитѣ. Тукъ той непосрѣдствено имаше възможность да види хилядитѣ прокудени синове и дъщери на Македония и бѣжанцитѣ отъ останалитѣ подъ чуждо иго български земи. Трогнатъ въ дълбочинитѣ на душата си отъ плачевното положение на бѣжанцитѣ, той не закъснѣ да изкаже съ възторжени слова предъ френското общество и да се застѫпва за онеправданитѣ български краища, останали подъ чуждо иго. Той бѣ дълбоко убеденъ, че само съ създаване на благоприятни условия за свободенъ животъ на всички народности на Балканитѣ ще могатъ да успокоятъ онеправданитѣ и поробени покрайнини отъ българското отечество. Зачитането правата на онеправданитѣ и гарантиране живота имъ е единственото правилно разрешение на балканския въпросъ. Алфонсъ Оларъ не е вече между живитѣ, но той, съ пламеннитѣ си слова въ защита на онеправдания македонецъ, вѣчно ще живѣе въ неговото сърдце и душа.

Табло XVI — 52

Константинъ Иречекъ е роденъ въ Прага презъ 1834 год. Свършилъ Пражкия университетъ съ титлата д-ръ по философията. Въ 1872 г. обнародвалъ въ Виена: „Книгописъ на българската книжнина". Въ 1876 — г. неговата „История на българитѣ". Презъ 1879 год. билъ поканенъ за главенъ секретарь на Министерството на народната просвѣта въ София, а презъ 1881 и 1882 год. сталалъ министъръ на Народното просвѣщение. Въ 1884 год. зае катедрата по всеобща история въ Пражкия университетъ, а въ 1893 год. — професоръ по славянскитѣ науки въ Виена. Написалъ е съчинението: „Княжество България" и „Пѫтни бележки изъ България". Много високо научни статии е написалъ въ „Archive fur slaviche philologie", въ „Периодическо списание" въ София. Константинъ Иречекъ съ необорими данни е доказалъ, че Македония е българска страна. Това е най-голѣмата му заслуга къмъ поробена Македония.

Табло XVII — 42, 53/58

Хърватскитѣ водители. По силата на съглашението, постигнато презъ 1918 год. на о-въ Корфу, между сръбската държава отъ една страна и отъ друга хървати и словенци, следъ свѣтовната война тия три народа се обединиха въ една троеименна държава на сърби—хървати—словенци (СХС), която после се преименува въ Югославия.

Сърбия поиска да рѫководи сѫдбинитѣ на хървати и словенци по единъ ориенталски начинъ, поставяйки за изходна точка своитѣ сръбски интереси по-горе отъ общитѣ на троединната държава, и игнорирайки правата на обединенитѣ.

Отъ тамъ се появи конфликта между Сърбия и Хърватско и Словения. На чело на тоя конфликтъ застанаха да бранятъ хърватскитѣ права и култура: Стефанъ Радичъ, Павелъ Радичъ, д-ръ Мачекъ, Перчецъ, и др.

Хърватскитѣ водители въ борбата, която водятъ за спасение на родната си култура, подадоха рѫка на всички потѫпкани народи въ югославянската — сръбската — държава и на първо мѣсто на македонскитѣ борци, чието отечество изпитва сѫщата участь.

На 20. IV. 1929 год. между пълномощникъ на хърватскитѣ борци и такъвъ отъ страна на македонския национален комитетъ се постигна пълно споразумение за общи действия противъ тиранията на сърбитѣ и нейнитѣ домогвания да обезличи югославянскитѣ народи.

Даваме текста на това съглашение, а въ илюстрационния отдѣлъ и ликоветѣ на хърватскитѣ водители. (Табло XVII — 42, 53/58).

Декларация

Презъ време на братското посещение, което хърватскиятъ народенъ представитель д-ръ Анте Павеличъ и градския застѫпникъ на градъ Загребъ Густавъ Перчецъ направиха на Националния комитетъ на македонскитѣ емигрантски организации въ България, отъ деветѣ страни се констатира, че невъзможниятъ режимъ, на който сѫ подложени Хърватско и Македония, имъ налага еднакво да координиратъ извоюване на човѣшки и национални права, политическа свобода и пълна държавна независимость на Хърватско и на Македония.

По този случай деветѣ страни заявяватъ, че въ бѫдеще тѣ ще напрегнатъ и обединятъ усилията си за постигане тѣзи идеали на двата братски народа.

София, 20 априлъ 1929 година.

Табло XVIII — 59

Ватрославъ Ягичъ е патриарха на славянската филология. Той е роденъ презъ 1838 година въ градъ Вараджинъ (Хърватско), а почина въ 1923 год. По народность е хърватинъ. Свършилъ е историко-филологическия факултетъ въ Виенския университетъ и станалъ учитель по езицитѣ въ гимназията въ Загребъ. Билъ е професоръ по славянска филология въ Одеса, Берлинъ, Петербургъ и отъ 1880 год. въ Виенския университетъ. Този бележитъ археологъ и прочутъ историкъ е посвѣтилъ много статии и на нашата родина — Македония, като винаги е защищавалъ въ името на науката и справедливостьта нашия народъ отъ домогванията на алчни съседи. Въ 1871 год. той е основалъ прочутото списание „Archive für slaviche philologie", отъ което излѣзнали около 47 тома съ бележити трудове на разни славянски и инородни именити слависти.

Табло XVIII — 60

Стефанъ И. Верковичъ е роденъ въ с. Углята (Босна) презъ 1827 година, а почина въ София презъ 1893 год. Подиръ Севастополската война съ голѣмъ устремъ и съ нова сила се повдига българския черковенъ въпросъ. Сърбия решава да използува тоя български подемъ за своя облага. На видъ загрижена за участьта на своитѣ поробени братя българитѣ, тя преследваше скритата цель да ги вкара въ своята кошара. И за туй решила да изпрати свои емисари въ Македония. Единъ отъ тѣхъ е билъ и Стефанъ Верковичъ. У насъ той дойде презъ 1856 година съ цель: „да буди славянското съзнание на народа въ Македония." За своя область на действие той избралъ източна Македония съ центъръ гр. Сѣръ, кѫдето проучи стария монастиръ Св. Иванъ, надъ града Сѣръ. Верковичъ съ рѣдко трудолюбие се залелъ да събира рѫкописи на родни пѣсни, географски и етнографски материали. Десеть години той живѣлъ между славянското население на източна Македония, като изучавалъ живота, нравитѣ, обичаитѣ, езика му и дошелъ до заключение, че нѣма никакви сърби, а всички сѫ българи. Въ 1867 год. Верковичъ изпраща въ Москва на професоръ Н. А. Поповъ своята книга: „Описание бита македонскихъ болгаръ". Въ това съчинение Верковичъ казва: „Въобще Македония е населена съ народъ, който говори най-чистъ български езикъ, като почнемъ отъ най-северната граница отъ върха Люботрънъ и свършимъ съ най-южната, т. е. Срѣдиземно море". Неговата заслуга се състои въ това, че на много мѣста агитиралъ и помагалъ да се отворятъ български черкви и училища, а съ това будилъ българския духъ въ Македония. Вмѣсто да бѫде сръбски емисаръ, той станалъ истински проповѣдникъ на истината и като човѣкъ на науката вѣрно й служилъ. Други негови трудове сѫ: „Сборникъ народне песме македонскихъ бугара". Книгата съдържа 335 народни пѣсни отъ сѣрко, разложко, дебърско, прилепско и велешко. Презъ 1874 год. и 1881 год. въ Бѣлградъ излѣзла отъ печатъ прочугата „Веда словена" въ 2 тома. Въ 1890 год. Верковичъ издалъ съчинението си „Топографическо-етнографически очеркъ Македонии" съ карта на народноститѣ отъ русина Комаровъ. Освенъ това той е печаталъ и писалъ много статии и брошури въ хърватски, сръбски и руски вестници по етнографията и статистикитѣ на Македония. Българскиятъ народъ винаги ще си спомня съ умиление за тоя добросъвестенъ ученъ, който пренебрегна своето спокойствие и материални интереси въ полза на истината за благото на македонския българинъ.

Табло XVIII — 61

Проф. Ив. В. Мърквичка, художникъ, роденъ презъ 1857 г. въ Видимъ, Чехия. Свършилъ въ Прага и Мюнхенъ по живопись и декоративно изкуство. До 1919 година бѣше преподаватель въ рисувалното училище, сегашна художествена академия и е единъ отъ основателитѣ й. Работилъ е много студии, бюстове и етнографски картини изъ Македония. Неговитѣ картини отъ македонскитѣ носии будятъ много голѣмъ интересъ въ изложбитѣ на западъ.

Табло XVIII — 62

Владимиръ Сисъ, по народность чехъ, писатель и публицистъ. Той се предалъ на изучване балканскитѣ страни и специално Македония, въ която пѫтувалъ. Той написалъ книгата „Macedonien", въ която съ една безпристрастна вещина доказва, че славянското население въ тази земя е българско. Въ редъ статии, публикувани въ чешкитѣ вестници, Сисъ запознава чешкото общество съ македонското население и оспорва правото на сърби и гърци да владѣятъ въпросната земя.

Табло XIX — 63

Людвикъ Куба. Виденъ съвременень чешки художникъ и музикантъ. Той е събиралъ пѣсни отъ славянски страни. Напоследъкъ пропѫтува Македония, записа голѣмъ брой пѣсни и ги обнародва въ отдѣленъ томъ подъ име: „Македонски пѣсни". Людвикъ Куба изтъкна българския характеръ на македонскитѣ пѣсни и този фактъ вбѣси сръбскитѣ шовинисти.

Презъ м. юний 1929 г. сръбскиятъ ученъ Милое Милоевичъ, професоръ въ бѣлградския университетъ говори въ Държавната музикална академия въ Прага на тема: „Пѣснитѣ изъ южна Сърбия и новиятъ югославянски национализъмъ".

Професорътъ чете: „И за голѣмо съжаление срѣдъ вашия народъ се намѣри единъ ученъ, който твърди, че пѣснитѣ въ южна Сърбия били чисто български пѣсни".

Тогава Л. Куба, който бѣше между присжтствуващитѣ, става силно възмутенъ и съ ржка на гърдитѣ се провиква: „Ано, пане професоре, то йсемъ я“!... (Да, господинъ професоре, то съмъ азъ) и напуска демонстративно залата, която се изпразва. Поради това сръбскиятъ ученъ не довършва сказката си.

Табло XIX — 64

Проф. Д-ръ Л. Нидерле е роденъ въ Клатовъ (Чехия) на 20 септември 1865 година. Свършилъ е наукитѣ въ университетитѣ въ Прага, Парижъ и Лондонъ. Той владѣе 16 езика и още на 24 годишна възрасть започва своята научна кариера. Днесъ е професоръ и единъ отъ най-авторитетнитѣ слависти. По-забележителни негови трудове сж: „За произхода на славянитѣ“ (1896 г.), „Човѣчеството въ предисторическото време“ (1898 г.), „Славянски свѣтъ“ (1910 г.) и най-капиталното — „Славянски старини“.

Професоръ Нидерле съ голѣма симпатия е проучвалъ македонския въпросъ и още презъ 1901 г. посвещава ценната студия „Македонско отечество“. Тая студия е първата въ Чехия.

Въ редица статии въ в. „Народни листи“ е водилъ полемика съ сръбскитѣ шовинисти и безпристрастно е изобличавалъ тѣхнитѣ домогвания. Паметна е лекцията му отъ 11 юни 1913 г., когато се обърна къмъ аудиторията си съ апелъ къмъ чешкитѣ студенти, че *македония е българска страна* и ги покани да не забравятъ страданията на другитѣ славянски народи.

Проф. А. М. Селищевъ, русинъ по народность, безпристрастенъ ученъ славянологъ.

Написалъ: „Очерки по македонской диалектологий“ (Казанъ, 1918 год.), „Пологъ и его болгарское население“ (1930 година) и пр. Той е изнесълъ въ своитѣ трудове истината, че *Македония е люлката на старата и нова българска писменость и на българското възраждане.*

Лордъ Джемсъ Брайсъ. Синъ на Британия, горещъ приятель на потиснатитѣ народи, особено на македонския робъ.

Презъ зимата на 1903 г., когато нашитѣ братя отъ западна Македония умираха отъ гладъ и студъ, Джемсъ Брайсъ се затече срѣдъ сурова зима и обриса много сълзи. Когато се върна въ Лондонъ, той издигна гласъ за Македония въ много публични събрания, както и въ парламента, настоявайки за автономията на Македония. На 20 априлъ 1920 г., когато въ горната камара на английския парламентъ се разисквалъ въпроса за ратификацията на Ньойския договоръ, Джемсъ Брайсъ държалъ една знаменателна и пророческа речь и осждилъ английската дипломация по отношение на македонския въпросъ.

Лордъ Джемсъ Брайсъ почина на 22 януари 1922 г. въ Лондонъ.

К. Д. Бальмонтъ е единъ отъ най-прочутитѣ руски поети.

Той съ жаръ брани каузата на поробена Македония.

Леди Кингъ Луизъ, родомъ англичанка и членъ на благодетелното Дружество на приятелитѣ (Quakers), на два пжти е пжтувала въ Македония презъ 1903 г. и е раздавала помощи на пострадалитѣ отъ възстанието. Тя е написала книгата *„Критически времена въ Турция и отговорностьта на Англия“*, въ която бичува европейската дипломация за несправедливото отнасяне къмъ каузата на македонцитѣ.

Тя е държала и публични събрания въ защита на тази кауза.

Х. Н. Браилсфортъ, енергиченъ и горещъ защитникъ на македонския българинъ. Живѣ въ Битолско презъ 1903 год., а после, въ 1913 год., бѣше членъ въ международната анкетна комисия, изпратена отъ Карнегиевия фондъ, за да анкетира изстжпленията на съюзницитѣ презъ войнитѣ отъ 1912 и 1913 год. Въ неговата книга *„Македония и нейнитѣ раси“*, твърди, че сръбската пропаганда въ Македония е изкуствено движение.

Павелъ Йосифъ Шафарикъ е роденъ презъ 1795 г. въ градеца Кобеларово (Унгария), а умрѣлъ въ Парижъ презъ 1861 год. По народность е билъ словакъ. Най-напредъ се училъ въ Унгария, а после заминалъ въ Германия — въ Иенския университетъ, гдето изучавалъ богословие, философия, история и др. На 25 год. си възрасть се занимавалъ усилено съ изучаването на славянския животъ, славянската история и съ изследване, на славянскитѣ паметници. Въ 1827 год. издалъ: „История на словенския езикъ и литература на всички наречия“.“ Въ 1828 год. издалъ съчиненията си „За произхождението на славянитѣ“. Въ 1837 год. — „Славянски старини“. Презъ 1848 год. написва съчинението „Разцъвтяването на славянската литература въ България“. Шафарикъ има голѣмо значение за насъ македонскитѣ българи, понеже за пръвъ пжть той отъ славянскитѣ учени опредѣля по-точно границитѣ между сръбското и българското племена. Споредъ него северна граница е западно отъ Призренъ—Шаръ планина, а на югъ взима градоветѣ Билица и Костуръ, обгръща Влахо-Клисура и Берскитѣ села и стига до Солунъ.

Макензи и Жрби, две благородни англичанки, който пжтуваха изъ Македония презъ 1866 г. и обнародваха проучванията си въ едно обемисто съчинение, снабдено съ етнографическа карта. Великиятъ Гладстонъ написа предговоръ къмъ второто издание. Общественото мнение въ Англия биде освѣтлено върху народностния характеръ на Македония и печатътъ оцени високо труда на двѣтѣ пжтешественици. Жрби почина презъ Балканската война въ Черна-гора.

Сжръ Артжръ Дж. Евансъ е единъ отъ най-дълбокитѣ познавачи на балканската етнография. Той е пжтувалъ въ Гърция, Сърбия, България, а най-много изъ Македония. Презъ осъмдесетьтѣ години на миналото столѣтие Сжръ Артжръ обнародва въ мѣродавния английски в-къ „Манчестеръ Гардианъ“ една карта, въ която опредѣли мѣстото на българитѣ въ Балкана и Македония. Презъ 1913 година той авторитетно обори твърденията на нѣкои сръбски учени, че Македония е сръбска земя. Сжръ Артжръ Дж. Евансъ е човѣкъ на чистата наука и отъ нейното име защищава правата на македонския българинъ.

Дълбоко съжаляваме, че нѣмахме възможность да дадемъ ликоветѣ и биографиитѣ на много македонски приятели, които, водими отъ истината и справедливостьта, сѫ издигали и продължаватъ да издигатъ гласъ къмъ просвѣтеното обществено мнение на западъ и въ Америка въ полза на потѫпканото македонско население и да предупреждаватъ свѣта, че историята си отмъщава за всѣка неправда...

На тѣхния гласъ Македония дължи събуждането на свѣтовната съвесть и неоспоримитѣ симпатии, които растятъ всѣки день къмъ нея.

За нѣкои отъ тия приятели даваме биографически сведения, а за други — само споменаваме имената въ знакъ на дълбока признателность и топла благодарность — едничката отплата, която македонскиятъ българинъ може да поднесе на своитѣ приятели и защитници:

Докторъ Легрекъ, Шарлъ Риве, Робертъ Пелетие, Браилсфордъ, Фердинандъ — Лопъ, Раулъ Лабри, Л. Немановъ, Карлъ Сартили, Валтеръ Колинсъ, Облакъ, Лерой Ф. Острандъръ, Т. Ив. Успенски, проф. И. А Лънделъ, D-r Richard Kollod, Gustave Therlg. Parvis, D r Fritzler, Cesare Splanzion, Francis de Pressensé, M. Ramsey, Voiciech Dombrowscki, E. Rupfer, Harold Spender, Al. Grabiasky, Attilio Tamaro, Gustavo Traglia, Luigi Luzzati, D-r Henri Atkinson, D-r Hans Uebersberger, Guido Pucio, Théodore Berkas, Iunius Wood, Italo Zingarelli Gino Berri, Corrado Zoli, Vico Mantegazza, Luciano Magrini, Colonaelle Lodi, Раулъ Естоние, Arthur I. Andrews, Fredérik W. Pitt, R. H. Markham, Barno De Gerando, D-r Lorkovitch, Cecil Melvil и пр.

* * *

ХРОНОЛОГИЯ

1741 г. Христофоръ Жефаровичъ, род. отъ гр. Дойранъ, издаде въ Виена книгата „Стигматография", която съдържа гербоветѣ на разнитѣ балкански области, а сжщо и на Македония.

1762 г. Отецъ Паисий написа своята „Славянобългарска история".

1767 г. Унищожение на охридската патриаршия.

1836 г. Отворена е първата българска печатница въ гр. Солунъ.

1838 г. Въ гр. Солунъ е избухналъ голѣмъ пожаръ, отъ който е изгорѣла и българската печатница.

1839 г. (2/XI) Прогласи се Гюлханския Хатишерифъ.

1841 г. Патриаршията изпрати на заточение въ св. Гора Неофитъ Бозвели.

1843 г. Презъ нея година Ангелко Палашевъ въ гр. Велесъ е наредилъ училищно настоятелство.

1845 г. Великиятъ везиръ Решидъ паша образувалъ тъй нареченитѣ съвети („меджли и"), въ които за пръвъ пжть дотогава бѣха допуснати като членове и християни.

1846 г. Князъ Стефанъ Богориди, роденъ въ гр. Котелъ, издействува отъ султана разрешение за изграждане българска църква въ Цариградъ.

1849 г. Иорданъ Константиновъ Джинотъ бѣше главенъ учитель въ гр. Скопие и въведе ланкастерската метода.

1849 г. Въ българския параклисъ на Фенеръ (Цариградъ) се отслужи първа литургия на славянски въ присжтствието на всички македонски еснафи.

1851 г. Високата порта заповѣда писмено на вселенската цариградска патриаршия да се занимае съ опредѣляне заплатитѣ на владицитѣ, противъ алчностьта на които се бѣше повдигналъ българскиятъ народъ.

1852 г. Въ гр. Солунъ се отвори втора българска печатница на Кириякъ Държиловичъ отъ гр. Воденъ.

1856 г. (16/II) Султанътъ издаде прочутия Хати-хумаюнъ.

1856 (18/III) Бѣше подписанъ парижкиятъ трактатъ, съ който се покровителствуватъ християнитѣ въ Турция.

1858 г. Отъ тази година почна да се празднува като всенароденъ праздникъ 11 Май — деня на славянскитѣ просвѣтители св. св. Кирилъ и Методи.

1859 г. Въ гр. Кукушъ бѣ изпратенъ за владика Партений Зографски.

1859 г. Кукушани подадоха заявление за уния съ католическата църква.

1860 г. На самия Великъ-день при св. служба въ цариградската църква „св. Стефанъ" българитѣ отхвърлиха името на вселенския патриархъ.

1860 г. Стеф. Верковичъ издаде въ Бѣлградъ „народне песме Македонискихъ бугара".

1861 г. (13/I) Българитѣ въ Цариградъ отъ името на българския народъ се обърнали до „Евангелския съюзъ" и подали меморандумъ до Америка и Англия за защита на народностьта и езика си.

1861 г. Вселенскиятъ патриархъ заточи българскитѣ владици: Иларионъ, Авксентий и Паисий.

1861 г. Въ Загребъ се отпечатиха „Български народни пѣсни" — Бр. Миладинови.

1862 г. Въ цариградскитѣ тъмници бѣха умъртвени отъ фанариотитѣ Бр. Д. и К. Миладинови.

1862 г. Малешевецъ въ Бѣлградъ образува единъ отрядъ подъ името „Македонски", който се числѣше къмъ българската легия, чиято цель бѣше освобождението на България, Тракия и Македония съ помощьта на Сърбия.

1863 г. Въ Цариградъ почна да излиза в. „Зорница" подъ редакцията на д-ръ Лонгъ.

1856 г. Въ Цариградъ се основа д-во „Читалище", което отъ 1.X.1870 г. почна да издава сп. „Читалище".

1867 г. (27.III) Българскитѣ първенци въ Цариградъ подаватъ прошение до Фуадъ-паша и искатъ самостоятелна българска църква.

1868 г. Иосифъ Ковачевъ открилъ въ Щипъ педагогически курсъ.

1868 (19/XII) Велечани изпъдиха гръцкия владика.

1869 г. Въ Прилепъ се отвори българско читалище „Надежда".

1859 г. (21.X) Въ Скопие станало едноцърквие и се изхвърлило отъ службата името на гръцкия владика Паисий Скопски, а се споменавало на Иларионъ Макариополски.

1870 г. На 28.II излѣзе султанскиятъ ферманъ, съ който се признава самостоятелностьта на българския екзархъ като духовенъ глава на българския народъ.

1870 г. (1.IX) Въ Велесъ се основа читалище „Просвѣщение".

1871 г. На 14.V народнитѣ представители въ българския народенъ църковенъ съборъ подписаха екзархийския уставъ.

1871 г. Въ гр. Прилепъ стана презъ м. августъ първи учителски съборъ.

1872 г. Въ гр. Солунъ се основа женското благотворително д-во „Възраждане".

1872 г. Василъ Левски е дошелъ въ осоговския монастиръ и въ една среща съ игумена отецъ Аверки уредилъ таенъ революционенъ комитетъ.

1872 г. На 5.VI скопяни избраха за свой духовенъ началникъ митрополитъ Доситей, който на 5.X с. г. пристигна и зае катедрата си.

1872 (16.IX) Гръцкиятъ помѣстенъ съборъ въ Цариградъ прогласи българитѣ за схизматици.

1873 г. За първи пжть се служи въ гр. Солунъ въ новооткрития параклисъ божествена служба на славянски езикъ.

1874 г. Натанаилъ зае архиепископския тронъ въ гр. Охридъ и стоя до 1878 г. — руско-турската война.

1874 г. Гърцитѣ сполучили да отнематъ отъ българитѣ монастиря св. Наумъ Охридски.

1875 г. (1.XII) Султанътъ издаде ферманъ за реформи въ цѣлата империя.

1878 г. Св. Стефански прелиминаренъ (предварителенъ) договоръ бѣше сключенъ на 18.II (3.III) между Русия и Турция въ цариградското село Санъ-Стефано. Споредъ този договоръ се обединяваше българския народъ отъ България, Тракия и Македония въ една свободна и независима държава.

1878 г. Презъ м. юний въ Берлинъ се сключи окончателенъ договоръ между Русия и Турция. Областьта България бѣше прогласена за васално княжество: Тракия — въ автономна провинция, а Македония — повърната подъ турско иго.

1878 г. (8.XI) Избухна възстанието въ разложко, което бѣ потушено н 15.XI.18 8 г. Сѫщо и въ кресненско.

1880 г. Европейската конференция въ Цариградъ изработи проектъ възъ основа на чл. 23 отъ Берлинския договоръ за реформи въ Македония.

1880 г. Въ демиръ-хисарския (битолско) монастиръ „Слѣпче“ стана първо общо събрание отъ видни лица изъ Прилепъ, Охридъ, Битоля, Крушово и др., за да се обмисли пѫтя за освобождението на Македония.

1880 г. Презъ м. септември с. г. турскитѣ власти откриха плановетѣ и арестуваха много първенци въ тия градове, нѣкои отъ които бѣха заточени въ о-въ Родосъ. Това революционно движение е известно подъ името „Демиръ-хисарско съзаклятие“.

1881 г. (14.I) Почина отецъ Неофитъ Рилски. До нея година струмишкиятъ гръцки митрополитъ носѣше титлата „Екзархъ на Българска Македония“.

1881 г. Откри се българска мѫжка гимназия въ гр. Солунъ

1881 г. Една чета отъ четирима комити: Диме Чакревъ, Михаилъ Чакревъ, Тоде Бочварь и Илия бѣ открита въ една прилепска кѫща. Четиримата предпочетоха да се избиятъ помежду си, за да не бѫдатъ живи изгорени или заловени.

1882 г. Въ Турция бѣ издаденъ законъ, по силата на който всѣко село или махала можеше да открие училище, ако пожелаятъ това повече отъ 30 кѫщи.

1884 г. Въ цѣла България станаха многолюдни митинги, които искаха да се приложи чл. 23 отъ Берлинския договоръ — реформи въ Македония.

1884 г. Презъ тази година се откри духовно училище въ Прилепъ.

1885 г. Македонската дружина въ София започна да издава на български и френски в. „Македонски гласъ“.

1885 г. Сърбитѣ обявиха война на България и въ тази война хиляди македонски синове взеха участие.

1887 г. При солунската мѫжка гимназия се откри педагогически курсъ за учители въ Македония.

1888 г. Въ гр. Скопие се загнѣзди сръбска пропаганда.

1888 г. На 1.XII. въ Видинъ почина I бълг. екзархъ Антимъ I.

1890 г. Битолскиятъ валия Али Рифатъ паша сформира мѣстна милиция отъ християни, която носѣше име „фахрий“ и се борѣше противъ разбойници.

1890 г. Екзархията сполучи да издействува три берата за владици въ Скопие, Охридъ и Струмица.

1892 г. Въ Охридъ почина стариятъ учитель Григоръ Пърличевъ, борецъ за църков. правдини.

1892 г. Група македонски дейци: М. Татарчевъ, Ив. х. Николовъ, Д. Груевъ, П. Арсовъ и др. въ Солунъ туриха начало на Revол. организация за свободата на Македония.

1894 г. Д. Груевъ и Г. Дѣлчевъ основаха I македонски мѣстенъ таенъ революционенъ комитетъ въ Щипъ.

1894 г. Градоветѣ Солунъ и Битоля бѣха свързани съ желѣзница.

1894 г. Презъ августъ (15) се извърши освещаването на българската църква въ Ресенъ, гдето отишли видни революционни дейци: Даме, Пере, Лозанчевъ и др., и гдето изработиха I революционенъ правилникъ и обща директива за дейность.

1895 г. (19.III) Конгресъ на Македонскитѣ дружества въ България подъ председателството на Тр. Китанчевъ.

1895 г. Презъ м. юли се обяви възстание въ изт. Македония. Четитѣ превзеха гр. Мелникъ и водѣха ожесточени сражения съ турския аскеръ.

1895 г. На 1.VIII се помина Тр. Китанчевъ.

1896 г. (11.XI) Султанътъ издаде ираде, съ което се заповѣдваше да се разширятъ предвиденитѣ за Армения реформи и върху всички вилаети.

1897 г. (27.XI) Прочутата винишка афера: 111 бити, 90 изтезавани, 5 умрѣли, 13 жени изнасилени, 5 убити, 228 арестувани и 10 заточени.

1898 (7.IX) Аферата въ с. Дѣдино (радовишко). Арестувани 120, изтезавани 127, осѫдени 23, умрѣли въ затвора 6.

1900 г. (2.IX) Сражение на четата на Апостолъ Петковъ при Гаргоникъ, гевгелийско.

1901 г. (7.II) Голѣмата солунска афера. Арестувани 27 души, между които и членоветѣ на централния комитетъ: Ив. х. Николовъ, Татарчевъ, П. Тошевъ и др., и изпратени на заточение.

1901 г. (11.X) Сражение между четата подъ войводството на Килифарски съ аскеръ при с. Клиново (Тиквешъ).

1902 г. Презъ февруари султанътъ обяви голѣма амнистия за политически македонски дейци, осѫдени отъ турскитѣ сѫдилища.

1902 г. (22.V) Бѣха изпратени на заточение въ Мала-Азия Даме Груевъ и др.

1902 г. (2 и 3.VIII) Държа се конгресъ на Македоно-Одринския комитетъ.

1902 г. (5.IX) Четитѣ на войводитѣ Саевъ, Левтеровъ, Дончо се сражаватъ съ турцитѣ при с. с. Тросково и Кумарица (Горна-Джумая).

1902 г (23.IX) Пукна първа пушка въ горно-джумайско (с. Желѣзница) срещу македонскитѣ тирани.

1902 г. (2.X) Сражение на четата на Коста Поповъ съ турска потера при с. Барбарево (струмишко).

1902 г. (18.X). Афера въ с. Старашево (сѣрско). Арестувани 25 и изтезавани 9 души.

1902 г. (20.X) Сражение на четата на полков. Янковъ при „Бабишки стени“ (костурско).

1902 г. (26.X) Сражение на четата на Ангелъ Винишки въ с. Драгобраща, кочанско.

1902 г.(28.X) Голѣмата афера известна подъ името „Струмишка“. Арестувани сж 428 души, изтезавани — 230.

1902 г. Презъ ноември султанътъ издаде ираде за реформи и назначи за инспекторъ по прилагането имъ Хюсеинъ Хилми паша.

1902 г. Въ Скопие се свика събрание отъ гражданитѣ, което реши да се затворятъ чаршията, училищата и църквитѣ, ако сръбскиятъ владика Фирмилиянъ дойде.

1903 г. (8.I) Сражение на селската чета отъ село Велющи (охридско) съ аскера.

1903 (22.I) Сражение на четата на Пенчо съ аскера при с. Избища, ресенско.

1903 г. (6.II) Сражение между аскера и четата на Андонъ Кйосето при с. Асанлия (радовишко).

1903 г. (18.II.) Сражение на четитѣ подъ воеводството на Чернопѣевъ, Байчевъ, Жековъ и П. Самарджиевъ въ Ново-село (кочанско)

1903 г. (22.II) Сражение на четитѣ подъ воеводството на Сл. Арсовъ, П. Стрезовъ, Н. Кокалевъ и Пенчо при с Любойно (ресенско).

1903 г. (27.II) Сражение на четитѣ на Б. Сарафовъ и Кр. Асѣнковъ въ с. Владимирово (Малешъ)

1903 г. (5.III) Сражение между четата на Георги Радевъ и аскера въ с. Горно-Броди (сѣрско)

1903 г. (9.III) Турски аскеръ опожари с. Жерве (воденско).

1903 г. (9 III) Сражение на аскера и четата на Апостолъ войвода при с. Бойлища (гевгелийско).

1903 г. 9 III). Сражение между четитѣ на Тодоръ Саевъ и К. Ностревъ съ аскера при върха „Чавкитѣ“ (Малешъ).

1903 г. (9.III) Сражение на четата на Бъчваровъ при с Карбинци (щипско).

1903 г. (III). Сражение на четата на Гоце Несторовъ при с. Оризарци (е.-вардарско).

1903 г. (6.IV). При върха Готинъ (Малешево) падна въ сражение съ турски аскеръ войводата Антонъ попъ Стояновъ.

1903 г. (10.IV) При с. Цапарево (петричко) пада следъ сражение убитъ отъ засада Тодоръ Саевъ.

1903 г. (14.IV). Сражение между аскера и четитѣ на Хр. Чернопѣевъ, Дечевъ, Т. Ангеловъ, Мазнейковъ при с. Лѣски (кочанско)

1903 г. (18.IV). Турското правителство въ Сѣръ арестува учители и ученици отъ българското училище и заповѣда никой да не излиза оттамъ — училището.

1902 г. (19.IV). Сражение на четата на Христо Попето при село Запърчани (прилепско).

1903 г. (19.IV). Четитѣ на войводитѣ Чернопѣевъ, Дечевъ, Т. Ангеловъ, Лефтеровъ и Мазнейковъ се сражаватъ съ аскера при в. „Готенъ“ (Малешъ).

1903 г. (20.IV) Ученицитѣ отъ сѣрското педагогическо училище бѣха съ сопи изгонени да си идатъ по роднитѣ мѣста.

1903 г. (23.IV). Сражение на аскера съ четитѣ на Боби Стойчевъ и Сандо Георгиевъ при с. Стуболъ (кратовско).

1903 г. (24.IV) Сражение на аскера съ четата на Алексо Поройлията при с. Игуменецъ (петричко).

1903 г. (24.IV). Турскитѣ власти затварятъ българското училище и пансиона въ гр. Демиръ—Хисаръ (сѣрско). Учителитѣ интернiратъ.

1903 (27.IV) Потопяването на парахода Гвадилквивиръ отъ македонски роволюционери.

1903 (27.IV) Въ голѣми сражения при с. с. Логодажъ и Габрово (г.-джумайско) между четитѣ на войводитѣ Ал. Протогеровъ загиватъ: Софр. Стояновъ, Бор. Сугаревъ, Дим. Милевъ.

1903 (29.IV) Бомбардирана бѣше въ гр. Солунъ Отоманската банка и разрушени газопроводнитѣ трѫби въ сѫщия градъ отъ български революционери.

1903 г. (1.V.) Сражение на четата на кичевския войвода Ванчо при с. Латово (кичевско).

1903 г. (4.V) При с. Баница (сѣрско) загина въ сражение съ турцитѣ великиятъ революционенъ вождъ Гоце Дѣлчевъ заедно съ другаря си Дим. Гущановъ отъ с. Старчища (неврокопско)

1903 (5.V) Въ с. Смилево (битолско) се събра революционния конгресъ отъ битол. револ. окрѫгъ и реши датата на Илинденското възстание.

1903 г. (5.V) Полицая Исмаилъ ефенди обикаля чаршията и кафенетата въ гр. Петричъ и заповѣдва да не се говори български.

1903 г. (6.V) Въ Битоля на самъ Георгьовдень турцитѣ изклаха и убиха повече отъ 50 души християни.

1903 г. (6.V) Сражение на четата на Ив. Вапцаровъ при с. Голешево (демиръ-хисарско).

1903 г. (8.V) Войводата Арсо Мицковъ се сражава съ аскеръ при с. Брѫждани (кичевско).

1903 г. (9.V) Сражение на четата на Кр. Асеновъ при Луковецъ (воденско).

1903 г. (9.V) Сражение между аскера и четата на С. Атанасовъ при с. Луково (кратовско).

1903 г. (15.V) Алексо Поройлията се сражава съ аскера при с. Горни-Порой.

1903 г. (21.V) Четитѣ на войводитѣ Дончо Чернопѣевъ и Бакаловъ водятъ сражение съ аскеръ при Огражденъ.

1903 г. (22.V) Опожаряване на с. Смърдешъ (костурско).

1903 г. (23.V) Сражение на четата на Ив. Карасулията при в. „Падалище“ (е.-вардарско).

1903 г. (24.V) Сражение на войводата Мазнейковъ съ аскеръ при с. Дѣдино (радовишко).

1903 г. (24.V) Тоя день стана голѣмото сражение на четата на Н. Жековъ при с. Негриновци (радовишко).

1903 г. (25.V) Четата на Иорд. Стояновъ се бие съ аскера при село Голакъ (г.-джумайско).

1903 г. (26.V) Четитѣ на Дончо Лефтеровъ, Чернопѣевъ и Кутруля водятъ дълго сражение съ потери на Барбиревската планина (струмишко)

1903 г. (VI) При с. Градоборъ загина съ цѣлата чета Атанасъ Градоборлията (Солунско)

1903 г. (2.VI) Сражение на четата на Чукалевъ съ аскера при Песодери. (леринско).

1903 г. (3.VI) Четитѣ на Лаз. п. Трайковъ, М. Розовъ, П. Кляшевъ и В. Чакаларовъ водятъ ожесточено сражение съ аскеръ въ с. Желйово (костурско).

1903 г. (15.VI) Тоя день се сражава съ аскера четата на войводата Стаменъ въ с. Смилянци, радомирско.

1903 г. (7.VI) Съединенитѣ чети на войводитѣ Танушевъ, Д. Кашиналията, Г. Станчовалията, Ат. Тетовалията и Ст. Филиповъ, водятъ бой съ аскера при в. Голешъ (Демиръ-хисарско).

1903 г. (7.VI) Дойранския гръцки митрополитъ като подчинилъ подъ свое вѣдомство силомъ с. с. Паторосъ и Аконджа е прерѫкопололожилъ екзархийскитѣ свещеници — Димитъръ и Мито Гюзелевъ.

1903 г. (22.VII) Въ Робетинъ-Колъ Ванчо Сърбако съ 300 възстаници води сражение.

1903 г. (17.VIII) Кметътъ на гр. Костуръ (гъркъ) поставя въ българското училище на квартира 20—30 солдати и по тоя начинъ затваря училището.

1903 г. (19.VIII) Предъ очитѣ на гръцкия владика въ Костуръ и по негова заповѣдь е снета иконата на св. св. Кирилъ и Методи отъ костурския български параклисъ, изкжсана и изхвърлена на боклука.

1903 г. (30.VIII) Сражение при с. Апоскепъ на Стерйо А. Стерйовски и аскеръ.

1903 г. (8.IX) Войводата Кръстю Асеновъ биде убитъ въ с. Корнишоръ (ениджe-вардарско).

1903 г. (17.IX) Турцитѣ изгорѣха с. Бѣлица (разложко).

1903 г. (3.X) Голѣмото сражение между аскеръ и възстаници при с. Боища.

1903 г. (21.XI) Срещу повикания отъ турскитѣ власти въ Костуръ българ. митрополитъ Григорий, гърцитѣ отъ тоя градъ, по внушение на гръцкия владика, се събрали изъ улицитѣ и демонстрирали, задето е допуснатъ въ града български владика.

1903 г. (21.XI) Гърцитѣ въ Костуръ следъ заминаване на Пелагонийски Григорий се опитали да убиятъ въ дома му архиер. намѣстникъ въ Костуръ, ала безуспѣшно.

1904 г. (2.II) Генералъ Деджорджисъ, шефъ на инструкторитѣ за реформи въ жандармерията, пристигна въ Цариградъ съ 5 европейски офицери.

1904 г. (4.VI) Стана експлозия въ конвенционалния влакъ на излизане отъ Гевгели.

1904 г. (9.VII) При с. Гилянци въ мѣстностьта „Лингура“ (Кратово—Щипъ) сражението на войводитѣ Славко Арсовъ, Ст. Донски, Атан. Бабата е траяло 6 часа. Раненъ билъ Славко и се самоубилъ.

1904 г. (10.VII) Извършени бѣха два атентата: единъ на 395 клм. по желѣзницата Солунъ—Деде-Агачъ, а другия на 47 клм. по линията за Скопие.

1904 г. (28.VII) Четитѣ на войводитѣ П. Ацевъ и Н. Каранджуловъ водятъ сражение въ м. „Кюлето“ при с. Селце (прилепско), гдето падна убитъ Н. Каранджуловъ.

1904 г. (29.VII) Воденската околийска чета води сражение съ аскеръ.

1904 г. (26.VIII) Битолската окол. чета води сражение до с. Драгошани (битолско).

1904 г. (15.XII) Арестувани бѣха председателя на българ. църковна община въ гр. Щипъ и членоветѣ.

1904 г. (20.XII) Лордъ Ландсдоунъ съ нота до Турция иска въвеждане на финансови реформи.

1905 г. (15.I) Високата Порта възприема увеличението на европ. офицери—инструктори за македонскитѣ вилаети.

1905 г. (4.II) Турскитѣ войски сж запалили с. Куклишъ (струмишко) съ 105 кжщи, отъ които 64 изгорѣли, избити 38 души, останалитѣ кжщи сж били ограбени.

1905 г. (25.II) Сражение на четата Георги Ацевъ до с. Църници, прилепско.

1905 г. (4.III) Голѣмото сражение на четата на Ив. Наумовъ Алябака при Градище, кумановско.

1905 г. (9.III) Следъ сражение съ четитѣ на Лука, Тане и Таню запалено е с. Жерви, воденско, и избити 23 мжже, 9 ж. и 2 деца.

1905 г. (23.III) Франция предлага 4 точки за финансови реформи въ Македония.

1905 г. (8.V) Австрия отправя нота до Турция за финансови реформи.

1905 г. (24.VI) Австрия повторно подава нота въ сжщия духъ.

1905 г. Въ Гумендже е открита българ. чета; води се сражение и сж опожарени 30 кжщи.

1905 г. (10.VII) Султанътъ отхвърля искането на великитѣ сили за финансови реформи.

1905 г. (6.VIII) Ресенската чета на дяконъ Евстатий се сражава при с. Крапа съ сръбска чета.

1905 г. (16.VIII) Посланицитѣ въ Цариградъ решаватъ да изпратятъ при Хилми-паша въ Солунъ финансови делегати.

1905 г. (13.X) Въ Скопие се конституира европейска комисия заедно съ Хилми-паша за контролъ на реформитѣ въ Македония.

1905 г. (23.X) Хилми-паша заминава за Солунъ, ала съ него заминава и финансовата комисия.

1905 г (14 X) Посланицитѣ въ Цариградъ решаватъ да поканятъ за последенъ пжть В. Порта да приеме финансовитѣ реформи.

1905 г. (26.XII) Международната флота (Англия, Италия, Франция, Австрия, Русия) окупира о-въ Митилинъ, за да наложи финансовитѣ реформи въ Турция.

1905 г. (6.XII) В. Порта прие отчасти (по принципъ) финансовитѣ реформи.

1905 г. 16.XII Портата приема изцѣло финансовитѣ реформи.

1905 г. (17.XII) Тоя день Хилми-паша влиза въ сношение съ финан. комисия. Флотата освобождава о-въ Митилинъ.

1906 г. (1.V) Ресенската чета на дяконъ Евстатий се сражава съ Ниязи бей при с. Вълкодере, кждето паднали убити Конст. Пѣевъ Крачоловъ, Жечо Павловъ, Велчо Загоровъ и П. Станевъ.

1906 г. (9.XI) Постига се споразумение и финансовата реформа влиза въ изпълнение, но Англия иска широки политически реформи.

1906 г. (23.XII При с. Русиново (Малешъ) загина въ сражение съ турски аскеръ основательтъ на Македон. рев. организация: Даме Груевъ съ своитѣ другари: Сандо Китановъ и Кирчо.

1907 г. (25.IV) Протоколътъ за увеличение 3% се подписва отъ всички велики сили и отъ Турция.

1907 г. (13.VII) Италиянскиятъ министъръ Титони и австрийскиятъ Еренталъ се срещатъ въ Делзио.

1907 г. (3—7.VIII) Свиждане на германския императоръ Вилхелмъ II и руския царь Николай II въ Свинемюнде.

1907 г. (14.VIII) Среща между германския императоръ Вилхелмъ II и английския краль Едуардъ VII въ Вилхелмсхафенъ.

1907 г. (15.VIII) Среща на Едуарда VII и австрийския императоръ Францъ Иосифъ въ Ишлъ.

1907 г. (25.VIII) Русия и Австрия съобщаватъ на посланицитѣ въ Цариградъ проекта за сждебна реформа.

1907 г. (21.VIII) Среща на Едуарда VII и френския министъръ Клемансо въ Мариенбадъ.

1907 г. Срещата на Жюлъ Камбонъ (Франция) съ графъ Бюловъ (Германия) въ Нардерней.

1907 г. (27.VIII) Титони и Еренталъ втори пжть се срещатъ въ Семерингъ.

1907 г. (17.IX) Рускиятъ посланикъ въ Цариградъ Зиновиевъ предава на своитѣ колеги турския проектъ.

1907 г. (25.IX) Въ срещата между Изволски и Еренталъ е изработенъ новъ проектъ за сждебни реформи и съобщенъ на посланицитѣ въ Цариградъ.

1907 г. (X) Цариградскитѣ посланици разискватъ върху проекта за сждебни реформи.

1907 г. (10.XII) Въ София бѣха убити отъ подлата ржка на Паница революционнитѣ водители: Ив. Гарвановъ и Б. Сарафовъ.

1908 г. (10.III) Съръ Едуардъ Грей предложилъ на европейскитѣ правителства да се назначи единъ генералъ губернаторъ на Македония за 10 години.

1908 (14.III) Портата отговаря на посланицитѣ, че тя е съгласна да се продължи мандата на чуждестраннитѣ агенти въ Македония за още 7 години.

1908 г. (10.VI) Става свиждането между царь Николай II и английския краль Едуардъ VII въ Ревалъ, гдето Изволски и сързъ Хервингъ установяватъ общъ англо-руски проектъ за широка автономия на Македония.

1908 г. (20.VI) Биде публикувана официална английска нота, съ която се обявяваше, че е постигнато съгласие между Англия и Русия по македонския въпросъ.

1908 г. (9. VII) Гарнизонитѣ въ Битоля и Солунъ се обявиха възстанали противъ хамидовия режимъ и изискаха провъзгласяване на конституция.

1908 г. (11.VII) Ведомството на Бълг. екзархия претърпѣ административно ново разделение на епархии съ митрополити (7), епархии (14) съ вакантни митрополитски престоли и пр.

1908 г. (11.VII) Тоя день се провъзгласи конституцията въ Отаманската империя, като се възстанови старата конституция отъ 1876 г.

1908 г. (7.VII) Тоя день е свикано въ гр. Солунъ събрание отъ граждани и се поставили първитѣ основи на конституционния клубъ. Избрала се комисия за изработване проектоуставъ.

1908 г. (7-13.IX) Въ Солунъ траяха заседанията на I-вия конгресъ на българ. македон. конститут. клубове.

1908 г. (12.IX.) Тоя день се прие отъ I учредителенъ конгресъ общия уставъ на конституционнитѣ клубове.

1908 г. (13.IX) Конгресътъ на конституционнитѣ клубове избра централно бюро: председатель: Т. Карайововъ и членове: В. Руменовъ, Т. Лазаровъ, Е. Ляпчевъ и Б. Мончевъ.

1908. г. (19.XI) При Св. Екзархия се учреди Св. Синодъ.

1908 г. (4.XII) Въ Цариградъ се откри I сесия на младотурския парламентъ и I парламентарна година на Отоман.империя, като се не смѣта парламента отъ 1876 г.

1909 г. (30.I) При Бълг. Екзархия се създаде Екзархийския смесенъ съветъ.

1909 г. (10.II) Образува се „Българска матица" въ Турция и презъ нея година излѣзе първия ѝ годишникъ „Лѣтоструй".

1909 г. (10.II) Приетъ е устава на „Българска матица".

1909 г. (4—5.IV) Македонскитѣ отомански войски, въ които влѣзоха нѣколко хиляди македонски българи като доброволци начело съ генералъ Махмудъ Шевкетъ паша, заминаха въ Цариградъ да накажатъ бунтовницитѣ.

1909 г. (5.IV) Отоманската флота отново се върна въ защита на младотурския режимъ и заплаши гнѣздото на старотурцитѣ — Стамбулъ, съ бомбардиране.

1909 г. (12.IV) Победенитѣ войски, привърженици на старотурцитѣ и султанътъ се предадоха и господарь на положението стана Махмудъ-Шевкетъ паша.

1909 г. (13.VI) Бунтъ въ Цариградъ противъ младотурцитѣ. Войската арестува офицеритѣ си и иска връщането на старото положение — абсолютна монархия.

1910 г. (17.XI) Въ Велесъ бѣше убитъ отъ турци Бано Кушевъ, инспекторъ на българскитѣ училища.

1911 г. (4.XII) Атентатъ въ гр. Щипъ. Избити 20 българи и ранени 300.

1912 г. (5.V) Отъ наемници на младотурския комитетъ при дрѣновската клисура падна убитъ Пере Тошевъ.

1912 г. (1.VIII) Извършенъ бѣ атентатъ въ Кочани. Изклани 39 души българи, 50 тежко и 170 леко ранени.

1912 г. (10.IX) Атентатъ въ гр. Дойранъ.

1912 г. (18.X) Избухна войната между Турция и България.

1913 г. (27.II) Сърбскитѣ власти обявиха на населението въ Велесъ, че града остава на Сърбия.

1913 г. (29. IV) Обезоржжаване отъ страна на сърбския битолски околийски началникъ на с. Цапари (битолско) при ужасни изтезания и побоища.

1913 г. (6.VI) Венизелосъ и Пашичъ сключиха тайна конвенция за дѣлежъ на Македония противъ България.

1913 г. (17.VI) Сърбскитѣ власти арестуваха 9 основни български учители, 10 класни учители, инспектори, секретари на митрополията и много други учители отъ околията въ гр. Битоля.

1913 г. (20.VI) Въ гр. Битоля сърбитѣ затвориха 87 души първенци, свещеници и търговци.

1913 г. (23.VI) Българскитѣ свещеници и първенци въ Скопие били изпозатворени отъ сърбитѣ, 99 отъ тѣхъ изпратени на заточение въ Митровица

1913 г. (27.VI) Избухна между-съюзническата балканска война.

1913 г. (13.VII) Бѣха екстернирани въ България всички затворени учители.

1914 г. (16.VIII) Велешката чета подъ войводството на Влад. Сланковъ бомбардира желѣзницата при с. Скаченци.

1914 г. (5.X) Кумановската чета на Кръстю Лазаровъ открита при с. Пезово (кумановско) дава второ сражение безъ жертва.

1914 г. (17.X) Сжщата чета въ с. Патетино води ново сражение и бива убитъ четника Кълъчовъ отъ Кукушъ.

1914 г. На свѣтлия вторникъ съединенитѣ чети на Колю Лефтеровъ, П. Чаулевъ, Дим. Недковъ, Мито Патриклията, Ефремъ Миладиновъ, П. Овчаровъ и Хр. Чаушевъ, около 400 революционери атакуваха Валандово и Удово, биха се презъ цѣлата нощь, оставиха на полесражението 28 революционери, обаче избиха 470 войника и 7 офицери, като предизвикаха паника всрѣдъ сърбската армия.

1915 г. (27—30.VIII) Въ „Бислимъ" до с. Доброшани (кумановско) — 6 клм. до града, четата на Кр. Лазаровъ, състояща се отъ 39 души, води 4 дни сражение съ 3 дружини сърбска войска. Тя изгуби 13 души убити, 14 заловени, а 12 тежко ранени ведно съ воеводата се спасиха.

1915 г. (11 и 17.X) Организационни чети скжсаха телеграфнитѣ и телефонни жици на сърбскитѣ постове въ Македония.

1915 г. (14.X.) България обяви война на Сърбия.

1919 г. (10.IX) Югославия възприе общитѣ постановления на договоритѣ за малцинствата.

1920 г. (22.IV) На пжтя отъ Неврокопъ за Мехомия падна отъ български куршумъ Стоянъ Мълчанковъ.

1922 г. Почина въ София голѣмиятъ македонски деецъ Христо Матовъ.

1922 г. (6.VI) Помина се въ София дългогодишниятъ войвода и родолюбецъ Павелъ Христовъ отъ с. Цапари.

1922 г. (1.XI) Негово Високопреосвѣщенство митрополитъ Методи Кусевичъ се пресели въ вѣчностьта.

1922 г. (1.XI) Биде убитъ отъ сръбска потера Любомиръ Весовъ, революционеръ-поетъ отъ гр. Велесъ.

1922 г. (29.XI) Падна убитъ при с. Рулевци велешкиятъ войвода Илия Кушевъ.

1923 г. (3.VII) Срѣдъ бѣлъ день на пазаря въ с. Виница (кочанско) е убитъ отъ български терористи ренегата Мито Соколарски.

1923 г. (6.IX) Декларация на ВМРО № 531 за цялитѣ и пѫтищата на сѫщата.

1924 г. (5—6.II) Шесточленна чета напада станция Гумендже.

1924 г. Голѣмото сражение на четата на Цвѣтко Орѣшковъ при с. Нежилово, паланечко.

1924 г. (1.VIII) Декларация на ВМРО № 772 подписана отъ Ал. Протогеровъ и Т. Александровъ — каква цель гони ВМРО и нейното отношение къмъ съветска Русия, България и проче.

1924 г. (2.VIII) Сражение при с. Смоларе, струмишко, гдето бѣха убити отъ сърбитѣ Асень Чопаковъ.

1924 г. (3.VIII) Биде убитъ великиятъ револ. вождъ Т. Александровъ.

1924 г. (12.IX) Кървавитѣ произшествия въ Г.-Джумая, въ който день ВМРО очисти убийцитѣ на Т. Александровъ и пресѣче пѫтя на продажницитѣ да турятъ рѫка на нея.

1925 г. (20.V) Тоя день сърбскиятъ сѫдъ въ Щипъ осѫди на смърть Кирилъ Григоровъ и 8 души на затворъ поради убийството на родоотстѫпника Стоянъ Митевъ.

1925 г. (29.V) Въ пл. Горенъ, радовишко, се води сражение съ сръбската жандармерия, гдето билъ убитъ Панчо Трайчевъ, четникъ отъ Щипъ.

1925 г. (13.VIII) Тоя день конгресътъ на свѣтовния съюзъ за сближение на църквитѣ, събранъ въ Стокхоломъ, опредѣли специална комисия, която да изложи предъ О. Н. положението на българ. бѣжанци и да моли за облекчение участьта имъ.

1925 г. (19—20.X) Гърцитѣ нападатъ и бомбардиратъ българскитѣ постове по Бѣласица. Сѫщо селата въ петричко и града.

1925 г. (25.X недѣля) Откри се Македонската кооперативна банка—София.

1926 г. (30—31.V) Учредителниятъ конгресъ на Съюза на женскитѣ макед. д-ва.

1926 г. (25—28.VI) Събрание на унията за О. Н. въ Лондонъ по въпроса за правата на малцинствата. Македон. делегатъ бѣ проф. А. Милетичъ.

1926 г. (28.VII) Сражение отъ 36 ч. въ гора „Костуръ" близо до Крива-Паланка между българска чета и сърбска жандармерия.

1926 г. (25.VIII) Кървави изтѫпления отъ сръбска жандармерия и арнаути въ с. с. Любанци и Булачани, скопско. Подъ предлогъ, че сѫ крили комити, бити сѫ 20 души, отъ които 8 смъртоносно.

1926 г. (26—27.VIII) Въ гр. Женева заседава II конгресъ на малцинствата.

1926 г. (13.IX) Между с. Облешово и гр. Кочани застрелянъ бѣше четника Троянъ Ивановъ, осѫденъ отъ сърбския сѫдъ на смърть.

* * *

Политическа анкета за Македония

„Има нѣщо колкото трогателно толкова и комично въ лековѣрието на хърватитѣ, които за 24 часа трѣбваше да се убедятъ, ча кралъ Александъръ уреди диктатурата, за да даде хърватска автономия, и че, като унищожи старата конституция, той веднага ще даде нова. Беднитѣ хървати! Сѫдбата имъ е да бѫдатъ лъгани; тѣ мислятъ, че получаватъ „свобода", когато войната имъ даде само единъ Карагеоргевичъ за кралъ вмѣсто Хабсбургъ. Изгубиха областната си автономия и останаха наново излъгани".

„Организацията днесъ сѫществува, защото Македония е извънредно по-бедна, отколкото е била нѣкога, и защото има твърде голѣма разлика въ положението между придошлитѣ сърби и туземнитѣ славяни. Нѣма свободни избори, нѣма действително македонско представителство въ парламента. Македонскитѣ войници сѫ разпръснати изъ сърбскитѣ полкове и всичко се върши, за да се направи, щото единъ отъ най-упорититѣ и издържливи народи въ свѣта да почувствува, че нѣма нито националность, нито положение, ако не се подчини на посърбяване. Може би, мѣстнитѣ македонци не сѫ достатъчно дорасли за автономията, която тѣ биха предпочели".

В. „Дейли телеграфъ".

„Докато македонцитѣ бѫдатъ потискани отъ сърбитѣ, както неотдавна отъ турцитѣ, истинско разбирателство между Бѣлградъ и София е невъзможно. Югославянската диктатура, като всѣка друга, не разрешава нищо . . . .

Югославия не би била силна, ако хървати и македонци образуватъ съюзъ противъ сърбското потисничество. Опасностьта за мира е очевидна".

(В. „Манчестеръ Гардиянъ" отъ 8. VIII. 1929 г.).

„Борбитѣ на македонцитѣ сѫ единъ стремежъ къмъ свобода на единъ яснообособенъ и съзнателенъ народъ. (Съръ Едуардъ Бойль, председатель на „Лондонското дружество за близкия и срѣдния изтокъ").

(Сп. „Контемпорери ревю", кн. м. юний 1927 г.).

„Ако следъ единъ разуменъ промежутъкъ кральтъ намѣри за възможно да преработи конституцията по такъвъ начинъ, че да намали тази глупава централизация и да даде на Хърватско и Македония известна форма на автономия, историята ще оправдае неговия актъ. Но, ако той продължава политиката на управляване цѣлата Югославия отъ Бѣлградъ, нѣма съмнение, че историята ще говори съ голѣма строгость за неговия актъ. Едничкия начинъ да се уредятъ сръбско-балканскитѣ проблеми е да се даде на Македония самоуправление.

(В. „Манчестеръ Гардиянъ").

„Твърдението, тъй дълго подържано отъ Бѣлградъ, че нѣма македонски въпросъ, днесъ вече не издържа критика. Последователнитѣ сърбски правителства сѫ отговорни за сѫществуването на черногорския въпросъ, на македонския въпросъ и на хърватския въпросъ, и то само въ периода отъ десеть години отъ основаването на онова, що трѣбваше да бѫде обединеното кралство на южнитѣ славяни".

Сп. „Ниръ Истъ" — декемврий 1928 г.

„Волята за миръ" трѣбва да се прокара само нѣколко крачки по-нататъкъ, за да се премахнатъ „комитаджиитѣ", които въ тази часть на свѣта сѫ главно патриотични македонци, борящи се за своята независимость, както сърбитѣ, гърцитѣ и българитѣ сѫ се борили презъ миналия вѣкъ. Една автономна Македония въ орбитата на Югославия, или една славянска федерация, навѣрно, би имала множество вѫтрешни мѫчнотии, но би имала и една възпитателна стойность за Югославия, Гърция и България. Отъ това разрешение може да се получи само добро".

Спис. „Ниръ Истъ" — 5. XI. 1925 г.

„Европа е напълно запозната днесъ съ македонската проблема и не се нуждае отъ нови убийства и атентати, за да се осведоми досежно състоянието на нѣщата въ тази областъ. Онова, що тя иска, и което е търсила напразно презъ последнитѣ нѣколко години, е единъ достатъченъ дългъ периодъ на миръ въ Македония, за да й позволи да упражни натискъ върху собственитѣ срѣди за едно подобрение въ участьта на македонцитѣ. До тогава, до когато атентатитѣ продължаватъ, нейнитѣ рѫце сѫ свързани, защото тя не може да покани, което и да е правителство да се преклони предъ силата. Македонската революционна организация убеждава себе си, че тероризма е нейнъ похватъ за отговоръ на преследванията".

Английското сп. „Ниръ Истъ".

„Трѣбва да се признае съ съжаление, че не може да не се уважатъ хърватскитѣ обвинения срещу сърбитѣ. Между друго, за начина по който сърбитѣ се справятъ съ македонския въпросъ, хърватитѣ не ще искатъ да бѫдатъ държани отъ чуждото обществено мнение съвмѣстно отговорни съ сърбитѣ".

Английско списание „Ниръ Истъ".

„Би било признание въ невежество по балканскитѣ работи, което не може да се припише на никое отъ деветѣ правителства, да се предполага, че македонскиятъ въпросъ може да се реши чрезъ строги действия срещу нѣколцина водители. Затова, ако цельта бѣ да се отстрани македонския въпросъ отъ европейската политика, необходимо бѣ едновременно да направятъ известни постѫпки за осигуряване на македонцитѣ въ „Южна Сърбия", облекчение отъ жалбитѣ, които държатъ македонския въпросъ откритъ. Като има предъ видъ, отъ хърватския примѣръ, какво значи сръбско господство, Европа не може да претендира, че разрешението на македонската проблема трѣбва да се търси само въ постѫпки въ София. Затова ако се предполага, че се представя случай за справяне съ проблемата, трѣбва да се съжалява, че не е направено едно по-широко усилие.

Голѣмото лондонско списание „Ниръ Истъ".

„Динамитнитѣ атентати, които сѫ извършени напоследъкъ въ Гевгели и по желѣзницитѣ Скопие—Гевгели, отново изпъкватъ на видно мѣсто македонскитѣ революционери. Тѣзи атентати изглежда да сѫ предназначени да послужатъ като предисловие на редица подобни актове, представяни за репресии срещу затварянето и лошото отнасяне съ 48 македонски студенти отъ университетитѣ въ Бѣлградъ, Любляна, Загребъ. Тѣзи младежи сѫ арестувани въ кѫщитѣ имъ презъ време на лѣтната ваканция".

Английскиятъ в-къ „Таймсъ".

„Разумно ще бѫде отъ тази територия да се образува една независима Македония, уредена по образа на Швейцария, дето всѣка народность ще се развива свободно, при запазване правата на другитѣ народности.

По нататъкъ тя, безъ да бѫде предметъ на разногласия, ще стане една връзка между балканскитѣ държави. Тя ще стане ядката на една бѫдеща балканска федерация".

(L'Etoil Belge отъ 2 X. 1919 год.)

„И въ всички разговори, въ всички писания върху балканското разбирателство—скептични или наивни, прекалено оптимистични или безнадеждни — натъкваме се на едно име: Македония. Всички конфликти между балканскитѣ народи, всичката напластена умраза, готова да избухне страшно — съ една дума всички опасности, които застрашаватъ, сѫ концентрирани въ единъ фокусъ: Македония".

„Ле Нуво Журъ", белгийско списание

„Договорътъ отъ Ньоий не държи смѣтка за македонскитѣ искания и днесъ, повече отъ всѣкога, Гърция и Югославия се мѫчатъ да изкоренятъ всѣка национална идея и да извършатъ и най-отвратителнитѣ атентати противъ македонския героиченъ народъ. Първата петиция, изпратена презъ 1922 год. до О. Н. бѣ посрѣщната отрицателно. И все пакъ всѣки справедливъ и колко-годе интелегентенъ, но преди всичко честенъ човѣкъ, трѣбва да се съгласи, че раздѣлата на македонската земя, така както я извършиха договоритѣ, е единъ чудовищенъ актъ, противенъ на културнитѣ и економически интереси на Македония, и който е сѫщо за хиляди македонци източникъ на физически разрушения и морални страдания".

„Повече отъ всѣкога тамъ, въ Македония, сърдцата биятъ въ единение за една автономна Македония. Не отъ умраза, отъ революционно разположение или наклонность народътъ дири повелително своята независимость, но одухотворенъ отъ чистъ национализъмъ, здраво усвоенъ и държащъ смѣтка за правото на еднакво третиране на всички народи, способни за животъ."

(Белгийскиятъ в-къ „Het Volk"—септември 1917 год.)

„Има само едно справедливо и практическо разрешение; гарантирането на национална и културна свобода за всѣко малцинство и въ всѣка страна. Това разрешение трѣбва да бѫде предшедствувано отъ едно разрешение на училищното дѣло и свободата на езика".

(Изъ „Франкфуртенъ Цайтунгъ" — 12. V. 1929 г.).

„Всѣки може да мисли за македонцитѣ, както си иска, но никой не може да отрече, че тѣ се борятъ героично за своята свобода".

(Виенски в. „Die Zeil" въ статията си „Възстанието на Македония"). —

„В. М. Р. О. е сѫщинското правителство на страната. Тя сѫществува тайно отъ официалното правителство, има свои особени закони, свое собствено правосѫдие, свой данъци, своя поща. Тя не е дѣло на нѣколко немирни хора, напротивъ, тя се крепи на цѣлия македонски народъ".

„Лозунгътъ на организацията е: Свобода или смърть! Нейнитѣ привърженици не се предаватъ живи на неприятеля. Тѣ знаятъ само едно: борба срещу чуждото насилническо господство".

Вестникъ „Тагеспостъ", който излиза въ Грацъ — Австрия.

„Въ бѣлградското министерство на земледѣлието се работи върху единъ законопроектъ за преселването въ Македония на безимотнитѣ немци и маджари отъ Войводина, които щѣли да бѫдатъ настанени на изоставенитѣ турски имоти у насъ. Съ това размѣстване се цели да се парализира влиянието на народностнитѣ малцинства, като се разредятъ тѣхнитѣ компактни маси. Покрай това съображение сигурно има и друго. Понеже въ Македония и безъ това има вече единъ истински адъ, въ който се унищожаватъ македонскитѣ населения, удобно би било да се вкаратъ въ сѫщия адъ и онѣзи немци и маджари, които сѫщо подлежатъ на унищожения. Удобството въ случая ще бѫде голѣмо, защото Войводина не е Македония, която е доста далечъ отъ западния свѣтъ".

Немския в-къ „Дойчесъ Фалксблатъ".

„Рѣдко решителната роля на ВМРО е била така ярко изразена както днесъ. ВМРО е дамоклиевия мечъ на Балкана — тя не може да се хване, и кѫдето се слага въорѫжената ѝ рѫка, тамъ оставатъ кървави следи. Тя е навсѣкжде и никѫде. И рѣдко сѫ случаитѣ, когато нѣкой чужденецъ успѣва да надникне въ тая тайна организация, която неизменно сѫществува отъ 35 години насамъ".

„И все пакъ азъ стояхъ единъ день предъ Иванъ Михайловъ и чухъ отъ устата му бѫдещата програма на революционната организация. Най-голѣмото очудване за новака сѫ комититѣ, които сами се наричатъ „четници" т. е. принадлежатъ на една чета (група). Ни следа отъ дивачество и балканска разбойническа романтика. Това сѫ чисти, спретнати хора, младежи и по-стари мѫже съ безупречни униформи, съ богато въорѫжение — карабини, револвери и странични орѫжия, рѫчни гранати".

(Балканския сътрудникъ на герман. в-къ „Кьолнише Фолксцайтунгъ" отъ 8.X.928).

„Гърция и България признаха македонскитѣ малцинства, а Югославия твърди, че изобщо нѣма никакви македонци. При прокарването на границата на балканскитѣ държави дори не се прави опитъ да се държи смѣтка за народностьта на населението. Председательтъ Вилсонъ дори заявяваше, че правото на народитѣ за самоопредѣляне трѣбва да се прилага само къмъ победенитѣ държави. По тоя начинъ македонцитѣ бѣха изложени на постоянно брожение и озлобление".

В къ „Кьолнише Цайтунгъ".

„Най-важното е, че разрешението на македонския въпросъ чрезъ мирнитѣ договори не бѣше справедливо разрешение, понеже не се взе подъ внимание правото на самоопредѣление на македонцитѣ и тѣхната територия изчезна чрезъ раздѣлянето ѝ на три части и чрезъ насилническото сърбизиране и гърцизиране на даденитѣ на Сърбия и Гърция части, което не можеше да се хареса на македонцитѣ. Има само едно истинско разрешение на македонския въпросъ: признаване на правото за самоопредѣление на македонцитѣ, което обещаха победителитѣ въ свѣтовната война и което пожертвуваха за Сърбия и Гърция".

Вестникъ „Кьолнише Цайтунгъ"

„Историческата география на Балканитѣ ни учи, че всички движения отъ значение тамъ иматъ своя произходъ, въ триѫгълника София — Нишъ

—Скопие, оная планинска областъ, отъ която извиратъ Вардаръ, Марица, Морава, входната врата на югъ и северъ. Древнитѣ течения, които въ тая областъ сж проникнали въ душитѣ на народитѣ, иматъ едно политическо значение, което далеко превишава локалното значение.

Немскиятъ в-къ „Националъ Цайтунгъ".

„Какво знаемъ ние, които сме най-близо до Балкана, повече отъ другитѣ народи за тази борба, която Македония води? Кой разбира този народъ, въпрѣки яснотата на неговия викъ? ВМРО има за цель да обедини подѣлената Македония въ нейнитѣ географически граници и да извоюва политическата автономия. Може ли да се изрази по-ясно лозунгътъ „Македония за македонцитѣ"?

В къ „Вийнеръ Алгемайне Цайтунгъ".

„Почвата на ВМРО е подготвена отъ насилието на властитѣ, безправието на населението, стопанскитѣ нужди, социалния натискъ".

„Че Организацията сега си служи съ по-остри мѣрки, това би трѣбвало да се счита за отговоръ срещу малтретирането на македонскитѣ студенти".

„Бомбитѣ и атентатитѣ отъ тази седмица сж визитната картичка, която казва на македонското население и на югославянскитѣ власти: ние сме още тука! Отъ друга страна тѣзи терористически актове, както въ турско време така и сега, трѣбва да спомнятъ на Европа за македон. въпросъ и затова тѣ започнаха съ заседанията на О. Н.".

В-къ „Форверцъ" — октомврий 1927 г., органъ на герман. социалист. партия.

„Отъ германска страна решително се отхвърля мнението, че г. Щреземанъ е направилъ предложението си предъ Обществото на народитѣ, за да защити германскитѣ малцинства. Въпросътъ за малцинствата не е специаленъ германски въпросъ, а по-скоро единъ въпросъ на правото или политически въпросъ, който интересува всички културни държави. Както едно време се действуваше за религиозна свобода, така и сега се работи за приложението на Уилсоновитѣ четиринадесеть точки. Тоя въпросъ съставлява часть отъ националния въпросъ въ политическата областъ".

Немскиятъ в-къ „Моргенблатъ"

„Така въ крайграничнитѣ области на Леринъ, Костуръ, Суровичъ, Караджово, Воденъ и Ениджe-Вардарско, съгласно тайнитѣ нареждания отъ македонския комитетъ, българското население въ горнитѣ области на всѣка цена отбѣгва да говори грѣцки езикъ въ своитѣ сдѣлки съ настаненитѣ тамъ бѣжанци, дошли отъ М.-Азия, говорейки само български, подъ предлогъ че не знае грѣцки: за свое оправдание и за да избѣгне преследвания, казва, че говори македонски, и по тоя начинъ прави първата стжпка къмъ автономията на Македония, за да отвори пжть на българското завоевание".

„Чрезъ систематическото отбѣгване на грѣцкия езикъ заставиха настаненитѣ тамъ многобройни бѣжанци да изучатъ български езикъ; съ време подъ покровителството на грѣцкото управление единствения най-разпространенъ езикъ между туркофонитѣ бѣжанци ще бжде българскиятъ — обстоятелство, което ще дава поводъ на българитѣ и на европейската дипломация постоянно да изтъкватъ българския характеръ на тия области. Време е вече да се събудимъ и да вземемъ целесъобразни мѣрки за изкореняването на тая българска опастность чрезъ изселване; всѣки, който говори български, да се счита пропагандаторъ и да се замѣства съ бѣжанци, които ще могатъ да устоятъ при една отбрана на всѣкакво чуждо нашествие и налагане".

(Атинскиятъ „Борсовъ вестникъ" отъ 25.XI.1928 г.)

„Онова, което ми причинява особена изненада въ случая е, че сериозни английски вестници усвояватъ напълно и безъ резерва българо-македонскитѣ гледища. И днесъ, следъ свѣтовната война, която се предполага, че е създала едно положение и статукво на право и миръ, английскитѣ вестници още продължаватъ да говорятъ за македонския въпросъ. Сжщо така както бѣше и въ времето на Гладстона. Намиратъ се дори вестници, които проповѣдватъ, какво единственото разрешение на този въпросъ било да се възприеме формулата, която така фанатично подържатъ българо-македонскитѣ комитети: „Македония на македонцитѣ".

„Това разрешение, обаче, не е нищо друго освенъ прикриване на истинскитѣ цели, що преследватъ въ случая тѣзи комитети, именно: „Македония на българитѣ".

(Атин. в-къ „Врадини"—априлъ 1929 г.)

„Нито единъ сериозенъ авторъ не е подозиралъ сжществуването на тѣзи сърбски малцинства. И турскитѣ статистики сж ги смѣтали съвсемъ за пренебрѣгване, дори когато сръбската пропаганда получи отъ Високата порта официалното признаване на сърбската народность въ Отоманската империя".

„Messager d'Athenes" — 7.I.1926 г.

„Преди Сърбия да повдига въпроси за малцинства и се опитва да открива несжществуващи въ сърбска Македония „изтезавани братя", трѣбваше, преди всичко, да се взре въ своитѣ собствени интереси, въ своята собствена мозайка и да предпази отъ избухване на неудържими националистични прояви особено сръбска Македония, дето българското население съставя голѣмо мнозинство, и на което тя сама даде първа правото да се домогва съ помощьта на собственитѣ си сили и съ помощь отвънъ за своитѣ национални права и националното си обединение".

(В. „Неа Алития"—13.I.1926 г.)

„Така още единъ пжть се сложи на европейската сцена македонския въпросъ. Въ интереса на мира на Балканитѣ трѣбва да бжде призната обществена и политическа независимость на македонския народъ. Затова и днесъ е напраздно преследването на Революционната македонска организация, която подържа националния духъ и желѣзната воля на македонцитѣ да добиятъ своята свобода и независимость. Историята опроверга старата статистика на Пашичъ, който пророкуваше пълна асимилация на македонския елементъ въ продължение на десеть години, защото Македония днесъ живѣе въ една голѣма революционна и национална активность".

Италиянското списание „Ревлта"

„Само съ една омиротворена Македония, зачитана и закриляна, ще може да се направи възможно пълното омиротворение на духоветѣ въ разнитѣ балкански държави".

(Енрико Тоци въ сп. „Еки е Коменти" отъ 5.III.1926) г.

„Доста вѣроятно е той (Щреземанъ) да не е избралъ случайно тоя моментъ, въ който следъ бѣлградския държавенъ превратъ вниманието е било насочено не само къмъ Хърватско, но и къмъ Македония, кждето се говори открито, че тя желае да се сдружи съ Хърватско противъ сръбското тиранично потисничество. Съ тази стжпка, която е имала вече своя отгласъ не само въ Македония, но и срѣдъ всичкитѣ малцинства, Германия цели, очевидно, да застане начело на едно движение да искаме да не бжде вече илюзорно онова покровителство на малцинствата, което е единъ дългъ пренебрѣгванъ до сега отъ О. Н."

Италиянско списание „Еки е Коменти"

„Има и други малцинства — ония на македонцитѣ, попаднали подъ сърбското иго, чието положение е много тежко. Жестокоститѣ надъ жертвитѣ не могатъ да не разкжсатъ този заговоръ на мълчание на часть отъ европейския печатъ и да не повдигатъ сжщия викъ на ужасъ въ цивилизования свѣтъ, както това бѣше, когато великиятъ старецъ Гладстонъ издаде прочутата си брошура".

Списание „Еки-Е. Коменти"—15 мартъ 1929 г.

„Макаръ никакво обезпокоително съобщение да не се е получавало вече отъ Югославия и макаръ едно пълно спокойствие да изглежда да е замѣстило безредията отъ миналата есень и държавния превратъ на краль Александъръ, френскитѣ политически кржгове продължаватъ да се безпокоятъ отъ положението въ тая балканска область".

„Напротивъ, това привидно спокойствие, въ което изглежда да се е привършила бурята, която въ продължение на толкова години е разтърсвала страната, подхранва страха, че огъня тлѣе подъ пепельта, и че нови внезапни усложнения могатъ да възникнатъ въ едно близко бждаще".

В-къ „Иль Джорнале д'Италия" отъ 13.III.1929 г.

„И поради това именно македонскиятъ въпросъ остава да бжде най-трудния и най-живия елементъ на по-общия и вече вѣковенъ източенъ въпросъ".

„Македонцитѣ искатъ едно много просто нѣщо: независимость, единство, свобода. Всички съседни държави, съ изключение България и много далечни държави сж имали и иматъ териториални аспирации и надъ Македония. Що се отнася до далечнитѣ държави, тѣ или не познаватъ действителнитѣ рамки на македонския въпросъ, или ги познаватъ много добре, за да искатъ, занимавайки се съ единъ тъй романтиченъ въпросъ, какъвто е свободата на единъ потиснатъ народъ, да рискуватъ да компрометиратъ полезни приятелства и съюзи".

Миланскиятъ в-къ „Кориере дела Сера"

„Но сжществува сжщо една маекдонска революционна организация. Подобни организации, макаръ и съ не тъй насилствени методи, сжществуватъ въ Германия. Достатъчно е да се спомене нейния „Фербандъ фюръ Дойчтумъ имъ Аусланце", въ Австрия — „Андреасъ Хоферъ", въ Югославия — „Народна отбрана" и разнитѣ „бѣли" и „черни" ржце. За дейностьта на тая българска организация може често да се съжалява. Но тя почти никога не може да се контролира отъ София, отъ отговорното българско правителство, понеже нейната основа е въ българския елементъ, останалъ въ новитѣ югославянски граници, който е толкова по-благоприятно разположенъ къмъ революционнитѣ движения, колкото по-угнетителни ставатъ тамъ югославянскитѣ методи на управлението".

Вестникъ „Джорнале д'Италия"

„Много пжти сме констатирвали въ историята, па и днесъ констатираме и не само въ Македония, на срамни варварски опити да се насилватъ народностни малцинства съ несътворимо интелектуално превъзходство, съ недосегаемо, ненадминато историческо минало. Изглежда, че на земята гениятъ на злото трѣбва понѣкога да се въплотява въ една държава, която действува само чрезъ насилия, и която живѣе само чрезъ денационализиране. Такава бѣше вчера Австрия. Такива сж народитѣ, които днесъ й подражаватъ".

Римскиятъ в-къ „Ла Волонта д'Италия".

„Великолепниятъ успѣхъ на македонския конгресъ, събралъ се презъ тия дни въ София, ще послужи за окончателно разбиване на една кампания на лъжи, която презъ последнитѣ месеци се бѣ засилила, за да опетни най-благородното движение на независимость и свобода въ Европа".

Италиянскиятъ в-къ „Иль Тевере".

„Малцинствата въ Македония имаха въ договора отъ Ньоий една гаранция, която е въ голѣмъ контрастъ съ реалностьта. Нуждно е да се обезоржжатъ духоветѣ. И въ ориента трѣбва да проникне убеждението, че ерата на авантюритѣ следъ войната е свършена".

(Италиянскиятъ в. „Иль Мондо" — октомврий 19.5).

„Не далечъ отъ менъ въ езерото се оглежда шапката и камшика на единъ сръбски стражаръ, а това е достатъчно да ви въведе въ известна печална реалность. Още отъ границата чужденецътъ, който влиза въ Македония, чувствува една тежка атмосфера и единъ крещящъ контрастъ между хубостьта на природата и всичко онова, което придружава единъ безподобенъ полицейски режимъ".

Италиянскиятъ в-къ „Имперо" отъ 26 априлъ 1925 г.

„Югославянската политика, несамостоятелна, несправедлива и недалновидна, започна да представлява едно плашило и нищо повече. Да се настоява, че разрешението на една каква да е балканска криза да преминава презъ Бѣлградъ, значи да се изострятъ съперничества и страхове".

Вестникъ „Ресто дель Карлино".

„Колкото въ Женева да се опитватъ да държатъ високо утопията за святость и ненакърнимость на мира, драмата на Македония остава открита предъ Европа съ своитѣ кървави страници".

„Хората, които решиха въ Парижъ сждбата на народитѣ не бѣха безпристрастни соломоновци и арахангели на правдата".

Италиянскиятъ вестникъ „Пополо д'Италия".

„Трагедията на Македония произлиза отъ една грѣшка и отъ една неправда. Отговорностьта не е на комититѣ — колкото и балканскитѣ народи да сж сами по себе страшни — а на договоритѣ за миръ, които раздѣлиха народитѣ произволно, служейки на империалистични програми, създавайки кървави неправди. Трагедията на Македония не ще свърши съ щипския атентатъ и не ще се изцѣри съ репресалиитѣ срещу разоржжена България".

„Следъ грѣшкитѣ на уилсонизма демокрацията поема нови отговорности въ Женева, кждето тѣзи, които говорятъ за миръ, не познаватъ страданията на подтиснатитѣ".

(В-къ „Пестеръ Лойдъ" отъ 7.X.1927 г.).

„По отношение на Македония новия режимъ не донесе нищо ново и Македония си остава „Южна Сърбия". Българитѣ очакваха поне отъ краля една по-обективна преценка относително Македония и повече склоность, една справедлива спогодба относително тая спорна область".

(В. „Пестеръ Лойдъ" 22.I.929 г.).

„Въ момента, когато се говори за държави-тампонъ, не е ли време да запитаме: не може ли да се създаде отъ Македония подобна държава? И защо македонцитѣ да не могатъ да разполагатъ съ себе си и своето право?"

(В. „Actions Française", отъ 13.VII.1919 г.).

„Тъкмо усилията на Бѣлградъ да асимилира македонскитѣ българи — усилия, които до днесъ не дадоха никакви резултати — сж една отъ главнитѣ причини за кървавитѣ борби въ Македония, които отъ македонския въпросъ правятъ една истинска опасность за балканския миръ. Настаненитѣ отъ Гърция малоазиятски бѣжанци въ Македония не могатъ да разрешатъ въпроса за Македония подъ гръцко иго, защото има изгонени отъ роднитѣ имъ огнища, които работятъ за завръщането си въ родината. Този „последенъ изгледъ“ на македонския въпросъ съвсемъ не изглеждъ, че ще бжде последенъ.“

(Въ илюстрованъ месечникъ „Large“. Албертъ Пиньо)

„Не е мжчно да си въобрази човѣкъ следъ това убийство паниката, въ която ще изпаднатъ въ Македония всички близки, които иматъ синове или братя, които се борятъ за свободата на тѣхната родина. Въ времето на султанитѣ, което се смѣташе като време на най-кърваво терорѣ, никога бащитѣ не се държеха отговорни за дѣлата на тѣхнитѣ синове. Сега, когато Македония е окупирана отъ християнски власти, които се наричатъ „освободителки“, самата полиция убива бащитѣ заради деянията на синоветѣ, нѣщо, което е най-голѣмо посегателство върху правата на човѣка и гражданина“.

Френскиятъ демократически листъ „Демократъ“ отъ 4. XII 1928 година.

„Има положения, които не могатъ да се продължаватъ. Югославия се състои отъ осемь части: Сърбия, Македония (присъединена презъ 1913 год.) Черна-гора, Босна, Херцеговина, Далмация, Хърватско и Словенско“.

„Тия областни части бѣха хвърлени въ сждъ за разтопяване, но тѣ не се разтопиха, защото искатъ да не имъ оставятъ тѣхния особенъ животъ, който сж запазили цѣли столѣтия и чийто споменъ е още живъ.“

Публицистъ Вилиямъ Мартенъ въ „Журналъ де Женевъ“ — декемврий 1928 г.

„Македонскиятъ въпросъ е въ основата на тия отношения, че безъ признаване сжществуването на българско малцинство въ Македония, не е възможно никакво трайно разбирателство между Югославия и България“.

Голѣмиятъ парижки в-къ „Танъ“

„Независимостьта на Македония е цельта, която тѣ (комитаджиитѣ) преследватъ упорито съ всички срѣдства. „Свобода или смъртъ“ е лозунгътъ имъ“.

(„Le Petit Journal“ отъ 10. VI. 1928 г.).

„Македонскиятъ въпросъ е едно трагическо събитие съ почти непоправими последствия. Нека разгледаме по-кротко този македонски въпросъ, по който се излѣ много мастило, много кръвь, и по който още толкова кръвь може да се излѣе, ако не се разреши по начинъ, който да задоволява въжделенията на македонцитѣ“.

(В-къ „La Voix“ отъ 8- IX. 1929 г.)

„Македонското движение съвсемъ не е движение на българския иредентизъмъ, а обратно — едно движение за народностна независимость“.

(F. de Gerondo въ в. „Petit Journal“ отъ 17. III. 1926 г.)

„Едно лоялно сътрудничество предполага политически свободи. Македония е лишена отъ такива. Тѣ трѣбва да й бждатъ дадени. Въ този смисълъ всички приятели на Югославия трѣбва да даватъ съвети на последната, за да престане революционната борба, която изтощава кралството и заплашва мира.

(Раулъ Естоние въ спис. — „Ла ревю Мондиялъ“ отъ юни 1929 г.).

„Обаче, хиляди македонски бѣжанци живѣятъ въ България. За тѣхъ и за македонцитѣ живущи въ Югославия тѣ искатъ гаранцията за известни свободи. Само тѣзи свободи могатъ да турятъ край на революционната дейность, за която София не е отговорна, и която е последица, а не причина. По тази точка може да се смѣта, че българското обществено мнение е единодушно, и че никое правителство не би могло да му се противопостави, даже ако би искало това.

В-къ „Танъ“ отъ 20 мартъ 1929 г.

* * *

СТАТИСТИЧЕСКИ ТАБЛИЦИ

ПО ОТДѢЛЪ I

ТАБЛИЦА 1

Сравнителна таблица на повърхнината на Македония и съседнитѣ държави
Tableau comparatif de la supérficie de la Macédoine et les Etats voisins
La tavola comparativa della superficie della Macedonia e degli Stati vicini

А	Пространство superficie Кв. клм. Chilom. quadrati
Македония (цѣлокупна) — La Macédoine (entière) — La Macedonia (intera)	66,725
Албания — L'Albanie — L'Albania	28,000
България (1920 г.) — La Bulgarie — La Bulgaria (1920)	105,324
Гърция (кржгло) — La Grèce (environ) — La Grecia (circa)	120,000
Югославия (1919 г.) — La Iougoslavie (1919) — La Iugoslavia (1919)	263,320

Б. Разпокжсана Македония — La Macédoine divisée — La Macedonia divisa.

Дадени земи на Югославия — Les terres annexées à la Iougoslavie — Territori concessi alla Iugoslavia	34,153
Дадени земи на Гърция — Les terres annexées à la Grèce — Territori concessi alla Grecia	25,774
Дадени земи на България — Les terres annexées à la Bulgarie — Territori concessi alla Bulgaria	6,798

ПО ОТДѢЛЪ I

ТАБЛИЦА 2

Сравнителна таблица на полетата и низинитѣ въ Македония
Tableau comparatif des champs et des plaines en Macédoine
Tavola comparativa dei campi e delle pianure in Macedonia

(по Ж. Радевъ и професоръ Цуичъ)
(d'après J. Radev et le professeur Zwiitch)
(di G. Radev e del professorre Zwic)

№	Име Nom Nome	Височина надъ морското равнище élévation du niveau de la mèr Altezza sul livello del mare	Кв. клм. kilom. carr. kilom. quadrati
1	Битолско (Пелагонийско) — Bitolia (plaine de Pelagonie) — Bitolio (pianura di Pelagonie)	607	1,213
2	Драмско поле — Drama (plaine de) — Drama (pianura di)	72	559
3	Кумановско поле — Koumanovo (plaine de) — Kumanovo (pianura di)	300—460	300—480
4	Скопско поле — Scopié (plaine de) — Scopie (pianura di)	254	165
5	Солунско поле — Salonique (plaine de) — Salonicco (pianura di)	20	1,715
6	Сѣрско поле — Sérès (plaine de) — Seres (pianura di)	47	1,258
7	Тетовски пологъ — Tétovo (plaine de) — Tetovo (pianura di)	429	232
8	Тиквешки пологъ — Tikvech (plaine de) — Tikvesc (pianura di)	282	1,741
9	Овче поле — Ovtché polé — Ovcie pole	400—666	1,397·22
10	Преспанска котловина — Vallée de Préspa — Valle di Prespa	860	45
11	Радовишка котловина — Vallée de Radovich — Valle di Radovisc	343	31·9
12	Кичеевска котловина — Vallée de Kitchévo — Valle di Kitcevo	614	43·56
13	Струмишка котловина — Vallée de Stroumitza — Valle di Strumitza	239	257·30

Таблица на височинитѣ въ Македония
Tableau des élèvations en Macédoine
Tavola delle altezze in Macedonia

№	Върхове Sommets Cime	Отъ коя планина De la montagne Dei monti	Височина Hauteur Altezza
1	Св. Илия — St. Ilia — S. Ilià	Олимпъ — Olimp — Olimp	2,985
2	Мусала — Moussala — Mussalla	Рила. — Rila	2,923
3	Ель-Тепе — El-Tépé — El-Tepe	Пиринъ — Pirin — Pirin	2,920
4	Перистеръ — Perister — Perister	Зап. мак. верига — La chêne occ. de la Macéd. — La catena occ. della Macedonia	2,549
5	Якупица — Iakoupitza — Iakupitza	Вардар. верига — La chêne de Vardar — La catena del Vardar	2,530
6	Каймакъ-чаланъ — Kaïmak-tchalan — Kaimak-tcialan	Нидже — Nidjé — Nidje	2,525
7	Люботрънъ — Lubotran — Lubotran	Шаръ-планина — Char — Sar	2,510
8	Стогово — Stogovo — Stogovo	Запад. Македония — Macédoine occidentale — Macedonia occidentale	2,297
9	Руенъ — Rouen — Ruen	Осогово — Ossogovo — Ossogovo	2,253
10	Султанъ-тепе — Soultan-tepé—Sultan-tepe	Осогово — Ossogovo — Ossogovo	2,103
11	Снѣжникъ — Snéjnik — Snejnik	Запад. Македония — Macédoine occidentale — Macedonia occidentale	2,068
12	Вичъ — Vitch — Vitch	Запад. Македония — Macédoine occidentale Macedonia occidentale	2,065
13	Корабъ — Korab — Korab	Шаръ — Char — Sar	2,050
14	Галичица — Galitchitza — Galitcitza	Запад. Македония — Macédoine occidentale Macedonia occidentale	2,043
15	Чупино — Tchoupino — Tciupino	Плачковица — Platchkoviza — Platckoviza	2,000
16	Кобилица — Kobilitza — Kobilitza	Шаръ — Char — Sar	1,981
17	Китка — Kitka — Kitka	Осогово — Ossogovo — Ossogovo	1,901
18	Даутица — Daoutitza — Dautitza	Вардар. верига — Vardar (chêne de) — Vardar (catena di)	1,855
19	Али-Ботушъ — Ali-Botouch — Ali-Botusc	Али-Ботушъ — Ali-Botouch — Ali-Botuch	1,800
20	Високи — Vissoki — Vissoki	Селечка — Seletchka — Selecka	1,674
21	Патерица — Patéritza — Pateritza	Осогово — Ossogovo — Ossogovo	1,673
22	Докса — Doxa — Doxa	Южна Македония — Macéd. du Sud — Macedonia del Sud	1,608
23	Козякъ — Kosïak — Kosiak	Бабуна — Babouna — Babuna	1,556
24	Голакъ — Golak — Golak	Малешъ — Malech — Malesc	1,551
25	Златовърхъ — Zlatovarh — Zlatovarh	Бабуна — Babouna — Babuna	1,458
26	Орелъ — Orel — Orel	Скоп. Ч.-Гора — Montenegro de Scopié — Montenegro di Scopie	1,452
27	Чучеръ — Tchoutcher — Tciutcer	Скоп. Ч.-Гора — Montenegro de Scopié — Montenegro di Scopie	1,335
28	Ключъ — Klutch — Kluc	Осогово — Ossogovo — Ossogovo	1,207
29	Хортачъ — Hortatch — Hortac	Южна Македония — Macéd. du Sud — Macedonia del Sud	1,200

ПО ОТДѢЛЪ I

ТАБЛИЦА 4

Сравнителна таблица на голѣмитѣ македонски рѣки
Tableau comporatif des grandes rivières en Macédoine
Tavola comparativa dei grandi fiumi in Macedonia

№	Име Nom Nome	Дължина въ клм. Longueur en kilom. Lunghezzo in km.	Басейнъ въ кв. клм. Bassins en kilomètres carrés Bacino in kilometri quadrati	Забележка Observations Osservazioni
1	Бистрица — Bistritza — Bistritza	226	4,044	
2	Брѣгалница — Bregalnitza — Bregalnitza	163	4,275	
3	Вардаръ — Vardar — Vardar	370	27,925	
4	Галикъ — Galik — Galik	72	1,155·31	
5	Драматица — Dramatitza — Dramatitza	66	2,074	
6	Мѣста — Mesta — Mesta	226	2,777	
7	Пчиня — Ptchinia — Pcinia	120	3,141	
8	Струма — Strouma — Struma	200	10,761	Само въ Македония Seulement en Macédoine Solo in Macedonia
	Струма общо — Strouma en général — Struma in generale	392	16,279·91	Македония и цѣла България La Macédoine et toute la Bulgarie La Macedonia e tutta la Bulgaria
9	Струмица — Stroumitza — Strumitza	94	2,124	
10	Черна — Tchérna — Tcerna	190	5,697	
11	Черни-Дринъ—Tchérni-Drin — Tcerni-Drin	127	—	Не изучено Ne sont pas ancore étudiés Non sono ancora studiati

ПО ОТДѢЛЪ I

ТАБЛИЦА 5

Сравнителна таблица на македонскитѣ езера
Tableau comparatif des lacs en Macédoine
Tavola comparativa dei laghi in Macedonia

№	Име на езерото Nom du lac Nome del lago	Надморска височина Elévation sur le niveau de la mer Altezza sul livello del mare метра — metres — metri	Размѣръ — Superficie — Superfice кв. клм. — kilometres carrés — kilometri quadrati	Дълбочина — Profondeur — Profondita метра — metres — metri	Бележка Observations Osservazioni
1	Арджанско—Ardjansko—Ardglansko	—	15·30	2—3	Голѣмината на Енидже-Вардарско се мѣни споредъ годишнитѣ времена, защото то е по-скоро блато; зиме далеко разлѣто, а лѣте — сухо по краищата. La supérficie du lac d'Enidje-Vardar change en rapport des saisons, étant donné qu'il est plutôt un étang pendant l'hiver s'étend en large, alors que pendant l'été a ses bords enseché s. La superfice del lago di Enidje-Vardar subisce delle variazioni nei diversi periodi dell'anno. Non essendo un vero lago, nella stagione delle pioggie la sua superfice si allarga, mentre nell'estate aniene il contrario. Сжщото Ая-Василъ. La note plus haut est égale aussi pour le lac Aia-Vassil. Il lago di Aia-Vassil presenta le stesse caratteristiche.
2	Ая-Василъ—Aïa-Vassil — Aia-Vassil	—	50·86	8·40	
3	Бешикъ-гьолъ—Béchik ghiol—Bescik ghiol	50	69·29	22·30	
4	Бутковско — Boutkovsko — Butkovsko	30	19·00	плитко	
5	Врабча — Vrabtcha — Vrabtcia	около 570	4·32	„	
6	Дойранско — Doïran — Doiran	148	42·65	10	
7	Енидже-Вардарско — Enidjé-Vardar — Enidje-Vardar	4—10	неопредѣлено	2	
8	Костурско — Kostour — Kostur	870	28·00	10·30	
9	Лжгадинско — Lagadino — Lagadino	—	—	—	
10	Преспанско — Préspa — Prespa	910	338·00	54·20	
11	Островско — Ostrovo — Ostrovo	528	76·00	16·70	
12	Охридско — Ochrida — Ochrida	690	270·90	285·70	
13	Тахиносъ — Tahinos — Tahinos	8	157·00	3·5	

ПО ОТДѢЛЪ I

ТАБЛИЦА 6

КЛИМАТЪ — CLIMAT — CLIMA

Климатични пунктове Régions climatiques Zone climatiche	Срѣдна годишна температура Température moyenne pour l'année entière Temperatura media durante l'anno	Срѣдна относителна влажность въ 2 часа сл. пл. Humidité relative moyenne à 14 h. Umidità relativa media alle h. 14	Срѣдна височина на дъжда въ m.m. (м.м.) Hauteur moyenne de la pluie en m.m. Altezza media delle pioggie in m.m.	Брой на дъждовнитѣ дни съ височина отъ 1 m.m. нагоре Nombre des journées pluvieuses avec plus d'un m.m. Numero delle giornate piovose con piu di un m.m.	Височината на дъжда въ m.m. (мили метри) Hauteur de la pluie en m.m. Altezza della pioggia in m.m.	Срѣдно най-голѣмо количество дъждъ въ 1 день Pluie maximum dans une seule journée Pioggia massima in una giornata	Географическа ширина Latitude Latitudine	Географическа дължина Longitude Longitudine	Надморска височина Elevation Altezza метра	Срѣдна температура презъ м. януари Température moyenne au mois de Janvier Temperatura media nel mese di Gennaio	Срѣдна температура презъ м. юли Température moyenne au mois de Juillet Temperatura media nel mese di Juglio
Скопие — Scopié (Uscub) — Scopie (Uscub)	+12·0°C	57	505	68	7·3	40	42° 0'	21°26'	245	—0·5°	+22·7°
Удово — Oudovo — Udovo	+15·2°	63	590	—	—	—	41°21'	22°27'	101	5·5	26·4°
Прилепъ — Prilep — Prilep	+12·0°	63	410	—	—	—	41°20'	21°34'	676	2·[illegible]°	22·2°
Драма — Drama — Drama	+14·7°	67	520	—	—	—	41° 8'	24°11'	102	5·0°	25·2°
Битоля — Bitolia — Bitolia	+11·2°	—	710	112	6·2	—	41° 2'	21°22'	620	1·2°	21·6°
Кавала — Kavala — Kavala	+15·9°	—	670	76	8·5	—	40°55'	24°22'	12	5·8°	25·5°
Солунъ — Salonique — Salonicco	+15·8°	65	560	88	6·7	52	40°3'	22°57'	39	5·3°	26·1°

ПО ОТДѢЛЪ II

ТАБЛИЦА 7

Сравнителна таблица на населението въ Македония и съседнитѣ държави
Tableau comparatif de la population en Macédoine et celle des Etats voisins
Tavola comparata della popolazione in Macedonia e negli stati vicini

A) До Балканската война (1912) — Avant la guerre Balkanique (1912) — Prima della guerra balkanica (1912)

	ж.—habit.
Македония броеше — La Macédoine comptait — La Macedonia conteva	2,301,767
България — La Bulgarie — La Bulgaria	4,338,000
Гърция — La Grèce — La Grecia	2,643,000
Сърбия — La Serbie — La Serbia	2,957,000
Ромъния — La Roumanie — La Romania	6,771,000
Черна-Гора — Le Montenegro — Il Montenegro	220,000

B. Подиръ свѣтовната война (Македония разпокжсана) — Après la guerre Mondiale — (La Macédoine divisée) — Dopo la Guerra europea (La Macedonia fu smembrata)

				ж.—habit.
България кржгло	— La Bulgarie environ	— La Bulgaria	circa	5,000,000
Гърция „	— La Grèce „	— La Grecia	„	6,000,000
Югославия „	— La Yougoslavie „	— La Iugoslavia	„	13,000,000
Ромъния „	— La Roumanie „	— La Romania	„	15,000 000

В. Мжжко население въ Македония — Population masculine en Macédoine environ — La popolazione maschile della Macedonia è di circa	1,200,000
Женско население кржгло — Population feminine environ — La popolazione femminile circa	1,100,000

ПО ОТДѢЛЪ II

ТАБЛИЦА 8

Населението по:

L·a population suivant:

La popolazione nei riguardi:

1. Гжстотата общо — la densité total — la densità	30·4
2. Прирѫстъ презъ 1850 — 1850 г. на населението въ Македония — L'augmentation en 1850—1860 de la population de la Macédoine — L'incremento della popolazione nel 1850—1860 della Mecedonia	жит. abit. 1,460,000
Въ 1900 г. населението на Македония бѣше — En 1900 la population de la Macédoine etait — la' popolazione della Macedonia era	2,250,000
Въ 1912 г. населението на Македония бѣше — En 1912 la population de la Macédoine etait — la popolazione della Macedonia era	2,300,000
Срѣденъ прирѫстъ за 12 години 50,000 ж. или Augmentation moyenne pour 12 ans 50,000 habitants ou L'incremento medio per 12 anni 50,000 abit.	2%
3. По полъ: Par le sexe: Per sesso:	
мжже — hommes — nomini	58%
жени — femmes — donne	42%
4. Градското население — La population des villes — La popolazione delle città	24%
Селското население — La population des villages — La popolazione dei villaggi	76%
5. По занятие — Dans toute la Macédoine — Da tutta la Macedonia:	
Земледѣлци — Agriculteurs — Agricoltori	75 %
Скотовъдци — Elevage de bestiaux — Allevatori di bestiame	9·5%
Рибари и ловци — Pecheurs et chasseurs — Pesciaiuoli e cacciatori	0·5%
Занаятчии и индустриални работници — Professions et ouvriers industriaux — Artigiani e operai	7 %
Търговци — Commerçants — Commercianti	3 %
Разни — Divers — Vari	5 %

Tableau des données statistiques concer-

№ №	SATISTIQUES ET PUBLICATIONS	Nationalité du statisticien	Date de publication de sa statique	Nombre total de la population	Bulga-	
					Exarchistes	Patriarchistes
1	**Prince Tcherkasky** — Documents pour l'étude de la Bulgarie. Bucarest 1877, 2-e partie.	**Russe**	1877	1,771,220	872,780	
2	**V. Teploff** — Données statistiques concernant la Bulgarie, la Thrace et la Macédoine. Petersbourg, 1877 (en russe).	**Russe**	1877	1,479,417[5]	—	—
3	**Statistique grecque** — Blue Book, Turkey № 31. *6)*	**Grec**	1878	1,329,000	337,000	—
4	**Statistique officielle turque** — Ethnographie de la Macédoine. Philippopoli, 1881.	**Turc**	1881	745,353	—	—
5	**St. Verkovitch** — Aperçu éthnographique et topographique de la Macédoine. Petersbourg, 1889 (en russe).	**Serbe**	1889	1,949,043	1,029,119	
6	**Spiro Gopichevitch** — Macedonien und Altserbien, Wien, 1889. *12)*	**Serbe**	1889	2,870,620	—	—
7	**Prof. G. Weigand** — Die Nationalen Bestrebungen der Balkansvölker. Leipzig, 1898.	**Allemand**	1892	2,275,000	100.	300,000
8	**D-r Cleanthes Nicolaïdes** — Macedonien. Berlin, 1899.	**Grec**	1899	1,820 500	—	—
9	**Vassil Kantcheff** — Macédoine. Ethnographie et statistique. Sofia, 1900 (en bulgare).	**Bulgare**	1900	2,268,224	1,032,533[13]	
10	**Gaston Routier** — La Macédoine et les puissances. Paris, 1904. *21)*	**Français**	1904	3,148,000	—	—
11	**Delyani** — Statistique grecque. *20)*	**Grec**	1904	1,724,818	—	—
12	**Statistique officielle turque** — des vilayets de Salonique, de Bitolia et de Kossovo — publiées à Salonique dans le journal „Asr" numéro 994 de 1904 sur l'ordre du gouverneur général des trois vilayets Hilmi-Pacha.	**Turc**	1904	2,911,720	757,732	—
13	**Statistique officielle turque** — Même journal numéro du 2 Janvier 1905.	**Turc**	1905	2,903,920	575,734	687,962
14	**Journal „Le Temps"** — № 15950 (février, 1905. Paris).	**Français**	1905	2,782,000	—	—
15	**D. M. Brankoff** — La Macédoine et sa population chrétienne. Paris, 1905.	**Bulgare**	1905	2,291,121	—	—
16	**Noe Constantin** — Les Roumains. Koutzo-valaques. Bucarest, 1913. *25)*	**Roumain**	1905	2,200,527	512,000	
17	**Prof. T. D. Florinsky** — Population slave. Aperçu statistique-éthnographique de la population slave de nos jours. Kiew, 1907 (en russe)	**Russe**	1905	1,556,000	—	—
18	**Robert Pelletier** — La vérité sur la Bulgarie. Paris, 1913.	**Français**	1905	1,437,000	—	—
19	**Richard von Mach** — Der Machtbereich des bulgarischen Exarchats in der Türkei. Leipzig — Neuchatel. 1906.	**Allemand**	1906	1,334.827	817,480	348,590
20	**Vl. Sis** — Macedonien. Zurich, 1918. *27)*	**Tchèque**	1912	2,173,849	896.982	
21	**Prof. Iordan Ivanoff** — La question Macédonienne au point de vue historique, éthnographique et statistique. Paris, 1920	**Bulgare**	1912	2.342.524	—	—
22	**A. Haïkiopoulos** — Données statistiques Publiée dans les numéros des mois de Mars et d'Avri 1913 du journal „Athènes".	**Grec**	1913	1,704,899	313.270[23]	
23	**Léon Dominian** — The frontiers of Langauge and Nationality in Europe Publisched for the American Geographical Society of New-York, 1917. *30)*	**Américain**	1917	1,438,084	1,172,136	

Observations:

1) Le Prince Tcherkasky ne fait pas entrer en ligne de compte les Bulgares pomaks.
2) Sousentendre les Musulmans, le Turcs, les Albanais, en général tous les mahométans.
3) Les tziganes du sandjak d'Uskub sont au nombre de 2450 et le reste sont des Juifs.
4) Dans ce nombre le Prince Tcherkasky compte les 20,000 circassiens du sandjak de Salonique.
5) Sans compter les turcs.
6) Cette statistique a été envoyée au Congrés de Berlin en 1878 de la part des organisations grecques par l'intermediaire de Lord Leard, ambassadeur de Grande Bretagne à Constantinople, et elle se rapporte aussi aux sandjak de Salonique, de Bitolia, de Serrés et de Drama.
7) Les pomaks étant de musulmans ainsi que les bulgares patriarchistes ne sont pas comptés.
8) Dans ce nombre tous les chrétiens patriarchistes sont comptés comme grecs.
9) Turcs et Albanais sont considérés comme musulmans.
10) Le statistique turque concerne seulement les trois vilayets de Salonique, d'Uskub et de Bitolia. Dans ce nombre sont comptés les mahométans, y compris pomaks, turcs albanais.
11) L'auteur a omis de mentionner dans ce nombre les juif de Salonique, de Bitolia, de Verria et de Cavalla.
12) Cette statistique est completement fause, et il n'a pas lie de le démontrer, car tout voyageur qui a traversé la Macédoine a pu constater sa flagrante contradiction avec la realité
13) Dans ce nombre sont comptés aussi les bulgares patriarchistes.

CONCLUSION: 1) Aucune, des statistiques étrangeres — y compris les statistiques turques e grecques-ne reconnaissent l'existence d'un élément serbe en Mecédoine; 2) Le nombre de l'élément gre en Macédoine indiqué dans les statistiques grecques ne figure que réduit de la moitié dans les statistique

nant la population en Macédoine.

res										
Pomaks	Total	Grecs	Serbes	Aroumains	Turcs	Albanais	Tziganes	Juifs	Divers	Observation
—	872,700[1]	124,250	—	187,800	516,220[1]		42,850[1]		27,400[1]	
—	1,172,136	190,047	41,284*)	63,895	—	12,035	—	—	—	*) Ces Serbes sont du vilayet de Kossovo au nord de Char-Planina. Sont comptés seulement les chrétiens.
—	337,000[7]	438,000[8]	—	70,000	349,000[9]		—	—	135,000*)	*) 35,000-sont de sujets étrangèrs.
—	500,554	22,892	—	17,260	185,535[10]		4,136	13 991	925	
288,092	1,317,131	222,740	—	74,375	240,264	78,790	10,568	1,612[11]	3,483	
	57,600	201,140	2,048,320	69,665	231,400	165,620	28,730	64,645	3,500	
100,000	1,200,000	220,000	—	70,000	695,000		—	90,000	—	
	454,700[12]	656,300	—[13]	41,200	576,600	—	—	—	91,700	a b) — Slaves.
148,803[14]	1,181,935	228,702[15]	700	80,767[16]	499,204[17]	128,711[18]	54 557[19]	67,840	16,407	
—	1,136,000	322,000	210,000[22]	183,000	474,000	661,000	89,000	93,000	—	
—	332,142	652,795	?	25,101	634,017		8,911	53,147	18,685	
—	836,496	307,000	199,717[23]		1,508,507*)		—	—	—	*) — mahométans.
—	1,203,696	—	199,717		1,500,507		—	—	—	
—	1,200,000	270,000	150,000[24]	72,000	410,000	400,000	—	80,000	—	
—	1,172,136	190 047	—	63,895	840,433	12,006	12,604	—	—	
—	512,000	193,030	21,700	350,000	1,030,420		—	65,600	2,807	
—	1,132,000	—	424,000[26]	—	—	—	—	—	—	
—	1,172,000	190,000	—	63,000	—	12,000	—	—	—	
—	1,166,070	95,003	—	56,118	—	6,036	8,550	—	3,049	
150,030	1,047 012	204,367	—	67,865	520,845	184,300	43,100	106,360		
—	1,103,111	267,862	—	79,401	548,225	194,195	43,370	—	106,360	
—	313,270	660,915	4,000	8,500	618,147[29]		—	88,000	12,057	
—	1,172,136	190,047	—	63,895	—	12,006	—	—	—	

étrangères et 3) Au contraire toutes les statistiques étrangères reproduisent approximativement les données qui figurent dans les statistiques bulgares concernant le nombre de la population bulgare en Macédoine.

---

14) Sous le nom de pomaks, il faut sousentendre les bulgares-mahométans.
15) Grecs: 214,329 chrétiens et 14,373 — musulmans.
16) Aroumains: 77,267 chrétiens et 3,500 mahométans (meglentzi).
17) Turcs: 5,240 — chrétiens.
18) Albanais: 9,500 chrétiens et 119,201 mahométans.
19) Tziganes: 19,500 chrétiens et 35,057 mahométans.
20) Cette statistique grecque est fausse, elle est imaginaire tout comme celle de Spiro Goptchevitch.
21) Gaston Routier fournit des données concernant la population des trois vilayets (Salonique, Bitolia et Uskub), de la Macédoine de la vieille Serbie et d'une partie de l'Albanie.
22) Ces Serbes sont de Vieille Serbie au nord de Char-Planina, que l'auteur avait en vue.
23) Les Serbes comptés dans ce nombre sont du vilayet de Kossovo au nord de Char-Planina.
24) Journal „Le Temps" dans sa statistique fait entrer en ligne de compte un partie de la Vieille Serbie aussi.
25) L'auteur étant un aroumain, il a considérablement grossi le nombre de ses nationaux au détriment des bulgares et des turcs.
26) Sont comptés les serbes du vilayet de Kossovo.
27) Statistique pour 1917 de Vl. Sis: Bulgares — 996,850, turcs — 480,900, grecs — 300,360, albanais — 130,000, aroumains — 58,000, tziganes — 43,370, divers — 305,360.
28) Exclusivement les bulgares chrétiens (exarchistes).
29) Sont comptés tous les mahométans: turcs, albanais, tziganes, bulgares, pomaks, etc.
30) L. Dominian ne donne des données statistiques que sur la population chrétienne de la Macédoine.

ПО ОТДѢЛЪ III　　　　ТАБЛИЦА 10

Обработвана и необработвана земя въ Македония презъ 1926/27 год. и засѣти култури въ °/₀
La terre labourée et non labourée en Macédoine en 1926/1927 et les cultures plantées en °/₀
La terra coltivata e non coltivata in Macedonia durante 1926/1927 e le culture piantate in °/₀.

Цѣлата повърхнина на обраб. земя La supérficie totale de la terre labourée La superficie totale della terra coltivata	Отъ цѣлата работена La terre labourée La terra coltivata	Само Seulement Solamente	Засѣти пространства съ La terre ensemée avec La terra seminata di	Въ проценти en °/₀ in °/₀
6,672,470 ha	696,354 ha	11·3 °/₀	I Храни — céréales — cereali ·	46·68
			II Индустр. растения — plantes industrielles — piante industriali	41·26
			III Фуражни — de fourrage — di foraggio · · · · · · ·	3·24
			IV Лозя — vignes — vigne	2·03
			V Зеленчуци — légumes — legumi · · · · · · · · · ·	1·96
			VI Други — autres — altri · ·	4·83

Отъ I:	Пшеница — froment — frumento	21·73°/₀
	Овесъ — avoine — avena · · · · · ·	8·70°/₀
	Царевица — maïs — granturco · · ·	7·07°/₀
Отъ II:	Тютюнъ — tabac — tabacchi · · · ·	38·37%

ПО ОТДѢЛЪ III　　　　ТАБЛИЦА 11

Разпределение на културитѣ върху обработваемата земна плоскость въ Македония презъ 1910/1911 година
Distribution des cultures sur la surface terrestre en Macédoine, en 1910/1911
Distribuzione delle coltivazioni sulla superfice coltivabile della Macedonia nel 1910/11

Вилаети Districts Distretti	съ зърнени храни cereales cereali		Зеленчуци и картофи légumes et pommes de terre legumi e patate		Лозя vignes vigne		Текстилни и маслодайни plantes industrielles piante industriali	
	хка.		хка.		хка.		хка.	
Солунски — Salonique — Salonicco ·	200,000	81%	10,000	4%	14,000	6%	20,000	8%
Битолски — Bitolia — Bitoglia ·	180,000	89%	8,000	3%	4,000	5%	2,000	1%
Скопски — Scopié — Scopie · ·	310,000	91%	10,000	2%	11,000	3%	8,000	2%
II Производство и доходи — Production et revenus — Produzione e rendite								
		за лв.	кгр.	за лв.	мар.		мар.	
Солунски — Salonique — Salonicco ·	5 мил. хкл.	45м.	389,000	2·5 м	12,000,000		20,000,000	
Битолски — Bitolia — Bitoglia ·	3·7 „ „		422,000		7,500,000		10,000,000	
Скопски — Scopié — Scopie · ·	6 „ „		379,000		6,000,000		5,000,000	

Извлечение изъ рапорта на А. Краль, австроунгарски консулъ въ Турция преди балканската война.
Extrait du rapport de Mr. A. Kral, consul de l'Austrich-Hongrie en Turquie avant la guerre Balcanique.
Estratto dell rapporto di Mr. A. Kral, console dell, Austria-Ungheria in Turchia, prima della guerra balcanica.

ПО ОТДѢЛЪ III

ТАБЛИЦА 12

Земледѣлческото производство въ Македония презъ 1927 год.
Produits agricoles en Macédoine en 1927
Prodotti agricoli in Macedonia nel 1927

Произведение Nomenclature Nomenclatura	Засѣта земя въ хектара Terre ensemencée en hectares Ettari di terreno seminati	Добито зърно въ квинтала Grain acquis en quintaux Grano acquistato in quintali	Забележка Observation Osservazioni
Пшеница — Froment — Frumento	220,720	1,809,653	Македония броеше презъ 1926/27 год. 2,570,020 жители, следов. на единъ човѣкъ се пада кржгло по 190 кгр. отъ произведеното зърно. La Macédoine comptait en 1926/27 — 2,570,020 âmes, c. a. d. sur chaque habitant tombait env. 190 kgr. du blé produit. In Macedonia, nel 1926 e 27 furono calcolati 2,570,020 abitanti di modo che a ognuno spettavano circa 190 kg. di grano.
Ржжь — Seigle — Segala	89,611	723,268	
Смѣсь—Melange (du froments et seigle) Miscela (frumento e segala)	2,031	16,763	
Ечмикъ — Orge — Orzo	123,331	1,158,306	
Овесъ — Avoine — Avena	38,959	291,871	
Просо — Millet — Miglio	609	1,958	
Царевица — Maïs — Granoturco	115,189	858,061	
Оризъ — Riz — Riso	1,490	16,754	
Разни зърнени храни — Divers céréales — Cereali diversi	62	489	

ПО ОТДѢЛЪ III

ТАБЛИЦА 13

Македонскиятъ тютюнъ

Македония се слави съ своя тютюнъ, който се разпродава почти въ цѣла Европа и въ северна Африка.

По производството на тютюнъ Македония се дѣли на три области:

1. Кавалска областъ, която се простира между коритата на р. р. Струма и Места; 2. Северо-западна или скопска, по течението на р. Вардаръ и нейнитѣ лѣви притоци; 3. Западна или прилепска областъ, която обхваща северната половина на пелагонийската равнина.

Междинни райони, които свързватъ поменатитѣ области сж: кукушкия, дойранския, тиквешкия, които иматъ своя центъръ въ солунската равнина (кампания) и отъ която на югъ слизатъ районитѣ: ениджевардарски, воденски, лерински, кайлярски, караферски и пр.

Най-доброкачественията тютюнъ излиза отъ източна Македония—кавалската областъ, а най-хубавиятъ отъ всички балкански тютюни е драмскиятъ, известенъ съ прочутия си ароматъ и съ името „бохча".

Почти цѣлата първа областъ сега спада въ територията на Гърция и повече отъ половината на тютюневото производство въ Македония излиза отъ тази часть на Македония.

Ето какво количество тютюнъ е произведено въ гръцка Македония отъ 1910 г. до 1926 г.
1910 — 10,619,917 оки, 1911 — 11,642,349 оки, 1912 — 7.408,964 оки,
1920 — 10,400,089 „ , 1924 — 13,398,995 „ , 1926 — 19,000,000 или 24,320,000 кгр.

Въ Македония подъ властьта на сърбитѣ презъ 1929 г. е произведено около 6,000,000 кгр.

Българска Македония е дала около 3.000.000 кгр. или всичко надъ 33 милиона кгр.

Презъ 1911 година презъ Солунъ е изнесено въ странство тютюнъ за 96 мил. франка и презъ Кавала за 20,000,000 — всичко 116 мил. франка.

Il tabacco macedone

Macedonia e conosciuta con il suo tabacco, il quale si vende quasi in tutta l'Europa e in Affrica settentrionale.

Circa la produzione il tabacco la Macedonia si divide in tre regioni:

1. La regione di Cavala, la quale si estende fra il bacino dei fiumi Mesta e Struma. 2. Regione nord-ovest oppure di Scopie lungo la corrente del fiume Vardar e i suoi affluenti sinistri. 3. Regione occidentale o di Prilep, la quale abbraccia la metà settentrionale della pianura di Pelagone.

Regioni mezzane, che congiungono le suindicate regioni sono quelle di Kukusc, Doiran, Tikvesc, avente il loro centro nella pianura di Salonicco (Campagna).

Il migior tabacco é della Macedonia orientale — la regione di Kavala, mentre il miglior tabacco di tutta la Penisola Balcanica é quello di Drama, noto con il suo aroma e con il suo nome „bohcia".

Quasi tutta la prima regione attualmente si trova nel territorio greco e più della metà della produzione dei tabachi in Macedonia é appunto di questa regione.

Ecco la quantita di tabacco prodotto nella Macèdonia greca dal 1910 al 1926:

1910 — 10,619,917 oki	1920 — 10,400,089 oki
1911 — 11,642,349 „	1924 — 13,398.995 „
1912 — 7,408,964 „	1926 — 19,000,000 „

Nella Macedonia sotto il dominio serbo nel 1929 é stato prodotto circa 6,000,000 chili di tabacco.

La Macedonia bulgara ha prodotto circa 3,000.000 di chili.

Nel 1911 é stato esportato tabacco dal porto di Salonicco per l'estero per 96 milioni di franchi, mentre attraverso il porto di Kavala per 20,000,000 di franchi, ossia in tutto 116 milioni di franchi.

ПО ОТДѢЛЪ III

ТАБЛИЦА 14

Текстилни растения: памукъ и др.

Plantes textiles: Coton etc.

Piante tessili:

Години — Années — Anno	Мѣстопроизводство Lieu de production Luogo della produzione	Число на работн. Nombre des ouvriers Il numero degli operai	Употрѣбено за работа кгр. Klgr. de coton usé pour l'industrie Chilogrammi impegnati al lavoro	Работници Ouvriers Operai	Двигателна сила Force motrice chv. Forza motrice	Произведени пакети Production en paquets Pacchi prodotti
1874	гр. Негушъ — Negouch — Negusc	6,000	400,000	130	300	80,000
1888	„ „ — „ — „	3,000	200,000	80	200	40,000
1906	„ „ — „ — „	4,000	300,000	100	250	60,000
1895	„ Воденъ — Voden — Voden	14,000	800,000	180	600	150,000
1907	„ „ — „ — „	500	250,000	100	300	45,000
1903	„ Беръ — Ber — Ber	500	300,000	100	300	60,000
1906	„ „ — „ — „	3,500	200,000	100	120	40,000
1886	„ Солунъ — Salonique — Salonicco	7,000	600,000	180	300	150,000
1886	„ „ — „ — „	10,000	800,000	200	400	150,000
1910	„ „ — „ — „	4,000	200,000	100	200	40,000
		Засѣто	Произведено			
1927	Памукъ	6,192 хар.	36,990	метр. кантари		
1927	Ленъ	101 „	330 м. кантари	Македония подъ българи и сърби		
1927	Конопъ	425 „	3,262			

ПО ОТДѢЛЪ III

ТАБЛИЦА 15

Други земледѣлчески растения

Altre culture agricole

Название Nomination Nominazione	години Années Anni	Засѣто х. ара Ensemé en hectares Seminanza in ettari	Произв. м. кант. Production par 100 klgr. Produzione	Стойность Valeure Valore	·
		хара	м. кантари	лева	
Опиумъ — Opium — Opium	1880	—	120	500,000	Презъ 1911/912 г. изнесено отъ Солунъ опиумъ за 7,500,000 лв. ведно съ реколтата отъ по-ранни години. En 1911/1912 fut exporté de Salonique opium pour 7,500,000 lévas y compris la récolte des années précedentes. Durante 1911/912 è stato esportato da Salonicco per 7,500,000 di leva opium insieme con le precedenti recolte.
	1912	—	1,500	4,500,000	
Сусамъ — Miglie — Miglio	1927	7,994	16,179	—	
Шафранъ — Safran — Zafferano	—	—	—	—	
Анасонъ — Anice — Anice	1927	98	537	—	

ПО ОТДѢЛЪ III

ТАБЛИЦА 16

Овощия
Fruits
Frutta

№ по редъ № d'ordre № per ordine	Название на овощията Nomenclature des fruits La nominazione della frutta	Дървчета Arbres fruitiers Alberi fruttiferi	Производство Production Produzione	Забележка Observation Osservazione
		1921 год.	1927 год.	
1	Сливи — Prunes — Prugne	1,028,666[1]	41,418	[1] Само за Македония подъ Югославия. [1] Seulement pour la Macédoine sous le domaine de la Yougoslavie [1] Solamente nella Macedonia sotto il dominio della Iugoslavia
2	Ябълки — Pommes — Mele	1,757,606	29,116	
3	Круши — Poires — Pere	1,214,687	34,055	
4	Орѣхи — Noix — Noci	65,505	31,181	
5	Кестени — Chataignes — Castagne	—	18,778	
6	Смокини — Fignes — Fichi	—	1,557	
7	Лимони и портокали — Citrons & oranges — Limoni e aranci	—	12,000	Безъ българска Македония Sans la Macédoine bulgare Senza la Macedonia bulga.
8	Маслини — Olives — Olive	—	18,316	

ПО ОТДѢЛЪ III

ТАБЛИЦА 17

Градинарство
Horticulture
Ortaggi

Години Années Gli anni	Засѣто въ х. ettari Plantation en hectares Seminato in ettari	Произведено въ кантари Production par 100 klgr. Prodotto in 100 kgr.	Забележка Observation Osservazione
1927 год.	3,858	397,375	Общо — Total — Totale
	3,565	97,963	Картофи — Pommes de terre — Patate
	597	16,165	Червенъ пиперъ — Poivre rouge — Pepe rosso
	297	13,633	Домати — Domates — Pomadori

ПО ОТДѢЛЪ III

ТАБЛИЦА 18

Лозя
Vignes — Vigne

Години Années Anni	Засѣто Plantés Seminato	Произведени кгр. Production en klgr. Prodotto in chilogrammi	Стойность въ лева Valeure en lévas Il valore in levas	Забележка Observation Osservazione
1889	324,228 уврата ouvrats — uvrat (superficie equavalente a 919 metri quadrati)	306,560,000	16,200,000 зл. фр. — frs or — franchi oro	
1909	—	20,000,000	за 5,000,000 зл. фр. — frs or	Само изнесено за ядене Exporté seulement pour consomation Esportato solamento per consumo.
1927	14,785 х. ара — hectares — ettari	26,730,900 кгр. — kgr. — chili.	106,923,600 лева — lévas — leva	

ПО ОТДѢЛЪ III

АБЛИЦА 19

Гори и пасбища

Forêts — Foreste

Pâturages — Pascole

	Хектари Hectarres Ettare	%
Гори — Forêts — Foreste · · · · · · · · ·	1,070,370	58·18
Пасбища — Pâturage — Pascoli · · · · · ·	22,504	6·66
Ливади — Prairies — Prati · · · · · · · ·	71,802	3·90

ПО ОТДѢЛЪ III

ТАБЛИЦА 20

Скотовъдството и пр. въ Македония

Elevage des bestiaux et autres en Macédoine

Allevamento di bestiame, ecc. in Macedonia

Названия Nomenclature — Nominazione	1907/908 год.	1922 год.	1927 год.	
		Глави Nombre — Capi		
Говеда — Boeufs — Bestiame · · · ·	385,150	517,119	701,338	
Биволи — Buffles — Bufoli · · · · ·	32,559	27,613	37,706	
Коне — Cheveaux — Cavalli · · · · ·	72,697	77,345	145,445	
Мулета — Mulets — Muli · · · · · ·	—	2,992	195,610	
Свини — Porcs — Porci · · · · · · ·	74,314	102,065	207,458	
Овци — Moutons — Pecore · · · · · ·	1,433,769	1,792 002	3,003,749	
Кози — Chévres — Capre · · · · · ·	657,234	498,333	1,368,235	
Птици — Volailles — Uccelli · · · · ·	—	1,057,080	3,241.174	Яйца изнесени 540,000 парчета Exportés 540,000 morceaux d'oeufs Esportate 540,000 uova
Пчели — Ruches — Api · · · · · ·	—	56,666 кошари	—	

ПО ОТДѢЛЪ III

ТАБЛИЦА

Македонски езера — Изобилие, видъ и производство

Les lacs de la Macédoine — Abondance, aspect et production

I laghi macedoni — Abbondanza, specie e produzione

Езера Lacs Laghi	Повърхнина Supérficie Superficie	Дълбочина Profondeur Profondità	Видъ на рибата Sorte de poisson Specie di pesci	Производство Production Produzione	Год. производство Production annuelle Produzione annuale	
Дойранско	4,266 хар.	10 м.	Белвица, шаранъ, перкия, ягула, сомъ и бѣла риба · · · · · · ·	на 1 хар. 76 кгр.	325,000 кгр. klg klgr.	
de Doyran	héct.		Bélvitza, perchia, anguille, silure, carpe et poisson bianche · · · · ·	sur un hect. 76 kgr.		
di Doiran	ettari		Belvitza, carpione, anguilla, siluro e pesce bianco	76 klgr.		
Преспанско	33,000 „	54 „	Риба отъ рода на шарана; пастърва и ягула редко · · · · · · ·	3 кгр.	100,000 „	Срѣдно за 1922 — 1925 г.
de Préspa			Poissons de la sorte de la carpe; truites et anguille · · · · · · · ·	3 kgr.		Moyennement pour 1922—1925
di Prespa			Pesci della specie di carpione trotta e anguilla	3 klgr.		In media per 1922—1925
Охридско	27,000 „	286 „	Бѣлвица, летница, пастърва, щука, шаранъ, сомъ · · · · · · · ·	15 кгр.	400,000 „	„ 1922—1926 г.
d'Ochrida			Bélvitza, létnitza, truite, carpe, silure et brochet	15 kgr.		
di Ochrida			Belvitza, letnitza, trotta, carpione, siluro · · ·	15 klgr.		

ПО ОТДѢЛЪ III

ТАБЛИЦА 22

Копринарство

Sériciculture

Sericultura

Години Années Anni	Произведено кгр. Productionen kgr. Prodotto in klgr.	Стойность въ лева Valeure en lévas Il valore in leva	Забележка Observation Osservazione
1889	1,299,892	2,437,296	
1912	1,282,000	3,000,000	около — environ — circa
1925 1927	1,198,810	—	Нѣма сведения за България, а се отнасятъ за Македония подъ сърбска и гръцка власть. Ces renseignements sont seulement pour la Macédoine sous les domaines Serbe et Grecque, etant donné que pour la Macédoine Bulgare manques des renseignements. Mancano informazione per la Bulgaria, mentre queste si riferiscono alla Macedonia sotto il dominio serbo e greco.

Таблица за желѣзницитѣ въ Македония

Tableau des chemins de fer en Macédoine

Tavola della ferrovie in Macedonia

Желѣзници Chemins de fer — Ferrovie				Пжтници Voyageurs — Viaggiatori				Забележки
				1909 год.		1910 год.		
№	Клонове Les voies ferrées — Ferrovie	Открита отъ Ouverte depuis In che anno è avvenuta l'inaugurazione	Дължина клм.	Пристигнали въ Солунъ Arrivés à Salonique Arrivati a Salonicco	Отпжтували Partis de S/que Partiti da Salonicco	Пристигнали Arrivés Arrivati	Отпжтували Partis Partiti	Observations — Osservazione
1	Солунъ—Скопие — Salonique—Scopié — Salonicco—Scopie	1873	243·1	68,772	46,836	—	—	
2	Скопие—Митровица — Scopié—Mitrovitza — Scopie—Mitroviza	1874	119·8	—	—	—	—	
3	Скопие—Зибевче — Scopié—Zibevtche — Scopie—Zibevce	1888	84·9	—	—	—	—	
4	Солунъ—Битоля — Salonique—Bitolia — Salonicco—Bitoglia	1894	218·6	12,111	6,719	84,726	94,927	
5	Солунъ—Окчиларъ — Salonique—Octchilar — Salonicco—Occilar	1906	270	64,087	67,495	—	—	
6	Солунъ—грѫцка граница — Salonique — la frontière grecque — Salonicco—la frontiera greca	1914	53	—	—	—	—	
7	Скопие—Тетово—Гостиваръ—Кичево—Охридъ— Scopié—Tetovo—Gostivar—Kitchévo—Ochrida — Scopie—Tetovo—Gostivar—Kicevo—Ochrida	следъ après doppo 1918	230·5	—	—	—	—	
8	Градско—Прилепъ—Битоля — Gradsko—Prilep—Bitolia — Gradsko—Prilep—Bitoglia	"	134·7	—	—	—	—	Тѣснолинейна chemin de fer-étroit
9	Радомиръ—Дупница—Петричъ — Radomir—Doupnitza—Petritch — Radomir—Dupniza—Petric	"	97·1	—	—	—	—	
10	Скопие—Радуше — Scopié—Radouché — Scopie — Radusche	"	26	—	—	—	—	Също—idem
11	Велесъ—Щипъ—Кочани — Vélès—Chtip—Kotchani — Veles—Sctip—Kociani	1926	86·1	—	—	—	—	Също—idem
	Всичко — Total — Totale		1,563·8					

ПО ОТДѢЛЪ III

ТАБЛИЦА

Рударството въ Македония
L'industrie minière en Macédoine
L'industria miniera in Macedonia

Години Années Anni	Антимонъ Antymon Antimone	Арсенова руда Arsenic Arsenico	Хромови руди Chromelite Cromato	Пиритъ Pirite Pirite
1891 — 1895	4,000 t.	2,000 t.	—	—
1916/17	—	—	25,000 t.	—
1927	—	—	—	10,050 t.

Забележка: 1) Антимонови и арсенови руди въ Морихово, Скопие, Куманово.
2) Магнезитъ, пиритъ и галенитъ въ с. Изворъ (Халкидически п-овъ).
3) Хромъ при с. с. Ореше и Радуше (Тетово—Скопие).
4) Пиритъ въ с. Изворъ.
5) Цинкови руди на о-въ Тасосъ и пр.

Observations: 1) Il y a de mine d'antymon et d'arsenic à Morihovo, arr-t de Scopié et Koumanovo.
2) Magnezit, pirite et galenit — au village de Izvor (l'île Chalchidique).
3) Chrom — près des village de Oréché et Radouché (arr-t de Tétovo—Scopié).
4) Pirite — au village de Izvor.
5) Mines de zinc il y a à l'île Tassos etc. etc.

Osservazione: 1) Vi sono miniere di antimone e di arsenico a Morihovo, distretto di Scopie e Kumanovo.
2) Magnesite, pirite e galenite— presso il villaggio Izvor (Isola Calchidica).
3) Cromo — presso il villaggio di Oresce e Radusce, distretto Tetovo—Scopie.
4) Pirite — presso il villaggio di Izvor.
5) Miniere di zinco vi esistono nell'isola Tassos, ecc.

ПО ОТДѢЛЪ III

ТАБЛИЦА 25

Индустрията въ Македония
L'industrie en Macédoine
L'industria in Macedonia

Броя на фабричнитѣ заведения Nombre des établissement industrielles Il numero degli stabilimenti industriali	Работници Ouvriers Operai	Конски сили Force motrice en chev. H. P.	Вложенъ капиталъ Capital Capitale
45 1)	27,000 2)	22,000 3)	1,800,000 лв.

Забележка: 1) Отъ 45 въ Македония: сърб. часть — 32, въ гръцка — 10 и въ българска — 2—3.
2) Кржгло и приблизително число; отъ тѣхъ 19,310 (1929 г.) въ тютюневи заведения.
3) Отъ 22000 сили: 8,800 сж водни конски сили, $^{3}/_{10}$—6,600 отъ течно гориво, 4,400 парни сили и 2,200 електрически.
4) Отъ цѣлия капиталъ повече отъ половината е чуждестраненъ.
5) Отъ цѣлото работно население: 75% сж земледѣлци, 10% скотовъдци, 5% занаятчии, 3% търговци и 2% едри индустриалци.

Observations: 1) 45 sont en Macédoine dont en Macédoine sous la Serbie 32, sous la Grèce 10 et sous la Bulgarie 2—3.
2) Nombre arrondi et approximatif, à savoire: 19,310 (1929) dans la manifacture du tabac.
3) De 22,000 f. chv.: 8,000 sont par force-motrice d'eau, $^{3}/_{10}$—6,600 en huiles, 4,400 en vapeure et 2,200 au courent éléctrique.
4) De tous le capital plus de la moitié est d'étranger.
5) De toute la main d'œuvre: 75% sont des agricoles paysans et 10% élevâge de bestiaux, 5% appartiennent aux professions, 3% sont commerçants et 2% sont industriels.

Observazione: 1) 45 sono in Macedonia, di cui 32 nella Macedonia sotto il dominio serbo, 10 in quella sotto il dominio greco e 2—3 in quella sotto il dominio bulgaro.
2) Numero preciso e approssimativo, di cui 19,310 nelle manifatture di tabacco
3) Di 22,000 C. F.: 8,800 sono H. P. ad acqua, 6,600 C. F. —,4,400 in vapore e 2,200 elettrici.
4) Più della metà dell'intero capitale è straniero.
5) Di tutta la mano d'opera: 75% sono agricoltori, 10% sono elebatori di bestiami, artigiani 5%, commerciant 13% ed 2% industriali.

Движение на корабитѣ въ Солунското пристанище презъ 1910 год.

Navigation au port de Salonique en 1910

Navigazione nel porto di Salonicco nel 1910

Месеци Mois Mesi	Приходъ лири турски Revenus en livres turques Rendito in lire turche	Движение параходи и гемии Navigation des vapeurs et des voiliers Navigazione dei vapori e dei velieri		СТОКА И ДОБИТЪКЪ Marchandise et bestiaux Merci e bestiame					
				ВНОСЪ Import Importazione			ИЗНОСЪ Export Esportazione		
		Число Nombre Numero	Тонажъ Tonnes Ton.	Разни стоки (тона) Divers marchand. (tonnes) Merci diverse (ton.)	Пощ. колети (число) Colis postaux (nombre) Folli postali (numero)	Добитъкъ (глави) Bestiaux (nombre) Bestiame (numero)	Разни стоки (тона) Divers marchand. (tonnes) Merci diverse (ton.)	Пощ. колети (число) Colis poztaux (nombre) Colli postali (numero)	Добитъкъ (глави) Bestiaux (nombre) Bestiame (numero)
Всичко I и II 6-месечие Total des deux moites Totale del due semestri	45,310	4,481	1,077,959	128,799	79	176,896	321,654	16,282	650

ПО ОТДѢЛЪ III

ТАБЛИЦА 27

Пристанище Солунъ презъ 1928 год.

Le port de Salonique en 1928

Il porto di Salonicco durante 1928

ВНОСЪ Import Importazione		ИЗНОСЪ Export Esportazione		ВЛѢЗЛИ ПАРАХОДИ Bateaux entrés Piroscafi	
Стоки Marchandises Merci	Тона Tonnes Tonnellate	Стоки Marchandises Merci	Тона Tonnes Tonnellate	Знамена Drapeaux Bendiera	Тонажъ Tonages Tonnellaggio
Жито — Céréales — Ceriali	79,640	Тютюни — Tabacs — Tabacchi	24,375	Гръцки — Grecques Greci 1,018	548,360
Горски произведения — Produits forestiers — Prodotti forestali	52,769	Сурови материяли — Matériaux bruts — Materiali greggi	5,656	Италиянски — Italiens Italiani 153	278,750
Сур. минерали — Minéraux — Minerali greggi	23,269	Вина — Vins — Vini	1,774	Английски — Anglais Inglesi 142	255,829
Циментъ — Ciment — Cimento	21,358	Други — Autres — Altri	10,958	Германски — Allemands — Tedeschi 66	101,333
Брашна — Farines — Farina	20,708			С. Х. С. — Iougoslaves S. H. S. 57	49,093
Нафтъ — Petrole — Nafta	12,605				
Петроли — Neft — Petroglio	12,109				
Други — Autres — Altri	148,860				
Общо — Total — Totale	371,318	Общо — Total — Totale	42,763	—	—

ПО ОТДѢЛЪ III

ТАБЛИЦА 28

Пристанището Кавала презъ 1925 и 1926 год.

Le port de Kavala en 1925 — 1926

Il porto di Kavala durante 1925 e 1926

Години Années Anni	ВНОСЬ Import Importazione	ИЗНОСЪ Export Exportazione		Движение на параходитѣ Mouvement des bateaux Il movimento dei piroscafi	
	Тона — Tonnes Tonnellate	Тона — Tonnes Tonnellate	Стойность — Valeur Valore	Параходи — Bateaux — Piroscafi	Тони — Tonnes Tonnellate
1925	18,946	10,427·517	1,222,410,364 дрх.	884	535,924
1926	27,510	11,327	1,361,443,887 „	952	505,998
		Тютюнъ — Tabac — Tabacco			
1925		12,464,412 оки			
1926		13,085,167 „			

ПО ОТДѢЛЪ IV　　　　ТАБЛИЦА 29

Населението въ Македония презъ 1926 — 1928 година

La population da la Macédoine dans la péride 1926 — 1928

La popolazione della Macedonia durante il periodo 1926 — 1928

I. Македония подъ Гърция — I. La Macédoine sous le domaine grecque — I. La Macedonia sotto il dominio greco

			жители habitants abitanti	
Солунски окржгъ — District de	Solonique — Distretto di	Salonicco	539,986	
Халкидика „ — „ „	Chalkidique — „ „	Halkidika	64,799 „	
Драмски „ — „ „	Drama — „ „	Drama	111,572 „	
Кавалски „ — „ „	Kavala — „ „	Kavala	119,140 „	
Сѣрски „ — „ „	Sèr — „ „	Seres	182,710 „	
Воденски „ — „ „	Voden — „ „	Voden	97,167 „	
Кожански „ — „ „	Kojani — „ „	Kogiani	125,722 „	
Лерински „ — „ „	Lérine — „ „	Lerin	172,361 „	
				1,413,457

II. Македония подъ сръбска власть — II. La Macédoine sous le domaine serbe — II. La Macedonia sotto il dominio serbo.

Битолски окржгъ — District de	Bitolia — Distretto di	Bittoglia	377,927	
Скопски „ — „ „	Scopiè — „ „	Scopie	477.641	
Брѣгалнички „ — „ „	Bregalnitza — „ „	Bregalniza	114,808	
				970,376

III. Македония подъ ~~Гърция~~ България — III. La Macédoine s us le domaine bulgare — III. La Macedonia sotto il dominio bulgaro

Петрички окржгъ — District de Petritch — Il distretto di Petric . . . . 185,167　186,167

Всичко въ Македония — Toteaux en Macédoine — In tutto la Macedonia 2,570,000

ПО ОТДѢЛЪ IV　　　　ТАБЛИЦА 30

Числото на селищата въ Македония презъ 1886 година по народность

Il numero dei luoghi abitati in Macedonia nel 1886 secondo la nazionalità

Em. Laveleye — La Péninsule des Dalkans, Bruxelles 1886

Окржзи (санджаци) Sangiaccati di distretto	Кази Regioni Околии	Народности Българи Bulgari	Бълг. и турци Bulgari e turchi	Бълг. и власи Bulgari e rumeni	Бълг. и гърци Bulgari e greci	Турци Turchi	Гърци Greci	Гърци и турци Greci e turchi	Власи Rumeni	Неопред. Varii	Всичко въ вилаета
Солунски — Salonique — Salonicco	8	392	141	1	3	159	8	—	—	2	706
Сѣрски — Sèr — Seres	5	242	96	—	1	125	24	23	2	3	516
Скопски — Scopié Scopie	8	502	90	—	—	124	—	—	—	—	716
Битолски — Bitolia Bitoglia	9	576	131	3	—	62	13	—	3	8	796
Всичко — Total — Totale	30	1,712	458	4	4	470	45	23	5	13	2,734

Селища = 2,734.

ТАБЛИЦА 31

Числото на църквитѣ, параклиситѣ и монаститѣ въ Македония презъ 1906 г. по кази и църковно ведомство

Nombre des églises, des chapelles et des couvents en Macédoine en 1906 par les arrondissement et l'administration cléricales

Numero delle chiese, delle cappelle e dei couventi in Macedonia nel 1906 per distretti e amministrazioni eclesiastiche

№ по редъ № d'orde № d'ordine	Имена на казитѣ Nom des arrondissement Nome dei distretto	Екзархисти de l'Exarchat dell' Esarcato		Патриаршисти Du Patriarcat Del Patriarcato				Общи Communs Comuni		Смѣсени Mixtes Misti					Всичко Total Totale		
		Църкви и параклиси Eglises & chapelles Chiese e cappelle	Монастири Couvents Couventi	Църкви и параклиси Eglises & chapelles Chiese e cappelle	Монастири Couvents Couventi	Църкви и параклиси Eglises & chapelles Chiese e cappelle	Монастири Couvents Couventi	Църкви и параклиси Eglises & chapelles Chiese e cappelle	Монастири Couvents Couventi	Църкви и параклиси Eglises & chapelles Chiese e cappelle	Монастири Couvents Couventi	Уният Unitis „Uniati" (unitieri)[1]	Протестанти Protestants Protestanti	Власи Aroumains Arumeni	Църкви и параклиси Eglises & chapelles Chiese e cappelle	Монастири Couventi Couventi	Всичко въобще Totaux Totali
1	Солунски вилаетъ Salonique — Saloniсco	438	6	278	21	1	—	2	—	10	—	9	2	—	740	27	767
2	Битолски вилаетъ Bitolia — Bitglia .	544	24	262	19	26	1	39	1	4	—	—	—	1	876	45	921
3	Скопски вилаетъ Scopié — Scopie .	250	21	1	—	41	8	3	—	17	—	—	1	—	313	29	342
	Всичко въ цѣла Македония — Totaux en Macédoine entière — Totali nell'intere Macedonia	1232	51	541	40	68	9	44	1	31	—	9	3	1	1928	101	2,030

---

[1] Cristiani de rito orientale aderenti al consiglio de Firenze.

ПО ОТДѢЛЪ IX

ТАБЛИЦА № 32

Броятъ на сраженията дадени отъ революционнитѣ чети въ Македония отъ 1898 до 1903 год.

Le compte des combats entre les révolutionnaires et les représentants des autorités en Macédoine de l'an 1898 à 1903.

Conto dei combattimenti fra i rivoluzionari e i rappresentanti delle autorita ni Macedonia dall'anno 1898 all'anno 1903.

По вилаети Par les vilayets Secondo i distretti di	Брой на сраженията Le nombre des combats Il numero dei combattimenti	Сблъскани сили Rencontre des forces Incontri della forze		Жертви Victimes Vittime			Сражението е траяло часове Le combat dura heures... Il combattimento duro ore...
		Чети Révolutionnaires Rivoluzionari	Потери Milices Militi	Убити четници Revolutionnaires tués Revoluzionari uccisi	Самоубийци Suicidés Suicidi	Турски жертви Victimes turques Vittime turche	
Солунски — Salonique — Salonicco	55	1,846	15,550	80	1	750	778$^{1}/_{2}$
Битолски — Bitolia — Bitoglia	46	1,154	15,385	145	15	1,088	393
Скопски — Scopié — Scopie	21	1,080	1,901	185	—	1,501	154$^{1}/_{4}$
Всичко — Total — Totale	122	4,080	32,836	410	16	3,339	1,325$^{3}/_{4}$

Жертвитѣ отъ Илинденското възстание

То зае една площь отъ 10,000 кв. клм. съ 300,000 християнско население

станаха	240	сражения
възстаници	26,408	души
войници	350,931	души
убити и ранени	994	възстаници
убити и ранени	5,321	войници
опожарени	12,440	сгради
невинно изклани	4,694	жертви
изнасилени	3,122	жени и моми
заграбени	72	моми
останали безъ покривъ	70,835	души

Les victimes de l'insurrection d'Ilinden

L'insurrection a occupé une supérficie de 10,000 km. carrés d'une population de 300,000 â mes. 240 combats y ont eu lieu avec 26,408 revolutionnaires contre une ermée de 350,930 soldats

tués et blessés revolutionnaires	994
„ „ soldats	5,321
édifices incendiées	12,440
victimes de la population égergés innocents	4,694
violées filles et femmes	3,122
filles ravies	72
restés sans domiciles	70,835

Le vittime della grande rivoluzione macedone d'Ilinden — l'anno 1903

Guesta inzurrezione ha compreso un terreno di 10,000 chilometri quard. con 300,000 abitanti

hanno avuto luogo	240	combattimenti
rivoluzionari attivi	26,408	persone
soldati	350,931	„
cadduti e feriti	994	rivoluzionari
„ „	5,321	soldati
incendiate	12,440	abitazioni
inocenti massacrati	4,694	vittime
violate	3,122	donne e ragazze
rapite	72	fanciulle
restati senza tetto	70,835	abitanti

ПО ОТДѢЛЪ IX

ТАБЛИЦА № 34

Македония даде на царство България — La Macédoine donna au royaume de Bulgarie — La Macedonia ha doto al regno di Bulgaria

Министри и дипломати — ministres et diplomates — ministri e diplomatici	20
Владици — archevêques — vescovi	11
Депутати — deputés, environ — deputati, circa	50
Професори — professeurs — professori	12
Лѣкари и инженери — docteurs en medécine et ingénieurs — medici e ingenieri	100
Писатели и публицисти — ecrivaines et publicistes — scrittori e pubblicisti più di	100
Офицери (8 генерали) — officiers de l'armee (8 générals) — ufficiali (8 generali)	750
Прогимназиални и гимназиални учители — professeurs des gymnases et progymnases — insegnanti ginnasiali e proginnasiali	570

ПО ОТДѢЛЪ IX

ТАБЛИЦА № 35

Загубитѣ на българското племе, изчислени отъ проф. М. Милюковъ

Подъ Сърбия	екзархисти . . .	617,077
„ „	сърбомани . . .	50,000
Подъ Гърция	екзархисти . . .	183,530
„ „	патриаршисти . . .	100,000
	Всичко	950,607

Живущи въ 2,069 заселени мѣста съ 7 митрополити, 1,310 свещеници, 1,625 черкви, 73 монастири, 2 м. гимназии съ 28 учители и 503 ученици, 5 педагогически училища съ 64 учители и 832 ученици, една търговска гимназия съ 10 учители и 150 ученика, една семинария съ 10 учители и 150 ученика, 3 свещенически училища съ 14 учители и 110 ученици, 1,273 основни училища съ 2118 учители и учителки и 72,454 учащи, 88 класни училища съ 4,419 ученици — всичко 1383 училища съ 2,248 учители и учителки и 78,682 учащи се.

Les pertes de la nationnalité bulgare, évaluées par professeur M. Milucoff

Sous la domination serbe:	echsarchistes .	617.077
	serbomanes .	50,000
Sous la domination grècque:	echsarchistes .	183.530
	grecomanes .	100,000
	au total	950.607

Habitant 2069 localités peuplées avec 7 evêques, 1310 prêtres, 1625 églises, 73 monastères, 2 gymnases de garçons avec 28 professeurs et 503 élèves, 5 écoles pédagogiques avec 64 professeurs et 832 élèves, une école de commerce avec 10 professeurs et 150 élèves, une academie avec 10 professeurs et 150 élèves, 3 écoles de prêtres avec 14 professeurs et 110 élèves, 1273 écoles primaires avec 2,118 professeurs et 72,454 élèves, 88 écoles secondaires avec 4419 élèves — au total 1373 écoles avec 2248 professeurs des deux sexes, et 72,682 élèves.

Le perdite della nazionalità bulgara seconds l'evaluazion del prof. M. Miliucoff

Sotto la Serbia	exarhisti . . .	617,077
„ „	serbomani . . .	50,000
Sotto la Greccia	exarhisti . . .	183,530
„ „	grecomani . . .	100,000
	in tutto	950,607

Abitanti 2,069 località con 7 arcivescovi, 1310 preti, 1625 chiese, 73 monasteri, 2 ginnasie di ragazzi con 28 professori e 503 allievi, 5 scuole pedagogichie con 64 insegnanti e 832 allievi, un ginnasio commerciale con 10 insegnanti e 150 allievi, 3 scuole teologiche di preti con 14 insegnanti e 110 allievi, 1,273 scuole primarie con 2118 insegnanti e 72,454 allievi, 88 scuole secondarie con 4,419 allievi — insieme 1,373 scuole con 2,248 insegnanti e 78,682 allievi.

Библиография

BIBLIOGRAPHIA

За да дадемъ възможность на нашитѣ читатели да се запознаятъ по-подробно съ лика и живота на нашата родина, предлагаме настоящия отдѣлъ — библиография за Македония.

Тукъ е умѣстно да изтъкнемъ утешителния фактъ, че интереса къмъ сѫдбинитѣ на Македония все повече и повече расте както между българското общество, тъй и между просвѣтеното западно-европейско и американско. Особено трѣбва да се подчертае факта, че тоя живъ интересъ прогресира даже и между ржководнитѣ кржгове на дипломацията.

Презъ последнитѣ години като плодъ на тоя интересъ се появиха многобройни съчинения, посветени на родината ни, които защищаваха справедливостьта и истината.

Въ предложения библиографиченъ отдѣлъ даваме мѣсто на поменатитѣ книжовни трудове.

Най-после, ще трѣбва да отбележимъ и друга една радостна проява що се отнася до подържане интереса къмъ Македония и нейната кауза.

Думата ни е за изданията на Македонския наученъ институтъ, Националния комитетъ и пр.

Списъкъ на тѣзи издания даваме отдѣлно на друго мѣсто.

Pour donner la possibilité de nos lecteurs de connaitre en détail la vie et l'aspecte de notre patrie, nous proposons la séction présente — Bibliographia de la Macédoine.

Il est opportun de relever ici le fait consiliant, que l'interêt de la destinée de la Macédoine croit de plus en plus, tant dans la societé bulgare, quant dans celle de l'Europe et de l'Amérique. Surtout on doit souligner le fait que cet interêt vif progresse parmi les milieux dirigeant de la diplomatie.

Durant les dernières années comme fruit de cet interêt paraissèrent de nombreux ouvrages dediées à notre patrie, en défence de la verité et de la justice.

Dans la séction proposée de la bibliographia nous donons lieu des ouvrages mentionnées

Enfin nous devons marquer une autre manifestation allègre, à ce qu'il conserne le maintenu du l'interêt vers la Macédoine et sa cause.

Nous voulons attirer l'attention sur les éditions de l'Institut Macédonien de Sciences, le Comité National etc.

Une liste de ses éditions nous publion également dans le présent almanach.

Per dare la possibilità ai nostri lettori di conoscere più dettagli tamente la vita della nostra patria presentiamo la parte della bibliografia macedone.

Riteniamo opportuno di rilevare il fatto consolante che l'interesse verso le sorti della Macedon la aumenta sempre di più, tanto fra il popolo bulgaro, quanto in Europa e in America. In modo particclare dobbiamo sottolineare il fatto che tale vivo interesse progredisce anche fra i circoli dirigenti della diplomazia.

Durante quest'ultimi anni come frutto di tale interesse apparvero parecchie pubblicazioni dedicate alla nostra Patria, in difesa della nostra giusta causa nazionale.

Nel detto riparto bibliografico diamo luogo anche a tutte le pubblicazioni accennate in questo almanacco.

Infine dobbiamo rilevare una altra manifestazione confortante, che concerne il mantenimento dell'interesse sempre più intenso verso la Macedonia e la sua causa. Cioé vogliamo alludere alle edizioni dell'Istituto Scentifico Macedone, del Comitato Nazionale Macedone, ed altri

L'elenco di tali edizioni ne diamo a parte.

LIBRI BULGARICI

Общо

Блъсковъ А. полк. — Военно-исторически очеркъ на Македония — София, 1904 г.

Ивановъ Иорд. професоръ — Северна Македония — София, 1906 г.

Петровъ Г. — Материяли за изучване на Македония — София, 1896 г.

Страшимировъ Ант. — Въ южнитѣ земи — София.

— Македония въ образи — Издание на Комитета за изучване българ. земи — София, 1919 г.

По отдѣлъ I

Благоевъ Т. — Бѣласица — София, 1927 год. (Луксозното издание)

Бончевъ Г. проф. — Петрографски и минерални изучвания въ Македония.

Ванковъ Л. — Геоложки изучвания въ юго-западна Тракия и източна Македония. — Спис. Бълг. Акад. Наукитѣ, кн. XXV, 1923 г.

Вестителевъ Г. — Острово и неговата околность — Сп. „Макед. прегл.“ г. III., кн. II.

Георгиевъ С. проф. — Родопитѣ и Рилската планинска система и нихната растителность — Мсб., кн. III и IV.

Делирадевъ П. — Осогово — София, 1927 г.

Дървинговъ П. — Пиринъ и борбата въ неговитѣ недра.

Илковъ Д. — Екскурзия до езерата на Рила. — Въ Сбм. XIV.

Илковъ Д.—Пологъ — В-къ „Незав. Македония“, г. IV, бр. 174.

Илковъ Д. — Скопско поле — В-къ „Нез. Макед.“, год. IV, бр. 175.

Иширковъ А. проф. — Македония, име и граници (за разнитѣ покрайнини) — списание „Макед. Прегледъ,“ год. III, кн. 1.

Иширковъ А. проф. — Охридско езеро.

Кременъ Михаилъ — Брѣгалница.

Кънчевъ В. — Рѣка Струма—спис. „Книж. за прочить“ — Солунъ, кн. VIII—X, 1892 г.

Кънчевъ В. — Рѣка Мѣста — „Библиотека“ — Пловдивъ, год. I (1894), книга IV.

Кънчевъ В. — Св. Гора (пѫтни бележки)—„Библиотека“, год. II (1896), кн. 14, 15 и 16.

Кънчевъ В. — Лѫгодинското поле—спис. „книжици за прочить — Солунъ, кн. IV, 1890 г.

Кънчевъ В. — Тетовско — Спис. „Библиотека“ — Пловдивъ, 1894 год., год. I, книга I.

Кънчевъ В. — Кресненската клисура — Библ. „Св. Климентъ“, год. III, 1889 г.

Кънчевъ В. — Орохидрографията на Македония — София, 1911 год.

Петковъ Ст. Д-ръ — Ениджe-Вардарската равнина и Ениджж. блато (езеро) — „Водната и водораслова флори на ю.-западна Македония,“ стр. 47 и т. н.

Петковъ Ст. Д-ръ — По югозападнитѣ кѫтове на Македония — (Българ. Сбирка XVII), отдѣлна брошура, стр. 49 — София, 1910 год.

Радевъ Ж. проф. — Рила планина — Спис. „Естествознание“, год. I, кн. 4 и 5.

Радевъ Ж. проф.—Орохидрографски бележки върху Рила планина — „Естествознание“, год. I, кн. 4 и 5.

Рачевъ К. — Рила планина — „Географско четиво,“ г. III, № 1.

Рачевъ К. — Западна Македония — София.

Рачевъ К. — Македонскитѣ езера.

Росенъ П. — Презъ Азотъ — сп. „Македония“, г. I, кн. 8.

Томовъ Лазаръ, — Пиринъ. — София, 1925.

Трайчевъ Г. — Дойранъ и Дойранското езеро — София, 1924 год.

Трайчеъ Г. — Преспанското езеро—София, 1924 год.

Фичевъ И. генералъ — Орографията на шарската планин. система — (Въ трудове на Българското природоизпитателно д-во), кн. I.

Фичевъ И. генералъ — Албумъ „Пиринъ“ — Изд. Македон младеж. съюзъ — 1925, София.

Фичевъ И. генералъ. — Охридъ въ снимка — изд. „Охр. благотв. братство“ — София, 1926 год. I серия.

По отдѣлъ II

Алексиевъ Арсений.—Етнографски бележки за полянитѣ, миящитѣ и бърсящитѣ.—СбрНУм. кн. XXX, 1924 г.

Ивановъ Йор. проф. — Българитѣ въ Македония (II изд.), София, 1927

Иширковъ А. проф.—Западнитѣ граници на българ. земи — София, 1925 г.

Иширковъ А. проф. — Приносъ къмъ етнографията на македонскитѣ славяни (II изд.), София, 1907.

Матовъ Дим.—Остатъци отъ звуковетѣ ъм, ън, ем, ен въ Костурския говоръ — „Книж. за прочить“ Солунъ, кн. I, 1889 г.

Никифоровъ К. — Южна Македония въ началото на XIX столѣтие (по Пукевилъ) — Период. сп., кн. XXV и XXVI, (1888 год.).

Радевъ Ж. проф. — Географска и етнографска Македония — „Макед. прегледъ“, год. I, кн. II.

Шишковъ Ст. и Георгиевъ Иорд.—Югоизточна Македония. — Пловдивъ, 1917 год.

По отдѣлъ III

— Тютюн. производитель въ източна Македония — Н. М., бр. 26/923 г.

— Общъ погледъ върху икон. положение на Македония подъ сърбска власть — Н. М., бр. 279/23 г.

— Македон. тържище — Значението на Солунъ — Н. М., бр. 28/923 г.

— Сувати (пасбища въ Македония) — Н. М., бр. 52/924 г.

— Солунъ и хинтерланда му (статия на в. „Тэймсъ“) — Н. М., бр. 150/926 г.

— Тютюн. производство въ Македония — Н. М., бр. 178/926 г.

По отдѣлъ IV

Баласчевъ Г.—Градъ Охридъ и котловината му въ думи и образи. — София, 1915 г.

Вестителевъ Г.—Градъ Воденъ — сп. „Мак. прегл. г. I, кн. II.

Вайгандъ Г. Д-ръ— Мегленъ — „Аромъни“, Пловдивъ, 1898 г.

Димовъ Методи архимандритъ.— Градъ Воденъ — София, 1920 г.

Завоевъ Петъръ — Градъ Щипъ — София, 1928 г.

Илковъ Д. — Марихово — в. „Н. М.“, г. IV, бр. 175.

Илковъ Д.—Тиквешъ — в-къ „Независ. Македония“ бр. 157, 1926 г.

Иширковъ А. проф.—Къмъ Дебъръ и Струга — сп. „Македония“ (Г. Бажд.), г. I, кн. 10.

Иширковъ А. проф. — Градъ Солунъ.

Иширковъ А. проф. — Струмишко.
Кантарджиевъ Т. — При Охридъ, Преспа и на Шкумба.
Карановъ Ер. — Описание на кратовската каза — „Период. сп.", кн. XI и XII.
Кънчевъ В. — Пжтуване по долинитѣ на Струма, Мѣста и Брѣгалница — Мсб. 1894 — 96, кн. X — XIII.
Кънчевъ В. — Руднишката нахия — „Библиотека", г. I, 1894 г.
Кънчевъ В. —Драма и околноститѣ му —„Библиотека", г. II, 1896, кн. 12.
Кънчевъ В.—Една разходка по Солунско — „книжици за прочить" — Солунъ, 1889, кн. II и III.
Кънчевъ В.—Кичево и Пречиста — „Библиотека", год. I, кн. 3 — Пловдивъ, 1894 год.
Кънчевъ В. —Градъ Велесъ—София, 1892 г.
Кънчевъ В. — Градъ Крушово—„Библиотека", год. II, 1896, кн. 11.
Кънчевъ В. — Градъ Охридъ — „Библиотека", г. I, 1895, кн. 5.
Кънчевъ В. – Дебърца и Желѣзникъ — „Библиотека", Пловдивъ, год, II, 1895, кн. X.
Кънчевъ В. —Битолско, Преспа, Охридско — Мсб., София, 1893 г. кн. 9.
Кънчевъ В.—Великденска разходка по поленинско—Мсб. 1893 год., кн. 9.
Милетичъ Л. проф.—Въ полуразрушения Мелникъ (пжтни бележки отъ 1914 год.). Спис. „Мак. прегл.", год. I, кн. II.
Мишайковъ Д. проф. — Галичникъ — Сп. „Македония", г. I, кн. 8
Николовъ К. — По горното течение на р. Мѣста — сп. „Минало", г. II, 1911 год.
Петровъ Г. — Порѣче — сп. „Културно единство", Солунъ, кн. IV (1908—1909 г.)
Попандовъ Д. — Градъ Скопие.
Снѣгаровъ Ив. — Градъ Охридъ — сп. „Макед. прегл.", г. IV, кн. I.
Суринъ Н. — Градъ Кукушъ и кукушанитѣ — сп. „Мак. прегл.", год. III, кн. IV
Суринъ Н. — Тиквешъ—Марихово — София, 1927 г.
Танчевъ Н. — Костурско — „Библиотека", г. III, кн. XVIII—XX.
Тошевъ А.—Описание на Гевгели — „Прд. списание", кн. XXXV.
Трайчевъ Г. — Преспа — София, 1923 г.
Трайчевъ Г. — Марихово — София, 1923 г.
Трайчевъ Г. — Градъ Прилепъ — София, 1925 г.
— Дойрански районъ — Воененъ журналъ, 1906 г.
— Радовишка каза — Воен. журналъ, 1908 г., кн. II.
— Солунскиятъ вилаетъ — Спис. „книжици за прочить" — Солунъ, 1890 г. кн. IV.
— Два санджака въ изт. Македония (Драмски и Сѣрски) — Прд. сп. кн. кн. XXXVI—XXXVIII (1891 год.), София
— Тиквешки районъ — изд. Воен. м-во — София, 1908 г.
— Струмишка каза — издание на Воен. м-во — София, 1908 г.
— Лжгадински районъ — изд. Воен. м-во — — София, 1839 г.

По отдѣлъ VI

Икономовъ В. — Кратко описание на Светогорскитѣ монастири — Солунъ, 1896 год.
Касабовъ И. Д-ръ — Моитѣ спомени отъ възраждането на България — София, 1905.
Натанаилъ Митрополитъ (Автобиографически бележки) Животоописание—Сну. кн. XXV и V. София, 1909.
Радевъ С. — Македония и Българ. възраждане въ XIX в. — София, 1927 (кн. 7—8—9 „Мак. б-ка").
Снѣгаровъ Ив. проф. — Историята на Охридската архиепископия, Т. I. — София, 1924
Снѣгаровъ Ив. проф. — Българскиятъ първоучитель Св. Климентъ Охридски. Животъ и дейность, София, 1927.

Стоиловъ А. П. — Въ Трѣскавския монастиръ — Мсб., кн. XVI и XVII, 1930 г.
Стоиловъ А. П — Български книжовници отъ Македония — София, 1922, кн. I и кн. II — София, 1927.
Чучулайнъ Ал. — Трѣскавецкиятъ монастиръ — В-къ „Вести", бр. 93/1911 г.

По отдѣлъ VIII

Бобчевъ С. Н. — „Известия Археол. Д-во", 1919 г.
Doflein Franz, prof. — „Mazedonien"
Ивановъ Йорданъ, проф. — Спис. „Българ. Археол. Д-во", II, 1911 год.
Ивановъ Йорданъ, проф. — „Български старини изъ Македония", София, 1908 г.
Кондаковъ Н. П. проф. — „Македанія"
Кульбакинъ С. М. — „Български старини", кн. II. 1908 год.

L'Art Byzantin — „Chez les slaves des Balkans", Paris, 1930 г.
Милетичъ Л. проф. — „Исторически и художествени паметници въ монастира „Св. Ив. Бигоръ" — Спис. Бълг. Акад. н-тѣ, XVI, 1918 г.
Милюковъ П. проф.—„Изв. Русск. Археол. Инст. въ К-полѣ", IV т.
Millet G. — „L'école greque dans l'architecture Byzantine", Paris, 1916 г.
Protitch A. — „L'Architecture religieus bulgare".
Филовъ Б. Д-ръ, проф. — „Старобългарско изкуство",

— Спис. „Нива"
— Спис. „Македонски прегледъ".
— Спис. „Graiul Românesc", 1930 г.
— Албумъ „Македония въ образи", 1920 год.

По отдѣлъ IX

Гешевъ Ив. Ев. — Балканскиятъ съюзъ, 1915 г.
Марко. — Сръбската външна политика преди свѣтовната война и Н. Хартвигъ (Преводъ въ Военно-истор. сбр., кн. 9 и 10, год. II).
Милетичъ Л. проф. — Борбата въ Костурско и Охридско. Спомени: Ив. Поповъ, Ст. Войзановъ, Д. Димитровъ и др., София, 1926, кн. III.
Мишайковъ Д.—Авторитѣ на българо-сръбския договоръ — спис. „Свободно мнение", кн. 3, 4, 5 и 6, 1913 год.
Тошевъ А.—Мюрцщегската програма.— сп. „Макед. прегледъ", г. I, бр. 3.

Шоповъ А. — Сърбско-български сфери на влияние въ Македония — В. „Миръ", бр. 4165—6—7—8
— Вжтр. рев. организация – произходъ, задачи и пр. в. „Право", г. II, 27—34/35—42, 1902.
— Вжтр. рев. организация—Малцинствата въ Гърция — в. Н. М., бр. 173/26
— Вжтр. рев. организация—Малцинствата — Женев. конгресъ — в. Н. М., бр. 174/26.
— Вжтр. рев. организация — Малцинства. Конгреса на малцин. въ Женева--в. Н. М. бр. 175/26 г.
— Вжтр. рев организация—Крушовската народна република — в. „Илинденъ", г. V, бр. бр. 47 48, 49, 50 и 51., 1925 г.

LIBRI GALICI

Avril A d' — En Macédoine. Paris 18 7.

„ „ „ — Tableau comparatif des écoles hélléniques et bulgares. — Constantinople 1902.

Berard Victor — Conférence sur la Macédoine, faite le 15 Mars 1905.

Berard — A travers la Macédoine Slave—Paris 1892 (Revue des Deux Mondes CXIV 1.IX.1892).

„ — Les nationalités de la Macédoine: Turcs et Musulmans. Bulgares, Valaques. — Paris 1892.

Berard V. — La Macédoine. Le pays et les races. Paris 1897.

„ — La politique du Sultan Hamide II. Paris 1897.

„ — La Turquie et l'héllénisme contemporain. La Macédoine: Héllénes, Bulgares. Valaques, Albanais, Autrichiens, Serbes: la lutte des races. — Paris 1893.

„ — Pro Macedonia. — Paris 1904.

„ — La Révolution Turque. — Paris 1909.

Bouroff A. H. — Macedonia. — Bruxelles, Paris 1905.

Broncoff D. M. — La Macédoine et sa population chrétienne. — Paris 1905.

Brutus A. A. — Propos d'un mouvement en Macédoine. — Bruxelles 1900.

Cahuet Alb. — La quêstion d'Orient dans l'histoire contemporaine (1821—1905)· — Paris 1905.

Cazot E. — Régénération, la Macédoine catholique. Paris 1901.

Costonnet des Fosses H. — La Macédoine et la politique de l'Autriche en Orient. — Lyon 1889.

Catchacazi C. — Politique anglaise en Orient. — Paris 1877.

Cezune Ant. — Un mot sur la Turquie et ses réformes. — Paris 1876.

Charmetant Mgr. — Pour la Macédoine—Situation de nos malheureux frères chrétiens dans l'empire ottoman. — Paris 1903.

Chaudordy le comte de — La France et la question d'Orient. — Paris 1897.

Cheradame André — La question d'Orient, Macédoine, le chemin de fer de Bagdad, 2-e edit.—Paris 1903.

Coussinéry E. V. — Voyage dans la Macédoine. — Paris 1831.

Chevan M. — Une Excursion en Macédoine. — Dijon 1884.

Choublier Max. — La Question d'Orient depuis le traité de Berlin. — Paris 1897.

De la Jonquière le V-te A. — Histoire de l'empire Ottoman depuis les origines jusqu'au traité de Berlin.

Delacaulonche — Macédoine. — Paris 1859. (Archives des missions Scientifiques et littairaires, vol. VII)

Densusianu Nic. et Damé Fred — Les Roumains du Sud—Macédoine, Thessalie, Epire, Thrace, Albanie. — Paris 1877.

Des devises du Dézert Th. A.—Geografhie ancienne de la Macédoine. — Paris 1863.

Documents diplomatiques. Affaires de Macédoine (1903—1905). Paris 1905. (Edition du Min. des Affaires Etrangères de France).

Donner E. — Compte rendu d'un voyage d'exploration dans la Thrace et la Macédoine — Bruxelles 1892.

Draganoff — La Macédoine et les Réformes. — Paris 1906.

Driault Edauard — La question d'orient depuis ses origines jusqu'à nos jours. — Paris 1898.

Delvigne Auguste — Le problème Macédonien. — Bern 1919.

Derjavine I. S. prof. — Les rapports bulgars—serbes et la question Macédonienne. — Lausanne 1918.

Engelhardt Ed. — La Turquie et le Tanzimat aux Histoires des réformes dans l'empire ottoman depuis 1826 jusqu'à nos jours. — Paris 1882—1883 2 vol.

Engelhardt Ed. — La question macédonienne — Etat actuel, solution. — Paris 1906.

Ethnographie de la Macédoine. — Philipopoli 1881.

Espagnat Pierre — Avant le massacre. — Paris 1902.

Fociel O. — La justice turque et les réformes en Macédoine. — Paris 1907.

Fremont P. — Abd ul-Hamid et son règne. — Paris 1895.

Gandolphe Meurice — La Crise Macédonienne. Enquête dans les vilayets insurgés. (Septembre—Décembre 1903) — Paris 1904.

Gaston-Routier — La Macédoine & les Puissances. — Paris 1904.

Gaston-Routier — La Question Macédonienne (on doit aux peuples la Vérité) — Paris 1904.

Gellesco C. R. — La Question d'Orient et son caractère économique. — Paris 1904.

Ghenadieff N. — La Macédoine. — Bruxelles 1891.

Gravière I de la — Le drame Macédonien. — Paris 1883.

Guys Ch. Ed. — Le guide de la Macédoine—Marseille, Paris 1857.

Hatti—Houmayoun (écrit auguste). Commentaires par C. L. de Courcy. — Paris 1857.

Hecquard C. — La Turquie sous Abdul-Hamid I — Bruxelles 1901.

Heyzey L. — Voyage en Macédoine. — Paris 1869.

Hugonnet L. — La Turquie inconnue: Roumanie, Bulgarie Macédoine, Albanie. — Paris 1886.

Ichircoff A. — Etudes ethnographique sur les slaves en Macédoine. — Paris 1908.

Ivanoff I. — Bulgares et Grecs. — Bern 1918.

„ — Les Bulgares devant le Congrès de la paix. — Bern 1919.

„ — La Question Macédonienne — Paris 1920.

Ichircoff A. — Les confus occidentaux des Terres Bulgares — Lausanne 1916.

Ichircoff A. — La Macédoine et la constitution de l' Exarchat bulgare (1830—1897) — Lausanne 1918.

Kahn Maurice — Courriers de Macédoine — Paris 903.

Kosasis N. — L'Hellénisme et la Macédoine — Paris 1903.

Kebedgy M. S. — La question macédonienne. — Bruxelles 1904.

Lamouche L. — La Péninsule Balkanique—Paris 1899.

Laveleye Em. de — La Péninsule des Balkans. — Paris 1886.

Leger Louis — Les revendications des Bulgares de Macédoine. — Lausanne 1885.

Lejean Guillaume — Les populations de la péninsule des Balkans. — Paris 1882.

La Barre de Nanteuil A (baron) — L'Orient et l'Europe depuis le XVII-e Siècle jusqu'aujourd'hui — Paris 1898.

La Macédoine est elle grecque? (Revue française de l'étranger et des colonies — Paris 1897.

Lepide Ghélo — La Macédoine indivisible — Lausanne 1918.

Mikhailovsky S. N. — La zizanie slave — Serbes et Bulgares. — Sophia 1902.

Mille L. L. — Une solution de la question macédonienne — Paris 1904.

Mikhailovsky S. N. — Pro Macedonia — Sophia 1901.

Mileff N. — La Macédoine inquête. — Paris 1923.

Némanoff L. — La crise Balkanique — Paris 1923.

Nicolaidès C. — La Macédoine et la question macédonienne dans l'antiquité, au moyen âge et dans la politique actuelle — Berlin 1899.

Noirval G. — La Question macédonienne et l'influence française en Orient — Bruxelles 1904.

Ofeicoff — Ethnographie de la Macédoine. — Philipopoli 1881.

„ — La Macédoine au point de vue ethnographique, historique et philologique. — Philipopoli 1887.

Pinon René — L'Europe et l'Empire Ottoman. — Paris 1908.

Pinon R. — La Question de Macédoine — Paris 1917.
„ „ — L'Europe et la Jeune Turquie.
Printa Charles — Les Koutzovalaques et la question macédonienne. (Questions Diplomatiques et coloniales № 266) — Paris 1908.
Question (La) des Réformes dans la Turquie d'Europe 2 ed. Paris — Leipzig. Neuchatel 1903.
Question (La) Macédonienne et le Haut Comité Macédono-Adrianopolitain — Sophia 1902.
Radeff S. — La Macédoine et la Renaissance bulgare au XIX siècle — Sofia 1918.
Routier G.—La Question Macédonienne. — Paris 1904
„ — La Macédoine et les puissances — „ „
Rougier Ant. — L'intervention de l'Europe dans la Question de Macédoine — Paris 1903.
Routier Gaston — La Macédoine et les Puissances — L'enquête du „Petit Parisien" — Paris.
Strézoff G. — L'intervention et la péninsule Balkanique — Genève—Paris 1892.
Schopoff A — Les réformes et la protection des chrétiens en Turquie (1673—1904) — Paris 1904.
„ „ — La nationalité et la langue macédonienne.
Situation (La) Macédoine — Paris 1903.
Spissarevsky K. D. — La Macédoine et la question macédonienne — Bruxelles 1907.
Solaroff K. — La Bulgarie et la Question Macédonienne — Sofia 1919.
Taponnier Paul — Dans la Proche Orient—Paris 1921.
Tchihatcheff Pierre — Le Traité de Berlin — Paris 1879.
Van den Brule Al. — Le bluff macédonien. — Paris 1904.
Verdène G. — La Vérité, sur la question macédonienne. — Paris 1905.
Voïnov I. F. — La Question macédonienne et les réformes en Turquie — Paris 1905.
Witte le baron I. — L'évolution de la Question d'Orient dans les Balkans — Bruxelles 1900.
Affaires de Macédoine (1903—1905) — Paris 1905.

Ancel Jacques — Manuel historique de la question d'Orient (1792—1925) — Paris.
Bouchié de Belle Edmond — La Macédoine et les macédoniens — Paris 1922.
Bouchié de Belle Edmond — La Macédoine et les macédoniens — Paris 1923 (Ouvrage couronnée par l'Academie francaise).
Brailsford — La population de la Macédoine — 1919.
Engelhardt — La Confederation Balkanique (Revue d'histoire diplomatique), VI année, № 1.
Friedman Samuel, docteur en droit — Le problème des minorités ethniques et sa solution par l'autonomie et la personnification — Paris 1927.
Guechoff J. E. — La genèse de la guerre mondiale — Berne 1919.
Hanotaux Gabriel — La guerre des Balkans et l'Europe (1912—1913) — Paris 1914.
Lamouche L. — Quinze ans d'histoire balkanique.
Mandelstam André — Le sort de l'Empire Ottomane — 1913.
Mazon André — Contes slaves de la Macédoine sud-occidentale.
Marguerítte Victor — Le batail humain (Македония въ единъ фракц. романъ) — Paris 1928.
Phocas S. P.—Cosmetatos — La Macédoine son passé et son present.
Rappoport Alfr. — Au pays de Martyrs.
Slivensky Dr. Ivan — La bulgarie depuis le traité de Berlin et la paix dans les Balkans — Paris 1927.
Tsoudepous E. N. — Le rélevement économique de la Grèce (La Grèce économique) — Paris, 1920.
Vandervelde Emile—Les Balkans et la paix — Bruxelles 1925.

LIBRI GERMANICI

Adomović L. — Vegetativusbilder aus Mazedonien — Iena 1916.
Ami Boué — Die Europäische Türkei — Wien 1889.
cristo — Mazedonien und Saloniki (Balkan—Revue I, Iahr) — Berlin 1915.
Cvijić Iovan — Die grossen Seen der Balkanhalbinsel. Die Seen von Makedonien — Belgrad 1902.
Derschavin N. S. — Makedonien — Leipzig 1918.
Doelter C. — Die Mineralschätze der Balkanländer und Kleinasiens — Stuttgard Enke 1916.
Doflein Fr. — Mazedonien — Iena 1921.
Döll M. Dr. — Studien zur Geographie des alten Makedoniens — Stadtamhof 1891.
Erdmannsdoerffer O. H. und Leuchs K. — Das Gebiet zwischen Vardar, Stroumica und Dojran—see (Die Kriegsschauplätze etc. Heft № 13 — 1925).
Сжщи — Prnardag 1925 (ilid).
Fritz Goebel — Eine Geologische Kartierung im mazedonisch—albanichen Grenzgebiet beiderseits des Ochridasees Berichte über die Verhadlungen der Sächsischen Akademie der Wissenschaften zu Leipzig Muth—Phys kl. 71. Bond 1919.
Gersin K. — Mazedonien und das türkische Problem. — Wien 1903.
Gripp Karl — Beiträge zur Geologie von Mazedonien. — Hamburg 1922.
Hahn — Reise von Belgrad nach Salonik—Wien 1886.
Hofmann, Raphael — Antimon und Arsen. Erzbergbau „Allchar" in Mazedonien. (Osterreichische Zeitschrift für Berg-und Hüttenwesen XXXIX Jahrg № 16 — Wien 1891).
Hoffman Dr. Otto — Die Makedonen, ihre Sprache und ihr Volkstum — Göttingen 1906.
Hoffman O. — Die Makedonen, ihre Sprache und ihr Volkstum. — Göttingen 1906.
Horn Karl — Das Volkstum der Slaven Makedoniens. — Wien 1890.
Jorga N. — Geschicte des osmanischen Reiches. Bd. 1—5 Gotha 1908—1913.
Klute Fritz — Skizzen aus Mazedonien und Albanien — Breslau 1921.
Košanin N. — Die Pflanzendecke der Gebirge von West-und Südmakedonien — Belgrad 1921.
Košanin N. — Die Nadelhölzer auf der Sar Planina und den Korab — Belgrad 1912
Krebs Norbert — Der Serbisch-makedonische Kriegsschauplatz — 1916.
Küntzer C. — Abdul Hamid II und die Reformen in der Türkei — Dresden 1897
Mazedonien — Ein Erinnerungswerk für die Mitkämpfer... Berlin 1918.
Milukoff P. N. — Makedonien — Leipzig 1918
Naumann E. — Macedonien und seine neue Eisenbahn Salonik-Monastir — München 1894.
Nicolaidés C. — Macedonien — Berlin 1899.
„ „ — Die neueste Phase der macedonischen Frage — Berlin 1903.
Oestreich Karl — Beiträge zur Geomorphologie. Makedoniens 1902, 904, 905, 910 и 916 in Geogr. Zeitschrift etc.
Oestreich Karl — Die Bevölkerung von Makedonien (Geogr. Zeitschrift 1905).

Osswald Kurt — Das Belasica-Gebirge 1925.

Petrović Alex. — Macedonien und die Lösung seines Problems — Berlin 1904.

Rohnstock F. — Volkswirt schaftliche Studien die Türkei — I Salonik und sein Hintterland — Konstantinopel 1886.

Schultze Jena L., Dr. — Makedonien — Landschafts — und Kulturbilder — Jena 1927.

Sis Vladimir—Mazedonien—Eine Studie über Geographie, Geschichte, Volkskunde und die wirtschaftlichen und kulturellen Zustände des Landes mit statistischen Ergänzungen — Zürich 1918.

Sakasoff Janco — Die Makedonische Frage—1902—1903 № 27 (in „Die neue Zeit").

Stresemann Erwin — Avifauna macedonika. — München 1920.

Struck Ad. — Der Bergbau in Makedonien und Chalkidike — Wien und Leipzig 1907.

Struck Adolf — Die macedonischen Seen (Globus Jllustrierte Zeitschrift etc. Bd LXXXIII № 14 — Braunschweig 1903).

Struck Adolf — Wodena (Deutsche Rundschau für Geographie und Statistik XXI Jahrg 1889.

Struck Adolf — Makedonische Fahrten — Leipzig 1907.

V. Mach Kichard — Die macedonische Frage. — Wien 1895.

Weigand G. — Über Mazedonien — Leipzig 1918.

Weigand Gustav — Ethnographie von Makedonien. — Leipzig — 1924.

Weigand G. — Vlacho—Meglen — Leipzig, Barth 1892

„ „ — Rumänen und Aromunen in Bulgarien — Leipzig Barth 1907.

„ „ — Die Sprache der Olympo—Walachen nebst einer Einleitung über Land und Leute. — Leipzig Barth 1908.

„ „ — Die Aromunen, 2 Bde — Leipzig 1894 und 1895.

Weickmann Ludwig — Zum Klima der Türkei — München 1922.

Wirth Albrecht — Geschichte der Türken — Stuttgart 1912.

LIBRI BRITANICI

Ablot G. — The Tale of A. Tour in Macedonia — London 1903.

Blanchard Raul — The exchange of population between Greece and Turkey — New Iork 1925.

Brailsford H. N. — Macedonia — London 1906.

Broadhead I. M. N. — Slave and Moslem, — Aikes 1894.

Brown Edward — Brief account of some travels in Hungaria, Serbia, Bulgaria, Macedonia etc. 1673.

Buxton Loland — The black sheep of the Balkans — London 1920.

Buxton N. and Buxton Ch. R. — The war and the Balkan — London 1915.

Curteis Arthur — Rise of the Macedonian empire 3rd. ed — London 1882.

Carnegie Endowment for International Peace, Report of International Commision etc. — Waschington 1914.

Chirol M. V. — Twixt Greck and Turk or, Macedonia and Epirus — Edinburg 1881.

Durham — The Burden of the Balkans — London 1905.

Gallenga A. — Two years of the Eastern Question— London 1877.

Gladstone W. E. — The Eastern Crisis. A letter. — London 1897.

Handbook of Macedonia and surrounding territories — London 1915. (Published by His Majestis stationery office).

Ferley I. Lewis — Turks and christians—London 1876.

Kehl Iohn E. — Saloniki — Washington 1916.

Luigi Villard — The Balkan Question—London 1905.

Mackenzie, G. M. and Jrby — The Turks, the Greeks and the Slavons — London 1867.

Mason D. M. — Macedonia and Great Britain's responsibility — London 1903.

Mitchell O. — The Greek, the Gretan and the Turk, a short history — London 1897.

Macedonia (Handbook prepared under the Direction of the Historikal Section of the Foreign Office № 21) London — Published by H. M. Stationary Office 1920.

Ogilvie A. G. — Physiography of settlements in Southern Macedonia (The geographical r vue. N. Iork 1921.

Report on scheme for the partial agricultural development of Macedonia (Ministry of agriculture) — Athen 1918.

„ on Macedonia since the Treaty of Berlin — London 1880.

Schevill Ferdinand — The history of the Balkan peninsula from earliest times to the present day. N. Iork 1922.

Stanford E. — An ethnological map of european Turkey and Greece withintroductory remarks on the distribution of races in the illyrian peninsula and statistical table of population — London 1877.

The Macedonian Question (спис. „Europeau-Economical and political Survey № 5, Novembre 1918 Paris).

LIBRI BOHEMICI

E. Grivec — O národnosti slovanských apoštolův — — Bratislava 1927.

Stanislaw Słoński — W. Jagić o Kwestji makedońskiej (спис. „Prace filologiczne", T. XI. 1927.

Karel I. Vopička — „Taje Balkanu (Sedmroků diplomatova života v bouřlivêm centru Europy" — Praha 1928.

Ludvik Kuba — „Pisně makedonské" — Praha 1928.

Prof. Valerij Pogorčiov — „O narodnosti apoštolov slavianstva" — (сп. „Bratislava") — Bratislava 1927.

LIBRI RUSSICI

Архимандритъ Антонинъ — „Изъ Румеліи" С. Пербургъ 1886 г.

Архиманд. Антонинъ — „Поѣздка въ Румелію" — 1879 год.

А. М. Селищевъ — „Очерки по македонской діалектологіи" т. I. Казанъ, 1918 г.

Григоровичъ Ив. — „Очерки путешествія по Евр. Турціи".

Гильфердингъ А. — „Собраніе сочинен'и" — Петроградъ, 1873.

Голубински — „Краткій очеркъ исторіи православной церквей".

Дриновъ М. — „Заселеніе Балканскаго полуострова славянами". Спб. 1873.

Кондаковъ Н. П. — „Христіянско изкуство на Атонѣ" — Спб. 1909.

Кондаковъ Н. П. — „Македонія“ — Археологическое путешествіе“ — Спб. 1909.

Кондаковъ Н. П. проф. — „Македонія“ — Петроградъ, 1909.

Милюковъ П. — „Сърбско-българскитѣ отношения по Македонския въпросъ“ — прев., София 1899.

Милюковъ П. — „Сербско-болгарскія отношенія по Македонскому вопросу„—Сбрн. Журн. „Русское Богатство“ 1899 г.

Милюковъ П. — „Балканскій кризисъ и политика А. П. Извольскаго“ — С. Петербургъ 1910 г. стр. 261.

Макушевъ В. — „Задунайскіе и адриатическіе славяне“ — С. Петербургъ 1867.

Н. Овясный — „Болгарія и Болгаре“ — С. Петербургъ 1900 г.

П. А. Лавровъ — „Сборникъ Верковича. I Народныя пѣсни македонскихъ болгаръ“ — Петроградъ 1920.

Сперанскій М. — „Археологія у южныхъ славянъ“ — Арх. изв. на Москов. археолог. общество, VI 1898.

Сирку — Описание турецкой имперіи.

Скрябинъ Н. — „Политическія и економич. свѣдѣнія объ Битольскомъ виляете“.

Смирновъ И. — „Очеркъ культурной исторіи южныхъ славянъ“ — Казанъ 1899.

Тепловъ — „Греко-Болгарскій церковный вопросъ по неизданенымъ источникамъ“, С. П. 1889 г.

Флоринскій Т. — Южніе славяне и Византія во второй четверти XIV в.“ — Спб. 1882.

Шафарикъ Пав. Иос. — „Славянское народописаніе“ — прев. отъ чешки на руски, Москва 1843 г.

BIBLIORGAFIA ITALIANA

Cesare Spelanzon — La questione dell'oriente. Vinti e vincitori nei Balcani, — Milano 1925.

Desideri M. — La Macedonia dopo la battaglia di Pidno. — Roma 1901.

Guicciardini Marchese — Impressioni di Macedonia, Nuova Antologia — 1904.

Mantegazza V. — Macedonia — Milano 1903.

Pernice A. — Origine ed evoluzione storica delle Nazioni balcaniche — Milano 1915.

Vico Mantegazza — Questioni di politica estera. — Milano T. I 1907 e T II 1908.

O. Randi — La Jugoslavia — Roma 1925.

Giorgio Nurigian — I bulgari e la Macedonia, Vita Italiana, del 15.IX 1915.

Giorgio Nurigian — La questione macedone — Piccolo della Sera, 30.VI.1930.

Gino Berri — I Balcani irrequieti — Milano 1928.

Italo Zingarelli — La grande Balcania — Milano 1927.

Prof. Eduardo Cimbali — La Bulgaria e il diritto Internazionale — Roma 1887.

Luciano Magrini — La questione macedone, Stampa — Torino 1925.

Molti articoli e saggi sulla questione macedone sono stati scritti da eminenti scrittori e pubblicisti italiani come: Piero Parini, V. Gayda, Mario Nordio, Tedeschi, Moreale, Alberto Spaini, Attilio Tamaro, Mario Bassi, G. Girelli, Umberto Nani, ed altri.

Списъкъ на излѣзлитѣ отъ печатъ издания на Македонския Наученъ Институтъ

Отъ списанието:

Македонски Прегледъ. Година I — 1925/26, София — Книги 1, 2, 3, 4, 5, 6.

Македонски Прегледъ. Година II — 1926/27, София — Книги 1, 2, 3, 4.

Македонски Прегледъ. Година III — 1927/28, София — Книги 1, 2, 3, 4.

Македонски Прегледъ. Година IV—1928/29, София — Книги 1, 2, 3, 4.

Македонски Прегледъ. Година V—1929/30, София — Книги 1, 2, 3, 4.

Македонски Прегледъ. Година VI—1930/31, София — Книги 1, 2.

Отъ „Материали за историята на македонското освободително движение“.

Книга I. Възстаническото движение въ югозападна Македония. По спомени на Славейко Арсовъ, съобщава Л. Милетичъ. 1925 г., стр. 136. Цена 10 лева. Одобрена отъ Министерството на народното просвѣщение съ окр. № 22713 отъ 22.IX.—1927 г.

Книга II. Освободителната борба въ Костурско. По спомени на Пандо Клюшевъ, съобщава Л. Милетичъ, 1925 г., стр. 136. Цена 15 лева. Одобрена отъ Министерството на народното просвѣщение съ окр. № 22713 отъ 22.IX.—1927 г.

Книга III. Борбата въ Костурско и Охридско. По спомени на Иванъ Поповъ, Смиле Войдановъ, Деянъ Димитровъ и Никола Митревъ, съобщава Л. Милетичъ. 1926 г., стр. 156. Цена 30 лева. Одобрена отъ Министерството на народното просвѣщение съ окр. № 22713 отъ 22.IX—1927 г.

Книга IV. Къмъ борбитѣ въ югозападна Македония (Кичевско, Битолско, Леринско, Преспанско, Дебърско). По спомени на Лука Джеровъ, Георги попъ Христовъ, Ангелъ Андреевъ, Георги Папанчевъ и Лазаръ Димитровъ, съобщава Л. Милетичъ. 1926 г., стр. 136. Цена 30 лева. Одобрена отъ Министерството на народното просвѣщение съ окр. № 22713 отъ 22.IX.—1927 г.

Книга V. Спомени на Дамянъ Груевъ, Борисъ Сарафовъ и Иванъ Гарвановъ, съобщава Л. Милетичъ. 1927 г., стр. 136. Цена 30 лева. Одобрена отъ Министерството на народното просвѣщение съ окр. № 22713 отъ 22.IX.—1927 г.

Книга VI. Солунскиятъ атентатъ и заточеницитѣ въ Фезанъ. По спомени на Павелъ П. Шатевъ, съобщава Л. Милетичъ. 1927 г., стр. 155. Цена 30 лева. Одобрена отъ Министерството на народното просвѣщение съ окр. № 22713 отъ 22.IX.—1927 г.

Книга VII. Движението отсамъ Вардара и борбата съ върховиститѣ. Съобщава Л. Милетичъ. 1927 г., стр. 193. Цена 35 лева. Одобрена отъ Министерството на народното просвѣщение съ окр. № 26175 отъ 13. X. 1927 г.

Книга VIII. Спомени на Гьорчо Петровъ, съобщава Л. Милетичъ. 1927 г., стр. 208. Цена 35 лева.

Одобрена отъ Министерството на народното просвѣщение съ окр. № 2746 отъ 2.I.—1928 г.

Книга IX. Въ Македония и Одринско, спомени на Мих. Герджиковъ. Първиятъ Централенъ комитетъ на ВМРО, спомени на Д-ръ Хр. Татарчевъ. Съобщава Л. Милетичъ. 1928 г., стр. 107. Цена 25 лева. Одобрена отъ Министерството на народното просвѣщение съ окр. № 7488 отъ 20.III—1928 г.

Книга X. Революционни борби въ Азотъ (Велешко и Порѣчието) отъ Ст. Н. Аврамовъ, стр. 201. Цена [illegible]0 лева.

Отъ „Македонска библиотека"

№ 1. Македония и македонскитѣ българи. Културно-исторически прегледъ отъ проф. Л. Милетичъ, III издание. 1925 г., стр. 64. Цена 5 лева. Одобрена отъ Министерството на народното просвѣщение съ окр. № 22713 отъ 22.IX.—1927 г.

№ 2. Македонскиятъ въпросъ вчера и днесъ отъ Г. Баждаревъ. 1925 г. Цена 8 лева. Одобрена отъ Министерството на народното просвѣщение съ окр. № 22713 отъ 22.IX.—1927 г.

№ 3. Днешното положение въ Македония подъ сръбска и гръцка власть и Обществото на народитѣ отъ проф. Ив. А. Георговъ. 1925 г., стр. 88. Цена 8 лева. Одобрена отъ Министерството на народното просвѣщение съ окр. № 2213 отъ 22.IX.—1927 г.

№ 4. България и македонския въпросъ. Причинитѣ на балканскитѣ войни отъ К. Соларовъ, полковникъ отъ генералния щабъ. 1925 г., стр. 180. Цена 15 лева. Одобрена отъ Министерството на народното просвѣщение съ окр. № 22713 отъ 22.IX.—1927 г.

№ 5. Балканскиятъ съюзъ и освободителнитѣ войни презъ 1912 и 1913 г. отъ К. Соларовъ, полковникъ отъ генералния щабъ. 1925 г., стр. 180. Цена 15 лева. Одобрена отъ Министерството на народното просвѣщение съ окр. № 22713 отъ 22.IX.—1927 г.

№ 6. Изъ македонската земя (впечатления и бележки). Скопие, Гостиваръ, Тетово, Велесъ, Щипъ, Кочани, Радовишъ, Прилепъ, Крушово, Костуръ отъ Г. Баждаревъ. 1926 г., стр. 175. Цена 15 лева. Одобрена отъ Министерството на народното просвѣщение съ окр. № 22713 отъ 22.IX.—1927 г.

№ 7. Македония и българското възраждане въ XIX вѣкъ. 1927 г., стр. 177. Цена 75 лева. С. Радевъ. Одобрена отъ Министерството на народното просвѣщение съ окр. № 26175 отъ 13.X.—1927 г.

№ 8. Македония и българското възраждане въ XIX вѣкъ отъ С. Радевъ. 1927 г., стр. 131. Цена 15 лева. Одобрена отъ Министерството на народното просвѣщение съ окр. № 26175 отъ 13.X.—1927 г. — Часть II.

№ 9. Македония и българското възраждане въ XIX в. отъ С. Радевъ — 1928. Стр. 218. Цена 20 лв. Одобрена отъ Министерството на народната просвѣта съ окръжно № 7488 отъ 20.III.928 год. Часть III.

№ 10. Отъ ранно детство, спомени отъ Иор. Бадевъ — 1928 г. стр. 144, ц. 15 лв. Одобрена отъ Министерството на нородното просвѣщение съ окръжно № 2429 отъ 25.X.928 год.

№ 11. Моитѣ стари съседи, разкази отъ П. Завоевъ — второ допълнено издание, стр. 116, ц. 15 лв. Одобрена отъ Министерството на нар. просвѣщение съ окръжно № 532 отъ 16.X.1929 год.

3. ОТДѢЛНИ СЪЧИНЕНИЯ

Съчиненията на Райко Жинзифовъ. Стъкмила Зора Здравева — 1927 г. стр. 183 8^0. Цена 50 лева. Одобрена отъ Министерството на народното просвѣщение съ окръжно № 2746 отъ 2.II 1928 год.

Писма и изповѣди на единъ четникъ (1902 год.) отъ Хр. Силяновъ — 1927 г. стр. 211-8^0. Цена 50 лв. Одобрена отъ Министерството на нар. просвѣта съ окръжно № 2746 отъ 2.II.928 г.

Писма и изповѣди на единъ четникъ (1905 год.) отъ Хр. Силяновъ — 1927 г. стр. 211-8^0. Цена 50 лв. Одобрена отъ Министерството на нар. просвѣта съ окръжно № 2746 отъ 2.II.928 г.

Документи за противобългарскитѣ действия на сръбскитѣ и на гръцкитѣ власти въ Македония презъ 1912 и 1923 год. Съобщава Л. Милетичъ. 1929 год. Стр. 293. Цена 100 л. — Одобрена отъ М-вото на нар. просвѣщение съ окръжно № 30032 отъ 16.X.1929 г.

Пологъ и его болгарское население — исторические, етнографические и диалектологические очерки северо-западной Македоний (етнографическою картю Полога) отъ проф. А. М. Селищевъ. 1929 год. Цена 150 лв. Стр. 439.

Македония въ българската поезия отъ М. Милетичъ—Букурещлиевъ, 1929 г. стр. 230, ц. 60 л.

Солунската мъжка гимназия — отъ Георги Кандиларовъ, 1930 г. София — ц. 100 лв.

РЕДАКЦИОНЕНЪ КОМИТЕТЪ

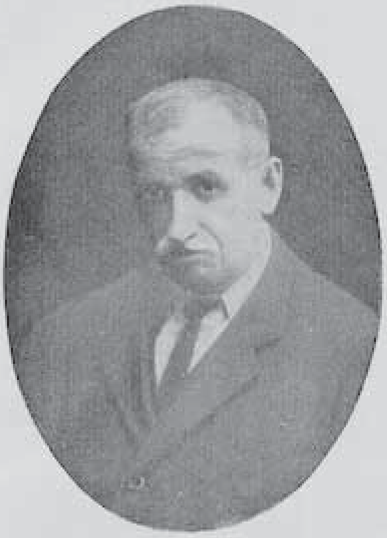

145

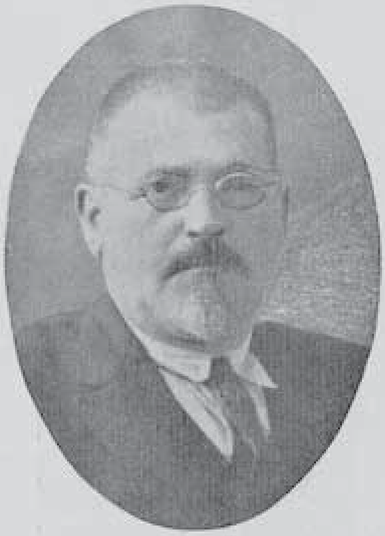

146

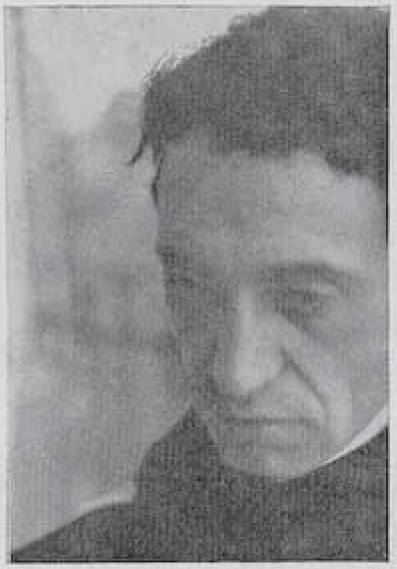

147

ФИНАНСИРАЛИ ИЗДАНИЕТО

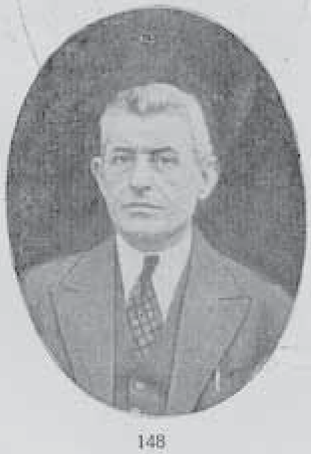

148

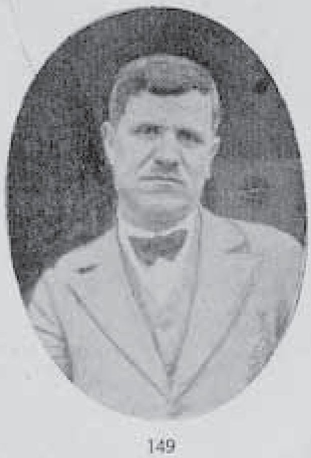

149

145. Илия Ивановъ — Ilya Ivanoff   146. Ал. Развигоровъ — Al. Razvigoroff   147. Дим. Ризовъ: художникъ, историкъ по изкуствата — Dim. Risoff: peintre-artiste, arts-historiques   148. Дим. х. Арсовъ — Dim. hadji Arsoff   149. Хр. Пешевъ — Chr. Pécheff

ТЕХНИЧЕСКИ ПЕРСОНАЛЪ

150

151

152

153

150. Зафиръ Тасевъ — Zafir Tasseff 151. Г. Т. Кръстевъ — Gh. T. Kresteff
152. К. Бѣлогушовъ — K. Belogouchoff 153. Г. Деяновъ — Gh. Deyanoff

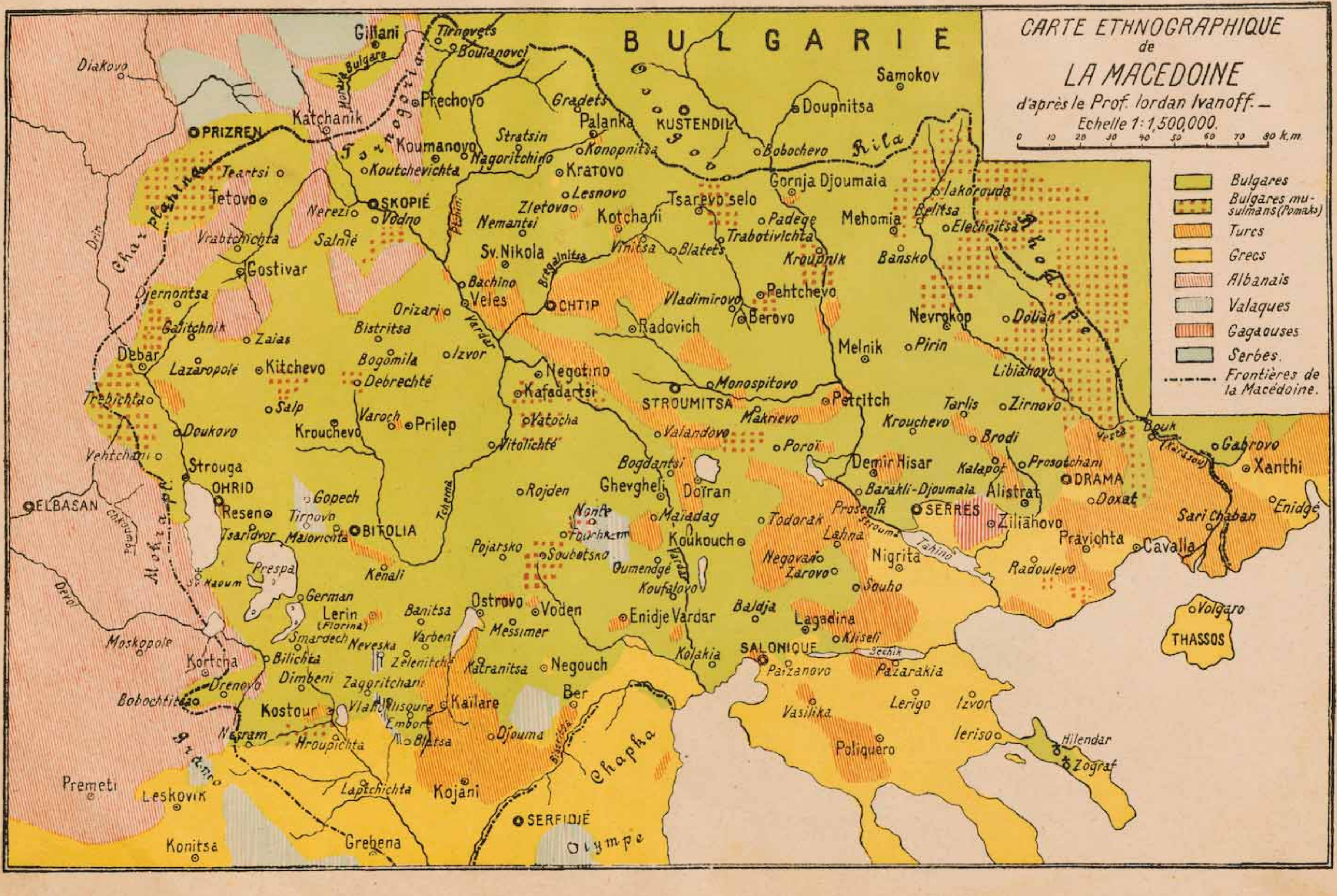

CARTE ETHNOGRAPHIQUE
de
LA MACEDOINE
d'après le Prof. Iordan Ivanoff. —
Echelle 1:1,500,000.

0 10 20 30 40 50 60 70 80 k.m.
Bulgares
Bulgares musulmans (Pomaks)
Turcs
Grecs
Albanais
Valaques
Gagaouses
Serbes.
Frontières de la Macédoine.
BULGARIE
Diakovo
Gilani
Tirnovets
Boulanovci
Morava Bulgare
Katchanik
PRIZREN
Prechovo
Tsrnogoria
Koumanovo
Nagoritchino
Koutchevichta
Gradets
Palanka
Stratsin
Konopnitsa
KUSTENDIL
Gogov
Samokov
Doupnitsa
Bobochevo
Rila
Kratovo
Lesnovo
Zletovo
Nemantsi
Kotchani
Tsarevo selo
Gornja Djoumaia
Iakorouda
Belitsa
Elechnitsa
Mehomia
Padege
Trabotivichta
Kroupnik
Bansko
Blatets
Vinitsa
Sv. Nikola
Bregalnitsa
Teartsi
Tetovo
Nerezi
SKOPIÉ
Vodno
Pchinia
Salnié
Vrabtchichta
Char planina
Drin
Gostivar
Djernontsa
Galitchnik
Zaias
Bachino
Veles
CHTIP
Vladimirovo
Pehtchevo
Berovo
Radovich
Nevrokop
Dolian
Rhodope
Orizari
Bistritsa
Vardar
Izvor
Melnik
Pirin
Libiahovo
Debar
Lazaropolé
Kitchevo
Bogomila
Debrechté
Negotino
Kafadartsi
Monospitovo
STROUMITSA
Petritch
Tarlis
Zirnovo
Trebichta
Salp
Varoch
Prilep
Krouchevo
Vatocha
Makrievo
Valandovo
Krouchevo
Brodi
Doukovo
Vitolichté
Poroï
Vesta
Bouk
Karasou
Gabrovo
Xanthi
Vehtchani
Strouga
OHRID
Bogdantsi
Ghevgheli
Doïran
Demir Hisar
Kalapot
Prosotchani
DRAMA
Doxat
Alistrat
ELBASAN
Chkoumba
Resen
Gopech
Tirnovo
Tsaridvor
Malovichta
BITOLIA
Tcherna
Rojden
Nonte
Fourka
Maiadag
Koukouch
Todorak
Barakli-Djoumala
Prosenik
SERRES
Ziliahovo
Strouma
Lahna
Tahino
Nigrita
Pravichta
Cavalla
Sari Chaban
Enidgé
Mokra
Devol
Presba
Sv. Naoum
Kenali
Pojarsko
Soubotsko
Oumendgé
Koufalovo
Negovano
Zarovo
Souho
Radoulevo
German
Lerin (Florina)
Banitsa
Ostrovo
Voden
Enidje Vardar
Baldja
Lagadina
Volgaro
THASSOS
Moskopole
Smardech
Neveska
Varbeni
Messimer
Kliseli
Bechik
Kortcha
Bilichta
Zelenitché
Katranitsa
Negouch
Kolakia
SALONIQUE
Paizanovo
Pazarakia
Drenovo
Dimbeni
Zagoritchani
Bobochtitsa
Kostour
Vlaho Klisoura
Embore
Kailare
Ber
Vasilika
Lerigo
Izvor
Ierisso
Hilendar
Zograf
Nestram
Hroupichta
Blatsa
Djouma
Bistritsa
Chapka
Poliquero
Gramos
Premeti
Leskovik
Lapchichta
Kojani
SERFIDJÉ
Konitsa
Grebena
Olympe

РЕКЛАМИ

9,25

Македонска Народна Банка

Капиталъ: 40.000.000 лв.

Централа въ София

Клонове въ Петричъ, Г.-Джумая, Неврокопъ и Св. Врачъ

Телефони: № № 3464, 5197, 5198.

Телеграфенъ адресъ: **Македонбанкъ**

* * *

Сконтира търговски портфейлъ, открива текущи смѣтки срещу гаранцията на порѫчители и депо на търговски портфейлъ, отпуща заеми срещу порѫчителство и срещу залогъ на бѣжански облигации.

Приема суми на срочни и безсрочни влогове при най-износни лихви и условия. Купува американски и други чуждестранни чекове. Приема бѣжански облигации на хранение, като Банката плаща ½ на сто комисиона за срокъ отъ една година и 1 на сто за срокъ по-голѣмъ отъ една година.

Приема полици за събиране, платими въ България и чужбина. Издава чекове за плащания въ странство срещу документи.

Върши преводи за всички населени пунктове въ България и странство.

Специална служба за детски спестявания чрезъ книжки при най-изгодни условия за вложителитѣ, като вноскитѣ се събиратъ ежеседмично отъ инкасаторъ на Банката.

Банска Популярна Банка

Популярната банка е основана на 25 юний 1924 год. отъ 38 члена съ 78,000 лева дѣловъ капиталъ.

Въ продължение на 7 годишенъ животъ, банката е обединила 820 семейства съ 1,500,000 лева дѣловъ капиталъ, крѫгло 600,000 лева фондове и различни влогове отъ 3,000,000 лв. Банката има пласименти по различни смѣтки около лева 7,000,000, раздадени на членоветѣ: занаятчии, земледѣлци, чиновници и дребни търговци.

Банката отпуска заеми срещу 12% лихва и 4% комисиона или всичко 16%. Днесъ на редовни членове заемитѣ се отпускатъ срещу 12% лихви всичко.

I. Бента — началото на канала за Юзината.

Банката е създала Електрическа водна централа за доставяне на населението евтино освѣтление и евтина енергия.

Електрическата централа е започната презъ 1925 год. и на 4 юлий 1926 год. се привърши. Тя е построена при политѣ на историческия Пиринъ — 4 клм. надъ гр. Банско, и се ползува отъ водитѣ на рѣката „Глазне“.

Централата има мощность 154 конски сили. Машинитѣ сѫ доставени отъ фирмата Сименсъ Шукеръ за 1,019,000 лв. франко гара Изворитѣ. Заедно съ **масивната постройка, два трансформатора, 600 метра циментирана вада, желѣзни трѫби отъ 135 погонни метра въ диаметъръ 35 с. м.,** високо напрежение отъ 4 километра и низко напрежение отъ 43 километра единична жица, костува **3,000,000** лева.

II. Външната страна на Електрическата юзина въ момента, когато г. директора произнася речь по случай освещаването й.

III. Мѣстностьта, кѫдето е построена Юзината.

Горнитѣ три милиона, употрѣбени за доизкарване и пускане въ действие централата, сѫ взети: отъ Банската

929

Градска Община 600,000 лева и кржгло лева 2,400,000 отъ банковитѣ срѣдства.

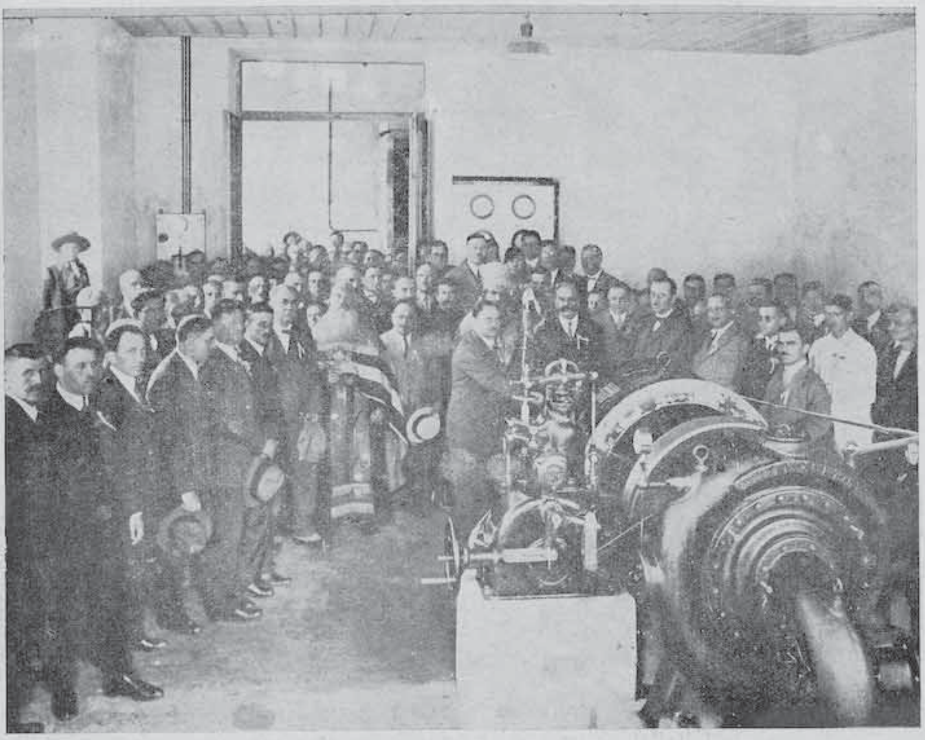

IV. Вжтрешностьта на Централата въ момента на скъсването лентата на машината отъ г-на министъръ Кулевъ при освещаването презъ 1927 год.

V. Обѣдъ на гражданството въ гр. Банско даденъ при освещаването на Юзината.

Електрическата централа дава освѣтление почти на цѣлото население и снабди съ електромотори всички занаятчии, въпрѣки слабото материялно положение на банското население. Последното знае да цени културната придобивка.

Плодъ на тази негова преценка е постигнатата рентабилность презъ третата година, макаръ и да не е още напълно задоволителна.

Отначало се даваше освѣтлението на крушка т. е. лампа, като на всѣка лампа се плащаше по 25 лв., на 2 — 40 лв., на 3 — 50 лв. месечно, независимо отъ броя на свѣщитѣ, а на занаятчиитѣ — по 100 лв. месечно на 1 конска сила при работа 20 часа денонощно.

Последователно се въвежда електромѣрната система както на освѣтлението, така и на енергията, като на освѣтлението се плаща по банкова тарифа 7 лева киловатъ часъ, а за енергия по 2·50 лева к. ч.

Презъ 1930 година се прокара линия на банкови разноски отъ Банско до с. Добринище за доставяне електрическа енергия. Въпросното село се задължава да изплаща енергията по 3·35 лева на кил. часъ на банката. Днесъ село Добринище се освѣтлява отъ банската централа. Нѣма да бжде далечъ деньтъ, когато ще се направи предложение и на селата Елешница, Баня и Бѣлица, които отстоятъ по 4—5 километра отъ гр. Банско.

VI. Група отъ Управителния съветъ на Популярната банка, снета семейно при освещаването на Юзината заедно съ електроинженеритѣ.

Управителенъ Съветъ:
Председатель: Георги х. Радоновъ
Подпредседатель: Троянъ Римповъ
Секретарь: Никола Г. Терзиевъ
Членове: Георги Цаковъ
Борисъ Колчаговъ
Иванъ Докторовъ
Никола х. Радоновъ
Димитъръ Н. Пицинъ

Контроленъ Съветъ:
Председатель: Андонъ Михайловъ
Секретарь: Марко Дагарадинъ
Членъ: Георги Проданичинъ

Инженеръ: Д. Шандаровъ
Директоръ: Буруджиевъ.

РАЗЛОЖКА ПОПУЛЯРНА БАНКА
въ гр. РАЗЛОГЪ

Основана презъ 1926 година; открита е на 15 мартъ 1927 година при капиталъ и фондове 28,000 лева при 26 члена.

На 15 августъ 1930 година разполага съ 1,400,000 лева капиталъ и фондове; 2,500,000 лева влогове; пласименти-заеми 3,200,000 лева; свободни собствени суми 700,000 лева при 504 члена. Свободенъ кредитъ при Съюза на популярнитѣ банки въ София — 1,000,000 лева.

Приема влогове отъ всѣкакво естество при най-износни условия и пълна гаранция за вложителя.

Приема и изплаща отъ и за всички популярни банки въ страната влогове, акредитиви.

Приема и изплаща преводи отъ и за всички популярни банки въ страната.

Приема влогове за гаранция, на които плаща лихва съгласно тарифата на банката.

Издава гаранционни удостовѣрения срещу записи, които се приематъ отъ всички държавни и обществени учреждения въ страната.

Полученитѣ лихви отъ влоговетѣ сж свободни отъ всѣкакви данъци — банката ги заплаща за своя смѣтка.

Кредитира своитѣ членове при най-износни условия.

Управителенъ и Контроленъ съветъ ка Разложката Популярна Банка въ гр. Разлогъ.

Банковата управа се състои отъ: Председатель: Петъръ Цвѣтковъ, народенъ представитель, собственикъ на книжарски магазинъ въ града; Подпредседатель: Атанасъ Григоровъ, търговецъ; Димитъръ Панковъ, обущарь, Петъръ И. Чеканйовъ, секретарь на градската община и Крумъ К. Кулинъ, кафеджия.

Контролниятъ съветъ се състои отъ: Председатель: Асень Ст. Вирчевъ и членове: Благо Кушевъ и Георги Тулиловъ, търговци.

Директоръ на банката е Петъръ Цвѣтковъ. Счетоводитель е Петъръ К. Дулевъ и касиеръ: Костадинъ Г. Тумбовъ.

Банката е членъ на Съюза на Популярнитѣ Банки и Б. Ц. К. Банка.

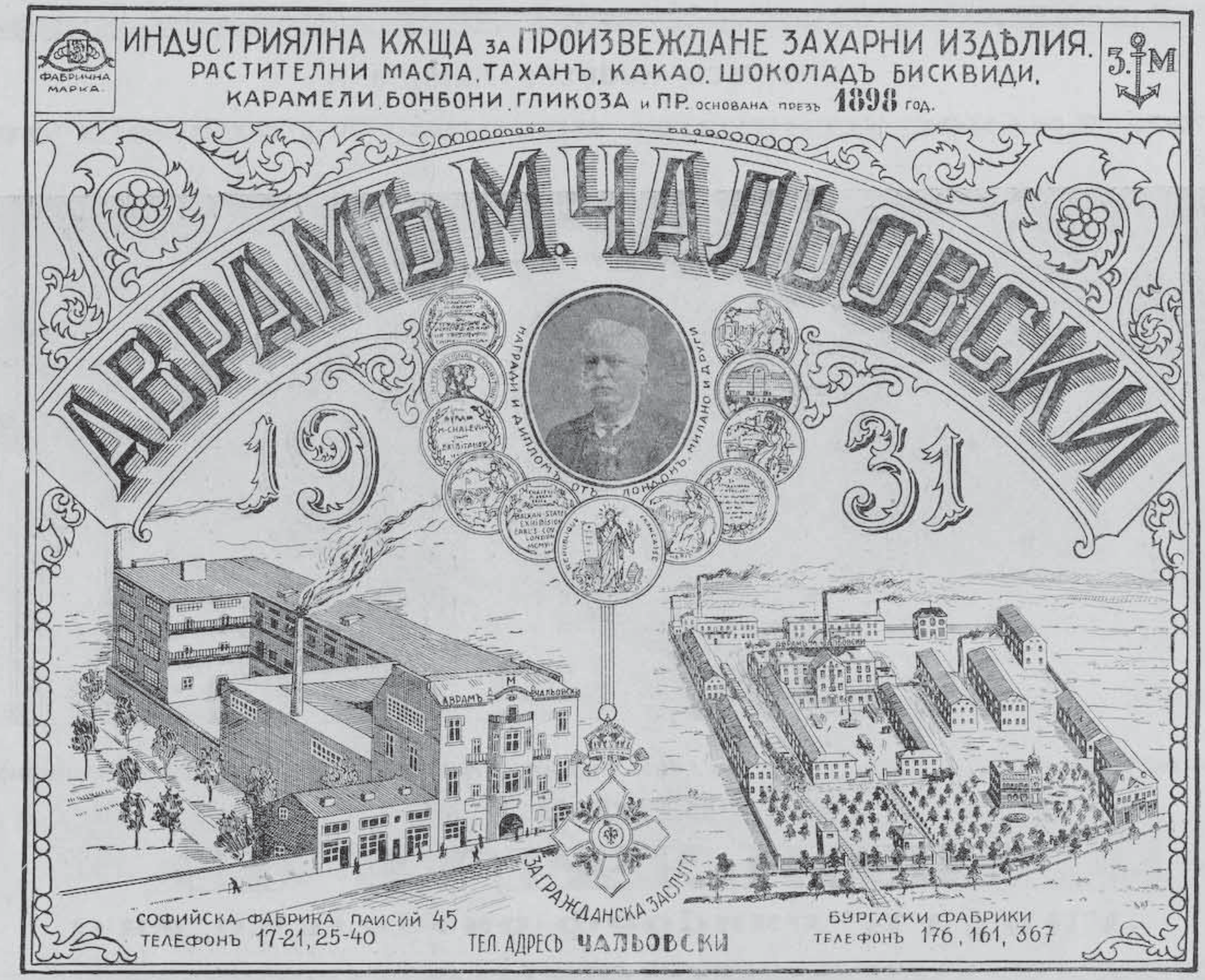

ИНДУСТРИЯЛНА КЖЩА за ПРОИЗВЕЖДАНЕ ЗАХАРНИ ИЗДѢЛИЯ.
РАСТИТЕЛНИ МАСЛА, ТАХАНЪ, КАКАО, ШОКОЛАДЪ БИСКВИДИ,
КАРАМЕЛИ, БОНБОНИ, ГЛИКОЗА и ПР. основана презъ 1898 год.

АВРАМЪ М. ЧАЛЬОВСКИ

1931

СОФИЙСКА ФАБРИКА ПАИСИЙ 45
ТЕЛЕФОНЪ 17-21, 25-40

ТЕЛ. АДРЕСЪ ЧАЛЬОВСКИ

БУРГАСКИ ФАБРИКИ
ТЕЛЕФОНЪ 176, 161, 367

ФАБРИЧНА МАРКА
3. М
НАГРАДИ И ДИПЛОМИ ОТЪ ЛОНДОНЪ, МИЛАНО И ДРУГИ
INTERNATIONAL EXHIBITION
M. CHALEVI
EXHIBITION
BALKAN STATES EXHIBITION EARL'S COURT LONDON
REPUBLIQUE FRANÇAISE
АВРАМЪ М. ЧАЛЬОВСКИ
ЗА ГРАЖДАНСКА ЗАСЛУГА

I-ва Българска фабрика „МАЛИНА“

СТ. БАЛѪКЧИЕВЪ

СОФИЯ

бул. Сливница № 223—225. ОСНОВАНА 1895 ГОД. Телефонъ № 590, 591.

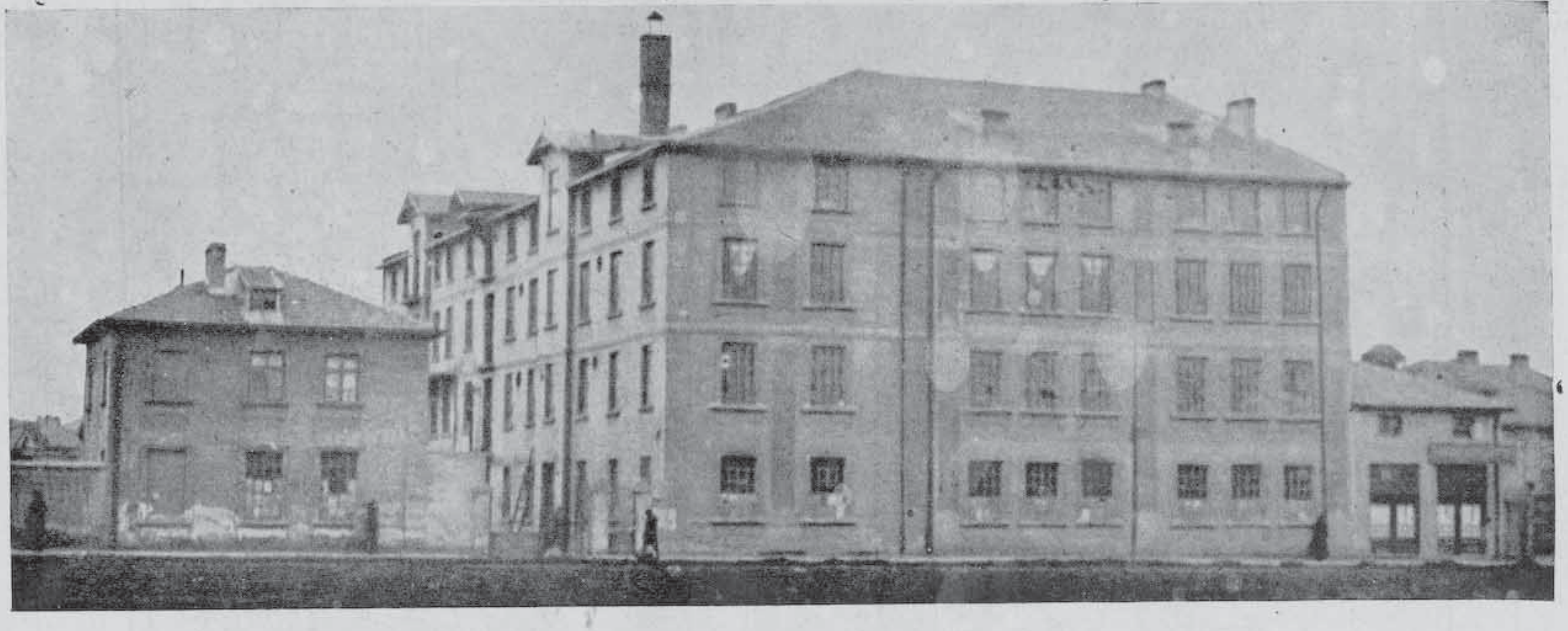

какао, шоколадъ, бонбони, бисквити, локумъ, халва

и всички захарни издѣлия.

ГЕНЕРАЛНА ПАРАХОДНА АГЕНЦИЯ

ТОМА К. БАКРАЧЕВЪ

СОФИЯ, площадъ „Лъвовъ Мостъ“ и „Мария Луиза“ № 93

Телефонъ № 27-67 За телеграми: „БАКРАЧЕВЪ“ — София

Отворена съ разрешението на Министерството на вѫтрешнитѣ работи

Вложена гаранция 300,000 лева

Типична II класна трапезария — Salle à manger de II classe.

Група пасажери, ангажирани отъ агенцията Бакрачевъ, отпѫтували съ парахода „Масилия“ на 19 февруарий 1927 г. — Groupe de passagers engagés par l'Agence Bakratcheff, s. s. „Massilia“ départ du 19 février 1927.

ПРЕДСТАВЛЯВА ЗА:

Северна Америка — „Хуайтъ Старъ Линъ“, „Редъ Старъ Линъ“, „Американъ Линъ“ и „Атлантикъ Транспортъ Линъ“.

Южна Америка — „Шаржьоръ Реюни & Сюдъ Атлантикъ“ и „Транспортъ Маритимъ“.

Австралия — „Месажери Маритимъ“.

Agence Générale Maritime

THOMAS K. BAKRATCHEFF

SOFIA (Bulgarie)

Pl. „Pont des Lion“ № 93
Adresse télégraphique: BAKRATCHEFF — Sofia
Téléphon № 27-67
Agence autorisée par le Ministère de l'Intérieur
GARANTIE DÉPOSÉE FRS. 300,000

Група пѫтници на Софийската гара, изпращани лично отъ г. Тома Бакрачевъ.
Les voyageurs accompagnés personnellement de M-r Thomas Bakratcheff à la gare de Sofia.

Répresentant pour:

L'Amérique du Nord: „White Star Line“, „Red Star Line“, „American Line“ et „Atlantic Transport Line“.

L'Amérique du Sud: „Chargeurs-reunis & Sud-Atlantique“ et „Transports Maritimes“.

L'Australie: „Messageries Maritimes“.

ТОМА К. БАКРАЧЕВЪ

е родомъ отъ с. Вишени, Костурско (Южна Македония,) презъ 1878 год.

Отявленъ патриотъ българинъ, както всички костурчани, които отъ вѣкове се намиратъ подтиснати подъ турско политическо и гръцко духовно, а напоследъкъ и политическо иго, Тома Бакрачевъ отъ ранни години, проявява силенъ и непримиримъ революционенъ духъ, поради който следъ атентата въ Отоманската Банка въ Солунъ презъ 1903 година, въ който е взелъ участие, бива арестуванъ въ Цариградъ, дето се е занимавалъ съ търговия. Тома К. Бакрачевъ пролежава известно време въ Цариградския, Солунския, Битолския и Костурски затвори, после бива освободенъ и екстерниранъ безъ право на завръщане въ Цариградъ.

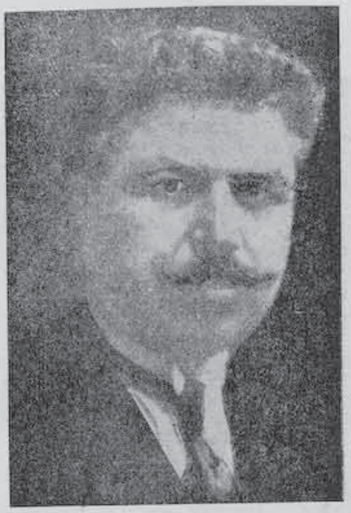

Тома К. Бакрачевъ
Thomas K. Bakratcheff

Къмъ края на 1903 година, следъ Илинденското възстание, Тома Бакрачевъ се настанява въ София. Имащъ широки връзки всрѣдъ южно-македонското население, тоя се поставя въ доброволна и безплатна услуга на желающитѣ да заминаватъ за Америка, като ги води при сѫществующитѣ тогава параходни агенции и ги улеснява въ пѫтуването.

При неговата схватливость и търговски нюхъ той разбира, че съ това си макаръ и безвъзмездно посрѣдничество поема и морална отговорность предъ своитѣ съотечественици и у него се заражда мисъльта да се заеме самъ съ изпращането на пѫтници, като по този начинъ защити по-добре интереситѣ имъ отъ посегателството на разни случайни агенти.

Първоначално той започва работа съ Бѣлградъ, кѫдето имаше тогава агенции за изпращане на македонци въ Америка (1907 г.). Обаче, поради подозрителностьта на сърбитѣ, бива принуденъ да дойде въ София, отъ кѫдето продължава препращането на пѫтници на комисионни начала.

Презъ 1909 година Тома Бакрачевъ отива повторно въ Бѣлградъ, влиза въ споразумѣние съ параходни дружества и работи като представитель за България и Македония, до Балканската война, когато се установява окончателно въ София и въ 1914 година получава отъ Министерството на вѫтрешнитѣ работи разрешение да открие агенция и започва самостоятелна работа на строго опредѣлени начала, придържайки се винаги о търговския моралъ.

Услужливъ къмъ своитѣ клиенти, честенъ и винаги готовъ да подпомогне нуждающитѣ се отъ услугитѣ му, г-нъ Тома К. Бакрачевъ скоро заема видно мѣсто въ агентурата за продаване билети и изпращане пѫтници за Америка и други задокеански страни.

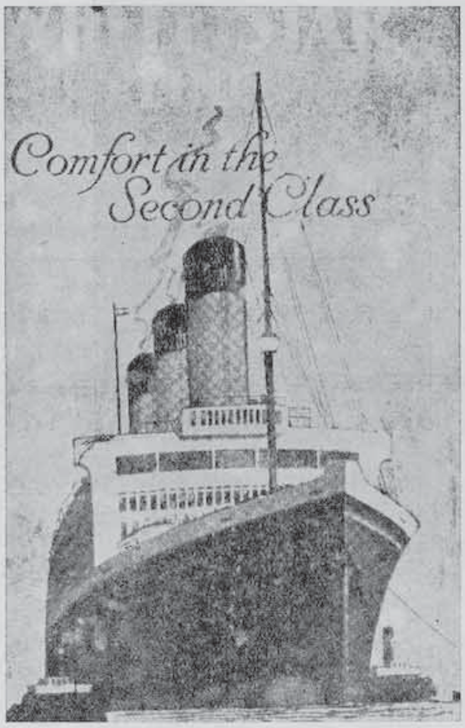

Въ продължение на досегашната си дейность г-нъ Бакрачевъ е изпратилъ повече отъ 10,000 души, които сѫ намѣрили доходна работа и, върнали се обратно, се радватъ на лично и домашно благоденствие съ спестенитѣ отъ своя трудъ и економия пари.

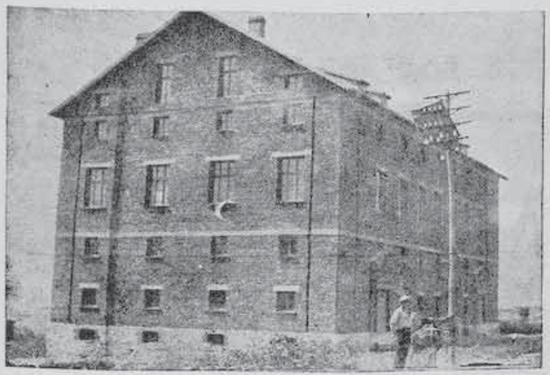

РАЙОННО
КООПЕРАТИВНО
Тютюнопроизводително сдружение
„ТЮТЮНЕВЪ ЛИСТЪ"
СВ. ВРАЧЪ

SERVICE
SOCIÉTÉ
Coopérative de production de tabacs
„FEUILLE DE TABACS"
SV. WRATCH

ОСНОВАНО НА 10 ДЕКЕМВРИ 1922 ГОД.

Отъ 12 души тютюнопроизводители, а сега брои надъ 500 консигнатори.

Сдружението има 419,520 дѣлове, резерви 402,820 лв.

Дѣлове въ **съюза на македонскитѣ кооперации 300,000 лв. Имоти за 4,000,000 лв.**

Сдружението събира отъ своитѣ членове суровъ тютюнъ, преработва го и го продава.

Сдружението ежегодно събира срѣдно 150,000 до 200,000 кгр. тютюнъ, който редовно продава и изплаща много добре на тютюнопроизводителитѣ. Стари изостанали тютюни въ складоветѣ си нѣма.

Сдружението отъ три години насамъ започна да играе голѣма роль по отношение опредѣлянето ценитѣ презъ време на покупкитѣ отъ търговцитѣ.

Съ своето си сѫществуване сдружението донесе една сигурность за тютюневото производство въ околията, покачи неговата стойность и намали до минимумъ шкартирането и всѣкакви игри отъ страна на търговцитѣ.

ОТЪ УПРАВИТЕЛНИЯ СЪВЕТЪ

ПАРАХОДНА АГЕНЦИЯ

НА

НАУМЪ ХРИСТОВЪ

София, ул. „Мария Луиза“ 62, тел.: 9-86, за въ кжщи 58-52

Занимава се съ продажба на желѣзопжтни и параходни билети за цѣлия свѣтъ.

Представлява английското параходно дружество „КУНАРДЪ ЛИНИЯ“ и германското параходно дружество **Hamburg — Südamerikanische Danpfschiffahrts-Gesellschaft.**

Кунардъ линия притежава най-голѣмитѣ, най-бързитѣ и най-луксозни параходи, като: **Беренгалия**, **Аквитания**, **Мавритания** и др., които минаватъ океана само за 5 дена и тръгватъ отъ ШЕРБУРГЪ за НЮ-ЙОРКЪ, Бостонъ и Канада (Халифаксъ и Куйбекъ).

Германското параходно дружество Hamburg-Süd притежава най-новитѣ и най-усъвършенствуванитѣ параходи, между които **Капъ Аркона**, **Капъ Полочио**, **Монте Сармиенто**, **Монте Оливия** и др., които по отношение на луксъ, бързина и спортность сж последната дума на германската техника.

Фирмата е основана въ 1900 год. въ Битоля, кждето функционира до края на 1905 год. Въ началото на 1906 год. агенцията бѣ пренесена въ Бѣлградъ (Сърбия), кждето стопанина на фирмата — г. Наумъ Христовъ, съ голѣми усилия и мжки, едва следъ 2 години, сполучи да зарегистрира българската си фирма. Презъ пролѣтьта 1913 год., поради стеклитѣ се обстоятелства и междусъюзническата война, Наумъ Христовъ напусна Бѣлградъ и се настани въ Оршова (тогава Унгария), кждето се отличи съ своята енергия и честность и бѣ обикнатъ, както отъ населението, тъй сжщо и отъ властитѣ въ тоя градъ. При избухването на последната война, въ края на м. юли 1914 год., Наумъ Христовъ бѣ принуденъ да напусне Оршова и пренесе фирмата си въ София, кждето и днесъ сжществува.

Освенъ занаята си, представитель на параходни дружества, Наумъ Христовъ притежава още и две модерни моторни мелници при гара Костинбродъ и и едно образцово земледѣлско стопанство на сжщото мѣсто.

НАУМЪ ХРИСТОВЪ

Роденъ на 6. XII. 1862 г., въ с. Горно Неволяни, Леринско. До десетата си годишна възрасть се е училъ въ селското училище, а отъ 1872 год. до 1877 год. е билъ принуденъ да помага на родителитѣ си и да се грижи за прехраната на тѣхъ и на малкитѣ си братя и сестри. Презъ това време е могълъ да се занимава и да научи да чете и да пише български и гръцки. Презъ септември 1877 год. става учитель въ с. Бабчоръ, Костурско. Тамъ като учитель при свободното си време е отивалъ въ с. Блаца и вземалъ уроци отъ учителя Костантинъ Дамяновъ, който тогава учителствувалъ въ казаното село, и отъ Георги Мицаревъ, учитель тогава въ с. Прекопанъ. Въ време на тригодишното си учителствуване въ с. Бабчоръ е сполучилъ да се самообразова дотолкова, щото да стане единъ отъ прочутитѣ тогава учители въ Костурско и Леринско. Отъ 1880 год. до 1893 е учитель въ родното си село. **Съ голѣмъ трудъ самичъкъ е сполучилъ** да изучи добре гръцки, френски и турски езици и да се сдобие съ дипломъ за гимназиално образование отъ битолската гръцка гимназия. Съ свидетелство отъ една специална турска юридическа комисия му се разрешава да защищава граждански дѣла предъ турскитѣ сждилища. Презъ м. юли 1893 год. напуща учителството и отваря въ Леринъ адвокатско писалище; но следъ 3 месеца бѣ принуденъ да го затвори, за да избѣгне гнѣва на турскитѣ арзовалджии (прошенописци) въ Леринъ, които му се заканили да го премахнатъ, за да не ги конкурира.

НАУМЪ ХРИСТОВЪ

Презъ октомври 1893 год. става учитель по турски и френски езици въ с. Невеска, Леринско. Въ началото на 1898 год. следъ сполучливъ изпитъ по турски и френски езици, назначава се отъ **българското М-ство на Външнитѣ работи за драгоманъ при новооткритото тогава Бълг. Търговско Агентство въ Битоля. Сжщата година бѣ награденъ съ орденъ за гражданска заслуга отъ българския князъ. Въ началото на 1900 год. зарегистрира фирмата си — „Представителство и комисиона“ въ Битоля и работи като почетенъ драгоманъ при Бълг. Търговско Агентство и представитель на осигурителното Д-во „Ню-Йоркъ“ и на параходното Д-во „Кунардъ Линия“.** Презъ октомври 1905 г. заминава за **Ливерпулъ** (Англия), кждето е стоялъ като чиновникъ при дирекцията на Кунардъ Линия около 6 месеца. Следъ това е билъ командированъ отъ сжщата дирекция за малко време при клона на **Кунардъ Линия въ Анверсъ. Презъ м. май 1906 год. компанията Кунардъ Линия го е назначила за свой представитель за балканскитѣ държави съ седалище Бѣлградъ,** кждето е останалъ до м. априлъ 1913 год. Поради невъзможностьта да остане и по нататъкъ въ Бѣлградъ като българинъ, особено следъ междусъюзническата война, по нареждане на дирекцията **пренесълъ агенцията си въ гр. Оршова (Унгария тогава)**. Тамъ е престоялъ до избухването на всесвѣтската война, поради която се е принудилъ да се пресели въ София, кждето се намира и сега.

Чиновническо Кооперативно Сп.-Застрахователно Д-во

— Най-голѣмата застрахователна кооперация въ България —
— Най-голѣмото народно животозастрахователно д-во —

Сключва застраховки върху **живота**, противъ **пожарь** и **злополука**.

Управлението на дружеството е въ ржцетѣ на застрахованитѣ чрезъ общото имъ събрание.

Излишецитѣ (печалбитѣ), **доколкото не се повръщатъ на застрахованитѣ, отиватъ за образуване и натрупване на обществени фондове**, които, отъ своя страна носятъ облаги на застрахованитѣ подъ форма на здравни станции (Вършецъ — за банско и планинско лѣчене, Варна и Месемврия — за морско лѣчене) и др. благодетелни и културни мѣроприятия.

Близо 15,000 души членове сж получили услугитѣ на дружеството въ задоволяване на тѣхни лични, семейни или стопански нужди, подъ форма на ипотечни заеми или обикновени заеми, на най-благоприятни условия.

Раздадени сж по-вече отъ **130 мил. ипотечни заеми** и повече **отъ 45 мил. обикновени заеми.**

Общото имущество на дружеството възлиза на **250 милиона лева.**

Чиновническото дружество, по своя съставъ и по своя ръстъ е **истинско народно дружество, защото обединява маситѣ и служи на тѣхнитѣ интереси и нужди.**

Предпочитайте кооперацията, ако искате да имате сигурна застраховка и едновременно като услужвате на себе си, да бждете полезни и на другитѣ.

Самопомощь и взаимопомощь, това сж принципитѣ на Кооперацията. Въ Чиновническото Д-во тѣ сж осжществени въ най-голѣмъ мащабъ.

Société Coopérative d'Assurances et d'Epargne des Fonctionnaires Bulgares

— La plus grande Cooperative d'Assurances en Bulgarie —
— La plus grande Société nationale d'assurances sur la vie.—
Elle souscrit des assurances sur la vie — contre l'incendie et contre les accidents.

* * *

L'administration de la Société appartient aux assurés par leur assemblée générale.

Les bénéfices, en tant qu'ils ne sont pas ristournés aux assurés, servent à former et à accumuler des fonds sociaux qui sont au service des assurés sous la forme des stations de médication (Varchetz — station balnéaire et de montange, Varna et Messemvria — stations de cure de mer) et autres oeuvres culturelles et de bienfaisance.

Près de 15.000 membres ont eu recours eux services de la Société POUR LA SATISFACTION DE LEURS BESOINS ÉCONOMIQUES SOUS LA FORME DE PRÊTS HYPOTHÉCAIRES OU DE PRÊTS ORDINAIRES.

Plus de 130 millions de lévas de prets hypothécaires et plus de 45 millions de lévas de prêts ordinaires ont été distribués aux membres.

LES BIENS DE LA SOCIÉTÉ S'ÉVALUENT à
250 millions de lévas.

LA SOCIÉTÉ COOPÉRATIVE D'ASSURANCES ET D'EPARGNE DES FONCTIONNAIRES BULGARES, PAR SON CARACTÈRE ET PAR SON IMPORTANCE EST UNE VÉRITABLE SOCIÉTÉ NATIONALE, CAR ELLE UNIT LES MASSES POPULAIRES ET SERT LEURS INTÉRÊTS ET LEURS BESOINS.

Préferez la Coopérative, si vous tenez à avoir une assurance sûre et être utiles aux autres tout en servant vos propres intérêts S'aider et s'entr'aider, ce sont les principes de la Coopération. Dans la Société Coopérative d'Assurances et d'Epargne des Fonctionnaires Bulgares, ils sont réalisés sur la plus grande échelle.

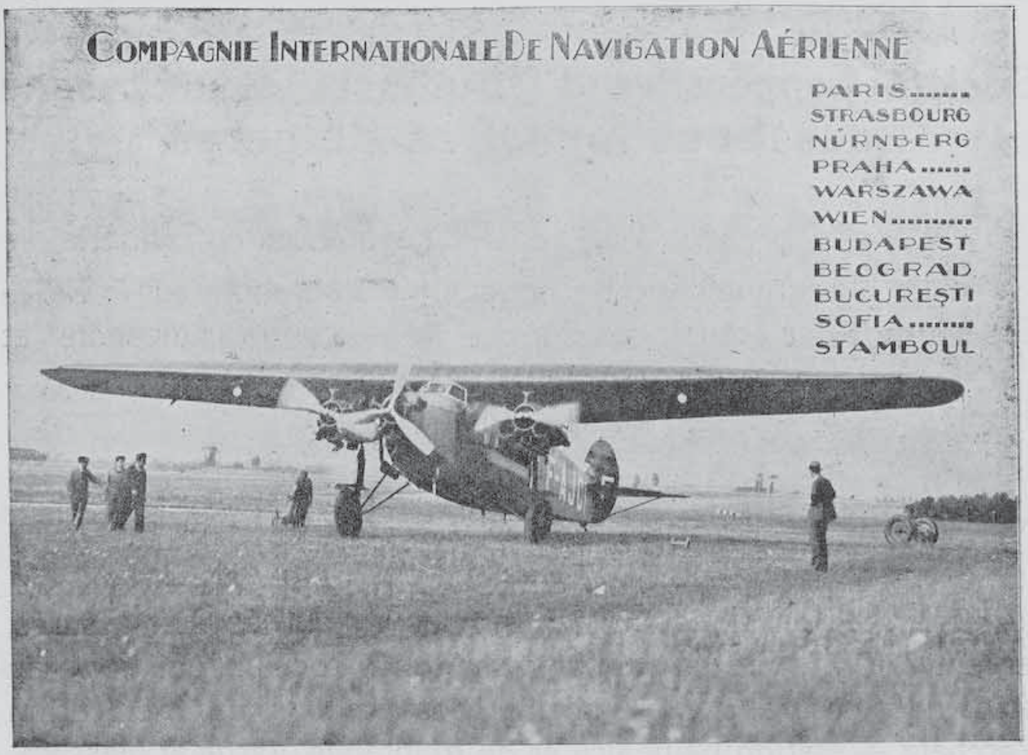
Compagnie Internationale De Navigation Aérienne
PARIS.......
STRASBOURG
NÜRNBERG
PRAHA......
WARSZAWA
WIEN..........
BUDAPEST
BEOGRAD
BUCUREŞTI
SOFIA........
STAMBOUL

„СИДНА"

Международно въздухоплават. д-во -- София

БУЛЕВАРДЪ ДОНДУКОВЪ № 5 — ТЕЛЕФОНЪ 41-49

ВЪЗДУШЕНЪ ТРАНСПОРТЪ НА: ПѪТНИЦИ, СТОКИ, ПОЩА

Бързина, сигурность, удобство

ДВИЖЕНИЕТО ПРОДЪЛЖАВА И ПРЕЗЪ ЗИМНИЯ СЕЗОНЪ

ЛѢТНО РАЗПИСАНИЕ: СОФИЯ—ПАРИЖЪ ЗА ЕДИНЪ ДЕНЬ

ВРЪЗКИ ЧРЕЗЪ КОРЕСПОНДАНСЪ
СЪ ВСИЧКИ ВЪЗДУХОПЛАВАТЕЛНИ ЛИНИИ

ПѪТУВАЙТЕ СЪ АЕРОПЛАНЪ!

Търговски магазинъ
на
ДИНЧО БОЖИКОВЪ
и С-ие
ДАВИДЪ ДѢЛОВЪ
гр. ПЕТРИЧЪ
Телеграфенъ адресъ:
БОЖИКОВЪ
Телеф. 24

Magasin commercial
à
DINTCHO BOJIKOV & DAVID DELOV
Petritch
Adresse télégraphique — BOJIKOV
Téléphon — Petritch 24
propriétaires du l'hôtel
„BULGARIE“
Connu à tous les voyageurs
par sa propreté et son
service irréprochable

Търговия на колониални, желѣзарски, стъкларски стоки на едро и дребно.

ХОТЕЛЪ „БЪЛГАРИЯ“
ХОТЕЛЪ БЪЛГАРИЯ

Представителство на д-во „СОКОМБЕЛЪ“

Купува и продава тютюни, памукъ, афионъ и др. търговия съ мѣстни артикули.
Съдържатели на хотелъ **БЪЛГАРИЯ** въ гр. Петричъ.

Единствения познатъ на хиляди посетители съ отлична чистота и прислуга.

Основателя на фирмата е лично Динчо Божиковъ — роденъ отъ с. Зарово (Лагадинска околия). Емигриралъ презъ 1913 год., като оставилъ въ родното си мѣсто завидно положение съ имоти, спечелени съ честенъ трудъ и постоянство. Следъ като се скиталъ нѣколко месеца изъ разни краища въ България, най-после се установява въ Петричъ, кѫдето безъ никакви срѣдства като изгнаникъ съ своя честенъ трудъ успѣва да създаде едно начало на своята си днешна търговия и предприятие. Презъ общоевроп. война изпълнява своя отечественъ дългъ като войникъ до края на войната, като изгубва всичко спечелено до тогава.

Следъ войната, обаче, отново съ трудъ и постоянство възобновява пакъ безъ всѣкакъвъ капиталъ изгубеното презъ войната. Съ вѣра въ бѫдащето, въ продължение на 4 години, — февр. 1920 г., сполучва да въздигне своето търговско предприятие и да създаде днешната си работа, като взема за съдружникъ ДАВИДЪ ДѢЛОВЪ, отъ с. Негованъ, Лагадинско. Двамата съ общи усилия успѣватъ да въздигнатъ собствения магазинъ и хотелъ „България“-

Нека младежьта вземе поука. Въ живота да не се отчайва. Съ трудъ и постоянство всичко се постига.

„БЪЛГАРСКИ ШЕЛЛЪ“ АКЦ. Д-ВО

ШЕЛЛЪ

Смазочни масла за всички цели
ГАЗЬОЛЪ, БЕНЗИНЪ, ПЕТРОЛЪ

БЪЛГАРСКИ ШЕЛЛЪ А. Д.
София — ул. Графъ Игнатиевъ № 4

12 клона и 80 представителства

Употрѣбявайте само продукти „ШЕЛЛЪ“

„БЪЛГАРСКИ ШЕЛЛЪ“ А

ШЕЛЛ

SHELL

Смазочни масла за всички цели
ГАЗЬОЛЪ, БЕНЗИНЪ, ПЕТРОЛЪ

БЪЛГАРСКИ ШЕЛЛЪ А. Д.

София — ул. Графъ Игнатиевъ № 4

12 клона и 80 представителства

Употрѣбявайте само продукти „ШЕЛЛЪ“

ШЕКУЛАРАЦ, Божидар 2

Напомене аутора: стр. 151. - О повељама: стр 152-153. - Резюме: Вранинские грамоты / перевод Божидар Шекуларац ; Résumé: Les chartes de Vranjina / traduit par Lidija Ercegović.

XII/1

„SHELL“

SHELL

„ШЕЛЛЪ“ Смазочни масла въ цѣлия свѣтъ

„ШЕЛЛЪ“ Специални масла за всички цели

„ШЕЛЛЪ“ Газйолъ — Бензинъ — Газь

„БЪЛГАРСКИ ШЕЛЛЪ“ А. Д. ИМА ПОВЕЧЕ ОТЪ **100** КЛОНОВЕ И ПРЕДСТАВИТЕЛСТВА ВЪ ЦѢЛА БЪЛГАРИЯ.

Всѣки заведующъ клонъ и представитель притежава изработенитѣ отъ техническото ни отдѣление на „БЪЛГАРСКИ ШЕЛЛЪ“ Акционерно Дружество табели и предписания за правилното и економично смазване на всѣка отдѣлна машина, намираща се въ неговия районъ

СЛЕДОВАТЕЛНО,
всѣки заведующъ клона и прадставитель
на „БЪЛГАРСКИ ШЕЛЛЪ“ А. Д. е въ състояние
да даде на всѣки притежатель на машини съвети
ПО ВСИЧКИ СМАЗОЧНИ И ТЕХНИЧЕСКИ ВЪПРОСИ

Купувайте нужднитѣ Вамъ смазочни масла изключително отъ клоноветѣ и представителитѣ на

„БЪЛГАРСКИ ШЕЛЛЪ“ А. Д.

Вие винаги ще получите съответното масло по най-евтинитѣ оригинални цени

Никой нѣма нужда да прави опити съ неподходящи масла съ своята скѫпа машина

АКО НАБЛИЗО НѢМА КЛОНЪ ИЛИ ПРЕДСТАВИТЕЛЬ,
ОБЪРНЕТЕ СЕ НАПРАВО ДО ЦЕНТРАЛАТА НА

„Български Шеллъ“

АКЦИОНЕРНО ДРУЖЕСТВО

УЛ. „ГРАФЪ ИГНАТИЕВЪ“, 4

СОФИЯ

ИОС. ПРОКОПЪ Синове

ПАРДУБИЦЕ--ЧЕХОСЛОВАШКО

НАЙ-СТАРАТА СПЕЦИАЛНА ФАБРИКА ЗА ПОСТРОЙКИ НА МЕЛНИЦИ И ВОДНИ ТУРБИНИ

Представителство въ СОФИЯ, ул. БѢЛЧЕВЪ 9, тел. 348

ИНЖИНЕРНО БЮРО И СКЛАДЪ

ОСНОВАНА 1870 г.

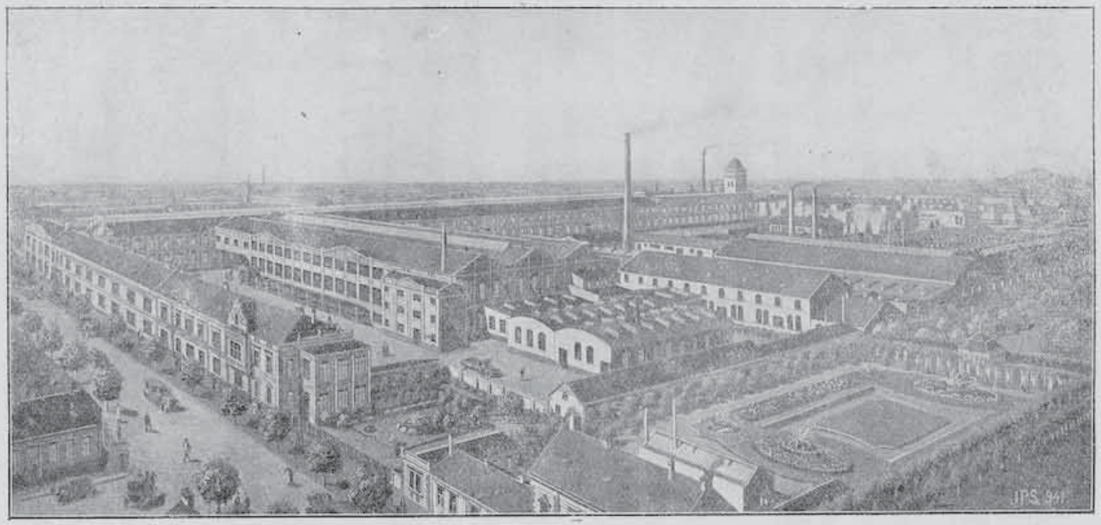

ОСНОВАНА 1870 г.

ИЗВЪРШВА:

Пълна постройка на мелници отъ малки до най-голѣми. Вѣкакви мелнични машини, собствена патентована конструкция. Устройство на складове на зърнени храни. Постройка на модерни водни турбини при вѣкакви водни условия. Усъвършенствувани конструкции за най-голѣмъ ефектъ при използуването. Най-усъвършенствувани автоматични регулатори.

Ааронъ Р. Бераха & Братъ

СОФИЯ

ФАБРИКА ЗА

какао,
шоколадъ,
бонбони,
карамели,
бисквити,
локумъ,
таханъ,
халва и пр.

Основана въ 1908 год.

ФАБРИКА: УЛ. МОРАВА 133 КАНТОРА: ПЛ. СВ. НЕДѢЛЯ 19

Телефонъ 105 Телефонъ 771

Schokolad u. Zuckerwahren Fabrik Aaron R. Beraha & Bruder — Sophia

MORAWA STR. 133

Павликенска Популярна Банка — с. Павликени

КРЕДИТНО КООПЕРАТИВНО СДРУЖЕНИЕ

Основана въ 1922 год. днесъ банката има:

Членове кооператори	**600** души
Капиталъ и фонд.	**5,000,000** лв.
Спестяван. и влог.	**12,000,000** „
Други срѣдства	**7,000,000** „
Всичко кооп. кап.	**24,000,000** лв.

Двадесеть и четири милиона лева

Собственъ коопер. домъ

35,000,000 ЛЕВА

БАНКАТА ПЛАЩА ЛИХВА

1. НА СРОЧНИ ВЛОГОВЕ:

За една година по	9%
За три години по	10%
За петь години по	11%

2. НА БЕЗСРОЧНИ ВЛОГ. ПО 8%
3. НА СПЕСТОВНИ ВЛОГ. по 9%
4. НА ВЛОГОВЕ отъ читалища, кооперации, училища, общини и други обществени учреждения по 9%

За по-голѣми суми по споразумение

5. На сп. вл. за спец. цели по 10%
6. На детски спестов. влог. по 10%
7. На суми влож. за гаранция по 8%

Внесенитѣ спестени пари въ Популярната банка сж най-сигурни и най-добре олихвявани, затова всѣки добъръ и предвидливъ стопанинъ трѣбва да се снабди съ спестовна-влогова книжка отъ Павликенската Популярна Банка, по която може винаги да внася и тегли суми.

На полученитѣ лихви отъ влогове въ Популярната банка данъка се плаща отъ последната.

Съ издаденитѣ влогови книжки отъ Популярната банка могатъ да се теглятъ и внасятъ суми въ всѣка Популярна Банка въ страната.

Издаденитѣ гаранционни удостовѣрения отъ Популярната банка се приематъ отъ всички държавни и обществени учреждения.

Банката сключва застраховки при Чиновническото Кооперативно Спестовно Застрахователно Д-во на всички желающи по клонове,

ЖИВОТЪ, ПОЖАРЪ И ЗЛОПОЛУКА

ВИНАГИ на СКЛАДЪ:

Плугове „ГЛИГАНЪ“ и „ЕКЕРТЪ“ всички нумера. Жетварки и сноповързачки „ЕКЕРТЪ“. Трактори „ХАНОМАГЪ“ и тракторни плугове „ЕКЕРТЪ“. Вършачки „ФЛЬОТЕРЪ“ и всички други видове земледѣлски машини и сечива.

Цени и условия на плащания най-износни

Предприятия:

Обущарска Кооперативна Общность, ХЛѢБАРНИЦА, Кооперативно събиране и продажба на ЯЙЦА и ЗЪРНЕНИ ХРАНИ.

ПРЕДСТАВИТЕЛСТВО НА АВТОМОБИЛИ И КАМИОНЕТКИ

„ОВЕРЛАНДЪ“

ЕЛЕКТРИЧЕСКО Д-ВО ЗА СОФИЯ

И

БЪЛГАРИЯ

ул. Знеполе № 1

Концесионеръ на електрическото освѣтление и разпредѣление на двигателната сила въ ст. СОФИЯ

ТЕЛЕФОНИ №№ 184-355

COMPAGNIE D'ELEKTRICITE
DE SOFIA ET DE

BULGARIE

rue Znépolé № 1

Concessionnaire de l'éclairage éléctrique et de la distribution d'energie éléctrique de la ville de SOFIA

Téléphones: **184 -- 355**

ПИВОВАРНА ФАБРИКА

Братя Прошекови

СОФИЯ

ул. **САНЪ-СТЕФАНО № 22, телефони №№173 и 1739**

ПРОИЗВОДСТВО НА ПЪРВОКАЧЕСТВЕНО, ЕДИНСТВЕНО ПО СЪДЪРЖАНИЕ, ВКУСЪ, АРОМАТЪ И ОТЛЕЖАВАНЕ

ПРОШЕКОВО
БАЛКАНСКО ПИВО

Свѣтло-Пилзенски типъ и Черно-Мюнхенски типъ „Св. Салваторъ“

Най-предпочитано и търсено навсѣкждѣ и отъ всѣкиго пиво на чаши и бутилки.

Търсете и пийте
ПРОШЕКОВО БАЛКАНСКО ПИВО!!!

Тютюнопроизводителна кооперация
„БОХЧА"
ГОРНА-ДЖУМАЯ
Телеграф. адресъ: БОХЧА
Телефонъ № 31

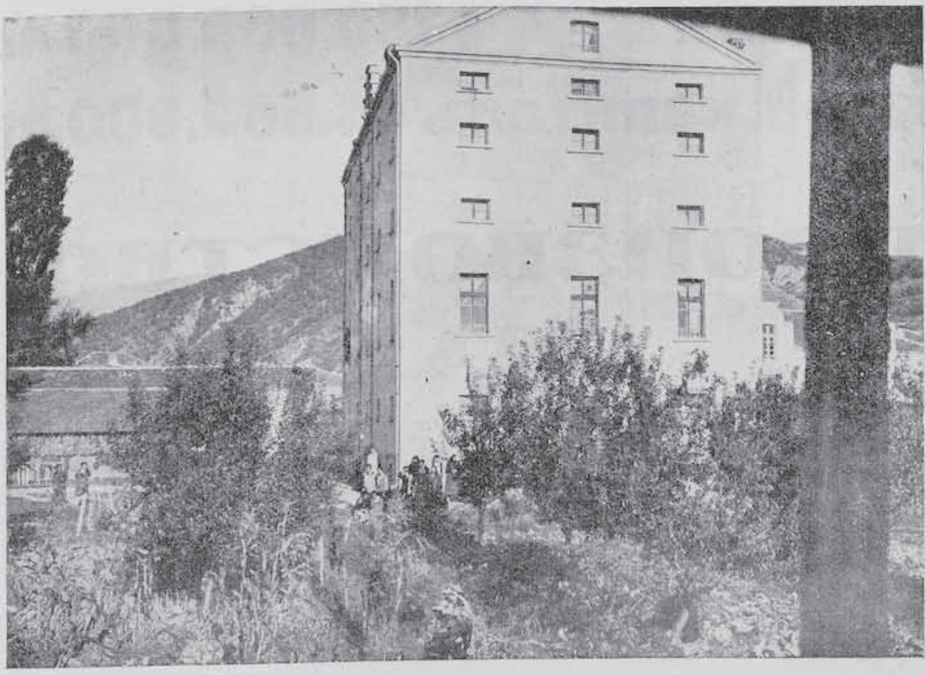

Kooperative de Tabacs
„BOCHTCHA"
GORNA-DJOUMAYA -- BULGARIE

953

БЪЛГАРСКО АКЦ. Д-ВО

„ГРАНИТОИДЪ“

ЗА ЕЛЕКРИЧЕСКИ И ИНДУСТРИАЛНИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Капиталъ 180.000.000 лв.
Резерв. капиталъ 44.500.000 лв.

ПРОИЗВОДСТВО
НА:

ЕЛЕКТРИЧЕСКА ЕНЕРГИЯ, ПОРТЛАНДЪ-ЦИМЕНТЪ, ГИПСЪ
АЛБАСТЪРЪ

Търговска кантора София-Подуене

ТЕЛЕГРАФИЧЕСКИ АДРЕСЪ: „ГРАНИТОИДЪ“ – СОФИЯ

Телефони: 644, 2427, 3597 и 3593

АКЦИОНЕРНО ДРУЖЕСТВО

ЗА

ТЪРГОВСКИ

И

ИНДУСТРИАЛНИ

ЦЕННОСТИ

ВЪ ГЛАРУСЪ (ШВЕЙЦАРИЯ)

КЛОНЪ СОФИЯ

„АТАНАСКЬОЙСКИТѢ СОЛНИЦИ"

ТЕЛЕГРАФИЧЕСКИ АДРЕСЪ: **МАХАГЪ**

ПРОИЗВОДСТВО И ТЪРГОВИЯ

СЪ **СОЛЬ**

Телефонъ 536 **ул. Леге 4**

МАРКО Д. КИТАНОВЪ

Собствена столарска ф-ка
и парна сушилня за
материали.

Изработва всѣкакъвъ
видъ мебели,
ВРАТИ, ПРОЗОРЦИ и др.

ул. Паисий № 79 Телефонъ № 45-71

СОФИЯ

MARCO D. KITANOV

propriétaire d'une ébénisterie et
sèchoir à vapeur pour les matèriaux.
Fabrication de meubles, shâssis de portes et de
fenêtres etc.

79, rue Paissiy Téléphon 4571

SOFIA

Индустрия за шоколадъ и захарни издѣлия

А. Д-во В. ПѢЕВЪ А. Д-во

ДОСТАВЧИЦИ НА ДВОРА НА Н. В. ЦАРЯ

НАШИЯ ДЕВИЗЪ Е:

ВИСОКО КАЧЕСТВО.

ТЮТЮНЕВА ФАБРИКА
„МАКЕДОНКА“
на Съюза на тютюневитѣ
коопераций отъ македонската областъ
София, ул. „Царь Аспарухъ“ № 47

FABRIQUE DE TABACS
„MAKEDONKA“
De l'union des tabacs cooperatives macèdonniennes
Sofia, rue „Tzar Asparouch“ № 47

Съюзъ на тютюневитѣ кооперации отъ македонската область.

Обединява тютюневитѣ кооперации отъ градоветѣ: Неврокопъ, Г.-Гжумая, Св. Врачъ и Петричъ.

Въ кооперациитѣ членуватъ 3,500 домакинства, които годишното си производство отъ около 1,000,000 кгр. тютюни внасятъ въ кооперациитѣ за кооперативна обработка и продажба. Дѣловетѣ и фондоветѣ на кооперациитѣ възлизатъ на 10,000,000 лева.

Съюзътъ подържа въ София представителство и собствена тютюнева фабрика „Македонка“, която, освенъ папироси за мѣстна консумация, произвежда и 10 различни видове експортни цигари, които по качество и видъ сж едни отъ най-реномиранитѣ.

Адресъ: София, ул. „Ц. Аспарухъ“ 47, Тел. 21-95

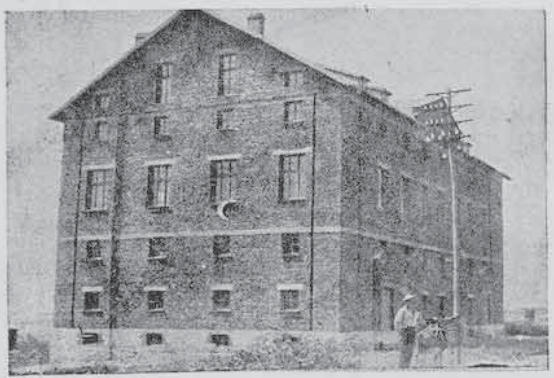

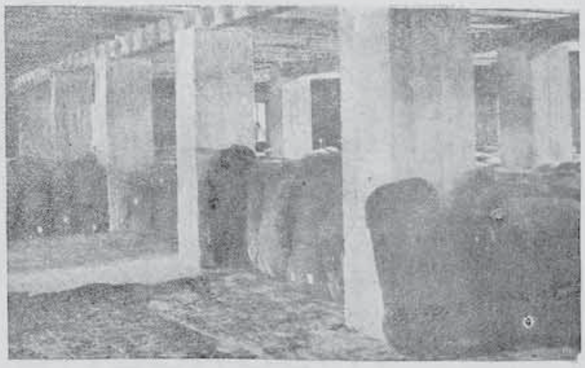

ПЕТРИЧЪ

Районна Тютюнопроизводителна Кооперация

„Самуилова Крепость“

Основана 1920 година.

Дѣловъ капиталъ внесенъ напълно 1,000,000 лева.

Членове 1200 тютюнопроизводители

Търгува съ сурови и манипулирани тютюни отъ ароматичния петрички произходъ.

Отъ Кооперацията

PETRITCH

Coopérative régionale productive de tabac

„Samouilova Crepost“

fondée 1920

Capital entièrement versé 1,000,000 leva.

Membres 1200 producteurs de tabac.

Commerce avec les tabacs bruts et travaillés de l'origine aromathique de Petritch.

PETRITCH

Kreis-Tabakerzeugungs-Kooperation

„Samuilova Krepost“

Gegruendet 1920.

Kapital Lewa 1.000.000 voll eingezahlt

Mitglieder 1200 Tabakerzeuger.

Handel mit rohen und bearbeiteten aromatishen Tabaken Petritcher Herkunft.

Die Kooperation.

Районна Работническа Кооперация „Напредъ“—гр. Разлогъ

16.III.1930 г.
Xто общо годишно събрание на Район. Раб. коопер. „Напредъ“ Разлогъ

Основана на 28 септ. 1919 г. съ 29 члена
На 31 декемв. 1929 г. има 1259 „
съ внесенъ дѣловъ капиталъ 233 529 л.
фондове 299.890 лв.

влогове	спестовни	837,406 „
	срочни	787.046 „
	детски	315,115 „

Кооперацията има три магазина:
въ РАЗЛОГЪ, БАНСКО и НЕВРОКОПЪ

и единъ складъ за продажба на едро.

Презъ 1929 г. кооперацията е доставила стоки за 13,552,697, а е продала за 11,629,392 лв.

Тя работи главно съ: брашна, храни, захарь и всички видове стоки отъ първа необходимость.

На членоветѣ се ра даватъ редовно всѣка година по 3% дивидентъ консумация и 8% дивидентъ върху дѣловетѣ

Кооперацията е спечелила довѣрието на всички консуматори въ района си, благодарение на което се развива твърде бързо и съ усрѣхъ.

ХУДОЖ. ИКОНОПИСНО АТЕЛИЕ
ЗА
ЦЪРКОВНА ЖИВОПИСЬ
НА
Фрѫчковски Апостолъ Христовъ
СОФИЯ, ул. ОПЪЛЧЕНСКА (до гарата)

Изработва всички икони, плащеници, хоругви, запрестолни разпятия и се приематъ разписвания съ стенна живопись и декорации на цѣли църкви. Ателието е извършило художествената живопись на повече отъ 40 градски църкви и множество селски, както въ България, така и въ Македония и Ромѫния.

АПОСТОЛЪ ХРИСТОВЪ е родомъ отъ гр. Галичникъ (Македения) и е потомъкъ на живата историческа Българска школа, основана преди 350 години отъ фамилията „Фръчковци“, отъ която фамилия сѫ нарисувани половината отъ църквитѣ на цѣлия Балкански полуостровъ. Отъ тая историческа фамилна школа има представители въ всички Балкан. страни, кѫдето и днесъ упражняватъ църковна живопись. За сѫщата историческа фамилия има написани цѣли томове, както отъ наши, така и отъ чужди писатели. Тя е била носителка не само на църковната живопись, рѣзбарство и скулптура, но и националния български духъ. За нейното значение, проф. Митовъ отъ Българ. Художествена Академия, всѣка година държи специални лекции, освѣтлявани съ магически фенеръ. Презъ време на Европ. война, професоритѣ Мърквичка и Милетичъ съ специалния фотографъ на Народ. музей, Г. Трайчевъ, бѣха изпратени отъ Бълг. държава да снематъ живописния градъ Галичникъ, домоветѣ на историческата фамилия „ФРЪЧКОВЦИ“, както и ценнитѣ ѝ произведения въ прочутия монастиръ „Св. Ив. Богоръ“ и да изучатъ по-отблизо историята на тая фамилия.

Грандъ Хотелъ
„Лидо-Венеция“
СОФИЯ, ул. „Екзархъ Иосифъ“ № 10
(До Централната Синагога)
Телефонъ № 26-91.

Grand Hôtel
„Lido-Venezzia“
SOFIA. rue „Exarch Joseph“ № 10
Téléphone № 26-91.

Хотела се намира въ центъра и на най-тихото мѣсто до Централната Синагога съ 84 стаи по 1 и 2 легла, парно отопление, бани, бърза и честна прислуга и фамилиаренъ.

ЦЕНИ ДОСТѪПНИ ЗА ВСИЧКИ.

L'hôtel se trouve au centre pres de la Sinagogue centrale avec 84 chambres, à 1 et 2 lits chauffage centrale des bains à toute heure, téléphone avec la ville et la province, service et propreté irreprochable, hôtel familier.

PRIX MODERÉ

СТЪКЛАРСКИ МАГАЗИНЪ
БРАТЯ ЛАЗОВИ
на
АЛЕКСАНДЪРЪ и ПЕТЪРЪ
родомъ отъ гр. НЕГОТИНЪ, Тиквешко, Македония
Продажба на разни стъкларии, порцеланови, фаянсови, емайлирани, алуминеви, бакърни и др. стоки.
СТОЛОВЕ ЛУКСОЗНИ И ОБИКНОВЕНИ.
НА ДРЕБНО
Таблени, месингови и желѣзни кревати
ОТОПЛИТЕЛНИ МАТЕРИАЛИ, КАМЪНИ ВЖГЛИЩА И ДЪРВА.
Всички видове: електрически материали, полулеи и абажури.
ГОРНА ДЖУМАЯ
Телефонъ № 71.

СТЪКЛАРСКИ
БРАТЯ ЛАЗОВИ

ХОТЕЛЪ
СПЛЕНДИДЪ
гр. Г.-Джумая **Телеф. 92**

Зданието на **Георги Ив. Ковачевъ**, родомъ отъ с. Селище, Гор.-Джумайско.

Съдържатели на хотела:
Братя Лазови и Гав. Салавьовъ,
родомъ отъ гр. Неготинъ, Тиквешко — Македония.

ХОТЕЛЪ
СПЛЕНДИДЪ

ХОТЕЛА СЕ НАМИРА ВЪ ЦЕНТЪРА НА ГРАДА, НОВОМОБИЛИРАНЪ, ОБРАЗЦОВА ЧИСТОТА, БЪРЗА ПРИСЛУГА И СТРОГО ФАМИЛИЯРЕНЪ.

ПРИ СЖЩИЯ ИМА ПЪРВОКЛАСЕНЪ РЕСТОРАНТЪ
„БРѢГАЛНИЦА“
НА ГЙОШО АНДОНОВЪ (СТРАНДЖАТА), РОДОМЪ ОТЪ ЦАРЕВО-СЕЛО

ПРИ ХОТЕЛА ИМА ФОТОГРАФИЧЕСКО АТЕЛИЕ

I-ВА БЪЛГАРСКА МОДЕРНА ТУХЛАРНА ФАБРИКА

„ЗЛАТЕНЪ ЛЪВЪ“

ХРИСТО ПОПОВЪ ИЛИЕВЪ — ГОРНИ ЛОЗЕНЕЦЪ — СОФИЯ

Произвежда специално тухли за строежи, кухи тухли и други керамични произведения

Кантора: ул. „Мария Луиза“ № 34 — ѫгъла съ ул. Струма

ТЕЛЕФОНИ: ФАБРИКАТА — 29-62; КАНТОРАТА — 45-31; ДОМЪ — 486

Фабриката е основана презъ 1914—1915 г., притежава голѣмо пространство съ добра почвена кариера. Ползува се съ общи облаги по закона за насърдчение мѣстната индустрия. Има двигателна сила отъ 100 к. с. съ модернизирани усъвършенствувани машини. Работи съ 150 организиранъ персоналъ. Производство до 5 милиона бр. I-во кач. тухли, изпитани по твърдость, тегло и влага. Отговарятъ напълно на техническитѣ условия. Съ 960 кв. м. рингова пещь Изпълнява въ най-скоро време порѫчки. Многобройнитѣ ни почитаеми клиенти ще намѣрятъ винаги първокачествени тухли и ще бѫдатъ задоволени всѣкога презъ работния сезонъ.

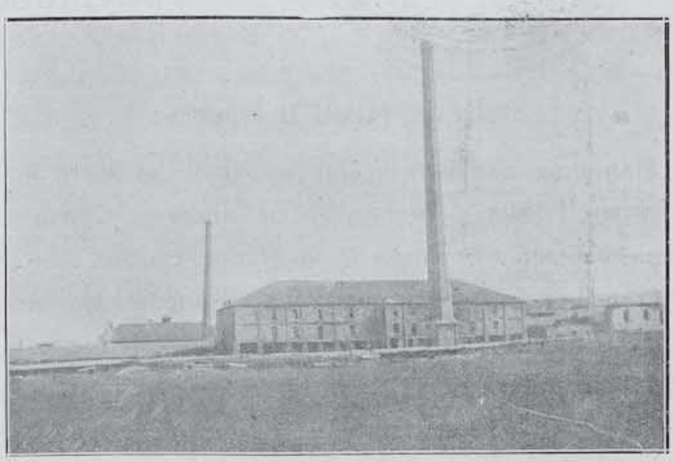

НИКОЛА ХР. ПОПОВЪ, синъ на покойния Хр. п. Илиевъ — основатель ка фабриката, съ своята техническа опитность и ценнитѣ познания по керамичното дѣло, макаръ и самъ, съ денонощния си трудъ и постоянство успѣ да постави фабриката на своята висота, усили производството и задоволи нуждитѣ на по-голѣмата часть на държавнитѣ и частни строежи.

НѢМА ДРУГЪ

ВЕРМУТЪ

ОСВЕНЪ

ЧИНЦАНО

Оригиналенъ и превъзходенъ, който да се продава въ България.

Производство на всѣсвѣтската фирма

ФРАНЧЕСКО ЧИНЦАНО И Со ТОРИНО

КЛОНЪ — СОФИЯ.

Всички добре уредени деликатесни магазини въ София и провинцията продаватъ изключително финитѣ

доброкачествени

НАПИТКИ

-ЛОЗА-

производство на Лозарско-Винарско акционерно д-во

„ЛОЗА“

СОФИЯ

ул. Тетевенска № 5.

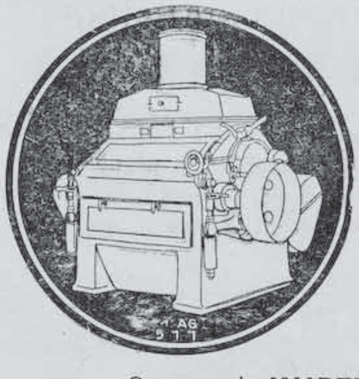

МИАГЪ

Амме-Лутеръ-Секъ-Верке

Брауншвайгъ (Германия)

Заводитѣ **МИАГЪ** строятъ:

Мелници до най-голѣми размѣри за жито и рѫжь. Всѣкакви мелничарски машини. Оризови фабрики. Бетонни и желѣзни силози. Инсталации за пречистване на зърнени храни. Всѣкакви хлѣбопекарници. Маслобойни инсталации. Мелници за соль, вѫглища. графитъ и разни руди. Инсталации за циментни фабрики. Всѣкакви водни турбини и пр. пр.

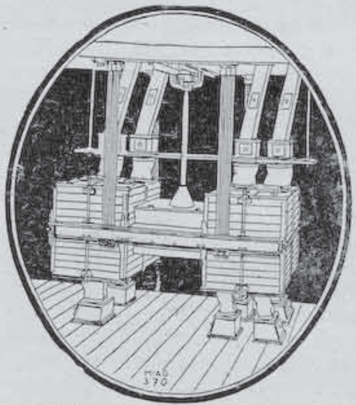

Бюро София — ул Мария Луиза 54.

Телегр. адресъ: **МИАГЪ**" Телефонъ **55-13**

ГРАНДЪ ХОТЕЛЪ „БЪЛГАРИЯ"

СОФИЯ

Въ центъра на града, непосредствено до царския дворецъ и Град. градина. Най-луксозенъ хотелъ въ столицата: — салони, спални, читални, топла и студена текуща вода въ спалнитѣ, бани.
Централно отопление, телефони, безукоризнена прислуга.
Превъзходенъ ресторантъ. Автомобилно съобщение и гаражъ.
Цени умѣрени Телефони: 2-18 и 49-07

Grand Hôtel „BULGARIE"
Maison de premier ordre Sofia — Bulgarie

Situation tranquille au centre de la ville a proximité immediate des grandes institutions, commerciales, financieres etc. — Appartements, chambres à part, salon, bains, comfort moderne, eau courrante chaude et froide dans toutes les chambres. — Chauffage central. Restaurant et cafée. Automobile et garage à la maison.

Adr. télégr.: BULGARIEHOTEL
Téléphon № 2-18—49-07

Grand Hotel „BULGARIE"
Haus-allerersten Ranges in Sofia—Bulgarien - gegenüber dem König. Schlosse.

Ruhige Lage im Centrum der Stadt. Post, Theater, Banken etc. in nähester Umgebung, Appartem., Einzelzimmer, Salon, Bäder, modernster Komfort. Fliess. Warm und Kalt-Wasser in allen Räumen.
Zentralheizung
Restaurant — Kaffee
Eigene Autogarage

Telegr. Adr.: BULGARIEHOTEL
Telefon № 2-18—49-07

„ВИТОША“

Българско застрахователно дружество
основано 1914 година

Приемникъ на застраховкитѣ въ сила отъ дружествата: Добруджа – Ориентъ, Слънце, Градиво и Звезда.

Застрахова: животъ, пожаръ, транспортъ

Капиталъ и резерви
60.000.000 лева

Главна дирекция — София, Бул. Мария Луиза № 9

Телефони № № 16-72 и 17-07

ВАСИЛЪ С. КОСТЕНАРОВЪ

гр. Петричъ

Търговия на едро и дребно съ колониалъ и др.

Телеграфенъ адресъ: — **Костенаровъ**

Телефонъ 35

VASSIL S. COSTENAROV

Petritch

Produits coloniaux — Gros & détails

Adresss télégraphique — **Costenarov**

Téléphon 35

I-ва българ. фабрика за огнеупорни материали

„ОГНЕУПОРЪ"

на ИОРДАНЪ ПАШАЛИЕВЪ

СОФИЯ, ул. „Мария Луиза" № 109 **Телефонъ 27-31**

При фабриката си изработвамъ огнеупорни тухли, всѣкакви профили и голѣмини съ най-висока издържливость.

Химическиятъ и физическиятъ анализъ е направенъ въ Белгия презъ 1925 година.

Фабриката притежава собствени кариери съ огнеупорна глина, което й дава възможность да продава произведенията си евтино.

Който добре разбира интереситѣ си, той ще консумира произведенията на фабрика

„ОГНЕУПОРЪ"

Всичкитѣ материали, въ всѣко време
на складъ на горния адресъ.

За нуждитѣ на индустрията се приготовляватъ профили по чертежъ.

Ст. Величковъ & С ие – София

ул. Царь Асенъ № 2 **Телефонъ № 20:51**

МАШИННА ФАБРИКА

Фабрикува: Всѣкакви котли, специално най-мощнитѣ и икономични котли „ХЕРКУЛЕСЪ", разни бойлери, серпентини, резервуари, барабани, желѣзни конструкции и пр.

Специално котли, серпентини, резервуари и пр. за модерни

народни бани

Инсталира: Централни водни, парни и въздушни отопления — ЕТАЖНИ ОТОПЛЕНИЯ, сушилни, санитарни, хладилни и др. инсталации специално народни модерни бани.

Има на складъ: Радиатори, ребрести тржби всѣкакви вани, омивалници, оксиженови инсталации, клозети, батареи за бани и омивалници.

„Газдашаги“

БЪЛГАРСКО АКЦ. Д-ВО

ЗА ТЪГОВИЯ СЪ МАШИНИ
СОФИЯ, Бул. Дондуковъ № 23

Генерални представителства

НА ЕЛШО МАДЖАРЪ „ГАЗДАШАГИ“
МАШИННА ФАБРИКА
АКЦИОНЕРНО Д-ВО, БУДАПЕЩА

НА И. КЕЙСЪ С-о, РАСИНЪ, АМЕРИКА

НА ГЕБРЮДЕРЪ ЕБЕРХАРДТЪ,
УЛМЪ — ДУНАВА

Вършачки „Газдашаги“
Мелнични машини
Трактори „Кейсъ“
Сноповързачки „Осборнъ“
Плугове „Глиганъ“

Запазена марка
ГЛИГАНЪ

ХОТЕЛЪ

„СПЛЕНДИДЪ“

ГР. ПЛѢВЕНЪ

(СРЕЩУ ОКРѪЖНИЯ СѪДЪ)
Телефонъ № 336

ЦЕНТРАЛНО ВОДНО ОТОПЛЕНИЕ
ТЕКУЩА ВОДА ВЪ ВСѢКА СТАЯ
НОВА МОБИЛИРОВКА
ЧИСТОТА ОБРАЗЦОВА
СТРОГО ФАМИЛИЯРЕНЪ

СТОПАНИНЪ:
АТАНАСЪ ИЛИЕВЪ

Павликенска Търговска Банка — Павликени

Телегр. адресъ: „Търговската“ **Телефонъ № 40**

Образувана въ 1927 год. отъ Павликенското Тър. Д-во

Членъ на Централната Банка, на Българскитѣ провинциални Банки, София, съ най-широка мрежа отъ кореспонденти въ Царството

ИЗВЪРШВА ВСИЧКИ БАНКОВИ ОПЕРАЦИИ

ПРИЕМА ВЛОГОВЕ:

срочни, спестовни, детски и безсрочни

при най-износни условия съ шестмесечно приключване и капитализиране на лихвитѣ.

ДЪРЖАВНИ КАМЕНОВЖГЛЕНИ МИНИ

ВЪ ВЛАДАЙСКО-МОШИНСКО-ПЕРНИШКАТА КОТЛОВИНА

Минитѣ произвеждатъ следнитѣ качества пресѣти вжглища, за които сж въ сила следнитѣ цени въ лева за единъ тонъ франко вагонъ минитѣ:

Нормални цени:

	Зони I	II	III
I-во качество, едри вжглища отъ 40 м. м. нагоре	485	470	450
II-ро „ срѣдни вжглища отъ 16 до 40 м. м.	400	380	360
III-то „ дребни „ отъ 6 до 16 м. м.	230	210	190
Пляка	120	120	120

Цени за износъ:

I-во качество (едри)	360 лева
II-ро „ (срѣдни)	300 „
III-то „ (дребни)	160 „

За изнесенитѣ повече отъ 4000 тона годишно прави се намаление 5% отъ горнитѣ цени върху цѣлото изнесено количество.

Поржчкитѣ се правятъ съ писмо до Минитѣ, въ което се показва количеството и качеството на вжглищата, както и точния адресъ, а стойностьта се внася въ клоноветѣ и агентуритѣ на Б. н. банка за смѣтка на мини „Перникъ“.

Отъ Управлението на минитѣ

ИТАЛО БЪЛГАРСКО
ЕКСПОРТНО Д-ВО

Ф. Гуардини & Р. Фечинканъ

Износъ на яйца и птици

ГАРА ЛЕВСКИ

SOCIETA D'ESPORTAZIONE ITALO-BULGARA

F. Guardini & R. Faccincani

UOVA E POLLERIA LEVSKI

СЪЕДИНЕНИТѢ ПАСМАНТЕРИЙНИ Ф-КИ

О. О. Д-ВО

За телеграми: СЕПЕФЕ СОФИЯ Телефонъ 34-14

ул. Леге № 10

LES FABRIQUES UNIES, O. O. S-té

SOFIA, rue Legayé 10

Adresse télégraphique — SEPEFE Téléphon 34·14

Le fabriche riunite -- O. O. S-te

Sofia — via Leghe № 10

Iudirizzo telegrafico: SEPEFE Telefono 34·14

СЪЕДИНЕНИ БЪЛГАРСКИ БАНКИ
UNION DE BANQUES BULGARES

Капиталъ **сто милиона** лева напълно внесени

Основана съ участието и съдействието на групата осигур. д-ва „Балканъ" — София

ЦЕНТРАЛА ВЪ СОФИЯ

КЛОНОВЕ И АГЕНТУРИ ВЪ: **Бургасъ, Варна, Владиславъ (Варна), Горна-Орѣховица, Дупница, Кърджали, Кюстендилъ, Ломъ, Перникъ, Пловдивъ, Провадия, Русе, Свищовъ, Сливенъ, Станимака, Стара-Загора, Татаръ-Пазарджикъ, Тръмбешъ, Хасково, Шуменъ, Ючбунаръ (София) и Ямболъ.**

Кореспонденти въ всички градове въ България и странство.

Извършва всички банкови операции, като:

Сконтъ на търговски полици, откриване текущи смѣтки срещу депо на търговски портфейлъ и държавни ценни книжа, инкасо на полици, гаранции за търгове, покупко-продажба на камбио, преводи за България и странство, приемане влогове срочни и безсрочни въ текуща смѣтка и по спестовни книжки и пр.

Специална служба за **касетки** подъ наемъ въ своето модерно инсталирано хранилище при най-износни условия.

Телеграфически адресъ: **„КРЕДЮНИОНЪ" — „CREDUNION"**

БЕТОННО ЖЕЛѢЗО--ЖЕЛѢЗНИ ГРЕДИ

Фасонирани и други видове желѣза

Строителни технически и земледѣлчески материали

Винаги на складъ — цени и условия най-износни

ПРИ

НИСИМЪ Б. КОНФИНО С-ве

СОФИЯ

Магазинъ ул. Нишка 17
Телефонъ № 1006

Складъ Царь Самуилъ 107
Телег. адресъ — НИКОНФИСЪ

Fer pour béton — poutres en fer, barres de fer, fer á façon et autres

De materiaux tlchniques, agricoles, constructifs

En depôt toujours chez

NISSIM A. CONFINO Fils

Aux conditions et prix modérés

SOFIA

magasin 17, rue Nichca, 17
téléphone 1006

depôt 107 Tzar Simouil 107
adresse télégraphipue NICONFIS

ФИАТЪ

АВТОМОБИЛИ, КАМИОНЕТКИ

ПѪТНИШКИ И ТОВАРНИ

АВТОМОБИЛНИ ПОМПИ, МАНСАРДНИ ПОЛИВАЧКИ

Икономични издържливи евтини

Голѣмъ изборъ ЧАСТИ и ГУМИ

ИЗНОСНИ УСЛОВИЯ ЗА ИЗПЛАЩАНЕ. ОФЕРТИ И ПРОБИ ПРИ ПОИСКВАНЕ

А. Д. БЪЛГАРСКИ ФИАТЪ

СОФИЯ

БУЛ. „ЧЕРНИ“ 2 **ТЕЛФ. 24-20**

КЛОНОВЕ ВЪ ВСИЧКИ ГРАДОВЕ НА ЦАРСТВОТО

СИНГЕРЪ

ШЕВНИ МАШИНИ

Електромотори и лампи

Съ доказана солидность и трайность. Безплатни упѫтвания по шевъ и всѣкакъвъ видъ бродерия

Игли, части и конци Сингеръ

Магазини навсѣкѫде въ царството

СИНГЕРЪ-София

ул. „Мария Луиза“ 18 **Телеф. 15-38**

SLAVE CONSTANTINOFF

COMMERCE DE TABACS EN FEULLES – SOFIA

RUE „TOULOVO“ ET „EXARCH JOSSIF“ 64

Континентално д-во за търговия съ желѣзо

Р. КЕРНЪ & С-ие

СОФИЯ, ул. Позитано № 5/222 **РУСЕ, ул. Митарна 20**
Телефони № 1940, 5001, 2446, 2734, 5387.

Главна агенция **на чехословашкитѣ обединени заводи за желѣзо и на заводитѣ за трѫби Битковица.**

ДЕПОЗИТЪ И ДОСТАВКИ ПО ПОРѪЧКА НА ЧЕХОСЛОВАШКО ФЕЛЪЗО, като релси, желѣзо за бетонъ арме, подкови и др. Трѫби черни и галванизирани отъ всѣкакви размѣри съ принадлежности.

МАШИНИ ЗА ВСѢКАКЪВЪ ВИДЪ ИНДУСТРИИ

ПЪЛЕНЪ СКЛАДЪ ЗА САНИТАРНО-ТЕХНИЧЕСКИ МАТЕРИАЛИ
като: вани, клозети, трѫби съ фасонни части, вентили и пр. Помпи на складъ отъ фирмата Зигмундъ, Олмюцъ

„ЕВРОПА"

Българско Общо Застрахователно Дружество
отъ групата „Асикурационе Джунурали"--Триестъ

Основенъ капиталъ **6,000,000 лв.** напълно внесенъ

Главна дирекция — София **Тел. № 10-57**
Собствено здание, ул. Алабинска № 39

Осигурява:
пожаръ -- животъ -- транспортъ
за неограничени суми и при най-износни и либерални условия

Командитно Д-во

„БЪРЗИНА"

Централа: Бургазъ — Клонъ София
депеши: Бързина Табагспедъ
Телефони: 103 42—95

ОСНОВАНА 1921 г.

Редовна групажна служба:
Бургасъ - Пловдивъ - София

Специални служби: тютюневи транспорти по сухо, Дунава и море.

S-té en kommandite

-BARZINA-

DE COMMISSION & TRANSPORTS
S. Centrale: Bourgas — Succurs.—Sofia
dépéches: Barzina Tabacsped
Télèphon 103 42—95

FONDÊE 1921

Waggons groupages:
Bourgas-Plovdiv-Sofia

Services spéciales: transports de tabacs par chmin de fer, par Danube et mere.

МЕТЕОРЪ рига

Метеоръ
РИГА
ГАЛОШИ
ШУШОНИ
СЕ ПРЕДПОЧИТАТЪ НА ВСѢКѪДЕ ПОРАДИ
ТѢХНАТА ТРАЙНОСТЬ И ЕЛЕГАНТНОСТЬ

ГАЛОШИ
и
ШУШОНИ

се предпочитатъ на всѣкѫде поради
тѣхната **трайность и елегантность**

ЖАКЪ ЖЕЛЯЗКОВЪ
София, ул. Мария Луиза, 18
Телеграфически адресъ: ЖЕЛЯЗКОВЪ
ТЕЛЕФОНИ: 667, 3793.

ДЪРЖАВНИ
ДОСТАВКИ

ФАБРИКА
за мозаични издѣлия

ГЕОРГИ БЕЗИ СИНОВЕ А. Д.
Кѫща основана презъ 1838 год.

ПАРАХОДИ И ОСИГУРИТЕЛНИ АГЕНТИ И ПОСРѢДНИЦИ
ОТДѢЛЪ: Складове и Експедиции
Доставчици на каменни вѫглища

БРАИЛА, ГАЛАЦЪ и КЮСТЕНДЖА (Ромъния) — БУРГАСЪ и ВАРНА (България)

Телегр. адресъ: БЕЗИ — Телефони: Бургасъ № 76, Варна № 321

GHÉORGHI BÉSI FILS, Sté A.
AGENTS DE NAVIGATION ET D'ASSURANCE, ET INTERMÉDIAIRES
Service d'expedition et de depôt
Fourniteurs de charbon de chauffage

Succursals — Braïla, Galatz, Constantza (Roumanie) — BOURGAS, VARNA (Bulgarie)

Adresse télégraphique BÉSI — Téléphons: 76 — Bourgas, 321 — Varna

JACQUES ELIAS
Importation-Représentation
Milano—Sofia—Roustchouk

SOFIA
Palais de Commerce „Moussalla“
14, Rue Serdica
Télégr. JAKELIS — Téléphone 820

MILANO 104
via Durim № 5

НИКОЛА ХР. БАКЪРДЖИЕВЪ

Фабрика за алуминиеви, емайлирани, бакърени и др. сѫдове

Текуща смѣтка:
Франко-Белгийска и Балканска Банка — София

Телефонъ: 38-22
София — Бул. ХРИСТО БОТЕВЪ 106

NICOLAS CHR. BACARDJIEV

Fabrique de necessaires en émail, aluminium, cuivre etc

Compte courant
Banque Franco-Bélge et Balkanique — Sofia

Sofia — Boulevard CHRISTO BOTEV 106
Téléphon 38-22

БЪЛГАРСКА ЗАХАРНА КОМПАНИЯ

Анонимно дружество

ПЛОВДИВЪ

Телеграфически адресъ:
ЗАХАРНА ПЛОВДИВЪ

ПРИ „ПЕШО“

Леге 8 СОФИЯ Тел. 5245

Ще намѣрите, както готови, така и по порѫчка, всѣкакви: спортни, футболни, гимнастически и други фланелки, гащета, бански костюми, трикотажъ на метъръ и разни други галантерийни стоки на

КОНКУРЕНТНИ ЦЕНИ

Специална работилница за локуми, бомбони и халви

"КАЛИНКА"

ХРИСТО ПЕШЕВЪ

Фирмата гарантира за качеството и дълготрайностьта на стоката

София, ул. ТРИ УШИ № 15

Телефонъ 41-46

Съюзъ на стопанитѣ на вършачки и земедѣлски двигатели

Днесъ въ България, при сегашнитѣ ѝ стеснени и неестествени граници има внесени и закупени отъ частни стопани — предимно земедѣлци и съвсемъ малка часть отъ Кооперациитѣ, кржгло около 5,000 комплекта вършачни гарнитури.

Това огромно количество едъръ земедѣлски инвентаръ струва на стопанитѣ имъ и общо на народното стопанство близо 3 милиарда лева.

Българското земедѣлие се услужва своевременно и економично съ тоя инвентаръ, обаче собственицитѣ му поради редъ причини, но главно поради нелоялната конкуренция, която особено въ последнитѣ години тѣ водятъ помежду си, въ настояще време се намиратъ предъ свое окончателно материално разорение.

Виждайки безисходното си положение и своята неминуема гибель, стопанитѣ на тия машини, по своя инициатива и подтикнати отъ свои другари — идейници, презъ 1927 год., 4.XII., се събраха отъ всички краища на страната въ с. Бѣла-Черква — В. Търновско, и основаха свой професионаленъ Съюзъ.

За управителенъ съветъ бѣха избрани следнитѣ лица:

Председетель Д. **А. Марковъ** отъ гр. Плѣвенъ.

Подпредседатель: **Руси Иордановъ** отъ с. Борисово — Плѣвенско.

Секретарь-касиеръ: **Ст. Даскаловъ** отъ с. Бѣла-Черква, живущъ въ ст. София.

Членове: Иванъ **Думановъ** отъ с. Ракево — Врачанско, **Моцо Тодоровъ** отъ с. Костанденецъ — Русенско **Никола Вичевъ** отъ с. Сухиндолъ — Севлиевско, **Банко Ваковъ** отъ с. Грълница — Севлиевско, **Дечо Петровъ** отъ с. Бѣла-Черква — В. Търновско. **Г. Недѣлковъ** отъ с. Павликени, сжщата околия, **Петъръ Димитровъ** отъ с. Бѣла-Черква — сжщата околия и **Цоно Х. Христовъ** отъ Ново-Село, сжщо В. Търновска околия.

За контроленъ съветъ бѣха избрани **Парашкевъ Пенчевъ** отъ гр. Плѣвенъ, **Маринъ Атанасовъ** отъ Неданъ и **Гено П. Кацаровъ** отъ с. Горско Сливово.

Съюза има за главна задача да организира стопанитѣ на едрия земедѣлски инвентаръ въ цѣла България и да ратува за материалното имъ подобрение и за културното имъ издигане.

Съюза издава свой органъ — вестникъ „**ВЪРШАЧКА**".

КОСТА ПОПОВЪ

роденъ въ с. Владово, воденско.

Свършилъ Педагогическото училище въ гр. Скопйе презъ 1906 год.. Учителствувалъ въ Македония до Балканската война.

Въ Америка отъ 1915 год., на постоянно мѣстожителство въ гр. Mc Keesport, Pa.

Притежатель на фурна:

PENN BAKING Co of Mc KEESPORT, Pa

Взималъ и взима живо участие въ македонското освободително движение. Членъ при Македонската пол. организация въ гр. Дукинъ П-я. Председатель на нѣколко годишни конгреси и за сега съветникъ при Централ. комитетъ на Макадон. пол. организация въ Съединенитѣ държави и Канада. Членъ на Търговската камара и на нѣколко инородни културни и просвѣтни организации въ града. Баща на три деца.

ТЪРГОВСКИ АДРЕСЪ: **PENN BAKING Co 4th**
Телеф.: 92-85 **and Martin, Str. Mc Keesport, Pa**

ДОМАШЕНЪ АДРЕСЪ: **COSTA POPOFF**
Телеф. 26-438 **624 Arlington, Av**
Mc Keesport, Pa

Б. А. КОЖУХАРОВЪ

ПЕЧАТАРЬ

СОФИЯ

ул. „6 септемврий“, 22

Телефонъ 1984

Генерална параходна агенция

БОГДАНЪ ИЛИЕВЪ

Разрешена отъ Вѫтрешното м-ство
Вложена гаранция 300,000 лева
София, ул. Мария Луиза 81. Телеф. 3637

Представлява за България.
ФРЕНЧЪ ЛАЙНЪ (Компани Женералъ Трансатлантикъ) параходна компания за Съединенитѣ Щати, Америка, Канада, Мексико, Куба, Венезуела, Колумбия.
КРАЛСКИ ХОЛАНДСКИ ЛЛОЙДЪ параходна компания за южна Америка — Аржентина, Урагвай, Бразилия и пр.
Сведения и билети при поискване

ТЮТЮНЕВА ФАБРИКА

„ЦАРЬ КРУМЪ“

Д. ХР. БАКАЛОВЪ
НА
СТ. Д. БАКАЛОВЪ

ОСНОВАНА 1875 г.

ПЛѢВЕНЪ

Телегр. адресъ: БАКАЛОВЪ
Телефонъ № 99

ХРИСТО Г. ДАНОВЪ
КНИГОИЗДАТЕЛСТВО И УЧЕБНИ ПОМАГАЛА
Научна и художествена литература
СОФИЯ

CHRISTO GH. DANOV
Edition et objets d'écoles
Littérature scientifique et artistique
SOFIA

CHRISTO GH. DANOV
Edizioni ed oggetti scolastici
Letteratura scientifa ed artistica
SOFIA

Никола Марковъ
Съдържатель и собственикъ на
Хотелъ „МАКЕДОНИЯ“
Единъ отъ първокласнитѣ хотели въ
гр. ПЕТРИЧЪ
ОБРАЗЦОВА ПРИСЛУГА И ЧИСТОТА
СТРОГО ФАМИЛИАРЕНЪ
Собственикъ на дрехарски магазинъ
съ вълнени мѣстни и европейски
платове

Съдържатель на военния клубъ

СКѪПЕТЕ ЗДРАВЕТО
СИ ЧРѢЗЪ
ПАСТАТА и
ПРАХЪ ЗА
ЗѪБИ
GERMANDRÉE
PÂTE DENTIFRICE
Germandree
Жермандре
ПРЕДВАРДВА ГНИЕНЕТО, УНИЩОЖАВА ЛОШИЯ ДѪХЪ,
ЗАПАЗВА ЗѪБИТѢ ЗДРАВИ и БѢЛИ

БОХОРЪ Н. КАЛЕВЪ
СОФИЯ
ул. Позитано № 5

БОТЮ Д. ПАПАЗОВЪ
АКЦ. Д-ВО
КАЗАНЛЪКЪ

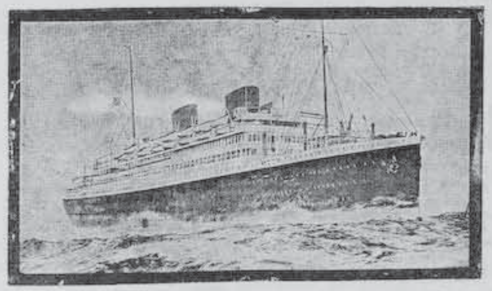

ГЕНЕРАЛНА ПАРАХОДНА АГЕНЦИЯ
ГРИГОРЪ БАКРАЧЕВЪ
София, 83, Мария Луиза, 83

Открита съ разрешение отъ Министерството на Вѫтрешнитѣ Работи.

ВЛОЖЕНА ГАРАНЦИЯ 300,000 ЛЕВА

Представлява за България:
КАНАДИЯНЪ ПАСИФИКЪ ЛИНИЯ за Канада експресна служба съ великолепнитѣ ѝ параходи. Наскоро и съ „ЕМПРЕССЪ ОФЪ БРИТЕНЪ“ 42,000 тона, най-голѣмия, най-бързия и съ най-съвършени модерни удобства, новъ параходъ-великанъ за Канада.

РОЯЛЪ МЕЙЛЪ, ПАСИФИКЪ ЛИНИИ, Английски параходни дружества съ редовна експресна служба за Бразилия, Уругвай, Аржентина, Куба, Колумбия, Перу, Чили и др.

БЕЗПЛАТНИ СВЕДЕНИЯ ПРИ ПОИСКВАНЕ.

979

Бакалница и кръчмарница „Дебъръ“

въ с. Шамлиево (никополско)

на Ст. Дамяновъ и синъ Ангелъ

Роденъ съмъ въ с. Росоке (дебърско) презъ 1871 г. Първоначалното си образование свършихъ въ селото си при свещеникъ Исаия. Отъ малъкъ започнахъ да ходя по гурбетъ за печалба: въ Енидже Вардаръ, Ломъ, Лариса (Тесалия), Сливенъ, но винаги съмъ се завръщалъ въ родното си село. Презъ гръцко-турската война (1896—97 г.) заминахъ по печалба въ Бѣлградъ, но обезпокояванъ винаги отъ сърбитѣ, задето съмъ се казвалъ българинъ, принуденъ бѣхъ да емигрирамъ въ България и се настанихъ въ с. Шамлиево, кѫдето съмъ и до сега. Никога не мога да забравя родната си земя. Редовенъ членъ съмъ на Илинденското дружество въ Плѣвенъ, а синъ ми Ангелъ, възпитанъ да обича повече отъ всичко Македония, е редовенъ членъ на Младежката мак. организация „Бистрица“ въ Плѣвенъ.

ПАСМАТЕРИЙНА ФАБРИКА
НА

Л. РАФАЕЛЬ & С-ие

СОФИЯ

ПРОИЗВЕЖДА: копринени кордели, тафъ и рипсъ, копринени галони и сутажи, копринени ластикъ за жартиери: дюзъ, обълъ и кѫдравъ, копринени шнуръ за тапицерия, жилки копринени и памучни за презрамки, копринени ресни (ласети), копринени и памученъ шнуръ за пердета, памуч. и вълненъ ширитъ, връзки за обуща, кривулки вълнени, памучни и копринени, разни апликации за дамски шапки, тиранти за обуща и др.

АДРЕСЪ:

ФАБРИКА:
ПЛ. ЦАРСКА СПИРКА
Телеграми:
„Рафаеловъ“

СКЛАДЪ:
ПЛ. ЦАРЬ КАЛОЯНЪ 4
Телефони:
№ № 24-09 и 29-25

КОМ. Д-ВО „ФЕРМЕТАЛЪ“

Пан. Х. Ивановъ & С-ие
СОФИЯ
УЛ. БР. МИЛАДИНОВИ № 12
Телефонъ 5-80

Винаги най-износно доставя и продава отъ складъ: София — Бургасъ и Ломъ — всички **видове**:

Желѣзо за бетонъ 5 до 30 мм. ок. 12, 14 и 18 м. дълги; **Желѣзни грѣди** I I I I ⊔ ⊔ ⊔; **Желѣза**: обли, плоски, квадратни и фасонирани; **Ламарини**: желѣзни, стоманени и галванизирани; **Трѫби**: желѣзни, стоманени и галванизирани; **Цинкъ**, **олово**, **медь**, **антимонъ** и др.; **Метали** и метални **композиции**; **Всѣкакви издѣлия отъ Чугунъ, Ламарина, Телъ, Стомана, Желѣзо и др. метали.**

ДРЕХАСКИ МАГАЗИНЪ „Долни Порой“

въ гр. ПЕТРИЧЪ
на БРАТЯ ЛАЗАРОВИ

Въ магазина ще намѣрите всички видове горни, долни дрехи, трикотажъ за мѫже, жени и деца. ЦЕНИ КОНКУРЕНТНИ.
Посетете и ще се увѣрите въ горната истина.

* * *

Vetements au magasin „Dolni Poroï“ à Petritch
Frères Lasarovi

Dans le magasin vous trouverez tout les habits et tricos pour hommes, dames et enfants. Prix moderés, Visitez s. v. p. et vous allez vous assurer!!!

GRAND HÔTEL
„IMPERIAL“
Sofia—Bulgarie
Rue KLEMENTINE № 2

Au centre de la ville. Hôtel de tout premier rang. Dernier confort Chambres avec eau courante, chaude et froide. Chauffage central. Téléphon dans chaques etages. Salon-Bains. Liff. Café-restaurant-Bar.

Adr. Télégr.: Imperial
Téléphone: 795 et 2897

ЦЕНТРАЛНА БАНКА
НА
БЪЛГАРСКИТѢ ПРОВИНЦИАЛНИ БАНКИ
АКЦИОНЕРНО ДРУЖЕСТВО
Капиталъ 50.000.000 лева напълно внесенъ
Телеграфически адресъ
„ПРОВИНЦБАНКЪ“
Телефони 29-30 и 36-91
Извършва всички банкови операции
Приема влогове при износни условия

ZENTRALBANK
DER
BULGARISCHEN PROVINZIALBANKEN
AKTIEN-GESELLSCHAFT
Kapital 50.000.000 lewa
Telegf.-Adresse
„PROVINZBANK“
SOFIA
Bul. Dondukow 33

BANQUE CENTRALE
DES
BANQUES PROVINCIALES DE BULGARIE
SOCIÉTÉ ANONYME PAR ACTIONS
Capital 50.000.000 de leva
Adresse télégraphique:
„PROVINZBANK“

ЖИОВАННИ КИАРИ
Търговия — Итало-Българска
Вносъ-износъ
София, ул. Гурко № 7 (ѫгъла ул. Преславъ)
Телефонъ 868
Пощенска кутия 131

ИВ. ХР. СПАСОВЪ
препдриемачъ-строитель
СОФИЯ
ул. Витоша 44

ТЪРГОВСКО УЧИЛИЩЕ

П. МУСЕВИЧЪ-БОРИКОВЪ-СОФИЯ

ул. Бр Миладинови 21, Телефонъ 43-15

Открито и признато отъ Държавата съ заповѣдь № 1360/1926 година на г. Министра на Търговията. Въ тригодишния си курсъ то дава достатъчна подготовка за самостойно упражняване на професията, за заемане служба въ банкови и търговски учреждения, кооперации и др. Завършилитѣ курса на училището се освобождаватъ отъ трудова повинность, съгласно чл. 12 отъ Закона за Търговско-Промишленото Образование. Въ началния класъ (I курсъ) се приематъ безъ приеменъ изпитъ завършилитѣ най-малко III прогимназиаленъ класъ, а въ II и III курсове — имащитѣ съответна подготовка отъ гимназия, или търговско училище. Ученицитѣ за началния класъ се приематъ до 15 септември. Само по уважителни причини директорътъ може да запише ученици най-късно до 2 октомври. Следъ тази дата ученицитѣ се приематъ по решение на учителския съветъ. Свършилитѣ съ успѣхъ допълнително практическо училище, или тия, които сж се готвили самостоятелно, могатъ да постжпятъ като ученици въ съответния на подготовката имъ класъ, следъ като издържатъ съ успѣхъ приеменъ изпитъ въ началото, или края на учебната година. Въ една изпитна сесия може да се държи изпитъ най-много за два класа. Училището се помѣщава въ сграда, строена специално само за неговитѣ нужди. Изучаватъ се допълнително: стенография, машинописъ, инстр. музика.

ОТЪ ДИРЕКЦИЯТА

КООПЕРАТИВНО

Бакалско-Тютюнопродавско

Сдружение

София, пасажъ „Св. Никола“ 11

Клонъ: жгъла ул. ВЛАДАЙСКА
и ПОЗИТАНО

Собственъ домъ — ул. СЕРДИКА
и жгъла ЦАРЬ СИМЕОНЪ № 68.
Телефонъ № 2308

Продава на едро на бакали и кооперации разни бакалски и колониялни първокачествени стоки, разни папироси отъ най-реномиранитѣ фабрики, спиртъ за горене, разни растителни рафинирани и обикновени масла по фабрични цени въ магазинитѣ си.

Бомбонена фабрика

ПЧЕЛА

на

Георги Атанасовъ

(родомъ отъ с. Гари,
Дебърско)

ПЛѢВЕНЪ
(сжръ-пазаръ)
Телефонъ 181
Телеграми: ПЧЕЛА

КНИЖЕНЪ СКЛАДЪ

Акционерно Д-во

САМУИЛЪ ПАТАКЪ

Клонове: Русе—София

София, ул. „Булевардъ Дондуковъ“ 51

ГОРНО-ДЖУМАЙСКА

Популярна Банка

Кооперативно Сдружение
ЗА КРЕДИТЪ И ДОСТАВКИ
гр. Г.-ДЖУМАЯ

Членове 1010

Капиталъ и фондове	6,100,000 лв.
Влогове	16,500,000 лв.
Пласменти	18,000,000 лв.

Извършва всички банкови операции

БЕЗИМЕННО АКЦ. Д-ВО

Търговска Кредитна Банка

гр. Г.-ДЖУМАЯ

ОСНОВЕНЪ КАПИТАЛЪ 3,000,000
НАПЪЛНО ВНЕСЕНЪ

Извършва всѣкакви банкови операции, отпуска заеми, приема влогове на най-износни условия и извършва преводи на всички градове въ Царството.

Кореспондентъ на Италиянска и Бълг. Търговска Банка, Македонска Народна Банка, Централна Банка на Български Провинциални Банки и др.

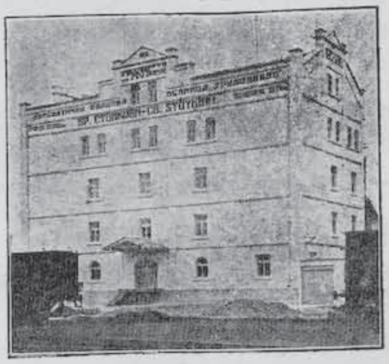

БР. СТОЙКОВИ
АВТОМАТИЧНА ВАЛЦОВА МЕЛНИЦА
„ТРУДОЛЮБИЕ“
Н.-ЗАГОРА

За телеграми: Бр. Стойкови.
Телефони: мелницата № 11, домъ № 22.

Денонощно производство 50,000 кгр. на доброкачествени и силни брашна.

Износъ за странство. Искайте мостри и ценитѣ имъ.

Moulin Automatique à Cylindres „TROUDOLUBIE“
Stoycoff Frères
NOVA-ZAGORA (Bulgarie)
Adr. télégr.: Stoycoff Frères.
Téléphones: le moulin № 11, la maison № 22.

Production journalier 0,000 kgr. des farines fortes et meilleures qualités.

Exportation pour étranger. Demandez échantillons et prix.

„КОМЕНТРА“

АКЦОНЕРНО ДРУЖЕСТВО ЗА ТЪРГОВИЯ И ПРЕДПРИЯТИЯ
СОФИЯ, Леге 6.

Телефонъ 32-76. Телеграми: КОМЕНТРА — София

Генерално представителство на автомобилни мотоциклетни и велосипедни гуми „ЕНГЛЕБЕРТЪ“.

Автомобили, камионетки, камиони, автомобилни пожарни помпи РЕНО.

Ефтинъ новъ типъ линолеумъ БАЛАТУМЪ.

БРАТЯ КРУШАРОВИ--СОФИЯ

(Търговци индустриалци)
Основана презъ 1890 година
НАЙ-СТАРАТА И НАЙ-ГОЛѢМА БЪЛГАРСКА
САЛАМДЖИЙСКА ФАБРИКА

Фабрика Булевардъ СЛИВНИЦА № 293 — Телефонъ № 577
Колбасни магазини: Бул. ДОНДУКОВЪ № 22 — Телефонъ № 1732
Бул. МАРИЯ ЛУИЗА № 28 — Телефонъ № 4734

Месарски магазинъ въ ХАЛИТѢ

Продажба на едро и дребно

МАКСИМЪ РАЛИСЪ & Cie
ИЗНОСЪ НА ЯЙЦА
Основана 1908 година
Централа София, ул. „Клементина“ 26
Клонове:
Ямболъ, Попово, Н.-Загора, Плѣвенъ, Русе, Г.-Орѣховица, Пловдивъ

Телеграми: РАЛИСЪ
Телефонъ 25-05

MAXIM RALIS & Co
EXPORT D'OEUFS
Maison fondée e 1908
Centrale à Sofia, rue „Klementina“ 26
Succursale:
Yambol, Popovo, Nova-Zagora, Pleven, Roussé Gh.-Oréhovitza, Plovdiv

Adresse télégraphique: RALIS
Téléphon 25-05

Хотелъ „ПАРИЖЪ“ — Пловдивъ

Нейко Узуновъ

Първокачественъ хотелъ съ 70 комфортно наредени стаи, отъ които 40 по едно легло. Парно отопление, бани

ЦЕНИ КОНКУРЕНТНИ — Телефонъ 336

Hôtel PARIS — Plovdiv

Neïco Ousounov

Hôtel de première ordre avec 70 chambres, confortablement meublées dont 40 à un lit. Chauffage central, bains

PRIX MODERÉS — Téléphon 336

Най-пригоденитѣ за България камиони

ДОДЖЪ

Най-добритѣ съчмени и ролкови ЛАГЕРИ

RIV

на складъ при **„ВУКАНЪ“** Българско Акционерно Д-во
София, ул. Мария Луиза № 36

Т. Ф. ЧИПЕВЪ – СОФИЯ

КНИЖАРНИЦА И КНИГОИЗДАТЕЛСТВО
ЦЕНТРАЛА ЗА РАЗПРОСТРАНЕНИЕ НА БЪЛГАРСКАТА КНИГА
Централа съ отдѣлъ антиквариатъ
Основ. 1891 г. — Бул. Дондуковъ 22 — Телефонъ 39-97
ДОСТАВЯ ВСИЧКИ БЪЛГАРСКИ КНИГИ
СКЛАДЪ НА ИЗДАНИЯТА НА:
Соф. Университетъ, Акад. на Наукитѣ, Министерството на народното просвѣщение, Археологическия Институтъ, Народния и Етнографическия музей, Народнитѣ библиотеки, Държавната печатница и др.
ГОЛѢМЪ СКЛАДЪ НА КАНЦЕЛАРСКИ МАТЕРИАЛИ
ЛУКСОЗНИ МАСТИЛНИЦИ
Генерално представителство за България на:
Перодръжки съ резервуаръ „Parker“; Автоматични моливи „Edacoto“;
Пишущи машини „Мерцъ“
Най-голѣмъ изборъ на училищни пособия и всички учебници.

БЪЛГАРСКО АКЦИОНЕРНО СТРОИТЕЛНО Д-ВО

„РАБОТНИКЪ“

Капиталъ напълно вн. 5,000,000 лв.
СОФИЯ
ул. Позитано № 5
Телефонъ № 393
Телегр. адресъ: РАБОТНИКЪ

ПРИТЕЖАВА МОДЕРНА КЕРАМИЧНА ФАБРИКА

Производство на I-во качествени машинни тухли и марсилски керемиди.

Алфредъ Шримпфъ

ПРЕДСТАВИТЕЛСТВА

ВНОСЪ — ИЗНОСЪ

СОФИЯ

Мария Луиза 35

Телефонъ 33-96

Телегр. адресъ: Шримпфъ, София

БРАТЯ ДАВИДЪ И ЛЕОНЪ МАИРОВИ
ТЪРГОВИЯ СЪ ТЮТЮНЪ НА ЛИСТЯ
СОФИЯ
Кантора — складъ ул. Шаръ Планина 31—Тел. 4352. Кантора — домъ бул. Драгоманъ 29—Тел. 4353.

DAVID ET LEON MAIROVI FRERES
EXPORTATION DE TABACS EN FEUILLES
SOFIA
Comtoir — dépeau rue Char Planina 31—Tel. 4352. Comtoir — maison boul. Dragoman 29—Tel. 4353.

Братя Пинхасъ София—Пловдивъ

Голѣмъ складъ на английски вълнени платове и шивашки принадлежности
София, ул. Клементина № 9 — Телефонъ 47-78

Frères Pinhas — Sofia—Plovdiv

Grand Depôt d'etoffes en lain anglais et d'utiles de tailleurs.
Téléphon 47-78

Fratelli Pinhas Sofia—Plovdiv

Grandi depositi stoffe di lana inglesi e accessori per sarti.
Telefono 47-78

ДРОГЕРИЯ
на

Ганчо Г. Бойчиновъ — Плѣвенъ

(открита въ 1908 год.)

Търгува предимно съ: дроги, медикаменти, химикали, превързочни, гумени, оптически, козметични материали; уреди за хирургия, винодѣлие, химически лабуратории, гледане болни и други.

DROGUERIE

Gantcho C. Boïtchinov—Pleven

(Fondée en 1908)

Commerce surtout avec les marchandises suivantes: Drogues, medicaments, chimicaux, bandages, matériaux, optiques, cosméthiques; Utiles de chirurgie, viniculture, laboratoires, chimiques, soins de malades etc.

Кредитно кооперативно сдружение

ПРОБУДА

с. Склаве — Св. Врачъ

Основано презъ 1926 година съ 23 члена съ 25,000 лева дѣловъ капиталъ. Сега сдружението брои 75 члена съ 118,716 лева дѣловъ капиталъ.

Презъ 1928 година кооперацията откри и потрѣбителенъ магазинъ, който продава на членове и на нечленове най-разнообразни доброкачествени и на износни цени артикули.

Къмъ 1. VI. 1930 година сдружението има активъ и пасивъ 772,236 лева.

Отъ Управителния съветъ

ЛОЗАРСКО-ВИНАРСКО
Събирателно Дружество

БѪДАЩЕ

СОФИЯ

ул. „Царь Борисъ“ № 93 (между „Алабинска“ и „Позитано“)
За телеграми: ВИНОБѪДАЩЕ
Телефонъ 55-63

Производство и продажба на:
натурални първокачествени южни и северни вина, сливови и гроздови ракии, мастика и коняци, пелинъ, вермутъ, малага, мечтовка, малиновка, вишновка, ликьори и др.

Чистъ спиртъ 95 градуса

Натураленъ виненъ оцетъ

Високо качество—Износни цени

Фабрика „БАЛКАНЪ“ А. Д-во
за метална индустрия — Пловдивъ
Депозитенъ складъ София, ул. Ломска 5. Тел. 25-39

Най-голѣмата фабрика на Балканския полуостровъ за печки, готварски машини — оригиналъ „Перникъ“ — съ отдѣлъ: пиронна, емайлъ-никелирова леарна и др.

Хотелъ „ПИРИНЪ“
НА
СПАСЪ ЛАЗАРОВЪ
НЕВРОКОПЪ

Рангелъ Василевъ
предприемачъ
СОФИЯ
ул. „Пиротска“ № 54

Братя Н. Панерасъ
ПЛОВДИВЪ

Складъ на дървени масла, сапуни, маслини и др. стоки

За телеграми: ПАНЕРАСЪ

Българско Акционерно Индустриално Керимическо Дружество

„ИЗИДА“

Управлението на Д-ството се намира въ София, ул. Московска 5 — Телеф. № 147
Фабриката на Д-ството ни при гара Новоселци основана презъ 1894 год.

произвежд : тухли дупчени, специални, двойно пресувани за огради, клинкери за колони, огнеупорни до 1300° и 1750°; Каменинови тржби отъ разни диаметри и частитѣ имъ за канализации и водопроводи; Плочи за постилане подове, тротоари и облицовка стени отъ теракота овикновена и фина каменина и фаянсъ: бѣли, цвѣтни, гладки и мозаични. Порцеланови артикули за телеграфни, телефонни, електрически инсталации и санитарни уреди.

Société Bulgare de l'Industrie céramique

„ISIDA“

La diréction de la société se trouve à Sofia, rue Moscovska 5. — Téléphon 147

Моисъ & Аврамъ Алкалай

СКЛАДЪ

на манифактурни стоки и прежди на едро

ул. „Арда“ № 3

СОФИЯ

Телефонъ 154

Итало-Българско Д-ство

Пиетро Пампури & Cie

За разни циментови издѣлия: мозаични работи: плочи, омивалници, стжпала и пр.

СОФИЯ

Бул. Дондуковъ 49
до Сам. Патакъ
Телефонъ 43-36

Братя Фернандезъ

КОМИСИОНЕРИ НА ТЮТЮНИ — НА ЕДРО
Седалище: СОФИЯ
Клонове: Пловдивъ, Хасково, Дупница, Кюстендилъ, Ст.-Загора, Кърджали.

Frères Fernandèses

Commissionnaires des tabacs — en gros.
Siège social: SOFIA
Succursales: Plovdiv, Hascovo, Doupnitza, Kustendil, Stara-Zagora, Kirdjali.

Учителска взаимноосигурителна и спомагателна каса — София

I-во кооперативно застрахователно дружество за животъ
Основано на 1 августъ 1902 год.
Действува отъ 1 мартъ 1903 год.

Осигурява живота при най-износни условия. Ефтини премии, плащани месечно.

Осигуренъ капиталъ надъ 250,000,000 л. **Математически резерви и фондове 35,000,000 л.**

Обслужва членоветѣ си съ краткосрочни заеми срещу гаранция на месечна заплата и доходи. Приема влогове и детски ученически спестявания при най-износни условия, за детски влогове 10 на сто лихва.

Домъ въ София на пл. Славейковъ съ великолепни салони за вечеринки, беседи и

КИНЕМАТОГРАФЪ

Почивни станции за членоветѣ осигурени при Касата: въ село Банки-**Домъ „Учителска Каса** съ **бюфетъ** и **Св. Константинъ край Варна**

Скоро ще се открие **Диспансеръ** за лѣкуване заболѣли членове

Адресъ: **Учителска Взаимноосигурителна и Спомагателна Каса — пл. Славейковъ**

Телефони: **№ 305** и **4003**

I-а Българска Сапунена
ФАБРИКА

Тодоръ Стоиловъ

Основана презъ 1886 г.

Телеграф. адресъ:
Т. СТОИЛОВЪ

Телефонъ 32-71

Д-ръ В. Ненковъ

специалистъ по
нервни и вѫтрешни болести

Частна болница
за нервни и вѫтрешни болести

Булев. **Македония 10**

Телефонъ 12-41

АРАВЪ & ШЕКЕРЖИСКИ
СОФИЯ

ул. ОДРИНЪ № 123

Телефонъ 23-41

ЕРВАНТЪ АТАМЯНЪ
ПЛОВДИВЪ
КНИЖЕНЪ СКЛАДЪ, КАНЦЕЛАРСКИ И УЧИТЕЛСКИ ПОТРѢБНОСТИ
Телефонъ № 363 За телеграми: ЕРВАНТЪ АТАМЯНЪ

E. ATAMIAN
PHILIPPOPEL
PAPIERLAGER. Papier — und Schreibwaren en gros

Шапкарска Фабрика О.О.Д-во
„Chapkarska Fabrika" S.à.r.l.

ул. Царь Калоянъ № 3

Rue: Tzar Kaloyan № 3

Téléphon 26-89

R. C. Sofia vol. XXXVIII № 129

Продажба на дамски шапки и материали

Vente des chapeaux de dames et de matériaux

К. Ив. Топковъ
СОФИЯ

УЛ. ВИТОША № 5

Телефонъ 49-74

ЗА ХУБАВИ ДАМСКИ ЧАНТИ
и всѣкакви кожени издѣлия отъ европейски и мѣстни кожи,
последна мода

ПРИ МАГАЗИНЪ

Приложно изкуство

Графъ Игнатиевъ № 2
(жгъла Алабинска)

Приематъ се поржчки и поправки

ДАВИДЪ БАРУХЪ
ТЪРГОВИЯ СЪ СУРОВЪ ТЮТЮНЪ НА ЛИСТА
СОФИЯ Телефонъ № 21-58

DAVID BAROUCH
COMMERCE DU TABAC BRUT
SOFIA Téléphone № 21-58

Навигационе женерале италиана-Генуа

Генерални агенти за България **Антоновъ & Михайловъ.** ул. Мария Луиза 75 — Телефонъ 31-20
За телеграми: **Навигационъ.** София

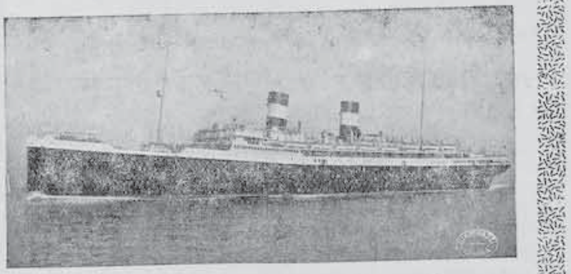

Редовна експресна параходна служба отъ Италия за Северна Америка, Южна Америка, Венецуела, Австралия и др. Единъ билетъ трета класа отъ София до Ню-Йоркъ включително храната трета класа струва 102·50 долара. Сведения и билети при агенцията. **Ситмаръ линия** параходна служба за Турция Гърция, Египетъ, Палестиня и пр. отъ Бургасъ и Цариградъ.

Navigazione Generale Italiana — Gèneve

Agents généraux pour la Bulgarie **Antonov & Michailov**, rue Marie-Louise 75 — Téléphon 31-20
Adresse télégraphique — **Navigation**, Sofia

Navigazione Generale Italiana — Genova

Agenti generali per la Bulgaria **Antonov & Michailov.** Via Maria Luisa 75 — Telefono 31-20. Indizzo telegrafico — **Navigazione** — Sofia.

прахъ за зъби
Маргаритъ

Маргаритъ

Хигиена на устата и зѫбитѣ се постига чрезъ паста и прахъ

Маргаритъ

Препорѫчани отъ Българския Зѫболѣкарски Съюзъ

Margarite

La purification higienique de la bouche et des dents est assurée par la pâte la poudre dentifrice

Margarite

Recomendées par l'Union Bulgare des dentistes.

Софийска Популярна Банка

ЦЕНТРАЛА:
ул. „Алабинска“ и „Ц. Калоянъ“ 1
Телефонъ 985 Дирекция 40-04

КЛОНЪ:
ул. „Пиротска“ 66

Капиталъ и резерви:
36,000,000 лв.

Пласименти:
113,152,000 лв.

Влогове:
80,000,000 лв.

ИЗВЪРШВА ВСИЧКИ БАНКОВИ ОПЕРАЦИИ ПРИ НАЙ-ИЗНОСНИ УСЛОВИЯ

Най-елегантни и трайни вълнени жилетки и костюми

„ДѢДО МРАЗЪ“

СОФИЯ, ул. ЛЕГЕ № 6
Телефонъ 49-87

Акционерно Текстилно Д-во АНДОНОВЪ & МИХАЙЛОВЪ

Фабрика основана 1889 г. — Централа СЛИВЕНЪ — Клонъ СОФИЯ

Телеграф. адресъ: **АНДОНОВИ** Сливенъ / София — Телефони: Сливенъ 15 / 16 София 41-81

Société Anonyme d'Industrie Textile ANDONOFF & MIHAÏLOFF

Fabrique fondée en 1889 — Direction SLIVEN — Succursale SOFIA

Adresse télégraphique **ANDONOVI** Sliven / Sofia — Téléphones: Sliven 15 / 16 Sofia 41-81

Фабрика за чисто вълнени модерни мжжки и дамски платове. Фини вълнени одеала
Fabrique d'étoffes modernes pure laine pour hommes et dames. Couvertures pure laine
Продажби за София въ фабричния складъ — Пасажъ Св. Никола 12
Depôt de la Fabrique à Sofia — passage Sveti Nicolas 12

Велйо Т. Горчиловъ

Строитель на печки: **Зидани**, **Фаянсови** (**по желание Пернишки типъ**), Кухненски, Бани, Перални, Огнища за отопление и др.

Домъ и складъ: ул. Паиси № 43

БРАТЯ ПЕТРИДИ

БУРГАСЪ

(Кжща основана 1900 год.)

Телефони: Контора и Домъ 221 — Телеграми: **ПЕТРИДИ**, Бургасъ

Търговия съ колониални стоки, специално съ дървени масла, маслини, сапуни, всѣкакви солени риби и сухи овощия.

Машинно-котлярска производителна кооперация

ПАРЕНЪ КОТЕЛЪ

ул. ПАНАГЮРИЩЕ № 5 — СОФИЯ — ТЕЛЕФОНЪ № 27-53

Изработва: всички видове нови парни котли за високо и низко налѣгане, резервоари и др.

Извършва: всѣкакъвъ видъ поправки и монтажи на парни котли, машини, мотори и пр.

LLOYD SABAUDO

Societa anonima per azioni

Capitale emesso e versato lit. 250,000,000

SEDE IN GENOVA

C. P. E. Genova № 962 — C/C. Postale № 4/611

ИТАЛИЯНСКА
ПАРАХОДНА ЛИНИЯ

ЛЛОЙДЪ САБАУДО

Генерално представителство за България Търговското Събирателно Д-во

Братя Герганови

Бул. „Мария Луиза“ № 50
СОФИЯ
Телефонъ 47-39

Редовна експресна служба за Южна, Срѣдна и Северна Америка

Безплатни сведения за пѫтуване по цѣлия свѣтъ.

БРАТЯ МОРЕНО

Бижутерийна фабрика

Магазина Леге, 35
Фабриката Бул. Драгоманъ 30
Телефонъ 14-16

ГОЛѢМЪ ДЕПОЗИТЪ
отъ

Готови стоки въ различенъ стилъ отъ чисто Дубле, специалитетъ: кордони и обици

Фабрика „СТОЛЪ“

I-ва Българска Индустрия за виенски и др. столове

ОСНОВАНА 1910 ГОДИНА

СОФИЯ, Индустриаленъ кварталъ № 4. — Телефонъ 11-55

Ф-ка„ СТОЛЪ“ произвежда виенски и др. столове

Леонъ Ю. Маджаръ

СОФИЯ

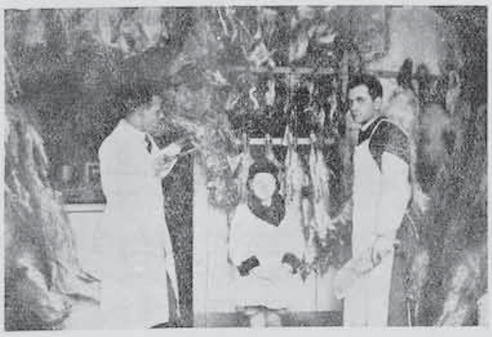

МЕСОПРОДАВНИЦА
„ПИРИНЪ“
НА
Братя Йорданъ и Любенъ
Караколеви
Родомъ отъ с. Драгомирци — Кукушко
СОФИЯ
ул. „Графъ Игнатиевъ“ 32

БОКСЪ
КОЖАРСКО СЪБИРАТЕЛНО Д-СТВО

Изработка на разноцвѣтни
Боксове и шевра

За телеграми:
БОКСЪ

ФАБРИКА
Братя Спиркови
СОФИЯ

За керамически издѣлия;
марсилски керемиди, машинни тухли, кухи тухли,
огнеупорни тухли,
печки и др.

ул. Царь Симеонъ № 64
Телефонъ **144**

Братя Шабатъ & Матей Рахамимови
ГАЛАНТЕРИЯ И КИНКАЛЕРИЯ
На едро
София, Пасажъ: „Св. Никола“ № 20
Телефонъ № 34-30

Братя Грозданови

Манифактура-галантерия

ул. „Леге и Алабинска“

Р. ШИЛДХАУЕРЪ

ИНЖЕНЕРЪ

СОФИЯ

ул. Графъ Игнатиевъ 14

Пощ. кутия 170

Бюро за модерни електрически
и фабрични инсталации

Силови централи, помпени инсталации
Машини за минно производство

СРЕТЕНЪ КРЪСТИЧЪ

Експортьоръ

на

овощия, зърнени храни и
други домашни
произведения

СОФИЯ

Контора: „Сердика“ 3

Складъ: „Рила“ 6

Телеграф. адресъ: КРЪСТИЧЪ

Телефони: 257 и 721.

I-ВА БЪЛГ. ЕЛЕКТР. Ф-КА ЗА РИЗИ

СОФИЯ

УЛ. „ИСКЪРЪ“ 2

Изработва отъ собствени и чужди платове всѣкакво мѫжко бѣльо, като: горни и долни ризи, пижами, нощници и др. по порѫчка и готово

Работа чиста и бърза. — Цени достѫпни

ЕЛЕКТРОМОТОРИ, ГЕНЕРАТОРИ, ИЗОЛАТОРИ, ВЕНТИЛИ, ЦЕНТРОФУГАЛНИ ПОМПИ, ВСѢКАКВИ РАЗМѢРИ ЕЛЕКТРОЛИТНИ МЕДНИ ЖИЦИ, МЕДЕНЪ КАБЕЛЪ

НА СКЛАДЪ

Р. ШИЛХАУЕРЪ

София, ул. „Графъ Игнатиевъ“ № 14

Телефонъ 739

БАЛКАНЪ-ТАБАКЪ

АКЦИОНЕРНО Д-ВО

Пловдивъ

……

BALCAN-TABAC

S-té A.

Plovdiv

Братя Христоскови

Фабрика за ракии, коняци, ликьори и др.

с. КНЯЖЕВО — край София

Георги Поцковъ

СОФИЯ

Ул. „Витошка“ № 66

FABRIQUE DE TABAC RÉUNIES S. A.

„KARTEL"

PLOVDIV (Bulgarie)

Fournisseur de cigarettes de **S. M. le Roi des Bulgares**, de la plupart des Ambassades et Legations en Europe et de la Regie Autrichienne.

Fournisseur de Tabac en feuilles des Régies Italienne, Polonaise, Tchecoslovaque et Hongroise.

SPCIALITÉS: Cigarettes speciales d'exportation, Cigarettes de luxe. De 0·90 à 7·50 dollars les mille pièces.

Expedition par colis postaux. — Prix courant et echantillons sur demande

Тютюнева фабрика

„ТОМАСЯНЪ"

на

М. ТОМАСЯНЪ и С~ве

ОСНОВАНА 1872 ГОДИНА

ПЛОВДИВЪ — СОФИЯ

Телегр.: Томасянъ .... Телефони: Пловдивъ 341, София 23-26

Тютюнева фабрика

„ЗЛАТЕНЪ ЛЕВЪ"

К. Тютюнджянъ & С-ие

ПЛОВДИВЪ

Fabrique de cigarettes

„AU LION D'OR"

K. Tutundjian & C-o

PLOVDIV

Шапкарска фабрика БЕРНЩАЙНЪ & ПОПОВИ

Fabrique de chapeau BERNSTEIN & POPOVI

ПЛОВДИВЪ — PLOVDIV

Телефонъ № 241

Специална фабрика за офицерски, ученически, желѣзничарски фуражки, каскети, попски келимавки, детски и всѣкакъвъ видъ шапки

За телеграми: БЕРНЩАЙНЪ—ПОПОВИ, Пловдивъ.

ПИТИЕПРОДАВНИЦА
«Нектаръ»
на

Спасъ Полизоевъ
ГР. ПЕТРИЧЪ

Продажба на мѣстни питиета и на деликатеси както и търговия съ пашкули и опиумъ. Посетителитѣ ще намѣрятъ прочутата и всѣкиму известна ПЕТРИЧКА МАСТИКА, конякъ, Мелнишко вино при цени конкурентни.

Петко Д. Петковъ

Манифактура, готови дамски дрехи и други стоки

ПЛѢВЕНЪ

Petko D. Petkoff

Manufacture habits de confection et feminins et autres marchandises.

PLEVEN

Андонъ М. Мушановъ

родомъ отъ Кукушъ

ТЪРГОВИЯ СЪ ТЮТЮНЪ НА ЕДРО И ДРЕБНО,

ГАЛАНТЕРИЯ, КИНКАЛЕРИЯ НА ДРЕБНО

ЦЕНИ УМѢРЕНИ

ПОСЕТЕТЕ ДА СЕ УВѢРИТЕ

Аптека
Димитъръ Пенчевъ
ПЕТРИЧЪ

Pharmacie
Dimitre Pentchev
PETRITCH

СТЕФАНЪ ПЕТРОВЪ

фотографическо ателие

и съдържатель на най-реномирана и на всѣки посетитель позната

ГОСТИЛНИЦА „БОЗЛУДЖА“

СВ. ВРАЧЪ

Косгадинъ Ив. Христовъ

отъ с. Кучковане (Леринско)

Главенъ представитель въ **Св. Врачка околия** на Застрахователното Д-ство **„ОРЕЛЪ“**. Кантората се помѣщава въ собствения му складъ на

ПРОЧУТИТѢ ЛЕРИНСКИ ВИНА
Посетете да се увѣрите

Константинъ Петровъ
АДВОКАТЪ
Гр. СВ. ВРАЧЪ

Constantin Petrov
AVOCAT
SVÉTI VRATCH

Иванъ Николовъ

Родомъ отъ гр. Солунъ

Бакърджия въ гр. Св. Врачъ

ПРОДАВА НОВИ И ПО ПОРЪЧКА РАЗНИ ВИДОВЕ РАКИЙНИ КАЗАНИ И ДРУГИ БАКЪРНИ СѪДОВЕ. СѪЩИЯ КУПУВА ВЕХТЪ БАКЪРЪ

ЦЕНИ УМѢРЕНИ

ВЕЛИЧКО СТОЯНОВЪ

Декораторъ бояджия и търговия съ бояджийски материали

Складъ: „Мария Луиза“ 105. — Тел. 27-30
СОФИЯ

МАГАЗИНЪ: „Витошка“ 3. МАГАЗИНЪ: „11Августъ“ 1
Тел. 3958 — София Тел. 240 — Пловдивъ

VELITCHCO STOYANOV

Peintre-decorateur et commerce avec de matériaux de peintur.

Depôt — rue „Marie Luise“ 105. — Tél. 2730
SOFIA

Magasin: rue „Vitochca“ 3 — Magasin: „11 Avgust“ 1
Téléphon 3958 Téléphon 240
Sofia Plovdiv

КНИЖАРНИЦА и ПАРФЮМЕРИЯ
„СИРИУСЪ“

Представителство на грамофони и плочи, както и на известнитѣ шевни машини

„Науманъ“
НА
Георги и Атанасъ п. Тодорови
СВ. ВРАЧЪ

Намиратъ се още и голѣмъ изборъ на детски играчки, бижутерия, часовници, куфари, туристически принадлежности, художествени картини, музикални инструменти

Изработка на рамки за портрети

Посетителитѣ ще намѣрятъ голѣмъ изборъ на всички галерии картички, както изгледи отъ Св. Врачъ и красиви пейзажи на гордия и величественъ Пиринъ.

КОНСТАНТИНЪ ВАСИЛЕВЪ
АПТЕКАРЬ
СТАНИМАКА

KONSTANTIN VASSILEFF
PHARMACIEN
STANIMAKA

КНИЖАРНИЦА И
КНИГОИЗДАТЕЛСТВО
на
Иванъ х. Николовъ

Основана въ Солунъ 18[illegible]3 година

Тамъ сѫществувала до 16. VII. 1913 г.
Клонъ СОФИЯ, откритъ презъ 1906 г.
ул. „Дебъръ“

ЧАСТНА БОЛНИЦА
НА
Д-ръ Н. Пасховъ
ХИРУРГЪ
ПЛѢВЕНЪ
Телефонъ № 256

Hôpital privé
D-r N. PASHOV
chirurgie
PLEVEN
Téléphone № 256

КОЛОНИАЛЕНЪ МАГАЗИНЪ
„ПЕЛИСТЕРЪ“
СОФИЯ
ул. „Нишка“ 103
НА
ГРИГОРЪ А. МИРЧЕВЪ

Родомъ отъ Прилепъ, емигриралъ презъ 1915 г. отъ Битоля, кждето се е занимавалъ съ сѫщия браншъ на едро.

Като общественикъ е билъ отъ основателитѣ и главатарь на първото българско гимнастическо дружество въ Битоля „Пелистерски юнакъ“, къмъ което дружество има запазени мили спомени.

ХЛѢБОПЕКАРНИЦА
ВЕСЛЕЦЪ
СОФИЯ
ул. „Нишка“ № 84
на Блаже Спасовъ Костовъ
роденъ въ с. Спространье (Битолско)

Емигриралъ на 18 I. 1914 год. Съ сѫщия браншъ се е занимавалъ освенъ въ Битоля, още и въ Ромъния, Америка въ гр. Милоки ул. „Галина“

АДВОКАТСКО БЮРО
Владимиръ Г. Кусевъ
И
Методий В. Кусевъ
АДВОКАТИ
СОФИЯ

Кантора: ул. „Търговска“ № 6
Телефонъ № 46-75

Домъ: „Царь-Борисъ“ № 204
Телефонъ № 27-62

Георги Тошевъ
родомъ отъ с. Бистрица, Горно-Джумайска околия

Търговецъ на дървенъ строителенъ материалъ, както и на брашна и зърнени храни при цени конкурентни въ гр. Гор.-Джумая „Главния площадъ“ № 195.
ТЕЛЕФОНЪ № 66

Командитно Дружество
Ст. В. Златановъ & Сие
София — ул. Екзархъ-Иосифъ № 9
Телефони: №№ 14-34 и 27-59
Кантора № 22-55

Мелница Индустр. Кварталъ

Производство на всички видове първокачествени пшенични и др. брашна; мелничарство, представителства и търговия съ разни видове зърнени храни. Депозитъ на рафиниранитѣ масла отъ фабрика „ОЛИО“, Свищовъ.

Иорданъ Царибродски
Търговецъ — мелничарь

депозитъ
ТРЪСТЕНИШКИ МЕЛНИЧНИ КАМЪНИ

Кантора, София ул. Мария Луиза № 48
"   "   "   "   № 95
Телефонъ № 51-14

ИЗРАБОТВАМЕ: отъ единствената на Балканитѣ кварцова руда мелнични камъни отъ всички размѣри за мелене на царевица, жито, кафе, циментъ и пр. За работа и качество гарантираме.

ВИНЕНЪ СКЛАДЪ „МАСТИКА“
М. Андреевъ & З. Илиевъ
ул. „Климентина“ № 19
Депозитъ на всички видове мѣстни вина, коняци, ракии, предимно
ХИОСКИ ТИПЪ МАСТИКА
въ неограничени количества при най-износни цени

Чистъ виненъ дестилатъ 95°
ПРОДАЖБА НА ЕДРО И ДРЕБНО

Дрогерия „Златенъ Левъ“
Нисимъ Самуилъ и С-ве
СОФИЯ

Телефонъ № 332

ЖЕЛѢЗАРСКИ МАГАЗИНЪ
„Чиличена рѫка“
Недѣлковъ & Джамджиевъ
ПЛ. „ТРАПЕЗИЦА“ 4

Телфонъ 25-20

Спидолеинъ
е най сигурното автомобилно масло
ГЛАВНО ПРЕДСТАВИТЕЛСТВО И ДЕПОЗИТОРИ ЗА БЪЛГАРИЯ
Д. Семахъ & С-ие
София, ул. Левски № 2
За телегр. СЕМАХЪ   Телеф. 15-66

Първо българско за циментъ
АКЦИОНЕРНО ДРУЖЕСТВО
„ЛЕВЪ“
ЦЕНТРАЛНО УПРАВЛЕНИЕ
София — телеф. 13-80
ФАБРИКАТА
Плѣвенъ — телеф. 116
Телеграф. адресъ: ПОРТЛАНДЪ

Антонъ Н. Робевъ

София, ул. Витоша № 10

Търговия съ вълнени прежди, трикотажи, етамини, тифтици отъ най-добритѣ фабрики въ България
Приематъ се поржчки за всѣкакъвъ трикотажъ. Качества най-хубави.
Трайно елегантно.

ЦЕНИ НАЙ-ИЗНОСНИ

АТАНАСЪ Г. ПАЛАНКОВЪ

Търговия и производство на дървенъ строителенъ материалъ. Парна дъскорезница — Чепинско. Дърводѣлска фабрика — София

София, ул. Царь Симеонъ № 127

Телефонъ № 18-44

Телегр. адресъ: ПАЛАНКОВЪ — София

Клонъ: Гара Сарамбей

Телефонъ № 2

БОРИСЪ ТОШКОВЪ

София, ул. Мария Луиза № 21

ОСНОВАНА 1900 ГОД.

Технически артикули, желѣзария, бронзови и бакърени ламарини, щанги, тржби, всѣкакви видове и качества, стомани
Собствена фабрика за болтове, нитове, гайки и пр.

ПЕТЪРЪ ЦВѢТКОВЪ

КНИЖАРЬ

ГР. РАЗЛОГЪ

Фирма основана въ 1925 г.

ПРОДАВА ВСѢКАКВИ КНИЖАРСКИ СТОКИ

ПОПУЛЯРНА БАНКА

ГР. ПЕТРИЧЪ

Кооперативно сдружение за кредитъ, спестовность, общи продажби — доставки.

Основана 1924 год.

Заеми, сконто, текущи смѣтки, инкасо, преводи, влогове, гаранционни удостовѣрения и пр. и пр.

БРАТЯ СТАМЕНИТОВИ

ТЪРГОВИЯ

Колониалъ, спиртни питиета и др. на едро и дребно

Родомъ отъ Гумендже

ГОРНА-ДЖУМАЯ

Телефонъ № 65

ДИМИТЪРЪ ПАВЛОВЪ

СТРОИТЕЛНО БЮРО

СОФИЯ

ул. Царь Калоянъ № 3
Телефонъ 5254

Домъ ул. Беласица № 49
Телефонъ 3490

ПЛОВДИВЪ

ул. 11 Августъ № 6
Телефонъ 563

БРАТЯ П. МЛАДЕНОВИ

ВИНА И РАКИИ

на едро и дребно

Складъ: ул. Антимъ I № 23

Телефонъ 36-18

Клонъ: Булев. Македония № 2

Телефонъ 43-17

Д-РЪ КАРАКАШЕВЪ

СПЕЦИАЛИСТЪ ПО ВѪТРЕШНИ
И ДЕТСКИ БОЛЕСТИ
СОФИЯ
ул. „Царь Шишманъ“ № 21

П. ДОНКОВЪ

АПТЕКАРЬ
СОФИЯ
ул. „Витошка“ № 44

Представителство на копринени платовe отъ сливенската фабрика на

ЦВѢТА БОЙЧЕВА

СОФИЯ
бул. „Дондуковъ“ № 1

ВОИНЪ СТОЕВЪ ДЕМИРЕВСКИ

Търговецъ на дървенъ строителенъ материалъ
гр. Г.-ДЖУМАЯ

ВИЕНСКА СЛАДКАРНИЦА И ПЕКАРНИЦА
Централа — СОФИЯ
ул. „Екз. Йосифъ“ № 33
Телефонъ № 47-08
Клонове: „Търговска“ и „Дондуковъ“
Телефонъ: 47-09
„Алабинска“ и „Бѣлчевъ“
Телефонъ 53-55

WIENER KONDITORES & BACKEREI
SOFIA
Ekzarch Josef str. 33 — Tel. 47-08
Filiale:
Ecke ul. Targovska u. bul. Dondukoff — Tel. 4709
Ecke ul. Beltscheff u. Alabinska — Tel. 5355

ТЮТЮНЕВА ФАБРИКА
М. ДЕРДЕРЯНЪ & С-ие
КОМАНДИТНО Д-ВО
СОФИЯ
ул. „Д. Петковъ“ № 58 (Ибъръ)

FABRIQUE DE TABACS ET CIGARETTES
M. DERDERIAN & C-ie
SOCIÉTÉ EN COMMANDITE
SOFIA
rue D. Petkoff (Jber) 58

МАРИТИМА

МЕЖДУНАРОДНО ТРАНСПОРТНО АКЦ. Д-ВО
Централно седалище
СОФИЯ
пл. Калоянъ 19

Агенции: Варна, Бургасъ, Ломъ, Русе, Царибродъ, Пловдивъ, Оборище, Драгоманъ и Свиленградъ

Представители и кореспонденти въ всички главни градове въ странство

Тел. адресъ: МАРИТИМА — Тел.: 1383 и 3034

Сведения бързо и безплатно

СОЛОМОНЪ АЛБЕЛДА

Търговска кантора
СОФИЯ
ул. Мария Луиза 39

Борисъ Ивановъ

Основатель на дамското фризьорство въ България

ул. Клементина 11

СОФИЯ

ДЕЛИКАТЕСЕНЪ МАГАЗИНЪ

КАРАМАНЛИЯ

Яни Панайотовъ

София, ул. Мария Луиза № 10

Чистъ маслиновъ зехтинъ. Екстра маслини „Волосъ“. Разни видове хайвери. Всички видове солени и пресносолени риби. Голѣмъ изборъ на хубави сардели. Депозитъ на крѣхки и хубави пастарми, луканки, суджуци и др.

БЪЛГАРСКО АКЦИОНЕРНО Д-ВО

Вжгледвуокисъ

София, ул. „Сердика“ 11

Телефонъ № 572

Телегр. адресъ: „ВЖГЛЕДВУОКИСЪ“

Първа българска фабрика за произвеждане на сгжстенъ вжгледвуокисъ и кислородъ. Складъ на апарати и материали за обработка и рѣзане на металитѣ съ кислородъ (оксиженъ).

КОСТА ИОРДАНОВЪ

София, площадъ „Позитано“ № 44

Телефонъ 33-63

Търговецъ на едро и дребно на зеленчукъ, варива и овощия

ЛОЗАРО-ВИНАРСКА КЖЩА

Братя Н. Сиромахъ-Костови

София, ул. Ц. Борисъ 71

Тел. 35-25 Лѣсковецъ — Тел. 8

Складъ и производство на натурални вина, трънска сливова, гроздова, мастика, конякъ медициналъ

Чистъ спиртъ 95°

MAISON VITICOLE ET VINICOLE

N. Siromach Koctoff Frères

Sofia, rue Z. Boris 71

Téléph. 35-25 Leskovetz. — Téléph. 8

Френска Международна книжарница

С. & Ж. Карасо

София, Бул. „Царь Освободитель“ 8

Телефонъ 460

Телегр. адресъ: НАЛИ СОФИЯ

Агенции: Русе, Пловдивъ, Варна, Бургасъ

Голѣмъ изборъ отъ книги на чужди езици

Най-бърза доставка на всички публикации, издадени въ странство

КОМАНДИТНО Д-ВО

БЪРЗИНА

БУРГАСЪ

ЗА КОМИСИОНЕРСТВО И ТРАНСПОРТИ

БУРГАСЪ Тел. 103 СОФИЯ Тел. 4295

За телеграми: „БЪРЗИНА“

Моше Н. Машиахъ & Синове

СОФИЯ

ул. Ломска № 6

Телефонъ 13-34

Moché N. Machiach & Fils

SOFIA

Rue Lomsca 6

Téléphone 13-34

Македонска Кооперативна Банка—София

КРЕДИТНО КООПЕРАТИВНО СДРУЖЕНИЕ

Централа: ул. Мария Луиза, 18 — Тел. 425 и 5227
Клонъ: ул. Пиротъ 78 — Тел. 4335.

Банката е основана презъ 1925 год. Първото учредително събрание е станало на 25 юни с. г. Основателитѣ членове сж 77 души съ 138,500 лева записанъ капиталъ.

Уставътъ на банката е утвърденъ отъ Софийския окржженъ сждъ съ опредѣление № 1435 отъ 15. IX. 1925 год. и обнародванъ въ Д. В. брой 159/1925 год.

Банката е открита на 25 октомври 1925 год. Първитѣ заеми сж разрешени отъ Сконтовия съветъ на 14 ноември 1925 год.

Къмъ края на 1930 г. банката има членове 4,200

Капиталъ и резерви	23,000.000 лв.
Безсрочни и срочни влогове	22,000,000 лв.
Специални и детски спестовни влогове	2,000,000 лв.
Други срѣдства	20,000,000 лв.
Пласменти	60,000.000 лв.

Банката извършва всички видове банкови операции: отпуска заеми срещу поржчителството на две лица; сконтирва търговски полици; отпуща заеми срещу залогъ на бѣжански облигации при най износни условия; приема срочни, безсрочни и спестовни влогове, спестовни влогове при опредѣлени вноски по 20, 50 и 100 лв. седмично; извършва преводи неограничено и инкасирва полици, платими навсѣкжде въ Царството.

Кореспонденти на банката — популярнитѣ банки въ всичкитѣ градове и по-голѣми села въ страната.

АЛ. ХР. ГРЪНЧАРОВЪ

СОФИЯ
бул. Дондуковъ № 26

Моденъ магазинъ съ голѣмъ изборъ отъ мжжка галантерия, отбрана парфюмерия, спортни потрѣби и всѣкакъвъ видъ принадлежности за елегантния свѣтъ.

AL. CHR. GRANTCHAROFF

SOFIA
bul. Dondoukoff № 26

Инж. Пиперковъ & Цорна

Фабрика за централни отопления
и парни котли

Телеграми: ЦОРНА

Телефони: кантора 405, фабрика 5147

Капсуто Алексиевъ & С-ие

ТЮТЮНЕВА КЖЩА

СОФИЯ

ул. Оборище № 41

Шабатъ Натанъ Ком. Д-во

СОФИЯ
ул. Сердика № 21
Екзотични кожи, вълнени екстракти

Schabat Nathan Kom. Ges.

SOFIA
Serdika str. № 21
Exotische Hänte, Felle, Wolle, Extrakten

НАФТА

БЪЛГАРСКО АКЦИОНЕРНО Д-ВО
СОФИЯ
Софийски клонъ:
ул. „Царь-Борисъ“ № 42
Телефонъ № 24 95

NAFTA

SOCIÉTÉ ANONYME BULGARE
SOFIA

Никола Божиновъ

СОФИЯ
Бул. „Мария Луиза“ № 24
СКЛАДЪ СЪ РАЗНИ ЖЕЛѢЗАРСКИ И СТРОИТЕЛНИ МАТЕРИАЛИ
Основана 1893 година
Телефонъ № 69

ДРОГЕРИЯ
Р. КОХЕНОВЪ

СОФИЯ
Бул. „Дондуковъ“ № 17
Телефонъ № 10-11

ИТАЛИЯНСКА И БЪЛГАРСКА
ТЪРГОВСКА БАНКА — ПЛОВДИВЪ

Централа: София
Клонове: Варна и Бургасъ
Капиталъ: лв. 40,000,000
Резеви: „ 12,000,000

препоръчва на
ПѪТУЮЩИТѢ ЗА СТРАНСТВО
да се снабдятъ при нея съ
B. C. I.
TRAVELLERS CHEQUES
пѫтнически чекове въ италиянски лири, французски франка, лири стерлинги и долари срещу
BANCA COMMERCIALE ITALIANA
Това е най-практичния и най-сигурния начинъ да разполагате съ паритѣ си въ всички страни
ПѪТНИЧЕСКИТѢ ЧЕКОВЕ
на Banca Commerciale Italiana понастоящемъ се продаватъ безъ никакви комисиони и други разноски и се изплащатъ въ цѣлия свѣтъ при повече отъ 13,000 банки, пѫтнически агенции и др.
Тия чекове се приематъ при плащане въ голѣмитѣ хотели, голѣмитѣ магазини, въ вагонъ-ресторантитѣ, на борда на параходитѣ на голѣмитѣ параходни компании и пр.
Сигурностьта и леснотата при използуването сѫ характеристиката на Travellers Cheques на
Banca Commerciale Italiana

С. Апрахмянъ & С. Якубянъ

Пловдивъ

ПРИВИЛЕГИРОВАНА ФАБРИКА
за
Сапуни и парфюмерия
„ИЗТОКЪ“
БЕНЦИОНЪ Ю. ГАРТИ И СИНОВЕ
Пловдивъ

Основана 1896 г.
За телеграми: „ИЗТОКЪ“
Телефони: фабрика № 206
домъ № 207

Самуилъ И. Толедо
кожи, дивечъ, мешинъ
София
Телеграфически адресъ: Толедо
Телефонъ № 2547

Аптека „МАРИЦА“

ХАРИТОНЪ Д. КУЕВЪ

Пловдивъ

Пловдивска Популярна
Банка — Пловдивъ

основана 1 декември 1913 год.

Членове . . . . . . 3,131 души
Капиталъ . . . . . 33,153,217·16 лв.
Влогове . . . . . . 56,414,437·25 „
Пласментъ . . . . . 67,403,908·65 „
Къмъ 30 септември 1930

„ТЕКСТИЛЪ“

Акционерно дружество
за памучно предачество и тъкачество
ВАРНА

Депозитъ — Пловдивъ
срещу „Канторенъ Домъ“
Телефонъ 532
Телеграфически адресъ: „ТЕКСТИЛЪ“

Търговско-
Индустриална Банка
Основана 1895 год.

Централно Управление
въ Пловдивъ

Клонове:
Бургасъ и Нова Загора
АГЕНТУРА КАРШИЯКА (ФИЛИПОВО)

Агенция на Застрахователно
Дружество „ФЕНИКСЪ“
Отъ Лондонъ
Представителство на
АНГЛИЙСКИЯ ЛЛОЙДЪ
Е. АТАНАСОВЪ
Пловдивъ
ул. „Д-ръ К. Стоиловъ“ № 9
Телефонъ 75

МАКАРОННА ФАБРИКА
на
СТОЯНЪ ГРУДЕВЪ
Пловдивъ
—о—
Телеграфически адресъ. СТОЯНЪ ГРУДЕВЪ
Произвежда разни макарони и фидета

Въ Пловдивъ, фабриката за тенекиени издѣлия
ГЕНОВЪ & АЛФАНДАРИ
ул. „В. Търново“ № 63
Изработва: кутии за консерви, всички размѣри; кутии и кржгли съ херметично затваряне или съ капаци за сладко, медъ, риби, бои и др.; кутии четвъртити (бидони) съ вмѣстимость отъ 500 гр. до 20 кгр., съ винтъ или съ похлупки отъ разни голѣмини, за сирене, масло, газь, бензинъ и пр.
Телефонъ № 42

Исакъ Ешуа
и
Синове
—о—
Пловдивъ

Акц. Д-во
Синове С. Асвазадурянъ
Желѣзо и желѣзария
Кжща основана 1888 г.
—о—
Централа Пловдивъ, тел. № 186
Клонъ Бургасъ, тел. № 368
За телеграми: **Асвазадурянъ**

АКЦИОНЕРНО ДРУЖЕСТВО
ЗА ХИМИЧЕСКИ ПРОИЗВЕДЕНИЯ
София
ФАБРИКА ГАРА КОСТИНБРОДЪ
Сапуни за пране „ПѢТЕЛЪ“
Тоалетни сапуни „ИДЕАЛЪ“
Кислородна паста за зжби „ИДЕАЛЪ“
и други

Ст. Хр. Геневъ
Централна аптека
София
—о—
St. Chr. Gheneff
Pharmacie Centrale
Sofia

ЛАЗАРЪ
Т. ЛАЗАРОВЪ
Пловдивъ
Централно отопление
машини

Македонка

Голѣмъ изборъ отъ копринени,
вълнени и памучни платове

Леге, 21

(срещу музея-ваксаджиитѣ)

Яко Аврамовъ

София

ул. Екзархъ Иосифъ № 24

Иосифъ Толедо

Кожарь

СОФИЯ

ул. Дондуковъ—Търговска

КНИЖАРНИЦА

Илия хаджи Ивановъ

Неврокопъ

уредена по типа на първостепеннитѣ
софийски книжарници

РАЗПОЛАГА СЪ:

Всички канцеларски материали, учебници и прочитни книги, общински, училищни и банкови регистри. Парфюмерия, галантерия, кинкалерия, грамофони, кревати и велосипеди

Пловдивска Банка

АКЦИОНЕРНО Д-ВО

Капиталъ 6,000,000 лв.

Филиала на

Франко-Белгийска и Балканска Банка

СОФИЯ

Телегр. адресъ: **ПЛОБЕЛЖЪ**

Телефонъ № 446, 34

Извършва всѣкакви банкови операции. Приема влогове въ текуща смѣтка, или спестовни книжки при най-износни дѣлове и голѣмо улеснение за вложителитѣ.

Кореспонденти въ всички градове на
България и странство.

БЪЛГАРСКО АПТЕКАРСКО КООПЕРАТИВНО Д-ВО

Собственъ домъ: ул. „Ломска“ № 24

Телегр. адресъ: ФАРМАКООПЕРАЦИЯ. Телефони №220, 36-36, 39-01
(PHARMAKOPERAZIA).

КАПИТАЛЪ: 13,000,000—ФОНДОВЕ: 5,000,000

Дружеството е основано въ 1914 год. Вписано е въ търговския регистъръ подъ 114/1914 год. и съ повече отъ 200 членове — частни и общински аптеки, както и такива при благотворителни, обществени и държавни институти.

ПОСТОЯНЕНЪ СКЛАДЪ НА: медикаменти, химикали, дроги, превързочни материали и др. аптекарски принадлежности, съ които снабдява всички свои членове.

Собствена лаборатория за производство на разни фармацевтически препарати, ампули, екстракти и пр.

Насърдчава мѣстното производство на разни медицински артикули и за култивиране и събиране на всички медицински дроги (лѣчебни трѣви), закупва ги за нуждитѣ на своитѣ членове и за износъ.

ПЕЧАТНИЦА

ЕЛИСЕЙ ПЕТКОВЪ

И ЗАВЕДЕНИЕ ЗА ИЗРАБОТВАНЕ:

търговски и банкови тефтери и всѣкакви
печатни формуляри

Вестници, списания и брошури

СЪ ВСЪКАКЪВЪ ВИДЪ ЦВЪТНИ БОИ

Жгъла Бачо Киро и Искъръ № 12.

Телефонъ № 2183

СОФИЯ

Книгоиздателество „ХЕМУСЪ“

а. д. София

ул. Солунъ № 55. — Телефонъ 22-94

Издава: **Учебници и речници, детски книги, педагогически книги и родна художествена литература**

Edition „HEMOUS“

S-té A. Sofia

rue „Soloun“ 55 — Téléphon 22-94

Edition de livres d'études, dictionnaires, livres d' enfants, et la littérature bulgare artistique.

Ючбунарска Популярна Банка

СОФИЯ

Кредитна кооперация. Собственъ домъ.
ул. Пиротска 24 — Телеф. 25-98, 30-59 и 28

Основана преди 9 г., сега Банката има:

Членове кооператори: 6000 души

Капиталъ и резерви	48,000,000 лв.
Спестявания и влогове	70,000,000 „
Срѣдства отъ текущи смѣтки	16,500,000 „
Други срѣдства	2,000,000 „
Общи кооперативни капитали	136,500,000 лв.

Собственъ кооперат. домъ за 6,000,000

Служби:

1) Спестявания и влогове: а) Безсрочни и срочни влогове при най-износни условия; б) Спестовни, домашни, ученически, работнически, застраховка и войнишки влогове; в) Детски спестовни влогове — детски спестовни касички

Фабрика РУДА - София

Петъръ Гроздановъ & Стоянъ Георгиевъ

ул. „Корабъ“ 100

Фабриченъ складъ „Царь Калоянъ“ № 7

Изработва всѣкакви месингови издѣлия — водопроводни кранове, дръжки за врати и др.

БАНКА ПИНТО & С-ИЕ

Командитно Дружество

СОФИЯ

ул. Мария Луиза № 1

СКЛАДЪ
на
Разни желѣзарски стоки
на

Аврамъ Исакъ Леви & Синове

СОФИЯ

ул. Нишка № 1-а

Гълъбушъ Илиевъ

Колониялистъ

гр. Неврокопъ

Щерю Дамянвъ & Владимиръ Петровъ

СОФИЯ

ул. Раковска № 95

Телефонъ № 174

◆

Складъ на дървенъ строителенъ материялъ

Марсилски керемиди, циментъ и др.

САЛОНЪ

МОДЪ ДЕ ПАРИ

М. Я. МОЙСЕЕВЪ

СОФИЯ

ул. Алабинска № 52

Телефони: Магазинъ № 31-30
Домъ № 55-05

ИВАНЪ АНГУШЕВЪ

Кръчмарь

гр. Неврокопъ

Киро Томовъ

СТРОИТЕЛЬ ПРЕДПРИЕМАЧЪ

СОФИЯ

ул. Искъръ 49
Телефонъ № 678

Д-ръ Хр. Здравковъ

СПЕЦИАЛИСТЪ ПО ОЧНИ, УШНИ, НОСНИ И ГЪРЛЕНИ БОЛЕСТИ

ПРИЕМА

отъ 9—12 и отъ 3—6 часа

ул. Аксаковъ № 18 — Телеф. № 524

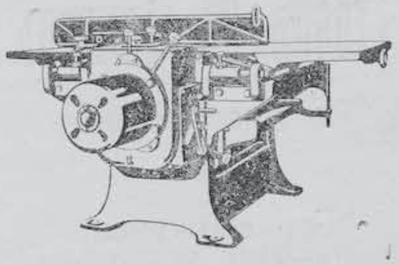

Б. Ченски

София, ул. „Богомилъ“ № 13
Телеф. 914 — Телегр. адресъ „ФРЕЗА“

ГОЛѢМЪ ДЕПОЗИТЪ:

На всички видове машини **за дърводѣлската индустрия** и прибори за тѣхъ; най-усъвършенствувани и отъ най-реномирани фабрики.

На всѣкакви размѣри гатерови триони, циркулации и банцигови ленти, чисти шведски.

Американски оригинални карбарундови (точила) и шведски пили.

Всички видове ржчни инструменти за дърводѣлство и материали (байцове, лакове и др.).

ЦЕНИ И УСЛОВИЯ КОНКУРЕНТНИ

Иосифъ & Леонъ Я. Гагенйо

НЕВРОКОПЪ

Телефонъ № 9
Телегр. адресъ: **Братя Гатенйови**

Складъ съ разни манифактурни, галантерийни и колониални стоки, прежди памучни и вълнени на едро и дребно.

Отдѣлъ швейцарски вълнени и памучни македонски шамии.

Оливеръ & Сиромаховъ

СОФИЯ

Магазинъ съ разни копринени и памучни дантели, шевици, галони, повои, суеташи, гайтани, бикмета сърмени, копринени и др. Макари за шевъ „Трапезица“, кинкалерия и галантерия на едро.

ул. Трапезица № 2 — Телефонъ № 33-81

ВАЖНО ЗА ЛОЗАРИ, ВИНАРИ И ПИТИЕПРОДАВЦИ!

OENOKARBON е най-доброто ефикасно и опростотворено срѣдство за премахване на лошия дъхъ на виното, тѣхното избистряване, отстраняване горчивината, вкуса и дъха на плесенъ, поправка на болни вина, употрѣбяванъ съ голѣмъ успѣхъ въ цѣла Европа. Изпитанъ и удобренъ отъ Енологическия и Помологическия Институтъ, Клостернойбургъ, Виена, сжщо и отъ Държавната Лозарска опитна станция, Плѣвенъ, съ протоколъ № 91/1929 г. Подробни сведения при депозитора на фабриката.

МОИСЪ А. СЕМО, ул. Клементина 36, София

Пощенска кутия № 352 — Телеф. № 22-92

ЕКСПРЕСЪ

Кжща за вжтрешни и международни транспорти

Царски придворни експедитори

СОФИЯ

Генерална Агентура на Континенталното Моторно Параходно А. Д. Амстердамъ—Виена

София, ул. „Екзархъ Иосифъ“ № 33
Телефони: 14-90 и 21-36
Антрепозитенъ складъ 103

Телегр. адресъ за централата и клоноветѣ:
„ЕКСПРЕСИОНЪ“

КЛОНОВЕ:

Бургазъ — телеф. 100 Ломъ — телеф. 104
Русе — телеф. 444

Стефанъ Г. Добруджалиевъ

СОФИЯ

ул. 15 Ноемврий, 17 — Телеф. 29 41

За телеграми СЕГЕДЕ

Търговски представитель на чуждестранни фирми.

Собственишка Коопер. Банка

ул. Триядица 3, Телефонъ 42-31

Собственишка Кооперативна Банка за да улесни своитѣ членове-кооператори въ тѣхния строежъ и ремонтъ на зданията, е открила стоковъ отдѣлъ, който се занимава съ доставка на дървенъ и строителенъ материалъ при износна цена.

Собственишка Кооперативна Банка издава удостовѣрения за участие въ търгове при най-износни условия.

Собственишка Кооперативна Банка издава детски влогови книжки.

Собственишка Кооперативна Банка приема влогове при най-изгодни условия и плаща лихва до 25 на сто.

Собственишка Кооперативна Банка върши всѣкакви преводи.

Вложенитѣ суми въ Собственишката Банка могатъ да се изтеглятъ отъ коя и да е популярна банка въ провинцията.

Собственишката банка дава заеми при най-ниска лихва — 14 на сто лихва.

Собственици! внасяйте спестяванията си само въ Собственишката Банка и членувайте въ Вашата Собственишка Банка.

РѪКОДѢЛЕНЪ МАГАЗИНЪ

„Тритѣ Еврейчета“

М. Я. Варсановъ — София

ул. Лѣге № 1 — Телефонъ 44-08

Печати разни модели. Продава разни принадлежности за бродиране, коприни конци и ленъ. Голѣмъ изборъ на бродирани предмети. Винаги голѣмъ асортиментъ отъ

D. M. C.

ПРОДАЖБА НА ЕДРО И ДРЕБНО

МАШИННА ХЛѢБОПЕКАРНИЦА

„ИЗВОРЪ“

на

Милошъ Янковъ

Произвежда доброкачественъ хлѣбъ. Работи съ модерни машини. Вади луксозенъ хлѣбъ, кифли, рѫженъ хлѣбъ и др.

Приема разни порѫчки

София, ул. „Екзархъ Йосифъ“ 51

Н. Коенъ & М. Узиелъ

ЖЕЛѢЗАРСКИ МАГАЗИНЪ

„20 МАЙ“

София, ул. Нишка № 5

Разни желѣзарски артикули, оковки за мебели, врати и др.

Братя Н. Седлоеви

СОФИЯ

Складъ на дървенъ строителенъ материалъ.

Булев. Хр. Ботевъ 51 и Клементина

Телефонъ 43-11

Стоянъ Ив. Тимчевъ

Тютюнотърговецъ

* * *

Горна-Джумая

София, ул. Ц. Симеонъ 21

Телефонъ 41-10

I-ВА БЪЛГАРСКА ФАБРИКА

ЗА

кожени рѫкавици

Яко Калдеронъ

* * *

Екзархъ Иосифъ 3

Г. ХОШЛИЯНЪ

Телефонъ 48-01

ул. Клементина № 6

СОФИЯ

* * *

Представителство на чуждестранни фирми, текстилъ, колониалъ и др.

Централенъ Съюзъ
на тютюневитѣ кооперации
въ БЪЛГАРИЯ
София, ул. Раковски 140 — Телефонъ 23-19

Обединява 14 тютюневи кооперации отъ най-реномиранитѣ български тютюневи произходи, Централа за кредитъ, контрола и продажба на тютюни. Доставя амбалажъ и всички препарати срещу болеститѣ на тютюна

ИНДУСТРИАЛНО ПРЕДПРИЯТИЕ
Бр. Н. Пѣйчеви
Производство на мебели, художествени пирографирани издѣлия и бродерия
Фабриченъ адресъ: Бул. Тотлебенъ 189
Магазини: ул. Витошка 14, Тел. № 899
ул. Алабинска 35, Тел. № 4328
СОФИЯ

Gebrüder N. Pejtschewi
Erzeugung von: Möbetn, Künstlerischer Holzpirographie und Sticherein
Fabrik: Beul. Totleben 189
Geschäfte: St. Witoscha14, Tel. 899
St. Alabinska 35, Tel. 4328
SOFIA

Георги Дичевъ
ВИНАРСКА ИЗБА
ПРОИЗВОДСТВО И ТЪРГОВИЯ НА ЕДРО И ДРЕБНО. ЮЖНИ И СЕВЕРНИ ВИНА, ВИНЕНЪ ОЦЕТЪ, РАКИИ, КОНЯЦИ, МАСТИКА, ЛИКЬОРИ И ЧИСТЪ СПИРТЪ 95 ГРАДУСА.

СОФИЯ

ул. Царь Симеонъ № 210

Телефонъ № 5985

Францъ Ант. Християнъ

Придворенъ кроячъ

СОФИЯ

ул. 15 ноември № 3

А. С. АРОНОВЪ
ПРЕДСТАВИТЕЛСТВО
СОФИЯ
Минни ламби „SEIPPEL“

Представительтъ на WILHELM SEIPPEL, ROCHUM, винаги на складъ, всѣкакви минни лампи и части за тѣхъ

МИКО Л. ОВАДИЯ

СОФИЯ

ул. Царь Калоянъ 10

Телефонъ № 34-36

НИСИМЪ САМУИЛОВЪ
МАГАЗИНЪ
„СТАРЪ КРИСТАЛЪ“
СЪ ВСѢКАКВИ ДЖАМОВЕ И ОГЛЕДАЛА И ВСѢКАКВИ РАМКИ
СОФИЯ

Бул. Дондуковъ—Царь Калоянъ 22
Телефонъ № 54-87

ЗАГОРКА
М. Димитровъ & Титю Юрдановъ А. Д.
ТЮТЮНЕВИ ФАБРИКИ
ЦЕНТРАЛА: НОВА ЗАГОРА
КЛОНОВЕ:
СОФИЯ—ВИДИНЪ—КЪРДЖАЛИ

Капиталъ напълно внесенъ 25,000,000 лв.
Телеграфически адресъ: „ЗАГОРКА“

Телефонъ № 24-91

Лѣкарска Кооперация

За общи доставки и производства въ България

СОФИЯ

ул. „Денкоглу“ № 36, Телеф. 34-05
входъ отъ ул. „Бѣлчевъ“

Доставя всички нуждни инструменти, помагала, мебели и други за лѣкарски кабинети, болници, клиники и санаториуми

La coopérative des medecins

pour la fournitur de médicaments et leurs productions en Bulgarie à Sofia

36, rue Dencoglou Téléphon 34-05
entrée, rue Beltchev

Fourniture de tous les instruments nécéssaires, meubles et autres pour les cabinets des médecins, hôpitaux, cliniques et sanatoriums.

Бургаска Банка

БЕЗИМЕННО АКЦИОНЕРНО Д-ВО
Основано презъ 1914 год.
Капиталъ: 10,000,000 лв.
Резерви: 1,500,000 лв.
ЦЕНТРАЛА — БУРГАСЪ
Телеграфически адресъ: „МЕРКУРЪ“
Телефонъ № 63

Bourgasca Banka

Sosiété Annonyme A.
Fondéte en 1914
Capital 10,000,000 lévas
Reserves 1,500,000 lévas
CENTRAL — BOURGAS
Adresse télégraphique: „MERCUR“
Téléphon № 63

САМСОНЪ

Акц. Д-во — СОФИЯ, Царь Борисъ 121
Телефонъ 20-34
задъ Католическата черква до магазинъ „БИЛКА“
между улицитѣ Пиротска и Нишка

ГЛАВЕНЪ СКЛАДЪ

съ разни артикули отъ **порцеланъ** обикновени и финии декори: бѣло за **Керамика, алпака, обикновена, хромирана** и **посребрена**, **метелически** изделия, **стъклария, кристали** и др.

Голѣмъ изборъ отъ предмети за подаръци, изложени въ специално отдѣление.

Артикули за обзавеждане ресторанти, бирарии и др. Амбалажни стъкла (черни и бѣли 1 четв. до 10 литри) и медицински

МЕБЕЛНА ФАБРИКА

СТОЯНЪ НИКОЛИЧЪ

СОФИЯ
ул. Алдомировска 74

Въ фабриката се изработватъ разни мебели, **спални, столови, бюфети** и др.

MOEBELFABRIK

STOIAN NIKOLITSCH

SOFIA
Aldomirowskastrasse 74

АНТОНЪ МАНОЛЕВЪ

ДАМСКИ САЛОНЪ
СОФИЯ

⚬⚬⚬⚬

Бул. „Хр. Ботевъ“ № 69

ТЪРГОВСКА КѪЩА

„ЗАДРУГА“

СОФИЯ

⚬⚬⚬⚬

ул. Графъ Игнатиевъ 18

Асенъ Петровъ

ТАПИЦЕРЪ-ДЕКОРАТОРЪ
специализиралъ въ ВИЕНА
ДЪРВОДѢЛСКА РАБОТИЛНИЦА
СКЛАДЪ ГОТОВИ МЕБЕЛИ

СОФИЯ

ул. „Витоша“ № 5
I етажъ — надъ Стандардъ

Българско Акционерно Дружество

за над- и подземни строежи

„ЦИКЛОПЪ“

СОФИЯ, ул. Александъръ I № 4

ЖЕЛѢЗАРСКА ФАБРИКА

„СТОМАНА“

ул. Родопи 23 СОФИЯ Телефонъ 921

Телегр. адресъ: **„СТОМАНА“—София**

Изработва всѣкакъвъ видъ художествена желѣзария: балкони, огради, врати, прозорци, перила за стълби и зимни градини. Изработва и поправя: всѣкакви видове машини, отдѣлнитѣ имъ части и монтажъ. Специално отдѣление за парни котли, казани и др. котларски издѣлия и потрѣби.

П. К. Тивчевъ

вносъ-износъ

ОВОЩИЯ И СУХИ ПЛОДОВЕ

СОФИЯ

ул. „Сердика“ 12 — входъ Г

◦◦◦◦

P. K. Tivtschew

Obst-und Südfrüchte Export

Sofia — Serdika № 12

КОЛОНИАЛЕНЪ МАГАЗИНЪ

„РЕСЕНЪ“

ВЛАДО ХРИСТОВЪ

ул. Мария Луиза 133

СОФИЯ

ВСИЧКИ ВИДОВЕ КОЛОНИАЛНИ СТОКИ,
СИРЕНЕ И КАШКАВАЛЪ

САНТО Б. СЕМОВЪ

САНИТАРЕНЪ МАГАЗИНЪ

СОФИЯ

ул. „Кърниградска“ 13

АПТЕКА

П. НАКАШЕВЪ

СОФИЯ

◦◦◦◦

ПРОИЗВОДСТВО ФАРМАЦЕВТНИ
ПРЕПАРАТИ

ул. Царица Иоана 67

Йосефъ Е. Машияхъ

КОЛОНИАЛЕНЪ МАГАЗИНЪ

СОФИЯ

ул. „Нишка“ 29

Д-во „Българска Кооперативна Книжнина“

София, Бул. „Царица Иоана“ № 72

Дружеството издава и разпространява всѣкаква кооперативна книжнина

ИСКАЙТЕ КАТАЛОЗИ

То издава в. **„Кооперативна защита“** (абонамента 100 лв.) и сп. **„Кооперативно дѣло“** (абонаментъ за учреждения 150 лв., за лица 120 лв.) — и двѣтѣ издания органи на „Съюза на приятелитѣ на кооперацията въ България“.

ЛЕОП. РАЙХЕРЪ

СОФИЯ

ул. Царь Борисъ № 123

Телеф. № 12-12

Братя Рафаилови
Кѫща основана презъ 1921 г.
БУРГАСЪ
Житарство, комисиона и експортъ на всички видове зърнени храни, семена, фуражи и **кюспета**
Мандраджийство и износъ на всички видове млѣчни продукти
Телеграфически адресъ: „РАФАИЛОВИ“
Телефони: №№ 385 и 341

Raphaïlovi Frères
BOURGAS (Bulgarie)
Maison fondée en 1921
Adresse télégraphique: „RAPHAÏLOVI“
Téléphones: 385 et 341
Exportation des toutes sortes des céréales, grains et graines, tourteaux et autres.
Exportation des articles lactiques (Fromage, kachkaval, beurre etc.)

МОДЕРНА МЕСАРНИЦА
„Китайската стена“
НА
НИКОЛА РАЙКОВЪ
СОФИЯ
ул. Мария Луиза и Гробарска—ѫгъла № 80

ВЕЛЯНЪ КРЪСТЕВЪ
ХЛѢБАРЬ
СОФИЯ
ул. „Ангелъ Кънчевъ“ 29

Занаятчийско Кожарско сдружение
„СВ. ИЛИЯ“
СОФИЯ
ул. Клементина 20

ИВАНЪ Н. ФРАТУНОВЪ
СКЛАДЪ СЪ ДЪРВЕНЪ СТРОИТЕЛЕНЪ МАТЕРИАЛЪ
СОФИЯ
ул. „Опълченска“ № 2
Телефонъ № 30-92

МОДЕРЕНЪ ОБУЩАРСКИ МАГАЗИНЪ
КРУШОВО
ХРИСТО П. КЮРКЧИЕВЪ
Складъ на разни готови обуща, английски мушамени палта и други галантерийни стоки
СОФИЯ
ул. Пиротска и Паисий № 54
Телефонъ № 32-59

МАГАЗИНЪ
„КОСТА Д. ДАБО“
Приемникъ: Н. СТОИМЕНОВЪ
СОФИЯ
Телеф. 23-79 Бул. Дондуковъ 5
Основанъ 1894 год.
Постояненъ складъ на всички видове бояджийски материяли: безири, лакове, четки и др. Анилинови бои: за вълна, памукъ, коприна и смѣсь
Продажба на едро и дребно

БР. П. ЧИЧЕКЛИЕВИ
ФАБРИКА ЗА КНИЖНИ КЕСИИ
„МАКЕДОНИЯ“
СКЛАДЪ НА АМБАЛАЖНИ ХАРТИИ, КАРТОНИ И МУКАВА
СОФИЯ
ул. Царь Самуилъ 48
Телеф. 32-70

Преди да си купите велосипедъ, поискайте безплатенъ каталогъ отъ велосипедната фабрика

НА

БРАТЯ ПАНТЕВИ

СОФИЯ

ул. Царь Симеонъ 86

I-ва българска работилница

за дървени щипки, телени издѣлия и кокалени гребени на

БРАТЯ

Драганъ и Борисъ Михайлови

София, ул. Шаръ-Планина 44

ЖЕЛѢЗАРСКИ МАГАЗИНЪ

НА

АГОПЪ МАЛХАСЯНЪ

ул. Столарска № 5 — ПЛОВДИВЪ

Продава разни плугове и всички части, мотики европ. и мѣстни, стомана всѣкакви видове
Отдѣлъ на разни печки и всички части
Пресувани криви конци, чесала, капани, дръжки за сандъци, зембелдеци и разни украшения
Желѣзарски инструменти
Емаилъ, Асвалтъ, Лакове и др. желѣзария

БАНКА АСБАРЕСЪ

Капиталъ **3,000,000** лв.

Резерви **757,357** лв.

ПЛОВДИВЪ

АНДОНЪ ХР. ПИПЕРЕВСКИ

СОФИЯ

ул. Царь Борисъ 107

ТЪРГОВИЯ СЪ КОЛОНИАЛНИ И ДРУГИ СТОКИ

НА ЕДРО

А. Г. Телалянъ & С-ие

ПЛОВДИВЪ

ул. Търговска № 92

I-ва БЪЛГАРСКА БОМБОНЕНА ФАБРИКА

ОРЕЛЪ

Българско Общо Застрахователно Д-во

ЗАСТРАХОВА НАЙ-ДОБРЕ

ЖИВОТЪ, ПОЖАРЪ, ЗЛОПОЛУКА, ТРАНСПОРТЪ

СВЕДЕНИЯ ПРИ ПОИСКВАНЕ

ФАБРИКА ЗА САПУНЪ И ВОДНО СТЪКЛО

Т. Милевъ & Каназиреви

СОФИЯ

Складъ: ул. Пиротъ № 1

Телефони: 17-91 и 34-68

Телеграми: Милевъ, Каназиреви

ПЕТЪРЪ П. БАЕВЪ
СКЛАДЪ НА ЕВРОПЕЙСКИ МѢСТНИ ВЪЛНЕНИ ПЛАТОВЕ
Телефонъ № 23-75 СОФИЯ ѫгъла ул. Пиротска № 6
(и ул. Ломска)

PETRE P. BAEFF
ENTREPÔT D'ÉTOFFES EN LAINE
Têléphon № 23-75 SOFIA rue Pirotska № 6
á l'angle de la rue Lomska

ИНТЕРНАЦИОНАЛНА БАНКА НА БЪЛГАРИЯ
АКЦИОНЕРНО ДРУЖЕСТВО — ул. Гр. Игнатиевъ № 5 — СОФИЯ
Основенъ капиталъ 75,000,000 лв.—Внесенъ капиталъ 32,275,000 лв.—Резервенъ 6,605,000 лв.
Учредена съ законъ отъ 15 януари 1922 г. отъ Българска Народна Банка и отъ Българ. Земледѣлска Банка
ИНТЕРНАЦИОНАЛНАТА БАНКА НА БЪЛГАРИЯ
има за главна задача да поощрява и улеснява външната търговия на България
КОРЕСПОНДЕНТИ ВЪ ГЛАВНИТѢ ЧУЖДЕСТРАННИ ПАЗАРИ
ВЪРШИ ВСИЧКИ БАНКОВИ ОПЕРАЦИИ
Телеграфически адресъ: „БУЛГАРБАНКЪ" Телеф. 661 и 12-67

BANQUE INTERNATIONALE DE BULGARIE
SOCIETE ANONYME — SOFIA — Rue „Graf Ignatieff" № 5
Capital social 75,000,000 leva — Capital verse 32,275,000 leva. — Réserves 6,605,000 leva
Créel en vertu de la loi du 15 janvier 1922 par la Banque Nationale de Bulgarie et la Banque Agricole de Bulgarie. La Banque Internationale de Bulgarie a pour but de faciliter et d'encourager le commerce extérieur de la Bulgarie
Correspondants sur le principales places de l'etranger
Toutes operations de banque
Adr. télégr. BULGARBANK Téléphones: 661 et 12-67

BANCA INTERNAZIONALE DI BULGARIA
SOCITÀ ANONIMA — SOFIA — via „Graf Ignatiev" № 5
Capitale sociale 75,000,000 leva. — Capitale versato 32,275,000 leva. — Reserva 6,605,000 leva.
Creata in virtù della legge del 15 gennaio 1922 dalla Banca Nazionale di Bulgaria e dalla Banca Agricola di Bulgaria. La Banca Internazionale di Bulgaria ha per iscopo di facilitare e d'incoraggiare il commercio esterno della Bulgaria.
Correspondenti nei principali centri all'estero
Eseguisce tutte le operazioni bancarie
Indirizzo télég. BULGARBANK Téléfono: 661 e 12-67

Занаятчийска Професионална Коопер. Банка-София
За доставки и кредитъ — работи отъ 15 мартъ 1922 г.
Редовенъ членъ на Бълг. Ц. Коопер. Банка
Собствено здание.
ул. Ц. Калоянъ 3 СОФИЯ Телеф. 12-78 и 49-03

Банката разполага къмъ 1 априлъ 1931 г. съ:

1. Дѣловъ капиталъ и фондове	22,000,000·— лв.
2. Влогове (срочни, безсрочни, спестовни и др.)	27,500,000·— лв.
3. Други срѣдства	31,000,000·— лв.
Всичко	80,500,000·— лв.
Пласменти	70,000,000·— лв.

БАНКАТА ИЗВЪРШВА всички банкови операции
ДОСТАВЯ на членоветѣ си машини, инструменти и др.
ИМА НА СКЛАДЪ желѣзо и циментъ
ОТПУЩА лични заеми срещу поржчители
ИЗВЪРШВА ПРЕВОДИ на суми и такива чрезъ влогови акредитивни книжки съ всички популярни банки въ страната
ПРИЕМА ВЛОГОВЕ и ДЕТСКИ спестявания при найизносни условия
ПРИЕМА НА ИНКАСО различни търговски ефекти

ТЪРГОВСКО-БАНКЕРСКА КѪЩА
АЛЕКО Т. НОВАКОВЪ
ул. „Александъръ I", 6 до Бълг. Нар. Банка
Телефонъ 373
Телегр. адресъ: **НОВАКОВЪ**
СОФИЯ

Извършва всѣкакви банкови операции
Купува и продава
Акции — отъ български банки и дружества
Облигации — отъ всички български държавни, банкови и др. заеми.
Камбио — всѣкакви чуждестранни банкноти
Снабдява съ държавни ценни книжа за всѣкакви гаранции. Отпуща заеми срещу държавни ценни книжа
СКОНТО И ИНКАСО

„ЛА НАСИОНАЛЪ“

Анонимно Осигурително Д-во за животъ и противъ пожаръ
ОСНОВАНО ВЪ ПАРИЖЪ ПРЕЗЪ 1820 г.
Капиталъ и Резерви повече отъ 1 милиардъ фр. франка
Дирекция за България, ул. „Александъръ I“ № 146
Приема застраховки по най-либерални условия и всѣкакви комбинации

АСАЕЛЪ & ТЕПЛИЦКИ
СОФИЯ—РУСЕ

Представитель на Софийската фабрика за **Лимонтузу и Мая за сирене** — известнитѣ марки Анетеръ и България

Представитель още и на фабрика **„Хаджи Димитъръ“** за хавлии, кърпи за лице и др.
СОФИЯ—ПОДУЕНЕ
Кантора: ул. „Клементина“ № 11
Телефони № 24-41 и 23-31 Телеграфически адресъ: „АСАЕЛЪ“

Симеонъ Мукаетовъ

Търговецъ на платове
ул. Дондуковъ № 21
СОФИЯ

ГЕОРГИ ПЕТРОВЪ

ВИНЕНЪ МАГАЗИНЪ
„НОВО СЕЛО“
съ пазарджийски вина и ракии
ул. Св. Кир. и Методи 85

Електро-механическо ежедневно пържено и млѣно кафе
МАГАЗИНЪ
АФРИКА
Ерамъ Р. Калустиянъ
пл. Славейковъ 13
Специални млѣни, печени и сурови кафета, франкъ-кафе, шварцъ, чай, какао, черенъ пиперъ, канела, кимионъ, бисквиди, шоколадъ и др.
ЦЕНИ НА ЕДРО СПЕЦИАЛНИ

Шефьорство — управление на автомобилъ, може най-лесно да се научи при инструкторъ-автомобилиста

Д. ТОРБОВЪ

ул. Солунска № 53

Телефонъ 36-80

МИТКО х. АРСОВЪ

ТЪРГОВЕЦЪ
НА ЕДЪРЪ И ДРЕБЕНЪ РОГАТЪ ДОБИТЪКЪ
ул. „Братя Миладинови“ № 71
СОФИЯ

MITKO H. ARSOV

COMMERCIANTE
DI BESTIAME DI GROSSO E PICCOLO TAGLIO
via „Bratia Miladinovi“ № 71
SOFIA

ЛЕНТО-ТЪКАЧНА ФАБРИКА

„ИВИЦА“

на

Тодоръ П. Вѫжаровъ

СОФИЯ—КРАСНОСЕЛО

Произвежда: панделки, шевици, фестони, колани и други видове ленти.

Сладкарска потрѣб. кооперация за общи доставки

„СЛАДКАРЬ“

СОФИЯ, ул. Екзархъ Иосифъ № 53
Телефонъ № 4100.

Konditor-Konsum-Genossenschaft für gemeinsame lieferungen

„SLADKAR“

SOFIA, ul. Eksarch Josef № 53
Téléphon № 4100.

Доставки на сурови материали, полуфабрикати, уреди, машини и инструменти за сладкаритѣ и производителитѣ на захарни издѣлия въ царството. Винаги на складъ на конкурентни цѣни и отлични качества всички материали, нуждни за шоколадитѣ, захарнитѣ и тестенитѣ произведения.

ЦЕНОРАЗПИСИ СЕ ИЗПРАЩАТЪ ПРИ ПОИСКВАНЕ.

Порѫчки се изпълняватъ бързо и акуратно.

Кооперация „Сладкарь“.

ЛАЛЮ МЕТЕВЪ

ул. Царь Борисъ № 130

СОФИЯ

Търговия — Представителство

ПЛАТОВЕ
МАГАЗИНЪ ЛОНДОНЪ
МОДНИ
ЛОНДОНЪ

МАГАЗИНЪ

„ЛОНДОНЪ“

ТЪРГОВИЯ СЪ ВЪЛНЕНИ ПЛАТОВЕ

на

Илия попъ Яневъ

отъ гр. ЩИПЪ

КЮСТЕНДИЛЪ

МАШИННА РАБОТИЛНИЦА

„ДВИЖЕНИЕ“

КИРИЛЪ Т. ИЛИЕВЪ

Специаленъ отдѣлъ за изработване на лѣкарски желѣзни мебели и принадлежности: инструментални шкафове, операционни маси, гинекологически столове и др. Приема поръчки и готови на складъ. Изработва всѣкаква стругарска работа, монтажъ и ремонтъ на всички видове машини.

Специални заварки на оксиженъ

София, ул. Брѣгалница 18

ѫгъла Позитано

Телеф. 47-48

Кюстендилска Попул. Банка

кооперативно дружество за кредитъ и доставки

Основана 1906 год.

Собствено здание ул. Любенъ Каравеловъ 1

Телефонъ 47 За телегр. **Популярна банка**

ГОСТИЛНИЦА

„ЕТРОПОЛЕ“

на

Тодоръ Дончевъ

СОФИЯ

ул. „Веслецъ“ № 3

„УНИВЕРСУМЪ“

ЗА МЕЖДУНАРОДНИ ТРАНСПОРТИ

Акционерно Д во

Централно седалище — София

ул. Търговска 28

Агенции: **Варна, Бургасъ, Ломъ, Царибродъ, Пловдивъ, Оборище, Драгоманъ и Свиленградъ**

Представители и кореспонденти въ всички по-главни градове въ странство

Телегр. адресъ: „УНИВЕРСУМЪ“

Телефони № 13-83 и 30-34

Специални служби за износъ на тютюни, кожи, яйца, орѣхи, вино, овощия и зеленчуци.

ДРУЖЕСТВО ЗА ПРОДАЖБА

на

Германски анилинови бои

София

Булевардъ Дондуковъ 51

Бояджийски складъ

„МИКО“

МИКО С. ЛЕВИ

ПАС. СВ. НИКОЛА 7

Телефонъ 38-51

Складъ на анилинови и блажни бои, ахтарски, кинкалерийни и др. стоки.

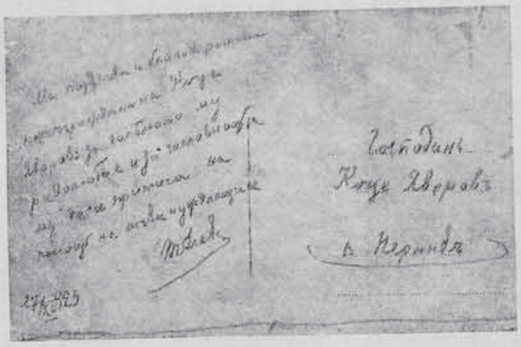

Господинъ
Коце Яверовъ
в Перникъ

КОЦЕ Н. ЯВЕРОВЪ

Търговецъ—часовникарь—нумизматикъ—фотографъ— гр. ПЕРНИКЪ

Притежатель на универсаленъ магазинъ „ГЕРМАНИЯ“

Основанъ 1911 година

естетично нареденъ по аджемо-японски вкусъ, единственъ въ България съ своитѣ разнородни стоки

„ИНТЕРКОНТИНЕНТАЛЕ“

Анонимно Д-ство за Транспортъ и Съобщения

СОФИЯ
Гурко 16
Телеф.: **12-77, 16-14**

ПЛОВДИВЪ
Кн. Александъръ 1
434

БУРГАСЪ
Площадна 1
57

Телеграфически адресъ за България: **ТЕРКОНТАЛЕ**

Всеизвестна международна транспортна организация

Специално уредена служба за износъ на тютюни

Спедиционна агенция за България на Германското Въздухоплавателно Д-ство

„ДОЙЧЕ ЛУФТЪ ХАНЗА“

Дойче Луфтъ Ханза

изпращайте
бърза поща и пратки
чрезъ

Дойче Луфтъ Ханза

!! ЕДИНЪ ДЕНЬ СОФИЯ — БЕРЛИНЪ !!

Единствена ежедневна въздушна връзка
Берлинъ—Виена—София—Цариградъ и обратно
Въ връзка съ цѣлата европейска въздушна мрежа
Най-бърза експедиция осигурена
ПРИЕМАТЕЛНИ ПУНКТОВЕ

За пощенска кореспонденция: всѣки день отъ 6 ч. сутриньта до 20 ч. вечерьта при Централната пощенска станция, ул. Левски, гише № 4

За стокови пратки: всѣки день до 18 часа при

„Интерконтинентале“
Транспортно Д-во, София ул. „Гурко“ 16, тел. 12-77 и 16-14

За сведения: при представителството на

Дойче Луфтъ Ханза
София, ул. Раковски 122, телеф. 637

СОФИЙСКО ЕПАРХИЙСКО СВЕЩЕНИЧЕСКО БРАТСТВО

пл. Св. Недѣля 3

ПРИТЕЖАВА:

Централенъ магазинъ: съ всички църковни утвари, богослужебни книги, свещенически одежди, икони въ кивоти, въ рамки, на дърво и книга, резбарски иконостаси, свещници и мелодични камбани, кръстчета и верижки, книги съ религиозно съдържание. Пл. Св. Недѣля № 3. — Телефонъ 18-19

Последна грижа: съ всички погребални материали, ул. Витошка № 1. — Телеф. 43-81.

Хотелъ (Подворие) съ чисти и съ достѫпна цена легла. Пл. Св. Недѣля № 3. — Тел. 56-97.

ОБШИРЕНЪ САЛОНЪ ЗА СКАЗКИ

Телефони: 18-19, 56-97 и 43-81

АСЕНЪ Г. МАРКОВЪ

МѪЖКИ КРОЯЧЪ

София, ул. Сердика 12, въ кооперативното здание „Мусала“, I етажъ.

Телефонъ № 18-71

Винаги голѣмъ изборъ отъ английски платове

Приема да шие костюми и отъ донесенъ платъ.

JACQUES ELIAS

Importation-Représentation
MILANO—SOFIA—ROUSTCHUK
SOFIA
PALAIS DE COMMERCE „**MOUSSALLA**“
14 Rue SERDICA
Télégr. JAKELIS — Téléphon 820
MILANO 104
via DURINI № 5

„АЛМУСЪ“

ЮТЕНО-ТЕКСТИЛНА ФАБРИКА О. О. Д-ВО

СОФИЯ

Чували за тютюневъ амбалажъ — ютени чували — зебла — канафаци — канапи — книжни канапи и канафаци

Генерално представителство за България

Братя Семо

ул. Търговска—Арда № 2 — Телефонъ 12-17

Посетете най-голѣмото, златарско
и часовникарско заведение

ВАЖНО ЗА ВСИЧКИ ГОДЕНИЦИ
ВЪ СОФИЯ И ПРОВИНЦИЯТА

Щастливи годежни и венчални пръстени, финни златни украшения, изящно изработени **брилянтени и диамантени** предмети, **гарантирани елегантни часовници** и хиляди други предмети като подаръци за разни случаи, при **невероятенъ изборъ и цени,** ще намерите само при **новооткритото най-голѣмо златарско и часовникарско заведение**

„БАЗАРЪ МУСАЛА"
ул. Триядица № 1, точно срещу входа на хотелъ Сплендидъ
Изпълняватъ се най-акуратно и добросъвестно всѣкакви поржчки и отъ провинцията.

Базаръ МУСАЛА
ул. Триядица № 1
Срещу хотелъ Сплендидъ

ДНЕВНО ПРЪСНО ПРАЖЕНО МЛѢНО КАФФЕЕ
МАГАЗИНЪ
„ИНДИЯ"
СИЛНО АРОМАТИЧНО
И СПОРНО

ЗАПАЗЕНА МАРКА

АНТРАНИКЪ МЪГЪРДИЧЯНЪ
София
УЛ. КН. КЛЕМЕНТИНА - № 17

ЙОСИФЪ Н. АЛКАЛАЙ & С-ИЕ
СКЛАДЪ НА МАНИФАКТУРНИ СТОКИ
НА ЕДРО
СОФИЯ
ул. „ДРИНЪ" № 4
Телефонъ 34-35

МОИСЪ & АВРАМЪ АЛКАЛАЙ
Складъ на памучни и боялии прежди, макари, разни манифактурни стоки и шивачески артикули
СОФИЯ
ул. „Арда" № 3
Телеграфически адресъ: **МААЛКАЛАЙ**
Телефонъ № 154

СОФРОНИ ГУДАРОВСКИ
Фабрика за зах. издѣлия
ЛОВЕЧЪ

◆

SOFRONI GOUDAROVSKI
Farbrique des konfiserie
LOVETCH (Bulgarie)

КОЛБАСНИЦА
ХРИСТО ДОКУЗАНОВЪ
ОСНОВАНА 1910 год.
СОФИЯ
Пл. „Св. Недѣля" № 14
Телефонъ 35-58

„РАДИО"
Българско Акционерно Д-во за Международни Транспорти
Централа — **СОФИЯ** — Телефонъ № 94
Клонове — **Пловдивъ, Бургасъ, Русе, Ломъ**
Телеграфически адресъ: **„АПЕДЕ"**
Специална служба за износъ на
тютюни, пашкули, плодове, грозде и зеленчукъ.

СОТИРЪ П. ХРИСТОВЪ

СОФИЯ

ул. Царь Калоянъ № 1

НАЙ-РЕНОМИРАНАТА СТОЛИЧНА ФИРМА ЗА

ФИННИ АНГЛИЙСКИ И БЪЛГАРСКИ ПЛАТОВЕ

ПРИДВОРЕНЪ КРОЯЧЪ

ФРАНЦЪ АНТОНЪ ХРИСТИАНЪ

СОФИЯ

ул. „15 ноември“ № 1

Телефонъ № 50-11

Г. Н. ПОПОВЪ & БРАТЪ — СОФИЯ

ПРИДВОРЕНЪ ДОСТАВЧИКЪ

Бул. Дондуковъ 19 Телефонъ № 881

G. N. POPOFF & BRUDER — SOFIA

HOF-LIFERANTEN

Фабрикуватъ: офицерски, желѣзничарски, ученически и всички други видове шапки, погони и портупеи.

СКЛАДЪ СЪ ВОЕННИ ВЕЩИ.

СЪЕДИНЕНИ БЪРЛГАРСКИ БАНКИ

АКЦИОНЕРНО ДРУЖЕСТВО

Капиталъ напълно внесенъ лева 100,000,000

Телеграфически адресъ: КРЕДЮНИОНЪ

Телефони № № 493, 1450, 4228 и 4229

КЛОНОВЕ: Варна, Ючъ-Бунаръ (София), Пловдивъ, Хасково, Русе, Бургасъ, Дупница, Стара-Загора, Т. Пазарджикъ, Шуменъ, Свищовъ, Сливенъ.

АГЕНЦИИ: Владиславъ (Варна), Кърджали, Тръмбешъ, Станимака, Провадия, Перникъ.

КОРЕСПОНДЕНТИ ВЪ ВСИЧКИ ПО-ГОЛѢМИ ГРАДОВЕ ВЪ БЪЛГАРИЯ И СТРАНСТВО.

Българска Търговска Банка

АКЦИОНЕРНО ДРУЖЕСТВО — ОСНОВАНО 1895 ГОД.

КАПИТАЛЪ ЛЕВА 60,000,000 РЕЗЕРВА ЛЕВА 30,000,000

ЦЕНТРАЛА ВЪ СОФИЯ — СЕДАЛИЩЕ ВЪ РУСЕ

Комитетъ въ Парижъ: бул Сенъ-Жерменъ, 280

КЛОНОВЕ ВЪ СОФИЯ:

Централенъ клонъ — ул. Графъ Игнатиевъ 14
Клонъ Ючъ-Бунаръ — ул. Пиротска 60
Клонъ „Халитѣ“ — бул. Мария Луиза 35

КЛОНОВЕ ВЪ ПРОВИНЦИЯТА:

Бургасъ
Варна
Габрово
Ломъ
Пловдивъ
Попово
Русе
Сливенъ
Стара-Загора
Трѣвна
Търново
Фердинандъ
Хасково
Черв.-Брѣгъ
Шуменъ
Ямболъ

Кореспонденти въ всички голѣми градове въ България и чужбина

Извършва всѣкакви банкови операции

Телеграфически адресъ: **Търгбанкъ**

Миланъ Матовъ

кроячъ

София, ул. Царь Борисъ № 119

ДИМИТЪРЪ ПЕНЧЕВЪ

аптекарь

гр. Петричъ

Учителска Взаимноосигурителна и Спомагателна Каса

I-ва застрахователна каса въ България

(Основана презъ 1903 год.)

Застрахова животъ съ най-евтини премии и най-свободни условия

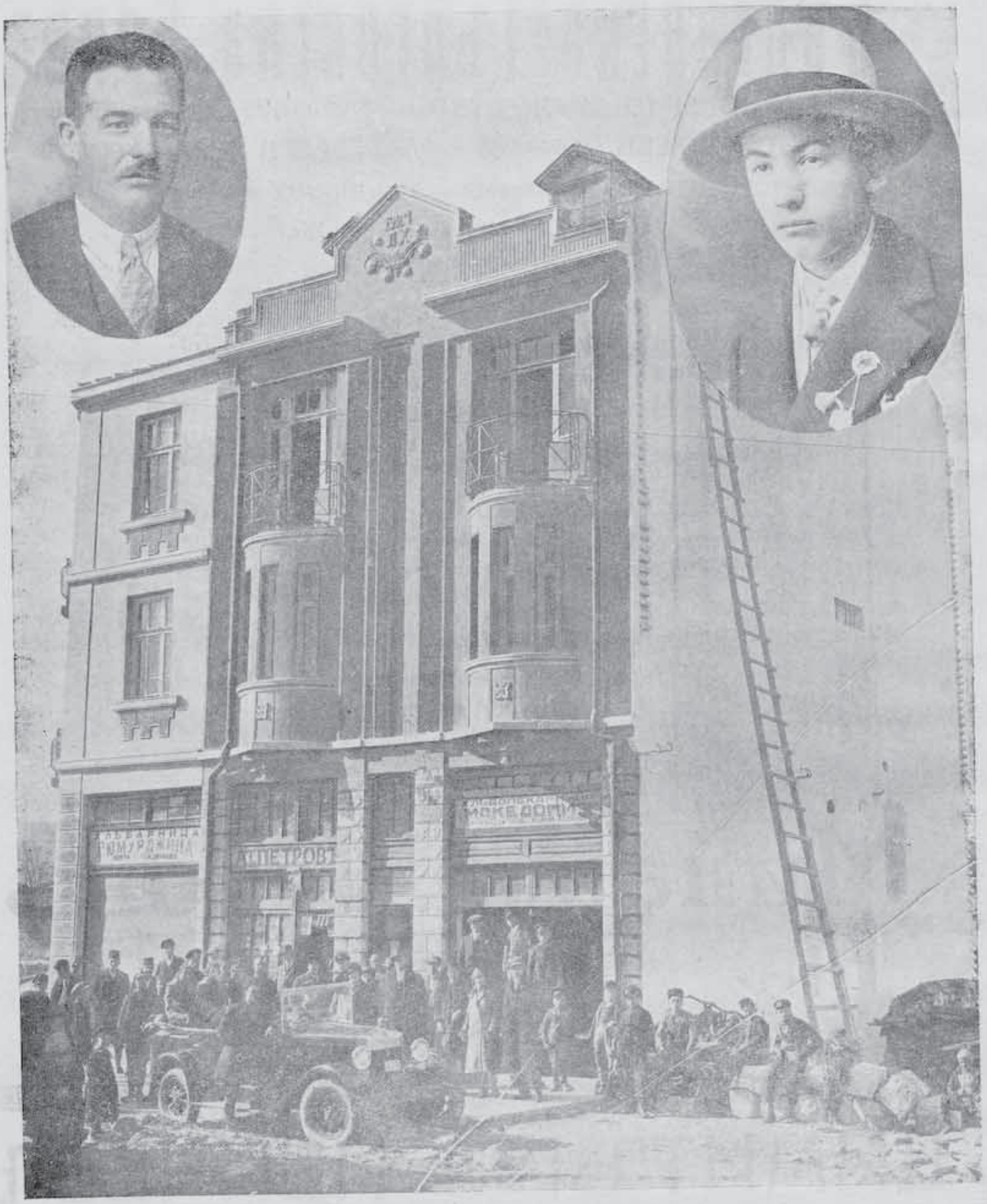

ХОТЕЛЪ МАКЕДОНИЯ

гр. КЪРДЖАЛИ

Построенъ презъ 1926 год.

на

ЛАМБРИ ХРИСТОВЪ

родомъ отъ с. Горинци — Костурско

Телефонъ № 13

Хотела се намира въ центъра на града. Новомобилиранъ, образцова чистота и строго фамилиаренъ.

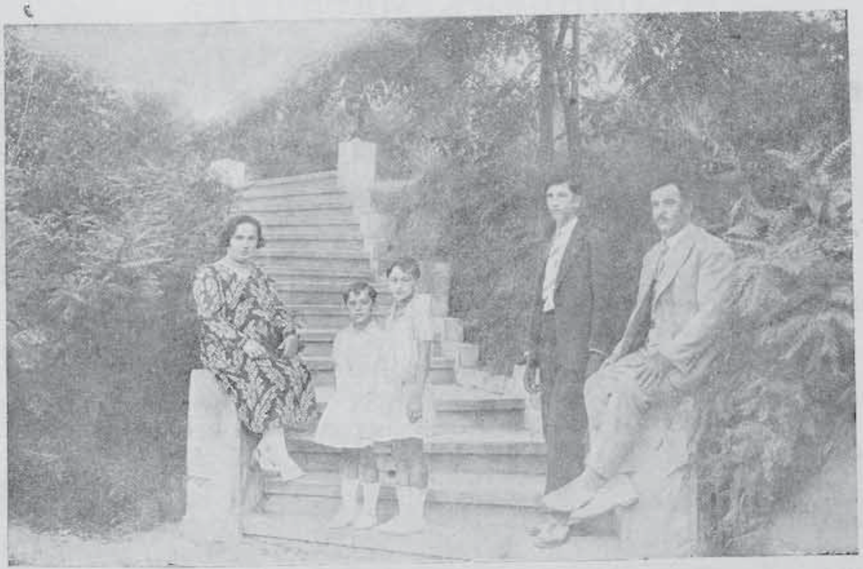

Семейството на Ламбри Христовъ

ЛАМБРО ХР. ИВ. КЕЛЕШЕВЪ

роденъ въ 1888 год. въ с. Горенци (Костурко)

На 2 години остава кржгло сираче и отъ близки роднини бива прибранъ като храненичe до 5 год. възрасть. Презъ 1893 год. билъ изпратенъ при брата си въ Гюмурджина, но последниятъ, заставенъ отъ жена си, предава го като храненичe на едно гръцко семейство. Отъ тукъ бива тоже изгоненъ и бедно изоставенъ сираче прибиратъ го братя Ицо и Апостолъ — негови съселяни, при които извършва всѣкаква възложена му работа въ стопанството имъ. На 11 годишната си възрасть, подпомогнатъ отъ горнитѣ благодетели, започва самостоятелно амбулантна зеленчукова търговия, а на 16 години става доставчикъ на турскитѣ войски въ Гюмурджина, Ксанти и Деде-Агачъ. Въ продължение на 2 год. става вече собственикъ на кжща и градини. Отива въ родното си село да се ожени и се връща семейно въ стопанството си. Презъ 1909 г. взиматъ го войникъ въ турската армия, кждето достига до чинъ старши подофицеръ. Презъ балканската война, следъ разбиване на турската армия, заминава за родното си село. Презъ съюзнишката война бива арестуванъ отъ гърцитѣ, но той избѣгва въ Албания, откждето се завръща обратно въ Гюмурджина при имението си. Презъ общоевропейската война изпълнява своя отечественъ дългъ въ 39 пех. полкъ. Демобилизиранъ, връща се въ имението си, но презъ 1920 год., съ нахлуването на гръцкитѣ войски въ Гюмурджина, избѣгва въ България и се настанява на постоянно мѣстожителство въ Кърджали, кждето и до сега живѣе. Тукъ въ продължение на нѣколко години той успѣва да построи най-красивото здание — хотелъ **„МАКЕДОНИЯ“** и две най-модерно приспособени зеленчукови градини. Освенъ съ това занимава се и съ разни други предприятия.

Като македонецъ не стои далечъ отъ освободителното ни легално движение — редовенъ членъ въ Костурското братство, при което взема живо участие.

Семейството му се състои отъ самия него, съпруга, синъ и две дъщери.

Църковенъ магазинъ
на
АТАНАСЪ ТОПЛИЙСКИ & СИНОВЕ
Централа СОФИЯ

Търговски Кооперативенъ домъ, ул Алабинска 37, телеф. 44-92

Клонъ гр. Пловдивъ (Чипевъ Базаръ)

Кореспонденти почти въ всички градове въ България

ЦЪРКОВНАТА ИЗЛОЖБА
ВХОДЪ БЕЗПЛАТЕНЪ

Както свещеницитѣ така и църковнитѣ настоятели, така сѫщо и всички християни ще намѣрятъ всички църковни потрѣби: полилеи, одежди, църковни утвари, свещници, камбани, кадилници, хоругви, плащаници всички видове икони руски и светогорски, всички монастирски подаръци, художествени религиозни картини и пълна църковна литература: молитвеници, рѫководство за църковенъ пѣвецъ, богослужебни книги и пр.

Предприема пълно обзавеждане на нови храмове.

При най-износни условия и цени низки.

Илюстрованъ каталогъ при поискване изпращаме безплатно.

Едно посещение напълно ще ви увѣри.

Македонци! Рекламирайте магазина!

ПРЕДСТАВИТЕЛСТВО ЗА БЪЛГАРИЯ
НА
Ческоморавска-Колбенъ-Данелъ А. Д. Прага

СОФИЯ

ул. Солунъ № 53-а, Телефонъ 53-32
За телеграми **КОЛБЕНЪ**

Ви предлага

Всѣкакви видове и модели автомобили, камионетки и камиони отъ известната въ цѣла България фабрика „**ПРАГА**“.

Електромотори, динама, електро-помпи и всѣкакви електрически машини, материали и принадлежности марка „**КОЛБЕНЪ**“.

Всички видове мелнични машини, като инсталира комплектни мелници, водни турбини и др.

Доставя и инсталирва всѣкакви машини и инсталации за индустриални предприятия.

Въобще преди да купите нѣкаква машина, уредъ или инсталация отъ машинния или електрическия браншъ, искайте оферта отъ насъ. Това нѣма да Ви струва нищо, но ще Ви спаси отъ много неприятности и загуби, защото всичко доставено отъ насъ е здраво и трайно и носи само печалба на собственика.

ОБЪРНЕТЕ СЕ КЪМЪ НАСЪ ЗА ВСѢКАКВА ИНФОРМАЦИЯ
И ЩЕ ВИ СЕ ОТГОВОРИ НАЙ-БЪРЗО И АКУРАТНО!

Яко Машияхъ & Синъ
МЕБЕЛИ

РАЗНИ ВИДОВЕ

За г. г. чиновницитѣ на петь-месечно изплащане
София, бул. Дондуковъ № 14, телеф. 48-43

МОДЕНЪ ДАМСКИ САЛОНЪ
АННА МАРКОВА
СОФИЯ

ул. „Сердика“ 12. Кооперация „**Мусала**“
срещу градската баня. Входъ Г III етажъ

Бр. Бениаминъ Леви

ПЛОВДИВЪ	СОФИЯ
ул. Якимъ Груевъ тел. 4-24	ул. Ц. Борисъ 154

Складъ на стъклария, порцеланъ и емаилъ
на ЕДРО и ДРЕБНО

САЛАМАНДЕРЪ

MARKE SALAMANDER

ОБУЩАРСКО
АКЦ. Д-ВО
СОФИЯ

ул. Търговска № 21

ИСАКЪ А. БАРУХЪ

СОФИЯ

ул. Бѣлчевъ № 17

Телефонъ 23-99

Телегр. адресъ **„БЕНЕДЕТО“**

МОДЕРНА КОЖУХАРСКА ФАБРИКА

„НУТРИЯ“

АКЦ. Д-ВО

Фабрика с. Княжево
край София

Кантора
София, ул. Гурко № 9

Щави, боядисва всички видове агнешки кожи отъ мѣстенъ и чуждестраненъ произходъ

Сполучливи имитации на нутриети, опозети, лисци, бѣлни, златки и пр.

Условия износни. — **Акуратна изработка.**

ФРАНКО-БЕЛГИЙСКА И БАЛКАНСКА БАНКА

АКЦИОНЕРНО ДРУЖЕСТВО

Капиталъ 150,000,000 лева напълно внесенъ

Основана съ участието на Banque Belge pour l'Etranger, Брюкселъ (филиала на Société Générale de Belgique) Banque de l'Union Parisienne, Парижъ, Wiener Bank-Verein, Виена, Oesterreichische Credit-Anstalt für Handel und Gewerbe, Виена и Ungarische Allgemeine Creditbank, Будапеща.

ЦЕНТРАЛНО СЕДАЛИЩЕ СОФИЯ

КЛОНОВЕ: Русе, Варна, Видинъ, Плѣвенъ, Дупница, Хасково и Ломъ.

ФИЛИАЛИ: Пловдивска Банка, Пловдивъ; Българо-Белгийска Банка, Бургасъ; Северо-Българска Банка, Свищовъ.

Кореспонденти въ всички градове въ България и странство.

ИЗВЪРШВА ВСИЧКИ БАНКОВИ ОПЕРАЦИИ.

Издава чекове, кредитни писма и акредитиви за България и странство. Извършва преводи на суми въ България и странство. Издава банкови гаранции и удостовѣрения за залози за търгове и други предприятия. Сконтиране и събиране на полици. Отпущане на кредити срещу реални гаранции.

Приема влогове при най-износни условия, издава спестовни книжки

Телеграфически адресъ: ФРАНКОБЕЛЖ

Телефони № № 189, 470, 646, 11 97, 12-75 и 13-32

БЪЛГАРСКА ГЕНЕРАЛНА БАНКА

АКЦИОНЕРНО ДРУЖЕСТВО

Основана въ 1906 г.

отъ **Banque de Paris et des Pays-Bas, Paris, Banque Commerciale Hongroise de Pest, Budapest.**

Капиталъ лева **50.000.000** напълно внесенъ

Централа: СОФИЯ

Булевардъ „Дондуковъ" № 23. — Телефонъ № № 140, 479, 11-68, 11-83

Комитетъ въ Парижъ, бул. „Сенъ Жерменъ" 280

Клонове: **Бургасъ, Варна, Ломъ, Пловдивъ и Русе**

Телеграфически едресъ: **ГЕНЕРАЛБАНКЪ**

Кореспонденти въ всички градове въ България и въ чужбина

Извършва всѣкакви банкови операции, а именно:

Приема влогове срочни и безсрочни, сконтира, приема въ депозитъ и инкасира търговски полици, купува и продава за своя и чужда смѣтка ценни книжа, девизи и чужди монети, извършва обикновени и телеграфически преводи въ провинцията и въ странство, отпуща авансъ срещу залогъ на титри, търговски портфейлъ, стоки, издава кредити, писма за странство и чужбина и т. н.

Специално уредена служба за приемане парични влогове, както по спестовни книжки така и по текущи смѣтки.

СДРУЖЕНИЕ НА БЪЛГАРСКИ ХИМИЦИ И ДРОГЕРИСТИ А. Д.

СОФИЯ, ул. „Сердика" № 19

Телефонъ 16-29 Телеграф. адресъ: **ХИМИЦИ**

ТЪРГОВИЯ И ПРОИЗВОДСТВО НА ХИМИКАЛИ И СЪРНИ БОИ

VEREINIGUNG BULGARISCHER CHEMIKER UND DROGISTEN A. G.

SOFIA, Strasse Serdika № 19

Fernruf 16-29 Drahtsnschrift: **CHIMISTES**

HANDEL UND PRODUKTION VON CHEMIKALIEN UND SCHWEFELFARBEN

ASSOCIATION DE CHIMISTES ET DROGUISTES BULGARES S. A.

SOFIA rue Serdika № 19

Téléphon 16-29 Pour télégrammes: **CHIMISTES**

COMMERCE ET PRODUCTION CHIMIQUES ET DE COULEURS SULFURIQUES

БРАТЯ ЛАНДАУ

ОСНОВАНА 1902 г.

Първа Софийска Парна Текстилно-Бояджийска Фабрика

ИЗБЪЛВАНЕ, БОЯДИСВАНЕ И АПРЕТУРА НА ВСЪКАКВИ ПАМУЧНИ, ВЪЛНЕНИ И КОПРИНЕНИ ПЛАТОВЕ

София, ул. „Позитано" № 1

Телефонъ № 12-59

КРЕДИТНА БАНКА
ОСНОВАНА 1905
Афилиация на Deutsche Bank und Disconto-Gesellschaft, Berlin
Централа въ СОФИЯ
Клонове въ Варна, Русе и Пловдивъ
Кореспонденти въ всички по-голѣми градове на България и чужбина
Извърша всички банкови операции
Телеграфически адресъ: **КРЕДИТБАНК.**

BANQUE DE CREDIT
Fondée en 1905
Affiliation de la Deutsche und Disconto-Gesellschaft, Berlin
Siège central à SOFIA
Succursales à Varna, Roustchouk, Rhilippopole
Correspondants dans toutes les villes improtantes de la Bulgarie et de l'Etranger
Toutes opération de banque
Organisation spéciale pour la gérance fiduciaire de dépôts de tabac
Adresse télégraphique: **KREDITBANK**

ХОТЕЛЪ „САВОЯ ПАЛАСЪ“

бул. М. Луиза 62 — СОФИЯ — Телеф. 58-60

Съобщавамъ на голѣмата си и позната клиентела, че известниятъ бургаски хотелиеръ отъ 1 ноемврий 1930 год. открихъ новопостроения хотелъ „САВОЯ ПАЛАСЪ“ съ 52 комфортно мобилирани стаи съ удобства, на западно-европейскитѣ хотели, съ централно отопление и въ всѣка стая течеща топла и студена вода съ баня и телефонъ на всѣки етажъ. Чистота изрядна, прислуга бърза. За по-дълго престояване правимъ специални отстжпки по споразумение.

Посетете и ще се увѣрите, че хотела ми ще задоволи и най-изтънчения вкусъ.

Съдържатель:
Тодоръ Цинандовъ

MINOTERIE
P. H. PETROFF
Vente de farines et sons en gros
Gare Iamboli (Bulgaria)
Télégr.: **PETROFF — IAMBOLI**
Téléph. № 1

Георги В. Гошевъ

отъ с. Ракита (Кайларско)

търговия
съ зърнени
храни и
млѣчни
продукти

Плѣвенъ

І-ВА БЪЛГАРСКА КАРТОНАЖНА ФАБРИКА

М. Фархи & С-ие

ул. Веслецъ 17 — телеф. 25-80

Изработва всѣкакви луксозни и тютюневи кутии.
Доставчици на първостепеннитѣ тютюневи
фабрики у насъ.

В. СЕЧКОВЪ & Щ. БОЖИНОВЪ

ул. Нишка 10 — телеф. 13-90

Собствено производство на боксъ и лакъ
марка **„Пчела“**

АДРЕСИ

Лиячо Аврамовъ, манифактуристъ, Св. Врачъ.

Продажба на готови мѫжки и детски дрехи, Дрехарница „Рекордъ“ — Св. Врачъ.

Продажба на готови мѫжки и детски дрехи, Дрехарн. „Царь-Освободитель“ — Св. Врачъ.

Манифактуренъ магазинъ „Кукушъ“ въ Св. Врачъ на Иванъ Г. Бакаловъ, отъ с. Грамадна, кукушко.

Градина-ресторантъ при острова на „Маминъ Кольо“ — Св. Врачъ.

Търговия и колониялъ въ Св. Врачъ на филипъ А. Поповъ, отъ с. Бапчоръ, костурско.

Иванъ Антоновъ, адвокатъ, гр. Св. Врачъ.

Наумъ Андреевъ Милошевъ, отъ гр. Ресенъ, търговецъ енциклопедистъ, гр. Св. Врачъ.

Андрея Садразамовъ, адвокатъ, гр. Петричъ.

Георги Петковъ отъ с. Порой, тютюнопроизводитель въ гр. Петричъ.

Модерно шивашко ателие на Андрея Ивановъ въ гр. Петричъ.

Георги Д. Шишковъ отъ Битоля, часовникарь въ гр. Петричъ.

Бръснаро-фризьорски салонъ „Хубость“ на Георги Ил. Пейчевъ — Петричъ.

Димитъръ Ив. Медникаровъ отъ Горни-Порой, бакърджия и тютюнопроизводитель въ гр. Петричъ.

Ташо Паскалевъ отъ с. Старчани, костурско, мелничарь и тютюнопроизводитель въ гр. Петричъ.

Петъръ Томовъ отъ Дойранъ, търговия на колониялни стоки и машинерия — Петричъ.

Христо попъ Алексовъ отъ с. Морарци, кукушко, манифактуренъ магазинъ въ гр. Петричъ.

Братя Гюрови, манифактуренъ магазинъ въ гр. Петричъ.

А. Тасевъ и С-ие Антикаджиеви, манифактура и галантерия въ гр. Петричъ.

Обущарница „Кукушъ“ въ гр. Петричъ на Мицо Вангеловъ отъ гр. Кукушъ.

Василъ Д. Дремджиевъ, шивашко ателие и продажба на готови дрехи въ гр. Петричъ

Обущарски магазинъ „Щипъ“ — продажба на обущарски материяли и готови обуща въ гр. Петричъ.

фото Г. Крѣпиевъ — София.

Димитъръ В. Шапкаровъ, магазинъ „Тутанкаменъ“, съ всички бояджийски материали, джамове бѣли и цвѣтни, огледала, рамки за портрети и др. и др.—гр. Петричъ.

Туджаровъ & Джинови, манифактуренъ магазинъ — Петричъ. Клонове: Св. Врачъ и Мелникъ.

Братя И. Сушеви, търговци въ гр. Петричъ.

Бакалница „Щипъ“ на Иванъ Христовъ въ гр. Петричъ.

Иванъ Ст. Узуновъ и С-ие синове. Виненъ складъ — производство и продажба на едро и дребно: коняци, ракия и захарни издѣлия — Петричъ, телефонъ 17.

Колонияленъ магазинъ „Пиринъ“ на Георги Стойковъ — София, ул. „Анг. Кънчевъ“ 12.

Мелница Бр. Апостолови, бул. „Сливница“ 142. Кантора: ул. „Царь Борисъ“ 127.
Телефони: мелницата 27-68
кантората 44-65

Частна зѫбна лѣчебница, ул. „Екз. Йосифъ“ 35 Тел. 41-72 — София.

Поликлиника на Д-ръ Палчевъ — София, ул. „Царь Борисъ“ 128. Тел. 21-22.

Борисъ Дяковъ, адвокатъ. Кантора: ул. „Лавеле“ № 38. (Кооп. палата „Глобусъ“), домъ ул. „Тунджа“ № 63 — София.
Boris Diakoff, avocat, rue „Lavélé“ 38, Sofia.

Мехмедъ Абди, специалистъ майсторъ при тютюневъ складъ — София

Али Абди, специалистъ майсторъ при тютюневъ складъ — София.

Хаимъ Махама отъ Солунъ, специалистъ майсторъ при тютюневия складъ на Азисъ фикри — София.

Юсуфъ Инто Струмца отъ Солунъ, тютюневъ експертъ-майсторъ — София.

Морено Хаимъ Ардити отъ Солунъ, тютюневъ майсторъ — София.

Самуелъ Аронъ Виси, шефъ експертъ на тютюни — София.

Инто Хаимъ Ардити Струмца, изтивчи при Австрийската тютюнева режия — София.

Албертъ Газелъ отъ Солунъ, чиновникъ при Австрийската режия — София.

Даниелъ Яко Юма отъ Солунъ, тютюневъ шефъ-експертъ — София.

Борисъ Ив. Поповъ, представителство, комисиона, вносъ-износъ, фабрика за книжни кесии и др., складъ на амбалажни хартии, картони и др. въ София. Кантора: ул. Ломска № 17, Фабрика: Индустриаленъ кварталъ.
Складове: { ул. Клементина № 25
ул. Ломска № 25

Д-ръ Н. Соломоновъ, специалистъ по детски болести, София, ул. Позитано 5 (до Св. Недѣля) Телефонъ 52-97.

Аптека „Надежда“ на Цани Козлевъ, Казанлъкъ
Pharmacie Tzani Kozleff — Kazanlik.

Михаилъ Л. Кочовъ, адвокатъ, гр. Станимака.

Гено Добревъ Шоповъ, адвокатъ, Станимака

Хаджи Иванъ Лилидовъ, гр. Станимака, ул. „6 септември“ 3.

Братя Савови, фотографи въ гр. Станимака.

Филипъ Ангеловъ, Чепеларе, станимашко, кололониалъ, житарство, производство и търговия, дървенъ строителенъ материалъ, телефонъ № 6, клонъ Станимака.

Никола Панайотовъ, мелничарь, Станимака.

Панайотъ Хр. Кляшевъ, Пловдивъ, ул. „Д-ръ К. Стоиловъ“ 17.

Давидъ Фридманъ, търговия на дървенъ строит. материалъ, София, ул. Регентска.

Барухъ Меворахъ & С-ие, фабрика за огледала и рамки, търговия съ джамове, София.

Георги Ивановъ, гостилница „Спокойствие“, София, ул. „Мария Луиза“ 85.

Магазинъ „Парижъ“ на Миланъ Василевъ & Б. Ниновъ, винаги държи рекордъ съ овощия и колониялъ, ул. Мария Луиза № 28.

Колонияленъ магазинъ на Бр. Н. Колищъркови, ул. „Кн. Клементина“ 15, телефонъ 48-91.

Угринъ Саздановъ, хлѣбарь, София.

Димитъръ Темелковъ, ул. Дупница, търговия съ тютюни.

Питиепродавница, кафене и гостилница „Здраве“ въ с. Склаве, св. врачко, на Лазаръ Ст. Лумпаровъ отъ с. Зарово.

Георги Тулиловъ, търговия съ манифактура и колониялъ, гр. Разлогъ.

Гостилница „Авлона“, София, ул. „Мария Луиза“ 56.

Илия Палчевъ, родомъ отъ Костуръ, пивница „Ресторантъ“, София, ул. „Мария Луиза“ 58.

Панайотъ Райновъ, търговия съ тютюнъ, Горна-Джумая.

Кирилъ М. Кировъ, родомъ отъ Гевгели търговия на зърнени храни и брашна, Горна-Джумая.

Художествена книжарница и парфюмерия „Лилия“, Георги Стоицовъ, Горна-Джумая.

Христо Митевъ, търговецъ на брашна и зърнени храни, Горна-Джумая, тел. № 4.

Братя Славкови, Горна-Джумая, телеф. 86.

Костантинъ Димитровъ, чиновникъ въ кооперация „Напредъ“, Горна-Джумая.

Санитаренъ магазинъ и парфюмерия на Недѣлко Миладиновъ, Горна-Джумая.

Д-во Нафта, площ. Славейковъ, София.

Б. Бакърджиевъ, София.

Ашеръ Б. Камхи, София.

Манолъ Н. Жеговъ, София, ул. Сердика 5.

Акц. Д-во „Пеликанъ“, София, ул. Царь-Борисъ и Екз. Йосифъ.

Мико Л. Овадия, манифактуристъ, София, ул. „Царь Калоянъ“ 10.

Инженеръ М. Адлеръ, София, ул. „Антимъ I“ 53.

Поракинъ П. Йосифъ, София.

Исакъ Лейбовичъ, Русе, фабриченъ складъ „Патентъ Хамона“, клонове: София. ул. Алабинска 32, телефонъ 22-53. Пловдивъ, ул. Князъ Александъръ 17.

Я. Даниелъ, булев. „Македония“ 8.

Аптека Никола Войновъ, София, тел. 12-73.
Pharmacie Nicola Voynoff, Sofia.

Българско Търг. Акц. Д-во „Хоринекъ“ фабрика на чисто вълнени платове, София, ул. Клементина 12.

Бояджиевъ, часовникарь-златарь, София, ул. Левски 32.

Науманъ, галантериенъ магазинъ съ изящни артикули, София, Царь Освободитель.

Банка „Отечество“, основана 1917 г., капиталъ: 10,000,000 лева, напълно внесенъ, клонове: Варна, Дупница, Стара-Загора, София, ул. Позитано 12.

Търговска кѫща „Задруга“, София. ул. Гр. Игнатиевъ 18.

Аптека Борисъ Зафировъ, София, ѫгъла бул. Хр. Ботевъ и Пиротъ.

S. K. F. — Българско Акц. Д-во, София, ул. 6 септември № 1, тел. 258, фабриченъ складъ на шведски съчмени и ролкови лагери.

Д-ръ Н. Василевъ, специалистъ по вѫтрешни болести, приема болни отъ 9—12 и 3—6, София, ул. Пиротска 60, тел. 20-50.

Д-ръ Жакъ Щайнъ, София.

Братя Д. & М. Фархи, София, Варна, Пловдивъ, Сливенъ, Русе, Плѣвенъ, Бургасъ. Представителство, комисионна-консигнация, бул. Дондуковъ 7, телефонъ 23-24.

Софийско руско събрание, София, ул. Московска 11.

Тодоръ Н. Мариновъ, лозаро-винарски складъ, София, ул. Нишка 19, тел. 33-25.

Акц. Д-во Трамонтели, София, ул. Сердика 6

Братя Груеви, представители на тютюн. фабрика „Слънце“, София, ул. Екзархъ Йосифъ 1.

Г. Н. Поповъ & Братъ, придворни доставчици, София, бул. Дондуковъ 15, тел. 881, телегр.: Братя Попови. Фабрикуватъ: офицерски, желѣзничарски и всички други видове шапки, протопеи, складъ военни вещи.

Никола Петровъ, питиепродавецъ „Стара Планина“, София, ул. Владайска 15.

Георги Пинтевъ, хлѣбарь, София.

Дечко Ангеловъ, София, ул. Опълченска 50.

Александъръ Айзеншрайберъ, агентура & комисиона, вносъ-износъ, София, ул. Пиротска 3, тел. адресъ: Айзеншрайберъ — София, телефонъ 26-85.

Йосифъ Майеръ, София.

Николай Скобинъ, София.

Братя Мезрахи, магазинъ на чорапи, ръкавици и др. на едро и дребно, София, ул. Сердика 14.

Христо Михаиловъ, София, ул. Царь Симеонъ 126.

Универсално техническо бюро и работилница „Рубенъ“, София, ул. Сердика № 6 и Искъръ № 1.

Д-во Луи Драйфусъ, София
ул. Александъръ I.

А. Коенъ — София, ул. Леге 14.

Драгомировъ — София,
ул. „Графъ Игнатиевъ“ 2.

Дьоркенъ и Кьолманъ — София,
ул. „Московска“ 5.

Д. Тонъ — София,
ул. 6 „Септемврий“ 5.

Петъръ Бончевъ, бакалинъ — София,
ул. „Позитано“.

Майеръ Д. Челебонъ — София, „Лавеле“ 7
Mayer D. Tschelebon — Sofia, „Lavele“ 7

Б. Пинино — София,
ул. „Мария Луиза“ 1.

Гоце Ив. Гулевъ, фабрикантъ — София,
бул. „Драгоманъ“ 24.

Акц. Д-во за керамични издѣлия
„Струма“ — София.

Главни представители Готхолдъ Мюлеръ и С-ие — София, ул. „Клементина“ 11.

Матей Манолевъ — София,
бул. „Драгоманъ“ 28.

Христо Николовъ — София,
ул. „Позитано“ 3.

Давидъ Ароновъ — София,
ул. „Клементина“ 36.

Зайднеръ — София,
ул. „Левски“ 16.

Аптека А. М. Машиахъ — София,
ул. „Мария Луиза“ 53. Телефонъ 13-31.

Айкманъ & Аруети, генерално транспортно дружество — София, ул. Искъръ № 4 —
Пощенска кутия 83 — Телефонъ 9-79
Телеграфически адресъ „Алтрансъ“.

Карлъ Бецъ — София, ул. „Веслецъ“ 24
Телеграми: Бецъ. Телефонъ 26-14.

Персиядо Д. Аравъ — София,
ул. „Пиротска“ 5.

Коста Младеновъ — София,
ул. „Сердика“ 11.

Давидъ Аладжемъ, магазинъ „Рио“ —
финна мъжка галантерия,
София, ул. „Търговска“ 120.

Рафаелъ Тоневъ — София, „Сердика“ 14.

Бернардъ Пиете — София. Представителство, основано 1901 г. Фабриченъ складъ за стомана на Щаерише Гусщалверке Акц. Д-во Виена — Юденбургъ. За телеграми: Бернардъ, София. Телефонъ № 3399.

Рудолфъ Мосе-Кодъ.

Саламандеръ, обущарско акц. д-во — София,
ул. „Търговска“ № 21.
Salamander Schuh-Akt.-Gesellschaft — Sofia
ul. Targovska № 21.

Леонъ Арие — София,
ул. „Искъръ“ и „Бенковска“.

Liberman & Paucker, Technisches u Elektrotechnisches Bureau — Sofia, Bulgarien,
Bul. Dondukoff 9.

Стоянъ Стояновъ — Пловдивъ
ул. „Баядерка“ 7.

Кеворкъ Гарабедянъ & Сие, влагалище на разни саваспури, тензифи и цариградски язми. Пловдивъ, ул. „Еп. Софрони“ № 2

Пловдивска Търговка Банка, Акц. Д-во
Извършва всички банкови операции.
Пловдивъ, ул. „Опълченска“ 3. Телеф. 657.

Готурановъ, дрехарница — София,
ул. „Търговска" 9.

Атанасъ Н. Галяновъ & Синове— Пловдивъ,
ул. „Търговска" 45. Телефонъ № 247.

Ниадисъ & Георгякодисъ — Пловдивъ
Nyadis & Gheorghiacodis — Philipople
(Bulgarie).

Хаикъ Агопянъ & С-ие — Русе — Пловдивъ
Разни язми на едро.

Фабрика за шапки „Ориентъ"
Иософъ Асса & Братя — Пловдивъ
Кѫща основана въ 1919 г.
Телеграми: Асса, шапкари
Производство на всички видове фурашки, каскети, жокеи, баретки, капели и разни детски шапки.

С. Х. Астарди — Пловдивъ

Францъ Пешка, фабрика за разни шапки, Пловдивъ.
Franz Pechka Fabrique de divers chapeaux Philipople.

Девически френски колежъ „Св. Йосифъ", Пловдивъ

фабрика за сапуни и парфюмерии
Н. Георгиевъ — Пловдивъ
Fabrique de savon & Parfumerie
N. Gheorghieff Plovdiv — Bulgarie
Телефонъ № 422.
За телеграми: Фабрика Георгиевъ

Сало Вентура, търговия съ сурови тютюни,
Хамбургъ — Пловдивъ.

Марко Б. Яковъ & Синове — Пловдивъ

Кредитна Банка — Пловдивски клонъ

Крафтъ и Щойделъ, фабрика за
фотографически хартии Д-во О. О.
Дрезденъ - А. 21 Сиди.

Циганска кръчма — София, ул. Гробарска 6.

Иванъ Димитровъ — София, ул. Три уши, 9

Мешуламъ, София, пл. „Св. Недѣля" 14.

Кантора Леонъ Аравъ — София,
бул. Дондуковъ 16.

Марко Маировъ & Со, Командитно д-во
„Витоша"—София, Бул. Дондуковъ 16.
Marko Mairoff & Co, Kommanditgesellschaft
„Witoscha" — Sofia, Bul. Donducoff 16.

Николовъ, София, ул. „Богомилъ" 40.

Йосефъ Алкалай, манифактуристъ,
София, ул. „Арда".

Езра Узиелъ, манифактуристъ,
София, ул. „Дринъ" 3.

Българска Палестинска Банка — София,
Бул. Дондуковъ.

Мартиновъ, Обретеновъ & Сие — София
ул. „Мария Луиза" 49
Телегр. адресъ: Мартобъ. Телефонъ: 27-83.

Александъръ Керти — София.

А. Ходоновски & М. Несторовъ — София
картонажно-книговезко заведение и
книженъ складъ. Телефонъ 26-01
Телегр. адресъ: Ходоновски Несторовъ.

фабрика за захарни издѣлия — Обрешковъ. Производство на всички видове бонбони, бисквити и мармалади. Кѫща осн. 1887 г. Централа Горна-Орѣховица— клонъ София, ул. Мария Луиза 67. Телефонъ 56-02.

Коста Наумовъ, захарни издѣлия — София.

Джераси — София, ул. Бачо Киро 2.

Д-ръ Иванъ Кушевъ — София,
ул. Царица Иоанна № 28.

Валенъ Щайнъ — София, ул. Малешевска 2.

Шмидъ, София, ул. Тетевенска 26.

„Юнионъ", А. Д-во, бул. Сливница 299

Марко, София, ул. Мария Луиза 21.

Дамяновъ & Цочевъ — София, Пиротска 3.
Фабрика за бои и лакове.
Damianoff & Tzotcheff, fabrik für lacke und farben. Adress telegr. Damianoff Tzotcheff.

Палигоровъ — София,
ул. Мария Луиза 27.

Гершонъ — София,
ул. Мария Луиза 1.

Йосифъ Гершонъ, София, ул. Клементина 9.

Давидъ Геронъ, София, ул. Царь Асенъ 10.

Коста Танчевъ, София, ул. Веслецъ 12.

Барухъ — София, ул. Искъръ 5.

Братя Антонови, търговия и представителство. Кожи, екстракти и др., София,
ул. Царь Симеонъ 55.
за телегр.: Бофианто — София,
телефони: кантора 25-03
домъ 342

Р. К. М. — София, Царь Калоянъ 50.

Аронъ Хаимовъ & С-ие, София, тел. 15-94,
за телеграми: „Ахимъ" — София,
ул. Сердика 14, пощ. кутия 136.

Адвокатъ Дойчиновъ — София,
ул. Сердика 4.

Самуилъ Маировъ, галантерия — София,
ул. Търговска 19.

„Цейлонъ", магазинъ на млѣно кафе,
София, ул. Царь Симеонъ 61, С. Бохосянъ.

Марко Аврамовъ, текстилна индустрия,
София, ул. Царь Симеонъ 61, тел. 27-32.

Давидъ — София, ул. Царь Симеонъ, 80

Митко Костовъ — София, ул. Гурко

Б. Асадуръ, магазинъ на разни бояджийски
стоки, фурнири и шперплатенъ.
София, ул. Царь Симеонъ 61. Тел. 31-11

Гарабедъ Айдинянъ,
ул. Екзархъ Иосифъ, 39 — София
Garabed Aydinian
rue Ekzarh Joseph, 39 Sofia

Жакъ Ашеръ — София, Пощ. кутия 299
Телегр. адресъ: Андрешеръ. Телеф. 34-55

Димитъръ Якимовъ — София,
ул. Раковска, 56

Магазинъ на вълнени платове, Мукаетовъ,
София, бул. Дондуковъ, 21

Хаимъ Арие — София, Царь Симеонъ 46

Транспортна кантора „Свѣткавица“

Борисъ Христовъ — София, ул. Ломска 15
За телегр. Борисъ Христовъ. Телеф. 33-19

Моше Н. Машияхъ & Синове — София,
ул. Ломска, 6.

Гере — София, ул. Левски 11.

Димитровъ — София, ул. Мария Луиза 97.

Филипъ Бабалиски, костурско,
млѣкарница „Яворовъ“ — София,
ул. Левски 17

Илия и Георги Бирчеви, костурско,
млѣкарница „Парижъ“ — София,
ул. Левски 19

Тухларска работилница „Марковски“,
София — Горни Лозенъ,
кантора пл. „Св. Недѣля“. Телеф. 50-78

Братя Драганъ и Марко Стаматови отъ
Охридъ. Производство: Газирани
безалкохолни питиета—София

Бракеръ — София, ул. Дебъръ, 34.

А. Доре — София, ул. Леге, 23.

Илия Калояновъ—София,—пл. Св. Недѣля.

Инженеръ Арнаудовъ — София,
ул. Царь Симеонъ 74.

„Вулканъ“, Българско Акционерно Д-во
складъ на земледѣлски и индустриални
машини, автомобили, камиони, камионетки
„Доджъ-Бродерсъ“
За телеграми: Вулканъ. Телеф. 22-47.

Братя Т. и К. Бояджиянъ — София,
ул. Трапезица № 10.

Магазинъ „Желѣзна рѫка“ — София,
ул. Трапезица № 10.

Мандилъ & С-ие — София,
ул. Мария Луиза 25

Йосифъ Ешая — София, ул. Арда 2.

Аврамъ Кирдовъ, Генерална Банка.

Иванъ Дражевъ, майсторъ шивачъ,
Сифия, ул. Дунавъ 40.

Георги Бояджиевъ — София,
ул. Витошка 55.

Д-ръ В. Сираковъ, специалистъ по
стомахология — София, пл. „М. Такевъ“ 1.

Диньо Рунтевъ, хотелъ „Вардаръ“,
София, ул. „Екз. Йосифъ“ 19.

Християнско Адвентско общество
София, ул. Солунска 49.

Д-ръ В. Ю Ивановъ, гинекологъ-акушеръ
приема отъ 3—5 часа. Телефонъ 32-01
ул. Солунъ 47.

Варсановъ, София, бул. Дондуковъ 22.

Дирищерянъ, София, площ. Бански 2.

Братя Досеви, виненъ складъ,
София, ул. „Три уши“.

Гершонъ Леви и Меркадо — София,
търговци на тютюнъ, ул. Ц. Борисъ 165.

Транспортна кантора „Съгласие“

М. Храновъ, Ж. Саранга, Д. Новачковъ
за вѫтрешни и международни транспорти. Клонове и кореспонденти въ всички станции и пристанища въ царството. Собствени превозни срѣдства и складове. София, ул. Лавеле 11, ѫгъла Нишка. Телеф. 18-51.

Ароновъ — София, ул. Нишка 8.

Майеръ — Младото Еврейче, Алабинска 48
въ новото здание на Д-во „Орелъ“
Голѣмъ изборъ: чорапи, кюлоти, рѫкавици, фланели и др. Рѫкодѣлие: етамини, канави, панами, сукна, конци за всѣкакви бродерии и филе. Печатане модели и разни галантерийни стоки.

Печатница „Идеалъ“ на Е. Калевъ — София
ул. Александъръ I, № 14. Телеф. 10-49.

Леви — София, ул. Търговска. 2

Ветеринарно-скотовъдна кооперация,
пл. Св. Недѣля 5 — София. Телеф. 31-78
Доставки: трихниноскопи, микроскопи, емаскулатори, бурдицо и ветеринарно-хирургически инструменти, противометилни препарати и ветеринарни специалитети, млѣкарски уреди, пломби, ушни марки и други ветеринарно-скотовъдни артикули.

Кафе-сладкарница „Опера“ — София,
ѫгъла „Левски“ и „Ив. Вазовъ“. Тел. 34-60.

Сладкарница „Юнионъ“ — София,
ул. Левски, 19.

Барухъ Паруо — София, ул. Леге, 9.

Акц. Д-во Копринена индустрия — София

Аптека Б. Зафировъ (бивша И. Колчаковъ)
София
Pharmacie B. Saphiroff (vormals I.
Koltschakoff) — Sofia.

Гоце Христовъ — София, ул. Владайска 1.

Бакалски магазинъ „Новъ Трѣскавецъ“
на Петъръ Хр Ицмаревъ — София,
ул. Раковска, до Циментовия мостъ.

Кеворкъ Мурадянъ, фирма основ. въ 1840,
представена въ Манчестеръ отъ
София, ул. Клементина 8. Телефонъ 26-11.
Kévork Mouradian's sons, 86, Princess street.

Г-жа Георгиева, лѣкарь — София.

Нисимъ Ю. Оливеръ, фабрика за тенекиени
и металически издѣлия — София
Дондуковъ, 43. Телеф. 4455. Телегр. „Оса“.

Жакъ — София, ул. Пиротска, 1.

Алфаса — София, ул. Царь Борисъ 139.

Леонъ Яковъ — София, Царь Борисъ 141
Телефонъ 55-47.

Д-ръ Мирчо Морфовъ — София,
ул. Гурко 23.

Цвѣтанъ Богдановъ — София,
ул. Клементина 20.

Рихардъ Харди — София, ул. Дунавъ 66.

Санаториумъ Д-ръ Ив. Кожухаровъ
София, ул. Дим. Петковъ 29.

Марко Басанъ, кръчмарь — София,
ул. Ломска 4.

Братя Манолови, „Орелъ“, — София,
продажба на каскети
ул. Царь Борисъ и Нишка.

Бенусаменъ Астругъ, представителство
София, ул. Алабинска 6.

Dr med. dent. Любенъ Кировъ, зѫболѣкарь
София, ул. Царица Иоанна 18. Тел. 49-72.

Дамски и мѫжки цариградски кроячъ
Ваханъ С. Паравазянъ — София,
ул. Позитано 2.

Михаилъ Савовъ, Главенъ Директоръ
на пощитѣ — София.

Степанъ Х. Астарджянъ, манифактура и
прежди на едро — Цариградъ, Манчестеръ,
Пловдивъ, София, ул. Клементина 4.

Търговско училище „Меркурий“ — София,
ул. „Денкоглу“ и „Царица Иоанна“.

К. Минковъ — София, Екз. Иосифъ 20.

Йосифъ Ангеловъ, воененъ шапкарь
София, ул. Сердика, 26 б.

Магазинъ „Империялъ“ на Жакъ Бенадо
София, ул. Леге 21.

Придворенъ фотографъ М. Курцъ — София,
ул. Графъ Игнатиевъ 18. Телефонъ 52-77.

Х. Хаимовъ — София, „Царь-Самуилъ“ 18.

Борисъ хаджи Дечевъ — София,
ул. Нишка 29.

Самуилъ Калевъ Маджаръ — София,
ул. Нишка, 5.

Печатница „Надежда“, Шимоновъ —
София, Бул. Хр. Ботевъ.

Панчо Дѣлчовъ, моденъ кожухаръ — София,
Бул Хр. Ботевъ 74, ѫгъла Пиротска.

Д-ръ Георги Даневъ — София,
ѫгъла Пиротска и Бул. Хр. Ботевъ
Телефонъ 531.

Анастасъ Димитровъ, сладкарь — София,
ул. Пиротска 20.

Агенция Д-во „Орелъ“, Жакъ Х. Бурла —
София, ул. Пиротска 10.

Георги Ботевъ, шапкарь — София,
ул. Екз. Йосифъ 10.

Йосефъ Нисимовъ — София,
ул. Царь-Борисъ 139.

Братя Алфаса — София,
ул. Царь Борисъ 139.

Петъръ Живодеровъ — София,
ул. Клементина 121. Телефонъ 23-53
Фабриченъ депозитъ на вѫжа, върви, канапи и др. Представителство на вѫжарската и канапена фабрика „Конопъ“ А. Д-во.

Марко Н. Гершонъ, комисионеръ-експедиторъ — София, Пасажъ Св. Никола № 13
Телефонъ 22-83.

Братя Стойчеви — София,
ул. Алдомировска 74.

Димитъръ Марковъ — София,
ул. Одринъ 67.

Никола Зафировъ, хлѣбарь — София,
ул. Брѣгалница 17.

Йосифъ Дановъ — София, Позитано 100.

Исакъ Басанъ, детски шапкарь — София,
ул. Нишка 16.

Бр. Хр. Костови, Миката — София,
складъ на вина, ракии и др. напитки,
хотелъ Трънски, ул. Нишка 16.

П. Николовъ, складъ на вина — София,
ул. Гробарска 51.

Събирателно Д-во „Черепишка варь“,
София, ул. Гробарска 8
Телегр. адресъ Варопечъ. Телефонъ 33-49.

Зѫболѣкарски кабинетъ
на Д-ръ Анна Фридъ и Зѫбол. И. Фридъ
София, Ломска 47. Телефонъ 23-74.

Д-ръ Ангелъ Поповъ — София,
ул Бенковска 2.

Н. Божковъ — София,
Царь-Освободитель 2.

Колониаленъ магазинъ „Пловдивъ"
на Георги В. Анчевъ — София,
ул. Царица Иоанна 58.

Благой Гроздановъ, хлѣбарь — София,
ул. Раковска 145.

Нисимъ И. Варсано, „рѫкодѣлно изкуство",
ул. Леге 3.

А. Менахемовъ, рѫкодѣлия и дамска
галантерия — София, Леге 1.
A. Menahemof, articles de mercerie, broderie
et ouvrages pour dames — Sofia (Bulgarie).

Д-во „Циклопъ" — София,
ул. Царь Александъръ I № 4.

К. Д. Георгиевъ, кръчмарь — София,
ул. „Царица Иоанна" 56.

фабрика за каскети Стоянъ Д. Стояновъ —
София, „М. Луиза" 123 (срещу трамв. депо).

Инж. Григориевъ & Лернеръ — София,
техническо бюро, ул. Сердика 23.

Парфюмерия „Помпадуръ" О. Симониянъ
София, бул. Хр. Ботевъ 68, до Пиротска.

„Балканъ" А. Д. за метална индустрия —
фабрика. Амбаревъ & Цанковъ — Пловдивъ,
Телефонъ 293.

Дрехарница „О Лувръ" на Сабатъ Нисимовъ
ул. Мария Луиза 9 и 11 — София,
дамски манта, рокли, костюми кожени палта, мушами и др. Голѣмъ изборъ на
мѫжки и детски дрехи.

Илия А. Лиловъ — София, ул. Нишка 39.
Търговска кѫща „Червенъ драконъ".

Д. Христовъ и С-ие, за производство и търговия съ санитарни материали, козметически срѣдства и химикали. Представителство и комисиона — София, Пиротска 31 а,
ѫгъла бул. Хр. Ботевъ.

Кеворкъ Валпиянъ — София, Балканъ 12.

Иванъ П. Пулковъ, банкерство и
сарафлъкъ — Кюстендилъ.

Деликатесенъ магазинъ „Фениксъ"
на Никола Христовъ Маноловъ — Перникъ,
фирма основана 1923 г.

А. М. Леви, складъ на български и персийски килими — София, пл. Бански 7,
галерията. Телефонъ 473.
A. M. Levi, Dépôt des tapis bulgares et
persans — Sofia, place Bansky 7, galerie
Téléphone 473.

Е. Арнаудянъ, представитель на I-ва българска фабрика „Малина", Ст. Балъкчиевъ,
захарни издѣлия, шоколадъ и халва
ул. Търговска, Пловдивъ.

Албертъ Йосефъ Сиди — Пловдивъ,
складъ на хартии и канцеларски потрѣби.

Търговска представителска кѫща
Сапунджиевъ & С-ие — София, Бенковска 2
За телегр. Сапунко — София. Телеф. 34-39.

Метро-Голдуинъ Майеръ, Акционерно Д-во
за разпространение на филми. Телеф. 50-87
За телеграми: Метрофилмъ,
София, Клементина 11.

Георги П. Бояджиевъ, складъ на циментъ „Гранитоидъ", всички видове пирони, гипсъ, албастра на едро и дребно. I-во качествени бояджийски материали. За по-голѣмо количество се прави отстѫпка и превоза става съ наша собствена кола,
София, ул. Царица Иоанна 55, ѫгъла Парчевичъ. Собственъ домъ. Телефонъ 20-68.

Телалянъ Бедросъ — Пловдивъ.

Яко Ашеръ Леви, търговецъ на памукъ
София, Трапезица, 2.

Млѣкарница „Здраве" на Спасъ Ив. Шпатовъ
— София, бул. Царица Иоанна 11.

Д-ръ М. Ково, специалистъ по кожно-венерически болести, ул. Сердика 12.

С. Будняцки и Ш. Шерианъ
манифактуренъ магазинъ — София,
ул. Графъ Игнатиевъ, 54.

Иванъ Михайловъ, стопанинъ на
сладкарница „Изворъ" — София,
ул. Екз. Йософъ 47. Телефонъ 51-74.

Дрехарски магазинъ „Боре" — София,
бул. Дондуковъ и Пасажъ Св. Никола, 27
на Буко Н. Франковъ.

Банка „Геула", еврейско народно коопер.
дружество, мѣстенъ клонъ — София
пл. Св. Недѣля 17. Телефонъ 50-35.
Централа: Клементина 62 Телефонъ 19-31.

Василъ Янковъ, колониалъ, зърнени храни
и тютюнъ на едро. с. Княжево, бул. Царь
Борисъ 54. Телефонъ № 16.

Мелница Братя Баджови, гара София,
Телеф. №№ 21-76 и 30-33

А. Ходоновски & М. Несторовъ,
картонажно-книговезко заведение и книженъ складъ, София, ул. Царь Борисъ 149,
Телефонъ 26-01, Телегр. адресъ: Ходоновски Несторовъ

Фабрика за чадъри „П. Менахемовъ" А. Д.
Телегр. адресъ: Менахемовъ-Дондуковъ 10,
Телефонъ 11-53.

Видени грѣшки

Отдѣлъ I — Илюстрация

Табло	№	Отпечатано	Да се чете
XIV	27	Кстурското езеро	Преспанското езеро
XIV	28	Преспанското езеро	Костурското езеро

тдѣлъ VI — Вѣра и черква

Табло	№	Отпечатано	Да се чете
XIX	64	Карановски	Карапски
XXXVII	126	Макуевски	Мечкуевски

Отдѣлъ VI — Молитвени домове

Табло	№	Отпечатано	Да се чете
XXIII	45	радската църква	монастиръ св. орги въ Неготинъ

Отдѣлъ VII

Табло	№	Отпечатано	Да се чете
VII	23	Георги Божовъ	. Божовъ Стоянъ йковъ
XIII	39	К. Дамяновъ	Гоно ъ
XXIV	72	Глиловъ	Глип

Отдѣлъ VIII

Табло	№	Отпечатано	Да се чете
I	1	„С. София"	ѣв София" въ Охридъ ъ
V	18	съ	Изгледъ на монастиря „Трѣскавецъ", прилепско, XII в.
V	21	Друга часть отъ сѫщата църква	
XIII	53	коридоръ	коридоръ въ монастиря „Св. Ив. Бигоръ" (дебърско)
XVIII	73	село	градъ
XX	79	иконостасъ	иконостасъ въ църквата „Св. Ив Бигоръ", дебърско
XX	81/81	81 · · · 81 · ·	80—81 фрагментъ отъ сѫщата рѣзба съ „майстерската"
XXVI	110	Иконостасъ и с. Во-	Релйефна икона
XXXI	131	въ църква мишко) доча (с	въ монастирската църква въ Жича—Сърбия (порѣшно сложена)

Отдѣлъ X

Табло	№	Отпечатано	Да се чете
VII	19	поръ Крињ	Харипъ
VII	20	Ха	Кристопоръ

Отдѣлъ IX — Македонскиятъ въпросъ — Илюстрация

Табло	№	Отпечатано	Да се чете
VI	—	XVII	VI
XXXI	110	М Арсовъ	Г. Бошнаковъ
XXXI	112	Г. Бошнаковъ	М. Арсовъ
LII	7	167	187
LIV	12	167	197
LVIII	239	Хр. Дулевъ	Йованъ Пендаровски
LXVI	417	Пешовалията	Тешовалията
CXXV		Кратовски	Кумановски

Обяснителенъ текстъ на отдѣлитѣ I—VIII

Стр.	редъ отгоре		отпечатано	да се чете
	колона I	колона II		
1	27	—	прешовската	Прешовската
2	—	54	Голекъ	Голакъ
3	6	—	метра	метра срѣдно
3	—	57	Българския	Балканския
5	1	—	40	около 100
7	62	—	Индже	Нидже
8	—	67	струмското	стружкото
18	—	2	14 февруари	24 май
21	—	20	наци нална	национална
21	—	36	оть	отъ
22	—	32	ч рни	черни
22	—	42	Македонии	Македония
23	—	59	Кочанско	Корчанско
24	36	—	черно	Черно
24	—	63	уч ниятъ	учениятъ
29	—	17	воденско	воденско, тетовско, разложко
30	69	—	Дупница	Даутица
31	—	62	затни	златни
36	10	10	нещото помоща	общото помощьта
36	32	—	бѣло	Бѣло
40	8	—	3,150	5,000
40	59	—	32,602	23,000
40	—	29	взимаха	взимали
41	17	—	28,250	40,500
42	—	34	Аднестумъ	адъ Нестумъ
42	—	48	14,500, турци 37,500	19,500, турци 27,500
47	—	44	17,000	7,000
11	43	—	1903	1902
11	—	69	македонската	мелнишката
12	20	—	1930	1903
14	38	—	Луково	Лопово
15	—	11	1893—1894	1893
16	—	20	XXIII Гводилквивиръ	XXVIII Гвадилквивиръ
16	—	24	Куманово	Кратово
18	—	21	гяватски войвода	и членъ на горското началство
22	—	27	струмско	стружко
22	—	36	1895	1905
23	—	1	LVI	LVII
24	45	—	LVII Ив. Дулевъ	LVIIIХр.Ив.Дулевъ
24	—	21	1910	1902
24	—	35	1903	1924
25	51	—	LII	LIV
25	—	59	LXI	LXV
27	35	—	Калопашъ	Калопатъ
32	56	—	Делиевъ	Хр. Далчевъ
35	9	—	правятъ	проявяватъ
37	60	—	1899	1897
39	—	15	Ст.	Сл.
40	—	43	Скреботно	Скребатно
40	—	46	разложко	Късъ-дервентъ
41	—	50	1907	1908
43	12	—	Томе	Пане
43	38	—	с. Враци-турци	с. Враги-турци
46	39	—	Борисъ	Боянъ
48	—	26	482	483
51	34	—	CLIV	CLV
51	43	—	CLV	CLVI

Обяснителенъ текстъ къмъ отдѣлъ IX — Революционно движение

5	—	27	зъстание	възстание
6	—	47	Римъ	Берлинъ
8	—	9	1894	14 октомври 1893
8	36	—	250	450
8	48	—	балканския	Балканския
8	—	21	списание	Единство
9	8	—	1898	1897
9	—	38	канони	канали
10	—	4	Баляци	Баялци
10	—	36	1898	1894
11	3	—	1903	1900
11	12	—	Грандъ	Гандъ

Обяснителенъ текстъ къмъ отдѣлъ IX — Легални организации

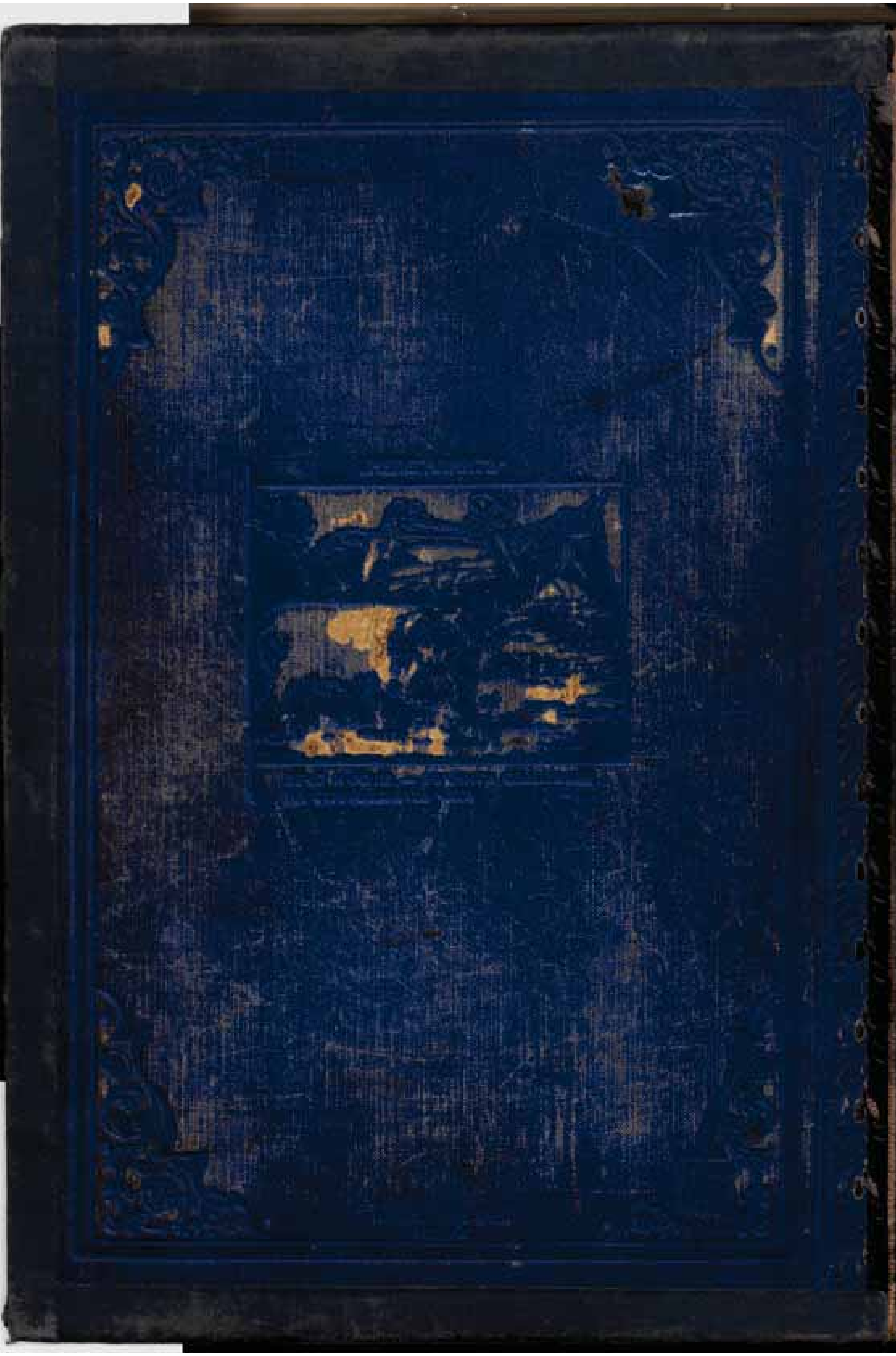4	3	—	Разлогъ	Банско
4	—	60	Драглище	Долно-Драглище
6	64	—	българската	българска
6	—	66	свадба	сватба
7	21	—	Блегоевъ	Благоевъ
12	—	44	Мекедония	Македония
13	13	—	шати	щати
14	18	—	инспекоръ	инспекторъ
20	21	—	Хр. Кенинъ, подофицеръ	Хр. Кенинъ, бившъ пред. на окр. сѫдъ
24	71	—	народъ	въпросъ